DICȚIONARUL LIMBII ROMÂNE

Copyright © Editura Academiei Române, 2005.
Toate drepturile asupra acestei ediții sunt rezervate editurii.

Adresa: EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
Calea 13 Septembrie, nr. 13, sector 5, 050711
București, România
Tel.: 4021-318 81 46, 4021-318 81 06
Fax: 4021-318 24 44
E-mail: edacad@ear.ro
Internet: http://www.ear.ro

EDITAT CU SPRIJINUL
AGENȚIEI NAȚIONALE PENTRU CERCETARE ȘTIINȚIFICĂ

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Dicționarul limbii române (DLR) / întocmit și publicat după îndemnul și cu cheltuiala Maiestății Sale Regelui Carol I. - București : C. Sfetea ; Socec & Comp., 1913-
vol.
ISBN 973-27-0165-X
Tomul 13. Partea 3 : Litera V : Vîclă-Vuzum. Literele W, X, Y. - București : Editura Academiei Române, 2005. -
ISBN 973-27-1248-1

I. Coteanu, Ion (cond. șt.)
II. Drăganu, Nicolae (red.)
III. Iordan, Iorgu (ed.)
IV. Lacea, Constantin (red.)
V. Pușcariu, Sextil (pref.)

81'374.8=135.1

Redactor: ADRIANA GRECU

Bun de tipar: 08.11.2005. Format: 8/61×86. Tiraj: 200 ex.
C.Z. pentru biblioteci mari: 459–3 = 59
C.Z. pentru biblioteci mici: 459

DICȚIONARUL LIMBII ROMÂNE SE ELABOREAZĂ DE INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ „IORGU IORDAN – AL. ROSETTI" DIN BUCUREȘTI, DE INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ ȘI ISTORIE LITERARĂ „SEXTIL PUȘCARIU" DIN CLUJ-NAPOCA ȘI DE INSTITUTUL DE FILOLOGIE ROMÂNĂ „ALEXANDRU PHILIPPIDE" DIN IAȘI

ACADEMIA ROMÂNĂ

DICȚIONARUL LIMBII ROMÂNE

(DLR)

SERIE NOUĂ

TOMUL XIII

Partea a 3-a

Litera V

Vîclă – vuzum

Literele W, X, Y

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

București, 2005

Serie nouă întemeiată de:
IORGU IORDAN
Membru al Academiei Române

ALEXANDRU GRAUR
Membru al Academiei Române

ION COTEANU
Membru al Academiei Române

Redactori responsabili:

MARIUS SALA
Membru al Academiei Române

GHEORGHE MIHĂILĂ
Membru al Academiei Române

Partea a 3-a a tomului al XIII-lea a fost elaborată în cadrul Departamentului de lexicologie şi lexicografie al Institutului de Filologie Română „Alexandru Philippide" din Iaşi de următorul colectiv:

Redactori:

Doina COBEŢ
cercetător ştiinţific principal
doctor în filologie

Gabriela HAJA
cercetător ştiinţific principal
doctor în filologie

Carmen-Gabriela PAMFIL
cercetător ştiinţific principal
doctor în filologie

Rodica COCÎRŢĂ
cercetător ştiinţific

Laura MANEA
cercetător ştiinţific principal
doctor în filologie

Rodica RADU
cercetător ştiinţific

Eugenia DIMA
cercetător ştiinţific principal
doctor în filologie

Corneliu MORARIU
cercetător ştiinţific

Mioara SĂCRIERU-DRAGOMIR
cercetător ştiinţific principal

Cristina FLORESCU
cercetător ştiinţific principal
doctor în filologie

Ioan OPREA
cercetător ştiinţific principal
doctor în filologie

Mioara VIŞOIANU
cercetător ştiinţific

Victoria ZĂSTROIU
cercetător ştiinţific

Revizori:

Doina COBEŢ
cercetător ştiinţific principal

Ioan OPREA
cercetător ştiinţific principal

Eugenia DIMA
cercetător ştiinţific principal

Carmen-Gabriela PAMFIL
cercetător ştiinţific principal

Cristina FLORESCU
cercetător ştiinţific principal

Victoria ZĂSTROIU
cercetător ştiinţific

Au mai colaborat la revizie: Elena DĂNILĂ, cercetător ştiinţific, doctor în filologie; Gabriela HAJA, cercetător ştiinţific principal, doctor în filologie.

A mai colaborat la redactare: Lucia CIFOR, cercetător ştiinţific principal, doctor în filologie.

Analist programator: Monica PĂDUREANU
Operatori date: Monica PĂDUREANU, Iolanda LĂCĂTUŞU, Georgiana PUŞCAŞU

Au fost consultaţi pentru etimologiile din acest tom: Vasile ARVINTE, doctor în filologie, profesor, Universitatea din Iaşi; Andrei AVRAM, doctor docent, cercetător ştiinţific principal, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti" din Bucureşti; Grigore BRÂNCUŞ, doctor în filologie, profesor, Universitatea din Bucureşti; Vladimir DRIMBA, doctor în filologie, profesor, Universitatea din Bucureşti; Theodor HRISTEA, doctor în filologie, profesor, Universitatea din Bucureşti; Gheorghe MIHĂILĂ, membru al Academiei Române; Ladislau MURÁDIN, doctor în filologie, cercetător ştiinţific principal, Institutul de Lingvistică şi Istorie Literară „Sextil Puşcariu" din Cluj-Napoca; Lucia WALD, doctor în filologie, profesor, Universitatea din Bucureşti.

Pentru cuvintele regionale au fost consultaţi: Doina GRECU, cercetător ştiinţific principal, Institutul de Lingvistică şi Istorie Literară „Sextil Puşcariu" din Cluj-Napoca; Ion MĂRII, doctor în filologie, cercetător ştiinţific principal, Institutul de Lingvistică şi Istorie Literară „Sextil Puşcariu" din Cluj-Napoca.

VÎCLĂ s. f. v. **bîhlă.**

VÎCS s. m. v. **vîsc.**

VÎGÁŞ s. n. v. **făgaş.**

VÎGĂÍ vb. IV v. **vîgăli.**

VÎGĂLÍ vb. IV. Intranz. **1.** (Prin Transilv. şi prin Mold.; despre oameni) A-şi balansa mîinile (în timpul mersului). *Om ce merge vîgîind.* ŞEZ. III, 91, cf. MAT. DIALECT. I, 102.

2. (Regional; în expr.) **A vîgăli cu capul** = a da din cap (ca aprobare). Cf. ALR II/I h 3/325. **A vîgăli din umăr** = a ridica din umeri. ALR SN VI h 1 829/284. *Vîgăle din umăr.* ib. (Tranz.) **A vîgîli** (pe cineva) **cu brîncile** = a pălmui (I). ALR I 1 438/59. *Eu te vîgălesc cu brîncile.* ib.

3. (Regional) A bîjbîi pe întuneric, încercînd să descuie o uşă sau un lacăt (Păuşeşti Otăsău – Băile Govora). Cf. COMAN, GL.

4. (Prin Transilv.; despre cîini) A-şi manifesta bucuria, dînd din cap sau din coadă. *Cînele de voie bună vîgăieşte cu coada.* ALR II 3 223/334, cf. LEXIC REG. 73.

5. Fig. (Prin Ban.; în forma *văcăi*; despre inimă) A zvîcni (1). *Tot la mîndra se gîndeşte, Inima îi văcăieşte.* HODOŞ, P. P. 27, cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 205.

– Prez. ind.: *vîgălesc,* pers 3 şi *vîgăle.* – Şi: **văcăí, văgălí** (LEXIC REG. 73), **vîgăí, vîgîí, vîgîlí** vb. IV.

– Din germ. **wackeln.** Cf. germ. Wiegen „a se legăna".

VÎGÎÍ vb. IV v. **vîgălí.**

VÎGÎLÍ vb. IV v. **vîgăli.**

VÎIGÁN s. m. v. **vîlcan**[1].

VÎIOÁGĂ s. f. v. **văiugă**[1].

VÎJ[1] interj., s. m., s. n. **I.** Interj. (Popular; de obicei repetat sau pronunţat cu „j" prelungit) Cuvînt care imită zgomotul caracteristic produs de suflarea puternică a vîntului printre trestii, printre ramuri etc., de curgerea tumultuoasă a unei ape sau, p. ext., de mişcarea unui corp care străbate cu viteză aerul etc. Cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Bălţatul a rupt o gură de grîu. Mesteca grîul... Vîjjj... Fiuuu... Plici...* STANCU, D. 188, cf. CIORANESCU, D. ET., DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Vîj, vîj, Prin păiuş, Ţanc, ţanc prin copaci* (Coasa). GOROVEI, C. 114. *Din „vîj" s-a născut verbul „a vîjîi" şi substantivul „vîjît".* PASCU, C. 16. ◊ Expr. (Regional) **A se duce** (sau **a ieşi**) **vîjă** = a pleca repede, val-vîrtej. Cf. UDRESCU, GL. *Cum m-a văzut că viu, a ieşit vîjă pe uşă afară.* id. ib. ◊ (Substantivat, n.; ca termen de comparaţie sugerînd viteza şi impetuozitatea mişcării) *Niţă, un dumicat de copil, cu părul titirezuri-titirezuri... intra ca vîjul prin casele oamenilor.* IOVESCU, N. 101.

II. 1. S. n. (Regional; în expr.) **A face un vîj** = a face o plimbare, o vizită, o petrecere etc. în mare grabă, în treacăt. *Am făcut un vîj pe Argeş.* UDRESCU, GL.

2. S. m. (Transilv.; în forma *voj*) Vîltoare (1). Cf. GHEŢIE, R. M. 494, ALEXI, W., com. din ZAGRA – NĂSĂUD şi din PARVA – NĂSĂUD, CHEST. IV 43/264.

3. S. n. (Regional; în forma *voj*) Tulnic (Feneş – Alba-Iulia). Cf. ALR SN V h 1 278/102, ALRM SN III h 1 081/102.

– Pl.: (II) *vîjuri* şi *vîji.* – Şi: **vîjă** interj., **voj** s. m., s. n.

– Onomatopee. Cf. vîjîi.

VÎJ[2] s. m. (Transilv., Maram., Bucov.) Moşneag (I 1). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Vîjul răspunse fără pic de gîndire.* F (1888), 495. *Ceea ce se cheamă în Moldova „ghiuj", în Transilv*[ania] *se zice, deşi mai rar, „vîj".* COLUMNA, VII, 93, cf. PHILIPPIDE, P. 291. *Vîjul, răsucind mustaţa, din fundul inimii geme.* COŞBUC, P. II, 127, cf. TDRG. *Ce-i, vîjule, de-ţi umblă gura ca o moară stricată?* REBREANU, I. 335, cf. DR. V, 377, ŞĂINEANU, D. U. *Vîjul era bun, da' leneş.* BĂNUŢ, T. P. 107. *Dimineţile, a dintîi se scula slujnica..., după ea Viroana şi-al treilea bietul vîj.* id. ib., cf. CADE, SCRIBAN, D. *Un vîj sfătuieşte pe Pipăruş Pătru să se întoarcă la curtea zmeului pe care îl omorîse.* CĂLINESCU, B. 109, cf. DL, DM, IST. L. ROM. II, 330. *Un vîj bătrîn, dar bătrîn nu glumă, alb la păr şi la barbă ca o oaie bălaie.* RETEGANUL, P. V, 36. *Fost-au vîji şi babe-n sat, Pre-aceia să-i fi luat, Pe min' să mă fi lăsat.* MARIAN, Î. 281, cf. SCL 1955, 116. *Întoarce, vîj, înapoi Şi vină pînă la voi.* BUD, P. P. 5, cf. CABA, SĂL., com. din BUCOVINA, T. PAPAHAGI, M. *Te-o mînat babă părăsîtă, Pe bani nămnită, Vîj părăsît, Pe bani nămnit.* IZV. XII, 22, cf. ALR I/II h 189, ALRM I/II h 273, A V 14, 15, 18, VI 3, 4, LEXIC REG., MAT. DIALECT. I, 27. *Cînd s-o înturnat acasă,... Se-ntîlni c-un vîj bătrîn, Strîngînd dumineca fîn.* FOLC. TRANSILV. I, 541. *Descuie poarta, vîju! Moşu nu o descuiat.* BÎRLEA, L. P. M. I, 14. *Deochiet... De fecior, de fată, Ori de vîj, ori de babă.* id. ib. II, 336, cf. NALR – MB II h 114. *Vîj bătrîn.* ALT – T II h 228.

– Pl.: *vîji.*

– Cf. ghiuj.

VÎJĂ[1] s. f. (Regional) Strigoaie, v. strigoi (I 2). *Se aude pe rînd cîte o vîjîitură şi se ivesc trei vîje.* CĂLINESCU, B. 101. *Se îngrozi... şi mai tare cînd simţi că vîja s-o pus chiar pe vîrful stîlpului.* FRÎNCU – CANDREA, M. 268. *Nu cumva să-l vadă vîjile, pentru că atunci ar fi fost vai şi amar de el.* id. ib. 269.

– Pl.: *vîje.*

– Cf. vîj[1].

VÎJĂ[2] interj. v. **vîj**[1].

VÎJĂÍ vb. IV v. **vîjîi.**

VÎJĂIETOÁRE s. f. v. **vîjîitor.**

VÎJĂIETÚRĂ s. f. v. **vîjîitură.**

VÎJĂÍT[1] s. n. v. **vîjîit**[1].

VÎJĂÍT[2]**, -Ă** adj., s. m. v. **vîjîit**[2].

VÎJĂITOÁRE s. f. v. **vîjîitor.**

VÎJĂITÚRĂ s. f. v. **vîjîitură.**

VÎJĂLĂU s. n. (Regional) Vuiet produs de o apă curgătoare (Rucăr – Făgăraş). CHEST. IV 52/172c, cf. SFC VI, 119.
– Pl.: *vîjălaie.*
– **Vîj**[1] + suf. *-ălău.*

VÎJĂT s. n. **1.** (Sudul Transilv. şi prin nord-vestul Munt.) Vuiet, freamăt. V. muget **(II 2),** murmur **(1).** Cf. vaida. Deodată se auzi numai un vojet mare, de cugetai că o să se prăpădească lumea. FRÎNCU – CANDREA, M. 271. *Din toate părţile se auzeau vojete.* id. ib., cf. CABA, SĂL. 94, cf. ALR I 1 367/98. *Venea un vîjăt din pădure, parcă se mişcau copacii din rădăcină.* UDRESCU, GL.
2. (Regional) Zvon (Săpata de Sus – Piteşti). UDRESCU, GL. *S-a făcut un vîjăt prin sat, cică vine zavera.* id. ib.
3. (Regional) Plimbare; chef. Cf. UDRESCU, GL.
– Pl.: *vîjete.* – Şi: **voájăt** (ALR I 1 367/98), **vójet, vójot** (VAIDA, CABA, SĂL. 94) s. n.
– **Vîj**[1] + suf. *-et.*

VÎJBÁBĂ s. f. (Regional) Strigoaie, v. strigoi **(I 2).** *În fundul iadului se află o babă ce se cheamă vîjbabă.* RETEGANUL, P. III, 50.
– Pl.: *vîjbabe.*
– **Vîjă**[1] **+ babă.**

VÎJDÓC s. n. (Munt. şi prin Transilv.) Turmă de oi (ALR I 798/684, 710, 730, 764, ALR SN II h 390, ALRM SN I h 256/728, T. DIAL. M. II, 310) ajungînd uneori pînă la 600 de capete (STOIAN, PĂST. 53) sau care depăşeşte acest număr (id. ib.); o parte dintr-o turmă de oi, desprinsă în timpul păşunatului (REV. CRIT. IV, 86, SCRIBAN, D., H XI 417). Cf. REV. CRIT, IV, 86, STOIAN, PĂST. 53, CONV. LIT. CLXX, 39, SCRIBAN, D., CIORANESCU, D. ET. *Vitele oi se împart în timpul păşunatului vara în mai multe vîjdoace, după etate şi sex.* H XI 417. *S-a făcut odată vîjdoc pă lîngă mine.* T. DIAL. M. II, 310. ♦ P. ext. Grup de oameni (Trestieni – Sinaia). ALR I 456/746.
– Pl.: *vîjdoace.*
– Cf. v. sl. ѳодити „a conduce", bg. вонсъ „conducător".

VÎJDOCÚŢ s. n. (Regional) Vîjdoc care are 100 de oi (Căzăneşti – Slobozia) . Cf. ALR SN II h 390/723, ALRM SN I h 256/723.
– Pl.: ?
– **Vîjdoc** + suf. *-uţ.*

VÎJEÍ vb. IV v. **vîjîi.**

VÎJEÍRE s. f. v. **vîjîire.**

VÎJEÍT, -Ă adj. v. **vîjîit**[2].

VÎJEITÓR, -OÁRE adj., s. f. v. **vîjîitor.**

VÎJEITÓRIU, -OÁRE adj. v. **vîjîitor.**

VÎJEITÚRĂ s. f. v. **vîjîitură.**

VÎJELÍE s. f. v. **vijelie**[1].

VÎJELIÓS, -OÁSĂ adj. v. **vijelios.**

VÎJGÁNIE s. f. (Familiar) Lucru caraghios, bazaconie. *Ia uite la ăla cu vîjgania aia de bască în cap. Are şi codiţă basca. Dovleac curat.* SCL 1979, 96.
– Pl.: *vîjgănii.*
– Cf. vîj[1].

VÎJGĂU s. m. (Iht.; regional) Avat (*Aspius aspius*). Cf. ANTIPA, P. 793, SCRIBAN, D., H VII, 371.
– Pl.: *vîjgăi.*
– Etimologie necunoscută. Cf. magh. vizi guvat „cristei de baltă".

VÎJGĂLĂU s. n. **1.** (Mold.) Vijelie (cu ploaie sau cu ninsoare). Cf. SCRIBAN, D.
2. (Regional) Şanţ de scurgere a apei săpat într-o holdă (Ramna – Reşiţa). CHEST. IV, 40/29.
– Pl.: *vîjgălaie.*
– Cf. vîj[1], vîjîi.

VÎJGĂRÁIE s. f. (Regional) Vînt puternic de iarnă, care spulberă zăpada. *Dacă va fi ninsoare, ploaie, vîjgăraie, nu ger sec, promoroacă, anul va fi bun.* I. CR. III, 211. *Dacă la Ovidenie va fi ninsoare, ploaie, promoroacă sau văjgăraie pe alocuri,... anul va fi mănos.* PAMFILE, A. R. 9, cf. 264, DL, DM, SFC III, 74, H III 486, 491.
– Pl.: *vîjgărăi.* – Şi : **văjgăráie** s. f.
– De la **vîj**[1].

VÎJGĂRĂU s. n. (Regional) Vînt de iarnă (Vîrlezi – Tecuci). H III 486, 491.
– De la **vîjgăraie**, prin schimbare de suf.

VÎJÍ[1] vb. IV v. **văji.**

VÎJIÁ adj. f. v. **vîjîia.**

VÎJIÁLĂ s. f. v. **vîjîială.**

VÎJIÉT s. n. v. **vîjîit**[1].

VÎJIETÚRĂ s. f. v. **vîjîitură.**

VÎJIÍ vb. IV v. **vîjîi.**

VÎJIÍ[2] vb. IV v. **vîjîi.**

VÎJIITÓR, -OÁRE adj., s.f. v. **vîjîitor.**

VÎJIITÚRĂ s. f. v. **vîjîitură.**

VÎJIÓS, -OÁSĂ adj. (Neobişnuit) Vijelios. *D-o pulbere umedoasă aerul e mestecat, De vîjiosul lor trosnet pustiiul e tremurat.* HELIADE, O. I, 102. *Zgomotul*

tunetelor şi al unei artilerii, vîjîitul vînturilor celor învrăjbite, mugetul valurilor unei mări în vijălie, trosnetul cel vîjios al unei cascade... pricinuiesc sublimul. id. ib. II, 33.

– Pl.: *vîjîioşi, -oase.*

– **Vîjîi** + suf. *-os.*

VÎJÎÍ vb. IV. Intranz. **1.** (Despre vînt, cursuri rapide de apă, şuvoaie sau despre păduri, arbori mişcaţi de vînt etc.) A produce un zgomot şuierător (şi puternic) caracteristic. V. mugi **(II 2),** şuiera **(4),** ţiui **(2),** ujui **(1, 2),** urla, vui. *De năprasnă crocodilul în valurile apei, sunînd şi vîjiind, asupră-i sosi.* CANTEMIR, I. I. II, 129. *Şi marea cu sunete groaznice va vîjîi* (cca 1700–1725). GCR II, 23/34. *Şi mii dă rîuri curg dă sînge închegat... Şi drept să vîzîiască le-auzi gemînd foarte.* I. C. POEZII, 30/7, cf. LB. *Spumoasele torente, Cotind, schimbîndu-şi cursul, Fugea la vale răpezi, Lovind din piatră-n piatră şi vîjîind cu trosnet.* HELIADE, O. I, 338, cf. I. GOLESCU, C., DDRF. *Vînturile toamnei vor vîjîi prin ramurile bătrînilor ştejari.* MARCOVICI, D. 277/7. *Afară este viscol, Austrul vijieşte.* NEGRUZZI, S. II, 34, cf. POLIZU. *În mijlocul furtunelor ce văjîiau atunci peste ţară, găsea mîngîiere.* CONV. LIT. IV, 46. *Crivăţul din miază-noapte vîjie prin vijelie, Spulberînd zăpada-n ceruri de pe deal, de pe cîmpie.* ALECSANDRI, POEZII, 13, cf. CIHAC, II, 456. *Vîntul vîjie şi geme ca nişte jalnice glasuri ce plîng din depărtare.* ODOBESCU, S. I, 152. *Ploaia vîjîia bătînd în ferestrele casei.* EMINESCU, P. L. 121. *Dunărea începe să vîjîie mînioasă. E un zbucium ş-un clocot de valuri dintr-un mal în altul.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 115. *Deodată ceriul se întunecă, văzduhul văjăi.* MARIAN, O. I, 147. *Holdele începu a vîjăi, aerul se învolbură.* REV. CRIT. I, 223, cf. GHEŢIE, R. M. 494. *Sub plopii rari apele sună, Şi plopii rari vîjie-n vînt.* COŞBUC, P. I, 64. *Şuvoaiele de apă curgeau acum fîşîind, gîlgîind, vîjîind calde, repezi.* SANDU-ALDEA, A. M. 71. *Amurgul cobora pe apă, Dunărea vîjîia.* DUNĂREANU, CH. 148. *Viscolul sufla acum cu furie, vîjîia şi fluiera în coperişul mare de paie.* AGÂRBICEANU, S. 118, cf. DR. I, 96. *Din urmă pădurea domnească vîjîia înăbuşit.* REBREANU, I. 107, cf. RESMERIŢĂ, D. *Prin codrii Bacăului Vîjiie vîntul.* BACOVIA, O. 125. *Pădurea vîjîia încet.* SADOVEANU, O. I, 52. *Afară vîntul vîjăia mereu.* DAN, U. 25, cf. DL, DM, CIORANESCU, D. ET. 835. *Dragu-mi-i a strînge fîn Pe coastă la Sarmantin, S-aud rîul vojăind.* MÎNDRESCU, L. P. 49, cf. VAIDA. *Să mai ies odată'n munte... S-aud fagii vîjeind.* DOINE, 263, cf. FRÎNCU – CANDREA, M. 107. *Bate vîntul vîjîieşte, Dorul lui mă veşteţejeşte.* BUD, P. P. 32, com. din TĂRCĂIŢA–BEIUŞ, CABA, SĂL., PODARIU, FL. 9. *S-auz brazî vîzăin.* DENSUSIANU, Ţ. H. 225, cf. CHEST. IV 52/264, GR. S. II, 78, ALR I 963, I 230/61, 109, 359, ALR II 4 413/141, 762, ALR SN V h 1 460, h 1 461, ALRM SN III h 1 192. *Bate vîntu-mi vîjîieşte Ploaia-n codru răpăieşte.* ANT. LIT. POP. I, 67, cf. A I 13, II 5, LEXIC REG. 73. *Vîntul vîjiia Frunza şuiera.* BALADE, II, 269. *Fă-mă roata cerului, Deasupra Cujirului, S-aud rîul văjăind.* FOLC. TRANSILV. II, 90. *Se-audi deodată pădure vîjîind.* O. BÎRLEA, A. P. I, 323. (Adverbial) *Curge vîjîind.* SCRIBAN, D. ◊ Expr. **A-i vîjîi cuiva capul** (sau **urechile, tîmplele, între tîmple,** p. ext., **creierul, auzul)** ori **a vîjîi în ureche** = a avea falsa senzaţie de zgomot continuu şi obsedant, provocată de afluxul mărit al sîngelui la cap, a ţiui; a fi năucit, zăpăcit (de ceva). Cf. ISER, POLIZU, PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 456. *Eu nu mai văd bine şi urechile-mi vîjîie mereu de cîntecul umbrelor ce-o să le văd peste puţin pe cealaltă lume.* EMINESCU, P. L. 122. *Au început să-i vîjîie urechile şi să i se turbure vederea.* CARAGIALE, O. I, 239. *Urechile îi vîjîiau de ţipetele nevestei.* DELAVRANCEA, S. 115. *Ca un vînt printre ruine simt că-mi vîjie între tîmple.* VLAHUŢĂ, S. A. I, 16, cf. DDRF. *Urechile-i vîjiau, o furtună grozavă clocotea în creierul lui.* CONTEMPORANUL, VI_2, 214, cf. GHEŢIE, R. M. 491. *Acum băgă de seamă cum îi ardeau obrajii şi cît de grozav îi vîjia capul.* SĂM. VIII, 18, cf. TDRG. *Întrebă repede..., simţind că începe să-i vîjîie capul.* AGÂRBICEANU, A. 51. *Urechile porniră să-mi vîjîie.* M. I. CARAGIALE, C. 85, cf. CADE. *A trebuit să aştept puţin pînă să mă poată asculta, căci după privire simţeam că îi vîjîie urechile.* CAMIL PETRESCU, P. 34. *Venise... atîta drum, atîtea ceasuri şi capul tot îi vîjîia, ca la început.* POPA, V. 190, cf. SCRIBAN, D. *Urechile le vîjîiau, se învîrtea pămîntul cu ei.* BOGZA, C. O. 308, cf. DL, L. ROM. 1959, nr. 3, 71. *Urechile-i vîjîiau, ca sub presiune.* T. POPOVICI, S. 14. *Nu se putea gîndi la nimic rău, dar nu mai avea aer şi-i vîjîia capul.* V. ROM. noiembrie 1964, 58. *Vorbeau tot mai afîţate... Ascultam de-mi vîjîiau urechile.* ib. ianuarie 1966, 63, cf. ŞEZ. III, 121. *Vîjieşte-n ureche ca clopotu.* ALR II/I h 22/386, cf. TEAHA, C. N. 281. **A-i vîjîi** (cuiva) **ceva prin cap** = a-i trece (ceva) prin minte. Cf. DM.

2. (Despre corpuri, obiecte etc. care se deplasează, zboară, se învîrtesc etc. cu viteză) A produce un zgomot strident, scurt şi intens. V. zbîrnîi. *Glonţul au trecut vîjîind... deasupra capului lui Antioh Vodă.* N. COSTIN, LET. II, 61/19. *Sigeţile şi nălucirile nopţilor... prin întunerec îmblă şi vîjîiesc.* CANTEMIR, I. I. II, 41. *Am auzit din puşti văjiind glonţurile* (a. 1819). URICARIUL, VII, 79, cf. LB. *Ca suflarea morţii iese, dă, doboară vîjiind.* HELIADE, O. I, 101. *Şi-n rangurile rupte zbor glonţii vîjîind, Şi-n ele baioneta străpunge zinghenind.* ALECSANDRI, O. I, 286. *O ploaie de gloanţe în vînt vîjîieşte.* BOLINTINEANU, P. I, 173. *Vin săgeţi de pretutindeni, Vîjîind ca vijelia şi ca plesnetul de ploaie.* EMINESCU, O. I, 148. *Săgeata vîjîie şi se pierde în desişul ierbei care se clatină încet din vîrf.* CARAGIALE, O. I, 117, cf. DDRF, GHEŢIE, R. M. *Şi vîjie slaba săgeată Cu gemetul morţii deodată.* COŞBUC, P. II, 31. *Cravaşa a vîjîit o clipă şi a izbit scurt, aspru în obrajii femeii.* SANDU-ALDEA, U. P. 171, ALEXI, W. *Mori sfătoase vîjîie, cînd mai tare, cînd mai slab, de mişcarea apelor de munte.* IORGA, P. A. I, 175, cf. TDRG. *Dai drumul calului şi sabia vîjie şi luminează ca fulgerul.* DELAVRANCEA, A. 24. *Mă simţii, deodată, umflat pe sus, ceva părea că-mi vîjîie pe la urechi..., muntele din faţă părea că se năruie peste mine.* HOGAŞ, M. N. 223. *În clipa aceea un obuz uriaş vîjîie ca o furtună în văzduh şi îndată se înfige numai la cîţiva paşi de dînsul.* REBREANU, NUV. 307. *Luam pînă la 100 pe oră, treceam vîjîind, urlînd, înjuraţi de cei cu căruţe.* CAMIL PETRESCU, P. 117. *Mi-a recomandat zmeii ce*

zburau vîjîind. BRĂESCU, A. 52. *Săcurea lui Neculai, ţintită drept în moalele capului, a vîjîit scăpătată de-a lungul spinării, pe lături.* POPA, V. 268. *Pumnii lui... îi zboară din mînă şi vin vîjîind.* VOICULESCU, P. I, 5. *Pe aripa vijeliei trecu croncănind aspru, vîjîind din aripi şi întunecînd lumina uşii, un stol de corbi.* SADOVEANU, O. VII, 277. *Ventilatoarele vîjîiau atîrnate de tavan, producînd o răcoare delicioasă.* CĂLINESCU, S. 285. *Trece vîjîind pe lîngă mine trenul de douăsprezece noaptea.* STANCU, D. 320. *Toată noaptea fuseseră împuşcături şi le vîjîiseră gloanţele pe la ureche.* V. ROM. noiembrie 1953, 10. *O pasăre mai bătrînă, care a trecut prin mai multe pericole şi prin ale cărei aripi şi pene nu o dată au vîjîit alicele.* LINŢIA, P. II, 166. *Paloşu-n vînt vîjiia, De-un zid mare se lovea, Şi-nderept se întorcea.* ALECSANDRI, P. P. 154. *Săgeată, Fire-ai blestemată, Căci n-ai vîjiit Cînd te-ai slobozit.* TEODORESCU, P. P. 65. *S-aud moara vîjîind, Pe badea boii mînînd, Şi ţinînd sbiciu'ntr-o mînă Şi strigînd deh inimă!* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 144. *Acest buzdugan venea vîjîind şi vuind ca un tunet.* SBIERA, P. 315. *Auzi ceva vîjeind în aer.* RETEGANUL, P. I, 24. *Se pomeni că-i vîjîie ceva la ureche.* STĂNCESCU, B. 24. *Ia pasărea mea merindea în ghiare, îl ia pe el în spate şi se ridică în văzduh vîjîind groaznic.* MERA, L. B. 66. *Aude din depărtare venind către el ceva, dar nu vîjeia şi zbîrnăia.* FRÎNCU – CANDREA, M. 268. *Nu bine-o sfîrşit vorba, şi numai ce-aude vîjiind. Venea buzduganul... Venea şuierînd pe deasupra capului.* VASILIU, P. L. 183, cf. DIACONU, VR. 284. *Luă buzduganul şi-l zvîrli îndărăpt cu atîta putere de trecu vojoind (zbîrnîind) pe la urechea smăului.* IZV. XVI, 227, cf. ALR SN V h 1 304/250. *Buzduganu... Mergea pe cer văjăind Ca Sfete-Petre trăsnind.* BALADE, II, 57. *Săgeată vrăjmaşă, Cum n-ai vîjîit, Eu să fi-auzit.* FOLC OLT. – MUNT. V, 83. ◊ (Cu sens atenuat) *Vîjîie pe postav peniţa cu care şterge şirul întreg de intrări.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 10. ◊ (Cu determinări care indică sursa zgomotului) *Alţii cu pieptul în poartă Pavăză stau vîjîind din oţel şi-ndesîndu-se-ntr-una.* COŞBUC, AE. 41. ◊ Fig. *Cugete rînduri neînţelese Prin minte-mi repede vîjîia.* HELIADE, O. I, 168. *Ne-a vîjîit prin cap bănuiala.* I. IONESCU, P. 535. *Eu nu mă pot linişti, şi pace... [î]mi vîjîie fel de fel de prepusuri prin cap.* ALECSANDRI, T. 206. *Compătimeşte-mi noaptea ce-mi vîjîie la tîmple.* LESNEA, VERS. 63. *Vîjîie trecutul ca o scoică, Îl ascult şi te revăd în vis.* BENIUC, C. P. 59. ◊ Tranz. fact. *Vîjîind surugieşte năpîrcile gîrbaciului în văzduh, Stroe Vardaru pocni botul cailor.* C. PETRESCU, A. R. 64. ♦ (Despre haine) A fîşîi. *Te văzui pe drum trecînd... Cu papucii troponind, Cu rochiţa vîjeind.* CIAUŞANU, V. 69. ♦ (Despre sînge) A pulsa, a zvîcni cu violenţă în artere (dînd impresia unui zgomot). *Simţi că-i vîjîie sîngele-n urechi şi avu nevoie de-o rară stăpînire de nervi, ca să poată spune.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 41, cf. DL, DM. ♦ Tranz. (Regional; complementul indică tortul de cînepă, rufele care se spală) A clăti, a limpezi. Cf. ALRT II 200, 336, ALR SN IV h 1 226, ALRM SN III h 1 042.

3. (Despre zgomote, glasuri etc.) A suna, a se auzi tare; a răsuna. *Acesta este glasul care... vîjie amerinţător şi face pe păcătos a să zmeri.* MARCOVICI, D. 425/15. *Jalnic vîjiie prin noapte glasul codrilor de brad.* COŞBUC, P. I, 119. ◊ Expr. (Tranz. fact.) **A vîjîi daraua** = a face dairaua să cînte, apăsînd cu degetul pe fund şi sunîndu-i zurgălăii. Cf. UDRESCU, GL. ♦ P. ext. (Despre spaţiul, locul în care se produc diverse zgomote) A fi străbătut, a se umple de sunete puternice, prelungi şi vibrante; a răsuna, a vui. *Se alătură de cal şi, cînd ridică mîna, aerul vîjîi.* PREDA, Î. 138. *Vojăie valea.* ALR II 3498/102. *Valea vojoieşte.* ib. 3498/310. ♦ (Învechit şi popular; despre unele insecte, mai ales despre albine) A bîzîi, a zumzăi **(1).** V. zbîrnîi **(1).** *Muştele... vor să vîziască.* CANTEMIR, I. I. I, 215. *Auzind albinele bîzîind, parcă le şi văzu, negre ca nişte puncte, vîjîindu-i pe sub pleoape şi pe lîngă urechi.* V. ROM. noiembrie 1964, 32. *Despre serul pe care-l scoate albina, generalmente se zice: bîzîie, uneori: bombăneşte sau bombăieşte ori bombănează, zuzăie, văjîieşte şi zbîrnîie.* MARIAN, INS. 147. *Nu vedeai tu crăngi, nu frunză, ci numai flori mîndri ca rujile cele de rusalii, cari miroseau şi numai vîjîiau albinele în ele.* RETEGANUL, P. IV, 69. ◊ (Prin extensiune) *Cînd trage o ploaie, peştele vîjîie şi prin aceasta prevesteşte schimbarea vremii.* IST. LIT. ROM. I, 468. [Şarpele] *ţîţîie, vîjîie.* ALR SN III h 737/235, cf. ALRM SN II h 551/235. ♦ (Regional) A murmura. Cf. FRÎNCU – CANDREA, M. 107.

4. (Despre foc sau despre lemnele din foc) A dudui. *Cînd vîjăie focul în vatră, cineva te vorbeşte de rău.* PĂCALĂ, M. R. 160, cf. DM. *Cînd focul vîjie şi hueşte, te vei sfădi cu cineva.* ŞEZ. I, 19. *Cînd vreun lemn din foc vîjîie, e semn că te ocărăşte cineva.* ib. III, 149. *Focu-n vatră vojeteşte Pruncu-n leagăn ţipoteşte.* FOLC. TRANSILV. I, 208.

5. P. ext. (Despre oameni) A se deplasa cu repeziciune (în număr mare). *Vîjîiai ca vijelia. Spăimîntai întreaga curte, începuse bătălia.* EFTIMIU, Î. 93. *Oamenii vujesc pe dealuri.* GR. S. II, 87. ♦ Refl. (Familiar) A se plimba; a se deplasa (în grabă) prin mai multe locuri. *Ne-am vîjîit duminică pînă la Sinaia şi-ndărăt cu maşina.* UDRESCU, GL.

– Prez. ind.: *vîjîiesc* şi *vîjîi*, pers. 3 *vîjîie* şi *vîjîieşte*. – Şi: **vîjăí, vîjií,** (învechit) **vijií, vîşií, vîzîí,** (regional) **văjăí, văjií, văjîí, vîjeí, vîjií** (BL VI, 148), **vîjoí** (ALR I 1 230/61, ALR SN V h 1 460/64, 1 461/64, ALRM SN III h 1 192/64) **vîjuí** (SFC IV, 224), **vîzăí, vojăí, vojoí, vojuí, vujoí** (com. din TĂRCĂIŢA – BEIUŞ) vb. IV.

– V. **vîj**[1].

VÎJÎIÁ adj. f. (În ghicitori) Care vîjîie **(1).** *Nuia vîjîia, ochii ţara cu ea?* DELAVRANCEA, S. 176. *Am o nuia Vîjia, Ocolesc lumea cu ea* (Gîndul). TEODORESCU, P. P. 229. *Nuia vîjîia, Coprinsei lumea cu ea Şi-o pusei tot acolea* (Gîndul). PĂSCULESCU, L. P. 84, cf. FOLC. MOLD. I, 387, PASCU, C. 37.

– Şi: **vîjiá** adj. f.

– De la **vîjîi.**

VÎJÎIÁLĂ s. f. **1.** Vîjîit[1]. Cf. POLIZU. *Glasul bîiguit al şcolăriţei se contopea în gîndul lui cu vîjîiala gîrlei.* CARAGIALE, O. II, 308. *Vîjîiala apei şi vîntului.* PAMFILE, J. II, 176, cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, CIORANESCU, D. ET.

835. *Era vîjîiala romantică a Fontanei di Trevi.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 33, 24/1, cf. CHEST. IV 52/172b. ♦ Falsă senzație de zgomot, determinată de fluxul mărit al sîngelui; p. ext. amețeală. *Îmi începe iarăși vîjîiala în urechi.* CONTEMPORANUL, II, 251. *Cu cît se apropia de casă, cu atîta gîndurile îi erau mai șterse și avea numai o vîjîială în urechi.* ap. TDRG. ♦ (Învechit) Bîzîit, zumzet (produs de albine). *Între albine mare vîzîială și glogozală adziiu.* CANTEMIR, I. I. I, 216, cf. DDRF.

2. (Familiar) Plimbare (făcută în grabă, în treacăt). Cf. UDRESCU, GL.

3.(Familiar) Petrecere zgomotoasă; chef. *I-am tras o vîjîială la cumetria aia de s-a dus pomina.* UDRESCU, GL.

4. (Regional; în expr.) **A lua în vîjîială** (pe cineva) = a dojeni, a certa; a repezi (pe cineva). Cf. UDRESCU, GL.

5. (Familiar) Activitate febrilă, agitație. ▭ *Pentru pregătirea sărbătoririi a fost mare vîjîială.*

6. (Regional; în forma *vîjăială*) Zbîrnîitoare **(II 1)** (Beclean – Dej). ALR SN V h 1 304/260.

– Pl.: *vîjîieli.* – Și: **vîjiálă** (CADE, CIORANESCU, D. ET. 835, DL, DM), (învechit) **vîzîiálă**, (regional) **vîjăiálă** s. f.

– **Vîjîi** + suf. *-eală.*

VÎJÎIÉT s. n. v. **vîjîit¹.**

VÎJÎIETÓR, -OÁRE adj., s. f. v. **vîjîitor.**

VÎJÎIETÚRĂ s. f. v. **vîjîitură.**

VÎJÎÍRE s. f. Acțiunea de a vîjîi și rezultatul ei; mișcare, agitație în aer a unui corp, a unui obiect, însoțită de zgomotul caracteristic. Cf. LB. *Mi-e negură vederea, auzul vîjîire.* HELIADE, O. I, 69, cf. VALIAN, V., POLIZU, PETRI, V., PONTBRIANT, D., LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Bubuirile, plesnirile bombelor, fumăria urmară, și era o vîjîire și un cîntec îndrăcit de trebuia să răcnești ca să te-audă cel de-alături.* SADOVEANU, O. II, 24, cf. DL, DM. ◊ Fig. *Intrau în altă vijelie, în vijelia trăsnetelor și în vîjîirea paloșelor.* SADOVEANU, O. I, 251. ♦ Huruit (al unui motor, al unei mașini în funcțiune). *Urlete de sirene și vîjîiri de motoare tăiau un aer gros și obscur.* IORGA, P. A. II, 89.

– Pl.: *vîjîiri.* – Și: (învechit) **vîjeíre** (BARCIANU, ALEXI, W.), (regional) **vojeíre** (LB) s.f.

– V. **vîjîi.**

VÎJÎÍT¹ s. n. Faptul de a vîjîi; zgomot caracteristic, puternic, prelungit și vibrant, produs de vînt, de un șuvoi sau de un curs de apă, de arbori bătuți de vînt etc.; p. ext. zgomot puternic și vibrant produs de diferite corpuri care străbat cu viteză aerul; p. gener. zgomot puternic și vibrant, răsunet, tumult, vacarm; vîjîială **(I)**, vuiet, (popular) vîjîitură. V. șuier **(I 3).** *Vîjîitul vînturilor celor învrăjbite.* HELIADE, O. II, 33. *Pleacă fugind dabușilea ca un dihor, pitulîndu-se astfel pe sub vîjîitul pușlelor inamice.* ODOBESCU, S. III, 594. *C-un vîjîit năprasnic se-nalță valurile aruncîndu-se pe podelele vaporului.* VLAHUȚĂ, R. P. 55, cf. PHILIPPIDE, P. 80, BARCIANU. *Apropiați de mal, prin vîjîitul luncii, deosebirăm deodată umbra unui șlep.* DUNĂREANU, CH. 95. *În vîjîitul lor nerăbdător porneau aripile.* IORGA, P. A. II, 45, cf. TDRG. *Nu mai trăim decît prin urechile asurzite de vîjîitul apei.* ATILA, P. 192. *Adeseori sunîndu-ne-n auz Foșnitul frunzelor Cu vîjîitul aspru de obuz.* CAMIL PETRESCU, V. 86, cf. RESMERIȚĂ, D. *Adormii în vîjîitul stufișului de copaci ce înconjura ca un crîng această casă depărtată.* BACOVIA, O. 248. *Nu se auzeau alte zgomote decît... vîjîitul înfundat al șuvoiului din dosul casei.* GALACTION, O. 160. *Au stat pe rînd cu auzul ațintit la vîjîitul apelor.* VOICULESCU, P. I, 24. *De departe, dintr-un colț al iazului, venea vîjîitul înăbușit al unui opust.* SADOVEANU, O. I, 110, cf. SCRIBAN, D. *Vîjîitul unui bici prin aer.* BĂCESCU, PĂS. 305. *Se aude, îndepărtat, zgomotul mării, apoi, un vîjîit și țipete stranii.* H. LOVINESCU, T. 372. *Afară se auzea un vîjîit ciudat, de parcă un scoc de moară s-ar fi vărsat peste bordaj.* TUDORAN, P. 158, cf. DL, DM. *Pe lîngă ei treceau tot mai rar alte mașini cu un vîjîit prelung.* V. ROM. 1958 septembrie, 45. *Se credea o clipă în turnul de la Edikulé și auzea în urechi vîjîitul săbiei ce-ar fi trebuit să-i reteze capul.* BARBU, PRINC. 174. [Negura de lăcuste] *însoțită de un vîjîit puternic acoperă soarele și lasă umbră deasă pe pămînt.* IST. LIT. ROM. I, 405. *Se aude vîjîitul vîntului.* SCL 1981, 378. *Numai ce aude un durăt și un vîjiet cît credeai că se prăbușește răsuflătoarea aceea.* SBIERA, P. 85, cf. CHEST. IV 52/170a, A II 5. ♦ Zumzăit de albine. Cf. DR. I, 101. ♦ Falsă senzație de zgomot, determinată de fluxul mărit al sîngelui; p. ext. amețeală; vîjîială, vîjîitură. *Fuji, năjite, Vîjîite..., Din urechi, din nas.* MAT. FOLK. I, 643. *Fugi, năjit, Vîjîit! De ce ți s-a abătut De neveste?* FOLC. MOLD. I, 224. ♦ Huruit (al unei mașini, al unui motor în timpul funcționării). *Să fie atent cînd va auzi vîjîit de aeroplan.* CĂLINESCU, B. I. 535. ♦ (Concretizat) Loc de cădere a apei; cataractă. *La vîjîitul morii undele se-nfășoară.* HELIADE, O. I, 183.

– Pl.: *vîjîituri.* – Și: **vîjăít, vîjîiét, vîjiét, vojăít, vojîít** s. n.

– V. **vîjîi.**

VÎJÎÍT², -Ă adj. **1.** (Mai ales despre copaci) Care este bătut de vînt. Cf. PASCU, C. 115. ◊ (Substantivat; în ghicitori) *Vîjăitul sărmănel Puiu-n vîrf de curcudel* (Alunul și aluna). PAMFILE, C.16. *Vîjîita, vai de ea, Joacă-ntr-un vîrf de nuia* (Aluna). PASCU, C. 115.

2. (Familiar; despre oameni) Aiurit, zăpăcit, nebun; spec. amețit de băutură, cherchelit. *Pîrvu, văjiit cu desăvîrșire, căzu sub masă,* GANE, ap. CADE, cf. PĂCALĂ, M. R. 142. *Macar că-s eu cam vîjîit, da-i vorba, căciula din cap încă nu mi-a picat.* SADOVEANU, O. IV, 487, cf. DL, DM, com. din BRAȘOV, CHEST. VIII 109/9. *E cam vîjîit, îl știu eu.* UDRESCU, GL. ◊ (Substantivat) *Sîn'io roaba ta, să faci cu mine ce vrei-chieri tu, un motoran, un vîjăit!* PĂCALĂ, M. R. 153. *Eu, cu vîjîitul ăla? Nici nu stau de vorbă!* UDRESCU, GL., cf. NALR – MB h 138.

– Pl.: *vîjîiți, -te.* – Și : **văjiít, -ă** adj., **vîjăít, -ă** adj., s. m., **vîjeít, -ă** (com. din BRAȘOV) adj.

– V. **vîjîi.**

VÎJÎITÓR, -OÁRE adj., s. f. **I.** Adj. (Despre vînt, copaci, ape etc.) Care produce un zgomot ascuțit și puternic; care vîjîie **(1).** V. mugitor **(II 1),** șuierător **(I 3).** Cf. POLIZU. *Corbii... luptă greu cu vîntul cumplit, vîjîitor.* ALECSANDRI, T. II, 390. *Iarna începea a-și trimite solii ei vîjîitori și neînduraţi.* F (1888), 296, cf. CADE. *Cîteva cărți stăteau ca niște tovarășe ale insomniei, aci în această clădire veche, înconjurată de copaci vîjîitori sub palida lună.* BACOVIA, O. 247. *Tudorel cade, orb, de pe un mal înalt într-o apă vîjîitoare.* CĂLINESCU, B. 180, cf. DL, DM, CIORANESCU, D. ET. 835. ♦ (Despre sînge) Care zvîcnește, care pulsează violent; zvîcnitor. *Ce val de sînge vîjîitor îi adusese în urechi răspunsul ăsta!* BRĂTESCU-VOINEȘTI, ap. CADE. ♦ (Despre auz) Cuprins de o falsă senzație de zgomot; țiuitor. *Răsuflarea îi era scurtată, urechile vîjeitoare.* MACEDONSKI, O. III, 19.

II. S. f. **1.** Zbîrnîitoare (v. zbîrnitor **II 3);** pîrîitoare (v. pîrîitor **II 1).** Cf. PONTBRIANT, D., TDRG. *Pentru a-i face smeului zbîrnîitoare sau vîjiitoare, se leagă colțul... cu o sfoară mai scurtă.* PAMFILE, J. II, 82. *De-a lungul aleii, un grup de copii înalță un smeu cu vîjeietoare.* SAHIA, U. R. S. S. 188, cf. DL, DM, CIORANESCU, D. ET. 835.

2. (Regional) Zbîrnîitoare (v. zbîrnîitor **II 1).** V. morișcă **(3).** Cf. ALR II 4 377/876, ALRM SN I h 34, ALR SN I h 47, ib. V h 1 304.

3. (Regional) Unealtă cu care se bate laptele închegat sau se amestecă zerul pus la fiert (Nimăiești – Beiuș). Cf. CHEST. V 138/51, 140/51.

– Pl.: *vîjîitori, -oare.* – Și: (rar) **vijeitór, -oáre, vîjeitór, -oáre, vîjiitór, -oáre, vîjîietór, -oáre** (DL, DM, ALR SN V 1 304/784) adj., s. f., (învechit) **vîjeitóriu, -oáre** (PONTBRIANT, D., LM) adj., (regional) **vîjăietoáre** (ALR II 4 377/876, ALR SN I 47/791, ib. V h 1 304/876), **vîjăitoáre** (ib. V h 1 304) s. f.

– **Vîjîi** + suf. *-tor.*

VÎJÎITÚRĂ s. f. (Popular) Vîjîit[1] **(1).** *Îi păru că o pasire neagră, cu mare vîjiituri viind, pre... cornul Inorogului vrea să să puie.* CANTEMIR, I. I. II, 71, cf. LB, I. GOLESCU, C. *Cu mare urlet și vîjiitură se sparse norul și ieși zmeul.* GORJAN, H. I, 30/2, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Acu încep vîjîiturile măturoaielor.* CARAGIALE, O. I, 77. *Auziră un urlet și o vîjietură cum nu mai auziseră ei pînă atunci.* ISPIRESCU, L. 6. *O dată se auzi o vîjiitură groaznică și numai iată că zmeul d'al șeptelea dă năvală peste dînșii.* id. ib. 258, cf. DDRF. *Prin foile uscate ale porumbului vîntul trecea șuierînd. Uneori însă avea vîjiituri cari semănau a suspine.* SANDU-ALDEA, U. P. 140, cf. ALEXI, W. *Toporu-i se rotea în aer cu vîjîituri ucigătoare.* IORGA, P. A. II, 261, cf. TDRG. *Vîrînd degetele prin ochiurile sfoarei și învîrtind scînduricea în jurul brațului, se produc vîjăituri foarte ascuțite.* PĂCALĂ, M. R. 420, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Rămase o tăcere amară întretăiată numai de vîjîiturile cravașei cu care maiorul Tănăsescu spinteca aerul.* REBREANU, R. II, 276. *În aceeași clipă vin năprasnice vîjîiturile.* CAMIL PETRESCU, U. N. 361, cf. SCRIBAN, D. *Se aude pe rînd cîte o vîjîitură și se ivesc trei vîje.* CĂLINESCU, B. 101, cf. DL, DM, CIORANESCU, D. ET. 835. *Cam pe la miezul nopții auzi și el ceva vîjeitură'n vînt și-i se păru că ceva s-a așezat pe cruce.* RETEGANUL, P. I, 29. *Se aude numai din altă parte o vojeitură și mai grozavă, de se cutremura pămîntul pe unde trecea.* FRÎNCU – CANDREA, M. 268, cf. CHEST. IV 52/70, 52/174c, 52/175c. *O trecutu... Num-am auzît vîjîitura... Nu l-am văzutu.* O. BÎRLEA, A. P. II, 276. ◊ (Cu sens atenuat) *Se auzi o dulce vîjîitură de vînt, care aducea un miros de trandafiri și de rozmarini.* FILIMON, O. I, 415. ◊ (Concretizat) *Vîjîitura trecea prin fața sa, ridicînd cicloane de praf.* CĂLINESCU, S. 367. ♦ Falsă senzație de zgomot, determinată de fluxul mărit al sîngelui; p. ext. amețeală; vîjîială, vîjîit[1]. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. [Sînt] *vîjîituri... permanente, cari vin fără știrea și voia noastră și pe cari bolnavii le asemuiesc cînd cu zgomotul de moară, de clopote și clopoțele, cînd cu șuierături, împușcături etc.* BIANU, D. S. *Capul i se umplu de vîjeituri și se simți ca într-un chef tîrziu de după miezul nopții.* AGÂRBICEANU, A. 394. *Uneori...* [halucinațiile auditive] *se reduc la simple vîjîituri de urechi sau la alte impresiuni puțin precise.* PARHON, B. 72. *Intoxicația se manifestă prin vîjîieturi.* BELEA, P. A. 162.

– Pl.: *vîjîituri.* – Și: (regional) **văjăitúră** (DDRF), **vijeitúră, vîjăietúră** (CHEST. IV 52/175c), **vîjăitúră, vîjeitúră, vîjietúră, vîjiitúră, vîjîietúră, vojăitúră** (ALEXI, W.), **vojeitúră, vojoitúră** (CHEST. IV 52/70) s. f.

– **Vîjîi** + suf. *-itură.*

VÎJÎLÍE s. f. v. **vijelie[1].**

VÎJLÁN adj. m. (Regional) Voinic, vînjos (Vaideeni – Băile Govora). GL. OLT. *L-a luat în brață și mormăin' la el* [ursul]; *a sărit băiatu: Omoară pe tata! Un băiat, tot vîjlan.* ib.

– Pl.: *vîjlani.*

– Cf. v î j[2].

VÎJLĂ[1] s. f. v. **vijlă[1].**

VÎJLĂ[2] s. f. v. **vîslă[1].**

VÎJLẮU s. m. (Prin Mold.) Moșneag **(I 2).** Cf. NALR – MB II h 114/477, 478.

– Pl.: *vîjlăi.*

– **Vîj[2]** + suf. *-lău.*

VÎJNEÁȚĂ adj. v. **fișneț.**

VÎJNÍ vb. IV. (Regional) A zvîcni **(3)** (Păușești Otăsău – Băile Govora). Cf. COMAN, GL.

– Prez. ind.: *vîjnesc.* – Și: **vîșní** vb. IV. COMAN, GL.

– Cf. v î j[1], v î j î i.

VÎJOÁIE s. f. v. **vîjoi[2].**

VÎJÓI[1] s. m. (Transilv.) Moș **(I 2).** Cf. LB, TDRG, PAMFILE, J. II, 171, CADE, SCRIBAN, D.

– Pl.: *vîjoi.* – Și: **vojói** s. m. LB, TDRG.

– **Vîj[2]** + suf. *-oi.*

VÎJÓI[2] s. n. (Regional) **1.** Șuvoi[1] **(1);** cascadă, cataractă. Cf. Ț. GOLESCU, C. *Mulțămind vîjoiului de ploaie înfricoșat care după-amiază mai potolise căldura.* F (1883), 294. *Se întinde Poiana și Lunca Largă care la vîjoiul (cataract) Firezeștilor se îmbină cu Piatra Cetei.* FRÎNCU – CANDREA, M. 20, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, DR. III, 450, 451, RESMERIȚĂ, D., CADE, IORDAN, T. 58, SCRIBAN, D., DL, DM, CIORANESCU, D. ET. 835. *Poporul... zice: mare, noian... gîrlă, vijoi.* H IV 52, cf. I. CR. III, 286, CHEST. IV 43/17o, 43/174c, 52/66a, ALR I 430/170. *S-au pornit vijoaiele (de apă).* UDRESCU, GL. *Și-o ia pă vijoiu ăsta ș'traversează gîrla.* T. DIAL. M. II, 19. ◊ (Adverbial) *A curge vîjoi.* SCRIBAN, D. *S-a tăiat și cură sîngele vijoi.* ARH. OLT. XXI, 277. ♦ Avalanșă. Cf. DR. III, 664. *Năvăli ca vîjoiul la munte.* ȘĂINEANU, D. U., cf. DM. ♦ Dîră, urmă. *A rămas un vijoi subțire de sînge.* UDRESCU, GL.

2. Petrecere, chef (Curtea de Argeș). UDRESCU, GL.

– Pl.: *vîjoaie.* – Și : **văjói, vijói** s. n., **vîjoáie** (DR. III, 664) s. f.

– **Vîj**[1] + suf. *-oi.* – **Vîjoaie**, cu schimbare de suf.

VÎJOLÍE s. f. v. **vijelie**[1].

VÎJPÁNCĂ s. f. (Prin sud-vestul Munt.) Femeie înaltă și puternică, robustă. (Ca epitet precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Am văzut ridicîndu-se într-o bancă o vîjpancă de fată.* STANCU, R. A. II, 38.

– Pl.: *vîjpance.*

– **Vîșpan** + suf. *-că.*

VÎJUÍ vb. IV v. **vîjîi.**

VÎJUTÍ vb. IV v. **vîjîi.**

VÎLC interj. (Prin Olt. și prin vestul Munt.; de obicei repetat) **1.** Cuvînt care imită zgomotul produs de bătaia din aripi a unei păsări, de fîlfîirea unei pînze etc. *Mergea și rochia-i făcea vîlca-vîlca.* TOMESCU, GL. *În bătaia vîntului, cearșafurile se legănau alene: vîlc, vîlc!* UDRESCU, GL. *O șovă mare făcea: vîlc, vîlc, pe sus.* id. ib.

2. Cuvînt care sugerează rapiditatea, caracterul brusc al unei mișcări, al unei acțiuni etc. *Tresărea din depărtare cîte o licărire: vîlc! vîlc! Fulgera.* UDRESCU, GL. *O veveriță sărea sprintenă din cracă în cracă: vîlc! vîlc!* id. ib. ♦ (Substantivat; în forma *vîlcă*) Poreclă dată unei persoane nestăpînite, nervoase, cu mișcări repezi. Cf. UDRESCU, GL.

– Și: **vîlca** interj.

– Onomatopee.

VÎLCA interj. v. **vîlc.**

VÎLCÁN[1] s. m. **1.** (Iht.; prin Munt. și prin Transilv.) Avat (*Aspius aspius*). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., ANTIPA, F. I. 170, id. P. 793, ATILA, P. 341, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., BĂCESCU, P. 139, ANTONESCU, P. 42, CIORANESCU, D. ET., H VII 483.

2. (Prin Munt.) Vultan. Cf. DR. IV, 871. *Dară voi, ciobanii miei, la s-aveț grijă dă oi, Că mi-s mieii mititei Și fură vîlcan dîn iei.* GRAIUL, I, 121.

– Pl.: *vîlcani.* – Și: **vîigán** (ANTIPA, F. I. 170, TDRG, DR. IV, 871, CIORANESCU, D. ET.), **vîlsán** (ANTIPA, F. I. 170, TDRG, ATILA, P. 341, CADE, SCRIBAN, D., BĂCESCU, P. 139, CIORANESCU, D. ET.), **vîslán** (H VII 483), **vulcán** (ANTIPA, P. 794, BĂCESCU, P. 58, 138) s. m.

– Din bg. **вълк** „lup". Cf. srb. v l a s a n .

VÎLCÁN[2] s. m. v. **vultan.**

VÎLCÁN[3] s. n. v. **vîrcan.**

VÎLCĂ s. f. v. **vîrcă.**

VÎLCEÁ s. f. (Atestat prima dată în 1519, cf. MIHĂILĂ, D.) **1.** Vale îngustă și puțin adîncă, cu fundul aproape plat și cu versantele în pantă ușoară; (popular) vîlcel **(2),** vîlcioară **(1),** (regional) vucin. V. z ă p o d i e **(1).** *S-au pus stîlp de piatră, și di-acolo la valia, pe rîpî, ... și la dial, pe o vălcea* (a. 1669). IORGA, S. D. XVI, 161. *Din dealure și din vălcele sapă năsipul și-l spală* (cca 1660–1680). GCR I, 178/22, cf. SAVA, DOC. I, 49. *Au văzdut coborîndu-să într-o vălcé vo trii sute căzaci.* NECULCE, L. 342. *Apucă vîlceaoa pi sus, pin cireșii de la piscul gropil*[o]*r.* IORGA, S. D. VII, 38. *S-au pus stîlp de piatră... drept peste vălcea, pe piscul ce se scoboară cărarea de la prisacă* (a. 1778). URICARIUL, XVI, 318. *De vaiet amar, țipete, jele Plini-s codrii, cîmpii și vălcele.* BUDAI-DELEANU, Ț. 174, cf. LB. *Negura ce se lasă acopere de întunerec și de roă vălcelile cele întinse.* MARCOVICI, C. 40/20. *„Cîmp" este o parte din fața pămîntului, netedă sau cu prea mici vîlcele.* GENILIE, P. 56/27, cf. VALIAN, V., ISER, POLIZU. *Acele poiene ce se-ntind pe dasupra munților și prin vălcele.* PELIMON, I. 115/24, cf. PETRI, V., PONTBRIANT, D. *Sînul fecund al unei vîlcele... răspîndea tesaurele sale de flori.* BARONZI, I. C. V, 104/14. *Voinicele, Să te-ntreci cu rîndunele, Peste dealuri și vălcele.* ALECSANDRI, P. I, 5. *Semănătorii... Pe culme, pe vălcele se suie și coboară.* id. POEZII, 43, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 305. *Dealuri verzi cu verzi vălcele Cinse-n rîuri de argint.* BOLINTINEANU, P. I, 335, cf. LM. *El poposi în pacinica vălcea unde stă pitită o mănăstirea.* ODOBESCU, S. I, 88. *Jos, în vălceaua despre miazănoapte, e un șipot.* CARAGIALE, O. II, 418. *Trecu pustiuri, dumbrăvi, munți și vălcele pînă ce ajunse la un codru mare, mare, fără căpătîiu.* ISPIRESCU, L. 259. *Venea întîi un podiș, pe urmă iar începea o vălcică, încă o cotitură și apoi erai la poalele dealului.* CONTEMPORANUL, VI$_2$, 299, cf. DDRF, ENC. ROM. *Fluturii de prin vîlcele Tu-i ascunzi acum cu zor.* COȘBUC, P. I, 219, cf. BARCIANU. *În fund, pe o vîlcică singuratică, o turmă de dropii sta tăbărîtă.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 32 *Dincolo, pe vălcea, se vedea satul Comănești.* id. ib. 56, cf. ALEXI, W., TDRG. *Urcasem din greu pe rîpi sgrunțoase, trecusem poieni multe și vîlcele întrețesute prin sînul pădurii.* LUNGIANU, C. 39, cf. RESMERIȚĂ, D. *Am găsit într-o vîlcea laterală rămășița fagului de odinioară.* ARH. OLT. X, 198. *Ridicînd dealul s-au afundat mult, mult de tot în inima pădurei pînă au dat de o vîlcea întunecoasă.* IZV. XII, 223. *De cîntecu-i* [lăutarului]

răsunau toate vîlcelele Olteniei. GALACTION, O. 264. *Într-o vîlcea se ascunde unul din acele numeroase iazuri caracteristice ținutului.* SIMIONESCU, FL. 243. *Oamenii... sînt... în vîlcea, în dreptul șanțului.* BRĂESCU, V. A. 96. *La o întorsătură de cale, unde drumul scăpăta rotund într-un căuș de vîlcea, s-a trîntit pe pămînt.* POPA, V. 176. *Coborîră o vîlcea și apucară la dreapta pe un drumeag tivit pe o parte și pe alta cu rugi de răsură.* VOICULESCU, P. I, 127. *În vreo vălcică ne era îngăduit să intrăm într-o viteză neașteptată... și pe urmă căruțașul, brusc, își strunea iar murgii.* SADOVEANU, O. XVI, 54, cf. SCRIBAN, D. *În așa beție crescîndă va fi făcut Dumnezeu stelele, pămîntul, vîlcelele, firul de iarbă.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 49. *Stupul lor de pe vîlcea Stă păzit... De trei plopi înalți, de nea.* ARGHEZI, VERS. 675. *Ecoul îmi răspunde voios dintr-o vîlcea.* CĂLINESCU, L. L. 30. *Vîlceaua unde povestitorul întîlnește întîia dată pe băiatul pădurarului.* PERPESSICIUS, M. I, 257. *Turcii s-au împrăștiat... lăsînd prin vîlcelele de din jos de sate alte cîteva sute de morți.* CAMIL PETRESCU, O. I, 166. *S-auzea prin vîlcele Cum urlă cîinii la stele.* PARASCHIVESCU, C. Ț. 44. *Numai în depresiuni și pe unele vîlcele apare o rară vegetație de fanerogame, licheni și mușchi.* CHIRIȚĂ, P. 643, cf. LTR2. *Vîlceaua asta care e și ea cam întortocheată și dealurile din jurul ei au tot felul de cotituri și dîmburi.* PREDA, M. S. 341. *În zarea străvezie a nopții se vedea cum din vîlcea se ridica o coloană alburie de fum.* V. ROM. august 1958, 71, cf. DER. *S-a strecurat în pădure printr-o vîlcea întortocheată și gloduroasă.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 133, cf. H IV, 82. *Cîmpul Cu florile, Dealul Cu potgorile Vălcelele Cu viorelele.* TEODORESCU, P. P. 174. *Amiroase a floricele De la munte, din vălcele.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 36. *S-au așezat acolo pe-o vălcică.* SBIERA, P. 250. *În fundul vălcelei aceleia... s-au hotărît ei să se așeze peste vară.* MARIAN, T. 231. *Patru sute de vălcele O mie de poticele Rămase Radu de ele.* REV. CRIT. II, 382. *De-aici pîn-la mîndra mea, Nu e deal, nu e vălcea, Numai cărăruia mea.* ȘEZ. IV, 139. *Cîte flori sînt pe vălcea Toate-mi plîng de jalea mea.* HODOȘ, P. P. 79. *Mi-a lăsat cucul făgetul Și turtureaua vălceaua, Voinicelul poteceaua.* BIBICESCU, P. P. 165. *Pe dîrele, prin vălcele Pasc sărmanele de ele.* GRAIUL, I, 66. *Te fac nouă bucățele, te-arunc în nouă vîlcele, te-or mînca nouă cățele.* CANDREA, F. 372. *De jelea inimii mele, Plîng pietrile pe vălcele Și fagii pe delurele.* BUD, P. P. 24. *Sărea calul cît sărea Șapte dealuri și-o vălcea.* PĂSCULESCU, L. P. 233. *Ce strîgi tu așa cu jele, Plîng pietrile prin vălcele?* BÎRLEA, B. 43. *Colea-n vale-ntre vîlcele Se văd două focșorele.* IZV. XVI, 241, cf. CHEST. IV 37/244, 302, ALR SN III h 816, ALRM SN II h 638. *De-arunc ochii pe vălcele, Inima-mi să scaldă-n jele.* BALADE, III, 247. *Să vii, puică, la mormînt, Să bați văi, să bați vălcele, Să dai de oasele mele.* FOLC. MOLD. I, 604. ♦ P. ext. Regiune de șes sau drum care se află sub nivelul ținuturilor din jur. *Vălcea este locul jos între dealurile unui cîmp.* GENILIE, G. 120/15, cf. CHEST. IV 16/91, ALR II 5 058/928. ♦ (Regional) Rîpă. Cf. ALR I 394/302, 878.

2. (Învechit și popular) Apă curgătoare (de mici dimensiuni); albia unei ape curgătoare; vale **(2),** (învechit și popular) vîlcel **(1),** (învechit) vîlcioară **(2).** V. matcă **(4).** *Di-acolo la vale, în matca vălcelii și în gura Văii Călugărții* (a. 1704). IORGA, S. D. XVI, 206. *Aici rîu, colea vîlcică Curge lîngă floricică* (a. 1800). GCR II, 173/33, cf. LB. *Apa limpede, curată Ca pîn cristal strecurată, Murmuiește pîn vălcele.* MUMULEANU, P. 44/5, cf. I. GOLESCU, C. *La Peliș, supt Sinae, trebuie pă vîlcea pod în lungime de 4 stînjini* (a. 1838). DOC. EC. 709. *Calea mergea tot pe marginea vîlcelii, care curge din Dereli.* ARHIVA R. II, 56/24. *Dîmbul-Sec se pornește vajnic... și umple vîlceaua.* CARAGIALE, O. IV, 19. *Rîuri și vălcele limpezi ca lacrima.* REV. CRIT. I, 460, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Vălcele cari se arcuiesc... urmînd în genere direcțiunea păraelor de cari sînt străbătute.* PĂCALĂ, M. R. 5. [Păstrăvii] *se trag pe cele mai umbrite, mai retrase și potrivite vîlcele și pîraie.* ATILA, P. 178, cf. 33. *O vîlcea din județul Alba care... se varsă în Mureș.* DRĂGANU, ROM. 274. *Se auzi deslușit șuierul pîrăului din preajma peșterii, în vălcea.* SADOVEANU, O. XI, 108. *Se umflă vălcica Boleștilor.* DENSUSIANU, Ț. H. 302, cf. GR. S. I, 139. *Cîtă apă-i pe vălcele sînt tot lacrimi de-ale mele.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 218. *Dare-ar Dumnezeu o ploaie... Să crească vălcelele Să se spele relele.* id. ib. 222, cf. CHEST. IV 33/70, ALR I 403/874, 422/760, 425/748, ALR SN III h 816, h 822/353, ALRM SN II h 641/353. *Baba o adus dint'oarice vălce apă.* O. BÎRLEA, A. P. I, 141. ♦ Fig. (Adverbial) În cantitate mare, ca un șuvoi. *Săracu om cu jele mult plînge seara la stele, Lacrimile-i curg vălcele.* FOLC. TRANSILV. I, 268. ♦ (Regional) Pîrîul morii **(1)** (Vașcău). ALR I 1 841/80.

– Pl.: *vîlcele.* – Și: (cu schimbare de suf.) **vîlcícă, vălcícă,** (învechit și popular) **vălceá,** (regional) **vălceáuă, vîlceáoă, vîlceáuă** s. f.

– Lat. * **vallicella** (= *vallicula*). Cf. v ă l i c i c ă.

VÎLCEAD, -Ă adj. v. **vîlced[1].**

VÎLCEÁG s. n. v. **vălceag.**

VÎLCEÁN, -Ă s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. Persoană care face parte din populația de bază a județului Vîlcea sau este originară de acolo; (la pl.) populație care locuiește în acest județ. Cf. DDRF, L. ROM., 1977, 151, DEX. ♦ S. m. (Prin Olt.) Persoană care vinde păcură. Cf. NALR – O III MN h 417/939.

2. Adj. Care aparține județului Vîlcea sau vîlcenilor, privitor la județul Vîlcea sau la vîlceni, originar din județul Vîlcea. *Cîtă plăcere simți să vezi cum își iubește țăranul vîlcean toate lucrișoarele gospodăriei lui.* VLAHUȚĂ, R. P. 103. *O tradiție păstrată în familia noastră pretinde că tînărul vîlcean își cam pierduse capul în splendorile Vienei.* CONV. LIT. XXII, 255. *Peste cîțiva ani el sădise cu viță tot pămîntul ce avea pe dealurile vîlcene.* IORGA, C. I. III, 108, cf. id. P. A. I, 89, RESMERIȚĂ, D. *Trebuiesc cercetate apoi originile tîrgului vîlcean al Ocnelor Mari.* ARH. OLT. XIII, 17. *El va fi ajutat în pregătirea formației vîlcene.* SPORTUL, 1972, nr. 6934, 3/7. *Nu mi-a reținut atenția scrisoarea cititorului vîlcean.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 28, 8/4.

– Pl.: *vîlceni, -e.*

– **Vîlcea** (n. pr.) + suf. *-an.*

VÎLCEÁNCĂ s. f. **1.** Femeie care face parte din populația de bază a județului Vîlcea sau care trăiește în județul Vîlcea; femeie originară din aceste locuri; vîlceană, v. vîlcean **(1).** Cf. DDRF, DEX[2].

2. (Art.; regional) Numele unei hore; melodie după care se execută această horă. Cf. VARONE, D. 153.

– Pl.: *vîlcence.*

– **Vîlcean** + suf. *-că.*

VÎLCEÁOĂ s. f. v. **vîlcea.**

VÎLCEÁUĂ s. f. v. **vîlcea.**

VÎLCED[1], -Ă adj. **1.** (Transilv. și Mold.; despre oameni sau despre părți ale corpului lor) Care are culoare vînătă sau cadaverică din cauza unor lovituri (puternice), a frigului, a mîniei etc.; învinețit, palid **(1),** livid. Cf. LB, PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 312, II, 538, LM. *Cine e vînăt de pălituri sau bătaie se zice că e vîlced.* MARIAN, D. 212, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M. 482, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ARHIVA, XXVIII, 75, DR. IV, 686, CADE, ARHIVA, XLIII, 23, DR. X, 430, DL, DM. *Eram vîlcezi și speriați.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 125, cf. REV. CRIT. III, 172, ȘEZ. III, 91, PASCU, S. 64, A III 2, LEXIC REG. II, 103. *Îs vîlced de frig.* ALIL XXIX, 317. ♦ (Prin Transilv.; despre oameni) Cu cearcăne (la ochi); încercănat. *Ii vîlced pi su ochi.* ALR II/I h 13/228, cf. ib. h 228/284, ALIL XXIX, 317. ♦ Istovit de putere, foarte slăbit. Cf. RESMERIȚĂ, D.

2. (Mold.) Umed, jilav. Cf. SCRIBAN, D., I. CR. VII, 154.

– Pl.: *vîlcezi, -de.* – Și: **vúlced, -ă** (LB, DDRF), **vélced, -ă** (MAT. DIALECT. I, 217), **vîlcead, -ă** (RESMERIȚĂ, D.) adj.

– Etimologia necunoscută.

VÎLCED[2] s. n. v. **vîlcez.**

VÎLCÉL s. n. **1.** (Învechit și popular) Vîlcea **(2).** *În malul vălcelului ce vine de la satul Colceag, numită piatra cea înaltă cu chip de om* (a. 1839). BUL. COM. IST. IV, 158. *Vălcelul, oprit din mersul înainte, pornea pe șosea stricînd pietruirea și dînd năvală în curțile oamenilor.* SĂM. IV, 508, cf. 550. *În zilele ploioaase, cînd venea vîlcelul mare și-i acoperea curtea,... el sta în capul sălei.* IONESCU-BOTENI, S. N. 103. *Alergă repede la vîlcelul din poartă, luă apa și i-o aduse lelii Stanii.* MOROIANU, S. 93, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, H XI 322, 323. *El, măre, avea Moară pe vălcel, Macină – aurel.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 365, cf. ALR I 425/776, 1364/776, ALR SN III h 816/762, ib. h 822/762, ALRM SN II h 638/762, ib. h 641/762. ♦ Fig. (Adverbial) În cantitate mare, ca un șuvoi. Com. COMAN.

2. (Regional) Vîlcea **(1).** Cf. H IV 152. *Și-l aruncă într-un vălcel, Să doarmă ca un purcel.* MAT. FOLK. 742. ♦ Șanț făcut pe un teren agricol pentru scurgerea apei (Șoimari – Ploiești). Cf. CHEST. IV 40/448.

– Pl.: *vîlcele.* – Și: **vălcél** s. n.

– De la **vîlcele** (pl. lui *vîlcea*).

VÎLCELÚȘĂ s. f. (Atestat prima dată în 1519, cf. MIHĂILĂ, D.) Diminutiv al lui vîlcea **(1).** *Hangiul îl cinsti cu o oală de vin și-l întrebă dacă-i mai lasă cele cinci pogoane de fînețe ce se aflau într-o vîlceluță.* SĂM. VI, 884, cf. CADE. *Mergeau mereu prin codru..., coborînd și urcînd prin vîlceluțe molatice.* CAMIL PETRESCU, O. II, 160, cf. DL, DM. *O vîlceluță la marginea unei păduri.* VÎN. PESC. mai 1964, 1964, 2, cf. DEX, H IV, 82, 323. *Într-o vălceluță Latr-o cățeluță* (Melița). TEODORESCU, P. P. 233, cf. BUD, P. P. 24, GOROVEI, C. *Într-o vîlcioluță Latr-o cățeluță* (Lesoiul). PASCU, C. 218. ◊ (Fig.) *O vîlceluțe de carne, albă și fragedă.* CAMIL PETRESCU, P. 65.

– Pl.: *vîlceluțe.* – Și: (regional) **vălcelúșă, vîlciolúșă** s. f.

– **Vîlcele** (pl. lui *vîlcea*) + suf. *-uță.*

VÎLCELÚȚĂ s. f. Diminutiv al lui vîlcea. *Se înfundară într-o vîlceluță umedă.* V. ROM. decembrie 1954, 44. *Ne-am tras după el în vălceluță și am ieșit apoi cu toții.* ib. octombrie 1964, 12.

– Pl.: *vălceluțe.*

– **Vîlcele** (pl. lui *vîlcea*) + suf. *-uță.*

VÎLCÉZ s. n. (Regional) Vînătaie **(1).** Cf. FRÎNCU – CANDREA, M. 106, A VI 8, 10, GLOSAR REG. [Umflăturile] *ca nodurili, alea-s vîlșezuri.* NALR – B I h 83/40.

– Pl.: *vîlcezuri.* – Și: **vîlcéd** s. n. FRÎNCU – CANDREA, M. 106.

– Postverbal de la **vîlcezi.**

VÎLCEZEÁLĂ s. f. (Transilv. și Bucov.) Vînătaie **(1).** Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, CIHAC, I, 312, II, 538, LM, GHEȚIE, R. M. 482, 496, BARCIANU, ALEXI, W., PASCU, S. 235, REV. CRIT. III, 172. ♦ (Regional) Cearcăn (Feneș – Alba Iulia). ALR II/I h 13/102.

– Pl.: *vîlcezeli.* – Și: **vulcezeálă** (LM, GHEȚIE, R. M. 496, ALEXI, W.), **velcezeálă** (LM) s. f.

– **Vîlcezi** + suf. *-eală.*

VÎLCEZÍ vb. IV. Tranz. și refl. (Trans. și Mold.) A deveni sau a face să devină vîlced **(1);** a (se) învineți. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, CIHAC, I, 312, II, 538, LM, DDRF, GHEȚIE, R. M. 482, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, DR. IV, 686, CADE, SCRIBAN, D., DR. X, 430, DL, DM, DEX. *Samca-n brațe prinsu-l-o, De pămînt izbitu-l-o, Carnea vîlcezitu-i-o.* TEODORESCU, P. P. 390, cf. MARIAN, D. 207, com. din STRAJA – RĂDĂUȚI, LEXIC REG. II, 103. *Tăt l-o velcezit în bătaie.* MAT. DIALECT. I, 217, cf. 271. ◊ Intranz. *Vîlcezăște p-îngă ochi.* ALR II/I h 13/284.

– Prez. ind.: *vîlcezesc.* – Și: **velcezí, vulcezí** (LB, LM, DDRF) vb. IV.

– Din **vîlced.**

VÎLCEZÍRE s. f. (Rar) Acțiunea de a (se) vîlcezi și rezultatul ei. Cf. LB, 765, CIHAC, I, 312, II, 538.

– Pl.: *vîlceziri.*

– V. **vîlcezi.**

VÎLCÍCĂ s. f. v. **vîlcea.**

VÎLCICÚȚĂ s. f. Diminutiv al lui vîlcică. Cf. PASCU, S. 155, DL, DM, SFC IV, 153, DEX. *Într-o vîlcicuță Fierbe-o oală cu chisăliță* (Furnicarul). GOROVEI, C. 167.

– Pl.: *vîlcicuțe.* – Și: **vălcicúță** s. f. PASCU, S. 155.

– **Vîlcică** + suf. *-uță.*

VÎLCIOÁRĂ s. f. (Popular) Diminutiv al lui vîlcea.

1. Cf. vîlcea **(1)**. Cf. CIHAC, I, 305. *Aş vrea să văd acuma natala mea vîlcioară, Scăldată în cristalul pîrăului de-argint.* EMINESCU, O. I, 6, cf. DL, DM. *M-am strecurat ca o şopîrlă printre stînci. Am coborît în vîlcioară.* V. ROM. ianuarie 1961, 12. *Visam să am o casă mică în vîlcioara mea natală.* T iunie 1964, 27. *Vină mîndră, vin-odată La vîlcioara-mbălsămată.* F(1872), 267.

2. Cf. vîlcea **(2)**. *Mariuţă bălăioară Împreună două flori Şi le-aruncă în vălcioară Să plutească ca surori.* MUREŞANU, P. 7/15.

– Pl.: *vîlcele.* – Şi: **vălcioáră** s. f.

– **Vîlcea** + suf. *-(i)oară.*

VÎLCIOLÚŞĂ s. f. v. **vîlceluşă.**

VÎLCÎÍ vb. IV. Intranz. (Prin vestul Munt.) **1.** (Despre surse de lumină) A răspîndi brusc o lumină vie şi tremurătoare. V. licări, pîlpîi **(1)**. Cf. UDRESCU, GL.

2. A face mişcări repezi şi repetate (producînd un zgomot caracteristic); spec. a se mişca în bătaia vîntului. V. fîlfîi. *Vine o şovă vîlcîind în aripi.* UDRESCU, GL. *Vîlcîie drapelele pe stradă luate de vînt.* id. ib.

– Prez. ind. pers. 3: *vîlcîie* şi *vîlcîieşte.*

– **Vîlc** + suf. *-îi.*

VÎLCÎÍT s. n. (Regional) Faptul de a vîlcîi.

1. Zgomot produs de mişcarea repetată a aripilor unei păsări care zboară (Săpata de Sus – Piteşti). *S-a auzit un vîlcîit pe deasupra plopilor: venea uliul.* UDRESCU, GL.

2. Vîlcîitură (Săpata de Sus – Piteşti). *S-a văzut... un vîlcîit de coadă roşie, stufoasă, lungă: era vulpea.* UDRESCU, GL.

– Pl.: *vîlcîituri.*

– V. **vîlcîi.**

VÎLCÎITÚRĂ s. f. (Regional) Apariţie de scurtă durată (şi intermitentă) a unui obiect care se mişcă repede (şi neregulat) (Săpata de Sus – Piteşti). *S-a văzut o vîlcîitură la uşa coteţului şi un vîlcîit de coadă roşie, stufoasă, lungă.* UDRESCU, GL.

– Pronunţat: *-cî-i-.* – Pl.: *vîlcîituri.*

– **Vîlcîi** + suf. *-tură.*

VÎLCUÍ vb. IV v. **vălcui.**

VÎLCUÍRE s. f. v. **vălcuire.**

VÎLFĂ s. f. v. **vîlvă.**

VÎLFIU s. m. v. **vifel.**

– Accentul necunoscut.

VÎLHÁŞ s. m. v. **vîlvaş.**

VÎLHÓVNEC s. m. v. **vîlhovnic.**

VÎLHÓVNIC s. m. (Învechit) **1.** (În textele religioase) Mag[2] **(1)** vîlvă **(1)**. *Toiagul acela a lui Moisi au închipuit svînta cruce, că cum au înghiţit toiagele vlăhovnicilor acelora, aşi şi crucea au zdrobit puterea dracilor.* VARLAAM, C. 58. *Zveazda însemneadză pre steaoa pre carea o au vădzut vîlhovnicii spre răsărit* (a. 1680–1700). GCR I, 244/23. *Împăratul zise* [că-l va slobozi] *de să va lăsa să nu-i mai înveţe pre vălhovnici creştinătatea.* MINEIUL (1776), 78[v2]/19, cf. ŞĂINEANU, I. 195, TDRG, DR. III, 417, IV, 1052, XI, 245, SCRIBAN, D.

2. Vrăjitor, magician; astrolog. *Singur Laslău, craiul unguresc, carele-i zic că au fost vîlhovnic, s-au sculat de s-au dus la împăratul Rîmului.* SIMION DASC. LET. 9, cf. GCR I, 234/15. *Zice că acel Laslău să fie fost vîlhovnic, care de pi limba slovenească să înţălege vrăjitoriu, căutătoriu în stele.* CANTEMIR, HR. 454. *Laslău, craiul unguresc, carele îi zic că au fost vîlhovnic.* C. CANTACUZINO, CM I, 48, cf. TDRG, T. PAPAHAGI, C. L.

– Pl.: *vîlhovnici.* – Şi: **vîlhóvnec** (DR XI, 245), **vîrhóvnic** (GCR I, 234/15, SCRIBAN, D.).

– Din slavonul **вълховникъ.**

VÎLHOVNICÍE s. f. (Învechit) Magie **(1)**. *Să botedză şi arsă în foc toate cărţile sale ceale de vîlhovnicie şi de farmece.* DOSOFTEI, V. S. octombrie, 40[v]/16, cf. TDRG, SCRIBAN, D.

– Pl.: *vîlhovnicii.*

– **Vîlhovnic** + suf. *-ie.*

VÎLHV subst. v. **vîlvă.**

VÎLHVĂ s. f. v. **vîlvă.**

VÎLITÚRĂ s. f. v. **velitură.**

VÎLMĂ s. f. (Regional) Movilă. IZV. XVI, 61.

– Pl.: *vîlme.*

– V. **gîlmă.**

VÎLNÁNIC s. n. v. **vîlnic.**

VÎLNEC s. n. v. **vîlnic.**

VÎLNIC s. n. **1.** Piesă caracteristică portului femeiesc (din Oltenia şi Muntenia), alcătuită dintr-o ţesătură cu dungi verticale alternînd cu şiruri de motive geometrice sau motive florale stilizate, în formă de fustă încreţită sau strînsă de jur împrejurul corpului în cute bogate, dintr-o singură bucată (dreptunghiulară) desfăcută în faţă (DL, DM, DEX) sau într-o parte (GR. S. V, 124) ori din două bucăţi încheiate pe părţi pînă spre genunchi (ODOBESCU, S. I, 418, MUSCEL, CADE) sau neîncheiate între ele (OPRESCU, S. 153) ori dintr-o singură bucată purtată numai în spate (SCRIBAN, D., ALR II 3 323/886). V. androc, catrinţă, fotă, opreg, şorţ, zavelcă. *Androc sau vîlnic.* BARONZI, L. 95. *Un vîlnic de lînă fină neagră, al cărui cîmp nu se mai vedea de frumuseţea şi mulţimea careurilor (flori pătrate).* F (1881), 55. *Fusta în cute e îngustă şi compusă din două bucăţi, cusute una de alta, mai sus de genuchi, precum sînt încă vîlnecile sau cretinţele ţesute de ţărancele*

române. ODOBESCU, S. I, 418. *Vîlnecele, spițărate în fețe, lucii de fluturi sclipitori, zburau cînd la dreapta, cînd la stînga.* DELAVRANCEA, S. 55. *Cîrduri de fete în cămăși albe și vîlnice roșii se pleacă muncii și-și mișcă brațele-n tactul unei doine.* VLAHUȚĂ, R. P. 69, cf. DDRF. *Costumul țărăncei... nu prezintă decît două forme: cea largă reprezentată prin rochie (sau hondroc, fustă) și cea strîmtă reprezentată prin fotă (opreg, javelcă, vîlnic).* MANOLESCU, I. 194. *La femei se pune iarna peste cămașa lungă de pînză o fustă de materie ușoară, iar vara vîlnic și șorț.* CRĂINICEANU, IG. 151, cf. BARCIANU. *Picioarele lor gingașe, cari se zăreau sub vîlnicele cele înguste, parcă nici nu atingeau pămîntul.* ap. SĂGHINESCU, V. 35, cf. ALEXI, W., MUSCEL, 54, TDRG. *Are vălnic cu funți.* LUNGIANU, C. 96, RESMERIȚĂ, D. *Femeile și fetele țes pînză... cămăși și fote, ii, vîlnice, mintene.* RĂDULESCU-CODIN, M. N. 59. *Cheful ei era să se îmbrace țărănește, cu vîlnic și maramă.* M. I. CARAGIALE, C. 75, cf. ȘĂINEANU, D. U., GR. S. V, 124, CADE. *Fetele și femeile au cîte două vîlnice (fote).* IZV. XIII, 205. *Femeile strînse în vîlnice treceau harnice înspre Furnica.* BRĂESCU, M. B. 41. *Ea luase niște papuci în picioare, un tulpan alb pe cap, o iie cu fluturi de argint pe sîni, un vîlnic cu fire de aur pe un cîmp roșu și un inel în formă de potcoavă pe deget.* VISSARION, B. 75. *O femeie învăluită în vîlnice și marame, cu chipul ascuns de un horbot de mireasă.* VOICULESCU, P. II, 325. *Îți pregătii cizmulițe, zăbun și vîlnic de aci din părțile ardelenești, ca să le porți la cununie.* SADOVEANU, O. XVII, 340. *Îmi leg de-o plută murgul și bat în poartă sîlnic, Ca să-mi răsari, voinică, hangiță strînsă-n vîlnic.* PILLAT, P. 145, cf. SCRIBAN, D. *O fotă, dintr-o bucată sau din două părți separate – în acest caz de forma unor șorțuri în față și în spate, și purtînd numele de opreag sau de vîlnic –, o marămă sau o „cîrpă" pe cap, un brîu sau niște bete, care strîng mijlocul, iată în rezumat portul zilelor de lucru.* OPRESCU, S. 153. *Sute de ițari gorjănești, ii, cămăși și vălnice... au ieșit din mîinile dibace ale cooperatoarelor.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 386. *Rotunde îi erau și șoldurile împlinite subt catrință și vîlnic.* CAMIL PETRESCU, O. I, 85, cf. LTR[2], DL, DM. *V[îlnicul] înfășoară corpul, fiind foarte încrețit în talie și avînd aspectul unei fuste cu falduri ample.* DER, cf. CIORANESCU, D. ET., M. D. ENC., DEX, Z. MIHAIL, T. P. 94. *Haine la săteni sînt: zeghie..., vîlnice.* H IV, 75, cf. ib. IV 315, V 98, 112, 132, 298, 314, IX 135, 453, XI 60, XIV 73, 249. *Își gătea fata cu vîlnic de aur.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 242. *Vinde, maică, vîlnicu, Să nu măi văz Rîmnicu, Și zăvelca ci-i avea, Să mă văz la casa mea.* VÎRCOL, V. 83. *Ioana neicăi din pîrîu, Cu vîlnicul vișiniu Și cu fesul ghiorghioliu.* CIAUȘANU, V. 38. *Mi-oi vinde vîlnicu Șî ț-oi plăti.* GR. S. V, 93. [Femeile erau îmbrăcate] *cu fuste de lînă, cu zăvelci de lînă, vîlnic... încreșit.* ALR II 3 352/876, cf. ib. 3 322/872, 3 323/886, 3 352/812, LEXIC REG. 32, FOLC. OLT. – MUNT. 400. *Vîrlanic în spate, zăvelcă în față.* NALR – O II h 305/995, cf. id. h 303, 304.

2. Pînză țărănească (subțire); învelitoare de cap făcută din astfel de pînză; văl **(I 1).** *Acolo se țeseau chilimurile și țărănește scoarțe, cît și pînzeturile de in și de bumbac sau vîlnicele de borangic portocaliu și alb.* MACEDONSKI, O. III, 110. *Capul este acoperit... cu un văl alb numit vîlnic, țesut cu multă mătase.* CRĂINICEANU, IG. 148, cf. CHIRIȚESCU, GR. 256, IZV. XIII, 259. *Fluturele mîinii un vîlnic a desprins.* VOICULESCU, POEZII, I, 204, cf. DM. *Femeile adunate la horă oferă un frumos spectacol cu iile și cămășile lor, cu fotele și zăvelcile cusute cu desemnuri subțiri și complicate,... cu vîlnicele de pînză subțire și de borangic.* VIANU, L. R. 88, cf. DEX, H IV 75, V 29, 104, IX 55, XII 261, XVI 11. ◊ Fig. *Nici fața holdelor nu se desbrobodise bine de vîlnicul nopții.* CONV. LIT. XLIV, 38. *Și-atîta e de subțire vîlnicu-nnoptării... Că te străvezi prin pietele zării.* VOICULESCU, POEZII, I, 118. ♦ (Regional) Cuvertură. Cf. CRĂINICEANU, IG. 170.

– Pl.: *vîlnice.* – Și: (învechit) **vîlnică** (BARCIANU) s. f., (regional) **vîlnec, vîlnánic** (Z. MIHAIL, T. P. 95, H V 29, 98, ALR II 3 322/872, ib. 3323/886, LEXIC REG.), **vîrlánic** (Z. MIHAIL, T. P. 95), **vălnic, vălnec** (id. ib.), **volánic** (id. ib.), **vólnic** (id. ib.), **vúlnic** (id. ib.), **vurlánic** (id. ib.) s.n.

– Din bg. **вълненик.**

VÎLNICĂ s. f. v. **vîlnic.**

VÎLÓG s. m. v. **vălog[1].**

VÎLPÁN s. m. v. **vulpan.**

VÎLSÁN s. m. v. **vîlcan[1].**

VÎLȘEBNICÍE s. f. (Învechi; în limbajul bisericesc) Vrăjitorie, magie **(1).** *Ficior unui fărmăcătorii... de la care și vlășebnicia învățâ.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 25[v]/30, cf. TDRG, SCRIBAN, D.

– Pl.: *vîlșebnicii.*

– * *Vîlșebnic* (< slavon. **влъшебникъ**) + suf. *-ie.*

VÎLȘÓR s. n. v. **vîrfușor.**

VÎLTÁN s. m. v. **vultan.**

VÎLTÉJ s. n. v. **vîrtej.**

VÎLTÉLNIȚĂ s. f. v. **vîrtelniță.**

VÎLTOÁRE s. f. (Atestat prima dată în 1588, cf. CUV. D. BĂTR. I, 211/1) **1.** Loc adîncit în albia unui rîu unde apa formează vîrtejuri, bulboană, (regional) bulboacă; vîrtej format de apă în acest loc, (rar) turbion; p. ext. învîrtejire, învolburare de valuri. *Feciorul chesariului... cînd trecea înapoi Nistrul cu notul calului, s-au răpit de vîltorile rîului și s-au înecat.* ȘINCAI, HR. II, 127/29, cf. KLEIN, D., BUDAI-DELEANU, LEX., LB, I. GOLESCU, C. *Lovi* [corabia]... *de niște stînci ascuțite într-o vîltoare stătătoare.* GORJAN, H. II, 42/5, cf. ISER, COSTINESCU, CIHAC, I, 115. *De cîte ori era să pier în vultoare;... mai ales de cînd am încăpuit eu singur o corabie și m-am apucat de negoț pe seama mea.* CARAGIALE, O. II, 221. *Mureșul era lat,... tulbure-gălbui și plin de spume și de vultori.* SLAVICI, O. II, 11. *Mintea i se clătină de spaima ce te cuprinde cînd te prăbușești într-o vultoare.* DELAVRANCEA, S. 24. *Jos, sub noi, la*

adîncimi ameţitoare urlă vîltorile Oltului. VLAHUŢĂ, R. P. 97. *Aprinsese şi Pallas Flota grecească din port în vîltoare pe Ahei înecîndu-i.* COŞBUC, AE. 12, cf. ENC. ROM., BARCIANU. *Cînd apele sînt mari, ea* [albia rîului] *se preschimbă în vîltoare şi constituie astfel un serios pericol pentru cine se aventurează pe acolo.* CONV. LIT. XXXVI, 965. *Un om care, după ce a cercat şi n-a izbutit să ocolească o vultoare, se aruncă drept în ea cu curajul pe care i-l dă deznădejdea.* SANDU-ALDEA, A. M. 53, cf. ALEXI, W., PUŞCARIU, ET. WB. *Aruncîndu-şi surtucul, se repezi în vultoare... Făcea sforţări disperate, înaintînd prin valuri.* DUNĂREANU, CH. 240. *Este un rîu Minicios ce-şi varsă vîltorile-n mare.* MURNU, I. 235. *Oltule cu repezi valuri! Multe, mîndre flori dezmierzi. Dulce le dezmierzi la maluri Şi-n vîltoare mi le pierzi.* CERNA, P. 143. *N-auzi tu vîltoarea cum clocotă-n zări ?* IOSIF, V. 118, cf. TDRG, CDDE. *În clipa următoare, vîltoarea scoase la suprafaţă, ca-ntr-o fulgerare, pe copil, apoi îl supse iar.* AGÂRBICEANU, S. 629. *În vultori, cumpene etc., peştele... nu e decît în trecere, în tîrcoale după hrană.* ATILA, P. 47, cf. RESMERIŢĂ, D., SEVERIN, S. 140. [Pîrîul] *se-nvineţea atunci şi din vîltoare Mă biciuia, zburdalnic, în obraz, Cu stropi mărunţi şi aurii de soare.* CAZIMIR, L. U. 28. *Ne-am dus... pînă în mijlocul fluviului, şi aci, în locul unde apa face vultori,... am prins cu frînghiile unul din acele picioare.* ARH. OLT. XIII, 113. *S-a frînt catargul... Vin vîltori asupra, Pînzele s-au rupt.* LESNEA, I. 41. *Luminiţa care pîlpîie... trage pe călătorul rătăcit la adînc, pînă la fata şuie care se scaldă în vultori şi nu-i decît o ştimă vicleană.* VOICULESCU, P. I, 45, cf. SCRIBAN, D. *Vin lăstunii mici la iaz Să se bucure şi scalde În vîltoarea de smaralde.* ARGHEZI, VERS. 408. *De pe-un ţărm mutîndu-i, I-a mîntuit spre celălalt peste vîltoare-adîncă.* BLAGA, POEZII, 394. *Zările se desfac largi într-o parte şi alta, vîltoarea apelor se linişteşte, dar în lungul lor primejdiile pîndesc încă.* BOGZA, C. O. 376. *Ţipetele multor mume care nu-şi aflau feciorii Şi dădeau ocol vîltorii Şi-i strigau, plîngînd, pe nume.* V. ROM. ianuarie 1954, 72, cf. LTR[2], DL, DM. *Suind pe firul apei zbuciumate, Pînă acolo unde-n lung şuvoi Vîltoarea urlătoarelor se zbate.* LABIŞ, P. 94. *A fost prins de vîltoarea apei şi tras la fund.* SCÎNTEIA, 1972, nr. 9 187. *Înţelepciune moştenită de la străbuni care... văzuseră bine că doar în jurul stîncilor se stîrnesc vîltori.* CONTEMP. 1974, nr. 11, 6/1. *Maghiran de la vîltoare, Nu eşti, bade, rupt din soare.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 235, cf. CHEST. IV 39/29, ALR I 427, A II 6. *Locurile din parcursul unui rîu unde apa e adîncă şi se învîrte în loc sînt denumite: vîltoare..., vîrtej, vîrteşcă, holbură, vîrticuş, hîlboană, hulboană, holboană, sorb, genune.* ARVINTE, TERM. 111. *Dorul meu şi-al dumitale S-au luat în sus pe vale, Şi-au făcut apa vîltoare.* FOLC. TRANSILV. I, 236. *În loc să-l scoată din undă În vultoare îl afundă,* se spune despre cel care nu te ajută la nevoie sau în primejdii. PANN, P. V. I, 144/13, cf. ZANNE, P. I, 299. ◊ (Ca termen de comparaţie sau în construcţii comparative, sugerează ideea de abis, de forţă nestăvilită, de repeziciune) *Valurile lumii sînt ca vîltoarea cu ochi: pă cine trage acolo, îl învîrteşte şi îl suceşte.* JIPESCU, O. 133. *Îi părea că trebuie să se despartă de acest Paris orbitor de lumină, rafinat, atrăgător, ca o vultoare uriaşă.* SANDU-ALDEA, D. N. 35. *Simţea... că se cufundă în aprecierile acestora, ca-ntr-o vîltoare din care nu mai poate ieşi.* AGÂRBICEANU, A. 101. *Cuprinşi de panică, fugarii se aruncară în stradelă ca într-o vîltoare.* BRĂESCU, A. 142. *Plăpînd şi slăbit, copilul cădea ca într-o vîltoare în furtuna acelui început de iarnă.* SADOVEANU, O. XXI, 555. *Ceva te copleşeşte şi te ameţeşte, ca o vîltoare.* CĂLINESCU, S. 142. *Zi cu zi, ca într-o vîltoare, Aretie e tîrîtă în viaţa de familie a Silionilor.* VINEA, L. II, 17. ◊ (Fig.) *Am plecat deci înainte... lăsîndu-ne în jos ca şi prin gîtlejul unei afunde vîltori.* TURCU, E. 203. *M-au alungat vîltorile pe-afară. Şi-n geana lor eu n-am avut răgaz Să văd cum noaptea-n giulgiu mă-nfăşoară.* GOGA, POEZII, 247. *O, steaua mea, alungă norii, Să-ţi sorb clipirile senine, Să trec prin furia vîltorii, Cu ochii ţintă către tine.* CERNA, P. 24. *Vedeam parcă... o armonie dumnezeiască luîndu-mă cu Mărgărita o dată în vîltorile ei.* VOICULESCU, P. II, 288. *Văd... clipe fugare de lumină şi de umbră, în grăbita vîltoare spre moarte.* SADOVEANU, O. XIX, 159. *Ne-am ridicat... la o altitudine... inaccesibilă vîltorilor şi stihiilor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 2, 22/4. ◊ (Ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Dintr-o vultoare de volane albe, ce-l cuprindea spumegătoare din cap pînă mai jos de picioruşe, ieşea doar un chip vag de păpuşă.* VOICULESCU, P. II, 221. ◊ (Prin analogie) *Se apropiaseră de vîltoarea sloiurilor.* ARDELEANU, V. P. 228. ♦ (Învechit şi regional) (Ploaie însoţită de) vînt puternic, cu vîrtejuri; vijelie[1]. Cf. SCL 1969, 391, DL, DM, H IV, 3, ib. X, 353. *Venit-o vîntu Răsturnînd pămîntu Şi-o adus vîltorile.* MARIAN, INS. 453, cf. ALR I 1979/571, 708, 885. ♦ (Rar) Loc mlăştinos. Cf. CDDE. ♦ (Prin nordul Munt. şi prin sudul Transilv.) Cădere de apă, cascadă. Cf. CHEST. IV 43/176g, ALR I 430/780, 800.

2. Fig. (De obicei cu determinări în genitiv care arată felul, natura) (Stare de) agitaţie, chin, frămîntare, zbucium (1); tulburare, tumult. V. zarvă (1). *Sub tot acest Babel, există o limbă românească, care-şi are geniul ei; sub toată această vultoare veşnic mişcătoare, există un popor statornic.* CARAGIALE, O. III, 97. *Ştie bine că-naintează Înspre-a peirii de veci vîltoare.* VLAHUŢĂ, S. A. I, 48. *Mi se prăvăleau gîndurile, ca-ntr-un potop de întuneric, în vîltoarea pustiitoarei vremi.* id. ib. II, 9. *Lipsit de experienţă, bun, blînd... el a fost apucat de vîltoarea vieţii bucureştene.* GHEREA, ST. CR. III, 126. *Se va topi în vîltoarea patimilor generaţia istovită.* BACALBAŞA, S. A. I, 253. *Moştenitorii părăsesc şcoala şi se aruncă în vîltoarea desfrînărilor.* ap. TDRG. *Oamenii... se preocupă... de politica de azi şi de protagoniştii pe care-i tîrăşte în vîltoarea ei.* IORGA, P. A. II, 32. *Se aruncase aşa în vîltoarea lucrului mai mult ca să uite, ca să poată trăi, să-i treacă mai uşor zilele lungi ca săptămînile.* AGÂRBICEANU, S. 475. *Trăim... în vîltoarea cosmică de atracţie şi respingere.* PÂRVAN, I. F. 181. *Lasă mult în urmă pe cei doi şi toată vultoarea şi toată năpasta.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 135. *Vîltoarea patimilor.* RESMERIŢĂ, D. *Ca să mă ameţesc, mă aruncai în vîltoarea vieţii de petrecere şi cu aşa avînt că am speriat cu desfrîul şi cu risipa Bucureştii.* M. I. CARAGIALE, C.

87. *Geniul lui a fost descîntat să reziste vîltorii.* ARH. OLT. X, 416. *Nu mai sînt copii;... pe neașteptate au fost aruncați în vîltoarea vieții în mijlocul unor tragedii neasemuite în istoria omenirii.* LOVINESCU, C. IV, 192. *Vîltoarea ziaristicei îl absorbea tot mai mult.* REBREANU, R. I, 240. *În lume m-ai dat, În vîltorile grele Atît de blazat.* BACOVIA, O. 117. *Le căzuseră toți feciorii și ginerii și fetele și surorile în vîltoarea morții.* SADOVEANU, O. XXI, 312. *Învîrtiți în vîltoarea problematicei filosofice, bărbații iluștri veneau la mînăstire ca să-și repauzeze graiurile contradictorii ale forului interior.* ARGHEZI, S. XII, 268. *Potolirea Sultanei bucură pe loanide, care socoti că scăpase din vîltoare.* CĂLINESCU, B. I. 207. *În loc de a-și vedea de carte, acuzatul se aruncă în vîltoarea luptelor politice.* id. ib. 331. *Privesc nedumeriți... fără să înțeleagă nimic, cu amorțeala lor flegmatică, din această vîltoare generoasă.* RALEA, S. T. I, 349. *Cine vine, cine trece, Prin vîltoarea nopții, rece?* PARASCHIVESCU, C. Ț. 120. *Vîltoarea dragostei, nebuna, Cu deznădejdi eu am cercat.* V. ROM. ianuarie 1954, 14. *Într-o vîltoare ca asta, e inutil să încerci să-ți astupi ochii și urechile. Pentru sau împotrivă, ești constrîns să participi.* H. LOVINESCU, T. 287. *În dreptul cîrciumii... am auzit glasuri și s-a petrecut vîltoare.* VORNIC, P. 68, cf. DL, DM. *În vara anului 1844, Alecu Russo se întoarce la Iași, intrînd în mediul local și în vîltoarea evenimentelor din preajma lui 48.* IST. LIT. ROM. II, 491. *Omul modern, cuprins în marea vîltoare a secolului.* T iunie 1964, 67. *Vîltoarea întrecerii... pentru realizarea prevederilor planului.* SCÎNTEIA, 1972, nr. 9171. *Nici în vîltoarea celor mai dramatice evenimente... să nu uităm.* MAGAZIN IST. 1972, nr. 7, 58. *Orașul respira liniștit, se odihnea după vîltorile de peste zi.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 2, 12/1. *N-a mai revenit niciodată, înghițit de bună seamă de vîltoarea evenimentelor.* ib. 1933, nr. 7, 20/3. ♦ (Învechit, rar) Forță, măreție (a lui Dumnezeu). V. vîlvoare (**1**). *Nu vultoarea lui va struncina pre voi și frica de la el va cădea preste voi?* BIBLIA (1688), 368^2/33.

3. Bazin amenajat sub o cădere de apă, în care țesăturile se dau la piuă (**3**) sau se spală; p. ext. piuă rudimentară acționată de căderea unei ape. *Vîlcești cu 3 mori și cu 4 pio și cu o ultoare* (a. 1588). CUV. D. BĂTR. I, 211/1. *Sadna cu 4 mori și cu dou pio și cu o vultoare* (a. 1588). ib. 211/8, cf. LB, CIHAC, I, 115, CDDE. *Din cauza lipsei de ape mai mari cu ajutorul cărora să poată forma căderi trebuincioase pentru vîltori,... țesăturile lor sînt rudimentare.* GR. S. II, 26. *Țoalele (covoarele) se trec prin vîltoare, unde se pospăiază părul pe ele.* PRECUP, P. 22, cf. PASCU, S. 51, DHLR II, 492, GR. S. V, 46, X, 249. *Instalații foarte vechi, ca ștezele și vîltorile,... sînt făcute în întregime din lemn, de către anumiți ștezari... care au învățat acest meștesug din bătrîni.* APOLZAN, P. I. 40. *După ce au fost țesute, țoalele trebuiesc duse la „văltoare", unde se îngroașe.* id. ib. 40, cf. DL, DM, H XVII 236, CANDREA, Ț. O. 53, com. din ZAGRA – NĂSĂUD. *Vîndu mori, vîndu vîltori, Vîndu dealuri cu viori.* BÎRLEA, B. 25, cf. T. PAPAHAGI, M. 236, com. din BRAȘOV, ALR I 239/249, I 727/341, 343, LEXIC REG. 95, BÎRLEA, L. P. M. II, 287, 500. ♦ Scoc (**2**) (la moară); (regional) bulboacă, irugă. Cf. DDRF. *Se numește scoc și adîncitura ce face apa din gios de moară. Se mai zice și vultoare sau bolboacă.* DAMÉ, T. 148, cf. PAMFILE, I. C.181, CDDE. *De fapt la locul numit „La vîltori" se găsesc vîltori pentru vîltorit păturile de lînă.* DR. X, 249. *De cele mai multe ori, șteaza este însoțită de „vultoare"... în care apa... se învîrtește ca într-un bazin.* APOLZAN, P. I. 91, cf. ALR-M IV h 953/222, 955/222.

4. (Regional) Crescătorie de pești (Baia – Lipova). *Vama de negoț și trecerea să fie ale popii Agaton și ale călugărilor... și vîrșiile și vîltoarea de pescuit.* ARH. OLT. XII, 177, cf. CHEST. IV 68/113.

5. (Regional; în forma *vîltur*) Sul de lemn pe care se înfășoară urzeala. Cf. PASCU, S. 130.

6. Scînteiere, învolburare; văpaie (**2**), vîlvătaie (**2**). *Brîndușa... Fiind fermecătoare... Sîtirea dracii din vîltoare, Ba cu fermecături neauzite Oamenii strămuta.* BUDAI-DELEANU, Ț. 207. *Stelele scînteietoare Legănate strălucesc, Și-n cerească lor vulvoare Se topesc și înfloresc.* BOLINTINEANU, P. I, 411. *Din frămîntarea lucioasă ce zărea Că sapă împrejuru-i o roșie vîltoare, Din care e-ajunsă de flacări arzătoare, Simți că se aruncă Satana peste ea.* MACEDONSKI, O. I, 93. *O vîltoare de scîntei se ridică în văzduh, risipindu-se într-o vijelie de stele căzătoare.* REBREANU, R. II, 107. *Să prind o clipă numai cu rumena-i vîltoare, În pumnii mei de oase un asfințit de soare.* LESNEA, C. D. 62, cf. DM.

7. (Prin nordul Mold.; în forma *ultoare*) Hogeag, fumar. Cf. CHEST. II 262/233, 235.

8. (Pin Maram.) Dans popular care se execută de flăcăi în ziua de Paști; melodie după care se execută acest dans. Cf. VARONE, D. 153, T. PAPAHAGI, I. 81.

– Pl. *vîltori*. – Și: (popular) **vultoáre**, (învechit) **ultoáre**, (regional) **voltoáre** (LB, CADE) s. f., **vîltúr**, **vultór** (pl. *vultori*) s. n., **vuutoáre** (CANDREA, Ț. O. 53), **holtoáre** (ARVINTE, TERM. 111, ALR I 1979/708), **hultoáre** (CIHAC, I, 115, SCRIBAN, D., H X 353) s. f.

– Lat. * **voltoria** < lat. * *voltus*, part. de la *volvere*.

VÎLTOR s. m. v. **vultur.**

VÎLTORÁ vb. I v. **vîltura.**

VÎLTORÁR, -Ă adj. v. **vulturar.**

VÎLTORÍ vb. IV v. **vîltura.**

VÎLTÓRIȚĂ s. f. v. **vultoriță.**

VÎLTUR[1] s. m. v. **vultur.**

VÎLTÚR[2] s. n. v. **vîltoare.**

VÎLTURÁ vb. I. **1.** Refl. A se învîrti repede în cerc, în vîrtejuri; a se învîrteji, a se învolbura. Cf. ALEXI, W., TDRG, CADE. ◊ Fig. *Înainte ca gîndurile ce se vîltorau în adîncimile tulburi să aibă răgaz a se limpezi, pleoapele se închiseră.* REBREANU, O. IX, 109.

2. Tranz. (Regional) A piua. Cf. CADE, CANDREA, Ţ O. 53, com. din ZAGRA – NĂSĂUD. *Izmenele cele de iarnă Ţi le-a vîltura la vară.* BÎRLEA, L. P. M. II, 287.

– Prez. ind.: *vîlturez.* – Şi: **vîltorá** vb. I, **vîltorí** vb. IV, **vulturá** (CANDREA, Ţ. O. 53), **vunturá** (id. ib.) vb. I.

– V. **vîltoare.**

VÎLTURĂ s. f. v. **vultoră.**

VÎLTUROÁICĂ s. f. v. **vulturoaică.**

VÎLVÁIE s. f. (Învechit) Vîlvătaie **(1).** Cf. POLIZU. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., CL 1967, 91. ◊ (Într-o construcţie comparativă) *Cugetele aceste-i spăriau sufletul ca nişte vulvoaie aprinse.* CONV. LIT. IV, 189.

– Pl.: *vîlvăi.* – Şi : **vulvoáie** s. f.

– De la **vîlvîi.** Cf. vîlvoi.

VÎLVÁRE s. f. v. **vîlvoare.**

VÎLVÁŞ s. m. **1.** (Ban. şi prin sudul Transilv.; în basme şi în superstiţii) Fiinţă înzestrată cu puteri supranaturale, care are darul de a şti, a prevesti ce se va întîmpla sau de a determina să se întîmple ceva. V. fermecător, magician, vrăjitor. Cf. T. PAPAHAGI, C. L. 51, ALIL XXV, 48. *Moşul acela... să luptasă cu paralei şi cu zmei, şi pre toţi îi biruisă; el fusese un mare vălvaş pre vremea lui, dar despre toate puterile şi meşteşugurile lui nime nu ştia nimic, ci toţi îl ţineau de un biet moş amărît.* CĂTANĂ, P. B. II, 72. *Eu mi-s vîlvaş, pot aduce ploaie şi o pot opri.* L. COSTIN, GR. BĂN. II, 206, cf. LEX. REG. II, 38. *Fisórii – ăl mai mare o fost vîlvaş – cîn' să vorbesc că să duc să-l prindă.* O. BÎRLEA, A. P. I, 359.

2. (Prin sudul Transilv.; în superstiţii) Stafie, strigoi. *Întîlnii noo moroni Cu noo strigoni, Noo săzétaşi Cu noo vîlvaşi.* GR. S. V, 52, cf. ALR II 4 233/2.

– Pl.: *vălvaşi.* – Şi : **vîlháş** s. m. ALIL XXV, 48.

– **Vîlvă**[1] + suf. *-aş.*

VÎLVĂ[1] s. f. **I. 1.** (În textele bisericeşti) Astrolog; mag, vrăjitor; spec. (la pl.) cei trei regi care au venit la Betleem să se închine pruncului Iisus. *Vîlfele de la răsărit* (a. 1574). DDRF. *Ducîndu-se vîlhvele, iată îngerul Domnului în somn ivise lu Iosif.* CORESI, TETR. 3. *Atunce Irod furiş chema vîlhvele şi ispiti di înşii.* id. ib. *Era ucenici lu Valam, vîlhvul.* id. EV. 500, cf. TDRG, DR. III, 418, SCRIBAN, D.

2. (În mitologia populară) Fiinţă fabuloasă, imaginată ca o femeie frumoasă (şi bună) sau ca un şarpe, un cocoş etc., care (de obicei) protejează apele, casele etc. V. duh, zînă, ştimă. *Deci numai o vîlfă stăpînitoare şi împărăţia unui să fie Ş-întru dalba noastră ţigănie.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 339. *Se crede că fiecare casă are o vîlvă carea o păzeşte şi carea să zice că este un şerpe.* LIUBA – IANA, M. 94, cf. ENC. ROM. *Vîlvele... umblă pe la miezul nopţii pe dealuri.* PAMFILE, DUŞM. 268. *Prin unele locuri ardelene se crede că în acea noapte, pe la miez, umblă vîlvele.* id. CER. 81, cf. GR. S. V, 389. *Greu e cum să le dai de urmă* [comorilor]. *Iar după ce le-ai aflat, cum să le intri în stăpînire fără să te poceascâ... vîlva lor.* C. PETRESCU, R. DR. 138. *O fos mai tare el dăcît aialaltă vîlvă.* ARH. FOLK. III, 141. *Duhul casei... va apăra casa de primejdia duhurilor rele, orice casă trebuie să aibă această „vîlvă".* PRIBEAGUL, P. R. 25, cf. SCRIBAN, D. *E zîna (vîlva) care prefăcea cătanele în piatră.* CĂLINESCU, B. 92, CF. DL, DM. *Vîlfă sau vîlvă, un şarpe imaginar existent numai în imaginaţia poporului, locuieşte sub casele oamenilor şi priveghează asupra sănătăţii lor.* H XVIII 74, cf. CHEST. V/178/27. *Toată casa are vîlva ei* [care] *păzeşte casa.* ALRT II 320. ◊ (Într-un descîntec) *Să potoleşti: Uza, Vîlva, Urîciunea, Pîrîciunea, Făcătura.* PĂSCULESCU, L. P. 123. ◊ Expr. **Se bat vîlvele,** se spune atunci cînd este timp urît, mai ales cînd plouă şi fulgeră. Cf. LB, ISER, ŞANDRU-BRÎNZEU, JINA, 245. *Pe toţi şi toate-n nopţi, cînd vîlvele se bat, Îi poţi vedea-n lumini de-o clipă.* BLAGA, POEZII, 394, cf. REV. CRIT. III, 172, DENSUSIANU, Ţ. H. 102. *Atunś rup lemnili dîn rădăşină, cîn să bat vîlvili.* ARH. FOLK. III, 141, cf. com. din LOMAN – SEBEŞ, MAT. DIALECT. I, 271. ♦ (Şi în sintagmele *vîlva băii* sau *vîlva băilor*) Zînă despre care se crede că stăpîneşte, supraveghează şi distribuie comorile dintr-o mină de aur. Cf. LM. *Găina din poveste era vîlva băilor şi ea a dus aurul cu sine în părţile unde a zburat.* MARIAN, NU. 70, cf. BARCIANU. *Vezi că cu vîlva băii nu te poţi prinde, că ea îi mai mare peste aur.* PAMFILE, COM. 24. *Vîlva băii dă de ştire că se apropie o nenorocire: bate din ciocane şi huieşte!* AGÂRBICEANU, A. 186, cf. ALEXI, W. *Credinţa în „vîlva băii" sau „săcreata"... a pătruns adînc în mentalitatea moţului băieş.* DR. IV, 1 013, cf. SCRIBAN, D. *Nu-l mai desmierda... că de acum una vîlva băii, dînsa să-l desmierde!* DAVIDOGLU, M. 75, cf. DL, DM. *E cunoscut că băile au vîlvă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 2, 18/3. *Pe N. N. l-a dus vîlva la aur.* VICIU, GL. 98. *Fiecare baie îşi are vîlva ei... care supraveghează şi distribuie aurul prin băi.* FRÎNCU-CANDREA, M. 40. ♦ (Şi în sintagmele *vîlva pădurii sau vîlva codrilor*) Mama-pădurii (v. mamă **III**). *Broaştele au fost mai harnice decît noi ori jderii ori poate vîlvele codrilor.* CONV. LIT. X, 284. *Cine rupe din ele, acela are să se lupte cu vîlva pădurii.* SLAVICI, ap. TDRG, cf. ENC. ROM., CANDREA, F. 165., PAMFILE, DUŞM. 212. *Vîlva padurii, de vorbeşti pîm paduri.* ARH. FOLK. V, 166, cf. 164, *Este în pădure o vîlvă în forma unei muieri cu părul pînă-n călcîi.* ALRT II 269, cf. 50. ♦ (Regional) Vrăjitor (despre care se crede că ar stăpîni furtunile şi grindina). V. şolomar **(1),** şolomăţ. *Năinci vrieme, îm bătrîneţă, o fost vîlve. Acu nu să scie d-aia.* ARH. FOLK. III, 141, cf. 156. T. I, 271. ♦ Stafie, strigoi. *Îi sparge* [mortului] *pielea şi nu vie, şi nu se bage vîlfa aceea.* FD III, 160. *Am văzut vîlva vecinului care a murit acum o săptămînă.* MAT. DIALECT. I, 271. ♦ Zînă. *Plecă zîna... că doară omul, că-i numai om, şi cîte trebşoare nu mai are, dar o zînă? O vîlvă?* RETEGANUL, P. V, 17. *E zîna (vîlva) care prefăcea cătanele în piatră.* CĂLINESCU, B. 92. ♦ (La pl.) Iele. *Ielele se mai cheamă şi „nemilostive, dînse,... vîlve".* PAMFILE, DUŞM. 260. ♦ (Regional) Fiinţă căreia i se atribuie însuşiri supranaturale, puteri magice, puse în slujba colectivităţii din care face parte. *O fost o turmă d'i lupt'ĭ cu vîlva lorŭ.* ARH. FOLK. V, 166, cf.

CHEST. V/180/26. ♦ Fig. (Regional) Epitet depreciativ pentru o femeie zăpăcită, nebună, zurlie (Săpata de Sus–Piteşti). UDRESCU, GL. ♦ (Regional) Căţeluşă vioaie, sprintenă, de obicei roşie la păr (Săpata de Sus-Piteşti). UDRESCU, GL. ♦ P. anal. Persoană care are rolul cel mai important în colectivitatea din care face parte; ceea ce e mai bun, mai ales, mai de seamă la un lucru; frunte, vîrf. *Femeia este vîlva căsii, conducătoarea întregei gospodării.* COMAN, GL.

II. 1. (Învechit şi regional) Faimă, renume; autoritate; prestigiu **(1)**, putere **(II 1)**; fală, pompă[1] **(1)**. *Semeţindu-să Ştefan Vodă pentru vîlha ce-i mergea cu noroc la războaie, strîns-au ţara şi cu mare urgie au întrat în Ţara Muntenească.* URECHE, L. 136. *Solul leşăsc ş-au dat solia... întrînd în Ţarigrad cu aceea podoabă şi vîlhvă cît este în voroavă ţarigrădenilor.* M. COSTIN, O. 88. *Ţara, cu nărocul, cu cîrma şi vîlfa vestitei domniei lui Vasilie Vodă... au stătut neclătită de nimea.* id. ib. 130. *Ce ar fi mai mare şi mai vestită împăraţilor laudă şi în lumea toată vestea şi vîlhva, decît a apăra asupriţii.* N. COSTIN, L. 385. *Grigorii Vodă să gătie să purceadă cu mare vîlfă de al triile rînd în Ţara Muntenească cu domnie.* NECULCE, L. 52. *Aceste cinci jigănii în locul a toată vîlfa şi în chipul a toată stema a alaltor cu patru picioare era.* CANTEMIR, I. I. I, 126. *Dzisă că, de nu să va strica vîlfa Inorogului, mreajea lui ceva să vînedze nu poate.* id. ib. II, 159. *Cu toţi căutau să vază pre catane cum sosesc în Iaşi... vestindu-se vîlfa nemţilor de izbîndă asupra turcilor.* LET[2] III, 59. *Vom fi pururea credincioşi domnilor Vladislav craiului şi Edvigei crăiesei..., vîlva şi cinstea lor o vom înălţa cu toată puterea.* ŞINCAI, ap. HASDEU, I. C. I, 73. *Folositoare şi desfătată pentru fieştecare om, fie ce vîrstă sau vîlvă va fi.* id., în ŞA I, 659. *Ce-mi foloseşte vîlfa împărătească, puterea armelor, cinstea lumii?* MAIOR, P. 51. *Un sîngur stăpînitoriu, măcar să fie el strîns cu multe legi şi să aibă vîlfă cît de mică, totuş din vreme în vreme el ştie aşa a-şi mări putinţa.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 358, cf. LB. *În braţul lui slava Franţii craiul au încredinţat. – Du-te să zmereşti, îi zice, vîlfa acelui turbat.* POGOR, HENR. 185/22. *Mai mult li să înalţă vîlva cu mulţimea noroadelor celor de supt dînşii.* ARHIVA R. I, 6/ 12. *Acea vălfă, acea fală, acea inimă măreaţă Ce în crudul Catilina văz cu scărbă şi cu greaţă.* CONACHI, P. 283, cf. ISER, PONTBRIANT, D. *Francesismul a avut o vîlfă abia de cîţiva ani, fără a fi cîtuşi de puţin limba eclesiastică şi oficială a ţării.* HASDEU, I. C. I, 275. *Vede a lui Toporski ceată Ciuntită, risipită şi-n tabără-alungată... Şi simte mîndrul Cîrjă o mare vîlfă-n sine.* ALECSANDRI, POEZII, 230. *Moţoace, vîlva lumii e rîu cu nalte maluri.* id. T. II, 109, cf. CIHAC, II, 446. *Bătrînul şi nebiruitul Sinan-Paşa – spaima creştinătăţii, ... venea cu oaste multă şi cu vîlvă mare.* VLAHUŢĂ, R. P. 29, cf. DDRF. *Multe sînt căzute, ce din greu Se vor scula şi multe iar, avînd azi vîlvă mare, Cădea-vor.* OLLĂNESCU, H. A. P. 9. *Şi-a venit un negustor Plin de bani, cu vîlvă mare, Cumpăra copii.* COŞBUC, F. 80, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Haina cu care se făleşte păcurarul şi pe care o poartă de vălvă este cămaşa şi izmenele unse cu unt de oaie.* PRECUP, P. 16. *Vîlhva ce se căştigă, către care a ne nevoi slava ne îmboldeşte.* ARHIVA R. I, 153/8. *La noi în Muntenia hoţea cu vîlvă un omuleţ cărunt.* VOICULESCU, P. II, 6, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, CONTRIBUŢII, III, 19, com. din PIATRA-NEAMŢ şi din ZAGRA – NĂSĂUD. ◊ Fig. *Să vedem cum străluceşte... vîlfa veacurilor trecute.* URICARIUL, I, 65/17. *Cerînd noi credit de zece milioane, voim cu aceasta a ne găti, spre a ţinea pretutindeni drepturile, cinstea şi vîlfa steagului nostru.* GT (1839), 91. *Mintea ta, sărmane, ... Au făcut şi sprijineşte struna acea nevăzută, A căreia vîlfă-ascunsă trage trupurile toate?* CONACHI, P. 260. *Vedea cum cetăţi întărite... Cu vîlva atîtor coroane, ca pleava se spulberă-n vînt.* VLAHUŢĂ, S. A. I, 195. ♦ Impuls, îndemn; tărie. *Zic să să fie arătat... sfîntul mucenic Procopie, umblînd deasupra războiului călare şi într-armat ca un viteaz, fiind într-ajutoriu lui Ştefan Vodă şi dînd vîlhvă oştii lui.* URECHE, L. 97, cf. N. COSTIN, L. 277. *Frunza din tine-a picat, Vîlfa frunzei şi-a picat, Jurămîntul l-ai călcat.* BUD, P. P. 45. *Fă tu tot ce poţi, Şi-apoi ia-le uşor Dragostile lor, Toată vîlva lor, Omenia lor.* PÎRVESCU, C. 76, cf. MARIAN, S. R. III, 104, com. din JINA – SEBEŞ. ♦ Ştire, veste care circulă de la om la om; zvon **(4)**. Cf. POLIZU. *Se lăţise vîlva-n lumea-ntreagă de bunătatea şi harul cel mîntuitor al sfîntului.* VLAHUŢĂ, R. P. 75. *Decît a vîlfei uşoară sfară Mai dulce-i moartea cînd naşte-o ţară.* REV. CRIT. I, 46, cf. TDRG, RESMERIŢĂ, D. *Vîlva cu femeia care a înghiţit un şarpe a făcut astfel ocolul satului... şi a ajuns înflorită de atîtea guri în orăşelul de reşedinţă.* VOICULESCU, P. II, 255. *Aşa merge vîlva.* SCRIBAN, D. *Vîlva creştea treptat, ca o flacără.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 18. *Rea vîlfă am auzit despre voi.* H XVIII 74.

2. (Mai ales în construcţii cu verbe ca „a face", „a produce", „a stîrni") Agitaţie, însufleţire sau frămîntare, zarvă provocată de vorbe, fapte, atitudini etc. deosebite. *A făcut cea mai mare vîlvă să nu fie curînd sau mai tîrziu învinovăţit că a ucis.* MAN. SĂNĂT. 4/6. *Acela pentru care s-ar fi făcut prea multă şi foarte mare vîlvă se alegea senator.* ARISTIA, PLUT. 141/12. *Împregiurarea asta a făcut vîlvă în popor.* id. ib. 250/18. *Se făcuse vîlvă că feciorul de împărat este îndrăgostit cu o zînă.* ISPIRESCU, L. 186, cf. ALEXI, W., TDRG. *Venirea notarului Popescu nu stîrni nici o vîlvă în Văleni. Mulţi nici nu-l luară în seamă.* AGÂRBICEANU, A. 217. *Îndrăzneala exhibării... a făcut vîlvă între nenumăraţii gură-cască contemporani.* PÂRVAN, I. F. 71. *Pricina acestor povestiri e o întîmplare grozavă, care a stîrnit mare vîlvă în sat.* SOVEJA, O. 74. *E mare vîlvă în oraş.* RESMERIŢĂ, D. *Ştiam ce vîlvă urma să stîrnească fapta mea, o ştiam prea bine, dar nu de judecata celor vii mi-era teamă.* M. I. CARAGIALE, C. 84. *Fila cu-al tău nume... Va produce oarecare vîlvă-n lume.* MINULESCU, VERS. 278. *Se făcuse vîlvă mare, tocmai atunci, în jurul unei vrăjitoare care sta într-un bordei.* SIMIONESCU, F. R. 293. *Cînd iese în mai mare număr, stîrneşte mare vîlvă în popor.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 149. *Venirea plutonului de jandarmi n-ar fi făcut nici o vîlvă dacă n-ar fi sosit Elefterescu în urma lui.* POPA, V. 211. *Mai ales atunci, închiderea Doamnei Ecaterina la cuptorul Bostangiilor făcu la Stambul o nemaipomenită vîlvă.* GANE, TR.V. 137. *Surparea atîtor case boiereşti a făcut vîlvă şi sunet*

mare, şi-n ţară, dar mai ales peste hotar. SADOVEANU, O. V, 663. *O pildă nespus de instructivă ne oferă sociologia. Unii scriitori şi cugetători fac multă vîlvă în jurul ei.* D. GUSTI, P. A. 111. *Răzvrătirea lui Şerban, marele ban al Craiovei, a produs, fireşte, vîlvă mare.* ARH. OLT. XVII, 206. *Crima aceasta a făcut atunci în satul nostru o mare vîlvă.* MOROIANU, S. 179. *Aşa merge vîlva.* SCRIBAN, D. *Planurile sale de reconstrucţie a templului... făcuseră o vîlvă enormă.* OPRESCU, I. A. IV, 132. *Nu puteau să tolereze vîlva pricinuită... Pretutindeni poporul se grămădea să-i vadă.* ARGHEZI, S. X, 208. *Cînd o mamă face prea mare vîlvă cu intenţia de a mărita o fată, ratează chestia, fiindcă pretendenţii se sperie.* CĂLINESCU, E. O. II, 262. *Izbucneşte vîlva în jurul epigramei.* VIANU, L. R. 372. *Descoperirile... din domeniul tehnic ori ştiinţific... se anunţă cu vîlvă şi cu reclamă.* RALEA, S. T. I, 131. *La Larini apărînd Evghenii, O mare vîlvă a produs Între vecini şi rubedenii.* V. ROM. ianuarie 1954, 21. *A fost vîlvă mare, căci a ieşit la iveală toată blestemăţia omului.* PAS, Z. I, 161, cf. DL. *Dată fiind vîlva produsă de procesul din 1863, ... este firesc ca relatarea lui să nu lipsească.* S. C. ŞT. (IAŞI), 1957, 265. *Îi veni în minte o întîmplare stupidă, care făcuse vîlvă pe vremurile sublocotenţiei lui.* T. POPOVICI, S. 238, cf. DM. *Împărţirea veniturilor... a stîrnit vîlvă mare, ... zile în şir s-a vorbit despre asta, atunci.* LĂNCRĂNJAN, C. III, 35. *S-a iscat vîlvă în presa literară asupra paternităţii poemei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1968, nr. 11, 5/1. *A publicat o carte care a făcut multă vîlvă.* MAGAZIN IST. 1972, nr. 3, 78. *Acest Hary Brummer făcuse vîlvă înainte de război.* ŢOIU, G. 7. ♦ Rumoare, gălăgie. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, ALEXI, W. *Era un foşnet nedesluşit... O vîlvă depărtată care acum căpăta glas.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 18, cf. RESMERIŢĂ, D.

3. Punct culminant al unei acţiuni sau al unei situaţii, al unui fenomen în desfăşurare, toi **(4).** *Aşa vedem pe strălucitul stat al Romei... răsturnat din vîlfa mărirei.* ALBINEŢ, M. 5/4. *Agiunse la vîlfa puterniciei şi a mărirei, îmbătat de graiurile linguşitorilor.* SĂULESCU, HR. I, 36/14. *Sufletul ei cerea zgomotul veseliilor, strălucirea averilor, vîlva trufiilor.* ODOBESCU, S. III, 206. *Cu setea de lupte în vîlfă, cumanii se-ntoarseră spre ţărmul mării.* EMINESCU, O. XIV, 105. *Bietele gînduri şi-au ars aripele-n para durerii; Grele îmi par, ca de plumb, în vîlva atîtor mizerii.* VLAHUŢĂ, S. A. I, 58. *Cînd ai iluzii sfărmate, cînd în vîlva atîtor mizerii un frig ca de moarte te-apucă, desigur numai durere vei vedea împrejuru-ţi.* GHEREA, ST. CR. I, 201, cf. ALEXI, W. *Pe atunci era vîlva latinismelor.* ap. TDRG. *Nu putea scăpa tălmăcitorul de înrîurirea vremelnică grecească, scriind tocmai în vîlva epocei fanariote.* CONV. LIT. VII, 330. *Vîlva influenţei slavoneşti.* SCRIBAN, D.

III. (Rar) Foc mare, vîlvătaie **(1).** Cf. I. GOLESCU, C. *Cînd foc cu focul se întîlneşte, Se-mbrăţişează şi se-nnoieşte, O vîlvă scoate şi-a încetat.* BOLLIAC, O. 141, cf. TDRG, RESMERIŢĂ, D., SCRIBAN, D., CL 1967, 91. *Foc de trei părţi le punea, Vîlva-n ceriu să ridica... împăratul foc vedea.* PĂSCULESCU, L. P. 193. *Perdaf de spirt că le da, Foc de trei părţi le punea, Vîlva-n ceri să ridica.* BALADE, III, 125.

– Pl.: *vîlve.* – Şi: (învechit şi popular) **vîlfă, vîlfă, válhvă, vîlhvă,** s. f., (învechit) **vîlhv** subst.

– Din slavonul **влъхва.**

VÎLVĂ[2] s. f. (Regional) Vîltoare, bulboană într-un rîu (Rîmnicu-Vîlcea). LEXIC. REG. II, 33.

– Pl.: *vîlve.*

– De la **vîlvoare**, prin derivare regresivă.

VÎLVĂ[3] s. f. (Neobişnuit) Smoc de păr. *Prin părul tău în vîlvă vrăjită mîna-mi trece.* CĂLINESCU, L. L. 131.

– Pl.: *vîlve.*

– V. **vîlvoi.**

VÎLVĂÍ vb. IV v. **vîlvîi.**

VÎLVĂIÁLĂ s. f. v. **vîlvîială.**

VÎLVĂÍRE s. f. v. **vîlvîire.**

VÎLVĂITÓR, -OÁRE adj. v. **vîlvîitor.**

VÎLVĂRÁ vb. I v. **vîlvori.**

VÎLVĂRÁC subst. (Învechit, rar) Pară de foc. Cf. ALEXI, W.

– Pl.: ?

– **Vîlvori** (pl. lui *vîlvoare*) + suf. *-ac.*

VÎLVĂRÁIE s. f. (Regional) Pară de foc, vîlvătaie **(1).** Cf. BARCIANU, ALEXI, W., CDDE, SFC III, 74, COMAN, GL., UDRESCU, GL. ♦ Fig. Zarvă, scandal. *A făcut nebuna o vîlvăraie în sat, de parcă s-ar fi aprins pămîntul.* UDRESCU, GL.

– Pl.: *vîlvărăi.*

– **Vîlvă[1]** + suf. *-ăraie*, prin apropiere de *flăcăraie.*

VÎLVĂRĂU s. n. (Rar) Flacără. Cf. CL 1967, 91.

– Pl.: ?

– De la **vîlvăraie**, cu schimbare de suf.

VÎLVĂREÁLĂ s. f. v. **vîlvoreală.**

VÎLVĂRÍ vb. IV v. **vîlvora.**

VÎLVĂT s. n. (Prin nord-vestul Munt.) Vîlvătaie **(1).** Cf. UDRESCU, GL. ♦ Fig. Veste, zvon; vuiet. *Vîlvăt mare trece-n zare Peste şapte-opt hotare.* UDRESCU, GL.

– Pl.: ?

– De la **vîlvătaie.**

VÎLVĂTÁIE s. f. **1.** Pară de foc, flacără (puternică, mare, dogoritoare), v. văpaie **(1),** vîlvoare **(1),** pălălaie, flăcăraie, (rar) pălălaică, (regional) bobotaie, bolbotaie, pălălăială; p. ext. foc violent (şi mistuitor), intens, cu flăcări puternice mari, pîrjol **(I 1);** (regional) vîlvăială, vîlvoreală **(1),** (neobişnuit) vîlvotă **(1).** *Zări spre răsărit abia licărind o mititică vîlvotaie... şi o luă într-acolo. Se duse, se duse şi la foc nu mai ajunse.* ISPIRESCU, L. 347. *Sultănichii,*

privind la vîlvătăile din sobă, i să păruse c-a văzut gura şi muncile iadului. DELAVRANCEA, S. 26. *Un foc ce ardea cu vîlvătăi... şi făcea ca întunecimea de primprejur să pară mai deasă.* MACEDONSKI, O. III, 11, cf. DDRF, ALEXI, W. *În vîlvătăi dispari, Salamandro!* GORUN, F. 54. *Copiii mai înteţesc o dată focul zdravăn şi mai sar la întrecere peste vîlvătăi.* MUSCEL, 87. *Colo, cătră sară, Straşina de paie A-nceput să ardă Foc cu vîlvătaie.* GOGA, POEZII, 130. *Vîlvătaie ce urcă spre înălţimi într-un capriciu.* ANGHEL, PR. 127, cf. TDRG. *Se plimbă vîlvătaia pe fierosteie şi vase.* PAMFILE, VĂZD. 57. *La lumina asta a lunei se mai adăuga şi aceea pe care o da vîlvătăile unui foc cumplit de mare.* LUNGIANU, C. 45, cf. RESMERIŢĂ, D. *Lumina vîlvătăiei începu să pălească înăbuşită de lumina zilei, scufundîndu-se parcă în zidul de foc ce tivea marginile cerului... Trîmbele negre de fum... se încolăceau şi se frîngeau ca nişte braţe arse.* REBREANU, R. II, 108. *Tabla tuburilor sună aiurarea tuturor... O grăbită alchimie, filfîie o vîlvătaie.* BACOVIA, O. 106. *Un nor se lovea în frunte cu alt nor şi atunci aprindeau vîlvătaie albastră.* C. PETRESCU, R. DR. 58. *Brînzoaicele rumenite în vîlvătaia cuptorului.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N, 149. *Viaţa, vrăjitoare, în vîlvătaia sobii, Bolborind se pleacă să-mi tălmăcească bobii.* LESNEA, I. 62. *Cînd izbucni dintr-odată focul în vîlvătăi, glasurile lor se înălţară şi ele cu mînie.* SADOVEANU, O. XIII, 219, cf. SCRIBAN, D. *Ninge... Vîlvătaia jarului de crîng aprins se stinge.* CONSTANTINESCU, S. I, 195. *O vîlvătaie ţîşnea afară, aruncînd în atelierul cu grinzile afumate o lumină roşie, vie, care părea că aprinde toată scheläria.* CONTEMP. 1949, nr. 167–168, 6/2. *La început se văzu un fum mocnit, ... după aceea o jerbă de scîntei mărunte, urmate de o vîlvătaie, în fine flăcările cuprinseră casa.* CĂLINESCU, S. 563. *Mari vîlvătăi pîlpîie de jur împrejurul cîmpiei, ca o pădure de eucalipţi incendiaţi.* BOGZA, C. O. 387. *Vîlvătăile se ridicau în slavă, pîrlind, lingînd pereţii de bîrne.* V. ROM. noiembrie 1953, 20. *Pînă departe... se vedeau... în mijlocul flăcărilor alergînd oamenii care încotro, furişîndu-se pe sub vîlvătăi.* CAMILAR, N. I, 180. *Pieptul e-ncins de vălvătaia vetrei sărace.* BANUŞ, cf. DL. *Un focar de lemne care ard cu vîlvătaie mare.* PREDA, R. 214. *În vîlvătăile năzdrăvane, În pălălăile lui roşcovane, Se vor regăsi.* DEŞLIU, G. 10, cf. DM. *Văzu un plop arzînd trăznit. Părea dat cu gaz, ardea un vîlvătăi fără să-l stingă ploaia ce cădea pe el.* V. ROM. noiembrie 1964, 47, cf. CL 1967, 91. *Nouă fete... Lovesc în vîlvătaie Cu picioarele vătraie.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 28, 9/3. *Vîlvătaia s-a aprins.* SCÎNTEIA, 1973, nr. 9 885. *Deschizîndu-şi larg braţele în vîlvătaia uriaşă, ... anticarul strigă ceva.* ŢOIU, G. 21. *Vîlvătaia cînd se primblă pe fierosteie ori pe vase, e semn cum că în curînd au să urmeze vînturi şi furtuni.* MARIAN, S. R. I, 121, cf. ALR I 678/770, 803, 926. ◊ (Cu aluzie la puterea de distrugere a focului) *Scrum în urmă şi vîlvătăi înaintea lor.* DELAVRANCEA, S. 77. *Ştefan, în războiul acesta, vede vălvătăile unui foc năprasnic.* VLAHUŢĂ, ap. CADE. *Aş aprinde-atuncea satul... Să-l văd pară, vîlvătaie.* GOGA, POEZII, 52. *Muscalii s-au sculat... şi-au pus mîna pe topoare şi-au făcut o vîlvătaie de-a mers vestea în toată lumea.* REBREANU, R. I, 275. *Prostimea cea covîrşită de năcazuri aprinse vîlvătăi, ţîpînd în glod stemele şi steagurile lui Matiaş.* SADOVEANU, O. XII, 280. *Au plecat în gloate, rînduri şi convoaie, Roiuri, ca din stupii luaţi de vîlvătaie.* ARGHEZI, S. V, 163. *Vîlvătaia se întindea şi mai repede prin buruieni, cuprinzînd nesăţioasă pălămida uscată şi scaieţii.* V. ROM. iulie 1954, 125. *Se uitau mereu în urmă, la vîlvătaia care pîlpîia deasupra Fîntînelelor. Dăduse cineva foc la girezile de fîn şi de paie.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 59. ◊ (Determinat prin „de foc", „focului" sau „flăcărilor") *Fugea îngrozit acum şi el de întinderea şi vîlvătăile focului.* VLAHUŢĂ, ap. CADE. *Acest cuib de primejdie trebuia spart şi curăţit prin vîlvătăile flăcărilor.* IORGA, P. A. II, 255. *Pe Plaiul Cerbului vîlvătaia focului se înălţa de mult.* AGÂRBICEANU, A. 291. *Cine ştie cîte s-ascund în vîlvătăile focului, care cuprinde, ascunde şi acopere toate.* SADOVEANU, O. XXI, 50. *Crescură din întuneric trei umbre, tot mai lămurite pe măsură ce se apropiau de vîlvătaia focului.* CAMIL PETRESCU, O. III, 230. *Vede un copaci arzînd cu foc, cu vîlvătaie de foc.* VÎRCOL, V. 26. ◊ (Ca termen de comparaţie sau în construcţii comparative) *În conştiinţa lui, ca într-o vîlvătaie de incendiu, îi tremurară deodată toate gîndurile.* VLAHUŢĂ, D. 307. *Înainte, drept, spre miazăzi, îţi flutură, ca nişte vîlvătaie împietrite, stîncele golaşe ale Culmei.* ARH. OLT. XIII, 40. *Deasupra fabricii, cerul era o vîlvătaie.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 57. *Rîsul ăsta ca o vîlvătaie, un rîs care făcea să tresară mobila din birou, îmi răsună în urechi.* DAN, U. 235. *După focul din obrajii mei, după urechile mele, pe care le simţeam ca două vîlvătăi, ea şi-a dat seama care a fost cauza penibilei stîngăcii.* MIHĂESCU, D. A. 14. *Ai recunoscut în el... pe Iţic al cărui păr roşu strălucea ca într-o vîlvătaie.* PAS, Z. I, 64. *Despletit ţi-i părul – albă vîlvătaie.* LABIŞ, P. 299. ◊ Fig. *Dragostea devine şi ea o armă călită în vîlvătaia focului ce-l încinge.* LOVINESCU, C. II, 126. *Tu, ţara mea, şi tu, popor de jos, Mi-aprindeţi iarăşi vălvătăi în piept.* BENIUC, V. 92. *În dragoste... scînteile sînt de umbră şi vîlvătaia e de întuneric, nevăzută.* ARGHEZI, S. XVI, 61. *Fac* [operaţia]... *O să fie ca şi cum am arunca peste toată vîlvătaia asta o căldare cu apă.* H. LOVINESCU, T. 380. *Să arzi cu vîlvătaie aprinsă, ... Să fii de viaţă nouă şi bună, făurar.* DEŞLIU, G. 7. *Revoltele maselor ameninţă să se transforme într-o „mare vîlvătaie".* IST. LIT. ROM. I, 520. *Chipul lui se înseninează însă, învăluit parcă într-o vîlvătaie de căldură şi de viaţă.* V. ROM. februarie 1962, 194. (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Măsoară prada Cu torţe vîlvătăi sub gene Cînd doarme fagul şi driada.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 21, 13/2. ◊ Loc. adj. **De vîlvătaie** (sau **vîlvătăi**) = arzător, dogoritor; roşu aprins (ca focul). *Flamuri mari de vîlvătaie Ca-n furtuni se zbat.* D. BOTEZ, F. S. 43. *Vulcan, bătrînul şchiop, ... La vatra lui de Vîlvătăi şi pară L-a dus.* BRAD, O. 130. ◊ Loc. adv. **În vîlvătăi** = cu flăcări mari (şi dogoritoare). *Pe foc... coji uscate de mesteacăn şi cetină... zbucniră ca focurile de artificii în vîlvătăi.* VOICULESCU, P. II, 323. *Ajungea pînă la dînsa lucoarea unei vetre, în care ardeau în vîlvătăi dărîmături de copaci.* SADOVEANU, O. X, 35. (Fig.) *Dă zor' nainte,*

inimă bolnavă, Şi arde, gînd, în vîlvătăi şi pară. BENIUC, V. A. I, 29.

2. (Mai ales cu determinarea „luminii", „de lumină") Rază luminoasă, fascicul de lumină, lumină vie, strălucire; scînteiere, văpaie **(2),** vîlvoare **(2).** *Năzdrăvanii... adună scînteele din coada licuricilor de fac vălvătăi în miezul nopţii.* DELAVRANCEA, S. 97. *Focul... murea în sobă c'o albastră vîlvătaie.* MACEDONSKI, O. I, 84. *În saloanele de la curtea boierească se zăreau prin ferestrele largi, aburite, umbre lungi, mişcîndu-se în vîlvătaia luminilor de policandre.* MIRONESCU, S. A. 30. *Stepa din pologu-i verde Cu mălini cădelniţînd După văi prelungi se pierde, vîlvătăi desfăşurînd.* LESNEA, P. E. 25. *Ochii lor inteligenţi luceau în vălvătaia primelor focuri.* SADOVEANU, O. IX, 374. *O vălvătaie I-a luminat faţa şi pieptul.* ARGHEZI, VERS. 149. *O, cum mai răsună În vîlvătaia zorilor Oraşul dezmorţit.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 4/3. ◊ (Determinat prin „de lumină") *O puternică vîlvătaie de lumină mă smulse din somnolenţă.* CONTEMP. 1956, nr. 514, 6/2. (Fig.) *În ochii lui de coclează se aprinse o vîlvătaie palustră.* VINEA, L. I, 376.

3. Fig. Înflăcărare, ardoare, însufleţire; sentiment puternic (şi chinuitor); intensitate, tărie. *Stol întîrziat de gînduri îşi leagănă zborul în roate largi pe deasupra unui codru de stejari. Ce vîlvătaie adineoarea, şi cum s-a potolit!* VLAHUŢĂ, S. A. III, 328. *Vîlvătaia chefului izbucni mai neastîmpărată, mai ameţitoare.* REBREANU, I. 157. *Şi glasu-ţi vine cald, cu vîlvătaie, Cum sara paseri albe spre-un liman.* ap. CONSTANTINESCU, S. I, 167. *O vîlvătaie ciudată umplu fiinţa lui Todericiu. Nu putea avea împlinire mai deplină.* VORNIC, P. 71. *Dar cu toate cele petrecute, Sînt în stare iarăşi să încep. Vîrf de lance, cine mi te-ascute Şi-mi aprinde vîlvătăi în piept?* BENIUC, V. A. I, 134. ◊ (Adverbial) *În vremea în care ţara întreagă era în prada turcilor... mila şi răzbunarea se-aprinseră vîlvătaie în inima lui Mihai.* F. AARON, I. II, 126/20. *Parc-ar vrea să plîngă-o fată, Faţa-i arde vîlvătaie.* GOGA, POEZII, 65. *Ia foc ca o hîrtie şi arde vîlvătaie.* CĂLINESCU, L. L. 69.

– Pl.: *vîlvătăi* şi *vîlvătaie.* – Şi: **vălvătáie, vîlvotáie,** (rar) **valvatáie** s. f.

– V. **vîlvă, învîlvăta.** Cf. bobotaie, pălălaie.

VÎLVĂU s. n. (Regional) Vas în care se pune apă de băut pentru albine (Mag – Sibiu). CHEST. VI 115 b/18.

– Pl.: ?

– Cf. vîlvă[1].

VÎLVÎI vb. IV. Intranz. **1.** (Despre foc) A arde cu flacără mare, cu vîlvătaie; (despre flăcări) a se înălţa, a se întinde; a pălălăi **(1),** (rar) a vîlvora **(1),** (învechit şi regional) a pălăi **(1).** Cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V., POLIZU, PETRI, V., PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 446, DDRF, GHEŢIE, R. M. 483. *Flăcări vîlvîiau pe drumul Carului... Iar pe munţi pe cît un munte Se-nălţau văpăi.* COŞBUC, P. II, 85, cf. BARCIANU, ALEXI, W., DL, DM. *Flacăra cînd vîlvăieşte Din foc mare izvorăşte* (= adică gîlceava cea mai mare din mari pricini sare). I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 166. ◊ Refl. *O flacără-n cenuşă se vîlvîia în tină Pe un uscat cotor.* BOLLIAC, O. 96.

2. A fîlfîi. Cf. DDRF. *Vine... Din fustiţă vîlvăind, Din sălbiţă licurind.* CIAUŞANU, V. 95. *Vine şi mama lui Leana, Cu marama vîlvîind, Cu ghetele scîrţîind.* FOLC. OLT. – MUNT. 735. *Alerga, mititica, de-i vîlvăia părul în vînt.* UDRESCU, GL.

3. Fig. A vui, a se agita; a vorbi de rău pe cineva. Cf. ISER. *Vîlvîie lumea de el.* SCRIBAN, D., cf. DM, M. D. ENC. *Vîlvîie lumea de noi Că ne iubim amîndoi.* ŞEZ. VIII, 125. *Lasă lumea vîlvîiască Numai neica să-mi trăiască.* MAT. FOLK. 249. *Frunzuliţă usturoi, Vîlvăie lumea de noi Că ne iubim amîndoi.* I. CR. IV, 367. *Mîndră, ce să facem noi? Vîlvîie lumea de noi Că ne iubim amîndoi.* FOLC. OLT. – MUNT. III, 233.

– Prez. ind. pers. 3: *vîlvîie* şi *vîlvîieşte.* – Şi: **vîlvăí** vb. IV.

– **Vîlvă**[1] + suf. *-îi.* Cf. vîlvoi.

VÎLVÎIÁLĂ s. f. (Regional) Vîlvătaie **(1).** Cf. POLIZU, UDRESCU, GL. ♦ Fig. Iuţeală, zor; toi. *O vîlvăială de secere.* UDRESCU, GL. ♦ Fig. Freamăt, zvon. *E vîlvăială mare.* UDRESCU, GL.

– Pl.: *vîlvîieli.* – Şi: **vîlvăiálă** s. f.

– **Vîlvîi** + suf. *-eală.*

VÎLVÎICIÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit, rar; despre foc) Care arde cu flăcări mari şi distrugătoare. *Pe un foc aprins tare, şi groaznic vîlvîicios Puţină apă nu-l stînge, ci-l aprinde mai vîrtos.* PANN, E. I, 5/13. *Fără a avea odihnă de vîlvîiciosul foc.* id. ib. IV, 20/23.

– Pl.: *vîlvîicioşi, -oase.*

– **Vîlvîi** + suf. *-icios.*

VÎLVÎÍRE s. f. Acţiunea de a vîlvîi şi rezultatul ei. Cf. VALIAN, V., POLIZU, PETRI, V., GHEŢIE, R. M. 483, BARCIANU, ALEXI, W.

– Pl.: *vîlvîiri.* – Şi: **vîlvăíre** s. f. GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

– V. **vîlvîi.**

VÎLVÎITÓR, -OÁRE adj. (Despre foc) Care arde cu flăcări mari ; (despre flăcări) care se întinde, se înalţă. Cf. VALIAN, V., PETRI, V., POLIZU, GHEŢIE, R. M. 483, BARCIANU, ALEXI, W. *Flacără vîlvîitoare.* IZV. XVIII, 241.

– Pl.: *vîlvîitori, -oare.* – Şi : **vălvăitór, -oáre** (GHEŢIE, R. M. 483, BARCIANU), **vîlvăitór, -oáre** (ALEXI, W.) adj.

– **Vîlvîi** + suf. *-tor.*

VÎLVÎITÚRĂ s. f. (Învechit) Vîlvătaie **(1).** Cf. POLIZU.

– Pl.: vîlvîituri.

– **Vîlvîi** + suf. *-tură.*

VÎLVOÁIE s. n. v. **vîlvoi.**

VÎLVOÁRE s. f. **1.** Foc violent, intens, cu flăcări puternice, mari; flacără mare, puternică; (rar) vîlvoare. V. văpaie, vîlvătaie **(1),** pălălaie, flăcăraie, (rar) pălălaică, (regional) bobotaie, pălălăială. *Astăzi se prăjaşte într-o vulvoare nestinsă.* ANTIM, ap. TDRG. *Ş-apoi lemnăria Luă foc*

întregă, vîlvoarea se-ncinde. HELIADE, O. I, 129, cf. 195, I. GOLESCU, C. *Duhul focului, înmiind vîlvoarele sale, a venit să facă pradă casele noastre.* CR (1831), 173 ^{2}/35. *Apropiindu-se de sobă să se încălzească, i-a luat rochia foc..., au trebuit să mistuiască toate hainele ca să se stingă vălvoarea.* ib. (1834), 336, cf. VALIAN, V., ISER. *Să vedea într-o vîlvoare o inimioară arzînd Şi asupra ei... săgeţi de foc aruncînd.* PANN, E. II, 11/13. *Le păru atunci că iese lîngă dînşii o vîlvoare Care-ncepe-n brazde-albastre să se-nalţe cu furoare.* NEGRUZZI, S. II, 85, cf. POLIZU, PETRI, V., PONTBRIANT, D. *Incendiul... se înalţă către cer cu cea mai mare vîlvoare.* CANELLA, V. 86, cf. COSTINESCU. *O candelă arde; fumînda-i vulvoare Se varsă pe faţa frumoasei fecioare.* BOLINTINEANU, P. I, 165. *Uneori cerul se încinge pe alocurea în depărtare de o vîlvoare roşiatică, provenită din pîrjol.* ODOBESCU, S. III, 20. *Deschid uşa de la sobă ş-odată vîlvoarea se potoleşte.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 327. *Văzui arzînd în vîlvori Bogaţi neîndurători.* MARIAN, Î. 467, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Smulse două doniţi cu apă... şi le aruncă conţinutul peste para focului. Vîlvoarea năpădi furioasă asupră-i.* CONV. LIT. XLII, 450. *Lacomul foc... cade-ntr-o deasă pădure... Şi-ndată lăţit pretutindeni, Bungetul din rădăcini tot surpă-n urgia vîlvorii.* MURNU, I. 219. *Se aşează porcul pe nişte buşteni, între cari se află foc bun, îl tăvălesc prin vîlvoare.* MUSCEL, 104, cf. TDRG. *Cînd e vulvoarea mai mare, copiii sar peste foc.* PAMFILE, S. T. 64, cf. RESMERIŢĂ, D. *Să verşi apă într-una, ca să mă răcoresc–mamă– că ard înmormîntat cu flăcări şi vălvori.* IOVESCU, N. 264, cf. SCRIBAN, D. *Mai stau şi acum vecinii... pîndind clipa în care vîlvorile albastre vor licări asupra comorii.* STANCU, D. 486. *O vîlvoare roşie a izbucnit... şi încăperea s-a umplut de fum.* CAMILAR, C. P. 17, cf. DL, DM, H IX 83. *De m-ăi pune Pe vîlvoare, Nu ţi-oi spune Că mă doare.* TEODORESCU, P. P. 309. *Cotoiul scoroci focul, făcu vîlvoare şi mai mare şi fumul înecă pe bietul zmeu.* POPESCU, B. III, 114. *Bietul dobitoc, cum a văzut că... vîlvoarea îl ajunge, s-a repezit cum a putut prin flăcări.* RĂDULESCU-CODIN, L. 46, cf. ALR I 678/750, 780, 790, 865, 885, 896, 898, 900, 922, 932, 940, 986, 990, ALR SN IV h 1 061/876, ALRM SN III h 667/876. *Chibritul că mi-l scotea, Foc trestiei, frate, -i da, Vîlvoare mare făcea.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 62. *Vîlvoare aşa mare că a foz numai di scînduri şi di şindilă.* T. DIAL. M. II, 713. *Fluturele, cînd se-ntoarce pă lîngă vîlvoare, aripile şi le arde.* ZANNE, P. I, 461. (Ca termen de comparaţie) *Viaţa omului, ca vîlvoarea lumînării, cum suflă în ea, îndată se stinge.* I. GOLESCU, ap. DDRF. *Mîndrul ca vîlvoarea, aci vîlvîieşte, aci se topeşte.* ZANNE, P. IX, 105. ◊ (Determinat prin „focului", „flăcărilor", „de foc", „de flăcări") *Aprinzîndu-li-să gephaneaoa ce avea pîn cară, care şi învîlvoind extraordinarii vîlvori dă foc... s-au întors înapoi şi au năvălit la fugă.* VĂCĂRESCUL, I. I, 94^{v}/7. *Vălvoare mare de foc* (a. 1805). GRECU, P. 267. *Materiile aprinse din pămînt... să răvarsă şi boraşte jar cu volvoare de foc.* PISCUPESCU, O. 58/16. *Il aruncă cu mînile sale în vîlvoarea focului.* GORJAN, H. II, 221/27. *Vîlvoarea focului ce îi încingea, bubuitul şi pustiirile tunurilor... ameţiră şi înspăimîntară pe turci.* BĂLCESCU, M. V. 52. *Flacăra începu a se încinge... Vîlvoarea de flacări o înconjură de toate părţile.* ODOBESCU, S. I, 21. *Vîlvori de foc ieşeau pe gura vetrii şi grinzile trosneau, scăpărînd ţăndări înflăcărate.* id. ib. 157. *În măcelul acela grozav au pierit în vîlvoarea flăcărilor şi două mii de ieniceri.* VLAHUŢĂ, ap. CADE. *Băieţii şi fetele se aşează pe cîte două rînduri la puţină depărtare de foc şi încep să sară prin volvoarea focului.* PAMFILE, S. T. 65. ◊ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Înfocatul Soare Îşi opreşte-o clipă încă telegarii Cei cu trupul flăcări, coamele vîlvoare.* VOICULESCU, POEZII, I, 75. ◊ Fig. *Vîlvoarea răscoalei nu se putea înăbuşi.* EMINESCU, O. XIV, 92. *Îmi pierdui speranţa. Vîlvorile care mă ardeau se micşorară treptat şi se stinseră.* STANCU, R. A. II, 137. ◊ Loc. adj. **De vîlvoare** = roşu aprins; înflăcărat. *Sub steaguri de vulvoare..., convoiul de seară poartă, departe foarte, cadavrul de aur al soarelui din urmă.* ARGHEZI, T. C. 27. **În vîlvoare** (sau **vîlvori**) = înfierbîntat, aprins. (Fig.) *O scînteie a nădejdii Şi văpaia e-n vîlvoare.* I. VĂCĂRESCUL, P. 286/15. *Un butoi cu vin... Cîţiva, cu gîtul în vîlvori, se apropie.* STANCU, D. 133.

2. Lumină vie, roşiatică, incandescentă, strălucire, scînteiere; rază, fascicul de lumină; văpaie **(2).** Cf. I. GOLESCU, C. *Soarele de prier, cu dulcea sa vîlvoare, Îl cheamă să-l salute.* BOLLIAC, O. 67. *Stelele se scaldă în a lor vulvoare.* BOLINTINEANU, P. I, 327. *Peste umbre şi vulvori Umbra-i dulce şi uşoară E o noapte peste zori.* id. ib. II, 48. *Toate străluceau ca într-o senină vîlvoare.* ODOBESCU, S. I, 167. *Uneori cerul se încinge pe alocurea în depărtare, de o vîlvoare roşiatică, provenită din pîrjol.* id. ib. III, 20. *Steaua Ciobanului părea a-şi creşte vîlvoarea în răsărit, întrecînd lucirea palidă a lunii.* SADOVEANU, O. XIII, 725. *Steaua-şi întinde dîrza vîlvoare... Şi aprinde voinţă de viaţă.* DEŞLIU, G. 57, cf. DM. (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Fulgere volvoare în spaţiuri plesnesc Focul se întinde şi curăţă păcatul.* HELIADE, O. I, 195. ◊ Fig. *Fiinţi mai multe una s-adun să se unească, O flacără din flăcări, volvoare din volvori.* HELIADE, O. I, 192.

3. Căldură arzătoare; arşiţă, dogoare; văpaie **(3).** *Un strat gros de fum care, înroşit de vîlvoarea metalului topit de la oţelărie, părea că arde şi el.* V. ROM. noiembrie 1950, 42. *Bun locşor că le-am gătit... Tot sub talpa iadului, Pe limba cuţitului La vîlvoarea focului.* TEODORESCU, P. P. 44. *Pe Badiul l-au legat La piciorul Hornului, În dogorul Focului, ... La vîlvoare, la păs mare.* ANT. LIT. POP. I, 421. *Să curgă părul cu pielea, Să mă uit pe cardamale, Să văd din obezi ieşind vîlvoare.* BALADE, II, 169. ♦ Fig. Chin, durere, suferinţă, jale; nenorocire, primejdie mare. *Vrun şarpe-ascuns nu-şi varsă veninul ascuţit Nu fierbe vro vîlvoare în inima-i plăpîndă.* HELIADE, O. I, 116. *Se luptă să apese Strigarea pătimirii! Stau pînă cînd vîlvoarea Odată-i pridideşte.* I. VĂCĂRESCUL, P. 51/22. *Doamne!... scapă-ne şi din vîlvoarea asta în care am intrat.* XENOPOL, ap. TDRG, cf. DL. *Să mai lase Paharul Şi să scape Pe Badiul Că se află la vîlvoare.* TEODORESCU, P. P. 544. *Să scape Pe Badiul, Că se află la vîlvoare, la păs mare.* BALADE, II, 116.

4. Fig. Înflăcărare, ardoare, însufleţire, avînt; pasiune **(5),** patimă **(4).** *Cînd îmi dă mîna-ţi slaba-i strînsoare Eu simţ fiorul unei vîlvoare.* BOLLIAC, O. 143. *Aprindeţi vîlvoare din scînteia artistică ce a licurit odinioară şi*

urc acum încă arde la noi înfundat, în adîncul geniului poporan. ODOBESCU, S. II, 244. *Spună lumii large steaguri tricoloare, Spună ce-i poporul mare, românesc, Cînd s-aprinde sacru candida-i vîlvoare.* EMINESCU, O. I, 15. *Să ducem vîlvoarea aceasta înaltă în toate ungherele țării.* DEȘLIU, G. 34.

5. Vîrtej de apă; vîltoare **(1).** *Vîrteje ascuțite și tot se ascuțesc, Și șuieră volvoarea, resbubuie vecia.* HELIADE, O. I, 197. *D-aveai și tu a trece asemeni mări... Nu te-nghițea-n vălvoarea-i un mai îngust abis.* HASDEU, I. C. I, 217. *A Dunărei vălvoare.* ALECSANDRI, POEZII, 622, cf. CDDE, DM.

6. Vîrtej, volbură, vînt. *Curge vîntul... Curgeți vînturi de vulvoare.* ARGHEZI, VERS. 711, cf. ALR SN III h 794/876.

– Pl.: *vîlvori.* – Și: (regional) **vălvoáre, vîlváre** (ALR I 678/865, 885), **volvoáre, vulvoáre** s. f.

– De la **vîlvă**[1].

VÎLVÓI adj. invar. (Mai ales despre păr) Care este ridicat în sus (în neorînduială); zbîrlit, ciufulit. *Veșminte pline de fulgi și de paie, cap nepieptănat, fîlvoi, barbă negrijită.* FM (1848), 82[1]/9. *El... clocește pe mîrțoaga de Pegas... e care are de gînd să zboare la nemurire cu dibla la spinare și cu părul vîlvoi.* HELIADE, O. I, 249, cf. I. GOLESCU, C. *Un oarecine, ... cu îmbrăcămintea cam deșănțată pe dînsul și cu părul vîlvoi, mă împinse.* PELIMON, I. 147/23, cf. PONTBRIANT, D. *Vasile Porojan... da de hoți, începea ceartă cu ei și... mai adeseori el venea cu părul vîlvoi și cu cămeșa ruptă.* ALECSANDRI, ap. GHICA, S. 72. *Căpitanul e furios, coconașul alerga mai adinioare cu părul vîlvoi de colo pînă colo.* CONV. LIT. V, 76, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 446. *Veveritele șugubețe cu coada vîlvoi... sar sglobii pe crăcile copacilor.* ODOBESCU, S. III, 185. [Cezara] *era... cu părul vîlvoi, cu ochii aprinși în cap și cu fața roșie ca sîngele.* EMINESCU, P. L. 85. *Văd dinaintea mea un pustnic sălbatic cu părul și cu barba vîlvoi.* CARAGIALE, O. II, 298. *Persida, înfierbîntată, cu obrajii aprinși și cu părul vîlvoi, stete puțin zăpăcită.* SLAVICI, O. II, 187. *Unele alergară... cu părul vulvoi, căci n-avusese vreme nici coadele să și le lege.* ISPIRESCU, U. 48. *În cămașă, descheiat la gît, cu părul vîlvoi, foarte aprins și nădușit la față, Cezar Priboianu stă la o masă.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 20, cf. ȘĂINEANU, Î. 217, DDRF. *Cu ochii de sînge, cu barba vîlvoi, El zboară șoimește.* COȘBUC, P. I, 206, cf. BARCIANU. *Violonistul, palid, cu părul vîlvoi, intră prelung.* D. ZAMFIRESCU, A. 4, cf. ALEXI, W. *Cînd părul e sbîrlit și ridicat în sus, se zice că e „vîlvoi" sau „vulvoi".* CANDREA, F. 34, cf. TDRG. *Fie Lambrior, fie Panu, ieșeau din mîinile mele cu părul vîlvoi și cu spetele darabană.* HOGAȘ, DR. II, 127. *Am adunat pînă acum un cal mic, o pisică, o păpușe neagră cu păr de lînă vîlvoi.* PAPADAT-BENGESCU, O. III, 326, cf. RESMERIȚĂ, D. *De jos se ridică un țăran cu părul vîlvoi.* REBREANU, R. II, 286. *Are hainele rupte și părul vîlvoi.* EFTIMIU, Î. 123. *Zăboveau, descinși, cu părul vîlvoi, uitîndu-se unii la alții.* GALACTION, O. 287. *Intră pe ușă cu rasa pe umăr și cu părul vîlvoi.* STĂNOIU, C. I. 188. *I-a întîmpinat..., într-un laibăr petecit și cu o căciulă călugărească peste părul vîlvoi, părintele portar.* VOICULESCU, P. I, 127. *Văzu ieșind din văgăună... o înfățișare fioroasă, cu părul vîlvoi.* SADOVEANU, O. XIII, 238, cf. SCRIBAN, D. *Ce tristă pradă aș fi înfățișat, cu părul vîlvoi, cu obrajii dogorind.* KIRIȚESCU, G. 115. *Byronianul, cu părul vîlvoi, cu cămașa fîlfîind în vînt... șade la prora unei corăbii.* CĂLINESCU, C. O. 182. *Erau soioși, cu părul vîlvoi.* VIANU, L. R. 475. *Cu părul vîlvoi, Darianca alerga din ușă în ușă.* CAMILAR, N. II, 118. *Cu părul vîlvoi, cu fața aprinsă de fugă.* GALAN, Z. R. 283. *Se zbătea între dînșii, avînd chipul întunecat și părul vîlvoi.* VORNIC, P. 216, cf. DM, CIORANESCU, D. ET. 836. *Romanii fură atacați de avarii blestemați, cu părul vălvoi.* PANAITESCU, C. R. 89. *Un prizonier cu capul gol, părul vîlvoi... este adus de un auxiliar roman.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 3, 21. *Își privea chiorîș chipul răvășit, părul vîlvoi, plin de mătreață, gura mare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 31, 20/4. *Să prind hoțul de ciocoi, Să îl judec eu cum voi Și să-i fac părul vălvoi.* ANT. LIT. POP. I, 75. (Fig.) *Sosesc în trup cu toate păcatele vîlvoi.* VOICULESCU, POEZII, I, 201. ◊ (Prin analogie) *Un pui de pițigoi, Într-un vîrf de fag pitic, Stă cu penele vulvoi.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 30. *Cîinele cu blana vîlvoi... se înfățișa fioros.* VOICULESCU, P. II, 40. ◊ (Adverbial) *Baba tristă pare, Iar coada-i stă vulvoi.* BOLINTINEANU, P. I, 395. *Are păr aspru, nedărătăcit, și-ntr-una stă vîlvoi.* IIPESCU, O. 94. *Lui Sufletel, părul i se ridică vîlvoi în cap.* CĂLINESCU, B. I. 452. *La fugă că m-am pornit Și-ntr-un munte m-am suit... Cu părul făcut vîlvoi, Cu ochii ca la broscoi.* MARIAN, SA. 103. *Scăpat pe ușă-l făcea, Foaie verde usturoi, Cu părul făcut vîlvoi.* PĂSCULESCU, L. P. 242. (Prin lărgirea sensului) *Venea scurtul, vîlvoi, Ca un arici, hotărît să înfrunte Vijelia namilei din munte.* ARGHEZI, VERS. 144. ◊ Loc. adj. și adv. **Cu părul** (sau **barba) vîlvoi** = (care este) cuprins de o spaimă puternică, de furie; îngrozit, înspăimîntat. *Intră cu mîinile mînjite de negreală și părul vîlvoi, cu ilicul ars, pantaloni sfîșiați.* PR. DRAM. 268. *Scapă ca din ghearele ursului, cu părul vîlvoi.* PANN, P. V. III, 24/1, cf. PONTBRIANT, D. *Omul adormit se ridică drept în picioare, cu chipul îngrozitor, cu părul vîlvoi, cu mîinile-ncleștate, cu gura plină de spumă.* CARAGIALE, O.I, 180. *Era... cu părul vulvoi.* ISPIRESCU, U. 5. *Zgîrieți, plini de sînge, cu părul vîlvoi.* CONTEMPORANUL VII[2], 195, cf. ALEXI, W. *Ea vine cumplită, cu părul vîlvoi – Și dacă n-ajunge, Aman e de noi!* IOSIF, V. 117. *Cu o privire de nebun, cu pumnii încleștați, cu părul vîlvoi, îi prinde și îi zguduie mîna.* CAMIL PETRESCU, T. I, 173. [Toader Precup] *venea cu ochii bulbucați, cu pumnii strînși, cu părul vîlvoi.* C. PETRESCU, A. N. 493. *Cu ochii rătăciți și părul vîlvoi.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 124. *Acolo altă zvoană; fugari cu părul vîlvoi. Aflăm noi, nu tîrziu, că hoarda a răzbit întăi în Podolia.* SADOVEANU, O. XIII, 280. *Stănică însă păru disperat. Sosi cu părul vîlvoi în casa Aglaei.* CĂLINESCU, E. O. I, 127. *Nu-l mai oprea pe domnul profesor cînd acesta, cu barba vîlvoi, se scula.* PAS, Z. IV, 161. *Năvălise în casă cu părul vîlvoi.* T. POPOVICI, S. 342, cf. ZANNE, P. I, 684. ◊ Expr. **A i se ridica** (sau **a i se face) părul vîlvoi** = a fi cuprins de o spaimă puternică, a se îngrozi, a se înspăimînta; a i se face părul măciucă. *Tot sîngele ne peri din față; părul ni se rădică vîlvoi și ne crezurăm mai mult morți decît vii.* ODOBESCU, S. II, 253. *Păru-mi*

se face vîlvoi, stau piatră și glasu-mi se stinge. COȘBUC, AE. 49. ♦ (Substantivat, n.) Smoc (I 2). *Avea un vîlvoi des de păr alb.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 159. *Repetă o tentativă neisbutită să aducă oarecare rînduială în părul cîlțos și rebel... Vîlvoiul își strămută doar direcția dinspre ochii... spre creștet.* C. PETRESCU, Î. II, 52. *Un vîlvoi de cîlț.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 33, 7/3. ◊ (Într-o construcție comparativă) *Cugetele aceste-i spăriau sufletul ca niște vulvoaie aprinse.* CONV. LIT. IV, 189.

– Și: **vulvói,** adj. invar., s. n. (pl. *vulvoaie*), (învechit) **vălvói** (CIHAC, II, 466), **fîlvói** adj. invar., (învechit, rar) **vîlvoáie** (pl. *vîlvoi*, I. GOLESCU, C.) adj. f.

– V. **vîlvă.** Cf. vîlvoare.

VÎLVOÍA vb. IV. Tranz. A face să fie vîlvoi **(1).** Cf. TDRG. *Privea în întuneric, rezemat cu fruntea de cerceveaua ferestrei deschise... curentul amestecat cu fum îi vîlvoia părul.* REBREANU, I. 445.

– Prez. ind.: *vîlvoiesc.*

– V. **vîlvoi.**

VÎLVOIÁT, -Ă adj. (Mai ales despre păr) Zbîrlit, ciufulit; vîlvoi(1). *Coafiura... să nu-i prea fie așa ciufulită ori vîlvoiată.* HELIADE, O. II, 332. *Legioane De diavoli blestemați... Călări toți pe cavale Cu perii vulvoiați.* BOLINTINEANU, P I, 395, cf. BARCIANU, TDRG, SCRIBAN, D., DL, DM, SFC III, 260.

– Pl.: *vîlvoiați, -te.* – Și: **vulvoiát, -ă** adj.

– **Vîlvoi** + suf. *-at.*

VÎLVORÁ vb. I. **1.** Intranz. (Despre foc) A a se aprinde, a arde cu flăcări mari, a scoate vîlvătăi; a se întinde, a se răspîndi, a se înteți. Cf. TDRG, SCRIBAN, D., DM, CIORANESCU, D. ET. 836, DEX. ◊ Fig. *Focul perfectibilității omenirii, odată vîlvorat.* ap. TDRG. *Focul ce dormise sutimi de ani sub cenușe a vîlvorat la o adiere misterioasă... Iată că un Tudor Vladimirescu schițează sublimul gest al redeșteptării.* MACEDONSKI, O. IV, 115. ♦ (Despre flăcări) A crește în cursul arderii, producînd un zgomot caracteristic. *Flacăra focului ce începu a arde trupul mortului să ridică vîlvărind.* CANTACUZINO, N. P. 66v/19. *Din tindă se auzea flacăra vîlvorind.* V. ROM. aprilie 1956, 33. ♦ (Despre obiecte, bunuri) A fi cuprins, mistuit de flăcări. *A luat foc aria; toată noaptea a vîlvorit.* UDRESCU, GL. *Vîlvoreau șirele de grîu de te lua groaza.* id. ib. ♦ Tranz. (Regional; cu complementul „cuptorul") A încinge, a încălzi pentru copt. Cf. LEXIC. REG. II, 17. ◊ Absol. [Pîinea] *crapă cînd nu e vîlvorit bine.* ALR II 4 006/791. ♦ P. ext. (Prin nord-vestul Munt.) A dogori, a răspîndi căldură. *Vîlvoare cerul parc-a luat foc.* UDRESCU, GL. ♦ Fig. (Regional; despre oameni) A avea febră mare. *Copilul e aprins, vîlvorește de nu poți ține mîna pe el, mititelul!* UDRESCU, GL.

2. Refl. și intranz. (Despre față, obraz) A se înroși, a se îmbujora (din cauza unei emoții puternice). *Obrajii lui vîlvorară. Tinerețea, sănătatea... îi suflară în inimă o vijelie.* MACEDONSKI, O. III, 67. *De ce te-ai vîlvorit așa? Te-a ars soarele.* UDRESCU, GL. ◊ Expr. (Regional) **A-i vîlvori (cuiva) ceafa** (sau **obrajii**) = a bate, a chelfăni pe cineva. Cf. UDRESCU, GL. ♦ Intranz. Fig. A ieși în evidență prin culoarea roșie. *Largile buchete de trandafiri sîngerii... vîlvorau printre frunzele lor verzi și ruginii.* MACEDONSKI, O. III, 96.

3. Intranz. A răspîndi lumină puternică; a luci, a străluci. *Pe turci Supun, Foc pun... Tot cerul vîlvorează.* MACEDONSKI, O. I, 173. *Crucea din vîrful triunghiului de zid... vîlvora, ca și cum ar fi fost împietrită cu nestemate.* id. ib.III, 56. ◊ Expr. (Tranz.) **A-i vîlvori văzul** = a reda cuiva lumina ochilor, claritatea privirii. *O vrăjită licoare, pregătită pentru a-i vîlvori văzul.* C. PETRESCU, în SCL 1979, 96.

4. Tranz. (Regional; complementul indică oameni) A zori (să execute ceva), a grăbi. *I-am vîlvorit azi... la secere de ieșeau flăcări din ei.* UDRESCU, GL.

5. Intranz. Fig. A fi cuprins de ardoare, de înflăcărare. *O, să văd începutul!... Să văd adunate, pe teren, piatra, cărămida și cîte mai trebuiesc... Dar, deocamdată, nu era sigur și cîștigat decît locul pe care vîlvorea imaginara mea ctitorie.* GALACTION, O. A. I, 204, cf. DL, MAT. FOLK. 249.

– Prez. ind.: *vîlvoresc,* pers. 3 *vîlvorește* și *vîlvoare, vîlvorează.* – Și: **vîlvorí** vb. IV, **vîlvărá** (TDRG, CIORANESCU, D. ET. 836) vb. I, **vîlvărí** vb. IV.

– V. **vîlvă.**

VÎLVORÁRE s. f. (Rar) Vîlvoare **(1).** *Jar și vîlvorare soarele urcat-a, Arde grîu-n flacări pîn'la brîu crescut.* MACEDONSKI, O. I, 187, cf. DL.

– Pl.: *vîlvorări.*

– V. **vîlvora.**

VÎLVORÁT, -Ă adj. **1.** Înroșit, aprins. Cf. DDRF.

2. Fig. (Despre oameni) Înfuriat. UDRESCU, GL. ♦ Grăbit; iute la treabă. UDRESCU, GL.

– Pl.: *vîlvorați, -te.* – Și : **vîlvorît, -ă** adj. UDRESCU, GL.

– V. **vîlvora.**

VÎLVORÁTIC, -Ă adj. (Prin nord-vestul Munt.) Vîlvorat. *Ce ești așa vîlvoratic, ce s-a întîmplat?* UDRESCU, GL. (Adverbial) *Umblă vîlvoratic.* id. ib.

– Pl.: *vîlvoratici, -ce.*

– **Vîlvorat** + suf. *-ic.*

VÎLVORĂ s. f. v. **bîlbor.**

VÎLVOREÁLĂ s. f. (Nord-vestul Munt.) **1.** Vîlvătaie **(1).** *Cu frunze, cu coceni, cu paie, cu vreascuri, am făcut o vîlvoreală de ziceai că s-a aprins satul.* UDRESCU, GL.

2. Dogoare, arșiță. *Pe la nimiezi s-a lăsat o vîlvoreală de căldură de dogorea pămîntul.* UDRESCU, GL.

3. Fig. Activitate intensă; zor[1] **(2).** *I-am tras o vîlvăreală țapănă la secere, pe ziua de azi.* UDRESCU, GL.

4. Fig. Bătaie. UDRESCU, GL.

– Pl.: *vîlvoreli.* – Și: **vîlvăreálă** s. f.

– **Vîlvori** + suf. *-eală.*

VÎLVORÍ vb. IV v. **vîlvora.**

VÎLVORÎT, -Ă adj. v. **vîlvorat.**

VÎLVÓS, -OÁSĂ adj. (Regional) Umflat (Mehadia – Severin). L. COSTIN, GR. BĂN. II, 17, 206.
– Pl.: *vîlvoşi, -oase.*
– **Vîlvă**[1] + suf. *-os.*

VÎLVOTÁIE s. f. v. **vîlvătaie.**

VÎLVOTĂ s. f. (Neobişnuit) **1.** Vîlvătaie **(1).** Cf. CIORANESCU, D. ET. 836, SCL 1979, 96.
2. Agitaţie, zarvă, vîlvă **(2).** *Vîlvota nemaipomenită stîrnită la canton a vîrît spaima în jandarmi şi mai ales în judecător.* POPA, V. 128, cf. IORDAN, STIL. 87.
– Pl.: *vîlvote.*
– De la **vîlvotaie.**

VÎNÁ vb. I. **1.** Tranz. (Complementul indică păsări sau animale sălbatice; folosit şi absol.) A pîndi, a urmări şi a prinde sau a ucide; a se îndeletnici cu vînatul **(1);** (regional) a şoimi, a vădăzli. *Cine va vîna într-ascuns, să fie dator Porţei 12 boi* (a. 1632). IORGA, S. D. XVI, 186. *Orcarele să va face a vîna pre lîngă drum, şi de va găsi ceva îndemînă să fure..., să-l certe cu ocna.* PRAV. 32. *Vînînd neşte vînători un vînat.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 114[r]/14. *Să duse Isaf la cîmp ca să vîneze vînat tătîni-său.* BIBLIA (1688), 19[1]/37. *S-au întorsu înapoi pe Bîrlad, tot vînînd vînaturi.* NECULCE, L. 96. *Trăia un trai numai jăcuind şi prădînd şi vînînd.* HERODOT[2], 225, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Să nu fie volnic... ca să păşuneză vite, sau să păscuiască sau să vîneze* (a. 1821). URICARIUL, II, 127, cf. DRLU, LB, I. GOLESCU, C. *Au hotărît să cheltuiască cîteva zile, ca să vîneze cu vreun chip cîteva lami.* DRĂGHICI, R. 71/6. *Un junel... pusăse toate-a sale ostenele Să vîneze de plăcere şi să prindă păsărele.* ASACHI, S. L. I, 107, cf. VALIAN, V., ISER. *Dacă am venit în străinătate, n-am făcut asta pentru ca să învăţ să vînez.* KOGĂLNICEANU, S. A. 22, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, I, 315. *Se desfăta vînînd fiarele sălbatice dupe obiceiul boieresc de pe atunci.* ODOBESCU, S. I, 64. *De astă dată Genarul vîna departe cale de şepte zile.* EMINESCU, O. VI, 327. *O pocitanie de om umbla cu arcul după vînat paseri.* CREANGĂ, P. 244. *Vezi tu muntele cela de acolo, să nu te ducă păcatele să vînezi p-acolo, că este nevoie de cap.* ISPIRESCU, L. 41. *Cînd întîlneşte un animal, ... vîneză mult.* CONTEMPORANUL, II, 36, cf. DDRF. *Ţăranii vînători sînt în genere în apropierea oraşelor, unde vînd ce au vînat.* MANOLESCU, I. 264, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *De la moartea băiatului nu mai vînez.* CAMIL PETRESCU, T. I, 26. *De atunci nu m-am mai încumetat s-o vînez.* VOICULESCU, P. II, 307. *Am vînat dihănii fel de fel şi paseri felurite.* SADOVEANU, O. XXI, 239. *Vîna în jurul Braşovului şi pe la Stupini.* MOROIANU, S. 28, cf. SCRIBAN, D. *Plecase la o moşie de munte, să vîneze lupii pe care gerul îi scotea pe drumul satelor.* CĂLINESCU, B. I. 371. *L-a străbătut* [pămîntul] *de la munte la şes, urmînd cursurile apelor, ... vînînd cocoşul sălbatic în hăţişurile înălţimilor.* VIANU, L. R. 490. *Nu vîna el pentru hrană.* V. ROM. octombrie 1954, 146, cf. DL, DM. *Ţăranul... era obligat să vîneze vulpi, pisici sălbatice şi mistreţi pentru moşier.* JOJA, S. L. 263. *Era tînăr, ar fi trebuit să umble pe cai, să vîneze.* BARBU, PRINC. 47. *Să globească pe cei care vînau fără voie în hotarele stăpînilor feudali.* STOICESCU, S. D. 213, cf. CIORANESCU, D. ET. *Să nu mai vînăm nici tigri, nici lei, nici leoparzi, nici nimic.* SORESCU, U. 64. *Era vorba de dreptul nelimitat de a tăia lemne pentru folosinţă proprie, de a vîna.* PANAITESCU, O. Ţ. 131. [Animalele] *au ajuns să se mănînce între ele şi să fie vînate.* STEINHARDT, J. 99, cf. M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D., DREV, DSR[2]. *Doamne, minunate, Dă d-un nor de ploaie Cerbul să se-nmoaie Şi eu să-l vînez.* TEODORESCU, P. P. 67. *Toată ziua au umblat Şi nimică n-au vînat.* SEVASTOS, P. 19. *Frundzî verdi păr uscat, S-o dus Costia la vînat, Să vînezî o căprioarî.* MAT. FOLK. 819. *Azi n-am vînat nimic, se gîndi, ... ai să trag în urs.* STĂNCESCU, B. 192. *Iorga-Iorgovan, fecior de mocan, se ducea spre Mureş să vîneze.* RĂDULESCU-CODIN, L. 21. *Foaie frunză sînziană O ieşit Floria-n poiană, Să vînezi-o căprioară.* CARDAŞ, C. P. 120. *Vînară cît vînară, Zi de vară pănă-n sară.* VICIU, COL. 56, cf. ALR II/928. *S-o dus să vîreézi.* ALR SN III h 720/95. *Noi merğem pin paduri şî vînăm.* O. BÎRLEA, A. P. I, 201, cf. NALR – B I h 131/2. *Cine vînează doi iepuri odată nu prinde nici unul* (= cel ce deodată de două lucruri se apucă nici una săvîrşaşte). ZANNE, P. I, 493. (Ca determinativ, urmînd după nume de animale sau de păsări, indică specii ale acestora) *Cîni de vînat atîţa avea de mulţi, că 4 oraşă mari de la cîmpu de abié agiungé să-i hrănească.* HERODOT[2], 76. *Regele danez... trămitea... regelui Francisc I neşte cîni de vînat.* HASDEU, I. C. I, 162. *Numele acestea mitologice se obişnuiesc numai la cîinii de vînat.* CARAGIALE, O. IV, 117. *Oprişanul are-n sat Ogari, căpoi de vînat, Cu zgărzi late, ţintuite, Pe la margini poleite.* ALECSANDRI, P. P. 202. *Aceştia pot avea un cuvînt de spus în nomenclatura păsărilor de vînat.* BĂCESCU, PĂS. 24. ◊ (Glumeţ) *Vîna broscoi cu piatra-n păpuriş.* D. BOTEZ, F. S. 37. *Am cunoscut şi iepuri care vînau oameni.* STANCU, R. A. I, 36. ◊ Refl. pas. *Cîinii, ogarii, coteii... pre cît sînt vînătoare, pre atîta să pot şi vîna.* CANTEMIR, I. I. I, 33. *Am văzut vînîndu-se vrăbii cu ploaie.* IORGA, P. A. I, 73. *Apoi, bine, măi ţîncule, aşa se vînează răţele?* SADOVEANU, O. VII, 307. *Ţăranul o mănîncă..., vînîndu-se în acest scop.* BĂCESCU, PĂS. 291. *Dimineaţa, în revărsatul zorilor se vînează cocoşii de munte* (= orice lucru se face la momentul prielnic). Cf. ZANNE, P. I, 425. ◊ Refl. recipr. *Smîrcuri, tundre, pustiuri, animale multe şi puţintei oameni, încercînd a se vîna unii pe alţii.* SADOVEANU, O. XXI, 197. ◊ (Cu determinări introduse prin prep. „cu") *Nu-mi plăcea să vînez cu cîini.* VOICULESCU, P. II, 165. *Nu vînează iepurii cu cînii ci cu carul, nici nu caută a amăgi calul cu sacul deşert* (= lucrurile grele se fac încet şi cu multă răbdare). Cf. ZANNE, P. I, 489. ◊ Loc. adj. **De vînat** = **a)** (despre păsări sau animale) care se vînează, care poate fi vînat. *Pasire vînătoare şi de vînat.* CANTEMIR, I. I. I, 33. *Animale dă vînat.* ALR SN III h 721/899; **b)** (despre obiecte de îmbrăcăminte sau accesorii ale acestora) care este mai ales sau în exclusivitate folosit la vînătoare **(1).** Cf. LB. *Vînătorii serioşi... fac mari sacrificii pentru obiectele de vînat.* CAMIL PETRESCU, P. 168. *Se aşează... la marginea patului şi începu să tragă spre el cizmele şi*

straiele de vînat. SADOVEANU, O. XXI, 210. *Pușcă de vînat* = pușcă de vînătoare, v. vînătoare **(1).** *E înarmat cu săbii, ... cu puști de vînat.* CARAGIALE, O. III, 158. ♦ A prinde (cu ajutorul capcanelor); a captura. *Cela ce va întinde lațuri sau va îngropa curse, pentru să vineadze (să vineze* MUNT.*) jiganii, lupi sau vulpi.* PRAV. 18. *Ceia di la Cetatea Elefandilor... le zic nu crocodili, ce hampseá ... Îi vînează în multe feluri.* HERODOT[2], 107, cf. DRLU. *Începu a săgeta la căprioare și la ciute, căci pînă acum vîna numai păsările cu lațul, și îi era cu greu.* ISPIRESCU, L. 123, cf. TDRG. (Prin extensiune) *Aveau mulți cîte o răfuială cu hingherii care le vînaseră cîinii.* PAS, Z. I, 59. ◊ Refl. pas. *Ca pasările cele ce să vînează în laț.* BIBLIA (1866), 451[1]/18. *Lăcomia astupîndu-i ochii* [bîtlanului], *după pești fără sine alergînd, în loc de vînat el să vîneadză.* CANTEMIR, I. I. I, 49. ◊ Fig. *Căzui întru lațul păcatelor și ca o fiară spre vînare mă vînă* (cca 1633). GCR I, 81/30. *O, vrăjmașă, hicleană* [moarte], *tu vinezi cu sacul, Pre toți îi duci la moarte.* M. COSTIN, O. 322. *Răutatea vicleșugul zămisli și nebunia îl descoperi că viclenia, răutatea și nebunia... una prinde, alta leagă, iară a tria grumadzii cu lațul îi vîneadză.* CANTEMIR, I. I. I, 154. ♦ (Învechit și popular; complementul indică păduri, regiuni, ținuturi etc.) A cutreiera, a străbate în lung și-n lat în căutarea vînatului **(2).** *Trimițînd păharnicii cu ogari și coconii să vîneze crîngurile, ... au prins ei cîțiva iepuri.* R. POPESCU, CM I, 465, cf. TDRG, DL. *Și el mi-a vînat Codri-n lung și-n lat.* TEODORESCU, P. P. 490. *A vînat cîmpii cu florile Munții cu răcorile.* SEVASTOS, N. 95. *Pe la răsărit de soare A plecat la vînătoare. Și au vînat țara de sus Despre apus, Pînă... potcoavele au pierdut.* FUNDESCU, ap. GCR II, 311. *Și el mi-a vînat Codrii-n lung și-n lat.* BALADE, II, 260. *Alergarăm de vînarăm: Munții cu brazii Și cu fagii.* NUNTA, 118. ♦ (Despre păsări sau animale; complementul indică vietăți care servesc drept hrană) A pîndi sau a urmări pentru a prinde și a ucide cu scopul de a-și potoli foamea. *Inorogul ... în prund de să va coborî și dulăii de-l vor putea vîna.* CANTEMIR, I. I. II, 15. *Stîrcul dacă îmbătrînește le cade penile și nu mai pot a vîna și a să hrăni* (sfîrșitul sec. XVIII). GCR II, 111/4. *Multe păsări am vînat Și-mi ziceau șoim minunat.* VĂCĂRESCUL, în IST. LIT. ROM. II, 172. *Le sînt învățați caii și cîinii de vînează foarte bini.* HERODOT[2], 200. *Buha vîna în tufe păsărele.* BUDAI-DELEANU, Ț. 215. *Văzui uliul vînînd pe astă pasere sărmănică.* ASACHI, S. L. II, 303. *Cînd îi este foame, monera întinde pseudopodele, vînează nutrimentul său.* CONTA, O. F. 198. [Ursoaica] *vîna și ea pentru hrana alor ei.* VOICULESCU, P. I, 101. *Lupoaica asta... nu vînează lîngă sugacii săi.* SADOVEANU, O. XVI, 81. *Zeci de prigorii în zbor... se încrucișează în toate direcțiile pe deasupra apei, vînînd albinele în zborul lor după florile tîrzii ale bălții.* BĂCESCU, PĂS. 282. *Este foarte interesant felul în care stîrcul purpuriu vînează prada.* LINȚIA, P. III, 29, cf. DL. [Sepia] *se hrănește cu moluște, crustacee, pești etc., pe care îi vînează.* ZOOLOGIA, 54. (Refl. pas.) *Porumbul spăimîntat... De uliu se vînează.* ASACHI, S. L. I, 181. ♦ Fig. (Complementul indică persoane urmărite, răufăcători, inamici etc.) A urmări pe cineva pentru a-l reține cu forța, pentru a-l pedepsi sau pentru a-l ucide. V. hăitui. *Fiind noaptea, ... în toate părțile rătăciia, de-i vîna țăranii în zăvoaie, prin munți.* URECHE, L. 85, cf. SIMION DASC., LET. 47. *Mă ocoliră de mă vineadză, Precum fac leii, ca să mă piardză.* DOSOFTEI, PS. 47/18. *Vînând mă vînară ca pre o pasăre toți vrăjmașii miei în dar.* BIBLIA (1688), 532[1]/57. *Garamanzii prind și vînează pre arapii cei ce șăd prin peșteri.* HERODOT[2], 248. *Nu cumva vasul acela să fie încarcat cu hoți ce vînau pe nenorocita Ileană?* ASACHI, S. L. II, 135. *Pe cine nu ni-i prietin îl putem vîna ca pe lup.* SADOVEANU, O. X, 44, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. ◊ Expr. (Învechit) **A vîna viața cuiva** sau **a vîna cu moarte (pe cineva)** = a urmări (pe cineva) cu scopul de a-l ucide. *Anca... înțelegea că aceștia erau ucigători și că vînau viața lui Svidrighelo.* ASACHI, S. L. II, 38. *Bănuitorul tiran... începu iar a-l vîna cu moarte și curse.* BĂLCESCU, M. V. 30, cf. BARCIANU. ♦ Fig. (Complementul indică oameni) A urmări îndeaproape, a pîndi, a spiona (cu scopul de a descoperi pe cineva cu o greșeală, sau de a da la iveală nereguli, cusururi etc.). *Acest jude... vrea să vîneze pre Iisus în cuvinte.* CORESI, EV. 432. *Cu această întrebare dulce vrea în ceva să-l vănedze, să-l poată oborî.* VARLAAM, C. 300. *Pentru hlăpie cu cuvente amăgitoare vă vor vîna.* N. TEST. (1648), 188[r]/11. *Va vîna satul și-l va pedepsi cu pierderea cea cu totul a celor ce lăcuiesc într-însul.* AETHIOPICA (1773), 10[v]/15. *Vreți doară a cunoaște chipul mieu Prin care suflete vînez.* BUDAI-DELEANU, Ț. 231. *Și cînd ar șădea măcar să vorbească cineva cu el, ca să poată să-l vîneze.* KOTZEBUE, U. 15[r]/4. *Pescarii din sat îi vînează pe cei de la azil, cvartetul puterii pe bătrîni, ... indirect, pe Laura.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 9, 4/4. ♦ (Familiar; complementul indică greșeli) A căuta cu insistență, a depista. *Nu s-a ostenit să vîneze una singură din numeroasele greșeli de tipar.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 7/2, cf. V. BREBAN, D.

2. Tranz. (Învechit și popular) A se îndeletnici cu prinderea peștelui sau a altor animale acvatice; a pescui **(1).** *Să-i vineaze și să-i tragă cei ce era pre pămînt cu mreaja.* CORESI, EV. 330. *Nu te teame, că de-acmu nu veri vîna pești.* VARLAAM, C. 262. *Și s-au întorsu înapoi pe Bîrlad, tot vînînd vînaturi și pește.* NECULCE, L. 96. *Păscarii vînează un pește.* CANTEMIR, HR. 182. *Nici un român nu are volnicie să vîneze pește în heleșteul stăpînului moșiii.* PRAV. COND. (1780), 86. *Să fie volnic a vîna ș*[i] *peștile* (a. 1784). IORGA, S. D. VII, 235. *Sînt la dînșii trii neamuri undi nu mănîncă altă nimică fără numai pești, pe carii...* [î]*i vînează.* HERODOT[2], 79. *Cît pește vom vîna, în locuri slobode de a vîna, este al nostru.* CARAGEA, L. 6/12. *Pe lîngă un rîu trecînd și pe cîțiva vînînd, pește cu undițile văzînd, se opri.* PANN, Ș. II, 15, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Alte vietăți mici... le poate vîna prin ape și prin apropierea acestora.* MARIAN, O. II, 338. *Nu se poate vîna decît cel mult vrun broscoi lacom după momeală.* ATILA, P. 46, cf. CADE. *Vînează peștii cu sulița.* CAMIL PETRESCU, T. II, 210. *Vînau păstrăvi și îi mîncau acolo.* VOICULESCU, P. I, 52, cf. DL, DM, DEX, CIORANESCU, D. ET., DSR[2]. *Vănăm pește cu plasa, cu undița, cu coșul.* H XI 27. *Jos pe mare le-aruncară* [năvoadele] *Și nimica nu vînară.* VICIU, COL. 79. *Ieu de i-aș vîna* [peștii], *Mare bine ni-ar prindea.* GRAIUL, I, 73, cf. ALR I 1 731/922.

Socrî-miu mi-a cerut Peşte mare să-i vînez. FOLC. OLT. – MUNT. IV, 71. ◊ Expr. **A vîna peşte în apă tulbure** = a pescui în apă tulbure, v. pescui **(1).** Cf. ZANNE, P. I, 591. ◊ (Absol.) *Şi-i află vînînd şi ieşiţi den corabie şi mrejile spălînd.* CORESI, EV. 330. *O noapte întreagă vînară şi nemică nu prinseră; iară îndată, deaca ascultară cuvîntul Domnului, aruncară mreajea şi mult peşte prinseră.* VARLAAM, C. 259. *Primăvara plecăm cu vîrşele... şi vînăm pîn la Paşte.* ALRT II 307, cf. ALR I 1 734/954. ◊ Refl. pas. *Cînd să va vîna peştile să fie cu ştirea tuturor* (a. 1632). IORGA, S. D. XVI, 186. *Vădzu că s-au vînat atîta peşte, cunoscu că nu este pentru truda sa, ce pentru dzisa şi pentru voia lui Dumnedzău.* VARLAAM, C. 261. *Încă nu cunoscu omul vremea lui, ca peştii cei ce să vînează în mreje rea.* BIBLIA (1688), 451[1]/17. *Cu năvodul se vînează tot soiul de peşti.* DAMÉ, T. 123. ◊ (Cu complementul introdus prin prep. „la") *Îşi petrecea timpul preîmblîndu-se prin munţi vînînd la păstrăvi.* BĂLCESCU, M. V. 236. *Plasă dă vînez la peşte.* ALR I 1734/900. ♦ (Complementul indică ape) A străbate, a cutreiera (în lung şi-n lat) pentru a pescui. *Va istovi... de vînat hăleşteul* (a. 1657). IORGA, S. D. V, 32. *Hăleşteele săci de peşti vînîndu-le ei.* N. COSTIN, LET. II, 86/31. *Puind şi năvodari cu năvoade de au vînat luciul şi bălţile* (a. 1743). URICARIUL, XVI, 224. *Cu peşte am negustorit, Toate bălţile-am vînat.* GRAIUL, I, 73. *Toate apele-am vînat Şi le-am turburat, Aşa peşte n-am aflat.* BALADE, I, 349. *Antofiţă, fiul taicăi, Cîte ape să-mi vînezi, La Vidrosu să nu mergi, Că... Pe cine prinde mînăncă.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 73.

3. Tranz. şi intranz. Fig. (Mai ales în textele religioase) A determina pe cineva să adopte o anumită convingere (religioasă); a converti. *Cel ce se protiveaşte cuvîntului credincioaseei mu*[ie]*ri cu viaţa, fără cuvîntu, vînratu la credinţă fi-va.* COD. VOR.[2] 76[r]/4. *Cu acele cuvinte ce fură vînaţi, crezură că şi alţii cu acealea vor putea vîna.* CORESI, EV. 335. *Aşea-i învăţă şi-i întrarmă cu blîndeţele şi cu răbdarea şi-i tremise gata ca să venedze lumea cu mreajea învăţăturilor sventei evanghelii.* VARLAAM, C. 155. *Apostolii, ca neşte păscari înţelepţi, au vînat cu... multe limbi.* id. ib. 157. *Fu vînat la credinţă spre D*[o]*mn*[u]*l H*[risto]*s de Iustina, ficioara şi creştina.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 40[r]/7. *Nu socotesc cu alt cu nimic ca să-i poată vîna, fără numai cu învăţătura şi cu cuvîntul.* ANTIM, O. 97. *Cu undiţa d*[u]*hului înţelepţeşte vorovind, d*[u]*mnezeescul Pavel te-au vînat.* MINEIUL (1776), 14[v1]/4. *Neputînd vîna pre români, socoti că pentru aceea nu se lasă românii de credinţa cea pravoslavnică, că sînt proşti, nenvăţaţi.* MAIOR, IST. 255/28. ◊ Refl. pas. *Mult să mirară şi, de limpede limba lui ca de un lucru nenedejduit cu toţii vînîndu-să, multă vreme muţi şi amurţiţi rămasără.* CANTEMIR, I. I. I, 198. ◊ Absol. (Învechit) *Preoţilor le este dată* [sic] *să vîneze şi să îmble după sufletele celor păcătoşi ca să le poată întoarce spre pocăinţă* (a. 1645). ap. TDRG. ◊ (Prin metonimie) *Au vînat auzurile noroadelor şi au înduplecat inimile tiranilor.* ANTIM, P. 3.

4. Tranz. Fig. (Familiar; complementul indică posturi, situaţii greu de obţinut etc.) A căuta, a urmări cu insistenţă, cu aviditate. V. pescui **(3).** *Macar că chipul dulce a grăi, frumos a scrie şi aburii slavăi cu meşterşug a vîna îi laudă şi să miră.* CANTEMIR, HR. 6. *Dobîndind în mîna lui aceea ce de mulţi ani mai nainte o vîna, arătînd tuturor dragoste... din boieria lui.* R. POPESCU, CM I, 468. *Au cuprins... o parte a Bohemiei, a căreia crăime mult vînîndu-o o au şi dobîndit.* ŞINCAI, HR. II, 56/10. *Singur adevărul vînînd.* ZILOT, ap. DDRF. *Vornicul Trotuşanu... în secret vîna pentru sine planuri ambiţioase.* ASACHI, S. L. II, 120. *Să nu stricăm cauza naţională vînînd posturi grase.* VASICI, ap. BARIŢIU, C. II, 46. *Iată ce va să zică a vîna protecţie străină şi a nu mînea statornic pe lîngă preteniile făcute.* FM (1847), 53[2]/16. *În toate războaiele, hanii n-au vînat decît folosul lor.* BĂLCESCU, M. V. 215, cf. ISER. *Soluţia ce o căutăm... unii o vînează pe pămînturi străine.* RUSSO, S. 82. *Nu se cuvine cu atîta înverşunare a vîna victoria.* ARISTIA, PLUT. 349/30. *Să nu socotiţi că mă sui la această tribună pentru a vîna popularitatea.* KOGĂLNICEANU, O. IV, 548. *I se răspunde că e paraponisit, nebun, că vînează minister.* GHICA, S. 143. *Toţi aceia care vorbe mari aruncă, Numai banul îl vînează şi cîştigul fără muncă.* EMINESCU, O. I, 151. *Bărbatul de stat a căpătat misiunea pe care o vîna de mult.* CARAGIALE, O. II, 23, cf. TDRG. *Comandantul compăniei... vîna căpitănia portului.* CONV. LIT. XLIII, 920, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Fidelitatea faţă de puşcărie a acestor oameni, care vînează o situaţie, leneş compusă în timp, miră.* ARGHEZI, S. XIII, 56. *Cronicarul... condamnă pe actorii care vînează succesul uşor.* VIANU, L. R. 213. *Citesc puţin, dorm mult, visez, Năluca slavei n-o vînez.* V. ROM. ianuarie 1954, 13. *Nu doream să crezi că vînez vreo confesiune.* H. LOVINESCU, T. 344, cf. DL, DM, CIORANESCU, D. ET., M. D. ENC. *Acest continuu sprijin acordat tuturor celor care vînau tronul.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 3, 5. *Aceştia... lesne vor vîna prilejul şi te vor înşela a iscăli.* MS. XIX, nr. 3, 17. ◊ Absol. *Ca să pot vîna fără cazną şi fără a mă mînji în mlaştinile viţiului, trebuie să mă întovărăşesc cu această hienă.* M. I. CARAGIALE, C. 104. ◊ Refl. pas. *În cîte feliuri adevărul ar putea să se vîneze şi altora să se propuie.* POTECA, F. 143/17. ◊ (Intranz.; cu complementul introdus prin prep. „după") *Au doar moleaţa de acum junie, Ce n-au învăţat alta nimică Făr-a vîna după libovie.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 241. *Notarul presimţise demult că Pruncul vînează după postul acesta.* AGÂRBICEANU, A. 489. ♦ (Complementul indică obiecte, bunuri materiale) A pune mîna pe...; a face rost. *Îl vînează* [aurul] *după apa Oltului, Topologul şi Dîmboviţa* (a. 1829). DOC. EC. 439. *Am văzut cu ochii miei o bucată de aur... vînată de aurari în Olt.* TÎMPEANUL, G. 5/14. *El vîna aurul şi tot mai uimiţi erau cei ce veneau în atingere cu el.* AGÂRBICEANU, A. 219. *Reuşi la alegere în calitate de bibliotecar, hotărît să vîneze cu orice chip cărţile împrumutate şi nerestituite.* CĂLINESCU, E. 207. *S-a căţărat pe trunchiuri şi ramuri înalte, vînînd nuci de cocos.* V. ROM. ianuarie 1965, 17, cf. DM, M. D. ENC., DEX. *Pajora-i zise să vîneze mai întîi douăsprezece coşuri de pîne şi douăsprezece buţi cu apă pentru drum.* MARIAN, O. I, 140. ◊ (Complementul indică oameni) *Constantin Brîncoveanu, ştiind cum să vîneze pre lacomul vizir, l-au scos pre dînsul.* CANTEMIR, S. M. 123/5. *În casă ai azi odorul ce-atîta ai vînat,... iac-amu te-ai*

însurat. ASACHI, S. L. I, 215. *Mamele... vin în carnaval ca să vîneze gineri în capitală.* ALECSANDRI, T. XIV. *Veşnic vîna un cămătar, care să-i cumpere pe nimica leafa-nainte cu cîteva luni.* CARAGIALE, O. III, 11. *Ca toate domnişoarele din societate, ea a fost crescută pentru a vîna un bărbat.* GHEREA, ST. CR. II, 333. ♦ A acosta (pe cineva); (familiar) a agăţa. *Altă grije n-avea, numai a-ş înfrămşea trupul ş-a-l împodobi cu scumpe podoabe, pentru ca să poată vîna pre ibohnici, să-i tragă la glodiştea păcatelor.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 51^{v}/11. *Femei pe care le vînase cu uşurinţă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 28, 19/4.

– Prez. ind.: *vînez.*

– Lat. **venari.**

VÎNÁL, -Ă adj. (Învechit, rar; despre sînge **1)** Venos **(1).** *Cînd această boală a pruncilor de curînd născuţi n-are de cauză gaura lui Botal şi amestecul amîndurora sîngiurilor arteriale şi vînale în inimă, ea purcede din crinoni şi comedoni, ce se prăsesc în mici punturi negre sub pele.* MAN. SĂNĂT. 262/13.

– Pl.: *vînali, -e.*

– **Vînă** + suf. *-al.*

VÎNÁR subst. v. **vînare**[2].

VÎNÁRE[1] s. f. (Rar) Acţiunea de a vîna şi rezultatul ei.

1. Vînătoare **(1).** Cf. vîna **(1).** *Căzuiu întru laţul păcatelor şi ca o fiară spre vînare mă vînă* (cca 1633). GCR I, 81/30. *De strîmbă vînarea Inorogului părăsindu-să.* CANTEMIR, I. I. II, 97, cf. DRLU, LB. *Fiara cea mai întîi în vînare prinsă se ardea Dianei.* BOJINCĂ, A. I, 103/14, cf. I. GOLESCU, C., ISER, POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, I, 315, BARCIANU, ALEXI, W. *Cîştigîndu-şi... hrana din culegerea vegetalelor bune de mîncat... şi din vînarea unor animale.* IORGA, P. A. II, 283, cf. SCRIBAN, D., DL, DM. *Vînarea păsărilor este reglementată pentru anumite perioade.* ZOOLOGIA, 162. *Vînarea unor specii este restrînsă şi condiţionată de autorizaţii speciale.* DER IV, 875, cf. DEX, DSR[2]. *Să plecaţi la vînătoare După pasări gălbioare, Ce sînt lesne la vînare Şi uşoare la purtare.* POP., ap. ALEXANDRESCU, O. I, 379. *Că boierii-s duşi de-acasă, Da s-o dus în codrii verzi, În codrii verzi de-a vînare.* VICIU, COL. 56. *Dar boierii nu-s acasă Că-s în codri a vînare.* BUD, P. P. 72. *Să plece în vînare, În vînare, la plimbare.* FOLC. DOBR. 155. ◊ (Urmat de determinări care indică modul de a vîna **1)** *Vînarea cu chemătoare.* BĂCESCU, PĂS. 364. ◊ Fig. *Blagoslovit Domnul ce nu deade noi în vărare* [*vănare* S, *vînare* C, vărat H, vînătoarea D]. PSALT. 272. *Să fugim pînă în sfîrşit de reale-i* [diavolului] *şi de vînările lui şi de chinurile lui.* CORESI, EV. 514. *Un bătrîn... cu doi copii în braţe, spre a-i subtrage de vînarea brutală a înarmaţilor, se înfăţoşă înaintea lui Ahmed.* ASACHI, S. L. II, 215. ♦ Prindere (cu ajutorul capcanelor) a unui animal sălbatic. *Într-un loc lucru foarte frumos la privală să arăta, unde vînătorii măiestrii spre vînarea fiilor punea.* CANTEMIR, I. I. I, 168. *Laţurile şi cursele... pentru vînarea Inorogului întinsese.* id. ib. 228.

2. (Rar) Pescuit **(1).** Cf. vîna **(2).** *Mai sărăcesc şi mai ticălos lucru nu iaste ca vînarea de peşte.* CORESI, EV. 525. *Cîţiva păscari... pentru vînarea peştelui năvodul în baltă aruncînd..., în loc de peşte pre filosof din fundul corăbiii scot.* CANTEMIR, I. I. I, 186, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. (Fig.) *Pentru aceaia ca o vînare de peşte adause pre ei Domnul vînăriei omeneşti.* CORESI, EV. 333. ◊ (Urmat de determinări care indică modul de a vîna **3)** *Vînarea sub gheaţă cu ostreţe.* ANTIPA, P. 174. ♦ (Învechit; concretizat) Cantitate de peşte rezultată în urma pescuitului. *Că spaimă cuprinsese pre el şi pre toţi carii era cu el de vînarea peştilor care prinsără.* N. TEST. (1648), 72^{v}/14. ♦ Pîndirea şi prinderea prăzii de către peştii răpitori sau de către alte vieţuitoare de apă. *Au nu tu, odinăoară, prin fundul mării primblîndu-te şi spre vînarea peştelui şipurindu-te, eu din faţa apei te oglindiiam?* CANTEMIR, I. I. I, 44. *Locul şi jocul lor* [al lostriţelor] *obicinuit vînării după pradă e sub gîtul dobelor, sub steanţul şivoiului în clocot.* ATILA, P. 204.

3. Fig. Vînătoare **(3).** Cf. vîna **(4).** *Deaca această mare cuviinţă sau generozitate ar privi spre vînare de slavă... atuncea n-ar fi vîrtute.* POTECA, F. 299/23. *Sistemele lor toate au început cu vînarea cuvintelor străine.* RUSSO, S. 50. *Apăsarea turcească, unită cu apriga vînare a scaunelor române.* ARHIVA, I, 32. *Îndeplineam însărcinări de tot soiul... nu pentru vînarea de avuţie sau de măriri, ci numai din nevoia de a fi pururi în neastîmpăr.* M. I. CARAGIALE, C. 54. ♦ Procurarea unui lucru (greu de dobîndit). *Din pricina neîndemînării ce cerca la vînarea aurului, cei mai mulţi s-au lăsat dă acest meşteşug* (a. 1829). DOC. EC. 439.

– Pl.: *vînări.* – Gen. dat. şi: (învechit) *vînărei.*

– V. **vîna.**

VÎNÁRE[2] s. f. **1.** (Şi, regional, în sintagma *vînarea hamului,* ALR SN II h 289/848) Curea a hamului, care trece peste părţile posterioare ale calului; bucar, curar. *Hamurile rotaşilor să fie cu piepţi*[i] *şi vînările de piele.* CR (1833), 94/10, cf. DDRF, DAMÉ, T. 50, id. T_2, 67, TDRG, DA I_1, 664, PASCU, S. 83, CADE, CIORANESCU, D. ET. 9268, DSR, ALR SN II h 289.

2. (Olt. şi prin Munt.) Nojiţă **(1).** *I se dezlegase vînările de la opincă şi călcase pe ele.* SANDU-ALDEA, U. P. 75, cf. DL, DM, IORDACHE, M. E. 117, NALR – O II h299/981.

3. (Prin Transilv.) Un fel de şnur făcut din păr de capră, cu care ţărăncile îşi leagă ciorapii de dimie în jurul pulpei piciorului. *Femeile au cioareci de vară şi de iarnă... Se leagă cu legături făcute din păr de capră, numite vînări.* VICIU, GL. 10, cf. TDRG, PAMFILE, I. C. 369, CADE, DL, CIORANESCU, D. ET. 9268.

– Pl.: *vînări.* – Şi: **(1) vînár** subst. DAMÉ, T. 50, id. T_2, 67, DA I_1, 664, PASCU, S. 83, CADE, CIORANESCU, D. ET. 895, DSR.

– **Vînă** + suf. *-ar.*

VÎNÁT s. n. **1.** (Mai ales în legătură cu verbe ca „a ieşi", „a umbla", „a merge", „a se duce" etc.; adesea precedat de prep. „la") Faptul de a vîna **(1);** vînătoare **(1);** (regional) vădăzlit. *Isaf, fratele lui, au venit de la vînat.* BIBLIA (1688), 19^{2}/43. *Luînd doî săneţă di la Dima*

părcălabul, n-au mers la vînat, ce au mers la tălhării (a. 1688). SAVA, DOC. I, 36. *Cu mare grijă... socotesc cei lacomi, să nu li se înece morile... şi să nu îmble la vînat vînătorii.* N. COSTIN, ap. GCR II, 11/20. *Au zăbăvit acolo vro 2-3 săptămîni, îmblîndu pe la vînaturi.* NECULCE, L. 70. *Poarta osmănească... l-au domolit... ca pre un vînătoriu la vînat gata, pre un ogar în prohaz ţiind, după voia sa, cînd va... îl sloboade.* CANTEMIR, HR. 21. *O, ce vreme bună de vînat!* (a. 1703). FN 151, cf. ANON. CAR. *Să dea 100 de cai, ca să fie de treaba vînătorii, cînd împărăţia va vrea să iasă la vînat.* R. GRECEANU, CM II, 121. *Împăraţii cu alt feli de haine... merg la vînat.* ANTIM, O. 107. *Fiind om tînăr, îi era drag a se primbla ades la vînaturi.* MUSTE, LET. III, 80/32. *Preste puţină vreme, ieşind împăratul la vînat, ceilalţi toţi făcea vînătoare.* MINEIUL (1776), 169^{r2}/29, cf. MAN. GÖTT. *Nu poci veni la vînat.* HALIMA (1783), 4^{v}/36. *Să-i înveţe a săgeta şi să umble cu el la vînat.* ALEXANDRIA (1794), 26/5. *Fimeile savromaţilor ... ies la vînat cu bărbaţii lor.* HERODOT^{2}, 226. *Dionis... este preste vin mai-mare şi Artemis – preste vînaturi.* ib. 256. *Turcii şi la vînat... cu mai multe slugi ies.* MAIOR, IST. 84, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *La vreme de pace se zăbovesc numai cu vînatul.* CANTEMIR, S. M. 211/7, cf. LB. *De vînat s-au lăsat această zi, vrînd a să folosi de foc.* DRĂGHICI, R. 75/7. *Le plac adunările de petrecere, cum teatrul... vînatul, primblarea.* GENILIE, G. 220/24. *Porunci... să fie boierii gata a merge la vînat.* GORJAN, H. IV, 16. *Molda... în resbel şi la vînat era companioană nedespărţită a lui Dragoş.* ASACHI, S. L. II, 70, cf. VALIAN, V., ISER, POLIZU. *De mă duceam la vînat, mi se părea că răsunetul puştii mele trece Prutul.* NEGRUZZI, S. I, 61, cf. PONTBRIANT, D. *Domnii cei vechi, ... desfătîndu-se cu vînatul prin codrii învecinaţi, zidiseră şi aci un frumos castel.* HASDEU, I. V. 33. *Diana, zeea vînatului la greci şi la romani.* CANELLA, V. 312. *Vînatul a fost totdeauna pasiunea sa.* CONV. LIT. II, 50. *Ţi-am spus că el iubea vînatul.* ALECSANDRI, O. P. 57. *Vînatul pentru dînsul este o pasiune neînvinsă.* BOLINTINEANU, O. 329, cf. LM. *Plecînd la vînat, întîlneşte în drum cutare sau cutare pasăre.* CONTA, O. F. 352. *Pregăteşte-te să mergem la Homor la un vînat mare... căci goana porneşte mîne.* CONV. LIT. XI, 98. *De unde ai calul d-tale, cu care îmbli la vînat?* EMINESCU, P. L. 14. *Eu iubesc vînatul, jocul; Traiul lumii alţii lese-l.* id. O. I, 65. *Un credincios al împăratului... în toate zilele îmbla cu dînsul la vînat.* CREANGĂ, P. 97. *A vrut el împăratul să meargă-nainte la vînat.* CARAGIALE, O. I, 117. *Zmeii se duseseră la vînat în Codru-Verde.* ISPIRESCU, L. 221. *Am fost la vînat şi am adus nişte prepeliţe.* CONTEMPORANUL, II, 111. *Cînd oamenii se îndeletniceau cu vînatul, nici n-aveau nevoie de robi.* IONESCU-RION, S. 136. *Vînătorii..., pescarii... vor ave în decursul anului spor la vînat şi pescuit.* MARIAN, S. R. III, 78, cf. DDRF, PHILIPPIDE, P. 177. *Merge puşcaşul la vînat.* ŞEZ. VI, 53, cf. BARCIANU, PUŞCARIU, ET. WB. *El se întrebuinţează la vînat pentru strigătul ogarilor şi copoilor.* PAMFILE, I. C. 63. *Cînd vine vremea vînatului, nu mă ţii legat cu lanţul.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 157. *Surorile ei începură să facă... şi sportul vînatului şi al călăritului.* AGÂRBICEANU, A. 130. *Sportul acesta al pescuitului cu undiţa... nicidecum mai prejos decît vînatul, e unul din cele mai puţin răspîndite în ţară la noi.* ATILA, P. 23. *Una dintre speciile cele mai simpatice acestor nomazi iubitori de vînat era capra sălbatică.* PÂRVAN, G. 27, cf. CADE. *La vînat el* [omul] *apucă vulturul din nori şi-l dărîmă jos.* VOICULESCU, P. I, 3. *Vînatul nu contenea decît tîrziu, cînd cerurile deasupra mării se închideau încet.* id. ib. 18. *Vînatul şi pescuitul sînt cele mai vechi sporturi.* SADOVEANU, O. XIV, 392. *Ieri am ieşit la vînat... şi am dat peste urme de ren sălbatic.* id. ib. XXI, 246. *Pleca adesea la vînat în baltă.* BART, E. 375. *A umblat la vînat pînă ce trecuse binişor de şaptezeci de ani.* MOROIANU, S. 28, cf. STOICA, VÎN. 27, SCRIBAN, D. *A doua zi băiatul pleacă cu căţeii lui la vînat.* CĂLINESCU, B. 32, cf. DL, DM, CIORANESCU, D. ET., M. D. ENC., DEX, DSR^{2}, V. BREBAN, D., DREV, H X 260. *La vînat a plecat Prin cîmpii-nfloriţi.* TEODORESCU, P. P. 163. *S-au dus în pădure la vînat.* SBIERA, P. 52. *S-a dus Ignat la vînat Şi-n trestie s-a-nţăpat.* ŞEZ. I, 200, cf. MAT. FOLK. 819. *O fost trii vînători şî s-o dus la vînat.* GRAIUL, I, 338, cf. ALR SN III h 720. *Iel merğę la vînat îm pădure.* O. BÎRLEA, A. P. I, 237. *Cîine surd dus la vînat.* PANN, ap. ZANNE, P. I, 381. *La vînat cu puşca seacă să nu mergi* (= să nu te apuci de o treabă dacă-ţi lipsesc mijloacele de a o duce la bun sfîrşit). id. ib. IV, 680. ◊ (Urmat de determinări introduse prin prep. „de" sau în genitiv, care indică felul) *Au pus mare aşezămînt pentru vînatul vitelor.* GENILIE, G. 55/6. *De mare folos era cîinele în vînatul şerpilor.* VOICULESCU, P. I, 64. *Într-o zi, mergînd de şagă, cu un hleab de puşcă împrumutat, la un vînat de urşi... se nimeri că tocmai el împuşcă ursul.* GANE, N. III, 133. *Un prim obiectiv al ajutorului scontat de ei a fost tocmai vînatul cocorilor.* BĂCESCU, PĂS. 199. *Iar se băteau trunchii copacilor ca la vînatul iepurilor.* BARBU, PRINC. 145, cf. DSR^{2}. ◊ L o c . v b . (Rar) **A face vînat** = a vîna **(1).** *Să nu faci vânat acelu drac că pentru tine goneşte Dumnul pre acela drac* (a. 1550-1580). GCR I, 6/11. *Directorul, în lipsă de iepuri, ca să-mpuşte, Din loje, cu mîndrie, făcea vînat de muşte.* MACEDONSKI, O. I, 49. ♦ Pîndirea şi prinderea prăzii de către păsări sau animale sălbatice, ori de către peştii răpitori. *Prinseră-me ca leul gata spre văratu (vănratu* H*), şi ca schimenul ce iaste în debiu în cămora sa.* PSALT. 23, cf. CORESI, PS. SL. – ROM. 23^{v}/12. *Încungiurară-mă ca leul gata la vînat, şi ca puiul leului ce petrece în bîrloage.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 247/15. *Luară-mă ca un leu gata la vînat şi ca un pui de leu lăcuind întru ascunsuri.* BIBLIA (1688), 386^{1}/32. *Leul, măgariul şi vulpea... ieşiră la vînat* (a. 1705). GCR I, 353/6. *Vulpea stă lîngă vizuină şi nu se-ndură să plece la vînat.* GÎRLEANU, N. 243. *Ciugurele, mugurele – merg pe drum-nşirăţele; – iară ciucur mugur, – pe brănci tupilat – s-au pus la vînat* (Oile şi lupul). POP., ap. GCR II, 368. ♦ (La pl.; concretizat) Întindere de teren care este destinată vînătorii (1) sau unde se poate vîna. *Altă grijă nu avea numai să să primble pă la sate, pă la vînaturi, pă la vii.* R. POPESCU, CM I, 478.

2. Ceea ce vînează **(1)** cineva; (la pl.) diferite soiuri de animale vînate; p . r e s t r . carnea unui animal vînat; (învechit) vînătură **(2).** *Blagoslovitu e domnul carele v-au dat voi vărat dinţilor al lor.* PSALT. HUR. 111^{r}/16. *Scoală-te, drag tată, şi mănîncă de în vînatu prins de fiiul tău.* PO 91/5. *Păstorii din munţi ungureşti pogorîndu*

după vînat au nemerit la apa Moldovei. URECHE, L. 63. *Vînînd neşte vînători un vînat.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 114/14. *Şi vîneazăm vînat şi-m fă mie bucate, după cum iubesc eu.* BIBLIA (1688), 19[1]/32. *Un turc au dat cu puşca... într-un vînat.* N. COSTIN, LET. II, 61/18. *La mînă le vine vînatul cel necunoscut.* CANTEMIR, HR. 182. *I-am făcut nunta de la mine... cu vînaturi, cu toate ce a trebuit* (a. 1745). IORGA, S. D. V, 156. [Ieruncile] *au fost de atunci şi pînă azi cu totul stîrpite de vînători, aşa că acum nu se mai pomeneşte de nimene de asemenea vînat* (a. 1756). N. A. BOGDAN, C. M. 59. *Vînatul nu este stătători la un loc, ce astăzi este pe o moşie şi mîne pe alta* (a. 1767). ŞTEFANELLI, D. C. 93. *Oamenii numitelor sate, pădurile, apele, vînaturile, pescuiturile, ierburile, şi cîmpurile, care sînt între otarăle lor cele adevărate, după vechiul obiceiul să le aibă în comun.* ŞINCAI, HR. I, 344/34. *Îl fiersără cu un vînat şi mîncară... toţi oaspeţii.* HERODOT[2], 30. *Să le dea Dumnăzău mai bun vînat.* ib. 465. *Au strîns destul vînat.* GOLESCU, P. 165/20, cf. LB, I. GOLESCU, C. *Un vechi ţăran... pre el l-a învăţat În ce chip s-ademeneze şi să prindă un vînat.* ASACHI, S. L. I, 107, cf. VALIAN, V. *Pădurile şi bălţile sînt pline de vînaturi.* TÎMPEANUL, G. 8/23, cf. ISER. *Vrînd să cinstească pre oaspeţii săi cu ceva mai mult decît cu vînat... zise vătafului său să taie un ied.* NEGRUZZI, S. I, 82, cf. POLIZU. *Să-i aducă vînaturi şi pescării din toate punctele cardinale ale globului.* SION, P. 98, cf. PONTBRIANT, D. *Carnea de bou, de porc, de oaie, de vînat şi de paseri n-are un gust pronunţat.* HASDEU, I. C. I, 169, cf. COSTINESCU. *S-a împuţinat vînatul în pădurile noastre.* LM. *Cînd copoii vestesc apropierea vînatului, nerăbdarea îl face să tresară.* ODOBESCU, S. III, 42. *El crede că acea pasăre i-a scos vînatul înainte.* CONTA, O. F. 352. *Mai mărindu-se el oleacă, începu a căta vînat mai pe departe de locuinţa lor.* ISPIRESCU, L. 122. *Peşti din cărnuri delicate... Lîngă păsări de tot felul... Împreună cu vînaturi ne-ncetat se grămădesc.* MACEDONSKI, O. I, 104. *De sunteţi vînători atunci unde vă sunt vînaturile?* SEVASTOS, N. 35. *Prepelicariu... începe a alerga tot ţiflind şi hăucăind de-ţi ţiuie urechile şi-ţi alungă vînatul de sub nas.* MARIAN, O. II, 248, cf. DDRF. *Săteanul mănîncă carne de vacă, de pasăre, de capră, de porc şi de vînat.* MANOLESCU, I. 257, cf. ENC. ROM., ALEXI, W., BIANU, D. S., TDRG. *Vin grămadă... Duc un vînat pe umeri.* DELAVRANCEA, O. II, 122. *Ispita belşugului de vînat l-a învins pe nenea Iorgu ş-a rămas aşa.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 136. *S-a tras alături cu puşca, putem tot sta la pîndă, vînatul a zburat.* ATILA, P. 49. *În privire apăru spaima, apoi se schimbă... în ruşine, o ruşine îngrijorată, pînditoare, ca un vînat hăituit.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 290, cf. RESMERIŢĂ, D., NICA, L. VAM. 267, CADE. *Poate vă interesează* [codrii] *numai fiindcă sunt plini de vînat.* CAMIL PETRESCU, T. I, 26. *Să se închidă* [clapele] *îndată ce vînatul a pătruns înăuntru.* VOICULESCU, P. I, 50. *Starostele Căliman avea să înţeleagă ce fel de vînaturi şi peşte trebuiesc cuhniilor Măriei sale pentru masa cea mare.* SADOVEANU, O. XIII, 460. *Nu se putea să nu-mi aducă vînatul la puşcă.* id. ib. XXI, 247, cf. ENC. AGR. *Mînca cu plăcere şi moşu Vasile din vînatul ăsta.* MOROIANU, S. 40, cf. STOICA, VÎN. 28, SCRIBAN, D. *Pictorul de naturi moarte va amesteca... fără vreo ordine aparentă imaginea stofei şi a hîrtiei... sau a penelor păsării cu blana vînatului.* VIANU, E. 163. *Chiar dacă buha mai înşfacă şi cîte un iepure sau ieruncă, nu poate fi socotită dăunătoare vînatului.* BĂCESCU, PĂS. 270. *Un vînător şi-ntinse printre copaci o plasă Şi aştepta vînatul să intre-n sfoara deasă.* ARGHEZI, S. V, 146. [În pădure] *mişunau vînatul, zimbrii, mistreţii, rîşii şi celelalte jivine.* CĂLINESCU, C. O. 272. *Acest vînat frumos este aproape complet extirpat.* LINŢIA, P. III, 430. *A ales pescăria scumpă, vînaturile, trufandalele de sezon.* PAS, L. II, 60. *Deşerta în calea lor tolba cu vînat, bucată cu bucată.* VINEA, L. II, 80. *Se dă carne de pasăre, peşte, vită, porc, mezeluri, vînat etc.* BELEA, P. A. 238, cf. DL, DM. *Fructele constituie o hrană căutată de vînat (urşi, mistreţi, cervidee).* FLORA R. P. R. IV, 223. *Dădeau tîrcoale urlînd vînatului şi dansau sălbatec.* BARBU, PRINC. 144. *În privinţa bogăţiei şi diversităţii vînatului de care dispune, ţara noastră ocupă un loc de frunte.* DER IV, 875, cf. CIORANESCU, D. ET. *În prezent, evidenţa vînatului împuşcat se poate ţine cu mai multă exactitate.* VÎN. PESC. februarie 1964, 1. *Era vorba de mari consumatori de vînat.* MAGAZIN IST. 1972, nr. 1, 89. *Mai că-mi zîmbeşte (cum s-ar îmbuna, spre pildă, amatorul de bucate în faţa unui hartan de vînat... bine frăgezit).* STEINHARDT, J. 30, cf. M. D. ENC. *Se întorcea cu mai mult vînat şi... îşi bătea joc de noi.* în SCL 1973, 51. *Un curios şi fericit din punct de vedere artistic instinct de regresiune face pe scriitor să amestece pe om cu vînatul.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 29, 9/2, cf. DEX, V. BREBAN, D. *O lege nescrisă a celor nevoiţi să rămînă în munte este ca „ziua să stea în limpeziş, iar noaptea să se bage în ţuhă, cînd vînatul iese la mîncare".* ALIL XXIX, 472, cf. DREV. *Servitorii aduseră mîncăruri rafinate, fructe de mare, vînat, fructe foarte dulci.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 9, 20/3. *Bătăuşii... merg huiduind... către ţinători, vînat*[ul] *fuge înaintea lor pînă la ţinători...* [care] *dau cu armele şi ucid.* H IX 309. *Deacă vedea şi vedea Că vînaturi nu-ntîlnia... Calu-n drum că mi-şi opria.* TEODORESCU, P. P. 439. *Li plăśea la cîtiş-trii sî umbli pîn toati pădurli dîpă vînat.* GRAIUL, I, 305. *Au făcut un foc sub stejar ca să gătească ceva de-ale mîncării din vînaturile ce aveau cu ei.* I. CR. I, 71. *Se zice că anul ii ġelşugós di vînat.* ALR SN III h 721/537. *C-ala ved'em... că-i fişor vren'ic, că d'e-aia n'e trimet'e iel vînatur'le aşă vii pun-aişa.* O. BÎRLEA, A. P. II, 268. *Vînatul cînd se vede, urma lui nu se mai caută* (= cele adevărate nu mai au trebuinţă de cercetare). Cf. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. IV, 682. *Cine caută iepuri în biserică, se întoarce fără vînat acasă* (= orice lucru trebuie căutat acolo unde poate fi aflat). BARONZI, ap. ZANNE, P. I, 490. ◊ (În credinţe şi superstiţii) *Nevasta unui vînător nu trebuie niciodată să toarcă în vreme ce bărbatul ei mănîncă căci... vînatul va imita mişcările fusului, ... fugind din calea vînătorului.* CANDREA, F. 7. *Femeia însărcinată, dacă mănîncă carne de vînat, trebuie să strîngă un os din acel animal şi să-l puie în scăldătoarea copilului.* GOROVEI, CR. 422. *Cine la Bobotează îşi vîră puşca în apă... va trage mult vînat.* ŞEZ. I, 18. *Puşcaşii leagă o coadă de iepure la cucoşul puştei, ca să tragă vînatul la ei.* ib. VI, 53, cf. 42. ◊(Urmat de determinări care indică felul vînatului,

calitatea lui etc.) *Un vînat mare, gras şi frumos agonisind să-i aduc.* CANTEMIR, I. I. II, 12. *S-au dus... să vîneze... ca să prinză cerbi şi alte vînaturi mai mari.* R. POPESCU, CM I, 282. *Să scoţi maţăle din vînatul cel cu patru picioare.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 71/17. *Amice... ai nesocotit vînatul numit „grives", iar, dupe cum se crede, pe românește, sturzi şi cocoşari.* ODOBESCU, S. III, 24. *El căuta vînaturi mari, fiindcă nu se temea de primejdii.* ISPIRESCU, L. 184, cf. BIANU, D. S. *E drept că se afla şi vînat mai mare, nu ca acu.* SOVEJA, O. 27. *Se vorbea despre vînatul mare şi vînătorile majore.* VOICULESCU, P. I, 103, cf. STOICA, VÎN. 27. *Vînatul cu păr şi pene al munţilor.* BĂCESCU, PĂS. 224. *Vînătorii folosesc limbajul vînatului, mai ales a celui cu aripi, pentru a-l ademeni.* id. ib. 384. *Despre feluritele varietăţi ale vînatului cu pene şi ale celui cu păr.* VIANU, L. R. 112. *Îl tăia şi i-l dădea mamei ca pe un vînat de soi.* PAS, Z. I, 131. *Preferinţă... pentru vînatul mare.* MAGAZIN IST. 1972, nr. 2, 70. ◊ (Fig.) *Se vinie lui cursă ce nu şti, şi vărat ce* [*vînatu* C, vănare C^2, *vnratul* H, vînătoarea D] *ascunse prinde elu, şi în cursă se cază într-ănsă.* PSALT. 62. *Să vie lui cursă ce nu ştie. Şi vînat ce nu ascunse prinde el.* CORESI, PS. 86/11. ♦ Vietate care serveşte ca hrană animalelor sălbatice carnivore sau păsărilor răpitoare; p. restr. carnea acestei vietăţi. *Lupii urlă şi scîncează Cînd spre vănat să găteadză.* DOSOFTEI, PS. 356/10. *Leul... împlu de vînat cuiubul lui şi lăcaşul lui de jaf.* BIBLIA (1688), 600^2/56, cf. 677^2/1. [Bîtlanul] *după peşti fără sine alergînd, în loc de vînat el se văneadză.* CANTEMIR, I. I. I, 49. *Vulpea... acmu vînatul dobîndind, ... spre bîrlogul ţincilor săi, cum putea mai tare, să ducea.* id. ib. 167. *Leul, măgariul şi vulpea... prinseră vînat mult* (cca 1705). GCR I, 353/6. *Vorba pradă serve curat e desemna aceea ce animalele carnasiere răpesc şi mîncă vînatul lor.* CANELLA, V. 242. *Şi pe sub gard se furişează Chiar ca un lup după vînat.* ALECSANDRI, T. 354. ♦ Fig. Persoană care este căutată, urmărită pentru a fi prinsă. *Oprindu-se ele acolo, fără de veste au ajuns bărbatul ei şi tatăl cocoanelor avînd şi slujitori ca să prinză vînatul.* MINEIUL (1776), 23^{v2}/29. *Vînatul era de folos pentru aceia cărora le place orice mijloc de cîştig.* ARISTIA, PLUT. 324/12. *Am ajuns la vîrsta cînd în dragoste preţuieşte mai mult goana decît vînatul.* KIRIŢESCU, G. 84.

3. Fig. (Învechit, rar; în textele religioase) Convertire a unei persoane la o anumită convingere (religioasă), la o anumită credinţă. *Văratul* [*vănatul* S, vînătoaria D] *lui cu blagoslovire blagoslovescu, şi meserii lui saturu-i de păre.* PSALT. 279.

4. (Rar) Pescuit **(1).** *Învăţătură pentru vînatul peştelui.* VARLAAM, C. 503. *Pentru vînatul peştelui şi pentru alte grijulii să fie neopriţi lăcuitorii* (a. 1767). ŞTEFANELLI, D. C. 93. *Să avem a stăpîni trustrei; precum şi la iaz, şi în apă, şi în vînatul peştelui asămine să stăpînim trustei* (a. 1781). IORGA, S. D. VII, 129, cf. PONTBRIANT, D. *Aleg vînatul de prin încurcăturile aţelor şi-l pun în traistele pentru peşte.* ŞEZ. IV, 115. *Pentru vînatul la suprafaţă, ea* [pluta] *se pune la două sau trei palme adîncime.* ATILA, P. 40, cf. H II 254. *Spune-vei adevărat Unde-i peşte de vînat.* FOLC. DOBR. 23. ◊ (Urmat de determinări introduse prin prep. „cu" indică modul, felul de a vîna **(2).** *Vînatul cu ostia se face numai noaptea la lumina faclelor.* VOICULESCU, P. I, 20. ♦ (Învechit) Cantitatea de peşte rezultată în urma pescuitului. *Năvodul în apă aruncînd, în loc de vînat corabie şi în loc de peşte pre filosof din fundul corăbiii scot.* CANTEMIR, I. I. I, 186. (Fig.) *Întindeţi mrejile, vînaţi pentru mine vînatul credinţei.* ANTIM, P. 3.

– Pl.: *vînaturi* şi (regional) *vînate* (ALR SN III h 721/833).
– V. **vîna.**

VÎNĂ s. f. **I. 1.** Fiecare dintre vasele[1] sangvine convergente care asigură circulaţia sîngelui din vasele[1] capilare la inimă, venă **(1);** p. gener. (popular) orice vas[1] sangvin. *Să întrebăm şi noi pre el... de unde i-s oasele şi... vinele sîngelui?* CORESI, EV. 507, cf. MARDARIE, L. 141^2/13, 299^2/1. *Slobodzindu-i sînge din vine, au dat să bea oştenii lui, carii era prinşi cu dînsul.* M. COSTIN, O. 287. *Puii ohendrii din pîntece-i ieşind,... îl pişca, îl muşca, şi... singele, carile din prin toate vinele i să scurea, îi sugea.* CANTEMIR, I. I. II, 71, cf. ANON. CAR. *Fierul, secetos de sînge, den omeneştile vine să va adăpa* (a. 1701). FN 92, cf. LEX. MARS. 250. *I-au curs mai multă bucurie din inimă decît sînge din vine şi din grumazi.* MOLNAR, RET. 52/3, cf. KLEIN, D. 452. *Mulţi dintru păstorii Liviei facu într-acest chip: după ce le crescu copiei, de să facu de 4 ani, atuncea ard, cu său de oaie, vinele din creştet, şi, alţii, celea din tîmple vini, pentru ca să nu să pogoare flegma, să-i dode[i]ască.* HERODOT[2], 249. *Să iubim pănă în tinere vine Sîngele saltă şi să răvarsă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 133, cf. id. LEX. *Din inimă se răsfiră sîngele prin vîni în tot trupul.* PETROVICI, P. 220/23. *Prin ea se aduce răotate în stomah, şi sîngele se turbură în toate vînile.* id. ib. 245/1, cf. DRLU, LB. *De aicea prin vîna plumînilor, în pîntecelul inimii cel stîng.* POTECA, F. 216/2. *Fruntea-mi de vreme toat-a albit, Sîngele rece abia prin vine Curge ca unda ce-n loc o ţine Sufletul iernii cel amorţit.* HELIADE, O. I, 78. *Nu vedeţi că sînteţi de toate culorile, negri, vineţi ca vipera, albiţi mai nainte de timp în crime şi orgii; aveţi voi sînge prin vinele voastre, ca să-l vărsaţi undeva?* id. ib. II, 412, cf. I. GOLESCU, C. *Vitejia şi răbdarea aici încă moştenesc, Încă curge pîntre vine acel sînge strămoşesc.* ap. NICOLEANU, P. 152. *Sîngele se varsă în inimă din vîni.* ANTROP. 93/5. *Văzui trupul ei ca crinul cu vinele ca azurul.* HRISOVERGHI, P. 53/9. *Va veni ziua în care să va stînge focul vinelor mele, în sînul meu va lăcui iarna.* ASACHI, S. L. II, 335, cf. VALIAN, V. *Sînt doă sistemuri de vine, precum se află şi doă sistemuri de artire; sistemul vinelor pulmonare, care aduc sîngele din plămîni în orieta din stînga, şi sistemul general de vine ce adună sîngele du prin toate părţile trupului în orieta din dreapta.* KRETZULESCU, A. 403/8, cf. 403/2. *O singură silnicie... poate lepăda în vasele (vinele, arteriile) plămînilor... sîmburile spre nevindecabila oftică.* NEP. VIND. 23/23. *Anghiologia se numeşte învăţătura despre vasele omului purtătoare de sînge şi sucuri sau umezele, precum sînt: vinele, arteriile şi vasele hilofore (purtătoare de cir).* CORNEA, E. I, 201/30, cf. ISER. *Vinele sînt de asemene ca şi arteriile însе netremurătoare. Ele conduc sîngele din toate părţile trupului la inimă. Atît arteriile precum şi vinele au rădăcina lor în inimă.* id. ib. 202/7.

Acest nume amar-dulce vijălos răsună-n mine... Şi ca viforul pe frunze, smulge, rumpe-a mele vine. MILLO, în PR. DRAM. 363. *Luatul sîngelui este deşărtarea sîngelui din vîna cea groasă de la gît.* LITINSCHI, M. 141/7, cf. 159/20. *Ochii mititei şi scînteietori şi musteaţa sa neagră ca pana corbului..., doi favoriţi puternici cuprinzînd ovalul obrazului, arat de vine albastre, făcea din D. B. o fizionomie neuitată.* RUSSO, S. 28. *Un ce rece îmi trecu prin vine şi o tremură mă cuprinsă.* id. ib. 31. *Această operaţie... va fi mai sigură cînd vîna de unde va trebui a se lăsa sînge se va apăsa cu degetul cel mare.* PARAB. 152/19. *La ceasul hotărît, cînd intrai în odaie, sîngele îmi clocotea, vinele tîmplelor mi se îmflase.* KOGĂLNICEANU, O. I, 61. *Tocma în vrîsta cînd în vine circulează foc în loc de sînge, ... el era silit să trăiască în nelucrare.* id. ib. 317. *Ăst spirt de sînge n-are-nfrînare, Strigă prin vine: „du-te să mori!"* BOLLIAC, O. 137. *Dintr-o peşteră, din rîpă, noaptea iese, mă-mpresoară: De pe muche de pe stîncă, chipuri negre se cobor; Muşchiul zidului se mişcă... pîntre iarbă să strecoară O suflare, care trece ca prin vine un fior.* ALEXANDRESCU, O. I, 71. *Glonţul i-a sfărămat falca stîngă şi a trecut prin vinele gîtului pe sub ureche.* SION, P. 250. *În vinele românilor nu curge probabilmente nici o picătură de sînge egiptean, şi totuşi strămbunii noştri au scris oarecînd cu ieroglife.* HASDEU, I. C. II, 39. *Organizarea socială era atacată; membrii nu se mai ţinea unii de alţii, muşchii nu mai juca, sîngele nu mai circula liber şi cu siguranţă prin vine.* BARONZI, I. C. IV, 16/1. *Dar ce zic! ... un fior rece Pintre-a lumei vîne trece, Căci deodat-un glas prin lume, Fără seamăn, fără nume, Sună, duce-o neagră veste: Roma, Roma nu mai este!* ALECSANDRI, O. I, 189. *Vinele-i băteau cu iuţeală şi suflarea-i se revărsa din sînul său.* ODOBESCU, S. I, 112. *O, fiarbă-vă mînia în vinele stocite, În ochii stinşi de moarte, pe frunţi învineţite De sînge putrezit.* EMINESCU, O. I, 23. *Prin transparenţa generală a unei pieliţi netede se vedeau parcă vinele viorii.* id. ib. VII, 132. *Bucuria caprei nu era proastă. Dar cînd s-apropie bine, ce să vadă? Un fior rece ca gheaţa îi trece prin vine, picioarele i se taie, un tremur o cuprinde în tot trupul şi ochii i se painjinesc.* CREANGĂ, O. 15. *Ghiţă privi din nou la Pintea şi, văzînd mînia ce se oglindea în ochii lui mari şi în sprîncenele-i încreţite, îşi ridică capul şi îşi potrivi hainele pe trup, în vreme ce vinele de la tîmple din ce în ce i se umflară.* SLAVICI, O. II, 328. *D. Moroi, în vîrstă de 42 de ani, a murit din cauza unei ruperi de vînă.* DELAVRANCEA, O. I, 55. *Fierul ce-mi va face jos capul a căđea Nu va putea vrodată a împrăştia din vine Cît sînge-n mii de lupte vărsă sabia mea!* MACEDONSKI, O. I, 251. *Această patimă nepricepută, care-i şuruia ca un metal topit prin vinele ei umflate, îi orbea vederea şi minţile.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 21, cf. I, 205. *Vitalitatea românului o sîmţeam acuma colcăind mai puternec prin vinele mele!* SBIERA, F. S. 127. *Vinele umflate peste măsură brăzdau pielea întunecată, pe care, în loc de a hrăni cu sîngele ce purtau, păreau a o arde.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 39. *Pe fruntea... brobonată de sudoare, o vînă albastră se umflase de credeai că stă să plesnească.* SANDU-ALDEA, U. P. 11. *Vînele se umflă sub pielea galbină-vineţie, ca nişte sforicele de un vînăt tulbure.* AGÂRBICEANU, D. Ţ. 65, cf. DHLR I, 333, 339, CANDREA, F. 65. *Nicolae Mavrocordat... începe şirul lor, deşi sînge românesc curgea şi în vinele lui.* IORGA, C. I. I, 52, cf. id. P. A. II, 100. *Vinele sînt canalele elastice cari duc sîngele la inimă după ce l-au primit din capilare şi din limfatice.* BIANU, D. S. *În vinele tale sîngele... abia se mai poate pune în mişcare.* ANGHEL, PR. 62, cf. 63. *Să se taie bine vinele şi să se scurgă în totul sîngele.* PAMFILE, CR. 198. *Se sloboade sînge din vîna grumazului, se pune apă rece pe cap şi se freacă întreg corpul cu terpentină.* PĂCALĂ, M. R. 260. *N-am tîrît niciodată în vîrtejul de dragoste pîngărită a sîngelui ce clocoteşte în vine stricate şi păcătoase pe acest înger nefericit.* HOGAŞ, DR. I, 169. *Cu vinele niţel umflate pe fruntea roşie, cu gîtul încordat, ... Sabina gemea.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 200, cf. I, 6. *George mugea ca un taur şi-l apucă de cheotoarea cămăşii, sucind-o aşa încît vinele lui Ion se umflau, iar faţa i se roşea din ce în ce mai tare.* REBREANU, I. 39. *Îi fu frică să nu-i plesnească vinele de atîta constrîngere nervoasă.* id. R. II, 280. *În vinele mele nu se învrăjbeşte sînge deosebit.* M. I. CARAGIALE, C. 71. *Mehedinţi e totuşi... un boier autentic, prin sîngele albastru ce-i curge prin vine.* LOVINESCU, S. II, 177. *Ghemuit pe lespezi, sub patrafir, nu mai era uriaşul pietros şi cu vinele bătute în clocot de sînge.* POPA, V. 39. *Se apăsa cu pumnul sub furca pieptului, unde o vînă încordată se zbătea... gata să crape parcă.* VOICULESCU, P. II, 254. *Aflaţi că sînt oameni în vinele cărora nu curge apă, ci flacără.* SADOVEANU, O. XI, 36. *Ionuţ îşi şterse pe coapsă pana jungherului şi, punînd vîrful într-o vînă de la încheietura mîinii drepte, făcu să iasă o picătură de sînge cît o mărgică.* id. ib. XIII, 49, cf. ENC. AGR. *Îmi bate inima grozav cîteodată şi-mi zvîcnesc vinele.* CĂLINESCU, O. III, 36. *Vîna de la tîmple îmi zvîcneşte.* BLAGA, POEZII, 70. *Ochii îi scînteiară din nou şi mîna cu vine subţiri se făcu parcă de oţel, strîngînd bota cu apă.* CAMIL PETRESCU, O. III, 233. *Pe frunte îi răsări o vînă subţire cît un fir de aţă.* V. ROM. februarie 1955, 236. *Vîna asta albastră a frunţii mi se pare cam umflată.* VINEA, L. I, 131, cf. DL, DM. *Oamenii simţeau cum le sporeşte sîngele în vine ca să se apere de groaza ameninţării care venea de undeva din văzduh.* BARBU, PRINC. 13. *Abia acum observam linia frîntă a gurii mari, bărbăteşti, care-n tinereţea ei a fost desigur frumoasă, fruntea boltită cu o vînă groasă ce-o despărţea, obrajii supţi şi bărbia împinsă înainte.* V. ROM. septembrie 1963, 24, cf. CIORANESCU, D. ET. *Se îndepărtează vîna de sînge şi locul unde a fost fierea.* S. MARIN, C. B. 136. *O mînă cu vine groase şi degete boante se lipi de geam.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1968, nr. 8, 18/3. *Veşnicul său papion pleoştit, ce-i strîngea gîtul, făcînd să i se umfle în părţi vinele.* ŢOIU, G. 11, cf. DSR, FRÎNCU – CANDREA, M. 89, ALRM I/I h 6, h 7, CL 1965, 101, NALR – O I MN 167, 288, ALR – M IV MN 278, 288, NALR – MB I MN 260, 288, ALR – T I h 127. ◊ (Într-un descîntec) *Dalacu-l oprii şi-l zvîrliiu... Dîn şiru spinării, Dîn vinili plămînzilor, Dîn vinili ficatului, Dîn creierii capului, Dîn faţa obrazului, Dîn vinili pieptului.* GR. S. III, 159. ◊ Fig. *Numai pentru aceasta se aprinde cu mănie tocma pănă la ucidere. Direpţ aceasta ceartă Domnul, să nu grăiască aşa, să taie vîna mănieî* (a. 1644). GCR I, 113/18. *Spiritul*

teologic este oarecum sîngele care a curs în vinele lumii europeane, pînă la Bacon şi Descartes. BARONZI, I. C. I, 213/5. *Acel domn,... deşi faţă cu o putere legiuitoare numită Obştească Obicinuită Adunare, sămăna cu un arbor mehanic, de la care atîrnau toate ramurile administrative, finanţiare, judecătoreşti şi chiar bisericeşti, ramuri destinate a hrăni trunchiul prin sucul ce absorbeau din vinele ţării.* ALECSANDRI, O. IV, 353. *Centrul, dacă a existat vrodată, s-au fuzionat cu partidul guvernamental; cel puţin persoanele acelea cari pretindeau că un Centru există constituiesc azi sîngele nou din vinele guvernamentalilor.* EMINESCU, O. XI, 214. *A pricepe cu simţul potenţat al urechii tale susurul colosal şi nehotărît al imensului curs de viaţă ce însufleţeşte vinele lucrurilor, a sta tu singur neclintit în universala lunecare a totului către nesfîrşit.* HOGAŞ, DR. I, 192. *Prin vinele misterioase ale ereditătii, vitalitatea dramatică s-a prelungit, s-a subtilizat, s-a rafinat, ca prin nişte ascunse canale, în care natura creatoare a izbîndit.* CONSTANTINESCU, S. II, 96. *Se pune... întrebarea cu ce valori literare fundamentale s-au soldat cele cîteva secole de literatură veche şi mai ales care dintre ele au devenit elemente propulsive, vine de circulaţie ale literaturii peste limite de epoci.* IST. LIT. ROM. II, 21. ◊ (Învechit) *Vîna poartă* (sau *porţii*, învechit, rar, *portară*) = vena portă, v. v e n ă **(1).** *Vîna porţii, un vaz mai mare al maiului, prin care întră sîngele în el.* ALBINEŢ, M. 220/22. *Merg de se deschid în vîna poartă.* KRETZULESCU, A. 292/4. *Sîngele... intră în ficat prin vîna poartă.* id. ib. 423/24, cf. 301/15, 403/14, 425/10, 426/1, CORNEA, E. I, 202/28, alexi, w. (Învechit) *Vînă cavă* (sau *goală*) sau *vîna cea găunoasă* = venă cavă, v. v e n ă **(1).** *Sîngele... mîntueşte (ţine) circolaţia neîncetată, curgînd prin vîna cea găunoasă în pîntecelul inimii cel drept.* POTECA, F. 215/27. *Afară de pănuşă sînt... aoarta pogorîtoare şi vîna goală din jos.* ANTROP. 35/11. *Sîngele... se varsă în vînele goale.* ib. 93/12. *Vinele cave se sfîrşesc la centrul circulaţiei, adică la cord sau inima, care este un adevărat muşchi găunos.* KRETZULESCU, A. 8/17. *Vîna cava de jos este acel mare trunchi vînos ce aduce sîngele la inimă din toate părţile trupului.* id. ib. 423/2, cf. 404/9, 424/5. *Efecte* [ale bolii sînt]: ... *apăsarea aortei coborîtoare şi a vînei cave.* MAN. SĂNĂT. 280/8. (Învechit) *Vînă limfatică* (sau *sugătoare*) = vas[1] **(III 1)** prin care circulă limfa. *După ce mai întăi s-au priimit de către vinele sugătoare, s-au arătat pin canalul pieptului, şi din partea dreaptă a inimei s-au mînat în plămîi.* ALBINEŢ, M. 62/19. *Vîna limfatica cea mare din dreapta, este un vas limfatic mare, în care merg de să deschid vasele ce vin din jumătatea din dreapta a capului, a gîtului... şi din plămînul cel drept.* KRETZULESCU, A. 442/4, cf. alexi, w. ◊ E x p r. **A-i îngheţa** (sau **a-i sta, a i se opri, a i se slei, a i se răci** cuiva) **sîngele în vine** = a fi cuprins de spaimă, a încremeni de frică. *O frică fantastică i-a închipuit nişte năluciri fioroase. Sărmana fată simţi sîngele sleindu-se în vinele sale.* NEGRUZZI, S. I, 28. *Cînd îl vedea pe Busuioc, i se răcea tot sîngele în vine, iar de Iorgovan se ferea, ca nu cumva să-l apuce fără de veste şi să-l strivească.* SLAVICI, O. III, 244. *Pe-nserate... el s-a dus spre casa lui Oancea, şi sîngele i s-a oprit în vine cînd a văzut că în adevăr Naţi iese, pleacă şi se duce undeva aşa singur.* id. ib. VII, 173, cf. TDRG. *A sta suspendat în cer şi neclintit deasupra unui curs de apă, ... a porunci cu puterea voinţei tale gîndului să-ţi încremenească în suflet şi sîngelui să-ţi îngheţe în vine.* HOGAŞ, DR. I, 191, cf. CADE, SCRIBAN, D. 1 208, DL, DM, DEX, ZANNE, P. II, 712. (Cu schimbarea construcţiei) *Nu mai simţii acea groază care face să se zbîrlească părul pe cap şi care îngheaţă sîngele în vine.* PLEŞOIANU, T. I, 99/6. *Curînd Nogas dă poruncă să execute şi pe Tzasimbaxis, care e ucis de un trabant ce-l loveşte cu securea în ceafă. La această privelişte îi îngheţă sîngele în vinele lui Asan, aşteptînd pentru sine aceeaşi soartă.* EMINESCU, O. XIV, 141. **A nu avea picătură de sînge în vine** sau (rar) **a avea bragă în vine** = a fi fără vlagă. Cf. TDRG. *Pe mine m-ai emoţionat pînă la lacrimi... Păcat că n-ai avut parteneri demni de tine... Tînărul acela... Demetriu... cum D*[umne]*zeu îl cheamă... parcă are bragă în vine.* CAMIL PETRESCU, P. 103, cf. DL. **A avea sînge în vine** v. s î n g e **(1).** (Învechit) **A nu avea sînge în vine** = a fi lipsit de curaj. Cf. COSTINESCU, DDRF. **A avea sînge în vine, nu bragă** = a fi stăpîn pe sine, a-şi păstra prezenţa de spirit. Cf. SCRIBAN, D. 1 208. **A(-i) clocoti** (sau **a-i fierbe, a-i dogorî**) **sîngele în vine** = a fi cuprins, stăpînit de mînie, de nerăbdare etc. *Grăbeşte-te, sînt obosit de osteneală... o sete arzătoare mă usucă... Sîngele clocoteşte în vinele mele... Dă mai iute.* NEGRUZZI, S. III, 224. *O bubuire de puşcă mugi în tabăra lui Potocki şi Tomşa tresări cu sîngele fierbînd în vine.* SADOVEANU, O. V, 494. *Se făcu palid, inima încetă să-i bată ... În clipa următoare inima lui îşi reluă nebuneşte bătăile, sîngele îi dogorî în vine, picioarele i se mişcară de la sine ducîndu-l în jurul epavei.* TUDORAN, P. 37. (Prin Olt. şi prin Munt.) **A avea o vînă de nebunie** (sau **de ţîcneală**) = a fi nebun **(I 2),** smintit[2] **(1),** scrîntit. Cf. CIAUŞANU, GL., UDRESCU, GL. (Prin Munt.) **A avea o vînă de prostie** = a fi slab de minte. Cf. UDRESCU, GL. **A-şi tăia** (sau **a-şi deschide) vinele** = a se sinucide prin tăierea venelor **(1)** de la mîini. *Atunci Seneca îşi tăie vinele şi suferi moartea cu o răbdare stoică.* CANELLA, V. 352, cf. CADE. ♦ (Învechit) Puls. *Vînă moale carea pururea să bate, de pre a căriia clătire aşedzămîntul firii să cunoaşte.* CANTEMIR, I. I. I, 22, cf. DRLU. *Ca dohtorii de vînă apucă, să afle unde-l doare.* I. GOLESCU, ap. TDRG, cf. id., ap. ZANNE, P. VIII, 169, VALIAN, V. *Un doctor îţi ia mîna, te pipăie la vînă, Şi de-i vei da crezare pricina e din sînge.* NEGRUZZI, S. II, 178, cf. PETRI, V., DDRF, CADE, SCRIBAN, D., DSR. ♦ P. e x t. (Regional) Inimă (ca organ al corpului uman). Cf. ALRM I/I h 65/645, 842. ♦ (Popular; la pl.; de obicei cu determinări ca „groase", „posomorîte", „stricate", „umflate" etc.) Varice[2]. Cf. CL 1971, 250, ALR I/I h 126, NALR – O I MN 174, 449/933, NALR – MB I MN 280, 449/667. ♦ (Prin Ban.; la pl.; în sintagma) *Vîni cu sînge rău* = Hemoroizi. Cf. ALR II/I MN 58, 4 189/27.

2. (Popular) Fibră musculară; tendon (în special la picioare); muşchiul[2] **(1)** gambei. *Aduseră lui slăbitul de vene în pat zăcînd.* CORESI, TETR. 16, cf. 74, id. EV. 240, 507. *Ficiorii lui Izdrail tot pînă în zua de astăzi nu mănîncă vîna cliciului, derept aceaia unde au fost lovit lui Iacov vîna cliciului.* PO 113/11. *Veniră la dănsu purtînd un slăbănog de vene purtat de patru.* VARLAAM,

c. 38, cf. 179. *Au năvălit şi gloatile de pedestri, carii au făcut mare moarte în leşi, tăindu cu coasile vinile cailor.* URECHE, L. 80. *Atunci veniră la el, aducînd slăbitul de vine, ce-l purta patru înşi.* N. TEST. (1648), 42^{v}/19. *Eu aduc asupră-vă d*[u]*h de viiaţă. Şi voi da asupră-vă vine, şi voi rădica asupră-vă carne, şi voi trage preste voi piiale, şi voi da în voi D*[u]*h*[u]*l mieu, şi veţ fi vii.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 215/13, cf. 215/19. *Nu vor mînca fiii lui Izrail vîna carea au amorţit, care iaste pre lăţimea coapsei, pînă în ziua de astăzi, pentru căce se-au atinsu de lăţimea coapsei lui Iacov, de vînă, şi au amorţit.* BIBLIA (1688), 24^{2}/42. *Şi-l scotè în toate dzileli de-l bătè la talpe, păn' i s-au zgîrcit vinele ş-au rămas olog.* NECULCE, L. 81. *De multă vitionire şi boală uscăcioasă, toate vinile i s-au întins şi toate mădularele i s-au zgîrcit, atîta cît piielea de oase şi pieptul de spinare i să lipisă.* CANTEMIR, I. I. I, 155. *Cînd jigăniile pre pămînt mai mare năvală le da, atuncea muştele, prin nări, prin urechi, printre vine şi pre supt susiori întrîndu-le, să aciuia.* id. ib. 248. *Cine va avea vreunul dintr-aceste păcate şi nu va vrea să se părăsească de dînsul, mai bine să nu-l fie născut mumă-sa, că „îi iaste cerbicea lui vînă de hier şi fruntea lui de aramă".* ANTIM, O. 123. *De la doisprezăce ani înainte, să nu mănînce peşti vinire, nici să lucrează nemică, nici să mănînce de doî ori; că de o mînca, o vor dure-o vinile şi ochii şi capul* (cca 1750). GCR II, 67/16. *Văzînd împăratul Iustinian că bulgarii nu se mişcă de lîngă Anhial, preste trei zile au tăiat întîiaş dată vinele calului său.* ŞINCAI, O. I, 212. *Unsoare de zgîrcitura vinelor* (a. 1800). IORGA, S. D. XVI, 18. *Calului îndată îi făceră slugile după cum le poroncea el; pentru că în locul undi l-au trîntit, l-au dus de i-au tăiet vinile.* HERODOT^{2}, 360. *Că şe mie mi-ar plăcea A bea vin bun şi-a juca, Şi-a mă-îmbrăca – în bundă scurtă; Da mă tem că nu-i cusută Că, dacă nu-i vîna bună, Puţini bani avem a mînă* (a. 1818). ŞA II, 355. *Să se tragă cu aţa vîna cam afară, şi... să se taie cu cuţitaşu o bucăţică din vîna acea.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 45/1. *S-au adunat toţi fricoşii. Le-au suflat Iosif viiaţă, Inimă mai îndrăzneaţă, Deşteptîndu-i mult la vînă Le-au dat armele în mînă.* BĂRAC, R. 72/11. *Îl ghemuiesc în ţărînă Pînă l-au muiat la vînă.* id. A. 72/16, cf. PANN, E. II, 62/21, POLIZU, CIPARIU, O. I, 169. *Mi-a zis să te azvîrl d-aicea jos. Cînd am auzit aşa, am îngheţat; mi s-a tăiat picioarele şi mi s-a muiat vinele, de era să cad, fără să mai m-arunce cineva.* GHICA, S. 507, cf. PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 314. *Voinicii cu sufletele aprinse, cu vinele încleştate în luptă, au dat pe moarte, au dat de tot!* ODOBESCU, S. III, 595. *Chiar moartea ce răspînde teroare-n omenire, Prin vinele vibrînde gheţoasele-i fiori, Acolo m-ar adoarme în dulce liniştire.* EMINESCU, O. I, 8. *Zmeul se umflă şi se încordă în vine, şi nu păţi nimic.* ISPIRESCU, L. 223, cf. 313. *Să fi văzut îndoială rotundă a trupului şi dîrdîitul vinelor sprintene.* DELAVRANCEA, S. 55. *Unii taie cu coasele vinele cailor.* VLAHUŢĂ, ap. CADE, cf. DDRF, BARCIANU, TDRG, RESMERIŢĂ, D. *Mă ţii aplecată de mă dor vinele de la picioare.* REBREANU, R. I, 147. *Vinele picioarelor îi tremurau, sînul i se umflase.* GALACTION, O. 164. *Fetele erau în catrinţe de lînă...; flăcăii cu ițari strînşi pe vînă, cu bondiţe înflorite pe trup, cu cămăşi cu pui.* SADOVEANU, O. I, 236, cf. SCRIBAN, D. *Zmeoaica pămîntului, care e foarte rea, fură lui Ţugulea, la naştere, vinele de la picioare şi-l lasă olog.* CĂLINESCU, B. 14, cf. 20. *Drăgan, voinic, dar mai moale, ... începu să simtă oarecare greutate în vine.* CAMIL PETRESCU, O. I, 118, cf. DL. *Nici un flăcău cu vinele tinere n-ar fi putut să ţină mai bine ca el hăţurile în mînă.* PREDA, DELIR. 56, cf. DM, CIORANESCU, D. ET., M. D. ENC., DEX, DSR. *Calul îi graia Ş-astfel îi zicea:... Şoimul zboară-n vînt, Eu fug pe pămînt; Dar dacă m-o-ntrece Cum s-a îngîmfat Şi s-a lăudat, Vinele să-mi scoţi, Curele să-ţi faci.* TEODORESCU, P. P. 64. *Care, de unde-i prindea, Cam de vînă-i apuca Şi la Costea mi-i ducea.* id. ib. 512. *O pereche de iţari strînşi pe vînă.* ŞEZ. I, 149. *Moşneagul îşi leagă strîns vîna la un picior şi şchiopîlc! şchiopîlc! mergea din sat în sat.* FURTUNĂ, C. 10. *Dolfa... Pă cari ńi-l ajungea Di vini cî ńi-l ţinea, Pînî Costea cî-ńi vinea.* GR. S. III, 341. *Decît cu urîta-n casă, Mai bine cu boala-n oasă; Decît cu urîta la mine, Mai bine cu boala-n vine.* IZV. XIV, 185. *Tot voinici livinţ Şî făr' di părinţ: Roş la barbî, Strînş la vînî Graş la mînî.* DIACONU, VR. 274, cf. ALR I 1 092/223, ALR II/I h 50/728, ib. MN 5, 6 839/514, ALR M II/I h 17/514, NALR – B I h 131/2, NALR – MB I MN 273, 396/636. *Carnea ca fieru, Vîna ca oţelu.* ZANNE, P. II, 62. *Bărbatul după vînă, şî muierea după dinţi.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. II, 14. ◊ (În descîntece) *Ţie sănătate îţi voi da, – în oasele tale, – şi în vinele tale, – şi te voi face sănătos, cum te-a lăsat D*[omnu]*l Hristos.* POP., ap. GCR II, 341. *Să fugă netrebnicu, Ogrisîtu, Urîtu, Izdatu, Din cap, din mîni, Din vîni, Din picioare.* MARIAN, NA. 40. *Că eu hrana Şi mana... Din toate părţile voi lua Şi vouă voi da Şi voi pune-o-n coarne, Din coarne-n piele, Din piele în vine, Din vine-n ţîţe Şi din ţîţe-n doniţă.* id. S. R. III, 220. *În susul ceriului l-au ridicat, în pămînt cînd s-au trîntit, loc în pămînt au făcut, carne pe trup i-au mocit şi vinele i-au zgîrcit şi puterea i-au băut.* PÎRVESCU, C. 80. *Toate oasele i le-au sfărîmat, Vinele i le-au încordat, Stomahul i l-au stricat.* ARH. OLT. V, 364. *Ciont cu ciont, Vîră cu vîră, Să s-aduńe laolaltă.* ARH. FOLK. VI, 256. *Mă întîlnii cu 40 de ceasuri rele, 40 de vînturi grele Şi-mi luă capul, mînile, picioarele Şi vinele mi le încordă.* FOLC. MOLD. I, 219. ◊ *Vînă de bou* (sau, învechit, rar, *de dobitoc*) = cravaşă făcută din ligamentul cervical posterior al boului; p. ext. baston scurt de cauciuc, folosit mai ales de cei care menţin ordinea publică; p. ext. lovitură dată cu o astfel de cravaşă sau cu un astfel de baston. *Căruia i să va tîmpla de să-şi ucigă pre tată-său, în dzilele ceale vechi, întăi-l bătea cu vine de bou verdzi foarte tare, şi atuncea viu îl băga într-un sac.* PRAV. 91. *Fu bătut s*[fî]*nt*[u]*l... cu şeapte sute de lovituri, cu vine de bou pre spinare.* DOSOFTEI, V. S. februarie, 61^{v}/29, cf. ianuarie 23^{v}/31. *Bătîndu-se cu vine de bou crude în multă vreme ş-au dat d*[u]*hul.* MINEIUL (1776), 39^{v2}/38. *Şi-m dă cîte o sută de beţe pre spatele goale cu o vînă de bou.* HALIMA (1783), 26^{v}/14. *Cumplite vor fi vinele cele de dobitoc.* MICU, în ŞA I, 94. [Învăţătorii] *îndată... ar arăta bîtul, nuiaua sau vîna de bou.* PETROVICI, P. 50/7, cf. I. GOLESCU, C. *Toate muierile care au văzut acestea, în ce chip am căpătat o mie de vine de bou, li s-au făcut milă de mine.* BĂRAC, ap. TDRG. *Gelaţilor poronci De au schingiuit cumplit Cu căngi şi vine de bou Pe lăieşiţa*

cea rea. C. STAMATI, P. 256, cf. CIHAC, I, 314. *Să pui să le tragă, de față cu dumneata: cîte o sută de vine de bou la tălpi, fiecăruia dintre bătrîiori, iar imanului, patru sute.* CARAGIALE, O. II, 267, cf. DDRF. *Aga... făcea dese inspecții în oraș, însoțit totdeauna de cîte doi aprozi călări, înarmați cu cîte o rîncă (vînă de bou).* N. A. BOGDAN, C. M. 183, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Ținea încă vîna de bou în mînă, iar bancherul avea urme de lovituri pe obraz.* STANCU, R. A. V, 142. *Joacă vinele de bou Și patul puștii crunt izbește.* BENIUC, C. P. 21, cf. M. D. ENC., DEX. *Turcii iar că l-o legat, Cu o vînă de bou.* ȘEZ. IV, 9. (Cu determinarea subînțeleasă) *O bătură cu gîrbace de vine, de-aciia o băgară în foc.* DOSOFTEI, V. S. septembrie, 20^{v}/18. *Zise ei Sampson: De mă vor lega pre mine cu 7 vine umede, nu stricate, și voiu slăbi și voiu fi ca unul dentru oameni.* BIBLIA (1688), 186^{2}/6. *Vinele au ruptu în ce chip ar rumpe neștine o ață de cîlți, cînd ar mirosi ea foc.* ib. 186^{2}/12. *Mai întîi au fost bătut cu vine fără de milă, apoi au fost strujit cu unghii de fier* (a. 1809). GCR II, 204/16. *De m-ar lega cu șepte vine umede nestricate, eu ași slăbi, și ași fi ca și unul din ceialalți oameni.* CALENDARIU (1814), 113/20. ◊ L o c . a d v . și a d j . **În** (sau, rar, **pe**) **vine** = (care este lăsat, căzut) în jos de talie, spre genunchi. *Acolo, un broscoi de băiețaș slăbuț, cu părul cînepiu, încurcat ca un caier și cu pantalonii în vine, cîrpiți în zece locuri.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 24. *Pieri... ca peste puțin să se întoarcă cu nădragii în vine și cu cămașa afară.* M. I. CARAGIALE, C. 117. *Trebuia să-i leg, strîns, cu un brăcinar de sfoară, ca să nu-mi cadă în vine.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 11. *Lăsați-vă nădragii în vine. Lotrii holbară ochii... nu înțelegeau.* VOICULESCU, P. I, 282. *Acum ei înțeleseră: nădragii, strînși pe glezne, se prefăcură într-un fel de cătușe la picioare... Cu ei în vine, nu mai puteau fugi.* id. ib. *O să vă dea turcii steaguri... O să vă cadă nădragii pe vine fugind cînd ați da cu ochii de ei!* CAMIL PETRESCU, O. III, 253. *Lipiți pămîntului... sînt olarii, slabi, trași la față, numai oase, zgîrci și piele, nu se țin nădragii pe ei, le cad în vine.* STANCU, D. 38, cf. DL, DM, DEX. *Brăcinar că-și desprindea, Cioarecii-n vine cădea.* TEODORESCU, P. P. 629. *Soțul de lîngă mine Fuge cu cioarecii în vine.* SEVASTOS, N. 208, cf. CIAUȘANU, GL. **Pe** (sau, rar, **în**) **vine** = ghemuit, cu genunchii mult îndoiți și sprijinind greutatea corpului pe gambe. Cf. VALIAN, V. *Căzu îndată pe vine Și începu să se-nchine, Zicînd: ce minune mare!* PANN, P. V. I, 92/25. [Vinul] *se ținea de mine Și-mi da ghes să caz pe vine.* id., ib. 116/22, cf. POLIZU. *Una din operațiunile pentru care părea că avea o deosebită plecare... era de a porunci cazacilor să scoată nădragii bieților negustori și de a-i pune goi pe vine în piramidele de noroi, grămădite morman pe lîngă ușile prăvăliilor.* GHICA, S. 278. *Acolo se așezau pe vine în șir, unul lîngă altul, merari, simigii și bragagii cu tablalele și panerele lor.* id. ib. 676, cf. PETRI, V., PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 314. *Mă dau jos de pe cal... și-l apuc scurt de căpăstru; mă aplec pe vine-n jos... și chem căprița.* CARAGIALE, O. I, 144. *Se așezase pe vine și sorbea cu lăcomie mirosul cald din gura coptorului.* DELAVRANCEA, O. II, 157. *Costache, porunci Bănică, pun-te pe vine și dă-ți drumul.* id. ib. 209. *O droaie de copii stau jos pe vine împrejurul unei străchini mari, din care-nfulecă.* VLAHUȚĂ, O. A. 387, cf. DDRF. *În mișcarea de a se lăsa pe vine, corpul întîlnește ... pedecă.* MANOLESCU, I. 230, cf. 232. *Mai pe vine să te pleci Cîrlănaș!* COȘBUC, P. I, 327. *Jucase el ce jucase, dar acum se întrecu pe sine singur. Și într-un loc, și pe vine, și răsucit, ... cînd cu mîinile în șolduri, cînd plesnind din degete.* SĂM. IV, 409. *Altul, pe vine, răsucea o țigară.* D. ZAMFIRESCU, R. 117, cf. TDRG, PAMFILE, J. I, 137. *Se aplecă jos pe vine peste marfa răvășită.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 366, cf. RESMERIȚĂ, D. *O țigancă..., după cîteva cuvinte schimbate cu Pantazi în țigănește, se lăsă pe vine și începu să vrăjească, aruncînd bobii pe un taler.* M. I. CARAGIALE, C. 152, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Cînd fu să ajungă pe treapta din urmă, din ușa de stejar, în care răpăiau topoarele tătărești, îi suflă în față un vînt așa de tare că-l azvîrli înapoi și-l dădu în vine.* GALACTION, O. 54. *Grijulie, țiganca s-a lăsat pe vine și i-a lustruit, cu un colț al șorțului, bocancii – să-i facă lună.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 19. *Omul se apropie cu spatele de mine și se aplecă pe vine.* VOICULESCU, P. I, 115. *Înfățișă numaidecît cîteva ceasloave cu sute de vederi din șatre și împrejurimi, țigani bătrîni cu lulele-n dinți, țigănci pe vine cu ghiocul.* ib. II, 69. *Oameni și animale se liniștiră în adăpost, – caii cu capetele plecate spre umbră, oamenii cinchiți pe vine în jurul pojarului.* SADOVEANU, O. X, 37. *Trăgînd dintr-un cotlon, din stuh, cinci undiți, ... le-a aruncat una după alta pe luciu, tăcut, grăbit, atent, și a încremenit și el lăsat pe vine, ca un idol, cu umbra răsturnată în baltă.* id. ib. XVII, 433, cf. SCRIBAN, D. *Pe dreptunghiul de parchet lăsat liber la mijloc, ... doi copii de sex contrar... trag o căzăcească pe vine.* MIHĂESCU, D. A. 83. *Uriașul se aplecă... pe vine peste cel căzut.* ARGHEZI, S. XVI, 53. *Apare un școlar... și toți negustorii care așteaptă pe vine... bat în tarabe și-l cheamă la ei.* CAMIL PETRESCU, O. I, 197. *S-a așezat pe vine lîngă masă și-a ascultat pînă la capăt comunicatul.* STANCU, R. A. I, 53. *Rică s-a lăsat pe vine Și s-a-ntins pe îndelete Rezimat de un părete.* PARASCHIVESCU, C. Ț. 91. *De trei ori la rînd colosul strănută..., lăsîndu-se spasmodic pe vine.* VINEA, L. I, 298, cf. DL. *Moromete se lăsă pe vine și își făcu și el* [țigare] *din pachetul lui Cocoșilă.* PREDA, M. 125, cf. id. î. 151, DM. *Doi turci așezați pe vine se scărpinau în nas.* BARBU, PRINC. 123. *Jucau tot pe vine, cu sticlele-n mîini. Se ciuceau, lovindu-și carîmbii, strigau către nași și trăgeau dușcă după dușcă, să-și facă curaj.* id. G. 34, cf. M. D. ENC., DEX, CIAUȘANU, GL., O. BÎRLEA, A. P. II, 198, NALR – O I h 121, NALR – B I h 135/26, 36. ◊ E x p r . **(A fi) tare** (sau **bun) de vînă** (ori, regional, **în vini)** sau (regional) **a fi vîrtos** (sau **tare) la vînă**, (regional) **(a fi) gros la vine** (sau **la vînă**), (regional) **a avea vînă,** (regional) **a avea vine tari, (a fi) numai vînă** (regional, **de-a bună, de-a dracului)** = (a fi) vînjos, viguros; (a fi) plin de energie, de vitalitate. Cf. I. GOLESCU, C. *Mic dă trup, dar tare dă vînă.* id., ap. ZANNE, P. II, 446. *Boul acel tare de vînă și care ține la drum să cunoaște pe dinți.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 17/9. *Toți, oameni tari de vînă și oțeliți în foc, Deprinși a-și trăi traiul în timp de voinicii Ș-a da mîna cu moartea făr-a mișca din loc.* ALECSANDRI, O. II, 20. *Știind bine că Lupul e mai vîrtos la vînă decît dînsul, se*

cam codea şi căuta prilej să scape. ODOBESCU, S. III, 244, cf. TDRG, CADE. *Degetele subţiri, mici, negre, numai vînă, sunt sfîrşite prin gheare.* SIMIONESCU, F. R. 163, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Feciori buni de mînă, Căliţi, tari de vînă. Flăcăi groşi în ceafă Voinici făr' de leafă.* ALECSANDRI, P. P. 63. *Pe Pipera cel vestit... Bun la mînă, gros la vine.* RETEGANUL, TR. 36. *Peste oaste s-a uitat Şi pe noi ne-a însemnat Pe-aceşti doi, Pe-amîndoi: Mici de stat, Buni de sfat, Lungi de mînă, Tari la vînă.* MARIAN, NU. 454, cf. CIAUŞANU, V. 208, ALR II/I h 86. *Să se ducă Să-l aducă, Făr' de numai trei beşlii, ... Buni De mînă, Tari De vînă Şi porniţi Tot pe pricină.* BALADE, II, 79. *Manuilă, Bun de mînă, Gros la vînă, Stăjar drept, Tare-n piept, ... La Aniţa se ducea.* ib. 220, cf. UDRESCU, GL., ZANNE, P. II, 469, 487. (Prin Munt.) **(A fi) iute de vînă** = (a fi) agil, sprinten, vioi. Cf. UDRESCU, GL. **(A fi) slab de vînă** = (a fi) slăbănog, lipsit de vigoare, de energie. *Cultivatorii au constatat prin repetite cercări că corciurile* [de vite] *sînt slabe de vînă, că se culcă pe ogoară cînd dau de greu.* I. IONESCU, D. 356, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. **Cu coada între vine** = (construit cu verbe de mişcare) umilit, ruşinat. *Deputaţii ieşiră cu coada între vine, gîndind la nedreptăţile oamenilor.* NEGRUZZI, S. I, 280, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D., DA I_2, 581, DL, DM, DEX, ŞEZ. II, 74, ZANNE, P. I, 431. (Cu schimbarea construcţiei) *Nemaiavînd ce face, îşi ie coada între vine şi se întoarce la stăpînu-său.* CREANGĂ, O. 58. (Învechit, rar) **A pipăi la vînă** = a încerca să cunoşti pe cineva. *Cînd te încurci cu domnii deschide-ţi întîi ochii Şi-i pipăie la vînă. Cunoaştem noi lui vodă Şi inimă şi cuget pe toată-ndoitura?* HELIADE, O. I, 229. ♦ S p e c. (Prin Mold., prin Munt. şi prin Olt.; şi în sintagmele *vîna di la mînă*, ALR II/I H 49/646, *vinile mîinilor*, ib. h 49/769, *vinili la mîini*, ib.) Biceps. Cf. ib. h 49. ♦ (Regional, mai ales în Transilv.) Fibră aţoasă, tare (la carnea de proastă calitate). Cf. ALR SN IV h 1 127, ALRM SN III h 944. ♦ (Prin Maram.; în sintagma) *Vine încălecate* = entorsă. Cf. IZV. XVI, 360. ♦ (Regional; la pl.) (Romos – Orăştie) Nojiţe, v. n o j i ţ ă **(1)**. Cf. CHEST. V 165/65. ♦ (La pl.) Jartiere. Com. din SĂLIŞTE – SIBIU. ♦ (Regional; în e x p r.) **Strîns vînă** = înfăşurat în formă de sul. *Veneau uşor, părea că nici n-ating pămîntul şi se opreau subt roata salcîmilor din faţa crîşmei, în jurul flăcăilor, şoptind, rîzînd, chinuind în mînă batista strînsă vînă.* PÎRVESCU, C. 39. *Fetele de o mînă cu mireasa stau grămadă pe marginea paturilor, tăcute, jucîndu-se cu batistele cu fluturi, sinite, strînse vînă pe după mînă.* id. ib. 117.

3. F i g. Forţă, energie, vigoare; inspiraţie, dispoziţie creatoare. *Beischlag, om cu multă ştiinţă, avînd şi ceea ce numim noi vînă politică, după ce... a cunoscut asuprirea înfricoşată ce se făcea naţiunei române prin celelalte trei naţiuni unite..., a compus un proiect.* BARIŢIU, P. A. I, 536, cf. COSTINESCU, LM. *Cabinetul din Viena pare a nu fi numai un escelent diplomat, ci cată a fi avînd o vînă dramatică rară, căci nu e lesne a se servi de atît de mari şi de nobili actori pentru a produce un efect final atît de maestru.* EMINESCU, O. XIII, 254. *Constantin Stoian, cu o remarcabilă vînă poetică, scrise spre amintire vro 25 de pagini..., întitulate „Cei patru membri".* SBIERA, F. S. 114, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Multe pasagii din suitele pentru orchestră... atestau o vînă lirică de resurse bogate, o veselie robustă.* CONTEMP. 1949, nr. 138, 8/1. *Îmi amintesc să fi descoperit..., printre foarte numeroase vestigii eterogene, o stăruitoare vînă de noblețe parnasiană.* PERPESSICIUS, M. I, 158. *Salutăm în d. E. Camilar un prozator a cărui vînă de inspirație pornește parcă din adîncuri subpămîntene.* CONSTANTINESCU, S. II, 10. *Între poemele de vînă plebee, atît de argheziene, în expresie, în ritm, şi totuşi atît de savuroase, din „Bulgări şi stele", existau şi cîteva de inimă albastră.* id. ib. 360. *Un poet cu resurse incontestabile caută prea mult să se exerseze într-un teritoriu unde vîna talentului său nu-şi face simțită prezența.* V. ROM. iunie 1973, 177. *Publicistica lui Eminescu, foiletonistica lui Călinescu etc. au, dacă privim conjuncturalul, în miezul lor, în componenta de spirit şi expresivitate, o vînă imperisabilă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 1, 3/2.

II. 1. Pătură minerală continuă, dispusă între celelalte straturi ale solului. V. f i l o n. *Am oameni de acel lucru, de ştiu venele... şi de diamante, şi au lucrat şi în ţara ungurească, că păntru acestu aur şi argintu ştiu carei lucrează şi zic că este şi fier* (a. 1600). DOC. Î. (XVI), 129. *Întăi era numele Crinida, pentru izvoarăle ce cura din munte, în carele era multe vîne de aur, şi pentru aceastea era vestit.* N. TEST. (1648), $263^{r}/11$. *Nici pre supt rădăcinele munţilor şi stîncilor a metalilor şuvăite vine... îi poate opri.* CANTEMIR, I. I. I, 60. *Oameni carii umblă săpînd şi căutînd argintul şi aurul, cînd găsesc vreo vînă ce se arată argint şi aur, se bucură şi se veselesc.* ANTIM, ap. TDRG. *Nuiaoa aşa tăiată trebuie să aibă putere de a arăta, la pofta vrăjitoriului, unde se află vîne de metaluri.* ŞINCAI, în ŞA I, 633, cf. 661. *După preaînaltă a împărăteştii sale măriri sfîntă poruncă trimiţîndu-să şi aici, în pămîntul Valahiii, dumnealui Ober-ghiter Fervalter Eichefeld... spre cercetare tuturor vinelor dă metaluri* (a. 1811). DOC. EC. 119, cf. DRLU. *Ocnele Mari să lucrează cu aceşti ţigani. Aceştia sînt cei dintîi ciocănaşi... cu cunoştinţă de vinele sării* (a. 1839). DOC. EC. 722. *Înlăuntru-i zac nesfîrşite vine de aur, argint şi petre scumpe.* GENILIE, G. 106/10, cf. POEN. – AAR. – HILL, V. II, $792^{2}/2$. *Oraşele noastre sînt numai nişte sate mari. N-avem drumuri, n-avem canaluri, producturile noastre putrezesc pe loc, comorile noastre minerale zac necunoscute în vinele pămîntului.* KOGĂLNICEANU, O. I, 101, cf. POLIZU. *Diferitele păturі ale stîncei sînt despărţite unele de altele de nişte vine subţiri de sare.* I. IONESCU, P. 33, cf. PONTBRIANT, D. *Avuţia de aur a agatirşilor nu consista în ascunsele vine din sînul pămîntului, ci în aurosul năsip al apelor.* HASDEU, I. C. I, 189. *Pînprejur ieşea, din vine de pămînt vegetal, cîţiva stejari pitici şi stufi deşi de mirte.* BARONZI, C. II, 246/16, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 314, LM. *Tîrnăcopul, pila, mina muşcă stînca cu-ndîrjire. Vîna de-aur bănuită e adînc în munte-ascunsă.* MACEDONSKI, O. I, 231, cf. DDRF, BARCIANU. *Vîna de aur din galeria cea veche se îmbunătăţise ca niciodată şi se putea... să fie tot mai bogată.* AGÂRBICEANU, A. 223. *Serpentinul e străbătut de număroase vine de magnetit, alternînd cu subţiri straturi de azbest, încleştate şi ele în masa serpentinului.* PĂCALĂ, M. R. 8. *Undele apei... sapă vinele de nisip de*

prin malurile argiloase. ATILA, P. 136, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Dacă în popor stă ascuns, ca vinele de aur, tot ce avem noi mai scump și mai frumos, cine ar putea să adune această bogăție decît învățătorii și preoții?* IZV. XIV, 224, cf. SCRIBAN, D. *Colombiu (sau niobiu) este un metal foarte rar... Se găsește în vine de pegmatite și minereurile sale sînt colombize, tantalite și samarskite.* ENC. TEHN. I, 404, cf. 214. *Pe fondul vinețiu al orizontului cu compuși feroși apar vine și pete ruginii, de hidroxid și oxihidroxid feric.* CHIRIȚĂ, P. 32. *Prin asemenea procese de oxidare și precipitare se explică... formarea petelor și vinelor feruginoase ruginii.* id. ib. 575, cf. CL 1957, 196, DL, DM. *Prin fînețe jilave, sărături oase, pe lîngă vinele de sărături, prin tufișuri și păduri rărite.* FLORA R. P. R. IX, 195, cf. L. ROM. 1968, 406, M. D. ENC., DEX, CL 1977, 214. *În Horezu..., odinioară, culoarea fond a vaselor era albă și se obținea dintr-o vînă de piatră albă, luată din munți, pisată în piuă, amestecată cu apă.* IORDACHE, M. E. 55. *În centrele de olari din Oltenia culorile s-au obținut totdeauna, în esență, pe cale naturală. Astfel, roșul... se obține dintr-o vînă de pămînt aparte, numită rușeală..., care se găsește pe văi, uneori la o adîncime de 2–3 metri.* id. ib. 56, cf. DSR, FRÎNCU – CANDREA, M. 41, PAȘCA, GL., IZV. XI, 156. ◊ F i g . *Primește complimentele mele cele mai sincere și mă lasă a-ți mai repeta că ai descoperit vîna literară pe care ești chemat a o exploata cu succes, vîna satiro-umoristică.* ALECSANDRI, O. X, 161. *În stăpînirea unui instrument atît de simplu și totuși atît de meșteșugit și a unei vîne poetice atît de proaspete, deși atît de tradiționale, era firesc ca poetul să caute să-și lărgească filonul inspirației sale.* LOVINESCU, S. I, 464. *Nu i-a dat decît un fiu, curmînd vîna prolifică a familiei.* C. PETRESCU, O. P. I, 144. *Din vîna populară extrage Delavrancea și unele motive de basm, pe care... le stilizează după modelul lui Eminescu și Odobescu, prin dilatarea elementului liric.* VIANU, A. P. 172, cf. id. L. R. 257. *El descoperă o vînă destul de abundentă în piesele clasice de teatru.* OPRESCU, I. A. IV, 42. *Poezia senzualității din „Femeia sîngelui meu" și-a deschis o vînă aci, și cele mai multe poeme mărturisesc, prin intermediul florilor, un erotism arzător.* CONSTANTINESCU, S. II, 270. *Vîna epică e mai productivă la Stamati.* IST. LIT. ROM. II, 374. *Opera scriitorului german este străbătută de vinele, de motivele basmului popular.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 32, 8/3. *A exploatat bine vîna de poezie proaspătă și viguroasă a unei naturi primare.* ib. 1975, nr. 2, 9/4.

2. Pătură subterană de apă (care alimentează un izvor); loc de unde izvorăște la suprafața pămîntului un izvor. *Cum izvorăsc și ies toate apele den mare și împărțindu-să să răschiră pren toate vinele pămîntului, de adapă tot pămîntul, așea într-acesta chip și svintele scripturi izvorăsc și ies dentru înțilepciunea d*[u]*mn*[e]*dzăirei* (a. 1646). GCR I, 118/11. *Cu multă cheltuială cearcă și sapă pămîntul și meșterșuguiesc de găsăsc de aceale vine de izvor de apă, și daca le găsăsc, bucurîndu-să, foarte iscusit cu mare meșterșug, silesc de scot acel izvor pînă în fața pămîntului* (a. 1646). ib. 118/18, cf. DRLU, ARHIVA R. I, 154/2, STAMATI, V. 180[1]/7, POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Prin sora sa Tetys a fost protopărintele a 3000 de oceanide (zeitățile vînelor de ape de sub pămînt).* ENC. ROM. III, 448, cf. BARCIANU, TDRG. *Îndată ce s-a dat de vîna apei, încă se mai sapă de un stînjen, ca apa să aibă unde să se adune, să-și aibă o casă.* PAMFILE, I. C. 464, cf. 462. *Advocatul începu o nouă conferință despre vinele de apă.* AGÂRBICEANU, O. VII, 224, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Izbucnesc în vis cum într-un cutremur năpădesc prin crăpăturile scoarței vinele apelor fierbinți din miezul pămîntului.* VOICULESCU, P. II, 159, cf. SCRIBAN, D, DL. *Am strîns sănătate din cremenea neagră, Din vîna de apă, țîșnind încordat.* LABIȘ, P. 22, cf. DM, M. D. ENC., DEX, L. ROM. 1976, 207, DSR. *Dîn-a-vale dă lacu Madamii sînt nește vine: noi îi zicem „la vine". Acolo în vremurli dă dămult a fost o moară tătărască, dă umbla numai cu apă dîn vine.* GR. S. III, 353, cf. CHEST. II 457/22, ALR I 796/30, 80, 730, 735, 740, 744, 764, ALR SN III h 822/836. ◊ (Într-un descîntec) *D-o fi deochiat dă izvor: sece-i vinele, să-i rămîie pietrele, să le bată vînturile, să le arză soarele.* ȘEZ. IV, 190. ◊ F i g . *„Cîntecul omului" aparține în totul acelei vîne lirice pe care simboliștii au captat-o și i-au dat maximum de limpiditate.* PERPESSICIUS, M. II, 117. ♦ (Ramificație a unui) zăcămînt de țiței. *În grădina unui diaconul Costandin, ... din Țintea, negreșit căutînd, va găsi vînă de păcură* (a. 1825). DOC. EC. 342. *Din cutremurul întîmplat în iarna trecută zguduindu-se vinele de subt pămîntul dintre ocnă și acele băi, au răsuflat vreo vînă tocmai acolo unde acum izvorăște apa* (a. 1838). ib. 705. *Tot pămîntul din vale și de pe șușenița de la Turnul Voevodesei e vîna cea mai bogată în petrol.* C. PETRESCU, R. DR. 216. *Vîna de țiței ce țîșnește și se aprinde arzînd luni de zile și consumînd avutul țării reprezintă, nu mai puțin, un spectacol egal în frumusețe cu coada unei comete.* CĂLINESCU, S. 104. *Mai mulți dibuie cu sondele vîna de țiței, dar unul nimerește în plin zăcămîntul.* id. C. O. 141. ♦ (Regional, mai ales în Ban.) Pîrîu **(I 1)**; ramificație îngustă a unui curs de apă. *Măidanul e situat între dealuri, pre ambele maluri ale vălii Ilișava... carea izvorăște de cătră răsărit. Izvorul ei este la crucea Ilișavei mici; o vînă izvorăște din dealul numit „Scrînciob" și alta din „Drobeia"; și împreunîndu-se curge spre apus prin mijlocul satului.* LIUBA – IANA, M. 2. *În paralelogramul acela pe scocuri subțiri se conduceau din jilipuri vine de apă.* AGÂRBICEANU, O. VII, 46. *Ne lăsăm în lungul apei, pe cărarea... zăvoiului... Îndată dăm de o vînă liniștită de apă, care se desprinde din rîu, se abate îmbrățișînd un cot de luncă și intră apoi iar în matca cea mare.* SADOVEANU, O. III, 81, cf. H XVIII 294, ALR II/36, ALR SN III h 822/36, ALRM SN II h 641/36, NALR – B III h 537. ◊ *Vîna apei* = curentul, șuvoiul unei ape curgătoare. *Numai în vîna apei a marelui curent și marilor adîncimi* [peștele] *cel mare e la el acasă.* ATILA, P. 47. *Cele mai obicinuite și sigure locuri de a găsi babița, în rîuri, gîrle și văi, sînt părțile cu maluri înalte, abrupte, surpăcioase, din pămînt mîlos sau fărîmicios, maluri în cari bate vîna apei și le surpă ușor.* id. ib. 65, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, ALR I 422/30. ♦ (Rar) Șuviță (abundentă) de lichid care curge sau se prelinge de undeva. *S-au deslipit legăturile mulate de apă și uite ce vînă groasă de sînge!* SADOVEANU, O. I, 204. *Își drese glasul puțin și zise*

liniştit, dar uitîndu-se numai sub masă, la picioarele preotului, întinse şi arătînd tălpile ghetelor pe care se prelingeau vine subţiri de apă murdară. REBREANU, I. 226. ♦ (Prin Transilv. şi prin Olt.) Şanţ **(I 2)** folosit pentru scurgerea apei dintr-un teren agricol sau pentru irigaţii. Cf. H XVIII 301, GL. OLT, T. DIAL. O. 243.

3. Coloană de lichid care ţîşneşte printr-un orificiu îngust. *Nu era îngăduit să-i calci anume locuri, mai ales mijlocul, care sta ca un iezer aparte, miez negru, viu, unde vine de ape groase ca pe picior zbucnite din alte tărîmuri bulbuceau în afunzişuri, primenindu-l necontenit cu rotiri de unde cînd calde, cînd îngheţate.* VOICULESCU, P. II, 294. *Se întrebuinţează şi sisteme de ungere cu pompă de ulei care aruncă o vînă de ulei pe dinţii roţilor în momentul angrenării.* SOARE, MAŞ. 150. *O vînă foarte subţire de apă, care curge încet la robinet, nu rămîne cilindrică.* CIŞMAN, FIZ. I, 349, cf. 306, LTR. *Realizarea vinelor pentru fîntîni decorative se face cu diferite ajutaje, obţinîndu-se vine compacte sau pulverizate.* LTR[2], cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

4. (Mai ales la pl.) Fiecare dintre dungile înguste, ramificate, de altă culoare decît cea a fondului, vizibile într-o rocă sau în structura lemnului. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. II, 792[2]/5, 792[2]/9. *Pămîntul mărgos ce-i zic humă, ... este dintre toate soiurile cel mai roditoriu... Adeseori se găseşte cu vine albe printr-însul.* LITINSCHI, M. 7/22. *Fiind gata monumentul poruncit... toate s-au aflat întocmai după modelul tocmit, cît în piatră, atît în lucrarea lui, dar la o parte obeliscul era cu nişte vîni galbene apetoase* (a. 1866). FURNICĂ, D. C. 440. *Marmura are ordinaremente multe vîne.* COSTINESCU. *Aceste calcaruri, cînd sînt în straturi subţiri, prezentă vine verzi sau roşii ce cuprind o mare cîtime de mica care dă rocii o aparenţă de micascist.* ARHIVA, I, 229. *Cutreieră malul hesperic Tinerii veseli, cătînd o seamă dintr-înşii sămînţa Focului celui ascuns prin vinele cremenii.* COŞBUC, O. A. V, 161. *Piatra albă (ghicaş) pentru fabricarea sticlei şi o altă piatră albă de clădire cu vine şi pete roşietice ca marmora... este... multă pe teritoriul acestei comune.* TURCU, E. 61. *Cu un amînar de oţel, în formă de scoabă veche, prinse a scoate din vinele mute şi negre ale unei cremene răci un izvor de scîntei luminoase.* HOGAŞ, DR. I, 232, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Are o îmbrăcăminte frumoasă; e colorat măsliniu-verziu, cu pete neregulate mai închise, ca vinele dintr-o marmură.* SIMIONESCU, F. R. 220, cf. SCRIBAN, D. *Peretele din fund... e îmbrăcat... în stuc marmurean, cu vine negricioase şi albăstrii.* CAMIL PETRESCU, O. II, 401, cf. DL, DM. *Lemnul de calitate superioară, brun, cu vine negricioase sau roşietice.* FLORA R. P. R. I, 262. *Lespezi de ghips roz şi de lapis-lazzuli cu vine de aur... servise ca material de construcţie acestei surprinzătoare arhitecturi.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 36, 15/3. ♦ (La pl.) Fiecare dintre dungile înguste care se detaşează pe un fond de culoare diferită. *Intrară în codru... Toamna îl preschimbase într-un uriaş chihlimbar galben, încrustat cu vine de verde.* VOICULESCU, P. I, 178. *Apa în care se scaldă ielele rămîne cu vine roşii. Să nu bei niciodată din astfel de apă.* ULIERU, C. 104. *Chenarele ferestrelor sînt împodobite cu vine de vopsea, ce probabil imită efectele originale ale pietrei.* CĂLINESCU, C. O. 252. *Sacul gutural e mare, galben – cromat..., străbătut de vine roşii.* linţia, p. iii, 174.

5. (Bot.) Nervură **(I 1).** Cf. CADE. *În interiorul pădurilor de fag... se întîlneşte iedera... cu frunzele... verzi şi cu vine gălbui.* SIMIONESCU, FL. 58. *Petale de un galben deschis sau închis sau albe, de obicei cu vine violacee.* PRODAN – BUIA, F. I. 224. *Arbust înalt pînă la 3 m... Frunze peţiolate... Flori axilare, cîte una... Petale mari, liliachii, cu vine mai întunecate, purpurii sau albăstrui.* FLORA R. P. R. VI, 22, cf. M. D. ENC., DEX, DSR.

6. (Rar) Nervură **(I 2).** *Fluturele acesta are aripi albe şi cu vine negre pe dînsele.* MARIAN, INS. 258.

7. (Popular) Fiecare dintre ramificaţiile lungi şi subţiri ale unei rădăcini; rădăcină (ramificată). *Un măciaş ghimpos, sălbatec... Pir avea pe lîngă sine, Buruiană blestemată, Ce se-ntinde-n mii de vine Încleştată, înţesată, Şi tărîmu-nţeleneşte, Îl usucă şi-l stîrpeşte.* HELIADE, O. I, 134, cf. POLIZU, DL, DM. *Crivăţul tăvălugeşte apa, împinge vinele groase şi lungi ale rădăcinilor peste trunchiul culcat.* BĂNULESCU, I. 7, cf. M. D. ENC., DEX. *Se sapă o vînă de nuc, i se răzuieşte coaja cea gălbuie şi cu aceasta se face o legătură care se pune ori la o mînă, ori la amîndouă, deasupra gleznei.* PAMFILE, B. 33. *La vie-n dial să ducea Şi la vie îm săpa Şi nu săpa cum să sapă Şi săpa din vînă-n vînă Şi-o scotea din rădăcină, Şi-o arunca peste grădină.* GR. S. V, 106, cf. 107, ALR I 863/610, 790, 856, 890, 896, ib. 967, ALR II 5138/682, 728, 769, 886, 899, 928, ib. 5139/682, 704, 723, 872, 886, 899, 987, ALR SN I h 191/791, 886, ALRM SN I h 129. *Iel s-alătură lîng-un copaci la trupină. Bietu urs, i-a venit foame. Să duce să scîrme, să mănînce şi iel o vînă.* FOLC. OLT. – MUNT. VIII, 742, cf. NALR – O IV. MN 259, 2 132. *Spuneţi-mi acum anume – ce pom e acel în lume – care rămurile sale – toate le are la vale – şi vinele, rădăcina – îi stau în sus cu tulpina?* (Omul). PANN, ap. GCR II, 370, cf. GOROVEI, C. 257.

8. (Rar) Ramură, creangă; mlădiţă **(1).** Cf. RESMERIŢĂ, D. *Fereastra mi-este plină De iederi împletite cu vine de glicină.* ARGHEZI, S. III, 254. *De-a lungul sîrmelor întinse între pari, şerpuiau vinele grele de ciorchini rumeniţi ai unei podgorii frumos îngrijite.* ib. VII, 45. *Copaci-şi umflau, gîlgîind printre tunete, Vinele lungi şi uscate de lemn.* LABIŞ, P. 42, cf. H IV 8, 115. *Scoal', mă Corbea dracului, De sub vîna fagului.* ŞEZ. XII, 72, cf. ALR I 971/980. ♦ (Regional; în sintagmele) *Vînă de hamei* = hamei (*Humulus lupulus*). Cf. COTEANU, PL. 32, CONV. LIT. XXIII, 561, BORZA, D. 85, 302. *Vînă de trestie* = trestiiş. Cf. DR. XI, 63, 73. ♦ (Regional; într-o ghicitoare, cu sens neprecizat, probabil) Arac. *Păsărică şuie, Pe vînă se suie* (Fasolea). GOROVEI, C. 140. ♦ (Regional) Butuc (la viţa-de-vie) (Sadova – Caracal). Cf. NALR – O IV h 660/990.

9. (Regional, mai ales în Transilv.) Penis (la cal sau la bou). Cf. RESMERIŢĂ, D., BUL. FIL. IV, 168, DR. V, 311, ALR I 1 103/69, 107, 118, 144, 257, 268, 270, 280, 283, 339, 345, 350, 351, 355, 357, 359, 375, 378, 387, 571. ♦ (Argotic) Penis (la om). Cf. GR. S. VII, 111, 129, BUL. FIL. IV, 168. ♦ Compuse: (Bot.; regional) **vîna-boului** = numele unei plante nedefinite mai îndeaproape (Ţuţcani – Bîrlad). Cf. H III 473; **vîna-babei** = numele unei plante

nedefinite mai îndeaproape (Viişoara – Bîrlad). Cf. H VI 25.

– Pl.: *vine* şi (învechit şi regional) *vini, vîne, vîni,* (învechit, rar) *vene.*

– Lat. **vena.**

VÎNĂCIÓR, -OÁRĂ adj. v. **vinecior.**

VÎNĂCIÓS, -OÁSĂ adj. (Regional; despre ochi[1]) Albastru (Chevereşul Mare – Timişoara). NALR – B I h 28/52.

– Pl.: *vînăcioşi, -oase.*

– De la **vînăt.**

VÎNĂT, -Ă adj., subst. **I. 1.** Adj. Care are culoare albastru-închis (cu reflexe violete); de culoarea plumbului **(1),** bătînd în negru (cu reflexe violete); (despre culoare) care are o nuanţă particulară, obţinută din combinarea albastrului şi a cenuşiului (cu reflexe violete); (învechit şi popular) pătlăginiu, (regional) vinicios (v. v î n ă c i o s), vînătoi. *Vei face lor chiotori vinete.* BIBLIA (1688), 57[2]/32, cf. ANON. CAR. *Dorobanţii... îşi lepăda hainele cele vinete şi să îmbrăca în ferfeniţe rele.* R. POPESCU, CM I, 375, cf. LEX. MARS. 191. *Stefan Lazar era căpitanul dărăbanţilor celor cu haine vinete.* ŞINCAI, HR. II, 268/7. *Secara... e... de rînd, carea cade cam vînătă.* ECONOMIA, 34/22, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., DRLU, LB. *L-am găsit bolnav în aşternut, cu semn vînăt la ţiţă* (a. 1835). DOC. EC. 575. *Îi dete o cămeşă cu altiţe şi... o încinse cu o fotă vărgată de color vînăt, roşu şi galben.* ASACHI, S. L. II, 132, cf. VALIAN, V. *Dorobanţii... purtau vechea uniformă naţională. Haină vînătă şi în cap chivere.* BĂLCESCU, P. A. 24/4, cf. ISER. *Coloarea sa este vînătă..., luciul său este jumătate metalic.* MARIN, PR. I, 44/20, cf. POLIZU. *Se ungea pe obraz cu alifie vînătă.* FILIMON, O. I, 131, cf. PONTBRIANT, D. *Mandarinu-n haine scumpe de mătase vişinie... Peste coada-i de păr negru poartă-o vînătă chitie.* ALECSANDRI, POEZII, 83, cf. id. P. II, 123, COSTINESCU, CIHAC, I, 314, LM. *În trăsura a doua? Cine era! Doi dandy... îmbrăcaţi cu pantaloni de călărie strimţi, cu veste vinete.* EMINESCU, G. P. 87. *Fiecare fereastră era de sticlă colorată... A patra portocalie, a cincea albă, a şasea vînătă.* CARAGIALE, O. II, 336, cf. MACEDONSKI, O. I, 70, VLAHUŢĂ, R. P. 13. *Faţa-i era palidă; ochii aproape stinşi şi, în jurul lor, un vînăt semicerc denota o lungă suferinţă.* BACALBAŞA, S. A. II, 7, cf. DDRF. *Opregul e de somot negru, vînăt, roşu etc.* LIUBA – IANA, M. 17, cf. 16, BARCIANU, ALEXI, W., D. BOGDAN, GL. *Cîte un clopot vînăt se iţeşte din smocul frunzelor mărunte.* IORGA, P. A. I, 94, cf. 176, TDRG, DHLR II, 19, 22. *Din pielea şi carnea mîinii,... nici o urmă. Un terci roşu, galben, vînăt.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 30, cf. PASCU, S. 20. *Doamna Rachiş îl privea cu ochii ei de cenuşă vînătă.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 106, cf. RESMERIŢĂ, D. *Din Polonia se importa... pînză de Litvania sau de Krosno, pînză vînătă şi stofe de lînă numite hars.* N. A. BOGDAN, C. M. 36, cf. DR. IV, 1358, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Lavaliera vînătă cu picouri albe îi acoperea gulerul tare şi înalt.* REBREANU, R. I, 18. *Rîndurile paloşenilor veneau* [la luptă] *în trîmbe vinete şi ajungeau movile de morţi ce stăvileau zarea.* VISSARION, B. 337. *Puse lîngă om un calup de lut vînăt, lucios.* VOICULESCU, P. I, 221. *Ferestre prăfuite, porţi înalte, vinete, singurătate.* SADOVEANU, O. XXI, 118. *Iarna, femeile purtau ghebe negre sau vinete cu plimbul de piele de vulpe sau de hîrşie neagră de miel.* MOROIANU, S. 11, cf. 33, PUŞCARIU, L. R. I, 213, IORDAN, L. R. 164, id. T. 344, ROSETTI, L. R. I, 172, SCRIBAN, D. *Culoarea vînătă... se pregăteşte din piatră „mnierîie" cumpărată.* APOLZAN, P. I. 60. *Cu toată carnea ei vînătă, urîtă faţă de a porumbelului de exemplu,... omul o mănîncă.* BĂCESCU, PĂS. 291. *Mreana* [era] *îmbrăcată ca o zînă cu ie albă ca laptele, cusută cu flori galbene, roşii şi vinete de mătase.* CĂLINESCU, B. 80, cf. 19. *Din vînăta şi mocirloasa iarbă Melci jilavi i se urcă-n barbă.* BLAGA, POEZII, 93, cf. 111. *Calului... îi curge din abdomen o reţea vînătă.* RALEA, S. T. I, 337. *Gîtul gros abia îi încăpea în gulerul vînăt, înalt şi tare, al redingotei roşii ca focul.* CAMIL PETRESCU, O. III, 87. *Compuşii feroşi – de culoare vînătă sau verzuie.* CHIRIŢĂ, P. 202, cf. GRAUR, E. 94, DL. *Avea nădragi roşii, dolman vînăt, cu tot felul de ciucuri negri.* POPOVICI, SE. 7, cf. DM, SCL 1958, 310, cf. 312. *Sub ochi i se aşezaseră pungi uşoare de grăsime, vinete pe la margini.* BARBU, PRINC. 109, cf. id. G. 184, CIORANESCU, D. ET., SCL 1964, 506. *Jos, în albia rîului, cîteva femei băteau cu maiul de lemn iţari şi cămăşi de cînepă vînătă.* V. ROM. ianuarie 1965, 83, cf. CL 1965, 101, L. ROM. 1968, 41, 226. *Se hotărî să pornească pe pietrele mărunte, vinete şi ascuţite ale şoselei.* BĂNULESCU, I. 162. *Satul... exista... ca imagine ştirb reconstituită în amintirea mea: case cu ferestre mici împrejmuite de o „jură" vînătă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 2, 16/3, cf. M. D. ENC., DEX, IVĂNESCU, I. L. R. 124, ALIL XVIII, 113. *A venit înapoi, cu buza crăpată, vînăt tot pe spinare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 13/2, cf. L. ROM. 1992, 475, 1993, 292, ALR I 1483, ALR II 3 323/130, ALR II/I h 13/682, h 245, ALR SN IV h 1 217, A IX 5. *Fiind butca vînătă, Să bem pînă sîmbătă.* NUNTA, 257, cf. NALR – B I h 28, II h 288/23, h 343, h 368/45, h 375/9, ALR – T I h 37. *Tărtăcuţă vînătă Gurguiată, Cumătră* (Biserica). TEODORESCU, P. P. 217. ◊ (În descîntece) *Beşică verzie – beşică galbenă – beşică vînătă... Nu junghia – nu săbia – nu ustura.* POP., ap. GCR II, 341. *Ieşi, bubă albă, Bubă neagră, Bubă galbenă, Bubă vînătă.* TEODORESCU, P. P. 358. *Ieşi, băşică băşicată, Băşică albă, Băşică vînătă, ... Băşică prin de de-ochi.* id. ib. *Buba l-au întîlnit, Buba cu săgetătură, ... Bubă albă, Bubă neagră, Bubă vînătă.* id. ib. 359. ◊ (Ca prim termen al comparaţiei) *Am făcut o jube de stofă vînătă ca mura* (a. 1770). IORGA, S. D. XXII, 60. *Arsenicul este... vînăt ca oţelul.* MARIN, PR. I, 38/1. *Vînăt ca ficatu.* SCRIBAN, D. *Mă pomenesc privind în oglindă la personajul care strigă. O faţă oribilă, vînătă ca o prună.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1999, nr. 2, 20/4. ◊ (Urmat de determinări care precizează nuanţa sau care formează împreună cu „vînăt" nume compuse de culori) *Coloarea lui este vînătă-metalică şi seamănă cu plumbagina.* MARIN, PR. I, 23/17. *În licoarea aceasta rămîne în suspensie un corp cristalin, vînăt-metalic.* id. ib. 43/3. *Borul este un corp pulberos, vînăt-verde.* id. ib. 51/16. *Corpul acesta este pulberos, vînăt-galben, fără lucire metalică.* id. ib. 51/33. *Picioarele lungi şi de culoare*

vînătă-roşietică. MARIAN, O. II, 399. *Răşinărenii se îmbracă după cum e anotimpul: de-i vară se îmbracă mai uşor, cu nişte mînecări de pînză sau de postav negru, vînăt-închis sau suriu.* PĂCALĂ, M. R. 119. *Stelele licăreau sfioase pe cerul vînăt-închis.* REBREANU, I. 75. ◊ (Învechit; calc după fr. *papier vanant*) *Hîrtie vînătă* = hîrtie inferioară calitativ celei veline. *Hîrtie vînătă de zahar împunsă cu boldul şi muietă în spirt să se puie pe două cărămizi încălzite.* DRĂGHICI, D. 102/5. *Hîrtie de zahar vînătă... să se ungă cu untură de gîscă, să se aplice la piept.* id. ib. 109/3, cf. 112/6. *Trimisăi d-tale şi o testea de hîrtie vînătă* (a. 1838). ARH. OLT. XIII, 383, cf. VALIAN, V. *Va fi şi aceasta urmată de vreunele citanii pe hîrtie vînătă în privinţa plătirei* (a. 1845). BARIŢIU, C. II, 307, cf. PETRI, V. *Clasa III... era mişină de cinovnici, funcţionari subalterni, care... mînjeau conţuri groase de hîrtie vînătă cu docladuri, otnoşanii, anaforale etc.* ALECSANDRI, ap. NEGRUZZI, S. I, X. *Leano, ... pe mescioara mea* [se află] *un plaivaz şi-un petic de hîrtie vînătă.* DELAVRANCEA, O. II, 319. *Se întrebuinţează, aplicîndu-se pe junghiuri, încă şi foaie de tutun sau hîrtie vînătă, amîndouă unse cu miere.* PĂCALĂ, M. R. 261. *În tratatele lui... găseam, pe lîngă scoarţe frumoase de hîrtie vînătă, şi chipuri de animale şi păsări, flori şi fructe, pietre scumpe.* ARH. OLT. XII, 350. *Căpitanul ţinea înălţată în lumină hîrtia vînătă cu peceţile rupte.* SADOVEANU, O. V, 673. (Regional) *Strugure vînăt* (şi substantivat, f. art.) = soi de struguri cu boabele de culoare vînăt-închis, bun producător de vin. Cf. HEM 2 104, JIPESCU, O. 53, H V 3, ALIL XXII, 51, 72. *Humă vînătă* = varietate de humă care se găseşte în coastele dealurilor şi ale rîpelor şi care se foloseşte, în loc de var, la spoitul caselor; (regional) humoaie. *Huma vînătă... se găseşte în coastele dealurilor şi ale rîpilor.* PAMFILE, I. C. 382. *Ape furioase sfîşiaseră odinioară pămîntul şi rîpi imense cu straturi culcate de humă vînătă, vărgată cu gresie albă, dau impresie de arhaism şi primitivitate tulburătoare.* VOICULESCU, P. I, 105. *Pereţii îi dă pe deasupra cu humă vînătă.* IZV. XVI, 322. *Bubă vînătă* = **a)** excrescenţă care apare mai ales la încheietura degetelor de la picioare şi în podul palmei; (regional) bubă albastră, bubă mierie (v. m i e r i u [1]). *Buba vînătă se poate tămădui şi cu iarbă neagră.* PĂCALĂ, M. R. 254, cf. GIUGLEA, U. 68; **b)** cancer (Săgeata – Buzău). Cf. ALRM I/I h 173/710. ◊ (După un nume de plantă, de fruct, de insectă etc. denumeşte o specie sau o varietate a acestora) *La această clasă să numără şi deosebitele soiuri de curechi şi morcovi, precum: curechiul vînăt, alb şi verde, napii.* ALBINEŢ, M. 125/15. *Prune vinete.* GRECESCU, FL. 195. *Ciapur vînăt.* LINŢIA, P. III, 24. *Ciaclă vînătă.* id. ib. *Bîtlan vînăt.* id. ib. *Golîmb vînăt.* id. ib. 219. *Steliţă vînătă.* FLORA R. P. R. IX, 197. *Ruşcă vînătă.* ib. *Crin vînăt.* ib. 440. *În grădină ... pepenii de mai rămăseseră neculeşi, galbeni, cu flori pălite, uitaţi între răsaduri, şi verze vinete, cu foile scorţoase.* BARBU, G. 308. *Brînduşe de-le vînăte.* ALR I 1941/79. *Mere vinete.* ALR II 6 067/157. *Lăptucă d-a vînătă.* ib. 6 320/2. *Ciuperci vinete.* ib. 6404/102. *Bureţi vineţi.* ib. 6404/762. *Cîrligei d-ai vînăţ.* ALR SN III h 642/29. *Stînjenei vineţ.* ib. h 659/172. *(Cartofi) vineţi care să fărimicească.* ib. IV h 1103/769. ◊ (Adverbial) *Slăbiciunea materialelor făcu să nu se poată face turnul decît din lemn, pe care-l acopere urîta tinichea văpsită vînăt.* IORGA, C. I. II, 45. *Pe deal, într-o podgorie stropită vînăt, Te-aş duce uneori, să ne lovim de soare.* BLAGA, O. II, 108. ♦ (Despre ochi) Care are irisul albastru-închis, cu reflexe violete; care are sclerotica mov; care are cearcăne. *La cine este părul zmult şi ochii vineţi şi obrazul îmflat şi mînule tremură? La beţivi.* CHEIA ÎN. 90[r]/6, cf. LB. *Minerva... se... închipuieşte armată, cu faţa bărbătească, mînioasă, ochii vînăţi.* BOJINCĂ, A. I, 99/19, cf. PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 314. *Singuri voi, stejari, rămîneţi De visaţi la ochii vineţi, Ce luciră pentru mine Vara-ntreagă.* EMINESCU, O. I, 122, cf. DDRF. *Zi, măi Laie, înc-un cîntec De-o cămaşă cu altiţă Şi de-un drac cu ochii vineţi, De-o Aniţă cîrcimăriţă.* GOGA, POEZII, 50. *Fata cu ochi vineţi, sprintenă şi căprioară,... mi-o ieşit înainte.* ARGHEZI, S. VIII, 13. *Din dune s-a ivit un flăcău nebun, cu o spinare herculeană şi cu ochii vineţi şi turburi.* id. ib. XVII, 110. *Mătuşa-mea cu ochii vineţi şi cu obrazul şi mai vînăt.* STANCU, R. A. I, 39. *Vineţi, ochii i se-aprind.* PARASCHIVESCU, C. Ţ. 145. *Uită-te bine în ochii lui vineţi. Acest om e războiul.* H. LOVINESCU, T. 186, cf. DL. *Eu ceteam din ochii-i vineţi poezia mea de viaţă.* ISAC, O. 46. *Faţa-i gingaşe, ochii cei vineţi, buzele subţiri şi roşii o ridicau peste celelalte zidiri ale lui D-zeu, pe pămînt.* RETEGANUL, P. IV, 45, cf. ALR I 32. *Îs vînăţi ochii.* ALR II/I h 13/105. ◊ (Urmat de determinări care precizează nuanţa) *Uscată ca o scripcă, cu ochii mititei şi vineţi-şterşi, ... ţi se părea că umblă-n brînci.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 10. ◊ (Adverbial) *Sînt negreşit o mulţime de specii, iar forma şi chipul unora din ele sînt astfel: trup lung, sănătos şi plin; capuşor cu vedere bună; ochi care lucesc vînăt; gura mare cu dinţi ascuţiţi.* ODOBESCU, O. III, 64. ♦ (Despre lumină, foc, fenomene meteorologice etc.) De culoare albastru-intens (ca a cerului senin de seară), cu reflexe violete sau roşietice. *Ieşi la lumea de sus afară În chip de fum cu vînătă pară.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 77. *De e acel brîu sau cearcăn împrejurul soarelui cam vînăt..., atunci, tocma cînd răsare sau cînd apune soarele, însemnează ploaie sau vînt.* CALENDARIU (1814), 78/8. *Noaptea, potolit şi vînăt arde focul în cămin.* EMINESCU, O. I, 42. *Maica Domnului desprinsese din cer două vinete stele ale dimineţii.* id. P.L. 23, cf. 31. *Peisaj sălbatic, un fel de produs de cutremure... Lumină vînătă. Din cînd în cînd fulgerul alb lumina tabloul.* CARAGIALE, O. VI, 475. *Păduri şi văi, pe nesimţite, Se-neacă-n vînătul amurg.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 29. *În chiliuţa-i întunecată şi rece... flăcări albastre şi vinete... se întind pe pereţii de piatră horbotată.* ARHIVA, I, 520. *Din mesteacănul de-afară Foi îngălbenite curg, Cînd cernîndu-şi pînza rară Cade vînătul amurg.* GOGA, POEZII, 251. *Nu se mai zăreau decît cîteodată luminişuri, pete vinete de cer, deasupra.* AGÂRBICEANU, A. 63. *Şi-n amurgul care cade vînăt, cîntarea se face înfricoşătoare.* ARH. OLT. XIII, 44. *Încetul cu încetul, lumini vinete se prelingeau printre pletele brazilor.* VOICULESCU, P. I, 82. *Luna se înălţase, nouri treceau pe deasupra ei umplîndu-se de lumină vînătă.* SADOVEANU, O. II, 16. *Un vînt aspru se izbea în geamurile mari, cu înfiorări de durere, şi, în amurgul vînăt, părea că aduce oftări de la căminurile părăsite.* id. ib. 348. *Se face... pară vînătă şi*

zmeul pară galbenă. CĂLINESCU, B. 135. *Lumina vînătă a începutului de zi îi făcea şi mai înfricoşători.* BARBU, G. 390. *Trebuia să ardă cumplit bietul om în palalaia focului aceluia vînăt.* FURTUNĂ, C. 64, cf. ALR I 1 232/129, 1 233, ALR SN IV h 1 217. ◊ (Ca prim termen al comparaţiei) *Vînăt ca ceriu.* ALR SN IV h 1 217/64. *Vînăt ca vineţala.* ib. h 1217/102. ◊ (Urmat de determinări care precizează nuanţa) *Cerul era curat, vînăt-închis, cu stele tremurătoare ca nişte picături de rouă.* REBREANU, R. II, 157. ◊ Expr. (Prin nord-vestul Transilv.) **A fi în focul vînăt** = (despre mărfuri) a fi foarte scump. Cf. MAT. DIALECT. I, 217. ♦ (Despre elemente ale naturii, peisaje, momente ale zilei etc.) Care este întunecat, închis, plumburiu (din cauza ceţii, depărtării etc.); lipsit de strălucire, de lumină; care provoacă tristeţe, dezolare (prin aspectul întunecat, posomorît etc.); p. ext. deprimant. V. sumbru (3), sur (7). *Munţii vineţi... se văd în depărtare.* NEGRUZZI, S. I, 308. *Privii dar cu nesaţiu măreţii Carpaţi ce se vedeau în toate părţile, înălţînd culmele lor cele verzi şi vinete.* PELIMON, I. 64/14. *Se deschid privelişti măreţe... peste spinările vinete ale munţilor.* VLAHUŢĂ, R. P. 113. *Atunci era dimineaţă. O dimineaţă vînătă de ger, pe la 5.* PAPADAT-BENGESCU, O. III, 53. *Bolta sură ca cenuşa, Codrii vineţi – dorm adînc.* TOPÎRCEANU, B. 16. *Bubuitura a sunat lung, lung de tot, peste golul vînăt al văii.* POPA, V. 11. *Străbătură oare aievea vederile ei prin obrocul vînăt al undelor?* VOICULESCU, P. II, 301. *Drumul e nesfîrşit şi se scufundă în zarea vînătă.* ARGHEZI, S. X, 124. *În fund apar munţii vineţi. Autobuzul ne pune ca pe jupîneşica Malca în Piatra.* CĂLINESCU, C. O. 250. *Talazurile vinete, de cremene... dau lumii o coloare întunecată.* BOGZA, C. O. 86. *Muntele de peste apă se încruntă mai tare, îşi ascute crestele, creşte întunecat spre cer, încît ziua devine vînătă.* id. A. Î. 146. *Dimineaţa e vînătă, urîtă şi plină de viscol îndrăcit.* STANCU, R. A. V, 259. *E vînătă marea. – Da, şi e frig.* H. LOVINESCU, T. 373. *Gemea marea, amestecându-şi apele cenuşii cu apele vinete ale cerului adumbrit.* TUDORAN, P. 101. *Purpur plutea în fîşii Prin negura vînătă a serii.* V. ROM. februarie 1974, 88. *Munţii înalţi ce ne stau împotrivă sînt vineţi, iar zăpada... bate în albastru.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 1, 9/2, cf. DEX. *Îi pare lumea vînătă,* se spune despre o persoană tristă sau supărată. Cf. ZANNE, P. IV, 218. ◊ Fig. *Hulubii sălbatici... uitaseră şi prăpastia de vifor a lui ianuarie şi stînca de ger vînăt a lui faur.* SADOVEANU, O. XII, 19. *Grădina rămîne zdrenţuită, în vînătă şi rece dezolare.* ARH. OLT. XIX, 247. *În şuier vînăt urcă ura, Lugubra lumelor cămaşe.* ARGHEZI, VERS. 704. *Eram copleşită de ploaie şi de frig – un frig lipicios şi vînăt.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 36, 11/3. ◊ (Substantivat) *Ei... cercetează cu ochii stelele, care dispar topindu-se una cîte una în vînătul tulbure al cerului.* PÂRVESCU, C. 113. *Se făcu tot mai întuneric, tot mai întuneric pînă ce dispăru şi vînătul ferestrei.* ARDELEANU, U. D. 162. ♦ (Despre nori) Cenuşiu-închis; care prevesteşte sau aduce vreme urîtă, cu precipitaţii abundente. *Pe lîngă alba lună, Nouri vineţi se adună, Se-mpletesc într-o cunună.* ALECSANDRI, P. II, 123. *Secerea lui Crai-nou e înghiţită îndată de norii vineţi pe cari-i aduce de la munte vîntul iute.* IORGA, P. A. I, 102. *Uitaţi-vă colo, sus, sus, unde se sfîrşeşte zidul de brazi, unde se prelinge un nor vînăt.* DELAVRANCEA, O. II, 109. *Vin freamăte nelămurite, Prevestitoare de furtună. Şi nouri vineţi, colo-n zare, Deasupra munţilor s-adună.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 286. *Nori vineţi ameninţau ţărmul cenuşiu.* TUDORAN, P. 141. ♦ Cenuşiu-alburiu cu reflexe albastre sau violete. *Nu voi părul să mi-l taie... Să orbesc cetind pe carte În fum vînăt de tămîie.* EMINESCU, O. I, 65. *Părea un tînăr voievod Cu păr de aur moale, Un vînăt giulgiu se-ncheie nod Pe umerele goale.* id. ib. 170. *Prin vînăta umbră, prin rumăna sară, În farmecul firei răsună ghitară.* id. ib. IV, 325. *În limbi de flăcări focul se-nalţă; Fumul cel vînăt, roşia ceaţă, Creşte, se-ntinde neîncetat.* BELDICEANU, P. 60. *Ierotei îşi aprinsese o ţigară... Fumul vînăt, pişcător, zbura luat în pale mici de vînt.* AGÂRBICEANU, A. 58. *Fumul vînăt se ridică de pe curte şi de pe sat.* SADOVEANU, O. I, 219. *Vînăt fum de vreascuri ude S-a întins în tot oraşul.* BLAGA, POEZII, 391. *Mîna copilului taie cu torţa cuvinte, Scrie-n văzduhuri poruncile fumului vînăt.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 30, 10/2. ♦ Cenuşiu(-închis). *Haina din afară e şuba „căbăniţă", burca (ţundra) din pănură de lînă albă sau „vînătă", colorată şi înflorită cu şinioare.* MOLIN, R. B. 416, cf. BĂCESCU, P. 89, ALR I 1 483. ♦ Albastru-deschis. Cf. ENC. ROM., SEVERIN, S. 31, ALR I 32/150. *Face de coajă de anin farbă neagră...; de coajă de frasin, ... vînătă.* ALRT II, 3. ♦ (Prin Ban. şi prin Transilv.; despre ochi) Căprui. Cf. ALR I 31/24, 229. ♦ (Substantivat, n.; învechit, rar) Ţesătură de culoare vînătă (v. vînăt **I 1**). *Veţ lua de la dînşii aur, argint şi aramă. Şi vînăt, şi mohorît, roşiu îndoit şi mătase răzuită şi păr de capră.* BIBLIA (1688), 56^{2}/52. *Vei face uşii poală de acoperit de vînăt şi mohorît şi roşu împletit şi de mătasă împletită lucru de împestritoriu.* ib. 58^{1}/59, cf. 553^{2}/8. ♦ (Substantivat, f.; învechit, rar) Haină făcută dintr-o ţesătură de culoare vînătă (v. vînăt **I 1**). *Îmbrăcaţi cu vinete, povăţuitori şi voivozi, voinici aleşi toţi călăreţi, încălecînd cai.* BIBLIA (1688), 550^{1}/39.

2. (Despre fiinţe sau despre părţi ale corpului lor) Care a căpătat o culoare vînătă (v. vînăt **I 1**) sau cadaverică (din cauza frigului, a unei lovituri, a unei boli etc.); (despre oameni; adesea determinat prin „la faţă") cu obrazul de culoare vînătă (de frig, de mînie etc.); învineţit. V. livid, vineţiu **(I 2).** Cf. LEX. MARS. 225. *Unii era cu obrazele schimonosite..., alţii cu buzele vinete.* MINEIUL (1776), 28^{r2}/2. *Obrazul cel care era ca trandafirul îndată să prefăcu mai rău decît al unui mort. Buzele ei au rămas vinete.* HALIMA (1783), 182^{v}/14. *Acum fu doftorul chiemat; însă cînd veni, află picioarele călătorului de tot înflate, şi degetele de la picioare vînăte.* PETROVICI, P. 334/18, cf. LB. *Faţa cea vînătă şi neagră şi mişcarea cea mai zăbavnică şi mai îngreoiată, sîngele închegat şi oasele mai mari* [vădesc] *pre cel melanholicos.* POTECA, F. 247/5, cf. I. GOLESCU, C. *Muşchii încep sau se sfîrşesc cu capeţi... vînăţi, tari, groşi.* ANTROP. 23/14. *Pialea... fătului este mucoasă, după aceia... este vînătă.* ib. 27/13. *Săcuii uciseră pe prinşii lor... , capetele sîngerate şi vinete le azvîrliră, neîngropate, în oraş.* BĂLCESCU, M. V. 393. *O femeie... a născut copilul mort şi vînăt tot, din cauză că a trebuit să*

muncească. CONTEMPORANUL, I, 101. *Îmi părea că buzele lor vinete şoptesc un cuvînt.* ib. 152. *Ochii fetei se-nfundase în cap... , peliţa din oacheşă se făcuse vînătă, mîna grea ca plumbul.* EMINESCU, P. L. 20. *Buzele strîns lipite, vinete, erau de o asprime rară.* id. G. P. 7, cf. id. O. I, 46, 88. *Mămdica se face roşie, Tincuţa vînătă.* CARAGIALE, O. I, 233. *Ochii i se împăingeniseră şi buzele i se făcuseră vinete.* SLAVICI, O. I, 316. *Fruntea albastre, buze vineţi, pumni închişi şi ochi sticliţi, Toţi muriseră de-a rîndul.* MACEDONSKI, O. I, 76, cf. 264. *Era vînăt la faţă, îi clocotea veninu-n inimă, dar, ca din piatră, nu scotea o vorbă din el, ori un oftat măcar.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 12. *Îşi privi mult faţa-i uscată şi albă, ... cu buzele subţiri şi vinete şi cu două benghiuri cîrmuzii în umerii obrajilor.* id. ib. 88. *Un deget măcar Să-l puie pe vînăta gură!* COŞBUC, P. II, 14. *Femeia... din palidă începu să devină vînătă.* AGÂRBICEANU, A. 161. *Fruntea-i era încă vînătă, şi din mijlocul vineţelii se prelingea o şuviţă de sînge.* id. S. 114, cf. 498. *Lenora... părea obosită cu pleoape uşor vinete.* PAPADAT-BENGESCU, O. III, 119, cf. RESMERIŢĂ, D. *L-am pupat. Ladima s-a făcut vînăt.* CAMIL PETRESCU, P. 158. *S-a văzut o clipă, spînzurînd vînătă în streang.* POPA, V. 288. *Ochii doamnei Ciudin căutară în direcţia ştiută, palpitară din pleopele vinete şi se închiseră.* SADOVEANU, O. IX, 128. *Numai un bătrîn, vînăt la faţă, cu nasul roşu, moţăia cu pipa între dinţi.* BART, E. 93. *Buzele vinete se mişcau mestecînd vorbe neînţelese.* id. ib. 344. *Oamenii toţi, bolnavi de nevăzuta lepră a înghetului, se duceau vineţi şi trişti prin obscuritatea tîrzie a dimineţii.* ARGHEZI, S. XII, 247. *Figura pruncului, înfăşurată într-o basma albastră, e vînătă.* id. ib. XVIII, 103. *Vînăt la faţă, Simion sări în picioare aşa de iute, că broboada îi căzu de pe umeri.* CĂLINESCU, E. O. I, 94, cf. id. B. I. 322. *O privea nemişcat din apoteoză, cu ochii negri holbaţi spre ea, cu limba niţel vînătă, ţinută între dinţi.* VINEA, L. II, 134. *Un boţ de carne roşie, vînătă, un obraz cît un ou... , un făt crud şi bătrîn totodată.* id. ib. 151. *Marinarul se urcă pe punte vînăt, numai fiere şi oţet.* TUDORAN, P. 151. *Chipul îi era vînăt, împietrit, mîinile îi tremurau.* PREDA, DELIR. 45. *Copilul a căscat gura în braţele ei, vînăt la faţă.* id. M. S. 26, cf. DM. *În prag sta un bătrîn cu părul cărunt, bărbierit proaspăt, cu un obraz hepatic, aproape vînăt, palid şi tras.* BARBU, Ş. N. II, 25. *Multă grijă ne-ai mai pricinuit,... spuse el, cu buzele vinete.* id. PRINC. 116, cf. M. D. ENC., DEX. *Ţiganul, cînd văzu pe voinic, se făcu din negru – vînăt.* ŞEZ. I, 69. *Unghiili ne era vinete.* GR. S. IV, 119, cf. ALR I 1 483. ◊ (Ca prim termen al comparaţiei) *Nu vedeţi că sînteţi de toate culorile, negri, vineţi ca vipera, albiţi mai nainte de timp în crime şi orgii?* HELIADE, O. II, 411. *A doua zi,... Stă vînăt ca porumba, cu ochii albi în soare, Ţiganul spînzurat.* BOLLIAC, O. 202. *Mititelul era vînăt ca un ficat de bivol bătrîn.* CARAGIALE, O. I, 130. *Înghetăm şi ne facem vineţi ca porumbica.* SADOVEANU, O. IX, 401. *Ce învîrteşte acest boier scăpătat cu mutra vînătă ca un ficat?* VINEA, L. II, 34. *Taci, maică, nu mă-ntreba, Ci te uită-n faţa mea, Că-i galbenă ca ceara Şi-i vînătă ca pruna.* FOLC. TRANSILV. I, 10.◊ (Urmat de determinări care precizează nuanţa) *Faţa era... vînătă-albă ca şi marmura în umbră.* EMINESCU, P. L. 26. *El îşi sare din scriveli, faţa i se face vînătă-porumbă, ca un ficat de bou bătrîn.* CIAUŞANU, R. SCUT. 25. ◊ (Cu determinări cauzale, introduse prin prep. „de") *Nedelcu se făcu vînăt de mînie.* ALECSANDRI, O. P. 73. *O altă femeie... ar fi ieşit vînătă de mînie şi jignită de moarte din casă.* EMINESCU, P. L. 88. *Uşa băcăniilor... se căsca să primească înlăuntru un client vînăt de ger.* C. PETRESCU, C. V. 118. *Oamenii aceia tăcuţi... priveau înduioşaţi cum desenam hărţile pe blocurile sprijinite pe genunchi, cu mîinile vinete de frig.* I. BOTEZ, B. I, 14. *Ion, vînăt de amărăciune, ca otrăvit, izbuti pînă la urmă să-i domolească.* CAMIL PETRESCU, O. I, 54. *După el, numaidecît, intră Mihail Sturza, vînăt de furie că domnul Ţării Româneşti a trecut înaintea lui.* id. ib. 217. ◊ F i g . *Îşi sugruma păgînul, făcînd... Printr-un negru sînge A-şi gîlgîi în noduri spurcatul vînăt suflet.* HELIADE, O. I, 203. *D. Popescu nu se putu stăpîni la propoziţia finală din notiţa gazetei şi izbucni într-un hohot de rîs, un rîs vînăt.* CARAGIALE, M. 34. *Toţi îl privesc cu deosebite sentimente, de la invidia cea mai vînătă pînă la cea mai sinceră admiraţie.* id. O. III, 82. ♦ (Regional; despre oameni) Cu obrazul fără culoare. V. p a l i d (1) (Pecica – Arad). Cf. ALR II/I MN 20, 6 939/53, ALRM II/I h 84/53.

3. (Despre pielea, părul, blana unor animale sau despre penele unor păsări) Cenuşiu (bătînd în albastru); (despre animale) care are pielea, părul, blana de culoare cenuşie (bătînd în albastru); (despre păsări) cu penele de culoare cenuşie (bătînd în albastru). *Hanul... i-au mai dăruit şi alt cal vînăt armăsariu.* R. POPESCU, CM I, 563. *Un cal vînăt... l-au dat iar popei Iosif* (a. 1726). IORGA, S. D. XIV, 27. *Un cal vînăt... a venit cu el* (a. 1726). id. ib. 40. *Iepe mari: una vînătă şi alta roaibă* (a. 1802). DOC. EC. 70. *Sitarii vineţi şi becaţele cu cioc alb şi subţire se plimbă fără frică pe lîngă vapor.* VLAHUŢĂ, R. P. 28. *Gînşte-vinete a căror pene peste tot corpul sînt vinete.* MARIAN, O. II, 375, cf. DDRF, LIUBA – IANA, M. 114, DAMÉ, T. 48. *Un semn caracteristic al vechimei sau stătuţiei* [peştilor]*... este albeaţa sarbădă, aspră, vînătă, la cei albi.* ATILA, P. 142. *Se distingeau îndeosebi „familiile Albuleţ, Barbu... apoi Radu Moroianu (Fier), cu herghelie de cai roibi şi vineţi".* GOLOGAN, C. R. 23, cf. CADE, SCRIBAN, D. *M-aseamăn cu o vînătă pisică Ce-ascultă şi se teme.* ARH. OLT. X, 412. *Vulturii-bălani fac mai mult rău decît vulturii vineţi.* BĂCESCU, PĂS. 233. *Tot poporul ştie că pescăruşul-vînăt îşi face cuibul în malul rîpos al apelor.* id. ib. 279, cf. 278. *Cei doi armăsari vineţi... fură numaidecît înhămaţi la sanie.* CAMIL PETRESCU, O. I, 209, cf. III, 438. *Cea mai mare parte a stîrcilor vineţi părăseşte ţara în octombrie.* LINŢIA, P. III, 25, cf. II, 152, DL, DM, DER. *Doar ulii vineţi se rotesc deasupra pustietăţii şi se reped să înhaţe şerpii tolăniţi pe stînci.* V. ROM. ianuarie 1965, 88, cf. M. D. ENC., DEX, H II 12, 27, 79, 116, 131, XI 5, XII 270, XVIII 103. *Merge tînăru călare P-un cal vînăt bidiviu.* TEODORESCU, P. P. 53. *Dar mi-i cere zestre, cere Cam un plug Cu vineţi boi.* id. ib. 87. *Vineţi porumbei Din aripi plesnind.* VICIU, COL. 57. *Am însărat Departe de sat Cu doi căluşei Vînăt.* GRAIUL, I, 7, cf. ALR I 1 045/528, ALR SN II h 276, ALRM SN I h 178. *D-un vînăt şoimel? Gheorghe tinerel.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 16, cf. NALR – O

III h 402. *Găinuşă vînătă, Cucuetă cumătră* (Biserica). GOROVEI, C. 24. *Am o căţeluşă vînătă Şi face numai urdă* (Pîrpărița). id. ib. 293. ◊ (Urmat de determinări care precizează nuanța sau care formează împreună cu „vînăt" nume compuse de culori) *Intră în curţile domneşti în săltăturile şi în desghinurile unui armăsăruş arăbesc..., cu părul vînăt-rotat.* ODOBESCU, S. I, 132. *Suie pe un superb cal vînăt-rotat... şi, legănîndu-se călare, începe să bată toba.* CARAGIALE, O. I, 274. *La pene e vînătă-pestriță.* MARIAN, O. II, 80. *Cu vîrsta aceste culori se închid ... , astfel că spatele* [lostriței] *devine vînăt-negricios, iar pe burtă şi laturi cenuşiu-închis.* ATILA, P. 201. *Flancurile sînt vînăt-negricioase ca şi aripile.* LINŢIA, P. III, 24. *Coada este vînăt-cenuşie.* id. ib. *Colea... s-a ivit un voinicel Pe-un cal vînăt-porumbel.* ALECSANDRI, P. P. 160. *Vînăt-rotat.* H II 87. *Vînăt-porumb.* ib. II, 185. ♦ (Substantivat) Cal sau iapă cu părul de culoare cenuşie (bătînd în albastru). *Face un semn de chemare cu mănuşa... muscalului... Doi vineţi superbi... , roate galbene cu cauciuc.* CARAGIALE, O. IV, 17. *Călare pe un vînăt înspicat.* LUNGIANU, ap. CADE. *Dincă îşi înfipse mîna în coama scurtă şi groasă a vînătului său.* CAMIL PETRESCU, O. II, 16. *Vineţii oltenilor se repezeau şi ei şi se încăierau.* BARBU, G. 257. *Cît a fost vara de mare El a mas pe la coşare Cu vînăta cea frumoasă, Iapă scurtă şi vînoasă.* ALECSANDRI, P. P. 129. *Mai am eu bidivii Şi mai am pe vînătul, Care-mi poartă sufletul.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 505. *Scoboram din deal devale, Cu vînătu de zabale.* MAT. FOLK. 255. *Pă vînătu-ncalica, Puţîntel înfierbînta, Pă sus porţile sărea.* GRAIUL, I, 39. *Plecă Gheorghe la Galaţi, Cu cincizeci de cai furaţi Şi cu trei vineţi rotaţi.* CIAUŞANU, V. 106. *Pe vînătu-ncăleca Şi pe murgu îl lega.* GR. S. V, 85. *Dar-ar bunul Dumnezeu Să crească fîn şi dudău, Să pască vînătul meu.* FOLC. MOLD. I, 153. ♦ (Substantivat; prin Munt. şi prin sud-vestul Transilv.) Bou sau vacă cu părul de culoare cenuşie (bătînd în albastru). Cf. H II 203, IX 438, XVII 311. ♦ (Substantivat, f.; regional) Oaie cu lîna de culoare cenuşie (bătînd în albastru) (Cosovăţ – Strehaia). Cf. H IX 55.

4. (În sintagma) *Pătlăgea* (sau *pătlăgică*) *vînătă* (şi substantivat, f.) = plantă de cultură din familia solanaceelor, cu tulpina ramificată, cu frunzele mari, ovale şi alungite, cu florile violete şi cu fructele comestibile, ovale, mari şi cărnoase, de culoare violetă, neagră sau roşiatică; pătlăgea **(I 1),** (regional) gadină, tomadele *(Solanum melongena)*; p. restr. fructul acestei plante. *Musaca se prepară întocmai ca şi cea de carne sau de post, cu cartofi, dovlecei sau pătlăgele vinete.* ATILA, P. 454, cf. CADE. *Pătlăgelele vinete... au trunchiul aproape lemnos şi ramificat.* SIMIONESCU, FL. 347. *Da-ncotro aşa de devreme?... – La piaţă, că mi-o spus m-me Maltopol că e nişte vinete.* SEBASTIAN, T. 327. *Din bulgării vin care cu vinete şi verze.* PILLAT, P. 83, cf. PUŞCARIU, L. R. I, 203, IORDAN, STIL. 283, SCRIBAN, D. *Pătlăgelele vinete... umpleau gheretele de scînduri.* ARGHEZI, P. N. 82. *Aţi mîncat voi patlăgele vinete cu scorţişoară?* CĂLINESCU, E. O. II, 94. *De toate... se găsesc în coşuri... Vinete... , cartofi noi.* CAMIL PETRESCU, O. III, 24, cf. DL, DM, BORZA, D. 161, 301. *O altă specie... atacă în special culturile de cartofi, vinete, roşii etc.* FLORA R. P. R. VII, 182. *Pătlăgelele vinete sînt atacate adeseori de ciuperca „Phomopsis vexans".* ib. 375, cf. DER. *Se aleg vinete proaspete şi mai mici.* S. MARIN, C. B. 170, cf. 61, M. D. ENC., DEX, com. din ŢEPEŞ VODĂ – CERNAVODĂ.

II. 1. S. n. Culoare intermediară între albastru şi cenuşiu-închis (cu reflexe violete). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Această flamură era tricoloră: reprezinta, prin vînăt, alb şi roşu, culorile îmbrăcămintei poporului.* SION, P. 326. *Obrajii lor... Părea ca un foc de tăciune, Cu spuză-nvălit împrejur, Cînd negrul cu roşul s-alungă, Trecînd pe de laturi în... Alb, vînăt şi galben.* HASDEU, ap. VIANU, L. R. 131. *Ciucurii sînt roşii, dar sînt învrîstaţi în trei locuri, de ambele margini, cu vînăt şi galben.* LIUBA – IANA, M. 18. *Vînătul are mai multe nuanţe.* LM. *Părul e amestecat, bătînd în negru şi vînăt.* DAMÉ, T. 48. *Ornamentele de flori le găsim mai ales pe fondul de un verde sau vînăt... al scîndurii late.* PĂCALĂ, M. R. 485, cf. 407. *Coloarea ei e cenuşie, bătînd în cafeniu sau vînăt pe spate şi albă pe burtă.* ATILA, P. 394. *Erau foarte bine conservate, albe, bătînd în vînăt.* GALACTION, O. 122. *Optzeci şi trei de picioare solzite cu galben, cu vînăt sau cu albastru spînzurau la locul de cinste.* VOICULESCU, P. I, 62. *Se încreţeşte lacul într-un fel de vînăt tulbure.* SADOVEANU, O. XVI, 11. *Mijlocul maramei... acoperea capul peste gimbirul de coloare închisă, presărat cu cerculeţe... , colorate fiecare cu roşu amestecat cu vînăt, verde şi cu galben.* MOROIANU, S. 9. *Preferă culorile reci sau stinse: „verde", „albastru", „argintiu", „sur", „vînăt".* VIANU, S. 59, cf. DL, M. D. ENC., DEX. *Din fructul boziei şi al socului se obţine pătlăginiu (vînăt).* H XIII 263.

2. S. f. (Bot.; la pl.; regional) Dumitriţe *(Aster salignus)*. Cf. BORZA, D. 26, 301.

3. S. f. (Bot.; la pl.; regional) Petunii *(Petunia hybrida)* (Nadăş – Lipova). Cf. BORZA, D. 126, 301.

4. S. m. art. (Eufemistic) Dracul, diavolul. *Du-te la vînătu!* PAŞCA, GL.

– Pl.: *vineţi, -te* şi (învechit, f.) *vineţi.*

– Lat. **venetus, -a, -um.**

VÎNĂTÁIE s. f. **1.** Pată vînătă care apare pe piele, de obicei în urma unei lovituri; suprafață a pielii pe care se întinde această pată; echimoză, (învechit şi regional) vînătare **(1),** (învechit) vînătură[2], (regional) vînăţauă (v. vineţel **I 3),** vîlcez, vîlcezeală. V. năsădire **(2),** năsăditură, vineţeală **(1).** *Cela ce va lovi pre altul..., de nu să va îmfla sau de nu va face vînătaie sau sînge, nu să cheamă sudalmă mare.* PRAV. 231. *Văzui de-a stînga parte mulţime de logoşi preste samă de negri... unii era cu obrazele strîmbate, avînd ochi cu vînătăi.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 45[v]/32, cf. ANON. CAR., I. GOLESCU, C. *Ia vezi, că jupînu tace, tace... da' cînd o-ncepe o dată, apoi parcă vă văz iar cu vînătăile pe subt ochi.* PR. DRAM. 247. *Surprinzînd pe soţia sa că ne adusese vin de băut şi apă ca să ne aplice pe vînătăi, a luat-o şi pe ea la bătaie.* SION, P. 175, cf. HEM 724, COSTINESCU, CIHAC, I, 314. *Cînd trupul său neînsufleţit şi mohorît de vînătaiele funiilor fu dezlegat de la furcile caznei, soţia şi copiii răposatului fură vestiţi.* ODOBESCU, S. I, 443. *Să mă scutesc de călăria lui Bălan şi de*

blagoslovenia lui Nicolai, făcătoriul de vînătăi. CREANGĂ, A. 5. *Uite! zise ea, ridicînd fără sfială cămaşa, ca să arate vînătăile de pe pulpi.* SLAVICI, O. II, 225. *A scăpat zgîriată, bătută, cu trupul plin de vînătăi, dar cinstită.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 180, cf. DDRF, BARCIANU. *Subt vînătăi de cnut se prăpădea mîndreţă de român.* SĂM. I, 36. *De-a curmezişul frunţei avea un vînătăi lung, subţire ca o tăietură de cuţit.* ib. II, 9, cf. ALEXI, W., PUŞCARIU, ET. WB. 177. [Zburătorul] *e un spirit rău făcător, care... chinuieşte fetele şi nevestele, pricinuindu-le, prin neodihnă şi frămîntare, nenumărate vînătăi pe corp şi o mare oboseală.* CANDREA, F. 156, cf. 223, BIANU, D. S. *Apoi dă-o dracului de şagă... M-ai făcut numai vînătăi.* DELAVRANCEA, O. II, 97, cf. 333. *Mama Zoiţa avea, drept între ochi, o vînătaie şi pe obraz fire de păr smulse din cap.* BUJOR, S. 93, cf. PASCU, S. 200. *Puse pe George să-şi ridice cămaşa, să arate domnilor vînătăile din spinare.* REBREANU, I. 69, cf. RESMERIŢĂ, D., DR. IV, 842. *Se întorcea fără leţcaie şi uneori mototolit, zgîriat şi cu vînătăi.* M. I. CARAGIALE, C. 122, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Se înfiora la gîndul că figura, ca o cadră a grecoaicei, va fi din nou plină de vînătăi şi cucuie.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 35. *Cunoştea vînătaie tainice: umbrele întîrziate ale sărutărilor grele.* TEODOREANU, M. II, 16. *Avea doar cîteva vînătăi pe obraz şi o pleoapă mai umflată.* VOICULESCU, P. I, 73. *Veneau bătuţi, numai vînătăi şi cucuie, fără căciuli şi cu chicile smulse.* id. ib. II, 113, cf. SCRIBAN, D. *Dacă s-ar duce să ceară să fie frecat la vînătăile buzei şi ale sprîncenii... toţi l-ar întreba: „De ce te-ai suit? Nu ţi-am spus să nu te mai caţări?"* ARGHEZI, S. VIII, 21. *Uite, vezi tu vînătaia asta? Şi arătă o dungă cam greu de lămurit pe obrazul lui negricios.* CAMIL PETRESCU, O. I, 79. *Două dungi albastre verzi ca vînătăile vechi îi prindeau între ele gura şi nasul.* DEMETRIUS, A. 21. *Să nu dai, mătuşă, că-s plin tot de vînătăi. M-au bătut nişte golani.* H. LOVINESCU, T. 210, cf. 336, DL, DM, DER, CIORĂNESCU, D. ET. 895. *O să moară de rîs cînd m-or vedea cît sînt de plin de vînătăi..., că m-a bătut Sifilis Mambo, directorul spitalului.* V. ROM. noiembrie 1964, 36, cf. L. ROM. 1968, 43. *S-a întors după cîteva ore, mai palidă, cu vînătăi pe tot corpul.* V. ROM. iunie 1973, 18. *Îl jigneşte, „făcîndu-l slugă" şi-l aţîţă pînă cînd acesta îl face sînge şi vînătăi.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 32, 4/2, cf. DEX. *Zburătorul întră noaptea pe coş la persoana respectivă, o munceşte toată noaptea pînă ce dispare înaintea cîntării cucoşului. Dimineaţa cînd se scoală se vede tare obosit şi palid, iar pe corpu-i se observă nişte vînătăi.* H II 325. *S-a ales cu cîteva vînătăi pe trup, dar de moarte a scăpat.* STĂNCESCU, B. 199. ♦ Fig. (Învechit, rar) Chin, suferinţă. *Adunatu-s-au preste mine vînătăi şi n-am ştiut.* BIBLIA (1688), 392[1]/52. *Eu spre vînătăi gata sînt, şi durerea mea înaintea mea este pururea.* ib. 393[2]/52.

2. (Prin Transilv.; determinat prin „cerului") Bolta albastră a cerului; p. ext. văzduh **(1).** *Iese-afară şî leagă calu şi-îl strînje şî iese-m vînătaia cerului.* O. BÎRLEA, A. P. II, 284.

– Pl.: *vînătăi* şi (învechit) *vînătaie.* – Şi: (regional) **vînătắi** s. n.

– **Vînăt** + suf. *-aie.*

VÎNĂTĂRĂ s. f. v. **vînătare.**

VÎNĂTÁRE s. f. **1.** (Învechit şi regional) Vînătaie **(1).** *Iară să va muri acea muiare, suflet să dea derept suflet, ochiu derept ochiu..., picior derept picior, arsură pentru arsură, rană pentru rană, vînătare pentru vînătare.* PO 249/1. *Cela ce va lovi pre altul..., de nu să va îmfla sau de nu va face vînătaie (vînătare* MUNT.*) sau sînge, nu să cheamă sudalmă mare.* PRAV. 231. *Unii era cu obrazele schimonosite, alţii cu vînătări la ochi, alţii cruntaţi de sînge.* MINEIUL (1776), 28[r1]/36, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Til... s-au dus cu vînătările în cătrău cu ochii au văzut.* BĂRAC, T. 49/4, cf. ISER, COSTINESCU, CIHAC, I, 314, LM, BARCIANU, ALEXI, W., PUŞCARIU, ET. WB. 177, CANDREA, F. 223, TDRG. *Bărbatul, femeia, flăcăul sau fata se zice că au lipitură atunci cînd dimineaţa se scoală cu... vînătări... pe corp, fără puteri, zdrobit de osteneală.* PAMFILE, S. V. 47, cf. DHLR II, 316, CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, ALIL XXX, 30. *La moară, la Dorohoi Vini-un om cu şasî boi, C-o vargă pi dinapoi. Iac-un boier gulerat Cu strămurarea dînapoi I-trase şasî pi schinare Di-i făcu di-o vînătare.* GRAIUL, I, 325, cf. CIAUŞANU, GL.

2. (Popular; adesea determinat prin „cerului") Bolta albastră a cerului; loc aflat la înălţime sau la depărtare mare (care pare de culoare vînătă). Cf. TDRG. *Cînd cineva se suie într-un... copac înalt şi ajunge pînă aproape de vîrf se zice că-i în vînătări.* I. CR. VI, 252, cf. DR. IV, 1 567, SCRIBAN, D., DL, DM. *Umbli cu capetele tale pe ceruri, cu rădăcinele pe sub pămînturi, iar cu poalele pe vînătări şi vînturi.* COLUMNA, VII, 335. *Să cauţi în vînturi şi pe aripele vînturilor, în vînătările cerului şi pe marginile pămîntului; şi de vei afla leacul, să-l aduci.* ib. 335. *Ea s-a dus La vînătarea cerului, La marginea pămîntului.* BIBICESCU, P. P. 309. *Albina [...] ieşi pe poarta raiului... şi ca săgeata se repezi în jos din vînătări.* MARIAN, INS. 132. *Îl aruncă în vînătarea cerului.* L. COSTIN, GR. BĂN. II, 206, cf. CIAUŞANU, GL.

3. (Regional) Stîncă **(1)** (Măgura – Ştei). Cf. ARH. FOLK. VII, 122. *Zbiciu îi bun... că dacă îi tuna cîtă o grămadă de oameni, tăţ îi faci vînătări!... După ce s-o dus, Petrea luă zbiciu şi tună fleşte cîtă care şi să făceau pchetri.* ib. 118.

– Pl.: *vînătări.* – Şi: (învechit) **vînătáră** (ISER, COSTINESCU), **vînetáre** (BARCIANU) s. f.

– De la **vînăt.**

VÎNĂTÁTIC adj. (Regional; despre ochi[1]) Albastru (Dalboşeţ – Moldova Nouă). Cf. NALR – B I h 28/11.

– Pl.: *vînătatici.*

– **Vînăt** + suf. *-atic.*

VÎNĂTĂI s. n. v. **vînătaie.**

VÎNĂTĂRÍ vb. IV. Tranz. (În dicţionarele din trecut) A face cuiva vînătăi **(1),** lovindu-l. Cf. PONT-BRIANT, D., CIHAC, I, 314, DDRF.

– Prez. ind.: *vînătăresc.*

– V. **vînătare.**

VÎNĂTĂRÍRE s. f. (În dicționarele din trecut) Acțiunea de a v î n ă t ă r i și rezultatul ei. Cf. PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 314.
– Pl.: *vînătăriri.*
– V. **vînătări.**

VÎNĂTÍC adj. (Prin Ban.; în sintagma) *Galben vînătic* (și substantivat, m.) = galben venetic, v. v e n e t i c **(I 2).** *În podrum că se băga, Un burduș cu galbeni lua, Tot galbeni de vînătici, Unu de-o mie și cinci.* L. COSTIN, M. B. 34.
– Pl.: *vînătici.*

VÎNĂTOÁIE s. f. v. **vînătoare.**

VÎNĂTOÁRE s. f. **1.** (Mai ales în corelație cu verbe ca „a se duce", „a pleca" etc.) Acțiunea de a v î n a și rezultatul ei; urmărire, pîndă în vederea capturării sau uciderii unor păsări sau unor animale sălbatice; ocupația, îndeletnicirea vînătorului; vînare **(1),** vînat **(1),** (popular) vînătorie, (învechit) vînătură[1] **(1).** *Au păzit cînd au ieșit împăratul la primblare cu vînătoare la cîmp.* M. COSTIN, O. 118. *Vînătoarea fără gonași să nu rămîie.* CANTEMIR, I. I. I, 242. *Sultan Mehmet... caută ospețile și vînătorile.* R. POPESCU, CM I, 245. *Mai mult își pierdea vremea cu vînătoarea.* MUSTE, LET. III, 30/11, cf. DRLU, I. GOLESCU, C. *Aflînd că se întorcea de la vînătoare, ... se duse... spre întîmpinarea sa.* GORJAN, H. I, 5, cf. VALIAN, V. *Își scrîntise un umăr la vînătoare.* BĂLCESCU, M. V. 272. *Vînătoarea... nu este permisă oricui.* KOGĂLNICEANU, S. A. 32, cf. POLIZU, PETRI, V., PONTBRIANT, D. *De nu pleca la vînătoare,... lumea n-ar fi văzut pe cel mai teribil cuceritor.* HASDEU, I. C. I, 179. *Aceștia era siniorii cei mari ai Galiei romane: ... petrecîndu-și timpul cu vînătoarea, cu pescuitul.* BARONZI, I. C. III, 134/25. *Dragoș mîndru ca un soare A plecat la vînătoare.* ALECSANDRI, P. II, 89, cf. COSTINESCU, 682, CIHAC, I, 315, LM. *Să luăm parte la o vînătoare în pădurile Solcăi.* CONV. LIT. XI, 98. *Pornindu-mă a-ți vorbi despre vînătoare, mă văz fără veste pribegind pe răzoarele literaturei.* ODOBESCU, S. III, 12. *Genarul, perdut în sălbatecele sale vînători, se depărtase cale de-o zi.* EMINESCU, P. L. 12. *Rămîi aici pînă la noapte, cînd s-a înturna împăratul de la vînătoare.* CREANGĂ, P. 97. *Adesea ieșea Aleodor la vînătoare ca să-și petreacă ceasurile ce-i prisosea de la trebile împărăției.* ISPIRESCU, L. 42. *Cea mai bună și mai frumoasă vînătoare o poți face în Dobrogea.* CONTEMPORANUL, IV, 133, cf. DDRF, PHILIPPIDE, P. 182, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *Ceea ce știe și redă el mai bine... e... viața dumbrăvilor de vînătoare.* IORGA, P. A. II, 162, cf. BIANU, D. S., TDRG. *Cum de și-a luat comoara la vînătoare?* DELAVRANCEA, O. II, 125. *Dumneata nefiind vînător, bineînțeles că n-o să pricepi plăcerea vînătorii.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 155. *La sfîrșitul fiecărui sezon de vînătoare mă hotărăsc să mă las de ea.* id. ib. 157. *Ștefan... le trimetea pe fiecare an cîte un peșcheș de 500 cai... și cîte 300 de șoimi deprinși la vînătoare.* N. A. BOGDAN, C. M. 18, cf. RESMERIȚĂ, D. *Le fusese oaspe sau tovarăș de petrecere și vînătoare.* M. I. CARAGIALE, C. 43, cf. MINERVA, CADE. *Moș Oprea, baciul, ... și-a adus aminte de zilele tinereții, de vînătorile lui cu tata.* GALACTION, O. 64. *Aveam numai șase ani cînd a murit în acel accident de vînătoare.* CAMIL PETRESCU, T. I, 216. *Cu prilejul unei vînători a dat de o mare cetate romană în Ardeal.* DRĂGANU, ROM. 507. *Vînase fără permis de vînătoare în sezon oprit.* VOICULESCU, P. I, 106. *Vechiul nostru maistru de vînătoare... nu-și mai putea îndeplini... oficiul.* SADOVEANU, O. XX, 215. *Vînătoarea s-a desfășurat după toate rînduielile cunoscute din Moldova.* id. ib. XXI, 216, cf. ENC. AGR. *Poate că și vînătoarea l-a întărit așa de mult.* MOROIANU, S. 28, cf. DS 299, STOICA, VÎN. 28. *Cîmpia vînătoarei.* IORDAN, L. R. A. 78, cf. SCRIBAN, D. *Este cel mai mare din șoimii europeni... și cel mai folosit la vînătoare în trecut.* BĂCESCU, PĂS. 202. *Nu l-am văzut de mult... dintr-o zi cînd am aflat că va pleca la o vînătoare.* CĂLINESCU, C. O. 309. *Diana o întîmpina cînd pleca la vînătoare.* VIANU, L. U. 60. *Omul naturii vrea să influențeze cu arta sa, în chip efectiv, rezultatul vînătorii.* BLAGA, Z. 298. *Prima gîscă polară... a fost observată... de către paznicul nostru de vînătoare.* LINȚIA, P. III, 87. *Aci fusese locul de pornire și popas al tatălui lui... și al prietenilor săi la vînătoare.* VINEA, L. I, 96. *A murit într-un accident de vînătoare, pe moșie.* H. LOVINESCU, T. 277, cf. DL. *Am mers la vînătoare, și-am ucis.* ISANOS, P. 390, cf. DM, SCL 1959, 579. *Vremea frumoasă pentru vînătoare.* BARBU, PRINC. 73. *Aflat la vînătoare, el are un vis ciudat.* IST. LIT. ROM. II, 91. *Vînătoarea lor este pasionantă, întrucît trăiesc în locuri greu de ajuns.* ZOOLOGIA, 161, cf. DER, CIORANESCU, D. ET. *Nu este cu putință ca paznicul să găsească pe fiecare vînător, în ziua vînătorii.* VÎN. PESC. 1964, nr. 2, 1. *Neobișnuit îmi pare Ca fără el în ceată să merg la vînătoare.* T iulie 1964, 31. *Acest sat... era scutit de obligația vînătorii pentru domnie.* PANAITESCU, O. Ț. 205. *Vînătoarea animalelor sălbatice și conservarea cărnurilor în sare este o completare a pescuitului.* id. C. R. 153. *Unul din bărbații casei a plecat la vînătoare.* H. DAICOVICIU, D. 46. *Imaginea animalului din acțiunea magică a străvechilor rituri pentru vînătoare bogată... se schimbă în decursul timpului.* IST. T. I, 57. *Să vie Fortinbras vecin și frate De la război sau de la vînătoare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 3, 12/3, cf. M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D., DSR[2], DREV. *Îi fu îngăduit să meargă cu ei la vînătoare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 7, 15/1. *Pe la răsărit de soare A plecat la vînătoare.* POP., ap. GCR II, 311. *Plecă la vînătoare Și-n treacăt mi se-abate Și pe la ăl grîu de vară.* TEODORESCU, P. P. 142. *Pe dealul cela cu spinii, Mere bădița cu cîinii: Tot pe cale, pe cărare În codru la vînătoare.* JARNÍK–BÎRSEANU, D. 81. *Pe răcoare A plecat la vînătoare.* MARIAN, NU. 475. *La vînătoare... n-a sfîrșit nimic din pricină că ogărașii și vidrele voinicului... au început să latre.* RĂDULESCU-CODIN, L. 21. *Doi dîn frați s-a dus la vînătoari.* GRAIUL, I, 305, cf. GR. BĂN. 193, ALR SN III h 720, ib. 725/762, ib. 726, ALRM SN II h 535, ib. 540/762. *Ies... toți boierii la plimbare Și vodă, la vînătoare.* BALADE, II, 234. *Să duc la vănătoare.* O. BÎRLEA, A. P. I, 342. *A plecat într-o zi la vînătoare..., în pădure.* T. DIAL. M. II, 267, cf. ZANNE, P. IV, 683. (În construcții comparative) *Jder... își mîngîie pata de jder de la coada ochiului, apoi chemă c-un glas șuierător pe Tatar, ca la*

vînătoare: – Botezatule! SADOVEANU, O. XIII, 200. *Încălica pe Vijelie... şi pornea cu el în galop rasna peste cîmp, urlînd ca la vînătoare.* CAMIL PETRESCU, O. III, 380. *A luat cu dînsul o mulţime de oameni, ca la o vînătoare împărătească.* (F i g.) *Vînătoarea-ş vor întinde, Şi pre cel dirept vor prinde.* DOSOFTEI, PS. 325/9. *Boteadză-mă şi mă-nderepteadză la pocăinţă, că eu sînt luciul fărălegii şi prăpastea pierdzării şi sîlţa şi vînătoarea dracului, c-am fost vină şi prilej a mulţ de mersără în iad.* id. V.S. octombrie 53r/13. ◊ *Vînătoare închisă* = perioadă de timp stabilită prin lege cînd este interzis vînatul (1) anumitor pasări sau animale sălbatice. STOICA, VÎN. 28. *Vînătoare deschisă* = perioadă de timp stabilită prin lege pentru fiecare specie de vînat cînd se admite vînatul. id. ib. (Calc după fr. *avion de chasse*) *Avion* (sau *aparat*) *de vînătoare* = avion foarte rapid care în timpul luptei are misiunea de a intercepta şi de a împiedica acţiunile aeriene ale inamicului. *Se bat avioanele de vînătoare.* STANCU, R. A. I, 50. *Zece aparate de vînătoare i-ar pune pe goană.* BARBU, Ş. N. II, 286. *Două din regimentele aviaţiei noastre de asalt... însoţite de o formaţie de avioane de vînătoare porniseră la îndeplinirea unei misiuni de luptă.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 3, 63. *Corp de vînătoare* = unitate militară care cuprinde mai multe divizii de aviaţie. *Pilotul făcea parte din corpul de vînătoare a generalului maior de aviaţie.* ib. 64. *Corn de vînătoare* = instrument de suflat, făcut dintr-un corn de bou, folosit de vînători pentru chemări, semnalizări etc. sau pentru ţinerea prafului de puşcă. *S-aude-un corn de vînătoare.* COŞBUC, P. II, 117, cf. PAMFILE, I. C. 63. *Cornuri de vînătoare sunau.* STANCU, R. A. III, 120, cf. ALR SN III h 728. *Puşcă* (sau *armă*) *de vînătoare* = armă de foc portativă şi individuală care se foloseşte la vînat (1); puşcă de vînat (v. v î n a 1). Cf. CADE. *În camera de culcare, deasupra patului, atîrna o puşcă de vînătoare.* REBREANU, R. II, 196. *O vitrină mare conţinea pe un rastel numeroase puşti de vînătoare.* CĂLINESCU, O. III, 102. *Eu îmi aleg o puşcă bună de vînătoare.* SEBASTIAN, T. 179. *Are pielea... pe alocuri îngăurită ca de armă de vînătoare.* ULIERU, C. 33. *Îi dăruieşte... o puşcă de vînătoare.* VIANU, L. R. 71. *Fuseseră puse... şi cele două puşti de vînătoare.* CAMIL PETRESCU, O. II, 146. *Pînă pe înserat, prin pădurile Muscelului au răsunat pocnetele armelor de vînătoare.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2878. *Sînt vreo două puşti de vînătoare.* H. LOVINESCU, T. 279. *Ármă de vînătoárie.* A II 6, cf. ALR – B III h 435/63. *Parc de vînătoare* v. p a r c (1). *Vînătoare la pîndă* v. p î n d ă. ◊ (Ca determinativ, urmînd după un nume de animal sau de pasăre, indică specii ale acestora) *Frumoşi cîini de vînătoare, prepelicari, copoi şi alte soiuri.* ODOBESCU, S. III, 138. *Clasificarea cea mai practică a raselor de cîini este bazată pe întrebuinţarea lor...: cîini de vînătoare, ciobăneşti, de pază, şoricari şi de apartament.* ENC. AGR. I, 547. *Cinci cîini de vînătoare veneau la şuierul mierlei.* ARGHEZI, S. XII, 136. *Îl compară... cu un cîine de vînătoare... căruia i-ar lipsi mirosul.* RALEA, S. T. I, 45. *Între obligaţiile pe care le-am putea numi speciale ale unor sate faţă de domnie era şi paza şoimilor de vînătoare.* PANAITESCU, O. Ţ. 205. *Dogi de vînătoare.* CONTEMP. 1974, nr. 3, 1/2, cf. ALR SN III h 663, ALRM SN II h 480, ALR – B III h 437. ◊ (Urmat de determinări introduse prin prep. „de", rar „la" sau în genitiv care indică felul vînatului) *Vînătoarea Inorogului nenedejduită este.* CANTEMIR, I. I. II, 9. *Vînătoarea de cerbi... se petrecu în păduri îngrădite cu zăbrele.* ODOBESCU, S. III, 118. *O imaginaţie deosebit de bogată-l făcea să poată înţelege şi reproduce spectacole, ca vînătorile de lei.* IORGA, P. A. II, 194. *Vînătoare de lupi.* CADE. *Ăştia... erau cei mai de aproape tovarăşi ai lui Dionis, pentru vînătoarea de urşi.* VOICULESCU, P. II, 65. *O vînătoare de şoareci.* ARGHEZI, S. XII, 134. *Era plecat de sîmbătă seară la vînătoare de dropii şi potîrnichi.* CAMIL PETRESCU, O. III, 136. *Acolo s-au desfăşurat marile chefuri după vînătorile de sitari şi de iepuri.* VINEA, L. I, 97. *Nu-l putea găsi decît a doua zi... fiind plecat la vînătoare de raţe, în păpuriş.* TUDORAN, P. 34. *Interesează legenda întemeierii Moldovei prin vînătoarea unui bour de către Dragoş.* IST. LIT. ROM. I, 407. *Vînătoarea la iepuri se exercită numai în colectiv.* VÎN. PESC. 1964, nr. 2, 1. *Fusese la vînătoare de lişiţe.* V. ROM. noiembrie 1964, 16. *Stavrache Dobrotescu a făcut de toate şi pretutindeni: vînătoare de cai sălbatici în America de Sud şi contrabandă de alcool în Statele Unite.* ib. ianuarie 1965, 17. *El a venit cu prilejul unei vînători de zimbri.* PANAITESCU, C. R. 320. *Trece drept mincinos sfruntat pentru că povesteşte vînătorile de bouri la care a fost prezent.* STEINHARDT, J. 97. *Nu trebuie consumată ca muniţia de artilerie într-o vînătoare de vrăbii.* CONTEMP. 1974, nr. 11, 8/6. *Sezonul de vînătoare la iepuri a început.* RL 1977, nr. 10 318. *Se organizau vînători fastuoase de lei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 14/2. ◊ (Urmat de determinări introduse prin prep. „cu", „la", „în" indică felul, modul de a vîna) *Vînătoare cu copoi, cu ogari.* COSTINESCU, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Vînătoarea cu arma şi cu cînele era destul de rară.* SADOVEANU, O. X, 461. *Vînătoare la picior.* STOICA, VÎN. 28. *Vînătoare în cerc.* id. ib. *Vînătoare cu gonaci.* id. ib. *Vînătoarea cu şoimi... la mare preţ la toţi despoţii mari şi mici ai ultimelor 2-3 mii de ani, şi mai cu seamă ai întunecatului ev mediu.* BĂCESCU, PĂS. 199, cf. ALR SN III 726. ◊ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Şarpe mare o venit, Jumătate m-o-nghiţit, Jumătate nu mă poate... De suliţe-npungătoare, De puşcuţă vînătoare.* ŞEZ. I, 45. ◊ L o c. a d j. **De vînătoare** = **a)** care aparţine vînătorilor, a vînătorilor, vînătoresc. *Arie... din cele care se cîntă pe trîmbiţa de vînătoare.* ODOBESCU, S. III, 94. *Să se construiască trei pavilioane de vînătoare pe malul lacului.* CAMIL PETRESCU, T. III, 27. *Am ajuns noaptea la o casă de vînătoare.* VOICULESCU, P. I, 81. *Filiala de vînătoare.* BĂCESCU, PĂS. 8; **b)** (despre obiecte de îmbrăcăminte) care este mai ales sau în exclusivitate folosit la vînat (1). Cf. COSTINESCU. *Credea că poate pentru nişte domnişoare aşa se cuvine: să aibă şi cal de călărit şi costum de vînătoare.* AGÂRBICEANU, A. 221. *Amîndoi se încărcară cu toate halaturile de vînătoare.* SADOVEANU, O. XXI, 211. *Îmi trag cizmele de vînătoare.* ARGHEZI, S. XVI, 196. *Vătaful... se gîndise la toate şi adusese pantaloni de călărie, de nu ar fi fost cumva de vînătoare.* CAMIL PETRESCU, O. II, 17. (În credinţe şi

superstiții) *Să nu săpunești cînd speli țoșca (sau geanta) de vînătoare (dacă e de cîrpă), că n-ai noroc la vînat.* GOROVEI, CR. 237. ◊ L o c . v b . (Învechit și popular) **A face vînătoare** = a vîna. *Toți făcea vînătoare fără de nici o sminteală.* MINEIUL (1776), 169^{r2}/30, cf. POLIZU, BARCIANU. *Ziua făcea vînătoare și seara venea acasă.* GRAIUL, I, 371. *Făcea vînătoare... pîm păduri.* O. BÎRLEA, A. P. II, 15. *Puricii fac gonitoare, lar păduchii vînătoare* (= vrăjmașii ne gonesc, iar dușmanii se lipesc de noi). I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 628. ♦ Alai vînătoresc, formație de vînătoare. Cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W. *Era aripa din dreapta a vînătorii.* SADOVEANU, O. XXI, 571. ♦ Pîndirea și prinderea prăzii de către unele păsări sau animale sălbatice, ori de către peștii răpitori. *Mîța spre vînătoarea șoarecelui cu totului tot dîndu-să.* CANTEMIR, I. I. I, 255. *Sub codru pe potecă Stă un urs la vînătoare.* ALECSANDRI, P. 154. *Unii pești se adună în grupuri timpurii pentru a face împreună o vînătoare.* CONTA, O. F. 329. *O, cocostîrci... Am să vă văd și anul ăsta oare Prin mlaștini de smarald la vînătoare?* ANGHEL – IOSIF, C. M. II, 73. *Numele de arete... cît și cel de cobăț... sînt folosite pentru a deosebi și alte răpitoare iuți la vînătoare.* BĂCESCU, PĂS. 213. *Uliul iese la vînătoare.* ARGHEZI S. VIII, 167, cf. DL. ♦ F i g . Urmărire (organizată și sistematică) pentru prinderea unei persoane. *Vînătoarea arapilor... la acesta sinod ce amestec au avut?* CANTEMIR, I. I. I, 67. *Patruzeci de zîle ținînd această vînătoare, nu scăpă viu nici un vinovat.* VĂCĂRESCUL, IST. 275. *Cum puseră piciorul pe pămîntul sacru, începură vînătoarea după republicani.* CARAGIALE, ap. CADE. *O parte dintre rudele lui fuseseră decapitate în timpul vînătoarei turcești de la Istambul, împotriva eteriștilor.* CAMIL PETRESCU, O. I, 207. *În toată țara începu o vînătoare sălbatică după comuniști.* STANCU, R. A. IV, 174. *Soldații au pornit la vînătoare și au pus între baionete peste o mie cinci sute de muncitori.* PAS, Z. IV, 238, cf. DL. *„Propășirea"... pune limpede în lumină atmosfera de samavolnicie, obscurantism și „vînătoare de vrăjitoare", caracteristică Moldovei în anii dinaintea revoluției de la 1848.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 4, 55, cf. DEX, V. BREBAN, D. ♦ (Învechit; atribuind calitatea ca un adjectiv) Care aparține vînătorilor, a vînătorilor. *Societatea cea vînătoare.* în CONTRIBUȚII, II, 99.

2. Pescuit **(1).** *Fiiul lui Zevedeiu... era la vînătoare împreună cu tată-său și cu frate-său, de-ș deregea mrejile.* CORESI, EV. 334. *Poroncindu-i să rămîie la vînătoarea peștelui.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 32^{v}/26. *Se întreprindea o... vînătoare.* ASACHI, S. L. II, 114, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Ieșeau la vînătoare de hamsii.* VOICULESCU, P. I, 17, cf. CIORANESCU, D. ET. ♦ (Învechit; concretizat) Ceea ce rezultă în urma pescuitului. *Zise domnul să arunce mreaja, și atîta vînătoare au fost, cîtă vru însuș făcătoriul măriei și al pămîntului.* CORESI, EV. 332, cf. 329. *Femeile și copiii... alergau cu paniere spre a culege vînătoarea de pește.* ASACHI, S. L. II, 113.

3. F i g . Căutare asiduă, perseverentă cu scopul de a obține un anumit lucru greu de dobîndit, o anumită situație etc.; vînare **(3).** *Nu e o muncă, e vînătoare... și dacă... află aurul, nu-l culeg, ci-l răpesc cu lăcomie.* AGÂRBICEANU, A. 102, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Ai vorbit adineaori de vînătoarea de zestre.* CAMIL PETRESCU, T. I, 163.

– Pl.: *vînători.* – Și: (regional) **vînătoáie** s. f.
– Lat. **venatoria.**

VÎNĂTÓI, -OÁIE adj. (Prin Ban. și prin vestul Transilv.) Vînăt **(I 1).** Cf. ALR I 31/28, ALR II 3 403/316, 3 414/2. ♦ (Despre cer) Albastru. Cf. ALR I 1 233/79, 273.

– Pl.: *vînătoi, -oaie.*
– **Vînăt** + suf. *-oi.*

VÎNĂTÓR subst. I. S. m. **1.** Persoană care vînează, care practică vînătoarea **(1);** pușcaș. *Au ucis acei vînători acel buor.* SIMION DASC., LET. 14. *Vînînd nește vînători un vînat.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 114/14. *Ieșit-au și mai la cîmpu acei vînători.* N. COSTIN, L. 173. *Acestu împărat era călăreț bun și vînător.* NECULCE, L. 43. *Fietecare vînătoriu... în pădurea cea mare întra.* CANTEMIR, I. I. I, 168. *Dragoș Vodă... unii zic că este den păstori, alții zic că den nește vînători.* R. POPESCU, CM I, 237, cf. ANON. CAR. *Fieștecare vînător îș gătește sculele și ciniile meșteșugului său.* ANTIM, O. 97. *Vînătorii... le puteau împușca pe toate pe rînd* (a. 1756). N. A. BOGDAN, C. M. 59, cf. MAN. GÖTT. *Viind vînătoriul, îl află* [pe zimbru] *încurcat și așa îl biruiește și-l ucide* (a. 1777). GCR II, 110/7. *Îl trimisă la perși, ca pre un vînători, cu epurile în spate.* HERODOT^{2}, 51. [Crocodilul]... *scoțindu-l la pămînt, îndată cu tină îi unge ochii vînătorul, că într-alt chip nu poate să-l omoare.* ib. 107. *Vlad ca ș-un leu întărîtat foarte, Ce, de vînători luat în goană..., Sare.* BUDAI-DELEANU, Ț. 170. *Au ochiat vînătoriul că să leagănă vița.* ȚICHINDEAL, F. 124/9, cf. 178/6. *Un cerb, fugind de vînători, au intrat într-o peșteră.* GOLESCU, P. 133/8, cf. LB, I. GOLESCU, C. *Se duse numai el cu boierii și cu vînătorii săi.* GORJAN, H. I, 4. *Părutu-s-au Amorul vînătoriului cel mic... Un frumos pui venetic.* ASACHI, S. L. I, 107, cf. VALIAN, V. *Vînători cu pușce înarmați.* DONICI, F. 52. *Acest feli o turturică, de lîngă soția moartă Nici nu sboară... Pînă ce nelegiuitul vînător să o omoare.* CONACHI, P. 87. *Unul din vînători, pîndind printre copaci, văzu un ce sur mișcîndu-se în depărtare.* CR (1848), 12^{3}/9, cf. ISER, POLIZU. *Vînătorul ce imitează Pe frunzuliță un glas strein, De vicleșugu-i se îngîmfează.* ALEXANDRESCU, M. 63. *Aceștia erau simpli țărani, vînători de la munte.* SION, P. 259. *Cele patruzeci lude scutelnici: pescari, răcari, vînători și dărvari, i-am împrăștiat în tot județul.* FILIMON, O. I, 101, cf. PETRI, V., PONTBRIANT, D. *Vînătorul cel mai mare o duce* [pe femeie] *la sine.* HASDEU, I. C. I, 179. *Vînătorii, fie chiar oaminii cei mai onești și mai conștiințioși, sînt toți mincinoși.* CONV. LIT. II, 50/1. *Vînătorii osteniți S-așează-n giur grămadă.* ALECSANDRI, POEZII, 139. *Nu este... lighioaie pre pămînt mai crudă decît un vînător prost.* id. O. P. 58, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 315, LM. *Șoimul, cînd se vede prins de vînători, Spun că își sfărîmă cuib și puișori.* BOLINTINEANU, P. I, 17. *Glontele vînătorului a trecut chiar pe lîngă locul unde nervul ce merge la mușchiul uneia din aripi se desparte de șira spinării.* CONTA, O. F. 441. *Un volum... care, subt un titlu pedantesc și archaic,*

spunînd vînătorilor numai lucruri ce sînt cu totul de prisos artei lor. ODOBESCU, S. III, 4. *Puşcaşi, hăitari, bătăiaşi... compuneau personalul vînătorilor din secolul trecut.* id. ib. 144. *Vînătoru-ntinde-n crîng La păsărele laţul.* EMINESCU, O. I, 174. *Vînătorul porni să bată pădurile.* CARAGIALE, O. IV, 164. *Văzură un porc mistreţ mare fugind şi un vînător alergînd după dînsul călare.* ISPIRESCU, L. 140. *Ce poate găsi un vînătoriu prin mlăştinele şi stufariile Dunării.* CONTEMPORANUL, IV, 133. *De sunteţi vînători atunci unde vă sunt vînaturile?* SEVASTOS, N. 35. *Vrea să fie vînător bun.* MARIAN, S. R. II, 233. *Schiamentul... mierlei şi ţiriitul împărăţelului le prinde vînătorilor foarte bine.* id. O. I, 139. cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., D. BOGDAN, GL., TDRG. *Conu Manole răspunde în silă, ca unuia care nu e vînător.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 154. *Se întorcea fricoasă, ... ferindu-se de privirile oamenilor, ca o căprioară... care din toate părţile e încunjurată de vînători.* AGÂRBICEANU, A. 164. *Printre factorii cari le sînt defavorabili animalelor sălbatice sînt a se socoti cu deosebire vînătorii.* PĂCALĂ, M. R. 28. *Are viziunea unor vînători preistorici.* IBRĂILEANU, S. L. 108, cf. RESMERIŢĂ, D. *Vînător posac, îşi petrecuse mai toată viaţa în Vlăsia.* M. I. CARAGIALE, C. 50, cf. CADE, BL I, 22. *Cu ciubote mari şi ude Stau la masă vînătorii.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 184. *Omul trecînd din viaţa de vînător la cea agricolă, a fost un duşman fără voie al pădurii.* SIMIONESCU, FL. 36. *Vînătorul dibaci o ademeneşte imitînd ţîţîitul şoarecelui.* id. F. R. 28. *Vînătorii serioşi dau cea mai mare grije şi fac mari sacrificii pentru obiectele de vînat.* CAMIL PETRESCU, P. 168. *Locuitorii au putut fi pescari, vînători şi păstori.* DRĂGANU, ROM. 337. *E capabil să înţeleagă stările în care se zbate adevăratul vînător în sezonul mort.* VOICULESCU, P. I, 57. *Numai vînătorilor de baştină li se dăduse îngăduinţă scrisă.* id.ib. 169, cf. DS 299. *Şi pescarului i se poate întîmpla, ca şi vînătorului, să se întoarcă acasă cu torba goală.* SADOVEANU, O. IX, 357. *Acele locuri de care vorbeşti dumneata mi se par... un rai al vînătorilor.* id. ib. XXI, 260. *Peste mirişti lung răsună chiote de vînători.* PILLAT, P. 85. *Aducea vînătorul nostru totdeauna cîte cinci, şase şi de multe ori şi mai multe* [ghionoaie]. MOROIANU, S. 40, cf. STOICA, VÎN. 28, cf. SCRIBAN, D. *Încă acum 40 ani, mai erau vînători ce foloseau corúii la prepeliţe.* BĂCESCU, PĂS. 200. *Un vînător e un om care duce viaţa sălbătăciunii, dramatică şi anevoioasă.* ARGHEZI, S. XVII, 66. *Pentr-un vînător nimic nu are preţ Ca goana cu cîini mulţi.* CĂLINESCU, L. L. 180. *Vînătorul porneşte... cu copoii lui în lunile primăverii.* VIANU, L. R. 114. *Focul în cămin... descompunea trupurile bestiale de vînători feudali în umbre bizare.* RALEA, S. T. I, 314. *Se mai păstrează capul... unei gîşte din aceeaşi specie, împuşcată... de un vînător ţăran.* LINŢIA, P. III, 84. *Arunca vorbele în golul ascultării ei, cu disperarea unui vînător urmărit de lupi.* VINEA, L. II, 80, cf. DL, DM. *Din pădure se auzeau alte răcnete teribile, anunţînd sosirea vînătorilor.* BARBU, PRINC. 144. *Vînătorul Acteon al mitologiei, sfîşiat de cîinii propriei lui haite, asmuţiţi împotrivă-i de pudica Diană, surprinsă goală.* S mai 1960, 79. *Este o glorificare a vieţii libere a vînătorilor.* IST. LIT. ROM. I, 21. *Vînătorul le vînează în clipa cînd îşi iau zborul.* ZOOLOGIA, 162. *Vînătorii se instalează... în locuri cu vizibilitate cît mai bună.* VÎN. PESC. octombrie 1962, 9, cf. CIORANESCU, D. ET. 836. *Nu este cu putinţă ca paznicul să găsească pe fiecare vînător în ziua vînătorii.* VÎN. PESC. februarie 1964, 1. *Era vînător şi nu purta ceasul la mînă să nu se strice cînd trage cu arma.* V. ROM. noiembrie 1964, 14. *Pornirea cetelor de vînători era precedată de liturghii.* PANAITESCU, C. R. 153. *În riturile arhaice practicate de triburile de vînători şi păstori... au fost reprezentate imagini în care se combinau elemente de deghizare şi pantomimă.* IST. T. I, 53. *Dacă e liberal şi tolerant şi are o inimă de vînător?* STEINHARDT, J. 351, cf. M. D. ENC. *Unul din vînătorii noştri... a început să rămînă în urma formaţiei.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 3, 63. *Cînd caii sălbatici din nord Îşi încep timid baletul lor moale, Vînătorii ascunşi Îi ţintesc în scurte şi necruţătoare rafale.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 1, 9/3, cf. DEX, V. BREBAN, D., DREV, DSR^2. *Oamenii lui iscodeau orice mişcare, travestiţi în servitori sau vînători.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 14/2. *Vînătorii... se împart în două părţi:ţinători şi bătăuşi.* H IX 309. *Tu, drept popi ai vînători Cu puşcuţe numa-n flori.* TEODORESCU, P. P. 347. *Se găsiră Alţi vînători Mai cunoscători Şi ziseră că e urmă de căprioară.* POP., ap. GCR II, 311. *O fost trii vînători Şî s-o dus la vînat.* GRAIUL, I, 338, cf. CHEST. IV 26/856, ALR I 1 213, ALR SN III h 725. *Bădiţa se lăuda Că-i vînător num-aşa.* BALADE, II, 54. *Am văzdut n'işt'e vînători aičea şi... mă t'em să nu-mpuşt'e boii.* O. BÎRLEA, A. P. I, 144, cf. ALR – M h 571, NALR – B I h 28, ib. h 29/22. *Dacă e curcă Ce sencurcă În calea vînătorului.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 455. *Leului nu i-a fost ciudă că l-a rănit vînătorul, ci că l-a lovit măgarul.* Cf. ZANNE, P. I. 503. *Sărăcia în pălăria vînătorului.* PAMFILE, C. 54. ◊ (Urmat de determinări introduse prin prep. „de" care indică felul vînatului) *Vînătorii de lei sînt mai numeroşi.* ODOBESCU, S. III, 119. *Nişte căruţe coperite cu covergi de rogójini înlăuntrul cărora să află vînători de dropii.* ARHIVA, I, 203. *Iată, părinte, junele nostru..., vînător de fiare sălbatice.* D. ZAMFIRESCU, P. 44. *În codrii seculari de molizi... se hazardează obişnuit doar vînătorii de vînat mare şi de cocoşi de munte.* BĂCESCU, PĂS. 260. ◊ (Urmat de determinări introduse prin prep. „la", indică modul, felul de a vîna) *Vînătorii la picior fiind aşa de puţini, vînatul era de o bogăţie neistovită.* SADOVEANU, O. X, 461. ◊ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Isav fu om vînătoriu şi plugariu.* PO 84/16. *Şi numele omului Naval, ... şi omul năsilnic şi rău întru isprăvi şi omul vânătoriu.* BIBLIA (1688), 214^2/58. *Copilul vînător.* ASACHI, S. L. I, 107, cf. POLIZU, CIHAC, I, 315, LM. *Numai excepţional se vede această carne pe masa săteanului, căci ţăranii vînători sînt în genere în apropierea oraşelor.* MANOLESCU, I. 263. *Reţinute într-un realism naiv de gustul nomazilor vînători şi păstori.* PÂRVAN, G. 22. *Trebuie să mă îngrijesc... să duc la locul său acest prunc vînător.* SADOVEANU, O. XIII, 186. *Agricultorul vînător... mi-a trimis o gîscă.* LINŢIA, P. III, 78. ◊ Fig. *Cupido, şăgalnicul şi zglobiul vînător de inimi, pune dragostea la cale.* ARHIVA, I, 510. *Mă uitai prin pomişori, Văzui negri ochişori... Veniţi după ei feciori, Să ne facem vînători!* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 369. ◊ *Vînătorul şi ursul* =

numele unui joc de copii. Cf. PAMFILE, J. I, 39, II, 44. *Vînătorul şi iepurele* = numele unui joc de copii. Cf. id. ib. I, 39. ◊ L o c . a d j . **De vînător** = (despre obiecte de îmbrăcăminte sau despre accesorii ale acestora) care este folosit mai ales sau în exclusivitate la vînat **(1)**; de vînătoare, vînătoresc. *Stăpînul meu se îmbrăcă în tot costumul de vînător.* ALECSANDRI, O. P. 58. *S-a găsit şi-un om ucis, îmbrăcat în haine de vînător.* DELAVRANCEA, O. II, 125. *Scoase din tolba de vînător o sticlă mare de coniac franţuzesc.* CAMIL PETRESCU, O. III, 177. ♦ Unul dintre personajele jocului numit „Vînătorul şi ursul" care se joacă la priveghi şi ale unui joc de copii numit „Ursul". *Vînătorul se trage pe vîrful degetelor de la picioare, fără de a ieşi din locul unde se află.* MARIAN, Î. 214. *Înaintea capului vînătorului e un băţ care se chiamă urs.* PAMFILE, J. I, 39. ♦ Unul dintre personajele jocului de copii numit „de-a vulpea". *Unul se face vulpe, unul vînător şi restul copoi.* PAMFILE, J. I, 51. ♦ P . e x t . Animal care pîndeşte şi prinde o pradă, o vietate care serveşte drept hrană; animal care este folosit la vînat **(1)**. *Cîinii, ogarii, coteii... pre cît sînt vînătoare, pre atîta să pot şi vîna.* CANTEMIR, I. I. I, 33. *Cînele meu... de la şase luni era vînător şi nu mă lăsase, vreme de şase ani, o singură zi fără hrană.* SADOVEANU, O. XXI, 246. *Zborul şi iscusinţa de vînător a acestui şoim au fost frumos descrise.* BĂCESCU, PĂS. 202. ◊ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Îl ştiia precum bun străjuitoriu nopţii este, căci atîta de ascuţit la simţire era, cît nu jigăniile vînătoare să poată îmbla, ce aşéşi nici frundza din copaciu peste ştiinţa lui să cadză peste putinţă era.* CANTEMIR, I. I. II, 147. *Un gligan mare s-au ivit în ţara noastră, ... ne rugăm să ne trimiţi pre feciorul tău şi voinici aleşi şi cîni vînători, pentru ca să-l putem prinde.* HERODOT[2], 17. *Cînii vînători sau căpări erau sfinţeniile ei.* BOJINCĂ, A. 103/14. *Două animale vînătoare ce-şi dispută prada.* CANELLA, V. 122. *Cele mai multe păsări vînătoare sunt constituite în societăţi.* CONTA, O. F. 329, cf. DDRF. *Cînii vînători îi ţinură de lanţuguri lîngă ei.* SADOVEANU, O. XI, 21.

2. (Şi în sintagma *vînător de peşte*) Pescar **(1)**. *Acest părearnic şi vînătoriu sărac, în loc de vînarea peştilor, mii de oameni vînă.* CORESI, EV. 333. *Au luat iar propoveduitorii evangheliii, nu păstori ca pre proroci, ci pescari şi vînători de peşte.* ANTIM, P. 3. *Dînd preste un moron, cigă sau viză mare, aceştia, ce erau spaima peştelui mărunt, opuneau o rezistenţă mare şi uneori primejduiau pe sumeţii vînători.* ASACHI, S. L. II, 114, cf. PONTBRIANT, D. *Cerem vînătorului mai bine a se murdări puţin decît să piardă toată ziua în oboseli zădarnice.* ATILA, P. 186. *După prubuluiala vînătorilor de peşte,* [lostriţa] *ar fi ca la doi coţi de lungă şi ar cîntări dincolo de douăsprezece ocale.* VOICULESCU, P. I, 45, cf. ALR I 1 738/896.

3. F i g . (Învechit; în textele religioase; şi în sintagma *vînător de oameni*) Persoană care propovăduieşte concepţiile religiei creştine; p . r e s t r . apostol. *Nu te teme, de acmu vînătoriu de oameni veri fi.* CORESI, EV. 330. *Adause pre ei Domnul vînăriei omeneşti şi apostolii vînători de oameni să-i facă făgădui-se.* id. ib. 333. *Putearnic vînătoriu era înaintea Domnului.* PO 38/20. *Veniţi după mene şi voi face pre voi vînători de oameni.* VARLAAM, C. 153. *Voi face pre voi vînători de oameni.* CHEIA, ÎN. 7[v]/10. *Acesta era uriaş vînătoriu înaintea D[o]mnului D[u]mn[e]zău.* BIBLIA (1688), 7[1]/36. *Acesta au început a fi uriiaş vînătoriu pre pămînt.* ib. 287[2]/16. *Pre d[u]mnezeescul Pavel, pre vînătoriul lumii, avînd dascal, te-ai făcut ucenic socotinţii ceii de sus.* MINEIUL (1776), 21[v1]/36.

4. (În organizarea militară din orînduirea feudală) Soldat în garda palatului domnesc; ostaş angajat pentru bani într-o armată (străină); soldat dintr-o veche unitate militară formată din pedestraşi şi călărime; (la pl.) corp de gardă. V. s t r e l e ţ . *Au ieşit şi Mihai Vodă cu siimenii şi cu streliţii, adecă cu vînătorii.* NECULCE, LET. II, 390/6. *Norocul bătăliei au rămas nehotărît pînă ce au ajuns seimenii şi vînătorii Domnului* (a. 1716). ARHIVA, I, 88, cf. GHEORGACHI, CER. (1762), 202. *Căpitanul de vănători* (a. 1820). IORGA, S. D. XXII, 16. *Gheneralul Rot au pornit un batalion din reghementul Ohoţki şi pe al 31 de vînători.* AR (1829), 30[1]/13. *Un batalion dintr-al 34-lea de vînători (iagări) apărat de focul a 22 tunuri ... au trecut dincolo Dunărea.* CR (1829), 65[1]/4, cf. I. GOLESCU, C. *Vînătorii, în număr de 1000, din cari jumătate pedestrime şi jumătate călărime.* BĂLCESCU, M. V. 591. *Înfiinţarea unui batalion de vînători numai din saşi.* BARIŢIU, P. A. II, 316. *Tunurile... băteau necontenit... în zioa d-întăi doi vănători periră.* NEGRUZZI, S. I, 173. *Nu lăsă la Telnitz decît un regiment de linie şi un batalion de vînători de Corsica.* FILIMON, O. II, 103, cf. COSTINESCU. *Un regiment de vînători plecase din capitală cu artilerie.* ALECSANDRI, T. 115. *Cînd sfanţii isnafului erau pe sfîrşite, tunurile, cu roatele îmbrăcate în paie, ajungeau în dosul palatului, în vreme ce, prin faţă, intrau conspiratorii sus, salutaţi de garda vînătorilor.* CARAGIALE, O. III, 145, cf. ENC. ROM., RESMERIŢĂ, D., CADE. *Aveau sub ordinele lor o întreagă armată de slujitori, numiţi dorobanţi, lefegii, seimeni, vînători, poteraşi.* OŢETEA, T. V. 50, cf. DL, DM, L. ROM. 1959, nr. 6, 89. *În Ţara Românească vînătorii sînt amintiţi ca o ceată de slujitori organizaţi numai în 1739.* STOICESCU, C. S. 139, cf. M. D. ENC., DEX. *Din batalionu ăla dă vînători auzam că tare puţîni soldaţ a rămas.* GRAIUL, I, 223. *Din armata-n care sînt. Unul face roşiori, Unul face-n vînători.* FOLC. MOLD. I, 142. ♦ (La pl.; mai ales în sintagma *vînători de munte*) Trupe din cadrul forţelor armate specializate pentru lupta în regiuni muntoase; (la sg.; în sintagma *vînător de munte*) ostaş infanterist special instruit, echipat şi înzestrat pentru a lupta în regiuni muntoase. *Adeseori petrecea între plăieşi, care sînt vînători de munte.* ASACHI, S. L. II, 17. *Infanteria se compune din... batalioane de vînători* (a. 1874). URICARIUL, XXII, 463. *Vînătorii români, ca vînători de munte au un mare renume.* ENC. ROM. III, 1203, cf. MINERVA, SCRIBAN, D. *Mai multe companii de armată şi de vînători-de-munte, au luat în stăpînire terenul, pentru o luptă sîngeroasă.* ARGHEZI, S. XIII, 145, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D., DREV. *Unde-i vidè morminti multi, Îs di vînători di munti.* FOLC. MOLD. II, 178. (Ca termen de comparaţie) *Păşea ca un vînător de munte prin brazdele năclăite.* REBREANU, R. II, 136. ♦ P . r e s t r . (La pl.; în evul mediu, în Moldova) Corp de oaste din satul Vînători, care, în schimbul scutirii de

bir, aproviziona curtea domnească cu vînat şi făcea de pază la Cetatea Neamţ. *Eu n-am uitat... pe răposatul Caraiman, veselul şi priceputul staroste al vînătorilor.* ODOBESCU, S. III, 14. *Satul vînătorilor domneşti rămase în urma lui Jder.* SADOVEANU, O. XIII, 70, cf. 14, DER, M. D. ENC.

5. Fig. (Cu determinări introduse prin prep. „de" sau în genitiv) Persoană care caută să obţină prin orice mijloace un avantaj, o situaţie, un post (pe care nu-l merită) sau să parvină. *O droaie de coconaşi şi de sportmeni întorşi din Paris, ... ahtiaţi vînători de zestre şi hazlii conducători de cotilioane.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 354. *Trebuie... de a nu alege vînători de deputăţie, ci numai cunoscuţi şi ştiuţi.* KOGĂLNICEANU, O. IV$_1$, 445. *Mormîntul său îl înfăţişează călare, cu mantia fluturînd, împărţitor de moarte şi vînător de biruinţă.* IORGA, C. I. I, 12. *Pentru a înlătura trîntorii şi vînătorii de femei ar trebui o mînă de fier.* id. P. A. I, 137. *Avea... destulă vreme să se îndoape cît poftea cu răţoielile... cine ştie cărui vînător de gologani.* HOGAŞ, M. N. 29, cf. CADE. *Lasă-mă cu acest vînător de zestre.* CAMIL PETRESCU, T. I, 155. *Aceştia sînt indivizii sterpi, cultivatorii frazeologiei goale, vînătorii de slujbe.* CĂLINESCU, O. XII, XVII. *Gavril devenea din ce în ce mai mult un vînător de jivine şi de femei de duzină.* VINEA, L. II, 28, cf. DL, DM, L. ROM. 1966, 334, DEX.

6. (Astron.; învechit; la sg.) Capricorn. *De va tuna în numărul vînătoriului, rîdicare şi gîlceavă va fi întru acea lature.* PARACLIS (1639), 257, cf. 253.

7. (Regional; art.; şi, adjectival, în sintagma *coteţul vînător*) Împrejmuire de nuiele sau de stuf, împletită cu papură pe mai multe rînduri, avînd la mijloc o deschidere îngustă întoarsă înăuntru, fixată într-o apă curgătoare pentru a prinde şi a păstra peştele viu. *Coteţului adevărat îi zice „vînătorul" sau „coteţul vînător".* ANTIPA, P. 545. *Peştele... să nimerească în coteţul vînător.* id. ib. 546.

8. (Iht.; regional) Avat (*Aspius aspius*). Cf. BĂCESCU, P. 57, 138.

9. (Orinit.; regional) Şoim de iarnă (*Falco columbarius aelon*). Cf. BĂCESCU, PĂS. 203.

II. S. n., s. m. (Mar.) **1.** S. n. (Calc după fr. *chasseur de sousmarins*; în sintagma) *Vînător de submarine* = navă special amenajată pentru căutarea şi distrugerea submarinelor. L. ROM. 1967, 317.

2. S. m. Marinar de la bordul unui vînător (**II 1**). L. ROM. 1967, 317.

– Pl.: *vînători, -oare.*

– **Vîna** + suf. *-tor.* Cf. lat. venatorem.

VÎNĂTORÁŞ s. n. (Depreciativ) Diminutiv al lui vînător. *Auzită de la vreun vînătoraş de modă nouă, carele... tot atît de bine cunoaşte şi numirile cele adevărate.* MARIAN, O. II, 304.

– Pl.: *vînătoraşi.*

– **Vînător** + suf. *-aş.*

VÎNĂTORÉSC, -EÁSCĂ adj. **1.** Care aparţine vînătorii (**1**) sau vînătorului (**1**), privitor la vînătoare sau la vînător, specific vînătorii sau vînătorului, de vînătoare sau de vînător. Cf. DRLU, I. GOLESCU, C., CIHAC, I, 315. *Colind răstimpii şi spaţiele, căutînd... privelişti, răsunete şi emoţiuni vînătoreşti.* ODOBESCU, S. III, 4. *În lunga lui îndeletnicire vînătorească, el ajunsese să ştie anume fiecare urs sau ursoaică de cîţi ani este.* GANE, N. 129. *Basmul vînătoresc.* ŞĂINEANU, I. 221, cf. DDRF, BARCIANU, TDRG. *Trecînd peste raportarea faptelor vînătoreşti actuale... imaginează vremi imemoriale şi misterioase.* IBRĂILEANU, S. L. 108, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Expoziţia vînătorească din Lipsca.* SIMIONESCU, F. R. 45. *Reprezentau două şcoli, una veche... şi alta nouă, vînătorească.* BRĂESCU, V. A. 62. *De atunci a început pentru mine o nouă viaţă vînătorească.* VOICULESCU, P. I, 61. *Prietinul domniei tale face în adevăr parte din breasla noastră vînătorească.* SADOVEANU, O. X, 306, cf. SCRIBAN, D. *Nu mai vorbim aici de păsările... cunoscute din diverse scrieri vînătoreşti.* BĂCESCU, PĂS. 380. *Îl învăţa îndemînările meşteşugului vînătoresc şi tainele naturii.* VIANU, L. R. 498. *Primitivul desena în peşteră cerbi şi alte dobitoace, nu îndrumat de dragostea de podoabă... ci dintr-un interes pur tehnic-vînătoresc.* BLAGA, Z. 298. *Serviciul vînătoarei... să prevină... astfel de măceluri barbare şi neomeneşti, şi cu atît mai puţin vînătoreşti.* LINŢIA, P. III, 26. *La fel... şi vestonul vînătoresc turnat pe trupul lui zdravăn.* VINEA, L. I, 98, cf. DL, DM. *Există un întreg ciclu de colinde cosmogonice, un ciclu de colinde vînătoreşti.* IST. LIT. ROM. I, 19, cf. DER IV, 875, SFC III, 260, CIORANESCU, D. ET. 836. *Vechea schemă a istoriei economiei cu trecerea de la viaţa vînătorească.* PANAITESCU, C. R. 146. *Drumeţia a fost completată cu un foc de tabără şi un dejun... vînătoresc în mijlocul pădurii.* SPORTUL, 1972, nr. 6 927. *Acest poet... este consemnat prin publicarea unor fragmente... din jurnalul său vînătoresc.* V. ROM. iunie 1973, 191, cf. M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D., DREV, DSR^2. ◊ (Popular) *Puşca cea vînătorească* = puşcă de vînătoare, v. vînătoare (**1**). *Und-aude să pocnească Puşca cea vînătorească.* RETEGANUL, TR. 14. *Iarbă vînătorească* = praf de puşcă. *Potira-l urmărea, Potiră Arnăuţească Cu iarbă vînătorească, Unde-a da se nu greşească!* ALECSANDRI, P. P. 88. ♦ P. ext. (Despre colectivităţi umane) Care are vînatul drept principala sursă de hrană; care practică vînătoarea (**1**); care este alcătuit din vînători (**1**). *Realismul care caracterizează arta triburilor vînătoreşti... este îndatorit... însuşirilor de observaţie şi îndemînare.* VIANU, E. 221. *Lăsase să se piardă cea mai minunată ocazie de a se ilustra... în lumea vînătorească din părţile acelea.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 29, 12/4. ♦ (Despre produse culinare) Care este preparat din vînat (**2**). *Salamuri diverse (elveţian, vînătoresc).* NOM. MIN. I, 463.

2. Care aparţine vînătorilor (**4**). *Lungul convoi a ieşit din Bucureşti în frunte cu steagurile vînătoreşti.* BARBU, PRINC. 208.

– Pl.: *vînătoreşti.*

– **Vînător** + suf. *-esc.*

VÎNĂTORÉŞTE adv. În felul vînătorilor (**1**), după obiceiul vînătorilor, ca vînătorii. Cf. I. GOLESCU, C., CIHAC, I, 315. *N-am iscodit niciodată viaţa, n-am pîndit-o vînătoreşte, n-am contabilizat-o, nici nu i-am dat caracterul de experienţă provocată cu dinadins în*

vederea unei eventuale întrebuinţări literare. TEODOREANU, M. U. 40. *În înfăţişare i se arătă semeţia şi-i sclipeau în aburul lunii ochii, pîndind vînătoreşte şi pieziş.* SADOVEANU, O. XIII, 217, cf. IORDAN, L. R. A. 174, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX, SCL 1979, 97.

– **Vînător** + suf. *-eşte.*

VÎNĂTORÍE s. f. **1.** (Rar) Vînătoare **(1)**; p. ext. îndeletnicirea de vînător. *Trăiia... ori cu vînătoria la cîmpi, ori cu păscăria pănă la pragurile Niprului.* M. COSTIN, O. 124. *Au căzut în boală ce să cheamă melenholia; care den svatul doftorilor siliia să se lecuiască cu vînătoria.* N. COSTIN, L. 416. *Adrian peste măsură era dat vînătoriilor.* CANTEMIR, HR. 198. *La vînătorie... eu mă pricep cam tot atîta precît se pricepea vestitul ageamiu.* ODOBESCU, S. III, 9, cf. 11. *Îmbrăţişă meşteşugul vînătoriei în locul breslei dăscăliei.* GANE, N. 130. *Vînătoria aceasta... este cu mult mai atrăgătoare, mai romantică şi mai încîntătoare.* MARIAN, O. II, 283, cf. DDRF, ALEXI, W., TDRG. *Nu se mulţumeşte cu impresia normală de trecut a vînătoriei şi a împrejurărilor ei.* IBRĂILEANU, S. L. 108, cf. CADE. *Vînătoria mea se afla evoluată de la instinct spre petrecere.* SADOVEANU, O. II, 220, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, CIORANESCU, D. ET. 836, DEX, V. BREBAN, D., DSR[2]. *Toţi voinici de călărime Şi ageri cu măiestrie La arc şi vînătorie.* SEVASTOS, N. 353, cf. MARIAN, NU. 475. ♦ (Învechit) Prinderea prăzii de către păsări sau de către animalele sălbatice. *Nu ştiţi în ce ceas va veni moartea; pentru aceea... vă străjuiţi cum să străjuieşte şi porumbul de vînătoria uliului.* NEAGOE, ap. GCR I, 167/32. *Aveau nişte paseri învăţate la vînătorie pre cari le purtau totdeauna cu dînşii.* MARIAN, O. II, 289. *Să-şi crească puii în buna tihnă a verii fără vînătorie.* POPA, V. 89.

2. (Învechit) Vînătoare **(2)**. *După acea minunată vînătorie a peştilor, au zis lui Iisus.* ANTIM, O. 60, cf. TDRG.

3. (Învechit, rar) Loc, prăvălie unde se vindea vînatul **(2)**. *Linia grădinilor era întreruptă de un şir de magazii, care se ţineau lanţ una de alta... o măcelărie, o pescărie, o păsărărie şi o vînătorie de cea mai mare curăţenie.* GHICA, S. 534.

– Pl.: *vînătorii.*

– **Vînător** + suf. *-ie.*

VÎNĂTORÍME s. f. (Cu sens colectiv) Mulţime de vînători **(1)**; totalitatea vînătorilor. Cf. CIHAC, I, 315, ALEXI, W. *Vînătorimea cunoaşte în general numai culic mare şi culic mic.* LINŢIA, P. III, 322, cf. DM, SFC III, 77. *Ridică o serie de probleme cinegetice de mare complexitate şi importanţă pentru vînătoarea şi vînătorimea ţării noastre.* VÎN. PESC. 1964, nr. 10, 11, cf. M. D. ENC., DEX.

– **Vînător** + suf. *-ime.*

VÎNĂTORÍŢĂ s. f. (Rar) Femeie sau fată care practică vînătoarea **(1)**. Cf. IORDAN, L. R. A. 186, DL, DM, L. ROM. 1977, 13. *O vizită excitantă la un armurier, şi iată pe vînătoriţa noastră.* în SCL 1979, 97. (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *După ce a ucis mistreţul, el îi înfige căpăţîna în copaciul sacru care umbreşte statua Dianei vînătoriţe.* ODOBESCU, S. III, 75.

– Pl.: *vînătoriţe.*

– **Vînător** + suf. *-iţă.*

VÎNĂTÓS, -OÁSĂ adj. (Regional; despre stil) Curgător, fluent. *Limba cînticilor săteşti e limpide, vînătoasă (curgătoare), curată şi-nţeleasă; ele ne arată hirea noastră.* JIPESCU, O. 90.

– Pl.: *vînătoşi, -oase.*

– De la **vînă.**

VÎNĂTÚC s. n. (Regional) Diminutiv al lui vînăt **(II 1)** (Panaci – Vatra Dornei). Cf. CL 1961, 461, SFC VI, 96, 186, GLOSAR REG.

– Pl.: ?

– **Vînăt** + suf. *-uc.*

VÎNĂTÚRĂ[1] s. f. (Învechit) **1.** Vînătoare **(1)**. Cf. ANON. CAR. ◊ Fig. *Adîncul vînăturii lăsînd, la trestia crucii prin credinţă ai ajuns.* MINEIUL (1776), 36[v]/29. *Nu mă tem de vînăturile vrăjmaşului, avîndu-te pre tine ajutătoare.* ib. 170[r]/17.

2. Vînat **(2)**. Cf. DL, DM. *Era obicinuit să aibă... şi cîte ceva vînătură la ospăţ.* SBIERA, P. 66, cf. F (1887), 279, CIORANESCU, D. ET. 836.

– Pl.: *vînături.*

– **Vîna** + suf. *-ătură.*

VÎNĂTÚRĂ[2] s. f. (Învechit) Vînătaie **(1)**. *Lovitura biciului face vînături, iară lovitura limbii va frînge oase.* BIBLIA (1688), 678[1]/26. *Peste vînături i-aş pune plastor.* PANN, E. V, 132/9.

– Pl.: *vînături.*

– **Vînăt** + suf. *-ură.*

VÎNĂŢÁLĂ s. f. v. **vineţeală.**

VÎNĂŢÁUĂ s. f. v. **vineţel.**

VÎNĂŢEÁ s. f. v. **vineţel.**

VÎNĂŢEÁLĂ s.f. v. **vineţeală.**

VÎNĂŢÍ vb. IV v. **vineţi.**

VÎNĂŢÍE s. f. v. **vineţiu.**

VÎNDALÁC subst. v. **vîndălac.**

VÎNDALÁG subst. v. **vîndălac.**

VÎNDALÓJ s. m. v. **vîndălog.**

VÎNDĂLÁC subst., adj. **I. 1.** S. m. (Transilv. şi prin Munt.) Cantitate de fîn învălătucit, obţinută din brazdele de fîn adunate cu grebla (pentru a face căpiţe). Cf. PAMFILE, A. R. 159, JAHRESBER. XIX-XX, 96, DA I_2, 594, DL, DM, TAMÁS, ET. WB. 862. *Coardă şi vîndălag se zice fînul adunat într-un şir lung, care apoi se face boaghe.* VICIU, GL. 35, cf. id. S. GL., CV 1952, nr. 5, 40, ALR II

4 326/250, ALR SN I h 129, MAT. DIALECT. I, 102. ♦ (Prin Transilv.; adverbial; şi, Mold., prin Munt. şi prin Dobr., în loc. adv. **de-a vîndălacul**; în legătură cu verbe de mişcare) De-a rostogolul, v. rostogol **(I 1).** *Să-i dai o palmă grecului boierit, să se ducă de-a vîndălacu!* D. ZAMFIRESCU, O. II, 230. *Conducerea o fac cu picioarele. Se întîmplă că greşesc, şi atunci sania se întoarce cu capul înapoi ori se răstoarnă, şi copiii merg de-a vîndălacul pînă se opresc.* PAMFILE, I. I, 73, cf. 137, SCRIBAN, D., DL, DM, CIORANESCU, D. ET. *Scaraoschi o zbughi la fugă şi mai şchiopătînd, mai de-a vîndălacul, se văzu şi-n iad.* ŞEZ. IX, 70. *Nora cea mai mică, dîndu-se şi ea de-a vîndălacu, se face un măr nemaipomenit de frumos.* POP., ap. CADE. *Vin vântălog.* VICIU, GL. 88, cf. I. CR. VII, 51. *Cînd eram copii ne dădeam de-a vîndalacu pe deluşorul de la biserică.* Com. din PIATRA-NEAMȚ. *Pe la jumătatea muntelui, am alunecat pe o piatră şi m-am dus de-a vandalacu.* ib., cf. COMAN, GL., ALR I 367/588.

2. Subst. (Regional; în forma *vîndalag*) Sul **(II)** (Băniţa – Petroşani) Cf. A III 18.

3. S. m. (Regional; în forma *vîndălag*) Mănunchi de crengi legate cu o nuia, folosit pentru a astupa ceva (Sebeşel – Sebeş). Cf. LEXIC REG. II, 104.

II. Adj. (Regional; în forma *vîndălag*; mai ales despre purcei) Rotund **(I 2)** şi rotofei (Sibiel – Sibiu). Cf. LEXIC REG. II, 64.

– Pl.: *vîndălaci.* – Şi: **vîndălág** subst., adj., **vîndalác, vîndalág** (A III 18) subst., **vîntălág** (CV 1952, nr. 5, 40, ALR II 4 326/250, ALR SN I h 129/250, MAT. DIALECT. I, 102; pl. şi n. *vîntălaguri*, MAT. DIALECT. I, 102), **văndălág** (LEXIC REG. II, 104) s. m., **văntălág** (JAHRESBER. XIX – XX, 96,VICIU, S. GL.), **văntălóg, vandalác** subst.

– Etimologia necunoscută. Cf. vălătuc, vîntălău[2].

VÎNDĂLÁG subst., adj. v. **vîndălac.**

VÎNDĂLÁJ s. m. v. **vîndălog.**

VÎNDĂLÓG s. m. (Transilv.; mai ales la pl.) Fire de cînepă nedezvoltate (rămase pe cîmp după recoltat). Cf. COMAN, GL., CL 1968, 70, A II 6, LEXIC REG. II, 103.

– Pl.: *vîndălogi.* – Şi: **vîndălăj** (CL 1968, 70), **vîndalój** (COMAN, GL., CL 1968, 70) s. m.

– Cf. vălog[1].

VÎNDÚT, -Ă adj., s. f. **1.** Adj. (În opoziţie cu cumpărat; despre bunuri, proprietăţi etc.) Care a fost înstrăinat în schimbul unei sume de bani; (despre mărfuri) care a fost oferit (pe piaţă **I 2)** ca obiect de comerţ în schimbul unei sume de bani; (regional) petrecut **(5).** Cf. vinde **(1).** *Se oferă a-i răscumpăra averea vîndută.* IORGA, P. A. II, 174, cf. RESMERIŢĂ, D. *Moşia vîndută era dată altcuiva, numai să nu fie Pană între copărtaşii din obşte.* PANAITESCU, O. Ţ. 185. ◊ Fig. *Ştiinţa înşelătoare, ştiinţa mincinoasă în locul a cei adevărate vîndută.* CANTEMIR, I. I. I, 22. *Niciodată poeziei armonia cea vîndută La ambiţios nevrednic n-a da laudă necăzută.* ASACHI, S. L. I, 74. *Cîte vieţi distruse, cîte conştiinţe nimicite, cîte onestităţi vîndute, pentru a ajunge acolo unde străluceşte luxul nebun al milionarului.* GHEREA, ST. CR. II, 316. ◊ Expr. **Dator-vîndut** = plin de datorii. *Unii au cîte un pogon, alţii cîte o jumătate de pogon, alţii şi nicidecum nu au – încît şi-au mîncat şi vitele ce le-a avut, pîn şi cămăşile şi-s datori-vînduţi cu totu, pă mălai* (a. 1843). DOC. EC. 782. *Sărac lipit, dator-vîndut..., hulit şi arătat cu degetul, el rămînea netulburat, îşi păstra înfumurarea, ifosele.* M. I. CARAGIALE, C. 121. ◊ (Substantivat) *S-au văzut nevoit a vinde, una după alta, vitele, turmuşoara... Cînd va răscumpăra cele vîndute, cînd va plăti datoria.* ASACHI, S. L. II, 277. ♦ (Mai ales în epocile sclavagistă şi feudală; despre sclavi, robi, iobagi etc.) Care a trecut în posesiunea altui stăpîn (în schimbul unei sume de bani). *Cela ce va vinde feciorul sau robul altuia cade-i-să să dea şi preţul ce au luat îndoit părinţilor sau stăpînului acelui rob vîndut.* PRAV. 36. *Pînă a se mazili, a luat mare somă de bani de pre la boierii cei mari..., adeverind că le va da banii, şi nimărui n-au mai dat; şi au rămas toţi vînduţi şi îndatoriţi, plîngînd şi cerşindu-şi banii.* MUSTE, LET[2]. III, 72. ◊ (Substantivat) *Au fost casă de megiaşi, de vînduţi fără de feciorii lor* (a. 1723). IORGA, S. D. XXI, 312. ♦ Fig. Care a făcut un compromis moral pentru un avantaj (material). *Ce vreţi să răspund la atîta nemernicie?... Un om vîndut eu?... Poate fi cumpărat un om ca mine?* CAMIL PETRESCU, T. II, 595. *Stere şi-a îndeplinit misiunea, pacificînd lucrurile, izbutind să-l absolve pe Goga de acuzaţia de vîndut mituit.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1999, nr. 1, 9/1.

2. Adj. Care a fost trădat sau denunţat, pîrît (pentru bani sau pentru un avantaj material). Cf. vinde **(2).** Cf. RESMERIŢĂ, D.

3. S. f. Fig. (Învechit) Prostituată **(1).** *Ziditi din dărmături gigantici piramide Ca un memento mori pe al istoriei plan; Aceasta este arta ce sufletu-ţi deschide Naintea veciniciei, nu corpul gol ce rîde Cu mutra de vîndută, cu ochi vil şi viclean.* EMINESCU, O. I, 60.

– Pl.: *vînduţi, -te.*

– V. **vinde.**

VÎNEÁŢĂ[1] s. f. (Prin Olt.) Vînă **(II 2).** Cf. L. ROM. 1978, 302, LEXIC REG. 88.

– Pl.: *vîneţe.*

– **Vînă** + *-eaţă.*

VÎNEÁŢĂ[2] s. f. (Prin Olt.) Suprafaţă plană de pămînt situată într-o depresiune. V. zăpodie **(1).** *Mai spre stînga nişte tufe mari de soc, iar spre vîneaţă tufe dese şi mari de hrean.* AL LUPULUI, P. G. 23, cf. ALR II 5 058/836.

– Pl.: *vîneţe.*

– Etimologia necunoscută.

VÎNETÁRE s. f. v. **vînătare.**

VÎNEŢEÁ s. f. v. **vineţel.**

VÎNEŢÍCĂ s. f. v. **vineţel.**

VÎNEŢÍRE s. f. v. **vineţire.**

VÎNEȚÍT, -Ă adj. v. **vinețit.**

VÎNGĂU s. m. (Iht.; prin Dobr. și prin sud-estul Munt.) Avat *(Aspius aspius).* Cf. ANTIPA, P. 793, BĂCESCU, P. 57, H II 299, VII 357, 483, XIV 416.
– Pl.: *vîngăi.* – Și: **vînhău** s. m. H XIV 416.
– Etimologia necunoscută. Cf. v î l c a n [1].

VÎNHĂU s. m. v. **vîngău.**

VÎNIȘOÁRĂ s. f. v. **vinișoară.**

VÎNJ s. m., s. n. (Atestat prima dată în 1620, cf. D. BOGDAN, GL.) **1.** s. m. (Bot.; popular) Velniș (*Ulmus laevis*). Cf. GHIBĂNESCU, S. I. XXI, 218, GRECESCU, FL. 514, 740, TDRG, CADE. *În Dobrogea... crește vînjul.* SIMIONESCU, FL. 44, cf. SCRIBAN, D., LTR[2], CL 1957, 301, DL, DM, BORZA, D. 175, 302, FLORA R. P. R. I, 338, DER. *În rosturile dintre cărămizi își fac veacul șopîrle scorțoase, confundîndu-se cu vînjii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 6, 14/1, cf. M. D. ENC., DEX.
2. S. m. (Învechit) Flexibilitate, elasticitate. Cf. LB, VALIAN, V., CIHAC, I, 447, LM, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE.
3. S. n. Putere, forță, vigoare. Cf. TDRG, CADE. *Aveau... doi cai roibi mărunți, dar tari și plini de vînj, ca doi smei.* SADOVEANU, O. I, 557, cf. SCRIBAN, D., DL, DM. ♦ (Adjectival) *Aveau ades lopătarii, pe brațele lor vînje, chipuri și semne felurite, arse cu fierul.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 198.
4. S. m. (Prin Bucov.) Om tare, puternic. Cf. LEXIC REG. 111.
5. S. n. (Prin Olt. Și prin Munt.) Unealtă care servește la ridicarea unor greutăți. Cf. ALR II/I MN 151, 3 936/791, ALRM II/I h 408/791, UDRESCU, GL.
– Pl.: (m.) *vînji* și (n.) *vînjuri.*
– Din v. sl. **вѫжь.** Cf. bg. **в ъ ж е .**

VÎNJĂȚEÁ adj. f. (Regional; în ghicitori) Flexibil, elastic. *Nuielușă vînjăța Înconjor lumea cu ea* (Gîndul) PAMFILE, C. 24, cf. PASCU, C. 45. *Nuielușă vînzățea Ocolesc țara cu ea* (Gîndul). ȘEZ. VII, 102.
– Pl.: *vînjățele.* – Și: **vînzățeá** adj. f.
– **Vînj** + suf. *-ățea.*

VÎNJÍ vb. IV. T r a n z . (Învechit) A îndoi, a apleca. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LM.
– Prez. ind.: *vînjesc.*
– V. **vînj.**

VÎNJÍU adj. m. (Regional; cu sens neprecizat, probabil) Care se aseamănă vînjului **(1)** (Zăvoeni – Drăgășani). Cf. H XVI 40.
– Pl.: *vînjii.*
– **Vînj** + suf. *-iu.*

VÎNJÓL s. n. v. **vînzol[2].**

VÎNJOLÍ vb. IV v. **vînzoli.**

VÎNJÓS, -OÁSĂ adj. **I. 1.** (Despre ființe, despre corpul lor sau despre părți ale corpului) Care este puternic, viguros; care are o constituție solidă; care are mușchii puternici, bine dezvoltați; musculos. V. t a r e , v a j n i c , v i g u r o s , v o i n i c , (regional) p u l p o s . Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Un om vînjos, tare; cum să nu-l cunosc.* NEGRUZZI, S. III, 215. *Se lupta acuma în disperare, apucînd și el pe urs brățiș, cu vînjoasele și puternicele sale mîini.* SION, P. 163. *Ziua, Peleșul lucrează cît un uriaș vînjos.* ALECSANDRI, POEZII, 656. *El cîrmi într-acolo și, grăbind lopătarea cu ale sale brațe vînjoase, ... sosi în sfîrșit la malul dorit.* ODOBESCU, O. I, 145. *E un om drept ca bradul, vînjos și ușurel la* mers. CARAGIALE, O. II, 303. *Vin apoi flăcăii cu brațe vînjoase.* SLAVICI, O. I, 238. *Țugulea însă încălecă pe calul smeului celui mic, căci era mai vînjos.* ISPIRESCU, L. 317. *În toată voinicească și puternica încordare a picioarelor ș-a trupului lor vînjos, au ceva din măreția statuelor antice.* VLAHUȚĂ, R. P. 203. *O scenă de viață rustică, în care ni se arată corpurile vînjoase ale țăranilor.* CONV. LIT. XXII, 52, DDRF. *Coarda arcului nu se rupsese și trebuia numai să se arate mîna vînjoasă care să-l poată întinde.* XENOPOL, I. R. III, 145, cf. BARCIANU. *Roibul lui nebun a sărit peste gardu-nalt de-un stînjen domnesc și cetluit în pulpe vînjoase, de oțel, zbura sălbatec.* SANDU-ALDEA, U. P. 16, cf. ALEXI, W. *Muscelenii aceștia cu fața rotundă, ochii negri și trupul vînjos, au toropit pe ungurii Măriei sale, puternicului crai Sigismund.* IORGA, P. A. I, 94. *Să le văd închegîndu-se-n lanț Vînjoasele brațe rotunde.* GOGA, POEZII, 30, cf. TDRG. *Bună sabia? Ascuțită?... Și dreapta vînjoasă?* DELAVRANCEA, O. II, 134. *Trupul vînjos al omului de patruzeci de ani își luă deodată o ținută regească.* AGÂRBICEANU, A. 118. *Fusesem pe coclauri cu un mare naturalist, mititel și iute ca un titirez și vînjos ca o vargă de oțel.* HOGAȘ, M. N. 99. *Pușcașul e vînjos ca un carpen.* SOVEJA, O. 23. *Vru... să se arunce în brațele lui vînjoase și ocrotitoare.* REBREANU, I. 41, cf. RESMERIȚĂ, D. *Era un om nu prea înalt, ... cu brațe lungi, cu mîini nepotrivit de mari și de vînjoase pentru statura lui.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 184, cf. CADE. *Era voinică Agripina, tînără și vînjoasă.* GALACTION, O. 163. *Drept sape servesc labele de dinainte, scurte, vînjoase... cu unghii ascuțite.* SIMIONESCU, F. R. 12. *Se apropie, întinzînd amîndouă mîinile, scurte și vînjoase.* C. PETRESCU, C. V. 188. [Mihail], *cu spatele lat și brațele vînjoase, privește în gol.* SAHIA, N. 39. *Cu mîinile-i vînjoase vagmistrul țintui locului doi vlăjgani.* VOICULESCU, P. II, 147. *În dreapta lui vînjoasă fulgera un hanger.* SADOVEANU, O. I, 56, cf. SCRIBAN, D. *Îmi lăsase o amintire de neuitat... preciziunea mișcărilor trupului său rămas vînjos și tînăr.* OPRESCU, S. 133. *Și labele vînjoase ți-s Ca bîta călușarilor ce te-au trimis.* ARGHEZI, VERS. 694. *Înnodă mîinile gingașe Lîngă grumazul meu vînjos.* CĂLINESCU, L. L. 115. *Mîna ascultătoare, deși vînjoasă, urmează acum linia interioară a marilor intenții de compoziție.* BLAGA, Z. 307. *Hălci imense de carne... dispar în gheena deschisă între cele două vînjoase maxilare.* RALEA, S. T. I, 278. *Avea ochii mai ageri, brațele mai vînjoase, mijlocul mai mlădios.* STANCU, R. A. III, 261. *Un braț vînjos o smulse din șa.* V. ROM. august 1954, 73. *E un tînăr cu umerii lați, vînjos.* CONTEMP. 1954, nr. 390, 4/3. *Erau oameni vînjoși, cu pieptul larg, răsuflînd ca niște bivoli.* TUDORAN, P. 212,

cf. DL. *Ieși un individ scund și vînjos... care îl întrebă pe maior ce dorește.* PREDA, DELIR. 229. *Mic, îndesat și vînjos se repezi la ușa unei lemnării de unde veni, urlînd, cu săcurea ridicată.* T. POPOVICI, S. 407, cf. DM. *Ieșiți la arat... Palma vînjoasă rotindu-se, toarne Mănoasă sămînță.* LABIȘ, P. 42. *Brațele sînt scurte și vînjoase.* ZOOLOGIA, 188. *Era cum îl știam: voinic și vînjos.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 12. *Un bour tînăr... Își rupse unul dintre coarne În pieptu-mi matur, dar vînjos.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 11/3, cf. M. D. ENC. *Apuca de după cap pe băiet. Băietul, cam vînjos, se smuncea.* CONTEMPORANUL, VII 1, 467, cf. ALR II/I h 86. ◊ (Cu determinări introduse prin prep. „la") *El era cel mai vînjos la trup și mai dibaci la minte.* GANE, N. I, 61. ◊ (Prin extensiune) *Huma este bună pentru pămîntul răcoros, vînjos și acru.* LITINSCHI, M. 23/24. *Toți cu grăbite puteri își încoardă vînjoasele arcuri.* COȘBUC, AE. 98. *Se ridica vînjoasă în construcții arbitrare.* LOVINESCU, S. II, 25. ♦ (Despre musculatură) Care este bine dezvoltat. *Vacile și boii, de coloare mai mult sură, cenușie, decît albă curată, au coarnele mici și musculatura vînjoasă.* PĂCALĂ, M. R. 290. ♦ Care este plin de vitalitate, sănătos, robust. *Pe locurile acestea despădurite se întindeau altădată codrii întunecați ai băștinașilor... din umbra cărora ieșeau triburile vînjoase ale costobocilor.* D. ZAMFIRESCU, P. 157. *Marile lui însușiri veneau din vînjosul trunchi țărănesc ardelean.* IORGA, P. A. II, 88, cf. C. PETRESCU, A. 315, DL, M. D. ENC. ♦ (Învechit) Solid[2] **(1),** tare **(A I 1).** *Și, fiind vînjos mortul, pentru că era smolit, poronci Camvis lucru nu bun.* HERODOT[2], 142. ♦ (Prin lărgirea sensului; glumeț; despre vinuri) Care are o concentrație mare de alcool. *Starețul... îl îndruma către vinurile bărbătești, vînjoase, cu voinicie în ele.* VOICULESCU, P. I, 132.

2. Fig. (Despre oameni) Care este înzestrat cu forță morală, cu tărie de caracter, curaj. *Ridicat de jos, din gloata vînjoasă a muncii,... Delavrancea e firea cea mai aleasă și mai aristocratică.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 510. *Nu pot crede ca un om așa vînjos Să se schimbe așa de iute și să cadă-atît de jos!* DAVILA, V. V. 36. *Un bătrîn foarte bătrîn și foarte vînjos... face liniște.* IORGA, P. A. I, 156. *Se sui prudentă, dar vînjoasă, pe scara cu balustrada ruptă.* CĂLINESCU, S. 32, cf. DL, L. ROM. *Înfipt între stînci și mai mare ca toate, zeul dacilor, vînjosul bărbat și rege, Zamolxe.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 29, 6/2. ♦ (Despre manifestările, creațiile etc. oamenilor) Care exprimă, trădează energie, dîrzenie, hotărîre, tărie. *Coborîse Moldova la înjosirea la care, cel puțin după lupte vînjoase, căzuse și Muntenia.* XENOPOL, I. R. III, 45. *Era conștiința soartei noastre comune, care revolta viața vînjoasă și violentă din el.* D. ZAMFIRESCU, T. S. 100. *Atîta vînjoasă credință, atîta naivitate, răsturnau orice plan de apărare.* id. A. 151. *Amîndouă aceste porniri, atît de diferite, merg paralel, cele mai de multe ori în despicare deschisă, excitîndu-se reciproc, pentru creațiuni nouă tot mai vînjoase.* BLAGA, Z. *Din cîntece pierdute pînă astăzi Și din puterea visului vînjos Ai închegat cu palme bătucite, Minunea de la Argeș.* LABIȘ, P. 19. ◊ (Adverbial) *Din pumnul strîns vînjos Cuțitul a căzut.* COȘBUC, F. 75. *Îi tremurau ca varga brațele strînse vînjos în mîinile tari ale celor doi jandarmi.* POPA, V. 239. *Demirgian... înota vînjos în apă dulce și curgătoare.* CĂLINESCU, B. I. 428. *De-aș fi stejar pe culme cu vinele-n pămînt, M-aș ridica vînjos spre cer.* STANCU, C. 68.

3. (Învechit și regional; despre carne) Care este mai consistent decît în mod obișnuit; care are vine multe; tare **(A I 1);** vîrtos. *Oricît de mare și de vînjoasă carnea le-ar fi, decît stîrvul împuțit tot mai dulce este.* CANTEMIR, I. I. I, 59, cf. ALEXI, W., TDRG, ALR SN IV h 1 127, ALRM SN III h 944.

4. (Regional; despre vaci) Care se mulge greu. Cf. REV. CRIT. IV, 86.

II. (Despre copaci, despre părțile lemnoase ale plantelor etc. sau despre obiecte din lemn) Care este rezistent la rupere, care are o consistență solidă, sănătos, robust. *Rădăcini... groase, sănătoase și vînjoase.* I. IONESCU, C. 239. *El se sprijine pe un baston gros și vînjos, cu vîrful de fier.* I. NEGRUZZI, N. I, 203. *Pe costișele soroșe se întinde vînjoasa viță.* REV. CRIT. I, 411. *Măgarii... smulg lacomi iarba vînjoasă.* IORGA, P. A. I, 113. *Nu era un om, cu o energie acumulată, un copac vînjos.* ANGHEL, PR. 56. *Cu vînjoasele noastre bețe de drum, începurăm a descrie cercuri de apărare.* HOGAȘ, DR. I, 56 *Un alunaș... ajunge tufa de crenguțe mlădioase și vînjoase.* SIMIONESCU, FL. 10. *Lipsea vegetația vînjoasă, verdele crud al copacilor... care dă o înfățișare pitorească pînă și celor mai nevoiașe cocioabe.* C. PETRESCU, A. N. 315. *Era un trunchi gros și vînjos.* VOICULESCU, P. II, 183. *Încet, fără nici o grabă, scoase de pe leasa carului o bîtă lungă, vînjoasă.* DAN, U. 280. *Sub nucul cel vînjos Căprițele trăiesc ca-n Canaan.* CĂLINESCU, L. L. 94. *Vițe verzi sugrumă Casele-n lăstari sălbatici Și vînjoși.* BLAGA, POEZII, 10. *Un stejar vînjos, Rămuros și scorburos.* V. ROM. septembrie 1954, 65. *Meșterii au ales întîi un stejar vînjos, tăiat din pădure.* TUDORAN, P. 105, cf. DL, M. D. ENC. *Foaie verde lemn vînjos, Drum în sus și drum în jos.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 206. *C-o vărguță de stejar... Supțirică și vînjoasă.* MARIAN, H. 179. (Adverbial) *Flori sălbăticite și proletarizate săltaseră vînjos printre scaieți.* C. PETRESCU, C. V. 300. ♦ (Regional; despre mere) Cărnos (Furcenii Vechi – Tecuci). Cf. ALR II 6 065/605.

III. (Învechit) Care este elastic, flexibil, mlădios. Cf. LB, ISER, CIHAC, II, 447, LM, BARCIANU.

– Pl.: *vînjoși, -oase.*

– **Vînj** + suf. *-os.*

VÎNJOȘÁ vb. I. Tranz. (Rar; complementul indică părți ale corpului sau corpul omenesc) A face să fie vînjos; a întări, a fortifica. Cf. TDRG, DL, DM, DEX. *Așa de tare își vînjoșase trupul încît întrecea pe amîndoi frații săi.* SBIERA, P. 99.

– Prez. ind.: *vînjoșez.*

– De la **vînjos.**

VÎNJOȘÉNIE s. f. Putere, forță, vigoare, tărie; vînjoșie. *Arborii să aibă mai multă vînjoșenie.* CAMILAR, N. II, 366, cf. DL, DM, DEX, SFC II, 103.

– Pronunțat: *-ni-e.* – Pl.: *vînjoșenii.*

– **Vînjos** + suf. *-enie.*

VÎNJOŞÍE s. f. Vînjoşenie. Cf. BARCIANU, CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, CIAUŞANU, V. 9. ◊ Fig. *Puţini îşi păstrează vînjoşia sufletească pînă la adînci bătrîneţe.* SLAVICI, ap. CADE.

– Pl.: *vînjoşii.*

– **Vînjos** + suf. *-ie.*

VÎNÓS, -OÁSĂ adj. **I. 1.** Care are vinele **(I 1)** proeminente; care are muşchii tari; p. ext. puternic, viguros, vînjos; energic. *Mîinile lui era vînoase, palmele late.* HALIMA (1783), 209^{r}/6, cf. KLEIN, D. 452. *Văzînd varvarii pre romanii cei din Dachia că sînt oameni vînoşi şi inimoşi,... i-au rugat ca să stea cu dînşii şi împreună să meargă asupra ţerilor celor de sub împărăţia romanilor.* MAIOR, IST. 34/8. *Mîinile sale cele vînoasă purta o măciucă... groznică.* BELDIMAN, N. P. I, 100/5, cf. DRLU, LB. *Cu mîna sa vînoasă el zguduie greu poarta.* HELIADE, O. I, 317, cf. I. GOLESCU, C. *Avea mînile groase şi foarte vînoase.* GORJAN, H. IV, 99/18, cf. VALIAN, V., POEN. – AAR. – HILL, V. II, 792^{2}/11, ISER. *În a sa vînoasă mînă greu buzdugan răsucea.* C. STAMATI, P. 207. *Deştept la minte... şi de o tărie fizică robustă, spătos şi vînos.* BARIŢIU, P. A. I, 596. *O mînă neagră şi vînoasă îl apucă de mîneca surtucului.* RUSSO, S. 17. *Tata m-a luat În braţele-i vînoase.* NEGRUZZI, S. II, 71, cf. POLIZU. *Sus la uşă, la sala mare, Se plimbă altul vînos şi tare.* BOLLIAC, O. 151. *Costan... mă ţinea cu braţul său cel vînos.* SION, P. 228. *Suita călătorilor fu încongiurată de vreo cîţiva flăcăi scurţi de stat, vînoşi şi înarmaţi pînă la dinţi.* FILIMON, O. I, 157, cf. PETRI, V., PONTBRIANT, D. *Ion Vodă... va înarma braţele vînoşilor bulgari.* HASDEU, I. V. 137. *Maioritatea s-ar stinge cu timpul, conservîndu-se numai indivizii... cei mai peptoşi şi mai vînoşi.* id. I. C. I, 248, cf. FROLLO, V. 614. *Om nalt de stat, vînos în braţe şi cu mustăţile de-un cot.* ALECSANDRI, O. P. 52, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 314, LM. *Trebuinţa cere să aibă rumânu la bătătura lui şi armăsar dă sămînţă pietros, vînos, voinic.* JIPESCU, O. 49. *O singură şuviţă de păr atîrna în jos pe ceafa-i lată şi vînoasă.* ODOBESCU, S. I, 173. *Ercule nu slăbi pe Idra de la Lerna nici cît ai da cremene, ci o ţinea strîns în braţele sale cele vînoase şi legate, de s-o rupă în două şi să-i plesnească ochii.* ISPIRESCU, O. II, 321. *Un trup mijlociu, vînos, sprinten la mişcări.* VLAHUŢĂ, S. A. III, 298, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., PUŞCARIU, ET. WB., TDRG. *Braţele vînoase şi lungi ieşeau, goale, pînă la coatele noduroase, din cămaşa înnegrită.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 159, cf. 288, RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Celălalt, mai subţirel, mlădios, dar vînos, deşi nu părea voinic.* VOICULESCU, P. I, 276. *În spetele-i late,... în braţele vînoase, în mînile cu palme mari, se simţea o putere uriaşă.* SADOVEANU, O. IV, 481, cf. BL V, 116, SCRIBAN, D. *Să poftească! răspunse tovarăşul, un pipernicit cu gîtul vînos.* ARGHEZI, S. XVI, 183. *Un picior gol, vînos, ieşea afară din plapomă.* CĂLINESCU, E. O. I, 301. *Vînos, de părea răsucit din fire de fier călit, era iute foc.* CAMIL PETRESCU, O. I, 13. *Caii ăştia de Banat sînt vînoşi şi ţin la drum.* id. ib. II, 149. *Marin Iepure... e mai mărunt decît mine, dar... mai puternic, mai vînjos, mai vînos.* STANCU, D. 73, cf. id. R. A. IV, 61. *Patru hamali vînoşi, cu piepturile goale, luau în spinare şi sub braţe tot ce le cădea la îndemînă şi porneau în fugă spre ieşire.* V. ROM. martie 1954, 14. *Slab, şlab, dar eşti vînos! – spuse cu admiraţie.* ib. aprilie 1957, 76, cf. DL, DM. *Ceafa vînoasă i se resfrînse peste dunga strîmtă a cămăşii.* V. ROM. septembrie 1960, 29, cf. CIORANESCU, D. ET. 9268. [Tata] *era stîngaci. Nu voinic, pe cît mi-l aduc aminte; numai vînos şi îndemînatic.* V. ROM. ianuarie 1966, 44, cf. M. D. ENC., DEX, DSR, L. ROM. 1992, 475. *Lasă-n urmă-ţi teamă, Că te ieu pe seamă Istor braţe groase, Groase şi vînoase.* ALECSANDRI, P. P. 64. *El a mas pe la coşare Cu vînăta cea frumoasă, Iapă scurtă şi vînoasă Cu dungi negre pe spinare.* id. ib. 129. *De ostaşi e ocolit, De ostaşi ţepeni, vîrtoşi, Români tineri şi vînoşi.* TEODORESCU, P. P. 478. *Se repezi Irimia ca o săgeată... şi mi ţi-o prinse de mijloc cu braţele lui vînoase.* STĂNCESCU, B. 272, cf. ALR II/I h 86. *Du-te tu, că iej mai vînos.* O. BÎRLEA, A. P. II, 568, cf. ZANNE, P. II, 469. ◊ (Prin extensiune) *Avea o statură uriaşă, o constituţiune vînoasă, o înfăţişare bărbătească, în care se vedea că fierbe puterea.* HASDEU, I. V. 11. *Naţionalitatea georgiană, din care migrelianii sînt o ramură, nu poate fi de aceeaşi ginte cu anticii fasiani,... ci derivă dintr-o altă tulpină mai vînoasă, mai vivace, mai rezistinte.* id. I. C. I, 173. ◊ (Prin analogie) *Tras mai lîngă marginea ogrăzii, către casa vecinului, smochinul înalţa un trunchi subţirel, dar vînos, în care se deosebea o putere ascunsă.* V. ROM. iunie 1958, 28. ◊ Fig. *Împotriva acelora... carii... evghenia romanilor din neamul elinilor a fi... tăgăduiesc, puţinele şi vînoase dovede vom aduce.* CANTEMIR, HR. 101. *Peste putinţă iaste... în cît de ascuţită şi vînoasă socoteala-ş, cevaş timp şi slăbănog să nu amestece.* id. ib. 114. *Vorbind despre stilul strîns şi despre cel întins trebuie asemenea să aducem aminte că în multe întîmplări aceste două feluri de stil se aseamănă cu stilul vînos şi stilul cel slab.* HELIADE, O. II, 22, cf. 266. *Avea o fericită înlesnire la scris, un stil bogat şi vînos.* VLAHUŢĂ, ap. TDGR. ◊ (Adverbial) *Braţul lui împumnă fierul şi mai vînos.* HELIADE, O. I, 181, cf. 315.

2. (Despre carnea de proastă calitate) Fibros; cu zgîrciuri. Cf. DDRF, RESMERIŢĂ, D., ALR SN IV h 1 127, ALR M SN III h 944.

3. (Rar) Care are vine **(II 4)** numeroase. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. II, 792^{2}/6, COSTINESCU, LM, ŞĂINEANU, D. U. *Acolo mi l-a bătut... toată ora pe buburoşenia noduroaselor, prăfuitelor şi vînoaselor scînduri.* CIAUŞANU, R. SCUT. 34, cf. SCRIBAN, D.

4. (Regional; în sintagmele) *Strugure vînos* sau *poamă vînoasă* (şi substantivat) = varietate de struguri cu boabele mari, tari, de culoare neagră. Cf. HEM, 755, JIPESCU, O. 53, NUŢĂ, D. I, 354.

II. (Astăzi rar) Venos **(1).** *Închizîndu-să limburuşul de la uşa vînoasă, nu poate sîngele napoi se meargă.* ANTROP. 93/23. *Acesta este drumul sîngelui vînos sau negru.* ib. 94/6, cf. 110/3, POEN. – AAR. – HILL, V. II, 792^{2}/11. *Vîna cava de jos este acel mare trunchi vînos ce aduce sîngele la inimă din toate părţile trupului.* KRETZULESCU, A. 423/3. *Ţesătura vînoasă cea vezicală este la femeie mult mai puţin dezvoltată decît la bărbat, şi nu să află alcătuită decît de cîteva rămuri.* id. ib. 429/3, cf. 416/1, 418/10. *Va alerga la întrebuinţarea alcoolului camforat în verce caz de... ameninţare de*

infecţiune vînoasă. MAN. SĂNĂT. 123/6. *Cînd apele feroase lucrează în sistema arterială, acele sulfuroase lucrează în sistema vînoasă şi mai ales în vinele organelor pîntecelui.* FĂTU, D. 99/7. *Îngrijitorul va putea cunoaşte aceste simtome cînd sîngele vînos (negru) va ieşi deodată cu sîngele arterial (roşu).* PARAB. 155/7, cf. COSTINESCU, LM. *Prenoirea sîngelui vînos nu mai se complectează în plămîi.* CONTEMPORANUL, I, 74, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Leziunea poate să se localizeze atît la reţeaua vînoasă de la suprafaţă, cît şi la cea din profunzime.* A. POP, CHIRURG. 347.

– Pl.: *vînoşi, -oase.*

– **Vînă** + suf. *-os.*

VÎNSLÁ vb. v. **vîsli.**

VÎNSLÁR s. m. v. **vîslar.**

VÎNSLÁRE s. f. v. **vîslire.**

VÎNSLÁŞ s. m. v. **vîslaş.**

VÎNSLĂ s. f. v. **vîslă**[1].

VÎNSLĂTÓR s. m. v. **vîslitor.**

VÎNSLĂTÚRĂ s. f. (Învechit, rar) Manevră a unei corăbii la care se folosesc vîslele[1] **(I 1).** Cf. v î s l i **(2).** *Şi văzu pre ei chinuindu-să în vînslătura corabiei (că era vîntul împrotiva lor) şi, în a patra strajă a nopţii, veni către ei, îmblînd pre mare şi vrea să meargă pre lîngă ei.* N. TEST. (1648), 49[r]/16.

– Pl.: *vînslături.*

– **Vînsla** + suf. *-ătură.*

VÎNSLÍ vb. v. **vîsli.**

VÎNSLÍRE s. f. v. **vîsli.**

VÎNT s. n. **I. 1.** Deplasare a unei mase de aer într-o direcţie anumită, produsă de diferenţa de presiune atmosferică dintre două regiuni. *Rrăpită fu corabia de nu putea se protivească-se vîntului.* COD. VOR.[2] 44[r]/4. *Cela ce se gîndeaşte aseamănră-se undeei mariei, de vîntu lepădată şi vînturîndu-se.* ib. 55[v]/12. *Pulberea... o mătură vîntul din faţa pămîntului.* PSALT. 1. *Sui spre heruvimi şi zbură; zbură spre arepile vîntului.* ib. 25, cf. 61, SCL 1966, 67, L. ROM. 1980, 115. *Corabiia cît fiind, şi de iute vîntu o adăpostim, întorcîndu-se cu mică cîrmiţă, cum va vrea să o pornească derepteaz-o* (cca 1569-1575). GCR I, *9/32. *Corabiia era în mijlocul măriei, învăluiia-se cu undele; era amu împrotiva vîntului.* CORESI, EV. 262. *Şi deştinseră ploi, şi vineră rîurele, şi suflară vînturele, şi opriră-se spre casa aceea, şi nu căzu.* id. TETR. 14, cf. id. PS. 369/13. *Se pomeni Domnul de Noe şi jigăniilor a toate şi de toate vitele care era cu el în corabie şi lăsă vîntul a veni spre pămînt şi scădzură apele, şi astupară-se fîntînile adîncului şi ferestrile ceriului şi conteniră-se ploile den ceriure.* PO 31/22. *Tremeseşi mîniia ta, carea înghiţi ei ca şi paiele şi întru duhul urgiei tale adunară-se apele... Suflă vîntul tău şi acoperi pre ei marea şi se afundară ca plumbul în putearnică apă.* ib. 228/19. *Acele toate spurcate sintu, ca u[m]bra au trecutu, ca fumul se-au spartu, ca prahul de vîntu au perit.* CODEX STURDZ. 261. *Şi, atunci, în acela ceas, ivi-se u[n] noor din ceriu şi ieşi un vihor mare din noor şi lua o piatră mare foarte în el şi o purta vîntul ca o fr[undză].* ib. 282. *Aceştia simt... nuîri fără de ploaie, de vînt purtaţi* (ante 1618). GCR I, 49/37. *Veni un lup den pădure şi purta gătejii, de băga în foc, iară un vultur bătea cu arepile şi aducea vînt de-l aţiţa.* MOXA, C. 118. *Cumu-s iarna vicole şi vînturi răci şi vremi geroase,... aşa şi în vremea de demult.* VARLAAM, C. 30. *Fu de năprasnă un sunet din ceriu, cum are sufla un vînt mare cu vivor.* id. ib. 140. *Atîta prafu au fostu, cîndu să scorniia vîntu, cît s-au fostu strîngîndu troiani la garduri şi la gropi de pulbere, ca de omet.* URECHE, L. 202. *Cînd va vedea că iaste vînt mare şi va lăsa atunce pojar, atunce să va certa.* PRAV. 22. *De va fi cel rănit cum era îmblat în soare sau în vînt la răceală, atunce nu-i i moartea de rană.* ib. 128. *Şi pogorî ploaie şi veniră rîure şi suflară vînture şi să loviră în casa aceaia şi nu căzu.* N. TEST. (1648), 9[v]/31. *Oare cine iaste acesta că şi vîntul şi marea ascultară pre el?* ib. 46[r]/9, cf. MARDARIE, L. 134[2]/22, 252[2]/22. *La zioa din înfricoşata judecată să nu vază slava lui D*[umne]*zeu, foc, spuză, vînt şi vifor să fie partea paharului lui* (a. 1652). MAG. IST. I, 129/5. *Trecînd apa Niprului, s-au scornit vînt şi s-au împlut luntrea de apă şi acole s-au înecat Costantin Vodă în Nipru.* M. COSTIN, O. 60. *Dumnedzeu ne este... Agiutori în scîrbe ce vin cu năvală. Pentru-aceea nu ne mai cuprinde frică, nice avem grije-n lume de nemică. De-am vedea pămîntul clătit de vînt iute Şi munţîi în mare den loc să-i strămute.* DOSOFTEI, O. I, 101. *Răbdînd bărbăteaşte vînturile şi schimbăturile seninului ceale împrotivă, de-i era zbîrcită şi mosorîtă faţa.* id. V. S. februarie, 69[v]/2. *Ceriul să întunecă cu nori şi cu vînt şi să făcu ploaie mare.* BIBLIA (1688), 260[1]/50. *Cînd gătiia ceriul, eram de faţă cu el; cînd usebiia scaunul său preste vînturi, cînd tari făcea pre cei de sus nori.* ib. 433[1]/32. *Vînt iute, în Marea Mediteranului, strică multe corăbii* (a. 1693). FN 7. *Turnul l-au răsăpit Dumnezău den temelie cu năvarnice vînturi.* N. COSTIN, L. 69. *Lacrîmile săracilor nice soareli, nice vîntul nu le poate usca.* NECULCE, L. 122. *Nebun cărăbiier s-ar socoti a fi acela carile pîndzele împotriva vîntului a deşchide ar îndrăzni.* CANTEMIR, I. I. I, 59. *Cu vînturile şi năsipurile Africăi luptîndu-să, în pustiile Lyviii au pătruns.* id. HR. 88, cf. id. O. C. I., 125, ANON. CAR. *Rămaseră... aşteptînd 10 zile pîn' să potoli vîntul.* ANON. CANTAC., CM I, 132, cf. 204. *Senin, cu oarece vînt şi ceaţă* (a. 1701). FN 113, cf. LEX. MARS. 250. *Dumnezeu... poate... să facă... vînturi mai sănătoase şi văzduhuri mai de folos.* ANTIM, O. 19. *Ne turburăm pururea,... ca valurile mării cînd le suflă vîntul.* id. ib. 80. *Fiind peste noapte vînt cu vicol, şi după vicol ger, au îngheţat boazul mării* (a. 1715). ARHIVA R. II, 11/16. *Cosiţile... cele din creştet şi din frunte le încununa tinere stîlpări de dafin... şi nu le lăsa a zburli preste cuviinţă din vînturile cele supţiri* (a. 1773). GCR II, 91/38. *Tată al milostivirilor, D*[u]*mnedzău a toată mîngîiarea,... A lui*

apele, rîurile, mările, iazerile,... ploile, vînturile, fulgerile (a. 1785). id. ib. 147/1. *Vremea aici tot cu vînturi, friguroasă* (a. 1787). FURNICĂ, D. C. 160. *Nu era răzimat decît de o slabă scîndură prin ajutoriul căriia el să lupta împrotiva vînturilor şi a viforului* (a. 1794). GCR II, 151/30. *Purcezînd odinioară cu corabia de la stîlpii lui Iraclion şi ajutîndu-ne vîntul, am venit în marea cea despre apus.* MICU, în IST. LIT. ROM. II, 43. *Corăbierul... bătut de valuri, de fortuni, de vînturi grele,... de scapă dentru atîte nevoi grele,... mult să veseleşte, bucurîndu-să* (a. 1804). CAT. MAN. I, 261, cf. KLEIN, D. 456, BUDAI-DELEANU, LEX. *În toate libov şi dor s-arată:... Iubeşte-să ceriul cu pămîntul, Iubescu-să mările cu vîntul.* id. Ţ. 131. *Vulturele au apucat o parte de carne cu cărbuni aprinşi şi au o adus în cuib şi, suflînd atunci tare vîntul, s-au aprins flacăra* (a. 1812). GCR II, 211/9. *În luna lui martie sînt zile frumoasă, răcoroasă, încă şi ploioasă; iară mai vîrtos vînturi mari.* PETROVICI, P. 223/19. *Cum spulbără vîntul praful şi pleava de pre faţa pămîntului, aşa vor lua pre Antehrist şi pre toate slugile lui* (a. 1815). GCR II, 218/37, cf. DRLU. *În care alt loc mai frumos poate cineva să petreacă vara decît la moşie unde sînt... vînturi răcoritoare, umede şi odihnitoare?* GOLESCU, P. 216/23. *Dragaica aceasta întru acest chip împodobită, cu mîinile întinse şi cu basmalele legate asupra vîntului..., merge acasă de la ţarini.* CANTEMIR, S. M. 315/13, cf. LB. *Thalis zicea că răvărsarea Nilului să făcea din vînturile anului.* POTECA, F. 21/18. *Un vînt... cu ninsoare ne-au troinit.* AR (1829), 197[1]/18. *Zgomotul tunetelor şi al unei artilerii, vîjîitul vînturilor celor învrăjbite, mugetul valurilor,... toate aceste... izbesc imaginaţia noastră şi nasc în noi cugetări înalte, care pricinuiesc sublimul.* HELIADE, O. II, 33, cf. I. GOLESCU, C. *Ce... trebuie să facă corăbierul? Să-şi puie nădejdea în Dumnezeu,... să-şi adune toate puterile,... să se lupte împotriva vînturilor şi a valurilor.* MARCOVICI, D. 14/11. *Fiind... vîntul foarte bun, în puţină vreme au pierdut din ochi oraşul Hamburg.* DRĂGHICI, R. 7/13, cf. 9/6. *Grădişorul viţăilor trebuieşte... să fie nelipit şi nestuhuit vara, pentru ca să tragă vîntul.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 15/4. *Pe rîndunele, ce primavera le-adună, Le goneşte vîntul iernei.* HRISOVERGHI, P. 68/10. *În 30 de zile vînturile... duseră scadra peste 3000 mile de mare.* GENILIE, G. 25/20. *Scornindu-se un vînt, opri trecerea lui Mihai 10 zile.* F. AARON, I. II, 242/26. *Persoanele delicate... lesne sînt supuse primejdiilor vremii;... vîntul şi furtuna făptuiesc asupra lor cu mai mare vătămare decît asupra altora.* ALBINEŢ, M. 107/16. *Deşerte-s măgulirile Ce trec preste pămînt Ca o săgeată repede Pe aripe de vînt!* ASACHI, S. L. I, 96. *Acel lac, cînd este lin, De vînt unda-i nu se-ncreaţă.* id. ib. 175, cf. VALIAN, V. *Lăcuitorilor pricinuiesc neplăceri vînturile călduroase şi veninoase de către Africa suflătoare.* RUS, I. I, 89/5. *Frigul acel mare se produce prin negurile de noapte,... apoi prin vînturile ager suflătoare din adîncile îngustimi ale Carpaţilor.* FM (1844), 378[2]/34. *Sensibilitatea... se turbură sau se stîmpără... ca marea după plăcerea vînturilor.* LAURIAN, F. 61/8. *Vînturile zburătoare ce ţin mările umflate, Sînt menite ca pe-aiurea să mă ducă, să mă poarte.* CONACHI, P. 265. *Adierea vîntului ce suflă din Carpaţi, şuierînd în pustiul turn, ne pomeneşte numele lor.* BĂLCESCU, O. III, 88, cf. ISER. *Cînd vîntul aburea, Clătinînd ramurile lor, Groaznic sunet se făcea.* C. STAMATI, P. 237. *Mai puţin potrivite sînt poziţiile către răsărit... unde suflă mai mult vînturi aspre.* LITINSCHI, M. 89/12. *S-a ferit de a începe lovirea mai înainte de a bate un vînt foarte tare venind din pelag totdeauna la oră regulată.* ARISTIA, PLUT. 309/24, cf. 323/22. *La vînturi trebuie să deosebim următoarele cualităţi, adică direcţiunea lor, iuţeala şi puterea, precum şi temperatura lor (adică daca sînt calde sau reci) şi umiditatea lor (daca sînt uscate sau umede).* BARASCH, M. II, 189/19, cf. 190/15. *Luat-aţi seama, cînd e ger iarna şi vîntul vîjiie, că dacă vă puneţi la vatră dinaintea focului, auziţi unele lemne ţipînd...?* NEGRUZZI, O. I, 251, cf. POLIZU. *Şed toată iarna în livezi, iar cînd le răzbeşte vîntul sau ploaia, se duc singure de se adăpostesc sub şură.* GHICA, S. 541. *Sufla un vînt iute, şi luna-ngrozită În spaţiuri vecinici trecea alergînd.* ALEXANDRESCU, O. I, 90. *Mai toţi... aveau cîte 40–50 mii de galbeni, cari... s-au risipit ca pozderia pe care o spulberă vîntul.* SION, P. 113. *Vaporul începu mai întîi a geme ca un taur sălbatic, apoi a despica undele cu repeziciune, deşi avea vînt contrariu.* FILIMON, O. II, 16, cf. I, 115, PETRI, V., PONTBRIANT, D. *O pădure despre nord fiind tăiată, se schimbă vînturile.* HASDEU, I. C. I, 178, cf. II, 8. *Vînturile provin din curenţii care se produc cînd, printr-o cauză oarecare, ecuilibrul este întrerupt între diferitele strate ale atmosferei.* DRĂGHICEANU, C. 121, cf. 123. *Furtunele sînt spăimîntătoare, un vînt ajunge ca să dezrădăcineze cei mai vechi arbori.* CANELLA, V. 322. *Un vînt uşure începe să adie.* BARONZI, I. C. V, 103/10. *Bătea un vînt puternic care clătina ţolurile şătrelor.* ALECSANDRI, O. P. 72, cf. id. POEZII, 8, COSTINESCU, CIHAC, I, 315, LM. *Vîntul răcoreşte fruntea lor udată, Şi mînia dulce sufletul le-mbată.* BOLINTINEANU, P. I, 6. *Cea dintîi suflare a vîntului le doboară, cea dintîi rază a soarelui le vesteşte.* MAIORESCU, CR. I, 52. *Fără veste,... se rîdică din vale un vînt mare şi turbat, care îndoia fagii... şi cletena cu urlet tot codrul.* ODOBESCU, S. III, 181, cf. I, 152. *Iară tei cu umbra lată şi cu flori pînă-n pămînt Înspre apa-ntunecată lin se scutură de vînt.* EMINESCU, O. I, 154. *Pe rîul dorului, mînat de vînture Veni odat' Pe-un vas cu vîslele, muiate-n cînture, Lin-împărat.* id. ib. IV, 29. *Cum a sfîrşit de zis aceste, deodată s-a stîrnit un vînt năprasnic.* CREANGĂ, O. 47, cf. 126. *Aici a nins şi a viscolit toată noaptea; acu e lapoviţă şi vînt.* CARAGIALE, O. VII, 98, cf. II, 195. *Nici vînturi, nici valurile mării nu putură să le stea împotrivă.* ISPIRESCU, L. 24. *Vîntul spulbera fulgii de zăpadă în vîrteje şi stoluri, repezite în lungul uliţelor.* DELAVRANCEA, O. I, 70, cf. 62. *Furtuna cînd pe aripi de vînturi se aduce Ce-i pasă unei frunze de frunza ce se duce?* MACEDONSKI, O. I, 48. *Un vînt cu toane repezi le zvîrle-n obraz puzderia de stropi.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 41. *Se porni aşa un frig, lapoviţă şi vînt, că baba îngheţă cu caprele sale.* CONV. LIT. XXII, 201. *Bătute de ploaie şi de vînturi se spulberă frunză cu frunză.* SEVASTOS, N. 318. *Se ridicase un vînt năprasnic; încovoind copacii de pe la rădăcini şi îndîrjindu-se,... ridica praful val-vîrtej.* POPOVICI-BĂNĂŢEANU, V. M. 190, cf. DDRF. *Unii plîntează arbori în jurul colibilor (casei) de cîmp, ca să facă zăvat*

(scuteală), adăpost de vînt. LIUBA – IANA, M. 91. *Paiele mai cu seamă sînt sprijinite în contra vîntului prin prăjini.* MANOLESCU, I. 30. *Vînturile constau într-o mişcare mai mult sau mai puţin repede a aerului atmosferic.* PONI, F. 181. *Vîntul cel fără de pace Începe să cînte-n brădet.* COŞBUC, P. II, 8. *Tu, fulgere, s-aprinzi, Tu, nor, să-ntuneci; vinte, tu să-mprăştii!* id. ib. 73, cf. ENC. ROM., BARCIANU. *La esamenul din fizică... îmi dete şi inspectorul o întrebare asupra teoriei vînturilor.* SBIERA, F. S. 109. *Porni un vînt care împrăştie toată cenuşa.* MARIAN, INS. 406. *Vîntul aruncase zăpada prin uliţele satului.* D. ZAMFIRESCU, Î. 35, cf. id. R. 74. *Cînd barometrul... se coboară e un semn că aerul din acel loc s-a rărit. Dar această lipsă la cîntar nu durează multă vreme, fiindcă aerul mai des şi mai greu de aiurea, porneşte îndată să umple locul rămas gol şi astfel se nasc vînturile.* MEHEDINŢI, G. F. 38. *Din lupta cea mare de toamnă a frunzelor şi crăngilor cu vîntul pătrundea în casă un murmur adînc.* SĂM. III, 665. *Un pui de vînt trecea şuierînd peste cîmp.* SANDU-ALDEA, U. P. 85, cf. ALEXI, W., PUŞCARIU, ET. WB., OTESCU, CR. 468. *Vîntul aspru bate din sus şi din jos.* IORGA, P. A. II, 376. *S-a fost pornit un vînt molatec Să mişte papura din baltă.* GOGA, POEZII, 99. *Colbul, ridicat de vînturi, îl mînjise, făcîndu-l una cu zidurile.* ANGHEL, PR. 51, cf. TDRG. *Văzduhul, după închipuirea poporului român, este golul dintre pămînt şi cer, pe unde umblă şi „bat" vînturile.* PAMFILE, VĂZD. 1, cf. DHLR II, 160. *În imaginaţia poporului,... vîntul e înfăţişat, după cum se vede în multe poveşti, ca un flăcău tînăr, frumos şi zburdalnic.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 326. *Mi se părea că vîntul, care acum şuiera prin ferestre, pătrundea pînă în inima mea urlînd a pustiu.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 20. *Se putea stîrni peste noapte un vînt, şi girezile lor de paie, clăile de fîn, nu erau prea departe.* AGÂRBICEANU, O. XII, 334. *Zăpada... nu ţine prea mult şi se topeşte curînd din cauza vînturilor calde.* PĂCALĂ, M. R. 10, cf. 11. *Noiane de frunze desprinse pare că sînt purtate de vînturi.* GÎRLEANU, L. 56. *Fulgi singuratici de nori albi... lunecau molatic şi tăcut pe depărtate şi nesimţite adieri de vînturi.* HOGAŞ, DR. I, 260. *Un vînt lovea ciudat numai dintr-o parte.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 218. *Vîntul spulberă frunzele, răstoarnă copacii şi împrăştie războiul norilor care îngrozesc văzduhul.* SOVEJA, O. 49. *Un vînt dulce de apus... aducea peste oraş miresme proaspete de pămînt ud.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 25, cf. RESMERIŢĂ, D. *Vîntul dimineţii aducea răsufletul răcoros al ogoarelor.* C. PETRESCU, S. 9. *Aceşti porşori se strîng în căpiţe, în mijlocul cărora se pun nişte pari cu cioturi,... spre a ţinea fînul înfoiat, ca să nu se aprindă şi să poată pătrunde vîntul spre a mai zvînta.* BOCĂNEŢU, T. A. 154. *Vîntul fierbinte alinta lin clopoţeii argintii ai pagodelor.* M. I. CARAGIALE, C. 41, cf. 38, ŞĂINEANU, D. U., MINERVA, CADE. *Se pornise un vînt aspru, prevestitor de ploaie rece.* REBREANU, R. I, 43. *Privea frunzele pe care vîntul... le spulbera departe.* GALACTION, O. 196. *Frumoasă eşti, pădurea mea, Cînd umbra-i încă rară Şi printre crengi adie-abia Un vînt de primăvară.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 5. *Duşmanul este simţit de la depărtare, mai ales dacă se află în bătaia vîntului.* SIMIONESCU, F. R. 43. *Vîntu-aduce de departe,... Foşnitoare frunze moarte.* D. BOTEZ, P. O. 50. *O boare caldă, mînată de un vînt subţire, purta vîrtejuri de pulbere fină, sahariană.* BRĂESCU, O. A. II, 177. *Vîntul subţire îi aducea şoapte frînte, nelămurite.* POPA, V. 76. *Vîntul... şuiera în ferestre urlînd a pustiu.* VLASIU, A. P. 31. *Era o undă imensă de vînt, tare ca un zid.* VOICULESCU, P. II, 139. *Era o vreme de moină, fără pic de vînt.* SADOVEANU, O. X, 243, cf. 198. *Vîntul e rece. Toamna ne cheamă.* PILLAT, P. 154, cf. ENC. AGR., SCRIBAN, D. *Înaltă, neagră şi uscătivă, cu mîinile scorojite de munca aspră, de vînt şi de soare.* MOROIANU, S. 107. *Vîntul este... sursa de energie cea mai ieftină.* ENC. TEHN. I, 293. *Îmi răcoream la vîntul de-amurg obrazul-jar.* I. BARBU, J. S. 29. *El ştie sugera... formele măreţe ale coroanei pomilor... în care se joacă vîntul.* OPRESCU, S. 68. *Lungimea tundrei corespundea scopului ei prim, de apărare contra frigului şi vîntului.* APOLZAN, P. I. 174. *Vîntul a durat nu ştiu cîte zile.* ARGHEZI, S. VII, 187. *Vîntul scutura... coamele pomilor, făcînd un tumult nevăzut.* CĂLINESCU, O. III, 7. *Oamenii plecară prin ploaia măruntă, învolburată, din cînd în cînd, de palele de vînt.* CAMIL PETRESCU, O. I, 69. *În adierea abia simţită a vîntului rece, de miez de iarnă,... plopul sună.* STANCU, R. A. I, 8. *Dezagregarea se produce prin acţiunea variaţiilor de temperatură, a îngheţului şi a dezgheţului apei din interiorul rocii, a apei curgătoare, a vîntului, a rădăcinilor plantelor etc.* CHIRIŢĂ, P. 24. *Cînd adie vîntul se toarnă seminţele pe o muşama.* AGROTEHNICA, II, 22. *Auzi vuietul vîntului, arborii care îşi spulberau frunza şi o fereastră uitată deschisă.* VINEA, L. II, 85. *Vîntul deschide brusc o fereastră.* H. LOVINESCU, T. 163. *Acosta la cheiul scund al Sulinei, între alte două corăbii greceşti, care intraseră în ajun din mare şi aşteptau vîntul prielnic să pornească.* TUDORAN, P. 33, cf. id. O. 89, LTR[2], DL, DP. *M-am născut iarna, la sfîntul Andrei, Cînd vîntu-n amurg şuiera prin ogradă.* LABIŞ, P. 22, cf. DM. *Plantele trebuiesc ferite de frig şi vînturi reci.* FLORA R. P. R. VI, 195. *Aerul era stătut, nu mişca nici un vînt, praful sta neclintit în uliţe.* BARBU, PRINC. 14, cf. DER. *În clipele acelea doar vîntul se mai auzea şi murmurul ploii.* V. ROM. octombrie 1964, 12. *Mioarele rămîneau să pască pe coastele cu iarbă mare din locurile mai adăpostite de vînturi.* VUIA, PĂST. 84. *Un vînt subţire l-a purtat îndată Spre oazele sub rodnice-auspicii.* VULPESCU, P. 68. *Afară era un vînt liniştit, de noapte.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 1, 19/4. *Neîncrederea şi bănuiala au pustiit totul, ca vipiile vîntului de stepă, dogoritor.* STEINHARDT, J. 96, cf. M. D. ENC., DEX. *Îşi proteja obrazul de vînt şi soare cu o ţesătură vărgată.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 14/1. *Tu te leagăni sus, pe vînt, Eu mă leagăn pe pămînt.* ALECSANDRI, P. P. 31. *Brad cumplit, Ce te legini... Făr' de vînt,... De-ajung crengile-n pămînt.* MARIAN, ap. ŞĂINEANU, Î. 120. *Apoi carele-ncărca Şi pe toate le căra Şi girezi nalte dura În capul pămîntului, În steriţa vîntului.* TEODORESCU, P. P. 146. *Suflă vîntul friguros, Badea nu s-a mai întors.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 142. *Uşurel vînt cînd bătea, Fluierul frumos cînta.* id. ib. 510. *Ce te legini, codrule, Şi cu vînt şi fără vînt, Cu cetina la pămînt?* MÎNDRESCU, L. P. 119, cf. 149. *Sufla un vînt, cît să nu scoţi nici cînele afară.* RETEGANUL, P. IV, 75. *Bate vîntul, ujuieşte, Mîndra-n deal se odihneşte.* id. CH. 24.

Bate, vînte, pintre munți, Adă-mi dor de la părinți; Bate, vînte, pintre brazi, Adă-mi dor și de la frați. SEVASTOS, C. 81. *Bate, Doamne, vînturile, Să-mi pornească luntrile, Să mă duc la mîndra mea.* DOINE, 237. *Bate, vinte, printre munți Adă-mi dor de la părinți.* ȘEZ. I, 173. *Murgule, coamă rotată, Du-mă la mîndra odată, Că ți-oi face grajd de piatră, Vîntul să nu mi te bată.* HODOȘ, P. P. 47. *Bate, vînte, și iar bate Și la neica meu te-abate.* id. C. 63. *Bate, vînte, printre munți Ș-ado-mi dor de la părinți.* BIBICESCU, P. P. 108, cf. 212, com. LIUBA. *Trecui podu la amiazî Și lăsăi murgu să pascî Și m-ajunsă-un dor di acasă, Nici nu-i dulci, nici amarî, Bati vint di mă doboarî.* MAT. FOLK. 1262. *Bate vîntul, iarba scoală, Dorul mîndrei mă omoară. Bate, vinte, nu-nceta, Răcorește-mi inima.* VORONCA, D. I, 348. *Frunzuliță brad molid, Ci ti legini făr' di vînt.* CARDAȘ, C. P. 40. *Bată vîntul ori nu bată, Frunza ta să se tot bată!* VICIU, COL. 47, cf. 73, 91. *Un vînt mare-ncepea, Un tălaz mare făcea.* GRAIUL, I, 75. *O vinit un vînt șî s-o-mburdat crucea pe dînsu de i-o rupt mńijlocu.* CANDREA, Ț. O. 28. *Dă, Doamne, un vînt, Un vînt pe pămînt, Copacî să răstoarne, Mîndra să mi-o-ntoarne.* PAMFILE, C. Ț. 22. *Numai cînd bătea vîntul mătura prin casă și numai cînd ploua de sus spăla blidele.* FURTUNĂ, V. 33. *Bate, vîntule, prin munți, Adă-mi dor de la părinți.* I. CR. VII, 309. *Bate vîntu, Uscă cîmpu, Nu rămîne buruiană.* DENSUSIANU, Ț. H. 198, cf. 206. *Peste noi a trece vînt, Și picăm fără de rînd.* BÎRLEA, L. P. M. I, 9, cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 206. *Vîntu cîn ńi-a tragi, Fluieraș ńi-a zîci.* DIACONU, VR. 4, cf. BL V, 153, ALR SN III h 788, h 791, h 792, h 793, ib. V h 1 384, ALRM SN II h 613. *Doi în temńiță mă bagă,... În temńiță su pămînt, Unde nu mă bate vînt.* MAT. DIALECT. I, 107, cf. 108. *Corb, pasăre neagră,... Cuibul că-și făcea: Cu oase de cal, Rabdă vînturi tari.* BALADE, I, 296. *Suflă, vînte, frunza-n sus, Că mîndruța mea s-o dus.* FOLC. TRANSILV. I, 45. *La Dumnezeu se ruga Ca să-mi bată d-un vînt rece.* FOLC. OLT – MUNT. IV, 67. *Bate vîntul vălurele, Pe deasupra casei mele.* FOLC. MOLD. I, 56. *Trandafir bătut de vînt Te-am lăsat, mîndră, plîngînd.* ib. II, 155. ◊ (În credințe și superstiții) *Cioarele... prevestesc iarna apropierea unui viscol mare și greu, iar vara, ploaie, vînturi și furtune mari.* MARIAN, O. II, 30. *Pițigoii îmblă mai mulți la un loc numai atunci cînd în curînd are să fie vînt cu ploaie.* id. ib. 152. *Știma banilor... se preface în mai multe chipuri..., pînă chiar în frunză care zboară suflată de vînt.* id. S. R. III, 244. *Închipuindu-și că pielițele cepii, pe care o mănîncă omul, se depun, cu timpul, pe globul ochiului și-i slăbesc vederile, țăranul nostru crede că, dacă n-ar mînca cu pieliță cu tot ceapa, ar vedea și vîntul.* CANDREA, F. 70. *Poporul, închipuindu-și vîntul călărind pe cal, într-o fugă nebună sau avînd aripi, cu ajutorul cărora poate străbate depărtări enorme într-o singură clipă, îl blestemă grozav din cauza deochiului pe care-l provoacă.* id. ib. 192. *Vîntul nu trebuie blăstămat, căci cine îl va blăstăma la moartea lui va avea parte de ploaie și de vînt.* PAMFILE, VĂZD. 23. *Sfîrșitul lumii are să fie cu vînt. Atunci are să fie vîntul așa de mare, că va face una dealul cu valea și toate celea se vor prăpădi.* id. ib. 26. *Dacă va bate vîntul la Crăciun, anul va fi rău, adică va fi secetos.* id. ib. 58. *Prin Bucovina se zice că Sf. Simion ține vînturile toate la un loc.* id. S. T. 43. *Dacă cineva visează cai alergînd, însemnează că a doua zi va fi vînt.* GOROVEI, CR. 41. *Cînd visezi șerpe, a doua zi are să bată vînt.* id. ib. 320. *Șarpele în vis arată vînt; peștele, ploaie; ouăle arată zăpadă.* id. ib. 357. *În ziua aceasta dau sfinții cu toiegele de pămînt de iese iarba, „se descoase pămîntul" și, dacă bate vîntul în această zi, are să bată 40 de zile de-a rîndul.* PĂCALĂ. M. R. 191. *Dacă în ziua de Mucenici va bate vîntul sau va fi liniște, aceeași vreme va fi patruzeci de zile.* ZANNE, P. I, 50. *Se uită soarele îndărăt, semn de vînt a doua zi.* id. ib. 78. *Cînd sînt vremi grele (vînturi mari, pohoaie) s-a înecat ori s-a spînzurat cineva.* ȘEZ. II, 66, cf. III, 44. *Cînd nourii sînt roși la apusul soarelui, arată că peste puțin se vor isca vînturi.* ib. VI, 26. *Se crede că cine nu mănîncă ceapă și usturoiu trei ani de-a rîndul, acela vede comoara vînturilor.* ib. XV, 21. ◊ (În proverbe și zicători) *Apa, vîntu și gura lumii n-o poți opri.* ȘEZ. I, 220, cf. CREANGĂ, O. 215, ZANNE, P. II, 175. *Trestia care se pleacă vîntului niciodată nu să frînge.* PANN, P. V. II, 53/1, cf. CANTEMIR, I. I. II, 229, ZANNE, P. I, 298, IX, 533. *Cine seamănă vînt culege furtună.* ISPIRESCU, ap. DDRF, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., DA II_1, 200, SCRIBAN, D., ZANNE, P. I, 88, IX, 429. *Să nu scuipi niciodată contra vîntului.* ULIERU, C. 9, cf. ZANNE, P. II, 723. *Vîntul bate, cînii latră.* NEGRUZZI, S. I, 249, cf. ALECSANDRI, T. 124, PAMFILE, J. II, 171, CADE 133, ZANNE, P. I, 364. *Vîntul adună norii și tot vîntul îi risipește.* BARONZI, L. 50, cf. HEM 393, ZANNE, P. I, 89. *A bătut vîntul de cînd e pămîntul Și va bate vîntul cît va fi pămîntul.* ZANNE, P. I, 88. *Cît ie lumea și pămîntul, Pe cuptior nu bate vîntul.* POP., ap. CREANGĂ, O. 150, cf. PAMFILE, J. II, 172, ZANNE, P. I, 237. *Mulți copaci de mare vînt Se văd trîntiți la pămînt.* PANN, P. V. II, 41/15, cf. ZANNE, P. I, 146. *Vîntul la pămînt n-aruncă buruieni, ci pe cei mai mari copaci.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 87, cf. 145. *Dincotro bate vîntul se îndreaptă aripile morii.* ZANNE, P. III, 234. *Gardurile cu proptele, Nu cad de vînturi rele.* id. ib. 158. ◊ (În descîntece) *Și m-am dus Pe aripi de vînt, Pe sus de pămînt, La apa de mir, La izvor de vin; M-am dus de m-am spălat Și m-am curățat De faptul legat Cu duh necurat, Să meargă pe capul Cui ni l-a dat.* TEODORESCU, P. P. 374. *De o fi deocheat vîntul, moară-i calul. De o fi deocheat văile, Săce-i părăile.* ȘEZ. I, 57. *D-o fi deocheat dă vînturi: moară-le caii, să rămîie cu șelele-n spinare.* ib. IV, 190. *Di-a hi* [deocheat] *di apă, Să-i săci izvoarîli... Di-a* [hi] *di vînt, Să-i chici arichili.* GRAIUL, I, 295. *Cînd a fost la miez de cale, L-a întîlnit, L-a întîmpinat... Nouă moroi, nouă moroaice... Nouă zîni, De la nouă stîni, Nouă vînturi... De pe pămînt, Toate s-au strîns și s-au adunat, Grozav l-au încurcat Și în pat de moarte l-au lăsat.* PAMFILE, S. T. 137. *De-o fi deocheat de vînt, Să-i pice aripele.* id. VĂZD. 27. *De te-a deocheat vîntul, Să-i crape calul, Să rămîie pedestru.* id. ib. *Caii cu copitele l-or călcat, Cociile cu roțile l-or vătămat, Vînții sîngele i-or supt Și de nimic l-or lăsat.* ARH. OLT. VIII, 493. *Bună seara, mătrăgună,... tu să binevoiești să aduci leacul pentru acest bolnav, tu să te duci... să-l cauți la izvoare, la rîuri și sub pietrele pămîntului, să cauți în adîncul mărilor, să cauți în vînturi și pe aripele vînturilor.* IZV. XVII, 59. ◊ (În ghicitori) *Ce trece pe sub soare fără să facă umbră?*

(Vîntul). PĂSCULESCU, L. P. 104. *Ce zboară pe sus şi nu-l vezi? (Vîntul).* GOROVEI, C. 396. *Ce trece prin vamă Şi nu se bagă-n samă? (Vîntul).* id. ib. 397. *Este un iepure şchiop Într-un vîrf de plop Şi vîntură bob (Vîntul).* id. ib. *Cine trece pe la poartă Şi cînii la el nu latră? (Vîntul).* id. ib. *Ce-i în mînă Şi-i minciună? (Vîntul).* id. ib. *Tata' nalt Mama groasă, Frate-meu de la unul la altul (*Cerul, pămîntul şi *vîntul).* PAMFILE, C. 20. *Ocolesc pămîntul şi nu cunosc nici un loc (Vîntul).* id. ib. 35. ◊ (Ca termen de comparaţie, pe lîngă verbe de mişcare sau pe lîngă „repede", „iute" etc.) *Viia bine Theod*[o]*sie cu împărăteasa, în toate zilele în dezmierdăciune. Deci de năprasnă veni ca un vînt cu vivor urîciunea.* MOXA, C. 145. *Lumina scripeşte supt svinte-ţ picioare Cu negură groasă de grea strălucoare. Cînd ai să faci cale unde ţi-i cuvîntul, Ai heruvimi gata de-s repedz ca vîntul.* DOSOFTEI, O. I, 39. *Tătarîi de la Aron Vodă... să îndoiè dintăiu, să nu fie vreun vicleşug, iar apoi, unde s-au pornit a veni ca vîntul.* NECULCE, L. 286. *Adusără ei calul său cel minunat şi, săltînd pă dînsul, face lui chip din călcîi, şi el pleacă mai ager decît vinţii.* CANTACUZINO, N. P. 20^{r}/23. *Bălaurii înhămaţi zboară ca vîntul... Într-un ceas cungiură pămîntul.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 209. *Iară viteazul iute ca vîntul Calul inimos de frîu apucă.* id. ib. 249. *Şi vor prinde pre toţi cei ce au fost pecetluiţi de Antehrist, şi-i vor aduce ca vîntul* (a. 1815). GCR II, 218/37. *Toate în lume să trec ca vîntul şî ca fumul.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. IX, 84. *Domniţa Manda călare pe un cal sprinten... se răpezea ca vîntul pe urma capăilor.* NEGRUZZI, S. I, 106. *Calul de călărie se aduse; sării pe el şi zburai ca vîntul.* SION, P. 244. *I-am propus să ne întrecem, a dat pinteni calului; calul plecă ca vîntul, dar se opri îndată.* BOLINTINEANU, O. 429. *Şi pe cal fugar ca vîntul Într-n curte la palat.* id. P. I, 75. *Înăuntru baba şuiera şi se smulgea ca vîntul închis – dar nu-i folosea nimica.* EMINESCU, O. VI, 319, cf. I, 133. *Atunci calul zboară lin ca vîntul.* CREANGĂ, O. 84. *Şi eu eram vesel ca vremea ce bună şi şturlubatic şi copilăros ca vîntul în tulburarea sa.* id. ib. 197. *Alerga uşor ca vîntul de parcă n-atingea pămîntul.* CARAGIALE, O. II, 251. *El, dînd pinteni calului, ieşi pe poartă ca vîntul.* ISPIRESCU, L. 4. *Scorpia, cu o falcă în cer şi cu alta în pămînt, şi vărsînd flacări, se apropie ca vîntul de iute.* id. ib. 6. *Să nu încalici pe Voitiş, ci să iei alt cal care să te ducă ca vîntul pe faţa pămîntului.* DELAVRANCEA, O. III, 53. *Pe fugar s-aruncă şi s-a dus ca vîntul Trîmbiţa sunînd.* REV. CRIT. II, 89. *Ies roibii cu umblet ca vîntul, Răsar de tutindeni, de pare Că-i varsă pămîntul.* COŞBUC, P. II, 30. *Zbura ca vîntul şi, cînd era soarele nampror (prînzul mic), ajunse la locul unde tocmai şedea diavolu.* MARIAN, INS. 132, cf. CADE. *Azi am o poftă ca niciodată să alerg ca vîntul şi să dobor fiara din fugă.* SADOVEANU, O. I, 155. *În ţara asta a Moldovei, staroste Căliman, umblă neorînduielile ca vînturile.* id. ib. XIII, 21, cf. X, 23. *Otilia, răspunzînd singură la întrebare..., se repezi ca vîntul pe o uşă.* CĂLINESCU, O. III, 25. *Scorpia varsă foc şi smoală, vine ca vîntul de iute şi, vărsînd flăcări..., pîrleşte iarba pe unde trece.* id. B. 60. *Sidi... e prea leneşă ca să se năpustească într-un taxi şi să vină pînă la el, ca vîntul.* VINEA, L. I, 56, cf. DL. *Au vuit arămurile în clopotniţă, sus, Şi ca un vînt trecu prin sat mobilizarea.* LABIŞ, P. 23, cf. DM, M. D. ENC., DEX. *Bardă-n mînă apuca Şi-n tătari se arunca Ca un vînt înviforat Într-un lan de grîu uscat.* ALECSANDRI, P. P. 79. *Duce-m-aş la cununie, Şi m-aş duce ca vîntul Cînd spulberă pămîntul.* id. ib. 307. *Pe Galbăna mi-o scotea Nici cu frîu, nici fără frîu, Ci c-un căpăstrel Slab şi subţirel. Şi cum mi-o scotea Pe ea s-azvîrlea Şi-apoi purcedea, Şi mergea ca vîntul Ne-atingînd pămîntul.* POP., ap. GCR II, 297. *Înşală-şi badea murgul Şi se duce ca vîntul, Nu-l înşală cu curele, Să meargă, să-i fie jele.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 250. *Usca-te-ai, babă, ca vîntu, Şi nu te-ar primi pămîntu.* MARIAN, H. 81. *Dă-mi pe murgu Să mai colind pămîntu, Să mai trier ca vîntu.* SEVASTOS C. 301. *Dracul ieşi ca vîntul din casă şi o rupse d-a fuga şi să te ţii, pîrleo, să nu te rupi pînă la baltă.* POPESCU, ap. ŞĂINEANU, Î. 156. *Eu sînt împăratul Petru, Carele umblu ca vîntul, Şi port cărţile Prin toate curţile.* PĂCALĂ, M. R. 186. *Rămas bun că mi-şi lua Ş-apoi ca vîntul pleca Şi nici că se mai oprea Pîn-în Ţarigrad întra.* BALADE, II, 8, cf. III, 266. *O trecut pingă fată, ca vîntu!* O. BÎRLEA, A. P. I, 457. *Cuvîntul se duce iute ca vîntul, şi nu-l mai poţi ajunge nici cu ogarul, nici cu armăsarul.* PANN, ap. ZANNE, P. II, 530. (În corelaţie cu „gîndul") *Să mă duceţi ca vîntu şi ca gîndu.* ALECSANDRI, T. 52. *Dete bici cailor şi, iute ca vîntul şi ca gîndul, ajunseră la Eleusis.* ODOBESCU, S. III, 284. *Numai să-mi spui dinainte cum să te duc, ca vîntul ori ca gîndul?* CREANGĂ, O. 84. *De mi-i duce ca gîndul, tu mi-i prăpădi, iar de mi-i duce ca vîntul, tu mi-i folosi, căluţul meu.* id. ib. *Alerga... căutînd cai să zboare ca vîntul şi ca gîndul, că el trebuie numaidecît să plece acasă.* CARAGIALE, O. I, 121. *Dete bice cailor cari mergea repede ca vîntul şi lin ca gîndul.* ISPIRESCU, L. 225. *M-a dus iubirea ca vîntul şi m-a întors grijea ca gîndul.* DELAVRANCEA, O. III, 71. *După ce a încălecat, l-a întrebat iar armăsarul: – Cum vrei să te duc, stăpîne: ca vîntul ori ca gîndul?* SĂM. III, 652. *Dorul meu, pe unde pleacă, Nu-i pasăre să-l întreacă; E mai răpede ca vîntul, Ca fulgerul şi ca gîndul.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 90. *Acum sui, domnul meu, pe mine şi-mi spune... să te duc ca vîntul ori ca gîndul?* RETEGANUL, P. III, 54. *Să merem ca vînturile, Să sosîm ca gîndurile.* ŢIPLEA, P. P. 420. *Dar acuma să mă duci Nu ca vîntul, Ci ca gîndul.* ARH. OLT. V, 59. *Umblă ca gîndurile, Ca vînturile, Pi la toati tîrgurile.* IZV. XIII, 268. *Cum sî merem, stăpîni? ca gîndu, ori ca vîntu?* O. BÎRLEA, A. P. I, 211, cf. II, 246. ◊ (Urmat de determinări care indică direcţia) *Domnul aduse vîntul de către răsărit pre acel pămînt, suflînd toată dzia şi noaptea.* PO 210/26. *Mînă Dumnedzeu marea cu un vînt tare de către răsărita soarelui suflînd toată noaptea şi o turnă în uscat şi se împărţi apa în doao laturi.* ib. 226/8, cf. 211/20. *Descuia-voiu patru vînture despre răsăritu şi voru sufla scîrnăviile despre faţa pămîntului.* COD. TOD. 230, cf. MARDARIE, L. 147^{2}/31, 294^{2}/22, ST. LEX. 171^{v1}/3. *Vîntul despre amiadzădzi.* CANTEMIR, I. I. I, 10, cf. DRLU. *Un mare număr de corăbii şi mai vîrtos austriece să gătesc a intra în Marea Neagră prin cel dintîi vînt de sud (de spre amiazazi).* CR (1829), 259/24. *Cele mai multe boale inflămătoare... se ivesc în lunile cele de iarnă, cînd bate vîntul despre miazănoapte.* ALBINEŢ, M. 101/6. *Suflînd vîntul rece de la miazănoapte, se împuţina şi înceta*

pesta. CORNEA, E. I, 116/24. *Vînturile de la sud, culcînd la pămînt plantele, le-ar fi... vătămătoare ca şi cele de la nord sau nord-vest, fără această adăpostire.* BREZOIANU, A. 149/13. *Oraţiu se plîngea de boalele ce aducea vîntul de la amiazi în acea sezonă.* ARISTIA, PLUT. CLIV/13. *În cîmpie domneşte mai mult vîntul de nord şi nu aduce ploaia decît în sezoana cea rece.* I. IONESCU, P. 54. *Vîntul de la sud aduce căldură şi timp frumos.* HASDEU, I. C. I, 169, cf. DRĂGHICEANU, C. 123. *Vîntul de la miazăzi Cu zăpadă se hrăneşte.* ALECSANDRI, POEZII, 361, cf. COSTINESCU, LM. *Vîntul de la miazănoapte, Astăzi, cînd m-am deşteptat, Mi-a şoptit cu glasu-i tainic: „Încă nu!... Nu te-am uitat!"* CONTEMPORANUL, I, 126. *Don Pedro de Mendoza... a fost favorizat în călătoria sa pe ocean de vîntul sud-est.* ARHIVA, I, 489. *Vînturile mari de ost, prin puternica lor suflare, duc pămîntul.* LIUBA – IANA, M. 68. *Mijlocii sunt: vîntul de sud-est... şi vîntul de miazăzi.* ANTIPA, P. 356, cf. 793. *Austrul... prin jud*[eţul] *Muscel este numele vîntului de miazăzi.* PAMFILE VĂZD. 55, cf. DA I_1, 465. *Trăgea un vînt rece de la miazănoapte.* AGÂRBICEANU, A. 53. *Se porniseră vînturi călduţe de la miazăzi şi se pusese o gură înşelătoare de primăvară.* id. S. 313. *După ce se scuturară deplin frunzele, – porni a cînta un vînt fioros de la miazănoapte.* SADOVEANU, O. V, 680, cf. SCRIBAN, D. *Vînt de miazănoapte, Sau vînt de sud, dacă m-ar căuta, Pe-o treaptă m-ar găsi în preajma ta.* BLAGA, POEZII, 302. *Vîntul de miazănoapte se întărise, frînghiile pînzei se cam zbuciumau.* TUDORAN, P. 101, cf. CL 1993, 213, 214. *Vîntul de miazăzi sau borilă, în urma căruia se aşteaptă numaidecît ploaie.* POP., ap. HEM 104, cf. ALR I 1 231. ◊ (Regional; cu diverse determinări, adesea figurate, desemnează mişcări atmosferice periodice, caracteristice unor anumite regiuni) *Vîntul mare, după cum îl numesc ciobanii din Transilvania..., suflă primăvara de obicei dinspre valea Oltului.* MEHEDINŢI, G. F. 49. *Bălţăreţul este un vînt de baltă,... de cele mai multe ori cald.* PAMFILE, VĂZD. 54. *Prin jud*[eţul] *Botoşani... se zice vînt de la rus sau de la moscal, vînt de la ungur, vînt de la neamţ şi vînt de la turc.* id. ib. 55. *Vîntul de la cazac sau cazacul.* id. ib. *Vîntul de la deal, de la vale, din sus, din jos.* id. ib. *Vîntul de martie e vînt tînăr, cu furtuni... ce arată primăvara.* id. ib. *Vîntul de aprilie e şi el vînt tînăr, vînt de mugur. El este ca să împăneze codrul, pomătul.* id. ib. *Vîntul de mai, de iunie e vînt de roadă, vînt de poame.* id. ib. 56. *Vîntul de iulie, de august e vînt mai bătrîn, de strîns.* id. ib. *Vîntul cel mare (numit şi vîntul săracilor)... vine de către muntele Preşba.* PĂCALĂ, M. R. 12, cf. DR. VII, 403. *În regiunea Constanţa bate, mai ales vara, vîntul negru, denumit şi sărăcilă.* AGROTEHNICA, I, 272, cf. LTR[2]. *Pe aici... poporul numeşte... vîntul mare, austrul, bălţăreţu, crivăţu.* H II 5. *Vîntul cel mare sau munteanu.* ib. 15. *Vîntul rău... bate din N-E.* ib. 232. *Vîntul de la vale... bate din S-E.* ib. *Vîntul alb.* ib. 283, cf. 286. *Vîntul negru din partea apusului.* ib. 292. *Vîntul rece şi vîntul cald.* ib. 314. *Vîntul mare.* ib. VI 236. *Vîntul cel mare.* ib. X 407. *Vîntul frunzei.* ib. 574. *Vîntul din sus... vara este rău, căci aduce secetă.* ib. XI 10. *Vîntul alb... bate despre miazăzi.* ib. XIV 381. *Vîntul mare.* ib. XVI 16. *Vîntul bătăios... bate trei zile... şi răstoarnă brazi.* ib. 17. *Vîntul soarelui.* ib. XVIII 29, cf. 313. *Vîntul rece.* ib. 48. *Vîntul din jos.* ib. 264. *Vîntul rău.* ib. 313. *Bate vînt de la sfinţit Şi rea veste mi-a venit.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 499. *Vîntul alb.* POP., ap. HEM 2139. *Vîntul de la vale.* BOCEANU, GL. 89. *Vîntul de la deal.* id. ib. 93. *Vîntul... „de sub soare",... de regulă aduce secetă.* COM. SAT. II, 105. *Vîntul frunzii... scoate colţul la iarbă şi mugurul.* ib. 106. *Vîntul ăl bolund... poartă nori şi se ţine tot pe sus.* ib. 108. *Vîntul frunzii... bătînd tare mai şi strică.* Com. din LOMAN – SEBEŞ. *Vîntul ţiganului.* Com. din BRAŞOV. *Vîntu friguros.* CHEST. IV 85/15. *Vîntul soarelui bate de la est.* ib. 85/30, cf. 85/29, 42. *Vîntul boare bate de la nord-est înspre sat.* ib. 85/30. *Vîntul de din jos bate de la nord.* ib. *Vîntul mare bate de la sud înspre sat.* ib. *Vîntul ăl rău bate dă către pădure.* ib. 85/42. *Vînt alb.* în SCL 1987, 512, cf. CL 1993, 212. ◊ *Vînturi constante* v. constant. *Vînt dominant* = vîntul **(I 1)** cel mai frecvent într-o regiune dată în decursul anului. Cf. ENC. AGR., LTR, LTR[2], DER, M. D. ENC. *Vînturi periodice* v. periodic **(1).** *Vînt variabil* v. variabil **(I 1).** *Roza-vînturilor* v. rază **(1).** *Săritură de vînt* v. săritură **(I 1).** *Ciocîrlie de vînt* v. ciocîrlie. (Învechit, rar) *Sfîrlează de vînt* = giruetă. Cf. BARASCH, M. II, 190/13. (Prin Transilv.) *Fuior de vînt* = vîrtej de vînt **(I 1).** Cf. ALR SN III h 794/346, ALRM SN II h 614/346. *Vînt(ul) turbat* = (în credinţele populare) vînt **(I 1)** despre care se crede că suflă cu putere la o mare înălţime şi care face să turbeze păsările care ajung acolo. Cf. BARONZI, L. 124. *Şi cîte n-or hi şi în air în sus, pînă dîncolo dă vîntu turbat!* JIPESCU, O. 75. *Şi lovindu-l cu aripa, îl făcu un pui de corb şi îl vîrî într-un stol de corbi ce se urcase pînă la vîntul turbat.* ISPIRESCU, L. 46. *Ajungînd în mijlocul pădurei, zări buşteanul ielelelor, încălecară amîndoi pe dînsul şi, dîndu-i pinteni de trei ori, se prefăcu într-o căruţă cu doisprezece cai de foc şi într-o clipă se înălţă pînă la vîntul turbat.* id. ib. 115, cf. DDRF. *Vîntul turbat, care e mai deasupra şi la care, cum ajunge vro pasere, îndată turbă.* VORONCA, D. I, 333, cf. ALEXI, W., OTESCU, CR. 470. *Înainte de a-şi da duhul, ea a fost luată de un vîrtej şi ridicată pîn' la vîntu turbat.* ap. TDRG. *Paserile, cari în zborul lor ajung pînă la vîntul turbat, ameţesc şi cad jos.* PAMFILE, VĂZD. 44. *Vrea ciocîrlia să se înalţe către ibovnicul ei, dar nu poate, că-i lungă calea pînă la dînsul; cîntă şi se ridică pînă ce dă de plaiurile vîntului turbat.* id. CER. 49. *Alt vînt, osebit de crivăţul, este vîntul turbat, pînă unde abia poate să ajungă ciocîrlanul care vrea să se suie la Dumnezeu. Dar ajuns aci, turbează şi cade jos.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 236, cf. DA I_1, 54, ŞĂINEANU, D. U., CADE, DR. VII, 403, SCRIBAN, D., DL IV, 522, H II 69, 84, 108, 123, 207, 260, III 6, IV 68, VI 237, IX 409. *Cînd erau p-aproape de vîntul turbat, Sur-Vultur numa dădu drumu rumânului din ghiare.* STĂNCESCU, B. 25. *Vîntul turbat suflă sus, sus, deasupra vîntului istuilant La el nu ajunge decât ciocîrlia.* ŞEZ. V, 142. *Cînd corbu-a venit Şi puii a văzut, El s-a supărat Şi sus s-a-nălţat Spre vîntu turbat.* ib. XVI, 77, cf. ALR II 6 202/812, UDRESCU, GL. (Într-un descîntec) *Cu tămîie de la Bobotează te-oi afuma Şi în apă mare te-oi îneca, De pe trupul copiilor te-oi tăia, În vînt turbat te-oi trimetea, Şi M. N. să rămînă Curaţi, Luminaţi, Ca argintul stricorat!* PAMFILE, DUŞM. 226.

Vînt rău (sau *turbat*) = **a)** (în credinţele populare; şi, prin Maram., în forma *vîntul frumuşelelor)* vînt **(I 1)** (cu vîrtej) despre care se crede că este însoţit de duhuri rele şi care produce îmbolnăviri. *Un vînt rău pesemne a dat peste dînsa, sermana!... Ielele i-au luat gura şi picioarele.* CREANGĂ, O. 9. *Cînd ies plugarii întîia oară la cîmp cu plugurile trebuie afumate toate uneltele împreună cu vitele, căci în caz contrar le vor ataca cele frumuşele (vînturi rele).* MARIAN, S. R. II, 178. *Zice că sînt vînturi rele, cari dau peste om şi pot să-l mutească, să-l ologească, să-l îmbolnăvească.* VORONCA, D. I, 339, cf. 338. *Vînturile rele bat mai ales iarna. De aceea nu este bine să iasă omul pe această vreme pe cîmpuri, căci îl îmbolnăvesc.* PAMFILE, VĂZD. 45. *Junghiul te apucă din răceală, din vînt rău, din deochi, din farmec.* id. B. 40, cf. 44. *În Transilvania ocolurile împrejurul boilor şi al plugului se fac cu credinţă că frumuşelele, – vînturile rele, – nu vor da peste plug şi plugari, ci-i vor ocoli.* id. A. R. 49, cf. CADE, DL, DM, M. D. ENC. *Cînd turbarea provine din mîncarea dată pe fereastă ori din vînt rău, începe a te durea capul straşnic şi faci pe dosul limbei nişte băşicuţi pline cu nişte apă galbănă, numite „căţei de turbă".* ŞEZ. II, 191. [Turba] *la vite... provine şi din vînturi rele.* ib. III, 205. *Vînturile rele sînt nişte vînturi însoţite de duhuri necurate.* ib. V, 142. *L'eod'ean ie bun să t'e afumi d'e vînturi turbat'e şî d'e duhu reu.* DENSUSIANU, Ţ. H. 105, cf. ALR II 4 232/192, 682, ALR SN III h 794/362, ALRM SN II h 614/362; **b)** (prin Ban.; în forma *vînt turbat*) durere de cap. Cf. H XVIII 161; **c)** (popular; în forma *vînturile cele rele*) hemiplegie. Cf. BIANU, D. S., DA II_1 770. (E x p r.; prin Tansilv.) **A fi lovit de vînt rău** = a fi atins de apoplexie. Cf. VAIDA. (Regional) *Boală de vînt* = **a)** paralizie; apoplexie. Cf. ALR II/I h 127/53; **b)** (şi în forma *boală din vînt*) numele unor boli nedefinite mai îndeaproape, despre care se crede că ar fi provocate de vînt **(I 1).** Cf. ŞEZ. XIX, 40, ALR II 4 232/316; **c)** (învechit) boală a cailor care constă în inflamarea reumatică a picioarelor, de la genunchi în jos. *Pentru boala de vînt, adecă apucare, să se radă vro cîteva calupuri de sopon, să se amestece în vreo băutură oricare, să i să deie şi să i se lase sînge din vinele dintre urechi.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 45/17, cf. HEM 1 424. *Din vînt* = **a)** (prin Bucov.) blenoragie. Cf. CANDREA, F. 222; **b)** (regional; şi în formele *din de vînt, de vînt, din vînturi*) numele unor boli nedefinite mai îndeaproape, despre care se crede că ar fi povocate de vînt **(I 1).** *Prin unele părţi din Ţara Românească, sînzeniile se culeg spre a tămădui cu ele lipitura, guturaiul, din dă vîntul şi alte boale.* PAMFILE, S. V. 96, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., H II 41, 104, ALRT II 137, ALR II/I h 127/310, 705, ALR II 4 232/27, 682, 987. (L o c. a d j.) **Luat** (sau **luare) de vînt** (ori **din de vînt**) sau **stricat de vînt** (sau **de vînturi**) = **a)** (popular; despre oameni) lovit de apoplexie sau de paralizie. *Ţi-ai pierdut coraju, cumpătu şi mersu. Parcă ieşti luat din iele or dîn dă vînt, cînd pîşeşti.* JIPESCU, O. 67. *În popor se ştie că damblaua vine cînd ieşi înăduşit afară şi te ia din de vînt.* BIANU, D. S., cf. PAMFILE, B. 44, 45, TDRG, CADE, ALR II/I h 127/53, 64, ALR II 4 232/105; **b)** (prin Mold.; despre oameni; în forma **luat din de vînt)** smintit[2] **(1).** Cf. IZV. XXI, 144; **c)** (regional; despre oameni; în forma **luat din de vînt)** care are dureri de cap însoţite de frisoane, căruia îi apar băşicuţe la gură şi la nas. Cf. TEODORESCU, P. P. 376, ALR II 4 232/769. *Vărsat de vînt* (sau *din vînt*) v. v ă r s a t[1] **(II 2).** ◊ Loc. adj. **De vînt** = **a)** (despre făclii, felinare etc.) care poate fi folosit în timp ce bate vîntul **(I 1),** fără a se stinge. Cf. MARDARIE, L. $232^2/4$. *Au îmblat pe la otace cu făclii de vînt.* M. COSTIN, O. 72. *Întăi o spîndzurară şi o arsără cu făclii de vînt.* DOSOFTEI, V. S. octombrie $94^v/10$, cf. NOM. MIN. I, 123; **b)** (despre mori, morişti) la care se foloseşte ca forţă motrice vîntul **(I 1).** *Mai sus de mijlocul cetăţii, încă fiind locul nalt ca un buric, este moară de vînt, unde şi steagul cetăţii se pune* (a. 1715). ARHIVA R. II, 79/2. *Mă suisem într-o moară de vînt.* DRĂGHICI R. 8/21. *S-a sfîrşit! Strigă vecinul meu cu o oftare ce ar fi putut învîrti aripile unei mori de vînt, nu mai este nădejde!* NEGRUZZI, S. I, 234. *Don Quijote credea că morile de vînt sînt uriaşi.* MAIORESCU, CR. II, 383. *Moştenise de la taică-său o moară de vînt.* SLAVICI, O. I, 226. *Poate e vorba de curierul cel bătrîn al ducelui, care mă purta în braţe, şi mi-a construit odată o moară de vînt.* SADOVEANU, O. XI, 61. *O moară de vînt îşi învîrtea cadenţat în aer braţele obosite.* BART, E. 126. *Să te opreşti o clipă La morile de vînt din Crăiniceni.* PILLAT, P. 111. *Morile de vînt cu care Cervantes îl obligă să se bată pe Don Quijote nu sînt o simplă invenţie literară.* RALEA, S. T. I, 343. *Şi-i mai cere zestre, cere, Nouă mori de sub pămînt Ş-alte nouă mori de vînt.* TEODORESCU, P. P. 88. *Ci-şi făcea Tudor, făcea Nouă late mori de vînt, Nouă mori pe subt pămînt.* BALADE, III, 343. (E x p r.) (Regional) **A-i face** (cuiva) **moară de vînt** v. m o a r ă **(1).** (Livresc) **A se bate** (sau **a se lupta) cu morile de vînt** v. m o a r ă **(1). A face** (cuiva) **morişcă (de vînt) în cap** (sau **în păr, în chică)** v. m o r i ş c ă **(1).** (Familiar) **De** (sau **în) culoarea vîntului (turbat)** = care are o culoare vagă, nedefinită, bătînd în gri-vineţiu. *Un tînăr nalt, subţire ca un plop, de un blond fad, în culoarea vîntului, după cum spunea un glumeţ, cu gene albe... şi sfios ca un seminarist.* LOVINESCU, S. II, 233. *Blondul semnatar de coloarea vîntului nu te reţinea prin nimic, nici prin scrisul său somnolent, nici prin persoana sa fără accent şi cu preocupări pur utilitare.* id. ib. 234. *Purta un impermeabil vechi, de culoarea vîntului.* VINEA, L. I, 107, cf. UDRESCU, GL. ◊ E x p r. **A se da în vînt (după...** sau **pentru..., ca să...)** = a desfăşura o activitate febrilă, agitîndu-se încoace şi încolo (pentru a duce la bun sfîrşit ceva); a face eforturi insistente, a-şi da toată osteneala (pentru a obţine ceva); a da curs unui impuls puternic, unei atracţii imperioase (faţă de cineva sau de ceva). *Un om pe vremea aceea pute fără ruşine să nu ştie carte, dar pentru un şlic... s-ar fi dat în vînt.* RUSSO, S. 18. *Femeile se dau în vînt dupre semînţa milaneză, ca una ce dă mătase mai bună şi mai multă decît semînţa românească.* I. IONESCU, M. 374. *Cînd sărut ochii lor veseli, se dau fetele în vînt.* ALECSANDRI, POEZII, 146. *Cimpoieş, drăguţul meu, Sună, sună aşa mereu, Să se deie fetele-n vînt, Să ţipe dracu-n pămînt.* id. T. 243, cf. CIHAC, I, 315. *De nu m-ar ţine mult d*[om]*nul subprefect..., să mă întorc la lucru, că s-a fi dînd în vînt jupînul Naftule Perciunovici.* CONV. LIT. XIII, 70. *Altele se dau în vînt după declămări şi curteniri.*

CONTEMPORANUL, I, 71. *Merg eu acum fără păsare prin păpuşoi pînă în dreptul ogrăzii şi mă uit pintre gard şi văd pe mama cum se dă în vînt după trebi, cînd în casă, cînd afară.* CREANGĂ, O. 216. *Radu căzuse la pat... Mama Ilinca bocea pe la toate pragurile şi se da-n vînt după leacuri.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 86. *Se prăpădeşte mahalaua după astfel de grozăvenii* [romane], *şi consoarta cherestegiului are crize de nervi, se dă-n vînt de nerăbdare între o fasciculă şi alta.* id. ib. 464, cf. DDRF. *Ce naiba vede la dînsa nu ştiu; fete Cît păr în cap; şi el d-ăi chipeşi: S-ar da cu toatele în vînt.* ap. TDRG. *Hei, hei, am fost tînără şi frumoasă, se dedeau în vînt flăcăii după mine.* ap. TDRG. *M-aş fi dat în vînt s-o văd măcar o dată şi imaginam fel de fel de curse spre a o întîlni.* SANDU-ALDEA, D. P. 149, cf. BARCIANU, PAMFILE, C. 54. *Ne dam în vînt după floarea portocalie de hamei.* CIAUŞANU, R. SCUT. 13, cf. CADE. *Îi place mult zmeura şi murele; după miere se dă în vînt.* SIMIONESCU, F. R. 25. *Ţigăncile oacheşe se dau în vînt prin curte şi dancii se luptă cu viţeii încăpăţînaţi.* SADOVEANU, O. I, 218. *Zaharia se dădea în vînt în toate părţile. El lucra cu toporul la roţi, el dădea drumul şerpilor iuţi de apă..., el cutreiera întinderile... după vînat.* id. ib. 640, cf. SCRIBAN D. *Caragiale nu se da-n vînt după noutatea literară şi, clasic împătimat, nu se-mpăca cu pitorescul violent şi... cu forma curat narativă.* CONSTANTINESCU, S. II, 64, cf. DA I_3, 17. *Era un om care se dădea în vînt ca să-şi crească fata în lux.* CĂLINESCU, S. 64. *E un bărbat cum rar s-a văzut, ştiu femei care s-ar da în vînt pentru el.* id. ib. 485, cf. DL, DM 213. *Acest Marsilio Ficino se da în vînt după ţigănci.* BARBU, PRINC. 314, cf. DEX 226. [Moşneagul şi baba] *se dădeau în vînt după ei.* ŞEZ. II, 200. *S-o sorbi într-o lingură de apă, maică. Şi pentru asta mulţi împăraţi şi crai, ba şi zmei se dau în vînt după ea.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 94, cf. 378, CIAUŞANU, V. 156, id. GL., ZANNE, P. IX, 430. **Din** (sau **de la**, învechit, **de**) **(cele) patru vînturi** sau **în (cele) patru vînturi** = din (sau în) cele mai diferite direcţii. *Vor aduna aleşii lui de patru vînture, den capetele ceriului pînă în sfîrşitul lor.* CORESI, TETR. 56. *Atunce va tremete îngerii lui şi vor aduna aleşii lui de patru vînture.* id. ib. 103. *Va trimite pre îngerii săi cu trîmbite şi cu glas mare şi vor aduna aleşii lui, de la patru vînture, de la o margine a ceriurelor pînă la ceaialaltă.* N. TEST. (1648), 32^r/15. *El atunci va trimite îngerii săi şi va aduna pre cei aleşi ai săi den patru vînture, de la marginea pămîntului pînă la marginea ceriului.* ib. 59^r/27. *Va trimite pre îngerii săi cu trîmbiţă şi cu glas mare şi vor aduna aleşii lui de la patru vînturi, de la margenile ceriurilor pînă la margenile lui.* BIBLIA (1688), 769^1/11. *Factorul... înaintează prin pulberea drumului, săltîndu-şi din cînd în cînd pe umăr geanta plină de scrisori – hîrtiuţe în cari punem ceva din sufletele noastre şi cari zboară apoi în cele patru vînturi.* SANDU-ALDEA, D. P. 115. *Nu-i sufere pe acasă, ci-i trimite, cînd nu-i de lucru, în celea patru vînturi.* AGÂRBICEANU, D. Ţ. 116. *Nu te teme, domnule, nu te teme; sîntem noi deprinşi cu de-aistea... Şi scuipa călugărul, de parcă descînta de deochi tuturor stihiilor de la cele patru vînturi.* HOGAŞ, DR. I, 234. *Vederea mîrzacilor care călăuzesc tabunurile nu-i slobodă în patru vînturi.* SADOVEANU, O. XIII, 243. *Lemnele şi piatra s-au strîns din cele patru vînturi, şi satul a început să crească.* BOGZA, C. O. 240, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. **(A avea parte de sau a avea) odihna vîntului** sau **(a avea parte de) tihna vînturilor** = (a avea o) existenţă agitată, frămîntată, zbuciumată. *Liniştea apelor şi hodina vîntului a fost viaţa sărmanului.* SADOVEANU, O. XX, 74. *Eu am avut parte în viaţa mea de odihna vîntului şi de liniştea valurilor; m-au ars durerile şi grijile.* id. ib. XXI, 457. *Tihna e darul naţiunilor fără istorie; noi am avut parte de tihna vînturilor şi a valurilor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 68, 3/1. *Cine iubeşte şi lasă Să nu-şi poată face casă, Aibă casa cucului Şi odihna vîntului.* MARIAN, H. 113. *Cine m-o dat dorului, Aibă casa cucului Şi hodina vîntului!* RETEGANUL, TR. 136, cf. MAT. DIALECT. I, 238. **A zvîrli** (sau **a arunca**) **(banii sau cu banii, galbenii** etc.) **în vînt** = a cheltui fără chibzuială, a irosi banii. *De bucurie că n-a murit, zvîrlea cu banii în vînt.* VOICULESCU, P. I, 214. *Vor fi cinci mii de galbeni zvîrliţi în vînt, căci turcii vor pune mîna pe butoiaşe.* CAMIL PETRESCU, O. III, 145. *Cară-te de aici, beţivule! N-am bani d-aruncat în vînt!* TUDORAN, P. 20, cf. 69, DL, DM, M. D. ENC., DEX, ZANNE, P. V, 72. **A vorbi** (sau, popular, **a grăi**) **în vînt** sau **a-i rămîne** (cuiva) **vorba în vînt, a-şi bate gura-n vînt** = a vorbi fără a fi luat în seamă, degeaba. *Cînd cu limbi grăiţi, d'unde nu daţi un cuvînt adeverat, cum poate înţeleage om ce e grăit? Fi-va amu de veţi grăi în vînt.* CORESI, ap. GCR I, 25/1. *În vînt grăiaşte popa cînd nu înţeleage au el, au oamenii.* id., în TEXTE ROM. (XVI), 559. *Pentru dînsul poate slobod să se zică că vorbeşte în vînt.* ŢICHINDEAL, F. 185/3. *Dormitînd, vorbeşte cînd şi cînd cîte ceva în vînt, ca să nu tacă.* PETROVICI, P. 29/1, cf. LB, VALIAN, V. *Cînd îi taie vrun cuvînt Ş-îi rămîne vorba-n vînt,... Cînd aud şi nu ascult.* PANN, P.V. III, 12/7, cf. POLIZU, PETRI, V., PONTBRIANT, D., LM. *Vorbesc unui om tare deştept şi de neam mare; n-am teamă că vorbesc în vînt.* CARAGIALE, O. II, 353, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, PAMFILE, J. II, 171, DA I_1, 523. *A vorbi în vînt nu însemnează a-ţi împlini chemarea.* AGÂRBICEANU, A. 180, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., UDRESCU, GL., ZANNE, P. II, 192, 834, 844. **Vorbă (spusă** sau **aruncată) în vînt** sau (învechit, rar) **vorbitură în vînt** = vorbă spusă într-o doară, lipsită de importanţă; vorbă neluată în seamă. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. II, 791^1/12, STAMATI, V. 735^1/13. *Ia las' nu te spăimînta, că am zis şi eu, ia aşa o vorbă în vînt.* CREANGĂ, O. 290. *De ce în atîta amar de vorbe aruncate în vînt nu zăreşti fulgerarea unei idei sănătoase, nu vezi semnul îmbucurător al unui talent ce se ridică?* VLAHUŢĂ, S. A. II, 382. *Ce copil eşti! Să te-ntuneci de o vorbă spusă-n vînt!* SĂM. IV, 525. *De ce ai zis că pentru oamenii de caracter călătoriile nu sînt neapărat trebuincioase? – Am zis aşa o vorbă în vînt.* D. ZAMFIRESCU, Î. 30. *Atîta vervă, spirit şi vorbe aruncate în vînt, cari se vor uita ca mîine.* ANGHEL, PR. 146, cf. TDRG. *Deşi nu punea mare temei pe vorbele bătrînei zgîrcite şi habotnice, vorbe aruncate în vînt, Brumă totuşi nu se putea descotorosi de sugestia lor.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 174, cf. CADE. *Da, lauda-i frumoasă şi-o credem pe cuvînt, Dar pîn' la urma urmei rămîne vorbă-n vînt.* ARGHEZI, S. V, 113, cf. DL, DM, M. D. ENC. *Să se mai spună că substratul balcanic e doar o vorbă-n vînt!*

ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 1, 2/4. (Prin Munt.) **A măcina vînt** = a vorbi mult şi fără rost; a vorbi aiurea. Cf. UDRESCU, GL. **A arunca** (sau **a da, a sufla, a zvîrli,** învechit, **a bate) în vînt** sau **a arunca în cele patru vînturi,** (învechit) **a împărţi** (sau **a împrăştia) la cele patru vînturi** = a împrăştia, a risipi; a spulbera. *I-au ars turcii trupul în foc şi praful trupului l-au aruncat în vînt* (a. 1687). REV. CRIT. I, 392. *După ce va sta împărăţiia lui, sfărîma-să-va şi să va împărţi la ceale 4 vînturi ale ceriului.* BIBLIA (1688), 581²/33. *În Fiandra, să plînge: „O, vai de mine, fiilor, ce faceţi? Veţi în toată vremea să zvîrliţi în vînt? O, ce ursire, de nu veţi face pace, ce veţi face?"* (a. 1693). FN 17. *Toate nevoinţele noastre... în vînt aruncate şi în zădar luate le-am aflat.* CANTEMIR, I. I. II, 191. *După ce l-au omorît, trupul lui l-au băgat în foc şi i-au dat cenuşa în vînt.* R. POPESCU, CM I, 284. *Ori vor învăţa sholarii miei ceva, ori nu, şi ori se vor folosi ceva cu învăţătura mea, ori o vor bate-o în vînt.* PETROVICI, P. 40/8. *Procentele urcate îndeplineau ruina şi a celor puţini, care nu banchetuiau averile lor şi nu le împrăştiau la cele patru vînturi.* XENOPOL, I. R. XIV, 154. *Se amestecaseră cu oamenii bruni şi scunzi ai mării calde de sud, învăţaseră de la aceştia iubirea trupului nostru, pe care, la moarte, nu-l mai ardeau, aruncîndu-i cenuşa în vînt, ci-l îngropau.* PÂRVAN, I. F. 192. *Cenuşa morţilor să fie aruncată în cele patru vînturi.* ARGHEZI, S. X, 171. *Atunce i-o luat capu şî i-o zburat d'i la trupu lui... şî l-o ars îm foc şî l-o suflat îm vînt.* O. BÎRLEA, A. P. I, 313. *L-a ars, l-a suflat în vînt.* id. ib. II, 418. **A se risipi** (sau **a se spulbera, a se împrăştia, a se duce, a merge, a zbura,** învechit, **a se răşchira, a se topi) în vînt** sau **a se risipi în vînturi, a se duce pe vînturi, a se pustii în patru vînturi** = a-şi pierde consistenţa; a pieri fără urmă. *Omorînd împărăţiia pre Abaza paşea sugrumat, s-au răşchirat... gătirea leşilor în vînt.* M. COSTIN, O. 110. *I-au căutat a să surupa toate nevoinţele a craiului şi a merge în vînt.* id. ib. 126. *Osteninţa a atîta vreme, mulţimea a atîtea pagube, şirlăile sudorilor, izvoarele lăcrămilor şi alalte toate cu totul în vînt şi în deşert să dusără.* CANTEMIR, I. I. II, 161. *Cu acest singur respuns toate doveadele lui Engel se răsipesc în vînt.* MAIOR, IST. 197/18. *Toate acele legi se spulberau în vînt.* BARIŢIU, P. A. III, 118. *Iarna lungă tot se strică, Osteneala merge-n vînt.* BOLLIAC, O. 93. *Unul ia d-a fuga... toţi îl urmăresc; Ca pulberea-n vînturi toţi se risipesc.* BOLINTINEANU, P. I, 83. *Dacă expresiunea formală nu poate îmbrăca potrivit intenţiunea, opera este un monstru neviabil; expresia se topeşte-n vînt, ea nu înseamnă nimica.* CARAGIALE, O. III, 57. *Toată căldura Zboară deodată din trup risipindu-se-n vînturi viaţa.* COŞBUC, O. A. V, 126. *Uneltiri feliurite pentru zădărnicire n-au lipsît. Toate însă s-au spulberat în vînt... la neînfrînta solidaritate a studinţilor universitari.* SBIERA, F. S. 258. *Toate nădejdile lui s-ar împrăştia în vînt şi ar rămîne tot aşa de becisnic ca pînă acuma.* REBREANU, I. 148. *Sania lui a luat-o repede înainte, vorbele s-au spulberat în vînt.* VOICULESCU, P. II, 165. *Mormîntul lui de la Samarcand s-a pustiit, nu tîrzie vreme după aceea, în patru vînturi.* SADOVEANU, O. XII, 212. *Îmi spui tu vorbe plăcute, dar alea zboară în vînt.* id. ib. XXI, 328, cf. DL, DM. *Visul s-a spulberat în vînt.* T iulie 1964, 54, cf. DEX. *Badiul oasele-ncărca, La Dunăre le ducea Şi-n Dunăre le-arunca. Oase-n Dunăre Cădea, Scrum pe vînturi Se ducea, Tocmai dincolo cădea.* TEODORESCU, P. P. 549. (Cu parafrazarea expresiei) *Toate ale vieţii lui, tinereţa zburdalnică pe tărîmurile Apusului, bătăliile şi faima ostăşiei, şi furtunoasa lui dragoste, toate fuseseră pulberi la vînt: cu nimica nu rămîne!* SADOVEANU, O. V, 616. **Plin de** (sau **cu) vînt** = gol, deşert; lipsit de conţinut, de substanţă. *Multe de vînt pline cuvinte răzsuflă împotriva a toată socoteala dreaptă.* CANTEMIR, I. I. I, 123. *Îmi rămăsese punga plină de întunerec, lăzile pline de vînt.* GORJAN, H. II, 5/23. *Săraci, lipiţi pămîntului, vorba ceea: două trăiste goale, pline de vînt.* FURTUNĂ, C. 29. *Sacul plin cu vînt, greu stă în picioare* =omul lipsit de putere nu poate răzbi fără sprijinul altcuiva. Cf. ZANNE, P. III, 343. (Cu parafrazarea expresiei) *Destul umflată este şi doba, şi zgomot face mare, dar într-însa este numai vînt.* GOLESCU, P. 19/12. **A-i sufla** (sau **a-i bate**, rar, **a-i fluiera** cuiva) **vîntul în buzunare** (ori **prin buzunare, în buzunar, în pungă**) sau **a-i bate** (cuiva) **vîntul în traistă** (sau **prin pungă**) = a fi foarte sărac; a fi lipsit de bani. *Negreşit, amice, că pe cînd te aflai scolar în Paris, vei fi rătăcit uneori duminica, – cînd ploua afară sau mai ales cînd vîntul fluiera în pungă – prin lungile săli ale Luvrului.* ODOBESCU, S. III, 138. *Ce, vrai numaidecît să-ţi iasă feciorul condeieriu, ca să-i sufle vîntul prin buzunări?* HOGAŞ, DR. II, 45, cf. CADE, DL, DM. *Prin buzunarele noastre sufla vîntul. Nu tu film, nu tu o cafea sau măcar nişte ţigări mai bune!* V. ROM. iunie 1973, 11, cf. DEX, ZANNE, P. III, 410, V, 527. (Învechit) **A-i bate vîntul** sau **a fi luat de vînt** = (despre bani) a fi cheltuit, irosit, risipit. *Fanariotul ascultă cu luare-aminte socotelile ce-i înfăţişă Păturică, dar cînd ajunse la încheiere şi văzu luate de vînt cele una sută pungi de bani şi o datorie nouă de lei 16670 cu dobîndă ovreiască, oftă din adîncul inimei.* FILIMON, O. I, 220. *Prietinii care-or să vie cu mine, îmbrăcaţi în irozi, mi-au mărturisit că-s tufă de parale; pe de altă parte, casierul nu face credit, şi cît pentru bătuţi... (îşi pipăie buzunarele) i-au bătut vîntul de mult!... ş-aşa de mult, încît a rămas pustie-n urmă.* ALECSANDRI, O. VI, 108, cf. TDRG. (Învechit) **A paşte** (sau **a goni) vînturile** sau **a paşte vînt** = a se angaja în acţiuni, în activităţi lipsite de sens; a-şi irosi timpul. *Carei se întăresc spre minciuni, aceia pasc vînturile.* CORESI, EV. 164. *Umblă gonind vînturile Şi măsurînd cîmpurile.* PANN, P. V. II, 48/26. *Mulţi nerozi găuresc pămîntul, comori în el căutînd, Dar neştiind cum, pasc vîntul, surdă şî-n deşert umblînd.* id. ib. 89/28, cf. ŞĂINEANU, Î. 70, DDRF, TDRG, ZANNE, P. I, 91, II, 788. (Cu parafrazarea expresiei) *L-au băgat la închisoare grea, că acest feli dobîndesc cei nemulţumiţi... şi umblă gonindu vînturi ca acestea.* R. POPESCU, CM I, 528. (Popular) **A-şi da zilele în vînt** = a-şi pierde timpul fără folos, în zadar. Cf. TDRG, DA III$_1$, 4. *Pentru-o palmă de pămînt Zilele mi-am dat în vînt. Ani întregi m-am giudecat Şi nimic n-am cîştigat!* ALECSANDRI, P. P. 227. **Adus de vînt** (sau **de vînturi**) = (despre oameni) străin, pripăşit în locul în care se află. *Ciocoi pribeag, adus de vînt, De ai cu iadul legămînt, Să-ţi fim tot cîni, loveşte-n noi!* COŞBUC, P. I, 207. *La*

curte mai apăruse şi un fel de cumnat,... adus de vînturi şi de întîmplări. BARBU, PRINC. 110. **Din vînt a venit, în vînt s-a dus** = ceea ce se obţine uşor, fără muncă, se pierde precum s-a dobîndit. *Ce am avut şi ce am pierdut? Din vînt a venit în vînt s-a dus. Cu toate aceste, Am nădejde la Dumnezeu.* PANN, P. V. III, 122/28, cf. DDRF, TDRG, CADE, ZANNE, P. I, 89. (Rar) **A prinde din vînt** = a auzi, a afla din întîmplare (ceea ce vorbeşte lumea). *Se repezise la Bucureşti fiindcă prinsese din vînt o vorbă cum că moşia Babaroaga a d-nei Iuga ar fi de vînzare.* REBREANU, R. II, 8. (Popular) **A despica vîntul** = a fugi. Cf. BARONZI, L. 45, ISPIRESCU, O. II, 478, DDRF, ZANNE, P. I, 90. **A-i da vînt pasului** (sau **la pas**) v. p a s[2] **(I 2).** (Prin Transilv.) **A mînca vîntul** = a fugi cu foarte mare iuţeală. *Colo, cai, mamă-mamă! d'e ceia d'e mînca vîntu.* O. BÎRLEA, A. P. II, 283. **Ce vînt** (sau **vînturi) te** (sau **vă) aduce** (sau **te-a adus, v-a adus,** regional, **te-a abătut, te-a pălit, te poartă) (pe aici** sau **aici, pe la noi, la noi, încoa)?** = ce întîmplare te-a (sau v-a) adus? *Da ce vînt te-o adus pe la noi, soro dragă?* ALECSANDRI, T. 408. *Bine-ai venit, moş Dane! Ce vînt te-aduse-aice?* id. POEZII, 285, cf. COSTINESCU. *Bună vremea, cumătră. Da ce vînt te-a abătut pe-aici?* CREANGĂ, O. 17. *Da ce vînt te-a adus şi cum ai putut răzbate prin aceste locuri, femeie hăi!* id. ib. 48. *Ce vînt te-a adus pe aici, omule, ca să-ţi rămîie oasele pe alt tărîm?* ISPIRESCU, L. 86. *Ce vînt te aduce pe la noi? – Sînt strein. Acum am sosit din alte împărăţii.* id. ib. 368. *Ei, flăcăule, de pe unde?... Ce vînturi?... Pe la noi... ai... Şi de ce?* DELAVRANCEA, O. I, 179, cf. ŞĂINEANU, Î. 136. *Da ce vînt te-a abătut pe la noi aşa de dimineaţă?* MARIAN, S. R. III, 59, cf. DDRF, BARCIANU. *Străine, ce nevoi te poartă Să baţi aşa tîrziu la poartă, Ce vînturi te-au adus în sat?* SĂM. I, 110, cf. ALEXI, W., TDRG, PAMFILE, J. II, 171, CADE. *Ce-i cu voi, băieţi? Ce vînt vă aduce pe aici?* REBREANU, R. I, 272. *Ce vînt te-aduce, Luco, pe la noi?* id. ib. II, 69. *Despre ce-i vorba, nevastă? Ce vînt te-aduce? întrebă omul stăpînirii.* SADOVEANU, O. X, 551, cf. VII, 50. *Ce vînt te aduce pe aici?* H. LOVINESCU, T. 249. *Dar ia spune, domnule, ce vînt te aduse încoa?* TUDORAN, P. 31, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Bine ai venit sănătos, prietene. Dar ce vînt te aduce pe la noi?* POP., în COLUMNA, VII, 174. *Da ce vînt te-a adus pe la noi pe aice şi cum de ne-ai nimerit?* SBIERA, P. 54. *Dar ce vînturi te poartă pe-aici, pe unde om pămîntean n-a mai umblat?* RETEGANUL, P. III, 34, cf. 45. *Bine-ai venit; ce vînt te-aduce aşa în zori de zi la mine?* STĂNCESCU, B. 69. *Da ce vînt te-aduce pe la noi...?* PĂCALĂ, M. R. 211. *Ci vînturi t'i-o pălit pi ici?* O. BÎRLEA, A. P. I, 302, cf. II, 321, ZANNE, P. I, 90. (Cu parafrazarea expresiei) *Ce vînt a bătut, de te-a adus pe la noi?* POEN. – AAR. – HILL, V. II, 797[2]/15. *Bine ai vinit, naşule! Da ce vînt a bătut să te ripezi pă la noi?* JIPESCU, O. 147. *Iacă, moşule, merile să le mănînce baba, iar cojile să le dai Murgii, şi vi se va împlini dorinţa, că ştiu ce vînturi te-au adus pe la mine.* DELAVRANCEA, O. I, 90. *Ce vînt ne-a mînat pe aci, aţi vrea să ştiţi?* ap. TDRG. *Să spună ce vînt i-a adus şi ce gînd i-a oprit să-i ceară găzduire.* C. PETRESCU, R. DR. 33. *Ospăţuri ca acele îi făcu, şi-l întrebă că ce vînturi îl aduc pe acolo?* ŞEZ. II, 206. *Fetelor le dăduse prin gînd ce fel de vînt adusese pe voinicii noştri spre ele din aşa smîrcuri depărtate.* POPESCU, ap. ŞĂINEANU, Î. 136. (Rar) **A rămîne în vînt** = a rămîne fără avere, fără mijloace de întreţinere. *Casa lor... era locul de întîlnire al lumei deochiaţilor şi deşuchiaţilor timpului:... poticniţii şi căzuţii, curăţaţii rămaşi în vînt, chinuiţii de pofta traiului fără muncă.* M. I. CARAGIALE, C. 133. (Învechit) **În voia vînturilor** = la voia întîmplării, v. î n t î m p l a r e. *Această corabie umblă în voia vînturilor, nu este nicidecum cîrmuită.* POEN. – AAR. – HILL, V. II, 797[1]/3. *„Dreptatea este ea oare bine aşezată pe puternice temelii?" În loc de a-i aşterne „puternicele temelii" de cari vorbiţi aţi voit să-i clădiţi un edificiu pe nisip, spre a o lăsa în voia vînturilor.* EMINESCU, O. XIII, 55. **Încotro** (sau **dincotro) (îţi) bate vîntul** sau **din ce parte bate vîntul, cum bate vîntul, a bate alt vînt** etc., se spune despre modul în care se prezintă o situaţie, despre cum se manifestă o anumită tendinţă de evoluţie a lucrurilor. *Mă rog să mă ierţi De vreme ce-n doă părţi Ţi se-nduplecă cuvîntul: Dincontro îţi bate vîntul.* ap. HEM 2705. *Mai toţi negustitorii de aice nu prea se uită bine la elevatori, aice bate alt vînt, nu-i America ori Anglia.* CONTEMPORANUL, IV, 139. *Cînd Cuza ar abdica, principele de Leuchtenberg ar fi acolo. Însă cu el, Rusia ar domni cum a domnit cu gospodarii şi cu căimacamii de altădată. Iată încotro bate vîntul pentru moment.* XENOPOL, I. R. XIV, 71. *Ei speră şi aşteaptă pentru că aşa bate vîntul acuma! zise arendaşul.* REBREANU, R. II, 52. *Premierul e extrem de sensibil la manifestările opiniei publice şi nu trebuie mult ca lungile lui antene de animal instinctiv să-l vestească din ce parte bate vîntul.* TITULESCU, D. 89. *În jurul caretei lui Cantacuzino... erau cinci–şase mari boieri care simţiseră cum bate vîntul.* CAMIL PETRESCU, O. III, 346, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Lui Tiberiu nu i-a trebuit mult pînă să simtă de unde bate vîntul.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 10, 14/1. (Cu parafrazarea expresiei) *Vreau să-l înduplec şi să-mi spună cum mai e vîntul pe la Poartă şi ce gînduri are... sultanul în ce ne priveşte.* BARBU, PRINC. 172, cf. ZANNE, P. I, 91. (Prin Munt.) **Nu mai bate vîntul care bătea ieri** = nu mai e ce a fost. Cf. ZANNE, P. IX, 428. **A bătut** (sau **bătu) vîntul** (sau **vînt de vară, de primăvară) (peste...**), se spune despre ceva care s-a isprăvit, din care n-a mai rămas nimic. *Da la hăi Bucureşti, nu cunosc eu p-un boier, care a risipit douo sutişoare dă mii dă galbini? Ţi! A bătut vînt de vară piste ele.* JIPESCU, O. 109. *Am auzit că umblă cu fel de fel de tertipuri: licitaţii deghizate, concurenţi ascunşi... „Aş! o bătut vîntul!"* ap. TDRG, cf. CADE. *Se puse să bată vînt de primăvară peste toată averea lui.* POPESCU, ap. ŞĂINEANU, Î. 153, cf. CIAUŞANU, V. 208, ZANNE, P. I, 90. (Cu parafrazarea expresiei) *Prăpădii toate averile mele ca cînd le bătuse vînt de primăvară.* GORJAN, H. II, 116/8. (Popular) **Suflă vîntu-n paie ude** v. s u f l a **(I 1). A nu-l bate** (pe cineva) **nici un vînt** sau **a nu-l bate** (pe cineva) **vînt de vară,** (regional) **a nu-l ajunge** (pe cineva) **nici vînt rece, a nu da vînt** (**rece**) (peste cineva) = a fi scutit de greutăţi, de necazuri. *Cine-i om, nu-l bate vînt de vară, Cine nu, a dat de dracu.* VISSARION, FL. 122. *Culcă-te, tată, şi te odihneşte, că nici vînt rece nu te-a ajunge.* ŞEZ. II, 110, cf. CIAUŞANU, V. 208, id. GL., ZANNE, P. IX,

429. (Regional) **A sufla vîntul în urechile** (cuiva) v. sufla **(I 1).** (Regional) **A zbura vîntul** (pe cineva) v. zbura **(I 5). A-l bate** (sau **a-l sufla** pe cineva) **vîntul** sau **a-l da vîntul jos, a-i fluiera** (cuiva) **vîntul prin oase, a fi slab de-l bate vîntul, a fi slab de-i fluieră vîntul prin oase, a fi slab de-l dă vîntul la pămînt** = a fi foarte slab; a fi lipsit de vlagă. *Acum slăbise, de o sufla vîntul.* ap. DDRF, CF. CANDREA, F. 29, TDRG, CADE, DEX, UDRESCU, GL., ZANNE, P. II, 384, 734, IX, 430. (Prin Mold.) **A se hrăni cu vînt** sau **a mînca vînt**, se zice despre un om care nu are ce mînca. Cf. PAMFILE, VĂZD. 1, ZANNE, P. III, 577. **A se da** (sau, rar, **a se mlădia) după vînt** (sau **după cum bate vîntul), a-şi întoarce şuba** (sau **mantaua, chepeneagu) după cum suflă vîntul** = a se adapta cu abilitate împrejurărilor; a fi oportunist. *Un escamator politic, care... pînă în ziua de astăzi a ştiut întoarce mantaua după vînt; care a ştiut a se acomoda nemţilor înjurînd şi afurisind pe magiari; apoi iarăşi magiarilor, defăimînd pe nemţi.* VASICI, ap. BARIŢIU, C. II, 163, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Ca să nu aibă „turburări"... se dedese după vînt şi se aruncase în socialism.* în MAGAZIN IST. 1968, nr. 3, 74/2, cf. DA II_1, 810. *Se mlădia după cum bătea vîntul şi-şi păzea cu străşnicie interesele.* STANCU, R. A. IV, 68, cf. ZANNE, P. I, 91, III, 103, 223, 388, UDRESCU, GL. (Cu parafrazarea expresiei) *Mare dar are omul cel ce este statornic, neclintit ca un turn ţeapăn de zid. Şi de nimic este, cel ce să întoarce lesne ca vîntul.* GOLESCU, P. 35/15. *D-voastră trageţi mântaua dincotro bate vîntul şi vreţi să ieşiţi curaţi unde e interesul dumneavoastră în pericul.* VASICI, ap. BARIŢIU, C. II, 29. (Învechit, rar) **A fi tras din vînt** = (despre ştiri) a fi fals, contrafăcut, eronat. *Îs convins că această ştire este trasă din vînt numai cu scopul acesta... Cred necesar de a se dezminţi în numărul cel mai de aproape al „Observatoriului", pentru ca publicul să nu fie indus în eroare prin astfeli de ştiri de gheşeft* (a. 1880). BARIŢIU, C. V, 103. **A nu-l şti nici vîntul, nici pămîntul** = a nu şti, a nu afla etc. absolut nimeni (despre cineva). Cf. SCRIBAN, D., PAMFILE, D. 127. (Prin Mold.) **Te arde ca vîntul** = te înşeală fără scrupule. Cf. ZANNE, P. IX, 430. (Prin Transilv.) **A se rezema de vînt** = a se încrede în duşman. Cf. ZANNE, P. IX, 429. (Prin Transilv.) **Îi suflă vîntul cenuşa** = îi merge rău. Cf. id. ib. **Bate vîntul**, se spune cînd o încăpere, rămîne (temporar) pustie. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ▭ *În cancelarie nu era nimeni; bătea vîntul.* (Prin Munt.) **A lua vîntul** = (despre rufe) a zvînta **(1).** Cf. UDRESCU, GL. **A face** (sau, regional, **a trage) vînt** = a produce o mişcare a aerului printr-o deplasare rapidă, prin agitarea unui obiect etc. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, ALEXI, W. *Şi-a făcut două aripi, făcînd cu ele vînt peste toată lumea.* PAMFILE, CER. 14. *Era un ger subţire, care tăia şi frigea. Cum mai făcea şi sania vînt, începură să li se aprindă obrajii şi să li se înlăcrămeze ochii.* AGÂRBICEANU, O. XII, 294, cf. ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., DL. *S-a dus... Din papuci tot pleoscăind, Din rochie vînt făcînd.* TEODORESCU, P. P. 153. *Eu mor, naică, şi m-aprind Cînd te văd pe drum trecînd ... Cu poalele vînt făcînd.* DOINE, 72. *Aleargă ... Cu rochiţa fîlfîind, Cu malama vînt trăgînd.* PAMFILE, CR. 86. **A-şi face** (ori, popular, **a-şi trage) vînt** sau **a-i face** (ori, popular, **a-i trage** cuiva) **vînt** = a produce un curent de aer, prin agitarea unui evantai sau a altui obiect, pentru a face răcoare. *Cu măhrăm*[i] *albe şterge sudoril*[*e*] *bolnavei, trăgîndu-i vînt* (a. 1692). GCR I, 300/31. *Cele şapte curtene dimprejurul mesii au început să-i facă vînt cu nişte apărători de pene ... de păun.* CARAGIALE, O. II, 269. *Tinerimea era resfirată prin curte, cavalerii ştergîndu-şi fruntile cu batistele, iar damele făcîndu-şi vînt fiecare cu ceea ce avea la îndemînă.* SLAVICI, O. II, 43. *Făcîndu-şi vînt din cînd în cînd, îşi închidea ochii cu un farmec admirabil.* POPOVICI-BĂNĂŢEANU, ap. TDRG. *Bătrînul ..., după ce a sfîrşit de scris recipisa,... începe să-şi facă vînt cu pălăria, uitîndu-se de jur-împrejur.* BRĂTESCU- VOINEŞTI, P. 259. *Începură să-i facă vînt, să doarmă în răcoare.* GÎRLEANU, L. 28. *D-voastră, turiştii, zise ea făcîndu-şi nervos şi repede vînt cu evantaliul, sînteţi nişte oameni nesuferiţi.* HOGAŞ, DR. II, 78, cf. CADE. *Vara nu asuda, nu-şi făcea vînt cu evantaiul.* CĂLINESCU, B. I. 468. *Cu toată fulguiala deasă de zăpadă, îşi făcea vînt cu un număr din „Scînteia", pe care îl scosese din buzunar.* id. S. 32. *Îşi făceau vînt cu foi de hîrtie de pe masă.* CAMIL PETRESCU, O. III, 118, cf. DL, DM. *Să-mi fac vînt cu mîneca, Să se strîngă fetele, Să le ieu inelele.* MARIAN, H. 142. *Puişorul greu îmi zace, Cu basmaua vînt îşi trage.* SEVASTOS, C. 138. *Un slujitor le tot făcea vînt şi-i apăra de muscuţe.* id., ap. TDRG. *Cu basmaua umbră-i face, Cu mîneca vîntu-i trage.* ŞEZ. I, 13. *Cu giubeaua umbrî-ş faci, Cu basmaua vînt îş tragi.* VASILIU, C. 121. *La capu-i cine şade? Puiculiţa, păun verde, Cu băsmaua vînt îi trage.* BALADE, III, 202. *A ieşit la plug afară, Cu papucii pleşcăind, Cu rochiţa vîjîind, Din batistă vînt făcînd.* FOLC. MOLD. I, 266. ◊ Fig. (Cu determinări în genitiv sau introduse prin prep. „de", sugerează ideea de impetuozitate) *Vîntul răutăţii şi a vicleşugului ... suptire ieste, cît ... şi prin inima supt lăcata socotelii încuiată a răzbate poate.* CANTEMIR, I. I. II, 239. *Unde-ţi sînt voinicii, paşo cu trei tuiuri? Vîntul împotrivirei sfarmă zăbalele armăsarilor tăi; năvala se trase înapoi spăimîntată de pepturile goale ale vitejilor!* BĂLCESCU, O. III, 118. *Dac-a vieţii-mi triste făclie osîndită S-o-ntuneca, s-ar stinge d-al patimilor vînt, Pe aripele morţii celei mîntuitoare, Voi părăsi locaşul unde-am nădejduit.* ALEXANDRESCU, O. I, 88. *E învederat că daca oamenii... sînt lăsaţi în vîntul pasiunilor... nu va fi între dînşii nici o soţietate putincioasă.* BARONZI, I. C. I, 103/8. *Afurisenie şi blăstem să cadă asupra capului aceluia care... ar sfătui în neamul nostru să calce jurămîntul ce am jurat şi să-l facă praf şi pulbere în sama vînturilor uitării.* CONV. LIT. IV, 191. *Ceahlăul sub furtună nu scade muşunoi! Eu, Dan, sub vîntul soartei să scad păgîn, nu voi.* ALECSANDRI, POEZII, 295. *Veni-va ziua sfîntă cînd vîntul mîntuirei Va duce corbi şi nouri pe calea pribegirei, Şi cerul ţerii noastre iar fi-va nepătat.* id. ib. 341. *Rouă, semn de tinereţe, Tu aminţi p-acest pămînt, Vise, nuri şi frumuseţe Ce plutesc pe-al lumii vînt!* BOLINTINEANU, P. II, 66. *Şi ca Byron, treaz de vîntul cel sălbatic al durerii, Palid stinge-Alexandrescu sînta candel-a sperării.* EMINESCU, O. I, 32. *Propunerile de reformă... tind a se preface... într-o pleavă bătută cînd încolo cînd încoace de vîntul întîmplării.* id. ib. XIII, 207. *Timpul pare că s-a oprit pe loc ca să admire cum*

trec... atîtea ş-atîtea flori, parcă smulse de vîntul aprig al pasiunii. CARAGIALE, O. I, 210. *În fine, a bătut vîntul... binefăcător al ideilor democratice care a curăţit atmosfera de miasmele infecte ale slugărniciei reacţionare.* id. ib. III, 125. *Aşa bate cîteodată vîntul modei, care ia adesea proporţiunile unei epidemii.* id. ib. 247. *Ieri!... cenuşa ce păstrează forma încă neschimbată, Din ce-a ars în focul vremii; lacrima deja uscată, Sau un zîmbet de pe buze, spulberat de-al sorţii vînt.* VLAHUŢĂ, S. A. I, 4. *Un vînt de răzvrătire suflă din toate părţile.* id., ap. CADE. *Mulţimea elevilor ... era adunată de vîntul întîmplărilor în oraşul mare, cu mulţi funcţionari.* IORGA, P. A. I, 55. *Vînturile patimilor rătăcesc şi ele, aleargă de ici-colo.* ANGHEL, PR. 123. *Pricina deznaţionalizării acestei mănoase industrii stă în vîntul de subţiere şi de putrezire care ne bate de o seamă de vreme.* PAMFILE, I. C. 200. *Ea e curată, nevinovată, vînturile ambiţiei nu s-au apropiat încă de sufletul său.* AGÂRBICEANU, A. 46. *Vînturi străine şi de pretutindeni au suflat şi pulberea uitării s-a aşternut groasă peste icoanele trecutului.* HOGAŞ, H. 47. *Ideile vor fi pînzele în care piloţii umanităţii, sufletele născocitoare de gînduri nouă, lasă să bată vînturile mari ale sentimentelor ancestrale şi ale instinctelor cosmice.* PÂRVAN, I. F. 58. *Ca un biet pomuşor cu tulpinele lui, într-o grădină pustie, aşa se clătinau sub vîntul singurătăţii!* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 301, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Îşi închipuie că cu palavrele lui poate să influenţeze pe oamenii cu sufletele tulburate de toate vînturile demagogiei orăşeneşti.* REBREANU, R. II, 98. *Vîntul nebuniei stinse brusc lumina acestei minţi frumoase.* ARH. OLT. XII, 319. *Mă gîndeam mereu la dînsul. Mă întrebam: unde poate fi? unde l-au mînat vînturile întîmplării?* SADOVEANU, O. I, 135. *Norodul şi-a plecat iar grumazul sub piciorul păgînului; bătea un vînt de disperare de la Moldova spre taberele zaporojenilor de la Nipru, unde tovarăşii lui Ion Vodă aflaseră sălaş.* id. ib. 184, cf. 66, SCRIBAN, D. *Azi încă nu se văd întoarceri la cărţile lui spre o cunoaştere în fine obiectivă a unei individualităţi care, ca şi aceea a lui Voltaire, rămîne în picioare în bătaia vînturilor anilor.* CĂLINESCU, C. O. 93. *Am şi simţit că bate un vînt de reforme pe aici.* VINEA, L. I, 43, cf. DL. *Vînturile timpului îl scoseseră la suprafaţă, cine ştie de pe unde, cum avea să se întîmple şi cu alţii.* PREDA, DELIR. 42. *Între boieri vîntul bănuielii şi-al fricii de moarte iute se răspîndi.* BARBU, PRINC. 231. ◊ Fig. *(Adesea* determinat prin „rău", învechit, „împotrivnic" etc.) *Scăpăm amu de turbureala lumiei şi de valurile cealea silnicile şi de vîntul cela neopritul şi greul, şi ne dezlegăm de dulceaţa trupului ... şi de întunearecul neştiinţei slobozindu-ne, şi la limpeziia ce e de folos sufletului, ţinerea, ajunsem.* CORESI, EV. 45, cf. 271. *Nicidecum nu te-ai clătit de suflarea vînturilor celor împrotivnice.* MINEIUL (1776), 100^{v2}/14. *O, fiiule, Cît te-am purtat eu în braţă... Te apăram de tot vîntul, Te învăţam cu cuvîntul.* BĂRAC, A. E. 32/11. *Vînt rău şi de jălire! Ne calc păgînii, frate, şi ţara-i la peire!* ALECSANDRI, O. II, 74. *De-i goni fie norocul Fie idealurile, Te urmează în tot locul Vînturile, valurile.* EMINESCU, O. IV, 396. *Sărmana limbă românească! Nu mai este, cum ar fi trebuit să fie, o plantă cultivată! a ajuns o buruiană sălbatică! ... Multe vînturi au bătut-o!* CARAGIALE, O. IV, 133. *Un vînt rău a dat peste ei.* DDRF. *Cînd m-am făcut mare, vînturi rele se abătură peste sufletul meu.* DUNĂREANU, CH. 59, cf. PAMFILE, J. II, 171. *Ea, cea pornită şi aprinsă, cea pătimaşă şi vecinic bătută de vînturi, sta searbădă.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 200, cf. 354. *Un dezrădăcinat bătut de toate vînturile, un dezarmat cu gestul perpetuu al apărării.* LOVINESCU, M. 205. *Începui a mă gîndi iar la cei trei. Mă gîndeam: Ce vînt rău a suflat deodată peste viaţa lor?* SADOVEANU, O. I, 160. *Pe aici bat vînturi rele.* MS. 1975, nr. 2, 50. ♦ (Adverbial; rar) Foarte repede. *Vînt spre tîrle! Dar după o goană de cal şi-a mai domolit mersul.* SĂM. IV, 13, cf. DR. IV, 731. *Se repeziră, vînt, flăcăii să ia de zor, pieptiş, suişul, Dar, seceraţi, căzeau la vale, rostogolindu-se pe rîpi... Şi nu putea să suie nimeni.* VOICULESCU, POEZII, I, 38.

2. (Popular) Aer. Cf. MARDARIE, L. 101^{2}/6. *Într-acela ceas trecu pre-acolea şi Pelaghiia şedzînd în cocie şi-mpodobită cumu-ş îi era obiceaiul. Şi împlea vîntul de mirosurile aromatelor şi scripiia cu totul de strălucorile pietrilor celor scumpe şi mărgăritarelor ce era-mpodobită.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 51^{v}/31, cf. POLIZU. *Se aduse o masă lungă şi mai toate personajele începură să mănînce... vînt.* ap. TDRG, cf. PAMFILE, VĂZD. 1. *Rămîi cu braţele deschise şi nu cuprinzi decît vînt.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 29, cf. CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Cimpoiele cu vînt să umple ca să ne poată sluji.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. IV, 305. ◊ Expr. **A lua vînt** = a răsufla, a respira. Cf. TDRG, CADE. *Prin stropi de lumină înotară – şi, după ce ajunseră, se cumpăniră şi se dădură afund cu capu-n jos. Ieşiră pe luciu sforăind, luară vînt, şi iar se cufundară.* SADOVEANU, O. I, 686. (Regional) **A lua vînt în nas** = (despre sugari) a înghiţi aer. *În timpul cît un copil suge, femeia ce-l alăptează să nu bea apă, căci ia copilul vînt în nas.* GOROVEI, CR. 8, cf. 464. ♦ (Învechit, rar) Respiraţie **(1).** *Numa rămîne uimit, nu îndrăzneşte a să atinge de cele ce vedea,... nu-i rămîne putere a să mai putea sprijini, şade tremurînd asupra scaunului ce şădea Herselia, îş trage răsuflarea din vîntul acela, întru care sufla ea. Aerul acela îl îmbată.* BELDIMAN, N. P. I, 137/21.

3. (În loc. adv. şi adj.) **În vînt** = **a)** loc. adv. şi adj. în bătaia vîntului **(I 1);** p. ext. în aer, în văzduh. *Sv[î]nt[u]l m[u]cinic Sevirian... la zidiu în vînt spîndzurat, s-au săvîrşit.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 12^{v}/26. *Cînd muştele de bunăvoie le părăsiia şi mai înalt în aer să suia, jiganiilor altă, fără numai urletul în vînt... nu le rămînea.* CANTEMIR, I. I. I, 248. *Ca acestea şi altele ca acestea cel ce vrăjiia cu cel ce să vrăjiia în vînt aruncau şi gîndurile în aer îşi spulbăra.* id. ib. II, 160. *Dar cu care mijloc din doao cînd vei lucra, cu faţa în vînt va trebui să stai, ori cu spatele?* GOLESCU, P. 292/3. *Ca la arie cînd vîntură, gunoaie în vînt să duc.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. IX, 49. *Adînca odihnă în lume încetează: Religiosul clopot se leagănă în vînt, Chemînd pe credincioşii ce somnu-mpovărează, Din ale lor locaşuri în locaşul cel sfînt.* ALEXANDRESCU, O. I, 93. *În mîna mea cea slabă plecam galbena-mi frunte, Şi trista-mi tînguire în vînt să răspîndea.* id. ib. 336. *Părul lui cel negru filfîia în vînt.* CONV. LIT. IV, 175. *Atunci ş-a*

ei rochiță, nălțîndu-se în vînt, Topitu-s-au în ploaie de raze pre pămînt. ALECSANDRI, O. II, 70. *Un vînător prost... împrăștie în vînt oci întregi de praf.* id. O. P. 58. *Pe capu-i o măramă cu dese flori de-argint Cădea cu-a sa cosiță ce-n doă înnodase, Ca două aripi linse ce corbu-ntinde-n vînt.* BOLINTINEANU, P. I, 213. *Lănci scînteie lungi în soare, arcuri se întind în vînt.* EMINESCU, O. I, 148, cf. 231. *Luîndu-și fata alături cu el, pieri în vînt, ca și cînd nu mai fusese.* id. ib. VI, 322. *Unele scuipară de trei ori în vînt, ca să nu se dăoache.* DELAVRANCEA, O. I, 81. *Cărbunii se aruncă apoi în vînt, după care bolnavul e tras (masat) pe corp.* TEODORESCU, P. P. 376. *Porniră și, multă vreme, își fluturară pălăriile în vînt, cu fețele întoarse spre acest adăpost tihnit și vesel.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 80. [Î]*n zori Lina sta-n portiță, Sălta-n vînt a ei altiță.* COȘBUC, P. I, 49. *Șoimul se rotește-n vînt Și spre ei s-aruncă.* id. ib. 264. *Copiii românilor din Macedonia... obicinuiesc... să prindă cîte un giungiunar căruia, după ce-l leagă cu o ață subțire pe la mijloc..., îi dau apoi drumul în vînt.* MARIAN, INS. 12. *Panglicile roșii sau verzi ce flutură în vînt e singura notă veselă din acest tablou întunecat.* SĂM. III, 128. *Cu cuțitul în vînt, nu trebuie nimeni să se răstească.* PAMFILE, VĂZD. 24. *Capul cu o parte din umărul drept, precum și o bună bucată din hlamida ce-i flutură în vînt, sînt rupte.* ARH. OLT. XII, 222. *Foșnind, coroana-n frunză desfrunzită Își scutură petalele în vînt.* ib. 392. *Harapnicul se mlădia în vînt ca un șarpe negru; cal și călăreț păreau un vîrtej vînăt care luneca pe șes.* SADOVEANU, O. I, 159. *Pe caii lor mici și iuți, zaporojenii se repeziră cu două mii de suliți în vînt.* id. ib. V, 495. *Tot sufletul e-un clopot mișcat în vînt pe toarte.* ARGHEZI, VERS. 126. *Byronianul, cu părul vîlvoi, cu cămașa fîlfîind în vînt..., șade la prora unei corăbii.* CĂLINESCU, C. O. 182. *În loc de popă la mormînt, Corbii croncăneau în vînt.* MÎNDRESCU, L. P. 38. *Frunza se leagănă-n vînt, Eu mă leagăn pe pămînt.* JARNÍK–BÎRSEANU, D. 195, cf. 189. *Cînd îmi vine puica-n gînd, Eu mă duc ca pana-n vînt.* MARIAN, H. 169. *Foaie de năut, Dumnezeu n-a vrut Și-a dat ploaie-n vînt Și le-a rătăcit, Mi le-a despărțit.* BALADE, I, 303. *Iovan Iorgovan, Braț de buzdugan, Sabia scotea, În vînt o-nvîrtea.* ib. 317. *El, frate, se necăjea, Punea falca la pămînt Și coada-i fluiera-n vînt.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 162. (Expr.) **A se întoarce ca moara în vînt** v. moară **(1); b)** loc. adj. (și, poetic, în forma **în vînturi**) răvășit de vînt **(I 1);** în dezordine. *La ușă un om străin apare Cu peptul gol, cu părul în vînt, cu ochi focos.* ALECSANDRI, POEZII, 209. *Și plîngînd înfrînă calul,... S-avîntă pe el și pleacă, Păru-n vînturi, capu-n piept, Nu se uită înainte-i, Nu privește îndărăpt.* EMINESCU, O. I, 66. *Cu capul gol și cu pletele în vînt, el alerga nebun peste stînci și peste pîraie.* GANE, N. I, 80. *Părintele Ioan umbla acum cu pletele în vînt, să găsească alt dascăl, dar n-a mai găsit un bădița Vasile.* CREANGĂ, O. 183, cf. 246. *Te văd copilă, îmbrăcată-n alb, cu părul în vînt, într-o elegantă trăsurică-paneraș mînînd caii.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 320. *Cu barba-n vînt și cu sabia la umăr, ține tactul marșului.* BACALBAȘA, M. T. 107. *Fuge cu părul în vînt, cu fața înflăcărată.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 47. *Gigi, să fi văzut cum ne zburau la toți pletele în vînt!* CĂLINESCU, S. 76, cf. 185. *Luță apare mîndru... cu pulpanele unui soi de giubea care nu are curajul să devie jachetă, în vînt.* CAMIL PETRESCU, O. III, 24. *Cu anteriul în vînt, alerga spre magazia de uscat blănurile scumpe.* id. ib. 122, cf. DL. *Badea cu părul în vînt Nu mai are crezămînt, Că-i vestit pe șapte sate Că iubește p-apucate!* FOLC. TRANSILV. VIII, 217; **c)** loc. adv. și adj. (ridicat) în sus (adesea cu semeție). *Colonelul urca scările încet... cu o mînă pe sabie și cu alta-n vînt.* BACALBAȘA, M. T. 147. *Roibii cu nările-n vînt Vor trece-n sălbatec galop Spre Roma.* COȘBUC, P. I, 154. *Atîția... își mai pot aduce aminte de moșul cu fruntea înaltă, ochii vioi și nasul în vînt.* SĂM. III, 289. *Cînii noștri își ridicară boturile în vînt, ciuliră urechile.* AGÂRBICEANU, D. Ț. 76. *Își umflă nările în vînt cînd simte praful de pușcă.* ANGHEL, PR. 161. *Cum se ridică leul stăpîn într-o pustie Și-așteaptă prada mîndru cu nările în vînt,... Haiducul clocotește de ură și mînie.* IOSIF, V. 63. *Ochii albaștri cu pistrui de aur în ei, nasul cam în vînt și buza de sus cu o umbră de pufuleț.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 150. *Din șanț... se repede un cățel murdar, cu coada în vînt.* REBREANU, I. 11. *Nadina gînguri rîzînd cu nările în vînt.* id. R. I, 176. *Jean rămîne cu nasul în vînt, interzis, speriat.* CAMIL PETRESCU, T. I, 387. *A rămas trăsnit, cu bărbuța sare și piper așa în vînt..., avînd aerul să spuie că e un scandal să i se taie astfel cuvîntul.* id. O. III, 39. *Tînărul... trage cu degetul niște linii închipuite deasupra lui, în vînt.* VOICULESCU, P. II, 169. *Icoane începură să-i treacă din nou prin minte. Un cal tarcat, cu coama în vînt.* SADOVEANU, O. I, 664. *Cu degetele mîinii drepte în vînt schița gestul execuției pe claviatură.* CĂLINESCU, B. I. 56. *Lumea de pe sală întorcea capul înspre ea, dar mai cu seamă o pironea avocatul..., om ca de patruzeci de ani, înalt, ... cu nasul în vînt.* id. S. 175. *Maestrul Gigel, cu profilul în vînt, cu surîsul inalterabil de Giocondă, bătea toba cu degetele pe masă.* VINEA, L. I, 36, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Zbura vesel pe pămînt, Narea-n vînt și coama-n vînt.* ALECSANDRI, P. P. 91. *Are berbecuț docăi Cu coarnele-n vînt, Cu lață de-argint.* DENSUSIANU, Ț. H. 220. (Expr.) **A merge** (sau **a fi) cu nasul în vînt** = a fi fudul, mîndru. *Îi cam cu nasu-n vînt.* Com. din LOMAN – SEBEȘ, cf. ZANNE, P. II, 318. **Cu nasu-n șold, cu mîna-n vînt** v. nas[1] **(1); d)** loc. adv. aiurea; fără a-și atinge ținta. *Toată noaptea au dat cu sinețele și nu cîte unul, ce totodată ca-n chip nemțăsc, strica iarba fără ispravă în vînt.* M. COSTIN, O. 192. *Sîmțind apoi mulți că în vînt loviră Începusă a clipi cîte o țiră.* BUDAI-DELEANU, Ț. 281, cf. LM. *Un duel literar trebuie să se termine altfel decît cu focuri oarbe, trase în vînt spre înveselirea ironică a spectatorilor.* CARAGIALE, O. III, 218. *Pe fata împăratului o ferea calul de loviturile zmeului; ... cînd vedea că rădica sabia să dea, odată se rădica mai sus decît zmeul și el da în vînt.* ISPIRESCU, L. 27. *Întind puștile și trag numai ca să-i sperie. Cîteva focuri ce se mai deteră în vînt îi întăriră pe deplin în această convingere.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 95. *Simțind farsa, el... fuge, se ascunde, iar noi tragem dezamăgiți în vînt.* ATILA, P. 188. *Avea printre alte obiceiuri excentrice și acela de a bea singur în pivniță și de a trage apoi ceasuri întregi fără de rost și în toate părțile, cu*

revolverul în vînt. BLAGA, Z. 249, cf. DL. *Trăsese focurile de armă în vînt, ca să-şi vestească sosirea.* VORNIC, P. 218, cf. DM, M. D. ENC., DEX; **e)** l o c . a d v . în gol, fără ţintă. *N-au mai zis nimic, ci au stat faţă în faţă şi s-au uitat amîndoi aşa în vînt.* SLAVICI, O. I, 84. *Cînd i-a spus Flăcăul cel dintîi cuvînt, Ea se uita speriată-n vînt.* COŞBUC, P. I, 281; **f)** l o c . a d v . şi a d j . în zadar, fără rezultat. *Toate aceste în vînt au fost, că bine n-au sfîrşit pacea şi au purces oştile.* M. COSTIN, O. 66. *Ei numai doar durează-n vînt Deşerte idealuri.* EMINESCU, O. I, 177, cf. TDRG, RESMERIŢĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX; **g)** l o c . a d v . fără rost, fără motiv. *Nici vorbea cu cineva Decît aşa în vînt numai nencetat îmfricoşa.* PANN, E. II, 23/26. *Numai de femeia astă simplă, care a ajuns, prin munca ei şi a soţului, la avere, – numai de dumneaei să nu vorbească nimeni în vînt!* ap. IORDAN, STIL. 78.

4. (În e x p r .) **A-i face vînt** = **a)** a împinge, a îndepărta (izbind, îmbrîncind cu putere); a arunca. *Sanda sărise de pe cal, pusese mîna ei de fier în ceafa lui Dragomir, care era aplecat pe marginea stîncii, şi-i făcuse vînt în gol.* CARAGIALE, O. II, 327. *I-am făcut un vînt de i-a sărit... fesul cît colo.* id. ib. IV, 175. *Fără să-i dea răgaz a zice nici cîrc, îi puse o piedecă şi-i făcu vînt în cazan.* ISPIRESCU, L. 201. [Copilul] *îi face vînt* [babei oarbe] *foarte uşor, ca să nu semene că-i dă brînci, şi-şi ia repede mînile de pe ea.* id., ap. TDRG. *Iorgu deschide uşa de la mijloc, pune mîna în spatele ipochimenului, îi face vînt în odaie şi închide la loc.* CONV. LIT. XV, 114, cf. DDRF. *Nevestele... prind un bourel şi... îi fac vînt ca să zboare.* MARIAN, INS. 41. *Îl zgudui bine, apoi îl duse pînă la uşă şi-i făcu vînt afară.* D. ZAMFIRESCU, A. 41. *Ştiu că tu eşti muiere nevrednică, şopîrlă stricătoare şi ticăloasă!... Şi zicînd astfel, îi făcu vînt. Fata căzu grămadă.* id. Î. 186, cf. ALEXI, W. *Sonda se acaţă de unghiţă şi, atît din ţeche cît şi din mînă, i se face apoi uşor vînt înspre largul apei.* ATILA, P. 41. *Al doilea joc... trebuie să fi fost spîrnelul: o rotiţă de pămînt sau de os, pusă pe un beţişor, i se făcea vînt cu degetele.* ARH. OLT. V, 240. *Îl luă de spete, îi făcu vînt şi-l împinse spre uşă.* ap. TDRG, cf. RESMERIŢĂ, D. *Diavolii de copii au găsit o cioară năpîrlită şi... i-au dat drumul pe sub bănci – făcîndu-i vînt spre catedră.* CIAUŞANU, R. SCUT. 37, cf. CADE. *Stoicea făcu vînt copilei în scorbura de var.* GALACTION, O. 50. *Servitoarea i-a făcut vînt scaunului, cu piciorul, pînă în perete.* C. PETRESCU, Î. II, 230. *Le făcu la amîndoi vînt pe uşă.* SADOVEANU, O. I, 219. *Întinse deodată cît putu mai mult mîna pe cotlon în jos, făcînd vînt unui taler rotund de lemn drept în mijlocul ceaunului.* MOROIANU, S. 115, cf. SCRIBAN, D. *Punîndu-i piedică îi face vînt în cazan şi fuge.* CĂLINESCU, B. 52, cf. DL. *Văzînd că Ilie nu vrea să se despartă de pearca lui de pălărie, Anghel... i-o luă din mînă şi-i făcu vînt pe un dulap.* PREDA, D. 98, cf. 117, DM. *Făcîndu-i vînt, îl aruncă în sus peste vîrfurile sulităţelor.* IST. T. I, 24. *Se agaţă cu mîinile de crengi, trage de ele ca să facă vînt bărcii.* BĂNULESCU, I. 12. [Gardianul] *se opreşte în dreptul celulei 18, deschide greu uşa, cască şi-mi face vînt înăuntru.* STEINHARDT, J. 76, cf. M. D. ENC., DEX. *Se duse pe la spate, pe-afară, şi-i făcu vînt în curtea palatului.* STĂNCESCU, B. 281. *Îndată... ce fata a văzut pe babă pe lopată... i-a făcut vînt în cuptor.* ŞEZ. I, 234. *Buzduganul zmăului se izbeşte în poartă..., dar Sărilă mi-l prinde şi, cînd mi-i face vînt odată, ţi-l zvîrle de opt mile de loc în urma zmăului.* ib. II, 52. *Repede îi făcu şi lui vînt în apa cea adîncă.* FURTUNĂ, C. 15, cf. ZANNE, P. II, 510; **b)** a izgoni, a pune pe fugă; a expedia, a alunga. *Cînd o pleca, dă-mi de veste... fă-i vînt degrabă.* CARAGIALE, O. VI, 193. *I-am făcut, măicuţă, vînt* [duşmanului], *L-am scos de tot din ţară.* COŞBUC, P. II, 59. *Stăpînu-său îi făcu vînt: – Hai, cară-te.* D. ZAMFIRESCU, T. S. 28. *Ce să facă bietul om? Nimic alta, decît să facă vînt fetei de-a doua, după cîştig.* PAMFILE, S.T. 171, cf. id. J. III, 96. *Le-am dat şi un cinci franci de parale şi le-am făcut vînt.* C. PETRESCU, R. DR. 133. *Dă ne ducem la prefect, ne trimete la potropop, dă mergem la potropop, ne face şi el vînt la Mitropolie.* STĂNOIU, C. L 18. *Îi povesti scurt toată întîmplarea şi-i făcu vînt acasă.* VOICULESCU, P. I, 31, cf. II, 43, IORDAN, STIL. 333, SCRIBAN, D. *Nici patronilor nu le convenea să se grăbească a scoate lucrători noi... De aceea, îi ţineau un an, un an şi jumătate şi le făceau vînt.* PAS, Z. I, 259. *Se întindea la vorbă cu oamenii din baterie pînă cînd un ofiţer, ori altul, îi făcea vînt.* id. ib. III, 212, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX; **c)** (rar) a înălţa (în rang). Cf. SCRIBAN, D. **A da vînt** = a da impuls, a stimula **(1).** *Doamne, dă vînt vremii să treacă mai iute.* VLAHUŢĂ, ap. TDRG. *Ştie că toate elementele c-o ambiţie estravagantă de-a parveni sînt naturalmente eterogene şi că a le da vînt, precum le dă, înseamnă a înstrăina ţara?* EMINESCU, O. XIII, 236. **A da** (sau **a face**) **vînt** (sau **un vînt**) **cailor** = a face să meargă caii cît mai repede (îndemnîndu-i, lovindu-i cu biciul etc.). Cf. PONTBRIANT, D. *Acesta îi spuse că se apropie norul ca o flăcăraie; apoi, mai făcînd un vînt cailor, ajunseră la Faurul-pămîntului.* ISPIRESCU, O. I, 191 cf. DDRF. *Luă hăţurile din mîna vizitiului şi dete vînt cailor, ca să nu scape trenul.* D. ZAMFIRESCU, Î. 70, cf. CADE. *S-a suit cu trăsura în vîrful dealului, a făcut vînt cailor şi de acolo şi-a dat Măria sa împăratul Cioană drumul în eleşteu şi s-a înecat.* RĂDULESCU-CODIN, L. 13, cf. 132. **A-şi face** (sau **a lua, a-şi lua**) **vînt** = **a)** a se încorda, a-şi lua elan (pentru a sări, pentru a porni cu iuţeală); a porni, a se îndrepta (într-o anumită direcţie) cu repeziciune. *Deodată calul au pornit La pas, încetişor; Dar cînd au înţăles că n-are frîu strunit, Au prins a mai juca, a merge mai uşor. Apoi luîndu-şi vînt, Sărea, zvîrlea fugînd, Încît pe călăreţ l-au trîntit el jos.* DONICI, F. I, 22/14, cf. POLIZU. *Cîntă şi plînge, de dor se zvîntă, Pînă aude că cucul cîntă, Şi-atunci în codru îşi face vînt.* BOLLIAC, O. 137. *Deodată fiara, făcîndu-şi vînt, se repede..., îl ajunge cu laba, îl trage la dînsul şi-l sfîşie în bucăţi.* GHICA, S. 524. *În fierbinţeala luptei nu băgai de seamă, îmi făcui vînt şi sării deasupra.* GANE, N. II, 110. *Moşule, ie sama de ţine bine telegarii ceia, să nu ieie vînt, că Iaşul ista-i mare şi, Doamne fereşte, să nu faci vro primejdie!* CREANGĂ, O. 249. *Tînărul îndeamnă calul ţinînd scurt zăbala... Calul ia vînt.* CARAGIALE, O. I, 220. *Vedeai broasca sărind în aer ca o minge, făcînd o tumbă, ba şi două dacă-şi lua vînt bine, şi pe urmă căzînd jos drept în patru labe ca o pisică.* id. ib. II, 332, cf. VI, 217. *Unul din lăutari îl luă în cîrcă şi, cînd îşi făcu vînt, se aruncă drept în slava cerului.* ISPIRESCU,

L. 110. *Cocorul îşi luase vînt şi se înălţa ca un turbat.* id., ap. TDRG. *Ca şi cum ş-ar fi luat vînt ca să sară o prăpastie fără fund.* DELAVRANCEA, ap. TDRG. *De ce, în acest ameţitor vălmăşag de cioare şi de pupeze, n-auzi odată puternicele bătăi de aripi ale unui vultur, care să-şi ia vînt, atras de farmecul înălţimilor?* VLAHUŢĂ, S. A. II, 382. *Aşa şovăiesc şi par a-şi dibui direcţia toate şlepurile mari şi grele cînd se pornesc de la mal, pînă-şi iau vînt.* id., ap. TDRG, cf. DDRF. *Calul are mai multe năravuri: fornăie, muşcă, zvîrlă, se poticneşte,... îşi face spaimă sau prinde nălucă, ia vînt.* DAMÉ, T. 51, cf. BARCIANU. *Găinuşa îşi ia vînt şi, zburînd, se învîrteşte ca o sfîrleză.* MARIAN, INS. 26, cf. ALEXI, W. *Încovoind cît mai tare beţigaşul, sfoara se întinde, scapă din cocîrlonţ şi săgeata îşi face vînt drept în sus.* PĂCALĂ, M. R. 420. *Îşi făcu vînt spre lugerul înalt, subţire... al unui crin.* GÎRLEANU, L. 31. *Dacă ţi-o apleacă* [ţechea], *salt-o iarăşi; n-o lăsa pe apă, orizontal, căci îşi ia vînt.* ATILA, P. 73. *Eu făcîndu-mi vînt, sării, iar Pisicuţa zbură peste lărgimea îngustă a apelor.* HOGAŞ, DR. I, 299. *Îşi făcu vînt şi, cu un pas urieş, ca pentru dînsul, se răpezi spre ladă.* id. ib. 254, cf. RESMERIŢĂ, D, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Căscam gura la ofiţerii muiaţi în aur ce-şi făceau vînt din uşa salonului.* BRĂESCU, A. 102. *Teancuri de plătici... se încordează..., îşi fac vînt şi cad, plescăind, înapoi.* VOICULESCU, P. I, 30. *Scoate cu hotărîre mînile din buzunarele pantalonilor, îşi îndeasă bine pînă la urechi o pălărie pleoştită ca o ciupercă, şi îşi face vînt în fierărie.* SADOVEANU, O. I, 115. *Bădiţa Toader îşi zvîrli acolo pe pod straiele de pe el, se înălţă pe parmalîc, îşi făcu vînt, căzu drept în picioare pe luciul apei şi se cufundă ca o săgeată.* id. ib. 687. *Un tinerel făr' de mustaţă, cam întunecat la obraz, îşi făcu vînt în şaua unui harmasar murg.* id. ib. IV, 197, cf. IORDAN, STIL. 333. *Libariul cînd «stă» pe piatră, se tot pleacă, de parcă-şi face vînt să zboare.* BĂCESCU, PĂS. 324, cf. SCRIBAN, D. *Patru din noi trebuia să sărim din tren de pe platformă, în acelaşi timp ceilalţi... şi-au făcut vînt pe ferestre.* ARGHEZI, S. XVI, 208, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, com. MARIAN. *Văzînd calu că nu mai are încotro, îşi mai strînse o dată puterile şi-şi făcu vînt.* STĂNCESCU, B. 174. *S-o vînzolit ei acolo, cît s-o vînzolit şi într-o vreme porcul ş-o făcut vînt spre pădure.* VASILIU, P. L. 52, cf. ALR SN II h 360/537; **b)** a-şi lua avînt, a se avînta. Cf. CIHAC, I, 315. *Rivalităţile pentru domnie, acea cangrenă care roase şi mîncă în curînd toată vîrtutea ţărilor române, îşi face vînt îndată după moartea însemnatului domn, aruncînd în dezbinări şi lupte ucigătoare partidele din Muntenia.* XENOPOL, I. R. III, 95. *Zugrăvirea mediului se reduce, se potoleşte, se retrage, pentru a face loc acţiunei ce-şi ia vînt şi care se ridică pînă la un sfîrşit în cel mai pur stil vechiu pînă la un omor politic şi-o moarte pe scenă.* SĂM. VIII, 186. *Cînd văzu că Agalidi se uită la el, îşi făcu vînt şi se aruncă într-o frază amabilă.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 49. **A-şi lua vînt** = **a)** (şi, popular, în forma **a da vînt**) a fi pe punctul de a trece la o acţiune. *Simţea el de ajuns că ţăranii fierb şi tot îşi iau vînt să facă ceva.* REBREANU, R. II, 66. *Turcilor, spahiilor, Nu daţi vînt sabiilor Pîn'a nu mă plăti eu De Ghemiş, fratele meu, Cu o palmă ce mi-a dat Cînd bărbatul m-a luat.* ALECSANDRI, P. P. 131; **b)** a deveni încrezut, a-şi exagera meritele. *N-ar fi stricat să-l mai fi domolit ceva pe Voicu, prea şi-a luat vînt, umblă cu capul pe sus.* PREDA, D. 109. **A(-şi) da vînt** = a (se) legăna, a (se) balansa. *Teiul vechi un ram întins-a, Ea să poată să-l îndoaie, Ramul tînăr vînt să-şi deie Şi de braţe-n sus s-o ieie.* EMINESCU, O. I, 122. *Codrul vînt să dea Frunzişului veşted.* id. ib. 225. **A-şi da vînt gurii** = a vorbi vrute şi nevrute. *Sfinţia sa, care îi spusese de multe ori, cînd se afla în toane rele şi-şi da vînt gurii, că e o belea pe casa lui,... nu pierdu prilejul a-şi arăta răutatea şi mojicia.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 50, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG.

5. (Învechit, rar) Veste[1] **(1),** ştire **(2).** *Mi-au venit un vînt.* LB, cf. BARCIANU.

6. (Muz.; învechit; calc după fr. *instrument à vent*, în sintagma) *Instrument de vînt* = instrument de suflat. *Inventară mai tîrziu şi oamenii instrumente, unele de lemn, altele de metal, unele de vînt cu ţeve şi altele de atingere cu coarde.* HELIADE, O. II, 371, cf. POLIZU. *În acest conservator se studie muzica în toate specialităţile, dar renumele lui şi l-a dobîndit de la muzica instrumentală, iar mai cu seamă de la instrumentele de vînt.* FILIMON, O. II, 121, cf. COSTINESCU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Aveau instrumenturi de vînt ugabul, ce va fi fost naiul, nehilul sau fluta, din trestie au din corn.* BARBU, PRINC. 99.

7. (Învechit, rar; calc după fr. *prendre le vent*, în expr.) **A lua vîntul** = a determina, cu ajutorul cîinilor de vînătoare, locul în care se află vînatul. *Vînătorul se opreşte: „Jos, copii, pe brînci cu toţii! Auziră-ţi şuieratul Caprei negre printre stînce? Ne-au ulmat; dar sînt aicea. Drept l-aninători vă duceţi, Şi vedeţi de le luaţi vîntul Ca nici una să ne scape!"* ap. ODOBESCU, S. III, 91.

II. (Eufemistic) Gaz intestinal (eliminat prin anus); acumulare excesivă de gaze în stomac şi în intestine. Cf. LB. *Nu se poate întîrzia şi opri slobozirea vîntului şi a udului, ce sînt înainte mergătoare a mistuielii, ci trebuiesc îndată, după cea întîi înştiinţare, slobozite.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 145/5, cf. 144/12, I. GOLESCU, C., POEN. – AAR. – HILL, V. II, 798[1]/31. *Slăbeşte foarte tare stomahul şi este necontenit asuprit de vînturi şi de spasmi.* VASICI, M. II, 15/23. *Articolile ce umflă pîntecile şi pricinuiesc vînt, adică: năutul, bobul, fasolea, lintea.* POV. HOL. 7/9. *Mai toate legumele, mai vîrtos prin hoaspea lor, produc în pîntice aer flogogon, numit şi flaturi sau vînturi, uneori însoţite şi cu dureri colice.* CORNEA, E. II, 191/4. *Acidul carbonic care se dezbrăneză din nutreţul cel verde produce meteorizaţia, adică umflarea cu vînt a maţelor care devin atunci ca nişte băşice.* BREZOIANU, A. 574/18, cf. PARAB. 212, POLIZU, COSTINESCU, BARCIANU. *O dată cu aceste materii ies şi gazuri (vînturi), după care copilul se linişteşte.* BIANU, D. S. *Mărgeaua vîntului se poartă şi în contra „vînturilor".* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 49. *Intestinele sînt la unii umflate de gazuri (vînturi).* ap. TDRG, cf. RESMERIŢĂ, D. *Anghelica e afiţătoare de poftă de mîncare şi liniştitoare a durerilor de pîntece, pentru pătimaşi cari au mistuirile grele, cu rîgîieli şi cu vînturi.* VOICULESCU, L. 56. *Ceaiul de frunze şi vîrfuri de busuioc e bun pentru cei ce sufăr de stomac, cu mistuiri grele şi vînturi.* id. ib. 86. *Se*

aducea calul de spinare sub greutatea lui, da drumul la vînturi pe sub coadă. STANCU, D. 110. *Acestor fenomene li se adaugă de la început vărsături, mai tîrziu sughiț, oprirea scaunelor și a vînturilor.* BELEA, P. A. 171, cf. 173, URSU, T. Ș., DSR. *O-nțeapă cu sula, atunci iese vîntu.* ALR II 4 224/574. ◊ Compus: (Bot.; regional) **vîntul-calului** = gogoașă (*Globaria gigantea*). Cf. BORZA, D. 193, 302.

III. 1. (Regional; mai ales la pl.) Fiecare dintre despărțiturile din interiorul unei sobe, făcută din cărămizi, prin care circulă fumul înainte de a ieși pe horn (Drăgușeni – Pașcani). Cf. GLOSAR REG.

2. (Regional; cu sens neprecizat, probabil; în sintagma) *Vînturile ușii* = deschizături pentru aerisire în tăblia unei uși. *Cînd l-au mai stupit de vreo cîteva ori, s-a desprins necuviosul, și s-a dus prin vînturile ușii cu colbu-ntr-însul.* FURTUNĂ, V. 13, cf. 93.

3. (Rar) Crăpătură, fisură longitudinală în lemn, în piatră etc. Cf. TDRG.

IV. (Astron.; în sintagma) *Vînt solar* = flux continuu de particule (în special protoni) emise de Soare. Cf. M. D. ENC., DREV, V. BREBAN, D. G., DEX[2].

– Pl.: *vînturi*, și (învechit) *vînture*, (învechit și regional, m.) *vînți, vinți.* – Voc. și: (învechit și regional) *vînte, vinte.*

– Lat. **ventus.**

VÎNTÁ vb. I. Refl. (Învechit, rar) A se mîndri **(4),** a se făli. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Neamuri... A căror merituri nu să-închiee În hîrtii cu slove-înaurite, Carii nu să laudă-în pargamine, Nici să vîntă-în vrednicii străine.* id. O. II, 142. *Acum nepoții vezi cu ce mărime Să vîntă, ca cînd vița le-ar purcede De la Balambir, vestit din vechime Craiul hunilor.* id. ib. 273.

– Prez. ind.: *vînt.*

– Cf. it. vantare.

VÎNTĂ[1] s. f. (Învechit; în limbajul religios) Sprijin, ocrotire; mîntuire, scăpare; nădejde. *Tu să-m fii Dumnedzău și scut tare, Năzuință, casă de scăpare. Tu-m ești, Doamne, tărie și vîntă* (scăparea mea ești tu BIBLIA 1688, întăritura mea ești tu B 1938), *Cu a ta putere cu cea svîntă.* DOSOFTEI, O. I, 69. *Hie-ț, Doamne, mila ta cea svîntă, Preste noi, precum te-am avut vîntă* (în ce chip am nădejduit pre tine BIBLIA 1688, precum am nădăjduit și noi întru tine B 1938). id. ib. 75. *Am strigat cu rugăminte Cătră tine, Doamne svinte, Ș-am grăit că tu-m ești vîntă* (tu ești nedeajdea mea BIBLIA 1688, tu ești scăparea mea B 1938), *De-m ești sorț și parte svîntă.* id. ib. 317, cf. 77, 183, 313, 321, TDRG, DR. II, 792.

– Etimologia necunoscută.

VÎNTĂ[2] s. f. (Învechit) Glorie, slavă **(1),** mărire. *Mai bine era într-acea clipită, Cînd fui surpat cu mîndra mea ceată Să fiu perit cu totul de-odată!... Căci, măcar muream eu fără vîntă.* BUDAI-DELEANU, O. I, 149, cf. id. LEX. *Fiule, întăia oară te văd fără vîntă; Totdeauna tu învins-ai cu dreptate sfîntă!* ASACHI, O. I, 172. *Oșteanul pasă înainte, spre a cîștiga vînta lui Alexandru Macedon și a lui Cezar.* id. ib. II, 559, cf. 136, 208, 552, VALIAN, V., CIHAC, I, 316, TDRG, DR. II, 792, SCRIBAN, D.

– Cf. it. vanto.

VÎNTĂ[3] s. f. (Ban.; în legătură cu verbele „a avea", „a fi") Folos. Cf. F (1884), 67. *Am avut vîntă de trai bun.* Com. din BANAT. *Ce vîntă are de avere, dacă nu-i sănătos.* Com. din ORAVIȚA. *Omului ăstuia i-i vîntă că-i pre lume.* ib.

– Etimologia necunoscută.

VÎNTĂLÁG s. m. v. **vîndălac.**

VÎNTĂLĂU[1] s. n. **1.** (Min.; Transilv.) Ciocan de oțel (cu mîner curbat) cu care se bate într-un sfredel pentru a face găuri în peretele unui abataj. Cf. ALEXI, W., DR. IV, 1 557, CL 1957, 205, VICIU, GL. 93, FRÎNCU – CANDREA, M. 43, com. din CRIȘCIOR – BRAD, PAȘCA, GL.

2. (Regional; în forma *vîntrălău*) Ciocan mai mare (Roșia Montană – Abrud). VICIU, GL., cf. CL 1957, 205.

– Pl.: ? – Și: **vănțălău** (ALEXI, W., VICIU, GL., FRÎNCU – CANDREA, M. 43), **vîntrălău** (VICIU, GL. 88) s. n.

– Din magh. **vantoló.** Cf. PAȘCA, GL.

VÎNTĂLĂU[2] s. n. (Prin nord-vestul Transilv.) Cantitate de fîn conținută într-un car. Cf. TAMÁS, ET. WB., com din fostul județ SĂLAJ, PAȘCA, GL.

– Pl.: ?

– Cf. vîntătău.

VÎNTĂRÁIE s. f. (Prin Bucov. și prin Mold.) Vîntoasă, v. *vîntos* **(II 1).** *Ningea, însă așa un fel de omăt mărunt, ca nisipul, pe care-l mîna vîntăraia înainte.* ap. CADE, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, SFC III, 74, CIORANESCU, D. ET. 9 280, DSR.

– **Vînt** + suf. *-ăraie.*

VÎNTĂRĂTOÁRE s. f. v. **vînturător.**

VÎNTĂTĂU s. m. v. **vontatău.**

VÎNTEĂLĂ s. f. (Regional) Vînturătoare, v. vînturător **(II 2)** (Salcia – Craiova). Cf. GL. OLT. *Cînd ierea vînt, nu ne mai trebuia vînteală,... îl vînturam la vînt* [grîul]. id. ib. *Vînteala asta este făcut-așa din blană și are o manivelă care să-nvîrtește, și la capătu maniveli ăîleia avea niște haripi, care făcea vînt.* T. DIAL. O. 293, cf. 292.

– Pl.: *vînteli.*

– **Vînt** + suf. *-eală.*

VÎNTÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Care ține de vînt **(I 1),** care aparține vîntului, care este caracteristic vîntului. *Ne muncirăm foarte mult ca să josim vetrelile și vîrslind... să ne apropiem de țermuri; dar în deșert ne fu toată osteneala, căci nu puturăm birui puterea vînteașcă.* GORJAN, H. IV, 98/3.

– Pl.: *vîntești.*

– **Vînt** + suf. *-esc.*

VÎNTEŞ, -Ă adj. (Regional) Care aleargă repede; iute de picior. Cf. CIHAC, I, 316. Cal vînteş. DDRF, cf. GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Vinteşa Iris a prins-o şi-a scos-o din deasa mulţime.* MURNU, I. 96, cf. RESMERIŢĂ, D. ŞĂINEANU, D. U., DL, DM, SFC III, 260.
– Pl.: *vînteşi, -e.* – Şi: **vînteş, -ă** adj.
– **Vînt** + suf. *-eş.*

VÎNTICÉL s. n. Diminutiv al lui v î n t **(I 1);** vînt slab; vîntişor, vîntuleţ **(1),** (rar) vîntuşor, (popular) vînturel **(I 1),** (învechit, în Transilv.) vîntucel, (regional) vîntuş, vîntuşel, vîntuţ. Cf. SCL 1974, 153. *Începe a să îndrăgi vatra, pentru un vînticel ce vine de la munte* (a. 1693). FN 14, cf. CIHAC, I, 316. *Un vînticel adia, încît de abia îl simţeai.* ISPIRESCU, L. 246, cf. DDRF. *Un vînticel răcoros vine pe fereastră.* JUN. LIT. I, 50, cf. PUŞCARIU, ET. WB. 178. *În fund se ridică nori albi, călătorind în bătaia vînticelului subţire, răcoros.* IORGA, ap. CADE, cf. RESMERIŢĂ, D., SCRIBAN, D. *Era răcoare, căci adia un vînticel parcă plin de stropi de apă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 173, cf. DL, DM. *Bătea un vînticel călduţ de stepe.* BARBU, PRINC. 203, cf. SFC II, 211, M. D. ENC. 999, DEX, DSR.
– Pl.: *vînticele.*
– **Vînt** + suf. *-icel.*

VÎNTIŞÓR s. n. Diminutiv al lui vînt **(I 1);** vînt slab; vînticel, vîntuleţ **(1),** (rar) vîntuşor, (popular) vînturel **(1 1),** (învechit, în Transilv.) vîntucel, (regional) vîntuş, vîntuşel, vîntuţ. *Rrădicară veatrila şi sufla ventişoru şi vîslămu la marrgiri.* COD. VOR.[2] 47[v]/4. *Rădicară veatrila, suflă vintişor, cîrmuie la margini.* CORESI, L. 135/21. *Vreme frumoasă, cu un vîntişor răcoros* (a. 1694). FN 32. *Au început a bate un vîntişor cald* (a. 1715). ARHIVA R. II, 44/18. *Frunzele acelor pomi foarte cu... dulceaţă clătinîndu-să de un... vîntişor.* VARLAAM – IOASAF, 145[v]/8. *Aburea un vîntişor dulce din toate părţile.* DRĂGHICI, R. 80/22. *Abia abureşte vîntişor răcoare Dinspre munţi suflînd.* STAMATI, P. 275. *Sara îşi întinsese răcoroasele sale aripi şi nici un vîntişor nu sufla.* CONV. LIT. II, 66, cf. FROLLO, V. 614. *O coamă răsfăţată de dalbe vîntişoare Părea că-i împletită cu gălbioare flori.* BOLINTINEANU, P. I, 198, cf. 208. *Era un ger uscat prin luna lui noiemvrie, şi bătea un vîntişor supţire în ziua aceea, de-şi frigea obrazul!* CREANGĂ, O. 227. *Trăgea un vîntişor care abia adia.* ISPIRESCU, L. 6. *Veni un vîntişor lin şi uşor, de-i răsfiră pletele.* id. ib. 352, cf. DDRF, PHILIPPIDE, P. 63, ŞEZ. V, 140. *Încep a se mişca frunzele copacilor... la suflarea unui vîntişor care din ce în ce se tot întetea.* SĂM. III, 653. *Un vîntişor prinse a bate printre ramurile sălciilor desfrunzite, iar la mal valurile se loveau de ţărm cu zgomot uşor şi sec.* DUNĂREANU, N. 130. *Deodată, un vîntişor se ridică şi spărturi albastre se fac răpede... în pînza lăptoasă a norilor.* IORGA, P. A. I, 81, cf. TDRG. *Trage un vîntişor lin pe lîngă dînsul, şi îndată i-a fost mai uşor, – s-a răcorit.* PAMFILE, VĂZD. 30, cf. 33, 34, DHLR II, 85, RESMERIŢĂ, D., CADE I 434. *Ieşiră într-un vîntişor subţire de miază-noapte. Trecură încet în lungul străzii.* SADOVEANU, O. VIII, 169. *Fîlfîia... un vîntişor răcoros dinspre Carul Mare, de deasupra muntelui Rusu.* id. ib. IX, 145, cf. DL, DM, SFC II, 211, M. D. ENC. 999, DEX, DSR. *Bate-un vîntişor de sus.* HODOŞ, P. P. 88. *Se face un vîntişor c-o mirozmă ca aceea, de te-mbata, nu alta.* VASILIU, P. L. 61. ◊ F i g . *În tot limanul negrijii vintişorul grijii a nu aburi peste putinţă ieste.* CANTEMIR, I. I. I, 212.
– Pl.: (rar) *vîntişoare* (TDRG). – Şi: (învechit) **vintişór, ventişór** s. n.
– **Vînt** + suf. *-işor.*

VÎNTÎRĂTOÁRE s. f. v. **vînturător.**

VÎNTOÁICĂ s. f. (Popular) Vîntoasă, v. v î n t o s **(II 1).** Cf. BARONZI, L. 126, CIHAC, I, 316, DDRF, PHILIPPIDE, P. 151, BARCIANU. *În Moldova se zice cînd suflă vîntul tare: „Ce vîntoaică mare!"* VORONCA, D. I, 337, cf. ALEXI, W. *Tăcu vîntoaica şi era pe mare Senin cu totul şi nevînt.* MURNU, O. 91, cf. CONV. LIT. XLV, 608. *Furtuna e numită şi fortună, hală, vîntoasă sau vîntoaică.* PAMFILE, VĂZD. 45, cf. 37, PASCU, S. 119, RESMERIŢĂ, D. *O vîntoaică grozavă a scufundat multe vase pe marea.* SEVERIN, S. 144, cf. 143, ŞĂINEANU, D. U., BUL. FIL. VII–VIII, 111, CIORANESCU, D. ET. 9 280, SCL 1975, 373, MAT. DIALECT. I, 238.
– Şi: (învechit, rar) **vintoáică** s. f. ALEXI, W.
– **Vînt** + suf. *-oaică.*

VÎNTOÁIE s. f. (Regional) Vîntoasă, v. v î n t o s **(II 1).** Cf. PHILIPPIDE, P. 151. *Îngroziţi de măcel şi plini de spaimă s-au risipit duşmanii, cum risipeşte vîntoaia frunzele codrului întomnat.* SĂM. II, 456, cf. DL, DM, DEX, DSR. *Rîndunică, rîndunea..., Du-te-ţi pune rochiţa, Că te arde arşiţa, Te suflă vîntoaiele Şi te udă ploaiele.* POP., ap. ALECSANDRI, O. II, 66, cf. ALR I 1 979/65, 87.
– Pl.: *vîntoaie.*
– **Vînt** + suf. *-oaie.*

VÎNTOÁLCĂ s. f. (Prin Mold.) Vîrtej **(I 1).** Cf. PORUCIUC, E. 193.
– Pl.: ?
– De la **vînt.**

VÎNTOÁSĂ s. f. v. **ventuză.**

VÎNTÓC s. n. (Regional) Vijelie[1]. *În 1911 dete Dumnezeu grindina aceea cît oul de raţă şi veni vîntocul acela mare, de ne lăsă casa descoperită.* V. ROM. aprilie 1963, 19.
– Pl.: ?
– **Vînt** + suf. *-oc.*

VÎNTÓI s. m. Augumentativ al lui v î n t **(I 1);** vînt puternic (cu vîrtejuri). Cf. ALR I 1 979/90.
– Pl.: *vîntoi.*
– **Vînt** + suf. *-oi.*

VÎNTONÁ vb. I. T r a n z . (Regional) A răsturna **(1)** (Sebiş – Vaşcău). Cf. FORM. CUV. III, 89, 91, 93, 96, 152, 160, com. BENIUC.
– Prez. ind.: ?
– De la **vînt.**

VÎNTORE s. m. (Regional) = vantură; stîlp de poartă (Rîmnicu-Vîlcea). LEXIC REG. 88.

– Accentul necunoscut. – Pl.: *vîntori.*

VÎNTÓS, -OÁSĂ adj., s. f. **I.** Adj. **1.** (Despre starea atmosferică, despre climă sau despre anotimpuri) Cu vînt **(I 1);** cu vînturi frecvente; (învechit şi regional) vînturos **(I 1),** (învechit, rar) vînturatic **(1).** Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., DRLU, HELIADE, O. II, 316, LB, I. GOLESCU, C., SĂULESCU, HR. I, XXVI/26. *Meşterii, fiind temperatura vîntoasă, băgară în seamă o legănare a turnului.* GT (1839), 81/ , cf. POEN. – AAR. – HILL, V. II, 798[1]/29, ISER, POLIZU, CALENDAR (1860), XI/16, PONTBRIANT, D., FROLLO, V. 614. *Nu-mi priește clima ploioasă, neguroasă, vîntoasă care domnește asupra Parisului în iarna aceasta.* ALECSANDRI, S. 197. *Anotimp vîntos.* COSTINESCU, cf. CIHAC, I, 316. *Toamnă vîntoasă.* LM, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., PUŞCARIU, ET. WB., TDRG. *Dacă se visează cai, va urma o vreme vîntoasă.* GOROVEI, CR. 368, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Înmormîntarea n-avusese loc decît în după-amiaza de miercuri, pe o ploaie rece de primăvară vîntoasă.* VINEA, L. II, 137, cf. DL, DM, CIORANESCU, D. ET. 9 280, M. D. ENC., DEX, DSR, ALR SN III h 792. ♦ Bîntuit de vînturi **(I 1).** *Şi-aveau sălaşul Pe culmi vîntoase.* MURNU, O. 153, cf. 332. ♦ Fig. De vînt **(I 1).** *Feţele mesenilor se posomorîră; căci pe miazănoapte călare, cu aripi vîntoase,... urla... mama pădurilor cea nebună.* EMINESCU, O. VI, 319, cf. TDRG, ŞĂINEANU, D. U.

2. (Regional; în credinţele populare; despre oameni) Lovit, pocit[2], schimonosit de iele; (regional) vînturos **(I 2).** V. vîntuit **(II 1).** *Dacă l-a tălńi culcat, pînă-n Sînjorj, iče că-l sučeşťe vîntoasăle-ale: îi vîntosu.* ALRT II 137.

3. Fig. (Învechit) Nestatornic, schimbător, uşuratic, fluşturatic. Cf. KLEIN, D. 452, DRLU, LB, ISER. *Fiul meu... e cam vîntos şi uşor la minte.* F (1872), 290, cf. LM.

4. (Suspect; sens etimologic) Îngîmfat, fudul; fanfaron. Cf. PONTBRIANT, D., LM.

5. (Med.; învechit) Flatulent. *Colica flatulantă sau vîntoasă.* CORNEA, E. I, 94/31, cf. 229/16, COSTINESCU.

II. S. f. şi (regional) n. **1.** Vînt puternic (cu vîrtejuri); (popular) vîntoaică, (regional) vîntăraie, vîntoaie. *La vîntoase, mişcarea aerului este foarte tare. Ba cîteodată aşa de tare, cît smulge arburi cu rădăcini cu tot din pămînt, strică turnuri şi căsi.* ŞINCAI, în ŞA I, 639, cf. KLEIN, D. 452, DRLU, LB, ISER, BARONZI, L. 126. *Prin aspra vîjîire a cumplitelor vîntoase Către ceruri se înalţă glasuri dulci, melodioase.* ALECSANDRI, POEZII, 628. *Focul nu era încă potolit... fereastra însă deschisă, şi o vîntoasă sufla cumplit pin el.* EMINESCU, O. VII, 201. *Din cînd în cînd vîntoasele se dau vîrtej, adună paie şi frunze şi praf.* SLAVICI, O. I, 268. *Vîntul se preface în vifore şi vîntoase cumplite, cari scot arborii din rădăcini.* MARIAN, Î. 348. *Cînd se pușcă, se spînzură sau se înecă cineva de bunăvoie, atunci trebuie să se schimbe vremea,... să urmeze furtuni şi grindine grele sau vîntoase.* id. S. R.[2] I, 85, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Peste vară vin furtuni cu piatră Şi vîntoase.* I. CR. III, 177, cf. PASCU, S. 78. *Furtuna e numită şi fortună, hală, vîntoasă sau vîntoaică.* PAMFILE, VĂZD. 45, cf. CADE. *Mi-s dragi vîntoasele cu geruri, viforniţi larg dezlănţuite.* LESNEA, VERS. 346. *Da, încuviinţă bătrînul, ne dă de ştire că vîntoasa a trecut munţii şi lumea a intrat în rînduiala ei.* SADOVEANU, O. IX, 370. *Este... moara lui Popa Nicoară... Putem intra cu caii într-însa pînă ce trece vîntoasa asta.* id. ib. X, 34. *Ţi-or sufla vîntoase Din caval de oase, Vifore păgîne Singure ţi-or spune De zăpezi şi brume.* PILLAT, P. 252, cf. SCRIBAN, D. *Unui împărat sărac, zmeii în chip de negură, negreaţă de ciori şi vîntoasă năpraznică îi fură cele trei fete.* CĂLINESCU, B. 7. *Din acele umede peşteri răbufni o vîntoasă rece, năpustindu-se asupra tîrgului.* C. PETRESCU, A. R. 6. *În fiecare zi, pe vînt prielnic Sau pe vîntoasă aspră, ies în larg.* V. ROM. noiembrie 1954, 62. *Uşa s-a deschis larg, şi o dată cu vîntoasa şi cu ploaia de afară a intrat un soldat mărunt.* CAMILAR, C. P. 147, cf. DL. *Mitru goni pe uliţă, ca şi cum o vîntoasă l-ar fi suflat din spate.* T. POPOVICI, S. 156. *O cetină c-un fir de lumînare Şi c-o mărgică smulsă din suman Vestea că, pe vîntoase reci, călare, Din viaţa noastră-a mai trecut un an.* LABIŞ, P. 26, cf. DM. *Melodia creşte brusc, ca un vîrtej al vîntoaselor de vară.* IL iulie 1960, nr. 7, 51, cf. CIORANESCU, D. ET. 9 280, M. D. ENC., DEX, DSR. *Spun... alţii că în vîntoasa care mai totdeauna însoţeşte cutremurul... circulă duhurile necurate.* ŞEZ. II, 193, cf. III, 82. *Cînd vîntul vine repede şi puternic de rupe cracii copacilor, de strică stoguri şi descopere casele, atunci avem o vîntoasă.* id. V, 140, cf. 171. *Fata sări înspăimîntată de pe scaun şi privea uimită la acel voinic, care-i sorbea razele din ochi cum soarbe norul mînat de vîntoase lumina răspîndită de soarele din ceruri.* MERA, L. B. 269. *Cu haină de mătasă Nu poţi ieşi de vîntoasă.* ŢIPLEA, P. P. 428, cf. CANDREA, Ţ. O. 53. *Cum şedea în păduricea aceea, iată că se stîrneşte o vîntoasă şi-o givorniţă.* VASILIU, P. L. 219, cf. 132, com. din TĂRCĂIŢA – BEIUŞ şi din DEDA – REGHIN, ALR I 1 231/375, ib. 1 979, ALR II 4 232/346, 514, 537, ALR SN III h 788/346, h 792, h 794, ALRM SN II h 614, A V 21, VI 26. *O făcut foc în pădure, o vinit un vîntos şi s-o aprins pădurea.* POP., în SCL 1979, 97. ◊ (Ca termen de comparaţie sau în construcţii comparative) *Cei ce cu năvălirea dintîiu, ca şi vîntoasele, toate le strică, cîte le vin înainte, apoi se întoarnă acasă.* ŞINCAI, O. I, 357. *Părintele Manoil îşi scutură bărboiul şi năvăli pe uşa crîşmei cu capul înainte, zvîrlit ca de vîntoasă.* SADOVEANU, O. I, 576. *Pămîntul prindea a dudui în urma lui, sub galopul cailor, sub fuga de vîntoasă a căruţelor.* CAMILAR, N. II, 249. [Zmeii]... *avea o răsuflare ca o vîntoasă.* SBIERA, P. 314. *Pajura, ca o vîntoasă, se repezi spre răsărit, ca să găsească pe cel ce i-a scăpat puii.* ŞEZ. II, 207. ◊ Fig. *Vîntoasa neliniştilor celor mai grele trecuse şi toţi ai mei se regăseau oarecum mai potoliţi, ca după o trudă.* SADOVEANU, O. XVII, 565. ◊ Expr. (Regional) **Ce vîntoase te aduce ?** = ce vînt te aduce, v. vînt **(I 1).** *Ce vîntoase te aduce aşa de-a hăţul?* REV. IST. III, 149.

2. (În credinţele populare; la pl.) Iele. *Nu departe de Cetatea Neagră Era vestit din zile bătrîne Un codru... Lăcuit numa de mîndre zîne, Ce să zic măestre şi frumoase, Cele tari, ba şi cele vîntoase, Adecă cele ce, de cu sară Pănă tîrziu către miazănoapte, Prin văzduh cîntînd joacă şi zboară Ş-osăbite pricinuiesc fapte.*

BUDAI-DELEANU, O. I, 59. *De bună samă! (grăind cu sine) Iară-împresorară cele vîntoase Pe stăpînul! zieu, nu-mi pare bine! De cîndu-l ştiu, aşa spulbăroasă Cugete eu n-oblicii la dîns! De bună samă, iară l-au prins.* id. ib. II, 48. *Spancioc!... tu eşti lunatic, ţi-e frică de strigoi, De iele, de vîntoase, de stafii, de moroi.* ALECSANDRI, O. VI, 645. *Se duseră cum se duce năluca cînd umblă vîntoasele şi gonesc în miezul nopţii pricolicii.* SLAVICI, P. 31. *Mărţişor... s-a dus la vîntoase, cari erau nişte zîne rele şi... mînioase pe baba Dochie.* MARIAN, S. R.[2] I, 292, cf. id. Î. 445. *Vin apoi vînturiţele (vîntoasele) şi vînturesc copilul... În contra vîntoaselor astupă toate găurile de la casă, înfaşe copilul şi-i astupă şi capul.* RETEGANUL, ap. DENSUSIANU, Ţ. H. 234, cf. DDRF, ENC. ROM., BARCIANU, CANDREA, F. 158, TDRG. *Marţi seara luă uşa din ţiţini, luă fata de mînă şi începu a mi-o învîrti, de gîndeai că vîntoasele o întorc.* PAMFILE, DUŞM. 113, cf. 260, id. S. V. 23, RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, DA II_1, 451, SCRIBAN, D. *Printr-un pustiu de nisip vîntoasele aşteaptă vîrcolacii.* CĂLINESCU, B. 95, cf. DL, DM, CONTRIBUŢII, III, 14, CIORANESCU, D. ET. 896, M. D. ENC., DEX, DSR, L. ROM. 1989, 147, ZANE, P. VII, 19, CHEST. V 180/66, ALRT II 137, ALR II 4 232/64, 219, 250, 272, 279, 284, 325, 362, 365, 574. ◊ (În descîntece) *Cînd a fost La mijloc de cale, De cale şi cărare, L-au întîlnit vîntoasele Şi frumoasele.* TEODORESCU, P. P. 360. *Cînd o fost La mijloc de cale, De cale şi cărare L-o tîlnit vîntoasele Şi cu frumoasele.* MARIAN, D. 1. *Om lua cruşe d'e bosîioc în mîna dreaptă... ş-om strînge dzînele, bunile, vîntoasăle, frumoasăle.* PÎRVESCU, C. 82. *Nu t'e văieta, Că eu pă tăţ oi striga. Tăţe iroasele, Şî vîntoasele, Şî moroii, Şî strîgoii.* T. PAPAHAGI, M. 129. *Mă duseiu pe cale, Pe cărare, şi-mi ieşi Vîntoasele-n cale Da mă izbiră, Da mă trîntiră Şi vînile de la dreapta Le desclintiră.* IZV. XXI, 147. ◊ (În imprecaţii) *Umfla-te-ar vîntoasele!* VORONCA, D. I, 338, cf. PAMFILE, VĂZD. 51. *Du-te-n vîntoase!* ALR II 4 232/325.

3. (Prin Transilv.; la pl.) Primele nouă sau douăsprezece zile ale lunii martie, în care vremea este adesea foarte schimbătoare; zilele babei, v. b a b ă. *Cum încetează baba Dochie sau mai bine zis babele, numite în Transilvania şi vîntoase, îndată se încep moşii.* MARIAN, S. R.[2] II, 310. ♦ (Prin Maram.; în sintagma) *Sărbătorile vîntoasălor* = „joile după Paşti". ALR II/I MN 112, 2 834/362.

– Pl.: *vîntoşi, -oase.*

– Lat. **ventosus, -a, -um.**

VÎNTOŞÉLE s. f. (pl.) **1.** (Regional) Vîntoase, v. v î n t o s **(II 1)** (Iapa – Sighetul Marmaţiei). Cf. ALR I 1 979/354.

2. (Prin Maram.; în credinţele populare) Vîntoase, v. v î n t o s **(II 2).** Cf. LEXIC REG. 13.

– **Vîntos** + suf. *-ea.*

VÎNTOZITÁTE s. f. (Învechit) Acumulare excesivă de gaze în stomac şi în intestine. Cf. HELIADE, O. II, 316, PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., FROLLO, V. 135, COSTINESCU, LM, SCL 1950, 61, L. ROM. 1988, 33.

– Scris şi: *vîntositate.* HELIADE, O. II, 316, PONTBRIANT, D., FROLLO, V. 135. – Pl.: *vîntozităţi.* – Şi: (învechit, rar) **ventozitáte** s. f. PROT. – POP., N. D., SCL 1950, 61.

– Din it. **ventosità,** lat. **ventositas, -atis** (adaptat după *vînt*).

VÎNTRĂ s. f. v. **vintre.**

VÎNTRĂLĂU s. n. v. **vîntălău.**

VÎNTRE s. f., s. n. v. **vintre.**

VÎNTREÁ s. f. v. **vetrelă.**

VÎNTREÁLĂ s. f. v. **vetrelă.**

VÎNTRÉL s. m. v. **vînturel[1].**

VÎNTRÉLĂ s. f. v. **vetrelă.**

VÎNTRÍ vb. IV v. **vetri.**

VÎNTRU s. n. v. **ventru.**

VÎNTUCÉL s. n. (Învechit, în Transilv.) Vîntuleţ **(1).** *Acolo vezi tot zile sărine Şi ceriu limpede, fără nuori, Vîntucele drăgălaşe, line Dulce suflînd prin frunze şi flori.* BUDAI-DELEANU, O. I, 251. *Mintea... E ca şi-o peană-uşoară Care-anevoie-într-un loc se ţine: Măcar ce vîntucel o răpeşte Şi-apoi cine ştie-unde să trezeşte.* id. ib. II, 37, cf. CONTRIBUŢII, III, 39.

– Pl.: *vîntucele.*

– **Vînt** + suf. *-ucel.*

VÎNTUÍ vb. IV. **I. 1.** I n t r a n z . i m p e r s . (Popular) A fi, a sufla vînt **(I 1)** puternic (cu vîrtejuri), a fi furtună. Cf. VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., FROLLO, V. 614. *A vîntuit toată noaptea.* COSTINESCU, cf. DDRF. *Cînd pornesc furtunile se zice că vîntuieşte.* PAMFILE, VĂZD. 46. *Afară vîntuia şi ploua.* VINEA, L. II, 158, cf. DL, SFC IV, 125, 141, ALR SN III h 792/219. ♦ I n t r a n z . u n i p e r s . (Despre vînt) A sufla cu putere, vijelios. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, FORM. CUV. III, 152, 160. ◊ F i g . *Pară de răzvrătire a prins să vîntuiască.* POPA, V. 191. ◊ T r a n z . u n i p e r s . (Într-un descîntec; cu subiectul „vînt") *Ş-am văzut vîntu bătînd, Vîrtejurile ridicînd Şi zidurile pornind,... Vîntui toate vîrtejurile înaintea cerului sus, Şi pe Dumnezeu îl mînie.* PĂSCULESCU, L. P. 138.

2. R e f l . p a s . (Învechit, rar; despre nave cu pînze) A fi pus în mişcare datorită vîntului **(I 1).** *Învîntă corabia (îi întinse pînzele) şi, coprinzîndu-o un vînt repede, se vîntui (o porni vîntul) şi în puţine minute o perdui din ochi.* GORJAN, H. II, 7/28.

3. R e f l . (Prin Mold.) A se zvînta, a se zbici (din cauza expunerii la vînt). Cf. CHEST. V/88 supl., ALR I 1 811/387, 394.

II. T r a n z . f a c t . (Prin Mold. şi prin Bucov.; în credinţele populare; subiectul este „vîntul rău"; complementul indică fiinţe, mai ales oameni) A face să se îmbolnăvească, a face să paralizeze, să ologească; (în special) a face să devină nebun **(2),** smintit[2], ţicnit.

Aceste vînturi bat numai anumite locuri şi, dacă se întîmplă că prin acele părţi dau peste oameni, îi vîntuiesc, adică îi înnebunesc, îi muţesc, le iau vreo mînă sau vreun picior. PAMFILE, VĂZD. 44. *Aceasta se întîmplă nu numai cu oamenii, ci şi cu tot soiul de animale. Şi peste dînsele dacă dau vînturile, le vîntuiesc, şi astfel dobitoacele iau cîmpii şi se tot duc.* id. ib., cf. CADE, DL, DM, CIORANESCU, D. ET. 9 280, M. D. ENC., DEX. ◊ Refl. *Omul peste care dau vînturile rele se vîntuieşte.* ŞEZ. V, 142.

III. R e f l. (Regional; despre piatră) A se crăpa, a se fisura cu uşurinţă (din cauza expunerii la vînt). *Piatra de Tarcău nu mai este bună, fiindcă se vîntuieşte uşor.* Com. din PIATRA-NEAMŢ.

– Prez. ind. pers. 3: *vîntuieşte*.

– **Vînt** + suf. *-ui*.

VÎNTUIÁLĂ s. f. **1.** (Prin Mold.; în credinţele populare) Sminteală, ţicneală (cauzată de „vînturile rele"). *Omul peste care dau vînturile rele se vîntuieşte (are vîntuială).* ŞEZ. V, 142.

2. (Învechit, prin Transilv.) Numele unei boli care apare la păsări. *Vinarsul atîta ajuta, cît după aceea nu le strica nemic urzicatul, de carele almintrelea tare pier puii cei de curcă. Cînd le ieşea mărgelele, iarăş îi spăla cu vinars de drojdii pre grumazi, şi nu aveau nici o vîntuială.* ECONOMIA, 110/8.

– **Vîntui** + suf. *-eală*.

VÎNTUIERĂTOÁRE s. f. v. **vîntuietoare.**

VÎNTUIETOÁRE s. f. (Regional) Momîie (1) (Moisei – Vişeul de Sus). Cf. ALR – M II h 822/236.

– Pl.: *vîntuietori*. – Şi: **vîntuierătoáre** s. f. ALR – M III h 822/236.

– Cf. v î n t u r u i e t o a r e.

VÎNTUÍRE s. f. (Învechit) Faptul de a v î n t u i **(I 1);** suflare puternică a vîntului; furtună, vijelie[1]. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D.

– Pl.: *vîntuiri*.

– V. **vîntui.**

VÎNTUÍT, -Ă adj. **I.** (Popular) Care este bătut de vînt **(I 1)** puternic, vijelios. Cf. PONTBRIANT, D., RESMERIŢĂ, D. *Prin păşuni,...pe podişuri, creste, coame şi coaste domoale din etajul alpin superior, în staţiuni vîntuite.* FLORA R. P. R. XI, 707.

II. 1. (Mold., Bucov. şi prin Transilv.; în credinţele populare; despre oameni) Îmbolnăvit, lovit de apoplexie; (în special) smintit[2] **(1),** ţicnit, sucit[2] **(6)** (din cauza „vînturilor rele"). *Cînd cineva nu e destul de cuminte, se zice că e vîntuit.* VORONCA, ap. CADE, cf. TDRG. *Moşierii vasluieni... îl categoriseau cum că i-ar fi lipsind o doagă. Prietinii gazdelor mele, proprietari din marginea ţinutului Fălciu, întrebuinţau altă expresie populară: „să ştiţi că-i cam vîntuit".* SADOVEANU, O. XVI, 359, cf. DL, DM, DEX, com. MARIAN, IZV. XXI, 144, CHEST. V 118/66 supl., A V 14. ♦ (Prin Bucov. şi prin Maram.; despre oameni) Nebunatec **(2);** uşuratic; aiurit. Cf. ŞEZ. IX, 149, com. din ZAHAREŞTI – SUCEAVA, L. ROM. 1961, 569, ib. 1963, 156.

2. (Regional; în credinţele populare; despre cai) Buimăcit, ameţit, năuc, cu mersul nesigur, împleticit (din cauza „vînturilor rele") (Rebrişoara – Năsăud). Cf. DR. V, 239. ♦ (Regional; în credinţele populare; despre cai) Care s-a sălbăticit, care a devenit greu de stăpînit (din cauza „vînturilor rele") (Colibiţa – Sîngiorz-Băi). Cf. DR. V, 239. ♦ (Regional; despre animale, mai ales despre cai) Nărăvaş (Pîrteştii de Jos – Solca). Cf. L. ROM. 1963, 155. ♦ (Regional; despre oi) Capiu (Tîrgu-Neamţ). Cf. A VI 9.

III. (Prin Mold. şi prin Bucov.; despre piatră) Care se crapă, se fisurează cu uşurinţă (din cauza vîntului sau a gerului). *Piatră vîntuită... care are despicături, care se poate lesne desface.* Com. MARIAN. *Se vede că piatra era vîntuită că, după prima iarnă, două trepte au crăpat.* Com. din PIATRA-NEAMŢ.

– Pl.: *vîntuiţi, -te*.

– V. **vîntui.**

VÎNTULÁ vb. I v. **ventula.**

VÎNTULÉŢ s. n. **1.** Diminutiv al lui v î n t **(I 1);** vînt slab; vînticel, vîntişor, (rar) vîntuşor, (popular) vînturel[1] **(I 1),** (învechit, în Transilv.) vîntucel, (regional) vîntuş, vîntuşel, vîntuţ. *În arşiţa căldurei, cînd vînteţu-adie,... Eu parcă-mi auz scrisul pe sus cu vîntu-n zbor.* HELIADE, O. I, 187, cf. VALIAN, V., POLIZU, PETRI, V., PONTBRIANT, D. *Vînteţul, ce-adiază printre viţe de lăstar, Rămîne fără putere în faţa unui stejar.* HASDEU, R. V. 158, cf. FROLLO, V. 614, CIHAC, I, 316. *La zgomotul uşure de-aripi de vînteţe, La freamătul cel vesel al sărutării lor, La flacăra suavei, eternei tinereţe, Răpit de fericire într-un suspin să mor!* BOLINTINEANU, P. I, 191. *P-ale vînteţe cu line aripioare Ca un miros de roze în spaţiu voi să zbor.* id. O. 199. *Se auzea... susurul alene al vînteţului de vară.* ODOBESCU, S. I, 140. *Soarele şi un vînteţ zbiceau văile.* DELAVRANCEA, O. I, 19, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Un vînteţ uşor mîngîia frunzele salcîmilor.* DUNĂREANU, N. 20, cf. TDRG, PAMFILE, VĂZD. 53. DHLR I, 253. *Da' cînd ieşi pe măgură, măi tete, numa te pomeneşti c-un vînteţ subţire, care te taie pîn' la oase.* AGÂRBICEANU, O. I, 16, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Secara de alături, tremurată de vînteţ, cîntă înainte în urechea lui.* POPA, V. 70, cf. SCRIBAN, D. *Bătea un vînteţ de primăvară.* BENIUC, M. C. I, 213, cf. DL, DM, SFC II, 211, SCL 1969, 407, M. D. ENC. 999, DEX, DSR. *Pe la amiaz, trimite mama-pădurii un vînteţ căldicel asupra slujnicei şi o adoarme.* MERA, L. B. 19. *Pe seară-ncepu un vînteţ ş-apăi să răcori.* GRAIUL, I, 252. *Vînteţ, răcoritor, Răcoreşte ş-al meu dor.* FOLC. TRANSILV. II, 133.

2. (Art.; prin Olt. şi prin Munt.) Numele unui dans popular; melodia după care se execută acest dans. Cf. VARONE, D. 153, id. J. R. 53, id. D[2].

– Pl.: *vînteţe*.

– **Vînt** + suf. *-uleţ*.

VÎNTURÁ vb. I. I. T r a n z. **1.** (Folosit şi a b s o l.) (Complementul indică boabe, mai ales de cereale,

semințe) A face să cadă de la mică înălțime, în scopul curățirii de impuritățile ușoare cu ajutorul vîntului **(I 1);** a curăța de impurități cu ajutorul unei mașini speciale; (regional) a păluí[1] **(3).** *O lopată de vînturat ce aleage grîul din pleave.* VARLAAM, C. 22. *Nu vîntura în tot vîntul și nu mearge în toată calea.* BIBLIA (1688), 666[1]/46. *Scuturară, spulbărară, vînturară, pleavele din grăunțe a despărți.* CANTEMIR, I. I. II, 161, cf. 170, ANON. CAR. *Nu-i trebuiră... nici arie să aducă să puie znopii nici să-i treiere, nici vînt îi trebui să vînture, nici moară să macine* (a. 1746). ap. TDRG, cf. KLEIN, D. 452, BUDAI-DELEANU, LEX. *Păpușoii să fie buni și vînturați bine* (a. 1809). ȘTEFANELLI, D. C. 345. *Mai spune-mi, o Ishomahe, căci trebuie, cînd vînturăm, să alegem boabele din paie.* GOLESCU, S. 266, cf. DRLU, LB. *Astăzi e sfîntul Alisandru, și am făcut o clacă de și-a vînturat și și-a cărat grîul.* HELIADE, O. I, 271, cf. I. GOLESCU, C. *Ca la ariie cînd vîntură, gunoaie în vînt să duc.* id., ap. ZANNE, P. IX, 49, cf. VALIAN, V., POEN. – AAR. – HILL, V. II, 788[2]/5, 798[1]/38. *Păluiește (vîntură) orzul cu lopata* (a. 1847). URICARIUL, X, 404, cf. ISER, STAMATI, V. 727[1]/33, 739[1]/3, POLIZU. *Această morișcă vîntură, adecă curăță grăunțele de pleavă, de colb și de alte trupuri mai grele.* I. IONESCU, ap. CADE, cf. PETRI, V., PONTBRIANT, D., FROLLO, V. 614, COSTINESCU, CIHAC, I, 316, LM. *Blajina noră migăia prin casă, acuș la strujit pene, acuș îmbăla tortul, acuș pisa mălaiul și-l vîntura de buc.* CREANGĂ, O. 4. *Cînd ajunse acasă, Chirică treierase, vînturase, măcinase, în sfîrșit pusese toate trebile la cale.* id. ib. 66, cf. DDRF. *O categorie deosebită a lor* [a batozelor] *o formează mașinile de treierat combinate, cari nu numai treieră, ci și vîntură, cern și sortează bucatele, deci, pe lîngă site și ciur, au și cilindru de sortat înlăuntrul lor.* ENC. ROM. I, 425, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Mătur pleava și o samă de paie ce rămîn pe vravul de pîne albă, cînd o vînturi cu lopata.* VASILIU, C. 202. *Acestea toate sunt curățite de un alt om, ajutorul celui ce vîntură.* PAMFILE, A. R. 215. *Un om vîntura și nu avea vînt cînd îi trebuia.* id. VĂZD. 25, cf. DHLR I, 167, RESMERIȚĂ, D., BOCĂNEȚU, T. A. 128, ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Un gospodar își vîntura grîul de pleavă.* BLAGA, Z. 22, cf. DL, DM, CIORANESCU, D. ET. 9 280, L. ROM. 1967, 502, M. D. ENC., DEX, DSR. *Grîul se triera, Și flăcăi îl vîntura, Dimerlia scutura, Harabale încărca Și la moară le pleca.* ALECSANDRI, P. P. 389, cf. H II 120. *Tot cu fîn tocat Și cu orz pisat, De vînt vînturat.* MARIAN, O. I, 99. *Douăsprezece iepe Sirepe... Cu copitele treierau, Cu nările strănutau, Grîul că mi-l vînturau, Cu urechile-n saci puneau, De nici căuș nu trebuiau.* POP., ap. GCR II, 336. [Grîul] *după ce-l treierarăm Îl vînturarăm Și-n saci îl băgarăm.* TEODORESCU, P. P. 140, cf. 62, ȘEZ. IV, 228. [Sămînța] *o vîntură cu vînturătoarea cioplită din lemn de salcie, răchită ori plop.* BREBENEL, GR. P., cf. ALR I 925, ALR II 5 306, ib. 5 311/53, 284, 325, 346, 514, 520, 531, 728, 812, 848, 987, ib. 5 312/386, ALR SN I h 81/29, 386, ib. h 89/29, ib. h 90/130, 182, ALRM SN I h 65/29. *Vîntură cu vînturașca... după cum aieră vîntu.* FD I, 201. *Cal cu ce-și hrănește? Orzișor pisat La vînt vînturatu, La lopată datu.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 16. *Începem să-l azvîrlim cu lopata ca să-l vînturăm.* T. DIAL. O. 171. *După ce-l vînturăm, rămîne numa grîu limpide și-l punim în sac și venim cu el acasă.* ib. 189. *Vînturai vara mălai.* FOLC. MOLD. I, 235. *Cu nările vînturau, Cu cozile măturau, Cu dinții sacu țineau, Cu urechi în el turnau, Nici căuș nu trebuia.* ib. 269, cf. T. DIAL. M. I, 421, 462. *Este-un iepure șchiop Într-un vîrf de plop Și vîntură bob* (Vîntul). GOROVEI, C. 397. ◊ (Complementul arată cantitatea) *Iată, el vîntură aria orzului într-această noapte.* BIBLIA (1688), 193[1]/47. *Cînd vîntul începe să bată domol, însă deopotrivă de tare, vravul scos din îmblătit sau din treier poate să fie vînturat.* PAMFILE, A. R. 213. *Vravul l-a vînturat Și-n care l-a-ncărcat.* FOLC. MOLD. I, 265. *Trei spice în mînă c-a luat, În palme le-a frecat, În vînt le-a vînturat, Acasă la jupîneasa gazdă pe masă le-a turnat.* ib. 304. ◊ Refl. pas. *Voi, necuratîi, ca pleava, De sîrg veț cunoaște-vă isprava. Cînd s-a vîntura dintr-are vravul, Vă veț duce cum să duce pravul.* DOSOFTEI, O. I, 11. *Treierătorii... pot să strîngă vraful la par pe la chindii și, de bate vîntul, se vîntură, iar de nu, rămîne vravul pe noapte, învălindu-l bine cu rogoz.* I. IONESCU, C. 186/28. *După ce se va usca inul cules, se vor sfărîma cu maiul găoacele spre scoaterea sămînței care pe urmă se va curăți și vîntura.* LITINSCHI, M. 65/14. *După ce aria s-a măturat bine, grîul se ia cu lopata și se zvîrlă în sus asupra vîntului și astfel se vîntură.* DAMÉ, T. 56, cf. 67. *După ce vravul vechi s-a vînturat o singură dată, vravul nou se încarcă în saci și se vinde sau se pune la păstrare.* PAMFILE, A. R. 215. *Vînturatul acestor grăunțe se face mai rar ca la grîne și mai des ca la fasole ori cînepă: se iau grăunțele cu banița și se vîntură într-un găletar sau pe un țol, astfel ca în găletar sau pe marginea țolului să curgă numai grăunțele, iar pleava să se ducă în vînt.* id. ib. 228. *La vînturatul bucatelor se întrebuințează, în unele județe din Muntenia, o bucată de plasă, ... cu care se adună pleava, cînd se vîntură bucatele pe arie.* BOCĂNEȚU, T. A. 158, cf. ALR II 5 306/53, 228. *Fasolea se vîntură cu căușu.* ALR SN I h 81/551. ◊ Fig. *Sînt idei care... cer să fie dezbătute, analizate și cernute prin sita discuțiunilor publice, pînă cînd, despărțite și vînturate de orice tărîțe, va rămînea numai grăuntele curat, astfel încît oricine să-i poată prețui cu siguranță calitatea și valoarea.* ODOBESCU, S. III, 407. *Morile vuiau d-a lungul apei, vînturînd prin spițele lor late talazurile limpezi și clăbucite de spumă.* DELAVRANCEA, O. I, 218. *Voind să vîntur nămolul de cuvinte Ce-autorii cei de astăzi au stors din a lor minte... Am dat de pleavă numai, dar vai, nici de-un grăunte!* I. NEGRUZZI, S. II, 87. *Toată noaptea viscoli... În sat încă n-ajunsesem, Că porni, duium, să vie O viforniță tîrzie De Păresimi. Vîntura, stîrnind gîlceavă, Albă pleavă.* BARBU, J. S. 48. *Vînturate de mori de vînt, Miresmele fierbinți ucid.* BLAGA, POEZII, 339. ◊ *Mașină de vînturat* = vînturătoare, v. vînturător **(II 2).** *Grîul curge aprins, arămiu, pe cele două guri ale batozelor; femeile îl cară cu sacii la movilă, unde de-abia îl pot prididi în patru mașini de vînturat.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 179. *Vînturatul cerealelor se face ... și cu mașinile de vînturat.* ENC. ROM., cf. ALR – M III h 826/225, NALR – O IV h 621/908. ♦ Fig. (Învechit; în limbajul bisericesc) A alege binele de rău, a despărți pe cei buni de cei răi. *Eu vă botez pre voi numai cu apă, iară acela vă va botedza*

cu Duhul Svînt. Acela ține lopata în mîna sa și vîntură pleavele din grîu, adecă știutoriu de inimi iaste Dumnedzău și cunoaște păcătoșii din direpți; și păcătoșii osindeaște-i în focul de veaci, iară direpții adună-i întru împărățiia ceriului. VARLAAM, C. 412. *„Eu vă botez pre voi numai cu apă, iar el vă va boteza cu Duh Sfînt și cu foc. În mîna lui iaste lopata și vîntură pleava din grîu"; adecă iaste cunoscătoriu de inimi ca un Dumnezeu și cunoaște pre cei păcătoși și pre cei drepți. Deci pre cei păcătoși îi osîndește în focul cel de veci, iar pre cei drepți îi adună la împărățiia ceriului.* ANTIM, O. 66. ♦ Fig. (Învechit; cu complementul „vîntul") A-și pierde, a-și irosi timpul. *Să înțelegi ce citești, că a ceti și a nu înțelege ieste a vîntura vîntul.* M. COSTIN, O. 319. ◊ Compus: (popular) **vîntură-vînt** s. m. invar. = pierde-vară, v. pierde (**II 6**). *Ce vînt rău l-a adus pe Baltag în casa ei? ... Un vîntură-vînt! ... Ori vreun scăpat din ocnă!* SANDU-ALDEA, U. P. 29. ♦ P. anal. (Complementul indică o materie sub formă de pulbere, o îngrămădire de obiecte mărunte etc.) A ridica în aer și a lăsa să cadă (împrăștiindu-se). *Eu îmi dau duhul, și el cîntă, vînturînd galbenii din sipet!* ALECSANDRI, T. 1 663. *A dat Dumnezeu zăpadă nemiluită; și cade, cade puzderie mărunță și deasă, ca făina la cernut, vînturată de un crivăț care te orbește.* DELAVRANCEA, O. I, 2. *Rîdeți voi... rîdeți... Da', vînturați banii în mîni și veți simți ce răcoare ține cînd vă e cald, și ce cald cînd vă e frig.* id. ib. 183, cf. 59. *Afară viscolește, s-aude lovind în geamuri pulberea de zăpadă, vînturată de jos.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 93, cf. id. R. P. 26. *Cade zăpada vînturată de un criveț care te orbește.* DDRF. *Cu mînile tremurînde descuie casele de fier și vîntură aurul adunat în grămezi.* SĂM. I, 52, cf. TDRG. *Își scoate și vîră ceasornicul, vîntură dintr-o mînă într-alta pionii mîncați, ori își scarpină cu furie chelia.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 183, cf. CADE. *Era aur mult, pe care robii îl vînturau cu lopețile în haznale.* SADOVEANU, O. XII, 142. *Pe asfințit s-a iscat o sprinceană de nour negru, de sub care privea cu ură asupra lumii un ochi fantastic și fioros. Dintr-acolo a venit vîntoasa prevestitoare, vînturînd uriașe lințolii de pulberi albe.* id. ib. XIX, 233, cf. XV, 401. *Îl găsi Crăciunul cu o punguță de galbeni pe care o purta... la piele, pe subt cămașă. De cîte ori putea, se ascundea ca să-i vînture în palmă, să-i facă fișicuri.* CAMIL PETRESCU, O. I, 81. *M-am așezat pe nisip. Și multă vreme am vînturat nisip.* STANCU, R. A. III, 265. *Vîntul sălbatic vîntura zăpada și o învîrtejea.* id. ib. V, 137. [Voinicul], *după ce trecu focul tot, apoi vîntură spuza cu pălăria de pe jar ș-aduse calul să mănînce.* RETEGANUL, ap. CĂLINESCU, B. 109. ◊ Fig. *Acolo, la New York, erau alții mult mai avuți. Puțin le păsa de banii altuia. Iar dacă nu-i poți vîntura prin fața ochilor celor ce n-au, ca să le stîrnești admirația, pizma, încovoielile cerșetoriei, la ce folosesc banii, unui om fără alte aspirații?* V. ROM. ianuarie 1965, 18. ◊ Compus: (popular) **vîntură-cenușă** s. m. invar. = om fără căpătîi. Cf. PAMFILE, J. II, 385, SFC I, 156, FORM. CUV. I, 43. ♦ Fig. (Complementul indică grupuri, mulțimi de oameni) A împrăștia, a risipi; a spulbera, a nimici. *Și va vîntura pre ei decîndea de rîu, pentru căci au făcut desișuri lor, mîniind pre D[o]mnul.* BIBLIA (1688), 256[1]/8. *Voiu răsipi Eghipetul întru limbi și voiu vîntura pre ei pren țări.* ib. 555[1]/59, cf. 374[1]/59, 513[1]/28, 654[2]/53. *Sta-va împotriva lor duhul puterii și ca un vifor va vîntura pre ei și va pustii tot pămîntul fărădeleagea, și răotatea va răsturna scaunele puternicilor.* MINEIUL (1776), 82[r1]/10. *Acest înalt Dumnezeu ... vîntură ca pleava coroanele împăraților.* ARHIVA R. I, 48/18. *Îi plăcea să-nfrunte cu dalba-i vitejie Pe cei care prin lume purtau bici de urgie, Și mult iubea cînd țara striga: „La luptă, Dane!" Să vînture ca pleava oștirile dușmane.* ALECSANDRI, O. II, 72. *Risipite se-mprăștie a dușmanilor șiraguri, Și, gonind biruitoare tot veneau a țării steaguri, Ca potop ce prăpădește, ca o mare turburată – Peste-un ceas păgînătatea e ca pleava vînturată.* EMINESCU, O. I, 148. *Mihai... Se-ntoarce și pleacă spre gloată, Ca volbura toamnei se-nvîrte el roată Și intră-n urdie ca lupu-ntre oi, Și-o frînge degrabă și-o bate-napoi Și-o vîntură toată.* COȘBUC, P. I, 205, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U. *Doamne, nebunia și slăbiciunea mea sînt de la acel care ține în mînile sale văzduhul și pămîntul și care împărățiile ca pleava le vîntură.* SADOVEANU, O. X, 248, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, CIORANESCU, D. ET. 9 280, M. D. ENC., DEX, DSR. ◊ Refl. pas. *Și-i va izgoni pre ei și departe pre ei va goni, ca prahul den paie vînturîndu-se în preajma vîntului.* BIBLIA (1688), 464[2]/10, cf. 658[1]/12. ♦ Fig. A face să piară, să dispară fără urmă. *Hameleonul dzisă: „Șoimul spre amîndoaî monarhiile aive nepriietin și cumplit vrăjmaș a fi s-au arătat, și pre mine atîta vreme în rîs și batgiocură țiindu-mă, toate și mai nenumăratele mele slujbe în prav și în pulbere le-au vînturat".* CANTEMIR, I. I. II, 91. *Aceasta îți aduc aminte că, orice aduc italianii pentru nesmîntnicia papei, toate ca pleava le vîntură ceialalți latini și nici un crezămînt nu au toate mustrările lor.* MAIOR, în ȘA I, 68. ◊ Refl. pas. *Hanul Gherei carele mazilindu-se au rămas tătarii fără cap, vînturîndu-se Crîm Gherei Sultan prin sfaturile unora din sultani.* CANTA, LET. III, 185/12. ♦ Fig. (Complementul indică bani) A risipi, a cheltui fără socoteală. *Cînd la fiece pas te-ai mîhnit, te-ai scîrbit, te-ai înșelat, cînd în toate părțile vezi un obraz ș-o inimă prefăcută, un prost ridicat la ceruri, un hoț vînturînd banii publici, o secătură înșelînd mulțimea, ... îndoiala te coprinde în brațele ei cu solzi reci.* DELAVRANCEA, O. I, 140. *Tu ai care cu opt boi, Ai coșer cu păpușoi, Eu am cal bun de nevoi! Tu ai bani de vînturat, Galbini mulți de semănat, Eu am numai un topor Care-mi e bun frățior.* ALECSANDRI, P. P. 42. ♦ Fig. (Complementul indică idei, gînduri etc.) A cerceta cu atenție, a analiza, a cumpăni. *Nici iaste dogmă a bisericii carea, cum vom vrea, să nu o credem... Însă cine poftește și aceasta a o vîntura și a o alege mai bine, citească pe Bonfinie.* C. CANTACUZINO, CM I, 72. *Privii repede peste toți autorii de medicină. Căzui pe un scaun. Tot ce știam vînturai prin minte. Nimic. Am răsfoit un vraf de tomuri.* DELAVRANCEA, O. I, 248. *Celelalte vînturau, dau prin ciur și prin dîrmon neajunsurile Sultănichei.* id. S. 44. *Nu-i bine să se știe Cît de lungă viața zeii ne-au lăsat ție ori mie. Nici te încerca zadarnic ceasul morții să-ți ghicești, Vînturînd cu nerăbdare socoteli babylonești.* OLLĂNESCU, H. O. 51. *Putea fi un program pentru inteligența care vînturase toate ideile.* IORGA, P. A. II, 87.

Am început să vîntur aceastălaltă problemă: Ce pot să fac pentru această nenorocită? De la cine să-i scot dreptatea? GALACTION, O. A. I, 153. *Gîndurile acestea le-am vînturat toate.* CAMIL PETRESCU, T. I, 368. *Şapte sate de sub brîul Sturului se sfătuiau îngrijorate, vînturîndu-şi amintirile.* VOICULESCU, P. II, 317. *Levi Tof vîntura asemenea gînduri şi-şi perinda pe dinaintea ochilor pe jumătate închişi asemenea imagini.* SADOVEANU, O. XIV, 21, cf. SCRIBAN, D. *Încruntat îşi vîntura sub ţilindru tot soiul de întrebări şi răspunsuri.* C. PETRESCU, A. R. 34, cf. CIORANESCU, D. ET. 9 280.

2. (Popular; complementul indică boabe, grăunţe, mai ales de cereale) A întoarce, a răsturna cu lopata pentru a aerisi, prevenind astfel încingerea, mucegăirea etc. Cf. PONTBRIAT, D., COSTINESCU, CIHAC, I, 316, SCRIBAN, D. *Fasolea, ovăzul şi grîul cu bobul ca de cafea, cu căruţa şi chila, erau vînturate prin aer de lopeţi în magaziile cu obloanele ridicate în toate zilele săptămînii.* ARGHEZI, S. XVIII, 35. ♦ (Într-o ghicitoare) A răscoli, a răsturna (pămîntul). V. a r a. *Mă suii pe doi scai Şi vedeam doi cai Şi vîntul vînturînd pămîntul* (Plugul). GOROVEI, C. 298.

3. (Complementul indică lichide) A vărsa de mai multe ori dintr-un recipient într-altul (pentru a răci, pentru a amesteca etc.). *Oala fierbînd şi de mare fierbinteală peste margini dînd, cu lingura apa vînturînd, deodată cevaşi a să stîmpăra să vede, iară stînd focul neclătit, vărsarea de tot a să potoli preste putinţă ieste.* CANTEMIR, I. I. II, 58, cf. I. GOLESCU, C., RESMERIŢĂ, D. *E o supă cum n-am mîncat... – o vîntură cu lingura.* CAMIL PETRESCU, T. II, 83, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ◊ R e f l . p a s . *Vutca la îndulcit să se vînture mult, că mai bună să face.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 67/21. *După ce se capătă zeama colorată, se lasă de se răceşte bine sau se vîntură dintr-un vas în altul.* PAMFILE – LUPESCU, CROM. 53. *Laptele dulce se pune în putini speciale ... Cel fiert se vîntură bine pînă ce se răceşte şi numai după aceasta poate fi turnat în putini.* STOIAN, PĂST. 59. *Cînd amestecul clocoteşte... se vîntură cu ajutorul unor vîsle de lemn.* GHELASE, U. P. II, 366, cf. DL. *Se mai vîntură de cîteva ori, ca să nu prindă pieliţă deasupra.* S. MARIN, C. B. 289. *Se fierbe laptele de oi şi se vîntură pînă să răceşte.* CHEST. V 85/91. ◊ F i g . *Făţarnica lighioaie în oala fărălegii dzama nedumnădzăirii cu lingura vrăjmăşiii zămintind şi vînturînd.* CANTEMIR, I. I. II, 35. ♦ A aerisi (apa) prin agitarea acesteia. *Cu chipcelul se pescuieşte numai la marginea apelor... şi în locuri liniştite, vînturîndu-se mereu apa.* GHELASE, U. P. II, 106. ♦ (Popular; complementul indică moare de varză) A pritoci **(2).** Cf. ALR SN IV h 1 106, ALRM SN III h 912.

II. T r a n z . **1.** A agita, a mişca într-o parte şi în alta prin aer. V. f l u t u r a . *Se uita la mine cînd cu un ochi, cînd cu altul, neputîndu-şi da samă pentru ce-mi vînturam eu aşa de deznădăjduit bulendrele în aer.* HOGAŞ, DR. I, 144. *Băieţelul de la croitorie... vîntura afară maşina de călcat, ca s-o încingă.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 312. *Uite caicul căpitanului vînturînd felinarul verde.* N. A. BOGDAN, ap. TDRG, cf. RESMERIŢĂ, D. *Chiuind, se tot duceau feciorii vînturînd căciulile.* MIRONESCU, S. A. 56. [Gelu:] *Pot să-ţi spun... că pentru fapta lui, în Franţa, Sineşti ar fi fost dus la ghilotină... în Anglia ar fi fost spînzurat.* [Penciulescu: vînturînd mîna] *În Franţa... în Anglia.* CAMIL PETRESCU, T. I, 207. *Gheorghe răsturnă veşmintele, le scutură, le vîntură.* VOICULESCU, P. I, 278. *Trase sula, o vîntură de cîteva ori în aer... şi o dete unui tovarăş în mînă.* id. ib. II, 111. *Cîţiva călăreţi ieşiră din rînduri şi începură a-şi vîntura braţele în aer.* SADOVEANU, O. I, 323. *A citit piesa lui Th. Gautier, jucînd-o de unul singur, ... gesticulînd în rasă albă călugărească, vînturîndu-şi ca un cal coama părului său negru.* CĂLINESCU, C. O. 336. *Vînturau carnetele de student, aşteptînd să se usuce cerneala cu care profesorul le trecuse calificativul.* V. ROM. septembrie 1955, 112. *Vîntura în mînă o biciuşcă.* PAS, Z. I, 49/16. *Auzea şi uneori îl şi vedea pe Arghir, galben şi tras, cum se plimbă prin încăperi, vînturînd costume, papuci, pijamale.* VINEA, L. II, 132. *Cîte un tren şuiera, un hamal vîntura uşile, aducînd mult frig, o locomotivă făcea manevre, ... şi toate cădeau iar în tăcere.* DEMETRIUS, A. 79, cf. DL, DM. *Miron îşi muşcă iar buzele şi-şi vîntură lampa cu o mişcare violentă.* V. ROM. ianuarie 1965, 62. *Calfele de cojocari, în costume specifice, făceau cu spadele lor tot felul de sărituri şi mişcări repezi, vînturînd spada cînd asupra capului, cînd sub picioare.* IST. T. I, 95, cf. M. D. ENC., DEX. ◊ R e f l . (p a s .) *Stoluri de grauri se vîntură în aer, ca o pulbere vînătă.* VLAHUŢĂ, R. P. 40. *Fulgi enormi de zăpadă se vînturau prin aer, vîrîndu-se prin toate ungherele.* D. ZAMFIRESCU, A. 55, cf. TDRG, CADE. *Cosaşii săreau prin iarbă; un roi de muscuţe se vîntura în aer; iar de departe, ajungeau slăbite ciocănituri vrednice de ghionoaie.* BRĂESCU, M. B. 44. *Deasupra mulţimii de ţărani se vînturau securile şi ciomegele.* ap. DL. ◊ I n t r a n z . *Avea mişcări vioaie şi vîntura mereu din mîini cînd vorbea.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 70, cf. ŞEZ. III, 91. ♦ I n t r a n z . (Poetic; despre păsări) A fîlfîi, a flutura (din aripi). Cf. DA I_1, 254, HEM 1666, DDRF. ◊ F i g . *Nu pot şti cu hotărîre vremea cît am petrecut; Dar oricît au fost de multă, o minută mi-au părut. Atunci au sosit şi somnul cu ochii împovoraţi De o lene-adormitoare cu totul însărcinaţi, Şi vînturînd din aripă, îndată am adormit.* CONACHI, P. 181. (Tranz.) *Limbile de foc se lipeau de turnuri, ... Se urcau sus de tot, vînturîndu-şi aripile roşii din care zburau pene pînă în înaltul cerului.* DAN, U. 335. *E o chimeră, care-şi vîntură aripa.* CAMIL PETRESCU, T. III, 362. ♦ I n t r a n z . (Regional) A produce o mişcare a aerului printr-o deplasare rapidă, prin agitarea unui obiect; a face vînt, v. v î n t **(I 1).** *Pe ţărmuri de Dunăriţă Merge dalba Todiriţă... Cu rochiţa vînturînd.* POMPILIU, B. 16. *Giupîniasa... înăinti i-o işît, Din rociţî vînturîn(d), La camarî discuin(d).* VASILIU, C. 181. ♦ (Rar) A răsfoi[1] **(1).** *Întristarea şi gîndurile negre începuse să-l frămînte. Cu mişcări nervoase acum deschidea şi închidea fereastra, se primbla prin cameră, vîntura jurnalele, se culca, se scula, fluiera şi căsca.* CONV. LIT. XVIII, 125. *Popa începu să mormăiască şi să răscolească filele unsuroase ale cărţii... Popa împroşcă iar, vînturînd filele unsuroase.* SADOVEANU, O. I, 107. ♦ F i g . A tulbura, a nelinişti. *Ce cumplit îmi vînturi mintea, şi cu ce-ndărjire-mi scurmi Noaptea gîndurilor mele, Moarte, cînd îţi stau în faţă!* VLAHUŢĂ, S. A. I, 15, cf. 18. *Cu mintea vînturată de toată pustia amărăciunii lui, cantonierul îşi*

liberi şi cutezători, vînturînd după pradă mările în lung şi-n larg. M. I. CARAGIALE, C. 70, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Noi dorim să ştim, deoarece altă bucurie nu avem în singurătatea noastră. Alţii au vînturat lumea, noi stăm aici; alţii ştiu toate, noi nu ştim nimica.* SADOVEANU, O. XIII, 278, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, CIORANESCU, D. ET. 9 280. *Mari reporteri au vînturat lumea în căutarea senzaţionalului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 96, 9/14, cf. M. D. ENC., DEX, DSR. *Dacă sorţii te-or purta Ţerile de-a vîntura Şi-n Stambul de a intra, Tu de asta nu uita: Vamă dreaptă să plăteşti Armele să-ţi oţeleşti, Hainele să-ţi primeneşti.* ALECSANDRI, P. P. 144. *Lui îi place sî vînturi lumea şi sî facî geambaşii de-a lui.* ŞEZ. VIII, 57. *Grea e viaţa prin străini; ... Căci tari m-am săturat Ţările di-nconjurat Şî lumea di vînturat.* FOLC. MOLD. II, 211, cf. IZV. XVI, 268. ◊ Compus: **vîntură-lume** (sau **-ţară**) s. m. invar. = hoinar; aventurier. *Priimiră ordini de a intra cu toate forţele lor în Moldova; de a prinde viu sau mort pe „nebunul tîrîie-brîu şi vîntură-ţară" – aşa numeau pe Ion Vodă.* HASDEU, I. V. 130. *Toţi au întipărită pe feţele lor acea expresie de vîntură-lume, de spînzuraţi scăpaţi din streang, carii sînt vecinic în luptă cu legile omenirei.* ALECSANDRI, O. IV, 280. *În castelul de la Zips al palatinului Laski, Despot se întîlneşte cu alţi vîntură-lume de toate seminţiile.* id. ib. VI, 616. *Astăzi să vie un vîntură-ţară, cine ştie de unde, şi să se atingă de drepturile mele?* CREANGĂ, ap. CADE. *Îi trimise trei mii de călăreţi, tot de-alde vîntură-ţară.* ISPIRESCU, U. 200. *Toate izvoarăle timpului se întrec în a arăta dezbrăcarea cumplită a ţăranilor şi tîrgoveţilor din partea oardelor de vagabonzi, vîntură-ţară şi oameni fără căpătîi din care se alcătuiau aşa numitele oştiri ale lui Ipsilanti.* ARHIVA, II, 200, cf. DDRF. *Cît de mult îl duruse pe Mircea o asemenea pierdere se vede de pe încercarea lui nesocotită, de a ajuta pe un vîntură-ţară, acel Mustafa, în contra cumplitului Mohamed.* XENOPOL, I. R. III, 93, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Nu-i plăcea acest vîntură-ţară.* LUC. VI, 451, cf. TDRG. *Ţara, sătulă de dînsul, îl lăsă a fi bătut de un vîntură-lume grec.* IORGA, C. I. I, 39. *Un levantin... aduse din Braşov pe la 1774 pe un francez, vîntură-ţară, fost ofiţer.* id. ib. III, 196, cf. PAMFILE, J. III, 96. *Nu mai vreau să atîrn de toţi sărăntocii, de toţi vîntură-ţară.* AGÂRBICEANU, A. 214, cf. RESMERIŢĂ, D. *Omul ăsta e om, nu e vîntură-ţară cum ai spus dumneata.* ARDELEANU, D. 187, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Pe atunci însă tînăr şi mai vîntură-lume, eram numai un hoinar nepăsător, fără însărcinări oficiale.* I. BOTEZ, ŞC. 150, cf. IORDAN, L. R. A. 231, id. STIL. 220, SCRIBAN, D. *Numai cu ajutorul lui putea împăca Miai, mai mult ori mai puţin, îndatoririle de cîcaş cu cele de vîntură-ţară iubeţ.* CAMIL PETRESCU, O. I, 50, cf. DL, DM, SFC I, 154, 156, 179. *Ar fi trebuit să muncesc s-o ţin pe mama, şi eu eram un vîntură-lume, dezbrăcat şi flămînd.* IL iulie 1960, 36, cf. CIORANESCU, D. ET. 9 280, L. ROM. 1963, 519, FORM. CUV. I, 113, M. D. ENC., L. ROM. 1975, 95, DEX, DSR, CHEST. II 8/156, ZANNE, P. IV, 218, VI, 349.

2. A purta dintr-un loc în altul. *S-o fi lăsat barem în pace, să n-o tot fi vînturat de colo pînă colo.* M. I. CARAGIALE, C. 128. *Era mutat de colo pînă colo ... Vînturat din nou de la un regiment la altul, fu trimis în cele din urmă în faţa unei comisiuni medicale.* BRĂESCU, V. 138.

V. Tranz. (Învechit şi regional) A aerisi, a ventila (o încăpere). Cf. VALIAN, V., POLIZU, PETRI, V., BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D. ◊ Refl. *Lasă deschise uşile şi ferestrele, să se vînture (sau să se vînturească) bine toate odăile.* UDRESCU, GL.

VI. Tranz. (Popular; despre vînt; cu complementul „faţa") A sufla **(I 1)** lin, a adia, atingînd uşor. Cf. DL, DM, DEX, DSR. *Eu cu mîndra mă iubesc, Şi cu dragoste-i şoptesc: „De ţi-ai face pat afară, Eu m-aş face vînt de vară Ş-aş veni la tine-ndată... Faţa vîntura-ţi-o-aş, Gura săruta-ţi-o-aş!"* ALECSANDRI, P. P. 367, cf. VICIU, GL.

– Prez. ind.: *vîntur* şi (învechit şi regional) *vînturez*, (regional) *vîntór* (ALR I 925/351, ALR II 5 306/353). – Şi: (regional) **vînturí** vb. IV.

– Lat. ***ventulare*** (= *ventilare*).

VÎNTURÁR s. m., s. n. (Învechit) **1.** S. m. Vînturător **(I 2).** Se află în vecinătatea ta un vagabund, un vînturariu, un uşarnic care, în faţa stradei întregi şi a cuartierului întreg, cutează a se ţine ascuns fără nici o ruşine. BARONZI, M. I, 10/22, cf. 11/17, BARCIANU, ALEXI, W.

2. S. n. Evantai. *Aceasta pasere are un moţ de pene împestriţate... Cînd zboară, şi-l pleacă pe spate, iară cînd se pune jos, îl întinde ca un vînturar.* MARIAN, O. II, 157, cf. DL, DM, DEX, DSR.

– Pl.: **(1)** *vînturari*, **(2)** *vînturare.*

– **Vîntura** + suf. *-ar.*

VÎNTURÁRE s. f. Acţiunea de a vîntura şi rezultatul ei.

1. Curăţire de impurităţi a boabelor, cel mai adesea de cereale, a seminţelor, prin căderea de la mică înălţime, cu ajutorul vîntului **(I 1)** sau al unei maşini speciale; vînturat[1], (popular) vînturătură **(1),** (regional) păluire. Cf. vîntura **(I 1).** Cf. DRLU, LB, ISER, POLIZU, COSTINESCU, CIHAC, I, 316, DDRF. *Prin unele părţi, orzul şi mai ales ovăzul şi grîul se mai vîntură o dată. Această vînturare se numeşte păluire sau păluit, de la verbul a pălui.* PAMFILE, A. R. 215, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DSR.

2. Lopătare. Cf. vîntura **(I 2).** Cf. PONTBRIANT, D. COSTINESCU. *În docurile mari, cum sunt cele din Brăila ori Galaţi, mijlocul aerisirii şi al necontenitei vînturări a grîului e cel mai bun.* SIMIONESCU, F. R. 304.

3. (Rar) Cf. vîntura **(I 3).** *Că oala fierbînd şi de mare fierbinteală peste margini dînd, cu lingura apa vînturînd, deodată cevaşi a să stîmpăra să vede, iară stînd focul neclătit, vărsarea de tot a să potoli preste putinţă ieste, deci la înfocări la carile vînturarea lingurii nu sporeşte, potolirea şi stîngerea focului trebuieşte.* CANTEMIR, I. I. II, 58. ♦ Aerisire a apei prin agitarea acesteia. *Să se facă o vînturare a apei, prin circularea, dimineaţa şi seara, a unor cositori mecanice.* VÎN. PESC. octombrie 1964, 3.

4. Fig. Frămîntare, nelinişte, zbuciumare. Cf. vîntura **(II 1).** *Spre crîşmarii care stăteau după tejghele într-o încremenire mai presus de toate vînturările se*

repezeau pumnii grei. CAMILAR, N. II, 321, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

5. Răspîndire, difuzare; colportare. Cf. vîntura **(II 2).** *În fața chestiunei agrare, revoluționarii nu s-au putut înțelege; totuși folosul a fost în vînturarea unor idei ce aveau să rodească mai tîrziu.* ARH. OLT. XVII, 160. *Ele vor procura materiale pentru reviste, discursuri, interpretări și toasturi, iar din neîncetata lor vînturare va ieși îmbogățirea multora și se vor împăuna ipocrizia și arivismul!* ULIERU, C. 62.

6. (Învechit) Aerisire, ventilare. Cf. vîntura **(V).** Cf. ALEXI, W., BARCIANU, POLIZU, FROLLO, V. 614, POEN. – AAR. – HILL, V. II, 798[1]/44.

– Pl.: *vînturări.*

– V. **vîntura.**

VÎNTURÁRIȚĂ s. f. (Regional) Cascadă. Cf. LTR, LTR[2].

– Pl.: *vînturarițe.*

– Etimologia necunoscută. Cf. vînt, vîntura.

VÎNTURÁȘCĂ[1] s. f. (În dicționarele din secolul trecut) Vînt **(I 1)** puternic (în rafale); vijelie[1], uragan. Cf. VALIAN, V., PETRI, V., PONTBRIANT, D.

– Pl.: ?

– Și: **vîntureáșcă** s. f. PONTBRIANT, D.

– **Vînturi** (pl. lui *vînt*) + suf. *-(e)așcă.*

VÎNTURÁȘCĂ[2] s. f. v. **vînturește.**

VÎNTURÁT[1] s. n. Acțiunea de a vîntura **(I 1)** și rezultatul ei; curățire de impurități a boabelor cel mai adesea de cereale, a semințelor prin căderea de la mică înălțime, cu ajutorul vîntului **(I 1)** sau al unei mașini speciale; vînturare **(I),** (popular) vînturătură **(1),** (regional) păluire. Cf. vîntura **(I 1).** Cf. ANON. CAR. *În sămînța de hrișcă să află unele cu miez, iar altele săci; aceste, prin vînturat, din pricina greutății lor, se despart.* I. IONESCU, C. 106/17. *O fațare de 6 cai cu 6 oamini trieră în trei zile, adecă două zile cu sfărîmatul paielor și o zi cu vînturatul.* LITINSCHI, M. 39/14, cf. CIHAC, I, 316, FRÎNCU – CANDREA, M. 99. *Lopata care este de lemn... slujește la vînturatul bucatelor.* DAMÉ, T. 36, cf. id. T_2, 67, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *Vînturatul pe un vînt prielnic este o adevărată plăcere.* PAMFILE, A. R. 214. *Vînturatul acestor grăunțe se face mai rar ca la grîne și mai des ca la fasole ori cînepă: se iau grăunțele cu banița și se vîntură într-un găletar.* id. ib. 228, cf. 215, 216, RESMERIȚĂ, D. *La vînturatul bucatelor se întrebuințează, în unele județe din Muntenia, o bucată de plasă, ... cu care se adună pleava, cînt se vîntură bucatele pe arie.* BOCĂNEȚU, T. A. 158. *În principiu, vînturatul este separarea semințelor de corpurile străine după diferența de greutate și volum dintre acestea.* ENC. AGR., cf. DM, M. D. ENC. 999, DEX, DSR, com. din MARGINEA – RĂDĂUȚI, ALR II 5 304/791.

– V. **vîntura.**

VÎNTURÁT[2], -Ă adj. **1.** (Despre boabe, grăunțe, cel mai adesea de cereale, despre semințe) Curățit de impurități cu ajutorul vîntului **(I 1)** sau al unei mașini speciale. Cf. vîntura **(I 1).** *Taurii voștri și boii cei ce lucrează pămîntul mînca-vor paie amestecate cu orzu vînturat.* BIBLIA (1688), 471[1]/28, cf. KLEIN, D. 452, DRLU, PONTBRIANT, D., LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *În vravul vînturat se întîmplă să cadă și alte lucruri străine și anume: paie mari, fărămături de baligă de la vitele ce au treierat, bulgări de pămînt ș. a.* PAMFILE, A. R. 215, cf. RESMERIȚĂ, D. *Să aveți grije de buți cu vin, Și la cai iarăși de fîn, Și de ovăz vînturat.* SEVASTOS, N. 98, cf. MARIAN, NU. 418. *Ți-oi da apă stricurată Și grăunță vînturată.* ȘEZ. IV, 220. *Iară Ion bun voinic, El bun cal că mi-și d'avea. De ținut cu ce-l ținea? Cu grîu roșu vînturat, Cu ferdela măsurat.* VICIU, COL. 112. *Sămînța vînturată să cerne... cu ciurul cumpărat de la corturari.* BREBENEL, GR. P.

2. (Învechit) Agitat de vînt **(I 1).** Cf. vîntura **(II 1).** *Această Vineră orientală, ieșită din rămășițele spulberate ale populațiunei grece din Fanar, precum odinioară strămoașa sa zeiască ieșită din spumele vînturate ale mării, avea o frumusețe perfectă, o inteligență vie și un spirit fin și iscusit.* FILIMON, O. I, 117.

3. (Astăzi rar) Care hoinărește din loc în loc în căutare de aventuri. Cf. vîntura **(IV 1).** Cf. SCRIBAN, D. ♦ Fig. Neserios, nestatornic, ușuratic. Cf. SCRIBAN, D.

– Pl.: *vînturați, -te.*

– V. **vîntura.**

VÎNTURÁTEC, -Ă adj. v. **vînturatic.**

VÎNTURÁTIC, -Ă adj. **1.** (Învechit, rar) Vîntos **(I 1).** Cf. POLIZU, CIHAC, I, 316.

2. (Rar) Nestatornic, schimbător, neserios, ușuratic, flușturatic. Cf. HELIADE, O. II, 316. *A pățit... și bătrînul Iosika cum au pățit nenumărați alți bărbați de stat cu acea damă capriționasă, superficială și vînturatică, ce se numește opiniune publică.* BARIȚIU, P. A. I, 620, cf. POLIZU, CIHAC, I, 316, DDRF, BARCIANU. *Elena întrerupse monologul lui vînturatec.* D. ZAMFIRESCU, R. 60, cf. ALEXI, W. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., DL, DM, SFC III, 260, M. D. ENC., DEX, DSR. ◊ (Substantivat) *Ani mulți a dăinuit pe la noi amintirea vînturatecului. Din preasînt schivnic ajunsese să-i fie numele pomenit cu groază.* CAMILAR, C. P. 94.

– Pl.: *vînturatici, -ce.* – Și: **vînturátec, -ă** adj.

– **Vînturi** (pl. lui *vînt*) + suf. *-atic.*

VÎNTURĂTÓR, -OÁRE subst. **I. 1.** S. m. Persoană care vîntură **(I 1).** Cf. KLEIN, D. 452, DRLU, LB, POEN. – AAR. – HILL, V. II, 788[2]/11, ISER, POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, I, 316, LM, DDRF, BARCIANU, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U. *Vînturătorii și ciurarii lucrau în hambare.* SADOVEANU, O. XIV, 167, SCRIBAN, D. ◊ (Adjectival) *Carea lați cîmpii ritoricăi cutreierînd, atîta să răschiră și să răpede, cît nu slujba condeiului scriitoriu, ce chipul lopății a omului vînturătoriu să vede a face.* CANTEMIR, HR. 6. ♦ Fig. (Învechit) Persoană care vîntură **(I 1),** care risipește, care nimicește. *Vînturătoriul celor necurați e împăratul înțelept și va pune preste ei roată.* BIBLIA (1688), 440[1]/9.

2. S. m. și f. (Adesea determinat prin „de țară", „de lume", „de mare" etc.) Persoană care hoinărește, care

rătăceşte din loc în loc (în căutare de aventuri); (învechit) vînturar **(1).** *Orînduiesc spre aceasta pe-un Duca executor, Un birbant de cei de frunte şi de ţări vînturător.* BELDIMAN, E. 14/2. *Era... Un vînturător de lume, făţarnic, mult prefăcut.* id. ib. 16/30, cf. HELIADE, O. II, 316. *În acelea zile petrecea la acest Rakoczi un vînturător de ţeară, anume Longueval.* BARIŢIU, P. A. I, 230. *A fost o aventurieră,... mai pe românește o vînturătoare de țeară.* id. ib. II, 649, cf. STAMATI, V. 107[2]/18. *E o vînturătoare ce cutreieră lumea pentru plăcerile ei.* NEGRUZZI, S. I, 44. *Un vînturător. Nici spaniol, nici italian.* id. ib. III, 264. *Cîţi ucigători plătiţi, cîţi vînturători de lume... acolo, în aceleaşi mişănițe, îşi află adăostirea.* ap. TDRG 1749. *Atîta sumeţie de la un vînturător, strigă banul, ai să ieşi din hotarele mele!* CONV. LIT. I, 241, cf. CIHAC, I, 316. *Întrerupseră cu cel mai sistematic sînge rece petrecerea şi danţurile lor, spre a susţine un adevărat asediu în contra unei cete de asemenea vînturători de potece.* ODOBESCU, S. III, 576. *În puţin timp alergase împrejuru-i o mulţime nenumărată de venituri pestriţe şi de vînturători de ţară, cari nici cunoşteau războiul, nici aveau cel mai mic semn de disciplină şi de meşteşug militar.* EMINESCU, O. XIV, 144. *Grecii,... vînturători ai limanurilor din vremi străvechi.* VLAHUŢĂ, ap. CADE, cf. DDRF, BARCIANU, RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U. *O bandă de vînturători de mare, greci şi maltezi, era de fapt stăpînă pe gura Dunării.* BART, E. 320, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, CIORANESCU, D. ET. 9 280. *Cine poate cunoaşte toanele vînturătorilor de mări? Te pomeneşti că într-o bună zi i se face iar dor de ducă.* V. ROM. ianuarie 1965, 13, cf. DSR. ◊ (Adjectival) *Ar fi fost un nebun, un copil, dacă, doritor cum era de o Românie tare şi unită, şi-ar fi pierdut timpul ca un cavaler vînturător.* HELIADE, ap. GHICA, A. 684.

3. S. m. (În e x p r.) **Vînturător de fraze (goale)** = palavragiu; demagog. *O, vînturători de fraze, scripcari sarbezi şi smintiţi, Nu vedeţi în ce mocirlă de prostii vă bălăciţi?* VLAHUŢĂ, S. A. I, 62. *Am stat ş-am privit, cu braţele încrucişate, la triumful mediocrităţilor pompoase, la trecătoarea izbîndă a vînturătorilor de fraze goale.* SĂM. I, 1, cf. ŞĂINEANU, D. U.

II. S. f., s. n. **1.** S. f. (Regional, mai ales în Transilv.) Unealtă de lemn, de obicei în forma unei lopeţi scobite, folosită la vînturatul[1] boabelor, al semințelor etc.; (regional) vînţureşcă **(1),** vînturişcă **(1).** Cf. ANON. CAR., KLEIN, D. 452, DRLU, LB, POEN. – AAR. – HILL, V. II, 788[1]/19, ISER, 39, PONTBRIANT, D., FROLLO, V. 614, COSTINESCU, CIHAC, I, 316, LM, DDRF, GHEŢIE, R. M., ENC. ROM. III, 1 205, BARCIANU, ALEXI, W., PASCU, S. 315, ŞĂINEANU, D. U., VICIU, GL. 88, 115. [Sămînța de cînepă] *o vîntură cu vînturătoare cioplită din lemn de salcie, răchită ori plop.* BREBENEL, GR. P., cf. ALR I 925/129, ALR SN I h 81/141, 172, ALRM SN I h 59/141, 172. ♦ P. e x t. (Prin sudul Transilv.) Căuş pentru luat făina. *Ca făcînd parte din mobilierul şi uneltele de bucătărie trebuie să mai înşirăm următoarele: ... solniţă..., trocuţă de mălai cu vîntărătoare, mestecău şi făcăleţ.* PĂCALĂ, M. R. 429, cf. id. R. 69, VICIU, GL., com. din BRAŞOV.

2. S. f. Maşină agricolă folosită la curăţatul cerealelor, al semințelor de leguminoase, al plantelor tehnice etc. de impurităţi uşoare, cu ajutorul unui curent de aer produs de un ax cu palete, de un ventilator etc. sau, uneori, la sortatul acestora după mărime, cu ajutorul unor site; morişcă **(2),** (regional) moară **(4 c),** vînteală, vînţureşcă **(2),** vînturişcă **(2),** vîrtealău **(a).** *Pînă acum s-au introdus în judeţ 12 machini de trierat cu locomobile şi trei machini de secerat; iar vînturătorile de curăţit grînele sînt întrebuinţate mai de toţi proprietarii şi arendaşii.* I. IONESCU, M. 150, cf. id. B. C. 490/27, ENC. ROM. *Şuvoaie curg grăunţele-n saci... Vînturătoarea huruie ca o trăsură.* SANDU – ALDEA, D. P. 134. *Grîul roşu, greu la bob, curgea-n trăgători şi venea la vînturătoare.* id. U. P. 100, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Boabele cu tot cu pleavă se dau la vînt cu lopata sau se vîntură cu vînturătoarea.* ION BOTEZ, STR. 20, cf. 44. *S-au curăţit în acest răstimp la vînturători cincizeci de vagoane semînturi.* SADOVEANU, O. XX, 149, cf. XXI, 430. *Sunt mai multe tipuri de vînturători, toate... bazate pe acelaş principiu şi construite cam la fel.* ENC. AGR., cf. IORDAN, L. R. 281, SCRIBAN, D., NOM. MIN. I, 12, 106. *Cînd adie vîntul se toarnă semințele pe o muşama, de la o anumită înălţime. Cele grele rămîn lîngă lucrător, iar cele uşoare sînt luate de vînt şi duse la o distanţă mai mare. Cu vînturătoarea se aleg semințele după acelaşi principiu. Curentul de aer este produs de o roată cu aripi sau de un alt dispozitiv.* AGROTEHNICA, II, 22. *Acţionarea vînturătorilor se face manual sau mecanic.* LTR[2], cf. DL, DP, DM, DER, CIORANESCU, D. ET. 9 280, L. ROM. 1964, 457, ib. 1966, 74, 75, ib. 1967, 501, 502, 504, M. D. ENC., DEX, DSR, V. BREBAN, D. G., ALR I 925/1, 26, 704, 708, 760, 780, 803, 810, 820, 900, ALR II 5 311/791, 812, 848, ib. 5 312/812, ALR SN I h 82, ALRM SN I h 60, A VI 16, NALR – O IV h 621, ALR – M III h 826/225. *Boabele era amestecate cu pleavă, şî pleava o strîngeam cu totu, o luam şî o dam or la vînt cu lopata..., dacă n-aveam vîntărătoare.* T. DIAL. M. I, 421, cf. 462. ♦ (Regional) Trior **(1)** (Poiana Sibiului – Sebeş). Cf. ALR SN I h 89/130, ALRM SN I h 65/130, L. ROM. 1967, 501. ♦ (Regional) Batoză (Secăşeni – Oraviţa). Cf. ALR SN I h 83/29, ALRM SN I h 62/29, L. ROM. 1967, 501.

3. S. f. **a)** (Regional) Zbîrnîitoare (v. z b î r n î i t o r **II 1)** de speriat păsările (Cristeşti – Botoşani). Cf. ALR SN I h 47/414, ALRM SN I h 34/414.

b) (Regional) Zbîrnîitoare (v. z b î r n î i t o r **II 1)** cu care se joacă copiii. Cf. ALR SN V h 1 304/272, 537.

4. S. f. şi (învechit, rar) n. Ventilator. Cf. VALIAN, V., POEN. – AAR. – HILL, V. II 798[1]/34, POLIZU, PETRI, V., PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 316.

5. S. f. (Învechit, rar) Răsuflătoare, v. r ă s u f l ă t o r **(II 2).** Cf. POLIZU.

6. S. f. Maşină folosită în turnătorie pentru vînturarea amestecurilor de formare. Cf. LTR[2], DL, DM, DEX.

– Pl.: *vînturători, -oare.* – Şi: (regional) **vîntărătoáre, vîntîrătoáre** (T. DIAL. M. I, 462) s. f.

– **Vîntura** + suf. **-ător.**

VÎNTURĂTÚRĂ s. f. (Popular) **1.** Vînturare **(1).** Cf. KLEIN, D. 452, LB, ISER, POLIZU, COSTINESCU, 685, CIHAC, I, 316. *Vînturătura cerealelor se face în un loc liber unde poate sufla vîntul.* LM, cf. DDRF, BARCIANU, RESMERIŢĂ, D., DM, M. D. ENC., DEX, DSR.

2. (Concretizat) Pleavă **(I 1)** (rezultată mai ales de la vînturatul[1] cerealelor). Cf. DDRF, RESMERIȚĂ, D., DM, M. D. ENC., DEX, DSR.

3. (Învechit, rar; determinat prin „de lume" sau de „țară") Rătăcire prin lume, din loc în loc, goană după aventuri. Cf. CIHAC, I, 316.

– Pl.: *vînturături.*

– **Vîntura** + suf. *-ătură.*

VÎNTUREÁLĂ s. f. (Regional) **1.** Curent de aer (Pitești). Cf. UDRESCU, GL. *Lasă deschise toate ușile și ferestrele, să se facă vînturealã peste tot.* id. ib.

2. Plimbare **(1)** (Pitești). Cf. UDRESCU, GL. *Iar ai plecat în vînturealã?* id. ib.

– **Vînturi** + suf. *-eală.*

VÎNTUREÁȘCĂ[1] s. f. v. **vînturește.**

VÎNTUREÁȘCĂ[2] s. f. v. **vînturașcă[1].**

VÎNTURÉL[1] s. n., s. m. **I. S. n. 1.** (Popular) Vîntuleț **(1).** Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., DL, DM, DEX. *Vînturel ce te-mpresoară, Fluturel ce mîndru zboară.* F (1867), 270, cf. HODOȘ, P. P. 211.

2. (La pl.; regional) Vîrtej de vînt (Ciocănești–Vatra Dornei). Cf. ALR SN III h 794/365, ALRM SN II h 614/365.

II. S. m. **1.** Numele mai multor păsări răpitoare, de zi, din familia falconidelor: **a)** (și în sintagmele *vînturel ruginiu,* MARIAN, O. I, 120, CONV. LIT. XXIII, 346, ENC. ROM. II, 811, ENC. AGR., BĂCESCU, PĂS. 172, 174, LINȚIA, P. II, 160, *vînturel roșu,* BĂCESCU, PĂS. 174, LINȚIA, P. II, 162) pasăre cu capul și gîtul de culoare cenușie cu pete negre, cu spatele roșu-cărămiziu și cu partea ventrală de culoare deschisă, pătată cu negru, care are un zbor caracteristic ce-i permite să rămînă nemișcată, lovind aerul cu bătăi scurte și repezi din aripi, pentru a observa vînatul; vindereu **(a),** (regional) marinică, vrăbier **(2 a)** (*Falco tinnunculus tinnunculus*). Cf. TDRG, PĂCALĂ, M. R. 30, CADE, SIMIONESCU, F. R. 167, BĂCESCU, PĂS. 172, 174, 205, LINȚIA, P. II, 160, L. ROM. 1963, 109, DM, M. D. ENC., DEX, DSR; **b)** (și în sintagmele *vînturel de seară,* ENC. AGR., BĂCESCU, PĂS. 174, 206, *vînturel închis de seară,* BĂCESCU, PĂS. 174, *vînturel vînăt,* id. ib.) pasăre cu capul și spatele cenușii și cu pîntecele ruginiu; vindereu **(b),** șoimuleț de seară (v. ș o i m u l e ț **1)** (*Falco vespertinus vespertinus*). Cf. CADE, LINȚIA, P. II, 151, DEX; **c)** (regional; în forma *vîntrel*) șoim **(I 1 d)** (*Falco columbarius aesalon*). Cf. BĂCESCU, PĂS. 205. Cf. DDRF, ENC. ROM., JAHRESBER. VIII, 198, XII, 116, RESMERIȚĂ, D. *Ar fi o familie fericită... dacă un vînturel, zărindu-i de sus, nu ar cădea ca o săgeată, stricîndu-le veselia.* SIMIONESCU, F. R. 55, cf. BĂCESCU, PĂS. 200, 204, 207, 215, 405, DL, DM, L. ROM. 1964, 506, DEX, SCL 1979, 97. ◊ (Ca termen de comparație) *Stă locului ca vînturelul înălțat în văzduh.* SIMIONESCU, F. R. 205. ◊ *Vînturel mic* = pasăre cu spatele de culoare roșie-cărămizie și cu penajul ventral gălbui; vindereu **(c)** *(Falco naumanni naumanni).* Cf. MARIAN, O. I, 120, CONV. LIT. XXIII, 346, PĂCALĂ, M. R. 30, ENC. AGR., BĂCESCU, PĂS. 174, 206, LINȚIA, P. II, 158.

2. (Ornit.; regional; în forma *venturel*) Cormoran (*Phalocrocorax carbo*). Cf. BĂCESCU, PĂS. 172.

III. S. n. (Bot.; la pl.) Dediței (*Pulsatilla pratensis*). Cf. MARIAN, CH. 9, BIANU, D. S., PASCU, S. 146, PANȚU, PL. 288, ENC. AGR. II, 278, BL VI, 161, BORZA, D. 140, 302, ȘEZ. XV, 25.

– Pl.: **(I, III)** *vînturele* și **(II)** *vînturei.* – Și: (regional) **vîntrél** (BĂCESCU, PĂS. 174, 204, 205), **venturél** (id. ib. 172), **venturéu** (id. ib.) s. m.

– **Vînturi** (pl. lui *vînt*) + suf. *-el.* – **Ventureu**: sg. refăcut după pl. sau cu schimbare de suf.

VÎNTURÉL[2] s. m. (Învechit, rar; determinat prin „de țară") Erou din basme, care rătăcește în căutare de aventuri. *Vitejii vînturei de țară, cunoscuți sub numele de Feți-frumoși cu părul de aur.* ALECSANDRI, ap. TDRG, cf. DL, DM.

– Pl.: *vînturei.*

– **Vîntura** + suf. *-el.*

VÎNTURÉȘCĂ s. f. **1.** (Regional, mai ales în Transilv.) Unealtă de lemn, de obicei în forma unei lopeți scobite, folosită la vînturatul[1] boabelor, al semințelor etc.; (regional) vînturișcă **(1),** vînturoaşcă. Cf. KLEIN, D. 452, DRLU II, 529, LB, ISER, GHEȚIE, R. M., TDRG, PASCU, S. 315, S. C. ȘT. (IAȘI), 1962, 171, 176, com. MARIAN, REV. CRIT. IV, 147. *Azi face cioc, mîne face boc, Păn-a-mblătit stogul tot. Și după ce l-a gătat, Cu vînturească l-a luat, În felderă l-a băgat. Din felderă-n saci.* VICIU, COL. 180, cf. id. GL. 88, FRÎNCU – CANDREA, M. 42, com. DRĂGANU, ȘEZ. XXV, 132, BUL. FIL. IV, 89, 97, COMAN, GL., CV 1951, nr. 3 – 4, 47, L. ROM. 1966, 79, ALR I 925/269, ALR II 5 306/64, 192, 228, 284, 353, ALR SN I h 81, ALRM SN I h 59. *Vîntură cu vînturașca... după cum a-i-eră vîntu.* FD I, 201, cf. MAT. DIALECT. I, 102, TEAHA, C. N. 281.

2. (Maram. și prin Transilv.) Vînturătoare, v. v î n t u r ă t o r **(II 2).** Cf. CADE, CIORANESCU, D. ET. 9 280. *Ciur și vînturească reprezintă preluarea numelor unor unelte în terminologia mașinilor.* L. ROM. 1966, 79, cf. 74, 1967, 501, 506, 511, DSR, ALR SN I h 82, ALRM SN I h 60, ALR – M III h 826, ALIL XXIX, 317.

3. (Regional; în forma *vînturească*) Fiecare dintre scîndurelele fixate la circumferința roții de la moara de apă (Voiniceni – Tîrgu-Mureș). Cf. ALR SN I h 157/235.

– Pl.: *vînturești* și *vînturește.* – Și: **vînturéască, vînturáșcă** (pl. și *vînturașe,* ALIL XXIX, 317) s. f.

– **Vîntura** + suf. *-e(a)ască.*

VÎNTURÍ[1] vb. IV. T r a n z. (Prin Transilv., în credințele populare; subiectul este „ielele, vînturițele"; complementul indică mai ales copii) A îmbolnăvi, a poci[1] **(2).** Cf. FORM. CUV. III, 39. *Vînturițele... vînturesc copilul. Copilul vînturit cît va trăi va fi tot morbos de cap, de picioare, hălăunit la cap – nu știe ce face.* RETEGANUL, ap. DENSUSIANU, Ț. H. 234. *Ielele vînturesc copiii.* PAMFILE, DUȘM. 262.

– Prez. ind.: *vînturesc.*

– De la **vînt.**

VÎNTURÍ[2] vb. IV v. **vîntura.**

VÎNTURÍŞ s. n. (Regional) **I. 1.** Vîrtej **(I 2)** (de vînt) (Petrila – Petroşani). Cf. ALR SN III h 794/833, ALRM SN II h 614/833.

2. Vreme vîntoasă (v. vîntos **I 1**) (Glimboca – Caransebeş). Cf. ALR SN III h 792/27.

3. Loc expus vînturilor **(I 1)** (Cloşani – Tîrgu-Jiu). Cf. CHEST. IV 84/854.

II. Cascadă. *A văzut sub picioarele sale vînturişul cel turbat care de cînd lumea se luptă cu stîncile.* GANE, S. 375. *Acolo sus, în codrul adînc şi fremătos, ... Vînturişul cu zgomot viforos Din stînci în stînci s-aruncă.* I. NEGRUZZI, S. II, 84, cf. 85, LTR 571, LTR[2] 557.

– Pl.: *vînturişuri.*

– **Vînturi** (pl. lui *vînt*) + suf. *-iş.* – Pentru sensul **II**, cf. şi vîntura.

VÎNTURÍŞCĂ s. f. **1.** (Transilv.) Unealtă de lemn, de obicei în forma unei lopeţi scobite, folosită la vînturatul[1] boabelor, al semînţelor etc.; (regional) vînturéşcă **(1)**, vînturoáşcă. Cf. TDRG 1749, PASCU, S. 250, VICIU, GL., com. din FRATA – TURDA, ALR SN I h 81/192, 574.

2. (Maram., prin Transilv., prin Mold. şi prin Bucov.) Vînturătoare, v. vînturător **(II 2)**. Cf. com. MARIAN, ALR SN I h 82/346, GLOSAR REG., ALR – M III h 826.

3. (Regional) Zbîrnîitoare (v. zbîrnîitor **II 1**) cu care se joacă copiii (Ciocăneşti – Vatra Dornei). Cf. ALR SN V h 1 304/365.

– Pl.: *vînturişti* şi *vînturişte.*

– **Vîntura** + suf. *-işcă.*

VÎNTURÍT, -Ă adj. (Prin Transilv.; în credinţele populare; mai ales despre copii) Îmbolnăvit, pocit[2] **(1)** (de iele, de vînturiţe). *Copilul vînturit cît va trăi va fi tot morbos de cap, de picioare.* RETEGANUL, ap. DENSUSIANU, Ţ. H. 234. *Un om vînturit scapă numai prin iarba-vîntului.* id. ib.

– Pl.: *vînturiţi, -te.*

– V. **vînturi[1]**.

VÎNTURÍŢE s. f. pl. (Prin Transilv.; în credinţele populare) Vîntoase, v. vîntos **(II 2)**. *Vin apoi vînturiţele (vîntoasele) şi vînturesc copilul.* RETEGANUL, ap. DENSUSIANU, Ţ. H. 234. *Celelalte nume, formate din epitete, unul mai măgulitor decît altul, sînt extrem de numeroase. Le citãm pe cele mai cunoscute: mîndrele, frumoasele,... vîntoasele, vînturiţele.* CANDREA, F. 158. *Ielele se mai cheamă şi... vînturiţe, vîntoase.* PAMFILE, DUŞM. 260.

– **Vînturi** (pl. lui *vînt*) + suf. *-iţă.*

VÎNTURÍU subst. (Regional) Loc expus vînturilor (Ramna–Reşiţa). Cf. CHEST. IV 84/29.

– Pl.:?

– **Vînturi** (pl. lui *vînt*) + suf. *-iu.*

VÎNTUROÁŞCĂ s. f. (Regional) Vînturişcă **(1)** (Scărişoara–Abrud). Cf. ALR II 5 306/95.

– Pl.: ?

– **Vîntura** + suf. *-oaşcă.*

VÎNTURÓI s. n. (Vestul Transilv.) Augmentativ al lui vînt **(I 1)**; vînt puternic (cu vîrtejuri). Cf. ALR I 1 979/302, 305, 320, ALR SN III h 794/316, ALRM SN II h 614/316.

– Pl.: *vînturoaie.*

– **Vînturi** (pl. lui *vînt*) + suf. *-oi.*

VÎNTURÓS, -OÁSĂ adj., s. f. **I.** Adj. **1.** (Învechit şi regional; despre starea atmosferică, despre climă sau despre anotimpuri) Vîntos **(I 1)**. *Va fi vremea ploioasă şi vînturoasă, nestătăcioasă vreme şi noroasă* (a. 1695). FN 55. *Iarna va fi vînturoasă, vara şi primăvara vor fi mai blînde* (a. 1704). ib. 157, cf. 163. *Vara friguroasă, tinoasă, neroditoare, vînturoasă* (a. 1733). GCR II, 26/20. *Toamna vînturoasă, pre vremea săcerişului, vremi bună* (cca 1750). id. ib. 58/32, cf. 59/36. *Lumina lunii, cîndu-i cu pîntecile în jos, ... urmează moişte... Nu geroasă sau nu vînturoasă* (a. 1774). IORGA, S. D. XIII, 75. *Primăvara brumoasă, vînturoasă şi rece.* CALENDARIU (1814), 64/9. *Începutul iernii vînturos, mijlocul noros, iară sfîrşitul cu ploaie şi ger.* ib. 65/8, cf. 71/5. *Cu cît va fi fost primăvara mai vînturoasă,... cu atît sînt căldurile verii mai uscate.* PISCUPESCU, O. 184/4. *Înaintea prisăcei să nu fie apă mare..., căci la un timp vînturos, multe* [albine] *se aruncă în ea şi-şi perd viaţa.* FILIPESCU, D. II, 167/11, cf. CIHAC, I, 316. *Cînd cîntă greierul de cîmp... cu capul în bortă şi cu abdomenul întors spre gura acesteia, are să fie vreme rea, posomorîtă, vînturoasă.* MARIAN, INS. 531, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D. DL, DM, CIORANESCU, D. ET. 9 280, CL 1969, 303, DEX, DSR, H IV 51, ALR SN III h 792. ♦ (Despre regiuni geografice) Bîntuit de vînturi **(I 1)**. *Işcoţia este o ţară friguroasă şi vînturoasă, nu pre roditoare de pîine.* AMFILOHIE, G. 76/24.

2. (Regional; despre oameni) Lovit, pocit[2], schimonosit de iele; (regional) vîntos **(I 2)**. V. vîntuit **(II 1)** (Roşia – Beiuş). Cf. ALR II/I h 127/310.

3. Fig. (Învechit; despre oameni) Nestatornic, schimbător, neserios, uşuratic, fluşturatic. *Iară pentru aceasta carea e cu minte, ea caută bine după cine se va mărita, şi bărbat bun pofteşte eişi..., iară nu nebun, vînturos, trufaş.* ŢICHINDEAL, F. 263/17. *Foarte se înşală mişelul, căci după ce l-au cunoscut lumea că e vînturos, rîd toţi de dînsul şi rămîne batjocurit.* PETROVICI, P. 316/24, cf. COSTINESCU, 538, CIHAC, I, 316, DL, DM, DEX, DSR. ◊ (Substantivat) *Să căutăm acuma la vînturosul şi fantastul. În zile proaste, cînd nu-i îmbrăcat formos, mai vorbeşte cu oamenii cît de cît, iară cum e vreun praznic şi se îmbracă în haine de aur cusute..., atuncea... tu îi grăeşti, iară el fluieră.* ŢICHINDEAL, în ŞA II, 268. ♦ (Despre mintea oamenilor) Care denotă nestatornicie, neseriozitate. *A ta vînturoasă minte, pentru omeneasca stare, În zadar va da tot pravili supuse la răsturnare.* CONACHI, P. 299.

4. Fig. (Învechit, rar) Îndoielnic, nesigur; neîntemeiat, nefondat. *A Şoimului fapte spurcate nu numai cu atîta să încheie, ce încă şi de alte ale lui vînturoase fantazii bine m-am adeverit, pentru carile fără nici un prepus adeverit sint.* CANTEMIR, I. I. II, 95. *Întîi că, mărgînd eu acolo, alalţi tovarăşi poate într-alte prepusuri să între, a doa că macar că pentru prepusuri vînturoase*

ca acestea atîta aminte nu mi-ar fi. id. ib. 108, cf. TDRG, SCRIBAN, D.

II. S. f. (pl.) (Regional) Iele. Cf. DDRF.

– Pl.: *vînturoşi, -oase.*

– **Vînturi** (pl. lui *vînt*) + suf. *-os.*

VÎNTURUIETOÁRE s. f. (Regional) Vînturătoare, v. vînturător **(II 2)** (Moisei – Vişeul de Sus). Cf. ALR – M III h 826/236.

– Pl.: *vînturuietori.*

– Cf. vîntuierătoare.

VÎNTURÚŞCĂ s. f. (Regional) Căuş (pentru făină). Com. din COZA – PANCIU.

– Pl.: ?

– De la **vînturească**, cu schimbare de suf.

VÎNTÚŞ s. n. (Prin Transilv.; într-o colindă) Vîntuleţ **(1).** Cf. SFC II, 211. *Vine-şi marea cît de mare, Da de mare margini n-are, Că-i vîntuşu lin de vară.* MÎNDRESCU, L. P. 212.

– Pl.: ?

– **Vînt** + suf. *-uş.*

VÎNTUŞÉL s. n. (Prin Maram.) Vîntuleţ **(1).** Cf. PASCU, S. 149. *Eu, mîndrucă, m-oi fa' Un vîntuşel L'iuişel Şi-în atîta oi sufla, Pulberea oi răd'ica.* ŢIPLEA, P. P. 26, cf. GRAIUL, II, 45, BALADE, III, 232.

– Pl.: *vîntuşele.*

– **Vînt** + suf. *-uşel.*

VÎNTUŞÓR s. n. (Rar) Vîntuleţ **(1).** *Florile dismierdate de un vîntuşor lin răspîndea în aer feliuri de miroase ce mă îmbăta de mulţămire.* ALECSANDRI, O. IV, 31, cf. CIHAC, I, 316, DDRF, CADE, DL, DM, DEX.

– Pl.: *vîntuşoare.*

– **Vînt** + suf. *-uşor.*

VÎNTÚŢ s. n. (Regional, mai ales în Transilv.) Vîntuleţ **(1).** Cf. DRLU, LB, ISER, CIHAC, I, 316, LM, PAMFILE, VĂZD. 53, CADE 1435, SFC II, 211. *A doua zi iar scoase slujnica cloşca cu puii la mîncare, şi pe vremea prînzului trimite mama-pădurii un vîntuţ căldicel peste ea, de o adoarme ca pămîntul.* MERA, L. B. 20. *Pe la prînzul cel mare suflă un vîntuţ cald.* id. ib. 23. *Cînd era cam pe la dzăce O suflat un vîntuţ răce.* T. PAPAHAGI, M. 30. *Iedera n-are picioare, Nici nu-i păliţă de soare... Nici de vîntuţ nu-i suflată, Nici de ploaie nu-i plouată.* BÎRLEA, L. P. M. II, 56, cf. I, 30. *Cînd vîntuţ-o bate Fluiera mi-o zice, Oile s-or strînge.* FOLC. TRANSILV. I, 80.

– Pl.: *vîntuţuri.*

– **Vînt** + suf. *-uţ.*

VÎNTÚZĂ s. f. v. **ventuză.**

VÎNÚŢĂ s. f. **1.** (Învechit) Vinişoară **(1).** Cf. KLEIN, D. 452, DRLU, LB, ISER, CIHAC, I, 314, POLIZU, DDRF, GHEŢIE, R. M. 487, ALEXI, W.

2. (Învechit şi regional) Vinişoară **(2).** *Să putem vedea toată închietura oaselor, legătura tuturor vînuţelor fieştecarele s-ar îngrozi văzînd cît de lesne se poate întîmpla omului boala şi perirea.* MAIOR, P. 152/26. ◊ (În descîntece) *Ieşiţi făcături... Din creştetu capului Din rădăcina părului. Din mii şi sute de vînuţe, Din douăzeci de degetuţe, Din mii şi sute de-nchieturele.* MARIAN, D. 21. *Amu le-am tras Şi-afară le-am scos, Din toate vinele Şi din toate închieturile, Din mii şi sute de vînuţe, Din douăzeci de degetuţe.* id. V. 58. *Nu junghia,... Ieşi... Din auzul urechilor,... Din foale, Din inimă, Din maţe, De sub braţe, Din tăte osuţele Din tăte vînuţele.* IZV. XVII, 151.

– Pl.: *vînuţe.*

– **Vînă** + suf. *-uţă.*

VÎNZÁR[1] s. m. (Învechit) Trădător **(2).** *Vînzarii şi hainii ce vînd Sînge nevinovat pentru bani Stau dă coaste spînzuraţi pă rînd.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 317, cf. id. LEX, ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 414, L. ROM. 1958, nr. 3, 44. ◊ (Adjectival; fig.) *Stete vodă cu mintea îndoită De are în pieptul vînzariu să împlînte Fierul, dar... Hotărî să-l lasă Spre altă pedeapsă mai ticăloasă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 168.

– Pl.: *vînzari.*

– **Vinde** + suf. *-ar.*

VÎNZÁR[2] s. n. v. **vînzare.**

VÎNZÁRE s. f. Acţiunea de a vinde şi rezultatul ei.

1. (În opoziţie cu cumpărare; de obicei cu determinări genitivale sau introduse prin prep „de", „în", „cu") Cedare, înstrăinare a unui bun, a unei mărfi **(4)** etc. în schimbul unei sume de bani; activitate care constă într-o astfel de acţiune; (învechit) vînzătură **(1),** (învechit) vînzătoare (v. vînzător **II 2).** Cf. vinde **(1).** *Văzînd Iacov că este vînzare de grîu la Eghipet, zise feciorilor lui pentru că ce leneviţi.* BIBLIA (1688), 32[1]/18. *Bani nu era nicăiuri, vîndzare în vite nu era.* NECULCE, L. 71, cf. ANON. CAR. *Oricăruia dintre dînşii i s-ar întîmpla mai înainte moarte, vînzare întru dînsele* [moşiile] *să nu fie, ci să fie moşiele celor ce vor rămînea* (a. 1746). COLUMNA, VII, 39. *Acea moşie ieşise cu vînzarea de la mîna neamului Ungureului* (a. 1751). IORGA, S. D. XVI, 147. *După acea vînzare au mai trăit... 32 de ani* (a. 1754). id. ib. 331. *Casa celui ce-o are A să rămîie la vînzare* (a. 1774). GCR II, 103/34. *Cumpărătorii... să nu primească vînzare sau zălojire netrecută în condica judeţului* (a. 1775). PRAV. COND. (1780), 173. *Sorocul de protimisis la cei ce sînt de faţă şi la cei ce văd şi aud vînzarea, este treizeci de zile, iar la cei ce lipsesc este patru luni.* ib. 132. *Fiindu-mi neam acel bătrîn ştiu şi eu de acea vînzare* (a. 1782). GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 80. *Au giurat că vînzarea aceie ar fi rea* (a. 1783). id. ib. 86. *Orice fel de băutură să nu fie volnic altul a vinde, fiind drept venit boieresc vînzarea băuturilor* (a. 1784). IORGA, S. D. VII, 236. *Amîndouă părţile faţă la scaunul ispravnicesc... să arate zapisu vînzării, aşezămîntu, schimbu, dieata sau foia de zestre* (a. 1793). PRAV. COND. (1780), 200. *Banii i-am luat toţi deplin în mînile noastre după tocmală şi la vînzarea aceasta am chemat faţ(ă) arătaţii mai gios* (a. 1795). ŞTEFANELLI, D. C. 261. *Se adauge vînzarea asămănătoare, de Ioniţă Gavrilaş către Păharnicul Matei Negel* (a. 1800). IORGA, S. D. XVI, 68. *Nu pot şti ce*

urmare se va păzi cu vînzare ce este se să facă (a. 1804). id. ib. XXII, 314, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Au dat... voie şi slobozeniie pentru scoaterea, lucrarea şi vînzarea cărbunilor dă piiatră* (a. 1811). DOC. EC. 107. *Cînd tocmindu-ne dăm lucru pă bani numai... această tocmeală să numeşte vînzare.* CARAGEA, L. 13/10. *Au ieşit bună această vînzare* (a. 1819). IORGA, S. D. XXII, 371. *Ocnile au rînduială la începutul anului numai să cheltuiască şi mai tîrziu face şi vînzarea de sare, cînd începe a le intra banii în mînă* (a. 1822). DOC. EC. 245. *Fac o vînzare de moşie* (a. 1824). IORGA, S. D. XVI, 69, cf. LB. *Vînzarea grîului şi orzului cu totul să să oprească, nu numai peste graniţă* (a. 1828). DOC. EC. 409, cf. I. GOLESCU, C. *Au făcut vînzare de o pereche de talpă* (a. 1837). DOC. EC. 669. *Să să sloboază vînzarea şi cumpărătoarea vinului de la o parte la alta* (a. 1842). ib. 760. *Cinstita poliţie... îm opri atît vînzarea cît şi facerea lor* (a. 1849). ib. 957, cf. ISER. *Dau... un venit bun prin vînzarea prisosului de pometărie.* LITINSCHI, M. 106/25, cf. POLIZU. *Peste două-trei zile, alte ziare... anunţară vînzarea originalului ei echipagiu.* SION, P. 90, cf. PETRI, V., CANELLA, V. 74. *M-am dus la tipografie ca să fac o înserare de anunciuri în „Curier" pentru vînzarea pădurei mele din Pătrăşcani.* ALECSANDRI, S. 76. *Negustorul... bagă de seamă că vînzarea în toate privinţile rămîne aceeaşi ca totdeauna.* CARAGIALE, O. III, 152, cf. ŞĂINEANU, Î. 191. *Ele trăgeau cîştig din vînzarea sării.* ARHIVA, I, 133, cf. DDRF. *Dintre păsări, găina e mai des sacrificată,... rezervîndu-se celelalte păsări mai mari, ca rata, curca, gîsca, pentru vînzare.* MANOLESCU, I. 261. *Preţul vînzărei trebuie să fie... determinat de părţi.* HAMANGIU, C. C. 334, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Cîştigul de la vînzarea lucrurilor ce au fabricat.* IORGA, P. A. I, 149, cf. II, 194, TDRG. *Poamele ce prisosesc răşinărenilor ajung spre vînzare în piaţa Sibiiului.* PĂCALĂ, M. R. 280. *Vînzarea ce o fac, mai toată în Sibiiu, nu se poate evalua, variind foarte mult de la un an la altul.* id. ib. 323, cf. RESMERIŢĂ, D. *Grînele ce le cultivau sciţii... le recoltau mai cu samă pentru vînzarea la alte neamuri.* N. A. BOGDAN, C. M. 3. *Ce facilităţi şi ce dificultăţi există în producţie şi în vînzare.* MARINESCU, P. A. 116. *Am socotit că tot aşa lesne avea să meargă şi cu vînzarea clădirilor din Bucureşti.* M. I. CARAGIALE, C. 95, cf. CADE. *Un prieten mi-a afirmat... că din fondul unei anticării, provenit din vînzarea bibliotecii lui Eliade, şi-a procurat toate volumele cu dedicaţie.* LOVINESCU, M. 66. *Comitetul agrar a hotărît ca vînzările făcute de coloni sau de moştenitorii lor a terenurilor de colonizare să fie recunoscute ca valabile.* TITULESCU, D. 180. *Pierdem vînzarea de mîine.* CAMIL PETRESCU, T. I, 261. *A dat la vînzare nişte acţiuni din fondul lăsat pentru pomenire.* VOICULESCU, P. I, 214. *Vînzare cu toptanul.* DS 300. *Vînzare în acord.* ib. *Cînd s-a aflat de hotărîrea de vînzare a moşiei, cucoana Natalita a ţipat: vai! vai! aşa de tare, încît s-a auzit pînă la cucoana preoteasă.* SADOVEANU, O. XIV, 16, cf. D. GUSTI, P. A. 161, SCRIBAN, D. *Felul personal şi statornic al acestor relaţii, garantînd meseriaşului vînzarea produselor sale, explică grija, răbdarea, conştiinciozitatea care stau la baza meseriilor artistice.* VIANU, E. 224. *Vînzarea tablourilor are un succes relativ.* OPRESCU, I. A. IV, 350. *În hala Obor... este o terasă specială pentru vînzarea păsărilor de colivii, a porumbeilor şi altor specii.* BĂCESCU, PĂS. 382. *Realizări din vînzarea ambalajului recuperat.* LEG. EC. PL. 381. *Magazinele..., odată cu vînzarea pieselor, oferă gratuit şi o schemă după care montezi aparatul acasă.* ARGHEZI, S. XVI, 138. *Un om veni cu două hălci de caş... a căror vînzare se făcu foarte dificil.* CĂLINESCU, B. I. 68. *Nu făcu nici unul vreo ameninţare discretă cu privire la guvernantă..., pentru motivul că aceasta era şi ea asociată la campania de vînzare a mormîntului.* id. ib. 188. *A scris pentru ca celebritatea de scriitor să-i ajute la vînzarea tablourilor.* RALEA, S. T. I, 108. *Boierul... trimite* [peştele]... *la vînzare.* STANCU, D. 412, cf. DL, DM, BARBU, G. 68. *Hirschel scrie judeţului de la Bistriţa, informîndu-l despre preţul cărţii şi cerîndu-i să obţină vînzarea ei în oraşul său.* IST. LIT. ROM. I, 317. *La începutul sec. al XVII-lea cancelaria domnească mai separa încă pe dregători de boieri, arătînd că s-au perfectat unele vînzări înaintea „tuturor dregătorilor şi boierilor mari şi mici din marele divan".* STOICESCU, S. D. 37. *Marele vornic încasa... două ocale de peşte de la fiecare car de peşte, un drob de sare de la fiecare car ce venea în tîrg la vînzare.* id. ib. 203. *Sînt expuşi vînzării, săptămînal.* VÎN. PESC. 1964, nr. 5, 8. *Bărbaţii cutreierau tîrgurile şi oraşele mai apropiate şi mai îndepărtate, ocupîndu-se cu vînzarea produselor obţinute.* VUIA, PĂST. 165. *Cnejii, la toţi românii, aveau o proprietate feudală (cu drept de a o înstrăina prin donaţie, schimb sau vînzare).* PANAITESCU, O. Ţ, 29. *Satele din epoca fărîmiţării feudale nu produceau mărfuri pentru vînzare.* id. ib. 99. *O serie de staţii PECO vor fi prevăzute cu tonete pentru vînzarea unor piese de schimb.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 6 894. *Este adevărat că această vînzare a fost contestată ulterior de odobeşteni.* C. GIURESCU, P. O. 66. *Editorii au început să plătească avansuri uriaşe autorilor, pentru cărţi încă nescrise, avansuri care erau repede recuperate prin vînzarea drepturilor de ecranizare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 2, 28/1, cf. M. D. ENC. *Nu cumpăr nimic, nu-i vînzare! mălai..., lapte..., salată..., nu natură moartă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 36, 7/1, cf. DEX. *Nu mai făcea el vînzări.* O. BÎRLEA, A. P. I, 565. *Negoţind se face vînzarea.* ZANNE, P. V, 440. ◊ (În credinţe şi superstiţii) *Cînd pleacă la tîrg cu vitele, nu se închide poarta în urmă..., ca să nu închidă vînzarea.* ŞEZ. VI, 61. *Negustorii de la noi au obiceiul de a scuipa întîiul ban pe care-l capătă luni dimineaţa din vînzare.* CANDREA, F. 60. *Dacă vinzi întăi ceva pe bani, să iei banul cela, să-l freci de pămînt şi să-ţi faci cruce cu el, ca să-ţi meargă bini vînzarea.* GOROVEI, CR. 16. ◊ (În trecut; cu determinări care arată funcţii, demnităţi) *Soseau şi banii luaţi pe vînzarea slujbelor... strecuraţi în buzunarul marelui vistiernic.* BARBU, PRINC. 156. ◊ F i g. *Complementul curajului este trădarea;... complementul vitejiei şi credinţei este vînzarea sufletului la inamic.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 36, 21/2. ◊ *Vînzare silită* = vînzare ordonată de autoritatea judiciară pentru datorii neachitate. [Caii] *erau expeduiţi tot după sistemul cunoscut al vînzării silite, ba uneori chiar impunînd fără altă formă ţărilor române o dare în cai.* ARHIVA, I, 132, cf. DL, DM, DEX. *Act* (sau *contract*, învechit, *zapis*) *de vînzare* = document oficial prin care se consemnează că un bun a

fost vîndut. *De bună voie noastră, am dat adivărat zapisul nostru de vînzare la mîna sfinţiii sale părintelui Gavriil* (a. 1801). ŞTEFANELLI, D. C. 297. *Se văd acte de vînzare redactate de practicanţii tribunalelor.* ARHIVA, I, 53. *Sub imperiul lui Caragea contractul de vînzare nu era un contract solemn.* HAMANGIU, C. C. 332. *Act de vînzare.* CADE. *Ia şapte milioane şi hai să facem actul de vînzare.* ARGHEZI, S. XIX, 19. *Va trebui să facă faţă de un „terţ" un act de vînzare, de ipotecă.* VINEA, L. II, 217. *Într-un zapis de vînzare... fiecare vînzător arată cît stăpîneşte în stînjeni.* PANAITESCU, O. Ţ. 236. *În secolul XVII... se prevăd în actele de vînzare „casa cu jrebii în cîmp".* id. C. R. 284. *La aldămaş se bea vin, specificîndu-se adeseori, în actul de vînzare..., cantitatea în vedre şi preţul respectiv.* C. GIURESCU, P. O. 17. ◊ Loc. adj. **De vînzare** = care este oferit sau destinart pentru a fi vîndut **(1).** *Obicei este în multe părţi, ca tot acela ce aduce roadă nouă de vîndzare este iertat de toată datoria vămei lui.* ANTIM, P. 103. *Vor merge la ţara ungurească sau în alt tîrg cu vitele lor de vînzare* (a. 1747). ŞTEFANELLI, D. C. 43, cf. BUDAI-DELEANU, Ţ. 94. *Lăcuitorii... vin cu producturi de vînzare la tîrg* (a. 1835). DOC. EC. 594, cf. ISER, PANN, P. V. III, 109/20, POLIZU. *În una din acele trei uliţe locuia un negustor căruia, din cauza deosebitelor obiecte de vînzare ce ţinea în magazinul său, nu-i putem da nici o calificaţie deosebită.* FILIMON, O. I, 145, cf. PETRI, V. *La Veneţia sînt fete ce poartă apă de vînzare în ciubere de bronz.* ALECSANDRI, P. I, 250. *Un om trecea iute spre tîrg, c-o capră de vînzare.* CREANGĂ, P. 42. *Coborînd Negoiţă-n tîrg cu nişte vişine trufandale de vînzare, a aflat... că pe una dintre fetele lui Zamfirache Ulierul... o munceşte dracul de vreo zece zile.* CARAGIALE, O. II, 234. *Iacă un ovrei cu cămăşi de vînzare.* ISPIRESCU, L. 117, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Oamenii aceştia nu prea obişnuiau să se tîrguie: dădeau banii c-un fel de satisfacţie, c-un fel de fală şi numaidecît ridicau preţul tuturor articolelor de vînzare.* AGÂRBICEANU, A. 86, cf. N. A. BOGDAN, C. M. 14, CADE, CĂLINESCU, B. I. 425. *Nu e dă vînzare, e pentru elevi.* CAMIL PETRESCU, O. III, 281, cf. id. P. 168, DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Nu mi-e negrul de vînzare... Că-i voinic şi-i pui de zmeu Şi-i fugar pe placul meu.* ALECSANDRI, P. P. 105. *Nu mi-e murgul de vînzare.* BIBICESCU, P. P. 277, cf. GRAIUL, I, 287, PĂCALĂ, M. R. 215, DIACONU, VR. 180, ALR I 272. *Măi mocane, frăţioare, Nu ţi-i pagul de vînzare, Să-ţi dau galbeni şi parale?* BALADE, II, 424, cf. O. BÎRLEA, A. P. II, 434. *Pi strada mari, O găsit mărfuri de vînzari.* FOLC. MOLD. I, 288. (Glumeţ) *Du-l la tîrg, în vale, Strigă-n gura mare: Bărbat de vînzare, Cinprece parale.* BALADE, III, 165. (Fig.) *Un suflet de vînzare.* DDRF. *A ajuns lumea de vînzare... Crezi tu că mi-ar lua cineva fata dacă nu i-aş da nici o zestre?* XENOPOL, ap. TDRG. *E cineva de vînzare dincolo.* CAMIL PETRESCU, T. II, 475. *La noi sînt de vînzare templele, preoţii, altarele.* BARBU, PRINC. 53. ◊ Loc. vb. **A scoate** (sau **a pune**) **în** (sau **la**, popular, **de**) **vînzare** = a vinde **(1).** *Casele lui ce le avea în Ţarigrad le-au scos turcii la vînzare.* MUSTE, LET. III, 62/13. *Trei hectare se pun în vînzare şi se cumpără de un proprietar care poate dovedi că mai are pămînt.* GHICA, S. 548. *Începînd de astăzi, „Moftul" va fi pus în vînzare regulat de două ori pe săptămînă.* CARAGIALE, O. III, 212, cf. BARCIANU. *Tipografia „Minerva" a pus în vînzare volumul întîi dintr-o nouă ediţie a operelor... lui Anton Pann.* IORGA, P. A. II, 11. *Fabricanţii şi-au pus de gînd să dea de ruşine pe grădinăresele noastre din mahala, scoţînd în vînzare un surogat de sorcovă, perfecţionat.* ARGHEZI, S. XVIII, 161. *Paharnicul încasa prin oamenii săi anumite dări pe vinurile puse în vînzare.* STOICESCU, S. D. 278. *Pescarii întovărăşiţi vor putea să-l scoată în vînzare şi negustorii să-l vîndă cu bucata.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 20, 18/2. (Glumeţ) *Să-ţi iei nevastă de casă, Nici urîtă, nici frumoasă, Că... N-o să o scoţi în tîrg de vînzare.* PANN, P. V. II, 151/13. *Hai nevastă-n strada mare, C-am să te scot de vînzare.* FOLC. MOLD. I, 181. ◊ Expr. **Vînzare bună**, urare adresată (la despărţire) unei persoane care vinde **(1).** Cf. RESMERIŢĂ, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ (Mai ales în epocile sclavagistă şi feudală) Trecere a unui sclav, a unui rob, a unui iobag etc. în posesiunea altui stăpîn (în schimbul unei sume de bani). *Robul cel rău ce ia de la domnu-său şi al domnu-său elu-l răsipeaşte, pierdut datoriu iaste şi... spre vînzare dat iaste să fie de domnu-său.* CORESI, EV. 282. *De nu vei vrea pre dînsa, o vei trimite slobodă şi cu vînzare nu să va vinde pre argintu.* BIBLIA (1688), 141²/25. *Am scos un ţigan al mieu... la vîndzarea* (a. 1709). IORGA, S. D. XVI, 307. *Scoţîndu-i la vîndzari, iarăşi i-am vîndut... drept 27 lei pol bani vechi* (a. 1725). id. ib. 319. *Cea mai mare parte din acei robi să aduce la Cairo, unde să şi începe vînzarea lor.* GT (1839), 19¹/14. *Clăcaşii, transformaţi în robi, nu numai că urmară a se vinde împreună cu pămîntul, dar şi numele lor începură a se trece în actul vînzărei.* BĂLCESCU, M. V. 305. *A fost spusă... acelor oameni cari avea neîncetat sub ochii lor servitudinea, vînzarea sclavilor.* BARONZI, I. C. V, 55/7. *O dată cu vînzarea soţiei unui turc şi scăparea soţului de bir prin banii luaţi pe nevastă, s-ar părea că acţiunea sfîrşeşte.* IST. LIT. ROM. I, 132. ♦ (Învechit şi popular; adesea în legătură cu verbe ca „a scoate", „a pune", cu care formează locuţiuni verbale) Licitaţie. *Gligore Rusul... neplătind banii Porţii..., i s-au dat bordeiul la vînzare* (a. 1790). ŞTEFANELLI, D. C. 192. *Ar însemna să vă scot casa în vînzare, că altceva n-aveţi.* H. LOVINESCU, T. 117. *Face vînzare.* ALR SN IV h 1 013/130. *Scoate vînzarea.* ib. h 1 013/172. *O pune-n vînzare.* ib. h 1 013/876.

2. (Concretizat) Ceea ce se vinde **(1),** obiect care se vinde; (învechit) vînzătură **(2).** *Ceia ce aduc cumpărăturile şi toată vînzarea în zioa sîmbetei ca să vînză să nu-l cumpărăm de la dînşii sîmbătă.* BIBLIA (1688), 351¹/54, cf. ANON. CAR. *Mergea în piaţă şi vedea vînzări, pometuri,... dulcеţuri şi alte mîncări.* PANN, P. V. I, 130/26, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

3. Trădare **(2)** sau denunţare, pîră (pentru bani sau pentru un avantaj material); (învechit, rar) vînzător **(II 3).** Cf. vinde **(2).** *Iuda... cu Hristos cina şi spre vînzare cugeta.* CORESI, EV. 111, cf. MARDARIE, L. 207²/17, ANON. CAR. *Scoaseră-l afară cu răvaşele lui cele de vînzare, de să arătară tuturor noroadelor, ca să-l ştie toţi că s-au asemănat cu Iuda.* ANON. CANTAC., CM I, 195. *Vrăjmaşii îl vînduse şi îl clevetise şi altă vînzare au mai aflat, ca doară l-ar putea aduce la primejdie.* R. GRECEANU, CM II, 189. *Să ne ferim, din cît ne va fi*

putința,... de beție, de zavistie, de vînzări, de apucări, de năpăști și de alte multe ca acestea. ANTIM, P. 84. *În anul acesta, Alaricu, craiul goților, au cuprins Roma cu vicleșug și prin vînzare și foarte rău o au prădat.* ȘINCAI, HR. I, 74/11. *Urzitoriu de vînzări închise Sol fățarnic a Porții păgîne Ce nu te rușini cu tîlhărie A vinde creștina stăpînie?* BUDAI-DELEANU, Ț. 172, cf. 223. *Iuda... Să gată Să-și isprăvească odată Gîndul ce de mult îl are Spre a mea în bani vînzare.* AARON, ap. GCR II, 194/34. *Un erou ar fi fost poate cînd ar fi și virtuos: Dar vînzarea, viclenia de el nu se deslipesc.* HELIADE, O. I, 410. *Pierdură bătălia aceea însemnată din pricina călcării jurămîntului, vînzarea căpitanilor genovezi... și poate și din pricina nesupunerii rumânilor.* F. AARON, I. I, 94/9. *Prin dezbinare cetățană, prin vînzare și prin proiecte utopice... cele mai mari staturi au căzut.* ASACHI, S. L. II, 166. *Lingoșala este vînzarea cea mai urîcioasă.* TÎMPEANUL, G. 86/16, cf. POLIZU. *Iată dovada vînzării tale, și îi tinse un bilet scris pe o hîrtie roză.* NEGRUZZI, S. I, 22. *Vedeți cum mișcă buza pe gura lui cea largă? Acuma la vreo crimă sau la vînzări gîndește.* BOLLIAC, O. 189. *Vînzări, sataneşti planuri, de lume neștiute, În inima-mi pun iadul, ca iesme îmi scrîșnesc.* ALEXANDRESCU, O. I, 293. *De ce să nu-i dau pe față această neagră vînzare.* FILIMON, O. I, 129, cf. PETRI, V. *Unul pe altul caută a să nimici Prin partide, prin corupții, prin minciuni și prin vînzări, Care toate sînt menite rău s-aducă bietei țări.* ALECSANDRI, T. 166. *Căpeteniile acestei vînzări nelegiuite erau Negrilă paharnicul, Alexa stolnicul și Isaia vornicul.* ISPIRESCU, U. 175, cf. DDRF, TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Samson vorbi* [Dalilei] *cu glas adînc: „Știu bine Că-n sărutarea asta care-nșală Ai plănuit vînzarea criminală, Că voi cădea și voi muri prin tine!"* TOPÎRCEANU, P. O. 93. *Cînd capitala asta a tuturor vînzărilor, a tuturor compromisurilor... oferă atîta femeilor frumoase, tu renunți la tot, ca să stai să asculți la bietele mele prostii.* CAMIL PETRESCU, P. 164. *Numai vînzarea răpune capetele crailor.* SADOVEANU, O. V, 685, cf. SCRIBAN, D., DL, DM. *Nu-i iertare de vînzare.* IST. T. I, 134, cf. M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *vînzări*. – Și: (învechit și regional) **vinzáre** (ANON. CAR., ALR I 272/12, 26, 77, 79, 825, 840) s. f., (regional) **vînzár** (ȚIPLEA, P. P. 436, 531) s. n., (învechit, rar) **venzáre** (BUDAI-DELEANU, LEX., LB) s. f.

– V. **vinde.**

VÎNZÁȘ s. m. (Învechit) Vînzător **(I 1).** Cf. SCRIBAN, D.

– Pl.: *vînzași*.

– **Vinde** + suf. *-aș*.

VÎNZĂRÍE s. f. (Învechit, rar) Trădare **(2).** *Cum ți se pare acum, Catavoline, Urzitoriu de vînzării închise, Sol fățarnic a Porții păgîne, Ce nu te rușini cu tîlhărie A vinde creștina stăpînire?* BUDAI-DELEANU, Ț. 172. *Războaiele cetățene Să încep, vrajba din nontru s-ațiță, Dejghinări și vînzării viclene Iar năcăjesc omeneasca viță, Pentru mîndria a dour sau a trii Carii vor să fie cei dintîi.* id. ib. 348, cf. L. ROM. 1958, nr. 3, 44.

– Pl.: *vînzării*.

– **Vînzar**[1] + suf. *-ie*.

VÎNZĂTÓR, -OÁRE subst. **I.** S. m. și f. **1.** (În opoziție cu cumpărător; de obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de") Persoană fizică sau juridică care vinde **(1)** (ocazional sau permanent); spec. persoană care este angajată într-un magazin pentru a vinde mărfurile și pentru a servi clientela; (învechit) vînzaș. *Fiecine va fi la cela ce vor găsi lucru de furat și de va dzice că nu-l cunoaște pre vîndzătoriul cela ce i l-au vîndut..., de va fi om vestit și ales de om bun..., să să creadză.* PRAV. 66. cf. ANON. CAR. *Pentru mai mare credință noi, vînzătorii, pus-am pecețile noastre, degetele* (a. 1673). ARHIVA I, 500/5. *Nu sînt din neamul vînzătorilor* (a. 1760). GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 41. *Neavînd cumpărătorul banii, se apucă chizăș fratele vînzătorului că-i va da banii* (a. 1780). ȘTEFANELLI, D. C. 127. *Vînzătoriul să plătească cumpărătoriului toată paguba.* PRAV. COND. (1780), 134. *Vînzătorul... să fie rădicat de toată datorie* (a. 1793). ȘTEFANELLI, D. C. 238. *Calos, de copil mititel, fusese Vînzătoriu, în tîrg, de turte, covrige, De plăcinte moi.* BUDAI-DELEANU, T. V. 109. *Fiind trebuință a să încredința giudecata din scrisorile ce ți s-au dat de către vînzătoriu..., s-au scris carte Departamentului Pricinilor Streine* (a. 1809). IORGA, S. D. XXII, 263. *Prețul ce l-au dat cumpărătorii este cu mult mai bun folos vînzătoarei, decît că ar fi avut moșiea aceasta* (a. 1815). URICARIUL, II, 10/9. *Îl priimi pre el un vînzătoriu de grîu.* PETROVICI, P. 202/6. *Pentru vînzătorii lumînărilor de ceară galbenă, asemenea cercetare să faceți pentru curățeniia lumînărilor* (a. 1825). DOC. EC. 342, cf. LB. *Cearcă însemnată pagubă cumpărătorii, mai vîrtos cînd să înțeleg cu vicleni vînzători* (a. 1837). DOC. EC. 654. *Vînzătorii de șerbet.* FILIMON, O. I, 109, cf. PETRI, V. *Se pune mijlocitor între primul vînzător și consomator.* CANELLA, V. 73. *Lîngă Curtea veche... e... vînzătorul de cărți.* EMINESCU, P. L. 60. *În prăvălie, nimeni, afară de vînzătoarea și împiegatul.* CARAGIALE, O. II, 260, cf. DDRF, ALEXI, W. *Din mijlocul acestor țărani a răsărit un porcar, un vînzător de vite și porci.* IORGA, P. A. II, 440. *Pescarii sînt nevoiți a-și angaja pe piață un „vînzător special", care, în schimbul cîtorva procente din suma încasată, să le desfacă marfa în condițiunile cele mai bune.* ANTIPA, P. 724. *Chibriturile acelea... vînzătorii ambulanți le vînd la toate colțurile caselor.* ANGHEL, PR. 38, cf. TDRG. *Cei mai mulți ajunseră în piață, spre marea bucurie a vînzătorilor.* AGÂRBICEANU, A. 87. *Pentru fixarea relațiilor și a socotelilor dintre cumpărător și vînzător... mai servesc în parte și astăzi răvașele.* PĂCALĂ, M. R. 143, cf. RESMERIȚĂ, D. *Folosul acestora... ar avea urmarea bună de a opri pe moldoveni să intre ei înșiși în tainele negoțului străin, avîndu-se în vedere că ar pierde luptîndu-se cu vînzătorii ocrotiți.* N. A. BOGDAN, C. M. 86. *Vînzătorii de ziare își desfăceau teancurile din fugă.* M. I. CARAGIALE, C. 100, cf. CADE. *Îmi place să umblu cu lucrurile expuse prin magazine și să discut cu vînzătoarele.* CAMIL PETRESCU, T. III, 246. *Îl știam vînzător undeva într-un magazin oarecare.* SAHIA, N. 109. *Sînt numai mijlocitori, în chip legal așezați între vînzători și cumpărători.* SADOVEANU, O. IX, 258, cf. SCRIBAN, D. *Se găsesc... portative cu note care redau strigătele unor vînzători de stradă.* OPRESCU, S. 34.

Vînzătorul de ziare s-a oprit în faţa cucoanei. ARGHEZI, S. XVII, 120. *Deşi vînzător de lapte, Puntila e amator de alcool, fiind aproape în permanenţă beat.* CĂLINESCU, C. O. 270. *Se întrebă cînd luase fiinţă aceste magazine... cu vînzători îmbrăcaţi în halaturi alese.* id. B. I. 166. *Voi umbla primăvara întreagă prin tîrguri, Căutînd vînzători de sămînţă.* BLAGA, POEZII, 229. *Bătrînul vînzător de tutun îi păruse, la început, cel mai curat urmaş al profetului.* TUDORAN, P. 220, cf. DL. *Vînzătorul îi scoase o pereche de pantofi negri.* MIHALE, O. 265, cf. DM. *Nu se auzeau vorbele vesele, strigătele vînzătorilor de ziare.* BARBU, Ş. N. II, 45. *Se face vînzător de doniţe, strecurîndu-se spre Dunăre.* IST. LIT. ROM. II, 514. *În aceste zapise, pîrcălabii arătau că vînzătorul şi cumpărătorul veniseră „înaintea noastră şi a legii".* STOICESCU, S. D. 213. *Vînzătorii de ziare îşi zbiară ediţiile.* V. ROM. ianuarie 1965, 192. *Nu plăteau darea în bani pentru că erau crescători şi vînzători de animale.* PANAITESCU, C. R. 239. *Din iscălitura vînzătorului, cu litere greceşti..., pare a rezulta că era grec.* C. GIURESCU, P. O. 46. *Neexistînd în decursul istoriei poporului român vînzători de lapte (la oraş!)... e limpede că astfel de cuvinte trebuie privite ca simple formaţii interne ale limbii române.* HRISTEA, P. E. 45, cf. M. D. ENC. *Îşi aducea aminte de întîlnirea în cartierul italian... cu o vînzătoare de roşii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 31, 21/2, cf. DEX. *De s-ar vinde dor cu dor, Eu m-aş face vînzător.* BIBICESCU, P. P. 15, cf. ALR II 3 642/514, 551, 682. *Vînzător de lapte.* CHEST. V 4/87. *Vînzătorului tîrgul îi dă de hac.* ZANNE, P. V, 658. ◊ Expr. (Ironic) **Vînzător de piei de cloşcă** = negustor fără marfă şi fără capital. Cf. LUNGIANU, CL. 238, DL, DM, DEX. ◊ (Adjectival) *Să se poftorească... prin daraban chipul cu care să să urmeze alişverişul între feţele cumpărătoare şi vînzătoare* (a. 1837). DOC. EC. 654. ♦ (Adjectival; învechit şi popular; despre bunuri, proprietăţi etc.) Care este de vînzare, care este destinat vînzării. *I-am vîndut toată partea mea de moşie..., fiindu-mi mie această moşie vînzătoare* (a. 1684). IORGA, S. D. V, 189. *Fiindu-mi aceste case cu locul lor vînzătoare, făcut-am tocmeală cu domnealui jupînul Mihul de i le-am vîndut* (a. 1701). FURNICĂ, I. C. 6. *Această moşie socotindu-să vînzătoare... s-au hotărît de Tohilat şi de Arhirie pivniceriul de Huşi* (a. 1706). ARHIVA, I, 559. *Să se cerceteze de către judecători... cîte cărţi vor avea pentru acel lucru vînzător.* PRAV. COND. (1780), 136. *Zece pogoane vie lucrătoare... să face vînzătoare cu toate împrejurările ei.* CR (1831), 336²/37, cf. DDRF, T. PAPAHAGI, C. L., DL, DM. *Casă vînzătoare.* L. ROM. 1971, 51. ◊ Fig. *De-ar fi dorul vînzător Şi badea cumpărător, Eu pe dorul vinde-l-aş, Pe badea cumpăra-l-aş.* ALECSANDRI, P. P. 300. *De-ar fi dorul vînzător, Eu m-aş face negustor.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 92, cf. FOLC. TRANSILV. I, 53. ◊ Expr. **A face** (sau **a scoate**) **vînzător** (un bun imobil) = a pune în vînzare; a vinde **(1).** [Viile] *eu le voi scoate vînzătoare* (a. 1626). I. BIANU, D. R. 116. *Cînd l-am făcut acest vad vînzător, noi am pus pristavu la tîrg de au strigat* (a. 1630). IORGA, S. D. I, 274. *Plătind gloaba, şi-a însuşit moşia Tolovenilor şi a făcut-o apoi vînzătoare* (a. 1714). ŞTEFANELLI, D. C. 23. *De nimene siliţi nici asupriţi, li-am scos vînzătoare* (a. 1751). URICARIUL, XXII, 447. *Am făcut ace(a) bucăţică de loc vînzătoare* (a. 1784). ŞTEFANELLI, D. C. 151. *Am făcut moşioara aceasta vînzătoare la vreme scumpetii* (a. 1796). id. ib. 270. *Întîmplîndu-să de a-l face vînzător, să nu aibă voie de a-l vinde pînă nu da ştire la mănăstire* (a. 1807). DOC. EC. 74. *Făcînd eu această levadă vînzătoare, am întrebat pe soru-me Catrina şi pe toţi din neamul Săbiesc* (a. 1815). ŞTEFANELLI, D. C. 361. *Aflîndu-mă desăvîrşit săracă, am făcut numitu loc vînzător* (a. 1825). FURNICĂ, I. C. 351. *Îi ceru vechilului să-i facă hanul vînzător pe numele ei.* CAMIL PETRESCU, O. II, 292, cf. DL, DM, DEX. (Fig.) *Ia ascultă, mîndră floare, Fă-ţi guriţa vînzătoare, Că şi capul de mi-aş da Gura ta ţi-aş cumpăra.* FOLC. TRANSILV. II, 224.

2. (De obicei urmat de determinări genitivale sau introduse prin prep. „de") Trădător **(2).** *Pohta aurului... pre Iuda vînzătoriu-l făcu.* CORESI, EV. 290. *Ca şi Iuda vîndzătoriul să poarte în umărul său coşul.* VARLAAM, C. 194, cf. MARDARIE, L. 207²/18, ANON. CAR. *Începătură de stingirea ţării... venii... den demnarea şi pornirea hiclenilor şi vînzătorilor ţării.* ANON. CANTAC., CM II, 21, cf. LEX. MARS. 235. *Să fie neiertat şi la un loc cu Iuda vînzătoriul* (a. 1732). IORGA, S. D. XVII, 163. *Iuda vînzătoriul de Dumnezău* (cca 1750). GCR II, 61/24. *L-au omorît ca pre un vînzătoriu.* ŞINCAI, HR. III, 178/4. *Iuda..., Vînzătoriul şi vicleanul, Acuma văz că să gată Să-şi isprăvească odată Gîndul* (a. 1802). GCR II, 194/30. *Bine-i ziseräţi vînzătorul ţării.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 76. *Nimic n-am urît ca spionii, ca vînzătorii, ca ingraţii.* HELIADE, O. II, 16. *Vezi pe vînzătorul patriii că doreşte să între în mormînt de viu ca să fugă* [de] *mînia şi ura compatrioţilor.* MARCOVICI, C. 19/8. *Iată vine... vînzătorul patriei sale.* ASACHI, S. L. I, 205. *Ca un partizan al turcilor şi vînzător al pricinei creştinătăţii să se lepede de stăpînirea Transilvaniei.* BĂLCESCU, M. V. 361, cf. POLIZU. *Eşti un tîlhar şi un vînzător.* NEGRUZZI, S. I, 156, cf. PETRI, V. *Iată vînzătorii noştri! strigă Ion Vodă, poruncind ca toate focurile... să fie îndreptate spre acea parte.* HASDEU, I. V. 149. *Duşmani ai ţării! Cruzi vînzători!* ALECSANDRI, P. II, 120, cf. id. T. 1 665, ALEXI, W., COŞBUC, P. I, 258. *Cînd se întoarseră aceşti vînzători de ţară, norul primejdiei stătea drept deasupra capului lui Mihai.* IORGA, P. A. II, 259, cf. RESMERIŢĂ, D. *Îi vedeam aevea... pe acei trufaşi arhonţi... iar privirile lor neînduplecate întorcîndu-se cu scîrbă de la mine, vînzătorul.* M. I. CARAGIALE, C. 84, cf. CADE. *Fetelor, grăbiţi ospăţul, porunci vînzătoarea şi porni cu hoţul.* VOICULESCU, P. I, 199, cf. SCRIBAN, D. *Nu s-au aflat din vraful de scrisori Nici vînzători şi nici instigatori.* ARGHEZI, S. P. 70. *Peter... a intrat şi el în pămînt, dar vînzătorul lui huzureşte şi-şi numără arginţii.* H. LOVINESCU, T. 125. *Am primit din nou o hîrtie, în care sînt făcut vînzător de ţară şi ameninţat cu moartea pentru articolele mele.* id. ib. 299, cf. DL. *Pe cărămizile puse în muchi se frecau papucii de safian şi se tîrau paşi tainici de vînzători.* BARBU, PRINC. 169, cf. DM, M. D. ENC., DEX. *Inima de vînzător E venin otrăvitor.* ALECSANDRI, P. P. 56, cf. ALRM SN III h 1 066. *Vînzătorul de oameni, următorul Iudei, c-o sărutare dulce la temniţă te duce.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 170. ◊ (Adjectival) *Acele*

cinci jigănii... viclene şi vîndzătoare arătîndu-să, cuvîntul cu mare giurămînturi şi legămînturi cătră zburătoare îşi dederă. CANTEMIR, I. I. I, 139. *Slabul e lesne şi vînzător.* HELIADE, O. I, 440. *Cît e ea de vînzătoare, cît e de necredincioasă..., Dar şi cît e de frumoasă!* HRISOVERGHI, P. 52/14. *Sîntem... cunoscători la prietini credincioşi şi la cei ce-s vînzători.* CONACHI, P. 221. *Împăratul chibzui cu sfetnicii şi surguni pe prietenii vicleni şi vînzători.* F (1891), 314. *În cîteva trăsuri ni-l zugrăvi ca pe un bulibaşă mehenghi, vînzător şi slugarnic – un suflet de rob.* M. I. CARAGIALE, C. 22. (Fig.) *El iarăşi descopere gîndul lui cel vînzător de ţeară.* CĂLINESCU, O. XII, 134. *El* [şarpele] *avea ochi vînzător, Avea grai linguşitor.* ALECSANDRI, P. P. 216.

II. 1. S. f. (Învechit) Marfă **(4).** *O magazie ce are vînzătoare în Bucureşti, de la care să cumpere cîţi vor vrea..., să fie nesupărată de vamă, de fumărit şi de cîte alte obicinuite dări* (a. 1793). FURNICĂ, I. C. 162.

2. S. f. (Învechit) Vînzare **(1).** *Toţi acei ce au vii aicea în ţară, ori de ce stare vor fi, pentru cît vin vor vinde ori la cine, vor plăti vădrăritul vînzătorii, precum plătesc toţi acei ce sînt supuşi a plăti vădrărit* (a. 1828). IORGA, S. D. XVI, 165.

3. S. n. (Învechit) Vînzare **(3).** *Să zică şi să mărturisească el că au vrut să facă mozavirie, vînzătoriu de oameni.* ANON. BRÎNCOV., CM II, 303.

– Pl.: *vînzători, -oare.*

– **Vinde** + suf. *-ător.*

VÎNZĂTÚRĂ s. f. (Învechit) **1.** Vînzare **(1).** Cf. ANON. CAR. *Dumnealui priimind preţul acesta mi-au dat şi banii deplin, întru carele să fie dumnealui volnic şi să aibă a stăpîni această dreaptă ocină şi moşie, ... carele să nu aibă nimenea a să scula peste vînzătura mea, asupra dumisale* (a.1740) URICARIUL, XXIV, 442, cf. BUDAI-DELEANU, LEX.

2. Vînzare **(2).** Cf. ANON. CAR. *Iacă paralele pe vînzături.* F (1888), 221.

– Pl.: *vînzături.*

– **Vinde** + suf. *-ătură.*

VÎNZĂŢEÁ adj. f. v. **vînjăţea.**

VÎNZOÁLĂ s. f. **1.** (Mold., Transilv.) Vînzoleală. Cf. CADE, SCRIBAN, D., ŞEZ. V, 171, com. din BRAN – ZĂRNEŞTI şi din fostul judeţ SĂLAJ, PAŞCA, GL., CL 1957, 301.

2. (Regional) Muncă intensă; zor. Cf. ŞEZ. V, 171. *Vînzoală ca la arie, ce vrei?* UDRESCU, GL.

3. (Regional) Înghesuială, forfotă de oameni (Săpata de Sus–Piteşti). Cf. UDRESCU, GL. *Vînzoală de lume ca la tîrgul ăsta, de mult n-a mai fost.* id. ib.

4. (Regional) Rafală de vînt; vifor, vijelie, furtună (Săpata de Sus–Piteşti). Cf. UDRESCU, GL. *A venit o vînzoală de vînt, a scuturat toate prunele.* id. ib.

5. (Regional) Dans cu ritm alert (Săpata de Sus–Piteşti). Cf. UDRESCU, GL.

6. (Prin Bucov.) Dezordine, neorînduială. Cf. ŞEZ. V, 171.

– Pl.: (rar) *vînzoale.*

– Postverbal al lui **vînzoli.**

VÎNZÓC s. m. (Prin Transilv.) Ghemotoc, cocoloş. *Vînzoc de hîrtie.* LB, cf. ISER, CIHAC, II, 447, LM, GHEŢIE, R. M. 487, JAHRESBER. V, 324.

– Pl.: *vînzoci.*

– Cf. v. sl. ѕ ѫ з ъ „legătură".

VÎNZÓL[1] s. n. (Regional) **1.** Mişcare continuă şi grăbită de oameni (mulţi); viermuială. *Îl pierdusem în vînzolul tîrgului.* UDRESCU, GL.

2. Zbucium **(2).** *Adormise Un zeu vînzolul mării.* MURNU, O. 206. *Şi răzbit de-atîta vînzol, sus, p-un stoi s-alină vîntul.* UDRESCU, GL.

– Postverbal de la **vînzoli.**

VÎNZÓL[2] s. n. (Prin Transilv.) **1.** Grup de obiecte (de acelaşi fel) strînse şi legate la un loc. V. pachet **(1).** Cf. JAHRESBER. V, 324, VAIDA, CABA SĂL. 94, com. din FRATA – TURDA şi din fostul judeţ SĂLAJ, PAŞCA, GL.

2. Cantitate de fîn, de paie etc. strînsă vălătuc (cu grebla). Cf. REV. CRIT. III, 173, ALR II 5 269/362, ALR SN I h 129/260, 362, TEAHA, C. N. 281.

3. Val **(III 1 b)** de pînză. Cf. CV 1952, nr. 5, 40.

– Pl.: ? – Şi: **vînjól** (pl. *vînjole*) s. n. REV. CRIT. III, 173.

– Cf. vînzoc.

VÎNZOLEÁLĂ s. f. Faptul de a se vînzoli; mişcare (grăbită şi zgomotoasă) în diferite direcţii (de oameni); agitaţie, foială, forfotă, viermuială, (rar) vînzolit[1]. V. animaţie, învălmăşeală. *Filosoful pacinic... Şi neguţitorul lacom întru a sa vînzoleală Vor găsi dinpotrivă mintea lor gata plecată.* CONACHI, P. 282. *Vineri, în cîntatul cocoşului, e vînzoleală mare prin sat.* SP. POPESCU, M. G. 23, cf. TDRG. *Cînd copoii primesc semnal de a prinde vulpea,... e o mare vînzoleală.* PAMFILE, J. I, 324. *Înainte de toacă, ne trezirăm din nou în zgomot şi vînzoleală... Se descărcau chervanele.* HOGAŞ, DR. II, 40. *Gara cu vînzoleala de călători a rămas în urmă.* C. PETRESCU, S. 51. *Ca la un teatru, să priveşti în pur spectator înţelept la vînzoleala actoricească a acestei sărmane lumi.* ARH. OLT. XII, 398. *Cu cîteva zile înainte, fusese vînzoleală mare în Călmăţui.* POPA, V. 92. *Cînd au sosit, larma şi vînzoleala erau în toi.* VOICULESCU, P. I, 74. *Într-o vînzoleală şi un iureş zgomotos, pe punte, se adunau marinarii şi fochiştii.* BART, S. M. 109. *Chipăruş contemplă cu un aer absent vînzoleala.* V. ROM. februarie 1954, 130, cf. DL. *În vagon se auzi o vînzoleală de trupuri şi un obraz galben, descompus, al unui tinerel... se ivi la gratii.* T. POPOVICI, S. 270, cf. DM. *Paonii Principelui, la atîta vînzoleală şi lume multă, strigau înspăimîntaţi.* BARBU, PRINC. 141. *La ferestre se zăreşte cîte o lumină, în curţi e vînzoleală, răsună glasuri.* V. ROM. noiembrie 1963, 6. *Între oameni s-a stîrnit oarecare vînzoleală.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 91, cf. M. D. ENC., DEX. ◊ (Prin extensiune) *Cîtă bodogăneală de tunete, ce mai vînzoleală şi trăncăneală de pretutindeni nu era să zguduie, din temelie, gospodăria cerească.* HOGAŞ, DR. I, 266. *Arnăuţii de gardă se ascunseseră în chioşcuri şi priveau la acea vînzoleală neagră de văzduh.* BARBU, PRINC. 79. *A încremenit cu privirile în*

geam, ațintite la vînzoleala ploii de afară și la înserarea care cădea grăbit. V. ROM. octombrie 1964, 6.

– Pl.: *vînzoleli.*

– **Vînzoli** + suf. *-eală.*

VÎNZOLÍ vb. IV **1.** Refl. (Despre oameni, p. gener., despre ființe) A se agita sau a se deplasa încoace și încolo (cu repeziciune sau timp îndelungat) în scopul de a înlătura un inconvenient, de a rezolva o situație complicată, de a participa la mai multe activități, din cauza unei surescitări nervoase etc.; a se foi, a se frăsui. V. agita, zbate **(3)**, zbuciuma **(1)**, zvîrcoli **(1).** Cf. LB, ISER, LM, DDRF, GHEȚIE, R. M. 487, BARCIANU, ALEXI, W. *Cucoana Macrina, dinpreună cu fata se vînjoleau acasă, luptîndu-se cu aluaturile, căci era în ajunul unei sărbători mari și trebuiau multe pregătite.* SĂM. IV, 888. *Ziua casele sînt pustii și stradele goale, afară de copii cari, la doi ani, vînzolindu-se pe mal... știu să se ferească de primejdia canalelor.* IORGA, P. A. I, 233. *Popa Man fusese la culesul cucuruzului, și toată ziua se vînzoli cu muncitorii, cu slugile, cu vitele.* AGÂRBICEANU, P. M. 65. *Se vînjoleau orăteniile scăpate din prăpăd.* LUNGIANU, ap. CADE. *Pe trotoarele largi se vînzolea o lume pestriță într-un amestec oriental.* REBREANU, R. I, 17. *În vreme ce țăranii se vînzoleau, coloana de soldați se tîra pe șosea ca o uriașă rîmă neagră.* id. ib. II, 249. *Cînd te țineam în brațe și te vînzoleai îndîrjită, suia flacăra unei băuturi tari în mine.* CAMIL PETRESCU, T. I, 253. *Copiii se vînzoleau și se tăvăleau în năsip pînă la malul bălții.* SADOVEANU, în DL. *Știa că pentru a le apăra... muriseră vînzolindu-se în țărînă și în moloz cei doi frați.* V. ROM. februarie 1954, 10. *Cîinii se vînzoleau a joacă.* BARBU, G. 254, cf. M. D. ENC., DEX, VAIDA. *Cît s-o vînzolit popa acolo, l-o apucat noaptea.* VASILIU, P. L. 124. *Cît m-am vînzolit acolo, abia am putut scăpa, că numai de-un picior mă prinsese.* id. ib. 188, cf. com. din FRADA – TURDA. *Știma se vînjolea pe jos, să moară, și tot nu se da. Românul n-o slăbea; mereu strîngea de deget.* PAMFILE, COM. 48, cf. ALR SN IV h 976, A VI 26. ◊ Fig. *Grăunții scrîșnitelor sale mînii... se mai vînzoleau încă în el.* C. PETRESCU, A. R. 188. ◊ (Prin extensiune) *Cerul era în parte acoperit de nori negri care se vînzoleau mut, trecînd pe rînd prin fața lunii.* CAMIL PETRESCU, O. I, 111. *Deasupra orașului se vînzolea întunericul.* STANCU, R. A. II, 391. *Se zări un foc mare vînzolindu-se în căscătura unei colibe.* CAMILAR, N. II, 424. *Șuiera vîntul, vînzolindu-se în toate direcțiile.* S februarie 1960, 22. *Ploaia măruntă și deasă înăbușă aerul. Prin ea se scurg, vînzolindu-se, pete albe și țepi de zăpadă. Viscolește.* BĂNULESCU, I. 12. ♦ A se răsuci, a se întoarce (în așternut) pe o parte și pe alta din cauza unei stări psihice apăsătoare. *Nu putea să doarmă. Se vînzolea în pat, neliniștit, ca într-o mare cumpănă.* POPA, V. 29. *S-a vînzolit toată noaptea, căci dormea într-o odaie cu un văr al lui, cu care nu putea vorbi, și de aceea s-a prefăcut bolnav.* CAMIL PETRESCU, O. I, 323. ♦ Fig. A se strădui (din toate puterile) să învingă obstacole, dificultăți, neajunsuri. *Trebuie să muncești ca un cîine, să pui osul, să te vînzolești, altfel te mănîncă fript calicia!* REBREANU, NUV. 71, cf. PAMFILE, J. II, 172, com. DRĂGANU, A VI 26.

2. Refl. și refl. recipr. A purta o luptă (înverșunată și de durată) împotriva cuiva; a se bate, a se lupta. V. război **(3).** *Iaca, gospodin, cu cine m-am vînjolit toată noaptea.* CREANGĂ, P. 305, cf. ȘĂINEANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. *Apucară voinicii paloșele și se vînzoliră pînă ce în urmă Florea Înfloritul ciungări oleacă degetul mic al lui Pipăruș Petru.* RETEGANUL, P. V, 37, cf. ȘEZ. IX, 151. ◊ Fig. *Vîntul umed plîngea afară, se vînzolea cu frunzișurile și aducea valuri de ploaie, izbindu-le de geamuri.* SADOVEANU, O. I, 251. *Cînd adorm noaptea mai bine Visez puiul lîngă mine; Mă trezesc Și nu-l găsesc, Cu dorul mă vînjolesc, Cu jale mă prăpădesc.* ȘEZ. VII, 87. ◊ (Cu sens atenuat) *El ieși repede afară să caute ca să nu sugă vițelul, și ținînd putineiul pe umăr, cît s-a vînzolit cu vițelul pînă l-a închis în ocol – s-a vărsat tot laptele peste dînsul.* FURTUNĂ, V. 65. ◊ Expr. (Intranz.) **Cum mai vînzolești cu lumea?** = cum te afli? cum o mai duci? Cf. MAT. DIALECT. I, 27.

3. Tranz. A răvăși **(3)** provocînd agitație sau dezordine; a răscoli **(II 1);** a modifica (în rău), a deranja o stare de lucruri, o situație (stabilă) etc. *În vremile răzvrătite, Cînd ardea foc de peire, Toate erau vînzolite În cumplita răsipire.* CONACHI, P. 39. *Ziduri surpate..., rămase de pe urma întinsei și glorioasei împărății, ai cărei legionari au vînzolit limanurile mărilor ș-ascunzătorile munților.* VLAHUȚĂ, R. P. 14, cf. ALEXI, W. *Mări vînzolite de vînturi.* MURNU, I. 33. *Cetele haiducilor... Să răstoarne carele, Vînzolind covoarele, Să desfunde lăzile Să-și împartă prăzile.* IOSIF, PATR. 69, cf. TDRG. *Mi se părea... că zmeurișul e vînzolit de o vietate puternică.* HOGAȘ, DR. I, 264, cf. RESMERIȚĂ, D. *Vîntoasa vînzolea sălciile pletoase.* C. PETRESCU, A. R. 6. *Vîntul aducea vrafuri de zăpadă și le vînzolea de-a lungul uliței.* STANCU, R. A. III, 88, cf. DL. *Primele proiectile au căzut în grămadă, vînzolind îngrămădirea aceea de oameni și de soldați.* V. ROM. octombrie 1964, 58, cf. A VI 26, NALR – B III h 528. ◊ Fig. *Se lăsase în voia gîndurilor; ele îi vînzoleau fără cruțare mintea.* CONTEMPORANUL, VI$_2$, 197. *Franțușca cea cu ochelari îți vînzolește sufletul.* HOGAȘ, DR. II, 59. ♦ (Regional) A epuiza, a obosi (foarte mult) pe cineva (în luptă). Com. din ZAGRA – NĂSĂUD.

– Prez. ind.: *vînzolesc.* – Și: (regional) **vînjolí** vb. IV.

– Din magh. **vonszolni** „a trage, a tîrî după sine".

VÎNZOLÍRE s. f. Faptul de a se vînzoli; agitație, vînzoleală. Cf. LB, DDRF, ALEXI, W. *Gloata fremătă, parcă ea ar fi mîncat-o cu sufletul și vînzolirea ei.* VOICULESCU, P. II, 302, cf. DL, DM, M. D. ENC., IZV. XXI, 144, com. DRĂGANU. ♦ Mișcare în vîrtejuri; învolburare. *Tema oceanului, a marilor furtuni, a vînzolirii apelor mînate în rafale... va alcătui deopotrivă cadrul general al romanelor marine.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 7, 20/4.

– Pl.: *vînzoliri.*

– V. **vînzoli.**

VÎNZOLÍT[1] s. n. (Rar) Vînzoleală. Cf. LB. *Ochi, guriță, pept și sin!... Pomeniți necontenit Cît zbucium și*

vînzolit Aţi avut cu luptă mare! CONACHI, P. 208, cf. DL, DM, M. D. ENC[2]. 1 032, DEX.
– V. **vînzoli.**

VÎNZOLÍT[2], -Ă adj. **1.** (Despre oameni sau despre grupuri de oameni) Care se agită, care se zbuciumă, care este în continuă mişcare. Cf. BARCIANU. *Cîrdurile vînzolite de copii gureşi şi alămurile fanfarei de roşiori dădeau fremătare surdă şi veselă, plină de aer sărbătoresc.* POPA, V. 209. ♦ (Despre fenomene atmosferice, ape etc.) Care se mişcă violent (în vîrtejuri). *O cunoşti cînd supărată, vînzolită, împingîndu-şi apa peste malurile desenate cu plopi, arini şi sălcii, cînd domoală.* CONTEMP. 1955, nr. 464, 2/1. *Furtună vînzolită.* UDRESCU, GL.

2. (Regional; despre oameni) Care este istovit de puteri datorită unei munci grele (şi îndelungate); sleit, epuizat (Săpata de Sus–Piteşti). UDRESCU, GL. *Vînzolit de arie, cum a venit, a căzut lat; nici mîncare n-a primit.* id. ib.
– Pl.: *vînzoliţi, -te.*
– V. **vînzoli.**

VÎP interj. (Regional) Cuvînt care imită zgomotul produs de căderea unui copac tăiat. Com. LIUBA.
– Onomatopee.

VÎR s. n. v. **vîrf.**

VÎRCÁN s. n. **1.** (Prin Olt. şi prin Munt.) Loc adînc în albia unei ape curgătoare, unde se formează un vîrtej. Cf. CIAUŞANU, GL., L. ROM. 1978, 284, 285, ib. 1986, 46.

2. (Prin Munt.) Vîrtej de apă. Cf. ALR I 427/896, 940.

3. (Prin Olt. şi prin Munt.) Viroagă **(1).** Cf. MAT. FOLK. I, 515, GL. OLT., L. ROM. 1978, 284.
– Pl.: *vîrcane.* – Şi: **vîlcán** s. n. MAT. FOLK. I, 515, ALR I 427/940.
– Cf. v î r c o l.

VÎRCÁT, -Ă adj. (Prin Mold.; despre obiecte de îmbrăcăminte) Dungat, vărgat. *Mandache s-a văzut cu fiare la mîni şi cu straie vîrcate.* POPA, V. 246, cf. DL, DM.
– Pl.: *vîrcaţi, -te.*
– **Vîrcă** + suf. *-at.*

VÎRCĂ s. f. (Mai ales la pl.) **1.** Dungă apărută pe piele în urma unei lovituri (puternice), a unei muşcături, înţepături etc., avînd aspectul unei echimoze sau al unei umflături. V. v a r g ă **(B).** *Acolo... sînt ţînţarii mare ca viespile de-l împungea... de-au scos vîrci preste tot trupul.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 19[r]/32, cf. ANON. CAR., LB. *Mîna aşa de iute că făcuse spinarea boilor numai vîrci.* CONTEMPORANUL, VII[2], 9, cf. TDRG, RESMERIŢĂ, D., DR. IV, 686. *Sub potcoavele cailor cad femei şi copii. Nagaicele brăzdează cu vîrci adînci feţele muncitorilor.* V. ROM. ianuarie 1954, 194. *A purces la drum, fără să mai simtă... vîrca roşie şi lungă care-i sîngera în spate.* POPA, V. 268. *L-a bătut pînă ce i-au rămas vîrci pe spinare.* SCRIBAN, D. *Gîrbaciul... lasă răni adînci, vîrci şi brazde.* C. PETRESCU, A. R. 194. *Trupul i s-a înnegrit de vîlcile groase şi însîngerate.* BENIUC, M. C. I, 365. *Abia atunci şi-a văzut mîinile crăpate, aspre, cu unghii înnegrite, pline de vîlci şi umflături.* CAMILAR, C. P. 100, cf. id. N. II, 329. *Din fugă, sfichiul harapnicului... însemna în carnea roză a dosului o vîrcă sîngerie.* GALAN, Z. R. 7, cf. DL, DM, ALIL XXIX, 317. *Dă-mi o mînă de sare. Să-mi ung vîrca pe spinare.* SEVASTOS, P. 318, cf. com. din STRAJA – RĂDĂUŢI. *L-o bătut pînă ce l-o făcut tot vîrci.* ALR SN IV h 976/346, cf. GLOSAR REG., UDRESCU, GL. ◊ E x p r. (Regional; adverbial) **A se ţine vîrcă** (după cineva) = a urmări, a însoţi (pe cineva) pretutindeni. Cf. CIAUŞANU, GL.

2. P. e x t. Trăsătură alungită pe o suprafaţă, vizibilă datorită diferenţei de culoare (v. d u n g ă) sau existenţei unor adîncituri şi proeminenţe (v. s t r i u). Cf. LB, ISER, CIHAC, II, 457. *O stîncă negricioasă, urîtă, pe care o pătează uneori vîrci galbene ca nişte stîlpi.* IORGA, P. A. I, 199. *Din tîrg se cumpără... felurite luturi, lutişoare sau prafuri, cu cari se dau sau se trag brîiele şi se fac puchiţeii... şi vîrcele (vrîstele), – liniuţi subţiri pe pereţi, pe dinăuntru şi pe dinafara caselor.* PAMFILE – LUPESCU, CROM. 229, cf. CADE. *Fructele sînt ca nişte cireşe,... avînd multe gropiţi şi vîrci.* SIMIONESCU, FL. 54. *Şi-a pus tacticos mănuşile dumisale galbene cu vîrci negre.* POPA, V. 231. *Cinci ulcele de pămînt, cu pîntece sferic, fund mic... şi îmbrăcate cu vîrci pe pîntece.* ARH. OLT. XIX, 57, cf. DL, DM, LEXIC REG. II, 114, UDRESCU, GL. ♦ Încreţitură, cută a pielii (la om sau la animale). *Fruntea...* [leului]... *e lată şi cu vîrci în curmeziş.* ap. TDRG, cf. ALRM II/I h 10/537. ♦ (Prin Mold. şi prin Transilv.) Cută (la haină). Cf. ALR SN IV h 1 158.
– Pl.: *vîrci.* – Şi: (regional) **vîlcă, vîrgă** (UDRESCU, GL.) s. f.
– Din scr. **vrka.**

VÎRCĂLUÍ vb. IV T r a n z. şi i n t r a n z. (Prin sudul Transilv.) A segmenta aluatul dospit dîndu-i formă (de pîine) înainte de a-l băga în cuptor; (învechit şi regional) a soage **(1).** Cf. LB, ISER, LM, DR. VII, 86, 89, 90, 92. *Cum a-i rupe aluatul de pîine, înainte de a-l vîrcolui şi a-l băga cu lopata în cuptor.* MOROIANU, S. 14. *Unele frămîntau, altele cărau lemne, unele vîrcoluiau, altele scoteau pîinea şi colacii din cuptor.* id. ib. 105, cf. ALR I, 775/96, 103, 1 847/96, 103, 200, ALR SN IV h 1 056.
– Prez. ind.: *vîrcăluiesc* şi *vîrcălui.* – Şi: (regional) **vîrcoluí, vîrculuí** (ALR SN IV h 1 056) vb. IV.
– Din germ. **wirken.**

VÎRCÍ vb. IV R e f l. (Regional) A se ascunde ghemuindu-se între diferite obiecte sau între oameni; a se vîrî (Livezile – Turnu-Severin). LEXIC REG. 58.
– Prez. ind.: *vîrcesc.*
– Cf. z g î r c i.

VÎRCIÓG adv. (Mold.) **1.** Cu încăpăţînare, cu insistenţă, în mod stăruitor. *Ce să facă dracul? Caută fel şi chip, vîrciog, să intre în inima lor şi să-i hotărască a se sfădi.* PAMFILE, D. 37, cf. com. din STRAJA – RĂDĂUŢI.

2. (Mai ales în legătură cu verbul „a umbla") Repede, sprinten. V. v a l - v î r t e j. Cf. DRĂGANU, ROM. 253, DR. I, 217.
– Etimologia necunoscută.

VÎRCIOLÓG s. n. (Transilv.) Vîrtej de apă. Cf. PASCU, S. 218, DR. I, 217, DRĂGANU, ROM. 253, BL IV, 99, VICIU, GL., ALR I 427/103.

– Pl.: *vîrcioloage*. – Şi: **volcioróg** s. n. ALR I 427/103.

– Cf. scr. v r t l o g .

VÎRCÓL s. n. (Regional) **1.** Mişcare circulară, mers (de jur) împrejur; învîrtire, răsucire. Cf. I. GOLESCU, C., PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 457, GHEŢIE, R. M. 492, BARCIANU, ALEXI, W. *Să fac şi eu un ocol-vîrcol cu calul ăsta.* CIAUŞANU, GL., cf. id. V. ◊ E X P R . **A face vîrcoale = a)** a învălmăşi, a învălui. *Cînd e Fănică, ăl mai mare, Face potera vîrcoale.* IZV. XVI, 186. *Buzescu-ăl mai mic Face hordia colnic... Şi Buzescu ăl mai mare Face hordia vîrcoale Fără băţ, în mînă n-are.* BALADE, III, 79; **b)** a căuta subterfugii, a se eschiva. Cf. CIHAC, II, 437, BARCIANU. (Adverbial) **A umbla vîrgol** (după ceva sau după cineva) = a umbla insistent (după ceva sau după cineva). *Băieţii ştia îmblă vîrgol după tutun.* Com. din VICOVU DE SUS – RĂDĂUŢI.

2. (Olt.) Vîrtej de apă, bulboană. Cf. SCRIBAN, D., ARH. OLT. VII, 158, ALR I 427/815, 846, 874, 878, L. ROM. 1986, 46.

3. Vînt puternic cu vîrtejuri (Osica de Jos – Caracal). Cf. ALR I 1 979/878.

4. (Olt.; la pl.) Încreţituri dese al scoarţei pămîntului. Cf. PLOPŞOR, V. O.

– Pl.: *vîrcoale*. – Şi: **vîrgól** s. n.

– Postverbal de la **vîrcoli**. Cf. scr. v r t l o g .

VÎRCOLÁC s. m. **1.** (În credinţele populare) Fiinţă fabuloasă despre care se crede că mănîncă luna şi soarele (provocînd fazele lunii şi eclipsele); întruchipare într-o astfel de fiinţă a unui om (care a murit nebotezat) sau a unui animal. V. m o r o i **(1)**, p r i c o l i c i **(I 1)**, s t r i g o i [2] **(1)**. *Împărăţiea lu Zinon vărcolacul.* MOXA, 369/18. *Pentru omul ce va fi mort şi vor zice oamenii că iaste vîrcolac* (a. 1645). GCR I, 117/9. *Mortul de să va afla strigoi, îi zic vîrcolac* (a. 1652). TDRG, cf. ANON. CAR., BUDAI-DELEANU, LEX. *Nu e aşa, precum socotesc unii oameni, cînd se întîmplă eclipsul soarelui, zicînd că ar mînca vîrcolacii soarele.* POPOVICI, C. 320/27, cf. LB, I. GOLESCU, C. *Să vor desfiinţa ticăloasele prejudecăţi de stafii, de vricolaţi, de visuri şi orice altă asemenea nălucire.* MARCOVICI, D. 398/7, cf. VALIAN, V. *Mă mirăi că şi matrozii italieni cred... în vîrcolaci.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 152. *Aoleo, ne-nghite de vii vîrcolacul.* PANN, Ş. II, 50/12, cf. POLIZU. *Adormii... fără a mă gîndi nici la strigoi, nici la vîrcolaci, nici la vodă, nici la dracul.* SION, P. 228, cf. PETRI, V. *Vîrcolaciul se lăţeşte, Sus, pe lună, ca un nor.* ALECSANDRI, P. I, 9. *Toate stihiile năpădesc pe mine... strigoii, moroii, tricolicii, vîrcolicii.* id. T. 616, cf. CIHAC, II, 448, LM. *Vîrcolacii serii Ce chiar din lună pişcă... Ţipînd, acum zbura.* BOLINTINEANU, O. 72. *Luna,... fără nici cea mai mică urmă de dinte a vîrcolaciului, se ridică strălucitoare.* CARAGIALE, O. III, 256. *Cînd strigoii ies din groapă şi încalecă pe draci Şi cînd luna e mîncată de flămînzii vîrcolaci.* CONV. LIT. XXII, 223, cf. ŞĂINEANU, I. 247. *Dacă i se face lui Dumnezeu milă de dînşii, atunci îi scoate din iad, îi preface în vîrcolaci şi astfel apoi umblă ei prin aer pînă ce ajung la lună de o mănîncă.* MARIAN, NA. 77. *I se găsesc pînă şi ei* [lunii] *oarecare neajunsuri: ba că are pete, ba că prea e schimbătoare, ba că o latră cînii, ba că uneori o mănîncă vîrcolacii.* CONV. LIT. XXIII, 4, cf. DDRF, PHILIPPIDE, P. 160, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *În multe părţi, ţăranii au obiceiul să facă un zgomot infernal, ca, auzind vîrcolacii, să se înspăimînte şi, de frică, să lase luna şi să fugă.* OTESCU, CR. 492. *Această dispoziţie a sprîncenelor îi trădează... pe cei ce se prefac în vîrcolaci.* CANDREA, F. 41. *El vorbeşte de vîrcolaci şi de stafii.* IORGA, P. A. II, 154, cf. TDRG. *În lună se vede Cain şi Abel şi, cînd vin vîrcolacii, cari sînt cînii lui Dumnezeu, vor să mănînce o parte din lună şi anume, locul pe care stă Cain.* RĂDULESCU-CODIN, L. 107. *La 1801, Iosif, episcopul Argeşului, intervine la domnitor ca să poruncească ispravnicilor să nu mai îngăduie locuitorilor din Stroieşti ca să mai dezgroape pe cei bănuiţi a fi vîrcolaci.* PAMFILE, DUŞM. 202, cf. id. CER. 98, PASCU, S. 195, DHLR I, 260, 277, 278, RESMERIŢĂ, D. *Rîdea de cei ce cred în „iele", în „stafii", în „vîrcolaci"... sau în alte nimicuri născocite de cine ştie ce minţi slabe.* BASSARABESCU, S. N. 120, cf. CADE. *Într-o zi, vîrcolacii au mîncat... o jumătate din soare.* C. PETRESCU, R. DR. 115. *Moş Petrache s-a mulţumit... să se uite... la lună, dar mai ales la petele lăsate de dinţii vîrcolacilor, cari, de cînd lumea şi pămîntul, o tot rod.* POPA, V. 181. *Pe la nămezi,... De vîrgolaci fu soarele-nhăitat Şi s-a făcut întunecime mare.* LESNEA, I. 50. *Era... cu faţa rotundă, slinoasă şi pătată, ca o lună mîncată de vîrcolaci.* VOICULESCU, P. II, 76, cf. PUŞCARIU, L. R. I, 207, ROSETTI, I. SL. 43, SCRIBAN, D., CĂLINESCU, B. 95, STANCU, D. 331. *Bunicii şi chiar părinţii noştri mai cred în vîrcolaci.* CAMILAR, N. II, 207, cf. DL, DM. *Pe la miezul nopţii se arătară vîrcolacii cătînd capul lui Iuda şi locul lui Cain.* BARBU, PRINC. 13, cf. IST. LIT. ROM. I, 95, MIHĂILĂ, I. 149, DER, M. D. ENC., DEX, H II 4, 14, 65, 90, 149, 286, 312, 320, III 5, 21, 39, 75, IV 76, V 5, IX 8, XI 41, 61, 133, 167, 235, XIV 109. *Dacă n-ar cerne oamenii făina duminica, n-ar mai fi vîrcolaci.* ŞEZ. I, 186, cf. V, 171. *Cică rumânu cîn doarme, iese sufletu dîn iel şî să duce acolo, la lună, cîn o mănîncă pă lună şî să face zvîrcolac.* GRAIUL, I, 165. *Cînd pe lună o mînîncă vîrcolacii, va fi război ori răzmiriţă.* GOROVEI, CR. 169. *Cînd torci marţi seara, mînîncă vîrcolacii luna.* id. ib. 186. *Pă aţa haia să duc vîrcolaşi şi mîncă soarele.* DENSUSIANU, Ţ. H. 101, cf. NOVACOVICIU, C. B. I, 23, IZV. XII, 51, ARH. FOLK. VI, 279, ALR II 2456/29, 228, 310, 386, 520, 551, 605, 705, 723, 728, 762, 784, 987. *Soarele să ne trăiască, iar luna s-o mănînce vîrcolacii*, se spune despre cei care nu sînt interesaţi decît de ceea ce le aduce un folos personal. Cf. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 75, PANN, P. V. I, 129/6, GHICA, S. 509, PĂSCULESCU, L. P. 111. ◊ (În construcţii comparative) *De-i diochiată Maria De om curat, Necurat, Cu ochi de vîrgolac, Plesneaască-i boaşele.* MARIAN, NA, 355. *De l-o deochiet Femeie curată, necurată, Cu ochi de vîrcolac, Crepe-i ţîţele.* BÎRLEA, L. P. M. II, 339. *Ieşi, zgaibă turbată, cu gura de lup turbat, cu ocii de vîrcolac.* IZV. XI, 170. ◊ F i g . *Parcă tot trupul i-ar fi o cutie goală de lemn uscat şi în*

ea un singur vîrcolac urîcios, neastîmpărat: inima. BASSARABESCU, S. N. 13. ♦ (Prin sud-vestul Transilv.) Broderie realizată la mașina de cusut. Cf. CV 1952, nr. 5, 40. *Măria noastră are iie cu vîrcolaci.* ib.

2. Imitație de peștișor, făcută din metal sclipitor, întrebuințată drept nadă la pescuitul cu undița; năluca **(3).** *Vîrcolacul sau năluca... e un fel de șoaldă sau momeală artificială care reușește destul de bine în curentul repede la peștii de pradă.* ATILA, P. 68, cf. CADE, DL, DM, DEX.

3. (Regional) Vînt puternic cu vîrtejuri; volbură (Osica de Jos–Caracal). Cf. ALR I 1 979/878.

– Pl.: *vîrcolaci.* – Și: (regional) **vîrcoláci, vîrgolác, vorcolác** (ALR II 2 456), (învechit, rar) **vircolác** (IST. LIT. ROM. II, 534), **vîrcolíci, vricoláț** s. m.

– Din sl. **влъкодлакъ**; cf. bg. **върколак**. – **Vîrcolici**, prin apropiere de *pricolici, tricolici.*

VÎRCOLÁCI s. m. v. **vîrcolac.**

VÎRCOLĂCÍE s. f. (Învechit, rar) Răutate **(I 2),** cruzime. *Nu era de tot rău Anastasie, ce era și bun, că de nu vrea fi întunecat cu acea vîrcolăcie de făcea rău pravoslavnicilor.* MOXA, 370/9, cf. TDRG.

– **Vîrcolac** + suf. *-ie.*

VÎRCOLÍ[1] vb. IV. **1.** Refl. (Învechit și regional; despre ființe) A se zvîrcoli **(1).** *Mi-l aduceți legat, iară de s-a vîrgoli, tăiați-l de-i aduceț capul.* DOSOFTEI, V. S. mai 115[v]/12, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., I. GOLESCU, C. *Dacă nu i se va da ajutoriu, apoi vita începe a rage, crîșnește din dinți, se vîrcolește.* LITINSCHI, M. 144/1. *Cum se vîrcolea în brațele mele!... Era în cele de pe urmă minute.* NEGRUZZI, S. I, 62. *Se vîrcolește în patul său.* id. ib. 270, cf. PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 457. *Dragoș cu vîrtute... Îi împlîntează paloșul în baftă-i; Pe fier urieșul cu colții săi scrîșcă, Hrăpește, suspină și se vîrcolește.* C. STAMATI, P. 225, cf. TDRG, DR. VI, 303, VII, 518, CADE, RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D., ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 166. *Potirașii gios cădea, În sînge se vîrcolea.* ALECSANDRI, P. P. 89. *Cum gustă, începu a se vîrcoli ca de moarte, cerînd apă că-l arde.* IZV. XIII, 225. ♦ (Cu sens atenuat) A se întoarce, a se răsuci (în mod repetat); a se agita. *Pruncul... să vîrgulește în iasle.* ANTIM, O. 199. *Necontenit mă vîrcoleam în trăsură și mă grămădeam lîngă mama.* GANE, ap. CADE. *Țiganul se vîrcolește, se sucește și se uită mereu în sus, spre comarnic.* FURTUNĂ, C. 122. ♦ (Învechit, rar; cu determinări locale) A se salva (zbătîndu-se). *Cu multă trudă Abia să vîrgoli din băltoacă.* BUDAI-DELEANU, Ț. 179. ♦ Tranz. (Învechit, rar) A scutura, a zdruncina, a zgîlți. *Cheile ce au pierdut cu mănușa cîndu-l vîrgolea calul.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 118[v]/24.

– Prez. ind.: *vîrcolesc.* – Și: **vîrgolí**, (învechit, rar) **vîrgulí** vb. IV.

– Cf. bg. **въркалям**.

VÎRCOLÍ[2] Tranz. (Regional; complementul indică aluatul de pîine dospit) A pregăti pentru copt, rupînd bucăți și dîndu-le forma dorită (Mărtinuș – Tîrgu-Secuiesc). Cf. DR. VII, 89, ALR I 775/200.

– Prez. ind. *vîrcolesc.*

– Cf. **vîrcălui**.

VÎRCOLÍCI s. m. pl. v. **vîrcolac.**

VÎRCOLÍRE[1] s. f. (Regional) Faptul de a (se) **vîrcoli**; agitație, forfotă. Cf. PONTBRIANT, D. *Adîncit în asemenea grijulii chibzuieli, coborîse ochii în pămînt de la zarva și vîrcolirea dimprejur.* C. PETRESCU, A. R. 10.

– Pl.: *vircoliri.*

– V. **vîrcoli.**

VÎRCOLÍRE[2] s. f. v. **zvîrcolire.**

VÎRCOLUÍ vb. IV v. **vîrcălui.**

VÎRCULUÍ vb. IV v. **vîrcălui.**

VÎRDÁC[1] s. n. (Ban.) Adîncitură sau coastă prăpăstioasă formată în urma eroziunii sau alunecării unor straturi de pămînt. V. **ponor (1).** Cf. com. din BANAT, L. COSTIN, GR. BĂN. 214, NOVACOVICIU, C. B. I, 22, II, 8, COMAN, GL.

– Pl.: *vîrdacuri* și *vîrdace.* – Și: **vîrtác** s. n. com. din BANAT, L. COSTIN, GR. BĂN. 214.

– Din scr. **vrtak.**

VÎRDÁC[2] s. m. Persoană care își irosește timpul, care nu muncește și umblă fără nici un rost. Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 214, II, 206, NOVACOVICIU, C. B. I, 23.

– Pl.: *vîrdaci.*

– Din scr. **vrdati** „a fi obosit".

VÎRDÁICA s. f. art. (Prin Ban.; în expr.) **A umbla** (sau **a duce**) **(pe cineva) cu vîrdaica** = a promite mereu (ceva cuiva) fără a se ține de cuvînt; a duce cu vorba. Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 206, NOVACOVICIU, C. B. II, 8, COMAN, GL.

– **Vîrdaie** + suf. *-că.*

VÎRDÁIE s. f. (Prin Ban.; în expr.) **A umbla cu vîrdaie** = a minți, a înșela. Cf. COMAN, GL.

– Din scr. **vrdanje** „șovăială, eschivare".

VÎRDÁRE s. f. **1.** (Regional, mai ales în Olt. și în Ban.) Numele mai multor păsări din ordinul agățătoarelor: **a)** (și în sintagma *vîrdare verde,* BĂCESCU, PĂS. 174) ciocănitoare verde (*Picus viridis*). Cf. CIHAC, I, 311, MARIAN, O. I, 78, ENC. ROM. III, 1 206, BARCIANU, 732, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D. 895, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., BĂCESCU, PĂS. 172, 173, 174, LINȚIA, P. II, 38, DL IV, 668, DM 932, CIORANESCU, D. ET. 890, DEX 1 020, DSR, CIAUȘANU, V.; **b)** (și în sintagma *vîrdarie de zăvoi,* BĂCESCU, PĂS. 174) ciocănitoare sură (*Picus canus*). Cf. LINȚIA, P. II, 42. Cf. I. GOLESCU, C., DDRF IV, 219. *„Ciorba de vîrdarie"... este vestită.* BĂCESCU, PĂS. 381, cf. H IX 122, L. COSTIN, GR. BĂN. II, 206, IZV. XII, 230, CV 1950, nr. 4, 37, ALR I 1 208/5, 9, 12, 18, 808, 810, 815, 820, 825, 837, 840, 842, 850, 874, ALR SN III h 705, ALRM

SN II h 518, A III 3, LEXIC REG. 88, NALR – B III h 455. *Verdarea cearcă copaciul şi mai slab unde găseşte, acolo ciocăneşte.* PANN, P. V. II, 125/6, cf. MARIAN, O. I, 79, ZANNE, P. I, 689. ◊ *Vîrdare neagră* = ciocănitoare neagră (*Dryocopus martius*). Cf. BĂCESCU, PĂS. 115, 174, ALR I 1 028/5. *Vîrdare pestriţă* = ciocănitoare pestriţă (*Dryobates major*). Cf. BĂCESCU, PĂS. 174. *Vîrdare mică* = ciocănitoare mică (*Dryobates minor*). Cf. id. ib. 53, 174.

2. (Regional; în forma *vîrdarie*) Sticlete (**I 1**) (*Carduelis carduelis*) (Cornereva – Băile Herculane). ALR I 1 045/18.

– Pl.: vîrdări. – Şi: **vîrdárie** (pl. *vîrdarii* BĂCESCU, PĂS. 54, 174, CIAUŞANU, V., ALR I 1 028/815, 850, 874 şi *vîrdării* I. GOLESCU, C., ALR I 1 028/842, ALR SN III H 705, NALR – B h 455), **vîrváre** (NALR – B III h 455/3), **virdáre** (BĂCESCU, PĂS. 173, LINŢIA, P. II, 38, 42, DL, DM, DEX), **vărdáre** (ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., BĂCESCU, PĂS. 172, CIORANESCU, D. ET. 890, ALR I 1 028/808), **vardárie** (LEXIC REG. 88), **verdáre, verdálie** (SUFL. OLT. I, 153, GR. S. VI, 137, SFC IV, 169, 174), **vurdárie** (NALR – B h 455/8) s. f.

– Cf. verde.

VÎRDÁRIE s. f. v. **vîrdare.**

VÎRDĂÍ vb. IV. Intranz. (Ban.) **1.** (Despre vite) A se legăna, a se balansa în mers. Com. din ORAVIŢA.

2. A se eschiva de la un răspuns; a duce cu vorba; a minţi (**I**). Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 206, NOVACOVICIU, C. B. II, 8.

– Prez. ind. pers. 3: *vîrdăie.*

– Din scr. **vrdati.**

VÎRDĂRÍŢĂ s. f. (Regional) Ciocănitoare verde (*Picus viridis*). Cf. BĂCESCU, PĂS. 174, LINŢIA, P. II, 38. ◊ *Vîrdăriţă sură* = ciocănitoare sură (*Picus canus*). Cf. BĂCESCU, PĂS. 94, 174, LINŢIA, P. II, 42.

– Pl.: *vîrdăriţe.*

– **Vîrdare** + suf. *-iţă.*

VÎRDĂRÓI s. m. (Olt.) Bărbătuşul vîrdării (**1**). Cf. SFC IV, 169, 174, GR. S. VI, 137, ALR SN III h 705/812.

– Pl.: *vîrdăroi.* – Şi: **vîrdói** (ALR SN III h 705/848), **verdelói** (SFC IV, 169, 174, GR. S. VI, 137) s. m.

– **Vîrdare** + suf. *-oi.*

VÎRDI interj. (Regional; de obicei repetat) Strigăt cu care se asmut cîinii (Talpa Ogrăzile – Roşiori de Vede). Cf. COMAN, GL.

– Accentul necunoscut.

– Onomatopee.

VÎRDINĂ s. f. **1.** Element de construcţie din lemn (lung şi gros) folosit la realizarea scheletului unor construcţii (temporare ori rudimentare). V. bîrnă, grindă. Cf. DDRF, TDRG. *Porumbul se păstrează în pătule cari se alcătuiesc din două părţi. Partea de jos este făcută din bîrne numite vîrghii sau vîrghine.* PAMFILE, A. R. 222, cf. PASCU, S. 247, SCRIBAN, D. *Lateral, stîna era închisă pînă sus de doi pereţi rezemaţi pe două furci de fiecare latură a ei şi pe care se sprijineau cele două vîrdini ce susţineau acoperişul stînei.* VUIA, PĂST. 75, cf. SCL 1966, 461, ib. 1969, 391, 394, RĂDULESCU-CODIN, VICIU, GL., TOMESCU, GL., CV 1950, nr. 4, 38, CHEST. II 78/68, 81, 117/68, V 128/72, 99, 173/15, ALR II/I MN 114, 3 765/723, 728, ALRM II/I h 277/723, 728, 762, UDRESCU, GL. ♦ (Prin nord-vestul Transilv.) Leaţ transversal la gard. Com. din POIANA – VAŞCĂU, cf. CL 1961, 460. ♦ (Prin Maram.) Prăjină de care se atîrnă caşul la stînă; leasă pe care se pune caşul la scurs. Cf. CHEST. V 61/92, 89/99, 128/92. ♦ (Regional) Fiecare dintre cei doi drugi paraleli în care se fixează fusceii la scară; carîmb (Todoreni – Beiuş). Cf. A I 22. ♦ (Prin nord-vestul Transilv.) Chingă, stinghie la unele obiecte de mobilier. *Cu feciorii satului Pe vîrdina patului.* IZV. XIV, 109, cf. TEAHA, C. N. 281. ♦ (Regional) Penis (Rozavlea – Vişeu de Sus). Cf. T. PAPAHAGI, M. 236.

2. (Maram.) Cumpănă la fîntînă. *Mare năcaz te mînînce; Cînd îi merge la fîntînă, Să-ţi anin zgarda-n vîrdină.* BUD, F. P. 6. *Mîndră, mîndrulica mea, Şăzînd sara pe fîntînă, Rumpe-ţi-ai zgarda-n vîrdină.* BÎRLEA, C. P. II, 18, cf. T. PAPAHAGI, M. 236, ALR I 795/354, ALR – M II h 283. ♦ P. ext. Fîntînă cu cumpănă. Cf. LEXIC REG. 13. ♦ Prăjină care leagă ciutura de cumpăna fîntînii. Cf. T. PAPAHAGI, M. 236, ALR SN III h 849/353, ALRM SN h 673/353. ♦ (Regional) Găleată la fîntînă (Petrova – Vişeu de Sus). Cf. ALR I 794/348.

3. (Regional) Cobiliţă (Bîrsan – Sighetul Marmaţiei). Cf. ALR SN III h 853/353, ALRM SN II h 675/353.

4. (Prin sudul Transilv. şi prin nord-vestul Munt.) Loc unde se unesc bîrnele la colţurile casei; (popular) cheotoare. Cf. com. din SĂLIŞTE – SIBIU, CHEST. II 109/56, ALR I 650/782, LEXIC REG. II, 64. ♦ Spaţiu gol între bîrnele sau scîndurile unei construcţii. Cf. VICIU, S. GL., FRÎNCU – CANDREA, M. 107, com. din POIANA SIBIULUI – SEBEŞ, LEXIC REG. 88. ♦ (Regional) Scorbură (Răchita – Sebeş). Cf. A II 6, FD V, 57.

– Accentuat şi: *vîrghínă* (VICIU, S. GL, A II 6, LEXIC REG II, 64). – Pl.: *vîrghini* şi *vîrghine.* – Şi: **várghină** (FRÎNCU – CANDREA, M. 107), **vúrghină** (LEXIC REG. 88), **vírgină** (A II 6, CHEST. V, 173/5, A I 650/782), **vírgină** (com. din POIANA SIBIULUI – SEBEŞ), **bîrghină** (ALR II/I MN 114, 3 765/723, 728, ALRM II/I h 277/723, 728) s. f.

– Din slavonul **тръдина.**

VÎRDOÁICĂ s. f. v. **verdoaică.**

VÎRDÓI s. m. v. **vîrdăroi.**

VÎRF s. n. (Atestat prima dată la 1526, cf. DERS) **I.** (Predomină ideea de parte înaltă, de deasupra sau de nivel superior; de obicei cu determinări în genitiv sau introduse prin prep. „de") **1.** Zonă îngustată (şi ascuţită), situată în partea de mai de sus a unei forme de relief pozitive (munte, deal, măgură etc.), coamă, creastă, creştet, culme, pisc^2 (**1**), (rar) obîrşie (**2**), (regional) piscui (**1**), piscan, spic, tigvă (**II 4**), titilă, ţiclău (**1**); parte de sus a unui copac, a unei construcţii, a unui obiect (de dimensiuni mari) etc.; (regional) vînvare. *În vîrhul muntealui de Sinaie* (a. 1546). CUV. D. BĂTR. II, 100/13. *Şi va fi învîrtoşare în pămîntu, în vîrvul* (*vîrhul* C C^2 H, vîrvările D)

codrilor. PSALT. 142. *Finicul... creaşte înaltu şi stîlpări are în vîrh.* CORESI, EV. 107. *Cela ce se va jura altariului, nemică nu easte; e cine se jură darurelor ce-s în vîrhul lui deatoriu easte.* id. TETR. 53. *Să aibă trei podure: unul dedesupt, altul în mijloc, al treile în verhu.* PO 28/19. *Să dzidim o cetate şi turnul cui vîrvul să agiungă la ceriu.* ib. 40/25. *Nu se poate ascunde cetatea stînd în vîrhul muntelui.* MOXA, 386/23. *N-or putea să scape nice-n vîrv de munte.* DOSOFTEI, PS. 219/7. *Să adunară fiii lui Veniamin... şi au stătut pre vîrful unui deal.* BIBLIA (1688), 221[1]/50. *Şi va fi floarea ce au căzut a nădejdii măririi pre vîrful măgurii ceii nalte.* ib. 469[1]/22. *Începură a să arăta vîrvurile munţilor.* N. COSTIN, LET. 60. *Au tras cu arcul Ştefan Vodă dintr-un vîrvu de munte ce este lîngă mănăstire.* NECULCE, L. 8. *Au purces să să suie în vîrvul dealului Cernăuţului.* id. ib. 189. *Toate a munţilor înalte vîrvuri de iuţi chiote... să covîrşiia.* CANTEMIR, I. I. I, 35. *În vîrvul trulii peste acoperimînt, sămnul zodiii, de aur curat... pus era.* id. ib. 170. *O mănăstire mare... iaste în vîrful unii movile din Bucureşti.* ANON. CANTAC., CM. I, 164. *Turcul au zis, de vor pune semnul lui... în vîrful turnului, îl va lăsa.* R. POPESCU, CM I, 280, cf. ANON. CAR. *În vîrful muntelui Thavosului au avut să arate apostolilor prea luminata slava dumnezeirii sale.* ANTIM, O. 150. *Şi va fi tărie pre pămînt pînă în vîrvul măgurilor* (a. 1710). GCR I, 367/31. [Satele] *li-au hotărît împregiur, şi s-au încheiat într-o stîlpitură..., din movila lungă, în vîrvul movilii* (a. 1754). IORGA, S. D. VII, 278. *Lui Ion i-am dat parte lui în plaiul Răchitişului la deal precum curge părăul Donisanului pînă în vîrv* (a. 1772). ŞTEFANELLI, D. C. 106. *Maimuţele care era în vîrful nucilor, văzînd că arunc pietri, aduna toate nucşoarele din copaciu.* HALIMA (1783), 60[r]/18. *Un munte ce să cheamă Atlas... iaste îngust şi rătund pretutindirilea; şi atîta iaste de înalt, cît vîrvul lui nu să vedi.* ib. 248. *Soarele întorcînd iară Strălucisă cu raze neapuse Vîrvuri de munţi, de dealuri şi stînce.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 284. *Neptun, izbind pămîntul cu al său tridint, face a se cutremura vîrfurile Idei şi turnurile Ilionului.* HELIADE, O. II, 31, cf. I. GOLESCU, C. *Tremură de frică văzînd cîte puţintel fum pe vîrful Vezufului.* CĂPĂŢÎNEANU, M. R. 140/26. *Se tîraşte de iznoavă spre vîrful muntelui.* MARCOVICI, C. 14/3. *Un şuvoi de apă... cu repegiune să răvarsă din vîrvul unor prea înalţi munţi.* DRĂGHICI, R. 9/16. *Vîrfurile Carpaţilor se plecară înaintea lui.* F. AARON, I. I, 7/3. *Nu sînt alta fără vîrvuri de munţi înălţate mai presus de nivela mărilor.* SĂULESCU, HR. I, 22/16. *Stîncile ce făcea vîrfuri, pe poale sfărmate stau.* CONACHI, P. 212. *Părule cu vîrfu-n nouri, pe pămînt astăzi ce zaci?* id. ib. 204. *Munţi uriaşi ale căror vîrfuri mîngîie nuorii.* BĂLCESCU, M. V. 308. *Am vrea să stăm de pîndă pe vîrful unei stînce...?* RUSSO, S. 175. *S-a văzut o glaucă... zburînd la direapta navilor şi s-a pus pre vîrful catartului.* ARISTIA, PLUT. 306/3. *Zidise pe vîrful cel delicios de la Laricia... o casă de ţară.* TEULESCU, C. 20/24. *Munţii vîrful îşi clătesc.* ALEXANDRESCU, M. 14. *În munţii din districtul Gorji sînt două vîrfuri sau... doi colţi de piatră, care... le-au dat numirea de: Babele.* FILIMON, O. II, 28. *Poteca Mărăşeştilor... ajunge la vîrful munţilor şi apucă creasta lor.* I. IONESCU, M. 44. *El se simţi pătruns de o melancolie adîncă privind vîrfurile munţilor.* ALECSANDRI, O. P. 113. *M-am întîlnit cu Statu-Palmă-Barbă-Cot, cel care... doarme într-un vîrf de plop.* id. T. I, 389. *Pe-un vîrf de munte stă Mihai la masă.* BOLINTINEANU, P. I, 3. *Astăzi se află unele animale de aceeaşi specie totodată pe vîrfurile Alpilor şi la polul nordic.* CONTA, O. F. 316. *Românii, pînă în secolul al XV-lea..., stau răspîndiţi din fundul Daciei pînă în vîrfurile Pindului.* ODOBESCU, S. I, 223. *Piramidele-nvechite Urcă-n cer vîrful lor mare.* EMINESCU, O. I, 54. *Românii şedeau culcaţi pe foale în vîrful carălor.* id., G. P. 101. *Apoi, din vîrful acestui codru, mai aruncăm, nemernicii de noi, cîte-o căutătură jalnică spre munţii Neamţului.* CREANGĂ, O. 248. *Pe-un vîrf de stîncă se luptă în duel un georgian cu un rus.* CARAGIALE, O. I, 16. *D-abia atinse cu piciorul vîrful unui copaciu.* ISPIRESCU, L. 7. *Urcaţi în vîrfuri de cataarg Şi puneţi steagul de plecare.* MACEDONSKI, O. I, 59. *Plecăm la Rucăr pe frumoasa şosea care s-aşterne ca o prispă netedă pe vîrful Mateiaşului.* VLAHUŢĂ, R. P. 123. *Scăpătam iar într-o genune – oglindă în care vezi copacii cu vîrful în jos.* id. ib. 204. *Se pune ţarca pe vîrful casei şi face figură cu coada ei cea lungă.* MARIAN, O. II, 55, cf. ŞĂINEANU. *Veverita... E-n vîrf de fag.* COŞBUC, P. II, 19. *Mai departe atingem vîrful pleşuv al muntelui.* IORGA, P. A. I, 208. *Ninsori timpurii pe vîrfuri de piscuri... au venit să se aşeze.* ANGHEL, PR. 148. *Cînd mă deşteptai, vîrfurile înalte şi ascuţite ale brazilor dimprejur răsăreau din umbră.* HOGAŞ, M. N. 70. *Vor fi locuit prin peşteri pe vîrfurile neumblate ale munţilor.* PÂRVAN, G. 161. *Deasupra mea se înălţau, uriaşe, vîrfurile copacilor.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 56. *Priveşte ţintă steguleţul din vîrful colinei.* SOVEJA, O. 60. *Vîrfurile împădurite, negre şi nemişcate, vegheau odihna satului.* REBREANU, I. 45. *Luna cobora rece peste vîrfurile brazilor negri.* C. PETRESCU, S. 188, cf. CADE, GALACTION, O. 40. *Peste fagi cu vîrfuri sure A căzut amurgul rece.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 29. *Cocoţat în vîrful căruţei, pe cărămidă.* STĂNOIU, C. I. 57. *Dinspre pădure şi dinspre vîrfuri se simte o suflare rece.* ARH. OLT. XIII, 47. *Părintele Pantelimon... a stat cocoţat în vîrful clopotniţei.* SAHIA, S. A. 33. *S-a întors pînă în vîrful dealului, cu patru saci de grîu.* POPA, V. 57. *Mă primea în cadrul celui mai confortabil camping ce s-ar fi putut instala în vîrful muntelui.* VOICULESCU, P. II, 63. *Pe vîrful turnului filfîia lin... flamura ducală cu stema.* SADOVEANU, O. XI, 30. *Păşunile alpine... lipsesc cu desăvîrşire, exceptînd cîteva vîrfuri calcaroase sărace în vegetaţie furajeră.* APOLZAN, P. I. 35. *Un şoim, în vîrful unui paltin, vede că ajunse pînă la el... un melc.* ULIERU, C. 66. *Pe orizont se iviră nişte pete negre, nişte ocoale, nişte domuri sumbre cu ţepi în vîrf* CĂLINESCU, O. III, 97. *Din vîrf de munţi amurgul suflă Cu buze roşii.* BLAGA, POEZII, 48. *Pe vîrful stîncii... e aşezat oraşul.* RALEA, S. T. I, 339. *Casa lor e lipită de malul pe vîrful căruia trece calea ferată.* STANCU, D. 301. *O lumină străvezie se tăia în vîrfurile plopilor.* VINEA, L. I, 215, cf. LTR[2] XI, 330, M. D. ENC., DEX, H XI, 322. *Crescutu-mi-au doi meri nalţi La vîrfuri amestecaţi.* POP., ap. GCR II, 324. *Atunci paşa se suia În vîrful mecetului Din mijlocul Diiului.* TEODORESCU, P. P. 480. *Biserica tremura Şi crucea din vîrf cădea.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 241. *În mijlocul*

corturilor este un cort mare rotat Şi de vîrvuri rotundat. CORCEA, B. 9. *Fă-mi tu, Doamni-un legănaş Într-un vîrf de păltinaş.* CARDAŞ, C. P. 38. *A trecut peste nouă stînci înalte, ce ajung cu vîrfurile pînă la soare.* MERA, L. B. 27. *Sus la vîrşii munţilor Munţii-s negrii, de-nverzit, Ciungi uscaţi ori de-nfrunzit.* VICIU, GL. 88. *Mai la vîrfu nucului Cîntă tatăl cucului.* GRAIUL, I, 113. *Tu te sui în cela vîr de deal.* CANDREA, Ţ. O. 37. *Pleacă-ţi, codre, vîrfurile De-mi închide drumurile.* FRÎNCU – CANDREA, M. 96. *Sus la vîrşea munţilor, jos la rîpa şoimilor, Unde rîul se repede.* I. CR. III, 106. *Diavolul, urcîndu-se mereu după dînsele, s-a trezit în vîrful părului.* FURTUNĂ, V. 13. *Sus în vîrşî merilor Ardu-m doo luminele.* DENSUSIANU, Ţ. H. 124. *Colo-n vîrvu nucului Cîntă-şi puiu cucului.* BÎRLEA, L. P. M. I, 102. *Numa-n munte este-un brad Şi la vîrv îi rătezat.* PODARIU, FL. 20, cf. ALR I 387, 976/1, 12, 18, ALR II 2 466, 6 359/414, 6 400/414, ALR II/I MN 48, 2 258/2, ALR SN III h 808, ALRM SN III h 627, A III 5. *Astă-noapte m-am culcat Într-un vîrf de munte nalt Şi rău vis am mai visat.* BALADE, II, 348. *Dă-i, Doamne, badii, tihneală Şi pe vîrfu căsii, pară, Că pe mine m-o lăsat De băjocură în sat.* FOLC. TRANSILV. II, 433. *Ursu să suie într-o vîr de lemn.* O. BÎRLEA, A. P. I, 128. *Leagănă-te, vîrf de brad, Că şi eu m-am legănat După cine mi-o fost drag!* FOLC. MOLD. II, 216, cf. NALR – O II h 338, NALR – B II h 221, III h 426, 556, 683, 684, 842, IV MN 289, 697, MN 330, 1 648, NALR – MB II h 159. *A avea ferestre şi în vîrful casei*, se spune, ironic, la adresa unei persoane care acţionează fără judecată. Cf. SLAVICI, O. I, 59, ZANNE, P. III, 82. *Pietrei rotunde din vîrful dealului puţină urnire îi trebuie* = omul predispus la rele uşor cade în greşeală. Cf. CANTEMIR, I. I. II, 107, ZANNE, P. I, 250. ◊ (Prin extensiune) *Zise baba, din vîrful patului.* STĂNOIU, I. C. 67. *O găsise numai pe Safta, urcată în vîrful patului.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 125. *Ştiu că foarte mulţi din vîrful patului privesc lecţia de gimnastică.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 25, 23/2. ◊ Fig. *Cine adevărul de la rădăcină cearcă ştiinţa în vîrvul înălţimii află.* CANTEMIR, I. I. I, 109. *De mergi de la temelie în spre vîrf, te încruceşti de civilizaţia noastră.* IONESCU-RION, S. 102. *Biserica noastră apostolică romană e un drum eroic spre Domnul, un drum semănat cu binefăcătoare prăpăstii şi vîrfuri.* CĂLINESCU, S. 368. *Cel ce se încumeta să atace o temă din vîrful schemei teoretice avea valoarea artistică în buzunar.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 1, 8/2. ◊ (Învechit, rar) *Vîrful cerului* = înaltul cerului; zenit. *Că mare e spre ceriu (pre vîrhul ceriului* H) *zee şi prespe tot pămîntul meserere ta.* PSALT. 233. ◊ (Adverbial; ca determinant al unor adjective ca „plin", „încărcat" etc., cărora le dă valoare de superlativ absolut) *Căruţele sînt pline vîrf de saci mari şi mici.* IORGA, P. A. II, 389. *Moş Costache... mînca alune dintr-o farfurie plină, vîrf.* CĂLINESCU, E. O. I, 297. *Şi floarea care cade la orice adiere E plină vîrf cu miere.* id. L. L. 32. *Vedeau... trenuri şi vapoare, încărcate vîrf cu mărfuri scumpe.* CAMILAR, N. II, 179. ◊ Loc. adv. **Cu vîrf** = **a)** foarte mult; peste măsură; mai mult decît trebuie. *Face-veri dumneata acest lucru, noa<uo> părea-va foarte drag; carile dumneata veri împlea cu vîrvu* (a. 1593). DOC. Î. (XVI), 186. *Cu vîrv măsura le vor da cea rasă.* DOSOFTEI, PS. 219, cf. POLIZU, CIHAC, II, 448. *Casele, care erau proprietatea nevestii, ipotecate cu vîrf.* CARAGIALE, O. IV, 27, cf. BARCIANU. *Truda ne va fi cu vîrf răsplătită.* ATILA, P. 48, cf. ŞĂINEANU. *Era... un alai de cel puţin douăzeci de trăsuri încărcate cu vîrf.* M. I. CARAGIALE, C. 88, cf. CADE, SCRIBAN, D. *S-a tîrît pe burtă pînă la struguri şi s-a întors cu pălăria plină cu vîrf.* ARGHEZI, S. VII, 46. *Braşovencele încărcate cu vîrf.* CAMIL PETRESCU, O. III, 174. *Magazia-i plină cu vîrf.* TUDORAN, P. 205. *Toamna, carele încărcate cu vîrf ale grădinarilor de aici se împrăştie pe o rază de zeci de kilometri.* C. GIURESCU, P. O. 31, cf. M. D. ENC. *Am umplut vasu cu vîr.* ALR I 1 376/1, cf. ib. 1 376. *Caru l-am încărcat cu vîrv de lemne.* ALR II 3 011/762. *După ce îi dă cu dimirlia apoi mai cere ca a zecea să fie cu vîrf*, se spune despre un om lacom. Cf. ZANNE, P. V, 266; **b)** (învechit, rar) bombastic. *Acel împărat nu obicinueşte să scrie cu vîrf sau cu covîrşiri spre fală şi laudă, să preamărească, să înalţe.* GORJAN, H. II, 81/2. **Cu vîrf şi îndesat(e)** = din belşug, din abundenţă, cu prisosinţă. *Cîte nu făceau cu vîrf şi îndesate!* CREANGĂ, A. 40. *Previziunile băcanului meu s-au izbîndit cu vîrf şi-ndesat.* CARAGIALE, O. IV, 28. *Bătrînul stareţ... s-a înfruptat cu vîrf şi îndesat din toate cele lumeşti.* BACALBAŞA, S. A. I, 216, cf. DDRF, PAMFILE, J. I, 137. *Bunăvoinţa, dragostea ce i-o arătau profesoarele, bonele, era răsplătită din partea Olimpiei cu vîrf şi îndesat.* AGÂRBICEANU, L. T. 178. *Dacă C. Negruzzi e împotriva luptătorilor de la 1848, apoi aceştia îi plătesc cu vîrf şi îndesat.* IBRĂILEANU, SP. CR. 104, cf. CADE. *N-a izbutit să dobîndească nici o avansare, deşi ar fi meritat cu vîrf şi îndesat.* REBREANU, R. I, 26. *Boierul îşi luase cu vîrf şi îndesat brînza cuvenită pentru chiria muntelui.* VOICULESCU, P. II, 99, cf. SCRIBAN, D. *Nici o picătură din suferinţa poporului ăsta nu e pierdută pentru socoteală. Vor plăti odată şi odată cu vîrf şi îndesat.* CAMIL PETRESCU, O. I, 167. *Am plătit cu vîrf şi îndesat.* PREDA, C. I. P. II, 138. *Împrumutu se dă cu vîrv şi îndesat.* ŞEZ. I, 220, cf. TEODORESCU, P. P. 656, ALR I 1 376/746, 878, ZANNE, P. V, 334, 659. **Pînă în vîrf** = pînă sus; foarte tare. *Venea în goană o căruţă încărcată pînă-n vîrf cu haraci lungi.* CAZABAN, V. 130. *Încărcate pînă-n vîrf cu struguri, căruţele trase de cai voinici se îndreaptă spre cramă.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 798, cf. ALR I 1 376/290. *Plin pînă în vîrf.* ALR II 3 513/250. ◊ Loc. vb. (Învechit) **A pune vîrf** = a termina, a isprăvi. Cf. POLIZU, CIHAC, II, 448, BARCIANU. *Nainte de-a sosi în ţară voi pune vîrf durerilor pe mare.* MURNU, O. 88. ◊ Expr. **A pune** (sau **a face**) **vîrf** (sau **vîrful**) (la ceva) = a întrece orice măsură, orice limită; a depăşi orice aşteptare. *Tiranul... pentru a face vîrful nelegiuirilor... pofti pe toţi nobilii cii mai însămnaţi... şi îi ucise.* IST. M. 179/4. *Ţinteşte de a jigni folosul şi averea mai micilor săi fraţi, şi nemărginindu-se în aceste, apoi pune vîrful la nerecunoştinţă fiască atingîndu-se chiar de zestrea maică-sa* (a. 1847). IORGA, S. D. XVI, 43. *Prin multe trecuse el de cînd era om bogat; asta însă punea vîrf la toate.* SLAVICI, O. I, 339. *Cînd se duseră la sălaşul lui Tarta-Cot, bunurile de pe lume găsiră ei acolo. Dar la toate aceste bunuri fata lui le punea vîrf.* CONV. LIT. XIX, 396. *Cîte păcate îs oprite în ale zece porunci, ei toate le fac, ba le pun şi vîrf.*

MARIAN, INS. 133, cf. TDRG, PAMFILE, J. I, 136. *Sărbătorile acestea vor pune vîrf la toate celea de pîn-acum!* AGÂRBICEANU, A. 97, cf. CADE. *Asta pune vîrf la toate! Numai la asta nu mă aşteptam!* KIRIŢESCU, G. 110. *Cele ce s-au petrecut în noaptea asta pun vîrf la toate.* VINEA, L. II, 23. *Năvala în sate a vameşilor stăpînirii punea vîrf exasperării produse de frig şi de foametea ce chinuia oameni şi vite.* IST. LIT. ROM. I, 147, cf. M. D. ENC. *În sfîrşit, cîte-ai făcut boacăne de cînd m-ai luat şi pînă acuma, toate-au fost cum au fost; dar asta le-au făcut vîrf.* ŞEZ. IX, 53. (Cu inversarea termenilor expresiei) *Iară vîrf la toate suferinţii noastre, le-a pus răguşita nenorocire din vacu cînd ne vineau domnii grecotei de la curtea turcului.* JIPESCU, O. 25. (Cu lipsa verbului expresiei) *Şi, vîrf la toate, criza financiară, stupidă, care s-a abătut aşa din senin.* REBREANU, R. I, 47. **Din talpă** (sau **de la bază**) **pînă în** (sau **la**) **vîrf** = în întregime. *Moldova s-au schimbat în 16 ani din talpă pînă în vîrv, limbă, haine, obiceiuri pînă şi numele.* RUSSO, S. 12. *Neocamianul este urganian de la bază pînă la vîrf.* ARHIVA, I, 13. ♦ Capăt de sus, extremitate superioară a unui obiect (înalt) (aşezat în poziţie verticală sau oblică). *Cela ce se jură altariului, jură-se lor şi celor ce sînt în vrîhul lui.* CORESI, TETR. 53. *Iaca o scară stă pre pămînt căriia vîrvul agiunge la ceriu.* PO 95/2. *Vede noaptea în vis unde să suie diavolul în vîrvul catartului şi taie funile corabiei.* VARLAAM, C. 389. *Vădzu în vis ceriul deşchis şi pre sfinţia sa Dumnedzău rădzîmat pre vărvul scării.* DOSOFTEI, PS. 290/20. *Să sculă Iacov dimineaţa şi luo piatra... şi o pus stîlpu şi turnă untdelemn pre vîrful ei.* BIBLIA (1688), 20^2/40. *În vîrvul a fietecărui stîlp... patru zmei începea a să împletici.* CANTEMIR, I. I. I, 164. *În fruntea fiecăriea înainta un bărbat cu o dardă, purtînd un braţiu de fîn şi de lemne înfăşurat în vîrful ei sus.* ARISTIA, PLUT. 55/18. *Scoţînd jalba din sîn, o puse în vîrful unui proţap lung şi intră în curtea domnească.* FILIMON, O. I, 290. *Iată vine-un sol de pace c-o năframă-n vîrf de băţ.* EMINESCU, O. I, 146. *Bărbaţii în cap poartă... clăbăţ alb de piele de miel şi lai din piele negre. Ambe sînt nalte, vîrful aplecat spre frunte sau la o parte.* LIUBA – IANA, M. 21. *Capetele li-au fost puse în vîrful parilor.* IORGA, C. I, 28. *Pe stîlpul junilor se mai află şi o prăjină – steagul..., uneori şi cu cîte o cruciuliţă aplicată în vîrful prăjinii.* PĂCALĂ, M. R. 494. *Căciulile... se poartă răsfrînte cu vîrful înainte.* MOLIN, R. B. 417. *Capelele cu vîrfuri ascuţite le trecuseră peste urechi.* SAHIA, S. A. 76. *Întreaga alcătuire dîrdîie din rădăcinile-i afunde pînă-n vîrful bulumacilor.* VOICULESCU, P. I, 27. *Vîrfurile* [pilonilor]... *sînt legate între ele prin cabluri speciale.* ENC. TEHN. I, 349. *Înalţă în vîrful unei prăjini imaginea unui vrăjitor şi vînător renumit.* VIANU, E. 244. *Văzu... în vîrful furcii o ulcică spartă.* CAMIL PETRESCU, O. I, 22. *Numai o fărîmă de lună, aburită şi somnoroasă se legăna leneşă în vîrful unui catarg.* TUDORAN, P. 276. *Coifuri de fier aurit cu o ţepuşă la vîrf.* PANAITESCU, C. R. 252. *Ungureanu dracului Şede-n vîrful gardului.* MARIAN, H. 36. *În vîrvu căciulii Joacă cloşca cu puii.* id. ib. 102. *Suie-n vîrvu gardului, Bate-n lungu satului.* DENSUSIANU, Ţ. H. 199. *M-am suit într-on vîr di gard.* BL III, 175, cf. ALR SN V h 1 509, ALRM SN III h 1 231. *Apoi mi-o lega Cu plete din cap De vîrf de catarg.* BALADE, II, 130. *M-an sui pi vîrvu porţî şî l-am văzut.* O. BÎRLEA, A. P. I, 575. ♦ (Învechit) Limită de sus a unui teren, a unei proprietăţi etc. (în pantă). *O vie ce au fost parte mea, dintr-a Baciului în gios, cu locu cît ţine vie pîn în vîrvu şi pînă în vie Trătăului şi cu un pămînt spre gîrla Putnii* (a. 1634–638). C. GIURESCU, P. O. 23. *Moşie să hotărăşte din piiatra Oiţii din gios în sus pi lîngă Bistriţă şi pînă în Orata şi trece piste părău şi apucă muche la dial alături cu tăpşanul şi sus în piiatra ce(a) mare în vîrvu* (a. 1776). ŞTEFANELLI, D. C. 119. *Hotarul... suie drept ioruga cea mare pe mijlocul livezei drept la vîrvul livezei unde s-au făcut movilă şi s-au pus piatră hotar* (a. 1793). id. ib. 232. *La vîrful său, din deal, eleşteul este cu totul potmolit.* ANTIPA, P. 58. ♦ (Regional) Ridicătură de teren. *De jos şi de sus, dealul Crucii lui Simpetru apare ca o cetăţuie. În totalitatea reliefului e un vîrf izolat ca un gurgui retezat, de jur împrejur cu coastă de plai.* ARH. OLT. XVII, 27, cf. ALR I 406/764, 768, ALR M SN II h 631/520. ♦ P. ext. Partea cea mai ridicată faţă de suprafaţa înconjurătoare. V. proeminenţă. *2 părechi de nasturi mari de aur, unii suciţ, iar alţii cu rodine în vîrf* (a. 1778). IORGA, S. D. VIII, 3. *Însemnîndu-le cu vîrful peceţii noastre.* ŞINCAI, HR. I, 321/34. *Mergea alături de ea,... călcînd tot în vîrvul pietrelor.* SĂM. I, 365. *Şî-n vîrfu umflăturii numa odată spărgea o bubă urîtă.* GRAIUL, I, 357. *Buba mere îndărăpt: Din ce eşti Să nu mai creşti, De vîrf să te pleci, Din rădăcină să seci.* POP. ap. PĂCALĂ, M. R. 250. [Găina] *vrăjăşte în vîrvu vravuli.* ALR SN II h 369/284, ALRM SN I h 248/284. *Ruja se face pe gît, Dar nu face vîrf.* ALR – M I MN h 162/240. *Mîndra mea traje să moară Pe vîrfu gunoiului, De teama războiului.* FOLC. TRANSILV. II, 465. ◊ Expr. **A fi cu vîrf** sau **a avea vîrf** = a fi ţuguiat, a avea o prelungire (înaltă şi îngustată). Cf. ALR SN V h 1 509, ALRM SN III h 1 231. ♦ Partea superioară a unei plante sau extremitate a unei ramificaţii (unde se află mugurele vegetativ şi unde se dezvoltă inflorescenţa); p. restr. (regional) inflorescenţă. *Şi zise lui* [rugului]*: să fii blăstemat, unde ţi-e rădăcina ta acolo să-ţi fie vîrhul tău* (a. 1550–1580). CUV. D. BĂTR. II, 288/2. *Alt porumb... veni la el cătră seară aducînd un vîrh de lemn de măslin cu frunză vearde în gura lui.* PO 32/22. *Un ostropiel făcut din vîrfuri de busuioc* (a. 1749). GCR II, 44/11. *Ia ochi, adică vîrfuri de mugur de plop.* PISCUPESCU, O. 306/12. *Dormea... pre aşternuturi ce singuri ei le făcea umplute cu vîrfuri de trestie.* ARISTIA, PLUT. 127/18. *Mă făcea să tai cu nuiaua vîrfurile de ştir şi de urzici.* DELAVRANCEA, H. T. 91. *Stăteau înfiorate pe vîrfuri de trestii şi ierburi.* SADOVEANU, O. XXI, 281. *La vîrful tulpinei, fructul e o capsulă.* ENC. AGR. I, 88. *Firul nu este apucat de vîrf, ci cît mai lîngă pămînt şi trebuie smuls drept în sus.* APOLZAN, P. I. 48. *Boii ar lua între buze vîrfurile porumbului.* STANCU, D. 64. *E o tulpină de mărăcine cu floare violetă în vîrf.* T decembrie 1964, 35. *Baba trimise pe moşneag pînă acolo sus la Dumnezeu unde ajunge vîrful firului de bob.* FURTUNĂ, V. 64. *Ti-oi băga-n grădiniţă, În cea mîndră stupiniţă, Sus cel vîrf.de martoriţă.* BÎRLEA, L. P. M. I, 33, cf. H II 26, ALR I 971/320, 748, 846, 1 907/247, 394. *Doi trandafiri că-mi zărea... De vîrfuri apropiaţi.* BALADE, III, 85. *Cine-i mai*

străin ca mine? Numai tufa din pădure; Dar nici dînsa nu-i străină, C-are vîrv şi rădăcină. FOLC. MOLD. I, 124. ◊ *Vîrf vegetativ* = extremitate a unei tulpini sau a ramificaţiilor acesteia, formată din ţesut tînăr, din care se dezvoltă treptat tulpina şi ramurile (precum şi alte organe ale plantei). Cf. DER, M. D. ENC. ♦ (Învechit, rar) Dimensiune apreciată pe direcţie verticală; înălţime. [Tînărul] *lat oarecum la piept şi la umere, şi grumazii îi înălţa drept... şi la vîrf pre toţi covîrşind.* AETHIOPICA, 20^{r}/9.

2. (În opoziţie cu p o a l ă ; de obicei cu determinarea „casei" sau „acoperişului") Partea de îmbinare a căpriorilor din lungul marginii superioare a versanţilor unui acoperiş; coamă, creastă. *Stufu... se aşează pe casă şi se împleteşte pe vîrful ei.* MANOLESCU, I. 30, cf. CHEST. II 227/5, 242/1, ALR II/I h 228, A I 20, 22, 23, 26, 34, 35, 36, II 12, IV 5, SCL 1966, 482, NALR – O II h 208.

3. Partea de sus, de formă conică sau de coamă (ascuţită), a stogului, a clăii sau a şirei, construită pentru a asigura protecţia împotriva precipitaţiilor; s p e c . snop de grîu, cantitate de fîn sau material de protecţie care se aşază deasupra unei grămezi (mari) de păioase, (regional) m ă g a r **(II).** *Pe aiure, vîrvurile de paie a stogurilor să rădică şi să pogoară cu scripeţi.* I. IONESCU, C. 115/5. *Cînd au ajuns la streşină, ca să facă vîrf girezilor, atunce se vor aşeza snopii cu spicele afară şi plecate în gios.* LITINSCHI, M. 37/24. *Iată că-l văzu dormind pe vîrful unei girezi.* CREANGĂ, P. 159. *Punînd snopii cu spicul înăuntru, iar la vîrf cu spicul afară şi în jos ca să se scurgă ploaia.* DAMÉ, T. 56, cf. PAMFILE, A. R. 133, 146, 162. *Stogul... se termină cu un vîrf ascuţit.* ION BOTEZ, STR. 34, cf. PRIBEAGUL, P. R. 75. *Am nevoie de un ţăpoi de cele lungi pentru vîrfuri, un vîrfar.* SADOVEANU, O. III, 136. *Şepte fete pe-o căchiţă Şi căchiţa n-are vîrv.* MARIAN, H. 33. *Patru clăi am rădicat Şi le-am pus vîrf minunat.* SEVASTOS, C. 305, cf. ALR II 5 241, 5 279, ALR SN I h 60, h 69, ALRM SN I h 48, 51, A III 4, ALR – M II h 824, NALR – MB II MN 258, 662/529. *De la vîrf se-ncepe stogul* = orice lucru are rostul lui. Cf. ZANNE, P. I, 289. ◊ (Prin lărgirea sensului) *Scoate paloşul lucios Şi-i retează capul jos şi dasupra clăiei, sus, Ca să-i facă vîrf, l-a pus.* TEODORESCU, P. P. 633. *Sus pe plaste o urca, Vîrful la plastă că făcea.* MAT. FOLK. 170.

4. (Regional) Suprafaţă, parte de deasupra a unei ape. *Peste vîrful Oltului, Suflă vîntul codrului.* HODOŞ, P. P. 127. *Ţînţari de-i care stă pe vîru apii.* ALR II 6 563/2. ◊ *Vîrful laptelui* = smîntînă. Cf. FRÎNCU-CANDREA, M. 115, com. din STRAJA – RĂDĂUŢI, ALR I 1 816/98.

5. Grad, intensitate maximă de manifestare sau de evoluţie a unui fenomen, a unei acţiuni etc.; treaptă **(2)** supremă într-o ierarhie (socială, profesională etc.); apogeu, culme. *Dragostea... iaste vîrhul bunătăţilor.* CORESI, EV. 41. *Ca un temei şi vîrh iaste a tuturor bunătăţilor liubovul e.* id. ib. 469. *Sosînd la vîrv de cumpăt pentru multî a sa posluşanie, să dusă la săhăstrie.* DOSOFTEI, V. S. februarie 83^{v}/30. *Agiungînd la vîrvul bunătăţilor să dusă către H*[risto]*s.* id. ib. noiembrie 114^{v}/26. *Hameleoane, fundul răutăţilor şi vîrvul vicleşugului.* CANTEMIR, I. I. II. 141. *Răutatea, cînd agiunge la vîrvul său, nici cinstea părinţilor, nici frica lui Dumnezeu... cunoaşte.* id. HR. 205. *Rugînd pre atotputernicul şi cerescul otcîrmuitoriu Dumnezeu ca şi la anul şi mulţi alţii înainte ai să ajungi a-i număra cu vîrful tuturor norocirilor şi fericirilor* (a. 1699). FN 70. *Cînd va fi în vîrful slavei sale, va piiarde viaţa lui* (a. 1703). ib. 123. *Aceia ajungînd vîrful măriilor... în blestămăţie şi în rele au ajuns şi s-au mutat aşa.* C. CANTACUZINO, CM I, 63. *Dragostea... iaste... tămeiul şi vîrful tuturor bunătăţilor.* ANTIM, O. 377. *Ne aflăm mîngîiaţi prin înălţarea noastră cea de dînşii făcută la vîrful domniei.* ŞINCAI, ap. HASDEU, I. C. I, 73. *De la dînsa povăţuindu-să şi, suindu-să în vîrvul faptelor bune, oraşul să ocîrmuiască bine* (a. 1803). URICARIUL, I, 278/22. *Am văzut pe rînd neamurile în zgomotul slavei şi al bucuriei, în vîrful strălucirei lor.* HELIADE, O. I, 264. *Vestiţi monarhi asvîrliţi Din vîrful mărirei în noaptea mormînturilor.* MARCOVICI, C. 106/23. *Pre dînsul tăinuitele cele de sus orînduiele ducîndu-l către vîrful mărirei, dulceaţa odihnii de la noi o gonea.* ARHIVA R. I, 46/27. *De înalt stăpînul lumei n-avea grijă de mustrare, Căci nu cunoştea într-însul decît vîrf de îndurerare.* CONACHI, P. 302. *În aşa vîrf ajunsese această boală a sa, Încît în toată minuta sfîrşitul îi aştepta.* PANN, E. I, 83/8. *În vîrful scării sociale un domn cu topuzul în mînă şi cu legea sub picioare.* ALECSANDRI, ap. NEGRUZZI, S. I, XII. [Noţiunile]... *constituiesc întîia treaptă de suit spre vîrful piramidei cunoştinţelor.* CONTA, O. F. 450. *Cînd semenii tăi te urcă în vîrful piramidei sociale, trebuie să arzi tot sufletul tău pentru a rămîne acolo.* PÂRVAN, I. F. 18. *Am stat de vorbă cu oameni din vîrful piramidei sociale.* SADOVEANU, O. XX, 219. *Dregătoria de mare ban... constituie vîrful ierarhiei marilor dregătorii.* STOICESCU, S. D. 69. ◊ L o c . a d j . **De vîrf = a)** care reprezintă nivelul, gradul cel mai înalt (din punct de vedere al valorii, al calităţii, al importanţei, al interesului). *Dat-au la părintele Bistriceanul 2 buţi de vin de Suteşti, vin dă vărf* (a. 1725). IORGA, S. D. XIV, 25. *Era criza de vîrf, manifestarea extremei epuizări, după ce rezistase atîta vreme bolii.* PREDA, R. 350. *Galvanizează tiparul baladesc tradiţional cu cîte o idee poetică puternică, creînd piesele sale de vîrf.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 3, 8/2. *Domeniu de vîrf.* L. ROM. 1979, 522; **b)** (în legătură cu termeni care denumesc unităţi de timp) care reprezintă momentul sau intervalul manifestării depline a unei realităţi, al intensităţii maxime cu care se desfăşoară o acţiune etc. *În orele de vîrf, bucătăria... se transformă într-un infern.* T ianuarie 1969, 117, cf. M. D. ENC. *Floriana vine aproape zilnic, după ce străbate oraşul de la un capăt la altul cu tramvaiul 14, la ora de vîrf.* STEINHART, J. 352. *Aceste lucrări... au devenit momente de vîrf ale istoriei literare.* V. ROM. iulie 1973, 3, cf. DEX. *Unsprezece au fost consacrate actelor de vitejie,... iar celelalte unor alte momente de vîrf ale istoriei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1976, nr. 1, 7/1. *Ne aflăm într-o etapă de vîrf a campaniei electorale.* RL 1977, nr. 10 280. *Anul 1910 este acela de vîrf al activităţii sale.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 7/1. *Va fi asigurată, în orele şi zilele de vîrf, prezenţa la vînzare a personalului.* în L. ROM. 1979, 522. *Am intrat într-o perioadă de vîrf a muncilor agricole.* SCÎNTEIA, 1981, nr. 12 088, cf. DCR^{2}. *Mă opresc, în limitele spaţiului tipografic disponibil, la*

două momente de vîrf ale festivalului. ROMÂNIA LITERARĂ, 1999, nr.2, 17/2; **c)** (în legătură cu termeni care denumesc specialişti într-o profesie, artişti etc.) de mare valoare, de prim rang; reprezentativ. *Brâncuşi este un artist de vîrf printre personalităţile creatoare ale veacului nostru.* în L. ROM. 1979, 523. *Sadoveanu este unul dintre scriitorii de vîrf ai literaturii noastre.* ib. ◊ Expr. (Învechit, rar) **A lua vîrf** = a-şi asuma puteri nelimitate, a deveni autocrat. *Toată direptatea au lăsat pre acel mai mare ca să o judece şi ce i-au părut lui... aceia au fost lege, de unde au luat şi voie aşa mare şi vîrf.* URECHE, L. 61. ♦ Moment de intensitate maximă a unei activităţi. Cf. IORDAN, L. R. 112. [Laminatorii] *au realizat... cel mai înalt vîrf de producţie din luna aceasta.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 840, cf. M. D. ENC., DEX. ◊ *Vîrf endemic* = moment de maximă extindere în evoluţia unei epidemii. Cf. D. MED.

6. Fig. Persoană care are o poziţie superioară într-o organizaţie socială, politică, profesională etc.; persoană reprezentativă pentru un domeniu de activitate sau pentru un grup social; şef, căpetenie. *I-au zis* [lui Petru] *vîrf după altă înţelegere căci... duhovnicesc şi purtătoriu de d*[u]*h bărbat este* (a. 1699). GCR I, 330/1. *Unui putiarnic, să împreună nou ajutor şi nasc noao ligă de mare treabă, şi, cine vărful era, să face temelie* (a. 1703). FN 137. *Petru... au fost vîrf cetei apostoleşti.* ANTIM, O. 58. *S-au hotărît şi pravile îndoite spre iconomia amînduror, a petrecerii şi a sfărşitului folositoare omului, şi capete ca nişte vîrfuri pus-au preste el, spre paza şi ocîrmuirea, a acestor pravile* (a. 1764). URICARIUL, I, 306. *Era pe aceste vremuri vîrf şi creştet a toată boierimea.* ZILOT, CRON. 66. *Limba latină se retrage pe vîrfurile societăţii.* RUSSO, S. 88. *Afară de vîrfurile ostăşeşti, luară parte familia... mea şi a lui Macedonfi* (a. 1868). VASICI, ap. BARIŢIU, II, 154. *El, vîrful mîndru al celor ce apasă – Salută-n a lui cale pe-apărătorul mut.* EMINESCU, O. I, 62, cf. IORDAN, L. R. 111, CV 1949, nr. 5, 16. *Jargoanele au o sferă de circulaţie îngustă, printre membrii vîrfurilor uneia sau alteia dintre clase.* CV 1950, nr. 6–10, 6, cf. L. ROM. 1954, nr. 4, 35. *Să crească neînţelegerile între subterani şi vîrfurile administrative.* DAVIDOGLU, M. 48, cf. DL, DM. *El reprezintă burghezia în formaţie, ale cărei vîrfuri pătrunseseră în rîndurile nobilimii.* JOJA, S. L. 330, cf. M. D. ENC., DEX. *După 1829, nu numai scriitorul se recrutează preponderent din păturile mijlocii, dar şi cititorul. Într-un limbaj sociologic mai riguros, ei aparţin vîrfurilor micii burghezii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 6, 9/2, cf. L. ROM. 1979, 521. *Cavalerii aceştia ai Gărzii de Fier, dacă regele Carol nu le lichida vîrfurile,... ar fi fost un dezastru fără pereche pentru România.* RL 1991, nr. 14 580. ◊ (Prin analogie) *laste soarele vîrf celorlalte stele.* ANTIM, O. 57. ◊ Loc. adj. **La vîrf** = (calc după fr. *au sommet*; despre întruniri, convorbiri etc.) care presupune participarea şefilor de state; la cel mai înalt nivel în stat. *Încheierea reuniunii la vîrf a NATO.* RL 1991, nr. 14 560, cf. DCR^2. ♦ Persoană, operă, realizare de mare valoare (artistică, culturală, ştiinţifică) *Privind... în urmă şi cîntărind cu măsură, nici anul acesta nu a avut vîrfuri multe şi extraordinare, fiind, mai degrabă, un an normal.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1999, nr. 1, 16/1.

II. (Predomină ideea de extremitate ascuţită) **1.** Parte extremă a unui obiect, de obicei subţiată sau ascuţită (şi opusă părţii cu care este fixat de ceva sau de care este apucat ori manevrat); parte cu care se termină un obiect în sensul lungimii lui; capăt, extremitate. *Soldzi mănunţei şi în vîrv ascuţiţei are.* CANTEMIR, I. I. II, 13. *Învăţînd bine..., Dumnedzăiasca scripturî... cunoscîndu-o foarte de-adins pănă în vîrv de sîmcea.* DOSOFTEI, V. S. februarie 83^{v}/2. *Toiag cu cruce în vîrv.* id. ib. noiembrie 128^{v}/13. *Luînd dintr-un fagur de miiare cu vîrful toiagului, care era în mîna lui, ca să mănînce, de abiia au scăpat prin rugăciunea norodului, de tată-său, că era să-l omoare.* ANTIM, O. 276. *Eu eram înainte cu călăuzul nostru arătîndu-i vîrfurile pistoalelor.* RUSSO, S. 169. *Mai la o parte... şedea o tînără elegantă..., cu pantofi verzi ascuţiţi la vîrf.* BOLLIAC, O. 217. *Încercăm la lumînare ouăle pentru clocit şi acelea într-al cărora vîrf se zăreşte o goliciune, ţine sămînţa cocoşului.* PENESCU, M. 72. *Mergea încet pe lîngă mine sprijinindu-se pe un baston lung cu vîrful de fer şi ascuţit.* CONV. LIT. II, 69. *Craiul nou are vîrfurile întoarse înspre răsărit.* CONTEMPORANUL, I, 19. *Un călţun roşu... încovoiat la vîrf.* ODOBESCU, S. I, 419. *Pune un ac în vîrful unei nuiele.* CARAGIALE, O. I, 5. *Opreşte trăsura înfigînd cu putere vîrful umbreluţei în spinarea birjarului.* id. ib. II, 30. *Băgă de seamă că o broască ţestoasă se ţine după vîrful nuielei lui.* ISPIRESCU, L. 34. *Bîtele sînt anume făcute... fiind ferecate cu cîte o verigă de fier la vîrful cel subţire.* FRÎNCU – CANDREA, M. 131. [Lampa]... *se compune, în general, dintr-o butelie de fier alb... cu gîtul foarte subţire prin care iese vîrful fitilului, ce se cufundă în cutie.* MANOLESCU, I. 52. *Ţăranca... duce după uşă cu vîrful măturei numai fărămiturile de bucate.* id. ib. 69. *Vapoare de toată mîna tîrăsc după ele şlepuri boante la vîrf, încărcate pînă-n usnă.* SANDU-ALDEA, D. P. 71. *Papuci de piele supţire, cu călcîiul mic şi vîrful rotunzit.* IORGA, V. F. 53. *Înfăşurarea se începe de la vîrf şi acolo pînza are firele cele mai scurte.* PAMFILE, I. C. 2. *De la cele dintîi zmucituri, ţechea se apleacă, se încovoaie, pleoscăie de vîrf în apă.* ATILA, P. 37. *Scuturînd cu capătul ascuţit al umbrelei ceva imaginar de pe vîrful fin şi lustruit al unuia din pantofii săi mici.* HOGAŞ, DR. I, 223. *Se făcea că măsoară din vîrful bastonului ceva sus pe case.* M. I. CARAGIALE, C. 140. *Este învelit de o frunză în formă de glugă cu vîrf ascuţit.* SIMIONESCU, FL. 11. *Se înălţă în vîrful pantofilor şi întoarse rama de piele.* C. PETRESCU, C. V. 8. *Taurii cu grebenele îndurerate şi şoldurile găurite de strămurarea cu bold de bronz în vîrf.* VOICULESCU, P. I, 2. *Îşi lăsase opincile şi-şi pusese încălţările cele bune, cu vîrfuri de glanţ.* SADOVEANU, O. X, 646. *Are bulb divizat la vîrf, tulpină rotundă, frunze liniare.* ENC. AGR. I, 104. *Seul... se scotea cu căldările legate de vîrful unei prăjini, turnîndu-se în tinichele mari de tablă şi în butoaie.* MOROIANU, S. 30. *De la o vreme fumează numai ţigări cu vîrful aurit.* KIRIŢESCU, G. 73. *Un grup de servomotori... acţionează* [ca] *echilibratori ai încovoierii vîrfurilor aripilor şi a cîrmei de direcţie.* ENC. TEHN. I, 175. *Îndreaua fiind un ac de cusut se trece firul de lînă prin ureche şi se începe de la vîrful mănuşii făcîndu-se un deget mare.* APOLZAN, P. I. 179. *Întoarse bastonul cu vîrful în sus, scuturîndu-l în palmă.*

CĂLINESCU, S. 137. *Am văzut des... femei care... scutură fiertura de fasole pe vîrful lingurei de lemn.* id. C. O. 103. *Aristia ar fi vrut să-i cadă în genunchi şi să-i sărute vîrful pantofilor aurii.* CAMIL PETRESCU, O. III, 92. *În penajul de iarnă se ivesc pe spate vîrfuri apicale, galbene.* LINŢIA, P. III, 249. *Pătrund cele mai adînci vîrfuri ale rădăcinilor plantelor.* CHIRIŢĂ, P. 230. *Purta... papuci de sultană, bogat cusuţi cu fir, dar cu vîrfurile amputate.* VINEA, L. I, 264. *Ghete foarte bombate la vîrf.* TUDORAN, P. 12. *Vîrful ţigării comisarului, cît un punct roşu, se mişcă în sus şi în jos.* V. ROM. mai 1957, 28. *Căută... în iarbă cu vîrful bocancului şi găsi un lemn.* PREDA, D. 21. *Spice obtuze, neapiculate la vîrf.* PRODAN–BUIA, F. I. 69. *Toate frunzele la vîrf foarte slab serulate.* FLORA R. P. R. II, 350. *Zoe ciupea fire de scamă din vîrful mînecii.* V. ROM. ianuarie 1965, 8. *Bastonul era subţire la vîrf.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1968, nr. 5, 2/3, cf. L. ROM. 1979, 521. *Vîrful ţigării se contură de un jăratec frumos.* ŢOIU, G. 22. *Învîrtea talgere pe un vîrf de băţ.* SBIERA, P. 262. *Bastonaşul i-l lua, Plută pe apă-l punea. Rădăcina-n jos trăgea, Vîrful în sus rămînea.* BALADE, I, 407. *O taiet vîrvurile la tîrş.* O. BÎRLEA, A. P. I, 412. *Foaie verde, foaie lată, Toate frunzele s-apleacă Cu vîrvurle la pămînt Şi mă-ntreabă de ce plîng.* FOLC. MOLD. II, 303. *Şeade-ntr-un vîrf de nuia Şi nu se teme c-a cădea* (Aluna). GOROVEI, C. 10. ◊ Expr. **A pune vîrf în vîrf** = a pune cap la cap, v. c a p. *Scoase oscioarele din legătura ce avea,... le puse vîrf în vîrf şi văzu că se lipiră ca printr-o minune.* COLUMNA, VII, 178, cf. DDRF.

2. Extremitate alungită în unghi foarte ascuţit cu ajutorul căreia un obiect poate fi folosit la înţepat, la găurit sau la alte operaţii speciale. *Nici cu vîrful condeiului nu le-au atins.* CANTEMIR, HR. 462. *Îşi făcea suliţe din crengi ascuţite şi pîrlite la vîrf.* MUSTE, LET. III, 50/4. *Fiind... călăreţ... clătinînd o suliţă de lemn cu vîrf de aramă* (a. 1773). GCR II, 90/20. *Smulgîndu-ş apoi săbioara luce Mănunchiu la pămînt, vîrv la piept aduce.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 138. *Vîrful săgeţii au intrat în trupu-i.* GOLESCU, P. 138/17. *Spaţiul cuprins între vîrfurile compasului arată depărtarea.* GENILIE, G. 67/21. *Un admirabil vîrf de lance... se pare a fi adevărat dacic.* HASDEU, I. C. II, 47. *Lăncile poleite-n vîrf şi la mînere.* ODOBESCU, S. I, 73. *Ieronim plesni cu vîrful săbiei într-un zid.* EMINESCU, P. L. 95. *Inscripţia a fost făcută cu un vîrf de fier, cuiu, pe cărămida crudă.* CARAGIALE, O. IV, 88. *În mijlocul crucii acesteia împlîntă apoi cuţitul cu vîrful în pămînt.* MARIAN, O. II, 344. *Îşi dregea cu vîrful creionului o coafură creaţă şi învoaltă.* IORGA, P. A. I, 57. *Arată săgeţi cu vîrful muiat în sucuri otrăvitoare.* ANGHEL, PR. 31. *Un briceag vechi cu vîrful rupt.* PĂCALĂ, M. R. 491. *Prindea cu mult meşteşug gîtul de pui între vîrful cuţitului şi fundul farfuriei.* HOGAŞ, M. N. 37. *Studiase plăgile lungi şi subţiri ca un vîrf de suliţă.* MARINESCU, P. A. 81. *În vîrful cîrligului, atîrna o fişie de carne care tremura aproape vie.* CAZARAN, V. 24. *Ionuţ îşi şterse pe coapsă pana jungherului şi, punînd vîrful într-o vînă de la încheietura mîinii drepte, făcu să iasă o picătură de sînge cît o mărgică.* SADOVEANU, O. XIII, 49. *Apăsasem pe marmora mesei un creion. Vîrful lui ascuţit se rupse.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 129. *Nu aţi rupt vîrful de la toate creioanele.* ARGHEZI, S. VII, 24. *Au dat găuri în uşă, pă care le-au lărgit cu vîrful şişului.* CAMIL PETRESCU, O. III, 311, cf. TUDORAN, P. 117. *Avem... ca arme: vîrfuri care se împlîntau în suliţe de lemn şi săgeţi de piatră.* PANAITESCU, C. R. 28. *Hrana plugăraşului în vîrvu oticului.* MAT. FOLK. II, 1 336, cf. ALR SN IV h 922, ib. h 1 050, ALRM SN I h 752, ib. II h 845. *Paloşul mititel Şi cu vîrful de oţel, Drept în gură i-l punea.* FOLC. OLT.-MUNT. IV, 58. ◊ E x p r. **(Nici) cît un vîrf** (sau, rar, **vîrful) de ac** sau **nici cît vîrful acului** = foarte puţin; aproape deloc. *Se spală cerul de nu rămîne pe tot întinsul lui un firicel de colb, cît un vîrf de ac.* TUDORAN, P. 96. *Să nu jinduim la avutul altuia nici cît vîrful de ac.* IZV. XIV, 201. *N-a putu să mai înainteze cît vîrfu acului.* O. BÎRLEA, A. P. I, 556. ♦ (Învechit, rar) Început, capăt. Cf. SCL 1984, 143, 147.

3. Nume dat unor părţi de obiecte, de unelte etc., care reprezintă extremităţile lor ascuţite:

a) (Regional) Gurgui la opincă. Cf. ALR I 1 676, 1 881/9, 180, 1 882/1, NALR – O II h 298.

b) (Regional) Pisc **(2)** la luntre. *Luntrile negre, cu fundul ascuţit şi cu vîrfurile întoarse în sus erau greu de încărcat.* D. ZAMFIRESCU, R. 118, cf. ALR SN III h 840, ALRM SN II h 660.

c) (Regional) Capătul ascuţit şi curbat în sus cu care se sfîrşeşte în partea din faţă fiecare dintre tălpile de la sanie (Petrila). Cf. A III 16.

d) (Regional) Prîsnel **(1)** la fus. Cf. A I 1 270/85, 100, 592, 800, 986, A II 12.

e) (Prin Olt.) Partea de sus, ascuţită, opusă prîsnelului, la fus. *Fusul are vîrf sau cap, burtă şi bold.* Cf. BREBENEL, GR. P.

f) (Regional) Parte conică tăioasă (cu un canal în formă de spirală) cu ajutorul căreia se fixează şi înaintează, prin rotire, sfredelul sau alte instrumente de găurit. Cf. IOANOVICI, TEHN. 217, ALR SN II h 560, ALRM SN I h 375.

g) Partea mai subţire şi ascuţită (destinată să taie, să pătrundă, să antreneze alt obiect etc.) a unui instrument sau a unei unelte. *Securea sau toporul...* [are] *vîrful.* DAMÉ, T. 111. *Gura sau vîrful* [şurubelniţei]. id. ib. 113. *Botul sau vîrful brăzdarului este întors puţin în jos.* PAMFILE, A. R. 43, cf. IOANOVICI, TEHN. 268. *Înfigea vîrful cazmalei dedesubt.* C. PETRESCU, R. DR. 56. *Acest aparat este compus dintr-un braţ rigid prevăzut la un cap cu o piesă care poate fi: o freză, un vîrf de diamant sau o daltă şi sprijinite pe piesa de gravat.* ENC. TEHN. I, 364, cf. ALR II 6 632, ib. 6 655/53, 141. *Vîrvurile copcii.* ib. 6 674/284, 334, cf. 6 674/157, 192, 250, 514, 784, 928.

b) (Regional) Şfichi[2] **(I 1)** la bici. *Ea mă bate cu aripa-i, bici cu plumb în vîrf.* VLAHUŢĂ, S. A. I, 5. *Ascultaţi, zise el, apucînd vîrful biciuştei pe care o ţinea Lascar în mînă.* CONV. LIT. XXII, 79. *Pe ciaclău sta Niculiţă... cu un bici lung cît un fulger în vîrf cu pleasnă roşă.* REV. CRIT. I, 315, cf. ALR I 1 094/5, 12, 320, 578, 786.

4. Partea din faţă a unei coloane de oameni care se deplasează. *O comandă aspră răsună în vîrful coloanei militare.* REBREANU, R. II, 250. *Eu mă aşez ca bătrînul cocor în vîrf, călăuză, spuse Negrea, şi trecu în faţa celui dintîi şir.* VOICULESCU, P. II, 148. *Mereu de strajă*

în vîrful formației, poruncea și viscolului din față, ... comanda și oamenilor dinapoi. id. ib. 149. ◊ Fig. *Politicul este cel care, reprezentînd vîrful de înaintare al societății, ... structurează omogen viața spirituală.* REV. FIL. 1970, 708. ◊ *Vîrf de atac* = jucător de fotbal care se află în centrul liniei de înaintare, fiind cel mai avansat dintre coechipieri cînd jocul se desfășoară în terenul echipei adverse. Cf. L. ROM. 1979, 521. (Fig.) **Vîrf de lance** = elementul, grupul cel mai avansat, cel mai eficient într-un domeniu. Cf. DCR[2].

5. Extremitate a unei părți a corpului sau a unui organ (exterior) al omului sau al animalelor. *Tremite pre Lazar să-ș întingă vărvul deagetului său într-apă.* VARLAAM, C. 281. *Le tăie vărvurile limbilor și degetelor și-i trimisă în Lizichiea în urgie.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 23[r]/26. *A muritorilor mai mult aceasta le ieste hirișiia (ca în dzua noroculuì să-și areate vîrvul cornului, iară în dzua nenoroculuì, de nevoie să sufere și scoaterea ochiului).* CANTEMIR, I. I. I, 122. *În vîrvul limbii... ca cum cleiu sau vîsc ar avea.* id. ib. II, 13. *O albină l-au împuns tocma în vîrful nasului.* ȚICHINDEAL, F. 186. *Unghiile... spatele vîrfurilor deagetelor acopăr.* ANTROP. 27/22. *Purta trei, patru intrigi deodată, unuia dîndu-i vîrful degetului de atins, altuia numai o ochire făgăduitoare.* KOGĂLNICEANU, S. A. 106. *Sprincene negre și dese, ușor arcuite, către vîrf răsfrînte spre tîmple.* SION, P. 60. *Un nas drept și cu vîrful cam ridicat în sus... indică ambițiunea și mîndria grosolană.* FILIMON, O. I, 99, cf. ALECSANDRI, T. I, 427. *Femeia lovește surd cu vîrful unghiilor pe o ușe.* CARAGIALE, O. I, 26. *Doar picioarele, Cu vîrful, mai ating de-abia pămîntul.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 73. *Barbișonul sur, adus înainte la vîrf, îi atîrna solemn de la bărbie.* BACALBAȘA, S. A. I, 93. *Numai fetele și femeile își prind cercei de vîrful urechei.* MANOLESCU, I. 251, cf. ȘĂINEANU. *Vîrful cornului.* DAMÉ, T. 32. *Se ridica în vîrful picioarelor ca să-și arunce privirile pînă peste acoperiș.* DELAVRANCEA, H. T. 20. *Ea se așezase din nou jos și urma a se uita la dînsul țintă, mișcînd nervos din vîrful piciorului.* D. ZAMFIRESCU, Î. 6. *Dete vîrful degetelor să i le sărute.* id. R. 115. *Îi trimiteau cu oglinda drept pe vîrful nasului o pată de arzătoare lumină.* IORGA, P. A. I, 37. *Degetele sale albe... și ascuțite la vîrf mînuiau furculița sau cuțitul cu... îndemnare.* HOGAȘ, DR. I, 177. *Trebuie să te înalți în vîrful degetelor ca să-l vezi.* SOVEJA, O. 30. *O luă spre jidovița, agale, fluierînd din vîrful buzelor.* REBREANU, I. 60. *Sărută pe Viorica înălțîndu-se în vîrful picioarelor.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 41. *Un pensionar cu ochelarii strîmbi, pe vîrful nasului, nu aprobă acest act.* BACOVIA, O. 234. *Cu mustățile lui lungi cu vîrfurile ascuțite ca niște suliți, arnăutul se duse înfipt la țăran.* CAZABAN, V. 140. *Numai spre vîrful aripilor are cîteva pene mai sure.* SIMIONESCU, F. R. 75. *Răspunse ținînd bomboana în vîrful degetelor înmănușate.* C. PETRESCU, C. V. 295. *Cu... nasul plesnit la vîrf, cerceta minuțios în maldărul de hîrtii și semna.* SAHIA, S. A. 71. *Un mare, solemn fior îl străbătu, din creier, prin măduvă, pînă în vîrful tuturor mădularelor.* VOICULESCU, P. I, 39. *Apucă numai din vîrful dințișorilor ei albi, pe furiș, o bucățică.* SADOVEANU, O. XIII, 137. *O țandără îmi retează vîrful urechii.* id. ib. XXI, 508. *Deși măricică, strica unele consoane în vîrful limbei.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 379. *Sticletele este... negru pe cap, aripi și vîrful cozii.* BĂCESCU, PĂS. 294. *Mătura unei mustăți aspre se zbîrlește cu vîrfurile în sus, deasupra buzelor vinete.* ARGHEZI, S. XIII, 122. *Otilia începu... să mîngîie matern și cu vîrful degetelor subțiri obrazul lui Felix.* CĂLINESCU, E. O. I, 135. *Dansatoarea... s-a oprit Pe-un vîrf de picior ca pe-o sticlă întoarsă.* BLAGA, POEZII, 125. *La sanie e înhămat un cerb... cu coarne care parcă ar purta în vîrful lor cerul.* STANCU, D. 297. *Ciocul este albăstrui, către vîrf negru-carmiu.* LINȚIA, P. II, 141. *I-a sărit numaidecît în spinare izbindu-l cu vîrful cotului în ceafă.* PREDA, Î. 65. *Se ridică-n vîrful picioarelor.* ISANOS, Ț. L. 29, cf. FD VI, 164, 170, M. D. ENC., DEX. *Au tăiat întîi vîrvul limbilor.* SBIERA, P. 125. *Bubelor, Modîlcilor, Duceți-vă din hiru părului, Din vîrful unghiilor, Din vinele grumazului.* POP, ap. PĂCALĂ, M. R. 250. *De la piept la fîrful mîinii amăsur.* ALR I 1 759, ALR II 3 437. *De la vîrvu degetelor pînă la andreaua gîtului.* ib. 1 759/610, cf. ALRM I/I h 47, ALR II/I h 60/833, ib. MN 30, 2 178. *Boi... Cu vărgi negre pe spinare... Și-n vîrful cornițelor, Smarandul haznalelor.* BALADE, II, 75. *I-o arătat vîrvu limbg'ilor și vîrfu ung'ilor.* O. BÎRLEA, A. P. I, 236, cf. NALR–O MN 166, 237, ALR – M IV MN 277, 237, ib. MN 351, 2 314, NALR – B I h 56, 57, 93, ALR – II h 73, 89, 102, NALR – MB I h 51. *I-a ajuns mucul la vîrful degetului,* se spune despre cineva care a ajuns într-o situație dificilă, precară. Cf. ZANNE, P. III, 251. ◊ *Vîrful capului* (sau, învechit, rar, *părului, de păr*) = partea superioară a capului; creștetul capului. *Dumnedzeu zdrobi-va capetele vrăjmașilor săi și vîrhul părului.* PSALT. HUR. 56[r]/24. *E însă zeul strunciură capetele dracilor săi, creștetul perii (vărhul părului* H, *vărvu de păr* D) *ce trecu în greșalele sale.* PSALT. 129. *De să va clăti vîrvul capului va dobîndi* (a. 1779). GCR II, 122/24. *Are în vîrful capului un cucui de pene care se desface în două părți.* MARIAN, O. II, 402. *Și-a luat pălăria și-a pus-o pe vîrful capului.* CAMIL PETRESCU, P. 143. *Își așează pălăria pe vîrful capului.* C. PETRESCU, C. V. 288. *Ochii puțin mongolici,... părul adunat în vîrful capului... îi dădeau înfățișarea tătarilor.* CĂLINESCU, B. I. 235. *Arhitectul făcu semn să oprească și coborîră toți din mașină, ... nea Vasile cu o pălărie mică în vîrful capului.* id. S. 346. *Părul i-era strîns în vîrful capului, după moda niponă.* VINEA, L. II, 295. *Babiți cu neodihnă, Babiți cu mult plîns,... Ieșiți, Pieriți, Din vîrvu capului, Din crierii capului!* MARIAN, D. 32. *Dacă nu-l țînea dă vîrfu capului, dă păr, îl băga dă tot în pămînt.* O. BÎRLEA, A. P. I, 241, cf. NALR – O I h 2, ALR–T I h 6, NALR – MB I h 3. (Regional) *Vîrful pieptului* = furca pieptului. *Gura cămășii se întinde în fața peptului pînă la vîrful acestuia.* MANOLESCU, I. 223, cf. ALR – B I MN h 93/50, NALR – MB I MN h 290/627. (Regional) *Vîrful spetei* (sau *spetelor*) = greabăn. Cf. DR. V, 317, CL 1983, 143. ◊ (Expr.) **Pînă în vîrful capului** = **a)** pe tot corpul; de sus pînă jos; peste tot. *Este plin de praf pînă în vîrful capului.* BL V, 162; **b)** mai mult decît trebuie, peste măsură. *[Am mîncat atîta carne] de m-am săturat pînă-n vîrvu capului.* ALR SN V h 1 479/284. **A i se sui** (cuiva) **tot sîngele în vîrful capului** = se spune despre cineva care se aprinde la față din cauza furiei, a rușinii etc. Cf.

DL, DEX. *Văzînd că au omorît pre tatăl său, i se sui tot sîngele în vîrvul capului de mînie.* MARIAN, T. 202. **A i se sui** (cuiva) (**tot**) **părul în vîrvul capului** sau **a i se face** (cuiva) **părul măciucă în vîrful capului** = a fi cuprins de o spaimă puternică (exteriorizată prin ridicarea părului). *Adormim întru cetirea vreunui romanț nou care face să ți se suie părul în vîrful capului.* NEGRUZZI, S. I, 77. *La primirea acestei scrisori, mi se sui părul în vîrful capului și mă cuprinse un tremur.* SION, P. 214. *De ce-am auzit eu, mi s-a suit părul în vîrful capului.* CREANGĂ, P. 77. *Lui Ipate i s-a suit tot părul în vîrful capului de frică.* id. ib. 159, cf. ȘĂINEANU, Î. 153. *Am înghețat de frică și părul mi se făcuse măciucă în vîrful capului.* SBIERA, F. S. 10, cf. id. P. 308, DL, DEX. ◊ L o c . a d v . **Pe vîrfuri** = folosind numai extremitatea degetelor de la picioare (pentru a nu face zgomot sau pentru a înălța corpul). *Se înălță pe vîrfuri, îl cuprinse de după gît și-l sărută apăsat pe amîndoi obrajii.* VINEA, L. I, 64. *Oșteanul a înaintat apoi pe vîrfuri, pînă lîngă pat, și m-a scuturat ușor, cu milă.* V. ROM. octombrie 1964, 37. (În legătură cu verbe de deplasare) **În** (sau **pe**) **vîrful** (ori **vîrfurile**) **degetelor** (sau **picioarelor**) = fără zgomot; cu grijă; tiptil. Cf. I. GOLESCU, C. *Îi făcui dorința fără întîrziere, ieșind degrabă afară, însă pășind pe vîrful picioarelor.* DACIA LIT. 288/6. *În vîrful degetelor... au trecut prin un șir de odăi.* NEGRUZZI, S. I, 78. *Stinse lampa, pe vîrful degetelor trecu prin tindă.* EMINESCU, P. L. 48. *Se scoală bineșor și se duce în vîrful degetelor, lîngă căruță.* CREANGĂ, P. 132. *De la o vreme pierde răbdarea și vine tiptil, în vîrful degetelor.* id. A. 66. *Ca și cum se temea de indiscreția zidurilor... se duse în vîrful deștelor la poartă.* CARAGIALE, O. I, 66. *Șofron rămase-n urma lor călcînd pe vîrful degetelor, ca să nu-i supere prin zgomotul pașilor săi.* SLAVICI, O. I, 264. *Fata împăratului... pîș-pîș în vîrful degetelor intră în cămara zmeului.* ISPIRESCU, L. 20. *Ieși iar în tindă, călcînd rara pe vîrful degetelor.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 14. *Luai cearceaful de pe pat și ieșii, în vîrful picioarelor, din dormitor.* DELAVRANCEA, H. T. 202. *Pășind în vîrful degetelor, mai arunca iute o privire-ndărăt, peste umăr.* ANGHEL, PR. 140. *Ocolește în vîrful picioarelor casa... mai sînt cîțiva pași... A ajuns!* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 28. *Deschise ca un hoț ușa dormitorului și se furișă în vîrful picioarelor.* REBREANU, I. 157. *Își luă cărțile și-în vîrful picioarelor se strecură pe nesimțite printre bănci, afară.* BASSARABESCU, V. 3, cf. CADE. *Se vorbea în șoaptă, se mergea în vîrful picioarelor.* BRĂESCU, A. 191. *Păși în vîrful picioarelor, lipită de perete, să facă de strajă și să tușească semnal de alarmă.* C. PETRESCU, C. V. 17. *Bătrîna a intrat de cîteva ori în vîrful picioarelor.* VOICULESCU, P. II, 59. *Crezură că bolnavul a adaormit, își făcură semn și ieșiră în vîrful picioarelor.* SADOVEANU, O. I, 247. *Doctorul a ieșit în vîrful picioarelor urmărit de privirea infirmierei.* BART, E. 389. *Otilia se urcă sus în vîrful picioarelor.* CĂLINESCU, E. O. I, 96. *Zinca a pătruns în vîrful picioarelor în odaia lui Nicu.* CAMIL PETRESCU, O. III, 26. *Străbatem, în vîrful picioarelor, cîteva săli de lectură.* STANCU, U. R. S. S. 33, cf. M. D. ENC. (În legătură cu verbe ale vorbirii) **Din** (sau, rar, **în**) **vîrful buzelor** (sau **limbii**) = în mod formal; fără convingere; afectat, nefiresc. *Se milogea tînguios numai din vîrful limbii.* CARAGIALE, O. II, 244. *Ai dumneata alte griji mai mari decît mine, zise ea în vîrful buzelor.* BASSARABESCU, S. N. 81. *E un prieten al nostru,... lămuri din vîrful buzelor Mina.* SADOVEANU, O. XIII, 142. *Își poftiră bună-dimineața unul altuia numai din vîrful buzelor.* id. ib. 292, cf. M. D. ENC. **Nici la vîrful degetului** = cîtuși de puțin; absolut deloc. Cf. ZANNE, P. II, 109. ◊ E x p r . **Pînă în vîrful degetelor** (sau **unghiilor**) = în totalitate, deplin. *Rămăsese apusean și om de lume pînă în vîrful unghiilor.* M. I. CARAGIALE, C. 13. *Sînt înveninat pînă în... vîrful degetelor.* SADOVEANU, O. XXI, 371. *A fost pur și simplu poet, dar poet pînă-n vîrful degetelor.* V. ROM. ianuarie 1965, 196. **A vorbi din** (sau **în**) **vîrful limbii** (sau **buzelor**) = a rosti sunetele defectuos, peltic. *Vorbeau, ca paserile, numai din vîrful limbii.* HOGAȘ, DR. II, 176, cf. M. D. ENC, NALR – O I h 57/908, 909. (În legătură cu verbe care exprimă o schimbare a stării subiectului) **Pînă în vîrful urechilor** = foarte tare; de tot. *Fata... s-a roșit pînă-n vîrful urechilor... ceea ce arăta mai bine ca oricîte vorbe frumoase că și ea e fericită.* CARAGIALE, O. II, 283. *Grigoriță se uită furios la mine, se înroși pînă-n vîrful urechilor, dădu să zică ceva și nu zise nimic.* HOGAȘ, DR. II, 2. *Se făcu deodată palid pînă-n vîrful urechilor.* REBREANU, R. I, 22. *Se roși pînă în vîrful urechilor la ideea gafei de a vorbi despre coșciug în casa unui bolnav.* CĂLINESCU, B. I. 56, cf. id. C. O. 48. *Ți-a venit să intri în pămînt și te-ai roșit pănî în vîrful urechilor.* PAS, Z. I, 281.

6. Porțiune dintr-un obiect sau dintr-o figură formată din extremitățile reunite ale laturilor. V. c o l ț , u n g h i . *Urmează... două rînduri de crestături nu prea adînci în formă de ic, unele cu vîrful în sus, celelalte cu el în jos.* PĂCALĂ, M. R. 476. *Tipografia neavînd semnul grafic al lui ce, ci (un c cu deasupra semnul de pe â, dar întors cu vîrful în jos), am transcris: ce și ci.* ARH. OLT. XII, 384, cf. ALR II 6 648/812, ALR–M III h 712, 799, ALR–B III h 560/35, 97. ◊ *Vîrful cuțitului* = motiv decorativ al țesăturilor populare românești, caracterizat printr-o succesiune (regulată) de linii frînte. Cf. PAMFILE, I. C. 291.

7. (Geom.) Punct de intersecție a laturilor unui unghi sau ale unui poligon, a muchiilor unei piramide etc. *Această formă este un cvasi-con trunchiat cu vîrful în jos.* MANOLESCU, I. 241, cf. CADE. *Unghiuri adiacente sînt acelea cari au același vîrf și o latură comună.* ENC. AGR. I, 70. *Este un exagon, ale cărui laturi opuse sînt curbe ale unei aceleiași congruențe și vîrfurile opuse sînt situate pe cele trei congruențe care trec prin centru.* VRĂNCEANU, G. D. I, 125, cf. DP, DM. *O bisectoare interioară a unui triunghi împarte latura opusă în segmente proporțional cu laturile ce pornesc din același vîrf cu bisectoarea.* GEOMETRIE, IX, 21. *Cercul care trece prin trei vîrfuri ale unui poligon regulat trece prin toate celelalte vîrfuri.* ib. 127. *Piramida este corpul mărginit de un poligon și de plane determinate de laturile acestuia și de un punct V, numit vîrful piramidei.* GEOM. SP. 53, cf. M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *vîrfuri.* – Și: (învechit și regional) **vîrv**, **vîrh** (pl. și *vîrși*), (regional) **fîrf**, **vîr** s. n., **vîrșe** (I. CR. III, 106) subst., (învechit, rar) **vîrn** (TDRG), **verh** s. n.

– Din v. sl. **врьхъ**.

VÎRFÁR s. m., s. n. (Popular) **1.** S. n. Ţăpoi **(2)** cu care se aşază fînul în vîrful stogului. Cf. TDRG, PAMFILE, A. R. 137, BOCĂNEŢU, T. A. 154, CADE, ION BOTEZ, STR. 35. *Am nevoie de un ţăpoi de cele lungi pentru vîrfuri, un vîrfar.* SADOVEANU, O. III, 136, cf. ENC. AGR., SCRIBAN, D., LTR[2], DL, DEX, com. din PĂDURENI – CLUJ, CHEST. II 256/179, 237, ALR II 5 035/414, 520, 531, 537, 551, ALR SN I h 65/520, 531, ALRM SN I h 90/5, 20, 531, A V 33.

2. S. n. (Regional) Vîrf **(I 3)** la stog, la claie etc. Cf. A V 33. *Hai să facem vîrfar stogului.* UDRESCU, GL.

3. S. m. (Prin Mold.) Persoană care clădeşte vîrful la stog, la claie etc. PAMFILE, A. R. 161.

4. S. n. Vîrf **(I 1)** de munte. Cf. DL, DM, DEX.

5. S. n. (Prin Mold.) Creştetul capului. Cf. ALIL XXX, 197, 202.

6. S. n. (Regional) Trunchi de copac care alunecă pe uluc cu vîrful înainte. Cf. ARVINTE, TERM. 55. ♦ (Prin Maram.) „Partea groasă a unui buştean". CL 1968, 81.

7. S. n. (Prin Transilv.) Parte superioară a unei plante textile (cînepă sau in) din care se obţin fibre de calitate inferioară; p. ext. material textil obţinut din astfel de părţi ale plantelor. V. vîrfare **(2)**. Cf. CL 1971,77.

– Pl.: *vîrfare* şi *vîrfari*. – Şi: (regional) **vîrvár** (SCRIBAN, D., CHEST. II 256/179, 237, ALR II 5 035/414, 520, 531, 537, 551, ALR SN I h 65/520, 531, ALRM SN I h 90/520, 531; pl. şi *vîrvari* ALR II 5 035/531, 537) s. n., s. m., **vîrváriu** (com. din PĂDURENI – CLUJ, ALR SN I h 35/531) **vîrfór** (CL 1971, 77), **vîrvór** (ib.) s. n.

– **Vîrf** + suf. *-ar*.

VÎRFÁRE s. f. (Învechit şi regional) **1.** Vîrf **(I 1)** de munte. *Pre ceale înalte vîrfări iaste şi în mijlocul cărărilor stă.* BIBLIA (1688), 432[r]/39. *Eu deznod umărul lui Moav de la cetăţile vîrfărilor lui... deasupra izvorului şi cetăţii pre lîngă mare.* ib. 552[2]/2. *În fund, de la apus spre răsărit, se înşiră ca nişte sentinele uriaşele vîrvare.* VLAHUŢĂ, R. P. 89.

2. (De obicei la pl.) Creangă, ramură din partea superioară a coroanei unui arbore. *Va cură din vîrvările lui dulciaţă de miare.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 129[r]/21. *Mulţămim De est păhărel,... Din cel pomişor, Din trupini, Din rădăcini, Din colmări, Din vîrvări.* MARIAN, NU. 501. *Departe de stobor,* [Î]*s nouă meri, Nouă vîrveri.* PAMFILE, CR. 58. *Un brad mari rotat,... Cu vîrvări pană la şeri, Cu poalili prăstă mări.* ARH. FOLK. III, 107. ♦ P. ext. Parte superioară a unei plante (unde creşte inflorescenţa); inflorescenţă. Cf. ALR I 841/217, LEXIC REG. 39. ♦ Spec. Parte superioară a unei plante textile (cînepă sau in) din care se obţin fibre de calitate inferioară; p. ext. material textil obţinut din astfel de părţi ale plantelor. *Se separă fuiorul de „vîrvări şi rădăcini", firele mai rele şi cîlţoase de la vîrful şi rădăcina cînepii.* APOLZAN, P. I. 53. *Cîlţii de vîrvări.* în CL 1971, 77. *Au mai rămas numai nişte vîrvări.* MAT. DIALECT. I, 198. ◊ (La sg. cu sens colectiv; în forma *vîrvăr*) *Urzeală de vîrvăr.* în CL 1971, 77.

3. (Prin Ban. şi Transilv.) Vîrful **(II 5)** degetului (de la picior). *Urmează... trei paşi în vîrvări, adecă în vîrful degetelor.* POP., ap. HEM 1 527.

4. (Prin Olt.) Panglică **(1)** sau sfoară cu care se împleteşte capătul cozilor pentru a nu se desface părul. Cf. CADE. *Crezi că ţin coadele fără vîrfării?* BOCEANU, GL., cf. LEXIC REG. 32, 39.

5. (Învechit, rar; în forma *vîrvare*) Literă mare cu care începe un vers. Cf. DOSOFTEI, MOL. 88, DR. III, 431.

– Pl.: *vîrfări* şi (regional) *vîrfării*. – Şi: **vîrváre** (pl. *vîrvări, vîrvare, vîrveri*), **vîrfárie** (LEXIC REG. 32, 39) s. f., **vîrvăr** s. n.

– **Vîrf** + suf. *-are*.

VÎRFÁRIE s. f. (Prin sud-vestul Olt.; de obicei la pl.) Creangă, ramură de copac. *Mai pune vreo două vîrfării pe foc să nu se stingă.* BOCEANU, GH.

– Pl.: *vîrfării*.

– **Virf** + suf. *-arie*.

VÎRFĂRÁIE subst. pl. (Prin nord-vestul Munt.) Mulţime de vîrfuri sau bucăţi de crengi tăiate sau rupte. *Adună vîrfăraiele-alea, sînt bune de uscături.* UDRESCU, GL.

– **Vîrf** + suf. *-ăraie*.

VÎRFÉLNIC s. m. (Învechit, rar) Conducător, fruntaş. *D-l Gherasim Safirin e unul dintre vîrfelnicii clerului român.* ap. TDRG.

– Pl.: *vîrfelnici*.

– **Vîrf** + suf. *-elnic*.

VÍRFETE s. n. (Olt.) **1.** Vîrf **(I 1)** de copac. *Sînt doi pomi mari, înfloriţi, De cotoare depărtaţi, De vîrfete-mpreunaţi.* PAMFILE, CR. 100, cf. GR. S. VI, 126, LEXIC REG. 39. ♦ Parte superioară a unei plante sau extremitate a unei ramificaţii. [Vîscul] *creşte pe vîrfetile crengilor de stejari.* I. CR. IV, 252, cf. LEXIC REG. 39.

2. Extremitate ascuţită. V. vîrf **(II 3)**. [Porumbului i] *se curăţă vîrfetele şi cotorul acolo şi se lasă numai boabele de pe mijloc.* GL. OLT.

3. Gurgui la opincă. Cf. ALR I 971/846, 1 676/815, 846, NALR – O II h 298/939.

4. Buricul degetului. Cf. LEXIC REG. 39.

– Pl.: *vîrfete*.

– **Vîrf** + suf. *-ete*.

VÎRFEŢ subst. (Regional) Fînaţ. Com. din POIANA – VAŞCĂU.

– Accentul necunoscut.

– Cf. vîrf.

VÎRFONÁ vb. I. Tranz. şi refl. (Prin Transilv. şi prin Maram.) A (se) umple cu vîrf; a (se) vîrfui **(2)**. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *D'e un'e Domnu mînca, Blid'ele să vîrfona.* T. PAPAHAGI, M. 79, cf. SFC VI, 110.

– Prez. ind.: *vîrfonez*. – Şi: **vîrvomá** vb. I. BUDAI-DELEANU, LEX.

– **Vîrf** + suf. *-ona*.

VÎRFÓR[1] s. n. v. **vîrfar.**

VÎRFÓR[2], -OÁRE subst. (Regional) **1.** S. n., s. f. (Prin Olt. şi prin nordul Munt.) Creangă, ramură subţire (din partea superioară a coroanei unui copac sau unei tufe). V. vîrf **(I 1)**. Cf. ARH. OLT. XXI, 277, COMAN, GL.

Dacă poți ajunge, sui la vîrforu ăla de sus. UDRESCU, GL. *Hai s-adunăm toate vîrfoarele, toate rimigurile astea de pe jos, toate crăcile.* id. ib. *S-au pălit codri[i] pe poale Și tufarii pe vîrfoare.* FOLC. OLT.–MUNT. III, 885. ♦ Inflorescență (la trestie). *Dormea... pre așternuturi ce singuri ei le făcea umplute cu vîrfori de trestie.* ARISTIA, PLUT. 127/18, cf. LEXIC REG. 39. ♦ (Prin Transilv.) Parte superioară a unei plante textile; material textil de calitate inferioară obținut din astfel de părți ale plantelor. *Stupa de la vîrfori.* în CL 1971, 77, cf. 80.

2. S. n. Țăpoi **(2)**, vîrfar **(3).** *Femeile cu furcile albe, fetele cu greblele pe umere,... flăcăii cu țăpoaiele lucii și cu vîrfoarele lungi de-aruncat finul pe stoguri.* MIRONESCU, S. 66.

3. S. m., s. f. (Olt.) Panglică **(1)** împletită la capătul cozilor, pentru a nu se desface părul. Cf. H XII 261, com. din TURNU-MĂGURELE, CIAUȘANU, GL., LEXIC REG. 39, 88.

4. S. f. (Prin Olt.) Bucată de stofă cu care se învelesc iarna degetele picioarelor. V. o b i a l ă. Cf. COMAN, GL.

– Accentuat și: *vîrfor.* LEXIC REG. 88. – Pl.: *vîrfoare* și *vîrfori*, (regional) *vîrforuri* (COMAN GL.). – Și: (regional) **vîrvór** s. n. CL 1971, 81.

– **Vîrf** + suf. *-or.*

VÎRFÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit, rar) Cu vîrf mare. Cf. I. GOLESCU, C.

– Pl.: *vîrfoși, -oase.*

– **Vîrf** + suf. *-os.*

VÎRFOT s. n. (Prin Olt.; mai ales la pl.) Buricul sau vîrful degetului. *Vîrfotile deștelor.* CIAUȘANU, GL. 10. ◊ E x p r. **A merge în vîrfotele degetelor** = a merge tiptil, călcînd numai pe vîrful degetelor. CIAUȘANU, GL.

– Pl.: *vîrfote.*

– **Vîrf** + suf. *-ot.*

VÎRFÓVNIC, -Ă s. m., adj. v. **vîrhovnic.**

VÎRFȘCIÓR s. n. (Prin nord-vestul Munt.) Vîrfușor **(1).** *Ia vezi că pe vîrfșcioru-ăla a mai rămas cîteva prune.* UDRESCU, GL.

– Pl.: *vîrfșcioare.*

– **Vîrfuț** + suf. *-ior.*

VÎRFȘÓR s. n. v. **vîrfușor.**

VÎRFUÍ vb. IV. T r a n z. **1.** (Complementul indică stoguri, clăi etc.) A face vîrf **(I 3);** (regional) vîrși. Cf. I. GOLESCU, C. *Să se adune* [trifoiul] *în căpiți..., vîrvuindu-le tare sulatic.* I. IONESCU, C. 108/5. *Să va clădi finul bine și să va vîrvui bine stogul.* id. ib. 115/12, cf. CIHAC, II, 448, TDRG, PAMFILE, A. R. 163, CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC. *Vro cinci clăi de le-am clădit, Patru mi le-am vîrfuit.* ALECSANDRI, P. P. 100, cf. ȘEZ. V, 171, A V, 20. ♦ A forma partea de sus, vîrful. *Un căpitan, cel-nalt, sărmanul, Căzuse vîrfuind mormanul.* COȘBUC, P. II, 41, cf. DL. ◊ I n t r a n z. *El în genunchi se suie și în genunchi coboară Pe culmea vîrfuită cu-o neagră buturugă.* ALECSANDRI, P. III, 112. ♦ (Rar; complementul indică construcții) A alcătui acoperișul (cu pante repezi). *Precipitațiile abundente au creat acele acoperișuri țuguiate ce vîrfuiesc casele împrăștiate pe văi sau coaste.* VÎN. PESC. 1960, nr. 10, 9.

2. (Complementul indică recipiente sau alte obiecte ori spații folosite la păstrare și la transportare) A umple peste măsură, cu vîrf, mai sus de margini. *Nu m-am îndurat o dată un sărac să miluiesc. Numai și numai borcanul să-l umplu, să-l vîrfuiesc.* PANN, P. V. III, 84/24. *Iau banița or găleata și pîn-o vîrfuiesc pui Apoi cu coada lopeții o raz și o torn în sac.* id. Ș. II, 45/12, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Vîrfuim bine gropile cele pline, cam de o jumătate metru deasupra lor.* ATILA, P. 61, cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC. ♦ (Complementul indică recipiente în care se pun substanțe lichide) A umple pînă sus, a face să fie plin ochi. *Cu vin feciorii vîrfuiesc ulcioare.* MURNU, O. 44, cf. ALR I 1 376/94, 178, 690, 870. ♦ R e f l. A se aduna, a se îngrămădi peste măsură. *Prea puternica împărăție... voind... cartenirea a multor feluri de catahrisis ce de la o seamă de vreme, cîte puțin, puțin, s-au fost întemeiat și s-au vîrfuit* (a. 1804). TES. II, 332.

3. (Regional) A tăia vîrful unui copac doborît. *Rădăcina ți-oi secui, mijlocul ți-oi mijloci, Vîrful ți-oi vîrfui.* DENSUSIANU, Ț. H. 282, cf. A V 35, ARVINTE, TERM. 79, 175.

4. (Despre munți, dealuri sau alte forme de relief pozitive) A-și înălța, a-și ridica, a-și profila vîrful **(I 1).** *În părețele din stînga „Coiful" își vîrfuiește turla-i vînătă pe gangul unei văgăuni.* VLAHUȚĂ, R. P. 204, cf. CADE, DL, DM.

– Prez. ind.: *vîrfuiesc.* – Și: (regional) **vîrvuí** vb. IV.

– **Vîrf** + suf. *-ui.*

VÎRFUÍT[1] s. n. Faptul de a vîrfui **(1).** Cf. PAMFILE, A. R. 163. *De uni g'ii Călănuți? G'ui di la vîrvuit.* DIACONU, VR. 165. *Lăsam în urmă hăt! departe, tovarășii de muncă la coasă, la secere, la prășilă, la căpițit finul și la vîrfuit girezile de snopi ori șirele de paie.* V. ROM. februarie 1954, 22.

– V. **vîrfui.**

VÎRFUÍT[2]**, -Ă** adj. **1.** Care este prelungit în formă de vîrf **(II 1);** care are capătul ascuțit, țuguiat. [Heracle] *drept nimeri c-o săgeată în trei vîrfuită.* MURNU, I. 98, cf. RESMERIȚĂ, D., DL, DM, M. D. ENC.

2. (Despre recipiente sau alte obiecte ori spații folosite pentru depozitare sau transportare) Care este umplut pînă sus, care este plin cu vîrf. Cf. DDRF. *Patru pahare erau vîrfuite.* AGÂRBICEANU, A. 160. *A pus farfuria vîrfuită.* PAS. Z. I, 76, cf. DL, DM. *Pe șoseaua Slobozia-Făurei trec autocamioane vîrfuite din care știuleții de porumb rîd cu toți dinții în soare.* SCÎNTEIA, 1969, nr. 8 217, cf. M. D. ENC.

– Pl.: *vîrfuiți, -te.*

– V. **vîrfui.**

VÎRFULÉȚ s. n. Diminutiv al lui v î r f **(II 1).** *Orzul este lunguiet... Și țeapă în vîrfuleț.* PANN, Ș. II, 45/4, cf. CADE, DL, DM. *Am o nuia, Înconjurai lumea cu ea Și*

mai rămase-un vîrfuleț Și făcui și un coteț (Gîndul). GOROVEI, C. 170.
– Pl.: *vîrfulețe.*
– **Vîrf** + suf. *-uleț.*

VÎRFURÉL s. n. Vîrfușor **(I 1).** *Plecat voi meri vîrvureli Să rup două floriceli.* MAT. FOLK. 1 473.
– Pl.: *vîrfurele.* – Și: **vîrvurél** s. n.
– **Vîrf** + suf. *-urel.*

VÎRFUȘÓR s. n. Diminutiv al lui vîrf.
1. Cf. vîrf **(I 1).** *La vîrfșor de nouă meri Ardu-mi nouă lumînări.* TEODORESCU, P. P. 30. *Brad încetinat, De unde-ai tunat, Din vîrfșor de munte De la flori mai multe.* MARIAN, Î. 101. *Bradule, bradule,... cine ți-a poruncit De te-ai coborît Din vîrșor de munte.* DENSUSIANU, Ț. H. 246. *În vîrfu vîrșoarelor, Este-un leagăn de dojalnic, Care suie și scoboară.* RĂDULESCU-CODIN, L. TR. 65.
2. Cf. vîrf **(II 1).** *O scînteie care atinge vîrfușorul de fosfor al unui chibrit produce o slabă licărire.* RALEA, S. T. I, 21. *Într-un vîrfușor de pai joacă oastea unui crai* (Macul). GOROVEI, C. 217.
3. Cf. vîrf **(II 5).** *La colțul gurii I s-a ivit un vîrfușor de limbă roză și subțire.* CAZIMIR, GR. 115.
– Pl.: *vîrfușoare.* – Și: (popular) **vîrfșór, vîrvușór** (com. MARIAN), (regional) **vîrșór** s. n., **vîlșór** (DENSUSIANU, Ț. H. 41, 96) s. n.
– **Vîrf** + suf. *-ușor.*

VÎRFÚȚ s. n. Diminutiv al lui vîrf.
1. Cf. vîrf **(I 1).** Cf. DL, DM. *Cîntă puiul cucului În vîrfuțul nucului.* JARNÍK–BÎRSEANU, D. 192, cf. MÎNDRESCU, L. P. 14. *Cuibulețul l-am mutat În vîrvuțul muntelui.* MARIAN, O. I, 110, cf. SEVASTOS, P. 214. *Bade, bădișorul meu, ajungă-te dorul meu, În vîrvuțul dealului, În spatele calului.* F (1890), 199. *Cine ni-o despărțit pe noi Aibă parte de nevoi... Și odihna vîntului Pe vîrvuțu muntelui.* ȘEZ. I, 290. *Dacă ea că-și ajungea La vîrvuțul plaiului, Găsi fiul botezat.* VICIU, COL. 41. *În cel vîrvuț de obcină Este-o cruce de cetină.* ȚIPLEA, P. P. 68. *Strîgătoarea iobagilor Din vîrfuțu treptelor.* BÎRLEA, B. 25. *Din ce vîrfuț de Gutîi Mîndră grădina-ngrădii.* id. L. P. M. II, 55, cf. T. PAPAHAGI, M. 32. *Astă-vară ce-am vărat Pe-un vîrfuț de munte, nalt, Cu murguțul de furat, Cu puica necununat.* ANT. LIT. POP. I, 77. *În vîrvuțul nucului, arde casa uliului.* POP., ap. BĂCESCU, PĂS. 207. *Ciobănaș de la miori, Unde ți-o fost dat să mori? În vîrfuțul muntelui, De săgeata tunului.* FOLC. MOLD. II, 522.
2. Cf. vîrf **(II 3).** *I-a dat încă și-un biciuț Carele avea în vîrvuț O litră de argintuț.* POP., ap. GCR II, 294.
– Pl.: *vîrfuțuri* și *vîrfuțe.* – Și: **vîrvúț** s. n.
– **Vîrf** + suf. *-uț.*

VÎRGĂ[1] s. f. (Regional) Vintir (Poiana – Turnu-Măgurele). Cf. ALR I 1 734/898.
– Pl.: *vîrgi.*
– Etimologia necunoscută.

VÎRGĂ[2] s. f. v. **vîrcă.**

VÎRGĂLĂU s. m. (Prin nord-vestul Transilv.) Om fără căpătîi, pierde-vară (v. pierde **II 6).** Cf. REV. CRIT. IV, 147.
– Pl.: *vîrgălăi.*
– Etimologia necunoscută. Cf. vandralău, hăndrălău.

VÎRGĂLÍU, -IE adj. (Prin Olt.) Care are dungi (de altă culoare); vărgat. Cf. SCL 1975, 349.
– Pl.: *vîrgălii.*
– **Vargă** + suf. *-ăliu.*

VÎRGHE s. f. v. **vîrghie.**

VÎRGHIDE vb. III. Intranz. (În cimilituri; cu sens neprecizat, probabil) A umbla, a merge. *Obieluță tătărască, vîrghite prin casă* (Mătura). ȘEZ. VII, 118. *Opincă nerasă, vîrghide prin casă* (Pisica). GOROVEI, C. 292, cf. PASCU, C. 219.
– Accentul necunoscut. – Prez. ind.: *vîrghide.* – Și: **vîrghite** (accentul necunoscut) vb. III.
– Etimologia necunoscută.

VÎRGHIE s. f. (Prin Munt.) Lemn (potrivit de) lung și (de) gros folosit ca element de susținere sau de fixare în diferite construcții (rudimentare). Cf. DAMÉ, T. 99, TDRG, PAMFILE, A. R. 222, PASCU, S. 247, SCRIBAN, D., SCL 1966, 461, ib. 1969, 391, 394, RĂDULESCU-CODIN, GR. S. III, 162, IV, 135, CHEST. II 78/68, 117/68, ALR II/I MN 114, 3 765/762, UDRESCU, GL. *Fata de pandur cu vîrghea-n spate* (Coțofana). ȘEZ. IV, 96, cf. GOROVEI, C. 109, PASCU, C. 219.
– Pronunțat: *-ghi-e.* – Accentuat și: *vîrghíe.* TDRG. – Pl.: *vîrghii.* – **Și: vîrghe** s. f. PASCU, S. 247, SCRIBAN, D., SCL 1969, 391, GR. S. III, 162, GOROVEI, C. 109, PASCU, C. 219.
– Etimologia necunoscută. Cf. lat. virgula. Cf. PASCU, S. 247, SCRIBAN, D.

VÎRGHITE vb. III v. **vîrghide.**

VÎRGINĂ s. f. v. **vîrghină.**

VÎRGOL s. n. v. **vîrcol.**

VÎRGOLÁȘ s. m. v. **vîrcolac.**

VÎRGOLÍ vb. IV v. **vîrcoli.**

VÎRGOLÍT s. m. (Învechit, rar) Pește de apă dulce nedefinit mai îndeaproape. *Luntrile plutesc cu pescarii-n ele cari pescuiesc Cleamul și siparul, gariță, șaldău, Vîrgolit, platică, lostriță, șalău.* BARONZI, ap. CĂLINESCU, S. C. L. 115.
– Pl.: *vîrgoliți.*
– Cf. vîrcoli, zvîrlugă.

VÎRGOLÚNĂ s. f. (În descîntece; în corelație cu lună; cu sens neprecizat, probabil) Lună nouă. *Lună, lună, vîrgolună, Tu ești mîndră și frumoasă, Tu ești a nopții crăiasă.* MARIAN, V. 17. *Lună, lună, Vărgălună,*

Ieşi afară, fă lumină. PAMFILE, CER. 81, cf. L. ROM. 1958, nr. 5, 21.

– Şi: **vărgălúnă,** s. f.

– De la **lună.**

VÎRGULÍ vb. IV v. **vîrcoli.**

VÎRH s. n. v. **vîrf.**

VÎRHÓVNIC[1] s. m. v. **vîlhovnic.**

VÎRHÓVNIC[2]**, -Ă** s. m., adj. (Învechit) **1.** S. m. (Cu determinări în genitiv) Conducător, şef (prin rangul atribuit în virtutea unei aprecieri deosebite sau prin rolul pe care îl are în anumite împrejurări); persoană cu cel mai înalt grad (într-o ierarhie). *Vîrhovnicul apostolilor D*[o]*mnului.* id. ib. noiembrie 176[r]/8. *Verhovnic cetii ucenicilor i-au zis* (a. 1699). GCR I, 329/36. *Petru s-au făcut verhovnic apostolilor.* ANTIM, O. 154. *Pre Petru şi pre Pavel, pre stîlpii bisericii, pre vîrhovnicii apostolilor* (a. 1746). TDRG. *Şi verhovnecul ucenicilor Petru, piatra credinţii..., căzu în păcatul lepădării.* VARLAAM–IOASAF, 48[r]/26. *Patriarhul Romei e următoriu săntului Petru, verhovnicului apostolilor.* ŞINCAI, HR. III, 176/6. *Înţălegînd cum voi sînteţi vîrhovnici grecilor, pre voi cheamă cătră prietenie.* HERODOT[2], 28. *Di-l vor afla... prin vrajă, cum au giurat pre strîmbul, îndată îi tae capul aceluia, şi avuţiia lui o eu vîrhovnicii vrăjitorilor.* ib. 211, cf. I. GOLESCU, C., CIHAC, II, 448, TDRG, CADE, SCRIBAN, D. ◊ (Ca determinant pe lîngă substantivul „apostol", indică un grad ierarhic superior) *Petru şi Ioan şi Iacov, vîrhovnicii apostoli şi mai mari, la preaobrajeniia mîntuitorului nostru umbră numai şi chip văzură.* CORESI, EV. 536. *Să-nchisă în casa cea de rugă a svîntului vîrhovnic apost*[o]*l Petră.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 206[v]/23. *I s-au arătat lui noaptea vîrhovnicul apostol* (a. 1691). TDRG. *Sfînta mănăstire Cetăţuia... unde este hramul sfinţilor apostoli verhovnici Petru şi Pavel* (a. 1693). URICARIUL, II, 93/21. *Ai în loc de acoperemînt pre verhovnicii apostoli Petru şi Pavel.* ANTIM, O. 63. *Hramul sfinţilor... verhovnici apostoli Petru şi Pavel* (a. 1717). URICARIUL, IV, 310/15. *Icoanele sfinţilor şi verhovnicilor apostoli.* MINEIUL (1776), 109[v1]/20. *Cinstea ce ni se cuvine a da verhovnicilor sfinţilor apostoli* (a. 1780). BV II, 261. (În blesteme) *Cine se va ispiti a strica danie noastră... să fie afurisit de doisprezece vărhovnici apostoli* (a. 1669). BUL. COM. IST. IV, 35. *Cine s-a ispiti peste scriso*[a]*re*[a] *me să strice danie me, acela au să fie neiertat de Domnul Dumnezeu... şi de 12 vărhovnici apostoli* (a. 1678). HEM 1344. *Să fie neiertat de la Domnul Dumnezeu... şi de precurata lui maică şi de 12 sănţi verhovnici apostoli* (a. 1686). URICARIUL, II, 36/32. *Cini ar străca această mărturie a noastră, să fie blăstămat de Domnul Dumnedzău şi de Maica Precistă şi de 12 apostoli vîrhovnici* (a. 1712). BUL. COM. IST. IV, 43. *Să fie... blăstămaţi de Tatăl, şi de Fiiul, şi de Sfîntul Duh... şi de doisprezece apostoli verhovnici* (a. 1714). URICARIUL, I, 45/7. *Carii ar tăgădui şi n-ar spune drept să fie neiertaţi şi blestămaţi de Domnul Dumnezeu şi de Maica Precista şi doisprezece sfinţi apostoli vărhovnici* (a. 1718). ib. XI, 301. *Cari s-ari scula să o scoat(ă) ace(a) moşie să fie afurisit şi treclet şi proclet şi de... 12 apostoli verhovnici* (a. 1727). ŞTEFANELLI, D. C. 30. *Să fie blăstămat şi afurisit de doisprezece verhovnici apostoli.* SADOVEANU, O. IX, 56. ♦ Nume dat de Biserică celor doisprezece apostoli, propovăduitori ai evangheliei în lume. *Lăsă în casă să vadză acea ciudesă Petră şi Iacov şi Ioan, ca neşte vîrhovnici şi tainici dumnedzăirei lui.* VARLAAM, C. 297. *Aceasta iaste cartea verhovnicilor, celor doi apostoli mari, Petru şi Pavel* (a. 1747). BV II, 95. *Fiind ucenic lăudatului verhovnic Pavel, Dionisie prea fericite, de la el te-ai învăţat cunoştinţa celor ascunse.* MINEIUL (1776), 20[v2]/2. *Cu puterea verhovnicilor, apostolilor şi a sîntelor canoane, încă şi cu a noastră giudecată s-au pus gios.* ŞINCAI, HR. I, 163/18. *Pentru a se deosebi* [apostolii] *unii de alţii, numai cei doisprezece se numeau în graiul vechi vărhovnici... şi se invocau în blăsteme îndată după arhangheli şi după Ioan Botezătorul.* HEM. 1 344, cf. DDRF. ◊ (Termen de reverenţă pentru o persoană de cel mai înalt grad bisericesc) *O, sfinte vărhovnicule,... priimeşte truda şi osteneala* (a. 1652). BV I, 193. ◊ (Prin analogie) *Iar întru cele ale legilor orînduieli ca unii ce sînt faţă de credinţă maometani şi din mărirea acestui sultan ca un calif verhovnic al legii maometaneşti au să vieţuiască.* DUMITRACHE, 452.

2. Adj. Important, de seamă. *Una dar din cele mai verhovnice obşteşti bune întocmiri fiind şi casa răsurilor* (a. 1804). TES. II, 335. *Vei trimite cu îndestulare şi celelante cîte sînt trebuincioase pentru hrana lăcuitorilor de la vîrfovnica împărătească noastră cetate* (a. 1814). ib. 353, cf. CADE.

– Pl.: *vîrhovnici, -ce.* – Şi: **verhóvnic, -ă, vîrfóvnic, -ă, verhómnic, -ă** s. m., adj.

– Din slavonul **връховникъ, вєрховникъ.**

VÎRÍ vb. IV v. **vîrî.**

VÎRÍ vb. IV **1.** Tranz. (Cu diverse determinări locale introduse prin prepoziţii şi care indică de obicei un spaţiu închis sau acoperit, cel mai adesea strîmt, un corp cu densitate redusă, un lichid) A introduce, a băga; a înfunda; a cufunda. *Gazda l-au văzut că are o salbă de aur; deci s-au sculat la miazănoapte de l-au ucis şi l-au vîrît într-un loc* (a. 1675). GCR I, 222/14. *Rahil luo bozii şi-i vîrî în samarul cămilei.* BIBLIA (1688), 23[2]/1, cf. 175[1]/56. *Un lucru ce pren toate laturile pămîntului s-au auzit, vor... să-l acopere, ca cum ar vrea neştine să adune toată lumina den lume ca supt obroc să o vîre.* R. GRECEANU, CM II, 225, cf. KLEIN, D. 452. *Leagă de un lemn o creangă şi, aşa, o vîră în fundu apii şi scot smoală foarte bună.* HERODOT[2], 251, cf. DRLU. *Cuscre, ascunde anaforaoa, să nu cumva să o vază, dă va veni. Vîr-o pă supt perne.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 69, cf. id. C., LB. *Au crăpat... tulpina copaciului... atîta, încît putea să vîre înlăuntru o crenguţă verde.* DRĂGHICI, R. 102/6, cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 713[2]/17, ISER. *Pentru versuri am metodă, să fac sute şi dormind. Ieu o cuşmă, vîr la literi, ca o mînă... şi mai multe, Scutur tare... şi pe masă,*

calde, calde, le-arunc iute. MILLO, în PR. DRAM. 364. *Muta își vîrî mîna în scîrnavul său sîn și scoasă, ce?... o zaharica înfățoșînd o inimă.* KOGĂLNICEANU, O. I, 62, cf. POLIZU. *Ia galbenii și mi-i vîră în buzunarul pantalonilor.* SION, P. 112, cf. PETRI, V., PONTBRIANT, D., HEM 2 313, COSTINESCU, CIHAC, II, 457. *Se uită în horn, vîrî înăuntru coada cociorbei, dar nu găsi nimic.* CONV. LIT. IX, 54. *Luase obicei în toată sara, la culcare, a-și coase mînicile contășului și, vîrîndu-și picioarele într-însele, dormea fără grijă.* CREANGĂ, O. 235. *Pune un ac în vîrful unei nuiele, vîră nuiaua pîn spărtura perdelii.* CARAGIALE, O. I, 5. *În clipa aceea, fetița întinde mîna, ia covrigul și dă să-l vîre iute sub mintean.* id. ib. 176. *A strîns banii, i-a legat și a vîrît adînc legătura în sîn.* id. ib. 224. *Scoase... din brîul lui cîrpa cu aurăriile și-o vîrî sub un pietroi de lîngă gard.* SLAVICI, O. I, 328. *Puse... de-i făcu un fel de căciulă țurcănească, o împodobi cu aur...; își vîra urechile într-însa cînd o punea pe cap.* ISPIRESCU, O. II, 358. *Vîrî mototol în buzunarul pantalonilor patru hîrtii de cîte douăzeci.* DELAVRANCEA, O. I, 44. *Unde era blînda mînă a mamei, ca să-mi vîre plapăma pe sub mine...?* id. ib. 251, cf. II, 156. *Baba se potoli, iar fata vîrî capul în pernă și plînse înăbușit.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 14. *Alese, de prin cărți, cele trei caiete... manuscrisele lui, și le vîrî-n buzunar.* id. ib. 84. *Sitarul vîră ciocul său adeseori și prin mlaștine și mușchiuri spre a-și căuta nutrețul.* MARIAN, O. II, 300. *Luînd naframa, jemla și păharul și, vîrîndu-le pre toate în trăistuță, întoarce talgerul soacrei celei mici.* id. NU. 549, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *La răscol, adică cînd se ridică oile de pe brînză..., atunci vîră baciul răbușul în pămînt ca să nu-l afle nimenea.* PAMFILE, I. C. 37. *Voind să-i mîntue de aceste vietăți nesuferite, le-a vîrît într-o lacră.* id. S. T. 50. *Lelea Ana luă un băț, îl vîrî printr-o deschizătură dintre blane și începu să-l înghioldească.* AGÂRBICEANU, O. XII, 288. *O năpîrcă... își vîrî coada în gaura făcută de necuratul.* PĂCALĂ, M. R. 156. *Ajungînd cu văcălia – de sfoară lîngă sfoară – lîngă ochi, vîrîm capătul văcăliei în el, strîngem din ambele capete... și legătura e gata.* ATILA, P. 31. *Își vîrî capu-i... mic sub marginile pălăriei mele și mă sărută cu zgomot pe frunte.* HOGAȘ, DR. I, 163. *Astupă cu îngrijire stecla cu dopul, o vîrî în sîn, își luă comanacul din cap și... începu a mînca cu smerenie și cumpătat.* id. ib. 237, cf. 259. *Vîră... cheia-n broască, învîrtește de două ori, cum știa seama descuetorii.* LUNGIANU, CL. 33, cf. RESMERIȚĂ, D., SEVERIN, S. 32, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Vîrî capul pe ușa bibliotecii.* GALACTION, O. A. I, 113. *De cum vine iarna... se face covrig, își vîră nasul în blană și doarme.* SIMIONESCU, F. R. 25, cf. 118. *Mitică vîră capul pe ușe.* CAMIL PETRESCU, T. I, 490. *Își vîrî mîna în bete.* id. O. I, 72. *Vîrî cuțitul în teaca lui de piele.* id. ib. III, 281. *Ca să crească pîinea în cuptor, după ce termini de vîrît, dă cu lopota în grinda casei.* IZV. XIII, 136. *Și-a vîrît... un picior în apă.* VOICULESCU, P. I, 31. *Vîrînd sticla în fălcile descleștate ale iepei, îi turna pe gît spirtul tare.* id. ib. 146. *Bîrlădeanu vîrî capul pe ușă.* SADOVEANU, O. X, 187. *Rog pe cinstitul comis al doilea să-și vîre în teacă jungherul.* id. ib. XIII, 120. *Vîram în troian un picior și scoteam altul.* id. ib. XXI, 111. *Veniți, măi, că sparg căsile, strigă cineva, vîrîndu-și capul pe ușa pivniței.* DAN, U. 330, cf. 23, SCRIBAN, D. *Vîrau tesacul... la brîu și deschideau ochi mari spre cîmpii.* MIHĂESCU, D. A. 7. *Ciuguleau ceva din fund, vîrînd doar capul în apă.* BĂCESCU, PĂS. 324. *Își vîră ciocul iscoditor în toate crăpăturile, căutînd ouă sau larve de insecte.* id. ib. 332. *Un om în plisc luleaua i-o vîră și-l îngînă.* ARGHEZI, S. V, 27. *Ceru o țigară de foi și o vîrî în buzunar.* CĂLINESCU, B. I. 105. *Plenipotențiarul vîrî mîna sub palton și scoase din buzunarul de sus al sacoului un stilou gros verde.* id. S. 47. *Vîră un fier de plug în foc.* STANCU, R. A. I, 37. *La mijlocul plutei, printre pinii ce-o alcătuiau, vîrîse cam de trei coți în apă alte lăturoaie.* TUDORAN, P. 100, cf. 10, DL. *Vîrî carnetul în buzunar.* PREDA, D. 118. *Îi vîrîse în mînă cîteva hîrtii de-o mie.* V. ROM. iulie 1958, 22, cf. DM. *Își aminti ziua aceea cînd îi vîrîse mîna în păr.* BARBU, PRINC. 84. *Unul dintre cei trei pasageri... vîrîse nasul în gulerul blanei și tăcea, în colțul lui.* S februarie 1960, 22, cf. CIORANESCU, D. ET. *Băgă scrisoarea în plic, îl lipi cu grijă și-l vîrî în buzunarul de la piept al bluzei.* V. ROM. decembrie 1964, 41, cf. M. D. ENC., DEX. *Scoase un borderou gros bătut la mașină... pe unul încredințîndu-l anticarului,... pe celălalt arătîndu-i-l doar, înainte de a-l vîrî din nou în servietă.* ȚOIU, G. 10, cf. DSR, V. BREBAN, D. G. *Reporterul luă hîrtia și o vîrî în buzunar.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 3, 16/2. *Dolca vesel se scula Cîmpul de-a lung apuca, Botul prin iarbă vîrînd, Urmele tot mirosind.* ALECSANDRI, P. P. 55. *Mîndră, mîndruleana mea, Păsăruică ușurea, N-ar fi modru și putință Să vîr mîna-n sîn la țîță?* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 380. *Vîrîră cheia cea ruginită în zar (broască) și suciră o dată.* RETEGANUL, P. II, 4. *Cînele-și vîrîse coada între picioare.* id. ib. V, 6. *Cine la Bobotează își vîră pușca în apă, la ea, cînd va merge la vînătoare, va trage mult vînat.* ȘEZ. I, 18. *Își încărcă dăsagii pînă în gură, vîrî și prin sîn, băgă și prin buzunar aur și pietre nestemate.* STĂNCESCU, B. 229. *Cum îl vîrî în găinărie, hap, hap înghiți toate găinile.* id. ib. 283. *Se apropie de patul său în vîrful picioarelor și, vîrînd binișor mîna sub căpătîi, îi șterse cheia fără să simtă.* POPESCU, ap. ȘĂINEANU, Î. 153. *O prindea chiar în gaură de șearpe să se fi vîrît.* RĂDULESCU-CODIN, L. 14. *Vîră mîna-n buzunar, Scoate ruble, hîrtii mari.* BALADE, II, 411. *O nevăstuică frumoasă Mi-a luat sacii și i-a vîrît în casă.* FOLC. MOLD. II, 43. *Stai, bărbate, stai pe loc, Să mai vîr un lemn pe foc!* ib. 357. *Te-aș vîrî în sîn, dar nu încapi de urechi,* se spune pentru a exprima lipsa de simpatie față de cineva. Cf. CREANGĂ, O. 114, ZANNE, P. II, 427. *Îmbucătura mare s-o vîri în gură, da vorba mare să n-o scapi din gură.* ZANNE, P. II, 807, cf. III, 581. *Musca cînd își vîră tot capul în miere, acolo și-l lasă,* se spune despre oamenii lacomi. Cf. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 561. *Nu vîrî său în carne grasă* (= nu face ceea ce este de prisos). Cf. ZANNE, P. IV, 120. ◊ (Într-un descîntec) *Toate făcăturile, Toate pusăturile, Toate adusăturile, Te grăbește și le-adună, Și le ie-n gură Și te du la cea haită de cîne, Care are ură pe mine, Care mi-a făcut, Și le dă pe capul ei. Te silește, Și pe ușă le vîrește.* PÎRVESCU, C. 72. ◊ (Popular; construit cu dativul etic) *Taraful lăutarilor... împodobise din preziuă un cap de porc cu tibet conabiu și albastru, cu busuioc și cu cercei*

roşii în amîndouă urechile, şi mi-i vîrîse, în dinţii rînjiţi, un trandafir. DELAVRANCEA, O. I, 70. *Apoi de bine ce-mi eşti musculiţă, Ia să mi te vîre tata în pungulîţă!* FURTUNĂ, V. 14. ◊ (Cu determinarea subînţeleasă) *Pajorile şerpii (carii pintre frundzele ederîi să şipuriia, să-i apuce clonţurile îşi vîrîia).* CANTEMIR, I. I. I, 167. *Se sîcîie pe scaun, îşi scoate şi vîră ceasornicul,... ori îşi scarpină cu furie chelia.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 183. ◊ Fig. *Nevasta sa, la care se închina, fără să ştie de ce, i se păru ca un şarpe ce-şi vîrîse capul drept în inima lui.* DELAVRANCEA, O. I, 51. *Nu se face în documentul acesta nici o amintire în termini clari... despre celelalte puncte dogmatice, pe carii iezuiţii ni le vîră în străiţă fără să ştim.* REV. CRIT. I, 476. *Dar acum, scrutat sub microscopul psichologiei ştiinţifice şi vîrît în caleidoscopul metafizicei, inconştientul trebuie să-şi fi abandonat multe din misterele lui.* ARH. OLT. X, 224. *Din monahismul lui, scriitorul a păstrat numai grăuntele de muştar încolţit al creştinismului; l-a împăturit cu grije, l-a vîrît în sîn; cu timpul, a crescut din inima lui.* CONSTANTINESCU, S. I, 68. ◊ Refl. pas. *Se va aprinde tiutunul în liulea şi se va vîrî capătul cel slobod al ciubucului în canalul deşărtărei.* LITINSCHI, M. 144/15. *La mijlocul grindeiului sau sulului, care stă în direcţiune orizontală, se vîră prin patru borţi... patru grindişoare.* MARIAN, S. R. III, 138. *Pentru a scăpa de friguri, se obicinueşte, în multe părţi ale ţării..., să se vîre într-un ou unghiile de la mîini şi de la picioare ale bolnavului... şi să se puie la o răspîntie.* CANDREA, F. 380. *Cioarecii... au o lărgime potrivită şi la glezne se vîră în ciorapi.* PĂCALĂ, M. R. 120, cf. 422. *Cămaşa bărbătească ajunge la genunchi, dar nicicînd mai scurtă ca la ardeleni şi se vîră în pantaloni.* MOLIN, R. B. 416. *Prin aceste dăltuituri se vîră lopăţelele.* BOCĂNEŢU, T. A. 151. *Potîngu se vîră printre osie şi pod, între craci.* BREBENEL, GR. P. ◊ Expr. **A vîrî** (cuiva ceva) **în cap = a)** (şi în forma **a-şi vîrî în cap**) a învăţa; a face (pe cineva) să înţeleagă, să priceapă (ceva). Cf. PETRI, V., COSTINESCU. *Are să trebuiască să înveţi... bucoavnă sîrbească şi să-ţi vîri în cap stihuri de Omer.* SADOVEANU, O. XIII, 44. *Eu voi conduce. Muzica fără dirijor nu face o ceapă degerată. Vîră-ţi-o şi pe asta în cap, plutonierule, şi treci-o la rubrica celor multe învăţate de la mine.* DAN, U. 132, cf. DL, DM. *Aveam şi copii mai greoi, cărora anevoie le vîram în cap secretele înmulţirii şi ale împărţirii.* V. ROM. septembrie 1963, 27, cf. DEX; **b)** a face (pe cineva) să creadă (ceva neadevărat), să aibă o anumită părere (eronată). *Cu prothimia d-tale i-ai vîrît prepusul în cap şi cine poate să i-l scoată?* KOGĂLNICEANU, S. 195. *Cine ţi-a vîrît în cap şi una ca aceasta, acela încă-i unul.* CREANGĂ, O. 82. *Cine-i vîrîse lui în cap înrudirea asta nu se ştie, – dar a murit încredinţat că-i os sfînt.* SADOVEANU, O. I, 603, cf. DA I_2, 91. *Ăsta ţi-a vîrît în cap prostiile.* CĂLINESCU, E. O. I, 68. *Cine v-a mai vîrît ideea asta în cap?* id. S., 63. *Moşnenilor... le-au vîrît în cap boierii că guvernul provizoriu vrea să desfiinţeze orice proprietate.* CAMIL PETRESCU, O. III, 34, cf. DL. *Nu ştiu cine i-o fi vîrît în cap lui alde Vasile şi Gheorghe Ciobanu că Bădîrcea ar fi bun de preşedinte.* PREDA, D. 170, cf. DM, DEX. **A-şi vîrî capul sănătos** (sau **teafăr, zdravăn** etc.) **sub evanghelie** v. cap, evanghelie. **A vîrî** (cuiva ceva) **pe gît** = a sili (pe cineva) să accepte (ceva) împotriva voinţei proprii. *Părerea lui... să nu ne-o vîre nouă cu de-a sila pe gît!* CARAGIALE, O. IV, 162. *E timpul să lepădăm prejudecata că lectorului trebuie să-i vîrîm pe gît concluziile noastre.* V. ROM. iunie 1957, 21, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G. **A-şi vîrî coada** (în ceva) = a se amesteca, a interveni (în chestiuni care nu-l privesc). *Pînă să ne vedem, cum sper în curînd, întreabă, rogu-te, pe Aureliu C. Popovici, amicul nostru, care-ţi va da, ca şi mine, povaţa să nu mai permiţi domnilor de la „Tribuna" să-şi mai vîre coada şi-n revista ta fără ştirea şi fără învoirea ta, desigur.* CARAGIALE, O. VII, 327. *Coropişniţa de Junona... îşi vîrî coada şi aici.* ISPIRESCU, O. II, 329, cf. DDRF, DA I_2, 581, M. D. ENC. 200, DEX 165, DM 160, ZANNE, P. I, 433. (Cu schimbarea construcţiei) *Aceasta nu mă supără, din contră, mă bucur din suflet, dar văz că intriganţii îşi vîră cozile confesionali, cu scop impur* (a. 1878). ap. BARIŢIU, C. II, 236. *Din consumatori de romane, am devenit cu toţii consumatori de ziare. Într-un fel, politica şi-a vîrît şi aici codiţa.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 1, 7/3. (Adesea cu topica inversată) **Îşi vîră** (sau **şi-a vîrît**) **dracul (naiba, necuratul** etc.) **coada** (undeva sau în ceva), se spune cînd într-o situaţie se ivesc neînţelegeri sau complicaţii (neaşteptate). *Într-atîtă trăia aceşti bine Încît de poveste era la orcine. Dracul însă care-n casnici coada-şi vîră Şi face să-nceapă-ntre ei gîră, mîră, Să sili p-aceştia cu neîncetare După a sa voie să-i aducă-n stare.* PANN, P. V. I, 53/13. *Cică naiba îşi vîră coada prin casele omeneşti şi le şopteşte să facă ce nu-ţi vine să gîndeşti.* id. Ş. I, 52/26. *Vicleanul pizmuia pacea fetelor şi-şi vîrî coada.* ISPIRESCU, O. I, 46. *Diavolul vrajbei nu cuteza să-şi vîre coada între ei.* id. ib. 334. *Noi, în legea noastră a românească..., cînd este vorba de vrajmă, noi zicem: şi-a vîrît coada între dînşii diavolul învrăjbirei.* id. ib. II, 306. *Aşa se învrăjbiră, fără să vrea, ca şi cum necuratul şi-ar fi vîrît coada.* DELAVRANCEA, O. I, 163, cf. TDRG 385, DA I_2, 581. *Se vede că şi-a vîrît dracul coada, să mă răguşească pe mine!* CĂLINESCU, E. O. II, 239, cf. DL I, 473, DM 160, DEX 165. *Necuratul... are putere să facă rău şi, cînd îşi vîră coada undeva, nu se mai înţelege nimic de casa ceea.* SEVASTOS, P. 99, cf. ZANNE, P. VI, 624, VII, 872. (Cu schimbarea construcţiei) *S-a pus el – nu-i vorbă – luntre şi punte, ca să-şi vîre codiţa cea bîrligată undeva, dar degeaba i-a fost, că pe unde se ducea tot în gol umbla.* CREANGĂ, O. 58, cf. MARIAN, INS. 133. **A-şi vîrî** (sau **a-i vîrî** cuiva) **minţile** (sau, rar, **mintea) în cap** = a-şi da bine seama (sau a face să-şi dea seama) de urmările faptelor sale; a se cuminţi sau a face să se cuminţească. *Muşcaţi-vă limba şi vîrîţi-vă minţile-n cap: nu se pronunţă cineva aşa de uşor asupra unui mare partid.* CARAGIALE, O. V, 74. *Dacă nu-ţi vîri mintea-n cap, apăi, ce-i de făcut?* POPA, V. 11. *Vîră-ţi minţile în cap şi învaţă rînduiala lumii şa vieţii, c-a să-ţi prindă bine.* SADOVEANU, O. VII, 314. *Ţi-a mai spus Măria sa ceva? Vîră-ţi, copilă, minţile în cap şi nu-ţi închipui că poţi ieşi vreodată din hotărîrea lui.* id. ib. X, 262. *Sper ca acest preaviz îţi va vîrî minţile în cap.* CĂLINESCU, E. O. I, 228, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. **A vîrî pe dracu în sîn** (sau, regional, în **cămaşă**) = a arăta dragoste şi

bunăvoință unui om nerecunoscător. Cf. ZANNE, P. VI, 625. **A vîrî banii în buzunar** = a-şi însuşi în mod ilicit o sumă de bani (care revine de drept altcuiva). *În loc să păstreze efectele spitaliceşti, le vinde... şi vîră banii în buzunar!* V. ROM. octombrie 1954, 58. **A-şi vîrî mîna pînă-n cot în banul public** sau **a-şi vîrî mîinile pînă la coate în banii** (cuiva) = a comite o fraudă, a sustrage o sumă de bani din avutul (cuiva). *Îl tulburau şi-l indignau indolenţa şi apatia generală, ... corupţia, putreziciunea corupţiei de sus pînă jos. Toţi îşi vîră mîna pînă-n cot în banul public.* SADOVEANU, O. VII, 665. *Tăgăduieşte că şi-a vîrît mîinile pînă la coate în banii poştei.* STANCU, R. A. III, 180. **A vîrî** (cuiva) **pumnul în gură** v. p u m n **(1). A vîrî** (cuiva ceva) **sub** (sau **în**) **nas** = a pune în faţă, a prezenta cu insistenţă. *Să mă duc la neomenosul de proprietar care a dat-o afară? O să-mi vîre în nas cine ştie ce sentinţă de evacuare!* GALACTION, O. A. I, 153. *Titus le-a vîrît sub nas... fel de fel de porunci şi somaţii în scris.* VINEA, L. I, 119. (Rar) **A vîrî răspuns** = a-şi exprima părerea. *S-a sculat Mitrida filosof ca să vîre şi el răspuns.* SADOVEANU, O. XV, 466. (Regional) **A-şi vîrî capul în gard** = a se ruşina, a nu şti unde să se ascundă de ruşine. Cf. ZANNE, P. II, 49. (Regional) **A vîrî** (cuiva) **o raţă-n traistă** = a pricinui (cuiva) nelinişte, îngrijorare, teamă. Cf. LUNGIANU, CL. 239. (Familiar) **A o vîrî pe mînecă** = a o băga pe mînecă, v. m î n e c ă [1] **(1).** *Bietul Romano o vîrî pe mînecă şi ieşi opărit de la judecătorie.* HOGAŞ, DR. II, 162. **A-şi vîrî capul** (la cineva sau, regional, pe ceva) = a se angaja (la cineva), a intra la stăpîn. *De ce nu-ţi vîri capul la vrun om de treabă Şi tot umbli razna pe drumuri de ţeară?* PANN, P. V. I, 25/24, cf. DA I_2, 89. *Bărbate hăi,... du-te la cumătru şi-ţi vîră capul pe muncă, pe ceva, pentru a-ţi da cîteva parale.* ŞEZ. V, 132. (Învechit) **A o vîrî cu oiştea-n gard** = a face o gafă, o prostie. *Nu trebuie să tragem cînd la dreapta, cînd la stînga; trebuie să mînăm chestia tot înainte; căci, dacă mergem tot aşa, hîţa, hîţa, o vîrîm cu oiştea-n gard!* CARAGIALE, O. III, 33, cf. TDRG 663, DA II_1, 237, DL II, 356. **A vîrî un fitil** (sau **fitiluri**) = a provoca intrigi, discordie. Cf. CARAGIALE, O. II, 260, DL II, 297, DM 305, DEX 337. (Regional) **Nu-ţi vîrî capu-n roată** = nu te expune pericolului. Cf. ZANNE, P. X, 11. (Regional) **A vîrî cămăşile în boală** = a băga rufele în boală, v. b o a l ă . Cf. TDRG 208. ♦ (Complementul indică corpuri ascuţite) A înfige, a împlînta. *O să vîre încet, ca în blana de lemn moartă, sfredelul în osul viu al pieptului.* CARAGIALE, O. I, 65. *Alsacianul a spus că-i vîră sabia în piept.* CAMIL PETRESCU, T. II, 401, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DSR. ◊ E x p r . (Rar) **A-i vîrî** (cuiva) **un cuţit în suflet** = a-i pricinui (cuiva) nelinişte, supărare. *Titu Herdelea se strecură afară. Roşu îi vîrîse un cuţit în suflet. De unde îşi închipuise că, muncind conştiincios, are asigurată o lefuşoară..., azi iată-l iar ca frunza pe apă.* REBREANU, R. II, 79. ♦ (Prin exagerare) A apropia (de...), a apleca mult (către...). *Să ştii, Florico, zise Magda, ţinîndu-i calea şi vîrîndu-şi faţa pînă sub nasul Floricăi – să ştii că eu şi cu bădia mergem călare la Dumbravă.* HOGAŞ, DR. I, 180. *Casierul vîră nasul în hîrtii.* CAMIL PETRESCU, T. I, 388. *Ba ai urmărit şi-ai spionat! gemu cu îndărătnicie mademoiselle Annette şi-şi vîrî iarăşi cu putere nasu-n manşon.* SADOVEANU, O. VIII, 214. *Dădu la o parte perdeluţele şi-şi vîrî nasul în fereastră.* id. ib. XXI, 178. *Toţi „tipii"... îşi vîră nasul în farfurie, ca să rîdă satisfăcuţi de gafa mea.* MIHĂESCU, D. A. 82. *Căpitanul se întrerupse ca să-şi vîre gura într-un soi de pîlnie telefonică.* ARGHEZI, S. XVI, 223. *Bătrînul mînca cu mare lăcomie, vîrînd capul în farfurie.* CĂLINESCU, E. O. I, 44. *Îşi vîrî speriat ochii în busolă.* TUDORAN, P. 271. ◊ E x p r . **A-şi vîrî nasul** = **a)** a iscodi, a cerceta cu indiscreţie. *Ciudatul pasager îşi vîrîse nasul peste tot.* TUDORAN, P. 33. *Îşi cam vîra nasul prin dosar.* BARANGA, I. 210; **b)** (şi în formele **a-şi vîrî nasul în toate, a-şi vîrî nasul pretutindenea, a-şi vîrî nasul unde nu-i fierbe oala**) a se amesteca, a interveni (inoportun) în chestiuni care nu-l privesc. *Nebun iaste acela... care pretutindenea îşi vîreaşte nasul.* ŢICHINDEAL, F. 178/26, cf. 33/2. *Cine-l punea să-şi vîre nasul în lucru ce nu era de obrazul lui?* PR. DRAM. 161, cf. PETRI, V., COSTINESCU, ALEXI, W., TDRG 1 036, CADE 822. *L-am închis la expediţie pînă vine directorul... Prea vrea să-şi vîre nasul în toate.* CAMIL PETRESCU, T. I, 192. *Îşi vîră nasul în toate... Ia hotărîri de parcă el ar fi stăpînul.* id. O. I, 228. *Ele ce treabă au? Să-şi vîre nasul în toate, să afle ce face cutare..., cum se poartă, pe unde umblă.* SADOVEANU, O. I, 584. *România bisericească se obliga să... plătească, periodic şi destul de sărat, patriarhiilor greceşti, îndreptăţite astfel să-şi vîre nasul în trebile româneşti.* ARGHEZI, S. XVIII, 51, cf. DM 528. *Nu-ţi vîrî nasul unde nu-ţi fierbe oala.* DL III, 161, cf. M. D. ENC., DEX, ZANNE, P. II, 306. ♦ A include; a insera. *Mai în multe locuri prin cărţile sale cu sila vîraşte aceea cum că românii se-au zis valahi de la numele bulgarilor volohi.* MAIOR, IST. 150/30, cf. POEN. – AAR. – HILL, V. II, 40^2/37. *Lesquien citeşte textul, consultă traducerea şi nu se sfieşte a vîrî pe fabulosul Prometeu în lista arhiepiscopilor Tesalonicei.* HASDEU, I. C. I, 147. *Rareori neamţul într-o scrisoare cu caractere latine nu vîră cîte-o literă gotică.* id. ib. II, 29. *Tradiţiunile şi evenimentele... le-a vîrît... într-o singură naraţiune.* BARONZI, I. C. V, 92/20. *Legea electorală mai falsifică încă acel principiu, fiindcă sub cuvînt devenit fonciar vîră între proprietarii de moşii şi pe acei cari au venit de la o bina sau de la o întreprindere industrială.* MAIORESCU, D. I, 61, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 457. *Vîră de toate în teoriile lor.* IONESCU-RION, S. 135. *Vreau să vîr în rimă cuvîntul „urda".* CĂLINESCU, C. O. 54. ♦ (Complementul indică bani, bunuri materiale) A investi, a plasa[2] **(1).** *Ei stau pe loc orice s-ar întîmpla şi nici n-ar avea unde să meargă, toată averea lor fiind vîrîtă în cele două moşii.* REBREANU, R. II, 19. *Pe acea vreme de panică incipientă, oamenii cu bani, de frica devalorizării sau a altor accidente inerente războiului, căutau a-i vîrî în ceva solid.* CĂLINESCU, B. I. 189. *Şi-a vîrît economiile în lucruri de artă de mîna întîi.* id. S. 149, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DSR. *La aşa cap, aşa căciulă trebuie, pentru că a trebuit să-mi vîr tot capitalul în porci, din care pricină am rămas calic.* ŞEZ. II, 220. ♦ F i g . A inocula, a infiltra; a stîrni **(7),** a declanşa. *Această streină zamă cu iuţime-nveninată, Au vîrît în a lui patimi o aprindere turbată.* CONACHI, P. 297. *A dat poroncă tuturor slugilor sale, ca să apuce care încotro a vedea cu ochii; şi pretutindene – pe mare*

şi pe uscat – să vîre vrajba între oameni. CREANGĂ, O. 57. *Alta n-au de vorbit decît bîrfeli şi răutăţi, ca să vîre... zîzanie în toată mahalaua.* CARAGIALE, O. II, 260. *Se uita lumea de-a mai mare dragul la noi cum trăiam de bine; gurile rele umblau ele să vîre zîzanie.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 238. *De aci înăinte a întrat o pauză în reprezîntaţiunile teatrale româneşti din cauza... unor zizanii vîrîte printre dirigenţii culturii naţionale de către nişte înrîurinţi necurate.* SBIERA, F. S. 194. *Toţi sînt răi şi toţi vor să mă vîndă. Am tăiat atîtea capete ca să vîr groaza, – şi degeaba!* SADOVEANU, O. V, 672. *Atunci putem cruţa pe Măria sa stăpînul nostru de supărări şi mînii, se liniştì postelnicul Grigoraşcu. De ce să vîrîm în Măria sa şi această spaimă?* id. ib. XIII, 206, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Într-o zi, prinde a se gîndi Mohorîtul, cum ar vîrî el vrajbă între doi oameni.* FURTUNĂ, V. 8. ◊ Refl. pas. *Între familia Mocioniană s-a vîrît, spre daună mare, oareşcari neînţelegeri, cauzate, precum se zice, de B*[abeş]. VASICI, ap. BARIŢIU, C. II, 168. *Trecînd bărbatul, nu femeia peste prag, zizania se vîră între ei şi se ceartă pînă se despart.* N. LEON, MED. 93. *Zizania se vîră între ei şi atîta ce se ceartă, pînă se despart.* MARIAN, INS. 80.

2. Tranz. (Complementul indică fiinţe; cu diverse determinări locale introduse prin prepoziţii şi care indică un spaţiu închis) A face să intre (de bunăvoie sau forţat). *Cînd e... să păşească peste pragul camerei, atunci mireasa se opune, nevrînd nicidecum să treacă, pînă ce nu e luată pe sus şi vîrîtă cu de-a sila înnutru.* MARIAN, NU. 688, cf. 472. *Imediat după pronunţarea sentinţei, care îl condamna la muncă silnică, a fost vîrît în baia comună a deţinuţilor.* CAMIL PETRESCU, T. II, 70. *Îi putu urni cu nuiaua din urmă... şi-i vîrî în tîrlă.* VOICULESCU, P. II, 41. *Luîndu-mă de mînă m-a vîrît în odăi, într-o căldură de cuptor şi într-o plăcută mireasmă de coji de mere.* SADOVEANU, O. IX, 440, cf. XIII, 129. *Fata vîră pe frate sub covată.* CĂLINESCU, B. 12, cf. DL. *Cineva ţinea cu tot dinadinsul să-l vîre în baracă.* V. ROM. octombrie 1958, 53, cf. DM, DEX, V. BREBAN, D. G. *Mîndrele cînd l-au zărit, Înainte i-au ieşit. Una poarta-i deschidea, Una-n casă mi-l vîra.* SEVASTOS, C. 297. *Trei fraţi mocani aveau o mulţime de oi pe cari le vîrau într-o poiană.* FURTUNĂ, C. 17. ◊ Expr. **A vîrî** (pe cineva) **la** (sau **în**) **puşcărie** (sau **la închisoare, în temniţă, în ocnă**) = a face să fie închis, întemniţat. *Or să-l vîre... în temniţă.* CARAGIALE, O. II, 232. *Am să-l vîr în puşcărie pe mizerabilul acela.* D. ZAMFIRESCU, Î. 18. *Ăsta, cu dreptatea şi conştiinţa lui, e în stare să-şi vîre pe tată-său şi pe mă-sa la puşcărie.* C. PETRESCU, C. V. 111. *L-au prins armaşii şi l-au vîrît la închisoare.* SADOVEANU, O. X, 251, cf. 108. *Mă, păgînule, mă! Nu mă vîrî în ocnă, mă!* POPA, V. 11. *Familia, puternică, se socoteşte insultată şi-l vîră pe reclamant la închisoare.* CĂLINESCU, I. 100. *Interesul nostru e să-i facem să producă, nu să-i ruinăm şi să-i vîrîm la puşcărie!* V. ROM. iulie 1955, 73, cf. DL, DM, DEX, DSR. *Nici îs fată, nici nevastă, Ci mi-s floare de pe mare Vîr voinicii la-nchisoare.* ŞEZ. I, 108. **A vîrî** (pe cineva) **(de viu) în groapă** (sau **în mormînt, în pămînt**) = **a)** (prin exagerare) a omorî (pe cineva). *Mai tare comanda, mai tare! că te vîr în pămînt!* SADOVEANU, O. II, 414, cf. DL, M. D. ENC.; **b)** a pricinui (cuiva) supărări foarte mari, a omorî (pe cineva) cu zile. *Numai aceste erau de ajuns, ba şi de întrecut, s-o vîre în groapă pe biata babă.* CREANGĂ, O. 9. *Bieţii părinţi! Ce-au făcut ei pentru mine, şi cum i-am răsplătit! I-au vîrît în mormînt faptele mele.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 308, cf. DA II_1, 315, DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ (Complementul indică oameni) A face să fie angajat (ca slujitor sau ca slujbaş). *Messer Giovani consimte... să-l vîre ucenic la giuvaergiul Antonio di Gandro.* LOVINESCU, C. IV, 102. *Îl vîrîse în slujbă, aproape de doi ani.* VORNIC, P. 195. ◊ (Prin extensiune) *La Huşi, părintele a făcut ce-a făcut şi şi-a vîrît băiatu-n seminar.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 116. ♦ (Complementul indică oameni; cu diverse determinări introduse prin prepoziţii şi care indică o reacţie nedorită de cel vizat, o faptă reprobabilă, o circumstanţă nefavorabilă) A împinge, a îmboldi (la...); a face să fie cuprins, copleşit (de...). *M-ai vîrît în grozile morţii! Nu mai ştiam ce să fac ca să te trezesc.* GANE, N. I, 44. *Tu cu şmichiriile tale ai tulburat toată drăcimea, da acuş am să te vîr... în toate grozile morţii.* CREANGĂ, O. 36. *La aşa vreme te face să pierzi răbdarea şi fără să vrei te vîră în păcat.* id. ib. 57. *Mi-a ieşit înainte un urs grozav, care m-a vîrît în toţi spărieţii.* id. ib. 78. *La grea belea m-a vîrît iar spînul. De-oi mai scăpa şi din asta cu viaţă, apoi tot mai am zile de trăit.* id. ib. 96. *Să nu mai zici că vine lupul,... că mă vîri în toate boalele!* id. ib. 283. *Am arătat după aceea, cum credem noi că radicalii cu intenţie au vîrît pe d. Sturdza în situaţia grea, în care e d-sa astăzi.* CARAGIALE, O. V, 26. *Cînd îmi răsuceam... musteaţa..., vîram pe recruţi în boală.* I. NEGRUZZI, S. IV, 22. *Ce palicar isteţ, Pe-o biată băbătie S-o vîre-n sperieţi.* id. ib. 497, cf. DDRF, TDRG 208, DA I_1, 584. *Să-ţi spun drept, cucoane, că m-ai vîrît în spărieţi cu pistolul dumitale.* HOGAŞ, DR. I, 67, cf. II, 58, DA II_1, 315. *În vremurile acelea de cumpănă şi de frămîntare,... cîţiva viteji vîrîseră în spaime pe duşmanii Moldovei.* SADOVEANU, O. I, 181. *Bucuroşi să fim că n-o putut fecioru dascalului să mă vîre şi pe mine în belea.* id. ib. VIII, 175. *Fie-ţi milă de mine, mătuşă, s-a spăriat el, nu mă vîrî şi dumneata în vreun năcaz; mi-e destulă ruşinea şi moartea la care am ajuns.* id. ib. XV, 485, cf. IORDAN, STIL. 299. *„În ce drăcii era vîrît Tudorel?" se întreba Ioanide, căruia îi trecu prin cap gîndul de a-l trimite în străinătate.* CĂLINESCU, B. I. 221, cf. DL, DM. *Se întreceau care mai de care să o acuze, să o vîre în cea mai mare murdărie.* V. ROM. iunie 1973, 18, cf. M. D. ENC., DEX. *Lisandru, oftînd greu, Răspundea: „Stăpînul meu! Pînea, sarea ţi-am mîncat Nu mă vîrî la păcat!"* ALECSANDRI, P. P. 182, cf. ZANNE, P. II, 499.

3. Refl. (Despre fiinţe; cu diverse determinări introduse prin prepoziţii şi care indică de obicei un spaţiu închis sau acoperit) A intra; a pătrunde **(2).** *Şi să vîrî supt elifand şi să puse supt el şi-l omorî pre el; şi căzu pre pămînt deasupra lui şi muri acolo.* BIBLIA (1688), $702^2/19$. *Şerpii... pintre frundze şi pintre loaze se vîrîia şi coardele cu zmicelele îşi învălătuciia.* CANTEMIR, I. I. I, 167. *Vîrîndu-se supt elefantul pre care i să părea că va fi împăratul, omorî pre elefant şi, căzînd elefantul mort preste dînsul, muri şi el acolo.* ANTIM, O. 309, cf. ANON. CAR. *Grecii lui Nicolai Vodă s-au vîrît toţi prin casele domneşti şi nici unul afară nu*

cuteza să iasă. MUSTE, LET. III, 47/26. *Denapoi supt cai bietul să vîreşte, La fîrşitul şău căutînd cu îndoială.* BUDAI-DELEANU, T. V. 57, cf. id. LEX. *Cu foalele plin n-au putut să să vîrască pre aceeaşi gaură.* ŢICHINDEAL, F. 92/9. *Dăstul este pă unul numai să-l mustrezi, că ceilalţi să vîră pîn fundurile supaturilor.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 62. *Cel biruit vîrîndu-să supt un pat, s-au ascuns.* GOLESCU, P. 135/17, cf. VALIAN, V. *Pîndind el prin insidie a ucide pe Porsena, s-a vîrît secret în tabăra lui, învestit ca un toscan.* ARISTIA, PLUT. 272/19. *Se înalţă în văzduh, zbură spre apus şi se vîrî în ocna părăsită.* NEGRUZZI, S. I, 92. *Astfel sînt fiii ce Jiul naşte... Şi-n vizuine de vulpi se vîr.* BOLLIAC, O. 138, cf. PONTBRIANT, D. *Receala dimineţii mă pătrunsese şi întors în camera mea, mă vîrîi din nou în pat, pentru a mă încălzi.* CONV. LIT. II, 88. *Unde... s-o vîrît cloşca cu puii?* ALECSANDRI, T. 722. *Unde m-am vîrît eu?... Nu cumva am întrat într-un tîrg de ieniceri?* id. ib. 1114. *Mezinul se vîră iute în horn.* CREANGĂ, O. 13. *Se vîră, el ştie cum şi pe unde, în odaie la Ivan, şi-i şterge o palmă prin somn.* id. ib. 139. *Trebuie să mă vîr... în aşternut, să mă-ncălzesc.* CARAGIALE, O. VII, 137, cf. I, 21. *Se vîrî sub o blană de urs şi adormi cu mîna aninată de cerculeţele Kirei.* DELAVRANCEA, O. I, 25. *Închină copilul ca să-l adăpostească cu sfînta cruce, îl sărută pe frunte şi se vîrî binişor lîngă dînsul.* id. ib. 199. *Se dezbrăca în pripă, se vîra sub plapomă şi-şi întorcea faţa la perete.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 74, cf. DDRF, GHEŢIE, R. M. *Copilul se vîrî cu capul sub plapumă.* SĂM. I, 347. *Îmi lepădai şi eu hainele, mă vîrîi în apă.* HOGAŞ, DR. I, 194, cf. 19, RESMERIŢĂ, D., CADE. *S-a dezbrăcat singură şi îndată s-a vîrît în pătuceanul ei de odinioară.* REBREANU, R. I, 207. *Jap era prea bucuros de această singurătate, se vîra sub divan şi observa din umbră.* GALACTION, O. 307. *Am să-ţi dau înainte de a te vîrî în aşternut un calmant.* VOICULESCU, P. II, 88. *Tare mă mir cum de-aţi purces dumneavoastră la drum asupra nopţii... Pe-aici se vîră omu-n ghizunie cum asfinţeşte soarele.* SADOVEANU, O. IV, 478. *A trebuit să te căţări pe stîlpul cerdacului şi să te vîri pe sub streşină, în pod.* id. ib. XIII, 74. *Se vîrîse sub ţol, să se încălzească, căci îngheţase pe jumătate, ajutînd omului să înjuge junincile.* DAN, U. 277. *Se vîră sub apă şi iese cu cîte un pescuţ în gură.* BĂCESCU, PĂS. 324. *Vrăbiile... s-au vîrît printre grinzi şi ţigle.* ARGHEZI, S. VIII, 18. *Ne vîrîm în pat să ne încălzim.* STANCU, D. 126. *Nu te vîrî acolo, să nu-ţi cadă ceva în cap!* TUDORAN, P. 103, cf. DL, DM. *Se vîrau adînc printre strujeni.* VÎN. PESC. mai 1964, 7. *Se vîrî sub căruţă şi se ghemui acolo la umbră, strigînd ceva, printre spiţele căruţei.* BĂNULESCU, I. 197, cf. M. D. ENC., DEX, DSR, V. BREBAN, D. G. *Dară eu cînd mi-am venit Şi înnuntru m-am vîrît, În tîrgul Odriului La curtea Subasului, Mîndră zînă mi-am zărit.* POP., ap. GCR II, 294. [Cioara] *ţup de pe un copaciu pe altul pînă ce s-a vîrît foarte afund în pădure.* SBIERA, P. 34. [Copila] *se vîrî după cuptor să nu o afle gazdele.* RETEGANUL, P. IV, 5. *Unul* [din tîlhari] *se vîrî în coşar.* ŞEZ. III, 23. *Înt-o dimineaţă l-a cuprins soarele şi s-o vîrît su pod.* GRAIUL, I, 50. *Dar el fuga-n casă da, Uşile le zăvorea Şi sub pat că să vîra.* PĂSCULESCU, L. P. 221. *Strînse aracii toţi din vie, îi făcu grămadă mare... şi se vîră sub ei.* ŞEZ. XII, 104. *A dat poruncă şi băieţelului... să nu se vîre vreodată în cămara cea tăinuită.* FURTUNĂ, C. 11. *Suie-te colo, în pod, şi vîră-te în polobocul cela cu buci!* id. ib. 55, cf. ALR SN V h 1 316/514, ALRM SN III h 1 116/514. *Eu prin foc m-am vîrît, Tare rău m-am pîrjolit.* BALADE, I, 376. *Ţîntariu... să vîră pă nări în urs şi-începe la urs a-l muşca.* O. BÎRLEA, A. P. I, 146. ◊ (Prin extensiune) *În lacul de Comachio,... în sînu-i leneş, se vîr-a noastră mare.* HELIADE, O. I, 317. *Forşiber... face trei călătorii, ca să treacă pe la nord-vest, găseşte iar Grendandia şi se vîră printre Labrador.* GENILIE, G. 42/25. *Acele vapoare neputînd a poposi acolo, trag tot sus lîngă corăbii, vîrîndu-se între ele* (a. 1848). DOC. EC. 946. *Cîte un zapciu... oprea carele să nu se vîre, pînă după trecerea alaiului.* NEGRUZZI, S. I, 29. *Adeseori şoseaua se vîră pe sub stînca ce formează atuncea un fel de baldachin.* SĂM. VIII, 189. ◊ (Prin analogie) *Cu neputinţă era din limbile acele vecuitoare şi cuvinte şi chipuri de grai să nu se vîrască... în limba latinească.* MAIOR, IST. 234/17, cf. 14/20, 242/13. *Cu toate vorbele ce a păstrat românul în scheletul credinţei, însă tot s-au vîrît şi cele următoare precum: Precista, Sfîntul Duh.* HELIADE, O. II, 288. *Prin asemine chip limba slavoană se vîrî în bisericile românilor.* IST. M. 17/6. *Trebuia numai să izgonim abuzurile ce se vîrîseră în legile şi viaţa noastră prin lungi ani de tirănie şi de războaie.* KOGĂLNICEANU, O. I, 101. *Un alt exemplu de aceeaşi confuzie, care se vîră pînă în noţiunile elementare despre istoria dreptului roman celui vechi, este în §23 al scrierii.* MAIORESCU, CR. III, 112, cf. ZANNE, P. III, 339. ◊ Expr. **A se vîrî sub pielea** (cuiva) = a cîştiga (prin mijloace nepermise) încrederea, protecţia sau dragostea (cuiva). *Era pericol să i se vîre sub piele femeia asta.* ap. DL, cf. DM. *Se vîrîse sub pielea milionarului, îi ajunsese un fel de mînă dreaptă.* V. ROM. ianuarie 1965, 20, cf. DEX, V. BREBAN, D. G. 9. (Învechit, rar) **A se vîrî în dragoste** (la cineva) = a căuta să cîştige încrederea (cuiva). *Nu ştia alt meştesug de a se vîrî în dragoste la un stăpîn fricos şi prepunătoriu decît acela... de a spune minciuni şi a pîrî.* MAIOR, P. 126/12. (Învechit) **A se vîrî sub aripile** (cuiva) = a obţine protecţia (cuiva). *Noi la aceastea reflectăm numai atîta, cum că domnii sasi sau au avut drept a se arăta aşa de dusmănoşi către noi, şi a se vîrî sub aripile ungurilor, sau nu.* VASICI, ap. BARIŢIU, C. II, 27. **A se vîrî în sufletul** (cuiva) = a plictisi (pe cineva), manifestînd un interes sau o simpatie prea stăruitoare, prea insistentă, agasantă. *Să ştii, cioară, altă dată să nu te vîri în sufletul boierilor.* ALECSANDRI, O. P. 73. *Flăcăii... să vîrau în sufletul arapului, căutînd a pune mîna pe el.* ap. TDRG. *Cînd mă aflu singur, prea ai meşteşugul de a mi te vîrî nepoftită în suflet.* HOGAŞ, DR. I, 165, cf. 170. *Nu-mi place să mă vîr cu de-a sila în sufletul oamenilor.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 51. *Nu-mi prea place cînd mi se vîră cineva, aşa, în suflet.* CAMIL PETRESCU, P. 156, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., ZANNE, P. II, 442. **A se vîrî în ochii** (sau, rar, **în auzul** cuiva) = a sîcîi, a agasa (pe cineva). *Oricît i-ai alunga de la casă,... ei totuşi ţi se vîră în ochi şi-ţi cer cîte de toate.* MARIAN, O. II, 33. *Fiinţele acelea agitate, atîta ţi se vîrau în ochi şi în auz, încît nu te mai puteai reîntoarce spre alte locuri şi cuvinte.* PAPADAT-

BENGESCU, O. II, 341. **A se vîrî ca musca (în curul calului** sau **în băligar)** = a se amesteca cu insistență, nepoftit, în treburile altuia. *Ho, cotoroanțo, ho! răcni Ion deodată la maică-sa. Ce te vîri ca musca-n băligar?* REBREANU, I. 279, cf. ZANNE, P. I, 564. **A se vîrî ca o șopîrlă** v. ș o p î r l ă **(1).** ♦ A se înghesui, a se îndesa. *Ei tot să vîr pintre oamini și sar și dau în focu di pier.* HERODOT², 106. *Cum oile blînde prin ocoale Cînd aulmă lupul pe de-aproape... Între celelalte se vîrește, Iar de apărat nici una gîndește.* BUDAI-DELEANU, Ț. 196. *În vreme cînd mulți de ai lor să vîrîsără între vrăjmași în podu de peste o apă..., au căzut în apă cu toți cîți era pe pod.* GOLESCU, P. 369/18. *Voiam să mă vîr iarăși în mulțime, ca să mă apuc la luptă.* SION, P. 228. *Focurile chirigiilor se stinseseră; oameni și vite dormeau pe coceni, vîrîndu-se cuminți unii-ntr-alții jos la pămînt, pe cînd pe sus prin văzduh urla vîntul nebun.* CARAGIALE, O. I, 142. *Încet-încet, tot vîrîndu-se, reușește să suie treptele de la intrarea templului.* id. ib. 255. *Cum a auzit Negoiță toate astea,... s-a vîrît pîntre lumea adunată ș-a spus părinților și logodnicului că el o scapă pe fată.* id. ib. II, 235. *Vîrîți-vă printre cei ce se adună și spuneți că voința mea e să nu curgă sîngele pe locașul meu ohavnic.* DELAVRANCEA, O. III, 74. *Văzînd atîta voie bună și însuflețire, m-am vîrît și eu printre ei și am beut împreună o cupă de vin.* SBIERA, F. S. 128, cf. RESMERIȚĂ, D. *Mi-e frică, Mabel,... mi-e frică... Și se vîrî în ea ca și cum s-ar fi ferit de ceva.* ARDELEANU, U. D. 221. *Bătrînul... se vîrîse în față.* REBREANU, R. II, 113. *Eram singurul din neamul meu în circulație la Geneva, interesat să mă vîr și să ascult.* ARGHEZI, S. XVII, 153. *Deși Bălcescu i-a pus un cot în dreptul gîtului, vlăjganul vrea să dea cu el de pămînt, însă băiețașul s-a vîrît în el și încleștarea între ei e atît de mare, încît... au alunecat amîndoi în noroi.* CAMIL PETRESCU, O. I, 199. *Se vîrîră printre oameni cum putură, să vadă mai de-aproape despre ce e vorba.* id. ib. III, 218, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DSR, ALR I 1 319. ♦ A se amesteca (intervenind într-un fel oarecare). *La lucruri de război meșter, unde era nevoie însuși se vîrîia.* URECHE, L. 111. *Eu reflectai că nu mă voi vîrî, însă îl rog ca el să facă aceasta cunoscut guvernului.* VASICI, ap. BARIȚIU, C. II, 110, cf. 122, 186. *Nu sta departe ca să nu fii uitat, Nici te vîrî ca să nu fii pe brînci dat.* PANN, P. V. III, 33/13. *Și jocul pornește iar... Tînărul se vîră și el... și joacă.* CARAGIALE, O. I, 222. *Lingușitor ca pisică și mlădios ca un șarpe, se vîră în toate.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 106. *Deputații se vîrau în trebi la care n-aveau nici un amestec.* I. NEGRUZZI, S. I, 359. *N-aș voi... Cu sila să mă vîr între fiu și părinte.* id. ib. VI, 213. *A găsit prilejul potrivit să se vîre în toate acestea.* BUL. COM. IST. III, 154. *Îi părea rău că nu și-a căutat de necazurile lor de la început și s-a tot vîrît ba să fie la cumpărarea moșiei, ba acuma la împărțirea pămînturilor.* REBREANU, R. II, 170, cf. I, 210. *Prințesa Hangerliu... se vîra în toate, intriga politicește și, deși era admisă la curte, afecta o anume poziție și visa restaurarea dinastiilor domnești române.* CĂLINESCU, B. I. 296. *Adesea am temeri, mă întreb de ce s-a vîrît în asta!* id. ib. 312. *Ioanide nu se vîră în politică, e cu desăvîrșire inapt pentru acțiune.* id. ib. 500, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX, DSR, V. BREBAN, D. G. *S-au vîrît și ei unde nu le-a fost treaba.* FURTUNĂ, V. 14, cf. 35. ♦ A se angaja ca... Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 713²/22, SCRIBAN, D., DSR. *Ionică se vîră argat.* CĂLINESCU, B. 8.

– Prez. ind.: *vîr* și (învechit și regional) *vîrăsc.* – Și: (învechit) **vîrí** vb. IV.

– Din v. sl. **вр҃тѣти.**

VÎRÎCÁ vb. I. T r a n z. (Regional; complementul indică obiecte de îmbrăcăminte sau părți ale acestora) A sufleca **(1)** (Lupu – Blaj). Cf. ALIL XXIX, 318.

– Prez. ind.: *vîrîc.*

– Etimologia necunoscută.

VÎRÎCÁT, -Ă adj. (Regional; despre obicte de îmbrăcăminte sau despre părți ale acestora) Suflecat² **(1)** (Lupu – Blaj). Cf. ALIL XXIX, 318.

– Pl.: *vîrîcați, -te.*

– V. **vîrîca.**

VÎRÎCIÓS, -OÁSĂ adj. (Familiar; despre oameni) Care se amestecă insistent în toate; (familiar) băgăcios, băgăreț, înfigăreț. Cf. IORDAN, STI l. 199, DSR. *N-ai văzut copil așa vîrîcios.* UDRESCU, GL.

– Pl.: *vîrîcioși, -oase.*

– **Vîrî** + suf. *-icios.*

VÎRÎ́RE s. f. Acțiunea de a (s e) v î r î și rezultatul ei.

1. Băgare, introducere (în...); afundare (în...); (rar) vîrît¹ **(1).** Cf. v î r î **(1).** Cf. I. GOLESCU, C., POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, RESMERIȚĂ, D. *Mitologică și în același timp de o primitivitate absolută, scoasă din orice determinațiuni, este vîrîrea piciorului gol în apă.* CĂLINESCU, O. XIII, 430, cf. DL, DM, SFC IV, 289, M. D. ENC. 1000, DEX, DSR. ♦ Înfigere, împlîntare a unor corpuri ascuțite. *Vîrîrea unui ghimpe, unui os de pește,... fac, tăind, sfărămînd și sfîșiind cărnurile, descompositunea... și e în stare a săpa din ce în ce țesuturele sănătoase, pînă găsește un loc de ieșit afară.* MAN. SĂNĂT. 200/8, cf. RESMERIȚĂ, D. *Vîrîrea cuțitului în cineva.* DSR. ♦ (Învechit) Includere, inserare. *Încercata vîrîre pe furiș în Regulament a unei clauze care nu este tipărită în Regulament... ar fi dat Rusiei în legislațiunea internă drept sancționator* (a. 1848). ap. GHICA, A. 126.

2. Intrare într-un spațiu (pentru a se adăposti, a se ascunde etc.); (rar) vîrît¹ **(2).** Cf. v î r î **(3).** Cf. DRLU, PONTBRIANT, D. *Vîrîrea lui prin spărtura zidului.* DSR.

– Pl.: *vîrîri.*

– V. **vîrî.**

VÎRÎ́T¹ s. n. (Rar) **1.** Vîrîre **(1).** Cf. DSR. *Vîrîtul cheii în broască.* ib.

2. Vîrîre **(2).** Cf. DSR.

– V. **vîrî.**

VÎRÎ́T², -Ă adj. **1.** (Atestat prima dată într-un toponim, în 1564, cf. SCL 1984, 146) Băgat, introdus (în... sau sub...); afundat, adîncit (în ...). *Florile și frundzele... una pe supt alta vîrîte și lozele una cu alta frumos împletite.* CANTEMIR, I. I. I, 167. *Brehnacea de*

sus iepurile supt stincă vîrît, cînd va ieşi, în unghi să-l apuce pîndiia. id. ib., cf. KLEIN, D. 452. *Mare este o parte din ocean pe lîngă uscat sau şi în el vîrîtă.* GENILIE, G. 117/7. *Cu pumnii vîrîţi pînă-n fund în buzunarele unui surtuc... se primbla încet.* VLAHUŢĂ, O. A. 145. *Mănăstirea Agapia e vîrîtă-n munţi, pitită-ntr-un ungher de văi.* id. R. P. 196. *Cămaşa e scurtă şi vîrîtă în cioareci.* FRÎNCU – CANDREA, M. 23. *Se arunca pe un jeţ... cu ţigara într-o mînă, iar cealaltă vîrîtă în buzunarul rupt al pantalonilor.* CONV. LIT. XXII, 265. *Zări vîrît în gard un colţ de colăcel.* AGÂRBICEANU, S. P. 108. *Puse mîna pe plăselele cuţitului din teaca vîrîtă după şerpar.* id. O. XII, 320. *Îi ţin legaţi de mal, cu sfoara vîrîtă prin gura şi urechile peştilor.* ATILA, P. 43. *Casele joase... parcă erau vîrîte în pămînt.* ARDELEANU, D. 240. *Sîntem ameţiţi de aburii băuturii... de o sută de ori mai tari decît vinul vîrît în pîntece.* VOICULESCU, P. I, 130. *Domnul Paul de Marenne observă cu oarecare mirare, însă discret, coada lungă împletită la spate a popei şi vîrîtă subt anteriu.* SADOVEANU, O. X, 51. *Casa lor, o hrubă vîrîtă jumătate în pămînt, în partea satului numită „Ţigănime".* DAN, U. 75. *Otilia îşi ridicase sus picioarele subţiri şi goale, vîrîte de-a dreptul în pantofi.* CĂLINESCU, O. III, 36. *I-a văzut mîna stîngă lipsă şi în locul ei mîneca goală vîrîtă în brîu.* CAMIL PETRESCU, O. I, 159. *Aici veneau craii, duminică după-amiază, cu nădragii negri vîrîţi în cizme scurte.* id. ib. II, 50. *Se întoarce cu Pavel Golca, care are o mînă vîrîtă în haină.* H. LOVINESCU, T. 260. *Purta cizme cu carîmbii scurţi vîrîţi sub pantalonii de pînză cenuşie.* TUDORAN, P. 10. *Credeam că din pieptul vîrît Între o puşcă nemţească – şi-o mamă... Cîntecul nu se mai poate Să lunece-n valuri vrăjite.* LABIŞ, P. 50. *Stăteau amîndoi cu picioarele vîrîte în paie, ca să le fie mai cald.* V. ROM. decembrie 1964, 47. *Vîrîtă de la poartă în efectele spitalului,... m-am simţit un fel de 702; fără celebritate însă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 36, 11/3. ♦ (Prin exagerare) Apropiat (de ...), aplecat mult (către ...). *Intră hotărît la şeful, care lucrează cu nasul vîrît în hîrtii.* CARAGIALE, O. I, 161.

2. Intrat (pentru a se adăposti, pentru a se ascunde etc.). *Mă trezii culcat în pat şi vîrît sub oghealul de bahur roş al părintelui Ghermănuţă.* HOGAŞ, DR. I, 255. *Sub valuri reci, după amiaza toată Am stat vîrîţi prin gropi şi prin tranşee Ca şoarecii.* CAMIL PETRESCU, V. 115. *Omul era vîrît într-un covru de paie.* SADOVEANU, O. XIII, 208. *Oamenii din echipaj, vîrîţi cu toţii sub punte,... îşi pregăteau prînzul.* TUDORAN, P. 11. *Cîn să între turcu pă uşă, vede un şarpe mare vîrît pă gura fetii.* GRAIUL, I, 239. ◊ Expr. **Vîrît pînă în gît în ...** = absorbit cu totul de ..., copleşit de ... *Cît despre ceilalţi intelectuali, vreau să zic titraţi, sînt de o platitudine înspăimîntătoare. Mai toţi superficiali, vîrîţi pînă-n gît în specialitatea lor.* CĂLINESCU, B. I. 314. *Ioanide, vîrît pînă în gît în treburile lui, nu făcea distincţie între oamenii de pe stradă.* id. ib. 472. ♦ Fig. (Învechit, rar) Care este cîştigat, dobîndit pe ascuns. *Cu totul uitîndu-şi de dragostea cea vechie, carea însuşi cu ţita mîne-sa o supse, către cei de casă, se dezbrăcă de acea împreună cu dînsa născută iubire către părinţi şi către rude, pentru ca să urmeze o dragoste streină carea iaste dragoste vîrîtă.* MAIOR, în ŞA I, 810.

– Pl.: *vîrîţi, -te.*

– V. **vîrî.**

VÎRÎTÓR, -OÁRE adj., s. f. **1.** Adj. (Învechit, rar) Care (se) vîră; băgător. Cf. ARHIVA, I, 197.

2. S. f. (Iht.; regional) Zvîrlugă **(I 1)** (*Cobitis taenia taenia*) (Jupîneşti – Curtea de Argeş). Cf. BĂCESCU, P. 57, 175, SFC III, 183.

– Pl.: *vîrîtori, -oare.*

– **Vîrî** + suf. *-tor.*

VÎRJĂ s. f. v. **vîrşă[1].**

VÎRJITOÁRE s. f. v. **vrăjitor.**

VÎRJOÁCĂ s. f. v. **hîrzob.**

VÎRJOÁGĂ s. f. v. **hîrzob.**

VÎRJÓG subst. v. **hîrzob.**

VÎRJOL adv. (Prin Mold.; în expr.) **A umbla vîrjol** = a umbla peste tot, încoace şi încolo, pentru a obţine ceva. Cf. DA II_1, 884, ŞEZ. V, 101.

– Accentul necunoscut.

– Etimologia necunoscută. Cf. vînzol[1].

VÎRJOLÍE s. f. v. **vijelie[1].**

VÎRLÁN, -Ă s. m., adj. **I.** S. m. **1.** (Munt. şi prin Mold.) Numele a două specii de peşti mărunţi: **a)** ţipar[1] **(1 a)** (*Misgurnus fossilis*). Cf. DDRF, CONV. LIT. XXIII, 346, DAMÉ, T. 127, id. $T._2$, 67, TDRG, RESMERIŢĂ, D., BĂCESCU, P. 57, 164, 180, FAUNA R. P. R. XIII, 512; **b)** molan[1] **(2)** (*Noemacheilus barbatulus barbatulus*). Cf. ANTIPA, F. I. 198, id. P. 793, TDRG, ATILA, P. 199, ŞĂINEANU, D. U., CADE, BUL. FIL. I, 155, SCRIBAN, D., CIORANESCU, D. ET. 7 735, DSR. Cf. BARONZI, L. 94. *La munte sînt, mai ales în gîrle, păstrăvi, mrene şi vîrlani.* ap. TDRG, cf. H III 309, IV 85, VII 133, IX 363, 405, XIV 151.

2. (Iht.; în dicţionarele din trecut) Anghilă (*Anguilla anguilla*). Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 382, LM, GHEŢIE, R. M., ENC. ROM. II, 670, BARCIANU, ALEXI, W.

3. (Iht.; învechit, rar) Porcuşor **(2)** (*Gobio gobio obtusirostris*). Cf. COSTINESCU.

II. S. m. sg. (Regional) Unul dintre numele dracului. Cf. CANDREA, F. 115, ŞEZ. IV, 179.

III. Adj., s. m. **1.** Adj. (Olt şi prin Munt.; şi substantivat, m.) (Om sau animal) viguros, în putere, iute în mişcări, vioi, sprinten. Cf. LEXIC REG. 32, 39. *Copil vîrlan.* UDRESCU, GL. *Am doi junci vîrlani, ar cu ei.* id. ib.

2. S. m. (Regional) Om (tînăr) înalt, voinic şi cam prost (Mînăstireni – Botoşani). Cf. I. CR. III, 188. *Măi, ce horn de vîrlan.* ib.

– Pl.: *vîrlani, -e.* – Şi: (învechit, rar) **vărlán** s. m. CIHAC, II, 382.

– Etimologia necunoscută. Cf. vîrlav.

VÎRLÁNIC s. n. v. **vîlnic.**

VÎRLÁR s. m. (Iht.; Munt.) Țipar[1] **(1 a)** (*Misgurnus fossilis*). Cf. ANTIPA, P. 793, BĂCESCU, P. 164, H IX 170, ALR I 1 745/932, 954, ALR SN III h 738/928, ALRM SN II h 552/928.
– Pl.: *vîrlari.*
– De la **vîrlan**, cu schimbare de suf.

VÎRLÁV, -Ă adj. **1.** (Munt.; despre oameni și animale) Care este viguros, în putere, iute în mișcări, vioi, sprinten; (despre oameni) îndemînatic; vrednic. Cf. DR. IV, 812. *Dobrița – cît a fost tînără – a fost tare vîrlavă și gospodină.* IOVESCU, N. 95. *Vîrluga e tare vîrlavă.* BĂCESCU, P. 175, cf. 179, DL, DM, DEX. *Plecai luni la secerat Cu șeapte fete din sat... Și c-o babă bătrînită Să gătească mîncărită La ale seceratoare, Vîrlave la lucru mare.* ȘEZ. VII, 22, cf. I. CR. XI, 126, TOMESCU, GL. *Ce fată vîrlavă, nu-i sta mîinile cît e ziulica!* UDRESCU, GL. *Vîrlav copil, într-o clipă s-a dus și-a venit!* id. ib.
2. (Prin nord-estul Olt.; despre oameni și animale) Durduliu, dolofan. Cf. CADE, CIORANESCU, D. ET. 7 735. *Copil vîrlav.* DSR, cf. CIAUȘANU, V. 208, MAT. DIALECT. I, 238.
– Pl.: *vîrlavi, -e.*
– Etimologia necunoscută. Cf. v î r l a n .

VÎRLĂ s. f. **1.** (Iht.; prin Munt.) Zvîrlugă **(I 1)** (*Cobitis taenia taenia*). Cf. ANTIPA, P. 793, BĂCESCU, P. 175, H IX 215.
2. (Olt.) Știucă mică. Cf. ANTIPA, P. 793, H V 274, LEXIC REG. 39.
– Pl.: *vîrle.* – Și: **vórlă** s. f. H V 274.
– Etimologia necunoscută. Cf. v î r l u g ă .

VÎRLĂIÓR, -OÁRĂ adj. (Prin Olt. și prin Munt.) Diminutiv al lui v î r l a n **(III 1).** Cf. UDRESCU, GL., LEXIC REG. 39.
– Pl.: *vîrlăiori, -oare.*
– **Vîrlan** + suf. *-ior.*

VÎRLĂU s. m. (Iht.; prin nordul Munt.) Molan[1] **(2)** (*Noemacheilus barbatulus barbatulus*). Cf. ANTIPA, P. 793.
– Pl.: *vîrlăi.*
– De la **vîrlan,** cu schimbare de suf.

VÎRLĂVÍE s. f. (Regional) Însușirea de a fi vîrlav **(1)** (Cepari – Curtea de Argeș). Cf. UDRESCU, GL. *N-ai văzut vîrlăvie ca la el.* id. ib.
– **Vîrlav** + suf. *-ie.*

VÎRLĂVIÓR, -OÁRĂ adj. (Într-o poezie populară) Diminutiv al lui v î r l a v **(1).** Cf. UDRESCU, GL. *Puișor de văduvioară, Tînără și vîrlăvioară.* id. ib.
– Pl.: *vîrlăviori, -oare.*
– **Vîrlav** + suf. *-ior.*

VÎRLIGÁ vb. I v. **bîrliga.**

VÎRLIGÁT, -Ă adj. v. **bîrligat.**

VÎRLIGOÁNȚĂ s. f. (Iht.; prin Transilv.) **1.** Zvîrlugă **(I 1)** (*Cobitis taenia taenia*). Cf. TDRG 1 753, CADE, CIORANESCU, D. ET. 7 735, DSR, VICIU, GL.
2. Cîră (*Cobitis aurata balcanica*). Cf. BĂCESCU, P. 57, 86, CL 1986, 29.
– Pl.: *vîrligoanțe.*
– Etimologia necunoscută. Cf. v î r l u g ă .

VÎRLIGÓS, -OÁSĂ adj. (Prin Olt.; despre oameni) Robust, voinic, viguros. Cf. ARH. OLT. VI, 108.
– Pl.: *vîrligoși, -oase.*
– Etimologia necunoscută. Cf. v î r l a n .

VÎRLIÚGĂ s. f. v. **vîrlugă.**

VÎRLÓG s. n. v. **voloc**[1].

VÎRLOGÁN, -Ă adj. (Prin vestul Olt.; despre oameni, mai ales despre tineri) Care este viguros, în putere. Cf. DR. IV, 812, CADE, CIORANESCU, D. ET. 7 735. *Cît vîrlogan s-a făcut băiatul popii.* BOCEANU, GL.
– Pl.: *vîrlogani, -e.*
– Etimologia necunoscută. Cf. v î r l a n , v î r l i g o s .

VÎRLÚCĂ s. f. v. **vîrlugă.**

VÎRLÚGĂ s. f. **1.** Numele mai multor specii de pești: **a)** (popular; și în sintagmele *vîrlugă de nisip,* ANTIPA, P. 793, *vîrlugă pestriță,* ALR I 1 746/5) zvîrlugă **(I 1)** (*Cobitis taenia taenia*). Cf. CIHAC, II, 382. *Pre valea Ilișava să află 6 soiuri de pești: mrene sau brene, clieni și porconi, carii au corpul acoperit cu solzi, apoi vîrlugi (ca țiparii, dar mai mici și scurți), mușcătoare... și, în fine, un soi de păstrăvi cu oase tari.* LIUBA – IANA, M. 129. *Vîrluga, zisă și zvîrluga și nisipărița, are urechi înțepătoare și e vărgată lungiș.* DAMÉ, T. 127, cf. id. T_2, 60, 67, ANTIPA, F. I. 199, id. P. 793, TDRG. *Zvîrluga, vîrluga sau cîra în Moldova; fița sau cuțitoaia în Muntenia; nisipărița în Oltenia; unghița... în Ardeal – e... același pește.* ATILA, P. 246, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, IORDAN, STIL. 215, SCRIBAN, D., BĂCESCU, P. 57, 175, SCL 1955, 249, DL, DM, CIORANESCU, D. ET. 7 735, DEX, FORM. CUV. II, 216, 217, DSR, VICIU, GL. 88, ALR I 1 746/5, 77, 136, 790, 896, 900, ALR II 6 239/76, 105, ALR SN III h 738/899, ALRM SN II h 552/899. (Ca termen de comparație, cu aluzie la rapiditatea în mișcări, vioiciunea, agerimea animalului) *Copilul s-a smucit dintre degetele popii ca o vîrlugă și a scăpat în fundul cristelniței.* CARAGIALE, O. I, 130. *Pînă un copil să sugă, Se azvîrle ca vîrlugă Și rîșnește tot în fugă.* ALECSANDRI, P. P. 353; **b)** (prin Transilv.) cîră (*Cobitis aurata balcanica*). Cf. BĂCESCU, P. 86, CL 1986, 29; **c)** (prin sud-vestul Transilv.; și în sintagma *vîrlugă neagră,* BĂCESCU, P. 40, 58, 131, CL 1986, 27) molan[1] **(2)** (*Noemacheilus barbatulus barbatulus*). Cf. BĂCESCU, P. 58, 131, FAUNA R. P. R. XIII, 505. Cf. I. GOLESCU, C., ISER, PETRI, V., RĂDULESCU-CODIN, Î. 365. ◊ (Prin

Transilv.) *Vîrlugă cîrnească* = nisipariță **(3 a)** (*Cobitis caspia romanica*). Cf. BĂCESCU, P. 40, 58, 131.

2. (Iht.; învechit) Roșioară, v. roșior **(II 4 a)** (*Scardinius erythrophthalmus erythrophthalmus*). Cf. BARCIANU, V., CONV. LIT. XXIII, 346, BARCIANU, ALEXI, W.

3. (Iht.; învechit) Babușcă (*Rutilus rutilus*). Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 740/40, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CONV. LIT. XXIII, 346.

4. (Iht.; învechit) Porcușor **(2)** (*Gobio gobio obtusirostris*). Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 761²/27, PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., LM, DDRF, JAHRESBER. VIII, 198, ALEXI, W.

5. (Iht.; învechit, rar) Zglăvoacă, v. zglăvoc **(I a)** (*Cottus gobio gobio*). Cf. VALIAN, V.

– Pl.: *vîrlugi*. – Și: (învechit) **vărlúgă** (PETRI, V., CIHAC, II, 382, BARCIANU, ALEXI, W.), (regional) **vîrliúgă** (BĂCESCU, P. 57, 86, 175, ALR I 1 746/77, ALR II 6 239/76), **bîrlúgă** (FAUNA R.P.R. XIII, 505), (învechit, rar) **vîrlúcă** (I. GOLESCU, C.) s. f.

– Etimologia necunoscută. Cf. vîrlan.

VÎRN s. n. v. **vîrf.**

VÎRPĂL s. n. (Prin sud-vestul Ban.) Lucru, treabă, muncă **(3)**. *Azi am avut mult vîrpăl.* Com din ORAVIȚA V. ♦ (Prin lărgirea sensului) Trudă, chin, efort. *Am avut mult vîrpăl cu lucrul ista.* Com. din ORAVIȚA V.

– Pl.:?

– Derivat regresiv de la **vîrpăli.**

VÎRPĂLÍ vb. IV. Refl. **1.** (Prin Ban., Transilv. și Bucov.) A se răsuci în pat de pe o parte pe alta (din cauza insomniei). Cf. LB, LM, FRÎNCU – CANDREA, M. 107. ♦ Fig. A se purta bine cu cineva pentru a obține un avantaj, un profit. *Vîrpălește-te cum se cade pe lîngă el și ți-a da și ție.* Com din VICOVU DE JOS – RĂDĂUȚI.

2. (Prin Bucov.) A face ceva în grabă. Com. din STRAJA – RĂDĂUȚI.

– Prez. ind.: *vîrpălesc*. – Și: **vărpălí** (com. din VICOVU DE JOS – RĂDĂUȚI), **verpelí** (LB, LM, com. BENIUC) vb. IV.

– Din germ. **wirbeln** „a învîrti, a face vîrtej, agitație", scr. **vrpoljiti se.**

VÎRPĂLÍT, -Ă adj. (Regional; despre oameni) Care umblă de colo pînă colo, fără scop; p. ext. ciudat, sucit (Zgribești–Lugoj). *Cam vărpălită fată.* L. COSTIN, GR. BĂN. II, 207.

– Pl.: *vîrpăliți, -te*. – Și: **vărpălít, -ă** adj.

– V. **vîrpăli.**

VÎRSÁC subst. (Regional) Crîsnic (de prins pește) (Ineu – Arad). Cf. ALR II/64.

– Pl.: ?

– **Vîrșă**[1] + suf. *-ac*.

VÎRSÁT s. n. = vărsat[1]. **III 2.** (Bot.; regional; și în sintagmele *vîrsatul pămîntului,* BORZA, D. 55, 302, *vîrsatul trifoiului,* id. ib.) gălbează (*Cuscuta trifolii*). id. ib.

VÎRSLÁR s. m. v. **vîslar.**

VÎRSLÁȘ s. m. v. **vîslaș.**

VÎRSLĂ s. f. v. **vîslă**[1].

VÎRSLÍ vb. IV v. **vîsli.**

VÎRSLIȘOÁRĂ s. f. v. **vîslișoară.**

VÎRSNEC, -Ă adj. v. **vîrstnic.**

VÎRSNIC, -Ă adj. v. **vîrstnic.**

VÎRSNICÍE s. f. v. **vîrstnicie.**

VÎRSTÁ vb. I. Tranz. **1.** (Învechit) A intercala (într-o anumită ordine). *Feaceră pre poale-i rrodii de mătase galbină, mohorîtă, roșie și de mătase albă răsucită. Clopoței încă feaceră den curat aur și-i vîrstară* (și au pus clopoțeii printre canafi B 1938) *între rrode.* PO 312/26, cf. DHLR II, 357.

2. (Învechit și regional) A face să alterneze, să se deosebească, să se diferențieze. *O! nestătătoare și niceodată încredințate lucrurile a lumii, cum vîrsteadză toate și turbură și face lucruri împrotivă!* M. COSTIN, O. 98. *Nime lucruri pre voie de tot să nu crează, Nime grele nădejde de tot să nu piarză, Că Dumnezeu a vîrstat toate cu sorocul, Au poruncit la un loc să nu stea norocul.* id. ib. 322. *Hameleonul... precum piielea, așe gîndurile și mintea își vîrsta și-și schimba.* CANTEMIR, I. I. II, 21. *Recoltele de cereale sînt pline de buruiene din cauză că cultivatorii... nu caută să vrîsteze plantele.* I. IONESCU, P. 321. *Înjghebase cu fetele jocuri „de societate", pe care le vrîsta, din cînd în cînd, cu cîte-o boscărie cu o batistă.* HOGAȘ, DR. I, 185, cf. DA II_1, 878, DLRV. ◊ Intranz. *Nu avem în această plasă decît numai grîul și porumbul. Aceste grîne vrîstează (alternă) pe același pămînt.* I. IONESCU, M. 338. ♦ Refl. (Învechit; despre oameni; în forma *vrîsta*) A se situa pe poziții diferențiate, a avea puncte de vedere diferite. *Iată istoricii ce zic de dînșii și gheografii voi arăta, măcar că și ei între dînșii în zise să vrîstează.* SPĂTARUL MILESCU, LET.[2] I, 97, cf. DDRF, TDRG, CADE.

3. (Popular) A face să fie străbătut de dîre, de fîșii de altă culoare decît cea a fondului; a împodobi cu dungi. Cf. ANON. CAR. *Penele lor pe spate și pe aripi roșii, iar pe pîntece și pe subt aripi galbini, și pe la grumazi vîrstați în trii vîrste cu pene galbine și roșii* (a. 1770). ARHIVA R. I, 344/13, cf. LB, ISER, CIHAC, II, 465, LM. *Gușa și partea interioară a grumazului* [sînt] *galbene și vrîstate cu liniuțe negre.* MARIAN, O. I, 90, cf. DDRF. *Dungi de lumină obosite vrîstează, ici, colo, întunerecul.* N. REV. R. II, 95, cf. BARCIANU, ALEXI, W., cf. TDRG. *Bogdănășițele au început a-și vrîsta (învîrsta) deocamdată servetele de cînepă și de in cu bumbac.* PAMFILE, I. C. 199. *Aveam toate trebuincioasele de drum așezate în o boccea...; la picioare opinci de piele roșie, legate cu sfori negre de lînă de capră, care ne înfășurau în spirală pulpa pînă la genunchi peste un colțun negru de lînă vrîstat cu roș.* HOGAȘ, DR. I, 1. *Plocăzile și lăvicerile erau „vrîstati" cu alb, negru, galben, verde și albastru.* DIACONU, VR. LXIX, cf. CADE. *Gura i se*

strîmbase în colțul drept, iar limba, crîmpoțită între dinți, era vrîstată cu dungulițe alburii. REBREANU, I. 320. *Pete albe însemnau pe pămîntul gras de la marginea Amarei numai trupurile țăranilor morți reci sau agonizați, căci cei loviți mai ușor goneau sau se tîrau printre ceilalți fugari, vrîstînd calea cu dîre de sînge.* id. R. II, 258. *Are pe marginea din afară a aripelor niște pene mai mărunte, vrîstate des cu negru, albastru de in și alb.* SIMIONESCU, F. R. 133. *Coarnele lungi arcuate, sunt vrîstate cu negru și galben.* id. ib. 298, cf. 323, DA II_1, 878. *Fata se arătă sprintenă, cu cămașă albă și catrință neagră vrîstată roș.* SADOVEANU, O. X, 521, cf. SCRIBAN, D. *Ana se întoarse într-o hlamidă episcopală, de culoare ametist, vîrstată cu aur, nou-nouță.* VINEA, L. II, 50, cf. DL, CIORANESCU, D. ET. 9 298, DSR, DREV, DLRV. ◊ R e f l. *Pe laturile drumului, pămîntul se vrîsta de sămănături; paseri guralive se plimbau ușurele pe deasupra.* SADOVEANU, O. I, 270.

4. (Regional) A împleti (din flori). *Ea se roagă mărului... Să-și aplece vîrvurile... Să-și rupă niște mlădiță, Să-mi vîrste o cununiță.* VICIU, COL. 131.

– Prez. ind.: (popular) *vîrstez* și (regional) *vîrst.* – Și: (popular) **vrîstá** vb. I.

– V. **vîrstă**[2]. Cf. scr. v r s t a t i .

VÎRSTÁRE s. f. (Învechit, rar) Cearșaf cu vîrste[2] **(I 1).** (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *4 prostiri vîrstări* (a. 1735). IORGA, S. D. VII, 195.

– Pl.: *vîrstări.*

– Cf. v î r s t a , v î r s t ă [2] .

VÎRSTÁT, -Ă adj. (Atestat pentru prima dată într-un toponim, în 1491, cf. MIHĂILĂ, D. 177) **1.** (Învechit; la pl.) Așezați unii printre alții, situați în locuri dispuse alternativ. *Racoții... singur în capul mesăi, den-a-direapta Ștefan Vodă, den-a-stînga Constantin Vodă. Boierii lui cu boierii amînduror țărîlor vîrstați; în fruntea tuturora Chimini Ianăș hatmanul lui.* M. COSTIN, O. 173. *Aceasta s-a urmat astfel și în celelalte plăși ale județului pre unde erau clacașii vîrstați cu moșnenii.* I. IONESCU, M. 160.

2. (Popular) Dungat, vărgat; p . e x t . bălțat, pestriț. *Luară derept acea veșmîntul lu Iosif și în sîngele unui ied giungheat tăvăliră și tremeseră acel veșmînt pestriț și vrîstat și-l duseră tătîni-său.* PO *130/7. Aceștiia avea la cap coifuri vîrs[t]ate și pavață găonoasă, cu mănunchile mari.* HERODOT[2], 361, cf. LB, ISER, CIHAC, II, 465, LM. *Cămeșa-i era groasă, dar curată și catrința-i cafenie vîrstată, la o parte rîdicată în brîu.* CONTEMPORANUL, IV, 390. *2 fețe de masă bune, vrîstate.* SEVASTOS, N. 46, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Spatele-i largi a-nvălit cu-o piele vîrstată de pardos.* MURNU, I. 198, cf. TDRG 1753, DHLR II, 357, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, DA II_1, 878. *Pe o scoarță vrîstată, jos, pe dușumea, dormea încovrigat Patrocle.* SADOVEANU, O. VII, 522. *Călărea pe-un murg mărunt bucovinean împodobit, de-a dreptul pe păr, c-un lăvicer vrîstat, strîns c-o chingă de funie.* id. ib. X, 8, cf. SCRIBAN, D., DL, DSR, ALR I 1 489/9, 61, 94, 266, 280, 343, 348, 387, 403, 440, 445, 470, 516, 522, 571, 658, 665. ◊ *Zile vîrstate* = zile de post care alternează cu zile de frupt. Cf. DA II_1, 878, SCRIBAN, D. *Și ți-am spus, măicuță foarte, Să ții posturile toate Să scap de străinătate. Și-ai ținut zile vrîstate Și m-ai dat pe alte sate.* MARIAN, NU. 46. ◊ *Săptămîna vîrstată* (și substantivat, f.) = săptămîna dinaintea celei albe, din postul Paștelui, în care zile de post alternează cu zile de frupt. Cf. MARIAN, S. R. I, 115, TDRG 1754, RESMERIȚĂ, D., CADE, DA II_1, 878, ȘEZ. VIII, 160, ALR II/I MN 105, 2 781/365, ib. 2 782/219, 405, 431, 455, 478, 514, 520, 551, 646, ALRM II/I h 252. ♦ (Rar; despre păr[1]; în forma *vrîstat*) Înspicat. *Mersul îi e... dîrz, puțin cam clătinat, statura zveltă și părul gros și mai puțin vrîstat cu alb.* CĂLINESCU, B. I. 243. ♦ (Adverbial; astăzi rar) Alternativ. *Într-o zi are să facă feredeul și într-alte să se ungă cu măduva, adecă vrîstat.* DRĂGHICI, D. 79/5. *Se mănîncă vîrstat post și carne.* SCRIBAN, D.

– Pl.: *vîrstați, -te.* – Și: (popular) **vrîstát, -ă,** (regional) **vîstrát, -ă** (ALR II/I MN 105, 2 871/102) adj.

– V. **vîrsta.**

VÎRSTĂ[1] s. f. **I. 1.** Timpul scurs de la nașterea unei ființe pînă la un anumit moment din viața ei; numărul de ani (de luni, de zile) prin care se exprimă acest timp; etate **(1),** (învechit și regional) timp **(I 1),** (învechit) crescut. *Veniți fraților, veniți părinților, și de toată vîrsta, mici și mari, tinerii și bătrînii, feciorii și featele, de ascultați toți carei vor să priimească și să ia sfînta cuminecătură.* CORESI, EV. 109, cf. 509. *Muri ... Iosif, cînd ară fi în vîrstă de o sută și dzeace ani.* PO 179/20. *Luă pri-însul în pustie și-l hrăni acolo pînă crescu și pînă sosi de vrîstă de 30 de ai.* VARLAAM, C. 411. *Oștile toate au dat pre mîna lui Hotchevici hatmanului de Litfa, ... atunce de vîrsta sa, ca de 80 de ani.* M. COSTIN, O. 77. *Deaca sosî la vîrstă de 40 de ai, ucisă pre un eghiptean.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 6^{v}/14. *Părintele nostru Martinian... s-au apucat de călugărie de 18 ai a vrîstei.* id. ib. februarie 66^{v}/20. *Împărățit-au ani 19 și luni 6; fost-au de 61 ai de vîrstă.* N. COSTIN, L. 146. *Că vîrsta mai de gios puțină trecere are la poroncă, iară mai în mare vîrstă puțină tărie la certare.* id. C. 514, cf. 503. *Valentinian, împăratul Apusului, ... fu ucis de Anichie Maxim... în al treizecele an a împărățiii lui, și a vîrstii în 36 de ani.* CANTEMIR, HR. 290. *Un om cînd la vîrsta a 80 de ani agiunge, oricine îl vede îl fericește.* id. O. C. I, 183, cf. 187. *Ulpie Traian... să trăgea de neam spaniol, începînd împărățiia, de vîrstă fiind de ani 42.* C. CANTACUZINO, CM I, 13. *Cînd au șezut Constandin Vodă domn, ... vîrsta lui au fost de ani 34.* R. POPESCU, CM I, 220. *Au găsit pă un fecior dă boiariu țarigrădean, ... de mică vîrstă crescut în casă.* R. GRECEANU, CM II, 162. *Au scos mulțime multă de robi de tot felul de vîrstă, bărbați, fămei, copii.* ANON. BRÎNCOV., CM II, 352, cf. ANON. CAR. *Cu înțelepciunea să păstorească pre oameni, dînd învățătură fieștecăruia după vîrsta și rînduiala lui.* ANTIM, O. 136, cf. 141, 220. *Să știi, Cato, că sînt cu vîrsta de 76 de ani.* MUSTE, LET.[2] III, 16. *Au fete slujnice de vrîstă pînă la 30 ani* (a. 1741). URICARIUL, IV, 404/18. *Cînd ajunse la vîrstă de doaozeci de ani i să întîmplă de să scăpătă.* MINEIUL (1776), 179^{v2}/20. *Am hotărît a nu mai călători..., pentru că eram oareșcum trecut la vîrstă.* HALIMA (1783), 65^{r}/37. *Nevîrstniciia să înțelege ... la feciori pînă la vîrstă de ani patrusprezece, iar la fata*

pînă la doisprezece ani. PRAV. COND. (1780), 102. *Ş-au săvîrşit doaozeci şi cinci de ani ai vîrstii lui.* ib. 134. *Înainte de 28 de ani nu trebuie de a să da slobozenie a călători în ţările din afară, iar după ce au atins această vîrstă nu trebuie să să oprească.* INSTRUCŢII, 4/25. *Oamenii cei tîneri... înainte de anul a doaozăcilea al vîrstei sale... din slobodă voie vin înapoi.* ib. 12/24. *Dacă el va tăcea după vîrsta de 25 ani, se adeverește vînzarea* (a. 1793). URICARIUL, XVI, 326. *A trebuit se facă pace cu Andrei, logodindu-şi şi fata, pre Sofia, după Salomon, fiiul lui Andrei, carele era numai de cinci ani în vîrstă.* ŞINCAI, O. I, 314. *Au dat mai nainte ... ocîrmuirea ţerei prinţului Sigismund carele îmbla în 18 ani ai vîrstei sale.* id. ib. II, 321, cf. 46, KLEIN, D. 453. *Noi cu tot chipul de sălinţă am pus spre aceasta, adunînd pre bătrînii tîrgului Cîmpulung-Moldovinesc, care sînt de vîrstă mai bătrîni şi persoane mai cinstite* (a. 1800). ŞTEFANELLI, D. C. 282. *Aşa şi eu nevrednicul pînă la vîrstă de treizeci şi opt de ani, acoperit fiind de întunerecul necunoştinţii..., am început a striga împreună cu David, şi am zis: „Lumina-vei întunerecul mieu, Doamne"* (a. 1803). BV II, 446. *Nu se poate crede om de vîrstă aşa vechie să fi putut purta războiul.* MAIOR, IST. 89/26. *Ca tot îns la cortul lui să vie, Din cei ce-s dă vîrstă mai bătrînă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 103, cf. id. LEX. *Sf[î]ntul mucenic Varlaam era din Antiohia ... bătrîn cu vîrsta* (a. 1809). GCR II, 204/11. *Vîrsta boilor să fie dă la 4 ani şi pînă la 7, învăţaţi la jug, buni, sănătoşi* (a. 1809). DOC. EC. 78. *În al doaozeci şi opt de ani ai etatei (vîrstei) lor, în toate părţile iscusiţi au ieşit.* ŢICHINDEAL, A. M. 53/9. *Împărţim obrazele:... după vîrstă şi după minte, în vîrsneci, nevîrsneci, răsipitori şi fără minte.* CARAGEA, L. 1/8. *Vîrsneci să să socotească atît bărbaţii, cît şi fămeile, de la doaozeci şi cinci de ani a vîrstii lor.* id. ib. 2/7. *Greşind copiii ... şi fiind vrednici de pedeapsă, să li să dea pedeapsa după vîrsta şi greşala* [lor] (a. 1817). IORGA, S. D. XII, 207. *Numa de abia intrasă în vîrstă de 15 ani.* BELDIMAN, N. P. I, 5/13. *Apoi din cenuşa aceea zămislindu-să, să face iaraş cum au fost şi cu vîrsta înnoită* (a. 1826). GCR II, 254/23. *Înălţat fiind Iosif la treapta cea mai înaltă a cinstei şi a mărirei, au stăpînit preste tot Eghiptul şi s-au însurat întru al 30-lea an al vîrstei sale.* TEODOROVICI, I. 99/4. *Cu cinci zile mai nainte... află moartea a unuia din fiii lui, în vîrstă de 14 ani.* GOLESCU, S. 299, cf. DRLU II, 574, LB. *După sporirea vîrstei să mai micşorează lucrul înţeleptului.* POTECA, F. 155/24. *Tînărul Fenelon..., cînd fu în vîrstă de 19 ani, propoveduia c-o mare desăvîrşire.* PLEŞOIANU, T. I, 2/6, cf. HELIADE, O. II, 343, I. GOLESCU, C. *Zbîrciturile pă obraz îţi arată vîrsta ta.* id., ap. ZANNE, P. VIII, 171. *Scîrbind lumea şi viaţa, lipsit fără de veste la vîrsta de 60 de ani de tot cel ce putea să-l mai mîngîie, s-a pogorît de viu în mormîntul prietenilor săi.* MARCOVICI, C. 4/7. *Tînărul Robinson sporea cu vîrsta, fără a să şti cu ce meserie are să se deprindă.* DRĂGHICI, R. 4/21. *El fiind acum în vîrstă ca de şeptesprezece ani, nimic alt nu ştia, nici lucra, decît ... silea pe părinţii lui ca să-l lase să călătorească.* id. ib. 5/8. *Îndată ... am ajuns în vîrste de 7 ani.* GORJAN, H. IV, 40/24. *Pambeiu ..., în al 23-le an al vrîstei, în expediţia asupra cursarilor, căpătă titlu de împărat, adecă general.* SĂULESCU, HR. I, 59/23, cf. ALBINEŢ, M. 22/12, VALIAN, V., POEN. – AAR. – HILL, V. I, 24[2]/30. *O mulţime de pilde de vîrste înalte aflăm între călugări şi eremiţi.* VASICI, M. I, 98/16. *Eforia ... a văzut că dintre copiii sărmani să pot da pe la meşteşuguri pînă la un număr de doăzeci parte bărbătească şi pînă la alţi doăzeci parte femiiască, aflîndu-să veniţi în vîrstă pînă la opt şi cîte zece ani* (a. 1841). DOC. EC. 744. *Sigismund, în vîrstă de 22 de ani, liber de orice tutelă, începu a-şi dezveli caracterul său.* BĂLCESCU, M. V. 40, cf. 32, 194. *Fetele, agiungînd la vîrsta de 12 seau 14 ani, încep a-şi veni la fire.* CORNEA, E. I, 24/18, cf. ISER. *Pitarul Portărescu ... n-au fost priimit stăpînirii de hotarnic, fiind nevîrsnic (om peste 40 de ani ai vîrstei)* (a. 1851). IORGA, S. D. XVI, 36. *Sămnele prin care se cunoaşte vrîsta la vite albe sînt dinţii.* LITINSCHI, M. 119/12. *Pe coarne se cunoaşte vîrsta.* id. ib. 120/1. *O răceală pătrunzătoare ... i-au prilejit o inflamaţie serioasă, din care i s-au tîmplat şi moartea ... în vîrstă de 24 ani şi 6 luni.* RUSSO, S. 152. *Care tînăr, cînd intră în lume la vrîsta de doăzeci de ani, nu se socoate a fi odată slava concetăţenilor săi, mîndria părinţilor săi şi a iubitei sale?* KOGĂLNICEANU, O. I, 54. *Toată populaţia ţerii, afară de Iaşi, unde sînt iaşeni, ... cuprinde peste un milion şi o sută de mii de trupuri – nu zic suflete – de toată vrîsta, de toată starea şi de toată mîna.* id. ib. 67. *În vrîstă de treizeci şi cinci ani, aşteaptă şi doreşte moartea ca o fericire.* NEGRUZZI, S. I, 54. *Cu cît ... înaintez în vîrstă, cu atît mă pătrund de încredinţarea că viaţa omului de ţară este cea mai fericită.* id. ib. 296, cf. POLIZU. [Găinile de clocit] *trebuie ... să fie nici din cele de vîrstă de un an, nici din cele de vîrstă de zece ani.* PENESCU, M. 72/25. *Iscălituri de oameni de toată vîrsta cu sutele şi cu miile mărturisesc prin poşte şi prin telegraf aceste fericiri.* GHICA, S. 141. *Dacă nu după zile, ci după suferinţe Ni s-ar socoti vîrsta, ştii, mare Dumnezeu, – Pentru care ani, veacuri, şi lume şi fiinţe Nu sînt nimic – ştii singur cîţi ani aş avea eu!* ALEXANDRESCU, O. I, 154. *Apoi de la vîrsta de şase ani l-a pus să înveţe carte mai dehai decît un cuconaş, cu dascal care venea acasă.* SION, P. 59. *A doua zi pe la revărsatul ziorilor, curtea caselor boiereşti era plină de săteni de toată vîrsta.* FILIMON, O. I, 161, cf. PETRI, V. *De-abia ajunsesem la vîrsta de 9 ani şi nenorocirea îşi înfipse cîngile în mine.* ALECSANDRI, O. P. 14, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 465, LM. *Voltaire este de 6 ani cînd se sfîrşeşte secolul al 17* [-lea], *şi în această vîrstă el de-abia ar fi putut scrie un tractat ca acela al d-lui Ureche.* MAIORESCU, CR. II, 22. *La vîrsta de trei ani m-au pus părinţii la învăţătura limbei helenice.* LĂCUSTEANU, A. 31, cf. 18. *La vîrsta de 7 ani începu să înveţe carte grecească ... de la un arhimandrit grec.* COLUMNA, VII, 61. *Stau adunaţi într-o seară trei oameni. Unul de vîrstă mezie, purtînd îmbrăcăminte ungureşti, are un obraz pe care se citeşte o prostatică rîvnire la mărimi.* ODOBESCU, S. I, 100. *Slujind cu credinţă ba la unul, ba la altul, pînă la vîrsta de treizeci şi mai bine de ani, ş-a sclipuit puţine parale.* CREANGĂ, O. 55. *Trăsnea era înaintat în vîrstă, bucher de frunte şi tîmp în felul său.* id. ib. 228. *Fiind înaintat în vrîstă ... vă rog respectos a mi se acorda mie postul de avocatu statului.* CARAGIALE, O. I, 188. *Ce-i lipseşte acestei fiinţe aşa de*

strălucitoare, ca să fi rămas pînă acuma, la vîrsta de douăzeci şi doi de ani, nemăritată? id. ib. IV, 112, cf. ISPIRESCU, L. 150. *D. Moroi, în vîrstă de 42 de ani, a murit din cauza unei ruperi de vînă.* DELAVRANCEA, O. I, 55. *Îşi aduse aminte cum, rămasă orfană de mamă la vîrsta de opt ani, neîngrijită de nimeni, răbda zile-ntregi de foame.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 18, cf. MARIAN, S. R. III, 215, id. INS. 331, DDRF, BARCIANU. *Băiatul care n-are vîrsta de douăzeci şi cinci ani deplini, precum şi fata care n-are vîrsta încă de douăzeci şi unu ani deplini nu se pot căsători fără consimţimîntul tatălui şi al mumei.* HAMANGIU, C. C. 44. *El muri la monăstirea Cernica ..., fiind în vîrstă de 60 de ani.* REV. IST. IX, 277, cf. ALEXI, W., BIANU, D. S., TDRG. *Puneau la îndemînă colăcei de toate mărimile, după felul şi vrîsta colindătorilor.* AGÂRBICEANU, O. XII, 196. *Vîrsta cea mai mare de peste 100 ani au ajuns-o în intervalul celor din urmă 20 de ani 12 ... răşinăreni.* PĂCALĂ, M. R. 99, cf. 291. *La vîrsta de zece ani şi şase luni ... Fetiţei i s-a întîmplat ceva ... A leşinat.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 217. *Numai în privinţa vîrstei ei s-au încins controverse mai îndelungate.* REBREANU, I. 98, cf. RESMERIŢĂ, D. *Meleghi era în vîrstă de vreo 15 ani.* N. A. BOGDAN, C. M. 90. *Pînă la vîrsta de 12 ani, a învăţat carte greceşte şi româneşte.* RĂDULESCU-CODIN, M. N. 17. *Oile sunt singurele animale domestice cari pot trăi pe nălţimi de la 1600 – 1800 m în sus. În munţi, ele nu stau la un loc, şi sînt despărţite după vîrstă şi sex.* id. ib. 99. *Se păstrează încă inventarul făcut ... la moartea lui Zaharia Nicolau întîmplată în anul 1795, la vîrsta de 74 de ani.* GOLOGAN, C. R. 58. [La cal] *vîrsta se cunoaşte după dinţi.* ENC. VET. 140, cf. ŞĂINEANU, D. U., MINERVA, CADE. *Matei, fiul mai mare, mort în vîrstă de cincizeci de ani, a trăit îndeajuns pentru a-şi rotunji personalitatea.* LOVINESCU, S. II, 394. *La vîrsta de 12 ani practicase orga şi pianul ..., cunoştea arta compoziţiei, armonia superioară şi contrapunctul.* ARH. OLT. XII, 362. *Unde era pe atunci, ce făcea, ce gîndea, ce vîrstă avea?* GALACTION, A. 180. *Erau cincisprezece ani diferenţă de vîrstă între noi.* CAMIL PETRESCU, T. I, 253, cf. 179, id. O. III, 186. *Cînd oaia e de şapte miei ea are zece ani, prin urmare e destul de bătrînă şi trebuie vîndută. Mai niciodată însă oile nu ajung această vîrstă, căci sînt vîndute dinainte.* STOIAN, PĂST. 54. *Am patruzeci şi cinci de ani vîrstă, din care treizeci numai în mănăstire.* VOICULESCU, P. I, 156, cf. 160. *Vodă Ştefan, călcînd atunci în al patruzecilea an al vîrstei, avea obrazul ars proaspăt de vîntul de primăvară.* SADOVEANU, O. XIII, 30. *În tot nordul ţării se fac distincţii precise la primii ani de vîrstă a cailor şi oilor.* id. ib. XX, 302. *La cal, vîrsta se cunoaşte după dinţii incisivi sau tăietori, cari sunt aşezaţi înainte.* ENC. AGR. *La vîrsta de aproape optzeci de ani ..., se mai lăsau şi bieţii cioareci cîte puţintel în jos.* MOROIANU, S. 22, cf. SCRIBAN, D. *La vîrsta de douăzeci şi cinci de ani... Paciurea ştia tot ce se putea învăţa de un om cu temperamentul său.* OPRESCU, S. 137. *Coadă albă nu au decît indivizii mai mari de 4 – 5 ani; pînă la această vîrstă, coada este închisă.* BĂCESCU, PĂS. 231. *Omul poartă o beretă de marinar şi vîrsta de patruzeci şi unu de ani cu o tinereţe de treizeci.* ARGHEZI, S. XIII, 45. *Ioanide nu părea să fi înaintat în vîrstă.* CĂLINESCU, S. 40. *Mai aproape prin vîrstă de Eminescu..., el a fost fără îndoială tovarăşul de joc al acestuia, la Ipoteşti.* id. O. XI, 31. *La o vîrstă înaintată, aceşti şoimi se deosebesc foarte mult unul de altul.* LINŢIA, P. II, 143, cf. 153. *Mai întîi, vîrsta: o diferenţă de cincisprezece ani.* VINEA, L. II, 23. *Îndemnat ... să vină de la Berlin pentru a asista la sărbătorirea sa cu prilejul împlinirii vîrstei de 60 de ani, Caragiale refuză.* CIOCULESCU, C. 69. *În înfăţişarea lui numai obrazul ars de soare şi de vînt îl făcea să pară de vîrsta arătată mai sus.* TUDORAN, P. 12, cf. DL, DM. *Nu arăta vîrsta ce va fi avut-o.* BARBU, PRINC. 94. *Şerban Cantacuzino ... a fost al doilea logofăt la vîrsta de 25 de ani.* STOICESCU, S. D. 76, cf. CIORANESCU, D. ET. *Cînd Brummer nu vorbea ... părea într-adevăr un om bătrîn ce-şi arată vîrsta reală.* ŢOIU, G. 16. *Autorul este în vîrstă de 53 de ani.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 31/1, cf. M. D. ENC., DEX, DSR, V. BREBAN, D. G. *Cînd stătu în vrîstă ca de 18 ani, muri şi fu îngropată la rădăcina unui nuc bătrîn.* FURTUNĂ, C. 16, cf. 52, com. din STRAJA – RĂDĂUŢI, NOVACOVICIU, C. B. I, 23. *Pînă la vîrsta de un an, nu-i bine să tunzi copilul, că n-are noroc.* ARH. FOLK. VI, 44. ◊ (Prin lărgirea sensului sau figurat) *E ştiut azi că dacii erau traci care trecuseră Dunărea două sute de ani înaintea vremei lui Traian şi că statul lor ... nu avea decît vîrsta de douăzeci de decenii.* EMINESCU, O. XIII, 165. *Care să fie oare concluziunea ce s-ar putea trage din acest fenomen? Diferinţa de vrîstă a cuvintelor.* COLUMNA, VII, 15. *„Astra" ... e unica societate culturală, la noi, care a atins o vîrstă atît de respectabilă.* MS. 1975, nr. 2, 17. ◊ (Prin metonimie) *Toate vîrstele, şi toţi robii şi slobozii, proştii şi voinicii, mai marii şi începătorii, bărbaţii şi muieri, coconi şi bătrîni ..., toţi împreună întoarsemu-ne şi netreabnici fum.* CORESI, EV. 286. *Norodul şi mulţimea, toată rînduiala i să închină cu cucerie şi toată vîrsta îl cinsteşte cu laude.* ANTIM, O. 140. *Bucuratu-ne-am drept aceea din adîncul sufletelor tot neamul şi toată vrîsta pentru că au mărit Domnul mila lui preste noi* (a. 1769). ARHIVA R. I, 219/17. *Aducînd toată vrîsta şi luînd stîlpări spre rugăciune.* AETHIOPICA, 55[r]/24. *Au poruncit se omoară fără de milă toate dobitoacele, pruncii şi toată vîrsta.* ŞINCAI, O. I, 230. *Numele unui bun învăţător va zbura cu fală de la un sat la altul. Vîrstele viitoare una dupe alta vor binecuvînta ostenelele lui.* BREZOIANU, I. 99/16. *Istoria ... este adevărata povestire şi înfăţoşare a întîmplărilor neamului omenesc; ea este rezultatul vrîstelor şi a experiinţii.* KOGĂLNICEANU, O. II, 386. *Nicolae Balotă ... este un admirabil călăuz al tuturor vîrstelor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 2, 7/1. ◊ *Preşedinte de vîrstă* = preşedinte **(1)** al unei adunări ales în persoana celui mai în etate dintre membri. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX[2], V. BREBAN, D. G. ◊ *Decan de vîrstă* = **a)** titlu dat persoanei care a împlinit numărul cel mai mare de ani sau care are vechimea cea mai mare în funcţie în anumite corpuri constituite (asociaţii, colegii, instituţii parlamentare etc.); **b)** (prin lărgirea sensului) persoană care a împlinit numărul cel mai mare de ani într-o anumită comunitate. *Decanul de vîrstă al locuitorilor egipteni este o femeie.* SCÎNTEIA, 1981, nr. 12 007. ◊ Loc. adj. **De aceeaşi vîrstă (cu...)** sau **de-o vîrstă (cu...), de vîrsta** (cuiva), (învechit) **într-o vîrstă**,

(regional) **o vrîstă** = care are acelaşi număr de ani (sau de luni, de zile) (cu ...). *Morţii den morminte se vor scula, şi într-o vîrstă, pînă la unul, toţi vor fi.* CORESI, EV. 35, cf. MARDARIE, L. 245[2]/19. *Aveam mare prieteşug cu fiiul împăratului, văru-mieu, fiind tot de o vîrstă.* HALIMA (1783), 35[v]/33. *Huniad au de o vîrstă au fost cu Sighismundus, au cu trei seau patru ani mai mic.* MAIOR, IST. 89/9, cf. KLEIN, D. 328, BUDAI-DELEANU, LEX. *Iară a zece zi vor fi toţi oameni*[i] *un chip, adecă într-un chip şi de o vrîstă* (a. 1815). GCR II, 218/4. *Cu toate celelalte copile şi copii de vîrsta ei umblă jucînd şi cîntînd.* CANTEMIR, S. M. 317/4, cf. LB. *Robinson ... au văzut pe un tînăr de vîrsta lui.* DRĂGHICI, R. 5/25. *L-au umplut lacrămile de jale, aducîndu-ş mai vîrtos aminte de vreme ce o petrece în feliuri de vorbe cu fraţii şi cei de o vîrstă cu dînsul.* id. ib. 80/5. *Fugea de jocurile şi petrecerile vesele ale altor copii de vîrsta lui.* CONV. LIT. II, 105. *Proprietarul avea o consoartă şi o singură fată de o vîrstă cu a mea.* LĂCUSTEANU, A. 35. *Eu mai am o fată luată de suflet, tot de o vîrstă cu fata mea şi nu e deosebire între dînsele.* CREANGĂ, O. 123. *Eram în odăiţa de studiu a d-şoarei Ana, fiica stăpînei casei şi prietină intimă a d-şoarei Nina, cam de aceeaş vîrstă.* CARAGIALE, O. I, 127. *Ionică era de vîrsta mea; amîndoi la un loc am fi împlinit douăzeci de ani.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 157, cf. BARCIANU. *Mai era cineva p-acolo ... cam de aceeaşi vîrstă ca mine.* DELAVRANCEA, H. T. 57. *Toată mazilimea tînără, precum şi mulţi dintre boierii de aceeaşi vîrstă, aleargă cu bucurie supt steagurile «rohmiştrilor» şi «horanjilor» regali.* IORGA, C. I. II, 66. *O bălaie nemţoaică de vîrsta mea urmărea cu ochii o rază de soare.* id. P. A. I, 73. *Toţi trei erau aproape de aceeaşi vîrstă.* AGÂRBICEANU, A. 90. *Fata ei întinerise şi zburda de voie bună. Uneori părea că-i iar o fetişcană, de vrîsta Stanei, dar cu mult mai neastîmpărată decît ea.* id. O. XII, 385. *Bătrînii întind mîna spre sărutare celor mai tineri, iar cei de o vîrstă îşi dau numai mîna.* SOVEJA, O. 20. *Deşi cam de aceeaşi vîrstă cu dînsul, ar fi putut trece drept fiica lui.* M. I. CARAGIALE, O. 136. *Profesorul Dr. Omu este un bărbat foarte frumos de 45–46 de ani ... Gurău, administratorul sanatoriului ... e un bărbat cam de aceeaşi vîrstă.* CAMIL PETRESCU, T. III, 19. *Femeile din sat ... cele de-o vîrstă cu tine sînt dă mult stoarse dă viaţă.* id. O. III, 16. *Erau amîndoi oameni cam de-o vîrstă.* SADOVEANU, O. X, 105. *E un cărturar de vîrsta noastră.* id. ib. XX, 14. *Abia apucam să ne trecem examenele ..., ca să mergem cîteva rude şi prieteni, camarazi de şcoală cam de aceeaşi vîrstă ..., să petrecem.* MOROIANU, S. 5. *Ioanide ... era de aceeaşi vîrstă cu doamna Valsamaky.* CĂLINESCU, B. I. 16. *Dacă ar fi trăit, Dorina ar fi fost acum de vîrsta ta.* id. S. 92. *Doamna Ioanide era de o vîrstă cu el şi demisionase de la orice veleităţi pasionale.* id. ib. 120, cf. DL, DM. *Fata era de-o vîrstă cu mine.* BĂNULESCU, I. 44. *Mă uitam cu invidie la ceilalţi copii de vîrsta mea.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 2, 18/3, cf. DEX, DSR. *Deşi de aceeaşi vîrstă, s-a detaşat de colegii care urmau cursul lui Nae Ionescu la Universitate.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 9, 8/3. *Om tînăr, de vîrsta mę, Nu-i cu atîta voie rę. Om tînăr d'e tîmpu mńeu, N-o petrecut cît'e eu.* ŢIPLEA, P. P. 40, cf. ALR I/II h 190, ALR II/I h 154/848, A III 2, IX 4. (Eliptic) *Cîte erau vîrstă cu mine, N-o rămas aşa de ruşine, Ci toate sînt învălite, Cîte cu cinci prunci vestite.* BÎRLEA, L. P. M. II, 127. (Fig.) *Avem denaintea noastră un monument francez foarte minuţios, aproape de aceeaşi vrîstă cu Nibelungenlied.* HASDEU, I. C. I, 100. *Ungurescul „sod" este ... de aceeaşi vîrstă şi de aceeaşi origine cu germanul „Schudde".* RF I, 116. *Documentele ne arată clar că forma „Rabuca" este cea mai veche şi-i aproape de aceeaşi vîrstă cu „Rebuca".* DRĂGANU, ROM. 166. **Fără vîrstă** = care are un număr de ani greu de determinat. *Am aflat cum că o fată de împărat fără vîrstă stăpîniia scaunul.* HALIMA (1783), 101[r]/4, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Un chip uscăţiv, fără vîrstă, ars de soare.* VLAHUŢĂ, R. P. 168, cf. TDRG. *Femeia la care mă uit ... e o cerşetoare, femeie fără vîrstă.* ARGHEZI, S. XVIII, 70. *Fizionomia lui de faun fără vîrstă ... producea o cutremurare femeilor mai intelectualizate.* CĂLINESCU, B. I. 37. *Domnule, zise atunci o femeie fără vîrstă ..., n-aţi venit cumva să ne naţionalizaţi casa?* id. S. 349. *Din haraba coborî o ţărancă, fără vîrstă şi fără chip.* TUDORAN, P. 199, cf. DM, DEX. ♦ P. anal. Timpul scurs de cînd există, de cînd durează, de cînd se menţine ceva; vechime **(I 1).** *Aceste aşăzăminte sînt încă prunce şi, de au oarecare neajungere a vîrstei lor, trebuie să fim îndulgenţi.* HELIADE, O. II, 420. *Casele erau bătrîne de vîrstă, dar trainice şi tinere-n ziduri.* CARAGIALE, O. III, 253. *Între capătul de la picioarele patului şi între soba ce se tupila, înghemuită, în colţul din dreapta al chiliei, o ladă de Braşov, cu zugrăveli albastre, roşii sau verzi, care îşi avea în regulă actul său de vrîstă scris cu boia albă..., în mari ţifre arăbeşti.* HOGAŞ, DR. I, 247. *În aceste săli vom găsi ceea ce este mai important, atît prin vîrsta obiectelor, cît şi prin măiestria lucrului.* OPRESCU, S. 168, cf. DSR. ♦ Număr de ani împliniţi în funcţie de care o persoană poate fi considerată aptă pentru ceva, în funcţie de care se acordă anumite drepturi (civile, politice etc.). *Deaca crescu Mihail şi veni în vîrstă, el lipi pre lîngă el nişte hlapi şi smîrzi.* MOXA, C. 181. *Veni Costantin la vîrstă de bărbat şi dobîndi minte.* id. ib. 190, cf. 202. *Cela ce va strica fecioria vreunii cucoane tinere, ce nu va fi încă de vrîstă ... ca pre un răpitoriu să-l cearte.* PRAV. 183. *Certarea sodomiei poate giudeţul să o mai micşureadze cînd să va face între cuconi micşori, ce nu vor fi încă de vrîstă.* ib. 212. *Să-i ţie toate bucatele, pînă cînd va veni vreamea, de va fi de vrîstă de măritat.* ib. 219. *Zidi în oraş ... neşte curţi preafrumoase ... şi acolea puind pre cocon, porunci să lăcuiască acolea după umplerea vîrstei dentîiu şi porunci să nu iasă necăirea* (a. 1648). GCR I, 133/31. *La domniia ţării ii stătut ... Simion Vodă, nefiind feciorii lui Ieremiei Vodă încă la vîrstă deplină.* M. COSTIN, O. 57. *Ei scaun crăiesc s-au aşedzat cu pruncul la Lipa ..., pînă să va rădica pruncul, Ştefan crai, la vîrstă.* id. ib. 300. *Şi trecînd 12 ai în petreacerea lor, cînd era să să bucure de cuconaşii lor sosînd către vîrstă, ... muriră amîndoi cuconii.* DOSOFTEI, V. S. octombrie, 55[v]/26. *Deaca sosî la vîrstă, pusă gînd către viaţa îngerească.* id. ib. 65[r]/8. *Pre urmă, după ce-ş vini la vîrstă, el au început a tîlhui şi a ţinea drumurile.* N. COSTIN, C. 503. *Dacă s-au rădicat la vîrstă, s-au dus în Ţara Leşască de au slujit la oaste.* NECULCE, L. 93. *Împărăteasa Anna, la moartea ei, au*

lăsat pe un copil mic ... să hie împărat, cînd a vini la vîrstă. id. ib. 379, cf. 229. *Eu mai la vîrstă am sosit ... şi coromîsla pre umere a purta a putea am început.* CANTEMIR, I. I. II, 111. *Rămîind fiiul său cucon numai de şease ani, cu testament de moarte l-au lăsat pe paza unui Muzalos... pănă va sosi ficiorul său la vîrstă.* id. HR. 476. *I-au dat toată purtarea de grijă a casii lui şi a fiiului său şi a împărăţiei lui, pînă va veni fie-său la vîrstă.* R. POPESCU, CM I, 232. *Viind vîrsta şi hotărîta de Dumnezeu vreme a căsă[toriii celui de] al doilea fiiu al Măriii sale lui vodă, ... cucoană a lua au aflat.* R. GRECEANU, CM II, 165. *Viind iubit fiiul Măriii sale ... la vîrstă, ... au făcut logodna.* id. ib. 261. [Fiii] *să vor face de vîrsta legii* (a. 1746). ap. TDRG. *Ajunse în vîrsta lui de însurat* (cca 1760). GCR II, 68/10. *Copil micu-l va lua stăpînul său în casa lui şi va sluji cu credinţă şi cu dreptate pîn va veni la vîrstă* (a. 1766). TES. III, 195, cf. 196. *El, de cînd s-au rădicat în vîstră, n-au stăpînit* (a. 1776). IORGA, S. D. V, 257. *Ajungînd în vîrstă să împreună cu cei ce lucra la vii.* MINEIUL (1776), 40[v1]/21. *Cînd se va rîdica ea de vrîstă, să nu fie supărată de către monastire* (a. 1777). URICARIUL, XIX, 15, cf. XXI, 351. *Să aibă datorie a face doao catastişe ..., dintre care unul ... să se dea a fi supt păstrare ori la mitropolie ori la episcopii ori la una din mănăstirile ceale mari, ca la vremea vîrstii copiilor să-l aibă ca o povaţă acel catastih.* PRAV. COND. (1780), 110, cf. 98. *Feciorii de negustori neînsuraţi ... viind în vrîstă şi căsătorindu-se ... să se aşeze cu dajdie la breasla neguţitorilor* (a. 1783). N. A. BOGDAN, C. M. 78. *Să stăruiesc a înmulţi averea copiilor pînă ce vin ei la acea dăplină vîrstă.* CĂLĂTORIE, IV, 11[r]/12. *Să să rînduiască prin alegere mitropolit Moldovii episcopul Romanului, ca un înţelept agiuns la vrîstă* (a. 1786). BUL. COM. IST. III, 16. *Davidel singur se îndatoreşte că-i va mulţămi pe fraţii lui din moşiile sale. După ce dar aceştia s-au rîdicat de vîrstă, cunoscut lucru iaste din tăcerea lor, că el i-au pus la cale şi i-au mulţămit dintru ale sale* (a. 1793). URICARIUL, XVI, 325. *După ce au venit în vîrsta legiuită de 25 ani, n-au căutat protimisirea aceasta, avînd slobodă vreme încă alţi 5 ani, întru care putea a-şi căuta şi a-şi afla dreptatea lor* (a. 1793). ib. 327, cf. 326. *Părinţii ... trebuie să crească pre copiii lor, să le poarte grija pentru ale sănătăţii lor, pînă ce vor veni în vîrstă* (a. 1794). GCR II, 155/19. *Să nu fie silite a se călugări, fără numai după ce vor veni la legiuita vrîstră* (a. 1803). URICARIUL, VII, 134. *Nici într-un chip pînă la ajungirea vîrstii copiilor ... dintru aceste averi ... să nu le prăpădească sau să le vînză* (a. 1811). ŞTEFANELLI, D. C. 351. *Unii ca aceia ar creşte în lenevie, şi cînd ar ajunge la vîrstă, nu ar şti nimica.* PETROVICI, P. 261/10. *Viind la vîrstă să-şi ceară scaunul părintesc.* BELDIMAN, O. 3/15, cf. CANTEMIR, S. M. 127/9. *Fiindcă fiiul meu Alecu este mic, nevrîsnic cu totu ..., mă rog să fie supt epitropia dumilor sale ... şi nimică în mîna sa să nu i se deie, păr va veni la legiuita vrîstă* (a. 1822). URICARIUL, XI, 355. *După ce vine în vîrstă ... începe a învăţa sau un meşteşug sau o ştiinţă cu care să trăiască în lume.* HELIADE, O. II, 197. *Asupra averii ei are tatăl drîturile şi îndatoririle unui curator ocărmuitoriu..., păn la împlinirea vrîstei cei de săvîrşit.* COD. ŢIV. 31/7. *Însărcinîndu-să moştenitoriul sau legatariul, ca să nu să însoţască, cînd va veni în vrîstă legiuită, atuncea această condiţie să socoteşte ca nimică.* ib. 111/11, cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 24[2]/30. *Lasă să treacă vreme pînă-m vîrstă – şi va veni Poate va uita amorul.* PANN, E. I, 98/12. *Viind vremea vîrstei căsătoriei şi veseliei dumitale, frate, părintele nostru ... mire te face.* KOGĂLNICEANU, O. I, 46. *Doamna stăpînitoare supravegind pînă să ajungă fiul ei la maturitatea vîrstei, pentru a-i încredinţa tronul.* PELIMON, I. 77/28. *Cînd un boier îşi căsătorea copiii, să da cuconaşului un băiat crescut în casă ..., şi fetei i se dădea copila cea mai cu minte şi mai învăţată... cu condiţiunea de-a o mărita dupe vreun logofăt, cînd şi-o veni în vîrstă.* GHICA, S. 296, cf. id. C. E. I, 16. *Cînd astă copiliţă Va fi-n vîrstă să vorbească, Voi deprinde-a ei guriţă Cu amor să te numească.* ALEXANDRESCU, O. I, 276, cf. COSTINESCU. *Tînărul ... înainte chiar de vîrsta legiuită s-a aruncat cu pasiune în luptele politice.* CARAGIALE, O. I, 262. *Numai domnul poate da dispense de vîrstă pentru motive grave.* HAMANGIU, C. C. 44. *Copiii legiuiţi cari vor fi ajuns în vîrsta prescrisă ... sînt datori, înainte de a se căsători, a cere prin un act respectuos şi formal consiliul tatălui şi al mumei.* id. ib. 45. *Din momentul atingerii acestei vîrste fiecare individ, în ceea ce priveşte actele sale civile, are o capacitate juridică întreagă.* ENC. ROM. III, 176. *Vîrsta la care cineva încetează de a fi minor variază după state.* ib. 287. *Căsătorii cu dispensaţie de vîrstă sau de rudenie se încheie tot mai rar ... şi de obicei la graduri mai îndepărtate de consîngenitate.* PĂCALĂ, M. R. 104. *Cei în vîrstă de a purta armele sînt pînă la 100 000 de oameni.* PÂRVAN, G. 91, cf. MINERVA, CADE. *După ce s-a ridicat la vîrsta asta, l-a adus între ceilalţi feciori ai lui legiuiţi.* SADOVEANU, O. XIII, 14. *Cînd ajungeau fecioraşii la vîrsta de ajutor în gospodărie, apoi muntenii de la Călugăreni le arătau pe rînd, într-o sară una, într-o sară alta.* id. ib. XXI, 386, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G. *Fecioraşul s-a mărit, Vîrsta, măre, s-a-mplinit Şi lui vremea i-a sosit, Vremea de căsătorit.* TEODORESCU, P. P. 619. *Dacă moare cineva dela doozăci şî patru-n jos, la vîstra de căsătorie, pînă la opsprăzăce, atuncea mere şapte ficiori cu şasă cai.* GRAIUL, II, 110. *Copilul că se mărea Şi în vîrstă că-şi venea.* FOLC. OLT. – MUNT. III, 781. ◊ Loc. adj. (Învechit) **Fără** (sau **nu**) **de vîrstă** = (despre oameni) minor **(1).** *Pre cuconii, cei nu de vrîstă, pre aceştia mai puţinu-i ceartă pravila.* PRAV. 257. *Oricare fără de vrîstă va face vreo greşală şi de nu-l vor pîrî la giudeţ, pînă să va face mai mare, atunce giudeţul nu-l va certa.* ib. 261. *Pe urma crăiesei rămîind încă copilul nu de vrîstă, ... domnii l-au sfătuit de au ales 12 sveatnici, ... să cîrmuiască trebile crăiei.* N. COSTIN, LET. I A, 52/17. *Au prins pe numita fie-sa fiind fată făr' de vîrste* (a. 1780). ARH. OLT. XVII, 319. *Neguţătoriul au început să atace averile lui cu diată, a le împărţi la feciorii lui, a lăsa epitrop la copiii lui cei fără de vîrstă, a orîndui partea muierii lui şi altele asemene.* HALIMA (1783), 12[r]/33. *Pentru fraţii săi cei mici arată că fiind fără de vrîstă, de se vor scula ei la vreo vreme să n-aibă nici o treabă a se amesteca la aceste moşii* (a. 1793). URICARIUL, XVI, 324, cf. 326, TDRG. (Substantivat) *Cei fără de vrîstă de vor face bani*

răi, calpuzani, nu să vor certa cu toate certările. PRAV. 260. *Cel ce nu de vrîstă de să va găsi că iaste eretic sau de s-are prileji să-şi ucigă pre tată-său sau pre înmă-sa, atunce ... să va certa ca şi un mare.* ib. 262. (Învechit şi regional) **De** (sau **în**) **vîrstă** = (despre oameni) care prin numărul anilor împliniţi poate fi considerat apt pentru ceva; s p e c . major (1). *Oricine va face silă a fecioară micşoară, încă să nu fie de 12 ai, să va certa mai rău, de cînd are fi fost fată mare de vrîstă.* PRAV. 199. *Pre legea direaptă nice fecior pentru fapta tătîne-său, nice părintele pentru fapta fecioru-i de vîrstă nu-i platnic.* M. COSTIN, O. 76. *De trup acel craiu Atila încă era mai mic decît de vîrstă tocma.* C. CANTACUZINO, CM I, 79. *Avînd ... un fecior, anume Ioan, care încă nefiind dă vîrstă ca să poată chivernisi împărăţiia, au chemat pă Ioan Cantacuzino ... şi i-au dat toată purtarea de grijă a casii lui ... şi a împărăţiei lui.* R. POPESCU, CM I, 232. *Făcîndu-se om dă vîrstă şi de treabă ... au ajunsu pîn' la acea boierie, de l-au făcut ispravnic.* id. ib. 313. *Avînd o fiică întîi născută, anume Stanca, de vîrstă vrînd să o căsătorească ... au dat pe fie-sa după acest beizadea.* id. ib. 472. *Să-l rădice pre dînsul domn, că şi om este în vîrstă, de va putea chivernisi domniia cum să cade.* ANON. BRÎNCOV., CM II, 276. *Măritîndu-şi fetile, însurîndu-şi feciorii cei de vîrstă, că atîta era fericit cît mi să pare că toate darurile norocului era asupra lui.* id. ib. 336. *L-au botezat şi i-au pus numele Alexie; şi crescu coconul pînă era de vîrstă* (cca 1760). GCR II, 68/6. *Făcîndu-să de vîrstă s-a şi căsătorit* (a. 1761). IORGA, S. D. IV, 89. *Trebuia să aştepte pîn se vor face copiii de vîrstă şi apoi să se împartă* (a. 1766). TES. III, 194. *După cum m-am făcut de vîrstă, mi-au plăcut a cheltui fără socoteală.* HALIMA (1783), 148[v]/15. *Părinţii nu să vinuiesc la vinovăţiile copiilor lor celor de vîrstă, orice fel de vinovăţii vor fi.* PRAV. COND. (1780), 128. *Jeluitor[iul] nu era de vîrstă* (a. 1801). IORGA, S. D. VII, 256. *Iubiţi-vă împreună ... Pănă sînteţi în vîrstă şi stare, Că vremea-i rapede trecătoare.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 132. *În fieştecarea dumineacă, şi la otărîtă vreme, trebuie să se adune feciorii cei de vîrstă ... ca să se deprindă în arme.* PETROVICI, P. 293/8. *Cîţi feciori dă preoţi şi diiaconi să vor găsi în vîrstă şi petrecînd întru apărare pă numele casii lor părinteşti, să-i dai la bir* (a. 1819). DOC. EC. 216, cf. VALIAN, V. *Fratele cel mic e în vîrstă şi nu voieşte să primească această sarcină.* GHICA, S. 548, cf. DDRF, TDRG, CADE. *Două fete mari în vîrstă iau un ciur.* IZV. XIII, 135, cf. SCRIBAN, D. *Mireasa sărutaţi Şi tare nu vă-ntristaţi, C-aşa-i legea creştinească Ca să se căsătorească Tinerii, cînd sînt de vîrstă.* MARIAN, NU. 412. *I-a poruncit aşa să să ducă la o ţară cu tat-so şi cu mă-sa şî să şază acolo păn-o fi de vîrstă.* VÎRCOL, V. 32, cf. ALR II/I h 155/886, ib. h 156/886. *Cînd s-a născut, cît creşte în zece, douăzăci dă ani, iel în zece zile s-a făcut băiat dă vîrstă.* FOLC. OLT. – MUNT. VIII, 560. *I-a oropsît pă copii şi copiii n-a mai dat pî la-mpăratu neam. S-a făcut dă vîrstă. Ce s-a pus copiii la vorbă? – Mă, ne-am făcut dă-nsurătoare.* ib. 641, cf. NALR – MB II MN 220, 504/463, ib. MN 224, 518/629, ALR – T II h 244/271. (Substantivat) *Cei în vîrstă sînt stăpîni să-şi chivernisească averea lor cum vor vrea.* CARAGEA, L. 2/9. **În** (sau, învechit şi regional, **de**) **vîrstă** sau (învechit) **în toată vîrsta** = (despre oameni) matur[1]; (în special) bătrîn. *Pentr-aceea dziseră părinţii lui că-i în toată vrîsta, pri-însul să-l întreabe.* VARLAAM, C. 121. *Cela, ce va avea doaă muieri la vreamea sa cîndu-i în toată vîrsta, acela-i giudecat numai să fie de moarte.* PRAV. 132, cf. 228. *Un om ce ar fi în toată vîrsta şi ar înjura pre cineva* (a. 1652). ap. TDRG. *Ion Vodă ... s-au săvîrşit şi s-au îngropat ..., fiind de vîrstă de ani.* R. POPESCU, CM I, 516. *Acel preot carele va vrea să priimească această grea sarcină şi cu nevoie a ispovedanii să fie bătrîn de vîrstă, măcar cît de puţin să fie de 40 de ani.* ANTIM, O. 357. [Povestirea] *îl arată de a fi în vîrstă şi ar fi fost lăcuinţa lui cu fiarăle* (a. 1794). GCR II, 150/15. *Simeon Moghila, bărbat acuma de vîrstă, ... au scos pe nepotu-său din scaun.* ŞINCAI, O. II, 417. *Oamenii cei de vîrstă încă nu lucreaze mai cumpătat, căci multe dame şi cocoane luni întregi nu ies din curţile sale, de frică ca să nu le vatăme aerul.* id., în ŞA I, 638. *Acesta atuncea mearsă la strîmtoarea aceea şi aleasă 300 de oameni în vîrstă, care avea ficiori.* HERODOT[2], 387, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Iisus Hristos zice către ucenicii săi, carii era oameni de vîrstă ...: „Eu aş avea mai multe ca să zic voao, însă voi nu puteţi acum înţelege".* PETROVICI, P. 34/2, cf. 101/22, LB. *Prădă poliţia şi ucise nu numai pe toţi oamenii în vîrstă, dar şi pe copii.* IST. M. 188/3. *Oamenii în vîrstă se vindecă cu pulberea de vărsat.* CORNEA, E. I, 69/19, cf. POLIZU, PETRI, V. *Cînd vor fi în vîrstă să le spuie ea Că nu voi răzbună pentru moartea mea.* BOLINTINEANU, P. I, 144. *O damă în vîrstă ... s-a-mpiedicat în rochie şi a căzut pe şine.* CARAGIALE, O. I, 252. *Profirel, un om în vîrstă, ras, cu mustăţi, cochet îmbrăcat.* DELAVRANCEA, O. IV, 98, cf. I, 21, BARCIANU, TDRG. *Prin unele părţi se crede că chiar omul în vîrstă ar putea să vadă vîntul, dacă s-ar feri şi n-ar mînca ceapă şi usturoi.* PAMFILE, VĂZD. 28. *Pentru oamenii în vîrstă brîul este roş.* id. I. C. 354, cf. ŞĂINEANU, D. U, CADE. *Bunica, foarte în vîrstă, ... e foarte demodat îmbrăcată.* CAMIL PETRESCU, T. III, 25. *Politeţea bărbaţilor la masă nu se arată faţă de doamna în vîrstă, ci faţă de cea frumoasă.* id. P. 129. *Era un om în vîrstă şi serios.* C. PETRESCU, A. 453. *Deşi om în vîrstă, credinciosul regelui îşi purta sprinten anii.* SADOVEANU, O. V, 601, cf. XIII, 119, 215, SCRIBAN, D. *Un fost ministru, şef de partid şi om în vîrstă, avea o prietenă din tinereţe.* ULIERU, C. 58. *Măi Ioanide, tu trebuie să fii deştul de în vîrstă acum!* CĂLINESCU, B. I. 46. *Cei mai buni juni-amorezi în teatru sînt oamenii în vîrstă.* id. ib. 352, cf. DL. *I se întîmplase unuia dintre ei o neplăcere, unui cazangiu în vîrstă.* PREDA, R. 14, cf. id. DELIR. 131. *Aceşti termeni sînt învechiţi, se folosesc mai mult de generaţia în vîrstă.* FD I, 154, cf. DM. *Ar fi cuviincios ca el, cît era de învăţat şi de în vîrstă, să spuie mai bine ce nu-i place.* BARBU, PRINC. 232. *Îl îngrijeşte o doamnă în vîrstă, care-mi aduce dulceaţă.* STEINHARDT, J. 191, cf. M. D. ENC. *În stînga era o doamnă în vîrstă cu păr alb.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 1, 19/1, cf. DEX, V. BREBAN, D. G., ŞEZ. IX, 157, ALR II 3 491/365, A III 11. *Iel îl cunoaşt'e, fiin uom d'e vrîstă.* O. BÎRLEA, A. P. II, 565, cf. 241, NALR – MB II h 114, ib. MN 221, 506, ib. MN 222, 507/660, ALR – T II MN 289, 506/310, 332. (Substantivat) *A doaoa zi s-au ivit blînde roşii pe trupul lui, carea*

boală cu mult mai primejdioasă este celor de vîrstă, decît pruncilor. ŞINCAI, O. III, 298. *Pentru ajutoriul preoţilor, carii de obşte mai mulţi îngroapă prunci în popoarăle sale, decît de cei în vîrstă, am mai întocmit întru acest chip aceaste cincispredzăce didahii pentru creşterea fiilor.* MAIOR, ap. GCR II, 201/20. *Precum pruncii, aşa şi cei de vîrstă uşor se pot deda spre toate celea.* PETROVICI, P. 47/11. *Pruncii se vindecă uşor de aceasta; iară cei în vîrstă cu greu.* CORNEA, E. I, 90/9. **Mai în** (sau, învechit, **de) vîrstă** = (despre oameni) care a împlinit un număr mai mare de ani (decît altcineva); care aparţine unei generaţii trecute de anii tinereţii. *Mihail iaste mai de vîrstă decît Constantin şi drept aceaia şi mai harnic de a domni.* ŞINCAI, O. II, 418. *Cele mai de vîrstă feţe Tot întins sfătuia să facă Rînduială în ţara lor săracă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 334. *Boierii mai în vîrstă purtau işlic.* GHICA, S. 500. *Aceasta era mai în vrîstă şi ceva încrucişată, dar foc de harnică.* CREANGĂ, O. 5. *Unul dintre jucători, cel mai tînăr, a avut 8 puncte; al doilea, mai în vîrstă, 7.* CARAGIALE, O. IV, 50. *Una dintre ţigănci mai în vîrstă cînta din gură.* MARIAN, S. R. III, 310. *Nu blăstăma, muiere, începu un băieş mai în vîrstă.* AGÂRBICEANU, A. 192. *Ion îi zicea fratelui său, după obiceiul vechi al satului, bade şi bădică, deşi era numai cu trei ani mai în vîrstă.* id. S. 230. *Oamenii şi femeile mai în vîrstă intrau în casă cu mirele şi mireasa.* BUJOR, S. 99. *Baciul este un om mai în vîrstă.* RĂDULESCU-CODIN, M. N. 100, cf. RF I, 128. *Dumnealui împlineşte şaptezeci şi opt de ani la octomvrie. Exact cu douăzeci de toamne mai în vîrstă decît mine.* SADOVEANU, O. XIV, 25. *Elevii au simţit căldura ... din inima acestui prieten mai în vîrstă.* OPRESCU, S. 84. *Cine este Iordache dacă nu un Spiridon mai în vîrstă, ajuns calfă şi scăpat de muştruluiala jupînului?* CONSTANTINESCU, S. II, 57. *Să mă laşi pe mine să-ţi găsesc o fată bună, cu avere, fie şi mai în vîrstă.* CĂLINESCU, E. O. II, 55. *O femeie mai în vîrstă decît tine, fie şi cu un an, nu poate să te iubească cu devotamentul, cu focul unei fete de optsprezece ani.* id. S. 86. *Un contimporan mai în vîrstă de-al său ... a enunţat aproximativ aceeaşi teorie.* BLAGA, Z. 154. *Se adresă ... lui Costache Filipescu ... care îi era dealtfel prieten, deşi era mai în vîrstă decît el.* CAMIL PETRESCU, O. III, 45, cf. 63. *Un coleg mai în vîrstă... îl admira.* PREDA, M. S. 33, cf. id. R. 124. *Păcurarii erau angajaţi de cîrmaş, un păcurar mai în vîrstă, cu experienţă.* VUIA, PĂST. 83, cf. 168. *Lingviştii ceva mai în vîrstă ... nu au participat la alcătuirea lucrării.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 8/1. *Treci d-ta înainte, că eşti mai în vîrstă, şi eu am a sta de vorbă ceva cu părintele şi cu dascălii.* FURTUNĂ, V. 70. (Substantivat) *Acea societate juvenilă s-a încumătat chiar a publica, fără de concursul celor mai în vîrstă, o foaie periodică românească.* ODOBESCU, ap. VIANU, L. R. 73. *Formele ... se aud în graiul celor mai în vîrstă.* CANDREA, Ţ. O. 11. *Noi, cei mai în vîrstă, pe vremea noastră nu prea aveam idee de mulţimea manualelor didactice de azi.* ATILA, P. 88. *Semănau toţi, de la cel mai în vîrstă pînă la cel mai tînăr.* SADOVEANU, O. XI, 13. *Intelectualii, cel puţin cei mai în vîrstă, ... cunosc munca neobosită a acestui cărturar distins.* id. ib. XX, 69. *Manifestările sale recente îi creaseră un grup de prieteni ..., dar şi duşmănia celor mai în vîrstă.* OPRESCU, S. 62. *Cel mai în vîrstă îmi spune că, pentru a face rost de bani, şi-a pus copiii să adune bozii de pe cîmp.* ULIERU, C. 43. *Cei mai în vîrstă se grupau în picioare, să-şi înlesnească digestia.* VINEA, L. I, 388. ◊ Expr. (Învechit) **A veni la măsura vîrstei** sau **a sosi** (ori **a aduce**) **la măsură de vîrstă, a fi de măsura vîrstei** = a depăşi (sau a face să depăşească) perioada adolescenţei, a deveni (sau a face să devină) matur[1]. *Carii nu vor fi de măsura vîrstei, aceia de vor şi greşi, mai puţin se vor certa.* PRAV. 259. *De le va lipsi vreame multă pînă a veni la măsura vrîstei, atunce nu să vor certa nicecum.* ib. *Încă şi la greşealele ceale mari, ce să dzice, la ucidere, mai puţin să ceartă ceia ce nu sămt încă de măsura vrîstei.* ib. 260. *Acesta sosînd la măsură de vrîstă, la 40 de ai, mearsă la oaste cu-mpăratul asupra bolgarilor.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie, 103[r]/3. *Avea a treia moşie Ţ[a]rigradul, carea l-au crescutu-l şi l-au scos din scutece de l-au adus la măsură de vîrstă şi l-au învăţat carte.* id. ib. februarie, 66[r]/20. (Învechit) **A avea vîrstă** = a fi matur[1]. *Au cine au deşchis lui ochii, noi nu ştim. El vîrstă are, pre dînsul întrebaţi. El pentru dînsul va grăi.* BIBLIA (1688), 821[1]/49. ♦ Spor (3) de ani trăiţi (considerat ca factor al evoluţiei biologice). *Părintele mieu, îngăduiaşte-ţi şi vîrstei, şi pasă de te odihneşte, nici te supăra cu băutura.* HERODOT[2], 260. *Asemenea firi de oameni sînt foarte greu de tămăduit, şi vîrsta creşte acest fel de urîcioase boale ale sufletului şi ale inimii.* MARCOVICI, D. 150/9. *Aceste toate vîrsta între noi le-au potolit, Şi iată-ne sîntem astăzi chiar cum singuri am dorit.* MILLO, în PR. DRAM. 361. *Avea un glas spart şi aspru pe care vîrsta şi rutina îl dau unor femei.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 328. *E un copil răsfăţat ... Dar vîrsta le orînduieşte toate.* CAMIL PETRESCU, T. I, 34. *Vîrsta şi experienţa dau spor şi imbold la o sumă de scriitori.* SADOVEANU, O. XX, 295. *Vîrsta nu-l schimbase.* BART, E. 118. *Bărbaţii care mai rămîneau erau nişte moşnegi ... desfiguraţi de vîrstă.* ARGHEZI, S. XVI, 85. *Are o voce limpede şi plăcută, pe care vîrsta n-o va altera.* VIANU, L. R. 51, cf. 44. *Vîrsta modifică personalitatea.* RALEA, S. T. I, 131. *Nu totdeauna Dumnezeu însoţeşte vîrsta cu cea mai mare ştiinţă.* BARBU, PRINC. 54. *Acum, la bătrîneţe, ... simte povara nu numai a vîrstei, dar şi a cîtorva zeci de kilograme în plus.* SCÎNTEIA, 1967, nr. 7300. *Vîrsta nu-i o povară decît dacă şi sufletul e îmbătrînit.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 5, 12/3. ◊ Expr. **(O dată) cu vîrsta** = pe măsura acumulării anilor trăiţi. *Pe aripile vremii zbura ş-a mea viaţă Cu vîrst-a mele patimi păşînd se potolea.* HELIADE, O. I, 176. *Această patimă creşte cu vîrsta şi mai cu seamă cînd omul să apropie de sfîrşitul vieţii.* MARCOVICI, D. 72/1. *Cusururile le-au crescut cu vîrsta.* CARAGIALE, O. II, 349. *Pe urmă, cu vîrsta, m-a prins dorul călătoriilor pe apă.* MIHĂESCU, D. A. 7. *Această dragoste pentru expresia cea mai pură şi mai abstractă a reprezentării naturii ... s-a accentuat cu vîrsta.* OPRESCU, S. 66. *Nu vreau să mă amestec în viaţa ta, Luc, dar cu vîrsta devin curioasă ca babele.* VINEA, L. II, 9. *Mi-am pierdut toată poezia o dată cu vîrsta.* H. LOVINESCU, T. 172.

2. Etapă din viaţa unei fiinţe caracterizată printr-o anumită fază de dezvoltare. *Aşteptă acest crescut Hristos ca în toate vîrstele să împlă leagea şi să sfinţească pre*

noi. CORESI, EV. 510. *A treia pricină, ce îndeamnă pre giudeț să mai micșureadze certarea celui vinovat, iaste vrîsta* (n e v î r s t a MUNT.). PRAV. 257, cf. 258. *Șapte vîrste are omul* (a. 1652). GCR I, 164/2. *Au ieșit Ghica Vodă vărsătoriu de sînge la vîrsta bătrînețelor ce era.* M. COSTIN, O. 184. *Dintr-a ta svîntă scriptură, Ce mi-au dat învățătură, De la vîrstă cuconească, Și de-acmu să să vestească.* DOSOFTEI, O. I, 159. *Acesta fericitul Luca trăgîndu-să din cetatea Tavromenie, din țara Sițiliei, în tînără vîrstă de 18 ai, pururea să zăbăviia la sv[î]nta besearică.* id. V. S. noiembrie, 110[v]/6. *Mulți den filozofii cei vechi, din anul cel de naștere a fieștecui, pînă la moarte, șease vîrste au aședzat.* N. COSTIN, C. 203. *Caligula, al patrulea împărat a Romei ... întru cheltuială și întru dezmierdăciuni au fostu din vîrsta tinereților sale ținut.* id. ib. 504, cf. 509. *Ficiorul lui ... încă în vîrsta tinereții să află.* CANTEMIR, I. I. I, 133. *Vîrstele sînt acestea: prunciia, copilăriia, cătărigiia, voiniciia, bărbățiia, căruntețele și bătrînețele.* id. O. C. I, 183. *Această prea cuvioasă Theodora, iubind pre H*[risto]*s din tînără vîrsta sa, ... mergînd la o mănăstire de obște, să călugări* (a. 1698). GCR I, 319/13. *Să între bărbații carii să află la mijlocul vîrstii.* ANTIM, O. 220. *Fiind acum și în vîrstă de bătrînețe, ... m-am lăsat pre mîna dumisale* (a. 1739). IORGA, S. D. XVI, 210. *Fiind eu la slăbăgiun[e] pentru vîrsta bătrîneților, i-am vîndut-o* (a. 1763). ȘTEFANELLI, D. C. 69. *Vrîsta cea copilandrică, în carea ... scot peri atîta la musteț, cît și la barbă și pe aiurile* [text marginal]. AETHIOPICA, 26[v]/2. *Calea cea dreaptă a raiului alegînd din tînără vîrstă, cinstită Paraschevo, ai urmat lui H*[risto]*s.* MINEIUL (1776), 80[r1]/18. *Căruntețele sînt înțelepciunea oamenilor, și vîrsta bătrînețelor, viiață nespurcată.* ib. 82[r1]/33. *El în vrîstă mică și-a pierdut părinții.* VĂCĂRESCUL, IST. 247. *Să înțelege că au fost în vîrsta prunciei* (a. 1794). GCR II, 150/17. *Vasilie... atunci trecusă din pruncie la vîrsta tinereților.* ȘINCAI, O. I, 245, cf. IORGA, S. D. XVI, 17. *După ce pruncii vor mai crești și vor ieși la vîrsta graiului, să vază ce glas vor răspunde întîi.* HERODOT[2], 88. *Să nu ne apuce vîrsta bătrînă Cu tusa și cu durere de oase Sau cu mădulări neputincioase!* BUDAI-DELEANU, Ț. 133, cf. 421. *Învățăturile cele moralnice din Biblie și prorociile nu sînt pentru vîrsta pruncească.* PETROVICI, P. 172/14. *În vrîsta cea mai fragedă a vieții mele, acoperit cu o piiale de lup, ... înarmat cu o suliță mică ..., mergeam de pășteam turma maicii mele.* BELDIMAN, N. P. II, 34/17. *Îndrăznii din vîrstă crudă A iubi cu multă trudă* (a. 1821). REV. IST. II, 332. *În vîrsta care mă aflu moartea mea nu poate să aducă pagubă patriii mele.* GOLESCU, S. 298, cf. 343. *În vîrsta tinereților mele am slujît patriii și patrioților mei* (a. 1824). CAT. MAN. I, 90, cf. LB. *Temperamentul flegmatic stăpînește în pruncie, iar cel sîngeros, în tinerime, iar cel holericos, în vîrsta bărbătească.* POTECA, F. 223/11. *Acest cuvînt, răvărsat asupra lumii prin Duhul Sfînt, ... a crescut din generație în generație, precum crește în om din vîrstă în vîrstă.* HELIADE, O. II, 415, cf. 419, I. GOLESCU, C. *Orice vîrstă cu plăcerile ei.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 171. *Aceștia sînt: secați, trecuți în vîrsta bătrîneților* (a. 1830). DOC. EC. 458. *Moartea nu este în tot ceasul aproape de toate vîrstele vieții?* MARCOVICI, D. 177/13, cf. 173/12. *La vîrsta asta trebuie să-nghiț rușinea.* I. D. GHICA, P. 50/13. *Era ... la stat și fizionomie monstru înfricoșat din viața calmucilor, mai nalt decît oricare dintre ai săi, el era în vîrsta vîrtutei.* ASACHI, O. II, 30. *Acii din vîrsta bărbătească nu făptuiesc cu acea încredere care se preface în sumeție, dară nici sînt înfrînați de frică.* id. ib. 559. *Din frageda lor vîrstă se creșteau spre a fi odinioară bravi apărători patriei.* IST. M. 2/13. *Privește și alte patimi după vîrstă potrivite, Cum ne-așteaptă în cărarea vieții de noi istrăvite!* CONACHI, P. 288. *Vîrsta copilăriii se osibește prin o dulce și tînără simțibilitate.* BREZOIANU, Î. 127/23, cf. 121/5. *Să ne arate cum am fost cu toții în vîrsta zisă a nevinovăției.* RUSSO, S. 5, cf. 9. *Într-o așa fragedă vîrstă, el fu ... silit să caute interesurile casii care-l chema.* KOGĂLNICEANU, O. I, 316. *Toată viața mea, și tînăr și în vîrstă coaptă, am mărturisit în mai multe rînduri că culturei germane... datoresc în mare parte tot ce am devenit în țara mea.* id. ib. II, 609. *În vrîsta înfocată a tinerilor simțiri, viața i s-a făcut o povară dureroasă.* NEGRUZZI, S. I, 41, cf. 143. *Din cruda-mi vîrstă, de cînd ochii am deschis, ... Am iubit deopotrivă tot ce mi-a părut frumos.* ALEXANDRESCU, O. I, 177, cf. 135. *Se afla în anii cei mai frumoși ai vîrstei femeiești.* FILIMON, O. I, 131. *În parohia părintelui său ... au vădzut greutatea ... de a combate răul și a dezvăli binele în etatea (vîrsta) cea coaptă a giunimei.* CALENDAR (1862), 46/3. *Sosește ... o vrîstă cînd omul, matur la corp, la înimă și la minte, se concentră în sine, devenind el însuși o mică lume.* HASDEU, I. C. I, VII. *Știi tu că tocmai vîrsta mea este cea mai primejdioasă și mai supusă patimilor sufletești?* ALECSANDRI, O. P. 14, cf. 43, COSTINESCU. *Tinerețea e totdeauna o enigmă, vîrsta matură e dezlegarea enigmei.* MAIORESCU, CR. II, 157. *Ideile ... sînt înțelese într-un mod deosebit de către aceeaș persoană, după cum ea se găsește în copilărie, în vîrsta matură, înainte sau după studiul științelor.* CONTA, O. F. 79. *Din cea mai fragedă vîrstă dete semne de un caracter hotărît, o inteligință prematură, ... o imaginațiune bogată și o memorie rară.* COLUMNA, VII, 61. *De a vîrstii ei căldură fragii sînului se coc.* EMINESCU, O. I, 79. *Eram cu toții în vîrsta aceea în care urli arii din opere, declami pasage din autorii clasici, faci poezii de amor.* id. ib. VII, 188, cf. XIII, 79. *Așa eram eu la vrîsta cea fericită, și așa cred că au fost toți copiii, de cînd îi lumea asta.* CREANGĂ, O. 199. *Cutrieram dumbrăvile și luncile umbroase, ... cîmpul cu florile și mîndrele dealuri, de după care-mi zîmbeau zorile în zburdalnica vîrstă a tinereței!* id. ib. 244. *E un om ca de șaizeci de ani; dar cam prea trecut pentru vîrsta lui.* CARAGIALE, O. II, 50, cf. IV, 65. *Ești în vîrsta cînd fioruri Te-apuc-așa, ca din senin, Cînd te frămîntă mii de doruri, Și nici nu știi de unde-ți vin.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 54. *Fețele cele deschise de la panglici și fionguri nu păreau nepotrivite pentru vîrsta ei; ea arăta încă destul de tînără la 45 de ani.* CONV. LIT. XXII, 262. *Între ei apăruse deja sfiala vîrstei.* BACALBAȘA, S. A. I, 167. *Ieremia lăsase copii: 3 băieți și 3 fete, ... toți în vrîstă tînără.* XENOPOL, I. R. VI, 59, cf. ENC. ROM., BARCIANU. *Fata era în vîrsta nehotărîrii formelor.* D. ZAMFIRESCU, Î. 2. *El ... își lăsă religia pravoslavnică pentru a se face, la a sa vîrstă, catolic.* REV. IST. IX, 227. *A fost o*

complectă desțerare ... tocmai la vrîsta cînd mintea copilului ... începe a prinde unele lucruri. IORGA, P. A. I, 19. *S-au format scriitori cari au ajuns la o vîrstă cînd îți poți da seama de tot realismul brutal al vieței.* ANGHEL, PR. 185, cf. 179, TDRG. *Au și astea haz pînă la o vîrstă.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 19. *Eu cred... că celea mai multe rele ni le aduc în viață ciudățeniile vîrstei tinere.* AGÂRBICEANU, O. VIII, 105. *Era un fel de cronică rimată pentru fiecare vrîstă, mai ales de cînd le compunea diacul cel nou.* id. ib. XII, 134. *Cucoana Ileana e drăguță ... Ca înfățișare, s-a oprit la o vîrstă oarecare și acolo a rămas.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 250. *Purtarea lui Turel e efectul zburdălniciei vîrstei.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 27, cf. RESMERIȚĂ, D. *În această formulă există un coeficient proporțional cu vîrsta fiziologică și care ... poate măsura îmbătrînirea.* MARINESCU, P. A. 81. *La vîrsta cînd la alții începe pocăința, el ... se năpustise deodată la desfrîu.* M. I. CARAGIALE, C. 13, cf. 120, ȘĂINEANU, D. U., MINERVA, CADE. *Îndrăzneala obișnuită a vîrstei îl împingea chiar spre o atitudine de liberă critică.* LOVINESCU, S. II, 393, cf. 15. *E uimitor cum la vîrsta lui ... mai păstrează o memorie atît de intactă.* C. PETRESCU, C. V. 243. *Deși încă n-am păsit în vîrsta bătrîneții, am umblat împreună cu domnul meu pe mări, am suit pe munți, am văzut oameni de felurite colori și de felurite legi păgîne.* SADOVEANU, O. XI, 20. *Se lăsă dus ca de un val de destinul vîrstei lui.* id. ib. XIII, 168. *Vîrsta fragedă îi ajută* [pe elevi] *să fie nu numai accesibili la orice inovație, ci și apți de atitudini teatrale.* IORDAN, STIL. 339, cf. SCRIBAN, D. *Sculptorul Anghel a trecut de 50 de ani. E natural ca, la această vîrstă, să-și arunce ochii îndărătul său.* OPRESCU, S. 147. *Felul în care se poartă părul ... constituie una din caracteristicile ... diferitelor clase de vîrstă.* APOLZAN, P. I. 95. *A scris poezii, așa cum se scrie la vîrsta primilor pași în viață și continuă a scrie și astăzi.* CONSTANTINESCU, S. III, 213, cf. II, 57. *Nu știu precis ce meserie are, dar știu că la vîrsta lui e un om foarte bogat.* ARGHEZI, S. XVI, 76. *Obrajii îi erau roșii și solzoși din cauza unei cuperoze ce trăda vîrsta matură și un trecut de plăceri.* CĂLINESCU, S. 16. *Priceperea filozofică a poetului la acea vîrstă nu trebuie exagerată.* id. O. XIII, 40, cf. VIANU, L. R. 67. *Copilăria ... încetează de a mai fi o simplă pregătire pentru vîrstele celelalte.* BLAGA, T. CULT. 342. *Vîrstele omului au fost descoperite, în semnificația și psihologia lor, încetul cu încetul.* RALEA, S. T. I, 131. *Nimeni ... pînă la vîrsta asta nu l-a pălmuit pă Ignat Secu.* CAMIL PETRESCU, O. I, 235. *De pe dealul acesta am văzut cîndva – pe cînd aveam frageda vîrstă a lui Cuculeț – cum se ridicau către slăvi și cum sfîșiau întunericul ... focurile răscoalei țărănești.* STANCU, R. A. I, 16. *Nu mai era la vîrsta la care îți pare rău după prilejurile pierdute.* VINEA, L. I, 13. *Caragiale a ucis în față disponibilitățile sale morale care, la vîrsta hotărîtoare, ... determină o orientare lirică.* CIOCULESCU, C. 63. *Văzîndu-l așa și gîndindu-se la vîrsta lui crudă, Anton Lupan se simți întristat.* TUDORAN, P. 89, cf. DL. *A ajuns la vîrsta cînd bărbatul începe să semene cu femeia.* PREDA, M. S. 9, cf. DM. *A și fost chemat la Blaj, unde funcționă, în ciuda vîrstei sale tinere, un an ca profesor.* IST. LIT. ROM. II, 47. *Volumul toracelui crește de la naștere către vîrsta adultă.* ABC SĂN. 357. *Un adolescent își iubește viața cu toată forța vîrstei lui.* V. ROM. decembrie 1964, 119, cf. M. D. ENC. *Sonetele lui Shakespeare nu sînt singurele care își revelează propriile abisuri doar vîrstei mature.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 27, 20/1, cf. DEX, V. BREBAN, D. G., cf. ALR II/723. ◊ (Prin analogie) *În vîrsta cea junâ a gîndacilor, dacă foaia* [de dud] *a sosit la mărimea sa ordinară, are grijă să le-o dea tocat ceva cam măruntă.* BREZOIANU, A. 562/1. ◊ (Figurat sau prin lărgirea sensului) *Biserica era... junâ și constituită; numai ea dobîndise o formă definitivă, și-și conserva toată vigoarea din prima vîrstă.* BARONZI, I. C. I, 157/26. *Morfologia culturii a încercat să deosebească cultura minoră și cultura majoră sub unghiul „vîrstelor".* BLAGA, T. CULT. 340. *O cultură minoră nu este ... vîrsta copilărească a unei culturi.* id. ib. 342. *Predilecția pentru satiră se regăsește la toate vîrstele teatrului nostru.* IST. T. I, 100. *Există mai multe „vîrste" distincte ale modernității românești.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 7, 5/1. ◊ *Vîrsta critică* = fiecare dintre perioadele de tranziție ale vieții omenești, corespunzătoare mai ales apariției sau încetării funcțiilor sexuale, caracterizate prin procese fiziologice și psihice complexe. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 24[2]/30. *Elevii ... își vînează (cu gura strîmbă de efort) coșurile vîrstei critice în cioburi de oglindă.* TEODOREANU, M. U. 160. *Vîrsta critică a lui Doru, privirea lui echivocă ... reprezentau pentru el probleme și ... se simțea intimidat.* CĂLINESCU, B. I. 34. *Mulți oameni marchează această primă vîrstă critică prin gesturi.* RALEA, S. T. I, 65. *Nenumărați autori au descris cu predilecție ... vîrsta critică între 45 și 50 ani.* id. ib. 70. *Vîrsta a treia* = perioadă a vieții omenești, care corespunde bătrîneții și care începe, aproximativ, după etatea de șaizeci de ani. *Noi, gerontologii români, considerăm că metoda esențială de întîrziere a proceselor degenerative... și de evitare a fenomenelor morbide la vîrsta a treia este profilaxia.* în DCR[2], cf. DEX[2]. *Vrem să exprimăm respectul și importanța pe care fundația noastră le acordă persoanelor de vîrsta a treia.* RL 2003, nr. 4 116, 22/1. ◊ Loc. adj. **Între două vîrste** = care nu este nici prea bătrîn, nici prea tînăr. *Era un om între două vîrste, mai mult bătrîn decît tînăr.* GHICA, S. 502. *Cucoana era între două vîrste, adică: nici prea crudă, nici prea coaptă.* ALECSANDRI, O. P. 55. *Veni ... cuconul Andronachi Brustur, un văduvoi între două vîrste.* GANE, N. II, 190, cf. TDRG. *Un domn între două vîrste, nici tocmai înalt, nici tocmai scurt, foarte bine, ba chiar luxos, împlu privazul strîmt al ușii mele.* HOGAȘ, DR. II, 51, cf. CADE. *Suciu ... era un om între două vîrste, înalt, cu fața stricată de vărsat.* DAN, U. 29, cf. SCRIBAN, D. *Să-ți trăiască franțuzoaica! îi strigă ... o țigancă între două vîrste, cu fusta largă, creață și roșie.* CĂLINESCU, S. 374. *S-a desprins din ceată un turc între două vîrste.* STANCU, D. 11. *Ușa masivă a holului se deschise și o dată cu valul de aer rece pătrunse înăuntru un om între două vîrste.* CONTEMP. 1954, nr. 430, 2/1, cf. DL. *Era un om între două vîrste, mărunt, bondoc, cu trei rînduri de guși.* T. POPOVICI, S. 13, cf. DM. *Era un om între două vîrste.* VÎN. PESC. mai 1964, 2, cf. M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G.

3. Fig. (Învechit; în sintagma) *Floarea vîrstei* = tinerețe **(1).** *Păstrează-ți cît mai bine floarea vîrstei tale ca să te-nveselești de ea și la bătrînețe.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 171. *Te privesc în părăsire, ... Și plîngînd a vrîstei tale flori, care n-o să mai vie, Aruncînd ochii în urmă c-o jalnică duioșie!* HRISOVERGHI, P. 68/15. *Cînd toamna să arată al iernii rece soare, Copacii plini de jale pierd frunza, se usuc: Așa nenorocirea uscînd a vîrstii-mi floare, Zic lumei un adio: iau lira și mă duc.* ALEXANDRESCU, O. I, 252.

4. (În loc. adj. și adv.) **În floarea** (sau, învechit, **în primăvara) vîrstei** = (care se află) în plină tinerețe **(1).** *După o slăbiciune de puține zile au murit în floarea vîrstei sale, în 12 zile ale lunii lui mai 1713.* CANTEMIR, S. M. 11/23. *Mulți oameni mor făr' de vreme în floarea vîrstei lor.* POTECA, G. 177/5. *Ca o tînără și drăgostoasă floare fu aspru secerat în primăvara vîrstei sale.* PLEȘOIANU, T. I, 190/18. *O, voi, ticăloșilor părinți, care ați privit pe fiicele voastre lungite pe patul morții în floarea vîrstei lor, fie-vă milă de mine!* MARCOVICI, C. 70/15. *Așa muri acest irou în floarea vîrstei sale.* ASACHI, S. L. II, 27. *Eu să mă săcer în floarea vrîstei cînd am încă o grămadă de trebi în viață pentru o ticăloasă palmă care puteam să i-o dau eu cum mi-a dat-o el?* NEGRUZZI, S. I, 211. *Eroul ... este în floarea vîrstei.* PELIMON, I. 79/3. *Moartea crudă a răpit în floarea vîrstei pe doamna Guvidi.* CARAGIALE, O. I, 70. *Nu ți-e rușine! zice baba; coșcogea flăcăul zdravăn, în floarea vîrstii tale, ... să te ducă-n cîrcă oscioarele mele!* id. ib. II, 250. *Vornicelul aduce o femeie în floarea vîrstei; mesenii n-o primesc, zicînd că le trebuie ceva mai tinerică.* SEVASTOS, N. 155. *Fiul său se stînse încă în floarea vrîstei la Constantinopol.* IORGA, C. I. I, 34. *Ras chiar atunci, cu musteața neagră și puternică, rumân la față, cu ochii negri, vioi și isteți, era tipul românului în floarea vîrstei.* HOGAȘ, DR. I, 149, cf. CADE, DA II_1, 140. *Bătrîni sînt prea puțini, mai toți oameni în floarea vîrstei și femei tinere c-o droaie de copii în jurul lor.* BART, S. M. 34, cf. DL, L. ROM. 1963, nr. 2, 139, DEX 340. *Un număr ... de critici în floarea vîrstei se alătură confraților de alte generații.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 16/4, cf. ALR II 3 697/728, NALR – MB II MN 220, 503/620. (Cu schimbarea construcției) *Nu-ntrebați pricina care să plîng cu amar mă face, Tocma-n vrîsta înflorirei unei vieți ce n-are pace.* HRISOVERGHI, P. 71/10. **În (toată) puterea vîrstei** sau (învechit) **în vîrsta puterii,** (regional) **în vîrsta vieții** = (care se află) la etatea deplinelor capacități fizice (și intelectuale); (care este) în plină vigoare. *În tinerețe sînt în toată vîrtutea și poterea etatei sau vîrstei, toate patimile noastre sînt poternice, și aplecăciunile năprasnice, și inima noastră lesne se înșală.* ȚICHINDEAL, A. M. 36/10. *Tînărul în vîrsta puterii sale și fecioara în floarea frumuseții ne pot pricinui o mirare și o plăcere deosebită.* MARCOVICI, D. 172/22. *Nu știm daca ne vei chema către tine în puterea vîrstei sau daca ne vei hărăzi zile mai îndelungate.* id. ib. 183/14. *Pe drum* [Aghiuță] *s-a prefăcut în chip de om, nici matur, dar nici prea țîngău; om tocmai în puterea vîrstei, frumos și arătos.* CARAGIALE, O. II, 219. *Fiind cunoscute aceste lucruri, e ușor de înțeles cum pe acele timpuri cumplite s-a putut naște în mintea dușmanilor acea bănuială de otrăvire a lui Șerban, mort în scurt timp, în plina putere a vrîstei.* IORGA, L. I, 159. *Moșierul Hallipa, om în puterea vîrstei, cum se dezbrăca de munca și avutul lui?* PAPADAT-BENGESCU, O. III, 134. *„Mama", pentru un domn în puterea vîrstei ... nu poate fi decît o femeie bătrînă.* IBRĂILEANU, S. L. 55. *Erau oameni în puterea vîrstei, plini de hotărîre și de energie.* GALACTION, A. 432. *Nu le-am putut cunoaște, da' am priceput, după trup și după vorbă, că-s femei în toată puterea vîrstei, cînd e viața mai dulce.* SADOVEANU, O. I, 598. *Cu totul altfel se înfățișau ceilalți doi frați franțuscani ... Erau încă în puterea vîrstei.* id. ib. X, 191. *Judecînd după chip și prestanță, trebuia să fie om în puterea vîrstei, și nu un debutant.* MIHĂESCU, D. A. 23. *Fostul comandir de panduri, straşnic bărbat în puterea vîrstei ..., tocmai intra în sala zgomotoasă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 405. *Moșul nu era chiar moș ..., arăta în puterea vîrstei.* id. ib. 547. *Amu-i omu mai în vîrtute, în vîrsta vieții.* ALR II 3 697/362.

II. (Învechit, rar) Statură **(2).** *Dară cine dentru voi, grijind, poate să adaogă preste vîrsta lui un cot?* (statul său cu un cot N. TEST. 1648, la statul său un cot B 1938). BIBLIA (1688), 754^2/55. *Și I*[isu]*s creștea întru înțelepție și vîrstă* (și în stat N. TEST. 1648) *și în dar lîngă D*[u]*mn*[e]*zău și lîngă oameni.* ib. 791^1/2.

III. 1. Perioadă de timp în decursul căreia societatea omenească are anumite trăsături caracteristice. V. epocă. [Poezia] *a fost în toate vîrstele civilizației omenirii un obiect de dezbateri.* BOLLIAC, O. 39. *Din vremile trecute, în veacuri viitoare, Un nume să răsune, cu slavă-mpodobit, Să treacă peste vîrste și peste ani să zboare, Acela ce îl poartă cu ce s-a folosit?* ALEXANDRESCU, O. I, 118. *Cît de departe ar voi istoricul să se urce pe scara vîrstelor, el este sigur de a întîlni, la un moment oarecare al existenței lor, pe fiecare din marele familii de popoare europene.* ODOBESCU, S. II, 259, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, ȘĂINEANU, D.U., SCRIBAN, D. *Te urmăresc prin veacuri, prin vîrste și milenii, Încă de cînd spinarea ți-o-ncovoiai pe brînci.* ARGHEZI, VERS. 375. *Undeva, pe o insulă necunoscută, pămîntul mai păstrează înfățișarea vîrstei sale preistorice.* CINEMA, 1971, nr. 1, 11. ◊ (Învechit) *Vîrsta de mijloc* = evul mediu. *În vechime și în vîrsta de mijloc, filozofii au socotit de o mare importanță spre a cunoaște bine această faptă.* BREZOIANU, Î. 122/8. *Ființa funcționarilor civili și militari ... da acestei priveliști o pompă solemnă ce aducea aminte de turnerile cavalerilor vrîstei de mijloc.* NEGRUZZI, S. I, 36. *Se idealizează vîrsta de mijloc, pe care o arată, ca un ideal pentru timpurile noastre.* GHEREA, ST. CR. I, 108, cf. TDRG, CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX, DSR. *Vîrsta bronzului* (sau *de bronz*) v. bronz. *Vîrsta fierului* (sau *de fier*) v. fier. *Vîrsta de aur* = a) perioadă (mitică) de înflorire a vieții materiale și spirituale. *În secolii moderni, cîțiva oameni de spirit s-au cercat a restatornici feudalitatea ca sistemă socială; au voit să vază într-însa o stare legală, regulată, progresivă; și au făcut dintr-însa o vîrstă de aur.* BARONZI, I. C. I, 152/27. *A trecut demult vîrsta de aur, cînd alte sunete nu erau pe lume decît glasurile naturii generoase, acompaniate de ciobănașul arcadian pe un*

fluier cu două ţevi de trestie. CARAGIALE, O. IV, 26, cf. ENC. ROM. II, 318, DA I_1, 366, ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Edenul antedeluvian, falsa vîrstă de aur cu fericiri primitive inimaginabile nu-i totuna cu calmul pastoral clasic.* CĂLINESCU, O. XVI, 23. *Poemul este un măreţ elogiu, într-o tonalitate gravă, adus muncii paşnice în mijlocul naturii, în care poetul vede adevărata cale de reîntoarcere la legendara abundenţă a „vîrstei de aur".* DER IV, 866. *Ţăranul boeţian al lui Hesiod ... tînjeşte după „vîrsta de aur" a omenirii.* REV. FIL. 1971, 1499; **b)** F i g . perioada cea mai fericită, cea mai prosperă din viaţa cuiva. *Din zilele trecute, din vechea fericire, Din vîrsta mea de aur, din sîntul lor amor, Idei au rămas numai, precum o nălucire Rămîne dimineaţa din visuri care zbor.* ALEXANDRESCU, O. I, 251. *Sărutare, copaci tineri, ce prin grija mea creşteaţi, Ce în vîrsta mea de aur cu verzi frunze mă umbreaţi!* id. ib. 341. ♦ (Învechit, rar; în sintagma) *Vîrstă de vreme* = răstimp **(1),** perioadă (de timp). *Întru această vîrstă de vreme ... cei de bun neam boieri ai patriei rumâneşti mişcaţi fiind de iubirea căminului strămoşesc, au binevoit de a să face predanie şi ştiinţelor filozofeşti în limba rumânească* (a. 1826). GCR II, 251/33. *Întru această vîrstă de vreme, s-au ivit şi această „Loghică" a sf[î]ntului Ioan Damaschin, tălmăcită din limba elinească* (a. 1826). id. ib. 252/10.

2. (Şi în sintagma *vîrstă geologică*) Cea mai mică subdiviziune a timpului geologic în decursul căreia s-a format un complex de straturi grupat într-un etaj geologic. *Pînă în prezent, numai viaţa a putut crea viaţa. Este foarte probabil că ea a apărut cîndva, la aurora vîrstelor geologice, sub influenţa unor acţiuni necunoscute.* MARINESCU, P. A. 44, cf. CADE. *În Mongolia şi Tibet s-au găsit numeroase resturi de insectivore în straturi de vîrstă cretacică superioară, alăturea de urmele reptilelor uriaşe.* SIMIONESCU, F. R. 12, cf. LTR[2], DP. *În această zonă ... se dispun cîteva petice de roci sedimentare de vîrstă mezozoică.* GEOLOGIA, 114, cf. DER, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G.

3. (Astron.; în sintagma) *Vîrsta lunii* = numărul de zile trecute de la faza de lună nouă. *În intervalul celor 24 de ore care urmează după lună nouă, vîrsta lunei se zice de 1 zi.* CULIANU, C. 293, cf. 294, CADE, LTR[2].

– Pl.: *vîrste.* – Şi: (popular) **vrîstă,** (învechit şi regional) **vîstră, vrîstră,** (regional) **vîrste, vrîste** (ALR II/I h 155/886, ib. h 156/886) s. f.

– Din v. sl. врѣста.

VÎRSTĂ[2] s. f. **I. 1.** (Popular, mai ales în Mold. şi Transilv.) Dungă, bandă de altă culoare decît cea a fondului (într-o ţesătură, în penajul unei păsări etc.). *Mai sînt nişte paseri ce le zic fazani; penele lor pe spate şi pe aripi roşii, iar pe pîntece şi pe subt aripi galbini, şi pe la grumazi vîrstaţi în trii vîrste cu pene galbine şi roşii* (a. 1770). ARHIVA, R. I, 344/13, cf. KLEIN, D. 453, LB, ISER, CIHAC, II, 465, LM. *Surorile au văruit casa; pe dinlăuntrul ferestrelor au boit cu vînăt, iar pe la margini au tras vrîste cu roşu.* SLAVICI, O. II, 48. *Cînd apoi* [fata] *a luat mînile de pe obraji, urmele degetelor îi rămîn ca nişte vrîste vineţii.* id., ap. TDRG. *Mireasa scoate din ladă darurile mirelui, le aşează şi ea frumos într-o sită,... coperindu-le cu un ştergar cu vrîste de burangic şi alesături.* SEVASTOS, N. 143. *Mireasa româncă... îi gătită cu cătrinţa cea de lînă subţire cu vrîste, care de care mai frumoasă.* id. ib. 235. [Bîtlanul are] *o vrîstă de pene care se începe de la ochi şi se prelungeşte pînă la partea inferioară a grumazului.* MARIAN, O. II, 335, cf. DDRF. *Firul, fiind ţinut de cîrlig, se va înfăşura pe mosor pe aceeaş circomferinţă; după ce se face o asemenea vrîstă, se mută firul în cîrligul alăturat.* PAMFILE, I. C. 12. [Brîie] *cu mai multe vrîste, colorate diferit, am văzut în Bogdăneşti – Suceava.* id. ib. 293, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Androcu, rochie de lînă cu vîrste roşii şi alesături, cu o bandă de catifea la poale.* STOIAN, PĂST. 69, cf. IZV. XIV, 325. *Femei şi fete cu cataveici de vulpe şi cu fuste de lînă, dungate cu vrîste galbene şi roşe pe fund negru, veneau la leturghie.* SADOVEANU, O. V, 561, cf. SCRIBAN, D. *Aceste vîrste se numesc „coade" la zadia veche, unde ele se şi prezintă ca simple dungi înguste.* APOLZAN, P. I. 156. *În partea superioară a zadiei, deasupra vîrstelor, băteala este la aceeaşi culoare închisă.* id. ib. 157, cf. DL, DM, CIORANESCU, D. ET., M. D. ENC., DEX, DSR. *O merindare albă ca ometul şi pe la capete cu vrîste roşii şi vinete.* RETEGANUL, P. I, 21. *Vezi bădiţa cum să poartă, Anteriu cu vrîstă lată Şi cu pălăria naltă.* SEVASTOS, C. 181, cf. ŞEZ. V, 74, IX, 157, com. din BILCA – RĂDĂUŢI şi din POIANA – VAŞCĂU. *Poartă cămieşi subţîrele cu vrîste (cusături cu dungi) multe pi ele.* IZV. XII, 133, cf. BUL. FIL. V, 175, CHEST. VI 64/32, ALR I 1 489/87, 138, 255, 375, 440, 467, 652, 667, 669, 679, ib. 1 871/590, ALR II/I h 287/102, ib. MN 138, 3 901/102, 431, ALR SN IV h 1 210/95, ib. h 1 212/29, A V 28, ALR – M IV MN 399, 1 514/237. *Se închină dumitale Cu lăicere frumoase Cu vîrstele de mătase.* NUNTA, 63. ◊ (Prin analogie) *O vrîstă de nori... se vedea înspre apus.* SLAVICI, N. I, 68. *O stea a tras o vrîstă albă pe răbojul cerului şi s-a topit.* POPA, V. 69. ♦ (Prin Ban.; în forma *vrîstă*) Fire de lînă (colorată) sau de bumbac, cu care se brodează diferite obiecte de îmbrăcăminte. *Opregul constă dintr-un petec cu ochi ţesut din urzală de bumbac,... pe carele (petec) să împistreşte cu acul cu vrîstă... diferite imitaţiuni de flori şi frunză.* LIUBA – IANA, M. 17. *Brîul e de 15–20 cm de lat şi... împistrit cu fir de aur şi de argint, vrîstă ori mătasă.* id. ib. 21, cf. 14, ALR II 3 404/29. ♦ (Prin Olt.) Jurubiţă (de lînă, de bumbac etc.). Cf. LEXIC REG. II, 33.

2. (Prin Mold. şi Bucov.; în forma *vrîstă*) Fiecare dintre cercurile concentrice din trunchiul unui copac, care marchează anii de viaţă ai acestuia. Cf. ARVINTE, TERM. 70.

3. (Regional) Cută (la haină). Cf. ALR SN IV h 1 158/64, 362, ALRM SN III h 977/362. ♦ Încreţitură, rid (pe piele). Cf. ALR II/I MN 3, 6 816/362, 646, ALRM II/I h 10/362, 646, NALR – MB I h 37, ALR – T I MN 314, 152/252.

4. (Regional) Crestătură alungită şi îngustă făcută în piatra alergătoare a morii (Dragomireşti – Vişeul de Sus). Cf. ALR – M IV h 991/234.

5. (Ban. şi prin Transilv.) Rînd, şir (de pomi, de porumb etc.). Com. din ORAVIŢA, cf. NOVACOVICIU, C. B. I, 23, IZV, XIV, 420.

II. 1. (Transilv.) Mănunchi, buchet (de flori); podoabă (constînd într-un mănunchi de flori, de pene etc.) care se

poartă mai ales la pălărie. V. m u n u n ă **(3),** p a n ă[1] **(I 6),** s t r u ţ **(II 1).** Cf. KLEIN, D. 453, LB, ISER, LM. *Am cules o mulţime de flori..., aşa că ne încărcaserăm jur împrejur pălăriile cu vîrste făcute din preafrumoasele flori.* TURCU, E. 205, cf. TDRG. *Mireasa poartă pe cap propodelnicul, o legătură din 5 coţi de percal alb. Aceasta spînzură pe spate ca o coadă lungă, e înfăşurată cu un fir roşu de mătasă şi împodobită, sus, cu vrîste de flori.* PĂCALĂ, M. R. 172. *Se mai păstrează în cutioară vrîste de flori şi cununa de mireasă a gospodinei.* id. ib. 411, cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, CIORANESCU, D. ET., DEX, DSR. *Culegea la flori domneşti; Culegea, vîrstă-şi punea, Culegea şi nu-i plăcea,... Pe toate le azvîrlea!* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 123. *Vîntul bate vrîsta-ţi cade.* DOINE, 175. *Că n-ai casă, Nici moşie, Numa vîrstră În pălărie.* BIBICESCU, P. P. 68. *Vîntu bate, Vrîsta-i cade.* MAT. FOLK. 967. *Măi bădiţ de lîngă vale, Nu-ţ pune vrîst'aşa mare.* ib. 1 049. *Împăratul avea o fată, care unde păşea, vîrstă de busioc ieşea, şi cînd se pieptena, un ciur de mărgăritare umplea.* REV. CRIT. I, 184, cf. VICIU, GL. 147. *Bine o zîs frunză de fag Că dragostea nu-i iosag, Numa vrîstă-n comănac.* DENSUSIANU, Ţ. H. 206, cf. T. DINU, Ţ. O. 33. *Nu mă rupe, fico, nu, Mîne că-i duminecă Că mi-i găsî d'înfluriţă... Şi tu, ficâ, me vii pune În vîrsta cununii tale.* ŞANDRU – BRÎNZEU, JINA, 86. *Mireasa îl împodobeşte cu vîstră.* IZV. XVII, 210, cf. TODORAN, GL., ALR II/I MN 102, 2 771/172, ib. MN 112, 2 835/172, ALRM II/I h 246/172, ALR SN IV h 1 160/157, 172, LEXIC REG. 95, II, 55. *M-o mînat maica la vie Să-mi aduc rojmalin mie. Rojmalin, rojmalinuţ, Să pui vrîstă la drăguţ.* FOLC. TRANSILV. II, 12. *Floarea din vrîstă pică, Vorba rea firea ţ-o strică.* ib. 43. *Am un bidiţ pălăşan Cu vrîstă de măgheran.* ib. 114. *Bade, vîstră trandafir, Lasă-mă să rup un fir.* ib. 219.

2. P. e x t. (Regional; în forma *vîstră*) Moţ **(1)** de pene (de pe capul unor păsări) (Arpaşul de Jos – Victoria). Cf. ALR II 5 704/172, ALR SN III h 688/172, ALRM SN II h 501/172, L. ROM. 1976, 159.

3. (Prin nord-estul Olt.) Şuviţă (de păr). Cf. CADE, CIORANESCU, D. ET., DSR. *Trecîn pint-o pădure găsăşti-o vîrstă dă păr dă cal, de aur.* VÎRCOL., V. 27.

III. Compus: (Bot.; regional) **vîrsta-miresii** = numele unei plante nedefinite mai îndeaproape. Cf. BUJOREAN, B. L. 397.

– Pl.: *vîrste.* – Şi: (popular) **vrîstă** (pl. şi *vrîşte*, ALR SN IV h 1 158/64), (regional) **vîrstră, vîstră, vrîstră** (NALR – MB I h 37/612), **zvîrtă** (PITIŞ, ŞCH. 156, TDRG, SCRIBAN, D., JARNÍK – BÎRSEANU, D. 333, GR. S. V, 46) s. f.

– Din scr. **vrsta.** Cf. v î r s t ă[1].

VÎRSTĂ[3] s. f. v. **verstă.**

VÎRSTĂTÚRĂ s. f. (Învechit) Vîrstă[2] **(II 1).** Cf. ANON. CAR., TDRG, DLRV ◊ (Prin analogie) *Fînarele aruncă raze bugede, cari nu produc decît vrîstături de lumină printre goluri mari de întunecime.* ap. TDRG.

– Pl.: *vîrstături.* – Şi: **vrîstătúră** s. f.

– **Vîrstă[2]** + suf. *-tură.*

VÎRSTE s f. v. **vîrstă[1].**

VÎRSTEÁLĂ s. f. **1.** (Regional; la pl.; în forma *vîstrele*) Dungi de altă culoare decît cea a fondului (într-o ţesătură) (Orlea – Corabia). Cf. ALR I 1 489/885.

2. (Prin vestul Olt.; la pl.) Culori, vopsele (vegetale). Cf. BOCEANU, GL.

3. (Prin Olt. şi prin Ban.; la pl.) Fire de lînă de diferite culori. Cf. H IX 94, VÎRCOL, M. 88, GR. BĂN., CIAUŞANU, GL.

4. (Prin Olt. şi prin Ban.; la pl.) Cusături ornamentale făcute din fire de lînă de diferite culori, cu care se împodobesc unele haine ţărăneşti. Cf. ALR I 790/9, ALR II 3 331/876.

– Pl.: *vîrstele.* – Şi: **vîstréli** (ALR I 1 489/885), **vîrstéluri** (CIAUŞANU, GL., ALR II 3 331/876), **vrîstéle** (ALR I 790/9), **vrîstále** (VÎRCOL, M. 88, GR. BĂN.) s. f. pl.

– **Vîrstă[2]** + suf. *-eală.*

VÎRSTEÁN s. m. (Neobişnuit) Persoană de aceeaşi vîrstă (cu ...). *Ţi-a mers zadarnic buhul că-n Itaca Tu baţi pe toţi vîrstenii tăi cu mintea Şi cu vorbitul.* MURNU, O. 281, cf. DL, DM, DEX, L. ROM. 1989, 15.

– Pl.: *vîrsteni.*

– **Vîrstă[1]** + suf. *-ean.*

VÎRSTÉLURI s. f. pl. v. **vîrsteală.**

VÎRSTNIC, -Ă adj. **1.** (Învechit şi regional; despre oameni) De aceeaşi vîrstă (cu ...). Cf. ANON. CAR. *Acestea să facu pregiur dînsu, pentru ca să nu vază cei ce era vîrstnici cu dînsul.* HERODOT[2], 42, cf. TDRG, CADE, DL, DM, CIORANESCU, D. ET. 9 298, DEX, DLRV, L. COSTIN, GR. BĂN. II, 24, 209, NOVACOVICIU, C. B. I, 23. [Cu] *ăsta mi-s vrîsńic.* ALR I/II h 190/18. ◊ (Substantivat) *Biruia pre toţi dintr-aceea vreme cu înţelepciunea şi cu blîndeţele, şi era şi mai frumos decît toţi vîrstnicii lui.* VARLAAM, C. 371. *Celui bun toţi streinii rude, tot bătrînul părinte, tot vîrstnicul frate ... îi este.* CANTEMIR, I. I. I, 48. *Chiros, crescînd şi arătîndu-să dintru vîrstnicii lui mai viteazi şi mai cuvios, Arpag tot sta pre acesta lucru, vrînd să certi pre Astiiag.* HERODOT[2], 50. *Au întrebat Themistocles vrîsnicii lui.* ŢICHINDEAL, F. 245. *Cum oi bea şi oi mînca, Cînd văd pe vîrstnicii mei Au copii, de ţi-e drag de ei.* BIBICESCU, P. P. 303.

2. (Învechit; despre oameni) Care, prin numărul anilor împliniţi, poate fi considerat apt pentru ceva; s p e c. major **(1).** *Împărţim obrazele: ... după vîrstă şi după minte, în vîrsneci, nevîrsneci, răsipitori şi fără minte.* CARAGEA, L. 1/8. *Vîrsneci să să socotească atît bărbaţii, cît şi fămeile, de la doaozeci şi cinci de ani a vîrstii lor, şi nevîrsneci pînă la doaozeci şi cinci de ani.* id. ib. 2/5, cf. HELIADE, O. II, 343, I. GOLESCU, C. *Nu să socotesc în leghitima moştenitoriului:... dacă, fiind vrîstnic, n-au împlinit legaturile păn la închierea unui an.* COD. ŢIV. 127/10. *Epitropul meu, după lungi cercetări, m-a aflat în sfîrşit în Neaplu: atunci nu eram încă vîrstnică, şi epitropul meu avea toată puterea asupră-m.* MOZAICUL (1839), 307/12, cf. VALIAN, V., POEN. – AAR. – HILL, V. II, 133[1]/24, STAMATI, V. 381[2]/40, 526[1]/11, 719[1]/48. *Un tînăr vîrstnic voinic Vrînd un meşteşug să-nveţe s-a şi băgat ucenic.* PANN, P. V. II, 16/11, cf. POLIZU,

PONTBRIANT, D. *Pe nevrîsnici cu plăcere Eu pot vrîsnici ca să-i fac Şi le dau a lor avere S-o mănînce după plac.* CONV. LIT. V, 274, cf. CIHAC, II, 465. *E aici un tînăr care ar vrea să meargă şi el volintir ... Îl primiţi? – E vîrstnic? ... – Da.* CARAGIALE, O. I, 168. *Mi-era ruşine ca, îndată ce ajunsesem vîrstnic, să-i cer socoteala, ca şi cum m-aş fi îndoit de cinstea lui.* DELAVRANCEA, O. II, 83. *„Cît mai va pînă să fii vîrstnic?" îl întrebă Albu ... „Cam peste o lună împlinesc 25 de ani".* CONV. LIT. XXII, 403, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Ce bine a făcut că ... a cerut şi înfiinţarea de sechestru pe partea de avere a băiatului vîrstnic, rămasă de la mamă.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 217, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DSR.

3. (Despre fiinţe, mai ales despre oameni) Matur[1]; (în special) bătrîn. *Plinindu-să după potop lui Noe ani 350, iară de la naşterea lui vieţuind ani 950, au murit, văzindu-ş nepoţii şi strănepoţii şi feciorii den strănepoţii săi, carii toţi era 24 000 şi 100 bărbaţi vîrstnici, fără muiari şi fără copiii lor.* N. COSTIN, L. 63. *Familia lui Radu Negru nu da nici un bărbat vîrsnic şi destoinic de a corăspunde cu trebuinţa şi aşteptarea de obşte.* F. AARON, I. I, 49/3. *Indivizii vrîstnici şi chiar inteligenţii, cari însă devin preceptori ai copiilor, cu timpul inteligenţa lor se subordonează împrejurărilor, devenind copii bătrîni.* CONTA, O. F. 537, cf. DDRF. *Neam înăsprit de război! În care pămînt începuraţi Dardani a fi, ... în acelaşi primi-va Locul cel vesel pe-ntorşi: cercaţi-vă vîrstnica mamă!* COŞBUC, O. A. V, 76, cf. TDRG. *Era de o seamă cu Oleana şi, mici copii, se jucaseră împreună în şatra ţigănească. Dar pruncii se fac vîrstnici şi Oleana intrase ... în rostul pînzăturilor şi al gospodăriei.* GALACTION, O. 68. *Doamna colonel ... strînse buzele vişinii cu o spaimă care dădea înfăţişare de copil alintat obrazului de grăsulie şi vîrstnică păpuşe blondă, cu pometii trandafirii şi cu genele lungi, răsucite în sus.* C. PETRESCU, Î. I, 4. *Dumitru e vătaful – întîi şi sluga Nicodim. –El e azi cel mai vrîstnic între ficiorii juni.* AGÂRBICEANU, O. XII, 393. *Îndată ce cunoşteai pe doamna Vanghele, în faţa ta nu mai sta decît o femeie vîrstnică, cuviincioasă, tristă.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 203. *Un ceasornic nichelat, ... de inelul căruia se ţine un medalion cu o fotografie: un cap de femeie vîrstnică, pieptănată după moda veche.* BASSARABESCU, V. 31. *Era cel mai vîrstnic dintre ei, dincolo de patruzeci de ani, dar pînă atunci asta nu se simţise.* VOICULESCU, P. II, 144. *Se uitară cu sfială spre Neonil Roşca: acela părea judele cel mai vîrstnic.* SADOVEANU, O. XXI, 465. *Preşedintele de onoare al societăţii era Alexandru Bohăţel – fiindcă era cel mai vîrstnic dintre ei.* MOROIANU, S. 121. *În grupul de însoţire, trei martori vîrstnici ... ne făceau istoricul unui colţ de clădire.* ARGHEZI, B. 137. *Mainardi e un bărbat înalt, vîrstnic, cu părul alb.* CĂLINESCU, C. O. 162. *„Întîrziatul" – [este] romanul unui funcţionar vîrstnic, ce nu se poate decide să se însoare cu fata şefului său ierarhic.* PERPESSICIUS, M. I, 268. *Nu pot uita o femeie vîrstnică ce stătea lîngă mine.* CONTEMP. 1954, nr. 389, 1/1. *A pogorît din Muscel pe Bărăgan ca să stea închisă într-un conac spaţios cu un soţ vîrstnic şi libidinos.* VINEA, L. I, 281, cf. 105. *Cel mai vîrstnic dintre fiii săi, tatăl lui Anton Lupan, îi urmase în slujbă.* TUDORAN, P. 46, cf. DL, DM. *Cu excepţia femeilor vîrstnice şi a copiilor de vîrstă preşcolară, vorbesc bine româneşte.* FD III, 68, cf. CIORANESCU, D. ET. 9 298. *Mă surprinsese chipul celui din fotografie, arăta destul de vîrstnic.* BĂNULESCU, I. 83, cf. 207. *Această apreciere nu neagă ... prezenţa viu marcată a unor critici foarte dotaţi, vîrstnici sau tineri.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 1, 7/3. *În casa lui Mişu At. dau într-o seară de duminică de o pereche de intelectuali – vîrstnici, eleganţi, distinşi, franţuziţi.* STEINHARDT, J. 347, cf. M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G., DSR, DREV, com. din STRAJA – RĂDĂUŢI, NALR – MB II MN 221, 506/491, 602, 606, 617, 618, 620, 660, ib. MN 221, 507/617, 618, ALR – T II MN 289, 506/372. ◊ (Substantivat) *Cu cît patimele turbură viaţa vîrsnicilor, cu atît mai mult se cade a stărui spre a întîmpina un rău prea general şi prea cunoscut pentru a nu merita o băgare de seamă specială.* BREZOIANU, Î. 71/24. *Amorul şi la vîrsnice merge, nu se sfieşte, Şi le necăjeşte atît, cît mintea le zminteşte.* PANN, E. III, 117/17, cf. V, 110/12. *Cel mai vîrstnic dintre ei: „Dragi bujori, copiii mei! Ştiu că-mi ies mereu în drum Doar mă văd acum-acum!"* COŞBUC, P. I, 130. *Vîrstnicii şi femeile ... nu se lăsară mai prejos.* VOICULESCU, P. II, 75. *Strîns în autoritatea vîrstnicilor, adolescentul ajunge la înţelegerea datoriilor.* SADOVEANU, O. XX, 165. *Studenţii-echipieri lucrează pentru a lăsa în sate o metodă de muncă şi o casă pentru vîrstnicii satului.* D. GUSTI, P. A. 306. *Cei mai vîrstnici rămaşi la catedră abia dacă arborează cîteva fire de cocheţi ghiocei pe la tîmple.* ARH. OLT. XVII, 386. *Vîrstnicii familiei observară că automobilului îi lipseşte un vagon-restaurant.* ARGHEZI, S. XVI, 207. *Nu să poate, a strigat Ion, unul dintre puţinii vîrstnici care se luaseră după flăcăi.* CAMIL PETRESCU, O. III, 275. *În ansamblu, literatura paşoptistă nu e un fenomen de generaţie, deoarece îşi anexează cele mai reprezentative condeie, atît dintre vîrstnici, cît şi dintre tineri.* IST. LIT. ROM. II, 250. *Actorii se bucură de o preţuire pe care noi, cei vîrstnici, n-am cunoscut-o.* T august 1964, 84. *Societatea românească este datoare astăzi să aibă grijă de cei vîrstnici.* RL 1998, nr. 2664, 3/2. *I se adresează pe un ton oarecum patern, ca un vîrstnic unui tînc neştiutor.* STEINHARDT, J. 358. *În lumea suspicioasă a scriitorilor ... un nou venit ... e testat temeinic înainte de a fi admis printre cei vîrstnici în calitate de tolerat.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 4, 18/1. ◊ (Prin extensiune) *Astfel ... se cuvine a fi o naţiune vîrstnică şi liberă.* IST. LIT. ROM. II, 537. *Am fost întotdeauna împotriva extremismelor ... care au îndepărtat generaţia tînără de cea vîrstnică.* CONTEMP. 1974, nr. 10, 5/6. ♦ (La comparativ) Care a împlinit un număr mai mare de ani (decît ...); care aparţine unei generaţii trecute de anii tinereţii. *Mihail Cuciurean ... a fost primit la Gimnaziul din Pesta, unde se găsea sub privigherea mai vrîsnicului său frate.* RUSSO, S. 151. *Pansionul a început a se împle de elevi, veniţi din toate părţile Moldaviei, mulţi mai vrîstnici decît mine.* KOGĂLNICEANU, O. I, 58. *Păreau într-adevăr mult mai vîrstnici decît ar fi arătat actul de naştere.* C. PETRESCU, C. V. 11. *Ghiţă morarul nu avea mulţi ani peste treizeci, dar părea mult mai vîrstnic.* SADOVEANU, O. XVII, 177. *Iubirea Vetei este o nevoie adîncă, şi tot ce-o poate jigni sînt bănuielile*

neîntemeiate ... şi e starea ei de femeie mai vîrstnică faţă de un amant care-o chinuieşte. CONSTANTINESCU, S. II, 134. *Femeile pictate ... semănau una cu alta, cu deosebirea că una era mai vîrstnică, ... în vreme ce a doua era o fată ca de optsprezece ani.* CĂLINESCU, B. I. 8, cf. id. C. O. 304. *Există şi o înrudire stilistică între cei doi scriitori ...: o înrudire sub care nu poţi să nu întrezăreşti înrîurirea scriitorului mai vîrstnic asupra aceluia venit în urma sa.* VIANU, L. R. 118. *El era cu optsprezece ani mai vîrstnic decît fata.* CAMIL PETRESCU, O. II, 62. *Li se dădură ... şi doi cai mai vîrstnici.* id. ib. 144. *Un om mai vîrstnic a întîmpinat-o la ieşirea din fabrică.* V. ROM. martie 1954, 113. *Ea are douăzeci, douăzeci şi ceva de ani. S-a urîţit. N-o mai deosebeşti de femeile mai vîrstnice.* PAS, Z. I, 222, cf. DL. *Era un ins mai vîrstnic şi care avea o pleoapă căzută pe ochi.* PREDA, DELIR. 102, cf. DM. *Tînărul bursier îşi începe călătoria alături de mai vîrstnicul Şincai.* IST. LIT. ROM. II, 58. *Unul din aceşti amici* [era] *cu 4 ani mai vîrstnic decît el.* V. ROM. decembrie 1964, 97, cf. DEX. *Dinu era cu un an mai vîrstnic decît Vintilă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 2, 11/1. ◊ (Substantivat) *Întorcîndu-se spre Pierre, ca mai vîrstnic, căpitanul schimbă tonul.* TUDORAN, P. 55.

– Pl.: *vîrstnici, -ce.* – Şi: (învechit şi regional) **vîrsnic, -ă, vrístnic, -ă, vrîsnic, -ă,** (regional) **vrîznic, -ă** (ALR – T II MN 289, 506/372), (învechit, rar) **vîrsnec, -ă** adj.

– **Vîrstă**[1] + suf. *-nic.* Cf. bg. връстник.

VÎRSTNICÍE s. f. **1.** (Învechit şi regional) Maturitate **(1);** spec. majorat[1] **(1).** [Văd] *tinerimea cea crudă şi neajunsă în vîrsta sănătăţii... în tot chipul sucindu-să din fireasca ei creştere şi scurgîndu-să şi topindu-să de la cea mai întîi vrîsnicie, fără de vreme şi fără de rod.* PISCUPESCU, O. 1/15, cf. 241/22, HELIADE, O. II, 343. *Unul din fiii săi ajungînd la anii vîrsniciei şi la vrednicia de a putea cîrmui prinţipatul, boierii ţării îl aleseră de prinţ.* F. AARON, I. I, 44/6. *Nu mai era mult pînă la împlinirea anilor vîrstniciei mele.* MOZAICUL (1839), 307/23. *El primi aceasta fără altă împotrivire, şi pentru că mai lipsea numai doă zile pînă la vîrstnicia mea, însemnai datul înscrisului cu doă zile mai tîrziu.* ib. 308/17, cf. POEN. – AAR. – HILL, V. II, 133[2]/33, STAMATI, V. 526[1]/12, POLIZU, PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 465, LM. *Pribegi şi mai în adîncul străinătăţii, pînă ce-n urmă se ţinu ascuns în Rusia, unde petrecu mai multă vreme pînă la vîrstnicie.* EMINESCU, O. XIV, 109, cf. DDRF, BARCIANU, 728, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Cugetă cum va fi mai bine să facă atunci cînd Constantin va ajunge întru desăvîrşită vîrstnicie.* SADOVEANU, O. XII, 54, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, CIORANESCU, D. ET. 9 298, DEX, DSR. *Mă duc, maică,-n miliţie, C-am ajuns în vîrsnicie.* MAT. FOLK. 353.

2. (Învechit, rar) Pubertate. *Cu această dezvoltare a vîrstniciei (pubertăţii), capătă omul un nou bold spre creştere.* VASICI, M. I, 189/22, cf. DSR.

– Şi: (învechit şi regional) **vîrsnicíe, vrîsnicíe, vrîstnicíe** s. f.

– **Vîrstnic** + suf. *-ie.*

VÎRSTRĂ s. f. v. **vîrstă**[2].

VÎRŞÁG s. n. (Regional) **1.** Ramură care creşte alături de alta (Rodna – Sîngeorz Băi). Cf. VICIU, GL., PASCU, C. 197, L. ROM. 1966, 46.

2. Copileţ (de porumb) (Scărişoara – Abrud). Cf. ALR SN I h 103/95, ALRM SN I h 73/95.

– Pl.: *vîrşegi* şi *vîrşege.*

– De la **vîrşi** (pl. lui *vîrh*).

VÎRŞAGÚŢ s. m. v. **vîrşeguţ.**

VÎRŞÁN s. m., interj. (Prin Maram. şi prin Bucov.) **1.** S. m. Copac care cade, la tăiere, cu vîrful **(I 1)** la vale. Cf. A V 33, 35, ARVINTE, TERM. 76. ♦ Buştean care vine pe uluc cu vîrful **(II 1)** la vale; vîrşancă **(1).** Cf. ARVINTE, TERM. 55, 174.

2. Interj. Semnal prin care muncitorii care lucrează la uluc fac atenţi pe cei din vale să se păzească, pentru că vine un buştean pe uluc cu vîrful **(II 1)** înainte, care poate sări în lături la cotituri. Cf. ARVINTE, TERM. 100, 174.

– Pl.: *vîrşani.* – Şi: **vîrşián** (pronunţat şi: *-şi-an*) s. m. ARVINTE, TERM. 76, 175.

– Din **vîrşac,** prin substituire de sufix.

VÎRŞÁNCĂ s. f., interj. (Prin Maram. şi prin Bucov.) **1.** S. f. Vîrşan **(1).** Cf. A V 1, ARVINTE, TERM. 74, 100.

2. Interj. Vîrşan **(2).** Cf. ARVINTE, TERM. 74, 100.

– Pl.: ?

– **Vîrşan** + suf. *-că.*

VÎRŞÁR s. m. **1.** Pescar care pescuieşte cu vîrşa[1]. Cf. ANTIPA, P. 793, DL, DM, DEX, H VII 69, ALR II/872.

2. (Regional) Luntraş (Măceşul de Jos – Băileşti). Cf. ALR SN III h 843/872.

– Pl.: *vîrşari.*

– **Vîrşă**[1] + suf. *-ar.*

VÍRŞĂ[1] s. f. **I. 1.** Unealtă de pescuit alcătuită dintr-un coş de formă lunguiaţă făcut din nuiele (de răchită) împletite sau din sîrmă, cu gura largă şi întoarsă înăuntru în formă de pîlnie. *Cădea caii cei mai tari cu călăreţii de toate părţile pentru că nici se putea sui împrotiva românilor... nici putea merge mai încolo, nici putea fugi..., ci sta ca şi peştii în vîrşă sau în mreajă.* ŞINCAI, HR. I, 308/33, cf. KLEIN, D. 453, BUDAI-DELEANU, LEX., LB, I. GOLESCU, C. *Pe la vaduri erau aşezate vîrşe şi etere ţesute din vergele tinere de sălci.* ASACHI, S. L. II, 113, cf. POEN. – AAR. – HILL, V. II, 224[2]/28, ISER, STAMATI, V. 296[2]/13, 591[1]/53. *Vîrşele se pun numai la vadul Virului, spre a prinde peşte mare, nisetru şi moron.* I. IONESCU, M. 86, cf. 85, PONTBRIANT, D. *Monăstirii sîntului Antonie a închinat...: satul Jidoştiţa cu rîul, ... şi venitul de la 8 vîrşi.* HASDEU, I. C. I, 128, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 449, LM. *În vorbele aceste, numai iaca ce se înfăţoşează şi Ivan înaintea boierului cu turbinca plină de draci, cari se zbăteau ca peştii în vîrşă.* CREANGĂ, O. 140. *Cum văzură pe Ercule dormind, tăbărîră pe dînsul şi mi-l legară pe de toate părţile cu frînghii de ale lor, astfel încît coprinseseră pe Ercule ca într-o vîrşe.* ISPIRESCU, O. II, 334. *Unealta de prins peşti cea mai întrebuinţată e vîrşa.* F (1886), 409, cf. DDRF. *Peştii se prind...cu vîrşa.* LIUBA – IANA, M. 129. *În unele vîrşe peştele se poate*

scoate prin fund, în altele se scoate desfăcîndu-se vîrșogul, ce e prins de un bețișor. DAMÉ, T. 124, cf. 128, BARCIANU, MARIAN, INS. 58, ALEXI, W. *Străbătea apele cu luntrea-i sprintenă, ușoară și, unde știa el că e pește mai mult, acolo își așeza vîrșile.* TAFRALI, S. 55. *„Vîrșa" (în Moldova, Muntenia și Transilvania) – „vîrșie" (în Oltenia și Banat) – este unul din instrumentele cele mai răspîndite, care se întrebuințează pe păraiele din toate regiunile munților noștri, avînd pretutindeni același nume și aceleași forme esențiale.* ANTIPA, P. 98. *Aceste vîrșe de rîuri..., deși conservă... forma și modul de construcție al celor de la păraie, ajung la dimensiuni foarte mari.* id. ib. 136. *Linul se prinde toată vara la vîrșe.* id. F. I. 128, cf. TDRG. *Sîntem strîmtorați ca peștele-n vîrșă.* CONV. LIT. XLIV$_1$, 647. *Peștele se scoate prin capătul ascuțit al vîrșei.* PAMFILE, I. C. 70, cf. 69, DHLR I, 365. *Vîrșa, unealta de prins pești a vechilor generații, astăzi a ieșit cu totul din întrebuințare.* PĂCALĂ, M. R. 298, cf. 459, 460. *Cercetarea undiților de fund se face de obicei, ca și a vîrșilor, printr-un cîrlig cu care tragem struna.* ATILA, P. 97, cf. 68, 123, RESMERIȚĂ, D. *În timpul baterii... se prindeau cu „vîrșa" așezată cu gura în direcția cursului apei, căci păstrăvul trage tot în sus.* DRAGOMIR, O. M. 208. *Cu vîrșea prindeam cleni și scobari.* AL LUPULUI, P. G. 85, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Artemie are vîrși cu care prinde pește.* STĂNOIU, C. I. 6. *Se tîra cum putea pînă la cotețe și la vîrși, pe care le întorcea cu fundul plin de argintul-viu al întregii semințiide pești ai bălții.* VOICULESCU, P. I, 12, cf. 11, DS. *Eu mă pun în ciobacă și vă duc într-un loc pe iaz unde îmi am vîrșele.* SADOVEANU, O. XIII, 736, cf. XVII, 419, NOM. MIN. I, 26. *Vîrșele de rîuri, coșurile etc. se împletesc din nuiele de răchită.* GHELASE, V. P. II, 150, cf. 98, 151. *Astăzi, înainte de ziuă, am băgat vîrșile.* V. ROM. iulie 1954, 88, MIHĂILĂ, Î. 92, cf. LTR[2], DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX, SCL 1980, 433, DREV, V. BREBAN, D. G., H I 22, II 28, 253, 281, IV 10, 155, V 368, VII 358, IX 36, 42, X 21, 68, 107, 538, 584, XII 288, XVIII 141, CONV. LIT. XX, V, 1021, com. MARIAN, BRAN, S., VAIDA. *Dumnezeu ascultă rugăciunea peștelui și-i dete șese aripi. Zbura el destul în sus și în jos, alergînd, cînd numai ce cade în vîrșa unui pascar.* ȘEZ. II, 32, cf. IV, 115. *Mai avea el apoi și o vîrșie cu care prindea el peștii, carii erau hrana lui cea de toate zilele.* CĂTANĂ, P. B. I, 77. *Fuge repede înapoi să vadă ce-i în capcană și în vîrșă. În capcană se prinsese o vulpe, iar în vîrșă o știucă.* FURTUNĂ, C. 117, cf. CABA, SĂL. 94, com. din ORAVIȚA și din TĂRCĂIȚA – BEIUȘ, ȘEZ. XIX, 14. *Tare-i vîrșa, tare-i balta, Tare-ești tu, tare-i surata.* BÎRLEA, L. P. M. II, 269, cf. ALR I 1 735, ALR SN III h 741/102, h 743/876. A V 16, VI 26, T. DIAL. O. 340, NALR – O III h 572/982, NALR – B III h 470. *Rîde vîrșa de baltă (și nu vede că-i putrezește coada într-însa),* se spune despre cel care rîde de greșelile altora, dar pe ale sale nu le vede. Cf. HEM 2 399, TDRG, DA I$_1$, 463, CADE, FURTUNĂ, C. 50, ZANNE, P. IV, 684, VI, 559. ◊ Expr. (Regional) **A intra în vîrșie** = a intra în încurcătură, v. intra. Cf. H XVIII 141.

2.(Regional; și în sintagmele *vîrșă de plasă, vîrșă cu ochiuri*) Unealtă de pescuit, în formă de sac, alcătuită dintr-o plasă întinsă pe mai multe cercuri și cu gura răsfrîntă înăuntru. V. eteră, vintir. Cf. I. GOLESCU, C., ALEXI, W. *Etera sau... vîrșa de plasă, vîrșa cu cercuri etc. este un sac lungăreț, împletit în ochiuri și întins pe 3 sau 5 cercuri paralele de răchită; gura ei este răsfrîntă înăuntru ca o pîlnie.* ANTIPA, P. 157, cf. 100, 408, 409, id. F. I. 14, PAMFILE, I. C. 67. *Plasa considerată nu ca un instrument, ci numai ca țesătură, intră în alcătuirea a numeroase unelte de pescuit... vîrșe, lăptași, orie.* ENC. AGR, IV, 658, cf. SCRIBAN, D., LTR[2], DL, DM, CIORANESCU, D. ET., DEX, DSR, DREV, V. BREBAN, D. G., ȘEZ. IV 115, CV 1951, nr. 5, 26, ALR I 1 735/926, 988, ib. 1 737/932, A V 30.

3. (Regional; în forma *vîrșie*) Crîșnic (de prins pește) (Jupalnic – Orșova). Cf. ALR I 1 737/1.

II. (Regional) **1.** Întăritură făcută la țărmul unui rîu pentru ca apa să nu-l surpe (Porumbacul de Sus – Victoria). Cf. CHEST. IV 41/171/b.

2. Îngrăditură improvizată din crengi, mărăcini etc. (Săpata – Costești). Cf. UDRESCU, GL. *Trage-i o vîrșă de mărăcini la capul locului și tot mai apără de vite.* id. ib.

3. Leasă de mărăcini urzită în partea de deasupra a unui gard de nuiele, pentru a împiedica trecerea peste el (Săpata – Costești). Cf. UDRESCU, GL. *La gardul curții, de jur-împrejur, i-am tras o vîrșă de mărăcini de leasă.* id. ib.

– Pl.: *vîrșe* și *vîrși*. – Și: (regional) **vîrșe, vîrșie** (pl. *vîrșii*), **vîrșcă** (L. COSTIN, GR. BĂN. II, 207), **vîrște** (ALR I 1 735/125), **vîrjă** (CV 1951, nr. 5, 26) s. f.

– Din v. sl. ***vrъša***. Cf. bg. вършина, scr. vršа.

VÎRȘĂ[2] s. f. **1.** (Regional) Nuia arcuită sau un fel de greblă prinsă la ambele capete de toporiștea coasei, pentru a așeza în brazdă cerealele cosite (Pipirig – Tîrgu Neamț). Cf. ALRM SN I h 42/551.

2. (Regional; la plug) Cormană (de lemn) (Pipirig – Tîrgu Neamț). Cf. ALR II 5 010/551, ALR SN I h 18/551, ALRM SN I h 13/551.

3. (Regional; în forma *varșă*) Cruce (la căruță) (Pipirig – Tîrgu Neamț). Cf. ALR SN II h 345/551, ALRM SN I h 228/551.

4. (Prin Mold.; în forma *varșă*) *Lemn de care se prind orcicurile la căruță sau la plug.* Cf. GLOSAR REG.

– Pl.: ? – Și: **vârșă** s. f. ALR SN II h 345/551, ALRM SN I h 228/551, GLOSAR REG.

– Cf. vîrșă[1].

VÎRȘĂ[3] s. f. v. **obîrșie.**

VÎRȘĂC adj. (Regional; în sintagma) *An vîrșăc* = an sărac, cu recoltă slabă (Bănița – Petroșani). Cf. A III 18.

– Pl.: ?

– Etimologia necunoscută.

VÎRȘCĂ s. f. v. **vîrșă[1].**

VÎRȘE[1] s. f. v. **vîrșă[1].**

VÎRȘE[2] subst. v. **vîrf.**

VÎRȘEÁLĂ s. f. (Prin Olt. și prin Munt.) Un fel de acoperiș făcut din mărăcini sau din nuiele împletite în

partea de deasupra a unui gard de nuiele. Cf. CIAUŞANU, V. 208, FD VIII, 213.
– Pl.: *vîrşeli*.
– **Vîrşi**[2] + suf. *-eală*.

VÎRŞEGÚŢ s. n. (Regional) Copileţ (Scărişoara – Abrud). Cf. ALR SN I h 103/95, ALRM SN I h 73/95.
– Pl.: *vîrşeguţe*. – Şi: **vîrşagúţ** (pl. *vîrşaguţi*) s. m. ALR SN I h 103/95.
– **Vîrşag** + suf. *-uţ*.

VÎRŞÉL s. m., s. n. **1.** S. m. (Prin Transilv.) Vîrfuşor **(1).** *Vara le vărează În cei vîrşei de munte.* FOLC. TRANSILV. II, 473, cf. 621.
2. S. n. pl. (Regional) Vreascuri (Peştişani – Tîrgu Jiu). ALR SN II h 591/836.
– Pl.: *vîrşei* şi **(2)** *vîrşeie*.
– **Vîrş** + suf. *-el*.

VÎRŞÍ[1] vb. IV. Tranz. (Prin Mold. şi prin Bucov.; complementul indică stoguri, clăi etc.) A vîrfui **(1).** Cf. com. FURTUNĂ şi din STRAJA – RĂDĂUŢI, GLOSAR REG.
– Prez. ind.: *vîrşesc*.
– Din ucr. **вершити.**

VÎRŞÍ[2] vb. IV. Tranz. **1.** (Prin Olt. şi prin Munt.; complementul indică garduri de nuiele) A acoperi cu mărăcini. Cf. CIAUŞANU, V. 208, UDRESCU, GL. ♦ (Prin Olt.; complementul indică şanţuri[1] **I 2)** A împrejmui cu mărăcini. Cf. CIAUŞANU, V. 208.
2. (Regional; complementul indică garduri) A construi din mărăcini (Săpata – Costeşti). Cf. UDRESCU, GL.
– Prez. ind.: *vîrşesc*.
– De la **vîrşă**[1].

VÎRŞIÁC s. m. (Prin Maram.) **1.** Trunchi de copac care alunecă pe uluc cu vîrful înainte. Cf. ARVINTE, TERM. 175.
2. Vîrf **(I 1)** de copac care se taie şi se lasă în pădure. Cf. ARVINTE, TERM. 79, 95, 175.
– Pl.: *vîrşiaci*. – Şi: **vîrsiác** s. m.
– Din ucr. **вершак.**

VÎRŞIÁN s. m. v. **vîrşan.**

VÎRŞIE s. f. v. **vîrşă**[1].

VÎRŞÍT, -Ă adj. (Prin Olt. şi prin Munt.; despre garduri de nuiele) Cu acoperiş făcut din mărăcini sau din nuiele împletite. Cf. CIAUŞANU, V. 208, FD VIII, 213. *Gardurile vîrşîte n-a putut să le dea lumea jos.* T. DIAL. M. III, 847.
– Pl.: *vîrşiţi, -te*. – Şi: **vîrşît, -ă** adj.
– V. **vîrşi**[2].

VÎRŞÎT, -Ă adj. v. **vîrşit.**

VÎRŞOÁGĂ s. f. v. **hîrzob.**

VÎRŞÓC subst. v. **vîrşog.**

VÎRŞÓG subst. **1.** S. m. şi n. (Regional, mai ales în Bucov.) Vîrşă[1] **(I 1)** (mare). *Unii localnici numesc vîrşog o vîrşă mai mare.* S. C. ŞT. (IAŞI), 1958, 148, cf. SFC VI, 52. *Prinde peşte cu vîrşocu.* H IV 155, cf. ALR I 1 735/351, ALR II/848, LEXIC REG. 111. ◊ Expr. (Adverbial) **A umbla vîrşog** = a nu sta locului, a nu avea astîmpăr. Cf. ŞEZ. XIX, 14.
2. S. n. (Regional, mai ales în Bucov.) Partea de la gura vîrşei[1] **(I 1)** întoarsă înăuntru în formă de pîlnie; (regional) pocriş[1] **(6).** *Vîrşa este un fel de coş mai mare... Partea de la gură ce e întoarsă înăuntru se numeşte vîrşog sau pocriş.* DAMÉ, T. 124. *În unele vîrşe peştele se poate scoate prin fund, în altele se scoate desfăcîndu-se vîrşogul ce e prins de un beţişor.* id. ib., cf. id. T_2, 67, ANTIPA, P. 136, 793, TDRG. *Unele vîrşe n-au gîtul răsfrînt, numit vîrşog sau pocriş.* PAMFILE, I. C. 70, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., S. C. ŞT. (IAŞI), 1958, 148, ALR SN III 743/876. *Rîde vîrşa de vîrşog, da-i cu dînsa la un loc.* POP., în S. C. ŞT. (IAŞI), 1958, 148.
3. Subst. (Regional) Plasă (de pescuit) (Miceşti – Alba Iulia). Cf. ALR I 1 734/136.
– Pl.: (m.) *vîrşogi*, (n.) *vîrşoage*. – Şi: **vîrşóc** subst.
– **Vîrşă**[1] + suf. *-og*.

VÎRŞÓR s. n. v. **vîrfuşor.**

VÎRŞTE s. f. v. **vîrşă**[1].

VÎRŞTI interj. v. **vîşti**[1].

VÎRŞULÍŢĂ s. f. Diminutiv al lui vîrşă[1] **(I).** *Tăiei două, trei zmînceluţă Şi făcui o vîrşuliţă Ş-o pusăi în cea topliţă Şi-am scos-o plină di peşti.* CARDAŞ, C. P. 81, cf. 191.
– Pl.:?
– **Vîrşă**[1] + suf. *-uliţă*.

VÎRTÁR s. n. v. **fîrtar.**

VÎRTEÁ s. f. **1.** (În dicţionarele din trecut) Ghivent, filet. Cf. CIHAC, II, 450, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.
2. (Prin Mold.; în construcţiile) *Vîrtea-casa* sau *de-a vîrtea-casa* = numele unui joc de copii, în care un copil se învîrteşte repede pe loc, cu braţele întinse, pînă ameţeşte. Cf. PAMFILE, J. I, 333, JAHRESBER. XIX–XX, 46.
– Pl.: ?
– Cf. vîrti.

VÎRTEALĂU s. n. (Regional) Nume dat unor obiecte care se manevrează prin învîrtire.
a) Vînturătoare, v. vînturător **(II 2)** (Sînnicolau Român – Oradea). Cf. SCL 1957, 108, 1959, 225, L. ROM. 1967, 501, 505, ALR SN I h 82/316, ALRM SN I h 60/316.
b) (În forma *vîrtilău*) Scrînciob **(1)** (care se învîrteşte în cerc) (Brusturi – Oradea). Cf. ALR I 1 694/302.
c) Zăvor de lemn la uşă care se roteşte de jos în sus (Sînnicolau Român – Oradea). Cf. ALR II/I MN 121, 3 812/316.
– Pl.: *vîrtealauă*. – Şi: **vîrtilău** s. n. ALR I 1 694/302.
– **Vîrti** + suf. *-ălău*.

VÎRTECÁP s. m. (Ornit.; Bucov.) Capîntortură (*Junx torquilla torquilla*). *Pașerea aceasta tot vîrtecap s-a numit..., pentru că ea are datină de a-și învîrti capul în toate părțile.* MARIAN, O. I, 89, cf. 91, CONV. LIT. XXIII, 347, DDRF, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SIMIONESCU, F. R. 117, DA I_2, 104, BĂCESCU, PĂS. 42, 174, LINȚIA, P. II, 70, CIORANESCU, D. ET. 4 463, DSR.

– Pl.: *vîrtecapi.*

– **Vîrti + cap.**

VÎRTECÚȘ subst. **I.** S. n. **1.** (Regional, mai ales în Transilv. și Mold.) Vîrtej **(I 1).** Cf. STAMATI, V. 673^1/9, 736^1/40, CIHAC, II, 450, GHEȚIE, R. M. *Iar el bate din picioare Vîrtecușul din vîltoare.* D. ZAMFIRESCU, ap. CADE. *Cel-din-baltă pornește cîteodată vîrticușuri și înecă pe cei ce-i cad în mînă.* PAMFILE, DUȘM. 280, cf. RESMERIȚĂ, D. *Leagănul intrase bine în matca apelor, plutea din ce în ce mai repede, vîrtecușurile îl răsuceau în loc.* CAMILAR, C. P. 55. *Și cît de limpede curgea pîrîul... Acolo, la punte..., vîrticușul era negru.* id. N. I, 409. *Pe aici va fi ochi de apă și valuri tulburi și vîrtecușuri.* BENIUC, M. C. I, 205, cf. DL, DM, CIORANESCU, D. ET. 4 463. *Vara, aici la acest cot Arieșul se învolbura grăbit..., făcea spumă și vîrtecușuri.* V. ROM. decembrie 1964, 47, cf. M. D. ENC., DEX, SCL 1979, 97, DSR, com. BENIUC, CHEST. IV 39/136, 42/270, V/89 supl., ALR I 427/90, 100, 136, 150, 166, 518, 532, 576, A II 4, 5, 6, 10, 11, ARVINTE, TERM. 112.

2. (Regional, mai ales în Mold. și Transilv.) Vîrtej **(I 2).** Cf. STAMATI, V. 735^2/14, 736^2/52, CIHAC, II, 450, DDRF, BARCIANU, *Vîrticușul cînd îl vezi că vine, să te pui jos și să te apuci de pămînt or de iarbă, iar cu o mînă să-ți astupi gura și nasul.* VORONCA, D. I, 418, cf. ALEXI, W. *Vîrtejul,... numit și bolboră, volvură, vîrticuș sau vîrtecuș, – este vîntul care, învîrtindu-se cu vîrful în pămînt iar cu pîlnia în văzduh, se lărgește din ce în ce mai mult.* PAMFILE, VĂZD. 50, cf. id. CER. 33, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Un vîrtecuș ridică val de cenușă.* V. ROM. mai 1954, 192, ALR I 1979/136, 401, 403, 406, 424, 428, 434, 436, 440, 518, 522, 532, ALR SN III h 794, ALRM SN II h 614, GLOSAR REG. ◊ Loc. adv. **În vîrtecuș** = într-o mișcare de înaintare în spirală. *Am deprins și alte ocupații..., croind puternice zmeie bine încleiate și corogite, capabile să zboare vuind și, la capătul a trei păpuși de sfoară, să capete bilete trimese în vîrtecuș până la slava cerului, să fluture imense cozi multicolore.* IORGA, P. A. I, 47.

3. (Regional) Învîrtire, învîrtejire; rotire. Cf. DRLU, CIHAC, II, 450, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG 1755. *În ziua de rusalii să caute toată lumea să înlăture orice ceartă sau sfadă, căci cel ce se apucă de gîlceavă e luat în vîrteșugul rusaliilor.* PAMFILE, S. V. 35, cf. ȘĂINEANU, D. U., RESMERIȚĂ, D. *Vîrtecușurile roții s-au întețit brusc.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 8, cf. L. ROM. 1966, 45. ♦ (Concretizat; în forma *vîrticuș*) Încîlcitură. *Duminica să nu iai măngălăul în mînă, că face vîntul în cînepă vîrticușuri, o încîlcește.* VORONCA, D. I, 220.

4. (Regional) Vîrtej **(I 4).** Cf. SĂGHINESCU, V. 108, RESMERIȚĂ, D. *Cîte vîrticușuri ai în cap de atîtea ori tensori* MAT. DIALECT. I, 102.

II. S. n. (Regional; în forma *vîrtiguș)* Bucată de lemn cu care se răsucește funia sau lanțul trecut peste o sarcină (de fîn, de lemn etc.) spre a o strînge (Micăsasa – Mediaș). Cf. ALR II 5 635/141.

III. S. m. (Prin Bucov.; în forma *vîrticuș*) Cusătură ornamentală făcută pe iile, pe cămășile etc. țărănești. Cf. IZV. XV, 331.

IV. Subst. (Prin Transilv. și prin Bucov.; și în construcțiile *ineluș-vîrteguș*, ALR II 4 352/182, *de-a inelu-n vîrticuș*, ib. 4 352/386) Ineluș-învîrtecuș, v. învîrtecuș. Cf. ib. 4 352/102.

V. Subst. (Art.; prin Munt. și prin Olt.) Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. Cf. VARONE, D^2.

– Pl.:*vîrtecușuri* și *vîrtecușe* (BARCIANU). – Și: **vîrtegúș** (VARONE, D^2, ALR I 427/150, 576, ALR II 4 352/182, A II 4), **vîrteșúg** s. n., **vîrticúș** (pl. și m. *vîrticuși*, IZV. XV, 331) s. n., s. m., **vîrtigúș** (ALR II 5 635/141, A II 5, 6, 10; pl. *vîrtigușe*, A II 10) s. n.

– Cf. vîrtej, vîrti. – **Vîrteșug**, prin metateză.

VÎRTÉGIU s. n. v. **vîrtej.**

VÎRTEGIÚNE s. f. (Învechit, rar) Amețeală, vertij. *La amețeala capului, numită și scutura sau vîrtegiune, din care vine adese apoplexia și nebunia, folosește:vinul ecoprotic sau curățitoriu.* CORNEA, E. I, 62/12, cf. 62/11.

– Pl.: *vîrtegiuni.*

– **Vîrtej** + suf. *-iune.*

VÎRTEGÚȘ s. n. v. **vîrtecuș.**

VÎRTÉJ s. n. (Atestat prima dată, într-un toponim, în 1517, cf. DERS) **I. 1.** Porțiune din masa unui fluid în care acesta, de obicei datorită unui obstacol ivit în cale, are o mișcare de rotație; rotire a apei (sau a spumei) în locul unde se cufundă cineva sau ceva; bulboacă, bulboană, ochi[1] **(B III 2),** valvîrtej **(I 1),** vîltoare **(1),** volbură **(I 1),** (învechit și regional) smîrc[2] **(1),** vîrtitură **(2),** (regional) bulbuc, dornă, învîrtitoare (v. învîrtitor), moară **(8 e)**, ochean[3] **(II 1),** ocheț **(6),** olcuță **(4),** sfredel **(4),** șioi (v. șuvoi[1] **1 2),** vir[2], vîrtecuș **(I 1),** vîrteșcă **(1),** vîrtitoare (v. vîrtitor **2).** Cf. MARDARIE, L. 252^2/21, 254^2/21. *Apucă răzuru păntre cordini, și la mesteacăn dă în vîrtej și trece rîu* (a. 1750). IORGA, S. D. VII, 38. *Ochiurile sau vîrtejele sînt o învîrtire a apelor în loc spre fundul mării.* GENILIE, G. 115/22, cf. 108/23, VALIAN, V., POEN. – AAR. – HILL, V. II, 532^2/16, 747^2/4. *Unii din neștiința de a înota, alții din vîrtejurile rîului ce avea a trece în toată lărgimea lui, periră înghițiți de unde.* BĂLCESCU, O. III, 111, cf. POLIZU, STAMATI, V. 673^1/9, PETRI, V., PONTBRIANT, D., FROLLO, V. 626, COSTINESCU, CIHAC, II, 450, LM. *Într-acel loc, unde apele se-nvrăjbesc și se sfredelesc în adînci vîrtejuri, vasul începu a șovăi.* ODOBESCU, S. I, 144. *Vro zece din soții lui se înecară în vîrtejurile valurilor.* ISPIRESCU, ap. CADE. *Pe cel ce din pieptul strivit își respiră văpaia, Dînsa-l răpi cu vîrtejuri, de stînci ascuțite strivindu-l.* COȘBUC, O. A. V, 13. *De atunci marea ... cu mare primejdie pentru călători s-a făcut, că numai talazuri și vîrtejuri clocotesc printr-însa.* ap. TDRG, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Se mai ia uneori apă din 9 izvoare sau din locul unde se învîrtește o apă curgătoare și face vîrtej.* CANDREA, F. 376. *Pe*

mărgenișul mării, mă tem iară Să nu mă ia vîrtejul să mă-ntoarcă Napoi pe larg. MURNU, O. 92, cf. 93, ANTIPA, P. 194. *Marea tremură Și toți Din vîrtejuri se înalță morții brațele-ntinzînd.* DENSUSIANU, L. A. 102, cf. RESMERIȚĂ, D., PORUCIC, E. 193. *Un vîrtej a turburat marea.* SEVERIN, S. 130. *Un vîrtej de apă a înecat o șalupă.* id. ib. 140, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Trei veacuri de bătaie la burgul Severinului ne oferă un învălmășag care, aici, nu se poate mai bine asemăna decît cu frămîntările și vîrtejurile Dunării în trecerea prin Porțile de Fier.* ARH. OLT. XII, 19. [Zglăvocul] *se pune cu capul în jos și face vîrtej de apă cu aripioarele.* SIMIONESCU, F. R. 208. *Apa se scurge domol și nu formează decît trei vîrtejuri.* ARH. OLT. XIII, 114. *Pescarii profesioniști instalează pe malul Dunării zeci și sute de asemenea cîrlige separate, suspendîndu-le în special la vîrtejuri sau anafoare.* GHELASE, U. P. II, 131. *S-a jurat să prindă lostrița vie și nu și-a mai îngăduit zi-noapte hodină ... Vămuia apele, prefira vîrtejurile, cerceta sorburile, ca un nebun.* VOICULESCU, P. I, 47, cf. 39. *Nu te abate din vad, stăpîne, strigă Petrea Gînj. Să nu dai în vîrtejuri!* SADOVEANU, O. I, 203. *Vîrtejul de apă mi-a trecut îndată peste umeri.* id. ib. XXI, 257, cf. VII, 367. *O clipă dispărea în mijlocul unui vîrtej de spumă și apărea departe spintecînd ritmic valurile, ca un delfin în larg.* BART, E. 101, cf. SCRIBAN, D. *Adesea visez să mor izbită, bătută, ametită de valurile furioase ale mării, apoi smulsă de vîrtej.* CĂLINESCU, S. 87. *Iată că pluta, în loc să se piardă în vîrtejuri, să se dea peste cap, merse pieziș pînă la firul apei.* TUDORAN, P. 99, cf. 202, LTR[2], DL, DM, CIORANESCU, D. ET. *Stau, de preferință, grupați în colonii pînă la 100 bucăți în gropi, vîrtejuri, ...în locuri cu apă lină.* VÎN. PESC. mai 1964, 4. *Pe aici, pe la cot, sînt vîrtejuri, vitele s-ar îneca.* BĂNULESCU, I. 126. *Apele Dunării făceau ciudate vîrtejuri.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 11, 83, cf. M. D. ENC., DEX, DSR. *Oltule, rîu blăstemat, Ce vii așa tulburat Și te răpezi ca un zmeu De-mi oprești pe Nițul meu? Schimbă-ți, schimbă-ți apele, Slăbește-ți vîrtejele, Să-ți văd petricelele.* ALECSANDRI, P. P. 284, cf. 136. *Iar Dunărea-nțeleapta, Unde Chira se sfîrșea, Apă lină se făcea; Dar unde turcii murea, Tot vîrtejuri se făcea Și mereu tot spumega.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 496, cf. com. MARIAN, DENSUSIANU, Ț. H. 322. *Apa ... curgea lin făcînd vîrtejuri și bulbuci.* MERA, ap. CADE 181, cf. CHEST. IV 39/110, V/12 supl., 15 supl., 28 supl., 65 supl., 66 supl., ALR I 427, A V 4, com. din MONOR – REGHIN, ARVINTE, TERM. 112. ◊ F i g. *Cu un cîntec de sirenă, Lumea-ntinde lucii mreje; Ca să schimbe-actori-n scenă, Te momește în vîrteje.* EMINESCU, O. I, 196. *În adîncul sufletului meu tulburat de toate vîrtejurile ... este o apă limpede, neajunsă de nici o privire.* CAMIL PETRESCU, T. II, 272. *Personajele întruchipate de poetul englez se adîncesc în vîrtejuri lăuntrice.* BLAGA, Z. 83. *Menipeea lui Bulgakov are două vîrtejuri în jurul cărora se învîrt și curg apele acestei proze: acest bal diabolic și patimile de pe Golgota la care nu participăm decît de departe.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 25, 27/3.

2. Vînt (puternic, vijelios) care se învîrtește cu viteză pe loc, ridicînd în aer obiecte ușoare (praf, zăpadă, frunze uscate etc.); coloană (de praf, de zăpadă, de frunze uscate etc.) ridicată de un asemenea vînt; trombă[1] **(1),** volbură **(I 2),** (regional) vîrtecuș **(I 2),** vîrteșcă **(2).** *Pre săracele dobitoace ... în tot felurile de vîrteje și de hîrzoabe învîrtindu-le și întorcîndu-le.* CANTEMIR, I. I. II, 189. *Cînd tot vîntul de apus Face-o vijelie mare, Un vîrtej rotează tare, Și măciașul zboară sus.* HELIADE, O. I, 138, cf. I. GOLESCU, C. *Vîrtejul de vînt adună ... orice înainte găsește.* id., ap. ZANNE, P. I, 92. *S-au rădicat și o furtună cu un vîrtej atîta de înfricoșat, încît ... copacii cei mari ... îi dizrădăcina.* DRĂGHICI, R. 111/24. *Un vîrtej înfricoșat de vînt a răpit ceața ce acoperea ostrovul Ambra și canalul lui.* BUZNEA, P. V. 175, cf. POGOR, HENR. 226, VALIAN, V., STAMATI, V. 736[1]/52, POLIZU. *Zăngănitul cel de săbii, pulberea ce pîn-în nori Se înalță în vîrteje de l-atîțea luptători ... Îngrozesc pe călătorul ce-și urmează calea sa.* NEGRUZZI, S. I, 127, PETRI, V., PONTBRIANT, D. *Peste vîrful stejarilor de pe șesul Sucevei se înalță vîrteje de colb în urma unei cete de tătari.* CONV. LIT. III, 141. *Pustietatea goală sub arșița de soare În patru părți a lumei se-ntinde-ngrozitoare Cu iarba-i mohorîtă, cu negrul ei pămînt, Cu-a sale mari vîrtejuri de colb ce zboară-n vînt.* ALECSANDRI, POEZII, 89. *Rusaliile ... nasc furtuni ce descoper casele românilor, vîrtegiuri ce redic pînzele nevestelor în vremea ghilitului și le anină pe copaci.* id. P. P. 195, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 450. *Luna s-ascunde d-odată-n furtună Și, astfel ca spicul de vînturi uscat, Vîrtejul pe mine în văi m-a zburat Pe unde infernul sabatul adună.* BOLINTINEANU, P. I, 402, cf. LM. *Cînd sălbaticul vede un vîrtej de vînt și de colb ... el dă cît poate cu pumnul, cu ciomagul, cu toporul în vîrtej, pînă cînd acesta încetează.* CONTA, O. F. 358. *Deodată s-a stîrnit un vînt năprasnic, și venind un vîrtej înfricoșat, a rîdicat pe ginerele împăratului în sus și s-a făcut nevăzut.* CREANGĂ, O. 47. *Într-o zi ... vede de departe, pe drumul care vine dinspre miazăzi, un vîrtej de praf, care se tot apropie.* CARAGIALE, O. II, 237, cf. 305. *Vîntul spulbera fulgii de zăpadă în vîrteje și stoluri, repezite în lungul ulițelor.* DELAVRANCEA, O. I, 70. *E vîntul ce ridică vîrtejuri, ca s-aducă Furtuna care bate în aripe de-oțel!* MACEDONSKI, O. I, 262. *Dinaintea ușii, un morman de zăpadă adunat de vîrtej troienise scara.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 206. *Afară ploua mărunt și urla un vînt amarnic, cîte un vîrtej se repezea cu mînie în ferestre, de parcă se clătina casa.* id. ib. III, 189. *Cînd ne întorceam de la patriarchie, furtună, viscol, vîrtej – nu alta.* CONV. LIT. XXII, 137, cf. MARIAN, O. II, 246, DDRF, ENC. ROM. *Pulberea sură pe drum, în repezi vîrtejuri urcată, Plină de șuier fugea de-a lungul șoselei.* COȘBUC, P. II, 61, cf. 17, BARCIANU, ALEXI, W. *În popor este credința că vîrtejul format cîteodată de vînt, care ridică în sus praful, ... este foarte primejdios.* OTESCU, CR. 497. *Cînd se produce un vîrtej, poporul crede că în el se ascund duhuri necurate care pot să-l pocească pe om.* CANDREA, F. 60. *Un roi de frunze joacă-n drum – Tot codru e-un vîrtej acum Și eu pornesc a plînge.* IOSIF, PATR. 16, cf. 53, TDRG. *Înainte de a muri, a venit un vîrtej care a ridicat-o pînă la vîntul turbat, de unde a căzut jos moartă.* PAMFILE, S. T. 180. *Vîrtejul ... este vîntul care, învîrtindu-se cu vîrful în pămînt iar pîlnia în văzduh, se lărgește din ce în ce mai mult.* id. VĂZD. 50, cf. 51, 53. *Cînd vezi un vîrtej, să fugi*

de el, că, de dă peste tine, nebunești. GOROVEI, CR. 352. *Cînd se fac vîrtejuri de vînt, are să fie secetă.* id. ib. 370. *Nu se lucră nimic în această zi, și mai ales nu se lucrează la fîn, căci Sf. Pantilimon, purtătorul de vînturi, e tare mînios și poate face vîrtej mare.* PĂCALĂ, M. R. 196. *S-a iscat un vîrtej ca din senin.* GÎRLEANU, L. 14. *Ridică un vîrtej praful drumului învolburîndu-l tot mai departe.* PÂRVAN, I. F. 191. *Din fericirea ta liniștită din ajun, ... te deștepți în pîcla zilelor ploioase sau în vîrtejul furtunei.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 190, cf. RESMERIȚĂ, D. *Un vîrtej a turburat văzduhul.* SEVERIN, S. 130, cf. 140, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Cîte-un vîrtej de aer se răsucea pe stradă, măturînd praful.* REBREANU, R. I, 43. *Suflarea aspră a crivățului ... rîdica spre naltul nourilor vîrteje sure de gheață măruntă, strecurîndu-le în vaier plîngător printre ramurile negre ale copacilor.* MIRONESCU, S. 3. *Hîrtii și cu frunze, de-a valma, Fac roată-n vîrteje, pe-o piață.* BACOVIA, O. 40. *Suluri mici de praf, în vîrtejuri călătoare ... se risipesc pe asfalt în grămăgioare netede.* CAZIMIR, GR. 51. *Jneapănul ... alcătuiește ultima îmbrăcăminte lemnoasă a muntelui ... Rădăcinile au de luptat cu neospitalitatea stîncilor; trunchiul trebuie să se apere contra frigului și vîrtejelor de vînturi.* SIMIONESCU, FL. 102, cf. id. F. R. 327. *A trecut un camion încărcat cu țevi de schije și a învăluit-o într-un vîrtej de praf.* C. PETRESCU, A. 343. *O boare caldă, mînată de un vînt subțire, purta vîrtejuri de pulbere fină, saharianâ.* BRĂESCU, O. A. II, 177. *Cînd au intrat în sat la Farcașa, deodată s-a prăvălit de pe muntele cel mare un vînt rece, trăgînd după dînsul nouri negri și vîrtejuri de ninsoare.* SADOVEANU, O. X, 578. *Cînd a fost purcesul oștii din Liov, dintr-o dată s-a stîrnit vîrtej mare de vînt.* id. ib. XII, 372. *Viermătul de oameni și amestecul coloanelor se petreceau fără contenire, în vîrtejuri de pulberi.* id. ib. XXI, 183, cf. ENC. AGR., SCRIBAN, D. *O pasăre atît de mică, ivită într-un vîrtej atît de mare ... nu mai văzuse.* ARGHEZI, S. VIII, 61. *Prin vîrtejul de pulbere, abia mai puteam zări coloana de lemn care sprijinise pînă atunci unul din colțurile casei.* CONTEMP. 1956, nr. 514, 6/2. *Pe o vreme cîinească, învinețită de ger și pătată cu alb de zăpadă, vîrtejuri spulberate, s-a lansat traulul pelagic.* TUDORAN, O. 127, cf. DL, DM, CIORANESCU, D. ET., M. D. ENC., DEX, DSR, H II 259, III 233, IV 68, IX 409. *Vrun vîrtej din cer lasat Poate peste drum a dat, Pulberea de-a ridicat, Cîmpul că l-a apucat.* POP., ap. GCR II, 301. *Cînd vezi un vîrtej să nu stupești, ci să zici huideo; că dracu este în vîrtej.* ȘEZ. II, 194. *Vîrtejul e un vînt ce se formează vara în vreme de secetă și care suflă numai pe anumită porție de loc.* ib. V, 141. *Alte vînturi sînt: vîntul de primăvară, vîrtejurile și vînturile rele.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 326, cf. CHEST. V/5 supl., 15 supl., 17supl., 22 supl., 40 supl., 65 supl., 66 supl., 73 supl., 84 supl., 94 supl., ALR I 1 979, ALR SN III h 794, ALRM SN II h 614. *La drum am plecat Și am venit: Pe brîul pămîntului, Pe vîrtejul vîntului, Pe cursul izvoarelor, Pe mirosul florilor.* NUNTA, 181. ◊ (Ca termen de comparație sau în construcții comparative, sugerează de obicei o mișcare vertiginoasă) *Toate atomurile în toate fețele, în toată vremea cursul perioadelor sale făcînd și săvîrșind și ca-ntr-un vîrtej întorcîndu-să.* CANTEMIR, I. I. II, 173. *Fuge baba despletită Ca vîrtejul fioros Sus, pe malul lunecos.* ALECSANDRI, P. I, 11. *Atîtea simțiri ... te-nvăluiesc din toate părțile ca niște vîrteje de aburi calzi.* CARAGIALE, O. I, 26. *Le întoarse spatele și se duse ca vîrtejul peste cîmpul întins.* SLAVICI, O. II, 194. *Muma zmeului roase din copaci, ... se strecură, și tot după dînșii, alergînd ca un vîrtej!* ISPIRESCU, O. I, 26. *Cînd își făcu vînt, se aruncă drept în slava cerului și mergea ca vîrtejul.* id. ib. 98. *Noaptea ... mi se dezleagă dorințele și mă poartă ca într-un vîrtej, în vis și pe nedormite, cu știrea și fără de știrea mea!* CONV. LIT. XXII, 312. *Cătră seară Anisia vede pe Viorica întrînd ca un vîrtej pe poartă.* REV. CRIT. II, 361. *Streliciul ... prinde a zbura ca un vîrtej împrejurul luminii.* MARIAN, INS. 305. *Gheorghe ieși ca un vîrtej pe poarta hanului.* BUJOR, S. 142, cf. CADE. *Oamenii încălecară tăcuți ..., ieșiră ca un vîrtej pe poarta deschisă.* SADOVEANU, O. I, 11. *Un murmur scurt se împrăștie în mișcări neregulate de vîrtej.* id. ib. XIII, 32. *Ca într-un vîrtej, a trecut prin fața hanului o trăsură mare boierească.* ARH. OLT. XIX, 199. *Se agață literalmente de umerii mei și o duc ca un vîrtej prin amețeala generală.* MIHĂESCU, D. A. 72. *Al meu cap e de țăran prost și fără învățătură și așa umblă gîndurile în el, ca vîrtejele de omăt cînd e viforniță.* BENIUC, V. CUC. 49, cf. DL. *A urmat o ciocnire cumplită și scurtă, învolburată ca un vîrtej iscat din senin.* V. ROM. octombrie 1964, 16. *Ea urcă într-un vîrtej scările mansardei și se aruncă pe fereastră.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 1, 26/3. ◊ (Prin analogie) *Prin vîrtejurile de fum ale aprigei pușcăriri, se zărește comandantul turcilor ... călare pe un cal alb.* ODOBESCU, S. III, 590. *Vîrtejul norilor mă amețea.* CARAGIALE, O. I, 144. *La capătul coridorului e un vîrtej de foc.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, ap. CADE. *Prinprejur obuzele cădeau tot mai des. Apoi un țiuit prelung îi sfîșie urechile ... În față, numai la cîțiva pași, se despică cerul, și un vîrtej cumplit smulse coperișul observatorului.* REBREANU, O. V, 104. *Arhanghelul gonea, într-un vîrtej de flăcări, o ceată de suflete păcătoase.* GALACTION, O. 322. [Van Gogh] *cu vîrtejurile sale de flăcări pare a ne atrage atenția că totul ... se reduce la iradiații continui, mai eterice sau mai consistente, ale unei uriașe combustiuni.* CĂLINESCU, C. O. 292. *Fecioara Maria este înălțată într-o altă imagine..., într-un vîrtej de roze și crini.* VIANU, L. U. 100. *O melodie stridentă de jaz îi întrerupse. Cîteva perechi înfiripate îi despărțiră cu vîrtejele lor de bumbac și mătasă.* VINEA, L. I, 400. ◊ Fig. *Vîrtejul lui de vorbe atît mă-nvăluise, Cît mintea ce-o avusem și-aceea mi-o-ncîlcise.* REV. CRIT. I, 320. *Totul a fost unificat într-un concert ca de catedrală, conținînd pe ecouri mari și pe vîrtejuri de sunete, lunecînd prin abside.* CĂLINESCU, C. O. 165. *Eminescu a trecut ca un ciclon, în vîrtejurile căruia s-au amestecat toate cîntecele, s-au topit și au cîntat la fel cu orga de vijelie și de înseninare a marelui nefericit.* PERPESSICIUS, M. III, 98. *Un întreg vîrtej de gînduri îl răscolea.* V. ROM. august 1954, 46. *În tătari ei se izbea, Vîrtej de moarte făcea Și tăia, nene, tăia Pe tătari îi risipea.* ALECSANDRI, P. P. 198, cf. 126. ♦ (Adverbial) Cu cea mai mare iuțeală (și în învălmășeală). *Pre donți și pre niște căzaci îi purta tot vîrtej prin pregiurul moscalilor.* NECULCE, L. 236. *Corbii zbor vîrtej, răpiți de vînt, Și răchițele se-ndoaie*

lovindu-se de pămînt. ALECSANDRI, POEZII, 13, cf. 288. *Mînia, Furia şi Nebunia, şi dupe ele altele, plecară vîrtej în alte părţi ale lumii acesteia.* DELAVRANCEA, O. I, 63. *Aş vrea să plec la drum mai mare ... C-o trăsură ferecată De zece cai în şir purtată ... Cu surugii pe deşelate Ce trec vîrtej prin şapte sate.* MACEDONSKI, O. I, 58. *Deodată se vede venind vîrtej un flăcău nalt strigînd: vine călăreţul!* REV. CRIT. II, 364. *Coana Frosa ... iese vîrtej în cerdac şi începe a striga la slugi.* SĂM. IV, 352, cf. RESMERIŢĂ, D. *Frusina s-a prefăcut nepăsătoare ... şi trei zile întregi şi-a purtat fustele vîrtej, din casă în curte, din curte în prăvălie şi din prăvălie în pivniţă.* GALACTION, O. 134. *Flăcăul vedea pe Costea Morocîne sosind vîrtej, cu călăreţii după el.* SADOVEANU, O. III, 213. *Mîrzacul nostru s-a dus tot înainte, s-a tot dus vîrtej, pînă la nişte stînci, unde era poartă către tărîmul celalalt.* id. ib. XV, 381. *Între vulturi a izbucnit odată Război cum n-a fost vreme-ndelungată. Pliscuri şi gheare, ridicate, crunte, S-au năpustit, vîrtej, ca să se-nfrunte.* ARGHEZI, S. V, 119. ♦ P. a n a l. Grup de fiinţe care se mişcă repede şi în învălmăşeală. *Un vîrtej de tineri din lumea mare au dat năvală împrejuru-i.* CARAGIALE, O. III, 267. *Un vîrtej de muşte roieşte împrejur.* id. ib. IV, 119. *În desişurile lor se prind peştii ce fac ici şi colo vîrtejuri luminoase cînd se zbat de bucurie în apa călduţă.* IORGA, P. A. I, 113. *Roiuri de raţe, ... liote de lişiţe alungate, vîrtejuri de gîşte deznădăjduite ... se foiau în toate părţile, căutînd tihnă pentru puiţat.* VOICULESCU, P. I, 22. *Rămîneau ... în urma noastră vîrtejuri bîzîitoare de ţigănuşi încăieraţi.* id. ib. II, 72. ♦ Mişcare rapidă (şi ameţitoare) în cerc. *Un duh nebun de vîrtej şi de joc se apucă de toate capitele şi picioarele femeieşti.* KOGĂLNICEANU, O. I, 35. *Mai multe perechi de dame şi cavaleri se repeziră veseli în vîrtejul danţului.* ALECSANDRI, O. P. 90. *Se lăsă dusă în vîrtejul danţului ca în farmecul unui vis.* GANE, ap. CADE. *Stă într-un colţ al salonului cu carnetul său în mînă şi priveşte la vîrtejul valsului.* CARAGIALE, O. I, 209. *Miezul nopţii! Muzica amuţeşte, vîrtejul valsului încremeneşte scurt: tăcere şi imobilitate.* id. ib. II, 338. *În vîrtejul jocului, salbele de galbeni împărăteşti şi icosari turceşti zornăiau la gîtul celor avute.* DELAVRANCEA, O. I, 21. *Cei doi universitari ... se amestecară şi ei în vîrtejul jocului.* AGÂRBICEANU, A. 147, cf. id. O. XII, 408. *După producţie urma dansul! Să fi văzut prăfărie! Un vîrtej de picioare în mijlocul căruia mi-am făcut intrarea.* PAPADAT-BENGESCU, O. III, 128, cf. RESMERIŢĂ, D. *Prinde-te-n vîrtejul horei!* EFTIMIU, Î. 55, cf. DL., DM. *Sfîşietoarea plăcere cu care ascultă rîsetele tinerilor nevăzuţi, vîrtejul ameţitor al unui posibil dans şi senzaţia apăsătoare de jenă se îmbină într-un neascuns elogiu adus bărbatului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 26, 5/1, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ F i g. (De obicei cu determinări în genitiv sau introduse prin prep. „de") Agitaţie, trepidaţie; învălmăşeală (de situaţii şi evenimente). *Începu a se sătura de un amor fără sfezi, fără împăcăciuni şi fără rivali. Se aruncă iarăşi în vîrtejul lumei.* NEGRUZZI, S. I, 21. *Vîrtejul societăţii, procesuri, intrigile politice mă cuprinseseră într-atît, încît neaflînd minută de răgaz, am fugit la ţară.* id. ib. 60. *Într-un vîrtej de trufie... am aruncat în foc fără milă o mulţime de schiţe.* BOLLIAC, O. 58. *Eu sînt încă în vîrtejul arestului de unde m-ai scos.* id., ap. GHICA, A. 628. *Tinerimea de pe atunci se aruncase mai toată în vîrtejul reformelor celor mai estravagante şi mai chimerice.* GHICA, S. 328. *Evenimentele ... m-au aruncat în vîrtejul luptelor politice.* id. ib. 616. *Să căutăm a nu arunca acele fiinţe în vîrtejul vieţei, dîndu-le gusturi şi aspiraţiuni pe care cei mai mulţi n-o să le poată realiza.* id. C. E. I, 293. *Banul, luat de vîrtejul acestor idei liberale şi umanitare, trămise să cheme pe Gheorghe.* FILIMON, O. I, 206. *În „Istoria critică a literaturei române" ... vom analiza cuvînt cu cuvînt această frumoasă rămăşiţă din evul mediu, păstrată prin vîrtegiul a cinci secoli în gura poporului român.* HASDEU, I. C. I, 30. *Imperatorii dispăruseră, luaţi chiar de vîrtejul imperiului.* BARONZI, I. L. I, 21/15. *În epoca de astăzi e mare meritul unei opere literare care poate să distragă spiritul omenirei din vîrtejul ce o conduce cu repegiune spre ţinta intereselor materiale.* ALECSANDRI, O, IV, 529. *Crescut în mijlocul scursurilor şi-a gunoaielor oraşelor, Osman de tînăr se aruncă... în vîrtejul patimilor.* GANE, S. 37. *În vîrtejul cela, răsturna tărăbi şi toate cele în toate părţile, de-ţi venea să te strici de rîs de isnoavele lui Ivan.* CREANGĂ, O. 143. *Plaiul, cu podoaba lui, o ameţea într-un vîrtej de întristare.* DELAVRANCEA, O. I, 11, cf. 213. *Mi-albeşte capul, în vîrtejul lumii.* VLAHUŢĂ, S. A. I, 28. *Mai toată inteligenţa ţării este aţîţată şi tîrîtă în vîrtejul luptelor politice.* id. ib. II, 591. *El e poetul ... unei societăţi care abia a intrat în vîrtejul civilizaţiei moderne.* IONESCU-RION, S. 345. *Nimic de-aceste nu ştie însă Vîrtejul lumii nepăsător.* I. NEGRUZZI, S. II, 194. *Societatea noastră, de la 1848, dar mai ales de la 1860 încoace, a mers într-un vîrtej nebun de progres, atît pe terenul cultural cît şi economic.* REV. CRIT. II, 216. *În timpul epocei fanariote se operă o nouă transformare în boierimea română, înainte de a fi răpită de vîrtejul civilizaţiei.* XENOPOL, I. R. X, 151, cf. VI, 86. *În vîrtejul acesta de lume ce sărbătoreşte pe străzi, fiecare pereche îşi are partea ei de fericire.* SANDU-ALDEA, D. P. 32. *Ca o ploaie deasă şi iute, ropotiră îndată săgeţile ... Ele veneau din toate părţile, mînate de un vîrtej de ură.* IORGA, P. A. II, 219, cf. 363. *N-am tîrît niciodată în vîrtejul de dragoste pîngărită a sîngelui ce clocoteşte în vine stricate şi păcătoase pe acest înger nefericit.* HOGAŞ, DR. I, 169. *În vîrtejul vălmăşelilor din cursul războiului recent purtat de limba noastră cu deplină biruinţă contra limbilor streine, a crescut în mod însemnat dragostea poporului întreg pentru limba sonoră şi graiul armonios al strămbunilor săi.* AN. IST. NAŢ. I, 39, cf. RESMERIŢĂ, D. *Smulgîndu-se din vîrtejul petrecerilor, şi-a desfăcut minunea de casă şi s-a mutat la Paris, ca să se devoteze acolo creşterii unicului său fiu.* M. I. CARAGIALE, O. 151, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *În afară de aceste vîrtejuri pasionale, relaţiile cu dînsul aveau fondul de constanţă.* LOVINESCU, M. 199. *Nadina era prea prinsă în vîrtejul preocupărilor mondene şi nu observa străduinţele lui Grigore.* REBREANU, R. I, 186. *Decorul voluptuos dar amăgitor al lumii te ispiteşte în vîrteju-i orbitor.* ARH. OLT. XII, 398. *Fapta ta m-a aruncat în vîrtejul tuturor îndoielilor.* CAMIL PETRESCU, T. II, 298. *D-voastră, femeile de lume, trăiţi în ... vîrtejul*

luxului ameţitor. id. p. 60. *Pleca dimineaţa să se culce, în urma nopţilor grele petrecute la club, prins în vîrtejul jocului de cărţi.* BRĂESCU, M. B. 155. *Avea impresia că-i plesneşte ţeasta şi – ca să se smulgă din vîrtejul ce-i încurcase şi încîlcise minţile, a muşcat paharul şi l-a sfărîmat sub pumn.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 198. *În toiul vîrtejului pentru cîştigarea pămînturilor, se ducea rar la oraş.* VOICULESCU, P. II, 234. *Fata îşi deschise iarăşi umbrela albastră şi-l urma ascultîndu-l, ... trasă şi dusă oarecum de vîrtejul care era în el.* SADOVEANU, O. IX, 136, cf. XXI, 465. *Niciodată nu mi-am închipuit că în vîrtejul Broadwayului mă voi gîndi tocmai la vechiul meu prieten.* BART, S. M. 43, cf. SCRIBAN, D. *În Paris ... a lucrat relativ puţin, antrenat de vîrtejul vieţii pariziene, de care se bucura din plin.* OPRESCU, S. 56. *Destin patetic, dezlănţuit de vîrtejul patimei superbe, subiectul... oferă toate posibilităţile de incisivă scrutare în hrubele sufletului uman.* CONSTANTINESCU, S. I, 18. *Mor de indigestie sau de cantaridă, niciodată de un vîrtej de patimi, de o răscoală, de o vijelie.* ARGHEZI, B. 21. *În vremurile de oboseală ale societăţilor prinse în vîrtejul năruirilor au fost cîntate cîmpiile şi dumbrăvile.* VIANU, L. R. 513. *Unde se întîlneau atîtea curente contrarii, era prea firesc să se producă vîrtejul nebuniei.* BLAGA, Z. 134. *Prins în vîrtejul jurnalisticii care mă pasiona pînă la robire, de Omida şi de cei ce trăiau acolo mai-mai că uitasem.* STANCU, R. A. I, 46. *Lucu o luă de mîini, o privi, nu înţelegea. Un vîrtej de temeri, de nedumeriri.* VINEA, L. II, 191. *Luat de vîrtejul bucuriei, n-a observat stinghereala lui Picu.* H. LOVINESCU, T. 235, cf. DL. *Ce acţiune putea fi întreprinsă împotriva acestui vîrtej satanic care începuse din mijlocul Europei?* PREDA, DELIR. 162, cf. DM. *Atras în vîrtejul acestor căutări – unele de esenţă pur teoretică – poetul a încercat să fundamenteze o estetică a cubismului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 116, 28/4. *Cititorul se simte dintr-o dată implicat în vîrtejul întîmplărilor, obligat să mediteze la vina istoriei sau a omului.* V. ROM. iunie 1973, 176. *Precipitării evenimentelor, vîrtejului de peripeţii li se adaptează şi stilul: adeseori sacadat, telegrafic.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 1, 11/1, cf. DEX. *Cînd se trezi din vîrtejul dragostei, spuse lui Irimia: –Irimio, Făt-frumos, îmi eşti drag de nu mai poci după tine.* STĂNCESCU, B. 273.

3. Ameţeală; p. ext. tulburare sufletească. *Un fel de vîrtej îi rătăceşte cu totul privirea şi îi dă o expresie vagă care adaogă aşa de mult la frumuseţea ei.* BOLLIAC, O. 220, cf. BARONZI, L. 87. *Nu am trebuinţă să mai spun ce vîrtej o apucă pe biata copilă, cînd se văzu deodată în uliţile Iaşului.* ALECSANDRI, ap. CADE. *Un vîrtej cuprinse minţile tuturor.* GANE, S. 175, cf. 284. *Vederile mi se împînzesc, ... mă cuprinde un vîrtej.* REV. CRIT. I, 223. *Cînd apunea soarele, rămînea ea-n loc şi-l apuca, bietul, ia aşa nişte vîrtejuri, cînd o vedea.* PÎRVESCU, C. 94. *Numai cîteva clipe reuşi să se smulgă din vîrtejul ameţitor ce-i vuia în cap.* AGÂRBICEANU, A. 137, cf. RESMERIŢĂ, D. *Asemenea vîrtej nu fusese niciodată asupra lui; asemenea tînguiri lungi niciodată nu slobozise. Să fugă aşa fără samă un om liniştit şi cumpănit ca el, nicicînd nu se întîmplase.* SADOVEANU, O. XVI, 137. *O clipă ameţitoare, un vîrtej parcă îmi păinjineşte ochii.* BART, S. M. 17. *Lui Felix i se făcu un vîrtej în cap şi se ridică, împleticindu-se, de pe scaun.* CĂLINESCU, E. O. I, 296. *Muzica nu dădea vîrtejuri Indolentei, ... nu suferea pentru imaginile lui Mozart, Beethoven sau Chopin.* id. B. I. 417, cf. 531. *Acum sta-ntr-un cot, aşteptînd ca vîrtejul din capul lui să se oprească.* CONTEMP. 1954, nr. 426, 4/1, cf. DL, DM, CIORANESCU, D. ET., M. D. ENC., DEX, DSR. ♦ (Regional) Capie la oi. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. II, 748[2]/20, DDRF, ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., CHEST. V/15 supl., 16 supl., 34 supl.

4. Loc în creştetul capului unui om, în fruntea sau pe pielea unor animale de unde părul este orientat în toate direcţiile; (regional) spîrnel (v. prîsnel **I 9**), vîrtecuş **(I 4)**. Cf. SĂGHINESCU, V. 108, TDRG, PAMFILE, C. 54, RESMERIŢĂ, D., CADE. *L-ar fi tentat de asemenea să încerce cu podul palmei netezimea părului pe locul rotund al vîrtejului din creştet.* CĂLINESCU, O. I, 16. *Vera – zise Jim, cuprinzînd pe fată după umeri şi lăsîndu-şi capul peste vîrtejul părului ei parfumat – de aici încolo vom fi totdeauna împreună.* id. ib. 181, cf. DL, DM, CIORANESCU, D. ET., M. D. ENC., DEX, CHEST. V/40 supl., NALR – B I h 4. ♦ P. ext. (Prin Mold. şi prin Transilv.; în sintagma) *Vîrtejul capului* = creştet (al capului), sinciput. Cf. ALIL XXX, 197, NALR – MB I h 3/541, ALR – T I h 6/338.

5. (Regional) Beregată (la cal) (Borşa). Cf. DR. V, 291.

6. (Regional) Cot, cotitură (a unui curs de apă, a unui drum etc.). *Rîul face-un vîrtej spre stînga, ş-amuţindu-şi valurile ... adoarme subt un mal înalt de piatră.* VLAHUŢĂ, S. A. III, 325, cf. CADE, CIORANESCU, D. ET., ALR SN III h 860/172.

7. (Prin Transilv.) Puţ[2] **(I 3)**. Cf. LB, ISER, BARCIANU. *Convingerea cu care vorbi notarul învioră numaidecît pe mineri şi repede căutară funii, le legară într-o lungime de şasezeci de metri şi cei mai mulţi intrară după notar în ocnă. Dar din vîrtej, oricît ascultară, nu se mai auzi nimic.* AGÂRBICEANU, A. 188, cf. 66, 185, 187, FRÎNCU – CANDREA, M. 43.

8. (Regional) Semn de recunoaştere (sub forma unei tăieturi rotunjite) făcut la urechea oilor sau a vitelor. *La urechile vitelor mari se fac uneori semne ca şi la oi. Cele mai însemnate sînt: pişcătură, chişcătură..., cînd li să pişcă puţin vîrful urechei; ... spîntecătură, cînd li se despică urechea... Şiitură se numeşte retezătura oblică a urechei, ... iar vîrtej, rotunjirea urechei în vîrf.* DAMÉ, T. 29, cf. 68, id. T_2, 67. *Fiecare stăpîn îşi are semnele lui cu care însemnează oile primăvara spre a le putea cunoaşte toamna ... Acestea sînt de mai multe feluri: bărbărături, ... chişcăturî..., suiturî, ... vîrteju.* DIACONU, P. 38, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, STOIAN, PĂST. 55.

9. (Învechit, rar) Ornament de obicei de formă sferică situat pe braţele unui sfeşnic folosit ca obiect de cult. *Şi vei face sfeaşnic; de aur curat, bătut, să faci sfeaşnicul: fusul lui, şi fofeazele, şi scăfîrliile, şi vîrteajăle, şi florile de-ntrînsul vor fi.* BIBLIA (1688), 57[1]/59. *Şase fofeaze să iasă den coaste: trei fofeaze ale sfeaşnicului den coastele de o parte a lui şi trei fofeaze ale sfeaşnicului den partea a doua. Şi trei scăfîrlii închipuite ca nucşorele într-o fofează, vîrteju şi floare, aşa la ceale şase fofeaze ce ies den sfeaşnic.* ib. 57[2]/6. *Şi trei scăfîrlii închipuite*

ca nucşo[a]rele într-o fofează, vîrteju (ş u r u b ms. 45, î n t r - u n r ă t u n d ms. 4 389) *şi floare; aşa, la cele şase fofeze ce ies den sfeşnic.* BIBLIA[2] (1688) II, 154 – 155, cf. TDRG.

II. Nume dat mai multor unelte, instalaţii, obiecte sau părţi ale acestora care, atunci cînd funcţionează, descriu o mişcare de rotaţie:

1. (Învechit) Instrument de tortură, acţionat cu un sistem de şuruburi, cu care erau zdrobite sau dislocate oasele unui osîndit. *Focurile, vîrteajele, spînzurătorile, teascurile, hierile şi alte fealiuri de munci, toate sta gata înaintea ochilor.* VARLAAM, C. 149. *Necredincioşii împăraţi ... trupurile lor strujea cu unghi de hier, şi cu lumini aprinse ardea-i, şi în teascuri tescuia-i şi în vîrteaje svărăma-i.* id. ib. 150. *Îndată îi băgară în vîrteje şi cu plumb topit îi adăpară.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 34[v]/29. *O spîndzurară şi-i deaderă strînsori cu vîrteje.* id. ib. octombrie 92[r]/20. *Pentru mărturiia D[o]mn[u]lui H[risto]s fu strujit, ... şi limba tăiată, şi dinţii cu vîrtejul scoş.* id. ib. februarie 51[r]/15. *Îl bătu cu vine de bou ... şi-l strînseră într-un teasc cu vîrtej.* MINEIUL (1776), 115[v1]/19. *Spînzurîndu-o, o strînseră cu vîrteje de munci şi o pătrunseră cu ţepi ascuţite.* ib. 179[v1]/31. *Îi punea în vîrtej ... cu care le sucea şi le întindea corpul, încît sta să le iasă oasele din încheieturi.* BARIŢIU, P. A. I, 314. *De trei gîrneţe desfrunzite erau legaţi trei ţărani, supuşi la tortura „vîrtejului".* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 190, cf. 195, TDRG, CADE, CIORANESCU, D. ET.

2. (Învechit) Dispozitiv cu ajutorul căruia se întindea coarda arcului. *Arcul l-au fost trăgînd cu vîrtej.* NECULCE, L. 8. *Dăduse nemţilor lui arcuri cu vîrtej şi cu anumită măiestrie, de săgetau fără greş.* SADOVEANU, O. XII, 306, cf. CIORANESCU, D. ET.

3. (Regional, mai ales în Transilv. şi Mold.) Încuietoare la uşă sau la poartă, compusă dintr-o bucată de lemn care se învîrteşte în jurul unui cui. Cf. DRLU, LB, ISER, CIHAC, II, 450, BARCIANU, ALEXI, W. *Din lăuntru ... se poate încuia uşa cu vîrtejul sau şi cu lastarul.* PĂCALĂ, M. R. 414, cf. 441, 443, CADE, DL, DM, DEX, VICIU, GL., BREBENEL, GR. P., CHEST. II 164/361, 167/273, V 8/19, V/11 supl., 17 supl., 66 supl., 91 supl., ALR II/I h 252/172, 353, ib. MN 121, 3 812/219, 235, 260, 272, 279, 284, 334, 399, 405, 463, 537, 646, MAT. DIALECT. I, 198, ALR – M II h 265/225.

4. (La car sau la căruţă) **a)** Bucată de lemn sau de fier, aşezată deasupra perinocului de pe osia de dinainte, care se poate învîrti în jurul unui cui; căpătîi, (regional) băbut, feleherţ, pod[1] **(IV 4)**, scăunaş **(II 1).** Cf. I. GOLESCU, C., ISER. *Vîrtejul este lemnul pre care se razimă carul şi se învîrteşte pre masă ţiind corpul carului drept.* I. IONESCU, M. 710. *Din ambele părţi ale carului, răzîmate la căpătîie, de vîrtej şi de perinoc, sînt aşezate loitrele.* DAMÉ, T. 10, cf. 9, 14, id. T_2, 67, SĂGHINESCU, V. 108, TDRG. *La osia dinainte, peste perinocul dinainte stă vîrtejul, căpătîiul sau feliherţul ..., care nu-i fixat de perinoc, ci se poate mişca împrejurul unui cui.* PAMFILE, I. C. 131, cf. id. A. R. 140, RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Peste perinoc e suprapus vîrtejul ..., care e articulat cu osia cu ajutorul cuiului de inimă vertical.* LTR[2] III, 442, cf. DL, L. ROM. 1962, nr. 1, 102, CIORANESCU, D. ET., IORDACHE, M. E. 79, 97, DSR, H II 13, 29, 50, 81, 88, 101, 118, 132, 168, 194, 214, 322, III 18, 30, 72, IV 11, X 511, XI 40, 438, XII 276, XIV 152, XVI 4, 209, XVIII 283. *Dumnezeu ... a luat carul, l-a desfăcut în bucăţile din cari era făcut şi a scos afară parte cu parte, adică: jugul cu cefele, poliţele ... şi resteiele lui; ... loitrele cu inima, scaunul, vîrtejul, brăcinarul, gresia şi racul.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 61, cf. PĂSCULESCU, L. P. 253. *Pe* [gresie] *se învîrteşte altă blană numită vîrtej şi pe care se aşează loitrele.* I. CR. VIII, 89, cf. CHEST. V/5 supl., 15 supl., 38 supl., 73 supl., 94 supl., ALR SN II h 343, ALRM SN I h 226, A III 3, LEXIC REG. 88, NALR – O IV MN 257, 2 105, ALR – M III h 855.

b) (Regional) Sistem de frînă acţionat prin răsucirea unui şurub (Crăcăoani – Piatra-Neamţ). Cf. CHEST. V/22 supl.

c) (Regional) Unealtă cu care se poate ridica osia carului pentru a o unge (v. p o s t e u c ă) sau pentru a se scoate sau a se pune roata. Cf. STAMATI, V. 404[2]/32, 725[2]/7, POLIZU. *Ung carili or căruţili, atîrnă lanţu, duhoniţa, toporu, fedeleşu or bota de apă, vîrteju.* JIPESCU, O. 148, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Să fie sănătos, că, de pune vîrtejul, ridică căruţa cu cinci chile parcă n-ar fi nimic.* DELAVRANCEA, O. I, 157. *Vîrtejele stăteau cumînţi în chilna carului, gata parcă să sară jos, să pună umărul şi să-l ridice în sus de-o roată.* HOGAŞ, DR. II, 39, cf. PASCU, C. 218, DL, DM, DEX, DSR, I. CR. VIII, 89, ALR II/I MN 151, 3 936/791, ALRM II/I h 408/791.

d) (Regional) Bucată de lemn care leagă cele două extremităţi ale piscului; (regional) brăcinar (Moisei – Vişeul de Sus). Cf. ALR – M III h 856/236.

e) (Regional; şi în sintagma *vîrtej cu mînuşi*, ALR II 5 633/362) Bucată de lemn avînd la capete cîte o ţepuşă, care se pune peste perinocul carului cînd se scot loitrele pentru a se transporta buşteni; (regional) telegău. Cf. ib. 5 633/182, 399, 405, 431, 463, 791.

5. (Regional) Bucată de lemn cu care se răsuceşte funia trecută peste o sarcină (de fîn, de lemne etc.) pentru a o strînge; (regional) ceatlău, par[1] **(3 d).** Cf. ALR II 5 635/646, 723, 876.

6. (Regional) Cric; macara. [Măglaş] *strivit de vîrtej* (a. 1830). DOC. EC. 455, cf. VALIAN, V., POEN. – AAR. – HILL, V. I, 398[1]/31, II, 211[2]/17, 388[2]/45. *Ţiganilor fierari ... 994 lei ... pentru zece şurupuri mari de vîrtej şi merematul unui scripet* (a. 1850). DOC. EC. 985, cf. ISER, POLIZU, PETRI, V., PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 450, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE, ENC. AGR. V, 848, SCRIBAN, D., CIORANESCU, D. ET., DSR, ALR II/I MN 151, 3 936/182, 812, 848, 872, 886, ALRM II/I h 408.

7. (Popular) Fus pe care se înfăşoară o funie sau un lanţ şi care se învîrteşte cu ajutorul unei manivele sau al unei roţi, folosit pentru a scoate apă din fîntînă, pentru a ridica greutăţi etc. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. II, 763[1]/43, CIHAC, II, 450. *Atunci pricepură ei că în prăpastia aceea trebuie să locuiască furul merelor. Dar cum să se lase înăuntru? Porunciră numaidecît vîrteje şi funii groase, şi îndată se şi gătiră.* ISPIRESCU, L. 84, cf. 88, DDRF. *Ridicarea şi lăsarea stăvilarelor* [la moara de apă] *se face cu ajutorul unor lanţuri ce sînt puse în mişcare de vîrtejuri aşezate pe un poduleţ.* DAMÉ, T. 147, cf. id. T_2 67. *A tăiat copacii uşor pe dedesupt, legîndu-i de vîrfuri cu nişte odgoane, care toate se strîngeau la „un vîrtej".*

SĂM. III, 165, cf. 166. *În aceste crăcane sînt aşezate capetele unui vîrtej ... De o parte şi de alta a acestui vîrtej sînt prinse capetele unui otgon de tei – sau uneori ale unui lanţ de fier – pe mijlocul căruia este sprijinit capătul coşului.* ANTIPA, P. 646. *Un puţ sau o fîntînă se sapă de oameni, iar pămîntul se aruncă afară cu lopata. Cînd adîncimea creşte, pămîntul sau lutul amestecat cu apă se scoate afară cu ciuberele sau hîrdaiele trase de un odgon cu ajutorul grindeiului sau vîrtejului.* PAMFILE, I. C. 464, cf. 181. *E tare interesantă o moară ... cu diferitele ei părţi: stăvilarul şi stavila, vîrtejurile, prepeliţa, scocul, sterpul.* RĂDULESCU-CODIN, M. N. 107, cf. CADE. *Lucind ca o troiţă mutată-n bătătură, Se-nalţă lin năluca fîntînii cu vîrtej.* VOICULESCU, POEZII, I, 209. *Poruncind vîrteje şi funii groase, Prîslea se lasă pe tărîmul celălalt.* CĂLINESCU, B. 10, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DSR, ALR I 792/988, ALR SN III h 850/682, 987, ib. h 851/192, 876, ALRM SN II h 674/192, 876. ♦ P. ext. (Regional; şi în sintagma *vîrtej cu cîrlig*, NALR – MB II h 172/520) Prăjină **(2 d).** Cf. ALR SN III h 849/812. ♦ P. ext. (Prin Ban.) Ghizd, colac (la fîntînă). Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 207.

8. (Pescuit) Butuc de lemn de formă cilindrică pe care se înfăşoară frînghiile năvodului la tragerea acestuia prin apă; baran, berbec, (regional) mitroacă. Cf. ANTIPA, P. 468. *Se trage plasa forţat cu ajutorul unui vîrtej (baran).* GHELASE, U. P. II, 367, cf. LTR, LTR^2.

9. (Regional) Şurub care serveşte la strîns, la presat (la masa de dulgherie sau la teasc). *Fundul se apasă cu o scîndură groasă prin două vîrteje.* I. IONESCU, P. 252, cf. DAMÉ, T. 114, id. T.$_2$, 67, SĂGHINESCU, V. 108, TDRG, PAMFILE, I. C. 122. *Vîrtejul se pune în mişcare cu ajutorul lăstarelor, iar săul o dată tescuit iese afară prin chiscoaie.* PĂCALĂ, M. R. 428, cf. CADE. *Numaidecît să se sloboadă vîrtejurile de la teascuri.* SADOVEANU, O. XVI, 179, cf. LTR^2, DL, DM, CIORANESCU, D. ET., DEX, H IV 152, ALR I 1 815/522, ALR SN I h 236.

10. a) Unealtă de dogărie care serveşte la strîngerea doagelor la butoaie, ciubere etc.; (regional) şurub **(2 e)**. *La aceste unelte trebuie adăogate vîrtejul de strîns doagele şi butucul de lucrat doagele.* DAMÉ, T. 89, cf. id. T.$_2$, 67, ŞĂINEANU, D. U., LTR^2, DL, DM, DEX, DSR.

b) (Regional) Unealtă de dogărie folosită pentru a răsuci şuviţele de coajă de tei, cu care se leagă cercurile de lemn la butoaie, ciubere etc.; (regional) crivea (Moisei – Vişeul de Sus). Cf. ALR – M IV MN 361, 2 492/236.

c) (Regional) Strujniţă **(3)** (Grădiştea – Rîmnicu-Vîlcea). Cf. ALR SN II h 568/812, ALRM SN I h 382/812.

d) (Prin Transilv. şi prin Munt.; şi în sintagma *sfredel cu vîrtej*, ALR SN II h 562/705, ALRM SN I h 373/705) Coarbă. Cf. ALR SN II h 562/182, ALRM SN I h 373/182.

e) (Regional) Vîrtelniţă **(I 1).** Cf. STAMATI, V. 398^2/29, NALR – O III h 505/932.

f) (Regional; la războiul de ţesut) Întinzător (Cobia de Jos – Găeşti). Cf. H IV 87.

11. (Popular) Instalaţie compusă dintr-un par dispus orizontal, prins cu un capăt de peretele stînii sau de un stîlp înfipt în pămînt, care poate fi rotit în jurul punctului de sprijin şi de care se atîrnă ceaunul sau căldarea. Cf. TDRG, PAMFILE, I. C. 30, PĂCALĂ, M. R. 450, id. R. 81, 82, PRECUP, P. 14, CADE, LTR^2, CIORANESCU, D. ET. *În faţa stînei care era situată cu deschiderea spre miazăzi, se afla vatra cu un vîrtej, folosit ca suport pentru căldare.* VUIA, PĂST. 72, cf. 135, H XVIII 227, ŞEZ. V, 5, 171, VIII, 88, com. din STRAJA – RĂDĂUŢI, T. PAPAHAGI, M. 236, CHEST. V 8/15, 44/45, 66, 45/48, 68, 99, 59/8, 19, 32, 92, V/15 supl., 44 supl., 45 supl., 54 supl., 66 supl., A V 6, com. din ŞIEUŢ – BISTRIŢA, ALR – M IV h 920.

12. a) (Ban., Transilv., Olt. şi prin Munt.) Scrînciob **(1)** care se învîrteşte în cerc; vîrtilău (v. v î r t e a l ă u **c**), vîrtiloi **(1);** leagăn (improvizat). Cf. MARIAN, S. R.^{2} II, 225, TDRG. *Scrînciobul are mai multe forme şi poartă mai multe numiri. În Moldova şi Bucovina se numeşte scrînciob şi scrînciobaş ...; în Muntenia dulap, leagăn ..., iar în Ardeal şi Ungaria, scrînciob ..., vîrtej, vîrtij şi vîrtiloi.* PAMFILE, I. C. 469, cf. CADE. *Cîţi bucureşteni vor fi cunoscînd Oborul, afară de sorocul Moşilor frenetici, cu vîrteje de căluşei, pocnitori şi băşici cu chiot?* ARGHEZI, B. 60, cf. CIORANESCU, D. ET., DSR, VICIU, S. GL. 16, ALRT II 273, ALR I 1 694/1, 5, 9, 12, 18, 28, 30, 898, ALR II 4 840/836.

b) (Prin Ban.) Scîndură lungă, cu mijlocul sprijinit pe un suport fix, astfel încît pe capetele rămase libere să se aşeze două persoane pentru a se învîrti; (regional) vîrtiloi **(2).** V. s c r î n c i o b **(3).** *Învîrtitoarea aceasta, în Banat se numeşte vîrtej, vîrtij sau vîrtiloiu, avînd un pociumb sau ştiomp bătut în pămînt, iar deasupra o grindă numită bilă.* PAMFILE, I. C. 471.

13. (La joagăr; regional) Crivală. Cf. DAMÉ, T. 173, id. T$_2$, 67. *Coaca, o cloambă de fier ce transmite mişcarea roatei la ferăstrău se mai numeşte: cocîrlă, crival, crivală sau vîrtej.* PAMFILE, I. C. 111, cf. CADE, LTR^2, CIORANESCU, D. ET., DSR, ALR II 6 427/349.

14. (La moară) **a)** (Regional) Schimbătoare, v. s c h i m b ă t o r **(III 4).** Cf. DAMÉ, T. 162, id. T$_2$, 67, PAMFILE, I. C. 190, CADE, CIORANESCU, D. ET., DSR, H IV 156.

b) Dispozitiv cu care se ridică sau se coboară piatra morii; (regional) scripţi (v. s c r i p e t e **2 d),** şurub **(2 d).** Cf. DSR, ALR II 6 762/537, ALR SN I h 179.

c) (Regional) Titirez **(I 2)** (Balş).Cf. ALR SN I h 172/876.

d) (Prin Transilv. şi prin Bucov.) Dispozitiv care, prin învîrtire, reglează cantitatea de grăunţe care trebuie să curgă în gaura pietrei de moară; (regional) grăunţar, sucitoare (v. s u c i t o r **I 4).** Cf. FD II 157, ALR SN I h 174/250, 386.

15. (Prin Olt. şi prin Bucov.) Instrument cu care se răsuceşte cînepa pentru a face funii. Cf. PAMFILE, C. Ţ. 27, CHEST. V/3 supl., 86 supl., GLOSAR REG.

16. (Regional) Cerc de lemn care se pune la gîtul oilor şi care se leagă de spătarul mulgătorilor oilor, pentru ca acestea să stea la muls. Cf. STOIAN, PĂST. 49.

17. (Regional) Verigă de metal prevăzută cu un cîrlig care se poate învîrti şi care face legătura între cureaua de la gîtul unui animal şi lanţul sau funia cu care este priponit, permiţîndu-i acestuia să se mişte liber. Cf. SCRIBAN, D., CHEST. V/38 supl., 40 supl., 49 supl., LEXIC REG. 63.

18. (Regional) Unealtă sau dispozitiv folosit în tăbăcărie la prelucrarea pieilor. *Pielea tăbăcită ... bătută la vîrtej* (a. 1812). IORGA, S. D. VII, 355, cf. com. MARIAN, CHEST. V/73 supl., ALR II 6 611/812.

III. C o m p u s: **vîrtejul-pămîntului** = **a)** mică plantă erbacee, cu cîte trei frunze la un nod, cu flori roşii dispuse în vîrful tulpinii, care creşte prin locuri stîncoase din regiunea alpină; (regional) păducher **(1),** păducheriţă **(II 3)** (*Pedicularis verticillata*). Cf. CONV. LIT. XXIII, 1061, BRANDZA, FL. 363, ENC. ROM., BARCIANU, TDRG, PANŢU, PL., CADE, SIMIONESCU, FL. 113, ENC. AGR. IV, 372, 527, DL, DM, BORZA, D. 125, 302, FLORA R.P.R., VII, 605, PRODAN – BUIA, F. I. 442, 443, DEX, DSR; **b)** (rar) darie (*Pedicularis sceptrum carolinum*). Cf. SIMIONESCU, FL. 296; **c)** *Pedicularis comosa.* Cf. PRODAN – BUIA, F. I. 442, 443; **d)** *Pedicularis palustris.* Cf. id. ib.; **e)** plantă erbacee cu tulpina tîrîtoare şi cu flori galbene (*Medicago orbicularis*). Cf. ENC. ROM., GRECESCU, FL. 165, TDRG, PANŢU, PL., CADE, DL, DM, BORZA, D. 108, 302, FLORA R.P.R. V, 132, DEX; **f)** *Medicago minima.* Cf. BORZA, D. 108, 302; **g)** (regional) culbeceasă (*Medicago falcata*). Cf. BORZA, D. 108, 302; **h)** (regional) trifoi **(1 g)** (*Medicago lupulina*). Cf. ENC. ROM. III, 232, BORZA, D. 108, 302.

IV. (Fiz.) Mişcare a unui fluid, în cursul căreia particulele componente au o deplasare complexă de translaţie şi de rotaţie. *Acţiunile mecanice, născute din vîrtejuri, domină aceste fenomene.* MARINESCU, P. A. 31. *În cazul cînd sînt deschise numai parţial, se produc vîrtejuri în fluid.* SOARE, MAŞ. 224. *Cînd fluidul depăşeşte anumită viteză de curgere printr-un tub, se formează vîrtejuri.* CIŞMAN, FIZ. I, 317. *Descartes fundamentează pe concepţia efluviilor şi a vîrtejelor o întreagă teorie filozofică.* id. ib. II, 212, cf. DL, DP, DM, DER, LTR[2], DEX.

V. (Astron.; învechit, rar) Mişcare de rotaţie a unui corp ceresc; (învechit, rar) vîrtejire, vîrtejitură. *Neputincios lucru să poată a cuprinde şi a scorni singur mintea omenească lucruri supţiri şi înalte şi de mirat ca acelea, a şti crîngurile şi vîrtejăle cereşti, de nu le-ar fi lor descoperit şi arătat sîngur Dumnezău.* N. COSTIN, L. 56.

VI. (Învechit, rar) Haos. *A începutului vîrtej a să pricepe nu să poate; den afară de început nemică nu să află* [text marginal]. N. COSTIN, C. 270.

VII. (Regional) Numele unei stele sau al unei constelaţii nedefinite mai îndeaproape (Lipia – Buzău). Cf. H II 126.

VIII. (Art.; prin Munt.) Numele unei sîrbe; melodie după care se execută această sîrbă. Cf. VARONE, D. 153, id. D[2].

– Pl.: *vîrtejuri* şi *vîrteje.* – Şi: (învechit) **vîrtégiu,** (regional) **vîrtíj, vîltéj** (ALR I 1 979/898; pl. *vîlteje*, ib.), **vîrtéz** (ib. 1 694/30), **vertéj** (ib. 1 979/397) s. n.

– Din v. sl. **ѵрътежь.**

VÎRTEJEÁLĂ s. f. (Învechit, rar) Ameţeală, vertij. Cf. CIHAC, II, 450.

– Pl.: *vîrtejeli.*

– **Vîrteji** + suf. *-eală.*

VÎRTEJÍ vb. IV. **1.** T r a n z. şi r e f l. (Învechit, astăzi rar) A (se) învîrteji, a (se) învîrti (în cerc, în vîrtejuri); a (se) învolbura. *Oarecine, anume Vasilichin, lăudă pre împăratul că: „Jucaşi bine astăzi şi vîrtejişi bine calul la alca!".* MOXA, C. 184. *Şi pusă minune că ferindu-să părăul de toiag vîrtejaşte apa şi dă îndărăpt.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 132[v]/4, cf. STAMATI, V. 736[1]/45. *Trebuie... să-şi agonisească putere, pentru a mărturisi şi sfinţi patria mult iubită, dar mult năcăjită, patria asta ce se clatină ca o luntre uşoară în toate părţile, ... ca frunza vîrtejită de furtunele toamnei.* RUSSO, S. 104, cf. CIHAC, II, 450. *A-nceput o ninsoare mărunţică şi deasă şi s-a pornit crivăţul s-o vîrtejească.* CARAGIALE, O. I, 175. *Vîrtejind ochii roată, aruncă privirea, ca un paloş cu două tăişuri, în obrazul Sultănichei.* DELAVRANCEA, O. I, 293. *Atunci împăratul, trezit de spaimă şi de mînie, strigă vîrtojindu-se către sora cea mai mare.* id. ib. 324, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, DA II$_1$, 852, BUL. FIL. III, 106. *Crivăţu învîrtejea (sau vîrtejea) zăpada.* SCRIBAN, D. 708, cf. DL, DM, L. ROM. 1961, 336, CIORANESCU, D. ET. 9 299, DEX, DSR, V. BREBAN, D. G.

2. R e f l. (Învechit) A se întoarce (din drum); a se abate din drum. *Cum nu s-au vîrtejit să să întoarcă să dea slavă lui Dumnedzău numai acesta de altă limbă?* VARLAAM, C. 324. *De care lucru cu noroc semeţindu-să Baiazitu, iară s-au vîrtejitu la Ţarigrad şi doi ani stîndu-i asupră, de i-au flămînzitu.* URECHE, L. 120. *Pe toţi i-au supus şi i-au plecat luiş şi cu pace s-au vîrtejit înapoi, la scaunul său, la Suceava.* id. ib. 138, cf. 171. *Moldovenii lui Alexandru Vodă, carii trecuse pădurea cu podolenii, pre cari-i trimesese cu carele, şi aceia s-au învîrtejit (vîrtejit M[3]) la războiu de au dat inimă celor pieitori şi au împins pre oastea lui Bogdan Vodă.* SIMION DASC., LET. 39/32. *Cesta împărţitoriu, fiind şi slujitoriu strînsurii bisearicii, vîrtejindu-să de de-afara locului şes.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 3[r]/15. *De-acii, vîrtejindu-să la episcopia sa, şi scornindu-să goană asupra creştinilor, fu prins.* id. ib. februarie 82[r]/26, cf. decembrie 215[v]/1. *Vezirul s-au vîrtejit pe la Hotin şi, luînd Prutul în jos, s-au întors la Udriiu.* N. COSTIN, LET. II, 14/34, cf. DDRF. ◊ I n t r a n z. *Mearserăm vîrtejind la muntele Eleonului de unde s-au înălţat D*[o]*mn*[u]*l H*[risto]*s.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 78[v]/15. *Să-ntoarsă de-acolo. Şi iarăş vîrteji, de trăi 25 de ai fără acoperemînt.* id. ib. februarie 80[r]/32, cf. DA II$_1$, 852, CIORANESCU, D. ET. 9 299. ♦ T r a n z. (Învechit, rar) A restitui, a înapoia (o dare, un impozit). *Deci să n-aibă val nici la o rînduială, cît[ă] au ieşit pe tabla hîrtiilor despre sătenii de acolo şi, cei ce vor fi luat, să-i vîrtejască înapoi* (a. 1670). IORGA, A. II, 454.

– Prez. ind.: *vîrtejesc.* – Şi: (învechit, rar) **vîrtojí** vb. IV.

– V. **vîrtej.**

VÎRTEJÍRE s. f. (Învechit, rar) Acţiunea de a (s e) v î r t e j i **(1);** învîrtejire. cf. DA II$_1$, 852. ♦ (Astron.) Mişcare de rotaţie a unui corp ceresc; (învechit, rar) vîrtej **(V),** vîrtejitură. *Aşijderea, adeverit să fii că, cursul stelelor şi vîrtejirea ţircălamurilor cereşti de-mi vor agiuta, în curîndă vreme mreaja asupra Corbului voiu împleti.* CANTEMIR, I. I. II, 198. ♦ F i g. Succedare, perindare. *Noi pururea rămînem datori a ruga neîncetat*

nemărginita lui Dumnezău bunătate și milostivire ca să fie sfînta sa biserică întru multe vîrtejiri ale anilor supt puternică mîna Măriii tale, ferit de toată încungiurarea și supărul cel viclean (a. 1755). BV II, 130.

– Pl.: *vîrtejiri.*

– V. **vîrteji.**

VÎRTEJÍT, -Ă adj. (Învechit) Învîrtejit; răsucit în formă de spirală. *Fînul, de leandră, de mărgărintă, de trifoi cu vlăstare învoalte, de măzăriche vîrtojită, să mișca în valuri ușoare.* DELAVRANCEA, O. I, 23, cf. TDRG 1 755, DA II$_1$, 852, DL, DM, DEX, DSR.

– Pl.: *vîrtejiți, -te.* – Și: (învechit, rar) **vîrtojít, -ă** adj.

– V. **vîrteji.**

VÎRTEJITÓR, -OÁRE adj. (Învechit) Care vîrtejește **(1),** care învolburează; care amețește, a m e ț i t o r. *Lăsați... inimilor voie să-și ia zborul spre țermurile lumei ideale și feriți-le de crivățul vîrtejitor al patimilor politice.* ALECSANDRI, S. 31, cf. DL, DM, DEX, DSR.

– Pl.: *vîrtejitori, -oare.*

– **Vîrteji** + suf. *-tor.*

VÎRTEJITÚRĂ s. f. (Astron.; învechit, rar) Mișcare de rotație a unui corp ceresc; (învechit, rar) vîrtej **(V),** vîrtejire. *Acești doi patriiarși au împărțit cu orînduială anul în 12 luni și de mirare cursurile ceriurilor și vîrtejiturile lor întîi den suflarea Duhului Svint [au] aflat, și pre urmă sămințiia sa dentru aceleaș învățături i-au învățat.* N. COSTIN, L. 56.

– Pl.: *vîrtejituri.*

– **Vîrteji** + suf. *-itură.*

VÎRTEJÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit) **1.** (Despre ape curgătoare) Cu vîrtejuri **(I 1),** plin de vîrtejuri. *Nu puteau însă deosebi ce-i, căci se arăta și iar se afunda, deoarece rîul, în urma ploilor, venea mare și vîrtejos.* REV. CRIT. I, 300, cf. CIORANESCU, D. ET. 9 299.

2. Care dă vîrtej **(1 3);** amețitor. *Avatarul ei* [ciumei] *era sîngele – roșala și gretoșenia sîngelui. Dureri de junghiuri, amețeală vîrtejoasă, apoi sudori peste sudori și topirea ființei.* CARAGIALE, O. II, 335, cf. CADE, DSR.

– Pl.: *vîrtejoși, -oase.*

– **Vîrtej** + suf. *-os.*

VÎRTEJUÍ vb. IV. R e f l. (Rar) A se învîrteji; a se învolbura. Cf. BUL. FIL. III, 188, DL, DM, DEX, DSR.

– Prez. ind.: *vîrtejuiesc.*

– **Vîrtej** + suf. *-ui.*

VÎRTEJUÍRE s. f. (Rar) Faptul de a s e vîrtejui; învîrtejire, învolburare. *La cererea lui Mihai, căruciooara... se lăsă spre dreapta, pe drumul cîmpului dinspre Pănoiu. Vîrtejuirea prafului din urmă îi urmărise pînă aicea – la fîntîna Grecului – cînd vîntul se domoli.* V. ROM. decembrie 1951, 163, cf. DL, DM, DEX, DSR.

– Pl.: *vîrtejuiri.*

– V. **vîrtejui.**

VÎRTÉLNIC, -Ă adj. (Învechit) **1.** Care se învîrtește. *Nevăstuica trece iute, torcînd lîna din fuioare Și sucind fusul vîrtelnic ce-o atinge la picioare.* ALECSANDRI, O. I, 347, cf. BARCIANU, ALEXI, W., JAHRESBER. XVII, 77, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, DL, DM, CIORANESCU, D. ET. 9 300, DEX.

2. Cu vîrtejuri **(I 1),** plin de vîrtejuri. *Ia-mi sufletul sau să mă ia un vifor... Și să m-arunce-n valul Vîrtelnicului ocean.* MURNU, O. 341, cf. DM, DEX.

– Pl.: *vîrtelnici, -ce.*

– **Vîrti** + suf. *-elnic.*

VÎRTELNICIOÁRĂ s. f. **I.** (Prin Bucov.) Diminutiv al lui v î r t e l n i ț ă **(I 1);** (regional) vîrtelnicuță. Com. MARIAN, cf. ALR I 1 272/776, CL 1990, 141.

II. 1. (Prin Bucov.) Cusătură ornamentală care se face pe iile, pe cămășile etc. țărănești sau pe ștergare. Cf. IZV. XV, 331.

2. (Prin Bucov.) Motiv decorativ cu care se înconde-iază ouăle; (regional) vîrtelniță **(II 1).** Cf. MARIAN, S. R. III, 33.

3. (Prin Transilv.) Lumînare de ceară subțire și lungă, răsucită în formă de spirală, care se ține aprinsă la denii; (regional) vîrtelniță **(II 3).** Cf. SCRIBAN, D.

– Pl.: *vîrtelnicioare.*

– **Vîrtelniță** + suf. *-ioară.*

VÎRTELNICÚȚĂ s. f. (Regional) Vîrtelnicioară **(I).** Cf. CL 1990, 141, ALR SN II h 451/219.

– Pl.:?

– De la **vîrtelnicioară,** cu schimbare de suf.

VÎRTÉLNIȚĂ s. f. **I. 1.** Unealtă de lemn folosită în industria casnică la depănarea firelor de lînă, de cînepă, de bumbac etc. pe țevi sau pe mosoare, pentru a servi la țesut; depănătoare, (învechit) sfîrlează **(I 2),** vancină, (regional) roată[1] **(2 f).** V. l e t c ă, r ă ș c h i t o r **(1),** s u c a l ă **(1).** *Mătasa se deapănă pre vîrtelnițe și, după ce se usucă, se face jurăbiuțe.* ECONOMIA, 221/3, cf. KLEIN, D. 453, BUDAI-DELEANU, LEX., PETROVICI, P. 213/4, DRLU, LB, POEN. – AAR. – HILL, V. I, 478[1]/6, II, 748[2]/4, ISER, STAMATI, V. 329[2]/33, 398[2]/31, POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, II, 450, LM. *I-a mai dat... un corn de prescure, un păhărut de vin și o vîrtelniță de aur, care depăna singură.* CREANGĂ, O. 48. *Călepele s-au fiert cu leșie, să se înălbească, apoi le-au pus pe vîrtelniță, de pe care au început a le depăna pe mosoare cu letca.* id. ib. 293. *Vîrtelnița se mișcă alene, scîrțîind îndelungat, și lasă firul a se dezveli. Din cînd în cînd, scîrțîitura încetează și firul nu mai curge.* SLAVICI, O. II, 28. *Fusele pornesc iar să toarcă, vîrtelnițele să depene, războaiele să țese.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 499, cf. DDRF. *În decursul întregii săptămîni luminate... nu se deapănă, căci cum se învîrte vîrtelnița, astfel se vor învîrti și vînturile și vor aduce ploi și furtuni.* MARIAN, S. R. III, 166, cf. id. INS. 167. *Vîrtelnița este unealta cu care se deapănă torturile după ce s-au spălat.* DAMÉ, T. 140. *Sucala, rodanul sau cicărîcul slujește la depănarea pe țevi a scularilor ce sînt așezate pe vîrtelniță.* id. ib., cf. ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Bucățile sau călepele de torsătură sau de bumbac scrobit și uscat se pun în vîrtelnițe mari sau mici.* PAMFILE. I. C. 259. *Capătul firului de pe călepul întins pe vîrtelniță se leagă*

de țevia pusă pe sucală și, învîrtind sucala, se învîrtește și vîrtelnița, iar firul se deapănă pe mosor sau pe țevie. id. A. R. 260, cf. DHLR I, 252. *Să nu faci țevi cu vîrtelnița noaptea, că-ți mor vitele.* GOROVEI, CR. 360. *Punea... diferite obiecte nouă de lemn,... o solniță, o vîrtelniță scurtă, pentru depănat legăturile de bumbac,... o sucală pentru război, un sul pentru întins aluat.* AGÂRBICEANU, O. XII, 560, cf. PASCU, S. 241, 270, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U. *Uneltele de țesut sînt identice ca structură și numire cu cele cunoscute din domeniul celorlalte ținuturi românești: „război, urzoi, vîrtelnîi, rîșchitori".* DIACONU, VR. LXIX, cf. CADE. *Urzeala de pe fuse se dă pe „rîșchitor", se „scroghești" (în apă cu mălai) „să deapînî pă vîrtelnîi", „să urzești pă urzitoari".* STOIAN, PĂST. 60, cf. ENC. AGR. *Într-un colț îngrămădite: rîșchitoare, vîrtelnița, spete pentru pînză și dimie, ițe, vătale.* MOROIANU, S. 185, cf. SCRIBAN, D. *Rudarii... trăiau viață de robi la armanurile boierești și mînăstirești, iar alții dintre ei lucrau linguri, ălbii, fuse, rodoane și vîrtelnițe de lemn.* IZV. XXI, 221, cf. NOM MIN. I, 343. 408. *Jirebiile se dapănă cu „vîrtelnița".* APOLZAN, P. I. 57. *O fată de împărat... capătă o vîrtelniță ce deapănă singură.* CĂLINESCU, B. 97, cf. LTR[2], DL, DP, DM, L. ROM. 1961, 336, SCL 1962, 375, DER, L. ROM. 1965, 70, CIORANESCU, D. ET. 9 300. *M-a privit... continuînd să miște vîrtelnița cu piciorul.* BĂNULESCU, I. 207. *Meșteșugurile casnice, furca, vîrtelnița, sucala și războiul îi copleșeau spațiul oricît de încăpător.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 20, 3/1. *Mai vedem aici și alte obiecte de demult, de pe timpul lui Franz Josef, o ladă de zestre, un pat, o sobă de tuci, o vîrtelniță.* ib. 1973, nr. 51, 18/4, cf. M. D. ENC., DEX, IVĂNESCU, I. L. R. 356, SCL 1983, 48, DSR, V. BREBAN, D. G., H II 31, 81, 101, 118, 244, III 171, 299, IV 87, V 150, IX 452, X 6, 539, XII 204, XIV 249, XVI 356, XVII 372. *I-a dăruit o vîrtelniță care se învîrtea singură și singură depăna.* SBIERA, P. 45, cf. com. MARIAN, ȘEZ. I, 217, REV. CRIT. IV, 141. *Cocoana vecinului Suie-n gura podului, Cu vîrtelnițele-n mînă, Brăcinariul mi-l deapînă.* BUD, P. P. 57. *Scule pe vîrtelniță sara să nu leși, cînd depeni, că orbești.* ȘEZ. XVIII, 49. *Să nu ieși afară cu vîrtelnița să depeni, că se învîrt ploile prin prejurul satului și nu plouă.* ib. *În chingile de la vîrtelniță, la capete, se introduc penele... pe care se așază jirebia.* Com. din SĂLAȘ – HAȚEG. *Luăm o vîrtelniță de pe care se deapănă torturile de cînepă, și o ducem în podul căsii.* BÎRLEA, L. P. M. II, 348. *Daolică, lele Bușă, Mi-ai pus vîrtelnița-n ușe, Și-mi dapeni cîte-o păpușe!* CIAUȘANU, V. 110. *Bumbacu se pune pe vîrtelniță, iar vîrtelnița se pune pe clocimp.* GR. S. VII, 242, cf. ALR SN II h 451, ib. h 452, ib. h 453, ib. h 454, ib. h 455, A I 35, V 15, 28, 30, 33, 35, VI 9, 16 19, 22, 26, GLOSAR REG., NALR – O III h 505, ib. IV h 716, ALR – M II h 509, ib. IV h 889, ib. h 890, ib. MN 347, 2 244/230. *Am un moșneguț Într-un picioruț (Vîrtelnița).* GOROVEI, C. 398. *Oaia, oaie oacără Șede jos și deapănă Și se roagă rugului Și se închină cucului (Vîrtelnița).* id. ib. *Iepurașul șchiop Treieră un snop (Vîrtelnița).* PAMFILE, C. 35. ◊ (Într-un descîntec) *Nu învîrtesc vîrtelnița, Ci învîrtesc mintea lui N. Și gîndu lui.* BÎRLEA, L. P. M. II, 349. ◊ (Ca termen de comparație, pe lîngă verbe de mișcare, sugerează ideea de iuțeală) *Nu mai știa de lume, nici de rugăciunea obișnuită. Să mișca ca o vîrtelniță, fără să știe, fără să vrea.* DELAVRANCEA, O. I, 18. *Pe lîngă acest scrînciob, care se învîrtește roată, mai este încă un altfel de scrînciob, ... care se învîrtește ca vîrtelnița.* PAMFILE, I. C. 470. ◊ Fig. *O! femei, femei! Vîrtelniți fermecătoare!* ALECSANDRI, O. V, 26. *El îi un sturluibat..., o vîrtelniță care face sfîrrr... și alt nimic.* ib. ib. VI, 213. ♦ P. restr. (Prin Transilv. și prin Ban.) Fiecare dintre cele două speteze ale vîrtelniței **(I 1),** dispuse cruciș, orizontal, și care se rotesc în jurul unui ax vertical. *Cînd s-a gătat cu rîșchiatul, motchile să nălbesc [să fierb, ca să albească], să usucă la soare și apoi să pun pre vîrtelniță [o cruce din lăteți], care stă pre un căproniu.* LIUBA – IANA, M. 118. *Vîrtelnițele sunt două chingi încrucișate, înfipte în poziție orizontală cu mijlocul pe vîrful vertical al unui stativ cu picioare, numit „căproi". Vîrtelnițele se învîrtesc pe vîrful căproiului, astfel jirebia se poate depăna pe „țevie".* PRIBEAGUL, P. R. 94, cf. BREBENEL, GR. P., ALR SN II h 453. ♦ P. restr. (Regional) Fiecare dintre cele patru fofeze ale vîrtelniței **(I 1)** (Cîlnic – Sebeș). Cf. A II 12.

2. (Învechit, rar) Mosor **(1)** cu ață folosit la măsurat[1]. *Cu lesne măguli firea părătului, că luînd a mînă ața cu vîrtealnița, și zugrăvindu-i urdzăturile cu măsurături, de-l bucură și-i ogoi gîndul.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 48[v]/33.

3. (Prin Olt. și prin Munt.) Urzitoare. Cf. ALR I 1 279/842, 856, 926, ALR SN II h 462/836.

4. (În industria textilă) Dispozitiv pe care se așază scurile la mașinile care deapănă firul pe mosoare sau pe țevi. *Se aude, în tăcerea uliților înguste, un timp, vuietul vîrtelnițelor de la o fabrică de țesături.* SADOVEANU, O. IV, 129. *Vîrtelnițele sînt dispozitive de susținut scurile pentru depănare.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 65, cf. id. FIL. 374, LTR[2], DP, DER, DTT.

5. (Tehn.) Mașină care servește la înfășurarea, desfășurarea sau întinderea sîrmei, a benzilor sau a tablelor, în timpul tragerii sau al laminării. Cf. CL 1957, 184, LTR[2], DL, DP, DM, DER, DTT, M. D. ENC., DEX.

6. (Regional) Mașină de secerat cu val[1] în loc de greble. Com. din ȚEPEȘ VODĂ – CERNAVODĂ.

7. (Regional; în forma *vîrteniță*) Scrînciob **(1)** care se învîrtește (Vermeș – Buziaș). ALR I 1 694/77.

8. (Învechit, rar) Cric; macara. Cf. CIHAC, II, 450.

II. 1. (Prin Bucov.) Motiv decorativ cu care se încondeiază ouăle; (regional) vîrtelnicioară **(II 2).** Cf. MARIAN, S. R. III, 33.

2. (Regional) Colac oferit preotului (sau credincioșilor) la înmormîntări (Covasna). Cf. ALR II/I h 172/192.

3. (Prin Transilv.) Lumînare de ceară subțire și lungă, răsucită în formă de spirală, care se ține aprinsă la denii; (regional) vîrtelnicioară **(II 3).** Cf. ENC. ROM. III, 1 210. ALEXI, W.

III. 1. (Regional; în forma *vîrteniță*) Vîrtej **(I 2)** (Imoasa – Strehaia). Cf. ALR I 1 979/842.

2. (Învechit, rar) Amețeală, vertij. *Dacă intră-năuntru, îl găsi vîrtelnița cînd văzu ce bogății erau strînse acolo.* F (1889), 530.

3. (Învechit, rar) Cursă, alergare de cai. *Mihail se îndeletni[ci]a cu jocurile, făcea vîrtelniță și se făcea sechiraşu, de îmbla cu carul cu 4 cai.* MOXA, C. 181.

IV. (Entom.) **1.** (Transilv., prin Bucov. şi prin Maram.) Urechelniță (*Forficula auricularia*). Cf. ALR I 1 891/136, 217, 218, 223, 249, 251, 257, 259, 270, 357, 370, MAT. DIALECT. I, 102, ALR – M IV MN 318, 1 403/237.

2. (Regional) Cîinele-babei (*Oniscus murarius*) (Petreştii de Jos–Turda). ALRM SN II h 573/250.

3. (Regional; în sintagma) *Vîrtelniță de cîmp* = ploşniță de cîmp (*Pentatoma baccarum*) (Berința – Baia Mare). ALR I 1 899/357.

V. (Regional) Numele unei stele sau al unei constelații nedefinite mai îndeaproape. Cf. H XII 262, XIV 353.

VI. (Art.; prin Munt.) Numele unui dans popular, cu ritm vioi, cu învîrtituri, care se joacă cu dansatorii prinşi în cerc; melodie după care se execută acest dans. Cf. VARONE, J. R. 53, id. D. 154. ♦ (Art.; prin Ban.) Numele unui dans popular, ciobănesc, cu bîta; melodie după care se execută acest dans. Cf. VARONE, D[2].

– Pl.: *vîrtelnițe* şi *vîrtelnițI*. – Şi: (popular) **vîrténiță** (MIHĂILĂ, Î. 34, H III 299, XII 204, XIV 353, XVII 372, ALR I 1 279/842, 856, ib. 1 694/77, ib. 1 979/842, ALR SN II h 451, ib. h 452, ib. h 453, ib. h 454, ib. h 455/605, A VI 19, GLOSAR REG., NALR – O III h 505, ib. IV h 716; pl. şi *vîrteniți*, ALR SN II h 451, ib. h 453, NALR – O III h 505), (regional) **vîrtérniță** (ALR SN II h 451/182; pl. *vîrterniți*, ib. h 451/192, 250, ib. h 453/192), **vîltélniță** (ALR SN II h 451/228, ib. h 452/228, A V 35), **vurtélniță** (H III 171, XVI 356), **vurtérniță** (ALR SN II h 451/537, ib. h 453/537) s. f.

– Din v. sl. * **vrъtěnica**. Cf. bg. вьртеница „claie de snopi", slov. v r t i l n i c a „roata olarului, disc".

VÎRTÉNIȚĂ s. f. v. **vîrtelniță.**

VÎRTÉP s. n. v. **vertep.**

VÎRTÉRNIȚĂ s. f. v. **vîrtelniță.**

VÎRTÉŞCĂ s. f. **1.** (Prin Bucov. şi prin Mold.) Vîrtej **(I 1).** Cf. A V 11, 16. Locurile din parcursul unui rîu unde apa e adîncă şi se învîrte în loc sînt denumite: vîltoare..., vîrtej..., vîrteşcă. ARVINTE, TERM. 112, cf. GLOSAR REG.

2. (Regional) Vîrtej **(I 2)** (Broşteni – Tîrgu-Neamț). Cf. ALR I 1 979/554.

– Pl.: ?

– **Vîrti** + suf. *-e(a)şcă.*

VÎRTEŞÚG s. n. v. **vîrtecuş.**

VÎRTETÚRĂ s. f. v. **vîrtitură.**

VÎRTÉZ s. n. v. **vîrtej.**

VÎRTÍ vb. IV. T r a n z. şi r e f l. (Învechit şi regional) A (se) învîrti, a (se) roti **(1),** a (se) suci[3] **(2).** Cf. ANON. CAR., DRLU, POLIZU, CIHAC, II, 449, LM, JAHRESBER. XVII, 77, ALR I 427/230.

– Prez. ind.: *vîrtesc.*

– Din v. sl. **вьртѣти**. Cf. î n v î r t i.

VÎRTICÚŞ s. n., s. m. v. **vîrtecuş.**

VÎRTIGÚŞ s. n. v. **vîrtecuş.**

VÎRTÍJ s. n. v. **vîrtej.**

VÎRTILĂU s. n. v. **vîrtealău.**

VÎRTILÓI s. n. **1.** (Prin Transilv. şi prin Ban.) Scrînciob **(1)** (care se învîrteşte în cerc); (regional) vîrtej **(II 11 a).** Cf. TDRG. *Scrînciobul are mai multe forme şi poartă mai multe numiri. În Moldova şi Bucovina se numeşte scrînciob şi scrînciobaş...; în Muntenia, dulap, leagăn..., iar în Ardeal şi Ungaria, scrînciob..., vîrtej, vîrtij şi vîrtiloi.* PAMFILE, I. C. 469, cf. ALR I 1 694/24.

2. (Prin Ban.) Scîndură lungă, cu mijlocul sprijinit pe un suport fix astfel încît pe capetele rămase libere să se aşeze două persoane pentru a se învîrti; (regional), vîrtej **(II 11 b).** V. s c r î n c i o b **(3).** *Scrînciobul se mai zice şi vîrtiloi.* LIUBA – IANA, M. 71. *Învîrtitoarea aceasta, în Banat, se numeşte vîrtej... sau vîrtiloi, avînd un pociumb sau ştiomp bătut în pămînt.* PAMFILE, I. C. 171, cf. CADE, CIORANESCU, D. ET., DSR.

– Pl.: *vîrtiloaie.*

– De la **vîrti.**

VÎRTÍRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a (s e) v î r t i ; învîrtire, rotire, sucire **(2).** Cf. DRLU.

– Pl.: *vîrtiri.*

– V. **vîrti.**

VÎRTÍT, -Ă adj. (Învechit, rar) Învîrtit, rotit[2] **(2),** sucit[2] **(2).** Cf. DRLU, L. ROM. 1961, 336.

– Pl.: *vîrtiți, -te.*

– V. **vîrti.**

VÎRTITÓR, -OÁRE adj., s. f. **1.** (Învechit, rar) Care (se) învîrteşte; învîrtitor. Cf. DRLU.

2. S. f. (Prin Transilv.) Vîrtej **(I 1).** Cf. ALR I 427/268, GLOSAR REG.

– Pl.: *vîrtitori, -oare.*

– **Vîrti** + suf. *-tor.*

VÎRTITÚRĂ s. f. **1.** (Învechit, rar) Învîrtire, rotire. Cf. DRLU.

2. (Învechit şi regional) Vîrtej **(I 1).** Cf. DRLU, ALR I 427/618.

– Pl.: *vîrtituri.* – Şi: (regional) **vîrtetúră** s. f. ALR I 427/618.

– **Vîrti** + suf. *-itură.*

VÎRTOÁPĂ s. f. v. **hîrtop.**

VÎRTOJÍ vb. IV v. **vîrteji.**

VÎRTOJÍT, -Ă adj. v. **vîrtejit.**

VÎRTOLOMÉI[1] subst. Sărbătoare bisericească populară care se ține la 11 iunie (în cinstea apostolului Vartolomeu) sau după Sf. Ilie. *Am pomenit că furtunele se iscă din pricina duhurilor necurate; cîteodată ele sînt trimise şi ca o pedeapsă pentru cei ce lucrează unele sărbători, cum ar fi vîrtolomeiul (11 iunie).* PAMFILE, VĂZD. 48, cf. 150. *Vîrtolomeiu cade la 11 iunie şi se serbează pentru că e rău de hale (furtuni groaznice).* id.

s. v. 78, cf. id. A. R. 166. *La vartolomeiu e mijlocul verii.* ŞĂINEANU, D. U. *Vărtolomeiu îi rău dă trăsnite.* ARH. FOLK. III, 45. *Vîrtolomei îi rău de tun(r)u.* ib. V, 127. *Vîrtolomeiu-l ţînem şi liseiu.* ALR II/I MN 113, 2 845/812, cf. ib. MN 113, 2 845, ALRM II/I h 274.

– Şi: (regional) **vîrtoloméie** (ALR II/I MN 113, 2 845/102, 130, ALRM II/I h 274), **vîrtolomíe** (ALR II/I MN 113, 2 845/2, 47, 53, ALRM II/I h 274), **vîrtolomíu** (ALR II/I MN 113, 2 845/29, ALRM II/I h 274/29), **vartoloméi, vărtoloméi, vortoloméiu** (ALR II/I MN 113, 2 845/349, ALRM II/I h 274/349), **hortoloméi** (ALR II/I MN 113, 2 845/414, ALRM II/I h 274/414) subst.

– De la n. pr. **Vartolomeu.**

VÎRTOLOMÉI[2] s. m. (Prin Ban., prin Transilv. şi prin Olt.) Numele unei păsări nedefinite mai îndeaproape. Cf. DR. VI, 452, 453, com. din BANAT, PASCU, C. 219, 220. *Voinic vîrtolomete, Cu pipota-ntre spete, Se suie-n slava ceriului Cît ai potcovi puricele la un picior* (Zmeul). GOROVEI, C. 398.

– Pl.: *vîrtolomei.* – Şi: **vîrtolométe** s. m.

– Etimologia necunoscută. Cf. DR VI, 453.

VÎRTOLOMÉIE subst. v. **vîrtolomei[1].**

VÎRTOLOMÉTE s. m. v. **vîrtolomei[2].**

VÎRTOLOMÍE subst. v. **vîrtolomei[1].**

VÎRTOLOMÍU subst. v. **vîrtolomei[1].**

VÎRTÓP s. n. v. **hîrtop.**

VÎRTÓPĂ s. f. v. **hîrtop.**

VÎRTÓS, -OÁSĂ adj., s. n., adv. **I.** Adj. **1.** (Popular; despre fiinţe, mai ales despre oameni; p. e x t. despre corpul lor sau despre părţi ale corpului lor) Puternic **(I 2),** tare **(A II 1),** viguros; robust, zdravăn **(2).** *Deci le arătă el cîtă bărbăţie au grecii şi sînt viteji la războiu. Ce e mai hrăboară urîciunea şi pizma, pentru că era Roman vîrtos şi mînios, cutezătoriu şi-ş purta lucrul pre sine.* MOXA, C. 201, cf. MARDARIE, L. 132[2]/22. *N-au mai fost alt om niciodată vîrtos ca dînsul, nici va mai fi.* NEAGOE, ÎNV. 208/30. *După săvîrşitul celor 10 zile, văzutu-s-au chipurile lor bune şi vîrtoase la trupuri mai mult decît copilaşii cei ce mînca den masa împăratului.* BIBLIA (1688), 572[1]/52, cf. 252[2]/59. *Laslău craiul decît toţi şi mai viteaz şi mai vîrtos fiind, să fie luat în goană pe Ratie, şi, agiungîndu-l din dos, n-au fost putînd să-l lovască de soru-sa.* CANTEMIR, HR. 143, cf. 129. *Cine de viteaz, cine de credincios, cine de vîrtos să lăuda.* id. I. I. I, 244. *Atila încă era mai mic decît de vîrstă tocma; pieptos, vîrtos, capul can mare.* C. CANTACUZINO, C M I, 79. *Iute om era şi vîrtos.* R. POPESCU, CM I, 400, cf. ANON. CAR. *Unul cu altul ajutînd şi sprijinind cu aceea ce fieştecăruia providenţia şi bunătatea d*[u]*mnezăiască i-au dăruit şi l-au miluit; adecăte, cel mai tare şi mai avut, pre cel slab şi mai lipsit; cel mai mare şi mai vîrtos, pre cel mai mic şi neputincios* (a. 1702). GCR I, 344/8. *Au hotărît... să nu să apuce deodată cu un trup atîta de mare şi vîrtos ca fiara.* AETHIOPICA, 82[v]/16. *Mari şi tari şi păroasă coapse îl arată vîrtos şi necurat om* (a. 1785). GCR II, 145/19. *Cel mai vîrtos rob în puţine zile slăbeşte cu totul.* IST. AM. 9[v]/13, cf. KLEIN, D. 453. *Românii acestii nu sînt cuţovlahi, adecă români schiopi, precum îi batjocoresc grecii; ci cu picioare sănătoase şi cu braţe vîrtoase.* MAIOR IST. 215/4. *S-au dat porunci pe la toţi cnejii, adecă domnii, ca fieştecare... să răspundă oameni de oaste, însă oameni aleşi, sănătoşi, vîrtoşi şi voinici.* DIONISIE, C. 223. *Un trup mai vîrtos ar fi mai puţin simţitoriu.* PETROVICI, P. 242/17. [La şcoală] *se da tinerilor un trup vîrtos şi sănătos şi mintea trează şi deşteaptă.* PISCUPESCU, O. 29/16, cf. I. GOLESCU, C. *Hercule au fost cu adevărat un bărbat foarte tare şi vîrtos.* BOJINCĂ, A. I, 140/19. *Te văz destul de vîrtos în trup.* GORJAN, H. I, 114/15. *Malaienii, asemenea europeilor..., sînt bine făcuţi, gălbinii şi roşetici, vîrtoşi, d-un caracter plăcut.* GENILIE, G. 176/22. *O samă de oameni mai vîrtoşi, au singuri, au mai mulţi, unindu-se între sine, se rădicară asupra altora mai debilari sau mai puţini şi, învingîndu-i, li răpi averea i libertatea.* SĂULESCU, HR. I, 32[2]/4. *Boul vîrtos trebuie să fie şi făcut bine dinainte şi gros în picioare.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 17/12, cf. VALIAN, V., POEN. – AAR. – HILL, V. II, 577[2]/6. *Se deosebea trei feluri de cai, acei din partea muntelui era mici, vîrtoşi, trainici la muncă.* I. IONESCU, C. 90/3. *Lîngă cantora cu vinaţe sta un om vîrtos, cu muşchi puternici, înalt de şese picioare şi gros în proporţie.* CODRESCU, C. I, 91/12, cf. STAMATI, V. 468[2]/50, 661[1]/29. *Colonelul nu răspunsă nimică, scuturîndu-se numai spre a se mîntui de braţul vîrtos ce-i strîngea gîtul.* KOGĂLNICEANU, O. I, 98, cf. POLIZU. *Caii erau iuţi, mari şi vîrtoşi.* SION, P. 291. *Întreagă firea voastră cu totul se depărtează Din obiceiul acelor oameni ageri şi vîrtoşi, Pe care voi cu trufie ni-i arătaţi ca strămoşi.* HASDEU, R. V. 137, cf. CANELLA, V. 154. *Să cerc eu, că-s vîrtos (Cearcă, dar nu poate să deschidă).* ALECSANDRI, O. V, 299, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 317. *Tatăl, om matur şi vîrtos, avea scrise pe faţa sa păroasă şi posomorîtă şi-n ochii săi arzoi şi-ncruntaţi străşnicia caracterului său.* ODOBESCU, S. I, 65, cf. 141. *Vesel şi voios la inimă, ager şi vîrtos la trup..., zîmbind ieşea dimineaţa din palatele părinteşti.* id. ib. III, 198. *Le era frică de ţăranul acesta onest care, cu pumnul lui vîrtos, i-ar fi strivit să fi ştiut unde-l duce.* EMINESCU, O. XIII, 64. *Cînd vor să arate pe cîte cineva că e vîrtos şi biruieşte pe toţi, zic că are putere erculeană.* ISPIRESCU, O. II, 312, cf. 314. *La deal Murga nu mai putea, nu era vîrtoasă.* CONTEMPORANUL, III, 655. *Ce zici, e vîrtos flăcăul ?* F (1822), 263. *De ne-om lua la trîntă, eu te-oi birui, ştii, fără multă trudă. „Măi taci ? Aşa vîrtoasă eşti?"* ap. TDRG, cf. DDRF. *Peririi i-a dat: nici armele marelui Hercul Nu le-ajutară, nici braţul vîrtos.* COŞBUC, O. A. V, 300, cf. 371, BARCIANU, ALEXI, W., PUŞCARIU, ET. WB. 1862. *Vasîle era om vîrtos, că sfărîma şi zdrobica piatra cu pumnu.* STERESCU, N. 1165, cf. DHLR I, 195. *Nu era aşa de înalt ca Ion, dar era ceva mai vîrtos la trup, şi glasul lui răsuna puternic.* AGÂRBICEANU, O. XII, 192. *Răşinăreanul e de statură mijlocie... şi cu trupul vîrtos şi îndesat.* PĂCALĂ, M. R. 104, cf. RESMERIŢĂ, D. *Pătru Pătran, un om vîrtos, voinic cît un munte.* DUMITRAŞCU, STR. 16, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Un tovarăş îi încleştă pe la spate capul în mîinile-i vîrtoase.* VOICULESCU, P. II,

111. *Îl ştiau vîrtos şi vrednic şi le era de ajuns.* id. ib. 145. *Era nevoie de braţe vîrtoase.* SADOVEANU, O. X, 219. *Trebuiau pe de o parte provizii pentru castel, pe de alta bărbaţi vîrtoşi.* id. ib. XI, 51, cf. XXI, 57, DL, DM, CIORANESCU, D. ET. 9 301, DEX, DSR. *De ostaşi e ocolit, De ostaşi ţeapeni, vîrtoşi, Români tineri şi vînoşi.* TEODORESCU, P. P. 478, cf. ALR II/I, h 85, ib. h 86/53, ALR II 3 697/53, 182, 192, 463, 531, 574, 646, 682, 836, 848, 876. *La vo cîzva ani dă zile, copilul s-a făcut vîrtos.* O. BÎRLEA, A. P. II, 187. (Prin lărgirea sensului) *Mă doare-n suflet cînd mă uit cum se prăpădeşte... neamul ăsta vîrtos.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 541. ◊ (Învechit; substantivat) *Dzeae, leage-călcătorii scularǎ-se spre mere şi zborul vîrtoşilor* (tarilor C^2, H, celor tari BIBLIA 1688) *cerşură sufletul mieu, şi nu ainte puseră tire între sire.* PSALT. 178. *Să izbăveşti mişelul den mînile vîrtoşilor, mişelul şi measerul de răpitorii lui.* CORESI, PS. SL. – ROM. 153. *Doamne, leage-călcătorii scularǎ-se spre mine şi zborul vîrtoşilor cerşură sufletul mieu, şi nu ainte puseră tine întru sine.* id. ib. 365. ◊ (Prin extensiune; despre plante) *Că iarna trecută au fost una din cele nepomenite prin ţările noastre, pe lîngă cele simţite geruri şi troiene, dovadă ne este şi că au degerat vîrtoşi arbori suferitori la frig, precum perii, merii, perjii, cereşii.* CR (1830) 75/19. *Se împleteşte iedera pe un stejar vîrtos.* FILIMON, O. I, 153. (Prin lărgirea sensului) *Naturei i-au plăcut a înconjura o cîmpie roditoare şi scăldată de mii de rîuri cu o şirǎ de munţi măreţi, pe care cresc codrii vîrtoşi.* ODOBESCU, S. II, 258.

2. (Învechit; despre cetăţi sau armate) Care este înzestrat cu o mare forţă militară, economică etc. *Cum ai perit şi te-ai surpat den mare, cetatea cea lăudată, carea s-au făcut vîrtoasă în mare, ea şi cei ce lăcuiescu într-însa.* BIBLIA (1688), 553^1/32. *Şi să cutremura toţi ceia ce auziia glasul mulţimei lor şi călătoria mulţimei şi izbiturile armelor, pentru că era tabăra mare foarte şi vîrtoasă* (fiindcă oastea era foarte mare şi puternică B 1938). ib. 702^2/8. *De departe stînd, pentru frica muncii ei, zicînd: Vai, vai cetatea cea mare, Vavilonul, cetatea cea vîrtoasă* (tare B 1938), *căci într-un ceas au venit judecata ta!* ib. 929^2/41. *Să nu mai pomenim cîte răutăţi şi cumpliri au făcut publicăi veneţieneşti, de cîte slăvite ostroave şi de cîte vîrtoase cetăţi pre mare şi pre uscat au sărăcit-o.* CANTEMIR, HR. 20, cf. id. O. C. I, 151.

3. Fig. (Învechit; despre oameni sau despre caracterul, manifestările etc. lor; adesea urmat de determinări introduse prin prep. „în") Neclintit, statornic; hotărît, ferm. *Cînd amu iaste credinţa închegată şi tare şi vîrtoasă, nici unul nu va putea beteji pre noi, de ce ne vin reale şi nevoi iuţi.* CORESI, EV. 269. *Fiţi treazvi, prevegheaţi-vă, că pizmaşul vostru, diavolul, ca un leu răcnind încungiură căutînd pre cine are înghiţi. Căruia îi staţi împrotivă vîrtoş în credinţă* (tari cu credinţa COD. VOR^2., întemeiaţi cu credinţa BIBLIA 1688). N. TEST. (1648), 186^r/9. *Întîiu îndeamnă Iuda pre toţ creştinii să fie vîrtoş în credinţă şi să rămîie întru învăţătura creştinească.* ib. 200^r/9. *După aceasta avem a-i găti lui... inimă împetrită a vîrtoasei credinţe* (a. 1642). GCR I, 101/31. *Fură pîrîţ cătră mai marele, căce sînt creştini, aflîndu-i vîrtoş şi întăriţ... şi nenduplecaţ.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 2^v/5. *Fură clevetiţ că ce-s creştini şi, prindzîndu-i şi scoţînd la giudeţ, stătură tare şi vîrtoş, fără frică mărturisind pre D*[o]*mnul H*[ristos]*s.* id. ib. octombrie 113^r/27. *Pare-mi-să, şi cu vîrtoasă nădejde sîntem, precum şi singur vei mărturisi, că ţările acestea, carele românii şi astăzi le ţin, niciodată de dînşii de tot părăsite şi pustiite să nu fie rămas.* CANTEMIR, HR. 368, cf. 7. *Acesta e un om înţelept, vrednic şi vîrtos în năcazuri.* SADOVEANU, O. XIII, 285. ◊ (Adverbial) *Cel ce nu va ţirea acealea tare şi vîrtos, nu va dobîndi spăsenie.* PSALT. 337. *Să meargem pre urma celor ce-au ogodit lu Dumnezeu, sfinţilor părinţi şi învăţătorilor noştri, păzind învăţătura lor şi leagea, tare şi vîrtos.* CORESI, EV. 438. *Să ţinem vîrtos credinţa ce ne-au dat noaă svenţii oteţi şi să nevoim să facem dzisa lor.* VARLAAM, C. 139. *După aceaia-i îndeamnă să stea vîrtos în credinţă şi întru adevărarea învăţăturiei carea le-au dat ap*[o]*s*[to]*lii.* N. TEST. (1648), 186^v/9. *Iară Sv*[î]*nt*[u]*l Filip, văzînd pre Irou spămîntat, îl îmbărbăta să stea vîrtos în credinţă.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 126^r/28.

4. Fig. (Învechit) Pe care te poţi bizui, de nădejde, sigur. *De tire cîntarea mea pururea. Că în mirure fuiu a mulţi, şi tu agiutoriul mieu vîrtos* (tare D, BIBLIA 1688). PSALT. 137. *Tu eşti mie coperitoriu. De tire cîntarea mea pururea. Că minune fuiu a mulţi şi tu ajutoriul mieu vîrtos.* CORESI, PS. SL.-ROM. 293. *Acestu multă vreme se gătise şi dobîndise şi de la greci şi de la bulgari vîrtos agiutoriu.* MAIOR, IST. 77/11.

5. Fig. (Învechit; despre argumente, mărturii etc.) Convingător, cert, elocvent. *Şi avînd cuvînt vîrtos de prorocie* (avem mai adevărat pre cel proroc esc cuvînt BIBLIA 1688), *căruia bine faceţ că-l ascultaţi.* N. TEST. (1648), 187^v/22, cf. N. COSTIN, LET. II, 106/22. *Alte mai vîrtoase mărturii, carile mai înainte îi vom aduce, mi să pare că nici să să ruşineze vreme le va da.* CANTEMIR, HR. 385. *Precum să videa, sau din sine plecată, sau din a Lupului vîrtoase argumenturi şi adevărate socotele întoarsă, şi vrea şi cunoştea ce ieste adevărul.* id. I. I. I, 128, cf. 154, II, 214.

6. Fig. (Învechit şi regional; despre oameni sau despre caracterul, firea etc. lor) Crud, nemilos, necruţător, neîndurător. *Vîrtoaso de inimă, ai văzut ce mi-ai făcut ?* CATON, 67^v/24. *Îţi mulţumesc, însă eu nu poci ca să te iubesc. – Ce vîrtoasă la inimă eşti!* SIROIU, 49^v/11. *Iată că prea vîrtoasa ta poruncă s-au sfîrşit.* MIL. TIT. 14^v/2. *Are el inimă aşa vîrtoasă, de nu mai iaste după cum era.* SLĂTINEANU, A. 83/20, cf. ALIL XXVIII, 124. *Văzînd soţia lui această fire vîrtoasă, au început a plînge şi a se boci.* SBIERA, P. 44.

7. Fig. (Învechit; despre păcate, primejdii, asupriri etc.) Greu, aspru, crîncen. *Şi să văm vedea neştine că greşaşte, să nu-l osîndim, ce ale noastre păcate ce ne-s puse înaintea ochilor noştri, mai vîrtoase şi mai amărîte să le cugetăm decît ale alăltor.* CORESI, EV. 18. *Şi pre amărîmea-i ducea viiaţa lor cu robii vîrtoase* (cu corvezi grele B 1938) al lutului şi a cărămidzîlor. PO 181/11. *Ca să nu grăiască gura mea lucruri omeneşti, pentru cuvintele rostului tău eu feriiu căi vîrtoase* (năsilnice BIBLIA 1688). DOSOFTEI, ap. GCR I, 247/4, cf. id. O. I, 37. *Zace şi deasupra lui piatră grea,*

carea iaste puterea obiceaiului celui vîrtos, care obiceaiu apasă şi îngreuiază sufletul atîta, cît nu-l lasă să se scoale din groapa ticăloşiei, nici lasă să răsufle. ANTIM, O. 143.

8. Fig. (Învechit, rar) Păgîn **(2).** *Cu acela toiag lovi Moisi piiatra în pustii şi ieşiră 12 izvoară şi băură însetaţii jidovi; într-acela chip şi svînta cruce au lovit de-au despicat lumea cea vîrtoasă şi nepocăită şi au scos 12 apostoli de-au învăţat lumea cea înşelată.* VARLAAM, C. 46.

9. Fig. (Învechit, rar) Care are proprietatea de a exprima pregnant idei, sentimente etc.; viguros. *Bisoceanul,... în limba sa pe care aş da ani din viaţă-mi ca s-o pot scrie întocmai dupe cum el o rostea, în acea limbă spornică, vîrtoasă şi limpede a ţăranilor noştri, îmi povestea păsurile şi plăcerile oamenilor de la munte.* ODOBESCU, S. III, 174.

10. (Învechit; despre elemente sau fenomene ale naturii, despre voce etc.) Care se manifestă, se produce cu intensitate mare, cu putere. *Şi era în iadu plîngere mare, vîrtoase.* CODEX STURDZ. 249. *Şi premeni D[o]mnul de la mare vînt vîrtos şi rîdică lăcustele şi le puse pre dînsele în Marea Roşie.* BIBLIA (1688), 46^2/11. *Şi să feace cutremur mare şi tunete vîrtoase spre răsărit.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 230^r/27.

II. Adj. **1.** (Popular; despre materii, corpuri etc.) Solid^2 **(1),** tare **(A I 1);** dur; rigid **(1).** *Rădică-i spre vîrtutea pămîntului, şi sătură ei de vipturile fsatelor; supseră miiare de piatră, şi untu de vîrtoasă piatră.* PSALT. 314, cf. CORESI, PS. SL. – ROM. 616. *Atunce împărţi apa, una o sui sus, alta jos, în sînurile pămîntului, şi puse între iale ceriul, ca un părete vîrtos.* MOXA, C. 99. *Luară trestiia şi-l ucidea cu nusă în cap, preste acea cunună vîrtoasă şi înghimpoasă.* VARLAAM, C. 78, cf. 438. *Avem a-i găti lui în loc de groapă inimă noao, ... tăiată den vîrtoasa piatră* (a. 1642). GCR I, 101/29. *Omul carele va să zidească ceva, au casă, au cetate, întăiu pune temelie vîrtoasă şi aşa spre ea zideaşte toate* (a. 1644). id. ib. 112/17. *Tu ai dat fîntînă apătoasă În pustie din piatră vîrtoasă. Cîndu-ţ era oştile-nsătate.* DOSOFTEI, O. I, 167, cf. 105. *Rugile voastre sînt ca nişte stîlpi mari şi vîrtoş în mijlocul lor ş-a cetăţîi.* id. V. S. noiembrie 105^r/14. *I-au suit pre ei pre vîrtutea pămîntului, i-au hrănit pre ei cu roadele ţarinilor, au supt miiare den piatră şi untdelemnu den vîrtoasă piatră.* BIBLIA (1688), 150^2/32. *Cu unsorile acelea... au tămăduit călcîiele cele vîrtoase.* N. COSTIN, C. 13. *Pre stîlpii mai groşi şi mai vîrtoşi toată urdzala casii să sprijineşte.* CANTEMIR, I. I. I, 126. *Zid gros şi vîrtos de piatră în patru colţuri cioplită era.* id. ib. 163, cf. 16, 200. *Picăturile era groase şi vîrtoase ca o piatră.* ANON. CANTAC., CM I, 159, cf. LEX. MARS. 201. *Ceriul, hrană îngerească le-au dat; piatra cea vîrtoasă, păhar dulce le-au deschis.* ANTIM, O. 195. *Cînd iaste creşterea lunei, sămînţa vîrtoasă să samine la pămînt uscat* (a. 1733). GCR II, 26/30. *Fiiara din fire iaste vîrtoasă la piiale, avînd solzi tari pe deasupra.* AETHIOPICA, 59^r/9. *Acest aşăzămînt ori unire de părţi este atîta de tare, că răzămînd degetul deasupra nu să poate osebi... Atunce noi zicem că aceste trupuri sînt vîrtoase.* AMFILOHIE, G. F. 80^r/7. *Vîrtoase şi ascuţite unghile, şi cu anevoie a se frînge.* MICU, în ŞA I, 94. *De sălbateca aceaia hiară... meşteşugul îşi bate joc şi cu lopată vîrtoasă o plesneşte.* MOLNAR, RET. 5/16. [Crocodilul] *are şi unghi*[i] *tari şi piale tare vîrtoasă pre spinari.* HERODOT^2, 107. *Pănă la aceştii tătari iaste locul şăs şi pămînt ales, iară de aice încolo iaste locu pietros. Şi, trecînd locu mult dintru pămîntul acest vîrtos, lăcuiescu oameni supt munţi preînalţi, care zicu să fie toţi din naştere pleşuvi.* ib. 201. *Căci păn el taie în hierrul vîrtos, Eu taiu în carnea lui ş-în os.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 113, cf. 150. *Pietrile unele sînt... vîrtoase..., adecă marmura şi pietrile scumpe, în feliurimi de feţe, precum diamantul, robinul, sapfirul.* GRECEANU, Î. 130/6. *Aci se naşte uneori vîrtoasă şi fierbinte umflătură.* CALENDARIU (1814), 178/6, cf. DRLU, LB. *Şi din vîrtoase ţiţe apasă, mulge lapte.* HELIADE, O. I, 310. *Aleg doă lemne, din care unul să fie oareşce mai uscat, şi altul mai vîrtos.* DRĂGHICI, R. 70/2. *În vreme ce săpa, deodată au lovit într-un loc vîrtos.* id. ib. 80/26, cf. 141/27. *Păturile solide (vîrtoase a pămîntului) a globului.* AR (1838), 70^1/31. *Pliscul lor este mai lung decît capul, vîrtos, cam gros şi drept.* I. CIHAC, I. N. 111/19. *Gîndacii sînt insecte cu patru aripi, dintre care cele doaă de deasupra... sînt vîrtoase şi slujesc de acoperitură aripilor de desupt, ce sînt moi.* id. ib. 175/25. *De se va muta din statul sau din forma vîrtoasă în cea picurătoare... pofteşte mai mare căldură decît întîi au avut.* ANTROP. 146/16. *Poamele de copaci,... acele dulci, în care este mai multă materie zăhăroasă, ne hrănesc mai mult, dacă miezul lor este vîrtos.* ALBINEŢ, M. 129/23. *Lemnul e vîrtos foarte, mîna mea prea neputincioasă.* ASACHI, S. L. II, 259, cf. POEN. – AAR. – HILL, V. II, 579^2/13, 579^2/30. *Vrei ca să lucrezi ogorul lutos peste vară cu folos, apoi alege timpul, în care nu-i nici prea umed, dar nici prea uscat sau vîrtos.* FILIPESCU, D. I, 21/24, cf. 21/6. *Copitele* [cailor]... *vîrtoase şi rătunde.* I. IONESCU, C. 90/11, cf. id. D. 292. *Negei se zic orecare buburuzi vîrtoşi şi rotunzi, care se fac pe deasupra pelei omului.* CORNEA, E. I, 109/24. *Toate materiile vîrtoasă (solide) se pot preface în pulbere (pravuri).* id. ib. 131/32, cf. ISER. *Pămîntul hleios... este luciu şi lipicios, se usucă încet, cînd atunce este vîrtos şi crapă.* LITINSCHI, M. 6/6. *La cea întăi cosire se va lăsa o bucată potrivită de loc unde va fi mai curat trifoiul, dacă frunzele lui sînt uscate şi dacă sămînţa se va desface lesne din pai... şi va fi vîrtoasă.* id. ib. 80/7. *Schir, umflătură vîrtoasă şi fără dureri.* MAN. SĂNĂT. 352/22, cf. STAMATI, V. 2892/42, 3971/55. *Pămînturi mlăştinoase, care nefiind nici vîrtoase, nici apoase şi scurgătoare, sînt neumblate.* CALENDAR (1856), 15/8, cf. POLIZU, COSTINESCU, CIHAC, I, 317, LM. *Ştiinţa a ajuns aşa de departe, încît se poate măsura cît de depărtate sînt corpurile cereşti unele de altele; se poate afla mărimea şi greutatea lor; se poate şti de sînt vîrtoase, liquide (ca apa), ori găzoase.* CONTEMPORANUL, I, 43. *A doua zi, sculîndu-mă fericit de pe patul meu cel vîrtos de paie, şi aninîndu-mi mantaua de umere, începui să colind stradele oraşului.* EMINESCU, O. VII, 199. *Drum ca acela, care trece prin Valea-Seacă înspre Sărăceni, giur-împregiur nu este. Neted ca masa şi vîrtos ca sîmburele de cireşă.* SLAVICI, O. I, 68. *Cazmaua se loveşte de ceva vîrtos... ce nu suna nici a lemn, nici a piatră.* id. ib. 313. *Credeai că singur despică ţelina cea*

vîrtoasă, fără ajutoriul calului său slăbănog. CONTEMPORANUL, II, 3. *Pre vîrful limbei li se face un fel de peliţă vîrtoasă ca unghia.* MARIAN, O. II, 257. *Gărgăriţa e aşa de vîrtoasă, că, dacă este dusă dimpreună cu atari grăunţe la moară şi este turnată cu acestea în coş, trece pe sub piatra morii şi nu se sfarmă.* id. INS. 94, cf. BARCIANU. *Vocalele e şi i să formează apropiindu-să dosul limbii cătră partea anterioară, vîrtoasă, a cerului gurii.* ARHIVA, I, 162, cf. DDRF. *Piatra albă (ghicaş) pentru fabricarea sticlei şi o altă piatră albă de clădire cu vine şi pete roşietice ca marmora, însă foarte vîrtoasă, foarte tare... este... multă pe teritoriul acestei comune.* TURCU, E. 61, cf. ALEXI, W., PUŞCARIU, ET. WB. 174, TDRG. *Lemnul din care se face dîrjeaua şi hadaragul trebuie să fie sănătos, vîrtos (de carpăn, alun, fag...).* PAMFILE, A. R. 199. *Piatra e ca cremenea de vîrtoasă.* AGÂRBICEANU, A. 127. *În Dunăre ea stă numai la adîncimi mari, unde fundul e vîrtos.* ATILA, P. 397, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Frunzele şi aripile sunt numai spini. Unul ascuţit, vîrtos, e nelipsit din vîrful... frunzelor.* SIMIONESCU, FL. 200, cf. id. F. R. 197. *Lăstarul peste iarnă... se face lemn vîrtos.* POPA, V. 314. *Şi-ntorceau foaia, răsucind-o scurt şi uşor, aşa ca ţigara să iasă frumos rotunzită, nici vîrtoasă, nici prea moale.* SADOVEANU, O. IX, 425, cf. 18. *Coliba avea o uşe de scînduri de brad înţepenită în doi stîlpi vîrtoşi.* MOROIANU, S. 42, cf. SCRIBAN, D. *Unele păsări ... au ciocul la partea bazală acoperit cu o peliţă vîrtoasă.* DOMBROWSKI, P. 37. *Coada e rotunzită, constînd din 12–14 rectrice vîrtoase, cu rahisuri puternice.* LINŢIA, P. III, 160, cf. 423. *Fiind lucrată dintr-un lemn mai vîrtos, ţinuse piept vremii.* TUDORAN, P. 36, cf. DL, DM, CIORANESCU, D. ET. 9 301, M. D. ENC., DEX, DSR. *Ian uită-te numai cum storc eu apă şi din piatră vîrtoasă!* SBIERA, P. 178, cf. ALR II 3 550/235, 365, 386, 414, ALR SN II h 301/365. ◊ (Într-un descîntec) *Apuca-m-oi şi descînta-oi – şi bine alege şi bine culege, – din creierii capului, – şi din faţa obrazului, – şi din lungu trupului – şi din latu pieptului; – din carne moale – şi din oase vîrtoase – şi în ţiermure ţipa-oi, – acolo să peie – şi să se răsipească – ca roa de dimineaţă.* POP., ap. GCR II, 340. ◊ Expr. **A fi vîrtos la cap** = a fi dîrz, stăruitor, încăpăţînat. *Ei, dar părintele Trandafir e vîrtos la cap: unde pleacă, merge şi ajunge, ori moare pe drum.* SLAVICI, O. I, 57, cf. DEX. (Învechit, rar) **A fi cu cerbice vîrtoasă** sau **a fi vîrtos la cerbice** = a fi tare la cerbice, v. tare **(A I 1).** *Şi dzise Domnul lu Moisi: văz cum acest nărod cu cerbice vîrtoasă e.* PO 287/12. *Eu nu voiu mearge cu tine, că cu vîrtoasă cerbice nărod eşti* (norodul acesta iaste tare la cerbice BIBLIA 1688, sînteţi un popor tare la cerbice B 1938). ib. 290/23, cf. 294/13, DLRU. (Învechit, rar) **A se face vîrtos** = a se împotrivi, a se opune (cuiva). *Pentru că înţelept iaste la cuget, tare şi mare; cine, vîrtos făcîndu-se înaintea lui* (i s-a împotrivit B 1938), *au răbdat ?* BIBLIA (1688), 366²/57. ♦ (Despre obiecte) Rezistent, durabil, trainic² **(1).** Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Precum plugarul cel dorit de cină Cînd ziua-ntreagă-n ţelină-i trag boii Murgani vîrtosul plug, cu drag se uită La soarele asfinţit, că poate merge La cină.* MURNU, O. 218. *Porneşte după el mai multe şerbe, Din care una-i cară... Mantia spălată, alta-i duce Vîrtoasa ladă, alta vin şi pîne.* id. ib. 219, cf DSR. ♦ Fig. (Învechit, rar; substantivat, n.) Temelie, fundament. *Urzi pămîntul în vîrtutea sa* (în vîrtosul său CP₂, pe întemeiarea lui BIBLIA 1688), *nu se va pleca în veac de veac.* CORESI, PS. SL. – ROM. 430, cf. PSALT. 214.

2. (Despre substanţe, alimente etc.) Compact, consistent, dens. Cf. I. GOLESCU, C. *Văpselele acestea să fie frecate cu ulei crud, vîrtoase, puse prin băşicuţe de piale şi legate cu aţă la gură strîns* (a. 1805). GRECU, P. 404. *Oaăle ni dau o hrană destul de bună... Acele proaspete, fierte moi sînt lesne de mistuit, iar cele vîrtoase şi vechi... nu ticnesc nicidecum.* ALBINEŢ, M. 124/4, cf. POEN. – AAR. – HILL, V. II, 651¹/45. *Se vor face... scoverzi (clătite) vîrtoase şi grase.* VASICI, M. II, 35/9. *Înghit din oală Prea noduroase Gălusci vîrtoase.* I. VĂCĂRESCUL, în IST. LIT. ROM. II, 204. *Durerea de dinţi vine sau din cacohimiile scorbutice, ori din mîncările vîrtoase.* CORNEA, E. I, 112/9. *Îndată ce s-au ivit asămine caz, trebui vîrîtă mîna în canalul deşărtărei spre scoaterea baligei cei vîrtoasă.* LITINSCHI, M. 152/7, cf. POLIZU. *Daca... o ceară ce fusese vîrtoasă se topeşte, pot şti apriori că trebuie să se* [fi] *petrecut ceva.* EMINESCU, O. XIV, 433, cf. BARCIANU, RESMERIŢĂ, D. *Terciul nu este altceva decît mămăligă semilichidă, pe care o mănîncă copiii mai cu plăcere decît mămăliga vîrtoasă.* MANOLESCU, I. 273, cf. 271. *Vezi să nu iasă prea vîrtoasă mămăliga.* VOICULESCU, P. I, 200. *Protopopul... s-a lăsat aburilor îmbătători şi ocrotirii stareţului, care a cerut mîncare vîrtoasă.* id. ib. 130. *Mămăliguţa aceasta vîrtoasă dă mare ajutor la o bunătate ca asta.* SADOVEANU, O. IX, 409, cf. SCRIBAN, D. *Părul, încă negru şi des, era menţinut pe dreapta şi pe stînga unei cărări impecabile, cu pomezi vîrtoase.* VINEA, L. I, 148, cf. ŞEZ. II, 225, IZV. XVI, 61, ARH. OLT. XXI, 277, DSR, ALR I 398/85, 247, 268, NALR – B III h 540/55. ◊ Fig. *Acel aluat vîrtos cu care este plămădită firea poporului românesc am avut noi ocaziunea a-l constata.* ODOBESCU, S. III, 549. ◊ (Adverbial) *Oul fiert vîrtos tăindu-se în două, scoţindu-se gălbănuşul din albuş şi turnîndu-se puţin prăfuşor de piatră vînătă, ... se crede că ar fi ajutînd foarte mult, dacă se pune la ochii cei cu albaţă.* MARIAN, O. II, 253. *Aluatul tare, dospit vîrtos din frămîntare.* CAMIL PETRESCU, O. II, 85.

3. (Mold. şi Munt.; în sintagmele) *Strugure vîrtos* sau *poamă vîrtoasă* (şi substantivat) = varietate de struguri cu boabele mari, de culoare neagră, îndesate pe ciorchine, cu pieliţa groasă şi cu miezul pietros. Cf. I. IONESCU, P. 261, BORZA, D. 183, NUŢĂ, D. I, 354, H VII 504, XI 325, XIII 324, 468.

4. (Despre vinuri) Care are o concentraţie mare de alcool. *Ceru poame, un vin mai vîrtos, alt rînd de cafele.* M. I. CARAGIALE, C. 87. *Schimbară băuturile, întîi cu un vin niţel mai acriu..., şi pe urmă altele mai vîrtoase, vinuri răspicate, cu fund de coniac şi adînc de cotnăraş.* VOICULESCU, P. I, 140, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. (Rar; substantivat, n.) *Paharul de vîrtos.* SCL 1979, 97.

III. S. n. (Învechit, rar) Boltă cerească, firmament. *Făptura mănrulor lui vestescu vîrtos.* PSALT. HUR. 14ʳ/23. *Ceriul spune slava lu Dumnezeu, Făptura mînilor lui spuse vîrtute* (spune-va *vîrtos* CP₂, povesteaşte

întărirea BIBLIA 1688, şi firmamentul destăinuieşte lucrul mîinilor sale B 1938). CORESI, PS. SL.-ROM. 93, cf. PSALT. 30.

IV. Adv. Cu putere, cu forţă, cu tărie; mult, zdravăn. *Blagosloveaşte sufletul mieu Domnul; Doamne Dzeul mieu, măritu-te-ai foarte (vîrtos* H). PSALT. 213. *Ispovedescu-me Domnului foarte (vîrtos* H) *cu rostul mieu, şi pre mijloc de mulţi laudu elu.* ib. 238. *Şi-l bägă el în temniţă, pînă cînd deade datoriul lui. Văzură megiiaşii lui ce fu şi se jelui vîrtos.* CORESI, EV. 281. *Sămînţa ta aşa vîrtos voi înmulţi, cum de mulţie nu se vor putea numära.* PO 52/23. *Iosif... vîrtos grăind dzise lor: de unde aţi venit ?* ib. 146/12. *Moldoveanul au apucat vîrtos pre Stănil*[ă]*: în ce chip i-au întrat în moşie ?* (a. 1591). CUV. D. BĂTR. I, 57/4. *Cîndu veade sufletele greşiţiloru trecîndu în muncă, atunci vîrtosu plînge.* CODEX STURDZ. 279, cf. MARDARIE, L. 2952/12. *Căce n-au vrut să prăznuiască la rodinile cuconului domnului ei la capiştea idolilor, fu muncită vîrtos.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 22^{r}/4. *Văzînd arătură, au cumpărat, şi den roadele mînilor ei răsădi aveare. Încingînd vîrtos mijlocul ei, răzimă braţul ei la lucru.* BIBLIA (1688), 446^{1}/33. *Şi cum s-au dus, au şi luat limbă că fuge obuzul. Şi aşè au încetat turcii de a fugi şi vîrtos a trece Prutul toată noaptea.* NECULCE, L. 236, cf. 237, 342. *De mare căldura văzduhului denafară... setea vîrtos li să pricineşte.* CANTEMIR I. I. I, 40. *Latinii vîrtos îi goniia, macar că ceva stricăciune nu le putea face.* id. HR. 425. *Încingînd vîrtos mijlocul său, întări braţele sale pre lucru* (a. 1694). GCR I, 313/6. *Îndată au poruncit în toate laturile ţării de au strînsu oştile ce avea şi i-au ieşît înainte la sat la Viişoară. Acolo, vîrtos dînd război, au biruit Vlad Vodă pre Moise Vodă.* R. POPESCU, CM I, 281. *Curgerile înşălăciunii le-ai înecat vîrtos... cu curgerile sîngiurilor tale.* MINEIUL (1776), 158 ^{v1}/16. *Îndată, legîndu-l vîrtos, îl rădicară de deagetele mînilor şi ale picioarelor.* ib. 186^{v2}/17. *De mulţi ani se ştie că piatra sau cleiul... de se va freca tare şi vîrtos pre dinafară, trage la sine lucrurile cele uşoare.* ŞINCAI, în ŞA I, 642. *Vîrtos poruncim credincioşirei-voastre, ca priimind acestea, alte cărţi de poruncă ale noastre... cu credinţă să scrieţi maestatei noastre.* id. O. II, 195, cf. 47. *Vîrtos să ne oştim asupra grecilor şi asupra bulgarilor.* MAIOR, IST. 76/27, cf. 187/20. *Brînduşa l-încredinţă tare Şi vîrtos că Romica trăieşte.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 212, cf. 276. *Pre locurile cele de prin munţi va fi multă grindină şi rîurile vîrtos vor creşte.* CALENDARIU (1814), 75/3. *Turcii... da şi ei vîrtos din cetate cu tunurile.* DIONISIE, C. 181. *O punere morală... e o lege (regulă), carea vîrtos să se păzască.* PETROVICI, P. 104/15, cf. LB. *Trag plutaşii tot vrîtos, Ca s-agiungă pănă-n gios.* ASACHI, S. L. I, 178, cf. ISER. *Cei care se suie vîrtos pe o roată se scoboară aşijdirea.* RUSSO, S. 28. *Prindeţi irozii şi mi-i legaţi vîrtos.* ALECSANDRI, T. 1135. *Noua pomadă se deosibeşte de toate cele vechi, la aplicare: ca să obţii rezultatul dorit..., freci vîrtos!* CARAGIALE, O. IV, 128. *Vru să-i smucească cartea din mînă; dară băiatul o ţinea vîrtos.* ISPIRESCU, O. I, 89. *Ajungînd la poalele muntelui, le ieşiră înainte tîlharii, şi nici una, nici alta, începură a da vîrtos.* id. ib. 112. *Stă şi-ospătează vîrtos şi Aeneas, şi tinerii Troiei.* COŞBUC, O. A. V, 235, cf. 306. *Din pumnul strîns vîrtos,... Cuţitul a căzut!* id. P. I, 231. *A nins astă-noapte vîrtos.* VLAHUŢĂ, S.A. I, 146. *Nu pierdu corajul, se smînci vîrtos şi scăpă de-acolo zdravăn şi nevătămat.* MARIAN, O. II, 328. *În jurul meu să am nepoţi Şi pe genunchi să-i joc pe toţi. Cînd ei mă trag de păr vîrtos Să-i cert şi să mă bucur.* IOSIF, PATR. 30. *La intrarea în culise, potcovarul se întoarce către cîrciumar, care-l împinge vîrtos.* PETICĂ, O. 226, cf. DHLR II, 274. *Juca vîrtos, ca el mai rar altu.* LUNGIANU, CL. 29, cf. RESMERIŢĂ, D. *Ploua vîrtos.* REBREANU, R. I, 197. *Privea de jur-împrejur cu sfiala unui copil care pentru întăia oară se dă-n scrînciob şi, strîngînd din dinţi, se ţinea vîrtos cu amîndouă mînile de muchea băncii.* MIRONESCU, S. 174. *Moş Petrache s-a mulţumit să caşte vîrtos.* POPA, V. 181. *Cioporul vitelor magice îl atacară vîrtos.* VOICULESCU, P. II, 324. *Ţin'te vîrtos, îi zise pădurarul, în limba lui moldovenească.* SADOVEANU, O. X, 25. *Ca să ieşiţi la mal din vîltoare,... daţi vîrtos din mîni şi înotaţi.* id. ib. XXI, 426. *Caşul... îl prelucrau căşarii, frămîntîndu-l vîrtos în cele două crinte.* MOROIANU, S. 14, cf. SCRIBAN, D. *Fostul diacon, excitat de aerul rece şi de mireasma de brazi, mîncă vîrtos.* CĂLINESCU, C. O. 255. *Se înverşuna... călcînd de-a dreptul cu talpa, vîrtos, în gîrlele de unde ţîşneau proaşte de apă lutoasă.* C. PETRESCU, A. R. 49. *Nu erau leneşi, munceau vîrtos la grădinării.* CONTEMP. 1956, nr. 516, 1/2. *Corabia părăsită pe ţărm nu mai seamănă cu o epavă; oamenii au muncit vîrtos între timp.* TUDORAN, P. 105, cf. DL. *Într-o mînă ţinea o bucată mare de pîine din care muşca vîrtos.* PREDA, D. 201, cf. id. DELIR. 386, DM, CIORANESCU, D. ET. 9 301. *Am început să beau vîrtos.* V. ROM. noiembrie 1964, 43. *Înfulecă vîrtos, plescăind şi morfolind cu toţii.* STEINHARDT, J. 63, cf. 265. *De frica de a nu apărea în ochii unora drept retrograzi, prin toleranţa manifestată faţă de eşecurile poeţilor autentici, încurajăm indirect, dar încurajăm vîrtos, manufactura poetică.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 2, 3/2, cf. M. D. ENC., DEX, DSR. *Mă lega vîrtos de coate Cerînd seamă pentru toate.* ALECSANDRI, P. P. 266. *Om pune să secere pe jos, Să lege snopii vîrtos.* FOLC. MOLD. I, 305, cf. NALR – MB I MN 243, 86/638. ◊ Expr. (Învechit) **A sta vîrtos** = a interveni cu energie. *Boierii carii avusese greutate la Neculai Vodă sta tot vîrtos către Dumitraşco Vodă, ca să pîrască pre Neculai Vodă la Poartă pentru răutatea ce le făcusă.* NECULCE, L. 206. *Sta împăratul în cumpene. Numai nu au putut, că sta împărăteasa vîrtos să facă pace.* id. ib. 247, cf. 230. ♦ (Învechit şi popular; la comparativ) Mai mult, mai tare, în mai mare măsură. *Să ştii Domniia ta că are frică mare şi Băsărab de acel lotru de Mahamet-beg, mai vîrtos de Domniele voastre* (a. 1521). DOC. Î. (XVI), 95. *Cade-se... a pomeni cuvîntul Domnu*[lui] *Iisusu, că însuş dzise: mai ferice easte mai vîrtos* (mai mult BIBLIA 1688) *a da decîtu a lua.* COD. VOR^{2}. 12^{r}/9. *Întru amiadzădzi în cale vădzuiu, împarate, din ceriu, mai vîrrtos de lucoarea soarelui, iuo-mi străluci luminră şi ceia ce merrgea cu menre toţi cădzură spre pămîntu.* ib. 38^{v}/9, cf. 43^{v}/1. *Stropişi-me cu săpunu şi curăţescu-me; la-me-veri şi mai vîrtos de neaoa înrălbi-me-voiu.* PSALT. SCH. 160/3. *Iubit-ai reul mai vîrtos decît dulceaţa, nedereptate decîtu se gice dereptate.* ib. 162/16. *Izbăvişi-me de dracii miei silnici*

şi de pizmuitorii miei; că se învîrtoşară mai vîrtos de mere. PSALT. 26. *Iubeaşte Domnul uşa Sionului, mai vîrtos* (m a i m u l t B 1938) *de toate fsatele lu Iacovu.* ib. 178, cf. 77, 106, 259, 260. *Cine iubeaşte tatăl sau muma mai vîrtos de mine, nu e mie destoinic.* CORESI, TETR. 21. *Acesta iaste judeţul: că lumină vine în lume şi iubiră oamenii mai vîrtos* (m a i m u l t BIBLIA 1688, B 1938) *întunearecul decît lumina.* id. ib. 188. *Mai vîrtos de sufletul, n-are alta mai depururea omul.* id. EV. 206, cf. 216, 362, id. PS. SL.-ROM. 182, 570. *Tu însuţi eşti aicea venit şi veri să biruieşti, derept aceasta mai vîrtos vom face cu tine decît cu ei.* PO 60/26. *Iosif văzu un vis şi cînd l-ară fi spuind fraţilor săi, de-aciia mai vîrtos începură a-l urî.* ib. 127/8, cf. 126/27, 292/3. [Şi] *atunci acelui împărat vădzu. Şi a*[lţi] *oameni mulţi nevolnici ven*[de]*că ei. Şi... acelui împărat lumină şi vedeare mai bine şi mai vîrtos decît mai*[n]*te.* CODEX STURDZ. 284, cf. 255. *Derept-acea rugăm pre Domnia vostră se puteţi face ca se ne tocmim binişor, că iaste sminteală amînduror ţărilor; chibzuiţi Domnia voastră că seţ înţelepţi mai vîrtos* (a. 1592). DOC. Î. (XVI), 174. *Împărăteasa iubiia mai vîrtos pre Melhii decît pre Sedec* (a. 1600–1625). GCR I, 66/35. *Ce avea o bătaie rea cu duh necurat, deci păţiia rău de multe ori; cînd se trezviia, el mai vîrtos nevoiia de sta pre rugă.* MOXA, C. 196. *Această mănie aprinsă a lu D*[umne]*zău [noi cu mare durer(e)] întru această vreme de acum mai vîrtos simţim, că să aprinde spre noi* (a. 1600–1650). GCR I, 142/15. *S-au înmulţit fărădelegile meale mai vîrtos decît năsipul măriei şi răutăţile meale au covîrşit preste părul capului mieu.* VARLAAM, C. 10. *Şi mai vîrtos atunci să împlură de jelanie şi de obidă, deaca-ş adusără amente că de multe ori s-au îndoit şi n-au credzut lui cu toată inima.* id. ib. 130, cf. 54, 94, 208. *O lacrămă şi inemă înfrîmtă şi suflet smerit mare jărtvă iaste lui D*[um]*nezeu, mai vîrtos de toate prinoasele-i iaste lui priimită* (a. 1642). GCR I, 99/17, cf. 97/21. *Deaca veniră la dînş samareanii, rugară-l pri-înş să petreacă la dînşi. Şi petrecu acolo doaă zile. Şi mult mai vîrtos crezură pentru cuvîntul lui* (a. 1643). id. ib. 109/17. *Din ţară au mersu jalbă pentru dînsul pre tainâ la împărăţie, de care lucru împăratul mai vîrtos socoti să-l scoaţă, ca să nu lipască lăcuitorii la alte părţi şi să închine ţara.* URECHE, L. 143. *Mai vîrtos să cade să muncească pre om la uciderea cea cu otravă, decît la alte morţi şi ucideri ce se fac.* PRAV. 109. *Dragostea să asamănă cu beţiia, aşijdere şi cu nebuniia, şi mai vîrtos iaste şi mai rea chinuire decît acealea, decît toate.* ib. 285. *Adevăr, şi noi oameni sîntem şi am putut şi greşi, săva că am silit, den cît am putut, să nu greşim. Mai vîrtos de toate pre aceasta ne-am silit să ţinem înţelesul D*[u]*hului Sf*[î]*nt, că scriptura fără înţeles iaste ca şi trupul fără suflet.* N. TEST. (1648), [prefaţă] 11/10. *Adevăr zic ţie că astăzi în noaptea aceasta, mainte pînă nu va cînta cocoşul de doao ori, de trei ori te vei lepăda de Mine. Iară el mai vîrtos zicea: Să mi-ară fi şi a muri cu Tine, nececum nu mă voiu lepăda de Tine.* ib. 60^{v}/18, cf. 13^{v}/25, 108^{r}/17, 170^{v}/20. *Că decît toate alalte, aceasta mai vîrtos gîndiia să ascunză de dînsul, temîndu-se de prorocirea cetitoriului de steale* (a. 1648). GCR I, 134/2. *Focul acela ce işa din suflarea acelui şarpe... care aşteaptă să înghiţă şi să amistuiască pre cei ce iubesc mai vîrtos frumuseţea şi cinstea lumii aceşteia, decît bunătatea veacului ce va să fie.* NEAGOE, ap. GCR I, 166/20. *Ai căutat preste tămîia mea şi la jîrtva mea cu neruşinat ochiu şi ai slăvit pre fiii tăi mai vîrtos decît pre mine.* BIBLIA (1688), 196^{1}/27. *Ai iubit direptatea şi ai urît fărădeleagea; pentru aceaea unse-te pre tine D*[u]*mnezeu,* D[u]*mnezeul tău, cu untdelemnul bucuriei, mai vîrtos de părtaşii tăi.* ib. 396^{1}/23, cf. 757^{2}/49, 763^{2}/56. *Şi deaca o va afla pre dînsa, adevăr grăiesc voaă, că să bucură de dînsa mai vîrtos decît de ceale noaăzeci şi noaă ce n-au rătăcit* (a. 1693). GCR I, 309/27. *Stropişi-mă cu isop şi curăţiiu-mă, spăla-mă-veri şi mai vîrtos de zăpada înălbi-mă-voiu.* MOLITVENIC (sec. XVII), 311. *În locul lui rămîind Ascanie, fiiul său, pentru ca mai vîrtos urmele să-ş întemeiaze, au zidit cetatea ce-i zice Alba.* CANTEMIR, HR. 96, cf. id. I. I. I, 182. *Pentru pizma află-se că au fost un boiariu mare, carele avea în casa lui doi robi, şi unul era scumpu mai vîrtos decît toţ oamenii lumii, iar altul era foarte pizmătareţ* (a. 1700). GCR I, 341/23. *D*[o]*mnul vădind răutatea lor, cum că nu ca să se înveţe venise, ci cum că nu avea dragoste şi pizmuia mai vîrtos şi zavitnici era, au arătat că iubirea iaste mai presus decît poruncile* (cca 1700–1725). id. ib. II, 21/25. *Străluceşte mai vîrtos între celelalte lumini ale ceriului.* ANTIM, O. 19. *Fieştecare om să iubeşte pre sine mai vîrtos decît toate lucrurile.* id. ib. 53. *Mai vîrtos de toate să ţinem înţelesul D*[u]*hului Sv*[î]*nt, că scriptura fără înţeles iaste ca şi trupul fără suflet* (a. 1710). GCR I, 364/21, cf. 366/37, 367/32. *Fiind casa părinţască mai vîrtos de pe tată-său, la care încă mumă-sa putere a o vinde nu ave..., s-au socotit de către noi să i să plătească acele lucruri cu 45 lei* (a. 1775). URICARIUL, VII, 33. *Din prunciia ta ai iubit pre H*[risto]*s, Paraschevo, cu darul mai vîrtos decît cu laptele fiind hrănită.* MINEIUL (1776), 83^{r1}/7, cf. 77^{v2}/10. *Cela ce iubeaşte pre tatăl sau pre muma mai vîrtos decît pre mine, nu iaste vreadnic de mine.* VARLAAM – IOASAF, 46^{v}/14. *Bărbăţuşii încă numai pînă atunci cîntă mai vîrtos, pînă cînd încep a-şi schimba penele.* ŞINCAI, în ŞA I, 667. *Mai vîrtos priimeaşte pre dreapta sărăcie, decît pre neadevărata bogăţie.* EUSTATIEVICI, GR. RUM. 77^{v}/3. *Mai vîrtos decît alţîi, şi ei izbăviră pre athinei mai tare decît Armodie şi Aristoghiton.* HERODOT^{2}, 325, cf. 272. *Latinii... zicea „epistula"..., mai vîrtos decît „epistola".* MAIOR, IST. 132/13. *Iar mai vîrtos daca pe lîngă această personificaţie se mai adaoge şi grandiosul, miraculosul, imposibilul, naraţia îi devine şi mai atrăgătoare.* HELIADE, O. II, 65. *Această înşălăciune priveşte către lucrul prinţipal sau către o însuşime înfiinţată a lui, la care mai vîrtos era ţintit şi cunoscut scoposul părţii înşălate.* COD. ŢIV. 148/5. *Voinţa trebuie mai vîrtos să domnească şi pe dînsa zace cea mai teribilă responsabilitate.* LAURIAN, F. 23/19. *Am voi mai vîrtos a aţinta luarea-aminte a fetelor asupra alegerii bărbatului lor.* NEGULICI, E. I, 91/6. *Amicii săi mai vîrtos îi împuta pentru că nu cuteza să se înalţe la monarhie.* ARISTIA, PLUT. 218/3, cf. POLIZU. *Mai vîrtos ne va agiunge urgia lui Dumnezeu, dacă primim binele de la cei ce l-au restignit.* CONV. LIT. XXII, 229. *Căuta prilej să se scape de mine. M-am făcut că nu-l înţeleg şi mai vîrtos m-am pus în cale-i.* POPOVICI-BĂNĂŢEANU, V. M. 179, cf. TDRG, DHLR II, 275.

Cred că mai vîrtos decît cunoştinţele şi curtenia îi apropiase tristeţea. M. I. CARAGIALE, C. 62, cf. CADE. *Femeile ţipau mai vîrtos ca bărbaţii.* REBREANU, R. II, 231. *Dacă te-a cunoscut o lighiaonă, mai vîrtos te cunoaşte un om.* SADOVEANU, O. XVIII, 584. *El mai vîrtos hotărîse să se ducă în şi mai mare singurătate.* ARGHEZI, S. XII, 154. *Atmosfera ortodoxă, cu accentul pe tot ce e organic, a fost favorabilă mai vîrtos creaţiei de naturală spontaneitate, anonimă, populară, folclorică.* BLAGA, T. CULT. 195. *Omul lăcrămează la ceapă mai vîrtos decît la orice necaz!* TUDORAN, P. 179, cf. DL, DM, DEX, DREV. *Cum mănîncă toată lumea, aşa mănîncă şi ea. Ba încă mai vîrtos!... Toată ziua mănîncă.* FURTUNĂ, C. 72. ◊ (Învechit; precedat de „mult", care îi intensifică sensul) *Şi mult mai vîrtos crezură derept cuvîntul lui.* CORESI, EV. 154. (Cu topica învechită) *Auzi că I*[isu]*s nazareaninul iaste începu a striga şi grăia: Fiiul lu David, Iisuse, miluiaşte-mă, şi opriră lui mulţi să tacă; el mai mult vîrtos striga: Fiiul lu David, miluiaşte-mă!* id. TETR. 97. ♦ (Învechit; la comparativ, izolat în frază) Nu numai atît. *Mai vîrtos, să ştiţi că puteare are Fiiul omenesc pre pămînt a lăsa păcatele!* CORESI, EV. 62. *Mai vîrtos, singur împăratul i îndemna către dăruire* (a. 1648). GCR I, 132/35. *Pravila..., precum îndreptează pă cei ce vieţuiesc în toată viaţa lor cinstit..., aşa îi şi lipseşte dă acele folosiri şi, mai vîrtos, îi supune la învinovăţiri cînd nu-şi vor păzi îndatorata lor cinste şi credinţă unul către altul* (a. 1815). PRAV. COND. (1780), 202. *Mare fericire... este cînd un stăpînitor este încredinţat că acel puţin norod pe care el îl otcîrmuieşte, că îl iubeşte, şi de aceea nu are nici pricină a să teme de al său norod, ci în veci este pîntre ei, făr' de nici o pază. Mai vîrtos, cum îl simpte, din toate părţile îi strigă: „Vivat!"* GOLESCU, S. 18, cf. 290. *Oare... nu l-ai putea şi pe dînsul aduce de la Cernăuţi... tot în 15 minute? – Şi mai degrabă, dacă vrei. – Cum nu ? mai vîrtos, te poftesc.* ALECSANDRI, O. VI, 62. ♦ (Învechit şi popular; la comparativ) Mai ales, mai cu seamă, în special, îndeosebi. *Multă fu plîngere tuturoru şi căzură spre cerrbicea lu Pavelu jeluindu mai vîrtos de cuventele cealea ce dzise că nu voru vedea faţa lui mai multu.* COD. VOR.[2] 12[v]/1. *Deaci de elu alesu ce se scriu n-amu, domnu miu, şi aduşu elu înraintea voastră, mai vîrtosu* (mai cu seamă B 1938) *între tire, Agripo împărate.* ib. 36[v]/11. *Înţelegătorilor aceştiia, tuturor, să le fie de treabă. Însă mai vîrtos într-acest greu ce e în lume acum.* CORESI, EV. 3. *Către Împăratul ceriului, cum am cuteza să ne apropiem, sau de trupul lui şi de sîngele lui să ne atingem cine den păcate nu se-au curăţit, cu postul şi cu rugăciunea şi cu lacrăme, încă mai vîrtos cu milosteniia.* id. ib. 113. *Printru acea în tot locul şi pururea iaste dator a avea grije de acea şi a nevoi noi toţi după învăţăturile a sventilor părinţi, mai vîrtos a lui Dumnedzău.* PRAV. LUCACI, 172, cf. 174. *Bitiia, în care Bitie şi carte dentîniu scris-au sf*[î]*nt Moisi începătura a toate făpturilor, mai vîrtos iară omul, întru ce aşedzătură l-au rodit.* PO 4/8. *Derep ce şi după botegiure greşim şi după făgă*[du]*ită ne rugăm se lase noao, mai vîrtosu arată noao, ca vremu răbdători să fimu.* CODEX STURDZ. 300. *Şi-ş vărsă veninul amar pre tot*[i] *creştinii cîţi se închina sfintelor obraze, de-i munciia şi-i răniia, cu multă învăţătură a dracului, încă mai vîrtos pre părinţii călugăr*[i]. MOXA, C. 168. *Deaca se văzu Roman sosit întru atîta mărie de împărăţie, multă bărbăţie arătă, că cu multe ţări se luptă şi multe limbi au biruit. Mai vîrtos cu turcii au avut de multe ori sfadă şi totu i-au bătut.* id. ib. 200, cf. 127. *Întru alte hrane va fi rod şi în laturea despre apus va fi dureare întru oameni, însă mai vîrtos zgaibe şi pecingine.* PARACLIS (1639), 256. *În toată vreamea iaste bun şi de treabă postul..., iară mai vîrtos într-aceaste dzile a postului celui mare.* VARLAAM, C. 28. *Fiece om, mai vîrtos creştinul, acela iaste deaproapele şi fratele nostru.* id. ib. 240. *Are întru sine multe fealiuri de vindecări sufletelor creştineşti, celor ce sănt rănite cu păcate, însă mai vîrtos şi cale la împărăţiia ceriului* (a. 1640). BV I, 109. *Izvorul vieţii cel nescădzut, ce să dzice svînta scriptură, ... cu multă dragoste şi bucurie lumii l-au arătat, ... dup-aceea, pre urma lor, cu bună învăţătură ca o moşie tuturor împreună l-au lăsat, şi mai vîrtos celor lipsiţ şi însătaţ de învăţătură* (a. 1646). GCR I, 118/29. *Aceaste prepusuri nu sămt nice de o treabă giudeţului, mai vîrtos cînd vor fi împrotiva vreunui om bun şi vestit de lucrure bune.* PRAV. 66, cf. 159, 161. *Noi n-am socotit numai pre un izvod, ce toate cîte am putut afla, greceşti şi sîrbeşti şi lătineşti..., le-am cetit şi le-am socotit; ce mai vîrtos ne-am ţinut de izvodul grecescu.* N. TEST. (1648), [prefaţă] 9/20. *Iară mai vîrtos, ştiindu-te că ştii toate obiceaiurele şi întrebările jidoveşti, derept aceaia mă rog, cu răbdare, să aşculţi pre mine.* ib. 169[r]/19, cf. 162[v]/25, 169[r]/5. *Toată scriptura de Dumnedzeu-i răsuflată şi-i de folos spre învăţătură... Mai vîrtos ca pentru răbdarea scripturilor, nădeajde să avem* (a. 1651). GCR I, 153/7. *Să scornise boale între oşteni şi mai vîrtos muriia caii de o boală ce era în cai.* M. COSTIN, O. 81. *Mult au stătut boierii..., mai vîrtos Catargiul, să nu se facă cu graba acel lucru.* id. ib. 131. *Şi cîtăva plînsoare fu către toţi şi, căzînd pre grumazii lui Pavel, îl săruta pre el, dorindu mai vîrtos de cuvîntul carele au fost zis, că nu vor mai vedea obrazul lui.* BIBLIA (1688), 848[2]/45, cf. 852[2]/37, 852[2]/49. *Prognostice ale altor astronomi, adunate pe scurt, cele numai ce vorbesc de ale oştilor, mai vîrtos de păgîni şi de priiatenul lor* (a. 1693). FN 16. *Aşijdere şi la Divan făcea dreptate tuturor, şi mai vîrtos celor ce se pîrea pentru vecinătate.* N. COSTIN, LET. II, 46/31, cf. 50/27. *Ei avînd grijă de Antohi Vodă, îndată fură bucuroşi să fie şi ei la un cuvîntu, şi mai vîrtos Panaite postelnicul Morona, că-i era rău greşit lui Antohi Vodă.* NECULCE, L. 168, cf. 51, 262. *Bucatele şi băuturile... spre deprinderea răutăţilor te trag, mai vîrtos cele mai bune şi mai plăcute.* CANTEMIR, O. C. I, 383. *Era oameni foarte viteji, mai vîrtos bărbaţi de sabie.* POV. ŢĂR. 51[v]/12. *Cu greu şi cu strimt iaste neştine a da cap şi începătură fieştecăruia lucru, mai vîrtos celuia cînd nici cum, nici de nici o parte ajutor iaste.* C. CANTACUZINO, CM I, 3. *După acel Radu beizadea dîndu-şi pre fii-sa, cu cinste şi cu mare pompă nuntă au făcut, strîngîndu-se toată boierimea ţării şi venind soli de la Moldova şi dintr-alte părţi mai vîrtos.* ANON. BRÎNCOV., CM II, 293, cf. 283. *Preasf*[î]*ntul Dumnezău prilej i-au dat, cît pren putinţa-i va fi, să ajute pre cei ce trebuinţa lor îi sileşte şi nevoia o cere,*

mai vîrtos partea besericească, carii sînt preoții (a. 1702). GCR I, 344/37. *Dar boierii arăta puțină grijă pentru gătirea lui Nicolai Vodă, și mai vîrtos Lupul Vornicul fiind din fire nemulțemitor.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 189/27. *Nu numai mirenii să cade să se ispoveduiască, ci mai vîrtos și noi cei besericești.* ANTIM, O. 99. *Le-am cumpărat cînd am fost la Viena pentru treaba acestor 2 copilași ca să învețe grecește, iar mai vîrtos latinește și italienește* (a. 1719). ap. IORGA, C. I. II, 136. *Are dreptate dumnealui groful ca să stăpînească aceste sate și moșii, ca un neam și sînge ce iaste despre mumă al Buiceștilor, și mai vîrtos nefiind nimeni altul den neamul Buiceștilor, aici în țeară* (a. 1729). BUL. COM. IST. II, 245. *Iafet iaste strămoș și tată tuturor creștinilor, mai vîrtos celora ce lăcuiesc în Evropa* (cca 1750). GCR II, 50/15. *Merse la marele Antonie și foarte minunat făcîndu-se de dînsul, fu spre folosul multora și mai vîrtos pentru cele nepovestite minuni ce să făcea de dînsul.* MINEIUL (1776), 24^{r2}/25. *Pedeapsa aceasta să aibă a să atinge mai vîrtos de cel ce chiar cu știință au făcut al său pe țiganul strein.* PRAV. COND. (1780), 146, cf. 42. *Mulți din cei ce au vrut să scrie istorii după vremi sau mai vîrtos din cei ce au rîvnit a înnoi cele scrise de alții mai dinainte... și-au împodobit condeiul cu înfrumusețate alcătuiri.* VĂCĂRESCUL, IST. 245, cf. 287. *Mai obicinuite sînt pildele cum că oameni de-aici, căletorind în țări străine, s-au oprit cu sîla și mai vîrtos s-au luat la slujbă oștenească.* INSTRUCȚII, 19/4. *Aurul... se culege și din arina rîurilor, prin spălare, mai vîrtos în Ardeal.* ȘINCAI, în ȘA I, 663, cf. id. O. I, 11, III, 299. *Socotit-am domnia mea..., avînd deosebită greutate casa dumnealui..., iar mai vîrtos acum, într-această trecută vreme a răzmiriței, pătimind multe pagube și datorii..., a-i da un ajutor* (a. 1792). ARH. OLT. XII, 55, cf. KLEIN, D. 453. *Supt tescuit, cînd se tescuiesc strugurii cei mai copți, mai vîrtos la aceea trebuie luat seama, ca boambele... să se curățe de tină.* ECONOMIA, 163/19. *Rîvna, voința și cugetul domniii mele privesc mai vîrtos spre odihna și buna stare a lăcuitorilor țării* (a. 1804). TES. II, 328. *Toate numile bozilor de la varvari le-au luat, și mai vîrtos de la Eghipet.* HERODOT^2, 104, cf. 304. *Limba română... se lovește cu limba spaniolă, cu a frîncilor și mai vîrtos cu limba italiană.* MAIOR IST. 263/24. *Am dat în cunoștință cu mulți de ai noștri, iar mai vîrtos cu Mîrza.* BUDAI-DELEANU, Ț. 66, cf. 99. *Istorii și învățături din scriptorii cei profani, mai vîrtos a romanilor celor vechi* (a. 1811). BV III, 30. *Cetitele fapte rele ale altora... ne fac a ne îngrozi, precum de pedeapsa și certarea unor fapte ca aceste,... mai vîrtos de necuviința și răotatea ce o cuprinde în sînul său* (a. 1814). ȘA II, 218. *Cazacii... răpea pradă orice găsea și lua tot, mai vîrtos vite ca să mînînce la ordie.* DIONISIE, C. 222, cf. 233. *Mai vîrtos vara nu să cade să facă cineva milostenie, căci într-această vreme cresc ierburi și rădăcini destule, de care să să sature săracii.* KOTZEBUE, U. 7^{v}/6. *Pedagoghia și methodica e pentru toți, și pentru tată, și pentru mamă, iară mai vîrtos pentru învățătoriu scrisă.* PETROVICI, P. XXIII/11, cf. 227/3. *Mă socoteam ca un adevărat părinte al tău, mai vîrtos amăgit fiind de zisele norodului ce te numea fiiul mieu.* BELDIMAN, N. P. I, 26/1. *Am luat înștiințare cu adevărată știință, și mai vîrtos de la oamenii noștri ce i-am avut într-acest județ, că mulți panduri și arnăuți umblă prin satele județului* (a. 1821). ARH. OLT. IX, 45. *Mai vîrtos fericita dumnea-voastră petrecere să-mi vesteşti totdeauna* (a. 1824). IORGA, S. D. XXII, 166. *Știut iaste la toți că această marfă vine din hotarile și părțile streine și mai vîrtos în zioa de astăzi cumpărătura mărfii iaste scumpă* (a. 1825). FURNICĂ, D. C. 322. *O nălucă de om tînăr și frumos... să apropie noaptea de fecioare, mai vîrtos de neveste tinere.* CANTEMIR, S. M. 317/27. *Nu jura niciodată, mai vîrtos pentru pricină de bani.* GOLESCU, S. 170, cf. LB. *Lucrarea pămîntului... toți prințipii și legiuitorii cei mari au cinstit-o, și mai vîrtos medii și persii, după cum scrie Milot.* MUMULEANU, C. 7/13. *Citirea cărților celor bune, mai vîrtos celor sfătuitoare,... îți va pricinui prea mare folosință.* POTECA, F. 326/7, cf. 312/29. *Somnul este asemenea o hrană suptire a trupului și mai vîrtos a stării copilăriii.* EPISCUPESCU, A. 58/11. *Focul lui Omer, mai vîrtos în Eneida, este iute și arzător ca o flacără ce încinge toate.* PLEȘOIANU, T. I, 42/20. *Mai toate cîmpurile sînt semănate și mai vîrtos ale Moldovii și ale Țării Rumânești de sus.* CR (1829), 65/2. *Maeștrii de muzică și mai vîrtos cei de instrumente muzicale au căutat întotdauna să cunoască organismul fiecăruia instrument.* HELIADE, O. II, 372, cf. 413. *Pilda are mare pornire asupra oamenilor, iar mai vîrtos pilda părintelui asupra fiului.* MARCOVICI, C. 107/25, cf. id. VEL. 127/3. *Se iscă revalitatea între dînsa și între casa Austriei, mai vîrtos după ce o învinsă și în războiul succesiei pentru corona Spaniei.* SĂULESCU, HR. I, 17/18, cf. 27/17. *Dintr-această pricină cearcă însemnată pagubă cumpărătorii, mai vîrtos cînd să înțeleg cu vicleni vînzători* (a. 1837). DOC. EC. 654, cf. VOINESCU II, M. 12/27. *Se măreşte setea... mai vîrtos prin sărături.* ANTROP. 44/7. *Este îndestulată de pometuri, mere, pere,... vinuri bune, mai vîrtos cele de Drăgășani.* TÎMPEANUL, G. 7/18, cf. VALIAN, V., POEN. – AAR. – HILL, V. II, 241^{2}/11, 438^{1}/9, 694^{2}/3. *Acesta au călătorit lumea jumătate, au strins rețete și mijloace făcătoare de minuni din toate locurile și unghiurile și mai vîrtos, ce era pe atunci foarte rar, au învățat în ocne cunoștința și tractarea metalelor.* VASICI, M. I, 10/29. *Prin plăcere, și mai vîrtos prin durere, își face sufletul intrarea sa în viață.* LAURIAN, F. 30/26. *Cei molipsiți, mai vîrtos cu sculament, simt în părțile genitale o deosebită întărîtare.* NEP. VIND. 25/13. *Făcea din el* [mălai] *pîne ce să mînca mai vîrtos cu unt cînd era caldă.* I. IONESCU, C. 77/26. *Dînd scolarilor tăi modele bine trase, dă-le mai vîrtos pe acelea care coprind lucruri bune.* BREZOIANU, Î. 188/8. *Mai vîrtos acum unii din ei au început a să scri în guardia națională* (a. 1848). DOC. EC. 950. *Amnestia, care prin mine s-a vestit locuitorilor Tansilvaniei, prin unii nu în tot locul se cinsteşte, și mai vîrtos unii dintre mădulările scaunelor judecătoreşti straordinare, nici ca cît nu o bagă în seamă* (a. 1849). ap. GHICA, A. 307. *Pătimașii sufer dureri cumplite în tot trupul, și mai vîrtos cînd se află în pat.* CORNEA, E. I, 103/31, cf. 51/24, cf. ISER. *De am făcut bine sau rău că am încărcat la un loc atîtea evenimente, mai vîrtos din anii epocali 1848 și 1849, las ca să judece lectorii competenți.* BARIȚIU, P. A. II, III, cf. I, 354, STAMATI, V. 143^{2}/50, 751^{1}/38. *Slujba militărească are*

mai multe neplăceri decît mulţămiri. – Şi mai vîrtos în vreme de război. NEGRUZZI, O. I, 28, cf. POLIZU. *De la începutul veacului şi mai vîrtos în a doua a sa jumătate instituţiunile de credit s-au înmulţit.* GHICA, S. 605. *Cînd aşi fi o păsărică, Filomelă mai vîrtos, Din colivioara-mi mică, Ţ-aş cînta melodios.* MUREŞANU, P. 146/12. *Şi pentru-al obştiei bine, o pagubă oricare Nu mi se pare mare; Mai vîrtos cînd aceasta nu s-atinge de mine.* ALEXANDRESCU, O. I, 201, cf. 182. *Nu s-au ştiut numele tuturora, şi mai vîrtos numele de botez* (a. 1863). ap. BARIŢIU, C. II, 209, cf. PETRI, V. *Mai vîrtos în Ţeara Munteneascâ mari şi minunate monăstiri a făcut.* HASDEU, I. C. I, 52. *Sînt chiar împrejurări în care faptele de care vorbim... sînt mai vîrtos considerate şi judecate sub puntul de vedere al influinţei lor asupra civilizaţiunii.* BARONZI, I. C. I, 17/14, cf. IV, 10/27, V, 5/9. *Coralul roşu se află mai vîrtos pe malurile mărei Mediterane* F (1870). 140. *Protegea... mai vîrtos talentele şi artele.* CONV. LIT. II, 76, cf. CIHAC, I, 317. *Trebuie să ne gîndim mai întîi cum simţeau şi cugetau, cum vorbeau şi scriau oamenii din timpul lui, căci silinţele-i au fost negreşit mai vîrtos pentru contimporanii săi.* ODOBESCU, S. I, 243. *La toată lumea plăcea, fiindcă era om deştept şi blînd, cu multă ştiinţă despre ale lumii, cu purtări alese şi, mai vîrtos, cu dare de mînă.* CARAGIALE, O. II, 223. *Dimpotrivă..., am năzuit întotdeauna să-mi dovedesc mie, şi mai vîrtos lumei, că nu-s un om de rînd.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 529, cf. DDRF. *Sîmbătă seara mai vîrtos se ţin credinţele.* RETEGANUL, ap. DENSUSIANU, Ţ. H. 234. *Copiii... dau ajutori părinţilor ... mai vîrtos la păzirea oilor, porcilor.* LIUBA – IANA, M. 15, cf. 2, cf. BARCIANU. *Aceste prototipuri plac nu numai ca prototipuri, ci, mai vîrtos, pentru că sînt o manifestare spiretuală a învăţăcelului.* SBIERA, F. S. 309. *Vara, şi mai vîrtos la adunatul finului, drăghiciul supără foarte tare pre oameni.* MARIAN, INS. 227, cf. ALEXI, W., TDRG, DHLR II, 275. *Dintre frunzele de fag ies muştele columbace, mai vîrtos seara.* ARH. OLT. V, 141, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Căci de la noi, şi mai vîrtos de la Domnia ta, s-a ştiut de umbletele Măriei sale.* SADOVEANU, O. XIII, 213, cf. SCRIBAN, D. *Feuerbach are o nemărginită simpatie faţă de tot ce e materialitate şi mai vîrtos faţă de om.* BLAGA, Z. 95, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DREV. *Domnul a voit Şi i-a dăruit Toiag de argint, Ca să stăpînească Cerul şi pămîntul, Marea cu adîncul, Mai vîrtos norodul Şi pre noi cu totul.* TEODORESCU, P. P. 18. *Şi-i da oamenii, şi mai vîrtos boierii, mulţime de bani ca să nu dea tare să-l omoare.* ŞEZ. II, 121. *Cine-l păzea? Mumă-sa şi soru-sa, Mai vîrtos ibovnica.* HODOŞ, P. P. 147. *D-asară, D-alaltăsară, Mai vîrtos de-asară-ncoace, – Gazda noastră-n cuptor coace.* FOLC. TRANSILV. VIII, 412. *Ne mai cinsteşte casa şi masa, Dar mai vîrtos pe jupîneasa mireasă Cu o solie tare frumoasă.* NUNTA, 258. (Într-un descîntec) *Dă-mi roşaţa ta de pe faţa mea, Să se uite ţara şi lumea la ea: Să se uite şi tanăr şi bătrîn, Şi rudă şi strin, Mai vîrtos (cutare).* CIAUŞANU, V. 134. ♦ (Învechit, rar; la comparativ) Mai bine, spre folosul, în avantajul cuiva. *Întru besearecă mai vîrtos cinci cuvinte cu înţe*[le]*sul mieu să gră*[*ie*]*sc ca şi alţii să învăţ, decît untunearec de cuvinte neînţelease într-alte limbi.* CORESI, în TEXTE ROM. (XVI), 557, cf. 561, DHLR II, 275. ♦ (La comparativ; în expr.) (Învechit şi popular) **Cu atît(a)** (sau, învechit, **cît) mai vîrtos** = cu atît mai mult. *E să finul seliştilor astăzi fiind e demăneaţă în cuptori aruncaţi, Dumnezeu aşa-l înveşte, cu cît mai vîrtos voao puţină credinţă.* CORESI, TETR. 12, cf. 149, 150, GCR I,*8/31. *Că de vine pre noi scîrbă şi frică pentru vicleşiugul şi nepriinţa vrăjmaşilor noştri..., dară cu cît mai vîrtos să nu ne vie bucurie şi veselie, cînd vedem vrăjmaşii noştri biruiţi şi călcaţi.* VARLAAM, C. 91. *De-au ţinut Măriia sa leagea, fiind domn legei, dară cu cît mai vîrtos să cade noaă a ţinea leagea lui Dumnedzău.* id. ib. 326, cf. 133, 397. *Iară noi, fraţilor, sărăciţi fără de voi, pînă în vreame de un ceas a nu vă vedea, însă nu în inimă, cu atîta mai vîrtos am jeluit a vedea faţa voastră, cu mare dor.* N. TEST. (1648) 274^{r}/31, cf. 86^{r}/13. *Să nu lăcomim lumii, ce să cercăm ceale veacinice, şi să ne păzîm, că cu cît să înmulţeaşte iscuşeniia, cu atîta mai vîrtos să ne nevoim cu ruga şi cu bunătăţîle.* DOSOFTEI, PS. 198/12. *De vreame ce Ulfila, episcopul gothilor, iaste lăudat că pre vreamea lui Valendian au tălmăcit unile părţi ale Sf*[i]*ntei Scripturi spre limba lor..., cu cît mai vîrtos eşti Măria Ta vreadnic de cinste, tălmăcind şi dînd... toată Scriptura.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 8/24, cf. 8/12, 801^{1}/24. *Tot omul trebuie să fie milos cătră săraci şi cătră carii n-au nice o treabă; cu cît mai vîrtos dară tatăl vitreg şi muma maştehă cătră fiiastrii lor* (a. 1685). GCR I, 277/35. *Şi aşe cu vreo multă de bani sumă cheltuială, de acestea să te scuturi cu această socoteală, ca cu atîta mai vîrtos precum să fii greşit aminte să-ţi aduci şi încă ... şi mai cu grije a mai greşi să te fereşti.* CANTEMIR, O. C. I, 383. *De vor străluci sfinţi ca soarele, cu cît mai vîrtos va străluci soarile acesta al dreptăţii.* ANTIM, O. 10. *„Unde Dumnezeu au împreunat, omul să nu despartă", dară cu cît mai vîrtos să îndemne cineva pre un arhiereu să-ş lase eparhiia, fără vină şi făr' de judecată, că iaste împreunare duhovnicească.* id. ib. 230, cf. 231. *Deaca întru umbra atît să răvărsă Duhul cel Sfînt, cu cît mai vîrtos întru aşezămîntul cest nou* (a. 1775). GCR II, 108/6, cf. 108/13. *Lucruri ce sînt îndestul a turbura cu totul şi pre altcineva, cu cît mai vîrtos pre varvari.* AETHIOPICA, 34r/23. *Cu atîta mai vîrtos, din îngroşarea carea s-ar face după logodne, pre nime nu-l va îndatori a să căsători cu faţa pre care o au îngroşat.* RÎNDUIALĂ, 2/5, cf. TES. II, 335. *Pentru că nu-i lucru cu dreptate, nici va aduci laudă la nici un grecu, cu cît şi mai vîrtos la voi.* HERODOT^{2}, 432. *Şi cu cît românii mai adînc tac, nemica răspunzînd nedrepţilor defăimători, cu atîta ei mai vîrtos se împulpă pre români a-i micşora şi cu volnicie a-i batjocori.* MAIOR, IST. V/14, cf. 138/21, 267/9. *Nu poate să nu fie primită o izvoditură ca aceasta, cu atîta mai vîrtos, cu cît eu m-am silit, în cît era cu putinţă, a metaharisi multe cuvinte... după gustul ţigănesc.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 68. *Creşterea domestică nu stă în puterea nimăruia, şi pentru aceea trebuie să-i punem împrotivă creşterea sholarnică şi aceasta cu atît mai vîrtos să o îndreptăm, cît să poată sta împrotivă la toată stricăciunea.* PETROVICI, P. 118/12. *Nu să poate socoti de mîndru, nici de zadarnic, cu atît mai vîrtos că norodul este obicinuit a judeca pe oameni mai mult după cea din afară a lor strălucire.* MARCOVICI, D. 139/10. *Atîta de*

mult peşte să vide în mare, încît cu mînile numai pute să prindă mulţime, cu cît mai vîrtos cu mreja. DRĂGHICI, R. 90/26. *Dacă istoria... este pentru omenire atît de interesantă în rezultatele sale, cu cît mai vîrtos trebuie să fie istoria patriei, un obiect vrednic de cunoscut pentru tot individul.* IST. M. I/18. *De sîntem cu ochi legaţi şi robiţi de nurul tău, Dar, cu-atîta mai vîrtos, sîntem şi cunoscători La prietini credincioşi.* CONACHI, P. 221. *Omul trebuie să aibă milă şi de un cîine, cu cît mai vîrtos cu care cîştigă el pîine.* PANN, ap. CADE. *Nime nu îndrăznea a grăi împrotiva lui, cu cît mai vîrtos a lucra ceva.* NEGRUZZI, O. I, 82. *Şi cu atît mai vîrtos, lăsînd la o parte mai multe altele, unde-i Negru Vodă cel de pe la 1215 ?* HASDEU, I. C. I, 129, cf. 209, CANELLA, V. 63. *Aşadară nu ne trebuie faimoasa trilogie revoluţionară: libertatea, egalitatea, fraternitatea, cu atît mai vîrtos că, atunci cînd s-a proclamat fraternitatea, s-au făcut despoierile cele mai neruşinate.* MAIORESCU, D. I, 58, cf. id. CR. II, 267. *Prin bălţile de noroi ce împroşcau pe cutezătorul ce se încredea perfidelor unde treceau nişte ciubote mari cărora nu le-ar fi pasat nici de potop, cu atît mai vîrtos că aveau turetci care îngropau în ele pantalonii individului.* EMINESCU, O. VII, 94. *Datoria îl apăsa cu atît mai vîrtos, cu cît n-ar fi voit să afle cineva c-o are şi trebuia neapărat s-o plătească vinerea viitoare.* SLAVICI, O I, 301. *Nici una din aceste nu credem să fie probabile, cu atît mai vîrtos, că în munţi n-avem oameni pe care să-i cheme Topa sau Cîmpean.* FRÎNCU – CANDREA, M. 64, cf. MARIAN, O. II, 242. *Cu atît mai vîrtos trebuie să fac aceasta, cu cît toate discuţiunile înverşunate... se învîrtesc în jurul acestor principii fundamentale.* ARHIVA, I, 73, cf. DDRF, SBIERA, F. S. 268, TDRG. *Circulaţia pe drumuri era destul de mare şi acum, cu atît mai vîrtos că potecile de munte... erau troienite.* AGÂRBICEANU, A. 408, cf. RESMERIŢĂ, D. *Puterea pacinaţilor slăbi în urma acestei înfrîngeri, cu atît mai vîrtos că de la răsărit se ivi un nou popor turcesc.* DRĂGANU, ROM. 510. *Nu mi-i pot închipui cu puşca, cu atît mai vîrtos cu undiţa.* SADOVEANU, O. IX, 350. *Pe lîngă asta, dacă-i mustrat acuma pentru faptă, cu atît mai vîrtos ar fi fost mustrat şi osîndit atunci.* id. ib. XV, 465, cf. X, 70. *Să nu povesteşti... ceea ce am să-ţi spun şi cu atît mai vîrtos surorei dumitale.* PREDA, R. 35, cf. DL, DM. (Învechit) **Cu mult mai vîrtos** = cu mult mai mult, într-o măsură foarte mare. *Au început a scoate aşeaş cineş pre limba sa pentru ca să înţeleagă hiecine să să înveaţe şi să mărturisască minunate lucrurile lui Dumnedzău, cu mult mai vîrtos limba noastră românească, ce n-are carte pre limba sa.* VARLAAM, C. 5, cf. 37. *Cu mult mai vîrtos lumina şi soarele cel direpţ, Domnul nostru I*[isu]*s H*[risto]*s, au luminat beseareca sa, înaintea ochilor a tot rodul omenesc* (a. 1645). GCR I, 114/12. *Au arătat Dumnezeu lucrurile ceale ce au fost şi ceale ce vor să fie; dar acuma cu mult mai vîrtos sfinţilor carii lăcuesc în ceriu.* CHEIA Î. 5^{v}/4. *Şi, de iarba cîmpului, astăz fiind şi mîine în cuptoriu aruncîndu-se, şi D*[u]*mnezău aşa îmbracă, au nu cu mult mai vîrtos pre voi, puţin credincioşi?* BIBLIA (1688), 755^{1}/3. *Pre ficiorii ionilor a-i videa robi, mare lucru iaste şi ocară, noă: tuturor, din volnicie, robie! Şi cu mult mai vîrtos voă care sînteţi apărători grecilor.* HERODOT^{2}, 270. (Învechit) **Mai vîrtos că**... = mai cu seamă că..., mai ales datorită faptului că... *Să urîsă turcilor aceste dodeiale despre leşi asupra ţării Moldovei şi mai vîrtos că tot atunce luasă căzacii Trapezondul, cetate turcească.* M. COSTIN, O. 63. *Care ascunzătoare foarte cu nevoie era să se afle, mai vîrtos că nimeni nici o ştiia.* C. CANTACUZINO, CM I, 20. *Izbînda-şi uită, jele-l cuprinsă, Mai vîrtos că auzea după spate Ca cînd oşti ar mai fi multe ascunse.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 260. *Odăile acelea din Sfeti Lefterie fiind stricate rău, după socoteala ce s-au făcut merge cheltuială multă. Şi mai vîrtos că într-această vreme nici cherestea nu să găseşte, cu care să să poată drege* (a. 1809). DOC. EC. 82. *Pentru o manta să-ţi faci inimă rea, ar fi şi nebunie, mai vîrtos că acum este şi vară şi n-ai trebuinţă de manta.* PR. DRAM. 127. *Acestuia îi plăcu de Apafi, mai vîrtos că era om mare şi spătos.* BARIŢIU, P. A. I, 3. *Îndată puse să gătească demîncatul şi, vrînd să cinstească pre oaspeţii săi cu ceva mai mult decît cu vînat, văzîndu-i mai vîrtos că-s cam mulţi, zise vătavului să taie un ied ce-i mai rămăsese.* NEGRUZZI, O. I, 54. *Îmi vine s-o sărut..., mai vîrtos că-i frumoasă coz.* ALECSANDRI, O. VII, 572. (Învechit, rar) **Cît mai vîrtos de bini** = cît se poate de bine. *Că Darie lămuri aur cît mai vîrtos de bini şi făcea pre chipul său bani, iar Ariand, domnind Eghipetul, tăia iarăşi bani de argint lămurit.* HERODOT^{2}, 243. ♦ (Învechit; la comparativ; în construcţii adversative) Mai degrabă; dimpotrivă. *Nemică nu împută lu Dumnezeu, ce mai vîrtos mulţemiia.* CORESI, EV. 60, cf. 173, 205. *Nice de unul folos află, ce mai vîrtos întru amar mearse.* CORESI, TETR. 81, cf. 21. *Acela să nu strice acest aşezămînt al nostru..., ci mai vîrtos să-l adaugă şi întărească* (a. 1631). N. A. BOGDAN, C. M. 42. *Nu te teme, Ierusalime, de acesta Împărat, ce mai vîrtos te bucură şi te veseleaşte, că nu vine mîndru şi măreţ, ce blînd şi smerin, şi iaste călare pre asin.* VARLAAM, C. 70. *Bărbatul ei nu va putea să se despartă să o lase; mai vîrtos muiarea pentru aceste vini... poate să ceară voe să să despartă.* PRAV. 142. *Nu vă teamereţi de ceia ce omor trupul, iară sufletul nu-l pot omorî, ce vă teameţi mai vîrtos de cela ce poate piiarde sufletul şi trupul în gheenă.* N. TEST. (1648), 13^{v}/7. *În cetatea samarineanilor nu întraţi. Ce vă duceţ mai vîrtos cătră oile ceale perite ale casei lui Israil.* BIBLIA (1688), 757^{1}/35, cf. 757^{2}/30. *Tot lucrul ce-l face omul într-ascuns de soţiile lui nu să chiiamă lucrul de folos obştii, ci mai vîrtos să chiiamă vicleşug.* ANON. BRÎNCOV., C. M. II, 287. *Poftim domnia mea şi pe alţi luminaţi domni ca să nu îngăduiască a se strămuta hotărîrea noastră, ce mai vîrtos să întărească şi Domniile sale* (a. 1756). N. A. BOGDAN, C. M. 60. *Deci poftim şi pe alţi luminaţi domni... să nu strice această milă a noastră,... ci mai vîrtos să o întărească pentru slava şi vecinica lor pomenire* (a. 1761). ŞTEFANELLI, D. C. 63, cf. GCR II, 80/3. *Să nu să întristeze pentru căci au măritat-o dupre împăratul, că pentru aceasta nu să va căi, ci mai vîrtos să fie încredinţat că să va bucura.* HALIMA (1783), 10^{r}/39. *Care s-ar scula piste zapisul nostru şi vînzare ce am făcut de bunăvoie, ori la ce giudecată s-ar tîmpla, să nu i să ţie în samă, ce mai vîrtos să fie de certare şi de ştraf* (a. 1797). ŞTEFANELLI, D. C. 273. *Poftim... şi pre alţi fraţi luminaţi domni... să nu strămute această miluire, ce mai*

vîrtos să adaogă (a. 1798). FURNICĂ, D. C. 205. *Filippic avgustul lezne au putut sîmți că împărățiile prin eresuri nu numai nu se întăresc, ci mai vîrtos se slăbesc.* ȘINCAI, O. I, 214. *(Puterea d-zeiască) de nimic cuprinzîndu-să, ci ea mai vîrtos pre toate cuprinzîndu-le* (a. 1806). ap. TDRG. *Lalul avînd știință cum că banii... n-au întrat ca să fie pagubă, ce mai vîrtos ave știință că ar ave cîștig de la feorinii ungurești* (a. 1807). FURNICĂ, D. C. 232. *Împărăteasa... au căzdut la picioarele împăratului, rugîndu-să să nu întine biruința cu moarte a acestor șase ticăloși oameni, care nu numai că nu au greșit nimic, ci mai vîrtos sînt și vrednici de a avea către dînșii smerenie fieșcare om.* GOLESCU, S. 295, cf. 203. *Toți cîți s-au ostenit d-au scris nimic n-au folosit, ci mai vîrtos au cercat și pagube.* MUMULEANU, C. 75/13. *Vătămare nu să pricinuiește la obștească sănătate, ci mai vîrtos folos* (a. 1832). DOC. EC. 496. *Aceasta au fost chiar iconomie a sîntei pronii, nu spre pedeapsă, ci mai vîrtos pentru binele lui.* DRĂGHICI, R. 117/1. *Aidin, mișcat fiind de dragoste..., dar mai vîrtos de purtările sale cele înțelepte.* GORJAN, H. I, 2/9. *Aceasta istorie mitică... n-a fost însă zmintitoare au vătămătoare la sufletele tinerilor,... ci mai vîrtos folositoare și morală.* PANN, E. I, V/5. *În zadar s-au silit cei mai iscusiți doctori..., nu l-au putut folosi, ci mai vîrtos, pe lîngă desnădejduirea de a se vedea vindecat, de care pătimi moralul său, fizicul lui suferi într-atît, încît pare un bătrîn trecut.* NEGRUZZI, O. I, 30. *Aveam nădejde în cuminția lui, dar mai vîrtos în frica lui.* POPOVICI-BĂNĂȚEANU, V. M. 158. *Nu se miră de învrăjbirea lor, cît mai vîrtos de întîrzierea cu care se împlineau uneltirile celui viclean.* STĂNOIU, C. I. 206. ♦ (Învechit; înaintea unui adjectiv sau adverb, a unei locuțiuni adjectivale sau adverbiale, formează superlativul acestora) Foarte, tare. *Văzură că răsturnată era piatra; era amu vîrtos* (f o a r t e BIBLIA 1688) *mare.* CORESI, EV. 135. *În vreamea aceea întru una din sîmbete vîrtos* (f o a r t e N. TEST. 1648, B 1938) *de demăneață vineră la mormînt.* id. TETR. 178. *Cel tinăr... vîrtos tare îndrăgiia fata lui Iacov.* PO 117/17. *Nu era... pre acel pămînt lat necăiurilea pîine, că vîrtos mare era scumpeate.* ib. 167/9. *Mearsără cu el depreună cară și calari și vîrtos cu mare gloată fu.* ib. 177/15. *Iaca voiu ploia mîne în acesta ceas grindinea vîrtos multă, cum n-au mai fost în Eghipet.* ib. 206/25, cf. DRLU, TDRG, DHLR II, 168, 274, CADE, DSR. ◊ (Înaintea unei construcții comparative, căreia îi intensifică sensul) *Proroc mare și vîrtos mai mare de alalți proroci.* CORESI, EV. 349.

– Pl.: *vîrtoși, -oase.*

– Lat. **virtuosus.**

VÎRTOȘÁ vb. **I. 1.** T r a n z . și r e f l . (Învechit și regional) A (se) învîrtoșa, a (se) întări, a (se) solidifica. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., DRLU, LM, PAMFILE, I. C. 27. *După ce s-a ales bine se strecură prin o strecurătoare, apoi brînza rămasă se pune la un loc rece, ca să se vîrtoșeze, apoi se mîncă.* VICIU, GL. 82. ♦ R e f l . (Regional; despre boabe de porumb) A deveni consistent, dens (cînd începe să se coacă) (Sebeșel – Sebeș). Cf. A II 3.

2. R e f l . F i g . (Învechit) A se împietri, a se întări; a se înăspri, a se îndîrji. Cf. TEXTE ROM. (XVI), 433, DRLU.

3. R e f l . (Învechit, rar; în forma *vîrtoși*) A deveni viguros, robust, rezistent. *A doua răpcuire... se face cînd lemnul viei pornește a se coace; la acest lucru se taie toate vlăstările cele sterpe, care au crescut peste haragi... Prin aceasta se mai vîrtoșesc vițele.* FILIPESCU, D. II, 49/24.

– Prez. ind.: *vîrtoșez.* – Și: (învechit) **vîrtoșí** vb. IV.

– V. **vîrtos.**

VÎRTOȘÁLĂ s. f. **1.** (Învechit) Îndîrjire; îndărătnicie. *Omul departe stă de Dumnădzău, nu numai cu locul lăcuinții, ce și vîrtoșala firii.* CANTEMIR, O. C. I, 303.

2. (Regional) Scrobeală (2) (Micăsasa – Mediaș). Cf. ALR SN IV h 1 230/141, ALRM SN III h 1 046/141.

– Pl.: *vîrtoșeli.*

– **Vîrtoși** + suf. *-eală.*

VÎRTOȘÁRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a (s e) v î r t o ș a și rezultatul ei.

1. Întărire, soliditate **(1);** duritate. Cf. v î r t o ș a **(1).** *Rădică-i spre vîrtutea pămîntului și sătură ei de vipturile fsatelor; supseră miiare de piatră și untu de vîrtoasă piatră* (d i n *vîrtoșearea* p i e t r e i V). PSALT. 314. *Bismutul este galbin și, dacă se amestecă cu alte metaluri, dă aramei și cusutorului mai mare sunet, iarăș cusutorului și plumbului mai multă vîrtoșare.* I. NAT. 40/36. *Vîrtoșearea fierului nu îngăduie la bătutul ciocanului.* MAIOR, P. 85/19, cf. DRLU, DHLR II, 357, SCRIBAN, D.

2. F i g . Îndîrjire; dîrzenie. Cf. v î r t o ș a **(2).** *Tu cauți dovezi de vîrtoșire iar nu de vitejie?* SLĂTINEANU, A. 84/9. *Păcătosul, dacă au petrecut viața întru fărădelegi cufundată, cu vîrtoșeare așa de îndărăpnică se învîrtoșează, cît măcar, cît îl va bate Dumnezeu, nimica nu simte loviturile.* MAIOR, P. 85/21, cf. DRLU.

– Pl.: *vîrtoșări.* – Și: **vîrtoșíre** s. f.

– V. **vîrtoșa.**

VÎRTOȘÁT, -Ă adj. **1.** (Învechit, rar) Învîrtoșat, întărit. Cf. DRLU.

2. (Regional) Puternic, viguros. *Pe Bîcul mi-l lega D-un copaci cu foaie lată, Cu tulpina Vîrtoșată Și cu umbra Resfirată.* TEODORESCU, P. P. 607.

– Pl.: *vîrtoșați, -te.*

– V. **vîrtoșa.**

VÎRTOȘEL adj. Diminutiv al lui v î r t o s .

1. Cf. v î r t o s **(I 1).** Cf. CIHAC, I, 317, DDRF. *În unele părți din Moldova, precum bunăoară în județul Suceava, se pune în prima scăldătură lemnie, ca copilul să umble degrabă în picioare, apoi zdrevețț, pochișor și cătușnică, ca să fie vîrtoșel.* MARIAN, NA. 84, cf. TDRG 1756, GOROVEI, CR. 297.

2. (Învechit) Cf. v î r t o s **(II 1).** Cf. DRLU, STAMATI, V. 397 ^{2}/24. ♦ (Regional; despre boabe de grîu) Care a devenit consistent (cînd a început să se coacă) (Vicovu de Sus – Rădăuți). Cf. FD II, 151.

– Pl.: *vîrtoșei.*

– **Vîrtos** + suf. *-el.*

VÎRTOȘÉNIE s. f. (Rar) **1.** Vîrtoșie **(1).** Cf. CIORANESCU, D. ET. 9 301. *E o vîrtoșenie în zdrahonu-ăsta,*

că-ți ia o claie la spinare. UDRESCU, GL. ◊ (Prin lărgirea sensului) *Cine... crede în vîrtoșenia unui neam de eroi, eu cu toată dragostea și cuviința îl poftesc să mă ajute în scrisul meu, să fie colaboratorul meu.* IZV. XVIII, 214. ◊ F i g . *Îndată ideile începeau să se concretizeze, vîntul persiflajului le da cheag și vîrtoșenie.* MIHĂESCU, D. A. 75.

2. Soliditate; duritate. Cf. TDRG.

– Pl.: *vîrtoșenii.*

– **Vîrtos** + suf. *-enie.*

VÎRTOȘÍ vb. IV v. **vîrtoșa.**

VÎRTOȘÍE s. f. **1.** Putere (fizică), tărie **(II 1),** vigoare; (învechit) vîrtoșime. Cf. STAMATI, V. 661 [1]/36, COSTINESCU, II, 601, CIHAC, I, 317. *Mii de idei energice și salubre... ar scălda mintea obosită și sufletul amorțit în roua întăritoare a timpilor de antică vîrtoșie trupească.* ODOBESCU, S. III, 51. *Întinse niște brațe albe și cu niște mușchi care vădeau, ce-i drept, multă vîrtoșie.* ap. TDRG, cf. DDRF. *Printre cei de frunte... Am stat... cîtă vreme Mă bizuiam în vlaga tinereții Și-n vîrtoșia celor două brațe.* MURNU, O. 127, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Oamenii sînt... ciclopici, iar dacă nu mai sînt căpcăuni, se datorește numai evoluției în timp, fiindcă apetitul lor uriaș se satisface cu vîrtoșie în ospețe.* CONSTANTINESCU, S. II, 345. *Spiritul obosit și blazat..., învrăjbit de un sînge veninos și ținut pe loc de o vîrtoșie trupească înnăscută, mai luptă cîtăva vreme împotriva destinelor.* CĂLINESCU, O. XI, 278, cf. DL, DM, SFC III, 165, CIORANESCU, D. ET. 9 301, M. D. ENC., DEX, DSR. *Omul dacă are o vîrtoșie mare, se zice: „e țeapăn ca ursul".* H IV 54. *Calul... înota cu vîrtoșie și spinteca cu putere valurile.* POPESCU, B. I, 92. ♦ (Rar) Voință puternică; fermitate, hotărîre. *El n-are nici un instinct... de a ocoli relele apucări, nici vîrtoșie destulă pentru... a le purta.* VASICI, M. I, 177/29. *O singură vanitate l-a susținut cu vîrtoșie în toate ceasurile potrivnice.* C. PETRESCU, I. II, 53. ♦ (Învechit) Vrednicie, destoinicie; bravură, vitejie. *Vîrtoșia strămbună dispărînd, Moldova ajunsese a fi prada turcilor.* RĂȘCANU, L. III.

2. (Învechit) Soliditate; duritate; trăinice, durabilitate. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 673[1]/42. *Acest pămînt bine lucrat este roditor și priincios pentru grîu, trifoi... Din pricina vîrtoșiei lui și a tăriei, pe el se lucrează cu greu.* LITINSCHI, M. 6/10, cf. STAMATI, V. 206[1]/8, 397[2]/1, CIHAC, I, 317, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., DSR.

– Pl.: (rar) *vîrtoșii* (DEX).

– **Vîrtos** + suf. *-ie.*

VÎRTOȘÍME s. f. (Învechit) **1.** Vîrtoșie **(1).** Cf. CIHAC, I, 317. *Întrece chiar toate popoarele în repeziciunea, agerimea și vîrtoșimea cailor.* XENOPOL, I. R. IV, 162, cf. TDRG, CADE 1439, CIORANESCU, D. ET. 9 301.

2. Soliditate; duritate; trăinicie, durabilitate. *Vîrtoșimea lemnului este feliurită după deosebitele soiuri de arburi.* J. CIHAC, I. N. 253/16. *În mineraloghie, vîrtoșimea... să numește împrotivirea care o face un mineral împrotiva lovirei sau zgîrierii.* id. ib. 341/21. *Lintea iubește un pămînt de o vîrtoșime de mijloc.* I. IONESCU, C. 25/15. *Cosași carii știa... nu numai... a lega coasa, dar a o și bate după felurite vîrtoșimi a ații ei.* id. ib. 112/18. *Vîrtoșime e acea proprietate a mineralelor prin care ele se opun apăsărilor din afară.* MIHALI, C. 200, cf. CIHAC, I, 317. *Cu picioarele goale... călca bulgării, nesimțind vîrtoșimea și asprimea lor.* ap. TDRG, cf. BARCIANU, 734, ALEXI, W.

– Pl.: *vîrtoșimi.*

– **Vîrtos** + suf. *-ime.*

VÎRTOȘÍRE s. f. v. **vîrtoșare.**

VÎRTOȘÍU, -ÍE adj. (Învechit) Care este puțin vîrtos **(II 1).** Cf. STAMATI, V. 397 [2]/23, CIHAC, I, 317, BARCIANU, ALEXI, W., JAHRESBER. XVII, 68.

– Pl.: *vîrtoșii.*

– **Vîrtos** + suf. *-iu.*

VÎRTUCIÓS, -OÁSĂ adj. **1.** (Învechit) Puternic **(I 2),** tare **(A II 1),** viguros; robust, zdravăn **(2).** [Împăratul] *avea un boinic, de-l chema Lie, om mare și vîrtucios.* VARLAAM, C. 374. *Acesta sv[î]nt era... viteaz și cu mare suflet, tînăr și vîrtucios la trup.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 64[v]/28. *Pasă de-ț ia trîidzăci de oameni vîrtucioș și îmblă de-l scoate din groapă.* id. ib. noiembrie 104[v]/16, cf. februarie 73[r]/25, aprilie 86/33. *Și ziseră lui oamenii cetății întru ziua a șaptea, mai nainte de a apune soarele: Ce iaste mai dulce decît miiarea și ce e mai vîrtucios decît leul?* BIBLIA (1688), 185[2]/11. *Aceștea-s mai-marii caselor moșiilor lor..., oameni vîrtucioși în puteare, oameni numiț boiari, după casele moșiilor lor.* ib. 291[1]/13. *Nu căzu cel tare de tineri, nici fii vîrtucioși l-au lovit pre el, nici nalți uriași să rîdicară asupra lui, ce Iudith,... cu frumuseațele feații ei, slăbi pre el.* ib. 632[1]/25, cf. 591[2]/6, BUDAI-DELEANU, LEX., PUȘCARIU, ET. WB. 1 862, TDRG, PASCU, S. 71, 78, CADE, SCRIBAN, D., ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 101, SFC II, 125, CIORANESCU, D. ET. 9 301, L. ROM. 1978, 501, ib. 1987, 437, 1989, 113. ◊ (Substantivat) *Cumu-i cuvîntul în mente și înțelepciunea la înțelept și vîrtutea la vîrtucios, așea și fiiul la părintele.* VARLAAM, C. 33. *Vîrtucioșii de nu vor sprejeni pre cei slabi,... puternicii de nu vor scoate obiduții din mîna celor mai tari..., slugile de nu vor hi cu credință domnilor săi, aceștea toți cu sluga cea rrea vor hi giudecați la dzua giudețului.* id. ib. 246. *D[o]mmitoriul, D[o]mnul Savaoth, va lepeda de la Iiudea și de la Ierusalim vîrtucios și vîrtucioasă* (p r e c e l p u t i n c i o s ș i p r e c e a p u t i n c i o a s ă biblia 1688), *vîrtute de pîine și vîrtute de apă.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 265/30. *Doamne, cire e ca tire? Se izbăvești mișelul din mărule tarilor* (m a i t a r e l u i H, t a r e l u i d e s i n e, v î r t o ș i l o r C, *vîrtucioșilor* d e î n s u l D), *mișelul și measerul de răpitorii lui.* PSALT. 62. *Sculă-se ca adurmit Domnul, ca tare* (c a u n t a r e C[2], *ca un vîrtucios* D, c a s i l n i c V) *și îmbătat de viru.* ib. 162. *Iată dară stăpînul, D[o]mnul Savaoth, lua-va de la Israil și de la Iudea... putearea pîinii și putearea apei, uriași și vîrtucios, om războinic și judecătoriu și proroc și chipzuitoriu.* BIBLIA (1688), 456[2]/55. *Fiiul tău cel preafrumos, pre carele iubești, cu sabie va cădea și cei vîrtucioși ai voștri cu sabie vor cădea și să vor smeri.* ib. 457[2]/2. ♦ (Învechit, rar) Neclintit, statornic; hotărît, ferm. *Așe vru sv[î]nt[u]l mai*

bine să-i ardză palma decît să să laude păgînii. Şi aşe, cu inemă viteză şi vîrtucioasă, ş-au datu-ş s[u]*fl*[e]*t*[u]*l în mîna lui D*[u]*mn*[e]*dzău.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 135^{v}/19. *Cîţ nu putea răbda groaza muncilor fugiia de hălăstuia, lăsînd moşiia şi casele-ş. Iară cîţ era vîrtucioş şi tari să da sînguri la acea moarte de munci groaznice.* id. ib. decembrie 202^{r}/21, cf. februarie 54^{v}/15.

2. (Învechit, rar; în expr.) **A face vîrtucios** = a întări, a face să devină dens, consistent. *Cînd gătiia ceriul depreună eram cu dînsul... Cînd vîrtucioase făcea ceale de sus neguri* (cînd a întărit norii sus B 1938) *şi cum vîrtoase punea izvoară celor sup ceriu.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 268/11, cf. TDRG.

– Pl.: *vîrtucioşi, -oase.*

– **Vîrtute** + suf. *-ios.*

VÎRTÚTE s. f. **I. 1.** (Învechit şi popular) Putere (fizică), tărie **(II 1),** vigoare. *Nu me lepăda în vreame de bătrîreaţe; cîndu nu poate vîrtutea* (tăriia H) *mea, nu me lăsa.* PSALT. 137. *Dzilele aniilor noştri într-înşi şaptedzeci de ani; e se e în vîrtute* (puteare H, puteri D), *optudzeci de ani, e mai multu de ei munci şi dureare.* ib. 189, cf. 36, 52, 72. *Că scăzu în dureare viaţa mea şi anii miei în suspine; nu putu de meserătate vîrtutea mea şi oasele meale turbură-se.* CORESI, PS. SL.-ROM. 135. *Doamne, între tine toată jelaniia mea şi suspinile meale de tine nu se ascunseră. Inema mea turbură-se şi vîrtutea mea lăsă-mă; şi lumea ochilor miei şi ea nu e cu mine.* id. ib. 172, cf. 105, 293, 386. *Şi vîrtute nu avea nemică, că fu luată tăriia lui de Dumnezeu. Şi de-aciia pururea tremura trupul lui şi nu avea tărie den vîrtutea lui, ce suspinare avea pururea, şi i se cutremura trupul.* id. EV. 58. *Domnedzeu elu au faptu ceriulu şi pă*[mî]*ntulu, vădzutele toate şi nevădzutele. Elu ţi-au datu trupu dintr-o fărănemică; elu ţi-au datu vîrtute; elu ţi-au datu ochii şi mîru şi picioare.* CODEX STURDZ. 298. *Păntru darul tăriei scrie în leage veache că era oarecine de-l chema Sampson, ce era mai cu vîrtute... de toţi cîţi era pre lume* (a. 1592-1604). în L. ROM. 1979, 268. *Dec*[i] *cînd veri vedea vrăjmaşii tăi spre tine, atunce tu nu te nădăjdui spre vîrtutea ta, nic*[i] *spre armele tale, nic*[i] *spre calul tău, nic*[i] *pre priiatnicii tăi.* PARACLIS (1639), 259. *O, mare putere a dzisei izbăvitoriului nostru, lui Iisus Hristos, că nu numai însănătoşe bolnavul, ce şi vîrtute-i deade!* VARLAAM, C. 42, cf. 371. *Şi m-ai încinsu pre mine cu vîrtute spre războiu, şi ai plecat pizmaşii miei supt mine* (a. 1651). CCR 105/4. *Unde vor vedea în ce aripă de oaste va fi apropiat Corvin, acolo să năvălească orbi, cu toată vîrtutea.* M. COSTIN, O. 282, cf. 125. *Aflăm acolo un feliu de buruiană ca laptele şi ca stridia de dulce... şi mîncăm de ne săturăm de dînsă, şi ni s-au schimbat faţa şi vîrtutea ni s-au adaos.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 80^{v}/36. *Şi mînca puţîntel şi numai de cealea ce dau puţînea vîrtute.* id. ib. noiembrie, 143^{v}/6. *Nu mă urni-n bătrîneţe Dintr-a tale ieftineţe. Cînd vîrtutea mi s-a stînge, Mă rog, Doamne, de mi-i strînge.* id. O. I, 158, cf. 50, 70, 85. *Puterea carălor şi vîrtutea călăraşilor sînt numai trupeşti şi ies numai din trupurile lor, iară rugăciunile direpţilor ies din sufletele lor.* ZOBA, S. 52. *Foarte mă măresc şi, cu zi, cu noapte, petrec în dezmierdăciunea trupască, gîndind întru sine cum că, de le-ară urî Dumnezău strîmbătăţile lor şi de n-ară iubi viaţa lor cea spurcată, nu i-ară aldui cu atîta pace, cu vîrtute, cu bogăţie şi cu cinste.* id. ib. 113, cf. 76. *Au ras pre ceale 7 viţe ale capului lui; şi au început a se smeri şi s-au depărtat vîrtutea lui de la el* (şi puterea lui îl părăsi B 1938). BIBLIA (1688), 187^{1}/2. *Saul... să înfricoşă foarte de cuvintele lui Samuil, şi întru el nu mai era vîrtute* (era vlăguit de putere B 1938), *căce n-au mîncat pîine toată zioa şi toată noaptea aceaia.* ib. 218^{1}/7. *Şi birui gloata nu cu vîrtutea trupului, nu cu a armelor lucrare, ce cu cuvîntul.* ib. 662^{2}/23, cf. 346^{1}/41, 390^{2}/37. *Măcar că ari videa ochii bolnavului înfundaţi, carnea uscată,... limba îmflată, vîrtutea slăbită, iară măcar că ar fi casa aşea de răsipită, iară tot învoieşadză pre bolnavul întru nădejde.* n. costin, c. 625. *Cîtuva vreme norocul biruinţii în cumpăna îndoinţii sta, pînă cînd Lupul nedejdea îndelungată a fi simţi, şi aşe Lupul, de vîrtutea firească părăsindu-să, la puterea meşterşugească alergă.* CANTEMIR, I. I. I, 93. *Eu, acum de atîtea dzile flămînd şi de-atîtea nopţi de privighere obosit fiind, oarecum vîrtutea mi-au scădzut.* id. ib. 99, cf. 256. *Multe luni patul m-au ţinut, puterile fireşti împuţinînd şi vîrtutea-m amistuind* (a. 1703). FN 118, cf. ANON. CAR. *Vîrsta s-au învechit, vîrtute au slăbit, a mai chevernisi scaonul putinţă n-au rămas* (a. 1750). BUL. COM. IST. III, 3. *Pre cel ce poartă cu vîrtute suliţa şi pre Aris a războaielor Fulgerul Eladei l-au născut din pîntece* (a. 1773). GCR II, 89/17. *Bărbat... prea ales la vîrtutea trupului poartă coif..., carele are săpat pre dînsul chiar faţă de om.* AETHIOPICA, 57^{r}/1. *Acest fericit om fu pre vremea împărăţiei lui Theofil,... cuviinţat şi la frumseţe şi la stat şi la vîrtutea trupului.* MINEIUL (1776), 52 ^{v1}/36. *Lie... întrecea... pre toţi cei de vîrsta lui la mărimea trupului şi la vîrtute.* ib. 160^{r1}/12. *Mînule mici şi slabe... îl arată slab, fără vîrtute* (a. 1785). GCR II, 145/12. *Să ne întărim cu toată vîrtutea ca să nu cădem.* VARLAAM – IOASAF, 49^{r}/5. *În vremea ce el făcea toate aceste socotele şi pătrundea aerul de a sale strigări, el mai îndoia a sa silinţă şi a sa vîrtute ca să despice apele să ajungă la uscat* (a. 1794). GCR II, 152/38, cf. KLEIN, D. 453. *La împărăţie încă aleg di pun împărat pre carile iaste mai înalt şi, după înălţimi, să aibă şi vîrtuti, pre acela pun împărat.* HERODOT^{2}, 144, cf. 160. *Vîrtutea scade, boala creşte, se apropie clipa cea mai de pre urmă.* MAIOR, P. 105/21. *Împrotiva celui mai tare, Nu vîrtute, ci minte măiastră Trebuie a folosi.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 224, cf. id. T. V. 58, id. LEX. *Partea trupului de jos iaste cu mult mai cu vîrtute decît cea de sus, şi braţul mai cu putere decît mînile.* CALENDARIU (1814), 102/15. *Leul... nu putea, nici cu iuţimea, nici cu vîrtutea sa... pre alte vieţuitoare să le supună.* ŢICHINDEAL, F. 7/14. *Frigul dă trupului vîrtute.* PETROVICI, P. 242/11, cf. 130/3. *Băutura beţivă stinge vîrtutea şi norocul tînărului.* DIACONOVICI-LOGA, ap. ZANNE, P. III, 476. *Dumnezeilor nemuritori,... priimiţi darurile ce vă aducem şi bunătatea voastră cea înaltă să dea cîmpilor noştri toată îmbilşugarea, trupurilor noastre vîrtute, şi sufletelor îmbunătăţire.* BELDIMAN, N. P. I, 9/2. *Athrong... era păstoriu şi om foarte nalt la trup şi cu mare vîrtute.* TEODOROVICI, I. 319/22, cf. id. M. 75/5,

DRLU, LB. *Idropica... se întîmpină cu slobozirea sîngelui din mînă sau din picior, după vîrsta şi vîrtutea bolnavului.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 409/7, cf. I. GOLESCU, C. *Deplinirea puterilor trupeşti se cuprinde într-un grad mai mare al sănătăţii, al vîrtutei şi al întrebuinţerei.* BOJINCĂ, în ŞA II, 723, cf. 722. *Au sărit... îndată din locul său, hotărînd ca să umble pe lîngă ţărmuri cît îl va mai sluji vîrtutea, căutînd ca doar va găsi ceva să mănînce.* DRĂGHICI, R. 43/3, cf. 20/23, 79/15. *Să se puie într-un astar curat, storcîndu-să cu vîrtute toată zama din aluat.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 64/13. *În fruntea asăltătorilor se afla Bogdan, care au vederat curajul său şi vîrtutea erculică, căci în mezul săgetărei, a grindinărei petroase de pe murii cetăţei, cu braţ puternic însuşi au spart poarta şi au deschis-o oastei.* ASACHI, O. II, 153. *Un bour care, deşi nemerit de săgeţile şi dardele noastre, avu încă destulă vîrtute de a ne atrage prin rîpi şi prin păraie.* id. ib. 176, cf. 187, 269, VALIAN, V. *Cu vîrtute Pornindu-să şi mai iute I-au închis cu şanţuri grele Cu copaci şi cu nuiele.* BĂRAC, R. 74/5. *Se plînge că n-are... vîrtutea unui taur sau a cerbului iuţală.* CONACHI, P. 267, cf. ISER, STAMATI, V. 468²/34, PETRI, V. *Ia să cerc eu, că-s vîrtos. (Cearcă, dar nu poate să deschidă)... – Ia să-ţi ajut şi eu, că ţi-ai uitat vîrtutea acasă.* ALECSANDRI, O. V, 299, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 317, LM. *Cîţi alţii pe lume îşi văzu, ca dînsul, vîrtutea şi norocul spulberate prin nesocotinţa lor!* ODOBESCU, S. III, 210. *Dă-i cu securea, dă-i cu toată vîrtutea, ca să-l crape şi să-l doboare.* SLAVICI, ap. CADE. *N-am îmbătrînit destul! Mai e ceva vîrtute în oasele astea!* DELAVRANCEA, O. III, 273. *Toţi care-şi cercară vîrtutea [cu el la trîntă], mîncară cîte-o papară bună de tot.* ap. TDRG. *Acum pîrdalnicele de bătrîneţe mi-au secat toată vîrtutea; braţul meu e slăbănogit, nu mai poate să învîrtească paloşul.* ISPIRESCU, O. I, 15. *Multe mirese... nu vor în ruptul capului a fi date în sama soţului. Şi numai isteţimea şi virtutea vorniceilor le opresc de-a nu fugi din casă şi a se ascunde.* MARIAN, NU. 523, cf. DDRF. *Sare cu mult mai aprins, şi mînia-i încoardă puterea, Ciuda-l frămîntă şi-l doare vîrtutea pe care şi-o simte.* COŞBUC, O. A. V, 145, cf. BARCIANU, PUŞCARIU, ET. WB. *De-ar fi rămas la trup şi-n hărnicie Precum era cînd l-a lăsat Ulise, Pe loc te-ai fi uimit de repejunea Şi de vîrtutea lui.* MURNU, O. 295. *Crescuse cu o palmă mai înalt decît Dobrin, iar din partea vîrtuţii, mila Domnului!* SOVEJA, O. 78, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U. *A şi ţintuit un solitar în parul ţinut cu vîrtute în dreapta şi cu cotorul sprijinit zdravăn în oblînc.* VOICULESCU, P. II, 169. *Ori obiceiul vieţuirii, ori slăbiciunea firească a vîrtuţii făceau pe locuitorii ţării aceştia să nu ajungă la bătrîneţe adînci.* SADOVEANU, O. XII, 232. *Bătrînii îşi împuţinează vîrtutea, dar îşi sporesc cumînţenia.* id. ib. XIII, 423, cf. 628, SCRIBAN, D., DL, DM, CIORANESCU, D. ET., DEX, DSR, DREV. *Tată-meu a fost om tare Cu vîrtute foarte mare.* TEODORESCU, P. P. 116. *D-alei, Miule,... Cam zglobiu de minte, Dar plin de vîrtute, În noi să nu dai, Nici să nu ne tai.* id. ib. 498, cf. ALR II 3 697/182, 310, 316, 414, 455, 478, 520, 531, 551, 574, 682, 812, 848, 876, 886. *Drumu lung şi calea grea Îmi mănîncă vîrtutea mea.* FOLC. OLT. – MUNT. III, 344, cf. I, 503. ◊ (În descîntece) *Prin acel leac să aduci lui N. N. puterea lui, snaga lui, vîrtutea lui şi îndemnul lui.* POP., ap. GCR II, 342. *Vîrtutea venitu-i-a,... Trupul uşuraut-i-a.* GR. S. V, 156. *În astă apă curată şi luminată a vă aduna, căci voi aţi luat sănătatea (lui N.) şi puterea şi vlaga şi sporiul şi vîrtutea.* PÎRVESCU, C. 82. *Taci, nu te mai mişeli, Şi nu te mai văicăra, Că eu după dînsa m-oi lua, Şi vîrtutea la loc ţi-oi da.* PAMFILE, B. 27. *În leagăn de mătasă te-oiu aşeza, Vîrtutea în ciolanele tale s-o înturna.* id. S. V. 43, cf. ŞEZ. XXIII, 20. *Fugi muroń, Fugi strîgoń Dă pră capu lu Pătru, Dîn faţa lui, Dîn virtutea lui.* ARH. FOLK. III, 120. *Prin acest leac să aduci lui cutare puterea lui, vîrtutea lui.* IZV. XVII, 59. *Faţa i-o strîcară Vîrtutea i-o loară.* FOLC. OLT. – MUNT. I, 323. ◊ (Învechit) *Vîrtutea vieţii* = vitalitate. [Elixirul] *întăreşte puterile perduti, mintea şi vîrtutea vieţei.* DRĂGHICI, D. 28/17. *Izbi în ceafă vita cu toporul Şi, coardele răzbindu-i, el îi frînse Vîrtutea vieţii.* MURNU, O. 47. (Învechit, rar) *Începător de vîrtute* = biruitor, învingător. *Şi auzind... glasul norodului strigînd, zise către Moisi: „Glas de război – în tabără!" Şi zise Moisi: „Nu iaste glas începătorilor de vîrtute* (nu e nici glasul celor ce strigă că au biruit B 1938), *nici glas de începători de fugă, ce glas de începători de vin eu auzu".* BIBLIA (1688), 63¹/6. ◊ Loc. adj. **În** (sau **întru, cu) vîrtute** sau **tare de** (sau **la, în) vîrtute** = plin de vigoare, în deplinătatea puterii. *Acestuia era naşterea din Capadochiia şi de rudă mare şi bogat; şi era voinic şi tare de vîrtute, şi cutezătoriu şi măestru la războiu.* MOXA, C. 159. *Simţindu-se crăiia leşască în vîrtute,... au făcut sfat cu senatorii craiul Vladislav, numai să înceapă sfadă cu turcii.* M. COSTIN, O. 121, cf. 44. *Şi Noeminii – om conoscut bărbatului ei. Şi omul, tare în vîrtute, den rudeniia lui Elimeleh, şi numele lui, Vooz.* BIBLIA (1688), 192²/22. *Otrava... fiind văpsită cu cea făcătoare de stricăciune şi îndestul a omorî şi pre un tînăr în vîrtute.* AETHIOPICA, 40ʳ/8. *Astfel... viţeii cresc... mai tari la vîrtute.* ECONOMIA, 81/7. *Nu e de a se mirare că, în vremile cele turburate şi a slăbiciunei împărăţiei romanilor, au putut ei să răzbată întru împărăţia romanilor, deoarăce şi cînd era întru vîrtutea sa strălucită aceea împărăţie, nu puţină grijă da aceştii împăraţilor romani.* MAIOR, IST. 187/2. *Simţindu-mă în mai multă vîrtute, am alergat înainte şi, neştiind drumul, am nemerit pe uliţa aceea unde era agia şi hătmănia* (a. 1819). URICARIUL, VII, 78. *Întreaga formare a unei trupe de călăşari se făcea şi se face după un rit determinat şi trebuia să fie tare de vîrtute spre a avea curajul să între în asemenea trupe, deoarece au de luptat cu spiritele.* N. REV. R. I, 226. *Era odată o babă, carè avea trei feciori nalţi ca nişte brazi şi tari de vîrtute, dar slabi de minte.* CREANGĂ, O. 3. *Pînă şi vodă cic-ar fi tras odată în gazdă la Ciubuc şi, întrebîndu-l cu cine mai ţine atîta amar de bucate, el ar fi răspuns: cu cei slabi de minte şi tari de vîrtute, Măria ta.* id. ib. 189. *Era ca ieri cînd l-a dat pe Trică ucenic pe patru ani şi se pomeni cu el calfă, un băietan de cincisprezece ani, cam deşirat, dar înalt ca un grenadir, cam motolog, dar cu vîrtute.* SLAVICI, O. VII, 29. *Acuma, că se făcuse sfinţirea casei, se simţi mai în vîrtute, şi gîndurile negre i se împrăştiară.* AGÂRBICEANU, O. XII, 143. *Femeile-s mai viclene, cugeta el apucînd hăţurile; ele-s mai iscusite la vorbă; iar bărbaţii îs mai*

proşti; însă mai tari de vîrtute. SADOVEANU, O. X, 546. *Vrednici slujitori..., slabi de minte, însă tari de vîrtute.* id. ib. XIII, 710, cf. DL, DM, DEX. *Cu cine ţii... atîta avere..., atîta amar de oi? – Cu cine?... la cu cei slabi de minte, dar tari de virtute!* MARIAN, T. 307. *Cum se face că toţi ai tăi sînt aşa de zdraveni şi voinici şi tari la vîrtute?* FURTUNĂ, C. 85, cf. ŞANDRU – BRÎNZEU, JINA, 106, FD I, 194, ALR II 3 697/95, 235, 279, 284, 334, 349, 353, 362, 399, 514, 537, 727, 784, 833, 836, 899, 928, L. ROM. 1959, nr. 1, 45. (Învechit, rar) **Într-o vîrtute** = care are aceeaşi vigoare, putere (cu...). *Cînd se luptă doi ce sînt într-o vîrtute, de şi se întîmplă de biruieşte unul pre altul, dar încă şi cel ce au biruit suflă tare de osteneală şi slăbeşte foarte.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 135/27. ◊ Loc. adj. şi adv. (Învechit) **În vîrsta vîrtutei** sau **în vîrtutea vieţei** (sau a **anilor**) = (care se află) în plină vigoare, (care este) în deplinătatea puterii. *Haroboe, capul tătarilor, nu era numai păgîn, ce la stat şi fizionomie monstru înfricoşat din viţa calmucilor, mai nalt decît oricare dintre ai săi, el era în vîrsta vîrtutei.* ASACHI, O. II, 30. *Încă un pas şi iacă agiungem la culme. Sosind acolo, omul, în toată coacerea sa, se pare a se răposa un minut în deplină vîrtute a vieţei.* id. ib. 559. (Cu topica inversată) *Piteaşcă-se oricine de fapte marţiale, Iar mie căruntetea nu voi să-mi dea dreptate. De ce nu sînt acum-ntr-a anilor vîrtute!* HELIADE, O. I, 321. ◊ Expr. (Învechit, rar) **Obosit de vîrtute** = epuizat, vlăguit, extenuat. *Văzîndu-să Bator Jigmont domnul Ardealului sosit la bătrîneţe şi fără cuconi..., şi el amu îmbătrînit şi obosit de vîrtute, alegîndu-şi viaţa bătrîneţelor cu odihnă, au socotit că şi fraţii lui, nice unul nu va putea să ţie de răul turcilor Ardealul.* M. COSTIN, O. 48, cf. N. COSTIN, L. 589. (Învechit, rar) **A prinde la vîrtute** = (despre fiinţe) a prinde putere, v. prinde **(VI 1).** *Pe furnica sa vecină Au rugat să-l împrumute C-un grăunte, c-o neghină, Să mai prindă la vîrtute.* ASACHI, O. I, 248. (Învechit) **A face vîrtute** = a birui, a înfrînge. *De la Dumnedzeu se facem vîrtutea* (face-vom puteare BIBLIA 1688, cîştiga-vom biruinţă B 1938) *şi acela va urri cei ce dodeitori-s noao.* PSALT. HUR. 50^{r}/23. *În Dzeu feacemu vîrtute* (tărie C^{2}, puteare D), *şi elu ocări vrăjmaşii noştri.* PSALT. 234. *În Zeu feacem vîrtute şi el ocări dracii noştri.* CORESI, PS. SL.-ROM. 466. (Învechit, rar) **A sta la vîrtute** = a se afla, a fi în preajma cuiva, pentru a-l ajuta, a-l susţine etc. *Şi eu, în anul cel dentîi al lui Chiros, stătuiu la vîrtute şi tărie* (stam lîngă el ca ajutător şi ca ocrotitor B 1938). BIBLIA (1688), 581^{2}/23. ◊ (Prin extensiune) *Cel copaci, ce mai nainte se credea nemuritor, carele pentru vîrtutea-i nu să temea de turburări..., acuma fără de frunze iaste să cază* (a. 1695). FN 51. *Unde aruncaţ detunăturile sabiilor voastre? Unde îngreoieţ vîrtute loviturilor voastre?* (a. 1802). GCR II, 197/16. ◊ (Prin lărgirea sensului) *Văzu orizonul patriei întunecîndu-să, luceafărul ei apuind...; Vasile Lupu se arătă nevoindu-să de a învie lumina şi vîrtutea patriei.* ASACHI, O. II, 50. *Sub domnia de acuma a lui Ioan Asan... regatul se întări învederat şi jucă în încurcăturile latino-bizantine un rol cu atît mai însemnat cu cît împărăţia frîncească din Constantinopol scădea mai mult în vîrtute şi putere de rezistenţă.* EMINESCU, O. XIV, 109. *Rivalităţile pentru domnie, acea cangrenă care roase şi mîncă în curînd toată vîrtutea Ţărilor Române, îşi face vînt îndată după moartea însemnatului domn, aruncînd în dezbinări şi lupte ucigătoare partidele din Muntenia.* XENOPOL, I. R. III, 95.

2. (Învechit) Forţă morală; voinţă puternică; statornicie, neclintire, fermitate, hotărîre; tărie **(II 3).** *Că laudă vîrtuţiei* (puterii D,) *lor tu eşti, şi în dulce vrearea ta rădică-se cornul nostru.* PSALT. 183. *Blagosloviţi Domnul toţi îngerii lui, tari cu vîrtute* (silnicii cutării a C^{2}, cu putea[re] tari H), *ce faceţi cuvîntul lui, audziţi glasul cuventeloru lui.* ib. 212, cf. 287, 291. *Înmulţişi-mă în sufletul mieu cu vîrtutea ta.* CORESI, PS. SL.-ROM. 565. *Doamne, Doamne, vîrtute spăsenia mea. Umbră fapt-ai spre capul mieu în zi de războiu.* id. ib. 573, cf. 376, 429. *Să grăiaşte cineva, grăiască cu cuvinte lui Dumnezău. Să slujaşte cineva, slujască ca din vîrtutea ce i-au dat Dumnezău, ca să să slăvească întru toate Dumnezău, prin I*[isu]*s H*[risto]*s, a căruia-i slava şi ţinearea în veacii de veac, amin.* N. TEST. (1648), 185^{r}/28, cf. 262^{r}/31. *Spunea s*[fî]*nt*[u]*l Ioan de-acest călugăraş Chir că mare i-au fost credinţa şi răbdarea şi neobosîtă vîrtutea cu carea, mulţămind, răbda... certare şi ocară.* DOSOFTEI, V. S. martie 31^{r}/24. *Domnul tărie* (vîrtute D) *oamerilor săi dă, Domnul blagoslovează oamerii săi cu pace.* PSALT. 49. *Fraţii miei, întăriţi-vă întru Domnul şi în vîrtutea puterieî lui. Îmbrăcaţi-vă întru toate armele lui Dumnezău ca să puteţi sta împrotiva înşălăciunilor diiavolului.* ZOBA, S. 30. *Binecuvîntaţi pre D*[o]*mnul, toţi îngerii lui cei tari la vîrtute, făcînd cuvîntul lui, ca să auziţi glasul cuvintelor lui!* BIBLIA (1688), 414^{2}/52. *Au poruncit lui de toate cîte au vrut şi, pentru ceia ce lăcuia în Iudea şi în Ierusalim, să trimiţă asupra lor puteare ca să zdrobească şi să rădice vîrtutea* (dîrzenia B 1938) *lui Israil şi rămăşiţa Ierusalimului.* ib. 697^{2}/30, cf. 390^{1}/42, 887^{1}/23. *Norodul, aflîndu-să încungiurat de vrăjmaşi, pre oamenii cei cu veste întru tărie (şi cu virtutea inimii...), nesocotind răutăţile lor, alegea povăţuitori şie.* N. COSTIN, C. 503. *Dragostea în inimă dospită, precum adese slăbiciune, aşe de multe ori vîrtute peste putinţă naşte.* CANTEMIR, I. I. I, 211. *Să iubeşti pre Domnul Dumnezeul tău din tot sufletul tău şi din tot cugetul tău şi din toată vîrtutea ta şi pre aproapele tău ca însuţ pre tine.* ANTIM, O. 53. *Învăţătura credinţei catholiceşti despre vîrtutea, lucrarea şi trebuinţa botezului, ca să se poată dobîndi mîntuirea, totdeauna şi asemenea au fost.* MICU, în ŞA I, 535. *Groaza mi s-ar schimba întru deznădăjduire, dacă sîngele lui* H[risto]*s cel vărsat pentru mine nu mi-ar da ajutoriu şi vîrtute întru deznădăjduită inima mea.* MAIOR, P. 9/15. *Această a inimii vigoare şi vîrtute, cu ajutoriul pocăinţii agonisită, se cade să se înmulţască în toate zilele cu fapte bune.* id. ib. 87/10. *Numai Moisi... şi prorocii grăia aşa cu un popor, a căruia vîrtutea inimei cerea aşa plasă de icoane şi semne înfricoşate.* PETROVICI, P. 169/11. *Omul cînd se naşte pe lume aduce cu sine vîrtute... sufletească..., prin carea poate păşi către deplinire.* BOJINCĂ, în ŞA II, 722. *Vîrtutea sufletului te-arată dă îndrăzneţ.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 171. *Dumnezău ne-au dat sufletească... vîrtute.* DRĂGHICI, R. 164/15. *La treptele altarului acestei sfinte, care le-am*

înrîurat de lacrimile mele în curs de trei zile şi trei nopţi, am aflat vîrtutea sufletească neapărată, pentru ca să pot purta povara nenorocirilor mele. ASACHI, O. II, 272. *Vecinicul înţelept meşter ce din nimic făcu toate, Şi care din rău pe bine a naşte ştie şi poate, A acestei plecări tainici întrebuinţînd puterea, Dă inimei o vîrtute ce îi întăreşte vrerea.* CONACHI, P. 282, cf. 279, PETRI, V., COSTINESCU, CIHAC, I, 317, LM. *I-a spus că se mută la Socodor şi nu s-a mutat, pentru că n-avea în el destulă vîrtute să se mute.* SLAVICI, O. III, 250, cf. RESMERIŢĂ, D.

◊ Loc. adv. (Învechit şi popular) **Din** (sau **cu**) **toată vîrtutea** = cu toată rîvna, cu toată străduinţa. *Să ne aflăm lîngă Măriia sa, stînd cu toat*[ă] *vîrtutea noastră împotriva vrăjmaşilor* (a. 1655). IORGA, S. D. IV, 38. *Întîlnindu-te cu dum*[nealo]*r ispravnicii, vei pune poronca în lucrare, sîlindu-te cu toată vîrtute a afla şi a strînge din oaminii streini, cu bună învoire* (a. 1801). id. ib. XVI, 103. *Drept aceea şi s-au dat această prea înaltă împărătească mea poruncă ca să te sîrguieşti din toată vîrtutea de a urma toate cele de mai sus arătate* (a. 1803). TES. II, 325. *Nu mă nevoiesc dară cu toată vîrtutea spre-aceaia ca cu temelie să învăţ măiestriia de a muri bine?* MAIOR, P. 85/6. *Într-aceste cugetări aflîndu-ne, pururi cu îngrijire ne-am sîrguit din toată vîrtutea să aducem întru mai bună stare cîte am cunoscut depărtate de buna întocmire* (a. 1814). TES. II, 382. *Sîntem bine nădăjduiţi că din toată vîrtutea te vei arăta sîrguitor întru bună şi plăcută slujbă* (a. 1819). DOC. EC. 220. *Din parte-şi consulatul general nu va lipsi de a sprijini din toată vîrtutea reclamaţiile ce s-ar forma împotriva companii* (a. 1848). DOC. EC. 940. *Aşa-i de ager încît chiar la o bătălie noi nu l-am putea birui, cu toată vîrtutea noastră.* SADOVEANU, O. XIII, 370.

3. (Învechit, rar) Minune **(2).** *Cire spure-va vîrtutea* (puterile C[2], H, D) *Domnului, audzite face-va toate laudele lui?* PSALT. 222. *Glas bucurie şi spăsenie în fsatele dereptilor. Dereapta Domnului feace vîrtute* (puteare D). ib. 248. *Ispovediţi-vă Domnului că dulce e, că în veacu e milostea lui. Cine spune-va vîrtutea Domnului, auzite face-va toate laudele lui?* CORESI, PS. SL.-ROM., 445. *Glas bucurie şi spăsenie în satele dreptilor. Dereapta Domnului feace vîrtute, dereapta Domnului rădică-mă, dereapta Domnului feace sila.* id. ib. 492.

4. (Învechit) Sprijin **(2);** nădejde **(2);** (mai ales concretizat) ocrotitor, apărător, reazem. *Că tu eşti, Dzeu, ţirutul mieu* (ţinearea C[2], vîrtutea H, tăriia D, mea H, D)*; derep-ce împenseşi-me? şi derep-ce tristu îmblu cîndu dodeiaşte-mi dracul?* PSALT. 82. *Al mieu iaste Galaad şi al mieu iaste Manasia, şi Efrem vîrtute* (tăriia C[2], H) *capului mieu.* ib. 114. *Domnul Dumnedzeul mieu vîrtutea mea* (putearea mea D), *şi face-va picioarele meale spre sfîrşire.* ib. 323, cf. 24, 248. *Iubescu-te, Doamne, cu tăriia mea; Domnul vîrtute mie şi scăpare mie şi izbăvire mie.* CORESI, PS. SL.-ROM. 82. *Împens plecaiu-mă a cădea şi Domnul priimi-mă. Vîrtutea mea şi cîntarea mea Domnul şi fu mie în spăsenie.* id. ib. 492. *E eu în Domnul veseli-mă-voiu şi bucura-mă-voiu în Zeul, spăsitoriul mieu. Domnul, Zeul mieu, vîrtutea mea şi face-va picioarele meale spre sfîrşire.* id. ib. 635, cf. 252. *Iubi-te-voi, Doamne, că tu-m eşti putere. Mi-i Domnul vîrtute-n vreme de cădere, Şi mi-i de scăpare şi de mîntuinţă Dumnedzău, ce-m este nedejde-n credinţă.* DOSOFTEI, O. I, 39. *Ruvim, întîi născut al mieu, tu, vîrtutea mea şi începătura fiilor miei, silniceaşte a te purta şi silniceaşte obraznic te semeţiş.* BIBLIA (1688), 37[2]/58. *Îndrăgi-te-voiu, Doamne, vîrtutea mea. D*[o]*mnul, întărirea mea şi scăparea mea şi izbăvitoriul mieu.* ib. 386[1]/50. *Împinsu fiind, mă întorşu a cădea, şi D*[o]*mnul m-au sprijenit. Vîrtutea mea şi lauda mea – D*[o]*mnul; şi fu mie întru mîntuire.* ib. 419[2]/55. ♦ (Învechit, rar) Resursă (materială). *D*[o]*mnul Savaoth va lepeda dela Iudea şi de la Ierusalim vîrtucios şi vîrtucioasă, vîrtute de pîine şi vîrtute de apă* (putearea pîinii şi putearea apei BIBLIA 1688). DOSOFTEI, ap. GCR I, 265/30.

5. (Învechit) Capacitate, destoinicie, iscusinţă, vrednicie (în război); bravură, curaj, vitejie. *Tinerii la carii nu iaste întru ei prihană, frumoşi la chip şi pricepători la toată înţelepciunea, şi conoscînd minte, şi cugetînd înţelepciune, şi la carele iaste vîrtute* (adîncă putere şi pătrundere B 1938) *întru ei, a sta în casă înaintea împăratului şi a învăţa pre ei carte şi limba haldeilor.* BIBLIA (1688), 572[1]/17. *Că lucrul războiului iaste vîrtutea, iară izbînda are povăţuire pre noroc.* N. COSTIN, C. 45, cf. 500. *A trie zi singur Hagan, cu toate oştile sosind, groznic război s-au făcut, ce cu vîrtutea hatmanului Priscus, boţind pre varvari în balta, ce era acolo, ca la 14 mii împreună cu trii ficiori a lui Hagan, înecaţi au perit.* CANTEMIR, HR. 329, cf. 243, id. O. C. I, 137. *Slujaşte cuvintele legii cu vîrtute mare de grai şi cu îndrăzneală strigînd către protivnic.* MOLNAR, RET. 103/16. *Iraclie avgustul, în anul acesta, au trecut în Chilichia şi tăbărînd lîngă rîul Sarului, cu vîrtutea sa, foarte au înfricat pre Sarvar.* ŞINCAI, O. I, 194. *Vladislav Dracula,... carele în orice bătaie au fost cel mai tare şi cel mai viteaz povăţuitoriu, pentru că cu puţine oşti, dară cu mai mare inimă şi înţelepciune şi cu prea mare vîrtutea ostaşilor săi, preste nădejdea tuturor, fără de vreun ajutoriu strein, îndelung au ţinut războiu cu turcii.* id. ib. II, 13. *Acest Vlad Vodă, cu puţini ai săi armaşi români,... cu mărimea inimei sale şi cu vîrtutea românilor săi, multă vreme au ţinut cu turcii un război.* MAIOR, IST. 84/2, cf. 224/15. *La arme dar!... S-arătăm vîrtute, Să stăm nefrînşi, cu inima viteză.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 170. *Multe celea sînt grele, apoi iarăşi multe sînt uşoare. Voi trebuie... să vă îndreptaţi după vîrtutea sholarilor vostri.* PETROVICI, P. 83/25, cf. 138/22, 163/26. *Batjocoreşte pe aceia care îş pun toată vîrtutea să dobîndească multă bogăţie în vreme ce nu ştiu cum să întrebuinţeze nici averea care o au.* GOLESCU, S. 283, cf. LB. *Vitejia, voinicia nu într-un noroc, ci întru a ta vîrtute şî isteciune stă.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 154, cf. VEISA, I. 176/15. *Sînt... militari buni, a căror vîrtute o adeverează luptele cele viteze în bataliile vechi şi noă.* GENILIE, G. 191/24, cf. 200/4. *El stătu cel mai puternic prinţip al veculuí de mijloc, în el era unită cultura italianului cu vîrtutea ungurului, agerimea, înţelepciunea, eroismul trăgea admiraţia contimporanilor.* SĂULESCU, HR. I, 240/17. *Chir al Persiei cu a sa vîrtute... scăpă patria sa de jugul mizilor.* id. ib. II, 28/9. *El întruneşte înţălepciunea şi*

vîrtutea şi prin ist mijloc este de două ori domn al lumei. ASACHI, O. II, 560. *În vreme ce Mihai se străduia cu atîta vîrtute împotriva duşmanului din afară, zavistia boierilor semăna sămînţa împericherilor dinlăuntru.* BĂLCESCU, O. III, 46, cf. ISER, POLIZU. *În dreapta văd Oltul cu unde mănoase, Ce-mi cheamă în minte pe bravul Mihai, D-a cărui vîrtute şi braţe nervoase Se teme osmanul şi azi în serai.* MUREŞANU, P. 95/15, cf. 26/6. *Vîrtutea lui Ion Vodă îşi va fi avut izvorul în oasele din cari fusese ţesut şi în sîngele ce-i circulase prin vine.* HASDEU, I. V. 166, cf. CIHAC, I, 317. *Bătălia, prin care vom izbi pe neaşteptate pe duşmanii noştri, cere să vă dezvăliţi toată vîrtutea.* COLUMNA, VII, 161. *Faptele lăudate ce ostaşii noştri au săvîrşit din îmboldirea şi sub poruncile gloriosului nostru suveran, carele a ştiut să recunoască şi să reînvie în inimile româneşti vîrtutea străbună.* ODOBESCU, S. III, 646, cf. I, 29. *Aceşti muncitori aveau ... însuşiri războinice minunate pentru acele timpuri, în care vîrtutea şi vitejia personală hotărau soarta unei întîlniri.* XENOPOL, I. R. IV, 160, cf. BARCIANU. *Preoţii... veniseră cu diecii lor, mari cîntăreţi amîndoi..., şi cîntăreţii se întreceau acum, arătîndu-şi vîrtutea înaintea oamenilor.* AGÂRBICEANU, O. XII, 130. *Pădurile şi imaşurile, şi finaţurile, cu vîrtute cîştigate în războaie vechi, se vor întoarce după dreptate neamurilor.* SADOVEANU, O. V, 565, cf. DL, DM, DEX, DREV, com. din ZAGRA – NĂSĂUD, ALR II 3 697/76, 791. ◊ Loc. adj. (Ironic) **Cu vîrtute** = iscusit, capabil. *Nu ştiu din ce pricină avea asemenea plăceri dăscăliţa. Unii spun că din pricina dascălului, care era om cu vîrtute numai la mîncare şi băutură.* SADOVEANU, O. IV, 515.

6. Fig. (Învechit) Proprietate, calitate de a exprima pregnant idei, sentimente etc. *Tîlcuirea voiaşte să aibă vorbă frumoasă împodobită, înfrumseţată cu învăţătură şi cu măiestrie: aceasta dă vîrtute cuvîntului ca să curgă cu priinţă.* MOLNAR, RET. 22/8. *Ceea ce ne încîntă în scrierile lui Conachi, Văcărescu, C. Negruzzi şi Alecsandri nu sînt numai ideile vărsate în ele, ci şi limba românească în toată vlaga şi vîrtutea ei.* CONV. LIT. VII, 133. *Spre a pricepe vîrtutea cuvîntărei acesteia, se cade întîie a şti că Petru Maior... învăţase filozofia şi teologia în cinci ani la Roma.* REV. CRIT. II, 126.

II. 1. (Învechit) Virtute **(2, 3).** *Şi ce altă a socoti multu, fără cît cu o mînă otrava care nu are viaţă şi cu alta tiriacul care stă împotriva morţii; cu limba bunătăţile să trîmbiteadză şi cu răutăţile toate vîrtuţile să le smintească?* N. COSTIN, C. 266. *Dintre stoici nime nu era, că se zicea că încă se suie pre dealul cel greu al vîrtuţei.* MICU, în ŞA I, 709. *Cu cinste au trăit el în Ardeal, precum se cuvenea vîrtuţilor lui şi aşa au purtat dregătoriile, lui încredinţate, cît se zice că în viaţa lui, toţi s-au minunat de el, după moarte toţi l-au dorit.* ŞINCAI, O. II, 252, cf. 254. *Cîţi şi mai cîţi bărbaţi, cu tot feliul de vîrtuţi strălucitori am cunoaşte... deacă să ar fi aflat între români, din vreme în vreme, bărbaţi care să fie scris viaţa lor.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 63. *Au metahirisit (trebuinţat) obiceaiul elinilor ş-a latinilor, care personisesc patimile şi vîrtuţile (îmbunătăţirile).* id. ib. 74, cf. 63. *Talenturile noao încredinţate sînt puterea trupului, a sufletului şi a vîrtutei, care Dumnezeu ni le-au dat noao.* PETROVICI, P. 294/19. *Vîrtutea este voire curată şi întărită de a îndrepta faptele după arătătoriul (legea) d*[u]*mnezeeştii voiri.* POTECA, F. 293/9. *Tit... gîndea că au perdut zioa în carea nu-şi aducea aminte să fi făcut vreun bine cuiva... Cu adevărat această vîrtute prea bună este.* id. ib. 299/20, cf. 294/11, 295/10, 296/19. *Frumos e omul, Doamne, cînd mintea e regină Şi simţul, ce ca şierpe, spre rele îl înclină, Supus, loial şi drept; Vîrtutea-atunci măreaţă răsare ca ş-o floare... În fragedul lui piept!* MUREŞANU, P. 65/6. *Să umplem dar ale noastre suflete de o viaţă nouă, plină de vîrtute! Să gonim dintr-însele acea moliciune ce întreţine dezbinarea.* ODOBESCU, S. I, 24. *Este bine, este în interesul celor ce se luptă cu mizeria, ca vîrtutea să fie încurajată şi să vadă exploatatorii mizerabili cum ştie societatea să aprecieze binefacerile.* SLAVICI, O. II, 231.

2. (Învechit) Virtute **(4).** Cf. POTECA, F. 87/7. *Pămîntul întreg e încins cu coarde şi cu reţele de fer, care prin vîrtuţile de curînd aflate ale aburului şi ale trăsnetului, poartă pretutindeni ştiri şi încumetriri înfrăţitoare.* ODOBESCU, S. III, 320, cf. DL, DM, DEX.

3. (Învechit, rar; în expr.) **În vîrtutea...** = în virtutea..., v. virtute **(6).** *Puterea proiecţiei, adică drumul ce în vîrtutea acestei puteri pămîntul ar petrece într-o secundă.* G. POP, G. 201/24.

III. (Învechit) Putere **(II 1).** *Veriţi şi vedeţi lucrul Dzeului;... Ce ţire cu vîrtutea* (tăriia C^2, putearea D) *sa veacurele.* PSALT. 123. *Fuşte vîrtute* (toiag de puteare D, toiagul puteriei H, BIBLIA 1688, schiptrul puterii tale B 1938) *tremeate-va ţie Domnul de Sion şi vence-veri pre mijloc de dracii tăi.* ib. 238. *Fuşte vîrtute tremeate-va ţie Domnul de Sion şi vinge-veri pre mijloc de dracii tăi.* CORESI, PS. SL.-ROM. 473, cf. 268. *Unde sînt împăraţii cei puternici şi viteji cei vestiţi a împărăţiei aceştiia? Toţi s-au stins, şi vîrtutea lor au trecut, nimică altă dintru ale lor n-au rămas, fără numai deşertăciune.* MICU, în ŞA I, 80. *Pre sachi, şi pre indiiani, pre arapi, pre asiriiani, şi alte limbi mari le-am noi supusu-le,... numai pentru ca să agonisim vîrtute noă, i-am supus noi şi acum ne sînt robi.* HERODOT^2, 335. *Filip, însă mai bărbat decît Enric 4-le, sprijini cu vîrtute tronul seu cel zgîlţîit şi prin bărbăţie făcu statul ecliziastic atîrnat de puternicul schiptru al Franţiei, de la carele-şi luasă odineaoră fiinţa.* SĂULESCU, HR. I, 197/17. ♦ (În limbajul bisericesc; cu referire la divinitate) Atotputernicie. *În numele tău scoate-mă şi în vîrtutea ta giudecă-mi.* PSALT. HUR. 45^r/2. *Şi spăsi ei dereptu numele său, se spunie loru vîrtutea sa* (tăriia sa C^2, putearea lui D, putearea H, puternicia lui BIBLIA 1688). PSALT. 223. *Neam şi neam laudă lucrurele tale, şi vîrtutea* (tăriia C, putearea H, D) *ta spuru.* ib. 299. *Se spuniu fiilor oamerilor vîrtutea* (sila C, putearea H, puterniciia D) *ta.* ib. 300, cf. 130, 138. *Porînceaşte Dumnezeu cu vîrtutea sa; întăreaşte, Doamne, aceasta ce fapt-ai întru noi.* CORESI, PS. SL.-ROM. 279. *Slava împărăţiei tale zic şi vîrtutea grăiesc* (puternicia ta vor grăi BIBLIA 1688). id. ib. 589, cf. 447. *Şi acum înalţe-se vîrtutea ta* (arată-te atotputernic B 1938), *D*[oa]*mne, în ce chip ai zis.* BIBLIA (1688), 105^2/54. *Şi acum, scoală-te, D*[oa]*mne D*[u]*mn*[e]*zăule, la odihna ta, tu şi chivotul vîrtutei tale.*

ib. 312[1]/58. *Lăuda-voiu D[o]mnului, laudă şi fală: D[oa]mne, mare eşti, şi măriț, minunat în vîrtute, necovîrşit!* ib. 632[2]/44, cf. 127[2]/18. ♦ (În limbajul bisericesc) Preamărire, slăvire, glorificare. *Şi făcură fiii lui Israil cei ce s-au aflat în Ierusalim praznicul azimelor 7 zile, cu veselie mare şi lăudînd pre D[o]mnul den zi în zi, şi preoții şi leviții cu unealtele vîrtutii D[o]mnului.* BIBLIA (1688), 328[2]/18. ♦ Capacitate de a influența pe cineva; putere de convingere. *Chemînd pre cei doisprăzeace ucenici ai lui, deade lor puteare şi vîrtute* (stăpînire B 1938) *spre toți dracii, şi boalele să vindece.* N. TEST. (1648), 79[r]/10. *Această jigăniuță într-acesta chip scurte, dară cu vîrtute cuvintele sale începu.* CANTEMIR, I. I, 74. *Crisos, cunoscînd vîrtute cuvîntului, foarte s-au bucurat şi s-au părăsit de marea şi făce prieteşug cu ceia ce lăcui în ostroave.* HERODOT[2], 12. *Pilda pre atîta are mai mare vîrtute de a îndemna decît cuvintele, pre cît mai lesne iaste a crede ochilor săi, decît auzului.* MAIOR, ap. GCR II, 202/1.

IV. 1. (Învechit, rar) Soliditate, duritate, tărie **(I 1).** *Olariul... cu brațul lui va închipui lutul şi înaintea picioarelor va îndupleca vîrtutea lui.* BIBLIA (1688), 683[2]/21.

2. Fig. (Învechit, rar) Temelie, fundament. *Urdzi pămîntul în vîrtutea* (vîrtosul C[2], învîrtoşearea V, tăriia H, D, pe întemeiarea BIBLIA 1688) *sa, nu pleca-se-va în veacu de veacu.* PSALT. 214.

3. (Transilv. şi prin Mold.; în loc. adj.) **În vîrtute** = (despre boabe de porumb sau de grîu) care devine consistent, dens (cînd începe să se coacă); (regional) în ținte, v. țintă[1] **(4).** Com. din ZAGRA – NĂSĂUD, cf. ALR II 3 697/260, 272, 405, ALR SN I h 114/260.

V. (Învechit; şi în sintagma *vîrtutea cerului*) Boltă cerească, firmament. *Ceriul spure slava Dzeului; făptura mărilor lui spuse vîrtute* (vîrtos C[2], H, firmamentul D, povesteaşte întărirea BIBLIA 1688, firmamentul destăinuieşte lucrul mîinilor sale B 1938). PSALT. 30. *Blagoslovit eşti în vîrtutea ceriului* (întru întărirea ceriului BIBLIA 1688, pe bolta cerului B 1938), *preacîntat şi preaînrălțat în veacu.* ib. 330. *Ceriul spune slava lu Dumnezeu, Făptura mînilor lui spuse vîrtute* (spune-va vîrtos CP_2). CORESI, PS. SL.-ROM. 93. *Blagoslovit eşti în vîrtutea ceriului, preacîntat şi prearădicat în veac.* id. ib. 651. ♦ Loc înalt, înălțime. *Rădică-i spre vîrtutea pămîntului, şi sătură ei de vipturile fsatelor.* PSALT. 314 *Rădică-i spre vîrtutea pămîntului şi sătură ei de grîul satelor.* CORESI, PS. SL.–ROM. 615. *D[o]mnul sîngur i-au adus pre ei... I-au suit pre ei pre vîrtutea pămîntului, i-au hrănit pre ei cu roadele țarenilor.* BIBLIA (1688), 150[2]/29.

– Scris şi: (cu ortografie etimologică) *virtute.* – Pl.: *vîrtuți.* – Gen.-dat. şi: (învechit) *vîrtutei, vîrtutii, vîrtuției, vîrtuței.*

– Lat. **virtus, -utis**. – Pentru sensul **II,** cf. şi fr. vertu, it. virtù.

VÎRȚĂ s. f. (Grecism învechit) Perie **(1).** *Începe de la părțile cele mai înalte şi ipsoseşte-o chiar neschimbat,... frecînd-o cu o vurță* (a. 1805). GRECU, P. 75, cf. POLIZU, CIHAC, II, 711, DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ŞIO I, 243, ALEXI, W.

– Pl.: *vîrțe.* – Şi: **vúrță**. s. f.

– Din ngr. **βοῦρτσα.**

VÎRV s. n. v. **vîrf.**

VÎRVÁN s. m. (Regional) Trunchi căzut cu vîrful la vale (Buhalnița – Ceahlău). ARVINTE, TERM. 175.

– Pl.: *vîrvani.*

– **Vîrv** + suf. *-an.*

VÎRVĂR s. n. v. **vîrfare.**

VÎRVÁR s. n., s. m. v. **vîrfar.**

VÎRVÁRA s. f. art. Numele unei sărbători populare, creştine care se ține la 4 decembrie, pentru a feri copiii de vărsat[1]. *Năinte dă Sfîntu Nicolaie cu doauă dzîle ie vîrvara. Cu o dzî naite, iară ie barbura.* ARH. FOLK. III, 46. *La vîrvara şi barbura nu e bine să mănînce copiii „păsui" (fasole), căci capătă „bube".* ib.

– De la n. pr. **Varvara.**

VÎRVÁRE s. f. v. **vîrdare.**

VÎRVÁRE s. f. v. **vîrfare.**

VÎRVARÍCHI subst. v. **varvaric.**

VÎRVÁRIU s. n. v. **vîrfar.**

VÎRVĂRÁT, -Ă adj. (Prin Ban.; despre pomi) Încărcat de fructe la vîrf **(I 1).** *Aproape de rai, Acolo va fi un măr A lui Sfîntu Petru; E de vîr vîrvărat, De poale împolat.* L. COSTIN, GR. BĂN. 213, cf. 45.

– Pl.: *vîrvărați, -te.*

– De la **vîrv.**

VÎRVOMÁ vb. I v. **vîrfoma.**

VÎRVOMÁRE s. f. (Prin Mold.) Creştere, umflare. *Femeilor sătene li-i cunoscut cînd are să ploaă din creşterea sau vîrvomarea apei în oale şi din arderea gurei cuptorului.* MARIAN, S. R. I, 120.

– De la **vîrv.**

VÎRVOMÁT s. n. (Regional) Spicuială **(2)** (la şira sau la stogul de grîu) (Toplița). Cf. ALR SN I h 69/228.

– Pl.: ?

– De la **vîrv.**

VÎRVÓR s. n. v. **vîrfar.**

VÎRVÓRI s. m. pl. (Într-o poezie populară) Barbari. *La Italia-am plecat, Tocma-n ziua Paştilor, În țara vîrvorilor.* POP., în DR. II, 420.

– Contaminare între **barbari** şi **vîlvori.**

VÎRVUÍ vb. IV v. **vîrfui.**

VÎRVURÉL s. n. v. **vîrfurel.**

VÎRVUȘÓR s. n. v. **vîrfușor.**

VÎRVÚȚ s. n. v. **vîrfuț.**

VÎRZÁ s. f. (Regional) Nojiță **(1)** (Hinova – Turnu-Severin). Cf. NALR – O II h 299/957.
– Pl.: *vîrzăle.*
– Etimologia necunoscută. Cf. v î r z o l .

VÎRZÁICĂ s. f. (Regional) = vărzaică. Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 207.
– Pl.: ?

VÎRZĂÍ vb. IV. R e f l . (Regional) A se tolăni (Vălcani – Sînnicolaul Mare). Cf. ALR II/I h 97/47.
– Prez. ind.: *vîrzăiesc.*
– Etimologia necunoscută.

VÎRZOÁBĂ s. f. v. **hîrzob.**

VÎRZÓB s. n., s. m. v. **hîrzob.**

VÎRZOBÍ vb. IV. T r a n z . (Prin Olt.) A încreți marginile unei opinci cu ajutorul unei nojițe **(1)** trecute prin mai multe găuri. Cf. ALR I 1 675/810, GL. OLT.
– Prez. ind.: *vîrzobesc.* – Și: **bîrzoví** vb. IV. NALR – O II h 300/975.
– Cf. bg. в р ъ з в а м .

VÎRZÓG s. n., s. m. v. **hîrzob.**

VÎRZÓL, -OÁLĂ s. n., s. f. **1.** S. n. (Regional) Ochiul opincii prin care trece nojița (Rîmnicu-Vîlcea). LEXIC REG. 88.
2. S. f. (Regional) Cureaua de pe marginea opincii, de care se leagă nojițele. Cf. I. CR. VII, 311.
– Pl.: *vîrzoale.*
– Etimologia necunoscută. Cf. v î r z o b , v î r z a .

VÎRZÓP s. n. v. **hîrzob.**

VÎRZÓV s. n., s. m. v. **hîrzob.**

VÎSC s. m., s. n. **1.** S. m. Numele a două plante semiparazite: **a)** (și în sintagmele *vîsc alb*, BRANDZA, FL. 430, VOICULESCU, L. 297, ENC. AGR., LTR^2 XVIII, 510, PRODAN – BUIA, F. I. 126, *vîsc de păr*, LEON, MED. 74, BIANU, D. S., BORZA, D. 181, 300, *vîsc de brad*, N. LEON, MED. 74, BIANU, D. S., DS, BORZA, D. 181, 300, *vîsc al bradului*, ENC. AGR.) plantă care crește pe ramurile unor copaci, cu tulpina foarte ramificată, avînd aspect de tufă, cu frunzele pieloase, totdeauna verzi și cu fructul în forma unor bobițe albe sau gălbui, în interiorul cărora se formează cîte o singură sămînță, înconjurată de o substanță cleioasă, folosită ca plantă medicinală (*Viscum album*). Cf. COTEANU, PL. 32, CIHAC, I, 307, CONV. LIT. XXIII, 1 061, BRANDZA, FL. 430, ENC. ROM., BARCIANU, GRECESCU, FL. 741, N. LEON, MED. 74, BIANU, D. S., TDRG, PĂCALĂ, M. R. 22, PANȚU, PL. 331, CADE, SIMIONESCU, FL. 26, VOICULESCU, L. 297, ENC. AGR., SCRIBAN, D., LTR^2, DM, BORZA, D. 181, PRODAN – BUIA, F. I. 126, DER, D. MED., M. D. ENC, DEX, BUTURĂ, EB.; **b)** (și în sintagmele *vîsc de stejar*, DRĂGHICI, D. 185/11, CONV. LIT. XXIII, 1061, BRANDZA, FL. 430, ENC. ROM., TDRG, PANȚU, PL. 332, CADE, DS, ENC. AGR., LTR^2 XVIII, 510, DL, DM, BORZA, D. 101, 302, DER, M. D. ENC, DEX, *vîsc de stejari*, GRECESCU, FL. 515, *vîscul stejarului*, id. ib. 741, BORZA, D. 101, 302, *vîsc galben*, LTR^2 XVIII, 510) plantă care crește pe ramurile stejarilor, cu tulpina foarte ramificată, cu frunzele verzi, caduce și cu fructul în formă de bobițe galbene; mărgărit **(II 2)**, mărgăritar **(II 2)** (*Loranthus europaeus*). Cf. COTEANU, PL. 20, LB, CIHAC, I, 307, CONV. LIT. XXIII, 1 061, ENC. ROM., CADE, ENC. AGR., SCRIBAN, D., PRODAN – BUIA, F. I. 126, H XVIII 138, com. LIUBA. *Vîscă den copaci* (cca 1705). GCR I, 356/30, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., ȘINCAI, în DR. V, 562, I. GOLESCU, C., PONTBRIANT, D., PANN, E. I, 27/13, BARONZI, L. 147. *S-a prins... ca mușchiu pe ghizduri de puț, ca vîscu pe stejaru bătrîn.* JIPESCU, O. 86, cf. ODOBESCU, S. II, 366. *De vezi în vîrful vrunui stejar verdele vîsc cu ce drag îl privești.* SEVASTOS, N. 87, cf. DDRF. *Vîscul verde la frunză.* COȘBUC, AE. 110, cf. GHEȚIE, R. M. 489, ALEXI, W., D. BOGDAN, GL. 216. *Semințele le mănîncă sturzii, cari, depunîndu-le cu excrementele lor pe crengile copacilor, se prind și fac să crească alți vîsci.* I. CR. IV, 252. *În ziua de Crăciun,... feciorii se adună la gazdă, de unde pleacă la colindat cu vîsc și cu iederă în căciulă.* PAMFILE, CR. 167. *Se ia de către cei interesați vîscul, se rupe în bucăți și se plămădește cu frunze cu tot, în rachiu... Rachiul dobîndește astfel o coloare galbenă.* PAMFILE – LUPESCU, CROM. 216, cf. DHLR II, 20. *Putem aminti și produsele mai mărunte ale pădurilor, bunăoară: nuiele,... vîsc, apoi fragi, zmeură, mure.* PĂCALĂ, M. R. 304, cf. 269, RESMERIȚĂ, D., NICA, L. VAM. 268. *Nu mă plîng de iederă căreia îi servesc doar de sprijin; nu mă plîng nici de vîsc, căruia îi dau numai apă și săruri, iar hrana și-o fabrică singur, dînd frunze, flori și fructe.* LOVINESCU, C. V, 86. *În față erau țigănci care se instalaseră ocazional cu coșuri mari de vîsc și mimoze.* CAMIL PETRESCU, P. 287. *Frunzele și fructele de vîsc, sub formă de decoct, au fost întrebuințate în medicină contra diferitelor afecțiuni nervoase.* ENC. AGR. V, 858, cf. I, 76. *Erau neliniști crescute ca vîscul, iscate peste noapte, și care vor fi stîrpite de gîndul lui tăios și singur.* ARH. OLT. XVII, 109. *De la privelișteа vreunei păsări ce-și șterge îndelung pliscul de o creangă spre a scăpa de boaba de vîsc lipită, i-o fi venit primului om și ideea acestei utilizări a lui.* BĂCESCU, PĂS. 366. *De ce atîtea crengi uscate-n vîrf, Atîta vîsc Și-atîtea frunze veștede?* BENIUC, V. 29, cf. DL, DM, L. ROM. 1961, 22, M. D. ENC., DEX, BUTURĂ, EB., L. ROM. 1997, 340, H IV 83, XIV 435, XVI 146. *Iezișorii mamei...!Voi drăgălași băieți! Mamei ușa descuiați! Că mama v-aduce frunze-n buze, vîsc în cornițe, lapte în țîțe, pe spinare drob de sare.* SBIERA, P. 202. *Da eu încă i-am tremăs Pă o crănguță de vîsc Că nemic nu-m(i) bănuiesc.* ȚIPLEA, P. P. 13. *Frunză verde de vîsc Eu de doru-ți mă topesc.* BÎRLEA, L. P. M. I, 115. *Vîscu e bun dă răceală; să face ceai pentru tuse.* GR. S. IV, 112, cf. ALR I 1 946, A IX 5. ◊ F i g . *Pe stufosul copac al „Cocoșului negru" a crescut vîscul actului II și III.*

LOVINESCU, S. I, 126. ◊ Compuse: **vîsc-de-apă** (sau, regional, **-de-baltă**) = numele a două specii de plante erbacee acvatice, cu florile alburii, dispuse în verticile cu spice, care cresc în ape (adînci) stătătoare sau lin curgătoare; peniță **(III 1),** (regional) mălura-bălții (v. mălură **6**) (*Myriophyllum spicatum și verticillatum*). *Poporul român mai întrebuințează încă și alte mijloace contra acestei boale și anume...: este un feliu de buruiană, numită vîsc-de-baltă, care crește mai cu samă pe topliță.* MARIAN, D. 94, cf. PANȚU, PL. 332, CADE, BORZA, D. 113, 302, PRODAN – BUIA, F. I. 319, com. din STRAJA – RĂDĂUȚI, T. PAPAHAGI, M. 236; (Bot.; prin Maram.) **vîsc-de-munte** = smirdar **(1)** (*Rhododendron kotschyi*). Cf. BORZA, D. 147, 302.

2. S. n. (Învechit) Clei (de prins păsări) preparat din fructul de vîsc **(1).** *În vîrvul limbii din fire... este dăruit, ca cum cleiu sau vîsc ar avea... Limba scoțîndu-și, o lungește și pre care muscă a lovi s-ar tîmpla, îndată pre limbă-i încleită rămîne.* CANTEMIR, I. I. II, 13. *Socoteala lui Eneas... în crierii a multora, ca vîscul de aripile și picioarile păsăruicelor, să lipise și să încleise.* id. HR. 197, cf. ISER. *Parcă dînsa știa că el se află pe aci, prin apropiere, și se zbate în culcușul ei ca pasărea prinsă în vîsc.* SLAVICI, O. II, 58, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. ◊ Fig. *Nu poate fi cuvîntul poeziei Îndeajuns de înalt, Dacă vrea să-nalțe inimile Din vîscul josniciei.* CAMIL PETRESCU, T. III, 358.

– Pl.: (**1**, rar) *vîsci* și *vîști* (SCRIBAN, D.), (**2**, învechit) *vîscuri* (I. GOLESCU, C., PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 307, SCRIBAN, D.), (învechit, rar) *vîsce* (ISER). – Și: (regional) **vîscă** (pl. *vîști* ALR I 1 946/760) s. f., **vîsclu** (ib. 1 946/249), **vîcs** (ib. 1 946/251, 526, 592, 730) s. m., **vâscă** (ib. 1 946/63, 87) s. f., **ovâsc** (ib. 1 946/5, 9, 798, 837, 840, 842, 850, 874) s. m.

– Lat. **viscum.**

VÎSCÁ vb. I v. **vîșca[1].**

VÎSCÁR s. m. (Prin Olt.) Sturz **(1 a)** (*Turdus viscivorus*). Cf. BĂCESCU, PĂS. 174.

– Pl.: *vîscari.*

– **Vîsc** + suf. *-ar.*

VÎSCĂ s. f. v. **vîsc.**

VÎSCĂRÍ vb. IV v. **vîșca[1].**

VÎSCLU s. m. v. **vîsc.**

VÎSCÓS[1], -OÁSĂ adj. (Despre lichide) Care prezintă viscozitate; cleios, lipicios. *Ia de la foc cînd materia s-a făcut vîscoasă și cleioasă.* MAN. SĂNĂT. 132/14, cf. BARONZI, I. L. I, 119/16, COSTINESCU. *Licoare vîscoasă.* LM, BARCIANU. *Materia vîscoasă din care se nutrește cățelul.* MARIAN, INS. 146, cf. ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE, BL V, 117. *Saliva se scurge în șuvițe lungi, vîscoase.* ENC. AGR. I, 55, cf. SCRIBAN, D. *Provine din distilarea gudronului de cărbune, însă este mai puțin vîscos și cleios decît catranul.* GHELASE, U. P. II, 364. *În celulele acestui țesut masa protoplasmatică este mai vîscoasă.* PARHON, B. 127. *Lichidele așa numite vîscoase: uleiuri grele, siropuri, glicerină.* CIȘMAN, FIZ. I, 301. *Apa... face protoplasma celulelor mai puțin vîscoasă.* AGROTEHNICA, II, 12. *Toate fluidele reale sînt mai mult sau mai puțin vîscoase.* MARIAN – ȚIȚEICA, FIZ. I, 178, cf. SCL 1956, 313. *Prin disolvarea xantogenatului în soluții diluate... se obține o soluție vîscoasă care e viscoza.* LTR[2] XVIII, 504, cf. DL, DP, DM, L. ROM. 1961, 535. *În interior se observă o substanță străvezie, puțin vîscoasă, care este citoplasma.* ZOOLOGIA, 5, cf. SFC III, 260. *Era o ceață rezistentă, văscoasă peste tot.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 1, 19/1, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], L. ROM. 1993, 292. ◊ (Prin extensiune) *Siropurile sînt băuturi formate din apă cu mult zahăr și din această cauză au un aspect vîscos.* BELEA, P. A. 257. ◊ Fig. *Merseră așa cîtva timp într-o umbră umedă și vîscoasă care mirosea a ciuperci și a melci.* CAMIL PETRESCU, O. II, 26. ◊ (Adverbial) *Ningea vîscos în casă.* ARH. OLT. XII, 406. *Solul începe să curgă vîscos.* CHIRIȚĂ, P. 301. *Culoarea omogenă, structura slab exprimată, destul de tasat și vîscos.* id. ib. 650. ♦ (Despre corpuri solide sau despre părți ale acestora) Care este lipicios, cleios; a cărui suprafață este acoperită de un lichid vîscos sau de un strat cleios. *Caul înalt... în partea inferioară dens și moale pufescent, în cea superioară glabru și vîscos.* GRECESCU, FL. 105. *Din floricelele mărunte... ies fructele, boabe vîscoase.* SIMIONESCU, FL. 26. *Surprindem... un ascuns mozaic, închegat din negru vîscos.* CONSTANTINESCU, S. I, 67. *Dacă așez lupa asupră-le, ce oroare: corneea apare groasă, vîscoasă.* CĂLINESCU, C. O. 61. *Nici un val nu agită apa stătută pe care cresc ierburi vîscoase.* RALEA, S. T. I, 269. *Un ofițer bătrîn abia-și arătă din glugă o bucată de obraz păros și-un ochi vîscos.* CAMILAR, N. II, 217. *Spre deosebire de celula animală, cea vegetală are... conținutul celular incolor și vîscos.* LTR[2] XII, 554. *Stamine concrescute, polenul unit în glomerule vîscoase.* PRODAN – BUIA, F. I. 100. *Lujerii glandulos vîscoși, păroși sau setoși.* FLORA R. P. R. II, 246, cf. XI, 495. *Picioarele mi se încleiau în pîclă și pămînt vîscos.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 28, 11/1. ◊ Fig. *Întrebări scurte pe care surîsul ironic de azi al Adrianei le opunea surîsului azi dubios și vîscos al amicului ei.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 226. *Scena aceasta atroce de pe vasul american, unde cruzimea, răutatea și oarba imbecilitate... se amestecă în vîscoase părți egale, nu se poate să nu-L fi răsculat și pe Hristos.* STEINHARDT, J. 241.

– Pl.: *vîscoși, -oase.*

– Din lat. **viscosus, -a, -um.**

VÎSCÓS[2], -OÁSĂ adj. (Regional; despre copaci) Pe care crește vîscul; care este năpădit de vîsc (Sînmihaiu Almașului – Zalău). Cf. ALR II/284.

– Pl.: *vîscoși, -oase.*

– **Vîsc** + suf. *-os.*

VÎSCOZIMÉTRU s. n. v. **viscozimetru.**

VÎSCOZITÁTE s. f. v. **viscozitate.**

VÎSCUŞOÁRĂ s. f. v. **vîscuşor.**

VÎSCUŞÓR s. m. (Bot.; învechit) Cireş sălbatic (*Cerasus avium*). Cf. PETRI, V., CIHAC, I, 307, DDRF, BORZA, D. 44, 300.
– Pl.: *vîscuşori.* – Şi: **vîscuşoáră** s. f. PETRI, V., BORZA, D. 44, 300.
– **Vîsc** + suf. *-uşor.*

VÎSGĂÍ vb. IV v. **vîşca[1].**

VÍSLÁ vb. I v. **vîsli.**

VÎSLÁN s. m. v. **vîlcan[1].**

VÎSLÁR s. m. (Învechit şi regional) Vîslaş. *Şi boiarii ţăi ceia ce lăcuiescu Sidonul şi aradiii s-au făcut vîslari (v î s l a ş i* B 1938*) ţie.* BIBLIA (1688), 553[2]/11, cf. 553[2]/15. *Dimin[e]aţă, pornea vasăle şi punea pre vîslari şi trăgea la opacină.* HERODOT[2], 294, cf. DRLU, I. GOLESCU, C., CIHAC, II, 451, GHEŢIE R. M., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE, SCRIBAN, D. 1 416, CIORANESCU, D. ET. 9 306, DSR, ALR II 2 524/899.
– Pl.: *vîslari.* – Şi: (învechit) **vînslár** (GHEŢIE R. M., BARCIANU, ALEXI, W.), (învechit, rar) **vîrslár** (DRLU) s. m.
– **Vîslă[1]** + suf. *-ar.* Cf. scr. v e s l a r, bg. в е с л а р.

VÎSLÁRE s. f. v. **vîslire.**

VÎSLÁŞ s. m. Persoană care mînuieşte (una sau două dintre) vîslele[1] unei ambarcaţiuni sau care conduce o ambarcaţiune cu vîsle[1]; barcagiu, lopătar, luntraş (învechit şi regional) opăcinaş, vîslar, (învechit, astăzi rar) vîslitor, (regional) rudaş[1] **(I 4),** (învechit, rar) opăcinariu. *Vîslaşii cîte 8 de caic şi cîte lei 40 fieşcare dintre ei.* REG. ORG. 145/6. *Corăbiile cele mari era nefolositoare căci, mişcîndu-se cu anevoie de vîslaşi, nu putea să facă cu ele întorcăturile trebuincioase.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 37/10, cf. VALIAN, V., POEN. – AAR. – HILL, V. II, 156[2]/14, 227[2]/4, 487[1]/44. *Îndatoririle satelor ce sînt însărcinate cu paza unui punct sînt:... a avea totdauna patru oameni înarmaţi, spre paza acelui punct şi cîte doi vîslaşi, cu îmbrăcămintea şi hrana de la sine.* BĂLCESCU, O. I, 74. *Altă galeră ce se afla între insulă şi port..., zdrobită fiind de lovirile artileriei, se afundă mergînd în cursul rîului; numai vîslaşii... putură scăpa.* id. ib. III, 117, cf. STAMATI, V. 598[2]/56, 599[1]/6. *Singurul avantagiu al romanilor sta în iuţeala vîslaşilor.* TEULESCU, C. 151/14. *Dezbarcă... Dă drumul vîslaşului.* NEGRUZZI, O. III, 89, cf. POLIZU. *Ocupaţi cu destupatul butilcelor, vîslaşii făceau alene datoria lor.* SION, P. 278, cf. PETRI, V., PONTBRIANT, D. *Vîslaşul Talazurile dure azi nu le mai despică.* HASDEU, I. C. I, 218. *Tăceam cu toţii şi nu se auzea decît lovirile regulate a vîslelor... Vîslaşul se uita dinaintea lui.* CONV. LIT. II, 52. *Eu, Abdulah, cel mai voinic Vîslaş de pe Bosfor, Ce n-am decît un biet caic Ş-un suflet plin de dor!* ALECSANDRI, P. I, 147, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 451, LM 575. *Lîngă un măreţ sălaş, Aştepta, jucînd pe valuri, Un caic şi un vîslaş.* BOLINTINEANU, P. I, 349, cf. id. O. 193. *Acel vîslaş cutezător era Radu.* ODOBESCU, S. I, 140, cf. 406. *Douăsprezece luntrişoare cu vîslaşi muiaţi numai în fir de cel bun le aşteptau la margine.* ISPIRESCU, L. 237. *Vîslaşii îşi dau bineţuri cu oamenii de pe mal.* VLAHUŢĂ, R. P. 203, cf. DDRF, BARCIANU. *Fără ordin, vîslaşii trăgeau mai încet din lopeţi.* D. ZAMFIRESCU, R. 124, cf. ALEXI, W. *Cel mai bun vîslaş, acum din zece înieptături abătea pluta prin locuri primejdioase.* AGÂRBICEANU, D. Ţ. 125. *Corabiia... Repezită, pe uscat ajunse Cu talpa jumătate, aşa de vrednici Erau vîslaşii care-o repeziră.* MURNU, O. 221, cf. TDRG. *Au înţeles, prin urmare, praznicele şi petrecerile pe cari le fac în această zi cei ce-şi petrec viaţa pe ape, – pescari şi vîslaşi –, precum şi faptul că Sf. Neculai este ales ca patron al marinei.* PAMFILE, S. T. 172, cf. RESMERIŢĂ, D. *Ghica îmbarcîndu-se într-un caic cu cinci vîslaşi a pornit din Tenedos îndreptîndu-se spre Constantinopol.* BUL. COM. IST. II, 13, cf. PASCU, S. 348, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Prin noapte străbătură chiotele vîslaşilor nerăbdători.* GALACTION, O. 185. *„E jocul de dimineaţă al crapilor", îmi spuse vîslaşul.* SIMIONESCU, F. R. 233. *Rămase îndelung rătăcind, fără vîslaşi şi fără cîrmaci, c-o făclie albastră la proră.* SADOVEANU, O. X. 316, SCRIBAN, D. *La Lespezi, ieşi în întîmpinarea şalupei o barcă. Vîslaşul, un copil.* V. ROM. martie 1954, 28, cf. CL 1956, 121, GRAUR, I. L. 211, DL, DM. *O serie de firmane adresate de sultan lui Petru cel Tînăr pomenesc greutăţile pe care le întîmpinau turcii la transportul pe Dunăre al zaherelei, din cauza refuzului unor locuitori ai Ţării Româneşti de a-şi îndeplini obligaţiile de vîslaşi şi hamali, ce li se cereau.* IST. ROM. II, 818, cf. CIORANESCU, D. ET. 9 306, L. ROM. 1971, 40, M. D. ENC., DEX, DSR. ◊ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Cumpărai o corabie, la care îmi pusei robi vîrslaşi.* GORJAN, H. I, 148/14. ◊ F i g. *Voioşi dar şi noi a scăpa din vifor la limanul fericirii, trebuie să fim vîslaşi buni bunului cîrmaci.* MUMULEANU, C. 79/17. *Cum îl vedem mînînd luntrea, vîslaşul acesta departe are să ajungă, şi cînd, într-un tîrziu, se va opri, el va fi fost o adevărată glorie pentru vremea şi ţara lui.* CARAGIALE, O. V, 154. *Barca vieţii sale, lipsită de vîslaş, Plutea... pe-Oceanul uriaş!* MACEDONSKI, O. I, 267. *Vîslaş ce-aleargă împins în zare De oarba sete a fericirii, Pe cîmp de ape fără cărare, Omul e pururi prad-amăgirii.* VLAHUŢĂ, S. A I, 48. *Noi, socialiştii, vîslaşi destoinici pe valurile societăţii moderne, vedem semnele acestea şi dăm semnalul.* BACALBAŞA, S. A. II, 33. *Eu te-am văzut al colţul unei uliţi, Vîslaş trudit prin goana nentreruptă.* GOGA, POEZII, 292. *Gîndul s-afundă, pierdut vîslaş, Pe-al vremurilor mers.* BACOVIA, O. 63. *Jocul e periculos, chiar pentru un abil vîslaş (şi d. Davidescu e unul), fiindcă poate duce la naufragiu.* CONSTANTINESCU, S. I, 125. *Cîrmaci îndemînatec, neostenit vîslaş, Să mă feresc de stîncă şi goluri nu sunt laş.* CĂLINESCU, L. L. 210.
– Pl.: *vîslaşi.* – Şi: (învechit) **vînsláş** (BARCIANU, 783), (învechit, rar) **vîrsláş** s. m.
– **Vîslă[1]** + suf. *-aş.*

VÎSLÁT s. n. v. **vîslit.**

VÎSLĂ[1] s. f. **I. 1.** Unealtă de lemn (sau de metal) folosită la propulsarea şi la conducerea unei ambarcaţiuni, formată dintr-o parte mai lată, care loveşte apa, şi dintr-o

coadă lungă, de care ține cel ce o mînuiește; lopată, ramă[2], (regional) băbaică, opacină, opăciuie. *Punem și noi odihnă condeiului, ca un trăgătoriu cu vînsla, că oarecum jeluiaște cine e pre mare să vază pristaniște, așișI scriitoriul păzește să vază svîrșitul.* MOXA, C. 203, cf. MARDARIE, L. 129[2]/13. *Le băgară într-o șeică fără cîrmă, fără vînsle, ca să să-nece, și lăsară vasul să le ducă încotro l-a bate vîntul.* DOSOFTEI, V. S. iunie 148[v]/24. *Chiparoși de la Livan s-au luat ca să facă catarturi de brad; de la Vasanitida au făcut vîslele tale.* BIBLIA (1688), 553[2]/3. *Acolo, la trecătoare, cine s-au tîmplat cu vase, s-au împlut de galbeni, și turci și căzaci; că întăi acel cu luntrea tindea vîsla de-i punea cîte 16 galbini de om, și apoi întra în luntre.* N. COSTIN, LET. II, 75/29. *Daca din holbura apii trec, iară cu vînslele a vînsla purceg.* CANTEMIR I. I. I, 186. *Vîslele, catartul și funiile se împleticise în gură, între dinții chitului.* HALIMA (1783), 44[r]/28. *Unul tragi cu vîsla spre val, altul împinge în laturi.* HERODOT[2], 77, cf. 402, BUDAI-DELEANU, LEX. *Corăbiierul încă nu lipsește A da vînt la vînslă, ca din calea lungă Scurtînd, la ostrovul Corinth să ajungă.* AARON, în ȘA II, 540, cf. DRLU, LB, I. GOLESCU, C. *Au scăpat vîslile din mînă.* DRĂGHICI, R. 34/3. *Văzurăm de departe... un chit foarte mare care înghițea o corabie,... însă vîrslile (lopețile), cormanul (catartul), vetrelile (pînzăle) și pripoanele (frînghiile) ei se încurcaseră pîn dinții chitului.* GORJAN, H .II, 12/17. *În toat-acea depărtare nimic s-auzea în fire, Decît a vîslelor sunet.* HRISOVERGHI, P. 76/1, cf. VALIAN, V., POEN. – AAR. – HILL, V. I, 109[1]/40, II, 486[2]/22, ISER, STAMATI, V. 598[2]/53, 599[1]/12. *Nave cu trei rînduri de vîsle sau lopeți.* ARISTIA, PLUT. 19/29. *Mi se pare că aud un sunet de vîsle și de chitară pe apă.* NEGRUZZI, S. III, 283, cf. POLIZU, PETRI, V., PONTBRIANT, D. *Dunărea spuma sub vîslele speculantului plutaș.* HASDEU, I. C. I, 197. *Tăceam cu toții și nu se auzea decît lovirile regulate a vîslelor și cîntecul de sară al păserilor din copaci.* CONV. LIT. II, 52. *Cei patru mateloți nu-l perdea din ochi, pregătindu-și vîslele și stînd învederat gata a trage din lopeți.* BARONZI, C. II, 241/1, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 451, LM. *Radu rădică vîslele pe d-asupra apelor și ochii săi se lăsară cu dragoste asupra Ancuței.* ODOBESCU, S. I, 142, cf. 144. *Pe rîul dorului, mînat de vînture Veni odat' Pe-un vas cu vîslele, muiate-n cînture, Lin-împărat.* EMINESCU, O. IV, 29. *Luă vîsla în mînă și, după ce mînă lunrea înlăuntrul iazului, o opri apoi în stuh, la marginea unui ochi.* GANE, S. 235. *Merse o bucată de-a lungul rîului, ajunse într-un loc unde erau două luntri cu vîslele lor, oprite de niște țeruși.* CONTEMPORANUL, II, 47, cf. GHEȚIE, R. M, DAMÉ, T. 126, 129, ENC. ROM., BARCIANU, DDRF. *Copila s-a oprit... Puterea apei îi duce luntrea la vale... Vîsla cade din mîinile ce tremură.* SANDU-ALDEA, D. P. 138, cf. id. U. P. 42, ALEXI, W. *Din cînd în cînd lopătarii lăsau vîslele, suflau în palme, se loveau cu brațele cruciș peste coaste, apoi iarăși încordau mușchii, s-aplecau trăgînd.* DUNĂREANU, N. 122. *Aceste... „șeici" sunt... niște trunchiuri mari de copaci scobite înăuntru și cioplite pe dinafară, mînate de o „vîslă".* ANTIPA, P. 153, cf. 468. *Bărci informe și primitive sculptate într-un trunchi de copac, din cari oameni negri... își ridicau vîslele licăritoare de picuri.* ANGHEL, PR. 43, DHLR I, 277. *A întins brațele..., le-a lăsat în jos ca două vîsle rezemate.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 192, cf. RESMERIȚĂ, D. *Această dorință a lui Mihail Sturdza s-a îndeplinit, hotărîndu-se... să se facă un vas, înarmat cu 5 tunuri de bronz, ... cu două catarguri, cu 16 vîsle și cu pînze.* N. A. BOGDAN, C. M. 120, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Cînd am coborît scara curții, m-a întîmpinat jos Pricop, cu vîsla și cu ghionderul în stînga.* SADOVEANU, O. IX, 429. *Pescare, ce îndrumi din vîslă luntrea, Pe-un iaz cu stele sau pe-un cer cu nuferi..., Ridică-te-n picioare.* PILLAT, P. 43, cf. PUȘCARIU, L. R. II, 124. *Se războia cu valul un preaciudat caic: Nici vîsle și nici pînze.* I. BARBU, J. S. 120. *A insistat să mă plimbe în gondolă, luînd vîsla din mîna barcagiului și împingînd el gondola.* CĂLINESCU, S. 100. *Ați simțit vreodată ce plăcut e, în largul mării, să lași vîslele la o parte,... să te lași dus de elemente oarbe...?* RALEA, S. T. I, 348. *Taci, că te izbesc cu vîsla în cap!* CONTEMP. 1953, nr. 356, 6/3. *Pe țărm, un șir de pescari... își trăgeau bărcile la edec neputînd învinge cu vîslele vîrtejul stîrnit.* TUDORAN, P. 202, cf. LTR[2], DL, DM, MIHĂILĂ, Î. 57, CIORANESCU, D. ET. *Condrat... proptește vîsla de trunchiurile groase ale stejarilor.* BĂNULESCU, I. 7. *Vîslele vaselor turcești se încurcau unele într-altele.* MAGAZIN IST. 1971, nr. 1, 41, cf. M. D. ENC., DEX, DSR. *Bădiță, la chip frumos, Fă-n pădurea cea din dos Că-i găsi un păltinel Să durezi luntre din el, Și-i găsi două nuiele Să durezi vîsle din ele.* ALECSANDRI, P. P. 51, cf. H I 85, 140, 287, II 195, 253, III 38, X 33. *Zăreste Neagră corăbioară Cărcată de greci, Greci negustători Din vîslă vîslind, Din lopeți plesnind, La margini trăgînd.* TEODORESCU, P. P. 85. *De țermurii apei să fie legate luntrișoare de lemn aurite cu vîsle de argint.* MERA, L. B. 11. *El că-mi pleca: Din vîslă vîslind, Din cîrmă ținînd.* PĂSCULESCU, L. P. 161, cf. COMAN GL., ALR SN III h 841, ALRM SN II h 661. ◊ (Prin analogie) *Picioarele dindărăt lungi, cu degetele unite printr-o pieliță, sunt vîslele care le port elegant, în toată adîncimea iazului.* SIMIONESCU, F. R. 191. ◊ Fig. [Î]*n năzuința-i oarbă, deșartă, Dă să-și întoarcă barca-napoi... (Copil ce umblă s-adune stele De pe oglinda blîndelor ape) Dar cad trudite brațele-i grele, Cîrmă și vîsle lăsînd să-i scape!* VLAHUȚĂ, S. A. I, 50. ◊ Expr. **A trage la vîsle** = a trage la rame, v. trage **(IV 1 b).** *Vîslașul se mira cum de este mai grea decît altădată și trăgea din răsputeri la vîsle ca să ajungă pe celelalte.* ISPIRESCU, L. 237. (Învechit, rar) **A umbla cu vîsla** = a pluti, a naviga. *Iaste în Țara Arăpască, și nu diparte de la Misiru, un unghi de mare, carile iasă din Marea Roșie, – în lung, de vei îmbla cu vîsla, cale de 40 de zile, iar în lat, de giumătate de zi.* HERODOT[2], 91. ♦ Fig. (Învechit, rar) Conducere, guvernare. *Au socotit boiarii a fi mai bine ca să-și aleagă un domn mai harnic și oștean bun, decît să puie în vîsla răpublicului pre un copil.* CANTEMIR, S. M. 127/13. ♦ (Regional; în forma *vîzlă*) Cange (de împins luntrea) (Boiul Mare – Baia Mare). Cf. ALRM SN II h 663/272.

2. P. anal. Nume dat unor unelte sau unor părți componente ale unor instalații, asemănătoare ca formă cu o vîslă[1] **(I 1).**

a) (Învechit) Un fel de lopată cu coada lungă folosită la amestecat borbotul. *La o căldare de 70 vedre trebuiesc*

15 căzi cîte de 50 vedre cada, un ciubăr, un ciorpac, căuș cu coadă lungă, două vîsle și la toată velnița un vas de pus poslazu. MANOLACHE DRĂGHICI, I. 86/12, cf. TDRG, CADE.

b) (Regional) Lopată cu coada lungă cu care se introduce aluatul și se scot copturile din cuptor. Cf. SĂGHINESCU, V. 108, CADE, SCRIBAN, D., IZV. XIV, 199, LEXIC. REG. II, 122, L. ROM. 1961, 240, DSR.

c) (La unele jocuri de copii; regional; în forma *vîjlă*) Un fel de lopățică de lemn cu care se lovește mingea (Rîușor – Făgăraș). *Bățul cu care se bate mingea se cheamă ciurcă, iar dacă este lat la un capăt, poartă numele de vîjlă.* PAMFILE, J. III, 16, cf. DR. II, 412, VICIU, GL.

d) (Regional) Căuș (pentru făină). Cf. SCRIBAN, D., A IX 4.

e) (Regional; în forma *vînslă*) Fiecare dintre scîndurelele fixate la circumferința roții de la moara de apă (Scărișoara – Abrud). ALR SN I h 157/95.

f) (Regional) Numele unei unelte ciobănești nedefinită mai îndeaproape (Valea Glodului – Fălticeni). Cf. H XII 608.

II. (Învechit, rar; în forma *vînslă*) Velă **(1).** Cf. MARDARIE, L. 193[2]/10., KLEIN, D. 452, DRLU.

III. (Iht.; regional) Cîră (*Cobitis aurata balcanica*) (Salonta). Cf. BĂCESCU, P. 58.

– Pl.: *vîsle.* – Și: (învechit și regional) **vînslă**, (regional) **vîjlă**, **vîzlă** (ALR SN III h 841, ALRM SN II h 661, ib. h 663/272), **vlînsă** (COMAN, GL.), (învechit, rar) **vîrslă.**

– Din v. sl. **весло.**

VÎSLĂ[2] s. f. **1.** (Regional) Coardă de viță de vie cu cîțiva ciorchini care se păstrează pentru iarnă. *Strugurii în unele părți prea muntoase sau prea cîmpene lipsesc. Sătenii îi conservă pentru iarnă, unii în vin, alții în apă, foarte rar conservă cîteva ciorchine în vîsle.* MANOLESCU, I. 290, cf. CADE, SCRIBAN, D., LTR[2], DL, DM, CIORANESCU, D. ET., DEX, CIAUȘANU, V. 209.

2. (Prin nord-estul Olt.) Mănunchi de spice cît poate cuprinde secerătorul cu mîna. Cf. PAMFILE, A. R. 121, DL, DM, DEX, DSR, I. CR. III, 291.

– Pl.: *vîsle.*

– Din bg. **свесло.**

VÎSLĂTÓR s. m. v. **vîslitor.**

VÎSLÍ vb. IV. **1.** I n t r a n z. A mînui vîslele[1] **(I 1)** în apă, pentru a manevra sau a face să înainteze o ambarcațiune; a lopăta, (rar) a canota, a rama, (regional) a săpa **(I 4),** a vîslui. *Vînslind, corăbiierii și cei cu vînslele trăgea, de osteneală biruiți..., huietul carile apa acolo face n-au audzit.* CANTEMIR, I. I. I, 186, cf. id. O. C. I, 365. *Cu o îngreoiere foarte mare să sîlesc, să ostenesc vîslind cînd le bate vîntul în ponciș* (a. 1804). CAT. MAN. I, 261, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, I. GOLESCU, C. *Vîslea cu toată puterea ca să agiungă la țărmuri.* DRĂGHICI, R. 33/29, cf. 20/23. *Ne muncirăm foarte mult ca să josim vetrelile și, vîrslind, să ne laștermim, adică să ne apropiem de țermuri.* GORJAN, H. IV, 98/1, cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 272[2]/3, II, 487[1]/34, ISER, STAMATI, V. 599[1]/8, POLIZU, PONTBRIANT, D. *Văd doi marinari cari vîslesc.* ALECSANDRI, O. P. 327, cf. CIHAC, II, 451, LM 575. *Făt-Frumos se sui-n luntre și, vîslind, ajunse pînă la scările de marmură ale palatului.* EMINESCU, P. L. 5. *Luntrașul prinse să vîslească, și luntrea cu călătorii plecă pe apa mlăștinoasă spre malul celălalt.* GANE, S. 270. *Eu să mă tem!? răspunse Trică. N-am vîslit vara și eu?* SLAVICI, O. II, 11, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU. *Apucă lopețile în grabă și vîsli cu putere în partea aceea.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 138. *O simți cum curge liniștită, nepăsătoare. Așa-i gîrla. Florica vîslește pentinsul ei.* SANDU-ALDEA, D. P. 138, cf. ALEXI, W. *Razemă iute catargul de furcă dînd drumul la funii Și-naintează vîslind spre mal.* MURNU, I. 16. *Luntrași cu comănace și haine de șaiac cafeniu vîslesc în vechi bărci.* IORGA, P. A. I, 113. *El însuși puse vasele de aramă Sub laviță, ca nu cumva pe oameni Să-mpiedice la mersul lor pe mare Cînd da-vor zor vîslind.* MURNU, O. 218. *Cei ce sufăr de palpitații (bătăi de inimă) și cari au răsuflarea scurtă nu trebuie să vîsleze.* BIANU, D. S., cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Am plecat din sat. Am vrut să intru la galere... Să vîslesc zi și noapte.* CAMIL PETRESCU, T. II, 189, cf. id. O. II, 172. *Doi săriră într-o luntre, vîsliră pînă la cel dintîi stîlp.* VOICULESCU, P. I, 24, cf. 249. *Zaharia cufundă lopata în apă, vîsli și se îndreptă spre moară.* SADOVEANU, O. I, 589, cf. SCRIBAN, D. *În timp ce ele vîsleau repede, pruncii dormeau în liniște, cu capetele lăsate pe umeri.* V. ROM. octombrie 1955, 115. *Vîsleam de vreun ceas, cînd aud deodată un scîncet.* H. LOVINESCU, T. 403. *Atunci bătrîna își adună boarfele într-o boccea, se urcă în barcă și vîsli țeapănă.* TUDORAN, P. 141, cf. DL, DM, MIHĂILĂ, Î. 57, CIORANESCU, D. ET. 9 306. *Vîsleam cu schimbul, orbecăind în căutarea unui loc unde puteam aștepta ivirea zorilor.* VÎN. PESC. februarie 1964, 22. *Condrat nu răspunde, vîslește mai departe.* BĂNULESCU, I. 7, cf. M. D. ENC., DEX, DSR. *Răsfoind acum albumul... mă frapează o planșă care expune privirii două lipovence..., vîslind, ambele, energic.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 4, 13/4. *Copilița sprintenică Sărea într-o luntricică Și cu mînele vîsla, Pe Vulcan că mi-l scăpa.* ALECSANDRI, P. P. 136, cf. 124. *La mal d-ajungea, Caicul găsea,... Și-n el s-arunca. Vreme nu pierdea, Cu vîsla vîslea, Ca vîntul zbura: Pe Dunăre-n jos Mergea cu folos.* TEODORESCU, P. P. 650, cf. 85, 564. *Turcul vînsla prin valurile Dunării pînă dincolo.* RETEGANUL, P. III, 5. *El că-mi pleca: Din vîslă vîslind, De cîrmă ținînd.* PĂSCULESCU, L. P. 161, cf. ALR SN III h 842. *Numai va scăpa Care-o ști-nota... Apa tot răzbind. Cu lopeți vîslind.* BALADE I, 433. (Construit cu dativul etic) *Ea-mpinsă și oranița, Sări și ta-său în ea. Stanca luă opacina, Să punea și mi-și vîslea.* PĂSCULESCU, L. P. 246. (T r a n z.; prin figură etimologică) *Chira se-nșela, Singură pleca, În caic intra Marfă d-alegea,... Și cînd o tocmea, Vîsla că vîslea, Caicul pleca, Dunărea tăia Și se depărta.* TEODORESCU, P. P. 649. ◊ (Prin analogie) [Palmipedele] *sunt pasări de apă, cu picioarele date îndărăt ca să poată mai bine înota; degetele de la picioare sunt sau lățite sau unite prin o pieliță formînd lopeți de vîslit.* SIMIONESCU, F. R. 69. [Lăcătușul] *vîslește bine, se mișcă vioi, în zvîcnituri, înotînd pe spate.* id. ib. 429. ◊ (Prin analogie și figurat) *Șalupele, cu două pînze,*

alunecă, se întrec, ca lebedele cînd îşi încondură aripele şi vîslesc adînc cu picioarele lor cenuşii. DELAVRANCEA, O. I, 29. *Încet vîslesc din aripi pe deasupra noastră guşaţii pelicani.* VLAHUŢĂ, R. P. 28. *Păsări negre vîslesc din aripi spre depărtări.* IORGA, P. A. I, 160. *Văzduhu-i greu cît n-ar fi-n stare vîslind să-l taie o aripă.* ANGHEL, P. 14. *Vîslind, un corb încet vine din fund, Tăind orizontul, diametral.* BACOVIA, O. 35. *Prin văzduhul sur vîslea spre asfinţit un cîrd de gîşte sălbatice cu ţipete aspre.* SADOVEANU, O. I, 161. *Treceau pe sus din cînd în cînd dumbrăvenci şi turturele, – şi grupuri mici de raţe sălbatice totdeauna grăbite, vîslind ca-ntr-o furtună a înălţimilor.* id. ib. IX, 369, cf. XIV, 36. *Cocori... Vîslesc prin înalturi, traşi parcă-n ţeapă Pe-o rază lunară.* BLAGA, POEZII, 179. *Pasărea vîslea mai departe, mărită clipă de clipă, cu aripile albe uşor încovoiate.* CAMIL PETRESCU, N. 94. *Cu o suavă melancolie, Lucu se şi văzu în chip de pasăre mare, vîslind cu imense aripi albe prin paradisul întunecat.* VINEA, L. I, 259. *Era o dauritâ zi cu soare şi în aerul leneş zburau paseri, vîslind spre locurile lor.* BARBU, PRINC. 343. *Peste fluviu salcia noastră a-nflorit La întîia bătaie de aripă A cocoşilor osteniţi de vîslit.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 3, 26/2. ◊ Fig. *Cînd ştie bine că-naintează Înspre-a pieirii de veci vîltoare, De ce vîsleşte şi se răpede Cu-atîta pripă şi nerăbdare Dup-o nălucă de foc, ce-o vede, Fugind în noapte-i, din zare-n zare ?* VLAHUŢĂ, S. A. I, 48. ♦ Fig. (Învechit, rar) A se împotrivi, a se opune. *Potopul nimicitor al românilor şi al cumanilor, în contra căruia nu mai cuteza să vîslească nimenea,... tîrî cu sine în robie populaţia de orice vrîstă.* EMINESCU, O. XIV, 105. ♦ Tranz. Fig. (Într-o poezie populară; despre vînt; cu complementul „barba") A face să se mişte dintr-o parte în alta, încoace şi încolo. Cf. TDRG. *Şeade Tănislav culcat, Trei zile de cînd e beat, În tavanul caicului, Unde vîntul adia, Barba lui că o vîslea.* PĂSCULESCU, L. P. 244, cf. 245.

2. Tranz. (Învechit, rar) A manevra o corabie folosind vîslele[1] **(I 1).** *Şi fiind sara, era corabiia în mijlocul mării şi el însuşi pre uscat. Şi văzu pre ei chinuindu-să cînd vîsliia corabiia (că era vîntul împotriva lor).* BIBLIA (1688), 779[1]/35, cf. TDRG.

3. Tranz. (Într-o poezie populară) A trece înot. *Şi mai ştie de călare Să se lupte-n fuga mare, Şi mai ştie să înoate Vîslind Dunărea din coate.* ALECSANDRI, P. P. 292.

4. Intranz. (Învechit; adesea cu determinări locale) A se deplasa plutind pe apă; a pluti **(1)**, a naviga. *Şi întrămu întru curabia adramitească. Vreamu se nutămu întru locurele* [a]*sieşti, vînslămu; şi era cu noi Aristarrhu machidoneanul din Solunu.* COD. VOR.[2] 42/8. *Nu bunră pristanişte cătră ierrnare, corabnicii sfătuiră-se cum se vînsleadze de acie, doară voru putea cumva agiunge în Finichiiia.* ib. 43[v]/5. *Deaci rrădicară veatrila şi sufla ventişoru şi vîslămu la marrgiri.* id. 47[v]/5, cf. 12[v]/11, 42[v]/1, 44[v]/14. *Iară noi vînslăm pre mare* (am mers pre apă BIBLIA 1688), *după zilele azimelor, den Filipus, şi venim cătră ei, în Troada, în cinci zile, unde petrecum şapte zile.* N. TEST. (1648), 161[v]/18. *Şi arătîndu-ni-să Chiprul, şi lăsîndu-l în a stînga, vînslăm în Siriia* (nutămu întru Siriia COD. VOR.[2], mergeam la Siria BIBLIA 1688, am plutit spre Siria B 1938), *şi venim în Tir, că acolo era corabiia a descărca povara.* ib. 163[r]/5. *Că-mi stătu înainte, într-această noapte, îngerul lui Dumnezău al căruia sînt eu, căruia-l şi slujescu, zicînd: Nu te teame, Pavle, înaintea împăratului trebuie să stai, şi iată, dăruit-au ţie Dumnezău pre toţi carii vînslă cu tine.* ib. 171[r]/19, cf. 170[r]/30, 170[v]/3, 172[r]/31. *Precum dorescu cei ce vînsleză pre mare a ajunge la liman, aşijdirea şi eu nevreadnicul a vedea sfîrşitul acestor vlaho-musichii* (a. 1713). CAT. MAN. I, 148. *Aceşti doi pomeniţi domni troadeni, vîslind spre Italie,... s-au abătut în părţile unde acmu iaste ţara veneţiianilor.* CANTEMIR, HR. 95. *Carii vînslesc pre mare povestesc primejdiile ei.* id. O. C. I, 219, cf. 229, KLEIN, D. 452, DRLU, CIHAC, II, 451, TDRG, DHLR II, 68, 132, 216, 490, DA II_1, 727. (Fig.) *Străjuiaşte-te dară cu întreagă înţelepciune şi foarte păzit să fii, căci pre lunecoase şi mîzgoase cale călătoreşti şi prin marea plină de sirine vînsleşti; adecă lumea aceasta multe şi în multe feliuri supţiri spre într-însa a lăcuitoriului amăgiri are, şi precum ea amăgitoare, aşe şi dezmierdările ei înşelătoare.* CANTEMIR, O. C. I, 237. ◊ Refl. *Deaci după trei lunri întrămu întru corabie şi ierrnămu întru ostrovul alexăndrescu şi parasima Dioscoru. Şi vînslămu-nă întru Siracusia, deaci prebîndi în trei dzile.* COD. VOR.[2] 50[r]/2. *Vînslămu-ne întru Asson.* CORESI, L. 95/15, cf. 100/3.

– Prez. ind.: *vîslesc.* – Şi: (învechit şi regional) **vîslá** (prez. ind. *vîslez*), **vînslá** (prez. ind. *vînslez* şi, învechit, rar, *vînslu*) vb. I, **vînslí,** (regional), **vîzlí** (ALR SN III h 842) vb. IV, **vîzlá** (ib. h 842/260) vb. I, (învechit, rar) **vîrslí** vb. IV.

– V. **vîslă[1].** Cf. bg. веспя, scr. veslati.

VÎSLÍRE s. f. Acţiunea de a vîsli şi rezultatul ei.

1. Mînuire a vîslelor[1] **(I 1)** în apă, în scopul manevrării sau al înaintării unei ambarcaţiuni; lopătare, vîslit, (rar), ramare. Cf. vîsli **(1).** Cf. LB, POLIZU, ISER, PONTBRIANT, D., DDRF, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., LTR[2], DL, DM, M. D. ENC. 1 000, DEX, DSR. ◊ (Prin extensiune) *Cu răpegiunea apii şi cu vînslirea tălpilor cîtăva vreame am călătorit.* CANTEMIR, I. I. I, 172. ◊ (Prin analogie şi figurat) *Cînd şoimu-ntrece veşnicele-omete,... Se-nalţă; ploaia de scîntei o cată: Semeţ, cu paşnice vîsliri încete.* SĂM. VIII, 20.

2. (Învechit; în forma *vînslare*) Plutire **(1),** navigare. Cf. vîsli **(3).** *Iară multă vreame trecînd, şi fiind vînslarea* (meargerea pre apă BIBLIA 1688) *cu perire, pentru că şi postul trecuse.* N. TEST. (1648), 170[v]/14, cf. DRLU.

– Pl.: *vîsliri.* – Şi: (învechit) **vîsláre** (POLIZU), **vînslíre, vînsláre** s. f.

– V. **vîsli.**

VÎSLIŞOÁRĂ s. f. Diminutiv al lui vîslă[1] **(I 1).** *Făcui o plutitoare foarte ţeapănă şi tare cu două vîrslişoare (lopeţele).* GORJAN, H. II, 73/16, cf. DL, DM, DEX.

– Pl.: *vîslişoare.* – Şi: (învechit, rar) **vîrslişoáră** s. f.

– **Vîslă[1]** + suf. *-işoară.*

VÎSLÍT s. n. Vîslire **(1).** *Apa se simţea grea la vîslit, sloii mici veneau ascunşi de multe ori şi izbeau în coastele luntrii.* SANDU-ALDEA, U. P. 122. *Pleoscăi în vultoare Pe lîngă cele două grinzi, la mijloc, M-aşez pe ele şi încep vîslitul Cu mînile-mi.* MURNU, O. 216. *Nici un exerciţiu nu poate fi mai bun decît acela care îl face vîslaşul sau lopătarul care conduce o corabie sau o luntre, căci vîslatul pune în mişcare sau în joc cel mai mare număr de muşchi într-un timp foarte scurt.* BIANU, D. S., cf. RESMERIŢĂ, D. *Mi-a descris înfăţişarea lui: nalt şi bărbos, cu ochi albaştri, bun tovarăş cu pescarii şi lucrînd cu ei fie la vîslit, fie la aşezat setcile şi vîrşele.* SADOVEANU, O. XVII, 419, cf. DL, DM, CIORANESCU, D. ET. 9 306, DEX, DSR. ◊ (Prin analogie) *Dacă bate vîntul şi se teme ca, aţipind, să n-o mîne valurile către ţărm, îşi lasă picioarele în jos, cu trei lopeţele în loc de degete, să fie pregătită la vîslit.* SIMIONESCU, F. R. 69.

– Pl.: (rar) *vîsliturí* (DL, DM, DEX). – Şi: (învechit) **vîslât** s. n.

– V. **vîsli.**

VÎSLITÓR s. m. (Învechit, astăzi rar) Vîslaş. *Cîrmacii şi vînslătorii.* CORESI, L. 131/21. *Toţi cîrmacii şi toată mulţimea din corabie şi vînslătorii şi toţi neguţătorii de pre mare sta departe.* N. TEST. (1648), 317[r]/7, cf. ANON. CAR., BUDAI-DELEANU, LEX., DRLU, LB, ISER, STAMATI, V. 598[2]/56, 599[1]/5, LM 575, DDRF, BARCIANU, DHLR II, 340, SCRIBAN, D. 1 416, DL, DM, DEX, DSR. ◊ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Şerb vîslitor, osîndit la galere.* STAMATI, V. 599[1]/3. ◊ Fig. *Nenorocit vîslitoriul Ce-l pedepseşte amoriul.* CONACHI, P. 133.

– Pl.: *vîslitori.* – Şi: (învechit) **vîslătór** (BUDAI-DELEANU, LEX., LM 575), **vînslătór** s. m.

– **Vîsli** + suf. *-tor.*

VÎSLUÍ vb. IV. Intranz. (Regional) A vîsli **(1)** (Larga-Jijia – Iaşi). Cf. ALR SN III h 842/520.

– Prez. ind.: *vîsluiesc.*

– **Vîslă**[1] + suf. *-ui.*

VÎSTRÁT, -Ă adj. v. **vîrstat.**

VÎSTRĂ[1] s. f. v. **vîrstă**[1].

VÎSTRĂ[2] s. f. v. **vîrstă**[2].

VÎSTRÉLI s. f. pl. v. **vîrsteală.**

VÎŞC interj. (Prin Transilv.) Cuvînt care sugerează o mişcare bruscă, rapidă. *O nevăstuică îşi iese din gaura pusă-n margine de drum, se pune-n două labe... şi iar – vîşc! – întră la adăpost.* SLAVICI, O. III, 228.

– Onomatopee.

VÎŞCÁ[1] vb. I. Intranz. **1.** (Transilv., Mold. şi Bucov.; mai ales în construcţii negative) A se mişca; a se foi; a se agita, a se zbate să scape. Cf. KLEIN, D. 453, LB, ISER. *Cînd alungă pe cineva, l-alungă cu o falcă în cer şi cu una pe pămînt..., încît să nu aibă încotro vîsca şi scăpa.* F (1870), 158, cf. CIHAC, II, 458. *De aici înainte nu mai vîşcă nici la dreapta, nici la stînga.* SLAVICI, ap. CADE, cf. DDRF. *Iarna tot mi-i mai binişor, mai vîşc încoace, încolea.* CONTEMPORANUL, VI[1], 505, cf. GHEŢIE R. M., BARCIANU. *Ilie de abia mai vîşca şi el de colo, colo.* N. REV. R. II, 226, cf. ALEXI, W., TDRG. *Băietanul n-are-ncotro vîşca.* ap. PAPAHAGI, C. L. *În tăcere, din vreme în vreme, găteje pîrîiau prin ţîhlişuri şi cîte o nălucă neagră vîşca prin frunzare.* SADOVEANU, O. I, 226. *Dacă vîşcaţi, gemu răguşit hangiul, nu mai călcaţi iarbă verde.* id. ib. VII, 360, cf. IV, 589, IX 87, SCRIBAN, D., DL, DM, CIORANESCU, D. ET., DEX, DSR, IVĂNESCU, I. L. R. 548. *L-am strîns de nici nu vîşcî.* ŞEZ. V, 171. *Magariul cum o dat în mocirlă, n-o mai putut vîşca nici încolo, nici încolo.* VASILIU, P. L. 103. *O legat şiomii, că nu mai putea vîşca nici ca cum.* id. ib. 145, cf. 245. [Calul] *îngheţă bocnă..., aşa că nu mai aveau încotro vîşca.* I. CR. III, 266. *Cînd l-am luat de subsiori, n-a mai vîşcat.* Com. din PIATRA-NEAMŢ, com. din FRATA – TURDA, com. din STRAJA – RĂDĂUŢI şi din UDEŞTI – FĂLTICENI. *A lătra neîncetat şi a sta pe capul lui, cît să nu poată vîşca nici la dreapta, nici la stînga, încît mai îl prinde cu gura.* COM. SAT. IV, 73. *A stat acolo şi nici n-a vîşcat toată seara.* Com. din DEDA – REGHIN. *Nimeni n-a mai vîşcît de frică.* COMAN, GL., cf. A V 15, VI 26, 32, com. din MONOR – REGHIN. ◊ Fig. *Ca în lumină limpede sta înaintea fiecărui ochi jocul puterilor spiretuale cari vîşcară aici.* SBIERA, F. S. 342. ♦ Spec. (Transilv., prin Mold. şi prin Olt.; despre cîini) A-şi mişca mereu coada (cînd se gudură). Cf. LB, ISER, CIHAC, II, 458, DDRF, GHEŢIE, R. M., ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., RESMERIŢĂ, D., IZV. XVI, 61. ♦ Fig. A forfoti. *De unde ştii tu vorbele astea, muere ? – Vai de mine, Ioane, doar e plin satul de ele; vîşcă satul ca un sac umplut cu viermi.* V. ROM. februarie 1952, 170, cf. DL, DM, DEX, DSR.

2. Fig. (Transilv. şi Mold.) A crîcni, a cîrti. *Am angajaţi de-ajuns, chiar şi pe anul viitoriu; şi i-am prins mai ieftin decît ciocoiul; şi cu mine nu vîşcă, trebuie să muncească, eu stau bătează cu ei.* CONTEMPORANUL, VI[2], 14. *Şi boierii n-au încotro, măi, cît îs ei de boiei! Se supun lui conu Iordache, fără să vîşcăie, măi, fiindcă ei l-au ales, măi, şi i-o dat regele pecete, mai mare să fie el peste toţi judecătorii din ţară, măi.* C. PETRESCU, O. P. II, 128. *Ce-ar fi să le mai spui o dată la muierile acelea bolînde că de-acum altmintrelea nu mai mere? N-au ce mai vîşca.* BENIUC, V. CUC. 47, cf. id. M. C. I, 469, SCL 1979, 97, I. CR. III, 188.

3. Fig. (Învechit, în Transilv.) A căuta un pretext, un subterfugiu pentru a se eschiva de la ceva. Cf. KLEIN, D., LB, ISER.

4. Fig. (Regional) A face faţă într-o anumită activitate; a şti să se descurce. Com. din VICOVU DE SUS – RĂDĂUŢI. *Cît era el sănătos, o mai vîşca, cum o vîşca, dar acum îi e greu.* ib.

– Prez ind.: vîşc. – Şi: (regional) **vîşcăí, vîşcărí** (LB, ISER), **vîşcîí, vîşgăí** (GHEŢIE, R. M.) vb. IV, **vîscá** vb. I, **vîscărí** (KLEIN, D. 453), **vîsgăí** (CIHAC, II, 458, DDRF, BARCIANU), **vişgăí** (ALEXI, W.), **vîsgăí** (RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., IZV. XVI, 61) vb. IV, **vuşcá** (com. din DEDA – REGHIN) vb. I.

– Etimologia necunoscută. Cf. ucr. вештатися. Cf. SCL 1973, 82.

VÎŞCÁ[2] vb. I. Refl. (Regional; despre fiinţe) A se mişca brusc, a porni în grabă, a ţîşni din locul în care se află (Sanislău – Carei). Cf. LEXIC REG. 10.
– Prez. ind.: *vîşc.*
– Cf. vîşti[2].

VÎŞCÁRE s. f. (Învechit, rar) Mişcare **(4)**; agitaţie. *Spre a ocupa şi eu în viaţa publică, în variile ei vîşcări, un loc potrivit cu vederile şi aspiraţiunile mele, am căutat să studiez şi să-mi dau sama de direcţiunile în cari s-a dezvoltat ea pînă atunci.* SBIERA, F. S. 143. *Sta lămurit înăintea privirilor secolul de vîşcare politică neobosîtă, a căruia încheiare se sărbătorea.* id. ib. 342. *Binecuvîntă legea omenească care dă acţiunilor lor, precum deplină libertate, aşa şi toată răspunderea şi se folosesc de virtutea legii, fără mărginire, întru toate vîşcările lor.* id. ib. 423.
– Pl.: *vîşcări.*
– V. **vîşca[1].**

VÎŞCÁT, -Ă adj. (Învechit, rar; despre lentile) Convex. *Pe frîngerea razelor... se razimă o aplicaţie foarte folositoare la construirea steclelor optice. Acestea sînt mai ales de două feliuri; unile ce măresc, iară altele ce micşurează; acelea se numesc vîşcate, bulbucate, iară acestea, găvănate, covăiete, adîncate.* STAMATI, F. 70/4, cf. URSU, T. Ş. 299.
– Pl.: *vîşcaţi, -te.*
– Etimologia necunoscută.

VÎŞCĂÍ vb. IV v. **vîşca[1].**

VÎŞCĂRÍ vb. IV v. **vîşca[1].**

VÎŞCĂTÓR, -OÁRE adj. (Învechit, rar; despre oameni) Neastîmpărat; agitat. *Avui fericirea să fac, încă de timpuriu, cunoştinţă cu renumiţii fraţi Hurmuzachi, mai de-aproape... cu talentosul, vivaciul şi vîşcătoriul Alesandru.* SBIERA, F. S. 106.
– Pl.: *vîşcători, -oare.*
– **Vîşca[1]** + suf. *-ător.*

VÎŞCÎÍ vb. IV v. **vîşca[1].**

VÎŞCÎITÚRI s. f. pl. (Mold.; în expr.) **A umbla cu vîşcîituri** = a recurge la subterfugii, la pretexte. *Cînd nu prea ştiam lecţia,... numai ce-l auzeam: „Ei, d-lor, să nu-mi umblaţi cu şopîrcîieli, cu dihonii sau cu vîşcîituri"!* I. CR. III, 186.
– **Vîşcîi** + suf. *-itură.*

VÎŞCOL s. n. v. **viscol.**

VÎŞCOLÍ vb. IV. Refl. (Prin estul Ban.) A se mişca; a se foi. *Nu te mai vîşcoli atîta!* L. COSTIN, GR. BĂN. II, 207.
– Prez. ind.: *vîşcolesc.*
– Cf. vîşca[1].

VÎŞGĂÍ vb. IV v. **vîşca[1].**

VÎŞGOTÉI s. m. (Prin Transilv.) Moş **(I 2).** Cf. BUGNARIU, N.
– Pl.: *vîşgotei.*
– De la **vîj[2].**

VÎŞIÍ vb. IV v. **vîjîi.**

VÎŞLĂ s. f. v. **vijlă[1].**

VÎŞMÁN s. m. (Prin sud-vestul Munt.) Vîşpan. Cf. I. CR. IX, 126.
– Pl.: *vîşmani.*
– Etimologia necunoscută. Cf. vîşpan.

VÎŞMÍ vb. IV. Tranz. (Prin Ban.) A băga cu sila în gură. Com. LIUBA, cf. SFC VI, 46.
– Prez. ind.: *vîşmesc.*
– Etimologia necunoscută.

VÎŞMÍC subst. (Prin Ban.) Bucată, cît încape deodată în gură. Com. LIUBA, cf. SFC VI, 46.
– Pl.: ?
– Cf. vîşmi.

VÎŞNÍ vb. IV v. **vîjni.**

VÎŞPÁN s. m. (Prin sud-vestul Munt.) Bărbat înalt şi puternic, robust; (regional) vîşman. Cf. I. CR. IX, 126. ◊ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Înalt, ars de soare, lat în umeri. Devenise un vîşpan de om!* STANCU, R. A. II, 56.
– Pl.: *vîşpani.*
– Etimologia necunoscută. Cf. vitişpan.

VÎŞTI[1] interj. (Regional; adesea cu valoare verbală) Cuvînt care sugerează mişcarea bruscă şi precipitată a unei fiinţe care sare, care ţîşneşte de undeva. *Şi vîşti, arătarea din argea!* DUMITRAŞCU, STR. 116. *Se aude în fundul văii o răbufneală şi vîrşti... dintr-un mărăciniş des, din fund, începe să suie coasta un porc.* AL LUPULUI, P. G. 105, cf. SCRIBAN, D., DL IV, 687, DM 937, DEX 1 025, IZV. XIV, 199, LEXIC. REG. 116.
– Şi: **vîrşti** interj.
– Onomatopee.

VÎŞTÍ[2] vb. IV. Intranz. (Despre fiinţe) **1.** (Bucov.) A ţîşni pe neaşteptate din locul în care se află, luînd-o la fugă. Cf. LEXIC. REG. 116.
2. (Prin Ban.) A intra cu forţa undeva. Cf. NOVACOVICIU, C. B. I, 23.
– Prez. ind.: *vîştesc.*
– V. **vîşti[1].**

VÎŞTÍ[3] vb. IV v. **vişti[1].**

VÎŞTICÁ vb. I. Refl. (Prin Transilv.) A se lăsa brusc în jos. Cf. TDRG. *Cînd era aproape să-l ajungă, Salcotea deodată se vîştică pe buricul pămîntului în jos, în lumea zmeilor.* FRÎNCU – CANDREA, M. 280.
– Prez. ind.: *vîştic.* – Şi: **vuşticá** vb. I. TDRG, FRÎNCU – CANDREA, M. 280.
– Cf. vîşti[2].

VÎTLÁN s. m. v. **vultan.**

VÎȚĂ s. f. (Iht.; prin Munt.) Zvîrlugă **(I 1)** (*Cobitis taenia taenia*). Cf. BĂCESCU, P. 58, 175.
– Pl.: *vîțe.*
– Cf. fîță.

VÎȚÎCHÍE s. f. v. **veținchie.**

VÎU interj. (Regional; pronunțat cu „u" prelungit sau repetat) Cuvînt care redă strigătul caracteristic al bufnițelor (Valea Mare – Topoloveni). Cf. BĂCESCU, PĂS. 244.
– Onomatopee.

VÎZĂÍ vb. IV v. **vîjîi.**

VÎZDÎC interj. (Prin Olt.) Zvîc **(I)**, țuști[1] **(I 1).** *Făcu vîzdîc! în casă.* CIAUȘANU, V. 209.
– Onomatopee.

VÎZDOÁCĂ s. f. v. **vîzdoagă.**

VÎZDOÁGĂ s. f. (Regional) Numele mai multor plante: **a)** plantă erbacee din familia compozitelor, cu tulpina puternică și ramificată, cu frunze alterne sau opuse, penat-sectate și cu flori galbene-aurii, cu nuanțe brune-roșiatice, cu miros pătrunzător; crăiță (regional) boance (v. boancă), budiană, moșnegel **(4)**, țigăncușe (v. țigăncușă **II 1)** (*Tagetes patula*). Cf. CONV. LIT. XXIII, 1 061, BRANDZA, FL. 272, ENC. ROM. II, 1 057, GRECESCU, FL. 303, N. LEON, MED. 74, TDRG, GOROVEI, CR. 464, PANȚU, PL., CADE., SIMIONESCU, FL. 403, BUJOREAN, B. L. 397, ENC. AGR. II, 205, SCRIBAN, D., BORZA, D. 167, 300, 302, PRODAN – BUIA, F. I. 500, CIORANESCU, D. ET., M. D. ENC., DEX, BUTURĂ, EB. 80, 251, DSR, com. MARIAN, ȘEZ. XV, 140; **b)** plantă erbacee din familia compozitelor, cu tulpina înaltă, puternică și puțin ramificată, cu frunze alterne sau opuse, penat-sectate și cu flori galbene sau galbene-portocalii, cu miros pătrunzător; crăiță, (regional) boance (v. boancă), ochește (v. ocheșel **II a)**, țigăncușe (v. țigăncușă **II 1)** (*Tagetes erecta*). Cf. CONV. LIT. XXIII, 1 061, BRANDZA, FL. 272, ENC. ROM. II, 1 057, GRECESCU, FL. 303, GRIGORIU-RIGO, M. P. II, 35, CANDREA, F. 296, TDRG, BULET. GRĂD. BOT. V, 68, PANȚU, PL., ȘĂINEANU, D. U., CADE, ENC. AGR. II, 205, SCRIBAN, D., DL, DM, BORZA, D. 167, 300, 302, FLORA R. P. R. IX, 340, CIORANESCU, D. ET., M. D. ENC., DEX, BUTURĂ, EB. 37, 251, DSR; **c)** (regional) cîrciumăreasă (*Zinnia elegans*). Cf. SIMIONESCU, FL. 404; **d)** (învechit, în Transilv.) filimică (*Calendula officinalis*). Cf. CL 1958, 213, BORZA, D. 37, 302; **e)** (învechit, rar; în forma *văzdoacă*) vetrice (*Chrysanthemum vulgare*). Cf. DDRF; **f)** (regional, mai ales în Transilv.; și în sintagmele *vîzdoance umplute*, BULET. GRĂD. BOT. V, 57, PANȚU, PL., BORZA, D. 59, 300, 302, *vîzdoage de Rusale*, BORZA, D. 59, 302) garoafă (*Dianthus caryophyllus*). Cf. CONV. LIT. XXIII, 559, GHEȚIE, R. M., BRANDZA, FL. 195, PANȚU, PL., ȘĂINEANU, D. U., CADE, BORZA, D. 59, 300, 302, DSR; **g)** (Transilv.; și în sintagma *vîzdoance de cîmp*, BORZA, D. 59) garofiță (*Dianthus carthusianorum*). Cf. BORZA, D. 59, 302; **h)** (regional; și în sintagma *vîzdoance goale*, BORZA, D. 59, 302) garofiță (*Dianthus chinensis*). Cf. BORZA, D. 59, 302; **i)** (Transilv. și prin Bucov.; și în sintagma *vîzdoance ungurești*, BULET. GRĂD. BOT. V, 57, PANȚU, PL., IZV. XVIII, 177, BORZA, D. 58, 302) garoafă (*Dianthus barbatus*). Cf. BULET. GRĂD. BOT. V, 57, BORZA, D. 58, 302; **j)** (regional, mai ales în Transilv.) micșunea **(a)** (*Cheiranthus cheiri*). Cf. CIHAC, II, 451, GHEȚIE, R. M. , BARCIANU, ALEXI, W., BORZA, D. 45, 300, 301. *Aste tîrgovețe... Se dau hojma cu humă, Încît seamănă-a lor fețe Vîzdogi bătute de brumă.* NEGRUZZI, O. I, 180, cf. BARONZI, L. 147. *El îmi spunea numele tutulor florilor, ierbelor și burienelor... Ici iată brînduțe și colea dedeței; apoi lobodă și drob, vîzdroagă și siminoc, iarba-ciutei și piperig, pojarniță și seflerea.* ODOBESCU, S. III, 173. *Galofira... își puse busuioc la piept și vîzdoage în păr.* CONV. LIT. XV, 275. *În unele localități din Moldova, județul Sucevii, unde este datină a se scălda nepoata...; pun în scăldătoarea acesteia... : stroh de fîn, văzdoage sau bonce.* MARIAN, NA. 280, cf. id. Î, 336. *Pentru gălbinare unele babe mai obișnuiesc să recomande sau să dea bolnavilor lumînărică plămădită în rachiu de drojdie..., ori siminoc fiert la un loc cu vîzdoace.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 80. *Nici un scriitor de atunci, afară de Eliad,... n-a avut o sintaxă așa de adevărată – mlădioasă, limpede, mirosind a flori de cîmp și a vîzdoage de psalt.* IORGA, P. A. II, 13. *De Ziua Crucii... se duc la biserică tot soiul de frunze și flori de văzdoage, boz, micșunele, busuioc.* PAMFILE, S. T. 53, cf. id. I. C. 447. *Ducîndu-se un copil la botez, este obicei a înfrumuseța crijmele, care se învălătucesc împrejurul luminelor cu busuioc, văzdoage și alte flori.* GOROVEI, CR. 29. *La urechi și în cosițe au... buchețele de văzdoage pestrițe.* REBREANU, I. 13, cf. DR. III, 860, RESMERIȚĂ, D. *În fața casei... erau straturi cu zarzavat, cu vîzdoage și cu magheran.* CAZIMIR, GR. 111. *Cotii pe o hudiță printre grădini pline de vîzdoage, gheorghine și ochiul-boului.* SADOVEANU, O. XIX, 202, cf. VIANU, L. R. 115, CONTRIBUȚII, I, 116. *Prin grădini și parcuri se întîlnesc numeroase compozite decorative, cum sînt:... gherghinele sau daliile,... cîrciumăresele,... vîsdoagele cu flori galbene-brune, mult cultivate în grădinile țărănești.* BOTANICA, 158, cf. H X 30, 489, 534, XVI 79. *Ia-mi tu calul de dîrlog Și-l poartă prin busuioc, Și-l întoarce Prin vîzdoage.* SEVASTOS, C. 195, cf. ȘEZ. V, 171, VII, 177, com. din BILCA – RĂDĂUȚI și din BĂLĂCEANA – GURA HUMORULUI, PAȘCA, GL., ALR I 1 935/217, 268, 360. *Pe drumul care vii, Flori mîndre ți-oi răsădi: Vîzdoage și viorele,... Să te-mpodobești cu ele.* FOLC. TRANSILV. III, 153. ◊ (În poezia populară; în formule stereotipe) *Frunză verde trei vîzdoage.* SEVASTOS, C. 243. *Foiliță trei văzdoage, La crîșmuța din pîrloage Este vin de trei soroace.* ȘEZ. I, 72. *Frunză verde trei văzdoage, Am o crîșmă între priloage.* ib. XIX, 85. *Frunză verde trei văzdoage, La cîrciuma din pîrloage, Este-un vin de trei soroace.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 590. *Ș-am zîs verdi trii vizdoavi, Ti duci, puișor, săraci, Io cu doru tău ci-oi faci?!* FOLC. MOLD. II, 304. ◊ (Prin Transilv.) *Vîzdoancă de cîmp* = garoafă (*Dianthus compactus*). Cf. MORARIU, PL. 466, BORZA, D. 59, 302.

– Scris şi: *vîsdoagă*. – Pl.: *vîzdoage* şi (învechit) *vîzdogi*. – Şi: (regional) **vîzdoácă, vîzdoáncă** (BULET. GRĂD. BOT. V, 57, PANŢU, PL., MORARIU, PL. 466, IZV. XVIII, 177, BORZA, D. 58, 59, 302, ŞEZ. XV, 140), **văzdoácă** (DDRF, GRIGORIU-RIGO, M. P. II, 35, BORZA, D. 167), **văzdoágă, văzdoáncă** (BORZA, D. 59, 300), **vizdoágă** (CONV. LIT. XXIII, 1 062, BORZA, D. 167, H X 534, FOLC. MOLD. II, 464; pl. şi *vizdogi*, BORZA, D. 167, 302), **vizdoávă, svizdoágă** (BORZA, D. 167, 291), **svîzdoágă** (id. ib. 167), (învechit, rar) **vîzdroágă** s. f.

– Cf. rus. гвоздик.

VÎZDOÁNCĂ s. f. v. **vîzdoagă.**

VÎZDOCÍCĂ s. f. v. **vîzdogea.**

VÎZDOGEÁ s. f. (Prin Transilv. şi prin Mold.) Diminutiv al lui vîzdoagă. Cf. TDRG 1761, DL, DM, DEX. *Ţi-oi trimite, maică, carte, Cărticică-n cornurele, pe de lături vîzdogele, Să ştii c-am plecat cu jele.* ŞEZ. III, 155, cf. V, 171. *Săceri îmi făcea. Săceri mici, mai mărunţele, Pentru copile frumuşele, Cu mănunchi de văzdogele.* VORONCA, D. I, 98. ◊ Fig. *Obrăjorii ei, Doi trandafirei, Două flori în floare, Albe roşioare. Şi drăguţa mea Toată-i vîzdogea, Şi cînd rîde ea, Tot te-aprinzi ca para, Ca soarele vara.* BALADE, III, 268.

– Pl.: *vîzdogele*. – Şi: **vîzdogícă** (TDRG 1 761), **vîzdocícă** (id. ib.), **văzdogeá** s. f.

– **Vîzdoagă** + suf. *-ea*. – **Vîzdogică, vîzdocică:** cu schimbare de suf.

VÎZDOGÍCĂ s. f. v. **vîzdogea.**

VÎZDOGÚŢĂ s. f. (Transilv. şi prin Mold.) Diminutiv al lui vîzdoagă. Cf. TDRG 1 761, CADE, BORZA, D. 167, 300. *Draga mea, floare mîndruţă, Face-m-aş o văzdoguţă Tocmai l-a ta inimuţă!* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 280. *Vîzduguţă narangie, Înfloreşte-mi tu şi mie!* RETEGANUL, CH. 93, cf. ŞEZ. XV, 140. *Spuńe-m, bade, cum te cheamă? Măgeran de bună samă. – Da' pe tine, mîndră dragă? Măgeran şi vîzdoncuţă, Că mńi-ai fost dulce drăguţă.* GRAIUL, II, 77. *Eu m-oi face-o vîzdoguţă, La măicuţa-n grădinuţă, Soarele să nu m-ajungă Şi vîntul să nu mă bată.* BALADE, III, 210, cf. 211.

– Pl.: *vîzdoguţe*. – Şi: **vîzdoncúţă, vîzdugúţă, văzdogúţă, văzdocúţă** (BORZA, D. 167, 300) s. f.

– **Vîzdoagă** + suf. *-uţă*.

VÎZDONCÚŢĂ s. f. v. **vîzdoguţă.**

VÎZDROÁGĂ s. f. v. **vîzdoagă.**

VÎZDUGÚŢĂ s. f. v. **vîzdoguţă.**

VÎZGÁNIE s. f. (Neobişnuit) Monstru (1), arătare. *O pată cu un desemn stîlcit ca vîzgăniile din basme.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 89.

– Pl.: *vîzgănii*.

– Cf. bîzdîganie.

VÎZÎDÎC subst. (Prin Ban.) Partea din spate a catrinţei. Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 216, NOVACOVICIU, C. B. I, 23.

– Accentul necunoscut. – Pl.: ?

– Etimologia necunoscută.

VÎZÎÍ vb. IV v. **vîjîi.**

VÎZÎIÁLĂ s. f. v. **vîjîială.**

VÎZLÁ vb. I v. **vîsli.**

VÎZLĂ s. f. v. **vîslă[1].**

VÎZLÍ vb. IV v. **vîsli.**

VLÁBNIC s. n. v. **vladnic[1].**

VLADÍC s. m. v. **vlădică.**

VLADÍCĂ s. m. v. **vlădică.**

VLÁDNIC[1] s. n. **1.** (Învechit, în Mold.) Teren umed (acoperit cu iarbă), de obicei pe malul unei ape curgătoare. *S-au pîrît... pentru un hladnic ce este în protiva satului Vlădenilor, preste Jijia, la matca Jijiei cea bătrînă* (a. 1668). URICARIUL, XXV, 275. *De acole pe ţărmurele Bîrladului, despre apus pîn în morile Băisanului, de acole, peste luncă în gios pîn în vlamnic* (a. 1691). GHIBĂNESCU, S. I. XV, 100. *De acole, peste luncă în gios, pînă în vladnic, în capul poienii lui Rîntunici* (a. 1725). id. ib. 132. *Di acole, pin vlabnic spre apus şi peste drumul cel mare s-au aflat un stîlp vechiu* (a. 1725). id. ib. *S-au pîrît de faţă sătenii de la Necşeni cu ficiorii lui Albotă vornicul, pentru un vladnic ce este în protiva satului Vlădenilor,... la ţinutul Dorohoiului..., la matca cea bătrînă a Jijiei* (a. 1728). URICARIUL, XXV, 284. *Am dat... acea poiană ce este din gios de sat şi cu prisacă şi cu pometi şi cu giumătate de vlanic parte din sus* (a. 1765). GHIBĂNESCU, S. I. XIX, 34. *Am miluit pe giupăneasa a lui Albotă... cu un vladnic de către Vlădeni, pe Jijia cea veche* (a. 1812). URICARIUL, XXV, 289. *Acest vladnic l-am dat domnia me pentru ca să le fie de la noi ocină, cu tot venitul, nestrămutat nici odinioară în veci* (a. 1812). ib. *Au venit înaintea noastră... lăcuitorii satului Necşănii, cu jalobă... pentru un hlavnic ce este drept satul Vlădenii de lîngă Jijia, pîn la matca veche a Jijiei* (a. 1813). ib. 290. *O poiană... este din giosul satului şi cu prisacă şi cu toate livezile şi giumătate de vlamnic* (a. 1820). GHIBĂNESCU, S. I. XIX, 27, cf. D. BOGDAN, GL., BOGDAN, D. ŞT. II, 165, T. PAPAHAGI, C. L., BUL. FIL. I, 167. *Am semănat grîu pe vlanic.* SCRIBAN, D. ♦ (Regional; în forma *hlamnic*) Mocirlă (1) (Baia – Fălticeni). Cf. ŞEZ. XXXII, 108. ♦ (Adjectival) Care conţine multă apă. *Aceia este cu adevărată fintînă vlabnică, mărturisind şi mulţi oameni că niciodată acel găvan cu izvoară nu l-au apucat să fie săcat sau să fie îngheţat iarna şi dintr-acest găvan cu izvoară să face vîlceaua cu curgere în Cahul* (a. 1759). D. BOGDAN, GL. 64.

2. (Mold.) Baltă; lac (mare). Cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., LEXIC REG. II, 94. ◊ (Prin exagerare) *Se făcu codrul și valea... vladnic de sînge închegat și de otravă.* CONV. LIT. IX, 188.

– Pl.: *vladnice.* – Și: (învechit) **vlábnic, vlámnec** (D. BOGDAN, GL.), **vlámnic, vlánic, vlátnic** (id. ib.), **vlávnic** (id. ib.), **hlábnic** (id. ib.), **hládnic, hlávnic,** (regional) **hlámnic** (ȘEZ. XXXII, 108) s. n.

– Etimologia necunoscută.

VLÁDNIC[2], -Ă adj. (Învechit) Mare[1] **(I 1);** rezistent, solid. *Umblau încet și cu sfială pe costișul lunecos;... ajunseră tocmai dasupra priporului de unde se văd, în poală, urmele unei cetăți de urieși și brazda vladnică a Troianului.* ODOBESCU, S. III, 183, cf. GHEȚIE, R. M. 494, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, CONTRIBUȚII, I, 117, DEX.

– Pl.: *vladnici, -ce.*

– Cf. v. sl. ВЛАДЫКА „putere".

VLÁFĂ[1] s. f. v. **vîlfă.**

VLÁFĂ[2] s. f. v. **vîlvă.**

VLAG s. n. (Regional) Instrument folosit la îndoirea doagelor de lemn și a cercurilor de la butoaie. Com. din BUZĂU.

– Pl.: ?

– Etimologia necunoscută.

VLÁGĂ[1] s. f. Capacitate, forță (fizică, morală, intelectuală) de a acționa, de a se manifesta sau de a face, de a realiza ceva; faptul de a avea forța, puterea, resursele proprii de a face, de a înfăptui ceva; putere **(I 1),** (învechit și regional) vlavie[1], (regional) mamor, vlastă **(2).** V. v i g o a r e. *Rătăciți în pustii fără vlagă, Cercînd cale de oraș să margă Să-și găsască loc de lăcuință.* DOSOFTEI, PS. 373/15. *Au obosit și ei pen gunoaiele lor, ca cocoșii, părîndu-le că au mai rămas cevași vlagă și de ei.* C. CANTACUZINO, CM I, 46, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Feliurite fețe străine... asupresc cu feluri de viclenii pe locuitorii români, spre a le stoarce toată vlaga lor..., pînă-și umplu sacii de avere* (a. 1853). URICARIUL, VII, 119, cf. POLIZU. *Cuconu Matachi... îi bun de fiert în oală și de făcut oblojele cu dînsu; n-are vlagă-n el nici de-o lițcaie.* ALECSANDRI, T. 941, cf. CIHAC, II, 460. *Pesimismul este lipsa de voință, lipsa de vlagă, lipsa de avînt, lipsa de curaj, lipsa de bărbăție, lipsa de energie, lipsa de speranță, lipsa de viitor!* CARAGIALE, O. III, 87. *De două ceasuri i se-nvîrtesc în cap aceleași gînduri..., gînduri lungi, întunecate, de om fără vlagă și fără noroc.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 130, cf. DDRF. *N-avea putere-n el să-și tragă... Zăcea pe țol cu fața-n sus,... Fără vlagă.* COȘBUC, P. I, 244, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, PAMFILE, J. II, 172, DHLR I, 266. *Atît să se fi sleit puterile Moldovei sau să fie săcătuit vlaga din voi?* DELAVRANCEA, O. II, 246, cf. RESMERIȚĂ, D. *Storși de vlagă și de tot ce avem, sîntem aruncați în stradă.* ARDELEANU, D. 249. *Și azi mai sînt dator și la oameni și la popa pentru înmormîntare... și-s stors de vlagă și muncesc pînă-mi sar ochii.* REBREANU, R. II, 140. *Smeul ia pe Făt în brațe și cu cel din urmă avînt, Încordîndu-și toată vlaga, îi făcu-n văzduhuri vînt.* EFTIMIU, Î. 120. *Cutremurat ușor și fără vlagă, ca pleava în vînt, urmai poruncei.* GALACTION, O. 242. *Să mai poftești la castravete..., îl invită doctorul, lovindu-l pentru ultima oară ostenit, fără vlagă.* BRĂTESCU, V. 75. *Un cal sur, uriaș, cu coastele proeminente și ochii întotdeauna umezi, căra această căruță, opintindu-se fără vlagă, în hamul cu zeci de petice.* SAHIA, S. A. 98. *Acum,... în ograda asta pustie se simțea fără apărare și fără vlagă.* POPA, V. 49. *Nu se îndură să-l ție pe mîncare mai bună ca să mai prinză și el nițică vlagă.* STĂNOIU, C. I. 116. *A găsit pe dascălul Iov: i s-a părut întunecat, trudit, fără vlagă.* SADOVEANU, O. XXI, 395. *Femeile sărace... țineau în brațe și de mîini copii storși de vlagă, cu... ochii urduroși, ce se scurgeau după mîncare.* DAN, U. 75, cf. SCRIBAN, D. *Te turbura năluca trecînd, ți-era urît Ca unui fără vlagă oștean posomorît.* ARGHEZI, VERS. 388. *Lupul, crezînd că vlaga i-a-mbătrînit și-i slabă, Întinse și el, ca să ia, o labă.* id. S. V, 205. *Înainte de a muri, i s-a îmbolnăvit și nevasta-sa, Lisaveta... Zăcea lîngă el fără putere, stoarsă de vlagă.* CAMIL PETRESCU, O. I, 232. *Ion Firu... e supt de vlagă după cincizeci de ani de viață de clăcaș.* id. ib. III, 401. *Mi-am dat seama ca prin vis că și Adam vîslește tot mai încet, mai fără vlagă și tot mai rar.* CONTEMP. 1953, nr. 356, 6/5. *S-ar fi repezit în neștire pe urmele ei, ca un lunatec, și ar fi găsit-o oriunde, dar nu mai avea vlagă.* VINEA, L. II, 293. *Copii au destui, dar n-aveau vlagă, se stingeau curînd.* POPOVICI, SE. 127, cf. DM. *În ea cu mare pohtă se deșertaseră, rămîind muți și fără vlagă.* BARBU, PRINC. 225, cf. 59. *Natalia se ridică fără vlagă și... se trase după tăblia patului ca să-și dezbrace cămașa de noapte.* V. ROM. ianuarie 1967, 71. *Ajung la hotel sleit de vlagă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1968, nr. 11, 22/1, cf. L. ROM. 1984, 535, H XVII 177, ȘEZ. V, 171, com. din ZAGRA – NĂSĂUD, din STRAJA – RĂDĂUȚI și din VICOVU DE JOS – RĂDĂUȚI, NOVACOVICIU, C. B. II, 8. *N-are vlagă.* NALR – O I h 62/942, cf. NALR – MB I h 47. ◊ (Prin lărgirea sensului) *Grijea neîncetată vlaga inimii topește.* CANTEMIR. I. I. II, 64. *Era topită toată vlaga trupului și pialea lui să înnegrise de arsura soarelui.* VARLAAM-IOASAF, 77[r]/8. *Am muncit și-oi munci cît în oase mi s-a ține măcar țiră de vlagă.* CONTEMPORANUL, V_2, 386. *Veninul copturii biruise toată vlaga voinicească a trupului acesta uriaș.* POPA, V. 158. *Cînd ploaia despletită ne zăvoraște-n noi, Sorbim singurătate cu ochii fără vlagă.* LESNEA, I. 122. *Capul rotund și mic, ca de miel slăbănog, se răsucea pe un gît fără vlagă.* VOICULESCU, P. I, 7. *Vlaga mîinilor și puterea ochiului i se risipiseră odată cu sîngele curs. Mîna îi tremura.* V. ROM. august 1954, 121. *Stătea o clipă cu brațele aninate fără vlagă de gîtul lui, apoi brațele îi alunecau jos.* PREDA, R. 13. ◊ (Prin analogie) *Ieși semănătoriul a semăna sămînța lui... Una căzu pre cale... Iară alta căzu spre piatră și răsări și secă, derep' ce nu avu vlagă.* CORESI, EV. 350. *Să nu poată să să tragă Preste spini fără de vlagă.* DOSOFTEI, PS. 189/18. *Cînd pămîntul... și-a pierdut toată vlaga îl lăsăm să se odihnească.* I. IONESCU, C. 39/23. *Ce-l stăpînea mai mult din tot ce știa și înțelegea era pămîntul, cu vlaga lui, din care crește pînea.* IORGA, P. A. II, 95. *Oamenii arătau la*

soare firavi, ca mugurii fără vlagă. PAPADAT-BENGESCU, O. II, 151. *Trupul... ciupercii, ițe albe, subțiri sînt vîrîte pînă în inima trunchiului, sugîndu-i vlaga.* SIMIONESCU, FL. 78. *Trunchiul de torțel... le suge* [plantelor] *vlaga prin ventuze, aflate din loc în loc.* id. ib. 328. *Era tot uscat şi acum treizeci de ani... Oamenii nu-l tăiau. Îl ocoleau, ziceau că nu-i uscat, că e viu,... or fi crezut că a strîns atîta vlagă în el, încît poate trăi şi fără frunze.* BĂNULESCU, I. 8. ◊ F i g. *Vechile mele încercări poetice le găseau admirabile... colegii mei...; dar laudele lor nu mă îmbătau, căci eu aveam convingțiunea că nu erau decît copilării rizibile... Astă dată doream să fac ceva mai bun, mai cu vlagă, mai solid.* SION, P. 398. *Pier cuvintele şi frumoasele expresiuni ale graiului nostru popular şi locul lor îl iau neologismele neînțelese şi fără vlagă şi viață în ele.* ap. CIAUŞANU, V. 8. *O violență prelungită stoarce însă toată vlaga unei societăți. Nenumărate cazuri de degenerare a diferitelor triburi sînt înfățişate de etnografi ca fiind datorite războaielor.* RALEA, S. T. II, 275. *Pe micul ecran se storcea ultima picătură de vlagă veselă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 23/3. *Oricît e ea lipsită de vlagă, lenea nu se lasă pînă nu ajunge, adeseori, stăpînă.* ib. 1973, nr. 3, 15/4. *O idee..., dacă ar fi fost tratată cu mai multă vlagă artistică, putea căpăta chiar măreție.* ib. 1975, nr. 8, 16/2.

– Din v. sl. **влага** „umezeală".

VLÁGĂ[2] s. f. v. **blagă.**

VLAH, -Ă s. m., adj. v. **valah.**

VLÁHIC, -Ă adj. v. **valahic.**

VLAICÁN s. m. (Prin nord-estul Mold.) Om voinic şi greoi. Cf. I. CR. VI, 127.

– Pl.: *vlăicani.*

– Cf. v l ă j g a n.

VLAIÓG s. n. (Prin nord-estul Munt.) Ciomag; p. e x t. lovitură de ciomag. Cf. SCRIBAN, D. *I-a tras două vlaioage.* id. ib.

– Pl.: *vlaioage.*

– Etimologia necunoscută. Cf. magh. v á l y o g, „măciucă de argilă înfiptă într-un băț, folosită pentru a lovi".

VLÁJNIȚĂ s. f. v. **vlașiță.**

VLAJOÁGĂ s. f. (Regional) Nuia **(1)** (Stănești – Curtea de Argeș). L. ROM. 1959, nr. 3, 67.

– Pl.: *vlajoage.*

– Etimologia necunoscută. Cf. v l a i o g.

VLÁMNEC s. n. v. **vladnic[1].**

VLÁMNIC s. n. v. **vladnic[1].**

VLÁNGĂR s. n. v. **vangăr.**

VLÁNIC s. n. v. **vladnic[1].**

VLASFEMÍE s. f. v. **blasfemie.**

VLÁSTĂ s. f. **1.** (Învechit şi regional) Autoritate, stăpînire, putere. *Tatăl şi Fiiul şi Sf*[în]*tul Duh... [s]eamearea slavă şi vlasti.* PSALT. SCH. 528/9. *Supuseră lui îngerii şi vlastile şi silele* (sec. XVI). SCL 1960, 616. *Ție dzîc... curățeşte-te şi alalte stăpînitoare cuvinte cu multă vlastie.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 178 r/29, cf. ANON. CAR., SCRIBAN, D. *Dumnedzău o dzîs că-i dă vlastea, ca să şii iel stăpîn pe-acei păcătoşi.* ARH. FOLK. IV, 175, cf. 236.

2. (Regional) Vlagă[1]. *„Frumoasele" i-au luat vlasta... Ca s-o redobîndească îi trebuie lingura celor frumoase.* VICIU, GL. *Zîse că umblă neşte fete aşă în vînt, sus, şî dacă trece păstă om îi ia vlasta din trup şî rămîne olog.* DENSUSIANU, Ț. H. 102, cf. 130. *Boineştenilor li se spune „coşărci", dipce sînt oameni fără vlaste.* ARH. FOLK. I, 131, cf. NALR – B I h 60/72.

– Pl.: *vlaste.* – Şi: (învechit) **vlasti, vlástie,** (regional) **vláste** s. f.

– Din slavonul **власть.**

VLÁSTE s. f. v. **vlastă.**

VLASTÉL s. m. (În evul mediu; în Țara Românească) Mic proprietar care avea obligația de a merge la oaste şi de a da cai pentru război. Cf. STOICESCU, S. D. 32, DER.

– Pl.: *vlasteli.*

– Din slavonul **властель.**

VLASTELÍN s. m. (În evul mediu; mai ales în Țara Românească) Mare proprietar. *În a doua jumătate a secolului al XV-lea, aceşti mari boieri vor fi numiți vlastelini.* IST. ROM. II, 324. *Domnul Țării Româneşti face sfat cu sfetnicii şi vlastelinii țării pentru închinarea mănăstirii Snagov.* STOICESCU, S. D. 112, cf. 26, 29, 32, 34, DER.

– Pl.: *vlastelini.*

– Din slavonul **властелинъ.**

VLASTI s. f. v. **vlastă.**

VLÁSTIE s. f. v. **vlastă.**

VLÁŞCĂ s. f. (Mold.) Loc mlăştinos; p. e x t. (pădure în) lunca unui rîu. Com din BÎCU – IAŞI, din DOMNIȚA – IAŞI şi din VETRIŞOAIA – VASLUI.

– Pl.: *vlăşti.*

– Cf. v. sl. **влага** „umezeală".

VLAŞI s. m. pl. **1.** (Ban.) Microorganisme care se găsesc în apă. Cf. NOVACOVICIU, C. B. II, 8, L. COSTIN, GR. BĂN. II, 208, COMAN, GL.

2. (Prin sud-vestul Transilv.; în forma *vlaşti*) Viermi mici şi subțiri. Cf. DENSUSIANU, Ț. H. 130, 340.

– Şi: **vlaşti** s. m. pl. DENSUSIANU, Ț. H. 130, 340.

– Etimologia necunoscută.

VLÁŞIŢĂ s. f. (Olt. şi prin nord-vestul Munt.) **1.** Varietate de ceapă cu bulbul compus, ca usturoiul, şi cu foarte multe frunze cărnoase (*Allium ascalonicum*). Cf. I. CR. II, 109, CADE, DL, DM, BORZA, D. 14, GĂMULESCU, E. S., DEX, CIAUŞANU, GL., ALR II 6015/791, 848, 872, 876, UDRESCU, GL.

2. (Bot.) Samuraslă (de ceapă sau de usturoi). *Ceapa care n-a fost scoasă din pământ în anul trecut creşte din nou primăvara; această ceapă care creşte fără a fi sămănată se numeşte prin unele părţi ale Olteniei vlaşiţă. Ea are înfăţişarea de tufă.* PAMFILE, A. R. 193, cf. UDRESCU, GL.

– Pl.: *vlaşiţe.* – Şi: **vlăşniţă** (UDRESCU, GL.), **vlájniţă** (ALR II 6 015/791), **vrăşiţă** (BORZA, D. 14), **vrăşniţă** (UDRESCU, GL.), **glăşniţă** (id. ib.) s. f.

– Din srb. **vlašica.**

VLÁŞNIŢĂ s. f. v. **vlaşiţă.**

VLAŞTI s. m. pl. v. **vlaşi.**

VLÁŞTIE adv. (Prin nord-estul Mold.) Pretutindeni. LEXIC REG. II, 122. *Vlaştie s-a împrăştiat vestea.* ib.

– Cf. v r a i ş t e .

VLÁŞTINĂ s. f. (Regional; î n e x p r .) **A-şi face vlaştină** = a-şi petrece timpul. SCL 1979, 97. *Cutare îşi face vlaştină mai mult la noi.* Com. din BUZĂU.

– Etimologia necunoscută.

VLÁTNIC s. n. v. **vladnic**[1].

VLÁVĂ[1] s. f. (Prin Olt.; mai ales la pl.) Minciuni, neadevăruri. CV 1951, nr. 6, 27. *Nu cred, astea-s nişte vlave ce-mi spui tu.* ib.

– Pl.: *vlave.*

– Etimologia necunoscută.

VLÁVĂ[2] s. f. v. **vîlvă.**

VLÁVIE[1] s. f. (Învechit şi regional) Vlagă[1]. *Vinul... îmi dete ceva coraj şi vlavie.* GORJAN, H. II, 62/3, cf. DL, DM, DEX. ♦ (Regional) Bucurie (Mehadica – Băile Herculane). L. COSTIN, GR. BĂN. II, 208. *Ce vlavie a fost la Crăciun?* id. ib.

– Pl.: *vlavii.*

– Cf. v l a g ă [1] .

VLÁVIE[2] s. f. (Regional) Strigoi **(I 1)** (Vîlceana – Tîrgu-Jiu). Cf. COMAN, GL.

– Pl.: *vlavii.*

– Etimologia necunoscută.

VLÁVNIC s. n. v. **vladnic**[1].

VLĂCUÍT, -Ă adj. v. **vlăguit.**

VLĂDĂNÚŞ s. n. v. **vrădănuş.**

VLĂDEÁNCA s. f. art. (Regional) Numele unui dans popular care se joacă după masa de cununie; melodie după care se execută acest dans. Cf. SEVASTOS, N. 282, PAMFILE, J. III, 10, VARONE, D. 156.

– De la n. pr. **Vlădeni.**

VLĂDÍ vb. IV v. **vlădui.**

VLĂDÍC s. m. v. **vlădică.**

VLĂDÍCĂ s. m. **1.** (Învechit) Conducător, cîrmuitor; stăpînitor. *Acie Veniamin giurel în temoare, giudecii iudeilor vlădicii* (d o m n i i H, d o m n i t o r i i D) *lor.* PSALT. 129. *Atunce stejiră-se vlădicii* (d o m n i t o r i i D) *de Edom şi giudecii de Moavu... şi topiră-se toţi ce viu în Hanaanu.* ib. 311. *Era mai mulţi de patruzeci ce feaceră acel jurămînt; aceia se apropiară către vlădici şi bătrînilor ziseră.* CORESI, L. 113/6. *E mie foarte cinstiţi fură soţii tăi, Doamne, Foarte învrătoşară-se vlădicii lor.* id. PS. 380/6. *Să nu zică nime că eu sînt... vl*[ă]*dică sau boierin că... dupre al lui lucru primiva judecată* (a. 1610). GCR I, 44/17, cf. DHLR II, 490, CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. ◊ (Cu referire la credinţa creştină în cîrmuirea divină) *Învăţătură am de la vlădica H*[ri]*s*[tos] *să iubesc pre vrăjmaşii miei* (a. 1746). TDRG. ◊ E x p r . (Curent) **De la vlădică pînă la opincă** = din toate clasele sociale; toţi, fără nici o deosebire. Cf. PONTBRIANT, D. *Articulul „Dintre Tîrnave"... ne provoacă a ţinea strîns pe lîngă legile din 1863 şi 1864, de la vlădică pînă la opincă* (a. 1866). BARIŢIU, C. II, 131. *Cine nu observă că, în acelaşi timp în care politicianii se îmbogăţesc, toate clasele acestui popor, de la vlădică pîn'la opincă, dau îndărăt.* EMINESCU, O. XIII, 279. *Astăzi toţi, de la vlădică pînă la opincă, trebuie să luăm parte la nevoile şi fericirea ţării.* CREANGĂ, O. 113, cf. DDRF, ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL. (Cu parafrazarea expresiei) *Dacă calcă legea vlădica, ce se aşteaptă de la opincă?* (a. 1866). BARIŢIU, C. II, 132.

2. (Învechit şi popular) Arhiereu; s p e c . episcop; mitropolit; p . g e n e r . preot; (regional) vlădilă. *La vledica şi la dascal... se da lor chelciuc* (a. 1594). HURMUZACHI, XI, 443. *Noi am mărs la vlădica al nostru, la mitropolitul, la Suceavă,... şi am întrebat* (începutul sec. XVII). ROSETTI, B. 63. *Săvai preuţii cînd vor să cînte leturghie sau să botedze, săvai vlădicii cînd vor să puie popi şi diaconi, cu svînta cruce le împlu acestea toate.* VARLAAM, C. 48. *Adună toţi vlădicii şi cărtularii... şi întreba dinşii unde este să să nască împăratul lor.* id. ib. 400. *Fiind ţara bejenită spre munţi, strînsu-s-au vlădicii şi boiarii ţărîi la stat la Badeuţi, de s-au sfătuit cu toţii, ce vor face de acea nevoie ce le vine asupră.* URECHE, L. 146. *Oricare vladic sau egumen sau namestnic sau călugăr... va lua vreun lucru de a besericii de la cela ce-l va fi ţiind... nu să va certa.* PRAV. 57. *Certarea celuia ce suduieşte pre domnul ţărăi sau pre vlădic sau pre duhovnic... este după voia giudeţului.* ib. 246, cf. 238, 245, 297, 312. *Laslău craiu..., sosind la scaunul său în ziua de lăsatul secului, cerşutu-şi-au blagoslovenie la vlădicii săi, să-l lase trei zile să se veselească.* SIMION DASC., LET. 11. *Cela ce-i... mai marel(e) vl*[ă]*d*[i]*că, ce-au fost patriarhul în cetate lui Costantin împărat... i-au fost cuvintel(e) mai scumpe decît aurul*

(a. 1661). GCR I, 178/34. *Luîndu-şi egumenul şi de la vlădica Varlaam, care era mitropolit pe atunci, dezlegare, au spus călugărul anume cine i-au dat răvaşul.* M. COSTIN, O. 138, cf. 49, 197. *Scaunul... ce-i după sv[î]nt[u]l prestol, unde şade arhiereul cu vlădicii în sv[în]nt[u]l oltariu cînd slujesc.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 259/3. *Era şi vlădica Theodosie, mitropolitul ţării, şi au sfătuit pe cine vor pune domn în urma lui Şărban Vodă.* IST. Ţ. R. 3. *Trimise pe vlădica de Roman, anume Avrentie, la Bogdan şi la Iordachi, în ţara leşească.* NECULCE, LET. II, 297/22. *Nevrînd să se iscălească vlădica de la Efes, toate lucrurile au rămas dăşarte* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. I, 100/18. *Rămîind vlădica Varlaam de judecată ş-au pus cîrja pre masă înaitea domnului şi a tot săborul.* ANON. CANTAC., CM I, 207. *Adunîndu-se vlădicii, episcopii, egumenii, preoţii,... au făcut slujbe în biserică.* R. POPESCU, CM I, 266. *Au făcut şi boiarii cei mari de la ei cum au putut de au dat iar o sumă cu vlădica şi cu episcopii.* R. GRECEANU, CM II, 144, cf. LEX. MARS. 203. *Ce treabă are vlădica cu noi, nu-ş caută vlădicia lui, ci să amestică întru ale noastre?* ANTIM, O. 28, cf. 336. *La moartea ei fostu-le-au lăsat cu diată aceste părţi de moşie... danie..., care diată este întărită şi cu iscălitura... vlădicăi Teodosie* (a. 1742). ARH. OLT. XVII, 91. *N-au ieşit prin mijlocul meu împăraţii, patrierşii şi vlădicii, şi le dau (lor) atîta puteri, cît fac şi disfac mai ca nişte d[u]mnezei* (a. 1773). GCR II, 94/22, cf. PATENT, 3/54. *Îl punem vlădică, adică preste toate bisericele ce ţin legea grecească.* ŞINCAI, HR. III, 39/4, cf. 40/37, 131/4. *După acest catastih s-au făcut toate teslim în mîna... părintelui Dionisiie... de la Petrache, nepotul răposatului vlădicăi Dîrstii* (a. 1802). DOC. EC. 72. *Vlădica lor cel de acum, carele de mulţi ani stăpîneşte, cu totul e dat la economie.* MAIOR, IST. 258/20. *Patriarci şi vlădici odată Sau şi metropoliţi dă moşie Şi bieţii noştri ţigani să fie.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 395, cf. id. LEX. *Moldova... avea aşezămînt de pace cu leşii dupre cum mărturiseşte însuşi vlădica Piazeţius.* CANTEMIR, S. M. 280/17, cf. LB. *Popolii tot politică cred că sunt aceste jocuri...; pentru că aşa le spune şi popa şi dascălul şi vlădica.* HELIADE, O. II, 55, cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V. *Li să luoa banii fumăritului de vladica ot Vidin* (a. 1840). ARH. OLT. V, 418. *Ce are să-mi pasă mie de va fi Petru sau Pavel vlădică în Ardeal?* VASICI, ap. BARIŢIU, C. II, 13. *S-au aflat odată vlădica Timişoarei generos că au îngăduit... să fie slujba mestecată* (a. 1846). BARIŢIU, C. II, 331. *Cînd se apropie domnul de biserica cea mare care era sub palat, îl întîmpină vlădica în capul clerului său.* BĂLCESCU, M. V. 207, cf. ISER. *Vladica, adeca mitropolitul, nu se mai bucura nici macar de jurisdicţiunea unui superintendent calvinesc, ci el era numai vicariul calvinului.* BARIŢIU, P. A. I, 211. *Norodul se grămădi în biserică... ca să vadă cum a s-o scoată la capăt bietul vlădică.* NEGRUZZI, S. I, 226, cf. POLIZU. *Mitropolitul este ca un al doilea vodă în ţară. El face popi şi călugări, preoţi, arhimandriţi şi vlădici, stariţi şi egumeni.* SION, P. 360, cf. PETRI, V., PONTBRIANT, D. *Un vlădică fu convins de crima celei mai negre nemoralităţi.* HASDEU, I. V. 38, cf. id. I. C. I, 145, COSTINESCU, CIHAC, II, 220, LM. *Şi dascăli şi popi şi vlădici şi de tot soiul de oameni din toate părţile se adunau la hramul bisericii din Humuleşti.* CREANGĂ, A. 11. *Toate maslurile şi molitvele, cetite de vlădica şi arhiereii cu patruzeci de preoţi – degeaba.* CARAGIALE, O. II, 236. *Vlădica ţine şi el să fie într-un gînd cu poporul.* SLAVICI, O. II, 73. *Am să mă plîng La toţi vlădicii, să dau jalbă!* COŞBUC, B. 66, cf. REV. CRIT. I, 218, DDRF, PHILIPPIDE, P. 214, cf. ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., D. BOGDAN, GL. *Popii noştri au căpătat şi acum hirotonisirea... de la vlădici de schit cari se sfinţiseră la Vidin.* IORGA, L. R. 8, cf. id. P. A. I, 189, TDRG, DHLR I, 262, 361. *Parcă-s nişte vlădici, aşa giubele de mătase blănite cu samur au pe dînşii!* HOGAŞ, M. N. 144. *Neculai Burghez şi-a dus feciorul la vlădica Romanului pentru preoţie.* SOVEJA, O. 24. *Împreună cu episcopul plecară fireşte şi feţele simandicoase... Ceilalţi oaspeţi însă răsuflară scăpînd de prezenţa stînjenitoare a vlădicei.* REBREANU, I. 480. *Acelaş popor... n-ar fi primit în mijlocul său pe un preot sau vlădică rătăcit de la credinţa strămună.* AN. IST. NAŢ. I, 36, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *S-a dus la Rîmnic, la vlădica, să-i dea de ştire că în cutare zi vine la Episcopie să se cunune.* GALACTION, O. 71. *Pe aici, a fost pămîntul binecuvîntat De trei vlădici Şi de-un mitropolit primat.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 334, cf. DRĂGANU, ROM. 410. *Acest vin are asemenea putere într-însul încît, cînd vrea vlădica nostru cel bătrîn de la Cotnari să slujească, apoi bea numai un pahar şi se poate scula şi poate umbla şi sluji.* SADOVEANU, O. X, 51. *Soborul ieşi pe poarta cetăţuii, avînd pe prea sfinţitul vlădică Iosif în frunte.* id. ib. XIII, 24. *De trei vlădici, cu sila, Moţoc e spovedit.* PILLAT, P. 23. *Hai, bădie, la vlădica de la Blaj să ne deie alt popă.* DAN, U. 69, cf. IORDAN, L. R. 274, ROSETTI, L. R. III, 91, id. I. SL. 38, SCRIBAN, D. *Un blestem, o afurisenie şoptite în altar de către un vlădică erau catastrofale.* ARGHEZI, B. 32. *Vlădica cel mare le-a luat, preasfinte,... zise un alt monah.* id. S. X, 221. *Dimineaţa vin vlădici, popi,... să îngroape pe Făt-Frumos, crezîndu-l mort.* CĂLINESCU, B. 253, cf. VIANU, L. R. 513, L. ROM. 1953, nr. 2, 29, SCL 1953, 142, L. ROM. 1954, nr. 4, 19, nr. 6, 7, SCL 1954, 259, L. ROM. 1955, nr. 6, 67. *Am să mă duc la vlădica să mă plîng.* CAMILAR, N. II, 431. *Nu e familie la noi care să nu aspire... la boierie... Cei mai modeşti pogoară dintr-un răzeş, dintr-un moşnean sau dintr-un vlădică.* VINEA, L. I, 136, cf. DL, DM, SCL 1958, 325. *Ţinutul Făgăraşului este scos de sub jurisdicţia vlădicilor români şi supus parohului reformat din Făgăraş.* IST. LIT. ROM. I, 344, cf. SCL 1961, 177. *Domnul... a aruncat dare şi pe vlădici, pe boieri, pe mazili, pe curteni, pe popi, pe călăraşi.* PANAITESCU, O. Ţ. 48, cf. id. C. R. 104, CL 1967, 314, M. D. ENC., DEX. *Vlădica, de-i vlădică, Şi tot are ibovnică.* TEODORESCU, P. P. 315. *Măritatu-i lucru mare, Nime nu-l poate stricare; Nice popa satului, Nici vlădica Blajului.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 278, cf. 458, HODOŞ, P. P. 454, ŢIPLEA, P. P. 119. *P-atunci vlădica dă la Silistra pochia. Dă prioţi p-aici el avea grije.* GRAIUL, I, 364. *De-ai fi, mîndră, de vlădic, Nu-mi mai trebe-al tău iubit.* BUD, P. P. 34. *Nu trece multă zăbavă însă şi fapta preotului a venit tocmai acolo sus şi vlădica singur a trebuit să facă judecată dreaptă.* FURTUNĂ, V. 56. *S-au ferit ei cît s-au ferit, pînă ce i-au denunţat unii la vlădica. Amîndoi se pomenesc într-o zi cu un ordin să se prezinte la episcopie.* IZV. XI, 90, cf. XIII, 277, ALR I 576.

Şi toţi bea, înveselea, Dar cînd fu cătră beţie, Vlădica, de bucurie, Da jos haine vlădiceşti Şi se-mbrăca în domneşti. BALADE, III, 98, cf. FOLC. TRANSILV. I, 101. *Tînărul nostru-mpărat... A strîns patrierci Şi vlădici.* NUNTA, 210. ◊ (În ghicitori) *Într-un cîmp înrotat Şede vlădica umflat* (Butea). GOROVEI, C. 36. *Am o fată de fier Cu buricu de oţel; Cînd vine vlădicul Îi sucesc buricul* (Lacătul). PASCU, C. 26. ◊ (Precedat de „părinte") *Moştenii satului, dacă au văzut cartea părintelui vlădică, au adunat toţi bătrînii satului la sfînta biserică* (a. 1620). PANAITESCU, O. Ţ. 194. *Doamnă-sa... au născut şi-o cocoană, botezînd-o părintele vlădica Crimca.* ANON. CANTAC., CM I, 143. *Părintele vlădica Ignatie, cu boiarii denpreună, aleseră pă Costandin sărdar... de l-au făcut domn.* R. POPESCU, CM I, 367. ◊ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Un istoric vlădică, anume Mathei de la Mira..., în vremile acelea au fost aicea în ţară.* R. POPESCU, CM I, 331.

– Pl.: *vlădici.* – Gen.-dat.: *vlădicăi* şi *vlădicii, vlădicei, vlădichii.* – Şi: (învechit şi popular) **vlădíc**, (învechit) **vladíc, vladícă** s. m.

– Din slavonul **ВЛАДЫКА** (v. sl. **ВЛАДЪКА**).

VLĂDICÉSC, -EÁSCĂ adj. **1.** (Învechit) De vlădică **(1),** care aparţine vlădicăi; care este propriu, specific vlădicăi; care vine de la vlădică. *Dă-mi bucuria, spăsenia ta şi cu duhul vlădicescu* (despuitoriului C^2, domnitorescu D, biruitoriu H) *învărtoaşe-me.* PSALT. 99. *Inemă curată zideaşt întru mine, Doamne... Şi duhul vlădicesc întăreaşte-me.* CORESI, PS. 136/3, cf. TDRG, DHLR II, 321, CADE.

2. (Învechit şi popular) De vlădică **(2);** care aparţine vlădicăi sau vlădicilor; care este propriu, specific vlădicăi sau vlădiciei **(2);** care este destinat, care se cuvine numai vlădicăi; care are rang de vlădică. *Să vădzu la scaun de giudeţ, şedzînd straşnic şi slăvit... cu podoabe vlădiceşti.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie $149^r/5$. *Nime să n-aibă a să mesteca în lucrurile vlădiceşti* (a. 1701). IORGA, S. D. IV, 71. *S-au suit în casele vlădiceşti şi... au început a vorovi pentru alegere de vlădică.* R. GRECEANU, CM II, 159. *Unui preot vlădicesc şi doi diaconi să li se dea... popei 1 leu şi unui diacon 1 zlot şi altui diacon 1 tult.* ANTIM, O. 337. *Preoţii... doi ughi să deie pe an poclonul vlădicesc* (a. 1752). URICARIUL, IV, 3/8. *Trei obrază vlădiceşti socotindu-să, s-au ales vrednic şi iscusit de Dumnezău prea-iubitoriul episcopul Radauţului* (a. 1750). BUL. COM. IST. III, 5. [Preoţii] *de poclonul vlădicesc şi de banii şcoalei să nu fie supăraţi* (a. 1767). ŞTEFANELLI, D. C. 95. *Scrisoarea aceasta, carea trebuia să rămînă în original în archivul vlădicesc din Blaj,... o a furat iezuviţii.* ŞINCAI, în REV. CRIT. I, 473. *Popii şi călugării... să nu se supere nici de cătră oaminii isprăvniceşti, nici de către potropopi şi alţi oameni vlădiceşti* (a. 1804). URICARIUL, IV, 138/22, cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V., ISER, PETRI, V., PONTBRIANT, D., LB, LM, DDRF. *Una din cele mai frumoase cărţi... e Evangheliarul de la Feleac..., dăruit la 1498... bisericii vlădiceşti a Feleacului.* IORGA, C. I. III, 51, cf. TDRG. *Suirea pe scaunul vlădicesc a acestui providenţial bărbat înseamnă... începutul unei perioade de înflorire... Ca episcop, aprobă statutele ce şi le dete şcoala.* PĂCALĂ, M. R. 378. *E cunoscut textul înfricoşat al unui blestem ce s-a rostit... din partea mitropolitului Ştefan şi a întregului sobor vlădicesc asupra vistierilor Stroe, Radu Fărcaş şi Tudor Cămăraşul.* AN. IST. NAŢ. I, 42, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Vlădica, de bucurie, Da jos haine vlădiceşti Şi se-mbrăca în domneşti.* BALADE, III, 98. ♦ (Regional; despre cai) Gras (Bonţ – Gherla). Cf. DR. V, 106, 240.

– Pl.: *vlădiceşti.*

– **Vlădică** + suf. *-esc.*

VLĂDICÉŞTE adv. (În dicţionarele din trecut) În felul vlădicilor **(1, 2),** ca vlădicii. Cf. LB, PONTBRIANT, D., LM, DDRF, SCRIBAN, D.

– **Vlădică** + suf. *-eşte.*

VLĂDICÍ vb. IV. (Învechit) **1.** Tranz. fact. A face pe cineva vlădică **(2).** *Preuteasa să să facă călugăriţă şi să o ducă să o aşedze la o mănăstire de-aci, să să facă hirotonia preotului, să-l vlădicească fără nice de o smenteală.* EUSTRATIE, PRAV. 34/13.

2. Intranz. A exercita funcţia de vlădică **(2),** a sluji în calitate de vlădică. *S-au ales mitropolit Bălgradului părintele Iosif Budai, carele cît au vlădicit nu ştim, numai atîta zicem că mai mult de cinci sau şase ani n-au ţinut scaunul.* ŞINCAI, HR. III, 131/22, cf. I. GOLESCU, C., LM, SCRIBAN, D.

– Prez. ind.: *vlădicesc.*

– V. **vlădică.**

VLĂDICÍE s. f. **1.** (Învechit) Cîrmuire; stăpînire; putere, autoritate. *Blagosloviţi Domnul, toate făpturile lui, în tot locul vlădicia* (putearea H, a stăpîniei D) *sa.* PSALT. 213. *Împărăţia ta împărăţie în toate veacurele şi vlădicia* (stăpînia D, biruitul H) *ta în toate ginturele.* ib. 300. *În tot locul vlădicia lui blagosloveaşte sufletul mieu Domnul.* CORESI, PS. 281/11. *Împărăţia ta împărăţie în toate veacurele, Vlădicia ta în toate neamure şi neamure.* id. ib. 393/14. *Au făcut lui împăratul precum au făcut lui şi cei mai nainte de el; şi-l înălţă pre el înaintea tuturor priatenilor lor. Şi întări lui vlădicia.* BIBLIA (1688), $709^2/32$, cf. TDRG, DHLR II, 490. ♦ (Învechit, rar; urmat de un adj. pos.) Termen de reverenţă pentru o persoană de rang înalt. *Dumneata-l bîntuieşti să-i iai acele moşii de la mîna lui; derept aceia-ţ grăiesc, vlădicia mea, ca unui boiarin bun şi înţilept şi bătrîn, să socoteşti dumneata că nu-ţ ieste cu cale a-l bîntui* (a. 1629). HEM 3 210.

2. (Învechit şi popular) Demnitatea, funcţia de vlădică **(2);** timpul cît păstoreşte un vlădică. *Mulţi episcopi, călugări, popi... se tem de voivodă că-i va ruşina şi-i va scoate de în cinste... şi vor lua de la ei... vlădicia* (a. 1564). IST. LIT. ROM. I, 310. *Ascultă-mă, iubite Teodore,... voiu scrie la împăraţi să te puie arhiereu... Iară svîntul... rîsă pentru vlădicia ce-i dzise giudeţul.* VARLAAM, C. 431. *Mă las de vlădicie, de voia mea.* ANTIM, O. 226. *Cînd să va prosti vreun mitropolit al ţării de vlădicie sau vreun episcop de episcopie şi va vrea să lăcuiască la acea beserică, să aibă voie să şază şi să-ş aibă căzuta cinste întru toate.* id. ib. 337. *Sfătuindu-se ei despre alt... vlădică pe carele să-l pună în locul lui şi venindu-le în minte să aleagă... pe cinstitul bărbat*

Stefan Simonie..., s-au rugat de noi ca şi noi să ne milostivim a da lui acea deregătorie bisericească, a-l întări în vlădicie. ŞINCAI, HR. III, 38/24, cf. LB, VALIAN, V. *Rog pe Dum(nez)eu să-l ferească de vlădicia în Ardeal.* VASICI, ap. BARIŢIU, C. II, 13, cf. ISER, POLIZU, PETRI, V., PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 220, LM. *Actul nostru s-a redactat... în primul an din a doua vlădicie.* CUV. D. BĂTR. I, 76, cf. DDRF. *Cei mai buni clerici de pe la 1850... îşi cheltuiră de la un timp toate silinţele în luptă pentru vlădicia canonică împotriva nesocotinţelor laice ale guvernului.* SĂM. IV, 682. *După moartea lui Ghenadie, rîvnise vlădicia din Bălgrad.* IORGA, L. R. 154. *Nu se găseşte între preoţii români şi între candidaţii la vlădicie nici unul care să poată fi înduplecat a-şi schimba credinţa strămoşească în lucrurile fundamentale.* AN. IST. NAŢ. I, 36, cf. SCRIBAN, D., ŢIPLEA, P. P. 119. *De la vlădicie, Pînă la popie, Pîrîndează-i toţi, Fă tu tot ce poţi.* POP., ap. PÎRVESCU, C. 76. *Popă mare te făcui, Că ţi-am dat protopopie, Te-am-nălţat la vlădicie.* BALADE, III, 99, cf. 98.

3. (Învechit şi popular) Organizaţie bisericească ortodoxă (sau eterodoxă) autocefală, condusă de un vlădică **(2);** episcopie; mitropolie; sediul acestei organizaţii. *I s-au făcut metathesis de la episcopia Rîmneculuí la vlădicia ţării.* R. GRECEANU, CM II, 159. *Dară ce treabă are vlădica cu noi, nu-ş caută de vlădicia lui, ci să amestecă întru ale noastre?* ANTIM, O. 28. *Urmă şi în cercul umil al vlădiciei româneşti o vreme de schimbări răpezi şi de lupte.* IORGA, L. R. 142. *Nu-i fără rost ce face vlădicia, interveni părintele din Cozla, numai cît să mai fi amînat urcarea taxelor.* AGÂRBICEANU, S. 141. *Care popă nu putea avea la vlădicie o treabă grabnică?* id., în SCL 1979, 98. *Asta era întîmplarea şi oamenii popii Tiron..., cei cari fuseseră cu pîra la vlădicie.* DAN, U. 71. *Nu-mi strîca popia mea, C-a mere la vlădicie Şi m-a ţipa din popie.* BÎRLEA, L. P. M. I, 28.

– Pl.: *vlădicii.*

– **Vlădică** + suf. *-ie.*

VLĂDÍLĂ s. m. (Regional) Vlădică (2) (Corabia). *Dar vlădila ce-mi zicea?... La ale bune nu mă-ntreabă, La ale rele mă chiamă!* PĂSCULESCU, L. P. 195. *Vlădila, ce mi-şi făcea? Patruzeci de popi strîngea, Începea popii a citia, Marea de să potolia.* id. ib.

– Pl.: *vlădili.*

– De la **vlădică,** cu schimbare de sufix.

VLĂDÍŢĂ s. f. v. **mlădiţă.**

VLĂDUÍ vb. IV. Tranz. (Învechit) A cîrmui; a stăpîni **(2).** *Luci-va în dzilele lui dereptate... şi vlud*[u]*i-va de la mare pîrî la mare.* PSALT. SCH. 221/5. *D*[oam]*ne D*[um]*n*[e]*dzeu, silnic cene e ca tine?... Tu vlădeşti... ţinutul maireei.* ib. 287/5. *Tu vlădeşti* (biruieşti CC[2], stăpîneşti D)*... ţirutul mariei, turburatul undelor ei tu îmblîndzişi.* PSALT. 182. *Domnul în ceriu gătă scaunul său şi împărăţia lui cu toţi vlăduiaşte* (stăpîneaşte D, vence H). ib. 212. *Domnul în ceriu gotovi scaunul său şi împărîţia lui cu toţi vlăduiaşte.* CORESI, PS. 281/5, cf. 284/12, ŢDRG, DHLR II, 106, SCRIBAN, D., SCL 1964, 550, L. ROM. 1976, 181, 1987, 430. ♦ (Prin sud-vestul Transilv.; în forma *vlădi*) A avea putere asupra cuiva, a-şi exercita autoritatea asupra cuiva. *Nu-l vlădesc eu.* H XVIII 317. *El să mă vlădească pe mine.* ib.

– Prez. ind.: *vlăduiesc.* – Şi: (învechit şi regional) **vlădí,** (învechit, rar) **vluduí** vb. IV.

– Din slavonul **ВЛАДАТИ, -АЮ.**

VLĂDUITÓR s. m. (Învechit) Cîrmuitor; stăpînitor **(3).** *E tu, omu, aseamerea în sufletu vlăduitoriul* (povăţătoriul D, biruitoriul H) *mieu şi ştiutul mieu.* PSALT. 105, cf. CORESI, PS. 143/4. *Unul vlăduitoriul,* [Dumne]*dzeul şi Domnul nostru I*[isu]*s H*[risto]*s* (cca 1569–1575). GCR I *11/19, cf. DDRF, DHLR II, 340, SCRIBAN, D.

– Pl.: *vlăduitori.*

– **Vlădui** + suf. *-tor.*

VLĂDÚŢ s. m. v. **vlăduţă.**

VLĂDÚŢĂ s. m. sg. (Familiar) Om prost, nerod, neghiob. *Era la toate vlăduţă.* GORJAN, în SFC IV, 154, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., BL I, 104, XI, 45, SFC IV, 149. *Voia să-i arate că nu e vrun vlăduţă.* ISPIRESCU, ap. ZANNE, P. III, 443.

– Şi: **vlădúţ** s. m. RESMERIŢĂ, D., BL XI, 45, SFC IV, 149.

– **Vlad** (n. pr.) + suf. *-uţ(ă).*

VLĂGÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit, rar) Plin de vlagă[1]. *Acesta nou* [ibovnic] *vios, vlăgos, ghizdav şi frumos... este.* CANTEMIR, I. I. II, 81.

– Pl.: *vlăgoşi.*

– **Vlagă**[1] + suf. *-os.*

VLĂGUÍ vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A face să-şi piardă sau a-şi pierde vlaga[1], puterea **(I 1);** a face să aibă sau a avea o stare de oboseală accentuată, de slăbire a resistenţei generale a organismului; a (se) epuiza, a (se) extenua, a (se) istovi. V. frînge, seca[2] **(1),** secătui **(1),** sfîrşi **(9),** slei, stoarce **(6),** stoci **(2).** Cf. CIHAC, II, 460. *Tragem un ropot şi două şi trei, de era cît pe ce să scoatem sufletul din popă. Şi aşa l-am vlăguit, de-i era acum lehamete de noi.* CREANGĂ, A. 94, cf. 55. *Văzu cu ochii cum i se distramă toate frumoasele-i planuri, cum zi cu zi şi oastea i-o vlăguieşte, şi pe el îl micşorează în ochii supuşilor lui.* VLAHUŢĂ, ap. CADE, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., MURNU, I. 105, ŢDRG, PAMFILE, J. II, 172, RESMERIŢĂ, D., ARDELEANU, V. P. 24, CADE. *Caii s-au vlăguit curînd. Păliţi de soare, abia purtau căruţa în pas.* SADOVEANU, O. L. 90. *Un picior îi era aproape zgîrcit, şi drumul lung, pe vremea rea, îl vlăguise peste samă.* id. O. XXI, 507, cf. 78, IORDAN, STIL. 216, SCRIBAN, D. *În afară de mediu, în afară de societate, scriitorul se vlăguieşte şi piere ca creator.* V. ROM. decembrie 1953, 265, cf. DL, DM, BARBU, G. 115, LĂNCRĂNJAN, C. II, 82, M. D. ENC., V. ROM. ianuarie 1974, 33, DEX. *O vănţălăcit boii pîn'ci i-o vlăguit di tăt.* ŞEZ. V, 171, cf. com. din STRAJA – RĂDĂUŢI şi din VICOVU DE JOS – RĂDĂUŢI, COMAN, GL., NALR – MB I h 47. ♦ P. ext. Refl. (Prin Munt.) A îmbătrîni. Cf. RĂDULESCU-CODIN. ♦ Refl. (Munt.; despre obiecte,

unelte etc.) A se uza, a se învechi prin folosire (îndelungată). Cf. I. GOLESCU, C., COMAN, GL. *Mi s-au vlăguit cizmele... pe dinăuntru, parc-ar fi unse.* UDRESCU, GL. *Puşca pînă nu să vlăguieşte, slujbă bună nu se săvîrşeşte.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. IV, 556.

2. T r a n z . A prelucra pielea prin tăbăcire. *Vlăguiesc pieile pe mesele cu faţa de tinichea sau marmoră.* ARDELEANU, D. 10, cf. 188, DL, DM, DEX. ◊ R e f l . p a s . *Pieile se vlăguiesc într-o căldare uriaşă în care două maiuri enorme bat ca într-o piuă.* ARDELEANU, D. 102.

– Prez. ind.: *vlăguiesc.*

– **Vlagă**[1] + suf. *-ui.*

VLĂGUÍRE s. f. Faptul de a (s e) v l ă g u i **(1);** istovire (trupească sau sufletească). *Concurenţa ce ele îşi fac între ele nu poate avea alt rezultat, atît în privinţa mişcării solidare a muncitorilor cît şi a vlăguirii lor corporale şi sufleteşti.* IONESCU-RION, S. 186. *Multe alte lucruri sînt prinse remarcabil în carte:... neînduplecarea părinţilor ce nu ţin seama de lacrimile odraslei lor fragede,... vlăguirea boierimii de viţă veche,... tristeţea mascată de glume a doctorului neamţ.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 28, 9/4. ◊ (Prin lărgirea sensului) *Nu pot suporta bătrîneţea şi vlăguirea timpurie a unui corp.* IONESCU-RION, S. 277.

– Pl.: *vlăguiri.*

– V. **vlăgui.**

VLĂGUÍT, -Ă adj. (Despre fiinţe) Secătuit, sleit de vlagă[1], de putere **(1);** care are o stare de oboseală accentuată, de slăbire a rezistenţei organismului; epuizat, extenuat, istovit. V. f r î n t , s e c a t [2] **(1),** s t o r s [2] **(5).** Cf. v l ă g u i **(1).** Cf. I. GOLESCU, C., CIHAC, II, 460. *Kir Mihali, posesorul, ori Şmil, orîndarul, stăpînii fără nici o milă peste toată ceata asta de robi vlăguiţi şi păcătoşi!* VLAHUŢĂ, CL. 24. *Scriitori enervaţi şi vlăguiţi ai societăţii de azi.* IONESCU-RION, S. 278, cf. DDRF. *Atins pînă în adîncul sufletului de mila ce-i arăta acest copil sărman şi vlăguit,... Mogoş porni mai departe.* SĂM. VI, 469, cf. ALEXI, W, RESMERIŢĂ, D. *Unul, mai slab, vlăguit, se retrage.* SIMIONESCU, F. R. 43. *Radu Comşa se întorcea pe acelaşi drum, în trăsurile cu caii vlăguiţi.* C. PETRESCU, I. II, 145. *Mă simţeam deodată vlăguit, golit de viaţă... Mă clătinam cu o senzaţie de sfîrşeală.* VOICULESCU, P. II, 306. *Cînd lăsau lucrul, oamenii trudiţi cădeau ca dobitoacele vlăguite.* CAMIL PETRESCU, O. I, 26. *Cei care arătau vlăguiţi ori nu-şi puteau ascunde un beteşug erau daţi la o parte.* PAS, L. I, 145. *Are un cap de broască-ţestoasă... şi nişte priviri chele... Ah! Privirile ei de vrăjitoare vlăguită, privirile ei alburii.* VINEA, L. I, 292. *Înlocuia la vreme o Aretie slăbănoagă şi vlăguită.* id. ib. II, 27, cf. DL, DM, SFC III, 260, L. ROM. 1965, 580, 581. *Am lucrat din nou toată ziua. Vlăguiţi amîndoi.* V. ROM. ianuarie 1966, 68. *Vlăguiţi..., copiii abia se tîrau.* MAGAZIN IST. 1972, nr. 5, 46. *Luînd poza tehnicianului vlăguit, domnul... joacă dubioasa comedie a imparţialităţii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 2/2, cf. VÎRCOL, V., ŞEZ. IX, 148. ◊ (Prin lărgirea sensului) *Poetul era suferind. Muntele ozonizat îi întremează trupul vlăguit.* PERPESSICIUS, M. I, 178. *Nu răbda la frig, că-l durea carnea bătută şi vlăguită prin puşcării.* BARBU, G. 194. *Îşi simţea capul umflat de ger, amorţit, pleoapele reci, grele ca plumbul, urechile înfundate, mîinile şi picioarele vlăguite.* V. ROM. februarie 1963, 13. *El intră în primele rînduri ale cortegiului... şi agită în sus..., cu braţele lui vlăguite..., cel din urmă sfînt.* MAGAZIN IST. 1972, nr. 7, 9. ◊ (Prin analogie) *Alergam ca un smintit prin tufişurile dezfrunzite. Rămurelele vlăguite mă plesneau peste ochi.* REBREANU, N. 138. ◊ F i g . *Iată un volum de versuri... care vine să ne arate că poezia noastră tradiţională nu e nici vlăguită şi nici pesimistă.* ARH. OLT. XIX, 259. *Se trezi primul, pe la patru şi jumătate, cînd zorile încă se mai duşmăneau surd cu vlăguita noapte.* V. ROM. octombrie 1958, 60. *Am crezut în războiul neatîrnării noastre ca în altoiul pe care îl aştepta trupul vlăguit al ţării.* T iunie 1964, 22. ♦ (Munt.; despre obiecte, unelte etc.) Uzat, învechit prin folosire (îndelungată). Cf. I. GOLESCU, C. *Din vlăguitele obiele jilave picurau noi mirodenii în tainul ocnaşilor.* CIAUŞANU, R. SCUT. 91. *Are ţava vlăguită puşca.* UDRESCU, GL.

– Pl.: *vlăguiţi, -te.* – Şi: (regional) **vlăcuít, -ă** adj. VÎRCOL, V.

– V. **vlăgui.**

VLĂGUITÓR, -OÁRE adj., s. m. **1.** Adj. Care vlăguieşte **(1);** istovitor. Cf. CADE, DL, DM, DEX. *Nu e uşor pentru un popor... să se elibereze de miasma vlăguitoare a fricii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 20/4. *Ştia... că numai sărbătorile îl pot scuti întrucîtva de adeseori neomenoasa şi vlăguitoarea muncă a boierescului.* ŞEZ. V, 79.

2. S. m. Muncitor care lucrează la prelucrarea pieilor într-o tăbăcărie. *Uruiala roţilor dinţate şi răsuflările grele ale vlăguitorilor udaţi de năduşala muncii ce le istoveau puterile.* ARDELEANU, D. 198, cf. DL, DM, DEX.

– Pronunţat: *-gu-i.* – Pl.: *vlăguitori, -oare.*

– **Vlăgui** + suf. *-itor.*

VLĂIOÁGĂ s. f. (Regional) Funie care leagă strîns protapul de restul saniei; (regional) apărătoare, ceatlău, coardă, gînj, lambă, lanţuş, legătură. Cf. DAMÉ, T. 22, PAMFILE, I. C. 155.

– Pl.: *vlăioage.*

– Etimologia necunoscută.

VLĂIÚG s. m. (Prin nord-vestul Transilv.) Om foarte bătrîn şi bolnăvicios. Cf. LEXIC. REG. 23.

– Pl.: *vlăiugi.*

– Cf. v l a g ă [1] .

VLĂJÁN s. m. v. **vlăjgan.**

VLĂJÁR s. m. v. **vlăjgan.**

VLĂJDẮU s. m. (Regional) Om voinic şi leneş (Ţepu – Tecuci). Cf. PAMFILE, J. II, 172, PASCU, S. 418.

– Pl.: *vlăjdăi.*

– Cf. v l ă j g a n , h a i d ă u .

VLĂJEÁ vb. II v. **vlăji.**

VLĂJGÁN, -Ă s. m. şi (rar) f. (Adesea cu nuanţă peiorativă) Persoană tînără înaltă, voinică, zdravănă; (regional) melean **(1).** V. găligan, haidamac, haidău, huidumă, lungan, mazdrop, măgădău, mărigan, nandralău. *N-apucă să facă trei paşi şi dau piept în piept cu doi vlăjari.* CARAGIALE, O. I, 202. *Intrară în odaie cîţiva tineri derbedei: Erau patru – între care un vlăjgan scăpat de şcoală.* MACEDONSKI, O. I, 183. *Era mîndru şi frumos ca un smeu, cînd îşi încrucişa aşa braţele şi se uita cu linişte la cîte patru, cinci vlăjgani.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 9, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Şi-n clipa aceasta dînsa de ar întra... Vlăjganul mare cum mi ţi-ar zăcea L-a ei picioare-n toat-a lui micime.* GORUN, F. 120, cf. CANDREA, F. 16, TDRG, PASCU, S. 418. *Florea Rîţă, un vlăjgan, cît un plop gros, cu faţa pătrată.* LUNGIANU, CL. 140. *Era şi o fotografie a lui Rim ca logodnic. Un vlăjgan blond şi nesărat, care nu ştia ce să facă cu mîinile mai lungi ca pulpanele redingotei.* PAPADAT-BENGESCU, O. III, 88, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Era cogeamite vlăjganul şi la luptă dreaptă ar fi biruit pe oricare altul.* GALACTION, O. 298. *Vlăjganul acesta elegant e în fond o fire de poet.* CAMIL PETRESCU, T. I, 92, cf. III, 162. *Am văzut leu, leu în carne şi oase,... străjuit de doi vlăjgani arabi.* BRĂESCU, A. 214. *Toată puterea lui n-avea sorţi de izbîndă întru atîtea puşti şi atîţia vlăjgani.* POPA, V. 127, cf. 339. *Era gura unui vlăjgan mare din grămadă.* STĂNOIU, C. I. 68. *Cu mîinile-i vînjoase vagmistrul ţintui locului doi vlăjgani.* VOICULESCU, P. II, 147, cf. I, 20, SCRIBAN, D. *Era tot un vlăjgan înalt, subţirel şi cam şlampăt la mers şi la vorbă.* MIHĂESCU, D. A. 73. *Un vlăjgan din fiii lui... mi-a cerut socoteală.* ARGHEZI, S. X, 41. *Aurica privea cu mare afecţiune pe acest vlăjgan molatec.* CĂLINESCU, E. O. I, 59. *Sunt iar vlăjgan de optsprezece ani Şi-mi vin în grai uitatele cuvinte.* V. ROM. ianuarie 1954, 129. *La mijloc se ridica ceva ca un nor, ca o ceaţă, care învăluia un vlăjgan cu bicepşi de boxer.* BENIUC, M. C. I, 418. *Era un vlăjgan zvelt, îmbrăcat în haine scumpe, ţărăneşti.* VINEA, L. I, 378, cf. 20. *E cineva vlăjganul ăsta.* H. LOVINESCU, T. 172, cf. DL. *Cine e el? Profesor? Asistent?... Aş! Un vlăjgan de la Metalurgie.* PREDA, R. 167, cf. DM, CONTRIBUŢII, II, 213. *M-a bătut vlăjganul pe umeri.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 105, 18/2, cf. M. D. ENC., DEX, SCL 1979, 98, I. CR. IV, 188. *Stai pe loc, vlăjgane! Întoarce-ţi paşii spre noi.* FOLC. TRANSILV. III, 434. ◊ (Ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prepoziţia „de") *Vlăjarul de stăpîn îl prinse cu mîna lui grea de ceafă şi începu să-i arză la spate cu o codirişte de corn.* LOVINESCU, C. IV, 40. *S-au năpustit doi vlăjgani de ţigani asupra lui.* STĂNOIU, C. I. 40. *Uite ce zic eu, maică stareţă, glăsui gros o vlăjgană de călugăriţă.* VOICULESCU, P. I, 193. *Un vlăjgan de flăcău înalt ca un brad, subţiratec, parcă era tras printr-un inel.* ŞEZ. XII, 37. ◊ (Adjectival) *Ceilalţi erau îndeajuns de vlăjgani pentru a nu se coborî la joacă cu un copilandru.* CĂLINESCU, E. 55. *Un „general" vlăjgan cu chipiul pe nas ridică sabia lui de papură.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 1, 15/3. ♦ (Regional) Om înalt şi prost. Cf. ARH. OLT. XXI, 277, com. din BUZĂU. ♦ (Regional) Om voinic şi leneş (Ţepu – Tecuci). Cf. PAMFILE, J. II, 172.

– Pl.: *vlăjgani, -e.* – Şi: (regional) **vlăján** (BARCIANU, TDRG, PAMFILE, J. II, 172), **vlăjár, vlejgán** (I. CR. IV, 188, ARH. OLT. XXI, 277) s. m.

– Cf. vlagă[1].

VLĂJGĂNÓS, -OÁSĂ adj. (Neobişnuit) De vlăjgan; puternic. Cf. ALAS 20 x 1 935, 3/6, IORDAN, L. R. A. 192.

– Pl.: *vlăjgănoşi, -oase.*

– **Vlăjgan** + suf. *-os.*

VLĂJÍ vb. IV. (Regional) **1.** Tranz. (Despre vînt, ploaie, grindină; complementul indică plante) A îndoi, a culca la pămînt (Peştişani – Tîrgu-Jiu). Cf. L. ROM. 1961, 238. *Veni o hală de vînt şi vlăji tot grîul.* ib.

2. Refl. (Despre lemne; în forma *vlăjea*) A se face elastic, bătîndu-l cu muchia toporului şi trecîndu-l prin foc (Peştişani – Tîrgu-Jiu). GL. OLT.

– Prez. ind.: *vlăjesc.* – Şi: **vlăjeá** vb. II. GL. OLT.

– Cf. vlagă[1], vlăgui.

VLĂMĂTÓC subst. (Prin Ban.) Val[1] de pînză. L. COSTIN, GR. BĂN. 216.

– Pl.: ?

– Cf. fălmătuc, vălămătoc, vălătuc, ghemotoc.

VLĂSCEÁN s. m. **vlăşcean.**

VLĂSENCÚŢĂ s. f. (Regional) Numele unui dans popular nedefinit mai îndeaproape; melodie după care se execută acest dans (Mihăeşti – Cîmpulung). Cf. H X 365.

– Etimologia necunoscută.

VLĂSÍE s. f. (Munt.) Pădure (de şes). Cf. RESMERIŢĂ, D. *Ajunse la potecuţa ce se abătea la dreapta şi intră sub coviltirele codrului... Vlăsia îl înghiţi.* VOICULESCU, P. I, 275. *Pînă la marginea oraşului au venit lupii din vlăsia de lîngă Vede.* STANCU, D. 374. *Făr-un specialist nu mă descurc cum trebuie, nici în şapte luni, cu vlăsia asta! – îşi dădu seama.* V. ROM. martie 1954, 52. ◊ Fig. *Nu e,... pentru întîia oară, că ne izbim, în exerciţiul profesiunii noastre critice, de piedici de natură, aşa zicînd, balcanică, înţelegînd prin aceasta condiţiile sălbatece în care este ţinut să lucreze un salahor intelectual prin vlăsiile noastre.* PERPESSICIUS, M. IV, 135.

– Pl.: *vlăsii.*

– De la n. pr. **Vlăsia.**

VLĂSTÁ vb. I v. **vlăsti.**

VLĂSTÁR s. n. **1.** Ramură tînără, subţire şi flexibilă, care se dezvoltă din rădăcina sau din tulpina unei plante lemnoase (şi care poate servi ca altoi); lăstar[1] **(1),** mlădă **(1),** mlădiţă **(1).** *În vie era trei viţe, şi ea odrăslind era scoţînd vlăstare şi broboanele strugurilor coapte.* BIBLIA (1688), 30[1]/47. *Hrană era vlăstarile copacilor şi miiare sălbatecă.* ANTIM, O. 66, cf. id. P. 113, BUDAI-DELEANU, LEX. *Au visat ca şi cînd ar fi văzut vie înaintea lui şi trei viţe şi, odrăslind, scotea vlăstări şi strugurii era copţi.* TEODOROVICI, I. 96/17cf. LB. *Un*

vlăstar tînăr ce d-abia începe a înflori se dăsrădăcinează. MARCOVICI, C. 70/1. *Din vlăstarea tinerică, o tulpină înformată, Să făcea stejar puternic.* ASACHI, S. L. I, 64, cf. VALIAN, V. *Pentru sedirea unei vii întrebuinţăm două soiuri de cîrlige: vlăstarea sau viţa oarbă şi viţa de rădăcină.* FILIPESCU, D. II, 32/31, cf. 36/3. *Picături de lapte se formează în vlăstarea mea, picături de miere se ascund în floarea mea, tu n-ai putea să le descoperi, dar o patrupedă şi o muscă ţi le vor da.* NEGULICI, E. II, 65/13. *Pentru sădirea unei vii se întrebuinţază două soiuri de cîrlige, adecă vlăstare sau viţă oarbă şi viţă de rădăcină.* LITINSCHI, M. 94/5. *Primavera, fiind în punctul puterei, se deschid şi se dezvolt vlăstarii plantelor.* ARISTIA, PLUT. 184/7, cf. POLIZU, PETRI, V., PONTBRIANT, D. *Vede ca prin farmec pe trunchiul fără viaţă Crescînd vlăstări frumoase cu veselă verdeaţă.* ALECSANDRI, POEZII, 308, cf. 399, CIHAC, II, 711, LM. *În fundul pădurei... se afla o bizunie de urşi, peste care dăduse Prepeleac, umblînd... după vlăstari selbatece şi după zmeură.* CREANGĂ, P. 52, cf. 316. *Toate cele sfinte sînt înconjurate cu mănunchi de busuioc şi siminoc, din Vinerea patimilor, strîns legate în vlăstar de salcie de la Florii.* DELAVRANCEA, O. I, 3. *În umbra ei pasc încă mieii ş-ajung vlăstarii brazi puternici.* MACEDONSKI, O. I, 101, cf. VLAHUŢĂ, S. A. II, 490. *Se înecă cu totul şi crede că se poate apuca de orice vlăstare pentru a ieşi la ţărm.* ARHIVA, I, 484, cf. DDRF. *La unii ţărani... se văd pe masă vlăstari cruzi de viţă.* MANOLESCU, I. 290, cf. ENC. ROM. *Pe-atunci erau vlăstari în lunci Copacii de-azi, şi tineri prunci Erau bărbaţii.* COŞBUC, P. I, 285, cf. BARCIANU. *Stau acolo amîndoi,... ca doi vlăstari rămaşi dintr-o pădure veche.* D. ZAMFIRESCU, Î. 33, cf. 158, ALEXI, W., TDRG. *Mugurul sau ochiul corzilor dezvoltîndu-se se transformă în vlăstari sau lăstari, cari se scurtează mai tîrziu, cînd li s-a copt lemnul.* PAMFILE, I. C. 216. *Crapii ciofoesc în stuf la ruperea vlăstarelor..., întocmai ca purceii.* ATILA, P. 286, cf. RESMERIŢĂ, D. *Mai uricioase sunt vlăstările aţoase.* COMŞA, N. Z. 38, cf. ARGHEZI, V. 147, BL IV, 65. *Vlăstarii se obţin din mugurii adventivi rădăcinilor.* ENC. AGR., cf. SCRIBAN, D. *Trîntit în iarbă, rup cu dinţii, Gîndind aiurea –, mugurii Unui vlăstar primăvăratic.* BLAGA, POEZII, 8. *Ocolesc acum pe potecă un pîlc de arini drepţi pe care i-au năpădit vlăstari de toate neamurile, îndesaţi unii într-alţii de nu se poate trece.* CAMIL PETRESCU, O. II, 272, cf. LTR[2], DL, DM. *Din mijlocul frunzelor tulpinale răsar vlăstarii frunzoşi, mai adeseori sterili.* PRODAN – BUIA, F. I. 521. *Acoperişul era construit din două rînduri de ramuri, peste care se aşezau paie şi fîn, iar deasupra se punea, păianjen, două perechi de vlăstari legate la vîrf.* VUIA, PĂST. 99, cf. H. MIHĂESCU, GR. 14, 126, 127, DEX, IVĂNESCU, I. L. R. 428, com. I. IONESCU – ŞIŞEŞTI, ALR I 971/49, 679, 680, 684, 954, A I 17, III 19. *La buciumul vîţii trei vlăstări cresc, unul al sănătăţii, altul al veseliei şi altul al turburării,* se spune pentru a arăta că atunci cînd o persoană bea vin cu măsură îi prieşte, cînd bea mai mult se înveseleşte, iar cînd bea peste măsură îşi pierde controlul. Cf. PANN, P. V. I, 113/3, ZANNE, P. I, 306. ◊ F i g . *Romanii sînt buciumii viii Dachiii noastre şi noi vlăstarile lor.* CANTEMIR, HR. 106. *Dintru acest fecior al său, Iuda, să menisă ca să răsară vlăstariul dreptăţii* (a. 1760). GCR II, 70/26. *Căzură pe cîmpiele poeziei ca să roază şi să usuce ţele mai frumoase vlăstare şi florile cele mai bine crescute.* HELIADE, O. I, 464. *Ai lăsat un vlăstar care se frîngea dincotro bătea vîntul şi găseşti un trunchiu care nu se mai mlădiază, ci stă neclintit pe rădăcina sa.* CONV. LIT. XI, 86. *Papa Ioan al XXII-lea porunci... să stîrpească din rădăcină toţi vlăstarii ereziei din via Domnului.* EMINESCU, O. XIV, 164. *Ţăranii... dunăreni... îşi întăresc temeliile caselor cu cărămizi scoase din vechile zidiri romane, – o admirabilă simbolizare a închegării regatului român de azi pe urmele şi din vlăstarele celei mai frumoase... provincii romane.* VLAHUŢĂ, R. P. 14. *Pe substratul trac se altoise puternica vlăstare romană, peste care apoi se adăogiră înrîuririle neamurilor barbare.* ARHIVA, I, 643. *Şi-a văzut născîndu-se alt neam, vlăstar din tulpina cea fără de moarte a Romei.* SĂM. I, 31. *Societatea... creează conflicte dramatice, mutilînd inconştient vlăstare de viaţă... curate,... plăpînde.* RALEA, S. T. I, 120. *Această pepinieră de tinere vlăstare ale literelor a desfăşurat... o activitate literară de creaţie şi îndrumare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 9/1.

2. F i g . Descendent, urmaş, coborîtor al unei familii. Cf. LB. *După aceasta, prefăcîndu-să vlăstările acelei familie în altele nouă, se îmformă pe încetul seminţii sau treburi, în carele se cuprind toate familiile.* SĂULESCU, HR. I, 44/19, cf. POLIZU. *Tu, scumpă Bucovină, odraslă românească... Eşti vlăstarea, fiica cohortelor romane.* ALECSANDRI, POEZII, 340, cf. LM. *Aicea patriarhul Germanus cunună solemn vlăstarii logodiţi ai acelor două dinastii.* EMINESCU, O. XIV, 112. *Ea este vlăstar adevărat şi nepoată directă a fostului rege român.* id. ib. 128. *De nu l-ai mai iubi, această vlăstare degenerată n-ar mai fi fiul tău.* I. NEGRUZZI, S. V, 150. *Ar fi curioz... ca românii cei atît de stabili şi vlăstare din cei mai aşăzaţi şi mai civilizaţi oameni ai vechimii să fi învăţat de la nomazii unguri ce însămnează a sta într-un loc.* PHILIPPIDE, P. 147. *Erau copii voinici, vlăstari din vechi ţărani soldaţi.* OLLĂNESCU, H. O. 199. *Al tatei eşti! Vlăstare din suflete regeşti!* COŞBUC, S. 181, cf. SĂM. I, 218, BARCIANU. *Patru copii, patru vlăstari ce creşteau din plin.* D. ZAMFIRESCU, R. 277, cf. ALEXI, W. *Învăţatul vlăstar al Văcăreştilor... nu era ceea ce se cheamă un funcţionar model.* IORGA, P. A. II, 118, cf. id. L. R. 131, id. C. I. III, 135. *Tinerele vlăstare încredinţate pedagogului erau toate dăruite cu numele unui dobitoc.* ANGHEL, PR. 79, cf. 78. *Din neamul lor, nici într-un timp nu se pomeniră vlăstare să nu fie şi proprietari de băi.* AGÂRBICEANU, A. 235. *Nu puteam fi vlăstarul cel din urmă al muzelor pe pămînt.* HOGAŞ, DR. I, 37, cf. RESMERIŢĂ, D. *Această familie... a dat atîtea vlăstare distinse pe diferite terene.* RF I, 67. *Acea stearpă deşteptăciune... atinsese o... înaltă stepenă de agerime la vlăstarul cel din urmă.* M. I. CARAGIALE, C. 51. *Era fiica preşedintelui Curţii de apel din Craiova,... vlăstarul unei vechi familii boiereşti.* REBREANU, R. I, 55. *Ungaria se frămîntă în turburări interne, cu stingerea dinastiei arpadiene al cărei ultim vlăstar Andrei III moare în 1301.* ARH. OLT. XII, 22. *În mîna lui intră tinerele vlăstare şi el singur e dator a face din ele pe viitorii cetăţeni.* IZV. XIII, 102. *S-a purtat ca un fiu al lui adevărat, vlăstar de stăpînitor.* VOICULESCU, P. II, 130.

Grigorie Brîncoveanu, ultimul vlăstar al vestitului neam, moștenise moșie la... Scărișoara. ARH. OLT. XVII, 285, cf. SCRIBAN, D. *Sunt, desigur, mici cusururi în cărticica vlăstarului brătienesc.* ARH. OLT. XIX, 231. *Mă uitam curios la acest vlăstar de personagii istorice care afișa indiferență pentru moșia strămoșească pierdută.* MIHĂESCU, D. A. 45. *Boierul Manole este ultimul vlăstar al unei vechi familii.* CONSTANTINESCU, S. II, 299, cf. 293. *Tînărul e un vlăstar de francez însurat cu o distinsă româncă.* ARGHEZI, S. XIX, 229. *Scarlat a găsit aci pe ultimul vlăstar feminin al unei familii de acestea simple.* CĂLINESCU, E. O. II, 123, cf. id. S. 156. *Socotea că din pricina ei pierdea ultima șansă ca vreun vlăstar din neamul Băl-Ciaureștilor să se urce pe tronul Țării Romînești.* CAMIL PETRESCU, O. III, 67. *Lucu se minuna că un vlăstar ca dînsul s-a putut obîrși dintr-un asemenea părinte.* VINEA, L. I, 105. *Lui îi va reveni cuvîntul hotărîtor în alegerea carierii tînărului vlăstar.* VORNIC, P. 10, cf. DL, DM. *Conachi este singurul vlăstar în linie bărbătească al petrecăreților și risipitorului vornic Manolachi Conachi și al Elenei, de viță cantacuzinească.* IST. LIT. ROM. II, 183. *Din bogata bibliotecă a ultimului vlăstar în linie dreaptă a familiei face parte o mai veche cărțulie groasă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 114, 5/1. *Pentru vlăstarele aristocrației britanice anii de învățătură au corespuns unor jaloane destul de precise.* MAGAZIN IST. 1972, nr. 3, 50. *„Bunătatea" lui Fontane..., bunătate dedusă dintr-o gentilețe a acestui vlăstar tîrziu al unor hughenoți din sudul francez, nu este... decît o marcă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 1, 5/2, cf. MAGAZIN IST. 1974, nr. 4, 21, DEX. *Tatăl ei nu voia să o supere cu nimic, căci era singurul lui vlăstar.* FOLC. TRANSILV. III, 351.

– Pl.: *vlăstare* și (m.) *vlăstari.* – Și: (învechit) **vlăstáre** (pl. *vlăstări*) s. f., (regional) **vrăstár** (ALR I 971/679, 680, 684, 1 712/677) s. n.

– Din ngr. **βλαστάρι.**

VLĂSTÁRE s. f. v. **vlăstar.**

VLĂSTĂRÉT s. n. (Rar) Vlăstăriș. Cf. TDRG, SCRIBAN, D.

– Pl.: *vlăstăreturi.*

– **Vlăstar** + suf. *-et.*

VLĂSTĂRÍ vb. IV. (Rar) **1.** Intranz. A da vlăstare **(1).** Cf. PONTBRIANT, D., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., BL IV, 65, SCRIBAN, D. ◊ Fig. *Era zorii albi ai unei zile de deșteptare, după o amorțeală seculară; cînd ideile vlăstăreau în inimele tinere și speranțele... adumbreau sufletele însetate după fericirea neamului.* COLUMNA, VII, 61. *Ar veni rîndul cugetărilor dulci și duioase ce vlăstăresc adesea în traiul singuratic al vînătorului.* ODOBESCU, S. III, 51.

2. Tranz. A îndepărta vlăstarele **(1)** de prisos. Cf. RESMERIȚĂ, D.

– Prez. ind.: *vlăstăresc.*

– V. **vlăstar.**

VLĂSTĂRÍȘ s. n. Mulțime de vlăstare (care alcătuiesc o pădurice, un crîng); p. ext. pădurice tînără și deasă; (rar) vlăstăret, (învechit) vlăstărit[1]. Cf. TDRG, SCRIBAN, D. *Rîul se liniștea și se pierdea, în mai multe brațe, printre ostroavele acoperite cu sălcii și vlăstăriș.* V. ROM. mai 1955, 42.

– Pl.: *vlăstărișuri.*

– **Vlăstar** + suf. *-iș.*

VLĂSTĂRÍT[1] s. n. (Învechit) Vlăstăriș. Cf. DDRF.

– Pl.: ?

– De la **vlăstar.**

VLĂSTĂRÍT[2]**, -Ă** adj. (Învechit) Care a dat vlăstare **(1);** fecund, roditor. Cf. PONTBRIANT, D., BARCIANU, ALEXI, W. ◊ Fig. *Cine poate fi mai bun învățător pentru limba noastră, așa spornic și așa felurit vlăstărită, decît scrierile clasice ale antichității?* ODOBESCU, S. II, 367. *Aceste neînsemnate rînduri... le-am aruncat pe hîrtie ca o dovadă de vie plăcere ce am resimțit văzînd vechile noastre aspirațiuni așa de bine, așa de spornic vlăstărite sub peana altuia.* id. ib. III, 232.

– Pl.: *vlăstăriți, -te.*

– V. **vlăstări.**

VLĂSTÍ vb. IV. Tranz. (Învechit) **1.** (Despre plante) A germina, a crește, a da lăstari[1] **(1).** *Tu cînd vei voi să vlăstească cu grabă ceea ce vei sădi...? Oare cînd vei pune oareșce alt pămînt mai lucrat?* GOLESCU, P. 298/4.

2. (Despre pămînt; complementul indică plante; în forma *vlăsta*) A face să germineze (fiind fertil, productiv). *Oamenii la început viețuia fără să lucreze, viptuindu-se (hrănindu-să) cu plîntele ce vlăsta pămîntul.* SĂULESCU, HR. I, 26/15. *Afară de o îndestulată producere de grîu, de orez și de in vlăstează pămîntul Eghipetului un feliu de papură, din care cii vechi fabrica file numite papir.* id. ib. 1bis/21.

– Prez. ind. pers. 3: *vlăstește.* – Și: **vlăstá** vb. I.

– De la **vlăstări.**

VLĂSTÓS, -OÁSĂ adj. **1.** (Prin Maram.; despre oi, vaci) Care dă lapte mult (și bun). Cf. T. PAPAHAGI, M. *Atunci (la Sîngiorgi) pun calei în apă, să fie oile „mănoasă" (vlăstoasă).* CHEST. V 179/92.

2. (Regional; despre pămînt) Favorabil pentru culturi; p. ext. productiv, fertil, roditor (Moisei – Vișeu de Sus). Cf. GLOSAR REG.

– Pl.: *vlăstoși, -oase.*

– **Vlastă** + suf. *-os.*

VLĂSTOȘEÁ adj. (Prin Maram.; într-un descîntec; despre stele) Care aduce rod[1] **(1),** belșug. *Una stea vlăstoșa, Două stele vlăstoșăle,... Sus pă stele rîdicați, În sărunia asta o-aruncați, De-aiasta a bea Ș-a mînca Șî s-a încărca De unt șî de groscior.* T. PAPAHAGI, M. 140.

– Pl.: *vlăstoșele.*

– **Vlăstos** + suf. *-ea.*

VLĂȘCEÁN s. m. Locuitor din fostul județ Vlașca; p. ext. (Munt.) locuitor de la șes, în special din Cîmpia Dunării. *Ce e astă împărțire Și a numelui simțire! Că vlăscenii, moldovenii, transilvenii, bănățenii*

Nu-s în tablele de-aramă. BOLLIAC, O. 131, cf. DDRF. *Peste cămaşa lungă, încreţită, căci la Zăvoiu Dihorului se ţineau de portul vlăşcenilor, nu de al celor de la deal, Ichim avea un pieptar negru.* CAMIL PETRESCU, O. 72, cf. RĂDULESCU-CODIN, Î. 366. *Au sosit nişte vlăşceni cu carele cu porumbi şi vor să cumpere fîn.* UDRESCU, GL.

– Pl.: *vlăşceni.* – Şi: **vlăsceán** s. m.

– **Vlaşca** (n. pr.) + suf. *-ean.*

VLĂŞCEÁNCĂ s. f. **1.** Locuitoare din fostul judeţ Vlaşca; p. ext. (Munt.) locuitoare de la şes, în special din Cîmpia Dunării. *Bate-mi-se bate... Maria, Mocanca, Cu Stanca, Vlăşceanca.* MAT. FOLK. 847.

2. (Art.; prin Munt.) Numele unui dans popular nedefinit mai îndeaproape; melodie după care se execută acest dans. Cf. VARONE, D. 156.

– Pl.: *vlăşcence.*

– **Vlăşcean** + suf. *-că.*

VLEG s. m. (Regional) Pepene galben (v. pepene I 1 a) (*Cucumis melo*). Cf. BORZA, D. 54, 302.

– Pl.: *vlegi.*

– Etimologia necunoscută.

VLEJ s. m. (Bucov.) **1.** Cal (com. MARIAN) bătrîn (IORDAN, STIL. 87, com. din STRAJA – RĂDĂUŢI) sau rău (LEXIC REG. 111).

2. Om bătrîn. Com. MARIAN, cf. DR. V, 240.

3. Bou care are coarnele într-o parte. Com. MARIAN, cf. DR. V, 240.

– Pl.: *vleji.*

– Etimologia necunoscută.

VLEJGÁN s. m. v. **vlăjgan.**

VLENGĂLÍ vb. IV. Tranz. (Maram.) A flutura. LEXIC REG. II, 106.

– Prez. ind.: *vlengălesc.*

– Cf. fleng.

VLEOJ s. n. (Bucov.) Loc mlăştinos. LEXIC REG. 111.

– Pl.: *vleojuri.*

– Etimologia necunoscută.

VLÉŞTIE s. f. (Nord-vestul Munt.) Nuia (**1**); prăjină (**1**); p. ext. bîtă. Cf. RĂDULESCU-CODIN. *Ia arde-i cîteva vleştii şi să vezi cum te ascultă.* UDRESCU, GL. ♦ Epitet (depreciativ) pentru o persoană foarte înaltă şi slabă. Cf. UDRESCU, GL.

– Pl.: *vleştii.*

– Etimologia necunoscută.

VLEŞTIOÁRĂ s. f. (Regional) Diminutiv al lui vleştie (Sămara – Piteşti). UDRESCU, GL.

– Pl.: *vleştioare.*

– **Vleştie** + suf. *-oară.*

VLÍZVU subst. (Învechit, rar) Zgomot slab, continuu şi monoton, produs de curgerea unei ape. *Den lăţimea cea nemărginită a Nilului la strîmtoare de gură cădea apa şi să strîmtorea cu ţărmurile cele făcute de mînă, săvîrşia oarecare vlizvu la gură* (a. 1773). GCR II, 93/13.

– Pl.: ?

– Etimologia necunoscută.

VLÍNSĂ s. f. v. **vîslă**[1].

VLÎŞTOÁGĂ s. f. (Regional) Lînă tunsă de pe oi; (regional) vloagă (Mătău – Cîmpulung). Cf. COMAN, GL.

– Etimologia necunoscută.

VLOÁGĂ s. f. (Regional) Vlîştoagă (Mătău – Cîmpulung). Cf. COMAN, GL.

– Etimologia necunoscută.

VLOC s. n. v. **vlog.**

VLOG s. n. **I. 1.** (Învechit, rar) Cădere de apă. *Se închiseră izvoarăle fărăfundului şi vlogurile* (feres-trile PO, jghiaburile BIBLIA 1688, stăvilarele BIBLIA 1938) *ceriului şi se conteni ploaia den cer.* BIBLIA (1688)[2], IX, 185, cf. 102, 103.

2. (Regional, mai ales în Munt.; şi în sintagma *vlog mocănesc*, GR. S. V, 46, VI, 45, SCRIBAN, D., ALR I 1 987/684, ALR SN III h 790/192) Ploaie măruntă şi de lungă durată, care cade pe o zonă întinsă. *Băltăreţul aduce... vlog.* PISCUPESCU, O. 72/16. *Ploile lungi, vlogul..., ţin mult şi se întîmplă cînd cineva şi-a făcut samă.* PAMFILE, VĂZD. 108, cf. id. J. III, 96, id. S. V. 3, H IV 51, RĂDULESCU-CODIN, GR. S. V, 46, ALR I 1 228, 600, 887, 940, 986, ib. 1 978/684, 898, ALR SN III h 790. ♦ Cer întunecat peste tot, urmat de ploi lungi. SCRIBAN, D. *S-a făcut vlog de toamnă.* id. ib. ♦ (Adverbial) Întruna, neîncetat, continuu. *Trecuse cam la vreo cinci, şase luni şi dragostea popei cu profesoriţa mergea vlog.* CONV. LIT. XXII, 245. *Vorba ceia: capul să trăiască, că belele curg vlog.* SĂM. V, 78. *Nu era tău, nu era baltă ori vreun bulhac în cale unde să nu se tăvălească; ieşea şi iar se muia şi iar ieşea...: iaca aşa a ţinut-o vlog pînă acasă.* ib. 177. *Lucrează vlog.* SĂGHINESCU, V. 75. *La nuntă a plouat vlog vreo trei zile, de ne făcuse ploaia, în căruţe, mai rău ca pe nişte paparude.* RĂDULESCU-CODIN. *O ţine vlog.* ALR I 1 978/887. *Plouă vlog.* ALR SN III h 790/899.

II. (Învechit şi regional; adesea cu determinări introduse prin prep. „de") Număr mare, mulţime (de fiinţe, obiecte etc.); aglomeraţie, îmbulzeală; spec. (învechit; depreciativ) adunătură, gloată. *Au remas vlog de coloni romani, după ce au sculat Aurelian din Dachia... oastea.* MAIOR, IST. 49/7. *Ia-ţi inima cea de demult, Nu te teme de vlog mult: Arată-te că eşti roman; Acum... în est an* (a. 1810). BV III, 22, cf. CIHAC, I, 318, REV. CRIT. II, 48, DDRF, GHEŢIE, R. M. 494, BARCIANU, ALEXI, W. *El nu fu deşteptat din toropeala lui decît cînd din vlogul de capete auzi un glas văicărîndu-se.* CONV. LIT. XLII$_2$, 457, cf. VICIU, GL. *Au venit oile cu lîna vlog de ciulini.* UDRESCU, GL. *E vlog de lume în obor.* id. ib.

– Pl.: *vloguri.* – Şi: (regional) **vloc** (GR. S. V, 46), **vloh** (PAMFILE, S. V. 3, id. VĂZD. 108), **blog** (ALR SN III h 790/762), **mlog** (ALR I 1 228/684, 1 978/684) s. n.

– Etimologia necunoscută.

VLOH s. n. v. **vlog.**

VLOHÍȘĂ adj. (Regional; despre ploaie) Care este de lungă durată. Cf. PAMFILE, VĂZD. 108, id. S. V. 3.
– Pl.: *vlohișe.*
– **Vloh** + suf. *-ișă.*

VLOJÓI s. m. v. **vojoi**[1].

VLOST s. n. (Învechit) Ținut[1] **(II 2);** județ. *Vlostu Romanul* (a. 1667). BUL. COM. IST. IV, 23. *Vlostu Iașii* (a. 1669). ib. 31.
– Pl.: ?
– Din pol. **włość**, ucr.**волость**. Cf. v. sl. **власть**.

VLÓȘTINĂ s. f. v. **boștină.**

VLUDUÍ vb. IV v. **vlădui.**

VNUC s. m. (Învechit; în formule de cancelarie) Nepot **(1).** *Am vîndut a mea dereaptă ocină... denaintea lui Toader Lupașco de Suleani... și Lupul zeat Cehăneas*[ă] *și Lepădat vnuc* (nepot) *Cehănească* (a. 1640). GHIBĂNESCU, S. I. XXV, 6. *Au rămas la vnucul său Romulus.* CANTACUZINO, N. P. 30[v]/7, cf. 30[r]/17. *Stan, vnuc Gheorghe.* I. GOLESCU, C., cf. DDRF. *Radu, vnuc popa Gheorghe.* BRĂESCU, M. 73.
– Pl.: *vnuci.*
– Din slavonul **внукъ.**

VOÁCE s. f. v. **voce.**

VOÁCNĂR s. m. v. **voagnăr.**

VOÁGNĂR s. m. **1.** (Ban.) Rotar **(I 1).** Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 38, 216, ALR I 1 833/1, 5, 12, 40, 45, 79, ALR SN V h 1 343.
2. (Regional) Dogar (Borlovenii Vechi – Băile Herculane). ALR I 1 667/12.
– Pl.: *voagnări.* – Și: **voácnăr** (ALR SN V h 1 343), **voámnăr** (ib. h 1 343/27) s. m.
– Din germ. **Wagner.**

VOAIÁNT, -Ă adj. (Franțuzism) Care atrage privirea cuiva prin caracteristici izbitoare; care se impune atenției cuiva datorită unui aspect strălucitor, țipător, șocant. V. f r a p a n t. *Bluzele, rochiile și le închidea cu clipse voaiante de metal sau nasturi de lemn ori cristal, astfel încît ochiul aluneca asupra suprafeței minerale a îmbrăcămintii.* CĂLINESCU, B. I. 400.
– Pronunțat: *voa-iant.* – Pl.: *voaianți, -te.*
– Din fr. **voyant.**

VOÁIE s. f. v. **voie.**

VOÁJĂT s. n. v. **vîjăt.**

VOAL s. n. **1.** Țesătură fină (și transparentă) de mătase, bumbac sau fibre sintetice, folosită mai ales pentru confecționarea unor obiecte de îmbrăcăminte femeiești; bucată din această țesătură cu care femeile își acoperă capul sau fața (conform unor obiceiuri sau ritualuri). V. a c o p e r ă m î n t, a e r, f e r e g e a, h o b o t, i a ș m a c, î n v e l i t o a r e, n ă f r a m ă **(I 1),** n e m e t e ț **(1),** p o c r o v ă ț **(1),** r a r i ț ă[2] **(I 1),** s ă l i e **(2),** ș l a i e r **(1),** v ă l **(I 1),** z ă b r a n i c. Cf. MUMULEANU, C. 164/13. *Favorita Măriei sale... avea pe cap numai un voal... foarte supțire.* AR (1829), 28[1]/30. *La gîtu ei are un voal... cusut cu flori și cu dobitoace.* CĂPĂȚINEANU, M. 16/26, cf. I. GOLESCU, C. *Cînd mergem la plimbare, voale verzi ne trebuiesc.* PR. DRAM. 97. *Femeile niciodată nu ieșea din lăcașurile lor decît numai cînd merea la biserică, și și atunci le acoperea un voal des, încît nu să vedea... obrazul.* MOZAICUL (1838), 155/26. *Scoborîndu-și vualul de pe capelă liliechie și învălindu-se într-un șal roșu.* KOGĂLNICEANU, în PR. DRAM. 430. *Rîdicînd voalul ce acoperea pe astă misterioasă străină, au cunoscut în ea pe principesa Rucsanda.* ASACHI, S. L. II, 20. *Trimise Brandei... diademul de emiră cu voalul de mireasă.* id. ib. 55. *Nici măcar cu vîrful degetului n-a atins voalul ei.* LECA, CR. 107/6, cf. STAMATI, D. *Aduc un voal, mănuși și flori care sînt pentru mireasă.* NEGRUZZI, S. III, 126. *Un voal alb flutura în jurul unei figuri tinere, frumoase.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 244. *Pe cîmp se văd două ființe ușoare Săltînde pe-un cal, Pe care le-ncinge de flutură-n boare Subțire voal.* EMINESCU, O. I, 3. *Mai toate poartă rochii subțiri, de tarlatan sau de voal, pe fuste de mătase.* MACEDONSKI, O. III, 38. *Tînăra fată... are obrazul acoperit cu un voal și poartă pe cap o coroană.* SEVASTOS, N. 214. *Mărica avea să fie înfofolită în voaluri, încît să-i cauți nasul cu microscopul.* REV. CRIT. I, 129. *Nu-ți ridici voalul de pe ochi?* D. ZAMFIRESCU, R. 103, cf. ALEXI, W. *Eu, învelită de trei ori în voalul meu cel mare..., plecam repede pe la extremitatea... parcului.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 116, cf. 233. *O umbră se desprinse dintr-un gang...: o femeie înaltă și subțire, îmbrăcată în negru, cu un voal pe față.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 159, cf. RESMERIȚĂ, D., SEVERIN, S. 7. *Prin voalul des abia se zărea fața fragedă și ochii vioi ai tinerei necunoscute.* BASSARABESCU, S. N. 140. *Ea-și pune voalul cu mișcări discrete.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 45. *Doamna... dispărea ca un meteor, dreaptă, în rochie lungă de catifea verde..., cu voal gri ce flutura în urma ei.* BRĂESCU, A. 67. *Priviseră, muți, un corp de o zveltețe sculpturală și abia putuseră deosebi prin țesătura voalului... dinții albi, strălucitori.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 245. *Nici voalul, nici mănușile... nu păreau a mulțumi gustul probabil din alt veac al acestui bătrîn.* SADOVEANU, O. XIV, 46. *O doamnă..., din... discreție, purta totdeauna voal.* IORDAN, STIL. 293, cf. SCRIBAN, D. *Cornelia își aruncă capricioasă pe spate voalurile de doliu, ce-i cădeau mereu pe frunte.* CĂLINESCU, S. 18. *Pe un soi de podea ridicată și împodobită cu ghirlande, grecoaice aproape goale, cu voaluri..., dau o idee despre viața în harem.* CAMIL PETRESCU, O. III, 108. *Aretie, căreia nașa îi scosese voalul de mireasă, se lăsa sărutată... de noile ei rubedenii.* VINEA, L. II, 17, cf. TUDORAN, P. 240, LTR[2], DP, DL, DM, M. D. ENC. *Își puse pălăria cu voalul de doliu să nu i se vadă fața.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 30, 14/4, cf. DEX, DN[3]. *Lelea cu cîrpa de voală Și cu burticica goală.* I. CR. II, 301, cf. ALR II/I h 160, A V 33, 35, GLOSAR REG. [Mireasa e]

cu voală pe cap. GL. OLT. *Maică,... Mai bine... Voalul cel de cununie Mi-l puneai pe năsălie.* FOLC. MOLD. I, 355. *Mireasa n-ari vol ş-o sî-i facă mirili, Cînd o tundi cînili.* ib. II, 364, cf. 328. *Îi pune peteală, vol pi cap.* NALR – MB II MN 236, 576/537. ◊ (Ca termen de comparaţie) *Subţire ca un voal, întunericul şi răcoarea treceau acum peste noi.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 134. *Nori fără formă, ca nişte voaluri subţiri şi trecătoare,... se interpun între soare şi ochii noştri.* OPRESCU, I. A. IV, 101. *Luna era tot sus şi peste faţa ei plină treceau nori subţiri, ca un voal argintiu.* CAMIL PETRESCU, O. I, 211. *Plecam, strîngîndu-i mîna hieroglifă, petrecut de zîmbetul lui ca de un voal.* CONTEMP. 1974, nr. 7, 3/1. ◊ Fig. *Viitorimea noastră este acoperită de un voal..., noi însă aşteptem... încredere.* AR (1831), 188[1]/33. *Cînd o tînără este amorezată, socoteşte că nimine n-o înţălege. Ea pune şi pe ochi voalul... ce are pe inimă.* BUZNEA, P. V. 94/21. *Cînd voalul să ridică de vreo mînă prietenească, atunci durerile cele ascunse ale amoriului sar ca peste un pîrlaz.* id. ib. 94/22. *Acolo pari ferice, pe faţa ta senină Durerea nu-şi întinde al său negru voal.* R. IONESCU, C. 52/4. *Oricîtă îngrijire s-ar pune, spre a se acoperi patimile prin o aparenţă de pietate şi onor, ele totdeauna străbat lesne asăminea voal ce le ascunde.* CALENDAR (1855), 150/17. *În ultimele pagini ale cărţii, voalul ficţiunii se rupe şi autorul apare în prim-plan, cu angoasele sale.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 8, 22/3. ◊ Compus: (Bot.) **voalul-miresei = a)** (Mold.) floarea-miresei (*Euphorbia marginata*). Cf. FĂTU, ap. BORZA, D. 67, 302; **b)** (Olt.) urzicuţă (*Verbena hybrida*). BORZA, D. 178, 302; **c)** (prin Mold.) liliuţă (*Anthericum ramosum*). id. ib. 20, 302. ♦ Obiect de îmbrăcăminte pentru femei, confecţionat din voal **(1).** *La cimitir o să fie parfum de chiparoase şi... Fetele-mbrăcate-n voaluri uşoare.* ARH. OLT. XVII, 371. *Salonul alb visa cu roze albe – Un vals de voaluri albe.* BACOVIA, O. 60. ♦ Fig. Ceea ce acoperă ca un voal **(1)** (reducînd vizibilitatea, claritatea). *Prin voalul diafan al serei se polieau cupolele din Scutari.* BART, E. 44. *O ceaţă uşoară, un voal imperceptibil se aşternuse peste ape. E începutul, abia simţit, al orbirii.* BOGZA, C. O. 138. *Se desfac din apele Oltului... cornuri subţiri şi pătrunzătoare, împrăştiind confuziile care mai stăruiau, cum împrăştie razele soarelui voalurile de ceaţă.* id. ib. 343.

2. Înnegrire a unui material fotografic fotosensibil, datorită unui defect de fabricaţie, developării prelungite, luminii difuze care îl impresionează accidental etc.; voalare **(2).** *Înnegrirea care constituie voalul se suprapune înnegririi datorite expunerii, deplasînd curba de înnegrire paralel cu ea însăşi, în lungul axei ordonatelor.* LTR[2], cf. DP, DM, M. D. ENC., DEX, DN[3].

– Pl.: *voaluri* şi (învechit) *voale.* – Şi: (învechit şi regional) **voálă** s. f., (regional) **vol** s. n.

– Din fr. **voile.**

VOALÁ vb. I. **1.** Tranz. A acoperi cu un voal **(1);** p. ext. a ascunde, a masca **(2).** Cf. ALEXI, W., DL, DM, M. D. ENC., DEX. ◊ Fig. *Luminată de doi ochi albaştri, voalaţi de melancolie.* CONV. LIT. XLIII, 1263. *Un obicei, voalat în suavă poezie mistică, e acela al „colindelor".* IZV. XIV, 398. *Lirismul lui este autentic, universul lui moral este rezultatul unei experienţe umane, numai materialurile sub care le voalează sînt cît mai inanimate.* CONSTANTINESCU, S. I, 28. *Sînt de preferat „Priapeele" care cel puţin nu voalează obscenitatea.* PERPESSICIUS, M. II, 25. *Autoarea a ştiut să voaleze, cu o uşoară tentă de mister semipolitist, unele momente ale acţiunii.* T iunie 1964, 88. *Fericirea este voalată de un tainic tremolo, cu ecouri galactice.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 28, 4/2. ◊ Refl. *Se voalează înainte de a pleca.* DEX. (Fig.) *Cine a vopsit verdeaţa? După unde vin ăşti nori? Micşuneaua adorată Pentru ce s-a voalat?* BOLLIAC, O. 196. ♦ Refl. (Despre voce, sunete) A-şi pierde sonoritatea şi limpezimea; a se estompa. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN[3].

2. Refl. (Despre materiale fotografice) A se deprecia, a-şi pierde însuşirile din cauza voalului **(2);** a se înnegri. *A pătruns lumina în aparat şi s-a voalat filmul.* DL, cf. DM, M. D. ENC., DEX, DN[3].

– Pronunţat: *vo-a-.* – Prez. ind.: *voalez.*

– Din fr. **voiler.**

VOALÁRE s. f. Acţiunea de a (se) voala şi rezultatul ei.

1. Cf. voala **(1).** Cf. ALEXI, W., DL, DM, M. D. ENC. 1000, DEX, DN[3]. ◊ Fig. *Asemenea „voalări" ale planului principal al naraţiunii... au caracterizat... literatura franceză a sfîrşitului de secol XIX.* L. ROM. 1980, 292.

2. Înnegrire a unui material fotografic fotosensibil, datorită unui defect de fabricaţie, developării prelungite, luminii difuze care îl impresionează accidental etc.; voal **(2).** Cf. voala **(2).** Cf. LTR[2], DL, DM, M. D. ENC. 1000, DEX, DN[3].

– Pronunţat: *vo-a-.* – Pl.: *voalări.*

– V. **voala.**

VOALÁT, -Ă adj. **1.** Care este acoperit cu un voal **(1);** care are aspectul unui voal; p. ext. ascuns. Cf. voala **(1).** Cf. ALEXI, W., DL, DM. *Frumoasele stampe cu tonuri calde... şi alburi voalate... avizează spectatorul asupra timpului şi spaţiului istoric.* T ianuarie 1969, 92, cf. M. D. ENC., DEX. ◊ Fig. *Un pitoresc specific caracterizează capitala lui Petru... Mai puţină trepidaţie decît în Moscova încordată, zgomotul în surdină, populaţie mai negrăbită,... probleme mai voalate în priviri.* ARGHEZI, S. XVII, 197. *Teismului franc al lui Berkeley i se substituie unul voalat.* JOJA, S. L. 361. *Specificitatea proceselor sociale... face ca această legătură... să devină mult mai complexă, mai mediată şi uneori voalată.* REV. FIL. 1972, 20. *Romanul... „Adîncuri", de un patetism voalat, aminteşte... timbrul particular pe care îl au vieţile ratate în romanele lui Thomas Hardy.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 2, 9/4. *Fără comentarii, dar cu un sarcasm abia voalat,... reproduce replicile.* MAGAZIN IST. 1972, nr. 3, 53. *Deşi utilizează un stil voit voalat, raportul este obligat să recunoască existenţa unui puternic curent de opinie.* ib. 1974, nr. 2, 19. *Poetul e un neliniştit timid, un singuratic ce-şi repudiază singurătatea... într-un mod... voalat.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 1, 11/2. *Se pot cita... contradicţii mai voalate, înregistrate în forme de exprimare pretenţioasă.* L. ROM. 1980, 63. *Cărţile lui*

anterioare puneau, sub o formă voalată, metaforică, un mare semn de întrebare în privinţa sistemului de viaţă al ţării sale. ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 1, 20/2. (Adverbial) *Vedeam clar..., fierbînd, oricît de voalat, eterna invidie femeiască.* MIHĂESCU, D. A. 140. ◊ (În trecut; de obicei ironic) *Damă voalată* = doamnă (care purta, din discreţie, voal şi) care intervenea pentru afaceri (în ministere sau în alte instituţii publice); p. ext. doamnă care acţiona din umbră, ascunzîndu-şi identitatea (din motive tactice). din Cf. IORDAN, STIL. 293. *Aşteaptă pînă la opt. Dacă pînă atunci nu ţi-am telefonat, scrii „cursivul"... – Dama voalată! exclamă Vareli, făcînd strengăreşte cu ochiul.* VINEA, L. I, 356. ♦ (Despre voce, sunete) Care şi-a pierdut sonoritatea şi limpezimea; estompat. *Nu i s-a schimbat... glasul încet şi voalat, cu care parcă destăinuieşte secrete.* IBRĂILEANU, A. 35. *Felul ei autoritar e sporit..., chiar dacă glasul ei e voalat uşor.* CAMIL PETRESCU, O. III, 20. *Înaintea comisarului ferchеş, cu gesturi manierate şi cu vocea voalată din pricina unei crize de ficat, ei stau acum unul lîngă altul.* V. ROM. martie 1954, 165. *O opri vocea voalată a ţigăncii, gîtuită de şoapte.* PREDA, R. 211, cf. id. M. S. 214, DL, DM. *Sunetul voalat al consoanelor nazale contribuie la exprimarea melancoliei.* VARLAAM – SADOVEANU, 353. *I-a arătat colivia şi a rostit ceva în limba aceea aspră, cîteva cuvinte scurte, spuse cu o voce voalată şi poruncitoare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 107, 17/2, cf. DEX.

2. (Despre materiale fotografice) Degradat prin producerea unui voal **(2).** Cf. v o a l a **(2).** Cf. DL, DM, M. D. ENC. 1000, DEX.

– Pronunţat: *vo-a-*. – Pl.: *voalaţi, -te.*

– V. **voala.** Cf. fr. v o i l é .

VOÁLĂ s. f. v. **voal.**

VOALÉTĂ s. f. Ţesătură foarte fină cu aspect de reţea, care se fixează la pălăriile de damă ca garnitură sau pentru a acoperi faţa. Cf. ALEXI, W. *Un surîs dispreţuitor strivea gura fără a-i strica arcul, subt voaleta scurtă.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 287. *Un fior îi trecea pe sub faţă, sub voaleta cenuşie.* id. ib. II, 116, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Din salcîmii bătrîni zburau tot mai des frunze ofilite. Se prindeau de pălăriile cucoanelor, de voaletele lor din firicele albe şi subţiri ca funigeii.* I. BOTEZ, ŞC. 23, cf. BL VI, 10. *Dosare grave stau grămădite pe masă şi excelenţa sa mototoleşte nervos o voaletă imprudent uitată lîngă călimări.* ARGHEZI, P. T. 57. *Ca să fie în toate chipurile interesantă, doamna afecta prin voaletă o miopie studiată.* id. S. XXI, 122. *A simţit sub voaleta ei fin ţesută cum o podidesc lacrimile.* V. ROM. februarie 1956, 58, cf. DL, DM, DEX, DN[3].

– Pronunţat: *vo-a-*. – Pl.: *voalete.*

– Din fr. **voilette.**

VOÁLŢĂR s. n. v. **vals[1].**

VOÁLŢER s. n. v. **vals[1].**

VOALÚRĂ s. f. **1.** Ansamblul velelor unei nave **(1);** velatură. Cf. I. GOLESCU, C., DEX, DN[3].

2. Curbura suprafeţei unei paraşute deschise; p. ext. pînza paraşutei. Cf. DEX, DN[3].

– Pronunţat: *vo-a-*. – Pl.: *voalure.*

– Din fr. **voilure.**

VOÁME vb. III v. **voma.**

VOÁMNĂR s. m. v. **voagnăr.**

VOÁRBĂ s. f. v. **vorbă.**

VOÁRVĂ s. f. v. **vorbă.**

VOÁSCĂ s. f. **1.** (Ban., prin Transilv. şi prin Olt.; mai ales în forma *voscă*) Ceea ce rămîne din fagurele fiert, după ce s-a stors mierea şi din care s-a scos ceara. Cf. CADE, CIORANESCU, D. ET. 9354, GĂMULESCU, E. S. 201, L. COSTIN, GR. BĂN. 216, II, 209, ALR I 1 691/268, com. din VRĂNIUŢ – ORAVIŢA, NALR – O IV MN 266, 2 217/981.

2. (Regional, mai ales în Ban. şi Olt.; mai ales în forma *boască*) Tescovină. Cf. DDRF I, 142. *După ce vinul s-a scurs din lin, se ia tescovina sau bosca şi se calcă în jgheab cu sacul sau se pune sub teasc.* DAMÉ, T. 81, cf. DA I_1, 587, CADE 155, SCRIBAN, D. 180, LTR[2] III, 25, DM 85, CIORANESCU, D. ET. 9 354, DSR 1 089, ALR I 1 719/710, ALR SN I h 237, NALR – O III h 490. *La putină punim postava şî scurgem vinu. Rămîńe voasca.* T. DIAL. O. 138. *Ce rămîne de la vinu care s-a tras, noi îi spunem boască de vin, tescovină.* ib. 219, cf. ALIL XXVI, 148, NALR – B II h 396.

3. (Regional, mai ales în Ban. şi Olt; mai ales în forma *boască*) Ceea ce rămîne din prunele (sau din alte fructe) fermentate, după ce s-a făcut ţuica[1]. *Porcii erau la cazan, mîncau boască, şi noi îi căutam în porumbi.* BOCEANU, GL., cf. CIAUŞANU, GL. 7, TOMESCU, GL. 9, NALR – O III MN 227, 1 167, NALR – B II h 379.

4. (Prin Ban. şi prin Transilv.) Drojdie (de vin). Cf. ALR I 1 719/116, NALR – B II h 397/69.

5. (Prin Transilv.) Pleavă **(1)** (de la boabele de cereale). Cf. A III 1, 18. ♦ (Regional) Tărîţă **(1)** (Dîlja Mică – Petroşani). Cf. A III 11.

– Pl.: *voaşte* (ALR I 1 719/116, ALR SN I h 237/833). – Şi: **vóscă** (CADE, CIORANESCU, D. ET., GĂMULESCU, E. S. 201, DSR, L. COSTIN, GR. BĂN. 216, A III 18, NALR – B II h 396/19; pl. *voşte*, CIORANESCU, D. ET.), **vosc** (GĂMULESCU, E. S. 201, L. COSTIN, GR. BĂN. II, 209, ALR SN I h 237/27, NALR – B II h 396) subst., **vóşcă** (GĂMULESCU, E. S. 201, com. din VRĂNIUŢ – ORAVIŢA) s. f., **boáscă** (pl. *boaşte*, SCRIBAN, D.) **bóscă** s. f., **bosc** (NALR – B II 379/21) subst.

– Din v. sl. **воскъ**. Cf. sb. v o s a k . – Pentru sensul **4,** cf. v o a s p ă .

VOÁSPĂ s. f. v. **hoaspă.**

VOAŞTI interj. (Regional) Cuvînt care imită sunetul produs de apa aruncată brusc (pe ceva sau pe cineva). *Într-o zi femeia pune un ceaun de apă pe foc şi, cum şedea bietul Turuzan pe prispă, numai ce face voaşti cu uncropul şi-l opăreşte.* VASILIU, P. L. 215, cf. 263.

– Onomatopee.

VOÁTĂ s. f. v. **vată.**

VOÁVĂ s. f. **1.** (Transilv.; mai ales la pl.) Pănuşă (I). Cf. COMAN, GL., ALR I 904/249, ALR II 5 160/250, ALR SN I h 109/250, ALRM SN I h 77/250, LEXIC REG. II, 75, CL 1981, 170.

2. (Maram. şi Transilv.; mai ales la pl.) Valvă (de fasole, de mazăre etc.). Cf. LEXIC REG. 23. *Pune bine voavele astea că ţ-or prinde bine la iarnă să le dai la oi.* MAT. DIALECT. I, 102, cf. 28, ALR – M II h 442/238, CL 1981, 170.

3. (Prin Maram.) Boabă (de mazăre, de struguri etc.). Cf. ALR I 849/350, ib. 1 716/348.

4. (Prin Maram. şi Transilv.) Tescovină. Cf. ALR I 1 719/270, ALR SN I h 237/284.

– Pl.: *voave.*

– Etimologia necunoscută.

VOÁZĂ s. f. (Mold., Transilv. şi Maram.) Om bătrîn şi neputincios. Cf. ŞEZ. III, 91, PAŞCA, GL., GLOSAR REG. ◊ (Ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Era o voază di moşneag nu ştiu di pi unde.* ŞEZ. XXIII, 55. *O voază de om.* Com. din ZAGRA – NĂSĂUD.

– Pl.: *voaze.*

– Cf. magh. *v á z* „schelet".

VOBULATÓR s. n. Generator electronic care produce oscilaţii de amplitudine constantă, dar cu frecvenţă linear variabilă în timp şi care se foloseşte pentru a măsura caracteristicile de amplitudine şi frecvenţă. Cf. DEX – S.

– Pl.: *vobulatoare.*

– Din engl. **wobbulator,** fr. **vobulateur.**

VOCÁBUL s. n. v. **vocabulă.**

VOCABULÁR s. n. **1.** (Învechit) Dicţionar (de proporţii mici) conceput ca lucrare anexă sau independentă; (sens curent) registru, caiet etc. (cu literele alfabetului puse în evidenţă la margine) în care se scriu (în ordine alfabetică) nume, date etc. pentru a fi explicate, pentru a putea fi găsite uşor etc. *Multi cuvinti greceşti şi lătineşti le-am pus... ca să nu stricăm sîmţirelor, dîndu-le numai din putere vocabularului, adică... carte care tîlcuieşte cu aceeaşi limbă cuvîntul oarşicare... întru acelaşi loc unde s-au scris.* AMFILOHIE, G. F. 1[r]/18. *Am vrut să-mi fac vocabularul terminilor technici şi, ca să pot să dau peste dînşii, m-am apucat a traduce din ştiinţe.* HELIADE, O. II, 215, cf. I. GOLESCU, C., ALBINEŢ, M. 219/1. *Spre lămurirea acestora am adăugit la sfîrşitul părţii a doua un mic vocabular, unde, după rînduiala alfavitară, lesne se pot afla acele cuvinte şi a lor tîlcuire.* ASACHI, I. 3^2/13. *Vocabular de oarecare cuvinte întrebuinţate în astă carte.* id. FABULE, 134/1, cf. VALIAN, V. *Aceste tălmăciri,.. în loc de a le da la sfîrşitul cărţii printr-un vocabular, le dau supt fiecare pagină unde să şi afle acele nuoutăţi.* NEGULICI, E. I, X/5, cf. STAMATI, D. *Greşelile... nu s-au pus aici la sfîrşit..., fiindcă vocabularul care este să se tipărească va sluji şi pentru îndreptarea lor.* PANN, în CONTRIBUŢII I, 31. *Noi, pînă să-i deschidem tablele istoriei noastre, luăm amînă mai înlesnire o gramatică, un vocabular şi-i răspundem: Vezi, aceasta e limba, aceasta e naţiunea noastră.* RUSSO, S. 55, cf. POLIZU, BOLLIAC, O. 232, PETRI, V., PROT. – POP., N. D., ANTONESCU, D., CANELLA, V. 281, 291. *Vezi şi vocabularul francezo-românesc de Poenaru, Aron şi Hill.* MAIORESCU, CR. I, 141. *„Hojma", iată încă un cuvînt pitulat astăzi numai în Moldova, exclus din stil elegant şi netrecut în vocabulare.* COLUMNA, VII, 4, cf. 105. *Am consultat... „Vocabulariul francezo-românesc" al dlor P. Poenaru, F. Aron şi G. Hill.* ODOBESCU, S. III, 28. *O parte dintre dînsele am aflat-o prin vocabularele române, cîte le-am avut în mînă.* MARIAN, O. II, 145, cf. I, 322, II, 222. *Excelentul vocabular istroromân al lui Gartner... este... rezultatul unei petreceri numai de şase zile cu un român din Berdo.* ARHIVA, I, 471, cf. DDRF, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., NOM. MIN. I, 317. *De la „Vocabulariu" lui Şincai la nomenclatura ornitologică de astăzi este o cale... lungă.* BĂCESCU, PĂS. 401, cf. DL, DM. *Vocabularul, cu o întindere de circa patru coloane, este tradus din „Basilicalele" greceşti.* IST. LIT. ROM. I, 249, cf. II, 41. *În vocabularul la volumul său de poezii din 1836, Asachi informează pe cititori că Ariosto este „acela mai cu glorie poeta italian".* L. ROM. 1966, 17, cf. DEX. *Punctul de plecare... a fost alcătuirea, pe baza acestui ansamblu lexical, a unui vocabular poliglot.* ib. 1979, 655.

2. (De obicei urmat de determinări care arată felul) Totalitatea cuvintelor specifice unei anumite categorii sociale (şi profesionale), unui anumit domeniu de activitate, unui anumit stil al limbii, unui scriitor, unei epoci (culturale, literare) etc.; p. restr. ansamblul cuvintelor (caracteristice) limbii unui vorbitor. *Umanitarul îşi are un vocabular... al său în parte, o sintaxe ca acelea cu totul particulară,... ce nu se supune la nici o regulă.* HELIADE, O. I, 476. *Lectura istoriei... ar fi puţin fructuoasă... deacă lectoriul nu s-ar fi familiarizat mai înainte cu partea tecnică, cu procesele speţiale şi cu vocabulariul particulariu al filosofiei.* LAURIAN, F. 8/32. *Trebuie să se anevoască a reforma vocabulariul chiar a convorbirei lor după regulele adevărate a limbei.* CALENDAR (1854), 22/32. *Vocabularul idrografic ar trebui să fie foarte scurt.* HASDEU, I. C. I, 266. *Nişte salahori dintr-o parohie engleză nu aveau mai mult de 300 de vorbe în vocabularul lor.* MAIORESCU, CR. II, 269. *Vocabularul uzual şi casnic, cu care plugarii din Dacia Traiană se serveau de cînd în biserică şi în cancelarii domnea limba slavonă, nu fu de ajuns pentru interpretarea ideilor morale, speculative, doctrinare, diplomatice şi admnistrative.* ODOBESCU, S. I, 365. *Românii au îmbogăţit vocabulariul lor agricol.* REV. IST. I, 210. *Majoritatea cititorilor e străină de un astfel de vocabular.* CONV. LIT. XXII, 57, cf. 267, RESMERIŢĂ, D., L. COSTIN, GR. BĂN. 19. *Cercetarea vocabularului vieţii culturale româneşti arată existenţa... unei civilizaţii romane la baza vieţii româneşti.* ARH. OLT. X, 488. *Cu toată silinţa lui de a fi personal, prin vocabular şi sintaxă, e poate cel mai plural dintre publiciştii români.* LOVINESCU, C. IV, 59. *Vocabularul critic îi e destul de redus, dar sinceritatea e totală.* CAMIL PETRESCU, T. II, 13. *În mijlocul acestei familii sportive... ea singură şi*

adolescentul cu obraz de elevă de pension nu aveau apucături şi vocabular de camping. C. PETRESCU, Î. I, 6. *Era singura odaie... în care mirosul de tutun era atenuat şi vocabularul cartoforicesc era absent.* TEODOREANU, M. II, 92. *Fraza... se desfăşoară armonioasă, elegantă, susţinută de un vocabular de o bogăţie excepţională, plină de cele mai subtile epitete.* OPRESCU, S. 252. *Ceea ce însă constituie o derogare vicioasă din normele esteticului e vocabularul său împestriţat cu... expresii ce nu capătă o încorporare artistică în limbă.* CONSTANTINESCU, S. II, 285. *În vocabular precupeţ, cuvintele alese se traduceau cu termenii „nu te mai întîlneşti cu aşa chilipir".* ARGHEZI, S. X, 41. *Vocabularul ei ales s-a epuizat în comparaţii, judecăţi şi aprecieri.* id. ib. XVI, 71. *Mă deosebesc în cîteva chestiuni mărunte de vocabular estetic, care pot crea confuzii în minţile celor fără pregătire filozofic-estetică.* CĂLINESCU, C. O. 403. *Vorbea absolut ca un intelectual de la oraş care se fereşte de un vocabular pretenţios.* id. B. I. 243. *Mihnea este numit în mai multe rînduri „tiran". Epitetul este împrumutat vocabularului paşoptist.* VIANU, L. R. 84. *Jumătate din vocabularul curent a fost înlocuită cu iniţiale şi prescurtări.* V. ROM. ianuarie 1954, 76. *A fost nevoie de mult tact şi de un vocabular care nu e la îndemîna oricui.* VINEA, L. II, 91. *Vocabularul profesional sau limbajul tehnic este alcătuit din totalitatea termenilor care aparţin unei profesiuni sau meserii.* GRAUR, I. L. 236. *A treia... e o pompoasă descriere în proză ritmată şi vocabular poporanist a Carpaţilor.* CIOCULESCU, C. 67. *Vocabularul scriitorului diferă în multe privinţe de acela al cronicarilor contemporani din acea vreme.* IST. LIT. ROM. I, 434, cf. SCL 1962, 478. *În veacul agrotehnic de astăzi, gospodarul Şi-a-mbogăţit şi traiul, ca şi vocabularul.* V. ROM. martie 1963, 143. *A sporit vocabularul literar cu o serie de neologisme pe care... le-a fixat în forme definitive.* V. ROM. ianuarie 1965, 197, cf. CL 1965, 323. *Vocabularul cinematografului se diferenţiază din punct de vedere etnic şi istoric.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1968, nr. 12, 24/4. *Vocabularul întrebuinţat aminteşte de factura cărturărească a piesei.* IST. T. I, 13. *La constituirea vocabularului neologic al limbii române moderne au contribuit foarte multe limbi.* HRISTEA, P. E. 104. *Un număr restrîns de elemente de vocabular sportiv apar atestate încă în dicţionare publicate la noi în ţară către sfîrşitul secolului al XIX-lea.* L. ROM. 1972, 527. *Tînărul... subliniază, pe drept, „automatismul lui Pristanda", care ilustrează... sărăcia şi a vocabularului şi a gîndirii lui.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 2, 26/6. *Vocabularul medical intră în limbajul curent.* CONTEMP. 1974, nr. 13, 10/4. *Autorul conchide că în etapa actuală de dezvoltare a limbii franceze sînt tot atîtea vocabulare cîte domenii ale ştiinţei şi tehnicii.* SCL 1974, 659. *Aprecierea echilibrului... m-a dus la folosirea unui vocabular temperat.* CONTEMP. 1974, nr. 7, 2/1, cf. ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 1, 18/3. *Lucrările... au descris interesante procese şi tendinţe în vocabularul dialectal.* SCL 1976, 559. *Avem în vedere... unele contribuţii ale cărturarilor ardeleni la configurarea vocabularului neologic al românei literare.* L. ROM. 1976, 646. *Literatura secolului nostru a preluat... un vocabular adaptat cerinţelor epocii.* ib. 1980, 299. *Stilurile diferă între ele, în primul rînd, prin vocabularul folosit.* ib. 1980, 547. *Ce înseamnă... a fi pătimaş (emoţional) în vocabularul american cotidian?* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 4, 22/1, cf. L. ROM. 1994, 59, 1996, 81.

3. Totalitatea cuvintelor unei limbi; aspect, compartiment al limbii care cuprinde această totalitate de cuvinte; p. restr. (urmat de determinări care arată felul) totalitatea cuvintelor de o anumită origine din cadrul lexicului unei limbi; lexic. *Slavii de peste Dunăre şi-au încărcat limba... cu... fraze întregi din vocabularul stăpînilor.* HASDEU, I. C. I, 110, cf. 241. *În vocabularul francez, italian, român sînt un şir de cuvinte a căror sensualitate oarecum pipăită nu-şi află ecuivalent în nici un cuvînt german.* MAIORESCU, CR. I, 171, cf. id. D. II, 151. *Exemplele... ne arăt feluritele influenţe sub care s-au dezvoltat şi s-au transformat vocabulariul şi gramatica limbei române.* ODOBESCU, S. I, 353, cf. SADOVEANU, O. XX, 300. *În vocabularul aromânilor găsim un număr măricel de elemente latine pierdute la noi.* PUŞCARIU, L. R. I, 222. *Consideraţiile teoretice... în legătură cu îmbogăţirea vocabularului se referă aproape exclusiv la partea lui schimbătoare.* IORDAN, L. R. 119, cf. 33. *Neaşteptata terminologie avea de scop să creeze iluzia unui mit confuz, că sărăcia crîncenă trece cu speranţa în vocabular.* ARGHEZI, B. 147. *Între evoluţia societăţii şi schimbările din cuprinsul vocabularului există... o strînsă condiţionare.* SCL 1954, 7. *Ion Budai Deleanu... admite... în vocabularul limbii române şi... cuvinte de origine slavă, greacă.* IST. LIT. ROM. II, 71. *La origine, vocabularul era mult mai concret.* GRAUR, I. L. 91, cf. 101. *Cel mai penetrabil, deci mai susceptibil de îmbogăţire, este vocabularul limbii.* MACREA, F. 16, cf. 20. *Marea bogăţie a limbii... rezultă nu numai din cantitatea mare a vocabularului, ci şi, mai ales, din bogăţia de semnificaţii a lexicului.* L. ROM. 1957, nr. 1, 89, cf. FD II, 146, CL 1961, 25. *Dintre diferitele aspecte ale limbii, vocabularul este sectorul în care legătura dintre istoria societăţii şi istoria limbii se manifestă mai vădit.* SCL 1962, 479, cf. V. ROM. iunie 1965, 26. *Metoda studiului vocabularului unei limbi pe bază de terminologii poate aduce concluzii interesante asupra vieţii sociale a unui popor.* PANAITESCU, C. R. 136. *Vocabularul se schimbă în legătură cu evoluţia societăţii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 88, 10/4. *Unităţile lingvistice de la nivelul vocabularului sînt foarte numeroase.* SCL 1973, 747. *Îmbogăţirea vocabularului se face... prin împrumuturi şi prin mijloace proprii.* L. ROM. 1974, 264. *În articol se încearcă o evaluare a rolului statisticii în determinarea vocabularului esenţial al unui idiom.* SCL 1974, 243. *În cazul vocabularului avem a face cu un sistem diferit de sistemul fonologic sau morfologic.* ib. 1975, 649. *A iniţiat... o vastă acţiune de sistematizare a unor date noi din istoria vocabularului francez.* ib. 1976, 433. *În limba română actuală se manifestă tendinţa de uniformizare şi de internaţionalizare a vocabularului.* L. ROM. 1980, 270. *Diferenţierile vocabularului latin... se explică prin configuraţia geografică şi prin relaţiile economice, politice şi religioase.* IVĂNESCU, I. L. R. 166. *Nucleul vocabularului românesc are o fizionomie romanică.* L. ROM. 1981, 106, cf. 31. *Sîntem în faţa unui*

fenomen de fericită conlucrare între vocabular și gramatică. ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 7/2. *Stabilirea vechimii cuvintelor dintr-o limbă are consecințe importante pentru istoria cuvintelor respective, pentru istoria vocabularului în ansamblul său.* CL 1993, 75. *Vocabularul de origine latină în limba albaneză în comparație cu româna.* L. ROM. 1997, 338. *Derivarea – mijloc de îmbogățire a vocabularului latino-romanic în scrierile lui Petru Maior.* ib. 1998, 362. ◊ *Vocabular de bază* (sau *fundamental*) = fondul principal de cuvinte. *Statistica și determinarea vocabularului de bază.* SCL 1974, 243, cf. DEX. *Vocabularul fundamental al românei comune trebuie raportat la un lexic comun de tip rural.* L. ROM. 1980, 458. *Vocabular activ* = totalitatea cuvintelor care sînt folosite în mod efectiv de cineva în exprimare și care variază de la o categorie de vorbitori la alta. Cf. GRAUR, I. L. 101, DEX. *Vocabular pasiv* = totalitatea cuvintelor unei limbi pe care vorbitorii le înțeleg, dar nu le folosesc (decît accidental). *Au fost excluse din dicționar o serie de cuvinte învechite, care nu intră nici în vocabularul pasiv al vorbitorului.* SCL 1954, 248, cf. GRAUR, I. L. 101, DEX. *Vocabular secundar* = masa vocabularului **(3).** DEX[2]. ◊ Loc. adj. **De vocabular** = care aparține lexicului, propriu lexicului, privitor la lexic; lexical. *Dintre greșelile de vocabular... cea mai cunoscută... este pleonasmul.* L. ROM. 1980, 61. *Este... ușor de recunoscut,.... cu noțiunile de vocabular și de morfologie pe care le posedă elevii în primele ore de curs ale clasei a V-a, care este rădăcina unor cuvinte.* ib. 1980, 610.

– Pl.: *vocabulare.* – Și: (învechit) **vocabulário, vocabulér** (BUL. FIL. XI–XII, 28) s. n.

– Din lat. **vocabularium,** fr. **vocabulaire.**

VOCABULÁRIU s. n. v. **vocabular.**

VOCÁBULĂ s. f. (Livresc) Cuvînt, vorbă. *În acest mod vor învăța vocabulele foarte bine și ales: cunoștința... mutărei și a legăturei lor cere întrebuințarea gramaticei.* MAN. ÎNV. 221/26. *Gramatiștii limbei sanscrite au redus întregul tezaur de vocabule sanscrite la 1706 rădăcini, adecă au admis atîtea cuvinte (silabe) radicale, cîte le-au trebuit după sistemul lor.* MAIORESCU, CR. III, 367. *Dintre numele proprie și vocabulele scitice... a constatat... cam o pătrime drept eranice.* REV. IST. I, 305. *Țăranul acesta știe și ce e aceea resentiment, cunoaște chiar vocabula.* C. PETRESCU, R. DR. 106. *Vorbesc cu glasuri tari, întrebuințează vocabule ciudate.* SADOVEANU, O. IX, 13. *Acest vocabul cu dulce sunet – „Verbila" – l-am auzit în altă parte a țării.* id. ib. XXI, 576. *Acest vocabul nu se găsește în dialectul aromân.* ARH. OLT. XVII, 179, cf. SCRIBAN, D. *Nevoia de-a utiliza dubleuri mai căutate ale cuvintelor și vocabule cu tocul înalt făcea parte din ținuta mea ocazională.* ARGHEZI, S. X, 28. *Își transcrisese un text de roman franțuzesc pe care își sublinia cuvintele necunoscute, transportînd vocabulele rare într-un mic vocabular franco-german.* CĂLINESCU, O. XII, 383. *Vasile Alecsandri regăsește... accentele armonioase ale lirei sale, pentru a închina... un imn sunînd melodios din multele-i vocabule romanice.* VIANU, L. R. 636. *Două vocabule... permit... stabilirea unei filiații relativ convingătoare între ambii autori. Primul este neologismul „régia".* S. C. ȘT. (IAȘI), 1956, 52, cf. DL, DM. *Simpla repetiție a unor vocabule sau a unor formule artistice.* IST. LIT. ROM. I, 124. *Între vocabulele cu înțelesul cel mai mobil și variabil, după epoci și țări, era în trecut cuvîntul „alegeri".* GL 1964, nr. 8, 1/1. *Nu mai credem în existența... unei sere a cuvintelor, în care s-ar cultiva și răsădi vocabule selecționate pentru confecționarea poeziei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1968, nr. 4, 23/1. *Am putea avea mîndria să propunem vocabule care să intre în însăși substanța culturii majore.* ib. 1969, nr. 40, 14/1, cf. M. D. ENC. *Civilizația latină... n-avea probabil o vocabulă pentru a traduce conceptul.* V. ROM. iulie 1973, 156, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3]. *Vocabula veche „icoană" i se părea mai sugestivă decît neologismul „portret".* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 15, 7/2. *Să fie din cauza viziunilor diferite? Ori din pricina semantismului vocabulei „criză"?* ib. 1993, nr. 8, 5/1. *Etimonul vocabulei în discuție... este „natus".* SCL 1994, 5, cf. ROMÂNIA LITERARĂ, 1999, nr. 1, 15/1.

– Pl.: *vocabule.* – Și: (astăzi, rar) **vocábul** s. n.

– Din lat. **vocabulum,** fr. **vocable.**

VOCABULÉR s. n. v. **vocabular.**

VOCABULÍST s. m. (Învechit) Lexicograf. Cf. I. GOLESCU, C. *Vocabuliștii explică vorba „lealitate" prin acelea de „fidelitate" și de „probitate".* CANELLA, V. 210, cf. 97.

– Pl.: *vocabuliști.*

– **Vocabulă** + suf. *–ist.*

VOCÁL[1] s.n. v. **vocală.**

VOCÁL[2], -Ă adj. **1.** Care este executat cu vocea **(I 3);** care este cîntat din gură; care se exprimă cu ajutorul vocii. *S-a orînduit profesori: de declamație Domnul Aristia, de muzica vocală pînă la o vreme D. Bongianini și astăzi în lucrare D. Conti.* HELIADE, O. II, 59. *Afară de aceste se poate învăța în ghimnazie privat limba ghermană și muzica vocală.* AR (1830), 141[2]/18. *Ca obiecturi extraordinare s-au învățat legile, limba elinească, rosiană, franțeză și muzica vocală (cîntică).* CR (1832), 30[1]/21. *Cînd s-a întocmit Soțietatea Filarmonică spre întinderea literaturei rumânești și a muzicii vocale în prințipat... a fost din cei dintîi ce s-a înscris între mădularele ajutoare.* GTM (1835), 6[2]/16. *Societate Filarmonică... de 70 soți pentru întinderea literaturei și muzicii vocale și instrumentale.* GENILIE, G. 216/5. *O soțietate de boieri... au înformat... un Conservatoriu Filarmonic Dramatic, unde gratis (fără plată) se învață muzica vocală.* AR (1837), 55[1]/6, cf. VALIAN, V. *Această dede ansă la mulți să mă provoace ca să nu las rarul acest talent neînmulțit cu toate perfecțiunile la care a ajuns arta muzicei vocale.* VASICI, ap. BARIȚIU, C. II, 150. *După lucru le plac petrecerile voioase, mai ales dantul și cîntecul vocal cu ghitara.* CALENDAR (1847), 26/7. *El e învățat în muzica vocală.* CÎMPEANU, GR. ROM. 188/17. *Voi dați fiicelor voastre toalete lumești, dascăli de muzică vocală, dascăli de dant.* NEGULICI, E. I, 77/13,

cf. POLIZU. *După ce studie mai întîi muzica vocală,... să consacră cu cel mai mare amor la studiul contrapunctului.* FILIMON, O. II, 313, cf. PETRI, V., PROT. – POP., N. D., BARCIANU. *Acest cor... a fost în Moldova cel întîi cor de muzică vocală bisericească.* ARHIVA, XV, 128, cf. ALEXI, W., TIM. POPOVICI, D. M., RESMERIȚĂ, D., CADE. *Poezia pare că s-a dezbărat de vechea putere oratorică... Nu mai cîntă, ci vrăjește. Din vocală a devenit muzicală.* ARH. OLT. X, 436. *Presupunem că... a fost o școală.... la care va fi fost profesor de muzică vocală și pian.* ib. XII, 363. *Odată cu muzica vocală a înviat de sine și muzica instrumentală sau muzica modernă.* IZV. XIII, 89, cf. SCRIBAN, D. *Dansatorii sînt obligați... să-și cînte, născocind un ritm vocal, potrivit cu ritmul mișcării.* ARGHEZI, S. VII, 138. *Cine te împiedică... să dai concerte de muzică vocală.* CĂLINESCU, B. I. 116, cf. DL, DM. *Pe Tîrnave sînt încă frecvente dansurile de femei, cu acompaniament vocal.* IST. LIT. ROM. I, 154. *Se combinau într-un mod nediferențiat pantomima grosolană a măscăricilor,... muzica instrumentală și vocală, numere de dresaj de animale.* IST. T. I, 89, cf. 155, FORM. CUV. I, 172, M. D. ENC. *Arată ceva important și regăsibil pe parcursul întregii scrieturi vocale a lui Wagner.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 1, 23/2, cf. DEX, DN[3]. ◊ (Urmat de determinări care precizează genul muzicii, al unei lucrări sau formații muzicale, cu care formează nume compuse) *Unul din genurile deosebit de proprii pentru exprimarea unor asemenea idei este cel vocal-simfonic.* M 1962, nr. 4, 1. *Sînt îmbucurătoare progresele făcute în ultimii ani în creația noastră vocal-simfonică.* ib. 1962, nr. 4, 4. *Concepția dramaturgică... a stat la baza acestei noi creații vocal-simfonice.* ib. 1965, nr. 1, 7. *Lucrări vocal-simfonice.* FORM. CUV. I, 172. *O formație vocal-instrumentală... ne-a încîntat prin talentul și virtuozitatea cu care a reușit să reliefeze mesajul uman.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 36, 22/1. ◊ (Adverbial) *Felix mai dădu cîteva ocoluri odăii, ascultînd exercițiile Otiliei care le intona și vocal acum, cu glas subțirel și tremurat.* CĂLINESCU, E. O. I, 34. ♦ (Despre oameni) Care cîntă cu vocea. *Aci se-ncoardă iarăși vocala arpă vie. Se cîntă „Aleluia!" p-alt ton mulțumitor.* ARISTIA, P. R. 49/1. *Pentru atingerea scopului, reuniunea își propune... să înființeze un cor vocal și instrumental.* PĂCALĂ, M. R. 390. *Soliștii vocali și echipa de dansuri prezintă... programe artistice.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4862. *„Nopțile" pentru cei doisprezece soliști vocali s-au repetat.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 9, 24/2. *Duminică, tinerimea română din Șiria...a aranjat un bal român... spre folosul fondului școlar și corului vocal român.* ib. 1978, nr. 1, 18/2.

2. Care aparține vocii (**I 1**); care are legătură cu vocea, privitor la voce; care ține de voce, de tehnica emisiei sunetelor; care servește la producerea vocii; (neobișnuit) vocifer. *De aici urmează ca, sonurile vocale fiind limitate, alfabetul și dicționariul să se afle închise între margini naturale.* LAURIAN, F. 109/6, cf. POLIZU, PETRI, V., ANTONESCU, D., DDRF. *Felul organelor vocale, al buzelor... etc. este... important ca și felul sufletului.* PHILIPPIDE, P. 7, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *În exercițiile vocale trebuie să mergem de la simplu la compus, avînd grija și ca exercițiul să nu dureze prea mult.* BIANU, D. S. 801. *Erau și străini... aduși acolo de capacitatea lor vocală sau instrumentală ca să compuie ansamblul de muzică simfonică.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 215, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *„U" a devenit „î"... și apoi „ă" (printr-o relaxare a organelor vocale).* IORDAN, STIL. 34, cf. SCRIBAN, D. *Instalații de repetitori pentru frecvență vocală.* NOM. MIN. I, 319. *Altitudinea vocală în „Apus de soare" este firească și realistică, pentru că avem de-a face cu un gigant.* CĂLINESCU, C. O. 128. *Se zicea că nici o cucoană din aristocrația apuseană nu rezistă la modulațiile vocale ale acestui frumos diplomat turc.* CAMIL PETRESCU, O. III, 358, cf. DL, DM, SFC III, 260, M. D. ENC. *Actorul gîndește fiecare replică..., demonstrînd o mare suplețe în folosirea mijloacelor de expresie corporală și vocală.* CONTEMP. 1974, nr. 9, 4/6, cf. DEX, DN[3]. *Pianistul nostru... a însoțit evoluția vocală cu o... muzicalitate a participării excepționale.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 9, 17/4. ◊ *Coardă vocală* = fiecare dintre formațiunile ligamentoase simetrice ale laringelui prin vibrarea cărora se produc sunetele. *Stingerea glasului nu este efectul mercurului sau al unei vătămări oarecare al cordelor vocale, și ea vine dintr-o boală catarală.* MAN. SĂNĂT. 352/7. *Ce coarde vocale anume sînt puse în mișcare de anume simțiri?* PAPADAT-BENGESCU, O. III, 28, cf. CADE. *Cu cît coardele vocale sînt mai depărtate una de alta, cu atît debitul de aer e mai mare.* PUȘCARIU, L. R. I, 61, cf. 62. *S-a pronunțat... fără participarea coardelor vocale.* IORDAN, STIL. 70. *O să-i răcească... coardele vocale și o să răgușească.* ARGHEZI, S. VIII, 311. *În timpul glasului șoptit coardele vocale sînt îndepărtate și nu vibrează.* FD I, 60. *În laringe sînt situate coardele vocale.* GRAUR, I. L. 46, cf. DL. *Acest zgomot este produs de coardele vocale care se găsesc la deschiderea traheii spre faringe.* ZOOLOGIA, 128. *N-ai fi găsit pe cineva... cu niște coarde vocale mai incapabile.* MAGAZIN IST. 1972, nr. 4, 67.

– Pl.: *vocali, -e.*

– Din fr. **vocal,** lat. **vocalis.**

VOCÁLĂ s. f. (Fon.) Sunet al vorbirii la a cărui emitere curentul de aer sonor iese liber prin canalul fonator, fără să întîlnească nici un obstacol; literă, semn grafic care reprezintă un asemenea sunet; (învechit, rar) voce (**III**). *La latinii cei de demult, înaite de a se însoțire ei cu grecii, toate cuvintele ieșea în vocală.* MAIOR, IST. 274/14. *Norodul s-au obicinuit a mînca vocalea cea de pe urmă.* BUDAI-DELEANU, T. GR. II, 10[v]/10, cf. I, 42[r]/9. *Între cele 22 de litere...* [sînt] *vocalele (sunătoarele) toate.* MUTSO, O. 21/20. *Se-întîmplă asemenea și trei vocale să se citească deodată, care atunci se numește triflong.* HELIADE, GR. ROM. 150/19. *Rimă se zice asemănarea ultimelor vocale cu care se termină două sau mai multe versuri.* id. O. II, 146. *De le urmează vocal sau „h" muet..., „l" totdeaună să aude.* VIDA, GRAM. 16/23, cf. 16/42. *Literele se împart în vocale sau de sine sunătoare și în consonante.* ANTROP. 207/17. *Numile... la sing*[ular] *în (u) pur după o vocală masculină (o, u) la plural se termină ca latinele în (a) îngînat.* SĂULESCU, GRAM. ROM. I, 45/22. *De la acestea se strecurară în limba romană... ziceri slavone, vocale și sunete streine limbei lor.* F. AARON, I. I, 33/24. *Săvîrșitul*

se face de la trecutul participiului, schimbînd pă „tu" cu vocală înainte în „iu" cum: „cînta-tu", „cînta-iŭ". GR. R.-N. I, 122/10, cf. 119/21. *Să pune în locul unei vocale carea lipseşte cu totul.* ALBOTEANU, GRAM. 99[r]/1. *Toate aceste 25 de litere se-mpart în 2 clase, adecă voyelles (vocale sau glăsuitoare) şi consonnes (consonante sau neglăsuitoare).* CODRESCU, GR. FR. 6/22. *Vocalele, diftongii şi triftongii... formează cîte o încheietură de cuvînt sau cîte o silabă în graiul viu.* CÎMPEANU, GR. ROM. 5/17, cf. 6/26, 231/3, STAMATI, D. *Lipsa unei vocale, greşul unei perioade sînt lucruri serioase.* RUSSO, S. 77, cf. POLIZU. *Tipul primitiv... este conform cu legea fonetică a priorităţii relative a vocalei „a".* HASDEU, I. C. I, 185, cf. 294. *În limba sanscrită... sonul „a" predomneşte asupra tuturor celorlalte vocale.* COLUMNA, VII, 10. *Ce caracteristice pentru spiritul unui popor sînt uneori vocalele cuvintelor lui!* MAIORESCU, CR. II, 393. *Litera „L", la deosebite popoare şi însoţită de felurite vocale, are în sine darul de a exprime simţiri de jale şi de durere.* ODOBESCU, S. I, 206. *Greşala... constă în lărgirea unui vocal la puterea unui diftong.* EMINESCU, O. XIV, 292. *Daca vocala e purtătoarea simţirei şi elementul propriu muzical al limbei, apoi consonantul e reprezentantul reflexiunei, a siguritătei (acurateţei) conceptului.* id. ib. 293, cf. REV. IST. I, 299. *Dispariţia acestei vocale finale din ortografie se face de la sine.* CONV. LIT. XXII, 190, cf. ARHIVA, I, 152, 154, DDRF. *Consideră pe geţi ca goţi, deoarece numele lor se deosebeau prin o singură vocală.* XENOPOL, I. R. I, 48, cf. 28, ENC. ROM., SBIERA, F. S. 27, ALEXI, W. *Vocalele sînt sunete cari să formează în laringe şi să întăresc prin gît, limbă, buze şi nas.* BIANU, D. S. 800. *Ne întemeiem pe pronunţarea populară din inscripţia de la Roma, fără nici o consoană între cele două vocale.* PÂRVAN, G. 264, cf. RESMERIŢĂ, D. *Numai bulgarii au o vocală... apropiată de „ă".* RF I, 148, cf. 119. *Vorbea foarte repede,... lungind, adînc tulburător, vocalele.* CAMIL PETRESCU, P. 8. *Sufixul acesta era obişnuit şi cu alte vocale decît „e".* DRĂGANU, ROM. 247, cf. 365, 460, ARH. OLT. XVII, 238. *În acele regiuni el nu formează o silabă cu vocala a doua.* PUŞCARIU, L. R. II, 175, cf. I, 69. *Vocalele din silaba accentuată a unui cuvînt se păstrează neschimbate.* IORDAN, STIL. 33, cf. 52, 195, SCRIBAN, D. 1417, ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 382. *Fonetismul specific graiului muntenesc, în care predomină vocalele mai „clare", mai pline, aparţine... unui temperament apropiat de tipul extrovertit – cicloid.* BUL. FIL. XI–XII, 442. *O gură la fel, cu buze la fel, cu cinci vocale şi cu douăzeci şi cîteva de consune identice vorbesc în trei sute şi cîteva limbi.* ARGHEZI, S. IX, 154, cf. PERPESSICIUS, M. I, 138, VIANU, L. R. 213. *Vocala sufixului fiind scurtă nu putea primi accentul.* SCL 1954, 87. *Vocalele se grupează după gradul de deschidere şi după locul de articulaţie.* GRAUR, S. L. 15. *Caragiale nu şi-a asimilat în prealabil secretul instrumentalismului, care este de natură fonică: aliteraţii, alternări de vocale sau de grupuri de sunete.* CIOCULESCU, C. 64, cf. DL, FD I, 11, DM, CONTRIBUŢII, I, 31, IST. LIT. ROM. II, 217. *Cînd labialele sînt urmate de vocala „i", aria nepalatalizantă este mult mai mare.* CL 1961, 35. *Este adevărat că, fiind vorba de o vocală ca singură diferenţă, am putea admite o greşeală a unor dieci.* PANAITESCU, O. Ţ. 98. *Egiptenii, în scrierea curentă, nu foloseau vocale.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 11, 37, cf. FORM. CUV. I, 194, L. ROM. 1971, 312, M. D. ENC. *Asurzirea vocalelor finale se întîlneşte, într-o măsură diferită, în aproape toate graiurile şi în limba literară.* SCL 1973, 28, cf. V. ROM. iulie 1973, 173. *De aceeaşi utilitate şi interes evident sînt capitolele privind vocalele izolate.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 33, 8/4. *Vocalele sînt împărţite... în bemolate şi nebemolate.* SCL 1977, 356, cf. DN[3]. *Vom recunoaşte în continuare doar şapte vocale fundamentale.* L. ROM. 1979, 74, cf. 1980, 44, 1981, 48. *Velarizarea vocalelor anterioare precedate de vibranta forte şi morfonologia limbii române.* SCL 1994, 123. ◊ *Vocală anterioară* (sau *palatală, prepalatală*) = vocală care se articulează în partea anterioară a cavităţii bucale. *Limba face o mişcare înspre înainte..., alunecînd din regiunea centrală în cea a vocalelor anterioare.* PUŞCARIU, L. R. II, 41. *Vocalele anterioare se rostesc în limba literară de obicei nici prea deschise, nici prea închise.* id. ib. 43. *Seria semiocluzivelor conţine posibilitatea combinării lor cu o vocală prepalatală.* SCL 1955, 47, cf. M. D. ENC. *Nu face parte... din seria vocalelor anterioare.* SCL 1977, 595. *Vocală medială* (sau *centrală*) = vocală care se articulează în partea medială a cavităţii bucale. *Pisica, cînd miaună, trece de la vocala extremă „i", peste „e", la vocala centrală „a", pentru ca să ajungă, peste „o", la cealaltă vocală extremă „u": mieaou.* PUŞCARIU, L. R. II, 37. *Vocala centrală cea mai închisă e notată în transcrierea noastră „î".* id. ib. 42. *Labializarea unei vocale mediale.* SCL 1955, 217, cf. M. D. ENC. *Vocală posterioară* (sau *postpalatală, velară*) = vocală care se articulează în partea posterioară a cavităţii bucale. *Vocalele „o" şi „u" se numesc vocale posterioare labiale.* GRAUR, I. L. 49, cf. M. D. ENC. *Pronunţarea unei vocale velare... după o consoană palatală a fost cercetată insuficient.* SCL 1973, 451. *Nu face parte... din seria... vocalelor posterioare.* ib. 1977, 595. *Croaţii n-au vocale velare.* IVĂNESCU, I. L. R. 530. *Vocală neutră* = structură vocalică ce se caracterizează prin formanţi situaţi la 500 Hz, 1500 Hz, 2500 Hz. DEX[2]. ◊ (Adjectival; învechit, rar) *Aceste slove să pot împărţi în dooă. În slove vocale, adică glasnice sau sunătoare şi în slove consonante, adică neglasnice sau nesunătoare.* I. GOLESCU, B. 9/6, cf. ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 464.

– Pl.: *vocale.* – Şi: (învechit) **vocál** s. n., **vocále** s. f.
– Din lat. **vocalis,** germ. **Vokal.**

VOCÁLE s. f. v. **vocală.**

VOCÁLIC, -Ă adj. Care aparţine vocalelor, privitor la vocale, de vocale. *Comite o erezie,... fără a cita în limba română o singură analogie de tranziţiunea vocalică.* COLUMNA, VII, 183. *Lungimea vocalică există numai la serbi şi la unguri.* CUV. D. BĂTR. I, 35. *Numele asiriene... le-au deformat după sensul actual al lor prin introducerea punctelor vocalice subscrise în vechile cărţi biblice.* CARAGIALE, O. III, 15. *Deosebirile din silaba penultimă privesc numai partea vocalică.* REV. IST. I, 301, cf. 299. *Pentru notarea acestor două combinaţiuni vocalice avem două sisteme.* ARHIVA, I, 165, cf.

185. *Încheiem aceste observaţiuni fonetice cu cîteva cuvinte asupra asimilaţiunii vocalice.* ŞIO I, XLVII. *Asimilarea vocalică.* BOCĂNEŢU, T. A. 205, cf. CADE. *Explicaţia... prin metateză vocalică... ar avea avantajul să simplifice problema.* DRĂGANU, ROM. 579. *Vorbirea afectivă cunoaşte transformări vocalice şi în poziţie acccentuată.* IORDAN, STIL. 33, cf. 38, SCRIBAN, D. *„-Uri" are avantajul de a nu produce... alternanţe vocalice.* LL 1955, 110. *Alternanţa vocalică nu este nicăieri în româneşte singurul mod de a diferenţia formele gramaticale.* GRAUR, I. L. 129. *Limba română este printre limbile cu mare frecvenţă vocalică.* MACREA, F. 36, cf. DL, DM. *Delimitarea şi izolarea consoanelor de elementul vocalic următor este o operaţie care trebuie efectuată în timp.* FD I, 22, cf. II, 88. *Sistemul vocalic al latinei tîrzii este... mult mai sărac.* IST. L. ROM. I, 20. *A treia categorie de nuanţe vocalice... au o poziţie intermediară atît în ce priveşte locul de articulare, cît şi în privinţa gradului de deschidere.* CL 1972, 235, cf. M. D. ENC., DEX, L. ROM. 1976, 262. *A propus o descriere a vocalelor limbii literare bazată pe două criterii: neutralizarea opoziţiilor vocalice şi alternanţele.* SCL 1976, 579. *Nu se realizează nici o alternanţă, indiferent dacă finala radicalului este vocalică sau consonantică.* ib. 1978, 697, cf. DN[3]. *Unele dintre aceste cuvinte au pătruns şi în alte limbi, dar fără să aibă acolo o terminaţie vocalică.* L. ROM. 1980, 232, cf. 285. *Slava veche, în special slava primitivă, prezenta şi cantitatea vocalică.* IVĂNESCU, I. L. R. 196, cf. 213. *Alternanţe vocalice şi compatibilităţi fonologice în derivatele româneşti cu sufixe.* SCL 1993, 183. ◊ *Armonie vocalică* = fenomen fonetic care constă în potrivirea de timbru a vocalelor după cele din rădăcină. *În limbile cu armonie vocalică, ca cea ungurească sau turcească, hotarele unui cuvînt se recunosc după faptul că toate morfemele se orientează în vocalism după timbrul vocalei radicale.* PUŞCARIU, L. R. I, 105. *Limba română cunoaşte, într-o anumită măsură, armonia vocalică.* IORDAN, L. R. 171, cf. SCRIBAN, D., DL. *Fenomenul are asemănări cu aşa-numita armonie vocalică din limbile turceşti.* IVĂNESCU, I. L. R. 469, cf. SCL 1993, 384.

– Pl.: *vocalici, -ce.*

– Din fr. **vocalique.**

VOCALÍSM s. n. **1.** Sistem al vocalelor unei limbi, din punct de vedere fonetic şi fonologic, în diferite etape ale evoluţiei sale. *Ele ni vor destăinui... două preţioase litere..., „ă" şi „î", sonurile cele mai caracteristice ale vocalismului nostru naţional.* HASDEU, I. C. II, 28. *Vocalismul limbei latine vulgare.* COLUMNA, VII, 140. *Promite a ne da ca teză de şcoală un studiu asupra vocalismului român.* REV. IST. I, 192. *Vocalismul întreg al tuturor limbilor arice se reduce la trei vocale primitive: „a", „i" şi „u".* ib. 299, cf. 306, BARCIANU. *Aduc acum aici un singur argument,... şi anume vocalismul şi consonantismul dacic, bine diferenţiat de cel thracic.* PÂRVAN, G. 165. *Acest conservatism îl atribui uşurinţei vocalismului acestui dialect.* L. COSTIN, GR. BĂN. 13, cf. ARH. OLT. V, 458, RF I, 126, CADE. *Toţi diftongii şi triftongii la un loc nu fac decît ceva peste 11% din vocalism.* PUŞCARIU, L. R. I, 84, cf. II, 42, SCRIBAN, D. *Predominante ca frecvenţă în vocalismul românesc sînt... fonemele mai închise, mai ascuţite.* DR. X, 47, cf. 43. *Diftongii şi triftongii adaugă, prin numărul lor mare, o notă însemnată la varietatea vocalismului românesc.* MACREA, F. 37, cf. DL, DM, CL 1958, 99, DER. *Există însă şi condiţii de îmbogăţire a consonantismului şi ele se afirmă viguros, cînd vocalismul sărăceşte.* IST. L. ROM. I, 27. *Vocalismul graiurilor dacoromâne.* CL 1972, 235, cf. M. D. ENC., DEX. *Vocalismul acestor graiuri este în situaţie de dependenţă faţă de consonantism.* SCL 1975, 144. *În ceea ce priveşte vocalismul, se stabileşte un inventar de cinci foneme – „a", „e", „i", „o", „u" –, unanim recunoscute pentru neogreacă.* ib. 1977, 670, cf. DN[3], L. ROM. 1998, 55.

2. Ansamblul vocalelor unui cuvînt, al unei silabe sau al unui morfem component. *Vocalismul a trebuit să le moaie cuvintele încărcate de consoane.* L. COSTIN, GR. BĂN. 21 cf. DRĂGANU, ROM. 579. *Hotarele unui cuvînt se recunosc după faptul că toate morfemele se orientează în vocalism după timbrul vocalei radicale.* PUŞCARIU, L. R. I, 105, cf. SCRIBAN, D. *Rezolvarea contradicţiei ivite se face în două direcţii care... sînt corelative: a) prin deplasarea accentului; b) prin modificarea vocalismului.* SCL 1954, 88. *Desinenţei de nominativ singular „-e" îi corespunde cu necesitate vocalismul radical „oa" în „floare", „licoare", „soare".* ib. 1955, 45. *O a doua formă... seamănă şi mai bine cu cele slave în ce priveşte vocalismul silabei.* GRAUR, E. 48. *Cu acestea nu am lămurit încă problema vocalismului, nici, implicit, pe a accentului.* id. ib. 60. *Vocalismul împrumuturilor din limba română se păstrează, aproape fără nici o transformare, în cele mai multe cazuri.* FD II, 98.

3. Parte, capitol al foneticii unei limbi care se ocupă cu studiul vocalelor. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN[3].

– Din fr. **vocalisme.**

VOCALIZÁ vb. I. **1.** Tranz. şi intranz. (Muz.) A face exerciţii de canto pe anumite vocale, fără a numi notele sau a pronunţa cuvintele; a executa vocalize **(1).** *Vocea sa este de un timbru plăcut, vocalizează cele mai dificile perioade muzicale cu mare înlesnire.* FILIMON, O. II, 292. *Dacă s-ar ispiti cineva să cerce a instrumenta şi a vocaliza prin codri muzică clasică,... urşi, lupi, mistreţi, vulpi... ar apuca-o îndată la picior.* ODOBESCU, S. III, 101, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Toate exerciţiile cari tind să mlădieze laringele şi gîtul şi să deie muşchilor lor agilitatea necesară pentru cant trebuie făcute cîntînd asupra vocalelor, adecă vocalizînd.* BIANU, D. S. 801. *Nerăbdătoare glasuri reîncepură, vocalizînd crîmpeie din noua operă.* ANGHEL, PR. 38, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Vocalizînd..., se ridică în picioare bătînd cu pumnul în masă.* CAMIL PETRESCU, T. I, 397, cf. SCRIBAN, D. *Cînd Ioanide o neglija din cauza ocupaţiilor lui..., vocaliza discret spre a controla ecoul odăilor.* CĂLINESCU, B. I. 199. *Indolenta... deschise pianul şi vocaliză „Elegia" lui Massenet.* id. ib. 395, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN[3]. ◊ Fig. *Curgeau lumini din ceruri roze, Vocalizau privighetori.* MACEDONSKI, O. I, 73. *Doar glasul giamandurei vocaliza arar Şi-o stea făcea semnale din vîrful unui far.* ANGHEL – IOSIF, C. M. II, 39.

2. Refl. (Fon.) A trece de la valoarea de consoană la cea de vocală; a căpăta valoare de vocală sau de semivocală (semiconsoană). *Medialul „v" între vocale..., în cuvintele române cele vechi..., totdauna se vocalizează.* CUV. D. BĂTR. I, 279, cf. ALEXI, W., CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN[3]. ◊ Tranz. *E probabil ca şi „-bostes" din „tarabostes" va fi putut fi vocalizat, ca şi numele regelui în alte izvoare.* PÂRVAN, G. 148.

– Prez. ind.: *vocalizez.*

– Din fr. **vocaliser.**

VOCALIZÁRE s. f. **1.** (Muz.) Acţiunea de a vocaliza **(1)** şi rezultatul ei. *Partea din duetul cu tenorele şi cabaleta din actul III... lasă să se vază cîteodată... şi o lipsă de egalitate în vocalizarea unora din perioadele de agilitate.* FILIMON, O. II, 293, cf. ALEXI, W., TIM. POPOVICI, D. M., RESMERIŢĂ, D. *Jos se împleteau vocalizări sălbatice cu tăceri gînditoare.* VOICULESCU, P. I, 113. *Alterna fluierul cu vocalizările şi se extazia înaintea propriei opere.* CĂLINESCU, E. O. I, 189, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN[3].

2. (Fon.) Modificare prin care un sunet trece de la valoarea de consoană la cea de vocală sau de semivocală (semiconsoană); (învechit) vocalizaţie **(2).** *„Oa" din „cocioabă" s-a născut prin vocalizarea nazalei „um" din „kuţumba".* HASDEU, I. C. II, 48. *Variabila vocalizare latină tocmai în cuvinte unde şi noi întrebuinţăm sau am fi întrebuinţat „ъ" sau „î" e foarte surprinzătoare.* MAIORESCU, CR. III, 253, cf. 254. *Observăm că partea a doua, „-bostes", intră şi în compoziţia numelui gloriosului rege Burebista... cu aceeaşi vocalizare, „Bruo-bostes".* PÂRVAN, G. 148. *Vocalizarea lui „ъ-" s-a putut face fie în „-î-", fie în „u".* DRĂGANU, ROM. 480. *Cînd acomodarea priveşte apertura, mărită sau micşorată din cauza mărimii deschizăturii cu care se rostesc sunetele învecinate, avem cazuri de vocalizare sau consonantizare.* PUŞCARIU, L. R. II, 95. *Poziţia intervocalică n-a produs decît la „v" (şi la „b" devenit „v")... o vocalizare.* id. ib. 188. *Lucrul se poate perfect dovedi cu ajutorul alternanţelor vocalice, căci găsim chiar în interiorul limbilor atestate cazuri de vocalizare identice cu cel descris mai sus.* GRAUR, I. L. 17, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN[3]. *Reprezintă o evoluţie aparte, alta decît consonantizarea iotului, anume... spre deschiderea iotului, deci spre vocalizarea lui.* L. ROM. 1979, 240. *Numai graiul din Ţara Oaşului arată... în zilele noastre vocalizarea lui „l" în anumite cazuri.* ib. 1993, 111.

– Pl.: *vocalizări.*

– V. **vocaliza.**

VOCALIZÁT, -Ă adj. (Fon.; despre consoane) Care a căpătat valoare de vocală sau de semivocală (semiconsoană). *Acest semn, exprimînd pe „li" vocalizat, este ierogliful soarelui.* HASDEU, I. C. II, 30.

– Pl.: *vocalizaţi, -te.*

– V. **vocaliza.**

VOCALIZÁŢIE s. f. (Învechit) **1.** (Muz.) Vocaliză **(1).** Cf. I. GOLESCU, C.

2. (Fon.; în forma *vocalizaţiune*) Vocalizare **(2).** *Accentele greco-ciriliane sînt numai semne tonice şi nu au înfluenţă în schimbarea vocalizaţiunei.* CIPARIU, O. I, 130.

– Pl.: *vocalizaţii.* – Şi: **vocalizaţiúne** s. f.

– Din fr. **vocalisation.**

VOCALIZAŢIÚNE s. f. v. **vocalizaţie.**

VOCALÍZĂ s. f. **1.** Executare a unui text muzical vocal prin înlocuirea denumirii notelor cu vocale, de preferinţă „a" sau „o"; exerciţiu de canto care constă în executarea unei serii de note pe anumite vocale; (învechit) vocalizaţie **(1).** Cf. TIM. POPOVICI, D. M. *Ne vin în urechi izbucniri, vocalizele vrăjitoreşti ale copilelor mării.* în SCL 1979, 98, cf. DL, DM. *Adesea aceeaşi formulă melodică se repetă,... căpătînd uneori o mai mare amploare, prin utilizarea vocalizelor, ornamentelor, sunetelor lungite.* IST. LIT. ROM. I, 112, cf. DER, M. D. ENC., DEX, DN[3].

2. Piesă muzicală vocală fără cuvinte (cu caracter de virtuozitate). Cf. DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX, DN[3].

– Pl.: *vocalize.*

– Din fr. **vocalise.**

VOCATÍV, -Ă s. n., adj. **1.** S. n. (Şi, adjectival, în sintagmele *caz vocativ,* învechit, *cădere vocativă*) Caz al declinării care exprimă o chemare sau o invocare adresată cuiva; p. ext. cuvînt în acest caz. *Căderi sînt şase: nominativă..., ghenitivă..., dativă..., acuzativă..., vocativă..., ablativă.* VĂCĂRESCUL, GR. 26/1. *Articulu „lu" seau „l"... în vocativ se schimbă seau se împleacă în „le"..., bunăoară: „calule!"* MAIOR, IST. 247/4. *Numele sfîrşitoare cu „u"... la vocativ în loc de „u" primesc „e".* BUDAI-DELEANU, T. GR. II, 10v/8, cf. PLEŞOIANU, C. 129/10. *Cel d-al cincelea* [caz], *fiindcă chemăm cu dînsul, se zice vocativ (de chemare).* HELIADE, GR. ROM. 13/7. *Cu vocativul ne întrebuinţăm cînd ne îndreptăm către cineva şi este răspuns, ca şi numinativul, la întrebarea cine sau ce?* id. PARALELISM, 9/17, cf. I. GOLESCU, B. 11/21. *Vocativul (chemătoriul).* SĂULESCU, GRAM. ROM. I, 26/8. *Substantivul este în vocativ cînd arată o chemare.* GR. R. (1835), 7/7, cf. 6/28. *Cel d-al cincilea* [caz], *fiindcă chiemăm cu dînsul, să zice vocativ (de chiemare).* GR. R. – N. I, 28/10, cf. VALIAN, V. *Cazurile după metodul vechi sînt şese, ad*[ică] *nominativul, genitivul, dativul, acuzativul, vocativul şi ablativul.* CÎMPEANU, GR. ROM. 30/23. *Ce se atinge de vocativ este de însemnat că el nici după metodul cel vechi încă n-ar avea loc între cazuri.* id. ib. 44/33, cf. 214/9, POLIZU. *Cazuri în limba rom*[ână]*... sînt cinci, acestea: cazul numinativ... şi vocativ sau chemătoriu, al cincilea.* CIPARIU, O. II, 4, cf. BĂLĂŞESCU, GR. 12/9, PETRI, V., PROT. – POP., N. D., DDRF, LIUBA – IANA, M. 166. *Vocativul... nu exprimă nici un raport sintactic.* ENC. ROM., cf. BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., CADE. *Din acest vocativ a putut să se reconstruiască în româneşte în mod normal nominativul.* DRĂGANU, ROM. 71. *În locul interjecţiilor „mă", „fă" etc. – sau alături de ele – numele persoanei căreia ne adresăm poate fi întovărăşit de un morfem dezinenţial... Asemenea forme*

se numesc vocative. PUȘCARIU, L. R. I, 113, cf. 137, II, 452. *Vocativul are valoarea unei propoziții sau fraze întregi, imperativă sau dezideративă.* IORDAN, L. R. 306, cf. 42, 43, SCRIBAN, D. *Manigomian întrebuința foarte rar vocativul „domnule".* CĂLINESCU, B. I. 421, cf. ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 430, 464. *Vocativul feminin în „-o"... își are originea în limba slavă.* SCL 1955, 125. *Vocativul n-a fost considerat întotdeauna un caz de către cei care s-au ocupat de el în mod special sau numai tangențial.* SG I, 5. *Vocativul... e cazul persoanei căreia ne adresăm.* GRAUR, I. L. 150, cf. DL, DM, IST. LIT. ROM. I, 115, DER, L. ROM. 1966, 322. *Vocativul în „-o"... datează de la sfîrșitul perioadei române comune.* CL 1969, 211, cf. L. ROM. 1971, 313. *Declinarea sanscrită... cunoaște opt cazuri: nominativ, acuzativ, instrumental, dativ, ablativ, genitiv, locativ, vocativ.* STEINHARDT, J. 141, cf. M. D. ENC. *Vocativele în „-o" din Maramureș nu se datorează influenței bulgărești, ci celei ucrainene.* CL 1973, 69, cf. DEX. *Spre deosebire de alte limbi romanice, româna are o formă cazuală specifică pentru vocativ: în „-e" pentru masculine („copile") și în „-o" pentru feminine („fato", „Mario").* SCL 1975, 112, cf. L. ROM. 1976, 107, SCL 1976, 93, DN^3. *Vocativul, cazul chemării, are o situație specială în sistemul cazurilor.* L. ROM. 1980, 163. *Vocativul singular în „-e"... s-a păstrat în latina populară de la baza românei.* IVĂNESCU, I. L. R. 133, cf. 213. *Vocativul „domnule" marchează inserția personajului în conversație.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 8, 23/1, cf. L. ROM. 1997, 87.

2. Adj. (Rar; despre propoziții, expuneri etc.) Care cuprinde forme de vocativ; p. ext. care exprimă o adresare, o chemare etc. *Imaginația debordantă..., relatarea vocativă,... trecerea de la o persoană narativă la alta fac din acest roman o bucată de bravură a noii tehnici narative.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 36, 31/5.

3. Adj. (Rar) Care ar fi de dorit să se realizeze, să se întîmple etc. *Apar... cronici vocative.* SFC IV, 104.

– Pl.: *vocative.*

– Din lat. **vocativus,** fr. **vocatif.**

VOCÁȚIE s. f. **1.** (De obicei urmat de determinări care indică natura, felul, domeniul etc.) Aptitudine deosebită pentru o anumită artă sau știință; predispoziție, înclinație pentru un anumit domeniu de activitate, pentru o anumită profesiune, pentru un anumit mod de viață etc. V. propensiune **(1).** *Ocupați-vă, cîți simțiți în voi darul de sus, vocația preoției,... de vera teologie, de vera morală, de știința educațiunii.* HELIADE, O. II, 47, cf. I. GOLESCU, C. *Omul liber poate să-și aleagă orice meserie... dacă are vocație spre aceasta.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 180. *Aceste espresii atît de tinere, atît de vii, atît de pasionate din „Cîntarea cîntărilor"... sunt adresate unei june fete pentru încuragearea evlavioasei ei vocații,... pe care ea trebuie să le mediteze în singurătate.* NEGULICI, E. II, 281/1. *Fusei cu totul strein la nuoa vocație care deodată veni a mă smulge din sat.* BREZOIANU, Î. 46/15. *Îi drept să spunem că acest din urmă considera elocvența ca adevărata sa vocație.* CODRESCU, C. I, 109/23. *Să nu ne rușinăm a recunoaște că ne-am rătăcit, însărcinîndu-ne cu o profesie pentru care nu avem nici o vocație.* CALENDAR (1854), 21/26. *Avea el oare vocațiune pentru artea militară?* NEGRUZZI, S. I, 332. *Critica nu este permisă decît asupra ceea ce este formă, ideile sunt libere, inspirațiunea infinită, vocațiunea divină.* BOLLIAC, O. 63. *Un foarte mic număr de cazuri excepționale pentru tinerii de o dispoziție naturală, o vocațiune tare, care se manifestă singură.* GHICA, C. E. I, 17, cf. PROT. – POP., N. D., ANTONESCU, D. *Balonul îl poți ține la pămînt, pînă cînd gazul mai eteric nu l-a ocupat; dar odată plin de acest element, el rupe funiile și se înalță în regiunile ce i se cuvin. Tot așe vocațiunea în individ, libertatea în stat.* MAIORESCU, CR. II, 402, cf. 110. *Tînărul Bălcescu consacra orele de recreațiune... istoriei naționale, pentru care simțea vocațiunea.* COLUMNA, VII, 62. *Instrucțiunea nu poate remînea ca în timpii cînd averile erau monopolizate, carierele obligatorii, vocațiunile silnicite.* ODOBESCU, S. II, 61. *Rupse ... toate relațiile de politică și familie cu curtea grecească din Niceea, simțindu-se mult mai apt pentru vocațiunea de-a deveni... un inamic fățiș al acelei Curți.* EMINESCU, O. XIV, 114. *Cîte inteligențe frumoase... n-au fost înjugate la carul politicei, pentru care n-aveau vocație deloc?* CARAGIALE, O. III, 98, cf. I, 236, VLAHUȚĂ, D. 32, DDRF, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *Nu mă îndoiesc că, alături de tinerii cu vocație înnăscută pentru cariera de profesor, vom avea și de aceia cu aptitudini științifice.* AN. IST. NAȚ. I, 16. *Vroi să știe dacă marina e numaidecît o vocațiune sau o profesie.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 301. *La popoarele culte se studiază cu mijloace științifice vocația profesională.* MARINESCU, P. A. 113, cf. CADE. *Contrastul între viață și vocație n-a săpat o prăpastie morală.* LOVINESCU, C. IV, 158. *Nu mi-e frică de muncă și simt că am vocație.* CAMIL PETRESCU, T. I, 452. *Nu simt vocație pentru altă îndeletnicire decît cea literară.* VOICULESCU, P. II, 195. *Regulamentul prevede printre principalele scopuri ale instituției:... de a ajuta pe cercetătorii calificați și care au dovedit o reală vocație științifică, de a subvenționa pe cercetători în general.* D. GUSTI, P. A. 247, cf. 284. *Tincuța nu vrea să trăiască la fel cu călugărițele fără de vocație.* ARH. OLT. XVII, 367, cf. SCRIBAN, D. *Își descoperise devreme vocația de pictor și găsise util să se formeze, călătorind, în această direcție.* OPRESCU, I. A. IV, 138, cf. 90. *D. Cioculescu are o certă vocație de istoric literar.* CONSTANTINESCU, S. II, 39. *Dezinteresul, pasiunea, ura și vocația fac și politiști și anarhiști, rînd pe rînd și concomitent.* ARGHEZI, S. XVII, 156. *S-a născut cu darul de a subjuga... Aceasta e o vocație stranie.* CĂLINESCU, B. I. 315, cf. id. C. O. 23. *Este în opera lui Stendhal, cărvunar prin vocație, o serioasă contribuție literară.* PERPESSICIUS, M. III, 69. *Iubirea îi apare poetului ca o emanație a unei aspirații spre fericire, formate în trecutul de suferințe al unui neam întreg de oameni, ca o vocație transmisă prin șirul nesfîrșit al generațiilor.* VIANU, L. R. 297. *Sînt puțini oameni care și-au ales mai bine vocația ca G. Ibrăileanu, adică și-au putut ajusta mai bine temperamentul la profesia, la atitudinea lor în viață.* RALEA, S. T. I, 40, cf. II, 204. *Ceilalți podari își împlinesc la marginea apelor mai degrabă o vocație, un destin deosebit de al oamenilor din sate, fiind figurile pitorești... ale ținutului.* BOGZA, C. O. 291. *Scrie drame, scrie comedii – convins*

fiind că adevărata lui vocație este teatrul. LL I, 120. *A făcut o operație fără a avea vocație medicală și e bolnav acum de umilință.* CONTEMP. 1956, nr. 520, 2/6, cf. H. LOVINESCU, T. 177, CIOCULESCU, C. 62. *Vocația mea rămîne... teatrul.* BARANGA, I. 175, cf. DL. *A fost oare adevărata mea vocație?* PREDA, M. S. 71, cf. DM. *Există hoți din vocație, greu de clasat printre haiduci.* IST. LIT. ROM. I, 211. *N-are vocație de critic și se pricepe doar să transmită omagii.* V. ROM. ianuarie 1965, 200. *Înfășurat în togă, cu un sul de versuri în mîna stîngă și o mască tragică la picioare – însemnele vocației sale –, poetul are o atitudine meditativă.* IST. T. I, 30. *Nimeni nu pledează pentru... vocația apostolatului.* T ianuarie 1969, 88, cf. REV. FIL. 1970, 685, CONTEMP. 1971, nr. 1284, 3/6, CINEMA, 1971, nr. 1, 20. *Este Moldova oamenilor cu o neobișnuită vocație a hazului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 1, 15/4, cf. M. D. ENC. *Nu cultura scriitorului o discutăm noi acum, ci pasiunea acestuia – viciu sau vocație, o putem defini în amîndouă felurile – de a citi romane.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 37, 3/1, cf. V. ROM. iunie 1973, 110. *Piero da Vinci, bun cunoscător al lumii, putea aprecia aspectul practic al unei vocații artistice.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 4, 50, cf. DEX. *Nici unul din acești eroi nu cedează o iotă din vocația sa spre unilateralitate.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 35, 17/4, cf. DN[3]. *Romanist de o exemplară erudiție, facilitată de o ieșită din comun vocație de poliglot, Eugenio Coseriu este înainte de toate un subtil gînditor.* L. ROM. 1981, 311. *Nu ai vocație de martir.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 14/2, cf. ib. 1993, nr. 2, 8/1. ◊ (Prin metonimie) *Putem recunoaște totuși atîtea vocații care au izbutit să se afirme chiar în ciuda împrejurărilor neprielnice.* VIANU, E. 365. ◊ F i g . *Statul preoțesc sau clerul... în unele țări feudale avuseră și ca stat politic vocațiune și activitate de cea mai mare importanță.* BARIȚIU, P. A. I, 8. *Vocația cinematografului către muzică și poezie este rară.* CONTEMP. 1971, nr. 1299, 6/5. *Secolul nostru își impune vocația pentru colectivitate, lăsînd în urmă imaginea locuinței individuale.* ib. 1971, nr. 1300, 7/4. ◊ L o c . a d j . **De vocație** = (despre persoane) care are o aptitudine deosebită pentru o anumită artă sau știință; care are predispoziție, înclinație pentru un anumit domeniu de activitate, pentru o anumită profesiune, pentru un anumit mod de viață etc.; p . e x t . talentat. *Era un artist, un poet, un spirit original, un înnoitor de vocație.* IORGA, L. R. 43. *La Vladimir, sub nucul din curtea casei lui Tudor,... profesorul Băncilă vorbește casei despre „Tudor ca un om de vocație".* ARH. OLT. XIX, 233, cf. CONSTANTINESCU, S. I, 162. *Aici stă tocmai nota distinctivă... a omului de „vocație".* REV. FIL. 1971, 242, cf. V. ROM. iulie 1973, 150. *Reporter de vocație, Al. Raion procedează uneori obiectivistic.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 2, 10/1. ♦ Menire **(4)**, rost[1] **(III 3)**, rol[1] **(I 2).** *Experiența confruntărilor anterioare ne-a confirmat originalitatea structurală a literaturii românești, vocația ei universală.* CONTEMP. 1971, nr. 1270, 3/2. *Arta lui Brâncuși a redat sculpturii vocația sa de avangardă, punînd-o în legătură cu adevăruri străvechi, din vremuri imemoriale.* RL 1977, nr. 10266. *Teatrele și persoanele juridice și-au descoperit vocația nu în eliminarea din comedii a replicilor și situațiilor comice, ci în invers.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 5/4. ♦ P . e x t . Destinație, întrebuințare (dinainte hotărîtă a ceva). *Meleagurile dîmbovițene au avut din vremuri străvechi o vocație meșteșugărească și industrială.* SCÎNTEIA, 1977, nr. 10972.

2. (Învechit) Chemare divină. *Sîntul înțelese, prin viziunea sa și visul acestei femei, că vocațiunea lui Dumnezeu îl chema la preoție.* BARONZI, I. C. V, 77/14. *Aceste trei capete d-operă... le-aș afla în statua antică, numită „Diana cu ciuta",... în grupa „Dianei de Poitiers"... și în gravura pictorului german Albert Dürer, reprezentînd vocațiunea miraculoasă a sfîntului Hubert.* ODOBESCU, S. III, 52.

3. (Jur.; și în sintagma *vocație succesorală*) Îndreptățire a unei persoane de a participa la o succesiune în temeiul calității sale de rudă[1] **(4).** *Se deschide succesiunea, la care vor fi chemate persoanele care au la acea dată vocațiunea de a moșteni.* PR. DR. 158. *Înfiatul nu are vocație decît la succesiunea înfietorului, iar nu și la aceea a rudelor acestuia.* ib. 412, cf. DER, M. D. ENC., DEX, DN[3].

– Pl.: *vocații.* – Și: (învechit) **vocațiúne** s. f.

– Din fr. **vocation**, lat. **vocatio, -onis.**

VOCAȚIONÁL, -Ă adj. (Rar) Referitor la vocație **(1)**; propriu vocației. Cf. IORDAN, L. R. A. 160, DN[3].

– Pl.: *vocaționali, -e*

– **Vocațiune** + suf. *-al.*

VOCAȚIÚNE s. f. v. **vocație.**

VÓCE s. f. **I. 1.** Facultate specifică omului de a emite sunete articulate; sunet sau ansamblu de sunete produse de vibrarea coardelor vocale umane sub efectul unei excitații nervoase ritmice; mijloc prin care se realizează vorbirea **(3)**; p . e x t . (în legătură cu verbe de declarație) exprimare orală a gîndurilor, a sentimentelor, a voinței etc., v o r b i r e **(3)**; (regional) boace. V. g l a s , g r a i . *Ea reprezentează numai sonul vocii, care însuși exprime cugetarea.* LAURIAN, F. 109/4, cf. STAMATI, D. *Din mulțimea acelor cari înalța vocea puțin cîte puțin, s-a văzut o negură de pulbere de la pămînt înălțîndu-se.* ARISTIA, PLUT. 310/28. *Țipete, răcniri grozave... Fură singurele voce ce-n ăst timp am ascultat.* BOLLIAC, O. 108. *Fu atras de sunetul cel nazal și ascuțit al unei voci.* FILIMON, O. I, 128, cf. PROT. – POP., N. D., CIHAC, I, 319. *Ei cerșeau cu vocile lor... de pe la trecători.* COLUMNA, VII, 55. *În darn răsună vocea-mi de eco repetită.* EMINESCU, O. I, 25. *„Silabă numim un sunet deplin, simplu sau compus..., care însă să se pronunțe cu o scoatere de voace",* ap. CREANGĂ, A. 88. *Auzim dintr-o odaie de alături o voce... de femeie bătrînă.* CARAGIALE, O. I, 273. *Îmi îngroș voacea, îmi încordez atitudinea.* ARHIVA, II, 580, cf. 112, DDRF, PHILIPPIDE, P. 214, GHEȚIE, R. M. 494, BARCIANU, ENC. ROM., ALEXI, W., BIANU, D. S. *Își schimba vocea și fizionomia în atîtea feluri cîte persoane erau.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, Î. 31. *Era vocea unei femei suptă pînă în rărunchi de-o suferință veche.* AGÂRBICEANU, S. 264. *Ce curioasă putere de expresie are vocea!* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 123, cf. II, 94, AL. PHILIPPIDE, S. II, 97,

RESMERIȚĂ, D., SEVERIN, S. 62, CADE. *Îmi îngroș numai vocea pentru a înăbuși lamentul blajin al violoncelului meu sentimental.* LOVINESCU, M. 163. *Vocea bătrînului luga se schimbase și se înmuiase.* REBREANU, R. II, 195. *Dacă ai ști cît mă înfurie cîteodată numai inflexiunile vocii tale.* CAMIL PETRESCU, T. II, 160, cf. III, 312. *Bătrînul avea vocea lui puțin răgușită pe care misitul o cunoștea.* SADOVEANU, O. XIV, 49. *Aceste vibrațiuni ale coardelor vocale produc vocea sau fonia.* PUȘCARIU, L. R. I, 62, cf. II, 452. *Accentul normal... se deosebește de cel nou și printr-o ușoară ridicare a vocii.* IORDAN, STIL. 57, cf. SCRIBAN, D., MIHĂESCU, D. A. 115. *Inflexiunile vocii, accelerația debitului... sunt tot atîtea mijloace prin care limbajul devine receptiv pentru viața afectivă.* VIANU, E. 311, cf. APOLZAN, P. I. 107. *În vocea și cuvintele lui sună un fel de învierșunare.* ARGHEZI, S. XIX, 34. *Multe persoane se transpun în mentalitatea altor indivizi, le imită vocea, gesturile, ticurile.* RALEA, S. T. II, 14, cf. I, 144. *Vocea lui Crîngurel,... tăiată la fiece cuvînt de răsufletul iute, abia se aude.* GALAN, Z. R. 56. *Vocea ia naștere printr-o modificare adusă (la nivelul laringelui) actului expirator.* GRAUR, I. L. 46, cf. LTR[2], DL, DM. *Vocea lui răzbătu în nouă hotare.* BARBU, PRINC. 20, cf. IST. LIT. ROM. I, 71. *Omul acesta mărunțel, mînuind vocea ca pe un falnic paloș, ne-a oprit deci în loc.* V. ROM. februarie 1964, 74. *Vocea, tusea, mersul ori vreun alt tic pot fi semne de recunoaștere.* ib. decembrie 1966, 43. *Vocea transmisă prin microfon a comandantului navei ne anunța că zburăm deasupra Germaniei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1968, nr. 4, 15/1. *Recunoscu în aceste cuvinte ceva din vocea lui Condrat.* BĂNULESCU, I. 20, cf. MAGAZIN IST. 1970, nr. 10, 95, D. MED., M. D. ENC., DEX. *Durerea e atît de ascuțită încît toți clachează, o clipă, le tremură vocea și bărbia.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 17/3, cf. O. BÎRLEA, A. P. I, 323. ◊ Fig. *A lumei legi ne chiamă cu-o voace-ngrozitoare, Dar ce eu simt în mine e mai îngrozitor.* CONV. LIT. II, 63. *Pe sub mesele banchetului întîrziat detunase vocea revoluției în erupție subită.* ARGHEZI, B. 138. *O voce autentică a revoluției: „Poporul suveran".* V. ROM. iunie 1973, 72. *În „Nu" se aude deja vocea exilului exilîndu-se.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 7/4. *S-ar lăsa o noapte lungă și adevărată dacă și aici, ca și la Bacovia, vocea culturii și semnele formalității nu ar mai fi puternice.* ib. 1993, nr. 1, 5/4. *Aceste voci ale picturii noastre contemporane, atît de bine individualizate ca timbru,... pot... să articuleze imaginea unei tendințe importante din arta românească de astăzi.* ib. 1999, nr. 1, 16/4. ◊ Loc. adv. **Cu jumătate (de) voce** = **a)** încet, în șoaptă; în taină. *Domnișoara mea trebuie oprită la Luncavăț, hotărî el pripit, cu jumătate de voce.* SADOVEANU, O. XIV, 21. *Slugile se interpelau cu jumătate de voce.* id. ib. 68, cf. XXI, 539; **b)** cu ton nehotărît, nesigur, șovăitor. *O,... nu,... liniștiți-vă,... asta e altceva... răspunse el, uitîndu-se împrejur și cu jumătate voce.* SION, P. 286. *Aristia fu destul de încurcat... Îi răspunse cu jumătate voce omului cu barba pătrată și umeri largi din fața sa.* CAMIL PETRESCU, O. III, 73. (Învechit) **Prin voce vie** sau **prin via voce** = prin viu grai. *Științele toate se comunica inițiaților sau elevilor prin voce vie, prin practică, astfel cum se învață pînă astăzi multe arte și măiestrii.* HELIADE, O. II, 39. *Științele se comunica prin via voce sau cel mult prin alte semne,... ce servea mai mult spre aducerea aminte și nicidecum spre a putea face vreun tractat de științe.* id. ib. **Într-o voce** = (toți) deodată sau împreună; în unanimitate. *Alexandru cel Bun, Vlad Dracul,... Ștefan și Mircea cei Mari... descriu într-o voce hotarul oriental al țerei Basarabilor.* HASDEU, I. C. I, 6. ◊ Expr. **A ridica vocea** = a vorbi, a răspunde cu un ton ridicat, tare, răstit; p. ext. a protesta **(1)**. *Alexandru clăti din cap..., redicîndu-și vocea.* BARONZI, I. L. I, 156/11. *Biserica greco-orientală română se vede silită, în interesul autonomiei sale,... să-și ridice vocea... în contra acestora.* EMINESCU, O. XIII, 69. *În zgomotul trenului, voi să ridice vocea, dar se sfii.* D. ZAMFIRESCU, A. 107. *Doamna Damian avea impulsii, ridica vocea, se congestiona.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 170. *Conu Fănică Bonachi ridică vocea pentru a atrage atenția boierimii asupră-i.* GALAN, Z. R. 85. ♦ (La pl.) Zgomot, larmă de voci. *Pași amestecați cu voci depărtate foșniră undeva ca o undă de vînt.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 95. *Se aud zgomote de tacîmuri și voci... din sufragerie.* CAMIL PETRESCU, T. II, 343. *Se aud apoi voci pe scară.* id. ib. 388. *Într-un tîrziu își dădu samă că afară au sunat voci și duruiri de roate.* SADOVEANU, O. X, 163. *Aude voci în cimitir.* ARGHEZI, S. X, 252. *Se aud tropote, voci repezite, agitație.* T martie 1965, 54. ♦ Persoană care vorbește. *O voce mă strigă dodată la spate.* PELIMON, I. 148/20. *O altă voce, mai puternică, strigă.* SION, P. 227. *O voace misterioasă... dădu sfatul următor.* CONV. LIT. XI, 144. *Vocea de dincolo adaogă: – Coniță! uite! Ionel vrea să-mi răstoarne mașina!* CARAGIALE, O. I, 273. *După credința românilor de pretutindene cerul se deschide și o voce necunoscută întreabă... ce dorește și voiește.* MARIAN, S. R. III, 55. *Zise o voce prin întuneric.* D. ZAMFIRESCU, R. 124. *Pofțește ș-o aprinde..., zise o voce... lîngă el.* AGÂRBICEANU, A. 84. *Bismark e tot supărat, rosti vocea.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 98. *La întrebarea popii „Alu cui ești, pămîntule?" – răspunse'o voce din pămînt: „Alu popii!"* PĂCALĂ, M. R. 155. *O voce de pe trepte izbucnește într-un rînjet amar: – O fi fost poate cu bani de furat.* CAMIL PETRESCU, O. III, 114. *Caporalul de schimb... auzise... o voce... vorbind rusește.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 4, 9/1. ♦ (În sintagmele) *Voce artificială* = sunet complex, obținut prin mijloace tehnice, ale cărui caracteristici corespund în mod sensibil celor ale vocii umane. Cf. LTR[2]. *Vocea artificială poate fi obținută prin dispozitive electronice... sau prin dispozitive acustice.* ib. *Voce sintetică* = voce produsă prin intermediul unui sintetizor de vorbire. DEX – S. *Voce robot* = denumire dată vocilor lipsite de inflexiunile specifice vocii umane. ib. ♦ (Învechit) Cuvînt, vorbă. *I-a dat moarte pentru că a cutezat cu voce elenică a da comande barbare.* ARISTIA, PLUT. 296/29.

2. (Urmat de determinări care arată felul) Tonalitate a vocii **(I 1)** (determinată de o anumită stare sufletească, emoțională etc.); intonație, inflexiune; fel de a vorbi al cuiva; (regional) boace. *Fu chiemat anume de cineva cu detunîndă voce și el înturnîndu-se n-a văzut pe nimeni.* ARISTIA, PLUT. 353/22. *Lectura acestui frumos document făcînd-o cu voce tare, provocă mai întîi suspine și apoi*

lacrime în ochii Mariei. SION, P. 58. *Răspunse cu o voce lîngedă ce inspira compătimire.* FILIMON, O. I, 100. *Luiza (după o pauză cu voacea tremurîndă...): – Ei bine, de ce mă spariu?* CONV. LIT. IV, 132, cf. CANELLA, V. 274. *Mi-a răspuns cu o voce trăgănată.* ALECSANDRI, T. 1 302. *Zace palida verginâ, cu lungi gene, voce blîndă.* EMINESCU, O. I, 32, cf. 104. *Îl strînse de sînu-i cu atîta putere, că bietul lorgu icni şi îi zise cu o voce gîtuită de durere.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 21. *Cînd copiii strigă foarte tare..., li-i vocea foarte ţiuitoare.* MARIAN, O. II, 291, cf. D. ZAMFIRESCU, A. 121. *Începu bătrînul pe o voce tînguitoare.* AGÂRBICEANU, A. 34. *Mergem! zise el c-o voce şuierătoare.* id. ib. 167. *Se auzea adesea gîlceavă,... cu spărturi de voce înciudată.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 32. *Radu îl priveşte în ochi, cu o voce alarmată.* CAMIL PETRESCU, T. II, 105, cf. I, 247. *Avea o voce blajină şi plină de lacrimi.* SADOVEANU, O. XXI, 136. *Avea o voce tristă şi din cînd în cînd îşi aducea aminte de feciorul mort.* id. ib. 151, cf. MIHĂESCU, D. A. 212. *Sfîntul, mîhnit, cu voce blîndă, Închise bine uşa.* ARGHEZI, S. V, 69. *Răspunsese cu voce fermă.* BARBU, PRINC. 199. *Cu vocea tare, ca să fie auzită de toţi, îi făgădui moşului un pachet de tutun.* ULIERU, C. 40, cf. 85. *Dacă... are vocea enervată,... succesul interviului nu e decît parţial.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 18/2. *Voce caldă* = voce în care predomină componentele de frecvenţă joasă, accentuate natural sau artificial. DEX – S. *Voce metalică* = voce dură, aspră, în care predomină componentele de frecvenţă înaltă. ib. *Voce profesională* = voce care corespunde unor exigenţe înalte, specifică actorilor, cîntăreţilor, crainicilor. ib.

3. Însuşire, aptitudine pe care o are o persoană de a cînta frumos din gură; succesiune de sunete emise de om în timpul cîntării. *Versul în limba română a însemnat şi înseamnă mai mult cîntare, şi nu fiecum, ci cîntare frumoasă, voce dulce şi armonioasă.* HELIADE, O. II, 142. *Nu se mai auzea voacea cîntăreţilor* (a. 1857). IORGA, S. D. XVIII, 6. *Maria avea darul muzical foarte pronunţat: avea nu numai voce admirabilă, dar chiar pasiune.* SION, P. 76. *Mi-a plăcut vocea lui cea dulce şi plină de expresiune... Mi-a plăcut cîntarea lui.* FILIMON, O. II, 25, cf. I, 135, TIM. POPOVICI, D. M. *Pădurea noastră tace părăsită, Eu singur cînt cu vocea obosită.* IOSIF, P. 46, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Luă ghitara neagră şi începu cu o voce stinsă.* BACOVIA, O. 208. *Au descoperit însă că are voce şi l-au învăţat cîteva arii, pe care trupa le cînta în cor.* GALACTION, O. I, 118. *Nu se poate spune că ai o voce de mare cîntăreaţă.* CAMIL PETRESCU, T. III, 88, cf. id. O. II, 108. *Uvar începu să cînte c-o voce neaşteptat de plăcută la un asiatic.* SADOVEANU, O. XXI, 283, cf. SCRIBAN, D. *Neavînd instrument, nici voce ca să ţi-l cînte, Alexei fluieră... terţa unei simfonii.* ARGHEZI, S. XVII, 154. *O fată... cîntă din mandolină şi din gură cu o voce de oală spartă.* RALEA, S. T. I, 349, cf. DL, DM. *Tot văzduhul cînta de vocile groase ale sfinţilor părinţi.* BARBU, PRINC. 17. *Ascultătorii... intervin cînd interpretul scurtează textul..., cînd schimbă melodia sau cînd acompaniamentul prea forte acoperă vocea.* IST. LIT. ROM. I, 113. *Mi se spune că am şi voce frumoasă.* BĂNULESCU, I. 62. *Avea oarecare voce, şi, după părerea familiei, ureche muzicală.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1968, nr. 11, 12/1. *Am admirat vocile celebre şi siluetele nu mai puţin ilustre ale cîntăreţilor şi balerinilor Operei.* ib. 1970, nr. 66, 27/3. *O voce fără articifii... a dominat toate situaţiile.* CONTEMP. 1972, nr. 1325, 6/3. *În cor să nu existe voci îndoielnice din punct de vedere calitativ.* M 1972, nr. 1, 9. *Încheie intonînd cu voce melodioasă psalmul care începe cu „În Tine, Doamne, îmi caut scăparea".* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 14/3, cf. MAT. DIALECT. I, 102. ◊ (Prin metonimie) *O voce... cînta cu multă expresiune o melodie întristătoare şi eroică.* FILIMON, O. I, 155. *O plăcută voce... trebuia să cînte cu un puternic organ de operă.* ARH. OLT. V, 153. ◊ Loc. adj. **Din voce** = cîntat din gură, executat cu vocea. *Aud o romanţă din voce, cu suspine din depărtări.* BACOVIA, O. 232. ◊ Expr. **A fi în voce** = a fi în bună dispoziţie vocală. *Tenorul era în voce.* CARAGIALE, O. I, 3. ♦ Registru de sunete muzicale, mai înalte sau mai profunde, în care cineva poate cînta. *Lăutarii... încetară, ca să dea loc unei voci de tenor ce întonă cu o dozâ mare de simţimînt... aria.* FILIMON, O. I, 137. *Avea o voce de tenor, care i se supunea uimitor.* AGÂRBICEANU, A. 81, cf. 155. *Cîntec... pus în voci şi corzi tot mai multe, în grave ori graţioase coruri.* PÂRVAN, I. F. 190. *Salonul cel mare... vibra de un zgomot asurzitor de voci soprane.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 22, cf. 340. *Partitură în trei voci.* RESMERIŢĂ, D. *Ideea însă a corului pe mai multe voci a persistat.* ARH. OLT. XII, 365. *Am întonat cum nu se putea mai prost imnul... în cor, pe şapte voci.* BRĂESCU, A. 121. *Începu să cînte cu vocea vibrantă de bariton cîntecul de leagăn.* CĂLINESCU, S. 379. *Vocea-i era de contralto.* id. B. I. 109. *Pe trei voci, cu o vigoare răguşită, se intona un „Gaudeamus".* VINEA, L. I, 32. *Adăugaţi o voce de tenor proaspătă şi... veţi avea imaginea aproximativă a realizării rolului principal.* CONTEMP. 1975, nr. 16, 5/1.

4. P. anal. Ciripit sau cîntec al păsărilor. *Legionul vulturilor... formează în ceriu un nor, din care se deştinde voacea lor amorţită.* ASACHI, S. L. II, 76. *Cintiza şi pietroşelul făceau să răsune colnicele prin vocea lor ascuţită, dar plină de dulceaţă.* FILIMON, ap. BĂCESCU, PĂS. 307. *Dragă ciocîrlie,... Voacea ta s-alină Şi zborul tău se-nchină.* CONV. LIT. IV, 168. *Păunu... are o voce ascuţită.* MARIAN, O. II, 263. *Voci de gaiţe... fac să scoboare ploaia.* COŞBUC, P. I, 301. *Vocea acesteia fiind bu-hu-u-u-u-u.* BĂCESCU, PĂS. 246, cf. 261, 275. *Vocea fluierătoare a acestui cocor se poate deosebi chiar de la distanţă mare.* LINŢIA, P. III, 410.

5. P. anal. Strigăt produs de unele animale. *Un asin făr-ambiţie..., Cu voacea sa bizară... Nu pretinde ca să facă cu canarii un concert.* ASACHI, S. L. I, 227. *Calul Genarului nechează cu voacea lui de bronz.* EMINESCU, P. L. 12, cf. SCRIBAN, D. *Se auzi de sus Vocea leului răpus.* ARGHEZI, S. V, 82. *Ca să poată pătrunde în chilie, a imitat noaptea vocea şi zgîrîitul pisicii în pragul uşii.* id. ib. XIII, 181.

6. P. ext. (Adesea poetic) Sunet sau ansamblu de sunete produse de un instrument muzical, de frunzişul mişcat de vînt, de ape etc. sau emise de anumite aparate. *Ecou-i răspunde cu vocea-i vuindă La plînsu-i de dor.* EMINESCU, O. I, 3. *Zise văilor să cînte... Cu voci de frunze şi de ape.* MACEDONSKI, O. I, 65. *El a naturii voce*

n-a auzit-o încă. I. NEGRUZZI, S. VI, 207. *Trecu pe sub vocea mecanică şi neobosită a megafonului.* V. ROM. noiembrie 1950, 113. *A mai venit de-atuncea să v-asculte, Voi plopi adînci, cu voci şi şoapte multe?* ARGHEZI, VERS. 77, cf. id. B. 140. *Se auzea mai departe vocea sirenei.* PREDA, M. S. 33. *Asistăm la acel aliaj între catifelarea şi calitatea sonoră a vocii oboiului..., fantezia şi vioiciunea clarinetului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 17/4.

II. Fig. **1.** Manifestare lăuntrică a propriei conştiinţe; (expresie a) ceea ce resimţim în noi înşine; expresie a unor imbolduri, porniri etc. interioare. *Se simte obligat şi împins... de o voce interioară a întinde, a face să domine pentru cele din afară schimbarea.* BARONZI, I. C. I, 33/5. *Se află într-însul o voce,... care i zice că e făcut pentru altceva.* id. ib. 105/1, cf. ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., CADE. *Şi totuşi o altă voce se făcu auzită în mine.* CAMIL PETRESCU, U. N. 376. *Iartă-le! strigă parcă deodată o voce în mine.* SADOVEANU, O. XXI, 48. *Tu nu vei fi nici bogat, nici sus aşezat, pare să dăscălească o voce interioară.* ARGHEZI, S. XIII, 167. *Dragostea e „vocea speţei".* RALEA, S. T. I, 36. *O voce care există în voi... răspunde la chemarea glasului meu.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 21/3. ◊ *Vocea sîngelui* = dragostea firească, înnăscută, dintre descendenţii aceloraşi strămoşi. *Vocea sîngelui... strigă din pămînt către mine.* VASICI, ap. BARIŢIU, C. II, 161. *Vocea sîngelui nu mai are trecere (dacă o mai are) decît în romanele de senzaţie.* IBRĂILEANU, ap. RALEA, S. T. III, 208, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Simţul de proprietate, ca şi vocea sîngelui, a rămas în trecut şi-n poeziile lirice.* SADOVEANU, O. IX, 329, cf. SCRIBAN, D. *Ca şi în cazul vocii sîngelui, aici se impune o voce ancestrală.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 8/1.

2. Expresie a unei opinii, a unei păreri, a unei atitudini (cu privire la ceva); p. ext. opinie, părere, atitudine (cu privire la ceva); persoană care îşi face cunoscută opinia, părerea, atitudinea cu privire la ceva. *Elevii lui Lazăr... învăţaseră de la el a cunoaşte vocea patriei.* POENARU, în IST. LIT. ROM. II, 162. *Istoria cea pozitivă cercetează, cumpăneşte şi confirmă vocea poetului.* HASDEU, I. C. I, 118. *Aţi auzit caracterizîndu-se astă epocă... prin vocea unui orator filosof.* BARONZI, I. C. II, 166/22. *S-au ivit unele voci nefavorabile.* CONV. LIT. XXII, 387, cf. BARCIANU. *Cele trei state... au putut să-şi facă auzită vocea în problemele interesînd în cel mai înalt grad Europa.* TITULESCU, D. 243. *Vocea mea... de atîtea ori s-a făcut auzită pentru apărarea cauzei poporului.* CAMIL PETRESCU, T. II, 591, cf. IORDAN, STIL. 35. *Interesul* [era] *să facă să tacă vocea scriitorilor progresişti francezi.* CONTEMP. 1948, nr. 108, 12/3. *Nu lipseau voci care să-i asigure pre ceilalţi că străinul îi va ruina.* BARBU, PRINC. 43. *Înfruntînd vocile ce veneau să conteste drepturile naţiunii române, pe un Sulzer, Eden, Engel.* IST. LIT. ROM. II, 63. *Vocea şi conştiinţa omului din stat – iată galeria rolurilor mele preferate.* T iulie 1964, 14. *Voci încălzite la flacăra unui entuziasm factice se grăbeau să-i găsească filiaţia dramatică, fie anunţînd apariţia unui scriitor satiric de talia lui Caragiale, fie pe aceea a unui adept autohton al teatrului lui Eugen Ionescu.* CONTEMP. 1969, nr. 1169, 4/3. *A devenit conştiinţa, raţiunea şi vocea poporului şi a timpului său.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 4, 6. *Voci critice au învinuit-o... la data premierei, de tezism, de netransfigurare artistică.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 36, 21/4. *Se ridicaseră şi unele voci, care... începuseră să izbească în Asociaţiune.* MS., VI, nr. 2, 18. *S-au ridicat destule voci care au blamat ideea.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 9/2. *Vocea poporului e vocea lui Dumnezeu.* ZANNE, P. VI, 267.

3. Expresie (pregnant individualizată) a unui talent[1] înnăscut; persoană înzestrată cu un asemenea talent[1]. *Este o voce poetică originală.* V. ROM. iulie 1973, 162. *Este una dintre cele mai reuşite voci ale poeziei de azi.* ib. februarie 1974, 118. *Mistral, una dintre vocile mari ale liricii europene.* SCÎNTEIA, 1981, nr. 12120. *Reuşeşte să scrie..., menţinînd forţa unei voci şi a unei perspective poetice... personale.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 1, 5/1.

III. (Învechit, rar) Vocală. *Primele sonuri fură, ca şi la prunci, vocalele... Cu aceste... semne însă sau voci, nu şi-ar fi exprimat oamenii decît nişte mişcări vagi ale sufletului.* HELIADE, O. II, 368.

IV. (Rar; calc după it. *voce*) Diateză. Cf. SCRIBAN, D. *Vocea activă.* id. ib.

– Pl.: *voci* şi (învechit, rar) *voce.* – Şi: (învechit şi regional) **voáce** s. f., (latinism învechit, rar) **vocs** (ŞINCAI, HR. II, 10/33) s. n.

– Din lat. **vox, vocis.** Cf. fr. voix.

VOCEÁ vb. II. Tranz. (Italienism învechit, rar) A cînta cu vocea **(I 3).** *Staţi la îndoială? Poate n-aveţi curaj.... Să vocem împreună.* PR. DRAM. 262, cf. SCL 1960, 59. ◊ Refl. impers. *Cuconiţa Ileana cîntă, mi se pare, prea frumos. Dacă ne-ar face plăcerea... Ileana: – Nu ştiu dacă în salon se vocează.* PR. DRAM. 262.

– Prez. ind.: *vocez.*

– Din it. **vociare.**

VOCERATRÍCE s. f. (Rar) Bocitoare. *Bocitoarele jeleau mîhnirea neamurilor... – Am vedenia unui rit pe care îl credeam scufundat... Credeam că asemenea voceratrice n-au mai rămas decît în munţii sălbatici ai Sardiniei.* SADOVEANU, O. XIII, 969.

– Pl.: ?

– Din fr. **vocératrice.**

VOCIFÉR, -Ă adj. (Neobişnuit) Vocal[2] **(2).** *Prea eşti înzestrată de natură cu mijloace vocifere, drăguţă, sparii vrăbiile.* CONTEMPORANUL, VI$_2$, 117.

– Pl.: *vociferi, -e.*

– Derivat regresiv de la **vocifera.**

VOCIFERÁ vb. I. Intranz. A vorbi cu glas ridicat (şi enervat); a-şi manifesta prin cuvinte răstite şi pe un ton ridicat nemulţumirea, mînia. V. răcni[1] **(2),** striga, ţipa[1] **(1).** *Ea nu plîngea, nu blasfema, nu vocifera, ci se exalta în contra apăsătorilor şi chema răzbunarea cerească.* SION, P. 233, cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU. *Vorbiţi mai încet, ce vociferaţi ca nişte îndrăciţi?* LM. *Aşa? vociferează decanul. Am înţeles!*

CARAGIALE, O. I, 83, cf. III, 34, BARCIANU, ALEXI, W. *Ce blîndă eşti, domestică pădure, Sub brazii tăi decenţi nu mi se pare Că s-ar putea vocifera prea tare.* GOGA, POEZII, 369. *Descleştaţi nenumărate guri care... să rîdă aprinzînd fulgere, să vocifereze aruncînd invective şi apostrofe.* ANGHEL, PR. 29, cf. RESMERIŢĂ, D., SEVERIN, S. 70, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Cei de pe-aproape, care-l auziră, izbucniră în rîsete, ceilalţi însă vociferau mai aprig.* REBREANU, R. II, 166. *E un scandal absolut de neînţeles... Emilia vociferează, ameninţă,... bate cu pumnul în masă.* CAMIL PETRESCU, P. 255. *Se auzea în răstimpuri glasul lui Alexandru Vardaru, vociferînd.* C. PETRESCU, Î. II, 81. *Au început să vocifereze revoltate sutele de ţărani.* SAHIA, S. A. 101. *Gesticulau descumpăniţi, vorbind prea tare (vociferînd), cu schime, cu bătăi de pumn în masă.* TEODOREANU, M. U. 74. *Aplica acelaş postulat al autorităţii..., alergînd cu harapnicul călare, vociferînd, bătînd strașnic la nevoie.* CĂLINESCU, E. 22. *Rudele şi foştii lui prieteni din copilărie vociferau mai tare, făcînd spume de mînie la gură.* BART, E. 286. *Beţivii începură a vocifera unu la altu.* SCRIBAN, D. *Prefectul... îi roagă ca în alegeri să voteze toţi cu guvernul. Cîţiva încep să vocifereze.* ULIERU, C. 20. *Maica stareţă, care auzise gălăgia,... recunoscînd pe cel ce vocifera, l-a strigat pe nume.* id. ib. 47. *Oamenii au sărit în ajutorul lui şi l-au scos din mîinile jandarmilor, vociferînd.* ARGHEZI, S. X, 208, cf. XIII, 217, 258. *Huo – huo – huideo – ho! vocifera ritmic, ca scos din minţi, Gună.* VINEA, L. I, 421, cf. DL, DM. *E o larmă şi un tumult îngrozitor. Unii urlă şi vociferează ca demenţii.* V. ROM. ianuarie 1965, 192. *Face calcule complicate pentru zilele următoare, vociferînd, plimbîndu-se agitat prin locuinţa sa.* BĂNULESCU, I. 136, cf. T ianuarie 1969, 68, FORM. CUV. I, 212. *Potoliţi-i pe cei care fac scandal; daţi-i afară pe cei care vociferează.* CINEMA, 1971, nr. 1, 19, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], SCL 1980, 118, 120. *La o catedră... vocifera acum un tip congestionat.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 9/4. ♦ Tranz. (Învechit) A spune ceva pe un ton răstit şi mînios. *Bătrînul au ieşit vociferînd injuriile cele mai aspre.* LĂCUSTEANU, A. 93.

– Prez. ind.: *vociferez.*

– Din fr. **vociférer**, lat. **vociferare.**

VOCIFERÁNT, -Ă adj., s. m. şi f. (Rar) (Persoană) care vociferează. V. scandalagiu. *Guvernanţii noştri şi-au făcut obiceiul de a ţine în simbrie cete de demagogi, scribi şi vociferanţi.* DEMETRESCU, O. 208, cf. DL, DM, SFC II, 110, DEX, DN[3].

– Pl.: *vociferanţi, - te.*

– Din fr. **vociférant.**

VOCIFERÁRE s. f. Acţiunea de a vocifera şi rezultatul ei; (mai ales la pl.) zgomot, larmă de voci nemulţumite, mînioase; manifestare verbală (ameninţătoare) de nemulţumire, de mînie; vociferaţie. V. răcnet (2), strigăt (3). *Era regile gloatelor, Danton al Romei, însă un Danton subaltern, fără altă politică decît zgomotul, fără altă elocinţă decît vociferarea.* TEULESCU, C. 104/7, cf. COSTINESCU. *D. Stavrache Stavrescu, de profesiune proprietar,... s-a pronunţat cu vociferări la adresa guvernului.* CARAGIALE, O. I, 189. *Se auziră vociferări, ţipete.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 19, cf. CADE. *Vociferările sălbatice se curmară o clipă, parcă le-ar fi retezat un paloş, dar numai spre a reizbucni mai tumultoase.* REBREANU, R. II, 254. *Cu tot haosul aparent al acestor dezbateri şi vociferări, o forţă invizibilă şi ocultă canaliza grija dominantă către aceeaşi matcă.* C. PETRESCU, O. P. I, 149. *Afară se aud vociferări, înjurături, mişcare crescîndă.* SAHIA, S. A. 62. *Se auzeau vociferări, gesticulau lumini.* TEODOREANU, M. II, 356. *Se întorcea, făcea bezele, mulţumea şi o croia din nou de-a fuga, cu o mie de vociferări în alaiul lui.* ARGHEZI, S. XVIII, 93, cf. id. B. 78. *Auzind aceste vociferări din cabinetul lui, care era alături, intră cu o mutră severă, autoritară.* CAMIL PETRESCU, O. II, 528. *Erhan şedea... cu bărbia sprijinită în palme..., neauzind parcă nimic din vociferările şi zbieretele comisiei.* V. ROM. martie 1954, 66, cf. DL. *Vociferările lui se făceau din ce în ce mai înalte.* PREDA, DELIR. 331, cf. DM. *La tribună, preşedintele agită disperat clopoţelul, pentru a potoli vociferările opoziţiei.* T iunie 1964, 23. *Să discutăm fără vociferări.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1968, nr. 2, 3/1, cf. DEX. *Opoziţia a căutat să împiedice buna desfăşurare a şedinţelor Parlamentului prin fluierături şi vociferări.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 2, 93, cf. DN[3], SCL 1980, 118, 119. *Mai lipsesc din spectacol vociferările, apelurile şi vînzătorii ambulanţi.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 4, 4/2.

– Pl.: *vociferări.*

– V. **vocifera.**

VOCIFERATÓR, -OÁRE s. m. Şi f. (rar) Persoană care vociferează. Cf. COSTINESCU, DN[3].

– Pl.: *vociferatori, -oare.*

– Din fr. **vocifératеur.**

VOCIFERÁŢIE s. f. Vociferare. Cf. HELIADE, în L. ROM. 1970, 516. *Mai bine este a se lăsa să se resufle în vociferaţii şi apoi lăturalnic a-i tăie nervele furiii prin arestuirea capilor.* ASACHI, E. D. 39. *N-au auzit vociferaţii mai scandaloase ca din gura acestui om.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 85. *Se întîmplă cîteodată să scoată nişte vociferaţiuni...; apoi, dupe o iuţeală aşa de semeaţă, urmează o tăcere furioasă.* FIS. 191/1, cf. COSTINESCU, CADE. *Locatarii imobilului aud în apartamentul respectiv nişte vociferaţii jubilante.* CĂLINESCU, B. I. 131, cf. DN[3].

– Pl.: *vociferaţii.* – Şi: (învechit) **vociferaţiúne** s. f.

– Din fr. **vocifération**, lat. **vociferatio, -onis.**

VOCIFERAŢIÚNE s. f. v. **vociferaţie.**

VOCÓDER[1] s. n. Sistem electronic de telefonie, în care vorbirea este codificată şi apoi reconstituită, pentru a obţine o inteligibilitate mărită. Cf. LTR[2], DN[3], DEX[2].

– Pl.: *vocodere.*

– Din fr. **vocoder.**

VOCODÉR[2] s. n. (Muz.) Instrument electronic de analiză – sinteză în timp real, folosit pentru generarea unor efecte sonore deosebite, cum ar fi imitarea vorbirii

cu ajutorul instrumentelor muzicale clasice. Cf. DN[3], DEX – S.
– Pl.: *vocodere.*
– Din engl. **vocoder.**

VÓCOT s. n. (Prin vestul Transilv.) Furtună, vijelie. Cf. PAMFILE, VĂZD. 46, 48, CADE. *Vocote sînt 7 într-o iarnă, care dacă nu se ivesc iarna, vin vara, căci numărul de 7 trebuie să se împlinească.* FRÎNCU – CANDREA, M. 107.
– Pl.: *vocote.*
– Etimologia necunoscută.

VOCS s. n. v. **voce.**

VOCŞÍ vb. IV. Intranz. şi tranz. (Regional) A şopti (1) (Ciubăncuţa – Dej). Cf. COMAN, GL.
– Prez. ind.: *vocşesc.*
– Cf. voşcoti.

VOCUMPÓRT subst. v. **pocumpăr.**

VODÁTĂ adv. v. **vreodată.**

VÓDĂ s. m. (Cea mai veche atestare datează din anul 1508, cf. D. BOGDAN, GL.) Titlu dat domnilor Ţărilor Române, adăugat de obicei după numele lor (scris şi cu majusculă); domn, domnitor; p. ext. principe, rege; persoană care avea acest titlu. *Să să ştie ce-am cheltuit pre iazul de la moară... în zilele lu Alexandro vodă* (a. 1573). CUV. D. BĂTR. I, 23/3. *Cinstitul Petru vodă scris-au foarte bine* (a. 1593). HURMUZAKI, XI, 369. *Am fost şi noi cu Măria sa, cu vodă, la împăratul* (a. 1595–1622). ROSETTI, B. 71. *Mişeii voştri încă vin de să hrănesc în ţara lui vodă* (a. 1604-1618). id. ib. 77. *Pre urma lui Dragoş vodă au stătut la domnie fiiu-său.* URECHE, L. 66, cf. 87. *De unde mari domni spre laudă ş-au făcut cale, de acolo şi Vasilie Vod-au început lucrurile sale.* PRAV. IV. *Fiind... rudă lui Matei vodă, boieritu-l-au* (a. 1667). STOICESCU, S. D. 99. *De la Aron vodă încoace începe acesta letopiseţ.* M. COSTIN, O. 42. *Predoslovie către Măria sa vodă* (a. 1691). GCR I, 290/9. *Ce pricină este la mijloc între dum[nea]v[oastră] şi între măriea sa vodă?* IST. Ţ. R. 22. *Audzind vodă, au dzis că vine cu mazilia.* NECULCE, L. 214, cf. CANTEMIR, HR. 23/1. *Radul vodă Negru aici în ţară au pogorît.* C. CANTACUZINO, CM I, 79. *Să mai arătăm ce s-au mai întîmplat dupre mazilia lui vodă.* ANON. CANTAC., CM I, 201, cf. ANON. CAR. *Ni se porunceşte prin luminată cartea Măriei sale, lui vodă* (a. 1763). URICARIUL, XX, 407. *Constantin Vodă cu multă cheltuială şi cu mijlocirea paşilor au întors pe toţi boierii la locurile lor* (a. 1769). GCR II, 81/30. *Cînd Vodă s-au plecat,... Făcu sămn lui haznatarul Să-l lovască cu hangerul* (a. 1777). id. ib. 116/17. *Ţiganii vrură să-şi aleagă Un vodă în ţară ş-o stăpînie.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 72. *Rînduiala-i bună păntru...Vozi, vornici, spătari, Logofeţi, visternici şi păharnici.* id. ib. 335, cf. 298. *Prins-au* [muscalii]... *încă şi pe un vodă ce au fost odată domn la Moldova.* DIONISIE, C. 220. *Spătarul Mihaiu ajunse pînă la murii Vienei cu 6000 de curteni, ce Mateiu Vodă Basarab trimise... aliatului său.* HELIADE, O. II, 407, cf. I. GOLESCU, C. *Au trimis şi la Constandin Vodă pe Mustafi Agasi.* ARHIVA R. II, 4/7. *Vodă pierde tot mai tare din popularitate şi nu e mai mult nici la ofiţeri plăcut.* VASICI, ap. BARIŢIU, C. II, 19. *Părule cu vîrfu-n nouri,... Ai dat umbră, ai rodit Dabijei vodă şi mie.* CONACHI, P. 204. *Auzise vorbă că este zurba asupra lui Vodă.* NEGRUZZI, S. I, 157, cf. 246, POLIZU, BOLLIAC, O. 233. *Mai mare decît toţi la noi este vodă.* GHICA, S. VII. *Voiţi să oborîţi pe Măria sa vodă din tron şi credeţi că nu va fi cine să-l apere?* SION, P. 225. *Du-te de sărută mîna Măriei sale, lui vodă, şi te aşează... pe scaunul isprăvniciei de Teleorman.* FILIMON, O. I, 170. *Şerban Cantacuzin, denteiu logofăt şi apoi vodă, a fost socrul lui Cantemir.* HASDEU, I. C. I, 79, cf. 86, 113, 114. *Cică vodă ar fi prins pe ciocoi.* ALECSANDRI, O. P. 151, cf. CIHAC, II, 460, LM. *Trăieşte în vremile domniei lui Alexandru vodă.* EMINESCU, P. L. 41, cf. CREANGĂ, P. 108. *Vodă şi Doamna... trebuie să se oprească douăzeci şi cinci de minute în gara din marginea orăşelului.* CARAGIALE, O. I, 80, cf. IV, 129, DDRF. *Atare suferinţi duse la extrem împinsese chiar pe domnitori la răscoale pe timpul lui Ioan Vodă cel Cumplit.* XENOPOL, I. R. VI, 33, cf. BARCIANU. *Ce spunea el în ţînutul acela spus era, şi nici vodă nu zicea altmintrea.* SBIERA, F. S. 8, cf. ALEXI, W. *Venea din munţi şi văi la tabăra lui vodă ca să apere ţara.* IORGA, P. A. II, 216, cf. TDRG, DHLR I, 361, DELAVRANCEA, O. II, 104. *Vodă al nostru se găteşte de oaste.* SOVEJA, O. 36, cf. RESMERIŢĂ, D. *Vodă şi Ypsilanti s-au întîlnit în casa postelnicului Rizos.* N. A. BOGDAN, C. M. 97, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, BUL. FIL. I, 71, DRĂGANU, ROM. 301. *E schit domnesc înzestrat de vodă.* VOICULESCU, P. I, 195. *Boierii se închinară adînc şi vodă-i pofti pe scaune.* SADOVEANU, O. X, 94, cf. XX, 73, ARH. OLT. XVII, 276, SCRIBAN, D. *Paraschiva l-a zdruncinat adînc pe unchiaş, povestindu-i că l-a văzut şi pe vodă.* ARGHEZI, S. XVII, 80, cf. SCL 1954, 259, DL, DM, SCL 1959, 430. *Vodă trimise sacalele sale să stropească uliţele cu apă parfumată.* BARBU, PRINC. 17, cf. L. ROM. 1960, nr. 4, 55, GRAM. ROM2. I, 66, L. ROM. 1965, 19, SCL 1965, 622. *Miron Barnovschi vodă scuteşte satul Borleşti... să nu facă angariile.* PANAITESCU, O. Ţ. 48, cf. SCL 1966, 24. *Porunca... stîrneşte îngrijorare... lui vodă Lăpuşneanu.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 11, 12, cf. FORM. CUV. I, 49, L. ROM. 1970, 462. *Stroe Pribeagul, mare ban al Craiovei, răsculat împotriva lui Radu Paisie Vodă.* MAGAZIN IST. 1972, nr. 2, 11. *Mihai vodă s-a luptat în contra turcilor.* MS. VI, nr. 1, 20. *Poetul coboară în adîncimile abia pătrunse,... amintind de Gelu, ca să treacă apoi la cel de-al doilea descălecat cu... Negru Vodă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1976, nr. 1, 7/1, cf. L. ROM. 1979, 335, SCL 1983, 515. *Costumele... lui vodă însuşi au fost descrise cu minuţiozitate.* MAGAZIN IST. 1984, nr. 5, 18, cf. L. ROM. 1986, 376. *Ştefan Vodă La oaste a plecat.* PAMFILE, B. 41, cf. ALR II 2 863. *Cînd fuse Vinerea mare, Pleacă vodă-n vînătoare.* BALADE, III, 82, cf. 86, FOLC. MOLD. I, 228. ◊ (În proverbe şi zicători) *Unde nu e ... vodă... Acolo e vai de coadă.* PANN, P. V. II, 35/13, cf. ZANNE, P. I, 389. *Din gură în gură are să ajungă pînă la urechile lui vodă.* ZANNE, P. II, 178. *Nici de vodă nu-i pasă,* se spune despre o persoană care nu se teme de nimeni şi de nimic. Cf. VLAHUŢĂ, N. 46, DEX,

ZANNE, P. IV, 687. *Nu trage vodă un tun pentru un suflet de om,* se spune atunci cînd o persoană sus-pusă manifestă indiferență față de necazul sau nenorocirea unui om simplu, lipsit de importanță. Cf. id. ib. 687, 688. *Parcă ești vodă,* se spune unei persoane care se consideră importantă. id. ib. 689. *Departe a rămas vodă,* se spune, ironic, celui care nu a izbutit într-o acțiune. id. ib. ◊ (În ghicitori) *Am o fată buboasă, Şade cu vodă la masă* (Strugurele). ISPIRESCU, ap. CADE, cf. TEODORESCU, P. P. 246. *Am o fată trențăroasă, Şade cu vodă la masă* (Varza). ap. CADE. *Ce e mic, mititel, Își ie vodă căciula pentru el?* (Păduchele). TEODORESCU, P P. 238. ◊ E x p r. (Familiar) **Vodă vrea (și** sau **iar, dar) Hîncu ba**, se spune despre cineva mai puțin important care se împotrivește voinței unei persoane de rang superior. *Astăzi e ziua de logodnă și Anghelina face niște nazuri parcă-i fată de nazir. Apoi, dă, văd că asta samănă cu...: vodă vra, Hîncul ba!* ASACHI, S. L. II, 310, cf. RESMERIȚĂ, D., IORDAN, STIL. 292, SCRIBAN, D., ZANNE, P. VI, 142, 143. **(A se plimba** sau **a umbla) ca vodă prin lobodă** = (a umbla) fără grijă, dîndu-și importanță. Cf. RESMERIȚĂ, D., IORDAN, STIL. 280. *Dumnezeu lăsase lumea slobodă, ca vodă prin lobodă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 30, 14/3, cf. ZANNE, P. IV, 686, 687. **A mînca (din) pita lui vodă** = a fi salariat la stat. Cf. DDRF III, 221, ZANNE, P. IV, 688, PAMFILE, C. 55. (Regional) **De cînd vodă** = de cînd este lumea. Cf. ALR II 2863/605. **A pune pe vodă în scaun** = (despre femei) a vorbi mult; a flecări, a bîrfi. Cf. ZANNE, P. IV, 689.

– Pl.: (învechit și regional) *vozi.*

– Din slavonul [ВОѢ]ВОДА.

VÓDCĂ[1] s. f. v. **votcă**[1].

VÓDCĂ[2] s. f. v. **votcă**[2].

VODEÁSĂ s. f. (Popular) Soție de vodă; (popular) vodileasă, voduleasă. *Gîndea că, fiind frumoasă, Va fi cocoană sau tocmai vodeasă.* BUDAI-DELEANU, T. V. 126. *Căscase ochii, trei zile în șir, pe Podul Mogoșoaiei,... văzuse parada, steagurile, pe vodă, pe vodeasă cu tot guvernul lor.* PAS, L. II, 14, cf. DL, DM, DEX. *Cu toții s-or mira: Ce împărătească, ce vodeasă, Ce crăiasă?* MARIAN, NU. 23. *Nu-i vodeasă-mpărătească... Ci-i femeea cea aleasă.* ŞEZ. VI, 90. *A trimis vodă la vodeasă Să-i înceapă o cusutură Fără leac de tivitură* (Cartea). GOROVEI, C. 46. ◊ (Într-o poezie populară; ca termen de adresare, cu o nuanță de admirație, de laudă, de măgulire față de o femeie) *Crîșmăreasă, fa, vodeasă, Adă-m(ni) o vadră di vin, Să-m(i) șterg gura di pelin.* VASILIU, C. 14.

– Pl.: *vodese.*

– **Vodă** + suf. *-easă.*

VODÉR s. n. Aparat electronic de producere a vocii artificiale, care folosește chei similare acelora ale instrumentelor muzicale. Cf. LTR[2], DEX, DN[3].

– Pl.: *vodere.*

– Din fr. **voder.**

VODEVÍL s. n. **1.** Comedie ușoară sau farsă (într-un act), cu intrigă complicată (și neverosimilă), în textul căreia sînt intercalate cuplete satirice, cîntate pe melodii cunoscute și cu acompaniament orchestral. *Cîteva vodevile și comedii, dacă sînt astăzi în limba rumânească, acestui început sînt datoare.* HELIADE, O. II, 62, cf. I. GOLESCU, C. *Marți, în 26, să vor închie reprezentațiile teatrale acestui timp,... dîndu-să în sara aceia vodevilul „Soția tulburătoare".* AR (1835), 90[1]/51. *După sosirea trupei franțozești... s-au reprezentat pînă acum doă drame, patru vodevile și o tragedie.* GTN (1836), 30[2]/13. *Nu ț-a plăcut limba aceasta croită pe... vodevil de noua școală teatrală.* FM (1847), 185[1]/3, cf. STAMATI, D. *Cu ce vom fabrica oda, drama, vodvilul sau elegia trecutului?* RUSSO, S. 16. *Vodevil național într-un act de V. Alecsandri.* ROMÂNUL (1857), nr. 39, 1[1]/42. *Cunoștința superficială a uneia sau două limbi străine... ne dau înlesnire de a înțelege romanele doamnei Sand și vodevilurile domnului Scribe.* KOGĂLNICEANU, S. A. 100. *Frații Foureaux făcură într-o casă vechie o sală de teatru... ca să gioace pantomima și danțul pe frînghie... Se încercară a da și mici vodevile ce ocupară teatrul mai mulți ani.* NEGRUZZI, S. I, 341, cf. 60, 69, id. P. T. 193/2. *După acel imn s-au reprezintat... doă vodevile naționale de D.V. Alecsandri.* DÎMBOVIȚA (1859), 132[1]/17. *Repertoriul nostru se compune din drame teribile, vodevile fantasmagorice, comedii și farse pline de imoralitate.* FILIMON, O. II, 49, cf. PROT. – POP., N. D., ANTONESCU, D. *M-am dus la opera nemțască, la vodevilul francez.* ALECSANDRI, T. 1013. *Grațioasa prințesă Olga... cîntă un cuplet din vodevilul francez.* id. O. P. 156. *În celelalte piese, în vodvilurile, în comediile sale, acțiunea este, desigur, mai vie, mai mănoasă în incidente.* CONV. LIT. IX, 386. *Acolo se jucau pantomime și vodeviluri franceze.* ib. XXII, 38, cf. DDRF, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE. *La reprezentația vodevilului „le Zébre"... nelămurite zgomote vin să-și amorțească puterea de ziduri.* LOVINESCU, C. IV, 169. *Nu știm exact care a fost începutul și prima operă dată pe scena Teatrului din Craiova, nici denumirea tuturor operelor, operelor comice,... vodeviluri etc.* ARH. OLT. XIII, 309. *M-am desfătat cu vodevilurile lui Alecsandri.* SADOVEANU, O. XX, 105, cf. SCRIBAN, D. *Încheind cu „D-ale carnavalului",... farsă de rară ingeniozitate, dar preferînd-o obișnuitelor vodeviluri franțuzești, Gherea scrie poate cel mai critic dintre studiile lui.* CONSTANTINESCU, S. II, 111. *Unde a putut găsi el o birje atît de veche și de strîmbă? m-am putut întreba, privindu-l parcă sosind, în dimineața zilei, dintr-un vodevil cu balmascat, bătut cu confetti.* ARGHEZI, S. XXII, 83. *La Paris vremea și moda era a melodramelor, a vodevilurilor, a operetelor.* C. PETRESCU, A. R. 33. *Un vodevil de hilariantă calitate, specie prea consacrată de teatrul comic al ultimelor decenii.* PERPESSICIUS, M. I, 298. *Spectacolele sînt ușurele: operete... și vodeviluri.* RALEA, S. T. I, 324, cf. II, 201. *Frusinica Băl-Ceaurescu juca..., aplaudată furtunos după fiecare cuplet, un vodevil cu cîntece.* CAMIL PETRESCU, O. II, 107, cf. DL, DM, CONTRIBUȚII, II, 139. *Unele piese sau vodeviluri traduse și prelucrate... s-au pierdut.* IST. LIT. ROM. II, 382, cf. DER. *Foarte multe din piesele ce se reprezintă sînt vodeviluri sau comedii muzicale.* IST. T. I, 143. *Farsa ne apare în haina vodevilului sprințar.* T februarie 1969, 89.

Sarah Bernhardt a dat o reprezentație la „Orpheum", un teatru de vodevil. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 3, 29/1, cf. M. D. ENC. *Fie că interpretează un rol de operetă sau de vodevil,... Elena Zamora... îmbrăca toate interpretările... într-un văl de poezie cuceritoare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 28, 18/4, cf. DEX. *Doresc să-l pomenesc... pe... compozitorul primelor vodeviluri.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1976, nr. 1, 5/3, cf. DN[3]. ◊ (Adjectival) *Pedagogul. Comedia-vodevil* [Titlu]. ASACHI, PED. *„Îngîmfata plăpămăreasă" sau „Cucoană sînt". Comedie vodevil în 2 acte.* PR. DRAM. 243.

2. (Învechit) Cîntec popular francez cu caracter satiric. *Cînta foarte frumos vodevil.* TÎMPEANUL, G. 67/11, cf. ENC. ROM.

– Pl.: *vodeviluri* și (învechit) *vodevile.* – Și: (învechit) **vodvíl** s. n.

– Din fr. **vaudeville.**

VODEVILÉSC, -Ă adj. Care este propriu vodevilului; care are caracter de vodevil, în maniera vodevilului; (rar) vodevilistic. *Accentele vodevilești se aliază cu violența unui anume dogmatism.* VARLAAM – SADOVEANU, 225. *Simplu fabricant de piese, unele spectaculoase,... altele vodevilești, cu directă înrîurire a teatrului francez, Kotzebue este un premergător al lui Scribe.* IST. LIT. ROM. II, 194. *Tonul vodevilesc, parodic al filmului... n-a scăpat subtilului critic.* CINEMA, 1968, nr. 10, 15. *Redus la laturile vodevilești..., acest personaj devine o simplă licheluță.* T februarie 1969, 42, cf. DEX, DN[3].

– Pl.: *vodevilești.*

– Din fr. **vaudevillesque.**

VODEVILÍST s. m. Autor de vodeviluri. Cf. RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D., DL, DM, DEX, NDN.

– Pl.: *vodeviliști.*

– Din fr. **vaudevilliste.**

VODEVILÍSTIC, -Ă adj. (Rar) Vodevilesc. *Același critic... descoperea... viziunea mea vodevilistică.* LOVINESCU, S. I, 513.

– Pl.: *vodevilistici, -ce.*

– **Vodevilist** + suf. *-ic.*

VODÍ vb. IV. Tranz. (Învechit) A călăuzi, a conduce, a îndruma. Cf. ANON. CAR., DHLR II, 535. ◊ Refl. pas. *Munca noastră pururea... să se vodească preîn Domnul nostru I*[isu]*s H*[ristos]*s.* CORESI, M. 8.

– Prez. ind.: *vodesc.*

– Din slavonul **вождити.**

VODILEÁSĂ s. f. v. **voduleasă.**

VODÍT, -Ă adj. (Prin Olt.) Călăuzit, condus, îndrumat. *Cine a blagoslovit, Atunci pe luda vodit? Iuda vînzător de om Și iubitor de bani?* PAMFILE, CR. 141.

– Pl.: *vodiți, -te.*

– V. **vodi.**

VODITÓR s. m. (Învechit, rar) Conducător. *Tu ești voditor lumiei a tote* (a. 1570). DHLR II, 340.

– Pl.: *voditori.*

– **Vodi** + suf. *-tor.*

VODITÚRĂ s. f. (Învechit, rar) Îndrumare. *Ceastă puținea muncă din voditura D*[u]*hului Sf*[î]*nt fă-o cu rod și cu folos supt sf*[î]*nt numele tău.* PO 9/25, cf. DHLR II, 348.

– Pl.: *vodituri.*

– **Vodi** + suf. *-tură.*

VODÍȚĂ s. f. (Prin Ban.) Sfeștanie. Cf. GĂMULESCU, E. S. 200. *Îmblă cu vodița la Crăciun și la Paști.* ALR II/I MN 103, 2773/36. *Face vodița.* ib. 2773/47, cf. ALRM II/I h 248.

– Pl.: *vodițe.*

– Din sb. **vodica** „apă sfințită".

VODULEÁSĂ s. f. (Popular) Vodeasă. *Da ce? Doar n-o veni Vodă! – Nu, dar voduleasa.* SANDU – ALDEA, A. M. 191, cf. TDRG, ȘĂINEANU, D. U., DL, DM, SFC VI, 120, 186. *Voduleasa cea frumoasă, Hătmăneasa cea aleasă.* POP., ap. TDRG. *Două gheme de mătasă Le-am trimis la voduleasă, Ca să-mi facă cusătură Fără leac de tivitură* (Coada păunului). ȘEZ. IV, 83. *Vodileasa trimitea, În grădină se ducea, Pe Nourel mort găsea.* BALADE, III, 87, cf. GOROVEI, C. 111.

– Pl.: *vodulese.* – Și: **vodileásă** s. f.

– **Vodă** + suf. *-uleasă.*

VODVÍL s. n. v. **vodevil.**

VOG s. n. v. **vogă.**

VÓGĂ s. f. Interes viu provocat, la un moment dat, de o manifestare artistică, de o creație, de o personalitate, de o modă[1] etc.; succes, faimă, popularitate de care se bucură temporar cineva sau ceva (într-un anumit mediu social, artistic etc.); prețuire, apreciere largă acordată, la un moment dat, unei manifestări artistice, unei creații, unei personalități etc. V. modă[1], renume. Cf. COSTINESCU, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Intervine marea vogă a artei japoneze... Trebuie să nu pierdem din vedere noutatea pe care o aducea cu ea.* OPRESCU, I. A. IV, 185, cf. id. A. M. 20, DL, DM. *Multe din aceste povești – în special cele care conțin reminiscențe de credințe străvechi, superstiții – dispar după o perioadă de „vogă", fiind înlocuite cu alte „întîmplări" mai recente.* IST. LIT. ROM. I, 90. *Aimé Martin s-a bucurat la noi de o vogă extraordinară în preajma revoluției de la 1848, fiind așezat de un Heliade, un Barițiu și chiar de Bălcescu, printre marile spirite ale epocii.* ib. II, 520. *Cu toată voga pe care a stîrnit-o,... opera lui... nu este cea mai reprezentativă.* T iunie 1966, 50. *Tot din cauza accentului, parte integrantă din voga Elvirei,... n-a fost solicitată să joace în nici un film francez.* CINEMA, 1970, nr. 6, 41. *Mulți savanți protestează pe drept împotriva vogii actuale a cuvîntului „structură".* REV. FIL. 1970, 677. *Luminile care vin către noi sînt destul de puternice, înlesnindu-ne a-i înțelege voga și locul pe care-l ocupă în cadrul general al romanului românesc.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 3, 4/1. *Pervertirea gustului publicului format la școala scriitorilor de duzină, dar de mare vogă.* ib. 1974, nr. 28, 22/1, cf. M. D. ENC. *În urmă cu două decenii era voga poemului epic.* ROMÂNIA

LITERARĂ, 1977, nr. 19, 5/4, cf. DEX, DN[3]. ◊ Loc. adj. **În (mare** sau **plină) vogă** = **a)** care corespunde gustului unui anumit mediu social, artistic etc., la un moment dat; care se foloseşte frecvent într-o anumită perioadă de timp; modern **(I 2),** la modă (v. modă[1] **1).** *Melodiile... în vogă în popor.* ARH. OLT. XIII, 306. *În cercul Hangerliu expresia „Labele jos!" era în vogă, preferată de cele mai distinse membre feminine.* CĂLINESCU, B. I. 302; **b)** (despre oameni) care se comportă conform gustului, preferinţelor unui anumit mediu social, artistic etc., la un moment dat; care este foarte cunoscut sau apreciat la un moment dat. *Artistul în plină vogă se vede cenzurat pe piaţă de propria lui operă trecută.* ARGHEZI, S. XIII, 142.

– Şi: (învechit, rar) **vog** s. n. COSTINESCU.

– Din fr. **vogue.**

VOGHÍU s. m. v. **boghiu.**

VOHÓD s. n. (Bis.; în confesiunea ortodoxă) Intrare a preotului în biserică prin uşile împărăteşti, în cadrul liturghiei. *Vohod şi prochimenul zilii şi cetenile.* MINEIUL (1776), 66 r[2]/16, cf. I. GOLESCU, C., DDRF. *Tot de această mărime, alte lumînări mai supţiri şi mai lungi care să fie... pentru sfeşnicile cele mai mici, la acathisturi, văhoduri şi litii* (a. 1825). IORGA, S. D. XXII, 218, cf. SCRIBAN, D., L. ROM. 1958, nr. 2, 32, CIORANESCU, D. ET. ◊ *Vohodul cel mic* = ieşirea preotului din altar şi deplasarea lui prin mijlocul bisericii cu Evanghelia sau cu cădelniţa, de la proscomidie la pristol, în cadrul unei liturghii. *Cînd iesă la văhodul cel mic preutul şi diaconul cu Evanghelia, o sărută mitropolitul.* GHEORGACHI, LET. III, 298/33, cf. TDRG, T. PAPAHAGI, C. L. , SEVERIN, S. 57. *După vohodul cel mic al sfintei liturghii, veni din nou duhovnicul.* STĂNOU, C. I. 146. *La văhodul cel mic, cînd ieşi preotul şi diaconul cu Evanghelia, mitropolitul o sărută primul.* BARBU, PRINC. 217. *Vohodul cel mare* = deplasarea preotului prin mijlocul bisericii, cu Sfintele Daruri, de la proscomidie la pristol, ca ofrandă în cadrul liturghiei din Duminica Floriilor. *De să va tîmpla cumva să se verse sf[i]ntele mai nainte de văhodul cel mare, atunce preotul iară să facă a doa proscomidie* (a. 1652). GCR I, 160/28. *De să va tîmpla acestea după vhodul cel mare, să nu stea cu liturghia, ci să o săvîrşască.* IACOV, SYN. 13[r]/23. *Şi la heruvico, la văhodul cel mare, se aduc sfintele moştii în biserică fără raclă.* GHEORGACHI, LET. III, 318/35. *De se va întîmpla cumva să verse* [preotul] *sfintele taine mai înainte de vohodul cel mare.* ap. TDRG, cf. SEVERIN, S. 57.

– Pl.: *vohoduri* şi (rar) *vohoade* (SCRIBAN, D.). – Şi: **văhód** (pl. şi *văhoade,* TDRG), (rar) **vahód** (DDRF) s. n., **vahódă** (SEVERIN, S. 57), **văhódă** (I. GOLESCU, C.) s. f., **vhod** s. n.

– Din slavonul **вѣχодъ, вχодъ.**

VOI[1] pron. pers. 2 pl. **A.** (Înlocuieşte numele persoanelor cărora li se adresează vorbitorul sau al grupului, al categoriei de oameni în care este inclusă persoana căreia i se adresează vorbitorul; prin analogie, mai ales în literatura lirică, înlocuieşte numele unor fiinţe sau ale unor obiecte, fenomene etc. personificate, cărora li se adresează, pe care le invocă cineva)

I. (La nominativ; îndeplineşte funcţia de subiect, marcînd adesea insistenţa; aşezat înaintea predicatului) *Voi să arătaţi lucrure bune, destoinici să fiţi împărăţie cerului* (ante 1550). CUV. D. BĂTR[2]. II, 424/14. *Voi nu o crezut* (cca 1550-1600). GCR I, 8/16. *Voi ştiţi că domnii lumiei domnesc şi marii au puteare.* CORESI, EV. 86. *Pentru ce voi cugetaţi hitlenind întru inimile voastre?* id. ib. 246. *Voi încă să no ne uitaţi pre noi* (cca 1616). ROSETTI, B. 84. *Părinţii noştri într-aceasta măgură s-au închinat, iară voi grăiţi că în Ierusalim iaste locul unde să cade să să închine.* VARLAAM, C. 114. *Părea-mi-se că voi legaţi znopi în mijlocul cîmpului.* BIBLIA (1688), 27[2]/54. *Pentru aceea voi veţi da seama la înfricoşata şi straşnica judecată a lui Hristos.* ANTIM, O. 367. *Au venit toţi oamenii din Dorna cei fruntaşi de au jeluit pentru muntele Runcul Dornei cum că este sătesc şi voi l-aţi îngrădit pentru fînaţ* (a. 1768). ŞTEFANELLI, D. C. 98. *Voi n-aţ făcut nici o strîmbătate.* AETHIOPICA, 46[v]/22. *Dar cum? Voi uitarăţi dă porunci Şi dă hele ce Vlad Vodă scrise?* BUDAI-DELEANU, Ţ. 111. *Voi sînteţi naltele mădulare Aceştii împărăţii de aice.* id. ib. 227. *Fiilor, voi aţi auzit şi ştiţi că Franţia şi Italia sînt nişte ţări foarte mari şi depărtate de la noi.* PETROVICI, P. 318/6. *Voi chiar hrana mi-aţi mîncat.* GOLESCU, P. 158/24. *Voi, aristocraţi, care nu suferiţi vătafi şi care scoateţi cel după urmă obol ca să ajutaţi pe fraţii voştri?* HELIADE, ap. GHICA, A. 729. *Acolo voi împărăţiţi.* MARCOVICI, C. 8/21. *Voi aţi zis că dreptul de naţionalitate cu sabie se ia.* BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 286. *Voi şi în timpul acesta al libertăţii încă ţineţi în sus forma sistemei sclavismului vechi* (a. 1849). GHICA, A. 327. *A! voi ocărîţi pre domnul vostru!* NEGRUZZI, S. I, 152. *Voi aţi merita grămadă s-o porniţi la Mărgineni.* BOLLIAC, O. 168. *Cred că nici voi nu aveţi astfel de palate la Iaşi.* GHICA, S. 152. *Dar voi ce-o să le faceţi?* ALEXANDRESCU, O. I, 314. *Voi vreţi biruri nouă.* BOLINTINEANU, P. I, 30. *Voi sînteţi urmaşii Romei? Nişte răi şi nişte fameni!* EMINESCU, O. I, 151. *Voi habar n-aveţi de toate aceste.* CREANGĂ, O. 190. *Voi trebuie să organizaţi aşa ca să ne putem vedea cît mai iute.* CARAGIALE, O. VII, 86. *Copiii mei, voi smulgeţi din pleoapele-mi secate Dulci lacrime ce-n tihnă se scurg înduioşate!* MACEDONSKI, O. II, 134. *Voi ne-aţi scos Din case goi, în ger şi-n vînt.* COŞBUC, P. I, 208. *Voi sînteţi adevăraţi pescari.* DUNĂREANU, N. 69. *Voi sînteţi cei mari şi tari.* IORGA, P. A. II, 364. *Vra să zică voi sînteţi oameni cuprinşi.* HOGAŞ, DR. I, 65. *Voi nu i-aţi apucat... S-o prăpădit un drag de răsad de oameni, numa ca ăla!* BĂNUŢ, T. P. 32. *Reiese din această aprobare că voi lucraţi cu mai multe bugete separate.* CAMIL PETRESCU, O. III, 50. *M-am justificat în ochii tăi şi, aş zice, ai lumii, pentru tot ceea ce voi socotiţi că e o nebunie.* VOICULESCU, P. II, 117. *Voi sînteţi vînătorii domneşti cei noi?* SADOVEANU, O. XIII, 365. *Voi îl cunoaşteţi bine pe-acest călău.* ARGHEZI, S. V, 22. *Voi treceţi acum printr-o criză, m-aş simţi culpabil să mă dezinteresez cu totul.* CĂLINESCU, B. I. 49. *O stelelor, nici voi n-aveţi În drumul vostru nici o ţintă.* BLAGA, POEZII, 41. *Sculaţi în sus! Paraschiv, Nilă, voi n-auziţi?* PREDA, M. 22. *Voi vreţi să faceţi reforma?* T. POPOVICI, SE. 422. *Voi două-ţi*

număra. JARNÍK – BÎRSEANU, D. 270. *Voi cu-atîta-ți rămînea.* MARIAN, H. 19. *Dragii mei colindători, Pe unde voi mi-ți umbla Pomeniți c-am născut eu.* RETEGANUL, ap. DENSUSIANU, Ț. H. 269. *Rămîneți cu sănătate, De mine voi n-aveți parte.* BIBICESCU, P. P. 332. *Înfloriți, flori, înfloriți, Că mie nu-mi trebuiți. Mie cînd îmi trebuiți, Voi atunci îmbobociți.* MAT. FOLK. 401. *Plîngeți, ochi, și lăcrămați, Că voi sînteți vinovați.* id. ib. *Voi bine știți, Bine ca și mine.* VICIU, COL. 74. *Voi sînt'eț blăstămați, că pă iel l-ați zdrobit șî l-ați băgat în pămînt.* DENSUSIANU, Ț. H. 190. *Voi mult ați îmblat, De-a mieu mîndruluț n-ați dat?* BÎRLEA, L. P. M. I, 70. *Voi nu ni-ați văzut Fișioraș ńeu?* DIACONU, VR. 76. *Voi dacă m-ițî omorî, Grupați-mă-n dosu stînii.* ȘANDRU – BRÎNZEU, JINA, 56, cf. MAT. DIALECT. I, 116. *De mi-ți împușcare, Voi mi-ți și-ngropare.* FOLC. TRANSILV. I, 199. *Cum d'i vuoi put'eț vorbi cu uamińii?* O. BÎRLEA, A. P. I, 200. (Urmat de vocative cu rol de întărire sau de precizare, de apoziții sau de propoziții atributive) *Voi amu, feciorii lu Zevedeiu, a mărturisi aveți pentru mine.* CORESI, EV. 90. *Voi, o, soții miei și ucenicii miei,... ședeți în cetatea Ierusalimului.* VARLAAM, C. 128. *Voi, oamenii, simteți datori mie.* id. ib. 211. *Voi iară, o dascali mari ai lumii, văzînd userdiia norodului ce stă împrejur și toată creștineasca politiia aceasta,... nu ne lipsiți de călduroasa voastră folosință și de puternicul vostru acoperemînt.* ANTIM, O. 63. *Numa voi, suflete muritoare, Defăimați astă patimă blîndă.* BUDAI-DELEANU, Ț. 132. *Voi, învățătorilor, măcar că ați putea mai răsfirat vorbi despre cauzele unui cireș, totuș să nu mestecați multe de care pruncii nici o idee nu au.* PETROVICI, P. 317/11. *Voi, feții mei, cît ăți trăi să țineți minte astă zicătoare.* PR. DRAM. 272. *Voi, grecii, stimați mai mult decît orice libertatea și egalitatea.* ARISTIA, PLUT. 326/6. *P-a lor încingătoare Voi luciți, o, scumpe flori.* BOLINTINEANU, P. II, 238. *Voi, care sînteți o coloană de cultură în Orient,... veți introduce pe cît se poate mai degrabă formele cele nouă ale civilizațiunii.* MAIORESCU, D. I, 211. *Ce veți face voi, alegătorilor, voi, aleșilor, va fi bine venit pentru noi, a zis d. prim-ministru.* id. ib. II, 406. *Singuri voi, stejari, rămîneți De visați la ochii vineți, Ce lucră pentru mine Vara-ntreagă.* EMINESCU, O. I, 122. *De Harap Alb nu zic, dar voi, mangosiților și farfasiților, de cîte ori îți fi dormit în stroh și pe tîrnomată, să am eu acuma atîția bani în pungă, nu mi-ar mai trebui altă!* CREANGĂ, O. 115. *Voi, băieți, căutați a profita.* CARAGIALE, O. I, 93. *Voi, „Junimea" politică, mi-ați făcut mult rău.* id. ib. VII, 543. *Voi, rîndunelelor, de azi înainte să fiți cele mai curate paseri de pe fața pămîntului.* PAMFILE, S. T. 10. *Da voi ce faceți, măi feciori?* REBREANU, I. 27. *Voi, femeilor, ați nenorocit o mulțime de scriitori.* BACOVIA, O. 231. *Mă, voi, actorii, ar trebui să fiți mai dîrji.* CAMIL PETRESCU, O. III, 73. *Și voi, orașe pierdute, și voi, Căzuților în bătălie, Stați martori ai marei minuni.* BENIUC, V. 143. *Și voi, cai, să n-aveți saț.* VICIU, COL. 40. *Voi, ciobanii miei, la s-aveț grijă dă oi.* GRAIUL, I, 121. *Voi, fraților, stați aci, Că pînă la maica m-oi duce* FOLC. TRANSILV. I, 201. (Urmat sau, învechit, precedat de pronumele personal de întărire „înșivă" sau de „singuri") *Să cetiți..., că veți vedea voi înșivă cum că e mărgăritariul și comoară ascunsă.* CORESI, în TEXTE ROM. (XVI), 557. *Și voi înșivă sînteți oameni.* id. EV. 6. *Înșivă voi cu mînule voastre dezlegați.* VARLAAM, C. 63. *Spuneți voi singuri.* C. A. ROSETTI, ap. GHICA, A. 840. (Accentuat prin reluare) *De la 13/25 septembrie și pînă acum voi numai nu lucrați nimic,... voi numai ieșirăți din voințele nației, voi numai calomniarăți revoluția și ridicularăți emigrația.* C. A. ROSETTI, ap. GHICA, A. 839. *Voi! voi înșălați lumea.* NEGRUZZI, S. III, 448. *Pentru Roma acest soldat mișel Din piept știu să-și verse prin taberi caldul sînge. Dar voi, voi ce dați Romei?* CARAGIALE, O. VI, 368. *Voi ați vîndut țara... Voi sînteți vinovați de toată grozăvia.* CAMILAR, N. I, 36. (În corelație cu sine însuși, în construcții care exprimă de obicei o opoziție) *Voi ne înșelați, ș-apoi voi săriți cu gura înainte.* ALECSANDRI, O. IV, 35. (În corelație cu alte pronume personale sau cu substantive, indică paralelismul sau opoziția; și în construcții eliptice de predicat sau cu verbul copulativ neexprimat) *Alții se-au ustenit, și voi în usteneala lor întrați.* CORESI, EV. 153. *Eu sămi rădăcina, iară voi simteți odraslele.* VARLAAM, C. 145. *Nu numai ei se vor pedepsi cu tîrgul și cu ocna, ci și voi veți avea a răspunde* (a. 1779). PRAV. COND. (1780), 172. *Noi aristocrați și voi, cari dăm socoteala unul altuia?* HELIADE, ap. GHICA, A. 729. *Să treiți, fetile mele, însă toi să mai gîndiți Că bătrînii cunosc multe, pe care voi nu le știți.* PR. DRAM. 106. *M-acuzați... că noi nu făcurăm și nu facem nimic pentru patrie, și voi totul.* C. A. ROSETTI, ap. GHICA, A. 828. *Ceilalți răspund cu aceleași vorbe frumoase: – Ba nu voi, ci noi!* GHICA, S. 269. *Socotesc că știi... Că nu e-al vostru el, ci voi sînteți ai lui.* ALEXANDRESCU, O. I, 272. *Voi, pierduți în gînduri sînte, convorbeați cu idealuri; Noi cîrpim cerul cu stele, noi mînjim marea cu valuri.* EMINESCU, O. I, 35. *Ei tot și voi nimica.* id. ib. 60. *Feciorii-or trăi-n lume cum voi ați viețuit.* id. ib. 61. *Eu mă duc la război, iară voi rămîneți în pace cu mama voastră.* MARIAN, O. I, 5. *Ce-aveți îngropat aici? Voi grîu? Dar noi strămoși și tați.* COȘBUC, P. I, 209. *Eu străjuiesc aici, voi, pe la ferestre.* GALACTION, O. 53. *Voi atingeți culmea, noi sîntem în mers.* TOPÎRCEANU, P. O. 54. *Voi ați fost și știți. – Ba n-am fost nici noi.* SADOVEANU, O. XVII, 178. *Voi poate nu știați prea bine toate astea, dar eu, care am trăit lîngă el, mai știu și altele.* PREDA, Î. 123. *Și Mogoș era cam beat, Ori că calul l-a trîntit, Ori că voi l-ați omorît.* BALADE, III, 133. ◊ (Așezat după predicat: adesea între predicat și pronume se intercalează adverbul „și", care subliniază subiectul) *Dați-le voi lor să mănînce.* CORESI, EV. 259. *Au nu grăiți voi că încă sămt patru luni și va veni secerea?* VARLAAM, C. 115. *În ce chip și cu ce semeție săriți voi asupra egumenului?* (a. 1643). RĂDULESCU-CODIN, M. N. 9. *Să-i spuneț voi deaca va veni să nu uite pre streina Xena.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 30[v]/24. *Au socotiți voi că el nu știe.* BUDAI-DELEANU, Ț. 193. *Au doară credeți voi că pruncii vor putea cuprinde cele zece mii de regule ale voastre?* PETROVICI, P. 308/23. *Am trebuință dă el... ca să știu cum să mă port cu boierii șî cum să ne umplem dă bani șî alte multe, care nu le știți voi.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 60. *Nu vedeți că sînteți de toate culorile, negri, vineți ca vipera, albiți nainte de timp în crime și orgii; aveți voi sînge*

prin vinele voastre, ca să-l vărsați undeva? HELIADE, O. II, 411. *Spuneți voi ce făcurăți d-atunci și pîn-acum în London și în Paris?* C. A. ROSETTI, ap. GHICA, A. 842. *Doresc... ca așa să simțiți și voi.* BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 318. *Aceasta e libertatea și fraternitatea care ați proclamat voi?* (a. 1849). GHICA, A. 326. *Iaca,... videți voi!* MILLO, în PR. DRAM. 397. *De n-aș fi fost atunci în lupta aceea, unde era să fiți voi acum?* ARISTIA, PLUT. 315/7. *M-ați popit voi, dar de mă voi îndrepta, pre mulți am să popesc și eu.* NEGRUZZI, S. I, 161. *Da cine sînteți voi...?* ALECSANDRI, T. 1137. *Ați fost voi la Călărei Unde sînt români semeți.* BOLINTINEANU, P. II, 45. *Apăsați voi! – apa nu cedează apăsării, cu cît mai mult o națiune.* EMINESCU, S. P. 32. *De n-aș fi eu aici, ați păți voi și mai rău decît așa.* CREANGĂ, O. 143. *Eu știu ce vreți să spuneți voi.* CARAGIALE, O. VII, 49. *Ce mai flăcăi sînteți și voi.* CONTEMPORANUL, V_1, 297. *Că mă nasc fără de voie nu puteați ghici și voi?* MACEDONSKI, O. I, 70. *De acuma înainte să faceți și voi ouă roși.* MARIAN, S. R. III, 17. *Aveți și voi un frate.* COȘBUC, P. I, 193. *Da ia mai lăsați voi cu de aieste întrebări.* SBIERA, F. S. 7. *Na, băieți! Beți și voi, că mare ispravă ați făcut!* DUNĂREANU, N. 69. *Da' cum o să treceți voi peste Tazlău, că vine din deal, mînia lui Dumnezeu.* HOGAȘ, DR. I, 302. *Ei, fetelor,... ia să ne aduceți voi ceva să mai dezmorțim oleacă pe George.* REBREANU, I. 133. *Aveți voi, cu toții laolaltă, patru creițari?* BĂNUȚ, T. P. 108. *Eu am o filozofie a realității care întrece tot ce știți voi.* CAMIL PETRESCU, T. III, 180. *Ce știți voi despre tehnica viselor!* VOICULESCU, P. II, 160. *Să știți voi că pe acest cucoș mi l-a dăruit comisoaia Ilisafta.* SADOVEANU, O. XIII, 593. *N-ajungeați voi fără mine Niciodată-n deal cu bine.* ARGHEZI, S. V, 55. *E o crimă ce-mi cereți voi.* CĂLINESCU, B. I. 187. *Ai cui sînteți voi, mă?* STANCU, R. A. I, 14. *Las' că ajungem noi la Pireu și-o să vedeți voi!* TUDORAN, P. 26. *Cum l-ați ales voi șef de ceată? Oamenilor, sînteți nebuni?!!* PREDA, Î. 26. *Spuneți-mi și voi, dar cinstit, cum vine, mă, asta.* id. ib. 93. *Știți voi că noi pre acolo trebuie să trecem.* CĂTANĂ, P. B. I, 59. *Mergeți cu Dumnezeu, că harnici sînteți voi, să trăiți!* MERA, L. B. 40. *Ce-a zis tata? îl întrebară frații cei mici. – Mergeți și voi de vedeți, răspunde el și trece cu obrazul aprins pe lîngă ei.* id. ib. 46. *Ce-mi bateți voi fiul mieu.* VICIU, COL. 79. *Aț mai pomînit voi pomană-n postu Paștelui ș-încă lunea?* GRAIUL, I, 232. *Ș-apoi știți voi cumu-i datina noastră a moților.* FRÎNCU – CANDREA, M. 273. *Măi fraților! strigă el, – mă vedeți voi pe mine așa de slab.* FURTUNĂ, C. 9. *Răbdați-mă voi oleacă Să-m bag mîna-n buzunari, Să scot pană și hîrtie.* T. PAPAHAGI, M. 90. *Ci faciț voi cu mîni.* ARH. FOLK. III, 104. *Dați-m voi trizăș ĝ-arzînț.* MAT. DIALECT. I, 121. *Ați știut voi tare bine, Cînd ați dat ochii cu mine, Că nu cosiți prin grădini.* FOLC. TRANSILV. II, 488, cf. O. BÎRLEA, A. P. I, 119. (Urmat de vocative cu rol de întărire sau de precizare, de apoziții sau de propoziții atributive) *Sculați și voi, alalți oameni, de vedeți și priceapeți.* VARLAAM, C. 89. *Ce ziceț voi, rîvnitorii, că preoții sînt răi și păcătuiesc.* ANTIM, O. 172. *Ajutătorii la acest lucru mare al vostru sînteți voi, cucernicilor preoți.* id. ib. 366. *Văzut-ați voi, pruncilor, eclipsurile, adecă întunecările soarelui și ale lunei?* PETROVICI, P. 320/12. *Ce îmi ziceți voi, oițe, Nu pricepeți c-a murit?* BOLINTINEANU, P. II, 57. *Degeaba veniți astăzi și voi, cei cu gîndirile groase, cu forma incultă, cu stilul greoi.* MAIORESCU, CR. I, 296. *De ați lipsi din lume voi, cauza-ntunecoasă De răsturnări măreție, mărirea-i radioasă, Cezarul, chiar Cezarul de mult ar fi căzut.* EMINESCU, O. I, 62. *Iată cum sînteți toate, voi, fetele.* CONTEMPORANUL, V_2, 439. *Apucați și voi, măi flăcăi, pe unde știți.* HOGAȘ, DR. I, 296. *Știți voi, măi băieți, – în cîte feluri se zice da în limba elină?* CIAUȘANU, R. SCUT. 24. *Viniți voi, junii buni.* VICIU, COL. 35. *Iertați-mă voi, veri și vere, Și voi, frați și surorele, Și voi, părinți și muiere, Dar și voi, mîndrele mele.* BÎRLEA, L. P. M. I, 5. (În corelație cu alte pronume personale sau cu substantive, indică paralelismul sau opoziția) *Rămîneți aicea voi cu asinul, eu și porobocul mearge-vom încolo.* PO 70/20. *Într-acel jug ce trageț voi, trag și eu.* ANTIM, O. 28. *Fata aceea nu mînca friptura cu acela gust cu carele mîncați voi pînea voastră.* PETROVICI, P. 315/26. *Să răbdați șî voi, cum rabd șî eu.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 64. *Nu trăiți voi, ci un altul... – el trăiește.* EMINESCU, O. I, 157. *De vom prinde-n țară turcii, Să le dăm, și voi și eu, Cinstea furcii.* COȘBUC, P. I, 83. *Tot mai bine e să cîntați și voi cu mine.* CAMIL PETRESCU, T. III, 414. *Așa-i, că nu erați voi, erau alții.* TUDORAN, P. 136. *Fugiți voi, Nu sînteți ca noi!* MAT. FOLK. 188. *Rujă mare în masă, Bleați, fete, p-acasă! Ruji di pi cuptori, Bleați și voi, feciori!* FRÎNCU – CANDREA, M. 141. *Mie-mi spune-un pițigoi: „Strîngeți voi, să mîncăm noi!"* CIAUȘANU, V. 110. *Tufănele, flori de toamnă,... Așteptați și voi ca mine Pe cel care nu mai vine.* FOLC. TRANSILV. II, 135. *Rămas bun, prieteni și frați, Eu mă duc, voi rămîneți.* ib. 202. ◊ (Intercalat între numele predicativ și verbul copulativ sau între părțile componente ale unei expresii cu funcție de predicat) *De veț face voi milă și dereptate către stăpînul mieu, spuneți-m.* BIBLIA (1688), 17^1/21. *Fraților, Mie nu mi să pare Că aveți voi mințile așa deschise.* BUDAI-DELEANU, Ț. 82. *Aveți voi lipsă de ajutoriul altora?* PETROVICI, P. 298/27. *Sînteți voi acel sunet, a stîncelor viață, Eco, care trăiește în loc nelocuit?* ALEXANDRESCU, O. I, 115. *Las' că nu-ți avea voi multă vreme parte unul de... altul.* ALECSANDRI, T. 1384. *Rămîneți și voi cu bine.* CONTEMPORANUL, I, 103. *De ce să fiți voi sclavii milioanelor nefaste...?* EMINESCU, O. I, 59. *Ia ascultați, măi! da de cînd ați pus voi stăpînire pe mine?* CREANGĂ, O. 114. *Bine, bine! cercați voi marea cu degetul, dar ia să vedem cum i-ți da de fund.* id. ib. 118. *Sînteți voi îngăduitori cu dînsul și pentru mine.* REBREANU, I. 72. *Feți dulci, o clipă-ndrăgostiți, Pe-atîta farmec și senin, Fiți cel puțin Voi fericiți.* ARGHEZI, V. 72. *Măi, de ce sînteți voi ticăloși și cîntați falș.* SADOVEANU, O. XXI, 112. *Dacă n-o să rămîneți voi cu buzele umflate, haida-de!* PREDA, M. 225. (Urmat de vocative cu rol de întărire sau de precizare) *Fire-ați voi, cai, blestemați.* VICIU, COL. 40. *Fire-ați voi, boi, alduiți.* id. ib. 43. *Fire-ați voi, oi, blăstămate.* id. ib. 46.

II. (La dativ) **1.** (Îndeplinește funcția de complement indirect)

a) (Învechit și popular; în forma accentuată *vouă*; așezat după predicat) *Se învie și se agiute voao.* PSALT. 317. *Da-voiu voao ploaie în vreame destoinică* (a. 1560). GCR I, 3/32. *Căutați mainte împărăția lu Dumnezeu și*

dereptățile lui, și acealea toate adauge-se-vor voao. CORESI, EV. 3. *E gătită voao împărăția.* id. TETR. 59. *Merg sus la Domnul, să cumva iertăciune aș putea dobîndi voao pentru capul vostru.* PO 289/26. *Acolo-l veți vedea cum au și mai dzis voaă.* VARLAAM, C. 102. *Au grăit voaă, încă fiind în Galilei* (cca 1650-1675). GCR I, 231/10. *Poruncesc vouă să fiți acestuia crai al vostru plecați.* M. COSTIN, O. 293. *Vom da featele noastre voao.* BIBLIA (1688), 252/28. *Adevăr grăiesc voao că va veni ceasul... cînd morții vor audzi glasul Fiiului lui D[u]mnedzău.* MOLITVENIC (sec. XVII), 308. *Toate cîte veți cere..., să credeț că veț lua și vor fi voao.* ANTIM, O. 159. *Bateți și să va deschide voao* (a. 1746). GCR II, 37/10. *Poruncea voao să aduceți cinste necuvîntătorilor idoli.* MINEIUL (1776), 128[r1]/31. *Așa grăiește Tandaler voao.* BUDAI-DELEANU, Ț. 117. *Să împliniți fără de apărare toate acelea care va porunci voao din porunca noastră.* CANTEMIR, S. M. 176/4. *Românii acordă vouă ambele principii ce voiți.* BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 277. *N-am voit noi a îndinde dreapta vouă, numai principiul egalității așa să-l înțelegeți, precum e înțelesul lui cel adevărat?* (a. 1848). GHICA, A. 325. *Îmi dete pas a face bine și vouă.* ARISTIA, PLUT. 327/11. *Dac-aș ști că sceptrul se robește vouă Și oricui să fie, eu l-aș rupe-n două.* BOLINTINEANU, P. I, 43. *Ei, vedeți, zise iarăși cel mare, dacă mă potrivesc eu vouă?* CREANGĂ, O. 13. *Mă rog vouă, dacă nu e imposibil, nu mă refuzați.* CARAGIALE, O. VII, 21. *N-am îndrăzneală să gîndesc că a plăcut cronica mea și vouă și cititorilor, cum mi-au plăcut mie icrele și maslinele voastre.* id. ib. 429. *Zîne de rouă, Mă rog vouă Să mă primiți În pajiștea unde dormiți.* ISANOS, Ț. L. 63. *Hai, măi frat, sî trăim bini, Cî nu știi moartea cînd vini, Ști oi lăsa lumea vouî.* MAT. FOLK. 1337. *Pămînt nu să va mai da vouo.* GRAIUL, I, 400. (Urmat de vocative cu rol de întărire sau de precizare sau de apoziții) *Aceea spuiu voao, frații mei preaiubiți* (ante 1550). CUV. D. BĂTR[2]. II, 424/13. *Rogu-mă voao, fraților, să nu rămîneți de dumnezeiescul săbor.* CORESI, EV. 353. *Cu mare muncă scoasem den limbă jidovească și grecească și sîrbească pre limbă românească 5 cărți ale lui Moisi pr*[o]*rocul... și le dăruim voo, fraților rumâni.* PO 10/18. [Poruncim] *vooa, tuturo[r] slugilo[r] do[m]nie meale* (a. 1602). CUV. D. BĂTR[2]. I, 127/8. *Iacă, eu oi purcede direpț asupra ghiaurului și nu cu altă armă, numai cu sabia... Carele să va apuca, ori de arc, ori de altă armă, aceluia capul îi voi tăia și întîi voao, capeteniilor.* M. COSTIN, O. 199. *Poruncim voao, preoților și diaconilor.* ANTIM, O. 389. *Așijderea poruncim domniia mea și voao, ispravnicilor i căpitanilor dupe tîrguri, i voao, altor slugi domnești i boierești și episcopești, și voao, părcălabilor du pen sate,... nimene să nu să amestece în slujba lor* (a. 1739). IORGA, S. D. XXII, 51. *Poruncim domniia mea și voao, celor ce veți fi orînduiți* (a. 1765). FURNICĂ, D. C. 21. *Scriu voao, ierusalimleanilor, și voao, eghipteanilor.* ALEXANDRIA (1794), 79/3. *Să poruncește dumneavoastră, ispravnicilor mai sus numitelor județe, i vouă, zapciilor, să nu faceți peste porunca aceasta nici o supărare* (a. 1811). DOC. EC. 123. *Poruncim domniia mea... zapciilor de prin plăși, vameșilor de pe la tîrguri și vouă, pîrcălabilor de prin sate* (a. 1826). ib. 348. (Învechit; face corp fonetic comun cu pronumele reflexiv în forma neaccentuată „-și", așezat enclitic și avînd valoare de pronume posesiv) *Să nu adunați voaoș comoară în pămînt.* CORESI, EV. 217. ◊ (Așezat înaintea predicatului) *Voao iaste dată să înțeleageți taina împărăției ceriului.* id. ib. 356. *Voao nu sînt bune de nimica aceale hîrtii.* SIMION DASC., ap. GCR I, 144/22. *Vouă dedic această slabă și neînsemnată scriere.* FILIMON, O. I, 94. *Mulieri! iată bărbații ce voă se cuvin!* BOLINTINEANU, P. I, 222. *Eu vouă voi da Pe stăpînul meu legat.* FOLC. TRANSILV. II, 554. (Urmat de vocative cu rol de întărire sau de precizare) *Voaă mă milcuiesc și mă rog, fraților* (a. 1669). GCR I, 184/21. ◊ (Intercalat între numele predicativ și verbul copulativ sau între părțile componente ale unei expresii cu funcție de predicat) *În deșertu voao iaste mărecarea.* PSALT. 274. *Să fie voao coperitori.* CORESI, PS. 417/8. *Tot... oarece viază aceaia să fie voao de mîncare ca și veardzele.* PO 34/15. *Fi-va... sîngele voao semnul caseei în carele veți fi.* ib. 215/18. *Iată, cu totul iaste voaă rușine, că aveți pîră* (ante 1618). GCR I, 46/33. *Să hie voaă rob.* VARLAAM, C. 55. *Eu voi fi voao Dumnezeu.* ANON. CANTAC.,CM I, 87. *Să se taie voao împrejur toată partea bărbătească.* ANTIM, O. 126. *Ca la domni, cu pîni și sare, vor ieși vouă-nainte.* ALECSANDRI, POEZII, 467. ◊ (Curent; în construcții eliptice de predicat sau cu verbul copulativ neexprimat) *Pace voao de Hristos Iisus.* COD. VOR[2]. 83[r]/6. *Grăi lor: „Pace voao!"* CORESI, EV. 124. *Complimente de la toți ai noștri vouă tutulor.* CARAGIALE, O. VII, 6. *Ați răzbit în piatră: Pace vouă!* ARGHEZI, VERS. 230. (Urmat de vocative cu rol de întărire sau de precizare) *Vooa, Căndrenilor, și altor megieși care or fi cu livezi* (a. 1768). ȘTEFANELLI, D. C. 97. *Buni sosiți! Pace vouă, soli iubiți!* ALECSANDRI, P. II, 111. *Pace vouă, oaspeți cu genele albe!* BOLINTINEANU, P. I, 24. *Slavă vouă, slavă vouă, lucruri, Spațiu creator a toate.* ISANOS, Ț. L. 42. ◊ (Ca determinant al unor adjective) *Cuvintele scumpe și voaî svinte... în tăblițe rătunde să cumpără.* CANTEMIR, I. I. I, 188. *Face ce e plăcut voao.* PETROVICI, P. 100/1. ◊ (Curent; ca determinant al unor interjecții sau al unor substantive cu valoare prepozițională care se construiesc cu dativul; adesea urmat de vocative cu rol de întărire sau de precizare sau de apoziții) *Amar voaă, bogaților, cînd aveți mîngăiare pre lume!* VARLAAM, C. 323. *Grație vouă, amicilor mei din Paris,... eram cunoscut și bine primit în toate casele.* GHICA, S. 248. *Vai vouă, romani puternici!* EMINESCU, O. IV, 139. *Vai vouă, bogaților!* ARGHEZI, P. T. 251. *Bună sara, muncitori. – Mulțam vouă, cerșitori.* VICIU, COL. 62.

b) (În formele neaccentuate *vă* sau, prin eliziune, *v*; așezat înaintea verbului care îndeplinește, singur sau împreună cu alte părți de vorbire, funcția de predicat) *De tot ce vă va pune înainte să mîncați, nemică să nu judecați.* CORESI, EV. 427. *Aduceți încoace dobitoacele voastre și derept dobitoace vă vom da grîu.* PO 167/21. *Vă dăm a ști că au fos a lui Corneș, o mie... de omiri năimiți* (a. 1593). ROSETTI, B. 47. *Forte să cred[eți] cu adevărat com v-a[m] scres* (cca 1616). id. ib. 84. *Eu vă voiu spune.* VARLAAM, C. 124. *Nu v-am spus că acesta om de boierie nu este?* M. COSTIN, O. 90. *După putință, cu scurte vorbe v-am spus puterea și lucrarea acelor*

4 bunătăț. ANTIM, O. 50. *Vă facem ştire că domniii mele au dat jalbă* (a. 1760). GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 41. *Vă făcem ştire că domniii mele s-au jăluit credincios boieriul nostru* (a. 1765). id. ib. 69. *Cu blîndeţe să-i priimiţi şi să-i ascultaţi, căutîndu-le jălbile ca şi celor ce vă aduc poruncile domniii mele* (a. 1775). PRAV. COND. (1780), 167. *Întru adevăr vă scriu că aveţi ce epitropi, pentru că sfînta biserică foarte tare s-au întemeiat* (a. 1778). IORGA, S. N. 121. *Iată vă mai scriem încă o dată, ca să nu rămîie la nici unul pricină dă îndreptare că n-au ştiut* (a. 1779). PRAV. COND. (1780), 171. *Dupe cum mai sus vă zicem, orice vinovaţi de hoţie să va prinde, după trei zile să-i trimiteţi drept la dumnealui vel-spătar* (a. 1790). ib. 192. *Vă poruncim straşnic ca de acum înainte să nu să întîmple a mai vedea anaforale sau cărţi de judecată au pitacuri lipsă făr'dă iscăliturile tuturor* (a. 1793). ib. 193. *Eu vă zic rupt, ales în faţă Că aşa fără nice o rînduială Nu putem nice până demineaţă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 111. *Ce folos de-acolea vă este?* id. ib. 200. *Straşnic vă poruncim domniia mea să faceţi cu scumpătate cercetare şi oricîţi oameni dă aceia veţi găsi supuşi pă la unii alţii pentru dobînzi dă bani,... să-i daţi satelor* (a. 1812). PRAV. COND. (1780), 204. *Vă facem în ştire că la multe din madelile ce sînteţi porunciţi a să pune în bune lucrări, după voinţa domniii mele, sînteţi cunoscuţi fără îngrijire* (a. 1813). ib. *Vă poruncim domnia mea, prin zapciii plăşilor să faceţi cunoscută aceasta lăcuitorilor* (a. 1813). DOC. EC. 149. *Aicea, învăţătorilor, vă aduc înainte o materie carea să o răspicaţi pruncilor.* PETROVICI, P. 314/26. *Vă voi spune că, zăbovind cu banii, vin şî piste noi alţi bumbaşîri.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 73. *Nu vă mai spui încuviinţarea cu care fură lăudate principiele noastre de autonomie.* HELIADE, ap. GHICA, A. 700. *Puteţi fi orice vă place.* PR. DRAM. 109. *Vă făgăduiesc la fiteşcare cîte unu.* I. D. GHICA, P. 26/10. *V-am zis de multe ori că guvernul ocolit de soldaţi este un guvern de opresie.* C. A. ROSETTI, ap. GHICA, A. 828. *Domnul v-a spus că acestea sînt cele dintîi versuri care face.* PR. DRAM. 156. *Ascultaţi, că vă grăieşte amoriul prin a mea gură.* CONACHI, P. 80. *V-au propus astă-vară unire frăţească şi condiţii modeste pentru aceasta prin mai mulţi deputaţi.* BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 286. *Nu va trece mult şi publicul vă va face o surpriză minunată.* PR. DRAM. 193. *Fiţi siguri că în calitatea aceasta vă voi face treaba cea mai bună* (a. 1849). ap. GHICA, A. 173. *Vă mulţumim pentru bunul vostru îndemn* (a. 1850). id. ib. 866. *Ce aţi zice dacă v-aş arăta că nimic nu e adevărat din toate prihănirile ce aţi pus duhovnicescului vostru păstor?* NEGRUZZI, S. I, 230. *Vă este frică de adevăr?* BOLLIAC, O. 63. *Aveţi încredere unii într-alţii, nu credeţi pe cei care vă zic că ar esista între noi oameni care caută să oprime.* GHICA, S. 236. *Vă urez şi fericire, Trai plăcut şi-ndelungat.* ALEXANDRESCU, O. I, 277. *Vă este ruşine a trăi şi a grăi ca părinţii voştri.* ALECSANDRI, T. 994. *Dacă vreţi, vă pot spune la fiecare ce-o să păţască pînă mîni.* id. ib. 1037. *Daţi-mi pace, dragi oiţe, Că eu doru-mi nu vă zic.* BOLINTINEANU, P. II, 51. *Iată o nedomirire, care vă va părea stranie, dar care dovedeşte totuş o greşală de calcul în realitate.* MAIORESCU, D. II, 296. *Virtutea pentru dînşii ea nu există. Însă V-o predică.* EMINESCU, O. I, 56. *Ce vă pasă.* id. S. P. 28. *De-acum dormiţi,... că v-am aşternut eu bine.* CREANGĂ, O. 113. *Ei, apoi şagă vă pare?* id. ib. 119. *V-am trimis două telegrame, una d-tale şi alta lui Davila.* CARAGIALE, O. VII, 325. *Vestalelor, numai o noapte de fericire vă mai cer.* MACEDONSKI, O. I, 64. *V-a fost frig şi v-a fost foame.* id. ib. 96. *Ascultaţi, fiilor, ce vă spun.* MARIAN, O. I, 5. *Sînt oase dintr-al nostru os: Dar ce vă pasă!* COŞBUC, P. I, 208. *Domniilor voastre vă pare cam ciudat.* AGÂRBICEANU, D. Ţ. 145. *Cinci franci v-am dat rîndul trecut.* DUNĂREANU, N. 132. *Bine v-ar şedea, în toalete de bal, cu pantofi albi şi pe jos!* REBREANU, I. 74. *Ei, vedeţi? Nu v-am spus eu că-i mai frumos pe-acolo?* id. ib. 97. *V-am spus eu că n-are să plece?* VOICULESCU, P. II, 45. *Cînd s-a mai afla de vreo faptă de-a sfinţilor pe care-i prăznuim azi, să n-aveţi nici o grijă, căci v-o spun eu.* SADOVEANU, O. XIII, 86. *Copii,... vă mulţumesc pentru atenţie.* CĂLINESCU, B. I. 186. *Oameni buni, ascultaţi acum chemarea cea mare pe care v-o face Adunarea Obştească.* CAMIL PETRESCU, O. I, 59. *Nu vă vine a crede că mi-am sărit din balamale.* PREDA, Î. 11. *Va să zică, nu vă e teamă, hai?* T. POPOVICI, SE. 424. *De m-iţi spînzura, Tot nu am ce vă mai da.* RETEGANUL, ap. DENSUSIANU, Ţ. H. 292. *De nu-mi credeţi cuvîntul, Veniţi să v-arăt mormîntul.* BIBICESCU, P. P. 268. *Ce el m-a învăţat v-o spun şi d-voastră curat.* CĂTANĂ, P. B. I, 7. *V-am spus şi povestit multe.* id. ib. 63. *Ia sculaţi, boieri, sculaţi,... Că vă vin colindători.* MAT. FOLK. 1460. *Noi de cină tot v-om da.* VICIU, COL. 63. *Dă vă place, spuneţi-mi.* GRAIUL, I, 149. *Sfat sănătos vă dăm: Să fiţi cu noi buni şi blînzi.* FRÎNCU – CANDREA, M. 153. *Vă dau haine novăceşti, Şi să-mi daţi călugăreşti.* PĂSCULESCU, L. P. 261. *V-am spus păţania lui.* FURTUNĂ, C. 5. *Multe v-aş mai cuvînta, Dar noaptea ne-ar apuca.* PĂCALĂ, M. R. 172. *Ce v-oi spune nu-s minciuni.* BÎRLEA, L. P. M. I, 27. *Ia, daţî-l îm mîna mea, Sî văz ieu şi v-oi lucra.* DIACONU, VR. 283. *Mie-m trăbi slu". Nu vă dau lucru greu.* ARH. FOLK. III, 94. *Să viĝem cum aţ slujît, Că v-am dat rai pă pămînt.* MAT. DIALECT. I, 122. *Eu, oiţe, că v-aş spune: Că m-au mîncat multe-n lume.* FOLC. TRANSILV. I, 270. *Nu v-aduc o veste bună, Badea-i în spital de-o lună.* ib. 525. *Nu vă cer mîncare, nu vă cer băutură, nu vă cer nimic.* O. BÎRLEA, A. P. I, 177. (Învechit; în forma neaccentuată *vă*; urmat de un pronume reflexiv, de un pronume personal sau de formele conjuncte de indicativ prezent, persoana 3 sg. şi pl., ale verbului „a fi") *Să mulţemim lu Dumnezeu de ceia ce s-au dereptat şi se-au spăsit şi vă să părea păcătoşi.* CORESI, EV. 33. *Priimiţi astădzi ce vă se cade plata.* COD. TOD. 193. *Vă-i voia să faceţi acmu cîte am făcut şi eu.* VARLAAM, C. 44. *Svinţii toţ s-aveţ de Domnul frică, precum vă să cade.* DOSOFTEI, O. I, 76. *Nu vă-i dat să ştiţ de-acestea.* id. V. S. octombire 80[r]/13. *Acestea... vă le-au trimis despuitoriul H*[risto]*s din rai.* id. ib. noiembrie 140[r]/4. *De s-au făcut vreo greşală undevaş de mine sau vă să va părea cum că nu s-au tălmăcit bine, mă rog să mă învredniciţi iertăciunii* (a. 1765). GCR II, 78/36. *Cîte dintr-acele ponturi să cuvin la datoriia dum*[nea]*v*[oastră] *a le păzi şi a le urma asupra judecăţilor,... vă le trimitem în scris* (a. 1775). PRAV. COND. (1780), 168. *Cu mijlocul ce vă să arată, să chivernisiţi a să duce dă acestea... spre a să*

întîmpina trebuința celor dă la Șiștov (a. 1813). DOC. EC. 159. *Sînteți cunoscuți fără îngrijire, nepăzindu-să căzuta datorie a credinții care vă să cuvine a avea către domneasca visterie* (a. 1813). PRAV. COND. (1780), 204. *Încă dă mai nainte vă s-au făcut cunoscut ca să cercetați cu scumpătate pentru oamenii ce să vor fi aflînd între supunerea unora și altora* (a. 1813). ib. 205. *Alte multe ca acestea mai scria, care nu le țiu minte toate. Iar pă cîte ținui minte, iată că vă le spusei.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 77. ◊ (Cînd verbul este la conjunctiv sau la infinitiv, pronumele se află așezat după „să", „a") *Eu, Petrea, diiac*[o]*lo, scriu pace șe sănătate d*[o]*mnelor vostre, să vă trimeațe D*[u]*mnedzău* (a. 1612). ROSETTI, B. 79. *Me-u dat învățătoră Mărie sa vodă să tremiț la dumneevoastră să vă dau ștere să no închideț drumol* (a. 1615). id. ib. 80. *Să vă hie milă de noi* (prima jumătate a sec. XVII). id. ib. 91. *Răilor, să nu vă paie, Dumnedzeu mila să-și taie!* DOSOFTEI, O. I, 16. *Mă rog, fetele mele, să vă fie milă de sufletele noastre* (a. 1719). IORGA, V. F. 210. *Să vă aducă porunca noastră* (a. 1783). PRAV. COND. (1780), 196. *Să vă arăt cu mai multe dovede Că scăparea-i numa în biruință.* BUDAI-DELEANU, Ț. 169. *Aicea voiu să vă spun o întîmplare adevărată.* PETROVICI, P. 334/1. *Voi să mă încerc a vă vorbi despre politica, în care unii dintre români trec atît de eminenți.* HELIADE, ap. GHICA, A. 679. *Sînteți atît d-elegante, încît, drept să vă vorbesc, N-aș vrea altă fericire dăcît să mă norocesc Cu prieteșug și stimă.* PR. DRAM. 98. *Nu pot să vă scriu mai mult.* KOGĂLNICEANU, S. 1. *Mă socot dator, domnilor, a vă mai face cunoscut... că s-a mai dat bd. general Tell, de către d. A. G. Golescu, încă 800 galbeni.* C. A. ROSETTI, ap. GHICA, A. 846. *Să vă mai spui și alte stihuri ce le-am făcut mai de curînd.* PR. DRAM. 158. *Seamănă că ați uitat programa mișcării, cînd lăsați să vă scape asemenea idei și principii* (a. 1849). ap. GHICA, A. 774. *Dar unde să vă găsesc eu bani în zioa de astăzi, păcătosul de mine!* GHICA, S. 513. *Mă grăbesc să vă spui O judecată-a lui.* ALEXANDRESCU, O. I, 197. *Epoca aceasta aș vrea să v-o fac cunoscută.* BARONZI, I. C. IV, 10/25. *M-o poftit boieriu să vă poroncesc ca să veniți la masă la d-lui.* ALECSANDRI, T. 992. *Am onoare a vă spune că atunci cînd am lucrat ca membru al Societății Academice, o singură propunere ce am făcut a fost primită de noi toți.* MAIORESCU, D. I, 89. *Ce să vă spun! Iubesc acest popor bun, blînd, omenos.* EMINESCU, S. P. 29. *Cînd oi veni eu, am să vă dau de știre.* CREANGĂ, O. 11. *Să nu uit a vă spune: de la 1 mai s-a desființat biletele de dus și-ntors.* CARAGIALE, O. VII, 208. *Cred că o să vă placă.* D. ZAMFIRESCU, Î. VI. *Să vă povestesc dar puntu cu frantogu la Măilat.* BĂNUȚ, T. P. 33. *Ei, hai să vă fac plăcerea.* SION, P. 54. *Cum să v-arăt ce e la vatra voastră?* CERNA, P. 161. *Am uitat să vă spun... că din chiar ceasul despărțirii de Bujor vremea s-a încruntat grozav.* VOICULESCU, P. I, 102. *Am să vă dovedesc eu și altă dată că țara aceasta este a minunilor și a poveștilor.* SADOVEANU, O. XX, 84. *Trebuie să plămădesc, să vă fac niște pîine!* PREDA, M. 227. *Vreau să vă spun ceva.* T. POPOVICI, SE. 524. *Băieți, stați încetinel, Să vă cînt d-un cîntecel.* MAT. FOLK. 177. *Rău are să vă pară.* MERA, L. B. 14. *Să vă placă și dumneavoastră.* VICIU, COL. 13. *Să facem schimb, să vă dau eu moșia mea.* GRAIUL, I, 149. *Aidie să v-arăt mormîntu.* ib. 164. *Asta am uitat să v-o spui la-nceput.* FRÎNCU – CANDREA, M. 272. *Să vă fac năcaz.* DENSUSIANU, Ț. H. 204. *Sî priviț sî-am sî vă fac.* DIACONU, VR. 231. *Fașeți-ni o țîr de loc Să v-arăt o țîr de gioc.* ȘANDRU – BRÎNZEU, JINA, 71. *Cum as făcut, așă sî v-agiut'i Dumnezău!* O. BÎRLEA, A. P. I, 238. (Rar; verbul la conjunctiv nu este însoțit de „să") *Oameni buni, vă fie-aminte Ce-a făcut de-acu-nainte Pentru Lia lui.* COȘBUC, P. II, 83. (Învechit; în forma neaccentuată *vă*; urmat de un pronume reflexiv, de un pronume personal sau de formele conjuncte de indicativ, persoana 3 sg. și pl., ale verbului „a fi") *Părintele mieu să vă-l dea.* VARLAAM, C. 129. *Voiu aduce pre tatăl cestui copil să vă-l puiu denainte viu.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 30[v]/26. *Nu lipsește vistieriia a vă-o face știută* (a. 1814). DOC. EC. 163. *Să vă o spui mai pe scurt.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 67. ◊ (În forma neaccentuată *vă*; așezat după verbul care îndeplinește, singur sau împreună cu alte părți de vorbire, funcția de predicat; verbul este la gerunziu, la conjunctiv prezent sintetic sau, învechit și regional, la indicativ prezent) *Aceasta dăm știre dumilor voastre, că a plătit deplin Cristea, dămu-vă știre dumilor voastre* (cca 1565). GHIBĂNESCU, S. I. XVI, 5. *Știe Tatăl vostru den ceriu că trebuiaște-vă de acealea.* CORESI, EV. 216. *Dămo-vă ște*[re] *dumnelor* [vo]*stre să n-aveț nece o grije pre de către noi* (cca 1616). ROSETTI, B. 84. *Dăruiască-vă Dumnădzău pac*[e] *și sănătate* (cca 1617). id. ib. 88. *Acum iar întreb: este-vă cu voia tuturor?* ANON. BRÎNCOV., CM II, 277. *Domnilor turci! deh! fie-vă milă!* BUDAI-DELEANU, Ț. 198. *Voi trimite o adresă din partea celor d-aci, cerîndu-vă adezia.* BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 549. *La aceasta fie-vă de esemplu neamurile cele glorioase* (a. 1849). ap. GHICA, A. 327. *Voi termina, dlor, arătîndu-vă motivele pentru care noi primim acea moțiune a majorității.* MAIORESCU, D. II, 281. *Visuri trecute,... Ducu-vă dorul.* EMINESCU, O. I, 26. *Pronia fie-vă întru ajutor!* CARAGIALE, O. VII, 180. *Fie-vă milă și iertați-mă!* SADOVEANU, O. X, 28. *Să-mi spuneți dacă place-vă paparada cu clisă și dac-ajunge de zece ouă.* id. ib. XV, 57. *Ajutor, oamenilor... Fie-vă milă, oamenilor.* CAMILAR, N. II, 119. (Învechit; așezat după un verb la diateza reflexivă și urmat de pronumele reflexiv postpus) *Carele amu de-acei trei vecini pare-vă-se a fi aceluia ce căzu în tîlhari?* CORESI, EV. 388. (Popular; așezat după o interjecție cu valoare verbală care îndeplinește funcția de predicat) *Na-vă! Dumnezeu mi-a dat, eu dau și Dumnezeu iar mi-a da.* CREANGĂ, O. 137. *Iacă, na-vă unul de la mine.* CONTEMPORANUL, V_1, 297. *Na-vă aieste doă săbg'i.* O. BÎRLEA, A. P. I, 214. ◊ (Intercalat între elementele unor forme compuse inversate ale verbului care îndeplinește, singur sau împreună cu alte părți de vorbire, funcția de predicat; verbul este la optativ prezent sau, învechit și regional, la perfectul compus ori la viitorul I al indicativului) *Eu fără de preț datu-v-am atîta bunătate.* CORESI, EV. 479. *Spusu-v-am eu, domnilor boieri, C-așa o să fie!* BENIUC, V. 117. *Sluji-v-ar scîndurile patului...!* CAMILAR, N. II, 275. *Dacă-ți spune voi cu drept, Răsări-v-ar flori la pept.* ALECSANDRI, P. P.

134. *Dragile neicăi copile, Da-v-ar Dumnezeu un bine Şi mie de-o sănătate.* CIAUŞANU, V. 121.

c) (În forma neaccentuată *vi*; urmat de un pronume reflexiv, de un pronume personal – cu excepţia femininului „o" – sau de formele conjuncte de indicativ prezent, persoana 3 sg. şi pl., ale verbului „a fi"; aşezat înaintea verbului care îndeplineşte, singur sau împreună cu alte părţi de vorbire, funcţia de predicat) *A şti dară vi să cade.* CANTEMIR, I. I. I, 187. *Plata... vi s-ar da de la Dumnezeu pentru osteneala ce aţi face.* ANTIM, O. 367. *Pentru rîndul judecăţilor îndăstul vi s-au fost poruncit ca să nu aşteptaţi a căuta numai jălbile celor ce vin de aici cu poruncile domniii mele* (a. 1775). PRAV. COND. (1780), 167. *Să urmaţi să aveţi a trimite şi la logofeţia Divanului domniei mele pe toată luna condice de cîte judecăţi aţi căutat, cu hotărîrile şi cu soroacele lor, după cum vi s-au poruncit* (a. 1783). ib. 197. *Să căutaţi unul din* dum[nea]v[oastră] *să aveţi totdauna a ieşi în judeţ ca să încunjuraţi pîn plăşile şi satele judeţului..., pentru a griji de trebuinţele ostăşăşti şi de poruncile ce vi să dau* (a. 1790). ib. 201. *Totdeuna vi să tîmplă năpastă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 178. *Să urmaţi întocmai şi să împliniţi toate cîte vi să arată făr' dă zăbavă* (a. 1811). DOC. EC. 124. *Întocmai după cum vi să porunceşte să faceţi urmare* (a. 1812). ib. 148. *Eu nu mă îndoiesc cum că... veţi păşi la predarea acestora după metodul şi regulele care vi s-au arătat mai nainte.* PETROVICI, P. 339/13. *La ceea ce vi să va părea că este cu orînduială şi după şarturile neguţătoreşti, să daţi înscris dă dreptul adevăr* (a. 1817). DOC. EC. 180. *Aceştia cu mine vrînd să scădem măcar ceva, cîtuş dă puţin, spre uşurinţa voastră, dintr-aceşti bani ce vi să cer acum, s-au necinstit, s-au surgunit dă Măria sa.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 82. *Vi le voi trimite.* HELIADE, ap. GHICA, A. 730. *Nu vi se întîmplă cîte o dată să cugetaţi...?* LAURIAN, F. 31/32. *Vi s-au părut cu dreptate.* CONACHI, P. 266. *Pledarăm cauza unde s-a cuvenit, după cum ştiţi şi din cele ce vi s-au scris şi zis* (a. 1849). ap. GHICA, A. 803. *Vi-l dau pe mînă.* MILLO, în PR. DRAM. 382. *Să nu bănuiţi că vi le spun aceste, fiind chiar în interesul domniilor voastre.* NEGRUZZI, S. I, 199. *Ei bine, boieri Domnia voastră, cum vi se pare această instorioară?* FILIMON, O. I, 190. *Aveam onoarea a vi le supune.* BARONZI, I. C. III, 6/17. *Auziţi, domnişorilor, vi-l dau în samă.* ALECSANDRI, T. 1032. *Vi s-a cerut d-voastră prin un proiect de decret să autorizaţi a se cumpăra case pentru scoala normală din Bucureşti.* MAIORESCU, D. I, 152. *Aţi zis că sînteţi naţiunea şi vi se pare că... şi sînteţi.* EMINESCU, S. P. 27. *Îndată vi s-a aduce şi de mîncare şi băutură.* CREANGĂ, O. 117. *Am dat peste articolul meu... L-am prescris în româneşte şi vi-l alătur.* CARAGIALE, O. VII, 430. *Doamne, frate, cum nu vi-i oarecum să grăiţi?* CONTEMPORANUL, V_1, 98. *Nu vi-e milă că pierim?* COŞBUC, P. I, 328. *Nu vi s-a pus soarele drept inimă!* SANDU-ALDEA, U. P. 43. *Vi se înaintează o dată cu prezenta un car cu doi boi plăvani.* DUNĂREANU, N. 60. *Dac-aţi căscat gura la potcovar, ce vi-s eu de vină?* PETICĂ, O. 225. *Vi se părea că lua şi el toiagul.* DENSUSIANU, L. A. 116. *Nu judecaţi, şi nu veţi fi judecaţi... Iertaţi, şi vi se va ierta.* DELAVRANCEA, O. III, 178. *Apă de unde beţi cînd vi-i sete?* HOGAŞ, DR. I, 292. *Mă mir că nu vi-i ruşine să minţiţi cu atîta sfruntare.* REBREANU, I. 88. *Aceste broşuri vi le înapoiem.* ARH. OLT. V, 86. *Nu cumva vi se-ntîmplă pin redacţie o Istorie de Isopescu?* BĂNUŢ, T. P. 144. *De vi-i de folos, i-oi număra pe lumea cealaltă.* POPA, V. 106. *Nu vi se face cîteodată, iarna, celor ce aveţi calorifer, dor de foc?* VOICULESCU, P. II, 174. *Ce este? ce vi s-a întîmplat?* SADOVEANU, O. XIII, 421. *Acesta este rostul rapoartelor săptămînale şi lunare pe care vi le cerem.* D. GUSTI, P. A. 302. *El numai binele vi-l vrea.* MOROIANU, S. 142. *Vi se dă o reducere.* CĂLINESCU, B. I. 159. *Să beţi Pelin Cînd vi-e dor de vieaţă.* BLAGA, POEZII, 50. *Ce i s-a întîmplat lui şi ce-am avut eu cu el, – astea pe care vi le-am spus – nu sînt minciuni.* PREDA, Î. 123. *Lăsaţi-mă să vorbesc, ori vi-e frică de adevăr?!* T. POPOVICI, SE. 484. *Ce ve-i robul vinovat, Astfel de l-aţi ferecat?* ALECSANDRI, P. P. 126. *Eu murgul nu vi-l dau.* BIBICESCU, P. P. 318. *Mîncările şi beuturile ce vi le va pune înainte să nu le atingeţi.* CĂTANĂ, P. B. I, 17. *Tari vi-i frig, bre, bre, cum puteţ umbla, sărasîlor, amu?* GRAIUL, I, 475. *Nu vi-i dătoare Nici cu masă, Nici cu casă.* CANDREA, Ţ. O. 47. *Acum voim să pornim Şi tot binele vi-l poftim.* FRÎNCU – CANDREA, M. 165. *Daţi-mi treizeci de arginţi Şi vi-l dau să-l răstigniţi.* BÎRLEA, L. P. M. I, 144. *Împărat, cum nu vi-i "ăl'e D'e răgut'e tîńerel'e.* T. PAPAHAGI, M. 52. *Ieu nu vi-s omu.* GR. S. VII, 268. *Eu noaptea de-am vut lucra Împrumutu vi l-am vut da.* FOLC. TRANSILV. I, 213. *Ce plîngeţi, măi concentraşi, Ori vi-i frică de tismaşi?* ib. 264. *Amuj vi-i cald, amuj vi-i frig!* O. BÎRLEA, A. P. I, 225. (Învechit, rar; folosit incorect, în locul lui *v-*, înaintea pronumelui personal feminin „o") *Într-adins vi-o scrie* (a. 1814). DOC. EC. 163. ◊ (Cînd verbul este la conjunctiv sau la infinitiv, pronumele se află aşezat după „să", „a") *Sînt a vi să arăta dum*[nea]v[oastră] *una cîte una aceste pricini* (a. 1790). PRAV. COND. (1780), 192. *Să-i trimiteţi pînă a nu rămînea lucru să vi se ceară cu mustră* (a. 1790). ib. *Această poruncă a domniii mele să o aveţi apururea înaintea ochilor dumneavoastră, ca să faceţi urmare în toată vremea, neaşteptînd ca să vi să scrie totdeauna* (a. 1813). DOC. EC. 152. *D-voastră ştiţi, dlor, că aceşti bani rămaşi la mine din călătoria mea la Ţarigrad cînd i-am adus înaintea d-voastră ca să vi-i întorc, mi s-a zis... ca să-i păstrez pînă la a doua poruncă.* BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 652. *Să nu vi se întîmple ceva rău.* NEGRUZZI, S. I, 235. *Însumi eu am avut puţin ca să cuget la cursul ce cătam a vi-l înfăţişa.* BARONZI, I. C. I, 9/17. *Nu este drept să vi se impute că budgetul cheltuielilor de război executat de dv. a fost mai mare decît acel votat de Cameră.* MAIORESCU, D. II, 299. *Pentru „Universul" fac cronici, momente, schiţe... La vreme, fireşte, nu voi lipsi la datoria de a vi le comunica.* CARAGIALE, O. VII, 127. *Acestea-s credinţele românilor despre cucoare ce avui de gînd să vi le spun.* MARIAN, O. II, 345. *Cînd îţi trece... pe la mine, haidaţi să vi-l arăt.* BĂNUŢ, T. P. 32. *Am să vi-l arăt într-o zi.* VOICULESCU, P. II, 173. *Expunerea mea e mai mult o serie de convorbiri cu mine însumi, pe care vreau să vi le trec şi dv.* SADOVEANU, O. XX, 49. *Se poate Să vi se dea tablouri... mai adevărate.* ARGHEZI, S. V, 109. *Daţi-mi treizeci de arginţi Să vi-l dau să-l restigniţi.* MAT. FOLK. 1483. *Daţ un şin suti di lei, Sî vî-l dau îm mîni legat.*

DIACONU, VR. 283. *Numărați, să vi să paie C-am țesut cu trei războaie.* FOLC. TRANSILV. II, 180. (Rar; folosit incorect, în locul lui *v-*, înaintea pronumelui personal feminin „o") *Ca să înțelegeți mai bine, că noi rostim mai altfel, am să las să vi-o citească un flăcău de aci.* CAMIL PETRESCU, O. I, 59. ◊ (Așezat după verbul care îndeplinește, singur sau împreună cu alte părți de vorbire, funcția de predicat și urmat de un pronume reflexiv sau de un pronume personal – cu excepția femininului „o"; verbul este la gerunziu) *Aducîndu-vi-le aminte,... să le păziți și să le urmați întocmai* (a. 1783). PRAV. COND. (1780), 198. *Să cercetați cu scumpătate pentru oamenii ce să vor fi aflînd întru supunerea unora și altora..., poruncindu-vi-să ca pă toți acei oameni să-i luați și să-i dezrobiți din mîinile acelora* (a. 1813). ib. 205.

d) (Forma accentuată *vouă* este urmată de una dintre formele neaccentuate, *vă* sau *v*, care reia complementul indirect exprimat prin forma accentuată; ambele forme sînt așezate înaintea verbului care îndeplinește, singur sau împreună cu alte părți de vorbire, funcția de predicat) *Voao v-au dat împăratul domnu pă Gligorie Vodă.* R. POPESCU, C M I, 414. *Eu cred, iubiților, că voao v-ar... plăcea.* PETROVICI, P. 315/13. *Eu mă duc, lebăda zise, Însă vouă vă sînt scrise Multe rele să răbdați.* ALEXANDRESCU, O. I, 224. *Vouă ce vă rămîne?* EMINESCU, O. I, 60. *Vouă ce vă pasă, cînd aveți demîncare sub nas!* CREANGĂ, O. 200. *Vouă, în formația actuală, nu vă trebuiesc oameni ca mine.* CARAGIALE, O. VII, 247. *Vouă vă arde de nebunii și de blestemății.* REBREANU, I. 87. *Măi băieții moșului! Vouă v-o fi foame.* BĂNUȚ, T. P. 108. *Vouă... bine v-ar sta Cerșitori făloși, Cu ochii scoși.* RETEGANUL, ap. DENSUSIANU, Ț. H. 262. *Vouă vă vine Tot turme de oi.* MAT. FOLK. 525. *Eu vouă că v-am spus.* ib. 780. *Vouă vă vine Murgu-mpodobit, Cu șea de argint.* PĂSCULESCU, L. P. 41. *Din astă zi Vouă tată nu v-a fi.* BÎRLEA, L. P. M. I, 172. *Voavă nu vă place* [coleșa]. ALR SN VI h 1646/36. *Nu mi-ți împușcare, Că vouă v-oi dare Fluieraşu meu.* FOLC. TRANSILV. I, 199. (Forma accentuată este urmată de vocative cu rol de întărire sau de precizare ori de apoziții) *Știu că vouă, celor tineri, nu vă plac, nu se potrivesc cu ideile voastre.* ALECSANDRI, T. I 365. *Învingerea a prețul vitejilor! Și vouă, romanilor, v-a pus-o în mîinile-amîndouă Superbul Mars deodată cu paloșul de-oțel.* CARAGIALE, O. VI, 368. *Vouă, gazdo, v-o-nchinăm!* VICIU, COL. 34. ◊ (Cînd verbul este la conjunctiv sau infinitiv, forma neaccentuată este așezată după „să", „a") *D'e-ași mînca negru ageag, Voauă musai să vă trag.* ȚIPLEA, P. P. 95. ◊ (Învechit și regional; forma neaccentuată este intercalată între elementele unor forme compuse inversate ale verbului care îndeplinește, singur sau împreună cu alte părți de vorbire, funcția de predicat; verbul este la perfectul compus sau la viitorul I al indicativului ori la optativ prezent) *Că io vouă spune-v-oiu.* VICIU, COL. 79.

e) (Forma neaccentuată, *vă* sau *v*, este urmată de cea accentuată, *vouă*, și anticipează complementul indirect exprimat prin forma accentuată; forma neaccentuată este așezată înaintea verbului care îndeplinește, singur sau împreună cu alte părți de vorbire, funcția de predicat, iar forma accentuată este așezată după acesta; adesea între forma neaccentuată și cea accentuată se intercalează adverbul „și", care subliniază complementul indirect) *Vă pare voao că sînt hulitoriu?* CORESI, EV. 61. *Mîru sf*[î]*ntu vă dediu voao leage* (cca 1550–1600). GCR I, 9/4. *Să vă pare voao, cum să îngrop mortul mieu care dzace înaintea mea, ascultați mine.* PO 73/14. *Iată, v-am spus voaă și n-ați audzit.* VARLAAM, C. 121. *Fericiți veț*[i] *fi cînd vă vor împuta voao.* MOLITVENIC (sec. XVII), 307. *Poruncă noao vă dau voao, ca să iubiț unul pre altul.* ANTIM, O. 80. *Împărăție v-au scris voî slobozănie* (cca 1750). GCR II, 58/6. *Socotind eu cele din lume Care vă aduc vouă supărare, Îmi par ca nește deșerte spume.* BUDAI-DELEANU, Ț. 227. *Dumnezeu vă va da voao binecuvîntarea sa cea cerească.* PETROVICI, P. 339/18. *Așadară... aceasta vă poruncește vouă simbolul vostru?* (a. 1849). ap. GHICA, A. 326. *Tot astă ingiustiție în timpii trecuți vă făcură și vouă albanii.* ARISTIA, PLUT. 356/15. *V-aș arăta eu vouă!* CREANGĂ, O. 31. *De mult v-am zis vouă să nu mergeți după el.* CONV. LIT. XXII, 445. *Flăcăii spun, dar nu la fel; Dar drept e cum vă spun eu vouă.* COȘBUC, P. I, 241. *Vă place și vouă, hai?* DUNĂREANU, N. 203. *Vă dau vouă aceste trei tamazlîcuri.* SADOVEANU, O. XIII, 624. *Ce v-am spus eu vouă alaltăieri?* PREDA, M. 124. *Da ce vă trebuiește vouă?* T. POPOVICI, SE. 153. *De ce nu a venit fratele tău cel mare ca să mă păzească, căci așa v-am spus eu vouă.* CĂTANĂ, P. B. II, 73. *D-aia vă zice vouă Că sînteți d-ăi răi, Că muțiți, Surziți, Orbiți.* MAT. FOLK. 1148. *Iaca, măi, cum m-am potrîzit ieu și v-am tăt dat pomîntu vouî!* GRAIUL, I, 524. *V-oi lăsa lumea vouă.* CANDREA, Ț. O. 25. *Ieu vă dau măgariu asta voauă.* O. BÎRLEA, A. P. I, 349. (Forma accentuată este urmată de vocative cu rol de întărire sau de precizare) *Vă poruncesc și voao, preoților.* ANTIM, O. 103. (Învechit; forma neaccentuată este urmată de un pronume reflexiv, de un pronume personal sau de formele conjuncte de indicativ, persoana 3 sg. și pl., ale verbului „a fi") *Derept căce se născu mai nainte de mine Ioann, și după ce vă se pare voao mai mare, căce mă mai plec de el, iară acolo mai mare sînt întru sufleteștile și ale ceriului dulceți.* CORESI, EV. 527. *Mai mult de ce vă să vine voaă nu luareți.* VARLAAM, C. 412. *Dobitoacele voastre... lăcuiască întru cetățile voastre care vă le-am dat voao.* BIBLIA (1688), 127[2]/2. *Ce vă să pare voaă?* (a. 1693). GCR I, 309/23. *Vă s-au făcut vouo stropire și vindecare.* MINEIUL (1776), 79[r2]/35. ◊ (Cînd verbul este la conjunctiv sau la infinitiv, forma neaccentuată este așezată după „să", „a") *Să vă hie voaă slugă.* VARLAAM, C. 55. *Să vă spuiu eu voao.* BIBLIA (1688), 37[2]/54. *Cel în Troiță slăvită, Dumnezeu, să vă dea voao cunoștință.* ANTIM, O. 361. *I-e rușine omenirii să vă zică vouă oameni!* EMINESCU, O. I, 151. *Ce să vă mai spui eu vouă Hohotul ce fu!* COȘBUC, P. II, 56. *Putem să vă dăm și vouă – ceva masline, ceva stafide, ceva halva.* GALACTION, O. 543. *Să vă dăm și vouă ce cereți, și să se sfîrșească odată.* SADOVEANU, O. XXI, 86. *Și eu găsisem o băncuță într-un pachețel din fundul lăzii, dar n-am vrut să vă spun vouă nimic.* MOROIANU, S. 171. *Să vă rupă și vouă picioarele brandurile rușilor!* STANCU, R. A. I, 23. *Tu spui... că trebuia să vă spun vouă.* PREDA, Î. 27. *Să se oauă două oauă, Să vă facă papă vouă.* MARIAN, H. 126. *Am îmblat la Beciu-n jos, Să v-aduc vouă*

dreptate. FRÎNCU – CANDREA, M. 295. *Haideți să vă dăm și vouă.* FOLC. TRANSILV. II, 181. (Forma accentuată este urmată de vocative cu rol de întărire sau de precizare ori de apoziții) *Ce să vă spun vouă, oameni de ieri, eu, omul veacului, care port două sute de ierne în spate?* NEGRUZZI, S. I, 245. *N-am să vă fac raporturi vouă,... volintirilor!* ALECSANDRI, T. 1136. ◊ (Învechit; ambele forme sînt așezate după verbul care îndeplinește, singur sau împreună cu alte părți de vorbire, funcția de predicat) *Scriem slugei noastre, ureadnicului de Bîrlad și starostele de Trotuș, dămu-vă voao de știre că s-a jeluitu-s-a noao sluga noastră Petre Cihan* (a. 1608). GHIBĂNESCU, S. I. XVI, 16. (Cînd verbul este la diateza reflexivă, forma neaccentuată este urmată de pronumele reflexiv) *Pare-vă-se voao că către aceaea alerg eu, către hulă?* CORESI, EV. 61. ◊ (Forma neaccentuată este intercalată între elementele unor forme compuse inversate ale verbului care îndeplinește, singur sau împreună cu alte părți de vorbire, funcția de predicat, iar forma accentuată este postpusă; verbul este la condițional-optativ prezent sau, învechit și regional, la perfectul compus ori la viitorul I al indicativului) *Scrisu-v-am voaă în carte* (ante 1618). GCR I, 46/12. (Învechit; cînd verbul este la diateza reflexivă, forma neaccentuată este urmată de pronumele reflexiv) *Mai vîrtos cădea-vă-se-ară voao.* CORESI, EV. 470.

f) (Forma accentuată, *vouă*, este urmată de forma neaccentuată, *vi*, care reia complementul indirect exprimat prin forma accentuată; forma neaccentuată este urmată de un pronume reflexiv, de un pronume personal – cu excepția femininului „o" – sau de formele conjuncte de indicativ prezent, persoana 3 sg. și pl., ale verbului „a fi"; ambele forme sînt așezate înaintea verbului care îndeplinește, singur sau împreună cu alte părți de vorbire, funcția de predicat) *Ce nume vouă vi se cuvine?* HELIADE, O. I, 165. *Vouă vi le fac cunoscute.* id. ib. II, 329. *Vouă și-un butuc vi-e greu.* COȘBUC, P. II, 24. *Vouă vi se pare Că soare răsare.* MAT. FOLK. 525. *De le-aș ținea toate-n mine, N-aș avea unde le pune Și vouă de vi le-aș spune, Tot n-ați avea unde le pune.* FOLC. MOLD. II, 486. ◊ (Cînd verbul este la conjunctiv sau infinitiv, forma neaccentuată este așezată după „să", „a") *Nu mai are cum țăranul Din pămînt să scoată banul, Vouă să vi-l dea.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 155.

g) (Forma neaccentuată, *vi*, este urmată de cea accentuată, *vouă*, și anticipează complementul indirect exprimat prin forma accentuată; forma neaccentuată este urmată de un pronume reflexiv, de un pronume personal – cu excepția femininului „o" – sau de formele conjuncte de indicativ prezent, persoana 3 sg. și pl., ale verbului „a fi"; forma neaccentuată este așezată înaintea verbului care îndeplinește, singur sau împreună cu alte părți de vorbire, funcția de predicat, iar forma accentuată este postpusă) *Măi... și nu vi-i vouă milă de mine.* CAMILAR, N. II, 267. *Amanți ai morții, cunoscut vi-i vouă Că tata are încă-un braț întreg, Că tefere mi-s mîinile-amîndouă Și gîndurile mele înțeleg.* LABIȘ, P. 35.

2. (În forma neaccentuată *vi*; cu valoare de dativ etic; urmat de un pronume personal, cu excepția femininului „o"; așezat înaintea verbului care îndeplinește, singur sau împreună cu alte părți de vorbire, funcția de predicat) *Acuș vi-l mătur de-aici.* CREANGĂ, O. 143.

III. (La acuzativ) **1.** (Îndeplinește funcția de complement direct)

a) (Învechit; în formă accentuată; precedat de prep. „pe"; așezat după verbul care îndeplinește, singur sau împreună cu alte părți de vorbire, funcția de predicat) *Voiu da pre voi în mîna vrăjmașilor voștri* (sec. XVI). GCR I, 5/8. *Veniți către mine toți ustenții și îngreoiații, și eu răposa-voi pre voi.* CORESI, EV. 5. *În dzia de astădzi eu am cumpărat pre voi și pre pămînturile voastre lu Faraon.* PO 168/26. *De veți ierta pre oameni și greșelele lor, ierta-va și pre voi Părintele cela din ceriu.* VARLAAM, C. 26. *Cu socotință am socotit pre voi.* BIBLIA (1688), 41[1]/8. *Cel ce ascultă pre voi, pre mine ascultă.* ANTIM, O. 7. (Fără prepoziție) *O, iudei, după cuvîntu amu fire-ași ascultîndu voi.* COD. VOR[2]. 1[r]/3. *Se nu învățu voi între oameri și prin case.* ib. 10[r]/6. *Ferecați fi-veți cînd vor urî voi oamenii* (a. 1574). GCR I, *9/1. *Cum m-au tremes părintele, și eu tremeț voi.* CORESI, EV. 125. *Nu boscorodiți, că va bate voi Domnul.* id., în TEXTE ROM. (XVI), 559. ◊ (Așezat înaintea verbului care îndeplinește, singur sau împreună cu alte părți de vorbire, funcția de predicat) *Și pre voi vor împuțina și cărările vostre vor pustii* (a. 1560). GCR I, 5/1. *De-au gonit mine, și pre voi vor goni.* CORESI, EV. 467. *Să știți că eu-s Domnul cine pre voi sfințează.* PO 285/16.

b) (În formele neaccentuate *vă* sau, prin eliziune, *v*; așezat înaintea verbului care îndeplinește, singur sau împreună cu alte părți de vorbire, funcția de predicat) *Vă voiu slobodzi den robiile voastre.* PO 195/15. *Vă rugăm ca pre ai noștri dulci priiatini să ne dați a ști ca și păn-acmu, se știm avea-vrem vro pagubă, au ba?* (a. 1592). ROSETTI, B. 46. *Vă așteaptă groaznică trîmbița și doba.* M. COSTIN, O. 320. *Vă știm noi cine sînteți.* NECULCE, L. 79. *Aveț datorie cu toții, de la mic pînă la mare, să mă ascultați la cele ce vă învăț.* ANTIM, O. 22. *Vă poftim păntru cest negustor, anume Avan Baronce, carele este de aici, de la oraș de la Botoșeni* (a. 1706). IORGA, S. N. 88. *Vă poftim să faceți dumneavoastră bine, cîți au mai rămas, să se dea și aceia la omul nostru, să ni-i aducă* (a. 1717). id. V. F. 208. *Nu v-aș fi spus Domnului mieu.* MINEIUL (1776), 162[r1]/26. *Mă rog ca să priimiți și să poslușiți Maicăi Precistei după cum vă va lumina Maica Precista* (a. 1778). IORGA, S. N. 121. *Pe toți v-așteaptă cumplită moarte.* BUDAI-DELEANU, Ț. 189. *Vă poftesc ca să ne mai tocmiți încă 20 000 ocă var* (a. 1813). DOC. EC. 154. *De vă ajunge vreodată lipsa.., să nu vă văietați.* PETROVICI, P. 315/27. *Bine v-am găsit pă toți sănătoși.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 81. *Nu vă voi ierta niciodată de mă veți mai sili să vorbesc de mine însumi.* C. A. ROSETTI, ap. GHICA, A. 844. *Am iubit! auziți, inimi, cuvîntul vostru cel mare Ce vă pleacă la durere.* CONACHI, P. 80. *V-ar fi robit numai cu caii lor.* BĂLCESCU, M. V. 126. *Vă voi învăța ce va să zică răzbunarea unei femei ocărîte.* PR. DRAM. 215. *Din cînd în cînd vă voi înștiința* (a. 1849). ap. GHICA, A. 173. *Vă sfătuiesc că de acum înainte nimenea mai mult să cuteze... a fi neascultător* (a. 1849). ap. FRÎNCU – CANDREA, M. 300. *Vă îndemnăm, fraților, că dacă veți fi părtași voinței noastre, să ne trimiteți și încuviințarea voastră* (a. 1850). ap. GHICA, A. 867. *Ei*

las' că vă spoiesc eu acuș. MILLO, în PR. DRAM. 401. *Cînd am avut cinste a te priimi în casa mea, erai întovărășit de doisprezece călători, și eu v-am priimit pre toți.* NEGRUZZI, S. I, 93. *Sărutare! locuri triste, ce plîngînd am părăsit, Și pă care cu plăcere acum iarăși v-am găsit.* ALEXANDRESCU, O. I, 341. *Domnilor, vă poftesc să bățeți în palme.* ALECSANDRI, T. 1045. *V-aș ruga să mă lămuriți asupra acestei îndoieli.* MAIORESCU, D. II, 319. *Bine v-am găsit.* EMINESCU, P. L. 16. *Nu vă mai pot suferi.* CREANGĂ, O. 123. *Rămîne bineînțeles că v-aștept începînd de la 6½ – 6¾ seara.* CARAGIALE, O. VII, 65. *Cu zgomot și iuțeală, ce faptă vă aduce?* MACEDONSKI, O. II, 194. *Grecii deteră lumei filozofia, literile...; credința creștinească ei o primiră...; ei v-au botezat în legea ortodoxă.* RĂȘCANU, L. XXXII. *Las deoparte gluma Și pe toți, pe toți vă spînzur!* COȘBUC, P. II, 128. *V-am adunat aci să stați mărturie.* DELAVRANCEA, O. III, 62. *Da' ori ne-a primi lelea Catinca să mînem la 'mneaei în ia-sară? – D-apoi v-a primi, că doar sîntem oameni.* HOGAȘ, DR. I, 138. *Bine v-am găsit!* REBREANU, I. 131. *Oameni buni, să nu mai beți nici un strop de rachiu, c-ăla-i otravă, care încetu' cu-ncetu' vă omoară pe toți.* BĂNUȚ, T. P. 87. *Nu vă mai poate duce mama, că nu mai are putere!* GALACTION, O. 165. *Abia ș-a vestit sosirea... zicînd „bine v-am găsit" și se pune pe lucru.* SIMIONESCU, F. R. 96. *Vă însoțește cînd mergeți cu sorcova și cu plugușorul.* VOICULESCU, P. II, 53. *Vă invit... să facem împreună o șezătoare de taină.* SADOVEANU, O. XX, 49. *Vă așteaptă o muncă grea, dar nespus de frumoasă.* D. GUȘTI, P. A. 300. *Vă cunosc... pe amîndoi din copilărie.* CĂLINESCU, S. 88. *Vă usucă, blăstematu dă boier.* CAMIL PETRESCU, O. I, 42. *Nu vă-ntreabă nimenea de pungă.* BENIUC, V. 117. *Vă gonesc cît e izlazul ăsta de mare.* PREDA, Î. 10. *Ici-colo cîte-o stea vă amăgește.* ISANOS, Ț. L. 35. *Vă știu eu cum sînteți.* T. POPOVICI, SE. 383. *Eu vă blestem în numele durerii.* LABIȘ, P. 35. *Vă ia unul cîte unul.* ALECSANDRI, P. P. 81. *Dragele mele nepoate, Nu vă pot juca pe toate.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 362. *Haideți, fete, la căline, Că la joc nu vă ia nime.* MARIAN, H. 48. *Eu în casă v-aș lăsa, Dar nu știu ce oameni sînteți.* RETEGANUL, ap. DENSUSIANU, Ț. H. 291. *Stați în loc să ne vorbim, Căci, de nu, vă prăpădim.* LIUBA – IANA, M. 42. *Nici pe unul nu v-am văzut pe acolo.* MERA, L. B. 14. *La pășune v-a mîna.* VICIU, COL. 46. *Vine Sfete Ilie cu trăznete... și vă pierde pe toț.* GRAIUL, I, 44. *Ce-mi veți da dacă pe cale vă voi îndrepta?* FRÎNCU – CANDREA, M. 158. *Te-am văst asară pă lună, Mîndro, cu altu de mînă, Și v-am văzut însărat P-amîndoi la sărutat.* DENSUSIANU, Ț. H. 133. *Acum vă lăsăm în pace.* PĂCALĂ, M. R. 172. *Pe toți v-oi lăsară Să mergeți l-a voastră țară.* BÎRLEA, L. P. M. I, 10. *Șini v-a mînat Capu ș-a mîncat.* DIACONU, VR. 275. *Sluż vreț să fiț?... Atunș vă iau ieu.* ARH. FOLK. III, 94. *Pi toț vă strîgai, Ażutori să-m daț.* ib. 137. *Di mîna dreaptî v-oi lua.* GR. S. VI, 289. *Cu drag v-am așcêptat.* MAT. DIALECT. I, 123. *Rămîi casă, rămîi masă, Că măicuța mea vă lasă!* FOLC. TRANSILV. I, 215. (Regional; reluat enclitic) *Măi, eu v-oi primi-vă.* VASILIU, P. L. 17. *Nu v-oi judeca-vă eu.* id. ib. 162. (Anticipează complementul direct, exprimat prin „pe dumneavoastră", așezat după verbul determinat) *Vă vom cinsti și pă dumneavoastră cu cevaș.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 73. *Vă întreb pe dumneavoastră ce fel de răsplătire se cuvine virtuții?* PR. DRAM. 240. *V-am ales pe d-voastră ca să decideți asupra scrierilor ce au merit mai mult* (a. 1850). ap. GHICA, A. 859. *Acum vă întreb pe d-voastră, acest examen prealabil pentru diplomele străine cine voiți să-l regulamenteze?* MAIORESCU, D. I, 304. *Asta nu vă privește pe dumnevoastră.* CREANGĂ, O. 44. (Reia complementul direct exprimat prin „pe dumneavoastră") *Cînd fac cîte o neconsecuență gravă, pe d-voastră vă pun a-i apăra.* HELIADE, ap. GHICA, A. 678. ◊ (Cînd verbul este la conjunctiv sau la infinitiv, pronumele se află așezat după „să", „a") *Pohtim pre d*[o]*mniile voastre să vă îndure D*[u]*mn*[e]*dzău să faceți printru voia svintei b*[i]*seareci și printru voia priițesigului celui de demult ce am avut cu d*[o]*mniile voastre, să nu aibă învăluială acești oamen*[i] *ai noștri a da vamă* (începutul sec. XVII). ROSETTI, B. 68. *Să vă cruțe Dumnedzău cu bună pace* (cca 1609–1615). id. ib. 81. *Cu sănătate să vă dăruiască milostivul Dumnădzău* (cca 1638–1643). IORGA, S. N. 71. *Dumnedzău va să vă certe.* DOSOFTEI, O. I, 16. *Pană să nu vă înșale să fugă, că el acel gînd au pus adăvărat* (a. 1728). IORGA, S. N. 115. *Să vă satur dă bătălie!* BUDAI-DELEANU, Ț. 282. *Să nu vă amăgească niciodată pofta de a fi în locul unuia sau altuia om bogat.* PETROVICI, P. 316/9. *Îmi voi face o plăcere a vă servi.* HELIADE, ap. GHICA, A. 854. *Dumnezău să vă învrednicească ca toate dorințele dumilor voastre să se împlinească.* KOGĂLNICEANU, S. 63. *Puindu-mă la dispozițiile comisiei, am onoarea, domnilor, d-a vă saluta frățește.* C. A. ROSETTI, ap. GHICA, A. 848. *Ce-o să faceți, faceți mai curînd,... că-mi vine cu greu să vă mai privesc.* PR. DRAM. 295. *Fiți uniți în principiurile proclamate de țară, dacă vreți să lucrați în numele țării și să vă asculte lumea* (a. 1849). ap. GHICA, A. 811. *Am de gînd să vă vizitez* (a. 1858). IORGA, S. D. XVI, 26. *M-așî fi resignat..., daca nu mi-așî fi propus, încă de atunci,... a vă face să sosiți la aceste rezultate.* BARONZI, I. C. III, 6/15. *Domnilor, reforma decentralizătoare sînt convins că nu poate să meargă decît paralel cu o altă cestiune, care trebuie să vă preocupe pe dv.* MAIORESCU, D. II, 155. *Religia – o frază de dînșii inventată, Ca cu a ei putere să vă aplece-n jug.* EMINESCU, O. I, 59. *Dacă sînteți plecați de-acasă, lăsați vorbă unde să vă găsesc.* CARAGIALE, O. VII, 57. *Nu mă îndur ca să vă părăsesc.* ISPIRESCU, L. 8. *Lasă, lasă, mizerabililor, că o să vă învăț eu.* CONTEMPORANUL, V_2, 195. *Veți cunoaște de astăzi că are cine a vă stăpîni.* RĂȘCANU, L. XLIX. *Să nu vă puie dracul Să mințiți.* COȘBUC, P. I, 329. *Eu n-am unde să vă culc.* HOGAȘ, DR. I, 140. *Tocmai ne abăturăm și noi să vă vedem.* REBREANU, I. 23. *A mai venit de-atuncea să v-asculte...?* ARGHEZI, V. 97. *Trebuie să vă dau în primire.* VOICULESCU, P. II, 148. *Cum să vă lăs la vreme de noapte în locuri rele?* SADOVEANU, O. X, 41. *Aș vrea să vă cuprind.* BLAGA, POEZII, 63. *Creșteți, flori, cît gardurile, Să vă bată vînturile.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 209. *Să vă trimet la Ocna Mare, Să-mi tăiați ceva la sare.* MAT. FOLK. 98. *Ieu... o să vă scot.* GRAIUL, I, 21. *Mulți ani fericiți trăiți, Să vă găsim înfloriți.* PĂSCULESCU, L. P. 9. *D*[umne]*zeu... tot așa are să vă judece.* FURTUNĂ, C. 7. *Oile mele, Pusei gîndu să vă las.* DENSUSIANU, Ț. H.

141. *Staţi-mi puţinel, Şi eu să vă-ntreb.* FOLC. TRANSILV. I, 92. *Doamne, ce n-aş da Ca să pot şi eu pleca, Peacasă să mă răpăd, Ca să pot să vă mai văd!* FOLC. MOLD. I, 560. ◊ (În forma neaccentuată *vă*; aşezat după verbul care îndeplineşte, singur sau împreună cu alte părţi de vorbire, funcţia de predicat; verbul este la gerunziu, la conjunctivul prezent sintetic sau la indicativ prezent) *Să ne pocăim de acmu, rogu-vă.* CORESI, EV. 200. *Rogu-vă, fraţii miei, nu facereţi aşa rău.* PO 60/18. *Luaţ seama, rogu-vă, cu minte întreagă şi înţeleget aceste cuvinte.* ANTIM, O. 92. *Auzindu-vă cineva ar gîndi că sînteţi nişte sfinţişori abia ieşiţi din rai.* NEGRUZZI, S. I, 229. *Nu uitaţi, rogu-vă, după cîştigarea primei lupte, a bea un pahar, cu toată inima.* CARAGIALE, O. VII, 311. *Iată ce-am socotit eu ascultîndu-vă: stăpîniţi amîndoi ce cuprindeţi în ziua de azi.* REBREANU, I. 434. *Ţie-vă Sfîntu din ceriu!* BĂNUŢ, T. P. 150. *Ce înţelegeţi, rogu-vă, prin entitate etnică?* SADOVEANU, O. XX, 392. *Omoare-vă, marhe ce sînteţi.* T. POPOVICI, SE. 143. *Grijască-vă Dumnezeu.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 204. *Şti-vă dracu ce gîndiţi.* id. ib. 277. *Bată-vă focu, străini.* BÎRLEA, L. P. M. II, 86. *Vai, bată-vă Dumnezău, Cum umblaţi în drumu meu.* id. ib. 241. ◊ (Intercalat între elementele unor forme compuse inversate ale verbului care îndeplineşte, singur sau împreună cu alte părţi de vorbire, funcţia de predicat; verbul este la condiţional-optativ prezent sau, învechit şi regional, la perfectul compus ori la viitorul I al indicativului) *De goniră pre mine, Domnul,... mai vîrtos goni-vă-vor.* CORESI, EV. 471. *Asupri-vă-va limbă străină.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 81. *Bată-v-ar mama lui Dumnezeu.* EMINESCU, P. L. 16. *Vai, aprinde-v-ar focul.* CREANGĂ, O. 203. *Mînca-v-ar nenea!* CARAGIALE, O. VII, 442. *Vedea-v-aş mai repede în cazan.* CAMILAR, N. II, 45. *Lovi-v-ar cataroiu ăla rău.* PREDA, Î. 18. *Floriţi, fioricelelor, Da-v-ar daica relelor.* GRAIUL, I, 81. *Lăsa-v-oi la focu, oi.* T. PAPAHAGI, M. 75. *Tinereţe, haine scumpe, Purta-v-aş.* FOLC. TRANSILV. I, 310. *Mîndrelor, călca-v-ar boala, Mi-aţi dat farmece cu oala.* ib. II, 545.

c) (Forma accentuată, precedată de prep. „pe", este urmată de una dintre formele neaccentuate, *vă* sau *v*, care reia complementul direct exprimat prin forma accentuată; ambele forme sînt aşezate înaintea verbului care îndeplineşte, singur sau împreună cu alte părţi de vorbire, funcţia de predicat) *Ce duh pă voi vă înşală!* BUDAI-DELEANU, Ţ. 111. *Pe voi contra voastră la luptă ei vă mîn'.* EMINESCU, O. I, 59. *Pe voi vă trimit la cărat piatră.* VOICULESCU, P. I, 151. *Mă prind că nu pe voi vă filează indivizii.* CĂLINESCU, B. I. 132. *Şi pe voi v-a găsit scăldatul?* PREDA, M. 23. *Plec în cîmpul cu budiene Şi pe voi vă las cu jele. Veniţi, fraţi, Veniţi, surori, De mă cununaţi cu flori.* RETEGANUL, ap. DENSUSIANU, Ţ. H. 255. *Pe voi eu că v-am crescut.* MAT. FOLK. 105. *Pe voi v-or dărui.* VICIU, COL. 115. *Noi pe voi v-am judecat.* FOLC. TRANSILV. II, 569. (Forma accentuată este urmată de vocative cu rol de întărire sau de precizare, de apoziţii sau de propoziţii atributive) *Preoţilor, măcar din ce neam sau religie, pre voi, cari sînteţi mai aproape de popul, vă îndatoresc ca să-mi arătaţi mie ce apasă pe popul mai tare* (a. 1849). ap. GHICA, A. 309. (Învechit; forma accentuată face corp fonetic comun cu pronumele reflexiv în forma neaccentuată „-şi", aşezat enclitic şi avînd valoare de pronume posesiv) *Pre voişi vă păscut, nu oile.* CORESI, EV. 486. ◊ (Cînd verbul este la conjunctiv sau la infinitiv, forma neaccentuată se află aşezată după „să", „a") *Ei! dar cine-ar îndrăzni azi pe pămînt Pe voi să vă-nfrunte?* BENIUC, V. 95. *Pe voi să vă sloboază.* VICIU, COL. 43.

d) (Forma neaccentuată, *vă* sau *v*, este urmată de cea accentuată, precedată de prep. „pe", şi anticipează complementul direct exprimat prin forma accentuată; forma neaccentuată este aşezată înaintea verbului care îndeplineşte, singur sau împreună cu alte părţi de vorbire, funcţia de predicat, iar forma accentuată este aşezată după acesta) *Pînă cîndu vă voiu răbda pre voi?* CORESI, EV. 80. *Vă voiu descumpăra pre voi îm braţe întinse şi cu mari giudecăţi.* PO 195/18. *Acela... vă va învăţa pre voi de toate* (ante 1618). GCR I, 48/23. *De vă vor dezlega pre voi de păcatele voastre pre pămînt, şi de mene veţ hi dezlegaţi în ceriu.* VARLAAM, C. 206. *V-au osăbit pre voi den toate limbile.* BIBLIA (1688), 86[1]/46. *Vă vor ucide pre voi şi veţi fi urîţ de toate limbile pentru numele mieu.* ANTIM, O. 180. *Curaţi v-au adus pre voi părintele* (cca 1750). GCR II, 58/7. *Cînd v-a întreba pe voi, să daţi vina pe mine.* CREANGĂ, O. 6. *V-a primit şi pe voi regele la heritiseală?* CARAGIALE, O. VII, 547. *Eu vă am numai pe voi.* ISPIRESCU, L. 13. *Vă filează pe voi.* CĂLINESCU, B. I, 132. *Mai grozavă e arşiţa care vă arde pă voi.* CAMIL PETRESCU, O. III, 32. *Nu vreau nici carul cu boi, Ci vă vreu pe toţi pe voi.* ALECSANDRI, P. P. 39. *Ieu v-am făcut pă voi în starea dă sînteţ astăzi.* GRAIUL, I, 378. (Forma accentuată este urmată de vocative cu rol de întărire sau de precizare, de apoziţii sau de propoziţii atributive) *Cît vă iubesc pe voi, bunii mei părinţi şi fraţi, cu inimile pline de veselia primăverii şi de melancolia cerurilor de toamnă.* SADOVEANU, O. XXI, 90. (Învechit; forma accentuată nu este precedată de prepoziţie) *Afară vă scoş voi din ţara Eghipetului.* PO 234/20. ◊ (Cînd verbul este la conjunctiv sau la infinitiv, forma neaccentuată se află aşezată după „să", „a") *Băieţi fără de minte ce sînteţi,... oare nu vreţi să vă pierd şi pe voi, cum am pierdut pe mama voastră?* MERA, L. B. 48. (Învechit; cînd verbul la infinitiv este însoţit de un verb de aspect, acesta este de asemenea precedat de forma neaccentuată a pronumelui) *Au nu vedeţi că v-au început a vă călca şi pre voi leşii?* M. COSTIN, O. 128. ◊ (Ambele forme sînt aşezate după verbul care îndeplineşte, singur sau însoţit de alte părţi de vorbire, funcţia de predicat; verbul este la gerunziu, la conjunctivul prezent sintetic sau, învechit şi regional, la indicativ prezent) *Rogu-vă pe voi.* FOLC. TRANSILV. I, 78.

2. (În formă accentuată; precedat de diverse prepoziţii sau adverbe, îndeplineşte funcţia de atribut, de complement indirect, de complement circumstanţial de mod, de loc etc.) *Nimea de între voi nu va cuteza rădica arma pre vrăjimaşul său* (a. 1560). GCR I, 5/37. *Multe lucrure şi seamne lăsaiu spre voi* (a. 1550-1600). id. ib. 8/19. *Cuvîntul lu Hristos Domnului nostru întru voi să-l primiiţi, că mult rod veţi face.* CORESI, EV. 3. *Împărăţiia ceriului iaste între voi.* PRAV. LUCACI. 171. *Ştiţi că iaste scris în leage, ochi derept ochi, ce între voi nu fie aşa.* PO 6/23. *Noi vom nevoi să fim priateni către voi* (a. 1615). ROSETTI, B. 81. *Acela va hi mai înaintea voastră şi mai mare decît voi.* VARLAAM, C. 57. *Eu voiu*

tremite spre voi giuruirea părintelui mieu. id. ib. 128. *În toată vreamea am fost cu voi.* N. TEST. (1648). 162[r]/12. *Cînd veți ședea să judecați la Divan, să aveți dimpreună judecătorii pre lîngă voi* (a. 1654). GCR I, 169/17. *Unul den voi să nu cumva să să apuce de jac.* M. COSTIN, O. 199. *Sabia mea în voi să va încrunta.* id. ib. 293. *Arcul întins încoardă, lancea străluceşte,... Şi-n voi le-a slobodzî-le, arse şi-nfocate.* DOSOFTEI, O. I, 22. *Dați-m mie... moşie de mormînt cu voi şi voiu îngropa mortul mieu.* BIBLIA (1688), 15[1]/55. *Numai eu sîngur pentru voi să rămîiu la păgîni.* NECULCE, L. 218. *Într-această săptămînă sileşte fieştecarele dintru voi să se grijască, pentru ca să se învrednicească să se cuminece.* ANTIM, O. 90. *De voi mă mir, bătrînilor moşi.* BUDAI-DELEANU, Ț. 194. *Adevărat că el are mai mulți bani decît voi, însă pentru aceea trebuie să şi cheltuiască mai mult.* PETROVICI, P. 316/14. *Sosind la voi puternică porunca prealuminatei noastre măriri,... să ştiți că... mila noastră cea nemărginită au văzut credința.* CANTEMIR, S. M. 156/23. *Voiesc eu să fiu cel dintîiu care voiu muri pentru voi.* GOLESCU, P. 355/21. *El mai bine ştie dăcît voi dă ale domniei.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 60. *Într-această datorie cei mai mulți bani sînt plătiți dă voi.* id. ib. 79. *Nenorociți! a lui milă De la voi se depărtează.* HELIADE, O. I, 85. *N-ar fi mai demn pentru voi, capi şi dătători de libertate, ca cu faptele cele bune... să aprindeți în noi patriotism...?* C. A. ROSETTI, ap. GHICA, A. 838. *El cere, vrea şi doreşte de la voi acea iubire.* CONACHI, P. 81. *Între noi şi între voi n-a domnit dreptatea sau simțirile omenirei.* BĂLCESCU, M. V. 396. *Mers-au vreunu din voi la vreunul din d-lor...?* PR. DRAM. 196. *Era să şez şi eu să mă copilăresc ca voi?* ib. 209. *N-am cercat noi cu voi a ne însoți spre luptarea libertății...?* (a. 1849). ap. GHICA, A. 325. *Eu, care împreună cu voi pentru dreptate, adică pentru fericirea de obşte m-am luptat şi mă lupt, nu vreau ca aceea să se tulbure* (a. 1849). ap. FRÎNCU – CANDREA, M. 300. *Va rîdica dintre voi pe cineva, carele va aşeza iarăşi pre urmaşii vostri în volnicia şi puterea de mai nainte.* RUSSO, S. 137. *La noi sînt acele două sute elenice trireme, pe carii acum le prezentăm la voi ajutătoare.* ARISTIA, PLUT. 305/14. *S-au aflat pintre voi oameni ticăloşi şi vicleni, care au cutezat a cleveti purtarea cuviosului vostru păstor.* NEGRUZZI, S. I, 232. *Cu cîtă părere de rău am părăsit laşul şi m-am despărțit de voi, bunii mei amici.* GHICA, S. 255. *Nimeni din voi nu se plînge că din cuib a fost gonit.* ALEXANDRESCU, O. I, 288. *M-am gîndit şi la voi.* FILIMON, O. I, 94. *Eu, dragă,... deşi trăiesc în lume, duc zile mai negre şi mai amare decît voi.* ALECSANDRI, O. P. 116. *La voi e cu putință tot ce la oameni pare Neputincios şi greu.* BOLINTINEANU, P. II, 276. *M-am dezbrăcat de presiunea străină, voi împreună cu voi să lucrez pentru binele țării.* MAIORESCU, D. II, 371. *Lupta-vom în viața alăturea cu voi.* CONTEMPORANUL, I, 86. *Ura noastră pentru voi nu va mai fi un simțămînt, ci o rațiune.* EMINESCU, S. P. 33. *Care dintre voi se simte destoinic a împărăți peste o țară aşa de mare şi de bogată ca aceea, are voie din partea mea să se ducă.* CREANGĂ, O. 77. *Ştiu că sînt unii dintre voi cari ați avut bunătatea a nu mă irita chiar d-a dreptul.* CARAGIALE, O. VII, 543. *În cămara din fund... să nu intrați, că nu va fi bine de voi.* ISPIRESCU, L. 49. *Eu ca voi am fost.* CONTEMPORANUL, VI, 297. *Trebuie să vorbesc altfel cu voi.* CONV. LIT. XXII, 411. *Va plînge cu hohote zarea De cară, de cai, de strigarea Mulțimii pornite spre voi!* COŞBUC, P. I, 154. *Nici unuia dintre voi nu i-a plesnit prin minte că peste noapte poate să vie cineva.* MARIAN, S. R. III, 56. *Cu ochii şireți cătînd la găinile babei, îngîna în sine-şi: – Hm, ce mai friptură aş face eu din voi!* DUNĂREANU, N. 20. *Ați lăsat ca o moştenire de nenoroc neamului ce a pornit de la voi.* IORGA, P. A. I, 193. *La voi aleargă totdeauna Truditu-mi suflet să se-nchine.* GOGA, POEZII, 5. *Recăpătați încredere în voi.* ANGHEL, PR. 186. *O! mi-e milă de voi!* DELAVRANCEA, O. III, 290. *M-am gîndit cu dragoste la voi.* AGÂRBICEANU, A. 233. *Dumneata te-ai înfundat între sticle şi-i depeni Domniei sale la palavre, pînă se lasă noaptea pe voi.* BĂNUȚ, T. P. 116. *Dragii mei, o să mă joc odată Cu voi de-a ceva ciudat.* ARGHEZI, V. 153. *Eu muncesc... cu voi împreună.* REBREANU, R. II, 192. *Nu va pieri nici unul dintre voi!* GALACTION, O. 199. *Nu-mi place să fac afaceri cu oameni ca voi.* CAMIL PETRESCU, T. III, 185. *Se poartă cu voi... întocmai ca un cioban cu mieii stînei.* VOICULESCU, P. II, 51. *Ascultați, camarazi,... care din voi coboară la fîntînă?* SADOVEANU, O. XV, 177. *Mare ruşine pentru voi...!* MOROIANU, S. 64. *Mă jur pe ce am mai scump că numai la voi mă gîndesc.* CĂLINESCU, B. I. 183. *Ce inerție în voi, ce lipsă de entuziasm!* BLAGA, Z. 23. *Merg cu voi, pînă la Stambul sau pînă la Pireu.* TUDORAN, P. 31. *Muncesc de două zile pentru voi şi nici unul nu vede.* PREDA, Î. 10. *Şi ce băgați în voi dacă pleacă cu oile?* id. M. 29. *Feciori! Puneți pe voi hainele cele negre şi veniți în casa cea mare.* T. POPOVICI, SE. 545. *Vai de voi! n-ați priceput Cum că Mogoş a glumit...?* ALECSANDRI, P. P. 155. *Sărac plug cu şease boi, Dragu mi-i mie de voi.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 27. *Eu de-acuma mă duc, De voi grijă nu mai duc!* id. ib. 204. *Din voi am să fac opinci.* MARIAN, H. 35. *Floarea grîului Din gură grăia: „Ba eu sînt mai mare De voi de-amîndouă...”* RETEGANUL, ap. DENSUSIANU, Ț. H. 271. *Mult necaz cu voi am tras.* MAT. FOLK. 105. *La voi să vă luați La brîu cu şapte pistoale Şi la spate flintă mare.* ib. 161. *Mare ruşine e pe capul meu cu voi.* MERA, L. B. 37. *Aha, mişeii de voi, d-apoi aici sînteți.* id. ib. 39. *Fire-ați blăstemate, oi, Cază lîna de pe voi.* VICIU, COL. 45. *Mi-aş alege doi din voi.* id. ib. 114. *Care dîn voi aveț coraj să faceț poreală să zburați.* GRAIUL, I, 103. *Nici nu ne temem de voi, Deşi sîntem trei sau doi.* FRÎNCU – CANDREA, M. 153. *Sînt eu harnic, dar nu pentru voi.* FURTUNĂ, V. 36. *D'i-o strîga şineva la voi noapt'ea, să nu răspund'eț.* DENSUSIANU, Ț. H. 102. *Mult mă mir, bade, de voi, Ce viniți la joc la noi.* BÎRLEA, L. P. M. II, 217. *Poftiț afară, n-am timp de voi.* T. DINU, Ț. O. 19. *Sî mă îngroapi Aişi pi aproapi, În strunga di oi, Sî hiu tot cu voi.* DIACONU, VR. 55. *Tătî lumea la voi a alerga.* GR. S. VI, 289. *Acu vin cuscriței, Cuscrăli cu budză moi Numai buńi pintru voi.* ARH. FOLK. III, 55. *Scrum dîn voi oi făşa.* ib. 121. *Bătrîneț, haine rele, Ce n-aş da să scap de ele. Tinereț, haine bune, Mere-aş cu voi în lume.* FOLC. TRANSILV. I, 128. ◊ (Urmat de pronumele personal de întărire „înşivă”) *Aceasta să o cereți de la alții şi de la voi înşivă.* HELIADE, ap. GHICA, A. 727. *Reintrați un moment în voi înşivă şi veți recunoaşte că eul care*

sînteți e un eu mărginit. LAURIAN, F. 20/23. ◊ Loc. adv. **(Pe) la voi = a)** în casa voastră; în gospodăria voastră; în familia voastră. *Vorba ceea: „Aș veni desară la voi, dar mi-i rușine de cîni".* CREANGĂ, O. 60. *Măi băieți, întrebai eu pe flăcăuani, da' oleacă de fin nu s-a găsi pe la voi?* HOGAȘ, DR. I, 142. *Nu-mi place, cînd vin la voi, să pun frac și mănuși albe.* id. ib. 171. *Trec azi pe la voi.* CAMIL PETRESCU, P. 104. *N-am ce căuta eu la voi... Mă duc la Arad, la fată-mea, Anuța săraca.* T. POPOVICI, SE. 50. *O să ne înțelegem noi... O să vin o dată la voi, făcîndu-mă că nu știu nimic de supărarea lui... și ai să vezi c-o să ne înțelegem.* id. ib. 372. *Să știi că sosesc la voi, Să ne iubim amîndoi.* ALECSNADRI, P. P, 234. *Mergînd, mîndră, de la voi, Plîngu-mi ochii amîndoi.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 113. *Am fost asară la voi, Casa-i plină de gunoi.* MARIAN, H. 22. *Sîntem negustori de boi, Venim în gazdă la voi.* RETEGANUL, ap. DENSUSIANU, Ț. H. 291. *Și-aseară am fost la voi, Și tu ședeai între doi.* MAT. FOLK. 438. *Măi mîndruțo, pintru t'ine Multă inimă ră-i la mine, Și pintru noi amîndoi Multă prisînă-i la voi.* DENSUSIANU, Ț. H. 172. *Soarele cîn' răsare, Răsare la voi în curte, Și tu iești fată de frunte.* PĂCALĂ, M. R. 220. *Hei, tu, mîndruluțule, Spusu-ți-am la voi pe pat, Să ne iubim așăzat, Să nu ne știe prin sat.* BÎRLEA, L. P. M. I, 83, cf. ARH. FOLC. III, 104. *S-o aduna lumea toată, Gligore, la voi la poartă.* MAT. DIALECT. I, 119. *Mă duc, maică, de la voi, Plîngu-mi ochii amîndoi.* FOLC. TRANSILV. I, 8. (Precizat prin „în casă", „acasă") *Îngăduie-mă și pe mine la voi în casă, pîine cu vin să mănînc și eu.* STANCU, D. 85. *Dacă așa-i vorba, dragii mei,... apoi acasă la voi poate să nu mănînce.* CĂTANĂ, P. B. I, 22. *De pe uliță mă tragi Și-n casă la voi mă bagi.* FOLC. TRANSILV. I, 496; **b)** în satul sau în orașul vostru; în părțile voastre. *Aceaia va fi leagea lăcuitoriului și venitului de laturi, care lăcuiaște la voi.* PO, 220/7. *Să știți că am venit la voi să... bat cetatea.* ALEXANDRIA (1794), 57/17. *Nu știu cum o fi pe la voi; dar aici, dacă ține tot așa, apoi, peste vreo săptămînă, fără grijă, puteți veni cu copiii.* CARAGIALE, O. VII, 33. *Aici la voi văz că n-aveți biserică.* VOICULESCU, P. I, 220. *A noastră cinstită împărătească, știind bine Că pînă acum nu i-a mai venit nime, Șede în cămară supărată. De nu crezi, Astară te voi lăsa s-o vezi. Mai apoi ți-oi da-o s-o duci la voi.* FRÎNCU – CANDREA, M. 159. *Răureni, căciuli tărcête, Pe la voi nu mai sînt fete?* ȘANDRU – BRÎNZEU, JINA, 58. *Ce cați, Barbule, la noi, Ori nu-s fete și la voi?* ARH. OLT. XIX, 185. (Precizat prin „în sat") *Tu te-ai mai ocupat cu asta cînd erai prin liceu, la voi în sat.* CAMIL PETRESCU, T. I, 41. *Alele, măi moș bătrîn, Este vin în sat la voi?* RETEGANUL, ap. DENSUSIANU, Ț. II. 299. *Scrie-mi, mîndră, și-mi trimete Ce-i în sat la voi mai verde.* FOLC. TRANSILV. I, 20; **c)** în țara voastră. *Dacă e așa, îi zice vizirul, spune-mi ce este mai mare acolo la voi? Aceea voi să fii.* GHICA, S. VII. *Frumoși cresc brazii la voi!* TUDORAN, P. 144. *Acuma va fi revoluție și la voi.* T. POPOVICI, SE. 132.

IV. (La vocativ; adesea urmat de vocative sau de determinări atributive) *Nu tînjireți de aceastea, voi, părinților.* CORESI, EV. 206. *Voi, bătrîni, cu amar tînguiți, că tăria voastră slăbi.* VARLAAM, C. 86. *Voi, stele iscusite, ceriului podoba.* M. COSTIN, O. 320. *Veniți aici, voi, lăcuitorii pustiiului, carii ați stătut pilde minunate.* ANTIM, O. 118. *Voi, râmlenilor,... să-l lăsați să între în cetate cu mare cinste.* ALEXANDRIA (1794), 64/1. *Voi, suflete sîmțite și bune!* BUDAI-DELEANU, Ț. 136. *Voi, mîndre poieni!* id. ib. 180. *Voi, tăcuți – voi, guralivi; Voi creduli – voi, exclusivi.* HELIADE, O. I. 239. *Tăcere!... Întunerec!... Voi, a cărora înfățoșare întărește sufletul.* MARCOVICI, C. 8/15. *Voi, inimi cu slabă fire, crede-mă-ți că nu se poate.* CONACHI, P. 81. *Voi, fiicele Aurorei, dulci tinere pansele.* ALEXANDRESCU, O. I, 282. *Pe ai săi întrebă: „Voi, de cîine ce gîndiți?"* id. ib. 204. *Voi, făcut-ați pregătirile trebuincioase...?* ALECSANDRI, T. 1125. *Rămîneți în umbră sfîntă, Basarabi și voi, Mușatini, Descălecători de țară, dătători de legi și datini.* EMINESCU, O. I, 149. *A mai venit de-atuncea să v-asculte, Voi, plopi adînci, cu voci și șoapte multe?* ARGHEZI, V. 97. *Săriți, voi, zăvozilor, pe el.* VOICULESCU, P. I, 3. *Treceți în față, voi!* id. ib. II, 147. *Dați-mi un trup, Voi, munților.* BLAGA, POEZII, 61. *Voi, zîne bune, Zvîrliți-mi un brîu, Să se facă rîu Și să sune.* ISANOS, Ț. L. 63. *Fiți rugăciuni, voi, imnuri, fiți chemarea Acestei inimi mai adînci ca toate.* id. ib. 69. *Voi, oameni ai pămîntului, uitarea S-a așternut pe sînge, scrum și fier?* LABIȘ, P. 28. *Voi, ielelor, măiestrelor, Dușmane oamenilor, Stăpînele vîntului.* ALECSANDRI, P. P. 10. *Unde mergeți pe răcoare, Voi, nouă fete fecioare?* id. ib. 271. *Voi, ce întrebați Și mă ispitiți...?* BIBICESCU, P. P. 242. *Voi, oamenilor! mai aveți mult grîu?* CĂTANĂ, P. B. II, 12. *Voi, boierilor, Și voi, divănarilor,... Toți caii să-i țeselați.* MAT. FOLC. 209. *Ia, sculați, sculați, Voi, boieri bogați.* ib. 525. *Stați, voi, boi, de-a rumega.* VICIU, COL. 43. *Treceți, voi, juni și ședeți.* id. ib. 38. *Dați-mi, voi, juni, talerul, Talerul și salba dalbă.* FRÎNCU – CANDREA, M. 196. *Stați, voi, cai, d'e-a tropoi.* DENSUSIANU, Ț. H. 122. *Voi, 41 de bobi.* CIAUȘANU, V. 133. *Alei, voi, stăpînii mei, Pi stăpînu sî ńi-l îngropați Tot în fața stînii, În îiocu ńeilor.* DIACONU, VR. 42. *Haideți, voi, sfinț, după mine, Pînă la ceea gredină.* ARH. FOLK. I, 178, cf. III, 54. *Voi, voinici, colindători, Pomeniț numele meu Pe la curț de mari boieri.* ȘANDRU – BRÎNZEU, JINA, 83. *Voi, ortacii mei, Uite ce-am visat.* FOLC. TRANSILV. I, 81. *Trageți, voi, boi, trageți, dragi, Că nu trageți lemn din dos, Că trageți stăpînul vost.* ib. 106. (Precedat de interj. „o") *O, voi, bărbați jidovi și toți ceia ce lăcuiți prespre toată lumea, socotiți cuventele mele.* VARLAAM, C. 141. *O, voi, dragi, vesele păsărele!* BUDAI-DELEANU, Ț. 180. *O, voi, inimi cu durere!* CONACHI, P. 87. *O, voi, ce-aveți puterea să osîndiți o vină!* BOLLIAC, O. 103. *Iată, fără-ndoială, o mare mîngîiere, O, voi, care un titlu ș-un nume pizmuiți!* ALEXANDRESCU, O. I, 117. *O, voi, ce prin floricele Fragi sălbatici căutați!* BOLINTINEANU, P. II, 29. *Fiți sănătoși și veseli, o! voi, cei departe de aici!* CARAGIALE, O. VII, 100. ◊ (Rar; precedat de un vocativ) *Timpuri, voi, ce stingeți toate.* BOLINTINEANU, P. II, 87. *Critici, voi, cu flori deșerte, Care roade n-ați adus – E ușor a scrie versuri Cînd nimic nu ai de spus.* EMINESCU, O. I, 227. *Ah, dealuri scumpe, voi!* COȘBUG, P. I, 232.

B. (La dativ și la acuzativ; în formele neaccentuate *vă* – prin eliziune, *v* – sau *vi*, are valoare de pron. refl.)

1. (Însoțește un verb reflexiv)

a) (La dativ; în formele neaccentuate *vă* sau, prin eliziune, *v*; aşezat înaintea verbului) *Derep'ce cugetaţi şi vă aduceţi aminte hitlenşug întru inimile voastre?* CORESI, EV. 61. *Duceţi acasă grîul vostru carele v-aţi cumpărat.* PO. 147/23. *Vedea-veţi cum numai cu un cuvînt va învie mortul şi vă veţi adeveri că eu însumi pre mene mă voiu învie.* VARLAAM, C. 61. *Cu aceasta nimică nu vă veţi folosi.* ANTIM, O. 367. *Păntru ahaia vă luaţi aminte.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 86. *Ştiu că vă aduceţi aminte bine.* id. ib. 218. *V-aţi uitat dă pedepsile şî caznele ce a pătimit banul Filipescul.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 66. *V-aduceţi aminte, sper, domnilor, definiţiunea... civilizaţiunii.* BARONZI, I. C. III, 11/21. *Vă aduceţi aminte ce s-a petrecut pe atunci.* MAIORESCU, D. II, 348. *Prea v-aţi bătut joc de limbă, de străbuni şi obicei, Ca să nu s-arate-odată ce sînteţi – Nişte mişei.* EMINESCU, O. I, 151. *Cu mine v-aţi găsit de jucat?* CREANGĂ, O. 139. *Vă bateţi joc de mine?* COŞBUC, P. I, 195. *Vă închipuiţi că oamenii de treabă se uită la sindrofiile şi la luxurile voastre.* REBREANU, I. 88. *Aşa, hai! Vă bateţi joc de bunătatea şi de casa mea?* GALACTION, O. 151. *Cum v-aţi putut închipui aşa ceva?* VOICULESCU, P. II, 19. *Vă închipuiţi cîte abuzuri se făceau în favoarea intereselor familiale.* CĂLINESCU, C. O. 22. *Săriţi în cea grădină Şi vă luaţi flori în mînă.* VICIU, COL. 29. (Subiectul este exprimat prin forma accentuată *voi*) *Voi vă ziceţi români, ş-apoi vorbiţi o limbă pre care eu n-o înţeleg.* NEGRUZZI, S. I, 245. *Voi vă daţi seama ce înseamnă să pleci la drum, aşa.* PREDA, Î. 76. ◊ (Cînd verbul este la conjunctiv sau la infinitiv, pronumele se află aşezat după „să", „a") *Să vă luaţi la mijlocul vostru 8 oameni buni..., ca să caute şi să adevereze cu sufletele lor pre direptate pentru acea vie* (a. 1647). PANAITESCU, O. Ţ. 230. *Sîmteţi de acmu slobodzi şi să mergeţi să vă alegeţi domn pre cine veţi pofti.* M. COSTIN, O. 104. *Să vă veniţ în fire.* ANTIM, O. 27. *Ian să cat un ştergar să vă faceţi o ţuşcă.* CONTEMPORANUL, V_1, 297. (Subiectul este exprimat prin forma accentuată *voi*) *Nu sînteţi în stare să vă faceţi şi voi un rost!* PREDA, M. 292. (Rar; complementul indirect este exprimat prin forma accentuată *vouă*, urmată de pronumele personal de întărire „însuşi") *Ştiu că mi-aţi închide gura, de-aţi putea fără ca să vă scuipaţi vouă însuşi în faţă.* EMINESCU, S. P. 34. ◊ (Cînd verbul este la imperativ sau, învechit, în interogaţii, la indicativ prezent, pronumele se află aşezat după acesta) *Alegeţi-vă un domn.* NECULCE, L. 35. *Căutaţi-vă om, eu nu mai poci sluji.* PR. DRAM. 211. *Alegeţi-vă cu toţii în unire bărbaţi cunoscuţi de opiniile d-voastre de aceleaşi principii* (a. 1849). ap. GHICA, A. 811. *Închipuiţi-vă... că nu mai esistăm şi alegeţi pe cine veţi afla de cuviinţă* (a. 1849). ap. GHICA, A. 813. *Aduceţi-vă aminte starea în care căzuse Francia.* BARONZI, I. C. II, 149/18. *Închipuiţi-vă o buză pe care joacă coruri de nimfe!* MAIORESCU, CR. I, 37. *Aplicaţi-vă tratamentul modern, care... este suveran.* CARAGIALE, O. VII, 47. *Închipuiţi-vă ce bucurie ar fi pe familia mea... să primească vizita lui Frau Doktor.* id. ib. 114. (Subiectul este exprimat prin forma accentuată *voi*) *Puneţi-vă voi în gînd cu ce ne loveşte domnu Mase.* PR. DRAM. 192. (Învechit; complementul indirect este exprimat prin forma accentuată *vouă*) *Araţi-vă vouh ogor nou şi nu sămănareţi în spin* (cca 1600-1650). GCR I, 141/15. *Oare puteţi-vă singuri ajuta voao?* PETROVICI, P. 299/4.

b) (La dativ; în forma neaccentuată *vi*; urmat de un pronume personal, cu excepţia femininului „o"; aşezat înaintea verbului) *Vi le puteţi singuri închipui.* CARAGIALE, O. II, 237. ◊ (Cînd verbul este la conjunctiv sau la infinitiv, pronumele se află aşezat după „să", „a") *Să puteţi să vi-l închipuiţi.* ALEXANDRESCU, O. I, 197.

c) (La dativ; regional, mai ales în Ban.; în forma neaccentuată *vi*; aşezat înaintea formei conjuncte „-s" a verbului „a fi" sau înaintea formelor „-săţ", „-săt", intră în componenţa formei de indicativ prezent, persoana 2 pl., a acestui verb) *Cîteva particularităţi morfologice* [ale graiului din valea Almăjului]:... *„ví-săţ" sau „ví-săt" (sînteţi).* ARH. FOLK. III, 38. *Florita şi cu pruncu îs sănătoşi. Îs la Lădoi... I-o luat la el, că doar vi-s neam de-al patrulea.* T. POPOVICI, SE. 64. *Văd că vi-s oameni săraci.* CĂTANĂ, P. B. II, 124, cf. ALR I 2 132/5, 12, 18, 24, 28, 30, 35, 40, 45, 51, 56, 63, 69, 75, 77, 79, 85, 107. ◊ (Subiectul este exprimat prin forma accentuată *voi*) *Plîn"eţ, oki, şi lăcrămaţ, Că voi vi-săţ vinovaţ.* ARH. FOLK. III, 74. *Şiíni vi-săţ voi la firiastă şî şiíni baći? – Noi íni-săm nesîi lăutaş.* ib. 104.

d) (La acuzativ; în formele neaccentuate *vă* sau, prin eliziune, *v*; aşezat înaintea verbului) *Nu vă teamereţi de ce treace şi se răsipeaşte.* CORESI, EV. 270. *Nu vă întristareţi şi nu cugetareţi aceaia, cum eu pren aceaia m-aş fi mîniiat.* PO 159/18. *Pentr-aceea vă veseliţi cei mai mari şi cei mici, bărbaţii şi fămeile, să proslăvim această mare şi minunată minune, să lăudăm taina această nepricepută.* VARLAAM, C. 131. *Vă veţ duce cum să duce pravul.* DOSOFTEI, O. I, 11. *Nice într-un chip, fraţilor, nu vă duceţi.* BIBLIA (1688), 12^2/15. *Vă veţi afla în toată vremea lîngă noi, cu slujbă dreaptă şi credincioasă.* ANON. CANTAC., CM I, 219. *Să ştiţi că de nu veţi urma nici dup-aceasta al doilea poruncă, nu vă veţi putea îndrepta cu nici un fel de pricină* (a. 1775). PRAV. COND. (1780), 168. *În viaţă cu păcate v-aţi spurcat.* MINEIUL (1776), 44^{v1}/27. *Scrie-m, rogu-te, cum vă aflaţi.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 67. *Nu vă răpeziţi aşa tare.* id. ib. 84. *Dă vă veţi dovedi că nu aţi îngrijit la această madea,... în vinovăţire veţi fi* (a. 1813). DOC. EC. 156. *V-aţi amăgit pentru vreun enteres* (a. 1813). PRAV. COND. (1780), 205. *Aicea vă veţi mira, iubiţilor prunci, de aşa măreţe.* PETROVICI, P. 319/22. *D-voastră, fraţilor,... v-aţi sculat a reforma o societate.* HELIADE, ap. GHICA, A. 676. *Am dat laudă preamarelui Dumnezău că vă aflaţi cu toţii sănătoşi şi în bună stare.* KOGĂLNICEANU, S. 52. *Pe ce legi, pe ce morală vă rezemaţi cînd ziceţi că numai cu condiţia d-a fi plătiţi primiţi tot?* C. A. ROSETTI, ap. GHICA, A. 833. *Rămîneţi acum amîndouă de vă odihniţi.* PR. DRAM. 145. *Ia vă uitaţi aicea!* ib. 292. *Nici atîta nu v-aţi putut încă desmeţi, că de simpatia românilor aveţi lipsă?* (a. 1849). ap. GHICA, A. 325. *Da' ce v-aţi apucat să mîncaţi zacusca cucoanei?* MILLO, în PR. DRAM. 322. *Căutaţi de nu vă chefăluiţi.* NEGRUZZI, S. III. 10. *V-aţi făcut părinţi şi socri... cu inemicii vostri.* ARISTIA, PLUT. 74/27. *Vă plîngeţi neîncetat că nu sînteţi destul consideraţi de stat.* BOLLIAC, O. 53. *De vă găsiţi în ele* [în fabule], *îmi pare foarte bine.* ALEXANDRESCU, O. I, 183. *V-aţi trecut... ca cîntecele cele bătrîneşti ale lui*

Barbu Lăutarul. SION, P. 67. *Vă faceți momițele altora, împrumutînd de la străini numai cele rele.* ALECSANDRI, T. 994. *Vă veți convinge... că era mai bine, atît pentru stat cît și pentru societate, ca tinerimea să se crească în familie.* MAIORESCU, D. I, 476. *O, eroi! care-n trecutul de măriri vă adumbriseți, Ați ajuns acum de modă.* EMINESCU, O. I, 149. *Dumnevoastră, cinstiți oaspeți, se vede că paşteți bobocii, de nu vă pricepeți al cui fapt este acesta.* CREANGĂ, O. 103. *Să-i spuneți, cînd v-ăți duce la urma voastră, multă închinăciune.* CARAGIALE, O. IV, 136. *Nu vă supărați că pun condiția avansului și plății înainte.* id. ib. VII, 413. *Doar n-ați fi luat cîmpii de ziceți că nu știți Nici încotro vă duceți.* MACEDONSKI, O. II, 57. *Luați aminte și vă feriți de nedreptate.* RĂȘCANU, L. XXXII. *Nu vă duceți.* MARIAN, O. II, 268. *Vă păziți acum, neveste!* COȘBUC, P. II, 68. *Fraților, nu vă lăsați.* DUNĂREANU, N. 208. *V-ați pus amu amîndoi să mă jefuiți și să mă lăsați cerșetor?* REBREANU, I. 279. *Mult v-iți hi bătut, Doamne! – ... Noi? Ne-am bătut pănă-i lumea!* BĂNUȚ, T. P. 32. *Nu vă luați după ea.* VOICULESCU, P. I, 6. *De ce nu v-ați dus cu toții după larma care s-a stîrnit devale?* SADOVEANU, O. XIII, 232. *Nu vă lăsați ispitiți de Saint-Saëns, ori de cine știe ce muzică impresionistă tip romanță melodică superioară.* CĂLINESCU, C. O. 42. *Unde vă mai duceți, mă?* CAMIL PETRESCU, O. I, 26. *Să nu faceți ceva p-acolo pe unde vă duceți.* PREDA, Î. 60. *Nu vă temeți, surorilor.* ISANOS, Ț. L. 7. *Mereți acasă, ce vă uitați la mine?* T. POPOVICI, SE. 142. *Nu știu dacă nu v-iți supăra.* id. ib. 524. *De ce vă bucurați?* BARBU, PRINC. 31. *Lăsați somul, vă treziți.* ALECSANDRI, P. P. 210. *Pe nume cum vă numiți?* TEODORESCU, P. P. 103. *Veți da la sarindare, Doară vă veți măritare.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 450. *Vă rugați la Dumnezeu Pentru sufletelul meu.* RETEGANUL, ap. DENSUSIANU, Ț. H. 255. *Beți, boieri, și vă gătiți După mine să veniți.* MAT. FOLK. 161. *Nu vă luați rău cu fămeile.* RĂDULESCU-CODIN, L. 13. *Cîntați, lăudați și vă bucurați.* VICIU, COL. 17. *Undi vă duciți? – Ni ducim la păru lu Salim.* GRAIUL, I, 304. *Nu vă mirați.* CANDREA, Ț. O. 47. *Stați..., boi, d-a rumega Și vă dareț a sufla, Ca să nască Fiul Sfînt, Fiul Sfînt p-acest pămînt.* DENSUSIANU, Ț. H. 122. *Stați în loc și vă uitați.* BÎRLEA, L. P. M. I, 18. *V-eți împlea de boală rea.* id. ib. 111. *Cari v-iț gasî Di ńi-ț rîdica Tot armili meli Cît îńi sîn di greli... Aşiia ăț mer"i Cu mini-n mîndrii, La bunî frățîi.* DIACONU, VR. 280. *N-ăț mulge oi la stînă, Nici v-eț culca pe perină.* ARH. FOLK. I, 168. *Nu vă uitați că-s mărunt, Că zmulg gardu din pămînt.* ȘANDRU – BRÎNZEU, JINA, 70. *Nu vă temereț, că acu nu ploaie, nu vińe nuvăru.* ARH. FOLK. III, 141. *Aț tăt scris la hămńişag, Pînă-n pămînt v-aț băgat.* MAT. DIALECT. I, 122. *Dacă v-iți mărita, Ați hori, nu-ți cuteza, De socru și de soacra.* FOLC. TRANSILV. I, 341. (Subiectul este exprimat prin forma accentuată *voi*) *Voi vă închinați căruia nu știți.* VARLAAM, C. 114. *Voi nu vă țineți numai de curăturile voastre... și livezi ce aveți* (a. 1644). PANAITESCU, O. Ț. 127. *Ceva bani de cheltuială, cît vă veți îndura voi.* SIMION DASC., ap. GCR I, 144/21. *Voi vă veți închina de nevoie, după pagubă.* ALEXANDRIA (1794), 55/16. *Aicea, iubiților prunci, e întrebarea, oare zăcut-au și Petru sau Ioan, tocma întru aceeaș boală în carea vă aflați voi?* PETROVICI, P. 322/11. *Iată cum vă recomandați și voi cu ajutorul vostru.* ARISTIA, PLUT. 74/24. *Da' voi un' vă duceți amu?* HOGAȘ, DR. I, 302. *Ce vă uitați voi așa, măi flăcăi, și nu ziceți nimic?* id. ib. 307. *Repede vă mai speriați și voi de toate zdrențele.* REBREANU, I. 111. *Voi vă duceți înapoi la treburi.* VOICULESCU, P. I, 35. *Cu ce v-ați ales voi din douăzeci de mii care s-a împrumutat tat-tău?* PREDA, M. 227. *Asta e boală grea, dar voi nu vă vindecați pentru că nu vreți să cheltuiți.* id. ib. 282. *Brazii că se legănau... – Dar voi ce vă legănați?* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 204. *Voi nu v-ați priceput.* MARIAN, H. 165. *De ar şti acei nenorociți de cari v-ați legat voi, ca să vină și să se scalde după ce ieşim noi din scaldă ori să să spele cu apa noastră, îndată le-ar trece.* CĂTANĂ, P. B. II, 118. *Ia, voi vă gătiț: Gătiț lănśili, Gătiț armili.* DIACONU, VR. 278. *Undi vă duśiț voi, dragă?* ARH. FOLK. III, 94. (Complementul direct este exprimat prin forma accentuată *voi*, precedată de prep. „pe") *Feriți-vă pre voi.* BIBLIA (1688), 53[1]/7. *Cînd vă vedeți într-înșii pe voi miniatură, Și gest, organ, accente, oricare-a lor trăsură E-a voastră, îi iubiți!* BOLLIAC, O. 91. *Ați scornit Feluri de secături Și pe voi v-ați numit Alese creaturi!* ALEXANDRESCU, O. I, 272. ◊ (Cînd verbul este la conjunctiv sau la infinitiv, pronumele se află așezat după „să", „a") *Cu botejunea, cu ce voiu fi eu botezat să vă botezați.* CORESI, EV. 86. *Forte să vă păziț de neşte cîni ca eşte, să nu-i credeț pănă nu veț vede adevăr încătruo mărgu și cum le iaste tocmala* (a. 1601). ROSETTI, B. 70. *Rugăm... să vă m[ilo]stiviț să faceț bine printru voia sf[i]nteei mănăstir[i]* (cca 1616–1631). id. ib. 86. *Să vă feriți, fraților, să nu faceți păcate, ce să petreceți cu liubov ca neşte aleşi a lui Dumnedzău.* VARLAAM, C. 112. *Veți şti a vă feri de primejdii.* NECULCE, L. 5. *Să vă căiți de lucrurile cele necuvioase.* ANTIM, O. 27. *Să nu vă cutezați a vinde* (a. 1779). PRAV. COND. (1780), 171. *Să vă lăsați de acest năravu* (a. 1783). ib. 191. *Să nu vă puneți așa numaidăcît făr de cercetare a-l da la condică să să treacă* (a. 1793). ib. 200. *Să nu vă închinați acelui tîlhar.* ALEXANDRIA (1794), 79/2. *Aveți să vă supuneți* (a. 1803). DOC. EC. 73. *Ați socotit cu noi a vă bate.* BUDAI-DELEANU, Ț. 197. *Faceți aceasta, pentru ca de cu vreme să vă puteți deda cu lucrul.* PETROVICI, P. 295/20. *Dumneavoastră să nu dați nimic, numai să vă faceți că dați.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 68. *Să nu vă arătați cătră dînsul nici unul cu necuviință.* CANTEMIR, S. M. 176/1. *Că dumnevoastră, cuconițelor, să vă apucați să faceți complot, spre a mă lecui de zulă, înțăleg și iert.* KOGĂLNICEANU, O. I, 119. *Îmi vine a crede că ați hotărît a nu vă odihni.* C. A. ROSETTI, ap. GHICA, A. 834. *Nu ați vroit a vă sfătui cu nimeni.* PR. DRAM. 196. *Nu trebuie să vă stricați cu nişte muşterii ca noi.* ib. 251. *Să v-ascundeți mai bine.* NEGRUZZI, S. III, 38. *Vreți ca toate să se prifacă după capul vostru,... făr-a vă gîndi că o țară nu-și schimbă datinile decît cu-ncetul.* ALECSANDRI, T. 1365. *Să vă serviți cu aceste maşine oarbe ca* [să] *nu ajungeți nicăiri, – asta n-o pot înțelege.* EMINESCU, S. P. 30. *Începeți a vă cărăbăni de la casa mea.* CREANGĂ, O. 123. *De boale infecțioase n-aveți a vă teme, căci astfel de rele nu prea există în țara nemțească.* CARAGIALE, O. VII, 22. *N-o să vă opriți nicăiri?* HOGAȘ, DR. I, 46. *Cum intrați în chilie la Măria sa, să nu uitați: să vă puneți în genunchi și să-i pupați cinstita dreaptă.* SADOVEANU,

O. XII, 480. *Ce, aşteptaţi oare să-i prindeţi cu armele în mînă ca să vă determinaţi a-i aresta?* CAMIL PETRESCU, O. III, 30. *O să vă împăcaţi cu alde tac-tău.* PREDA, M. 230. *Mîni în zori să vă aflaţi Toţi călări şi înarmaţi.* ALECSANDRI, P. P. 207. *Să vă sculaţi fără zgomot şi să faceţi orice voi zice eu.* CĂTANĂ, P. B. I, 18. *Să vă duşeţ să cununaţ Şî să bieţ şî să mîncaţ.* ARH. FOLK. III, 113. (Subiectul este exprimat prin forma accentuată *voi*) *Ştii că are haz şi asta! Voi să vă lăfăiţi şi să huzuriţi de căldură, iară eu să crăp de frig.* CREANGĂ, O. 113. *De mine, de Dumnezeu Şi de cel Fiuţ al meu Voi să nu vă săturaţi.* VICIU, COL. 42. (Învechit; subiectul este exprimat prin pronumele personal de întărire „înşivă") *Să cercetaţi urmările şi faptele zapciilor dum*[nea]*v*[oastră] *să vă pliroforisiţi înşivă de adevăru lucrurilor în ce chip să poartă* (a. 1790). PRAV. COND. (1780), 201. ◊ (Aşezat după verb; verbul este la imperativ sau la gerunziu) *E ce grăiţi în înremile voastre la straturele voastre, milostiviţi-vă.* PSALT. 5. *Delungaţi-vă de mine toţi lucrătorii nedereptţi şi fără de leage.* CORESI, EV. 204. *Domnezeu blagoslovi pre Noe şi ficiorii lui şi zise lor:... înmulţiţi-vă şi împleţi pămîntul.* PO 34/10. *Duceţi-vă de la mene, blăstămaţilor.* VARLAAM, C. 22. *Sculaţi-vă şi ieşiţ den locul acesta.* BIBLIA (1688), 12[2]/39. *Despărţindu-vă de lume şi iubind sărăciia, lesne aţi găsit sufletul vostru la smerenie.* ANTIM, O. 118. *Să păziţi hotărîrile pravilei şi a condicei,... arătîndu-vă spre cei ce se judecă cu blîndeţe* (a. 1783). PRAV. COND. (1780), 197. *Sculaţi-vă, c-a trecut şî n-a intrat în curte.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 69. *Feriţi-vă de a pune subsemnătura pe orice act în contra autonomiei.* HELIADE, ap. GHICA, A. 725. *Treziţi-vă, mai este încă vreme* (a. 1849). ap. GHICA, A. 327. *Duceţi-vă de muriţi mai bine slobozi decît să trăiţi în robie şi ocară.* RUSSO, S. 138. *Întoarceţi-vă şi spuneţi... să se ferească să nu dau peste el.* NEGRUZZI, S. I, 140. *Hai, duceţi-vă de daţi de ştire stăpînilor voştri şi tuturor boierilor vecini ca să alerge degrabă aici.* ALECSANDRI, T. 1037. *Puneţi-vă în fruntea acestei mişcări, primiţi propunerea majorităţii.* MAIORESCU, D. II, 372. *Ascundeţi-vă mai bine.* EMINESCU, P. L. 19. *Cărăbăniţi-vă de la mine şi mă lăsaţi în pace!* CREANGĂ, O. 241. *Uitaţi-vă, asta e procopsita de soră-mea!* CARAGIALE, O. IV, 161. *Părăsiţi-vă de nedreptăţi.* RĂŞCANU, L. XXXII. *Coborîţi-vă mai iute.* DUNĂREANU, N. 14. *Hai, gătiţi-vă de plecare, zise ea, adresîndu-se la toţi.* HOGAŞ, DR. I, 180. *Ia faceţi loc, măi oameni!... Daţi-vă la o parte!* REBREANU, I. 22. *Urniţi-vă din loc, că ne-apucă noaptea pe drum.* BĂNUŢ, T. P. 117. *Folosiţi-vă de cîntec, de lumină şi de taină.* ARGHEZI, V. 104. *Cînd treceţi pe la Humuleşti, opriţi-vă o clipă la casa în care a trăit odinioară Smaranda Creangă cu copilul ei.* SADOVEANU, O. XX, 59. *Uitaţi-vă împrejur la moravurile noastre.* RALEA, S. T. I, 201. *Uitaţi-vă la mine, care are coraj!* PREDA, Î. 10. *Treziţi-vă, merilor, şi tu, măruntă floare, păpădie.* ISANOS, Ţ. L. 12. *Topiţi-vă, Cum se topeşte ceara de foc Şi sarea în apă.* RETEGANUL, ap. DENSUSIANU, Ţ. H. 282. *Săraci, mîndruţele mele, Adunaţi-vă tustrele Şi daţi cîte-o leturghie.* BIBICESCU, P. P. 125. *Mai bine gătaţi-vă de drum.* CĂTANĂ, P. B. II, 76. *Duceţ-vă la fetele-mpăratului, Că-s cu mese-ntinse, Cu făclii aprinse.* GRAIUL, I, 26. *Uitaţi-vă, feciori, bine, Că şi-a mea drăguţă vine.* BÎRLEA, L. P. M. II, 201. *Fîrtaţii mńei, Strînĝeţî-vă pîngă mńine.* T. PAPAHAGI, M. 92, cf. ARH. FOLK. III, 95. *Cocişi, cocişeii mei, Lăsaţi-vă de prînzit, Că grea carte mi-o venit.* FOLC. TRANSILV. I, 466. *Puneţî-vă su căşîţa poduli.* O. BÎRLEA, A. P. I, 215. (Subiectul este exprimat prin forma accentuată *voi*) *Mai bine voi culcaţi-vă.* EMINESCU, P. L. 19. *Culcaţi-vă şi voi.* CARAGIALE, O. II, 110. *Voi duceţi-vă la slujbe ce aţi mai avut.* SADOVEANU, O. XIII, 761. *Duceţi-vă voi, dragilor mei.* T. POPOVICI, SE. 55. ◊ (Popular; în forma neaccentuată *vă*; aşezat după forma de infinitiv a verbului şi urmat de „-ţi", intră în componenţa formei de imperativ pl. a verbului) *Duce-vă-ţi de la mine, blestemaţilor.* ANTIM, O. 354. *Duce-vă-ţi, sindiilor, după bani, şî ce veţi putea face pînă diseară daţi-i la zapcii.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 73. *Întoarce-ve-ţi care puteţi, De mă scoteţi din judeţ!* MAT. FOLK. 349. *Ascunde-vă-ţ înt-o şîră cu paie.* GRAIUL, I, 44. *Întoarsî-vă-ţ, nouă feti, Cu nouă sapi, Cu nouă lopeţ.* ib. 281. *Cuscrilor, voińişilor, Duce-vă-ţ cu Dumnezău.* DENSUSIANU, Ţ. H. 113. *Prinde-vă-ţi, feciori, în fire: Puneţi în puşcă patroane.* BÎRLEA, L. P. M. I, 6. *Ale"i-vă-ţ doi şî trii, Pi diparti ocoliţ Şî-năinti sî-i işîţ.* DIACONU, VR. 275. *Fuż strîgă Şî strîgoańe Şî muroń Şî muroańe Şî rămńituri Şî prăvituri,... Duşe-vă-ţ în mări negre.* ARH. FOLK. III, 113. *Duşi-vă-ţ la mărili vînăće.* ib. 114, cf. ALR I 335/28, 584, ALR SN VI h 1 647, ib. VII h 2 098, ALRM SN IV h 1 629. (Prin sud-vestul Transilv.; în forma modificată fonetic *vi*) *Duşe-vi-ţ dracului!* GREGORIAN, CL. 49. *Duşe-vi-ţ mai d'iparte!* O. BÎRLEA, A. P. I, 350. *Pune-vi-ţ.* ALR SN VI h 1 647/102, cf. ib. VII h 2 098, ALRM SN IV h 1 629. ◊ (Învechit şi regional; intercalat între elementele unor forme compuse inversate ale verbului; verbul este la perfectul compus sau la viitorul I al indicativului) *Lumină fiind, întuneca-vă-veţi.* CORESI, EV. 218. *În grijă... băga-vă-veţi.* id. ib. 353. *Demîneaţa cu pîine sătura-vă-veţi.* PO 232/12. *Cu botedzul ce mă voiu botedza eu botedza-vă-veţi?* VARLAAM, C. 55. *Întrebatu-v-aţi vreodată, fraţilor, ce este politica?* HELIADE, ap. GHICA, A. 679. *Încredinţatu-v-aţi, presfinţilor?* NEGRUZZI, S. I, 231. *Urcatu-v-aţi prin lumea de umbre şi de vise.* MACEDONSKI, O. I, 47. *Sculatu-v-aţi?* T. POPOVICI, SE. 119.

2. (Însoţeşte un verb reflexiv reciproc; în formele neaccentuate *vă* sau, prin eliziune, *v*)

a) (La dativ; aşezat înaintea verbului) *Ce sînt cuvintele acestea de carele vă voroviţi unul cătră altu* (cca 1650–1675). GCR I, 231/28. *Unii altora vă aruncaţi cuvîntul de mistificare.* MAIORESCU, D. II, 273.

b) (La acuzativ; aşezat înaintea verbului) *Dacă nu vă veţi prinde dă mînă, Părtăşiri iubind şi împărăchiare,... Veţi hi periţi fără scăpare.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 81. *Din dizgraţie nu vă învoiţi între d-voastră.* HELIADE, ap. GHICA, A. 854. *V-aţi sfătuit... să vie să-i deie un răvaş.* KOGĂLNICEANU, O. I, 120. *Cînd v-aţi uni încalte la porunci, nu mi-ar fi greu.* PR. DRAM. 211. *Cred că vă veţi fi luat din dragoste.* MILLO, în PR. DRAM. 316. *Asară în bufetul teatrului, N... mi-a zis mişel şi mi-a dat o palmă... – Şi cînd vă bateţi?* NEGRUZZI, S. I. 210. *Prea ades vă-ntîlniţi şi staţi la vorbă-mpreună.* ALECSANDRI, T.1383. *Vă veţi învoi amîndoi asupra preţului.* EMINESCU, P. L. 75. *Vă canoniţi unul pe altul degeaba: nici tu nu eşti de ea, nici ea de tine.* CARAGIALE, O. VI, 257. *Sper că*

v-ați înțeles împreună, spre completa mea bucurie. id. ib. VII, 325. *Ți-ai adus aminte de cele două dăți cînd v-ați întîlnit la mănăstirea Neamțului.* SADOVEANU, O. X, 130. *V-ați întîlnit la Paris.* CĂLINESCU, S. 99. *Vă uitați unii la alții și ziceți că-s nebun.* PREDA, Î. 11. *Nu vă certați ca proștii.* id. M. 226. *Poate v-ați și vorbit?* T. POPOVICI, SE. 383. *Vorbește dumneata cu Cordiș,... poate vă înțelegeți.* id. ib. 387. *Va fi rîsu-mprumut Și nu v-iți iubi mai mult!* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 231. *Amîndoi v-ați potrivit Și la ochi și la sprîncene, Ca doi porumbei la pene.* MAT. FOLK. 403. *Nu vă tot mustrați.* VICIU, COL. 100. *Ghiță, Ghiță Columiță, Care pă care v-iț răzbi Bun bărbat miie mi-a fi.* GRAIUL, I, 18. *V-iți săruta.* BÎRLEA, L. P. M. I, 271. *Stați, feciori, nu vă băteți.* id. ib. II, 273. *Haidi, daț și vă luptaț, Cari cum s-o dovidi, Tot um bărbățăl ńi-o fi.* DIACONU, VR. 169. *D'i še vă bat'eț?* O. BÎRLEA, A. P. I, 133. (Subiectul este exprimat prin forma accentuată *voi*) *V-iți înțelege voi mai pe urmă.* HOGAȘ, DR. I, 92. *De ce nu vă împăcați voi, Vasile?* REBREANU, I. 301. *Cum vă numiți voi unii pe alții.* V. ROM. iunie 1973, 173. *Voi vă iubiți amîndoi.* MAT. FOLK. 1046. *Adă-ți una cu brișca, Să-i placă și mîne-ta. Și-n ocol s-adune vaci, Numai voi nu v-ăți fi dragi.* BÎRLEA, L. P. M. II, 10. ◊ (Cînd verbul este la conjunctiv sau la infinitiv, pronumele se află așezat după „să", „a") *Să vă iubiți unul cu alalt.* CORESI, EV. 467. *Să vă iubiți unul pre alalt, să nu gîndiți rău unul altui.* VARLAAM, C. 112. *Să arătați că știți... a vă înțelege în onoarea și mîntuirea cauzei ce înfățișați.* HELIADE, ap. GHICA, A. 702. *Hei, domnișorilor,... nu-i iertat să vă bateți în bal.* ALECSANDRI, T. 1135. *Să vă învoiți cum o fi mai bine, că eu n-am ce să mă amestec.* REBERANU, I. 201. *Eu aș zice să vă împăcați ca oamenii de treabă.* id. ib. 302. *Aici nu se poate să vă vedeți.* SADOVEANU, O. X, 131. *Ați pus la cale cînd și unde să vă întîlniți.* T. POPOVICI, SE. 384. *O să vă împăcați.* id. ib. 582. *Cu ochii să vă zăriți, Dar să fiți tot despărțiți.* ALECSANDRI, P. P. 29. *Să vă luptați Unde-or fi trei scaune prăvălite, Tei cumnate despletite.* RETEGANUL, ap. DENSUSIANU, Ț. H. 281. *Să nu vă-ntîlniți,... Nici să mai vorbiți, La un loc să nu fiți.* PĂSCULESCU, L. P. 184. ◊ (Așezat după verb; verbul este la imperativ sau la gerunziu) *O, iubiți! Iubiți-vă împreună!* BUDAI-DELEANU, Ț. 132. *Uniți-vă încai în ura asupra mea.* HELIADE, ap. GHICA, A. 704. *Înțelegeți-vă mai repede.* PREDA, M. 227. *Înțelegeți-vă amîndoi,... pentru mńine nu-i hibă.* T. DINU, Ț. O. 20.

C. (La dativ; în formele neaccentuate *vă* – prin eliziune, *v* – sau *vi*, are valoare de adj. pos. sau de pron. pos.)

I. (Indică posesiunea; cu valoare de adj. pos.)

a) (În formele neaccentuate *vă* sau, prin eliziune, *v*; așezat înaintea verbului) *V-ați luat crucea care o purtați, a esilului și a proscripției.* HELIADE, ap. GHICA, A. 727. *Acolo v-ați pus averea tinerețele la stos.* EMINESCU, O. I, 151. *Apoi nu mă faceți din cal măgar, că vă veți găsi mantaua cu mine.* CREANGĂ, O. 114. *E dă vină boieru că... nu v-ați lucrat pămîntu...?* CAMIL PETRESCU, O. I, 53. *Acu vă sparg oalele și străchinile astea în cap!* PREDA, M. 29. *Sub luna plină Vă strălucesc armurile ca noi.* ISANOS, Ț. L. 35. *Nu v-a pica comănacul dacă-ți munci.* T. POPOVICI, SE. 36. *Veți cădea într-un somn greu și acolo vă va fi mormîntul.* CĂTANĂ, P. B. I, 17. *Țineți, băieți, gloanțili, De vă umpleți flintili.* MAT. FOLK. 177. *Oile... Vă pasc fînețele.* VICIU, COL. 72. *Cîntați, fete, horile Și vă purtați florile.* FOLC. TRANSILV. I, 341. ◊ (Cînd verbul este la conjunctiv sau la infinitiv, pronumele se află așezat după „să", „a") *Să nu vă piară bucatele do[m]n[i]lor voastre* (începutul sec. XVII). ROSETTI, B. 64. *După ce să va face cislă, să căutați să vă dați banii, fietecare sat, precum s-a așăzat cisla* (a. 1697). PANAITESCU, O. Ț. 209. *Să vă închideț prăvăliile.* ANTIM, O. 27. *Să știți că am venit... să vă bat cetatea.* ALEXANDRIA (1794), 57/18. *N-am să vă profanez altarul.* VINEA, L. II, 40. *Vreau să vă văz merticele!* PREDA, Î. 83. *Pînzele să vă albească Ca o coală de hîrtie.* MAT. FOLK. 107. *N-am vińit să vă mănînc răței.* ARH. FOLK. III, 97. ◊ (Așezat după verb; verbul este la imperativ) *Încingeți-vă spada la dantul cel de moarte.* EMINESCU, O. I, 24. *Luați-vă catrafusele și începeți a vă cărăbăni de la casa mea.* CREANGĂ, O. 123. *Luați-vă lumea! a strigat Domnul.* CARAGIALE, O. IV, 164. *Pregătiți-vă baltagurile și stați de strajă aicea lîngă căluți.* SADOVEANU, O. XIII, 725. *Luați-vă încălțămintele în brață și veniți după mine.* CĂTANĂ, P. B. I, 25. *Luați-vă cuțitele.* MAT. FOLK. 402, cf. DIACONU, VR. 225. ◊ (Învechit; așezat după substantivul determinat sau după o prepoziție, face corp cu acestea) *Să... păziți, bărbaților și muierilor, patulu-vă nespurcat.* CORESI, EV. 412. *Domnedzeu înainte-vă icea m-au tremes.* PO 159/25. *Leamneloru-vă dedu plod de rodescu* (a. 1600). CUV. D. BĂTR[2]. II, 45/1. *Șezi la buro alăturea cu d. Luțati și-ți boldești ochii la sorocoveți și la galbeni, carii să rostogolesc dinăinte-vă.* PR. DRAM. 193.

b) (În forma neaccentuată *vi*; urmat de un pronume reflexiv, de un pronume personal – cu excepția femininului „o" – sau de formele conjuncte de indicativ prezent, persoana 3 sg. și pl., ale verbului „a fi"; așezat înaintea verbului) *Oricîți vinovați vi să va afla în gros în zioa ce veți primi cartea aceasta cu orice pricină de hoție, numaidecît cu eczamenile lor să-i porniți să-i aducă drept la dum*[nealui] *vel-spătar* (a. 1790). PRAV. COND. (1780), 192. *Vi se rumpe carul sau se răstoarnă.* PETROVICI, P. 299/3. *În dreptul ăsta vi s-a rupt pluta?* GALACION, O. 66. *Lăsați somnul,... Armele vi le gătiți.* ALECSANDRI, P. P. 210.

II. (Indică apartenența) **1.** (Cu valoare de adj. pos.)

a) (În formele neaccentuate *vă* sau, prin eliziune, *v*; așezat înaintea verbului) *Iată că împăratul vă iartă capetele și sîmțeți de acmu slobodzi.* M. COSTIN, O. 104. *Cît e zioa gura nu vă tace.* BUDAI-DELEANU, Ț. 111. *Afară, că vă scarmăn părul cel pămăduit!* PR. DRAM. 269. *Nu vă puneți capul în primejdie.* NEGRUZZI, S. I, 172. *Vă zguduie arama urechea amorțită.* EMINESCU, O. I, 25. *Degeaba vă mai bateți picioarele.* CREANGĂ, O. 110. *Vă crăp capul ca la niște cîini!* CARAGIALE, O. I, 42. *Vă strîng mîna cu dragoste.* id. ib. VII, 545. *Gura vă va fi acum arsă și făcută pungă.* MOROIANU, S. 64. *V-arătați colții ca dulăii?* PREDA, Î. 188. *V-oi frîn"a mińili.* ARH. FOLK. III, 121. (Cînd verbul este la conjunctiv sau la infinitiv, pronumele se află așezat după „să", „a") *Să vă țineți trupul nespurcat.* VARLAAM, C. 119. *Să vă dăschideți ochii* (a. 1783). PRAV. COND. (1780), 191.

Mîinile să vă fie curate (a. 1783). ib. 197. *Să vă dăşchideţi ochii, ca pă lîngă aceasta să nu treacă şi altfel dă marfă* (a. 1812). DOC. EC. 138. *Să nu vă vază capetele pă fereastră.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 69. *Să vă ungeţi botu!* I. D. GHICA, P. 9/5. *Ca să vă ard fierea... Blestemul îl invoc.* EMINESCU, O. I, 23. *Dacă n-a fost ea vrednică să vă răpuie capul, fii măcar tu vrednic s-o stăpîneşti.* CREANGĂ, O. 124. *Să munciţi acum să vă iasă ochii din cap.* PREDA, M. 285. *Ochii să vă ştergeţi De lăcrămi de plîns.* MAT. FOLK. 1080. (Aşezat după verb; verbul este la imperativ, la conjunctivul prezent sintetic sau la gerunziu) *Rîdicaţi-vă ochii voştri şi vedeţi holdele.* VARLAAM, C. 118. *Deşchideţi-vă ochii, nu numai ai trupului, ce şi ai sufletului, pentru ca să pricepeţ ce vom să zicem.* ANTIM, O. 68. *„N-auziţi, tacă-vă gura!" Strigă omul supărat.* HELIADE, O. I, 136. *Gătiţi-vă urechile şi ochii, că o s-auziţi şi o să videţi lucruri care n-au văzut neam de neamul vostru.* ALECSANDRI, T. 1042. *Ei, tacă-vă gura de-acum.* CREANGĂ, O. 117. *Ieie-vă măcar şi pielea de pe cap, ce am eu de acolo?* id. ib. 121. *Strîngeţi-vă, măi, picioarele!* STANCU, D. 144. *Lăsaţi-vă heripili şi codili şi Luaţi junghiurili.* MAT. FOLK. 649. (Învechit; în forma neaccentuată *vă*; urmat de un pronume reflexiv; cînd verbul este la gerunziu, pronumele se află aşezat după verb) *Tăindu-vă-se capetele.* MINEIUL (1776), 79[r2]/30. (Munt. şi Olt.; în forma neaccentuată *vă*; aşezat după forma de infinitiv a verbului şi urmat de „-ţi", intră în componenţa formei de imperativ pl. a verbului) *Mume cernite, şterge-vă-ţi plînsu.* MACEDONSKI, O. I, 20. (Intercalat între elementele unor forme compuse inversate ale verbului; verbul este la condiţional-optativ prezent) *Fetelor, mînca-v-aş gura, Nu la toate, Ci la una.* MAT. FOLK. 914. (Învechit; în forma neaccentuată *vă*; aşezat după un adjectiv articulat, face corp cu acesta) *Sînteţi prea plăcute, şi dulcea-vă privire Inima mea o trage.* ALEXANDRESCU, O. I, 140. *Ce am de-alege oare în seaca-vă fiinţă?* EMINESCU, O. I, 23. ◊ (Determină abstracte legate de persoanele cărora li se adresează vorbitorul; aşezat înaintea verbului) *Nu vă slăbiţi de ce e de cătră mine credinţa.* CORESI, EV. 270. *Să vă e voia a viia,... aceasta faceţi.* PO 147/18. *Spre aceasta sînteţi rînduiţi şi aceasta vă iaste şi datoriia mai mult* (a. 1775). PRAV. COND. (1780), 167. *Îmi pare bine... că vă cunoaşteţi interesele, domnilor.* HELIADE, ap. GHICA, A. 701. *De nu izbuteaţi a face o unire mare şi adevărată..., vă făceaţi cel puţin datoria semănînd semînţa libertăţii ş-a naţionalităţii.* C. A. ROSETTI, ap. GHICA, A. 842. *Sumeţi că aţi fost aplodaţi,... vă lăsaţi talentele în tîmpire.* PR. DRAM. 200. *Nu vă pătaţi caracterul naţional, căci sînteţi făloşi, şi de multe ori fala cea proastă mult strică unei naţii* (a. 1849). ap. GHICA, A. 327. *A cui e vina, dacă rolul vă uitaţi...?* MILLO, în PR. DRAM. 359. *Pentru ce vă schimbaţi locul?* NEGRUZZI, S. III, 201. *Eu vă slăvesc puterea.* ALEXANDRESCU, O. I, 123. *Unde tindeţi d-voastră? Care vă este ţinta cea adevărată?* MAIORESCU, D. II, 337. *Pe o vreme vă puteţi schimba firile.* EMINESCU, P. L. 42. *De nu-ţi fi mîncători şi băutori buni, v-aţi găsit beleaua cu mine.* CREANGĂ, O. 117. *Sper că necazul v-a fost trecător şi că în curînd veţi scăpa de călduri.* CARAGIALE, O. VII, 48. *Bine, bunico; dacă aşa vă este obiceiul p-aci, aşa să facem.* ISPIRESCU, L. 63. *Iar vă pierdeţi vremea cu cîinele ăsta de pripas?* VOICULESCU, P. II, 45. *Vă pierdeţi vremea de pomană.* T. POPOVICI, SE. 422. *Dulce maică, dragi surori,... Nu v-amărîţi zilele!* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 193. (Învechit; urmat de forma conjunctă de indicativ prezent, persoana 3 sg., a verbului „a fi") *Acu vă-i vremea.* MILLO, în PR. DRAM. 400. *Cum vă-i obiceiu.* NEGRUZZI, S. III, 10. (Cînd verbul este la conjunctiv sau la infinitiv, pronumele se află aşezat după „să", „a") *Fiţi... gata a nu vrăjmăşi, nici a vă slăbi sufletele.* CORESI, EV. 202. *Nunta cu cinste păzită să vă fie şi de tot curat şi fără prepus.* id. ib. 412. *Acum... să cade şi dumneavoastră să vă arătaţi credinţa cea adevărată.* ANON. CATAC., CM I, 219. *Nu iaste altă cale şi altă mijlocire pentru ca să vă mîntuiţ sufletele voastre.* ANTIM, O. 220. *Nu mi-am zis pînă astăzi că sînt d-ai voştri, decît ca orice voi face... să cadă în răspunderea toată a voastră şi să vă compromit cauza.* HELIADE, ap. GHICA, A. 690. *N-aş fi îndrăznit niciodată să vă iau timpul d-voastră cu micile şi neînsemnatele mele observări.* MAIORESCU, D. II, 223. *Să vă admir curajul în vinure vărsate...?* EMINESCU, O. I, 23. *Făcînd astfel, întăriţi puterea Domnului pe pămînt ca şi Domnul să vă primească sufletele în vecii vecilor.* REBREANU, I. 435. *Domnul baron e răbdător şi nu vrea... să aducă armata şi să vă bage minţile-n cap.* T. POPOVICI, SE. 422. (Aşezat după verb; verbul este la imperativ) *Învîrtoşaţi-vă inema voastră toţi upovăitorii în Domnul.* CORESI, PS. 76/13. *Fiţi scumpi la laude, ţineţi-vă afecţiile pentru relaţii particulare.* HELIADE, ap. GHICA, A. 707. *Adunaţi-vă minţile-n cap.* PR. DRAM. 210. *Ţineţi-vă simţirea, în perfectul protocol al ordinei instrumentale.* CĂLINESCU, C. O. 42. *Faşeţî-vî datoriia cătrî ţarî, băieţi.* GRAIUL, I, 336. (Învechit; aşezat după substantivul determinat, face corp cu acesta) *Umbră, pulbere şi spuză Din mărirea-vă s-alege.* EMINESCU, O. IV, 139. [Se miră] *de... frumuseţe-vă.* CREANGĂ, O. 109.

b) (În forma neaccentuată *vi;* urmat de un pronume reflexiv, de un pronume personal – cu excepţia femininului „o" – sau de formele conjuncte de indicativ prezent, persoana 3 sg. şi pl., ale verbului „a fi"; aşezat înaintea verbului) *Inima nu vi se frînge?* BOLINTINEANU, P. II, 323. *Destul cetiţi Domniile voastre în gazete atîtea, de vi se încrîncenă carnea.* SADOVEANU, O. XX, 88. *Pîşioarili vi li-oi tăia.* ARH. FOLK. III, 121. *Să-m linţeţ cu limba pi ghios! D'i nu, une vi-i capu, vi-is pk'icioarili...!* O. BÎRLEA, A. P. I, 226. ◊ (Determină abstracte legate de persoanele cărora li se adresează vorbitorul; aşezat înaintea verbului) *Deacă nu vreţi şi poftiţi doară A fi cum aţi fost şi cum vi-i data, Să ştiţi că doară încă în hastă sară Eu cu toţi cetaşii mei sînt gata.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 388. *Vi s-a-nchide carieră.* PR. DRAM. 200. *Cît de naltă vi-i mărirea, tot aşa de-adînc căderea.* EMINESCU, O. IV, 139. *Ştim noi cum vi-s formele?* CREANGĂ, O. 247. *Care vi-i voia?* SADOVEANU, O. XIII, 575. *Vi s-au stins ziua de mîni!* ALECSANDRI, P. P. 81. *Faceţi cum veţi vrea, Că pe mînă vi-i lumea.* BIBICESCU, P. P. 291. (Cînd verbul este la conjunctiv sau la infinitiv, pronumele se află aşezat după „să", „a") *Am aşteptat să vi s-aline mînia ca să vedeţi adevărul.* C. A. ROSETTI, ap. GHICA, A. 827.

2. (Cu valoare de pron. pos.; ține locul unui nume legat de persoanele cărora li se adresează vorbitorul, înlocuind, totodată, și numele lor) *Părăsiți-vă pe ale d-voastră și veniți la noi.* MAIORESCU, D. II, 372.

III. (Indică dependența) **1.** (Cu valoare de adj. pos.)

a) (În formele neaccentuate *vă* sau, prin eliziune, *v*; așezat înaintea verbului) *Dacă ați văzut și în mine altă ambiție decît a mă sacrifica servind, fugiți de mine, că nu vă sînt omul.* HELIADE, ap. GHICA, A. 727. *Vă înșălați familiile.* NEGRUZZI, S. III, 448. *Unde vă sînt oamenii cari să știe a le administra.* GHICA, S. XXI. *Știți... că eu vă sînt bunica voastră?* MILLO, în PR. DRAM. 396. *Mai bine... nu v-ați da fetele după evgheniști, tufă de parale.* ALECSANDRI, T. 1235. *Mai bine v-ați ocîrmui casele cum se cade.* id. ib. *Ce vă fac copiii?* SADOVEANU, O. XXI, 85. *V-ați lăsat mamele acasă.* id. ib. 135. *Acum vă împlinește plodu aproape doi ani.* CAMIL PETRESCU, O. I, 14. *Vă sculați și slugile.* VICIU, COL. 28. *Eu vă sînt mai mare.* PĂSCULESCU, L. P. 13. *V-aț vîndut sfîntu!* GREGORIAN, CL. 49. ◊ (Cînd verbul este la conjunctiv sau la infinitiv, pronumele se află așezat după „să", „a") *M-au trimis la dumneavoastră să vă fiiu păstor, părinte sufletesc.* ANTIM, O. 6. *Aceasta-i a voastră vitejie?... Ca, în loc de a vă apăra draga țară,... Asupra mea să vorbiți ocară?* BUDAI-DELEANU, Ț. 201. *Altă dată nu trebui să vă temeți femeile.* NEGRUZZI, S. III, 38. *Să vă trăiască fina.* FOLC. TRANSILV. II, 92. ◊ (Învechit; așezat după substantivul determinat, face corp cu acesta) *Sînteți... datori... pentru Domnulu-vă a chinui.* CORESI, EV. 471. *Cel frățioru-vă mai mic aduceți-l la mine.* PO 147/24. *Lăsați la mine un frate-vă și duceți ce e pre ništota caseei voastre.* ib. 149/23. *Duceți... cară porobocilor voștri și muieriloru-vă.* ib. 161/13. *Dupî acea dereptu morți-vă și dereptu părinți-vă curăți la besearecă.* (a. 1600). CUV. D. BĂTR[2]. II, 50/25.

b) (În forma neaccentuată *vi*; urmat de un pronume reflexiv, de un pronume personal – cu excepția femininului „o" – sau de formele conjuncte de indicativ prezent, persoana 3 sg. și pl., ale verbului „a fi"; așezat înaintea verbului) *Vaileo că vi s-au răpit Romica!* BUDAI-DELEANU, Ț. 117. *Ce templu e acesta În care chiar copiii vi-i duceți jertfă?* CARAGIALE, O. VI, 319.

2. (Cu valoare de pron. pos.)

a) (În formele neaccentuate *vă* sau, prin eliziune, *v*; așezat înaintea verbului; cînd verbul este la conjunctiv sau la infinitiv, pronumele se află așezat după „să", „a") *Mă! zice popa; mulți copii am botezat de cînd sînt preot... să vă trăiască! dar așa copil sucit n-am mai văzut!* CARAGIALE, O. I, 131.

b) (În forma neaccentuată *vi*; urmat de un pronume reflexiv, de un pronume personal – cu excepția femininului „o" – sau de formele conjuncte de indicativ prezent, persoana 3 sg. și pl., ale verbului „a fi"; așezat înaintea verbului) *Adecă noi am scoate din sînul familiilor un număr de copii și le-am zice: Vi-i țin în internate pentru ca să învețe latinește și grecește.* MAIORESCU, D. I, 466. *Știm bine că aveți feciori de omenie Pe care vi-i pofțește înălțatu-mpărat.* FOLC. TRANSILV. I, 548.

IV. (Cu valoare subiectivă) **1.** (Cu valoare de adj. pos.)

a) (În formele neaccentuate *vă* sau, prin eliziune, *v*; așezat înaintea verbului) *Eu v-am audzit ruga voastră.* VARLAAM, C. 90. *Vă dați răspunsul fără de zăbavă!* DOSOFTEI, O. I, 54. *Vă faceți treaba.* BIBLIA (1688), 12[2]/17. *Toți v-ați călcat jurămîntul.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 69. *Dlor cu principiile liberale și democratice, care vă este formula de progres care o dați României?* MAIORESCU, D. II, 413. *În noaptea asta v-ați scris moartea... vorbi el cu voce joasă.* SADOVEANU, O. X, 211. *Dacă așa vă e vorba, d-aci înainte n-avem să mai venim singure în curte.* RĂDULESCU-CODIN, L. 4. *Cît în lume veț trăi Nu vă mai dareț sfatu Cătă tăt blăstămatu.* T. PAPAHAGI, M. 92. *Cîntați, fete, florile Și vă jucați horele.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 28. ◊ (Cînd verbul este la conjunctiv sau la infinitiv, pronumele se află așezat după „să", „a") *Să vă părăsîț minciuna.* DOSOFTEI, O. I, 16. *Să vă margă-n sus cuvîntul.* id. ib. 218. *Să vă faceți alișverișul slobod făr'dă nici o împiedecare* (a. 1829). DOC. EC. 451. *Este... o eroare constituțională, o erezie parlamentară, cînd dv. cereți să vă votez nu numai concluzia, ci chiar și motivele.* MAIORESCU, D. II, 276. *Nu voiam... să vă stric petrecerea.* CARAGIALE, O. VI, 392. *Nu cumva credeți c-am să mă întorc înapoi la stînă...? Asta să vă iasă din gînd.* HOGAȘ, DR. I, 307. *Vreau să vă știu părerea.* CAMIL PETRESCU, T. I, 31. *Acolo să vă fie Șina.* ARH. FOLK. III, 120. (Învechit; urmat de un pronume reflexiv) *Să vă se iarte păcatele.* CORESI, EV. 111. ◊ (Așezat după verb; verbul este la imperativ sau, învechit, la viitorul I al indicativului) *Fraților, curățiți-vă păcatele cu ispovedaniia, cu milosteniia, cu ruga, cu lacrămile, cu paza beserecei.* VARLAAM, C. 25. *De sîrg veț cunoaște-vă isprava.* DOSOFTEI, O. I, 11. *Luați-vă măsurile și conteniți cu mascaralicurile voastre.* PR. DRAM. 210. *D-voastră ne spuneți, în aparență cu sinceritate: dați-vă părerea.* MAIORESCU, D. II, 336. *Ia, păziți-vă mai bine treaba și nu-mi tot spuneți cai verzi pe pereți.* CREANGĂ, O. 76. *Spuneți-vă părerea sinceră.* CARAGIALE, O. VII, 34. *Știți ce?... mai bine spuneți-vă fiecare basmul său.* ISPIRESCU, L. 67. ◊ (Învechit; așezat după substantivul determinat, face corp cu acesta) *În ce întrebuințărăți aceste 6 luni de la ieșire-vă din țară pînă la sosire-vă în Paris?* C.A. ROSETTI, ap. GHICA, A. 839. *Aș pune mica mea parte, Silința-vă lăudînd.* ALEXANDRESCU, O. I, 136. *Cu zîmbetu-vă rece, de milă părăsit.* EMINESCU, O. I, 62.

b) (În forma neaccentuată *vi*; urmat de un pronume reflexiv, de un pronume personal – cu excepția femininului „o" – sau de formele conjuncte de indicativ prezent, persoana 3 sg. și pl., ale verbului „a fi"; așezat înaintea verbului) *Așa vi-i treaba.* MARIAN, O. II, 315. *Cei doi care sînteți azi tot comitetul executiv sînteți închiși în București ori sînteți fugari de nu vi se știe urma.* CAMIL PETRESCU, O. II, 11. ◊ (Cînd verbul este la conjunctiv sau la infinitiv, pronumele se află așezat după „să", „a") *Mie, să nu vi să treacă cuvîntul vostru, nu mi să cade.* M. COSTIN, O. 90. *Să nu vi se împlinească această cerere a voastră.* MARIAN, O. I, 6.

2. (Cu valoare de pron. pos.; așezat înaintea verbului; cînd verbul este la conjunctiv sau la infinitiv, pronumele se află așezat după „să", „a") *Gîndiți că veți scăpa de mine? Dar să vă iasă din minte!* NEGRUZZI, S. I, 161.

V. (Cu valoare obiectivă; cu rol de adj. pos.; învechit; aşezat după o prepoziţie, face corp cu aceasta) *Această faptă a dum*[nea]v[oastră] *ne aduse la multă turburare, dă a face o pornire cu mare urgie asupră-vă* (a. 1783). PRAV. COND. (1780), 191. *Răspundere grea şi învinovăţire mare rămîne asupră-vă* (a. 1812). DOC. EC. 143. *Foarte ne-am turburat asupră-vă* (a. 1813). PRAV. COND. (1780), 205. *Privegheţi asupră-vă ca la candela ce arde, ca nu copiii vostri şi copiii copiilor vostri să zică...: blăstăm asupra părinţilor nostri.* RUSSO, S. 130.

D. (Folosit ca pronume de politeţe)

I. 1. (La nominativ; rar; îndeplineşte funcţia de subiect; aşezat înaintea predicatului) *E, dar iată vechiul nostru prieten, milord Clinton! Noi îţi sîntem pururea bună prietenă, milord. Voi aţi sfărîmat pe Tomas Viat în cîmpia de Sent Jam.* NEGRUZZI, S. III, 328. *Lordule Paget, voi sînteţi comisar osebitei peceţi, veţi ţine socoteală de aceasta ce zicem.* id. ib. 331. (Urmat de pronumele personal de întărire „înşivă") *Dacă mesagerul vostru nu-l găseşte acolo, căutaţi-l voi înşivă în direcţia opusă.* VIANU, L. U. 73. ◊ (Aşezat după predicat; învechit, rar; urmat de pronumele personal de întărire „însuţi") *Nu le-aţi ştiut voi însuţi?* I. NEGRUZZI, S. VI, 243.

2. (La dativ; îndeplineşte funcţia de complement indirect)

a) (Învechit, rar; în forma accentuată *vouă*; aşezat după verbul determinat) *Cinstea unei asămine depline şi strălucite izbînde... să cuvine vouă, ca celui întîiu şi de frunte făptuitoriu.* AR (1829), 49[1]/18.

b) (În formele neaccentuate *vă* sau, prin eliziune, *v*; aşezat înaintea verbului determinat) *Vă sînt, respectabilul meu domn, robit de recunoştinţă pentru marile dumitale către mine bunătăţi.* PR. DRAM. 142. *Dacă binevoiţi, cuconiţă, să şedeţi nitel pînă ce v-a aduce de ospătat.* MILLO, în PR. DRAM. 316. *V-aş fi foarte îndatorit, iubite domnule Maiorescu, dacă aţi binevoi să-l numiţi profesor scoalei din Mircesti.* ALECSANDRI, S. 14. *Vă cer o mie de scuze, doamna mea.* id. O. P. 94. *Dle preşedinte, vă sînt recunoscător de bunavoinţă cu care mă conduceţi în această dezbatere, foarte grea pentru mine.* MAIORESCU, D. II, 486. *Vă mărturisesc că în mine simpatii şi antipatii sînt atît de pregnante, încît antitezele lor... m-a*[u] *făcut incapabil de orce activitate literară.* EMINESCU, S. P. 34. *Să avem iertare, Luminarea voastră, că acesta mi-i flăcăul, despre care v-am spus mai dăunăzi că m-a trimes la Măria voastră.* CREANGĂ, O. 44. *O împrejurare neaşteptată vine să mă împiedice de la îndeplinirea cuvîntului ce v-am dat zilele trecute.* CARAGIALE, O. VII, 229. *Poftiţi; iaca, se grăbi să zică călugărul, scoţînd traista din gît şi punîndu-mi-o dinainte; – iaca, luaţi cît vă trebuie.* HOGAŞ, DR. I, 232. *Nu v-am spus eu că ştie carte, nu glumă – dom' profesor?!* CIAUŞANU, R. SCUT. 26. *Ce vă lipseşte, prinţesă?* CAMIL PETRESCU, T. III, 449. *Dacă nu vă e cu supărare, iaca, am să cînt.* STANCU, D. 39. *Actul v-a fost încredinţat cu martori.* SADOVEANU, O. XV, 151. *Merem la el şi-i spunem:... Vindeţi-ni-l nouă, vă dăm bani buni, acuma.* T. POPOVICI, SE. 243. (Reia complementul indirect exprimat prin „Domniei voastre") *Dacă Domniei voastre vă face plăcere, pot perciza că ipoteza ultimă mi se pare cu desăvîrşire absurdă.* SADOVEANU, O. XV, 151. (Anticipează complementul indirect exprimat prin „dumneavoastră") *Eu v-am spus dumneavoastră de atîtea ori.* PREDA, Î. 166. ◊ (Cînd verbul este la conjunctiv sau la infinitiv, pronumele se află aşezat după „să", „a") *Aice eu o jertvui toată vreme me, ca să mă sîlesc la învăţătură, pentru că cu acest chip să vă arăt a me recunoştinţă.* KOGĂLNICEANU, S. 15. *Să vă spui, taică! Pînă la un loc, pînă la un grad, poci mărturisi că ai şi dumneata dreptate.* PR. DRAM. 142. *Însărcinat de adunarea emigranţilor români la Paris,... viu a vă comunica a ei decizie* (a. 1849). ap. GHICA, A. 660. *Dacă binevoiţi cinstita faţa d-tale, cuconiţă,... să aşteptaţi niţel; alerg eu tot într-un suflet la curte să vă aduc ceea ce aţi poruncit.* MILLO, în PR. DRAM. 314. *Ei bine, doamna mea, ce să vă spun? am rămas... cu gura căscată, cum e vorba românului.* NEGRUZZI, S. I, 96. *Îmi rezervez plăcerea de-a vă dezvolta gîndurile mele cînd ne vom întîlni.* ALECSANDRI, S. 5. *Asta... a fost impulsul de căpetenie, care-l va face ca să vă dea nişte articole într-adevăr bine scrise şi corect cugetate.* EMINESCU, S. P. 36. *Mă cred dator a vă alătura în copie scrisoarea ce tot astăzi am trimis-o acelui funcţionar.* CARAGIALE, O. VII, 485. *Să trăiţi, domnule inginer, să vă dea Dumnezeu sănătate!* DUNĂREANU, N. 136. *N-o să avem ce să vă dăm de aşternut.* HOGAŞ, DR. I, 212. *Mă rog Domniei voastre, domnule avocat, aş dori să nu vă fiu cu nimic supărător.* SADOVEANU, O. XV, 145. *E drept, nu m-aşteptam să vă găsesc aici.* CĂLINESCU, O. VII, 178. *Ce să vă spui, domnule preşedinte al propagandei.* CAMIL PETRESCU, O. III, 31. *Îmi permiteţi să vă pun o problemă de conştiinţă?* T. POPOVICI, SE. 393. (Anticipează complementul indirect exprimat prin „dumneavoastră") *Acel cavaler doreşte să vă vorbească numai d-voastră.* CAMIL PETRESCU, T. II, 314. ◊ (Aşezat după verbul determinat; verbul este la gerunziu sau la conjunctivul prezent sintetic) *Aducîndu-vă aminte că tot omul este din natura sa împins spre a-şi căuta binele său cu orice mijloc,... mă duc după acela ce inima mea l-a ales.* PR. DRAM. 164. *Bună zua,... stăvarule! – Doamńe dă-vă noroc!* O. BÎRLEA, A. P. I, 464.

c) (În forma neaccentuată *vi*; urmat de un pronume reflexiv, de un pronume personal – cu excepţia femininului „o" – sau de formele conjuncte de indicativ prezent, persoana 3 sg. şi pl., ale verbului „a fi"; aşezat înaintea verbului determinat) *Vi se alătură aci în copie jurnalul încheiat în adunarea de azi* (a. 1849). ap. GHICA, A. 660. *Am zis dlui Costescu: „Cred că nu dv. aţi inventat lucrurile, ci vi s-au spus de alţii..."* MAIORESCU, D. II, 432. *Tabloul... vi s-au trimis de către onor*[ata] *prefectură.* EMINESCU, S. P. 248. *Dacă vi se pare demn de a vedea lumina,... înaintaţi-l respectivei redacţiuni.* CARAGIALE, O. VII, 218. *Dacă nu vi-i cu supărare, încotro mergeţi d-voastră la vremea asta şi pe locurile aistea, domnişorule?* HOGAŞ, DR. I, 199. *Cea dintîi femeie mai iscusită pe care aţi întîlnit-o vi s-a părut că e şi femeia cu care aţi plecat în gînd de acasă cînd eraţi copil.* CAMIL PETRESCU, T. II, 328. *Dacă eu greşesc, Puteţi greşi şi Alteţa voastră, Nu vi se pare firesc?* id. ib. III, 393. *Spuneţi atît: domnul notar public Claudiu Roman a lăsat pentru mine, aici, un ordin. Vi se va*

răspunde: Da. SADOVEANU, O. XV, 153. *Luați toate măsurile pe care vi le-am recomandat.* id. ib. 154. *Vi-l adusei, doamnăăă directoaree!* T. POPOVICI, SE. 109. (Folosit incorect, în locul lui *v-*, înaintea pronumelui personal feminin „o") *Iată în puține cuvinte, iubite domnule Maiorescu, opinia mea asupra teatrului nostru. Vi-o esprim în grabă, fiind în ajunul plecărei mele la Paris.* ALECSANDRI, S. 5. *Plec, doamnă. Evident, cuvintele ar fi prea slabe, ca să exprime recunoștința pe care vi-o păstrez, pentru tot ce-ați făcut pentru mine.* T. POPOVICI, SE. 93. ◊ (Cînd verbul este la conjunctiv sau la infinitiv, pronumele se află așezat după „să", „a") *Nu aș îndrăzni să vi le scriu.* ALECSANDRI, O. P. 78. *Mi-a dat mie 100 de coroane, să vi le trimit telegrafic.* BĂNUȚ, T. P. 132. *Domnule președinte, trebuie să vi-l cetesc neapărat.* CAMIL PETRESCU, T. I, 16. (Folosit incorect, în locul lui *v-*, înaintea pronumelui personal feminin „o") *Favoarea de a obține de la dv. cîteva minute de audiență particulară o doresc așa de mult, încît nu mai pot să nu îndrăznesc a vi-o cere.* CARAGIALE, O. VII, 239. *Mi-e greu să vi-o spun, Eu pentru Domnia voastră nu pot să mai am... Nici simpatie.* CAMIL PETRESCU, T. III, 429.

3. (La acuzativ; îndeplinește funcția de complement direct)

a) (În formele neaccentuate *vă* sau, prin eliziune, *v*; așezat înaintea verbului determinat) *Vă rog, principul mieu, să credeți că veți găsi totdeauna în mine omul cel mai credincios.* KOGĂLNICEANU, S. 15. *Vă rog, domnul meu, arătați dlui conte Andrassy că-l rog să binevoiască a-mi da un sfat de ceea ce trebuie să fac.* BOLLIAC, ap. GHICA, A. 632. *De hazardul ce v-aduce, domnule, sînt încîntat.* MILLO, în PR. DRAM. 368. *Vă văd acum pentru întîia oară.* ALECSANDRI, O. P. 94. *V-am rugat să-mi dați cuvîntul, dle președinte.* MAIORESCU, D. II, 316. *V-am înștiințat despre revizia întreprinsă în interesul reorganizării școalelor din județul Vaslui.* EMINESCU, S. P. 248. *Dle președinte, vă rog, cerusem și eu cuvîntul.* CARAGIALE, O. VI, 140. *Domnișorule, zise el apropiindu-se, parcă v-aș cunoaște.* HOGAȘ, DR. I, 42. *Domnule judecător... Vă rog foarte mult!* REBREANU, I. 241. *Domnule protopop! Vă rog a nu-mi lua în nume de rău dacă urgez din nou chestia răspunsului relativ la împrumutul meu.* BĂNUȚ, T. P. 16. *Mă iertați, dle Sinești, că v-am făcut să așteptați.* CAMIL PETRESCU, T. I, 19. *Copia de față a fost întocmită în biroul meu... V-aș ruga... cu respect, stimate domnule avocat, să binevoiți a o așeza într-un loc mai potrivit.* SADOVEANU, O. XV, 146. *Vă rog să mă primiți.* CĂLINESCU, O. VII, 156. *Cum vă așteaptă toată lumea! Că om ca dumneavoastră noi n-am mai văzut!* T. POPOVICI, SE. 109. ◊ (Cînd verbul este la conjunctiv sau la infinitiv, pronumele se află așezat după „să", „a") *Rog pre milostivul Ziditoriu ca să mă învrednicească în puțînă vreme de a vă vide sănătos și mulțămit.* KOGĂLNICEANU, S. 93. *Dumneata, doamna mea, binevoiește a priimi sincerele mele filicitații... Învrednicească-mă Domnul... a vă vedea în cea mai scurtă vreme întocmai percum dorești și meriți.* PR. DRAM. 152. *Iertați-mă, cuconiță, să vă întreb.* MILLO, în PR. DRAM. 316. *Nainte de toate vin să vă complimentez pentru nimerita măsură ce ați luat în privirea cărților didactice.* ALECSANDRI, S. 5. *Îmi veți da voie, domnișoară, să vă petrec pîn-acasă?* EMINESCU, P. L. 67. *Preaînălțate împărate!... De-acum înainte cred că mi-ți da fata, ca să vă lăsăm în pace și să ne ducem în treaba noastră.* CREANGĂ, O. 116. *Cutez a vă ruga..., stimate și iubite amice, domnule Goldiș, să binevoiți, jertfind un moment liber, a mă lămuri în privința identității domnului P. Locusteanu, redactorul dv.* CARAGIALE, O. VII, 230. *Domnul să vă aibă în paza sa.* HOGAȘ, DR. I, 260. *Am plăcerea să vă salut, signor proveditore.* CAMIL PETRESCU, T. II, 193. *O să vă prezint ca pe un vechi prieten.* T. POPOVICI, SE. 91. ◊ (Așezat după verbul determinat; verbul este la indicativ prezent) *Rogu-vă, dacă o admiteți, păstrați-i cu scumpătate ortografia originală.* CARAGIALE, O. VII, 573.

b) (Învechit, rar; forma accentuată, precedată de prep. „pe", este urmată de una dintre formele neaccentuate, *vă* sau *v*, care reia complementul direct exprimat prin forma accentuată; ambele forme sînt așezate înaintea verbului determinat) *Mă hotărăsc în fine de-a vorbi. Pe voi V-aleg judecător.* I. NEGRUZZI, S. VI, 246.

4. (Învechit; la acuzativ; în formă accentuată; precedat de diverse prepoziții sau adverbe, îndeplinește funcția de atribut, de complement indirect, de complement circumstanțial de mod, de loc etc.) *Cît pentru voi, domnule, speram să nu calc niciodată jurămîntul ce făcusem de a nu te mai vedea. Prepusul vostru cel nedrept, gata a se preface în pornire, a trebuit să mă facă să-l uit. N-am a-ți mai zice nimic.* NEGRUZZI, S. III, 170. *Că-i arestat Carlos și chiar de voi, se zice.* I. NEGRUZZI, S. VI, 375. *Către voi mă adresez.* id. ib. 377. *Despre voi era vorba, magnifice.* BARBU, PRINC. 48.

II. (La dativ și la acuzativ; în formele neaccentuate *vă* – prin eliziune, *v* – sau *vi*, are valoare de pron. refl.)

a) (La dativ; în formele neaccentuate *vă* sau, prin eliziune, *v*; așezat înaintea verbului) *Vă veți fi aducînd aminte, iubite dle Mureșianu, că, la 1896,... predicam neamestecul nostru în direcția politicei dv.* GT (1908), 39. *Oo, cum vă închipuiți una ca asta?* REBREANU, I. 189.

b) (La dativ; regional, mai ales în Ban.; în forma neaccentuată *vi*; așezat înaintea formei conjuncte „-s" a verbului „a fi", intră în componența formei de indicativ prezent, persoana 2 pl., a acestui verb) *Ce... dom' sublent... Teodorescu, ce-i? Vi-s rănit?* T. POPOVICI, SE. 280. *Dom' director... Vi-s galbăn ca moartea, iertați-mă de vorba slabă.* id. ib. 551.

c) (La acuzativ; în formele neaccentuate *vă* sau, prin eliziune, *v*; așezat înaintea verbului) *Instrucția publică fiind specialitatea d-voastre, veți ști a o îndrepta pe calea ei adevărată... Totodată vă veți interesa și de bietul teatru românesc.* ALECSANDRI, S. 3. *V-ați dus de mic în străinătate.* id. O. P. 94. *Nu vă mirați, dacă peripețiile acestei tragedii mari... au fost în stare să încordeze atît de tare antitezele de simpatii și antipatii în sufletul meu.* EMINESCU, S. P. 35. *În așteptarea prețiosului dv. răspuns, sînt și rămîn, cu sentimentele de înaltă stimă de care sper că nu vă îndoiți, al dv. devotat servitor.* CARAGIALE, O. VII, 230. *I-am spus Că astăzi nicăierea de-acasă nu v-ați dus.* MACEDONSKI, O. II, 4. *Nu vă urcați, părinte?* DUNĂREANU, N. 58. *Cu cît m-am gîndit mai mult la felul în care v-ați purtat cu mine, cu atît mai din adînc a venit răscolirea.* CAMIL PETRESCU,

T. II, 317. *Nu m-am supărat. Aştept să-mi arătaţi scopul vizitei dumneavoastră.* – *Ba da, v-aţi supărat.* SADOVEANU, O. XV, 146. *Dom' director... faceţi bine şi vă hodiniţi.* T. POPOVICI, SE. 551. (Subiectul este exprimat prin „dumneavoastră") *A început războiul şi dumneavoatră v-aţi dus.* id. ib. 371. ◊ (Cînd verbul este la conjunctiv sau la infinitiv, pronumele se află aşezat după „să", „a") *Sînteţi poftit... să binevoiţi a vă afla faţă la adunarea ce este a se ţine în locul bibliotecei române* (a. 1849). ap. GHICA, A. 660. *Aveţi un spirit prea mare pentru ca să vă mîniaţi.* ALECSANDRI, O. P. 78. *Se poate lesne ca dv. să aveţi acea tărie a inimii, ca să vă retrageţi unei ocupaţiuni spirituale.* EMINESCU, S. P. 34. *Dle Dandanache, nu voiţi să vă odihniţi, să vă liniştiţi puţin... ?* CARAGIALE, O. VI, 156. *În loc de a vă mai expune unor confruntări penibile, e mai bine să consimţiţi.* CĂLINESCU, E. O. II, 308. ◊ (Aşezat după verb; verbul este la imperativ) *Plecaţi-vă, doamna mea, pînă este încă vreme.* NEGRUZZI, S. III, 367. *Să ne faceţi dreptate, cucoane! Gîndiţi-vă că venim de cine ştie unde, să muncim prin ploaie ca vai de noi.* DUNĂREANU, N. 136. *Uitaţi-vă cum tace, cînd se ştie vinovat.* CAMIL PETRESCU, T. III, 432. *Gîndiţi-vă, domnule baron... de la revoluţia franceză încoace, în conştiinţa oamenilor, în conştiinţa civilizaţiei moderne, marele latifundiu e sinonim cu sclavajul.* T. POPOVICI, SE. 405. ◊ (Regional; în forma modificată fonetic *vi*; aşezat după forma de infinitiv a verbului şi urmat de „-ţi", intră în componenţa formei de imperativ pl. a verbului) *Domnule, noi n-avem vreme de pierdut. Duceţi-vi-ţi cu bunul şi înduratul Dumnezeu.* id. ib. 423.

III. (La dativ; în formele neaccentuate *vă-* prin eliziune, *v-* sau *vi*, are valoare de adj. pos. sau de pron. pos.)

1. (Indică posesiunea)

a) (Cu valoare de adj. pos.; în formele neaccentuate *vă* sau, prin eliziune, *v*; aşezat înaintea verbului; cînd verbul este la conjunctiv sau la infinitiv, pronumele se află aşezat după „să", „a") *Dumneavoastră aveţi pămînt, el n-are. Ca să nu crape de foame, e nevoit să vă lucreze pămîntul.* T. POPOVICI, SE. 393. ◊ (Aşezat după verb; verbul este la imperativ) *Scoateţi-vă hainele, se se usuce.* id. ib. 416. ◊ (Învechit; aşezat după substantivul determinat, face corp cu acesta) *Am nădejde că cu blagoslovenia dumitale să izbutesc cu norocire a merita şi gratifiţie din parte-vă pentru multele mele osteneli şi sudori.* PR. DRAM. 150.

b) (Cu valoare de pron. pos.; în forma neaccentuată *vi*; urmat de un pronume reflexiv, de un pronume personal – cu excepţia femininului „o" – sau de formele conjuncte de indicativ prezent, persoana 3 sg. şi pl., ale verbului „a fi"; aşezat înaintea verbului; cînd verbul este la conjunctiv sau la infinitiv, pronumele se află aşezat după „să", „a") *Pesemne că d-ta ai luat biletul ăsta de mult şi ai plecat din Bucureşti. Trebuie să vi-l schimbăm; pe astea le-am tras din circulaţie.* CARAGIALE, O. VI, 176.

2. (Indică apartenenţa)

a) (Cu valoare de adj. pos.; în formele neaccentuate *vă* sau, prin eliziune, *v*; aşezat înaintea verbului) *Din pricina asta vă e faţa frămîntată Şi suferiţi atît?* CAMIL PETRESCU, T. III, 461. *Vă sărutăm dreapta şi eu şi prîslea.* SADOVEANU, O. XVII, 187. *Vă sărut mîna ca la un sfînt.* PREDA, Î. 167. *Ce-o vrea legea, vă sărut mînile.* FURTUNĂ, C. 7. (Cînd verbul este la conjunctiv sau la infinitiv, pronumele se află aşezat după „să", „a") *Ne întoarcem sigur, băieţi, ne întoarcem! – Să vă fie gura de aur! vorbiră soldaţii.* DUNĂREANU, N. 53. ◊ (Determină abstracte legate de persoana căreia i se adresează vorbitorul) *Să mă iertaţi dacă, fără s-o ştiu,... v-am turburat liniştea.* ALECSANDRI, T. 1374. *Cît timp vă petreceţi la masa de scris?* CĂLINESCU, C. O. 363. (Cînd verbul este la conjunctiv sau la infinitiv, pronumele se află aşezat după „să", „a") *Mi-aş permite să vă atrag atenţia.* SADOVEANU, O. XV, 151.

b) (Cu valoare de pron. pos.; în forma neaccentuată *vi*; urmat de un pronume reflexiv, de un pronume personal – cu excepţia femininului „o" – sau de formele conjuncte de indicativ prezent, persoana 3 sg. şi pl., ale verbului „a fi"; aşezat înaintea verbului; cînd verbul este la conjunctiv sau la infinitiv, pronumele se află aşezat după „să", „a") *Dorim cu toţii ca... firul vieţii să vi-l lungească Creatorul.* BĂNUŢ, T. P. 13.

3. (Indică dependenţa; cu valoare de adj. pos.; în formele neaccentuate *vă* sau, prin eliziune, *v*; aşezat înaintea verbului; cînd verbul este la conjunctiv sau la infinitiv, pronumele se află aşezat după „să", „a") *Să vă ascultaţi... consoarta.* CARAGIALE, O. VII, 555. *Conte, nu pot să vă fiu complice.* CAMIL PETRESCU, T. III, 430.

4. (Cu valoare subiectivă; cu rol de adj. pos.; în formele neaccentuate *vă* sau, prin eliziune, *v*; aşezat înaintea verbului) *Mă scuzaţi că v-am deranjat somnul.* CARAGIALE, O. II, 63. *Sînt mîhnit că v-am stingherit cîntecul.* CAMIL PETRESCU, T. III, 419.

5. (Cu valoare obiectivă; cu rol de adj. pos.; în forma neaccentuată *vă*; învechit; aşezat după o prepoziţie, face corp cu aceasta) *Milord Fabiani!... Norodul din Londra s-a turburat asupră-vă.* NEGRUZZI, S. III, 363.

– Dat.: *vouă* (învechit, *vooă, voă, voî, voo, vooa* – scris şi *voah* –, *voao, voaă, voaî*, regional, *vouo, vouî, voauă, voavă*), *vă* (prin eliziune, *v*, învechit şi regional, *ve*), *vi;* acuz.: (pe) *voi, vă* (prin eliziune, *v*, regional, *ve*).

– Lat. **vos.**

VOI[2] s. n. (Regional) **1.** Fiecare dintre rîndurile de împletitură din stuf, trestie, papură, nuiele etc., în leasa sau în gardul de prins peşte. *Pereţii coteţului sînt făcuţi din beţe de stuf,... împletite cu papură sau cîteodată cu tei, „la 2 pînă la 5 voiuri", după adîncimea apei.* ANTIPA, P. 540. *Distanţa între un voi şi altul este de 45-60 cm.* id. ib. 576, cf. DM, DEX, L. ROM. 1998, 19. ♦ Distanţa dintre două voiuri (considerată ca unitate de măsură pentru gardul de prins peşte). *Înălţimea gardurilor o socoteşte după numărul împleticturilor cu papură...: de „2 voiuri", de „3 voiuri" ş.a.m.d.* ANTIPA, P. 765. ♦ (Prin Olt.) Împletitură din nuiele mai groase, ca un brîu, în construcţia pătulului, care serveşte la păstrarea porumbului. Cf. DM, DEX, CHEST. II 137/28.

2. Fîşie de pămînt (arabil). *Iată şi drumeacurile de printre voiurile de loc.* SĂM. II, 437. *Porumburile de peste*

trei voiuri de loc păreau că fumegă. SANDU-ALDEA, U. P. 57, cf. DM, DEX.
– Pl.: *voiuri.*
– Din sb. **voj,** bg. **бои.**

VOÍ[3] vb. IV v. **vrea[2].**

VOIÁGĂ s. f. v. **văiagă.**

VOIAGIÁ vb. I v. **voiaja.**

VOIAGIÓR s. m. v. **voiajor.**

VOIÁGIU s. n. v. **voiaj.**

VOIÁJ s. n. **1.** Călătorie într-un loc depărtat. *Humboldt au spus... un cuvînt... despre urmările a însuşi voiajului său, despre vrednicia observaţiilor magnetice şi meteorologhice.* AR (1829), 228[1]/29, cf. 23[1]/33, I. GOLESCU, C. *Iubitorii de Grecia şi de omenire vor citi cu mare plăcere această prescurtare scoasă dintr-un voiaj (călătorie) în Grecia.* CR (1830), 47[1]/44. *Voiajul englezilor prin aer, de la Londra la Vailburg, în Ghermania.* AR (1837), 96[1]/7. *Am vrut să fac voiaj (călătorie) prin lume.* GORJAN, H. IV, 16/21. *De la 1497 pîn la 1504 florentinul Americ Vespucie în ale sale patru voiajuri au descoperit Sud-America.* FABIAN – BOB, G. 91/10. *Autorul nostru, carele îşi numeşte impresiile de voiaj „Mergerea drumului nostru din Moldova la Petruburhu", este foarte scump de notiţii geografice şi istorice.* ARHIVA R. I, 336/1. *Cel mai bun voiagiu, din toate cîte sînt descoperite pînă astăzi, este vasul cu vapor.* C. A. ROSETTI, N. I. 143, cf. VASICI, M. II, 172/21. *Să facă voiaje (călătorii), căci acestea ajută foarte mult cura.* NEP. VIND. 44/25. *Prinţul... făcu voiaj în Rusia.* FM (1847), 88[1]/7. *Dobîndind curagiu Din viagiu în alt viagiu, Serioasă sau cu glume, Ai să biruieşti pe lume.* I. VĂCĂRESCUL, P. 316/2. *Era urmat de un companion de voiaj.* CODRESCU, C. I, 91/23. *Cabalini intră în costum de voiaj.* LĂZĂRESCU, S. 65/14, cf. STAMATI, D. *Se dezgustă totdeodată de drumuri şi de voiaje.* PANN, ap. CADE. *Întreprind un voiagiu gratis, mulţămită îngrijirii guvernului.* RUSSO, S. 199. *Într-un voiagiu îi coprinse o furtună... mare.* TEULESCU, C. 225/1. *Coconul Andronache se duse în voiaj ca să-şi uite tribulaţiile conjugale.* NEGRUZZI, S. I, 79. *Ei, prietene, ia spune-mi din voiaj ce ne-ai adus?* BOLLIAC, O. 167. [Mamele] *îl pachetează* [pe copil] *ca pe un lucru cu care ar vrea să facă un voiaj îndelungat.* PENESCU, M. 19/22. *Mihai Vodă Sturdza, pe la anul 1842, ducîndu-se în voiaj în streinătate, încredinţase trebile domniei vărului şi ministrului său favorit, logofătului Costache Sturdza.* GHICA, S. XI. *Bagajele... camaradului meu... se mărginea într-un mic sac de voiagiu.* SION, P. 246. *Călător ca toţi călătorii, cu sac de voiaj, cu bluză, cu pălărie de paie pe cap... ce vrei mai mult?* FILIMON, O. II, 111. *Îndată ce mă văzui în diligenţă, cea întâi treabă fu de a mă grăbi să-i comunic ştirea ce o primisăm..., precum şi motivurile voiagiului meu.* CALENDAR (1862), 99/13, cf. 98/24, PROT. – POP., N. D. XVI. *Primul voyagiu împregiurul lumei fu esecutat de la 1519–1521 de Magellan.* DRĂGHICEANU, C. 48. *Pretutindenea, în numeroasele voyage pe care navigatorii le-au efectuat pentru a vizita diversele părţi ale suprafeţei pămîntului, s-a văzut... că pămîntul nu este de nimic suportat.* id. ib. 50, cf. FROLLO, V. 618. *Iată, domnilor, istoria voiajului meu la Balta-Albă.* ALECSANDRI, O. IV, 193. *Cîte voiagiuri plăcute am făcut astfel! cîte ţărmuri frumoase am vizitat, fără a mă mişca de pe jîlţ!* id. ib. 195, cf. 154, V, 117. *În Viena scopul voiajului dlui Brătianu se crede a fi regularea ordinei de succesiune la tronul României.* EMINESCU, O. XI, 85, cf. IX, 273, XIII, 165. *Ceasuri întregi priveşte visător pe la vitrenele cu cravate şi cu „articole de voiaj".* VLAHUŢĂ, S. A. II, 202. *Testamentele făcute pe mare, în timp de voiagiu, sînt valabile.* HAMANGIU, C. C. 208. *În urma unui voiaj întreprins în 1841 şi 1842, în Asia Mică, în scop de a controla şi completa lucrările misiunii militare prusiene,... el publică o mare cartă asupra Asiei Mici.* ENC. ROM. III, 5, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Trebuie să fi avut multe aventuri în voiajurile d-tale cele lungi?* HOGAŞ, DR. II, 76. *Voiajele la Viena, cheltuielile, fără nici o putinţă de prevedere..., împrumuturile zdruncinaseră bilanţul.* PAPADAT-BENGESCU, O. III, 115, cf. I, 360, RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U. *Îşi aşezase trusa de voiaj pe mescioara de la fereastra compartimentului.* REBREANU, R. I, 13. *Drumul parcurs fu evaluat de participanţii voiajului la 1 400 leghe.* ARH. OLT. I, 406. *Trebuie să recunosc că voiajurile au farmecul lor.* ib. XII, 118. *Urmează multe pagini cu impresiuni din voiaj.* BACOVIA, O. 233. *Voiajul a durat prea puţin.* CAMIL PETRESCU, T. I, 219. *De cu seară îşi pregătea costumul de voiaj.* BART, E. 46, cf. SCRIBAN, D. *Am vrut să ies zorit, să pretextez un voiaj urgent cu un tren care pleacă la 4 dimineaţa.* MIHĂESCU, D. A. 151. *Articole de voiaj.* NOM. MIN. I, 348. [Impresiile] *de călătorie din volumul „În pămîntul făgăduinţii" al părintelui Gala Galaction... pot fi reluate şi completate, cu prilejul lecturii violului jurnal de voiaj al dlui Camil Petrescu, făcut în cel mai apropiat Orient.* CONSTANTINESCU, S. IV, 264. *Hagienuş plănui să mai întreprindă, înainte de pensionare, un voiaj în străinătate.* CĂLINESCU, B. I. 189. *Voiajul lor... e făcut după un automatism prestabilit, fără surprize şi fără neprevăzut.* RALEA, S. T. III, 266, cf. DL, DM. *În 1852 publică un alt jurnal de drumeţie, rod şi el al unui lung voiaj în Europa apuseană.* IST. LIT. ROM. II, 407, cf. DN[2]. *Cuferele de voiaj ferecate... au în mijloc, pe capac, nişte cocoaşe, pentru pălăria cilindru.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973 nr. 50, 7/4, cf. M. D. ENC., DEX. *Cu adevărat „uimit" se arată Golescu nu de ceea ce vede în voiajul său prin Europa, ci de ceea ce-şi aminteşte despre ţara lui.* ROMÂNIA LITERARĂ. 1976, nr. 44, 12/2, cf. DN[3], DSR, V. BREBAN, D. G., NDN. ◊ Fig. *Nu trebuie ca să-i petrecem cu imaginaţiunea noastră în acest voiagiu fantastic în goliciunea universului, unde a perdut tot fundul solid al esperienţei şi al observaţiunii.* BARASCH, M. I, 12/28. *Cele 80 de table ce urmează schiţelor biografico-istorice consacrate fiecărui artist în parte sunt cel mai încîntător voiagiu pe drumuri cunoscute.* PERPESSICIUS, M. I, 362. [Dezadaptatul] *n-are în voiajul vieţii decît un singur instrument la el.* RALEA, S. T. II, 294. ◊ *Agenţie (sau birou) de voiaj*= întreprindere sau sucursală a unei întreprinderi în care se vînd cu anticipaţie

bilete pentru călătorii. *Ieri, la biroul de voiaj,... şi-a luat şi dînsul bilet!* T mai 1964, 59, cf. DEX[2] 19, NDN 55.

2. (Învechit, rar) Drum parcurs regulat de un vehicul pentru a transporta oameni şi mărfuri. *Acest vapor porneşte de la portul Odesa pentru Galaţi... făcînd pe lună două voiajuri, cu transportare de mărfuri şi pasajeri* (a. 1850). DOC. EC. 972.

– Pronunţat: *vo-iaj* şi (rar) *voa-iaj* (DN[2], DN[3]). – Pl.: *voiajuri* şi *voiaje*. – Şi: (astăzi rar) **voiágiu** (scris şi *voyagiu*; pl. *voiagiuri* şi *voiage*), (învechit, rar) **viágiu** s. n.

– Din fr. **voyage**. – Pentru **voiagiu**, cf. it. v i a g g i o. – **Viagiu** < it. **viaggio.**

VOIAJÁ vb. I. I n t r a n z. A călători într-un loc depărtat; (învechit, rar) a voiajarisi. Cf. I. GOLESCU, C. *Am voiajat şi am văzut teatrurile cele mari.* MILLO, în PR. DRAM. 338. *Dacă voiagiază ca un poet, ca un artist..., ferice de el!* NEGRUZZI, O. I, 47. *Noi vom voiaja la Petresburg.* CALENDAR (1859), 52/18. *Cînd un nicariot a voiajat şi se întoarce în patrie, îi ies toţi înainte în port.* GHICA, S. 411. *Riga voiajase.* ALEXANDRESCU, O. I, 307. *Nu cumva ţi s-o urît de a voiagia?* CALENDAR (1862), 113/8, cf. PROT. – POP., N. D. XVI, FROLLO, V. 618. *Voiajase tot timpul... păstrînd cel mai strict incognito.* GANE, N. III, 184, cf. BARCIANU, 742, ALEXI, W. *Va să zică d-voastră aţi voiajat mult?... Sunteţi un om fericit, domnule.* HOGAŞ, DR. II, 74, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, ARH. OLT. XII, 116, SCRIBAN, D., SCL 1950, 67, DL, DM. *Nişte călători care voiajau nu de plăcere sau curiozitate, ci de nevoie.* MAGAZIN IST. 1972, nr. 5, 89, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], DSR, V. BREBAN, D. G., NDN. *A voiajat imens pentru acele timpuri şi a vizitat aproape toate capitalele Europei de atunci.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 21/1. ◊ R e f l. i m p e r s. *La noi se voiajează mult în ţară.* IST. LIT. ROM. II, 255. ♦ (Învechit, rar) A se plimba **(2).** *De cum se face zioă şi pînă înnoptează, Amicul tău cu barca pe apă voiajează.* ARICESCU, A. R. 79/4.

– Pronunţat: *vo-ia-*. – Prez. ind.: *voiajez*. – Şi: (învechit) **voiagiá** vb. I.

– Din fr. **voyager**. – Pentru **voiagia**, cf. it. v i a g g i a r e.

VOIAJARISÍ vb. IV. I n t r a n z. (Învechit, rar) A voiaja. *Iaca, de pildă, eu, care am voiajarisit şi care am fost la Cernăuţi... nu pot să mă deprind nicidecum cu Moldova.* ALECSANDRI, O. VI, 26.

– Pronunţat: *vo-ia-*. – Prez. ind.: *voiajarisesc*.

– Cf. v o i a j a.

VOIAJÁT[1] s. n. (Rar) Faptul de a v o i a j a. *Cît despre voiajat... O! da!... În această privinţă aş putea da înainte lui, Cristofor Columb, Marco Polo,... Diaz...* HOGAŞ, DR. II, 74.

– Pronunţat: *vo-ia-*.

– V. **voiaja.**

VOIAJÁT[2]**, -Ă** adj. Care a călătorit mult. Cf. BL VI, 86. *Frumoasă, 25, cultă..., voiajată, veselă,... doreşte căsătorie.* UNIVERSUL 27 XI, 1940, 10, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DSR, V. BREBAN, D. G.

– Pronunţat: *vo-ia-*. – Pl.: *voiajaţi, -te*.

– V. **voiaja.**

VOIAJÉR s. m. v. **voiajor.**

VOIAJÓR, -OÁRE subst., adj. **1.** S. m. şi f. (Rar la f.) Persoană care călătoreşte în locuri depărtate. *Mulţi din voiajorii ce să întîmplă să vie o dată în Milan, rămîn pentru mulţi ani.* GOLESCU, S. 75, cf. 59. *În noaptea spre cinci avgust... călătorea voiajerii spre Batii.* AR (1829), 195[2]/9, cf. I. GOLESCU, C. *Vasul de vapor numit „Împăratul Nicolai" au sosit în 8 mart la Odesa..., aducînd pe crăiescul a Prusiii ambasador... şi alţi voiajeri.* AR (1837), 134[2]/7. *Istoria minunatelor întîmplări ale lui Abulvar, vestitul voiajor.* GORJAN, H. IV, 86/29. *Mănăstirea Argeşul... este unul din cele mai frumoasă monumente a mărirei strămoşeşti vizitat de mulţi voiajori (călători).* GEOGR. DAC. 43/10. *Dupre spusele voiajorilor ce vin de la Maroco se adeverează că Abd-el-Kader s-au retras cu rămăşiţa cavaleriei.* AR (1844), 10[1]/31. *Cum voiajerii fac, Neputînd nici eu să tac,... Am scris mică Cărticică.* CALENDAR (1850), 101/1, cf. STAMATI, D., PANN, în CONTRIBUŢII, I, 48. *De la Viena se scrie din 19 dechemvrie că voiagiorii, veniţi acolo, în acea zi, de la Calafat,... au avut ocazie să vadă tabăra turcească din astă politioară.* GM (1854), 3[2]/11. *Înfăţişarea acestui voiajor (călător) i-a dat cea mai mare bănuială.* FIS. 29/28. *Înainte d-a se îmbărca, Cezar chemă la dînsul pe voiagiori şi speculanţi, de la care putea să ia ceva ştiinţe despre mărimea insulii Bretanii.* TEULESCU, C. 159/22. *Voiagiorul Vernie povesteşte că, preumblîndu-se pe munţii cei mai înalţi..., a văzut jos, într-o adîncime prea mare, nişte păduri d-o nemărginită mărime.* BARASCH, M. II, 186/29. *Între munţii din Abisinia... se găsesc oameni bătrîni, pînă la 100–150 de ani şi mai bine, precum vestesc voiajorii.* id. I. 162/15. *Eu călătoresc, îi zice voiajorul, pentru cercetarea de antichităţi romane.* GHICA, S. 162, cf. PROT. – POP., N. D. XVI. *Deacă pămîntul ar fi sprijinit pe vreun corp vecin,... s-ar fi zărit din mai multe locuri care au fost străbătute de voyagiori.* DRĂGHICEANU, C. 50, cf. FROLLO, V. 618. *Ai dus peşchire în odaia voiajorilor?* ALECSANDRI, O. VII, 378. *A purtat o viaţă foarte zbuciumată, după studii* [de] *farmacist, devenit voiajor şi explorator botanic..., apoi asistent de botanică în Cluj.* ENC. ROM. III, 17, cf. BARCIANU, 742, ALEXI, W. *Nişte voiajori... stau să-şi ia adio de la cei rămaşi pe ţărm.* ANGHEL, PR. 72. *Treceau trenuri de lux încărcate pînă la incomoditate cu voiajori eleganţi.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 68, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Voiajorul care nu poate să rămînă măcar un an într-o localitate de pe hartă vede puţin şi nu ştie nimic.* ARGHEZI, S. XVIII, 40, cf. PERPESSICIUS, M. IV, 445, DL, DM, CONTRIBUŢII, II, 53, M. D. ENC., DEX, NDN, L. ROM. 1980, 259, 538, DSR, V. BREBAN, D. G., DN[4].

2. Adj. (În sintagma) *Porumbel voiajor* v. porumbel **(I 1).**

3. S. m. (Şi în sintagmele *voiajor comercial*, astăzi rar, *voiajor de comerţ*) Reprezentant al unei firme comerciale

care se deplasează în diferite localităţi pentru a face oferte de vînzare şi pentru a găsi clienţi. *Cînd venea vremea „scadenţelor" şi „voiajorul" îşi făcea „raita" prin Lehniţa, cine îi făcea „alai" de „bună sosire"? Domnul Ispas. Ştia el să se poarte şi cu ăştia: un nou „acont"; o „preschimbare" şi, gata.* CONV. LIT. XLIV$_2$, 660, cf. RESMERIŢĂ, D. *Comercianţilor să le fi admis, în cazul cînd fiii lor, angajaţii, voiajorii sau companiştii lor sînt obligaţi la serviciul militar..., să pună un locţiitor.* GOLOGAN, C. R. 156, cf. CADE. *Am văzut... cum unu Iscovici, voiajor de meserie..., a fost plesnit în plină stradă.* SAHIA, S. A. 148, cf. NOM. PROF. 4, 56. *Am aflat... că unul din voiajorii negustorilor de la noi a văzut în toamna asta, în două locuri, pe fratele meu.* SADOVEANU, O. XI, 471. *Agenţi de piaţă şi voiajori, bine introduşi la clientelă, pentru stofe, mătăsuri, tricotaje şi textile, se caută.* UNIVERSUL 4 XII, 1940, 10. *Timp de doi ani a făcut pe voiajorul de comerţ, prin toată Franţa.* RALEA, S. T. I, 306, cf. DL, DM. *Voiajorul doarme. La geamantan adresa firmei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 75, 17/4, cf. M. D. ENC., DEX, DN^3, V. BREBAN, D. G., NDN. ◊ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Am întîlnit un agent voiajor englez care colinda satele româneşti cumpărînd ori fotografiind obiecte de artă românească.* PAMFILE, I. C. 284.

– Pronunţat: *vo-ia-*. – Pl.: *voiajori, -oare*. – Şi: (învechit) **voiajér, voiagiór** (scris şi *voyagior)* s. m.

– Din fr. **voyageur.**

VOIÁLĂ s. f. v. **văială**[1].

VOIÁŞNIŢĂ s. f. v. **voieştniţă.**

VOIÁŞTNIŢĂ s. f. v. **voieştniţă.**

VOICULEÁNCĂ s. f. sg. (Regional) Voiculeasă. Cf. BORZA, D. 183, L. ROM. 1981, 207.

– **Voicu** (n. pr.) + suf. *-uleancă.*

VOICULEÁSĂ s. f. sg. (Munt.) Varietate de struguri, cu boabele mari, rare şi cu gust apătos; (regional) voiculeancă, voiculească. Cf. JIPESCU, O. 53, HEM 2133, 3025, DDRF, SFC VI, 120, H IV 115, 245.

– **Voicu** (n. pr.) + suf. *-uleasă.*

VOICULEÁSCĂ s. f. sg. (Regional) Voiculeasă. Cf. C. GIURESCU, P. O. 94, ALIL XXII, 69, L. ROM. 1981, 207.

– **Voicu** (n. pr.) + suf. *-ulească.*

VÓIE s. f. **1.** Voinţă (**3**); hotărîre. *Ferice de bărbatul ce nu mearge spre sfatul necuraţilor şi spre calea păcătoşilor..., întru leagea lui Dumnezău îi voia lui* (a. 1571). CUV. D. BĂTR. I, 19. *S-au sculat ficioru Mărinei... de au strîns răzeşii toţi să plătească toate, iar acei răzeşi s-au lepădat de acea voie* (a. 1617). PANAITESCU, O. Ţ. 227. *Vrăjitori să chiamă carii cheamă şi scoate pre diavoli de vrăjesc, ... ca să-şi izbîndească inimii, după voia şi pohta cea rea* (a. 1645). GCR I, 116/13, cf. MARDARIE, L. 118/9, 150/4, 170/6. *Ş-au abătutu-ş tot gîndul şi voia spre sporiul bunătăţîlor.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 120^r/2. *Iară tu ai agiunsu învăţătura şi rîndul vieţii mele, voia, credinţa, blîndeţele, dragostele, răbdarea, scîrbele, gonirile care mi s-au tîmplat întru Antiohia.* ZOBA, S. 122, cf. 62. *Fericit omul... Ce în legea Domnului voia lui, şi în legea lui va cugeta ziua şi noaptea.* BIBLIA (1688)^2 XI, 172, cf. ANON. CAR. *Ai înecat tabăra diavolească... cu voia ta cea de-a pururea spre Dumnezeu.* MINEIUL (1776), 81^{r1}/19. *Acum nu zăbovi, împărate, ci fă ce vei voi cu noi, că vezi voia noastră.* ib. 145^{r2}/24, cf. MAN. GÖTT. 136. *Aceasta este voia domniii mele şi fiecine pentru binele său să se ferească de împotrivire* (1782). PRAV. COND. (1780), 193. *Împăratul Carol VI, înţălegînd voia lui Iosif Racoţi, au făgăduit cine îl va aduce viu 10 000 de florinţi.* ŞINCAI, HR. III, 281/10, cf. MAIOR, IST. 186/13, BUDAI-DELEANU, LEX., BOJINCĂ, ap. MAIOR, IST. III, 27/15, 27/19, DLRU, LB. *Vremile dup-a mea voie Pregăteau a alerga.* HELIADE, în CONTRIBUŢII, I, 176. *A goni pe unul din cei asemenea nouă este a împiedica toate dorinţele şi voile lui, şi a să strădui să-i nimicească lucrările.* MARCOVICI, D. 427/10. *Aşadară în tot omul putem zice a fi trei temperamenturi: trupesc, sufletesc şi a voii.* ANTROP. 224/7, cf. 20/18. *Mijlociră prin influenţe voia, numirea şi întărirea lor ca să se aleagă de prinţ Radul.* F. AARON, I. I, 148/5. *Spre-a supune voiei sale calea vînturilor dată, Nestatornic uşa aer îl închide-n văl subţire.* ASACHI, S. L. I, 143, cf. VALIAN, V., cf. ISER, POLIZU, CIPARIU, O. I, 59, 193, 233, O. II, 366, PETRI, V., PONTBRIANT, D. *Le priveşte ca o materie căria-i dă o formă după voie-i..., deasupra căria răspîndeşte frumuseţi şi efecte ce nu se afla într-însul.* BARONZI, I. C. IV, 12/22, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 461, LM. *Iar tu sărac ai voie şi nu poţi a voi.* BOLINTINEANU, O. 201. *O să degere, ori o să se coacă toată ziua, nemîncat, gonit de lipsa lui de voie, şi seara o să adoarmă de foame pe pămîntul gol.* CARAGIALE, O. VI, 270. *Doarme şi cugetul lui şi puterea lui şi voia lui; vieaţa lui arde încet şi domol, cum arde lumînarea fără să vrea să arză.* id. ib. 277, cf. DDRF. *Aceste mînăstiri fuseseră legiuit închinate din voia înfiinţătorilor lor.* XENOPOL, I. R. VI, 28. *Dările scoase trebuiră să se adaogă, spre a întîmpina noua voie, fără a îngusta veniturile domniei.* id. ib., VI, 91, cf. GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIŢĂ, D., CADE, DA II$_1$, 11, SCRIBAN, D., DL, DM, CIORANESCU, D. ET. *Prin excepţie, din voia domnului ţării, se poate ca fiicele să moştenească pămîntul, dar numai cînd nu vor fi fost fii.* PANAITESCU, O. Ţ. 177, cf. M. D. ENC., L. ROM. 1974, 84, DEX, L. ROM. 1978, 197, 198, DSR, SCL 1983, 48, L. ROM. 1984, 155, ib. 1986, 240, ib. 1988, 470. (Cu referire la Dumnezeu) *Nu mă tăgăduiiu eu să nu spuiu voao toată voia lu Dumnedzeu.* COD. VOR.^{2} 11^r/5, cf. 14^v/6, 81^r/14. *Mare lucrulu Domnului, cerşutu în toate voile lui.* PSALT. 239. *Să ne închinăm voiei lui ceaia sfîntă.* CORESI, EV. 19, cf. ib., în TEXTE ROM. (XVI), 560. *Deaca vom cunoaşte voia lui Dumnedzeu noi să-l cinstim numai cu aceaia cu care el au lăsat, nece adaugem, neci să luom.* PO 9/14, cf. 1/3. *Să nu-i paie cuiva c-au perit bogatul acesta pentru căce au fost bogat, că bogăţiia iaste darul lui Dumnedzău, carea o dă Dumnedzău după svatul voiei sale.* VARLAAM, C. 309. *Ajutorindu putérea cea dumnedzeiască, cum să vrea tocmi voia lui Dumnedzeu cu a oamenilor, aşa i-au coprinsu pre turci negura, de nu să vedea unul cu altul.* URECHE, L. 92. *Făgăduiesc şi*

eu d[u]mnevoastră a arăta cu multe feliuri de mărturii în ce chip acuma să află sfinţii în ceriu, dupa aceea voiu arăta voia lor. CHEIA ÎN. 1^{v}/6. *Dumnezăul părinţilor noştri te-au ales pre tine să cunoşti voia lui şi să vezi pre cel derept şi să auzi glas den gura lui.* N. TEST. (1648) 165^{r}/4. *Ce vremile şi voia lui Dumnedzău nu sînt în voia domnilor.* M. COSTIN, O. 195. *Mărturisi-mă-voi ţie, Doamne svinte..., De-a tale, Doamne, lucruri, că sînt mare Şi cercate întru voia ta din toate.* DOSOFTEI, O. I, 257. *Şi de Duhul Sfînt suflate cu scrisoare pentru întrebările acelea au scos. Îndoită facere şi două voi lui Hristos Dumnezeul nostru mărturisind.* id. V. S. februarie 72^{v}/5, cf. octombrie, 52^{r}/29. *Împle-să voia Domnului.* ZOBA, S. 41. *I-au alduit milostivul Dumnezău cu preuţi buni, că aceia au din cine să să înveţe voia lui Dumnezău.* id. ib. 53, cf. 15, 16, 17, 22, 38, 96, 103, 157. *Sfinţilor celor den pămîntul lui s-au minunat Domnul, toate voile lui* (vrerile sale ms. 4389) *întru dînşii.* BIBLIA (1688)^{2} XI, 184–185, cf. ib. 300–301, 418–419. *Voia lui Dumnezeu nu se potriveşte cu a oamenilor.* N. COSTIN, LET.^{2} II, 22. *Unde este voia lui Dumnedzeu se biruescu toate firile omeneşti.* NECULCE, L. 26. *Dumnăzău putinţele, cu un deosăbit chip a dumnăzăeştii sale voi, îi va adaoge, a să pute birui.* CANTEMIR, HR. 21. *Unde nu este voia lui Dumnezeu nu poate oamenii.* R. POPESCU, CM I, 563. *Luînd seama vorbei şi poftei lui Petru o aflăm să fie supusă voii dumnezeieşti.* ANTIM, O. 14, cf. 66. *Cela ce cu înţelepciune ţine toată lumea cu d[u]mnezeiasca voie şi o chivernisește, şi o cuprinde.* MINEIUL (1776), 41^{v1}/33. *Cel ce ţii toată făptura numai cu voia, pre lemn te-au răstignit.* ib. 43^{r1}/37, cf. 83^{r1}/37, 156^{r2}/7. *Să mă supuiu mai mult la voile lui D[u]mnezeu* (a. 1794). GCR II, 152/35. *Dumnezeu prin puterile naturii aşa vre şi voia lui este pentru noi lege sfîntă.* IORGOVICI, O. 83/19, cf. CONTRIBUŢII, I, 180. *Din toţi sfinţii, Cel Prea Sfînt, Te coboară pe pămînt! Luminează-ne pre noi! Spune-ne a tale voi.* I. VĂCĂRESCUL, P. 70/18. *Vai dar de acea naţie care calcă voia lui Dumnezeu!* BĂLCESCU, M. V. 4. *Munca ce ne face, nu e voia Ta?* BOLLIAC, O. 121. *Tot nu se poate pune cu voia lui Dumnezeu.* CARAGIALE, O. I, 82. *Pînea zilei de mîine o coace voia Domnului.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 199, cf. 196, SADOVEANU, O. XIII, 17. *Printr-o hotărîre a voilor din Slavă Veni pe lume finţa psalmistului firavă.* ARGHEZI, S. V, 23. *Voinicia e semnul dreptăţii şi voia cea sfîntă.* CĂLINESCU, B. 31. *Voia Domnului lovea rar pînă la el, dar cei din jur aveau grijă să-i amintească puterea ei.* V. ROM. ianuarie 1974, 25. *C-a fost voia Tatălui Şi mai mare a Sfîntului.* VICIU, COL. 24. *Da păst-a noastră-mpreunare Iest-o voie şî mai mare.* DENSUSIANU, Ţ. H. 100. *Nu e după gîndul omului, ci după voia Domnului.* ZANNE, P. VI, 545. ◊ Fig. *Voia cugetelor sale biruitu-le-au în sine şi au părăsit toate realele.* CORESI, în TEXTE ROM. (XVI), 229. *Păcatul tău va fi, ce nu te lăsa voiei lui, ce tu domneşte lui.* PO 22/14. *Primejdiile carile am tras voii norocului meu le dau.* CANTEMIR, I. I. II, 219. *Prin suflet, şi trupul să mişcă după voia minţii.* POTECA, F. 203/27. *La a...*[amorului] *sfîntă voie nimică nu-i spre oprire.* CONACHI, P. 85, cf. PANN, E. I, 19/13. *Pe lac se vedeau multe barce mişcîndu-se în toate părţile cînd grabnic conduse de patru lopeţi, cînd legănîndu-se încet după voia undelor.* CONV. LIT. II, 66. *Ai putea să lepezi cîrma şi lopeţile să lepezi, După propria lor voie să ne ducă unde repezi.* EMINESCU, O. I, 155, cf. IX, 384, XI, 77. *Legile... îmi impun fatal voia lor.* PÂRVAN, I. F. 194. *Rămas prin voia soartei singurul stăpîn al domeniului Amara, voia să-şi puie în practică planurile de reorganizare a exploatării.* REBREANU, R. II, 306. *Absolut totul s-a petrecut din voia întîmplării, şi această întîmplare s-a dovedit a fi întotdeauna binevoitoare cu mine.* V. ROM. iunie 1973, 3. ◊ (Învechit) *Voie vegheată* v. vegheat^{2} (2). (Învechit, rar) *Carte de voie vegheată* v. vegheat^{2}. (Învechit, rar) *Voia voilor* sau *voie înaltă* = voinţă supremă, hotărîre divină. *Cînd voia voilor şi puterea puterilor cuiva ceva de la sine dăruieşte, nici osteninţa trebuieşte, nici lenea să probozeşte.* CANTEMIR, I. I. I, 173. *Aşadar înalta voie ce de la Ziditor vine, Chiar din greşelele noastre scoate oamenilor bine.* CONACHI, P. 286, cf. 291. (Învechit, rar) *Voie plecată* = smerenie, respect. *Priimeşte..., iubite cetitoriule..., aceasta a noastră ostenească, care o închin cu bună priinţă şi voie plecată.* N. COSTIN, L. 45. ◊ Loc. adj. (În limbajul bisericesc; învechit, rar) **Cu voie** = îmbelşugat. *Ploaie cu voie* (ploi îmbelşugate B 1938), *Dzeu, dostoiniciiei tale şi nu putu, e tu sfîrşişi-o.* PSALT. 127. ◊ Loc. adv. **Peste voia** (cuiva) sau **peste voie** = împotriva voinţei cuiva. *Ce să atinge de rîndul aceii muieri a lui, ce s-au însurat la ieşitul dumisale, lui vodă, nu cu de-a sila, nice prespre voia lui, iaste-i logodită şi dată, ce după pofta şi cearerea lui i-au fostu logodită şi dată* (a. 1593). DOC. Î. (XVI), 181. *Amu făcut şi de muiare mărturie, că nu-i iaste dată prespre voia lui, nice l-ai luat cu de-a sila den ţară* (a. 1593). ib. 182. *Săracii să nu hie prespre voie săraci.* VARLAAM, C. 323. *Peste voia ardelenilor era aceasta tocmală.* M. COSTIN, O. 48. *Preste voie era turcilor aceasta înălţare a lui Racoţi* id. ib. 177, cf. 324. *Dulăii ceva din capul lor a face nu pot, nici preste voia lui ceva a lucra îndrăznesc.* CANTEMIR, I. I. II, 31, cf. 227. *Constantin Bălăceanul, căruia vestirea domniei lui Constantin Vodă peste voie fiind..., la mare mîhnire au venit.* R. GRECEANU, CM II, 17. *Foarte preste voia lui primi.* HERODOT^{2}, 472, cf. CIPARIU, O. II, 366, TDRG, DA II$_{1}$, 11, DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Nu face preste voia... mai marilor.* RETEGANUL, P. V, 21. *Merje colo păstă voia ţigańii la-mpăratu.* O. BÎRLEA, A. P. II, 558. **De voie, (ori) de nevoie** (rar, **de silă**) sau **ori de voie, ori de nevoie, cu voie** (sau **ori, şi) fără voie, ori cu voie, ori fără voie, cu voia, (sau) fără voia** (cuiva) = fie că-i place, fie că nu-i place; mai mult de silă decît de bunăvoie; constrîns de împrejurări; vrînd-nevrînd, v. vrea^{2} (**A I 2**). *O iartă au de voie, au de nevoie.* PRAV. 139. *De voie, de nevoie, spusă povestea sa şi să minunau proslăvind pre D*[u]*mn*[e]*dzău.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 44^{r}/35, cf. octombrie 41^{v}/24, decembrie 235^{r}/29. *Au purces, cu voie, făr' de voie, de s-au dus.* IST. Ţ. R. 104. *S-au turcit tată-său (au de voie, au de nevoie, Dumnezeu ştie).* R. POPESCU, CM I, 341. *Şi aşa turcii, de voie, de nevoie, l-au căutat a sta de războiu şi... în cea de apoi tot i-au răzbit puterea nemţească.* R. GRECEANU, CM II, 92. *Ori dă voie... ori dă nevoie a primi le-au căutat.* id. ib. 225. *Greşim... cu voie şi făr de voie, prin ştiinţă şi prin neştiinţă, de faţă şi pre ascuns.* ANTIM, O. 40, cf. 99, 235. *Să vedea aceia unde vrea să cază de voie, de nevoie, siliţi fiind de rău.* MINEIUL (1776), 18^{r1}/1. *Cu zgărzi*

de pietri scumpe de voie în parte şi făr de voie s-au împodobit. AETHIOPICA, 33^{r}/1. *Cam dă voie, cam dă nevoie, adică cu voia jumătate.* I. GOLESCU, C. *Îl sili dă voie, dă nevoie şî scrise scrisoarea* (a. 1830). GCR II, 256/34. *Eu vă iubesc pre voi şi voi merge ori cu voia ori fără voia voastră.* NEGRUZZI, S. I, 139, cf. POLIZU, CIPARIU, O. II, 366, PONTBRIANT, D. *Ar trebui cu voie sau fără voie să ne plecăm fruntea cu resemnaţiune.* HASDEU, I. C. I, 135. *Eşti un om învăţat şi nu vroieşti a înţălege că omenirea păşeşte de voie, de nevoie, către un ţăl cunoscut de Providenţă numai.* ALECSANDRI, T. 1204, cf. COSTINESCU, LM. *Întorcîndu-se, de voie, de nevoie, spre casă, ele trecură mai întîi pe la mama Demetra.* ODOBESCU, S. III, 280. *Căpeteniile franţuzeşti luară oarecum cu asalt hotărîrea consiliului de război şi regele, de voie, de nevoie, se supuse şi el.* EMINESCU, O. XIV, 175. *Biata noră, care de-abea aţipise, de voie, de nevoie, trebui să se scoale.* CREANGĂ, P. 7, cf. id. A. 6. *Cum am venit, de voie sau de nevoie, am suferit.* BACALBAŞA, S. A. I, 184. *De voie, de nevoie, trebuii să mă-ntorc şi eu înapoi că n-avui încotro.* MARIAN, O. II, 99, cf. DDRF, PHILIPPIDE, P. 96. *De voie ori de silă, au trăit laolaltă cele două naţii care pot invoca în Orientul european străbuni înaintea cărora se închină şi se va închina lumea.* IORGA, P. A. II, 51, cf. TDRG. *Cu voie, fără voie, dar pentru noaptea asta o să fiu musafirul d-tale.* HOGAŞ, M. N. 66. *Nu era vorba de vreo fugă sau de vreo cununie de voie, de nevoie. Fusese răpită!* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 119. *Regele... de voie, de nevoie, s-a aşezat la masă.* ARH. OLT. V, 91. *E scris să bem şi din acest pahar, pe lîngă celelalte suferinţe impuse cu voie, fără voie, cu drept, pe nedrept.* GOLOGAN, C. R. 113, cf. CADE, G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 192. *De voie, de nevoie, cneaghina Tudosia are să deie băutură slujitorilor domneşti.* SADOVEANU, O. XIII, 160, cf. IORDAN, STIL. 100, SCRIBAN, D. *Iaca, eu nu ştiu dacă o fi fost cu voia sau fără voia lui.* ARH. OLT. XIX, 203. *Oamenilor nu le place să le citească altul în suflet. Mai ales că se comentează – cu voie sau fără voie – ceea ce s-a descoperit.* OPRESCU, S. 81, cf. DL. *De voie ori de nevoie, directorul nu mai era cel de dinainte de război.* T. POPOVICI, SE. 147, cf. DM. *Cu ştirea sau fără ştirea lor, cu voia sau fără voia lor, cresc.* REV. FIL. 1970, 703. *Mai mult ca oricînd viziunea asupra lumii în care trăieşte, conştiinţa contemporaneităţii sale solicită... o regîndire asupra lui însuşi în raport cu societatea, cu epoca, cu lumea care, cu voia, sau... fără voia lui, se reflectă în spiritul său.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 36, 1/1, cf. M. D. ENC., DEX. *Fata cea mică însă nu voia să se ducă. Cele mai mari nu o lăsară în pace, ci cu voie, fără voie o aduse şi pe dînsa lîngă masă, şi cam cu îndoială întoarse şi ea foaia şi ceti.* COLUMNA, VII, 172. *De voie, de nevoie, trebuie să plec.* PAMFILE, J. II, 172. *I se trimiteau caiere de tors pe acasă şi ele, de voie, de nevoie, torceau.* id. I. C. 210. *De voie, de nevoie, bea Grigore aghiasmă.* ZANNE, P. VI, 470. (Învechit şi regional) **Cu toată voia** = insistent, cu tot dinadinsul; din tot sufletul. *Să scoaţă pre Matei Vodă să pusese cu toată voia.* M. COSTIN, O. 114. *Îndemnaţi-i pre ei ca să se apuce cu toată vîrtutea şi voia de meşteşuguri de tot feliu.* PETROVICI, P. 336/25. *Te rog cu tătă voia să-m dai împrumut.* ALR II 3133/64, cf. ib. II 3133/260, 346.

◊ Loc. adj. şi adv. **De** (sau **cu**, învechit, **din bună**) **voie** sau **de** (ori **cu**, învechit, **din bună**) **voia** (cuiva), (învechit) **de** (sau **cu**) **a mea** (**a ta, a sa** etc.) (**bună**) **voie, cu voie plină**, (învechit) **de voia-şi** = (care este) din proprie voinţă, fără constrîngere; din proprie iniţiativă; prin liberă alegere, de bunăvoie. *Domnul agiutoriul mieu şi opritoriul mieu; ... şi cu voia me ispovedescu-me lui.* PSALT. 48. *Şi cu voie cumîndu ţie, ispovedescu-me numelui tău, Doamne, că dulce e.* ib. 103, cf. 171. *Numai cine va vrea cu voie să vie, acela să vie către mine.* CORESI, EV. 67. *Se-au de voie dat el pre muncă şi spre moarte.* id. ib. 88. *De nimenea nu e nevoit, ce de bună voia lui mers-au spre muncă.* id. ib. 278. *Dzi feciorilor lu Israil cum să-m dea mie darure, şi luaţi iale de la toţi oamenii cine cu bună voie va da.* PO 260/17, cf. 301/9. *Au venit... de a sa bună voie de nime silit nici împresurat şi a vîndut a sa direaptă ocină şi moşie* (a. 1587). GHIBĂNESCU, S. I. XXI, 5. *Deaca am văzut de a lor bună voie tocmală şi plată... făcutu-i-am de la noi această mărturie* (a. 1591). GCR I, 38/36. *O amu vîndutu noi de a noastră voie dereptu 32000 aspri* (a. 1600). DOC. Î. (XVI), 141. *Noi ne-am sculat de bună voia noastră, de nime nevoiţi* (a. 1614). GCR I, 45/1. *De a lor bună voie şi-au vîndut a lor direaptă ocină şi moşie* (a. 1623). GHIBĂNESCU, S. I. XVIII, 4. *Se cade a şti că eu fiind acuma în mîna păgînilor, de bună voia mea venit aici, pre amăgiturile şi înşălăciunile lor... mai mult avem nădejde de moarte decît de viaţă* (a. 1629). XENOPOL, I. R. VI, 81. *Şi i-am vîndut de a mea bună voie, fără nicio silă* (a. 1638). ARH. OLT. XVII, 76. *În mijlocul acestora oaspeţi... sămt unii lepădaţi mai rău decît jidovii, carii sînguri de bună voia sa să leapădă şi să osîndesc de către cinstea şi ospăţul acela.* VARLAAM, C. 321, cf. 465. *Din toată Ţara Turcească nu numai turci, ce şi creştini strînşi, de au venit de bună voie să slujască împăratului pentru leafa.* URECHE, L. 122. *Au venit înainte noastră... de a lor bună voie şi de nimine sîliţi* (a. 1646). SAVA, DOC. I, 12, cf. PRAV. 143. *Mai cu bună voie voi răspunde de acealea ce-s de mine.* N. TEST. (1648), 167^{r}/29. *Carele din voia lui născu pre noi, cu cuvîntul adevăriei, ca să fim pîrga faptelor lui.* ib. 176^{v}/21, cf. MARDARIE, L. 200/4, 218/9. *Noi de bună voia noastră i-am vîndut lui Mihăilă acel laz şi acea ocină* (a. 1652). ŞTEFANELLI, D. C. 4, cf. ARHIVA, I, 115. *Patima cea de bună voaie au suferitu pentru spăseniia noastră.* DOSOFTEI, PS. 3/7. *Ferice va fi de omul Ce să va teme de Domnul În porunca lui cea svîntă Stînd cu voaie, fără smîntă.* id. O. I, 258. *Eu Ursa... de nimea nevoită, nici asuprită, ci de a mea bună voie am dat a noastră dreaptă ocină şi moşie* (a. 1686). SAVA, DOC. I, 29. *Nu m-am dusu de bună voie la casa lui David.* BIBLIA (1688), 221^{2}/41. *Ce ar fi de treabă să ceară din silă să facă, nu din voie.* N. COSTIN, ap. GCR II, 12/9. *Ş-au început a strînge pe boieri, pe unii de nevoie, alţii vinie de bună voie.* NECULCE, L. 82, cf. 270. *De cunoştinţa noastră... foarte departe să stea cu bună voie mărturisim.* CANTEMIR, HR. 75. *Nu cu bună voie lor le-au căutat a fugi.* id. ib. 415. *Am vîndut de a noastră bună voie* (a. 1698). ARH. OLT. XIX, 132. *Acea cetate ocolită să înclină di bună voia sa* (a. 1701). FN 101. *De voie de vor vrea, iar nu siliţi.* R. POPESCU, CM I, 431. *Au lăsat legea creştinească şi s-au făcut turc, de voia lui.* ANON. CANTAC.,

CM I, 120. *De voie nedîndu-i, va să-i dea cu ruşine.* ANON. BRÎNCOV., CM II, 316. *Priimeşte, cinstite şi fericite bătrîne, acest prunc, carele au sărăcit de voia lui, a cărui bogăţie nu se poate spune.* ANTIM, O. 32, cf. 92. *De nu o vor da cetatea de voie şi cu bine, o vor lua-o cu război, şi-i va trece pre toţi prin sabie* (a. 1715). ARHIVA R. II, 80/9. *De a mea bună voia am vîndut... un pogon de vii păragin* (a. 1717). SAVA, DOC. I, 62. *I-am vîndut parte m[ea] de moşie... de nime silit, nici asuprit ci de a me voie* (a. 1746). SAVA, DOC. I, 77. *Chir Iacov după paretisitu ce au făcut nesilit şi de a sa bună vrerea şi voia lui, după cum se vede aicea* (a. 1760). BUL. COM. IST. III, 10. *Te-ai arătat ucenic lui H*[ristos] *D*[u]*mnezeu, De bună voie poftind dorirea cea desăvîrşită.* MINEIUL (1776), 9^{v1}/2. *Suferi de voie pălmuirile obrazului.* ib. 123^{v1}/2, cf. MAN. GÖTT. *Preţul casii 15 lei... i-am vîndut-o cu toată voie me fiind casa dreaptă a me* (a. 1780). ŞTEFANELLI, D. C. 127. *Vînd cu voia lor şi nesiliţi.* PRAV. COND. (1780), 136. *Dar cei ce mor cu chironomi, ce să numesc aniondes şi cationdes, să lase din bună voia lor, prin diiată o sumă mai bună.* ib. 203. *Soţul meu... şi alte rudenii sînt îngropaţi la această sfîntă beserică, din buna voia noastră, ne-am îndemnat de am dat şi am afierosit acest loc* (a. 1784). ARH. OLT. V, 96, cf. GHIBĂNESCU, S. I. VII, 286. *Este cu a lor bună voi şi priimire adevarată* (a. 1794). IORGA, S. D. XXII, 392. *De nu vă veţi închina de voie, voi vă veţi închina de nevoie, după pagubă.* ALEXANDRIA (1794), 55/16. *Dat-am acestu adivărat şi încredinţat zapisul nostru... de nime siliţi nice asupriţi făr de cît de a noastră bună voie* (a. 1795). ŞTEFANELLI, D. C. 250. *Nu voi să facă silă finicilor, pentru că de bună voie s-au fost închinat.* HERODOT^2, 143. *Şi, carile va veni la vremi, mai gata cu oaste bună şi cu voie plină, aceluia voi da daruri.* ib. 359, cf. 406. *Românii din bună voia lor steteră pe loc.* MAIOR, IST. 34/24. *Românii cei din Ardeal... din bună voia lor şi l-au ales domn.* id. ib. 75/2. *Care întîi, de voie, nu de frică, Trebuie să-şi ia mîna din piică!* BUDAI-DELEANU, Ţ. 120. *Văzînd că... Şi cu voia nu va să plece, La nevoie cu sfatul vei trece.* id. ib. 156, cf. id. LEX. *Unii îi da şi de voie* [caii], *nevrînd a se învrăjbi.* BELDIMAN, O. 11. *Cu a lui bună voi şi priimire au dat această mărturii* (a. 1819). SAVA, DOC. II, 88. *Fiindcă era numai de voia sa, nu a fost şi el la lovirea oştilor dimpreună.* CANTEMIR, S. M. 4/10. *Am vîndut-o de a mea bună voie, nesilit de nimenea* (a. 1822). IORGA, S. D. XXII, 372, cf. LB. *Ducîndu-să de bună voie să arunca în mare.* POTECA, F. 25/16, cf. 116/24. *S-au învoit ei, de a lor bună voie, spre a să curma toate pricinile* (a. 1827). SAVA, DOC. II, 99. *Zicînd bun cuget, înţelegem o plecare şi o rîvnă, de bună voia noastră, către un bine.* I. GOLESCU, ap. IST. LIT. ROM. II, 155. *Rătăcindu-ne de bună voie, ne abatem la fapte netrebnice.* MARCOVICI, D. XVIII/11. cf. ANTROP, 23/18. *Ea de bună voie se primeşte a se face putere de rîndul al doile.* KOGĂLNICEANU, S. 210. *De a noastră bună voi, nesiliţi de nime şi neasupriţi, ne-am învoit şi le-am dat... o bucată pădure* (a. 1836). SAVA, DOC. II, 141. *Au sfătuit pe Petru că mai bine să părăsească tronul de bună voie, decît să se încaiere la război cu turcii.* IST. M. 203/22. *Hotărîră a dobîndi de la dînşii prin spaimă aceea ce nu credeau că pot dobîndi cu voie.* BĂLCESCU, M. V. 261. *De nu vă veţi închina de voie, voi vă veţi închia de nevoie.* ALEXANDRIA, 35/2. *Dete ordin ca să-l aducă de voie sau de frică.* BARIŢIU, P. A. I, 3, cf. MAN. SĂNĂT. 22/16. *Era şi pasărea finics în mijlocul unui foc, Care de voia-şi se arde, făr-a se sfii deloc.* PANN, E. II, 15/20. *Este consemnat obiceiul pînă acum, ce mireasa să nu sară pragul uşei în casa mirelui de bună voia a sa; ci luînd-o alţii pre sus s-o întroducă la el.* ARISTIA, PLUT. 66/29. *De bună voie s-au corupt cu bani şi de la început l-au luat în vasul lor.* id. ib. 323/28, cf. POLIZU, CIPARIU, O. II, 366. *Ar fi putut să-i mai dăruiască de bună voie.* HASDEU, I. C. I, 23. *Să fie adoptată de bună voie şi liber.* BARONZI, I. C. I, 169/22. *Regina banchetelor pariziene abdică de bună voie şi lumea o perdu din vedere fără a înţelege motivul dispariţiei sale.* ALECSANDRI, O. P. 129. *Nimeni nu priveşte de bună voie în soare.* MAIORESCU, CR. I, 64. *Aprozii lui Mircea, văzîndu-se împresuraţi d-atîta gloată, unii se predară de bună voie, alţii căzură sub numeroasele loviri ale duşmanilor.* ODOBESCU, S. I, 91. *Ce? Să-ngîni pe coardă dulce, că de voie te-ai adaos La cel cor ce-n operetă e condus de Menelaos?* EMINESCU, O. I, 140. *Dacă eu aş putea convinge pe soţia şi pe socrul dumitale să vă despărţiţi de bună voie, ce ai avea de zis?* CARAGIALE, O. II, 89. *Să isprăveşti cu bine slujba, cu care te-ai însărcinat de bună voie.* ISPIRESCU, L. 18. *Începeau a mă năcăji, strigînd cu toţii că trebuie să mă mărit şi că, de nu voi voi de bună voie, trebuie să mă silească.* CONTEMPORANUL, II, 108, cf. DDRF. *Dacă... ei ar veni din bună voia lor să se închine împăratului, să nu li se închidă poarta.* XENOPOL, I. R. VI, 58, cf. BARCIANU. *Cine se împrotivea şi nu voia să deie de bună voie locurile... îl puneau jos la pămînt.* SBIERA, F. S. 7, cf. ALEXI, W. *Mergeau, de silă mai mult decît de voie, fete al căror farmec nu era de obrazul lui.* IORGA, P. A. I, 74. *Pentru ce ţi-ai cauza cu voia o dezamăgire, care va veni cu siguranţă?* AGÂRBICEANU, A. 171. *Ceea ce nu fu dat de bună voie, fu luat cu forţa de către oamenii stăpînirii.* PĂCALĂ, M. R. 64, DA I_1, 691. *Cultura unei naţiuni se naşte din ciocnirea unor influenţe ideologice streine, forţat ori de bună voie, cu instinctul creator naţional.* PÂRVAN, I. F. 31. *La foarte puţini însă dintr-înşii am văzut laolaltă şi aşa minunat cumpănite atîtea înalte însuşiri ca la acest nedreptăţit ce, de voie, din viaţă se hărăzise singur uitării.* M. I. CARAGIALE, C. 11. *Astfel de privilegii... a putut să primească numai un neam viteaz... aşezat de bună voie.* DRĂGANU, ROM. 372, cf. SCRIBAN, D. *Negustori şi industriaşi se asociază cu toţii de bună voie în vederea apărării intereselor lor profesionale.* GOLOGAN, C. R. 12, cf. CADE. *Nici un hoţ nu mărturiseşte de bună voie cînd n-a fost prins asupra faptului.* REBREANU, R. I, 118. *Norocul... s-a aşezat de bună voie la picioarele tale.* CAMIL PETRESCU, T. III, 474, cf. DL, L. ROM. 1980, 102, CONV. LIT. XX, 1021. *Aldată să ducea la biserică hăi bătrîni de voie, da acu măi sîliţ o fîră, prin tobă.* GRAIUL, I, 7, cf. PAMFILE, J. II, 172. *Se dau de bună voie După rosturile noastre.* IZV. XIII, 181. *Să nu crezi că eu ma las pus de orişicare. Eu mă las de voia mea.* ALR II 3095/836. *Ce-ar mai fi dacă ar juca ursu de bună voie.* ZANNE, P. IV, 410, cf. I, 680. (În formule de oficiere a căsătoriei) *Popa întreba pe fiecare:... cu voia lor e? Ginerele spunea „Cu voia mea".* MARIAN, NU. 185. ▭*De bună voie şi nesilită de nimeni iei în căsătorie pe cetă-*

ţeanul... **Cu voia** (cuiva) sau **de (bună) voie,** (regional) **cu de-a voia** = intenţionat; dinadins. *Noi pentru dragoste lui Domnedzeu am ustenit, n-au iară întors mînă de înger, ce mînă grea, păcătoasă, să veţi afla ceva greşit... nu e cu voia noastră acea greşală.* PO 10/25, cf. MARDARIE, L. 118/5. *Ieşirea mea de acolo n-a fost cu voia mea.* ANTIM, P. XXV. *Ca un părinte pedepseşti pre cei ce ţe-au greşit ţie cu voia.* MINEIUL (1776), 184^{v1}/32, cf. LB. *Noi putem răsuflarea cu voia noastră a o mări.* ANTROP. 105/13. *Înveninare cu voie.* MAN. SĂNĂT. 21/14, cf. POLIZU, CIPARIU, O. II, 366. *De uciderea cea de bună voie să facă pocăinţă.* ŞĂINEANU, Î. 27, cf. BARCIANU, TDRG, DL, DM, M. D. ENC., DEX. [S-a tăiat la deget] *cu voia.* ALR SN V h 1473/105. [S-a tăiat la deget] *de voie.* ib. h 1473/29. [S-a tăiat la deget] *cu d-a voia.* ib. h 1473/53, cf. ib. h 1437/ 2, 64, 95, 102, 250, 279, 310, 316, 334, 353, 682, 728, ALRM SN III h 1201. **Fără (de) voie** sau **fără voia mea** (ori **ta, sa** etc.) = involuntar, neintenţionat, din greşeală. Cf. TEXTE ROM. (XVI), 425, 426. *De va lovi vreo vită şi o va omorî fără de voia lui, acesta să dea vită drept vită.* PRAV. 18. *Să va ruga preotul pentru toată adunarea fiilor lui Israil şi li se va lăsa lor, că* [păcatul] *fără voie iaste.* BIBLIA (1688)^{2} IV, 128. *Greşind fără de voie înaintea Domnului, să se roage pentru el şi să va lăsa lui.* ib. IV, 128, cf. 164. *El şi fără voie Spuse adevărul.* MINEIUL (1776), 11^{r1}/32. *Fu stăpînit de o mişcare făr' de voie, văzînd atîtea izvoade minunate, să uită, să mire, şi cade la picioarele lui.* SLĂTINEANU, A. 101/4, cf. LB. *Literatura şi politica însă... are de datorie a fi totdauna în adevăr, căci erorile, şi cele fără voie, fac a înapoia popolii şi îi ruină.* HELIADE, O. II, 46. *Deodată fără de voie m-am spăriet.* ALBINEŢ, M. 26/7. *Căzînd la pămînt fără voie începem a răsufla.* ANTROP. 105/18. *Suvenirea ei ar sili imaginaţia mea să galopeze fără voie.* NEGRUZZI, S. I, 38, cf. POLIZU, CIPARIU, O. II, 366. *Îşi aruncă fără voie ochii asupra ciocoiului.* FILIMON, O. I, 132, cf. PONTBRIANT, D. *O chestiune... la care cată neapărat să cugete, căci se înfăţişează înainte-i, fără voia lui, în orice moment.* BARONZI, I. C. I, 35/5. *Mînile lor se atinseră fără voie şi prin inima lor trecură fiori şi mai fierbinţi şi mai nespuşi.* CONV. LIT. IV, 110. *Un magnet tainic mă trăgea fără voie spre teatru.* ALECSANDRI, O. P. 17, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 461. *Se formase astfel o atmosferă de preocupări curat intelectuale, care fără voie şi pe nesimţite ajunsese a stăpîni pe toţi.* MAIORESCU, CR. II, 337. *Sîntem împinşi fără voia noastră de la o idee la alta.* CONTA, O. F. 82. *Fără voia mea am călcat coprinsul tău.* ISPIRESCU, L. 42, cf. 43. *Tot mai e ca o mustrare... Cînd, fără voie, ne gîndim La cel trecut din ţintirim.* VLAHUŢĂ, S. A. I, 20, cf. DDRF. *Poate chiar fără de voia lor s-au amestecat în cercetările lor şi preocupări de altă natură.* XENOPOL, I. R. I, 51, cf. BARCIANU. *Îmi pare rău, domnule căpitan, că fără voia mea aţi luat parte la o scenă penibilă.* D. ZAMFIRESCU, A. 41, cf. ALEXI, W. *Fără voie am avut atunci viziunea pe care lumea întreagă o are astăzi.* IORGA, P. A. II, 68. *I-am văzut... fiind fără voie martor.* ANGHEL, PR. 53, cf. 172, TDRG. *Multe greşeli şi schimbări de tot felul se nasc cînd un copist, în loc să copieze textul întocmai, îl transpune în dialectul său... şi formele dialectului său matern îi revin sub condei fără voia lui.* BUL. COM. IST. I, 24, cf. RESMERIŢĂ, D. *Cel mai împietrit la suflet e cu neputinţă să nu simtă, fără voia lui, farmecul surîsului unei crenguţe de cais.* SIMIONESCU, FL. 5. *Fără voia mea, cu aceeaşi gratuitate cu care mă pregăteam de îşnire, mă trezesc zîmbind admirativ.* CAMIL PETRESCU, P. 64, cf. id. T. I, 565, CADE. *Chiar dacă... unele dintre explicările date mai sus n-ar fi tocmai fără cusur şi fără voia mea m-aş fi lăsat tîrît în oarecare exagerări, totuşi cele sigure sînt destul de numeroase.* DRĂGANU, ROM. 155. *Toate astea mi-au amintit fără voie de gudurăturile lui Azor.* VOICULESCU, P. I, 71, cf. 147. *Şi, fără voie, ridică în dreptul inimii scrisoarea desfăcută.* SADOVEANU, O. X, 21, cf. 106. *Am ascultat fără voie şi m-a cuprins o spaimă.* id. ib. XIII, 195. *Încrunta fără voie sprîncenele.* BART, E. 156, cf. SCRIBAN, D. *Analizează, fără voia lui şi fără să termine vreodată, inimile, chipurile, gesturile.* VIANU, E. 373. *Fără voie, veni vorba de asasinarea lui Dan Bogdan.* CĂLINESCU, B. I. 350. *Fără de voie, Printre stihiile nopţii te iscodim.* BLAGA, POEZII, 126. *Fără voie... constatarea simplă se impune.* RALEA, S. T. I, 247. *Mi-am spus fără voie gîndul cu glas tare.* STANCU, D. 238. *Cronicarul literar este, fără voie, şi un istoric.* CONSTANTINESCU, S. I, 150, cf. ib. II, 73. *Anton Lupan făcu un pas înainte, aproape fără voia lui.* TUDORAN, P. 18, cf. 118, DL, DM, CIORANESCU, D. ET., M. D. ENC., DEX, DSR. ◊ Expr. (Învechit şi popular) **A(-i) fi** (cuiva) **voie** (ori **voia**) (**să...**) sau (rar) **a(-i) fi (cu) voie (să...), a fi voia** (cuiva) = a vrea^{2} (**A I 1**), a hotărî (să...). *I-au dat împăratul slobozie lu Mahamet-beg, cum pre io-i va fi voia pren Ţeara Rumânească, iară el să treacă* (a. 1521). HURMUZACHI, XI, 843. *Aşa iaste voia lu Dumnedzeu: binrefăcătorilor se înfrîne neştiinţa omenilor celor nebunrilor.* COD. VOR.^{2} 74^{v}/6, cf. 78^{r}/9. *Mai nainte amu iaste să ne fie cu voie după aceaea a asculta.* CORESI, EV. 67, cf. 209, 248. *Să va fi voao voia a face cu domnumieu frăţie cu credinţă a fi, spuneţi-mi.* PO 80/16. *Iosif răspunse lui Faraon: de un fealiu amîndoo visurile lu Faraon, şi Domnezeu ce i-i voia să facă aceaia au arătat lu Faraon.* ib. 141/26. *Rogu-te trimeate-l pre cine ţi-e voia să-l trimeţi.* ib. 190/6, cf. 147/18, HURMUZACHI, XI, 443. *De va fi voie lui Mihail voievod să trimeatem oameni la margine, să păzească* (a. 1600). DOC. Î. (XVI), 128, cf. 129, 190. *Iară de rîndul acelui tălhar, cum va hi voia dumitale, aşe vei face cu dînsul* (a. 1616–1631). ROSETTI, B. 85, cf. 69. *Iară muiarea lui, Lupa, născuse un cocon mort, că fu voia lui Dumnezeu.* MOXA, C. 119, cf. GCR I, 51/24. *Casa nu mi-am tocmit cum se cade în purcesul nostru, cum mi-a fost voia mea* (a. 1629). XENOPOL, I. R. VI, 81. *De vreame ce ne va fi noo gîndul şi voia, să ne spăsim* (a. 1632). GCR I, 77/23. *Să facă ea cu părţile ei şi cu moşăile ei ce va fi voia ei şi de către niminea să nu să clătească* (a. 1637). ARH. OLT. XVII, 75. *Binele nemărui să ni zavistuim şi tocmealele lui Dumnedzău cu mulţămită şi cu credinţă să le priimim, de ni-i voia să scăpăm de mîniia lui Dumnedzău.* VARLAAM, C. 316. *Trimitea cu înşelăciune soli, cumu-i iaste voia să să pléce lui crai şi să facă pace.* URECHE, L. 80, cf. 130. *Să să pedepsască, după cum va fi voia giudeţului.* PRAV. 32, cf. 33, 104, 118, 180. *Că mai bine iaste de va fi voia lui Dumnezău a păţi rău, decît rău făcînd.* N. TEST. (1648) 184^{v}/18. *Unde va hi voi a măriei sale veziriului, acolo va merge cu toată oastea.*

M. COSTIN, O. 179, cf. 145, 150. *Deaca pohtiţi toţi, mi-e voia şi mie să-mi daţi un jurămînt.* IST. Ţ. R. 7, cf. 23. *Iară Miron logofătul au răspunsu: „Ori să fie voia Măriii tale, ori să nu fie, noi nu ne vom lăsa casăli să le ie tătarii". Şi s-au închinat.* NECULCE, L. 53, cf. 83, 109. *Oricînd îi este voia... afară o scoate.* CANTEMIR. I. I. I, 99, cf. 112, 178, II, 18. *Talhariu la dînsul l-au trimis, zicîndu-i să facă cu dînsul cum îi va fi voia.* id. HR. 98. *Fieştecarele a împărăţi cumu-i va fi voia, nu dupre cum legile şi obiceiurile lor era puse.* C. CANTACUZINO, CM I, 19, cf. 8. *Fiind voia lui Dumnezeu ca să ruşineze trufiia lor cea mare şi să ocărască sfaturile lor cele deşarte.* R. GRECEANU, CM II 91. *De-ţ iaste voia să vii la această înfrîngere şi umilinţă cu mijlocul căriia putem să aflăm milă de la Dumnezău sînt multe carele te povăţuiesc.* ANTIM, O. 352. *Ei să-şi facă mori în stîlpul lor, unde li-a hi voia* (a. 1706). IORGA, S. D. XXII, 238. [Stîlpul] *l-a pus dumn*[ea]*lui Ion Hatmanul unde i-a fostu voie dumisali* (a. 1725). id. ib. V, 540. *Cum îi va fi voia aşa va face* (a. 1735). REV. IST. IX, 232. *Acum jitnicer Iamandi au hotărît cum i-au fost voie... şi au luat moşiia* (a. 1761). GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 60. *Dar apoi fiind voia şi plăcerea domnului nostru I[isu]s H[risto]s, după o puţină vreme, muierea craiului au fost îngrecată* (a. 1764). GCR II, 77/7, cf. IORGA, S. D. VII, 94. *Fă ce-ţi iaste voia.* MINEIUL (1776) 186^{vi}/9. *Să facă orice va vrea, adecă să-l dea la altul ori cu mai mare sumă sau şi cu mai mică sumă, cum îi va fi voia* (a. 1791). PRAV. COND. (1780), 208, cf. GHIBĂNESCU, S. I. VII, 286. *Să te milostiveşti spre noi, Alexandre, şi, de-ţi va fi voia, vom ieşi şi la închinarea ta.* ALEXANDRIA (1794), 52/1, cf. 17/17, 43/13. *La această greşi; că nu s-ar fi căzut să spui drept spartiianilor, dacă-i fu voia să treacă pre laconi la Asiia.* HERODOT^2, 270, cf. 286. *Cui dară i voia să mai trăiască, După mine vie într-un noroc.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 237, cf. 247, ŢICHINDEAL, F. 224/21. *Să împlantăm... plantele cele mai bune, după cum ne iaste voia.* PETROVICI, P. 227/8. *Chipul în care s-au săbit înainte şi s-au ţinut în Dachia viţa românească aşa multe sute de ani... nu ne iaste voia ca să-l descoperim aşa pre larg.* CANTEMIR, S. M. 258/20, cf. 296/1. *Cum a fi voia dumitale?* DRĂGHICI, R. 59/11. *Dacă a scăpa ţi-i voia de stîncile fioroase... Fereşte-mă de-a-ţi da ochii în cercetări îngîmfate.* CONACHI, P. 259, cf. ALEXANDRIA, 11/15. *Ea* [nevasta] *este o ceară moale pe care o întorc cum mi-e voia.* NEGRUZZI, S. I, 77. *Pă păianjăn să-l omori, dacă ţi-e voia să-ţi ierte Mariia Fecioară 7 păcate.* JIPESCU, O. 117. *Are o coastă de drac într-însa, care trebuie scoasă numaidecît, dacă ţi-i voia să ai femeie cum trebuie.* CREANGĂ, P. 169. *Trebuie să mă duc în lume ca să cîştig de mîncare, dacă ni-e voia ca să nu perim într-o bună dimineaţă cu toţii de foame.* MARIAN, O. I, 8. *Frunză verde arţăraş, Te cunosc, bade, pe paşi Că ţi-i voia să mă laşi.* id. ib. II, 358, cf. TDRG. *Fu însă voia lui Dumnezeu, ca femeia să găsească, sub zăpadă, fragi ca în iunie, pe care le culese şi le aduse soacrei sale.* PĂCALĂ, M. R. 147. *Mergea în calea lui după cum îi era voia.* SOVEJA, O. 44, cf. CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Cui i-e voia să nu moară Pună plosca subsuoară, Cui i-e voia să trăiască Plosca să n-o părăsească!* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 386. *Hop nănaşă drăgălaşă, Fă-mi cămaşă de fuior, Că mi-i voia să mă-nsor!* MÎNDRESCU, L. P. 125, cf. MARIAN, T. 320. *Mulţămăsc, că io oi be Dacă ţ-î voia aşe.* CANDREA, Ţ. O. 43, cf. FURTUNĂ, V. 36. *Cui i-i voia să mă ieie, Margă-n Sighet şi mă ceie.* BÎRLEA, L. P. M. II, 9. *De-mi era voia* [să plec] *Nu mă mai lega Cu plete din cap De vîrf de catarg.* BALADE, II, 133. *Nu şti nime ce mi-i gîndu, Numai negura şi vîntu; Nu şti nime ce mi-i voaia, Numai negura şi ploaia.* FOLC. TRANSILV. I, 483. *Ce ţ-î voia, stăpîne?* O. BÎRLEA, A. P. II, 328, cf. 49. (În formă negativă) *De nu ne va fi cu voie, nici putemu asculta.* CORESI, EV. 67. *Aşa nu e voia* (vrere B 1938) *înaintea Tatălui vostru de în ceriu să piardă nece unul de aceşti mitutei.* id. TETR. 41. *Leşilor nu le era cu voie să vie craiul, ce îmbla cu feluri de feluri de meşterşuguri şi de priceni.* NECULCE, L. 139. *S-apără ca cînd nu i-ar fi voia Ş-apărîndu-să îl strînge la sine.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 177. *Nu-i era voia nici împăratului Pavel să se leţească franţozii în ţările turceşti.* DIONISIE, C. 198. *Cînd vede omul nevoia, vorbeşte ce nu-i e voia.* PANN, P. V. I, 51/10. *Da dacă nu-mi e voia să-ţi spun? Da dacă n-am nevoie de sfat? Ce-ţi pasă ţie?* NEGRUZZI, O. I, 172. *Nevoia te duce pe unde nu ţi-i voia.* CREANGĂ, P. 30. *Le zise să înceapă dimpreună cu dînsa a săpa acolo un izvor, dacă nu li-i voia să piară.* MARIAN, O. II, 306. *Nu-mi lega, maică, lumea, Cu cine nu mi-i voia.* MÎNDRESCU, L. P. 43. *Dacă nu ţi-i voia să mă hodinesc pe loc împărătesc, mută-ţi casa de aici, şi dă-mi bună pace, că eu mă culc!* FURTUNĂ, V. 21. (Cu topica inversată) *Voia mi-i să vă aduc aminte* (ante 1618). GCR I, 49/18. *Voia ni-i ca ce vom ceare să ne dai noaă.* VARLAAM, C. 54. *Voia mi-i să adeveresc ca mai vederat credinţa omului cestuia.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 130^r/14. *Iară voia ţi-e să nu te temi de deregătoriu, fă bine şi vei avea laudă de la el.* ZOBA, S. 107. *Şi iată bubos, viind să închină lui zicînd: „Doamne, de vei vrea, poţi-mă curăţi". Şi tinzînd mîna, atinse pre el Iisus zicînd: „Voia mi-e, curăţeşte-te".* BIBLIA (1688), 755^2/29. *Voia fie a celor mai mari.* CANTEMIR, I. I. I, 47. *Voia lui Dumnezeu este de a să ferici tot omul.* GOLESCU, P. 119/19. *Voie-ţ ieste, dragă frat'e, plecăm.* O. BÎRLEA, A. P. I, 275. (Mai ales în limbajul bisericesc; învechit) **A face (pe** sau, rar, **în) voie** (ori **voia)** (cuiva) sau **a sluji voia** (cuiva) = a îndeplini voinţa, hotărîrea, p. ext., porunca cuiva. *Dup-aceea ai făcutu voia lu Dumnezeu prea pămîntu* (ante 1550). GCR I, 3/1. *Duceţi-vă de la minea, blăstemaţilor, în focul veacului, unde e gătit diavolului şi îngerilor lui, că aţi făcut voia lui* (a. 1550). CUV. D. BĂTR. II, 458/24. *Se facu voia ta, Dzeul mieu, vruiu, şi leagea ta pre mijlocul maţelor meale.* PSALT. 75. *Învaţă-me se facu voia ta, că tu eşti Dumnedzeul mieu; duhul tău dulce năstăveaşte-mă în pămîntu dereptu.* ib. 296, cf. 213. *Doamne, cătră tine scap, învaţă-mă să fac voia ta!* CORESI, EV. 5, cf. 153, 180. *Să putem face pre voia lui* (a. 1619). GCR I, 55/13, cf. 44/16. *Să părăsască voia diavolului şi să facă iară voia lui Dumnedzău.* VARLAAM, C. 18, cf. 115. *Deaca veţi face voia lui Dumnedzeu, veţi lua făgăduinţa.* id. O. 212. *Iară eu voia ta, Doamne svinte, Voi sluji cu gîndul cel herbinte, Că legea ta în pîntece m-zace, Şi ţ-voi plini porunca cu pace.* DOSOFTEI, O. I, 90. *Ca să fac voia ta, Dumnezeul mieu, vrut-am şi legea ta în mijlocul pîntecelui mieu.* BIBLIA (1688)^2 XI, 220, cf. 349. *Vor întra întru împărăţiia ceriului... cei ce fac voia mea.*

ANTIM, O. 27. *Sluga face voia domnului său, dară noi care voie facem acestui Domn al nostru? Care din poruncile lui păzim?* id. ib. 154, cf. 174. *Unii din clevetnici, făcînd în voia luptătoriului de Dumnezeu, îi ziseră.* MINEIUL (1776), 78^{r1}/1. *Făcînd voia împăratului iară ei grăiră împrotivă.* ib. 162^{r1}/10. *Pentru aceastea pururea silindu-ne a face voia lui şi a păzi poruncile lui.* PATENT, 2/1. *Nu numai înaintea ochilor slujindu-le..., ci ca slugile lui H*[risto]*s, făcînd voia lui Dumnezeu.* MARCOVICI, D. 33/15. *Dumnezeu ni l-a trimis pe el; şi Dumnezeu ştie ce face... eu trebuie să fac voia lui.* CARAGIALE, O. VI, 260. *Căpitanul, văzînd că nime nu voieşte să-i facă pe voie, zise că va merge singur.* MARIAN, O. II, 386, cf. PAMFILE, S.T. 70, CADE. *Să ne năpustim în pădure... aşteptînd să se facă pe urmă voia lui Dumnezeu.* SADOVEANU, O. XIII, 17. *Electra slujeşte voia „celor de sus", dar o slujeşte cu vehemenţă prea umană.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 1, 13/2. (În textele religioase) **Fie voia ta** sau **facă-se voia ta** = să se împlinească voinţa, hotărîrea ta. *Fie voaia ta, cum în ceriu aşa prea pre pămîntu* (ante 1550). CUV. D. BĂTR. II, 416/12, cf. GCR I, 1/17, COD. VOR. *Fie voia ta, cum în ceriu, aşa şi pre pămînt* (a. 1560). CORESI, în TEXTE ROM. (XVI), 104. *Să vie împărăţia ta, fie voia ta, cumu e în ceriu, aşa şi pre pămînt.* N. TEST. (1648), 8^{r}/30. *Tatăl mieu, de nu poate treace cest păhar să nu-l beau, fie voia ta.* ib. 35^{v}/6, cf. 83^{r}/20. *Facă-se voie-ta, cum în cer, aşe şi pre pămîntu* (cca 1670). în L. ROM. 1996, 88. *Cu smerenie să putem zice, după învăţătura Domnului Iisus Hrisos, fie voia ta, o, Doamne, cumu e în ceriu, aşea şi pre pămînt.* ZOBA, S. 146. *Vie împărăţia ta, fie voia ta.* BIBLIA (1688), 754^{2}/8. *De nu poate trece acest păhar de la mine, de nu voi bea pre el, fie voia ta.* ib. 771^{1}/25, cf. 799^{1}/49. (Mai ales în textele juridice; învechit) **A sta în voia** (cuiva) = a depinde de voinţa sau de hotărîrea cuiva. *În voia şi putearia giudeţului stă acest lucru.* PRAV. 178. *Stă aceasta în voia giudeţului să legiuiască.* ib. 225, cf. CIPARIU, O. II, 366. (Cu topica inversată) *Toate aceste în voia sultanului stau.* CANTEMIR, HR. 21. (Învechit) **A(-i) veghea voia** (sau **voie**) (cuiva) ori **a i se veghea voie** (cuiva) v. VEGHEA (**I 4**). ♦ (Prin Mold.) **Voia la Dumnezeu** = formulă de salut. Cf. PAMFILE, C. 55. ♦ (Mai ales în limbajul bisericesc; învechit) Libertatea voinţei. *Ce-s cu voie slabă..., năpastea deaca vine, ei seacă şi credinţa-s pridădesc.* CORESI, EV. 357. *Iale aduc vorbă şi mişcare voii (cînd le citesc sau le aud), unii unele, alţii altele poftind a să face şi a fi* (a. 1694). FN 23. *Duce plocon 2 turturele, ca să arate cele 2 voi a dumnezeirii şi a omenirii.* ANTIM, O. 31. *Dumnezeu are înţelegere şi voie, îngerul are înţelegere şi voie, şi sufletul omului are înţelegere şi voie.* id. ib. 120.

2. Dorinţă, plăcere (**1**), plac; rîvnă (**1**). *Corabnicii sfătuiră-se cum se vînsleadze de acie, doară voru putea cumva agiunge în Finichiia... Suflă austrul, părea-lă că voia sa voru nemeri.* COD. VOR.^{2} 43^{v}/11. *Cugetele tale ard trupul tău den lăuntru, iară voia ta den'nafară.* CORESI, EV. 327. *Zise Laban lui: să ţi se afle voia... Spune mie simbriia ta şi da-ţi-voiu.* PO 102/11, cf. TEXTE ROM. (XVI), 435. *Noi creştinii ce creadem în Hristos... oprirea voiei, postul, curăţiia, milostenia, blîndeaţele şi alte lucrure bune, aceastea să nevoim să facem.* VARLAAM, C. 355. *Să arăt întunearecul şi neînţeleagerea lor ce au întru scriptura svîntă, carea o tîlcuiesc pre voia şi pre volniciia lor cum vor.* id. O. 187. *Deci cumu-i voia domnului, ce caută să le placă tuturor, ori cu folos ori cu paguba ţării, care obicei pănă astădzi trăiaşte.* URECHE, L. 61. *Părăsi rudeniia şi priiatinii şi averea şi toate voile trupeşti.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 144^{r}/23. *Al doile lucru minunat fac oamenii pămînteşti... atunci cînd de nice o perire nu gîndesc şi de nemică nu să sparu, nice să slăbăsc atunci cînd caută voia trupului. Iară cînd văd şi precep că-i grea calea spăseniei, aciiaşi să slăbăsc şi nu să mai ustenesc.* ZOBA, S. 149. *Se veseliră căce s-au aşezat, şi povăţui pre dînşii la limanul voii lor* (la liniştea voirii sale, ms. 4389). BIBLIA (1688)^{2} XI, 310–311. *Carii nu den sînge, nici den voie trupească, nici den voie bărbătească, ce de la D*[u]*mnizău să născură* (a. 1693). GCR I, 309/7. *Cei înalţi cu firea, mai mult nume lăudat, decît viaţa îndelungată îş poftesc. Iară cu cît este fugătoarea voia omului de moarte, cu atîta îş arată nevoinţa întru paza vieţii.* N. COSTIN, C. 9. *Aşa ţin turcii prieteşugul pentru voia banilor.* NECULCE, L. 19. *Aşe se voroveşte că mai mult sfatul şi-ndemnătura lui Dumitraşco Vodă au fostu decît voia vizirului.* id. ib. 59. *Aşişdere încă el trăind..., o nespusă a voii bucurie şi a poftii desfătare a apuca să poată.* CANTEMIR, HR. 5. *La voia poftitoare, puţine cuvinte trebuie îndemnătoare.* id. I. I. I, 155, 120. *Scriitorii, mişcaţi de osebite poftele şi voile lor, unii într-un chip, alţii într-alt chip, tot acea poveste o vorbesc.* C. CANTACUZINO, CM I, 35. *I-au dat de ştire... că au pus împăratul domnu Ţărîi Rumâneşti pă Duca Vodă... pentru voia banilor ce au luat de la Duca Vodă.* R. POPESCU, CM I, 428. *Împăratul fiind lacom şi nesăţios nicicum voaia şi lăcomia lui n-au putut-o îndăstula.* R. GRECEANU, CM II, 174. *Această piatră trebuie să o ridice (de pe inima sa) iubitoriul de argint; să dea înapoi lucru cel strein, să nu facă strîmbătate... Această piatră trebuie să o rădice iubitoriul de desfătări; să lase pohtele lui cele rele, voile trupului.* ANTIM, O. 147. *De vreme ce bărbat şi muiere, Teaghen şi Haricliia, prin voile voastre s-au arătat, pot ei... şi a sluji voao cele preoţeşti.* AETHIOPICA, 87^{r}/2. *Ori la ce poftiiam şi de ce doriia inima mea nu sta cu împrotrivire, ci încă mai vîrtos făcea tot felul de mijlocire pentru ca să-m mulţămească voii mele.* HALIMA (1783), 183^{r}/34, cf. 161^{r}/30. *Poate că au avut gînd şi voie să le deie la lumină şi în limba românească.* BOJINCĂ, ap. MAIOR, IST. IV/27. *Acele sînt suflete acelor ce s-au supus vrăjmaşului, urmînd voii şi pohtirilor trupului* (a. 1808). GCR II, 199/36, cf. LB. *Împreună cu voile sale şi cu socotelele la cele fiitoare cu osîrdie va lua aminte.* POTECA, F. 312/18. *Asta-i singura dorinţă, voia maicei tale.* ASACHI, S. L. I, 173, cf. ISER. *Dar al vostru este, Muse, Citera ce-am cutezat S-o arunc, căci nu putuse A nu mă fi ruşinat. Împlinite căci văzusem Foarte lesne alte voi, Instrumentului cerusem Lucru greu.* I. VĂCĂRESCUL, P. 4/18. *Poate fi că coconului M [Mihalache Kogălniceanu] să-i pară suma cam mărişoară, dar eu nu voi să mă înavuţesc..., în fine, depinde de la voia lui a da cît va vrea.* BARIŢIU, C. II, 224, cf. 284. *Orice la voile tale Cu răul nu-l scoţi la cale.* PANN, P. V. II, 20/16, cf. POLIZU, LM. *În „Năpasta" e un contrast între... dorinţa lui Dragomir de a fi fericit... şi între neputinţa de a-şi atinge voia.* GHEREA, ST. CR. II, 275. *Dulce era voia de a prăda.*

XENOPOL, I. R. VI, 78, cf. BARCIANU. *Vai de sufletul şi de inimioara lor, cînd sînt logodite cu „urîtul". Îşi pierd voia de a mai trăi, bujorul obrăjorilor se face din ce în ce mai palid.* SĂM. III, 214, cf. ALEXI, W., TDRG, RESMERIŢĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM. *Unde sînt băile cele calde şi umplerea voii trupului nostru.* BARBU, PRINC. 18, cf. CIORANESCU, D. ET., M. D. ENC., DEX. *Prin firea ei, îşi poate schimba istoria, la simpla noastră voie, mersul?* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 7, 9/3, cf. com. din TIMIŞOARA. ◊ Loc. adj. **Pe voie** sau **pe voia** (cuiva) = care este conform cu dorinţa cuiva, care este pe placul sau pe gustul cuiva. *Ce pentru un lucru sau doaă pre voie ce i să prilejesc, bietul om purcede desfrînat şi începe lucruri peste puterea sa şi apoi acolo găseşte perirea.* M. COSTIN, O. 48. *De ni să prilejesc lucruri bune şi pre voie, zicem noroc bun.* id. ib. 324. *Mi-am alesu-mi om pre voaie Şi-i voi da steag pre războaie.* DOSOFTEI, PS. 304/17. *Rogu-te, drept însă, ia-ţi armele, săhăidacele şi arcul tău şi, ieşind la cîmp, vîneadză-mi vînat şi-mi fă mie mîncare după voia mea, cade-să a şti cumu-mi place mie.* ZOBA, S. 15. *Împăratul, văzînd că nu şi-au aflat om după pohta voii lui, l-au mazîlit.* R. GRECEANU, CM II, 174. *Şi vreme au avut mai pe voie, nu cu atîte supărări despre turci* (a. 1729). GCR II, 24/26. *Se părea că am să pot să-i dau un chip după voie, aşa cum modelam marmora.* VOICULESCU, P. II, 161. *De voinicel ce-mi era, Cal pe voie nu-şi afla, Toţi în braţe mi-i prindea Peste huci mi-i azvîrlea Şi nici unul nu-i plăcea.* FOLC. MOLD. I, 76. ◊ Loc. vb. (Ban., prin Transilv. şi prin Maram.) **A avea voie** sau **a-i veni voia** (cuiva) = a vrea[2] **(A I 2)**. *Răspunde-mi ceva mie: Ori ţi-e doruţ de-nsurat, Ori ai voie de jucat, Ori în Ţeligrad de-ntrat?* BÎRLEA, L. P. M. I, 15. *Cum aveţ voie.* ALR II/172. *Are voie acuma să vorbască.* ALR SN V h 1391/29. *Îi viňe voia dă vorbit.* ib. h 1391/36. *Fiicare še are voie şî če puače aia-i dă.* PORŢILE DE FIER, 351. ◊ Expr. **După voie** sau **după voia** (cuiva), **pe voie**, **pe voia** (cuiva), (învechit, rar) **pînă la voie** = pe placul sau pe gustul cuiva; la libera alegere; fără nici o obligaţie sau constrîngere. *E Pavel încă lăcui dzile pînră la voie.* COD. VOR.[2] 1[v]/1. *Pre voie-ş cine-ş cumu se va pleca, sau bine lui, sau rău lui.* CORESI, EV. 24. *Şi cercetă Hristosu după voia părintelui curaţi să ne facă.* id. EV. 426, cf. 63, 226. *Această nuntă se se aducă după vrearea şi după voia părinţilor săi, ca să fie însoţirea cu mărturie multă şi cu blagoslovenie.* PRAV. LUCACI, 166, cf. PO 1/1. *Îngăduit-au pre voia împăratului cum să ţie Ardealul cu nume de gobărnator* (a. 1600). DOC. Î. (XVI), 145. *Ceia ce îmblă pre voia celora ce fac* (ante 1618). GCR I, 50/36. *Celora ce pre ceastă lume poftesc să lăcuiască de toate pre voie* (a. 1632). ib. 76/19. *Afară coprinsese turcii tot, pristănise la toate capetele legii, pre voia papii, numai să-i dea agiutoriu împotriva vrăjmaşului său.* id. ib. 72. *Maica... ce să va fi plecat, după voia featei-şi, atunce să va certa după voia giudeţului.* PRAV. 177. *Destul ni-e noao că vreamia trecută a vieţiei noastre viiatu-o-am după voia păgînilor, îmblînd în desfătări.* N. TEST. (1648), 185[r]/11. *Cel ce îmblă pre voia lui.* MARDARIE, L. 231/6, cf. 265/19. *Iară neputîndu aşè plini pre voie gîndul în Ţarigrad, ş-au ales cale la Anadol, spre mormîntul proroculuí său.* M. COSTIN, O. 87. *Să nu gîndiţi că doară pre voia cuiva sau în pizma cuiva, ce, precum s-au tîmplat, cu adevăr s-au scris.* NECULCE, L. 4. *Evreii Sfînta Scriptură după voie tîlcuiesc.* CANTEMIR, I. I. I, 14. *Cela ce nu poate trăi dupre voia lui, lasă lumea exananghis* (a. 1699). FN 79. *Craiul cunoscînd în cîtă dragoste îl avea împăratul mai înainte, au socotit că şi atuncea va lăsa pe voia lui.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 156/32. *De va da Dumnezeu să fie după voia noastră, mare cinste şi bun nume vom cîştiga* (a. 1715). ARHIVA R. II, 86/16. *Domnul Romii cu fulger în brîncă Lega şi dezlega după voie.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 150. *Acuma nu vru stăpînirea să-i lasă pre voia lor, ci pedepsi aspru pre cei neascultători.* PETROVICI, P. 281/24. *Să aibă în veci bun cuget, spre a urma fapte bune după voia lui Dumnezeu.* GOLESCU, P. 123/14. *De va fi oarecare nedesluşire în punere, pre aceasta cel ce să apără să o desluşească după voia celuilalt.* POTECA, F. 170/7. *Am putea prelungi aţa vieţii după voie-ne.* MARCOVICI, C. 30/11. *Schimb-o ş-o prefă pre dînsa* [lumea] *după voia ta anume.* CONACHI, P. 264. *Au fost trei fete odată care pe rînd s-au născut, Şi d-a lor mumă şi tată pe voia-le s-au crescut.* PANN, P. V. I, 173/12, cf. 91/28. *Nu era iertat nimănui a-şi creşte nici a-şi educa copilul după voia sa.* ARISTIA, PLUT. 126/23. *În sfîrşit, dacă voieşte să posede singur inima unei fetiţe cu mîinile albe, el ştie să supue minţile ei după voia lui.* BOLLIAC, O. 36. *Fie după voia Domniei tale.* FILIMON, O. I, 153, cf. CANELLA, V. 77, cf. 55. *Fiecare episcop guverna după voie-i diocesiul său.* BARONZI, I. C. V, 394/11. *Dacă în această sară aş încerca să mă duc într-un spaţiu zidit cu totul după voia mea...?* EMINESCU, O. VII, 102. *Ceea ce-i părea ciudat era că, de cîte ori îi trecea prin minte ca îngerii să meargă după voia lui, ei... îi împlineau alintînd gîndirile.* id. ib. 107. *Trimis după voia lor proprie.* CARAGIALE, O. III, 177. *După ce-nchinară şi băură Pe voie, Alcinou luă cuvîntul.* MURNU, O. 114. *Eu cred că îşi avea anume cotloane, adevărate crescătorii de păstrăvi, unde-i prindea după voie.* VOICULESCU, P. I, 9. *Însă asta nu-i după voia mea, uncheşule.* SADOVEANU, O. XIII, 185. *Cînd eşti pe pămînt, poţi după voie să stai pe loc sau să înaintezi, cînd zbori însă, nu poţi decît să înaintezi.* BLAGA, Z. 28. *Dăm lui x o valoare după voie.* ALGEBRA IX, 50. *Ai fost drăgălaş copil Cu faţa de trandafir Şi cu pană frumuşea Făcută pe voia mea.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 30. *Zică cine ce va vrea, Eu tot joc pe voia mea...* id. ib. 359. **În** (sau, rar, **la**) **voie** sau **în voia** (cuiva), **în toată voia**, **în voie bună**, (popular) **în voia cea (mai) bună**, (regional) **de** (sau **din, la**) **voie, în dragă voie** = liber, nestingherit; după dorinţă; uşor, fără efort; încet, fără grabă. Cf. TEXTE ROM. (XVI), 423. *Că era ţara stînsă de dese războaie Şi nu putea stăpînii domni-n bună voaie.* DOSOFTEI, O. I, 6. *De vor vrea să-l mărturisească, încă în voia lor va fi.* C. CANTACUZINO, CM I, 51. *Lăsămu-i să meargă în bună voie, Că noi mai avem a spune şi de-alte.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 285. *Despre îmbrăcămintea copiilor este a se păzi regula: a fi mai lărguliţă, slobodă şi în voie de îmbrăcat.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 80/17. *Pentru ca să se scurgă zahărul, să-l lase în voie pîn să va strecura, şi apoi să-l spînzuri cu strecătoarea.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 27/16. *Unde zmeura şi fragii... Cresc în voie despre oameni.* CONACHI, P. 85. *Cine spune în toţi anii înţeleptelor cucoară A se muta după vreme dintr-o ţară-n altă*

țară?... De la înalta voință dar au priimit zidirea, Nu în sile, ci în voie, să-și cîștige fericirea. id. ib. 294. *Rămînea acum otomanilor, uzînd în voie bună de aceste noțiuni, să ni făurească pe baza lor vreun nume turcesc.* HASDEU, I. C. I, 107. *A căuta mijlocul de a-și înfățișa defectele mai în voie?* CANELLA, V. 69. *Azi n-ai chip în toată voia în privirea-i să te pierzi, Cum îți vine, cum îți place pe copilă s-o dezmierzi.* EMINESCU, O. I, 155, cf. id. ib. VII, 118. *Tătarii învecinați întreprinseră în mai multe rînduri călcări în Moesia, arzînd, pustiind și jefuind țara în dragă voie.* id. ib. XIV, 137. *Dar de pe la Grumăzești, moș Nichifor... a început a lăsa iepele mai la voie.* CREANGĂ, P. 117. *Chiar acum aș putea să te omor, în voia cea mai bună, dar mi-i milă de tinerețele tale.* id. ib. 206. *Călătorii curioși putuseră cerceta în voie teatrul crimei.* CARAGIALE, O. I, 59. *Marcu zace întins pe burtă cu capul pe pumni și privește în dragă voie.* SLAVICI, N. I, 26, cf. DDRF. *Îl lăsară-n dragă voie, să gîndească orice-i place.* COȘBUC, P. II, 125. *Și lăsînd în voie carul Îngropase-n palme fruntea.* id. ib. II, 83. *Fără știință de carte poți, în voia cea bună, să te crezi poet.* SĂM. I, 242. *Din pragul lui privirea se întinde în voie asupra frumuseții bogate din dreapta.* IORGA, P. A. I, 131, cf. 170. *Pe albele ei perne de marmure alpine Să doarmă mai în voie în sculpturalu-i pat.* ANGHEL, ap. CONSTANTINESCU, S. I, 29. *Așa... așa... mînele-n voie... ca și cum te-ai juca.* DELAVRANCEA, O. II, 12. *Lupta se dă pe un cîmp mai larg, unde se pot risipi în dragă voie.* PĂCALĂ, M. R. 202. *Fumul se poate împrăștia în voie.* ATILA, P. 194. *Rufus s-a putut îndrepta în voie bună direct spre Dunărea pannonică.* PÂRVAN, C. 116, cf. 100. *În ogradă buruienile crescuseră în voie.* REBREANU, I. 399. *Cum ea stătea în profil față de el, putea acum s-o contemple în voie.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 57. *Trifoiul încurca pretutindeni iarba lăsată în voie.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 402. *Cei trei moșnegi cu bărbile albe... par frații lui Moș Crăciun, rămași pe pămînt drept mărturie a unei lumi blajine, cînd omul era darnic și trăia în voie, ca și păsările cerului, care nici visterii nu adună, nici de asprimea vremurilor nu se turbură.* SOVEJA, O. 20, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Scriitorul își intensifică în voie elementul prim al experienței sale.* LOVINESCU, M. 8. *Fiind fără dușmani, mistreții cresc în voie.* SIMIONESCU, F. R. 39. *Dimineața îmi place să fiu singură în toată casa, să trec în voie dintr-o cameră în alta.* CAMIL PETRESCU, P. 32. *Ca să-și poată ține în voie copiii la școală, Zinca Bălcescu a căutat o casă încăpătoare la București.* id. O. I, 176. *Aceleași labe galbene – care ieșeau prin drevele patului cazon – se proiectează acum, în voie, în ochii noștri.* SAHIA, N. 120. *Mă așteptau răsfățul bunicilor, libertatea să mă cațăr în pomi, să mă scald în voie.* VOICULESCU, P. II, 57. *Se întinseră în voie pe fîn.* SADOVEANU, O. X, 206. *Ștefan Vodă a lăsat să meargă toate în voie și fără grijă.* id. ib. XIII, 242. *Își descheie haina să poată respira în voie.* BART, E. 189. *Lungimea patului era de peste opt metri, așa că patru inși se puteau culca în el în toată voia.* MOROIANU, S. 42, cf. SCRIBAN, D. *Pravila îl vrea – lăsat în voie să pornească.* BLAGA, POEZII, 393. *El trăiește pentru impresia în sine, pe care o lasă să vibreze în voie sub bolțile eului său pasiv.* id. Z. 126. *Muierile se bucurau în voie de soare.* STANCU, D. 207, cf. 430. *Sute de mii de țărani... găsesc cel puțin pînă la oraș un drum neted, pe care nici ei, nici animalele lor trudite, nu își mai frîng oasele, și pot înainta pe fața pămîntului, în voie.* BOGZA, C. O. 177. *Astfel de pasiuni nu se pot exercita în voie decît printr-o mare admirație.* CONSTANTINESCU, S. II, 100. *La mijloc se vedea o masă..., îngăduind oamenilor să se miște în voie prin cabină.* TUDORAN, P. 129, cf. DL, DM. *Au venit apoi păduchii și barba crescută în voie, hainele rupte, încălțările zdrobite.* V. ROM. decembrie 1966, 62. *Silvestru, în picioare, cu statura masivă aplecată peste banca din față (conducea caii din spațiul băncii din spate), lăsase hățurile în voie.* BĂNULESCU, I. 160. *Sub mica falcă de jos, atît de infantilă, îi crește o barbă blondă și stufoasă, ceea ce l-a determinat s-o cultive, a lăsat-o să se desfoaie în voie.* id. C. M. 242, cf. V. ROM. iunie 1973, 170, M. D. ENC., DEX. *Discutam în grădină, în voie, toate cîte ne interesau.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 4, 11/1. *Mergea-n voie fără să-i supere nimenea.* GRAIUL, I, 123. *Nu putea paște în voie.* FURTUNĂ, C. 75, cf. ALR I 1362/45. *Am făcut de voie 20 km pe jos.* UDRESCU, GL. *Uite, vezi casa asta? Pînă-n toamnă o dau gata de voie, cu toate ale ei.* id. ib. *Poț pleca după surorile tali în voie ce mai bună.* O. BÎRLEA, A. P. I, 300, cf. NALR – MB I MN Pl. 33/386. **A lăsa** (pe cineva sau ceva) **în voia** (sau **în voile**) **lui** (**ei** etc.) = liber, independent; nesupravegheat; de capul lui (ei etc.). *Pre toți îi las în voia lor.* CORESI, EV. 67, cf. 187. *Numa... slobozind hățurile cailor săi, îi lăsă ca în voia lor să meargă.* BELDIMAN, N. P. I, 35/13. *Lasă boul în voia lui, dacă vrei să mergi dăparte.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 328. *Tineri lăsați în voile și chefurile lor.* DRĂGHICI, R. 4/18. *Corpul, în virtutea inerției sale și păstrînd direcția și repejunea obținută în punctul D, ar face, lăsat în voia lui, calea DE.* EMINESCU, O. XV, 1210. *M-a lăsat în voia mea pentru o bucată de vreme.* CREANGĂ, A. 16. *Ridică piciorul și lăsă pe tăune să se ducă în voia lui.* ISPIRESCU, L. 44. *Lasă-ți doru-n voia lui, Tinerețea călătoare-i.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 29. *Crezi în fine că putem să lăsăm lucrurile să se desfășoare în voia lor?* CĂLINESCU, B. I. 49. *După scurt timp... mama m-a lăsat din nou în voia mea.* VORNIC, P. 14, cf. DL II, 732. *Lăsată în voia ei, gîndirea are tendința să se oprească.* REV. FIL. 1971, 1469. (Popular) **În voia cea bună** = fără teama de a greși; cu certitudine; în libertate. Cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. (**A fi** sau **a se lăsa, a lăsa** etc.) **în** (sau **la**) **voia** (cuiva ori a ceva) sau (rar) **la bună voia** (cuiva), (învechit, rar) **în voile** (cuiva ori a ceva) = la bunul plac, la dispoziția, la cheremul cuiva sau a ceva; supus puterii, capriciilor cuiva sau influenței a ceva. *Volnici sîntem, că toate bunătățile și realele la voia noastră sînt.* CORESI, EV. 67. *Nu foarte caută de cuvintele pașei, ce totu în voia lor mai iaste* (a. 1657). BUL. COM. IST. II, 223. *În voie-ți va fi a priimi și a nu priimi.* M. COSTIN, O. 298. *Războiul, pacea, viiața și moartea, și avearea tuturor supușilor lor, era numai la însăși voia lor.* CANTEMIR, S. M. 99/13. *Mărimea birului lor iaste la voia domniei.* id. ib. 277/9. *Trage a trăi în voia și poftele sale, decît în legi și în dreptăți supus.* C. CANTACUZINO, CM I, 40. *Mărgînd cu doao lemnișoare în loc de lopeți, m-am lăsat în voia vîntului.* HALIMA (1783), 165^{r}/31. *Curgi în voile-ntîmplării ș-a dășărtului pustii!* HELIADE, O. I, 84. *În voile-ntîmplării, întru a mea sudoare Îmi cîștigam o*

hrană abia-ndestulătoare. id. ib. I, 166. *Ei prea puține puteri scotea în fața războiului, în vreme ce vrăjmașul punea toate ale sale în voia întîmplării.* CĂPĂȚÎNEANU, M. R. 67/8. *Mă las cu totul în voia poruncilor tale.* MARCOVICI, D. 5/26, cf. id. VEL. 23/12, 48/12. *A plutit în voia valurilor pe mare.* ARISTIA, PLUT. 21/6. *Dar ceea ce sfîșie inima călătorului român este că acest monument să află lăsat cu totul în voia întîmplării.* FILIMON, O. II, 10, cf. 61. *Se lasă în voia întîmplărei de a lua lucrurile în curmeziș.* CANELLA, V. 7, cf. 37. *Puteți citi pretutindene, că acesta era... un timp lăsat în voia luptei desordinată a forțelor materiale.* BARONZI, I. C. V, 12/22, cf. 52/27. *Zbori pe luciul viu al mării, Barcă mică, sprinteoară; Mergi în voia întîmplărei, Ca o lebădă ușoară!* ALECSANDRI, O. I, 212. *Merge-n voia calului Un bujor de căpitan Care poartă buzdugan.* id. ib. II, 159. *Românul, văzîndu-se lăsat fără sprijin în voia întîmplării, își ia inima în dinți și pasă la muncă.* ODOBESCU, S. I, 507. *Harap Alb mai prinzînd oleacă la inimă, încalecă și se lasă în voia calului, unde a vrea el să-l ducă.* CREANGĂ, P. 212. *Timpul trecea și căruța lui Ghiță tot nu se mai ivea în culmea dealului pe drumul pustiu, iară Ana tot mai mult se lăsa în voia presimțirilor ei.* SLAVICI, O. I, 149. *Ea e constantă și fermă în cuvîntul dat, fără a se îngriji de consecințî pe care le lasă în voia destinului.* RĂȘCANU, L. XVI. *Stau fără îngrijire, fără hrană, părăsiți în voia chinurilor, în a deznădejdei, cei mai mulți cu moartea pe fețele oțelite de durere.* GHEREA, ST. CR. II, 87, cf. DDRF. *Tocmai cînd se plănuia răsturnarea domnitorului, acesta fusese părăsit de sprijinul Franței și lăsat în voia soartei.* XENOPOL, I. R. XIV, 71. *Dascălii își văd de nevoile lor, noi de-ale noastre, și toate curg în voia întîmplării.* SĂM. I, 164. *Grîul cînd e în copt nu poate sta la buna voia și întîmplarea vînturilor.* ANGHEL, PR. 84, cf. TDRG. *Prietenii îl sfătuiesc pe Lysimach să fugă singur părăsind armata în voia soartei.* PÂRVAN, G. 59. *Am rămas acolo în voia impresiilor și vag am auzit ce spun.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 18, cf. III, 13. *Lăsînd pe snobi în voia modelor imitate de la streini, să ne întoarcem... la... aceia care... au prețuit limba și înfățișarea originală a vieții poporului nostru.* SOVEJA, O. 9, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Iar mă lași la voia întîmplării, în bătaia poftelor străine?* GALACTION, O. A. I, 105. *După ce și-au făcut datoria de părinți, lasă ouăle și puii în voia soartei și ies pe uscat.* SIMIONESCU, F. R. 204. *Cellino – pierit, părăsit în voia soartei.* CAMIL PETRESCU, T. II, 259. *Asta-i la voia și la hotărîrea lui Dumnezeu... răspunse cu voce domoală moș Avram.* SADOVEANU, O. VII, 16, cf. XXI, 103. *Ca urmare a unei abandonări complete în voia firii sale... se cunoaște suficient și știe ce poate reclama de la puterile sale.* OPRESCU, S. 72, cf. 24. *Liniștit, Ioanide închise ochii și se lăsă în voia dormitării.* CĂLINESCU, B. I. 50. *Am evocat clipele petrecute cu dumneata la Deauville și m-am lăsat în voia visurilor.* id. S. 98. *Filip II se lăsa în voia sumbrei lui melancolii.* VIANU, L. U. 100. *Dumneata ți-ai lăsat copilul în voia soartei cu bună știință.* H. LOVINESCU, T. 232. *Întregul suflet colectiv al contemporanilor..., ca o vastă cutie de rezonanță, vibrînd la voia întîmplării... nu făcea decît... să aștepte primele norme valabile de cugetare.* CONSTANTINESCU, S. I, 117, cf. DL. *Sînt rari feciorii care se decid să joace turca, deoarece ei cred că de cel care o joacă se depărtează pentru 6 săptămîni îngerul lui bun și în acel timp ar fi lăsat la voia celui rău.* FRÎNCU – CANDREA, M. 143, cf. DM. *Doar departe, unde norii Cenușii încep să urce, Sînt mahunele în voia Valurilor nemiloase.* HOREA, P. 82. *Se lăsa prea mult la voia mea de la o vreme.* BĂNULESCU, I. 219. *La urma urmei s-ar putea ca Dumnezeu nici să n-aibă nevoie a ne pedepsi. Își întoarce fața de la noi; ceea ce înseamnă că ne retrage harul său ocrotitor și ne lasă-n voia întîmplărilor și interconexiunilor lumii materiale.* STEINHARDT, J. 76, cf. M. D. ENC., DEX. *Să ne lăsăm rostogoliți în voia curenților produși de ventilatoarele puterii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 4, 1/1. **Voie** (sau **voia**) **la mine, la dumneata** etc. **(ca la banul Ghica)**, se spune cînd se acordă cuiva libertatea de a acționa, de a proceda conform voinței sau dorinței proprii. *Nu mi-am urît zilele ca să mă otrăvesc. – Voia la d-ta, vecine.* NEGRUZZI, S. I, 222. *Voia la dumneata ca la banul Ghica.* HEM, 2406, cf. TDRG. *Voia la d-voastră, domnișorule, răspunse moșneagul, scoțînd din niște desagi, ce stăteau mai de-o parte, o căpiță de usturoi și pregătindu-se a-i ucide căței într-o scăfiță de lemn.* HOGAȘ, M. N. 66, cf. DM, DEX. *Voie la mine ca la banul Ghica.* PAMFILE, I. II, 172, cf. ib. C. 55, ZANNE, P. VI, 125. **A face** (**pe** sau **după, în**, învechit, **pentru**) **voia** (cuiva) sau **a face** (**toată**) **voia** (ori **voile**) (cuiva) sau **a-i face** (cuiva) **voile** (sau **pe voie**) = a satisface, a împlini dorința, plăcerea, rugămintea cuiva. *Aproape e Dumnedzău... și va face pre voia celora ce să tem de îns, și ruga le-o va asculta și-i va mîntui.* PRAV. LUCACI, 172. *Ce așa ne vor face voia, cum să lecuiască cu noi și cu noi să fie unii oamini.* PO 118/1. *Ne rugăm dumilor voastre să faceți b[i]ne prentru voia noastră, să grăiți acelui nemiș mare... ca să slobodzească pre feciorii noștri* (a. 1593–1597). ROSETTI, B. 50. *Ce va hi pohta și treaba domnilor-voastre la noi, nevoi-vom să facem prentru voia domnilor-voastre* (a. 1595). DOC. Î. (XVI), 196. *Știm că domnia sa vodă va [fa]ce printru voia domniilor voastre, va lăsa pre loc ră[va]ș* (începutul sec. XVII). ROSETTI, B. 56, cf. 86. *Vrînd să facă pre voie Felix jidovilor, lăsă pre Pavel legat.* N. TEST. (1646), 168^{r}/1, cf. 168^{r}/12. *I-au făcut pre voie împărățiia, pre dînsul l-au chemat la Poartă, iară domniia au datŭ lui Caşpar Vodă.* M. COSTIN, O. 66. *Pre maică-ta să nu urăști, ce în toate zilele vieții tale cinstește-o pre ea și după voia ei fă și cu supărare nu o obidi.* ZOBA, S. 164. *Făcîndu-i pre voaie de toate în toată pohta.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 137^{v}/12, cf. 153^{r}/22. *I-au căutat numai să-i facă pre voie, să vie în țară, să nu mai umble amestecînd și făcînd cheltuială țărîi.* NECULCE, L. 272. *Papa făcîndu-i pe voie, să să fie veselit cu a săi... acele trii zile bînd și mîncînd.* CANTEMIR, HR. 137. *Boiarii rumâni... nu le-au fost pă voie.* R. POPESCU, CM I, 335. *Ne mirăm căci nu ne face Dumnezeu pe voia noastră.* ANTIM, O. 27. *Așa au făcut Eleazar după voia împăratului, trimițîndu-i și cărțile și pe cei 70 de tîlcuitori.* id. ib. 306, cf. 300. *Face voia celor ce să tem de el întru adevăr.* MINEIUL (1776), 127^{r1}/38. *Cei patru să margă cu tini și, făcîndu-ți pre voie, să te întorci.* HERODOT^{2}, 348, cf. 471. *Le-au îmbrăcat cu haine frumoase din cămara lui vodă, făgăduindu-le daruri domnești să facă toată voia lui.*

DIONISIE, C. 194. *Le-ai dat... Şi haine de musulin Să le faci voia deplin* (a. 1818). GCR II, 225. *Silindu-mă a-i face voia lui, am zis în sfîrşit că are cea mai nenorocită fisiognomie.* ALBINEŢ, M. 26/16. *Cine face pe voia femeilor acela e un om cum se cade.* VOINESCU II, M. 79/6. *Atuncea apucînd şi eu fac pe voile sale, Îl scoţ şi-l puiu în mîna lui, cu destul a mea jale.* PANN, E. V, 61/3. *Ea a făcut pe generali să cunoască cît era de temut şi periculos pentru dînşii a administra fără a-l linguşi şi a face pe voia poporului.* ARISTIA, PLUT. 359/20. *Eu am hotărît să fac pe voia Sinzianei... şi nu mă schimb odată cu capu.* ALECSANDRI, T. II, 409. *Ţinea la ea... şi-i făcea toate voile.* SLAVICI, O. II, 149. *Fu nevoit a mai aştepta încă un an, ca să facă şi voia fiului său celui mijlociu.* ISPIRESCU, L. 82. *Eu pentru dragostea ta aş fi dat prin foc şi prin apă, ca să-ţi fac voile, şi tu pentru mine atîta lucru să nu faci.* id. ib. 271, cf. CIPARIU, O. II, 366, TDRG, RESMERIŢĂ, D. *Se întrecea o lume să-mi facă voile şi să mă desfete.* M. I. CARAGIALE, C. 88. *Boierul i-a făcut Saftei pe voie şi l-a dat pe Mură starostelui lăutarilor.* GALACTION, O. 68. *Ai putea să faci şi voia femeilor puţin, Să le vorbeşti cu un pic de deferenţă Chiar dacă n-ar fi decît ca aparenţă.* CAMIL PETRESCU, T. III, 391. *Tată, voi face întocmai după voia dumitale.* IZV. XIII, 175, cf. DA II_1, 11. *Îţi fac toate voile, de pe urmă n-ai să fii bucuros de mine.* SADOVEANU, O. I, 43, cf. id. ib. XIV, 78, SCRIBAN, D. *Mă exasperează, făcînd totdeauna pe voia tatei.* CĂLINESCU, S. 77. *Îi face toate voile bărbatul.* STANCU, D. 236, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Taci, bade, nu suspina, Că e numai vina ta, La alţi le-ai făcut pe voie, Ţie ţi-ai făcut nevoie.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 223. *Aşa, zău, mîndruţa mea, Oi face pe voia ta Ş-oi vinde două viţele Ş-oi lua bici de curele Ş-oi face din tin' muiere!* id. ib. 422. *Se temea ca să nu-i facă capătul dacă nu i-a face zmeului pe voie.* SBIERA, P. 178. *Nănaşule, dragu meu, Bagă mîna în curea Şi îmi fă pe voia mea.* MÎNDRESCU, L. P. 200. *De aş face din cai boi, Tot nu fac pe voia lui.* DOINE, 72, cf. 232. *S-a hotărît moşul să-i facă pe voie.* STĂNCESCU, B. 40, cf. 277. *Pă voia ii n-am făcut.* ALEXICI, L. P. 69, cf. 24. *Andriş cu cetera lui Fă pe voie hiecui.* CANDREA, Ţ. O. 27, cf. RĂDULESCU-CODIN, M. N. 72. *Eu îţi spun ţie toate, ţi-s credincioasă şi-ţi fac toată voia.* ARH. OLT. V, 56. *Sărăcia nu-ţi face voia.* ZANNE, P. V, 575. *Nici Dumnezeu nu poate face pe voia la tot natu.* id. ib. VI, 648. (Cu topica inversată) *Destulu e noao ceia ce au trecutu anii viiaţiei voia păgînrilor a face îmblîndu întru mîniiciile loru, întru pohtiri, întru beţii.* COD. VOR.[2], $79^r/12$. *Voaia ce temu-se de elu face, şi rugăciure lor ascultă şi spăşeaşte-i.* PSALT. 301. *Cine iubeaşte pre cinevaş, aceluia caută şi pre voie să-i facă.* CORESI, EV. 311. *Voia celor ce să tem de el va face, şi rugii lor va asculta şi va mîntui pre dînşii.* BIBLIA (1688)[2] XI, 352. *Dumnezeu... voia celor ce să tem dă dînsul va face, şi ruga lor va asculta.* R. POPESCU, CM I, 570. *Voia celora ce să tem de el va face.* ANTIM, O. 163. **A-i fi** (cuiva) **pe voie** sau **a fi pe** (sau **după**) **voia** (cuiva) = a fi pe placul, pe gustul cuiva; a fi aşa cum doreşte cineva. *În ce ceas ver sosi, tot* [î]*ţ va fi pre voie, şi vom mearge şi noi cu Paşa* (a. 1593). HURMUZACHI, XI, 349. *Şi au zis împăratul: ce va pohti Mihaiu Voievod, tot să fie pre voie domnisale* (a. 1600). DOC. Î. (XVI), 127, cf. 128. *Ceia ce au mult şi li-i de toate pre voie, aceia n-are iubi să moară nice o dată.* VARLAAM, C. 219. *Iară de nu va fi pre voia lui, ce de nevoie va mînca, să se pocăiască* (a. 1640). GCR I, 90/39. *Vrîndu Cazimir crai ca să dobîndească ţara şi să fie pe voia lui Ştefan Vodă, i-au datu oaste.* URECHE, L. 67. *Fie-ţi pre voie cuvintele rostului mieu* (a. 1651). GCR I, 154/30. *Pre voie să le hie, precum poftesc.* M. COSTIN, O. 141. *Căscînd gura pănă la măsele Asupra mea cu cuvinte rele: „Ferice de noi că ni-i pre voaie De te vedem toţ cum te despoaie".* DOSOFTEI, O. I, 80. *Ca să fie pre voie diiavolului* (a. 1750). GCR II, 55/37. *Ochiul dreptu de să va clăti, ce vii gîndi pre voi îţ va fi* (a. 1779). ib. 123/25. *Nici voi să agiutaţi altora, să ne staţi împotrivă, ci să şideţi acasă-vă, şi să tăceţi mîlcom. Pentru că, fiind pre voia mea, pre nici unii mai mari decît pre voi nu voi avea eu.* HERODOT[2], 376. *De-i va fi pre voi lucrul, al tău să chiamă.* ib. 455. *Vai, de-ar fi pe voia ţării, ştiţi voi unde v-aţi trezi! Într-o ocnă – da! – acolo oasele v-ar putrezi.* VLAHUŢĂ, S. A. I, 269. *La început făcu sforţări uriaşe să fie pe voia tatălui său, dar simţi îndată că-i cu neputinţă.* AGÂRBICEANU, A. 134, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Nu-i după voia ta de acasă, ci cum se nimereşte prin tranşee.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 14/3. *Fie-atunci pe voia ta.* TEODORESCU, P. P. 104. *Mulţămiţi, dar nice prea, Că n-o fost pe voia mea.* MÎNDRESCU, L. P. 171. **A-i intra** (cuiva) **în voie**, sau (rar) **a intra în voile** (cuiva), (învechit, rar) **a umbla** (cuiva) **în voie** = a-i face cuiva gusturile, a face pe plac cuiva; a mulţumi, a satisface dorinţele cuiva. *Domnezeu cu el era şi era milostiv către el şi-l făcu pre el să între în voia temnicearilui.* PO 136/18. *Pre cît le vei îmbla în voie, pre atîta să suie în cap.* M. COSTIN, O. 185. *Să mira cum a faci să le poată întra în voie tuturor.* NECULCE, L. 171. *Bietul dascăl nu-i intră în voie nici cu „frumoasă Marcheză", nici cu „Marcheză frumoasă".* HELIADE, O. II, 104. *Dar acela care nu le intră în voie e mojic.* VOINESCU II, M. 79/8. *Odată paşa era foarte supărat, tuna şi fulgera; nimeni nu-i mai putea intra în voie.* GHICA, S. 158, cf. CONTEMPORANUL, I, 163. *Îşi îndrăgeşte învăţătorul şi-i intră în voie.* EMINESCU, O. XIII, 79. *Cum văd eu, d-ta prea întri în voia supuşilor.* CREANGĂ, P. 230. *Umblau dracii în toate părţile, iute ca prîsnelul, şi-i întrau lui Ivan în voie cu toate cele.* id. ib. 310. *Era băiat domol şi intra totdeauna în voile mele.* SLAVICI, O. I, 73. *Nu-i mai intra nimeni în voie.* ISPIRESCU, L. 51. *Nu-i va intra în voie nici într-un feliu.* MARIAN, O. II, 206, cf. DDRF. *Mama e azi nu ştiu cum... că nu mai poţi să-i intri-n voie.* SĂM. IV, 170, cf. TDRG. *Toţi vreau ceva – nu le mai intrai în voie.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 108. *Trebuie să le fi intrat în voie şi să le fi fost pe plac.* M. I. CARAGIALE, C. 43, cf. CADE. *Femeile se întrec care de care să-i intre în voie.* VOICULESCU, P. I, 84, cf. DL. *Şi nu le poţi intra în voie. Oricît de frumos le vorbeşti; orice umilinţă, orice făţărnicie: deopotrivă de inutile.* STEINHARDT, J. 205. *Anticarul avea obiceiul ăsta, să intre în voia tuturor.* ŢOIU, G. 22. *Lui greu îi poate cineva intra în voie.* PAMFILE, C. 55. **A împlini voia** (sau **voile**) (cuiva) = a îndeplini dorinţele sau poruncile cuiva. *Sluga nu plinise voia stăpînului.* CALENDARIU (1814), 76. *Nu sînt destoinic să-ţi împlinesc voia.* GORJAN, H. I, 6/12, cf. id. ib. II, 137/2. *Voia ta-mplinită fie, De te face fericit!* BOLINTINEANU, P. I, 446. *El nu ştia cum să facă, cum*

să dreagă... ca să împlinească voia acelui împărat. ISPIRESCU, L. 11. *Ei se fac luntre şi punte de le împlinesc toate voile.* id. ib. 85. *Acum mă rog de iertare Iubit profesorul mieu! Şi voaia nu ţ-am plinit Precum s-ar fi cuvinit.* REV. IST. I, 316. *Împlinesc voia lui Dumnezeu.* SBIERA, F. S. 16, cf. ANGHEL, PR. 134. *O dată cu cărăuşii străini sosiră la Răşinari şi pandurii oraşului, gata să împlinească voia stăpînilor.* PĂCALĂ, M. R. 82, cf. SCRIBAN, D., CĂLINESCU, B. 10. *Pe toţi cîţi nu-mi împlinesc voile în casă îi împung cu ghionţi.* STANCU, D. 167, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Slugile fulgerau încolo şi încoace, să împlinească voile tuturor.* V. ROM. ianuarie 1974, 29 *A plecat cu dînsul spre mare ca să împlinească voia moşneagului.* MARIAN, O. II, 312.. *Eu ţi-am împlinit toate voile.* RĂDULESCU-CODIN, L. 12. **A nu ieşi din voia** (cuiva) = a nu se supune dorinţei cuiva. *Şi aice a slujit Ion Săracul cu credinţă... neieşind niciodată din voia stăpînului său.* SLAVICI, ap. CADE. *Părinţii, ca să nu-i iasă din voie, în cele din urmă au dat-o şi au înzestrat-o cu patru table de porumb şi două de fîneaţă.* REBREANU, I. 48. *Ce glasuri mieroase aveau atunci şi cum se mai perpeleau şi nu voiau să-i iasă din voie!* BARBU, PRINC. 203. (Învechit, rar) **A afla voie** (la cineva) sau **a afla voie înaintea** (cuiva) = a obţine bunăvoinţa, îngăduinţa cuiva; a găsi înţelegere la cineva, a fi ocrotit de cineva. *Află voie derept acea Iosif la domnu-său şi lui sluji şi domnu-său puse pre el să fie cap de dinainte pre casa lui.* PO 134/17. *Lasă-ne să viem numai şi să aflăm voie înaintea ochilor tăi, înaintea domnului nostru, bucuroşi vom fi a lu Faraon.* ib. 169/6, cf. CL 1957, 212. (Învechit, rar) **A avea** (pe cineva) **întru bună voie** = a simpatiza pe cineva. *Chiros îl dezlegă şi-l pusă lîngă dînsu de şăzu şi foarte întru bună voie îl ave şi-l lăuda.* HERODOT^2, 37. (Învechit, rar) **A aduce** (sau **a abate**) **(pe cineva) la voia** (sau **voile**) (cuiva) = a supune (pe cineva) dorinţei, plăcerii cuiva. *Să te foloseşti de ocazii şi să o aduci, şi nevrînd ea, la voile tale.* PR. DRAM. 123. *Nu a putut niciodată, La voie-şi să mă abată.* PANN, E. II, 98/16. (Învechit, rar; în formă negativă) **A-i fi cu** (sau **în**) **voie** = a-i conveni; a-i fi pe plac. *Nu-i era cu voie să vie împărăţia lui Cameniţă.* NECULCE, L. 41. *Mi să pare prea semeaţă propoziţia celui prinţip, de care lucru nu gîndesc că-i va fi în voie* (a. 1699). FN 76. (Învechit şi popular) **A-i fi (cu) voia (să...)** = a dori (să...) *Derept că i-au fost voia.* TEXTE ROM. (XVI), 435. *Ştefan Vodă l-au întrebat: „Ce ţi-i voia, măi?"* NECULCE, L. 21. *De vreme ce eşti lîngă un împărat şi grăieşti cuvinte buni şi faci lucruri buni, poftieşti ce-ţi iaste voie.* HERODOT^2, 38. *Pentru muierile acestea multă volnicie iaste la noi şi slobozănie, şi cu toate, de ve-i voia, să vă culcaţi.* ib. 260. *Trebui să rabde, să tacă şi să se-ntoarcă la oi, dacă ăi era cu voia să nu mai capete o scărmănătură.* MARIAN, O. II, 364. (Regional) **A-şi face voia** sau (învechit) **a-şi umple voia** = a-şi satisface dorinţele, poftele, capriciile. *Iar el să îmbogăţea, şi creştea ca chiedrul pănă la ceriu, şi-ş umplu toată voia sa* (a. 1645). GCR I, 171/15. *Împlîndu-ş voia, ce-au dorit au dobîndit.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 27^r/23, cf. noiembrie 150^r/7. *Bea şi mînca, Voia-şi făcea, De nimeni nu grijea.* ŞEZ. IV, 157. *Nici o voie nu-m poci fa Dacă nu-i aici mîndra.* CANDREA, Ţ. O. 26. *M-am făcut voia.* ALR I 1362/75. (Popular) **A-şi face voia** (cu cineva) = a batjocori, a silui (**2**), a viola (**3**) (pe cineva). *Ea acasă să ducea, Nici la horă nu ieşea. Arnăutu mi-o căta, Mi-o căta şi n-o găsa, Să dusă-n casă la ea. Cînili mi-o năcăjea Şi-şi făcu voia cu ea.* BALADE II, 230. (Regional) **A-i fi voia (de...)** = a se îndura de cineva; a fi binevoitor cu cineva. *I-o fos voia dă miňi, m-o dat dă mîncari, încă m-o dat şî bani dă drum.* ALR II 3233/29. (Regional) **A-şi alege** (sau **a-şi afla**) **voia ochilor** = a-şi alege ce preferă. Com. din ZAGRA – NĂSĂUD. (Regional) **A-şi face voia (pe...)** = a se răzbuna (**I 1**) pe cineva. *M-am făcut voia, m-am răzbunat.* ALR I 1437/107, cf. 28. *Mi-am făcut voia pe el.* ib. 1437/278. ♦ (Învechit; şi în sintagmele *bună voie* sau *voie bună*) Bunăvoinţă; îngăduinţă. *Cu fire amu dulce numai unul Dumnezeu e; cu voie bună unul e.* CORESI, EV. 291. *Că nu văzuiu aimintri obrazul tău, ca a lui Domnezeu, fie cu voie bună către mine, ia ceastă bunătate rogu-te ce am adus ţie.* PO 114/15. *Hanul... arată către noi voie şi cuvînt bun* (a. 1657). BUL. COM. IST. II, 222. *Aşè aduc tinereţile pre om, cînd au prè multă voie şi dezmierdăciune la un stăpîn.* NECULCE, L. 231. *Să dăruiesc daruri, a dobîndi voia celor ministri den care spînzură bună norocire acelor mai mari* (a. 1701). FN 113. *O! tu, hîrtie mult răbdătoare, Care pe spate-ţi cu voie bună Toată înţălepţia de supt soare Şi nebunia porţi împreună, Poartă ş-aceste stihuri a mele, Cum ţi le dau, şi bune şi rele.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 13. *Am aşteptat porunca şi voia bună a Măriei tale.* SADOVEANU, O. X, 106. *Am să-ţi răspund cu bună voie la ce mă întrebi.* id. ib. XIII, 18. ♦ (Prin Transilv.) Predispoziţie, înclinaţie (spre ceva). *Şi atunci cînd se văd pruncii a avea mai bună voie spre învăţătură, nu pot băga bine de samă la toate celea.* PETROVICI, P. 106/2. *Cînd ar ajunge la vîrstă... nu ar avea voie nicidecum spre lucru.* id. ib. 261/12, cf. LB.

3. Poftă (**1**), chef; dispoziţie; p. ext. toană[1] (**1**). *Pravila... popreşte pe părinţii care... rîsipesc lucrurile ficiorilor lor... numai pentru îndărăpnicia lor şi la voile lor* (a. 1765). URICARIUL, XVII, 51, cf. MAIOR, ap. URSU, T. Ş. 150. *Nu este dracu de vină, Ci voia lui spre rău adîncată!* BUDAI-DELEANU, Ţ. 268. *Învăţătoriul cel vătămat şi năcăjit îşi pierde voia şi nu poate să-i înveţe.* PETROVICI, P. 7/8, cf. LB, VALIAN, V. *Mie încă nu mi-a venit voie să pui pachetele la poştă.* LAURIAN, în BARIŢIU, C. I, 144, cf. ISER. *Aici s-au răcit oamenii, şi nu mai au nici o voie.* VASICI, în BARIŢIU, C. II, 30. *Am voie multă a lucra, însă neodihna... mă împiedecă.* id. ib. 154, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., LM, BARCIANU, TDRG. *Vedea că n-are nici o voie de petrecere, că chiar vinul îl bea cu mînie.* AGÂRBICEANU, A. 164. *Murăşanu simţi o voie de chef ca niciodată.* id. ib. 175, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE, DL, DM, CIORANESCU, D. ET. *Dialogul era plin de glume mult sărate..., după cum ghiceau ei voia stăpînului.* IST. T. I, 99, cf. M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D., DSR. *Feciorii nu mai aveau voie la nimica, nici la mîncare, nici la băutură.* RETEGANUL, P. II, 5. *Colăceii-s cum a dat Dumnezeu cel bun şi-nalt, Dar voia ni-i bună şi mare Către cinstită faţa d-voastră.* MARIAN, NU. 769. *Colăceii îs cam mititei, Însă voia li-e bună şi mare.* ŞEZ. I, 38. *Tînăra noastră crăişoară, Plină de voie şi de pară, S-a sculat de dimineaţă.* FRÎNCU – CANDREA, M. 154. *Mňi voia a-l rîd'e pă om.* ARL I 74/347, cf. ALR SN V h 1391/76, 157, 250, 353, 362. *Noi avem o dorire: Să*

vedem crăişoara în ce voie-i? NUNTA, 177, cf. NALR – B II h 186/63. ◊ *Voie bună* sau *bună voie*, (rar) *voia cea bună* = dispoziţie bună; bucurie. *Deschizi tu mînra ta şi veri sătura tot viul de voie bunră.* PSALT. HUR. 122^{v}/9. *Va schimba plîngerea spre bună voie.* CORESI, EV. 235, cf. 376. *Astăzi iarăş au venit pre noi veselie şi voie bună.* VARLAAM, C. 91. *Într-o dzi oprindu-l la masă şi-au scornit voie bună, închinînd la Bucioc cu veselie şi au pus de i-au dat otravă.* M. COSTIN, O. 68. *În Ostrovul Sicheliei, dupre obicei, petrec bine. Către Delfinat, puţintică voie bună* (a. 1693). FN 13. *Mult s-au bucurat; Şi doamnele dimpreună Cuprinse de voie bună* (a. 1818). GCR II, 223, cf. LB. *Tatăl de multă voie bună deşerta păharele unul după altul.* BĂRAC, T. 6/11. *Cînd nu se simte omul bine şi nici are voie bună.* CORNEA, E. I, 9/6. *La această colică foloseşte: ... zerul, umblarea călare, voie bună şi dietă.* id. ib. 94/17. *O ceaţă i-a acoperit razele de voie bună ce i se vedeau în faţă şi-a oftat bătînd toate cărţile pontatorilor săi.* NEGRUZZI, S. I, 86, cf. CIPARIU, O. II, 366, LM. *Ades călare pleacă în mîndre nopţi cu lună, Şi cînd se-ntoarce, ochii lucesc de voie bună.* EMINESCU, O. I, 96. *Dacă însă îl văd într-un pom uscat... vor ave parte mai mult de scîrbă şi supărare, decît de voie bună.* MARIAN, O. I, 24. *În voie bună şi veselie ajunseră la uşa raiului.* id. INS. 47, cf. DDRF. *De multă voie bună Sună codrii şi răsună.* COŞBUC, P. I, 130. *Văzînd atîta voie bună şi însufleţîre, m-am vîrît şi eu printre ei şi am beut împreună o cupă de vin.* SBIERA, F. S. 128, cf. ALEXI, W. *Cobzarule, de-ai şti cît farmec Şi voie bună răspîndeşti Cu zvonul cîntecelor tale În inimile româneşti!* IOSIF, PATR. 24, cf. TDRG. *Supărat, nu se cade nimeni să meargă la o aşa iscodire, care cere veselie şi voie bună.* PAMFILE S. T. 29. *Între tinereţe şi voie bună să tot trăieşti.* AGÂRBICEANU, A. 140. *Era o glumă a lor, unul din scurtele minute de descleştarea voiei bune, în încordarea meseriei aspre.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 254. *Era mereu cu chef şi voie bună, cînd era sănătos.* SOVEJA, O. 58, cf. RESMERIŢĂ, D. *Acum zece douăzeci de ani, belşugul, veselia şi voia bună te întîlneau şi te însoţeau la fiecare pas.* GOLOGAN, C. R. 113, cf. CADE. *Se obişnuise să fie primit, în cursul inspecţiilor, cu izbucniri de „trăiţi" şi voie bună.* REBREANU, R. II, 84. *De cînd era în pat era de o voie bună nepămîntească.* CAMIL PETRESCU, T. III, 489. *Era vesel nevoie mare şi plin de bună voie.* POPA, V. 102. *În curţile nunului, mesele întinse vuiau de rîsete şi voie bună.* VOICULESCU, P. I, 54. *Scînteierile lui de voie bună s-ar fi adaos la cele pe care poporul le sporeşte de veacuri.* SADOVEANU, O. XX, 52. *În plus, asupra întregului stăpîneşte un fel de duh de voie bună.* id. ib. 57. *Cînd ne vorbea de vechimea şcoalei noastre româneşti din Satulung, ni se umplea inima de voie bună şi mîndrie.* MOROIANU, S. 13. *Se lăsă furată de buna voie a Anei.* DAN, U. 9. *Izbucnirea unui cîntec zglobiu şi puternic ca al piţigoiului... nu putea să nu impresioneze, să nu fie semn de apropiere a primăverii, semnal de voie bună.* BĂCESCU, PĂS. 345. *Lucrul bun se face cu cîntece şi voie bună.* ARGHEZI, S. VIII, 147. *Surîsul acela... era ca un îndemn la voie bună şi încredere în viaţă.* VINEA, L. I, 98, cf. DL, DM. *Tare mă bucur, glăsuieşte Mihai Vodă Surdza, că văd chef şi voie bună în Ţara Moldovei.* STEINHARDT, J. 64, cf. 162, M. D. ENC., DEX. *Mîncînd şi bînd împreună Cu cîntări, cu voie bună.* POP., ap. GCR II, 314. *De cînd, maică, m-ai băiat, Cu amar m-ai blestemat... Cu mîinile către lună, Să n-am nici o voie bună.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 184, cf. V. BREBAN, D., DSR. *Voia cea bună era dusă din curtea Împăratului Roşu.* RETEGANU, P. IV, 5. *M-ai cîntat seara pe lună Să nu mai am voie bună.* MARIAN, O. I, 25. *Tot să te faci cu voia bună, jupîne gazdă.* VICIU, COL. 26, cf. FURTUNĂ, C. 13. *Numai Gruia lui Novac Nici nu bea, nici nu mînca, Nici voie bună n-avea.* BALADE, I, 364. *Blăstăma şi cuvînta:... Să n-aveţi parte de lumină, Cum n-am eu de voie bună!* ib. III, 182. *Măi, d-apoi ce voie bună ai tu-aşe? – D-apîi d'i ce să fiu supăratu?* O. BÎRLEA, A. P. II, 525. ◊ (În formule de urare şi de salut) *Eu scriu multă sinătate şi voie bună şi slujbă şi mare preinţă la birăul de Bistriţă* (a. 1602–1617). ROSETTI, B. 72. *Voie şi dzua bună luînd... unde mărgînd, ce au lucrat şi ce au aşedzat mai pre urmă la locul său ales să va povesti.* CANTEMIR, I. I. II, 171. *Sănătate şi voie bună trimiţi împărăţiei măriei tale.* ALEXANDRIA (1794), 51/3, cf. POLIZU. *Traian plin de ardoare, Stă pe Omul în picioare, Le trimite voie bună Şi porunca-i aşa sună.* BOLLIAC, O. 131. *Voie bună de-acu, că eu mă duc să fac bucate.* ALECSANDRI, O. VI, 453. *Doresc domnului nostru atotputernic sănătate şi voie bună.* DELAVRANCEA, O. II, 47. *Pantazi porunci încă un rînd de ţuici. Dar voia bună ce ne urarăm, ciocnind, lipsea cu totul.* M. I. CARAGIALE, C. 9, cf. SCRIBAN, D. *Noroc şi voie bună!* VINEA, L. I, 23. *Cu răspunsul împreună Vă poftim şi voie bună.* GCR II, 314. *Ajungă-te voie bună, Domnul nun şi doamnă nună!* MARIAN, NU. 678. *Voie bună şi-o colindă Şi-un cîrnaţ legat de grindă.* VICIU, COL. 50. *Meri sănătos (ori) pi voia bună.* ALR I 1505/554. *Garofiţă din cunună, spune-i badei voie bună.* FOLC. MOLD. II, 205. *Dacă vine, bine; dacă nu, sănătate şi voie bună.* PAMFILE, C. 55. (Învechit şi popular) *Voie rea* = supărare, indispoziţie, tristeţe, mîhnire; durere, suferinţă; enervare, iritare. *Iaste plin de toate voile reale şi de frică şi de cutremur.* CORESI, EV. 78. *Alexandru Vodă den voie ră au murit.* URECHE, LET. I, 107/45. *Mare mîhniciune şi voie rea în toată curtea.* M. COSTIN, O. 96, cf. 137. *Această viaţă trecătoare iaste plină de voi rele şi de greutăţ.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 140^{v}/18, cf. septembrie 28^{v}/33. *Atunce era în Leov slobod şi oblicind c-au poprit ungurii banii, l-au lovit cataroiu de voie rè, ş-au murit în loc.* NECULCE, L. 82. *I s-aprinsă inema de voie rè.* id. ib. 156. *El de voia rea şi de ruşine... s-au spînzurat.* CANTEMIR, HR. 120. *Boală de voia rea, pătimirea întristării, fiierea neagră.* id. I. I. I, 16. *Banii mai mult dau întristăciune şi voie rea.* C. CANTACUZINO, CM I, 79. *Cu multă voie rea şi Măriii sale lui vodă şi tuturor pămînenilor au fost.* R. GRECEANU, CM II, 136, cf. 173. *Noi cu dăstulă voie rea sîntem, că puţintele vitişoare ce avemu acolea, în toate zilile ne le închiid sătenii de acolea* (a. 1717). BUL. COM. IST. II, 244. *Şi de voie rea ce au Slugile odihnă n-au* (a. 1774). GCR II, 104/8. *Mergînd vizirul două conace în jos, de voieră bolnăvindu-se... au murit* (sfîrşitul sec. XVIII). LET. III, 281/23. *Să fie chiemat pre pers[i] asupra grecimei..., numai să scapi dintru acea voie ră.* HERODOT^{2}, 377, cf. LB. *Toată ziua aceea nu putea să se astîmpere de voia rea.* DRĂGHICI, R. 109/15. *Din aceştia muriră numai trii cu moarte naturală şi doi din ii de voie rea.* SĂULESCU, HR. I, 212/10, cf. ISER, CIPARIU, O. II, 366, LM, TDRG,

CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D., DSR. *Năcazu şi voie rea S-o pus la inima mea.* H XVIII 99. *Cînd creşteam ca ş-un brăduţ, M-ai lăsat, maică, micuţ; Cînd creşteam ca ş-o nuia, M-ai lăsat cu voie rea.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 210, cf. 214. *Şi toată voia cea rea Caută a o-ndepărta. Că Domnul de va voi Eu 'napoi iar oi veni!* POP., în REV. CRIT. II, 421. *Irima mea nu-i bură; Că-i încinsă cu curea Stricată de voie rea.* FRÎNCU – CANDREA, M. 96. *Iară doamna-i rămînea Supărată-n voie rea, Ca şi omul ce-a pierdut Tot ce-n lume a avut.* BALADE, III, 358. *Supărare, voie ră, Pusă-i la inima me.* FOLC. TRANSILV. I, 269, cf. II, 21. (Învechit, în Transilv.) *Voia Mărinii* = epilepsie. Cf. KLEIN, D. 456, MOLNAR, în DR. IV, 391. ◊ Loc. adj. (Popular) **În** (sau **cu**) **voie** (**bună**) sau (regional) **în voia cea bună** = ameţit, cherchelit, vesel (**1**). *Zise bărbatului ei cînd îl văzu cam cu voie bună.* ISPIRESCU, L. 65. *Cînd era mai cu voie, Popa Trăsnea începu a trăsni la uşă.* REV. CRIT. I, 511, cf. ALR – M I h 228/226, 233, 235, 236, 238, NALR – B II h 186. *În voia ai bună.* ALR – T II h 270/340, 360. ◊ Loc. adv. (Învechit) **Cu voie** (sau **cu voia**) **rea** = supărat, indispus, trist; mîhnit; îndurerat. *Deaca să veade că s-au depărtat de Dumnedzău, să pleacă cu rugă şi cu ispovedanie lui Dumnedzău, cearcă mila lui, înfrînge-şi inima cu lacrămi, şi cu voie rea opreaşte de mîncări şi de băuturi trupul său.* VARLAAM, C. 16. *Neunirea părerilor face să stea cu voie rea o curte* (a. 1695). FN 68. *Murea cu voie rea.* HERODOT^2, 459. ◊ Loc. adj. şi adv. **Cu** sau (învechit şi regional **în**) **voie bună** = vesel (**1**), bucuros; bine dispus. *Să iasă-mpreună Toţi cu voie bună.* DOSOFTEI, PS. 158/20. *Nu prea cu voie bună sînt priimiţ* (a. 1703). FN 15. *Se întoarseră acasă în voie bună, cu mare triumf şi bucurie.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 206. *Să căutăm ca să-l ţinem de pururea în voie bună şi vesel.* PETROVICI, P. 332/3, cf. DRLU, LB. *Îmi tulbură mulţămirea numai cînd mă văz silit, Să mă duc să beu otrava, ce-acolo ei mi-au gătit O s-o beu cu voie bună.* HRISOVERGHI, P. 40, cf. ISER, LM. *Pînă în ziua de astăzi e mai mult supărată, decît cu voie bună.* MARIAN, O. II, 72, cf. DDRF. *Tot aşa, cu voie bună, Prepeliţa-n sîrg adună Pe nuntaşi mereu.* COŞBUC, P. II, 34, cf. BARCIANU. *Patima nebună care face ca pe coardele vioarii să i se prelingă tot sufletul şi care îi poartă trupul slăbit din han în han, din uliţă în uliţă, cîntînd aşa într-o neştire, pe un pahar de vin ce i se întinde cu voie bună din cei ce-au fost învăluiţi în cîntarea pătimaşe.* SĂM. VIII, 18, cf. TDRG. *Porniră cu voie bună către casă.* PĂCALĂ, M. R. 150. *Dan, cel cu voie bună..., reprezenta elementul simpatic în mulţimea neroadă a necazurilor.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 265. *Nu călcase măcar o dată pragul hanului, aşezîndu-se acuma în cerdac... în faţa unei mese pline de ouă roşii şi ulcele...; ba încă şi cu voie bună, după cît se părea.* SOVEJA, O. 38, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Cînd ajunseră, se închinară cu voie bună şi cu smerenie în acelaşi timp.* SADOVEANU, O. XI, 13. *Ea rîde cu voie bună.* MIHĂESCU, D. A. 84. *Te-aş însoţi cu voie bună, Dar stau mai bine lîngă vatră.* ARGHEZI, S. V, 87. *Celălalt îi închină cu voie bună din sticla cu băutură ce o ţine în mînă.* IST. LIT. ROM. I, 39. *M-a făcut maica pe lună, Să fiu tot cu voie bună.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 395. *De-atîta-s cu voie bună Pînă-s cu palinca-n gură.* CANDREA, Ţ. O. 26. *Vai, săracu cătana, Mult îi rabdă inima: N-are cină cu hodină Nice prînz cu voie bună.* BÎRLEA, L. P. M. I, 5. *Daţi, feciori, cu voie bună, Să nu pierdem din cununa... Staţi, feciori, precum v-am spus, Nu cătaţi că doi-trei nu-s.* id. ib. II, 109. *Socri, nuntaşi dimpreună, Toţi să fim cu voie bună.* IZV. XIV, 189. *Vesăl, în voie bună.* ALR II 3688/833. *Fie şi cu strămătură, Numai să fie cu voie bună.* NUNTA, 52. ◊ Expr. (Învechit, rar) **Voi şi nevoi** = bunăstare, belşug, acalmie alternînd cu lipsuri, sărăcie şi tulburare. *Patru sute de ani trecut-au peste ţară întovărăşiţi de voi şi nevoi.* GANE, N. III, 12, cf. DL. (Învechit şi popular) **A(-şi) face voie (bună)** = a (se) înveseli, a (se) bucura; a (se) distra. *Îm fac voia bună Cu inemă, cu limbă-mpreună.* DOSOFTEI, PS. 44/15. *Făcînd multă voie bună Pentru că l-au prins la mănă* (a. 1777). GCR II, 115/25. *În raiu ne sălăşluieşti Cu sfinţii tăi dimpreună, Ca să facim voia bună* (a. 1784). ib. 144/5. *La toate nevoi tu ne ajuţi şi dai Putere la slabi, bolnavilor leac, ... Voie bună faci şi celui sărac.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 135. *Tinere toate-mpreună, Faceţi-vă voie bună.* PANN, E. V, 142/3. *Oamenii fac voie bună.* SEVASTOS, N. 70. *Mai ales însă nuna cea mare şi cu nevestele... fac cel mai mare huiet şi voie bună.* MARIAN, NU. 613. *Turca cu îmbletul ei, cu jocul ei cel deşanţat, cu schimele ei, face multe rîsete şi voie bună pe unde se duce.* id. O. II, 405, cf. CADE, DL. *De cînd trecui dealu-ncoace, Voie bună nu-mi poci face.* JARNÍK – BÎRSEANU, 194. *Inimă supărăciosă, Mor şi nu te văz voioasă, Fă-ţi, inimă, voie bună, Nu sta ca bivolu-n tină!* id. ib. 218. *Face-aş voie bună-n casă, Da inima nu mă lasă.* MÎNDRESCU, L. P. 114. *Faţa casei nu-i bătută Voia-n casă nu-i făcută Faţa casei s-o bătem, Voia-n casă s-o făcem.* MARIAN, H. 45. *Ana vin îi aducea, Voie bună îi făcea.* ŞEZ. II, 35. *Faceţi-vă voie bună, Şi credeţi că nu-i minciună.* SEVASTOS, N. 94. *Cîntaţi, lăudaţi şi vă bucuraţi! Cu gazdele dimpreună Să ne facem voia bună, Că ni s-a născut Hristos.* VICIU, COL. 17. *Nu sî răzbunî Cîti-o săptămînă Şî-ni fac voia bunî.* DIACONU, VR. III. **A face voie de nevoie şi haz de necaz**, se spune cînd cineva manifestă bună dispoziţie, deşi este silit să facă, să suporte ceva neplăcut. Cf. CADE, PAMFILE, C. 55, id. J. II, 172. (Învechit şi regional) **A-i strica cuiva voia** sau (învechit, rar) **a i se strica** (cuiva) **voia**, **a-şi strica voia (bună)** = a (se) indispune, a (se) supăra; a (se) mîhni, a (se) amărî. *Vădzîndu-l mazîlimea că-i din neam prostu, li să strîcară tuturor voia, că nu le era cu cinste să margă la gazda lui.* NECULCE, L. 176. *De va şi muri, să nu strice voie tătîni-său, neştiindu-l.* HERODOT^2, 56. *Cu adivărul să grăiaşti şi nimică nu-mi va fi voia stricată, ci tot cum mi-au fost.* ib. 363. *Se unesc în duh ş-în minte, Voia unui alt mi-şi strică Cu-mprotivire să-şi zică.* PANN, P. V. II, 154/9, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Aş iubi pe cel mai mic, Voia la cel mare-o stric.* RETEGANUL, TR. 184, cf. HODOŞ, P. P. 69. *Nu vă stricaţi voia bună Pentru mica mea minciună, Minciună lăutărească De-o-ntîmplare novăcească!* BALADE, II, 55. (Regional) **A nu-i şti** (sau **a nu-i înţelege**) **nici voia, nici nevoia** (cuiva), se spune despre cel care nu-şi comunică gîndurile, sentimentele, intenţiile etc. Com. din PIATRA-NEAMŢ. (Rar) **A sta în voie bună** = a fi bucuros, mulţumit, încîntat. *Agata sta în voie bună să fie întrebată ce mai face.* ARDELEANU, D. 28. (Învechit, rar) **A(-i) fi** (cuiva) **voia rea** (sau **amară**) ori **a fi cu** (sau **în**) **voie rea, a fi în voi rele** = a fi trist, mîhnit, îndurerat.

Vai că voia mi-i amară Ce m-am streinat de țară. DOSOFTEI, PS. 430/1. *A inimii ce să veselește fața înflorește și, fiind în voi rele, posomoraște-să.* BIBLIA (1688), 436²/59. *Mardonie văzînd pe Xerxis cum au fost foarte cu voie rea după războiu... întră în grijă mare.* HERODOT², 421. *Nu mi-i voia rea pentru că moriu eu, ci pentru că nu făcui nimică cu mînule mele.* ib. 494, cf. 459. (Învechit și popular) **A(-și) face** (sau **a face** cuiva) **voie** (ori, învechit, **voia**) **rea** = a (se) supăra; a (se) mîhni, a (se) întrista; a (se) enerva, a (se) irita. *Atunce să mîhni și făcu voie rea foarte.* VARLAAM, C. 220. *Cela ce nu-ș va face voia rea după moartea celui otrăvit, ce-ț va părea că iaste veasel, face prepus, cum să-l fie el otrăvit.* PRAV. 111. *Au ieșit poruncă crăiasei să nu-și facă voie rea, căci îi caută a ieși dintru această cetate.* M. COSTIN, O. 300. *Ascultă-mi ruga, Dumnedzău sfinte, Și nu mă treace, ce-m ia aminte, Că-m feci rea voaie pentru grea ură.* DOSOFTEI, PS. 179/8. *Nu mă mir, ce-m fac voia rea pentru sufletele ce pier.* id. V. S. septembrie 31ʳ/9, cf. 11ʳ/6. *Antohi hatmanul, mărgînd cu oastea la Iași, ș-au spus Ducăi Vodă c-au luat camaicanii pe Turculeț din mîna lui, ș-au făcut mare voie rè.* NECULCE, L. 130. *El își făcu voia rea de acea videnie.* MINEIUL (1776), 120ʳ¹/25. *Și Darie și toată oastea lui își făcură voie rea, neputînd să dobîndească Vavilonul.* HERODOT², 189. *Las' jupîneșică, nu-ți face voie rea, că are să fie cît se poate de bine.* CREANGĂ, P. 128. *Fii odată bărbat și nu-ți face voie rea.* id. ib. 212. *Voie rea să nu vă facă: Mi-a venit și o să-mi treacă!* COȘBUC, B. 128, cf. DDRF, TDRG, CADE, DL. *Turturea de-i turturea Și tot face-și voie rea, D-apoi eu cum să nu-mi fac Pentru unul ce mi-i drag!* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 214. *Taci, taci, taci, inima mea... Nu-ți mai face voie rea.* MÎNDRESCU, L. P. 24. *Stați, feciori, nu vă bățeți, Voie rea nu vă făceți.* MARIAN, H. 50. *Leleo, draga mea, Oprește arma, Nu-mi fă voie rea.* ANT. LIT. POP. I, 393. (Regional; despre tauri) **A avea voie de bicit** sau, (despre vaci) **a avea voie de bic** = a fi în călduri. Cf. ALR I 1072/12, ib. I 1073/12. ♦ P. restr. Veselie (**1**). *Dumnedzău ce-mi ești cu bine; La nevoaie sprijenească Și la voaie îmi ești fală.* DOSOFTEI, O. I, 14. *La miazăzi predomină voia, la miazănoapte nevoia.* HELIADE, O. II, 373. *Pe-al cerului pieptar Scapără frumoșii teferi Sumedenii de luceferi, Plini de voie și de har.* ARGHEZI, V. 44. *C-un buciumaș mare de vin, ... Să ne fie voia deplin.* FRÎNCU – CANDREA, M. 144. *Cinstita nună mare..., C-un colac de grîu curat Cum Dumnezeu i l-a dat, C-o butelie de vin Ca să-i fie voia-n plin, Cinstește pe ai săi fini!* MARIAN, NU. 666. *Bate-mi-ar aste măsele, C-o butelie de vin, Să-i fie voia deplin.* id. ib. 667. ♦ Petrecere (**II 2**), chef. *Păharul cîte la o voie bună cu priietenii ne iaste de obște.* M. COSTIN, O. 315. *Un mire cînd stă de purcede Dintr-a sa cămară unde șede, Făcînd voaie bună de drum mare.* DOSOFTEI, PS. 58/1. *La voie bună Românii s-adună.* ALECSANDRI, T. 1559. *Cît e baba de bătrînă Tot dorește voie bună De trei ori pe săptămînă.* MARIAN, NU. 362, cf. ZANNE, P. II, 2.

4. (Mai ales pe lîngă verbe ca „a avea", „a cere", „a da", „a lua") Permisiune, încuviințare, îngăduință, învoire; p. ext. autorizare. *Au dat canțelerul din leși voie lu Jigmon craiu să strîngă oaste* (a. 1600). DOC. Î. (XVI), 128. *Ce vom judeca noi să fie judecat și să nu mai aibă voie a căutarea leage într-altă țară* (a. 1600). ib. 130, cf. 146. *Dat-au Ștefan Vodă voie oștii sale să prade în trei zile cît vor putea.* URECHE, ap. GCR I, 72/19. *Ai voie să-ți întrebi și cu craiul, unde să adună toți domnii la scaunul țării... de vei avea strîmbătate, afla-vei direptate.* id. L. 125, cf. 126. *Nice sămînța ce au aruncat acolea... să nu aibă voie să o ia.* PRAV. 2. *Nu cu putearia lui, ce să ia voie și puteare de la giudeț.* ib. 30. *Poate muiarea să ceaie voie de la besearică să să desparță de bărbat.* ib. 147, cf. 149, 151. *Cu dînsul să aibă voie a vini la împărăția Rosiei* (a. 1664). FURNICĂ, D. C. 15. *Au întrat Ștefan Gheorghie logofătul cu fața scornită de mare mîhniciune și ș-au luat voie să margă spre case-și.* M. COSTIN, O. 137. *Poftind voie să meargă la scaunul țărei cei de moșie.* id., ap. DDRF. *Gargal luă voie de la-mpăratul asupra svînt*[u]*lui.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 36ʳ/19. *Și cerșu voie dară nu altă fără numai să-l iarte de la voinicie și să-ș margă la dorita sihăstrie.* id. ib. 73ᵛ/6, cf. februarie 61ᵛ/21, GCR I, 235/32. *Tot în boierie au fostu și la cinste, cît au fostu domn, și-ncă i-au dat voie de s-au și însurat în dzileli lui.* NECULCE, L. 134. *Dumitrașco Vodă, luîndu-și acea voie de la Poartă, și mai fără sîială au început a să ajunge cu moscalii.* id. ib. 209, cf. 317. *Spre monarhiia dobitoacelor să margă voie să-i dea să rugă.* CANTEMIR, I. I. II, 170, cf. 56. *Să fie trimis la papa de Rîm și să fie cerșut voia, pentru ca să-i dezlege luni și marți la carne.* id. HR. 137. *Ce din cetate pre Iovan ucigînd, și alaltă oaste înspăimîntindu-să, toată s-au închinat, luînd voie să iasă din țara grecească.* id. ib. 376. *Le-au dat voie să-și aleagă domn care vor vrea.* R. POPESCU, CM I, 404. *Au cerut voie să-l lase să treacă în Țara Turcească; și i-au dat voie.* id. ib. 421. *Luîndu-și voie să vie, și pre Șărban comisul Vlădescul cu dînsul au slobozit.* R. GRECEANU, CM II, 17, cf. 166. *Eu vream... să-ț cer voie să mă laș să-i afurisesc de față pe cei ce... scornesc.* ANTIM, O. 229. *Pre acest Sith zic unii cum că l-au trimis Adam cînd s-au bolnăvit, să meargă în raiu să aducă din lemnul vieții; dară nu i-au dat voie, ci numai i-au dat îngerul lemn din finic.* id. ib. 246, cf. 238, 303, 329, 382. *Și le-au dat voia să meargă după stăpînu-său* (a. 1715). ARHIVA R. II, 10/4, cf. 68/7. *Am cerșut voie de la Împărăție să-mi vînd moșie ce am aice* (a. 1722). IORGA, S. D. XVI, 109. *Deci pe unii ca acei să aibă voie să poprească* (a. 1754). GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 30. *Atuncea nu are voie copilul să le ia înapoi* (a. 1765). URICARIUL, XVII, 51. *Le-am dat voie să strice gardul, să rămîie imaș* (a. 1768). ȘTEFANELLI, D. C. 98. *Să nu aibă voie a ținea moșii în arendă, ceafilicuri, sau a pășuna vite pe pămîntul Moldovei* (a. 1774). N. A. BOGDAN, C. M. 55. *Sabia carea păzîia ușa edenului acum dă voie credincioșilor și-i priimește luminat.* MINEIUL (1776), 39ʳ¹/34. *Ca să zidească și acolo besearică sf*[î]*ntului mucenic, nu luase voie de la sf*[î]*ntul.* ib. 160ᵛ¹/23, cf. 27ᵛ¹/29, 104ʳ²/2. *Acum cu întoarcerea fiu-mieu îmi scrie că la iulie va lua voie ca să vie* (a. 1781). FURNICĂ, D. C. 90. *Să aibă voie prin știrea mitropolitului a vinde și din ceale mișcătoare lucuri.* PRAV. COND. (1780), 110. *Va lua adeverință în scris de la amîndoi stăpînii aceia, dînd voie a să cununa.* ib. 144, cf. 176. *Dedese voie și prăvăliașilor turci, și creștinilor, și evreilor, și armenilor ca să aibă îndrăzneală să lovească și să omoare pă ieniceri.* VĂCĂRESCUL, I. I, 72ʳ/10, cf. 98ᵛ/12. *A să căsători nu pot minorenii, adecă cei ce sînt încă supt*

grijă părintească sau supt tutor, de nu vor avea mai înainte voie de la tată-său. RÎNDUIALĂ, 2/29, cf. 3/14. *Nu s-au întîmplat ca să să aştepte voie de la patriiarhul ca să poată domnul şi pămîntul a alege şi aşeza mitropolit* (a. 1786). BUL. COM. IST. III, 14. *Aceasta nu dă voie a face împotriva unui mădulariu nici o hotărire.* GHERASIM, T. $86^{r}/7$. *Numai eu să am voie să mă hrănesc din roada pămîntului* (a. 1799). BERTOLDO, ap. GCR II, 170/8. *Dăndu-mi-să voie am făcut tocmală drept 60 de lei* (a. 1799). ŞTEFANELLI, D. C. 279. *Nu-mi trebuieşte decît voia chesariului.* MIL. TIT. $4^{v}/10$. *Împărăteasa mea, îm dai voie ca să mă închin ţie?* ib. $10^{r}/3$. *Cumanilor, cerînd, li s-au dat voie ca, în publică, să vorbească latineşte.* MAIOR, IST. 234/9. *Să nu aibă voie de a-l vinde pînă nu da ştire la mănăstire* (a. 1807). DOC. EC. 74. *Cere mai întîi voie ca să meargă în Transilvania* (a. 1811). ib. 102, cf. CONTRIBUŢII, III, 91. *Pîrîtul are voie a îndatori pre pîrîş ca să dovedească toate vinovăţiile cu care l-au pîrît.* PRAVILA (1814), 11/1. *Să i se dea voie dă a o vinde şi să ia ceea ce i să va cuveni* (a. 1817). DOC. EC. 177. *Nicolae capătă voie de a se căra puţintel cu luntrea pre apă.* PETROVICI, P. 300/3. *Are voie... să le vînză, să-şi ia bani* (a. 1818). IORGA, S. D. XXII, 178. *Vei da voie sinatorilor a sprijini, a apăra şi a îmbogăţi prostimea.* BELDIMAN, N. P. II, 162/8. *Nimeni nu iaste slobod... să-şi culeagă via sa, pînă nu lua voie de la dînsul.* CANTEMIR, S. M. 189/14. *Să vînză vreun boiariu pre ţăranul său are voie, însă nu afară din satul întru care s-au născut.* id. ib. 277/6, cf. 277/8. *Cînd vine toamna toţi oamenii caută la Dumnezeu, aşteptînd ploaie şi voie de a sămăna.* GOLESCU, P. 283/16. *Cînd era războaiele chiar între ei au luat voie făr' de chezăşie, numai cu cuvîntul de la ocîrmuitoriul... oştirilor.* id. ib. 407/24. *Să roagă a li să da voie să dăşchiză puţ de păcură* (a. 1822). DOC. EC. 265, cf. LB. *Mai nainte vreme nu prea avea voie turcii să strîngă vite* (a. 1820–1830). FURNICĂ, D. C. 258. *I să dă numitului voie şi blagoslovenie de a să muta şi a sluji ale preoţii[i] la besearica... din numitul sat Vetreştii* (a. 1827). SAVA, DOC. II, 100. *Dar săracilor acelora putem să le dăm voie să joace cît vor voi.* PLEŞOIANU, T. I, 4/16. *Joe dă voie zeilor a se amesteca în războiul grecilor şi al troienilor.* HELIADE, O. II, 31. *Cînd un tiran se lăsa cu totul în dragostea ostaşilor, le da voie ca să căznească pe cetăţeni şi să le ia avutul.* CĂPĂŢÎNEANU, M. R. 163/4. [Moştenitorul] *nu este îndatorit să deie lucrul cel mai bun, nici are voie să deie lucrul cel mai prost.* COD. ŢIV. 101/3. *Să să urmeze vînzarea numai de către mine, fără a avea altcinevaş voie să lucreze seu* (a. 1833). DOC. EC. 525. *Dă-mi voie să te însoţesc.* MARCOVICI, VEL. 46/5. *El au răspuns că... ar voi, însă părinţii nu-i dau voie.* DRĂGHICI, R. 6/4, cf. 4/26. *Pentru vitele cele mari: vaci şi cai, să aibă poinarii voi a le păşuna pe hotar* (a. 1836). SAVA, DOC. II, 141, cf. *Vă dăm pentru asta toată voia şi vă-ncredinţăm că n-o să-i pizmuim de leac.* I. D. GHICA, P. 49/7. *Daţi-mi voie să mă explic.* KOGĂLNICEANU, O. III_1, 422. *Ocîrmuirea de atunci a Ţării Româneşti nu-i dădu voia trebuincioasă.* id. S. A. 38, cf. 81. *În privinţa heleştaielor, sătenii au voie... a-şi adăpa vitele în ele.* id. ib. III_2, 232, cf. VALIAN, V. *Cere să i se dea voie să deschiză o fabrică de cafea* (a. 1841). DOC. EC. 752. *Iftime Muntianu... are toată voia şi slobozenia a neguţitori* (a. 1846). FURNICĂ, D. C. 421. *Aţi căpătat voie?* LAURIAN, în BARIŢIU, C. I, 170. *Ceru voie căpitanului din Szathmar ca să-l îngroape după cuviinţă.* BĂLCESCU, M. V. 286. *Dă-mi voie să te întreb încă: Preasfinţia ta, mitropolit al ţării, din care număr te socoteşti.* id., în MS. 1988, nr. 4, 13. *Punctul dă voie cetitorului a coborî glasul sau a-l lăsa jos cu totul.* CÎMPEANU, GR. ROM. 223/5. *Îmi iau voie a trămite aci alăturatul tractat despre darwinism.* VASICI, în BARIŢIU, C. II, 193. *Un copil pînă la 25 ani nu are voie, nici îndrăzneală să şadă gios fără poronca tatălui.* RUSSO, S. 18, cf. 163. *I s-a dat prin decret autentic şi voia de a se mărita.* ARISTIA, PLUT. 259/2. *Au voie să vie în patria lor.* id. ib. 304/17, cf. 302/20. *Doamne, zise un aprod apropiindu-se, nişte boieri sosind acum cer voie să se înfăţişeze la Măria ta.* NEGRUZZI, S. I, 138, cf. 97, POLIZU. *Legea dă voie oricui să omoare pe cetăţeanul care stă neutru în mijlocul vrajbelor civile.* BOLLIAC, O. 34. *Au avut voie a-i petrece pînă la hotarul moşiei.* SION, P. 70. *Îmi iau voie de a vă vorbi şi despre mine* (a. 1861). IORGA, S. D. XVIII, 43, cf. PONŢBRIANT, D. *După moartea popei lui Gavrilu, să nu aibă neminea voie să pună egumen, ... numai fraţii, pe care-l vor alege dintre dînşii.* HASDEU, I. C. I, 131. *Daţi-mi voie a spera că veţi primi a mă număra şi între amicii d-voastră cei mai devotaţi.* ALECSANDRI, O. IV, 416, cf. 29, COSTINESCU, cf. BOLINTINEANU, P. I, 205, LM. *Ne cerem voie a-i recomanda mai întîi de toate... Archivele Statului din Bucureşti.* MAIORESCU, CR. III, 41. *Marc Aureliu le mai permise a face comerţ cu roxolanii..., cu condiţiune însă de a lua totdauna voie pentru aceasta de la domnitorul Daciei* (a. 1876). COLUMNA, VII, 170, cf. CONTEMPORANUL, I, 105. *Cei doi fraţi... împreună cu soborul mănăstirii vor avea voie să proceadă la alegerea unui egumen nou.* EMINESCU, O. XIV, 197. *Cine dintre voi se simte destoinic a împărăţi peste o ţară aşa de mare şi bogată, ca aceea, are voie din partea mea să se ducă.* CREANGĂ, P. 184, cf. 187, 192. *Cer voie cititorului să-i distrag un moment atenţia.* CARAGIALE, O. IV, 85, cf. 155. *Are să ceară voie de la Clăiţă spre a se putea călugări.* SLAVICI, O. I, 93. *Jandarmii nu aveau voie să se deie pe faţă.* id. ib. 149. *Cînd auzi fata că tată-său îi dă voie să meargă, nu mai putea de bucurie.* ISPIRESCU, L. 13, cf. 49. *Daţi-mi voie, doamnelor şi domnilor, a începe peregrinaţiunea ce binevoiţi a întreprinde dimpreună cu mine.* MECEDONSKI, O. IV, 7. *Faţă de numărul cel mare de săteni ce văd în sală, îmi veţi da voie să mă ocup mai mult de ei.* BACALBAŞA, S. A. II, 40, cf. MARIAN, O. II, 325, cf. DDRF. *Cu toată această mare necesitate, ţăranul posteşte şi abia are voie să mănînce peşte.* MANOLESCU, I. 310. *Îl scot de sub jurisdicţia pîrcălabilor neavînd voie nici unul din aceştia să-i judece.* XENOPOL, I. R. VI, 98, cf. BARCIANU. *Şi fără a aştepta voia, o răsuci pe loc, cum făcuse cînd o ajutase să se dezbrace şi aspiră din părul ei cu putere.* D. ZAMFIRESCU, A. 104. *Li s-a dat voie să lucreze.* REV. IST. IX, 226, cf. ALEXI, W. *Toţi fiii..., şase la număr, căpătară voia să-şi ia mortul.* IORGA, P. A. I, 119. *Un părinte cu ochii vioi şi lungul păr alb, rar, cere voie să cînte şi el.* id. ib. I, 156, cf. TDRG. *Dacă mi-ai da voie să trec pe supt Măria ta faşa asta.* DELAVRANCEA, O. II, 71. *Nu vă supăraţi. Daţi-mi voie să rup şi eu două mixandre.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 261. *Nu-i mai dădu voie nevestei să mai facă nici o observare.* AGÂR-

BICEANU, A. 208. *Primarii nu numai că le înterziseră locuitorilor crîşmăritul, dar nu le mai deteră voie să aducă beuturi nici barem pentru ospeţe şi pomeni.* PĂCALĂ, M. R. 58, cf. 198. *Voia de a respira în curte... îmi era interzisă.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 94. *Cum sta lîngă căpitan, deodată se ridică cu mîna spre salut: – Îmi daţi voie, domnule căpitan?* SOVEJA, O. 40. *Nici baciul, nici ciobanii nu au voie să vîndă ceva din produsul căşăriei.* RĂDULESCU-CODIN, M. N. 100. *Găsind un pretext plauzibil să fiu cu ea, am cerut voie şi scuze doamnelor şi m-am ridicat în picioare.* IBRĂILEANU, A. 146. *Urmărirea acestei politici... este scopul comunicării ce am cerut voie a face astăzi.* AN. IST. NAŢ. I, 47. *Ceruse... voie să fumeze.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 47, cf. RESMERIŢA, D. *Nimeni n-are voie să fie încăpăţînat.* RF I, 110. *Să se dea voie ca orice manufactură... să poată fi vîndută.* GOLOGAN, C. R. 154. *Rugăminţi ori şi plînsori, pe care dînsul îşi ia voie a le aşterne.* id. ib. 198. *Vă dau voie... să mă credeţi capabil de toate nelegiuirile, de asta însă nu!* M. I. CARAGIALE, C. 120, cf. ARH. OLT. X, 11, CADE. *Din partea mea, vai de mine, toată voia!* REBREANU, R. II, 168. *Ypsilanti cere ţarului să-i dea voie să revie la Kiev.* ARH. OLT. XII, 291. *Îmi daţi voie, cu titlu confidenţial, să vă spun de unde a pornit ideea?* CAMIL PETRESCU, T. I, 22. *Cînd îmi dai voie să fumez?* C. PETRESCU, C. V. 218. *Îmi dai voie să te poftesc oleacă în casă?* id. Î. II, 167, cf. DA II_1, 823, II_2, 7. *Regina Elisabeta... le dă voie românilor din Bereg să-şi aleagă voievod, ca şi românii din Maramureş şi alte părţi ale ţării.* DRĂGANU, ROM. 374. *Îţi dau voie să i-o spui.* SEBASTIAN, T. 29. *Nimeni nu are voie să facă nici cel mai mic zgomot.* VOICULESCU, P. I, 26. *Dă-mi voie, domnule abate, să te socotesc prietin.* SADOVEANU, O. X, 14. *Ceru prin aprod voie să se înfăţişeze, şi domnul îl primi numaidecît.* id. ib. X, 258, cf. XIII, 185. *Faza eroică a întemeierii asociaţiei la Iaşi, faza pozitivă a realizărilor..., şi, în sfîrşit, faza de azi, pe care mi-aş lua voia să o numesc a marilor speranţe.* D. GUSTI, P. A. 181, cf. SCRIBAN, D. *Mi-a adus un burduşel de brînză ca să-i dau voie să se căsătorească.* ULIERU, C. 4. *Nimeni nu ştie cine e cu adevărat... căci nimeni n-are voie să-l întrebe.* id. ib. 55. *Stăpînul, n-aveai voie, ca pe moaşte, Nici de-a-l zări, necum de-a-l mai cunoaşte.* ARGHEZI, VERS. 290. *Dă-mi voie la vîrsta mea să vorbesc mai fără înconjur.* CĂLINESCU, S. 63, cf. 370. *Nimeni n-are voie să ucidă un inamic.* VIANU, L. U. 52. *Să ni se dea voie să atragem atenţia că rîsul ca şi comicul e un sentiment.* RALEA, S. T. I, 60. *Dă-mi voie să întreb.* CAMILAR, N. I, 95. *Tu singur mi-ai dat voie să mă duc la Buftea.* VINEA, L. II, 251, cf. 305. *Baba mea nu-mi dă voie să plec.* TUDORAN, P. 38, cf. DL, DM. *Marele vornic nu avea voie să intervină chiar dacă vor fi morţi de om în acele sate.* STOICESCU, S. D. 199, cf. CIORANESCU, D. ET. *Rumânii aveau voie să-şi facă curături pentru vie pe moşia stăpînului.* PANAITESCU, O. Ţ. 127. *Mai mult decît atît nu mi-a vorbit generalul despre rudele sale. M-a reţinut şi nu mi-a dat voie să plec.* BĂNULESCU, C. M. 260. *Regele le dă voie să se folosească de „pădurea valahilor".* PANAITESCU, C. R. 237. *Spiritele deosebite au voie să se contrazică.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 1, 26/3. *Nu i s-au scos ochelarii, eu n-am voie să vorbesc, aşa încît nu are de unde şti că sunt prezent.* STEINHARDT, J. 26. *De îndată după sosire, cer voie să-i prezint respectele mele doamnei C.; mă primeşte cu bucurie şi-şi aduce bine aminte de tata.* id. ib. 139, cf. M. D. ENC., DEX. *Accesibilitatea este o scară spre cunoaşterea artistică pe care toată lumea e obligată să urce şi nimeni n-are voie să coboare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 37, 4/2. *Voi avea grijă să strecor cu toată discreţia o carte de vizită, dacă-mi dai voie.* ŢOIU, G. 19, cf. DSR, L. ROM. 1984, 444. *Deţinutul de drept comun n-avea voie să ne vadă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 13/2. *Am vrut să zbor, şi nu mi-au dat voie.* ib. 1993, nr., 7, 15/2. *Taică doamne din domnie Voie dă-mi să iau soţie Ursita ce-mi place mie.* ALECSANDRI, P. P. 175. *Le-a crescut în sîn la piele, Şi-a dat voie la băieţi Să se suie-n pădureţ, Să le scuture de verzi.* MARIAN, H. 3. *Toţi le dau voie să colinde la fereastră.* VICIU, COL. 9. *Nu-ţi dau voie să pleci.* PAMFILE, J. II, 172. *Ştiind că d-voastră aveţi o fetişoară frumoasă şi de omenie, ne-am luat voie să v-o cerem pentru junele nostru de faţă ca să întemeiem o nouă casă.* FRÎNCU – CANDREA, M. 150. *Ştiu eu că n-ai voie să ieşi de aici.* FURTUNĂ, C. 12. *Un păr dinaintea uşii, în care dacă cineva s-ar sui, să nu se poată scoborî pînă nu i-oi da eu voie!* id. V. 27. *Domnul nostru Iisus Hristos I-a dat voie Să se suie la ceruri Şi el s-a dat jos.* PAMFILE, S. T. 20. *Acolo n-ave voi sî facî foc.* O. BÎRLEA, A. P. I, 213, cf. II, 393. *La taică-său se ducea, Voie de la el cerea Să slujească curţiei, Curţiei cetăţiei.* BALADE, I, 389, cf. ALR SN V h 1423, ALRM SN V h 1171. *Aolică! mor, m-aprinz Şi n-am voie să mă-ntinz, Să mă-ntinz, să te cuprinz.* FOLC. MOD. I, 124. *Dumnezeu dacă vedea, Dacă vedea şi vedea, Voia Soarelui dădea, Să o ia pe Ileana.* ib. I, 180. ◊ (Învechit) *Voie slobodă* = libertate. *Jiganiile acestea într-atîta voie slobodă vădzîndu-să, cu toatele socotiia că carea mai tare va putea striga aceiia învăţătură să va asculta.* CANTEMIR, I. I. I, 42. *Voia slobodă nu celor slobodzi, ci celor opriţi să dă.* id. ib. I, 203. *Ceata are voie slobodă pre unul sau pre altul maghistru ţăran din vecinătate a-l priimi în ceată.* ŞT 27/30. *Ea se află în casa sa ca o nemernic[ă] şi călătoare, fără a avea voie slobodă a pune mîna la ceva de ale casii* (a. 1816). IORGA, S. D. VII, 16. *Bilet* (sau, învechit, *răvaş) de voie* = adeverinţă prin care se acordă soldaţilor, elevilor interni etc. permisiunea de a ieşi din cazarmă, din şcoală etc. *Măi băieţi, zicea sergentul de vînători soldaţilor cari se gătiseră să meargă cu el în patrulă, noi n-avem să umblăm după potcoave de cai morţi să prindem soldaţi fără bilet de voie.* BACALBAŞA, M. T. 137. *Sergentul socoti că nu-i mai trebuie Bucică şi-i dădu răvaş de voie.* GALACTION, O. A. I, 280. *Nu pot pleca pe stradă fără bilet de voie...* CAMIL PETRESCU, T. I, 135, cf. DL. *Pas de voie* v. pas[2] **(I)**. ◊ Loc. adv. **Cu (toată) voia** (cuiva) = cu aprobarea, cu asentimentul, cu permisiunea sau cu ingăduinţa cuiva; (învechit) cu ajutorul, cu sprijinul sau cu ocrotirea cuiva. *Cu ajutorul lu Dumnezeu şi cu voia acestor tuturor şi a sfatului mieu..., le tipării.* CORESI, EV. 1. *Cu voia putearnicilor cinstiţi fi-vămu.* id. ib. 16. *Aceaste cărţi creştineşti să... orîndite... cu voia a toţi domnilor mari şi sfeatnici ai Ardealului.* PO 1/5. *Acest om... să margă în crăirea noastră fără grije, cu voia împăratului şi a dumitale* (a. 1593). DOC. Î. (XVI), 186. *Cu voia tuturor l-au rădicat domn şi l-au pomăzuit de domnie Teoctist Mitropolitul.*

URECHE, ap. GCR I, 70/29. *Acesta poate să facă vamă noo cu voia tuturor, însă să plătească şi cei de loc, ca şi cei streini.* PRAV. 49. *Şi să va fi răpit cu voia ei..., atunce nu să va certa.* ib. 186. *Cu voia lui Dumnezeu.* MARDARIE, L. 118/6. *Cu toţii l-au rădicat domn cu voia tuturor.* SIOMION DASC., LET. 43. *Au luat cnejia cu sfatul şi voia tuturor.* M. COSTIN, O. 310. *Însurîndu-să cu voia tătîne-său anume Epifaie.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 120^{r}/19. *Am agiuns la dumnelui logofătul, cu voia tuturor răzeşilor* (a. 1696). IORGA, S. D. XVI, 201. *Tatul lor, cu voie a sa, ş-au primit preţul pe o parti de moşii din Cîmpuri* (a. 1747). SAVA, DOC. I, 79. *Şi aşa, cu voie tuturor, s-au aşezat înainte noastră şi ş-au învoit* (a. 1766). id. ib. 90. *I-am dat cu toată voie me şi cu voie soţului meu Măriuţii, şi cu voie ficiorilor mei, feţi şi fete, să aibă a o stăpîni cu pace* (a. 1777). ŞTEFANELLI, D. C. 120, cf. 93. *Atunci poate lăcuitoriul cu voia stăpînului moşiii să vînză, dînd cîte t(a)l(er) unul de bute i cîte o vadră vin.* PRAV. COND. (1780), 82. *Cu toată voia îm*[i] *iaste, căci datorie cè părinţască ce o am ca să o împlinesc de pe izvodu ce am dat eu..., afară ce au adaos răpaosatu fratele mieu* (a. 1789). IORGA, S. D. XXII, 277. *Frîncii, cu voia lui D[u]mnezeu, merseră la Rîm; şi de acolo au venit rumânii în Ardeal, în Moldova şi în Ţara Rumânească.* ALEXANDRIA (1794), 77/17. *Deci jupîneasa... au venit, şi cu voia domnului l-au rădicat de acolo şi l-au dus la Mărgineni de l-au îngropat* (a. 1810). GCR II, 207/4. *Otcîrmuitorii... porniţi fiind numai pe jăcman şi uniţi cu voia şi pohta stăpînirii.* ZILOT, CRON. 79. *S-au făcut cu voia mortului.* CANTEMIR, S. M. 129/12. *Unul din ocîrmuitorii corăbiilor poate face acestea, ca să iuţească sufletele oamenilor, spre a munci cu voia lor.* GOLESCU, P. 311/5. *Opri, cu voia lui Mihai, cincizeci tunuri.* BĂLCESCU, M. V. 183. *Cu voia Măriei-tale... vedem că moşia noastră o să cadă de iznoavă.* NEGRUZZI, S. I, 140, cf. POLIZU. *Cu voia domniei mele l-a închinat monastirii ce s-a zis mai sus.* HASDEU, I. C. I, 130, cf. TDRG. *Cu voia lui Dumnezeu şi a boerilor, a pus stăpînire pe cetăţi şi a luat domnia.* AN. IST. NAŢ. I, 50, cf. N. A. BOGDAN, C. M. 44, CADE. *Nu e cu voia lui Dumnezeu să fiu eu popă la sat.* STĂNOIU, C. I. 69. *Ş-atunci s-a nimerit aşa, cu voia lui Dumnezeu şi prin alte împrejurări, să cadă alegerea pe aceşti doi fraţi.* SADOVEANU, O. X, 116 *Cum nu-şi pot da ei seama că o revoluţie cu voie de la gealaţii Galatei a încetat de a mai fi revoluţie.* CAMIL PETRESCU, O. III, 59, cf. DL, DM. *Coloniile genoveze s-au ridicat pe pămînt tătăresc cu voia şefilor tătari.* PANAITESCU, C. R. 271, cf. M. D. ENC., DEX. *Ne conduce cu voia Celui de Sus!* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 14/2. *Ozman Paşa s-a predat şi... noi cu voia lu Dumnezeu o să ne-napoiem la casele noastre.* GRAIUL, I, 200. (Învechit, rar; în documente de cancelarie) **Cu (prea) înaltă voie** = cu permisiunea autorităţilor. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W. **Fără (de) voie** sau **fără (de) voia** (cuiva) = fără permisiunea, încuviinţarea sau consimţămîntul cuiva; prin constrîngere. *Nu ne sileşte fără voia noastră.* CORESI, EV. 67. *Nu putredesc trupurile creştineşti fără voie şi cu nevoie.* id. ib. 99. *Şi dzise Faraon lui Iosif: „Eu sînt Faraon, fără voia ta nime nu clătească nici mîna nici piciorul în tot Eghipetul".* PO 143/26, cf. IORGA, S. D. XVI, 71. *Acela cum l-are mîna şi fără de voia sa să duce în păcate.* VARLAAM, C. 17. *De-l vor scoate fără voia lui, acesta poate să ceară voie la giudeţ să-i dea oamenii cu arme să-l socotească, să nu-l scoată.* PRAV. 198. *Întrasă ei fără voia craiului în Moldova.* M. COSTIN, O. 64, cf. 177. *L-au însuratu-l maică-sa fără voia lui.* DOSOFTEI, V. S. martie 29^{r}/7. *S-au îndouplecat şi fără voaie de au priimit hirotonia episcopiei.* id. ib. octombrie 42^{v}/26. *Să-i rădice şi să-i ducă făr de voia lor cu treapăd ca să fie la hotar boiarii deplin* (a. 1682). STOICESCU, S. D. 235. *Dumneavoastră m-aţi pohtit şi fără voia mea m-aţi pus domn în vremi ca acestea turburate.* IST. Ţ. R. 7. *Nu l-au omorît, ci fără voie l-au călugărit.* R. POPESCU, CM I, 406. *Făr de voie a lăsa într-o parte toate celialalte mari vrednicii şi lucruri minunate... voiu zice cu puţine cuvinte numai pentru un lucru.* ANTIM, O. 85. *Făr de voia duhovnicului să nu cuteze nimenea să să cuminece.* id. ib. 356. *Să-l scoatem di pe această bucăţe de loc făr' de voie numiţilor mai sus* (a. 1774). ŞTEFANELLI, D. C. 114. *S-au călugărit... luînd acest dar şi fără voia lui, de la cel ce purta cîrma.* MINEIUL (1776), 23^{v2}/3. *Nimenea dintre preoţi... fără de voie de la arhereul locului să nu fie volnic de sieşi a face mărturie şi a merge la judecată politicească* (a. 1783). ARH. OLT. XII, 54. *O am văzut-o şi o am făcut-o fără de voia noastră.* HALIMA (1783), 7^{r}/10. *Aflîndu-mă într-o horă ca aceasta, trebuia să joc fără voia mea.* ib. 151^{v}/28. *Marturii de la pricini de nevinovăţii să trag făr de voia lor şi să silnicesc a mărturisi, aducîndu-să cu poruncă.* PRAV. COND. (1780), 124. *Făr dă voia stăpînului acelui lucru s-au protimisit la ţinere cei vechi arendari.* ib. 208. *Înşela pre cei puţin pricepuţi a crede că fără voia lor să fac acele străine mişcări în mădulările lor.* MAIOR, IST. 210/2. *Mă făcu biata nevoie Un mare viteaz şi fără voie.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 313. *Aşeză pă Ptolomeiu în scaun cu armele în mîini fără voia norodului.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 128/5, cf. 57/8. *Îi făcură un zid cu pepturile lor şi-l traseră în fugă fără voia lui.* ARHIVA R. I, 111/10. *A trimes căprar cu trei dorobanţi... ridicîndu-l pe el fără voie şi ducîndu-l la taht unde l-au ţinut închis* (a. 1845). ARH. OLT. IX, 48. *N-a primit să se aleagă el consul fără voia poporului.* ARISTIA, PLUT. 336/10. *Amorul e un lucru de tot fără voia noastră, o maladie a sufletului la care toate raţionamentele noastre nu pot nimic.* R. IONESCU, C. 71/7, cf. POLIZU. *Eu ţi-am zis că nu ţi-o dau fără voia ei.* FILIMON, O. I, 173, cf. 130, PONTBRIANT, D. *Să duci o viaţă tristă şi plină de nevoie, Iar eu în astă ţară să fiu domn făr de voie.* ALECSANDRI, T. II, 125, cf. LM. *Cum ai îndrăznit să făgăduieşti fără voia mea?* CARAGIALE, O. III, 94, cf. BARCIANU. *Gărgăuni au însă mai ales tinerii şi tinerele, cari sînt amorezaţi cam făr voia celor în drept.* MARIAN, INS. 213. *Cetitorul fără voie va compara meritul nostru al amîndurora.* REV. IST. IX, 172, cf. 219, ALEXI, W. *În joia mare..., el porni spre Constantinopol, pentru a-şi relua, cu totul fără voie, studiile orientale, pe care le alterna cu intrigi, nu mai puţin orientale.* IORGA, L. I, 331. *Fantezia... ondulează şi tîrăşte fără voie oriunde vrea să te ducă povestitorul.* ANGHEL, PR. 145. *Simţămintele acelea cari, vai, nu privesc defel viaţa cerească, ci cea pămînteasca, cresc şi fără voia superiorilor.* AGÂRBICEANU, A. 40, cf. 94. *Sînt personalităţile solitare, ele iau conducerea, adesea chiar fără voia lor, fiind silite de mase.* PÂRVAN, I. F. 148. *Atunci nu se mai gîndi la ei,*

BICEANU, A. 208. *Primarii nu numai că le înterziseră locuitorilor crîşmăritul, dar nu le mai deteră voie să aducă beuturi nici barem pentru ospeţe şi pomeni.* PĂCALĂ, M. R. 58, cf. 198. *Voia de a respira în curte... îmi era interzisă.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 94. *Cum sta lîngă căpitan, deodată se ridică cu mîna spre salut: – Îmi daţi voie, domnule căpitan?* SOVEJA, O. 40. *Nici baciul, nici ciobanii nu au voie să vîndă ceva din produsul căşăriei.* RĂDULESCU-CODIN, M. N. 100. *Găsind un pretext plauzibil să fiu cu ea, am cerut voie şi scuze doamnelor şi m-am ridicat în picioare.* IBRĂILEANU, A. 146. *Urmărirea acestei politici... este scopul comunicării ce am cerut voie a face astăzi.* AN. IST. NAŢ. I, 47. *Ceruse... voie să fumeze.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 47, cf. RESMERIŢA, D. *Nimeni n-are voie să fie încăpăţînat.* RF I, 110. *Să se dea voie ca orice manufactură... să poată fi vîndută.* GOLOGAN, C. R. 154. *Rugăminţi ori şi plînsori, pe care dînsul îşi ia voie a le aşterne.* id. ib. 198. *Vă dau voie... să mă credeţi capabil de toate nelegiuirile, de asta însă nu!* M. I. CARAGIALE, C. 120, cf. ARH. OLT. X, 11, CADE. *Din partea mea, vai de mine, toată voia!* REBREANU, R. II, 168. *Ypsilanti cere ţarului să-i dea voie să revie la Kiev.* ARH. OLT. XII, 291. *Îmi daţi voie, cu titlu confidenţial, să vă spun de unde a pornit ideea?* CAMIL PETRESCU, T. I, 22. *Cînd îmi dai voie să fumez?* C. PETRESCU, C. V. 218. *Îmi dai voie să te poftesc oleacă în casă?* id. Î. II, 167, cf. DA II_1, 823, II_2, 7. *Regina Elisabeta... le dă voie românilor din Bereg să-şi aleagă voievod, ca şi românii din Maramureş şi alte părţi ale ţării.* DRĂGANU, ROM. 374. *Îţi dau voie să i-o spui.* SEBASTIAN, T. 29. *Nimeni nu are voie să facă nici cel mai mic zgomot.* VOICULESCU, P. I, 26. *Dă-mi voie, domnule abate, să te socotesc prietin.* SADOVEANU, O. X, 14. *Ceru prin aprod voie să se înfăţişeze, şi domnul îl primi numaidecît.* id. ib. X, 258, cf. XIII, 185. *Faza eroică a întemeierii asociaţiei la Iaşi, faza pozitivă a realizărilor..., şi, în sfîrşit, faza de azi, pe care mi-aş lua voia să o numesc a marilor speranţe.* D. GUSTI, P. A. 181, cf. SCRIBAN, D. *Mi-a adus un burduşel de brînză ca să-i dau voie să se căsătorească.* ULIERU, C. 4. *Nimeni nu ştie cine e cu adevărat... căci nimeni n-are voie să-l întrebe.* id. ib. 55. *Stăpînul, n-aveai voie, ca pe moaşte, Nici de-a-l zări, necum de-a-l mai cunoaşte.* ARGHEZI, VERS. 290. *Dă-mi voie la vîrsta mea să vorbesc mai fără înconjur.* CĂLINESCU, S. 63, cf. 370. *Nimeni n-are voie să ucidă un inamic.* VIANU, L. U. 52. *Să ni se dea voie să atragem atenţia că rîsul ca şi comicul e un sentiment.* RALEA, S. T. I, 60. *Dă-mi voie să întreb.* CAMILAR, N. I, 95. *Tu singur mi-ai dat voie să mă duc la Buftea.* VINEA, L. II, 251, cf. 305. *Baba mea nu-mi dă voie să plec.* TUDORAN, P. 38, cf. DL, DM. *Marele vornic nu avea voie să intervină chiar dacă vor fi morţi de om în acele sate.* STOICESCU, S. D. 199, cf. CIORANESCU, D. ET. *Rumânii aveau voie să-şi facă curături pentru vie pe moşia stăpînului.* PANAITESCU, O. Ţ. 127. *Mai mult decît atît nu mi-a vorbit generalul despre rudele sale. M-a reţinut şi nu mi-a dat voie să plec.* BĂNULESCU, C. M. 260. *Regele le dă voie să se folosească de „pădurea valahilor".* PANAITESCU, C. R. 237. *Spiritele deosebite au voie să se contrazică.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 1, 26/3. *Nu i s-au scos ochelarii, eu n-am voie să vorbesc, aşa încît nu are de unde şti că sunt prezent.* STEINHARDT, I. 26. *De îndată după sosire, cer voie să-i prezint respectele mele doamnei C.; mă primeşte cu bucurie şi-şi aduce bine aminte de tata.* id. ib. 139, cf. M. D. ENC., DEX. *Accesibilitatea este o scară spre cunoaşterea artistică pe care toată lumea e obligată să urce şi nimeni n-are voie să coboare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 37, 4/2. *Voi avea grijă să strecor cu toată discreţia o carte de vizită, dacă-mi dai voie.* ŢOIU, G. 19, cf. DSR, L. ROM. 1984, 444. *Deţinutul de drept comun n-avea voie să ne vadă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 13/2. *Am vrut să zbor, şi nu mi-au dat voie.* ib. 1993, nr., 7, 15/2. *Taică doamne din domnie Voie dă-mi să iau soţie Ursita ce-mi place mie.* ALECSANDRI, P. P. 175. *Le-a crescut în sîn la piele, Şi-a dat voie la băieţi Să se suie-n pădureţ, Să le scuture de verzi.* MARIAN, H. 3. *Toţi le dau voie să colinde la fereastră.* VICIU, COL. 9. *Nu-ţi dau voie să pleci.* PAMFILE, J. II, 172. *Ştiind că d-voastră aveţi o fetişoară frumoasă şi de omenie, ne-am luat voie să v-o cerem pentru junele nostru de faţă ca să întemeiem o nouă casă.* FRÎNCU – CANDREA, M. 150. *Ştiu eu că n-ai voie să ieşi de aici.* FURTUNĂ, C. 12. *Un păr dinaintea uşii, în care dacă cineva s-ar sui, să nu se poată scoborî pînă nu i-oi da eu voie!* id. V. 27. *Domnul nostru Iisus Hristos I-a dat voie Să se suie la ceruri Şi el s-a dat jos.* PAMFILE, S. T. 20. *Acolo n-ave voi sî facî foc.* O. BÎRLEA, A. P. I, 213, cf. II, 393. *La taică-său se ducea, Voie de la el cerea Să slujească curţiei, Curţiei cetăţiei.* BALADE, I, 389, cf. ALR SN V h 1423, ALRM SN V h 1171. *Aolică! mor, m-aprinz Şi n-am voie să mă-ntinz, Să mă-ntinz, să te cuprinz.* FOLC. MOD. I, 124. *Dumnezeu dacă vedea, Dacă vedea şi vedea, Voia Soarelui dădea, Să o ia pe Ileana.* ib. I, 180. ◊ (Învechit) *Voie slobodă* = libertate. *Jiganiile acestea într-atîta voie slobodă vădzîndu-să, cu toatele socotiia că carea mai tare va putea striga aceiia învăţătură să va asculta.* CANTEMIR, I. I. I, 42. *Voia slobodă nu celor slobodzi, ci celor opriţi să dă.* id. ib. I, 203. *Ceata are voie slobodă pre unul sau pre altul maghistru ţăran din vecinătate a-l priimi în ceată.* ŞT 27/30. *Ea se află în casa sa ca o nemernic*[ă] *şi călătoare, fără a avea voie slobodă a pune mîna la ceva de ale casii* (a. 1816). IORGA, S. D. VII, 16. *Bilet* (sau, învechit, *răvaş*) *de voie* = adeverinţă prin care se acordă soldaţilor, elevilor interni etc. permisiunea de a ieşi din cazarmă, din şcoală etc. *Măi băieţi, zicea sergentul de vînători soldaţilor cari se gătiseră să meargă cu el în patrulă, noi n-avem să umblăm după potcoave de cai morţi să prindem soldaţi fără bilet de voie.* BACALBAŞA, M. T. 137. *Sergentul socoti că nu-i mai trebuie Bucică şi-i dădu răvaş de voie.* GALACTION, O. A. I, 280. *Nu pot pleca pe stradă fără bilet de voie...* CAMIL PETRESCU, T. I, 135, cf. DL. *Pas de voie* v. pas[2] (I). ◊ Loc. adv. **Cu (toată) voia** (cuiva) = cu aprobarea, cu asentimentul, cu permisiunea sau cu îngăduinţa cuiva; (învechit) cu ajutorul, cu sprijinul sau cu ocrotirea cuiva. *Cu ajutorul lu Dumnezeu şi cu voia acestor tuturor şi a sfatului mieu..., le tipării.* CORESI, EV. 1. *Cu voia putearnicilor cinstiţi fi-vămu.* id. ib. 16. *Aceaste cărţi creştineşti să... orîndite... cu voia a toţi domnilor mari şi sfeatnici ai Ardealului.* PO 1/5. *Acest om... să margă în crăirea noastră fără grije, cu voia împăratului şi a dumitale* (a. 1593). DOC. Î. (XVI), 186. *Cu voia tuturor l-au rădicat domn şi l-au pomăzuit de domnie Teoctist Mitropolitul.*

URECHE, ap. GCR I, 70/29. *Acesta poate să facă vamă noo cu voia tuturor, însă să plătească şi cei de loc, ca şi cei streini.* PRAV. 49. *Şi să va fi răpit cu voia ei..., atunce nu să va certa.* ib. 186. *Cu voia lui Dumnezeu.* MARDARIE, L. 118/6. *Cu toţii l-au rădicat domn cu voia tuturor.* SIOMION DASC., LET. 43. *Au luat cnejia cu sfatul şi voia tuturor.* M. COSTIN, O. 310. *Însurîndu-să cu voia tătîne-său anume Epifaie.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 120^{r}/19. *Am agiuns la dumnelui logofătul, cu voia tuturor răzeşilor* (a. 1696). IORGA, S. D. XVI, 201. *Tatul lor, cu voie a sa, ş-au primit preţul pe o parti de moşii din Cîmpuri* (a. 1747). SAVA, DOC. I, 79. *Şi aşa, cu voie tuturor, s-au aşezat înainte noastră şi ş-au învoit* (a. 1766). id. ib. 90. *I-am dat cu toată voie me şi cu voie soţului meu Măriuţii, şi cu voie ficiorilor mei, feţi şi fete, să aibă a o stăpîni cu pace* (a. 1777). ŞTEFANELLI, D. C. 120, cf. 93. *Atunci poate lăcuitoriul cu voia stăpînului moşiii să vînză, dînd cîte t(a)l(er) unul de bute i cîte o vadră vin.* PRAV. COND. (1780), 82. *Cu toată voia îm*[i] *iaste, căci datorie cè părinţască ce o am ca să o împlinesc de pe izvodu ce am dat eu..., afară ce au adaos răpaosatu fratele mieu* (a. 1789). IORGA, S. D. XXII, 277. *Frîncii, cu voia lui D[u]mnezeu, merseră la Rîm; şi de acolo au venit rumânii în Ardeal, în Moldova şi în Ţara Rumânească.* ALEXANDRIA (1794), 77/17. *Deci jupîneasa... au venit, şi cu voia domnului l-au rădicat de acolo şi l-au dus la Mărgineni de l-au îngropat* (a. 1810). GCR II, 207/4. *Otcîrmuitorii... porniţi fiind numai pe jăcman şi uniţi cu voia şi pohta stăpînirii.* ZILOT, CRON. 79. *S-au făcut cu voia mortului.* CANTEMIR, S. M. 129/12. *Unul din ocîrmuitorii corăbiilor poate face acestea, ca să iuţească sufletele oamenilor, spre a munci cu voia lor.* GOLESCU, P. 311/5. *Opri, cu voia lui Mihai, cincizeci tunuri.* BĂLCESCU, M. V. 183. *Cu voia Măriei-tale... vedem că moşia noastră o să cadă de iznoavă.* NEGRUZZI, S. I, 140, cf. POLIZU. *Cu voia domniei mele l-a închinat monastirii ce s-a zis mai sus.* HASDEU, I. C. I, 130, cf. TDRG. *Cu voia lui Dumnezeu şi a boerilor, a pus stăpînire pe cetăţi şi a luat domnia.* AN. IST. NAŢ. I, 50, cf. N. A. BOGDAN, C. M. 44, CADE. *Nu e cu voia lui Dumnezeu să fiu eu popă la sat.* STĂNOIU, C. I. 69. *Ş-atunci s-a nimerit aşa, cu voia lui Dumnezeu şi prin alte împrejurări, să cadă alegerea pe aceşti doi fraţi.* SADOVEANU, O. X, 116 *Cum nu-şi pot da ei seama că o revoluţie cu voie de la gealaţii Galatei a încetat de a mai fi revoluţie.* CAMIL PETRESCU, O. III, 59, cf. DL, DM. *Coloniile genoveze s-au ridicat pe pămînt tătăresc cu voia şefilor tătari.* PANAITESCU, C. R. 271, cf. M. D. ENC., DEX. *Ne conduce cu voia Celui de Sus!* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 14/2. *Ozman Paşa s-a predat şi... noi cu voia lu Dumnezeu o să ne-napoiem la casele noastre.* GRAIUL, I, 200. (Învechit, rar; în documente de cancelarie) **Cu (prea) înaltă voie** = cu permisiunea autorităţilor. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W. **Fără (de) voie** sau **fără (de) voia** (cuiva) = fără permisiunea, încuviinţarea sau consimţămîntul cuiva; prin constrîngere. *Nu ne sileşte fără voia noastră.* CORESI, EV. 67. *Nu putredesc trupurile creştineşti fără voie şi cu nevoie.* id. ib. 99. *Şi dzise Faraon lui Iosif: „Eu sînt Faraon, fără voia ta nime nu clătească nici mîna nici piciorul în tot Eghipetul".* PO 143/26, cf. IORGA, S. D. XVI, 71. *Acela cum l-are mîna şi fără de voia sa să duce în păcate.* VARLAAM, C. 17. *De-l vor scoate fără voia lui, acesta poate să ceară voie la giudeţ să-i dea oamenii cu arme să-l socotească, să nu-l scoată.* PRAV. 198. *Întrasă ei fără voia craiului în Moldova.* M. COSTIN, O. 64, cf. 177. *L-au însuratu-l maică-sa fără voia lui.* DOSOFTEI, V. S. martie 29^{r}/7. *S-au înduplecat şi fără voaie de au priimit hirotonia episcopiei.* id. ib. octombrie 42^{v}/26. *Să-i rădice şi să-i ducă făr de voia lor cu treapăd ca să fie la hotar boiarii deplin* (a. 1682). STOICESCU, S. D. 235. *Dumneavoastră m-aţi pohtit şi fără voia mea m-aţi pus domn în vremi ca acestea turburate.* IST. Ţ. R. 7. *Nu l-au omorît, ci fără voie l-au călugărit.* R. POPESCU, CM I, 406. *Făr de voie a lăsa într-o parte toate celialalte mari vrednicii şi lucruri minunate... voiu zice cu puţine cuvinte numai pentru un lucru.* ANTIM, O. 85. *Făr de voia duhovnicului să nu cuteze nimenea să să cuminece.* id. ib. 356. *Să-l scoatem di pe această bucăţe de loc făr' de voie numiţilor mai sus* (a. 1774). ŞTEFANELLI, D. C. 114. *S-au călugărit... luînd acest dar şi fără voia lui, de la cel ce purta cîrma.* MINEIUL (1776), 23^{v2}/3. *Nimenea dintre preoţi... fără de voie de la arhereul locului să nu fie volnic de sieşi a face mărturie şi a merge la judecată politicească* (a. 1783). ARH. OLT. XII, 54. *O am văzut-o şi o am făcut-o fără de voia noastră.* HALIMA (1783), 7^{r}/10. *Aflîndu-mă într-o horă ca aceasta, trebuia să joc fără voia mea.* ib. 151^{v}/28. *Marturii de la pricini de nevinovăţii să trag făr de voia lor şi să silnicesc a mărturisi, aducîndu-să cu poruncă.* PRAV. COND. (1780), 124. *Făr dă voia stăpînului acelui lucru s-au protimisit la ţinere cei vechi arendari.* ib. 208. *Înşela pre cei puţin pricepuţi a crede că fără voia lor să fac acele străine mişcări în mădulările lor.* MAIOR, IST. 210/2. *Mă făcu biata nevoie Un mare viteaz şi fără voie.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 313. *Aşează pă Ptolomeiu în scaun cu armele în mîini fără voia norodului.* CĂPĂŢÎNEANU, M. R. 128/5, cf. 57/8. *Îi făcură un zid cu pepturile lor şi-l traseră în fugă fără voia lui.* ARHIVA R. I, 111/10. *A trimes căprar cu trei dorobanţi... ridicîndu-l pe el fără voie şi ducîndu-l la taht unde l-au ţinut închis* (a. 1845). ARH. OLT. IX, 48. *N-a primit să se aleagă el consul fără voia poporului.* ARISTIA, PLUT. 336/10. *Amorul e un lucru de tot fără voia noastră, o maladie a sufletului la care toate raţionamentele noastre nu pot nimic.* R. IONESCU, C. 71/7, cf. POLIZU. *Eu ţi-am zis că nu ţi-o dau fără voia ei.* FILIMON, O. I, 173, cf. 130, PONTBRIANT, D. *Să duci o viaţă tristă şi plină de nevoie, Iar eu în astă ţară să fiu domn făr de voie.* ALECSANDRI, T. II, 125, cf. LM. *Cum ai îndrăznit să făgăduieşti fără voia mea?* CARAGIALE, O. III, 94, cf. BARCIANU. *Gărgăuni au însă mai ales tinerii şi tinerele, cari sînt amorezaţi cam făr voia celor în drept.* MARIAN, INS. 213. *Cetitorul fără voie va compara meritul nostru al amîndurora.* REV. IST. IX, 172, cf. 219, ALEXI, W. *În joia mare..., el porni spre Constantinopol, pentru a-şi relua, cu totul fără voie, studiile orientale, pe care le alterna cu intrigi, nu mai puţin orientale.* IORGA, L. I, 331. *Fantezia... ondulează şi tîrăşte fără voie oriunde vrea să te ducă povestitorul.* ANGHEL, PR. 145. *Simţămintele acelea cari, vai, nu privesc defel viaţa cerească, ci cea pămîntească, cresc şi fără voia superiorilor.* AGÂRBICEANU, A. 40, cf. 94. *Sînt personalităţile solitare, ele iau conducerea, adesea chiar fără voia lor, fiind silite de mase.* PÂRVAN, I. F. 148. *Atunci nu se mai gîndi la ei,*

decît fără voie, şi tot fără voie îi privi. PAPADAT-BENGESCU, O. II, 291, cf. 323. *S-a măritat cu dînsul fără voia părinţilor.* REBREANU, I. 48. *Şi acest domn însă trebui să plece din ţară fără voia lui.* N. A. BOGDAN, C. M. 42, cf. CADE. *A fost cu totul fără voia mea, Martin e de vină.* CAMIL PETRESCU, T. III, 419. *Fără voie îşi spuneau în gînd.* C. PETRESCU, Î. I, 72. *Uraganul... îi lua pe sus şi-i purta fără voia lor încotro vrea.* VOICULESCU, P. II, 143. *E fecioară de domn şi-i logodită fără voia ei c-un om schilod pe care nu-l poate suferi.* SADOVEANU, O. X, 59. *Cînd ochii ei se ridicară, oblici şi duri, cavalerul făcu fără voie un pas îndărăt.* id. ib. XI, 83. *Să ne închipuim că supărăm, fără voie, pe cineva.* IORDAN, STIL. 67, cf. 34. *Fără voia mea, poemul francez s-a orientat de la sine într-o direcţie cu totul deosebită.* VIANU, E. 314. *Un valetudinar, fără voia lui, e obligat să renunţe la multe.* OPRESCU, S. 63. *Fără voia ta trăieşti, fără voia ta mori.* CĂLINESCU, S. 581, cf. DL, DM. *Ispravnicul de Craiova veghea la păstrarea ordinei feudale, silind pe cei care nu o respectau să o facă fără voia lor.* STOICESCU, S. D. 170. *Pîrcălabii erau însărcinaţi... să globească pe cei care vînau fără voie în hotarele stăpînilor feudali.* id. ib. 215. *Părţile folosite de familie nu sînt alienabile prin vînzare sau donaţie, fără voia întregii ginţi.* PANAITESCU, C. R. 157, cf. DEX, DSR. *Ei nu trebuie să accepte un act istoric ce îi priveşte atît de adînc, dar care se face fără voia lor.* MS. 1988, nr. 1, 31. *Purtat mai mult fără voie de propriii săi paşi, el ajunse în faţa maşinii oprite şi se lăsă tras înăuntru de o mînă energică.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 3, 15/1. *Pleacă fără voia învăţătorului cu copilu.* O. BÎRLEA, A. P. I, 497. ◊ Expr. **Nu-i voie** sau **nu e voie** = este interzis, este oprit. – *Unde vrei să te duci? – La Dumnezeu, Ivane... – Nu-i voie, zise Ivan.* CREANGĂ, P. 312. *Nu e voie să sunăi!* CARAGIALE, O. I, 82, cf. TDRG, CADE. *Îi pune straja suliţa în piept. – Nu-i voie! – Cum nu-i voie? eu sînt Nechifor Căliman, prietinul măriei sale.* SADOVEANU, O. XIII, 19. *În alte timpuri, prietenii fratelui meu ar fi scos pistoalele şi le-ar fi descărcat în văzduh. Acum nu e voie.* STANCU, D. 429. *Să taci... se răsti un jandarm. Nu-i voie de grăit.* CAMILAR, N. I, 86. *Nu e voie de umblat cu urşi şi de dansat cu ramurele.* IST. T. I, 48, cf. ALR SN V h 1423, ALRM SN III h 1171. *Nu-i voie să întri aicea.* O. BÎRLEA, A. P. I, 337. *Pămîntu und'e nu-i voie d'e pascut cu vacil'e.* ALR – M III h 793/233. *Cînd bătea ceasu la patru – Vezi porunci di la-mpăratu, Că nu-i voi a fugi, Sî luptăm păn' ce-om muri.* FOLC. MOLD. II, 46. **E voie** = este permis, este îngăduit. *La Securitate e voie să te închini.* STEINHARDT, J. 35. *În noaptea aceasta dogoritoare de vară la Roma probabil e voie să spui orice nebunie.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 2, 15/4. (Astăzi rar) **A-i sta** (cuiva) **în voie** = a-i fi permis, a-i fi îngăduit. *Fiecăruia să-i stea în voie de a se adresa către diregătorii şi Gubern în limba sa naţională.* GOLOGAN, C. R. 76. (Învechit, rar) **A începea în voia** (cuiva) = a-i fi îngăduit cuiva. *Macar de-are face neştine bani cît de buni..., nu va putea să încapă în voia nemărui, pentru să fie certat mai puţin, decît că are fi făcut bani răi.* PRAV. 77. (Rar) **A rămîne pe voia slobodă** (a cuiva sau a ceva) v. slobod (**6**). ♦ (Învechit) Libertate. *Toată direptatea au lăsat pe acel mai mare, ca să o judece şi ce i-au părut lui, ori bine, ori rău, aceaia au fost lége, de unde au luat şi voie aşa mare şi vîrf.* URECHE, L. 61. *Iertare, slobozenie, darea voii.* CANTEMIR, I. I. I, 23. *Cuvîntul „voia" însămnează la români... şi volnicie (latineşte libertas).* MAIOR, IST. 186/13, cf. 186/14, cf. SCRIBAN, D., IVĂNESCU, I. L. R. 412. ♦ (Învechit, rar) Cinste, consideraţie, trecere. *Caută aice la ce voie au fost domniile până nu demult şi la ce sînt acum.* M. COSTIN, ap. TDRG.

– Pl. *voi.* – Şi: (învechit) **voáie**.

– Din v. sl. **волѣ**.

VOIÉJNIŢĂ s. f. v. **voieştniţă**.

VOIÉŞIŢĂ s. f. v. **voieştniţă**.

VOIÉŞNIŢĂ s. f. v. **voieştniţă**.

VOIÉŞTENIŢĂ s. f. v. **voieştniţă**.

VOIÉŞTINIŢĂ s. f. **voieştniţă**.

VOIÉŞTNIŢĂ s. f. **I.** (Prin Ban. şi prin Transilv.; în forma *voşniţă*) Ceea ce rămîne din fagurele fiert, după ce s-a stors mierea şi din care s-a scos ceara. Cf. ALR I 1 691/5, 24, 218.

II. (Regional, mai ales în Transilv.) Numele mai multor plante erbacee din familia labiatelor: **a)** izmă (*Mentha longifolia*). Cf. GCR I, 356/14, L. ROM. 1981, 16, 18, LB, ISER, CIHAC, II, 461, LM, CONV. LIT. XXIII, 1062, GHEŢIE, R. M., BRANDZA, FL. 380, ENC. ROM. III, 248, BARCIANU, GRECESCU, FL. 452, N. LEON, MED. 51, ALEXI, W., GRIGORIU-RIGO, M. P. II, 33, 35, TDRG, PANŢU, PL., CADE, SCRIBAN, D., BORZA, D. 110, 207, 302, CIORANESCU, D. ET. 9342, L. ROM. 1973, 21, DSR; **b)** izma-broaştei, v. i z m ă (*Mentha aquatica*). Cf. DDRF, BORZA, D. 110, 207, 301; **c)** (în forma *voieşniţă*) izma-pădurilor, v. i z m ă (*Calamintha officinalis*). Cf. BORZA, D. 37, 302; **d)** (şi în sintagma *voioşniţă de albini*, BORZA, D. 109, 302) roiniţă[2] **(1 a)** (*Melissa officinalis*). Cf. CHEST. VI 117/27. *Se fierb într-un cazan coaiele-popii, boiejniţă şi buruiană împuşcată.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 139. *Voiejniţa, coaiele-popii sau spînzul... şi zburătoarea sau răscoage... se culeg tot la această dată spre a fi uscate şi întrebuinţate... împotriva frigurilor.* PAMFILE, S. V. 97. *Minta..., numită în Muntenia izmă şi pe alocurea voieştniţă şi voieştiniţă, e cunoscută de români în mai multe soiuri.* ŞEZ. XV, 86. *Se fierbe... voiejniţă (voieştniţă, izmă), coaiele-popii (spînz) şi zburătoare (răscoage, iarba lui Sf. Ion).* BUJOREAN, B. L. 117. *Se face baie cu o buruiană, care creşte pe marginea bălţilor, „voieşiţa".* id. ib. 118, cf. ŞEZ. XIX, 197.

– Pl.: *voieştniţe.* – Şi: **voiéşteniţă** (N. LEON, MED. 51, BORZA, D. 110, 302), **voiéştiniţă, voiéjniţă, voiéşiţă, voiéşniţă** (GCR I, 356/14, L. ROM. 1981, 16, 18, CADE, BUJOREAN, B. L. 397, SCRIBAN, D., BORZA, D. 37, 110, 302, CIORANESCU, D. ET.), **voiáştniţă** (LB, ISER, CIHAC, II, 461, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., DDRF, BORZA, D. 110, CIORANESCU, D. ET. 9342), **voiáşniţă** (CIORANESCU, D. ET. 9342), **voióşniţă** (BORZA, D. 109, 302, CHEST. VI 117/27), **vóşniţă** (ALR I 1 691/5, 24, 218), **vóştniţă** (BORZA, D. 110, 302), **vójniţă** (ALR II/95), **boiéjniţă** s. f.

– Din bg. **вощеница** „lumînare de ceară".

VOIÉVIȚĂ s. f. **1.** (Prin Ban.) Moară (care are roata cu lopeți). Com. din ORAVIȚA, cf. ALR II 6 710/29. *Lopeți are moara a nimțască, numită voievițâ.* ALR SN I h 157/29, cf. FD III, 180.

2. (Regional) Piuă (3) (Cîlnic – Sebeș). Cf. NALR – B III h 511/28.

– Pl.: *voievițî.*

– Cf. sb. v o d e n i c a.

VOIEVÓD s. m. **1.** (Învechit) Comandant de oști. *Sutașul pridădi fuglii lu voivod.* COD. VOR^{2}. 50^{v}/6. *Prinseră Pavel și Sila, trăgîndu-i la tîrg către judeațe, și-i duseră ei la voivozi.* CORESI. L. 76/11. *Nici atîta nu dăm lui cinste cît domnilor robii, nici cît voinicii voivozilor.* id. EV. 327. *Se scularâ de pre în ostrove și de pre uscat, dentru Atina și den Talia... și viteaji bărbați buni și toți voevozii: Ahilei, Nestor, Palamid.* MOXA, 353/3. *Rădică oști... și puse voevod pre cumnatu-său Vasilesc oștirilor.* id. ib. 368/39. *Veniți... la ospățul lui Artaxerx, împăratul pementesc, carele putu ospăta numai voivodzii și boiarii săi.* VARLAAM, C. 233, cf. MARDARIE, L. 104^{2}/17. *I să închinase... Hmil hatmanul cu oștile căzăcești și cu cîțva voevodzi moschicești.* M. COSTIN, O. 175. *Rahaava priimi bărbat pre Salmon, voevodul oștii.* DOSOFTEI, PS. 292/13. *Aceștia sînt voivozii, fiii lui Isaf, fiii lui Elifas.* BIBLIA (1688), 27^{1}/25. *Leșii..., cu voevodul lor Leh, Vistla trecînd, a desfătatei Crăii leșești nărocite începături au dat.* CANTEMIR, HR. 12, cf. id. I. I. I, 227, ANON. CAR. *De multe ori și voievozii și hatmanii ce trimitea cu oști împotriva vrăjmașilor lor să hiclinia și, ostașii în partea lor trăgîndu-i,... ei împărați să punea.* C. CANTACUZINO, CM I, 67, cf. 19, 54. *Dînd... zălog turcilor pre feciorul lui Seremetov, voivodului oștilor lor,... împreună cu el au trimis sol mare.* R. GRECEANU, CM II, 186. *Pre acest Fachesia l-au omorît Fachee, voevodul oștilor lui, în Samariia.* ANTIM, O. 289, cf. 313. *La partea cea dinainte a scaunului stă un mare voevod îmbrăcat cu haine ostășești de aur, cu un buzdugan de aur.* HALIMA (1783), 64 ^{v}/30. *Alexandru... zise voievozilor și domnilor să-și tocmească oștile și șireagurile înaintea lui.* ALEXANDRIA (1794), 65/2. *Să lucrară* [corăbiile] *în șasă luni și puseră voievozi pe cinci mii de oameni.* ib. 71/7. *Acela va fi voevodul vostru.* BELDIMAN, N. P. I, 99/13. *Fugi la Tisafernes, un voivod al lui Darie.* NICOLAU, P. I, 141/11. *La... ospăț au fost poftiți cei mai strălucîți oaspeți: împărați, crai, voievozi... și alte fețe cinstite.* CREANGĂ, P. 231. *S-a dus cu oastea să isprăvească odată și c-un mic voevod de margine care se trăsese într-o cetate la munte.* CARAGIALE, O. II, 289. *Voevodul nostru, în fruntea unui pîlc,... se uita dacă toți voinicii au arcuri.* BOGDAN, O. 380. *Boldor... era la 1497 mare vornic și numai în calitate de comandant temporar al oștii analele îl numesc „voevod".* id. ib. 412, cf. IORGA, C. I. II, 146, DHLR II, 491, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Cine merge-n fruntea oștii? Voevodul Buzdugan.* EFTIMIU, Î. 53, cf. SCRIBAN, D., SCL 1950, 240, ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 199. *Plecară iarăși voevozii daci Spre miazănoapte, de unde ne veniră Cu oile și cu bourii.* BLAGA, POEZII, 171, cf. DL, DM, SCL 1960, 613. *Marele vornic a îndeplinit în sec. al XV-lea și prima jumătate a sec. al XVI-lea și importante sarcini militare, fiind comandantul armatei moldovene... De aceea era numit și „capitaneus" sau „voievod".* STOICESCU, S. D. 200. *Cronicarul lui Ștefan cel Mare numește voievod pe vornicul Boldur, atunci cînd domnul Moldovei îi încredințează conducerea unei oștiri separate de cea domnească.* PANAITESCU, O. Ț. 29, cf. M. D. ENC., DEX. ◊ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Va fi și altu cinevași făcut ca acelea din romanii voievozi sau împărați mai nainte vreme.* C. CANTACUZINO, CM I, 14. ♦ (În credința creștină ortodoxă) Căpetenie a oștilor cerești; arhanghel. *Mihail, voevodul înge*[re]*scu...*, *să priciia cu diavolul pe*[n]*tru trupul lui Moisi* (ante 1618). GCR I, 49/28. *Dumnedzăul îngerilor. Dumnedzăul tuturor, celuia ce i-i scaunul pre heruvimi, celuia ce-i dvorbăsc înainte mii... de voevodzi îngerești și-i slujesc întunerece de întunerece de îngeri.* VARLAAM, C. 71. *Împrejur sta toate puterile ceriului cu frică și cu cutremur, îngerii și voevozii și cetele înfricoșate și înspăimate* (a. 1691). GCR I, 288/28. *Au chemat într-ajutoriu pre sfi*[n]*ții voivozi și numai decît sfi[n]ții îngeri amîndoi, Mihail și Gavriil, s-au arătat înaintea lui ca niște vulturi cu aripi de aur* (a. 1747). id. ib. II, 40/37. *Eu, sfîntul arhanghel Mihail voevodul, pogorî(n)du-mă din mu(n)tele Ilionului, văzui pe un d[u]h nicurat cu ocîl(e) ca stelile* (a. 1799). id. ib. 171/13. *Mai-marilor voevozi ai oștilor cerești, rugămuvă pre voi... ca cu rugăciunile voastre să ne acoperiți pre noi cu acoperemîntul aripilor mărirei voastre ceii netrupești, păzindu-ne pre noi.* CALENDARIU (1814), 10/14. *Arhanghelii sau Sfinții voivozi... sînt păzitorii oamenilor de la naștere pînă la moarte.* HEM 1619. *Sf. Mihail este numit în popor mai curînd Arhanghelul Mihail,... „mai marele voievod al oștilor îngerești".* PAMFILE, S. T. 75, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX.

2. (Învechit) Mai-marele unei cetăți, al unui ținut, p. e x t., rar, al unei seminții; guvernator; p. e x t. nobil de rang mare. *Eu încă sînt om supt deregătoria lui voivodă sau rob împărătesc.* CORESI, EV. 228. *Scriseră carte la Iraclie, voevodul de în Frighia, ca să vie.* MOXA, 375/10. *Fost-au într-acești robi oameni mari: Zbigniev și Tecinschii, ficiorul voevodului de Cracău.* URECHE, L. 68. *Aflatu-s-au la acest războiu periți din capete: 2 frați Tincenskii și Miculai, voevoda Ruskii, și Gavriil din Maraviciu.* SIMION DASC., LET. 81. *Laskii, voevoda Siraskii..., luînd pre Despot cu sine, au tras spre hraniță românească.* id. ib. 185. *Într-acest ținut este Deva, cetate și oraș, carea este sus într-un deal. Într-aceasta au fost și în Gorghiiu demult 2 voivozi* (a. 1660-1680). GCR I, 176/4. *Un frate al ei... era voivod în ostrovul Pelipovului.* GAVRIL, NIF. 10/9. *Așea învățînd, fu prins de voevodul Alexandriei.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 5^{v}/4. *Să laudă Moisi de către D[u]mn[e]zău... că, dîndu-i să fie mare voivod și puitoriu de lege lui Israil, cînd greșiia norodul la D[u]mn[e]zău, tăia, omorîia, certa, iară, cînd cîrtiia spre dînsul și-l suduia, el să ruga pentru ei.* BIBLIA (1688), [prefață] 6/46. *În zilele lui Constantin, .. Savavtie... fu trimis... de bunul credincios împărat, fiind hirotonisit voivod, într-o țară... ce-i zic Cetate Sărată* (a. 1691). GCR I, 287/18. *Era și comisarii leșești acolo, anume hatmanul Litvii și Adam Sinavschii, voevoda Belschii.* NECULCE, L. 144. *Vinit-au alt sol din Țara*

Leşască, mai mare, pre anume Lişcinschii, voevoda Poznavschii. id. ib. 147. *În zilele acestea, la Moldova... s-au fost rădicat un domnu, care-i zic Despot-vodă eriticul, şi, cu ajutoriul lui Albert Nalschi, voievoda Sinavschi, şi cu cazaci au venit fără veste asupra lui Alixandru-vodă.* R. POPESCU, CM I, 296, cf. 302, I. GOLESCU, C. *Sighismund... fu nevoit a încredinţa supra-comanda oastei lui Nicolai Comeneţchi, voievod de Cracovia.* ASACHI, S. L. II, 102. *Un polon... se afla în diregătorie la voevodul de Lublin,... tocmai în vremea aceia cînd Despot apucase tronul.* IST. M. 182/16. *Serbii... au decis... că ei se învoiesc la uniunea Voivodinei cu Ungaria numai cu condiţiune ca serbimea să-şi aibă voivodul lor, cu limbă şi administraţiune serbească.* BARIŢIU, P. A. III, 49, cf. ŞIO I, 27, 182, II_2, 129, ALEXI, W., DL, DM, DEX. ♦ Înalt demnitar al bisericii. *Auziră cuvintele aceastea preuţii şi voivozii beseareciei şi vlădicii.* CORESI, L. 20/5. *În cetatea... Igherme... era svinţia sa voevod în dzîlele împărăţiei lui Iustin de Ţarigrad.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 84^{r}/27, cf. DHLR II, 491.

3. (În evul mediu) Conducător (cu atribuţii militare) al unei uniuni de obşti, fără drept ereditar, a cărui autoritate se exercita pe un teritoriu limitat, în care organizarea social-politică şi economică continua instituţia obştii săteşti; conducător al unei formaţiuni statale româneşti (cu drept ereditar); (şi în sintagma *mare voievod*) titlu dat domnilor Ţărilor Române, adăugat de obicei după numele lor (şi scris cu majusculă); persoană care avea acest titlu; p. ext. principe, rege. *Atunce era despuitoriu în toată Ţara Rumânească bunul creştin şi dulce Mihnea Voivodă.* CORESI, EV. 1. *52 tepsie de la voevoda* (a. 1588). CUV. D. BĂTR. I, 193/19. *Pre acea vreme ucise şi Şuşman, domnul Scheailor, pre Dan voevod, domnul rumânesc.* MOXA, 402/24. *În zilele bunului io Radul voevod* (a. 1610). GCR I, 44/9. *De veţ vre să ştiţi de sănătate, voevodul nostru este sănătos* (a. 1604-1618). ROSETTI, B. 105. *Au umblat cu înşelăciune şi cu mită la Batişte... ca să le facă Alexandru voievod Iliaş judecată bună* (a. 1630). STOICESCU, S. D. 149. *Datu-ne-au Măria sa Moisei Moghila voevod satele şi ocinele sal(e) pentru sama banilor noştri* (a. 1631). GCR I, 75/25. *Cu porunca şi cu voia luminatului domn M[a]t[ei] B[a]s[arab] Vo*[evod] (a. 1642). id. ib. 98/25. *Carte românească de învăţătură de la pravilele împărăteşti şi de la alte giudeaţe. Cu dzisa şi cu toată cheltoiala lui Vasilie Voivodul şi domnul Ţărîi Moldovei* [Titlu]. PRAV. *Acest Radul Negrul..., fiind în Ţ[a]ra Ungurească voevod, mare herţeg pre Amlaş şi pre Făgăraş, rădicatu-s-au de acolo cu toată casa lui şi cu mulţime de năroade..., pogorîndu-să pre apa Dîmboviţăi, au început a face ţară noaă* (a. 1650-1675). GCR I, 189/15. *Prea luminatului întru I[isu]s H[risto]s Ioan Duca voevoda, d*[om]*nului şi oblăduitoriului a toată Moldovlahia.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 240/7. *Prea luminatului, prea creştinului, prea slăvitului, iubitoriului de H*[risto]*s, domnu şi oblăduitoriu a toată Ugrovlahia, Ioan Şerban Cantacuzino Basarab voevod, dragostea cea întru H*[risto]*s... aducem măriei tale.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 6/3. *Mihai Racoviţă-voevoda, viind în scaon în Ieşi iarna, bucuratu-s-au toată ţara, fiind el pementean.* NECULCE, L. 282. *Trecem aice, pentru lungime, a mai pomeni a Bogdanilor, Moghileştilor... şi a voevozilor şi a caştelenilor leşeşti... a sîngelui amestecare.* CANTEMIR, HR. 26. *Prea luminatului, înălţatului şi bunului credincios d*[o]*mn şi oblăduitoriu a toată Ţara Rumânească, Io Constantin Basarabă voevod, plecate închinăciune* (a. 1703). GCR I, 347/20, cf. ANON. CANTAC., CM I, 83. *Cheltuielele au fost a prealuminatului ş-a pravoslavnicului creştin şi mare cuviinţatului domn şi oblăduitoriu,... Ioan Costandin Băsărabă voevoda.* ANTIM, O. 397. *Stavarachi mai păţisă una ca aceasta şi în ţara muntenească, cînd au mers Mihai Racoviţă Voevod* (a. 1769). GCR II, 81/29. *Tu fiind vestit de bogat, pas de te lipeşti de uşile împărăteşti, pîn te vor afla că eşti bogat şi te vor pune voivod* (a. 1773). id. ib. 96/28. *Hotărnicia să aibă a să urma întocmai după orînduiala ce au făcut răposatul întru fericire Constandin v(oe)v(o)d Mavrocordat.* PRAV. COND. (1780), 140. *Cu mila lui Dumnezeu, Io: Alexandru Ioan Calimah voevoda, domn ţării Moldoviei* (a. 1798). FURNICĂ, D. C. 204. *Mult mai nainte de venirea lui Dragoş..., atît în Făgăraşi, cît şi în Maramorăşi, cît şi în părţile de jos a Oltului şi în pămîntul Moldovei, stăpînea voivozi număr nu puţin de lăcuitori* (a. 1817). URICARIUL, IV, 328/25, cf. I. GOLESCU, C. *Mircea cel Bătrîn, unul din cei mai mari şi mai vestiţi voevozi ai noştri.* BĂLCESCU, M. V. 8, cf. POLIZU. *O, boieri cu noi d-un sînge, Voievozilor pămînteni! Voi rîdeţi şi ţara plînge.* BOLLIAC, O. 207. *Voevodul românilor din Maramureş, numit Bogdan, se scoală contra coroanei Sîntului Stefan, adună o ceată, trece peste munte în ţeara moldovenească şi înfiinţează acolo o nouă domnie.* HASDEU, I. C. I, 8. *Oltenia renaşte... din ruine..., astfeliu că pe la 1280 voevodul litean nu se sfieşte a purta un crîncen rezbel contra întregei puteri maghiare.* id. ib. 310, cf. CIHAC, II, 460, LM. *Printre cei robiţi fu şi Udrea sau Udrişte vistierul, pe care Voivodul, în dziua, poate, de 12 noiemvrie, anul 1552, îl ucise.* ODOBESCU, S. I, 425, cf. 146. *Părea un tînăr voievod, Cu păr de aur moale.* EMINESCU, O. I, 170. *Ai uitat că ai a face... cu o lume căreia nu i-a fost frică să prefacă în puşcării locaşurile sfinte..., unde zac osăminte de măreţi voevozi?* CARAGIALE, O. IV, 83. *El concedează cavalerilor toată Cumania, scoţînd iarăşi afară ţara voevodului valah Seneslau.* REV. IST. I, 206. *În jurul Bisericii Domneşti... se odihnesc oasele primului nostru voivod Radu Negru.* VLAHUŢĂ, R. P. 118, cf. id. S. A. II, 606, DDRF. *Aşezămîntul voevodului era... cunoscut românilor încă din timpul stăpînirii bulgare peste regiunile locuite de ei.* XENOPOL, I. R. III, 147, cf. ENC. ROM., BARCIANU, ŞIO I, 34, II_2, 129, ALEXI, W. *Românii trăiau numai supt stăpînirea uşoară a cnezilor sau juzilor, mai sus de cari erau voevozii. Cîţiva dintre acei ai Ţerii Româneşti: Ioan, Farcaş, Litovoi, Seneslau, la dreapta şi la stînga Oltului, sînt pomeniţi încă înainte de anul 1250.* IORGA, I. C. II, 88. *Acolo dormi şi tu, arhanghel bătrîn, Tu, Ştefane, sfînt voievoade, Ce-ai scris strălucirea norodului tău Cu sînge duşman de noroade.* GOGA, POEZII, 39, cf. DHLR I, 361. *Trosnea cetatea ridicată... de slăvitul nostru Voievod.* DELAVRANCEA, O. II, 14. *Presupunem pentru Răşinariu o perioadă cînd el a stat sub ascultarea voevozilor români.* PĂCALĂ, M. R. 37, cf. RESMERIŢĂ, D. *A luat ştirile despre straşnicul nostru*

voevod dintr-o narațiune germană. ARH. OLT. V, 93, cf. M. I. CARAGIALE, C. 134, CADE. *S-a susținut chiar că aici a fost reședința voevodului Litovoi.* ARH. OLT. XII, 174. *Plecase Voevodul în lupte blestemate.* BACOVIA, O. 135. *Un inel cu sigiliul voivodului... purta drept stemă un bour în goană.* SIMIONESCU, F. R. 9, cf. ARH. OLT. XIII, 264. [Cnezii] *erau și judecătorii pricinilor mai mici, iar împotriva judecății lor se putea apela la voevod.* DRĂGANU, ROM. 109. *Cînd voievozii maramureșeni au descălecat..., s-au luminat și ei la Cotnari de această bunătate a lui Dumnezeu.* SADOVEANU, O. XX, 66, cf. XIII, 43. *Cancelarul din acel timp al Ungariei, Nicolae Olah (Românul), de viță din neamul voevozilor din Țara Românească.* MOROIANU, S. 129, cf. SCRIBAN, D. *Matei Basarab..., Brîncoveanu... s-au dovedit, prin daniile lor, ocrotitori puternici ai legii străbune..., cum și vrednici urmași ai cuvioșilor voevozi de înaintea lor.* ARH. OLT. XIX, 77, cf. OPRESCU, S. 173. *Ștefan cel Mare este... cu siguranță cel mai mare voievod al istoriei noastre.* CONSTANTINESCU, S. I, 54, cf. SCL 1950, 241. *Mă simt ca un stihar de voevod, Țesut încet cu degetele calde Ale întregului năpăstuit norod.* ARGHEZI, F. 5, cf. id. S. X, 226. *Pentru voievozii munteni din veacurile XIV–XV, mormîntul deschis din biserica domnească de la Curtea-de-Argeș constituie un punct de plecare.* CĂLINESCU, C. O. 126, cf. id. S. 24, id. O. XII, 506, VIANU, L. R. 104. *Proprietatea e sfîntă, că e de la Negru Vodă, întîiul voievod care a trecut în locurile acestea.* CAMIL PETRESCU, O. III, 113, cf. SCL 1953, 150, L. ROM. 1954, nr. 2, 59, nr. 4, 19. *Toți se trag, cînd îi cauți, dintr-un spătar sau dintr-un vornic, dacă nu dintr-un voievod pămîntean sau fanariot.* VINEA, L. I, 136, cf. DL, DM. *Tăiat a fost jupan Barbu de către Alexandru Voevod, în orașul Bucuresci.* BARBU, PRINC. 67, cf. IST. LIT. ROM. I, 76, CL 1961, 20, L. ROM. 1961, 278, STOICESCU, S. D. 6, DER, SCL 1965, 649. *Voievozii apar ca o instituție a democrației militare, ei sînt întotdeauna aleși.* PANAITESCU, O. Ț. 29. *Marele jupan la sîrbi este titlul monarhului feudal, întocmai precum la români este marele voievod.* id. ib. 73, cf. id. C. R. 141. *Spre a apăra Ungaria de atacurile cumanilor, regele ungur a așezat în anul 1202 cavaleri teutoni în Țara Bîrsei,... hotărînd ca ei să nu plătească impozite voievozilor locali.* H. MIHĂESCU, GR. 131. *Voievodul Alexandru Moruzi dă ordin staroștilor de Putna să desemneze doi mazili pricepuți de hotărnicii.* C. GIURESCU, P. O. 69, cf. L. ROM. 1970, 151. *Noua victorie... dovedea... puterea țării, refăcută sub domnia chibzuitului său voievod.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 1, 7, cf. M. D. ENC. *Această formulă conștient organizată de inteligentul voievod îi face pe dușmani să cadă în cursă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 2, 17/2, cf. DEX, ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 10/1, IVĂNESCU, I. L. R. 484. *Politica economică dusă de voievod în primii ani de domnie... a avut efecte pozitive pe toate planurile.* MAGAZIN IST. 1984, nr. 5, 16, cf. MIHĂILĂ, D. 175. *D-a mea putere mare Tremură lumea sub soare: Craii, voivozii și domni, Toți se scutură ca pomi.* TEODORESCU, P. P. 112. *N-am vînt d-intîmplare, Ci la ordin de domn mare, Voievod de viță rară.* NUNTA, 43. ◊ F i g . *Cu firman de la april Sînt voievodul merilor.* LESNEA, VERS. 183. ♦ Titlu preluat de fiii unui voievod (3). *Să să dea la sfînta mitropolie ca să să păzească în păstrare, întărind domnia mea hrisovul acesta cu însuș credința domniei mele, Io Alexandru Ipsilant..., marturi fiind și prea iubiții fii domniii mele, Constandin voievod i Dumitrașco voievod.* PRAV. COND. (1780), 166. *Fiii domnești în România purtau titlul de voevozi.* HASDEU, I. C. I, 91. *Această danie... o întărește Alesandru cel Bun cu credința fiilor săi Iliaș voevod, Stețcu (Ștefan) și Petru.* SBIERA, F. S. 29. ♦ Titlu, netransmisibil prin moștenire, acordat de regele Ungariei guvernatorului Transilvaniei (care îi era vasal). *Cu ajutoriul lu Dumnezeu tipărită această sfîntă carte, „Evanghelie cu învățătură", în anii și în zilele Măriei lu Batăr Crișțov,... voevodă în toată țara ungurească și în Ardeal și în toți săcuii.* CORESI, EV. 1. *Den mila lu Domnedzeu în dzilele lu Batăr Jigmon, voivodă Ardealului, dăruim... aceaste cărți scris(e) a noastre.* PO 11/2, cf. 1/4. *Birtoc, voevodul Ardealului,... era cuscru lu Ștefan Vodă.* SIMION DASC. LET. 73. *S-au adunat la Temișvar, carele încungiurîndu-l să-l ia, i-au lovit Ioan Zapoli, voevodul de Ardeal.* M. COSTIN, O. 287. *Ioann Corvin de Huniad fu făcut întîiu voivodă țărei Ardealului.* MAIOR, IST. 108/26. *Alți vaivode ai Ardealului... fură dintră români.* id. ib. 108/30. *Transilvania..., provinție atîrnată de Ungaria, să guverna de voievozi, locotenenți ai regilor.* ASACHI, S. L. II, 121. *Voevodul, astfel precum se găsește el în documentele ungurești, era un senior vasal regelui, cu o autoritate teritorială, ale cărui trebi de căpetenie erau comanda armatelor și ținerea judecăților.* XENOPOL, I. R. III, 147. *Voievodul țării... era pus acuma de purtătorul coroanei ungurești.* IORGA, P. A. I, 188. *Cînd începură și tratativele dintre domnul Țerii-Românești și regele Ungariei prin intermediul voivodului Transilvaniei, sibienii trimiseră un om al lor la Mihnea Vodă.* AN. IST. NAȚ. I, 56. *În toamna aceluiași an 1539, a avut loc și răzvrătirea lui Ștefan Mailat, voevodul Ardealului.* ARH. OLT. XVII, 207. ♦ (Regional; în forma *voivod*) Administrator al unei moșii domnești (Bătarci – Satu Mare). Cf. ARH. FOLK. VI, 300. *Aieștia le dădea la voivod, care vinea din Seleuș, de la baron. Ce da omu să chema dișmă.* ib. 95.

4. Căpetenie a unei cete sau a unui sălaș de țigani. *Pasă! – grăi – strigă să să adune Voivozii și fețele bătrîne.* BUDAI-DELEANU, Ț. 103. *Corcodel, voivodul, era la frunte, Vrînd a sa noduroasă măciucă De corn cu sînge și el s-o crunte.* id. ib. 411. *Da știi tu, mă Dumitrache, cum v-a batjocurit voevodul, un țigan de-al vostru?* PÎRVESCU, C. 122, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Kiva... a căzut în genunchi în fața voievodului și a bolborosit ceva pe țigănește, cu fruntea în pămînt.* VOICULESCU, P. II, 126, cf. 123, DL, DM, DEX, ALR SN III h 881, ALRM SN III h 1 222.

5. (Învechit și regional) Conducător al unui grup special constituit, organizat; s p e c . căpetenie a unei cete de călușari. *Trimitea pe cale confidențială ... energice scrisori de recunoaștere și de admoniare către persoane convertite deja cari făceau parte din nobilimea înaltă,... între care... Zopus, voievod de aprozi (gardă de sateliți).* EMINESCU, O. XIV, 165. *Voevodul... lor și-a tăiat din soțul fript o bucată.* LIUBA – IANA, M. 51, cf. DR. II, 216, CADE, SCRIBAN, D. *Voivodul amintește păcatul cel mare*

care îl face cineva, călcînd legile călugăreşti. PAMFILE, S. V. 55, cf. ALR II 4 335/250.

6. (Regional; în forma *voivod*) Cap de familie (Tiha Bîrgăului – Bistriţa). Cf. CHEST. II 6/265a. *Ce mai faci, voivoade? Eşti sănătos? Ceilalţi... ţi-s pe-acasă?* ib.

– Scris şi: *voevod.* – Pl.: *voievozi.* – Şi: (învechit şi popular) **voivód**, (învechit şi regional) **voievódă** (scris şi *voevodă*), **vaivódă** (pl. şi, învechit, rar, *vaivode*), (învechit) **voivódă**, (regional) **vaivód** (ALR II 4 335/250, ALR SN III h 881, ALRM SN III h 1 222) s. m.

– Din slavonul **воєводд.**

VOIEVODÁL, -Ă adj. Care aparţine unui voievod (3), de voievod, privitor la voievod; care emană de la un voievod; din vremea voievozilor; creat, făcut de un voievod; (învechit) voievodesc **(1).** O noapte de *sinelă din vremi voevodale... Plecase voevodul în lupte blestemate.* BACOVIA, O. 135. *La picioarele unei mănăstiri voevodale, pe cîmp mătăsos,... păşi înalt şi zvelt cel dintîiu fecior de domn din baladă.* C. PETRESCU, C. V. 249. *Am văzut zugrăvelile de pe zidurile mănăstirilor noastre voievodale.* SADOVEANU, O. XX, 384, cf. BUL. FIL. VI, 27, SCRIBAN, D. *Sociologia lui Eminescu este agresiunea unei simţiri romantice, refugiate în puritatea etnică, în trecutul voievodal şi în idealizarea unui tip de român scos din reverie şi istorie şi întrupat în ţăran.* CONSTANTINESCU, S. II, 542. *Intenţia prinţesei era de a-l lăsa... pretendent la scaunul voievodal.* CĂLINESCU, S. 23. *Filip, moştenitorul titlurilor voievodale, arăta foarte palid la faţă.* id. ib. 30. *Frica de năvălitor a făcut să răsară aceste conace fortificate în jurul unei necropole voivodale.* id. C. O. 258. *Îşi pusese cuşma şi mantia voievodală.* CAMIL PETRESCU, O. II, 261, cf. DL, DM. *Acestea ar fi numai simple „indicaţii istorice" şi mai degrabă fenomene de permanenţe onomastice voievodale.* IST. LIT. ROM. I, 215, cf. SFC III, 260, SCL 1964, 414. *Numele ungureşti ale unor sate ardelene... sînt date de concelaria regală şi voievodală, care traduce vechile nume româneşti.* PANAITESCU, C. R. 238. *Basarab s-a ridicat din centrul voievodal al lui Seneslav.* ib. ib. 310. *Erau destinate să dea poporului... o înaltă idee despre puterea şi autoritatea supremă, voievodală şi bisericească.* IST. T. I, 90. *Şi-a luat numele voievodal de Radu.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 10, 70. *Istoriografia a scos la iveală şi a dat publicităţii zeci de mii de documente interne emise de cancelariile voievodale.* REV. FIL. 1972, 285. *Vechea clădire ar putea să devină un aşezămînt de cultură, puternic legat de trecutul voievodal al oraşului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 36, 25/6. *Nucleul aşezării medievale din jurul vechii curţi voievodale a luat naştere cel mai tîrziu în a doua jumătate a veacului* XIV. MAGAZIN IST. 1974, nr. 4, 14, cf. nr. 2, 17, DEX. *Autorul distinge anume, în dezvoltarea Principatelor române, o epocă voievodală.* IVĂNESCU, I. L. R. 510. *Vorbind despre palatul voievodal, arăta că acesta „înfăţişează o maiestate oarecum regească".* MAGAZIN IST. 1984, nr. 5, 17. ♦ Demn de un voievod (3); ca al unui voievod; care evocă starea, condiţia etc. unui voievod; p. ext. care impresionează prin aspect, măreţie, prestanţă, maiestuos **(1),** măreţ **(2).** *Cîntări voevodale sunară-n amurgire, Cu glas de altădată umplînd singurătatea.* PETICĂ, O. 63. *Pletele lui... se lăsau pe fruntea lui de baga, împodobindu-i pometele colţuroase cu o strălucire voevodală.* KLOPŞTOCK, F. 230. *Această cocoană cu mers voievodal.* MIHĂESCU, D. A. 53. *Purta mustăţi lungi, groase, voievodale.* STANCU, R. A. II, 416. ◊ Fig. *Sonetele – să le zicem voevodale, pentru solemnitatea temelor desprinse din istorie... – ... stau la începutul carierei lirice a d-lui I.M.S*[adoveanu]. PERPESSICIUS, M. II, 121. ◊ (Adverbial) *Prinţesa le înregistră* [pe doamne] *cu ochiul, voievodal, împărţind la fiecare o doză de atenţie.* CĂLINESCU, B. I. 407.

– Scris şi: *voevodal.* – Pl.: *voievodali, -e.* – Şi: (învechit) **voivodál, -ă** adj.

– **Voievod** + suf. *-al.*

VOIEVODÁT s. n. **1.** (În evul mediu) Demnitate, autoritate, putere, rang de voievod (3); (învechit) voievozie **(2).** *Trămise... să ducă lui Michai-Vodă buzduganul şi steagul ostăşesc, semnele „voevodatului".* BĂLCESCU, M. V. 96. *Aşezămîntul voevodatului la români... trebuie să dateze din vremile întîiului stat bulgăresc, cînd s-au întemeiat... cele dintîi înjghebări politice la românii din Carpaţi.* XENOPOL, I. R. II, 160, cf. VI, 11, RESMERIŢĂ, D. *În Maramureş... s-a păstrat pînă în veacul al XV-lea instituţia voievodatului.* PANAITESCU, O. Ţ. 29. ♦ Demnitatea voievodului Transilvaniei. *Craiul Ioann au venit în Ardeal şi pre 28 octomvrie (din anul 1534) au strîns seim în Turda de tutetrele neamurile din Ardeal, şi voevodatul l-au dat lui Mailat.* ŞINCAI, HR. II, 168/29.

2. (În evul mediu) Formă de organizare social-politică condusă de un voievod (3); ţinut sau stat condus de un voievod; teritoriu cuprins în acest ţinut sau stat. *Chiemat la 1551 a regula archivul regesc al Poloniei, el a găsit acolo mai multe acte relative la un voevodat al Besarabiei.* HASDEU, I. C. I, 63, cf. 70. *În Oltenia am avut cel dintîiu voivodat.* VLAHUŢĂ, ap. CADE. *Venirea ungurilor nu pare a fi ştirbit mult autonomia de care se bucurau voevodatele din Transilvania.* XENOPOL, I. R. III, 147, cf. BARCIANU. *Unirea voivodatelor mai vechi într-un singur stat... cu numele „Ungrovlahia" sau „Valachia Transalpina" (Ţara-Românească) s-a îndeplinit sub Basaraba Voevod.* RĂDULESCU-CODIN, M. N. 40, cf. RESMERIŢĂ, D. *Oltenia e atîrnătoare, cu voevodatele ei, de unguri în vremea năvălirilor tătărăşti de la mijlocul sec. XII.* ARH. OLT. V, 74. *Lîngă zidul monastirii e-ngropat Un curtean ucis de Vodă... Ca prin „una mie şase sute" – leat – Cînd Muntenia era voievodat.* MINULESCU, V. 132. *Avem şi dovezi de organizaţie în cnezate şi voivodate.* DRĂGANU, ROM. 256, cf. BUL. FIL. VI, 10, SCRIBAN, D. *Ipoteza unui voievodat bîrlădean l-a îmbiat şi pe Eminescu.* CĂLINESCU, O. XII, 506, cf. DL, DM, DER. *Toţi istoricii noştri mai vechi au afirmat că, înainte de întemeierea statelor Ţara Românească şi Moldova, precum şi înaintea înglobării Transilvaniei în statele regatului Ungariei, au fost pe aceste teritorii mici „stătuleţe" numite cnezate şi voivodate.* PANAITESCU, O. Ţ. 29. *Se ajunge la presupunerea existenţei igriţilor în secolele X–XI, înainte de dominaţia regatului feudal maghiar, în voievodatele româno-slave din Banat, Crişana şi Transilvania.* IST. T. I, 92. *Locuitorii diferitelor*

cnezate şi voievodate au continuat să cultive viţa de vie. C. GIURESCU, P. O. 17. *Sînt menţionate voievodatele lui Litovoi, Seneslau şi Gelu.* MAGAZIN IST. 1972, nr. 1, 86, cf. DEX. ♦ Titlu dat Transilvaniei în timpul guvernării ei de către un voievod aflat în relaţii de vasalitate faţă de regele maghiar. *Teritoriul cunoscut popoarălor sub nume de Transilvania sau Ardeal a fost odinioară domnit tot de către regii Ungariei cu titlu de vaivodat.* BARIŢIU, P. A. I, 1.

3. (Învechit) Teritoriu, ţinut, stat etc. condus de un voievod **(2).** *Românii bănăţeni înaintaseră o rugare la împăratul, în care cer... despărţirea de voivodatul sîrbesc.* MOLIN, R. B. 422. *Văzusem, aşadar, voevodatele de jos ale Poloniei cu locuitorii lor atît de tineri şi de frumoşi.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 2, 24/1.

4. (Învechit, rar) Sălaş de ţigani condus de un voievod **(4);** autoritate, demnitate de voievod. *Se vorbeşte într-însul despre dări pe sama oştilor, despre reducerea iobagilor şi a şerbilor, despre gătirea nobililor la războiu,... despre voevodatul ţiganilor.* ŞINCAI, HR. II, 282/29.

– Scris şi: *voevodat.* – Pl.: *voievodate.* – Şi: (învechit) **voivodát,** (învechit, rar) **vaivodát** s. n.

– **Voievod** + suf. *-at.*

VOIEVÓDĂ s. m. v. **voievod.**

VOIEVODEÁSĂ s. f. (Cea mai veche atestare datează din anul 1583, cf. D. BOGDAN, GL.) Soţie de voievod **(3);** (rar) voievodiţă. *4000 de tal[eri] iari chendu-i fostu taleari 45..., ai 7091, Mai 20, cumparat-a den voivodesei* (a. 1594). HURMUZAKI, XI, 398. *Voivodeasa călca porunca soţului ei.* F (1885), 306, cf. DHLR II, 320. *Voievodesele, după ce soţii lor, domnii, fură ucişi de turci, s-au tras amîndouă... la munte şi au ctitorit un schit.* VOICULESCU, P. I, 187. *Povesti despre locul de retragere schimnicească al voievodesei fără nume, poate chiar din neamul Ilovenilor.* C. PETRESCU, R. DR. 112, cf. DL, DM, DEX.

– Pl.: *voievodese.* – Şi: (învechit) **voivodeásă** s. f.

– **Voievod** + suf. *-easă.*

VOIEVODÉSC, -EÁSCĂ adj. **1.** (Învechit) Voievodal. *Era prăsit din sămînţă voivodească.* ŞINCAI, HR. II, 53/23, cf. I. GOLESCU, C., CIHAC, II, 460. *Aci-şi jura popa Vladimir Credinţa albei jupîne... Cînd arse Haţegul şi Dumbrăul De flacăra voivodească.* ISAC, O. 69.

2. (Prin Mold.; în forma *voivodesc*; în sintagma) *Mere voivodeşti* = mere de culoare roşiatică şi cu gust dulce. Cf. BULET. GRĂD. BOT. I, nr. 3, 81, ŞEZ. V, 42.

– Pl.: *voivodeşti.* – Şi: (învechit şi regional) **voivodésc, -eáscă** adj.

– **Voievod** + suf. *-esc.*

VOIEVODÍŢĂ s. f. (Rar) Voievodeasă. *A avut... nevoie... de un băiat care nu descinde din gineceurile porfirogeneţilor, nici măcar din iatacurile voievodiţelor şi boieriţelor autohtone.* MIHĂESCU, D. A. 91.

– Pl.: *voivodiţe.*

– **Voievod** + suf. *-iţă.*

VOIEVOZÍ vb. IV. Intranz. (Învechit, rar) **1.** A avea puterea, autoritatea, demnitatea de voievod **(1);** a comanda o oaste în calitate de voievod. *Acesta sv[î]nt era în dzilele împărăţiei lui Maximian voevodzînd preste oştile numerilor.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 117^{r}/19, cf. TDRG.

2. A conduce un ţinut, o cetate etc. în calitate de voievod **(2).** *Uar... era în dzîlele împăratului Maximian voevodzînd în Eghipet.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 73^{r}/11.

– Scris şi: *voevozi.* – Prez. ind.: *voievozesc.*

– Din **voievod.**

VOIEVOZÍE s. f. (Învechit) **1.** Unitate militară condusă de un voievod **(1).** *Au scos voevozia rusască şi au avut şi de moldoveni gloate mari.* URECHE, L. 79. *Aleseră pre Odrivoz şi pre Conetpolskii cu oaste, pentru pofta a o seamă de moldoveni, să ducă pre Alexandru Vodă la scaun, carii au scos voevozia rusească, şi au avut şi de moldoveni gloate mari.* SIMION DASC., LET. 37. *Nu era toate voevodziile sosite, nice Litfa, că Litva avea de căzacii de peste Nistru mare dodeială.* M. COSTIN, O. 134. *Vor tăbărî fiii lui Israil, om întru a lui rînduială şi om după a lui voivozie cu puterea lor.* BIBLIA (1688), 94^{1}/24. *Căzut-au în robie la Pătru Vodă trei steaguri a trei voevozii: a Cracăului, a Sandomirului şi a Liovului.* N. COSTIN, L. 179. *Pe coastele sau la poalele munţilor se alcătuiesc în mici căpitanaturi şi voevozii sub şefi de sîngele lor.* KOGĂLNICEANU, S. A. 68, cf. T. PAPAHAGI, C. L. ♦ (Funcţie de) conducere a unei voievozii **(1);** exercitare a acestei funcţii. *Aceiaş nemţască oaste cu voevozia Domnului Evghenie, cu trii groznice războaie, cîteva zeci de mii de franţoji prăpădînd, în veci neşterse de biruinţă, laude ş-au agonisit.* CANTEMIR, HR. 176.

2. Voievodat **(1).** *Binecuvîntat întru tot dulcele Dumnezeu ce ştie aest bine că m-au ales din zgăul maicei mele şi mi-au dăruit domniea şi voevoziea ţării* (a. 1692). URICARIUL XXIII, 186. *Binecuvîntat şi în veci lăudat fie numele a marelui şi a prea bunului Dumnedzău, carile... cu voevodzia ţărîi noastre, a Moldovei, ne-au miluit.* CANTEMIR, în BUL. COM. IST. I, 307. *Eu poftesc voivozii, crăii ca să stăpînesc lume multă* (a. 1773). GCR II, 96/24. *Pre Ioann Comitul l-au măzălit din voevozie, şi în locul lui au pus voevod Ardealului pre Sigismund.* ŞINCAI, HR. II, 48/27, cf. I. GOLESCU, C., POLIZU, CIHAC, II, 460, DDRF. *După ce Ardealul a intrat în stăpînirea ungurească, voevozia de acolo a scăzut şi s-a păcătoşit, ajungînd pe aceeaşi treaptă cu cnejia sau cu judeţia.* IORGA, C. I. II, 146, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D.

– Scris şi: *voevozie.* – Pl.: *voievozii.* – Şi: **voivozíe** s.f.

– **Voievod** + suf. *-ie.*

VÓINĂ s. m. (Transilv.) Bărbat tînăr (căsătorit de curînd); (regional) voinea **(1),** voiniu **(1).** Cf. DDRF, DR. V, 482, 483, 900, GĂMULESCU, E. S. 201. *Fă-mă, Doamne-n mila ta, Fă-mă-o roică Păsăroică, Ca să zbor cu dorul meu Unde trage voina-n rău.* POMPILIU, B. 80. *Măi, nevastă cu chindeu, Cum o duci cu voina tău?* MÎNDRESCU, L. P. 111.

– Pl.: *voini.*

– Din sb. **vojno.**

VOINCIÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit; despre oameni) Voitor **(1).** Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., JAHRESBER. XVII, 85.

– Pl.: *voinicioşi, -oase.* – Şi: (învechit, rar) **voinicós, -oasă** adj., BARCIANU, ALEXI, W.

– **Voinţă** + suf. *-cios.* **Voinicios**, prin apropiere de *voinicos.*

VÓINEA s. m. (Munt.) **1.** Voină. Cf. DR. V, 482, DL, DM, SCURTU, T. 198. *Cine-n poală-ţi doarme Au ţi-e frăţior, Au ţi-e verişor, Au nepot de sor, Au e voinea-al tău?* TEODORESCU, P. P. 85.

2. Logodnic. Cf. DR. V, 482, DL, DM, SCURTU, T. 198. *Că de l-ăţi scula Pe drag voinea-al meu, Vamă v-o lua, Vamă Fără seamă.* TEODORESCU, P. P. 86.

– Pl.: *voini.*

– **Voină** + suf. *–ea.*

VOINÍC s. m., s. n., adj. **I. 1.** S. m. (Învechit; astăzi în poezia populară) Războinic **(II 1);** s p e c. (în evul mediu; în Ţările Române) oştean de curte. *Dobroin voinicul* (a. 1495). BOGDAN, D. ŞT. II, 53. *Acieşi luo voinici şi sutaşi şi currse spre ei.* COD. VOR^{2}. 17^{v}/3. *Voinicii, porîncitori loru, luară Pavel prespre noapte întru antipatridă.* ib. 28^{r}/12. *Spămîntă-se miiaşul se nu ruptu fie Pavelu de ei; deaci dzise voiniciloru se deştingă şi se-lu rapă elu din mijlocul loru* (sec. XVI). GCR I, *4/26. *Voinicul, cînd mearge la război, el se teame,... iară deaca biruiaşte şi se slobozeaşte den războiu, elu se întoarce veasel şi cu bucurie.* CORESI, EV. 78. *Voinicul, nu numai pre eluşu să se mîntuiască de bate războiu şi se chinuiaşte, ce şi cetăţile întru tărie să puie.* id. ib. 341, cf. id. LIT. 4^{v}/12. *Împreună stau împăraţii cu voinicii.* COD. TOD. 213. *Acestuia Iustian... i-au dat Amantie, un boiarin, avuţie multă, ca să năemească cete de voinici, să rădice împărat pre un fecior a lui Amantie.* MOXA, C. 150. *Se duse cu mulţime de voinic(i), de se lovi cu Ghelamer la războiu.* id. ib. 152. *Vor începe a se bate şi în voinicii lui nu va fi tocmire.* PARACLIS (1639), 27^{v}/18. *Voinicii-şi vor părăsi pre împăratul şi se vor muta într-alt loc, la alt împărat.* ib. 29^{r}/2. *Ce voinic va ieşi la războiu şi se va lovi cu alt voinic şi-l va birui.* PRAV. GOV., ap. TDRG. *Tocmală au împăraţii cînd vor să-ş tremiţe vonicii la războiu.* VARLAAM, C. 7, cf. 44. *Inimile voinicilor în războaie trăind să ascut.* URECHE, L. 89. *Acea jupînească au gătit leagăn cu cai şi 12 voinici într-armaţi.* id. ib. 145. *Unul den voinici cu sulița în coastele lui împunse.* N. TEST. (1648), 130^{v}/31, cf. MARDARIE, L. 118^{2}/3, 253^{2}/1. *Slujind coronii leşeşti şi umblînd între voinici la războaie, s-au împrietenit cu Albriht Laskii, voevoda Siraschiii.* SIMION DASC., LET. 184, cf. 53, 144. *Ceată de voinici.* ST. LEX. 172^{r}/1. *Tăiară... capetele celor o sută şi cinzăci de vonici.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 136^{r}/6, cf. septembrie 9^{r}/24, 33^{r}/27, decembrie 201^{v}/11, 246^{r}/11. *Chiemă David unul den voinicii lui.* BIBLIA (1688), 220^{1}/44. *Aceştia ieşiră den cetate, voinicii boiarilor ţărîlor şi puterea den napoia lor.* ib. 261^{2}/22. *Robii şi domnii depreună vor sta, împăraţii şi voinicii, bogaţii şi meserii.* MOLITVENIC (sec. XVII), 27^{v}/4. *Mihai Vodă, deaca pierdu atîţea voinici, el fu scîrbit.* ANON. CANTAC., CM I, 128, cf. CANTEMIR, HR. 217. *Să ia... şi din siimenii hătmăneşti... şi din catane, că avea Nicolai Vodă un steag atuncea, tot voinici sîrbi şi şedea în curte.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 157/35. *Acoperi bisărica atîta cît nici unul din voinicii acie... nu pute să priceapă undi este bisărica* (cca 1750). GCR II, 56/28. *Copacii, căzînd unii pre alţii..., au zdrobit şi încurcat nu numai pre vonici, ci şi caii, şi armele.* ŞINCAI, HR. I, 324/27, cf. KLEIN, D. 39. *Acmu ne rugăm să ne trimiţi pre feciorul tău şi voinici aleşi şi cîni vînători, pentru ca să-l putem prinde.* HERODOT^{2}, 17. *Am trimis la Delfi 100 de voinici.* ib. 298. *Din toată ţara ş-aleasă Pe cei mai harnici şi cu vîrtute Voinici, din cari o gardă frumoasă Făcu.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 153, cf. 122, 254, 282. *Aflînd drumul ce apucase, trimise după dînsul o ceată de voinici.* MARCOVICI, VEL. 26/20. *Îndărătnicul voinic... izbuteşte a lua înapoi două tunuri.* BĂLCESCU, M. V. 119. *Trămise în ţări străine să strîngă voinici viteji.* id. ib. 239. *Strigările luptătorilor şi clăncăirea paloşelor încruceşîndu-se resun cu huet... ce te-ai făcut, mare vizir?... unde-ţi sînt voinicii, paşă cu trei tuiuri?* RUSSO, S. 138, cf. 135, GHICA, S. 396. *Ceata mea-i frumoasă, ageră, uşoară Şi pe cai în spume ce ca vîntul zboară. Iar voinicii noştri se chem vînători. Au lănci veninoase, iar la suflet flori.* BOLINTINEANU, O. 10. *Bătrînul sîrb urcă călare o înălţime, de-naintea căria stau înşiraţi voinicii săi.* COLUMNA, VII, 161. *Hai! voinici,... daţi năvală de mi-i prindeţi şi... să-i ducem poclon lui Ioniţă Vodă.* ODOBESCU, S. I, 174, cf. 94, III, 570, DDRF, PHILIPPIDE, P. 44, 62, 147, 154. *Zice Vodă:... Cu voinicii-mi place traiul, Ori îi văd cu spada-n mîni, Ori cu naiul.* COŞBUC, P. I, 84. *Văzînd această ceată de voinici călări, mult se minunară de ea.* SBIERA, F. S. 129, cf. 90. *Voinicii formau cetele, cetele se grupau în pîlcuri, iar pîlcurile... constituiau oastea.* BOGDAN, O. 378, cf. 371. *Făloşii regi... se întorceau cu fuga acasă la dînşii, lăsînd în urmă... arme frînte şi voinici morţi.* IORGA, P. A. I, 93, cf. TDRG, DHLR I, 176. *Mă repezii... cu vreo douăzeci de voinici, ca într-o ocnă.* DELAVRANCEA, O. II, 191, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE, DR. VII, 466. *Oamenii noştri încep a glumi ş-a rîde de voinicii dinainte, care n-au putut zvîrli peste dealuri furgoanele cavaleriei.* SADOVEANU, O. XXI, 80, cf. ROSETTI, L. R. VI, 263, id. I. SL. 41, SCRIBAN, D., ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 199, DL, SCL 1958, 364, DM, SCL 1960, 613, MIHĂILĂ, D. 176, id. î. 138, 233, IST. LIT. ROM. I, 13, SCL 1962, 378, 1966, 72, 1969, 189, IVĂNESCU, I. L. R. 493, CL 1983, 59. *Domnul Ştefan cel vestit... Cu mulţi voinici pleca De la scara curţii lui La biserică-n Vaslui.* ALECSANDRI, P. P. 168, cf. TEODORESCU, P. P. 47. *Bate vîntul peste paie, Trec voinicii la bătaie, La bătaia turcului, În ţeara muscanului.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 299. *Tunuri mari şi tunuri mici, La tot tunul cinci voinici.* id. ib. 321, cf. 308. *Da io-s floarea florilor, Drăguţa ficiorilor Şî la mari şî la mai mici Şî la steaguri de voinici.* MÎNDRESCU, L. P. 74. *Geaba mă mai ţin voinic Dacă n-am arme să-ncing.* BIBICESCU, P. P. 161. *Ce şuieri, voinice, a jale Sau ţi-i grea arma-n spinare, Sau ţi-i dor de-acasă tare!* RĂDULESCU-CODIN, L. P. I, 444, cf. id. M. N. 43, BALADE, II, 23. *Dacă ai cai să mă gonească Şi voinici să-mi îndrăznească, După mine să pornească.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 189. *Strînse el ostaşi mulţime Tot voinici de*

călărime. NUNTA, 127. ◊ (Determinat prin „de oaste") *Nu avea voinici de oaste, ci strîngea păstorii din munți și argații de-i într-arma.* SIMION DASC., LET. 66. *Voinic de oaste.* ST. LEX. 168^{r}/2. *Strajea custodiei să străjuiască cu suta sa, care era un steag de vonici de oaste.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 68^{r}/1. *Aceștia era vonici de oaste în Sevastiea.* id. ib. noiembrie 99^{v}/7. ♦ Spec. (În textele religioase) Ostaș în ceata îngerilor, ostaș al Domnului. *Roagă-te și te înalță în al șeaptele ceriu și ca toți vonicii încereșți de te roagă.* COD. TOD. 206. *Socotește cu ce armă întărește marele împărat Dumnedzău pre vonicii săi. Nu le dă platoșe, nice arc, nice sabie, nice suliță, nice altă nemică de armele vonicilor pementești, ce numai svînta și cinstita cruce.* VARLAAM, C. 44. *Veniră la groapă,... vădzură că-i răntunată piatra... Și deaca intrară în groapă, vădzură un vonic ședzînd de-a direapta, îmbrăcat în veșmente albe.* id. ib. 102. *Întrînd în mormînt vădzură pre un vonic tînăr ședzînd de-a direapta, îmbrăcat în veșmînt alb și să spămîntară* (cca 1650-1675). GCR I, 230/6. *Dîndu-să în șiregul sfințiii sale, în ceata sfinților și luminaților vonici a Domnului Hristos.* DOSOFTEI, MOL. 88. *Zise sfîntul Uar către Cleopatra, iată fiiul tău pre care-l l-am luat și l-am făcut voinic împăratului celui ceresc.* CHEIA ÎN. 2^{v}/6. *Eu sînt tocmit a fi voinic lui H*[risto]*s împărat.* ib. 2^{v}/9. *Șăzînd lîngă beserica sfîntului..., au văzut doi voinici luminoși la chip și la stat.* MINEIUL (1776), 161^{v2}/30.

2. S. m. Bărbat (tînăr) care dă dovadă de curaj, de bărbăție, de vitejie în luptă; bărbat (tînăr) care înfruntă cu dîrzenie, cu îndrăzneală pericolele, situațiile dificile etc. V. erou. *Spuse... că ar fi un voinic de treidzeci de ani de ar prăvăli o piatră și o ar slobodzi în gios să zboare* (cca 1550). CUV. D. BĂTR. II, 465/10. *Voinicii și proștii, bătrînii cu tinerii,... toți să proslăviți și să măriți Domnul Dumnezeul nostru.* CORESI, EV. 117. *Vede limpede ca și vioară Apa voinicul și frînt de sete De pe cal îndată să pogoară.* BUDAI-DELEANU, Ț. 186, cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V. *Din două sute de oameni, boieri și feciori de boieri, nici unul nu s-a găsit să nu fie voinicul unui epizod.* RUSSO, S. 24. *Popor de vînători este popor de voinici.* HASDEU, I. C. I, 173. *Ș-acum, voinicilor, fiecare la locul său: voi pe ziduri și eu în lagărul leșesc.* ALECSANDRI, T. 1503. *Ca să te faci om pe deplin și voinic cu temeiu, precum se cade unui bărbat și mai ales unui fecior de împărat,... trebuie să te duci lumea să o colinzi, ca să încerci și să ispitești viața prin tine însuți și să afli multe și mărunte ale lumei.* ODOBESCU, S. III, 177. *Căzînd din nori,* [buzduganul] *nu se rupse de degetul voinicului.* EMINESCU, P. L. 4. *Scumpă-i era frăția de cruce, ca oricărui voinic, mai scumpă decît zilele.* id. ib. 11. *De-i izbuti, bine de bine, iară de nu, au mai pățit și alți voinici ca tine.* CREANGĂ, P. 187. *Tata zicea că așa trebuie, ca voinicii să umble pe ger și frig.* SLAVICI, O. I, 88. *Ce pui de voinic era în tinerețele lui!* ISPIRESCU, L. 15, cf. 18. *„Moldovean" aici apare și el ca erou sau voinic.* REV. CRIT. I, 524, cf. DDRF, BARCIANU. *Mihai Viteazul învinge în Ardeal pe cardinalul Andrei, principe al Ardealului, și i-a luat locul, făcînd domnie de voinic în locul domniei de preot.* IORGA, P. A. I, 182, cf. TDRG, CADE. *Jocul psihologic al unei situații anonime de „simpli clienți"... a făcut... dintr-un timid un voinic și dintr-un îndrăzneț un timid redus la tăcere.* LOVINESCU, S. II, 313. *Voinice Buzdugane, nu copila poartă vina De-a fi rupt unirea voastră.* EFTIMIU, Î. 93. *Eu știu c-am să mor...; dar vreau să cad cu vrednicie, ca un voinic.* SADOVEANU, O. XXI, 519. *Are frumusețea aspră a voinicului, nu efeminarea dulceagă a generațiilor culcate în puf.* CĂLINESCU, B. I. 322. *Ia veniți mai aproape, măi, voinicilor!* CAMIL PETRESCU, O. III, 442. *Tudor Vladimirescu... a chemat la arme, în jurul lui, voinicii din sate.* STANCU, D. 8, cf. DL, DM. *Precum se prezintă Ștefan Tomșa Vodă și vornicul Ion Moțoc..., primul dintre eroi manifestînd... lașitate și frică, al doilea dovedind o rezistență de adevărat voinic.* IST. LIT. ROM. II, 678, cf. DEX. *Atunci Marcu, Voinicu, Așa mult nu se gîndea, Paloș de argint scotea,... Capul turcului sărea.* POMPILIU, ap. GCR II, 292. *Apoi doară e voinic, nu tîndală.* RETEGANUL, P. I, 19. *Era în acele părți un voinic, anume Ioran Iorgovan.* MARIAN, INS. 334. *Voinicul ăsta auzise de toate suferințele bieților români.* RĂDULESCU-CODIN, L. 50. *Sînt voinic care am înfruntat multe primejdii și nu știu ce este frica.* POPESCU, B. I, 32. *Să mă crezi că sînt voinic, Nu mă tem eu nici de doi, Fost-am eu și prin război!* BALADE, III, 142, cf. II, 15. ◊ (În proverbe și zicători) *Leul, șî în lanț fiind, se uită ca un voinic.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 504. *Cine a sărit șî nu s-a poticnit, voinic mare s-a numit,* se spune despre o persoană care a dus la bun sfîrșit o întreprindere grea. Cf. id. ib. II, 716. *Voinicul nu iartă, nici să supune dă frică la silă.* id. ib. VIII, 152. *Timpul are dinți de oțel: Roade voinic și mișel.* PANN, ap. ȘĂINEANU, Î. 203. *Vinul e dat să-l bea voinicii, iar nu toți nevoiașii.* id. P. V. I, 127/22, cf. ZANNE, P. IV, 184. *În urma războiului mulți voinici se arată.* Cf. NEGRUZZI, S. I, 250, ZANNE, P. IV, 268, 566. *La fîntîna bună mulți voinici s-adună.* ZANNE, P. I, 161, cf. III, 325. *Rădăcină pătrăcină, Rar voinic care-o dijghină* (Cartea). GOROVEI, C. 44. ◊ (Prin repetarea substantivului în forma de genitiv plural se exprimă superlativul calității) *Apoi acolo se fi auzit novitate și mandate, strategii și filonichii; ai fi zis voinicii voinicilor; mîncau jăratic și beau flacări.* GHICA, S. 262, cf. L. ROM. 1987, 20. *Foicica macului,... La schelampăratului E cîrciuma Marcului,... Voinicul voinicilor, Tăietorul frîncilor.* BALADE, II, 66. ◊ Fig. *Fulgere, voinice, Ce-mi tresari din greu? Ce-mi arăți cărarea, Ca s-o pierd mereu?* CERNA, P. 117. ♦ (Popular; și în sintagmele *voinic de codru, voinic de munte, voinicul codrului*) Haiduc; p. ext. (și în sintagma *voinic de drumul mare*) tîlhar de drumul mare. *Doisprezece coconași... de desperație se făcură voinici de codru.* NEGRUZZI, S. I, 81. *În dumbrava cea vecină..., Opt voinici cu spete late Și cu mînici suflecate Stau cu puscele-ncărcate.* ALECSANDRI, P. I, 58. *Pe la 1820 s-au mai ivit în țară un alt voinic de drumul mare, anume Andrii Popa.* id. P. P. 101. *Sau visînd cu doina tristă a voinicului de munte,... El deșteaptă-n sînul nostru dorul țării cei străbune.* EMINESCU, O. I, 35. *Ceata de tîlhari căzuse prinsă în capătul pădurii Dobrenilor. Doi ani de zile vreo cîțiva voinici... băgaseră spaima în trei hotare.* CARAGIALE, O. I, 164. *Parcă-i un voinic de codru!* SLAVICI, O. I, 140, cf. BOGDAN, O. 398. *O atmosferă de viață rurală, cu lelițe, cîrciumărițe, ibovnice și trădătoare*

ale voinicilor codrului. IORGA, P. A. I, 44. *Străvechiul codru sună, foşnindu-şi frunza rar... Voinicul prinde-un zgomot venit dinspre hotar.* IOSIF, PATR. 70, cf. TDRG. *Codrul şi natura toată e... strîns legată cu viaţa voinicilor.* PETICĂ, O. 392, cf. DL, DM. *Voinicul, fie el Toma Alimoş, fie Corbea, se profilează la dimensiuni de erou legendar.* IST. T. I, 131. *Sub poale de codru verde, O zare de foc se vede Şi la zarea focului, Stau voinicii codrului.* ALECSANDRI, P. P. 262. *Dali, frate Stanciule! Şoimule, voinicule! Da tu bei şi chioteşti... De poteră nu-ţi gîndeşti.* POMPILIU, B. 68. *Asta-i viaţă de voinic, Că nu-ţi pasă de nimic; Nici de domn şi nici de dracu..., Trăiască codru săracu!* JARNÍK – BÎRSEANU, P. 289, cf. 287, 309. *Pe unde treceau voinicii, era vai şi amar.* MARIAN, T. 303. *Foaie verde, ruptă-n cinci, Plin îi codru de voinici.* MAT. FOLK. 374. *Su poală de codru verde, Mititel foc mi să vede; Nu ştiu focu-i potolit Sau de voinici ocolit.* GRAIUL, I, 24. *Plin i codru de voinici, La tot fagu cîte cinci.* DENSUSIANU, Ţ. H. 214. *Să-mi aleg un cal porumb, Scurt în gît şi lung în trup, Cum e bun pentru voinic.* BALADE, II, 406. *Mititel focşor se vede, Mititel şi potolit, De mulţi voinici ocolit.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 330. *La crîşma bogatului, Beau voinicii Stanciului.* FOLC. MOLD. I, 185. *Mii şî sute de voinici nu pot dezbrăca pă cel gol şî despuiat.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. III, 168.

3. S. m. Bărbat tînăr (necăsătorit) bine făcut, robust, viguros, vînjos; p. restr. flăcău, fecior; (familiar; de obicei ca termen dezmierdător de adresare) băiat. *Ţie grăesc, voinice, scoală!* CORESI, EV. 347. *Am ucis un bărbat pre rana mea şi un voinic pre durerea mea.* PO 24/9. *De vonici şi de feate învăţătură de la D*[u]*m*[n]*izău n-am* (ante 1618). GCR I, 52/16. *Plîngeţi, vonici, că frămseţea voastră să schimosi, şi voi bătrîni, cu amar tînguiţi, că tăria voastră slăbi!* VARLAAM, C. 86, cf. 217. *Trii ficiori am născut, voinici şi fete.* HERODOT[2], 472, cf. 225. *Un voinic oarecarele, ce fusese aprod la Pătru Vodă..., îi spuseră lui de păscarii ceia ce venise din munte.* URECHE, L. 145. *Apropiindu-să, să atinse de săcriu... şi zise: Voinice, ţie zic, scoală!* N. TEST. (1648), 75[r]/1, cf. MARDARIE, L. 295[2]/10. *Voinic, adecă june este de în doazeci şi trei de ani pînă în 42* (a. 1654). GCR I, 164/6. *Într-acela feredeu să ţînea un drac foarte turbat carele de trei ori într-an sugruma un vonic sau o fată.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 28[v]/23, cf. octombrie 44[r]/35. *Fata... dzisă unui voinic: – Fă-te tu a mă trage, şi eu oi merge plîngînd.* NECULCE, L. 169. *În scurtă vreme mulţime de vonici s-au strîns, cărora lipsindu-le femei,... pre acele fete a sabinenilor au răpit.* CANTEMIR, HR. 99, cf. ANON. CAR., ANTIM, O. 144. *La metohul mănăstirii era un voinic ca de doaozeci de ani* (a. 1747). GCR II, 40/16. *O va iubi un voinic şi nu o va lua* (cca 1750). id. ib. 67/9. *Pricepu în loc Solomon carii era voinici,... carele era fete* (a. 1760). id. ib. 72/3. *Vrură părinţii ei să o mărite după dînsul..., părîndu-li-să că e voinic.* MINEIUL (1776), 24[r1]/24. *Voinic, adecă june este de la doaozăci şi trei de ani pînă la patruzăci şi doi* (a. 1800). IORGA, S. D. XVI, 17, cf. BUDAI-DELEANU, Ţ. 182, HELIADE, O. I, 274. *Toţi dar să ne bucurăm... Bătrîni, vîrsnici şi voinici, Fete, tinere, prunci mici.* PANN, E. V, 110/2. *Aci s-opri voinicul şi peri-i se zburliră.* BOLLIAC, O. 105. *Ţi-i prea lungă limba, voinice!... Ie sama să nu ţi-o scurtez.* ALECSANDRI, T. 1491, cf. ODOBESCU, S. III, 303. *Un voinic cu ochi de vultur lunga vale o măsoară.* EMINESCU, O. I, 83. *Bun sosit la noi, voinice, zise craiul.* CREANGĂ, P. 197, cf. 199. *Puneau la cale că ce rost să-i facă fetei ăsteia, să-i găsească un voinic.* CARAGIALE, O. I, 118. *Cum o văzură ei, crezînd că este un voinic, unul îi zise.* ISPIRESCU, L. 19, cf. 44, ŞĂINEANU, Î. 241. *Stetea frumoasa pe-un răzor; Voinicul lîngă ea devale, Să-i scoată spinul din picior.* COŞBUC, P. I, 181, cf. MARIAN, INS. 427, TDRG. *Privea cum scoate sluga caii din grajd cu hamurile pe ei. Era tot în capul gol. – Adapă-i mai întîi, voinice. Ori i-ai adăpat?* AGÂRBICEANU, O. XII, 371, cf. DR. V, 528, CADE. *Socoţi tu, măi voinicule, că nu m-ar împinge şi pe mine inima... să mă sui şi eu colo sus şi să se minuneze fumeile cum alduiesc stogul?* MIRONESCU, S. 69, cf. EFTIMIU, Î. 102. *Voinicul a scos o ţoşcă de bani.* POPA, V. 17. *Voinicul poate culege mere de aur spre a le duce pe o tipsie tatălui său.* CĂLINESCU, B. 10. *Într-un lan pe un colnic Cîntă singur un voinic.* BLAGA, POEZII, 238, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Strig-o mîndruliţă, Albă faţă fecioriţă, Cătr-un voinic din colniţă.* POMPILIU, B. 55. *Însoară-te, dragul meu. Masa nu stă-ntr-un picior Şi nici lumea-ntr-un ficior; Masa stă-n patru picioare Şi mai sînt voinici sub soare.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 251, cf. MÎNDRESCU, L. P. 51. *La copila bălăioară Trag voinicii ca la moară.* MARIAN, H. 23. *Multe fete... Le-o încuiat... Şi-or lăsat juni făr' drăguţe Şi voinici făr' nevăstuţe.* LIUBA – IANA, M. 41, cf. GRAIUL, I, 26, FURTUNĂ, C. 20. *Toţi voinicii vin acasă, La copk'ii şi la n'evastă.* DENSUSIANU, Ţ. H. 214. *A făcut un tîrg de scule femeieşti..., ca să vie femei din Moldova, să cumpere scule; da cu gîndul să aibă voinicii lui de unde să ia femei.* RĂDULESCU-CODIN, M. N. 37. *Eu, voinice, te-aş lăsa, Dar ţi-e mîndra tinerea Şi-i glumi ceva cu ea.* id. ib. 122, cf. BÎRLEA, L. P. M. II, 28, BALADE, III, 183. *Cînd mă-sa că-l blestema Şi la şarpe-l dăruia, Atunci voinicu-mi năştea.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 59, cf. 29, 271, 753, NUNTA, 297. *N-am mai văzut femeie Să lase voinic să pieie.* ZANNE, P. II, 156. *Am cinci voinici, Şed sub straşină şi plîng Şi cinci aleargă-n vale şuierînd* (Furca şi degetele cînd torc). GOROVEI, C. 162. ◊ (Întărit prin „tînăr") *Atîtea fete de pre acel locu şi atîţa voinici tineri au îngropat acolo vii.* HERODOT[2], 367. *Un voinic tiner mergea după el îmbrăcat cu giolgiu pre trup gol.* N. TEST. (1648), 61[r]/24. *Şăzînd un voinic tînăr... într-o fereastră... căzu den al treile rînd de casă, gios.* ib. 160[v]/25. *Alegea pre un vonic tînăr şi frumos şi-l grijiea.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 137[v]/10. *Voinic tînăr, cal bătrîn, Greu se-ngăduie la drum.* CREANGĂ, P. 193. *De ce codru-ngălbineşte, Voinic tînăr bătrîneşte.* MÎNDRESCU, L. P. 18. ◊ (Ca termen de comparaţie sau în construcţii comparative) *Ea trecu podul mîndră ca un voinic.* ISPIRESCU, L. 17. *Pe unde-i valea plină, Mai multă să vină; Spicul Cît voinicul, Secara Cît scara!* MARIAN, S. R. III, 318. ♦ (Învechit şi regional; de obicei în opoziţie cu „muiere", „femeie", „nevastă") Bărbat. *I-au imputat că a venit la război cu careta ca muierile, iar nu călare ca voinicii.* DIONISIE, C. 179. *Dacă [în ziua de Probeajăn] un voinic ar vedea un şarpe, fără ca să-l omoare, acel şarpe s-ar preface în zmeu. Iar dacă ar fi văzut de o*

femeie..., şarpele... va muri pînă la anul. ap. TDRG. *Dacă din întîmplare un voinic vede un şearpe şi nu-l omoară, acel şearpe se va preface în zmeu. Dacă şearpele va fi văzut de o femeie şi nu va fi ucis, el va muri pînă la anul.* PAMFILE, S. T. 5. *Se suie pe un munte şi acolo zăreşte la un foc mare 12 voinici, unii mai tineri, alţii mai bătrîni.* RĂDULESCU-CODIN, L. 5. *Di-o hi diochiat di voinic Să crăpi călcîili... Di-o hi diochiat di niviesti Să li crăpi ţîţile.* ALRT II, 229. [Femeile se salută] *to ca vonicii.* ALR I 1506/122. *El, dacă o fi femeie, O să tragă la furci, Iar dacă o fi voinic O să tragă la măciuci.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 90. ♦ (Învechit, rar; la pl.) Copii (de ambele sexe). *Să adunară către el de la Israil adunare multă foarte, bărbaţi şi muieri şi voinici* (c o p i i i B 1938). BIBLIA (1688), 342²/6.

4. S. n. (La sg. art.) Numele unui dans popular nedefinit mai îndeaproape; melodie după care se execută acest dans. Cf. VARONE, D. 156.

II. Adj. **1.** (Despre fiinţe sau despre părţi ale corpului lor) Care are o constituţie robustă, solidă, care este bine făcut; care are forţă fizică mare; care are un aspect impunător; puternic **(I 2),** robust, solid **(5),** viguros, vînjos, (regional) vonicar, vonicoi, vuzum. V. v o i n i c o s **(1).** *Elu-i văzu voinici şi frumoşi şi află că-i sînt nepoţi.* MOXA, 355/23, cf. MARDARIE, L. 230²/6. *Voinic fecior are Vasilie bei!* M. COSTIN, O. 194. *Un voinic oştean bine într-armat întîmpinare îi vini.* CANTEMIR, I. I. I, 257. *Au luat mulţi oameni voinici şi fete şi dobitoc mult.* ANON. CANTAC., CM I, 113. *Inima su-piepturi voinice Încă ş-acum le tremura foarte.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 282. *Nicolae, un fecior... foarte voinic, se băgă între cătane.* PETROVICI, P. 202/10, cf. VALIAN, V. *Un tînăr... voinic... S-a... băgat ucenic.* PANN, P. V. II, 16/11. *De-ar mai... veni un Ştefan Vodă pe calul lui cel voinic de la Valea Albă.* RUSSO, S. 11, cf. POLIZU. *Alt sclav, voinic şi frumos... s-a înregistrat în condică.* SION, P. 84, cf. PETRI, V. *Femeia munteană e voinică şi frumoasă.* HASDEU, I. C. I, 309, cf. CONTEMPORANUL, I, 14, ODOBESCU, S. III, 274. *Făt-Frumos era voinic şi ştia drumul înapoi.* EMINESCU, P. L. 12, cf. id. O. I, 79. *Se întîlneşte şi cu căţeluşa care acum era voinică şi frumoasă.* CREANGĂ, P. 291. *Cu capul... pe umărul şi pieptul voinic al omului.* CARAGIALE, O. II, 111. *Trei flăcăi voinici, cu chipuri aspre stau la o masă.* id. ib. IV, 50, cf. CONTEMPORANUL, II, 7, VLAHUŢĂ, S. A. I, 146. *Era o femeie mare şi voinică.* CONV. LIT. XXII, 414, cf. DDRF. *Era voinic şi tinerel, Înalt şi tras ca prin inel.* COŞBUC, F. 157. *Şi-un prinţ la anul! blînd şi mic, Să crească mare şi voinic!* id. P. I, 59, cf. BARCIANU, SBIERA, F. S. 116. [Domnul Vucea] *era voinic, sănătos, rumen la faţă.* DELAVRANCEA, H. T. 115, cf. 50. *Era aşa de tînăr şi de voinic, respira atîta sănătate.* D. ZAMFIRESCU, A. 7. *Se lipi cu fruntea de pieptul lui voinic.* id. ib. 80, cf. ALEXI, W. *Am privit... la fetele voinice care cărau snopii.* IORGA, P. A. I, 73. *O vitalitate imensă respira din trupul său voinic.* id. ib. II, 86, cf. TDRG, PAMFILE, I. C. 108. *Erau femei voinice, cu mîinile şi feţele albe.* AGÂRBICEANU, A. 74. *Femeile sînt bine făcute, robuste, cu coapse voinice.* PĂCALĂ, M. R. 106. *O creştere de aceasta de antropofag voinic a împins... la război.* PÂRVAN, I. F. 156. *Căţeluşii, mieluşeii, chiar brotăceii sînt mai frumoşi, mai voinici.* PAPADATBENGESCU, O. I, 373. *Spătos şi voinic,... Mihai Asan era un om tăcut şi comod.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 40, cf. RESMERIŢĂ, D. *S-au hotărît să iasă... pe o portiţă ascunsă dinspre munţi, pe care... a dărîmat-o un călugăr voinic, împingînd-o cu spatele.* N. A. BOGDAN, C. M. 100, cf. SEVERIN, S. 139, DIACONU, VR. 45, CADE. *Rosti..., întinzîndu-i o mînă voinică.* MIRONESCU, S. A. 206. *Nenea Olteanu acesta era un român neaoş şi voinic, o namilă de om vesel.* ARH. OLT. XII, 349. *Jivinele cele mai voinice şi mai grase erau cele mai de nevoie.* GALACTION, O. 295. *Sînii i se apropie acum voinici, fără să se diformeze prea mult.* CAMIL PETRESCU, P. 94. *Într-un grajd... descoperi alţi opt cai voinici.* id. O. II, 161. *Un ţambalagiu... şi un muscalagiu voinic... ridicau din umeri.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 232. *O vedea pe maică-sa, femeie tînără, voinică.* POPA, V. 46. *Aliman era frumos şi voinic. Nu ştia de frica nimănui.* VOICULESCU, P. I, 47. *Alexa Balaban era frumos om: nu era numai voinic şi gras, dar avea şi-o barbă mare.* SADOVEANU, O. X, 252, cf. XXI, 82, 448, ENC. AGR. I, 13. *Gheorghe Bradu... era chipeş şi voinic ca un brad.* MOROIANU, S. 84, cf. SCRIBAN, D., BARBU, J. S. 42, ARH. OLT. XIX, 202. *Acel om era mic de statură, dar vînjos, cu un trup voinic.* OPRESCU, S. 130. *E un băiat de optsprezece sau douăzeci de ani, voinic şi frumos.* ARGHEZI, S. XIII, 132. *Voinica lui soţie s-a angajat, fără murmur, într-un restaurant de stat.* CĂLINESCU, C. O. 131, cf. id. B. I. 102. *Balada romantică a răzbunătorului nedreptăţilor, tînăr, voinic, frumos,... acolo s-a dezvoltat.* RALEA, S. T. I, 10. *Fusese un bărbat înalt, voinic.* STANCU, D. 5. *Era un om înalt... cu pieptul voinic.* TUDORAN, P. 69, cf. DL. *Aceşti cai... erau voinici, în putere.* PREDA, DELIR. 9, cf. id. M. 112, DM. *Slugi voinice... cărau pahare de cristal şi cupe.* BARBU, PRINC. 141, cf. SCL 1963, 214. *Un bărbat înalt şi voinic... păşea în Divanul sultanului.* MAGAZIN IST. 1972, nr. 3, 58, cf. M. D. ENC. *În acelaşi timp sînt făgăduite muncii creatoare... un creier activ şi două braţe voinice.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 28, 15/4. *Mi-a deschis un uriaş... Un bărbat mai mult decît voinic.* ib. 1992, nr. 11, 8/1, cf. H IV 76. *Pe pădure roua pică, Te iubesc că eşti voinică.* MARIAN, H. 177, cf. 91, ŞEZ. I, 219. *Copiii, cînd se năşteau, erau voinici şi puteau umbla în picioare.* RĂDULESCU-CODIN, L. 2. *Tată-său... nu mai ştia de bucurie că-i era acum sănătos şi voinic feciorul.* FURTUNĂ, V. 44, cf. DENSUSIANU, Ţ. II. 219, ALR II/I h 86/537, ALR II 3 697/414. *Ei mi se plimbă Pe doi cai voinici.* BALADE, II, 197. *Fusese cioban, iera voinic, făcut bine.* O. BÎRLEA, A. P. II, 568. *Făcui seceri mici Pentru copilaşi voinici.* FOLC. MOLD. II, 41. *El acasă-mi alerga Cal voinic îl înşăua.* FOLC. DOBR. 27. ◊ (Prin extensiune) *Porţia Comăneşteanu... era produsul unei alte lumi, voinică şi sănătoasă.* D. ZAMFIRESCU, A. 23. *Neamul, odinioară voinic şi prădalnic, se stingea acum cu această ultimă mlădiţă firavă.* VOICULESCU, P. I, 12. *Ţara s-o vedem noi iară... voinică şi stăpînă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1976, nr. 1, 7/2. ◊ F i g. *Plaiul voinic se ciocneşte cu Dunărea bogată.* HASDEU, I. C. I, 229. *„Sil-arta" este rîu voinic.* id. ib. 263. *Să ridica Dînd pe ceafă... O căciulă mai voinică Decît el.* COŞBUC, F. 64. ♦ P. a n a l. (Despre plante) Rezistent, robust. *Ce flori frumoase şi ce sănătos rod ar da această voinică*

buruiană de veacuri dispreţuită. CARAGIALE, O. IV, 133. *Ăsta e cel mai frumos şi mai voinic copac. E mîndria pădurii noastre.* BĂNULESCU, I. 9. ♦ (Popular; despre acţiuni, manifestări ale fiinţelor) Care se produce cu intensitate; puternic **(III g).** *Calul îşi înfierbînta Ş-un răpez voinic îi da, Calul rîndunel zbura.* ALECSANDRI, P. P. 176. *Dar Iordachi-l aştepta, O palmă voinică-i da, Cît caleul gios pica.* id. ib. 182.

2. (Despre oameni) Care dă dovadă de curaj, de bărbăţie, de vitejie în luptă; p. ext. care înfruntă cu dîrzenie, cu îndrăzneală pericolele, situaţiile dificile; care are toate însuşirile pentru a reuşi; curajos, cutezător, dîrz, îndrăzneţ, neînfricat, semeţ **(2),** viteaz **(3),** (popular; adesea glumeţ sau ironic) voinicos **(2).** *Rădicînd furca cumplită, Vede pe Bratul voinic că vine cu ceata lui Tandaler.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 409. *Te numeri între cei mai voinici călăreţi.* GOLESCU, P. 260/26. *Frumosule şi voinice ostaş, cere orice vei voi.* id. ib. 402/7, cf. I. GOLESCU, C. *La romani fiind fieşcare mai voinic şi mai războinic decît vrejmaşul său, se răzima totdauna în sine însuşi, avea fireşte curaju, adică virtutea aceia ce este chiar sentimentul puterilor sale.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 22/13. *Voinicii fii ai Castiliei se făcură nevăzuţi din teatrul marelor navigaţii...; în locul lor a intrat negoţul olandez.* GENILIE, G. 44/10. *Din cei mai voinici, mai dîrji şi mai crunţi oameni îşi alese o gvardie.* F. AARON, I. I, 107/13. *Am văzut cu toţii cum paşnicul ţăran a devenit oştean voinic, oştean viteaz.* KOGĂLNICEANU, S. A. 239, cf. VALIAN, V. *Vreun om milos şi darnic, grijăliv şi voinic tare – Care făcea fericirea în a publicului stare... Era obştiei mirare.* CONACHI, P. 300. *Acest general, mai mult voinic decît norocos, fusese mai nainte preot.* BĂLCESCU, O. III, 123. *Luptele dar încetară ş-au văzut mare şi mic Din cîţi... să luptară cine este mai voinic.* PANN, E. II, 145/4, cf. RUSSO, S. 24, POLIZU. *Oamenii vremilor acelor... erau nalţi ca brazii şi voinici ca zmeii.* NEGRUZZI, S. I, 246, cf. FILIMON, O. I, 158. *Agatîrşii de atunci..., voinici şi temuţi, se resfrîng de minune în oltenii şi muscelenii de astăzi.* HASDEU, I. C. I, 215. *Voinicul meu căpitan se văzu deodată încunjurat de vro zece oameni înarmaţi.* ALECSANDRI, O. P. 54, cf. id. P. I, 3, CIHAC, II, 462. *Voinicele amazoane... au mers cu biruinţele lor pînă la Cilicia.* COLUMNA, VII, 130. *Sai bineşor pe ici, pe crucea căruţei. Ho... pa! Ia acum te văd şi eu că eşti voinică.* CREANGĂ, P. 123. *Ăi fi avînd şi tu cine-ştie-ce cusur de slăbiciune, de... nu te poţi tu, băiat voinic, sălta din nevoie.* CARAGIALE, O. IV, 158, cf. ISPIRESCU, L. 18, DDRF. *Ea făcea din bătrînul Arnold de Berkel, obosit şi sfărmat de luptele cu necredincioşii, omul voinic cum fusese în alte vremi.* ARHIVA, I, 513, cf. 90, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE, SCRIBAN, D., TEODORESCU, P. P. 204, JARNÍK – BÎRSEANU, D. 431. *Puse îndată la cale ca să se adune toţi feciorii cei mai voinici de prin ţară la Suceava şi de-acolea să plece... în prijma ungurilor.* MARIAN, T. 106. *Nu mai cugeta nimic, Să mă crezi că sînt voinic, Nu mă tem eu nici de doi.* BALADE, III, 142, cf. O. BÎRLEA, A. P. I, 227. ◊ (În proverbe şi zicători) *Voinic la danţ, Şi la război în lanţ,* se spune despre cei fricoşi şi sfioşi. Cf. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. IV, 564. *Acela mai voinic... nu să supără dă nimic.* id. ib. VIII, 152. *Acela mai voinic ce mînia-ş biruieşte şi celelalte patimi jos le trînteşte; acestuia să te asemeni.* id. ib. *Omul cel voinic la norod mare scăpare, la orice întîmplare.* id. ib. *Între muieri şi ciungul să vede mai voinic.* id. ib. ◊ Fig. *Împărţi-tu-ţ-am arme voinice.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 98. *Feţii să mi-l poarte Frumos în işlice, Cu arme voinice.* TEODORESCU, P. P. 68. ◊ (Substantivat) *Cel voinic la război frica de moarte nicicum are.* ZANNE, P. VIII, 153. *Cel voinic şi după moarte spaimă lasă în război.* id. ib.

– Pl.: *voinici, -ce.* – Şi: (învechit şi popular) ***voníc, -ă*** s. m., adj.

– Din v. sl. **воинникъ** „ostaş".

VOINICÁME s. f. sg. (Învechit; în textele religioase; cu sens colectiv) Oştire **(2).** *Îngereştile tării şi voinicamea arhanghielilor, unii nuori, cu arepile vînturi, aducea la rădicarea de pre pămînt a lu Hristos.* CORESI, EV. 177. *Această oastea a lu Dumnezeu cheamă-se a ceriului voinicame.* id. ib. 305, cf. COD. TOD. 17r/11, ŞĂINEANU, I. 169, BOGDAN, O. 395, TDRG, PASCU, S. 14, DHLR II, 316, SCRIBAN, D., ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 55, SCL 1956, 289, SFC I, 66, 222, III, 56, L. ROM. 1965, 34, IST. L. ROM. II, 179, SCL 1975, 363, L. ROM. 1981, 520, 524, 528.

– **Voinic** + suf. *-ame.*

VOINICÁN, -Ă adj. (Într-o poezie populară) Curajos. *Doi vă ură, doi vă fură, Doi vă cotrobăiesc prin şură, Iar unul mai voinican, Haţ! găina sub suman.* FOLC. MOLD. I, 319.

– Pl.: *voinicani, -e.*

– **Voinic** + suf. *-an.*

VOINICÁR s. m. v. **vonicer.**

VOINICÁŞ s. m. (Învechit şi popular) Voinicel **(I 2).** *Cine ar fi zis că pre acest voinicaş întru această a lui vîrstă îl vom vedea despărţit de viaţa aceasta?* MAIOR, P. 5/15, cf. DDRF, DL, DM, DEX. *N-auzii secure În pădure, N-auzii glas De voinicaş.* ŞEZ. II, 147, cf. VICIU, COL. 112.

– Pl.: *voinicaşi.*

– **Voinic** + suf. *-aş.*

VOINICÉL, -ÉA, -ÍCĂ s. m., s. f., adj. Diminutiv al lui voinic.

I. S. m. **1.** Cf. voinic **(I 2).** *Părul din mijlocul satului era odinioară... locul unde poposea voinicelul străin, pînă a nu-şi găsi gazdă.* RUSSO, S. 99, cf. DL. *Frumoasă masă e-ntinsă Şi de voinicei coprinsă.* RĂDULESCU-CODIN, L. 84. *Rădăcină nempletită, Rar voinicel o despică* (Cartea). GOROVEI, C. 45. ◊ (Personificat) *Face-m-aş un vultur mare... Şi i-aş zice: Voinicele, Să te-ntreci cu rîndunele, Peste dealuri şi vîlcele!* ALECSANDRI, P. I, 5. ♦ Haiduc. *Pe cărări pierdute Merge tot mereu Voinicelul meu Din frunze pocnind, Codrii vechi trezind.* ALECSANDRI, P. P. 62. *Se ivea o mîndră ceată, O ceată de voinicei, Lotri, puişori de zmei.* id. ib. 209. *Codrul după el plîngea, Voinicelul răspundea.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 286. *Cole-n deal, în colnicel, S-a ivit un voinicel,... Dă-mă, mamă, după el, C-acela-i tînăr jiian Peste-o sută-i căpitan.* FOLC. MOLD. II, 134. *Arză-te focul*

de vale, Cum rămăseşi tu de jale... Fără voinicel călare! NUNTA, 83. *Mai devale-n făgeţel, Este, maică, un voinicel Cu cojocelul de miel, Cu căciuliţa de fler Şi cu flinta lîngă el.* BIBICESCU, P. P. 59.

2. Cf. voinic **(I 3).** *Pre Ştefăniţă Vodă l-au dat tată-seu Vasilie Vodă la carte la prieteni şi, făcîndu-se voinicel, mergea cîte cu un răvaş la viziriul... cel bătrîn.* M. COSTIN, LET. I, 348/29. *Zise Samson către voinicelul cel ce ţinea mîna lui.* BIBLIA (1688), 187[1]/28. *Prinde pre voinicelu, căci fiul morţii este acesta.* ib. 211[v]/36. *Într-acesta războiu... Constantin... încă vonicel tînăr fiind, vitejie peste vîrsta sa au arătat.* CANTEMIR, HR. 232, cf. ANON. CAR. *Vin' la mine, voinicele, Că eu noaptea ţi-oi cînta.* ALECSANDRI, P. I, 8, cf. id. T. 1099. *Nu te turbura cu dorul! Îi răspunde-un voinicel.* BOLINTINEANU, P. I, 425, cf. 476. *Paserea... lăsă să-i pice din cioc pe oblîncul şelei voinicelului o piatră de zamfir.* ODOBESCU, S. III, 180. *Jucau admirabil aceşti dragi de voinicei, jucau de se părea că nici nu ating pămîntul cu picioarele.* TURCU, E. 70, cf. CADE. *Samodia, în chip de voinicel, se vaită... că i-au scăpat desagii cu galbeni în puţ.* CĂLINESCU, B. 61, cf. DL, DM, DEX. *Mîngăie-te, mîndră, bine, Că mai sînt voinici ca mine! – Voinicel ca dumneata În Moldova n-oi afla!* MARIAN, O. I, 37. *Voinicele din Creţeşti, De ţi-e voia să iubeşti, Vin' singur să ispiteşti.* TEODORESCU, P. P. 316. *Nu mă lăsa să mor! Că-i păcat de Dumnezeu Să pice voinic ca eu, Voinicel fără musteaţă, Cum să-nvaţ-a strînge-n braţă!* JARNÍK – BÎRSEANU, D.103. *De-ar fi cucul voinicel Face-l-aş ibovnicel.* id. ib. 213, cf. 159, 311. *Cum a prins voinicelul la putere, nu-şi mai afla loc acasă.* SBIERA, P. 22. *Pînă eram tinerel, Tata-mi zicea voinicel.* MÎNDRESCU, L. P. 144. *Hopa, ţupa, mări lele, Mîndru voinicel te cere.* MARIAN, H. 100. *Trage, trage, clopoţel, Că-ţi mai vine-un voinicel.*id. Î. 95, cf. PAMFILE, S. T. 107. *Nu viñi, voinişel, la noi, Că bărbaţi-s toţ cu noi, Nu-s în ţarină la boi.* DENSUSIANU, Ţ. H. 136. *Iată un voinicel călare, Alb ca fulgul de ninsoare.* RĂDULESCU-CODIN, M. N. 77. *Mişăl îi, mamă, mişăl Şi acela voinicel Ce se-nsoară tinerel.* BÎRLEA, L. P. M. II, 74, cf. I, 13. *Voinicelul cu mustaţă Pofteşte la tinereaţă.* CIAUŞANU, V. 63. *Măi, fecior, măi voinicel, Du-te, zi-i lui Filipel Că mă poate aştepta.* ARH. OLT. V, 366. *Nihu la ii sosa Şî discălica, Cu ii mîna da: Gini v-an găsît, Voinişeilor.* DIACONU, VR. 279, cf. 42. *Eu sunt, dragă, voinicelul, Ce se cheamă Brumărelul.* IZV. XIII, 19. *La mine-n birt o venit Un voinicel... De toţi se miră de el.* BALADE, II, 10. *Dar tu, voinicele, spune, Eşti însurat ori eşti june?* ib. III, 147. *Verde bob negară,... Jos la Scărişoară Voinicel se-nsoară.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 294, cf. 66, O. BÎRLEA, A. P. III, 11. *Foaie verde ş-on pelin, Voinicel străin, Străin şi sarac Nimănui nu-i drag.* FOLC. MOLD. I, 51, cf. NUNTA, 98.

II. Adj. **1.** Cf. voinic **(II 1).** *Apucă... pre un tînăr voinicel şi-i dzisă: tînărule, tată-tău custă.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 30[v]/15. *După ce vei videa că sînt voinicei ficiorii,... pre carile vei videa că va putea acest arcu să-l tragă şi să să încingă cu acest brîu, pe acela să-l laşi lăcuitoriu pămîntului acestuia.* HERODOT[2], 196. *Un plug bine-mpănat Tras de boi bourei, Voinicei ca nişte zmei.* TEODORESCU, P. P. 144. *Unde-s frăţiorii mei Voinicei ca nişte zmei?* RĂDULESCU-CODIN, M. N. 48. *Ne trimite pe noi doi moldovani Tineri şi năzdrăvani, Călări pe doi armăsari Sprinteni şi voinicei.* IZV. XVIII, 320.

2. Cf. voinic **(II 2).** *S-au vorbit vro trei copii S-apuce-n codrul de tei Să cerce de-s voinicei.* ALECSANDRI, P. P. 289. *Care-a fost mai voinicel Acum e mai vai de el.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 287.

III. (Bot.) **1.** S. m. Varga-ciobanului (*Dispacus silvestris*). Cf. BUJOREAN, B. L. 397, DL, DM, BORZA, D. 60, 302, DEX.

2. S. m. Crucea-voinicului (*Anemone angulosa*). *Să culeagă din toate buruienili...: voinicelu, măseaua ciutii, chipăruşu, bune de vătămătură.* JIPESCU, O. 73, cf. PANŢU, PL., DL, DM, DEX.

3. S. f. (În forma *voinicică*) Numele mai multor plante erbacee din familia cruciferelor, care cresc în locuri necultivate: **a)** plantă înaltă de 40–80 cm, cu tulpina şi frunzele inferioare păroase şi cu florile galbene dispuse în raceme terminale (*Sisymbrium loeselii*). Cf. GRECESCU, FL. 60, TDRG, PANŢU, PL., CADE, DL IV, 694, DM 939, BORZA, D. 161, 302, FLORA R. P. R. III, 120, PRODAN – BUIA, F. I. 219, M. D. ENC., DEX; **b)** iarba-boierului (*Sisymbrium strictissimum*). Cf. BORZA, D. 161, FLORA R. P. R. III, 129; **c)** buruiană-de-friguri (*Sisymbrium sophia*). Cf. BORZA, D. 58, 302, PRODAN – BUIA, F. I. 219; **d)** gălbenea (*Rorippa amphibia*). Cf. BORZA, D. 148, 302.

4. S. f. (În forma *voinicică*) Usturoiţă (*Alliaria officinalis*). Cf. CONV. LIT. XXIII, 1062, BRANDZA, FL. 125, RESMERIŢĂ, D., PANŢU, PL., CADE, SCRIBAN, D., DL IV, 694, DM 939, BORZA, D. 14, 302, DEX.

5. S. f. Năsturel (*Nasturtium officinale*). Cf. BORZA, D. 115, 302.

– Pl.: *voinicei, -cele.* – Şi: (învechit şi regional) **vonicél** s. m.

– **Voinic** + suf. *-el, -ea.* – **Voinicică**: cu schimbare de suf.

VOINICÉR s. m. v. **vonicer.**

VOINICÉRIU s. m. v. **vonicer.**

VOINICÉSC, -EÁSCĂ adj., s. f. sg. (art.) **I.** Adj. **1.** (Învechit) Milităresc **(1).** *În toţi anii alegea norodul bărbaţi de bună rudă să fie de-a tocmirea lucrurilor cetăţeneşti şi voiniceşti* (a. 1652). ŞĂINEANU, Î. 169. *Să afla la o ceată voinicească, de oaste.* DOSOFTEI, V. S. martie 27[r]/9, cf. TDRG, CADE, DL, DM.

2. (Despre acţiuni, manifestări, trăsături fizice ale oamenilor, ţinută etc.) Care aparţine voinicilor **(I 2),** de voinic, propriu, caracteristic voinicilor; care ţine de voinici, privitor la voinici; care trădează, exprimă dîrzenie, curaj; ca de voinic, ca al voinicilor; p. ext. eroic, legendar. V. brav, curajos, dîrz, vitejesc. *Cu voinicească Îndrăznire, asupra multor sute Dete războiu ş-alungă pe tute.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 183. *Împăratul, mirîndu-să de a lor voinicească hotărîre,... îi îndemna să rămîie.* GOLESCU, P. 361/17, cf. I. GOLESCU, C. *Arghir... firea-l răsfaţă Cu făptura voinicească Preste firea omenească.* BĂRAC, A. 13/1. *Amorul... are puteri voiniceşti.* PANN, E. I, 13/14, cf. CIHAC, II, 462. *Greuceanu cuvîntă cu glas voinicesc.* ISPIRESCU, L. 220. *Toate te*

înveselesc aici:... înfăţişarea mîndră şi voinicească a gospodarilor, chipul rumăn şi luminos al rucărencelor. VLAHUŢĂ, R. P. 124, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE. *Încetul cu încetul cîştigă un fel de încredere, care-i dădea o înfăţişare voinicească.* REBREANU, NUV. 282, cf. SCRIBAN, D. *Grumajii, umerii, braţele... îi fură căznite... cu aceeaşi voinicească iscusinţă.* VINEA, L. I, 72, cf. DL, DM. *Un luceafer se arată Cu chip vesel şi domnesc Şi cu mersul voinicesc!* ALECSANDRI, P. P. 175, cf. NUNTA, 154. ◊ F i g . *Ei cu sapa îşi munceau ţearina lor proprie şi cu arma îşi apărau ţeara. La asemenea viaţă, volnică şi voinicească, se prinseră a năzui cu dor toţi românii din Ardeal.* ODOBESCU, S. III, 524. *Vrîncenii sînt... mîndri pînă şi de numele plaiului lor, voinicesc şi sonor ca un strigăt de trîmbiţă.* VLAHUŢĂ, R. P. 176. *Pe timpurile voinicesti trăia o văduvă săracă.* SBIERA, P. 22. ◊ *Luptă voinicească* = luptă corp la corp, fără arme (numai cu ajutorul braţelor); trîntă. *Toate aceste nu puteau fi socotite decît ca dovada unei lupte voinicesti dintre Ghiţă şi gălătuş.* HOGAŞ, DR. I, 201, cf. DL, DM, DEX. *Las sabia cî-i drăsiascî, Hai la luptî voinisiascî.* DIACONU, VR. 160. *Lasă sabia drăcească, Hai la luptă voinicească.* FOLC. MOLD. I, 183. (Prin analogie) *Cînd lupta* [între cerbi] *începe, e o luptă adevărat voinicească.* SIMIONESCU, F. R. 43. (F i g .) *Să dăm piept cu norocul. O mică luptă voinicească începe pentru români.* ALECSANDRI, S. 109. ♦ Privitor la haiduci sau la viaţa, faptele etc. lor. *Unele doine port şi numele de cîntice voinicesti în Moldova, olteneşti în Valahia şi haiducesti în Ardeal.* ALECSANDRI, P. P. 223. *Sfera imaginilor din colinde se lărgeşte şi prevesteşte, atunci cînd tematica este voinicească, imaginile cîntecelor epice eroice.* IST. LIT. ROM. I, 22. ◊ *Poveste voinicească* = baladă. Cf. DL.

3. (Învechit şi popular) De voinic **(I 3)**; propriu, caracteristic bărbaţilor; potrivit sau făcut (de ori) pentru bărbaţi; bărbătesc. Cf. ANON. CAR. *4 cămăşi femeieşti, însă una cu fir, 2 cămăşi voinicesti* (a. 1753). BUL. COM. IST. X, 121. *1 cămaşa voinicească* (a. 1778). IORGA, S. D. VIII, 3, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *4 cămăşi voinicesti* (a. 1822). BUL. COM. IST. XII, 134, cf. ISER, 275. *Stosul, boieri, domnia voastră,... n-aduce somn jucătorilor... – Bree! da zdravăn joc! – Joc voinicesc.* FILIMON, O. I, 180. *Totul nu putea să fie decît de fată, măcar că se ascundea sub ţoalele cele voinicesti.* ISPIRESCU, L. 20. *De cocon de parte voinicească n-ai să ai parte.* DELAVRANCEA, O. I, 58. *Se mai juca... brîu voinicesc, jucat numai de oameni şi brîu muieresc, jucat de muieri.* REV. NOUĂ, I, 154. *În sfîrşit, sînt darurile voinicesti: către mire: rafturi, săbii, cai de călărie, telegari pentru rădvane, hamuri.* IORGA, C. I. I, 182, cf. TDRG. *Au să guste şi ele dulceaţa unei strîngeri voinicesti, de mult jinduită.* VOICULESCU, P. I, 201, cf. DL, DM. *Să-m cînţ un cîntecel Cu cuvinte voinicesti, Cu viersuri femeieşti.* GRAIUL, I, 17. *Cămaşă voinicească.* CIAUŞANU, GL. *Nu putea-nţelege De-i glas femeiesc Ori glas voinicesc, Că Cerna mugea, Codrul răsuna.* BALADE, I, 315. ♦ (Despre acţiuni, manifestări etc. ale oamenilor) Care dovedeşte, trădează forţă, putere, robusteţe, vigoare. *Cîteva voinicesti lovituri de lopată avîntară micul vas departe de coastă.* ODOBESCU, S. I, 141. *În vremea asta plutaşii luptă: în mişcarea braţelor lor, în toată voiniceasca şi puternica încordare a picioarelor ş-a trupului lor vînjos.* VLAHUŢĂ, R. P. 203. *Luai şi eu o pusătură voinicească şi prinsei a mă uita spre mătăhalele cari se scoboreau drept spre mine.* SBIERA, F. S. 116, cf. CADE. *Veninul copturii biruise toată vlaga voinicească a trupului acesta uriaş.* POPA, V. 158, cf. DL, DM. (Glumeţ) *Luînd aşa fuga voinicească, Ţiganii noştri prin cea pădure, Ca pe vrăjmaşul să nu tîlnească.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 278. ◊ F i g . *Scutul i să frînsă;... Şi chivăra lui voinicească Pe frunte-i să pluşti ca ş-o broască.* id. ib. 418. *Cum să ştiţi voi ce este o masă voinicească şi un somn sănătos?* CAMIL PETRESCU, T. II, 208. *Unde, mări, l-îngropa? La mînăstirea domnească, Pentru să se pomenească, Fost-a cruce voinicească!* BALADE, III, 82.

II. S. f. sg. (art.) **1.** (Regional) Fel de a înota care constă în întinderea alternativă a braţelor în lături, fără a da din picioare. Cf. ŞEZ. XIII, 78, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX, SCL 1979, 98.

2. Numele unui dans popular, cu mişcări vioaie şi salturi, însoţite de strigături la comandă, care este jucat de patru sau opt flăcăi, aşezaţi în linie dreaptă, cu mîinile pe umeri; melodie după care se execută acest dans. Cf. VARONE, D. 154, 155, DL, DM, VARONE, D^2. 191.

– Pl.: *voinicesti.*

– **Voinic** + suf. *-esc.*

VOINICÉŞTE adv. **1.** Ca voinicii **(I 3)**; în felul bărbaţilor; cu forţă, cu putere, cu vigoare; bărbăteşte. Cf. MARDARIE, L. 295^2/12. [Sfînta Eufrosina] *s-au tăinuit şi s-au îmbrăcat voinicește, ca un scop împărătesc din casa împăratului s-au făcut.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 27^r/19. *Batjocoririle altora şi năpăstuirile sau întru nimic le vor socoti, sau voinicește le vor surpa.* POTECA, F. 195/4. *Astăzi soseşte Iorgu şi cred că-ţi bea cu toţii voinicește în sănătatea lui.* ALECSANDRI, T. 999. *El s-azvîrle nebunește Şi înoată voinicește. Taie-o brazdă, taie nouă, Taie Dunărea în două.* id. POEZII, 162, cf. CIHAC, II, 462. *Îmi povestea trista împrejurare..., însoţindu-mă pe podul umblător ce-l mînau acum voinicește patru ţigani.* ODOBESCU, S. I, 387. *Cînd sar odată voinicește de pe-un mal nalt în ştioalnă... numai scîntei mi s-au făcut pe dinaintea ochilor.* CREANGĂ, A. 61. *Porniră să defileze..., tropăind voinicește cu picioruşele lor goale pe paveaua încinsă.* CARAGIALE, O. III, 18. *El merse voinicește pînă ce în deseară ajunse lihnit de foame.* ISPIRESCU, L. 262. *Cînd sosea cîte un jupîn..., călare pe rotaşul din stînga, plesnind voinicește în naintaşi,... cumetrele, finele, suratele îi ieşeau voioase înainte.* DELAVRANCEA, O. I, 76. *Se aşternu voinicește pe lucru.* VLAHUŢĂ, D. 73, cf. DDRF. *Răspundea şi ea din răsputeri la chiotele noastre, – răspundea voinicește, de răsunau văile.* TURCU, E. 207. *Fetele păreau alese dintr-o împărăţie întreagă, toate frumoase,... cu mijlocul strîns voinicește în cingătoarea tricoloră.* D. ZAMFIRESCU, Î. 178, cf. id. V. Ţ. 150. *Mîinile... noduroase de muncitor strîngeau voinicește coarnele plugului.* SANDU-ALDEA, U. P. 7, cf. TDRG 1767. *Rup cîte o cracă mare de brad... şi, proptind-o voinicește pe umeri, o tîrăsc devale.* PAMFILE, S. T. 63. *Mirele o învîrti de cîteva ori voinicește şi apoi aruncă un zlot de argint în strachina înfloritâ.* REBREANU, I. 257, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Cerna e cu adevărat balaur şi*

Iorgovan pe urmele lui îşi îndeamnă voiniceşte armăsarul. ARH. OLT. XIII, 44. *Am bătut palma voiniceşte cu moş Petrache.* POPA, V. 107. *Îndrăgostitul a sărit din lotca lui în a femeii şi a tăbărît s-o răpească şi s-o treacă în Bulgaria. Ea s-a luptat voiniceşte.* VOICULESCU, P. I, 16. *Am şuierat voiniceşte semnalele învoite.* id. ib. II, 182, cf. 296. *Umplu sacii, scuturîndu-i voiniceşte, oarecum mînios.* DAN, U. 59. *Primăvara o zăreai cu o cazma săpînd voiniceşte pămîntul.* CĂLINESCU, S. 21. *Tolstoi călărea voiniceşte la bătrîneţe.* id. C. O. 345. *Obişnuit cu urcuşul, călca voiniceşte.* STANCU, R. A. III, 21. *Păleşte-l, Petre, voiniceşte!* V. ROM. septembrie 1954, 103. *Îl cuprinse cu palmele, îi împărţi de o parte şi alta a coloanei umerii, spinarea şi coastele în suprafeţe mici şi i le frămîntă voiniceşte.* VINEA, L. I, 72. *Nu-şi pierdu cumpătul, ci se avîntă, înotînd voiniceşte spre mal.* TUDORAN, P. 103, cf. DL, DM. *Unii se căzneau să chiuie voiniceşte, precum la hora duminicală flăcăii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 2, 3/1. *Ba o iei voiniceşte înainte, ba te sprijini de un copac.* ib. 1992, nr. 3, 14/1. *Pe cal alb, voiniceşte Încălecînd, se opreşte.* POP., ap. GCR II, 314. *Aceşti trei zmei avea trei femei, carile... nu se lupta voiniceşte, cu puterea, ci muiereşte, cu prefăcătoria.* SBIERA, P. 104, cf. DOINE, 92, ŢIPLEA, P. P. 426. *Voi l-aţi tăiat muiereşte Să vă taiu eu voiniceşte.* RĂDULESCU-CODIN, M. N. 48, cf. ALR II 3 127/784, BALADE, II, 99. *Ia biciu-n două deşte Şi vă mînă voiniceşte.* FOLC. TRANSILV. II, 27, cf. NUNTA, 129. ◊ (Glumeţ) *Cum ne-a simţit* [mînzul] *a sărit voiniceşte în picioare şi a venit la stăpîn.* GHICA, S. 542. *Calul..., scuturîndu-se odată voiniceşte, iară şi-arată puterile sale.* CREANGĂ, P. 220. *Fără a se mai socoti mult, pisica se opinti odată voiniceşte, apoi se căţără pe zid în sus.* PĂCALĂ, M. R. 151. *O găină a cotcodăcit scurt, iar cocoşul i-a răspuns voiniceşte şi lung.* POPA, V. 12. ◊ Fig. *A trăsnit voiniceşte în dreapta şi-n stînga cu fulgerele epitetelor sale de pomină.* CIAUŞANU, R. SCUT. 43. *Hai, lăută, voiniceşte, Înfloreşte-ţi struna, Pentru chiotul ce creşte Să-i mai zicem una!* DEŞLIU, G. 18. ◊ Expr. (Regional) **A înota voiniceşte** = a înota prin întinderea alternativă a braţelor în lături, fără a da din picioare. Cf. PAMFILE, J. I, 330, RESMERIŢĂ, D., DL, DM, DEX.

2. Ca voinicii **(I 2);** cu curaj, cu dîrzenie, cu vitejie. *Făcu diosăbită mare vetejie... pîră în locul ce războia voiniceşte.* CANTACUZINO, A. 51^{v}/16. *Răsturnat în ţărînă Într-o clipită el să trezeşte, Măcar că să bătea voiniceşte.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 280 cf. id. LEX. *Au primit moartea..., bătîndu-se voiniceşte pentru patria lor.* GOLESCU, P. 172/8. *Acest ostaş..., întîmplîndu-să să să bată foarte voiniceşte,... i-au zis.* id. ib. 402/5. *Pe cîmpul bătăliei el apără voiniceşte ţara şi creştinătatea.* BĂLCESCU, M. V. 14. *S-au închis pe urmă în mănăstirea Cozia, unde au ţinut voiniceşte în contra lui Başbeşli-Aga, pînă la venirea lui Grigore Ghica domn.* GHICA, S. 22. *Pandurii din ceata lui Solomon... se luptau voiniceşte cu turcii în Mehedinţi.* id. ib. 113, cf. CIHAC, II, 462. *Se închină lor, rugîndu-i să lupte voiniceşte contra duşmanilor săi.* CONTA, O. F. 360, cf. DDRF, RESMERIŢĂ, D., CADE. *Un fiu al Anei... a luptat voiniceşte pentru întregirea neamului pe frontul Munteniei şi în Dobrogea.* MOROIANU, S. 35, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. *Voi... v-aţi luptat atît de voiniceşte cu duşmanii ţării noastre.* MARIAN, T. 273.

– **Voinic** + suf. *-eşte.*

VOINICÍ vb. IV. **1.** Intranz. şi refl. (Învechit) A sluji în oaste[1], a fi ostaş; a (se) lupta, a se război[3]. *Iaste încă sutaş, întru multe reale ţinut şi se voinicească lu chesariu celuia ce ţine lumea.* CORESI, EV. 228. *Voinicesc... ca sloboziţi să fim şi neturburaţi şi fără voroavă să lăcuim.* id. ib. 523, cf. CIHAC, II, 462, TDRG, RESMERIŢĂ, D., CADE, DL, DM, SCL 1970, 19, DEX. ◊ Fig. (Intranz.) *Au nu-s de acicea din dulceaţele voastre ceale ce voinicescu întru mădularele voastre?* COD. VOR[2]. 64^{r}/3. *Se feriţi-vă de peliţeştile pohtiri ceale ce voinicescu spre suflete.* ib. 74^{r}/8.

2. Intranz. (Popular) A săvîrşi fapte vitejeşti. Cf. TDRG, CADE. *După ce am voinicit pe socoteala mea, după rînduiala pe care o avem noi cazacii, am venit sub steagurile Măriei sale, Ştefan Vodă.* SADOVEANU, O. XIII, 781. *Noi toţi, păstori de herghelii, Te-alegem hatman să ne fii, Să voinicim pe acest pămînt.* PILLAT, P. 39, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. *Fraţi de cruce se prindea Şi-mpreună voinicea Pe balauri de stîrpea.* ALECSANDRI, P. P. 12. ♦ A haiduci. Cf. BOGDAN, O. 397, 398. *Da' cu ticăloşiile acestea n-ai să ajungi tu bine, măi băiete... – Apoi, cucoane, eu voinicind am să mor.* SADOVEANU, O. IV. 214. *Noi ne-am agonisit viaţa voinicind şi slujindu-l şi pe domnia sa cu prea slabă simbrie.* id. ib. XIII, 628, cf. VII, 350, DL, DM, DEX. *Apoi, mări, cît trăia, Fraţi de cruce se prindea Şi-mpreună voinicea.* ALECSANDRI, P. P. 12. *Eu creştini n-am omorît Cît în ţară-am voinicit, Vreun creştin de-l întîlneam, Averile-i împărţeam.* id. ib. 89. *Armele mele cu cari am voinicit să le puneţi într-o păreche de disagi pe cal.* SBIERA, P. 32.

3. Refl. (Familiar) A face pe voinicul **(I 2);** a face pe grozavul; a se grozăvi, a se lăuda. Cf. RESMERIŢĂ, D., BUL. FIL. III, 85, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX.

– Prez. ind.: *voinicesc.*

– Din **voinic.**

VOINICÍC s. m. (Prin Maram.) Voinicel **(I 2).** *Ce voinicicu-i acela, Ce şi-a vîndut nevasta?* BUD, P. P. 15.

– Pl.: *voinicici.*

– **Voinic** + suf. *-ic.*

VOINICÍE s. f. **1.** (Învechit) Stare, condiţie, viaţă de voinic **(I 1);** serviciu, stagiu militar. *Oarecare voinic ce va umbla pre calea voiniciei şi pre războaie va fi umblat.* PRAV. GOV., ap. TDRG. *Cerşu dar nu altă, fără numai să-l iarte de la voinicie şi să-şi margă la dorita săhăstrie.* DOSOFTEI, V. S. februarie 73^{v}/5, cf. 64^{r}/35, TDRG.

2. (Popular) Însuşirea de a fi viteaz în luptă, de a fi curajos, dîrz în situaţii periculoase, dificile; condiţia, starea de voinic **(I 2).** *Nesuferind bărbăţiia şi îndrăznirea lui, nevoiră... să slăbească bărbăţiia şi vonicia lui.* DOSOFTEI, V. S. martie 37^{r}/1. *Au perit acea voinicie, Şi tu gemi supusă, Muntenie!* BUDAI-DELEANU, Ţ. 242, cf. 225. *Ostaşii... s-au bătut cu mare voinicie şi au cîştigat.* GOLESCU, P. 182/16, cf. 96/25. *Trufia să poate chema una proastă..., iar alta de bunăcuviinţă: şi aceasta dacă*

stă întru... a voiniciei ostășească. POTECA, 227/27, cf. I. GOLESCU, C. *Curajul și voinicia lăcuitorilor olteni din Valahia-mică îi caractirisesc cu deosebire.* TÎMPEANUL, G. 16/25. *Cu vetejie ne-au apărat, cu înțelepciune ne-au ocîrmuit și în cît au trăit voinicia noastră și fericirea au înflorit.* ARHIVA R. I, 40/17. *Vestea voiniciei lui ajunse la Mihai, care puse pe mitropolit de-l despopi și în loc de rasă îl învesti cu ceapcăn, și în loc de cruce îl armă cu sabie.* BĂLCESCU, O. III, 123. *Sînt prieteni, n-au vrăjmășie, Jură pe Tudor, pe voinicie.* BOLLIAC, O. 148. *Hai,... cu voinicie Să scăpăm biata moșie De păgîni și de robie!* ALECSANDRI, P. I, 5, cf. CIHAC, II, 462. *Pentru a da o mai bună idee de voinicia mea, spun la toată lumea că am fost nevoit să cedez la o bandă de șase hoți.* CONTA, O. F. 97. *Chiajna, încălecată bărbățește..., le însufla tutulor asupra sa voinicie.* ODOBESCU, S. I, 116. *Și-n piepturile păstorilor tineri... încolțea... dorul voiniciei!* EMINESCU, P. L. 5. *Cu... încredere în voinicia mea, însfăcai teaca iataganului.* GANE, N. I, 160. *Împrejur, unde și unde, cîte un strop de sînge mărturisea încă despre trădarea lui Stanciu și voinicia lui Codrean.* id. ib. 211. *Pe la cîte un lunecuș mai repede, el vroia s-o ajute...; ea refuza c-un zîmbet de voinicie care sfidează.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 70, cf. DDRF. *Nume mare, avere mare, tinerețe, voinicie, – ce vrei mai mult? Tu nu trebuie să-ți dai viața pe nimic... Tu nu trebuie să mori așa.* D. ZAMFIRESCU, A. 77. *Lăcomia, ura, setea de răzbunare a vecinului său Vasile Lupu s-au frînt de voinicia lui înțeleaptă.* IORGA, C. I. I, 22. *Nepot și fiu de țărani,... păstrînd ceva din voinicia cutezătoare a strămoșilor săi,... își petrece copilăria toată în mijlocul evlaviei neprihănite.* SĂM. VIII, 60, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Cu toată voinicia lui Harap,... nu era deloc cuminte să mai înaintăm.* GALACTION, O. 79. *Era om care străbătuse cu voinicie prin viforurile vieții.* SADOVEANU, O. II, 594. *Numai stepa poate nomadului să deie Beția voiniciei ce-n ziduri se pierdu.* PILLAT, P. 39, cf. SCRIBAN, D. *Mai-marele lor zice că numai voinicia e semnul dreptății.* CĂLINESCU, B. 31, cf. DL, DM, L. ROM. 1974, 45, 46, 47, DEX. *Voi vîna... fiare sălbatice cari fac tuturor rău, și prin aceasta chiar se va vedea voinicia unui român.* COLUMNA, VII, 84, cf. ȘEZ. V, 172. ◊ (În proverbe și zicători) *Voinicia omului s-arată mai mare, cînd frica dă moarte omul nicicum are.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 152. *Voinicia cu-ndrăzneală te bagă și te scoate din focul cel mai mare.* id. ib. 153. *Voinicia la ostaș, pîine cu primejdie.* id. ib. *Voinicia pă om îl ridică pînă sus în cer, iar mîndria îl trîntește jos, pe pămînt, din cer.* id. ib. *Voinicia cea adăvărată, nu în arme, ci în mîini s-arată.* id. ib. *Dă cînd pușca s-a ivit, voinicia a pierit și norocul a-nflorit.* id. ib. 154. ♦ Faptă vitejească. *În multe locuri au făcut mari voinicii.* GOLESCU, P. 159/7. *Cică-i voinicie boierească să stîlcească un biet om de surugiu ostenit ca vai de el.* ALECSANDRI, T. 49, cf. id. POEZII, 210. *Țugulea este viteaz,... a făcut atîtea și atîtea voinicii.* ISPIRESCU, L. 321, cf. DDRF. *N-o să-ți fie voinicia pe degeaba.* GALACTION, O. I, 50, cf. SCRIBAN, D., DL, DM. *Moșu se ținuse de voinicii în tinerețe, apoi se așternuse pe muncă și-și văzuse de rosturile lui.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 50, cf. DEX. *Acești feciori... îmbla după vitejii și voinicii.* SBIERA, P. 99. ◊ Fig. *Toate păserile din ograda boierească, văzînd voinicia cucoșului, s-au luat după dînsul.* CREANGĂ, P. 67. ♦ Haiducie. *De cum i-a răsărit musteața, el s-a simțit cuprins de dorul voiniciei.* GANE, N. I, 158. *În epoca fanariotă „voinic" devine identic cu „haiduc", „voinicie" cu „haiducie".* BOGDAN, O. 398, cf. CADE, DL, DM. *Gustul de plugărie scade și crește cel de voinicie.* IST. LIT. ROM. I, 210, cf. DEX. *Frunza-n codru cît învie Doina cînt de voinicie.* ALECSANDRI, P. P. 224. *Eu n-am fost de pustnicie, Căci am fost de voinicie.* id. ib. 229. *Noaptea-n sat cu voinicii, Cu voinicii-n voinicie, Cu tîlharii-n tîlhărie.* MÎNDRESCU, L. P. 155. *Să știu bine că aici voi muri, dar voinicia nu-mi voi pîngări!* MARIAN, T. 302.

3. Faptul, starea sau calitatea de a fi voinic **(II 1)**; robustețe, tărie **(II 1)**. V. vigoare **(1)**. *Nu-ți învăța trupul cu acele trupești învățături, care folosesc la voinicie, ci cu acelea care folosesc la sănătate și aceasta poți să o dobîndești.* GOLESCU, P. 319/23. *Cînd cineva are mijloc de a avea cele trebuincioase spre hrana vieții, de va munci și trupul oarece, mi să pare că la acesta va fi mai delungată, și tot la acela, de să va munci mai mult, să prisosește voinicia.* id. S. 246, cf. 277, POLIZU, DDRF. *Flăcăii... pun botini sau cipici... cari le dau un aer de voinicie.* MANOLESCU, I. 239, cf. BARCIANU. *Voinicia nu stă în mărimea trupului.* MARIAN, INS. 417, cf. ALEXI, W. *Mi-au rămas în minte... fețele... armencelor și voinicia prietenoasă a lui Mihai.* IORGA, P. A. I, 14, cf. RESMERIȚĂ, D. *Voinicia trupului acestuia n-ar fi avut dreptul să-ngăduiască o suferință.* POPA, V. 18. *Mijlocul subțire, încins de chimirul înstelat..., sublinia și mai mult statura lui, desăvîrșit cumpănită între voinicie și frumusețe.* VOICULESCU, P. I, 88. *Vaca, de o voinicie extraordinară, își scutura cerbicia încordată cu mușchi ca fierul.* id. ib. 99, cf. SCRIBAN, D. *Fusese un bărbat înalt, voinic. Nu-i slujea la nimic voinicia.* STANCU, D. 5. *Îi strînse mîna ca un campion care își arată încă o dată voinicia.* VINEA, L. I, 18, cf. DL, DM. *Cîntecul schițează și imaginea frumuseții și voiniciei mirelui.* IST. LIT. ROM. I, 38. *Argintule, viule, Voinicule, Nu te iau, Nu te beau, De voinicie.* PĂSCULESCU, L. P. 119. *Deși era alb ca varul, dar era roșu și voinic, – voinicie,... ca la oameni bătrîni.* PAMFILE, S. T. 161. ♦ Forță, putere **(I 1)**. *Atuncea strigă cu voinicie Tandaler cît putu de tare foarte.* BUDAI-DELEANU, Ț. 236. ◊ Fig. *Voinicia mîncării ce au dat Dumnezeu lui Adam să adevăra.* ANTIM, O. 35. *Starețul... îl îndruma către vinurile bărbătești vînjoase, cu voinicie în ele.* VOICULESCU, P. I, 132.

4. (Învechit) Tinerețe **(2)**; vîrsta tinereții. *Vîrstele sînt aceste: pruncia, copilăria, catarigia, voinicia, bărbăția, cărunțetele și bătrînețele.* CANTEMIR, ap. TDRG, cf. ANON. CAR., DDRF.

– Pl.: *voinicii.* – Și: (învechit și regional) **vonicíe** s. f.

– **Voinic** + suf. *-ie.*

VOINICÍME s. f. (Învechit; cu sens colectiv) Mulțime de voinici **(I 1)**. Cf. MARDARIE, L. $118^2/4$, $252^2/24$. *Rugători ț-aduc vonicimile acelor fără de trup.* DOSOFTEI, MOL. 102^b, cf. PASCU, S. 141, SCRIBAN, D., SFC I, 67, DL, DM, SFC III, 77, DEX.

– Pl.: *voinicimi.* – Și: (învechit, rar) **vonicíme** s. f.

– **Voinic** + suf. *-ime.*

VOINICÍT s. n. (Popular) Haiducie. Cf. DM, SFC IV, 298.
– V. **voinici.**

VOINICÓS, -OÁSĂ adj. (Popular; adesea glumeț sau ironic) **1.** Voinic **(II 1);** p. ext. chipeș, arătos; mîndru **(I 3),** fudul. Cf. POLIZU. *Eşti prea voinicos, da fricos.* ALECSANDRI, T. 1114, cf. CIHAC, II, 462. *Vedea într-însul chipul cel voinicos al sfîntului arhanghel.* ISPIRESCU, M. V. 3. *De ce creştea, se făcea mai trupeş şi mai voinicos copilul.* CONV. LIT. XIX, 392, cf. DDRF, TDRG, PASCU, S. 74, GRAUR, E. 92, DL, DM, DEX. *Să ţi-o calc* [cămaşa] *apoi frumos, Să fii mîndru, voinicos.* TEODORESCU, P. P. 308.

2. (Despre oameni) Voinic **(II 2).** Cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Un băiat mai voinicos întreabă pe altul începător dacă vrea să vadă o maimuţă.* PĂCALĂ, M. R. 213. *Pe A., voinicos din fire, îl apucă un tremur aşa că nu mai fu în stare să joace în seara aceea.* N. A. BOGDAN, ap. TDRG, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Te arătai mai voinicos la început!* TUDORAN, P. 119. *Voinicoşi eram şi noi, Dar ei da ca-n păpuşoi.* MARIAN, SA. 203. *Ţiganul, voinicos al dracului, cum e el din firea lui, luă o căldare în mînă.* id. INS. 204. *Ci-a purces de veste Tot în urma lui... Alexandru cel frumos, Cel frumos, cel voinicos.* BALADE, III, 114. *Voinicos străin, Străin şi bogat, Intră noaptea-n sat De toţi cînii lătrat.* ib. 166. ◊ (Substantivat) *Conul Alecu făcea pe voinicosul pînă ce pornea trăsura.* SĂM. IV, 351.
– Pl.: *voinicoşi, -oase.*
– **Voinic** + suf. *-os.*

VOINICÚŢ, -Ă s. m., adj. Diminutiv al lui voinic. **1.** S. m. Cf. voinic **(I 2).** *Voinicuţul de George unde zmuci odată sabia din pămînt... şi tăia în două scorpia.* ISPIRESCU, L. 138, cf. DDRF, DL, DM, DEX. ♦ Haiduc. *Are rînd de-un murguţ Şi pat de... voinicuţ.* BÎRLEA, L. P. M. I, 16.

2. Adj. Cf. voinic **(II 1).** Cf. BL VI, 186. *Un copil voinicuţ.* DL.
– Pl.: *voinicuţi, -e.* – Şi: (regional) **vonicúţ, -ă** adj. BL VI, 186.
– **Voinic** + suf. *-uţ.*

VÓINIU s. m. (Prin Munt.) **1.** Voinã. Cf. DL, DM, SCURTU, T. 198. *Dur, dur, dur, negrule dur, Că nu-i fur ca să te fure, Ci îmi este voiniul meu, Voiniul meu, stăpînul tău, Ginerel părinţilor, Cumnăţelul fraţilor.* TEODORESCU, P. P. 74.

2. Logodnic. Cf. DM. *Şade-mi... fată mare... Ci-mi coase şi-mi chindiseşte... Guleraşul voiniu-său Şi basmaua taică-său.* TEODORESCU, P. P. 83.
– Pl.: *voinii.*
– **Voinã** + suf. *-iu.*

VOÍNŢĂ s. f. **1.** Facultate de a determina conştient activitatea proprie; capacitate de a decide, de a hotărî asupra propriilor acţiuni; voire **(1),** vrere **(2).** *Aş cerca ca să-l urăsc, însă nu aş putea, voinţa este neputincioasă unde lăcuieşte dragostea.* CATON, 78^{r}/10. *Cuvîntul „voia" însămnează la români şi voinţă şi volnicie.* MAIOR, IST. 186/13, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Toţi oamenii deopotrivă au trup şi suflet, pricepere şi voinţă.* BOJINCĂ, ap. MAIOR, IST. 36/6. *De bună voie este cînd atîrnă de la puterea şi voinţa omului.* COD. ŢIV. 110/10. *Fii dar povăţuitorul meu,... învaţă-mă să cunosc bunul; sileşte voinţa mea să-l voiască.* MARCOVICI, C. 9/24, cf. VALIAN, V. *Sufletul nostru, deşi în esenţă unul şi indivizibil, în cît e substanţă, posede trei facultăţi sau putinţe distincte...: sensibilitatea, inteligenţa şi voinţa.* LAURIAN, F. 21/24. *Dumnezeu nu a înzestrat pe om numai cu minte..., dar încă el l-a înzestrat cu voinţă, lăsîndu-l liber în alegerea sa.* BĂLCESCU, M. V. 4, cf. LM. *Voinţa noastră conştientă este în serviciul pasiunilor, dar nu vice-versa, pasiunile dependente de ordinele voinţei.* MAIORESCU, CR. II, 401. *În regulă generală, voinţa este aceea care deşteaptă mintea şi-o determină să lucreze.* CONTA, O. F. 89. *Nimeni nu căutase dacă acea nenorocită era liberă, stăpînă pe voinţă în acele momente grozave.* CONTEMPORANUL, I, 148. *La-nceput, pe cînd fiinţă nu era, nici nefiinţă, Pe cînd totul era lipsă de viaţă şi voinţă.* EMINESCU, O. I, 132, cf. DDRF. *De aici..., greutatea de a descoperi legi pe terenul psihic printr-o libertate oarecare a voinţii.* PHILIPPIDE, P. 13, cf. ENC. ROM., ALEXI, W. *Mintea omului şi voinţa lui trebuie să fie libere.* SĂM. VIII, 9, cf. TDRG. *Din cele trei facultăţi ale sufletului omenesc, intelectul, sentimentul, voinţa, religia alege ca bază a acţiunei ei reformatoare sentimentul.* PÂRVAN, I. F. 107, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *N-am vrut să ţi-l arăt ca să fac un act de voinţă.* CAMIL PETRESCU, P. 31. *În suflet, filosofii disting trei calităţi principale: inteligenţa, sensibilitatea şi voinţa.* ARH. OLT. XIII, 26. *Lucrurile se petrec spontan, fără amestecul voinţei.* IORDAN, STIL. 33, cf. SCRIBAN, D. *Creşterea operei poate fi un proces natural în sufletul artistului, străin de deliberările voinţei sale.* VIANU, E. 339. *Toată încordarea voinţei şi inteligenţei lui este întru agonisirea proviziei.* CĂLINESCU, C. O. 67, cf. DL, DM. *Kant consideră că esenţa omului este voinţa.* JOJA, S. L. 239, cf. DER. *Abulia, ca tulburare a voinţei, o găsim în special la psihastenic.* ABC SĂN. 11, cf. M. D. ENC., DEX, D. FIL. *Unde nu este putinţa, la ce-i bună voinţa?* ODOBESCU, S. III, 86, cf. ZANNE, P. IV, 561. ♦ Putere de a hotărî a divinităţii, manifestată în legile universului, în determinarea acţiunii oamenilor etc. *Dumnezeu iaste preaputernic, pentru căci are puterea întocma cu voinţa.* ANTIM, O. 129. *De vrea socoti cineva cele ce s-au lucrat la voinţa dumnezeilor, ori la ocîrmuirea acelora, făr' de luare aminte.* AETHIOPICA, 85^{v}/25. *Cea pre naltă vecinică fiinţă Ne-au dat pildă în toate vederată, De a cunoaşte sfînta sa voinţă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 340. *Îl fac să cunoască pre Dumnezeu, pre voinţa sa, pre făgăduielile şi îngrozirile lui.* MARCOVICI, D. XI/24. *Nu putem decît să numim puterea infinită şi voinţa supremă care au stabilit relăciunile minţii omeneşti cu lucrurile, aşa încît ideea să răsară din dînsele.* LAURIAN, F. 18/29. *Spre îndeplinire, după voinţa înaltă, Între alte dobitoace şi omul ţine o treaptă.* CONACHI, P. 260. *Morala care amestecă voinţa lui D*[umne]*zeu în faptele oamenilor este greşită.* CONTEMPORANUL, I, 708. *E vesel şi sănătos – un om pe care-l vezi pătruns de cea mai sinceră şi mai adîncă încredere în dreptatea şi voinţa lui Dumnezeu.* CARAGIA

LE, O. IV, 121. *Preoții, cunoscînd voința zeilor și mijloacele de a-i face priitori, sînt cei mai însemnați vrăjitori.* CONTEMPORANUL, II, 55. *Socot că la domnia mea, cînd va fi să fie, după voința lui Dumnezeu, am să stric acest rău obicei la casele boierilor moldoveni.* SADOVEANU, O. XIII, 52. *Printre bîzîitul... viețuitoarelor fără cuvînt, eu mă apropiam treptat de rosturile înalte ale voinței dumnezăiești.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 196. *Sufletel divulgă că Furiile prin voința Cerului intraseră în casa lui Hagienuș.* CĂLINESCU, B. I. 156. *Principiul unic al vieții... este însuși principiul și voința divină.* CONSTANTINESCU, S. I, 133. ◊ (Prin extensiune) *Esecuțiunea e procesul prin care voința statului se realiză.* EMINESCU, O. XV, 1157. *Astăzi chiar manifestațiunile simple ale instinctului și ale voinței animalelor sînt reduse, cel puțin în principiu, la fizică și chimie.* MARINESCU, P. A. 47. *Tufele sînt vii, stîncile au voința să se urce spre tărie.* BLAGA, Z. 91. ◊ Fig. *Nasul tot coroiat, ochii îndrăciți înfundați, fruntea plină de voință îndărătnică, și părul negru ca funinginea.* CARAGIALE, O. II, 305. *O rețea de fire aducea de la distanță voința imperativă a ordinelor superioare.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 22. *Era o voință crîncenă în cîntecul acesta, altfel prea domol, care-l făcea să aibă tărie de fanfară.* CAMIL PETRESCU, O. III, 329.

2. (Trăsătură de caracter manifestată prin) fermitate în decizie, constanță în acțiune și în atitudine, stăpînire de sine. V. energie, tenacitate. *Într-acest chip, prin înțelepciune și voință îndireptează mîne ca să nu facă oarece fărădelege* (cca 1750). IST. LIT. ROM. I, 557. *Nu-și cîștigă voința și să silesc prin minciuni să-și acopere răutatea.* GOLESCU, P. 132/21. *Se aprinse de această idee a regenerării naționale și, cu puternica lui voință, hotărî a nu pregeta pînă la moarte întru îndeplinirea ei.* BĂLCESCU, M. V. 251. *Deștept de la natură, ca și părinții săi,... era totodată și de o voință neînduplecată.* BARIȚIU, P. A. I, 454, cf. POLIZU. *Ne sînt oprite toate; ne iei și chiar voința.* BOLLIAC, O. 121. *Se mîndrea a le arăta ce poate produce stăruința și voința.* SION, P. 75. *Voința tare și statornică învinge toate obstacolele.* FILIMON, O. I, 123, cf. PETRI, V. *Tot ce ne-ngrozește este ca nu cumva munca și voința să fie covîrșite prin sărăcia puterii.* HASDEU, I. C. I, VIII. *Blîndețea e o calitate ce afectă voința unui suflet.* CANELLA, V. 51. *Puterea nu-i stă în talent, ci în voință.* CARAGIALE, O. III, 174. *Mă cuprinde, cîteodată, o-ntristare ș-o-ngrijire: Străbătea-voiu, prin voință, pînă-n taina nepătrunsă Sau rămîne-va ș-aceasta, vechea Mecă neajunsă.* MACEDONSKI, O. I, 231. *Ridică-te, să scuturi ce te-apasă! Voința-nvinge tot: de-o fi în tine, Tu nu te temi de rău, de greu nu-ți pasă.* COȘBUC, P. II, 305. *Ținînd samă de voința tare ce caracterizează pe Sbiereni..., nu este greu a gîci cum s-au petrecut lucrurile mai departe.* SBIERA, F. S. 82. *Eu văd și înțeleg multe lucruri; nu am însă destulă voință spre a îndrepta greșelile noastre ale tuturor.* D. ZAMFIRESCU, Î. 30. *Antim din Ivir' era... un suflet curat și o voință neobosită.* IORGA, P. A. I, 120. *Dacă ne pricepem și avem voință tare, ne facem viața frumoasă.* AGÂRBICEANU, A. 178, cf. RESMERIȚĂ, D. *Îi aținea estimp oare voința, era cumva victima fără răspundere a vreunei sminteli stranii?* M. I. CARAGIALE, C. 49, cf. CADE. *Arată-ne ce poate o inimă tare și o voință înțeleaptă.* CAMIL PETRESCU, T. III, 350. *Toată voința din el, toată dîrjenia lui, s-a rănit ca dintr-o coardă plesnită.* POPA, V. 307. *Se însura numai fiindcă nu mai avea voință să se împotrivească nici unei biete fete, care în ochii lui era mai puțin decît o gînganie.* VOICULESCU, P. I, 53. *Obrazul lui slobozit din stăpînirea voinții arăta trăsături de bătrînel.* SADOVEANU, O. X, 60. *Nimic nu a putut învinge această mică voință de fier.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 96. *Oamenii cu voință nu trebuie să se gîndească niciodată la astfel de nimicuri și trebuie să întreprindă tot ce au de întreprins oricînd s-o nimeri.* MIHĂESCU, D. A. 5. *Voința sa slabă nu-l mai poate nici domina, nici măcar atenua.* OPRESCU, S. 146. *Are o voință extraordinară, care te convinge.* CĂLINESCU, B. I. 311. *Filtrarea naturii prin voință și demnitate... duce la valoare morală.* RALEA, S. T. I, 60. *Părea lipsit de voință, făcea plimbări lungi.* BARBU, PRINC. 327, cf. M. D. ENC., DEX. ◊ Fig. *Privi cu ochii deschiși tare, cu toată voința vederii adîncită în sticlă.* PAPADAT-BENGESCU, O. I. 409. *E în ea o voință care îl pîndește, vrea să-l surprindă într-un moment de oboseală și de slăbiciune.* VINEA, L. I, 66. *Voința mea dorește un singur lucru: să scap.* BARBU, PRINC. 106. ◊ Loc. adj. **Fără voință** = lipsit de inițiativă, de energie, de forță; lipsit de convingere. *S-a înțeles cu vatavul ei Gavril să-l gospodărească cu o fată săracă și cam trecută... de altfeliu umilită, fără curaj și fără voință.* CONTEMPORANU, II, 5. *Berta era fără voință, cam tristă, ca oricine ce și-a destăinuit sufletul – poate degeaba.* D. ZAMFIRESCU, A. 124. *Om de petrecere, fără voință.* IORGA, C. I, 25.

3. Ceea ce vrea sau hotărăște cineva (și acționează pentru a realiza); hotărîre, voire **(2)**, vrere **(1)**. *Toată treaba... în voința lor rămîne.* CANTEMIR, I. I. II, 122. *Pren voința și cererea tuturor boiarilor moldoveni, împărăția l-au miluit cu domniia Moldovei.* R. GRECEANU, C M II, 250. *Voința domnului iscălitură este, și aceasta vecinică.* MUSTE, LET[2]. III, 33. *Din căldura inimilor noastre rugăm pe prea puternicul Dumnezeu și sevîrșitorul a toate bunătățile (pîn a cărora voințe domnii domnesc), și să păzească pe măria ta nestrămutat* (a. 1765). URICARIUL, VII, 49. *Nici mai înainte obrăznicîndu-mă către voința ta, n-am urnit ceea ce mi să poruncea.* AETHIOPICA, 31[v]/20. *Cu voința ta l-ai înălțat pre dînsul la aceasta, și i-ai dat lui în mînă turma ta.* MINEIUL (1776), 23[r1]/36. *Să înpotrivește chiar voinții stăpînului tocmai ca cum ar avea vreun privileghi asupra acelui lucru.* PRAV. COND. (1780), 208. *De să cuvine ca preaînalta Poartă să dea pacea nemților sau nu, rămîne la înțelepciunea sfatului și la voința preaputernicului împărat.* VĂCĂRESCUL, I. II, 44[r]/4. *Cine alt au așezat pe Demóstenes însuși stăpîn și monarh preste voința omenească.* MOLNAR, RET. 7/3. *Prin luminata voință să să dea luminată poruncă Mării*[i] *tale către dumnealor ispravnici de sud* (a. 1800). FURNICĂ, D. C. 217. *Poruncim tuturor dregătorilor politicești și bisericești, întocmai să fiți următori, că așa este voința Domniei mele* (a. 1814). ARH. OLT. XIX, 147. *Hotărîrea de a mă supune voințelor tale în veci îmi va fi mai poftitoare.* GOLESCU, P. 386/2. *După acest soroc dă opt ani, poate să rămîie slobod în voința sa* (a. 1824). ARH. OLT. XIII,

363. *Cînd titlul privește către alte lucruri, să întemeiază asupra voinții celui de mai înainte stăpîn.* COD. ȚIV. 54/20. *Amar va fi familii*[i] *acelia unde copilul îndrăznește a să împotrivi voinții părinților.* MARCOVICI, D. 89/7. *Au trebuit să se plece voinții tatălui.* DRĂGHICI, R. 106/28. *Vroința Măriei Sale era ca să purcedem din Liunevil, însă nu ne-au spus unde avem să mergem.* KOGĂLNICEANU, S. 72. *Acel zîn puternic încunoștiințează voințele sale.* ASACHI, S. L. II, 264. *Hotărîră să nu meargă mai departe pînă să afle voința cesarului.* BĂLCESCU, M. V. 317. *Pedantismul este vroința de a statornici prin logică gramaticală, cursă din regulele gramaticei latine, tîlcuirea și forma cuvintelor vechi și nouă.* RUSSO, S. 53. *Legea este expresiunea voinței suverane.* CANELLA, V. 99. *Voința fundatorului a fost de a face bine țării.* CONV. LIT. II, 19. *Crede că aceasta nu a atîrnat de la voința noastră.* ALECSANDRI, O. P. 24. *Voința mea în cale-i nu află-ntîmpinare, Și prostul se grăbește spre a mă pizmui.* BOLINTINEANU, P. I, 202. *Era un timp cînd în genere se credea că toate lucrurile, fără deosebire, și toate mișcările lor sînt îndreptate de către voința, arbitrul, bunul plac al unei sau al mai multor ființe supraomenești.* CONTA, O. F. 35. *Mașina guvernamentală dispune de un arsenal din cele mai complecte și mai perfecționate pentru a încătușa voința alegătorului.* EMINESCU, O. XI, 68. *Voința jucătorului nu trebuie să se amestece întru nimic: numai de caprițiul oarbei întîmplări să atîrne cîștigul.* CARAGIALE, O. IV, 50. *Ținea să nu treacă peste voința soțului său.* SLAVICI, O. II, 238. *Recunoști c-ai nesocotit voința mea?* CONV. LIT. XXII, 234. *Voința ei atîrnă de tată-său, și-i dus Într-alte părți sihastrul.* COȘBUC, S. 35. *Pare că tot e ceva din sfințenia voinții împărătești, față de care nu se încape nici o împotrivire.* IORGA, C. I, 168. *Pantu se bucura... plimbîndu-se ca un colecționar ciudat printre atîtea roți și mașini pe care le oprise din mers dînsul, prin voința lui.* ANGHEL, PR. 84, cf. TDRG. *Societatea există prin voința mulțimei.* PÂRVAN, I. F. 172. *Toate numai de voința lui atîrnă.* REBREANU, I. 217, cf. CADE. *Fac acuma legămîntul să mă supun voinței tale.* CAMIL PETRESCU, T. III, 364. *Toate sînt după voința lui.* SADOVEANU, O. XI, 83. *Desigur că nu ar fi trecut peste voința ei și mica Ketty s-ar fi dus să-și caute norocul aiurea.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 353. *Fata avea... toată inițiativa, și Costache era un simplu satelit al voinței ei.* CĂLINESCU, O. III, 21, cf. DL, DM. *Mireasa e supusă voinței părintești.* T iulie 1964, 45, cf. M. D. ENC. *Era un artist care, aproape împotriva voinței sale..., fusese nevoit să-și asume cîrmuirea Florenței.* MAGAZIN IST., 1974, nr. 4, 51, cf. DEX. *Adevărat, Doamne, judecînd, văd și eu că e mai bine așa; căci tot ce se face prin voința ta e bine și nemerit.* ȘEZ. I, 265. *Voința ta să n-o faci lege altuia.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 155. *Voința bună să-ți fie, că neputința nimeni o cercetează.* ZANNE, P. VIII, 155. ◊ (Prin extensiune) *Faptele spiritului omenesc dominînd materia și imprimînd naturii voința sa..., alcătuiesc exclusiv domeniul preocupărilor istoricului.* PÂRVAN, I. F. 53. *Vedea în artă un prim moment... în lucrarea de eliberare a sufletului din constrîngerile voinței de a trăi.* VIANU, L. R. 154.

4. Intenție, dispoziție de a face, de a întreprinde ceva; tendință **(1)**, pornire **(III 1)** către ceva, spre un scop determinat; predispoziție. *Fata cea moartă a lui Jair, ce au murit în casă, închipuiaște pre păcătosul acela care păcătuiaște cu mintea și cu voința.* ANTIM, O. 142. *Nu te mîhni, fiule, căci tot pasul tău mărturisește buna ta judecată și voință.* GOLESCU, P. 121/28, cf. LB. *Mistuiesc toate cugetările și supun duhul orbeștilor voințe ale materii*[i]. MARCOVICI, D. 123/7. *Domnii aceia de la adunare aveau cu tot dinadinsul voința hotărîtă de a nu mai înceta cu strigările.* MAIORESCU, CR. I, 151. *Îți sărut mîna pentru voința ce ai de-a mă face fericit.* EMINESCU, P. L. 86. *A doua încercare, cu toată voința lui de a-și birui slăbiciunea, nu avu mai mult succes.* CARAGIALE, O. I, 63, cf. BARCIANU. *N-are nici o grabă, nici o voință hotărîtă spre ceva.* SOVEJA, O. 67, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Era o voință a sa, de a rămîne în această casă, atît de necunoscută și, totuși, atît de nobilă.* BACOVIA, O. 220. *Voințele menite să rupă zăgazuri nu pot fi îngrădite.* CAMIL PETRESCU, T. I, 121. *Ne-a împărtășit, cu hotărîrea care-l caracterizează, voința sa de a se „muta" la Iași.* SADOVEANU, O. XX, 417. *Modificările fonetice... se produc spontan, fără amestecul voinței subiectului vorbitor.* IORDAN, STIL. 38. *Cuvintele acestea nu-i dau pace. I se pare că se alcătuiesc de la sine, fără voința lui.* VINEA, L. I, 6, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ◊ (Prin extensiune) *Japonia... uimește lumea prin cea mai puternică voință progresistă.* HASDEU, I. C. I, 18. *Soluțiunea cea mai probabilă... este aceea care vede intenționi sau voințe și în lumea exterioară, după cum există în organismul omenesc.* REV. CRIT. I, 68. *Rostul lor apărea să fi fost acel de a săvîrși fiecare un gest de sprijin spre îndeplinirea voințelor destinului ei.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 265. ◊ Loc. adv. **Cu voință** sau **după voința ta, sa** etc. = din proprie inițiativă; intenționat, voit. *Eu te-am trimis și nu tu ai pornit, după voința ta.* PAMFILE, S. T. 105. *Marile mulțimi care alcătuiesc azi națiunile nu sînt cu voință așa cum sînt, ci pentru că au conștiința că nu pot fi altfel.* PÂRVAN, I. F. 60. *Înaltă, elegantă, cu mersul ușor unduit, oprit parcă cu voință de la mișcări precise.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 87. **Fără voință** = involuntar, neintenționat; inconștient. *Cîștigă în acest mod despre dînsele fără voință o idee confusă.* LAURIAN, F, 14/22. *Fără voință, un omor săvîrșit.* SIMIONESCU, F. R. 85. *Tatăl își lăsă palma în părul balan al coconului, ca din întîmplare și fără voință.* SADOVEANU, O. XIII, 248. *După cîțiva ani vei ajunge un învins, fără voință și fără aspirații.* ULIERU, C. 74. *Cine te-a trimis? mai întrebă Evanghelina aproape fără voință.* BARBU, PRINC. 89. Loc. subst. (Învechit, rar) **Într-adins voință** = intenție. *Ne învinovățiți, pentru... într-adins voință de faptă rea.* GORJAN, H. IV, 86/24, cf. PUȘCARIU, L. R. I, 375. ♦ (Învechit, rar) Semnificație **(1)**. *Cu jale prin shime le spunea voința săgetăturilor.* AETHIOPICA, 51^{v}/7.

5. Dorință de a face sau de a obține ceva; aspirație, chef, gust, plac, plăcere **(2)**, poftă **(1)**, voie **(2)**, vrere **(3)**, (popular) vrută (v. vrut 3), (învechit) ogod **(1)**, poftire **(1)**, poftit, poftitură, rîvnire **(1)**, rîvnă **(1)**. *În curînd vreme supt unirea a toată inima și în voința a tot sufletul a videa.* CANTEMIR, I. I. I, 141. *Pentru ce pohtește și de*

unde s-au îndemnat a pohti voință ca aceasta (a. 1699). GCR I, 328/26. *Cunosc voința inimii voastră cea bună și dragostea ce aveți spre ascultarea celor de folos.* ANTIM, O. 97. *Voința domnii*[i] *mele este și la aceasta a să face o cumpănită îndreptare.* PRAV. COND. (1780), 205. *Întimpinîndu-te pre tine astăzi la vînătoare, am stătut privindu-te, și îndată simțirile meale s-au turburat împotriva voinții meale.* HALIMA (1783), 93^{r}/16. *Ascultarea e datorință, iară nu plăcere după voință.* PETROVICI, P. 13/7. *La unii din oamenii cei proști este o firească voință de muncă.* GOLESCU, P. 312/7. *Judecățile se făceau de după voința crailor.* BOJINCĂ, A. II, 63/6. *Sîntem hotărîți... a lucra cu mai multă înțelegere și potrivit cu voința ta.* MARCOVICI, D. 17/20. *În copilăria voastră vi să vor împlini toate voințile după dorință.* DRAGHICI, R. 110/2. *Înaintea ascuțitului spadei, socotită de drept și de privileghii prin care cel puternic împlinea gustul voințelor sale, nu putea legea s-asigureze viața.* SĂULESCU, HR. I, 133/24. *Cînd limba e arbitrară, adecă cînd procede din voința omenească mai mult decît din natura lucrurilor, admite cele mai diverse manifestăciuni.* LAURIAN, F. 107/21. *Este... atîta neajungere de expresii la cugetările poetului, cîtă neajungere se află și în puterile trupești a executa voințele noastre.* BOLLIAC, O. 58. *Ai petrecut o viață fără pată, statornică în voința binelui* (a. 1858). IORGA, S. D. XVIII, 29, cf. FROLLO, V. 642. *E greu marafet de a se împrieteni cu dînșii, împlinindu-le toate voințele.* CONV. LIT. IV, 311. *Oamenii toți vor veni aci ca să afle voințele lui și să cîștige prin daruri a lui bună priință.* ODOBESCU, S. III, 293. *Voințele ți se realizează după gîndirea ta.* EMINESCU, N. 54. *Dacă văzu că i se împlini și astă voință, se hotărî să-și răzbune asupra împăratului.* ISPIRESCU, L. 31. *Mi se-mplinea orice dorință, Era o lege-a mea voință.* MACEDONSKI, O. I, 39. *Este de ajuns ca Anca să intervie pentru ca nebunul să se supuie vroinței ei.* ARHIVA, I, 609. *Unii văzînd că munca e fără folos, pierd orice voință.* SĂM. I, 17. *Nu era viță să nu fie sădită de el, nu era pom să nu-l fi altoit, nu era umbră să nu fi crescut pe pămînt fără de vroința lui.* ANGHEL, PR. 58, cf. RESMERIȚĂ, D. *Trebuie să exprimăm dorința noastră, care este, credem, și voința tuturor austriacilor.* GOLOGAN, C. R. 158. *Era vădit că asta fusese sublima voință a geniului.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 299. *El nu se poate plimba decît însoțit, frînat în toate voințele lui.* ARGHEZI, S. VII, 175. *Voința lui de putere este nemăsurată.* VIANU, L. U. 83. *Această mișcare se continuă cîtăva vreme de la sine, chiar contra voinței subiectului.* RALEA, S. T. II, 13, cf. DL, DM. *Ieșise cu sufletul plin de voința libertății.* BARBU, PRINC. 199, cf. M. D. ENC., DEX. *Voința inimei dă aripi picioarelor.* ZANNE, P. II, 199. ◊ P. ext. *Fără temei lucrează a cerului vroințe.* CONV. LIT. VII, 126. ◊ *Voință liberă* = libertate. *Tatăl vostru cinstește voința liberă a prințesei Și vă știe drepturile cu prisosință.* CAMIL PETRESCU, T. III, 361. *Conștiința modernă nu primește ordinea decît cu condiția ca ea să fie emanație de la voința liberă.* RALEA, S. T. III, 64. *Voința (cea) (mai) de pe* (sau *din*) *urmă, cea de pe urmă voință* sau *ultima voință a cuiva, ultimele voințe ale cuiva* = ceea ce dorește cineva să se facă după moartea sa. *Are tărie... cînd arătarea voinței cei de pe urmă a lui să face după hotărîrea legilor.* COD. ȚIV. 99/26. *Parcalabul de Hotin... căpătă chiar de la principesă un refuz, răzămîndu-se ea pe voința cea de pe urmă a maicei sale de a nu se mărita în altă religiune.* ASACHI, S. L. II, 90. *Prin ist act solenel, ea plinise cea de pe urmă voință a maicei sale, urmînd a fi model pre cît în frumusețe, pre atîta în blîndețe.* id. ib. 231. *Are voie din partea mea să se ducă, ca să împlinească voința cea mai de pe urmă a moșului vostru.* CREANGĂ, P. 184. *M-am decis și am făcut acest testament, care coprinde ultima mea voință* (a. 1882). ARH. OLT. XII, 434. *Iat-un pergament ce l-am găsit la Cezar; e voința lui din urmă.* SĂM. VIII, 51. *Am desfăcut plicul și, cu răsuflarea tăiată, am citit voința cea din urmă a unchiului.* M. I. CARAGIALE, C. 93, cf. CADE, DL. *Cei opt dregători..., îndeplinind ultima voință a împăratului dispărut, l-au urcat pe tron.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 2, 45. ◊ Loc. adv. **După voință, după voința cuiva** sau (învechit, rar) **de pre voință** = conform cu dorințele, cu trebuințele sau cu necesitățile cuiva; pe placul sau pe gustul cuiva; la libera alegere a cuiva. *Întru sfîrșitura cea grecească cîteodată să scrie... lung, după voința trebuitoriului.* EUSTATIEVICI, GR. RUM. 13^{v}/14. *De voești de toți să fii primit, potrivește-i portul și vorba după a lor voință.* GOLESCU, P. 23/2. *Singurul drept ce se da țăranului rob era ca stăpînul lui să nu-i poată răpi de pre voință banii, vitele și instrumentele de arătură.* BĂLCESCU, M. V. 305. *Ea este așa alcătuită ca să se poată sămăna după vroință, sau mai rar sau mai des.* LITINSCHI, M. 29/7. *Guvernul... lasă pe antreprenor a specula teatrul dupe voința și dupe cum îl îndeamnă interesele sale.* FILIMON, O, II, 50. *Dragomir... este purtat de Anca după vroința ei.* ARHIVA, I, 609, cf. DDRF. *El poate fi mai întotdeauna scurs, secătuit și curățat după voință.* ATILA, P. 19. *Acest venit se putea urca, după vroința lor, strîngînd pe cît le plăcea coarda contribuțiilor.* XENOPOL, I. R. VI, 94. *Permit breslelor ca să stabilească după propria voință prețurile diferitelor articole.* GOLOGAN, C. R. 148. *I se poate varia forma după voință.* ENC. TEHN. I, 386. *Femeia nu-și poate retrage, după voință, partea de suflet pe care a adus-o în contopirea iubirii.* VIANU, A. P. 390. *Cum n-aș merge-n poeniță, Bădiță, bădiță, Dar nu pot după vroință.* ALECSANDRI, P. P, 324. (Învechit; mai ales în legătură cu verbe ca „a fi", „a lăsa", „a rămîne") **În** (sau, rar, **întru** ori **la**) **voința cuiva** = la bunul plac, la dispoziția, la cheremul cuiva; la latitudinea cuiva; supus puterii (abuzive), capriciilor cuiva. *Aceasta este la voința dumnealui* (a. 1809). DOC. EC. 80. *Rămînînd acești șasă la voința mea, atunci aceialalți toți fie slobozi.* GOLESCU, P. 354/22. *Iată că ne lăsăm întru a ta voință cu cea mai adîncă și mai zmerită încredințare.* MARCOVICI, D. 17/6. *Se întîmpla asemenea că țăranii erau în voința stăpînului lor, și aceasta se numea clacă nehotărîtă.* KOGĂLNICEANU, S. A. 141, cf. DL. *Să fie lăsat în voința iei să-și facă trei lucruri pentru mireasă.* O. BÎRLEA, A. P. I, 186. (Învechit, rar) **Cu voința cuiva** = cu puterea, cu ajutorul, cu sprijinul sau cu ocrotirea cuiva. *Părinții adunîndu-se la al șaptelea sobor, cu voința lui D*[u]*mnezeu, celui ce în șase zile toată aceasta au făcut.* MINEIUL (1776), 65^{v2}/25. *Vă stropesc Și vă-ntăresc Cu puterea tatălui Și cu voința Fiului.* MARIAN, INS. 151. ◊ Expr. **A face voința cuiva** = a satisface dorința, plăcerea

cuiva; a îndeplini dorințele, poftele cuiva. *Mă voi sîli ca să-ți fac totdeauna vroința dumitale.* KOGĂLNICEANU, S. 42. *Dacă-ți este cu putință, Te rog, fă ș-a mea voință: Nu ieși seara-n uliță.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 246. *Să dezbrăcară băiatu să-i facă voința iei.* BÎRLEA, A. P. I, 172. (Învechit, rar) **Din bună voința cuiva**, sau **din** (ori **cu**) **buna voință a cuiva, de bună voință** = fără constrîngere; din proprie inițiativă; de bună voie (v. voie **2**). *Am socotit din întreagă mintea mea și din bună voința mea și am datu acestui iubit fiu al mieu mai sus pomenit moara împreună cu locul* (a. 1794). ȘTEFANELLI, D. C. 246. *Din buna voință a lor să răspundă.* PETROVICI, P. 20/17. *Este virtuos acel stăpîn la care supușii lui cu buna lor voință urmează.* GOLESCU, P. 212/20. *Toate aceste le dăm cu inimă curată și de bună voință noastră.* PRIM. DRAM. 202. ♦ (De obicei determinat prin *bun* sau prin *bine*) Bunăvoință. *Voința bună iaste mai pe deasupra cînd neamul să lipsește de bunătăți, ca în vremea lui Avraam.* BIBLIA (1688) [prefață], 6/31. *Rugîndu-mă cu multă plecăciune, ca cu bună voință și lască să le iai și să le vezi* (a. 1703). FN, 118. *Preotul acela i-au primit... cu toată voința* (a. 1764). URICARIUL, XIV, 310/30. *Această orînduială, la care fiind și a noastră bună voință,... s-au făcut cu sfat de obște* (a. 1782). PRAV. COND. (1780), 192. *Ascultă Vodă cu suferință Tot cuvîntul și pofta vicleană, Și întîi arată bună voință.* BUDAI-DELEANU, Ț. 158. *Pentru vizitile ce le va face... a i se plăti de către acei bolnavi după vrednicia curii și buna voință ce va avea fieșcare* (a.1830). ARH. OLT. IX, 203. *Ei să mulțămesc să muncească cu toată voința lor.* GOLESCU, P. 202/6. *Tu cu bună voință îl vei ajuta la vreme trebuincioasă.* id. ib. 328/10. *Cu cinste să face cunoscut cinstitei Vistierii înalta Măriii sale bună voință* (a. 1839). DOC. EC. 730. *Voia a da ardelenilor un semn de buna lui voință către dînșii.* BĂLCESCU, M. V. 368. *Sînt oameni carii au mare plecare și multă bună voință către națiea și patria lor.* CÎMPEANU, GR. ROM. 223/25. *Sînt sigur de a dobîndi într-această cercetare bine voința vericărui medic filosof.* MAN. SĂNĂT. 14/9. *Le-a primit cu toată buna voință și promtitate.* ARISTIA, PLUT. 238/31. *Puterea de a despune despre buna voință către oameni.* CANELLA, V. 57, cf. MAIORESCU, CR. I, 222. *Trebuie... mai mult decît bună voință pentru a găsi în acest document ceea ce... cred a fi descoperit.* REV. IST. I, 205, cf. DDRF. *Buna lui voință a mers și mai departe.* SADOVEANU, O. XXI, 921, cf. FORM. CUV. I, 82. *Buna voință, semn de dragoste.* ZANNE, P. VII, 155. ◊ *Rea voință*, v. rău **(I 1)**.

6. (Astăzi, mai ales precedat de prep. „împotriva", „fără", „cu") Aprobare, încuviințare, permisiune de a face ceva; acord, asentiment, aviz, consimțămînt, consimțire, îngăduință, învoială, învoire, voie **(4)**, vrere. *Dîndu-i dumisale... aceli părți de ocină cu voința tuturor fraților* (a. 1694). BUL. COM. IST. IV, 174. *Mi-am dat cu cucerie toată voința mea înaintea Măriei tale.* ANTIM, P. 32. *La această scrisoare și voință s-au aflat mărturii oameni de omenie, care mai jos să vor iscăli* (a. 1773). IORGA, S. D. XII, 88. *Vor fi datori a dobîndi și voința tutorului.* RÎNDUIALĂ, 3/28. *Am scris pe pofta și cu voința acestor numiți mai sus* (a. 1791). ȘTEFANELLI, D. C. 216. *Această deatorință nu se prea află întemeiată în voința pruncilor.* PETROVICI, P. 158/26. *Încredințîndu-ne și prin grai că această tocmeală au făcut-o cu priimirea și voința lor,... s-au adeverit și cu iscălitura mea* (a. 1820). DOC. EC. 239. *Nu avea voință, adecă slobozenie, de a scoate alt foc din flaminie,... decît cel sfînt.* BOIINCĂ, A. I, 176/18. *Dacă făr-a ta vroință vre o mare-mpotrivire Te ține în depărtare și opreșt[e]-a ta venire, Macar mîna ta, Favoane, Vroiască ca să îmi scrie.* HRISOVERGHI, P. 81/4. *Vine o vreme cînd deodată, fără știrea, fără vroința sa, se vede jărtfită dumnezeului zilei, interesul.* KOGĂLNICEANU, O. I, 54. *Tu aice fără biruință Nu poți ca să intri cu a mea voință.* BOLINTINEANU, P. I, 8. *Mort, copt, trebui să fac pe cheful mamei, să plec fără voință și să las ce-mi era drag.* CREANGĂ, A. 117. *Cel mai mare intrase în școala militară, contra voinței părinților.* D. ZAMFIRESCU, Î. 23. *Erau decișî să nu sufere în mijlocul lor un domn ales fără consimțămîntul și voința sa.* AN. IST. NAȚ. I, 49. *Se afla și un grec bătrîn...*, *căruia cu silă mare i se luă o sumă însemnată de bani, împotriva voinței lui.* N. A. BOGDAN, C. M. 97. *Regret numai că atunci n-am rămas acasă, chiar împotriva voinței tatii.* REBREANU, R. II, 226. *Prin însăși voința dumitale, am luat măsuri să ne despărțim legal.* CĂLINESCU, E. O. II, 305, cf. DL, DM. *Manole, împotriva voinței lui, e silit totuși s-o îngroape de vie între cărămizi.* IST. LIT. ROM. I, 127, cf. M. D. ENC., DEX. (Fig.) *Se auzea resunînd glasul unui pîrăuaș ce venea ca și noi din deal în vale, prăvălindu-se și izbindu-se de cele stînci fără voința sa.* CREANGĂ, A. 31. ◊ (Învechit, rar) *Împreună voință* = acord, învoire. *Noi înșine ce am episcopit întru dînsa, ... cu împreună voința și primirea a prea înălțat domnului nostru..., ne-am suit în scaunul sfintei Mitropolii a Moldoviei* (a. 1792). BUL. COM. IST. III, 19. *În scurtă vreme încă localnicei iurisdicțiii sau maghistratului, cu împreună voința a prea înaltelor rînduieli, după cum se cade, au făcut de știre.* ȘT. 28/6.

– Pl.: *voințe*. – Și: (învechit și popular) **vroință** s. f.

– **Voi**[2] + suf. *-ință*.

VOIÓS, -OÁSĂ adj. **1.** (Învechit, despre oameni, stări ale acestora etc.) Bine intenționat, binevoitor, plin de bunăvoință. *Cum vă sînt de voios și ce inimă am spre voi, Dumnăzău știe și voi veți putea cunoaște de mine...*, *că nărocul mieu, nărocul vostru iaste.* N. COSTIN, L. 522. *Căci în une hotare loghicești sau filosofești a limbi streine, elinești dzic și letinești cuvinte și numere,...după a ta voioasă συμπαθίαν pre acestea cu osăbită scară, după numărul fețelor însămnate, pre cît mai chiar a le descoperi s-au putut, după înțelegerea limbii noastre a ți le tîlcui mi-au căutat.* CANTEMIR, I. I. I, 4. ♦ (Învechit, rar; probabil) Dorit, rîvnit. *Nu voiu strica voao roada pămîntului și nu va slăbi via voastră cea den țarină,... Și vor ferici pre voi toate limbile, pentru căci veți fi voi pămînt voios, zice Domnul Atotțiitoriul.* BIBLIA (1688), 614[1]/1.

2. (Despre oameni) Care este plin de voie bună, de mulțumire, de optimism, care este bine dispus; bucuros, vesel **(1)**. *Întră fiica lui Dumnezeu cu bucurie și te veselește...; întră prea curată, voioasă și veselă de te fă lăcaș desfătat prea înălțatului Isus.* ANTIM, P. 74. *Vedeai o părechie voioasă, Dănțuind la cîntare.* BUDAI-DELEANU,

Ț. 123, cf. id. LEX. *Voi sînteți sîrguitori și voioși.* PETROVICI, P. 116/3. *Arindași toți voioși, Cu inima veseloși* (a. 1818). GCR II, 223, cf. LB, I. GOLESCU, C. *Holericu e voios, însă nu vesăl.* ANTROP. 228/22, cf. 107/1. *Al meu oaspe, fii voios!* ASACHI, S. L. I, 91, cf. VALIAN, V., ISER. *Să fim voioși și să căutăm petreceri plăcute.* FĂTU, D. 121/11. *Cetățeni voioși, nesiliți de nimeni, îi dederă absolută putere la administrațiune.* ARISTIA, PLUT. 284/31, cf. POLIZU. *Îi vedeau înturnîndu-se amîndoi liniștiți și voioși.* NEGRUZZI, S. I, 107. *Un june măreț, voios și tare, Cu fața vie.* BOLLIAC, O. 91, cf. PETRI, V., PONTBRIANT, D. *Peste codri, peste munți, Peste ape fără punți, Unde-s florile frumoase, Unde-s fetele voioase.* ALECSANDRI, P. I, 28, cf. COSTINESCU. *Tu îmi pari și mai frumoasă... Cum și ea mult mai voioasă.* BOLINTINEANU, P. II, 10. *Acei oameni bine îmbrăcați și voioși* [erau] *toți români ca și noi.* ODOBESCU, ap. VIANU, L. R. 88. *Amîndoi vom fi cuminți, Vom fi voioși și teferi, Vei pierde dorul de părinți Și visul de luceferi.* EMINESCU, O. I, 176. *Oamenii (sînt) mai sănătoși, mai puternici, mai voinici și mai voioși.* CREANGĂ, ap. CADE. *Sănătate ție, împărate; să fii rumen și voios ca răsăritul soarelui într-o zi senină!* ISPIRESCU, L. 52. *Dascălii, pe la biserici, voioși clopotele trag.* BELDICEANU, P. 123, cf. DDRF. *A fost atîta chiu și cînt Cum nu s-a pomenit cuvînt!... De-ai fi văzut jucînd voioși Și Feți-voinici și Feți-frumoși.* COȘBUC, P. I, 58, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Zări pe Florica, coborînd mîndră și voioasă ca o fată de împărat.* BUJOR, S. 25, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Dacă e vremea frumoasă..., dacă e soare... și toată lumea e voioasă, de ce să nu-i faci și bietei femei urîte o plăcere.* CAMIL PETRESCU, T. I, 482. *Oamenii voioși, cu căciulile trase peste urechi, mergeau... și sporeau la drum.* VOICULESCU, P. II, 139, cf. BL VII, 128, SCRIBAN, D. *Părintele Ilie... se jura... că așa pereche frumoasă și voioasă n-a mai cununat de cînd este el paroh.* ARH. OLT. XIX, 203. *Într-un sat e ordine, e curat, ulițele și casele sînt atrăgătoare, oamenii voioși, primitori.* ARGHEZI, S. XVIII, 19. *Indispus. Nu destul de voios.* CĂLINESCU, B. I. 141. *Îl știa bun marangoz, bun fierar, vrednic, voios, uneori cu haz, însușiri greu de întîlnit toate deodată la un singur marinar.* TUDORAN, P. 183, cf. DL. *Fetița aleargă și e voioasă.* SG II, 124, cf. DM, SFC III, 260. *Structura povestitorului fiind a unui om voios, observațiile sale creează o atmosferă de veselie continuă.* V. ROM. decembrie 1964, 83. *Fetița ascultă voioasă.* CL 1967, 237. *O ceată voioasă de tineri, avînd în fruntea lor doi pețitori, se înfățișează... în fața casei.* IST. T. I, 127. *Mulțimea voioasă dădu buzna spre port.* MAGAZIN IST. 1972, nr. 6, 79. *Ambii erau pe punctul de a-și termina băutura răcoritoare și rîdeau voioși.* SCÎNTEIA, 1972, nr. 9192, cf. M. D. ENC. *Voiosul comediant era un om virtuos.* V. ROM. iunie 1973, 134, cf. DEX, ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 1, 7/3. *Eu voios aș fi catană, Dac-ar fi oaste română.* ALECSANDRI, P. P. 294. *Domnul N. ... Acasă mi-a venit Foarte bucuros Și voios Și s-a culcat Pe-un pat De diamant.* POP., ap. GCR II, 335. *Fata babei... aștepta voioasă... sosirea flăcăilor.* SBIERA, P. 215. *Își deteră mînile și plecară voioase.* RETEGANUL, P. II, 28. *Mergeau voioși, ținîndu-se de mînă.* MARIAN, INS. 47. *Ea se-ntoarnă cam voioasă Cătră frate.* VICIU, COL. 105. *Fata moșului... a trăit însă sănătoasă și voioasă mulți ani fericiți.* FURTUNĂ, V. 36. *Acum vă lăsăm cu pace... Și, fiind foarte voioși, Rămîneți toți sănătoși.* PĂCALĂ, M. R. 172. *Ursitoarele... să fie voioase.* DENSUSIANU, Ț. H. 233. *Frate vornice,... vom ciocni voioși cu ploștile.* RĂDULESCU-CODIN, M. N. 88, cf. ALR II 3 678/105. *Acest băiat, Ce l-am ridicat, Să fie norocos Și mintos Și voios și drăgăstos.* IST. LIT. ROM. I, 36. *Muierea cu ochi frumoși Pe toți îi face voioși.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. II, 296. ◊ (În credințe și superstiții) *Fiecare trebuie să fie totdeauna spălat și sătul înainte de-a auzi cucul întîiași dată cîntînd, dacă voiește ca și peste ani să fie... sănătos și voios.* MARIAN, O. I, 18. *Dacă glasul său răsună în dreapta auzului sau în față, atunci... vor fi fericiți și voioși.* id. ib. 20. *Cel ce vede întîiași dată, primăvara, o rîndunică zburînd, dar neciripind, acela va fi sănătos și voios peste tot anul.* id. ib. II, 115. ◊ (Cu determinări sau urmat de propoziții circumstanțiale care indică împrejurările în care apare starea de voie bună sau cauza acesteia) *Au poftit Racoții îndată pre Ștefan Vodă la masă, vesel și voios de izbîndă ce au făcut.* M. COSTIN, O. 173. *Vesel după vis și voios după tîlcuirea lui, din locu-și sări.* CANTEMIR, I. I. II, 75. *Boierii muntenești, neștiind nemică de venirea lui Grigorie Vodă la Țarigrad,... au mers voioși cu domnul lor la Țarigrad.* MUSTE, LET. III, 9/17. *Lipsiți de avere, sînt voioși spre a lăuda pre alții pentru cîștig.* MAIOR, IST. 38/10. *La țigănie acasă, Degrabă întoarsără, ducînd prada, Voioși de bătaia norocoasă.* BUDAI-DELEANU, Ț. 285. *Cînta nuntașilor voioși De vin și sătui de cartaboș.* id. ib. 305. *N-a avut lipsă de judecători voioși ca să osîndească pă toți aceia de cîți avea bănuială.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 135/12. *Scutind pe cetățeni de impozite, pe toți îi făcu voioși a se ocupa la muncă.* ARISTIA, PLUT. 264/4. *Oaspeții voioși la masă Beau vin dulce.* BOLINTINEANU, P. II, 30. *Egoismul acesta... îl hotărî să se gîndească să plece oriunde, în lume, încredințat că aiurea oamenii vor fi mai voioși să se sacrifice pe altarul unei idei.* REBREANU, I. 294. *Ele ne-au prăznuit voioase în cîntece țigănești.* VOICULESCU, P. II, 72. *În timpul ospățului musafirii moșului Vasile se întrețineau voioși unii cu alții despre daravelele lor gospodărești.* MOROIANU, S. 82. *Tot atît de fidel este pictat... un negustor de pepeni, voios în mijlocul grămezii de fructe verzi.* OPRESCU, S. 31. *Se duse acasă la dînsul voios că a scos la capăt bun slujba cu care fu însărcinat.* COLUMNA, VII, 88. *Caută mai voioasă C-ai plecat spre-a dumitale casă.* TEODORESCU, P. P. 165. *Ei* [sînt] *voioși că mi s-or duce înaintea sfîntului.* VICIU, COL. 107. *Cum să nu hiu voios – zîce – că am de tăte destule.* ARH. FOLK. VI, 98. ◊ (Prin lărgirea sensului) *Îmi pusesem în minte să fiu numai (chief) și inimă voioasă.* HELIADE, O. II, 331. *Caracterul francezilor, demult cunoscut ca voios, n-a fost totdauna astfel.* HASDEU, I. C. I, 177. *Văzui... cum mor ei torturați Și cum apoi moștenii cu ochi lăcrămați, Dar inime voioase, i-aruncă abia sub glie.* REV. CRIT. I, 321. *Ceea ce pentru un altul ar fi fost conversația amicală, pentru el era traducerea în scene și în linii a impresiilor simțite în mediul în care se găsea, traducerea la care îl îndemna temperamentul voios.* OPRESCU, S. 90. *Inimă supărăcioasă, Mor și nu te văz voioasă.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 218. *Inimă voioasă, picioare*

ageri. ZANNE, P. II, 199. *În trup sănătos, minte voioasă.* id. ib. 706. ◊ (Prin analogie) *Păsărelele vesele zboară, Iar jivina şi cea mai săracă Voioasă saltă şi să desfată.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 174. *Ciocîrlia cea voioasă în văzduh se legăna.* NEGRUZZI, S. I, 115. *Rîndunicele cînd pleacă se gîndesc la primăvară, Că să se-ntoarcă voioase iar în cuiburile lor.* HASDEU, R. V. 113. *Puii de vulturi săriră din cuib voioşi.* MARIAN, O. I, 147. *Alergînd prin lume cu trîmbiţa la gură, Să-şi strige biruinţa voioasa secătură, Ea* [musca] *nimeri-n reţeaua unui paing pitit.* ARGHEZI, S. V, 98. *Tresaltă-n ţărînă, voioasă, Cîrtiţa oarbă şi surdă.* CĂLINESCU, L. L. 10. *Mihul... Pleacă pe potică Cu murgul voios, Prin codrul frunzos.* ALECSANDRI, P. P. 68. *Prinde-a zbura cioara voioşă.* O. BÎRLEA, A. P. I, 324. ◊ Fig. *Pentru mare iscusenii şi frumuseţuri a pămîntului aceluia i-au zis raiul pămîntului a căruia pămînt... nu are toată lumea, supt ceriu blînd, voios şi sănătos.* M. COSTIN, O. 246. *Unda curge mai voioasă, limpede şi mai curată În acel rîu ce-ntre pietre se repede c-un suspin.* ASACHI, S. L. I, 146. *Afară era o lună plină şi voioasă.* DACIA LIT. 286/21. *Locul să fie încă puternic ca plantele să poată răsări dese şi voioase.* LITINSCHI, M. 22/7. *Afară era o lună plină şi voioasă ca figura unei tinere fecioare.* ALECSANDRI, O. P. 28. *Stelele voioase Scutură în aer coamele auroase.* BOLINTINEANU, P. I, 54. *Oare părîul de la munte ar fi aşa de limpede şi de voios, dacă n-ar fi rece?* MAIORESCU, CR. II, 386. *La mijloc de codru des Toate păsările ies, Din huceag de aluniş La voiosul luminiş.* EMINESCU, O. I, 215. *Soarele voios şi plin Sta sus şi se mira.* REV. CRIT. I, 463. *Focurile scînteiau voioase.* VOICULESCU, P. II, 93. *Celula era lunguiaţă, simplă,... o încăpere negricioasă, parcă destinată unui atelier de fierărie, nici voioasă, nici sinistră.* CĂLINESCU, B. I. 527. *Florile albe, roşii, albastre... se clătinau uşor şi voioase în bătaia vîntului.* BĂNULESCU, I. 66. *Muzica e cu totul străină momentului – alămurile bat voioase, viorile vieneze scînteiază frenetic.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 2, 24/3. *Cu-acele crengi frumoase Să-mpletim cununi voioase.* ALECSANDRI, P. P. 165. ◊ (Substantivat) *Cucule cu pene roşi! Nu cînta la cei voioşi.* MARIAN, O. I, 32. ♦ (Despre ochi, privire, fizionomie etc.) Care exprimă, trădează voie bună, bună dispoziţie, mulţumire. *Tu cu faţa voioasă şi cu frăţască dragoste... să o primeşti.* ANTROP. XII/3. *Cu furcile în brîne, cu feţele voioase, Întind cît pot cu fusul... Două femei.* BOLLIAC, O. 96, cf. CANELLA, V. 68. *Carol, cu fruntea voioasă şi dupe alte cîteva glume..., îl mustră încet.* BARONZI, I. C. V, 517/3. *Adă-mi faţa ta voioasă Ş-ai tăi ochi de dismierdat.* ALECSANDRI, P. I, 9. *În Sofocle ajutorul are „ochi voioşi".* MAIORESCU, CR. I, 23. *Spre ogoare, cerul cată cu ochi binevoitori Şi pe feţele voioase bucuria pune flori.* BELDICEANU, P. 53. *Moşneni! Azi plugu şi coasa Jos mi le lăsaţi Şi la noul Domn voioasă Fruntea vă plecaţi!* REV. CRIT. II, 43. ♦ (Despre manifestări, acţiuni etc. ale oamenilor) Care este determinat de voie bună, de bună dispoziţie; care se caracterizează prin veselie, voie bună; care produce voie bună, mulţumire. *Mesele şi ospeţele celor mari... sînt toate voioase şi vesele.* ANTIM, P. 10. *După o asemene mare biruinţă..., începu... a petrece în ospeţe voioase.* ASACHI, S. L. II, 26. *Acest paralelism parabolic de morală făcu asupra amicului meu un efect mare, căci urmă a rîde cu un hohot de cele mai voioase.* SION, P. 268. *Copiii a căror glasuri voioase înăduşeau toate celelalte acum aveau ochii pe jumătate închişi şi abia se ţineau... să nu adoarmă.* CONV. LIT. II, 86. *În sărbători voioase ea vine lăcrimînd.* BOLINTINEANU, P. I, 316, cf. I, 31. *Văzuse adesea pe... favorita regelui şi adevărata stăpînă a Franciei prezidînd la splendidele şi voioasele vînători regale.* ODOBESCU, S. III, 57. *Asculta-vom de pe rîpele înverzite ale lacului Celor-patru-cantoane voiosul şi semeţul cîntic al plăieşului elveţian.* id. ib. 80. *Auzi în suflet cîntînd ca printr-un vis Răsunete suave, voioase sau murinde Ce trec prin amintire c-un farmec nedescris.* MACEDONSKI, O. I, 108. *Strigăte voioase şi hohote de rîs se amestecau cu tropotul cailor.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 276. *Cîntecul numit la vechii greci „Linos" nouă ni se înfăţişează în notiţele vechilor scriitori greci nu numai trist, ci şi voios.* REV. CRIT. I, 12. *Ce mai faci, Baciule? îl întreabă Alexandru cu glas voios.* D. ZAMFIRESCU, Î. 34. *I se va fi părut că zăreşte prin negurile sfîrşitului omenesc strălucirea întîlnirii voioase cu fiii cosiţi în tinereţea lor plină de îndrăzneală.* IORGA, P. A. I, 118. *Într-o zi, se sculă plină de iniţiative voioase.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 159. *După un ceas de zburdă voioasă, aproape ameţitoare, am ajuns.* VOICULESCU, P. II, 71, cf. CĂLINESCU, C. O. 63, VINEA, L. I, 197. *Butii pîntecoase s-or grămădi la cramă Şi cîntece voioase vor creşte din norod.* DEŞLIU, G. 49. *Întinderile ţării mele De sunete voioase se cuprind Şi împleteşte glasuri subţirele Acest şăgalnic, aşteptat colind.* LABIŞ, P. 25, cf. V. ROM. octombrie 1964, 84. *Să mă duc din satul meu,... De la fetele fecioare Din voioasa şezătoare.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 322. ◊ (Prin analogie) *Horul de paseri de la mal răsune Cîntec voios.* ASACHI, S. L. I, 85. ◊ Fig. *Unii plini de plăcere petrec a lor viaţă, Trec zilele voioase şi orele surîd.* EMINESCU, O. I, 56. *Zilele lui Stoicea treceau voioase, pline, limpezi.* GALACTION, O. 51. *Ziua era voioasă. Prînzirăm veseli în muzica orchestrei.* ARGHEZI, S. XVI, 221. *A fost noaptea cea mai lungă a anului,... noaptea cea mai voioasă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 2, 27/4. *Închina-voi ulmilor Urieşii culmilor Că sînt gata să-mi răspunză Cu freamăt voios de frunză.* ALECSANDRI, P. P. 72 ♦ (Adverbial) Cu bună dispoziţie; cu bucurie. *Au primit Şimon voios acea slujbă.* M. COSTIN, O. 282. *Doamne! Dă să împlinim voios datorinţele.* PETROVICI, P. 207/7. *Aceste popoare... se bat mai voios cu săbiile şi călări cu suliţele.* BĂLCESCU, M. V. 330. *Boieriul... sufla... mai slobod şi mai voios.* RUSSO, S. 17. *Voios renunţă la onoarea aceea.* ARISTIA, PLUT. 282/8. *Voi face voios aceeaşi diferinţă între Oraţiu şi Anacreon, adică între cîntecele lor.* CANELLA, V. 143. *Mergi să furi de pintre stele Un luceafăr luminos, Şi pe fruntea scumpei mele Să-l anini, cîntînd voios.* ALECSANDRI, P. I, 142. *Flăcăii şi fetele s-o adunat la horă şi gioc voios, că doar sîntem în vreme de pace.* id. T. II, 9. *Lumea bogată în sănii repezi Lunecă-n strade rîzînd voios.* CONTEMPORANUL, I, 17. *Făt-Frumos prinse voios a se lupta cu zmeul.* ISPIRESCU, L. 195, cf. CONV. LIT. XXII, 181. *Muncitorul bine hrănit are multă putere şi lucrează mai voios.* MANOLESCU, I. 269, cf. D. ZAMFIRESCU, Î. 120. *Eu iubesc pe vitejii mei şi mă bat voios.* DELAVRANCEA, O. II, 212. *Trecătorii păşeau voios în alba fluturare.*

C. PETRESCU, C. V. 162, cf. SCRIBAN, D. *Trebuie să ni-l închipuim mergînd voios din experiență în experiență, fericit de ceea ce vede.* OPRESCU, S. 114. *Acesta părea să rîdă foarte voios.* CĂLINESCU, O. III, 106, cf. id. B. 24, DM, DL, DEX. *Frățioare românaș, Voios parul da-ți-l-aș, Dac-ai face tu din el Buzdugan de voinicel.* ALECSANDRI, P. P. 44. *Haidem! – răspunse voios omul nostru.* FURTUNĂ, V. 44. ◊ Fig. *În văzduh, voios răsună clinchete de zurgălăi.* ALECSANDRI, P. III, 10. *Creștea un stuf de albaspină Ce înflorea voios la soare.* MACEDONSKI, O. I, 22. *Ajuns sus* [zmeul] *a început să zbîrnîie și să-și fluture voios coada.* CĂLINESCU, C. O. 102.

– Pronunțat: *vo-ios.* – Pl.: *voioși, -oase.*

– **Voie** + suf. *-os.*

VOIOȘÍ vb. IV. Refl. (Învechit, rar) A deveni voios. *Eu mor pentru țară și neatîrnare: De aceea, dragă, să te voioșești Și cu flori cosița să ți-o împletești.* BOLINTINEANU, P. II, 296.

– Pronunțat: *vo-io-.* – Prez. ind.: *voioșesc.*

– V. **voios.**

VOIOȘÍE s. f. (Stare de) voie bună, (de) bună dispoziție, (de) mulțumire; veselie (1). V. vioșeală, vioșie, vioșime. *Să afle mulți care-ș țin a lor voioșie pîn' la vîrsta de o sută douăzeci de ani.* IST. AM. 80[r]/18. *Călătoriile sale îi dau prilejul să cunoască urmările fericite ale unei cîrmuiri luminate: muncă, ordine, bunăstare, voioșie.* HELIADE, O. I, 19. *Unde... eu m-apropii... Depărtez durerea îndată și aduc voioșia.* PANN, ap. TDRG, cf. POLIZU, COSTINESCU. *Seara aceea se petrecu cu voioșie.* BOLINTINEANU, O. 430, cf. DDRF, BARCIANU. *Sașa rîdea cu voioșie.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 36, cf. ALEXI, W., TDRG. *Treptat o voioșie se împrăștiase... ca un curent peste tot.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 146, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Grig, să facem Crăciunul la țară? zise Nadina, cu mare voioșie, într-o zi cînd se apropiau sărbătorile.* REBREANU, R. I, 211. *La lupta sacră... Veniți cu voioșia și unanima strigare!* ARH. OLT. XII, 335. *Își lăsă mîinile scuturate,... cercînd să pară și el vesel de voioșia necunoscuților.* C. PETRESCU, R. DR. 32. *Asta nu numai că strică bunei voioșii, dar amintește necontenit oaspeților ca de un fel de socoteală despre cît au băut, iar la cei slabi de înger deșteaptă gîndul măsurii.* VOICULESCU, P. I, 141. *Se simțea prea lucid și stingherit în nebuna voioșie colectivă.* BART, E. 200, cf. BL VII, 128. *Voioșia trupelor la război.* SCRIBAN, D. *Ultimii nouă ani ai artistului, anii activității sale, singurii în care a putut să-și exprime gîndul, sînt un șir de sacrificii pline de voioșie.* OPRESCU, S. 46. *Prin voioșie... înțeleg acea putere minunată a sufletului care ne face să dorim mereu desăvîrșirea.* CĂLINESCU, C. O. 151, cf. 152. *Argumentarea este atît de bine dusă, cu atîta însuflețire din partea aceluia care, prin iscusință și voioșie, aduce și aci ceva din temperamentul glumețului erou popular, încît cei doi adversari cad de acord în cele din urmă.* VIANU, L. R. 629. *O sută treizeci și cinci! spuse el, spre voioșia lumii care se înghesuise ciorchine.* PAS, L. I, 142, cf. DL, DM. *Bună ziua, fîrtaților! salută el cu voioșie.* MAGAZIN IST. 1972, nr. 5, 31. *Era, cu toată voioșia sa, un autor de severă ținută.* V. ROM. iunie 1973, 135, cf. M. D. ENC. *Voioșia și pofta de viață a bruxellezilor... se regăsise în vechile denumiri ale străzilor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 4, 24/1, cf. DEX. *Calicii își împărțeau cu voioșie calicia lor și l-au lăsat pe sărmanul Codaciu... plîngînd.* FURTUNĂ, V. 8. ◊ (Prin lărgirea sensului) *Ea se poate învinge prin bucuria spirituală,... prin convorbirea frățească, animată de o voioșie de spirit.* BARONZI, I. C. V, 284/10. ◊ Fig. *Un vînt aspru zbicise frumos șoseaua, iar spre amiazi soarele tomnatic scoase capul dintre nouri împrăștiind căldură și voioșie.* REBREANU, I. 95. *Prezența Olguței răspîndea voioșii de argint ca trecerea unei sănii.* TEODOREANU, M. II, 141. *Platanul își etala membrele cu voioșie.* VIANU, E. 18. *Selecția de anul acesta conține... o atitudine de o violență neobișnuită pentru o cinematografie care n-a pus niciodată în discuție principiile de bază ale sistemului sau, dacă le-a pus, a făcut-o cu un nihilism, cu o atitudine de voioșie..., încît nimeni nu a interpretat această contestație totală altfel decît un joc de spirit.* CONTEMP. 1973, nr. 1385, 10/5. ♦ Strălucire, expresie vie, luminoasă, radioasă a ochilor, a privirii, a fizionomiei. *Nu văd fața: fața aceasta, odată plină de tinerețe și voioșie,... apoi prelungă, devenită tristă de oboselile pasiunii.* IORGA, P. A. I, 16. *I se schimbase chipul și privirea în care murise toată vioiciunea, toată voioșia de altă dată.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, ap. CADE. *S-a întors către mine cu o urmă de voioșie pe față.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 10.

– Pronunțat: *vo-io-.* – Pl.: *voioșii.*

– **Voios** + suf. *-ie.*

VOIÓȘNIȚĂ s. f. v. **voiești**.

VOÍRE s. f. v. **vrere.**

VOÍT[1], -Ă adj. v. **vrut.**

VÓIT[2] s. m. (Învechit; în Mold.) Șoltuz. Cf. SCRIBAN, D., DER. *Comuna era condusă de un județ, în Țara Românească, ... și de un șoltuz sau voit în Moldova.* PANAITESCU, C. R. 289.

– Pl.: *voiți.*

– Din pol. **wojt.**

VOITÓR, -OÁRE adj. (Învechit și popular; adesea substantivat) (Persoană) care vrea (**A I 1, 2**) ceva. V. doritor, dornic, poftitor. *Pre Cămilă să împodobască... toată monarhiia pasirilor voitoare ieste.* CANTEMIR, I. I. I, 149, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Au deschis vezirul cuvînt de împăciuire, cum că și împărația Rosiei este voitoare de pace.* DIONISIE, C. 223. *Dacă sînt pruncii odată voitori, atuncea e mai ușor lucru cu cealelalte învățături.* PETROVICI, P. 6/19, cf. LB. *Pentru cîte cauze a ordinat a fi judicate la magistrature, aseminea și pentru acele, voitorii avea direptul să apele tot la dicasteriu.* ARISTIA, PLUT. 224/20. *A dat el direpț și de împărtășire din consulariea dignitate și a decretat pentru toți cetățenii voitori.* id. ib. 263/15, cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D., DL, DM, DEX, ALR II 4 700. ♦ (Învechit, rar) Care are voință (1); care se caracterizează prin voință (1). *Noi am văzut în psicologie că eul se știe cunoscătoriu,*

crezătoriu, simțitoriu, voitoriu și că cu toate aceste variăciuni se știe identic și unul. LAURIAN, F. 76/30. *De vom considera animalul ca ființă cugetătoare, voitoare, lucrătoare, atunci se refere semnificarea sa la speța umană.* CANELLA, V. 25. ♦ (Învechit, rar) Care manifestă o atitudine favorabilă, de ajutorare sau de înțelegere față de cineva; binevoitor. *De toate fericii și daruri de la Dumnezeu voitoriu Miron Costin, care am fost logofăt mare în Moldova.* M. COSTIN, O. 244. *Acum Solomoane fiiule cunoaște pre D*[u]*mn*[e]*zăul părinților tăi, și-i slujaște lui cu inimă direaptă, și cu sufletul voitoriu, căci toate inimile cearcă D*[o]*mnul, și tot gîndul știe, de-l vei cerca pre el ce va afla ție.* BIBLIA (1688), 306 ^{2}/31. ◊ (Învechit și popular) *Voitor de bine,* (învechit) *voitor bun,* (învechit, mai ales în formule de adresare reverențioasă) *de bine voitor, de tot binele voitor, spre tot binele voitor* = binevoitor. *De bine voitoriu iubitului cetitoriu, Pavel Gramatic* (cca 1650). GCR I, 147/4. *Spre mic și spre mare, fii voitoriu de bine.* BIBLIA (1688), 678 ^{2}/39. *De bine voitoriu, iubitului cetitoriu, Nicolae Costin vel logofătu.* N. COSTIN, LET. 45. *Mă giur că în viața mea de bine voitoriu să-ți fiu și oricînd și ori în ce ați sluji voi putea că nu mă voi lenevi cuvînt îți dau.* CANTEMIR, I. I. II, 125. *În numărul voitorilor de bine, după socoteala ta socotindu-l, știre i-am făcut, precum cuvinte de pace a-i propozui am.* id. ib. 183. *Al nostru de bine voitor, dumneata cumnate Ilie, sănătate și tot fericitul bini îți poftesc dumitale de la milostivul Dumnedzău* (cca 1700). IORGA, S. D. XVI, 303, cf. ANON. CAR. [Ce]*l de bine voitor Toader* [Cantacuzino] *biv vist*[iemic] *mă închin dumitale* (a. 1697). BUL. COM. IST. II, 207. *N-am putut strica nici lui Nicolai Vodă, căci și prietini avea mulți, că mai toți cei cu diregătorii la Poartă îi era voitori de bine.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 135/36, cf. LEX. MARS. 234. *Să mă arăt către măriia ta mulțemitoriu și voitoriu de bine.* ANTIM, O. 242. *Al dumitale de tot binele voitor* (a. 1779). FURNICĂ, D. C. 56. *Al tuturor de bine voitoriu. Scris în cetatea Sibiiului* (a. 1798). GCR II, 162/32. *Ai prea luminatei domniei voastre, prieteni, vecini și voitori de bine.* ȘINCAI, HR. II, 300/5, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Dă sînt aceștia boieri voitori dă bine neamului boieresc, cînd toate spre ușurința norodului voiesc să le întocmească!* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 65. *Vrăjmașilor tăi groaznic te arată, ca să nu te nebage în samă; priatinilor lezne și ușor, ca mai mult să-ți fie voitori de bine* (a. 1812). GCR II, 208/9. *Cel ce-ți era bun voitoriu și te sfătuia cum și de unde să te folosești, care o făcea ca un om bun, și cu frica lui Dumnezeu, îl găsești vrăjmaș păgubitoriu.* GOLESCU, P. 91/11. *Biserica moldovenească totdeauna au fost supusă bisericii răsăritului la maica cea adevărată și voitoare de bine tuturor hristianilor, și mitropoliții ca și toți ceilați priimea blagosloveniia sa de la scaunul cel de obște.* CANTEMIR, S. M. 323/21, cf. LB. *N-a venit încă timpul cînd din observații să-și facă românul cunoscuți, voitori de bine, amici.* HELIADE, O. II, 121. *Scopul dumnezeirii întru înființarea omului au fost ca el să fie drept, voitor și făcător de bine, plin de virtute și fericit.* CÎMPEANU, GR. ROM. 224/16. *Unde dar acum? la cine Să alerg. Ah! Vai de mine! La un voitor de bine Și ajutor să cerșesc.* PANN, E. IV, 41/23. *Fie adihniți voitorii aceia de bine despre partea mea, io nu voiesc a căuta îndărăpt la cele trecute.* CIPARIU, în BARIȚIU, C. IV, 94. *Da, trist, fraților, v-o zic cu durere, căci după atîtea silințe ce și-au dat voitorii voștri de bine ca să vă facă să înțelegeți mai bine adevăratele voastre interese, unii din voi dau cu piciorul.* BOLLIAC, O. 230. *Cu aceasta rămîn al dumitale spre tot binele voitor* (a. 1866). FURNICĂ, D. C. 438. *Cîți străini ce calcă pe acest pămînt Voitori de bine voă nu vă sînt.* BOLINTINEANU, P. I, 55. *Al tău voitor de bine Zaharia, mare căpitan de poște.* CREANGĂ, A. 102, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D., DL, DM. *Ave-va voitori de bine? ...Va ave... Pre cine?... Pe cei patru evangheliști.* TEODORESCU, P. P. 108. *Tot pentru-aceea voitori de bine, Și gazdile cășii dimpreună, Ieste cuvîntu lui Dumnezeu – Ș-a maicii preacurate.* IZV. XIV, 189, cf. ALR II 4 700/2, 29, 53, 157, 192, 235, 250, 784, 836. *Voitor de rău* = **a)** (învechit și popular) răuvoitor. *O! îndrăcite a voitoriului de rău veninuri, ce nu scornește limba amară a nepriietinului.* M. COSTIN, O. 102. *Acei voitori de rău nu să lasă a face hicleșuguri asupra vieții mai marelui lor* (a. 1701). FN 102. *Nu s-au putut strînge zavistiia lui Mihaiu-vodă, nici s-au schimbat răutatea inimii lui, ci în toată vremea era împotrivnic și voitori de rău domnului.* R. POPESCU, CM I, 550. *Măcar că unii dintr-acei ce scriu de dînsa, ca niște streini ce sînt și voitori de rău unii, nu adevărul scriu, ci-i micșorează lucrurile, și pe lăcuitorii ei rău îi defaimă, și multe hule le găsesc.* C. CANTACUZINO, CM I, 8. *Viziriul... la domnu au trimis (cît nici capichihaialile n-au prinsu de veste), însă cu ferman ca să dea domnul pre o seamă de boiari să-i ducă acolo, carii vrăjmașii aceia înainte pusese, cum că voitori de rău domnului acei boiari ar fi și mergînd acolo, ceva după pohta lor isprăvi.* R. GRECEANU, CM II, 109, cf. ANON. CAR. *Voitori de rău românilor, din cuvintele scriitorilor ceale mai sus cetite, vreau a culege că în zilele lui Aurelian toți romanii au eșit din Dachia.* MAIOR, IST. 27/18, cf. LB. *Zavistia voitorilor de rău le vatămă.* MARCOVICI, D. 453/19. *Mulți din nobili, voitori de rău ai prințului Andrei, prindeau scrisorile ce-i erau adresate și opriau pe curieri d-a se înfățișa dinainte lui.* BĂLCESCU, M. V. 352. *Comisiunea nu s-arăta deloc voitoare de rău.* BARONZI, C. VI, 220/200, cf. DDRF, SCRIBAN, D., DL, DM. *Voitori de rău va avea?* TEODORESCU, P. P. 108, cf. ALR II 4 700/29, 64, 172, 250, 784; **b)** (regional) invidios. ALR SN V h 1 250/705, 728. (Învechit) *Voitor de milă,* (învechit, rar) *voitorul milii* (sau *milostiei*) = milostiv **(1).** *Pre voitoriul mil*[o]*stei, pre carele ai născut, maica acuma-l roagă, să mă izbăvească de păcate.* PARACLIS (1639), 248. *N-au ținut spre mărturie urgia lui, căci voitoriu de milă iaste.* BIBLIA (1688), 600^{1}/16. *Voitoriu de milă ești și m*[ă]*ntuești ca d*[o]*mnul ce ai zidit după chipul tău.* MOLITVENIC (sec. XVII), 305. *Pre voitoriul milii, pre carele l-ai născut, maică curată roagă-l să izbăvească de greșale și de spurcăciunea sufletului, pre ceiea ce strigă cu credință: D*[u]*mnezeul părinților noștri bine ești cuvîntat.* MINEIUL (1776), 88^{V1}/15. *Propoveduit-ai pre D*[u]*mnezeu cel voitoriu de milă, și ai izbăvit din înșelăciune sufletele celor bine credincioși.* ib. 191^{r1}/22. (Lingv.: învechit rar) *Mod voitor* = modul conjunctiv. *Moduri sau mode la grai sînt:... îndoitoare, cum „voi fi*

mîncat",... voitoare, cum „să mănînc". I. GOLESCU, B. 32/14, cf. ROSETTI-CAZACUL, I. L R. I, 465.
– Pronunţat: *vo-i-.* – Pl.: *voitori, -oare.* – Şi: (învechit şi popular) **voitóriu**, (regional) **vroitór** (ALR II 4 700/514, 520) adj.
– **Voi** + suf. *–tor.* – **Vroitor** < ***vroi*** (prez. ind. al lui *vroi*) + suf. *-tor.*

VOITÓRIU adj. v. **voitor.**

VOIŢĂ s. f. (Prin Maram.) Diminutiv al lui voie **(5).** *Nice-s fete cu sugńiţă, Nice-s feciori cu voiţă.* T. PAPAHAGI, M. 69.
– Pl.: *voiţe.*
– **Voie** + suf. *-iţă.*

VOIVÓD s. m. v. **voievod.**

VOIVODÁL, -Ă adj. v. **voievodal.**

VOIVODÁT s. n. v. **voievodat.**

VOIEVÓDĂ s. m. v. **voievod.**

VOIVODEÁSĂ s. f. v. **voievodeasă.**

VOIVODÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **voievodesc.**

VOIVOZÍE s. f. v. **voivozie.**

VOJ[1] s. m., s. n. v. **vîj**[1].

VOJ[2] s. n. (Regional) Varză ale cărei frunze sînt înfoiate, fără a forma o căpăţînă (Certege – Abrud). ALR I 847/96.
– Pl. : ?
– Cf. *vojoi.*

VOJ[3] s. n. v. **voz**[2].

VOJĂÍ vb. IV v. **vîjîi.**

VOJĂÍT s. n. v. **vîjîit**[1].

VOJĂITÚRĂ s. f. v. **vîjîitură.**

VOJEÍRE s. f. v. **vîjîire.**

VOJEITÚRĂ s. f. v. **vîjîitură.**

VÓJET s. n. v. **vîjăt.**

VOJGÓI s. n. v. **vojoi**[1].

VOJÍÍT s. n. v. **vîjîit**[1].

VÓJNIŢĂ s. f. v. **voieştniţă.**

VOJOÁIE s. f. **vojoi.**

VOJÓI[1] s. m. v. **vîjoi**[1].

VOJÓI[2] s. n. (Transilv., Maram. şi prin Bucov.) Varză nedezvoltată, fără căpăţînă sau ale cărei foi nu sînt bine legate, îndesate. Cf. LB, CIHAC, II, 539, LM, VICIU, GL.89, CL 1990, 66, ALR I 847.
– Pl.: *vojoaie* şi (m.) *vojoi.* – Şi: **vlojói** (ALR I 847/283, 320; **pl** *vojoi* ib.) s. m., **vojgói** (ib. 847/381) s. n., **vojoáie** (ib. 847/259) s. f., **vujói** (ib. 847/341, 351, pl. *vujoi* ib. 847/531) s. m.
– Etimologia necunoscută.

VOJOÍ[3] vb. IV v. **vîjîi.**

VOJOIÉŢI s. m. (Regional) Căpăţînă de varză ale cărei foi nu sînt îndesate (Coroieşti – Haţeg). Cf. VICIU, GL.
– Pl.: *vojoieţi.*
– **Vojoi** + suf. *-eaţă.*

VOJOITÚRĂ s. f. v. **vîjîitură.**

VOJORÍNE subst. pl. „Drojdii, dreve". Com. din FRATA – TURDA, cf. PAŞCA, GL.
– Etimologia necunoscută. Cf. v o j o i .

VÓJOT s. n. v. **vîjăt.**

VOJUÍ vb. IV v. **vîjîi.**

VOL[1] s. n. (Grecism învechit) Plumb. *Pune vol dintru cel bun, care nu este prea roşu, ci are prin el vine albe.* GRECU, P. 75. *În icoanele... sfinţilor celor tineri pune chinovar, iar de este pe zid, pune numai bol (plumb).* id. ib. 392.
– Şi: **bol** s. n.
– Din ngr. **βώλος.**

VOL[2] s. n. v. **voal.**

VOLÁN subst. **1.** S. n. Fîşie de ţesătură (fină) sau de dantelă, de obicei încreţită sau plisată, care se aplică drept garnitură la unele obiecte de îmbrăcăminte femeiască, la perdele etc. V. f a l b a l a , m a n g e t , v a p e l . *Nemţoaicele se eclipsează de crinolina şi volanele parizienelor.* NEGRUZZI, S. I, 327, cf. COSTINESCU. *Printre rochile de mătăsării înflorate, printre falbalale, mangeturi şi volane,... zării mai multe figuri rotunde şi drăgălaşe.* ODOBESCU, S. I, 384. *Ş-o să-ţi spuie de panglice, de volane şi de mode, Pe cînd inima ta bate-n ritmul sfînt al unei ode.* EMINESCU, O. I, 164. *Ana se sculase, îşi încreţea un volan, era cald în casă.* VLAHUŢĂ, D. 287, cf. DDRF. *Stofa şorţului... este împodobită cu lînuri colorate... Marginea lui inferioară este cea mai împodobită, unde mai adesea sînt atîrnaţi ciucuri, volane etc.* MANOLESCU, I. 229, cf. 223, ENC. ROM, BARCIANU, ALEXI, W. *În loc de rochii de stambă, încreţite, purtau acum rochii scumpe cu volane sau cu benţi.* PÎRVESCU, C. 54. *Femeile îmbodolite sau înfăşurate în barizuri,... în polcuţe şi fuste de tîrg, ba chiar în rochii cu volane după jurnale de modă răsuflate...,* – *acelea au părăsit o adevărată avere.* IORGA, C. I. I, 107. *Văd... pe o altă actriţă... încercînd un pas de balet*

cu spuma cercurilor ei de volane. ANGHEL, PR. 118. *Rochia... este împodobită cu falduri, halbarale, volane, creţuri.* PAMFILE, I. C. 361. *Doamna Eliza era foarte frumuşică, într-o rochie de foulard citron, plină de volane, elegantă.* PAPADAT-BENGESCU, O. III, 117, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Ana e într-o rochie „1900" de catifea neagră... din volane puse pe tulle.* CAMIL PETRESCU, T. III, 92. *Rochia de muselin galbenă... îşi juca uşor volanele, de aceeaşi culoare, în ritmul paşilor.* id. O. III, 90. *Lanţul de părechi se urnea hotărît..., rostogolindu-se într-o învălmăşeală de pulpane negre, de volane împestriţate.* KLOPSTOCK, F. 222. *Cu rochia largă de mătasă filfîind, cu volanele multe bătînd ca nişte aripioare, rumenită la faţă, cu ochii lucind, venea repede, aproape alergînd.* SADOVEANU, O. III, 227, cf. SCRIBAN, D., OPRESCU, S. 152. *Caracteristica acestei cămăşi o formează aceşti „bodri" (volan în jurul gîtului).* APOLZAN, P. I. 185. *În costumul ei tirolez... cu un şorţ roşu cu volanul creţ, ea povesteşte agitată.* ARGHEZI, S. VII, 82. *Scoase o rochie de tul cu multe volane şi o aruncă pe braţul tînărului.* CĂLINESCU, E. O. I, 37. *Fetiţa... era gătită foarte elegant, în alb:... manteluţă cu volanuri, ciorapi scurţi şi ghetuţe înalte.* id. S. 63. *Tocmai prindea volan unei fuste largi.* STANCU, R. A. II, 100. *Adormea în patul larg, cu volane multe, cu dantele multe.* DEMETRIUS, A. 243, cf. LTR[2], DL, DM. *Ce trist foşneşte crinolina de mătase, Volanele i se distramă şi se taie.* ISANOS, P. 287, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], DSR, V. BREBAN, D. G., GLOSAR REG. ◊ Fig. *Ca nişte urieşi, culcaţi pe brînci, stau în neclintire, de jur-împrejur, dealuri nesfîrşite ce-şi lungesc coama netedă, ca un volan negru, pe cenuşiul spălăcit al bolţii fără lumini.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 91. *Turla umbrea... volanele de sidef ale curcubeului.* KLOPSTOCK, F. 119. *Asfinţitul a închis la loc volanele nalbelor.* id. ib. 262.

2. S. n. (Franţuzism, rar) Un fel de minge confecţionată dintr-un material uşor (mai ales plută), prevăzută cu mai multe aripioare şi care se trimite de la un partener la altul prin lovituri de rachetă; jocul practicat cu această minge. V. badminton. *Două dame s-apuc de jucat volanu; alte două se primblă culegînd flori.* ALECSANDRI, O. V, 573, cf. ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Şi la plecare fete nebune în caretă Îţi azvîrleau, ca păsări, volane din rachetă.* PILLAT, P. 97.

3. S. m., s. n. (Mai ales în forma *volant*) Roată metalică, grea, de dimensiuni mari, montată pe arborele unei maşini cu piston, care serveşte la uniformizarea vitezei de rotaţie şi permite depăşirea punctelor moarte. Cf. LM, DS 305, SCRIBAN, D., ENC. TEHN. I, 307. *Cu cît volantul va fi mai mare, cu atît gradul de iregularitate va fi mai mic.* SOARE, MAŞ. 199. *Volantul înlătură variaţiile de iuţeală de durată scurtă.* id. ib. 203, cf. LTR. *Părţile în mişcare ale maşinilor...: volanţi, roţi motrice, biele,... vor fi prevăzute cu dispozitive de protecţie.* PREV. ACCID. 6. *Mişcarea alternativă a pistonului se transmite unui volant, printr-o bielă, legată cu o manivelă.* CIŞMAN, FIZ. I, 451. *Rolul volantului, care trebuie să aibă un moment de inerţie destul de mare, este să regularizeze mişcarea, pe care pistonul o comunică numai prin impulsuri succesive.* id. ib., cf. LTR[2], DL, DP, DM, DER, M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G.

4. S. n. Piesă de formă circulară care face parte din mecanismul de direcţie al unui autovehicul, cu ajutorul căreia se acţionează manual roţile directoare. *Fratele meu – din spaţiul strîmt cuprins între volanul de direcţie şi peretele pîntecos al vehiculului – îmi surîdea triumfător.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 266, cf. RESMERIŢĂ, D. *Cu mînile bine prinse pe volan, Mabel vorbea în cuvinte rărite.* ARDELEANU, U. D. 172, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Şoferul răsuci aprig volanul şi automobilul ţîşni... ca o săgeată.* REBREANU, R. I, 152. *Şoferul, rezemat pe volan, cu gîtul întins ca un jocheu întîrziat, răspunse moţăind scurt din cap: – Bine.* id. NUV. 255. *Mergeam nebuneşte şi aşteptam cu un fel de panică prilejurile să întorc volanul.* CAMIL PETRESCU, P. 118. *Plîngeam, cu cotul pe volan.* id. ib. 147. *Nu merge, declară el, biruit; trebuie să-i desfac ventilurile şi volantul.* SADOVEANU, O. VII, 630, cf. SCRIBAN, D. *Donna Alba... conduce uneori singură,... cu degetele ei lungi şi subţiri pe volan.* MIHĂESCU, D. A. 158, cf. LTR. *Înfigînd mîinile în volan... porni cu maşina pe şoseaua albă de zăpadă.* CĂLINESCU, O. I, 168. *Cu mîinile pe volan, cu ţigara în colţul gurii, Coman înalţă din umeri.* VINEA, L. I, 240, cf. LTR[2], DL, DP, DM, M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G. ♦ (Precedat de prep. „la", rar, „de la" şi adesea în legătură cu verbe ca „a fi", „a se aşeza", „a trece" etc.) Conducere a unui autovehicul. *Dandu şedea la volan, cu ochii înainte.* REBREANU, O. IX, 169. *Erai singură la volan.* CAMIL PETRESCU, T. III, 77. *Se poate strica un costum bun de stofă scumpă, mai ales la volan.* id. P. 267. *Ea trecu la volan, Radu alături.* C. PETRESCU, Î. II, 95. *Închipuiţi-vă, o maşină. Mă mir şi eu ce căuta pe aici. Rătăcise drumul poate... Am oprit-o şi am vorbit cu un domn de la volan.* SEBASTIAN, T. 20. *Dănuţ... trecu la volan.* TEODOREANU, M. II, 180. *La volan, Olguţa, şoferul alături.* id. ib. 482. *Şoferul, la volan, nu are răgazul să-şi scoată ornicul cu lanţ din buzunar.* ARGHEZI, S. XVII, 15. *Acceptase un şofer recomandat de aceştia, acela care se afla acum la volan.* CĂLINESCU, B. I. 136. *Meme se aşezase la volanul maşinii sale.* id. S. 367. *Se aşează la volan şi porni maşina cu luare-aminte.* V. ROM. octombrie 1954, 100. *O doamnă blondă, tînără, s-a urcat la volan şi-n clipa următoare maşina s-a desprins, lină, din amorţirea ei.* PAS. Z. I, 12. *Şoferul dormita discret la volan.* VINEA, L. II, 272. *Se urcă într-o maşină care îl aştepta ceva mai încolo, cu şoferul la volan.* PREDA, DELIR. 43. *Acest flăcău părăsise coarnele plugului sau ciomagul de mînat turme, trecînd la volan.* V. ROM. februarie 1964, 84. *Îl dădu jos de la volan, sucindu-i uşor mîna şi se urcă el la volan şi claxonă.* ib. noiembrie 1964, 35. *Halciu se urcă la volanul unui tractor, dădu drumul la motor, făcîndu-l să se opintească în zgomote asurzitoare.* BĂNULESCU, I. 195. *La volanul autocamionului... pornise într-una din dimineţile trecute... spre satul... unde îi aştepta o partidă de pescuit.* SCÎNTEIA, 1972, nr. 9 191. *La volan îl zărisem pe omul cu trei nume care demarase scurt spre Piaţa Romană.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 19/1. *Brusc frînase şi tînărul de la volan.* V. ROM. februarie 1974, 24. *Pericolul fumatului la volan a fost subliniat din nou de participanţii la o consfătuire medicală desfăşurată recent la Paris.* SCÎNTEIA, 1979, nr. 11 380. *Şoferul Gh.*

State a fost dat jos de la volan şi, fiind aproape în comă alcoolică, „staţionează" acum în aşteptarea unei... dezintoxicări penale. ib. 1983, nr. 12 686. ♦ Spec. Conducerea cu abilitate, cu măiestrie a unui automobil. *Era un as al volanului.*

5. S. n. Piesă de formă circulară, la unele maşini-unelte, la tablouri de distribuţie etc., acţionată manual, care serveşte la transmiterea unor comenzi. *O maşină de găurit cu coloană... se compune dintr-un montant..., un mecanism pentru acţionarea burghiului şi o masă ce poate fi manevrată cu ajutorul unui volan.* IOANOVICI, TEHN. 295. *Acţionarea se face învîrtind cu mîna un volan sau apăsînd pe o pedală.* ORBONAŞ, MEC. 275, cf. LTR, LTR[2], DL, DP, DM, M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G.

6. S. f. (Regional; în forma *volantă*) „Unul din cele două braţe de fier care poartă rama (jugul) cu pînzele gaterului" (Vatra Dornei). GLOSAR REG.

7. S. n. (Regional; în forma *valon*) Grindei (la roata morii) (Grădiştea – Rîmnicu-Vîlcea). Cf. ALR SN I h 159/812, ALRM SN I h 107/812.

8. S. m., s. n. (Text.; în forma *volant*) Piesă complexă de la maşinile bătătoare, alcătuită dintr-un cilindru de lemn îmbrăcat într-o garnitură de ace de oţel care, printr-o învîrtire rapidă, scarmănă bumbacul sau alte materiale textile. *Fiecare bătător... cuprinde în esenţă volantul cu liniale şi dispozitivul final pentru formarea cojocului.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 103, cf. 104, NOM. MIN. I, 401, LTR[2], DL, DM, DEX, DN[3].

– Pl.: *volane* şi (rar) *volanuri.* – Şi: **volánt** (pl. *volanţi* şi, n., *volante*, SCRIBAN, D., DN[3], *volanturi* LTR[2], DN[3]) s. m., s. n., (regional) **volántă** (GLOSAR REG.; pl. *volante*, ib.), s. f. **valón** (IZV. XVII, 216, ALR SN I h 159/812, ALRM SN I h 107/812, GLOSAR REG.) s. n.

– Din fr. **volant**. Cf. germ. Volant.

VOLÁNIC s. n. v. **vîlnic.**

VOLÁNT[1] s. m., s. n. v. **volan.**

VOLÁNT[2], -Ă adj. **1.** (Rar) Care poate zbura; care se poate menţine în aer; care se deplasează în aer, care străbate aerul. *Alţii-n vehicule ca stelele volante Cu ippogriphi de flacări ca fulgerul de răpezi Îţi străbătea prin aer de la pămînt la lună.* HELIADE, O. I, 378, cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM, BARCIANU, ALEXI, W., DN. *Cu toate că „variante", aceste cîntece sînt de fapt poeme total divergente în tablourile lor. Unul evocă mediul mlăştinos al Prutului..., altul vopsirea fustei, ultimul a basmalei uşoare şi volante.* IST. LIT. ROM. I, 204. *Poetul zboară,... purtînd cu el ca într-o paradoxală arcă a lui Noe, de astă dată volantă, toate ecourile, imaginile, chemările şi sevele pămîntului.* SCÎNTEIA, 1969, nr. 8 218, cf. DEX, DN[3], NDN.

2. Care se deplasează sau care poate fi deplasat cu uşurinţă (dintr-un loc în altul). V. mobil **(1).** Cf. COSTINESCU, LM. *Un sprijin deosebit acordă această Cameră şi tîrgului volant organizat de Uniunea Camerelor.* GOLOGAN, C. R. 136, cf. ENC. AGR. I, 67, DL, DM, M. D. ENC., DSR, NDN. *Edilii capitalei au amplasat în tot oeaşul toalete volante.* RL 2004, nr. 4 209, 8/6. ◊ (Mil.) *Unitate (sau trupă) volantă* = unitate militară care se poate deplasa rapid. Cf. LM, SCRIBAN, D. *Se spunea că ar fi făcut parte din unităţile volante ale armatelor habsburgice care cutreierau Europa.* BĂNULESCU, I. 224. *Echipă volantă* = echipă specială, formată din muncitori, agenţi de poliţie etc., care se deplasează rapid pentru îndeplinirea obligaţiilor de serviciu. *În campania electorală teatrele au participat cu succes la munca de agitaţie în rîndul maselor muncitoare, deplasînd echipe volante de actori în întreprinderi, la sate, în gospodării colective.* CONTEMP. 1951, nr. 223, 1/1, cf. DL, DM, DEX. *Bibliotecă volantă* = fond de cărţi care aparţine unei biblioteci publice şi care este împrumutat temporar unei instituţii. Cf. DL, DM. *Cărţile le găsesc în bibliotecile volante.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 836, cf. DEX, DN[3], DSR, NDN.

3. Care nu este ataşat, fixat de ceva; care poate fi desprins, detaşat, detaşabil. *Dacă e vorba ca să păzim cuviinţele pînă a-ţi cere scuze că ai scris pe două coale volante, apoi eu nu sînt în stare să fiu atît de esact, fiindcă scriu ce poci şi cum poci* (a. 1855). ap. MS. 1988, nr. 4, 27, cf. PROT. – POP., N. D., BARCIANU, G. IONESCU, C. T. 219. *M*[anu]*s*[crisul]... *e plin de ştersături, adăogiri, note marginale, hîrtioare volante etc.* BUL. COM. IST. I, 22, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Un pardesiu de primăvară cu o căptuşeală volantă de blană.* ARGHEZI, S. X, 91. *Foile volante şi manuscrisele erau legate cu sfoară într-un singur pachet învelit în hîrtie albastră.* CĂLINESCU, O. I, 37. *Dacă i se întîmpla, personal, să scape un punct de bibliografie,... alerga prin librării şi-şi retrăgea toate exemplarele posibile, comandînd în pripă un erratum volant.* id. ib. V, 28. *La el acasă cînd soseşte, De Olga-i ocupat, vioi De dragul ei împodobeşte Albumul cu volante foi.* V. ROM. ianuarie 1954, 32, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX., DSR, NDN. ◊ Spec. *Foaie volantă* = foaie de hîrtie scrisă sau mai ales tipărită care se difuzează ca manifest, ca anunţ publicitar etc. *O parodie de critică de această natură ar fi la locul său în beletristica creolă de la San Domingo, unde însă ar trebui să se publice în foaie volante.* HASDEU, I. C. I, XI. *Dacă tot aveţi de gînd a organiza ceremonia funebră pentru moartea lui Ghica Vodă, te rog să publici şi în foi volante poezia mea „Răpirea Bucovinei".* ALECSANDRI, O. X, 228. *Astfel la 4 octomvrie s-a răspîndit o foaie volantă hectografiată îndreptată tocmai contra circularei ministeriale.* EMINESCU, O. XII, 361. *El nu scrie în cărţi sau în foi periodice; el scrie în foi volante.* CARAGIALE, O. IV, 280. *Peste patru zile apărea în foi volante, ce se distribuiau pe strade, un lung manifest.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 129. *Lua parte activă la lupta pentru libertate prin foi volante şi poezii patriotice.* ENC. ROM. I, 266, cf. DA II_1, 147. *Farfuridi ceteşte foaia volantă anonimă care anunţă candidatura lui Caţavencu.* IORDAN, STIL. 77. *Foi volante... cer emanciparea clăcaşilor.* VIANU, L. R. 68. *Mihai Eminescu răspîndeşte, în foi volante, un poem comemorativ.* id. ib. 620, cf. DL, DM. *În scopul fixării „informaţiilor" primite şi al aprofundării lor, publicul găseşte în fiecare sală... foi volante, conţinînd... scurtă prezentare a culturii respective.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 1, 32/2. *Numeroase ziare, reviste, broşuri, foi volante... au sprijinit... cauza Unirii.* MAGAZIN IST. 1974,

nr. 1, 19, cf. DEX, DN[3], DREV. *Revenim azi cu un exemplu nou,... mai adînc implicat în subsidiarul politic al lui 1848. Anul în sine este unul de glorie a manifestelor tipărite, foilor volante...., an al publicității de extindere.* MS. 1988, nr. 1, 30 cf. NDN.

– Pl.: *volanți, -te.* – Și: (învechit, rar) **volánte** adj.

– Din fr. **volant**, it. **volante.**

VOLÁNTĂ s. f. v. **volan.**

VOLÁNTE adj. v. **volant[2].**

VOLAPIÚC s. n. v. **volapuc.**

VOLAPÚC s. n. Limbă artificială cu caracter internațional, creată recent mai ales pe baza elementelor germanice. V. esperanto. Cf. ENC. ROM., ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DN[2], DER, DEX, NDN. ♦ Fig. Amestec de elemente disparate; amalgam, talmeș-balmeș. *Oricît de „regulat" și „corect" ar fi un asemenea volapük național, el ar fi în tot cazul opera artificială, creată în timp de abia vreo cîțiva ani, a unui individ supus greșelei.* ARHIVA, I, 154.

– Și: **volapiúc** (scris și: *volapük,* SCRIBAN, D., DER, DEX) s. n.

– Din germ. **Volapük,** fr. **volapük.**

VOLÁR, -Ă adj. Al palmei, de palmă. Cf. DN[3], DN[4].

– Pl.: *volari, -e.*

– Din germ. **volar.**

VOLÁTIC, -Ă adj. (Livresc; despre oameni) Ușuratic, frivol. Cf. LM. *Începuse să se lase prinsă în mrejele... volaticului conte.* PERPESSICIUS, M. IV, 396.

– Pl.: *volatici, -ce.* – Și: **voláticus** adj. invar. PERPESSICIUS, M. III, 199.

– Din lat. **volaticus, -a,-um.**

VOLÁTICUS adj. invar. v. **volatic.**

VOLATÍL, -Ă adj., s.f. **I.** Adj. (Mai ales despre lichide) Care, la temperatura și la presiunea obișnuită, trece cu ușurință în stare de vapori; volatilizabil. *Unsoarea aerică (volatilă).* CORNEA, E. I, 135/28. *Pulbere subțire și volatilă (zburătoare).* id. ib. II, 18/24, cf. NEGULICI. *Mineralele... se solvesc, se macină de aer, se fac volatile, se moaie, se topesc seau se ard.* STAMATI, M. 3/17. *Ceea ce mai rămîne din el* [camfor] *este partea cea mai puțin volatilă (zburătoare).* MAN. SĂNĂT. 98/12. *Se dă nume de cărbune metalic unei materii cărbunoase ce depun oarecare substanțe volatile trecînd prin tubi de porțelan sau de fontă încălziți pînă la roșu.* MARIN, PR. I, 44/3. *Temperatura se coboară la astfel de punt încît acidul carbonic nu este mai volatil decît apa la temperatura de 30°.* id. ib. I, 163/19. *Alcoolul... este mai volatil.* id. F. 200/34, cf. PROT. – POP., N. D., ANTONESCU, D., LM, DDRF. *Să luăm o flacără artificială, precum este flacăra gazului de luminat, și să punem într-însa un corp volatil. Vaporii acestuia vor deveni incandescenți.* PONI, F. 384, cf. ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *Fumul și toate productele volatile ale combustiunii se comunică obiectelor din bucătărie.* PĂCALĂ, M. R. 427, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Încălzind lemnul într-un spațiu lipsit de aer, se elimină substanțele volatile (hidrogenul, oxigenul, azotul).* IOANOVICI, TEHN. 13. *La încălzire, substanțele volatile din cărbune se separă și formează gaze combustibile.* id. ib. 15, cf. ENC. AGR., SCRIBAN, D. *Sînt mai multe metode, unele vechi, altele moderne bazate pe știința ultimelor descoperiri, astfel avem: distilarea și... macerarea în disolvanți volatili.* ENC. TEHN. I, 416. *Substanța inevitabilă, eterul ușor și volatil.* VIANU, E. 311. *Se mai spune că lichidele sînt volatile.* MACAROVICI, CH. 20. *Catranul care se obține în uzinele de gaz... conține mai puține substanțe volatile.* GHELASE, U. P. II, 362. *Se vor aplica cu stricteță măsurile generale de precauție uzitate la mînuirea substanțelor toxice, solide, lichide sau volatile.* SANIELEVICI, R. 240. *Unele lichide... se vaporizează foarte repede în aer. Ele sînt volatile.* CIȘMAN, FIZ. I, 402. *Acizii volatili ai vinului sînt reprezentați în special de acidul acetic* LTR[2]. *Substanțele volatile... pot pătrunde prin piele și pot fi absorbite.* BELEA, P. A. 263, cf. DL, DP, DM, DN[2]. *Una dintre substanțele rezultate este volatilă și după reacție părăsește sistemul.* CHIM. AN. CALIT. 29. *Frunzele mai conțin acizi organici volatili... care imprimă tutunului parfumul specific.* FLORA R. P. R. VII, 393. *Planta... conține un ulei volatil galben.* ib. IX, 413, cf. DER, M. D. ENC., DEX, DREV. ◊ (Prin lărgirea sensului) *Mirosul cărnurilor cuiva, oricît de volatil,... îi repugna.* CĂLINESCU, C. N. 318. ◊ (Învechit) *Alcaliu volatil* = amoniac. *Plămînii ar fi în nevoie d-a priimi o izbire vătămătoare de lucrarea lui alcali volatil care se desface dintr-însa.* MAN. SĂNĂT. 145/26, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. ♦ Fig. Care dispare repede. Cf. RESMERIȚĂ, D. *Armonia volatilă a gestului celui mai suav.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 50. *Cînd Ioanide era copil,... avea credința că a muri înseamnă a te preface imediat într-o ființă volatilă.* CĂLINESCU, B. I. 470.

II. 1. Adj. Care poate zbura; care are aripi. Cf. LM. *Icar, făptură umană volatilă, plutește urmărind un mic stol de păsări.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 48, 6/2. ◊ Fig. *Aspirația perpetuă a zborului care răsfiră părul volatil peste fruntile noastre.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 361.

2. S. f. (Învechit) Pasăre **(2).** *Vestitul Buffon.. împarte acest soi de volatile în patru specii.* ODOBESCU, S. III, 27. *Mîhnita volatilă încearcă să se reîntoarcă în pădurile-i virgine, cerca să se viseze pe o creangă mlădioasă.* ANGHEL, PR. 46.

– Pl.: *volatili, -e.*

– Din lat. **volatilis, -e,** it. **volatile,** fr. **volatil, volatile.**

VOLATILITÁTE s. f. Însușirea unui corp de a fi volatil. *Camforu de tras pe nas,... perzînd o parte din volatilitatea sa, n-a perdut și partea sa de activitate.* MAN. SĂNĂT. 98/21. *Volatilitatea camforului merge în raport cu ridicarea temperaturei.* ib. 112/6. *Acești corpi se introduc într-un corn de sticlă, de argil sau de porțelan, după gradul lor de volatilitate.* MARIN, PR. I, XXXVII/22, cf. LM, BARCIANU, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN[2]. *Culoarea se poate observa treptat, pe baza volatilității succesive a substanțelor.*

CHIM. AN. CALIT. 287, cf. M. D. ENC., DEX. ◊ Fig. *Observaţiile noastre în legătură cu limba vorbită sufăr din cauza... volatilităţii acesteia.* IORDAN, STIL. 80.
– Din fr. **volatilité.**

VOLATILIZÁ vb. I. Refl. şi tranz. fact. A (se) transforma în vapori la temperatura şi la presiunea obişnuită. *Bromul se solidifică la temperatura de –22° şi se volatiliză lesne.* MARIN, PR. I, 22/2. *Pre suprafaţa pământului nu era nici un licuid, căci mai toate trupurile ce să pot volatiliza, făceau parte din atmosfera lui.* COBÂLCESCU, G. 94/18, cf. PROT. – POP., N. D., BARONZI, I. L. III, 224/23, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., CADE. *Eteru se volatilizează îndată.* SCRIBAN, D., cf. DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX. ♦ Fig. A dispărea sau a face să dispară complet, fără urmă; a pieri. *Visele lui se volatilizau într-un avînt larg.* PETICĂ, O. 345, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Tot ceea ce voisem transcedental în ea s-a volatilizat.* CAMIL PETRESCU, T. III, 493. *Îşi pierduse glasul, se volatilizase.* C. PETRESCU, O. P. I, 126. *Mireasma oricărei frumoase,... generoase intenţii s-a volatilizat.* MIHĂESCU, D. A. 121. *A izbutit să nu volatilizeze, prin popularizare, farmecul inalterabil al marilor personalităţi, înfăţişate în succinte portrete.* CONSTANTINESCU, S. I, 11, cf. DL, DM, DN[2]. *În aceste concepţii,... noţiunea se volatilizează, ca materia la fizicienii idealişti.* JOJA, S. L. 232. *Încercările de a lansa un cap de pod între literatura zisă „poliţistă" şi literatura propriu-zisă s-au volatilizat.* V. ROM. februarie 1963, 190. *Exegeza istorică şi critică aproape că s-a volatilizat, stînjenind deci posibilitatea comparaţiilor cu alte emisiuni istorice.* CINEMA, 1968, nr. 1, XII, cf. M. D. ENC., DEX. *Omul care îi pradă se volatilizează.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr.5, 21/3. ◊ (Ironic) *Materialul de construcţie... s-a volatilizat cu totul.* ARH. OLT. XII, 415. *A volatiliza fondurile secrete.* SCRIBAN, D. *Au fost topite... şi aproape volatilizate probe de metale.* ENC. TEHN. I, 317.
– Prez. ind.: *volatilizez* şi (învechit) *volatiliz.*
– Din fr. **volatiliser.**

VOLATILIZÁBIL, -Ă adj. Volatil **(I).** Cf. LM, CADE, DL, DM, DN[2], M. D. ENC., DEX, DN[3], DN[4].
– Pl.: *volatilizabili, -e.*
– Din fr. **volatilisable.**

VOLATILIZÁRE s. f. (Fiz.) Transformarea relativ rapidă a unei substanţe (lichide) în stare de vapori **(I 2),** la temperatura şi la presiunea obişnuită; evaporare, (învechit) volatilizaţie. *Corpurile gazoase tind prin volatilizare ... şi evaporare să prefacă corpurile solide cari vin în atingere cu dînsele.* CONTA, O. F. 536, cf. DDRF, RESMERIŢĂ, D. *Gazul de benzină sau gazolină se obţine în aparate speciale prin volatilizarea benzinei.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 268. *Coeficienţii de fierbere şi volatilizare... se vor analiza.* PREV. ACCID. 92, cf. LTR[2], DL, DP, DM, DN[2]. *Dacă acidul este volatil, are loc volatilizarea completă a substanţei încălzite.* CHIM. AN. CALIT. 109, cf. DER, M. D. ENC. 1001, DEX. ♦ Fig. Estompare, evanescenţă. *Monet este şi cel la care mai ales se poate vorbi de o dispariţie a volumelor, de o volatilizare a lor sub efectul luminei sau al cetei.* OPRESCU, I. A. IV, 251.
– Pl.: *volatilizări.*
– V. **volatiliza.**

VOLATILIZÁT, -Ă adj. Prefăcut în vapori **(I 2);** evaporat. *Prin scăderea temperaturei, materiile volatilizate căzură pre pămînt şi contribuiră la îngroşarea scoarţei.* COBÎLCESCU, G. 95/3, cf. LM, DL, DM, M. D. ENC. 1001, DEX. ♦ Fig. Dispărut; furat. *Prinţul... părea mai contrariat de faptul că toată competenţa lui se năruise decît de bijuteriile volatilizate.* MIHĂESCU, D. A. 234.
– Pl.: *volatilizaţi, -te.*
– V. **volatiliza.**

VOLATILIZÁŢIE s. f. (Învechit) Volatilizare. *Căldura cearcă totdauna a strica puterea coesiunei; adesea se face topirea şi chiar volatilizaţia corpilor solizi printr-însa.* MARIN, PR. I, XI/37. *Corpii solizi şi volatili pot cristaliza prin volatilizaţie.* id. ib. XXXVII/20, cf. PROT. – POP., N. D., LM. *Această metodă de cristalizaţiune se numeşte... sublimaţiune sau volatilizaţiune.* PONI, CH. 12.
– Şi: **volatilizaţiúne** s. f.
– Din fr. **volatilisation.**

VOLATILIZAŢIÚNE s. f. v. **volatilizaţie.**

VOLĂNÁŞ s. n. Diminutiv al lui volan **(1).** Cf. CADE. *Cînd ieşea în oraş şi-şi punea... pieptarul de dantelă căptuşit cu volănaşe creţe, arăta şi ea mai împlinită.* CAZIMIR, GR. 97. *Bella poartă şi un manşon de volănaşe de tulle.* CAMIL PETRESCU, T. III, 92. *Încă nu aveau curajul să arate, asemeni odraslelor boiereşti, şi pantalonaşii albi,... împodobiţi cu volănaşe de dantelă.* id. O. II, 84. *Cămăşile fetelor au obinzeată (guler îngust pe care sunt flori cusute cu negru) de care este prins un mic fodor (volănaş alb şi creţ), lat de un deget.* IZV. XIII, 159. *Fana îşi risipise flori în păr, ca îngerii, şi-i tremurau volănaşele albe, uşoare, diafane, ca aripioarele.* G. M. ZAMFRESCU, M. D. I, 194. *Dumneaei, fotografiată alături în rochie cu volănaşe.* P. CONSTANT, R. 96. *Încorsetată ca pe atunci, cu turnură şi brasiere de volănaşe, cu umbreluţă de soare şi tocuri înalte.* VINEA, L. II, 106, cf. DL, DM, M. D. ENC. 1 001, DEX.
– Pl.: *volănaşe.*
– **Volan** + suf. *-aş.*

VOLĂVÁI s. n. v. **volovan.**

VOLBÁ vb. I. Intranz. (Prin Transilv.; despre ape) A creşte şi a se revărsa cu valuri[1] mari, care se rostogolesc; (regional) a învolba. Cf. CDDE 781, RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., DA II_1, 874, CIORANESCU, D. ET. *Amărît îs, frate, tare, C-a crescut Murăşu mare... Crişule, Murăşule, Nu volba, nu tulbura, Că-i mîndra pe matca ta, Şi mă tem că s-o-neca!* VICIU, GL., cf. id. S. GL. *Crişule, Murăşule, Nu volba, nu tulbura, Că-i mîndra pe matca ta. Decît mîndra să se-nece, Mai bine Murăşul sece.* FOLC. TRANSILV. I, 43. ◊ (Construit cu dativul etic) *Crişule, Nebunule, Nu-mi volba, Nu-mi tulbura, Mîndra*

mea-i pe matca ta. Decît mîndra să se-nece, Mai bine Crişul să secе. ib. IV, 163.

– Prez. ind.: *volb.*

– Cf. **înv o l b a .**

VOLBORÁ vb. I v. **volbura.**

VÓLBORĂ s. f. v. **volbură.**

VÓLBORE s. f. v. **volbură.**

VOLBORÍT, -Ă adj. v. **volburat.**

VOLBURÁ vb. **I. 1.** Tranz., refl. şi intranz. (Învechit şi regional) A (se) învolbura, a (se) învîrteji. *Lucrurile lui... cu vînturile să holbureşte şi cu mare răzsipă pănă la nuîri învîrtit rădicîndu-să, preste alte dealuri şi preste alte văi, în izbelişte să leapădă.* CANTEMIR, HR. 170, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Vîntul turbat Peste Ocean zburînd dezlănţat Alţi munţi va nălţa, unda volborînd.* HELIADE, O^2. IV, 167, cf. I. GOLESCU, C., POEN. – AAR. – HILL, V. II, 746^2/32, STAMATI, V. 673^1/12, 736^1/46, PONTBRIANT, D. *Vîntul suflă..., volbureşte, nime nu adună pînzi.* CONV. LIT. V, 291, cf. CIHAC, I, 115, TDRG, CDDE 785, CADE, BL VI, 162, SCRIBAN, D., DL, CIORANESCU, D. ET. 9347, I. CR. IV, 206, ALR I 1 979/40, ALR SN III h 791/228, ALRM SN II h 613/228. ♦ Intranz. Fig. (Învechit, rar) A fremăta, a clocoti. *Ura-i îmi era pace şi dragostea-i osîndă, Rece-ntr-a ei mînie şi foc cînd era blîndă; Ce-amestec şi într-însa şi-n mine volbora!* HELIADE, O. I, 168. *Îţi spui că pîn-acuma ştiam a-mi vinge dorul...; Ci azi simţ gelozia, Şi focul ce-astupasem azi volvoră în flacări Cum nu se mai pot stinge.* id. O^2. IV, 494.

2. Tranz. (Ban.; despre vînt; complementul indică zăpada) A spulbera şi a troieni. *O volburit-o vîntu ş-o făcut-o grămezi.* NALR – B II h 528/78. *O volburit-o vîntu şî să bagă şî-n poduri.* ib. h 528/87.

3. Tranz. (Regional; în forma *hulburî*) A amesteca lichidul dintr-un vas[1] cu depunerile de pe fundul acestuia. Cf. ŞEZ. IX, 151.

– Prez. ind.: *vólbur* şi *volburez.* – Şi: (învechit şi regional) **volburí** vb. IV, (învechit) **volborá, volvorá, volvurá** (PONTBRIANT, D., TDRG, CDDE 785), **holburá** (CIHAC, I, 115) vb. I, **holburí,** (regional) **holborí** (ALR SN III h 791/228, ALRM SN II h 613/228), **hulburí** (CDDE 785, DA II$_1$, 418, ŞEZ IX, 151, I. CR. IV, 206), **bolborí** (NALR – B II h 528/51) vb. IV.

– V. **volbură.**

VOLBURÁRE s. f. (Învechit) Acţiunea de a (se) volbura **(1);** învolburare, învîrtejire. Cf. PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 115.

– Şi: **volvuráre** (PONTBRIANT, D.), **holburáre** (CIHAC, I, 115) s. f.

– V. **volbura.**

VOLBURÁT, -Ă adj. **1.** (Învechit şi regional; despre valuri[1] sau despre vînt) Învolburat. *Ţara acmu la mare greutate* [fiind] *ca o corabie ce să află la mijlocul mării, cuprinsă din toate părţil[e] de valuri holburate şi fără linişte* (a. 1714). IORGA, S. D. V, 100, cf. PONTBRIANT, D. *Un vînt mare, volburat, Năile le-au înturnat, Negoaţele s-au necat.* SEVASTOS, N. 147.

2. (Ban.; despre zăpadă) Spulberat şi troienit de vînt. Cf. NALR – B II h 528.

– Pl.: *volburaţi, -te.* – Şi: (învechit şi regional) **volvurát, -ă** (PONTBRIANT, D., SEVASTOS, N. 137), (învechit) **holburát, -ă,** (regional) **volburít, -ă** (NALR – B II h 528), **volborít, -ă** (ib. h 528/40) adj.

– V. **volbura.**

VOLBURÁTIC, -Ă adj. (Regional) **1.** Volburos **(1)** (Săpata – Costeşti). Cf. UDRESCU, GL. *Vine Oltul volburatic, Eu bat malul singuratic.* POP., ap. UDRESCU, GL.

2. Fig. (Despre oameni) Nestăpînit, impulsiv (Săpata – Costeşti). UDRESCU, GL. *Aşa e el cam volburatic, dar nu-i rău la inima lui.* id. ib. ♦ (Despre copii) Zburdalnic **(1)** (Săpata – Costeşti). Cf. UDRESCU, GL.

– Pl.: *volburatici, -ce.*

– **Volbura** + suf. *-atic.*

VÓLBURĂ s. f. **I. 1.** Vîrtej **(I 1);** bulboană, vîltoare; agitaţie violentă (şi zgomotoasă) a apei. *Cela ce va săblăzni unul de aceşti mitutei ce cred întru mine, mai iuşor lui ară fi să-ş spînzure o răşniţă a satului de ceafa lui şi să se afunde în volbura măriei* (să să înece într-adîncul mării N. TEST. 1648, BIBLIA 1688). CORESI, TETR. 40. *Abiia... putum apuca luntrea. Carea trăgîndu-o în corabie, cu măiestrie agiutorase împregiurînd corabiia, temîndu-ne să nu cază în vrun loc cu năroiu* (text marginal: *volbură,* în sorbu BIBLIA 1688), *slobozíră veatrilele şi aşia mergea.* N. TEST. (1648), 171^r/1. *Cunoscînd patemile mării carile au nainte spus lui Prohor, ucinicu său, de-nvăluitura holburilor mării.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 28^v/6, cf. ianuarie 39^r/18. *Oastea ta ţi-i, Doamne, lată, Ş-adevara ta te-arată. Tu ţîi marea de nu neacă Şî dzîci holburii să tacă.* id. O. I, 201, cf. 65. *Se nu neace mere vihorul apelor (volbura apei D), nece se înghiţă mere adîncatul.* PSALT. 133. *Pre despre amiadzădzi abătîndu-să, vasele cu funi din coajea finicului împletite de pre uscat trag, şi daca din holbura apii trec, iară cu vînslele a vînsla purceg.* CANTEMIR, I. I. I, 186. *Cînd marea se răscoală, volbură-ntărîtată, Cînd undele-i muginde se-nalţă spumegînd, Fiinţa-mi... Pe fieşcare stîncă te vede-amerinţînd.* HELIADE, O. I, 159. *De pe munţi, din rîpi, din lacuri se reped mii de povoaie, Rîurele se fac rîuri, valea s-umple d-unda lor, Şi la punte cînd agiunge călătorul în nevoie, Volbura înfurietă temelia ei o sapă.* ASACHI, O. I, 210, cf. 296. *Apele rîului sînt îndesuite între înalte stînci, în o albie ca de 500 palme lată, plină de stînci subapatice, formînd 23 volbure periculoase.* id. ib. II, 413, cf. 354, POEN. – AAR. – HILL, V. I, 761^2/10. *Patriarhul... Făcu să cază din aer paserile zburătoare Şi să undească pe peşte din holburile de mare.* CONACHI, P. 301, cf. STAMATI, V. 673^1/7, 736^1/41, FROLLO, V. 626. *Din marea cea profundă O volvură se-nalţă, şi iese-un cal din undă.* ALECSANDRI, O. II, 97, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 115. *Cătră rîul care curge înspumat din stîncă-n stîncă El aleargă-n desperare şi în holbura adîncă Stă sermanul să s-arunce.* CONV. LIT. XI, 53. *Cursul rîului furase*

luntrea şi o împinsese cu răpeziciune pînă la gura acelei strîmtori, prin care apele albiei celei mari se revarsă cu bolbură în matca mai îngustă a ţărmului românesc. ODOBESCU, S. I, 144, cf. 387. *Prin volbura apelor... se rostogoleau acum cu vuiet rădăcinile de copaci şi bolovanii de piatră surpaţi de la munte.* id. ib. III, 183. *Acum mi se zugrăveau din ce în ce mai desluşit în minte vechiul castel... şi parcul imens din spatele castelului şi volbura furioasă pe care-o făcea apa plumburie a Siretului.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 221. *Aici, sub volbura asta de valuri, e încheietura Balcanilor cu Carpaţii.* id. ib. III, 205. *În sfada aceasta de ape neliniştite, deasupra volburei aceştia îngrozitoare, se leagănă pururea un clopot, a cărui bătaie dă de ştire marinarilor, pe vreme de ceaţă, să fie cu luare-aminte.* id. ib. 232, cf. ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., PUŞCARIU, ET. WB., TDRG, CDDE 785. *O mai plimbăm* [undiţa] *o dată, de două ori pe la jumătatea şi pe fundul apei, în volbura sau în roata cursului vîltoresc al apei şi, dacă nu se mişcă nimic, plecăm mai departe.* ATILA, P. 191, cf. RESMERIŢĂ, D., SEVERIN, S. 140, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Ce vor aceste păsări? Ce caută ele, cu ciocul, în volbura valurilor.* GALACTION, O. A. I, 41. *Vuiesc pe Bistriţa nahlapii Şi cîntă volbura la Toance. Plutaţii dîrzi, în sforul apei, Înfig prăjina, ca o lance.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 217. *Să gonim spre maluri, Biciuiţi de valuri? Lasă-le, în horă, Volbura să-şi zbiere.* LESNEA, I. 42. *Vrînd să scoată un cal apucat în volbura talazurilor, abia a ieşit din şuvoaie.* VOICULESCU, P. I, 48, cf. 32. *Valuri tulburi... se cufundau sunînd într-o cădere uriaşă, într-un freamăt asurzitor, în nenumărate raze scînteietoare, într-o volbură de spumă.* SADOVEANU, O. I, 645. *Subt o salcie scorburoasă, apele roteau volbură.* id. ib. XII, 650. *După durăul pîrăului se făcea o volbură într-o mare adîncime; pe de o parte se sorbeau valurile în afund, iar pe de altă parte ieşeau iar în faţa lacului.* id. ib. XV, 380, cf. SCRIBAN, D. *Volburile scoaseră pe bătrîn o dată, de două ori, apoi trupul lui se pierdu fără urmă printre sălcii.* V. ROM. mai 1955, 26. *Părăsise bocaportul,... ca să vină la prova unde fierbea volbura mării.* TUDORAN, P. 258, cf. DL, DM, DEX, DSR, V. BREBAN, D. G. *La noi holbură se cheamă locul adînc şi unde în faţă apa se învîrteşte, astfel că cel ce cade acolo trebuie să piară.* POP., ap. HEM 470, cf. ŞEZ. II, 24, CHEST. IV 39/106, ALR I 427/80, 355, 402, 508, 516, AV 14, 31. ◊ Fig. *Spiritul public este fapta puţinor oameni. O singură frunte unsă cu mirul lui Dumnezeu e în stare să forme din oceanul cugetărilor omeneşti o singură volbură gigantică, care să se-nalţe din fundul abisului mării pînă sus în nourii gînditori din ceriul luceafărului.* EMINESCU, O. VII, 180.

2. Vîrtej (**I 2**); vînt puternic cu vîrtejuri; p. ext. furtună. Cf. MARDARIE, L. 252[2]/21. *După amiadză... să feaceră holburi şi vînturi greale şi cu pohoi de ploi.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 3[v]/24, cf. ianuarie 39[v]/23. *Deci strîmbătatea cine o iubeşte, Acela el sîngur sufletul ş-ureşte. Că va ploua Domnul cu iarbă pucioasă Preste necuraţîi, şi holbură groasă, Foc şi sterevie cu năvală mare.* id. O. I, 29. *Dzeul aiave vire, Dzeul nostru şi nu tace; foc într-însu aprinde-se, şi dimpregiurul lui bure* (burã C, C[2], vihor H, *volburã* D) *mare.* PSALT, 95, cf. 172, 231. *Luminătoriul necredincioşilor se va stinge şi va veni preste ei de tot surparea şi chinuri pre ei vor ţinea de la urgie. Şi vor fi ca nişte paie naintea vîntului sau ca nişte prah pre carele au luat volbura* (ca pleava pe care o spulberă furtuna B 1938). BIBLIA (1688), 372[1]/34. *După ce încetă Iliu de voroavă, zise D*[o]*mnul lui Iov, pren volbură şi pren nori: Cine e acesta ce-m ascunde mie sfatul...?* ib. 379[2]/19, cf. 585[1]/16. *Corăbiierii volbura carea asupră le vine şi primejdiia carea în cap li să pune vădzind, unii funele întindea, alţii vetrilile strîngea.* CANTEMIR, I. I. I, 206. *Strîmbătate ca aceasta... pămîntul a suferi neputînd, de năprasnă din toate părţile şi marginile pămîntului holburi, vivore, tremuri, cutremuri, tunete,... plesnete scorniră, atîta cît... tot copaciul gros, înalt şi frundzos din rădăcină îl dezrădăcinară.* id. ib. 225. *Vorbura e un aer mişcat ce se învîrte rotogol.* ŞINCAI, în ŞA I, 639, cf. KLEIN, D. 456. *Pe arepi de volburi cu fortună Încălecînd, la iad să pogoară.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 74, cf. DRLU, LB. *Au urmat... cea mai cumplită volbură sau vîrtej, ce niciodată nu s-a mai pomenit.* CR (1829), 145[1]/31, cf. I. GOLESCU, C., POEN. – AAR – HILL, V. I, 173[1]/20, II, 746[2]/26. *Cei credincioşi* [sînt] *ca nişte finici înfloriţi, de holburile vînturilor nescuturaţi.* ARHIVA R. I, 38/14, cf. ISER, PONTBRIANT, D. *Volbura vîntului, florile cîmpiei, razele soarelui, freamătul frunzelor... vorbesc o limbă divină inimelor noastre.* F (1871), 290, cf. CIHAC, I, 115. *Înainte de începerea unei volbure se arată la toate barometrele de la ţărmurii mărilor o cădere... a mercuriului.* F (1888), 415, cf. LM, DDRF. *Volbura creşte mereu, iar cerul se-ntunecă-n roşu.* COŞBUC, O. A. II, 228. *Acolo-n ponorul noptatec Aeol prin aspre porunci domoleşte turbatele volburi Pline de urlet, şi negre furtuni, şi le ţine-n prinsoare.* id. ib. V, 13, cf. 259, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., CANDREA, F. 60, TDRG. *Vîrtejul,... numit şi bolboră, volvură..., este vîntul care, învîrtindu-se cu vîrful în pămînt iar pîlnia în văzduh, se lărgeşte din ce în ce mai mult.* PAMFILE, VĂZD. 50, cf. CDDE 785, RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Cînd s-au trezit oamenii luni dimineaţa, sclipec.. săgeţi de ploaie pe volburile furtunii.* SADOVEANU, O. XIII, 909. *Moara a ars-o pojarul şi au spart-o volburile vîntului.* id. ib. XVI, 12, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, CIORANESCU, D. ET. 9347, M. D. ENC., DEX, DREV, V. BREBAN, D. G. *Veni un vînt cu volbură şi vîntul adusă o frunză de curechi.* CĂTANĂ, P. B. III, 45, cf. IZV. XIII, 65, ŞANDRU – BRÎNZEU, JINA, 35, ALR I 1 979, ALR SN III h 794, ALRM SN II h 614. ◊ (Ca termen de comparaţie) *[Omul] ca o volbură de vînt să înalţă şi ca praful piare* (a. 1746). ap. TDRG. *Vinul mintea ţi-o învîrteşte ca volbura de vînt, cînd pe mare se învîrteşte.* I. GOLESCU, ap. CADE. *Ca volbura toamnei să-nvîrte el roată Şi intră-n urdie ca lupu-ntre oi.* COŞBUC, O. A. II, 341. *Cinstite vornice de loc, Dumnezeu să-ţi dea noroc. Nu ne lua cu cuvîntul, Ca şi volbura şi vîntul.* TEODORESCU, P. P. 179. *Vornice de-aici, de casă, Cuvîntul ţi se-nmulţească, Dumnezeu să te trăiască! Dar nu te purta cu gîndul Că ne vei muta cuvîntul, Ca şi holbura cu vîntul.* MARIAN, NU. 422, cf. FRÎNCU – CANDREA, M. 154. ♦ Trîmbă, coloană (de praf, de zăpadă etc.) ridicată de vînt. *Volburi de nisip rotind în aer Cu ceru-ntunecat uneau pămîntul. Prin volburi repezi şi prin vînt fierbinte Zbura pe-un cal arab mereu*

nainte. EMINESCU, O. IV, 407. *Zbura ca un gînd, ca o vijelie, pintre volburele de năsip ce se ridicau în urmă-i.* id. ib. VI, 325, cf. 326. *Din cînd în cînd vîntoasele se dau vîrtej, adună paie şi frunze şi prav, le ridică volbură naltă în aer.* SLAVICI, O. III, 228. *Nori de-ntunerec răsar şi să zbat fumegînd în văzduhuri. Volburi ca zgura răşinii se-ntind şi plouă ca fulgii.* COŞBUC, O. A. V, 93, cf. 331. *Răzbim prin codri falnici şi prin volburi de ninsoare.* EFTIMIU, Î. 36, cf. LESNEA, VERS. 252. *Era o zi de bătălie cu volbură de fum şi ceaţă.* VOICULESCU, POEZII, I, 37, cf. SCRIBAN, D., DL, DM. *L-am dat peste cap într-o volbură de zăpadă prăfoasă.* VÎN. PESC. august 1964, 15, cf. M. D. ENC., DEX, DSR, V. BREBAN, D. G. ◊ (Prin analogie) *Drept între surcele flacăra-l mîna. S-aprinser-acestea, ş-apoi lemnăria Luă foc întreagă, vîlvoarea se-ncinde, În aer se-nalţă, volbură se-ntinde.* HELIADE, O. I, 129. *Duhul... au suflat asupra noastră o volbură de foc.* BĂRAC, ap. TDRG. *Pete vinete-şterse, presărate cu stele, se deschiseră prin volbura neagră de nori.* REBREANU, NUV. 263. *Deasupra lui pîrîiau încheieturile cerului de tunete şi izbucneau volburi de foc străpunse de săgetări repezi.* C. PETRESCU, R. DR. 60. *Din zare-n zare, cerul era scund şi încenuşat, pe-alocuri cu volburi de nouri albicioşi.* V. ROM. noiembrie 1953, 154. ◊ F i g . *Din volbura de vorbe se deapănă uşor Un cîntec.* VLAHUŢĂ, S. A. I, 190. *Un vînt sonor bătu-nainte. Mă umple pîcla de cuvinte, Trec volbure de vorbe-n minte.* VOICULESCU, POEZII, II, 59. ♦ F i g . (Adesea cu determinări în genitiv) Agitaţie, zbucium, tulburare **(2);** învălmăşeală (de situaţii, de evenimente etc.). *Frîntura şi necătura volburilor ce-au venit asupra besearicii o ştiu aceasta şi eu.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 39^{v}/10, cf. decembrie 232^{r}/16. *Între munţi şi între copaci pre aceaia vreme mare vorbură şi amestecătură a să scorni începusă şi carile mai mic şi carile mai mare ieste a să alege mai nu să putea.* CANTEMIR, I. I. I, 190. *Vivorul înstreinării şi holbura rătăcirii nemaiputînd suferi, capetele plecîndu-şi, cerbicea supt greu şi aspru giugul tiraniii... îşi plecară.* id. ib. II, 50. *Inima cea plină de volboră a poftelor lumeşti.* ANTIM, ap. TDRG. *Din nou fu nevoită a se dispărţi de dînsul şi a se răpi în volborea tîmplărilor necunoscute.* ASACHI, O. II, 40. *Preputernicia armelor otomane trăgînd şi pe aceste ţări în volburea evenimentelor, li pregătea peire.* id. ib. 282. *Unde-s averile cele colosale pe care... le-au adunat? Timpul au putut răpi cu sine despoierea lor cea materială şi, în volbora întîmplărilor, le-au răspîndit în prada vînturilor.* id. ib. 760. *Vinovăţiile poporului m-au lovit şi în holburile relelor întîmplări m-au învăluit.* ARHIVA R. I, 141/5. *În împrejurările de faţă, persoana regelui Carol este singura garanţie ce ne mai rămîne pentru scăparea României din volvura peirei, ce creşte împrejurul ei.* ALECSANDRI, S. 217, cf. id. POEZII, 302. *Aceste strigăte, repetite de mii de glasuri, porniră gloata cu volbură dupe piaţă şi toţi se răpeziră la locaşele bănuiţilor omorîtori.* ODOBESCU, S. I, 103. *Prin întîmplările din învecinata Polonie, dar mai mult încă prin imprudenţa sa proprie, Roman Vodă se lăsă atras în volbura mişcărilor războinice de acolo.* EMINESCU, O. XIV, 197. *Amuţiră bateriile noastre. Ura! şi Alah! ieşeau necontenit din volvura bătăii.* CONV. LIT. XVII, 111. *Ne-a risipit furtuna pe drumul pribegiei... Cu gîndul doar, pe negre întinderi de pustiu, Ne căutam, ca orbii, în volbura urgiei.* VLAHUŢĂ, S. A. I, 258. *Azi te-ai schimbat la faţă. Ca un bătrîn cu cuvioasă barbă, Împins de-o tristă volbură tîrzie, Dup-o spurcată noapte de beţie.* GOGA, POEZII, 364, cf. 279. *Prin volbura zbuciumului trăit la Iaşi, răzbăteau raze luminoase de speranţă.* SIMIONESCU, FL. 5. *Intrat de acum în volbura teatrului... am redactat pînă prin octomvrie „Iată femeia pe care o iubesc".* CAMIL PETRESCU, T. III, 519. *Lumea se cutremură între volburi.* SADOVEANU, O. XXI, 617. *Evadarea aceasta se rezolvă... în pasagii de veritabilă poezie, realizări portretistice, ca acel monah Paisie... insensibil la volbura vieţii din juru-i.* PERPESSICIUS, M. II, 258. *Nici încercările prefectului Emil Sava de a-l atrage în volbura politică,... nici mai ales scepticismul tovarăşului său, Alexandru Opriş, nu-l mai pot abate din obsedanta lui certitudine.* id. ib. IV, 42. *Ajung în volbura evenimentelor din 1821 să-şi lege numele de fapte mai însemnate.* VIANU, L. R. 361. *Departe sunt volburi, furtuni. În insula noastră calmă noi aşteptăm.* ISANOS, P. 37. *Corpul ienicerilor rămînea departe de volbura atacurilor.* MAGAZIN IST. 1972, nr. 3, 94. ♦ F i g . (Învechit) Prăpăd **(1),** urgie. *Lua-va voao făgăduinţa morţii şi nădeajdea voastră cea cătră iad nu va rămînea. Volbură învăluindu-se de va veni, veţi fiei de călcare-de-tot. Cînd va treace, lua-va pre voi.* BIBLIA (1688), 469^{2}/6. *Nu era el puterea, ci însuşi puhoiul prorocului mincinos era o stihie ce trebuia să-şi desăvîrşească volbura.* SADOVEANU, O. XII, 343.

3. (Regional) Văpaie **(1),** flacără (Banloc – Timişoara). Cf. ALR I 678/35.

II. Numele mai multor plante: **a)** (şi în sintagmele *volbură de cîmp,* BRANDZA, FL. 368, *volbură mică,* COTEANU, PL. 16, LB, ISER, PONTBRIANT, D., LM, CONV. LIT. XXIII, 1062, BARCIANU, BORZA, D. 51, 302) plantă erbacee cu tulpina subţire, agăţătoare sau tîrîtoare, cu frunze ovale, cu flori albe sau roz, cu corola în formă de pîlnie; creşte pe arături, prin grădini şi pe lîngă drumuri; rochiţa-rîndunicii (v. r o c h i ţ ă [1]), (popular) p o p o n e ţ [1] **(1),** (regional) cămaşa-lui-Dumnezeu (v. c ă m a ş ă), cămaşa-Maicii-Domnului (v. c ă m a ş ă), pălămidă [1] **(6),** poala-Maicii-Domnului (v. p o a l ă **IV 2),** poala rîndunicii (v. p o a l ă **IV 2),** răcorele (v. r ă c o r e l **2a),** rochia-rîndunicii (v. r o c h i e), rochiţa-păsăricii (v. r o c h i ţ ă [1]), rochiţa-păsăruicii (v. r o c h i ţ ă [1]), strunagîştei (v. s t r u n ă [1] **II),** volvorică, vrejoaică, zorele (v. z o r e a **4).** (*Convolvulus arvensis*). Cf. ANON. CAR., LB., ISER, STAMATI, V. 735[1]/22, CIHAC, I, 115, LM, CONV. LIT. XXIII, 1062, DDRF I, 150, IV, 231, BRANDZA, FL. 368, DAMÉ, T. 184, id. T.$_2$, 33, 67, ENC. ROM., BARCIANU, GRECESCU, FL. 418, N. LEON, MED. 42, MARIAN, INS. 307, ALEXI, W., CATANELE, 30, TDRG, PAMFILE, A. R. 72, PĂCALĂ, M. R. 16, ŞEZ. XV, 41, PANŢU, PL., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SIMIONESCU, FL. 169, 382, ENC. AGR., SCRIBAN, D., LTR^{2} V, 317, DL, DM, BORZA, D. 57, 302, FLORA R. P. R. VII, 147, PRODAN – BUIA, F. I. 384, DER, CIORANESCU, D. ET. 9347, M. D. ENC., DEX, BUTURĂ, EB., DSR, DREV, V. BREBAN, D. G., ALR I 1912, NALR – O III h 440, ALR – M II h 409; **b)** (şi în sintagma *volbură de Cantabria,* BRANDZA, FL. 368) *Convolvulus cantabrica.* Cf. PRODAN –

BUIA, F. I. 384; **c)** (prin Mold.; în forma *holboră*) zorele-pitice, v. zorea **(5)** (*Convolvulus tricolor*). Cf. PANȚU, PL. 125, 345; **d)** *Convolvulus persicus*. Cf. SIMIONESCU, FL. 241, PRODAN – BUIA, F. I. 384; **e)** (și în sintagma *volbură de garduri*, CONV. LIT XXIII, 1062, BRANDZA, FL. 367, ENC. ROM., PANȚU, PL. 84, CADE, ENC. AGR., BORZA, D. 38, 302, *volbură mare*, COTEANU, PL. 16, LB, ISER, PONTBRIANT, D., LM, CONV. LIT. XXIII, 1062, ENC. ROM. BARCIANU, PANȚU, PL., CADE, VOICULESCU, L. 303, ENC. AGR., BORZA, D., 38, 302, DSR, *volbură urcătoare*, BORZA, D. 38, 302) plantă erbacee, agățătoare, cu frunze în formă de săgeată, cu flori mari, albe, cu corola în formă de pîlnie; cupa-vacii (v. cupă) (*Calystegia sepium*). Cf. DAMÉ, T.$_2$, 67, GRECESCU, FL. 418, PANȚU, PL. 84, CADE, ENC. AGR., BORZA, D. 38, 302, PRODAN – BUIA, F. I. 385; **f)** (și în sintagmele *volbură mare*, DSR, *volbură de pădure*, BRANDZA, FL. 368, *volbură sălbatică*, BORZA, D. 38, 302) plantă erbacee, agățătoare, cu frunze triunghiulare, cu flori mari, albe, cu corola în forma de clopot; (regional) cupa-vacii (v. cupă) (*Calystegia silvatica*). Cf. GRECESCU, FL. 418, PANȚU, PL. 84, 341, SIMIONESCU, FL. 229, BORZA, D. 38, 302, PRODAN – BUIA, F. I. 385; **g)** *Calystegia pubescens*. Cf. BORZA, D. 38, 302; **h)** (regional; și în sintagmele *volbură păroasă*, BORZA, D. 127, 302, holbură bună, PANȚU, PL. 125, BORZA, D. 127, 242) zorea **(1)** (*Ipomoea purpurea*). Cf. CONV. LIT. XXIII, 1062, PANȚU, PL. 125, 344, BORZA, D., 127, 242, DSR; **i)** (regional) zorele, v. zorea **(2)** (*Pharbitis hederacea*). Cf. BORZA, D. 127, 302; **j)** hrișcă-deasă (*Bilderdykia convolvulus*). Cf. ENC. ROM. III, 636, BORZA, D. 134, 302; **k)** (în forma *holbură*) *Cuscuta lupuliformis*. Cf. BORZA, D. 55, 242. *Iară gozurile și golgotinele, de care mai cu seamă trebuie plivite și curățite holdele, sînt acestea:... neghina, odosul, holbura... și polomida.* ECONOMIA, 47/3. *Dintr-o volbură naltă, verde, se vedeau nemișcați doi ochi de jeratec.* EMINESCU, P. L. 18. *Alte buriene ce cresc prin grîu sînt: rădichioara, palamida, volbura, rugul de munte, scăieții,... cicoarea etc.* DAMÉ, T. 56. *Ce copilă ești, Veturio! Iai numai nește lobodă și știr și holbură în brațe și te și aprinzi la față.* LUC. V, 376. *Dacă iese mai multă volvoră, anul va fi fometos.* PAMFILE, A. R. 10. *Seceratul se face cu spor atunci cînd pînea... nu are plante străine într-însa,... între cari cele mai uricioase ar fi: volbura, mușțarul sau rapița sălbatică și pălămida.* id. ib. 120. *Dintre buruieni numai holbora sau volbora poate crește printre cînepa deasă, învălătucindu-se pe firele ei.* id. ib. 166. *Dacă iasă mai multă volvoră,* [o] *să fie secetă, foamete.* GOROVEI, CR. 391, cf. PĂCALĂ, M. R. 481. *Ea se cățără îndată de trupul lui, ca firul de volbură pe o steblă.* SADOVEANU, O. XIII, 638. *Făptura ei de aer dă floare de lumină Și are, ca porumbul și volbura, tulpină.* ARGHEZI, VERS. 391. *Acestea se numesc tulpini agățătoare, spre deosebire de cele volubile, cum este cazul la hamei, volbură.* BOTANICA, 32, cf. H I 268, 415, II, 58, 116, 142, 220, III 14, 139, 243, 306, 437, IV 52, 84, 312, V 49, 415, VII 148, 182, IX 447, 472, X 3, 20, 67, 198, 259, 354, 465, XI 5, 436, 502, XII 20, 286, XVI 30, XVII 7, 43, XVIII 168. *Io... i-am poruncit Pe o frunză de holbură Să-mi trimeat'o știr de gură.* MÎNDRESCU, L. P. 80. *Iar mă-ntorc Și iar mă-nvolb ca volbura-n cea grădină, Ca păstrăv supt rădăcină.* BIBICESCU, P. P. 256. *Spuńe, mîndruț, mumă-ta Să samińe-n pod potroacă, Nu-m trabă să-m hie soacră; Să samińe-n pod holbură, Nu trabă să vă hiu noră.* ȚIPLEA, P. P. 55. *Cînepa se plivește de holbură, care se sucește pe ea.* BREBENEL, GR. P., cf. com. din STRAJA – RĂDĂUȚI. *Pe mine m-or vedea, Tot învălită-napoi, Pin grădină pe la voi. În mînă ținînd potroacă, Mîne-ta, zicîndu-i soacră. Și mă-ta ținînd volbură, Și mie zicîndu-mi noră.* BÎRLEA, L. P. M. I, 210. *Că atuncea i-oi fi noră, Cînd a crește-n pod holboră.* LEXIC REG. 19. *Parcă se ascunde în dosu holburii*, se spune despre cineva care, dorind să acționeze cu viclenie, se dă de gol. Cf. ZANNE, P. IX, 478. ◊ *Volbură mică* = holeră (*Xanthium spinosum*). Cf. CONV. LIT. XXIII, 894, BORZA, D. 187, 302. (Prin Transilv.) *Volvură galbină sau volvură de pe luncă* = bulbuc *(Trollius europaeus)*. Cf. PĂCALĂ, M. R. 22. (Prin Transilv.) *Holbură sălbatică* = hrișcă-deasă (*Bilderdykia dumetorum*). Cf. BORZA, D. 135, 242.

– Pl.: *volburi* și (învechit și regional) *volbure*. – Și: (popular) **hólbură** (pl. și, regional, *holbure*, ALR I 427/516, ib. 1 912/255, 280, 335, ib. 1 979/131, NALR – O III h 440/906, 917), (învechit) **vólbure, vólbore, vórbură**, (regional) **vólboră, vólvură** (pl. și *volvure*, NALR – O III h 440), **vólvoră** (pl. și *volvore*, ib. h 440), **vălvură** (ALR I 1 912/850), **bólbură** (pl. și *bolbure*, ALR I 1 912/735, 746, ib. 1 979/865, NALR – O III h 440), **bólboră, bórbură** (DDRF, TDRG, CADE, ALR I 1 912/748, NALR – O III h 440/910; pl. *borbure*, NALR – O III h 440/910), **hólbure** (ALR I 1 912/278, 290, 337, 339, ib. 1 979/278), **hólboră** (pl. *holbore*, LEXIC REG. 19), **hórbură** (H XI 436), **hólbîră** (CADE), **hóubură** (CANDREA, Ț. O. 13), **hîlbură** (CDDE 785, BUGNARIU, N.), **ólbură** (ALR I 1 912/675, 679, 684, 690, 708, 988) s. f.

– Lat. ***volvula** (< *volvere*).

VOLBURĂTÓR, -OÁRE adj. (Învechit) Care este învolburat, cu volburi **(I 1, 2)**. Cf. CIHAC, I, 115. *Încunjurată de stînci și grămezi de piatră care nu se puteau trece și pe unde abia caprele se puteau sui, încunjurată de adînc-volburătorul rîu Axios,... cetatea asta dădea un puternic punct de razim pentru baza de operațiune a viteazului Chrysos.* EMINESCU, O. XIV, 90.

– Pl.: *volburători, -oare*. – Și: **holburătór, -oáre** adj. CIHAC, I, 115.

– **Volbura** + suf. *-ător*.

VÓLBURE s. f. v. **volbură.**

VOLBURÍ vb. IV v. **volbura.**

VOLBURÍT, -Ă adj. v. **volburat.**

VOLBURÓS, -OÁSĂ adj. **1.** (Mai ales despre ape) Învolburat, învîrtejit. *Pluta a căzut într-o negăială, adică împiedecare, unde-i apa vadină sau volburoasă* (a. 1847). URICARIUL, X, 404. *Stătea... la fereastră și privea afară la neaua volburoasă.* F (1879), 99. *Sub priporul acelei răpezi coaste se desfășura albia Siretului, care își rostogolea apele sale volburoase pe un năsip aurit.* ODOBESCU, S. II, 270, cf. 41. *Numai foc și sînge*

rostogolesc valurile pripite şi volburoase ale Striiului, ale Arieşului, ale Crişului. id. ib. III, 534, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, CDDE 785, RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, CIORANESCU, D. ET. 9347, M. D. ENC., DEX, DSR. ◊ (Prin analogie) *Vîntul iernei era alb... Vîntul verei, cînd albastru, cînd volburos ca focul.* VOICULESCU, POEZII, I, 249. ◊ Fig. *Prin volburoasele agitaţiuni religioase ale acelor timpuri se deşteptase şi în piepturile românilor interesul şi curiozitatea, ca să afle şi ei despre ceea ce se agită în lume şi chiar în patria lor.* BARIŢIU, S. A. 70. *Nunta se petrece într-un univers volburos floral, înfiorat de presimţirea sfîrşitului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 48, 10/3.

2. (Învechit) Furtunos, vijelios **(1).** Cf. DRLU, CIHAC, I, 115, BARCIANU, 299, ALEXI, W.

3. (Rar; despre porumb, grîu etc.) Plin de volbură **(II a).** Cf. RESMERIŢĂ, D.

– Pl.: *volburoşi, -oase.* – Şi: (învechit) **holburós, -oásă** adj. CIHAC, I, 115, BARCIANU, ALEXI, W., CDDE 785.

– **Volbură** + suf. *–os.*

VOLCAMÁR s. n. v. **volcamerie.**

VOLCAMÉLIE s. f. v. **volcamerie.**

VOLCAMÉRIE s. f. Arbore mic din familia verbinaceelor, originar din Asia, cu tulpina erectă, ramurile pîslos-păroase, frunzele ovale, cultivată pentru florile sale albe-roşietice, plăcut mirositoare (*Volkameria fragrans*). *Iată un balcon împodobit cu flori aristocrate: camelii, fucţii, volgamerii şi felurite roze.* NEGRUZZI, S. I, 323, cf. BARONZI, L. 147, ŞĂINEANU, PANŢU, PL. 340, CADE, SCRIBAN, D., SCL 1969, 396.

– Pl.: *volcamerii.* – Şi: **volcamélie** (PANŢU, PL. 340, SCRIBAN, D., SCL 1969, 396), **volgamérie, volgaméră** (ŞĂINEANU, CADE, SCRIBAN, D., SCL 1969, 396) s. f., (învechit) **volcamár** (BARONZI, L. 147) s. n.

– Din fr. **volkamérie**. Cf. germ. Volkcamérië.

VOLCÁN s. m. v. **vulcan**[1].

VOLCÁNIC, -Ă adj. v. **vulcanic.**

VOLCANIZÁ vb. I v. **vulcaniza**[1].

VOLÉ s. n. v. **voleu** [1].

VÓLEI s. n. Joc sportiv care se dispută, după anumite reguli şi cu o minge specială, între două echipe compuse din cîte şase jucători, pe un teren dreptunghiular despărţit la mijloc de un fileu ridicat la o înălţime determinată. Cf. MINERVA. *Două terenuri de tenis şi de voley.* CAMIL PETRESCU, T. III, 9, cf. DL, DM, DN, L. ROM. 1959, nr. 2, 84, DER, GRAM. ROM.[2] I, 65. *Echipa masculină de volei... a evoluat joi şi vineri la Galaţi.* SPORTUL, 1972, nr. 6 930, 4/7, cf. L. ROM. 1972, 536, M. D. ENC., L. ROM. 1974, 203, DEX. *În sala „Dinamo" din capitală au continuat întrecerile celei de-a 15-a ediţii a competiţiei internaţionale de volei.* SPORTUL, 1977, nr. 8 694, 1/1, cf. DN[3]. *Iubitorii voleiului din acest oraş vor putea vedea cîteva echipe care vor încerca... să lupte pentru o poziţie cît mai bună în ierarhia mondială a voleiului feminin.* SPORTUL, 1978, nr. 8 921, 4/1, cf. DREV, V. BREBAN, D. G., L. ROM. 1994, 140, 144, SCL 1993, 157, NDN.

– Articulat: *voleiul.* – Scris şi: *voley.* – Şi: **vólei-bal** (scris şi *volley-ball*, MINERVA, UNIVERSUL, 29 XI, 1933, 6/2, *voleibal*, L. ROM. 1972, 536, M. D. ENC. 1001, SCL 1993, 157) s. n. DM, DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G, NDN.

– Din engl. **volley[-ball]**. Cf. fr. volley [-ball].

VÓLEI-BAL s. n. v. **volei.**

VOLEIBALÍST, -Ă s. m. şi f. Sportiv care practică voleiul; jucător de volei. Cf. DL, DM, DN, L. ROM. 1959, nr. 2, 85, ib. 1961, 296, ib. 1972, 536. *Voleibaliştii gălăţeni au obţinut victoria cu 3-2.* SPORTUL, 1972, nr. 6 930, 4/7, cf. M. D. ENC., DEX. *Voleibalistele românce au obţinut victoria cu 3-0.* SCÎNTEIA, 1976, nr. 10 674. *În săli special amenajate se vor înfrunta scrimerii, luptătorii, halterofilii, voleibaliştii, ca şi specialiştii gimnasticii.* SPORTUL, 1978, nr. 8 921, 4/3, cf. DN[3]. *Sînt voleibalişti din pură pasiune, avînd însă convingerea că performanţele lor vor aduce, inerent, şi îmbunătăţirea condiţiilor de pregătire şi de joc.* SPORTUL, 1979, nr. 9 064, 2/5, cf. V. BREBAN, D. G, NDN.

– Pl: *voleibalişti, -ste.*

– **Volei-bal** + suf. *-ist.*

VOLEIBALÍSTIC, -Ă adj. Care aparţine jocului de volei sau celor care îl joacă, referitor la volei sau la cei care îl joacă; de volei. Cf. L. ROM. 1972, 536. *Lumea voleibalistică se desparte cu regret de unul dintre pasionaţii acestui sport.* SPORTUL, 1977, nr. 8 738, 3/2, cf. DN[3]. *Ca în fiecare an în preajma marilor competiţii voleibalistice, în Sala sporturilor din Constanţa au loc tradiţionalele turnee internaţionale.* SPORTUL, 1978, nr. 8 921, 4/1, cf. ib. 1979, nr. 9 064, 2/5, DEX[2], NDN.

– Pl.: *voleibalistici, -ce.*

– **Volei-bal** + suf. *-istic.*

VÓLENS-NÓLENS adv. (Livresc). Vrînd-nevrînd. V. vrea[2] **(A I 2).** *Cînd o să trecem cîndva de această fază volens-nolens popească a literaturii, vrednică de meritele şi limitele sale inerente..., vom fi cucerit atunci o altă treaptă pe etajera estetică a artelor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 78, 6/4. *Regulamentul acestei competiţii... Vine şi el în sprijinul introducerii echipelor participante în atmosfera de concurs, solicitîndu-le volens-nolens, multă risipă de efort.* SPORTUL, 1972, nr. 6964, 2/6, cf. DEX – S.

– Din lat. **volens-nolens.**

VOLÉNŢIE s. f. (Latinism, rar) Voinţă **(1).** Cf. IORGOVICI, O. 17/20.

– Din lat. **volentia.**

VOLÉT s. n. **1.** Oblon de lemn sau de metal format dintr-unul sau din mai multe panouri mobile aşezate în golul unei ferestre, al unei uşi etc. pentru a realiza o închidere mai sigură. V. jaluzea. Cf. LTR[2], DN[2], NDN.

2. Element mecanic mobil plasat la fiecare aripă de avion şi care serveşte la mărirea sustentaţiei. Cf. LTR[2], DER, M. D. ENC., DEX, NDN.

3. Fiecare dintre elementele mecanice ale radiatorului unui motor de avion care serveşte la reglarea circuitului aerodinamic de răcire al acestuia. Cf. M. D. ENC., DEX, NDN.

– Pl.: *volete* şi *voleturi*. – Şi: **voléu** s. n. LTR[2], DN[2], DEX, NDN.

– Din fr. **volet.**

VOLÉU[1] s. n. **I.** (Sport) Lovitură prin care mingea este preluată din zbor şi expediată înainte ca ea să atingă pământul. Cf. GRAUR, E. 48, DEX, NDN. ◊ Loc. adj. şi adv. **Din volé** = (care este aplicată) cînd mingea se află în aer. *Jucătorul maghiar plasat în faţă este mai iute şi din vole, cu stîngul, trimite mingea în faţă.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 6943, cf. DEX, DN[3].

II. (Cinem.) **1.** Dispozitiv format din două sau patru palete mobile din tablă neagră mată, care se montează în faţa aparatelor de iluminat pentru obturarea, parţială sau totală, a luminii. NDN.

2. (La pl.) Efecte cinematografice obţinute prin înlocuirea unei imagini prin alta, de-a lungul unei linii mobile de demarcaţie. NDN.

– Scris şi: *volé*. – Pl.: *voleuri*. – Şi: **volé** s. n.

– Din fr. **volée.**

VOLÉU[2] s. n. v. **volet.**

VOLGAMÉRĂ s. f. v. **volcamerie.**

VOLGAMÉRIE s. f. v. **volcamerie.**

VOLGÁR, -Ă adj. v. **vulgar.**

VÓLGĂ s. f. (Bot.; rar) Volcamerie. DSR 1086.

– Pl.: ?

– Etimologia necunoscută.

VOLHÍNI s. m. pl. Veche populaţie slavă care locuia în Volhinia, regiune din nord-vestul Ucrainei aflată lîngă graniţa cu Austria. *Patru ani în urmă întreprind bolohovenii, în înţelegere cu principele de Cernigov, alt război împotriva volhinilor.* XENOPOL, I. R. II, 221.

– De la **Volhinia** (n. pr.).

VOLHINIÁN[1], -Ă adj. Care aparţine volhinilor, privitor la volhini. *Prima lor pomenire se face în anul 1231, în luptele regelui Ungariei... cu principele volhinian, Daniil.* XENOPOL, I. R. II, 220.

– Pronunţat: *-ni-an*. – Pl.: *volhinieni, -e*.

– **Volhini** + suf. *-ian*.

VOLHINIÁN[2], -Ă adj., s. n. **1.** Adj. Care se referă la formaţiile volhinianului (**2**) şi la timpul lor de formare. M. D. ENC., NDN.

2. S. n. Subetajul inferior al sarmaţianului. Cf. LTR[2]. *După volhinian, această mare a fost într-o lentă şi continuă regresiune.* MG I, 132, cf. DER, M. D. ENC., NDN.

3. Subst. Serie de straturi geologice din volhinian (**2**). DICŢ.

– Pronunţat: *-ni-an*. – Pl.: *volhinieni, -e*.

– Din fr. **volhyniène**. Cf. Volhinia (n. pr.), regiune din nord-vestul Ucrainei.

VÓLHITĂR s. m. (Regional) Vînător (Firiza – Baia Mare). ALR I 1213/355.

– Pl.: *volhitări*.

– Din germ **Waldhiiter** „pădurar, paznic silvic".

VOLÍC s. n. (Învechit) Corăbioară lungă şi îngustă, purtată cu pînze şi lopeţi. V. felucă. *Gulioane şi volice La Galaţi n-au ce se duce, Borozan şi dulalmale Li s-a-nchis această cale* (a. 1769). CONV. LIT. IX, 328, cf. ŞIO II$_2$, 164, TDRG, SCRIBAN, D.

– Pl.: *volice*.

– Din tc. **volyk,** ngr. **βολίχι.**

VÓLIE s. f. Unealtă de pescuit formată dintr-o plasă cu forme şi dimensiuni variate, întrebuinţată mai ales pentru scrumbie şi chefal. V. setcă. *Pescuitul chefalilor cu setcele (voli), plasele şi rogojinile... a ajuns... la o importanţă considerabilă.* ANTIPA, P. 684, cf. LTR[2].

– Pl.: *volii*.

– Etimologia necunoscută.

VOLIÉRĂ s.f. Adăpost, cu pereţii din plasă de sîrmă, special amenajat pentru a permite zborul, în care se cresc şi se ţin unele păsări (porumbei, fazani etc.). Cf. ALEXI, W. *Eram nevoiţi să mînăm devreme la culcare în volierele înalte cîrdurile de fazani.* VOICULESCU, P. I, 62, cf. 63. *Am avut într-o volieră, laolaltă, un vultur ţipător mic, un hoitar, doi şorecari şi un corb.* DOMBROWSKI, P. 41. *După cîteva zile a început să se încaiere cu o altă acvilă, aflată încă de doi ani în aceeaşi volieră spaţioasă.* LINŢIA, P. II, 167, cf. 272. *Acest porumbel fiind mai greoi, mai liniştit faţă de cel ţinut în volierele din grădinile noastre zoologice şi ale amatorilor,... este mai gingaş, mai vioi.* id. ib. III, 228, cf. DER, VÎN. PESC. septembrie 1962, 20, ib. ianuarie 1964, 9, M. D. ENC., DEX, DN[3], NDN.

– Pronunţat: *-li-e-*. – Pl.: *voliere*.

– Din fr. **volière.**

VOLINTÍR s. m. **1.** (Învechit) Voluntar **(II 1);** spec. (adesea depreciativ) voluntar înrolat în armata lui Ipsilante, în timpul revoltei sociale din 1821, conduse de Tudor Vladimirescu. *Izvodul în vremea războiului de la Poltava, cîtă sumă s-au luat robi... Slujitori de a jicniţei şi de altă orînduială şi acelor ce le zic volonteri.* N. COSTIN, LET. II, 71/24. *Dînd volintirii preste dînsul, l-au prins.* CANTA, LET. III, 188/25. *Volentirii fac multe supărări şi jafuri săracilor creştini* (a. 1769). ARHIVA, R. I, 224/20. *La Craiova să afla un boier al lui Grigorie V*[oe]*v*[o]*d, caimacamul Manole postelnicul, care... au lovit volentirii... în doao rînduri.* VĂCĂRESCUL, I. I, 93^{v}/6. *Au ieşit turci în Larga, înaintea nemţilor şi s-au lovit şi au înfrînt cătanile cu volintiri pe turci* (a. 1788). IORGA, S. D. XXII, 53. *Au fost fro 80 volnătiri, 30 usari... şi* [turcii] *i-au apucat pe acei de*

trecusă [Dunărea] *şi i-au lovit* (a. 1790). id. ib. VIII, 107. *Invitîndu-mă zburătăţia minţii mele încă necoapte, cînd să începu războiul cel de pe urmă a nemţilor cu turcii, mă făcui volentiriu.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 65, cf. id. LEX. *Se slobozea de la străjile nemţeşti volintiri, rumâni, arnăuţi, sîrbi, prin satele ţerii pe margine, de jăcmănea vite, cai, boi, vaci, haine, bani, ce găsea şi fugea înapoi ca hoţii.* DIONISIE, C. 173. *Nu putea să fie mai dorită o asămine fregată decît... după cele în capitalie tîmplate tulburări de către volintirii crăieşti.* AR (1829), 54[1]/3. *160 volintiri, supt comanda căpitanului de a doilea Avsenof, după ce a trecut Dunărea... au împresurat tabăra vrăjmăşască.* CR (1829), 147[1]/12. *Mihai orîndui... în aripa stîngă pe Baba Novac cu volontirii rumâni.* F. AARON, I. II, 269/8. *Flăcăul, de răul vatavului numai, au fugit şi s-au făcut volintir.* ASACHI, S. L. II, 300, cf. VALIAN, V. *Aceşti panduri, dimpreună cu volontirii, să deosebiră foarte mult în războiul din urmă al ruşilor.* BĂLCESCU, M. V. 630. *Au prins pre acela... mergînd cu volintirii spre Craiova înarmaţi şi cu stindarde ca să jupuiască şi să arză* (a. 1848). ARH. OLT. V, 39, cf. STAMATI, D., POLIZU. *E singur Tudor şi se gîndeşte..., Cînd crăpă uşa hagi Prodan, Mintos războinic... Ce-adeseoare, volintir straşnic, Bătu cu Tudor pe musulman.* BOLLIAC, O. 156. *Aceasta semăna întocmai cu adunătura volintirilor lui Pendedeca, locotenentul din Iaşi al lui Ipsilante de la 1821.* SION, P. 212, cf. COSTINESCU, MAIORESCU, CR. II, 339. *În reduta de la Vadin se afla un mic post ca de 130 soldaţi turci, nizami din oastea regulată, amestecaţi cu başibuzuci sau volentiri nedisciplinaţi.* ODOBESCU, S. III, 573, cf. I, 265. *Am fugit... de frica unei cete de turci care se bătuse chiar atunci cu volintirii la Secul.* CREANGĂ, A. 20. *Şeful meu, poliţaiul, era simpaticul şi bravul Stan Popescu, unul dintre cei 1000 ai lui Giuseppe Garibaldi – volintir în Italia.* CARAGIALE, O. III, 157. *De cînd a venit Timur ista în casă, cu volintirul cel de Condulici, s-a făcut toată încurcătura.* I. NEGRUZZI, S. IV, 37, cf. DDRF, ENC. ROM. III, 1236, BARCIANU. *Eşti de mult pe-aici, moşule? – He..., Hei! De mult, cucoane, de pe vremea volintirilor.* SĂM. I, 35, cf. ALEXI, W., TDRG, RESMERIŢĂ, D. *Ipsilanti dăduse poroncă să se ceară... suma de 1 milion piaştri (lei), cu care să se poată echipa corpul de revoluţionari zişi şi volintiri, ce trebuia să pornească contra turcilor.* N. A. BOGDAN, C. M. 99, cf. 96, ŞĂINEANU, D. U., CADE, IORDAN, STIL. 40, SCRIBAN, D. *În timpul ocupaţiei militare din 1789-1790, austriecii organizaseră în Oltenia cete de volintiri care... au luptat pînă la Smîrdan.* OŢETEA, T. V. 93, cf. 77, ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 412. *Unii volintiri se răsleţeau de oastea strînsă şi cercetau conacele.* CAMIL PETRESCU, O. I, 55. *Lefile pandurilor şi volintirilor... se vor plăti de către d. Căpitan-General Magheru din sumele ce-i sînt raspunse.* id. ib. III, 184, cf. DL, T. POPOVICI, SE. 407, CONTRIBUŢII, I, 140, DM, SCL 1960, 253, 254, IVĂNESCU, I. L. R. 602. *Se puse să înmulţească numărul oştenilor prin noi recrutări şi înscrieri de volintiri.* H IV 61. *La 1848 s-au făcut din sat d-aici doisprezece volintiri cu Magheru – că el a făcut să se taie ciocoii şi să se ierte claca.* RĂDULESCU-CODIN, L. 103. *Cuza... era prietin bun cu Desiu dîn Brînceni şi s-a vorbit amîndoi ce să facă, ce să dreagă, să facem oştirea noastră ca să mergem la ciocoi să dăm pămînt la ţărani ş-atunci s-a făcut bolintiri.* GRAIUL, I, 145. ◊ (Adjectival) *La zgomotul cel dintîi au fugit fiind izgoniţi de 30 de cazaci şi de trei, patru sute ţerani volintiri, fără arme.* VĂCĂRESCUL, I. I, 90[v]/4. *El c-o parte aleasă de călăreţi volonteri Purcede mai înainte.* NEGRUZZI, S. I, 120. ♦ (Învechit şi regional) Haiduc. Cf. I. GOLESCU, C., A V 25, 29.

2. (Învechit şi regional; depreciativ) Tîlhar **(1).** *Nineacă,... ne-mpuşcă!...* – *Vai de mine, c-aista-i volintir!* ALECSANDRI, T. I, 191, cf. TDRG, ŞĂINEANU, D. U., CADE, A V 15, 16, 25.

3. (Familiar; depreciativ) Scandalagiu. Cf. SCRIBAN, D., ZANNE, P. IV, 689. ♦ (Regional) Om fără căpătîi (Crucea – Cîmpulung Moldovenesc). Cf. A V 15.

– Pl.: *volintiri.* – Şi: (învechit) **volentír, volontír, volontér,** (regional) **bolintír,** (învechit, rar) **volentíriu, volnătír** s. m.

– Din rus. **волентир, волонтёр.**

VOLINTIRÁŞ s. m. (În poezia populară) Diminutiv al lui volintir **(1, 2).** Cf. DL, DM, DEX. *Cin' mi-i mîna? Pui de mocănaş, De volintiraş.* BALADE, III, 111. ◊ (Adjectival) *Ferească Dumnezeu, Să nu te duci, fătul meu, C-acel şearpe veninos E vrun duşman ticălos Vreun hoţ volintiraş Şi la inimă vrăjmaş.* ALECSANDRI, P. P. 216.

– Pl.: *volintiraşi.*

– **Volintir** + suf. *-aş.*

VOLINTIRÉSC, -EÁSCĂ adj., s. f. **1.** Adj. (Învechit) Care aparţine volintirilor **(1),** privitor la volintiri, specific volintirilor. Ca-n veci să se pomenească *Îndrăzneala cea grecească, Hoţia volintirească Şi cruzimea cea turcească* (a. 1824). CONV. LIT. II, 10, cf. TDRG, SCRIBAN, D. *Cîntece volintireşti.* DL, cf. DM, DEX.

2. S. f. (Regional; în forma *bolintirească*) Numele unui dans popular nedefinit mai îndeaproape; melodie după care se execută acest dans (Serdaru – Găeşti). Cf. H IV 285.

– Pl.: **(1)** *volintireşti.* – Şi: (regional) **bolintireáscă** s. f. H IV 285.

– **Volintir** + suf. *-esc.*

VOLINTIRÉŞTE adv. (Învechit) Ca volintirii **(1),** în felul volintirilor. Cf. SCRIBAN, D, DL, DM, DEX.

– **Volintir** + suf. *-eşte.*

VOLINTIRÍE s. f. **1.** Oaste formată din volintiri **(1);** serviciu, stagiu militar efectuat de un volintir; viaţă, meserie de volintir. *Trimite-l la volintirie pe malu Dunării: – Cine?... El volintir?* ALECSANDRI, T. 981, cf. ENC. ROM. III, 1236, BARCIANU, RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U. *L-a trimis la volintirie.* SCRIBAN, D. *Verde foaie colelie, Mă scrisei* [la] *volintirie. Taica, maica nu mă ştie, Numai dalba surioară, Că-mi dă bani de cheltuială Şi rufe de primeneală.* MAT. FOLK. 756.

2. (Familiar; depreciativ) Atitudine, comportare de volintir **(3).** Cf. SCRIBAN, D. *Mai lasă-te de volintirie, măi!* id. ib.

– Pl.: *volintirii.*

– **Volintir** + suf. *-ie.*

VOLINTIRÍME s. f. (Cu sens colectiv) Mulțime de volintiri **(1)**. *Volintirimea, adică oastea lui Constantin Vodă Ipsilant,... era din harvați, greci, sîrbi, arnăuți și alte neamuri.* ZILOT, ap. ȘIO II$_1$, 25.
– **Volintir** + suf. *-ime.*

VOLINTIROÁIE s. f. (Învechit) Șmecheră, v. șmecher **(1)**. *I-am prins mai dinioare cu oca mică, la picioarele fetelor în genunchi... și tronc! i-am strîns cu ușa. De-acum poți să-i privești ca ginerii mei... Ce zici?... așa-i că-s volintiroaie?* ALECSANDRI, T. 444.
– Pl.: *volintiroaie.*
– **Volintir** + suf. *-oaie.*

VOLINTIRÓI s. m. (Învechit și regional; depreciativ) Augmentativ al lui volintir **(1, 2)**. *Jupînu Solomonichi, harabagiul,... purta totdeauna la drum un harțagan mare pentru volintiroi, și, cînd se întîlnea cu dînșii..., le da degrabă harțaganu, ca să nu se facă primejdie.* ALECSANDRI, T. 23. *Ce vra să zică asta, mă rog? Ce strîci tocmala și să mă chiorești!... Da ce socoți tu? Volintiroi.* id. ib. 1543, cf. TDRG 1768, DL. *Lintiroii cereau bani știind că sîntem jidani. Noi ziceam: Creștini sîntem, Voind ca să-i spăriem.* MARIAN, SA. 203.
– Pl.: *volintiroi.* – Și: (regional) **lintirói** s. m.
– **Volintir** + suf. *-oi.*

VOLITÍV, -Ă adj. Volițional. *Scaunul tuturor facultăților senzitive, intelectuale și volitive este în creier și în dependințele sale.* CONTA, O. F. 43. *O hotărîre de luat, un act de făcut, în loc de a fi executat, ceea ce ar pune în lucrare îmboldirile volitive, e supus acțiunii reflexiunii.* GHEREA, ST. CR. III, 88, cf. CADE. *În acțiunea de valorificare estetică intră un element volitiv, hotărîrea de a mă comporta estetic, atitudinea estetică.* VIANU, E. 385. *Zbuciumul și starea de criză... se manifestă mai ales printr-o serie de stări afective și volitive.* BUL. FIL. XI-XII, 518. *Fenomenul volitiv e o depășire a plăcerii.* RALEA, S. T. II, 189, cf. DM, DN[2]. *Încă Aristotel făcea distincție între procesele psihice cognitive, afective și volitive.* REV. FIL. 1972, 176, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], NDN.
– Pl.: *volitivi, -e.*
– Din fr. **volitif.**

VOLÍȚIE s. f. v. **volițiune.**

VOLIȚIONÁL, -Ă adj. De voință, care se referă la voință, care este determinat de voință; volitiv. *Așa zisa nebunie morală exclude sau micșorează imputabilitatea numai atunci cînd este însoțită de leziuni în funcția intelectuală și volițională.* COD. PEN. R. P. R. 158. *Într-un veac saturat de literatura volițională a lui Stendhal... un astfel de erou intră în cadrul lui firesc.* LOVINESCU, S. I, 365. *Numai elementul subiectiv, de natură volițională, va fi fost luat în considerație.* IORDAN, STIL. 155. *Își dă bine seama ce e „element" și ce e „caracter" (accent emotiv, volițional).* BLAGA, Z. 179. *E greu de separat un fapt psihologic oarecare – intelectual ori volițional – de acompaniamentul său afectiv.* RALEA, S. T. II, 16, cf. DM, DN[2]. *Apar... avatarurile unui mod de tratare intelectualist... prin neluarea în considerare a laturii afective, voliționale.* REV. FIL. 1971, 1569. *Acțiunea socială nu are un caracter subiectiv, volițional, ci cunoaște... determinări obiective, structurale.* ib. 1972, 39, cf. M. D. ENC., DREV, NDN.
– Pronunțat: *-ți-o.* – Pl.: *voliționali, -e.*
– Din fr. **volitionnel.**

VOLIȚIÚNE s. f. (Psih.) Act de voință. *Plăceri, capriții, tendințe mai mult sau mai puțin reflectate, care ne fac a dori un obiect oricare sau a ne depărta de dînsul; cu un cuvînt, volițiuni.* ZALOMIT, E. F. 29/23. *Volițiunile noastre sînt supuse la legea mare a cauzalității universale, și... fenomenele psihice cari le cauzează sînt plăcerile și durerile.* ARHIVA, II, 663, cf. BARCIANU, ENC. ROM., ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DN[2]. *Experiența valorii înglobează simțăminte, dorințe, voliții, dar ea cuprinde și cunoașterea obiectului.* REV. FIL. 1973, 176, cf. M. D. ENC., DEX, DREV, NDN.
– Pl.: *volițiuni.* – Și: (rar) **volíție** s. f.
– Din fr. **volition.**

VOLMÉTRU s. n. v. **volumetru.**

VÓLNA s. f. (Prin Mold. și prin Munt.; în loc. adv.) **De-a volna** = din belșug, din abundență, berechet. *Ia lasă-i și tu, măi nevastă,... zicea tata, dîndu-ne huța. Ce le pasă: lemne la trunchi sînt; slănină și făină în pod este de-a volna; brînză în putină asemenea; curechiu în poloboc, slavă Domnului!* CREANGĂ, O. 199. *De la corăbii Luarăm iute-ncovoiate arcuri Și suliți lungi și, osebiți în cete, Vreo trei luarăm caprele la țintă. Curînd ne-a dat un zeu vînat de-a volna.* MURNU, O. 146, cf. TDRG 515, JAHRESBER. XXVI – XXIX, 22, ȘĂINEANU, D. U., CADE 386, SCRIBAN, D. 393. *I-am dat de-a volna tot ce-a vrut.* UDRESCU, GL. *Pe la arii, grîne-n șire, Vin de-a volna să se-nșire.* POP., ap. UDRESCU, GL.
– Din rus. **довольно.**

VOLNĂRÁT, -Ă adj. v. **vulnerat.**

VÓLNEC, -Ă adj. v. **volnic.**

VOLNECÍ vb. IV v. **volnici.**

VÓLNIC[1], -Ă adj. **1.** (Învechit și popular; despre oameni) Care are posibilitatea de a hotărî, de a acționa după propria sa voință sau dorință; slobod, liber. *După voie arată-se să fie toți înșiși volnici, cum și dentîi dat-au Dumnezeu omului.* CORESI, EV. 99. *Deaca se văzu Mihail volnic, el curînd răsipi acea avuție toată.* MOXA, C. 181. *Rămîne păcătosul volnic în toate păcatele și slobod în toate răutățile.* VARLAAM, C. 15. *Sînt volnic în toate acestea ce vedzi, de mă îndulcesc de gustul lor.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 14[V]/18. *A-și alege singură șie stăpînitoare și în toate volnică este.* CANTEMIR, I. I. II, 39. *Doară volnicu-s io în casa mea.* MAT. DIALECT. I, 28. ◊ (Prin extensiune) *Cu inima volnică, drept lopată și plug, Să croim brazde noi de baladă.* DEȘLIU, G. 28.

2. (Învechit; ca determinant al verbului „a fi"; urmat de un infinitiv sau conjunctiv ori, rar, de determinări

introduse prin „de" sau „la") Care are dreptul, căruia i se permite; care este autorizat, îndreptățit să... *De nu-ți iubești legea într-un loc, volnic ești să-ți tragi legea la alt scaun, unde vei iubi.* URECHE, L. 125. *Au fost mai volnec Necoară grămătic să cumpere aceste părți de moșie, fiindu-i Lepădat și Stoica nepoți* (a. 1587). PANAITESCU, O. Ț. 143. *Să fie volnic, cu carte Dumniii meli, de să ție u(n) rumân anum(e) Măinea* (a. 1612). I. BIANU, D. R. 19. *Să fie volnic egumenul să judece rumânii mînăstirei* (a. 1630). BUL. COM. IST. V, 55. *Să fie volnici să strice acea tocmală.* PRAV. 3. *Cela cu bucatele tot iaste volnic, oriunde-ș va găsi bucatele, tot să și le ia, fie ce vreame va fi.* ib. 119. *Nu e volnic nime să ucigă furul nice dzua, nice noaptea, cîndu-l va cunoaște.* ib. 121. *Sodomleanii... nu sînt volnici, cu avuția sa, la moartea lor, să o dea cui vor vrea.* EUSTATIE, PRAV. 108. *Să fie volnici, cu cartea Domniii mele, să ție ocina* (a. 1648). ARH. OLT. V, 234. *Undeși afla leși răschirați drept hrana, lega-i, tăia-i, de nu era volnici nici într-o parte să iasă.* SIMION DASC. LET. 74. *Volnic ești Măria ta a zice cum a hi voia Măriei tale* (a. 1657). IORGA, C. II, 245. *Eu știu că este a me – deci sînt volnic să o dau cui voi vre* (a. 1657). CAT. MAN. I, 181. *Iordache postelnicul... să fie volnic cu această carte a Domniei mele ca să cumpere moșie în sat* (a. 1658). ARH. OLT. IX, 185. *Din veac fiind obicina tuturor domnilor, de au fost volnici a da și a milui pre boierii care au slujit domnu-său cu dreptate* (a. 1667). STOICESCU, S. D. 135. *Om strein grec să nu fie volnic nimenilea a pune* (a. 1669). MAG. IST. I, 133/15. *Ești volnic să-l tai* [pe cel care greșește] *ca și pre acel pom sterp.* NEAGOE, ÎNV. 200/1. *Să fie volnici a să buluci și a să oști împotiva tătarîlor.* M. COSTIN, O. 124. *Au pozvolit hanului să fie volnic a prăda țara Moldovei.* id. ib. 131. *Domnul pre boieri să nu fie volnic a-i pierde, orice greșală ar face, fără sfatul tuturor.* NECULCE, L. 212. *A le împărți volnic să fie.* CANTEMIR, I. I. I, 133. *I-am dat această carte a noastră ... să fie volnic... să stăpînească a patra parte ... din Gropșani* (a. 1694). BUL. COM. IST. II, 240. *Să hie volnic dumnealui păharnicul a le vinde cui i-ar da bani* (a. 1695). GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 12. *Să fie volnici nemții a să neguțători.* R. POPESCU, CM I, 516. *Să fie volnic cu această carte a Domniii mele ca să aibă a ținea și a stăpîni toată partea lui de moșie* (a. 1704). BUL. COM. IST. V, 228. *Au fost volnici a-și stăpîni livezile cu pomii cît trăiesc* (a. 1723). PANAITESCU, O. Ț. 122. *Slugile vornicești... să nu fie volnici a lua ceva* (a. 1741). URICARIUL, IV, 404/6. *Fiind noi volnic a cumpăra neamul, ne-am primit banii ce scrie într-acest zapis* (a. 1742). ARH. OLT. XIX, 94. *Să fie volnici a le paște pe a oricui moșie* (a. 1747). ȘTEFANELLI, D. C. 44. *Am hotărît Domnia mea ca unii ca aceia zapcii mici să nu mai fie de acum înainte volnici la unile ca aceste* (a. 1776). PRAV. COND. (1780), 176. *Să nu fie volnici a vinde orice feliu de băutură* (a. 1781). FURNICĂ, D. C. 88. *Imperatorul... este volnic să facă propuneri... către preaînaltul dovlet.* VĂCĂRESCUL, IST. 272. *Îndatoritoriul ce va avea moșie sau vie sau țigani amanet pentru datorie... să nu fie volnic a stăpîni acel amanet pînă nu va înștiința Divanul* (a. 1785). SOB. HRIS. 22. *Nimeni nu e volnec a-i lua seama în vremea otcîrmuirii lui.* CĂLĂTORIE, IV, 266 r/1. *Acei cari vor voi a se așeza la mahala, să hie volnici a-și face casă* (a. 1792). N. A. BOGDAN, C. M. 108. *Stăpînul moșiei... să nu fie volnic a le lua pămîntul* (a. 1794). KOGĂLNICEANU, S. A. 140. *El tot se socotește volnic a scumpi al său lucru.* IST. AM. 70 r/16. *Cu care scri[s]oare sau diată să fie volnică... a stăpîni și a vinde lucruri sau moșii* (a. 1802). ȘTEFANELLI, D. C. 303. *Bibliotecariul nu este volnic a scoate din școală vreo carte din bibliotecă fără țidula epitropilor* (a. 1803). URICARIUL, III, 30. *Mă îndatoresc ca de acum să nu fiu volnic a o vindi altora streini* (a. 1809). IORGA, S. D. VI, 173. *Vericine va voi, volnici și slobodi să fie a vinde lumînări de ceară roșie* (a. 1809). TES. II, 342. *Vreo despăgubire la cheltuielile lor nu are să li să dea, nici ei să fie volnici a cere* (a. 1811). DOC. EC. 107. *Au socotit că este volnic și de banii lui Hurmuzachi* (a. 1811). BUL. COM. IST. IV, 96. *Să nu mai fie volnică județia a priimi între dajnicii orașului oameni sălășluitori pă afară* (a. 1819). DOC. EC. 235. *Ce ar fi o armie cînd fiecare ostaș s-ar socoti volnic a da planuri după chibzuirea sa?* MARCOVICI, D. 453/28. *Să i să cumpere un loc de casă cu o căscioară,... nefiind volnici nici unu, nici altu a o vinde vreodată* (a. 1846). ARH. OLT. V, 425. *Lupii se cuvine a fi volnici să mănînce oi.* NEGRUZZI, S. I, 280. *Eu nu mai sînt volnică să-mi descopăr nici una din cele mai nevinovate plăceri femeiești.* FILIMON, O. I, 153. *Acum eram liber!... volnic de a face tot ce-mi plăcea!* ALECSANDRI, O. P. 59. *Să am și eu atîta grijă de lucrătoare... și să nu fiu volnică să spun calfelor nimic.* CONV. LIT. XXVI, 817. *Poarta Otomană pretindea întîi să-și îndestuleze dînsa trebuințele și, numai dacă mai rămînea ceva locuitorilor, să fie volnici a o vinde și în alte părți.* ARHIVA, I, 129. *Numai iarna vei fi volnic să ieși de la închisoare.* ap. TDRG. *În cazul cînd imobilul unui mort s-ar vinde pentru datorii, să nu fie nimeni volnic a-l cumpăra, afară de orășeni.* XENOPOL, I. R. III, 26, cf. BARCIANU, TDRG. ◊ (În construcții impersonale) *Nici cu un feliu de pricină să fie volnic a călca această sfîntă mănăstire* (a. 1702). IORGA, S. D. XIV, 8. [Împăratul] *au dat poruncă ca verice pricină vor avea rumânii noștri între dînșii, să nu fie volnec a-i judeca cineva fără decît noi între noi să-i judecăm.* VĂCĂRESCUL, IST. 284.

3. (Învechit; despre oameni) Care are drepturi politice și cetățenești depline, care se bucură de independență individuală și cetățenească, liber; (despre țări, popoare) neatîrnat, nestăpînit și neexploatat de alt popor sau stat. [Ungurii] *multă pacoste și pedeapsă făciia lui Pătru Vodă, că ce era al lui le ținiia toate ei și nu era volnic cu nimica.* URECHE, L. 147. *Să-i sloboază, volnici să se ducă la casele lor.* SIMION DASC. LET. 233. *Și turci trimitea de umbla cu dăbilarii, de nu-și era țăranii volnici cu nimica.* id. ib. 261. *Unde ari vrea să margă, ori spre ce parte, volnic, fără nici o grije să fie.* M. COSTIN, O. 108. *Țara Moldovei nu pot să o de,... că este volnică, că turcilor îi închinată, nu-i luată cu sabia.* NECULCE, L. 142. *Ce va fi voia lui, volnic să fie, fără ucazul împăratului.* id. ib. 260. *Dacă nu va să șadză, volnic să fie.* id. ib. 262. *Volnic Domn acelor locuri făcîndu-să, toate după pofta și voia sa făcea și desfăcea.* CANTEMIR, HR. 417. *Ei mai pe urmă încă aceia au urmat de s-au despărțit, ... unul într-o parte de supt ascultarea*

ei trăgîndu-se, domni lor puindu-şi şi volnici făcîndu-se. C. CANTACUZINO, CM I, 44. *Nu ascultară pre Darie împărat, ce volnici era.* HERODOT, 173. *Tătarii pre ioni îi rîd, zicînd cum nu-s volnici, ce sînt robi.* ib. 253. *Fost-ai multe veacuri volnică ca paserea văzduhului.* BĂLCESCU, M. V. 566, cf. ŞĂINEANU. *Noi am avut o ţară volnică, cu moşii minunate.* SBIERA, F. S. 135, cf. TDRG, DL, DM, M. D. ENC. ♦ (Substantivat; învechit, rar) Libertate. *Voia (volnicele D) rostului mieu dulce veri, Doamne.* PSALT. 260.

4. (Învechit; despre acţiuni, stări etc.) Care are loc, care se desfăşoară fără nici un fel de restricţii; care este conform voinţei cuiva. *De voiesc... să răscumpere moşia... pînă la cîtă vreme, pot se aibă volnică răscumpărare?* (a. 1782). URICARIUL, XI, 257. *La asemenea viaţă volnică şi voinicească se prinseră a năzui cu dor toţi românii din Ardeal.* ODOBESCU, S. III, 524. ♦ (Adverbial) De bună voie, în mod voluntar. *Ploaia volnic despărţi-veri, D*[umne]*zeule, parţiei tale.* PSALT, H. 55[V]/11. *Te rugăm din partea tutulor în deobşte să priimeşti volnic şi bucuros această sarcină.* ODOBESCU, S. I, 68, cf. ŞĂINEANU, DHLR II, 275, RESMERIŢĂ, D. *A primi volnic.* SCRIBAN, D.

5. (Rar; despre comportamentul, sentimentele etc. oamenilor) Nestăpînit, nepotolit, nereţinut, nerezervat. *Cum? Sînt şi-aici fiinţe cu volnice porniri?* COŞBUC, S. 161. ◊ Loc. adv. **Din volnica voie** = de bunăvoie, nesilit de nimeni, din proprie iniţiativă. *Vădzînd şi înţelegînd binele, din volnica voie răul a urma, a alege şi a face poate.* CANTEMIR, I. I. II, 39. ◊ (Substantivat) *Nici Calipso, volnica, nu-l lasă.* SĂM. I, 116.

6. (Învechit şi regional; şi substantivat) (Persoană) care stăpîneşte, care conduce; (persoană) de vază. *Trimise cartea către cei volnici ce lăcuia cu Navute.* BIBLIA (1688), 262 [2]/33. *M-am pricit cu fiii Iudei cei volnici.* ib. 354 [1]/4. *Împărate luminate! Volnic eşti pe lumea toată.* ANT. LIT. POP. I, 364. ◊ (La sg. cu sens colectiv) *Mai apoi ieşind Iehonia împăratul şi împărăteasa şi scopiţii şi tot volnicul şi meşterul şi legatul den Ierusalim.* BIBLIA (1688), 511 [2]/36. ♦ (În limbajul religios) Atotputernic. *A Domnului iaste împărăţia şi elu e volnicu spre limbi.* PSALT. 38, cf. 113. *Zeul volnic e cu Iacov şi cu cumplitele pămîntului.* CORESI, PS. 153/4, cf. 54/13. ♦ Care este binevoitor, favorabil (cuiva). *D[u]mnezeu este volnic împărţitoriu tuturor darurilor şi celor sufleteşti şi celor trupeşti.* MAIOR, P. 266/28. *Am fost la şef, s-a arătat volnic ca să te ajute.* UDRESCU, GL. ♦ Care este autoritar sau arbitrar; care se impune cu sila. Cf. MARDARIE, L. 239/5. *Nu domn volnic stăpînitor cu putere, ca ce-i va fi voia, ce drept judecător ca ceea ce se cuvine să facă s-au cunoscut.* ARHIVA R. I, 55/12, cf. DL, DM, SCL 1958, 237, M. D. ENC. ◊ (Adverbial) *Luînd din mînă-i volnic lumînarea O lipi de-o piatră.* COŞBUC, P. I, 248. *Nu-s doar de zvîrlit aste daruri de cinste Date de zei, dară volnic de nimeni nicicînd dobîndite.* MURNU, I. 53.

7. (Învechit şi regional; urmat de determinări introduse prin „să" sau „de"; în opoziţie cu nevolnic) Care este capabil (să... sau de...), care este în stare (să... sau de...). *Nici era volnică de a-şi fac*[e] *de mîncar*[e] *din strînsul lor, ci trăia cu cerşitul prin odăi* (a. 1816). IORGA, S. D. VII, 16, com. din BANAT. *Nu sînt volnic să muncesc.* CIAUŞANU, GL., cf. COM. SAT. III, 65. *Nu-i volnic de nimic.* L. ROM. 1960, nr. 5, 36. ♦ (Substantivat) Persoană viguroasă, zdravănă. Cf. COMAN, GL.

– Pl.: *volnici, -ce.* – Şi: **vólnec, -ă.**

– Din v. sl. **вольнъ.**

VÓLNIC[2] s. n. v. **vîlnic.**

VOLNICÉŞTE adv. (Învechit) În mod liber, de bunăvoie. *Volniceşte sfătuind oamenii... cineşi pre cît are vrere, pre atîta să fac părtaşi.* VARLAAM – IOASAF, 66[r]/23. *Răscoala şi învrăjbirea este fieştecare înglotire (adunare) a mai multor oameni, carii s-au strîns de capul lor, şi volniceşte, ca să să împrotivească stăpîniei cu puterea* (a. 1788). ŞA I, 138. *Artavan, unchiul său,... volniceşte îl sfătuia să nu margă asupra grecilor.* HERODOT, 350, cf. LB, LM, DL, DEX.

– **Volnic** + suf. *-eşte.*

VOLNICÍ vb. IV. (Învechit) **1.** Tranz. şi refl. A (se) elibera, a (se) slobozi. *Aristagor, după ce-au fost gonit din Spartis, să dusă la Athina, fiind atuncea volnicită de supt tirani.* HERODOT, 272. *S-au volnicit de la sine, pe păzitori i-au gonit, Pe din dos dîndu-le drumul, pe-amîndoi i-au mîntuit.* BELDIMAN, E. 34/5. ◊ Refl. pas. *De va dormi neştine cu muierea... roabă..., nu vor muri, pentru că nu s-au volnicit.* BIBLIA (1688), 85[1]/27. *Noi într-amîndoă părţile vă slobozim, pentru ca să să volnicească, cum Chiprosul, aşa şi Ioniia.* HERODOT, 286.

2. Tranz. A îngădui, a permite **(1).** *Tot omul căruia au dat lui D[u]mn[e]zeu bogăţie şi avere şi l-au volnicit pre el ca să mănînce dentr-însele.* BIBLIA (1688), 449 [1]/24, cf. I. GOLESCU, C. *Acest adevăr... nu ne volniceşte a osîndi... înaintarea învăţăturii ca o pricină de stricare a oamenilor.* MARCOVICI, D. 373/10. ◊ (Cu pronumele în dativ) *De le-i volnici, ai să-ţi vezi supuşii pe unii în desfătări, iar pe alţii în ahtieri.* DELAVRANCEA, S. 87. *Cine ţie ţi-a poruncit Şi ţie ţi-a volnicit Să ţii tu calea domnilor?* MAT. FOLK. 64. ◊ Refl. pas. *Cu învoirea şi priimirea lor* [a stăpînilor] *să volnicesc acei ţigani a se cununa* (a. 1785). URICARIUL, I, 323.

3. Tranz. (În administraţia feudală a ţărilor române) A autoriza, a împuternici, a da dreptul... *Grigore Ghica Voevod Mold. volniceşte pe Costache Razul hatmanul ca să cerceteze pentru şugubini şi tălhuşaguri* (a. 1741). CAT. MAN. I, 493. *Volnicim pre mai sus numitul cinstitul prefect... ca să aibă a purta de grijă şi a stăpîni pre toţi acei ce sînt de biserica Apusului* (a. 1751). URICARIUL, V, 423/21. *Volnicim Domnia mea pre mai sus numitul boierul Domniii mele să apuce pe fieştecarele ca să-şi plătească toţi banii după suma pogoanelor sale ce vor avea* (a. 1759). IORGA, S. D. XVI, 150. *Grigorie Alixandru Ghica Vodă volniceşte un aprod să împlinească pe Ioniţă Cracalie... după plîngerea lui Darie Donici* (a. 1766). id. ib. XIX, 33. *Volnecim Domnia mea pe părinţii călugări... să aibă a lua dejma de pe locul tîrgului* (a. 1767). id. ib. VI, 134. *Volnicim Domnie me pre sluga noastră acest aprod să aibă a merge la ţinut Fălciului* (a. 1783). GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 82. ◊ Refl.

impers. *Fierberile de răşină în codrii de molidvu tot să se volnicească şi să fie slobode.* COD. SILV. 32. *Să volniceşte acest slujbaşi să meargă la pîrîţii din jalbă... să-i aducă aici a să înfăţişa la judecată* (a. 1825). ARH. OLT. XII, 255. *Nu se volniceşte pînă la o lună a se scoate din case pe vreme rea.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 77/15.

4. Refl. A acţiona în voie, după bunul plac, a-şi lua libertatea de...; a îndrăzni. *Dulceaţele voastre ce se volnicesc întru mădularele voastreş.* CORESI, L. 153/5. *Cel ce să volniceşte întru sine urî-se-va.* BIBLIA (1688), 673^{2}/18. *Dumnezeu ceartă cîteodată tot pentru ca să nu se prea volnicească nime.* MUSTE, LET. III, 46/11. *Fără ştirea ispravnicului de ţinut, nici un om gospod cu poruncă prin ţinut să nu umble, nici altul la nimică să nu se volnicească* (a. 1741). URICARIUL, IV, 399/20. *Stolniceasa Joroai s-au volnicit în urmă de au dat moşie cu podul numai unuia din feciori* (a. 1783). GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 84, cf. LB, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. ◊ Intranz. *Metahirisind a sa voinţă Volniceşte după chieful său.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 354.

5. Refl. A se strădui, a-şi da silinţa. [Fecioara] *s-au volnicit să cînte toată cîntare.* AETHIOPICA, ap. GCR II, 89/10. *Să volniceşte dohtorul numai de a întîmpina furia cea nesuferitoare.* PISCUPESCU, O. 239/7, cf. DEX[2].

– Prez. ind.: *volnicesc.* – Şi: **volnecí** vb. IV.

– V. **volnic.**

VOLNICÍE s. f. (Învechit şi regional) **1.** Stare a unei persoane care nu este supusă nici unei constrîngeri, nici unei îngrădiri; posibilitate de a acţiona în anumite împrejurări după propria voinţă sau dorinţă; libertate. *Nu cu vreo silă şi nevoie ţinuţi sînt, ce şi aceia au volnicie lor a se întoarce ei şi să facă ce vor vrea.* CORESI, EV. 99. *I-am lăsat în volnicie Şi să-şi îmble-n gîndul lor şi-n buiecie.* DOSOFTEI, PS. 275/5. *Volnicie dă cuvintelor începătura direptăţii şi povăţuieşte înainte a lipsii prici şi vrajbă.* BIBLIA (1688), 438 ^{1}/32. *Pe ceielalţi fraţi ai lui au început a-i mai scăde din volnicia ce ave cînd trăie tat-său.* NECULCE, L. 100. *A crede adevărul sau minciuna în volnicia omenească este.* C. CANTACUZINO, CM I, 51. *Părinţii carii lăcuiesc într-însa să petreacă întru volnicie şi odihnă* (a. 1702). IORGA, S. D. XIV, 8. *Dumnezău au lăsat pre tot omul în voia şi în volnicia lui.* IACOV, SIN. 43 ^{r}/23. *Volnicia noastră nu o ia botezul, nici are iertare de păcatele ce să fac după dînsul.* VARLAAM – IOASAF, 45^{r}/15. *Fieştecarele are voia volniciei lui pînă este întru această viaţă.* id. ib. 65^{v}/5. *Pentru muierile acestea multă volnicie este la noi şi slobozănie.* HERODOT, 260. *Volnicia mea o am, cele trebuincioase nu-mi lipsesc.* ARHIVA R. I, 150/15. ♦ Lipsă de constrîngere în gîndire, în exprimare, în comportament etc. *Ai oprit şi sumeţie Cu pilde de îndurare, Dînd năstav de volnicie Sufletelor cu-nfrînare.* CONACHI, P. 44. *Cu pericolul de a strînge în noi închipuirea, slobozenia gîndului, volnicia stilului,... domnii grameriani ne-au adus... a concentra înţelepciunea neamului în cuvîntologie.* RUSSO, S. 84. ♦ Indulgenţă, toleranţă; privilegiu. *Făcusă Barnovschii Vodă mare volnicie curţii, să dea numai la bir, o dată într-un an.* M. COSTIN, O. 93. *Toleranţia, adecă volnicia legilor.* CALENDARIU (1814), 4/25. ♦ Fig. Libertate excesivă în manifestări, în cuvinte etc.; indecenţă, imoralitate, desfrîu. *În volnicia trupului şi în odihnă vor, care îndulceşte trupul.* VARLAAM, C. 28. *Cu păcătoşii sălaşul să-i fie, Petrecînd cu dînşii viaţă-n volnicie.* DOSOFTEI, PS. 283/4. *Să mă iei de dînşii aminte... De cei cu giudecie Carii îmblă-n volnicie De vor şi piatra să-nghiţă Şi nu caută să să sîmţă.* id. ib. 474/18. *Volnicia limbii pune pre mulţi la încercare* (a. 1699). FN 86. *Precum în multe altele, aşa şi în privinţa aceasta domneşte acolo o volnicie care nu ne-o putem explica.* BARIŢIU, C. II, 131. *Ş-au petrecut zilele sale în desmierdăciuni şi în volnicii.* MAIOR, P. 4/2. *Atîta volnicie în căutătura ochilor, în cuvîntarea limbii; pentru ce dară acuma nu se înfrînează?* id. ib. 42/2.

2. (Stare de) libertate economică şi socială a unei persoane sau a unei clase sociale; stare de neatîrnare a unui stat, a unui popor; independenţă; autonomie. *De va dormi neştine cu muierea pat de sămînţă şi ea va fi roabă păzită unui om şi ... volnicie nu s-au dat ei, socotinţă va fi ei.* BIBLIA (1688), 85[1]/26. *Şi alţii din oameni mergea mulţi, cărora le plăce mai bini tirania decît volnicia.* HERODOT, 25. *Turcul le stă în spate şi volniciei tuturor întinde mrejile sale.* URECHE, L. 87, cf. 100. *Părţile Crăiei Ungureşti de sus le-am dezbătut despre nemţi şi la volnicie le-au adus.* M. COSTIN, O. 310. *Jurînd îi dă volnicie să fie slobod în veci de vecinătate.* N. COSTIN, LET[2] II, 41. *Craiul leşescu al doile Avgustu, începu şi el să strîce volnicia leşilor.* NECULCE, L. 158, cf. 289. *Bulgarii... supt acest împărat aşe-s deplin s-au răscumpărat volnicia.* CANTEMIR, HR. 380. *Lepădînd giugul cel ce demult îl purta, să-şi dobîndească volnicia lor.* id. ib. 401. *Craiul lor,... vrînd să strice volnicia leşilor, nu-l mai primiia leşii să le mai fie craiu.* MUSTE, LET. III, 36/10. *Romanii cei din Dachia au avut pace,... trăind în volnicie pînă către capătul seau sfărşitul sutei a noao.* MAIOR, IST. 56/22. *Gloata... Învăţată în volnicie Nu sufere nice o contenire.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 342. *Iubea volnicia patriei.* ARHIVA R. I, 161/23. *Volnicia domneşte ca mai înainte, dar nu acea volnicie pruncă,... ci slobozenia cea bărbată şi luminoasă.* RUSSO, S. 129, cf. 137. ♦ (La pl.) Drepturi, libertăţi (politice şi cetăţeneşti). *Le rădicase şi hătmăniile... şi cu vremea şi alte volnicii le-au stricat toate.* M. COSTIN, O. 125. *Nu lăsa să să mai întărească neprietinul tău şi călcătoriul de volniciile noastre, leahul.* id. ib. 128. *Voi la noi veţi să stricaţi obiceile şi volniciile din cetăţi şi să băgaţi iarăşi tirani.* HERODOT, 279.

3. (De obicei în construcţie cu verbele „a da", „a avea") Drept, permisiune de a face un lucru; aprobare, împuternicire, autorizaţie; (concretizat; şi în sintagmele *carte de volnicie* sau *de volnicii, ucaz de volnicie* sau *de volnicii*) act, document care cuprinde o astfel de autorizaţie. *Dîndu-i volnicie pentru oameni răi de-i înţăpa... pre cîţi îi prindea.* N. COSTIN, LET. II, 41/19. *Au pus capete dintre dînşii pe Zaharie şi pe Sandul şi le-u dat cărţi de volnicie să strîngă cît de mulţi.* NECULCE, L. 99. *I-au dat ocaz di volnicii a umbla la peşte.* id. ib. 329. *Să facă pritutindinea stauropighii şi să dea volnicie cinstitelor mănăstiri la cei ce trebuiesc* (a. 1702). IORGA, S. D. XIV, 6. *De se va întîmpla moartea muierii şi copii nu va avea, să n-aibă volnicie bărbatul să cheltuiască la moartea ei mai mult decît a treia parte din zestrele ei.*

ANTIM, O. 393. *Cine au dat volnicia aceasta mirenilor să înfrunteze pe preoţi?* id. P. 65. *Carte de la Antonie Vodă de volnicie lui Constantin Jora... ca să poprească satul Jorăştii* (a. 1740). IORGA, S. D. VII, 77. *Au fost luat şi carte domnească dată lor de volnicie* (a. 1743). URICARIUL, XVI, 224. *Boierii merg pe la casele lor,... dîndu-li-se volnicie la curte să nu vie.* GHEORGACHI, CER. (1762), 295. *Le dăm Domnia mea volnicie ca pre care braşovean va afla hrănindu-să cu negoţ braşovenesc aici în ţară pe toţi să-i apuce să dea cu ei la această ruptoare* (a. 1765). FURNICĂ, D. C. 21. *Carte de volnicii pentru a-şi lua drepturile* (a. 1772). IORGA, S. D. VI, 164. *Are volnicie a cinsti pre cel cu dragoste şi a pedepsi pre cel ce să împrotiveşte.* AETHIOPICA, 27[v]/15. *Legea războiului dă volnicie ca să-l prade cel ce-l va robi.* ib. 62[r]/18. *De au presosit întru limba şi gramatica rumânească I mai mult decît H, cei după moartea noastră dascali au volnicie tocma a le face.* MACARIE[1], GRAM. 123[r]/ 8. *Această judecătorie are volnicie a trimite făr de poruncă domnească să aducă pe cei ce să pricinuiesc.* PRAV. COND. (1780), 74. *Nici un rumân nu are volnicie să vînză vin sau rachiu pe moşie făr de voia stăpînului.* ib. 86. *Domnia me dăm volnicie lui Dumitrachi Miclescul... ca să aibă a stăpîni acei 3 bătrîni* (a. 1783). GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 91. *Nime fără voia stăpănilor moşii*[i] *nu au volnicii a tăia macar un copaci* (a. 1785). IORGA, S. D. VII, 131. *Au volnicia a nu priimi pe acei ce socotesc că nu s-or întocmi cu slujbele dregătoriei lor.* IST. AM. 18[r]/18. *Nici unul din lăcuitori nu are volnicie să vîneze peşte în heleşteu stăpînului moşiii* (a. 1799). IORGA, S. D. V, 202. *Fetişoara aceea... să nu aibă volnicia a vedea feciori şi a povesti cu ei?* MAIOR, P. 85. *Volnicie de la caimacani pentru banii ce s-au dovedit asupra şătrarului* (a. 1812). DOC. EC. 147. *Domni ai împărăţiei ruseşti,... dăruindu-i lui volnicie,... să dea cuvînt şi răspuns.* CANTEMIR, S. M. 10/18, cf. 103/1. *Dăm volnicie ... să-l rădice cu toate ale lui* (a. 1822). ARH. OLT. XVII, 333. *Să aibă volnicie cu această carte a Domniii mele a luoa de la cărămidă... zeciuială* (a. 1823). DOC. EC. 267. *Au venit aici... cu volnicie domnească ca să teslimatisesc la numitul de mai sus* (a. 1828). IORGA, S. D. XXII, 172, cf. I. GOLESCU, C. *Dîndu-să un arnăut cu volnicie din partea agii, au şi găsit pă 9 dintr-înşii* (a. 1833). DOC. EC. 521. *Ştia să facă jălbi,... pitace, volnicii, catastişe de lude.* FILIMON, O. I, 121. *Să dai cîteva volnicii de furat pe la hoţi şi banii aceştia vor veni la loc înzeciţi!* id. ib. 182, cf. ŞĂINEANU, CADE, DL, DM. *Membrii sfatului domnesc nu sînt citaţi ca martori nici în aşa numitele „cărţi de volnicie", prin care unii proprietari feudali sînt împuterniciţi să-şi stăpînească moşiile sau să îşi încaseze diverse venituri de pe aceste proprietăţi.* STOICESCU, S. D. 90. *Ispravnicul... mîna pe condei punea... Şi pe loc că îmi scria Volnicii Pe la Zapcii.* TEODORESCU, P. P. 601.

4. Samavolnicie, abuz. *Poftim Domnia mea... pe Prea Osfinţitul Mitropolit al Moldovei... să lege şi să oprească volnicia celor ce ar cugeta şi ar vrea a strica această bună orînduială* (a. 1776). RĂŞCANU, L. 6. *Continuîndu-şi rechizitoriul,* [vorbitorul] *aduce exemple de volnicii şi ilegalităţi ale administraţiei în alegeri.* ap. TDRG. *Aducem numai cîteva cazuri de volnicie extremă.* PĂCALĂ, M. R. 357. ◊ Loc. adv. **Cu** (sau **după**) **volnicie** = în mod abuziv, după bunul plac. *Cu atîta mai vîrtos se împulpă pre români a-i micşora şi cu volnicie a-i batjocori.* MAIOR, IST. V/15. *Vrea autonomie bisericească... ca să poată domni după volnicie.* BARIŢIU, C. II, 163.

5. Putere, stăpînire. *Curia dară din toată lumea la Italia, să fie şi în volnicia Italiei şpani, adecă şleahtici.* M. COSTIN, O. 259. *Nu da apei trecătoare, nici muierii rele volnicie.* BIBLIA (1688), 676 [2]/47. *Pre omul acesta, cu volnicie şi cu nemurire cinstindu-l, l-au pus împărat.* VARLAAM – IOASAF, 25[v]/25, cf. I. GOLESCU, C. *Domnul... va aşeza pe urmaşii voştri iarăşi în volnicia şi puterea lor.* RUSSO, S. 127.

6. Vitejie, vigoare, vîrtute. *Vitejii săi, încă fiind neuitaţi pentru volnicia lor ce făcusă la războaiele ce s-au pomenit mai sus.* M. COSTIN, O. 284. *Din povestirea aceasta respiră o iubire adîncă pentru pămînt şi oameni, pentru jertfele credinţei şi vechea volnicie a unor bărbaţi neînduplecaţi.* SADOVEANU, E. 218.

– Pl.: *volnicii.*

– **Volnic** + suf. *-ie.*

VOLNICÍT, -Ă adj. (Învechit) **1.** Lăsat liber, în voie. [Oştenii] *dacă s-au văzut volniciţi,... s-au împrăştiat precum le-au fost voia.* AXINTE, LET[2]. II, 134, cf. DL, DM. (Prin lărgirea sensului) *Volniceşte sfătuind oamenii şi avînd alegere volnicită... pre cît are vrere, pre atîta să fac părtaşi luminii.* VARLAAM – IOASAF, 66[r]/24.

2. Îngăduit, permis. *Fieştecare tîrgoveţ şi fieştecare sătean crede că ar avea o volnicită dreptate a putea tăia lemnul după plăcerea sa.* COD. SILV. 39. *Trebuie să năzuiască la dregătoriile sale care fără de preştiinţa şi învoirea comitatului, a da slobozenie la ieşirea din ţară nu sînt volnicite.* INSTRUCŢII, 5/5.

3. Autorizat. *S-au dat ... la mîna volnicitului zapciu* (a. 1825). IORGA, S. D. V, 269.

– Pl.: *volniciţi, -te.*

– V. **volnici.**

VÓLNIE s. f. (Slavonism, învechit, rar) Voinţă **(3).** *Poate face pentru volniea sa să piarză şi pre suflet şi pre sine.* NEAGOE, ÎNV. 265/4.

– Din slavonul **вольнаꙗ.**

VOLÓC[1] s. n. **1.** Unealtă de pescuit alcătuită dintr-o plasă dreptunghiulară, de dimensiuni variabile, ale cărei capete sînt prinse pe două vergele de lemn, cu ajutorul cărora este trasă prin apă. *Nime să n-aibă treabă a prinde peşte, nici cu năvod, nice cu mrej[e], nici cu voloc, nici cu coteţe* (a. 1665). IORGA, S. D. V, 39. *Pe meşteri îi îmbrăcasă cu nişte voloaci* (a. 1784). GCR II, 136/4, cf. STAMATI, V. 296[1]/2, 538[1]/51, CIHAC, II, 462. *Abia se mai ţinea în iţele ei învechita haină a lăutarului, sămănînd mai mult a voloc decît a antereu.* GANE, S. 219. *Nu era nici îmbrăcată, nici dezbrăcată cu vologul aruncat pe dînsa.* ISPIRESCU, L. 179, cf. DDRF. *Ce se atinge de firele cele de fuior ce le ia gospodina... de la crucea preotului, se crede că sînt bune de pus în pînza volocului sau a mrejei, ca să tragă peştele.* MARIAN, S. R. I,

174, cf. DAMÉ, T. 123, id. T.$_2$, 67, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *Cîte o fetiţă se întoarce cu volocul într-o mînă.* IORGA, ap. CADE. [Batca] *se prinde cu nevoadele, voloacele şi cu tot felul de plăşi.* ANTIPA, F. I. 152. *Se numeşte plasă (Muntenia şi Oltenia) sau voloc, volog şi vălog (Moldova), o pînză mai lungă decît lată, ţesută mai rar sau împletită în ochiuri şi cu capetele ei întinse pe cîte un băţ.* id. P. 146, cf. 174, 449, 451, TDRG. *Vologul sau volocul are o lungime de doi sau trei metri. Se împleteşte sau se ţese, avînd găuri de doi sau trei milimetri pentru prins chisagă (peşte mărunt).* PAMFILE, I. C. 66. *Plăşile de prins peşte, năvoadele, voloacele şi alte măiestrii se împletesc din bumbac tare răsucit sau din fuior.* id. ib. 318, cf. 67, JAHRESBER. XXVI – XXIX, 44, RESMERIŢĂ, D., SEVERIN, S. 67, ŞĂINEANU, D. U. *Se duc spre largul bălţii sau se pironesc în aşteptare pe parii ce susţin voloacele.* SIMIONESCU, F. R. 76. *Pretutindeni, de la pîraiele Carpaţilor pînă-n noianele Dunării şi bugazurile mării, mi-am azvîrlit undiţa şi mi-am înmuiat volocul.* VOICULESCU, P. I, 8, cf. id. POEZII, I, 235. *Racii îi mai prinzi şi cu volocul.* SADOVEANU, O. IX, 407. *Cuvioşia ta, părinte stareţe,... să nu cumva să vă mai vîrîţi cu voloacele în iazul de la Miroslava.* id. ib. XVIII, 403, cf. ENC. AGR., SCRIBAN D., GHELASE, U. P. II, 101, 280, 364, NOM. MIN. I, 28, LTR, LTR^2, DL, DM, DER, CIORANESCU, D. ET., M. D. ENC., DEX, IVĂNESCU, I. L. R. 440, H I 61, III 18, 140, 170, X 21, 68, 107, 465, 538, 539, 571, XI 428, XII 288, XVI 142, ŞEZ. I, 102. *De-atunci şi pînă în ziua de astăzi, peştele nu mai are picioare, ci aripi, şi omul îl prinde cu vîrşa, cu undiţa, cu volocu, cu leasa.* ib. II, 32, cf. IV, 113. *Volocu-i di pînză şî cu douo beţi şî un om sî vîră la adînc şî unu la mal, şî prinzi peşti cu dînsu.* GRAIUL, I, 472, com. din BUCOVINA, ALR I 1 734, ib. 1 737/412, 532, ALR SN III h 741, ALRM SN II h 559. ◊ (Ca termen de comparaţie) *Sînt poteci de-a dreptul; unii au să le iasă înainte şi-n coastă. Alţii îi alungă din urmă. Ori încotro ar face, cad ca într-un voloc.* SADOVEANU, O. X, 365. *Gonaşii cuprind o bucată de codru ca un voloc şi vin hăulind.* id. ib. 465. ◊ Expr. **A trage cu volocul** v. trage **(IV 1 c).** ♦ Fig. (Rar) Mulţime de oameni aşezaţi în linie, unul lîngă altul, care urmăreşte sau împresoară pe cineva. *În vremea asta, ţăranii lui Tomşa făcuseră voloc şi cercetau prin zăvoaiele Prutului pe fugari.* SADOVEANU, O. V, 501. *Dacă a doua şi a treia zi călărimile domnului şi ale Ţării, umblînd fără contenire, pot să aşeze asemenea voloc mişcător între prădalnici şi vadurile hotarului, atuncea Dumnezeu va binecuvînta strădania tuturor.* id. ib. XIII, 252. *Asemenea păţanie au avut tabunurile lui Mamac-Han..., în prădăciunea lor de la Moldova, cînd i-a prins în voloc Ştefan Vodă şi le-a luat înapoi tot ce prădaseră.* id. ib. 269. *Au înţesat tăriile codrului de dincolo de Siret cu voloc de oameni, au hăituit domol sălbătăciunile tot mînîndu-le spre locul unde aştepta Măria sa.* id. ib. XVIII, 76, cf. DL.

2. (Prin Mold.) Plasă de pescuit în formă de sac. Cf. ALR I 1 737/424.

3. P. anal. (Prin Mold.) Traistă în care se dă cailor ovăz. Cf. ALR I 1 127/424.

– Pl.: *voloace* şi (regional) *volocuri* (ALR SN III h 741/514). – Şi: (regional) **vológ** (pl. şi *vologuri*, ALR I 1 734/614), **vălóg, vîrlóg** (MANOLESCU, I. 44, RESMERIŢĂ, D.) s. n.

– Din ucr. **волок.**

VOLÓC[2] s. n. (Regional) Ghemotoc (de cîrpă) (Săpata – Costeşti). Cf. UDRESCU, GL. ♦ Bulgăre de zăpadă (Săpata – Costeşti). Cf. UDRESCU, GL. ♦ Fig. Fulg mare de zăpadă (Săpata – Costeşti). Cf. UDRESCU, GL. *Curgeau voloacele de zăpadă mari şi moi şi dese, parcă erau smulse de vînt din ploşparele norilor.* id. ib.

– Pl.: *voloace.*

– Etimologia necunoscută.

VOLOCÉL s. n. Diminutiv al lui voloc[1] **(1).** *Laşi să cadă în apă un volocel afund, larg cît o strachină, în care fixezi o greutate ş-o nadă.* SADOVEANU, O. IX, 406, cf. DL, DM, DEX.

– Pl.: *volocele.*

– **Voloc[1]** + suf. *-el.*

VOLÓG s. n. v. **voloc[1].**

VOLOJMÁN s. m. v. **voloşman.**

VOLONÉŢ, -EÁŢĂ adj. (Mold.) Dolofan, durduliu. Cf. SCRIBAN, D. *Am de luptat cu buhaiu de pădurea de argint, care are coarnele şi inima de argint şi-i mai voloneţ decît cel de dincolo.* I. CR. IV, 103. *Ţi-e mai mare dragul de aşa copil voloneţ.* COMAN, GL.

– Pl.: *voloneţi, -e.* – Şi: **volunéţ, -eáţă** adj. SCRIBAN, D.

– Etimologia necunoscută.

VOLÓS subst. v. **valos.**

VOLOSMÁN s. m. v. **voloşman.**

VOLOSTE s. f. (Prin Mold.) Plasă **(II 2);** reşedinţă de plasă. Cf. IZV. XI, 176. *Ne-am dus odată la povercă la volosti.* ARH. FOLK. II, 159, cf. 180.

– Accentul necunoscut. – Pl.: *volosti.*

– Din rus. **волость.**

VOLOSTMÁN s. m. v. **voloşman.**

VOLOŞÍST, -Ă adj. (Prin Maram.) Românesc. Cf. CV 1951, nr. 3-4, 44.

– Pl.: *voloşişti, -ste.*

– Cf. voloh, valah.

VOLOŞMÁN, -Ă subst., adj. (Regional) **1.** S. m. (Transilv. şi Maram.) Membru în comitetul comunal sau parohial; p. ext. deputat. Cf. L. ROM. 1965, 99, COMAN, GL., CV 1951, nr. 3-4, 44. *Volozmanii ţărî.* ALR SN III h 892/279, cf. ALRM SN II h 727/279, MAT. DIALECT. I, 102. *S-alegeau de vălăsmani Numai dintre bocotani.* FOLC. TRANSILV. II, 584, ALR – M III h 726/225.

2. S. m. (Regional) Alegător, votant. Com. din SOMEŞ GURUSLĂU – ZALĂU.

3. S. m. şi f., adj. (Regional) (Persoană) care are o atitudine ostilă, răuvoitoare faţă de ceva sau de cineva,

care urăşte ceva sau pe cineva (Sălicea – Cluj). Cf. LEXIC REG. II, 79.
– Pl.: *voloşmani.* – Şi: **volojmán** (MAT. DIALECT. I, 102), **volosmán** (CV 1951, nr. 3-4, 44), **volozmán, volostmán** (L. ROM. 1965, 99), **vălăsmán, vălăstmán** (TAMÁS, ET. WB.) s. m.
– Din magh. **választmány.**

VOLOTÍC s. n. v. **vorotic.**

VOLOTUÍ[1] vb. IV. Tranz. (Regional) A tortura (Topliţa). Cf. ALR SN IV h 993/228.
– Prez. ind.: ?
– Din magh. **vallat.**

VOLOTUÍ[2] vb. IV v. **vălătui.**

VOLOVÁCI s. n. v. **volovátic.**

VOLOVÁN s. n. Preparat culinar din aluat franţuzesc umplut cu peşte, carne sau ciuperci. Cf. KOGĂLNICEANU, în CONTRIBUŢII, II, 81, ALEXI, W. *Se face din timp aluatul franţuzesc, tăindu-se forme mici de volovan.* S. MARIN, C. B. 188.
– Pl.: ? – Şi: (învechit) **volăvái** s. n. KOGĂLNICEANU, în CONTRIBUŢII, II, 81.
– Din fr. **vol-au-vent.**

VOLOVÁTIC s. n. (Bot.) **1.** (Regional) Numele a două specii de plante erbacee din familia compositelor: **a)** disc (*Centaurea phrygia*). Cf. ENC. ROM., BORZA, D. 43; **b)** (în sintagma *volovatic de munte*) plantă erbacee cu tulpina simplă, cu frunzele nedivizate, serate, de culoare verde-albăstrui pe partea inferioară, cu flori liliachii sau roşii, care creşte în regiunile montane, pe stînci calcaroase (*Carduus glaucus*). Cf. PANŢU, PL., FLORA R. P. R. IX, 636, H X 354, com. MARIAN, A V 14, 20, GLOSAR REG.
2. Numele unei plante din familia genţianaceelor (*Swertia perennis*). Cf. BORZA, D. 165.
– Pl. : ?. – Şi: **volváci** s. n. Com. MARIAN.
– Cf. rus. **воповс** „boi" (DR I, 338).

VOLOVÍŞTINĂ s. f. (Prin Bucov.) Numele unei plante nedefinite mai îndeaproape. ŞEZ. XV, 141.
– Pl.: ?.
– Etimologia necunoscută. Cf. volovatic.

VOLOZMÁN s. m. v. **voloşman.**

VOLSC, -Ă s. m. pl., adj. **1.** S. m. pl. Populaţie antică din Italia peninsulară, stabilită în sec. V î. Hr. la sud de Latium, cu teritoriul cuprins între Antium şi Terracina pînă la Munţii Apenini, aparţinînd grupului lingvistic tosco-umbric sau italic, care a fost cucerită de puterea romană la anul 338 î. Hr. după o rezistenţă puternică. *Roma... supune pe volsci.* BARONZI, I. L. I, 181/10, cf. ENC. ROM., BARCIANU, BL VI, 244.
2. Adj. Care se referă la volsci **(1),** care aparţine volscilor, care este constituit din volsci. *S-au dezbătut şi au subcăzut toate naţionalităţile una după alta,... volscă, sabină şi ernică.* BARONZI, I. L. I, 30/10. *Coriolan este un aristrocrat mişcat de un orgoliu imens. Respinge în duel pe invadatorul volsc... şi se întoarce în triumf la Roma.* VIANU, L. U. 84.
– Pl.: *volsci.*
– Din lat. **Volsci, Volscus.**

VOLT[1] s. m. Unitate de măsură a tensiunii electromotoare şi a diferenţei de potenţial electric egală cu tensiunea de la capete a unui conductor care, străbătut de un curent de un amper, dezvoltă o putere de un watt. Cf. PONI, F. 261, CADE. *Un volt este egal cu puterea electromotrice ce trece printr-un conduct, cu o rezistenţă de un ohm şi o intensitate de un amper.* ENC. TEHN. I, 114. *Este conectat la unul din polii unei surse de tensiune continuă, de cîteva sute de volţi.* SANIELEVICI, R. 174. *Este preferabil să definim voltul cu ajutorul intensităţii curentului electric... decît să-l definim cu ajutorul sarcinii transportate.* CIŞMAN, FIZ. II, 159, cf. LTR[2], DP, DM, DN[2], DER, D. MED., M. D. ENC., DEX, NDN.
– Pl.: *volţi.*
– Din fr. **volt.**

VOLT[2] s. n. v. **voltă.**

VÓLTA[1] interj., s. f. **I.** Interj. **1.** (Plutărit) Termen prin care se dă semnalul către lucrătorii dintr-o echipă ca să rostogolească buşteanul cu ajutorul ţapinelor. *Trunchiul trebuia sucit în lungul axei longitudinale: asta se numeşte „volta".* SADOVEANU, O. XIV, 555, cf. CL 1961, 131, 221, SCL 1962, 233, ARVINTE, TERM. 91, 175, LEXIC REG. 111, MAT. DIALECT. I, 198. ◊ (Adverbial; în expr.) **A da volta** = a rostogoli sau a răsturna spre a fi rostogolit un buştean în pădure, cu ajutorul ţapinelor. *Uită-te bine la balaurul de colo şi dă-l volta.* în SCL 1979, 98, cf. ARVINTE, TERM. 91. ◊ (Substantivat; în loc. adv.) **De-a volta** = de-a rostogolul. *La încărcat se duce lemnul mai mult de-a volta pe bălănci.* ARVINTE, TERM. 91.
2. (Nav.) Termen prin care se dă comanda de a se lega o parîmă pentru a opri virarea navei. ABC MAR., DN[3], NDN.
3. (La jocurile de copii) Comandă sau autocomandă pentru săritul de pe o înălţime. Cf. SCL 1979, 98. ◊ Expr. **A face volta** = a se învîrti, a pleca repede dintr-un loc (învîrtindu-se). ib. **A-şi face voltă** = a-şi lua vînt înainte de a sări sau de a alerga. ib.
II. S. f. Voltă **(5).** Cf. DN[3].
– Din it. **volta** (imper. al lui *voltare*).

VOLTÁ[2] vb. I. Tranz. (Plutărit; complementul indică buşteni) A rostogoli cu ajutorul ţapinelor. *Cu ţapina în mînă, vreo zece flăcăi voltează buştenii.* CONTEMP. 1953, nr. 376, 4/3. *Îl voltezi şi pe urmă nu-l slăbeşti de loc cu ţapina.* ARVINTE, TERM. 93, cf. 175, LEXIC REG. 111, MAT. DIALECT. I, 198, GL. OLT. ◊ Refl. pas. *Butucul s-a voltat că era drumul glodos.* Com. din CLUJ.
– Prez. ind.: *voltez.* – Şi: **voltí** (P. ANTONESCU, ap. ARVINTE, TERM. 91), **voltuí** (SFC IV, 119, LEXIC REG. 111) vb. IV.
– Cf. volta[1].

VOLTÁIC, -Ă adj. (Fiz.) Care se referă la pilele electrice sau la bateria electrică inventată de Volta.

Cf. NEGULICI. *Descompuindu-se apa cu pila voltaică, oxigenul se duce la polul positiv şi hidrogenul la polul negativ.* MARIN, PR. I, 73/27, cf. ANTONESCU, D., ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DM, DN^2, M. D. ENC., DEX, DREV, NDN. ◊ *Arc voltaic* = arc electric, v. a r c . *Topirea metalului se face la o flacără oxiacetilenică sau cu ajutorul arcului voltaic.* IOANOVICI, TEHN. 74. *Spectacolul nepreţuit... care se va dezlănţui fără preget, scăldat în aceeaşi orgie luminoasă de arcuri voltaice şi răcorit de briza umedă a mării.* C. PETRESCU, Î. I, 4. *Lămpi cu arc voltaic luminează alb, bîzîind.* TEODOREANU, M. II, 303. *Lămpi cu arc voltaic.* NOM. MIN. I, 367. *Radiezi ca un arc voltaic... Ce s-a întîmplat?* V. ROM. octombrie 1954, 119. *Cervantes cu geniul său a aprins o lumină puternică, incandescentă ca de arc voltaic.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 1, 5/4, cf. M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *voltaici, -ce.*

– Din fr. **voltaïque.**

VOLTAIRIÁN, -Ă adj., s. m. şi f. **1.** Adj., s. m. şi f. (Persoană) care adoptă ideile lui Voltaire sau ale creaţiei lui, care exprimă o atitudine specifică lui Voltaire sau creaţiei lui; (persoană) care, sub influenţa lui Voltaire sau a creaţiei lui, are o atitudine raţionalistă, anticlericală, de un scepticism ironic faţă de dogmele religiei oficiale; p. e x t. raţionalist, sceptic, zeflemist. *Cele mai disparate spirite s-au putut întîlni şi s-au putut însufleţi în acest contact: veselul voltairian Pogor cu sistematicul politic Carp.* MAIORESCU, CR. II, 338. *Boierul... cu idei înaintate, volteriane.* C. PETRESCU, R. DR. 215. *Mă simţeam în stare să murmur o rugăciune;... mă oprea numai gîndul la zîmbetul ironic al tatei, care era voltairian şi nu admitea asemenea coborîre a demnităţii omeneşti.* SADOVEANU, O. XVII, 425. *Din punct de vedere religios e voltairiană.* ARH. OLT. XVII, 156, cf. SCRIBAN, D. *Logica şi simţul realităţii funcţionează ca la cel mai uscat şi fără suflet raţionalist voltairian.* RALEA, S. T. I, 36. *Maior ne înfăţişează cel mai autentic spirit voltairian.* IST. LIT. ROM. II, 63. *Ei sînt cartezieni, voltairieni, deişti, se instruiesc cu lucrările lui Diderot, Helvétius, Condillac, dar nu sînt ateişti.* REV. FIL. 1972, 289. *La tema melancoliei se trece în revistă şi o poezie satirică... fără îndoială de structură şi orientare clasică, autorul fiind şi el un voltairian.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 28, 13/2. *În chip firesc se opunea spiritului voltairian.* CONTEMP. 1975, nr. 48, 10/4, cf. NDN.

2. Adj. Care aparţine lui Voltaire sau creaţiei lui, privitor la Voltaire sau la creaţia lui, specific lui Voltaire sau creaţiei lui. *În explicarea deismului său voltairian nu e nimic mai caracteristic decît pasagiul în care se caută sensul legăturii... între creştinism şi artă.* IORGA, P. A. II, 184. *În pisania de la intrare... dăm cu uimire de versuri franţuzeşti, s-ar zice dintr-o piesă voltairiană.* CĂLINESCU, C. O. 255. *Este o imagine tipic voltairiană, folosită de Eminescu.* id. O. XII, 391, cf. ROMÂNIA LITERARĂ, 1976, nr. 1, 9/2.

– Scris şi: *volterian, -ă.* – Pronunţat: *-ri-an.* – Pl.: *voltairieni, -e* şi (învechit) *volteriani, -e.*

– Din fr. **voltairien.**

VOLTAIRIANÍSM s. n. Concepţia filozofică a lui Voltaire, caracterizată prin raţionalism, ireligiozitate epicuriană şi antiascetică şi prin critica fanatismului, a prejudecăţilor, a intoleranţei şi a abuzurilor. Cf. SCRIBAN, D., DN^3, NDN.

– Scris şi: *volterianism.* SCRIBAN, D., DN^3. – Pronunţat: *-ri-a-.*

– Din fr. **voltairianisme.**

VOLTAIRÍST, -Ă adj., s. m. şi f. Voltairian (1). *Această cărticică ce să numeşte Apologhia... este doveditoare cum că Domnul nostru I[ius]s H[risto]s este adevărat Dumnezeu, împrotiva volteriştilor păgînilor, adecă celor fără de Dumnezeu ai veacului acestuia* (a. 1819). BV III, 288. *Voltaire nu poate fi scos cu ideile lui voltairiste din literatura franceză.* CĂLINESCU, C. O. 113.

– Scris şi: (învechit) *volterist, -ă.* – Pl.: *voltairişti, -ste.*

– **Voltaire** (n. pr.) + suf. *-ist.*

VOLTÁJ s. n. Tensiune electrică măsurată în volţi. Cf. CADE. *Curentul electric necesar sudajului este produs deci în acest generator (dinam) construit, după cum am văzut, pentru un voltaj mic şi amperaj mare.* IOANOVICI, TEHN. 170. *Era o durere... care îmi măcina corpul ca un voltaj prea mare, un aparat.* CAMIL PETRESCU, P. 36. *Voltajul rămîne constant.* ENC. TEHN. I, 118, cf. DP, DM, DN^2, DER, DEX, M. D. ENC., DEX, DREV, NDN. ◊ F i g . *Vocea actriţei, zbuciumul ei... sînt tot timpul alimentate la un voltaj insuportabil.* T ianuarie 1969, 96. *Un interes de voltaj prea scăzut.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 26, 20/4.

– Pl.: *voltaje.*

– Din fr. **voltage.**

VOLTAMÉTRU s. n. Aparat pentru studiul electrolizei, care permite determinarea intensităţii unui curent electric sau a cantităţii de electricitate prin măsurarea cantităţii de substanţă depusă pe cale electrolitică. *Acest aparat se numeşte voltametru, pentru că intensităţile curanţilor pot să se compare prin cuantităţile de gaz produse în acelaş timp.* MARIN, F. 293/17. *Mai multe voltametre aşezate unul după altul şi petrecute prin acelaş curant degage o cuantitate egală de gaz în acelaş timp.* id. ib. 339/35, cf. PONI, F. 262, ENC. ROM., CADE, ENC. AGR., MACAROVICI, CH. 101. *Operaţia se face, de obicei, într-un voltametru, adică într-un aparat în care doi electrozi de platină sînt cufundaţi ori introduşi în lichid.* CIŞMAN. FIZ. II, 261, cf. LTR^2, DP, DN^2, DER, FORM. CUV. I, 135, M. D. ENC., DEX, DREV, NDN.

– Pl.: *voltametre.*

– Din fr. **voltamètre.**

VOLTAMPÉR s. m. Unitate de măsură a puterii electromagnetice aparente a unui circuit electric de curent alternativ, la capetele căruia tensiunea este de un volt şi prin care trece un curent de un amper. Cf. LTR^2, DP, DN^2, DER, M. D. ENC., DEX, DREV, NDN.

– Scris şi: *volt-amper.* L. ROM. 1955, nr. 6, 23, LTR^2, FORM. CUV. I, 58, DREV, NDN. – Pl.: *voltamperi.*

– Din fr. **voltampère.**

VOLTAMPERMÉTRU s. n. Instrument electric de măsură indicator, care cuprinde, în aceeaşi cutie, un voltametru şi un ampermetru, putînd fi folosit succesiv ca voltametru şi ca ampermetru. Cf. NOM. MIN. I, 172, LTR^2, DM, DN^2, DP, DER, M. D. ENC., DEX, DREV, NDN.
– Pl.: *voltampermetre* şi (rar, m.) *voltampermetri.*
– Din fr. **voltampermètre.**

VOLTÁT s. n. Acţiunea de a volta^2. Cf. CV 1952, nr. 3. 40.
– V. **volta^2.**

VÓLTĂ s. f. **1.** Mişcare în formă de cerc sau de arc de cerc; spec. mişcare în cerc pe care o face calul într-un manej. *Trînteşte cartea din mînă cu despreţuire, începe a face volte prin casă.* HELIADE, O. II, 10, cf. I. GOLESCU, C. *Caii săi în bătaie îi alerga la soroc, Da-mprejur cîte o voltă şi iară vinea la loc.* PANN, E. IV, 95/4, cf. COSTINESCU, ŞĂINEANU, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *Căuta vreun clenci să-l înhaţe pe împărat şi să facă vreo două, trei volte cu dînsul prin încăperea ceea.* SĂM. V, 126. *Zmeul va face volte în aer.* PAMFILE, J. II, 83, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Stoluri de ciori... croncănesc în volturi repezi.* SAHIA, S. A. 23. *Un zmeu asfixiat în claviculele unui oţetar, rămas încremenit acolo din volta unui calpac fatal,... îmi aducea în ochi lacrimile nostalgiei.* KLOPSTOCK, F. 276. *Trei avioane mai mari apărură din direcţia în care năzuia convoiul. Iarăşi... o oprire, iarăşi locuste care săreau peste cîmp cu volte smintite.* SADOVEANU, O. XVII, 264. *Cu şervetul la gît, cu obrajii clăbuciţi de săpun, urmărea prin oglindă voltele briciului.* BART, E. 71, cf. SCRIBAN, D. *Plutei care vine cu mare viteză la vale, plutaşii trebuie să-i dea... o suplete de pasăre care face o voltă în zbor.* BOGZA, C. O. 374. *Plutonierul, fără să-şi ridice nasul din hîrtii, îi arată printr-o voltă elegantă a condeiului un scaun.* V. ROM. 1954, nr. 5, 56, cf. DL, DM, CONTRIBUŢII, I, 48, DN^2. *Somnul are sărituri sacadate, descriind volte şi rostogoliri spectaculoase.* VÎN. PESC. septembrie 1961, 16, cf. M. D. ENC., DEX. *Sus pi Roşu s-arunca douî volti cî făşia Şî la mă-sa sî dušia.* DIACONU, VR. 202. *Calu făşia nişte volte.* ARH. OLT. XVIII, 122. *El pi Negru -ncăleca Douî volti cî-ş dădea Şî la-mpărat sî ducea.* FOLC. – MOLD. II, 99. ◊ Fig. *Stomahul meu a făcut o voltă ca un acrobat de la circ.* SADOVEANU, O. XXI, 603.

2. Fig. Schimbare (bruscă) în atitudine, trecere subită de la o concepţie la alta. V. viraj. *E drept că ilustrul nostru ministru n-a făcut această voltă deodată.* EMINESCU, O. XII, 446. *Se ilustră chiar din prima legislatură prin cîteva volte de o adresă şi agilitate în adevăr artistice.* VLAHUŢĂ, ap. CADE. *A face volte politice.* ŞĂINEANU, D. U., cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *O voltă politică.* SCRIBAN, D. *M-am preschimbat în cavaler cu perucă pudrată, ... tratînd-o preţios cu afectate complimente înflorite... Gimnastica asta mă amuză nespus şi uneori izbutesc să săvîrşesc volte interesante, pe care le regret că răsună în gol.* MIHĂESCU, D. A. 85, cf. DL, DM, DN^2, M. D. ENC., DEX.

3. Mişcare (de rotaţie) la scrimă, făcută pentru a evita loviturile adversarului. Cf. ŞĂINEANU, ENC., ROM., BARCIANU, RESMERIŢĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN^2, DEX.

4. Manevră de rotaţie făcută de o ambarcaţie sau de o navă cu pînze pentru schimbarea buclei de fixare a capătului unei parîme. Cf. ENC. ROM., ABC MAR., LTR^2, DL, DM, DN^2, SCL 1961, 615, DER, M. D. ENC., DEX. ◊ *Voltă în vînt* = manevră pentru schimbarea direcţiei vasului împotriva vîntului. Cf. ABC MAR. *Gata de volta-n vînt.* BART, S. M. 19, cf. LTR^2, DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX. *Voltă sub vînt* = manevră pentru schimbarea direcţiei în sensul vîntului. Cf. ABC MAR., LTR^2, DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX.

5. (Muz.) Semn care indică repetarea unui fragment muzical, de fiecare dată cu un alt sfîrşit. Cf. M. D. ENC., DEX, DN^3.
– Pl.: *volte.* – Şi: (rar) **volt** (pl. *volturi*) s. n.
– Din it. **volta**, fr. **volte**.

VOLTEGÍRE s. f. (Italienism învechit) Vîrtej de apă. *Rîul... prea repede fiind şi voltegiri adînce avînd.* ARISTIA, PLUT. 274/25.
– Pl.: *voltegiri.*
– Cf. it. volteggiamento.

VOLTÍ vb. IV v. **volta.**

VOLTIGEÁ vb. I v. **voltija.**

VOLTIGIÓR s. m. v. **volijor.**

VOLTÍGIU s. n. v. **voltijă.**

VOLTÍJ s. n. v. **voltijă.**

VOLTIJÁ vb. I. Intranz. (Învechit) **1.** (Despre acrobaţi) A executa voltije (**1**). Cf. I. GOLESCU, C., COSTINESCU, ALEXI, W.

2. A pluti, a fîlfîi (în vînt). Cf. I. GOLESCU, C., COSTINESCU.

3. (Despre insecte, păsări) A zbura de colo-colo. Cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, NDN.

4. (Despre oameni) A se mişca cu rapiditate dintr-o parte în alta. *Rămăşiţa cavaleriei închidea mersul şi voltigea pentru pază, la flancurile oştirii.* HASDEU, I. V. 106, cf. NDN.

5. (Despre nave) A-şi schimba des direcţia provei. *O parte a flotei ruseşti... voltiza în trecutele zile însuşi pe la gura Bosforului.* AR (1829), 95^2/16. *O fregată englizască, voltizînd în golful de la Vols, ar fi dat peste piroscafa grecească.* ib. 96 ^{1}/41.
– Prez. ind.: *voltijez.* – Şi: (învechit) **voltizá, voltigeá** vb.I.
– Din fr. **voltiger,** it. **volteggiare.**

VOLTIJÁRE s. f. (Rar) Zbor acrobatic. (Fig.) *Adevărata comedie nu este o voltijare peste suprafeţe, iar comicul nu-şi are rostul dacă nu incită spre exersare inteligenţa spectatorului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 21, 25/1.
– Pl.: *voltijări.*
– V. **voltija.**

VOLTÍJĂ s. f. **1.** Exerciţiu de acrobaţie la trapezul volant; voltijare. Cf. COSTINESCU, CADE, NDN.

2. Coardă pe care se execută exerciţii de acrobaţie. Cf. COSTINESCU, CADE.

3. Ansamblu de exerciţii de gimnastică şi acrobaţie executate pe cal, mai ales în circuri. Cf. CADE. *Prin voltije se înţeleg nişte exerciţii care au de scop de a face pe călăreţi sprinteni şi mlădioşi.* ENC. AGR. V, 871, cf. SCRIBAN, D., DM, DN^2, M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *voltije.* – Şi: **voltíj** (CADE, SCRIBAN, D.; pl. şi *voltijuri*, SCRIBAN, D.), (învechit) **voltígiu** (COSTINESCU) s. n.

– Din fr. **voltige.**

VOLTIJÓR s. m. **1.** Acrobat care face voltije **(1).** Cf. I. GOLESCU, C. *Voltijorii (sau jucătorii pe funii), fiind siliţi a-şi ţine corpul în ecuilibru (cumpănire), se pot cunoaşte dupe corpul lor care este plecat mai mult îndărăt.* FIS. 237/17, cf. COSTINESCU, CADE. *Să treci graţios şi surîzînd peste prăpăstii, ca un voltigeur pe sîrmă.* PAPADAT-BENEGESCU, O. I, 363.

2. Persoană care execută voltije **(3).** Cf. I. GOLESCU, C., ENC. AGR., SCRIBAN, D., DN^2, DEX, NDN.

3. Cal dresat pentru exerciţii de voltijă. ENC. ROM., ENC., AGR., DN^2, DEX, NDN.

4. Nume dat odinioară în Franţa infanteriştilor care aparţineau unor companii de elită, cu misiuni de cercetare. Cf. COSTINESCU, ŞĂINEANU, CADE, SCRIBAN, D.

– Scris şi: *voltigeur.* – Pl.: *voltijori.* – Şi: (învechit) **voltigiór** s. m. COSTINESCU.

– Din fr. **voltigeur.**

VOLTINÉL s. n. (Prin Bucov.) Rutişor (*Thalictrum aquilegifolium*). Cf. PANŢU, PL., DSR.

– Pl.: ?

– Etimologia necunoscută.

VOLTIZÁ vb. I v. **voltija.**

VOLTMÉTRU s. n. Aparat folosit pentru măsurarea tensiunii electrice, sau a tensiunii electromotoare, cu indicaţiile scalei exprimate direct în volţi sau în multiplii ori submultiplii voltului. Cf. CADE, ORBONAŞ, MEC. 401. *Pentru măsurarea tensiunii curentului sau diferenţa de potenţial, utilizăm voltmetrul.* ENC. TEHN. I, 114, cf. NOM. MIN. I, 50, 172. *E însăşi unda Oltului care ajunge pînă aici, palpitînd în cutiile voltmetrelor şi ampermetrelor, aşa cum afară zvîcneşte vie, între maluri.* BOGZA, C. O. 178. *Voltmetrul se montează totdeauna în paralel cu circuitul, între punctele a căror diferenţă de potenţial trebuie măsurată.* CIŞMAN, FIZ. II, 465, cf. LTR^2, DP, DM, DN^2, DER, D. MED., M. D. ENC., DEX, DREV.

– Pl.: *voltmetre.*

– Din fr. **voltmètre.**

VOLTOÁRE s. f. v. **vîltoare.**

VOLTÓL s. n. Ulei supus procedeului de voltolizare. Cf. LTR^2, DP, DN^2, DN^3, DEX – S, NDN.

– Din germ. **Voltol.**

VOLTOLIZÁ vb. I. T r a n z . A îmbunătăţi calitatea uleiurilor lubrifiante prin supunerea la acţiunea unor descărcări electrice de frecvenţe şi tensiuni înalte. Cf. DEX – S, NDN.

– Prez. ind.: *voltolizez.*

– Din engl. **voltolize.**

VOLTOLIZÁRE s. f. Procedeu de îmbunătăţire a calităţii uleiurilor lubrifiante prin supunerea la acţiunea unor descărcări electrice de frecvenţă şi tensiune înalte. Cf. LTR^2, DP, DN^2, DER, DEX, DN^3, DEX – S.

– Pl.: *voltolizări.*

– V. **voltoliza.** Cf. fr. v o l t o l i s a t i o n .

VOLTOLIZÁT, - Ă adj. (Despre uleiuri lubrifiante) A cărui calitate a fost îmbunătăţită prin supunerea la acţiunea unor descărcări electrice de frecvenţe şi tensiuni înalte. Cf. DEX – S.

– Pl.: *voltolizaţi, -te.*

– V. **voltoliza.**

VÓLTOR s. m. v. **vultur.**

VÓLTUM s. n. v. **vot.**

VÓLTZIA subst. Gen fosil de conifere care au trăit din permian pînă în triasic. Cf. LTR^2, DER, M. D. ENC.

– Din fr. **voltzia.**

VOLŢARA s. f. art. Numele unui dans popular cu învîrtituri şi strigături, asemănător cu sîrba; melodie după care se execută acest dans. V. î n v î r t i t a . Cf. NICULESCU-VARONE, D. 155.

– Accent necunoscut.

– Etimologia necunoscută.

VOLÚBIL, -Ă adj. **1.** (În dicţionarele din trecut) Care se învîrte, se deplasează cu uşurinţă. Cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, ŞĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D.

2. (Învechit) Care este schimbător, nestatornic. *El făcu cunoştinţă cu acea volubilă şi capriţioasă principesă.* FILIMON, O. I, 103. (Prin extensiune) *Cezura mediană imobilă fu înlocuită de o cezură mobilă susceptibilă de a da naştere aproximativ aceloraşi varietăţi ritmice ca şi cezura, atît de volubilă, a endecasilabului italian.* L. ROM. 1959, nr. 2, 62.

3. Care are uşurinţă şi rapiditate în vorbire, care dispune de un debit bogat şi rapid; care este locvace; (despre vorbire) fluent, curgător. Cf. CARAGIALE, O. II, 181, ŞĂINEANU. *Volubil, cu gesturi apropiate de trup.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 47, cf. RESMERIŢĂ, D. *În realitate, ne apare numai ca un profesor volubil..., de subtilă utilitate didactică.* CONSTANTINESCU, S. II, 219. *E atît de volubil, de spiritual şi metaforic.* ARGHEZI, S. XIX, 195. *La masă, Otilia fu volubilă, îi spuse impresii de conservator.* CĂLINESCU, E. O. I, 158. *Deşteptul, adesea foarte aparent volubil, se caracterizează prin monosilabism.* id. C. O. 59. *A fost de la începuturile sale scriitoriceşti şi pînă la penultima sa lucrare un povestitor volubil şi un scriitor atent la frază.* PERPESSICIUS, M. IV, 187, cf. DM, DN^3.

Dimineața și în cursul zilei următoare însă,... e din nou proaspăt, volubil, senin. BĂNULESCU, I. 137. *Nu era decît volubil, îndrăgostit de caietele lui de compuneri, dar amator de a citi și încercările altora.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 86, 13/2. *Deși autoritar și volubil, ca un veritabil mecena renascentist, în relațiile sale cu intelectualii se limita la criterii strict intelectuale.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 4, 51. ◊ (Despre modul de a vorbi, de a se exprima etc.) *În debitul său volubil, profesorul intercală din nou: „previn pe domnul din capul băncii a patra din dreapta că, de nu-l interesează ceea ce spun eu, n-are decît să iasă din sală".* LOVINESCU, S. II, 31, cf. SCRIBAN, D. *Otilia începu să-i dea explicații volubile.* CĂLINESCU, E. O. I, 40. *Mai am încă mult, zise ea cu glas volubil, pînă să ajung să fiu așezată cu respect, în capul mesei.* PREDA, DELIR. 186. (Adverbial) *Cît îmi vorbește foarte volubil, mereu se uită pe fereastră.* CARAGIALE, O. II, 173. *Și-i înșiră, foarte volubil, toată lista prospăturilor sosite de dimineață.* id. ib. III, 155. *Căutînd să schimbe vorba, urmă mai volubil.* REBREANU, R. II, 230. *Le contemplă, pe Nora vorbind volubil și pe Maria ascultînd silită.* CAMIL PETRESCU, T. I, 374. *Luminița își scutură părul pe spate și explică volubil.* C. PETRESCU, Î. I, 7. *Bătrînul nu luă în seamă rectificarea și începu să vorbească volubil.* CĂLINESCU, E. O. I, 268. *După o frază oratorică în care evoca și enumera volubil toate vechile erori,... trecea la o mutenie aproape absolută.* id. B. I. 27. *Se deda... celor mai subiective interpretări în marginea acestui subiect asupra căruia el se pronunța volubil și fermecător.* BLAGA, Z. 260. ♦ (Despre manifestări ale oamenilor) Care se produce în chip firesc, fără efort, spontan, prompt; care este mobil. *Își execută presupușii amici fără nici o cruțare, cu o inventivitate volubilă de care se miră singur.* C. PETRESCU, O. P. I, 92. *Metoda de-a redacta compendiul se reduce la suprimarea unor pasagii suculente, legînd, judecățile formulate într-un mers viu, volubil.* CONSTANTINESCU, S. II, 227. *Un nod îi apăsa respirația și-i făcea rîsul și plînsul convulsive, volubile.* CĂLINESCU, C. N. 172. *Avea un mod de a ameți pe unele femei prin excentricitatea lui volubilă.* id. B. I. 37, cf. NDN. (Adverbial) *Sabina imitase volubil pe jupîn Fișel.* C. PETRESCU, C. V. 16. *Amenință amical, volubil, pe Stănică, vrînd să-l facă prin glumă să bată în retragere.* CĂLINESCU, E. O. II, 244.

4. (Despre plante sau despre tulpina, ramurile etc. lor) Care este mlădioasă, putîndu-se înfășura în spirală în jurul unui suport. Cf. COSTINESCU, ENC. ROM. *Volbură... volubilă prin tuferișe și prin stufuri în locuri de luncă, crînguri, pe lîngă păduri.* GRECESCU, FL. 418. *Zorelele sînt volubile.* CADE. *Leguminoase a căror tulpină este lemnoasă la bază, iar ramurile sînt volubile.* ENC. AGR. I, 16, cf. SCRIBAN, D., cf. DM, DN[3]. *Tulpina... poate fi ierboasă, lemnoasă, simplă sau ramificată, dreaptă sau volubilă.* FLORA R. P. R. I, 23. *Arborași volubili sau agățători.* PRODAN – BUIA, F. I. 89. *Acestea se numesc agățătoare, spre deosebire de cele volubile.* BOTANICA, 32, cf. DER, M. D. ENC., DEX, DREV, NDN.

– Pl.: *volubili, -e.*

– Din lat. **volubilis, -e,** fr. **volubile.**

VOLUBILITÁTE s. f. **1.** Ușurință, mobilitate (și rapiditate) în mișcări. Cf. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU. *Cu o volubilitate felină s-a repezit înapoi la mine.* CARAGIALE, O. I, 128, cf. ȘĂINEANU, ENC. ROM., RESMERIȚĂ, D., CADE. (Prin extensiune) *Frumusețea particulară a „Țiganiadei" rezulta tocmai din volubilitatea ritmului pe care ar fi greșit s-o încătușăm în trohei absolut regulați.* L. ROM. 1959, nr. 2, 62. ♦ Capacitate a feței de a-și schimba ușor expresia, de a exterioriza stări sufletești. ♦ Instabilitate, nestatornicie, labilitate. *Trecea de la bucurie la ciudă și de la înduioșare la mînie cu o volubilitate încîntătoare.* C. PETRESCU, R. DR. 70.

2. Ușurință de a vorbi mult și repede; locvacitate. V. l i m b u ț i e. *Toate vorbele acestea fură zise c-o astfel de volubilitate și c-un astfel de acent încît se afla un ce într-astă convorbire care semăna c-un început de nebunie.* BARONZI, C. V, 197/ 29, cf. COSTINESCU. *Se ridică izbucnind cu o volubilitate supremă.* CARAGIALE, O. I, 162, cf. ȘĂINEANU, ENC. ROM., ALEXI, W. *Cîtă deosebire între acest profet cu cugetul aprins și vorba cumpănită și limbuții dascăli greci cari pierdeau cîteva idei abia asimilate în potopul volubilității lor de meridionali.* IORGA, L. II, 522, cf. DELAVRANCEA, O. II, 317. *Se pomeni vorbind cu dezinvoltură și volubilitate.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 92, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Ca om, un temperament, expansiv, vioi, cordial, prietenos, învăluitor prin volubilitate și extremă sociabilitate.* LOVINESCU, S. II, 40. *Își exprima cu obișnuita lui volubilitate stima pentru criticele mele.* id. M. 66. *Vorbea și explica cu mare volubilitate și cu o plăcere care-i îndulcea glasul.* REBREANU, R. I, 74, cf. SCRIBAN, D. *Trebuie să mă antrezenz la îndrăzneală și volubilitate.* MIHĂESCU, D. A. 228. *Ne-a reamintit de ziaristul militant prin volubilitatea ei cursivă.* CONSTANTINESCU, S. II, 301. *Era lipsit de volubilitate. O ezitare continuă întrerupea vorbirea și gesturile.* CĂLINESCU, B. I. 48. *Tata era de-o exuberanță și de o volubilitate deosebit de simpatică.* BLAGA, HR. 41. *Îl lămuri cu o volubilitate de spicher.* VINEA, L. I, 382, cf. DL, DM, DN[2]. *Alphonse... pierdu volubilitatea.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 2, 15/3, cf. DEX, NDN. ◊ (Prin extensiune) *Cu o volubilitate a expresiei care ține și de vorba spusă, d. Călinescu săvîrșește o inițiere... pe care-o aplaudăm din toată inima.* COSTANTINESCU, S. II, 221. *Toate scrierile de acum sînt tari dar sigure în expresie, năvalnice sau înalt amare, de o mare volubilitate verbală.* CĂLINESCU, O. XII, 333. *Ceea ce stînjenește adevărata poezie... e volubilitatea versului, prea lung și zgomotos pentru descripția stărilor idilice.* id. ib. XIII, 479.

3. (Bot.) Proprietate a unor plante de a-și înfășura tulpina în jurul unui arac, al unei sfori etc. Cf. DN[2], DEX.

– Din lat. **volubilitas, -atis,** fr. **volubilité.**

VOLÚM s. n. **I. 1.** Spațiu **(I 1)** (geometric) pe care îl ocupă un corp (în funcție de cele trei dimensiuni ale acestuia); număr care exprimă măsura acestui spațiu; capacitate; mărime **(I);** (popular) întinsoare, cuprindere, (învechit) întregime, trup **(I 4),** soliditate **(1).** *Secretul acestui fenomen, carile în alte vremi s-ar socoti de farmec, este că trupul părintelui Mocia trage... mai puțin decît ar trage un asemenea volumen (trup) de apă.*

AR (1832), 260²/22. *Mila cubică este un trup sau volum de o milă lung, una lat şi una nalt sau adînc.* GENILIE, G. 68/5. *Înmulţite cu 5400 dau suprafaţa globului..., apoi împărţind productul cu numărul 6 s-află volumul pămîntului ca de 2660 milioane mile cubice.* id. ib. 83/16. *Lungimile se esprimă prin linia... de o palmă sau de un picior, surfeţele prin piciorul pătrat; volumele prin piciorul cubic.* POENARU, E. A. 4/5. *Volume se zice împlerea spaţiului prin ceva trup, fie materia lui de mai mare sau mai mică desime.* RUS, I. I, 7/26. *Văzute pe din afară alcătuiesc un fel de sac la care merg de se sfîrşesc vinele.... Volumul lor este de doi laţi de deget de nălţime şi de dinainte înapoi; lungimea lor în curmeziş trece aceea a ventriculelor.* KRETZULESCU, A. 352/16. *Voluminul unui paralelipiped drept este ecual cu productul basului său prin înălţimea sa.* G. POP, E. 130/20. *Preţul unui trup în două volumuri este de cinci sfanţi* (a. 1850). DOC. EC. 970. *Cea întîi lucrare a apei calde este... de a mări volumul organelor.* FĂTU, D. 50/14. *Bulzul de substanţele hrănitoare are nevoie de a fi prea mărunţit, ca să poată, sub cel mai mic volum putincios, să se supuie celei mai mare lucrări.* MAN. SĂNĂT. 32/9. *Corpul de argil* [este] *umplut de amestecătura aceasta pînă la trei sferturi din volumul său.* MARIN, PR. I, 36/27, cf. STAMATI, D. *Tot volumul pămîntesc are o grosime de 2480 milioane de mile geografice în cub.* BARASCH, M. II, 47/3. *„Codicile civile" este o carte foarte grea şi în privinţa preţului şi a volumului.* KOGĂLNICEANU, O. IV, 540, PETRI, V., PROT. – POP., N. D. *Pămîntul n-au putut fi solvit de apă căci volumenele... pămîntului* [este] *de 1.079.235.800 de miriametri cubici.* COBÎLCESCU. G. 3. *Volumul cerebrului este una din măsurele înţelegînţei.* id. ib. II, 4. *Legea... fiindu-ne cunoscută, vom putea calcula cu mare facilitate volumul soarelui în raport cu al pămîntului.* DRĂGHICEANU, C. 24. *Oul nu începe a creşte în ovariu decît atunci cînd feconditatea l-a adus în stare să primească nutriment şi cînd voluminele său este foarte adăogat.* CANELLA, V. 85, cf. COSTINESCU. *Dacă organul percepţiunii de al doilea grad nu poate percepe mai multe lucruri..., e probabil că organul însuş este simplu, fără subdiviziuni şi de un volum mic.* CONTA, O. F. 103. *Materia cometei...* [dacă] *ar fi măcar gazoasă, cum volumul ei este gigantic, n-ar putea fi aşa de transparentă.* CARAGIALE, O. IV, 43. *Săteanul să ştie a reduce pe o cale oarecare acel mare volum al ierburilor uscate şi, în această stare, să le poată arde în soba cu gura în camera de locuit.* MANOLESCU, I. 61. *Acest belşug în realitate nu este altceva decît volumul verzei cu care se umplu stomacurile, căci forţele nutritive ale verzei sînt mai mult decît slabe.* id. ib. 279. *Volumul unui paralelipiped drept este egal cu productul bazei cu înălţimea.* MELIK, G. 197, cf. ENC. ROM. *După fierbere, volumul prunelor „dă înapoi", adecă scade.* PAMFILE, I. C. 235. *În proporţia volumului e cel mai îndesat şi, deci, cel mai greu peşte.* ATILA, P. 214. *Pisicuţa... nici măcar nu se îndoi cînd eu îmi aşezai pe spatele ei volumul respectabil al persoanei mele cu întreg tarhatul meu de drum.* HOGAŞ, DR. I, 158, cf. RESMERIŢĂ, D. *Volumul* [cutiilor romane de lemn]... *fiind mai mare decît al unei pile* [de pod] *reconstruite şi zidăria fiind străbătută de straturi orizontale de cărămizi... rezultă că s-a lucrat pe uscat în ele.* ARH. OLT. X, 180, cf. DS, SCRIBAN, D. *Volumul şi forma abdomenului variază după: individ, rasă, etate.* ENC. AGR. I, 11. *Cu cît grăunţii pămîntului cari sînt cuprinşi într-un anumit volum sînt mai mici, sînt şi mai mulţi şi cu mai multe puncte de atingere între ei.* ib. 69. *Un pisoi de toată frumuseţea şi de un volum impresionant ieşi la iveală, intimidat.* ARGHEZI, S. IX, 45. *Domnul Simion este căsătorit şi are copii mari, soţia este notabilă prin volum şi înălţime.* CĂLINESCU, C. O. 129. *Apa pătrunde în toate celulele semînţelor şi sămînţa îşi măreşte volumul.* AGROTEHNICA, II, 12. *Îşi dibui pălăria şi demiul,... îşi puse mănuşile de porc, care îi măreau simţitor volumul pumnului.* VINEA, L. I, 296. *Cantitatea de var se dizolvă într-un vas cu apă, în raport cu volumul fîntînii, şi se amestecă cu apa din fîntînă.* BELEA, P. A. 519, cf. DL, DP, DM, DN², GEOM. SP. 57. *Schimbarea volumului vezicii* [crapului] *se face prin contracţia sau prin dilatarea ei.* ZOOLOGIA, 106. *Se dă un cub cu latura „a". Să se afle latura „x" a altui cub care să aibă volumul de două ori mai mare.* ALGEBRA IX, 265. *Se poate vorbi de măsura comună a altor mărimi de acelaşi fel: arii, volume etc.* GEOMETRIE IX, 9. *Volumul unui poliedru.* DER, cf. URSU, T. Ş. *Faţă de alte regiuni ale organismului..., volumul toracelui creşte de la naştere către vîrsta adultă mai mult decît celelalte părţi.* ABC SĂN. 357, D. MED., DEX². (Fig.) *Nu se putea deprinde cu ideea că acţiunea unor sentimente aşa de neorganizate putea da aşa efecte uimitoare în acel volum de carne masivă.* PAPADAT-BENGESCU, O. III, 85. *Caragiale suplineşte volumul caracterelor comediei moliereşti (fie chiar şi a celor mai tipizate, ca „Avarul") printr-o subtilă artă de miniaturist.* CONSTANTINESCU, S. II, 127. ♦ (Arhit.; a. plast.) Element construit, redat etc. în funcţie de cele trei dimensiuni (considerate din punct de vedere estetic); p. ext. contur, formă, consistenţă, (învechit) soliditate **(1).** *Mircea Olarian e unul care aduce în artă umanizarea, o consistenţă sau soliditate în formă, care, prin culoare adecvată, dă desenului volum, conturare precisă, ci nu dibuire ştearsă.* ARH. OLT. XII, 125. *Volumele luminoase şi întunecate formează arabescuri armonioase, iar liniile sunt reduse la esenţial.* OŢETEA, A. 276. *Pentru Brâcuşi, admirator... al formelor perfecte... întîlnite printre bolovanii din albia rîului şi cei de pe marginea mării, care au dobîndit volumele sub care le vedem astăzi,... era evident că acele forme existau în adîncul rocilor rostogolite în valuri.* OPRESCU, S. 130. *Creator de volume bine echilibrate şi expresive şi de trupuri atletice, se mulţumeşte să modeleze nişte viermi.* id. ib. 146. *Jos, culoarea flăcării era diafană, apoi vălmăşagul se făcea violaceu, devenind în sus roşcat şi emanînd volume mari de nori alburii ce se înnegreau după ce iluminau noaptea.* CĂLINESCU, S. 106. *Dimensiunile, volumele, valorile, culorile, mişcările, jocurile de lumină, perspectiva sînt greu de figurat fără ajutorul unei interpretări intermediare.* IST. T. I, 76. ♦ Masă² **(1),** cantitate de apă; debitul unei ape curgătoare, al unui lichid. *Ele se vărsau... prin intermediul Poratei şi al Tiorantului, servind astfel... a adăuga volumul Dunării.* HASDEU, I. C. I, 182. *Rîu însemnat prin volumul apelor sale.* ARHIVA, I, 65, cf. CADE. *La gîndul ăsta, broboanele de sudoare îşi dublau volumul şi-mi curgeau în gîdilituri*

mai ales pe spate. VOICULESCU, P. II, 192, cf. DL, DM, DN[3]. ♦ (Fiz. şi chim.) Cantitatea de materie a unui corp (gazos) sau a unui corpuscul, considerată (ca o mărime caracteristică) în raport cu masa[2] (2). *Sub influenţa aceasta diamantul se înmoaie, se desparte în mai multe bucăţi, pierde transparenţa sa, îşi măreşte volumul, devine negru.* MARIN, PR. I, 41/31. *Dispoziţia acestui aparat l-a ajutat a determina cu precizie volumul gazului absorbit în vremea operaţiei.* id. ib. 52/29. *Densitatea unui lichid este greutatea acestui lichid comparată cu aceea a altui lichid sub acelaşi volum.* MAN. SĂNĂT. 82. *La temperatura de 3 gr. r. apa are cel mai mic volum.* FĂTU, D. I/14. *Temperatura lichidelor se arată prin volumul ce ocupă aceste lichide.* MARIN, F. 6. *Chimistul... poate pune într-o eprubetă două volume de hidrogen.* IONESCU-RION, S. 242. *Prin mărirea şi scăderea tensiunii osmotice, volumul celulei suferă variaţiuni continue.* MARINESCU, P. A. 56. *Cantitatea de gaz dizolvată de unitatea de volum a lichidului depinde de natura gazului şi a lichidului.* ENC. AGR. I, 20. *Aceste soluţiuni trebuie să se neutralizeze în volume egale.* ib. 42. *Dilatarea în volum este de 3 ori mai mare decît cea lineară.* ENC. TEHN. I, 80. *Dacă se comprimă ulei... reducerea volumului e aproape de 10%.* ib. 260. *Indicator de volum.* NOM. MIN. I, 505. *Sarcina pozitivă ar fi uniform distribuită în volumul atomului.* SANIELEVICI, R. 32. *Limita de diluţie este şi volumul maxim în care se găseşte o cantitate de substanţă egală cu limita de recunoaştere.* CHIM. AN. CALIT. 81. ◊ *Volum specific* (sau *masic*) = volum ocupat de unitatea de masă dintr-o substanţă. Cf. LTR[2], DER, DP, MDT, D. FIZ., D. MEC. *Volum critic* = volum ocupat de un gram dintr-o substanţă la temperatura critică şi sub presiunea critică. Cf. MACAROVICI, CHIM. CANT., 56, cf. 204, MDT, LTR[2], DP, D. FIZ. *Volum atomic* = raportul dintre greutatea atomică a unui element şi densitatea acestuia, reprezentînd volumul ocupat de un atom-gram din elementul respectiv. Cf. LTR[2], DER, D. FIZ. *Volum molecular* = volum ocupat de o moleculă-gram a unei substanţe gazoase. Cf. MACAROVICI, CHIM. CANT. 53, MDT, LTR[2], DP. *Volum redus* = raportul dintre volumul şi volumul critic al unei substanţe. Cf. LTR[2], DP.

2. Proporţiile unei activităţi umane; capacitatea fizică şi (sau) intelectuală a unei persoane ori grup social. *Sensul acestor idei... este că nu cuvîntul determină volumul de percepere a realităţii.* CV 1950, nr. 4, 53. *Dintr-un puţ, un singur om, cocoşat de muncă, nu poate scoate nicidecum volumul de stropire al unei ploi.* ARGHEZI, S. XVII, 122, cf. DM. *Lucrările în plantaţiile de vie cer un volum mare de muncă.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4849. *Au stimulat creşterea volumului cercetărilor ştiinţifice.* REV. FIL. 1971, 1377. *Întreprinderile agricole cooperatiste... au redus volumul forţei de muncă.* ib. 1972, 59. *România şi-a cîştigat o binemeritată recunoaştere, la scară mondială, pentru via ei activitate internaţională... De aici volumul – mereu crescînd – al relaţiilor noastre interstatale.* ROMÂNIA LITERARĂ 1972, nr. 1, 2/1. *Prozatorul... a conferit conştiinţei existenţiale o extindere decisivă, un volum extraordinar.* ib. 1973, nr. 20, 5/2. *Avem de realizat un mare volum de lucrări.* SCÎNTEIA, 1981, nr. 12094. *Am fost întotdeauna liber ca pasărea cerului... Fără nici o altă obligaţie în afară de volumul imens de muncă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1999, nr. 1, 17/4. ♦ P. ext. Număr (mare), cantitate (mare); mulţime (1). *Se prevede mărirea volumului publicaţiilor.* D. GUSTI, P. A. 236. *Cît priveşte volumul şi densitatea grupurilor sociale, ele mărginesc arta clanurilor la reprezentarea totemului şi a formelor simple de activitate.* VIANU, E. 231. *Micul volum al triburilor primitive stă la originea statismului şi tradiţionalismului lor în toate domeniile.* id. ib. 257. *Expunerea capătă o explicabilă limitare a volumului de date şi comentarii.* T septembrie 1966, 94. *Volumul de cunoştinţe este, în general, mare şi în creştere.* REV. FIL. 1971, 986. *Literatura dedicată ei este... întinsă ca volum.* ib. 1929. *În oraşele judeţului Harghita se construieşte anul acesta un volum sporit de locuinţe.* RL 1977, nr. 10294. ♦ (În ştiinţele economice) Totalitatea bunurilor existente, consumate sau produse într-o anumită perioadă de timp de către o unitate productivă, o instituţie socială etc. *Ţările industriale introduc materii brute, plătite ieftin, cărora, prin muncă industrială, le dau o valoare înzecită, încît acelaşi volum, aceeaşi greutate de materie e înzestrată... cu calităţi ce nu le avusese înainte.* EMINESCU, O. XIII, 232. *Volumul producţiei de ţevi trase... trebuie să se menţină... la nivelul din 1948.* SCÎNTEIA, 1949, nr. 1310. *Volumul anual al producţiei globale în vederea calculării taxei de brevet se stabileşte pe baza planului aprobat.* BO (1951), 842. *Volumul producţiei animale... va fi prevăzut în planul întreprinderii.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2859, 4/5, cf. DL, DM, DN[2]. *Puterea de cumpărare... depăşea... volumul mărfurilor aduse.* H. DAICOVICIU, D. 53. *În industria de mobilă s-a obţinut o creştere importantă a volumului producţiei.* RL 1977, nr. 10311. *Volumul exportului este în creştere de la un an la altul.* SCÎNTEIA, 1981, nr. 120. ◊ *Volumul circulaţiei mărfurilor, bancnotelor sau investiţiilor* = cantitatea de mărfuri, bancnote sau investiţii care circulă într-o anumită perioadă de timp. *Vor organiza munca de descărcare în... antrepozite şi porturi în raport cu necesităţile şi volumul circulaţiei mărfurilor.* LEG. EC. PL. 275. *Bilanţul semestrial al Băncii Naţionale... arată un paralelism perfect între volumul circulaţiei bancnotelor şi...* [cel al] *mărfurilor aruncate pe piaţă.* CONTEMP. 1948, nr. 106, 1/1. *Volumul comerţului* = totalitatea schimburilor comerciale interne (şi) sau externe ale unei ţări, grup de ţări, zone etc. *În Ţările româneşti... volumul comerţului era foarte redus.* OŢETEA, T. V. 45. *Volumul comerţului a început să se mărească după pacea de la Kuciuk Kainargi (1774) cînd i s-au deschis noi perspective datorită smulgerei... monopolului turcesc asupra exportului românesc.* IST. ROM. I, 243.

3. Forţă, amploare a sunetelor emise de o voce sau produse de un instrument muzical; nivel de intensitate sonoră a semnalelor auditive (în transmisiunile de radio, televiziune etc.). *Întinderea sau volumul este mai mare sau mai mic.* POLIZU, P. 5. *Doamna Cattinari..., la părţile unde muzica este conformă cu volumul vocei sale şi nu are triluri sau alte ornamente, reuşeşte a încînta urechea auzitorilor.* FILIMON, O. II, 269, cf. COSTINESCU, TIM. POPOVICI, D. M., CADE. *Creşterea volumului fonic presupune utilizarea unei mai mari forţe de articulare.*

IORDAN, STIL. 57, cf. SCRIBAN, D., DL, DP, DM, DN[2], L. ROM. 1959, nr. 6, 89, DER. *Un volum cu peste 1600 de voci.* MAGAZIN IST. 1972, nr. 2, 1, DEX. ◊ *Volum acustic* = mărimea undei electrice într-un circuit electric, corespunzătoare sunetelor auzibile măsurate cu un volummetru. Cf. DTT.

II. 1. Număr (mare) de pagini tipărite sau manuscrise, care sînt legate ori broşate împreună; fiecare dintre părţile legate sau broşate ale unei lucrări unitare ample; tom. V. f a s c i c u l ă. *Ne exprimăm mai pe larg despre poezie în prefaţa la poeziile ossianice în al doilea volum al acestei opere.* HELIADE, O. II, 141. *Magazinul istoric va ieşi în broşuri de cîte patru coale,... care într-un an vor forma două volumini.* BĂLCESCU, O. I, 91, cf. STAMATI, D. *Le-a şi copiat voios şi le-a unit într-un singur volume ca să le ducă în Grecia.* ARISTIA, PLUT. 105/18. *Toate hrisoavele... înşirate pînă aice de la începutul acestui volumen al patrulea al „Uricariului" le-am extras din mai multe condici autentice.* URICARIUL, IV, 219. *Astă cărticică ce se alcătuieşte din două volume... spune multe.* NEGRUZZI, S. I, 260, cf. POLIZU. *Ca să descrie cineva istoria şi întîmplările sale ar putea umple mai multe volume.* PELIMON, I. 268/25. *În podul casei, la Mitropolie, stau aruncate vreo mie de volume.* GHICA, S. 671. *Biblioteca... să formează din una sută douăzeci mii volume şi două mii manuscrise.* FILIMON, O. II, 37, cf. PROT. –POP., N. D. *La finea volumului sînt scrise în acelaşi an notiţe de o altă mînă.* CUV. D. BĂTR. I, 261. *Această culegere coprinde 53 de volume in-folio.* BARONZI, I. C. V, 50/7. *Cele patru volume din cartea despre care vorbim nu ne par să aibă o egală valoare.* MAIORESCU, CR. III, 52. *Lucrarea întreagă, în prima ediţie, apare în patru volumuri.* CARAGIALE, O. IV, 417. *Am isprăvit de citit volumul al doilea din „Studii critice" al lui Gherea.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 378. *Mulţămesc lui Dumnezeu că am ajuns ca să pot da publicului volumenul al VII-lea al „Uricariului".* URICARIUL VII, I. *Autorul a avut intenţia să umple o mulţime de volumuri.* I. NEGRUZZI, S. I, 38. *Cercetarea... acestui obiect... a dat naştere la sute de volume.* MARIAN, O. I, 96. *În volumul al II-lea al marelui Etimologic, d-l Hasdeu, dînd în şirul cuvintelor peste numele propriu de Argeş, îi consacră şi lui o monografie.* ARHIVA, I, 64, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Volume legate în piele de viţel... fac fala bibliotecei şcoalei veterinare de astăzi.* ANGHEL, PR. 111. *Dacă... au un indice comun, paginaţia ar fi bine să continue şi să nu înceapă fiecare volum cu altă paginaţie.* BUL. COM. IST. I, 82. [Biblioteca] *numără astăzi 743 opere în 854 volume.* PĂCALĂ, M. R. 383. *Un tip care circulă de-a lungul unui roman în trei volume este o sumă de imagini prea multe şi prea diverse ca să putem avea în minte clară, perfect individualizată, figura tipului.* IBRĂILEANU, S. L. 30, cf. V. MOLIN, V. T. 66, RESMERIŢĂ, D. *Acestui act urmă apoi un alt memoriu... inserat în citata colecţie şi volum, pag. 70 şi urm.* N. A. BOGDAN, C. M. 75. *A putut grupa mai toate actele, fără multă greutate şi a adunat documentele în 3 volume.* RĂDULESCU-CODIN, M. N. 19. *La înfiinţarea bibliotecilor... s-a obţinut de la Casa Şcoalelor trei mii de volume.* ARH. OLT. V, 64. *Întîlnindu-l odată cu patru volume frumuşel legate la subţioară,... am citit pe scoarţă numele Montaigne.* M. I. CARAGIALE, C. 141, cf. CADE. *Mai orice casă de intelectual are un colţ cu volume rînduite în rafturi.* ARH. OLT. XII, 422. *Dă-mi te rog, volumul al doilea din „Istoria Mănăstirilor şi Pravilelor".* CAMIL PETRESCU, T. I, 32. *Au descoperit că profesorul n-a fost prea fecund, numerotîndu-i volumele.* TEODOREANU, M. U. 53. *Profesorul... începu a trage la întîmplare volume din rafturi.* SADOVEANU, O. XXI, 206. *Poeţii se arată totdeauna preocupaţi de compoziţia tipografică a paginii şi volumului.* VIANU, E. 134. *Aveam dinainte un volum vechi.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 5. *Cărţi (volume şi broşuri).* NOM. MIN. I, 366. *Între alte lucruri rămase, găsim... icoane, tablouri şi o bibliotecă de 80 de volume.* OPRESCU, S. 12. *Volumele erau mai toate legate în pergament, piele, pînză şi de formate uneori impunătoare.* CĂLINESCU, B. I. 71. *Cea dintîi este lucrarea lui E. Lovinescu, „Istoria civilizaţiei române moderne",... o operă în trei volume.* VIANU, L. R. 601, cf. DL. *Observaţiile pe care le-am făcut pînă aici se referă numai la volumele apărute pînă acum ale atlasului.* FD, II, 147. *În prima istorie a poporului polon,... în zece volume..., se foloseşte exact aceeaşi metodă.* IST. LIT. ROM. II, 29, cf. HRISTEA, P. E. 245. *Lucrarea în şase volume groase este întocmită pe baza a numeroase date.* SCÎNTEIA, 1972, nr. 9188. *Isaievici... menţionează* [soluţia] *pe scurt, revenind asupră-i în volumul I al „Arhipelagului Gulag".* STEINHARDT, J. 6. *Groasele volume publicate de ministerul sovietic al justiţiei în 1937-1939.* id. ib. 115. *Trebuie să fiu de faţă... să pun mîna pe volumul preţios şi ieftin.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 32/2, cf. M. D. ENC. *Am un Shakespeare într-un singur volum şi am obiceiul să-l port tot timpul cu mine.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 37, 3/2. *Se descoperă un original românesc al cronicii sau primul ei volum.* BUL. COM. IST. II, 16, cf. DN[3], DEX[2], DN[5]. ◊ F i g. *Dornici de eternitate... Toţi împinşi de-aceeaşi sete, pe volume-ntregi călări, Se-mbulzesc, se duc să spargă noaptea veşnicei uitări.* VLAHUŢĂ, S. A. I, 62. *Şi-a scris volumele în inima lui.* IORGA, P. A. II, 441. ◊ E x p r. **A fi tipărit** (ori **publicat**) **în volum** ori **a tipări** (sau **a publica**) **în volum**, se spune despre scrieri (de întindere mai redusă) care, după ce au apărut în diverse publicaţii periodice, sînt grupate într-o carte tipărită. *Pe cînd artistul era cu mintea bolnavă, s-a făcut în opera lui publicată în volum îndreptări, purgări şi omisiuni cu desăvîrşire arbitrare.* CARAGIALE, O. III, 12. *Cenzura a interzis multă vreme publicarea în volum separat a lucrării care apăruse mai întîi într-o revistă.* ABC SĂN. 325. *Îşi tipărise studiul în volum abia în 1871... după ce îl publicase întîi în analele Academiei.* CĂLINESCU, O. XII, 506. ♦ (Rar) Grup de foi scrise, prinse la un capăt de un beţişor în jurul căruia se înfăşurau şi care alcătuiau, în antichitate, un manuscris. Cf. DN[3].

2. Text amplu (sau o sumă de texte) tipărit(e), ori manuscris(e), computerizat(e) etc. care reprezintă o scriere **(5)** unitară în ceea ce priveşte subiectul, tema etc.; conţinutul textului respectiv alcătuit după criterii artistice, ştiinţifice etc.; carte, (livresc) op[2]. V. o p e r ă **(2)**, l u c r a r e, s c r i i t u r ă **(1)**. Cf. VALIAN, V., NEGULICI. *Un volum întreg n-ar ajunge spre a descrie toate împrejurările, greutăţile şi conflictele prin care am trecut.* KOGĂLNICEANU, S. A. 203, cf. POLIZU. *Dacă se*

poate să-mi procuri următoarele volumuri apărute în ultimii şapte ani, mă vei îndatori foarte mult. ALECSANDRI, S. 148. *Din miile de poezii cetite, Societatea nu a putut alege un număr suficient pentru a compune un volum.* MAIORESCU, CR. I, IV. *La finea volumului... oferă...* [o] *clasificaţiune a popoarelor „mongoloide".* COLUMNA, VII, 94. *Am luat... pretenţioasa hotărîre a le deşerta într-un volum osebit ce-l voi tipări.* ODOBESCU, S. III, 4. *Vai! tot mai gîndeşti la anii, cînd visam în academii, Ascultînd pe vechii dascăli cîrpocind la haina vremii, Ale clipelor cadavre din volume stînd s-adune.* EMINESCU, O. I, 140. *A dat de curînd la lumină un nou volum, cuprinzînd 25 de legende istorice.* CARAGIALE, O. IV, 95. *Ş-apoi sînt atîtea-n lume, Că să stai, să scrii volume.* VLAHUŢĂ, S. A. I, 255, cf. DDRF. *Am versuri iar! Un nou volum.* COŞBUC, P. I, 86. *Simţi citind volumul acesta că vibrează în el o notă originală.* SAM. I, 22, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Ar fi trebuit... să se gîndească la truda amară cu care a fost scris acest volum.* ANGHEL, PR. 151. *Volumul ce mi-ai trimis a fost foarte frumos.* AGÂRBICEANU, A. 149. *Autorul evoluează... spre o ordonare a artei sale – cum se observă de altfel şi în limba ultimelor volume ce a publicat.* ARH. OLT. X, 71. *Publicarea acestui volum... se înscrie în opera de îmbogăţire a patrimoniului spiritual al poporului român.* TITULESCU, D. 67. *Singur acest volum ar fi de ajuns ca să consacre pe un scriitor.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 346. *Maeterlink a scris... nepieritoare volume.* SIMIONESCU, F. R. 308. *Nu numai o conferinţă ca asta, dar chiar jumătate din volumul cerut de dumnealor la Paris a mers de două ori mai repede.* CAMIL PETRESCU, T. III, 233. *Primul volum, debutul,... avusese un răsunător succes.* VOICULESCU, P. II, 189. *Voi nota... sensul arătat de Al. Vasiliu – Gh. T. Kirileanu, autorii glosarului de la sfîrşitul volumului „Opere complete".* IORDAN, STIL. 87, cf. SCRIBAN, D. *Pentru a avea o balanţă precisă, autorul acestui volum a întrebuinţat un procedeu foarte simplu.* ENC. TEHN. I, 327. *Mă năpusteam noaptea cu furie asupra volumelor grele pe care le cumpăram cu preţul a mari sacrificii de la anticarii de lîngă chei.* MIHĂESCU, D. A. 32. *Despre alte familii sau ordine de păsările vom vorbi în alt volum.* BĂCESCU, PĂS. 349. *La un nu ştiu al cîtulea control, am aruncat o altă mare parte din volum, neplăcîndu-mi niciodată manuscrisul aproximativ terminat.* ARGHEZI, S. XVIII, 12. *Pentru înţelegerea fragmentelor pe care le publicăm mai jos, e necesară următoarea scurtă povestire a acţiunii, în cadrul căreia evoluează cele o sută de personagii din volum.* V. ROM. octombrie 1954, 157. *Piesa... a mai fost publicată de N. Bănescu în volumul „Viaţa şi scrierile marelui vornic Iordache Golescu".* PRIM. DRAM. 55. *Volum de combinate nuanţe ale prodigiosului său talent, în „Tablete din ţara de Kuty" d. Tudor Arghezi a alcătuit un preţios florilegiu al prozei sale.* CONSTANTINESCU, S. I, 89, cf. DL, DM, DN^2. *Noua epocă a cărei materie o expunem în acest volum adună cele trei perioade mai sus diferenţiate.* IST. LIT. ROM., II, 10. *Trebuie arătat că materialul cuprins în acest volum e numai o parte a manuscrisului lui Coşbuc.* V. ROM. februarie 1964, 213. *Sînt în acest volum... şi o seamă de constatări şi reflecţii asupra unor capodopere shakespeariene.* ib. noiembrie 1964, 107. *Multe volume... sînt interesante în primul rînd nu prin caracterul lor teoretic, ci prin materialul... documentar.* D. GUSTI, P. A. 58. *Volumul este închinat unui tînăr nobil.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 11, 49. *În volumul „Lucrări statistice făcute în anii 1859-1860..."... Grozeştii, cu 132 de locuitori, sînt trecuţi separat de tîrgul Odobeşti.* C. GIURESCU, P. O. 45. *Fiecare număr se transformă de fapt într-un mic volum variat şi interesant, o carte atractivă şi ieftină pentru copii.* V. ROM. iunie 1973, cf. M. D. ENC. *Primul mobil al acestor note îl constituie... conţinutul teoretic al volumului.* REV. FIL. 1973, 93. *Restrîngîndu-ne la discutarea volumului recent apărut, să remarcăm actualitatea perspectivei de abordare.* ROMÂNIA LITERARĂ 1976, nr. 1, 11/2. *În acelaşi volum al operei sale, Philippide distinge... două tipuri de dialecte dacoromâne.* IVĂNESCU, I. L. R. 37. *A avut loc... lansarea volumului „Poezii" de Panait Cerna.* SCÎNTEIA, 1981, nr. 12072. (Urmat de un substantiv introdus prin prep. „de" sau „în" care desemnează felul scrierii) *Odobescu ne atrăsese atenţiunea asupra unui interesant volum de legende ruse.* HASDEU, I. C. I, 98. *Privind la volumul de poveşti poporale ce mi-ai trimis la ţară, îmi pare că mă aflu în faţă cu o comoară.* ISPIRESCU, L. 3. *Îi trimisese încă sîmbătă seara volumul de nuvele pe care-l cumpărase în oraş.* AGÂRBICEANU, A. 131. *După cum era un om foarte cult şi pătrunzător, scrise un volum întreg de note şi reflecţii.* N. A. BOGDAN, C. M. 83. *Naivii care-mi vor citi Volumele-mi de versuri, cumpărate, Împrumutate, Sau furate!* MINULESCU, V. 175. *A tipărit... un volum de versuri.* KIRIŢESCU, G. 63. *Cînd şi-a publicat primul său volum de ode, tînărul poet nici nu era major.* SADOVEANU, O. XX, 555. *Întotdeauna, pe măsuţa de lîngă pat, Sufletel avea cîte un volum de sinteză critică despre literaturile clasice.* CĂLINESCU, B. I. 234. *Să-i vezi în tren, cu un volum de roman detectiv!* RALEA, S. T. I, 284. *Vorbea graseind puţin, deoarece studiase la Paris unde şi publicase un volum de poezii în franţuzeşte.* CAMIL PETRESCU, O. III, 294. *Prefeţele care însoţesc cele trei volume de proză... sunt pline de sugestii preţioase.* CONSTANTINESCU, S. II, 19. *A adus o contribuţie importantă la istoria teatrului din Transilvania prin publicarea a două volume de amintiri.* IST. T. I, 194. *Volumele de teatru nu sînt decît vag şi aleatoriu recenzate în rubricile de cronică literară.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 4/1. (Urmat de determinări în genitiv sau introduse prin prep. „de" care indică autorul) *Lipsă totală de originalitate... iată ce găseşte cititorul... în volumul mult trîmbiţat al d-lui Becescu.* SĂM. I, 79. *Un volum de Lamartine.* CAMIL PETRESCU, P. 17. *Ilarie Chendi a făcut o recenzie extrem de elogioasă în „Viaţa literară" unui volum de George Ranetti.* SADOVEANU, O. XX, 34. *Este, în volumul d-lui Ciocîlteu, o voinţă de poezie impresionantă.* CONSTANTINESCU, S. II, 275. *Volumul lui Emil Cioran, „Ispita de a trăi", putea fi interpretat ca un atac la adresa poporului român.* STEINHARDT, J. 70. *În „Studii de lingvistică" e vorba de un volum al tinerilor cercetători.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 8/1.

– Pl:: *volume* şi (învechit) *volumuri.* – Şi: (învechit) **volúme, volúmen, volúmene, volúmin, volúmine** (pl. şi *volumini*) s. n.

– Din fr. **volume**, it. **volume**. – **Volúmen** < lat. **volumen**, germ. **Volumen**; **volúmin, volúmine** < it. **volumine**.

VOLUMÁŞ s. n. Diminutiv (depreciativ) al lui v o l u m **(II)**. *N-am lucrat pînă acuma nimic alta, decît am aranjat un volumaş de poveşti, pe care sper să-l public.* CARAGIALE, O. VII, 145, cf. PASCU, S. 346, RESMERIŢĂ, D. *Poemele din volumaşul de faţă ne întăresc această credinţă.* ARH. OLT. V, 303. *Nu aduce nimic nou ca subiect volumaşul acesta.* ib. X, 71. *A fost apreciat de contemporanii săi, cum şi de cei cari i-au citit aceste nuvele tipărite de răposatul Andrei Bârseanu în două volumaşe din biblioteca poporală a „Asociaţiunii".* ib. XVII, 414. *Pot avea valoare depreciativă: „articolaş"..., tot aşa „volumaş", apoi „băieţaş".* IORDAN, STIL. 183. *Mi se oferea posibilitatea de a-mi tipări, relativ mulţumitor, dacă se ţine seama de condiţiile postbelice şi provinciale de-atunci, cele două volumaşe.* BLAGA, H. 237, cf. DL. *Nervos, azvîrli volumaşul şi se întoarse spre Dan.* T. POPOVICI, S. 145, cf. DM. *Anton Pann colportează cimilituri în două volumaşe... care aveau să reapară în mai multe ediţii.* IST. LIT. ROM. I, 190, cf. SFC IV, 183, SCL 1975, 258, DEX^2.

– Pl.: *volumaşe.*

– **Volum** + suf. *-aş.*

VOLÚME s. n. v. **volum.**

VOLÚMEN s. n. v. **volum.**

VOLÚMENE s. n. v. **volum.**

VOLUMÉTRIC, -Ă adj. **1.** Care se referă la determinarea volumului **(I)** unui corp; volumic. *Prin mărirea şi scăderea tensiunii osmotice, volumul celulei suferă variaţiuni continue, deşi aceste schimbări sînt foarte puţin apreciabile pentru aparatele noastre de măsură, aşa încît şi din punct de vedere volumetric celula nu reprezintă de loc o cantitate constantă.* MARINESCU, P. A. 56. *Aparate înregistrătoare volumetrice pentru gaze, pentru lichide.* NOM. MIN. I, 174, cf. DT. *Pentru soluri de greutăţi specifice apropiate, greutatea volumetrică este un bun criteriu de apreciere a condiţiilor relative de porozitate a acestor soluri.* CHIRIŢĂ, P. 204, cf. DL, DP, DM. *Pe această reacţie se bazează metoda Volhard de dozare volumetrică a manganului bivalent cu o soluţie de permanganat de potasiu.* CHIM. AN. CALIT. 151, cf. DEX, DN^4. ◊ *Analiză volumetrică* = analiza chimică efectuată pentru determinarea volumului unei substanţe. Cf. DL, DM, DEX, DN^5.

2. Care este caracteristic elementelor arhitectonice, picturale etc. *Itinerarul italian... a adus în opera lui Şt. Dimitrescu un plus de organizare a peisajului, un plus de echilibru volumetric şi coloristic.* V. ROM. mai 1963, 143. *Sînt abordate şi rezolvate o serie de probleme importante ale urbanisticii... încercîndu-se în acelaşi timp ca, prin dispoziţie volumetrică sau decoraţie murală, să se respecte specificul naţional.* SCÎNTEIA, 1969, nr. 8219.

– Pl.: *volumetrici, -e.*

– Din fr. **volumétrique.**

VOLUMETRÍE s. f. **1.** Capitol al chimiei analitice cantitative, care se ocupă cu determinarea cantităţii unei substanţe prin măsurarea volumului de reactiv folosit într-o anumită reacţie. Cf. MACAROVICI, CH. 124, LTR^2, DP, DN^2. *Toate aceste reacţii sînt importante în dozarea mercurului, respectiv a halogenilor; metoda constituie un capitol al volumetriei, anume mercurimetria.* CHIM. AN. CALIT. 60, cf. DER, D. MED, DEX, DN^3, DN^5.

2. Măsurare a volumelor **(I 1)** unui corp. Cf. D. MED., DN^4, DN^5.

– Pl.: *volumetrii.*

– Din fr. **volumétrie.**

VOLUMÉTRU s. n. Instrument electric de măsură a volumului **(I 3)** în transmisiunile prin electrocomunicaţii. Cf. LTR^2, DP, DN^4, cf. DN^5. (F i g.) *Filmele profesioniştilor îşi măsoară utilitatea cu „volmetrul" eficienţei sociale.* CONTEP. 1974, nr. 7, 5/2.

– Pl.: *volumetre.* – Şi: **volmetru** s. n.

– Din fr. **volumétre.**

VOLÚMIC, -Ă adj. (Fiz., chim.) Volumetric **(1).** Cf. LTR^2, DN^4, DN^5. ◊ *Maşină volumică* = maşină care realizează comprimarea fluidelor prin creşterea presiunii lor statice. *Exemple de maşini volumice: suflanta... cu piston, pompa rotativă cu inel de lichid..* LTR^2. *Masă volumică* = masă a unităţii de volum. Cf. DN^4.

– Pl.: *volumici, -e.*

– Din fr. **volumique.**

VOLÚMIN s. n. v. **volum.**

VOLÚMINE s. n. v. **volum.**

VOLUMINITÁTE s. f. (Învechit) Volum **(I 1)**; voluminozitate. *Preţul unui trup în două volumuri este de cinci sfanţi, preţ cu totul modic pe lîngă folosul ce poate produce această carte, precum şi pe lîngă voluminitatea ei de 20 coale* (a. 1850). DOC. EC. 971.

– Pl.: *voluminităţi.*

– **Volumin** + suf. *-itate.*

VOLUMINÓS, -OÁSĂ adj. **1.** (Despre obiecte, corpuri, construcţii, substanţe etc.) Care are volum **(I 1)** mare; de dimensiuni peste limita obişnuită (v. m a r e, g r o s); care are capacitate mare; care este umplut la capacitatea maximă; care conţine ceva în cantitate mare; plin, încărcat (v. s p a ţ i o s, c u p r i n z ă t o r). Cf. NEGULICI. *Nemistuirea se întîmplă cînd grămada bulzului de substanţe hrănitoare... este atît de voluminoasă... încît frămîntătura nu poate să fie pusă în mişcare.* MAN. SĂNĂT. 33/11. *Se găseşte înăuntrul vasului nişte cristale care sînt cu atîta mai voluminoase cu cît răcirea se va fi făcut mai încet şi cu cît masa corpului va fi fost mai mare.* MARIN, PR. I, XXXVII, cf. STAMATI, D. *Magnetul este un oxid de fier care se găseşte, în cele mai multe mine,... în blocuri voluminoase.* MARIN, F. 11, cf. POLIZU. *Stelele la început sunt foarte frumoase, fluide, voluminoase şi condensate spre stingere şi răcire.* CONTA, O. F. 519, cf. PROT. – POP., N. D., DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D. *În mînăstiri şi în casele celor avuţi sunt*

nişte voluminoase bolţi de piatră, ceea ce se zice în româneşte beci şi pivniţă. N. A. BOGDAN, C. M. 47, cf. CADE. *Peste un sfert de oră trăsura greoaie şi voluminoasă a prefecturii oprea în mijlocul ţăranilor.* REBREANU, R. II, 83, cf. SCRIBAN, D. *Profesorul ocupa singur cele două locuri de pasageri, oferindu-şi locul din stînga ghiozdanului voluminos de manuscrise.* ARGHEZI, S. X, 25. *Vîrful gros şi bont* [al umbrelei] *corespundea unui mîner voluminos, înfăţişînd un cap de papagal.* id. ib. XVI, 194. *Purta totdeauna cu sine, într-o geantă voluminoasă, o listă de lucrări în care figurau cele mai neînsemnate articole de jurnal şi recenzii asupra lor.* CĂLINESCU, B. I. 18. *Fiind vorba de casa unui intelectual, surprindea prezenţa unor obiecte insolite,... cu mult prea voluminoase pentru uzul casnic.* id. ib. 242. *Cuibul – care reprezintă o construcţie foarte voluminoasă – se află întotdeauna pe copaci.* LINŢIA, PĂS. II, 298. *Hidroxidul feric se precipită la început în stare coloidală necristalizată, ca un gel voluminos.* CHIRIŢĂ, P. 91. *Îşi luă cu mîna stîngă voluminoasa lui servietă de piele de porc.* V. ROM. 1955, martie, 196, cf. DL, DM. *Carbonatul de amoniu... determină, în soluţia unei sări de calciu, formarea unui precipitat voluminos amorf.* CHIM. AN. CALIT. 116. *Comandă 25 de prăjituri voluminoase.* V. ROM. ianuarie 1966, 177, cf. M. D. ENC., DEX. (Fig.) *A venit înadins să mă întrebe dacă trebuie să înveţe pe copii a zice: Carpaturi, Alpuri, precum am zis eu Balcanuri?... Şi i-am răspuns că am comis o greşală mare şi voluminoasă cît acei munţi, cînd m-am alunecat a le da o terminaţie nepotrivită lor.* ALECSANDRI, S. 99. *Voluminoasa espresiune a spiritului academic din acea epocă, „Dicţionarul limbei române" de A. T. Laurian şi Massim, era cît p-aci să ne cufunde – nu prin greutatea sa ştiinţifică, ci prin cea fizică.* MAIORESCU, CR. II, 247. *Ochii mei mulţumeau mereu... fără ca graţia surîsului să poată descrunta nemulţumirea lui voluminoasă.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 270, cf. DL. ◊ (Despre ţesuturi, organe etc.) *Osul femurului sau osul coapsei... este osul cel mai lung şi mai voluminos al scheletului.* KRETZULESCU, A. 76/6. *Este o ghindură voluminoasă cu aer, care s-a dezvoltat dintr-un clopot înotător meduziform, situat dedesubtul pneumatoforului.* ARHIVA, I, 597. *Aceste deformaţiuni se însoţesc de boale... mai totdeauna dureroase şi, mai cu seamă, de timpuriu umede, căci, fiind higroscopice, devin... mai voluminoase.* MANOLESCU, I. 238. *Transformă ochiurile lor într-o masă îndurată, mai mult sau mai puţin voluminoasă, în centrul căreia se formează o mică cantitate de puroi.* ENC. AGR. I, 10. *În bifurcaţia mandibulei pielea formează un sac gutural voluminos.* LINŢIA, P. III, 172. *Discul nectarifer voluminos, înconjoară baza stilului.* FLORA, R. P. R. VI, 317. ♦ (Despre oameni, părţi ale corpului lor etc.) Care depăşeşte în greutate numărul obişnuit de kilograme; trupeş, corpolent, gras, mătăhălos. *Fiinţa asta voluminoasă se aruncă în braţele mele, rîzînd şi plîngînd deodată.* BOLINTINEANU, O. 369. *În voluminoasa ei siluetă mi se păruse că-i văd pe drăguţii băieţi.* CARAGIALE, O. III, 299. *Sunt cam voluminoasă pentru o trestie.* D. ZAMFIRESCU, A. 37. *Domnişoara, o femeie voluminoasă, palidă... apărea îndată cu farfurii, cu băuturi.* AGÂRBICEANU, A. 47, cf. RESMERIŢĂ, D. *A înşirat ceva şi un domn cu pîntec voluminos şi decoraţii multe, de bună seamă din partea clubului politic.* ARH. OLT. XII, 408. *Tovarăşul meu nu-i om sprinţar la trup, ci mai degrabă voluminos şi mare-n diametru.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 80. *Dinspre port se apropie un marinar voluminos, cu barbă şi haină albastră.* SAHIA, N. 123. *Barca în care intra voluminosul doctor se afunda cu două palme în apă.* BART, E. 340. *Limba, devenind foarte voluminoasă, iese din gură.* ENC. AGR. I, 55. *Trup voluminos şi scump.* PAPADAT-BENGESCU, O. III, 101. *Nasul îi era voluminos şi coroiat.* CĂLINESCU, S. 10. *Era un om cam de vreo cincizeci de ani, oarecum voluminos, totuşi evitînd impresia de exces, cărnos la faţă şi rumen ca un negustor.* id. O. III, 15. *Sprijinindu-se în coate, reuşi... să pună pe picioare, cu mare greutate, un trup voluminos, de cel puţin o sută de kilograme.* V. ROM., 1954, nr. 2, 217, cf. DL, DM, DN^2, M. D. ENC., DEX. *Unde să-i culci?... Pe unul voluminos... îl poftesc să treacă în locul meu, împreună nu am încăpea.* STEINHARDT, J. 94. (Prin analogie) *Nici pentru* [şarpe]*... nu poate fi o deosebită plăcere cînd mănîncă vreo pradă prea voluminoasă.* SIMIONESCU, F. R. 179. *Se apropie cu prudenţă, uitîndu-se în năvod unde se zbate, înecată, o pradă de două ori mai voluminoasă ca el.* ARGHEZI, S. VIII, 65. ♦ (Despre ape) Cu debit mare. *În apropiere trebuia să fi existat... un alt rîu mai voluminos decît Argeşul şi acesta poate fi numai Oltul.* HASDEU, C. I, 188. *Mureşul, cel mai voluminos rîu al Transilvaniei, nu este decît un afluinte al Tisei.* id. ib. 190.

2. (Despre cărţi, reviste, studii, articole etc.) Care conţine file multe, al cărui cuprins se întinde pe un număr mare de pagini; care este alcătuit din mai multe volume **(II 1).** V. vast, întins. *El a tratat toate obiectele în scripte voluminoase despre teologie, logică, fizică.* LAURIAN, F. 206/20. *Ei îmbrăţişează adevărul din raporturile observatorilor necărturari, precum şi din cărţile cele voluminoase.* MAN. SĂNĂT. 13. *La sfîrşitul fieştecărui capitul, pînă începe altul, se obicinuieşte a se lăsa ceva hîrtie albă; cu aceasta, cartea mea... va semăna voluminoasă.* BOLLIAC, M. 8/8. *Marele logofăt se afla în a doua căsătorie, cu o persoană a cărei viaţă, bogată în peripeţii, dacă ar fi fost urmărită de niscai cronicari pricepuţi, ar fi lăsat posterităţii memorii voluminoase şi pline de interes.* SION, P. 430. *Memoriile... se află menţionate în lexiconul cel voluminos al lui Feder.* MAIORESCU, CR. III, 39. *A scris... comentarii voluminoase şi detailate la cărţile lui Herodot.* COLUMNA, VII, 135. *Prelucrătoriul unei „Zoologii"... va face o scriere mai puţin voluminoasă.* CONTEMPORANUL, I, 52. *Darea de seamă ce m-aţi autorisat a face dinaintea d-voastre, despre îndelungata şi voluminoasa lucrare de care mă ocup.* ODOBESCU, S. III, 624. *Este a doua publicaţie mai de samă şi mai voluminoasă de cîntece poporale române.* CONV. LIT. XXII, 84. *Astfel este natura faptelor ... conţinute în voluminosul şi interesantul memoriu al d-lui Zapalowicz.* ARHIVA I, 314. [Cu] *tot ceea-ce au scris ei prin reviste vor putea forma o lucrare mai mult sau mai puţin voluminoasă.* REV. CRIT. I, 74. *De la al X-lea tom am renunţat de a mai răsfoi voluminoasele publicaţii.* PHILIPPIDE, P. 268. *Manuscris voluminos din a*[nul] *1789.* PĂCALĂ, M. R. 366. *Locul mai multor amănunte se înţelege că nu poate fi aci, întrucît*

fiecare din aceste chestiuni atinse ar necesita un voluminos studiu. ATILA, P. 172. *O operă rezultată din această dublă chintesențiare nu poate fi voluminoasă.* IBRĂILEANU, S. L. 95. *Găsi manuscrisul voluminoasei opere.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 173, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *După mișcările de la 1907, s-au publicat serii de cercetări ale problemei, între care cărțile voluminoase ale bătrînului istoric Radu Rosetti.* SADOVEANU, O. XX, 118. *Era o carte voluminoasă pentru școalele primare și secundare, plină de povestiri și de tot felul de istorioare atrăgătoare.* MOROIANU, S. 65. *Partea a doua a volumului, cea mai voluminoasă, ne dă 432 de acte.* ARH. OLT. XVII, 154. *Începu să răsfoiască niște dicționare medicale voluminoase.* PAPADAT-BENGESCU, O. III, 88. *Aventurierul George Racs... a împletit în temnița chesărească adevărul cu minciuna într-o voluminoasă cronică, publicată fragmentar pe românește.* ARH. OLT. XIX, 8. *Ministrul... apucă un dosar destul de voluminos... și-l deschise spre sfîrșit.* CĂLINESCU, S. 355, cf. DL, DM, DN[2]. *„Noul Testament" (1648), are o importanță excepțională... prin însăși limba folosită în traducerea acestei voluminoase opere.* IST. LIT. ROM. I, 375. *Teatrologii, shakespearologii, analizînd diferite fraze rostite de Hamlet, – scriu tomuri voluminoase.* CONTEMP. 1964, nr. 22, 8/5. *Fragmentul... nu este extras dintr-o broșură de popularizare ci... dintr-un voluminos și erudit studiu.* MAG. IST. 1972, nr. 1, 25, cf. M. D. ENC. *Inițiator al voluminoasei lucrări „Istoria războiului civil",... a fost și membru al comitetului principal de redacție.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 4, 60, cf. DEX[2]. *Cum vă explicați succesul acestui roman foarte voluminos, într-o vreme în care oamenii nu prea mai au timp de „cărți groase"?* ROMÂNIA LITERARĂ 1999, nr. 1, 20/2.

– Pl.: *voluminoși, -oase.*

– Din fr. **volumineux.**

VOLUMINOZITÁTE s. f. Însușirea, caracteristica a ceea ce este voluminos. Cf. NDN, MDN.

– Pl.: *voluminozități.*

– Din it. **voluminosità**, engl. **voluminosity.**

VOLUNÉȚ, -EÁȚĂ adj. v. **voloneț.**

VOLÚNGĂ s. f. (Prin Olt.) = **bolîndă**. *Fetelor, volunjelor, Voi da nă-ți spune-n dreptate, Pînzăle să vă negrească Ca podvalii de pe coastă.* ȘEZ. XIII, 206.

– Pl.: *volunge.*

VOLUNTÁR, -Ă adj., s. m. **I.** Adj. **1.** (Despre acțiuni, stări etc.) Care se face, se acceptă de bunăvoie, fără constrîngere, care rezultă dintr-o decizie liber aleasă și neimpusă. *Crezu... că, neavînd nemic glorios a mai făptui pentru țară,... să-și încheie aice cariera sa prin o moarte voluntară.* ASACHI, S. L. II, 169. *Ministeriul se încercase din nou a face un așa numit împrumut național voluntariu.* BARIȚIU, P. A. III, 4. *Remîind învins și-a repus viața prin volontarie moarte, abstinîndu-se de la mîncare.* ARISTIA, PLUT. 188/22, cf. 291/14, PROT. – POP., N. D. *Sila vine numai cînd... ideea... nu primește aprobarea sau supunerea voluntarie a tutulor.* BARONZI, I. C. I, 168/10, cf. IV, 29/9, COSTINESCU. *La unii* [lipsa de bani] *e voluntară, la alții e pentru că într-adevăr sînt lipsiți.* EMINESCU, G. P. 44. *Oștirea „în dobîndă"... constituia așa numitele miliții cu participare la armată, nu obligatorie..., ci voluntarie.* XENOPOL, I. R. VI, 110. *Cesiunea bunurilor voluntară e aceea ce se acceptă de creditori de bunăvoie.* HAMANGIU, C. C. 269, cf. 402. *Iau naștere... Camerele profesionale prin asocierea voluntară a membrilor.* GOLOGAN, C. R. 15. *Sacrificiile voluntare pe care clasa conducătoare din România le-a avut de făcut în acest scop... au fost... fără asemănare în nici o țară.* TITULESCU, D. 174, cf. 13. *Trăgînd foloase de pe urma acestei voluntare sau involuntare sclavii.* TEODOREANU, M. II, 193. *Omul-probă pentru măști contra gazelor și călăuzul de torpilă sînt jertfe voluntare ca să asigure existența familiilor lor.* SADOVEANU, O. XX, 180. *Abstinența... este privațiа voluntară sau involuntară, complectă sau incomplectă, de la alimentație.* ENC. AGR. I, 21, cf. PUȘCARIU, L. R. I, 393. *Rousseau a indicat bine acest motiv, evocînd clipele de fericire calmă trăite în timpul recluziunii sale voluntare în insula Saint-Pierre.* VIANU, E. 15. *Contribuțiile voluntare s-au dovedit insuficiente pentru a acoperi nevoile unei armate care ducea lipsă de toate.* OȚETEA, T. V. 184. *Activitatea lor epistolară se țese între Berlin, sediul exilului voluntar al marelui comic, și Lipsca.* CONSTANTINESCU, S. II, 39. *Prin munca voluntară s-au realizat... lucrări de mare importanță.* LEG. EC. PL. 420. *Prin munca voluntară a tineretului sătesc au fost amenajate numeroase terenuri de sport.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2697. *Fă-ți întîi orele de muncă voluntară și pe urmă ține-te de fuste.* H. LOVINESCU, T. 282, cf. DL, DM, FD III, 195. *Munca voluntară în comun pentru ajutorarea unui consătean.* PANAITESCU, C. R. 183. *A ajuns la... o participare voluntară la elaborarea imaginii personalității sale publicitare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 2, 29/1. *Poetul caută... moartea lui voluntară.* V. ROM. iulie 1973, 179. *S-ar putea ca, în misterioasa-i retragere... echivalentă cu un surghiun voluntar,... să fi cugetat adînc.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 1, 56, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], MDN. ◊ (Adverbial) *Crescut prin prestigiul situațiilor voluntar părăsite, el voiește, dimpotrivă, să devină... directorul conștiinței românești.* LOVINESCU, C. V, 16. *Fără să fie împins de societate se retrage voluntar într-o viață modestă.* RALEA, S. T. I, 109. *Să preia comanda acelor trupe... care aveau să i se alăture voluntar.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 1, 79. *Mihai Bogdan se crucifică voluntar.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 2, 4/3. *La 59 de ani, Virginia Woolf se înecă voluntar, pentru a nu se scufunda în criza de care se simțea amenințată.* ib. 1974, nr. 30, 22/6. ♦ (Învechit, rar; în sintagma) *Oaste volontarie* = oaste care era formată prin înrolarea de bunăvoie a soldaților. *Pă domnu Valahiei,... călcînd Bucureștii, oștile volontarii prin comanda unui pol polcovnic... îl prinseră și-l trimiseră prizonier la Petroburg.* VĂCĂRESCUL, I. I, 90[r]/2.

2. Care rezultă dintr-un act de voință; care are loc sub controlul voinței; care este făcut în mod conștient, voit. *Entuziasmul este determinat de voința creatorului, este o „pasiune voluntară"; el este un delir dedesubtul căruia se ascunde rațiunea.* HELIADE, O. I, 23. *Se numește memorie spontană ceea ce ne reprezentează*

noţiunile fără intenţie... şi memorie voluntară ceea ce le reaflă... în urma unei căutări. LAURIAN, F. 53/1. *Vom grupa întîi la un loc animalele pe temeiul notelor comune de sensibilitate, mişcare voluntară, respirare, nutrire.* MAIORESCU, L. 117. *Cînd avem conştiinţă mai mult sau mai puţin despre cauza impulsivă, atunci mişcarea este voluntară şi determinaţiunea se chiamă voinţă.* CONTA, O. F. 125, cf. 45. *A trebuit să se gîndească la alegerea unui mod particular de a spune lucrurile – unui stil: pentru el aceasta e o chestie de preferinţă voluntară şi calculată.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 371. *O tendinţă voluntară de a păstra labialele.* PHILIPPIDE, P. 237, cf. PÂRVAN, I. F. 147. *În Franţa, legea admite că „beţia este un fapt voluntar care trebuie pedepsit şi nu poate constitui o scuză".* MARINESCU, P. A. 125. *T. Maiorescu... ne-a mai impus şi prin optimismul voluntar al oamenilor superiori, clădit pe un fundament de pesimism.* LOVINESCU, C. V, 117. *Brusc îndîrjit, într-o convulsie aprig voluntară, se întoarce cu spatele şi trage în dreptul inimii.* CAMIL PETRESCU, T. I, 174. *Afirmarea voinţei sociale este fundamentul existenţial al oricărei unităţi* [sociale], *căci forţele voluntare o pun... în relaţie cu alte unităţi.* D. GUSTI, P. A. 117. [Expresiile] *cuceresc prin chiar excesul lor de absurditate şi nu pot să fie privite, altminteri, decît ca jocul voluntar şi amuzant al unui temperament prin excelenţă satiric.* PERPESSICIUS, M. IV, 60. *Ea închise şi deschise ochii în mod voluntar.* PREDA, R. 195. *Găsea esenţa materiei în dinamism, forţă şi tensiune, pe care le asimila... încordării voluntare.* JOJA, S. L. 22. *Memorie voluntară.* L 1974, nr. 26, 6/1. *Insomnia aceasta voluntară... face parte integrantă din viaţa literară a oraşului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 3, 32/1. ◊ *Muşchi voluntar* sau *musculatură voluntară* = muşchi sau musculatură care se contractă sub influenţa voinţei. *Acţiunea medicamentelor digitalice asupra musculaturii voluntare.* DANIELOPOLU, F. N. II, 37. *Lucrînd pe muşchiul voluntar... excitat ritmic, obţine cu o infuzie de digitală o contracţie.* id. ib. *Act voluntar* = acţiune săvîrşită de cineva în mod conştient, voit. *Nici un curial nu putea, printr-un act personal şi voluntar, a ieşi din condiţiunea sa.* BARONZI, I. C. III, 73/1, cf. SCRIBAN, D., DL, DM. *Găsirea unui drum propriu e... act voluntar.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 2, 13/2, cf. DEX. ◊ (Adverbial) *Băşica înotătoare... voluntar îşi măreşte sau micşorează volumul.* ATILA, P. 140. *O operă de revoluţie... apărată... de atacurile puterilor tradiţionale, ignorate voluntar de întemeietori şi mînioase de această ignorare.* PÂRVAN, I. F. 17. *Părea a juca..., cu acea perversă atracţie a tinereţii voluntar deghizate, un rol capricios de bunică.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 87. *În faţa acestei limbi sintetice şi a unui stil voluntar concis şi zbuciumat, traducătorul modern rămîne încurcat.* LOVINESCU, C. VII, 161. *Capul de copil semnat de Paciurea... aşa de detaliat estompat, aşa de voluntar nesigur în conturul lui şi aşa de gingaş.* OPRESCU, S. 138. *N-am fi crezut niciodată pe acest lucid critic în stare să încurce voluntar planurile.* CONSTANTINESCU, S. II, 48. *Tuşi, voluntar, spre a-şi rectifica glasul.* CĂLINESCU, S. 219. *Contracţiunea acestor muşchi se face voluntar.* BELEA, P. A. 108. *Practicile protocolare, născute din convenţii sociale, cu scop utilitarist, întreţinute voluntar în clasele sociale înalte..., nu au natură teatrală.* IST. T. I, 90. *Un caz, aşadar, de remitizare în poezia voluntar demitizată a lui Geo Dumitrescu.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 5/3. *Trăiesc voluntar într-o confuzie de genuri ca să-mi apăr meditaţiile cele mai intime.* V. ROM. iunie 1973, 102.

3. (Despre oameni) Care are voinţă (fermă); care îşi impune propria voinţă; (rar) voluntarist **(4).** V. autoritar, încăpăţînat, îndărătnic. Cf. ARISTIA, PLUT. *Copiii... sînt egoişti şi voluntari şi cu atît mai voluntari cu cît sînt mai prunci.* GHICA, ap. CADE. *Mătuşă-mea se însărcina mai adesea a respunde că eram volontară, stupidă şi leneşă.* BARONZI, M. I, 90/13. *Irena e o fiinţă voluntară, concentrată şi enigmatică pentru toată lumea.* IBRĂILEANU, S. L. 24, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *E voluntară şi sigură de ea.* CAMIL PETRESCU, T. III, 12. *Femeie voluntară, ea face şi desface viaţa nătîngului fiu.* CONSTANTINESCU, S. II, 217. *Seamănă oarecum cu Ioanide, căruia... împrejurarea ca o femeie să fie voluntară faţă de el i se părea foarte originală.* CĂLINESCU, B. I. 175, cf. DL, DM. *Cea mai mare avea 19 ani, era neagră, ochioasă, voluntară.* BARBU, PRINC. 301. *Ea l-ar fi vrut... un soi de funcţionar voluntar şi tenace.* V. ROM. ianuarie 1965, 53. *Era abil şi voluntar pînă la violenţă, însă chibzuit şi prudent.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 1, 12/4. *Personaj voluntar.* CONTEMP. 1974, nr. 6, 5/3, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], MDN. ♦ Care exprimă, denotă, trădează voinţă **(1).** *Activitatea voluntară şi liberă e ceea ce se desplică supt influinţa voinţei şi în urma unei deliberăciuni mai mult sau mai puţin rapide.* LAURIAN, F. 57/22. *Voluntară totuşi, priveşte enigmatica figură a marelui Caragiale.* ANGHEL, PR. 149. *Adevărata natură a ritmului activ nu e nici cea voluntară, nici cea sentimentală, ci cea raţională.* PÂRVAN, I. F. 148. *Figura grasă, rumenă, rotundă...* [avea] *o guriţă cu colţuri cari se ridicau voluntare sau se lăsau gata pe plîns.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 48. *O dedublare psichică..., mult mai sugestivă pentru raportul dintre cugetul voluntar şi inconştientul ilogic, găsim în nuvela lui Edgar Poë.* ARH. OLT. X, 223. *Are o fire foarte voluntară.* REBREANU, R. I, 29. *Era mai înalt şi mai chipeş ca Grigore, cu înfăţişarea voluntară a omului obişnuit.* id. ib. 81. *Asprimea voluntară a feţei era îndulcită de catifelarea umedă a ochilor.* C. PETRESCU, Î. I, 13. *Pacostea rusească, păduchii şi stelniţele, hoţii din administraţiile militare,... şi pe acest fond sombru figura voluntară a bravului ostaş.* ARH. OLT. XIX, 238. *Femeile se prăpădeau după chipul lui voluntar, semeţ şi totuşi cu trăsături atît de regulate.* MIHĂESCU, D. A. 33. *Opera sa voluntară, ieşită dintr-o imaginaţie vie şi dintr-un simţ suprem al decorativului, cîştigă în graţie şi în uşurinţă.* OPRESCU, A. M. 25. *Culoarea măslinie a obrazului şi tăietura elinică a nasului corectau, printr-o notă voluntară, întîia impresie.* CĂLINESCU, O. III, 8. *Se pot aglomera documentele contemporane despre ceea ce a produs la unii din autorii mai noi dorinţa de a reforma* [limba], *printr-o aplicare care n-a putut disimula caracterul voluntar al lucrării lor.* VIANU, L. R. 225. *Presiunea exteriorului, a obiectivului cere savantului să accepte şi să admită, fără veleităţi voluntare, adevărul.* RALEA, S. T. I, 177. *Era bustul unui adolescent cu fruntea îngustă şi voluntară.* VINEA, L. I, 398, cf. DL, DM. *Era o*

fire voluntară și aprigă, dar stăpînită și prevăzătoare, poate mai mult din instinct. V. ROM. octombrie 1964, 31. *Mărturiile foștilor mei colegi... vorbesc despre spiritul voluntar al viitorului poet.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 1, 2/4. *Prin atitudinile sale voluntare... și-a decepționat părinții.* MAGAZIN IST. 1972, nr. 1, 59. *Era înalt, spătos,... cu nări fine și sensibile care contrastau cu bărbia voluntară.* ib. 1974, nr. 3, 46, cf. DEX. *Situația nu putea dura pentru un spirit voluntar.* CONTEMP. 1977, nr. 1611, 7/2. *Dialectul moldovenesc exprimă prin sunetele sale... caracterul mai puțin voluntar, mai puțin activ, mai mult contemplativ, pasiv, al moldoveanului.* IVĂNESCU, I. L. R. 478.

4. (Despre oameni) Care acționează din proprie inițiativă, nesilit de nimeni; care se oferă de bunăvoie să facă un serviciu, un lucru (pentru care se cere spirit de sacrificiu). Cf. PETRI, V., BARONZI, I. C. II, 245/17, BARCIANU, ALEXI, W. *Reuniunea pompierilor voluntari.* PĂCALĂ, M. R. 392. *Camille, cum stăm cu angajații voluntari?* CAMIL PETRESCU, T. II, 459. *Ne-am mai gîndit... a întemeia acolo un stat al nostru independent,... cu o populație voluntară, acceptînd în totul constituția noastră.* CĂLINESCU, B. I. 281. *Îl înecau sudori reci cînd se întîmpla să-i intre în birou cîte-un corespondent voluntar.* V. ROM. februarie 1954, 131, cf. DL, DM. *Un corespondent voluntar informează că la pavilionul de băi din Govora geamurile unor cabine sînt sparte.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4858. *Incendiul luînd proporții îngrijorătoare, au intrat în acțiune pompierii voluntari.* ib. 1972, nr. 9191, cf. DEX[2].

II. S. m. **1.** Persoană care intră, din proprie dorință, în armată pentru a face serviciul militar (înainte sau după limita de vîrstă cerută); militar care se oferă de bunăvoie să execute o misiune de luptă; p. ext. persoană care ia parte la o campanie militară din proprie inițiativă. V. volintir (1). *Servește în calitate de voluntar în armata Olandei.* LAURIAN, F. 200/5. *Dintre atenieni avînd luat cinci sute volontari cărora prin decret fu promis dirept răsplătire să fie domnitori acolo dacă vor concuista insula..., i-a îmbarcat în mai multe vase de pescari.* ARISTIA, PLUT. 210/27, cf. ANTONESCU, D. *Ioan mai ademeni în serviciul său o seamă de voluntari serbi, greci, bulgari.* HASDEU, I. V. 16, cf. BARONZI, I. C. II, 245/17, COSTINESCU, CANELLA, V. 311. *Serbia și Montenegrul, ajutate cu arme și voluntari..., încep și ele războiul în contra turcilor.* MAIORESCU, D. II, 49. *Venind la Mihai, acesta l-a pus cap peste corpul voluntarilor.* COLUMNA, VII, 153. *N-a murit, dar s-a înrolat voluntar într-o armată străină.* GANE, N. III, 79. *Sînt vreo douăzeci de voluntari tineri..., conduși de un ofițer și doi sergenți rezerviști către Dunăre, la război.* CARAGIALE, O. I, 167. *Hotărăsc pe tînărul Pruncu să fugă din casa părintească și să meargă voluntar în armata imperială a Franței.* id. ib. IV, 92. *Văzîndu-l strîns în tunică, domnul Teacă s-a simțit mîndru, madam Teacă a plîns, iar voluntarul a cerut ceva parale care i s-au acordat imediat.* BACALBAȘA, M. T. 6, cf. DDRF, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *Se înrolase voluntar.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 86, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Gh. Magheru se retrase cu o armată formată din panduri și voluntari.* ARH. OLT. XII, 193. *Mă preumblam cu văru-meu Ilarie – că noi, voluntarii, eram liberi.* IZV. XII, 98. *Cîți voluntari s-au înrolat ieri?* CAMIL PETRESCU, T. II, 419, cf. III, 518. *Cealaltă ocupație rusească... utilizează în luptele împotriva turcilor și „pandurii", adică detașamente de voluntari români subt conducerea rusească.* ARH. OLT. XIII, 18. *Fratele cel mare... se angajă voluntar în Regimentul 7 Călărași.* BRĂESCU, A. 62, cf. 210. *Era un voluntar. Profesor și om cu o cultură deosebită, urmase armata dintr-o pornire simplă și puternică.* SADOVEANU, O. XXI, 163, cf. SCRIBAN, D. *Plecat la război ca voluntar, la 1870, are nenorocul să cadă într-una din ultimele ciocniri cu inamicul, cîteva ore înainte de încheierea armistițiului.* OPRESCU, I. A. IV, 164. *Soldații trebuie să fie conștienți de rostul lor, să intre în armată numai ca voluntari.* CĂLINESCU, B. I. 317. *Voluntari ruși înarmați forțau granița.* VIANU, L. R. 369. *Îl apuca mustrarea de conștiință că, ofițer fiind, nu se cere voluntar pe front.* BENIUC, M. C. I, 381. *Mă duc să mă înscriu voluntar la ruși ca să mă bat cu nemții.* H. LOVINESCU, T. 212, cf. DL, DM. *Obținu învoirea comandamentului rusesc de a organiza și participa la război cu un regiment de voluntari români.* IST. LIT. ROM. II, 181. *La 1838 Bălcescu se înrolează voluntar în oștire, primind gradul de iuncher.* ib. 508. *În zilele febrile ale anilor 1936–1939, zeci de mii de voluntari... au luptat în apărarea tinerei republici spaniole.* MAGAZIN IST. 1972, nr. 1, 54. *A luptat ca voluntar în Spania.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 3, 31/1. *Exilații români de la Paris doresc să formeze un corp de voluntari care... să lupte în Carpați sub steagul național.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 4, 30, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3]. *Fire-ai, maică, blestemată, Că nu m-ai făcut o fată Și m-ai făcut un băiat, Voluntar, țării, m-ai dat.* FOLC. MOLD. II, 140. ◊ (Adjectival) *Din toate încercările boierilor, cea mai serioasă a fost a lui Ghiță Cuțui... care adunase 600 de străini voluntari.* GHICA, S. 121.

2. Persoană care se oferă de bunăvoie să facă un serviciu, un lucru (pentru care se cere un efort deosebit). Cf. CADE. *Cîteva zeci de mii de tineri au venit aici, voluntari,... și-și dau contribuția lor la refacerea orașului.* STANCU, U. R. S. S. 185, cf. DL, DM. *Se auzeau gîfîituri, unii dintre voluntari se mișcau greoi, dar pe chipul lor se citea veselia.* BARBU, Ș. N. II, 231, cf. M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *voluntari, -e.* – Și: (învechit) **voluntáriu, -ie, volontár, -ă** adj., s. m., **volontáriu, -ie** adj.

– Din lat. **voluntarius, -a, -um,** fr. **volontaire**, it. **volontario.**

VOLUNTARIAMÉNTE adv. (Învechit, rar) În mod voluntar **(I 2).** *Iată acele obligațiuni ce voluntariamente a luat asupră-i impresariul operei prin contractul menționat.* FILIMON, O. II, 242, cf. SFC II, 198.

– Pronunțat: *-ri-a-.*

– Din it. **volontariamente** (după *voluntar*).

VOLUNTARIÁT s. n. **1.** Angajare în armată ca voluntar **(II 1);** durată a serviciului militar pe care îl face cineva ca voluntar. *Vin să ne ambeteze cu moftologiile lor... Și-s toți poeți pesimiști, domnule, și cu lamentații prin prejur! D-apoi și cînd ți-i prind la voluntariat!* D. ZAMFIRESCU, Î. 1, cf. ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D.,

ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN[3].

2. Angajare de bunăvoie într-o acţiune. *Sînt cîte doi pe fiecare noapte, unul în timpul zilei – cînd apelurile sînt evident mai puţine... Principiul de bază a fost cel al voluntariatului.* CINEMA, 1968, nr. 12, 15.

– Pronunţat: *-ri-at.*

– Din fr. **volontariat** (după *voluntar*).

VOLUNTARÍSM s. n. **1.** Caracterul omului voluntar **(I 3)**; atitudine, manifestare etc. a cuiva care are voinţă fermă (şi tendinţa de a şi-o impune). *Un acelaşi voluntarism dramatic... domină amîndouă romanele. În idolatria pămîntului sînt... două voinţe imense, încordate şi încleştate violent pentru sforţări uriaşe.* D. GUSTI, P. A. 97. *Una din lipsurile actuale ale criticii noastre literare este şi o oarecare insuficientă obiectivitate ştiinţifică,... un oarecare subiectivism, manifestat uneori şi sub forma unui voluntarism întîrziat, în aprecierea... fenomenului literar.* V. ROM. ianuarie 1964, 4. *Aduce... un element în plus şi acesta este esenţialul: voluntarismul omului grec, aflat după o mare biruinţă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 65, 19/3.

2. Concepţie sociologică prin care se atribuie voinţei **(1)** individului un rol determinant în evoluţia societăţii; curent filozofic care susţine această concepţie. *Respinge... idealismul, voluntarismul, care consideră istoria, viaţa socială ca un haos de întîmplări, greşeli şi acte arbitrare ale oamenilor.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 9, 24, cf. DL, DM, DER. *Multe din problemele cu care avem de furcă ţin... de acest voluntarism sau arbitrariu introdus în viaţa politică internaţională de oameni politici sau forţe politice care nu pornesc în aprecierea fenomenelor de la realităţi sau de la legităţi.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 39, 6/1. *Materialismul dialectic şi istoric... este atît împotriva determinismului mecanicist, cît şi împotriva indeterminismului, atît împotriva fatalismului..., cît şi împotriva voluntarismului.* REV. FIL. 1972, 29, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], MDN.

3. Concepţie filozofică potrivit căreia existenţa se întemeiază pe anumite tendinţe iraţionale ale voinţei umane sau pe o voinţă cosmică considerată ca o forţă oarbă. Cf. DER, M. D. ENC., DEX, DN[3], MDN.

4. Concepţie psihologică ce atribuie proceselor voliţionale rolul hotărîtor în viaţa psihică. Cf. DER, M. D. ENC., DEX, DN[3], MDN.

– Din fr. **volontarisme** (după *voluntar*), germ. **Voluntarismus.**

VOLUNTARÍST, -Ă adj. **1.** Care ţine de voinţă **(1)**, privitor la voinţă. *Această voinţă constituie ritmul activ al marilor colectivităţi, în calitatea lor de organisme biologic-complete: triburi, popoare, societăţi, rase. Am avea deci: ritmul organic, al creşterii, de nuanţă psihologică, voluntaristă.* PÂRVAN, I. F. 147.

2. Care aparţine voluntarismului **(2)**, privitor la voluntarism; care se bazează pe voluntarism. *„Cercul Asociaţiei profesorilor secundari"... a organizat... o serie de conferinţe publice foarte cercetate de lume şi anume:... „Filosofia voluntaristă"... „Romantismul în literaturile europene".* ARH. OLT. V, 279, cf. DL, DM. *Ceea ce obţine I. Monod este elaborarea unei etici voluntariste, axiomatice şi apriori.* REV. FIL. 1972, 244. *Dintr-o concepţie consecvent dialectică asupra societăţii rezultă argumente teoretice-metodologice atît pentru critica unor poziţii defetiste (fataliste), cît şi a unora voluntariste.* ib. 1973, 9, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], MDN.

3. Care aparţine voluntarismului **(4)**, privitor la voluntarism; care se bazează pe voluntarism. *Acest realism contrazice de-a dreptul toată concepţia ştiinţifică modernă, care este energetică. Contrazice în primul rînd concepţia psihologică voluntaristă.* IBRĂILEANU, S. L. 56, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3].

4. (Rar; despre oameni) Voluntar **(I 3)**. *Echipierul trebuie să aibă voinţa de abnegare, de înfăptuire în orice moment... Echipierul este voluntarist. După ce ia cunoştinţă de rostul lui şi de resursele ţării acesteia, intră imediat în acţiune.* D. GUSTI, P. A. 309. ♦ Care exprimă, trădează voinţă **(1)**. *Nu mai era vorba... de raţiunea nu mai puţin alienată a unui protest individualist, voluntarist.* REV. FIL. 1970, 707.

5. Care este adept al voluntarismului **(3)**. *Berkeley este un idealist nominalist, un spiritualist voluntarist şi un teist.* VIANU, M. 42.

– Pl.: *voluntarişti, -ste.*

– Din fr. **volontariste** (după *voluntar*).

VOLUNTÁRIU, -IE adj., s. m. v. **voluntar.**

VOLUPTÁR, -Ă adj. v. **voluptuar.**

VOLUPTÁTE s. f. **1.** (Mai ales cu determinări care precizează felul, cauza etc.; adesea în locuţiuni adverbiale precedat de prepoziţia „cu") Plăcere a simţurilor trăită cu deosebită intensitate; stare accentuată de satisfacţie fiziologică (manifestată ca viciu): poftă. chef. V. senzualitate **(1)**, beţie, transă. Cf. LAZĂR, P. T. 107, I. GOLESCU, C. *Ostaşul,... în expediţiile sale prin ţările Orientului,... se învăţă voluptăţi de către subgiughiţii lăcuitori.* SĂULESCU, HR. I, 66/8. *Prin voluptate vei preface pe o naţie din barbaţi în muieri.* id. GRAM. ROM. II, 51/3. *Murat al III-lea, care domnea de la 1575, era un spirit slab şi superstiţios,... dedat cu totul la misticism, la poesie şi la voluptate.* BĂLCESCU, M. U. 34. *Voluptatea* [este]... *desfătarea, aplecare mare asupra plăcerilor simţitoare (materiale).* FIS. 42. *Stingerea unei ambiţiuni... într-un suflet... care stricase prin resbele, prin politică, prin intrigă... şi prin voluptate resorturile sale.* TEULESCU, C. 353. *Această urbe Veia era... mîndră pentru multa bogăţie, pentru luxul în traiul lor şi bucurie în voluptăţi.* ARISTIA, PLUT. 337/19. *Cerul... a dat femeii drum să iubească,... În tine-mi aflu eu orice bine... Realitatea-ţi e voluptatea.* BOLLIAC, O. 144, cf. SION, C. 7, PROT. – POP., N. D. *Varsă asupra aleşilor săi torente... de mulţumiri, de voluptăţi, de plăceri nespuse.* CANELLA, V. 66. *Buzele ei profumate Cu dulci aure ce sbor Îşi schimba cu voluptate Dulcele miros d-amor.* BOLINTINEANU, P. II, 58. *Ei... plăcerilor se lasă Şi... cheamă-n voluptatea orgiei zgomotoase De instrumente oarbe a voastre fiici frumoase.* EMINESCU, O. I, 59. *Ea... surîdea în faţa valurilor cu acea intensivă şi dulce voluptate.* id. O. VII, 132. *Înghiţi păhărutul, dîndu-l cu*

voluptate peste cap. CARAGIALE, O. II, 119. *Îşi făcea o plăcere din necaz şi din durere o voluptate.* id. ib. III, 7. *Plăcerile sălbatici îl atrăgeau, – iubea Durerea-n voluptate.* MACEDONSKI, O. I, 261. *Cu cîtă voluptate îşi mlădie Trupul formele-i rotunde.* VLAHUŢĂ, S. A. I, 72. *Îşi găseşte expresia în dorinţa, în voluptatea de a fi bătută.* GHEREA, ST. CR. I, 243, cf. DDRF, BARCIANU. *Bău paharul de apă rece cu o nespusă voluptate.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 188, cf. ALEXI, W. *Cu negrăită plăcere şi cu vădită mulţumire, scosei a doua fălie de pîne din buzunar şi, cu voluptatea unor senzaţii numai mie cunoscute, desfiinţai pînă la coadă şi cu seminţe cu tot cei patru ardei.* HOGAŞ, D. R. II, 13. *Intrarea mediumului în transă..., destăinuirile pe care i le făceau duhurile îi dădeau un fior de voluptate fizică.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 61. *Îmi place grozav tranziţia bruscă de la spiritual la material, de la bucuriile cunoaşterii pure la voluptăţile realităţii palpabile.* id. ib. 104, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Voluptatea şi tinereţea percepţiei ne satisfac senzualitatea.* LOVINESCU, S. I, 26. *Ana... nemişcată, beată de o voluptate secretă.* CAMIL PETRESCU, T. III, 112. *Cazul fu adus la cunoştinţa căpitanului, care se găsea în baie, plutind cu voluptate în apa călduţă.* BART, S. M. 101, cf. SCRIBAN, D. *Îi plăcu cu voluptate că viaţa din trupul ei era undă şi mişcare.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 339. *De-a lungul unei mese învelite cu postav de biliard se înşira un rang de fotolii... cu arcuri, ca pentru nişte voluptăţi primite confortabil.* ARGHEZI, S. X, 10. *Felix observă că mîncărurile erau prea abundente, parcă destinate unui număr mai mare de persoane, sau gătite cu voluptate după o îndelungă foamete.* CĂLINESCU, E. O. I, 44. *Pe cînd Otilia pleca puţin capul înspre obrazul lui Pascalopol, acesta şi-l apropia de al său, într-un gest de voluptate tactilă.* id. ib. 87. *Ia naştere... legenda doctorului Faust, învăţatul care îndrăzneşte să se alieze cu diavolul pentru a obţine voluptatea, ştiinţa şi puterea.* VIANU, L. U. 81. *Straturi groase de rumeguş, afinate şi blînde, aştern dedesubtul picioarelor un covor unic, în lungul căruia mersul devine aproape o voluptate.* BOGZA, C. O. 132. *Ciuda i se transformă aproape în bucurie..., mînia surdă provocată de rezistenţa unor obiecte neînsufleţite îi dăruia o nebănuită voluptate.* V. ROM. iunie 1954, 161. *Înaintează în mulţime cu o voluptate de înotător care se dăruie apelor.* VINEA, L. I, 7. *Îşi alege o ţigaretă Abdulah şi începe să o fumeze cu... spaţii mari de voluptate între fumuri.* id. ib. 126. *Jim, Vera şi Bobby, reprezentanţi ai tinereţii şi ai unui simţ panic al voluptăţii de a trăi.* CONSTANTINESCU, S. II, 211, cf. DL, DM, DN[2]. *Voluptatea cu care se răstoarnă în pernele maşinii, disprețul cu care priveşte spre pietoni intră în regulile jocului de-a puterea.* V. ROM. octombrie 1964, 85. *Mama eroinei, întinsă pe canapea,... suporta cu voluptate un masaj.* ROMÂNIA LITERARĂ 1973, nr. 2, 24/3, cf. DEX. (Fig.) *Cele două dame, pe cai frumoşi şi sprinteni, treceau ca două vise poetice. Umbrele şi razele păreau că se dispută cu voluptate să le deschidă sînul.* BOLINTINEANU, O. 429. *Săgeata sboară cu voluptate pentru a gusta carnea inimică.* MAIORESCU, CR. I, 23. *Un vlăjgan scăpat de şcoală... încă nu-nsemnase pe a vieţei sale coale Cu condeiul voluptăţii vorba magică „Amor".* MACEDONSKI, O. I, 83. *Un suflet bate-n orice fir de iarbă. În tot atomul din văzduh i-un suflet, Şi toate, c-o superbă voluptate, Se-mbrăţişează-n soare.* VLAHUŢĂ, S. A. I, 204. *Moleşit de curata voluptate a cîmpiei, las cartea din mînă, închid ochii.* id. ib. II, 137. *Ţîrîitul greierilor se ridică, avînd în monotonia lui un fel de voluptate sălbatecă.* IORGA, P. A. I, 214. *La Sinaia-n mănăstire... pe frunţile plecate... Cade trista voluptate Din adîncii ochi de sfinţi.* PETICĂ, O. 33. *Coboram...în ţinuturile cu dulci nume unde toamna lîncezeşte pînă în primăvară, unde totul... înveşmîntă chipul voluptăţii.* M. I. CARAGIALE, C. 39. *Mireasma parcului înflorit plutea tot mai puternică, răspîndindu-şi efluviile voluptăţii.* LOVINESCU, C. IV, 25. *Zbuciumarea e uneori o îndoială, o apropiere, un surîs al voluptăţii.* CAMIL PETRESCU, P. 74. *Voluptatea pe buzele Maminei curgea armonios ca un rîu cu unde verzi.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 129. *Soarele luminează cu blîndeţe şi voluptate.* RALEA, O. 99. ♦ P. restr. Satisfacţie intensă provocată de actul sexual. *Energia, entuziasmul spre fapte mari se perd la oameni cu totul prin jugănire. Ziditoriul au aşezat în actul generaţiei cea mai mare bucurie, cea mai mare voluptate (plăcere).* NEP. VIND. 2/18. *Lipsind-o de voluptate... în adevăr că dulceţele patului nupţial mai puţin rătăcesc cugetarea.* NEGULICI, E. II, 281, cf. STAMATI, D. *Păcatele lui Teseu în răpirile de mueri n-au nici un pretext decent;... înclinările lui acestea sunt de oarecare prepus ca pentru injurie şi voluptate făcute.* ARISTIA, PLUT. 98/28. *Ochii lor, jumătate închişi de delirul pasiunei, clipeau din cînd în cînd cu scîntei de amor şi voluptate.* FILIMON, O. I, 142, cf. PROT. – POP., N. D. *Dame tinere, frumoase,... îşi oferă voluptăţei sînul lor alb şi frumos.* CONTEMPORANUL, I, 125. *Palidă umbră, care mister Unul spre altul mereu ne-atrage?... O voluptate fără nesaţiu.* MACEDONSKI, O. I, 222. *Chipul nevinovat al Anei parcă-i arată înadins voluptăţi tulburătoare.* VLAHUŢĂ, D. 148. *Mă simţeam scăldat în ochiade fermecătoare şi legănat în visuri de voluptate.* SION, P. 371, cf. ENC. ROM. *Biete vlăstare fragede venite pe lume cine ştie cum, odrasle ale ceasurilor de păcat ori ale clipelor de fericire, născuţii din... voluptăţi intense.* ANGHEL, PR. 78. *O luă în braţe şi închise ochii de voluptate.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 66, cf. RESMERIŢĂ, D. *Dacă-ţi vei pierde fecioria În taina rară-a voluptăţii?* BACOVIA, O. 177. [Vedeniile] *se rostogoleau pînă jos, în iadul voluptăţilor neiertate.* GALACTION, O. 107. *Îşi aruncă privirea din prag în dormitor şi simte în el, la vederea acestui culcuş cald al voluptăţii, arsura unui gînd.* CAMIL PETRESCU, T. I, 244. *Libidinozitatea şi voluptatea ocupă întregi capitole de imprecaţiuni şi de blesteme tocmai pentru a nărui puterea celor care le deţin ispita.* RALEA, S. F. II, 279. *Alternînd voluptatea cu glume şi istorisiri inventate de mine ad-hoc... mai putui obţine de la pasionata mea prietenă unele amănunte suplimentare.* MIHĂESCU, D. A. 130. *Ar înflori pe buza ta atîta vrajă De n-ai fi frămîntată, Sfinto, De voluptatea-ascunsă a păcatului?* BLAGA, POEZII, 19. *Îşi dădu seama că hora de voluptăţi s-a spulberat din jurul lui, ca o horă de bacante într-o volbură de lună.* VINEA, L. I, 57. *Instincte vitale îl rod totuşi ca o maladie mică, îl urmăresc, în imagini macabre şi-n voluptăţi istovitoare.*

CONSTANTINESCU, S. I, 156. *Fiecare etapă a ceremonialului erotic este parcursă pe îndelete cu voluptate.* ROMÂNIA LITERARĂ 1974, nr. 27, 4/3.

2. (Adesea însoțit de determinări care arată felul; uneori, precedat de prepoziția "cu", formează locuțiuni adverbiale) Satisfacție intelectuală intensă; deosebită plăcere, mulțumire etc. sufletească, voluptuozitate; încîntare, desfătare etc. estetică. V. beatitudine, extaz. *Vrem a chema luarea aminte numai la plăcerile și întăririle care zac în muzică, în formătoarele arte, în...voluptatea ce o simțim prin cercetarea adevărului.* VASICI, M. I, 174/27. *Simțurile mele sorbeau cu voluptate acest frumos aspect.* CONV. LIT. II, 66/2. *Sufletul cu voluptate în extaz adînc plutește, I se pare că aude prin a raiului cîntare Pe-ale îngerilor harpe lunecînd mărgăritare.* ALECSANDRI, POEZII, 57. *Ei sămăna ca doi îngeri adormiți în voluptatea estaziei cerești.* id. O. P. 31. *O parte din ceea ce este bine este voluptate.* MAIORESCU, L. 56. *O voluptate sufletească îl cuprinse.* EMINESCU, P. L. 37. *Ce înaltă voluptate este în acordul a două înțelesuri, acel acord care e suprema rațiune a artei.* CARAGIALE, O. III, 247. *Femeia bătrînă și slută... găsește voluptate în a scoate ochii portretului unei femei tinere și grațioase.* id. ib. IV, 65. *Drăgălașa ei făptură îi cucerea mințile și i le îneca într-o așa de neînchipuită voluptate, încît întreaga lui existență se pierdea într-un basm.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 72, cf. BARCIANU. *Numai de gîndit,... de voluptatea asta mai rafinată decît tot ce basmele orientale au putut născoci – în veci nu m-aș mai sătura.* SĂM. I, 290, cf. ALEXI, W. *Nopțile petrecute în dîrză, desperată luptă... pentru suprema voluptate de a birui.* IORGA, P. A. I, 15. *Tragicele Magdalene, Femei etern îndurerate... Au rătăcit purtînd în minte Supremul vis de voluptate.* PETICĂ, O. 38. *Ea nu știe ce voluptate este a dărui.* IBRĂILEANU, A. 69. *Regimul la care m-a supus e aspru, dar îl suport cu voluptate.* id. ib. 111. *Tot ce rîvnisem pînă în ajun cu ardoare: putere, parale..., odată dobîndite, nu-mi procurau nici o satisfacție,... însăși voluptatea răzbunării o găseam fadă.* M. I. CARAGIALE, C. 106, cf. CADE. *Eu, eu sunt învigătorul... , asta e adevărata voluptate.* CAMIL PETRESCU, T. I, 135. *Voluptatea de a proteja... e și ea o formă a profesiunii.* id. ib. III, 313. *Aș vrea să... gîndesc, cu o voluptate de neîntrecut.* id. P. 111. *Sfida civilizația prin toate trăsnăile pe care le făcea, cred, cu o voluptate și o logică cunoscută numai de cei cuminți.* ARH. OLT. XIII, 451. *Vorbea cu o voluptate stranie în ochii întredeschiși.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 44. *E și asta o voluptate, să nu iubești.* SEBASTIAN, T. 100. *E o nobilă voluptate, cînd faci bine s-auzi că ești defăimat.* SADOVEANU, O. XX, 170. *Avea... un fel de pasiune a singurătății, o voluptate mare a acelei vaste sărbători solitare.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 313. *[Î]mi strunii cu vigoare și cu sănătoasă voluptate gîndul la procesul cel mare, răsunător pe care aveam să-l deschid.* MIHĂESCU, D. A. 66. *El o pictează cu o voluptate și cu o înțelegere pentru toate resursele picturii.* OPRESCU, I. A. IV, 15. *Cei ce țin o pensulă în mînă... [își] fac o voluptate din admirația operelor de artă.* id. S. 48. *Dezgustul de realitate împinge la voluptatea purei închipuiri.* CONSTANTINESCU, S. II, 229. *A făcut parte din rasa austerilor benedictini ardeleni, care și-au zidit din știință un canonicat și din muncă o voluptate.* id. ib. 438 *Poezia e o voluptate atît de mare, încît ascultătorul ar trebui să fie obișnuit cu seriozitatea.* CĂLINESCU, C. O. 125. *Căuta să antreneze și pe doamne în voluptățile lui muzicale.* id. B. I. 100. *Se lăsa ciupit de bani de către toți..., încît toată chestiunea era o voluptate specială a lui Hagienuș.* id. ib. 183. *Tristețea aceasta este aspră, mizerabilă, oribilă,... mă bucur de aceste cazne și dureri cu un fel de voluptate.* VIANU, L. U. 20. *În locurile acestea prodigioase în care Europa și Asia se întîlnesc, popoarele... au avut pasiunea melodiilor și voluptatea ritmului.* BOGZA, M. S. 117. *O melancolie orgolioasă îi umplu sufletul și se înfundă în voluptatea de a se compătimi pe sine însuși.* V. ROM. septembrie 1955, 77, cf. DL, DM. *Cinematograful este poate arta care dă autorilor cele mai dulci voluptăți și cele mai amare regrete.* CONTEMP. 1958, nr. 593, 2/1, cf. DN^2. *Studiul textelor antice continuă să fie una din voluptățile existenței lor, ea rămîne un fel de plăcere ascunsă, clandestină, un viciu aristocratic.* V. ROM. octombrie 1964, 92. *Retrăia cu voluptate zilele de trudă ale tinereții.* ib. ianuarie 1965, 30. *Schimbul de scrisori nu este susținut de nimic altceva în afară de voluptatea cancanului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 103, 15/2. *În formula rigorii întră... voluptatea erudiției ca suport al unei vocații.* CONTEMP. 1971, nr. 1272, 3/2. *Elementul baroc se manifestă în poezia sa nu numai în opulența metaforică... ci și în voluptatea însăși a jocului..., în înclinația de a vedea în viață un spectacol.* ROMÂNIA LITERARĂ 1972, nr. 3, 8/3. *Cei doi poeți se angajează într-o lirică de tematică... cuprinși de voluptățile lecturii.* ib. 1973, nr. 36, 10/1. *Nemaiputînd... să-și satisfacă voluptatea observației caracterologice asupra unei lumi ce îi era familiară, Caragiale s-a compensat sufletește printr-o reorientare a creației sale.* V. ROM. iunie 1973, 107, cf. DEX. *Voluptatea cea mai mare a criticului rămîne portretul.* CONTEMP. 1977, nr. 1609, 10/4. *Voluptatea speculativă și coerența de mare finețe a analizelor îl fac pe eseist să se exercite convingător și asupra unor "obiecte" evident fără valoare.* ROMÂNIA LITERARĂ 1978, nr. 1, 11/3. (Cu determinări care desemnează o relație contradictorie, paradoxală etc.) *Suferință tu, dureros de dulce... Pîn-în fund băui voluptatea morții Ne-ndurătoare.* EMINESCU, O. I, 199. *Cu-o dureroasă, nemaisimțită voluptate, el îi scrise.* id. P. L. 55. *Ofelia... suferise orgolios și cu voluptatea mortificării, cea dintîi penitență dintre atîtea cîte era să-i dea firea ei iremediabil romantică.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 322. *Nu se vorbește despre fatalism și despre resemnare, despre voluptatea de a muri.* IST. LIT. ROM. I, 122. *Adunînd în conștiință, cu un fel de voluptate a durerii, priveliștile prozaice, acceptă ca un dat de neocolit sentimentul exilului.* ROMÂNIA LITERARĂ 1972, nr. 2, 4/2.

3. Ceea ce exprimă, redă etc. o stare de plăcere, de satisfacție intensă a simțurilor (manifestată ca viciu), de senzualitate; caracter senzual; ceea ce exprimă, redă etc. satisfacție intelectuală intensă, deosebită mulțumire sufletească, încîntare estetică etc.; ceea ce conține plăcere (senzuală), satisfacție intelectuală, estetică etc. *Ochii tăiați în forma migdalei erau de acea intensivă voluptate pe care o are catifeaua neagră.* EMINESCU, P. L. 26.

Aerul cel alb rumenea de voluptatea cîntecului. id. ib. 53. *Colorile din juru-mi...* [au] *sacra voluptate ce mă-mbată ca un vin.* MACEDONSKI, O. I, 163. *O viziune de voluptate îi joacă în privire.* CAMIL PETRESCU, T. I, 244. *Pînă unde voluptatea frumosului... ar fi întins sonoritățile tale?* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 133. *Venețienii au creat o pictură plină de voluptate și de poezie în care culoarea joacă rolul principal.* OȚETEA, R. 286. *Carpeaux ajunge să fie interpretul ideal al grației și al voluptății feminine.* OPRESCU, I. A. IV, 119. *Atunci își dă seama Matisse de voluptatea culorii.* id. ib. 381. *Imaginația sa se mai nutrește încă din voluptatea flamandă a detaliului.* CONTEMP. 1971, nr. 1284, 3/5.

– Pl.: *voluptăți.*

– Din lat. **voluptas, -atis**, fr. **volupté.**

VOLUPTÓS, -OÁSĂ adj. v. **voluptuos.**

VOLUPTUÁR, -Ă adj. (Jur., învechit) (Despre bani) Care este cheltuit pentru satisfacerea unor plăceri, pentru cumpărarea unor lucruri de lux, lipsite de utilitate practică. Cf. PROT. –POP., N. D. *Moștenitorul aparent are în schimb dreptul la restituirea cheltuielilor necesare și utile făcute pentru conservarea, întreținerea sau îmbunătățirea bunurilor succesoriale... și la restituirea cheltuielilor voluptuare.* PR. DREPT. 432.

– Pl.: *voluptuari, -are.* – Și: **voluptár, -ă** adj. PROT. – POP., N. D.

– Din lat. **voluptuarius**, fr. **voluptuaire.**

VOLUPTUÓS, -OÁSĂ adj. (Despre oameni și părți ale corpului omenesc, ori despre senzații, stări, acțiuni etc. ale oamenilor) Care produce, creează etc. voluptate **(1, 2)**; plin de voluptate **(1, 2)**; senzual, excitant (v. desfrînat); încîntător, desfătător, extaziant (v. plăcut, fermecător). Cf. NEGULICI, STAMATI, D. *O cingătoare slabă al căria nod desprins cădea pe picioare-i ca o cingătoare femeiască, îi da acel aer de ușurință ce oamenii cei aspri din Roma imputau junilor voluptuoși.* TEULESCU, C. 12/10. *Mă lăsasem la o lină reverie... cînd un hohot de rîs al vecinului meu mă deșteptă din acest semi-somn voluptuos.* NEGRUZZI, S. I, 223. *De-apuc acum mătasea deloc nu mă-nfioară, Nici este pipăitu-i atît de voluptos Ca-acele fire netezi din bucla-i cea ușoară.* BOLLIAC, O. 75. *Ciocoiul, bînd și acest pahar, simți un foc strecurîndu-se prin tot trupul său și o turburare voluptoasă îi coprinse mințile.* FILIMON, O. I, 141, cf. PROT. – POP., N. D. *Acolo adulmec un gînd voluptuos, O rea organisare și nefirești simțiri.* CONV. LIT. II, 25. *Buzele lor se încleștară într-o lungă și voluptoasă sărutare.* ALECSANDRI, O. P. 120. *Ah! nu coborî ochii, zînă!... Lasă-mă să mă oglindesc în ei... să mă scald în văpaia lor voluptoasă.* id. T. 265. *O femeie Apare-n acest loc! Cosița-i voluptoasă, în aure, scînteie.* BOLINTINEANU, P. II, 273. *Privește... acei tineri cu zîmbiri banale,... vezi acele femei cari li răspund prin ochiri voluptoase.* EMINESCU, O. VII, 125. *Vise voluptuoase în somnul ei molatic O turburau.* MACEDONSKI, O. I, 243. *Scăpînd cartea din mînă, Să rămîi pe gînduri – pradă Visurilor voluptoase.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 36. *Cu poza-ți maiestoasă, Cu mîna-ți voluptoasă, Pe toți înnebunești.* I. NEGRUZZI, S. I, 79, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Favoritele de tăietură rusească, bogate, de un adînc castaniu, pe care-i plăcea să le dezmierde, lăsînd să se audă, cu sau fără căscatul comod, un voluptuos „eh, eh!".* IORGA, P. A. I, 49. *Jocul său întrupa... acea desăvîrșită armonie a mișcărilor care e singura frumusețe în stare de a traduce și de a sugera visuri adînci, mistice și voluptuoase.* PETICĂ, O. 343. *De cîte ori două-trei masline zbîrcite n-ar trage mai mult, în cumpăna flămîndei desperări, decît ochii negri, umezi și voluptoși ai celei mai molatece Hetaire!* HOGAȘ, DR. I, 220. *Fiorul... îl săgetă din nou, voluptuos și sfîșietor.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 32, cf. RESMERIȚĂ, D., cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *E mare sculptor. Ești tot atît de voluptoasă în gips, ca și în carne și oase.* CAMIL PETRESCU, T. II, 14. *O tăcere voluptuoasă, în care mă odihneam ca după o trudă titanică.* VOICULESCU, P. II, 81, cf. SCRIBAN, D. *Mamină voluptoasă și rece,... copilașul care întinde din căruț mîinile lui uscate după tine nu te iubește numai din cauza legilor rudeniei.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 121. *Din amalgamul atîtor simțiminte, amorul voluptuos se alesese deoparte, suveran.* id. ib. 344. *În reprezentarea unor astfel de scene...,* [Aman] *găsește posibilitatea de a reprezenta femeia în semigoliciunea costumului de harem, voluptoasă, cu splendide carnațiuni.* OPRESCU, S. 20. *Meme n-avea nimic voluptuos în făptura ei, părea complet neutrală din punct de vedere sexual.* CĂLINESCU, S. 366. *Felul dramatic cu care lăsa pleoapele sau încovoia mîna spre a-i fi sărutată, cadența maiestoasă a pașilor ei inspirau gîndurile cele mai voluptoase.* id. B. I. 175. *Rossandra, soția lui Ștefan, îl trezește... din visul voluptos al petrecerilor sale.* VIANU, L. R. 616. *Trei voinici... depănînd în minte, parcă absenți din lumea aceasta, nu știu ce pămînt al făgăduinței oferit de vreo himeră, străini de orice moliciune voluptuoasă, firească vîrstei lor.* RALEA, S. T. I, 262. *Opintelile lui de a se arăta cînos și teribil erau zădărnicite de firea lui voluptuoasă și îndatoritoare.* VINEA, L. I, 339. *Se bucura de o pace nețărmurită în acest răgaz voluptuos care nu avea nimic jalnic pentru el, ba dimpotrivă!* id. ib. II, 138. *Are un geamăt aproape voluptos și-și ia fruntea în mîini.* H. LOVINESCU, I. 251, cf. DL, DM, DN^2, DEX. (Prin analogie) *Animalele inferioare au numai cîteva emoțiuni simple și grosolane, precum: durerea fizică, bucuria voluptoasă, frica și poftele de somn.* CONTA,O. F. 127. *Zbor gîndaci ca pietre scumpe, zboară fluturi ca și nave,... A lor murmur împle lumea de-un cutremur voluptos.* EMINESCU, O. IV, 125. *Maria somnoroasă, pisică voluptoasă și totuși harnică.* CAMIL PETRESCU, T. III, 233. *Prin acest perete subțire și translucid treceau ceilalți* [fluturi], *greoi, amorfi, grețoși, voluptuoși, căutînd parcă un punct cardinal.* BARBU, PRINC. 14. (Adverbial) *Se lăsă îmbrățoșărei zgomotoase a oceanului,... înotînd cînd pe o coastă, cînd pe spate, tologindu-se voluptos pe patul de valuri.* EMINESCU, P. L. 100, cf. RESMERIȚĂ, D. *Asprimea voluntară a feței era îndulcită de catifelarea umedă a ochilor și de buzele desenate voluptos.* C. PETRESCU, Î. I, 13, cf. SCRIBAN, D. *Gaittany se întinse voluptos în cupeul mașinii.* CĂLINESCU, B. I. 390. *Făcea vid în sinea lui și zăcea voluptuos pe un stog de fîn sau pe suprafața unui eleșteu.* VINEA, L. I, 55, cf. DL. *Își lăsa inspirația*

voluptuos legănată de valurile mării. V. ROM. iulie 1973, 122. (Substantivat) *Voluptuosul care e amorat dă ochii peste cap..., se uită cu neruşinare la obiectul ce poftește.* FIS. 42. *Birourile elegante, cu imense biblioteci sînt pentru voluptuoşii sterili.* RALEA, S. T. II, 298. ◊ Fig. *Soarele de amiezi varsă emanaţiuni voluptoase de căldură în rariştea pădurii şi subt umbra copacilor.* ODOBESCU, S. III, 35. *În odaie Luna varsă peste toate voluptoasa ei văpaie.* EMINESCU, O. I, 130. *Luna o polia frumos şi ea... se lăsa muiată-n întreg de această dulce şi voluptoasă lumină.* id. P. L. 93. *Decorul voluptuos dar amăgitor al lumii te ispiteşte în vîrteju-i orbitor.* ARH. OLT. XII, 398. *Olimpia e din acele femei ce insinuează patima în suflet, cu abilitate perversă, distilîndu-şi otrava voluptuoasă în doze care captivează şi ucid.* CONSTANTINESCU, S. I, 17. *Celebrînd perpetuu o nuntă sălbatică şi voluptoasă a elementelor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 29, 10/1. (Adverbial) *Stelele mari izvorăsc pe albastrele lanuri ale cerului şi tremură voluptos în aerul moale şi clar al serei.* EMINESCU, P. L. 39. ♦ (Despre fenomene, acţiuni, elemente etc. artistice) Care exprimă, redă, oglindeşte etc. voluptate **(1, 2).** *Ce e poezia? Înger palid cu priviri curate, Voluptos joc cu icoane.* EMINESCU, O. I, 36. *O muzică tristă, adînc voluptoasă Pătrunde-acea lume de flori şi miroase.* SĂM. I, 405. *În lumea veche greacă şi romană, dragostea era mult mai simplă decît astăzi...: de aici acele icoane voluptuoase care se întîlnesc la toţi scriitorii vechi.* ARHIVA, I, 510. *Aş fi deschis eu vorba dacă lăutarii n-ar fi început un vals care era una din slăbiciunile lui Pantazi, un vals domol, voluptuos şi trist, aproape funebru.* M. I. CARAGIALE, C. 9. *Voluptoasă sau teribilă, figura aceasta nu-şi datoreşte farmecul decît arabescului pe care îl înscrie în spaţiu.* VIANU, E. 140. *Literatura sămănătoristă... se apropie de şcoala venețiană a peisagiului zugrăvit în tonuri calde şi voluptoase.* LOVINESCU, S. I, 26. *Tip de rafinat, de blazat voluptos..., moşierul îndrăgostit de Otilia este un personagiu nou în romanul nostru.* CONSTANTINESCU, S. II, 217. *Poet de o ardoare orientală, cu o tandreţe... romantică, cu versuri voluptuoase pentru ureche – Pius Servien a trezit interesul deosebit al lui Paul Valéry.* ROMÂNIA LITERARĂ 1973, nr. 1, 30/6. *Pagina îşi recapătă... o simfonie de tonalităţi energic voluptoase.* V. ROM. iulie 1973, 169. *Franciscanismul său voluptuos, efeminat, avea la harfă cel puţin o coardă care îl anunţa pe Emil Brumaru.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1999, nr. 1, 11/3. ♦ (Substantivat, n.) Ceea ce este plin de voluptate **(1, 2).** *Erai fidel* [Don Juan] *eternului voluptuos şi eternului frumos.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 140. *Negrul la ochi, la păr, indică mai ales demonicul şi voluptosul.* CĂLINESCU, B. 251.

– Pl.: *voluptoşi, -oase.* – Şi: **voluptos, -oasă** adj.

– Din lat. **voluptuosus**, fr. **voluptueux.**

VOLUPTUOZITÁTE s. f. Voluptate **(2).** Cf. DN[2], MDN.

– Din fr. **voluptuosité.**

– Pl.: *voluptuozităţi.*

VOLÚTĂ s. f. **1.** (Arhit.) Ornament în formă de spirală, folosit la capitelurile coloanelor ionice, corintice şi compozite; p. gener. ornament în spirală. Cf. PROT. – POP., N. D. *Elementele decorative întrebuinţate... se inspiră din motive mai vechi ale bronzului dacic... unde aceleaşi linii în volute apar ca motiv principal.* PÂRVAN, G. 328, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Fragment dintr-un capitel în calcar de Vraţa... Se păstrează numai o volută, cu un colţ de abac pe ea.* ARH. OLT. XIX, 44. *Cupola barocă şi voluta rococo sunt deopotrivă forme şi direcţii care... îi dau unitatea necesară.* VIANU, E. 133. *Sculptura lui cu ecusoane, frunze şi volute era înrudită cu aceea a pupitrelor şi jeţurilor din bisericile baroce occidentale.* CĂLINESCU, B. I. 14, cf. LTR[2]. *Vase de ceramică ornamentate cu volute.* DL, cf. DP, DM, DER. *În basoreliefuri şi arcade Torentele istoriei să treacă... Volutelor de marmură-n cascade.* CONTEMP. 1969, nr. 1178, 1/2, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3]. ◊ (Adjectival) *Aceleaşi linii volute apar ca motiv pincipal.* PÂRVAN, G. 328. ♦ Ceea ce (corp, imagine, contur, mişcare etc.) se aseamănă cu o volută **(1).** *Lasă-ţi singur trupul, cu albele-i tipare, Învăluit de umbră, el singur să murmure... De ce n-ai fi voluta topită, de tămîie, Şi singură mireazma din tine să rămîie?* ARGHEZI, V. 150. *Adina Buhuş îşi contempla acuma volutele de fum, scuturîndu-şi fruntea bombată sub cîrlionţii părului.* C. PETRESCU, O. P. I, 124. *Norii de tutun dispărură de-acum din casa mea, dar fantoma elegantelor lor volute, spiritul superbelor lor încolăciri rămase.* MIHĂESCU, D. A. 289. *Sub volutele elegante ori răscolite de vînturi ale norilor, sălciile, mestecenii, aninii îşi leagănă crengile deasupra florilor din iarbă ori a oglinzii liniştite a apei.* OPRESCU, S. 67. *Atelajul făcu cîteva volute pe strada-maidan, apoi se opri în faţa lui Filip.* CĂLINESCU, S. 310. *Gaittany contemplă stîlpii orientali de la intrare, acoperişul de olane, obloanele, ferestrele şi execută cu mîna o volută însemnînd: „Admirabil".* id. B. I. 512. *Volutele de fum parfumate se desfăcură azurii, plutiră ca un vis spre tavanul de zahăr şi se revărsau cu încetineli infinite în clopotele metalice.* VINEA, L. I, 243, cf. 195. *Marele pavoaz, cu impresionantele volute multicolore ale fanioanelor, se înălţa deasupra catargelor şi antenelor, oglindindu-se în lumina verde a mării liniştite.* L 1965, nr. 16, 6/1. *Un film derulat cu încetinitorul, descompunînd mişcarea în volute largi, elegante, pînă la a crea iluzia de static, de nemişcare.* V. ROM. iulie 1973, 149. *Îl văd mai ales la masa de lucru..., gesturile sale revărsau explozii florale de cordialitate..., te cuprindeau în arcuri şi volute.* CONTEMP. 1974, nr. 7, 1/6. ◊ Fig. *Cazul Stere a devenit, astfel, un punct de discordie civilă, în jurul căruia s-au desfăşurat o vară întreagă volutele graţioase ale stilului voltairian al d-lui Matei Cantacuzino.* LOVINESCU, C. V, 15. *Glasu-mi se complace în cele mai răsucite volute de raţionamente.* MIHĂESCU, D. A. 114. *Limbajul pipărat... desemnează în volute abile implicaţiile istorice.* T februarie 1969, 42. *Graţie, lirism, un ciudat umor şi o dezinvoltă fantezie în infinitatea de volute ale acestei aeriene penițe.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 41, 11/2. *Imparţialitatea demersului critic se asociază... cu un stil lucid, direct, mat, care... nu ocoleşte volutele frazei şi din cînd în cînd cîte o comparaţie sau o metaforă critică bine gîndită.* V. ROM. iulie 1973, 148.

– Pl.: *volute.*

– Din fr. **volute**, it. **voluta.**

VOLVÁTĂR s. m. (Regional) Administrator (Vicovu de Sus – Rădăuți). GLOSAR REG.
– Pl.: *volvatări.*
– Din germ. **Verwalter.**

VOLVOÁRE s. f. v. **vîlvoare.**

VOLVORÁ vb. I v. **volbura.**

VÓLVORĂ s. f. v. **volbură.**

VOLVORÍCĂ s. f. (Bot.; regional) **1.** Volbură **(II a)** (*Convolvulus arvensis*) (Dobrița – Tîrgu-Jiu). Cf. NALR – O III h 440/935.
2. (În forma *holburică*) Zorea **(1)** (*Ipomoea purpurea*). Cf. BORZA, D. 127, 242.
3. (În forma *holburică*) Bob-de-țarină (*Lathyrus sylvester*). Cf. BORZA, D. 97, 242.
– Pl.: *volvorici.* – Și: **holburícă** s. f., BORZA, D. 97, 127, 242.
– **Volvoră** + suf. *–ică.*

VOLVÓX subst. Algă verde de apă dulce, formată dintr-o colonie de celule cu cili, în formă sferică, cu diametru pînă la un metru. Cf. ENC. ROM., DN[3], MDN.
– Din lat., fr. **volvox.**

VÓLVULUS s. n. (Ocluzie intestinală provocată de o) răsucire a intestinului subțire sau a colonului pelvian în jurul unui ax format din vasele mezenterice, care produce tulburări grave ale circulației, necroza peretelui intestinal etc. Cf. ENC. ROM., DER, D. MED., M. D. ENC., DEX, DN[3], MDN.
– Din lat., fr. **volvulus.**

VOLVURÁ vb. I v. **volbura.**

VOLVURÁRE s. f. v. **volburare.**

VOLVURÁT, -Ă adj. v. **volburat.**

VÓLVURĂ s. f. v. **volbură.**

VOMÁ vb. I. **1.** Tranz. (Folosit și absol.) A vomita. Cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 148, 203, 251, BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Bubații oameni sînt în mare fierbințeală..., de multe ori vom, adică boresc.* FRĂȚILĂ, S. Î. 31/5. *După multă mîncare sau beutură, vomăm mîncările cu care am fost încărcați.* DIETET. 101/24. *Dacă am vomat destul... simțim ușorare.* ib. 102/5. *Omul fără voie și mai mult din beteșug voame.* ANTROP. 59/17. *Nu totdeauna după greață vomăm.* ib. 60/3. *S-au făcut obiceiu a lua cel puțin de doă ori pe lună mijloace de vomit și în loc de a întreba cum te afli, întrebau cum asuzi.* VASICI, M. I, 6/4, cf. STAMATI, D., GHEȚIE, R. M. 495, BARCIANU, ALEXI, W., DR III, 1 091, BUL. FIL. VII-VIII, 370, CADE, SCRIBAN, D., BUL. FIL. X, 207, DL, SCL 1957, 18. *În drum spre casă am vomat, rezemat de un felinar orb.* T. POPOVICI, S. 50, cf. DM, L. ROM. 1959, nr. 3, 84, SCL 1960, 511, L. ROM. 1965, 378, SCL 1967, 188, M. D. ENC., DEX, DN[3], IVĂNESCU, I. L. R. 300, SCL 1988, 161, L. ROM. 1990, 106, ALIL XXIX, 293. *Calul voma bani cu nenumărata.* RETEGANUL, P. I, 108, cf. H XVIII 317, ALR I/I h 145, ALR II/I h 38, A II 10, NALR – B I h 148, NALR – MB I h 40. ◊ Fig. *Nu se îndoi... și cu peana și cu gura a vomi veninul urgiei sale asupra tuturor românilor pînă la moartea lui.* MAIOR, IST. 38/6. *Vorbele acelora, asupra românilor din amețeala capului vomite, sînt vrednice de șuierare, nu de respuns.* id. ib. 282/8. *Au știut... măduha din oase a o suge și turcilor o voma.* ȚICHINDEAL, F. 300/27. *Oricine cutează ceva asupra dacoromanilor a scorni, cu atît mai puțin a voame defăimări... nu acășunează altă decît greață fioroasă.* BOJINCĂ, R. 13/12. *Cei de la „Telegraful român" începură iarăși a voame veninul lor asupra „Observatoriului".* VASICI, ap. BARIȚIU, C. II, 198. (Refl.) *Zburdare așa nedumerită în mulți din cei străini scriitori este de a se vomi cu condeiul asupra românilor, strenepoților romanilor celor vechi.* MAIOR, IST. V/4. ♦ P. anal. (Într-o poezie populară) A scoate, a da afară. *Munții voamă foc.* POP., ap. BARONZI, L. 124.
2. Intranz. (Prin Mold. și prin Transilv.; despre ape; în forma *vomi*) A se revărsa **(1).** L. ROM. 1959, nr. 6, 53. ◊ Fig. *În timpul acel, vomiră mulțime nenumărată de preste muntele Carpat.* MAIOR, IST. 276/1.
3. Refl. (Regional; despre construcții) A se nărui **(1)** (Pîrvova – Băile Herculane). Cf. CHEST. II 13/10.
4. Intranz. (Regional; despre mortar[1]; în forma *vomi*) A se umfla și a se împrăștia (din cauza unei zidiri incorecte) (Tătărași – Pașcani). Cf. L. ROM. 1959, nr. 6, 53.
– Prez. ind.: *vomez* și (învechit și regional) *vom,* pers. 6 și (învechit) *vom.* – Și: (învechit și regional) **vomí** vb. IV, **voáme** (prez. ind. pers. 3 *voame,* pers. 4 *voamem,* pers. 5 *voameți,* part. *vomut*) vb. III, (regional) **fomá** (NALR – MB I h 40), **homá** (ALIL XXIX, 293) vb. I.
– Lat. **vomere.** Cf. fr. vomir, it. vomire.

VOMÁRE s. f. Acțiunea de a voma **(1)** și rezultatul ei; vărsare **(I 7),** vomă, vomitare. *De vomire.* BR (1829), II, 53[2]/14. *Vomirea este o mișcare nenaturală a stomacului, însă spre ținerea și rescumpărarea sănătatei foarte de lipsă.* DIETET. 101/18. *După mîncarea altor lucruri veninate,... să nu oprim vomirea, ci să ne bucurăm de dînsa.* ib. 102/1. *Înainte de ce începe vomirea ne ia o greață care e apetitului în contră.* ANTROP. 60/1, cf. 59/18. *Egiptenii cugetau a fi aflat ținerea vieței prin vomire și asudare.* VASICI, M. I, 6/3. *Varsarea sau vomirea.* CORNEA, E. I, 49/33. *Vomirea sau vărsatul cronic.* CALENDAR (1862), 24/17. *Centrul pentru actul vomării se află în medulla oblongata.* ENC. ROM., cf. DL, DM, FLORA R. P. R. III, 25, SCL 1960, 511, M. D. ENC. 1002, DEX.
– Pl.: *vomări.* – Și: (învechit) **vomíre** s. f.
– V. **voma.**

VOMÁT[1] s. n. Faptul de a voma **(1).** Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Vomitu..., aceasta întoarcere a mîncă*

rilor..., nu se poate numi beteşug. ANTROP. 59/13. *De vomat se ţine şi răcnirea... sau ieşirea aerului din maţe.* ib. 59/24.
– Şi: (învechit) **vomít** s. n.
– V. **voma.**

VOMÁT[2], -Ă adj. Vomitat. Cf. DL, DM, SFC III, 260, M. D. ENC. 1002, DEX.
– Pl.: *vomaţi, -te.*
– V. **voma.**

VÓMĂ s. f. Expulzare prin esofag şi pe gură a conţinutului stomacului (şi al intestinului subţire), provocată de contracţiile spastice ale diafragmei şi ale muşchilor abdominali; (concretizat) ceea ce a fost vomitat; vărsare (**I 7**), vomare, vomisment, vomitare, (învechit şi regional) vomătură. Cf. DN[2], L. ROM. 1959, nr. 3, 84, SCL 1960, 511, DER. *Uneori, mişcările... stomacului se însoţesc de contracţii bruşte ale diafragmei şi ale pereţilor abdominali, avînd ca efect evacuarea rapidă a conţinutului gastric prin guşă. În acest caz vorbim de vomă sau vărsături.* ABC SĂN. 128. *Aerul era stătut şi umed, mirosul de urină de pisică îmi dădea senzaţii de vomă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 114, 19/2, cf. M. D. ENC., L. ROM. 1974, 395, DEX, DN[3], MDN.
– Pl.: *vome.*
– Postverbal de la **voma.**

VOMĂTÓRIU, -OÁRE adj. v. **vomitor.**

VOMĂTÚRĂ s. f. (Învechit şi regional) Vomă. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., CADE. *El* [omul] *poate să iasă în privelişte, să predice iubirea, castitatea şi credinţa, de-a dreptul din vomitură.* ARGHEZI, S. X, 40.
– Pl.: *vomături.* – Şi: **vomitúră** s. f.
– **Voma** + *-(ă)tură.*

VOMEGÁ vb. I. Tranz. (Regional) A vomita (Panaci – Vatra Dornei). Cf. A V 20, GLOSAR REG.
– Cf. voma, vomita.

VOMÉR s. n. Os lat şi turtit, care alcătuieşte scheletul nasului[1] şi care desparte fosele nazale. *Feţele laterale ale vomerului sînt netede şi alcătuiesc peretele intern al nărilor.* KRETZULESCU, A. 113/11, cf. 113/7, ENC. ROM., BIANU, D. S. *La începutul vomerului nu există nod şi nu atinge maxilo-palatinul.* LINŢIA, PĂS. II, 162, cf. III, 394, DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX, DN[3], MDN. ◊ (Adjectival) *Amîndouă apofizele se articulează în sus cu osul vomer.* KRETZULESCU, A. 109/2.
– Pl.: *vomere.*
– Din fr. **vomer.**

VOMETÁ vb. I v. **vomita.**

VOMÍ vb. IV v. **voma.**

VÓMIC, -Ă adj. **1.** (Rar) Vomitiv. Cf. RESMERIŢĂ, D., DN[3].
2. (În sintagma) *Nucă vomică* = sămînţa toxică a unui arbore (*Strychnos nux vomica*) răspîndit în zona tropicală, din care se extrag substanţe folosite în industria farmaceutică (stricnina) şi în industria chimică. Cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX, DN[3], MDN.
– Pl.: *vomici, -ce.*
– Din lat. **vomicus, -a, -um**, fr. **vomique.**

VÓMICĂ s. f. (Med.) Expulsie bruscă a unei cantităţi abundente de expectoraţie seroasă, purulentă sau hemoragică (care se formează în abcesele pulmonare); (concretizat) ceea ce este expulzat. *Peripnevmonia sau giunghiul, dacă nu se va întîmpina, poate să aducă moarte, aruncă pe pătimaş în... vomică (vărsarea sîngelui).* CORNEA, E. I, 123/24, cf. ENC. ROM., D. MED., M. D. ENC., DN[3], MDN.
– Din lat. **vomica**, fr. **vomique.**

VOMÍRE s. f. v. **vomare.**

VOMISMÉNT s. n. Vomă. Cf. DN[2], DEX, DN[3].
– Pl.: *vomismente.*
– Din fr. **vomissement.**

VOMÍT s. n. v. **vomat[1].**

VOMITÁ vb. I. Tranz. (Folosit şi absol.) A elimina prin esofag şi pe gură conţinutul stomacului (şi al intestinului subţire); a vărsa (**I 8**), a voma (**1**), (popular) a borî, (familiar) a deborda, (învechit şi regional) a voame, (regional) a răcni[2], a vomega. V. oticni (**1**), turna[1] (**B I 1**). Cf. ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., CADE. *A avut migrenă..., a vomitat..., voia şi el injecţii.* CAMIL PETRESCU, T. III, 16, cf. SCRIBAN, D., BUL. FIL. VII-VIII, 376. *Aceştia* [părinţii] *introduc capul puilor în esofagul lor şi vomitează hrana nedigerată în gura acestora.* LINŢIA, P. III, 157, cf. 179. *O luntre sînt, ce-i smulsă de furtună Şi clătinată ca un om Ce-i gata să vomite De foame.* JEBELEANU, S. H. 23, cf. DL, DM. *Nu ajunsese pînă la poartă cînd greaţa de la stomac îl făcu să se oprească. Se rezemă de uşciorul porţii şi vomită.* V. ROM. decembrie 1964, 54, cf. SCL 1967, 188, M. D. ENC., DEX, DN[3], NALR – O I h 54, NALR – B I h 148, NALR – MB I h 40. ◊ Fig. *N-au palat înalt cu porţi superbe, vomitînd dimineaţa un val imens de linguşitori veniţi să salute pe stăpîn.* CĂLINESCU, B. I. 236. *Acele mari excavatoare..., Acele stranii păsări care muşcă Din lut şi-l vomitează-n camioane, – O, ciuturilor voi, contemporane!* V. ROM. ianuarie 1966, 41.
– Prez. ind.: *vomit* şi (regional) *vomitez.* – Şi: (regional) **vometá** (NALR – MB I MN h 40/660), **fomitá** (NALR – O I h 54, V h 852, NALR – MB I h 40; prez. ind. şi *fomitez* NALR – O I h 54, V h 852, NALR –MB I h 40/656), **fomidá** (NALR – MB I h 40/540), **fometá** (NALR – O I h 54, V h 852, NALR – MB I h 40; prez. ind. şi *fometez* NALR – O I h 54, V h 852, NALR – MB I h 40), **fomentá** (NALR – MB I h 40/637), **fumitá** (ib. h 40/597) vb. I.
– Din lat. **vomitare.**

VOMITÁRE s. f. Acţiunea de a vomita şi rezultatul ei; vărsare (**I 7**), vomare, vomă. *Remedii cari cauzează vomitare...: apa caldă beută în abundanţă, sulfat de cupru.* ENC. ROM. II, 289. *Bolnavilor li se usca*

gura de panică şi scîrbă, un hohot de disperare şi vomitare le zguduia conştiinţa. ARGHEZI, S. IX, 70, cf. DL, DM. *În doze mari* [ceaiul] *provoacă vomitări, ameţeli, hipersecreţiuni renale şi cutanate.* FLORA R. P. R. VII, 367, cf. D. MED., M. D. ENC. 1002, DEX, DN[3].

– Pl.: *vomitări.*

– V. **vomita.**

VOMITÁT, -Ă adj. Care este eliminat prin esofag şi pe gură; vomat[2]. *În ce priveşte mesele vomitate, urina... nu se vor păstra niciodată în camera bolnavului.* BELEA, P. A. 213, CF. M. D. ENC. 1002.

– Pl.: *vomitaţi, -te.*

– V. **vomita.**

VOMITÍV, -Ă adj., s. n. **1.** Adj. De vomă; care provoacă vomă; (rar) vomic **(1),** (învechit) vărsător **(II 2),** (învechit, rar) vomitor **(2).** *Lucrarea. Vomitivă (vărsătoare) şi curăţitoare.* CORNEA, E. II, 165/21. *Remediuri... vomitive (de vărsat).* PARAB. 77, cf. DDRF. *Este o pulbere albă-gălbie, puţin amară... Se bucură de proprietăţi vomitive.* ENC. ROM. II, 289, cf. BARCIANU. *Între medicamentele vomitive cele mai întrebuinţate avem emeticul, ipeca, sulfatul de zinc, apomorfina... etc.* BIANU, D. S., cf. RESMERIŢĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Vărsăturile sînt date de excitarea centrului vomitiv din bulb şi survin mai des în bolile digestive.* BELEA, P. A. 507, cf. DL, DM. *Rizomul... conţine substanţe vomitive şi laxative, planta fiind considerată otrăvitoare.* FLORA R. P. R XI, 455. *Ele acţionează asupra centrului vomitiv din bulb.* DER, cf. SFC III, 213, 270, M. D. ENC., DN[3], DEX[2], MDN.

2. S. n. Substanţă medicamentoasă, de origine chimică sau vegetală, care provoacă vomă. V. e m e t i c. Cf. ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *La aromâni se unge cu ele ulciorul de la ochi sau se iau ca vomitiv în caz de otrăvire.* CANDREA, F. 405, cf. BIANU, D. S. *Ipecacuana şi emeticul sînt vomitive farmaceutice.* RESMERIŢĂ, D. *Emeticul şi ipecacuana sînt vomitivele cele mai întrebuinţate.* CADE, cf. SCRIBAN, D. *Dacă plumbul a pătruns pe gură se vor da imediat vomitive şi purgative pentru a evacua toxicul din tubul digestiv.* BELEA, P. A. 168, cf. 274, DL, DM. *Lăstarii floriferi şi rădăcinile... se folosesc ca diuretic... vomitiv şi purgativ.* FLORA R. P. R. VII, 503. *Conţine un alcaloid foarte toxic, lobelina, folosit ca antiastmatic, sudorific,... expectorant în doze mici şi vomitiv în doze mari.* ib. IX, 153, cf. DER, D. MED., M. D. ENC., DEX, MDN. ◊ F i g. *Poezia aceasta este o platitudine, o secătură literară. Iar lună? Iar palidă, iar moartă? Iar tainic, boltă, albastră...? Pentru Dumnezeu, încetează, rogu-te, cu vomitivul d-tale literar.* CARAGIALE, O. IV, 127. *Mi-a trimis o revistă... cu un articol iscălit de d. X... Aşa vomitiv mai rar chiar în literatura dacoromână!* id. ib. VII, 11.

– Pl.: *vomitivi, -e.*

– Din fr. **vomitif.**

VOMITÓR, -OÁRE s. m. şi f., adj. (Învechit) **1.** S. m. şi f., adj. (Persoană) care vomită. Cf. LEX. MARS., BUDAI-DELEANU, LEX. ♦ P. a n a l. (În l o c. a d j.) *Vomitor de foc* = (despre munţi) care erupe. *Sînt cei mai sălbatici în această sistemă* [muntoasă] *şi mulţi din ei au fost în timpurile vechi vomitori de foc, ba unii adeseori fumegă şi acuma.* RUS, I. I, 182/3. *Etna, muntele vomătoriu de foc în Sicilia.* LIUBA – IANA, M. 238.

2. Adj. Vomitiv **(1).** Cf. MEŞT. DOFT. I, 25[r]/9. *Împovărarea stomahului mai deasă cu atîta mai mult cu cît produce şi lipsa de a lua medicina curăţitoare şi vomitoare, care, slăbind, se fac stricăcioase.* VASICI, M. I, 214/5, cf. L. ROM. 1981, 224.

– Pl.: *vomitori, -oare.* – Şi: **vomătóriu, -oáre** adj., (învechit, rar) **vomitóriu, -oáre** (BUDAI-DELEANU, LEX.) s. m. şi f., adj., (latinism învechit, rar) **vomitórium** (MEŞT. DOFT. I, 25[r]/9, L. ROM. 1981, 224) adj.

– **Vomi** + suf. *-tor.*

VOMITÓRIU[1] s. n. (În antichitatea romană) Loc pe unde ieşea lumea din circ după terminarea spectacolului. Cf. DN[2], DEX, MDN.

– Pl.: *vomitorii.*

– Din lat. **vomitorium.**

VOMITÓRIU[2], -OÁRE s. m. şi f., adj. v. **vomitor.**

VOMITÓRIUM adj. v. **vomitor.**

VOMITÚRĂ s. f. v. **vomătură.**

VOMÚT s. n. (Ban.) Faptul de a v o a m e. Cf. ANON. CAR. *Apăsînd folcuţu... aduc greaţă şi vomut.* ANTROP. 265/11, cf. PASCU, S. 137, L. ROM. 1984, 489, 490.

– V. **voame.**

VOMVĂÍ vb. IV. R e f l. (Regional) A se strîmba, a se îndoi. Com. din Oraviţa. *Trîmbiţa s-a vomvăit.* ib.

– Prez. ind.: *vomvăiesc.*

– Etimologia necunoscută. Cf. c o v ă i.

VON adj. nehot., pron. nehot. v. **vreun.**

VÓNAŞ s. m. (Învechit; şi, adjectival, în sintagma *florinţi vonaş*) Numele unei monede care valora 170 pfenigi; monedă cu această valoare. *Am luat... doisprezece florinţi vonaş drept un iobagiu al mieu* (cca 1690). IORGA, S. D. XII, 233. *9 florinţi vonaş* (a. 1738). TAMÁS, ET. WB. 356. *Au dat pe ea 16 vonaşi, bani drepţi, să-i fie pomeană lui* (a. 1739). IORGA, S. D. XIII, 106. *Dreptu doazeci de vonaşi* (a. 1765). TAMÁS, ET. WB. 356. *I-am legat o evanghelie pentru patru florinţi vonaş* (a. 1792). IORGA, S. D. XIII, 105. *Această carte... au cumpărat... cu banii besericii, 23 de vonaş* (a. 1795). id. ib. XVII, **4,** cf. LB 451, TAMÁS, ET. WB. 356.

– Pl.: *vonaşi.*

– Din magh. **vonás** [forint].

VONDRAŞ s. m. v. **vandraş.**

VONDRÓC s. m. v. **vandroc.**

VONDROCÁŞ s. m. v. **vandrocaş.**

VONDROLAŞ s. m. (Prin Ban.) Calfă. Cf. JAHRESBER. III, 330, ARHIVA, XV, 405.

– Accentul necunoscut. – Pl.: *vondrolaşi*. – Şi: **vandrolaş** (accentul necunoscut, JAHRESBER. III, 330), **fondrocaş** (accentul necunoscut, JAHRESBER. III, 330, ARHIVA, XV, 405) s. m.
– Din magh. **vándorlás.**

VONÍC, -Ă s. m., adj. v. **voinic.**

VONICÁR, -Ă adj. (Regional) Voinic **(II 1)** (Dumbrăveni – Suceava). Cf. NALR – MB I MN 251, 216/501.
– Pl.: *vonicari, -e.*
– **Vonic** + suf. *-ar.*

VONICÉL s. m. v. **voinicel.**

VONICÉR s. m. Nume dat mai multor specii de arbuşti: **a)** arbust înalt pînă la 6 m, cu ramurile în patru muchii, cu frunzele opuse, lanceolate sau eliptice, cu florile verzi-gălbui, cu fructele capsule cu patru lobi de culoare roz, care creşte prin păduri, crînguri sau tufişuri; salbă-moale (v. s a l b ă [1] **4 a),** (regional) caprifoi, clocuţă, grujarcă, sînger, lemn-cîinesc, lemnul-cîinelui, parastasul-popii (v. p a r a s t a s **4**), pomiţă-de-sînger (v. p o m i ţ ă **2**) (*Evonymus europaeus*). Cf. BRANDZA, FL. 207, ENC. ROM. II, 361, GRECESCU, FL. 150, N. LEON, MED. 62, PASCU, S. 86, 92, PANŢU, PL., CADE. *La salba-moale..., zis şi voiniceriu, toamna fructele sunt mai frumoase.* SIMIONESCU, FL. 56, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, BORZA, D. 66, 302, FLORA R. P. R. VI, 263, PRODAN-BUIA, F. I. 343, M. D. ENC., DEX; **b)** (regional) salbă-moale (v. s a l b ă [1] **4 b)** (*Evonymus latifolius*). Cf. CONV. LIT. XXIII, 976, 1062, BORZA, D. 66, 302; **c)** (regional) salbă-rîioasă (v. s a l b ă [1] **4**) (*Evonymus verrucosus*). Cf. TDRG, BORZA, D. 66, 302. ◊ *Voniceriu pitic* = arbust înalt pînă la 2 m, cu tulpina unghiulară, cu frunzele persistente, glabre, alterne sau uneori opuse, cu florile brune-purpurii, care creşte mai ales prin zăvoaie şi lunci sau prin păduri de foioase (*Evonymus nana*). Cf. FLORA R. P. R. VI, 261.
– Pl.: *voniceri.* – Şi: **vonicériu,** (regional) **voinicér** (BORZA, D. 66, 302), **voinicériu, voinicár** (id. ib.) s. m.
– Etimologia necunoscută.

VONICÉRIU s. m. v. **vonicer.**

VONICÍE s. f. v. **voinicie.**

VONICÍME s. f. v. **voinicime.**

VONICÓI, -OÁIE adj. (Regional) Voinic **(II 1)** (Dumbrăveni – Suceava). Cf. NALR – MB I MN 251, 216/501.
– Pl.: *vonicoi, -oaie.*
– **Vonic** + suf. *-oi.*

VONICÚŢ, -Ă adj. v. **voinicuţ.**

VÓNOT s. n. (Regional) Tren **(1)** (Măgura-Ştei). Cf. ARH. FOLK. VII, 122. *Cîndu-i pe la Vărării, Lasă vonutu să vii.* ib. 86.
– Pl.: ? – Şi: **vónut** s. n.
– Din magh. **vonat.**

VONOTĂU s. n. (Regional) Tren **(1)** (Săpînţa – Sighetul Marmaţiei). Cf. DR. IV, 1081, T. PAPAHAGI, M. 236.
– Pl.: ?
– **Vonot** + suf. *-ău.*

VONTATÁU s. n. v. **vontatău.**

VONTATĂU s. m., s. n. **1.** S. m. (Vestul Transilv.) Grămadă mare de fîn; s p e c. căpiţă, claie, stog. Cf. SCL 1958, 94, ALR II 5 270/53, 250, MAT. DIALECT. I, 102.
2. S. m. (Regional) Loc pe care se clădeşte căpiţa de fîn (Petreştii de Jos – Turda). Cf. ALR II 5275/250.
3. S. n. (Regional; în forma *vontatau*) Prăjină pentru transportul nutreţului, cînd se clădesc căpiţele (Girişu de Jos – Oradea). LEXIC REG. 73.
– Pl.: *vontatăi.* – Şi: **vontatáu** (LEXIC REG. 73; pl. *vontatauă* ib.) s. n., **vontătău** (SCL 1958, 94) s. m., **vîntătáuă** (ALR II 5270/53) s. f., **vîntătău** (SCL 1958, 94), **bîntătău** (ib.), **buntatău** (ib.), **buntătău** (ib.), **butantău** (ib.) s. m.
– Din magh. **vontató.**

VONTĂTĂU s. m. v. **vontatău.**

VÓNTOŞ s. n. (Maram.) Bloc mare de minereu. LEXIC REG. 23.
– Pl.: *vontoşuri.*
– Cf. magh. v o n t .

VÓNUT s. n. v. **vonot.**

VOP s. m. (Ban. şi prin Transilv.) Val[1] **(I 1).** Cf. LB, BARONZI, L. 125, CIHAC, II, 462, CONV. LIT. XXVII, 214, REV. CRIT. III. 173. GHEŢIE. R. M. 495. BARCIANU, ALEXI, W., CV 1950, nr. 5, 32. ◊ E x p r . **A fi adus cu vopii** = a fi om de nimic. *Scorniţi fel de fel de vorbe şi rîdeţi şi vă bateţi joc, ca şi cînd aş fi adusă cu vopii.* CONV. LIT. XXVII, 214.
– Pl.: *vopi.*
– Cf. bg. в а п а , scr. v a p a .

VOPÁIE s. f. v. **văpaie.**

VOPĂIŢ s. n. v. **văpaiţă.**

VOPÁIŢĂ s. f. v. **văpaiţă.**

VOPĂIÁLĂ s. f. v. **pohoială.**

VOPOŃ subst. (Prin sud-vestul Transilv.) Ploaie mare. DENSUSIANU, Ţ. H. 340.
– Accentul necunoscut. – Şi: **hopoń** (accentul necunoscut) subst. DENSUSIANU, Ţ. H. 340.
– Cf. v o p .

VOPOTÍ vb. IV v. **vopta.**

VOPSÁ s. f. v. **vopsea.**

VOPSĂ s. f. v. **vopsea.**

VOPSEÁ s. f. **1.** (Adesea urmat de determinări care arată felul, utilizarea) Substanță colorantă, naturală sau sintetică, obținută prin suspensia unui pigment într-un lichid, care se folosește pentru a colora materiale, țesături, obiecte de îmbrăcăminte sau pentru a acoperi, a proteja ori a decora diferite obiecte, suprafețe etc.; (învechit) șar[2] **(1)**, (regional) boia, boială, farbă. V. culoare. Cf. ST. LEX. 173[v]/1. *Ypohimen... Lucrul ce dzace supt altul, ca cum ieste materia supt formă, lîna supt văpsală.* CANTEMIR, I. I, 26, cf. ANON. CAR. *1/2 l*[itră] *văpsală moale* (a. 1747). IORGA, S. D. XII, 45. *50 funți văpsale* (a. 1776). FURNICĂ, I. C. 127. *Pentru văpsa vei ști dum*[nea]*ta că am dat la acel armean ce scrisăsăm dumitale că au luat mustră 1 ladă* (a. 1786). id. D. C. 125. *Se găsăște lemn de văpsăle.* IST. AM. 75[r]/12. *Coccus, văpseală roșie.* ȘINCAI, în DR. V, 558. *Cînd va veni marfă de văpsale pentru meșteșugul lor... să ia fieșcare după puterea sa și să puie la cutie cîte un ban și jumătate la oca de boia* (a. 1803). FURNICĂ, D. C. 230. *Eu petrec multe văpseluri și coase și alte multe feluri de comisionari ce am la Craiova, Slatina și Pitești* (a. 1804). IORGA, S. D. XII, 153. *Zidu dintîi iaste fața muruită cu albu var, al doile colacu – negri, al triele – roșie, apoi mohorît, apoi galbine: așă zidurile sînt zugrăvite cu văpsăli.* HERODOT[2], 42, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Este în casă lînă, olei, piale, văpsală.* PETROVICI, P. 253/7. *Pînă a-și întocmi cele trebuincioase calîpuri, văpseli și altele ale meșteșugului, au ajuns a face începerea lucrului tocmai după ghenar* (a. 1824). DOC. EC. 325, cf. LB. *Prin arătare și experiență arăt că este coloare (văpseală) roșu și că focul e arzătoriu.* POTECA, F. 120/2. *Plînte de văpsele.* AR (1829), 48[1]/15, cf. I. GOLESCU, C. *Acești copaci sînt peste tot roșii..., slujăsc pentru întrebuințarea boiangiilor la văpsele.* DRĂGHICI, R. 42/8. *Au cerut bani ... să-ș cumpere văpsele.* BĂRAC, T. 11/14, cf. POLIZU, PETRI, V. *M-am hotărît a da un premiu de 1200 lei aceluia care va inventa pînă în carnaval o văpsea de păr de luat pe dinăuntru.* CARAGIALE, O. III, 30, cf. I, 75. *Își scoase pecetea din saltarul mesei, dete cu ea în perna cu vopseală și o puse sub scrisoare.* SLAVICI, O. I, 234. *Termenii technici pentru ... văpsele sînt: gălbineală, gălbănare, gălbineață.* MARIAN, S. R. III, 23. *Văpseaua părea trasă cu bidineaua.* SĂM. I, 14, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Înfățișarea pe din afară, împodobirea cu văpseli ... n-au suferit decît în timpurile din urmă unele schimbări.* IORGA, C. I. I, 106. *Văpseli otrăvicioase.* BIANU, D. S. *Șuruburi și mutelci te împiedecau la fiecare pas, pete de ulei și de văpsele luminau vesel cîte o mocirlă.* ANGHEL, PR. 82, cf. TDRG. *Sămînța de cînepă dă un oloiu care ... se întrebuințează la facerea de vopseli.* PAMFILE, I. C. 236. *Numai culoarea neagră se capătă din plante; toate celelalte colori se scot cu ajutorul vopselelor chimice.* PAMFILE – LUPESCU, CROM. 10. *Părul a rămas castaniu printr-o favoare care – parcă – nu ar datora nimic vopselii.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 251, cf. RESMERIȚĂ, D. *Acei negustori ... cumpărau la Viena ... fesuri, șaluri, văpsele de apă și de oloi.* N. A. BOGDAN, C. M. 132. *Fac cele mai frumoase cerge brașovene..., cari se vopsesc de ei cu diferite vopsele preparate din ierburi.* GOLOGAN, C. R. 162. *Vopsea pentru păr.* NICA, L. VAM. 270, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *E posibil ca pe multe* [sarcofage] *să se fi scris numai cu vopsea.* ARH. OLT. XII, 72. *Coarnele ... serveau mai înainte gospodinelor pentru a scoate din ele vopsele.* SIMIONESCU, FL. 30, cf. NOM. PROF. 58, ȘANDRU – BRÎNZEU, JINA, 245, BUL. FIL. V, 26, SCRIBAN, D. *Prințul Raoul nu i-ar ierta pentru nimic în lume că l-a păcălit cu vopseli tocmai la ce adoră el mai mult.* MIHĂESCU, D. A. 222. *Instalații de stropit vopsea.* NOM. MIN. I, 149. *Se mai păstrează și azi unele procedee, cum este prepararea vopselei negre.* APOLZAN, P. I. 59. *Am cîteva idei cardinale și o foarte bună vopsea de mustăți.* ARGHEZI, S. XIX, 112, cf. VII, 214. *Nu spuse nimic despre posibilitatea de a se acoperi cu o vopsea neagră suprafața luminoasă.* CĂLINESCU, B. I. 488. *Sînt două butoiașe însemnate, care cuprind piatră acră și o bună vopsea.* CAMIL PETRESCU, O. III, 132, cf. DT. *O altă utilizare practică a luminescenței blendei sidot este vopseaua luminescentă radioactivă.* SANIELEVICI, R. 231. *Se uscase de mult vopseaua pe bordaj.* TUDORAN, P. 131, cf. LTR[2], DL, DP, DM. *Semințele conțin 36-38% ulei sicativ, bun pentru lacuri, vopsele, pentru uns mașini și iluminat.* FLORA R. P. R. VIII, 156, cf. DER, H. MIHĂESCU, GR. 121. *Din cauza gazelor toxice emanate de vopsea, copilul se afla deja în stare gravă.* SCÎNTEIA, 1972, nr. 9184, cf. M. D. ENC., DEX. *Văpseaua întrebuințată pe scule se zice: aurie ... dacă are asemănare cu aurul.* H IV 52. *„Nu strica casa, leică Chivuțo, n-o strica, că asta-i casă veche!" Și am lăsat-o așea și casă și văcseală și tot.* GR. S. V, 31, cf. CHEST. II 160/4, 378/1, 44, V 157/3, 29, 44, ALR II/I h 245. *A cănit vitele cu văpsa ca să fie mai frumoase la iarmaroc, să nu se dioache.* ALR II 3 515/605, cf. 3 403/791, 872, 3 409/762, 3 414/141, 848, 3 515/182, 705, 872, ALR SN II h 532, IV h 1 212, h 1 215/872, h 1 216/872, A II 12, V 33. ◊ Fig. *Fierul cel omorîtoriu a suliții ... rumpe și pielea învățătiatului liubovnic. O văpsea supțire în floarea porfirii să împrăștie.* BELDIMAN, N. P. I, 125/12. *În mijlocul gloatei alerg și cu durerea inimei privesc în fețile lor, ce erau zugrăvite cu văpsele negre, necazurile ca acelor cetățeni pe cari-i bombardariseşte vrăjmașul* (a. 1819). URICARIUL, VII, 74. *Soarele apune roș ca focul, Întinzînd pe cea cîmpie o văpsală purpurie.* ALECSANDRI, P. II, 19. *Surguniți nenorocirea,... așterneți văpseală groasă pe obrajii pămîntii, ... decorați natura săcătuită și omul stors.* IORGA, P. A. II, 327. *O fiară cu capul și cu solzii de zale cenușii, cu nări de vopsea roșie și mustăți de tuș.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 75. *Acum, ca să nu ne-ntoarcem chiar cu mîna goală, hai să luăm sfecla asta dată cu vopseală.* SORESCU, U. 55. *Pe-aici a curs, din scriere strunită, Și cremene și zlatnă șuroită-n Vopseluri luminate de-un zmarald.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 30, 6/1. ◊ Expr. (Familiar) **A (nu) ieși (bine) la vopsea** = a (nu) duce la (bun) sfîrșit (un lucru, o acțiune etc.); a (nu) se descurca. *Să vă povestesc una din aceste datine ce s-ar părea că n-are nici o însemnătate, dar care poate să iasă rău la văpsea.* ISPIRESCU, ap. CADE, cf. DDRF, BARCIANU, TDRG, CADE, PAMFILE, J. III, 96. *Eh, ne mai socotim mîine, duminică. Om vedea atunci cum ieșim la vopsea.* PAS, L. II, 52, cf. DL, CIAUȘANU, GL., ZANNE, P. V, 653. (Învechit și

regional) **A ieşi altfel la vopsea** = a obţine (într-o afacere, într-o acţiune etc.) un rezultat diferit de cel la care te aşteptai. *Eu cînd le făceam aceste gîndeam că mă folosea, Dar acum văz fără veste ieşind altfel la văpsea.* PANN, P. V. I, 77/14. *El într-un fel o ursea Ş-alt fel ieşi la văpsea.* id. ib. II, 163/23, cf. ZANNE, P. V, 653. (Regional) **A scoate** (pe cineva) **la văpsea** = a scoate (pe cineva) dintr-o încurcătură. Cf. ZANNE, P. V, 653. ♦ Spec. Culoare folosită în pictură. *S-au zugrăvit* [biserica] *cu porunca lui Neagoe Vodă, cu văpsele şi cu aur.* ANON. CANTAC., CM I, 93. *Vrînd întru tot înduratul D*[u]*mnezeu să ne rîdice pre noi pururea spre pomenirea desăvîrşită a omenirii sale, această întemeiere au dat oamenilor cu văpsele pre icoane a închipui cinstitul chip, ca acestea înaintea ochilor văzîndu-le să credem cele ce cu cuvîntul le-am auzit.* MINEIUL (1776), 69^{r1}/16. *Amestecarea văpselilor de zugrăvit cu oloiu se zice a fi aflată în a 10 şi 11 sută, însă în a 15 sută se înconosc mai cu samă prin flandrul Ioan Bruge.* SĂULESCU, HR. I, 247/17, cf. VALIAN, V. *Colica... pictorilor. Se numeşte aşa pentru că de această colică se cuprind mai cu seamă zugravii carii ling adese condeiele întinse în văpsele plumboase.* CORNEA, E. I, 96/24. *Magazinul cu mărfuri de spiţerie, văpseli şi hîrtie* (a. 1856). FURNICĂ, D. C. 434. *Pe pereţi erau ţintuite cîteva cadre de hîrtie, zugrăvite cu vopseli proaste: una dintr-însele reprezinta lupta navală de la Ceşme-Liman.* FILIMON, O. I, 102, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, II, 711. *În timp de mai mulţi secoli, vînătoria n-a avut alţi interpreţi plastici decît pe migăloşii miniaturişti, cari înluminau cu poleiele şi cu văpsele cleioase mulţimea de manuscripte.* ODOBESCU, S. III, 131. *Hai, adu văpseaua şi penelul!* COŞBUC, S. 144, cf. ENC. ROM. *De unde pensule şi vopsele?* SĂM. I, 97. *Cioarele se învîrt croncănind... deasupra clădirii dărăpănate şi jalnice, unde pripita văpseală galbenă a tămînjit fără milă chipurile sfinţilor din veacul al XV-lea.* IORGA, P. A. I, 162, cf. MURNU, GR., TDRG. *Uneori* [pictorul]*... uneşte culoarea cu desenul (tuş, pastel, aquarelă, ba chiar vopselurile în ulei).* ARH. OLT. V, 152. *Dă-i, Doamne, vopsele Şi hîrtie chinezească, Pentru ca, mînjind cu ele, Slava ta s-o smîngălească.* ARGHEZI, V. 11. *În hardughia asta... soarele năvăleşte prietenos pe ferestre, aprinde vopselele crude de pe icoane.* I. BOTEZ, B. I, 54. *Pictăm cu vopsele în ulei.* CĂLINESCU, C. O. 164, cf. id. O. III, 50. *Scoase la iveală o cutie lătăreaţă, de lemn, plină cu pensule şi felurite vopsele, puse în borcănaşe ca sulimanurile la spiţer.* TUDORAN, P. 71, cf. DL, DM. *În palatele domnilor români mai degrabă găseai „Cina cea de Taină", izbucnită den văpsele naive, decît această operă păgînă.* BARBU, PRINC. 28. *Inspectoratul judeţean, de asemeni, mi-a trimis vopsele. Nici nu ştiţi cîtă satisfacţie le-a produs faptul acesta copiilor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 1, 18/3, cf. M. D. ENC., DEX. *Teiul îi răspunse:... Pe mine... Icoane mă face, De mă iposeşte Şi mă zugrăveşte, Şi pe mine scrie Cu văpseli frumoase „Isuse Christoase" La care se-nchină Noroade şi gloate.* TEODORESCU, P. P. 353. ♦ Spec. (Învechit; astăzi familiar, de obicei cu o nuanţă depreciativă) Fard. *Frumseaţea trupului o ai îndreptată la vredniciia cea dintîiu, slăvită Pelaghio, nu cu florile văpselelor, ci cu frumseţile bunătăţilor te-ai împodobit pre tine însăţi şi te-ai făcut după asemănarea Ziditoriului.* MINEIUL (1776), 42^{v1}/35. *Se văd fetele cu obrazul şi buzele ... roşii, dar nu de sănătate multă, ci de văpselurile dughianei care le zbîrceşte pielea.* IZV. XVI, 352. *Am venit şi eu astă-seară la circ... Am o veche slăbiciune pentru sincerele voastre vopsele.* ARGHEZI, S. XVI, 236. *Dacă aduci şi odicolon şi vopsele de tot soiul e ca să vie muierile să le vadă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 55. ♦ P. ext. (Învechit, rar; la pl.) Ţesături sau haine vopsite. *Nu-l vor afla pre el împărţind prăzi, împrietenind cu prietenii la capul omului silnic; prăzile văpselelor* (de ţesături vopsite B 1938) *Sisariii,... a împistritorilor, acestea, grumazelor lui prăzi.* BIBLIA (1688), 177^{1}/33. ♦ Fig. Aparenţă. *Rădăcina răutăţii, odrasla spurcăciunii,... iasca sicofandiii, izvodul epiorhiii, pilda obrăzniciii şi văpsala politichiliii, Hameleonul.* CANTEMIR, I. I. II, 218. *A da oareşcare văpsă de dreptate aceştii silnicii.* IST. AM. 33^{r}/8. *Nici o tirănie nu e mai aspră decît aceia ce s-acopere cu umbra legilor şi se zugrăveşte cu văpsaoa dreptăţii.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 135/5. *Armura învechită a ştiinţei pure, autonomiei şi libertăţii academice era pusă la împrejurări solemne, acoperită cu vopseaua elocinţei, pentru a-i ascunde rugina.* CONTEMP. 1948, nr. 109, 7/1. *Cinstit, naivitatea se lasă înşelată de vopseaua nouă.* ARGHEZI, S. XXII, 35. ♦ Fig. Modalitate de a descrie sau de a prezenta pe cineva sau ceva. *Nu voiesc... a-ţi face o scriere împrejur de toată petrecerea desfătărilor, a ţi le zugrăvi cu toate văpselele ei cele înfricoşate.* BELDIMAN, B. P. I, 32/7. *Au voit să mă defaime înaintea Măriei Voastre cu văpseli negre* (a. 1837). DOC. EC. 697. *Alţii au descris şi vor descrie aceste întîmplări măreţe, cu mai multă pompă, cu mai frumoase văpsele* (a. 1840). ARHIVA R. I, 120/18. *Voi pune a mea silinţă Adevăru-a imita; Măcar în vorbele mele, Să poci să găsesc văpsele, Să ştiu să-ntrebuinţez Colorele osebite, Tonurile felurite, Care stilu-nsufleţez.* ALEXANDRESCU, O. I, 129. *Chiar fiinţe nevinovate, Care de dînsul nici nu gîndesc, Cu văpsele negre şi-ntunecate Încondeiete să pomenesc.* id. ib. 365, cf. ŞĂINEANU, D. U., L. ROM. 1960, nr. 5, 26.

2. (Învechit şi regional) Culoare; nuanţă **(1).** *Să va arăta Domnul Isus Hristos pre nuări, ... pre cei de aur în toate feliurile de văpsele podobiţi şi frumoşi.* VARLAAM, C. 24. *Au pus semn de întărirea păcii, ca un zălog vecinic, curcubău pre ceriu în cîteva văpsele.* N. COSTIN, L. 60. *Spicul părului şi asămănarea văpselii pre vidră vreodată Breb să fie fost o dovedeşte?* CANTEMIR, I. I. I, 90. *Hainâ... ţesută cu fir şi împistrită cu raze de văpsală vişinie.* AETHIOPICA, 69^{v}/10. *Ei lua obicinuit aţă de multe văpsăle.* IST. AN. 57^{r}/8. *Bine ştim noi, că noi putem alege şi osibi văpselele una de alta.* MICU, L. 32/2. *De se va arăta cearcănul sau brîul împrejurul lunii în feliuri de văpsele amestecat, atunci vremea se schimbă şi va fi mare ploaie şi vînt.* CALENDARIU (1814), 79/18. *Sufletul său, cel mai curat decît văpsala ceriului, nu-l lăsa a petrece întru lenevire şi zăbavă nefolositoare.* BELDIMAN, N. P. I, 6/2. *Din colori (văpsele) pre cel galben pociu adevărat să-l deosebesc din cel negru.* POTECA, F. 80/28. *Mii şi mii de flori cu felurite văpsele şi mirezme împodobesc cîmpul.* AR (1829), 2^{1}/23. *Dintru un munte dipărtat... ar fi izvorît un rîu, ce înspăimîntează... cu*

văpseaoa sa cea roşie. ib. (1829), 35[1]/30. *Mulţimea pasărilor de tot soiul şi în feliuri de frumoasă văpsăle... cînta prin acele pline de mireazmă... păduri.* DRĂGHICI, R. 61/6. *Fitecare plasă are o deosebită văpsea pe tăbliţele caselor: albastră, galbenă, roşie, verde şi neagră.* GENILIE, G. 217/3. *Crescut-ai, floareo, mică la stat, La întuneric şi tot tupilă; Atîta vîntă de unde-ai luat? Ale-aurorei nu ai văpsele, Mirosul n-ai de mîndr-albul crin.* ASACHI, S. L. I, 115. *Ochii lui aveau încă o uşure văpsea de alb-albastru.* NEGRUZZI, S. I, 58. *Ceaiul vărsat prin pahare luă o văpsea purpurie, amestecîndu-se cu rumul de Giamaica.* id. ib. 74. *Aicea verdeaţa ne ţine loc de păreţi, Ne-acopere numai frunza şi numai cerul măreţ, Iar jos s-aşterne covorul, văpsit cu mii de văpsele Ce singură firea-l ţese din ierburi şi floricele.* HASDEU, R. V. 57. *Termometrul a căzut la zero şi văpseala pătlăginie a apărut pe vîrful nasurilor pariziane.* ALECSANDRI, S. 238. *Toată lumea se mira de frumuseţea acelei paseri care era cu mii şi mii de vopseli.* ISPIRESCU, L. 297, cf. MARIAN, CH. 53, DDRF, RESMERIŢĂ, D. *S-a socotit de cuviinţă să se sloboadă... voie de a purta steag cu stele şi cap de bou, văpsea roşie şi vînătă.* N. A. BOGDAN, C. M. 118, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, DL, DM, DEX, ALR I 1478, 1488. *Nu orbul, ce cel cu ochi giudecă de văpsele.* CANTEMIR, I. I. I, 44, cf. ZANNE, P. II, 661.

3. (În vechea organizare teritorial-administrativă a ţării; de obicei urmat de determinări nume de culori) Cartier într-un oraş (mare) (denumit în funcţie de culoarea tăbliţelor de la case). V. circumscripţie, raion **(3),** sector **(2).** *Înţelegîndu-să cu dumnealui dohtorul aceştii văpseli... zise dumnealui că aburul ce iese din hierberea acelor cazane, fiind foarte greu şi puturos, molefseşte... atmosfera* (a. 1831). DOC. EC. 477. *Cinstita Agiie, prin Comisia văpselii de roşu, ne-au arătat... o poruncă* (a. 1832). ib. 496. *În cuprinsul văpselii verzi se aflau în ianuarie 1832 cazane „prefăcînd rachiuri"* (a. 1832). ib. 518. *O calfă de la prăvălia lui Stan Băcanu, din văpseaua roşie, s-au dovedit uneltind viclenie şi abuz din obşteştile porunci* (a. 1837). ib. 653. *Să află cu şăderea în casele d. medelniceresii Ecaterinii Merişaschi, văpseaoa verde* (a. 1840). ib. 741. *Stăpînirea luă măsuri aspre: pusă... 200 soldaţi şi la toate văpselele împărţi infanterie şi cavalerie.* VASICI, ap. BARIŢIU, C. II, 20. *Oraşul coprinde cinci văpsele.* PONTBRIANT, D., cf. TDRG.

– Pl.: *vopsele* şi (popular) *vopseli,* (regional) *vopseluri.* – Şi: (învechit şi popular) **vopseálă** (pl. şi *vopseli,* regional, *vopseluri*), **văpseá** (pl. şi *văpseli,* regional, *văpseluri*), **văpseálă** (pl.şi *văpseli,* regional, *văpseluri*), (regional) **vopsá** (ALR II 3 515/872, ALR SN IV h 1 215/872, h 1 216/872), **vopsă** (ALR SN h 532/537), **vocseá** (ALR I 1 478/720), **văpsá** (pl. şi *văpsăli* ib. 1 478/805, *văpseli* ib. 1 478/898, *văpsăluri* ib. 1 478/890), **văpsálă, văpsáuă** (ALR SN II h 532/105), **văpsă** (pl. şi *văpsăli* CHEST. V 157/29), **văcsá** (ib. V 157/3), **văcsálă** (ŞANDRU – BRÎNZEU, JINA, 245, CHEST. II 160/4, V 157/44, ALR SN II h 532/130, A II 12; pl. şi *văcsăli* ALR SN II h 532/130), **văcseá** (ALR I 1 478/740, 760, ALR II 3 414/141, ALR SN II h 532), **văcseálă, vapsá** (ALR SN II h 532/836), (neobişnuit) **vepseá** (ALEXI, W.) s. f.

– Sg. refăcut după **vopsele** (pl. lui *vopseală*).
– **Vopseală** < **vopsi** + suf. *-eală.*

VOPSEÁLĂ s. f. v. **vopsea.**

VOPSELÁR s. m. (Regional) Vopsitor. Cf. SCRIBAN, D., H. MIHĂESCU, GR. 121, ALR SN II h 505/769.

– Pl.: *vopselari.* – Şi: **văpselár** s. m. SCRIBAN, D., H. MIHĂESCU, GR. 121, ALR SN II h 505/769.

– **Vopseală** + suf. *-ar.*

VOPSELĂRÍE[1] s. f. (Regional) **1.** (În forma *văpselărie*) Vopsitorie **(1).** Cf. SCRIBAN, D., H. MIHĂESCU, GR. 121.

2. Vopsitorie **(2).** Cf. SCRIBAN, D. *„Mina de oţel" era odinioară... o vopselărie.* ARGHEZI, S. XX, 158.

– Pl.: *vopselării.* – Şi: **văpselăríe** s. f. SCRIBAN, D., H. MIHĂESCU, GR. 121.

– **Vopselar** + suf. *-ie.*

VOPSELĂRÍE[2] s. f. (Rar; mai ales la pl.; la sg. cu sens colectiv) Vopsele, v. vopsea **(1).** *Pe lîngă vopselăriile lor strălucite,* [ferestrele] *mai au şi podoabe de alamă pe dinafară, perdele, horbote şi flori pe dinlăuntru.* SADOVEANU, O. IX, 227. *Îi aducea piroane, vopselării, pensule, nimicuri dibuite din cine ştie pe unde, dar pe care bătrînul le primea cu mare satisfacţie.* CĂLINESCU, E. O. II, 154.

– Pl.: *vopselării.*
– **Vopseală** + suf. *-ărie.*

VOPSÍ vb. IV. **I. 1.** Tranz. (Complementul indică obiecte, suprafeţe etc.) A acoperi cu un strat (subţire) de vopsea **(1)** (cu ajutorul unei pensule, prin stropire etc.); (complementul indică materii, materiale fibroase, ţesături, obiecte de îmbrăcăminte) a trata cu o substanţă colorantă (prin înmuiere, prin îmbibare, prin fixare etc.); (complementul indică lichide) a amesteca cu o substanţă colorantă; (regional) a boi. V. căni, colora, măzălui, spoi **(2).** *Cela ce va văpsi vreun flal de bani, fiind de arame să arate că este de aur sau de argint..., să-l omoară.* PRAV. 78, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 209. *O tencuiesc cu var şi o văpsesc în chipul pietrelor.* IST. AM. 5[r]/9, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *În Lachedemonia au mers un... om bătrîn şi mîndru, ce îş văpsea şi barba.* GOLESCU, P. 99/2, cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V., POLIZU. *Căruntul păr văpsindu-şi se unge cu pomadă Şi se împodobeşte cu feluri de cordele.* NEGRUZZI, S. II, 244, cf. PETRI, V., PONTBRIANT, D. *Un om bătrîn..., îmbrăcat în haina lungă şi văpsită fel de fel, cînta încet şi pe nas.* EMINESCU, G. P. 39. *Dete... lînă laie ca să o văpsească şi să o facă albă ca neaua.* MARIAN, O. II, 172, cf. id. S. R. III, 17, DDRF. *Este o ocnă cu coloare roşie, ce se zice boială şi să foloseşte de a boi sau a văpsi păreţii cu această boială.* LIUBA – IANA, M. 51, cf. BARCIANU. *Prinţesa uitase că-şi văpsise părul.* D. ZAMFIRESCU, A. 66, cf. ALEXI, W., MURNU, GR. 59, TDRG. *Fiecare femeie îşi... vopsea... lucrurile de cari avea nevoie.* PAMFILE – LUPESCU, CROM. 18. *Scaunele... sunt văpsite, ca şi lăzile moderne, numai cu mătăuzul de umbrit, dîndu-li-se coloarea lemnului de nuc sau de stejar.* PĂCALĂ, M. R.

484. *Le cojeşti, le usuci, le vopseşti sau le afumi cel puţin, ca albeaţa lor să nu pară prea bătătoare la ochi.* ATILA, P. 104. *Zbuciumul ăsta nu e măcar în stare să dărîme peste noi pereţii ăştia vopsiţi urît.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 307, cf. RESMERIŢĂ, D. *În legătură cu meşteşugul de a boi ouăle ar fi bine să se vorbească şi de meşteşugul sătencelor de a văpsi firele şi stofele.* RĂDULESCU-CODIN, M. N. 79. *Felul cum obişnuiau să văpsească... străbunicile noastre.* ARH. OLT. V, 449, cf. CADE. *Am să te rog să nu-ţi mai vopseşti unghiile cu o culoare atît de violentă.* ARH. OLT. XII, 121. *Privea... afişele uriaşe, strigător vopsite.* C. PETRESCU, Î. I, 4, cf. SCRIBAN, D. *El este construit dintr-un dulap din lemn, vopsit în interior.* ENC. TEHN. I, 397. *Firele de pe fuse urmează să fie răşchirate şi făcute „jirebii", pentru a putea fi vopsite, în cazul lînii, sau fierte, în cazul cînepii.* APOLZAN, P. I. 57. *Consoarta domnului Simion... vopseşte la nevoie uşile şi cercevelele scorojite de arşiţă ori ploaie.* CĂLINESCU, C. O. 130, cf. ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 359. *Mustaţa neagră, răsucită în jos după felul turanic, era fără îndoială vopsită.* CAMIL PETRESCU, O. I, 221, cf. SCL 1955, 116. *Jupînul... scoase o statuetă de ghips vopsită ţipător.* TUDORAN, P. 19, cf. DL, DM, H. MIHĂESCU, GR. 121, M. D. ENC., DEX, H XVII 237. *O alegeam, o torceam sîngure, o văcseam care trebuia şi făceam dimnii şi ne duceam pîn tîrguri dă le vindeam.* GR. S. V, 40, cf. CHEST. V 157/68, ALR I 1 478/730, ALR II 3 414/605, 705, 812, 3 515/228, 3 652/605. *Cu coaja văcseşte lîna.* ALR SN I MN h 213/192, cf. ib. II h 506, h 572/574. *Dacă nu ştii să văpseşti nu te pune să mînjeşti,* se spune **a)** unei persoane care începe un lucru pe care nu ştie să îl facă bine. Cf. PANN, P. V. I, 51/23, ROMÂNUL GLUMEŢ, I, 3, ZANNE, P. V, 653; **b)** unei persoane care minte. Cf. ZANNE, P. V, 653. *Cu vînturi nu se vopsesc ouăle roşii* (= nu poţi realiza ceva cu minciuni sau laude). Cf. id. ib. II, 804. ◊ (Cu determinări modale, de obicei introduse prin prep. „în" care arată culoarea) *Fecioara frîmseţe să-şi grozăvască, cosiţa galbănă în negru văpsască.* CANTEMIR, I. I. II, 138. *Un june..., îmbrăcat cu un anteriu de şamalagea rupt în spate, cu caravani de pînză de casă văpsiţi cafeniu..., sta în scara caselor marelui postelnic.* FILIMON, O. I, 99. *Cei mai mulţi văpsesc numai hainele vechi în negru.* IORGA, C. I. I, 183. *În gangul lung şi rece al seminarului de clerici se deschiseră... patru uşi vopsite alb.* AGÂRBICEANU, A. 31. *Un pian în faţă, vopsit în alb şi gris.* CAMIL PETRESCU, T. III, 95. *Coşul acelei căruţe scumpe, vopsită verde, era atîrnat de leuci în legături de curele, ca să aibă legănare şi să nu zdruncine la mers.* SADOVEANU, O. XIII, 95. *Fiul mai mic al moşului Vasile, anume Ştefan, ... i-a trimis bătrînului o cruce mare de lemn de tei frumos vopsită în cafeniu.* MOROIANU, S. 73. *Conţine... un bazin metalic la fel vopsit în negru.* ENC. TEHN. I, 398. *În cazuri foarte rare se mai urzeşte şi astăzi din „păr" vopsit în negru sau roşu.* APOLZAN, P. I. 156. *Boiangeriile au drept firmă un brîu şi nişte bete vopsite roşu.* ARGHEZI, S. XVIII, 34. *Stîlpii şi pereţii exteriori fuseseră vopsiţi aproape integral în negru.* CĂLINESCU, S. 347. *Casele olandeze sînt vopsite în roşu, în roz, în verde.* RALEA, S. T. I, 271. *Lîngă perete-un pat tubular de fier, vopsit alb, ca la spital.* VINEA, L. I, 113. *Bine netezit, chituit cu îngrijire şi apoi vopsit în alb, lemnul acesta ieftin dădea încăperii o înfăţişare luminoasă.* TUDORAN, P. 129. *De pe treptele casei de piatră ale conacului, cu stîlpi groşi, de lemn, vopsiţi în verde... coboară administratorul.* BĂNULESCU, I. 193. *Elementele vopsite în tonuri ocru-roşu şi ocru-galben... se detaşau... asemenea imaginilor de pe vasele greceşti.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 36, 16/3. *Ferestrele fuseseră lărgite, obloanele vopsite în verde.* V. ROM. februarie 1974, 18. *S-a împămîntenit obiceiul... ca gardurile de beton... să fie vopsite într-un verde închis mohorît.* CONTEMP. 1974, nr. 5, 22. ◊ (Cu un complement indirect, introdus prin prep. „cu" sau, rar, „în", care arată substanţa colorantă folosită) *Scobiturile pietrilor pe dănafară le văpsi cu lazur albastru.* ANON. CANTAC., CM I, 108. *Să-i pui... puţintică apă văpsită cu şofran* (a. 1749). GCR II, 42/26. *Zidurile vor fi... căptuşite pă din afară cu scînduri făţuite şi toate văpsite cu catran* (a. 1848). DOC. EC. 948. *O trăsură... îmbrăcată cu mătase şi văpsită cu ulei de culoare galbenă... părea a fi aurită.* SION, P. 349. *Voi izbuti... să-i conving că cerul este un copac uriaş de tinichea vopsit cu albastru.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 543. *Pereţii sînt vopsiţi în uleiuri.* D. GUSTI, P. A. 161. *Aici erau căruţele noi vopsite cu lac.* ARGHEZI, S. XVIII, 34. *Tavi... şterge bine şasiul, care-i vopsit cu „bronz", ca să fie mai frumos.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 2, 20/1. ◊ Refl. pas. *Celelalte lucruri cîte au norodul de obşte trebuinţă... să se văpsească de isnaful boiangiilor* (a. 1803). FURNICĂ, D. C. 228. *Ştrimfii, pălaria... se văpsesc.* PETROVICI, P. 211/19. *Urzeala nu se colorează [văpseşte].* I. IONESCU, M. 692. *Fac cele mai frumoase cerge braşovene... cari se vopsesc de ei.* GOLOGAN, C. R. 162. *Lîna se vopseşte fără nici o bătaie de cap.* APOLZAN, P. I. 60. (Cu determinări modale, introduse prin prep. „în", care arată culoarea) *Lăzile sau tronurile făcute din scînduri de fag se văpsesc în negru.* PAMFILE, I. C. 409. ◊ Refl. (Prin extensiune) *Corbul bătrîn în alb de s-ar văpsi, cu o ploaie sau şi cu o roaî să să spele poate şi ce supt albiciune din fire imăciune au avut, în curîndă vreme îşi va arăta.* CANTEMIR, I. I. II, 64. ◊ Refl. impers. *Din căline şi calaican... se vopseşte negru şi verde spălăcit.* IZV. XIII, 263. *Totuşi astăzi se vopseşte mai mult cu „colburi" cumpărate de la oraş.* APOLZAN, P. I. 60. ◊ Fig. *Brînduşaua, dimineaţa, Cui surîde între nori? Cine a vopsit verdeaţa?* BOLLIAC, O. 196. [În codru] *jos s-aşterne covorul, văpsit cu mii de văpsele Ce singură firea-l ţese din ierburi şi floricele.* HASDEU, R. V. 61. *Priveşte norii aceşti văpsiţi de purpura razelor.* ALECSANDRI, O. P. 12. *În fund năvăleşte un sul de albă lumină rece, care văpseşte crud colţuri de piatră.* IORGA, P. A. I, 96. *Lacuri pe care algele încîlcite inextricabil vopsesc lamele apei perfide, cu reflexele unui colorit bizar.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 347. *Uite ce splendid e apusul soarelui! Cum vopseşte nourii ca într-o baie de sînge.* REBREANU, I. 101. *Au sosit surorile albastre ale Dimineţei ca să vopsească pe fereşti lumină.* ISAC, O. 226. ♦ (Rar) A picta **(I 1).** [Pictoriţa] *arăta prinsă de o... poftă de a se aşeza pe scaunul ei pliant şi a vopsi.* PREDA, M. S. 31. ♦ Fig. (Complementul indică fiinţe, situaţii, întîmplări etc.) A picta **(II).** *Omul, dintr-o permanentă nevoie de ideal, dacă nu mai poate vopsi în*

culori exuberante viitorul, se consolează într-o înduioşătoare falsificare a trecutului. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 10/3.

2. Refl. şi tranz. (Învechit şi popular; astăzi familiar, de obicei cu o nuanţă depreciativă) A (se) farda (exagerat); (învechit şi popular) a (se) sulimeni **(1),** (regional) a (se) boi. *Veni liu la Iezrael şi Iezavel auzi şi-ş văpsi ochii ei şi-ş împodobi capul.* BIBLIA (1688), 273[1]/5. *Un fel de piatră vînătă, cu carea văpsesc genele.* CANTEMIR, I. I. I, 23. *Buretele muiat în apă de castraveţi cu care-şi scotea petele, dresul, sulimanul şi rumeneala cu care se văpsea, gogoşile de ristic şi plasturi negri cu care-şi îmbina sprîncenile... au tras largi şi adînci brazde pe obrajii ei.* GHICA, S. 65, cf. CADE, DL. *Pometele de subt ochi îi erau zilnic atît de proaspăt rumenite, încît lăsa loc presupunerii că se vopseşte.* ARGHEZI, S. XVIII, 53, cf. DM, M. D. ENC., DEX. *Din scrum ş-ar face cerneală Să-şi facă sprîncenile, Să-şi văpsească genile.* MÎNDRESCU, L. P. 82.

3. Tranz. şi refl. (Învechit şi popular) A (se) stropi; a (se) păta **(1).** *Întoarce-mă-voi în fundurile mării. Pentru ca doar s-ar văpsi piciorul tău cu sînge.* BIBLIA (1688), 402²/38. *Cea gîrlă crăiască, văpsită de sînge, va arăta a urma o prea sîngeroasă bătaie în cîmpii aproape de dînsa* (a. 1699). FN 71. *Trupul văpsindu-ţi cu sîngiurile, ca un împărat luminos cu mir te-ai uns.* MINEIUL (1776), 165[r]/31. *Luptînd cu ei, le iau sabiile din mîni şi văpsesc pămîntul cu sîngile rîmlenesc.* BELDIMAN, N. P. I, 15/18. *Un sînge purpuriu văpsi pielea* [calului]. NEGRUZZI, S. I, 42. *Calu-i ud de sînge pînă la genunchi, Pala-i roş văpsită pînă la mănunchi.* ALECSANDRI, P. II, 146. *Vopsit pe faţă cu funingine, cu un cojoc rău şi cu o căldare în spate..., ţiganul vine de afară.* PĂCALĂ, M. R. 210. *Gura, mustăţile, barba, cămaşa lui George erau vopsite de sînge, dar numai lovitura de par îl biruise.* REBREANU, I. 40. *Dacă îl iei în mînă, acest mic ins monstruos te vopseşte cu o secreţie de un splendid roşu carmin.* CĂLINESCU, C. O. 318, cf. DL, DM. *În nebunia lor văpseau pereţii cu catran.* BARBU, PRINC. 22, cf. M. D. ENC., DEX. *Scotea lancea şi trăgea; În piept, în gură i-o băga, Bucatele le vopsea Şi de sînge le umplea.* IZV. XVI, 186. ◊ Refl. pas. *Cînd muşchiul valei se văpsea de sîngele lor, ei nu s-au clătit, ci au învins şi au murit!* NEGRUZZI, S. II, 43.

4. Tranz. (Argotic) A bea. *Mai vopsim o jumătate?* ap. IORDAN, STIL. 376.

5. Tranz. (Argotic) A plesni **(I 2).** *Nu drăcui, mă camarade, nu drăcui..., că te văpsesc!* BRĂESCU, V. 60.

– Prez. ind.: *vopsesc*, pers. 3 şi (neobişnuit, după modelul verbelor de conjugarea I) *vopseză* (SCL 1956, 215). – Şi: (învechit şi popular) **văpsí,** (regional) **văcsí** vb. IV.

– Din bg. **вапсам**, ngr. **έβαψα** (aor. al lui *βάφω*).

VOPSÍRE s. f. Acţiunea de a vopsi **(I 1)** şi rezultatul ei; (regional) boire. Cf. LB, POLIZU, DDRF, PHILIPPIDE, P. 17. *Văpsirea pardoselei de scînduri ... nu se vede însă în nici o casă ţărănească.* MANOLESCU, I. 20, cf. BARCIANU, ALEXI, W., DHLR I, 358, 360, RESMERIŢĂ, D. *Vopsirea este procedeul cel mai răspîndit de a proteja piesele metalice de rugină.* IOANOVICI, TEHN. 74. *Se va trece la vopsirea părţilor în lemn.* ENC. TEHN. I, 325. *Vopsirea fibrei se datoreşte unui proces chimic.* MACAROVICI, CH. 622. *Părul ei... începea a-i albi aşa de vertiginos, încît vopsirea nu era în stare să înece năvala albului.* CĂLINESCU, B. I. 399, cf. LTR², DP, DL, DM. *Acidul oxalic extras din plantă se folosea altădată ca dizolvant al albastrului de Berlin la vopsirea lînei şi a mătasei.* FLORA R. P. R. VI, 109, cf. H. MIHĂESCU, GR. 121, DEX.

– Pl.: *vopsiri.* – Şi: (învechit şi popular) **văpsíre** s. f.

– V. **vopsi.**

VOPSÍT[1] s. n. Faptul de a vopsi **(I 1);** (regional) boit[1]. *Cu văpsit cu tot, să fie lustru frumos, cu figuri* (a. 1802). IORGA, S. D. XII, 144. *Voim... să li se păzească dreptatea la plata preţului văpsitului* (a. 1803). FURNICĂ, D. C. 230. *Cerem... să li se păzească dreptatea la plata preţului văpsitului* (a. 1824). DOC. EC. 323, cf. DDRF. *Pentru vopsitul postavurilor exista breasla vopsitorilor, cari vopseau anual mărfuri.* GOLOGAN, C. R. 30. *Cu frunze şi scoarţa de mesteacăn se capătă o boia galbenă pentru încristat ouăle sau vopsit lîna.* SIMIONESCU, FL. 50. *Sub formă lichidă se întrebuinţează ca lac pentru vopsit.* ENC. TEHN. I, 411. *Prafuri pentru vopsit în casă bumbac, lînă, mătase.* NOM. MIN. I, 213. *Altădată vopsitul sau coloratul lînii se făcea numai în casă, după anumite tehnici străvechi.* APOLZAN, P. I. 59, cf. 60. *Sticletele este desigur cea mai variat împodobită din toate păsările noastre...; de aici legendele cu „vopsitul" şi numele în legătură cu frumuseţea.* BĂCESCU, PĂS. 295. *Acum începea călăfătuitul punţii şi vopsitul bordajului.* TUDORAN, P. 125, cf. DL, DM. *Văpsitul pînzelor, arderea oalelor, potcovitul cailor sînt permanenţe din istoria noastră.* PANAITESCU, C. R. 153, cf. M. D. ENC. 1002, DEX.

– Şi: (învechit şi popular) **văpsít** s. n.

– V. **vopsi.**

VOPSÍT², -Ă adj. Care este dat cu vopsea **(1),** care este colorat prin vopsire; (regional) boit[2]. Cf. vopsi **(I 1).** Cf. LEX. MARS. 209. *Saranghii avea haini văpsite, şi (le) arăta, şi ciboti pînă la genunche.* HERODOT², 357. *Steagul o suliţă era, toată De aur, cu codorîşte văpsită.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 96, cf. LB, I. GOLESCU, C. *Se plimba pe uliţile Ţarigradului îmbrăcaţi cu hainele lor cele văpsite şi cu flori cusute.* CĂPĂŢÎNEANU, M. R. 237/25. *Pe lîngă pereţi erau puse în rînd cîteva scaune de Braşov văpsite şi un sipet mare.* FILIMON, O. I, 186. *Să fie plantă adevărată, cu rădăcina ei în pămînt sănătos, iar nu imitaţie în tinichea vopsită, cum se pune pe unele case din oraş.* MAIORESCU, CR. II, 197. *Ea călătorea într-un rădvan, care pe atunci era o largă cutie de lemn vopsit, scobită rotund şi aşezată, fără arcuri, pe un dric cu patru roate ferecate.* ODOBESCU, S. I, 161. *Fiecare cu coroana şi sceptrul său, dacă nu de aur şi ae pietre scumpe... măcar de carton şi peticele de hîrtie văpsită.* CARAGIALE, O. III, 122, cf. DDRF. *Numai în trecere amintesc despre un al treilea soi de pardoseală, mai puţin bun decît cea de scînduri văpsite, pardoseala de cărămidă.* MANOLESCU, I. 20. *Toţi acei principi şi curtizani, cu figura copleşită sub perucele lor greoaie..., cu sprincenele încărcate cu făină, cu ochii încadraţi de cearcăne văpsite..., i se păreau nişte caraghioşi.* SĂM. I,

14. *La groapa feciorilor se împlîntă, lîngă stîlpul de la groapă, steagul, o prăjină de brad vopsită.* PĂCALĂ, M. R. 183. *Era o culă largă cu lăviți de lemn, ... învelite cu cergi de in vopsit.* PAPADAT-BENGESCU, O. I. 150, cf. 241, RESMERIȚĂ, D. *O frînghie încărcată cu rufe, niște cămăși bărbătești, de stambă văpsită posomorăsc locul.* BASSARABESCU, V. 29. *În arhondaricul cu scînduri vopsite și scoarțe pe dușumele* [iapa] *face iar scîrnăvii.* VOICULESCU, P. I, 133. *În colț, la dreapta, era patul de lemn vopsit, acoperit cu o foiță de lînă vărgată.* MOROIANU, S. 184. *Percepția bucății de pînză vopsită poate să fie nicicînd subsumată de el în acea categorie care se numește valoarea estetică.* VIANU, E. 65. *Văzu pe Jack în așteptarea momentului de a intra în sală, rezemîndu-se de un perete al vestibulului pe care era o plancardă cu șiruri de inscripții vopsite.* CĂLINESCU, B. I. 384, cf. DL, DM, SCL 1963, 214. *La atelier, pe o ușă vopsită, ... făceau să apară cele două unelte de muncă.* MAGAZIN IST. 1972, nr. 2, 23, cf. M. D. ENC. 1002. *Peste tot unde exista o suprafață orizontală,* [se găseau] *obiecte de artizanat din lemn sculptat, vopsit, pirogravat.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 21, 19/3, cf. DEX. ◊ Fig. *Cei doi se priviră încremeniți și strivindu-și buzele vopsite a nedumerire.* CAMIL PETRESCU, O. III, 391.

2. (Familiar, de obicei cu o nuanță depreciativă; despre femei) Care s-a fardat (exagerat). Cf. vopsi **(I 2).** *Nevastă-mea apare vopsită și indignată.* REBREANU, N. 179. *Se așează la o masă ofițeri francezi în societatea unor femei vopsite.* PAS, Z. IV, 64.

– Pl.: *vopsiți, -te.* – Și: (învechit și popular) **văpsít, -ă** adj.

– V. **vopsi.**

VOPSITÓR, -OÁRE s. m. și (rar) f. Fabricant sau negustor de vopsea **(1);** persoană care se ocupă cu vopsitul[1]; (regional) fărbar, vopselar, (învechit, rar) văpsar. V. boiangiu, zugrav. *Văpsitorilor ce nu le îmbla văpselele bine, le-au ieșit.* DOSOFTEI, V. S. februarie 60[v]/20. *Văpsitorii penelor.* CANTEMIR, I. I. II, 265, cf. ANON. CAR. *Știu că într-acest oraș să află un văpsitoriu carele are o față foarte urîtă.* HALIMA (1783), 135[r]/21, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Păstoriul, croitoriul, văpsitoriul, tăbăcariul să pedepsesc pentru neștiința, lenevirea și nepurtarea de grijă a lor, cu plata lucrului stricat.* PRAVILA (1814), 61/23, cf. LB, POLIZU. *Mătăsurile orientale, cu care se servă la noi sătencele spre a împodobi veșmintele lor, au de acele tonuri călduroase ale Orientului, pe care nu le pot atinge cu nici un preț văpsitorii din Occident.* ODOBESCU, S. I, 483, cf. DDRF, ALEXI, W., TDRG. *Văpsitori... au fost desigur și prin sate sau tîrguri și în timpurile mai vechi.* PAMFILE – LUPESCU, CROM. 18, cf. RESMERIȚĂ, D. *Văpsitorii au executat bine lucrul.* SEVERIN, S. 158. *Pentru vopsitul postavurilor exista breasla vopsitorilor.* GOLOGAN, C. R. 30, cf. CADE. *Vopsitor de blănuri.* NOM. PROF. 46. *Vopsitori de mobile.* ib. 105. *Cum lucrurile erau urgente, le-au adăugat mînă de lucru din București, zidari, vopsitori, dulgheri, ridicători de schele.* D. GUSTI, P. A. 227, cf. SCRIBAN, D. *Nu poate vedea în dosul petei galbene decît lemn gol, lucrat de strungar și lăcuit de vopsitor.* VIANU, E. 403. *Tot atît de fidel este pictat un sacagiu, vara, pe sacaua lui cu apă, ... sau un vopsitor printre petecele de pînză multicolore, întinse la uscat.* OPRESCU, S. 31. *Această îndeletnicire casnică pierde din importanță de cînd au început să apară în centrele economice locale vopsitori ambulanți.* APOLZAN, P. I. 60. *Vopsitor de bumbac.* LEG. EC. PL. 296. *Trebuiau evitate emoțiile în familie și menținut prestigiul de vopsitor. Ca într-o problemă bine rezolvată, la finele operației au rămas un dulap vopsit și trei cutii goale, cu pensula lor.* ARGHEZI, S. VII, 215, cf. DL, DM, FD III, 186, H. MIHĂESCU, GR. 121, M. D. ENC., DEX, ALR SN II h 505.

– Pl.: *vopsitori.* – Și: (învechit și popular) **văpsitór, -oáre** s. m. și (rar) f., (învechit) **văpsitóriu,** (regional) **văcsitór** (ALR SN II h 505), **văcțitór** (ib. h 505/235) s. m.

– **Vopsi** + suf. *-tor.*

VOPSITORÍE s. f. **1.** Meseria de vopsitor; meșteșugul sau tehnica de a vopsi **(I 1);** (regional) văpselărie (v. vopselărie[1] **1**). V. boiangerie. Cf. TDRG, CADE. *E o plantă... folosită în vopsitoria casnică.* SIMIONESCU, FL. 144. *Piatra acră... e întrebuințată în vopsitorie.* ENC. AGR. I, 110, cf. SCRIBAN, D. *Egalizatori pentru vopsitorie (avirolul, tetracorint etc.).* NOM. MIN. I, 214. *Meserii foarte interesante pentru un cărturar: legătoria de cărți, ceasornicăria, ... chiar vopsitoria și zugrăveala.* ARGHEZI, S. XXI, 201, cf. LTR[2], DL, DP, DM. *Din rădăcină se extrage un colorant... folosit în vopsitorie.* FLORA R. P. R. VIII, 538. [Hipoiodiții alcalini] *au un rol important în tehnică, în industria vopsitoriei, pentru fixarea coloranților pe fibre textile.* CHIM. AN. CALIT. 113, cf. H. MIHĂESCU, GR. 121, M. D. ENC., DEX. *În secția de vopsitorie a întreprinderii noastre se... folosesc tehnologii depășite.* SCÎNTEIA, 1981, nr. 12072.

2. Atelier sau secție industrială în care se execută vopsirea produselor sau a materialelor; magazin în care se vinde vopsea **(1);** boiangerie, (regional) vopselărie[1] **(2).** Cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D. *Vopsitori ambulanți... strîng în zilele de tîrg, din Sălciua și Iara, lîna destinată vopsitului, urmînd a fi transportată la fabricile de vopsit din Trăscău..., unde există o astfel de vopsitorie.* APOLZAN, P. I. 60, cf. LTR[2], DL, DP, DM, M. D. ENC., DEX.

– Pl.: *vopsitorii.* – Și: (popular) **văpsitoríe** s. f. TDRG, CADE, SCRIBAN, D.

– **Vopsitor** + suf. *-ie.*

VOPTÁ vb. I. Intranz. (În dicționarele din trecut; despre ape, mări etc.) A face valuri, a se ridica în talazuri. Cf. LB, CIHAC, II, 462, GHEȚIE, R. M. 495, BARCIANU, ALEXI, W.

– Prez. ind.: *voptește.* – Și: **vopotí** vb. IV GHEȚIE, R. M. 495.

– Cf. vop.

VOR s. n. (Regional) Curte, ogradă (Bocicău – Negrești-Oaș). ARH. FOLK. VI, 300. *S-o năcăjît popa tare, o îmblat prin vor plîngîn.* ib. 220.

– Pl.: ?

– Din ucr. dial. **двор.**

VORÁCE adj. Care mănîncă cu poftă exagerată, cu lăcomie; care devorează hrana. V. gurmand, lacom

(1), mîncăcios. Cf. NEGULICI. *Vulturul... se pune supra cadavrelor şi... este adevărat că atunci, precît este şi laş şi vorace, destul numai să prevază puţină rezistenţă, el se uneşte cu alţii.* ARISTIA, PLUT. XXXI/5, cf. PROT. – POP., N. D., LM, GHEŢIE, R. M. 495, BARCIANU, ALEXI, W. *Mi-erau antipatici păstrăvii, mai ales că-i descriai răi şi voraci.* IBRĂILEANU, S. L. 96, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Porcul este, în special, un animal vorace.* ENC. AGR. V, 872, cf. SCRIBAN, D. *Reptilele vorace ale apelor sînt oarecum domesticite şi înmulţite ca cîrdurile de oi şi de curcani.* V. ROM. februarie 1954, 198, cf. DL, DM. *Ştiuca, într-adevăr, este un răpitor dintre cei mai vorace.* VÎN. PESC. 1962, nr. 8, 6. *Ichtyosaurus era un carnivor vorace.* GEOLOGIA, 83. *Mă privea deodată încremenită, cu un interes de animal vorace.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 95, 16/1, cf. DEX, DN^3, DN^5. ◊ (Prin lărgirea sensului) *Cum era atît de copilă, în loc să savureze încet bomboana ca orice plăcere care trebuie să dureze cît mai îndelungat, începu să o crîncăne cu dinţii ei mărunţi, albi, tari şi voraci.* C. PETRESCU, C. V. 14. ◊ Fig. *Oamenii ştiinţei au sperat sincer să corecteze natura, să preschimbe destinul vorace în altul mai convenabil.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 65, 16/2. ◊ (Adverbial) *Într-o secundă, el* [brotăcelul] *a sărit de mai multe ori..., răpindu-şi fluturele aţintit de jos, devastator şi vorace.* ARGHEZI, S. VIII, 31.

– Pl.: *voraci, -ce.*

– Din fr. **vorace**, lat. **vorax, -acis.**

VORACITÁTE s. f. Poftă de mîncare ieşită din comun. V. lăcomie **(1).** Cf. NEGULICI, PROT. – POP., N. D., LM, GHEŢIE, R. M. 495, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., CADE. *Are o voracitate de găină uitată în coteţ.* CĂLINESCU, C. N. 57. *Se zice că un om, ca şi un animal, are mare voracitate, atunci cînd mănîncă mult, orice şi oricînd.* ENC. AGR., cf. SCRIBAN, D., DL, DM. *Cutremurele se datoresc mişcării peştilor sau voracităţii unei scorpii care roade stîlpii pe care stă pămîntul, pentru a-l face să cadă în apă.* IST. LIT. ROM. I, 95. *Li se citea, la fiecare în parte, voracitatea în priviri şi mişcări.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 40, 20/4, cf. DEX, DN^3. ♦ Fig. Aviditate, cupiditate. *Alătur... copia a patru... numere de muzică menite a potoli, pînă să viu eu la Iaşi, voracitatea, dacă mă pot exprima astfel, a D-lui maestru Codiţă, pe care-l salut cordial.* CARAGIALE, O. VII, 298, cf. RESMERIŢĂ, D., DEX, DN^3.

– Pl.: *voracităţi.*

– Din fr. **voracité**, lat. **voracitas, -atis.**

VORÂŢ s. n. v. **voreţ.**

VORBAGÍU s. m. (Rar; depreciativ) Om vorbăreţ **(1)**; palavragiu. Cf. IORDAN, L. R. A. 159, STIL. 349.

– Pl.: *vorbagii.*

– **Vorbi** + suf. *-agiu.*

VORBÁR, -Ă adj. (Regional) Vorbăreţ **(1).** Cf. DL, DM, SFC I, 79, DEX, DSR. *Iar al nostru tînăr împărat... Peste oaste au căutat, Şi din oaste ne-a ales pe noi Aceşti doi voinici Cu caii sumeţi, Din gură îndrăzneţi; Cu caii fugari, Din gură vorbari; Cu caii berbanţi, Din gură învaţaţi.* ŞEZ. III, 41.

– Pl.: *vorbari, -e.*

– **Vorbă** + suf. *-ar.*

VORBÁREŢ, -Ă adj. (Învechit şi regional) **1.** Vorbăreţ **(1).** *Dumneata eşti cam vorbariţă,... m-aş fi luat cu dumneata şi mi-ar fi trecut poate de urît.* NEGRUZZI, S. III, 59, cf. BARONZI, L. 124. *Vestitul Capitol a Tuluzei...serveşte de curte judecătorească. În sînul său găgîieşte claia vorbariţă a avocaţilor, de dimineaţă şi păn-în sară.* ALECSANDRI, O. IV, 205, cf. CIHAC, I, 320. *Cele mai disparate spirite s-au putut întîlni şi s-au putut însufleţi în acest contact: veselul voltairian Pogor..., tăcutul Tasu cu vorbareţul Ianov.* MAIORESCU, CR. II, 339. *Restul de timp, cît le mai rămîne de trăit, este puţin, pe cînd trecutul este mult şi speranţa este pentru viitor, iar memoria pentru trecut, ceea ce îi şi face a fi vorbareţi.* CONV. LIT. XI, 460. *În această veselă adunare de împărecheaţi, numai eu şi cu doamna Rădeanu eram stingheri şi hotărîţi a rămîne stingheri, căci ea, între toate, era mai puţin vorbareţă, stătea mai la o parte şi parcă se ferea de mine cu deosebire.* GANE, S. 310. *P-atunci bărbierii erau... flecari, vorbareţi şi uşori la gură.* ISPIRESCU, U. 112, cf. ŞĂINEANU, Î. 143, PHILIPPIDE, P. 153. *Gîndiţi-vă la aceasta, vioii mei domni vorbareţi şi agitaţi.* IORGA, P. A. II, 361. *Menelau nu e vorbareţ.* MURNU, I. 57, cf. TDRG 1 771, PASCU, S. 320, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Încrunta întreaga faţă două vorbe de-mi vorbea Pe cînd tu, din cale-afară de vorbareţ, te-ai tîrît.* EFTIMIU, Î. 129. *Cu pasările e vorbareţ.* CAZIMIR, GR. 73. *Gheorghiţă... nu prea era vorbareţ, dar ştia să spuie destul de bine despre cele ce lăsase şi cele ce văzuse.* SADOVEANU, O. X, 541. *Dumnealui era un om puţin vorbareţ.* id. ib. XIII, 72, cf. IORDAN, L. R. 343, SCRIBAN, D., DM, SFC IV, 187, DEX, V. BREBAN, D. G., DSR, A V 15, 20. ◊ (Prin analogie) *Dorinţa-i era... să facă pe vorbareţul şoim a-i recunoaşte calităţile.* MARIAN, O. I, 105. ◊ Fig. *Mi-e ciudă pe frunza cuminte, Pe vorbareţe valuri de rîu.* EMINESCU, O. IV, 99, cf. L. ROM. 1964, 197. ◊ (Substantivat) *Locul hienei îl luă cel vorbareţ.* EMINESCU, O. I, 61. *Era o vorbareţă mogîldeaţa asta, cum nu-şi afla pereche.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 11, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Cinstitul negustor îi pune în vedere vorbareţului că se înalţă nu departe de-acolo ş-o mănăstioară a Sfintei Marii.* SADOVEANU, O. X, 332, cf. L. ROM. 1975, 605, ŞEZ. II, 47.

2. Fig. Vorbăreţ **(2).** *Unu-n braţele altuia, tremurînd ei se sărută, Numai ochiul e vorbareţ, iară limba lor e mută.* EMINESCU, O, I, 82, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, DL, DM, DEX, V. BREBAN, D. G.

– Pl.: *vorbareţi, -e.* – Şi: **vorbăriţ, -ă** adj.

– **Vorbi** + suf. *-areţ.*

VORBAREŢÍE s. f. v. **vorbăreţie.**

VORBĂRIŢ, -Ă adj. v. **vorbareţ.**

VORBÁRIU s. n. (Învechit, rar, în Transilv.) Dicţionar. *Deacă vom compune vreun vorbariu, să însămnăm numai acele cuvinte care de după rădăcină sînt*

românești. FM (1839), 37²/31. *Autorii vorbariului de Buda au țesut populului lor un veștmînt roman.* ib. (1847), 176²/21. *Adunarea tuturor cuvintelor unei limbi la un loc se cheamă dicționariu ori lesicon... ori, mai pe românie, vorbariu, adecă cartea în care sînt adunate toate vorbele unei limbi.* BĂLĂȘESCU, GR. 4/10. *În Banat se lucră un „Vorbariu etimologic" în „Aurora română".* (a. 1863). L. ROM. 1963, 261, cf. DEX, DSR.

– Pl.: *vorbare.*

– De la **vorbă**, după modelul unor cuvinte ca: *dicționariu, glosariu* etc.

VORBÁȘ s. m. (Rar) Agitator, agent electoral. *Atunci vorbașii guvernului care au pornit pe sate pot să adune zdrențe, că alt folos nu vor avea.* AGÂRBICEANU, O. VIII, 201.

– Pl.: *vorbași.*

– **Vorbi** + suf. *-aș.*

VÓRBĂ s. f. **1.** (Învechit și regional; la sg.) Vorbire **(1).** Cf. v o r b i **(1).** Cf. I. GOLESCU, C. *Cea mai timpurie înfățoșare a rației seau a minței omințești au fost graiul seau vorba, că fiind omul în stare a pute rosti tonuri articulate n-au putut a se servi îndelung numai cu ghesturile.* SĂULESCU, HR. I, 37/25. *Vorba numai omului se cuvine.* ANTROP. 5/3. *Întru lipsa vorbei, cu multe feluri de semne se ajută.* ib. 5/4. *Cele două representăciuni convenționale mai importanți pentru om sînt vorba și scriptura.* LAURIAN, F. 107/32. *Vorba, în genere luată, este mijlocul prin care ne descoperim unii altora cugetările noastre.* CÎMPEANU, GR. ROM. 12/11. *Toți carii se nasc surzi nu vorbesc, pentru că vorba se învață prin auz.* CORNEA, E. I, 31/31, cf. POLIZU, COSTINESCU. *El pierde minte, vorbă..., obrazu-i e pălit.* BOLINTINEANU, P. I, 223, cf. ALR – T I h 88.

2. (Învechit și regional; la sg.) Vorbire **(2).** Cf. v o r b i **(2).** *Trebuie deschilinit glasul de vorbă.* ANTROP. 196/15. [Are] *vorba schimbată în pronunție țigănească.* BULETIN, G. (1840), 275/19. *Acelaș sunet din acelaș cuvînt nu este pronunțat la un fel de doi oameni, oricît de mult ar sămăna aceștia în vorbă la prima videre.* PHILIPPIDE, O. A. 8. *Îi smucit la vorbă, cam gîngav și bolborosește.* SADOVEANU, O. XIII, 146, cf. SCRIBAN, D., NARL – O I h 57/919, NALR – MB I h 43/570. ◊ (Învechit; în corelație cu s c r i s, s c r i s o a r e etc.) *Scriau cum vorbeau și scrisul îl numeau icoană, crezînd că el trebuie să fie reproducțiunea esactă a vorbei.* GHICA, S. 53. ◊ (Popular) *Vorbă lată* v. l a t **(I 1).** ♦ Voce, glas, timbru **(II 2).** *Raiule! grădină dulce, Eu nu mă îndur a mă duce, De glasul îngerilor, De vorba păsărilor, De mirosul florilor* (a. 1820). POP., ap. GCR, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Tînărul, uitîndu-se de la un timp mai de-aproape la tovarășul său, după vorbă și după trăsurile feței, i se păru că acesta e fată, și nu fecior ca dînsul.* MARIAN, O. II, 101, cf. SCRIBAN, D. *Aseară-nsărai pe coastă. Pe din sus de casa voastră Ca să-ți aud gurița...; Dar n-auzii vorba ta, Ci-auzii pe maică-ta.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 61, cf. ALR SN VI h 1 814. ◊ L o c. a d v. (Învechit) **Prin vorbă** sau **cu vorba** = prin viu grai, oral. *Hotărîrea ce să va face numai prin vorbă și nu să va scrie și să se iscălească iaste netrebnică și ca o nefăcută să socotește.* PRAV. COND. (1780), 66. *De voi avea norocire – de nu la București, cel puțin la Alba Iulia – voi avea ocaziunea d-a-ți povesti cu vorba, căci într-o scrisoare nu se poate* (a. 1866). BARIȚIU, C. II, 211. ♦ Zgomot produs de voci, de glasuri (puternice); p. e x t. gălăgie, larmă, zarvă **(1).** *Ulicioara-i strîmtă și, din ziduri vechi, Vorbe, rîs și plînset sună în urechi.* EMINESCU, O. IV, 364. *Aud vorba lor, un fel de văicăreală, cînd pripită, cînd tărăgănată.* SĂM. I, 3. *Putea acum asculta vorba, fără să o doară auzul.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 246. *Întristarea ei era sălbatecă: nu suferea vorba, prezența nimănui.* id. ib. II, 105, cf. ALR II/I h 28.

3. (Învechit și popular; la sg.) Vorbire **(3).** Cf. v o r b i **(3).** *Acești moldoveni, cu firea, cu năravurile și cu vorba, nu sînt cu mult osebiți de italiani.* CANTEMIR, S. M. 41/10. *Acest obicei de a mesteca în vorbă cuvinte grecești nu de mult îl luară boierii.* MAIOR, IST. 200/6. *Așea va păți oricare va cerca să învețe limba latină din auzit și nu din gramatică; nenumărate smintele gramaticești va face în vorba sa.* id. ib. 264/25. *După aceea, începem... a îndrepta și limba, adecă vorba, căutînd și spre dreapta scrisoare.* PETROVICI, P. 310/9, cf. LB. *Roma... ne-a lăsat legi și pămînturi, vorba sa și-naltul nume.* ASACHI, S. L. I, 47. *După vorba turcului: tiurliu, tiurliu, adică, cum am zice pe rumânie: în toate felurile, și în toate chipurile.* CR (1846), 92¹/42. *Gramatica românească este o învățetură sistematică despre formarea graiului și a vorbei românești* [Titlu]. CÎMPEANU, GR. ROM. 19/16. *Credința, vorba era una la boieri și la plugari; acea legătură s-au întrerupt.* RUSSO, S. 14. *Aceeași prin viță, prin tip, prin vorbă, prin datine, prin teritoriu, prin tendințe, orice naționalitate, simțindu-se a fi o singură familie, își închipuiește a le fi moștenit pe toate acestea, dempreună cu numele comun, de la un singur tată, pierdut în întunerecul timpilor.* HASDEU, I. C. I, 113. *Doi domni în vîrste diferite se preumblară îndelung pe peron, atrăgîndu-mi atențiunea prin vorba lor română.* F (1880), 279. *Aldată, domnu, boieru, popa și tot orășanu aveau vorba ca a noastră; acuma, slabă nădejde: a mofluzit limba.* IIPESCU, O. 61. *Statura, vorba... și toate obiceiurile cîte le avem noi, le au și frații noștri munteni.* CREANGĂ, O. 265. *La Botoșani altfel se vorbește decît la Iași, dar care-i satul despărțitor între cele două feluri de vorbă?* PHILIPPIDE, O. A. 13. *Acuma înțelegea bine că nu-i vorbă moldovenească.* SADOVEANU, O. XXI, 178. *N-am mai auzit vorbă românească de opt ani de zile.* ARGHEZI, S. XVI, 236, cf. DL, DM, DEX. *Se uita de sus la oameni, iar vorba românească îi era împestrițată cu cuvinte latinești și ungurești.* I. GHEȚIE, B. I, 14, cf. ALR II/791. *Hai, Doicî, sî trecim Oltu, Sî schimbăm vorba șî portu.* FOLC. MOLD. II, 273. ◊ *Vorbă de obște* (sau *comună, de toate zilele, de rînd*) = vorbire curentă v. v o r b i r e **(3).** *Să cheamă aceea laptele creștinătății, iară după vorba de obște, catihism* (a. 1774). GCR II, 99/29. *Un popor poate avea mai multe sau mai puține cuvinte în vorba sa cea de toate zilele, după cum adecă este și gradul culturii în care el se află.* CÎMPEANU, GR. ROM. 4/22. *Timpul acesta și în modul următoriu încă se aplică în vorba comună.* id. ib. 95/17. *Anafrodisia seau neputința se zice patima aceea cînd avînd cineva femeie nu poate a se apropie de*

ea. Aceasta se zice în vorba de rînd că-i legat. CORNEA, E. I, 18/6. *Dovadă despre aceasta, afară de vorba de toate zilele, avem şi următoarele versuri.* MARIAN, O. II, 61. ◊ (Prin lărgirea sensului) *Străin la vorbă şi la port Luceşti fără de viaţă, Căci eu sînt vie, tu eşti mort, Şi ochiul tău mă-ngheaţă.* EMINESCU, O. I, 171.

4. (La sg.) Faptul de a v o r b i **(4);** exprimare orală; vorbire **(4),** (învechit) voroavă **(I 4).** *A le cinsti mă silesc cu tăcerea şi mă întorc cu vorba iară, la începutul cel dintîi: „Doamne, mîntuieşte-ne, că perim".* ANTIM, O. 156, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Muierea numaidecît tăindu-mi vorba mi-au zis.* GOLESCU, P. 251/24. *Toţi odată s-au pornit la vorbă.* PANN, ap. DDRF, cf. POLIZU. *Bine vorba nu sfîrşea, Din rîu iată că ieşea Zimbrul aprig.* ALECSANDRI, P. II, 93. *Scriem pentru a ne răspîndi gîndirea mai departe decît o duce vorba.* MAIORESCU, CR. II, 108. *Radu-i curmă vorba: Nu e acum vremea pentru certări.* ODOBESCU, S. I, 145. *Rîdeau vorbind – adică mai mult rîs decît vorbă.* EMINESCU, P. L. 67. *Începu să guste cu mare poftă. Mîncînd, fireşte, începu vorba. – Straşnic viscol, domnule!* CARAGIALE, O. I, 178. *Maica stariţă zîmbi cu mîhnire şi tăie vorba cu bunătate.* id. ib. III, 20. *Nu-i nimic mai iute decît gîndul, iar vorba poartă gîndul dintr-un om în altul.* SLAVICI, O. II, 16. *Dar frumosu-i, zise cucoana, tăindu-i vorba.* CONTEMPORANUL, II, 7. *Deodată-şi rupse vorba – limba-i amuţise-n gură.* VLAHUŢĂ, S. A. I, 27. *Din cînd în cînd se oprea din vorbă spre a-i zice: – Ei, Anicuţo.* D. ZAMFIRESCU, R. 102. *Uneori gîngavul, fiind de un temperament nervos, se grăbeşte la vorbă, dar este împiedecat de repetări involuntare.* BIANU, D. S. 334. *Ar fi vrut să afle multe, dar îi tai vorba.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 327. *N-apuc să mîntui vorba şi aud dinspre vale: poc, poc.* SOVEJA, O. 26. *Urmă repede, de teamă să nu înceapă ea şi să-i taie vorba.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 143. *Numai domnul Tase îi cam tăia curajul, cînd o vedea că se prea înăduşeşte la vorbă.* BASSARABESCU, S. N. 15, cf. CADE. *Fără continuitate în vorbă..., el îşi dicta versurile, plimbîndu-se agitat prin cameră.* LOVINESCU, M. 199. *N-apucase să sfîrşească bine vorba şi de pretutindeni năvăliră în curte argaţii.* GALACTION, O. 52. *Vătăjelul Iordache Nastratin... începu vorba, lat şi-ndesat, privind într-o parte cu ochii lui alburii.* SADOVEANU, O. VIII, 11. *Zeiţa majestuoasă îi tăie vorba numaidecît.* CAMIL PETRESCU, O. III, 80. *Unde e Ana? îi tăie vorba celălalt.* VINEA, L. II, 292, cf. DL. *Pînă s-a obişnuit să mă înţeleagă..., deseori mi-a curmat vorba, sculpînd obidit.* V. ROM. ianuarie 1966, 66. *Bine vorba nu sfîrşea..., Frunza-n codru jos cădea, Fireantreagă că jelea.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 311. *Nici vorba nu isprăvea, Pintea capu că-i lua.* BIBICESCU, P. P. 319. *Dar n-a putut să sfîrşască bine vorba şi s-au rupt firul bobului şi s-a înecat şi moşneagul.* FURTUNĂ, V. 64. *Vorba nu sfîrşea, Plînsul îneca.* BALADE, III, 29. ◊ (În proverbe şi zicători) *Vorba e de argint, tăcerea e de aur.* Cf. DL. *Vorbă multă în zadar cînd lucrul e de faţă.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 158. *Mai bine multă minte şi vorbă puţină.* I. GOLESCU, P. 38/4. *Mai bine auzire multă şi vorbă mai scurtă.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. II, 483. *Vorba puţină şi mîncarea puţină niciodată nu strică pe om.* PANN, P. V. III, 123/22, cf. ZANNE, P. II, 827. ◊ L o c . a d j . şi a d v . **În** (sau **pe**) **scurtă vorbă** v. s c u r t **(I 4).** ◊ E x p r . **Lasă vorba!** sau (eliptic) **vorba!** = linişte! tăcere! Cf. PAMFILE, J. II, 172, DL, DM, M. D. ENC., DEX. **Scurtă vorbă** v. s c u r t **(I 4). A (nu) da** (cuiva) **pas la** (sau, învechit, rar, **de**) **vorbă** = a (nu) îngădui (cuiva) să vorbească **(I 4);** a (nu) încuraja (pe cineva) să vorbească. *Parcă se pune la cioarbă Una-ntr-alta tot să soarbă, Asfel nu-ţi dă pas de vorbă.* PANN, P. V. I, 15/9. *Cînd îi dai pas la vorbă, începe să-ţi spună cu tîlc şi ca din carte.* PITIŞ, SCH. 104, cf. M. D. ENC., DEX, ZANNE, P. III, 526. **A scurta** (cuiva) **vorba** v. s c u r t a **(4).** (Popular) **A avea** (sau **a da, a prinde** etc.) **spor la vorbă** v. s p o r [2] **(3).** (Familiar) **A(-i) da cu vorba** = a(-i) da cu gura, v. g u r ă . *Auzite şi ştiute mi-erau toate, dar ea nu ţinea socoteală de asta, ci-i da-nainte cu vorba.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 11. (Învechit şi regional) **Spornic la vorbă** v. s p o r n i c **(2). (A fi) scurt la** (sau **în**) **vorbă** v. s c u r t **(I 4). (A fi) scump la vorbă** (sau, rar, **la vorbire, la grai**) v. s c u m p **(1). (A fi) lung la vorbă** (sau, regional, **cu vorbă multă**) = (a fi) vorbăreţ **(1),** flecar. *Părintele era cam lung la vorbă.* CARAGIALE, O. IV, 178. *Dragostea din ce-i făcută? Din omul cu vorbă multă, Zice-o vorbă, zice două, Îndată-i dragostea nouă!* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 80, cf. MAT. DIALECT. I, 111. (Regional) **A-i ţine calea cu vorba** = a îngîna pe cineva. Cf. ALR I 359/815. ♦ C o m p u s : (familiar) **vorbă-lungă** subst. invar. = om vorbăreţ **(1),** flecar, palavragiu. Cf. BARONZI, L. 96. *Acest vorbă-lungă, nu obosea niciodată povestind.* V. ROM. februarie 1934, 28, cf. IORDAN, STIL., 223, DM, SFC I, 155, 180, 188, L. ROM. 1963, 519, GRAM. ROM.[2] I, 91, SCL 1967, 480, SFC IV, 250, FORM. CUV. I, 17, 79, 87, 237, M. D. ENC., DEX, SCL 1979, 98, ZANNE, P. II, 835. ♦ Mod, stil de a vorbi **(4),** de a se exprima. *Vorba mea nu iaste vrednică niciodată ca să îndulcească cu vreun mijloc auzirile ascultătorilor.* ANTIM, O. 16. *Altă vorbă trebuie celui învăţat şi alta celui neînvăţat.* id. ib. 136. *Prin vorbă şi purtarea sa să făcu prepuşi că ar avea gînd într-ascuns a trece hotarul.* INSTRUCŢII, 10/16. *Vorba lui era înţeleaptă şi libovă.* NICOLAU, P. II, 307/9. *De voieşti de toţi să fii primit, potriveşte-ţi portul şi vorba după a lor voinţă.* GOLESCU, P. 23/2. *Mintea-i este şugubeaţă, Vorba-i plină de plăcere.* ASACHI, S. L. I, 160. *Vorba ei mă desfată, Cîntecu-i mă îmbată.* BOLINTINEANU, P. II, 52. *Vorba ta mai mîngîioasă decît glasul de iubire.* CONTEMPORANUL, I, 88. *Şi s-apropie de cort Un bătrîn atît de simplu, după vorbă, după port.* EMINESCU, O. I, 146. *Dacă vorba-i e plăcută, şi tăcerea-i încă place.* id. ib. 159. *Ce deosebire între ea şi doamna Rădeanu!... Una cu căutătura limpede, încrezătoare, cu vorba nemeşteşugită ca izvorul cel curat, cealaltă privindu-te parcă totdeauna cu scop.* GANE, S. 310. *Multe lucruri bune mi-ar fi plăcut şi mie, ca oricărui muritor, pe lumea asta, însă nici unul mai mult ca vorba pe d-asupra limpede, dar adîncă la înţeles.* CARAGIALE, O. VII, 159. *Ei nu se puteau dezlipi de dînsa, căci şi vorba şi faţa îi erau cu lipici.* ISPIRESCU, L. 22. *Vorba ei era aşezată, căutătura blîndă şi plină de cumînţenie.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 43. *Era un bărbat plăcut la vorbă, cu bune moravuri.* XENOPOL, I. R. VI, 34. *Deodată, Aşa, din vorbă aşezată, Gemu.* COŞBUC, P. II, 241. *Începi să semeni la vorbă cu Natalia Canta.* D. ZAMFIRESCU, A. 99. *Un om frumos, încă tînăr, cu barbă mică, cu faţa plină, bună, cu vorba*

care încerca numai uneori să fie aspră. IORGA, P. A. I, 24. *Văd aievea întrupat ceaslovul În vorba ta domoală şi cuminte.* GOGA, POEZII, 20. *Caută să mă distreze cu vorba lui glumeaţă.* ANGHEL, PR. 176. *Era lacom, cumplit, neaşezat la vorbă şi ucigător de oameni.* BUL. COM. IST. I, 181. *Se gîndi la el: înalt, subţire,... cu o vorbă cumpătată şi liniştea stăpînirii de sine.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 326. *Negustorii greci au figură fină, vorba blîndă, aerul şiret.* N. A. BOGDAN, C. M. 87. *Căutătura-i e semeaţă, vorba răspicată şi poruncitoare.* M. I. CARAGIALE, C. 76, cf. CADE. *Foarte îndrăzneţ la vorbă... a început să strige în ton mîrîit.* CAMIL PETRESCU, P. 119. *Nu-i era drag pentru că avea vorbă unsuroasă şi zîmbet prefăcut pe buze.* POPA, V. 82. *Femeile din sat – zicătoare şi apăsate la vorbă cum sînt – şi le repetau mereu de cînd cu jurămîntul.* MOROIANU, S. 91. *Fermecător în vorbă, simplu, clar, logic, exercitînd un mare prestigiu prin viaţa sa plină de peripeţii romantice.* OPRESCU, I. A. IV, 337. *Copilul care imită pe omul matur, în vorbă, în mers, în atitudine, pastişează.* CONSTANTINESCU, S. II, 93. *E mai mult timid la vorbă, nu e orator, însă pune în glas o convingere pe care n-o au alţii.* CĂLINESCU, B. I. 315. *Îţi pică vorba domoală Ca descîntecul de boală.* PARASCHIVESCU, C. Ţ. 24, cf. DL, DM. *Vorba lui era prietenoasă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 69, 3/1, cf. M. D. ENC., DEX. *Aspru în vorbă, îşi păstra mai întotdeauna cumpătul.* I. GHEŢIE, B. I, 12. *Fire-ai, noră, sănătoasă Cît ţi-i vorba d'e frumoasă.* DENSUSIANU, Ţ. H. 93. *Fete bune, Nu le afli soaţă-n lume De drăguţe şi frumoase Şi la vorbă drăgăstoase.* IZV. XIII, 314. ◊ (În proverbe şi zicători) *Vorba dulce mult aduce. Omul se cunoaşte din vorba sa şi nuca cea sacă din uşurinţa sa.* ZANNE, P. II, 829. *Prostul se cunoaşte după vorbă şi şiretul după ochi.* ZANNE, ap. CADE. *Nebunul din vorbă se cunoaşte.* GOLESCU, P. 5/21. *Vorbeşte cum ţi-i vorba şi te poartă cum ţi-i portul* (= nu căuta să pari altfel decît eşti). Com. din PIATRA-NEAMŢ. *Ori vorbeşte cum ţi-e portul, ori te poartă cum ţi-e vorba,* se spune pentru a arăta raportul dintre modul de exprimare al omului şi starea lui socială. Cf. PUŞCARIU, L. R. I, 343. ◊ Expr. **A-şi lua seama la vorbă** v. seamă **(III).** (Popular şi familiar) **(A fi) înţepat** (sau **pişcat**) **la vorbă** v. înţepat. ♦ (Învechit; de obicei cu determinări ca „frumoasă", „meşteşugită", „împodobită" etc.) Fel de a se exprima frumos, atrăgător, convingător; elocvenţă. *Acest domn în toate au avut noroc, bogat, frumos la chip, la stat, vorba lui frumoasă, cu minte mare.* ANON. BRÎNCOV., CM II, 337. *A îndulci cu vorba auzurile ascultătorilor iaste dată ritorilor.* ANTIM, O. 29. *Iară eu, ca un neputincios la vorbă,... a le cinsti mă silesc cu tăcerea.* id. ib. 156. *Pui înaintea voastră învăţătura graiului frumos şi a vorbei împodobite, ca un odor purtătoriu de folos părţii politiceşti* (a. 1798). GCR II, 162/20, cf. LB. *Ş-apoi tineri, soro..., cu vorbă, cu ighemonicon.* ALECSANDRI, T. 422. *A unit cu întinse cunoştinţi un deosebit talent de vorbă şi puterea de caracter care face pe adevăratul om politic.* ARH. OLT. XII, 14, cf. DL. *De vorba lui nu te saturi.* PANN, P. V. III, 9/10, cf. ZANNE, P. II, 829.

5. Şir de cuvinte prin care cineva îşi exprimă (oral) gîndurile, ideile, sentimentele, intenţiile etc.; p. restr. cuvînt (rostit); (învechit) voroavă **(I 5).** V. spusă **(2),** zicere **(1),** zisă (v. zis **1).** *Slujeşte adevărat spre înţelegerea vorbei de faţă.* ORTOGR. 20/11. *Aligoria iaste o vorbă cu totul metaforicească şi carea are altă înţelegere osibită de însemnarea zicerilor* (a. 1798). GCR II, 163/5, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Nu trebuie să luaţi sama la toate, la gînduri, vorbe şi la dreapta scrisoare, voind a le îndrepta.* PETROVICI, P. 309/9, cf. LB. *Toată spunerea este alcătuită dintr-una sau din doo vorbe.* POTECA, F. 92/20. *Nu trebuie să cerem nici vorbă de la mort, nici vreun dar de la scump.* id. ib. 234/20. *Rimă se zice asemănarea ultimelor vocale şi consoane a vorbelor cu care se termină două sau mai multe versuri.* HELIADE, O. II 146. *Întrebuinţînd rău această lege, pedepsea nu numai fapte, ci şi vorbe, semne şi chiar gînduri.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 134/18. *Văzînd într-însele oarecare idee şi vorbe care nu ar suna bine la urechile noastre, am luat îndrăzneala să le scoţ.* BUZNEA, C. 4/14. *Pentru nenumărata mulţime, stelele nu se pot numi cîte una cu vorbe proprii.* GENILIE, G. 73/16, cf. VALIAN, V. *Vorbele „masă", „rătunzime" nu exprimă decît idei, fiindcă nu reprezentează decît lucrurile despre care se tractează.* LAURIAN, F. 13/18. *Sînt unii care confund semnul cu lucrul însemnat şi pretind că ideile, încai cele generale,... nu sînt decît vorbe.* id. ib. 18/18, cf. ISER. *Numele* [fosforului]... *se trage din două vorbe greceşti.* MARIN, PR. I, 33/33. *Cunoştinţa n-are origine în sensul ce am dat acestei vorbe.* ZALOMIT, E. F. 2r/17, cf. POLIZU. *Vorbele sau cuvintele sînt semnele cugetelor.* CIPARIU, O. II, 77. *Taci, fiică! nu se poate: Tu vorbele îţi strici.* BOLLIAC, O. 86. *Stănică, îndată ce dete cu ochii de mine, rămase cu vorbele întrerupte pe buze.* PELIMON, I. 150/22, cf. BĂLĂŞESCU, GR. 4/12, 133/8. *Amorul de patrie, libertatea, egalitatea şi devotamentul sînt vorbele sacramentale ale ciocoiului, pe care le rosteşte prin adunări publice şi private.* FILIMON, O. I, 98. *Toată vorba ce pronunţa era o insultă aruncată în contra noastră.* id. ib. II, 12, cf. PETRI, V., PONTBRIANT, D. *Ambele vorbe sînt de cea mai evidente origine indo-europeană.* HASDEU, I. C. I, 184. *Această vorbă vine de la „animus".* CANELLA, V. 26. *Se împrumută vorbe din toate părţile.* BARONZI, I. C. III, 17/25. *Vorbeşte încai franţuzeşte?... – A fi rupînd şi el vro două vorbe ca toată lumea.* ALECSANDRI, T. 330, cf. CIHAC, I, 320, cf. LM. *Stilul greoi provine din înţelegerea grea a celui ce scrie, şi cine face vorbe multe la idei puţine are o cauză foarte firească pentru aceasta.* MAIORESCU, CR. I, 176. *Spre a avea o prenumerare exactă şi deplină a deosebitelor înţelesuri ale vorbei „satura" în limba latină, vom traduce din gramaticul Festu cuvintele.* ODOBESCU, S. I, 37. *Norocul tău că n-ai pronunţat vorba întreagă.* EMINESCU, N. 70. *Nu caut vorbe pe ales Nici ştiu cum aş începe – Deşi vorbeşti pe înţeles, Eu nu te pot pricepe.* id. O. I, 173. *Doamne, ce vorbă ţi-a ieşit din gură.* CREANGĂ, P. 9. *Se pot citi cîteva vorbe de-a-ndărătelea.* CARAGIALE, O. II, 133. *Amîndoi erau... cumpătaţi la veselie şi bine chibzuiţi în potrivirea vorbelor.* SLAVICI, N. I, 90. *Nu se putea să fie bărbat, fiindcă vorba îi curgea din gură ca mierea.* ISPIRESCU, L. 20. *Parcă-i da cineva brînci să scoată din gură vorba ce-i sta pe limbă.* id. U. 112. *Vorbele s-au aşezat la rînd şi s-au mlădiat în cadenţă după o lege de armonie,*

auditivă mai mult. VLAHUȚĂ, O. A. II, 107. *Lascar recunoscu vorbe dintr-o rugăciune grecească.* CONV. LIT. XXII, 270. *Nu știa nici o vorbă românească.* RĂȘCANU, L. XXIII. *Limba nu se mărginește numai de a aplica o vorbă cu sens general la un caz particular și de a preciza sau limita astfel semnificațiunea sa.* ȘĂINEANU, I. 18, cf. DDRF. *Vorbitorul știe bine că amestecă două vorbe deosebite și o face aceasta înadins..., mai ales pentru a provoca rîsul.* PHILIPPIDE, P. 82. *În limba poporului, vorba „plisc" înseamnă coastă sau deal steril, acoperit cu piatră.* LIUBA – IANA, M. 82, cf. ȘĂINEANU, ENC. ROM. *Rada, cînd o vezi, te fură... Cu a vorbelor căldură.* COȘBUC, P. I, 95, cf. BARCIANU. *Ar trebui să hotărîm care este înțelesul vorbei „a înșela în amor".* D. ZAMFIRESCU, A. 137, cf. ALEXI, W. *Patru vorbe imperioase pe cari le spunea într-un salt de broască sărită.* ANGHEL, PR. 52. *Luase un condei să însemne cu vorbe toate felurile de sunete pe care le scotea* [privighetoarea]. BRĂTESCU-VOINEȘTI, Î. 138. *Se mai abuzează încă la introducerea cu duiumul a vorbelor streine nepotrivite și greu de pătruns în popor.* ATILA, P. 27. *Vorba, ca o simplă monetă luată și dată, ștearsă de multă întrebuințare, e tot ce lovește cugetul.* PÂRVAN, I. F. 19. *Simțim sunetul aurului..., dar cum să-l exprimăm prin vorbe?* IBRĂILEANU, S. L. 22. *Mai scrisese un cuvînt..., dar în clipa aceea moartea îl lovise și mîna care ținea condeiul căzuse pe fila de hîrtie, împroșcînd cu cerneală ultima vorbă scrisă.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 205, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Pe ultima bătaie a ceasului din peretele din față cădea și ultima vorbă a oratorului.* LOVINESCU, M. 54. *Forma exterioară a vorbelor de origină latină nu mai seamănă cu prototipul lor.* ARH. OLT. XII, 168. *Culai repede, fără să mai aleagă vorbele de indignat ce era.* CAMIL PETRESCU, T. I, 45. *Abia putuse articula ultimele vorbe, înecat, sugrumat.* TEODOREANU, M. U. 75. *Îmi aduc eu așa aminte de vreo zece vorbe sîrbești pe care le-am învățat în copilărie la malul Dunării.* SADOVEANU, O. XXI, 61. *Începu să-și povestească viața și peripețiile prin care a trecut, vorbind o limbă grecească amestecată cu vorbe românești și franțuzești.* BART, E. 272. *Noi știam cîteva vorbe ungurești din cele din urmă două clase ale școalei primare.* MOROIANU, S. 21, cf. SCRIBAN, D. *Se toarce vorba închegată, Cutia încet se-ncuie-n piept, În scrisul apei caut drept.* I. BARBU, J. S. 112. *Ceea ce va apărea evident în tot ce exprimă, cu vorba și cu pensula, în tot cursul vieții sale.* OPRESCU, S. 76. *Nu în statistica vorbelor stă poezia, ci în asociația lor.* CONSTANTINESCU, S. I, 111. *Rupea cîteva vorbe nemțești, cîteva grecești.* CĂLINESCU, S. 64, cf. id. C. O. 59. *Vorbele i-au fost culese, pe măsură ce alunecau din gura lui înțeleaptă, de un discipol..., care ni le-a transmis spre învățătura noastră.* VIANU, L. R. 57. *Vorbele mi le-am spus și pentru ca să întrebuințez cuvîntul „încaltea" ce nu era uzual în sat.* BLAGA, HR. 18. *S-a lăsat de scris de atunci..., dar vorbele îl mai urmăresc și-l hărțuie din cînd în cînd.* VINEA, L. I, 6. *Scriitorul... și-a ațintit ascuțimea intuitivă asupra fenomenalității sociale: gesturile, vorbele și purtările oamenilor.* CIOCULESCU, C. 62. *Aș vrea să găsesc alte vorbe, deoarece eu însumi le-am folosit pe acestea pînă la saturație, dar îmi simt imaginația sleită.* TUDORAN, O. 294, cf. DL, DM, L. ROM. 1972, 104, 544. *Ce ciudat se construiește, frază cu frază, vorbă cu vorbă, farmecul acestei cărți alcătuită din frînturi de scrisori, asemeni unui roman epistolar.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 36, 11/1, cf. M. D. ENC., DEX. *Comicul care rezultă din stîlcirea vorbelor nu este de foarte bună calitate.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 5/3. *Ba o iubești! Totul te trădează: privirile, vorbele, gesturile.* I. GHEȚIE, B. II, 352. *Nu scoase streinul bine vorba din gură și toate se-mpliniră.* RETEGANUL, P. IV, 72. *De la Măgura încolo și voarvele-s altele.* ARH. FOLK. VII, 53, cf. ALR I/I h 28, ALRM I/I h 41. *Pintea toate le făcea, Nici o vorbă nu scotea.* BALADE, II, 363. *Cam îmblodogărea vorba ca să nu bage baba di seamă.* O. BÎRLEA, A. P. II, 545, cf. NALR – O I h 66/908, NALR – MB I h 7/639, ib. h 40/484, ib. h 66/493, ib. MN 20, 285/635, ib. II h 118/468, ib. h 157/587, ib. h 158/483, ib. MN 209, 468/494, 470/494, ib. MN 236, 561/474, ib. MN 280, 727/474, ib. MN 291, 771/474, ib. MN 301, 800/473. ◊ (În proverbe și zicători) *Vorba ce zboară odată nu se mai întoarce.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. II, 814. *Știe vorbe să îndruge Parcă tot la țîță suge,* se spune despre omul prost, care vorbește fără rost. Cf. PANN, P. V. I, 10/5, BARONZI, L. 57, ZANNE, P. II, 828. *Vorba pe unde a ieșit Mai bine să fi tușit.* PANN, P. V. I, 3/14, cf. ZANNE, P. II, 815. *Un ban, cu mult mai bun decît mii de vorbe.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. II, 822. *Nu caută că nu vine vorba la cadelniță,* se spune despre acela care vorbește ce nu trebuie și într-un moment nepotrivit. Cf. PANN, P. V. II, 147/24, ZANNE, P. VI 500. *Pe unde iese vorba, iese și sufletul,* se spune despre omul sincer. Cf. REBREANU, R. II, 56, STANCU, R. A. III, 222, MAT. DIALECT. I, 238, ZANNE, P. II, 825. ◊ Loc. adv. **Vorbă cu vorbă** = cuvînt cu cuvînt, fără nici o modificare, întocmai. Cf. ȘĂINEANU. *Copia pe coale întregi de hîrtie paginile din „Logica" lui Maiorescu, vorbă cu vorbă, citindu-le apoi.* LOVINESCU, M. 31. *Scria, vorbă cu vorbă, tot ce spunea sluga de la birt.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 79. *Se spovediră printre gratii..., rostiră vorbă cu vorbă după părintele Evtichie rugăciuni ușoare.* VOICULESCU, P. I, 284, cf. SCRIBAN, D. *Mă străduiam să traduc nu numai vorbă cu vorbă, dar și sunet cu sunet.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 3, 17/2. ◊ Expr. **Cu alte vorbe** = exprimînd același lucru altfel; altfel spus, cu alte cuvinte. *Cu alte vorbe, noi am făcut o elipsă.* REV. IST. IX, 174. *Cu alte vorbe, statul dac... a rămas iar în picioare.* DRĂGANU, ROM. 546. *Cu alte vorbe, Aman... este incapabil să facă un sacrificiu util a părților accesorii.* OPRESCU, S. 24. **Cu o vorbă** = pe scurt, în rezumat. *N-au consultat experiința decît relativ spre mundul fisic și estern...; cu o vorbă, au denegat conștiinței facultatea de a percepe, spre a o da numai sensurilor.* LAURIAN, F. 6/33. **A nu scoate (nici) o vorbă** = a nu vorbi (4). *Nu scosese o vorbă de cînd venise.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 137. *Nenorocita nu era o povară:... nu scotea o vorbă, nu se mișca, sta ghemuită ca o momîie în fundul patului.* M. I. CARAGIALE, C. 128. *Nu făcuse nici un gest, nu scosese nici o vorbă.* BRĂESCU, O. A. I, 35. *A doua zi n-a scos o vorbă.* VOICULESCU, P. I, 70. *Își făcuse o regulă să nu scoată o vorbă și să nu comenteze pentru că, zicea, din țînțar se face armăsar.* CĂLINESCU, S. 414. *Tu ești mut..., mă, dă n-ai scos o vorbă d-alaltăieri.* CAMIL PETRESCU, O. III,

217. *Rar scoteau o vorbă.* BOGZA, C. O. 27. *Nu scoate o vorbă din gură.* STANCU, D. 447. *Își revenise: ochii-i erau vioi, dar nu scotea o vorbă.* VORNIC, P. 177. *Nu scoase o vorbă tot timpul.* PREDA, M. S. 8. *Ardea ca pojarul și-i clănțăneau dinții în gură de nu putea scoate o vorbă.* I. GHEȚIE, B. I, 57. *La cină, fu rece ca gheața, nu scoase o vorbă și abia se atinse de mîncăruri.* id. ib. II, 284. *Pintea toate le făcea, Nici o vorbă nu scotea. Fără în gîndul lui gîndea.* BALADE, II, 363. **A(-i) scoate** (cuiva) **vorba cu cleștele (din gură)** = a determina cu greu (pe cineva) să vorbească **(I 4).** *Îngălbenise, se uscase ca iasca și-i scoteai vorba cu cleștele.* DELAVRANCEA, O. I, 18. *Românului nostru nu trebuie să-i scoți cu cleștele vorba din gură.* FURTUNĂ, C. 2. **A(-și) pierde șirul vorbelor** v. p i e r d e **(III 2).** **A da dintr-însul (cîte) o vorbă** (sau **niște vorbe)** v. d a. (Familiar) **Îmi umblă vorba prin gură** = nu găsesc acum cuvîntul potrivit, deși îl știu. Cf. DL II, 428. **A morfoli vorbele** v. m o r f o l i **(1).** ♦ (Învechit și popular) Text (rimat) care însoțește o bucată muzicală vocală. *Dimpreună cu cîntarea, omul face a se auzi și vorbe.* HELIADE, O. II, 373, cf. VALIAN, V. *Știu aria, dar vorbele le-am uitat.* COSTINESCU. *Ea cînta, repetînd aceleași vorbe, plecîndu-se către el, tremurînd de emoțiune: „Îți aduci aminte cînd veneai la mine, vara pe-nserat".* D. ZAMFIRESCU, A. 58. *Muzicanții oare nu s-ar găsi destui ca să brodeze o arie demnă pe vorbele cîntecului răspîndit pentru a-l putea populariza?* ANGHEL, PR. 192. *Era mai greu să înseileze vorbe pentru bocet și să scoată glas.* AGÂRBICEANU, S. 120. *Un fecior mai isteț..., care știe mai bine colindele, recitează din memorie textul, „vorbele" colindelor, cum le-a învățat și el de la altul.* VICIU, COL. 9, cf. CADE. *Nu vorbele însemnau mare lucru, ci mai cu seamă tot ceea ce aducea doina cu ea.* CAMIL PETRESCU, O. I, 23. ♦ (Învechit, rar) Verset **(I 1).** *Zice chiar marele Zlataust, la al șaptesprăzecelea vorbă ce face Evanghelia lui Mathei.* ANTIM, O. 173. ♦ (Gram.; învechit, rar) Discurs, enunț; frază, propoziție. Cf. I. GOLESCU, C. *Sintetica se ocupă cu formarea vorbei; ea se subîmparte în generală și specială.* CÎMPEANU, GR. ROM. 22/3. *Pronumele este un nume generic ce ține în vorbă locul substantivului.* id. ib. 50/29. ◊ (Învechit, rar) *Părțile vorbei* = părțile de vorbire v. p a r t e **(I 2).** Cf. DDRF. ♦ (Gram.; învechit; calc după lat. *verbum*) Verb. *Nominelor și vorbelor românești a cărora rădăcină e în limba cea latinească.* IORGOVICI, O. 34/3, cf. 37/22. *La români sînt patru forme ale vorbelor, care, precum și la latini și la italiani, se cunosc din modul infinitiv.* MAIOR, IST. 246/26, cf. DACOROMANIA, I, nr. 1-2, 168, 172. ◊ *Vorbă ajutătoare* = verb auxiliar. *Românii întrăbuințează în limba sa vorbe ajutătoare (verba auxiliaria).* MAIOR, IST. 247/20. *Italianii întrăbuințează vorbe ajutătoare întocma ca românii.* id. ib. 247/23. *Cei ce mărturisesc cum că limba moldovenească este alcătuită din cea italienească, zic așa... cum că are tot aceleași vorbe ajutătoare: am, ai, are.* CANTEMIR, S. M. 334/3. ♦ (Învechit, rar) Înțeles, sens **(1).** *Izvodul lui Necolae... era pentru neîntocmirea lui foarte cu greu a să înțelege vorba tălmăcirii și abaterea cuvintelor.* BIBLIA (1688)^2, I, 159.

6. Părere, opinie; convingere, hotărîre. Cf. v o r b i **(5).** *Mai degrabă i-ar putea strîmba fălcile, decît vorba.* CREANGĂ, P. 164, cf. 229. *N-a fost putință să-l întoarcă din hotărîrea sa, rămîind statornic ca o piatră în vorbele lui.* ISPIRESCU, L. 3. *Eu aș zice o vorbă, părinte, să nu fie cu supărare. N-ar fi mai bine să-l avem pe domnul Florea deputat?* AGÂRBICEANU, O. VIII, 210, cf. CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Dar cine îi ținu vorba în seamă?* STĂNCESCU, B. 203. *A nu asuda de vorba cuiva* (= a nu ține seama de părerile cuiva, a disprețui convingerile, hotărîrile cuiva). Cf. ZANNE, P II, 478. *Dacă nu ți să trece vorba, nu-ți mai răci gura.* PANN, P. V. III, 101/22, cf. ZANNE, P. II, 825. ◊ E x p r. **A ține la vorba sa** v. ț i n e **(V 5).** (Învechit și regional) **A fi pe** (sau **la) o vorbă (cu cineva)** = a fi de aceeași părere cu cineva; a fi în consens, în înțelegere cu cineva. Cf. SCL 1955, 274. *Îm pare giine că sîntem pi-o vorbă.* ALR I 350/156, cf. ib. 350/302. (Regional) **A-i vorbi** (cuiva) **în vorbă** sau **a-i da** (cuiva) **ajutor la vorbă** = a susține părerile cuiva, a aproba pe cineva; a măguli (pe cineva). Cf. CIAUȘANU, V., ALR I 350/269. (Regional) **A nu se potrivi la vorbă** = a avea opinii diferite, a nu se înțelege într-o discuție. *Nu ne potrivim la vorbă.* PANN, P. V. III, 130/12, cf. ZANNE, P. II, 834.

7. Subiect de discuție, de conversație. *Acestea ce zisem pînă aici, pentru alții doară să par că am ieșit din vorba noastră, însă nu gîndesc că fără cale sînt puse.* C. CANTACUZINO, CM I, 28. *Holera au slujit de vorbă prin salonurile Eșului.* RUSSO, S. 24. ◊ E x p r. **A fi vorba** (sau **vorbă) de...** (sau **despre...**, învechit, **pentru...)** = a constitui subiectul discuției, al dezbaterii, a fi în discuție, a se vorbi de...; a se face referire la... *Oare... nimeni n-a pomenit dacă le-au clădit dacii sau mai tîrziu romanii? Un lucru îl știi fără greșală, că e vorba de unul din aceste două popoare.* M. COSTIN, O. 222. *Să strînseră toți svetnicii la craiul în Liublin... Fost-au 15 zile voroava pentru turci și pentru Ștefan Vodă.* N. COSTIN, L. 267. *Engel, cînd e vorbă despre români, ca să știrbeze mărirea românilor, și în papură caută nod.* MAIOR, IST. 90/8, cf. PETROVICI, P. 309/26. *Aceasta nu este treaba mea: aici ne este vorba de literatură, iar nu de moral.* HELIADE, O. II, 10. *Nu mai e vorba de o cestiune de psihologhie.* ZALOMIT, E. F. 33/26. *Nu este vorba de mine.* FILIMON, O. I, 144, cf. PONTBRIANT, D. *E vorba despre Sciția cea învecinată cu Misia.* HASDEU, I. C. I, 198, cf. CANELLA, V. 26. *Roșața obrazului dovidește c-ai gîcit de cine-i vorba.* ALECSANDRI, T. 1 383. *Să nu uităm că este vorba de dreptul public, și nu de dreptul privat.* MAIORESCU, CR. III, 99. *Confrații noștri vor înțelege lesne de ce e vorba.* EMINESCU, O. XI, 53. *Așa cred eu c-ar fi cu cale, cînd îi vorba de dreptate.* CREANGĂ, A. 146. *Intelectualii sînt... diriguitorii opiniei publice, mai ales cînd e vorba de mișcarea „culturală".* CARAGIALE, O. IV, 33. *Afară de pasca despre care ne-a fost pînă aici vorba, cele mai multe romînce... fac de Paști încă și alte copturi.* MARIAN, S. R. III, 10. *Pentru că e vorba de glugă, trebuie să notez că numele acesta se mai dă unei specii de traistă a ciobanilor.* MANOLESCU, I. 181. *Și eu am simțit, ca tine, greutatea de a fi judecător drept, cînd e vorba de înclinările unei persoane din familia ta.* D. ZAMFIRESCU, R. 152. *Nu e vorba de glorificarea*

trecutului tradiţional al unei naţiuni. IORGA, P. A. I, 270. *De lupte propriu-zise e foarte puţin vorba.* PÂRVAN, G. 103. *Despre porţile acestea... va fi vorba în altă parte a lucrării.* PĂCALĂ, M. R. 441. *Luaţi aminte că e vorba de un produs alimentar de primă necesitate.* ATILA, P. 3. *E vorba anume de pigmentul celular şi în special de pigmentul celulelor nervoase.* MARINESCU, P. A. 66. *Nepăsător, ca şi cum nu de dînsul ar fi fost vorba, mînca şi bea.* M. I. CARAGIALE, C. 141, cf. CADE. *Nu e vorba de mine, ci de ideile mele.* CAMIL PETRESCU, T. II, 504. *Este vorba cu siguranţă de „vlahi".* DRĂGANU, ROM. 451. *Dar peştii? Că de ei este vorba.* VOICULESCU, P. I, 25. *Da, da, aprobă el, ca şi cum ar fi fost vorba de o mîncare delicată.* SADOVEANU, O. XIV, 47. *Este vorba de intuiţia obiectivă şi de înţelegere.* D. GUSTI, P. A. 135, cf. SCRIBAN, D. *Normele generale, despre care a fost vorba în primul rînd, pot fi numite şi formale.* VIANU, E. 51. *Este vorba de un sat bucovinean,... aşezat într-o vale.* CONSTANTINESCU, S. II, 8. *Auzind că este vorba de el, se întoarse cu faţa spre prefect.* ULIERU, C. 96. *Este vorba de bogata faună de pajuri şi vulturi.* BĂCESCU, PĂS. 226. *Nu e vorba numai de Acropole, cu templele, coloanele, frizele, cariatidele şi zeii săi, ci şi de acele vile şi muzee albe ce împodobesc oraşul modern.* BLAGA, HR. 112. *Dacă e vorba, de pildă, de un hoţ, atunci individul descris... va fi o capodoperă de hoţ.* RALEA, S. T. I, 83, cf. DL, DM. *E vorba aci de un nou concept.* JOJA, S. L. 40. *Este vorba de mai multe variante fonetice ale aceluiaşi cuvînt străvechi.* FD II, 157. *Vom înţelege că este vorba de logaritmul zecimal.* ALGEBRA IX, 237. *S-ar putea crede că este vorba de un lăcaş din satul de podgorie de pe malul Milcovului.* C. GIURESCU, P. O. 63, cf. M. D. ENC., DEX. *Nu e omul niciodată bătrîn, cînd e vorbă de învăţătură.* ZANNE, P. V, 354. **A aduce** (sau **a deschide**) **vorba despre...** (ori **de...**, regional, **că...**) sau (popular) **a lua vorba** (despre...), **a se lua de vorbă** (despre...) = a îndrepta discuţia, conversaţia asupra cuiva sau a ceva; a face aluzie la..., a pomeni despre...; a aborda un subiect anume. *Să aducă vorba tot de streina necunoscută.* CANTACUZINO, N. P. 94[r]/21, cf. POLIZU. *Bine-ar fi să ne luăm de vorbă în sfîrşit cu cucoana Chiriţa.* ALECSANDRI, T. 431. *Cînd musafirul l-a văzut pe Abu-Hasan încălzit bine, i-a deschis vorba despre dragoste.* CARAGIALE, O. III, 80. *Aduseră vorba iarăşi despre broasca fratelui lor.* ISPIRESCU, L. 36. *Deschizîndu-se odată vorba în adunarea zeilor.* id. U. 18. *Aduseşi vorba de praznic.* SĂM. I, 234. *Pare că se sfiia să iaie cu noi vorba despre aceasta.* SBIERA, F. S. 7, cf. RESMERIŢĂ, D. *Aşi fi deschis eu vorba dacă lăutarii n-ar fi început tocmai un vals.* M. I. CARAGIALE, C. 9, cf. CADE. *Niciodată nu aducea vorba despre întîmplările răzmeriţei.* REBREANU, R. II, 311. *Nu s-a adus măcar o dată vorba despre femei.* VOICULESCU, P. I, 67, cf. SCRIBAN, D. *I se păru nedelicat să mai deschidă vorba, acum cînd doliul era încă proaspăt.* CĂLINESCU, E. O. II, 309. *Nu aduse vorba de politică.* id. B. I. 308. *Cineva adusese vorba despre cei vreo treizeci de mari boieri, refugiaţi la Braşov.* CAMIL PETRESCU, O. III, 69, cf. DL. *Unul dintre ei aduse vorba despre băiatul lui Moromete.* PREDA, M. S. 7, cf. DEX 13. *Ei, tînguitu-s-a îndestul vară-ta cît aţi stat în salon? i se adresă ea, aducînd vorba, cu un anumit scop, despre măritişul lui Tensi.* I. GHEŢIE, B. I, 190. *Călugărul, de la una, alta, aduse vorba că ce fel de viaţă duce ea şi cum trăieşte.* SEVASTOS, P. 78. *Am luat vorba despre dreptare.* FURTUNĂ, V. 15. **A ţese vorba** v. ţese **(1). A veni vorba** (sau, învechit, **vorbă**) **(de...** ori **despre..., că...**, învechit, **pentru...**, rar, **la...)** v. veni **(B I 1). A schimba** (sau **a-şi întoarce**) **vorba** ori (popular) **a lua** (sau, rar, **a intra în**) **altă vorbă** = a schimba subiectul discuţiei. *A zîmbit a rîde şi a intrat în altă vorbă.* VĂCĂRESCUL, IST. 249. *Fetele atunci au luat altă vorbă, dar din inima lor nu s-a şters purtarea necuviincioasă a spînului.* CREANGĂ, P. 209. *Apoi Ilinca schimbă vorba, întreabă de tată-său, de ce mai e pe-acasă.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 189. *Dar să nu schimbăm vorba: în ce te duc de nas?* D. ZAMFIRESCU, A. 112. *Apoi a schimbat vorba şi ne-a întrebat: Badeo, da or fi fiind bătrîni pe aice?* ANGHEL, PR. 177. *Admirabilă e sonata asta,... zise Andrei ca să se schimbe vorba.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 166. *Ca să schimbe vorba, atinse umărul nevestei.* GÎRLEANU, N. 157. *Vînătorul..., om umblat, schimbă vorba, ca să îmbuneze inima bătrînilor.* SOVEJA, O. 24, cf. CADE. *Căutînd să-i alunge tristeţea, Titu încercă să schimbe vorba, Grigore însă continuă liniştit.* REBREANU, R. II, 305. *Colonelul a înţeles indiscreţia acestei anchete şi schimbă vorba.* C. PETRESCU, Î. II, 24. *Întorcîndu-se spre fereastră, schimbă vorba.* VOICULESCU, P. I, 207. *Schimbînd deci vorba, puse mîna pe umărul lui Filip.* CĂLINESCU, S. 616. *Schimbă repede vorba, parcă ar fi ţinut într-adins să îndrume conversaţia într-altă parte.* BLAGA, H. 186. *Fane însă schimbă vorba.* VINEA, L. I, 111. *Pe urmă, ca să schimbe vorba, întrebă: Ia spune, Ieremie, ai vreo treabă aici în tîrg?* TUDORAN, P. 22, cf. DL II, 781, M. D. ENC., DEX. *Musafirii tăcuseră mîlc şi Cavadia schimbase vorba numaidecît.* ŢOIU, G. 14. *Au schimbat vorba pe alta.* SBIERA, P. 176, cf. ZANNE, P. II, 831. **A se depărta cu vorba** = a se abate de la subiectul discuţiei. *Ca să nu mă depărtez cu vorba, zic cum că Dumnezeu nu s-au uitat la acele cuvinte ale lui Moisi, ce-l îndemna spre mînie.* ANTIM, O. 134. *Dar ia, să nu ne depărtăm cu vorba şi să încep a depăna firul poveştii.* CREANGĂ, P. 184. *Se depărtau cu vorba de preocuparea tacită şi spinoasă: ce e de făcut?* VINEA, L. II, 121, cf. ZANNE, P. II, 829, 830. (Popular) **Să venim** (sau **să ne întoarcem) la vorba noastră** = să revenim la subiectul discuţiei. *Să venim iar la vorba noastră.* PANN, P. V. II, 148/2, cf. ZANNE, P. II, 830. (Familiar) **Să nu-ţi uiţi vorba!** = formulă prin care cineva intervine într-o discuţie, întrerupîndu-şi interlocutorul. *Să nu-ţi uiţi vorba, Vlade, zise Neacşu.* SOVEJA, O. 25. (Familiar) **Să nu-mi uit vorba** = apropo; mi-am amintit ce voiam să spun. Cf. Com. din PIATRA-NEAMŢ.

8. Chestiune (în discuţie), problemă **(III 1);** stare de fapt, situaţie **(2),** realitate **(1);** p. ext. adevăr. Am *pierdut-o! – Ce? – Ce, ne-ce..., e vorba, am pierdut-o?* CARAGIALE, O. II, 36. *Vorba e să ştii prinde momentul.* AGÂRBICEANU, A. 50. *Trei, şapte..., şaptezeci..., vorba e că sunt brazi.* CAMIL PETRESCU, T. III, 21. *El şi cu prietenii lui au un plan..., da vorba e că şi noi trebuie să luptăm dîrz pentru drepturile noastre.* id. O. III, 8. *E vorba că umblă un copil, pe drum primejdios, la vreme de noapte, şi cine ştie ce i se poate întîmpla.* SADOVEANU,

O. XIII, 75, cf. SCRIBAN, D. *Vorba e că s-a dus dracului circul!* MS. VI, nr. 2, 46. *Nă! Încă on lucru! Ciíni poat'i sî-i facî copk'ii la fimeie-mpăratuli? Asta-i o vorbî!* O. BÎRLEA, A. P. I, 259. *Uită-t'e, mă,... ce-i vorba: io am război cu cutare-mpărat, şî trăbă să t'e duj la război.* id. ib. II, 255. ◊ Expr. **A (nu) (putea) fi** (sau, rar, **să fie**) **vorba** (ori, rar, **vorbă**) **de...** (sau, învechit, **pentru...**) = a (nu) se pune problema; a (nu) (putea) fi (în realitate, cu adevărat). *O, Moarte,... dă-mi o para... – Dacă-i vorba numai pentru atîta, a zis Moartea, bucuroasă.* NEGRUZZI, S. I, 90. *Dacă e vorba de mîncare, aş mînca şi eu bucuros.* FILIMON, O. I, 158. *Specia omenească nu e altceva, adevăr vorbind, decît un furnicar, o soţietate unde e vorba numai de ordine şi de binefiinţă.* BARONZI, I. C. I, 23/25. *Iar de este vorba să-mi dai soţioară, Află că eu însămi sînt o fetişoară.* BOLINTINEANU, P. I, 12. *Dacă nu admitem ca tendinţă a societăţii fericirea membrilor ei, atunci nu mai poate fi vorba de fapte morale şi imorale.* CONTEMPORANUL, I, 714. *Cînd ţara nu era liberă nu putea fi vorba de dezvoltarea libertăţilor cetăţeneşti.* EMINESCU, O. XI, 53. *Nu poate fi vorbă de persecuţiunea sistematică a boierimii pămîntene.* RĂŞCANU, L. XXIII. *Cînd este vorba de a călători în timpul verii, în genere, sătenii cei mai puţin săraci îşi pun încălţămintea în traistă.* MANOLESCU, I. 247. *Fiind şi timpul înaintat, nu mai putea fi vorbă de a începe azi lucrarea.* TURCU, E. 69. *Era vorba de tinereţea omului, pe care nimeni n-o mai întoarce înapoi, o dată ce s-a dus.* D. ZAMFIRESCU, A. 39. *Arătura sporea ca prin farmec..., cînd era vorba de arat.* ANGHEL, PR. 83. *Acum nu era vorba de nici o nenorocire.* AGÂRBICEANU, A. 159. *Mai uluit fu însă văzînd că e vorba de o nouă complicaţie.* REBREANU, I. 236. *Devenea cel mai conformist dintre oameni îndată ce era vorba de ierarhia socială.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 10. *Dacă e vorba de intensificarea comerţului activ şi industriei naţionale, atunci puţin importă îmbuibarea şi bogăţia unor meseriaşi egoişti din bresle.* GOLOGAN, C. R. 147, cf. CADE. *Unde riscurile se egalizează nu mai poate fi vorba de asasinat.* CAMIL PETRESCU, T. I, 130. *Cred că nu-i vorba de o simplă întîmplare.* IORDAN, STIL. 37. *Dacă nu poate să fie vorba de o lipsă de sinceritate la artiştii anonimi,... tot aşa nu putem pune la îndoială sinceritatea lui Brâncuşi.* OPRESCU, S. 134. *Nu mai putea fi vorba de jertfă şi de rug.* ARGHEZI, S. V, 141. *Gonzalv, cînd era vorba de progenitura sa, îşi pierdea orice cumpăt.* CĂLINESCU, B. I. 151. *E vorba doar de o suplinire.* RALEA, S. T. II, 69. *Nici nu putea fi vorba de iubire între ei.* VINEA, L. II, 23. *Tu nu m-ai iertat?... – Parcă putea fi vorba de iertare!* H. LOVINESCU, C. S. 89. *Noroc că nu era vorba decît de o încercare.* TUDORAN, P. 161. *Din ancheta întreprinsă s-a constatat că e vorba de un sabotaj.* BARBU, Ş. N. II, 14. *Ion Barbu credea că era vorba de întîiul zbor al lui Aurel Vlaicu.* V. ROM. ianuarie 1966, 181. *Este vorba de tragedia omului fără un nume precis.* ib. iunie 1973, 93. *Parcă ar fi fost vorba de o ediţie princeps.* ŢOIU, G. 13. *Az nu ma ie horba nici dă turc, nici dă muscal. Nu li mai vez chicior pîn ţara asta.* GRAIUL, I, 228. **Este vorba să...** = urmează să...; trebuie să... *Era vorba să se facă o protestaţie în contra firmanului de închidere* (a. 1858). IORGA, S. D. XVI, 25. *Dacă e vorba să se lămurească... teoria calorică..., mărimea acum indicată trebuie stabilită înainte de toate în chip numeric.* EMINESCU, O. XV, 1 170. *Toţi să lupte dacă e vorba să aibă pretenţii de oameni politici.* CARAGIALE, O. I, 290. *E vorba să o ia în căsătorie.* id. ib. IV, 17. *Dacă-i vorba să scot banii de la tine, apoi slabă nădejde.* REBREANU, I. 32. *D. Iorga a susţinut că nu era vorba să se înscrie la conservatori.* LOVINESCU, M. 102. *Dacă e vorba să dau fabrica unora cari n-au inventar..., atunci ţi-o dau ţie.* CAMIL PETRESCU, T. I, 430. *Află... că e vorba să fie ales, din partea sătenilor, în „Comisia pentru proprietari".* id. O. III, 14. *Era vorba să se ducă c-un fecior de bani gata la America.* SADOVEANU, O. XIV, 20, cf. SCRIBAN, D. *Trebuie să fiu îngăduitor cînd e vorba să iau măsuri contra cîrciumarilor.* ULIERU, C. 111. *Dacă-i vorba să păcătuim generalizînd, cel puţin să pornim de la un nume cu circulaţie în popor.* BĂCESCU, PĂS. 211. *Păi, dacă este vorba să zbori pe-aci, prin dos, Nici eu nu mă las, dragă, mai prejos.* ARGHEZI, S. V, 134. *Meşter priceput este Sadoveanu cînd este vorba să învie o figură sau o situaţie printr-o trăsătură unică.* VIANU, A. P. 234. *Preotul le aduce la cunoştinţă că este vorba să iasă monedă metalică şi mai mică.* CIOCULESCU, C. 73. *Fusese vorba în cîteva rînduri să se mute.* I. GHEŢIE, B. I, 321. **Despre** (sau **de**) **ce e vorba** = (de obicei în formă interogativă) ce este (de fapt, în realitate), ce se întîmplă. *Despre ce este vorba?... – Priveşte, te rog, mai cu băgare de seamă la ceea ce se petrece pe scenă.* FILIMON, O. I, 229. *Confraţii noştri vor înţelege lesne de ce e vorba. Statul nostru nu are altă raţiune de a fi decît aceea că e stat românesc.* EMINESCU, O. XI, 53. *În sfîrşit, ce e? de ce e vorba? – Dumneata cunoşti pe...* CARAGIALE, O. II, 30. *Lasă-mă să vorbesc eu!... – Despre ce e vorba?* SADOVEANU, O. XXI, 44. *Am să-ţi spun despre ce este vorba după ce ne liniştim.* VORNIC, P. 173. **Altă vorbă** = altă problemă, altă situaţie, alt aspect al realităţii; altă treabă. *Dacă are protejatul meu vreun cusur, atunci altă vorbă.* CARAGIALE, O. II, 156. *Să fi avut Patria nevoie de jertfirea noastră? Asta-i altă vorbă... Daca nu, păcat de noi!* id. ib. VII, 245, cf. DL. *Dacă... vreunul de cei dîrji şi îndărăptnici... se punea de pricină..., atunci era altă vorbă.* MARIAN, T. 295, cf. ZANNE, P. II, 824. **Se schimbă vorba** (sau **socoteala**, **chestiunea** etc.) v. schimba **(II). A pricepe** (sau **a înţelege**, **a vedea** etc.) **despre ce este vorba** = a înţelege, a vedea etc. ce se întîmplă, care este realitatea, adevărul. *Au cerut apoi varză cu carne, dar prudent am aşteptat să le-o aducă întîi lor ca să văd despre ce e vorba.* CAMIL PETRESCU, P. 43. *Ladima, care nu pricepea la început despre ce e vorba, începu să-şi muşte speriat mustaţa.* id. N. 93. *Cînd procesiunea coborî scările, vizitatorii văzură despre ce era vorba.* CĂLINESCU, S. 750. *Gherghina îşi luă seama şi-l ascultă. Avea să afle ea în curînd despre ce e vorba.* PREDA, D. 127. *Paznicului îi era total neclar ce se întîmplă, despre ce e vorba.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 7, 16/4. **Dacă (ţi-) e vorba (de-** ori **pe-) aşa** sau **dacă aşa ţi-i vorba** = dacă aşa stau lucrurile, dacă astfel se prezintă situaţia; în atare condiţii. *Dacă ţi-i vorba de-aşa, ai să-ţi rupi ciochinele umblînd şi tot n-ai să găseşti slugă.* CREANGĂ, P. 202. *Ie las' că te-oi sluji eu de-acum, dacă ţi-i vorba de-aşa.* id. A. 106, cf. CADE, M. D. ENC., DEX. *Dacă e*

vorba p-aşa, Mută-ţi, badeo, poteca. IZV. XII, 18. *Ieu mă du să-i dau o palmă, orice-ar fi, dacă ie vorba-aşea!* O. BÎRLEA, A. P. II, 488. **Dacă e vorba** sau (regional) **cînd e vorba** = la o adică, la drept vorbind; de fapt. *Şi dacă-i vorba, tot mai bine să-i fie nevastă decît ţiitoare.* CARAGIALE, O. I, 41. *Dacă e vorba, ce este mai bine pentru nebun? să-şi tîrască viaţa pribeag şi chinuit... ori să trăiască la închisoare, îmbrăcat, hrănit şi îngrijit?* id. ib. VI, 270. *Şi, dacă-i vorba, chiar ofiţerii erau geloşi.* BACALBAŞA, S. A. 200. *Că dacă-i vorba, numai omul prost o ia înainte, cel cuminte le face toate cu politică.* DAN, U. 8. *Apoi, dacă-i vorba, moşul lasă locul cui îi place.* id. ib. 17. *Îi bătea de le învineţea carnea pe ei, bătaie de mumă vitregă, cînd e vorba.* STĂNCESCU, B. 39. *Ię tăt îi muierea mę, dacă-i vorba, să-i spun să fie lin'işt'ită şî ię.* O. BÎRLEA, A. P. II, 77. (Familiar) **Aşa ţi-i vorba?** = ăsta-mi eşti? *Aşa ţi-e vorba? – Aşa...* CARAGIALE, O. II, 250.

9. Ceea ce comunică (oral) cineva, ceea ce spune **(3, 4)** cineva (cuiva); afirmaţie, declaraţie, expunere, istorisire, mărturisire, povestire **(1),** relatare, spusă **(3, 4),** vorbire **(5),** zisă (v. z i s **3),** (învechit şi regional) voroavă **(I 6).** Cf. v o r b i **(9).** *Deaca va zice... „ce mi-au zis stăpînul mieu, toate le-am grăit", tu să nu-i mai răspunzi nici un cuvînt împotrivă... Că sau vei zice cuvinte împotriva vorbelor lui, sau ba, deacii cuvîntul iaste ca vîntul.* NEAGOE, ÎNV.[2] 266. *Acum acest sol au venit la noi şi am văzut toate vorbele lui şi cuvintele lui le-am auzit.* id. ib. 267. *Aşè le aşădză aceste vorbe toate acel mitropolit şi să dusă de le spusă Brîncovanului toate deplin.* NECULCE, L. 162. *Spuse adevărul... cum că el au spus acele vorbe lui Antonie Vodă.* R. POPESCU, CM I, 441. *De pe aceste vorbe ce-am zis vom putea cunoaşte dragostea cea adevărată.* ANTIM, O. 134. *Pentru domnia acestui domn, după cercetarea cea adevărată mai mult ne vom odihni cu vorba istoriei, la cea neagiunsă de mintea omenească.* CANTA, LET. III, 183/22. *Slugile vornicești unde vor afla femei sau fete cu pricini de şugubini să nu fie volnici a lua ceva... fără giudecata isprav*[nicului] *de ţinut, şi pe vorbe omeneşti fără dovadă să nu vinuiască* (a. 1741). URICARIUL, IV, 404. *Să (se) vază pururea însuşi acele vorbe ce au zis la judecată şi să nu poată tăgădui niciodată cele ce însuşi au zis.* PRAV. COND. (1780), 60. *Nici amu nu ştiu ce voieşti cu vorba ta.* MAIOR, IST. 275/28. *Vorba ta n-are Nici un haz şi e dă minte goală.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 392. *Au răspuns aceşti doi vameşi iarăşi fără temei vorbă că nu ştie de au plătit sau nu* (a. 1820-1830). FURNICĂ, D. C. 258. *Cel ce nu dă crezămînt la cei ce în toată vorba se jură, acela negreşit nu obicinuieşte a să jura.* GOLESCU, P. 98/2. *Să lăsăm vorbile şi dăfăimările iubitorilor de întunerec ce zic că limba noastră nu să poate aduce la desăvîrşire.* MUMULEANU, C. 57/7. *Cînd glumiţi, vorbele voastre în veci să le măsuraţi.* HELIADE, O. I, 120, cf. I. GOLESCU, C. *Nimine nu are voie a trage la giudecată sau a supăra cu orice alt chip, nici cu faptă, nici cu vorbă, pe rudeniile şi moştenitorii mortului.* COD. ŢIV. 135/25. *Socoteam că cu răbdare, cu voarbe şi omenii, Stavilă să pui o dată la atîtea nebunii.* FACCA, în PR. DRAM. 109. *Aici se cere să ştim dacă revelatoriu a vorbit în adevăr şi dacă vorba sa ne-a parvenit fără alterăciuni.* LAURIAN, F. 5/16. *La aceste vorbe, furiosul Sinan strigă faţă cu sultanul însuşi.* BĂLCESCU, M. V. 235. *Din vorbele acestea avînd înţeles romanii că nu e cu puţinţă să îmbune pe Brennus, intrară în Clusium.* ARISTIA, PLUT. 356/31. *Clit are isteţie şi vorbele-şi măsoară.* NEGRUZZI, S. II, 195. *Rămăsei estaziat la vorbele băiatului.* PELIMON, I. 151/21. *La aceste vorbe ale boierului, inima lui Dinu Păturică săltă de bucurie.* FILIMON, O. I, 101. *Ministeriul socoate că nu are nevoie de a răspunde la vorbe auzite, care n-au nici un temei* (a. 1861). IORGA, S. D. XVIII, 47. *Nu vă mai potriviţi la vorbele unui beţiv.* ALECSANDRI, T. 1 534. *La aceste vorbe ceata ostăşească Strigă cu poporul: Ţepeş să trăiască!* BOLINTINEANU, P. I, 153. *Mi-aduc aminte vorbele tele.* id. ib. II, 278. *De profesiune comersant naţional, după vorba lui.* CONTEMPORANUL, I, 145. *Azi văd din a ta vorbă că nu mă înţelegi.* EMINESCU, O. I, 232. *Lucru negîndit, dragul tatei, să aud aşa vorbe tocmai din gura ta, zise craiul.* CREANGĂ, P. 193. *Aceste vorbe, rostite de gura domnească, au brăzdat adînc inima norodului.* id. O. 220. *Amicii lui nu i-au priceput deloc vorbele.* CARAGIALE, O. II, 59. *Pe vorbele unui om ca Costică nu se pune nici un temei.* SLAVICI, O. I, 385. *Toţi sfetnicii şi fiii de împăraţi erau de faţă cînd a zis împăratul vorbele acestea.* ISPIRESCU, L. 31. *Cînd fetişoara a început a gîndi la vorba ce i-a spus-o un flăcău, atunci ea păşeşte pe faţă mare.* SEVASTOS, N. 3. *Sfetnicii, la aste vorbe, au încremenit pe loc.* COŞBUC, P. II, 129. *Bătrînul se uita la dînsa, întinerit parcă el însuşi de suavitatea acestor vorbe.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 129. *O sfială, mai mult, o răceală se putea cunoaşte din feţe, din vorbe, din purtări.* AGÂRBICEANU, O. VIII, 210. *Să nu-ţi fie cu supărare vorba mea.* GÎRLEANU, N. 115. *Vorbele acestea deşteleniră amorţeala aşteptării.* REBREANU, I. 226. *Mioara se pregăteşte să spuie ceva grav...; el o ascultă pîndindu-i bănuitor, înfiorat, vorbele.* CAMIL PETRESCU, T. II, 148. *N-am priceput mare lucru din vorba lui.* VOICULESCU, P. I, 85. *Vorbele acestor oameni înşală.* SADOVEANU, O. X, 27. *Să nu uiţi, Ionuţ, să spui Măriei sale vorbele acelea, întocmai.* id. ib. XIII, 107. *Cum mamă-sa, în potopul ei de vorbe nu se lega de el..., îşi veni în fire.* DAN, U. 17. *Dintr-un grup... am prins aceste vorbe, pe care, curios, nu le-am uitat.* MIHĂESCU, D. A. 17. *Felul în care era privit reiese destul de clar din vorbele bătrînelor, pentru care portul introdus era cu totul străin de ei.* APOLZAN, P. I, 183. *N-ai înţeles Că dacă vorba vor să o răstoarne, Nişte urechi ajung să-ţi fie coarne?* ARGHEZI, S. V, 96. *Copiii, ca şi oamenii mari, sînt mai simţitori la vorbe decît la fapte, plăcîndu-le mai mult decît faptele făcute faptele povestite.*id. ib. VII, 10. *Un mic aer de viclenie şi de complicitate în ochi pledau în contra vorbelor lui.* CĂLINESCU, B. I. 72. *Vorbele mele să nu te mire. La tîmple, E drept, am o seamă de fire cărunte Şi cîteva gînduri aplecate-ntr-o dungă – pe frunte.* BLAGA, POEZII, 217, cf. DL. *Cînd îţi spun eu o vorbă, e cazul s-o crezi aşa cum ţi-o spun.* PREDA, DELIR. 130, cf. DM. *Oamenii şedeau cu capetele plecate, ascultau vorbele preotului celui mic.* BARBU, G. 171. *Iar îi sunară în minte vorbele lui Bursuc.* V. ROM. ianuarie 1965, 63. *Îi stăruiau în minte vorbele de adineauri ale grasului.* BĂNULESCU, I. 14, cf. M. D. ENC. *Vorbele ţăranului burtos păruseră s-o amuze pe Daniela.* V. ROM. februarie 1974,

35, cf. DEX. *Gluma lui sinistră... devenise realitate (încă o dovadă că vorbele nu trebuiesc aruncate prea uşor).* TOIU, G. 20. *El cînd zicea vorba, nu glumea.* COLUMNA, VII, 91. *Feciorul cel de împărat au tras toate vorbele lor cu urechea şi au priceput şi nice prea ceea ce-au zis fetele.* SBIERA, P. 108. *Împărăteasa nu puse nici un crezămînt pe vorbele cotoroanţei.* POPESCU, B. II, 5. *Fratile lui, cînd aude vorbile-astea, l-a lăsatu-n plata sfîntului.* GRAIUL, I, 210. *Cu tine tăt aş mere C-aşa-m plac vorbele tăle.* DENSUSIANU, Ţ. H. 208. *Pe vorba lui nici pînă afară să nu te duci.* CIAUŞANU, V. 210. *Vorba şia di-asarî Nu-m plaşi, stăpîni.* DIACONU, VR. 66. *M-ai încîntat cu horbile tale.* ALR II 3 711/228. *Cîn o spus vorba asta, împăratu ş-o roşît pi faţă.* O. BÎRLEA, A. P. I, 286. *Cine necredincios este în vorbă, viclean este şi în lucru.* ZANNE, P. II, 807. ◊ (Depreciativ; în opoziţie cu faptă, treabă etc.) *Oare cînd vom înceta... a ţine vorba, în loc de faptă adevărată.* PETROVICI, P. 130/26. *Epopeea... este în fapte, iar nu în vorbe.* HELIADE, O. II, 83. *Ah! Prieteşugul, Doamne! acea sfîntă legătură Ce se-ntăreşte prin fapte, iar nu cu vorbe din gură.* CONACHI, P. 84. *Ce ne pasă nouă dacă laudă pe Brutus cu vorba, şi cu fapta imită el pe Tarchinius.* ARISTIA, PLUT. 261/21. *Aici nu sînt vorbe, sînt fapte, şi fapte mari.* BOLLIAC, O. 55. *Dar bine, Ivane, una-i vorba, alta-i treaba.* CREANGĂ, P. 322, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Acum s-a terminat cu vorbele... Fapte, nu vorbe.* CAMIL PETRESCU, T. I, 376. *De la sfat şi vorbă pînă la faptă, – mai este cale.* SADOVEANU, O. X, 91, cf. M. D. ENC. *Unde este vorbă multă, Acolo e treabă scurtă (puţină).* PANN, P. V. I, 15/1. *De la vorbă pînă la faptă, ca de la pămînt la cer.* ZANNE, P. II, 820. ◊ (Cu determinări ca „o", „două", „cîteva", „puţine" etc., exprimă ideea de comunicare scurtă, de obicei fără mare importanţă, făcută repede, în treacăt). *Poate să-ş aducă aminte fieşcine ce fel goniră pe Antîoh din Eghipt, numai c-o singură vorbă.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 64/7. *Făr-a-mi zice o vorbă, se desfăcu încet de strînsoarea mea.* BARONZI, M. 409/2. *Numai să zic două vorbe nevestei.* ALECSANDRI, T. 714. *Fără de-a zice o vorbă, el apucă pe Făt-Frumos şi-l azvîrli în nourii cei negri.* EMINESCU, P. L. 13. *Cîteva vorbe, o strîngere de mînă şi dispărea iar în parfumatul ei ietac.* id. ib. 46. *Vreau să vă spui o vorbă şi să vă fac o rugăciune mare!* CARAGIALE, O. I, 118. *De bani nu-i pomeni nici c-o vorbă măcar.* SLAVICI, O. I, 285. *Am să-ţi spui o vorbă, şi dacă vei primi tocmeala mea, te duc înapoi.* ISPIRESCU, L. 9. *Doctorul spuse atunce cîteva vorbe la urechea unei slujnice.* CONTEMPORANUL, II, 44. *N-am putut smulge o vorbă, n-am putut afla nimic în ziua aceea.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 281. *Pentru că vorbim de părul capului, cred bine să adaog cîteva vorbe despre barbă şi mustăţi.* MANOLESCU, I. 88. *Stai, paşă, o vorbă de-aproape să-ţi spun.* COŞBUC, P. I, 206. *Şi plîngea Simina şi privea-n pămînt Şi-şi vedea viaţa toată pustiită Dintr-o vorbă numai.* id. ib. 249. *Două vorbe încă asupra legării plesnelor, nadelor sau sfîrcurilor de strună.* ATILA, P. 97. *Călăreţul... trecuse valea fără să-i fi zis un cuvînt, iar ea de-abia avînd vreme să îngîne două vorbe de mulţumire.* SOVEJA, O. 46. *Nu mai îndrăznea să sufle o vorbă despre brazdele împricinate.* REBREANU, I. 147, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Aş vrea să vă spun vreo două vorbe.* CAMIL PETRESCU, T. III, 35. *Cu cîteva vorbe Dionis l-a potolit.* VOICULESCU, P. II, 73. *Bîrnoavă strecură cîteva vorbe la urechea lui Şoimaru.* SADOVEANU, O. V, 504. *Măria ta, zise el clipind din ochi, a venit un boier care vrea să-ţi spuie două vorbe.* id. ib. X, 187. *Nevasta îl lămurea cu două-trei vorbe.* id. ib. XXI, 135. *Nu-i spusese nimeni o vorbă, nimeni nu-i dăduse un sfat.* TUDORAN, P. 99. *De ce te superi, a fost doar o vorbă, spunea ea, cu un zîmbet mieros... Tu nu ştii de glumă.* I. GHEŢIE, B. II, 245. *Două vorbe să vorbesc Ş-apoi să mă despărţesc.* MÎNDRESCU, L. P. 47. *Şi cu dînsa se-ntîlneşte, Două vorbe mi-i vorbeşte, Inima şi-o răcoreşte.* MARIAN, H. 50. *Două vorbe şi-un cuvînt, haţ de cap şi la pămînt.* Com. din PIATRA-NEAMŢ. *M-am sfădit pîntru o horbă.* ALR I 1 434/266. *Dintr-o vorbă îţi aprinzi paie în cap.* PANN, P. V. III, 9/7, cf. ZANNE, P. II, 828. *Muierea rea numai dintr-o vorbă ardică mahalaua în cap.* ZANNE, P. II, 281. ◊ (Urmat de diverse calificative) *Gură ne-au dat ca să o desfacem şi să o deşchidem şi cu mare glas să lăudăm mărirea şi puterea lui, iar nu în cuvinte spurcate şi în vorbe scîrnave, care nu să cad, nici să cuvin.* NEAGOE, ÎNV.[2] 126. *Într-un gabinet să vorbeşte scîrnavă vorbă, adecă a omorî pe aceia carii cu dreptate slujesc stăpînilor săi* (a. 1703). FN 123. *Ştiu că să nevoiesc mulţi ca să strice cu vorbele lor cele otrăvicioase... şi silesc cu vicleşug ca să te îndemne pre Măriia-ta să faci ceea ce n-ai făcut în tinereţe.* ANTIM, O. 229. *Ai dat dum[nea]ta jalbă Măriii sale, lui Vodă,... cu vorbe neadevărate... să iai moşia şi moara de la mine* (a. 1779). FURNICĂ, D. C. 59. *De-aci toată mulţimea adunată Lăudă sfat şi vorbele sfinte.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 105. *Să pui la învăţătura pruncilor... a-i dezbăra de vorbe necuviincioase, de jurămînturi* (a. 1817). IORGA, S. D. XII, 207. *Nu vorbi în adunări vorbe necinstite.* GOLESCU, P. 38/12, cf. I.B. *Semnile amorului sînt... suspinuri dese, vorbe urîte, judecăţi prea necuvioase de persoana cea iubită.* POTECA, F. 242/2, cf. VALIAN, V. *Le zise cu vorbe prefăcute că este tare mîhnit că a supărat pe cesarul prin întoarcerea sa.* BĂLCESCU, M. V. 284. *Îşi arătară antipatia lor în public prin vorbe amare.* id. ib. 408, cf. POLIZU. *Să nu-ţi mai scape din gură astfel de vorbe nebune, că zău nu ştiu ce se poate întîmpla.* NEGRUZZI, S. I, 146. *A tale vorbe-alese ca d-un bărbat matur Ne puseră la cale prin înţeleptul svat.* MUREŞANU, P. 100/16. *Niciodată nu lipsea să-mi spuie cîte o vorbă de mulţămire.* ALECSANDRI, O. P. 15, cf. COSTINESCU. *Numai eu cu rîderi, vorbe de minciună, Ascundeam crud dor.* BOLINTINEANU, P. II, 269. *El spune omenirei prin vorbele-i amare Tot răul care o roade.* CONTEMPORANUL, I, 701. *Nu caut vorbe pe ales, Nici ştiu cum aş începe – Deşi vorbeşti pe înţeles, Eu nu te pot pricepe.* EMINESCU, O. I, 173. *Are haz, pe vremea asta, să primeşti dimineaţa o vorbă prietenească din depărtare.* CARAGIALE, O. VII, 127. *Vorbele ei mieroase, viersul ei plăcut... zăpăcise oarecum pe bietul fecior de împărat.* id. L. 37. *La un tînăr poet vă puteţi închipui ce imperiu au asupra lui frumoasele vorbe care i-au rămas în cap.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 107. *Întotdeauna îşi spuneau vorbe de dragoste.* ARHIVA, II, 478. *Ioane dragă, avem să-ţi spunem o vorbă de taină, care numai tu trebuie s-o ştii.* SION, P. 182. *Schimbarăm vorbe de sănătate.* SĂM. I, 232. *Vorbele ei delicate îl mirau şi-l*

fermecau. D. ZAMFIRESCU, A. 60. *O revărsare de vorbe prozaice în ritm încet.* IORGA, P. A. II, 123. *Îi spunea vorbe mîngîietoare.* ANGHEL, PR. 45. *Nu spunem vorbe frumoase domnişoarelor?* AGÂRBICEANU, A. 174. *Atunci îi veneau în minte vorbe de ocară.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 347. *Nu ne spusesem nici o vorbă de iubire.* IBRĂILEANU, A. 53. *Cuvinte grele, Vorbe urîte... Duceţi-vă-n noaptea care vă poartă.* BACOVIA, O. 174. *Eu nu mă îmbăt cu vorbe umflate.* C. PETRESCU, C. V. 101. *Da mîna cu dînsul şi-i spunea vorbe politicoase.* I. BOTEZ, B. I, 12. *Paznicul s-a supărat foarte tare de asemenea vorbă fără obraz.* POPA, V. 10. *Eu bănuiesc că se spun şi vorbe de descîntec, dar le ştiu numai femeile.* SADOVEANU, O. X, 71. *Inimile lor blînde găseau vorbe de glumă şi haz.* id. ib. XXI, 56. *El să le spună vorbe mai înalte, mai frumoase, să-i înveţe ceva.* DAN, U. 8 *Vorbe banale... evocau un fond de reală suferinţă.* ARH. OLT. XVII, 106. *Cu cîteva vorbe magice şi apă de nemurire, fata îl învie.* CĂLINESCU, B. 331. *Pe deasupra umerelor se şopteau vorbe viclene.* BARBU, PRINC. 143. *Apare, deţinînd rolul important al rezoneurului, un măscărici, în ale cărui vorbe mucalite se concentrează... toată indignarea populară.* IST. T. I, 98. *Altădată i-ar fi adresat vorbe de mustrare, acum nu mai îndrăznea să-l dăscălească.* I. GHEŢIE, B. I, 401. *Împăratul nu mai voi să asculte vorbele de îndreptare ale boierului.* COLUMNA, VII, 92. *Şi-mi vorbeşti încetişor Vorbe scumpe de amor.* DOINE, 51. *Voroveşte horbe de ńemńică.* ALR SN V h 1 477/260, cf. ib. h 1 477. *Io ţ-am zîs vorbe înstiče, Ca şî la domnu părinče.* MAT. DIALECT. I, 116. *Io am vorbit o vorbă d'e ruşîńe...* O. BÎRLEA, A. P. I, 382. *Eu îi spun vorbe frumoase, El mă ie de cap prin casă.* FOLC. MOLD. I, 115. *Faguri de miere sînt vorbele plăcute.* ZANNE, P. II, 811. *Vorbele plăcute înmulţesc învăţătura.* id. ib. II, 820. *Cu vorbe îmbolditoare Îl atinge unde-l doare.* PANN, P. V. I, 5/5, cf. ZANNE, P. II, 814. *Parcă pentr-o vorbă vie, gura îi cere chirie,* se spune despre omul tăcut. Cf. PANN, P. V. I, 106/9, cf. ZANNE, P. II, 827. ◊ *Vorbă goală* (sau *deşartă,* învechit, *seacă*) = vorbă **(9)** lipsită de conţinut, de temei, fără valoare, fără importanţă. *Să nu şezi să faci vorbe deşarte şi să grăieşti cuvinte proaste.* IACOV, SYN. 45^{v}/13. *Au vor amuţi, au, de nou, vorbe goale, fără de nici o dovadă, vor adauge.* MAIOR, IST. 263/15. *Aceasta e vorbă deşartă cu nici o doveadă proptită.* id. ib. 263/20. *Deacă începu cu fală a spune Fieşcare vitezele sale Fapte de ieri, nu mai fu minune, Socotind ei că cu vorbe goale Nu să pot ucide atîţi.* id. ib. 284. *Predarea învăţăturei cea fără de înţelegere... nemica alta nu însemnează decît nişte vorbe goale.* PETROVICI, P. 29/6, cf. I. GOLESCU, C. *Libertatea voastră e linguşitură şi vorbă seacă* (a. 1849). ap. GHICA, A. 328. *Vînturarea la cuvîntare face vorba seacă şi stultă.* ARISTIA, PLUT. 131/1. *Ce dezminţire mai învederată a vorbelor deşarte.* KOGĂLNICEANU, S. A. 117. *Ajungă atîte vorbe goale!* ALECSANDRI, O. VI, 644. *Dar să lăsăm vorbele astea seci.* BOLINTINEANU, O. 366. *Iată cine ne-a stăpînit o jumătate de veac cu ultimă cruzime: vorba... seacă.* CARAGIALE, O. V, 83. *L-a dus în grădină de dimineaţă ca pe o femeie să-i laude florile cu nişte vorbe seci.* ISPIRESCU, L. 20. *Vorba-i ca şi omul – în lume sau în artă – Cu-atît mai jucăuşă, cu cît e mai deşartă.* VLAHUŢĂ, O. A. 59. *O intoxicaţie a creierului... cu vorbe goale.* SĂM. VIII, 4, cf. PĂCALĂ, M. R. 110. *Vor primi o nouă avalanşă de discursuri şi promisiuni şi vorbe goale.* REBREANU, R. II, 303. *Ai să afli că fericirea nu e o vorbă goală.* CAMIL PETRESCU, T. I, 378. *Am nevoie s-o văd, nu ca să-i spun vorbe deşarte, ci ca s-o leg prin jurămînt.* SADOVEANU, O. X, 67. *Am auzit... că ai avea de gînd să cumperi întreprinderea lui Wiess. Bănuiesc că e o vorbă goală.* I. GHEŢIE, B. II, 185. *Cîte capete, atîtea şi vorbe deşearte.* ZANNE, P. II, 43. *Vorbă de clacă* = vorbă **(9)** fără rost; flecăreală. *Ştiţi ce mi-au răspuns mojicii?... Mi-au răspuns că le grăiesc vorbe de clacă.* ALECSANDRI, T. 40. *La pagina 5, 6, şi 7, ce de vorbă de clacă, ce de tigheluri şi de floricele fără nici o trebuinţă!* SĂM. I, 224, cf. RESMERIŢĂ, D. *Va să zică toate ciorăvăielile în privinţa aceasta sînt vorbe de clacă.* REBREANU, NUV. 307. *Căruţaşul... e un bulgar liniştit şi serios. El nu preţuieşte deloc sfaturile şi vorba de clacă.* SADOVEANU, O. X, 438, cf. ARHIVA, XLIV, 258. *Se face atîta caz de marea mortalitate a copiilor de ţară... Dar toate rămîn vorbe de clacă.* ULIERU, C. 70, cf. DEX. *Grăieşte vorbe de clacă.* ALR SN V h 1 477/219, cf. ZANNE, P. II, 832. *Vorbă bună* = **a)** vorbă **(9)** amabilă, prietenoasă, blîndă. *Atunce, dacă au înţăles Dimitraşco Vodă de acea vorbă bună de prieteşug ce au grăit Nicolai Vodă cătră vezirul, au şi chemat pre boierii ce-l îndemnase să pîrească pre Nicolai Vodă.* NECULCE, LET. II, 334/12. *Îl linişti cu vorbe bune, zicîndu-i că sînt păreri.* ISPIRESCU, L. 57. *Fiecare se grăbea Cu preţ greu, cu vorbă bună, Scaunul doar l-ar apuca.* REV. CRIT. I, 94. *Mie, bătrînului ei sfătuitor, n-a găsit o vorbă bună de spus.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 195, cf. AN. IST. NAŢ. I, 51. *Boii... la mers se îndeamnă cu vorbă bună.* PRIBEAGUL, P. R. 71. *Sătrarule, zise beizade, îţi mulţămim pentru închinăciune şi pentru vorbă bună.* SADOVEANU, O. X, 41. *Mama fetei îi mulţămea pe toţi c-un zîmbet, c-o vorbă bună şi le dădea ce avea şi ea, ca o femeie văduvă ce se afla.* id. ib. XXI, 142. *Întîmpinarea cu o vorbă bună, dimineaţa, face bine la suflet.* ARGHEZI, S. VIII, 146. *Dragul meu, comoara mea, Vorbă bună nu le da, Ci pune capu-n pămînt C-or gîndi că ne-am urît.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 67, cf. ALR I/I h 28/65, 381. *De vorbă bună nu te doare gura.* ZANNE, P. II 808. *Vorba bună Mult adună.* id. ib. 810; **b)** intervenţie în favoarea cuiva; recomandare **(1).** *O vorbă bună din partea ta către persoana pe care o ştii, poate să-mi facă norocul.* CARAGIALE, O. II, 292. *Cu o vorbă bună din partea baronului, Simion a putut să păstorească în satul lui.* I. GHEŢIE, B. I, 11. *Vorbă dulce* = **a)** vorbă **(9)** care alină, care mîngîie; „vorbă care place, care încîntă, care ademeneşte. *Cu vorbele cele dulci să cîştigă mulţi prieteni.* ANTIM, ap. GCR II, 5/27. *Cu vorbe dulci i se arăta că sultanul nu a vrut a-i porunci, ci l-a rugat şi îl roagă d-a se face prieten al său.* BĂLCESCU, M. V. 256, cf. COSTINESCU. *Vorba dulce bine-a prinde, Şi de tace, iarăşi place Că are pe vino-ncoace.* EMINESCU, O. VI, 94. *El vorbe dulci îi spune, Că vrea să se cunune.* PARASCHIVESCU, C. Ţ. 112. *Tu aminte să-ţi aduci De-ale mele vorbe dulci.* RĂDULESCU-CODIN, M. N. 66. *Eu îi dau ca să mînînce, El îmi spune vorbă dulce.* NUNTA, 19. *Vorba dulce mult aduce.* PANN, P. V. I, 21/25, cf. CREANGĂ, A. 69, DDRF, PAMFILE, J. II, 172, ARHIVA, XLIV, 258, ZANNE, P. II, 809. *Vorbele cele dulci deschid poarta*

cea de fier. ȚICHINDEAL, F. 220, cf. BARONZI, L. 49, ZANNE, P. II, 810. *Vorba cea dulce Dragoste ne-aduce.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. II, 809; **b)** (ironic) vorbă **(9)** aspră, de ocară. *Am să trimet pe Toderiță să cheme pe vornic. Poate el are a vă spune o vorbă dulce.* SADOVEANU, O. VIII, 259. *Vorbă rea* = **a)** (sau *vorbă de rău*) = vorbă **(9)** neplăcută, supărătoare, răutăcioasă; calomnie, bîrfă. *Să temea boiarii pribegi, că, ascultîndu-i Duca Vodă spre vorbele cele rele, le va face vreun rău.* R. POPESCU, CM I, 432. *Vorbe rele, cîtă frunză și iarbă.* EMINESCU, O. XI, 250. *Pentr-o vorbă rea ce-i spui El toată ziulica lui Munceşte supărat.* COȘBUC, P. I, 94. *Bumbacul ce li astupă auzul îi fereşte de curente, de clevetiri și de vorbe rele.* ANGHEL, PR. 35. *Săracă inima mea Iar începe-a mă durea, Nu mă doare de durere, Mă doare de vorbe rele.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 188. *Vorba rea firea mi-o strică.* DOINE, 152. *Cînd oi fi-n crîșmă ș-oi be, Nu-mi veni cu vorbă ră.* ȘEZ. V, 30. *Cînd te mînîncă ochiul stîng auzi vorbe rele.* ib. XIX, 141. *Să nu-i spui vreo vorbă rea.* HODOȘ, P. P. 42. *M-a bătut Dumnezeu Că ți-am spus vorbă de rău.* BIBICESCU, P. P. 97. *Nu răspundeți vorbe rele, Că apoi vă vin mai grele.* NUNTA, 130. *Vorba de rău omul prea lesne o crede.* PANN, P. V. I, 57/30, cf. ZANNE, P. II, 811. *Vorba de rău se duce peste nouă țări și nouă mări.* ZANNE, P. II, 812. *Vorba rea se duce ca glonțul.* id. ib. *O vorbă rea rănește mai mult decît o sabie ascuțită.* id. ib. 813; **b)** (regional) vorbă **(9)** neserioasă, neîntemeiată, fără rost. *Părințele, părințele, D-auzi cuvintele mele, Că nu grăiesc vorbe rele.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 188, cf. BALADE, II, 147. (Popular) *Vorbă proastă* = vorbă **(9)** defăimătoare, jignitoare, vulgară, grosolană; vorbă nepotrivită. *Să-i păziți cu bucate și cu băutură den dăstul și cu cuvinte bune. Iar nu cu cuvinte de taină... și cu vorbe proaste.* NEAGOE, ÎNV.[2] 277. *Porunci să-l bată peste față Pentru vorba proastă și îndrăzneață.* BUDAI-DELEANU, Ț. 172, cf. POLIZU. *Mulțumesc astă dată și stăpînirei noastre, Care nici vru s-asculte la vorbe așa proaste.* ALEXANDRESCU, O. I, 183. *Făcu cu ochiul rochiții-rîndunicii... și spuse o vorbă proastă unui stînjinel.* GÎRLEANU, N. 229. *Te rog, cuvioase, să mă ierți de vorbă proastă, dar Grigoriță al Sfinției tale spune minciuni.* HOGAȘ, DR. II, 19. *Îs vorbe proaste.* DENSUSIANU, Ț. H. 226. *Vorbe grele* = mustrare, insultă; injurie. *De ce i-ai spus vorbe atît de grele?* CAMIL PETRESCU, P. 149. *Ne-am spus vorbe grele.* SADOVEANU, O. XXI, 203. *A spus vorbe grele directorului.* PAS, Z. I, 143. *Mă superi că-m spuń vuarbe grele.* ALR I 1 572/61. *Vorbă groasă* = vorbă (9) grosolană; mitocănie. *În casă dacă intră, De cîteva vorbe groase ca să-i zică se păstră.* PANN, P. V. I, 65/14. *Baba bătrînă nu se teme de vorba groasă.* NEGRUZZI, S. I, 251. *Ginerele scapă o vorbă groasă.* CARAGIALE, O. IV, 39, cf. ZANNE, P. II, 3. *Vorbă legănată* v. l e g ă n a t **(II).** *Vorbă mare* v. m a r e **(VI 1).** *Vorbe mari* v. m a r e **(VI 1).** *Vorbă lată* v. l a t **(I 2).** *Vorbă de duh* (sau *de spirit*, rar, *sărată*) = vorbă **(9)** inteligentă, spirituală, cu haz; expresie memorabilă. *Este în stare a vă trăda pentru un diamant, pentru un șal,... pentru o vorbă de spirit care sfîșie.* FILIMON, O. I, 136. *Fiecăruia i-a spus... cîte o vorbă de duh potrivită.* CARAGIALE, O. III, 73, cf. CADE. *Năvălise pe coridor și rostește o vorbă de duh.* CAMIL PETRESCU, T. III, 501. *Rîde silit și cu greu îi scapă cîte o vorbă de duh din gură.* STĂNOIU, C. I. 113. *S-au ținut toasturi însuflețite, presărate cu vorbe de spirit.* ULIERU, C. 26. *Își presară... abstractele legi monetare cu o vorbă de spirit.* RALEA, S. T. I, 59, cf. DL II, 179. *Urarea recitată, nu cîntată, sugerează, sub forma unui lung poem..., plin de întîmplări hazlii și de vorbe de duh..., recolta bogată pentru anul ce vine.* IST. LIT. ROM. I, 27. *Vorba de duh care spune: „Popa predică apă și bea vin".* REV. FIL. 1971, 981. *De ce nu s-ar face și o Bancă? Un S. R. L., unde, în loc de acțiuni, am plasa pe bandă fraze memorabile, vorbe de duh.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 9/2, cf. ZANNE, P. II, 833. *Vorbă adîncă* = (adesea ironic) vorbă **(9)** înțeleaptă, spirituală. *N-a dezlegat sacul încă Dar să vezi vorbă adîncă.* PANN, P. V. III, 8/30, cf. ZANNE, P. III, 353. *Vorbă piperată* = **a)** vorbă **(9)** caustică, sarcastică, înțepătoare. Cf. DDRF II, 217, ȘĂINEANU, D. U. 479, SCRIBAN, D. 981, ZANNE, P. II, 832; **b)** vorbă **(9)** indecentă, obscenă, picantă. *Vorbă nesărată* = vorbă **(9)** nepotrivită; vorbă fără haz, fără farmec, anostă. *Iară alalte, cari la noi nu aduc nici o dulceață, nici o știre, și – pentru ca să nu fiu cu vorba nesărată – urăciune cetitoriului, le-am lăsat cum sînt la ei* (a. 1695). FN 51. *Băbești basne și nesărate vorbe la cei dupe urmă oameni lăsînd în poveste.* C. CANTACUZINO, CM I, 50. *Glumele să-ți fie ca sarea-n bucate. Ca să nu-ți zică cineva: Vorbe... nesărate.* PANN, P. V. I, 21/20. *Asculta și el la vorbele lor cele nesărate și necumpătate.* ISPIRESCU, L. 247, cf. ZANNE, P. II, 833. *Vorbă în doi peri* = vorbă **(9)** cu sens ambiguu; vorbă neclară, echivocă. *Începu a-l lua cam peste picior cu vorbe în doi peri și cu glume nesărate.* ISPIRESCU, L. 36. *Cu această vorbă cam în doi peri, care nu spunea nici da, nici nu, sosiră în port.* TUDORAN, P. 25. *Mecanicul avea o vorbă în doi peri, mai greu de înțeles.* BARBU, P. 240, cf. ZANNE, P. II, 832. (Învechit, rar) *Vorbă subțire* = **a)** vorbă **(9)** greu de înțeles; p. e x t. șiretlic, viclenie. *Purtîndu-se judecătorii cu mare cercetare, făr' de pizmuire și cu luare-aminte și de iaste să strice vreodată vreo hotărîre..., să o strice cu pravilă, cu cuvînt vrednic și drept și cu anafora, iar nu vorbe subțiri* (a. 1775). PRAV. COND. (1780), 162; **b)** exprimare aleasă, rafinată, îngrijită. *Își alegea cuvintele. Le alegea manierate, savante, cu eleganța aceea prețioasă a vorbelor subțiri cînd trec printre buzele parveniților.* COCEA, S. II, 205. *Noi vorbim mai din topor, c-așa am apucat din bătrîni. Mă uit la ai dă vin dîn meliție. Ăștia au vorba supțire, nu-i pricepe orcine.* GRAIUL, I, 158. (Regional) *Vorbă încornorată* = minciună **(I 1).** Cf. ZANNE, P. II, 831. ◊ L o c. a d v. **Din** (sau, rar, **în) două vorbe** ori **dintr-o vorbă** = fără a sta pe gînduri, fără multă discuție; imediat. *Bogatul le privește, se uită, le măsoară, și spune dintr-o vorbă cît face amorul lor.* BOLLIAC, O. 69. *Din două vorbe, fiul craiului îl tocmește și... pornesc împreună.* CREANGĂ, P. 203. *Din două vorbe cei doi vechi cunoscuți se recunoscură.* CARAGIALE, O. I, 45. *Stoicea primește dintr-o vorbă. Și-și pune opinca în scara unui armăsar.* GALACTION, O. 50, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX, ZANNE, P. II, 834. **Fără (nici) o vorbă** sau **fără (multă) vorbă** = fără (multe) comentarii, fără a crîcni; deodată, într-o clipă; pe neașteptate, pe nesimțite. *Fără multă*

vorbă s-au așăzat între doă dame frumoase. ALBINEȚ, M. 20/11. *Cumătra, fără vorbă, îi și puse dinainte: – „Dacă-ți place, șezi, mănîncă".* CONTEMPORANUL, I, 132. *Scaraoschi atunci intră și el fără vorbă și se înghesuiește peste ceilalți dimoni.* CREANGĂ, P. 304. *Fără vorbă, lip! o palmă peste obrazul înghețat.* CARAGIALE, O. I, 176. *Fără multă vorbă, intrigantul e legat cobză.* id. ib. IV, 54. *Era să-ți spun că ți-e frig și să-ți ofer tartanul meu, pe care te rog să-l iei fără vorbă.* D. ZAMFIRESCU, A. 110. *Elenuța, fără o vorbă, se strecură în camera vecină.* AGÂRBICEANU, A. 118. *Trebuie să dăm evreilor ce e al lor: sunt cumpătați, plătesc dările fără vorbă, se îmbogățesc încet și nu-și trimit agonisitele peste hotare.* N. A. BOGDAN, C. M. 85. *Fără multă vorbă, somnoroasă, se dete jos din pat și-i aduse gulerul.* BASSARABESCU, V. 45. *La culcare, fără multă vorbă, e aproape zece seara.* CAMIL PETRESCU, O. III, 21, cf. SCRIBAN, D., DL. *L-au luat pe Trafulică fără nici o vorbă, apoi s-au dus la Iancu acasă și l-au luat și pe el.* PREDA, D. 220, cf. DM, M. D. ENC., DEX. *Te tai fără multă vorbă, numai dacă nu-mi vei spune îndată cum și în ce feli voi pute să-mi ajung încă una și cea de pe urmă dorință.* MARIAN, O. I, 13. ◊ Loc. vb. (Învechit și popular) **A face** (sau **a avea) vorbă** (despre... ori, învechit, asupra..., pentru...) = a vorbi **(9)** (despre...); a discuta (despre...), a relata; a comenta. *Vrem să facem voroavă (vorbă* MUNT.*) pentru rîndul furtușagului; deci să cade întăi să spunem niște lucruri oarecarele.* PRAV. 29. *Acum iar făcum vorbă și învățătură pentru judecată și pentru dreptate.* NEAGOE, ÎNV.[2] 135. *Deci făcînd puțină vorbă, Capegiu cătră Vodă, Ce i-au zis, cum l-au mustrat Nu știu, că nu m-am întîmplat, Acolo, unde vorove* (a. 1777). GCR II, 116/11. *Despre aceste a Annei Comninei cuvinte și mai jos vom avea vorbă.* MAIOR, IST. 141/20. *Bine ar fi de am putea să cuvintăm fără sfadă, toate acelea pentru care avem vorbă.* GOLESCU, P. 220/24. *Mai sînt și alte semne, care nefiind generale, ci foarte în parte și minuțioase, le las, căci se face mai multă vorbă decît rezultat.* HELIADE, O. II, 367. *În multe rînduri am avut vorbă asupra limbii și ortografiei românești.* id. ib. 414. *Aduceți-vă aminte că am avut vorbă de aceste și v-am spus că dobitoacele mai bine este să se omoare decît să trăiască.* DRĂGHICI, R. 66/10. *Eu cerui... o copie din legămînt..., dar văzui că nu-i veni bine și de aceea nu mai făcui vorbă.* VASICI, în BARIȚIU, C. II, 104, cf. CIHAC, I, 320. *Evită a ne spune ce înțeleg dumnealor prin „reacție", ce mîncare e aceea despre care fac atîta vorbă.* EMINESCU, O. XI, 278, cf. ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 212. *Judecata ți-i făcută, Ie-o-n brațe și-o sărută, Nu mai face vorbă multă!* MARIAN, SA. 57. *Du-te, mîndră, unde-i vrea De mine vorbă n-avea, Du-te, mîndră, unde-ți place De mine vorbă nu face.* RETEGANUL, TR. 150. *O, Vasile, minte proastă, De ce faci atîta vorbă?* BIBICESCU, P. P. 80. ◊ Expr. **Vorba vine**, exprimă îndoiala în privința exactității unei afirmații sau avertizează că cele spuse nu trebuie luate ca atare; e un fel de a spune; chipurile. *Te temi? – Vorba vine.* ALECSANDRI, T. 1 124. *Reforme, reforme pe toate terenurile, adică vorba vine. Nu se va face nici o reformă.* EMINESCU, O. XI, 387. *Pentru o mizerabilă leafă de trei sute de lei pe lună, adică vorba vine trei sute..., în mînă iei două sute cincizeci și șase și cincizeci de bani..., să rabzi toate șicanele?* CARAGIALE, O. II, 46. *Au sosit pentru mutat; adică, pentru mutat, vorba vine; căci, de data asta..., n-am avut noroc să ne mutăm.* id. ib. IV, 13. *Gura mahalalei multe șoptește – adecă vorba vine că șoptește,... cumetrele strigă, zbiară.* SĂM. III, 262. *Și noi să mergem? întrebă Anna, ironică. – Vorba vine. O să mergem noi. Dumneavoastră, care vă trageți din fanarioți, aveți dreptul să stați acasă.* D. ZAMFIRESCU, R. 26, cf. RESMERIȚĂ, D. *Timp de un an... Arnotenii stătuseră la dînsa cu chirie – cu chirie vorba venea.* M. I. CARAGIALE, C. 123. *Toate izbirile crunte, cu războaie și armată, nu se petreceau decît noaptea foarte tîrziu. În asemenea nopți de pomină mănăstirea dormea – vorba vine! – fără grijă de călcările tîlharilor.* VOICULESCU, P. I, 247. *Noi, ofițerii, ne bucurasem de o popotă în comun. Vorba vine că ne bucurasem, pentru că niciodată nu izbîndisem să ne adunăm la un loc.* SADOVEANU, O. XXI, 100. *Că latră cîinii, vorba vine; E graiul lor, și lor li se cuvine.* ARGHEZI, S. V, 176. *Cum persistă unele nume aristocratice, vorba vine, fanariote!* CĂLINESCU, B. I. 92. *Am un stăpîn la care lucrez, o părticică dintr-un pat în care mă pot odihni – vorba vine că mă pot odihni.* STANCU, D. 360, cf. GRAM. ROM[2]. II, 352. *Ne simțeam, aș putea spune, ca acasă... Vorba vine! Între buni prieteni.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 10, 14/2, cf. DEX 1 013. *El a fost prima victimă... Victimă, vorba vine. Și-a luat pedeapsa prea mică.* MAGAZIN IST. 1979, nr. 5, 45. **Vorbă să fie** = nu cred așa ceva, pare neverosimil; imposibil. *Vorbă să fie..., parcă n-ai mai cules cimbrișor de cînd ești.* ALECSANDRI, T. I, 433. *Amor?... vorbă să fie!... foc de paie, lumină de licurici.* GANE, N. III, 102. *Să calce vreo vacă sau vrun cal ogoarele ori fînațele boierești, vorbă să fie! Nici nu s-a mai auzit.* CONTEMPORANUL, III, 922. *Ei îi păru că mai prinse nițel suflet. Vorbă să fie.* ISPIRESCU, L. 127. *În prima generație sînt toți niște pehlivani. Vorbă să fie!* D. ZAMFIRESCU, A. 112, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Dar legile, Ioane, pentru ce crezi că sunt?... Nu tot pentru binele oamenilor? Vorbă să fie!... Nu prea văd eu care-i binele acela!* IZV. XVI, 194, cf. SCRIBAN, D., M. D. ENC., DEX, L. ROM. 1975, 96. *Ei, vorbă să fie; parcă tu ești mai de treabă.* PAMFILE, I. II, 172. *Îi rămînea acum să se bucure deplin... de ce-i spusese Dumnezeu, adică „să fie cu inima creștinească". Vorbă să fie! Căci s-a luat cu ziua tîrgului și dacă ar fi putut ar fi tuns și două lîni de pe o oaie.* FURTUNĂ, V. 17, cf. com. din PIATRA-NEAMȚ. **(I-)auzi vorbă!** sau **na, vorbă!** = exprimă surprinderea sau indignarea față de afirmațiile, părerile etc. cuiva; ce spui? e posibil? *În beserecă cît șede orice lucru se sfințește. Dară laptele? Na! Vorbă! Ba el încă și sporește.* CONTEMPORANUL, I, 291. *Și mie unuia să-mi fie rușine să iau pe aceea care-mi place! Auzi vorbă!* GANE, N. III, 49. *Simeon Fosa din Țuțuieni... cere cîte trei husăși pe lună; auzi vorbă! Nu face băietul ista atîția husăși.* CREANGĂ, A. 16. *De ce să nu mă întorc?... I-auzi vorbă! O să-mi las eu averea vraiște?* REBREANU, R. II, 68, cf. CAMIL PETRESCU, T. II, 42, M. D. ENC., DEX. **Cum vine vorba asta**? sau **ce vorbă e asta?** = v. veni **(D). A înțelege** (sau **a pricepe, a vedea**) **cum vine vorba cuiva** (sau **vorba asta**) v. veni **(B I 1). A înțelege** (sau **a pricepe**) **unde bate vorba cuiva** = a

înțelege la ce face aluzie sau pe cine vizează cineva. *Ei! Acu înțeleg eu unde bate vorba lui!* CARAGIALE, O. I, 54. *Ai înțelegut unde bate vorba Tarsiții.* id. ib. II, 80. (Rar) **A bate cu vorba pe departe** = a face aluzie; a insinua. *Tot pe departe cu vorba tu bați.* COȘBUC, AE. 158. **(A spune) două vorbe și-un cuvînt** = (a spune) pe scurt, în rezumat. Cf. DEX. **A spune vorbe (mari și) late** v. lat **(I 1). A se întrece cu vorba** = a se întrece cu gluma, v. întrece. **Ce vorbă!** = se înțelege de la sine; bine spui, într-adevăr. *Cînd am primit noi la corp, erau oameni mai zdraveni, mai chipeși... Tot unul și unul!... – Tea..., ce vorbă! erau oameni straşnici.* SADOVEANU, O. II, 343, cf. DL, DEX. *Ei! zise ursul, ca gîndul ori ca vîntul să mergem? – Ca gîndu, ce vorbă! mai e vreme de stat? zise lupul.* STĂNCESCU, B. 203. **Vorba** (cuiva) **e vorbă** = cele spuse (de cineva) au greutate, rămîn valabile. *Am să vă fac o socoteală cu tahmin, ca să vedeți că vorba mea e vorbă.* FILIMON, O. I, 191. *Stan era om tăcut în feliul său, dar și cînd da cîte-o vorbă di-ntr-însul, vorba era vorbă, la locul ei și nu-l putea răpune te mieri cine.* CREANGĂ, P. 142, cf. DL, ZANNE, P. II, 821. **Cu vorba** (sau **cu vorbă**) **că...** = zicînd că...; sub pretext că... *Bărbatul muierii se dusese de-acasă cu vorba că vine a doua zi.* ISPIRESCU, ap. CADE. *Sosi într-o brișcă un popă tînăr, necunoscut, cu vorba că a primit poruncă de la boier... să vie să-i facă sfeștanie și să-i boteze grajdurile.* VOICULESCU, P. II, 12, cf. DL, M. D. ENC., DEX. (Regional) **A-i măsura** (cuiva) **vorba cu îmblăciul** v. măsura **(2).** (Învechit, rar) **A-și deschide vorbele către cineva** = a se destăinui, a încredința (cuiva) un secret **(I 2).** *Deschizîndu-și ei vorbile către dînsul,... acest turc, după ce le-au luat lor sfatul și gîndul, îndată la domnu au mers și vicleșugurile lor pă deplin au arătat.* R. GRECEANU, CM II, 108. (Rar) **A ieși cu vorba înaintea cuiva** = a vorbi deschis cuiva; a contrazice pe cineva. *Cum erau să iasă ele cu vorba înaintea tatului lor?* CREANGĂ, P. 231, cf. ZANNE, P. II, 833. **A scăpa o vorbă** v. scăpa **(I 5).** (Învechit) **A nu zice nici vorbă, nici poveste** v. poveste **(1). A lua** (cuiva) **vorba din gură** = **a)** a spune tocmai ceea ce voia să zică altcineva în momentul respectiv. *Mi-a luat vorba din gură.* PAMFILE, J. II, 172, cf. CADE 564, DL II, 427, DEX 387; **b)** a întrerupe pe cineva cînd vorbește. *Ce face mămuca?... – Mămuca, le luă cea mai tînără vorba din gură, mămuca nu face bine ce face.* CREANGĂ, P. 14. *Vru el să le spuie cine a fost Broasca, dară nu-i deteră răgaz, căci îi luau vorba din gură.* ISPIRESCU, L. 36. *Vorbise părintele din toată inima, și nici nu se mai îndoia că lucrurile au să iasă așa după cum dorea dînsul... Dar iată că se ridică..., luîndu-i vorba din gură, moș Nică Gologan.* SĂM. I, 61. *Moșneagul voi să mai zică ceva, dar Lina îi luă vorba din gură.* DUNĂREANU, CH. 16, cf. DL II, 427, DEX 387, ZANNE, P. II, 830. **A muta vorba** (sau **cuvîntul**) v. muta **(II 2). A lungi vorba** (sau, învechit, **cu vorba**) ori **a întinde vorba** (sau **vorbă**) **(lungă)** (despre ceva) = a vorbi (despre ceva) mai mult decît trebuie. *Pentru ca să nu mai lungesc cu vorba, tuturor prorocilor și tuturor sfinților... li s-au zis cuvinte de bucurie.* ANTIM, O. 17, cf. 96. *Socrat... lungește vorba, că tot aceeaș zice de multe ori.* GRIGORIE, L. 183/14. *Fătul meu! Am lungit vorba. Că unde e dragoste multă e și urîciune multă.* PANN, P. V. II, 133/6. *Sosind la casa popei, intrăi la dînsul slugă... Dar ce să-ți lungesc vorba? E foarte de prisos să-ți spun cu de-amăruntul la cîți stăpîni am fost.* NEGRUZZI, S. II, 243. *Străjeriul, știind porunca, nu mai lungește vorba, ci ia moșneagul și-l duce înaintea împăratului.* CREANGĂ, P. 80. *În sfîrșit, ce să mai lungim vorba degeaba.* CARAGIALE, O. IV, 12. *Ce să mai lungim vorba? Îi îngriji ca pe lumina ochilor lui.* ISPIRESCU, L. 235. *Sătenii... fără să mai întindă multă vorbă, îl aleseră pe dînsul de vornic.* MARIAN, O. I, 10. *Să faci bine să nu lungești vorba.* HOGAȘ, DR. I, 179, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Era om așezat, ce să mai lungesc vorba.* VLASIU, A. P. 409. *Cu răbdarea păianjenului ce-și țese pînza, în mod voit întindea vorba.* V. ROM. august-septembrie 1952, 175. *În fine, spre a nu lungi vorba, unele întîmplări naturale, deși cu desăvîrșire exacte, par ficțiuni grandioase.* CĂLINESCU, C. O. 319. *Ce să mai lungesc vorba, domnule!* TUDORAN, P. 24, cf. DL II, 664, 796. *Dar, să nu lungesc vorba, în anul doi s-a întîmplat un lucru care mi-a schimbat cursul vieții.* V. ROM. iunie 1973, 4, cf. DEX 470, 512. *Apoi ce mai întinzi atîta vorbă,... de ce nu mă înveți?* MARIAN, O. I, 11. *Ce să mai întind vorba?* RETEGANUL, P. I, 55. *Să nu-mi lungesc vorba mai mult: aflați, dragii mei, că toate vrăjitoarele împărăției s-au strîns cioatcă.* PAMFILE, CER. 51, cf. ZANNE, P. II, 835. (Cu inversarea construcției) *Și vorba nu mai lungea, Ci la turc se repezea Și capul îi reteza.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 490. **Ce mai (atîta) vorbă (lungă)?**, se spune cînd vrem să scurtăm o relatare sau să punem capăt unei discuții. *Ce mai atîta vorbă lungă? Dintr-o pereche de boi m-am ales c-o pungă.* CREANGĂ, P. 45. *Eram om și jumătate azi, ce mai vorbă, eram bogătaș!* CĂLINESCU, E. O. II, 79, cf. M. D. ENC., DEX. *Apoi, ce mai atîta vorbă!... veniți cu mine și eu vă voi da destule.* MARIAN, O. II, 319. **A arunca** (cuiva) **(cîte) o vorbă** (sau **două vorbe**) = a spune (cuiva) ceva în treacăt, la întîmplare. *Se uitau la foc, clătinau din cap, aruncau cîte-o vorbă și repede întorceau ochii spre conacul vechi.* REBREANU, R. II, 209. *Un călăreț trece pe lîngă mine și-mi aruncă două vorbe cu o prietenie deosebită.* SADOVEANU, O. XXI, 32. *Arunca din cînd în cînd cîte o vorbă unei doamne de peste drum de el.* CĂLINESCU, S. 34. *Aruncase o vorbă unul dintre țăranii care se aflau în picioare.* PAS, L. I, 10, cf. DL. *A fost destul ca Deheleanu... să arunce o vorbă la cafenea, pentru ca un grup de prieteni să propună organizarea unui banchet prin subscripție.* I. GHEȚIE, B. I, 325. **Vorbă (spusă** sau **aruncată) în vînt** = vorbă **(9)** spusă într-o doară, lipsită de importanță, care nu trebuie luată în seamă. *Am zis și eu, ia așa, o vorbă în vînt.* CREANGĂ, P. 133. *Am zis așa o vorbă în vînt.* D. ZAMFIRESCU, Î. 30. *Ce copil ești! Să te-ntuneci de o vorbă spusă-n vînt!* SĂM. IV, 525. *Atîta vervă, spirit și vorbe aruncate-n vînt... se vor uita ca mîine.* ANGHEL, PR. 146, cf. RESMERIȚĂ, D. *Da, lauda-i frumoasă și-o credem pe cuvînt, Dar pîn' la urma urmei rămîne vorbă-n vînt.* ARGHEZI, S. V, 113. *Să se mai spună că substratul balcanic e doar o vorbă-n vînt!* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 1, 2/4. **A-i rămîne** (cuiva) **vorba în vînt** v. vînt **(I 1). A pune o vorbă** (**bună**) **pentru cineva** = a interveni în favoarea cuiva, a recomanda (călduros) pe cineva. *Dorește o slovă scrisă (să pui vorbă bună) la cel pe cari l-am*

închis; daca-i va lipsi cuvîntul d[umi]tale, i se mîntuie mîngăierea. EMINESCU, în MS. VI, nr. 1, 19. *Te roagă să pui o vorbă bună la ministerul de război.* CARAGIALE, O. I, 317, cf. RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D., DL I, 296. *Aș încerca să pun o vorbă pentru dumneavoastră dacă n-aș ști că e degeaba.* CONTEMP. 1974, nr. 2, 3/1, cf. L. ROM. 1980, 255. (Regional) **A da** (cuiva) **o vorbă bună** v. d a. (Rar) **A pune vorbe rele** = a face intrigi. *Mai mult, unii, pe care ni-i socotim prietini, au pus vorbe rele între noi.* SADOVEANU, O. X, 111. **Nici vorbă (de...** sau **să...)** = nici pomeneală; nicidecum; în nici un caz. *Cît despre somn... Nici vorbă... Pîndarului e scris C-un ochi închis să doarmă, și celalalt deschis.* ALECSANDRI, O. VI, 634. *O incifrațiune a aceleiași naturi? Nici vorbă măcar.* EMINESCU, P. L. 107. *Dacă voi vă duceți la moară, nici vorbă nu poate fi ca eu să rămîn aici ori să mă duc în altă parte.* SLAVICI, O. I, 114. *De părăstas și sărindare Nici vorbă pentru Pipăruș!* COȘBUC, P. II, 254. *De o influență pasivă din partea maghiarilor și a sașilor nici vorbă nu poate fi.* VICIU, COL. 19, cf. CADE. *Sunt chiar încîntat că am prins la timp un hoț atît de periculos. Nici vorbă să-i mai dau drumul.* CAMIL PETRESCU, T. I, 557. *Ieslea zăcea roasă și stanoagele, praf... De conovaț nici vorbă.* VOICULESCU, P. II, 10. *De la cincizeci de kilometri de la Dunăre, a început a ne lipsi pînea. Apoi aicea în munte, nici vorbă.* SADOVEANU, O. XXI, 25. *Păsărea nici vorbă... să fie confundată!* BĂCESCU, PĂS. 267, cf. DL. *Nici vorbă nu poate fi de crearea lui „fenomenalism" în limba română.* HIRSTEA, P. E. 129, cf. M. D. ENC., DEX. *În după-amiaza acelei zile însă, nici vorbă nu putea fi de așa ceva.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 3, 14/2. (Cu parafrazarea expresiei) *Nici că era vorbă de stăpînirile și puterile lor, căci ei nu era siguri nici chiar de însuși persoanelor lor.* CĂPĂȚÎNEANU, M. R. 70/26. *Despre vreo explicare în românește a celor citite nemțește nu era nici vorbă pe atunci.* SBIERA, F. S. 93. *De o privire asupra vechii române literare în întregimea ei nici nu poate fi vorba.* BUL. FIL. XI-XII, 15. **Nici vorbă (nu-i)** sau **nu-i** (ori **nu (mai) încape) vorbă** (ori **vorba)** = e de la sine înțeles; fără îndoială, firește; e adevărat, ce-i drept. *Giupîne Ițic, nici vorbă nu-i că ți-oi plăti, dar... mai tîrziu.* ALECSANDRI, T. 1 018. *Nu-i vorba, tot urma alege, încît mult ne-am bucura să fie cum zice lumea, iar nu cum știm noi.* EMINESCU, O. XI, 250. *Banii, nu-i vorbă, îi primesc eu, dar voi ce dracul de vă mirați așa de mine, că doar nu mi-i întîia oară că mă bag în bîrlogul ursului.* GANE, N. III, 140. *De glumeț, glumeț era moș Nichifor, nu-i vorbă, dar de multe ce dăduse peste dînsul, se făcuse cam hursuz.* CREANGĂ, P. 111. *Nu-i vorbă, că de greu, greu îi era.* id. ib. 140. *Nu-i vorbă, Iașii sînt un tîrg tare curat.* CARAGIALE, O. II, 162. *Acum încalte nu mai poate încăpea vorbă, era în completă mizerie.* id. ib. III, 9. *Erau porniți oamenii spre veselie, nu-i vorba, dar la casa altuia omul așteaptă să vie gazda să-i deschidă inima.* SLAVICI, O. I, 235. *Aci nu mai încape vorbă..., trebuie plătit pe cît nu face.* ISPIRESCU, ap. CADE. *Prea era slab, prea era bătrîn! Elegant, nu e vorbă: cu redengotă neagră și cu legătură roșie.* DELAVRANCEA, O. II, 91. *Nu-i vorbă, în curînd* [î]*l izgoni din țară.* RĂȘCANU, L. XXXV. *De vreme ce copilul trebuia dus acasă și Maritica își pierdea timpul umblînd lela, nici vorbă nu încăpea că mustrarea era întemeiată.* SĂM. I, 215. *Că e un scriitor mare, nu încape vorbă.* ib. IV, 783. *Ai și tu un pic de noroc, nu-i vorbă – răspunse hoțul.* MARIAN, INS. 210. *Nu e vorbă că pentru dînsul nu trebuiesc cuvinte ca să-l hotărască a merge.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 238. *Și eu, nu e vorbă, uneori cînd calc țărîna..., ridic ca ars piciorul.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 202. *Nu e vorbă, el se prefăcuse întrucîtva a se întoarce pe obiceiurile țării.* XENOPOL, I. R. VI, 72. *O uniformizare oarecare, tacită, nu e vorba, s-a făcut deja în cîteva chestiuni de tehnică.* BUL. COM. IST. I, 7. *Amîndoi îi sînt rude – mai de departe, nici vorbă.* REBREANU, I. 14. *Nici vorbă, felul cum preotul se poartă cu dînsul... l-ar îndreptăți să-i tragă o săpuneală bună.* id. ib. 149. *Se atestă de unii istorici, nu-i vorbă, că legiuiri de asemenea natură au mai fost date țării Moldovei și de Alexandru cel Bun.* N. A. BOGDAN, C. M. 43, cf. CADE. *Frate, da' cum a sărit în sus... Nici vorbă, și eu am fost mirată.* CAMIL PETRESCU, T. II, 73. *Nu mai încăpea vorba: dacă răzbim pînă la stînă, punem mîna pe sacii cu mălai și pe burdufele cu brînză.* VOICULESCU, P. II, 102. *Nu-i vorbă că a mai sărăcit și lumea de azi.* MOROIANU, S. 32, cf. IORDAN, STIL. 286, SCRIBAN, D. *Dacă voi ieși bine la inspecții..., nici vorbă că voi fi preferat înaintea multora și avansat.* ULIERU, C. 57. *Am scormonit, nu-i vorba, în ele cu nesaț, Am cercetat... Și n-am găsit nimic.* ARGHEZI, S. V, 152. *Era drăguț cînd era mic. Nu-i vorbă, n-a fost urît nici mai tîrziu.* CĂLINESCU, S. 66. *Nu încape vorbă, cîntecul cocoșului este întîi de toate un semnal al trecerii primejdiilor nocturne.* id. C. O. 368. *Există – nu încape vorbă – locuri comune în aceste predici.* BLAGA, G. 205. *Nu e vorbă, nici mai înainte nu era ea în toate ale ei.* STANCU, R. A. I, 11, cf. DL, M. D. ENC., DEX, L. ROM. 1978, 9. *Nu-i vorbă că nici nu puteai să alegi!* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 14/1. *Vruse el, nu e vorbă, să se întoarcă înapoi, dar de unde să poată, că ăia îl zăriseră și nu-i veni să se arate că e fricos.* STĂNCESCU, B. 141. *Da nu-i vorbă că și eu, dacă mă punea dracu să întru cu sămănătoarea di paie pisti ii, acolo-m făcea aliluia.* GRAIUL, I, 267. *Băietanul era el vrednic, nu-i vorbă, dar tot nu se făcea lucrul ca atunci cînd e stăpînul.* PAMFILE, S. T. 162. *Ăl mic ș-ala o crescut, da nu-i vorbă, ala o rămaz mai mic.* O. BÎRLEA, A. P. II, 401. **Mai e** (ori **mai încape) vorbă!** sau **ce mai vorbă!** = indiscutabil, în mod sigur, fără îndoială. *Ați avut tot aceeași plăcere? O, da, mai este vorbă!* C. CARAGIALI, în PR. DRAM. 260. *Are cine să te caute la un caz de boală. Nu e așa? – Cum nu. Mai este vorbă!* CONTEMPORANUL, I, 106. *Îmi dați voie? – Mai încape vorbă?* CARAGIALE, O. II, 61. *Te-ntorci?... – Mai e vorbă!* id. ib. VI, 210. *Adevărat să fie, mai întrebară frații, că însemna ceva acele slove? – Mai e vorbă! răspunse el* ISPIRESCU, L. 274. *Care bea o țuică, două? – Toți! Mai încape vorbă?* SĂM. III, 383, cf. CADE. *Eram om și jumătate azi, ce mai vorbă, eram bogătaș.* CĂLINESCU, E. O. II, 79. *Ce mai vorbă, ești un virtuoz!* id. S. 446, cf. DEX. **Mai rămîne vorba despre** (sau **de...)** v. r ă m î n e **(2).** ♦ (De obicei la pl.) Palavră; născocire, minciună. *Aste sînt numai niște vorbe.* PANN, P. V. III, 3/16. *Deschide-mi, Rezi dragă, c-am înghețat de frig. – Ba aia e vorbă, domnișorule, du-te la coconițele dumitale de pe la marșande.* FILIMON, O. I, 376. *Lăsînd val de*

mirodenii şi de vorbe după el. EMINESCU, O. I, 162. *Ba aia e vorbă! Tu să mă asculţi pe mine.* COLUMNA, VII, 367. *Vorbe, vorbe, vorbe, dar mult talent de formă, – iată ce găseşte cititorul... în volumul mult trîmbiţat.* SĂM. I, 79. *Te rog să nu crezi nimic din toate aceste vorbe şi fantasmagorii pe care le întreţine... poliţia împăratului Leopold.* SADOVEANU, O. X, 16. *Lasă, nu mă mai încînta tu pe mine cu vorbe.* id. ib. XIII, 105. *Acestea-s vorbe.* SCRIBAN, D. *Ministrul... anunţă o îndoială. – Trebuie să fie vorbe, nu mi-a spus nimeni de aşa ceva.* CĂLINESCU, B. I. 461. *Televiziunea nu e obiectivă, justiţia nu-şi face datoria, protecţia socială e doar o vorbă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 1, 1/1. *Astea sînt numai nişte vorbe.* ROMÂNUL GLUMEŢ, I, 51. *Muierea dumitale... vrea să te omoare... – Vorbe, mătuşă... Muiere ca a mea nu găseşti să tot cauţi.* FOLC. TRANSILV. III, 421, cf. ZANNE, P. II, 823

10. Sfat **(1)**, învăţătură, povaţă **(2)**; îndemn; p. ext. instigare; (învechit) voroavă **(I 7)**. *Îndemnarea... li s-au făcut din vorbile zise de băcanii ce mai jos să arată* (a. 1835). DOC. EC. 573. *Zici că-s mîndră şi n-am vrut Ca s-ascult vorbele tale?* COŞBUC, B. 12. *Rămase învingătoare vorba judelui. Nu te prinde cu el.* AGÂRBICEANU, S. P. 16, cf. RESMERIŢĂ, D, CADE. *Cînd a venit în anchetă mi-a dat un sfat... Ţie are să-ţi putrezească oasele p-aci, hulit, lovit, sărac şi neînţeles, dacă nu vei ţine socoteală de vorbele lui.* ULIERU, C. 60, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Antofiţă, fiu taicăi, N-ascultaş de vorba mea.* GRAIUL, I, 75. *Aşa să asculte... La vorba mea, La sfatul meu.* GR. S. V, 157. *Ţ-am spus un cuvînt, s-asculţ vorba mę.* ALR I/I h 28/418. ◊ Expr. **A veni** (sau **a ajunge**) **la vorba** (ori **la vorbele**) **cuiva** = a recunoaşte că cineva a avut dreptate; a accepta (prin forţa lucrurilor) că părerile, sfaturile cuiva au fost bune. *Ei, Harap-Alb, aşa-i că ai venit la vorbele mele?* CREANGĂ, P. 213. *În sfîrşit, bine c-aţi venit tot la vorba mea... Dacă m-aţi fi ascultat de la început, azi Laura ar fi fost mireasă.* REBREANU, I. 112, cf. CADE, DL, DEX, 1 013. *Şi din gură mi-i zicea: Ai venit la vorba mea!* TEODORESCU, P. P. 628, cf. CIAUŞANU, GL. *No, am agiuns la vorbele tatii!* O. BÎRLEA, A. P. II, 177, cf. ZANNE, P. II, 830. ♦ Dispoziţie, ordin **(1)**, poruncă **(1)**; vrere (a cuiva). *Tu şezi la grajdi nedezlipit şi să îngrijeşti de calul meu... Bagat-ai în cap vorbele mele?* CREANGĂ, P. 208. *Dragii mei copii..., mergeţi de vă căutaţi ursitele... – Vorbele tale, tată, sînt pentru noi ca o icoană la care ne închinăm.* ISPIRESCU, L. 33. *Vorbele tale, bărbate, sînt sfinte pentru mine, pentru că de aceea bărbatul este bărbat.* id. ib. 181. *Vorba de pe urmă a lui Ştefan e lege tuturora?* DELAVRANCEA, O. II, 41. *Voi spune numai că n-am îndeplinit nici vorba tatălui meu, nici a mamei mele.* V. ROM. iunie 1973, 3. ◊ Expr. **A nu ieşi din vorba** (sau, rar, **din vorbele**) **cuiva** ori **a nu-i ieşi** (cuiva) **din vorbă** = a îndeplini întocmai dispoziţiile, porunca, ordinul cuiva; a se supune întocmai vrerei, dorinţei cuiva. *Unde se află una ca asta? Cum să ieşim noi din vorba boierului nostru?* SADOVEANU, O. IX, 430. *Barbu... nu mai ieşea acum din vorba lui Nicu.* CAMIL PETRESCU, O. III, 157. *Să nu mă mînii de-acuma înainte şi să nu ieşi din vorbele mele.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 2, 18/2. *Eu trăiesc cu el foarte fericită şi nu-mi iese din vorbă niciodată.* FOLC. TRANSILV. III, 420, cf. ZANNE, P. II, 534. **A călca vorba cuiva** = a nesocoti, a nu respecta dispoziţiile, porunca, ordinul cuiva. *Îi era ciudă cum de să calce vorba tatălui său ce-i spusese cu grai de moarte.* ISPIRESCU, L. 42. *M-a blestemat măicuţa, De ce i-am călcat vorba.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 196. **A înţelege** (sau **a pricepe, a asculta**) **de vorbă (bună)** = a se conforma, a se supune îndemnurilor, ordinelor cuiva, fără vreo constrîngere. Cf. RESMERIŢĂ, D. *Am să-ţi poruncesc, tîlharule, şi dacă nu asculţi de vorbă, am să te umplu de sînge!* REBREANU, I. 28. *Voi nu înţelegeţi de vorbă bună?* id. R. II, 202. *Tîlharii ăştia nu pricep de vorbă.* id. ib. 246, cf. SCRIBAN, D.

11. (Adesea urmat de determinări ca „veche", „bătrînească", „din bătrîni", „românească" etc.) Proverb, zicătoare, zicală; p. ext. dicton, maximă, sentinţă **(2)**; expresie memorabilă, formulă consacrată. *Este o vorbă ţărănească, ce samănă a fi în Moldova de cînd Papură-Vodă.* RUSSO, S. 11. *Am rămas... cu gura căscată, cum e vorba românului.* NEGRUZZI, S. I, 96. *Ea simţea foarte bine că şi-au trăit traiul şi şi-au mîncat malaiul, după cum zice vorba.* ALECSANDRI, O. P. 70, cf. COSTINESCU. *Ş-apoi este vorba veche, vorba foarte nimerită: Să petreacă cine poate, iară proştii să stea-n lanţ.* CONTEMPORANUL, I, 125. *De nu mi-ar fi ruşine..., aş potrivi aci, – şi nu fără oarecare iscusinţă, – vorba românului: departe griva... de iepure.* ODOBESCU, S. III, 25. *Ştii că este o vorbă: „Nici pe dracul să-l vezi, da nici cruce să-ţi faci".* CREANGĂ, P. 28. *O vorbă veche franţuzească zice că mai-binele e adesea vrăjmaşul binelui.* CARAGIALE, O. IV, 10. *„Nimic nou pe lume" – cine a spus-o, mare vorbă a spus.* id. ib. 153, cf. ŞĂINEANU, I. 164. *Vorba din bătrîni: Eu la chef ca-n marte postul.* COŞBUC, P. II, 37. *Este o vorbă: pe cine nu-l laşi să moară nu te lasă să trăieşti.* PAMFILE, J. II, 172. *Ştii, vorba românului: călătorului îi şade bine cu drumul.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 59, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Arborii sînt prudenţi ca nişte bătrîni cu experienţă; pare că cunosc vorba: graba strică treaba.* SIMIONESCU, FL. 8. *Turcii... au totuşi o vorbă potrivită, – Ce vorbă? vreau s-o cunosc şi eu. – Toate trec. Deci vor trece şi aceste neplăceri.* SADOVEANU, O. X, 33. *Căci şi bătrînul – batîr că l-a calcat ursul şi i-a mai dat oleacă de putere – tot trecător se cheamă că rămîne, după vorba veche că ne trecem ca florile şi ca privighetorile.* id. ib. XIII, 675. *Mi-a spus o vorbă veche: Învaţă-te de-acuma minte, Să nu vinzi pielea ursului mai dinainte.* ARGHEZI, S. V, 94. *Ştii vorba: cine nu lucrează nu greşeşte.* CĂLINESCU, S. 342. *Ziua bună se cunoaşte de dimineaţă, spune o vorbă bătrînească.* V. ROM. februarie, 1955, 144, cf. DL, DM, BARBU, Ş. N. 14, M. D. ENC., DEX. *Nu ştie mama vorba: „După ceartă-mpăcăciune, jarul se face cărbune"!* I. GHEŢIE, B. II, 363. *Nu uita, bade, uita, Cum zice, bade, vorba: Cine calcă jurămîntul, Nu-l primeşte nici pămîntul.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 258. *Şi unde mai pui că este o vorbă: La cel sărac şi cîinii parcă bat mai tare.* FURTUNĂ, V. 17. *Vorba românului: „nădejdea pe fugă, cetatea la tufă".* ŞEZ. III, 118. ◊ *Povestea vorbei* v. poveste **(7)**. ◊ (Urmat de determinări în genitiv, care indică autorul expresiei memorabile, invocate de obicei pentru a întări o afirmaţie, o argumentaţie etc.) *Noi ne servim de partea aceasta de răspuns nu pentru*

a-l combate, căci – vorba unui lord englez – auzise discursuri care i-au schimbat sentimentele, nici unul cari i-au schimbat votul. EMINESCU, O. XI, 76. *Ei, vorba lui Grigorie Alexandrescu, „s-a schimbat boierul, nu e cum [î]l știi".* id. ib. 250. *Ne amintește pe departe vorba înțeleptului.* CARAGIALE, O. III, 249. *Pînă s-a săvîrșit din viață, îi rămăsese sfinției sale o vorbă: „Parcă și Dumnezeu uită uneori pe cei de treabă, Doamne, iartă-mă".* SOVEJA, O. 71. *„Tout s'arrange" era vorba lui obișnuită.* LOVINESCU, M. 164. *Îți aduci aminte de vorbele lui Goethe, chiar în fața unui scai: „Florile sunt măreție hieroghife, prin care natura ne dezvăluie dragostea ei".* SIMIONESCU, FL. 185. *Avem un spiritual document în vorba lui Oscar Wilde, care observă într-o zi cu prefăcută ingenuitate: „Am observat că de la un timp natura a început să semene cu pînzele dlui Whistler".* VIANU, E. 20. *Se putea cita vorba lui Augustin..., potrivit căreia autorii profani nu sînt de disprețuit, dacă scrierile lor conțin adevărul.* id. L. U. 10. *Aceasta ne aduce aminte de o vorbă a lui Degas...: o luptă nu se sugerează prin cincizeci de figuri agitate, ci numai prin cinci, dar puse unde trebuie.* OPRESCU, S. 44. *Cunoașți vorba aceea a unui italian, messer Ottaviano? Cine zice popor, zice un animal nebun.* BARBU, PRINC. 48. *Că s-a mai furat, e drept, dar vorba lui, unde sînt miei, sînt și piei.* V. ROM. decembrie 1963, 69. *Vorba lui Dan: ce nimicuri pot decide soarta unui om!* ib. iunie 1973, 58. *Vorba lui E. Mounier: „Revoluția va fi spirituală sau nu va fi".* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 7/3. *Și acum, vorba cojocarului, să ne întoarcem la blană.* ZANNE, P. V, 195. ◊ Expr. (Popular și familiar) **Vorba (a)ceea** (sau **aia, a ăluia, a celuia**) = expresie stereotipă folosită cînd se introduce în discuție un proverb, o zicală, o sentință etc. *M-ai pîcîlit, leliță; dar vorba ceea: pîcîlire de leliță, cere plată o guriță.* ALECSANDRI, T. 719. *Ministrul nostru plenipotențiar a sfîrșit prin închinăciuni....; vorba ceea: daca nu-i puterință, la ce mai gîlceavă degeaba.* EMINESCU, O. XI, 136. *Vorba ceea: nici n-au tăiat vițelul și le vin mușterii după piele.* id. ib. 250. *Era toamnă, pe cînd, vorba ceea, gospodarii își numără bobocii.* GANE, N. I, 218. *Am venit și eu la vreme, cînd, vorba ceea, îți era lumea mai dragă.* id. ib. II, 69. *Vorba ceea: la calic slujești, calic rămîi.* CREANGĂ, P. 200. *Vorba ceea: nici picioarele, nici drumul nu-i al lor.* SOVEJA, O. 41, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, ARHIVA, XLIV, 258, IORDAN, STIL. 290, SCRIBAN, D. *Vorba ceea: unde dai și unde crapă!* ARGHEZI, S. XVI, 145, cf. DL, DM. *Vorba aceea, ce mi-e fata popii... și ce mi-e fata primarului comunal.* V. ROM. iunie 1973, 13, cf. M. D. ENC., DEX. *Vorba ceea, un june e om ca oamenii numai după ce se însoară.* FRÎNCU – CANDREA, M. 54. *Curat vorba ceea: Vezi cu ochii și nu crezi Și mă-ntrebi: „de ce oftezi"?* FURTUNĂ, V. 1. **Vorba țiganului** v. țigan (1). **Vorba cîntecului** = cum se spune din bătrîni (într-un cîntec vechi, cunoscut). *Vorba cîntecului: De urît mă duc de-acasă Și urîtul nu mă lasă.* CREANGĂ, P. 140. *În inima ei parcă se petrecea... poate vreun dor ascuns, care nu-i venea a-l spune. Vorba cîntecului: Fugi de-acole, vină-ncoace! Șezi binișor, nu-mi da pace!* id. ib. 276. *Dar înăuntru cine șade? vorba cîntecului popular.* SADOVEANU, O. XXI, 22, cf. DEX, ZANNE, P. VI, 393. **Așa** (sau **cum**) **vine vorba** v. veni (**B I 1**). ♦ Poveste, anecdotă transmisă prin tradiție orală, legendă; p. ext. întîmplare (povestită); (învechit) voroavă (**I 8**). *Asta îmi amintea vorba că un drăcușor se poate strecura prin cea mai îngustă crăpătură.* CARAGIALE, O. I, 125. *Cum care hoți, uncheșule? De patruzeci de ani auzi vorba asta.* SADOVEANU, O. XIV, 41. *D-atunci a rămas vorba că d-aia sînt oamenii hoți, că-s din neamul celor scăpați de prin temnițe.* RĂDULESCU-CODIN, M. N. 38. *Vorba asta e de cînd cu moșii putrezi.* PANN, P. V. III, 108/15, cf. ZANNE, P. II, 276.

12. Promisiune, făgăduială; angajament; (învechit, rar) voroavă (**I 9**). Cf. I. GOLESCU, C., RESMERIȚĂ, D. *Vorba unui prieten e mai sfîntă ca orice hîrțoagă.* REBREANU, I. 83. *Măi Matei, la mine vorba-i sfîntă!* id. R. II, 56, cf. CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX, PĂCALĂ, M. R. 232, ALR II 4 842/53. *Aș-ę i-o fost vorba lui, cî dacî i-a spuńe-o poveste ńeaudzîtă și ńevadzută, nu ia vama ńimica.* O. BÎRLEA, A. P. II, 520. *Noi am plecat toți îndată După vorba lui cea dată.* NUNTA, 130. *Vorba unui om cinstit face mai mult ca un înscris.* ZANNE, P. II, 828. *Schimbarea vorbelor, întreagă minciună.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 160. *Vorba în tîrg și vulpea în pădure,* se spune despre cineva care face promisiuni deșarte. Cf. BARONZI, L. 50, ZANNE, P. I, 703. ◊ Expr. **A se ține de vorbă** sau **a (-și) ține vorba** (ori, popular, **vorbele**) = a îndeplini promisiunea făcută, a-și respecta angajamentul luat. [Antioh Vodă] *era și credincios la jurămînt, își ținea cinstită horba.* NECULCE, LET. II, 282/10. *Dacă mi-ați făgăduit, caută să vă țineți de vorbă.* PETROVICI, P. 22/23, cf. LB. *Găsiră cu cale, simțind că patricii n-or să se ție de vorbă,... să întocmească o dregătorie (magistrație) care să oprească orice năpăstuire s-ar face.* CĂPĂȚÎNEANU, M. R. 80/2. *Mi-au mai făgăduit încă doi a se prenumera la novele, dar nu și-au ținut vorba* (a. 1846). BARIȚIU, C. II, 317. *Este lucru de rîs ca în puterea diplomei sale fiecare... să aibă dreptul să se constituie cearlatan, să vînză cui dă mai mult singura făgăduială a sănătății, fără ca să se ție de vorbă.* MAN. SĂNĂT. 5/7, cf. POLIZU. *S-a ținut de vorbă, l-a trimis la Pisa, unde Coletti a dobîndit diploma de doctor în medicină.* GHICA, S. 159, cf. RESMERIȚĂ, D., ARHIVA, XLIV, 258, DEX. *Cum îți plîngi păcatele Că n-ai ținut vorbele?* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 260. *Eu te mîntuiesc, dar apoi de nu te ții de vorbă e vai de tine.* RETEGANUL, ap. CADE. *Fiindcă i-a făgăduit că-i va face mult bine, el s-a ținut de vorbă.* STĂNCESCU, B. 257, cf. ALR I/I h 28. *Mń-o făgăduit,... s-o țînu d'e horbă.* ALR II 4 842/228, cf. ib. 4 842/574, 791. (Cu inversarea construcției) *Ea de vorbă s-a ținut.* BOLINTINEANU, P. II, 15. (Regional) **A se prinde cu vorba** = a făgădui (cuiva), a se angaja (la ceva). *C-așa m-am prins cu vorba: să-ți fac ce mi-i cere.* STĂNCESCU, B. 104. (Învechit, rar) **A sta la vorbele lui** (sau **lor** etc.) = a se ține de cuvînt. *Sînt nestatornici, nu stau la vorbele lor, ci unele zic și altele fac.* R. POPESCU, CM I, 479. **A purta** (sau **a duce, a ține,** rar, **a aduce**) **pe cineva cu vorba** (sau, învechit, rar, **cu vorbe**) = a înșela (pe cineva) prin amînarea la nesfîrșit a îndeplinirii unor promisiuni; a amăgi, a păcăli. *L-au tot purtat cu vorbe den zi în zi, pănă cînd i-au zis că acea moșie au dat-o de zestre ginere-său* (a. 1753). IORGA, S. D. XVI, 147. *Dacă*

mergea bumbaş[i]ri, dumnealui îi ţinea cu vorbe (a. 1773). id. ib. VII, 40. *Decît să porţi pe omul cu vorba, spune-i mai bine că nu se poate.* PANN, P. V. II, 144/4. *Apoi, mi-a dat vreo para? Mă purta cu vorba dintr-o zi într-alta.* GHICA, C. E. I, 252. *Să-l port cu vorbe că l-oi însura cu Mândica, pînă ce-oi mîntui tîrgu.* ALECSANDRI, T. 827, cf. COSTINESCU. *Se uită aşa, nu ştiu cum, şi-l aduce pe om cu vorba.* CARAGIALE, O. II, 92. *De opt luni mă poartă cu vorba nişte pîrliţi de negustoraşi.* M. I. CARAGIALE, C. 95. *A aflat de la oameni că Ileana s-a împotrivit cît a putut, că l-a purtat cu vorba pe Haramu un an de zile.* REBREANU, N. 107. *De o lună ne poartă cu vorba.* CAMIL PETRESCU, T. I, 415. *De unde să ştiu de ce mă poartă cu vorba Alcaz?* C. PETRESCU, C. V. 54. *Da' spune odată, soro, nu mă purta cu vorba.* SADOVEANU, O. I, 456, cf. BL IV, 172, ARHIVA, XLIV, 258, SCRIBAN, D. *De ce să mă faci de rîs, să ţin omul cu vorba?* CĂLINESCU, B. I. 194. *Poartă-l... cu vorba, amînă scoaterea numărului de revistă!* id. ib. 483, cf. CIOCULESCU, C. 58. [Î]*i purtase cu vorba toată iarna şi tărăgănase încheierea noului contract de arendare.* I. GHEŢIE, B. I, 375, cf. ALR SN V h 1 411, ALRM SN III h 1 163, ZANNE, P. 831. (Cu inversarea construcţiei). *Nu mai voi s-aştept d-acuma tot cu vorba să mă ţii.* CONTEMPORANUL, I, 41. *Dar cu vorba ce mă porţi?* DOINE, 249. *Spuńe-m, mîndră, poţ nu poţ, Cu vorba să nu mă porţ.* MAT. DIALECT. I, 109. **A-şi lua** (sau, învechit, **a-şi trage**) **vorba înapoi** (ori, regional, **îndărăt**) sau (regional) **a-şi întoarce** (ori **a-şi schimba**) **vorba** = a-şi retrage promisiunea făcută, a-şi încălca angajamentul; a retracta **(1).** *Eu îmi întorc vorba, pui lacăt la gură, Dacă e pricina pentru legătură.* PANN, P. V. II, 101/25. *După atîta timp de la subscrierea lor, trăgîndu-şi mulţi vorba înapoi, miaţi trimis prea multe exemplare* (a. 1845). BARIŢIU, C. II, 298. *Voi să-şi ia vorba înapoi, dară nu putu.* ISPIRESCU, U. 86, cf. CADE, ARHIVA, XLIV, 258. *Împăratul nu-şi poate trage vorba, trebuie să împlinească făgăduşul.* RETEGANUL, P. P. 8. *O spus în faţa primarului şi primaru chiar o dzîs: „numa aşa să hiie, moşule, să nu schinghi horba".* GRAIUL, I, 409. *Şi-a luat vorba-ndărăt.* CIAUŞANU, GL., cf. ZANNE, P. II, 830, 831. (Popular) **A zice** (sau **a spune) vorbă mare** (ori, rar, **vorbe mari**) = (mai ales în construcţii negative şi imperative) a-şi lua un angajament, a face o promisiune; a garanta, a jura. *Să nu zici vorbă mare.* PAMFILE, J. II, 172, cf. CADE. *Nu spune vorbă mare, întîmpină celălalt, noi nu putem calcula urmările unei înşelătorii atît de nevinovate.* VINEA, L. I, 24, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Faci aşa? – Fac. – Zici vorbă mare? – Zic!* RĂDULESCU-CODIN, Î. 298. *Am zis şi vorbă mare că am să mă las de tutun!* CIAUŞANU, GL. *Îmbucătură mare poţi băga în gură, dar vorbă mare să nu scoţi din gură.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. III, 582. *Îmbucătura mare să-nghiţi Şi vorba mare să nu o zici.* PANN, P. V. I, 14/3. **Vorba-i vorbă** = cuvîntul dat trebuie respectat. *Da te-ai ţinut de cuvînt, moş Nichifor. – Apăi de, jupîne Ştrul, vorba-i vorbă, eu nu mă cioşmolesc atîta.* CREANGĂ, P. 114, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. (Cu schimbarea construcţiei) *Vorba să rămînă vorbă!* ZANNE, P. II, 822.

13. Ştire **(2),** veste[1] **(1),** informaţie; zvon, bănuială, presupunere; (învechit) voroavă **(I 10).** Cf. v o r b i **(10).** *Pentru vorbile tuturor carii vin de acolo şi carii scriu de acolo cărţi, mă fac ştiutoriu cu cîtă mîhniciune supăr inima ta şi cu cîtă jele petreci viaţa ta.* N. COSTIN, C. 597. *Dîn om în om mergînd vorba, au ajuns şi la domn.* R. POPESCU, CM I, 393. *Lăsaţi pă mort aici şi-l voi îngropa eu prin ascuns, iar voi duceţi-vă la moşîia mea şi şădeţi acolo pînă să va potoli această vorbă.* I. GOLESCU, ap. GCR II, 256/12. *Că tu întru cîntări eşti meşteriţă mare, Eu tot am auzit o vorbă de la mulţi.* DONICI, F. I, 49/5. *Răspîndi vorbă că aceste gătiri de oaste le face împotriva turcilor.* BĂLCESCU, M. V. 323. *Holera nu este vreo boală doctorilor necunoscută, precum să lăţîsă vorba.* C. VÎRNAV, H. 2/26. *Aceste vorbe Xerxes luîndu-le serios... a dat ordine la căpitanii navilor să îmbarce cu linişte oştirea lor în navi.* ARISTIA, PLUT. 307/5. *Mult e răspîndită vorba că este acolo custodit şi acel depozit paladium de la Troia.* id. ib. 364/1. *Vorba despre domeniul Coroanei se lăţise cu cîteva zile mai nainte.* MAIORESCU, D. II, 54. *Acum cîteva zile se răspîndise vorba în Bucureşti că... s-ar fi ivit bande de insurgenţi.* EMINESCU, O. XI, 303. *Cum se răspîndi vorba că am să spun o istorie lungă, mai toţi părinţii şi mumele copiilor se grămădiră pe foişor ca să mă asculte.* SION, P. 54, cf. RESMERIŢĂ, D. *Se lăţi vorba în ţară că cetele răzvrătitului paşă înaintează asupra Bucureştilor.* C. GANE, TR. V. 413. *Rămase vorba că Sufletel suferă de neurastenie.* CĂLINESCU, B. I. 451. *Subprefectul... scornise vorba după care taica ar fi luat bani de pe la ţărani.* PAS, L. I, 178, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Destule vorbe se spuneau despre acesta, între altele că face avorturi.* I. GHEŢIE, B. II, 315. *Să prăpădească pe biata copilă apoi să lăţească vorba că au murit.* SBIERA, P. 296. *Femeia... pleca de la biserică şi spunea pe la prieteni că în cutare loc este un călugăr sfînt care cunoaşte păcatele lumii. Şi vorba se întinde.* PAMFILE, DUŞM. 88, cf. ALR I 1 512/900. ◊ E x p r. **Umblă vorba** (sau, rar, **vorbe** ori **vorbele) (că...)** ori **merge vorba (că...)** = se spune, se vorbeşte, se zvoneşte (că...) *Pe timpii de atunci mergea vorba că îndeobşte călugării de la Sîntele-Locuri erau mai învăţaţi şi mai deprinşi cu afacerile bisericeşti decît cei din clerul nostru.* ODOBESCU, S. II, 36. *Vorba mergea că ar fi dat trupul la dobitoace şi că de aceea nu s-au găsit decît mantaua şi iarmurca, pentru că ursului şi cînilor le fusese destul trupul.* CONTEMPORANUL, II, 221, cf. DDRF IV, 195. *Umbla, aşa, vorba că-i cam lălîu.* SĂM. III, 439. *Putred de bogat... Aşa umblă vorba.* DELAVRANCEA, O. II, 296. *În sat umblă vorba că se va însura în cîşlegi.* REBREANU, I. 114. *Mai mergea vorba că e şi tare învăţat.* CIAUŞANU, R. SCUT. 16. *Despre ce umblă vorbele la Timiş?* SADOVEANU, O. XIII, 656. *Umblă vorba... Că la boieri e totul mărgăritar şi fir, Mătase, catifele, miros de trandafir.* ARGHEZI, S. V, 152. *La începutul lui douăzeci şi unu, prin februarie, începu să umble vorba prin sate că peste Olt s-ar fi ridicat în fruntea pandurilor slugerul Tudor.* CAMIL PETRESCU, O. I, 54. *Umbla vorba că l-a zărit odată unul la faţă.* CAMILAR, N. II, 7, cf. DL, DM. *Prin sat umblau vorbe că tata „a căzut".* LABIŞ, P. 29, cf. M. D. ENC., DEX. *Umblă vorba că şi tu ai avea gînduri de însurătoare.* I. GHEŢIE, B. I, 190. *Se învîrtea prin casă şi pe loc a făcut mîncare... Adică aşa merge vorba că se făcea ea; dar altfel tot urîtă şi pogănă era.* FURTUNĂ, V. 2.

Aşa (sau **cum) vine vorba** ori, regional, **vine vorba ceea** v. veni **(B I 1). Îi merge** (cuiva) **vorba** v. merge **(III 3).** (Popular) **A (se) face vorbă** = a (se) răspîndi o ştire, un zvon. *Vei fi luat măsuri să nu se facă vorbă.* GANE, N. II, 61, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ Mesaj. *L-a lăsat un călător cu vorbă să i-l păstrez pînă s-o întoarce.* ISPIRESCU, U. 94. *[Î]i făcu vînt acasă, cu vorba pentru brigadier să vie numaidecît.* VOICULESCU, P. I, 31. *Bun şi frumos caş! întări baciul. – Într-adevăr. De-aceea l-am plătit cu dreptate, după vorba pe care mi-a spus-o flăcăul.* SADOVEANU, O. IX, 22. ◊ Expr. **A trimite (cu) vorbă** (sau, rar, **vorbe**) ori (regional) **a da cu vorba de cineva** = a transmite un mesaj (cuiva), a înştiinţa (pe cineva). *Muierea în secret îi trimitea vorbă, zicînd că dînsa bucuroasă ar ucide pruncul din pîntecele sale.* ARISTIA, PLUT. 103/4. *Îi trimit vorbă acasă peste drum.* CARAGIALE, O. II, 172. *Trimise vorbă lui Midas că a făcut o faptă ce trebuie răsplătită.* ISPIRESCU, U. 105, cf. RESMERIŢĂ, D. *I-am trimis vorbă să dea puiul meşterului ursar.* VOICULESCU, P. II, 87. *Trimiteau vorbe prin femei cum că-i bine şi fără unghean.* SADOVEANU, O. XIV, 66. *De altfel i-ai trimis vorbă că sînt aici.* DEMETRIUS, C. 8. *Am trimis vorbă printr-un om.* H. LOVINESCU, T. 151, cf. DL, DM, DEX. *A trimis vorbă că nu prînzeşte cu noi.* I. GHEŢIE, B. II, 319. *Ţi-am trimis eu vorbă prin Petrea.* FURTUNĂ, C. 48, cf. CIAUŞANU, V. 210. *Ai grijă dă iel, pînă ţ-oi trimete io vorbă.* Ş. BÎRLEA, A. P. II, 546. (Cu schimbarea construcţiei) *Cu vorbă ne trimese După iubita lui floare.* NUNTA, 129. **A lăsa vorbă** = a lăsa un mesaj, o dispoziţie; a anunţa ceva înainte de a pleca undeva. *Dacă sînteţi plecaţi de-acasă, lăsaţi vorbă unde să vă găsesc.* CARAGIALE, O. VII, 57, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM. *Am lăsat vorbă să nu-l trezească pe colonel pentru nimic în lume.* V. ROM. octombrie 1964, 62, cf. M. D. ENC., DEX. *Nu era acasă, plecase curînd după-amiază şi nu lăsase vorbă cînd se întoarce.* I. GHEŢIE, B. II, 76. *Tatăl său plecînd la arat... a lăsat vorbă acasă ca fie-sa să se ducă cu demîncare la oameni.* PAMFILE, S. T. 179. *Ai lăsat vorbă... că cîn oi agiunge io la t'iine, atunş oraşu cela sî sî facă-napoi, să nu mai fii stîncî.* O. BÎRLEA, A. P. I, 542.

14. Bîrfă, clevetire; calomnie; (învechit) voroavă **(I 11).** *N-am avut nici o supărare..., dar vorbe să aude în tot felul de minciuni* (a. 1787). FURNICĂ, D. C. 172. *Vor înceta dar vorbele celor ce... n-au altă treabă decît a critica şi a osîndi faptele celor ce ostenesc.* HELIADE, O. II, 420, cf. RESMERIŢĂ, D. *Pătimea şi din pricina vorbelor care alergau ca nişte fiinţe nevăzute prin sat.* SADOVEANU, O. VII, 307. *N-aş vrea să vă scornească lumea vorbe.* STANCU, R. A. II, 360, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Moarte fără bănuială şi nuntă fără vorbe anevoie se găseşte.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. II, 621. ◊ Expr. **A (-i) scoate** (cuiva) **vorbă** (sau **vorbe (rele)**) v. scoate **(VI 4). A purta** (sau **a duce) vorba** (sau **vorbe** ori **vorbele**) = a bîrfi; a colporta ştiri (false, calomnioase), zvonuri. *Purta vorba peste tot Ş-o schimba cum îi venea.* HELIADE, O. I, 235. *Crîşmăriţa purta vorba din femeie în femeie şi acestea spuneau bărbaţilor.* GÎRLEANU, N. 35, cf. DL. *Acesta vorbea puţin în faţă, dar ducea vorbele.* BARBU, PRINC. 110. **A (se) face de vorbă** = a (se) face de ruşine, de ocară, de rîs. *M-a făcut de vorbă prin sat cu minciunile lui.* PANN, ap. CADE. *Te-or videa oaminii şi m-or face de vorbă-n sat.* ALECSANDRI, T. 720. *Baronul îmi face fata de vorbă.* I. NEGRUZZI, S. VI 5, cf. PAMFILE, J. II, 172, cf. DL, CIAUŞANU, V. 210. **A (-i) ieşi** (cuiva) **vorbă** (sau **vorba** ori **vorbe**) = a deveni subiect de bîrfe. *Mîne o să iasă vorba că din cauza unui amor nenorocit, te-ai sinucis.* GANE, N. III, 126. *O să-mi iasă vorbă că torn statui în metale preţioase.* CĂLINESCU, S. 549, cf. DL. *Albo, Albo de la munte! Ce-ai pus fesciorul pe frunte Că ţi-au ieşit vorbe multe.* ALECSANDRI, P. P. 267. *Frunză verde, foi mărunte, Ieşitu-mi-au vorbe multe.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 402. *Ţ-or ieşît vorbe multe.* DENSUSIANU, Ţ. H. 196. *De ce-ai lăsat păr pe frunte? Că ţi-a ieşit vorbe multe.* FOLC. MOLD. I, 109. **A-şi auzi vorbe** = a-i ajunge (cuiva) la cunoştinţă lucruri neplăcute, bîrfe, pe care le spun alţii despre el. Cf. DL I, 172. (Cu schimbarea construcţiei) *Trage-ţi tulpanu pe frunte, Multă vorbă ţi s-aude.* MARIAN, H. 100. **A da** (cuiva) **de vorbă** = a da (cuiva) prilej de bîrfă. Cf. CADE.

15. (Învechit) Cuvîntare, discurs; (astăzi rar) vorbire **(6);** (învechit) voroavă **(I 12).** Cf. vorbi **(11).** *Iulian cardinalul, solul papei, cu mare glas au făcut vorbă către craiul şi către tot divanul şi senatul.* M. COSTIN, O. 284. *El ades suit pe-o piatră cu turbare se-nfăşoară În stindardul roş şi fruntea-i aspră-adîncă încreţită, Părea ca o noapte neagră de furtune-acoperită, Ochii fulgerau şi vorba-i trezea furia vulgară.* EMINESCU, O. I, 52. *Patriotul adevărat n-asudă de vorbă.* id. ib. XI, 250. *Nu tăiaţi vorba oratorului.* CARAGIALE, O. III, 32. *Vătăjelul Iordache Nastratin, care venise cu sătenii, începu vorba lat şi-ndesat.* SADOVEANU, O. VIII, 11, cf. DL, DM, DEX. ◊ Expr. **A lua vorba** (sau **vorbă**) = a lua cuvîntul v. cuvînt. *Spînul..., luînd vorbă, zice împăratului: Ei, moşule, ce mai zici?* CREANGĂ, P. 229. *He, nepoate, luă vorba Vlad. Geaba te superi.* SOVEJA, O. 26, cf. DL, SCL 1973, 522. **A cere vorba** = a cere cuvîntul v. cuvînt. Cf. COSTINESCU. **A avea vorba** = a avea cuvîntul v. cuvînt. Cf. COSTINESCU. ♦ (Învechit, rar) Predică. *Gîndul cel de taină a aceştii învieri îmi dă mie pricină să fac astăzi, înaintea dragostei voastre, această vorbă.* ANTIM, O. 140.

16. (Şi, învechit, rar, în sintagma *împreunare de vorbă*) Discuţie cu cineva sau între mai multe persoane; convorbire, conversaţie; taifas **(1),** (învechit şi regional) vorbire **(7);** (învechit) voroavă **(I 13).** Cf. vorbi **(12).** Cf. MARDARIE, L. 107/24. *Şi iar să te sfătuieşti întîi, să vezi la masă ce vorbe şi ce graiuri vei vorbi cu solul.* NEAGOE, ÎNV.[2] 270. *O sută şi 68 de ceasuri sînt în săptămînă, şi D[u]mnizău numai un ceas sîngur ş-au ales, iară tu şi acesta îl cheltuieşti în lucrurile lumeşti şi în vorbe şi în rîsuri* (a. 1691). GCR I, 293/34. *Vorbele ce vor fi fost, ei vor fi ştiut, iar noi ce am văzut scriem.* R. POPESCU, CM I, 470. *Multă vorbă... au avut singuri numai.* R. GRECEANU, CM I, 118, cf. ANON. CAR. *Aşa vedem că să face şi la mesele şi ospeţele celor mari, că sînt toate voioase şi vesele, mîncările, băuturile, vorbele, jocurile şi cîntările.* ANTIM, O. 12. *Au stătut la împreunare de vorbă.* HALIMA (1783), 4[v]/8. *Petrecînd cu dînsul mai în toate zilele la împreunare de vorbă.* ib. 18[v]/13. *Temîndu-se împăratul ca să nu se unească cu paţinachii au trimis să cheme pre povăţuitorii lor la*

vorbă. ŞINCAI, HR. I, 210/38. *Mă aflu cu totul sîngur şi lipsit de toată tovărăşia şi vorba.* DRĂGHICI, R. 80/2. *Îl avea cu dînsul mai în toate zilele la vorbă, la masă şi la orice fel de petrecere.* GORJAN, H. 48/7. *Vorba comună împărtăşeşte aflarea aceasta monahului Bertold Şvarţu din Fraiburg, pe la 1300.* SĂULESCU, HR. I, 245/12. *Fumul întuneca odaia şi vorba felurită se curmezeşea.* RUSSO, S. 27. *Se fac multe împreunări şi comunicaţiuni la vorbă cu inemicii.* ARISTIA, PLUT. 339/23, cf. POLIZU. *Avusese o lungă vorbă cu Moţoc.* NEGRUZZI, S. I, 143. *Ajungînd la altă casă,... începură iarăşi vorba, a mai rîde, a mai spune.* CONTEMPORANUL, I, 164. *Ne uitam unul la altul şi... nici unul nu începea vorba.* GANE, N. III, 123. *Ia să nu ne trecem vremea cu vorbele. Hai, vin jupîneşică Malcă, să te duc la bărbăţel acasă.* CREANGĂ, P. 116. [Î]*i era şi lehamete cîteodată să se mai întîlnească cu cineva şi să-l mai stîrnească la vorbă.* id. A. 140. *Fiindcă am poftă de vorbă, aştept nu cumva a pica vreun alt bucureştean iubitor ca mine de aer curat, să respirăm împreună.* CARAGIALE, O. I, 288. *Au început să se-ntețească femeile la vorbă, şi din vorbă la-mpunsături.* id. ib. II, 152. *Doi ani de zile au trecut fără ca părintele Trandafir să fi mişcat satul înainte, măcar numai atîta cît e de la vorbă pînă la supărare.* SLAVICI, O. I, 60. *Am petrecut împreună... tot în vorbe despre trecutul şi viitorul românilor.* SBIERA, F. S. 125. *Găsiră pe cele 4 femei ostenite de a se privi şi a căuta subiecte de vorbă.* D. ZAMFIRESCU, R. 159. *Bucuros de vorbă şi cinstit.* IORGA, P. A. I, 182. *Iarna, la gura sobei, vorba se încingea pătimaş.* DELAVRANCEA, O. I, 256. *Iubea fata aceea pe tînăr sau îi era un simplu tovarăş de vorbă?* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 114. *Nu am poftă de vorbă, Don Camillo.* id. ib. 167. *Numai de nutreţ şi de vite le era vorba, şi de iarna cea pogană.* AGÂRBICEANU, S. P. 29. *Întărîtă-l la vorbă pe Colăcel şi, las' pe dînsul: îi hiritiseşte el pe toţi marţafoii, de le curg petecile.* SOVEJA, O. 24, cf. RESMERIŢĂ, D., N. A. BOGDAN, C. M. 92. *Adevărata plăcere o aflam în vorbă, în taifasul ce îmbrăţişa numai lucruri frumoase.* M. I. CARAGIALE, C. 24, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Găsea pricină de vorbă ceasuri întregi. Îi vorbea de familia ei, de trecutul lor.* BASSARABESCU, V. 19, cf. CADE. *Nu sare să mîngîie sau să ajute, nu se grăbeşte să lege firul vorbei într-un interes comun.* LOVINESCU, M. 17. *Notarul avea chef de vorbă.* CAMIL PETRESCU, T. II, 66. *Neculiţă se răstea în aşa fel că fata nu mai avea poftă de vorbă.* VLASIU, A. P. 74. *Vorba pornea firesc de la necazurile fiecăruia sau de la întîmplările zilei publice.* TEODOREANU, M. U. 39. *Era lacom de vorbă, de care postise atîta amar de vreme.* VOICULESCU, P. II, 38. *Vorba bogată a cucoanelor... rupea monotonia serilor lungi.* SADOVEANU, O. II, 246. *Nu se opri la vorbă cu slugile.* id. ib. XIII, 96. *Vor fi avut laolaltă vorbe slabe, muiereşti; cine ştie ce nimica le va fi sărit în nas.* DAN, U. 17, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, L. ROM. 1971, 184, M. D. ENC., DEX. *Sculaţi în puterea nopţii, erau morocănoşi, fără chef de vorbă.* I. GHEŢIE, B. I, 86. *Unde sînt cu trei, cu doi, Vorba le e tot de noi, Şi fac sfaturi pe ascuns Să ne facă-un neagiuns.* ALECSANDRI, P. P. 269. *Nu mi-e îndămînă a merge singur fără pic de vorbă, ca un mut.* RETEGANUL, P. I, 20. *Vorbă, vorbă – ba di una, ba di alta, pînă ce ajunserăm la o groapă făcută di mini.* GRAIUL, I, 261. *Săteanul... are gust de vorbă.* FURTUNĂ, C. 1. ◊ (În proverbe şi zicători) *Vorba multă, sărăcia omului.* Cf. HELIADE, O. II, 12, I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. II, 88, PANN, P. V. I, 152/2, RUSSO, S. 187, NEGRUZZI, S. I, 247, CIPARIU, O. II, 267, ALECSANDRI, T. 463, 1 102, MAIORESCU, CR. II, 285, ODOBESCU, S. I, 145, CREANGĂ, P. 250, DDRF, PAMFILE, J. II, 172, RESMERIŢĂ, D., REBREANU, R. I, 142, PILLAT, P. 98, MARIAN, T. 10, ZANNE, P. II, 818, 819. *Vorba vorbă aduce.* Cf. PANN, P. V. I, 21/2. *Şi fiindcă vorba vorbă aduce, cotoşmanul şi boierul stătură la taifas şi se înţeleseră la cuvinte.* ISPIRESCU, L. 289, cf. ZANNE, P. II, 815. *Vorba îndelungată mai mult te întunecă.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 156. *Mai bine vorbe multe decît sulițe frînte.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. II, 828. *Vorbă să fie, că tîrg se face,* se spune cînd au loc discuţii inutile. Cf. CREANGĂ, P. 219, PAMFILE, J. II, 172, ZANNE, P. II, 827, V, 30. *Vorbă să fie pentru o lulea de tutun* = multă discuţie pentru un lucru mărunt, pentru un fapt neînsemnat. Cf. ZANNE, P. II, 826. ◊ Loc. adv. **Din vorbă în vorbă** = din discuţie în discuţie; din una în alta. *Oi intra eu în casă smerină şi sfîntă ca o preuteasă, şi din horbă în horbă, i-oi da cercei şi cordele.* MILLO, în PR. DRAM. 375, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Flaviu Vegeţiu făcea din vorbă în vorbă aceeaşi observaţiune.* HASDEU, I. C. I, 171. *Din vorbă-n vorbă, din una-n alta, ajung pănă acasă la cumătra.* CREANGĂ, P. 32. *Din vorbă-n vorbă, nici nu prind de veste cînd ajung aci aproape să intre-n Sălcuţa.* CARAGIALE, O. I, 220. *Din vorbă-n vorbă, zic eu, ascunzînd cît puteam mai bine sentimentul de invidie: – Dumitale cum ţi-a dat decoraţie?* id. ib. III, 165, cf. CADE. *Din vorbă în vorbă,... m-a rugat să-l las în banca întîia pentru a lua note.* LOVINESCU, M. 80. *Din vorbă-n vorbă, ţăranul zîmbitor întrebă.* REBREANU, R. II, 71, cf. SCRIBAN, D. *Un mut, la început, Din vorbă-n vorbă ajunge obraznic şi limbut.* ARGHEZI, S. P. 95, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Vorbeam despre Sarajevo... şi, din vorbă în vorbă, dădurăm într-o groapă din asfalt.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 1, 7/4. *Apoi, din vorbă în vorbă, din una în alta, o întreabă la ce a venit.* MARIAN, O. II, 94. *A ajuns treaba din vorbă în vorbă de s-a făcut o bătaie.* STĂNCESCU, B. 22. *Trecînd odată vulpanul pe la culcuşul lupului, din vorbă-n vorbă, – taina-n sus, taina-n jos – ce-a zis lupul?* PLOPŞOR, C. 9. *Din vorbă-n vorbă, se capătă fîganul c-o ulcică de must.* IZV. XII, 15. ◊ Expr. **(Să) fie** (sau **rămînă) vorba între noi** sau **între noi fie vorba**, formulă adresată interlocutorului, care însoţeşte o remarcă, o constatare etc. pe care lumea nu (trebuie să) o ştie. *Să fie vorba între noi, dar tu nu eşti tot ca el?* PANN, ap. CADE. *Dar..., între noi fie vorba, cam avea şi dreptate bieţii băieţi.* SION, P. 251. *Eşti plină de cususuri, ca oaia de curnuţi, fie vorba între noi.* HOGAŞ, H. 80. *Lasă-l că bine-i face, fie vorba-ntre noi! Să-l mai zgîlţîie niţel şi pe dumnealui, că prea se fudulește.* REBREANU, I. 183, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Fie vorba între noi, dai o lovitură.* CĂLINESCU, E. O. I, 215, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. **A ține** (pe cineva) **de vorbă** = a antrena (pe cineva) într-o conversaţie (susträgîndu-l sau reţinîndu-l de la ceva). *Cineva ne ţine de vorbă prin cuvinte fără miez.* CANELLA, V. 7. *Ghiţă se bucura cînd veneau geandarmii..., îi ţinea de vorbă şi umbla mereu în voile lor.* SLAVICI, O. I, 138. *Pe cînd împăratul era*

ținut de vorbă, se schimbau solii. IORGA, P. A. II, 264. *Încercau... să oprească repetarea acelui gest, ținînd de vorbă pe cei doi.* AGÂRBICEANU, S. 21. *De un sfert de ceas îl tot ține de vorbă.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 57, cf. CADE. *Dar eu te țin de vorbă, domnule Comșa, și poate dumneata ai venit cu alte gînduri.* C. PETRESCU, Î. II, 167, cf. L. ROM. 1984, 385, BALADE, II, 118. **A sta** (sau **a ședea**) **de** (ori, învechit și regional, **la**, învechit, **în**) **vorbă** (sau, regional, **vorbe**) (cu cineva) = a vorbi **(12),** a discuta (cu cineva), a conversa; p. ext. a petrece un timp discutînd cu cineva, a tăifăsui. *Vor veni cineva din cei ce-ți vor fi mai dragi și vor sta în vorbă.* NEAGOE, ÎNV.[2] 260. *Stînd la vorbă cu turcul, Vasilie Vodă au spus povestea cum că el știe că i-i domnia stricată despre dînsul.* NECULCE, L. 19. *Eu acu te văz că ești un nebun din cei mari, pentru aceea nu-mi mai trebui să stau la vorbă cu tine* (a. 1773). GCR II, 96/2, cf. LB. *Într-o zi coconul Drăgan sta la vorbă, adică la taifas cu un favorit al său.* HELIADE, O. II, 426. *Sta și mai mult de un ceas în vorbă cu papagalul.* DRĂGHICI, R. 150/1. *Pe coastele dealurilor, nevestele ședă la vorbă.* RUSSO, S. 21. *El nu mai stă la vorbă cînd are biciu-n mînă.* BOLLIAC, O. 99. *Plecai d-aci la vale, căci nu eram singur și nu mă puteam opri ca să stau de vorbă cu dînșii.* PELIMON, I. 158/29. *Stam la vorbă cu cîțiva marturi... și povesteam pe rînd chipurile înșelătoare ce întrebuințase stăpînul nostru.* ALECSANDRI, O. P. 47. *Ședeau amîndoi de vorbă și puneau la cale că ce rost să-i facă fetei.* CARAGIALE, O. I, 118. *Nu stau mult la vorbă ca să înțeleagă unchiul de unde vine și unde se duce tînărul.* id. ib. 222. *Le plăcea să stea de vorbă cu popa și chiar se prindeau la sfaturi.* SLAVICI, O. I, 59. *Stau cei dragi de vorbă Gură-n gură.* COȘBUC, P. I, 103. *Stătuse de vorbă cu trei-patru de seama lui.* AGÂRBICEANU, S. 14. *Don Juan, întotdeauna am știut cu cine stau de vorbă.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 139. *Băuse două pahare de vin, stătuse de vorbă cu o femeie, încercase chiar să povestească o anecdotă.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 16, cf. CADE. *Poți să mă chemi ca să stăm de vorbă.* LOVINESCU, M. 71. *Le-am promis că vom sta de vorbă cînd va fi cazul.* REBREANU, R. II, 52. *Era foarte trist și-i plăcea să stea de vorbă cu noi, să-și spuie necazurile.* CAMIL PETRESCU, P. 164. *Stăm de vorbă și nu ne apucăm de treabă.* VOICULESCU, P. I, 25. *Am stat cu domnia sa la vorbă și la petrecere.* SADOVEANU, O. X, 19. *Femeia avea chef să stea de vorbă, să-l întrebe ce mai e pe acasă, una, alta.* DAN, U. 6. *Aveam impresia... că stăm cu el de vorbă.* OPRESCU, S. 34. *Vreau să mai stau de vorbă cu doftorul.* ULIERU, C. 121. *E misiunea ta de mamă să stai de vorbă cu fata, s-o luminezi.* CĂLINESCU, B. I. 32. *Eu între timp am să stau de vorbă cu căpitanul portului.* TUDORAN, P. 77, cf. DL. *Am remarcat că cei care se opresc și acceptă să stea de vorbă cu acești tineri curioși sînt tot tinerii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 32/2. *În orele libere se întîlnea cu cunoscuți, stăteau de vorbă, mai beau un pahar de bere, jucau cărți.* I. GHEȚIE, B. I, 42, cf. L. ROM. 1984, 383. *Cînd toca la Radu-Vodă, Eu stam cu puica de vorbă.* TEODORESCU, P. P. 312. *Stăm de vorbe.* ALR I 1 322/69. *Stau de horbă.* ib. 1 322/148, 150, 194, 217, 704. *Stau de voarbă.* ib. 1 322/298, 302, 305, 308, 595, cf. ALR SN V h 1 390. *Haidați să mai stăm de voarbă.* A I 26. *Aș dori... ca să stau cu dumńeta d'i vorbă.* O. BÎRLEA, A. P. I, 205. *Ți bagi după sobî, Șî stai cu baba di vorbî.* FOLC. MOLD. II, 64. (Fig.) *O, ascultă numa-ncoace, Cum la vorbă mii de valuri stau cu stelele proroace.* EMINESCU, O. I, 155. *Dac-ar fi un foc în sobă, Mi-ar părea că sîntem doi, Aș mai sta cu el de vorbă, Mai uitînd cele nevoi.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 13. *Păreri de rău, păreri de rău... V-ascult în fiecare seară cum stați de vorbă cu trecutul.* MINULESCU, V. 87. *Orice glas ascultă glas, numai greierul prin ceas Stă de vorbă cu tăcerea.* BLAGA, POEZII, 240. *Treci vara ca o pîni Vini iarna ca un cîni Și stă di vorbă cu mini.* CARDAȘ, C. P. 56. *Cu cîinii cînd stai de vorbă trebuie ca ei să latri.* ZANNE, P. I, 379. (Rar) **A sta de vorbă cu el însuși** = a monologa. *Un actor stă de vorbă cu el însuși.* EMINESCU, O. I, 157. **A intra în vorbă** (cu cineva) sau (popular) **a se da** (ori **a se lua**) **în** (ori **la**) **vorbă** (cu cineva) sau **a** (**se**) **prinde** (**la** ori **în**) **vorbă** (ori **vorbe**) (cu cineva) sau **a-și prinde vorba** (cu cineva) = a începe o conversație; a aborda o discuție (cu cineva). *Cu mulți am prins vorbă despre aceasta.* MAIOR, IST. 262/23. *Acesta, intrînd în vorbă cu Robinson, l-au poftit în corabia sa.* DRĂGHICI, R. 16/8. *S-a luat în vorbă cu dînsul despre aceasta.* ARISTIA, PLUT. 339/29. *Fiindcă mergeam tot pe o cale, ne-am luat la vorbă, pe drum.* GHICA, S. 658. *Francesco... intră în vorbă cu cel dentîi, ca să-i steie model pentr-un tablou al său.* EMINESCU, P. L. 83. *Intrînd în vorbă cu dînsa, fata bună mehenghe, îi întoarce capul.* CREANGĂ, P. 165. *Cucoanele se dau în vorbă de una de alta.* CARAGIALE, O. I, 270. *Cînd întîlnea vreun drumeț, prindea vorbă cu el.* SLAVICI, O. I, 82. *Se scula... și intră-n vorbă c-un necunoscut.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 8. *M-am dat cu el la vorbă, cînd despre una, cînd despre alta.* SBIERA, F. S. 126. *Agenții... răscoleau toate văile și intrau în vorbă cu păstorii pentru a cumpăra mițele.* IORGA, C. I. III, 108. *De multe ori vrusese ea să intre în vorbă cu copilul, dar îi lipsise prilejul.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 230. *Cinstea și bunul nume și le păzește o fată din casă mai bună atît de mult, încît pentru nimic în lume nu și-ar prinde vorba, în stradă sau pe la poartă, cu feciori.* PĂCALĂ, M. R. 110. *Voia să intre în vorbă și nu știa cum.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 49, cf. RESMERIȚĂ, D. *Pantazi intrase în vorbă cu o fetiță.* M. I. CARAGIALE, C. 26, cf. CADE. *Soldații noștri intrară în vorbă cu ei.* SADOVEANU, O. XXI, 114. *Dascălul înalt, cu gîtul lung și păr puțin pe cap, cutează să intre și el în vorbă.* DAN, U. 309, cf. SCRIBAN, D. *Comesenii au prins acum fir nou de vorbă.* MIHĂESCU, D. A. 84. *Pe la răspîntii s-a dat în vorbă cu hoții de noapte.* ARGHEZI, S. XIX, 10. *Intra în vorbă cu primul-ministru fără nici o jenă.* CĂLINESCU, B. I. 299. *Întrebat numai ca să intre în vorbă cu plutașul, fiindcă altminteri doar îl știa ce face acolo.* TODORAN, P. 178, cf. DL. *Mă duc la ea într-o seară, o chem la poartă și intru în vorbă cu ea.* PREDA, Î. 48, cf. M. D. ENC. 478, DEX 226, 437. *A încercat el să intre în vorbă cu cineva, dar nu i-a ieșit nimeni în cale.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 14/1. *Mai de una, mai de alta, apoi dădură în vorbă cu Pahon.* RETEGANUL, P. V, 14. *După mîncare, intră-n vorbă cu flăcăul.* FURTUNĂ, V. 2. *Acuma, după ce s-a afumat bine mătușica, hai că prinde tot ea fir de vorbă despre măritiș.* id. ib. *Din una în alta, s-au luat în vorbă.* PAMFILE, S. T. 28. *S-a da la vorbă, la*

băutură. O. BÎRLEA, A. P. I, 256. *A intra în vorbă ca cînele la nuntă.* ZANNE, P. I, 386. (Cu schimbarea construcției) *Numai cît în vorbă se da, Secerele și gătea.* TEODORESCU, P. P. 142. (Popular) **A se lungi** (sau **a se întinde, a o întinde**) **la vorbă** (**lungă** ori **cu vorba**) (cu cineva) ori **a întinde vorbă lungă** (cu cineva) = a vorbi (12) prea mult (cu cineva sau unul cu altul), a prelungi inutil o conversație; a flecări; a tăifăsui. *Ne-am prea întins cu vorba și luminarea-sa nu știe cum să ne mai intre în voie.* CREANGĂ, P. 258. *Îi păru rău că i-a primit și mai ales că le-a îngăduit să se întindă la vorbă.* REBREANU, R. I, 145. *Își ceru iertare și plecă mînat de treburi urgente, care nu-i dădeau răgaz să se întindă la vorbă lungă.* C. PETRESCU, A. 469. *Se bucura mama că-i veneau neamurile, s-o mai întindă cu ele la vorbă.* STANCU, D. 5. *Du-te, țărane, și fă rost de vin! a ordonat președintele imperios, nu te mai lungi la vorbă.* PREDA, R. 23. *Cu mai marii tăi nu întinde vorbă lungă.* ZANNE, P. IV, 431. **A se pune la** (sau **pe**) **vorbă** = a se apuca de vorbit (cu cineva); a zăbovi cu cineva la discuție, la taifas. *Se puseră la vorbă și nici ei nu știau ce vorbesc.* ISPIRESCU, L. 35. *L-am poftit în curte, i-am dat un scaun și ne-am pus pe vorbă.* BARBU, P. 72. *S-o pus cu dînsu la vorbă șî la cinsti.* O. BÎRLEA, A. P. I, 206. **A avea o vorbă** (sau **de vorbă**) **cu cineva** = a avea de comunicat cuiva ceva (secret); a urma să aibă o discuție lămuritoare cu cineva. Cf. I. GOLESCU, C. *Nu te grăbi așa, Harap Alb, că te-i pripi. Știi că mai ai și cu mine oleacă de vorbă.* CREANGĂ, P. 272. *Lică îi spusese că are o vorbă cu arendașul.* SLAVICI, O. I, 138, cf. CADE. *Lăsați-mă pe mine cu el singur... Am eu o vorbă cu domnul acesta.* CAMIL PETRESCU, T. III, 145. *Poftesc... mai ales pe căpitanul Ilie Turculeț, cu care am să am eu o vorbă la un pahar de vin.* SADOVEANU, O. X, 43. *Domnule consilier, avem o vorbă. Poftește în cabinetul meu, te rog.* VINEA, L. I, 39, cf. DL, M. D. ENC., DEX, L. ROM. 1984, 385. (Învechit și regional) **A(-și) face vorbă** (sau **vorbe**) **cu cineva** = a discuta cu cineva, a conversa; a se sfătui. *Au făcut Dumnezeu vorbă cu Moisi proroc.* ANON. CANTAC., CM I, 210. (Cu inversarea construcției) *Nici îmi place cum mă tragi, Nici cu cine vorbe-ți faci, Du-te, mîndruluț, în draci.* BÎRLEA, L. P. M. II, 103. **Sămînță de vorbă** v. sămînță **(II 2). A-și face de vorbă cu cineva** = a căuta prilej de discuție cu cineva. *Cîte un mitocan cu capul lulea de vin își făcea de vorbă cu păreții și cu vîntul.* EMINESCU, P. L. 26, cf. M. D. ENC., DEX. (Popular) **A da** (cuiva) **pricină de vorbă** = a da (cuiva) prilej de discuție, de conversație. *Cînd va veni Nicu, să-i dai pricină de vorbă.* ALECSANDRI, T. I, 37. *Dînd pricină de vorbă băiețandrului, alergă către dînsul.* ISPIRESCU, U. 22. *Cînd era la adăpatul vacilor, fetele, care de care, se întrecea să-i dea pricină de vorbă.* id., ap. CADE. **A se amesteca** (sau **a se băga, a intra**) **(nepoftit** ori **nechemat) în vorbă** (sau **în vorba altora**) = a interveni (în mod inoportun) într-o discuție. *Domnișoara Steriad se amestecase în vorbă și se uita lung la Manuela.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 329. *Așa o fi..., se amestecă în vorbă Marin Serghiescu.* CAMIL PETRESCU, O. II, 12. *Lasă inima în pace, că pe noi ne taie la ramazan! se amestecă în vorbă un om.* TUDORAN, P. 9. *Cel ce intră în vorbă nechemat se numește oaie cu șorici.* ISPIRESCU, ap. ZANNE, P. II, 808. *Nu te amesteca nepoftit în vorba altora.* PANN, P. V. I, 24/26, cf. ZANNE, P. II, 808. **A lua** (pe cineva) **cu vorba** (**înainte**) = a distrage atenția (cuiva); a zăpăci (pe cineva) cu prea multe discuții. *Nevestele... încep a-i lua cu vorba și a-i dezmierda.* CREANGĂ, P. 14. *Te-am luat cu vorba și nu te-am întrebat ce vînt te aduce.* REBREANU, R. I, 295. *Un diavol ce pretinde-a fi profet M-a luat cu vorba-ncet.* MINULESCU, VERS. 335, cf. ZANNE, P. II, 831. **A lua** (pe cineva) **cu vorba pe departe** = a aduce indirect, pe ocolite, un anumit subiect în discuție. *Îl luă cu vorba pe departe și cu un cuvînt subțire-l făcea să priceapă că are să fie fericit.* ISPIRESCU, ap. DDRF, cf. CADE. **A se lua cu vorba** = a se antrena într-o conversație, uitînd de treburi. *Doamne! cum să ia omul ista, la drum, cu vorba și cînd se trezește, cine știe unde a ajuns.* CREANGĂ, P. 119. *Uitîndu-și de mărunțișurile din chioșc, Otilia se luă cu vorba.* CĂLINESCU, O. III, 38, cf. DL II, 785. **A schimba o vorbă (-două)** sau **a schimba (două-trei** ori **cîteva) vorbe** (cu cineva) = a discuta puțin (în treacăt, pe fugă) (cu cineva sau unul cu altul). *Intrară în camerile lor fără să schimbe nici o vorbă.* FILIMON, O. I, 140. *Fără să se fi schimbat vreo vorbă măcar, săbiile începură a se crucișa.* EMINESCU, P. L. 95. *Ne-am oprit să schimbăm două-trei vorbe.* CARAGIALE, O. IV, 396. *Veșnic se plînge că n-are cu cine schimba o vorbă.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 435. *Umbli încolo, încoace... să mai schimbi o vorbă, două.* SP. POPESCU, M. G. 78. *Părinții se învrednicesc să schimbe cîteva vorbe cu stăpînul.* IORGA, C. I. I, 160. *Schimba cu el cîteva vorbe de ochii lumii și pentru cuviință, apoi se înțepenea în tăcere.* AGÂRBICEANU, S. 22. *Pînă la Dumbravă nu mai schimbarăm nici o vorbă.* HOGAȘ, DR. I, 184. *Din treacăt întîlnesc grupul doamnelor care plecau, schimbînd vorbe, ordine, replici.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 105. *Nu schimbă nici o vorbă. Nici nu se privesc. Doar pe buze filfîie zîmbete plăcute și fugare.* REBREANU, I. 12. *Pînă se deschide drumul, vrea să schimbe o vorbă, două.* CAMIL PETRESCU, O. I, 11. *Se adunau familiarii redacției, schimbînd o vorbă cu moș Neculai.* TEODOREANU, M. U. 23. *Am stat acolo... fără să schimbăm o vorbă despre cele întîmplate.* VOICULESCU, P. I, 74. *Chiar acum o jumătate de ceas am schimbat două vorbe cu domnul profesor.* SADOVEANU, O. XII, 689. *Cînd voi avea fericirea să mai schimb vreo vorbă cu astfel de oameni!* BRAT, S. M. 27. *Ar trebui să am și eu un tovarăș de viață, cu care să pot schimba o vorbă cînd sînt acasă.* ULIERU, C. 65. *Noapte lungă de iarnă... Mai schimbă vorbe părinții.* STANCU, D. 102. *Toți mă dușmănesc aici. N-am cu cine schimba o vorbă.* H. LOVINESCU, T. 366, cf. DL IV, 47. *Pînă mai hodineau caii, schimba o vorbă, două cu Cristache.* BARBU, G. 144. *Nu mai poate schimba omu o vorbă cu tine, c-odată începi să strigi.* LĂNCRĂNJAN, C. III, 24. *Abia de schimbase cîteva vorbe cu unul sau cu altul.* V. ROM. februarie 1974, 37. *După cadril, deși schimbaseră două vorbe, Vasile și-a dat seama că s-a petrecut ceva cu el.* I. GHEȚIE, B. I, 17. (Cu inversarea construcției) *Abia cu banul Udrea ei vorbele-au schimbat Și trîmbița Galatei în turn a răsunat.* BOLINTINEANU, O. 52. *Domnul abate Paul de Marenne era curios să afle ce vorbe pot schimba oamenii pe asemenea drum cotit.* SADOVEANU,

O. X, 44. **Schimb** (sau **schimburi) de vorbe** = discuție scurtă, sumară; p. ext. schimb violent de replici. *Între notarul și Marina n-a fost nici un schimb de vorbe pentru întîmplarea asta.* AGÂRBICEANU, A. 205. *Porniram din nou la drum, fără schimb de vorbe.* BRĂESCU, O. A. II, 8. *După acest schimb de vorbe, tăcură, fiecare mai avînd ceva după perdea.* SADOVEANU, O. X, 93. *Intră pe din dos, ca să nu mai aibă schimburi de vorbe cu unii și cu alții.* id. ib. 529. *Într-un mic schimb de vorbe glumețe se rezolva o problemă dificilă.* CĂLINESCU, B. I. 84. *Între noi și frate-meu Ion au loc... schimburi de vorbe.* STANCU, D. 446. *Am avut un schimb de vorbe tari.* V. ROM. ianuarie 1971, 19. ♦ Discuție în contradictoriu, controversă; neînțelegere, dispută, ceartă, scandal **(7),** zarvă **(2),** (popular) gîlceavă, sfadă, (învechit) voroavă **(I 13).** *Acestea ale astrologhilor... aduc vorbă și mișcare voiii (cînd le citesc sau le aud), unii unele, alții altele poftind a să face și a fi* (a. 1694). FN 23. *Ajungînd la Țarigrad, după multe vorbe fu primit de greci împerat.* MAIOR, IST. 226/12. *Așa dînșii, prin chiară dovadă A multor pățiri triste, văzură Că prin vorbă multă și prin sfadă Numa cît s-ațiță vrajbă ș-ură.* BUDAI-DELEANU, Ț. 337. *Să numărăm aceşti bani... fără nici o vorbă și pricină* (a. 1813). DOC. EC. 162, cf. POLIZU. *Multă vorbă s-a făcut între tata și mama pentru mine.* CREANGĂ, A. 14, cf. CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Dă-mă, maică, după Gheorghe, Nu mai face-atîtea vorbe.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 407. *Du-te la D*[umne]*zeu, nefericitule, că nu voi să am vorbe și cu nebunii.* RETEGANUL, P. I, 9. *Mai bine cu vorba decît cu resteul* = mai bine ceartă decît bătaie. Cf. ZANNE, P. II, 833. ◊ Expr. **Să nu avem vorbe** = să nu apară discuții neplăcute, motiv de ceartă. *Vezi de are vreun cusur, ca să nu avem vorbe la urmă.* FILIMON, O. I, 243, cf. DL. *Să n-avem vorbe, să nu zici pe urmă c-așa și pe dincolo.* ROMÂNIA LITERARĂ 1972, nr. 2, 19/4. (Regional) **A nu avea vorbă legănată** (cu cineva) sau **a nu fi vorbă legănată între...** v. legănat **(II).** (Regional) **A se mîna în vorbe** sau **a se mînca din vorbă** = a se ciorovăi. Cf. ALR SN IV h 970, ALRM SN II h 785. (Învechit și regional) **A întoarce** (sau **a întuma)** (cuiva) **vorba** = a răspunde **(2),** a riposta, a replica; a contrazice. *Temistocle, întumîndu-i înapoi vorba..., i-o zis:„noi am părăsit case și ziduri, fiindcă nu vrem să fim sclavi pentru lucruri neînsuflețite".* ARISTIA, PLUT. 305/10, cf. DDRF, SCRIBAN, D. *Îi întoarce vorba lui tată-său.* CIAUȘANU, GL. *Sluga asta îmi cam întoarce vorba... și am s-o pumnui.* id. ib.

17. Înțelegere, învoială; tocmeală, tîrguială, negociere; (învechit) voroavă **(I 14).** *Multe jălbi... auzise de la Cantacozini și de la alții ce era cu Cantacozinii la o vorbă.* R. POPESCU, CM I, 444. *Și pe vorba aceea au dat ei oile turcului* (a. 1753). ȘTEFANELLI, D. C. 52. *A început să-i vorbească foarte aspru și cu dojană, întrebînd dacă așa a fost vorba între dînșii* (a. 1808). BUL. COM. IST. III, 166. *Nici acuma nu m-ai vedea,... de nu ași fi avut vorbă să aștept aicea pe niște streini.* GOLESCU, P. 225/11. *Numai să avem vorbă dinainte, să nu fii rău de gură.* CREANGĂ, P. 152. *Fusese vorba... să-i trimită înapoi banii.* CARAGIALE, O. I, 16. *Am venit, kir Ianulea, după vorba noastră.* id. ib. II, 235, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Te-am așteptat... să te văd ieșind, așa cum ne fusese vorba.* CAMIL PETRESCU, P. 154, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Voia numaidecît să împărțească banii, că așa au avut vorba.* SBIERA, P. 230. *N-are ce face, gata! Asta o fo vorba!* O. BÎRLEA, A. P. II, 282. *O avut vorbă că unde să-i aștepte-n drum.* id. ib., 445. *Acolo găsește semnul ce avusese vorbă și care-i spunea că cei doi frați ai săi s-au întors acasă.* ȘEZ. IV, 177. *Unde-i vorbă, nu-i mînie* = mai bine să te tocmești la început decît să te superi și să te certi pe urmă. Cf. CREANGĂ, P. 151, ZANNE, P. II, 815. ◊ Loc. adv. (Regional) **Pe vorbă** = făcut conform unei înțelegeri prealabile; de comandă. *Cizme făcute pe vorbă.* CIAUȘANU, V. 210. [Potcoava la cal mi-a făcut-o] *tocmai pă vorbă.* ALR SN V h 1 344/27. ◊ Expr. **Așa (ne-) a fost vorba?** = formulă prin care se reproșează cuiva că nu a respectat o înțelegere. *Dar bine, Ivane, așa ne-a fost vorba?* CREANGĂ, P. 323. *Mihai, așa ne-a fost vorba?* CAMIL PETRESCU, T. I, 227. *Păi așa ne-a fost vorba? Da ce, bă, tu vrei să-ți muncesc de pomană?* PREDA, D. 142. *Păi așa ni-a fost vorba, mă?* GRAIUL, I, 261. (Învechit și regional) **A se ajunge** (sau **a se afla) în vorbe** (cu cineva) = a se înțelege, a cădea de acord (cu cineva). *Au început a să ajunge cu moscalii în vorbe,... îndemnîndu-i ca să vie cu oști asupra turcilor.* R. POPESCU, CM I, 479. *Dacă să află-n vorbe.* ALR II/95. **A se prinde la vorbă** v. prinde **(IX 4).** **A fi în vorbă (cu cineva)** = a fi în tratative pentru încheierea unui acord (de căsătorie, de afaceri etc.) *E-n vorbă să ia bani mulți cu împrumut de la negustori din toată lumea.* CARAGIALE, O. II, 287, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, ARHIVA XLIV, 258, DL. *Biricâ avea douăzeci și patru de ani și era în vorbă cu Polina de prin iarnă.* PREDA, M. 33, cf. DM. *Erau în vorbă mai dinainte, pînă a nu pleca el la cătănie.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 102, cf. M. D. ENC., DEX. *Se mărita și ea cu un băiat de ispravă din Sibiu, fecior de oameni înstăriți, cu care era în vorbă de pe vremea cînd îi trăia tatăl.* I. GHEȚIE, B. II, 285, cf. L. ROM. 1984, 385. *Pînă acum nu fusese în vorbă cu nimeni.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 10, 14/1. (Popular) **A intra** (sau, regional, **a se da) în vorbă (cu cineva)** = a lega relații de prietenie, de dragoste cu o persoană de sex opus. Cf. DL II, 537. *Miai al nostru intră în vorbă cu Aristița lui Bîzdoveică.* PREDA, Î. 114, cf. DEX, 437. *Maria... s-a dat în vorbă cu Petrea.* FURTUNĂ, C. 47. **A-i face** (cuiva) **vorba** (sau **vorbă) (cu cineva)** = a mijloci cuiva o întîlnire, o relație cu o persoană de sex opus. *E cineva care te place... Vrea cu orice preț să-i fac vorba.* M. I. CARAGIALE, C. 131. *Era o fată de vreo șaptesprezece ani... Îi făcuse un prieten vorba cu ea.* PREDA, Î. 174, cf. DL, DM, DEX. *Frunzuliță ș-o para, Dragă-mi este vară-ta: Ia să-mi faci vorbă cu ea! – Ba eu nu sînt sluga ta: Mai adastă joile Pîn' s-or face horile.* TEODORESCU, P. P. 336. (Popular) **A face vorba** (sau **vorbele**) ori (regional) **a pune vorbă** sau **a băga vorbele la părinți** = a peți. *Ajunse și el la curtea unui alt împărat, carele asemenea avea o fată. Făcură vorba, și iute, iute se logodi și el cu dînsa.* ISPIRESCU, L. 33. *E vremea logodnelor. Acum se pune peținl cu votrii. Ai feciorului se duc la ai fetei și după ce fac „vorbele", hotărăsc zestrea.* PÂRVESCU, C. 113, cf. 189, DL, DM, DEX, NALR – MB II h 137. ♦ (Regional) Logodnă. Cf. H V

56, XI, 298. ◊ Expr. (Regional) **A face vorbele** = a se logodi (Balş). Cf. ALR II/I h 157/876.
– Pl.: *vorbe.* – Şi: (învechit şi regional) **hórbă**, (regional) **voárbă** s. f.
– Cf. dvorbă.

VORBĂLUÍ vb. IV. Intranz. (Regional) A vorbi (**I 13**). *La lumina opaiţului vorbăluia oameni seara de nevoile lor.* AL LUPULUI, P. G. 20, cf. SFC IV, 129, 130, 131.
– Prez. ind.: *vorbăluiesc.*
– **Vorbă** + suf. *-ălui.*

VORBĂRÁIE s. f. (Popular) Vorbărie (**1**). Cf. CIORANESCU, D. ET. 9 350, SFC IV, 181. *Lăsaţi vorbăraia!* DSR.
– **Vorbă** + suf. *-ăraie.*

VORBĂRÉŢ, -EÁŢĂ adj. **1.** Căruia îi place să vorbească mult (şi fără rost), flecar, guraliv, palavragiu, (livresc) locvace, (rar) taclagiu, vorbagiu, (popular) gureş, limbut, (învechit şi regional) vorbareţ, (învechit) limbareţ, (regional) lehău, leorbău, pălăvatic (**2**), vorbar, vorbelniţ, vorbitareţ, (învechit, rar) vorbeţ, vorovariţ; p. ext. comunicativ; jovial, volubil. V. vorbitor (**I 6**), vorovaci. *Pe cînd cu celelalte femei eram vorbăreţ, îndrăzneţ, cu mintea liberă, în faţa ei îmi pierdeam cumpătul întocmai ca un copil vinovat, care se teme să nu i se descopere greşala.* GANE, S. 326. *Vorbăreţ nu era nici acum, dar părea foarte cuminte şi răspunsurile lui erau bine gîndite.* SLAVICI, O. II, 137. *Iar pe scaune, trîntite, cîteva cadavre vii, Mute între ele, însă vorbăreţe dacă vii.* MACEDONSKI, O. I, 82. *Fiecare caută ca oamenii aleşi de dînşii să fie cît se poate mai buni de gură, mai vorbăreţi şi mai veseli, cari se pricep bine în ale peţitelor.* MARIAN, NU. 96. *Românii veniţi, necunoscîndu-l cine-i şi văzîndu-l aşa de vorbăreţ, i se încrezură ţiganului.* id. T. 138. *De cînd luase pe Viorica, nu i-a dat nici macar umbră de a o teme, oricît era ea de veselă şi vorbăreaţă.* REV. CRIT. II, 74, cf. DDRF, BARCIANU. *Peste dînşii veni un alt soldat, mai vorbăreţ.* D. ZAMFIRESCU, R. 239, cf. ALEXI, W. *Doamna Marghioala, vestit de vorbăreaţă, de primitoare şi de neastîmpărată, începe vremea cea nouă la 1822.* IORGA, C. I. I, 101. *Se adauge o altă bătrînă, grasă, roşie şi vorbăreaţă, care porneşte a spune că aici sînt oameni buni.* id. P. A. I, 95, cf. TDRG. *Era vorbăreţ medicul. Îşi desfăşura o serie de idei în amănunţimea lor.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 128. *În ziua aceea Rim se credea în concediu de la studii şi, în rol de gazdă amabilă, era foarte vorbăreţ.* id. ib. III, 84. *Era vorbăreţ din fire şi-i plăcea şi lui însuşi cum povesteşte.* REBREANU, I. 134. *Boierul era tare vorbăreţ şi ştia povesti multe lucruri vesele.* id. NUV. 82, cf. RESMERIŢĂ, D. *Vorbăreaţă, veselă, avea de spus atîtea, încît Ana şi mama ei tăcuseră de tot, ascultînd-o.* BASSARABESCU, S. N. 140, cf. CADE. *Nu ţin să fiu prea vorbăreţ.* CAMIL PETRESCU, T. III, 391. *Părea supărat. Dar împotriva obiceiului, era vorbăreţ.* DAN, U. 17, cf. IORDAN, STIL. 348, cf. id. L. R. 343, SCRIBAN, D., BĂCESCU, PĂS. 389. *Am găsit pe savantul meu profesor tot atît de vorbăreţ şi de urît..., însă îmbătrînit.* ARGHEZI, S. XIX, 180. *Este obsecvios, rece, deşi spiritual şi vorbăreţ cînd se vede admirat.* CĂLINESCU, I. L. R. 296. *Titi făcu cunoştinţă cu un coleg cam de vîrsta lui, gras, vorbăreţ şi bonom.* id. E. O. I, 177. *E un om negricios la faţă, tare vorbăreţ.* STANCU, D. 89. *Mai era una... vorbăreaţă, dezbrăcată şi calică.* VINEA, L. I, 57, cf. DL. *Vă displace că sînt atît de vorbăreţ?* T. POPOVICI, SE. 97, cf. DM. *La Heliade,... florile conversează în limbajul cumetrelor vorbăreţe din sat.* IST. LIT. ROM. II, 325, cf. CIORANESCU, D. ET. 9 350. *Nimeni nu ştie de ce a devenit el aşa de vorbăreţ şi prietenos.* V. ROM. ianuarie 1965, 48, cf. SFC IV, 187, SCL 1969, 551, ib. 1970, 352, 357. *A fost un om vorbăreţ şi de-o inteligenţă destul de mărginită, dar plin de intenţii bune.* STEINHARDT, J. 122, cf. M. D. ENC., DEX. *Era o comoară de băiat, vesel, galant şi vorbăreţ, gata oricînd să-ţi plaseze ultima anecdotă.* I. GHEŢIE, B. II, 327, cf. DSR, V. BREBAN, D. G. *Crăsnaru, neinvitat, dar prezent încă de la început, şi cel mai vorbăreţ, părea a cincea roată de la căruţă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 5, 9/1. *Vinul... dezlegă din ce în ce limba lor, pînă erau vorbăreţi cum e data.* RETEGANUL, P. III, 9. *Dumitru era...nu prea vorbăreţ, dar glumeţ.* ŞEZ. IV, 18. *Românului nostru nu trebuie să-i scoţi cu cleştele vorba din gură: el e vorbăreţ.* FURTUNĂ, C. 2, cf. GOROVEI, CR. 115, NALR – MB MN 250, 164/530, 535, 537-539, 541, 543, 544. ◊ Fig. *Stînd singur pe marginea izvorului vorbăreţ, mă gîndeam aşa.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 50. *Un tablou despre Unire, trimis şi expus în ţară, inspiră în „Românul" muza vorbăreaţă a lui Aricescu.* OPRESCU, S. 17. *Lotreanu... ar putea cu bonomia lui vorbăreaţă să întoarcă lucrurile în folosul lui Silion. Tăcea şi el, parcă s-ar fi înţeles cu ceilalţi să-l piardă.* VINEA, L. I, 36. ◊ (Substantivat) *În mijlocul acelei nelinişti, vedeai, la fiecare moment, izbucnind cîte un nou vorbăreţ..., îndemnînd lumea să-şi apere dreptul.* BUJOR, S. 123, cf. RESMERIŢĂ, D., DL, SFC III, 270. *Nici dinspre convoiul lung de călăreţi şi căruţe care-i urma pe vorbăreţii din faţă nu se auzeau alte zgomote.* BĂNULESCU, I. 41.

2. Fig. Expresiv; elocvent, grăitor; (învechit şi regional) vorbareţ (**2**). *Atunci, cu gesturi mai vorbăreţe decît vorba lui... ne-a povestit că semnalul acela însemna în oştire porunca stingerii tuturor focurilor.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, ap. CADE. *Scoate-ţi şalul să-ţi văz ochii, ochii tăi vorbăreţi, cari ştiau odinioară să spună atîtea.* SĂM. I, 173, cf. DL, DM, DEX.
– Pl.: *vorbăreţi, -e.*
– **Vorbi** + suf. *-ăreţ.*

VORBĂREŢÍE s. f. (Învechit, rar) Vorbărie (**1**). Cf. CIHAC, I, 320, DDRF, BARCIANU.
– Şi: **vorbareţíe** s. f. CIHAC, I, 320.
– **Vorbăreţ** + suf. *-ie.*

VORBĂRÍE s. f. **1.** Vorbă (**15**) multă şi fără rost; flecăreală, pălăvrăgeală, sporovăială, tăifăsuială, trăncăneală, (popular) vorbăraie, (regional) leorbăială, (învechit, rar) vorbăreţie, vorbitorie, vorbitură; p. ext. gălăgie, larmă. *La uşa casei se-ntinde-o vorbărie, o sfarogeală, ăştia fac o gură de te ridică în slavă.* SĂM. III, 216, cf. PAMFILE, J. II, 172. *Se încinse o vorbărie care nu se sfîrşi pînă la miezul nopţii.* REBREANU, I. 413. *Ce mai atîta*

vorbărie, măi oameni! strigă deodată Vasile Zidaru. id. R. I, 134. *Excelența izbutise... să scape de vorbăria celor două prietene.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 59, cf. CADE. *Zilele treceau posomorîte, fiindcă moșului nu-i plăcea vorbăria.* VLASIU, A. P. 42, cf. BL IV, 72. *Mi-aduc aminte cît se supărau bieții preoți de vorbăria... din biserică.* MOROIANU, S. 168, cf. IORDAN, STIL. 349, SCRIBAN, D. *Toată această vorbărie se desfășura pe un ton înăbușit, ca să nu turbure pe redactorii care scriau.* VINEA, L. I, 343. *Mi-e lehamite de atîta vorbărie.* H. LOVINESCU, T. 256, cf. DL, DM, SFC III, 168. *Se-ncingea o vorbărie de mă miram că nu-i dor fălcile.* V. ROM. ianuarie 1966, 45. *Gardienilor le face mare și deosebită plăcere să-i pună cît mai numeroase întrebări... E o distracție care ține loc de taclale la cîrciumă, e un mijloc de a omorî timpul... și mai ales de a satisface mahalageasca propensiune către bîrfă, vorbărie fără rost și curiozitate.* STEINHARDT, J. 327. *Profesorul va asculta vorbăria nesfîrșită a unor bătrîne.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 19, 19/4, cf. M. D. ENC., DEX. *Lăsați vorbăria!* DSR, V. BREBAN, D. G.

2. Exprimare, expunere prolixă, lipsită de conținut (și de coerență), frazeologie, poliloghie; abundență de cuvinte inutile în exprimarea unei idei, verbalism **(1),** (livresc) verbozitate, (franțuzism) verbiaj. *[Programul politic al candidaților la alegeri] nu este... un program de vorbărie și retorică.* ap. TDRG. *Laura se iritase de discursul acela... Vorbăria asta extravagantă punea o notă de umor josnic pe liniștea sublimă a zilei... Cuvintele întrebuințate în nonsens, expresiile, luate din articole de ziare, alergau acum fără răsuflare.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 94. *În vîrtejul noianului de păreri, de teorii și de vorbărie multă..., am aruncat și eu cîteva pietre de temelie.* ARH. OLT. V, 255. *Ne-mpuiase urechile cu o vorbărie nesărată și nesfîrșită despre strașnica schivnicie a sfîntului pomenit.* CIAUȘANU, R. SCUT. 51. *Pe Nadina o plictisea poliloghia asta. Arendașul observă și-și opri elocvența... Nadina îl privea cercetător parc-ar fi vrut să afle ce se ascunde subt vorbăria grecului.* REBREANU, R. I, 169. *Mulți cetitori de literatură cunosc de la Artur Stavri povestea „sfîrîiacului", care e o potrivită șarjă împotriva vorbăriei poetice.* SADOVEANU, O. XX, 54. *Vorbăria asta îl plictisea și-l obosea.* T. POPOVICI, SE. 97. *Vorbăria metafizică... desemnează, aci, problema gnoseologică fundamentală.* IOJA, S. L. 365. *Există... o volubilitate a ideilor, un mod exersat de a le rumina și azvîrli, ca pe niște semințe, o vorbărie ideatică.* ROMÂNIA LITERARĂ. 1973, nr. 20, 5/1. *Ce spune el e doar o vorbărie fără sens.* DSR.

– **Vorbă** + suf. *-ărie.*

VORBELÍ vb. IV. Intranz. (Regional) A vorbi **(4)** (mult și fără rost) (Costești – Rîmnicu-Vîlcea). *Taci, mă, din gură, nu mai vorbeli.* ALR I 69/800.

– Prez. ind.: *vorbelesc.*

– De la **vorbi.**

VORBÉLNIȚ, -Ă adj. (Regional) Vorbăreț **(1)** (Boroaia – Fălticeni). Cf. A VI 22, GLOSAR REG.

– **Vorbi** + suf. *-elniț.*

VORBÉȚ, -EÁȚĂ adj. (Învechit, rar) **1.** Care vorbește **(1);** vorbitor **(I 1).** *Voi gîndiți că numa voi minte Întreagă-aveți și gură vorbeață, De-a vă sfătui cum să cuvine Pentru deobștele a nostru bine!* BUDAI-DELEANU, O. I, 310. *Asina lui Valaam sînt eu, care... Rămăsăi păn acum în viață, Ca oamenii limbă-avînd vorbeață.* id. ib. II, 82, cf. I, 392, id. LEX., L. ROM. 1958, nr. 3, 44, CONTRIBUȚII, III, 34.

2. Vorbăreț **(1).** *Ochii lăcrămîndu-i de puterea Rachiei-apoi ștergîndu-și mustața, Toată i să dusă voia cea rea, Și, măcar des îmbuca pogace, Totuș gura vorbeață nu-i tace.* BUDAI-DELEANU, O. II, 139. *Haicul, după firea sa vorbeață, Iară-începe-a-înșira de-ale sale.* id. ib. 239.

– Pl.: *vorbeți, -e.*

– **Vorbi** + suf. *-eț.*

VORBÍ vb. IV. **1.** Intranz. (Despre oameni) A avea facultatea, capacitatea de a utiliza limbajul articulat; a cuvînta, (popular) a grăi, (învechit și regional) a vorovi **(I 1).** *Păcătosul... măcar că trăiește, măcar că vorbește..., iară iaste mort.* ANTIM, O. 141. *Merse la Lachedemonia și învață acolo cum va face să vorbească morții din mormînturi.* MINEIUL (1776), 10^{r1}/14, cf. DRLU, LB. *Toți carii se nasc surzi nu vorbesc pentru că vorba se învață prin auz.* CORNEA, E. I, 31/31. *Acest copil începe a vorbi.* COSTINESCU, cf. LM. *Și a vorbi de la dînsa am învățat.* CREANGĂ, A. 35, cf. id. P. 108. *Frate-său a dat să vorbească, dar n-a putut – amuțise.* CARAGIALE, O. I, 139. *Copilașul începe a vorbi.* ȘĂINEANU. *Părinte, eu mă-nec din piept Și n-am puteri de vorbă multă; Cît voi putea vorbi m-ascultă Să-ți spun în grabă tot și drept.* COȘBUC, P. I, 197. *Și plecînd ei afară, iată-i, aduseră un om mut, avînd demon. Și demonul fiind scos afară, mutul vorbi.* L. ROM. 1977, 316. *Copilului, ca să învețe curînd să vorbească, i se dă de mîncat terci de mămăligă.* CANDREA, F. 74. *La urma urmei morții nu vorbesc, așa că n-au cum să-și ție de urît.* ANGHEL, PR. 130, cf. TDRG. *Advocatul Poplăcean nici nu mai putea vorbi; limba i se încurca mereu, chiar cînd slobozea obișnuitul nechezat.* AGÂRBICEANU, A. 135. *Mioara..., zguduită de emoție, nu poate vorbi, îi dau lacrimile.* CAMIL PETRESCU, T. II, 164. *Pităreasa... ține strîns la piept trupșorul cald al copilașului, care încă nu vorbește decît cu greutate, dar pricepe orice.* id. O. I, 11. *Omul învață să vorbească reproducînd sunetele auzite – un surd din naștere este și mut.* PUȘCARIU, L. R. II, 3. *Nepoata mea își spunea sieși Manina în loc de Magdalena... Un complex de patru silabe e prea greu de rostit pentru un copil care abia începe să vorbească.* id. ib. 232, cf. SCRIBAN, D. *Toți șase aud și vorbesc foarte bine.* ULIERU, C. 45. *Dar, oricum, să spui despre un copil care nici n-a început să vorbească: „îl face mama poet!"* CĂLINESCU, C. O. 105. [Băiatul] *nu poate să vorbească. Din gît scoate sunete sparte, rupte, care nu se leagă în cuvinte.* STANCU, D. 190. *Mă miram că oamenii vorbesc și se înțeleg între ei prin cuvinte și mă miram că vitele mugesc numai, că păsările ciripesc.* id. ib. 240, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Puica din ușă îl prăgesti, De lacrămi aghe vorghești.* MAT. FOLK. 1317. *Copiii... chiar în ziua nașterii puteau să vorbească.* RĂDULESCU-CODIN, L. 2. *Ce are tatăl*

nostru, că e slab şi aiureşte şi nu mai poate nici vorbi? FURTUNĂ, C. 74, cf. ALR II 5 652/36, 102, 520. ◊ (Prin analogie) *Se sperie oarecum fiul de împărat cînd auzi pe broască vorbind.* ISPIRESCU, L. 35. *Cînd cerul se deschide, vitele capătă darul de a vorbi.* PAMFILE, CER. 10. *Avea însă alte prestigii, faţă de care eram plin de respect: trenul, bicicleta, jucăriile cu resort şi putinţa de a face să umble şi să vorbească păpuşi în noaptea Anului Nou.* SADOVEANU, O. XII, 635. *Ariciul a şi început a vorbi şi a zice: „Ce?... pare că Dumnezeu nu ştie să facă dealuri şi munţi?"* MARIAN, INS. 124, cf. A I 35. *Boul are limbă lungă, dar nu poate să vorbească,* se spune despre aceia care nu îndrăznesc să ia atitudine (împotriva celor mari, puternici). Cf. PANN, P. V. I, 21/15, BARONZI, L. 51, ZANNE, P. I, 326. ◊ Fig. *Cum să vorbească stelele?... Nu pricep.* DELAVRANCEA, O. II, 84. *În jurul lui poezia nouă gîngăveşte fără graţie: nu ştie încă să vorbească.* SADOVEANU, O. XX, 36. ♦ (Despre unele păsări, mai ales despre papagali) A imita sunete articulate proprii limbajului uman. *Graurii, carii scot puii săi în bortele lemnelor şi în gaurile de prin rîpe, sînt prea strigători şi lezne învaţă a vorbi ca omul.* ŞINCAI, în ŞA I, 668. *Papagalul vorbeşte.* ŞĂINEANU, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. ♦ (Învechit; determinat prin „cu sine însuşi", învechit, „întru sine" etc.) A cugeta; a medita. Cf. DRLU. *Vorbea întru al său cuget şi întru sine zicea.* PANN, E. II, 145/17. *În vreme ce doctorul... vorbea cu sine însuşi, da din cap, ridica sprîncenele şi-şi urnise ochelarii pe frunte, tatăl Mariei fixa portretul din părete.* EMINESCU, P. L. 59.

2. Intranz. (De obicei cu determinări care indică modalitatea de articulare, debitul verbal, intensitatea vocii etc.) A rosti[1] **(1),** a pronunţa, a emite (sunetele, cuvintele unei limbi); a spune **(2),** a zice **(1),** (învechit) a glăsui, (regional) a vorovi **(I 2).** *Ţiganul Drăghici... altă voroavă sau chip de a vorbire întrebuinţează, precum: ahaia, ahastă, hie ş. a.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 81. *Martha începu mai încet a vorbi.* PETROVICI, P. 300/2. *Scriau cum vorbeau şi scrisul îl numeau icoană, crezînd că el trebuie să fie reproducţiunea esactă a vorbei.* GHICA, S. 53. *Vorbeşte peltic şi sîsîit.* CARAGIALE, O. VI, 151. *Ea... vorbeşte rar, liniştit, fără să afecteze.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 7, cf. DDRF, BARCIANU. *În zgomotul trenului, voi să ridice vocea, dar se sfii de a vorbi tare.* D. ZAMFIRESCU, A. 107. *Vorbea domol, elegant, apăsa cu multă grije anumite părţi ale frazei.* AGÂRBICEANU, A. 122. *Vorbea în şoapte, îşi frîngea mîinile.* GALACTION, O. A. I, 58. *Doamna T. vorbea foarte repede.* CAMIL PETRESCU, P. 8. *Îl jena felul ei de a vorbi tare..., luxul vestimentar de gust îndoielnic.* C. PETRESCU, Î. II, 213. *Vorbea sîsîit ca un om fără dinţi.* TEODOREANU, M. II, 107. *Femeie din acelea cu care vorbeşti tare şi rîzi gros.* id. ib. 229. *Mitrea vorbea bolborosit şi din fundul gîtlejului.* SADOVEANU, O. X, 523. *Plutonierul... întinse un vraf de hîrtii pe masă vorbind cu glas domol şi blajin.* BART, S. M. 78. *Oamenii care aud greu ghicesc vorbele după forma pe care o ia gura celui ce vorbeşte.* PUŞCARIU, L. R. II, 8. *Cînd strig, voi fi auzit mai bine sau mai departe decît atunci cînd vorbesc încet.* id. ib. 63, cf. SCRIBAN, D., DR. XI, 211. *Stănică vorbea sonor, rotund.* CĂLINESCU, O. III, 83. *Vorbea pe nas, fonf... şi trebuia să ne ascuţim auzul ca să pricepem ce spune.* STANCU, D. 289. *Vorbesc totdeauna prea tare. Parcă au de-a face numai cu surzi.* VINEA, L. II, 17. *Există... aşa-numita pronunţare scenică: actorii vorbesc foarte îngrijit şi constituie un model de urmat pentru spectatori.* GRAUR, I. L. 74. *Cînd vorbea, făcea un zgomot ca şi cînd din gură i-ar fi căzut nişte noduri.* PREDA, Î. 147. *Vorbea rar, cu pauze lungi.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 4, 9/3, cf. ib. h 27, h 31, h 33, ib. II/I MN 10, 6 875. *Ce te ţîni tu aşa mare Şi vorbeşti aşa de tare?* BALADE, I, 359, cf. NALR – O I h 66, NALR – B I h 57, ib. h 61. *Vorg'eşti-m vîrvu ling'i.* NALR – MB I h 43/577, cf. ib. h 85. *Vorbeşte cu mormăitură Parcă are mămăligă-n gură.* PANN, P. V. I, 103/8, cf. ZANNE, P. II, 839. (Refl. impers.) *August părerei acelora au urmat, carii socotesc că aşa trebuie să se scrie, precum să şi vorbeşte.* MAIOR, IST. 248/19. *Toate acestea aşa să se scrie, precum se vorbeşte.* PETROVICI, P. 306/3. ◊ (Cu complement intern) *Măiestria care cuprinde regulile după care cuvintele limbei trebuie bine vorbite şi drept scrise se cheamă învăţătura limbei sau gramatica.* BĂLĂŞESCU, GR. 4/14. *Nu vorbisem neci o vorbă de trei zile.* EMINESCU, P. L. 124, cf. 86. *Vorbele acestea le ţipase, nu le vorbise.* ADAM, S. 14. *N-a vorbit un cuvînt.* DSR. *Cînd femeia e frumoasă Casa toată-i luminoasă; Cîte vorbe ea vorbeşte Cu toate se lingăreşte.* BIBICESCU, P. P. 177. *N-apucară bine a vorbi cuvintele acestea şi deodată răsări grîu din pîne.* MARIAN, S. R. III, 56. *Vorbeşte vorbă liniştită.* ALR II MN 10, 6 875/886. *Vorbeşte vorbă-ngînată, Parcă i-e gura legată.* PANN, P. V. I, 103, cf. ZANNE, P. II, 839. (Refl. pas.) *Curăţenia şi veritatea limbei să vatămă adeseori... prin provinţialismi, cuvinte care se vorbesc şi se înţeleg numai într-o provinţie.* BĂLĂŞESCU, GR. 3/4. ◊ Expr. (Familiar) **A vorbi în barbă** = a rosti cuvintele încet, nedesluşit, ca pentru sine; a mormăi[1] **(2).** Cf. DM, DL, M. D. ENC., DEX. **A vorbi lat** v. lat **(I 1).** (Regional) **A vorbi de-a bătul** (sau **în resteu**) = a vorbi cu ton ridicat, răstit, ameninţător. Cf. DA I_1, 512, BUL. FIL. IV, 114, DL I, 223, LEXIC REG. 88, ZANNE, P. III, 24, X, 163. **A vorbi (ca) din pivniţă** v. pivniţă **(1). A vorbi ca la** (sau **ca în**) **moară** v. moară **(1). A-şi sparge pieptul vorbind** v. piept **(I 1). A vorbi cu sufletul la gură** = a vorbi gîfîind, cu vocea întretăiată (de emoţie, de oboseală etc.). Cf. DL II, 427. **A vorbi din burtă** = a fi ventriloc. Cf. DR. XI, 211.

3. Tranz. A utiliza o anumită limbă, un anumit dialect etc.; (învechit) a vorovi **(I 3).** *Grăind multe cuvinte zic că se potrivescu cu ale acestor unguri, numai mai stricate şi mai varvare li să pare acele cuvinte, măcară că nu ştim carii mai fireşti limba îşi vorbeşte.* C. CANTACUZINO, CM I, 73. *Alta e a vorbi limba latinească cea proastă, carea e a poporului, alta a vorbi limba cea gramaticească, adecă limba învăţaţilor.* MAIOR, IST. 53/4. *Ca prăvătariu să îmbracă Ce din Vidin duce băcălie La tabără, vorbind limba greacă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 245. *Limba Italiei ce o vorbeşte populul are aceeaşi materie ce o are şi limba rumână.* HELIADE, O. III, 129. *Aduseră cu sine în Dacia limba latină ce o vorbea norodul roman.* F. AARON, I. I, 8/26. *Grămatica este un meşteşug prin care învăţăm a vorbi şi a scri o limbă fără greşală.* GR. R. (1835). *Din* [limbile] *cele vechi cele mai multe au*

perit pentru necultura popoarălor ce le vorbea. GENILIE, G. 147/14. *Limba italiană, cea franceză, ispaniolă, portogheză, cea românească..., acestea le vorbesc peste 80 mil*[ioane de] *suflete.* id. ib. 159/19. *Un român... vorbeşte în mare parte limba ce în timpuri antice se întrebuia de legioanele romane.* ASACHI, S. L. I, 42. *Pîndind... a ucide pe Porsena, s-a vîrît secret în tabăra lui, învestit ca un toscan şi limba toscană vorbind.* ARISTIA, PLUT. 272/21. *Voi vă ziceţi români, ş-apoi vorbiţi o limbă pre care eu n-o înţeleg.* NEGRUZZI, S. I, 245. *Limbi moarte ori învăţate (doctae) sînt acelea pe care nu le mai vorbeşte nici un popor întreg.* BĂLĂŞESCU, GR. 3/15. *Ce este gramatica română? Este măiestria care ne învaţă să vorbim şi să scriem limba română bine şi fără greşală.* id. ib. 5/5. *Lizii... vorbeau un dialect propriu.* COLUMNA, VII, 8. *Acele populaţiuni vorbind o limbă foarte apropiată de românească principatelor dunărene... ocupă centrul Macedoniei şi al Tesaliei.* ODOBESCU, S. I, 225. *Din limbă* [= albaneză] *se dovedesc nenumărate atingeri cu cea română vorbită în evul mediu de poporul nostru.* EMINESCU, O. XI, 153. *Trei ţări întregi... locuite de acelaş neam de oameni care vorbesc aceeaşi limbă.* GANE, S. 324. *Mulţi români ardeleni culţi... vorbesc limba maghiară frumos, cum mulţi maghiari culţi ar dori s-o vorbească.* CARAGIALE, O. IV, 184. *Attila dîmpreună cu popoarele sale nu vorbea defeli limba grecească.* REV. IST. I, 290. *Geţii şi cu dacii vorbeau aceeaşi limbă.* XENOPOL, I. R. I, 47. *Ei n-au voie să-şi vorbească Graiul strămoşesc ce-l au.* COŞBUC, P. II, 106. *O armată întreagă de maşinişti cari vorbeau toate graiurile... îl înfuria.* ANGHEL, PR. 83. *Românească pe care o vorbeşte îl trădează.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 112. *Apărătorul vechiului regim trebuia să vorbească vechea limbă a clasei boiereşti, iar femeile, primele primitoare de civilizaţie, o românească franţuzită.* IBRĂILEANU, SP. CR. 139, cf. RESMERIŢĂ, D. *Ei vorbeau o limbă turcească.* DRĂGANU, ROM. 514. *O rostire nouă, condiţionată de anumiţi factori fiziologici, molipseşte pe cei ce vorbesc o limbă sau un dialect.* PUŞCARIU, L. R. I, 3. *Limba română vorbită de un muntean ni se pare sobră, dar rece; cea vorbită de moldoveni mai dulce şi caldă.* id. ib. 83. *Stamati vorbeşte... altă moldovenească decît contemporanul lui* [Asachi], *aproape de a lui Negruzzi.* CĂLINESCU, I. L. R. 244. *Vorbeşte o franţuzească străşnică.* id. S. 93. *Vorbeşte cîteva limbi, scoboară dintr-un feudal latin, pricepe lucrurile grele la-nţeles.* ARGHEZI, S. XVI, 21. *El şi Stana... vorbeau un grai mai deosebit decît al zăvoienilor.* CAMIL PETRESCU, O. I, 53. *Limba franceză este vorbită, în afara Franţei, în Belgia, o parte a Elveţiei, o parte a Canadei şi sporadic şi în alte părţi.* GRAUR, I. L. 202, cf. DL. *Vorbea tot italiana veche.* BARBU, PRINC. 35. *Cercetările slaviştilor au arătat că slavii din Dacia... vorbeau limba bulgară medievală.* PANAITESCU, C. R. 109. *Limba tracilor era vorbită şi în nordul Dunării de daci sau geţi.* id. ib. 113. *Ilustrul personaj al lui Caragiale vorbea un grai de tip năsăudean.* L. ROM. 1980, 42. *Vechea tendinţă... de a explica limba prin istoria poporului care a vorbit-o şi o vorbeşte nu a întîmpinat nici o împotrivire şi continuă şi astăzi în forme noi.* IVĂNESCU, I. L. R. 3. *Limbile nu mor, ci încetează să mai fie vorbite.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 8, 7/2. (Refl. pas.) *De lipsă a fi se vede ca limba aceasta să se vorbească între aşa oameni.* BOJINCĂ, R. 18/4. *Orice limbă..., în diferite părţi a statului unde se vorbeşte, are ceva schimbări.* GENILIE, G. 147/9. *Limba maternă sau mumească o cheamă fieştecine p-aceea care se vorbeşte în ţara sa ori de naţia sa.* BĂLĂŞESCU, GR. 4/5. *Cei de faţă n-au înţeles malorosieneasca ce se vorbeşte la Pragurile Niprului.* SADOVEANU, O. XI, 335. *Tatăl lor* [era] *mîndru de franţuzeasca ireproşabilă care se vorbea în capitala ţării.* PUŞCARIU, L. R. II, 237, cf. SCRIBAN, D. *Dacă o limbă de cultură nu se vorbeşte pe tot spaţiul locuit de un neam oarecare, ea nu mai este o limbă comună.* BUL. FIL. XI – XII, 5. *A prins o franţuzească curentă, care se vorbeşte pe la noi, dar franţuzească, în fine.* CĂLINESCU, S. 65. *Începînd de prin veacul al XV-lea, limba românească se vorbeşte pe patru teritorii despărţite... prin spaţii aloglote.* IVĂNESCU, I. L. R. 30. ◊ (Intranz.) *Unii oameni... nu vreau să creadă că într-aceeaşi limbă şi altmintrelea să poate scria şi vorbi bine.* IORGOVICI, O. XV/7. *Au zis că... nici că crede că într-altă parte vor vorbi în theatru întru altă limbă, ci nu întru acea naţională.* GOLESCU, Î. 90, cf. CIPARIU, O. II, 264. *Vorbesc în aceeaşi limbă şi au aceleaşi obiceiuri ca şi englezii de rasă anglo-saxonă.* EMINESCU, O. XI, 78. *Vorbeşte în toate limbile fără să le fi-nvăţat.* CARAGIALE, O. II, 234. *Iată creştere naţională care nu te lasă să vorbeşti în graiuri străine nici atuncea cînd poţi trage din aceasta chiar vreun folos.* SBIERA, F. S. 118. *Cei mai mulţi pricepură în întregime ce spunea advocatul Grecu. El vorbea într-o uşoară limbă populară.* AGÂRBICEANU, O. VIII, 209. *În ce limbă vorbeai tu cu Vavila, de nu v-am înţeles deloc?* HOGAŞ, DR. II, 27. *Vorbesc ei cu mare dragoste pe limbă latinească.* SADOVEANU, O. X, 90. *Trappistul... aştepta, nedumerit, ca şi cînd n-ar fi priceput limba în care îi vorbeşte conlocutorul.* CĂLINESCU, S. 8, cf. DM, M. D. ENC., DEX. *Ar fi putut vorbi şi în greceşte.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 15/1. (Urmat de adverbe derivate de la nume de popoare) *Cu dînşii împreunîndu-se şi vorbind ungureşte, zicea că adevărat iaste.* C. CANTACUZINO, CM I, 73. *Aice şi la Livadia nu ştiu turcii să vorbească turceşte, ce tot greceşte* (a. 1715). ARHIVA R. II, 67/2. *Eu întreb, comanii carii s-au aşezat... lîngă Criş şi lîngă Murăş, pentru ce vorbesc numai româneşte?* ŞINCAI, HR. I, 265/7. *Cicero încă zice... că „regulele de a vorbire latineşte învăţătura cea pruncească le dă".* MAIOR, IST. 265/7. *Oare putem noi cu drept cere ca turcul, carele numai limba sa turcească au învăţat-o, să vorbească cu noi româneşte?* PETROVICI, P. 338/27. *Călăraşii de Ţarigrad sînt 50, cu vătavul lor, şi toţi vorbesc turceşte.* CANTEMIR, S. M. 211/14, cf. DRLU. *Curtea legiuise ca o îndatorire neapărată de a vorbi... româneşte.* ASACHI, S. L. II, 13, cf. VALIAN, V. *Cînd moldovenii se vor hotărî a vorbi latineşte, vor alege altă latinească decît acea a Ardealului.* RUSSO, S. 163. *Gîndeşte cît de mult l-a supărat pe Cefteliu vorbele d*[omnului] *Mag[heru], care vorbea tot în greceşte, ca să audă toţi din casă* (a. 1854). MS. XIX, nr. 2, 21. *Gepizii vorbeau goticeşte.* HASDEU, I. C. I, 301. *Astăzi în Moldova e cam ruşine să vorbească cineva româneşte.* ALECSANDRI, O. P. 56, cf. LM. *Apoi, mă mieram eu de ce vorbeşti*

aşa de bine moldoveneşte. CREANGĂ, P. 129. *Vorbeşte sîrbeşte şi ungureşte, iar acum învaţă latineşte, greceşte şi nemţeşte.* SLAVICI, O. I, 87. *Este bine stabilit astăzi, de pildă, că un militar care se respectă, mai ales un sergent, trebuie să vorbească muntenește.* PHILIPPIDE, O. A. 13, cf. ŞĂINEANU, BARCIANU. *Încercînd unii din ei să vorbească cu mine ruseşte, le-am spus că eu nu ştiu ruseşte.* SBIERA, F. S. 115, cf. CADE. *Mi-a vorbit româneşte (căci de obicei vorbea greceşte).* GALACTION, O. 77, cf. 178. *Vorbeau româneşte, erau de-ai noştri.* SADOVEANU, O. XXI, 56, cf. SCRIBAN, D. *În toate casele boiereşti auzeai vorbind greceşte.* ARH. OLT. XIX, 215. *Vorbea franţuzeşte şi englezeşte perfect.* CĂLINESCU, S. 366. *Saferian şi Rapig începură a vorbi armeneşte.* id. B. I. 80. *O bătrînică... vorbea româneşte cu un accent secuiesc.* BLAGA, H. 241. *Din această vreme începe să se adauge totdeauna la inventarul de zestre... specificarea că „vorbeşte franţuzeşte".* CAMIL PETRESCU, O. I, 526. *Vorbeau bulgăreşte între ei. Vorbeau româneşte cu noi.* STANCU, D. 210, cf. DL, DM. *Vorbind latineşte, ei ar putea fi folosiţi de oştile imperiale... în calitate de călăuze.* PANAITESCU, O. Ţ. 26. *Un tînăr ţăran sas, îmbrăcat în portul românesc şi vorbind româneşte, anunţă... venirea regilor.* IST. T. I, 84. *O văduvă... plimba copiii de ştabi prin Grădina Icoanei, învăţîndu-i să vorbească franţuzeşte.* STEINHARDT, J. 28, cf. M. D. ENC. *Vorbea numai ungureşte cu copiii lor.* V. ROM. februarie 1974, 4. *Ar fi putut vorbi şi în greceşte.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 15/1. *Întîi a venit turcii la mînăstirea Urezului, la Crizanti, grec, ş-a vorbit cu iei turceşte.* GRAIUL, I, 31. (Expr.) **A vorbi româneşte** (sau **creştineşte**) = a se exprima pe înţeles, clar, de-a dreptul. *Da ce să-nţeleg, ce să-nţeleg? Vorbeşte-mi creştineşte!* ALECSANDRI, T. I, 354, cf. COSTINESCU, ŞĂINEANU, 230, DA I_{II}, 903. ▭ *Nu pricep ce vrei. Vorbeşte româneşte, omule!* **A vorbi (pe) păsăreşte** v. păsăreşte. **A vorbi turceşte = a)** (sau **a vorbi chinezeşte**) a se exprima într-o limbă necunoscută, neînţeleasă de interlocutor. *Dumneata nu înţelegi că nu am loc... Ce dracu, vorbesc turceşte?* H. LOVINESCU, T. 208, cf. ZANNE, P. VI, 54, 426; **b)** (sau **a vorbi greceşte** ori **nemţeşte**) a se exprima greoi, neclar din cauza stării de ebrietate; p. ext. a fi beat. Cf. DA II_I, 304. *Bat-o crucea băuturî Cî mńi-o lega limba-n gurî Cum o beu mă-nvesăleşti, Limba-n gurî sî-ncîlcieşti, Şi-ncep a vorbghi turceşti.* ŞEZ. II, 212, cf. ZANNE, P. VI, 138, 232, 426. ◊ Refl. impers. *În coridor... se vorbeşte în mai multe limbi.* CARAGIALE, O. II, 106. *Aici, în jurul Carpaţilor, într-o bună zi s-a vorbit româneşte.* ARGHEZI, B. 125. *Creaţiile simţirii şi gîndirii poporului nostru, rostite în graiul lor, erau înţelese pretutindeni unde se vorbea româneşte.* MS. VI, nr. 2. 16. ◊ Tranz. şi intranz. (Prin lărgirea sensului) *Vorbeau limba manualului, domnul Ţ[ipar] limba „Organului", domnii ceilalţi vorbeau limba „Foiei pentru minte, animă şi etc."* RUSSO, S. 162. *Lanson spunea că la Molière fiecare personaj vorbeşte altă limbă psihică.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 5, 17/1. (Fig.) *Vorbiţi între voi limba inimii care este nefăţarnică şi adevărată!* MARCOVICI, D. 45/14. *Glasul Maminei cu sunetele lui muzicale vorbise înapoia cuvintelor o altă limbă, spusese regretul minutului ce trece.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 120. *Cîmpoiul cîntă. Cîntă clarinetul. Între ele, vioara cu trei coarde vorbeşte altă limbă.* STANCU, D. 234.

4. Intranz. A-şi exprima gîndurile, sentimentele, intenţiile etc. prin viu grai; (învechit şi popular) a cuvînta, a glăsui, a grăi, (învechit şi regional) a vorovi **(I 4).** V. spune **(2),** zice **(1).** *Să-ţi înveţi sluga, cînd va vrea să grăiască, întîi să-şi rădice gînd în sus la Dumnezeu, deacii atuncea să vorbească şi cu ajutoriul lui Dumnezeu va face de să vor mira toţi de răspunsurile lui, zicînd: „De unde ieşiră aceste cuvinte tocmite?".* NEAGOE, ÎNV.[2] 274. *Siroe, cea mai dupre urmă oară care voi să vorbesc iaste aceasta, deci ascultă.* SIROIU, $48^{v}/3$. *Călugării... Zisără: „Ce fată frumoasă!... Ah! să nu am pe mine astă rasă!" Aşa gîndea, vorbea pănă în sară Prin chiliuţe, cum şi pre afară.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 289, cf. id. LEX. *Oarecare om aşa se învăţasă a minţi, cît mai totdeauna cînd vorbea, mesteca în vorba lui şi vro cîteva minciuni.* PETROVICI, P. 296/23. *Conţepturile trebuie să fie de tot simplu alcătuite, aşa precum vorbim; apoi pot să se scrie.* id. ib. 305/16. *Nici unul nu face mai îndestul mărturie de a sa prostime decît cel ce începe a vorbi pînă a nu-ş săvîrşi altu cuvîntarea ce mai înainte începusă.* GOLESCU, P. 10/6, cf. DRLU. *Cît de mulţi în cas-or fi, Nu-i mai lasă ei vorbi.* MUMULEANU, C. 146/6. *Cel ce vorbeşte voieşte să spuie înţelegerea sufletului său, şi aceasta fără spuneri nu să poate face.* POTECA, F. 159/5, cf. 168/23. *Cînd omul este copil nară şi ascultă copilăreşte: el nu poate nici vorbi, nici înţelege ca un om serios şi erudit.* HELIADE, O. II, 64. *Poliţia... pusă încă vreo cîţiva la umbră, pentru că vorbiră slobod.* VASICI, în BARIŢIU, C. II, 19. *La dietele Ardealului să se trămită deputaţi şi din Ţeara Românească, cari să aibă drept de a vorbi şi a vota.* BĂLCESCU, M. V. 95. *Tot cel ce cugetă vorbeşte şi tot cel ce vorbeşte cugetă sau cel puţin ar trebui să cugete.* CÎMPEANU, GR. ROM. VI/1. *Graiul este mijlocul prin carele vorbim.* id. ib. 2/1. *Adevăraţii oameni ai poporului, aceia carii gîndesc ca dînsul, vorbesc puţin, lucrează cît pot.* RUSSO, S. 181. *Răul care provine din nişte asemenea vorbiri este că nişte asemenea oameni vorbesc fără a se gîndi.* PARAB. 14/20. *Tomşa! El te-a învăţat a vorbi cu atîta dîrzie?* NEGRUZZI, S. I, 139, cf. POLIZU. *Îl vom combate în numele ţării ce astăzi are glasul astupat şi care, cînd putea vorbi şi striga, şi-a pronunţat dorinţele şi drepturile sale* (a. 1849). GHICA, A. 813, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 320, LM. *Între drepturile naturale ale fiecărui român pune acela de a cugeta, de a vorbi, de a scrie liber.* MAIORESCU, CR. III, 92. *Copilului nu-i şede a vorbi ca un bătrîn, nici bătrînului ca un copil.* CONTEMPORANUL, I, 168. *Deşi vorbeşti pe înţeles, Eu nu te pot pricepe.* EMINESCU, O. I, 173. *De aceea una-mi este mie, De ar vorbi, de ar tăce. Dac-al ei glas e armonie, E şi-n tăcere-i „nu ştiu ce".* id. ib. 208. *Balan să-ţi aleagă din gură ce spui, dacă nu vorbeşti desluşit.* CREANGĂ, P. 151. *Se vede că vorbim pogan şi rău de tot.* id. A. 91. *Vorbeşte cu o remarcabilă volubilitate.* CARAGIALE, O. VI, 511. *Zîna se purtă cu mare bună-cuviinţă şi vorbi astfel încît robi toate inimile.* ISPIRESCU, L. 39. *Nu mai rîdea, nu mai vorbea, nici nu ofta şi nici că spunea cuiva vrodată ce vrea.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 11, cf. DDRF, ŞĂINEANU. *Vorbeşte solemn ca un profet.* COŞBUC, P. II,

192, cf. BARCIANU. *Dacă mă lăsai să vorbesc... era să-ți spun că ți-e frig și să-ți ofer tartanul meu.* D. ZAMFIRESCU, A. 110, cf. ALEXI, W. *Petrea... vorbea așa de înfocat, cît îi venea să-și spintece cămașa la piept.* AGÂRBICEANU, S. P. 55. *Vecinul rămase o vreme zăpăcit: ce-a pățit Irimie de vorbește cu atîta încredere?* id. S. 157. *Femeia vorbea cu o mulțumire copilărească.* REBREANU, I. 159. *Cînd vorbește, totdeauna parcă ar mai avea ceva de spus.* IBRĂILEANU, A. 41. *Nu puteai niciodată să știi hotărît dacă glumește sau dacă vorbește serios.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 10, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Dumnea-voastră – om de afaceri și om politic – știți să vorbiți pe șleau.* GALACTION, O. A. I, 149. *Ce s-a întîmplat, de vorbești atît astăzi?* CAMIL PETRESCU, T. II, 177. *Vreau să vorbesc și nu-nțelege nime Se-ntorc în mine gîndurile iar.* BOTEZ, P. O.10. *Vorbea cuminte, dar vorbea judecat și hotărît.* POPA, V. 26. *Începu a vorbi slobod și îndrăzneț.* SADOVEANU, O. XIX, 29. *Omul nu vorbește numai cînd vrea să comunice altora gîndurile sale, ci și atunci cînd simte nevoia să împărtășească semenilor săi sentimentele sale.* PUȘCARIU, L. R. II, 229, cf. SCRIBAN, D. *Ascultă mult ca să pară că înțelege și vorbește puțin ca să nu-i alunece capul.* ARGHEZI, B. 79. *Caty, dă-mi voie la vîrsta mea să vorbesc mai fără înconjur.* CĂLINESCU, S. 63. *Aveam pe un elev la administrație..., cînta și vorbea toată ziua.* id. C. O. 33, cf. DL. *Vorbea ca un școlar care psalmodiază o lecție din care nu înțelege nimic.* PREDA, R. 163, cf. DM. *Poate n-ar trebui să mai vorbesc.* BĂNULESCU, I. 9, cf. M. D. ENC., DEX. *Vorbi foarte degajat, cu o mînă în buzunarul vestonului.* I. GHEȚIE, B. I, 370. *L-am putea cita pe un autor mai nou, pe Brice Parain, după care a vorbi sau a tăcea e tot una cu să trăiești ori să mori.* STEINHARDT, J. 20. *Bătrînul se spăla vorbind la chiuveta de fontă.* ȚOIU, G. 21. *Vorbește înainte, nu te sfii.* DSR. *Ar fi trebuit să-l las mai mult pe el să vorbească și nu să mă laud... cu isprăvile mele.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 15/3, cf. ALR II/I h 24, ib. h 29, ALR SN V h 1 391, ib. h 1 477, ib. VII h 1 965, ALRM SN IV h 1 533, A I 22, 23, III 11. *Dar ce stau eu de vorbesc Și-n casă nu vă poftesc?* BALADE II, 288. *Să nu vorbeș prea mult.* O. BÎRLEA, A. P. II, 499, cf. NALR – O V h 849, ALR – M IV h 1 119/221, 226, ib. h 1 120/221, NALR – B I h 24/1, ib. h 74/10, ib. h 84, NALR – MB II h 137/472, ib. h 163/554, ALR – T I h 71, ib. h 88. (În proverbe și zicători) *Nu vorbi peste măsură, ci pune-ți lacăt la gură.* PANN, P. V. III, 9/2, cf. I, 3/17, ZANNE, P. II, 167, 839. *Cel ce vorbește puțin face dovadă că este mai mult înțelept decît nebun.* GOLESCU, P. 2/17. *Cine vorbește mult face puțin.* ZANNE, P. II, 820, cf. X, 160. *Cine tot mereu vorbește El la multe și greșește.* PANN, P. V. III, 8/15, cf. II, 48/2, ZANNE, P. II, 758, 838. *Cine vorbește seamănă; cine ascultă culege.* ZANNE, P. II, 841. *La timp a vorbi și a tăcea e arta cea mai grea.* id. ib. 843. *Întîi ascultă și pe urmă vorbește!* id. ib. 477. *Nerodul întîi vorbește și apoi se gîndește.* ZANNE, ap. CADE. *Gură are de vorbit Și cap n-are de gîndit.* PANN, P. V. I, 94/6, cf. ZANNE, P. II, 178. *A vorbit și nea Ion că și el e om,* se spune despre acela care, neavînd ceva interesant de spus, se amestecă totuși în orice discuție. Cf. ODOBESCU, S. I, 397, ZANNE, P. VI, 160, 441. *Ori te poartă cum ți-i vorba, ori vorbește cum ți-i portul* (= nu căuta să pari altfel decît ești). Cf. ZANNE, P. II, 837. *Să vorbim să n-adormim.* JIPESCU, O. 117, cf. ZANNE, P. II, 840. *Ai vorbit de te-ai prăpădit.* PANN, P. V. III, 129/2, cf. CADE, ZANNE, P. II, 844, 848. ◊ (Cu complement intern) *Nu vorbi în adunări vorbe necinstite.* GOLESCU, P. 38/12. *Leu scoase din buzunar un carnețel... și scrisese repede și pasionat cu stiloul, pe cînd arhitectul vorbea cîteva cuvinte.* CĂLINESCU, S. 109. *Bîlea... bagă două degete în gură și fluieră fata, vorbind o înjurătură lungă de dragoste.* PREDA, Î. 147. *Două vorbe să vorbesc, Inima să-mi răcoresc.* ȘEZ. I, 48, cf. ALR SN V h 1 477. (Expr.; regional) **A vorbi vorbă de pildă** = a aduce o pildă, a exemplifica. Cf. ALR II 3 486/95. (Refl. pas.; rar) *La Moși, pe stîlpii unui mare umbrar de berărie* [scrie]: *„...A nu se vorbi vorbe proaste. A nu se face scandal.* CARAGIALE, O. II, 143. ◊ (Determinat prin „în somn" sau „prin somn") *S-a culcat în urmă supărată foc Și prin somn întruna a vorbit cu șoapte.* COȘBUC, P. I, 245. *Noaptea uneori se deșteaptă vorbind în somn. Babele spun că ar fi sperietură.* SOVEJA, O. 58. *Frumos! zise Babighian în șoaptă și cu ochii închiși de voluptate, ca omul care vorbește în somn.* CĂLINESCU, S. 69. *Stan vorbește în somn, zise Mitrică vesel.* PREDA, D. 213. *Începe să sforăie și să vorbească în somn... cu glas tare, strigat.* BĂNULESCU, I, 14. *Bărbatul... a vorbit în somn.* CINEMA, 1969, nr. 4, 14. ◊ (În legătură cu verbul „a ști" sau cu determinări modale, indică aptitudinea vorbitorului de a se exprima cu ușurință, elocvent) *Pohta și dragostea ce văz la această cinstită și sfîntă adunare mă îndeamnă și neștiind a vorbi, măcar că vorba mea nu iaste vrednică niciodată ca să îndulcească cu vreun mijloc auzirile ascultătorilor.* ANTIM, O. 16. *Grăirea... are datorie a spune și a povesti dezvolt și cu bun înțăles cuvintele și cît poate frumos să vorbească.* MOLNAR, RET. 23/11. *Sînt o fată proastă; nu știu să vorbesc.* BOLINTINEANU, O. 322. *Ascultă-mă, Măria-ta, și iartă-mă, ca sînt bătrîn și nu știu a vorbire.* DELAVRANCEA, O. III, 95. *Eu nu știu să vorbesc. Eu sînt de felul meu silvicultor.* C. PETRESCU, Î. II, 106. *Așa e cumnatul Vlase, frumos vorbește, tot să stai să-l asculți.* BĂNULESCU, I. 18. ◊ Expr. **A fi un fel** (sau **un mod) de a vorbi** = nu trebuie luat ad litteram ceea ce s-a spus. *Teroare... E un mod de a vorbi.* CAMIL PETRESCU, T. II, 547. *Sunt dintre cei condamnați să rămînă întotdeauna în neagră opoziție. „Întotdeauna" e un fel de a vorbi.* C. PETRESCU, Î. II, 169. **A vorbi în numele cuiva** = a se exprima în numele cuiva, invocînd autoritatea cuiva sau reprezentînd pe cineva. *Dacă părinții fetii se-nvoia cu voatrele care vorbea în numele feciorului și al părinților lui, dacă se-nvoia adecă și din zestre, rămînea „să meargă la vedere".* PITIȘ, SCH. 106. *Viața unui popor începe de la o vreme a se mlădia după cugetul și simțirea celor care vorbesc și scriu în numele său.* SOVEJA, O. 9. *Cel care vorbește în numele miresii spune că aceasta, înainte de a merge la taina căsătoriei, își ia rămas bun de la părinți și neamuri.* ARH. FOLK. VI, 169. *Autorul și opera lui vorbeau în numele și pentru acel public francez..., care recunoștea în precedentele engleze aliații ideologici ai propriilor lui aspirații.* VIANU, L. U. 8. *Frate Eliade, Bălcescu a întemeiat „Frăția", e în Comitetul de trei al ei. Poate vorbi oricînd în numele tuturor.* CAMIL PETRESCU, O. III, 144. *El le vorbea în*

numele strămoşilor, al trecutului ori al viitorului naţiei. V. ROM. ianuarie 1966, 188. *Toată lumea ştia că vorbeşte în numele lui Meţianu. Ca preşedinte, acesta nu voia să-şi expună direct convingerile.* I. GHEŢIE, B. I, 369. *Sentimentul solidarităţii umane îl înfioară adesea şi îl face să vorbească în numele unei colectivităţi.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 11/2. (Cu topica inversată) *Poetul francez a trebuit să dea temei sentimentale engleze o rezolvare potrivită... cu aspiraţiile lumii în numele căreia vorbea marele său suflet îndurerat.* VIANU, L. U. 9. *În numele celor întorşi vorbi Bălcescu, plin de amărăciune.* CAMIL PETRESCU, O. III, 138. (Refl. impers.) *În documentele moldovene din secolele XV – XVII, utilizîndu-se o formulă tradiţională, se spune de regulă – vorbindu-se în numele domnului ţării – că locuitorii care au făcut tranzacţii de bunuri imobiliare... „au venit înaintea noastră".* STOICESCU, S. D. 14. (Rar) **Mai ai mutră să vorbeşti** v. mutră **(1). A vorbi monosilabic** (sau **cu monosilabe)** v. monosilabic, monosilab. **A vorbi cu jumătate de gură** (ori **de glas) sau a vorbi cu gura (pe) jumătate** (ori **cu gura altuia)** = a vorbi în silă, fără convingere, cu sfială, şovăielnic. *Mai marele zeilor se uita la dînsul tot chiondorîş şi îi vorbea cu gura altuia, cum se zice.* ISPIRESCU, U. 82, cf. CADE 564. *Vorbea cu jumătate de glas, înfricoşat parcă de ceva.* SADOVEANU, O. VIII, 18, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX 387, ZANNE, P. II, 185. **A vorbi în şarade** v. şaradă. **A vorbi în tîlcuri** v. tîlc **(3).** (Popular) **A vorbi în ponturi** v. punct **(I 7).** (Familiar, rar) **A vorbi în periplizoane** v. periplizon. **A vorbi (pe) radical** v. radical **(I 3).** (Învechit şi regional) **A vorbi în** (sau **peste) piez** v. piază **(I).** (Regional) **A vorbi din prag** = a se exprima ambiguu, evaziv. Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 30. **A şedea strîmb şi a vorbi drept** v. şedea **(I 1). A vorbi ca la** (sau **ca din** ori **ca o) carte** v. carte. **A vorbi ca un oracol** v. oracol. **A vorbi (mai) salcîm** v. salcîm **(1). A vorbi (într-un ceas) rău** (sau **a rău,** regional, **de rău)** = a cobi; a meni a rău, v. meni **(3).** *Nu-ţi spuneam eu azi dimineaţă c-oi să mă pornesc înaintea ta?... Ai vorbit într-un ceas rău, cucoane!* ALECSANDRI, T. 1 739. *„Cobeşte ca o bufniţă" se spune de acela care vorbeşte de rău.* SIMIONESCU, F. R. 169. *Nu vorbi dă rău!* ALR I 1 403/282. *Nu vorbi rău.* ib. 1 403/30, cf. ib. 1 403/77, 87, 129, 131, 180, 320, 528, 704, 760, 984, ZANNE, P. VI, 506. **A vorbi a pagubă** v. pagubă **(1). A vorbi cu păcat** v. păcat[2] **(1). A vorbi în necaz** v. necaz **(3). A vorbi de sus** (sau **din şa)** v. şa[3] **(I 1),** sus **(6). A vorbi (pe) subţire** v. subţire **(IV 1). A vorbi mare** v. mare[1] **(V b). A vorbi ca papagalul** (sau **ca un papagal)** = a repeta mecanic, a reproduce spusele altuia. Cf. ŢICHINDEAL, F. 296/ . *El vorbeşte... ca papagalii, dar nici de o învăţătură elementară nu are ştiinţă.* C. STAMATI, P. 313, cf. POLIZU. *M-ai înnebunit cu citatele tale. Vorbeşti ca un papagal.* ŢOIU, G. 15, cf. ZANNE, P. I, 579. (Regional) **A vorbi ca baba chioara** (sau **ca baba oarba)** = a se exprima direct, fără precauţii, fără menajamente. *Nu vorbi pe dintregul ca baba chioara că să găseşte vreunul de îţi umflă ceafa de pumni şi spatele de ciomege.* PANN, P. V. I, 25/2. *Bietu taica, şontorog cum era el, da vorbea omului drept – ca baba oarba.* JIPESCU, O. 61, cf. ZANNE, P. II, 843. **A vorbi (pe) radical** v. radical **(I 3).** (Mold.) **A vorbi răzămiş** = a spune lucruri întemeiate, argumentate, pe care te poţi baza. Cf. ZANNE, P. II, 844. **A vorbi cu picioarele** v. picior **(I 1).** (Familiar) **A vorbi din burtă** = a spune lucruri negîndite, neîntemeiate. Cf. BUL. FIL. V, 194. **A vorbi din** (sau **în) vîrful limbii** v. vîrf **(II 5). A se trezi vorbind** v. trezi **(6). A vorbi tam-nesam** v. tam-nisam. **A vorbi în vînt** (sau **în pustiu,** rar, **într-un pustiu)** = a vorbi fără a fi luat în seamă, zadarnic, degeaba. *Pentru dînsul poate slobod să se zică că vorbeşte în vînt.* ŢICHINDEAL, F. 185/3, cf. I. GOLESCU, C. *De ce nu voi pentru nume, pentru glorie să scriu? Oare glorie să fie a vorbi într-un pustiu?* EMINESCU, O. I, 137, cf. DDRF. *A vorbi în vînt nu înseamnă a-ţi împlini chemarea.* AGÂRBICEANU, A. 180. *Supunem atenţiei cîteva sugestii..., dar cu teama că încă vorbim în pustiu.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 2, 14/3, cf. ZANNE, P. II, 844, 847. (Popular) **A vorbi în dorul lelii** = a vorbi într-o doară, la întîmplare; a vorbi fără rost, aiurea. Cf. BARONZI, L. 43, ZANNE, P. V, 384. (Popular) **A vorbi de clacă** = a flecări. Cf. LM III, 174, ZANNE, P. II, 846. (Popular) **A vorbi de pe ceea lume** = a spune lucruri neverosimile, nerealiste. *Parcă vorbeşti de pe ceea lume. Crezi tu că vom putea noi singuri secera şi strînge atîta amar de grîu?* CREANGĂ, P. 155, cf. ZANNE, P. II, 845. **A vorbi aiurea** (sau **într-aiurea,** popular, **în bobote, în dorul lelii, în dodii,** regional, **în văzduh, pustiu, pustii, zăbunit, în lături** etc.) = a spune tot felul de nimicuri, de lucruri nejudecate; a spune cuvinte fără sens, inconştient, a aiura. *Mi se pare că vorbeşti cam în dodii, făcîndu-mi o asemenea întrebare.* NEGRUZZI, S. I, 229, cf. POLIZU, PETRI, V. *Vorbeşte în bobote pălămariul. Se vede că l-o ameţit dragostea.* ALECSANDRI, T. 911. *De necaz chiar începuse într-aiurea să vorbească.* CONTEMPORANUL, I, 132. *Ce vorbeşti în dodii, mătuşă! tocmai de la una ca d-ta ţi-ai găsit să aştept eu ajutor?* CREANGĂ, P. 190. *Taci, măi, zic eu, ce mai vorbeşti în bobote; că s-a mînie omul şi s-a duce şi el acasă.* id. A. 105, cf. ŞĂINEANU, I. 147, DDRF. *Vorbea şi rîdea într-aiuri.* D. ZAMFIRESCU, A. 80. *Toată noaptea a vorbit într-aiurea şi te-a chemat.* GALACTION, O. 77. *Ghiţă Botgros e cu chef, dar nu se cumpăneşte, nici nu vorbeşte într-aiurea, numai ochii îi sticlesc în umbră şi mîinile lungi nu mai au astîmpăr.* SADOVEANU, O. I, 237, cf. SCRIBAN, D. *Vorbiţi în bobote, măi.* STANCU, D. 248, cf. SCL 1953, 216, DL, DM 256, DEX[2] 104, 313, L. ROM. 1978, 38, 39. *S-ă bolnăvit neveasta Şi vorbeşte aiurea Te cheamă pe dumneata Cică-i cam cunoşti boala.* TEODORESCU, P. P. 336. *Nu vorbi pustii, ca să ne măguleşti! – răspunse fata.* RETEGANUL, P. I, 38, cf. ALR II/I h 108, NALR – B I h 147, ZANNE, P. II, 847, NALR – MB II h 198/560, ALR – T II h 200. ◊ Refl. impers. *În Răşinari se cîntă puţin, se vorbeşte puţin şi se rîde rar.* PĂCALĂ, M. R. 106. ◊ Tranz. *Fără de ruşine lucru să înţelege:... cîndu-şi vor arăta unul altuia ruşinile cele ascunse şi coperite sau cînd vor vorovi (vor vorbi* MUNT.*) lucrure fără de ruşine sau cînd vor rîde fără de nice o dezmierdăciune.* PRAV. 103. *Nu poci să vorbesc cele ce nu ştiu. Îm mărturisesc nevredniciia şi neputinţa; nu îndrăznesc a mai zice nimica.* ANTIM. O. 31. *Am răbdat destul, şi ocara ce de-a purure azvîrleşte în obrazul ticălosului*

frate, că nici ce vorbeşte nu ştie, de vreme că unde întră vinul mintea lipseşte (a. 1751). ARHIVA, I, 55. *Să vă nevoiţi a ispiti, oare înţeleg pruncii aceea ce vorbiţi voi, ba încă şi ce vorbesc ei însuş.* PETROVICI, P. 94/21. *Acelea care este ruşine să le faci socoteşte-le că este rău să şi le vorbeşti.* GOLESCU, P. 320/6, cf. DRLU, I. GOLESCU, C. *N-ai crede ce lupte am şi acuma, nici de am putea vorbi adevărul.* VASICI, în BARIŢIU, C. II, 39. *Cuvintele sînt înseşi ideile ce le vorbim sau sînt chiar conceptele noastre.* CÎMPEANU, GR. ROM. VI/10. *În seara aceea era mai frumoasă Decît totdeauna, nebun amoroasă, Vorbind, făr' să ştie, ce-i vine în gînd.* BOLINTINEANU, P. I, 157. *O, sărmane! ţii tu minte cîte-n lume-ai auzit, Ce-ţi trecu pe dinainte, cîte singur ai vorbit?* EMINESCU, O. I, 134. *Totdeauna mă sileşti să vorbesc nişte lucruri pe cari nici nu le asculţi.* id. P. L. 69. *Uite ce vorbeşte gîrbova şi neputincioasa!* CREANGĂ, P. 191. *Doamne!... ce să fac, dacă nu ştiu să spun ce vreau şi vorbesc prostii?* SLAVICI, O. II, 49. *La-ntrebarea cea de-a treia am văzut că el vorbeşte Lucruri nemaipomenite, simplamente bîiguieşte.* COŞBUC, P. II, 128. *Una gîndeşte şi alta vorbeşte.* CADE. *Ăsta nu ştie ce vorbeşte.* VOICULESCU, P. I, 36. *Rafira nu era vorbăreaţă. Viaţa... o învăţase, între multe altele, să nu simtă nevoia de a vorbi oricînd şi orice.* STANCU, R. A. V, 94. *Vorbeşti prostii, fetiţo! În viaţă, totul se uită.* H. LOVINESCU, C. S. 81. *Că nu-i mare la făptură, Da-i făcut spre băutură... Megiş nu vorbeşte multe.* BIBICESCU, P. P. 294. *Nu prea vorb'eşt'e mult'e.* DENSUSIANU, Ţ. H. 184, cf. ALR II/I h 24, ib. h 29. ALR SN V h 1 477, A I 24. *De trei palme-i lat în frunte Şi nu prea vorbeşte multe.* BALADE, II, 10, cf. ALR – M h 153/224. *Dacă ar ave şî muierea gîtlej, n-ar vorbi aşa multe.* NALR – B I h 84/87, cf. ib. h 84/45. (În proverbe şi zicători) *Orice vei vorbi prin gură-ţi va ieşi.* GOLESCU, P. 124/19. *Cine vorbeşte ce-i place, acela să audă şi ce-l supără.* DDRF, cf. ZANNE, P. II, 841. *Unii vorbesc ce ştiu şi unii ştiu ce vorbesc.* id. ib. X, 160. *Copiii, nebunii şi omul beat vorbesc adevărul.* id. ib. II, 71. *Multe vorbesc, iară nimica nu isprăvesc.* ŢICHINDEAL, ap. ZANNE, P. II, 838. *Vorbeşte neisprăvite, La'nşiră-te mărgărite.* PANN, P. V. I, 9/18, cf. BARONZI, L. 57/4, ZANNE, P. II, 840. (Expr.) **Ce (tot) vorbeşti?,** formulă prin care se exprimă surprinderea, îndoiala sau neîncrederea, rezerva faţă de cele spuse de cineva; ce spui? v. spune **(2).** *Vai de mine, moş Nichifor, ce vorbeşti?* CREANGĂ, P. 132. *Ce vorbeşti, nepoate, zise împăratul; unul ca dînsul... cum crezi că ar putea face slujbă?* id. ib. 211. *Ce vorbeşti, domnule, se poate să spui astfel de absurdităţi?* CARAGIALE, O. I, 290. *Bine, domnule! ce vorbeşti dumneata? – Adevărul, domnule, adevărul.* SADOVEANU, O. XXI, 144. *Ce vorbeşti? îmi răspunde doctorul S. V...., eşti în urmă de tot cu politica.* ULIERU, C. 57. *Ce tot vorbeşti, zise Ioanide puţin contrariat, tabloul e o capodoperă!* CĂLINESCU, S. 70. *Ar însemna să călătorim un an întreg... – Şi numai pe mări? – Ba şi pe oceane. – Ce vorbeşti?!* TUDORAN, P. 26. *Casa asta cum mai samănă cu casa mea!... Dar vatra asta parcă este vatra mea!... – Apoi, sînt ale tale, mătuşă, vino-ţi în fire, ce vorbeşti!* ŞEZ. I, 54. *Taci, la dracu, ce vorgheşti?* MAT. FOLK. 482. *Ce vorbeşti tu, fa, ce băiat?* GRAIUL, I, 88. ▭ *Ce vorbeşti, Franţ?* **Ce stai tu de vorbeşti?** v. sta **(III 2).** (Popular şi familiar) **A vorbi** (cîte) **vrute şi nevrute** (sau **cîte-n lună şi-n stele, cîte şi mai cîte**) sau **a vorbi** (**la sau şi**) **verzi şi uscate, a vorbi curate şi spurcate** = a flecări, a pălăvrăgi, a sporovăi. *Oamenii vorbesc cîte şi mai cîte, ne atacă unde pot şi ne batjocuresc.* VASICI, în BARIŢIU, C. II, 195. *Am vorbit şi verzi şi uscate.* PANN, P. V. II, 146/8, cf. POLIZU. *Dupe ce se cam ameţi şi dînsul, începu să vorbească şi verzi şi uscate.* FILIMON, O. I, 195, cf. BARONZI, L. 45. *Mai vorbiră vrute şi nevrute.* CONTEMPORANUL, I, 108. *Mai ştiu eu pe cine să cred? că oamenii vorbesc vrute şi nevrute.* CREANGĂ, P. 122. *Acolo, la şezătoare, unde se strînseră toţi de vorbea la verzi şi uscate, spuind la glume şi la ghicitori, sta şi feciorul de boier.* ISPIRESCU, L. 67. *A închis repede uşa şi a început să vorbească vrute şi nevrute, ca să abată atenţia bătrînei în altă parte.* C. PETRESCU, C. V. 120. *Vorbeşte şi el vrute şi nevrute.* H. LOVINESCU, T. 221, cf. DL, DM, M. D. ENC. *Alerga în pivniţă să aducă vin,... se mişca încoace şi încolo, emoţionat şi agitat, vorbea vrute şi nevrute.* V. ROM. iunie 1973, 33, cf. DEX, ZANNE, P. I, 303, P. II, 846. **A vorbi pleve** (sau **pleavă**) v. pleavă **(2). A vorbi cegă şi păstrugă** v. păstrugă. **A vorbi pui şi ouă** v. pui[1] **(I 1). A vorbi fierte şi nefierte** v. nefiert. **A vorbi una de la răsărit şi alta de la apus** v. răsărit[1] **(II 3). A nu vorbi (nici) două** v. doi. ◊ Intranz. şi tranz. (Prin sinecdocă) *Din prisosinţa inimei vorbeşte gura.* CONTEMPORANUL, I, 721. *Am prins de la început felul de a vorbi al minţilor formate, al sentimentelor care s-au încercat cu viaţa.* IORGA, P. A. I, 10. *Buzele cele mute vorbesc pe tăcute* (= şi tăcerea este un răspuns). Cf. PANN, P. V. I, 167, ZANNE, P. II, 26. *Gura mai lesne vorbeşte adevărul decît minciuna.* PANN, P. V. III, 124, cf. ZANNE, P. II, 174. *Gura nu cere chirie, Poate vorbi orce fie.* PANN, P. V. I, 3/9, cf. ZANNE, P. II, 173. ◊ (Prin analogie) *Ale păsărilor neamuri Ciripesc pitite-n ramuri Şi vorbesc cu-atît de multe Înţelesuri.* EMINESCU, O. I, 121. ◊ Fig. *Ideal pierdut în noaptea unei lumi ce nu mai este, Lume ce gîndea în basme şi vorbea în poezii.* EMINESCU, O. I, 29. *Florile toate s-adunară vorbind fiecare în mirosul ei şi ţinură sfat lung.* id. ib. VI, 328. *Frunze tremură din gene Vorovind precum li-i placul.* BENIUC, în C V 1950, nr. 3, 5, cf. DL. ♦ P. ext. A-şi manifesta prezenţa, existenţa, voinţa (prin...). *Şi toate plîng cu tine, Şi toate te-nţeleg, Că-n versul tău cel jalnic Vorbeşte-un neam întreg.* COŞBUC, P. I, 214. *Prin orice cleric, prin orice preot vorbeşte biserica.* AGÂRBICEANU, A. 180. *Prin pînzele lui vorbeşte ţara noastră, vorbeşte ţăranul şi vorbeşte mai ales el, Grigorescu, natura lui idilică, suavă, senină şi credincioasă.* OPRESCU, S. 26. *În versurile lui vorbea „clasa în atac", proletariatul, forţa nouă a istoriei.* BENIUC, P. 47. *Ironia lui Caragiale nu-şi putea găsi un mijloc mai verosimil, mai detaşat de a se exprima decît parodia de satisfacţie a lui Caţavencu. Prin personagiu vorbeşte scriitorul.* CONSTANTINESCU, S. II, 29. *Vorbeşte, în aceste versuri, o lume blîndă, dar nu slabă şi temută, o lume cu puterea judecăţii, dar nu lipsită de energia faptelor şi a acţiunilor eroice.* MS. VI, nr. 1, 11. ◊ Fig. *Portretul unui bancher modern... numi spune nimic... Prefer pe boierul din zilele lui Ştefan - cel-Mare: e măreţie în el, e tradiţia care vorbeşte.* ANGHEL, PR. 174. *Cînd sabia vorbeşte, încetează sfatul!*

DELAVRANCEA, O. II, 242. *Totul amuţeşte pe terenul cultural, spre a lăsa să vorbească numai avîntul împlinirei idealului naţional.* ARH. OLT. V, 66. *Nebunia vorbeşte în mine.* CAMIL PETRESCU, T. III, 475. ♦ P. anal. A se exprima, a comunica prin alt mijloc natural decît limbajul articulat. *Îi pun întrebări; el: „Nu pricep, pe Dumnezeu!" Ei mai încearcă să vorbească prin semne, dar el, turburat de asemenea oaspeţi..., nu ştie ce să zică.* M. COSTIN, O. 232. *A vorbi din ochi, prin gesturi.* COSTINESCU. *Liana vorbea prin ochii ei, prin toată înfăţişarea ei.* REBREANU, O. IX, 146. *Se privirâ din nou şi mîinile li se mişcară. Vorbeau din ele, scurt, muţeşte.* PREDA, Î. 150. (Expr.) **A vorbi cu ţanc** v. ţanc[2] **(1).** ♦P. anal. (Despre surdomuţi; cu determinări ca „prin semne" sau „cu degetele") A se exprima, a comunica printr-un limbaj codificat care nu utilizează vorbirea **(I 1).** *Muţii vorbesc cu degetele.* ŞĂINEANU. *Surdomuţii nu aud şi nu vorbesc decît numai prin semne.* BIANU, D. S. 716. *Odată surdimutitatea confirmată şi definitivă rămîne ca să educăm pe surdomut, adecă să-l învăţăm să vorbească prin semne, instinctive sau convenţionale, făcute cu degetele mînilor (dactilolagie), formînd alfabetul întreg prin mişcările degetelor.* id. ib. 717. *Surdomuţii vorbesc cu degetele.* CADE, cf. SCRIBAN, D. *Copiii* [surdomuţi] *vor învăţa să vorbească prin labiolectură (cititul după buze).* ABC SĂN. 348, cf. ZANNE, P. II, 846.

5. Intranz. A-şi exprima o anumită părere, o anumită convingere despre cineva sau ceva; a aprecia, a considera, a crede, a fi de părere, a-şi da cu părerea (v. părere **3**), a socoti **(6)**, a zice **(10)**. V. pronunţa **(2).** *Cine prea vorbeşte de trebile acelui mare, nici un bine nu face* (a. 1701). FN 105. *Curaţi spectatori cari observă, judecă şi vorbesc făr-a interveni niciodată în evenimente.* BARONZI, I. C. II, 169/14. *Vorbesc din experienţă, adause cu hotărîre părintele.* AGÂRBICEANU, A. 111. *Ovidius vorbeşte de ele ca de nişte simple colibe.* PÂRVAN, G. 134. *George se scandalizează că un tată poate vorbi astfel despre nişte oameni aşa de simpatici.* REBREANU, I. 177. *Băieţaşul avea mare talent la pian... Unii vorbeau ca de un copil minune.* CAMIL PETRESCU, T. I, 355. *Am impresia că Shakespeare nu e înţeles cum trebuie. Vorbesc, bine înţeles, de interpreţi.* id. ib. II, 88. *Era mai ales necăjit pe Niţă al lui Predoiu, care nu plătea şi totuşi se înfigea să vorbească.* id. O. I, 76. *Despre ei, toţi amatorii vorbeau cu deosebită admiraţie.* OPRESCU, S. 148. *Generaţia ce-a informat pe Hajdeu, vorbeşte de vulturi ca de o adevărată pacoste nu numai pentru mieii de pe cîmp.* BĂCESCU, PĂS. 225. *În curînd rolurile se vor inversa, nu vorbesc de domnul arhitect.* CĂLINESCU, S. 48. *Vorbesc, bineînţeles, din punctul lui de vedere.* id. ib. 54. *Foarte adesea mă întîlnesc cu oameni patent mediocri... Despre ei, lumea vorbeşte cu aceeaşi stimă ca despre Rebreanu ori Camil Petrescu.* id. C. O. 36. *Iată... şi părerea unui dramaturg priceput, vorbind despre alt dramaturg.* MS. VI, nr. 19, 23. *Un prozator vorbind despre alt prozator e la fel cu o femeie vorbind despre o femeie.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 10/3. ◊ (În propoziţii incidente) *E de mirare, domnule, cum nu i-a sfărmat capul!..., vorbi un domn scund şi cu musteaţa stufoasă.* C. PETRESCU, C. V. 35. *Un revolver şi nimic mai mult! vorbi Costea cu o tărăgănată indiferenţă.* id. ib. 320. *Atunci greşala mea se agravează, vorbi beizade Alecu încruntînd sprînceana.* SADOVEANU, O. X, 22. *Eu te-am ştiut, beizade, se hotărî el a vorbi, te-am ştiut totdeauna cu gluma pe buze.* id. ib. 122. (Expr.; rar) **Bine vorbeşti!** = bine zici v. zice **(10)**. *Bine vorbeşti, dar am eu ac de cojoc şi pentru asta.* GANE, N. II, 71. (Regional) **Mare ai vorbit-o!** = ai spus lucru important, adevărat. Cf. DL. *Ea se mărită! – Mare-ai vorbit-o dumneata!* SBIERA, P. 201. ◊ (La gerunziu; precedat de adverbe ca „practic", „sincer", „teoretic" etc., formează construcţii incidente care indică punctul de vedere al vorbitorului) *Specia omenească nu e altceva, adevăr vorbind, decît un furnicar.* BARONZI, I. C. I, 23/25, cf. COSTINESCU, EMINESCU, O. XI, 76. *Practic vorbind, toate variantele româneşti de nume ale acestei păsări (circa 25) încep cu „bu", deci sînt onomatopeice.* BĂCESCU, PĂS. 246. *Accidentul, material vorbind, e regretabil.* CĂLINESCU, S. 108. *Nu văd nimic altceva..., sincer vorbind, ce ar putea să fie.* CAMIL PETRESCU, O. II, 149. *Existînd atît în italiană (basamento) cît şi în germană (Basament) etimologia cuvîntului ar putea fi, teoretic vorbind, multiplă.* HRISTEA, P. E. 120. *Stilistic vorbind, autorul a substituit paginile personajului său.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1976, nr. 1, 10/4. *Copiii lor... se simt, cultural vorbind, deja francezi ori germani şi privesc cu oroare „înapoierea" socială şi economică din patria părinţilor lor.* ib. 1992, nr. 1, 4/4. (Expr.) **(La) drept** (sau, astăzi, rar, **la dreptul) vorbind** = în realitate, de fapt. *Şi drept vorbind, ea abuza într-un mod neiertat de această putere.* EMINESCU, P. L. 91. *La dreptul vorbind,* [roşii din Moldova] *nu au a face nici în clin, nici în mînecă cu roşii din Ţara Românească.* id. O. XI, 265. *Din cărţi culegi multă înţelepciune; şi, la dreptul vorbind, nu eşti numai aşa o vacă de muls pentru fiecare.* CREANGĂ, A. 22. *Ar fi rămas el prefect... dacă nu stăruiam eu şi cu Joiţica... şi, la dreptul vorbind, Joiţica a stăruit mai mult?* CARAGIALE, O. VI, 105. *Expoziţia agricolă, la dreptul vorbind, abia a început.* SĂM. III, 560, cf. CADE. *La drept vorbind, puii sunt gata formaţi cînd şopîrla se ouă.* SIMIONESCU, F. R. 175. *La drept vorbind, nici nu era mare lucru de înţeles.* POPA, V. 8. *La drept vorbind, noi eram vînatul lor.* VOICULESCU, P. I, 62. *Te-aş ruga stăruitor să-mi comunici partea mea de contribuţie bănească pentru această găzduire, care, drept vorbind, nu poate fi plătită.* SADOVEANU, O. X, 74. *Afară de asta, la dreptul vorbind, unchеşul are dreptate.* id. ib. XIII, 68. *La drept vorbind, pictura se reducea la cea religioasă.* OPRESCU, S. 10. *La drept vorbind, îmi placi, asta-i principalul!* CĂLINESCU, E. O. II, 23. *La drept vorbind, frumosul în natură este inepuizabil.* id. C. O. 293. *La drept vorbind, puteau să facă şi una şi alta.* CAMIL PETRESCU, O. I, 34. *La drept vorbind, nu noi căutăm cu dinadinsul filiaţii lirice, ele impunîndu-se de la sine.* CONSTANTINESCU , S. I, 244. *La drept vorbind, ce poţi să spui?* TUDORAN, P. 43. *La drept vorbind, avea şi ea o parte de vină.* I. GHEŢIE, B. II, 355. *Oricum, ai înghiţit destule glume răutăcioase, la drept vorbind, le meritai, aşa ai devenit mai puternic.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 14/3. ♦ (Cu determinări introduse prin prep. „împotriva", „contra", învechit, „asupra") A-şi exprima

dezacordul, dezaprobarea etc. față de cineva sau de ceva. *În loc de a vă apăra draga țară Asupra mea să vorbiți cu ocară?* BUDAI-DELEANU, Ț. 201. *Împăratu Piru... i-au chemat și i-au întrebat cu un mijloc înfricoșător dacă au vorbit împrotiva împăratului lor.* GOLESCU, S. 332, cf. DRLU. *Nici un orator n-a pomenit numele lui vorbind împrotiva tiraniei.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 9/18. *Cercase să vorbească contra părerei a lui Temistocle.* ARISTIA, PLUT. 305/23. *Trebuie să vorbim în contra acelor neologisme de prisos.* MAIORESCU, CR. II, 257. *Numai diletanții superficiali vorbesc cu dispreț contra unor îndeletniciri științifice, cari cer erudiție, perspicacitate, probitate științifică.* BUL. COM. IST. I, 38. *De ce vorbești asupra mea?* SADOVEANU, O. X, 536. ♦ Tranz. și intranz. A comenta, a discuta cu insistență despre o persoană ieșită din comun, despre un fapt neobișnuit, despre un eveniment etc.; p. ext. a flecări, (învechit) a bîrfi **(1)**; (învechit și regional) a vorovi **(I 5).** *După ce s-au dus Petru Vodă la Poartă, așé vorbăscu oamenii că au grăit viziriul împăratului să-l ierte și să-l puie iar domnu în Moldova.* NECULCE, L. 13. *Toată mahalaua a să vorbească că ai un amorezat.* KOGĂLNICEANU, în PR. DRAM. 435. *Lumea prin târg o vorbește Și el taină o gîndește.* PANN, P. V. I, 83/2. *Toată lumea vorbea că Ipolit a să ia pe colonela D. Pe mine însă inima nu mă lasă a crede la atîta necredință.* NEGRUZZI, S. I, 49. *Oamenii mei începură a vorbi că ziarul n-are să meargă pe calea „Albinei"* (a. 1878). BARIȚIU, C. II, 234. *Toate femeile din sat și de prin meleagurile vecine vorbeau despre soacra cu trei nurori.* CREANGĂ, P. 16. *Toată oastea vorbea de îngerul Domnului... și-l semuia cu străinul care venise la biserică.* ISPIRESCU, L. 171. *Mihnea e gata să slujească, cum toată lumea vorbește, Coroanei ungare.* AN. IST. NAȚ. I, 55. *Toată cetatea a vorbit de nebunia asta a ta.* CAMIL PETRESCU, T. II, 256. *Așa, vorbeau oamenii multe și mai ales povestea lui Gherasim era de mulți crezută, – alții ziceau că dintr-o dragoste i se trage rătăcirea, dar cine putea să știe adevărata pricină?* SADOVEANU, O. I, 567. *Lumea vorbește că și-a-nvățat fetele să-și arunce pruncii înainte de născare.* STANCU, D. 197. *Întîmplarea cu Arghir a făcut mult zgomot. Au vorbit și gazetele.* VINEA, L. II, 167. (Refl. pas.) *Despre Furius Camillus multe și mari vorbindu-se, un lucru pare-se prea extraordinar și de mirat, că avînd el îndeplinit prea multe și prea mari victorioase bravuri... nu fu ales și consul.* ARISTIA, PLUT. 335/14. (Refl. impers.) *În cetățuie... să vorbea numai de nenorocirea lui Velisarie.* MARCOVICI, VEL. 28/16, cf. COSTINESCU. *Și prostatecele nări Și le umflă orișicine în savante adunări, Cînd de tine se vorbește.* EMINESCU, O. I, 134. *Icoana Fecioarei a făcut odată o minune despre care pînă în ziua de astăzi încă se mai vorbește în toată Florența.* CARAGIALE, O. IV, 14. *O săptămînă, o lună, un an de zile n-o să se mai vorbească decît de aventura asta.* id. ib. 111. *Se vorbea mereu despre nenorociri întîmplate mai ici, mai colo, prin partea locului.* SLAVICI, O. I, 137. *Mai deunăzi se vorbea într-un loc de unul care a scris niște poezii, nuvele, – nu-mi aduc bine aminte... Tu ești?* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 18. *Se vorbea că-i un doctor bun, care se pricepe de minune la toate boalele.* AGÂRBICEANU, A. 123. *Se vorbea de măritișul ei mereu amînat, urmărit de logodnic cu o statornicie pe care disprețul fetei nu-l dezarma.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 362. *Se grăbise să facă să se vorbească de dînsa.* M. I. CARAGIALE, C. 123. *Știi că se vorbește mult despre d-ta?... pretutindeni..., mai ales femeile.* CAMIL PETRESCU, T. II, 26. *Nu se mai vorbea decît despre fuga boierilor de pe la conace.* id. O. I, 55. *Pleca de la casa de adăpost singură, era taina ei, și în cel mult două ceasuri era înapoi, cu traista plină. Se vorbea de vrăjitorie.* VOICULESCU, P. I, 9. *Lăcomia hulpavă cu care mînca ori lua în stăpînire ceva „al altuia" au făcut să se vorbească zeci de ani despre dînsul pînă acum, și s-or vorbi zeci și de acum înainte.* SADOVEANU, E. 120. *Și azi se vorbește de dînsul cu admirație și cu părere de rău.* id. O. VI, 113. *De o bucată de vreme se vorbea în sat despre dragostea lui Grigore Țăntilă pentru fata lui Ilie Bujor.* id. ib. VII, 302. *Acest eveniment... făcuse din părintele său un personaj de care se vorbea.* OPRESCU, S. 52. *În tot satul nu se vorbește decît despre arătarea „Necuratului" care dă tîrcoale infirmeriei.* ULIERU, C. 3, cf. DL. ◊ (Prin sinecdocă) *Gurile rele vorbeau că împăratul se ține cu găzdoaia.* RETEGANUL, P. II, 22. ◊ Expr. **A vorbi pe** (sau **de**) **cineva (de rău** ori **rău)** = a bîrfi, a calomnia pe cineva. *Dumnezeii să nu-i grăiești de rău și pre boiariul norodului tău să nu-l vorbești de rău* (să nu-i blastimi PO, să nu-l voroveșți de rău ms. 45, să nu-i zici cele rele ms. 4 389, să nu-l defăimezi B 1938). BIBLIA (1688)[2], II, 144 – 145, cf. 34. *Nu vorbi de rău pe vecinii tăi.* GOLESCU, P. 1/8, cf. DRLU. *Statornica hotărîre de a nu vorbi rău de ceilalți, sîrguința de a săvîrși cu cinste trebile ce ți să încredințează, toate aceste daruri îți vor cîștiga inimile acelora care acum te privesc cu nebăgare în seamă.* MARCOVICI, D. 10/1. *Fără să socotim învinovățim, vorbind de rău pe alții.* DRĂGHICI, R. 63/27. *Vezi bîrna din ochiul tău Și nu vorbi p-alt de rău.* PANN, P. V. I, 3/21. *În față te cinstește Și în dos te vorbește.* id. ib. 168/11. *După ce aflară numele lui, urît privindu-l și față cu dînsul de rău vorbind.* ARISTIA, PLUT. 328/19, cf. POLIZU. *E mai bine să taci decît să vorbești rău.* BARONZI, L. 60, cf. COSTINESCU. *Cînd țiuia tăciunele despre care se zice că te vorbește cineva de rău, mama îl mustra acolo, în vatra focului.* CREANGĂ, A. 35. *Nu te-a vorbit nimeni de rău pe față..., firește, că n-ar fi îndrăznit.* CARAGIALE, O. I, 226. *Deși nu mai vorbea de rău aievea în fața împăratului, pe din dos însă, își bătea mendrele cum voiau.* ISPIRESCU, L. 37. *Mai au românii încă și următoarele zicale cari le-ntrebuințează mai ales atunci cînd vorbesc de cineva de rău, precum „să-l mănînce corbii".* MARIAN, O. II, 24, cf. DDRF. *Cîte vorbe mi-aud eu! Toți frații mă vorbesc de rău.* COȘBUC, P. I, 118. *De la o vreme începu să-l vorbească de rău pe frate-său... Să-l batjocorească.* AGÂRBICEANU, P. M. 147, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Frate-tău E cel ce m-a vorbit de rău.* ARGHEZI, S. V, 52, cf. DL. *Dacă unul ca Moromete nu-l vorbea de rău pe perceptor, acesta putea să-și vadă tihnit de treburile lui.* PREDA, M. 452. *Ea știa că alde Parizianu o vorbea de rău pe ea și pe copiii ei.* PREDA, DELIR. 14, cf. DM, M. D. ENC. *Decît ruda și vecinul... Mult mai bine cu streinul... Ruda că te*

necăjește Și vecinul te vorbește. ALECSANDRI, P. P. 356. *Bade, nu mă celui Că asear-am auzit Maică-ta cum m-a vorbit.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 272. *Să nu vorbească de rău pe alții, nici să-i bată.* SBIERA, P. 284. *Bată-l D[umne]zeu Mă vorbește tot de rău.* DOINE, 38. *Cînd îți muști limba, te vorbește cineva de rău.* ȘEZ. I, 51. *Urechile de ți se roșesc și ard, te vorbește lumea.* ib. *Nu mi-i destul că mă vorbește lumea!* FURTUNĂ, V. 6. *Se crede că acel ce visează bani mărunți va fi vorbit de cineva.* GOROVEI, CR. 16. *Cînd vîjîie focul în vatră, cineva te vorbește de rău.* PĂCALĂ, M. R. 160, cf. CIAUȘANU, V. 210. *Întîi judecă-te pe tine și apoi vorbește de altul.* ZANNE, P. V, 360. *Lasă să te vorbească de rău; pe lună n-o latră cînii?* id. ib. I, 501. (Cu topica inversată) *Rău vei vorbi, rău vei auzi.* GOLESCU, P. 119/26. (Refl. impers.) *Toată vremea la masă s-a vorbit rău de profesori.* CARAGIALE, O. I, 285. **A vorbi (pe** sau **de cineva) (de) bine** = a lăuda, a elogia pe cineva. *Am auzit pentru tine că ești om prea iscusit. Și toți te vorbesc de bine, toți zic că ești procopsit.* PANN, P. V. II, 6/30. *Te vorbește de bine în lume.* AGÂRBICEANU, L. T. 102, cf. CADE. (Cu topica inversată) *Zgîrciul urechei direpte, ceartă sau gîlceavă va ave. Zgîrciul urechei stingi..., priiatin de bine te va vorbi.* PARACLIS (1639), 260. *De morți nu trebuie să vorbești decît bine.* ZANNE, P. II, 615.

6. Intranz. și tranz. A afirma cu fermitate, a susține **(4);** a pretinde **(2),** (învechit, rar) a vorovi **(I 6).** *Și altă dată am vorbit – și înaintea mea mii de oameni – că toată știința și meșteșugul își are limba sa.* HELIADE, O. II, 9. *Ideile, instituțiile civilizătoare, daca pot să vorbesc astfel..., le-a văzut cineva oarecum nevoite a suferi în Francia o preparare nouă.* BARONZI, I. C. I, 11/18. *Aci nu se poate vorbi simplu de drept roman.* MAIORESCU, CR. III, 99. *Știi că eu cînd vorbesc, vorbesc cu documente.* CARAGIALE, O. VII, 190. *Toate fenomenele ce se petrec în ființele organice se pot explica numai prin proprietățile ordinare ale materiei, fără să mai alergăm la „forța vitală"... Știam că nici un naturalist serios nu mai vorbește de forță vitală.* CONTEMPORANUL, I, 718. *Se poate... vorbi de o adevărată eternitate a primitivismului popular, conservativ.* PÂRVAN, I. F. 11. *Despre o amalgamare a elementului german și roman nu se poate vorbi.* L. COSTIN, GR. BĂN. 6. *Nu se poate vorbi de încetarea existenței culturii și populației romane.* DRĂGANU, ROM. 28. *Nu este oare un paradox de a vorbi de căldură solară în vederea unui proiect de centrală care să funcționeze sub zero grade?* ENC. TEHN. I, 300. *Nu putem vorbi de o regiune exclusiv pastorală, ci mai mult de o viață pastorală acomodată condițiilor externe specifice.* APOLZAN, P. I. 34. *Despre un volum de nuvele este oarecum dificil a vorbi, din teama de a nu simplifica prea mult caracterizîndu-i global spiritul.* CONSTANTINESCU, S. II, 247. *Se poate vorbi și cu prilejul unei schițe „umoristice" de un „inefabil", de o „poezie" a mizeriei stilate.* CIOCULESCU, C. 74. *Nu se poate vorbi de o destrămare totală a obștilor la mijlocul secolului al XVII-lea.* PANAITESCU, O. Ț. 14. *Pentru a putea vorbi de calc lexico-frazeologic sînt necesare, după părerea noastră, cel puțin două condiții esențiale.* HRISTEA, P. E. 185. *A vorbi despre astfel de tendințe înseamnă a considera limba ca o realitate distinctă de realitatea socială.* IVĂNESCU, I. L. R 7. *G. I. Ascoli și A. Meillet, care au vorbit și ei despre astfel de înclinații articulatorii, nu au utilizat expresia bază de articulație.* id. ib. 8. (Refl. impers.) *Despre o astfel de origine a meglenoromânilor s-a vorbit și se mai vorbește.* DRĂGANU, ROM. 22. *În asemenea cazuri se vorbește de simbolism fonetic, sunetul devine un adevărat simbol.* IORDAN, STIL. 17. *Despre verva satirică a lui Dimitrie Anghel se vorbește numai cu referință la „Caleidoscopul lui A. Mirea".* CONSTANTINESCU, S. I, 30. *În primul caz se vorbește despre o destrucție primară..., iar în al doilea caz, despre o destrucție secundară parțială.* CHIRIȚĂ, P. 41. *Pentru limbile romanice nu s-a prea vorbit pînă acum de epoci de revoluționare fonetică.* IVĂNESCU, I. L. R. 6. ♦ Fig. A adeveri, a atesta, a confirma. *Să lăsăm faptele să vorbească.* CONTEMPORANUL, II, 21. *Am putea să strîngem o imensă cantitate de fapte, cari toate vorbesc în acelaș sens.* GHEREA, ST. CR. II, 52, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Totul vorbea despre stăruințele lui Losónczy de a-i fi agreabil, firește cu scopul de a-și netezi drumul spre banii băncii.* I. GHEȚIE, B. I, 412. ♦ Fig. A constitui o dovadă, un argument; a milita, a pleda **(1).** *Unirea Principatelor..., legea rurală..., secularizarea averilor mănăstirești vorbeau în favoarea lui Cuza.* MAIORESCU, D. I, 4. *Contra ipotezei unui împrumut de la popoarele slavice despre nord sau de la unguri ori nemți vorbesc formele ce le întrebuințează aceste popoare pentru numirea pomului fig.* REV. IST. IX, 183. *Toată cariera ta vorbește pentru tine.* C. PETRESCU, C. V. 109. *Pentru explicarea din urmă ar putea vorbi și dubla tratare a rotacismului.* DRĂGANU, ROM. 195. *Contra acestei interpretări vorbesc hotărît sinonimele.* IORDAN, STIL. 48, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

7. Intranz. A pomeni de cineva sau de ceva, a aduce în discuție; a aminti, a invoca. *Fenelon! iată un nume dintr-acelea pe care iubește cineva a vorbi de el; d-odată cu pomenirea numelui său, ne aducem aminte de talentul cel mai drăgăstos.* PLEȘOIANU, T. I, 1/5. *De vedem pre altul căscînd sau de vorbim de casc ușor ne lovește.* ANTROP. 112/14. *Mulți cărturari fără carte... vorbesc mereu de minte și mereu o preamăresc; dar tocmai ei nu știu s-o prețuiască.* SĂM. VIII, 6. *În Banat, cînd vorbești de broască, ca să nu ți se facă „broască" (o umflătură) sub limbă, te tragi singur de bărbia urechii.* CANDREA, F. 51. *Anonimul vorbește... numai de „incolae" și „populus".* DRĂGANU, ROM. 290. *Neculce, în letopisețul său, vorbește despre „pelivani" și petrecerile de la nunta ulterioară.* IST. T. I, 97. *Economiștii, oamenii politici vorbesc des astăzi de dezastrul economic și de cel moral sau civic al acelor ani.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 9, 9/2. *Nișî să nu vorbești d'i zmău! Să fugi cît ăi put'ę.* O. BÎRLEA, A. P. I, 234. (În proverbe și zicători) *(Cînd) vorbești de lup (și) lupul (este) la ușă,* se spune atunci cînd apare pe neașteptate cel despre care tocmai fusese vorba, al cărui nume fusese pomenit. Cf. ALECSANDRI, T. 1 001, ZANNE, P. I, 514. *Cînd vorbești de măgar, nici măgarul nu-i departe.* Cf. ZANNE, P. I, 538. *Cînd vei vorbi de mucos, Nici tu să fii urduros.* PANN, P. V. I, 4/3, cf. ZANNE, P. II, 634. (Expr.) **A vorbi de funie**

în casa spînzuratului v. funie. (Refl. impers.) *Atunci ea le-a întrebat... dacă ştie vreuna din ele în care parte a lumei se află mănăstirea de Tămîie. Şi toate au răspuns, ca dintr-o singură gură, că nu li s-a întîmplat să audă măcar vorbindu-se vreodată despre aceasta.* CREANGĂ, P. 92. *„Zlotul tătărăsc" fu învins cu totul, şi pe la 1620-30 nici nu se mai vorbea de dînsul.* IORGA, C. I. III, 219. *N-am auzit niciodată vorbindu-se despre ei!* CAMIL PETRESCU, O. I, 200. *La noi în ţară, în acelaşi timp, abia dacă se vorbea de el.* OPRESCU, S. 128. [Alunarul] *este cunoscut în zone mai restrînse decît gaiţa; se vorbeşte mai puţin de el şi prin aceea că nu vine în conflict direct cu interesele omului, ca ea.* BĂCESCU, PĂS. 286. ♦ Tranz. (Regional) A numi, a califica. *Bună ziua, socru mic! Ce stai aşa obedit? Ori pentru noi eşti scîrbit Căci aice am venit?... – Că noi nu stăm obidiţi După cum vă-nchipuiţi, Nice nu sîntem scîrbiţi, Precum văd că ne vorbiţi.* MARIAN, NU. 410.

8. Intranz. (De obicei construit cu dativul sau introdus prin prep. „către" sau „cu") A se adresa cuiva (pentru a comunica ceva, pentru a aborda o discuţie sau pentru a angaja o conversaţie); (învechit şi regional) a vorovi **(I 7).** *Şi, văzînd Iosif pre fraţii lui, i-au cunoscut; şi se înstreină de ei şi le grăi (vorbiia* ms. 4 389*) lor cu scîrbă şi zise lor: „De unde aţi venit?"* BIBLIA (1688)[2], I, 290 – 291. *Şi zise Domnul către Moisi: „Iată eu voiu veni către tine în stîlpu de nor, pentru ca să auză norodul grăind (vorbind* ms. 4 389*) eu către tine şi ţie îţ vor crede în veci.* ib. II, 134 – 135. *Dimocrit, trimiţîndu-se sol la Athina, către Filip au vorbit cu îndrăzneală. Filip, supărîndu-se, i-au zis: „Nu te temi că-ţi voi tăia capul?"* GOLESCU, P. 100/10. *În vreme ce unul numai este vinovat, şi acela sînt eu, care îţi vorbesc, căci eu sînt acela care i-am îndemnat... pe mesineni ca să să împreune cu Mariu.* id. ib. 371/2, cf. DRLU. *De aş vorbi către stăpînitori... le-aş zice că... datoria lor este a fi drepţi.* MARCOVICI, VEL. 10/21. *Nu mai fu cu putinţă a-i mai reţine el, nici întinzîndu-se din toată puterea sa, nici vorbindu-le blînd.* ARISTIA, PLUT. 267/3. *Măi, ian împingeţi-l, măi, de spate pe poartă, să-l învăţ eu a vorbi cu isprăvnicesele.* ALECSANDRI, T. 498. *De-acu-nainte să-ţi torci pe limbă cînd îi deschide gura ca să vorbeşti cu mine, auzi tu?* id. ib. 921, cf. COSTINESCU. *Am fost foarte aspru şi ale mele mîni Au vărsat atîta sînge de români; Dar al vostru sînge ce mi se tînjeşte, Îl plătea cu lacrămi cel ce vă vorbeşte.* BOLINTINEANU, P. I, 153. *Iaca că nu mă mai supăr..., îţi vorbesc blînd.* EMINESCU, P. L. 70. *De ce o priveam şi-i vorbeam, de ce mă simţeam mai împrietenit cu dînsa.* GANE, S. 326. *Vorbeşti cu mine... cum ai vorbi cu o slugă.* SLAVICI, N. II, 163. *Hubăr era... foarte supărat că un om ca Bocioacă îndrăzneşte să-i vorbească astfel lui Naţl.* id. O. II, 36. *Viind baba la dînsul, începu să-i vorbească cu nişte graiuri mieroase şi ademenitoare, de ar fi supus pe nu ştiu ce voinic de ar fi fost.* ISPIRESCU, L. 261. *Tatăl său, care fusese pentru copiii săi o spăimîie..., nu-i vorbise decît cu răceală.* MACEDONSKI, O. III, 24. *O strig pe nume şi-i vorbesc, Dar ea să mă-nţeleagă?* COŞBUC, O. I, 107, cf. ALEXI, W. *Laura se oferi să-i îndrumeze în localitate... Le vorbea ca cineva care face unor prieteni onorurile oraşului său.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 59. *Cucoana era veselă, le-a vorbit frumos.* REBREANU, R. I, 268. *Femeia care mi-a vorbit aseară... Avea în glas căldura soarelui de vară.* MINULESCU, V. 143. *Îmi vorbea cu nu ştiu ce rezervă, cu nu ştiu ce precauţiune, şi mîndră şi drăgălaşă.* GALACTION, O. A. I, 158. *Era simpatic şi-i vorbeam cu plăcere.* CAMIL PETRESCU, P. 28. *Sultana fu bucuroasă că o femeie ca Riţa... îi vorbeşte atît de prietenos.* id. O. III, 11. *Să-l chemi şi să-i vorbeşti omeneşte.* C. PETRESCU, C. V. 229. *După miruit, el se înfăţişă la strana stareţului, se frînse de mijloc şi... ceru îngăduinţa să-i vorbească.* VOICULESCU, P. I, 154. *Toţi am auzit discursurile electorale ale cutărui demagog, care, vorbind ţăranilor, imita rostirea lor.* PUŞCARIU, L. R. II, 232, cf. DL. *Privirea îi rătăci iar pe chipul celei care îi vorbea.* PREDA, R. 89. *Deşi se silea să-i vorbească prieteneşte, vocea lui... răsună poruncitoare.* T. POPOVICI, SE. 120, cf. DM, M. D. ENC. *Sînteţi chemat la telefon de o doamnă care a insistat să vă vorbească.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 21, 18/3, cf. DEX. *Scriitorul e convins că vorbeşte mai direct cu spectatorul decît cu cititorul.* MS. VI, nr. 19, 23. *Cu dînsa vorbea, Frumos c-o-ntreba, Din gură-i zicea: Ileană, Ileană... Cămăşi să-mi gătesti.* BALADE, I, 284. ◊ (Precedat de un vocativ; în propoziţii incidente) *Prinţule şi prietine, vorbi grav abatele de Marenne, te rog să nu crezi nimic din toate aceste vorbe şi fantasmagorii.* SADOVEANU, O. X, 16. *Babă Marandă, vorbi Vitoria privind-o ţintă, tare te rog să mărturiseşti dacă ai ieşit vreodată din casa mea cu mîna goală.* id. ib. 536. *Scumpii mei, le vorbi prinţesa din uşă... Vă rog mult să nu pomeniţi nicăieri de lucruri ce am convenit că nu ne privesc.* CĂLINESCU, S. 172. ◊ (Adresarea se face unui inanimat sau unei fiinţe necuvîntătoare) *Îşi sărută păpuşa şi îi vorbeşte cu afecţie.* HELIADE, O. II, 65. *Se zbenguie cu luna, vorbindu-i şi cîntînd, Însufleţit de pilda Golgotei pe pămînt.* ARGHEZI, S. V, 24. *Da Gruia o auzi, Către dînsa îi vorbi: Tu, puiuţ de coarbă neagră.* ŞEZ. IV, 9. ◊ (Cu complement intern) *O, iubiţii mei fraţi, voi să vorbescu către voi puţinele cuvinte şi să vă spuiu; deci vă rog cu dragoste să mă ascultaţi.* NEAGOE, ÎNV.[2] 217. *Apoi să chemi sluga ta în taină, pre care-l vei fi ales să fie sol, şi vorbeşte cu dînsul cuvinte dulci şi zi: „Fătul mieu şi sluga mea".* id. ib. 273. *Laura puse mîna pe fruntea fierbinte a părăsitului, îi vorbi cuvinte neînţelese de el.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 133. ◊ Fig. *Vino... să citim pe piatra ce acopere pe iubita ta Narcisa... Cu cîtă putere vorbeşte ochilor!* MARCOVICI, C. 78/9. *Poezia să fie înţeleasă, să vorbească la conştiinţa tuturor.* MAIORESCU, CR. I, 49. *Acele cărţi... îi vorbeau azi de la înălţimile imense şi tremurau în mîinile ei.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 357. *Cînd şarpele întinse Evei mărul, îi vorbi Cu-n glas, ce răsuna... Ca un clopoţel de-argint.* BLAGA, POEZII, 24. *Ele stau ruine mute, Martori vremilor trecute, Numai inimii-i vorbesc.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1976, nr. 1, 7/1. ◊ Expr. **A vorbi soacrei să priceapă nora** = a face aluzie la o terţă persoană prezentă, adresarea către interlocutor fiind formală; a bate şaua (ca) să priceapă iapa, v. şa[3] **(I 1).** Cf. DL, ZANNE, P. IV, 608. **A vorbi la lampă** (sau **la bec**) = a se adresa cuiva care nu ascultă ceea ce i se spune, care nu reacţionează la ceea ce i se comunică. Cf. BUL. FIL. IV,

118. **A vorbi cu pereții** (sau **pereților**) v. perete **(I 1). A vorbi** (cuiva) **la ureche** v. ureche **(A I 1).** ♦ A se adresa cuiva utilizînd una dintre formele specializate ale pronumelui personal (de politețe). ▭ *Le vorbește părinților cu „tu".* (Refl. recipr.) ▭ *Deși sînt prieteni apropiați, își vorbesc cu „dumneavoastră".* ♦ A cere (autoritar) cuiva să facă ceva; a porunci **(1).** V. spune **(4),** zice **(3).** *Și tu grăiește (vorbește* ms. 4 389*) tuturor înțelepților la cuget, pre carii i-am umplut de duhul înțelepciunii și sîmțirei, și vor face veșmîntul cel sfînt lui Aaron, la cel sfînt, cu care să-m preoțească mie.* BIBLIA (1688)[2], II, 160 – 161. *Dumnezeu vorbise prorocilor aleși să-i poarte mesajele ca semințele ori ca polenul.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 14/2. ▭ *Aici eu vorbesc, nu tu!* ♦ A interveni în favoarea cuiva sau pentru ceva; a stărui **(5),** (învechit, rar) a vorovi **(I 7).** *Nici unul nu se îndrăznea spre apărarea acestui nevinovat a vorbi.* NICOLAU, P. II, 236/27. *Și mai trecînd vreo cîțiva ani să făcea postelnicel, prin rugămintea altor boiari. Pentru că socotea lucru necinstit să vorbească însuși părinții cu domnul pentru fiii săi.* CANTEMIR, S. M. 265/18. *Calhidonii l-au trimis... la Roma ca să vorbească pentru pace sau... să vorbească pentru schimbarea robilor, avînd destulă nedejde de buna săvîrșire a acestii cereri.* GOLESCU, P. 362/22. *Cînd om fi chemați de stăpînire ca să ne orînduiască în slujbele țării, negreșit vom vorbi pentru norod.* id. î. 94. *Scrisoarea... este către d-lui, postelnicul; să i-o dai negreșit, căci într-însa îi vorbesc pentru tine și îl rog să te puie în vreun mansup.* FILIMON, O. I, 127. *Temelia liberalismului adevărat este o clasă de mijloc care produce ceva. Este clasa noastră de mijloc în aceste condiții? Poate ea vorbi de interesele ei?* EMINESCU, O. X, 18. *M-a conjurat... să-ți vorbesc în privința băiatului ei.* CARAGIALE, O. I, 285. *Să meargă negreșit... să vorbească în daravera mea, să strîngă șurubul.* M. I. CARAGIALE, C. 100. *Era și directorul unui teatru particular, căruia vream chiar să-i vorbesc despre tine, dar m-am răzgîndit, căci cred că e mai bine pentru tine la Național.* CAMIL PETRESCU, P. 141. *S-a oferit să vorbească despre mine cu prietinul său, deputatul.* ULIERU, C. 37. ♦ A apela la cineva, a cere concursul, sprijinul cuiva. *Atunci vorbise cu președintele, care-i făgăduise că va face tot ce-i va fi cu putință.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 185. *Mi-a promis că a doua zi vorbește neapărat cu directorul.* CAMIL PETRESCU, P. 142. *S-au dus la el..., i-au spus toată suferința, toată batjocura pe care o îndura bietul om, și acesta le-a făgăduit că va vorbi chiar în astă-seară cu marele agă.* id. O. I, 226. *Sună pe șeful de cabinet, poruncindu-i să vorbească numaidecît la Ministerul de Interne, care să dea instrucții prefecților să-mi stea la dispoziție; cu directorul vînătorilor, să-mi asigure ajutorul trebuitor.* VOICULESCU, P. I, 78. *Bătrîna... m-a rugat să vorbesc cu un preot ca să citească trei acatiste în infirmerie.* ULIERU, C. 3. ♦ A convinge pe cineva (să facă ceva, să creadă ceva). *Am fost eu cu el, dar n-au vrut să facă cu mine, dar să vorbască chir Nicola Nanul să ne de lîna noa* (a. 1785). FURNICĂ, D. C. 119. *Am să-i vorbesc maichii prioriței... Persida e o copilă cu porniri sălbatice, dar bune, foarte bune... „Am să-i vorbesc" avea pentru Mara înțelesul „lucrul e făcut".* SLAVICI, O. II, 19. *Și ce vrei de la mine? întrebai răstit... – Să te duci la ei, să le vorbești, să le spui că mă cunoști din școală.* SĂM. I, 26. *Du-te și încearcă să-i vorbești. Du-te, te rog cu cerul și pămîntul. Convinge-o să plece.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 21, 18/3. ♦ (Învechit; în limbajul bisericesc) A adresa rugă lui Dumnezeu; a comunica (prin rugăciune) cu Dumnezeu; a se ruga[1] **(2),** (învechit) a vorovi **(I 7).** *El singur să închidea cîte într-o cămară și vorbiia cu Dumnezeu și să ruga să dobîndească binele cel ce va să fie.* NEAGOE, ÎNV.[2] 182. *Întunecatul satana, cînd vede* [pre om] *că stă pre rugă și vorbește cătră Dumnezeu și iaste plin de bunătăți și de cuvintele lui Dumnezeu, toate le lasă și stă tot acolo, că doară ar strica bunătățile lui.* id. ib. 251. *Iară svîntul de toată dulceața săturîndu-să, părîndu-i așe că prăvește vădzîndu-să în ceriu. Și așe, bine viețuind și în ceriu suindu-să, vorbește cu toț svinții în sălașele întîi născuților, cîntînd Svînta Troiță.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 34[v]/16. *Cu rugăciunea să cerem de la Dumnezeu mîntuire sufletelor noastre... Că rugăciunea ce să face cu căldură, den inimă, pătrunde ceriurile și intră în urechile lui Dumnezeu... Cela ce face rugăciune, vorbește cu Dumnezeu.* ANTIM, O. 37.

9. Intranz. (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „despre" sau „de") A(-i) aduce la cunoștință (cuiva), a comunica ceva prin viu grai, a spune **(3),** a zice **(2);** (în special) a povesti **(1),** a relata, a istorisi; (învechit și regional) a vorovi **(I 8).** *Va fi prin voia lui D*[u]*mn*[e]*dzău D*[o]*mn*[u]*l H*[risto]*s și cutedzară fără nemică frică de cele ce-ș cugeta a horbi.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 214[v]/26. *Om fi de față cu toții și atunci s-or socoti și alți*[i]*, vom mai vorbi și noi* (cca 1800). IORGA, S. D. XVI, 89. *Dar unde îț e logodnicul, gîndeam că l-oi găsi aci, vorbindu-ți de dragoste.* SLĂTINEANU, A. 18/10, cf. DRLU. *Scoposul celor ce vorbesc nu este vînarea slavei deșarte, ci va fi căutarea adevărului.* POTECA, F. 169/11. *Eu, iubitul mieu părinte, nu am mai mare bucurie decît cînd vorbești de Dumnezău.* DRĂGHICI, R. 48/14. *Îmi vorbea de fortificațiile cetății Hotinului.* NEGRUZZI, S. I, 39. *De d*[omnul] *Ipolit vorbești, doamnă?* id. ib. 50. *Ea evita totdeauna de a-mi vorbi despre sine.* SION, P. 62. *Postelnicul Andronache mi-a vorbit despre fie-mea și nu m-am împotrivit; decît l-au făcut să înțeleagă că nu-i voi da-o de soție fără învoirea ei.* FILIMON, O. I, 112. *Apropie-te, Dinicule, că am să-ți vorbesc! – Poruncește, stăpîne!* id. ib. 124. *Pe drum începui a-i vorbi de frumoasele monumente ale Florenții.* ALECSANDRI, O. P. 9, cf. COSTINESCU. *Cînd vorbim de jurnaliștii români de peste Carpați..., înțelegem pe cei de frunte.* MAIORESCU, CR. I, 138. *Mumă-sa... îi vorbise adesea de tatăl său, de acel copil cine știe cum rătăcit în clasele poporului de jos.* EMINESCU, P. L. 30. *De la o vreme, simțindu-mă molipsit de aerul copilăresc al doamnei Solariu, prinsei să-i vorbesc de una și de alta.* GANE, S. 310. *Hainele despre care ți-am vorbit sînt vechi și ponosite.* CREANGĂ, P. 191. *Subprefectul îi dă sfaturi, neuitînd a vorbi de grija guvernului pentru țărani.* CARAGIALE, O. IV, 111. *Busuioc însă începu să-i vorbească de toate, numai de banii lui nu.* SLAVICI, O. I, 285. *Ivită odată în inima ei dorința de a se întoarce acasă, ea nu mai trăia cu gîndul aici, unde se afla. Nu se putea, cu toate aceste, îmbărbăta să-i vorbească lui Natl*

despre aceasta. id. ib. II, 176. *Despre trecutul familiei... nu ni prea vorbea.* SBIERA, F. S. 7. *Vizitiul mai vorbește de un meșter evreu care ar fi căzut de pe coperămînt și ar fi murit.* IORGA, P. A. I, 112. *Bunii funcționari de acum douăzeci de ani... ca mîine nu vor mai fi nici ei. Funcționarii de care vorbesc nu erau o necesitate, desigur.* ANGHEL, PR. 107. *Vorbi întîi cu silă, cu stîngăcie, de drumul lung, de păduri fără sfîrșit.* AGÂRBICEANU, A. 536, cf. RESMERIȚĂ, D. *Cu ce suflu vorbea de trădările celor doi mari dragomani..., de fuga în Rusia, de afîțarea a două războaie și de stîrnirea Eteriei.* M. I. CARAGIALE, C. 79. *Țăranii, care clătinaseră mereu din cap, în semn de compătimire, cît a vorbit Pavel, tăceau.* REBREANU, R. II, 43. *Competința cu care Valeria vorbește de arta culinară nu e de disprețuit.* CAMIL PETRESCU, P. 69. *Toma îi povesti, dar nu prea amănunțit, că nu vorbea bucuros despre el însuși.* id. O. I, 164. *Camaradul lui are nevastă și copil în București. I-a vorbit întotdeauna despre dînșii cu suflet.* C. PETRESCU, Î. II, 61. *Cuprindea pe copil de după umeri și-l săruta în creștetul capului... Îi plăcea după aceea să-l asculte vorbind.* SADOVEANU, O. XIII, 26. *Țăranul îmi vorbea de griji și năcazuri, pe care de șaptezeci de ani le îndură.* id. ib. XXI, 150. *Mi-aduc aminte cu cîtă mîndrie ne vorbea răposatul meu dascăl... de vechimea școalei noastre.* MOROIANU, S. 12. *Îți tot vorbește, numai pe șoptite, Parc-ar vorbi de lucruri tăinuite.* ARGHEZI, S. V, 44. *A stat pînă la sfîrșit, vorbindu-ne foarte frumos de viața monahală catolică.* CĂLINESCU, S. 95. *Nefericitul iobag... are prilejul să-i vorbească despre felul suferințelor lui.* VIANU, L. U. 55. *Despre asta aveam de gînd să-ți vorbesc mai tîrziu.* TUDORAN, P. 249. *Ea a început să vorbească despre intențiile noastre.* V. ROM. iunie, 1973, 61. *Rațiu îi vorbi pe larg despre situația disperată de pe frontul italian.* I. GHEȚIE, B. I, 53. *Cu cine se întîlnea, numai de albinele sale și de mierea lor îi vorbea.* MARIAN, INS. 205, cf. ALR SN V h 1 395/537. (Cu complement intern) *Eu mă mir unde aud pe brașoveni a vorbi niște vorbe despre aceasta, ce ei, săracii, nu le pricep.* VASICI, în BARIȚIU, C. II, 14. *În curte, la club n-a vorbit decît cîteva fraze..., dar a fost destul..., am plecat grămadă la Primărie.* CAMIL PETRESCU, T. II, 398. *Încă un cuvînt, împărate... – Vorbește-l, băiete!* VISSARION, B. 331, cf. DL. *Noiașu Purcărașu Ce mi-i răspundea Vorbe ce-i vorbea?* TEODORESCU, P. P. 461. *Și-mi vorbești încetișor Vorbe scumpe de amor.* DOINE, 51. (Expr.) **A(-i) vorbi** (cuiva) **verde** v. verde **(III 2). A(-i) vorbi** (cuiva) **de la obraz** = a-i spune (cuiva ceva) de la obraz, v. obraz **(1). (Ca să) nu mai vorbesc** (sau **vorbim**) **de...** ori **fără a mai vorbi** (sau **să mai vorbim**) **de...** = trecînd sub tăcere..., excluzînd faptul... (fiind cunoscut, superfluu etc.); independent de... *Fotino crede că Radu-Negru ar fi adus zicerea „Ungro-Vlahia" din Transilvania, pe cînd în fapt fratele acestui principe, Vladislav Basarab și tatăl amînduror..., fără a mai vorbi de epoce anterioare, o purtaseră cu mult mai* [î]*nainte în titulatura princiară și arhierească.* HASDEU, I. C. I, 47. *Nu mai vorbesc de situația mea delicată de la Paris.* TITULESCU, D. 74. *Nu mai vorbesc de Creangă, al cărui interpret îndărătnic eram.* SADOVEANU, O. XX, 418. *Marea..., colibele printre trestiile din baltă, locuitorii bărboși ai acestor colibe..., iată cîteva din motivele pe care le putem considera romantice în arta lui Ștefan Popescu, fără să mai vorbim de bisericile noastre, cu ferestrele și ornamentele lor.* OPRESCU, S. 102. *Casa e superbă, poate servi ca local pentru o instituție publică... Cît despre vie, nu mai vorbesc.* CĂLINESCU, S. 176. *Nu mai vorbim de scriitorii pe care i-a ajutat să se „lanseze".* RALEA, S. T. 45. *Trebuie să admitem că în vremea goților și a hunilor negustorii romani străbăteau fără încetare pînă în Ardeal și Moldova, fără a mai vorbi de regiunile apropiate de Dunăre.* PANAITESCU, C. R. 71. *Mecanismul derivării cu sufixe (ca să nu mai vorbim de cel al derivării regresive) n-a fost întotdeauna înțeles nici de către lexicografi.* HRISTEA, P. E. 23. ◊ Fig. *Vorbesc undele Argeșului de strășnicia stîncilor de la chei, pe care le-au biruit.* VLAHUȚĂ, R. P. 121. ◊ Tranz. *Ce alta era să vorbesc unei femei frumoase?* GANE, S. 312. *Ia mai sfîrșește odată cu lupul cela; altăceva n-ai de vorbit?* CREANGĂ, P. 123. *Multe aș avea să-ți vorbesc și multe am putea pune la cale împreună.* CARAGIALE, O. VII, 326. *Și acest petitor ca și ceilalți nu-mi vorbi nemică.* CONTEMPORANUL, II, 109. *Am început a vorbi lucruri neînsemnate. Căutam să strecor vorbele pe nesimțite, dibaci, pentru a ajunge la ținta venirii mele.* C. PETRESCU, S. 163. *Ea n-a știut nimic... I-am ascuns ziarele..., nu i-a vorbit nimeni nimic.* CAMIL PETRESCU, T. III, 191. *Muncitorul... îi vorbește ceva pe șoptite.* H. LOVINESCU, T. 182. *Ficioru s-o îmbolnăvit Din gură așa mi-o vorbit:... „S-au sfîrșit zilele mele".* ȘEZ. I, 115. *Să-i fi vorbit una, că el îți sucea vorba pe dos.* FURTUNĂ, V. 66. *Te pui la masă, da nu-z vorbește nimini nimic.* O. BÎRLEA, A. P. II, 112. ◊ Refl. impers. *De anii femeilor se vorbește cu ocol.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 176. *O cunoștea, fiindcă erau vecini, și i se vorbise de ea.* id. ib. II, 19. *Nu știu... N-am auzit nimic... Nu s-a vorbit nimic.* CAMIL PETRESCU, T. I, 185. *După slujba religioasă s-a vorbit despre însemnătatea zilei.* ULIERU, C. 56. *Cînd aude vorbindu-se de lucruri siloase... se îngrețoșează.* CIAUȘANU, GL. ♦ (Despre autori) A menționa, a semnala în scris (ceva); a expune, a relata prin scris; a trata o temă, un subiect etc. în scris; (învechit) a vorovi **(I 8).** V. scrie **(II 3).** *Nu grăiesc aici, nici zic de marele Moisi... Nici vorbesc de alți mulți sfinți proroci carii știia neînvățați de nimeni și cele ce fusese și cele ce era.* C. CANTACUZINO, CM I, 4. *Pentru acest meșteșug vom vorbi în toată cartea aceasta.* MOLNAR, RET. 8/22. *Ar trebui să fiu mai grec după cum sînt ca să poci vorbi de greci.* SLĂTINEANU, A. 99/5. *Pentru vîrtute și prea înțeleaptă purtare adesăori a pomeni și a vorbi cu totul iaste osăbit.* ȚICHINDEAL, F. 181/3. *În carte, la mai multe locuri a vorbi despre dînșii cred că cu aceea nu i-am vătămat și ușor mă vor ierta.* PETROVICI, P. XX/17. *Minunate sînt cele ce de aceasta au vorbit Seneca.* POTECA, F. 267/33. *Să vorbim de măsura versurilor.* HELIADE, O. II, 135. *Mai sînt și alți bărbați învățați, dar... îi tac pentru că nu îmi dau materia de a vorbi în această pricină.* CR (1830), 333[1]/24. *Istoricii greceșți... vorbesc pentru scîrba ce avea cei dintîi de moaște și nesocotința de icoane.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 219/5. *Foarte mult ne poate agiuta o bună creștere fizicească, despre care vom vorbi mai în urmă.* ALBINEȚ,

M. 107/13. *Biserica despre care vorbeşte nu poate fi Mitropolia, care s-a zidit cu vreo şeasezeci de ani în urmă.* BĂLCESCU, M. V. 130. *Acum... să vorbim de critica de faţă.* RUSSO, S. 4. *Am vorbit mai cu acurateţă despre această materie în „Chestiunile romane".* ARISTIA, PLUT. 362/19, cf. 282/15. *Aşadar de dînsa îţi voi vorbi* [în scrisoare]. NEGRUZZI, S. I, 63. *Camera despre care vorbim era în periferie de un stînjin pătrat; într-unul din cele patru unghiuri era o vatră.* FILIMON, O. I, 102. *Acesta este subiectul de care m-am determinat a vă vorbi.* BARONZI, I. C. I, 10/2. *Care este dreptul public roman pe care şcoala Bărnuţiu ar voi să-l introducă la români...? D-sa vorbeşte de dreptul public al romanilor, pare că s-ar înţelege de la sine care este.* MAIORESCU, CR. III, 104. *Se înţelege că această falsitate de percepţiune de care vorbim nu trebuie a fi confundată cu aceea care provine din halucinaţiune.* CONTA, O. F. 100. *Rumegătoarele de cari am vorbit s-au transformat.* CONTEMPORANUL, I, 9. *În anul trecut, dl George Sion a vorbit, în „Revista Carpaţilor", despre întemeierea acestei asociaţiuni.* ODOBESCU, S. I, 470. *Sînt oameni cari gîndesc că a vorbi cu bun simţ şi cu pricepere despre lucruri umile... este o înjosire a spiritului omenesc.* CARAGIALE, O. IV, 36. *Toţi acei ce au scris despre chestiunea creierului... au vorbit despre deosebirea lui la amîndouă sexele cu cea mai mare cumpătare.* CONTEMPORANUL, II, 16. *Nicolae Costin, vorbind despre iernaticul tatarilor din 1674, zice: „Ca nişte păgîni multă răutate a făcut oamenilor din Moldova".* RĂŞCANU, L. III. *Succesorul său imediat în legaţiunea Daciei fu Cornelius Clemens, despre care vom vorbi îndată.* REV. IST. I, 275. *Despre potcoavă vom vorbi la descrierea cizmei.* MANOLESCU, I. 241. *Afară de popoarele Sciţiei, Herodot ne vorbeşte şi de rîurile ce curgeau prin ea.* XENOPOL, I. R. I, 27. *Un ficior de al acestora trebuie să fi fost persoana despre care vine să vorbim.* SBIERA, F. S. 72. *În lunga sa povestire, cronicarul nu prea vorbeşte de sine însuş.* BUL. COM. IST. II, 11. *Se citesc cu acelaş interes şi plăcere ca şi paginile cărţii despre care am vorbit mai înainte.* ARH. OLT. V, 77. *Vom vorbi mai tîrziu despre starea coloidală a materiei şi despre rolul pe care ea îl joacă în fenomenele vieţii.* MARINESCU, P. A. 37, cf. CADE. *Se cuvine ca, pomenindu-l, să vorbim şi de alţii, mulţi, din aceeaşi familie sufleteasc㠔.* GALACTION, A. 189. *Toate lucrurile despre care vorbeşte cronicarul s-au împlinit sub semnul puterei lui Dumnezeu.* ARH. OLT. XIII, 299. *Despre populaţia românească vorbeşte Vlahovo.* DRĂGANU, ROM. 388. *Jules Huret... vorbeşte cu admiraţie de viaţa de sport violent a tineretului de peste ocean.* SADOVEANU, O. X, 452. *Am găsit că este o pioasă datorie să vorbesc de Vasile Pârvan, deşi sînt convins că va fi o neîndestulătoare expunere: se poate descrie în simple vorbe o viaţă complexă, puternică şi profund interioară?* D. GUSTI, P. A. 64, cf. SCRIBAN, D. *Vom vorbi numai de cel mai nou sistem de motor, anume de motorul sferic.* ENC. TEHN. I, 304. *Am vorbit mai sus de aspiraţiile sale în efectuarea formelor sub care prezentase şi va prezenta „Pasărea măiastră".* OPRESCU, S. 130. *Despre inaderenţa organică a dlui Davidescu la spiritul satiric... vom încerca să vorbim în cele ce urmează.* CONSTANTINESCU, S. II, 47. *Cele două elemente din opera lui Sadoveanu, de care vorbeam..., n-au rămas separate nici în expresie.* RALEA, S. T. I, 13. *Autorul nu vorbeşte... deloc despre relaţiile dintre aceste noi varietăţi şi celelalte varietăţi ale speciei.* FLORA, R. P. R. X, 445. *Vornici de Bîrlad şi de Dorohoi despre care vom vorbi mai departe.* STOICESCU, S. D. 197. *În lucrarea de faţă... vom vorbi despre păstoritul din Munţii Apuseni.* VUIA, PĂST. 15. *Istoricii au vorbit de misionarii trimişi să lumineze părţile barbare.* PANAITESCU, C. R. 100. *Nu e posibil să vorbeşti despre expresiile afective fără a pomeni despre limbajul poetic.* IVĂNESCU, I. L. R. 19. *A. Philippide, în „Specialistul român", vorbeşte numai despre cea de a doua „tipăritură de prubă" făcută de Academia Română.* L. ROM. 1981, 494. (T r a n z.; învechit) *Scriitorii... mişcaţi de osebite poftele şi voile lor... tot acea poveste o vorbescu.* C. CANTACUZINO, C M I, 35. *Mai degrabă pricepe tinerimea un lucru cînd i-l înşiri pe scurt, în sistemă şi într-un mod firesc, decît cînd i-l vorbeşti pe larg.* CÎMPEANU, GR. ROM. XII/20. ◊ (Despre scrieri, texte etc.) *Prognostice ale altor astronomi, adunate pre scurt, cele numai ce vorbesc de ale oştilor, mai vîrtos de păgîni* [Titlu] (a. 1693). FN 16. *Însămnărica despre cursul neamului despre care vorbeşte documentul nu s-a putut afla* (a. 1800). ŞTEFANELLI, D. C. 286. *Ei, cînd iau o carte în mînă care vorbeşte pentru lucruri ce n-au învăţat, numaidecît zic: n-am învăţat, nu înţeleg.* HELIADE, O. II, 10. *„Steaua Dunării" în no. 33 anul trecut au reprodus din „Gazeta de Transilvania" apologia ardelenilor..., de care „România literară" a vorbit în no. 10.* RUSSO, S. 161. *Numai cronicele şi documentele internaţionale ni vorbesc despre faptul posesiunii moldovene.* HASDEU, I. C. I, 9. *Cronicile maghiare vorbesc la sosirea ungurilor în Panonia despre o întinsă poporaţiune română de acolo, ducînd trai ciobănesc.* COLUMNA, VII, 23. *Ziarele vorbesc despre pretenţiuni pe cari le-ar fi ridicînd călugării Locurilor Sfinte în privirea averilor secularizate ale mănăstirilor noastre.* EMINESCU, O. XI, 153. *Presa sîrbească şi croată au vorbit cu multă căldură despre Memorand* (a. 1882). în BARIŢIU, C. II, 255. *Partea păstrată din inscripţiune vorbeşte numai de expediţiunea germanică.* REV. IST. II, 255. *Întristătoare poveşti, nespus de iubite-ntr-o vreme, Nu mai cercaţi a-mi vorbi de zînele noastre cu steme.* VLAHUŢĂ, S. A. I, 58. *Lăsînd să vorbească numai documentele contimpurane am constatat că tătarii prădau adese ţara.* RĂŞCANU, L. VI. *Izvorul lui Elian vorbeşte de sciţi îndeobşte.* XENOPOL, I. R. I, 33. *Numai un sîngur uric am găsît... carele ni vorbeşte despre un Petraşcu Sbiera ca pîrcălab de Neamţ.* SBIERA, F. S. 69. *Unii feciori de boieri pribegi învăţau... pe cărţi latineşti care vorbeau înainte de toate despre Roma.* IORGA, C. I. II, 71. *Numeroase documente vorbesc de acest lucru.* RĂDULESCU-CODIN, M. N. 9. *Cărţile ce vorbesc despre români... sînt puţine.* ARH. OLT. V, 94. *Din conflictele despre care vorbesc vechile documente ale saşilor... rezultă că braşovenii transportau atunci produsele lor industriale şi agricole.* GOLOGAN, C. R. 40. *Monumentele scrise nu vorbesc prea mult despre aceasta.* DRĂGANU, ROM. 27, cf. SCRIBAN, D. *Fabulele vorbesc de animale, dar acestea sînt simple măşti pentru felurite tipuri de indivizi.* CĂLINESCU, B. 9. *Scandalizarea în faţa poeziei lui Arghezi, fiindcă vorbeşte despre păduchi, e*

un semn de inexperienţă literară. CĂLINESCU, C. O. 47. *Sporea numărul cărţilor care vorbeau despre limitele cunoaşterii.* BLAGA, Z. 102. *E vorba de miel, nu de viţel, dacă-mi dai voie. Anecdota din „Biblie" de miel vorbeşte, şi te rog nu denatura textele sacre.* VINEA, L. II, 305, cf. DL. *Legenda sfîntului Gerard... vorbeşte despre cîntecul jalnic al unei femei ce învîrtea rîşniţa.* IST. LIT. ROM. I, 13. *Izvoarele vremii vorbesc frecvent de existenţa unui mare număr de români (şi mai ales de moldoveni) în centrele căzăceşti din Ucraina.* IST. ROM. II, 923. *Alte documente vorbesc de luări de mită pentru a influenţa hotărîrea judecăţii.* STOICESCU, S. D. 148. *Inscripţiile vorbesc de ucideri repetate şi de „tîlhari".* PANAITESCU, C. R. 56. *O epistolă din Dorohoi vorbea despre scoaterea lui... din postul de preşedinte al Sfatului municipal, pe motiv că participase la adunări unioniste.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 1, 21, cf. DSR. (Refl. impers.) *Nefiindu-le ştiută cîţi podari sînt, ca să facă arătare, nici în hotărîrea Măriii tale nu să vorbeşte deosebit pentru dînşii ca să flie apăraţi dă cererea banilor proviiantului* (a. 1813). DOC. EC. 154. *Mai pre larg să va vorbi la anul în care s-au făcut.* ŞINCAI, HR. I, 169/6. *Mai în toată „Biblia" se vorbeşte despre minunile* [pe] *care cei trimişi de la Dumnezeu le-au făcut.* PETROVICI, P. 303/6. *Că este bun lucru de a aşăza cu orînduială toate feliurimile vaselor..., pentru toate acestea destul s-au vorbit.* GOLESCU, P. 242/24. *Despre puternica înriurire a hemoroidelor (trînzilor) asupra depărtării altor mai grele pătimiri s-au vorbit mai sus.* ALBINEŢ, M. 41/20. *Răsuflarea în făt este cu totul alta..., de carea la viaţa fătului se va vorbi.* ANTROP. 117/23. *Universitatea lăcuitorilor maghiari şi români apelează la un alt document..., între care se vorbeşte de drepturile şi scutinţele lor.* FM (1842), 270/22. *În epocile anterioare am văzut că se vorbea întotdeauna de boierii mazili.* ARHIVA, I, 40. *Ca şi în uricul din 1489,... ni se vorbeşte despre un boier Sîrbea de sub Ştefan cel Mare.* SBIERA, F. S. 53. *Într-un jurnal de casă..., ni se vorbeşte, prin anul 1508, de diferite articole procurate pentru Miloş Voievod.* REV. IST. IX, 193. *Citea romane, dar numai dacă se vorbea în ele de amoruri moderne, nu leşinate.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 344. *Pe atunci nu se vorbea în cronici decît despre întemeierea Moldovei.* ARH. OLT. X, 13. *Se întîlnesc în pădure plante cu înfăţişare... deosebită de a celor despre care s-a vorbit pînă acum.* SIMIONESCU, FL. 24. *Într-un document de la 1604 se vorbeşte clar despre populaţia ruteană din aceste părţi.* DRĂGANU, ROM. 456. [Î]*mi arată o reclamă în care se vorbea de nişte pilule pentru întinerire.* ULIERU, C. 92. *În cel de-al doilea tratat... se vorbeşte chiar de „oamenii supuşilor noştri".* IST. ROM. II, 535. *Marele vornic al Ţării de Jos mai este amintit apoi la 1541..., cînd se vorbeşte de o scrisoare.* STOICESCU, S. D. 195. ◊ (Prin extensiune; despre domenii de cunoaştere, discipline ştiinţifice etc.) *Antropologia vorbeşte de ginte, rase, trunchiuri, ramuri, specii, varietăţi, fără a fi precizat încă bine diferenţele lor.* MAIORESCU, L. 122. *Astfel, logica ar fi silită să vorbească cu de-amănuntul de formele speciale ale fiecărei ştiinţe.* id. ib. 137. *Cercetarea artistică vorbeşte adeseori despre motive tipice sau despre tipuri de motive.* VIANU, E. 112. *Vorbind despre un om real,... literatura vorbeşte despre om în general.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 2, 8/3. ♦ Intranz. şi tranz. A face cunoscut ceea ce trebuia tăinuit; a destăinui, a dezvălui, a divulga, a revela (1), a zice (5). *Arhon bane, mîne dimineaţă să vii la curte, căci am să-ţi vorbesc ceva tainic.* FILIMON, O. I, 105. *Nu mai putea vorbi mătuşe-sei despre relaţiile Aglaiei cu Scatiu..., fără să amestece pe Tincuţa în intrigile lor.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 160. *Mie... nu-mi iese din cap o fetiţă de paisprezece ani. Să nu care cumva să vorbiţi ceva!* DELAVRANCEA, O. I, 257. *Cred că doctorul pe care l-am chemat acum trei săptămîni a vorbit în oraş.* CAMIL PETRESCU, T. II, 283. *Trebuia să caute pe „spion", să-l facă să vorbească.* SADOVEANU, O. XXI, 485. *I face semn soru-si şi-i şopteşte să nu vorbească nimic.* O. BÎRLEA, A. P. I, 165. *Vorbele cele ferite În piaţ ş-în moară-s vorbite.* PANN, P. V. I, 15/29, cf. ZANNE, P. II, 814. (Fig.) *Inima-mi nu poate să mai se stăpînească, Ea vra ca să-şi răzbune, ea vra ca să vorbească, Să verse din ea focul ce arde ne-ncetat.* CONTEMPORANUL, I, 33. ♦ Fig. A evoca. *Acest turn... e scump românilor ca un monument care le vorbeşte de timpii lor de glorie şi de mărire.* BĂLCESCU, M. V. 133. *Din această faptă naşte-vor dumbrave Ce-or vorbi prin veacuri d-armele moldave.* BOLINTINEANU, P. I, 95. *Această natură frumoasă nu-ţi vorbeşte nimic? – Îmi vorbeşte aşa de mult, că mie unuia nu-mi rămîne decît să tac şi s-o ascult.* GANE, S. 314. ♦ (Învechit; în limbajul bisericesc) A predica (1), a propovădui (1); a vorovi (I 8). *Dulceaţă voao şi pace de la Dumnezeu părinte şi Domnul nostru I*[su]*s H*[risto]*s, cela ce pentru păcatele noastre se-au datu şi cela ce ne-au vorbit pentru această lume rea, după voia Domnului şi alu nostru părinte.* CORESI, L. 389/8. *Şi vor fi cuvintele acestea, cîte eu poruncesc ţie astăzi, în inema ta şi întru sufletul tău. Şi le vei prepune pre ele înaintea fiilor tăi şi vei grăi (să vorbeşti* ms. 4 389*) întru ei şăzînd acasă şi mergînd înainte pre cale, şi dormind şi sculîndu-te.* BIBLIA (1688)[2], V, 124. ♦ (Rar) A prevesti[1] (1). *Iar bătură clopotele a ameninţare..., mîngîind sufletele ori speriindu-le şi mai rău pentru că vorbeau despre apropiata moarte.* BARBU, PRINC. 20.

10. Refl. impers. A se zvoni (5), a se auzi. *Să vorbeşte de o cetate ocolită, şi părerea ca să se închine nu iaste în deşert* (a. 1703). FN 141. *D*[omnul] *Popovici a căpătat duminică decretul de consiliariu de apelaţiune la Tribunalul din Sibiu şi ne va lăsa, că în curînd se vorbeşte că Roman şi Gaitanu se vor pensiona.* VASICI, în BARIŢIU, C. II, 152. *Se vorbeşte că s-ar bate 3 inşi după episcopia din Ardeal* (a. 1846). BARIŢIU, C. II, 323. *În cercurile mai intime ale bisericii române unite din Ardeal se vorbea despre înfiinţarea unui seminar român romano-catolic în Bucureşti.* EMINESCU, O. XIII, 306. *Încă duminică se vorbea că peste săptămînă Toderică va peţi pe Marta.* SLAVICI, N. I, 98. *Se vorbea de un testament.* DELAVRANCEA, H. T. 52. *Se vorbeşte că acum de sărbători se va logodi cu un avocat.* AGÂRBICEANU, A. 77. *Se vorbeşte despre o reformă a curţilor cu juri.* SADOVEANU, O. XX, 21. (Intranz.) *Nemulţumirile din zi în zi se fac mai de obşte şi lumea iarăşi au început a vorbi de nişte reforme.* CR (1830), 432[1]/13.

11. Intranz. A lua cuvîntul într-o adunare; a ţine un discurs, o cuvîntare, o conferinţă; a conferenţia, a

cuvînta. *Vorbeşte înţeleptul Nestor ca să împăciuiască pre Agamemnon şi pre Ahiles, pre acei bărbaţi turburaţi.* MOLNAR, RET. 6/11. *Mai mare păzitoriul cetăţii..., urcîndu-să pe zidul cetăţii, au dat sămn că voieşte să vorbească.* GOLESCU, P. 353/9. *Sigismund începu a vorbi numai de libertate, de greutatea jugului turcesc.* BĂLCESCU, M. V. 42. *Pe aceşti soli avînd aprobat consulii să-i presente la plebe ca să vorbească, Valerius n-a lăsat.* ARISTIA, PLUT. 251/7. *Mihai se scoală şi le mulţumeşte Şi, luînd paharul, astfel le vorbeşte.* BOLINTINEANU, P. I, 4. *Iar deasupra tuturora va vorbi vrun mititel. Nu slăvindu-te pe tine..., lustruindu-se pe el.* EMINESCU, O. I, 134. *Unul dintre vornicei, luîndu-şi cuşma din cap, începe a vorbi într-acest chip: Ascultaţi, cinstiţi nuntaşi... Aceste două, trei cuvinte.* MARIAN, NU. 587, cf. ALEXI, W. *Se sculă în sfîrşit şi începu să vorbească Menelau, Ceartă rostind şi ocară cu grele suspinuri din suflet.* MURNU, I. 138. *Convingerea cu care vorbi notarul învioră numaidecît pe mineri.* AGÂRBICEANU, A. 188, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Întîiaşi dată cînd l-am ascultat, prin 1906,... Faguet vorbea în felul lui, adică ridica tonul şi-l pogora, îşi obiecta şi îşi răspundea singur.* LOVINESCU, C. IV, 154. *Vorbind, îi trecea neîncetat prin minte că şi-a pierdut cumpătul, dar nu se mai putea opri... Gloata de ţărani amuţea pe măsură ce glasul lui se înăsprea şi biciuia.* REBREANU, R. II, 194. *Despre „Astra", la şaptezeci şi cinci de ani de la întemeierea ei,... poate n-aş fi eu cel mai chemat să vorbesc, mai ales în faţa unor oameni ca D[umnea]voastră.* id., în MS. VI, nr. 2, 17. *Vorbeşte, spune, vorbeşte – apoi, la un moment dat, începe a-şi căuta finalul. E un moment critic; oratorul se nelinişteşte.* SADOVEANU, O. XX, 54. *Rezervistul vorbea de pe chesonul lui către fraţi şi camarazi.* id. ib. XXI, 53. *El a încheiat seria cuvîntărilor, vorbind de legătura strînsă ce există între medicină şi preoţie.* ULIERU, C. 15. *Ministrul... a vorbit la radio despre lapte.* id. ib. 44. *A vorbi cursiv la tribunal sau în atenee populare, asta se cheamă talent.* CĂLINESCU, C. O. 36. *Te rog vorbeşte, frate Bălcescule!* CAMIL PETRESCU, O. III, 144, cf. DL, DM. *Vorbise de la balcon norodului, făcîndu-i politică subţire.* IST. LIT. ROM. II, 271. *Ce spuneţi la tribunal e ca şi cum aţi vorbi la un post radiofonic emiţător care nu transmite.* STEINHARDT, J. 28, cf. M. D. ENC., DEX. *Printre cei solicitaţi să-şi dea concursul printr-o conferinţă la aniversarea „Astrei" a fost şi Liviu Rebreanu... Invitaţia de a vorbi despre semnificaţia culturală şi naţională a „Astrei"... i-a fost făcută.* MS. VI, nr. 2, 18, cf. DSR. *Cînd bogatul vorbeşte, lumea amuţeşte.* GOLESCU, P. 45/9. (Expr.) **A vorbi liber** = a ţine un discurs, o prelegere etc. fără a citi textul dinainte pregătit. Cf. DL II, 753. *Ghiţă se ridică şi începu întîi să-şi debiteze lozincile introductive... Vorbea liber.* PREDA, C. I. P. III, 82. ▭ *Profesorii noştri vorbeau liber.* (Jur.) **A vorbi în replică** v. replică (I). ◊ Tranz. *Acesta începu să vorbească politică înaltă, cît iubeşte el pe români* (a. 1881). în BARIŢIU, C. II, 244. *Oameni vrednici ca să şazăă în zidirea sfintei Golii... Ne fac legi şi ne pun biruri, ne vorbesc filozofie.* EMINESCU, O. I, 150.

12. Intranz. A discuta cu cineva sau unul cu altul (despre...), a convorbi, a dialoga, a se sfătui (2); a întreţine o conversaţie (pe teme minore), a sta de vorbă (v. vorbă **16**), a tăifăsui, (popular şi familiar) a flecări, a pălăvrăgi, a sfătui(3), (învechit şi regional) a băsădi, a divăni, a povesti (3), (regional) a turvini; (învechit şi regional) a vorovi (**I 9**). *Poruncesc dumnezeieştile scripturi să te lepezi de eretici, să nu faci taină cu dînşii, nici să vorbeşti mult cu ei.* NEAGOE, ÎNV.[2] 171, cf. 270. *Şi aşea, bine vieţuind şi în ceriu suindu-să vorbeşte cu toţ sv[i]nţii în sălaşele întîi născuţîlor cîntînd sv[î]nta troiţă.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 36[v]/16. *Turculeţ luînd oaste şi mărgînd în tîmpinarea hatmanului Antiohie, începur-întăiu să vorbască... Şi sta deoparte Turculeţ cu Melente, stegarul lui Antohi, de voroviè de paci.* NECULCE, L. 128. *Şi atunce, la cinste, vorbind ei, i-au spus turcul toate tainele împărăteşti ce vor să să facă.* id. ib. 202, cf. ANON. CAR. *Mergînd eu la Curte marţi seara şi, vorbind în taină cu Măriia sa, i-am zis cum că mă las de vlădicie.* ANTIM, O. 226. *Horbind cu Mărie sa paşe şi, cînd* [era] *să vii dumn*[e]*ata aice, am socotit că-i vini, pentr-aceea nu ţ-am mai scris altele* (a. 1718). BUL. COM. IST. IV, 45. *Bani sînt, dar ce folos, că chir Tanasie şi chir Sima au fost aici şi am vorbit cu ei, şi au vorbit şi chir Iordache cînd au venit pe acolo şi ne cerea ei nouă 4% baş* (a. 1779). FURNICĂ, D. C. 50. *Au meşterşugit împăratul nostru să nu vorbească mulţi cu tine, ci numai o samă.* VARLAAM – IOASAF, 18[v]/9. *Cu însuş solii franţozi ce nu ştia alte limbi nu vre a vorbi, cu toate că din auzite înţălege dindestul.* GHERASIM, IST. 8[r]/12. *Întru adunările mai toate Unde norodul fără osăbire A vorbi şi sfătuire poate Purure gîlceavă, neunire, Pricire cu vrajbă stăpîneşte Dar nimic bine să hotărăşte.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 337. *Dumnezeu ne-au dat noao putere... să vorbim unul cu altul, să facem tot feliuri de lucruri frumoase.* PETROVICI, P. 227/9. *Deacă cînd alţii vorbesc cu tine pentru mine îm dau acest nume, eu nu ştiu.* GOLESCU, P. 226/2, cf. DRLU. *Duhurile se aprind; încep a vorbi de nenorocirile statului; fiecare critica.* MARCOVICI, VEL. 6/17. *Acel ce au vorbit cu Robinson era neguţitori de Gvinea.* DRĂGHICI, R. 16/6. *Ia! să vorbim pe şleau! tu n-ai făţărnicie.* I. VĂCĂRESCUL, P. 355/21. *Cel ce vorbeşte cu altul se descopere în glasul gurii şi auzul urechii.* CÎMPEANU, GR. ROM. VI/13. *Pe vremea trecută boieriul vorbea... cu ţăranul precum ar fi vorbit cu alt boier, se înţelegeau amîndoi în limbă şi în idei.* RUSSO, S. 14. *Doreşte să vorbească cu regele pentru lucruri foarte mari.* ARISTIA, PLUT. 325/31. *Amicii şi ceilalţi ai săi se consultară, vorbiră între ei şi-i respunseră că nici nu cred să poată a-l ajuta la judicată.* id. ib. 352/6. *Cînd vorbeşte cu femeile, tremură.* NEGRUZZI, S. I, 63. *Vorbiră ce vorbiră între dînşii şi după cinci minute de dezbatere... luară un petic de hîrtie şi formară între ei şease un sindicat.* GHICA, S. 462. *Am vorbit cu ţărani bătrîni şi tineri.* FILIMON, O. I, 94, cf. COSTINESCU. *Şi sosind l-al porţii prag, Vom vorbi-n întunecime.* EMINESCU, O. I, 55. *Vorbeam din părete cu Zoroastru, cum vorbesc cu tine.* id. P. L. 46. *Au început a vorbi ele în de ele că stăpînul de feli nu samănă în partea lor.* CREANGĂ, P. 210. *Peste un an să mai vorbim.* CARAGIALE, O. I, 120. *Vorbeam zilele trecute mai mulţi prieteni despre felurile de petreceri în nopţile lungi de*

iarnă. id. ib. IV, 90. *Să nu mai vorbim despre dînsul... Nu vreau să ştiu de el.* SLAVICI, O. II, 49. *Vorbiră ce vorbiră, apoi fiul împăratului îi zise să se gătească să meargă.* ISPIRESCU, L. 37, cf. 180. *Nu mai vorbeam. Ce puteam să ne mai spunem!* VLAHUŢĂ, S. A. II, 198, cf. DDRF, ŞĂINEANU. *Scoală-te, te rog, şi să vorbim.* D. ZAMFIRESCU, A. 122, cf. ALEXI, W. *Oană, ţie nu-ţi place să vorbeşti cu mine?* DELAVRANCEA, O. III, 67. *Îşi apropiară mai tare scaunele şi vorbiră în şoapte încă multă vreme.* AGÂRBICEANU, A. 456. *Vorbeau, dar glasul amîndurora suna... rece.* REBREANU, I. 263. *În seara aceea, nu vorbiră prea mult împreună.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 15, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Tînărul meu fost colaborator m-a vizitat, ca de obicei; am vorbit... de toate, afară de volumul său de poezii.* LOVINESCU, M. 116. *Să vorbim negustoreşte şi să nu pierdem vremea.* GALACTION, O. A. I, 140. *Mă consider cel puţin egalul celor cu care vorbesc.* CAMIL PETRESCU, P. 48. *Au vorbit la telefon după masă.* id. T. III, 292. *Am vorbit cu un domn de la volan.* SEBASTIAN, J. 12. *Stai jos, mă berbecule, acum vorbim serios.* VLASIU, D. 93. *N-am avut timp să vorbim.* VOICULESCU, P. II, 62. *Să vorbim de nefericirea domniei tale, prinţule.* SADOVEANU, O. X, 58. *Domnul locotenent şi domnul căpitan... vorbeau într-o doară despre planeta Marte şi despre crima din strada Izvor.* id. ib. XXI, 14. *Cînd căuta să-şi pună în practică înţelepciunea, oamenii se uitau unii la alţii cu înţeles, vorbeau peste el, luîndu-l la vale.* DAN, U. 8. *Un om cult... are un limbaj familiar destul de deosebit atunci cînd vorbeşte cu oameni mai puţin culţi.* IORDAN, L. R. 22, cf. SCRIBAN, D. *Pe cînd vorbeam cu ea, aud plînsete.* ULIERU, C. 4. *Ioanide şi Gaittany veneau încet, vorbind.* CĂLINESCU, S. 60. *Despre asta vorbeşte tu cu el.* TUDORAN, P. 224. *Mama tot mai vorbeşte în şoaptă cu mătuşa.* STANCU, D. 37, cf. DL. *Ce făcuse înainte de a vorbi la telefon?* PREDA, R. 219, cf. DM. *Dacă ai o nevastă cu care nu prea vorbeşti,... nu există altă şansă de a scăpa de plictis decît un copil.* V. ROM. iunie 1973, 12, cf. M. D. ENC., DEX, I. GHEŢIE, B. D. 337. *Fraţii vorbesc între ei altfel.* ŢOIU, G. 17. *Să vorbim... despre opera, poate şi despre viaţa mea.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 2, 12/1, cf. DSR. *Dă-mi drumu pe uliţă, Să vorbesc cu neam de-al meu.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 215. *Şi se pune lîngă mine Ca să nu vorbesc cu nime.* MARIAN, H. 34. *Eu cu oameni oi vorbi, Dar cu tine n-oi grăi.* ŞEZ. I, 12. *Eu cu mata mă mai luam şi vorghiam.* MAT. FOLK. 1 501. *Mai vorghim şi noi pîn sat dă pîrdalnica asta dă răzvoluţie dîn ţară.* GRAIUL, I, 201. *Nepotul a intrat şi a prins a vorbi cu bunicul.* FURTUNĂ, C. 12, cf. ALR I 1 322/100, 102, 295. *Vezi că turcii mă căznesc,... La focuri mă dogoresc Şi de moartea mea vorbesc.* BALADE II, 109. *Cu cin'e vorbeş tu acolo?* O. BÎRLEA, A. P. I, 144, cf. NALR – B II h 184/60. *Cu nerodul cînd vorbeşti, bastonul să-ţi pregăteşti.* PANN, ap. CADE. *Cu pleşuvul cînd vorbeşti „Tigvă" să nu pomeneşti* (= să nu aminteşti defectele celui cu care discuţi). Cf. PANN, P. V. I, 5/11, ZANNE, P. II, 677. (Cu complement intern) *Să vezi... ce vorbe şi ce graiuri vei vorbi cu solul.* NEAGOE, ÎNV.[2] 270. *Vorbeşte cu dînsul cuvinte dulci.* id. ib. 273. *Mergînd amîndoi dempreună la Ţarigrad, multe vorbe bune au vorbit.* NECULCE, L. 24. *Ce cuvinte vor fi vorbit cu Domnul?* ANTIM, O. 12. *Acest feli de vorbe... ţin minte că am vorbit cu ea întîiaş dată.* GOLESCU, P. 236/13. *Toată sara nu vorbi un cuvînt cu domnişoara.* EMINESCU, P. L. 67. *Io că v-am chemat Şi v-am adunat Vorbă să vorbim Sfat Să sfătuim.* TEODORESCU, P. P. 463. *Vorbele ce le-am vorghit cu tine Nu ni-s spre nici un ghine.* MAT. FOLK. 1 072. *Avem de sfătuit Ş-avem vorbe de vorbit!* BALADE, II, 105. *Und'i ieş tu să vorbăs dou vorbi cu t'în'i!* O. BÎRLEA, A. P. II, 134. ◊ Refl. impers. *Într-un gabinet să vorbeşte scîrnavă vorbă, adecă a omorî pe aceia carii cu dreptate slujesc stăpînilor săi* (a. 1703). FN 123. *Cată să avem atenţiune la ceea ce auzim vorbindu-se.* CANELLA, V. 30. *A nu se vorbi cu conducătorul.* CAMIL PETRESCU, P. 119. *S-a vorbit despre toate... Şi-au vărsat oamenii năduful.* id. O. I, 47. *Apărură astfel în Principate case deschise, în care se vorbea de lucruri mai înalte.* IORGA, C. I. I, 220. *Domnea o atmosferă de suspiciune. Se vorbea în şoaptă.* BRĂESCU, A. 191. *Sluga, măre, c-asculta Tot ce-n casă se vorbea.* BALADE, II, 70. ◊ (Cu pronumele în dativ) *Nu vezi doi să-şi strîngă mîna, Şă-şi vorbească blîndişor.* BOLINTINEANU, P. II, 15. *Ajunseră la locuinţa notarului, fără să-şi mai vorbească.* AGÂRBICEANU, A. 195. (Fig.) *Cînd doi se iubesc din suflet, Ei cu ochii îşi vorbesc.* CONV. LIT. XXII, 277. (Expr.) **(Mai) vorbim noi** = formulă de ameninţare (cu o ceartă, cu un scandal). ▭ *Mai vorbim noi,băiete!* **A vorbi între patru ochi** (sau **pereţi**) = a discuta (cu cineva) în taină, confidenţial, fără martori. *Eu am fost la mitropolitul şi am vorbit mult cu dînsul între patru ochi.* VASICI, în BARIŢIU, C. II, 178. *Zice că trebuie să vorbească între patru ochi cu dumneata.* AGÂRBICEANU, A. 366. *O să-mi spuie altădată..., Cînd vom vorbi între patru ochi.* ARGHEZI, VERS. 207, cf. ZANNE, P. III, 289. **A(-şi) vorbi (de unul) singur** = a monologa. *Părea nestîmpărat, vorbea singur şi se cunoştea că meditează vreo nouă moarte.* NEGRUZZI, S. I, 143. *Figurîndu-mi dispute ce avea să stîrnească propunerea mea, gesticulam vorbind singur.* id. ib. 221. *Fetele vorbesc adesea singure.* EMINESCU, P. L. 63. *Omul începuse să vorbească singur.* BACOVIA, O. 44. *Vorbeşti singură prin săli cantr-un delir.* CAMIL PETRESCU, T. III, 338. *Cerşetoarea intră în scenă şi vorbeşte singură.* IZV. XIII, 177. *Se auzea şi se asculta vorbindu-şi şi răspunzîndu-şi singur.* VOICULESCU, P. I, 39. *Maică-sa o căuta vorbindu-şi singură şi mustrînd-o.* SADOVEANU, O. XIII, 192. *Eu tot trebuie să spun cuiva lucrurile astea, şi mai bine să le spun unui om..., decît să vorbesc singur.* V. ROM. noiembrie 1964, 41. *Femeia smucea hăţurile... şi vorbea singură.* BĂNULESCU, I. 162. *Iel vorbę sîngur.* O. BÎRLEA, A. P. I, 322. ◊ (Dialogul este imaginat; interlocutorul este un inanimat sau o fiinţă necuvîntătoare) *Astă-noapte mi se părea că vorbesc c-o stea.* EMINESCU, P. L. 12. *Vorbeşte, rîde cu păpuşa... Ce fericite-s amîndouă.* VLAHUŢĂ, S. A. I, 148. *Gelu, prin noapte, stînd singur, Vorbeşte cu calul: „Vai, murgule, jalea mă curmă!"* COŞBUC, P. II, 28. *Sta pe prichiciul din faţă şi vorbea cu un şoricel îmblînzit.* VOICULESCU, P. I, 164. *Vorbesc cu plopii, cu pădurea, cu iarba vorbesc şi cu apele!* ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 6, 6/1. ◊ (Figurat sau prin analogie) *Dragostea face sufletele să vorbească cu îngerii.* NEAGOE, ÎNV.[2] 226. *Vîslaşii îşi dau bineţuri cu*

oamenii de pe mal, se-ntreabă de-ale lor, iar bolțile pădurilor parcă vorbesc și ele. VLAHUȚĂ, O. A. II, 166. *Apele vorbiră-ncet cu fata care s-a-necat.* ARH. OLT. XVII, 103. *Cumătra vulpe... vorbi cu el de subt copac, de jos.* ARGHEZI, S. V, 77. *Sînt ușile palatului care vorbesc între ele prin scîrțîituri, urlînd ca dintr-o mie de guri.* SORESCU, U. 39. *Soare răsărea... Cu dînsa vorbea, Frumos c-o-ntreba Din gură-i zicea.* BALADE, I, 284. ◊ (Prin lărgirea sensului) *Și eu, dragă, mă topesc, Căci nu pot să te iubesc. Că ești, dragă, în depărtare, Vorbim numai prin scrisoare.* FOLC. MOLD. I, 563. ◊ T r a n z. *Au vorbit cele ce au vrut, însă temeiul vorbelor acesta au fost.* ANON. BRÎNCOV., CM II, 290. *Pănă cîndu-ți vorbi tot nimică? Mămăligă, mai, brînză și clisă! Dă aheste vă sfătuiți nainte Dar nu dă a voastre goale cuvinte.* BUDAI-DELEANU, Ț. 83. *Asemenea lucruri ar trebui să le vorbească numai între ei singuri* (a. 1854). MS. XIX, nr. 2, 21. *Din ceasul acela, au început a vorbi ele în de ele că spînul de feli nu samănă în partea lor.* CREANGĂ, P. 210. *Mergeau... Dumnezeu și cu Sfîntul Petru, vorbind ei știu ce.* id. ib. 298, cf. 25. *Se puseră la vorbă și nici ei nu știau ce vorbesc.* ISPIRESCU, L. 35. *Uitase că și el singur avea ceva de vorbit cu Brătilă.* SOVEJA, O. 58. *L-am întrebat... ce a putut vorbi cu dînsul.* LOVINESCU, M. 174. *Parcă ar fi știut ce vorbim noi.* CAMIL PETRESCU, P. 151, cf. 156. *N-au mai vorbit nimic... Erau amîndoi abătuți.* id. O. I, 169. *După ce femeile au vorbit ceva, am fost poftit sus.* VOICULESCU, P. I, 87. *Ce anume vorbeați voi doi? – Despre vreme, despre necazuri, despre scumpete.* STANCU, R. A. IV, 147, cf. DL. *Ea nu vorbea cu zmeul nimica, orișicît se năcăjea acesta s-o înduplece.* MARIAN, O. II, 86. *Ce vorbiți și sfătuiți Și pe Domnul pomeniți?* VICIU, COL. 90, cf. ALR I 343/140. *Cenușotcă să juca-n cenușă, da-i auză d'e-acolo că ce vorbe iei.* O. BÎRLEA, A. P. II, 233. *Să vorbim ce e de vorbit.* PANN, P. V. II, 146/10, cf. ZANNE, P. II, 840. ◊ (Complementul indică subiectul discuției) *Cafeneaua... roiește de lume care vorbește afaceri și politică.* IORGA, N. R. B. 243. *Avem totdeauna de vorbit între noi subiecte pe cari ea nu le cunoaște.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 252. *Agripina îl luă... deoparte să vorbească literatură.* REBREANU, I. 56. *Pe urmă au vorbit cifre și calcule.* C. PETRESCU, R. DR. 249. *Îi place să vorbească artă, literatură, politică.* IORDAN, L. R. A. 350, cf. DL. (R e f l. pas.) *Toate cîte pînă acuma s-au vorbit bine s-au judecat.* GOLESCU, P. 191/13. (Prin analogie) *Este-un păltinaș de aur Cu vro nouă pui de graur Ciripesc, Vorovesc Cum să scoață, cum să fie Cei bani de vămeșie?* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 517, cf. MARIAN, NU. 681. (E x p r.) **Una vorbim (și** sau **dar) bașca ne înțelegem,** se spune cînd doi oameni discută și nu ajung să se pună de acord, fiecare înțelegînd altceva. *Asta-i! una vorbim și bașca ne-nțelegem.* CARAGIALE, O. VI, 4, cf. CADE 129. ◊ R e f l. r e c i p r. (Învechit și regional) *Au venit de acolo în București și, împreunîndu-se cu ceilalți ai lor, vorbitu-se-au mult.* R. POPESCU, CM I, 408. *Bogdan au triimis din nou soli la Sigismund, unde s-au vorbit pentru întreprinderea unei expediții.* IST. M. 135/2. *Cuvîntul maidan însemnează... locul unde să adună oamenii cînd nu au de lucru, numai să se vorbească, iar tinerii să-și petreacă.* LIUBA – IANA, M. 26. *Alelei! păgînilor! Dușmanii creștinilor! Stați în loc să ne vorbim, Căci de nu, vă prăpădim!* id. ib. 42. *Acolo-s amîndoi dracii. Acolo să vorbăsc.* O. BÎRLEA, A. P. I, 515. ♦ (În forma negativă) A fi supărat pe cineva; a nu (mai) fi în relații bune cu cineva. *După ce atîta vreme Laolaltă n-am vorbit, Mie-mi pare că uitarăm Cît de mult ne-am fost iubit.* EMINESCU, O. IV, 370. *Cu dumneavoastră nici nu vorbesc pînă nu văz toată chiria.* CARAGIALE, în CV 1949, nr. 2, 19. *De-aș fi știut că n-a venit Anume pentru mine, Eu n-aș mai fi vorbit cu ea.* COȘBUC, P. I, 108. *Dușmanul meu, cu care nu vorbeam de doi ani, rîdea cu lacrîmi.* DELAVRANCEA, H. T. 192, cf. CADE. *Pînă la începutul lui februarie, n-am vorbit. Ne-am întîlnit de cîteva ori, dar a întors furios capul.* CAMIL PETRESCU, P. 161. *Nu vorbeam cu el... Știți că eram certați.* C. PETRESCU, Î. II, 37. *Eu cu un nerușinat ca tine nu mai vorbesc.* PREDA, C. M. P. I, 74. *Nu vorbea cu dînsa și nici avea ochi s-o vază.* PAMFILE, S. T. 7. ◊ (Cu pronumele în dativ) *Nu-și vorbeau, nu se salutau.* REBREANU, I. 303. ♦ (Regional și familiar) A avea relații de dragoste cu cineva, a umbla cu cineva (v. u m b l a **I 1**); (regional) a vorovi **(I 9).** *Mara... nu voia să știe cum a venit Hubărnațl aici și cum s-a pomenit el vorbind, așa din senin, cu fata ei.* SLAVICI, O. II, 43. *Tare, bade, ne iubim Dar prea rar ne întîlnim... Foaie verde de trifoi Cum să vorbim amîndoi?* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 68. *Vin, mîndro, de mă petrece Pînă-n fundul grădinii, Unde-am vorbit mai întîi Pe cînd eram noi copii.* id. ib. 298. *Cu cine vorghește a Brădeanului? – Cu Niculaie Salcu!* ȘANDRU – BRÎNZEU, JINA, 106. (R e f l. r e c i p r.) *Astăzi se văd, mîne se vorbesc, poimîne se iau în dragoste, cum sînt tinerii, și așa Dochia aștepta numai să se liniștească vremile ca să se cunune cu flăcăul.* ARHIVA, II, 478. *Șezi mîndră afară Să ne vorbim între noi.* DOINE, 41. *Cu mine te vorbești, Dar cu altul te iubești.* ib. 221. *Vîlcănaș dacă-mi ieșea, Tot mîndruții-i mulțumea Și cu dînsa se vorbea.* TEODORESCU, P. P. 556. *Ei la fîntînă s-au întîlnit Și s-au vorbit: Tu, fată săracă, Puicuța mea dragă, Na-ți inelul meu Pe degetul tău.* ȘEZ. XIII, 145. ♦ (Învechit, rar) A avea (cu cineva) relații extraconjugale; a se ține cu... (v. ț i n e **IV 8**). *Cela ce va dzice giupînu-său, să are fi ce boiarin, să nu-i vorovască (să nu-i vorbească* MUNT.*) cu muiarea, și el tot va vorovi (va vorbi* MUNT.*)... poate să-l ucigă fără nice de o certare.* PRAV. 108.

13. R e f l. r e c i p r. (De obicei urmat de o propoziție subordonată introdusă prin conj. „să", „ca să" sau de o propoziție coordonată copulativ) A stabili o înțelegere cu cineva (în vederea unei acțiuni comune); a conveni, a se înțelege, a se învoi, a se sfătui **(2),** (învechit și regional) a se tocmi **(2),** a vorovi **(I 10).** *Banul Gheorghe Băleanul... s-ar fi vorbit pe taină cu altă boierime a țării, să ucigă pă acei boiari.* R. POPESCU, CM I, 408, cf. I. GOLESCU, C. *Cugetînd și îndelung sfătuindu-ne... cum am pute împopori Crimea... cu toți în comun întru aceasta ne-am vorbit.* ARHIVA, R. I, 7/8, cf. POLIZU. *Mai mulți voinici se vorbiră să meargă împreună la pîndă.* ISPIRESCU, L. 199, cf. DDRF, ȘĂINEANU, RESMERȚĂ, D., CADE, GR. S. V, 156, BL VI, 60, SCRIBAN, D. *După cum se vorbiseră din vreme, luaseră același cabalîc și același număr de cai la fiecare sanie.* CAMIL PETRESCU, O. I, 9. *Parcă s-au vorbit. Cum mă văd, îmi*

spun: – O!... Cum ai îmbătrînit! STANCU, R. A. I, 10, cf. DL. *Poate v-ați și vorbit? Cînd eu voi fi la datorie, să vă băgați în patul meu amîndoi.* T. POPOVICI, SE. 383, cf. DM, M. D. ENC., DEX, DSR. *Mări, se vorbiră, Ei se sfătuiră Pe l-apus de soare Ca să mi-l omoare Pe cel moldovan.* ALECSANDRI, P. P. 1. *Mamă, suratele mele Ș-aseară s-au socotit Și aseară s-au vorbit... Să-mi arunce fapt și ură.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 186. *Iei să tot vorbesc Șî să gomotesc Cum să t'e omoare.* DENSUSIANU, Ț. H. 219. *N'i s-a vorghit Cii cinci frățîori Cii patru verișori.* DIACONU, VR. 67. *Voi ortacii mei, Ciobani tinerei, Voi că vă vorbiți Să mă omorîți.* BALADE, II, 467. *Să vorbiră iei în limba lor ca să nu-l omoară dă față cu ia.* O. BÎRLEA, A. P. I, 164. *Ię s-o vorbit cu iei și l'e-o dat bani numaidecît ca să o prăpădească.* id. ib. II, 445. ◊ Tranz. și intranz. *Eu i-am dat toată zestre lor ce am vorbit pentru un zapis ce iaste la el* (a. 1764). ARH. OLT. IX, 40. *Neplătindu-i atunci Matei osteneala, au mers și a doua zi la povarna lui Iovițâ, ca să găsească pă Matei ungureanu să-i plătească osteneala ce vorbiseră* (a. 1777). L. ROM. 1982, 282. *Am vorbit cu el că, de va găsi... mai ieftin, să ia o povară* (a. 1786). FURNICĂ, D. C. 131. *Le-ai scris toate, după cum le vorbisem?* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 67. *Noi sîntem o dată băieți și ce-am vorbit o dată, vorbit rămîne.* CREANGĂ, P. 20. *Știi unde am vorbit să ne-ntîlnim: în salon de clasa-ntîi.* CARAGIALE, O. II, 2. *Acum nu uita ce am vorbit... Tăticu nu trebuie să știe că mama s-a măritat din nou.* CAMIL PETRESCU, T. I, 228. *Ne întîlnim, așa cum am vorbit, la mînăstirea Cotmeana.* id. O. I, 9. *Va veni vremea să îndeplinim fapta de care am vorbit.* SADOVEANU, O. X, 65. *Am vorbit să-mi trimeată pachetu acasă.* SCRIBAN, D. *Pe Șoim, am vorbit cu mama să-l trimit în vagon la Pipera.* CĂLINESCU, S. 79, cf. DL, DM, DEX. *Am vorbit cu doi feciori Să-mi trimită peținori.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 447. *N-am vorbit să mă lași aici.* STĂNCESCU, B. 250. *Asară vorbii cu una; Așteptai, răsări luna, Și nu mai veni nebuna!* CIAUȘANU, V. 11. *Toți împărații vorbea Care fata să i-o ia.* BALADE, I, 459. *Uomu i-a dat tot ce-a vorbit cu iel.* O. BÎRLEA, A. P. II, 534. *N-am vorbit c-aduci o dată lemne și-ai adus, di cîte ori ai adus?* id. ib. 552. ◊ (La participiu; construit cu verbul „a fi") ▭ *Au răspuns la fel, de parcă erau vorbiți.*

– Prez. ind.: *vorbesc.*

– De la **vorbă.**

VORBÍNȚĂ s. f. (Învechit, rar) Vorbire. Cf. PHILIPPIDE, P. 259, GHEȚIE, R. M. 495.

– Pl.: *vorbințe.*

– **Vorbi** + suf. *-ință.*

VORBÍRE s. f. Acțiunea de a vorbi și rezultatul ei.

1. Facultatea proprie omului de a-și exprima gîndurile, sentimentele, intențiile etc. și de a le comunica printr-un sistem de sunete articulate emise cu ajutorul unor organe[2] **(1)** specializate; exersarea acestei facultăți; limbaj articulat, (rar) vorbit[1] **(1),** (învechit și regional) vorbă **(1),** (învechit) voroavă **(I 1).** Cf. vorbi **(1).** Cf. LB. *Mijloacele prin care oamenii să însoțesc spre aflarea și dobîndirea binelui lor sînt: vorbirea, simvolurile și scrierea.* POTECA, F. 359/4. *De era îndestul să gîndim numai, pentru ce am priimit și darul vorbirei?* MARCOVICI, C. 39/7. *Se mărește setea... prin multă vorbire.* ANTROP. 44/6. *Limbă numim acel mijloc prin care facem cunoscute și altora ideile sau cunoștințele noastre; astfel sînt vorbirea și scrierea.* GR. R. (1835), 1/9, cf. VALIAN, V. *Cugetarea și vorbirea sînt legate între sine chiar de la natură.* CÎMPEANU, GR. ROM. VI/3. *Formele cugetării sau ale vorbirii ce o face cineva cu mintea sa se propun în logică.* id. ib. VI/24. *Își pierduse auzirea și vorbirea-n acel ceas.* PANN, E. II, 100/11, cf. POLIZU. *Comunicațiunea intelectuale între vorbitoriu și ascultătoriu... este scopul vorbirei și instituțiunei limbelor omenești.* CIPARIU, O. II, 261. *Legile logicei sînt totodată și legile sintacticei și au valoare pentru toate limbele, pentru că toți oamenii cugetă după aceleași legi. Ele sînt legile esențiali ale vorbirei.* id. ib. 264. *Este atîta deosebire între gîndire și vorbire pe cît e între spirit și materie.* BOLLIAC, O. 58, cf. 110. *Vorbirea este cugetare ce se aude.* BĂLĂȘESCU, GR. 1/8. *Facultatea vorbirei (facultas loquendi) este dar dumnezeiesc; iar limba o au născocit omul.* id. ib. 1/19, cf. PETRI, V., PONTBRIANT, D. *Ce este vorbirea?... Interpretul sufletului.* BARONZI, I. C. V, 262/4, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 320. *Scopul vorbirii și scrierii este numai unul: împărtășirea gîndirii.* MAIORESCU, CR. I, 371. *Doruri vii și patimi multe... Bat la porțile gîndirii, Toate cer intrare-n lume, Cer veșmintele vorbirii.* EMINESCU, O. I, 226. *Diferitele modulațiuni ale tonului rezultă abia din cugetările și afectele ce se dezvoltă prin mediul vorbirei.* id. ib. XIV, 351. *Faptul că unul din mijloacele sale de reprezentare este și vorbirea omenească, nu trebuie să facă a se lua teatrul ca un gen de literatură.* CARAGIALE, O. III, 296, cf. DDRF. *Organele producătoare de sunete în vorbirea omenească sînt mai întîi coardele vocale.* PHILIPPIDE, O. A. 292, cf. ȘĂINEANU, ENC. ROM. III, 1 237, BARCIANU, ALEXI, W. [Surdomutitatea] *este o infirmitate care constă în pierderea auzului și a vorbirii.* BIANU, D. S. 716, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Actul de vorbire e un dat organic și este onorat printr-un act corelat în comportare.* CAMIL PETRESCU, T. II, 37. [Oamenii] *se folosesc de vorbire și înseamnă cu pana de gîscă niște gîngănii, cînd vor să socotească.* SADOVEANU, O. XI, 113. *Vorbirea, creată de om pentru înțelegere, scrierea... sînt întrebuințate de multă vreme pentru minciună și înșelăciune de către cei vicleni și interesați.* id. ib. XX, 92. *Vorbirea se poate asemăna cu radioemisiunea.* PUȘCARIU, L. R. I, 101. *Felul de a pronunța sunetele vorbirii omenești nu este același la diversele popoare.* IORDAN, L. R. 175, cf. SCRIBAN, D. *Sîntem mereu primejduiți de a confunda vorbirea (care conține ceva melic) cu muzica.* CĂLINESCU, C. O. 164. *Diodor din Sicilia a înțeles originea socială a limbii, a găsit explicația apariției vorbirii în necesitatea oamenilor de a comunica între ei.* GRAUR, I. L. 32, cf. DL. *O femeie cu gura parcă pecetluită de tăcerea acelui ceas, dar și de tăcerea gîndurilor ei care... nu doreau cu tot dinadinsul să treacă în vorbire.* PREDA, DELIR. 57, cf. DM. *Vorbirea nu constă de regulă în sunete izolate, ci într-o succesiune neîntreruptă de elemente acustice.* FD I, 19. *În creierul omenesc apar și alte legături nervoase, care se formează în procesul vorbirii și al scrisului.* ZOOLOGIA, 190.

Trebuie deosebit surdomutismul de debilitatea mintală sau de întîrzierea dezvoltării vorbirii la unii copii. ABC SĂN. 348. *Vorbirea determină gîndirea.* REV. FIL. 1971, 1 470, cf. M. D. ENC. *Vorbirea este principalul instrument capabil să transforme senzațiile.* V. ROM. iulie 1973, 155, cf. DEX, DSR. *Acțiunea poate fi paralelă cu actul vorbirii, retrospectivă sau prospectivă.* ALIL XXIX, 53. *Vorbirea este singurul mijloc prin care materia poate să creeze spirit.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 8/1. *Toată lumea crede că vorbirea este ori un dar al lui Dumnezeu, ori un dar al naturii.* ib. nr. 8, 7/1. ▭ *După accident și-a pierdut vorbirea. Abia după o lună i-a revenit vorbirea.* ▭ *Tulburări de vorbire.* ◊ *Sintetizor de vorbire* v. sintetizor **(2).** *Vorbire interioară* = formă nonverbală a limbajului uman (servind ca instrument al gîndirii). *Așa-numita vorbire interioară, adică exprimarea ideilor „în gînd", pentru sine, este numai aparent lipsită de materialul limbii.* GRAUR, I. L. 39. ♦ Capacitate a unor automate de a imita limbajul uman. *Un automat construit de dînsul, prevăzut de vorbire și de mișcare, se strică.* LAURIAN, F. 186/21, cf. CANELLA, V. 108. ▭ *Robotul fusese dotat cu vorbire.*

2. (Mod particular de) rostire **(1),** pronunțare **(1)** a sunetelor, cuvintelor unei limbi; pronunție, (învechit și regional) vorbă **(2),** (învechit) voroavă **(I 2).** V. articulare. Cf. vorbi **(2).** *Dinții... servesc spre mestecare și spre vorbire.* ANTROP. 45/8. *Fiecare păstrează puțin accent în vorbire.* DELAVRANCEA, O. II, 43. *Se poate ca în comuna respectivă... prefacerea lui „ă" neaccentuat în „a" să se găsească în curs de răspîndire, cel puțin în vorbirea individului interogat.* RF I, 126. *W. Meyer-Lübke pune întrebarea dacă... nu s-ar putea ca atunci cînd „coksa" a fost împrumutat de sîrbi să fi fost disimilat în vorbirea lor.* DRĂGANU, ROM. 158. *Cînd debitul vorbirii e mai încet, cînd subiectul silabisește, se aude un „e", de obicei închis.* ARH. FOLK. III, 38, cf. ARH. OLT. XVII, 248. *Vorbirea actorilor noștri i se pare de altfel în mod general defectuoasă.* VIANU, L. R. 212. *E un om care știe să povestească orice..., imită orice soi de vorbire, cu orice accent.* CAMIL PETRESCU, O. III, 297. *Mecanismul vorbirii se poate modeliza cu un circuit electronic oscilator care transformă un curent continuu într-unul pulsator.* LTR[2] XVIII, 576. *Aplicarea calculului probabilității în lingvistică a dat rezultate fructuoase în stabilirea apartenenței fonetice a sunetelor individuale, în analiza mecanică a vorbirii.* L. ROM. 1959, nr. 3, 77. *În îmbinări sintactice care creează anumite vecinătăți fonetice se poate ajunge, mai ales într-un tempo rapid al vorbirii, la modificări ale corpului fonetic al unor cuvinte.* GRAM. ROM.[2] I, 24. *În vorbirea allegro... pluralele respective se leagă de cuvîntul următor.* CL 1965, 34. *Caragiale reproduce rostirea lui „ń" din vorbirea personajului, servindu-se în acest scop de grupul de litere „gn".* L. ROM. 1980, 41. ◊ *Lanțul vorbirii* = succesiune de elemente sonore care formează enunțuri; lanț sonor. *E. Petrovici insistă tocmai asupra comportării sunetelor controversate în lanțul vorbirii.* L. ROM. 1981, 293. *Organele vorbirii* (sau *de vorbire*) = organele[2] **(1)** cu ajutorul cărora omul produce sunete articulate; organe articulatorii. *Cu cît vreo limbă este mai vechie și teritoriul ei mai amplu și vast, cu atîta și schimbarile sînt mai multe și mai mari... Variabilitatea însă depinde de la natura popoarelor și organului lor de vorbire.* CIPARIU, O. II, 260. *Formele proceselor psihologice ale conștiinței noastre nu se transpun direct în sunet...; limba nu e unealtă directă a conștiinței în legătura sa mecanică cu organele vorbirii.* EMINESCU, în MS. XIX, nr. 2, 13, cf. ENC. ROM. *Surdomutul se naște cu un vițiu de conformație al urechilor, iar nu a organelor vorbirii, cari sînt întregi, sănătoase.* BIANU, D. S. 716. *Organele de vorbire ale moldovenilor prezintă, în ce privește tendințele lor articulatorii, unele deosebiri.* BUL. FIL. XI–XII, 422, cf. FD I, 92. ◊ (În corelație cu scriere sau scris, cumulează și ideea de ortoepie) *În socotința dreptei scrisoare să se ia sama mai vîrtos la regula răspunderei, iară în socotința vorbirei, această regulă să se țină, adecă să răspundă pruncul chiar aceea ce au scris.* PETROVICI, P. 310/13. *Interesul culturei naționali aduce cu sine ca vorbirea limbei să se țină totdeauna în deplină armonie cu scrierea.* CIPARIU, O. II, 149. *Între acele întrebări, care astăzi sînt încă descrise pentru întemeierea vorbirii și scrierii românești, este mai ales... întrebarea neologismelor.* MAIORESCU, CR. II, 249. *Baza dreptei scrieri este dreapta vorbire.* ARHIVA, I, 25. *Fiecare literă reprezintă în scriere un anumit sunet al vorbirii și fiecare sunet al vorbirii se scrie printr-una și aceeași literă* (a. 1904). ap. IORDAN, L. R. 207.

3. (Adesea cu determinări care indică grupul etnic, spațiul geografic etc.) Utilizare a unui anumit idiom de către (fiecare dintre) membrii unei comunități umane istoric constituite; limbă, dialect, grai, (învechit și popular) vorbă **(3),** voroavă **(I 3).** Cf. vorbi **(3).** *În Macedonia este... o colonie romană, cu aceeași limbă cu noi, dar cu mult mai apropiată de limba italiană decît vorbirea noastră.* M. COSTIN, O. 208. *Întreaga temelie a vorbirii și pînă astăzi se ține pe limba latină.* id. ib. 212, cf. LB. *Fieștecare om în parte, după împrejurările în care se află, își schimbă și felul vorbirii și scrierii sale sau stilul său.* HELIADE, O. II, 20. *Cuvîntul se formează din nume atunci cînd acesta se aplică în vorbire cu înțelegere deplină.* CÎMPEANU, GR. ROM. 3/23. *Fieștecare limbă... are deosebitele sale chipuri de vorbire sau dialecte.* BĂLĂȘESCU, GR. 2/6. *Toate aceste diverse raporturi accesorii, secundarii, accidentale sînt și cată să fie totdeauna în vorbire subordonate la ideea proprie și primitivă a terminilor.* CANELLA, V. 95. *Astăzi însă am cetit atîtea flori și floricele..., încît acum primim aceste cuvinte numai ca niște semne uscate, obicinuite în vorbire, prin urmare fără nici un rezultat poetic.* MAIORESCU, CR. I, 32. *În vorbire... se aude foarte des acel jurămînt.* FRÎNCU – CANDREA, M. 114, cf. DDRF. *Noi adunăm la un loc caracterele comune vorbirilor aceluiaș individ și numim aceasta limba individului cutare, adunăm la un loc caracterele comune vorbirilor unui grup de individe și numim aceasta dialectul cutărui oraș, cutărei provincii ori limba cutărui popor.* PHILIPPIDE, O. A. 8. *Această scădere primordială în modul esprimării în graiul nemțesc n-a putut să nu aibă mai apoi înrîurire și asupra vorbirii românești.* SBIERA, F. S. 93. *Nu-i imposibil ca povestitorul, căutînd a imita vorbirea țigănească, să fi pronunțat intenționat „facut".* RF I, 123. *Societatea în care trăim nu este numai cea*

care dă, în fiecare limbă, combinațiilor de sunete un înțeles convențional,... ci tot ea impune vorbirii noastre anumite norme. PUȘCARIU, L. R. II, 235. *În vorbirea muntenească... „ă" provenit din „a" neaccentuat se păstrează bine.* IORDAN, STIL. 36. *Ne-am fi așteptat ca vorbirea din Moldova și cea din Muntenia să semene mult între ele.* id. L. R. 16. *Vorbirea moldovenească... se integrează în modalitățile de expresie care ne îndreaptă către tipul introvertit.* BUL. FIL. XI-XII, 442. *Nu știa că vorbirea franțuzească poate fi atît de fermecătoare.* ARGHEZI, S. XI, 82. *În momentul în care Imperiul s-a prăbușit... și s-a rupt legătura cu Roma, vorbirea din fiecare provincie a evoluat diferit.* GRAUR, I. L. 202, cf. DL, DM. *Terminologia respectivă nu reprezintă vorbirea din partea locului.* FD II, 150. *Numele doinei este puțin cunoscut astăzi în vorbirea locală.* IST. LIT. ROM. I, 137. *În vorbirea generației tinere se observă folosirea, cu precădere, a formei literare de tipul: „aș fi cîntat".* TEAHA, C. N. 101, cf. DER. *În limba română cele mai folosite cuvinte, absolut necesare pentru vorbire..., sînt latine.* PANAITESCU, C. R. 133, cf. L. ROM. 1966, 322. *În trecut, adjectivul „faptic" era folosit în special de către unii ardeleni, în a căror vorbire ar putea fi socotit un calc după germ. „tatsächlich".* HRISTEA, P. E. 193, cf. M. D. ENC., DEX. *S-au explicat diferitele forme pe care le ia verbul în vorbire, după momentul temporal al săvîrșirii acțiunii.* L. ROM. 1980, 612, cf. DSR, DREV, V. BREBAN, D. G. ◊ (Idiomul utilizat se constituie într-un aspect al limbii, considerat prin raportare la o normă sau la un model lingvistic convențional) *La început ar putea învățătoriul, fără îndoială, să ia sama la greșalele cele mai mari ale vorbirei, iară nu la cele mici.* PETROVICI, P. 310/4. *Mijlocul cel mai potente a fost în toate limbele regularitatea vorbirei și pronunția curată.* CIPARIU, O. II, 149. *Basea și fundamentul oricărei ortografie nu poate fi decît însuși usul vorbirei, nu numai materiale, ci și formale.* id. ib. 411. *Sînt forme de vorbire consacrate prin uz, pe care nu-i este permis unui autor să le prefacă, fără nici o cauză binecuvîntată.* MAIORESCU, CR. I, 146. *În vorbirea normală noi, românii, în genere, nu facem deosebire între vocalele lungi și cele scurte.* PUȘCARIU, L. R. II, 59. *Stoicii nu mai definesc logica drept știința demonstrației, ci drept știința vorbirii corecte.* JOJA, S. L. 226. *Înregistrările au surprins cu cea mai mare fidelitate posibilă vorbirea spontană, liberă, necontrolată a subiectelor.* SCL 1976, 23. *Formele neanalogice „nu duce!", „nu face!"... continuă să fie și astăzi cele mai frecvente în scrisul românesc și în vorbirea îngrijită.* L. ROM. 1980, 30, cf. M. D. LINGV. *O atare formă, caracteristică în cel mai înalt grad vorbirii mahalagești analfabete, susține, cu brio... vulgaritatea textului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 7/2. ◊ *Vorbire literară* (sau *cultă*) = vorbire (3) caracteristică vorbitorilor unei limbi cu un oarecare nivel de instrucție, care respectă normele limbii literare; limbă literară. *Vînzătorul... avea o vorbire cultă, de om cu școală.* ȚOIU, G. 17. *Prin vorbirea cultă...* [Laurian] *înțelege vorbirea ideală.* ALIL XXX, 356, cf. M. D. LINGV. *Vorbire populară* (sau *dialectală, regională*) = vorbire (3) specifică indivizilor (neinstruiți) din mediul rural, care reflectă particularitățile fonetice, lexicale etc. locale ale unei limbi; limbă populară. *Ion Creangă rămînea c-un bagaj destul de sărăcăcios, reproducînd vorbirea și întorsătura populară.* SADOVEANU, O. XX, 56. *Vorbirea populară cunoaște formula, devenită oarecum fixă, „săracan de mine".* IORDAN, STIL. 35, cf. 172, 208. *Autorul îmi va arăta... proverbele împrumutate de Eminescu din vorbirea populară.* VIANU, L. R. 12. *În latinește, diftongul „au", în vorbirea populară, se pronunța „o".* GRAUR, N. P. 100. *Sintaxa acestor scrieri reflectă vorbirea populară.* FD III, 152. *Confuziile paronimice abundă îndeosebi în vorbirea populară și în graiurile regionale.* HRISTEA, P. E. 220. *Vorbirea populară apelează alternativ la parataxă, la coordonare și la subordonare pentru a exprima relațiile dintre propoziții.* SCL 1976, 24, cf. M. D. LINGV. *Este descrisă relația dintre normă și abatere de la normă în vorbirea regională.* L. ROM. 1995, 77. *Vorbire curentă* (sau *obișnuită, de toate zilele, cotidiană, zilnică*) = vorbire (3) caracteristică majorității vorbitorilor unei limbi, în relațiile zilnice. *Boierii cînd scriau trebuiau numai să-și mai stilizeze vorbirea obișnuită.* IBRĂILEANU, S. 110. *Mulți aud cam greu, sînt tari de urechi, după cum se zice în vorbirea obișnuită.* BIANU, D. S. 717. *Felul în care exprimăm sentimentele noastre rămîne mai totdeauna, în vorbirea curentă, inferior sentimentelor.* VIANU, E. 311, cf. id. L. R. 136. *Neguțătorul tălmăci aceste cuvinte în vorbirea de toate zilele către soții săi.* SADOVEANU, O. XI, 30. *Războiul de la 1916 – 1918, școala și alte împrejurări au adus... în vorbirea curentă a sătenilor vocabule care nu se auzeau înainte de 1900.* id. E. 34. *Vocale lungi propriu-zise nu avem în vorbirea curentă.* PUȘCARIU, L. R. II, 57. *Limba poetică se deosebește de vorbirea zilnică.* CĂLINESCU, I. L. R. 412. *În fiecare moment de evoluție a limbii, aspectul ei mai puțin îngrijit îl constituie vorbirea cotidiană, acel limbaj... lipsit de solemnitate.* COTEANU, R. L. 88. *Termenul ciupercă are în limba română mai multe accepții, dintre care am ales-o... pe aceea pe care o are în vorbirea curentă.* L. ROM. 1981, 585, cf. M. D. LINGV. *Vorbire familiară* = vorbire (3) simplă, fără pretenții, obișnuită într-un mediu restrîns, intim. *Tot aici aparține „dă-te dracului!" pentru „du-te dracului!" din vorbirea familiară, cu o nuanță ușor ironică.* IORDAN, STIL. 34. *Expresia „a o șterge englezește" (atît de folosită în vorbirea familiară a unor intelectuali) este o traducere a expresiei franțuzești corespunzătoare.* HRISTEA, P. E. 180. *Parataxa, pusă la contribuție îndeosebi în limba literaturii artistice, este puțin folosită în vorbirea familiară.* SCL 1976, 27, cf. M. D. LINGV. ♦ (Lingv.) Realizarea concretă, individuală a limbii (concepute ca sistem abstract sau ca instituție socială) *Fonemul aparține limbii, pe cînd sunetul aparține vorbirii individuale.* SCL 1954, 57. *Limba se manifestă prin vorbire și, ca atare, e greșit să reducem vorbirea la o sumă de procese psihofiziologice individuale.* GRAUR, I. L. 25. *F. de Saussure desparte limba, fapt social, de vorbire, fapt individual; după lingvistul genevez individul este totdeauna stăpîn pe vorbire și poate să o organizeze cum vrea.* id. ib. 35. *Abaterea și greșeala țin de vorbire, fiind, la origine, acte strict individuale.* L. ROM. 1965, 210. *Omonimia gramaticală ca și cea lexicală nu poate fi... luată în discuție numai pe baza unor fapte izolate de „limbă", ci trebuie analizată și pe planul vorbirii.* SCL

1970, 217. *În vorbirea individuală se ajunge, prin confuzia paronimelor, la ceea ce Bally numea „omonimii sub o formă patologică".* HRISTEA, P. E. 219, cf. M. D. LINGV. *Stilul este o particularitate a vorbirii, nu a sistemului lingvistic, adică a tezaurului de fapte de care dispune o limbă.* IVĂNESCU, I. L. R. 19. *În lingvistica mondială, Eugenio Coseriu este amintit, în primul rînd, pentru înlocuirea dihotomiei saussuriene limbă – vorbire printr-o trihotomie: sistem – normă – vorbire.* L. ROM. 1981, 312, cf. DREV. *Valoarea de presupunere* [a prezumtivului] *este mai mult un „efect de sens", care ține de „vorbire" și nu de „limbă".* ALIL XXIX, 39. *„Vorbirea" constituie... latura individuală a limbajului; domeniul actualizărilor, al realizărilor concrete... domeniul particularului, al observabilului, al continuului, fără granițe precise, refractar segmentărilor și clasificărilor rigide.* L. ROM. 1995, 515.

4. (Mod, manieră de) exprimare (orală); vorbă **(4, 5),** vorbit[1] **(2).** Cf. v o r b i **(4).** *Cînd vorbiți cu pruncii sau îi învățați pre dînșii, arătați-le plăcere prin vorbire, iară să nu vorbiți fiece și mojicește.* PETROVICI, P. 109/1. *Se cade să știm a lucra și cu prietenii cei înțelepți cu cuviință a vorbi. Această vorbire înțeleaptă și lucrare caută să o învățăm.* id. ib. 268/13, cf. DRLU. *Estazul în tine-aduce, Prin vorbirea armonioasă.* ASACHI, S. L. I, 158. *Muma mea... care auzise numai pe ușarii (aprozii) tribunalelor vorbind franțozește, pe notari, pe avocați și pe ofițerii companiilor care petrecuse cinsprezece zile în sat, avea împrotiva vorbirii lor niște idei foarte greșite.* BREZOIANU, Î. 14/3, cf. PONTBRIANT, D. *Respectul, gustul... gravității, al curăției, atît în cugetări cît și în vorbire nu era desființat într-înșii.* BARONZI, I. C. V, 58/10. *El are vorbirea grațioasă.* COSTINESCU. *În fuga vorbirii își vedea gîndurile, înainte de a le rosti, cum răsar și se înșiră.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 64. *Iuno s-apropie-acum de bătrîn cu vorbire rugată.* COȘBUC, AE. 12, cf. ȘĂINEANU, RESMERIȚĂ, D. *Plin de demnitate în port și vorbire, el rămăsese apusean și om de lume pînă în vîrful unghiilor.* M. I. CARAGIALE, C. 13. *Pantazi nu se mai sătura să-i admire... severa stăpînire asupra mișcărilor și vorbirei.* id. ib. 64, cf. CADE. *Fără măsură și aticism, proza lui Faguet e însă colorată, vibrantă, urmărind sinuozitățile vorbirii, digresiunile unui temperament tumultuos și combativ.* LOVINESCU, C. IV, 155. *Pietro cu o adîncă seriozitate, cu ceva solemn în vorbire.* CAMIL PETRESCU, T. II, 318. *Mă gîndeam la prietinul meu de altădată... cu vorbirea năvalnică și încurcată.* SADOVEANU, O. VIII, 17. *În acea vreme de oratorie limbută, vorbirea strînsă a lui Maiorescu făcu impresie.* CĂLINESCU, I. L. R. 401. *Întorcîndu-se, îl văzu pe Hagienuș, curios de schimbat..., cu o febrilitate în vorbire și gest.* id. S. 108. *Din vorbirea personajelor sale scoate Caragiale numeroasele idiotisme.* VIANU, S. 108. *Vorbirea bolnavului este monotonă, nu schimbă deloc intonația cuvintelor.* PARHON, O. A. I, 266. *Fără să vrea, imită vorbirea apăsată, sfătoasă și cu subînțelesuri a lui Fane.* VINEA, L. I, 364, cf. DL. *Vorbirea îi era mieroasă, exclamația și accentul puternic dialectale.* PREDA, C. M. P. I, 229. *Ei se identifică cu persoana înfățișată, însușindu-și firea și vorbirea fie a unor mari eroi, fie a unor omorîtori de tirani.* IST. T. I, 38. *„Remunerație" se transformă în „renumerație", pe care îl auzim adesea chiar în exprimarea unor oameni cu oarecare cultură, nu numai în vorbirea lui Pristanda.* HRISTEA, P. E. 207. *Este vorbirea plină de greutate a cuiva care „știe".* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr.3, 9/3, cf. M. D. ENC., DEX. *Anticarul avea obiceiul ăsta..., schimbîndu-și vorbirea după statutul social cu care intra în legătură.* ȚOIU, G. 22. *Orientarea spre aspectele generale ale graiului ardelenesc rămîne... caracteristică pentru vorbirea eroului.* L. ROM. 1980, 44, cf. DSR, DREV, V. BREBAN, D. G. *Mimează stupid o „naturalețe" de vorbire vie.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 16/3. ◊ E x p r . **A fi scump la vorbire** v. s c u m p **(2).** ♦ (Gram.; rar) Discurs, enunț; frază, propoziție. *Accentul logic și-a împlinit datoria cu desăvîrșire dacă-i reflectă auditoriului sensul logic al întregei vorbiri, împreună cu toate relațiunile ideale în care se rămurește vorbirea.* EMINESCU, O. XIV, 312. ▭ *Studiază variația topicii în diferite segmente de vorbire.* ◊ *Parte de vorbire* v. p a r t e **(I 2).** ♦ (Învechit, rar) Gramatică. *Astfel se zice în oarecare manuale de vorbire că substantivii se osibesc în doă clase.* BREZOIANU, Î. 122/21. ♦ (Învechit; și în sintagma *arta vorbirii* ENC. ROM.; adesea cu determinări ca „bună", „frumoasă") Oratorie[1], elocvență; retorică; (învechit, rar) vorovire **(I 1).** Cf. MARDARIE, L. 111/12. *Nu e de lipsă a da predică pruncilor, nici a întrebuința frumusețea vorbirei.* PETROVICI, P. 131/19. *Mai lesne va surpa libertatea Patriei cu frumoasa vorbire decît cu armele.* POTECA, F. 253/19. *Geniul îl povățuiește... a se feri de covîrșire și a-și împărți cu orînduială frumusețile ce izvoresc din figurile vorbirii.* HELIADE, O. II, 24, cf. ENC. ROM. ◊ *Darul vorbirii* = talent oratoric. *Eu... am, precum se știe, lăudat dar al vorbirii.* SADOVEANU, O. XIII, 107. *Seamănă cu tată-său la darul vorbirii.* CĂLINESCU, B. I. 338, cf. DL. *Costică... nu avea darul vorbirii.* PREDA, M. S. 17. *Marele cronicar îi prețuia, printre altele, darul vorbirii, care a îndemnat pe unii domnitori să-l folosească uneori în misiuni diplomatice.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 50, 7/2, cf. DEX. ♦ Mod de exprimare (în scris sau oral) caracteristic unui grup profesional, unui domeniu de activitate, unei discipline etc.; stil. *Cu ce fel de stil (vorbire) să cuvine a scri.* POTECA, F. 195/9. *„Lese-l", „vesel" nu au deloc aerul unor rime extraordinare și stau în locul pe care l-ar avea și în vorbirea prozaică.* CĂLINESCU, C. O. 54. *Singură vorbirea poetică... obține cu fiecare expresie o imagine plină de căldură și forța percepțiunii concrete.* VIANU, L. R. 137. *Se lepădase de vorbirea cărților și catedrelor și folosea numai cuvintele de toată ziua.* VINEA, L. I, 108. ◊ *Vorbirea obiectivă* (sau *neutră, intelectuală*) = mod de exprimare specific lucrărilor științifice, prin care autorul nu-și prezintă propriile sentimente, trăiri sufletești; stil neutru. *Regulile curente privitoare la așezarea cuvintelor în frază sînt valabile numai din punct de vedere sintactic, deci numai pentru vorbirea obiectivă, intelectuală.* IORDAN, STIL. 21, cf. M. D. LINGV. *Vorbire directă* v. d i r e c t . *Vorbire indirectă* v. i n d i r e c t . ♦ (Învechit, rar) Terminologie. *Se plîng de doă mii de ani că vorbirea medicinei ar fi un gerg neînțeles bolnavului.* MAN. SĂNĂT. 4/1. *Este peste putință ca vorbirea medicală de astăzi să poată răspunde cu un mod de înțeles, la una din aceste trei chestiuni.* ib. 7/1. ♦ (Învechit, rar) Știință,

studiu. *Cuvîntul „somatologhie" este grecesc şi va să zică „vorbire pentru trupuri".* AMFILOHIE, G. F. 32[r]/6.

5. Ceea ce comunică (oral) cineva, ceea ce spune **(3, 4)** cineva (cuiva); afirmaţie, expunere, mărturisire, relatare, spunere **(2)**, spusă **(4)**, vorbă **(9)**, zisă (v. z i s **3)**. Cf. v o r b i **(9)**. Cf. MARARIE, L. 215/8. *Teme-te mai mult de vorbire decît de primejdie.* GOLESCU, P. 337/19, cf. DRLU. *Din erminie şi din stil să judecă firea oamenilor... Pre cei ce îi supără slava deşartă, vorbirea acestora e cu dragoste de lucruri mari.* POTECA, F. 253/9, cf. CÎMPEANU, GR. ROM. 4/32. *Răul care provine din nişte asemenea de prisos vorbiri este că nişte asemenea oameni vorbesc fără a se gîndi şi declară unele secrete.* PARAB. 14/20. *Cît de mare poate fi fericirea unui domnitor la mari afaceri aflîndu-se, cînd urechile sale le ţine deschise mai mult la liberă, sinceră vorbire şi la cuvintele adevărului.* ARISTIA, PLUT. 262/5. *Sub vorbiri creştine, pline d-omenie, El ascunde noă lanţuri de robie!* BOLINTINEANU, P. I, 55. *Dar unde ne ducem cu atîtea ciudate digresiuni fără disciplină? Ne depărtăm prea tare de obiectul vorbirii noastre, de stil.* CARAGIALE, O. III, 68, cf. ŞĂINEANU, RESMERIŢĂ, D. *Vorbirea lui Zaharia Duhu fusese pe înţelesul şefului de staţie.* C. PETRESCU, A. 307. *M-am folosit de vorbirea lui despre fiare şi-am mărturisit făţiş că mă interesează mult legăturile lui cu sălbătăciunile.* VOICULESCU, P. I, 108. *Urma să guste din cele de pe masă, ascultînd vorbirea însufleţită a bătrînului minorit.* SADOVEANU, O. X, 104. *În vorbirea ei diversă introducea paranteze fine.* id. ib. XXI, 615. *Ştia numeroase dictoane latineşti, cu care-şi presăra vorbirea.* CĂLINESCU, C. O. 239, cf. DL. *O explicabilă tulburare a spiritului ne cuprinde la gîndul că i-am sorbit vrăjiţi vorbirea blajină.* CONTEMP. 1969, nr. 1 176, 3/2. *Nu-mi plac deloc... zîmbetele şi şuşotelile care întîmpină vorbirea mea despre întîlnirea la gîrlă.* STEINHARDT, J. 46. *De ţi-ar fi fapta ca vorbirea.* DSR. ◊ E x p r . (Învechit şi regional) **Vorbire de rău** = bîrfă, bîrfire, ponegrire. *Începerea prieteşugului este lauda, iar a vrăjmăşirii, vorbirea de rău.* GOLESCU, P. 63/4, cf. DRLU, DDRF, RESMERIŢĂ, D. *De vei scuipa şi va cădea asupra hainelor tale, aşteaptă în grab' înnoire sau vreo vorbire de rău.* ŞEZ. XIII, 106. ♦ (Învechit, rar) Menţiune **(1)**. *În textul publicat de Kossuth nu se află nici un cuvînt în favoarea Transilvaniei şi a Banatului, precum nici vorbirea ce se făcea despre Bucovina în schiţa de proiect de protocol.* GHICA, A. 618, cf. DL, DM, DEX. ♦ (Învechit, rar) Comunicare (prin rugăciune) cu Dumnezeu. Cf. vorbi **(8)**. *Trebuie să obişnuim copiii... a sta cu zmerenie în vremea rugăciunii, care este o tainică şi înaltă vorbire cu Dumnezeu.* MARCOVICI, D. 24/11.

6. (Astăzi rar) Cuvîntare, discurs, expunere în public. Cf. v o r b i **(I 11)**. *Preaînălţatul mieu domn... a ţinut o lungă cuvîntare de mulţumire pentru puternicul sultan, iar Înălţimea sa i-a tăiat de două ori vorbirea, adresîndu-se preamarelui vizir* (a. 1802). BUL. COM. IST. III, 145. *Era întîia lui vorbire la popor.* AGÂRBICEANU, A. 60. *El dezvălui în amănunte programul Partidului Naţional... Vorbirea ţinu mult.* id. O. VIII, 209, cf. RESMERIŢĂ, D. *La Senat. Lungă vorbire a lui I. Brătianu.* CONV. LIT. LXIV, 645. *Cînd o să ia aici cuvîntul n-o să-i întrerup vorbirea, ci dimpotrivă, o să-l ascult cu mare interes.* PREDA, C. M. P. II, 249, cf. DSR. ◊ E x p r . **A ţine o vorbire** = a ţine un discurs v. ţ i n e **VIII 2**. *În camera din Bucureşti s-a sculat Barbu Catargiu şi ţinu o vorbire ocazională prin care a răpit inimile tuturor ascultătorilor.* F (1867), nr. 26, 3/2. *A ţinut asupra acestui obiect vorbiri, care în vremea lor făceau fericirea tuturor călătorilor în Indigo.* EMINESCU, S. P. 395. *Tot hazul acestui tînăr... era că putea să ţină vorbiri fără nici un înţeles.* AGÂRBICEANU, A. 232. *Au avut un organizator de la raion, care ţinea nişte vorbiri de răsuna căminul cultural.* V. ROM. ianuarie 1960, 42. *Alixandru Vaida Voievod... o ţinut vorghire frumoasă.* GR. S. I, 118. ♦ (Regional) Oraţie **(2)**. *În unele părţi ale Transilvaniei, venind nunul şi nuna împreună cu vornicul în curte la socrul mare..., vornicul se adresează către dînsul cu următoarea vorbire: „Bună ziua, soacre mare!"* MARIAN, NU. 409. *Începe strîngerea banilor prin următoarea vorbire: – Bună dimineaţa, masă frumoasă!* RĂDULESCU-CODIN, L. TR. 94, cf. 92, ALRM II/I h 208/64. ♦ (Prin Transilv.) Predică. Cf. ALR II/I h 188/157, 172.

7. (Învechit şi regional) Discuţie cu cineva sau între mai multe persoane; conversaţie, convorbire; vorbă **(15)**, vorbit[1] **(3)**. Cf. v o r b i **(12)**. Cf. MARDARIE, L. 107/25, DRLU. *Pentru ce nu să uluieşte în vorbirile sale cu prietenii?* MARCOVICI, D. 198/9. *Se dezbătu prin mai multe vorbiri că ce ar fi mai oportun, a intra sau ba, şi se află că mai oportun este a intra şi apoi a lucra.* VASICI, în BARIŢIU, C. II, 116. *Faima, adesea prevestitoare adevărată a nenorocirilor ce ameninţă, începu a se lăţi, aţîţînd toate vorbirile, spăimîntînd toate feţele.* BĂLCESCU, M. V. 323, cf. POLIZU. *Aci am găsit şi pe dl Szemere, cu care avui o lungă vorbire.* BOLLIAC, ap. GHICA, A. 630. *Cu cît ne suiam pe coastă, cu atît vorbirea noastră devenea mai aprinsă.* GHICA, în DL. *Aceasta... o cunosc chiar din vorbirile domniii tale cu serdarul D.* FILIMON, O. I, 107, cf. PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 320. *Părea că începuse o vorbire intimă cu el.* EMINESCU, P. L. 45. *Bătrînii se dau la o parte, bătrînele la alta... Obiectul vorbirii lor de comun e enararea zilelor tinereţii.* MARIAN, S. R. III, 338, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Vorbirile între meseni urmau în şoaptă.* SADOVEANU, O. XIII, 38, cf. DL. *Popa Iordache în vorghirile lui cu tata ne spunea că la vremea d-apoi o să iasă boieri alghi cu coc dă hier.* GRAIUL, I, 242. ♦ (Învechit, rar) Negociere, tratative. *Voieşte să intre în negoţiaţie (vorbire) de a da sfîrşit prieteneşte neînvoirilor.* CR. (1829), 181[2]/8. *Într-acest chip se zădărniciră toate aceste vorbiri despre pace.* BĂLCESCU, M. V. 88. ♦ (Învechit, rar) Dispută, ceartă. Cf. MARDARIE, L. 211/14. *După mai multă vorbire năsprită,... Crăciun să întărîtă Şi el, nice mai stă cu gura închisă. Ci răspunde ales şi fără mînie: „Eu ştiu că sînt om ş-asemene ţie".* BUDAI-DELEANU, T. V. 82. ♦ (Învechit) Dezbatere pe o temă dată; controversă, polemică; (c o n c r .) scriere (polemică) sub formă de dialog. *A treia vorbire... Dialogus* [Titlu]. ŞINCAI, în ŞA I, 623. *O vorbire între un străin din Ţara Turcească şi între un cetăţean din Pesta* [Titlu] (a. 1816). ŞA II, 322. *Următoarea vorbire în versuri între Străinul din Ţara Turcească şi între Cetăţeanul din Pesta, alcătuită, ţi-o pun înainte, iubite cetitoriu* (a. 1816). ib. *Pînă a adurmi citea o vorbire a lui Plato pentru nemurirea sufletului.*

NICOLAU, P. II, 282/18. *Vorbirea este alăturare desăvîrşită de două arătări, împotrivă zicătoreşte stînd una de alta, a punerii... şi a împotrivă-punerii, şi făcîndu-să prin drepte siloghismuri.* POTECA, F. 169/6, cf. 101/24. ♦ (Regional) Discuţie între familiile viitorilor miri în vederea stabilirii celor cuvenite pentru logodnă sau nuntă. *Cei din casă beu acea ploscă, poftindu-i a veni pentru vorbirea zestrei şi aşezămîntul nunţii.* HEM 1999. *Să duc iei la vorbire şî pe-omă să duce... altă dată ş-o peţăşce.* PORŢILE DE FIER, 269. *Doazăci să duc la... vorbire ş-atuncea... fac acolo vorbirea şî să hotărăs*[c] *cînd fac peţala.* ib. 184, cf. NALR – B II h 184/1, 4, 29.

– Pl.: *vorbiri.*

– V. **vorbi.**

VORBIŞOÁRĂ s. f. (Popular) Vorbuliţă **(3).** Cf. CIHAC, I, 320, DDRF, CIAUŞANU, V. 26, CADE, DL, DM, DEX. *Ieşi, Stăncuţo, pîn-afară, Ca să-ţi spun d-o vorbişoară, Să o pui la inimioară!* BALADE, II, 191.

– Pl.: *vorbişoare.*

– **Vorbă** + suf. *-işoară.*

VORBÍT[1] s. n. Faptul de a v o r b i.

1. (Rar) Vorbire **(1).** Cf. v o r b i **(1).** Cf. DM, M. D. ENC. 1 035, DEX. □ *Vorbitul îl deosebeşte pe om de animal.* □ *Vorbitul se deprinde în primii ani ai copilăriei.*

2. (Mod, manieră de) exprimare (orală); vorbă **(4),** vorbire **(4).** Cf. v o r b i **(4).** *Nu pot să-ţi spun anume de trăieşte Ori este mort, că-i prost vorbitu-n dodii.* MURNU, O. 77. *La fel de bogată se prezintă terminologia afectivă a vorbitului.* IORDAN, STIL. 348. *Rasa de nord, cea vest-europeană, cea est-europeană, cea dinarică, cea asiatică ar prezenta aceleaşi legi de stil în ce priveşte mersul şi vorbitul oamenilor,... debitul verbal etc.* RALEA, S. T. I, 213. *În clipa aceea vorbitul ei semăna şi cu statura, care era mică, noduroasă.* PREDA, DELIR. 27. *Zgomotul mare nu trezeşte din somn, vorbitul în şoapte, da.* STEINHARDT, J. 213.

3. Discuţie, conversaţie; vorbă **(16),** (învechit şi regional) vorbire **(7).** Cf. v o r b i **(12).** *Dar se vede că vorbitul Le-a-ncurcat, că-n faptul serii, Cînd s-a terminat plivitul Primii-au fost pionierii.* D. BOTEZ, F. S. 82. □ *Este interzis vorbitul cu şoferul în timpul mersului.*

– V. **vorbi.**

VORBÍT[2], -Ă adj. **1.** (Despre cuvinte, enunţuri etc. sau despre gînduri, idei, sentimente etc.) Care este rostit, exprimat oral[1] **(2);** care este comunicat, expus, prezentat oral; (învechit, rar) vorovit **(1).** Cf. DRLU, PONTBRIANT, D., LM. *Poate vrodată, prin zvonuri vorbite, venitu-ţi-a, rege, Veste de numele celui din Bellus născut.* COŞBUC, AE. 32, cf. RESMERIŢĂ, D. *Faguet vorbea în felul lui, adică... îşi obiecta şi îşi răspundea singur, pentru ca, lunecînd brusc în soliloc, să se cufunde într-o meditaţie vorbită.* LOVINESCU, C. IV, 154. *Indicaţiile necesare... sînt cele care privesc mişcarea interioară a interpreţilor... Ele sunt mai importante chiar decît textul vorbit.* CAMIL PETRESCU, T. III, 522. *Nu putea călători fără spaimă şi strigăt în trăsură... După ce caii fură înhămaţi, urmară aceleaşi suferinţi vorbite şi strigate pînă în deal la Timiş.* SADOVEANU, O. XIII, 98. *Aniversarea... a produs un şir de manifestări scrise şi vorbite.* VIANU, S. 65. *Cuvîntul scris are ... doi rivali serioşi: imaginea şi cuvîntul vorbit.* RALEA, S. T. I, 144. *Elaborarea acestui foileton biografic vorbit îi cerea mai multă vreme şi muncă decît dacă s-ar fi pus pe lucru cu adevărat.* VINEA, L. II, 95, cf. DL, DM. *Textul cîntat ori declamat devine text vorbit.* IST. T. I, 87, cf. M. D. ENC. *Atracţia pe care o exercită scena asupra scriitorilor se întemeiază pe dorinţa unei mai mari apropieri de public şi pe părerea că această apropiere se face mai strîns prin mijlocirea cuvîntului vorbit decît prin mijlocirea cuvîntului scris.* AL. PHILIPPIDE, în MS. VI, nr. 2, 23, cf. DEX, V. BREBAN, D. G. ◊ (Substantivat) *Stenografia este arta de a scrie cu caractere simple nu numai aşa de repede şi de scurt..., ci de a scrie cele vorbite şi cu atîta claritate, încît cele scrise să fie exacte, sigure şi legibile.* CONV. LIT. VI, 64. ◊ (Adverbial) *E vrednic ca o fată mare, îşi urmă vorbit gîndurile Neonil Roşca.* SADOVEANU, O. XXI, 298, cf. DL. ◊ (Prin lărgirea sensului) *În orişice discuţie se impune cuviinţa scrisă şi vorbită.* SADOVEANU, O. XX, 163. ◊ *Limbă vorbită* = (în opoziţie cu l i m b ă s c r i s ă) aspect, formă a limbii folosită în comunicarea orală (uzuală); p. e x t. limbă populară. *Limba vorbită se distinge de limba scrisă.* COSTINESCU. *Limba scriitorilor nu e un produs firesc al mediului, adică mai modernă la scriitorii mai moderni, ci e modernă sau arhaică, mai apropiată de limba vorbită sau de cea clasică, după cum autorul care o scrie are o educaţie clasică îngrijită.* BUL. COM. IST. I, 27, cf. RESMERIŢĂ, D. *Aria de înrîurire a limbii vorbite s-a lărgit.* SADOVEANU, O. XX, 302. *Limba scrisă e numai un surogat al celei vorbite.* PUŞCARIU, L. R. I, 98. *„Limba literară" însemnează „limbă scrisă" şi se opune „limbii vorbite".* IORDAN, L. R. 20. *O limbă de cultură... a avut pe lîngă varianta scrisă şi o variantă vorbită, adică o limbă a conversaţiei.* BUL. FIL. XI-XII, 20. *Discuţiile publice despre limba vorbită şi scrisă sînt foarte folositoare.* CĂLINESCU, C. O. 356. *Transcrierea limbii vorbite este, la Caragiale, un mijloc al satirei sociale.* VIANU, S. 88. *Utilizarea unor părţi de cuvînt într-o altă funcţiune decît aceea obişnuită lor este o abatere de la limba vorbită, un procedeu al unui stil scriptic şi intelectualizat.* id. ib. 109. *Limba vorbită este supusă unor variaţii mult mai mari decît cea scrisă.* MACREA, F. 52, cf. DL, DM. *Trebuie să ţinem seama de diferenţa, specifică fiecărei epoci, dintre limba scrisă şi cea vorbită.* CL 1961, 39. *Numeroase neologisme pe care le cunoaştem din limba vorbită sau pe care le întîlnim în special în stilul publicistic n-au pătruns încă în dicţionare.* HRISTEA, P. E. 115, cf. M. D. ENC. *Există şi o limbă literară vorbită, pe care o folosim în relaţiile oficiale, academice etc.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 2, 12/1, cf. DEX. *Între limba vorbită şi cea scrisă (sau, cu alte cuvinte, între vorbirea populară şi limba literară) există deosebiri profunde tocmai în ceea ce priveşte construcţia frazelor.* SCL 1976, 23. *Deplasarea accentului... se produce frecvent în ultimul timp nu numai în limba vorbită (neîngrijită), ci şi în cadrul emisiunilor de radio sau televiziune.* L. ROM. 1980, 245, cf. DSR. *Formele supracompuse de perfect sînt creaţii spontane ale limbii vorbite.* ALIL XXIX, 53, cf. V. BREBAN, D. G. ♦ (Rar; despre examene, concursuri etc.) Care este susţinut oral.

A început mai pe urmă examenul vorbit. I. BOTEZ, ȘC. 82. *O duzină de candidați nemernici trebuiau izgoniți de la proba vorbită.* id. B. 120, cf. DL, DM, DEX. ♦ (Despre filme cinematografice) Ale cărui imagini sînt însoțite de coloană sonoră (v. s o n o r **3**). *Film vorbit.* DSR.

2. (Mai ales despre stil) Care este specific exprimării orale; care se caracterizează prin oralitate. *Foarte mulți nu cunoșteau pe genialul învățat și om de litere decît din cîteva articole de gazetă (în părerea multora de un stil dificil, fiindcă era un stil vorbit, ce trebuia proiectat în sonorități), din vreo conferință.* CĂLINESCU, C. O. 93. *Gîndirea lui era dialectică, iar fraza era vorbită în așa măsură, că răsunătoarele lui articole porneau ca niște monoloage interioare, dictate penei care le așternea pe hîrtie.* CAMIL PETRESCU, O. II, 32. *Cronicarul din Caragiale alternează stilul lui vorbit cu stilul vorbit al personajelor.* CONSTANTINESCU, S. II, 67. *Arta lui vorbită, mai mult sau mai puțin stilizată..., am întîlnit-o și-n lunga serie de cronici.* id. ib. 89, cf. 71. *Trăsătura cea mai caracteristică a povestitorului popular este oralitatea: tot ce spune el poartă pecetea stilului vorbit, prin nimic esențial deosebit de vorbirea curentă, expresie vie, spontană, naturală a gîndirii și simțirii noastre.* CONTRIBUȚII, I, 142.

3. Menționat. *Închei socotință că pîrîtul Romano să rămîie pacinic stăpînitor pe pămîntul cumparat după vorbitele mai sus acturi* (a. 1848). BUL. COM. IST. VI, 40. *În vorbita noapte, Știu, ca și vecinii, c-am dormit cît șapte.* ARGHEZI, S. V, 220.

4. (Învechit) Convenit, stabilit[2] **(2).** *Albane mișel, să rămîi la vorbitele vorbe.* COȘBUC, AE. 164. *Cîți sorți am avea de cititori în condițiunile vorbite?* CARAGIALE, O. VII, 272, cf. RESMERIȚĂ, D.

– Pl.: *vorbiți, -te.*

– V. **vorbi.**

VORBITÁREȚ, -Ă adj. (Regional) Vorbăreț **(1)** (Bănița – Petroșani). Cf. A III 18.

– Pl.: *vorbitareți, -e.*

– **Vorbit**[1] + suf. *-areț.*

VORBITÓR, -OÁRE adj., subst. **I. 1.** Adj. (Despre oameni) Care are facultatea de a vorbi **(1),** care utilizează limbajul articulat; cuvîntător, (învechit, rar) vorbeț. Cf. v o r b i **(1).** Cf. BUDAI-DELEANU, LEX, LM. *Mii roiuri vorbitoare, curgînd spre vechea Romă.* EMINESCU, O. I, 91, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Ființă vorbitoare.* DSR, BREBAN, D. G. ◊ (Prin analogie) *Casti... au alcătuit o asemene istorie, ce au numit-o „Li animali parlanti", adecă jivinile vorbitoare.* BUDAI-DELEANU, Ț. 68. *Actorii narațiunilor lor nu pot fi nici zei, nici semizei, și cu atîta mai puțin elemente, animale și minerale vorbitoare.* HELIADE, O. II, 68. *Celor nevinovați păpușile ori soldații de plumb sau toate dihăniile și paiațele vorbitoare li se cuvin, dar este o vîrstă la care copilul întoarce capul plictisit de jucărele.* ANGHEL, PR. 179. *Cartea cu povești e mai plină de zmei..., de gîngănii de aur vorbitoare, ca săniile fermecătorului Moș Crăciun, de minuni cu mașinărie.* ARGHEZI, S. VII, 247. *Tot o demonstrație este pînă la un punct și fenomenul talerelor și tacîmurilor vorbitoare.* CĂLINESCU, B. 184. *Dunăre, Dunăre... De-ai fi vorbitoare Și-ndatoritoare Eu că te-aș ruga Și te-aș întreba.* POP. ap. GCR II, 298. *Mureș, Mureș, apă lină, De mi-ai fi tu vorbitoare Precum ești de mergătoare, Eu cu drag te-aș întreba.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 300. *De-ai fi lună vorghitoare, Eu lună te-aș întreba.* MAT. FOLK. 999. *Cernă, Cernișoară! Cum ești urlătoare, Să-mi fii vorbitoare.* MARIAN, INS. 340. *Apî curgătoari Pi k'etriș di vali, Cum ieș curgătoari De-i h'i vorbitoari.* DIACONU, VR. 19. *Crișule, drăguțule,... Tu-mi ești curătoare, Să-mi fii vorbitoare Eu te-aș întreba De-o mîndruț-a mea.* BALADE, III, 225. *De-ai fi, lună, vorbitoare, Pe cum ești de călătoare, Eu de tine m-aș ruga Să-mi aduci o scrisorea.* FOLC. TRANSILV. II, 17. *Cernele, Cernele, De-ai fi vorbitoare, Cum ești curgătoare, Ceartă-ți urletul, Moaie-ți talazul Și-arată-mi vadul.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 45. ◊ F i g . *Pictura este o poezie mută, după cum poezia este o pictură vorbitoare.* VIANU, L. R. 137. ◊ (Substantivat) *Toți carii se nasc surzi nu vorbesc, pentru că vorba se învață prin auz; însă aceasta se întîmplă și la cei vorbitori, vătămîndu-li-se organul grăirei.* CORNEA, E. I, 31/33. ♦ (Despre papagali) Care imită limbajul uman. *Papagalu e o pasăre vorbitoare.* SCRIBAN, D.

2. (Învechit; despre limbi) Care se utilizează curent în comunicarea orală, care este în uz; uzual, vorbit[2] **(1).** *Să lucrăm limba noastră cea vorbitoare și să luăm numai acelea care ne vor fi de lipsă de la greci și de la latini.* MUMULEANU, C. 62/3. *Această limbă este de acel feli încît de cursul timpurilor nu se poate sminti precum limbile cele vorbitoare.* AR (1834), 111[1]/33. *Deprinde foarte bine pă școlari atît în limba grecească veche, cît și în cea vorbitoare.* POENARU, în ARH. OLT. II, 53. *În alte cazuri, limba vorbitoare confunda cu greșală, după cum se obicinuiește și acum, aceea ce limba scrisă deosebea, și avem cuvînt a crede că zicerile „libere" și „vivere" erau cu totul identice pentru ureche.* ZALOMIT, E. F. 124/14, cf. DDRF. *Ajunsesem a citi și chiar a traduce pe Omer și alți autori clasici în limba comună vorbitoare.* SION, P. 359.

3. S. m. și f. Persoană care vorbește **(3)** un anumit idiom. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Dicționarul deci se poate socoti ca o adunătură de material..., după care din materialul acesta se poate înființa un edificiu intelectual, ad*[ică] *vorba, iară vorbitoriul ca un arhitect ce înființază edificiul acesta.* CÎMPEANU, GR. ROM. 4/30, cf. COSTINESCU. *Se vor considera ca justificate, fiind întemeiate pe o trebuință a vorbitorilor,... acele schimbări care s-au operat în gura poporului pe nesimțite și pe neconștiute și care dau fiziognomia sa particulară graiului fiecărei faze istorice a unei limbi.* ARHIVA, I, 28. *Limba nu este numai productul activității vorbitorului, ci în mare parte ceva impus din afară.* PHILIPPIDE, P. 141. *L*[im]*b*[ile] *izolante formează un grup în centrul și sudul Asiei, cu chineza (avînd 400 milioane vorbitori...), anamita, birmana, siameza, tibetana și japoneza.* ARH. OLT. X, 90. *Noțiunii „expresie individuală" i se poate atribui o sferă mai restrînsă sau mai întinsă, putînd însemna... felul de a se exprima al unui vorbitor oarecare, al unui autor.* VIANU, L. U. 39, cf. DL, DM, CIORANESCU, D. ET. 9 350. *De cele mai multe ori, noile cuvinte nu pot fi*

analizate de vorbitori în părțile lor componente. HRISTEA, P. E. 170. *Era pentru vorbitorii de limbă engleză un personaj cunoscut din literatură.* CONTEMP. 1972, nr. 1 325, 5/1. *Aceleași cuvinte pot semnifica diferit la diverși vorbitori, pînă la a nu semnifica la unii nimic.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 20, 5/1, cf. DEX, V. BREBAN, D. G. ◊ (Lingv.; și adjectival, în sintagma *subiect* sau *individ vorbitor*) Persoană a cărei vorbire **(3)** este supusă observației, analizei, cercetării. *Nu există subiect vorbitor... care să nu adauge la expresia uzuală o notă individuală.* PUȘCARIU, L. R. I, 3. *Aceeași abstracțiune pe care o face cercetătorul științific se realizează în subconștientul individului vorbitor.* id. ib. 107. *Limba vorbită are și ea, la rîndul ei, mai multe aspecte, după conținutul celor spuse de subiectele vorbitoare.* IORDAN, L. R. 22. *Un cuvînt, o particularitate sintactică etc. pot avea, în ce privește sensul, două elemente distincte: unul strict intelectual..., altul afectiv, care arată oarecum poziția subiectivă, reacția sentimentală a individului vorbitor față de noțiunea etc. respectivă.* id. STIL. 13. *Coexistența și întrepătrunderea a două sisteme lingvistice în același vorbitor.* ROSETTI, I. SL. 19. *Această formă verbală exprimă și o noțiune modală, adică o atitudine personală a subiectului vorbitor față de acțiunea respectivă.* BUL. FIL. XI – XII, 469. *Compusele cu „des-"... arată șovăielile subiectelor vorbitoare.* SCL 1950, 60. *Am cerut vorbitorilor să inverseze diverse cuvinte.* FD I, 69. *Etimologia populară se poate manifesta în limba oricărui subiect vorbitor.* HRISTEA, P. E. 205. *Cea mai izbitoare dintre trăsăturile generale ale graiului din Valea Bistriței (și ale vorbirii populare de pretutindeni)... este marea libertate pe care și-o iau vorbitorii în construirea frazelor.* SCL 1976, 22. *Conștiința că vorbește o limbă sau alta se creează la individul vorbitor pe baza indentității sau deosebirii totale de morfeme.* IVĂNESCU, I. L. R. 28.

4. S. m. și (rar) f. Persoană care își exprimă gîndurile, ideile, sentimentele etc. prin viu grai; persoană care spune **(3),** comunică, relatează ceva (cuiva). V. spunător **(3),** zicător **(1).** Cf. DRLU. *Din cugetările ce se descopăr în vorbire... și din sîmțemintele ce se descopăr într-însa..., din descoperirea acestor îmbe elemente putem cunoaște în urmă scopul sau tendința la care țintește vorbitorul prin comunicația ideilor și a sîmțemintelor sale.* CÎMPEANU, GR. ROM. 242/30. *Comunicațiunea intelectuale între vorbitoriu și ascultătoriu să se stabilească pre cît se poate mai precisă și completă.* CIPARIU, O. II, 261. *Aducerea-aminte e necredincioasă; vorba purtată de altul nu e gîndul vorbitorului, ci graiul purtătorului.* MAIORESCU, CR. II, 108. *Se așează gînditoare,... atentă la spusele unui vorbitor invizibil.* C. PETRESCU, C. V. 168. *O clipă vorbitorul se opri și privi în juru-i.* SADOVEANU, O. X, 37. *Vorbitorului „îi lipsesc cuvintele" mai ales cînd se găsește într-o stare de emoție sufletească.* PUȘCARIU, L. R. I, 43. *Metafora, o figură pe care o face vorbitorul spre a da mai multă coloare expresivă spuselor sale.* id. ib. 110. *Expresia „coane Fănică" adresată șefului... exprimă servilitatea vorbitorului.* VIANU, S. 104. *Ultimele cuvinte ale vorbitorului fură urmate de o lungă tăcere.* I. GHEȚIE, B. I, 156. ♦ (Regional) Mesager. *Vînătorul... trimițînd vorbitori că el ș-au împlinit solia, să-și ție și împăratul cuvîntul și să-i deie nevasta.* SEVASTOS, ap. TDRG 1 772. ♦ (Regional) Petitor **(1).** *Oamenii aceștia se numesc... în Transilvania: petitori, starosti, vorbitori.* MARIAN, NU. 96, cf. ALR – T II h 264/300, 384.

5. S. m. (Învechit; și în sintagma *vorbitor de rău*) Detractor; bîrfitor, clevetitor. Cf. DRLU. *Vorbitorul de rău este cel mai primejdios din dobitoacele fieroase.* I. POP, L. 122/16. *Născut și născută... ca substantiv înseamnă și glumeț „batjocoritor, vorbitor de rău".* MARIAN, O. I, 81.

6. Adj. (Astăzi rar) Care se exprimă cu ușurință, frumos, convingător; căruia îi place să vorbească mult; (învechit) vorovaci; p. ext. comunicativ; volubil. V. vorbăreț **(1).** Cf. MARDARIE, L. 101/18. *Nu fii vorbitoriu (limbut B 1938) întru mulțimea bătrînilor și să nu îndoiești cuvîntul la ruga ta.* BIBLIA (1688), 667[1]/47. *Din mică copilărie trebuie să ne obicinuim a fi vorbitori, căci acest mijloc haractirisește mai mult pe un om cu creștere bună decît hainele cele strălucite.* GOLESCU, S. 341, cf. DRLU. *Dar cînd te-ntîmpin undeva Rîz, plîng, încep a tremura, Și gat-a fi prea vorbitor, Vrînd mil-a-ți cere l-al meu dor.* I. VĂCĂRESCU, P. 188/3, cf. ISER, cf. POLIZU. *D-era tăcută și gînditoare, Părea un înger în meditare; D-era zglobie și vorbitoare, Era speranța cărei zîmbim.* BOLLIAC, O. 143. *Niță se uita cu dulceață asupra mea și nu zicea nimic, fiindcă de la natură era puțin vorbitor.* PELIMON, I. 46/2, cf. PONTBRIANT, D. *Și-i frumoasă, vorbitoare, De trup gingaș ca o floare.* ALECSANDRI, T. 378, cf. CIHAC, I, 320, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Ea, de firea ei nu prea vorbitoare și așezată, nu putea să stea la un loc de bucurie.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 311. *Dintre toți obișnuiții casei, acela care păru că prinde mai bine intimității, fu generalul, om încă tînăr, bogat, vorbitor, prietenos.* BASSARABESCU, S. N. 71, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. cf. L. ROM. 1979, 35, V. BREBAN, D. G., L. ROM. 1989, 44, 482, ALR SN V h 1 391/192. ◊ (Prin sinecdocă) *Cîndu-s pîntece bine sătule Atunci e și gura vorbitoare.* BUDAI-DELEANU, Ț. 331.

7. S. m. Persoană care are talentul de a vorbi frumos, curgător, convingător în public; persoană care rostește un discurs, o conferință etc.; orator **(1).** Cf. LB, ISER. *Cea dintîi* [eleganța] *mulțumită de a place, nu caută decît grațiele elocuției; cea de a doua* [elocvența], *voind să pătrunză, aprinde și înalță discursul. Una formă pe frumos vorbitorii și alta pe oratorii cei mari.* CANELLA, V. 120, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Va fi fost și un bun vorbitor, ca oltean ce era.* IORGA, P. A. II, 33, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Graseind ușor, era însă un vorbitor de un debit uimitor, în ton minor și familiar și cu o putere remarcabilă de însuflețire.* LOVINESCU, M. 36. *El a fost desemnat să vorbească printre cei cinci vorbitori oficiali ai serii.* D. GUSTI, P. A. 337. *Au făcut numaidecît zid de apărare... în jurul vorbitorului.* MOROIANU, S. 122, cf. SCRIBAN, D. *Avocat distins, vorbitor elegant, intelectual fin, a lăsat și în literatură... urme ce vor rămîne în traducerile lui din Heine.* ARH. OLT. XIX, 240. *E drept că a fost mai mult un vorbitor ascultat.* CONSTANTINESCU, S. III, 256. *E un om scund,... cu ochii scăpărători, cel mai interesant din toți vorbitorii.* ARGHEZI, S. XVII, 144. *Ca student ascultam admirativ pe vorbitori la întruniri.* CĂLINESCU, B. I. 355. *Vorbitorul*

porneşte de la postulatul caracterului naţional şi popular al tuturor marilor forme de artă. VIANU, L. R. 75. *Primul vorbitor i-a impresionat.* RALEA, S. T. I, 290. *În fund era un fel de podium, mai ridicat, ca o scenă..., cu tribuna vorbitorului.* CAMIL PETRESCU, O. III, 263, cf. DL. *Ei dădură tonul ropotului de aplauze care urmă după ce vorbitorul, triumfător, se aşeză.* PREDA, C. I. P. III, 84, cf. DM. *El era, în primul rînd, un mare orator, iar darul său de vorbitor electrizează textul.* IST. LIT. ROM. II, 53, cf. CIORANESCU, D. ET. 9350. *Se va înscrie pe lista vorbitorilor.* CONTEMP. 1965, nr. 976, 1/6. *Ne opreşte cu bucurie mai bine de trei ceasuri la el, a rămas acelaşi vorbitor fluent.* STEINHARDT, J. 148, cf. M. D. ENC. *Vladimir Streinu a fost un vorbitor de mare prestigiu intelectual.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 20, 7/4. *T. Maiorescu credea că înainte de introducerea unui regim parlamentar, noţiunea de vorbitor sau orator nu putea pătrunde în limba noastră.* ib. nr. 50, 7/1, cf. DEX. *Doctorul Pyttka trecea drept un savant în materie şi avea reputaţia unui iscusit vorbitor.* I. GHEŢIE, B. I, 209. *Bănuia că la cuvînt se vor înscrie noi vorbitori, aflaţi de o parte şi de alta a baricadei.* id. ib. 370, cf. DSR, V. BREBAN, D. G.

8. Adj. Fig. Care este convingător prin el însuşi; elocvent, evident, grăitor. *Mulţimea antichităţilor de lîngă Sebeşul de Jos sînt vorbitoare dovezi despre esistinţa şi faptele străbunilor noştri* F (1877), 195/1. *Promitem a explora... acest interesant şi vorbitor mormînt* [bazinul Dîmbovicioarei] *al unei lumi de altădată.* ARHIVA I, 15. *Toate aceste împrejurări dovedesc că minele formau în Dacia o întinsă îndeletnicire, şi că, dacă nu ne-au rămas despre ele mai multe urme vorbitoare, aceasta se datoreşte atotdistrugătorului timp.* XENOPOL, I. R. I, 187. *Specialiştii cer să le aibă înmănuncheate folositor în sinteza atît de vorbitoare a materialului bine strîns şi judicios grupat.* ARH. OLT. V, 369. *Poema-epilog a „Destăinuirilor" este tot atît de vorbitoare, în subtilitatea ei.* CONSTANTINESCU, S. I, 195, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, BREBAN, D. G. ♦ Care sugerează, care exprimă o stare interioară, un sentiment etc.; expresiv, semnificativ, sugestiv. Cf. DRLU. *Ea îmi întoarse o privire deschisă, vorbitoare.* SĂM. III, 678. *Mărioara îi strîngea mîna cu gingăşie, ochii ei erau nespus de vorbitori.* AGÂRBICEANU, O. VIII, 211. *Tăcerea lor era vorbitoare.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 283. *Scrisori păstrate de demult... În liniştită zi cu soare, – Cu fruntea-n mîni mă plec s-ascult Tăcerea voastră vorbitoare.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 323. *În ochii lui vorbitori, calzi şi plini de bunătate,... tremurau două feluri de lacrimi.* KLOPSTOCK, F. 215. *După amiază, marea a rămas pustie, fără nici un vapor de data aceasta; golul o face mai vorbitoare.* TUDORAN, O. 84. *S-a uitat cerbul... la soră-sa, care rămăsese încremenită, şi din ochii lui ăia mari şi vorbitori au început a se rostogoli lacrimi din belşug.* STĂNCESCU, B. 44.

9. S. m. şi f. (Şi, învechit, rar, în sintagma *împreună vorbitor*) Persoană care discută, care conversează cu cineva; interlocutor, conlocutor. *Nădăjduind cum că îi va fi împreună vorbitor.* AETHIOPICA, 71^{r}/13. *Ca cel ce împreună vorbitoriu şi împreună lăcuitoriu eşti cu stăpînul.* MINEIUL (1776), 53^{v1}/14, cf. DRLU. *Cei doi necunoscuţi vorbitori tăcură deodată, ca şi cum amîndoi căzuseră într-o prăpastie a gîndurilor.* SADOVEANU, O. XXI, 117. *Satisfaţia de a fi de aceeaşi părere cu vorbitorul.* CĂLINESCU, C. O. 110. *Kisseleff rămase pe gînduri. Nu mai asculta ce spunea vorbitorul.* CAMIL PETRESCU, O. I, 195, cf. DL, DM. *Vorbitoarea nu-l luă în seamă, ca şi cum ar fi înţeles rolul său de căţel înfricoşat de prezenţa dulăului.* V. ROM. 1958, martie, 32, cf. DEX, SFC II, 27.

II. S. n. **1.** Încăpere specială destinată întrevederilor dintre persoane aflate într-un internat, într-o cazarmă, într-o închisoare etc. şi vizitatorii acestora; (franţuzism) parloar. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, RESMERIŢĂ, D. *Adineaori directorul a dat ordin să-l aducă la vorbitor în lanţuri.* CAMIL PETRESCU, T. I, 227, cf. SCRIBAN, D. *Maica Isus, martoră a unei gîlceve între stariţă şi econoamă, vine în vorbitor şi întreabă pe întîia musafiră pe care o întîlneşte.* CĂLINESCU, C. O. 100. *Vorbitorul e o sală cu gratii pe mijloc.* V. ROM. decembrie 1953, 174, cf. DL, DM, HRISTEA, P. E. 164, M. D. ENC., DEX, DSR. ♦ (Familiar) Vizită[1] **(1)** într-o asemenea încăpere. *Sîmbăta e zi de „vorbitor", ca joile la închisoare.* ARGHEZI, S. X, 124. *Într-o după-amiază de la începutul lui noiembrie fu anunţat că are vorbitor.* I. GHEŢIE, B. II, 73.

2. (Rar) Difuzor pentru amplificarea vocii. Cf. NOM. MIN. I, 164, LTR[2] 158, DL.

– Pl.: **(I)** *vorbitori, -oare,* **(II)** *vorbitoare.*

– **Vorbi** + suf. *-tor.* – Sensul **II** calc. după fr. *parloir.*

VORBITORÉŞTE adv. (Învechit, rar) Prin vorbă **(16),** discutînd, polemizînd. Cf. DRLU. *Cum ar putea cineva să caute adevărul vorbitoreşte (prin dispute)* [Titlu]. POTECA, F. 168/19.

– **Vorbitor** + suf. *-eşte.*

VORBITORÍE s. f. (Învechit, rar) **1.** Arta de a vorbi frumos; elocvenţă, oratorie. *Vorbitorie să zice mijlocul cel dulce şi plăcut cu care trebuie să ne purtăm către oameni.* GOLESCU, S. 341.

2. Limbuţie; vorbărie **(1).** Cf. CIHAC, I, 320, BARCIANU.

– **Vorbitor** + suf. *-ie.*

VORBITÚRĂ s. f. (Învechit, rar) Vorbărie **(1).** Cf. VALIAN, V. *Vorbitură în vînt.* STAMATI, V. 735^{1}/13, cf. PETRI, V., SFC III, 43, 50, 70.

– **Vorbi** + suf. *-tură.*

VORBÍŢĂ s. f. (Regional) Vorbuliţă **(3).** *Duşmani mulţi ne-au pizmuit, Şi pe noi ne-au despărţit, Nici cu gard, nici cu nuiele,... Numai cu vorbiţe rele!* CIAUŞANU, V. 26. *Se roagă fiica de tine Ca să-i spui, maică, ceva, O vorbiţă nu-aşa mare Să-şi stîmpere inima.* FOLC. TRANSILV. I, 106. *O vorbiţă doar să-i spui, Vine puiul hulului, Peste deal, la mîndra lui.* UDRESCU, GL.

– Pl.: *vorbiţe.*

– **Vorbă** + suf. *-iţă.*

VORBONCÁŞ s. m. v. **verbuncaş.**

VORBOTEÁSĂ s. f. (Prin Mold.; într-o ghicitoare) Femeie care lucrează dantele. Cf. PASCU, C. 139, 220.

Mă dusei la vorbotească Să-mi înceapă o-ncepătură, Fără leacă tivitură (Chişca). ŞEZ. IV, 79, cf. GOROVEI, C. 73.

– Pl.: *vorbotese.*

– **Vorbotă** (= horbotă) + suf. *-easă.*

VORBULEÁNĂ s. f. (Regional) Vorbuliţă **(3).** Cf. CIAUŞANU, V. 26.

– Pl.: *vorbulene.*

– **Vorbă** + suf. *-uleană.*

VORBULÍŢĂ s. f. Diminutiv al lui v o r b ă .

1. Cf. v o r b ă **(4).** *Se cunoaşte Omul prost din vorbuliţă Şi nuca din uşurinţă.* PANN, P. V. I, 9/24, cf. ZANNE, P. I, 227.

2. Cf. v o r b ă **(5).** *Dacă mă iai aşa, nu-mi scoţi tu vorbuliţă din gură, să mă pici cu lumînarea.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 289, cf. DDRF, TDRG 1771, CADE, DL. *Cine mă asigură pe mine că... n-o să scapi nici o vorbuliţă.* T. POPOVICI, S. 174, cf. DM, cf. DEX, DSR.

3. Cf. v o r b ă **(9).** Cf. IORDAN, STIL. 186. *Îşi dădu silinţa să nu scape nici un amănunt, începînd cu întîlnirea de pe stradă, apoi drumul..., tot ce-şi vorbiseră..., pînă la cea mai neînsemnată vorbuliţă.* V. ROM. martie 1954, 103. *Te-am chemat să-ţi spun o vorbuliţă şi s-o spui pe urmă la club.* PAS, Z. IV, 192. *Ai tăi ce mai fac? Sănătoşi? mai întrebă monarhul ca să nu plece fără o vorbuliţă ca lumea.* BARBU, PRINC. 173. *Şi ăsta, am spus eu tare, îşi închipuie că-i gata, m-o pus pe jăratic cu două vorbuliţe.* LĂNCRĂNJAN, C. III, 440. *Stau deci în genunchi şi mulţumesc lui Hristos Dumnezeu şi-i făgăduiesc să fac tot ce voi putea..., numai vesel, mereu recunoscător pentru orice bucurie, orice vorbuliţă bună care nu va fi blestem sau înjurătură.* STEINHARDT, J. 302. ◊ E x p r . **A pune o vorbuliţă** = a pune o vorbă (bună), v. v o r b ă **(2).** *I s-a îndurat negustorul, că am pus şi eu o vorbuliţă.* CONV. LIT. XLIV, 75.

– Pl.: *vorbuliţe.*

– **Vorbă** + *-uliţă.*

VÓRBURĂ s. f. v. **volbură.**

VORBUŞOÁRĂ s. f. (Popular) Vorbuliţă **(3).** *Dacă ţi-a trecut mahmureala, spune-mi o vorbuşoară bună.* CARAGIALE, O. VII, 75. *Scrie-mi o vorbuşoară, cum staţi din sănătate; cînd ne mai vedem?* id. ib. 181, cf. DL, DM, DEX, DSR.

– Pl.: *vorbuşoare.*

– **Vorbă** + suf. *-uşoară.*

VORBÚŢĂ s. f. (Regional) Vorbuliţă **(3).** Cf. DL, DM, DEX, DSR. *Şi-mi mai spune şi-o vorbuţă Să mi-o pun la inimuţă.* MARIAN, Î. 122.

– Pl.: *vorbuţe.*

– **Vorbă** + suf. *-uţă.*

VOREÁSĂ s. f. v. **borească.**

VORÉŢ s. n. **1.** (Ban.) Ogradă **(II 3),** curte. Cf. ANON. CAR., HEM 2170, DDRF, DR. IV, 1045. *Casa ţărănească la românii bănăţeni e pretutindeni la fel. Zidită în partea de la stradă, sau cel puţin cu frontul la drum; intrarea se face prin curte, „obor – voreţ – avlie".* MOLIN, R. B. 287, cf. CADE, DR. VIII, 176. *În nordul Banatului, între Timiş şi Mureş, curtea casei ţărăneşti se numeşte voreţ sau, mai rar, dvoreţ.* ib. X_2 341, cf. 277, 342, CIORANESCU, D. ET., DSR. *Cînd dă să aprindă lumina, un cocoş din voreţ... zboară pe gard şi începu să cînte cucurigu.* CĂTANĂ, în ARH. OLT. V, 56, cf. VICIU, GL., CHEST. II 393/6, ALRT II 47, 325, ALR I 672/45, 79, ALR SN V h 1 354/76, ALRM SN III h 1 135/76, A III 4, NALR – B II h 211.

2. (Ban. şi prin Transilv.) Staul **(I 1).** Cf. DSR, CHEST. II 429/413, ALR I 1 792/35, ib. 1 796/35, ib. 1 797/35, ALR SN II h 392/47, ALRM SN I h 259/47, NALR – B II h 298/40, ib. h 299, ib. h 301. ♦ (Regional) Loc unde sînt hrănite oile iarna. Cf. CHEST. V/14 supl., 36 supl., 46 supl. ♦ (Regional) Loc unde ciobanii închid oile (noaptea) cu scopul de a îngrăşa pămîntul (Secusigiu – Nădiac). CHEST. IV 120/49. ♦ (Regional) Staniştе **(1)** (pentru cai) (Checea – Jimbolia). Cf. ALR I 412/40.

3. (Regional; în forma *vorăţ*) Construcţie rudimentară făcută la cîmp sau la munte, care serveşte ca locuinţă pentru oamenii aflaţi la lucru (Feneş – Caransebeş). Cf. CHEST. IV 118a/20.

– Pl.: *voreţe* şi *voreţuri* (ALR I 1 792/35, NALR – B II h 211, ib. h 299/57). – Şi: **vorăţ** (CHEST. IV 118a/20), **vuréţ** (NALR – B II h 211/54; pl. *vureţe*, ib.), **dvoréţ** s. n.

– Din bg. **дворец.**

VORÍ[1] vb. IV. T r a n z . (Învechit, rar) **1.** (Complementul indică arme) A trage **(II 2).** *Vorreaşte arma* (t r a g e a r m ă PSALT., CORESI, PS. SL. – ROM., v a r s ă s a b i e BIBLIA 1688). PSALT. HUR. 28[v]/12, cf. SCRIBAN, D., SCL 1981, 527.

2. A închide (drumul, calea cuiva). *Vorreaşte pre înraintea cinre me goneaşte* (î n c h i d e d e n p r e a j m a c e l o r c e m ă g o n e s c p r e m i n e BIBLIA 1688). PSALT. HUR. 28[v]/13, cf. SCRIBAN, D., SCL 1981, 527.

– Prez. ind.: *voresc.*

– Etimologia necunoscută.

VORÍ[2] vb. IV. **1.** T r a n z . (Prin Munt.) A plăcea **(1),** a agrea (pe cineva); a fi potrivit cu voia, cu dorinţa cuiva; a dori (ceva) cu tărie, a pofti **(1).** V. v r e a **(I 2).** *Nu te voreşte D*[umne]*zeu şi pace!* COMAN, GL. *Fie cum o fi el, dacă-l voreşte fata, n-ai ce-i face.* UDRESCU, GL. *Iubeşte, lele, iubeşte, Fă ce inima-ţi voreşte!* POP., ap. UDRESCU, GL.

2. I n t r a n z . (Regional; construit cu dativul) A-i prii **(3),** a-i face bine (Săpata – Costeşti). Cf. UDRESCU, GL. *Asta nu-mi voreşte; mă arde la stomac, îmi face rău.* id. ib.

– Prez. ind.: *voresc.*

– Cf. v r o i .

VÓRIŞTE s. f. (Învechit) Curte, ogradă **(II 3).** *Şi noi acmu, după cuvîntul părinţilor noştri,... am lăsat să fie casa a Petrei cu toat*[ă] *voriştea casei... Iar noi de acmu să n-avem nice o treabă la cas*[ă]*, nice la voriştea casăi, în veaci de veaci* (a. 1669). ŞTEFANELLI, D. C. 6. *I-am*

dat-o ace[a] *giumătate de dvorişte casei acelei, ca să-i fie lui moşie şi feciorilor lui.* (a. 1727). id. ib. 30. *Preutul Toader Lehaci cu soţia..., vrînd să vîndă o casă cu toată zvorîştea ei, întreabă toate rudele de nu o cumpără.* id. ib. *Cuvîntul.. a intrat şi în limba română sub forma de dvorişte, zvorişte sau vorişte. Dar zvorîştea moldovenească nu înseamnă casa vecinului, a ţăranului iobag, ci pămîntul în jurul unei case ţărăneşti a ţăranului stăpîn pe pămînt.* CC VII, 79, cf. 80, CL 1969, 359, L. ROM. 1970, 54.

– Pl.: *vorişti.* – Şi: **dvórişte, zvórişte** s. f.

– Din slavonul **дворище.**

VORJOÍ vb. IV v. **vîjîi.**

VÓRLAND s. n. (Geol.) Regiune de platformă aflată în faţa unui masiv muntos pe care îl înconjură. Cf. LTR[2], DER, M. D. ENC., DN[3]., NDN.

– Pronunţat: *for-.*

– Din germ. **Vorland.**

VÓRMAN s. m. (În organizarea administrativă mai veche a Transilvaniei) Membru în consiliul comunal care se ocupa de pădurile satului. Com. din JINA – SEBEŞ.

– Pl.: *vormani.*

– Din germ. **Wortmann.**

VÓRNEC s. m. v. **vornic.**

VORNECÍE s. f. v. **vornicie.**

VÓRNIC s. m. **1.** (În evul mediu în Ţara Românească şi în Moldova; atestat prima dată în 1404, cf. DERS; şi în sintagmele *mare vornic* sau *marele vornic, vornicul cel mare,* învechit, *vel-vornic*) Mare dregător în sfatul domnesc, care avea obligaţia administrării curţilor domneşti din întreaga ţară (cu excepţia Olteniei, unde funcţiile lui erau îndeplinite de marele ban) şi dreptul de jurisdicţie asupra curtenilor şi slujitorilor domneşti care depindeau de acestea (în Moldova şi asupra locuitorilor din ocoalele domneşti); în Moldova şi, uneori, în Ţara Românească, în sec. XV şi XVI, a avut şi atribuţii militare; (în Moldova, în sec. XVI–XVIII, în Ţara Românească, temporar, în sec. XVII, apoi în sec. XVIII; şi în sintagmele *vornic de Ţara de Jos* sau *mare vornic de Ţara de Jos, marele vornic de Ţara de Jos, vornic de Ţara de Sus, mare vornic de Ţara de Sus, marele vornic de Ţara de Sus*) fiecare dintre cei doi mari dregători care aveau aceleaşi atribuţii şi care îşi exercitau autoritatea asupra unei jumătăţi de ţară; în sec. XVIII (în Ţara Românească şi în sintagmele *vel-vornic al treilea, vel-vornic al patrulea*) se dublează fiecare dintre cele două mari dregătorii; (şi în sintagmele *vornic al doilea* sau, învechit, *vtori-vornic*) subordonat al acestor dregători; (în sec. XVIII şi XIX, pînă la Unirea Principatelor) titlu onorific, fără funcţie, recunoscut sau acordat de domnie unor mari boieri. *I covor albu de la Mitrea dvornic* (a. 1588). DOC. Î. (XVI), 163. *Toţ am merturusescu cu adeverat martur: nitrăpolit Gorghi Suceava... şi Sutoroici logufetul cel mari şi Iarimiia vornic şi Andriia hatmanul* (a. 1591). ib. 169. *Eu Lucaş Stroici logofătul ce-am fostu şi Ieremia Mohila dvornicul... şi Semion Mohila păharnicul mărturisim că toţi domnii moldoveneşti, aşijdere şi munteneşti carii iau spre domnie, sîmtu dători a plăti toate dătoriile acelora domni ce le stau în locu* (a. 1593). ib. 178. *Acumu au prinsu pre oarecîţi boiari, pre Dumitru dvornicul şi pre Buzeşti,... pre aceşti boiari i-au băgat în temniţă* (a. 1599). ib. 112. *De acmu nainte să aibă a ţinea giumătate Româneştii cu Cr*[î]*stea dvornicul dintru acel iazu bătrîn* (a. 1605). I. BIANU, D. R. 8 *Scris vl*[ă]*diciia mea aceasta carte a vl*[ă]*diciii meale acestor boiari: jupan Gorgan bivşe vtor-dvor*[nic] *i jup*[a]*niţ ego Stana* (a. 1622). id. ib. 68. *Radul Voievod le-au dat boiari mari din Divan ca să-i judece şi să le afle direptatea. Dat-au întăiu pre răposatul Enachi Catargiul banul Craiovei... şi pre c*[in]*stit direg*[ă]*toriul domniii meale jupan Papa vel-dvornic... şi pre Ivaşco ej biv-vel-dvornic* (a. 1627). id. ib. 141. *Noi, Ghianghea vel-vornic de Ţara de Jos şi Gavrilaş vel-vornic de Ţara de Sus şi Grama vel-stolnic..., scriem şi mărturisim cu ceastă carte a noastră precum au venit înaintea noastră Lupul Diacon şi frate-său Pătraşco... şi au vîndut a lor dreaptă ocină şi moşie* (a. 1629). GHIBĂNESCU, S. I. II, 230. *Dumitraşco Ştefan vel-log*[o]*f*[ăt] *şi Lupul v*[e]*l-vornic de Ţ*[a]*ra de Gios şi Lupul vel-vornic den Ţara de Sus şi Gavrilaş biv-vel-vornic... şi alţi boieri din curte g*[o]*s*[po]*d* (a. 1630). IORGA, S. D. XVI, 185. *Şi au fost în tocmala noastră boiarii cei mari: Lupul vornicul cel mari de Ţara de Gios şi Lupul dvornicul de Ţara de Sus şi Başotă logof*[ă]*t* (a. 1631). I. BIANU, D. R. 179. *Cine va călca şi va sparge această legătură şi cartea domniii mele, acela să fie trăclet şi blestemat de vlădica Hristos... Iată şi mărturii am aşezat domnia mea, jupan Hriza vel-dvor*[nic] *i jupan Papa vel-logofăt i Jupan Dumitraşco vel-vistier* (a. 1631). MAG. IST. I, 124/31. *Necoară Moţoc dvornic* (a. 1645). IORGA, S. D. XVI, 298. *Gligorie Ureche ce au fost vornic mare, cu multă nevoinţă, cetind cărţile şi izvoadele şi ale noastre şi cele striine, au aflat cap şi începătura moşilor, de unde au izvorît în ţară.* URECHE, L. 57. *Atuncea au chiematu pre Boldur vornicul şi i-au dat lui oaste de ajunsu şi au trecut Prutul... sîmbătă sara.* id. ib. 105. *Pătru Vodă... îndată au gătit oaste şi au trimis pre Grozea vornicul cel mare şi pre Barbovschii hatmanul, carii era mai credincioşi din boiarii săi.* id. ib. 138. *Aron Vodă deaca s-au aşezatu la scaun al doilea rîndu au pusu pre Oprea armaşul logofăt mare şi pre Varticu vornic mare de Ţara de Giosu şi pe Ghiorghie vornic mare de Ţara de Sus.* id. ib. 210. *Am întărit boiarinului nostru..., Ştefan Boul, marele vornic, pre aceali părţi de ocină, ca să-i fie direaptă ocină şi moşie cu tot locul* (a. 1656). ŞTEFANELLI, D. C. 438. *Adecă eu, Ştefan Boul, ce-am fost vornic mare de Ţara de Sus,... scriem şi mărturisim cu cest zapis al nostru pentru un sat, anume Nisporeştii* (a. 1666). GHIBĂNESCU, S. I. IV, 45. *Dumnealui cumnatul Hăbăşescul, marele vornic de Ţara de Sus, şi dumnealui frate-meu Toader biv-vel-spătar* (a. 1670). IORGA, S. D. XVI, 195. *Pănă la cumplita domniia lui Aron Vodă... este scris letopiseţul ţărîi de Ureche vornicul, început de la Dragoş Vodă.* M. COSTIN, O. 43. *Au trimis... la soltanul pre Ghica vornicul de Ţara de Gios, iară la Hmil pre Ciogolea spătariul cel mare.* id. ib. 133. *Tudosă Dubău*

vel-logofăt i Miron Costin biv-vel-logofăt i Vasile Costachi vel-vornic de Ţara de Jos i Ionaşco Balş vel-vornic de Ţara de Sus (a. 1688). SAVA, DOC. I, 44. *S-au pîrît de faţă înaintea domniii meli... ficiorii răposatului Ion Racoviţ ce-au fost vornic mare, pentru rămăşiţa Nastasiii Panhiloaie* (a. 1690). GHIBĂNESCU, S. I. XVI, 105, cf. IORGA, S. D. XVI, 198. *Au pornit Pătru Vodă cu oastea sa pe Grozea, vornicul cel mare, şi pre Barbouschii hatmanul, împrotiva oştilor, ce era a lui Ferdinand, la Ardeal.* N. COSTIN, L. 356. *Ales-au Dispot Vodă patru boiari de credinţă, pre carii au lăsat toată cîrma ţării: pe Stroiciu vel-logofăt, pre Barnovciu hatman, pre Moţoc vel-vornic şi Grigorie Leveles.* id. ib. 454. *După ce-au ieşit de la biserica domnească..., au boierit după obicei boierii cei mari, întîi pe Ion Buhuş, logofăt mare, pe Neculai Costin vornic mare de Ţara de Gios, pe Ion Sturdzea vornic de Ţara de Sus, pre Antiohie Joara hatman.* id. L^2. 293. *Murind Gavriliţă cel bătrîn, pus-au vornic mare în locul lui pe fiiu-său Vasîlachie.* NECULCE, L. 100. *Pus-au... pe Neculaiu Costîn vel-vornic de Ţara de Gios, pe Ion Sturdze vel-vornic de Ţara de Sus, pe Antohi Jora hatman.* id. ib. 195. *Atunce au trimis Grigorie Vodă la hanul pre Darie Donici vel-vornic şi pe Sandul Sturdza vel-visternic cu fermanul Porţii.* id. ib. 307. *Atunce au pus pre Costantin Ruset vornic de Ţara de Gios, iar pre mine, Ioan Niculce,... m-au pus vornic de Ţara de Sus şi pe Sandul Sturdze hatman.* id. ib. 311. *Oştile... de Ţara de Gios..., toate supt un nume şi supt un purtătoriu să înţeleg, precum mai denainte au fost supt vornicul de Ţara de Gios, iară acum supt sărdariul, care iaste supt hatmanul.* CANTEMIR, HR. 244. *Lepopiseţul moldovenesc... zic că iaste făcut de un Ureche vornicul, om învăţat.* C. CANTACUZINO, CM I, 48. *Sosind Alexandru Vodă la scaunul lui în Tîrgovişte, îndată tăie pre Cîrstea vel-vornec.* ANON. CANTAC., CM I, 145. *Şi au dat tuturor plăşci şi i-au boierit. Dupre dînşii au venit şi Aslan dvornicul, de l-au făcut ban mare la Craiova.* id. ib. 150. *Ştefan Vodă, strîngîndu-şi oştile, au trimis pă Petre vornecul cu oşti pă Prut, încotro era tătarii.* R. POPESCU, CM I, 271. *Cîrstea era vornic mare: el era capul, şi Lupul păharnic.* id. ib. 338. *Măriia sa Vodă şi pă caimacami, pă dumnealui Stroe vel-vornic şi pă Şărban vel-vistier cu feligele cu samur i-au îmbrăcat.* R. GRECEANU, CM II, 128. *După aceasta dară,... au trimis pre dumnealui Radul Golescul, marele vornec, să fie purtătoriu de grijă la Poartă de toate poruncile Mării sale.* id. ib. 171. *Izvod ce-i iscălit de svinţia sa, părintele mitropolitul,... şi de dumnealor boierii cei mari, Tudose Dubău vel-logofăt, Vasilie Costachi marele vornic* (a. 1695). GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 11. *Eu, Aniţa giupăneasa răpusatului Velicico Costăn, ce au fostu vornic mare, scriu şi mărturisesc cu acest adevărat zapis* (a. 1704). IORGA, S. D. XVI, 204. *I-au ieşit înainte boierii şi slujitorii carii venise din Bucureşti, Pătraşco Brezoianul vel-vornic i Grigorie Băleanul biv-vel-vornic i Radul Dudescul vel-spatar.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 190/29. *Vornic mare de Ţara de Sus au pus pe Ilie Catargiul, biv-vel-vistier.* id. ib. 191/21. *Fără de nici o pricină au închis pre trei boieri mari la Seimeni, cu mare pază, anume: pre Iordachi Ruset vornicul, pre Ilie Catargiul visternicul şi pre Sturza vornicul.* MUSTE, LET. III, 45/34. *Şi nu numai pe dumnealui,* [ce] *şi pe Iordache Ruset vornicul şi şepte alţi boieri... au fost poprit acolo pentru această precină* (a. 1720). BUL. COM. IST. IV, 48. *Au trimis o carte g*[os]*pod la Toader Petriceico, ce au fost vornic mare* (cca 1722). ib. X, 53. *Fiind orînduit la această giudecată dumnelui Iordachi Cantacuzino vel-vornic au strîns pre mulţi oameni bătrîni vrănceni, la Ţîfeşti* (a. 1735). SAVA, DOC. I, 73. *Giudecătorii au poroncă de a giudeca necontenit şi la gazdele dumilor sale. Veliţii boieri cu toţii de lucruri mai mari. Vel-logofătul de moşia fieştecăruia. Vel-vornicul de Ţara de Gios pe oamenii de ţinuturile de gios. Vel-vornicul de Ţara de Sus pe oamenii de ţinuturile de sus* (a. 1741). URICARIUL, IV, 405/22. *Au venit înaintea noastră... cinstit şi credincios boiariul nostru, d*[u]*mnealui Manolachie Costache vel-vornic şi ne-au dat mare jalobă* (a. 1752). GHIBĂNESCU, S. I. IX, 236, cf. id. I. Z. VI_1, 82. *Rînduiala cinstei boieriilor, aşa s-au urmat obiceiul, cum arat în gios: vel-logofăt, vel-vornic de Ţara de Gios, vel-vornic de Ţara de Sus, pîrcălabul de Hotin.* GHEORGACHI, CER. (1762), 267. *Iar de la o vreme (care de multe ori s-au şi întîmplat) de s-au făcut din vornici mari hatmani, încă şi visternici, fiind aceste boierii mai cu venit.* id. ib. 268, cf. 305. *Am întărit domniia mea hrisovul acesta... cu credinţa a tot sfatul cinstiţilor şi credincioşilor boierilor celor mari ai Divanului domniii meale: pan Toma Creţulescu vel-ban, pan Radul Văcărescu vel dvor[nic], pan Constandin Candescu velog[ofăt]* (a. 1765). FURNICĂ, D. C. 22. *Plecaţi, slugi Măriii tale, Manolachi Costachi vel-logofăt, Palade vel-vornic, Vasile vel-vornic, Constandin vel-vornic* (a. 1766). GHIBĂNESCU, S. I. X, 134, cf. 132, IORGA, S. D. XXII, 13. *S-au dat această poruncă a domniii mele ca să aibă dumnealui vel-vornic a orîndui vornicei prin toate judeţele* (a. 1775). PRAV. COND. (1780), 181, cf. RĂŞCANU, L. 73. *Şi aşa au început a da boierii, făcînd vel-logofăt pe Vasili Cilibiu, vornic de Ţara de Gios, pe Ioniţă Paladi, vornic de Ţara de Sus, pe Ioniţă Sturza, hatman, pe Ioniţă Deleanu* (sfîrşitul sec. XVIII). LET. III, 261/14, cf. 237/14, 243/38, ARHIVA R. I, 212/8. *S-au orînduit veliţilor dvornici lefi de la visterie.* PRAV. COND. (1780), 90. *Spre această iaste... şi credinţa a lor noştri cinstiţi şi credincioşi boieri ai Divanului domniei mele, dumnealor: Ioan Cantacuzino vel-logofăt, Stefan Sturzea vel-vornic, Ioan Cantacuzino vel-vornic, Nicolae Ruset vel-vornic, Lascarachi Ruset vel-vornic* (a. 1782). C. GIURESCU, P. O. 300. *La văleat '87, genarie, mă făcuse vistier din dvornec.* VĂCĂRESCUL, IST. 293, cf. 295, URICARIUL, II, 267/6. *Măriia sa Mihai Vod*[ă] *cel bătrîn pe răp*[osa]*t*[ul] *postelnicu Ianache Moruzi, tatăl dvornicului Muruzi,... din post*[elnic] *l-au făcut iar ban* (a. 1786). FURNICĂ, I. C. 136, cf. GHIBĂNESCU, S. I. X, 136. *D-lui, cinstit şi credincios boierul domniii mele, biv-vel-vornic Scarlat Greceanu, rîvnind şi silindu-să spre a agonisi... ieftinătate şi cîştig cu facerea unii fabrici de arpăcaş* (a. 1793). FURNICĂ, I. C. 161. *Lîngă acestea şi din ţeară venisă pîră de la Stroia vornicul şi de la Dumitraşco vistieriul Cantacuzenul carii era de domnul lăsaţi în ţeară purtători de grijă, pîrînd pe Constantin postelnicul Cantacuzenul.* ŞINCAI, O. III, 129, cf. 157, URICARIUL, I, 4/9. *Am pus martori... şi*

pe dumnealor cinstiţi şi credincioşi boierii veliţi ai Divanului domniii mele: pan Dumitraşcu Racoviţă vel-vistier,... pan Radu Golescu vel-vornic de Ţeara de Sus... pan Costandin Ştirbei vel-log[ofăt] *de obiceiuri, pan Scarlat Cîmpinea vel-vornic de Ţeara de Gios, pan Dumitraşco Racoviţă vel-vornic, pan Barbu Văcărescu vel-vornic* (a. 1803). TES. II, 321, cf. URICARIUL, III, 29/19. *Se adevereşte prin aceasta că familia de pe părintele d*[u]*misale este din Şeptelici, marele vornic, şi moşul dumisale Andrei Şeptelici au fost nepotul vornicului Şeptelici* (a. 1804). GHIBĂNESCU, I. Z. VI$_1$, 93, cf. TES. II, 332. *Martori puind... tot sfatul cinstiţilor şi credincioşilor boierilor celor mari ai Divanului domniii mele: pan Dumitrache Ghica vel-spat*[ar],... *pan Ştefan Văcărescu vel-dvornic de Ţeara de Sus,... pan Barbu Ştirbei vel-vornic, pan Istrate Creţulescu vel-vornic* (a. 1805) TES. II, 338, cf. URICARIUL, II, 144/33, GHIBĂNESCU, I. Z. VI$_2$, 112. *Rînduiala-i bună păntru hăi mari, – Zicea, – ce în frîu ţin pă hăi mai mici, Păcum păntru vozi, vornici, spătari, Logofeţi, visternici şi păharnici, Care prin rînduială sînguri Iau şi împart a ţării venituri.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 335, cf. id. LEX. *Care numite moşii le am şi eu baştine de la răposatul boier Iordachi Canta, biv-vel-vornic, socrul meu* (a. 1807). GHIBĂNESCU, I. Z. VI$_1$, 125. *Precinstite... biv-vel-vornice, cu preaplecată răvaşă jăluiesc dumitale pentru un căp*[i]*t*[an] *Gheorghe Izvoranu* (a. 1809). BUL. COM. IST. X, 123. *Puind mărturie... pe toţi cinstiţii şi credincioşii veliţi boieri dregători ai Divanului domniii mele, pan Costandin Filipescu vel-vist*[iernic], *pan Radul Golescu vel-ban, pan Isaac Ralet vel-vornec de Ţeara de Sus,... pan Barbul Văcărescul vel-vornec de Ţeara de Gios, pan Dumitraşco Racoviţă vel-vornec al treilea, pan Istrate Creţulescu vel-vornec al patrulea* (a. 1813). TES. II, 365, cf. 368. *Boieriul Iamandii ce au fost vornic mare de Ţara de Sus... au dăruit tot la acea mănăstire o parte de sat* (a.1814). URICARIUL, II, 2/29, cf. TES. II, 356. *Ipac de laudă la dvornicul Mihalache Manul, ce au stat nemişcat din Bucureşti cu toată casa lui.* ZILOT, CRON. 345. *Trebuie să tragi pă lîngă Măria ta numai pă banul Dinul Creţulescul, pă vistierul Barbul Văcărescul..., pă vornicul Matacul Racoviţă şi pă vornicul Istrate Creţulescul.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 61. *Aceştia sta mai nainte supt ascultarea vornicilor celor mari, a celui de Ţara de Jos şi a celui de Ţara de Sus; iară acum toate cetele ostaşilor s-au dat supt ocrîrmuirea hatmanului.* CANTEMIR, S. M. 210/10. *Au luat arenda fabricii de testemeluri ot Mărcuţa, în soroc de cinci ani, de la dumnealui vornicul Manolache Băleanu, în puterea hrisovului domnesc ce are dumnealui* (a. 1823). DOC. EC. 281, cf. N. A. BOGDAN, C. M. 110. *D. vornicul Costandin Catargiu vel-logofăt al Ţării de Jos, d. hatman Costache Crupenschi vel-vornic al Ţării de Gios, d. hatman Lascarache Sturza vel-vornic al Ţării de Gios, d. spatarul Vasile Crupenschi vel-vornic Ţării de Sus, d. vornic Iordache Rîşcanu vel-vornic al Ţării de Sus* (a. 1824). GHIBĂNESCU, S. I. X, 263. *Ne-am milostivit de am înnoit şi am întărit toate aceste mili... martori fiind şi dumnealor cinstiţi şi credincioşi boieri veliţi ai Divanului domniii mele:... pan Grigorie Filipescu vel-spătar, pan Mihalache Ghica vel-vistier, pan Costandin Filipescu vel-vornic de Ţara de Jos, pan Iordache Golescu vel-dvornic al treilea, pan Ioan Ştirbei vel-vornic al patrulea, pan Fotache Ştirbei biv-vel-dvornic* (a. 1825). DOC. EC. 346, cf. 358. *Am cunoscut că ispravnicul trebuie să aibă multe ştiinţi, neavînd nici o deosibire de un domn, căci cum domnu are pe vistier în toată ţara, aşa şi ispravnicul are pe şameş peste tot judeţul lui;... şi în locul spătarului, pe pocovnic şi căpitani; cum în locul vornicilor, pe vătaşii de plaiuri.* GOLESCU, S. 51. *Dumnealui biv-vel-dvornic Iordache Golescu, fiiul răposatului biv-vel-ban Radu Golescu, din treapta cea dintăi a boierilor ţării, ce se numesc veliţi boieri* (a. 1827). FURNICĂ, I. C. 233, cf. BUL. COM. IST. IX, 162, 167. *Limba rumânească acum pîşaşte către desăvîrşire, şi pentru cultura ei se ostenesc atîţia bărbaţi: dumnealui marele vornic Gheorghie Golescu găteşte asemenea o grămatică şi un dicsioner rumânesc.* HELIADE, O. II, 201, cf. URICARIUL, VII, 185. *Domnul... se va alege numai dintre boierii cei mai destoinici şi carii vor avea rangurile de ban, de dvornic de Ţara de Sus sau de Ţara de Jos.* REG. ORG. 9/3. *Subt mine odihneşte, în tăcere cufundat, Vornicul Neculai Hrisoverghe, omul acel lăudat.* HRISOVERGHI, P. 23/4. *Mai întăi întrară mitropolitul şi episcopii..., apoi boierii, părinţii ţărei, în fruntea cărora păşea Mihul hatmanul,... după el,... Vartic vornicul mare.* ASACHI, O. II, 189. *Alexandru pentru a nu perde tronul au trimis îndată pe vornicul Moţoc cu o armie polonă ca să prindă pe Joldea.* IST. M. 163/8, cf. 62/10. *Generalii cei mai vestiţi ce au comandat armatele Moldovei, afară de domnii arătaţi..., au fost: Boldur vornicul, Şendrea hatmanul, vornicul Carabăţ, vornicul Grozea, hatmanul Barbovschi, vornicul Bucium şi hatmanul Buhuş.* BĂLCESCU, O. I, 150. *La 1675 Miron, fiind de vro cîţiva ani vornic mare de Ţara de Jos, fu trimis de Dumitraşcu v*[oie]*v*[od] *Cantacuzino, în două rînduri, în Polonia pentru tractaţii de pace.* id. ib. 182, cf. III, 64, 188. *Dum*[nea]*lui vornic Ilie Kogălniceanu, prin jaloba ce au dat acestui Divan, au făcut cerere a i se adeveri înscrisul prin care dă în veşnică stăpînire a fiului dumisale... părţile de moşie ce are la ţinutul Fălciiului* (a. 1849). GHIBĂNESCU, S. I. XXV, 230. *Îmi închipuiesc cîteodată că au ieşit din mormînt un strămoş de ai noştri, un vornic de Ţara de Sus, un boier de Orhei, un hatman,... carile au iscălit dezrobirea vecinilor la 1772.* RUSSO, S. 11. *Tatăl meu a fost vornicul Ilie Kogălniceanu; maica mea, Catinca, născută Stavilla, era coborîtoare dintr-o familie genoveză.* KOGĂLNICEANU, O. II, 603. *Sub nume de protipendadă se înţelegeau cele întîi cinci ranguri din arhondologia boierească, adecă: marele ban, marele logofăt, marele vornic, marele vistiar şi marele spătar, în Muntenia; marele logofăt, marele vornic, marele vistiar, marele hatman şi marele postelnic, în Moldova.* id. ib. 613. *S-au arătat împotrivitori marei reforme: în Moldova, repauzatul vornic Iordache Beldiman...; în Ţara Românească, singur repauzatul Ion Manu a urmat a subscrie pînă la moartea sa: „Ioan Manu, mare vornic."* id. ib. 617. *Lăpuşneanul mergea alăturea cu vornicul Bogdan, amîndoi călări pe armasari turceşti.* NEGRUZZI, S. I, 137, cf. 138. *Excelenţiile lor marii vornici, marii logofeţi ai dreptăţii, marii spătari şi marii logofeţi ai credinţei au ceva mai puţine firuri albe în loc de galbene.* BOLLIAC, O. 249. *De la logofăt al credinţei*

în sus, rangurile de logofeți de Țara de Sus și de Țara de Jos, de vornic de Țara de Sus și de Țara de Jos, pînă la ban mare inclusiv, zece sau doisprezece cel mult, formau ceea ce se numea protipendada. GHICA, S. XIV. *Pe vornicul Constantin Bălăceanu, de care se temea fiindcă acesta avea relațiuni de familie la Viena, l-a trimis surghiun la Castoria.* id. ib. 40, cf. 287, 497. *Familiile de boieri vechi și mari... aveau privilegiuri asupra funcțiunilor și rangurilor mari: de la aceștia nu se cerea nici învățătură, nici capacitate pentru... ca să capete ranguri de logofeți, vornici, postelnici și agi.* SION, P. 418, cf. PETRI, V. *Din documentele lui Bogdan, predecesorul lui Ion Vodă,... ne încredințăm că acest personagiu ocupase cea mai înaltă demnitate militară în Moldova, ca „mare vornic al Țerei de Jos".* HASDEU, I. V. 251. *Generalul polon... compta pe promisiuni ci i le-ar fi dat fostul mare vornic de a uni armata Țerei de Jos cu oastea de invaziune.* id. ib. 252. *La picioarele tronului se înșira treptat o boierime împărțită în diferite clase. Clasa I, poreclită grecește protipenda, fiindcă era compusă de cinci ranguri înalte: logofeți mari, vornici, hatmani, postelnici și agi.* ALECSANDRI, O. IV, 354, cf. V, 67, VI, 336, CIHAC, II, 463, LM. *Sosi vremea să se facă nunta lui Ilie, feciorul vornicului Pîrvu Basarab cu Ilinca, fiica lui Radu spătarul din Albești.* ODOBESCU, S. I, 76, cf. 172, 441. *Iată o Adunare compusă din privilegiați, din boieri, condusă de vornici, care abroagă privilegiile, proclamă unirea României, egalitatea cetățenească... libertatea constituției..., adecă toată zestrea constituțională a Apusului.* EMINESCU, O. XI, 267, cf. 266, 271. *Tu, hatmane Savin, și tu, visternice, și tu, vornice, și voi toți... martori ați fost că... un păgîn a cutezat să ridice ochii asupra fiicei mele.* GANE, S. 7. *Moșia Șuța din județul Ilfov,... au vîndut-o muma noastră lui vornicu Filip Lenș, drept 1300 galbeni.* LĂCUSTEANU, A. 23. *Vasile Lupul, visternic mare pe timpul lui Gaspar Vodă, vornic mare sub Alexandru, fiul lui Radu, s-a însurat întăia dată cu fata vornicului Bucioc.* RĂȘCANU, L. XXXVIII. *Rînduiala cinstei boierilor era tot cea din vechime: vel-logofăt, vel-vornic de Țara de Jos, vel-vornic de Țara de Sus, vel-hatman, vel-postelnic, vel-spătar, vel-ban, vel-paharnic, vel-visternic.* id. ib. XCIII. *Cu începutul veacului nostru vedem boieriile titulare înflorind pe deplin... Așa o anafora din 1802 îndreptată de boieri către Alexandru Moruzi poartă subsemnătura a 7 logofeți, 8 vornici și 4 vistiernici.* ARHIVA, I, 38, cf. 58, DDRF, PHILIPPIDE, P. 154. *Pentru a mulțămi boierilor ce-i ajutaseră la dobîndirea domniei, el ridică pe Moțoc la rangul de vornic,... pe Stroici îl face logofăt, pe Barnowski hatman.* XENOPOL, I. R. V, 69. *În clasa întîi, care purta numele grecesc de protipenda, se numărau acei cu titlurile de logofeți, vornici, hatmani, postelnici și agi.* id. ib. X, 149, cf. III, 174, 182, VI, 163, ENC. ROM., BARCIANU. *Înzestrați cu cunoștința cititului și a scrierii, întrau la curtea domnească... ca vornici sau juzi supremi, ca pîrcălabi sau căpitani de cetăți, cu ținutul lor.* SBIERA, F. S. 43. *Pîrvul era vornic pe la 1492, după cum rezultă dintr-un act al lui Vlad Voievod.* REV. IST. IX, 201, cf. ALEXI, W. *Acest Lupul biv-vel-vornic și parcalab de Neamț e amintit ca vornic de Țara de Sus încă din 1626.* GHIBĂNESCU, S. I. V, 276. *În Moldova se simțea nevoie de doi vornici pentru judecățile cele multe: aceasta s-a întîmplat îndată ce țara și-a atins hotarele firești.* IORGA, C. I. II, 153. *Al treilea și al patrulea vornic mare, creați de Alexandru Vodă Moruzi, au exact aceeași situație.* ib. S. D. XXII, 22. *Trecem prin Rus-Mănăstioara, lîngă bisericuța de lemn a căreia se mai vede piatra,... care pomenește pe... vornicul cel mare Ion Balș și fiul lui, Vasile stolnicul.* id. P. A. I, 161. *Divanul veliților era compus din vornicul din Țara de Sus și vornicul din Țara de Jos; din vornicul al treilea și al patrulea; din logofătul Țerei de Sus și logofătul Țerii de Jos.* REV. IST. X, 320. *Îmi cîntă jalnic rostul nestatornic Al tuturor măririlor din lume, Miron Costin, vestitul mare vornic.* IOSIF, V. 68, cf. TDRG, I. BRĂESCU, M. 73, cf. DHLR I, 251, 361, II, 131. *A luat ca izvod „Letopisețul" lui Simion Dascălul, pe care și el la rîndul lui îl izvodise după acela al lui Ureche vornicul.* IZVOADE, 180, cf. RESMERIȚĂ, D. *La 1706 luă parte ca sol al domnului său la nunta lui Dinu Brîncoveanu cu fata lui Ion Balș vornicul.* BUL. COM. IST. IV, 7. *Vornicul Beldiman, în poema sa citată, mai glăsuiește despre unele din impilările făcute tot atunci negustorilor, din întreaga Moldovă, de eterişti.* N. A. BOGDAN, C. M. 99. *Admitem așadar că la început, în secolele XIV și XV, n-a fost în Țara Românească decît un singur mare vornic.* BUL. COM. IST. V, 71. *Afirmăm... că în Moldova, în secolele XIV și XV, n-au existat doi mari vornici, ci unul singur. Acesta a fost vornicul de la curtea domnească.* ib. 82. *Atribuțiile vornicului moldovean sunt la fel cu cele ale vornicului din Țara Românească.* ib., cf. 72, 81, 84. *În 1568 apar pentru întăia oară cîte 2 vornici mari, și cei întăi cari ocupă această demnitate au fost Zbiare și Crăciun.* GHIBĂNESCU, S. I. XIX, 82, DR. III, 831, GR. S. II, 16. *Vornicul cel mare, Drăghici, și se pare că și colegul său, vornicul Vintilă, făceau negoț, la 1530, cu brașovenii.* GOLOGAN, C. R. 10. *Impunătoarea sa zestre hotărîse pe marele vornic Barbu Arnoteanu... să-i ceară mîna.* M. I. CARAGIALE, C. 129, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Concomitent cu această scrisoare mai aflăm și alta, prin care jupîn Calotă mare vornic scrie brașovenilor între altele că-și mărită o fată.* BUL. COM. IST. IX, 62, cf. MINERVA. *Pe timpul lui Ștefan cel Mare este un singur vornic de curte. El este, ca și mai nainte, unul din cei mai de seamă demnitari ai curții.* CC VII, 109. *D-sa se sprijinește într-un document nepublicat, ieșit din cancelaria lui Despot Vodă, în care Ion Moțoc este trecut ca vornicul Țării de Jos, iar Spancioc ca cel de Țara de Sus.* ib. 111. *În a doua jumătate a epocei fanarioților numărul vornicilor de curte se ridică la patru, instituindu-se cîte doi vornici pentru Țara de Jos, și doi pentru Țara de Sus.* ib. 112, cf. CADE, ARH. OLT. X, 261. *Manolache Brîncoveanu ocupă sub acest domn dregătoria de mare vornic.* ib. XII, 55. *Danciu din Brîncoveni a ocupat la început dregătoria de postelnic, apoi de vornic, mare armaș, spătar și în cele din urmă iarăș dregătoria de mare vornic* ib. XIII, 56, cf. DR. VII, 213. *Acest Manolachi Bogdan, vel-vornic, era fiul marelui logofăt Ion Bogdan.* GANE, TR. V. 235. *Acest paharnic poate să fi fost Todiraşcu Costachi, fiul marelui vornic Vasile Costachi și al Catrinei Cantacuzino.* id. ib. 277. *Vornicul de Țara de Jos, Iosif Murgoceanu, ridică*

dintre umeri capu-i de leu cărunt. SADOVEANU, O. V, 631. *Un cinstit vornic mare să poarte un cap de danț și alt cinstit vornic mare alt cap de danț.* id. ib. X, 352, cf. XI, 404, XVIII, 122, PUȘCARIU, L. R. I, 297, IORDAN, T. 212, ROSETTI, I. SL. 39, 73, SCRIBAN, D. *Toderașcu Ianovici apare ca vel-logofăt, fiind înlocuit, ca vornic al Țării de Jos, prin Grigore Ureche.* ARH. OLT. XIX, 71. *Vornicul Manolache, fost caimacam al Craiovei, om îndeobște iubit și stimat, pierde, în 1811, la o partidă de cărți... suma enormă de 20 000 ducați.* OȚETEA, T. V. 61, cf. 262. *Fratele mai mare al lui Dinicu Golescu, marele vornic Iordache (Gheorghe) Golescu... e cunoscut asemeni ca om de cultură.* CĂLINESCU, S. C. L. 15, cf. 19. *Timp de zece ani..., școala vieții așa cum putu,... cum îi îngăduiau milostenia domnitorului și patriotismul unor boieri ca marele vornic Iordache Golescu și fratele său, logofătul Dinicu Golescu.* CAMIL PETRESCU, O. I, 192. *Nu e familie la noi care... să nu pretindă la boierie. Toți se trag, cînd îi cauți, dintr-un spătar sau dintr-un vornic.* VINEA, L. I, 136, cf. DL, DM. *Boierii se opun, alcătuiesc o delegație în frunte cu vornicul Vasile Lupu, postelnicul Ioan Costin... și spătarul Grigore Ureche și merg la Constantinopole să protesteze.* IST. LIT. ROM. I, 383. *Vornicul era conducătorul curții domnești – fie al curții centrale sau al uneia locale... – fiind mai marele „slugilor" și curtenilor care asigurau administrația curții respective și a teritoriului ce depindea de această curte.* IST. ROM. II, 326. *În secolul al XVII-lea, sfatul domnesc, numit Divan..., era un consiliu restrîns, din care făceau parte în Moldova: logofătul, cei doi vornici, hatmanul, postelnicul, spătarul, paharnicul, vistiernicul, stolnicul și comisul; în Țara Românească, sfatul domnesc era compus din următorii dregători: banul, vornicul, logofătul, vistiernicul, spătarul, stolnicul, comisul, paharnicul și postelnicul.* ib. III, 80, cf. 694. *În Moldova neexistînd marele ban, dregătorul cel mai important era marele vornic, pînă în a doua jumătate a sec. al XVI-lea, cînd „întîiul șezător" al sfatului domnesc a devenit marele logofăt, urmat de vornicii de Țara de Jos și de Sus.* STOICESCU, S. D. 67. *În Țara Românească a existat în mod obișnuit un singur mare vornic. Numai în vremea domniilor lui Mihai Radu... și Șerban Cantacuzino..., funcția de mare vornic a fost dublată, după modelul moldovean, în această vreme existînd un vornic de Țara de Sus și unul de Țara de Jos.* id. ib. 187. *În afară de atribuțiile judecătorești, marele vornic a îndeplinit în sec. al XV-lea și prima jumătate a sec. al XVI-lea și importante sarcini militare, fiind comandantul armatei moldovene pînă la apariția hatmanului.* id. ib. 200, cf. id. D. 111, 416. *Cronicarul lui Ștefan cel Mare numește voievod pe vornicul Boldur, atunci cînd domnul îi încredințează conducerea unei oștiri separate de cea domnească.* PANAITESCU, O. Ț. 29, cf. 256, id. C. R. 183, DER, CIORANESCU, D. ET. *Piesele de teatru ale marelui vornic erau menite teatrului de păpuși.* IST. T. I, 116. *Aceste sate și vii îi fuseseră dăruite lui Dabija... de către soția lui, pe cînd era el vel-vornic.* C. GIURESCU, P. O. 22, cf. FORM. CUV. I, 79, 88, L. ROM. 1973, 316, 319, M. D. ENC. *Construită de vornicul Pogor,... casa a aparținut apoi, firește, fiului acestuia, junimistul Vasile Pogor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 14/1, cf. DEX, DREV, SCL 1984, 489, DLRV, MIHĂILĂ, D. 176. *Iată vine ca un zmeu, Vine Mogoș vornicul, Călare pe galbinul.* ALECSANDRI, P. P. 153. *Lăpușneanul cel cumplit Stă pe scaun poleit. Curtea-i plină de boieri, Vornici, hatmani, vistieri.* id. ib. 175. *Unii dintre boieri, Nici nu bea, nici nu mînca, Numai sta de tot pîra, Tot pe Dediu vornicul.* PĂSCULESCU, L. P. 200. *După cine că mi-o da? După Mogoș vornicul, Vestitu, viteazu, C-ala e fecior de domn.* BALADE, III, 131. (Glumeț) *Măi motane,... De-ar fi-n lume-un stat de mîțe, zău! că-n el te-aș pune vornic, Ca să știi și tu odată boieria ce-i, sărmane!* EMINESCU, O. I, 48. ◊ (În Moldova, în sec. XVI–XVIII) *Vornicul doamnei* (ori *despre doamna*) sau *vornicul haremului, vornic de harem* = dregător care făcea parte dintre slujitorii de la curtea doamnei, se ocupa de protocolul oficial al funcționării curții și administra veniturile care îi reveneau din patrimoniul domnesc. *Acesta zapis al nostru cîndu l-am făcut... s-au prilejit... și vornicii Măriei sale doamnei* (a. 1657). GHIBĂNESCU, I. Z. III$_1$, 90. *La această danie și tocmală s-au tîmplat... și pan Mihul ce-au fost mare logofăt de taină și pan Pancul postelnic ... și pan Dragoș dvornic despre doamna* (a. 1677). URICARIUL, V, 237. *Scriind și mărturisind într-acel zapis boiariul nostru Toader Tomiță, vornicul despre doamna, pentru un țigan* (a. 1722). GHIBĂNESCU, S. I. VIII, 338. *Șugubina... ținutului Vasluiului a fost dată... lui Anastasă vornicul despre doamna* (cca 1742). id. ib. XV, 189. *Doamna încă are obicei de face masă giupîneasilor; acolo iaste zvoritor vornecul doamnii și cu alții ce sîntu din partea haremului.* GHEORGACHI, CER. (1762), 283, cf. 269, 288. *Antohi Vodă atunce, tot într-acea iarnă, triimis-au pe Vasîlie Pureci, vornicul dinspre doamna, cu taină, în Țara Ungurească.* NECULCE, L. 143, cf. 253, CANTEMIR, S. M. 205/3. *Întovărășită de... vornicul haremului, doamna se învrednicește de același fel de cinste.* IORGA, C. I. I, 186, cf. II, 195. *Vornicul doamnei se ține de la fustași, supuși lui.* id. S. D. XXII, 19, cf. CC VII, 136, 139, ARH. OLT. X, 261, CIORANESCU, D. ET. (În Moldova, din sec. XV pînă la Regulamentul Organic) *Vornic de poartă* (sau *de gloată*) = dregător care funcționa la curtea domnească și ale cărui atribuții constau în judecarea pricinilor, în stabilirea celor care trebuiau înfățișate Divanului domnesc și, uneori, în participarea la hotărniciile de moșii. *Adecă s-au părît de faț[ă] naintea dumi meale boiarinul nostru Ionașco Cujbă, dvornicul de poartă, cu Măranaa* (a. 1624). I. BIANU, D. R. 94. *Și au fost în tocmala noastră boiarii cei mari:... Stratul Bolea ce-au fost păharnic, și Ionașco Avram dvornicul de poartă* (a. 1631). id. ib. 179, cf. 202, 207. *În tocma[la] noastră s-au tîmplat dumnealui Costantin Ciogolea spătariul cel mare... și Statie al doile vistiarnic și Damaschin și Neculai și Ilie Arapul, vornicii de gloată și alți boiari* (a. 1651). GCR I, 152/7, cf. IORGA, S. D. XVI, 393. *Au venit înaintea noastră... al nostru cinstit și credincios boiarin Iordachie marele vistiarnic și au arătat un zapis de mărturie făcut de boiariul nostru, de Ruginǎ vornicul de poartă* (a. 1660). BUL. COM. IST. X, 47. *Și-ntr-aceasta tocmal[ă] au fost Dumitrașco Roșca și Gheorghiț și Chirila și Toader Veatreș și Ursul, vornicii de poartă și... Pîrvul vătavul* (a. 1665). GHIBĂNESCU, S. I. IV, 30, cf. 33. *Pentru mai*

mare credință, noi toți vornicii de poartă, carii am fost de față, am iscălit și am pus peceți (a. 1666). URICARIUL, V, 309/11, cf. GHIBĂNESCU, S. I. IV, 276. *La multe divanuri, către vornicii cei de gloată dzicea: ... „Dzi celui om mîine să mai iasă la Divan", ferindu să nu să hie greșit cumva giudețul.* M. COSTIN, O. 89. *Văzindu că-i trage la Divan ei au căzut cu rugăminte denaintea boiarilor noștri, vornicilor de poartă, cum să nu-i mai ducă la Divan și să margă iară la vecinătate* (a. 1671). GHIBĂNESCU, S. I. X, 45. *La tocmala noastră s-au prilejit dumnealui Ștefan aga... și Andrei Săpotianul și Murguleț, vornicii de poartă* (a. 1681). id. ib. VII, 2. *Nu i-am putut giudeca, ce am trimis pe dumnealor vornicii de gloată acolo... să întrebe a cui să va afla că este acel loc, acela să-l ție* (a. 1684). id. ib. V, 103, cf. VII, 135, SAVA, DOC. I, 44. *Lupul Bogdan hat*[man]*..., Vasăli Pleșca treti-log*[ofăt], *Ștefan Pilat, Vasăli Gălcă, Gheorghiaș și Necula Bută, vor*[nici] *de gloată, fac știre că au venit înaintea lor Iordachi Rosăt vistierul cel mare și a arătat trei zapise de cumpărătoare pe Șchei* (a. 1697). BUL. COM. IST. IV, 221. *Noi, vornicii de poartă,... i-am făcut această marturie..., și, pentru încredințare, am pus și pecete porții, ca să să știe* (a. 1704). IORGA, S. D. XVI, 203. *Carte gospod... către stărostia de Putna, urmată de jaloba lui Iancu, ce au fost vornic de poartă, spre a-i alege părțile de moșîe, ce are la Cîmpuri, din bătrînul Lata* (a. 1706). SAVA, DOC. I, 58. *Am trimis domnia me acolo și vornici de poartă* (a. 1726). URICARIUL, XXII, 365, cf. VII, 44, GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 32. *Vornicii de poartă îș vor lua venitul lor păzind pre deplin acele ce-s hotărite în condica domnească* (a. 1755). URICARIUL, II, 274/29. *Pentru credință am pus și pecetea... Ștefan Popescu vornic de poartă, Neculai Tiron vornic de poartă* (a. 1758). FURNICĂ, I. C. 19, cf. BUL. COM. IST. IV, 211. *Domnul merge de sărută sfintile icoane... Apoi merg boierii cei mari pe rînduială, de la vel-logofăt pîn la vornicii cei de poartă.* GHEORGACHI, CER. (1762), 289. *Cu o zi mai naintea Divanului poroncește domnul vătavului de aprozi să facă știre vornicilor de poartă, ca să înștiințeze pe jăluitori, că iaste să să facă divan.* id. ib. 304, cf. 275, 277, 281. *Locul să-l stăpînească Proculeasă, pe undi s-au hotărît cu vornicii de poartă* (a. 1762). FURNICĂ, I. C. 20, cf. GHIBĂNESCU, S. I. VII, 283. *Luînd cartea domniei mele, să orînduiești pe Ștefan Tabără vor*[nic] *de poartă,... ca să margă la numita moșie..., să cerceteze pentru ace giumătate de sat ce cere Stroiescul* (a. 1764). BUL. COM. IST. X, 64, cf. GHIBĂNESCU, I. Z. VI_1, 30, SAVA, DOC. I, 92. *Venitul a 6 vornici de poartă. Lei b*[ani] *200 – de fieștecare piatră ce vor pune hotare, cînd se vor trimete să hotărască moșii* (a. 1776). RĂȘCANU, L. 27, cf. 73, GHIBĂNESCU, I. Z. VI_1, 147. *Această mărturii am scris-o eu cu zisa vor*[nicilor] *de poartă, fiind și eu de față la prețuiala casii* (a. 1781). FURNICĂ, I. C. 118. *Am făcut cercetare și hărții de stare moșiilor, ci iaste iscălită de șatrar Vasile Carpu și de rînduitul vornic de poartă* (a. 1786). GHIBĂNESCU, I. Z. VI_1, 112. *Fiind acolo și... Ioniță Caragea vornic de poartă și polcovnicul Ion Meriacri, i-am dus și pe d*[um]*n*[ea]*lor și au zis că iaz acolo n-au fost* (a. 1802). id. ib. VI_2, 100. *O carti gospod... împuternicești pi răzăși a stăpîni această parte după o țidulă de hotărît ce au la mînă di la un Antohe Luță, vornic de poartă* (a. 1812). SAVA, DOC. II, 67, cf. GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 131. *Patru vornici de poartă sînt cu ședерea dinafară de curte și desfac acolo pricinile cele mai mici.* CANTEMIR, S. M. 199/11, cf. URICARIUL, XIX, 244. IORGA, S. D. XVI, 165. *Spre a ave temeiul lui, am poftit și pe deosăbite față cinstite de s-au iscălit de martore. Ecaterina Dima,... Neculai Dima, vornic de poartă* (a. 1839). BUL. COM. IST. VI, 33. *Toți vornicii de poartă cuprinși în hotarnica de față sînt iscăliți fiecare cu pecetea sa.* URICARIUL, V, 309, cf. RĂȘCANU, L. XCVIII. *Vornicul de poartă era o boierie la curtea domnească.* MARIAN, NU. 401. *Cu îndeplinirea acestei deciziuni domnești fură însărcinați Gligoraşcu Cîrlig, vornic de poartă, și Constantin Arapul, fost pîrcălab.* SBIERA, F. S. 69. *Din vechi, una din atribuțiunile principale ale vornicilor de poartă era hotărnicia moșiilor și a locurilor de casă; această instituție a vornicilor de gloată, zișî în același timp și vornici de poartă, căci își avea dregătoria lor la poarta curții domnești din Iași,... a mers crescînd în vază.* GHIBĂNESCU, S. I. II, 143, cf. 100, 146. *Vornicii de poartă primesc taxe pentru hotărnicie și prețăluirea averii imobile.* IORGA, S. D. XXII, 19. *E probabil ca încă din secolul XV să fi fost mai mulți vornici de gloată sau de poartă.* BUL. COM. IST. V, 88, cf. 81. *La curte vornicii de gloată împlineau o triplă misiune: măreau alaiul domnului, țineau în frîu gloata de la curte și erau trimiși ca să hotărască moșiile.* CC VII, 134. *Vornicii de poartă aveau venituri speciale din hotărîtul moșiilor.* ib. 135, cf. 130, ȘĂINEANU, D. U., ARH. OLT. X, 261, SCRIBAN, D. *Începînd din sec. al XVII-lea,... vornicii de poartă au jucat un rol tot mai important în efectuarea hotărniciilor.* STOICESCU, S. D. 241. *Vornicii de poartă dispuneau de o pecete legată de numele și atribuțiile lor.* id. ib. 242, cf. 239, 240, DER. *La 1 septembrie 1780 hotărnicește, împreună cu un vornic de poartă trimis de la Iași, partea neamului Căpătan în moșia Odobeștilor.* C. GIURESCU, P. O. 231, cf. L. ROM. 1973, 319. (În Moldova de la sfîrșitul sec. XVIII și în epoca regulamentară) *(Vel-)vornic de aprozi* = mare dregător, de la curtea domnească, avînd atribuții judecătorești, care prezenta pricinile în sfatul domnesc și urmărea executarea hotărîrilor acestuia; avea și sarcina administrării închisorii datornicilor. *Spre aceasta este... și credința a cinstiți și credincioși boierii Divanului domniei mele, d-lor Constandin Balș vel-logofăt de Țara de Gios,... Dimitrie Manul vel post*[elnic]*... Raducanul Roset hat*[man] *i părcălab Sucevii, Costachi Sturza vel-vornic za aprozi* (a. 1803). URICARIUL, III, 29/27. *S-au dat și domnescul nostru hrisovul acesta, întărit... cu credința... a cinstiți și credincioși boierilor Divanului domniei mele, d-lor: Costachi Ghica vel-logofăt... Alexandru Balș vel-agă, Grigorie Ghica vel-vornic de aprozi, Dimitrie Bogdan biv-vel-spatar* (a. 1804). ib. VII, 61. *După cerere d*[u]*m*[nea]*lor s-au făcut țădulă domniii mele către al nostru cinstit și credincios boieriu, d*[u]*m*[nea]*lui Costache Contacuzino vel-vornic de aprozi... ca să sî puie pe telal-baș să li strige la mezat* (a. 1814). GHIBĂNESCU, I. Z. VI_2, 238. *D. aga Constantin Aslan, vel-vornic de aprozi* (a. 1824). id. S. I. X, 263. *Eu mă rog Înălțimii voastre să fie luminata poronca Înălțimei*

voastre către d[u]*m*[nea]*lui vel-vornic de aprozi a îndatora pe d*[u]*m*[nea]*lui banul să iasă numaidecît în cercetare giudecății Divanului* (a. 1826). id. ib. XXV, 180, cf. URICARIUL, VII, 139. *Poroncim d-tale vel-vornic de aprozi să faci cunoscut tuturor posturilor mai sus însemnate spre înființarea alaiului arătat* (a. 1828). ib. II, 279/9, cf. BUL. IST. IX, 162, 167. *Toate deosăbitele folosuri sau venituri a boieriilor lucrătoare, după cum și zăciuiala, pe care vornicu de aprozi și alți dregători le lua supt nume de împlinească... să obor cu totul.* REG. ORG. MOLD. VIII, 2/23. *Încuviințînd demisia dumisale aga Emanuel Hrisoverghi din postul de vornic de aprozi, noi am găsit de cuviință a numi pe d*[u]*m*[nea]*ta la asămene îndatoriri* (a. 1852). GHIBĂNESCU, S. I. X, 389. *Chiar tinerele odrasle din tulpina evgheniștă păşeau triumfal peste toate treptele ierarhiei, pentru ca de-a dreptul să între în posturile de ispravnici și de vornici de aprozi.* ALECSANDRI, O. IV, 354, cf. CC VII, 139, L. ROM. 1973, 319. (Sfîrşitul sec. XVIII şi începutul sec. XIX) (*Marele* ori *vel-*) *vornic de politie* (sau *al politiei*) = dregător domnesc, care avea atribuții administrative, judecătorești și financiare în capitalele celor două țări românești, București și Iași. *Am pus martori... și pe dumnealor cinstiți și credincioși boierii veliți ai Divanului domniii mele: pan Dumitrașcu Racoviță vel-vistier,... pan George Mavrocordat vel-post*[elnic],... *pan Michalache Manu vel-vornic al polithiii* (a. 1803). TES. II, 321. *Martori puind... și tot sfatul cinstiților și credincioșilor boierilor celor mari ai Divanului domniei mele: pan Dumitrache Ghica vel-spat*[ar],... *pan Costandin Varlaam vel-vornic al polithiii, pan Costandin Filipescu vel-clucer* (a. 1805). ib. 339. *Socotind domnia me spre purtarea de grijă a unora dintru acele obștești folosuri, cu dreaptă alegere cumpănind, am alcătuit un rang de boierie înadins spre aceasta, sub numire de vel-vornic de politie* (a. 1813). URICARIUL, I, 198, cf. 199. *Marturi fiind și dumnealor cinstiți și credincioși boieri veliți ai Divanului domniii mele: pan Costandin Filipescu vel-vist*[ier],... *pan Grigorie Ralea vel-hatman, pan Alexandru Nenciulescu vel-vornic de polithie* (a. 1814). TES. II, 368, cf. 384. *Spre întărire celor de mai sus zise, iaste... și credința a cinstiți și credincioși boierii Divanului domniei mele: d*[u]*m*[nea]*lui Costandin Balș vel-logofăt... i d*[u]*m*[nea]*lui Sandul Sturza vel visternic... i d*[u]*m*[nea]*lui Neculai Hrisoverghe vel-vornic a politiei* (a. 1814). GHIBĂNESCU, I. Z. VI$_2$, 239. *Dupe care pitac al domniii mele, scoțîndu-le copie, să se și adevereze de d-ta și să se trimiță d-lui vel-vornic al politiei, ca să se facă cunoscută către numiții hotărîrea domniii mele* (a. 1820). FURNICĂ, I. C. 308, cf. GHIBĂNESCU, S. I. X, 263. *Martori fiind și dumnealor cinstiți și credincioși boieri veliți ai Divanului domniii mele: pan luminatul beizadea Gheorghie Ghica,... pan Grigorie Filipescu vel-spătar,... pan Mihăiță Filipescu vel-vornic al politiii* (a. 1825). DOC. EC. 346, cf. BUL. COM. IST. IX, 162, VALIAN, V. *A doua clasă de boieri de întîiul rang: dumnealor marii vistieri, marii postelnici, vornici de politie și alții.* BOLLIAC, O. 249, cf. PETRI, V., COSTINESCU. *E în sfîrșit un vornic de politie, care ia o parte din sarcina agăi.* IORGA, C. I. II, 160. *Marele vornic de politie,... făcut din nou, are, pe lîngă leafă și vînzarea polcovniciei.* id. S. D. XXII, 23. *Vornicul de politie avea atribuțiuni identice cu ale ispravnicilor de județe, în ceea ce privește numai administrația locuitorilor din oraș.* REV. IST. X, 316, cf. TDRG. *Printre ei întîlnim, afară de cei trei boieri citați de Naum,... pe marii logofeți Scarlat Grădișteanu și Nicolae Golescu; pe marii vornici de politie Alexandru Nenciulescu și Mihail Cornescu.* OȚETEA, T. V. 262. *Pentru evidența populației și chestiunile fiscale a fost creată, în 1794, la București, funcția de vornic de politie.* IST. ROM. III, 676. *Cu sistematizarea orașului se ocupa din 1813, la Iași, marele vornic de politie.* id. ib. *Alte creații noi ale acestei perioade sînt marele logofăt de obiceiuri..., marele vornic de politie cu atribuții fiscale înlăuntrul orașului București și marele logofăt al trebilor din afară.* ib. 694, cf. CIORANESCU, D. ET. (În Țara Românească, la sfîrșitul sec. XVIII și în prima jumătate a sec. XIX) *Vel-vornic al obștirilor* (ori *de obștiri*) sau (*marele* sau *mare*) *vornic de cutie* (ori *al cutiei*) sau (în Moldova, în prima jumătate a sec. XIX) (*mare* ori *vel-*) *vornic de obște* (sau *al obștii*) = mare dregător din sfatul domnesc, care administra casa sau cutia milelor și care avea atribuții edilitare și judecătorești, mai ales succesorale. *Dat-am zapisul mieu la cinstita mîna d*[umnealui] *vel-vornic al obștirilor Radul Golescu, al d*[umnealui] *vel-logofăt de Țara de Sus, Costandin Filipescu, precum să se știe că... fiind orînduiți epistați și purtători de grije de către Măria sa Vodă asupra spitalului ce s-au început a se face* (a. 1797). IORGA, S. D. XVI, 79. *Al nostru boieriu vornic de obștie, luînd Casa milii, se îndatorește să puie toată purtarea de grijă și silință pentru dînsa* (a. 1803). URICARIUL, I, 102/13. *Al nostru boieriul vornic de obștie va avea și epistasia ceșmelelor și a apelor ce... ne-am apucat ca să aducem în oraș* (a. 1803). ib. 106/11, cf. III, 29/24. *Am pus martori... și pe dumnealor cinstiți și credincioși boierii veliți ai Divanului domniii mele: pan Dumitrașcu Racoviță vel-vistier, ... pan Manolache Crețulescu vel-ban,... pan Matei Fălcoianu vel-vornic al obștirilor,... pan Iordache Filipescu vel-căminar* (a. 1803). TES. II, 321. *S-au dat și domnescul nostru hrisovul acesta, întărit... cu credința... și a cinstiți și credincioși boierilor Divanului domniei mele, d-lor: Costachi Ghica vel-logofăt de Țara de Jos,... Dimitrie Ghica vel-vornic al obștei,... Alexandru Mavrocordat hatman* (a. 1804). URICARIUL, VII, 61, cf. TES. II, 338, GHIBĂNESCU, I. Z. VI$_2$, 239. *Marturi fiind și dumnealor cinstiți și credincioși boieri veliți ai Divanului domniii mele, pan Costandin Filipescu vel-vis*[ier],... *pan Iordache Slătineanu vel-vornic al opștirilor,... pan Grigorie Ralea vel-hatman* (a. 1814). TES. II, 368. *Lei 35 060 – împlineala dumisale vel-vornic al obștiei* (a. 1815). GHIBĂNESCU, S. I. VII, 279. *Vorniciia dumnealui vel-vornic de obștiri Nicolae Văcărescu* (a. 1820). IORGA, S. D. XXII, 4. *Divanul al doilea, întocmit de vel-ban,... vel-dvornic al obștirilor, vel-logofăt de obiceiuri și trei din veliții boieri, cei mazîli* (a. 1822). ARH. OLT. X, 248. *D. spătarul Vasile Roset vel-vornic de obște, d. aga Gheorghe Buhuș vel-hatman al politiei,... d. aga Costin Carpu vel-ban* (a. 1824). GHIBĂNESCU, S. I. X, 263, cf. BUL. COM. IST. IX, 162. *O listă a tuturor boierilor Moldovei, la 1810, arată 3 logofeți de Țara de Jos..., 2 vornici ai obștiei, 2 hătmani, 3 vistiernici,*

3 postelnici. XENOPOL, I. R. X, 153. *Vornicul de cutie (a milelor), creat la 1793, are leafă şi a zecea parte din veniturile Casei.* IORGA, S. D. XXII, 22, cf. id. C. I. II, 160. *Vornicul.. cutiei împărţea milele ce se dau văduvelor şi oamenilor scăpătaţi, de oarecare condiţie.* REV. IST. X, 316, cf. TDRG. *Mereu în slujbă, devine, sub Alexandru Vodă Şuţu, vel-vornic al obştirilor, însărcinat să descotorosească uliţele de tarabe.* CĂLINESCU, S. C. L. 15. *Din 1803 a fost înfiinţată în acest oraş şi funcţia de mare vornic de obşte, care avea în grijă cutia milelor, problemele de moştenire şi alimentarea oraşului cu apă potabilă.* IST. ROM. III, 676, cf. 694, CIORANESCU, D. ET., L. ROM. 1973, 319. ♦ (Învechit; prin lărgirea sensului) Căpetenie, conducător. *Iosif iară-l duseră în Eghipet şi un om den Eghipet, Putifar era numele, cine era comornicul şi vornicul* (căpetenia gărzii împărăteşti B 1938) *lui craiu, cumpără pre el de la izmailteani, cine dusease pre el acolo.* PO 134/2. *Şi aruncă pre ei în casa vornicului* (căpitanului gărzii împărăteşti B 1938) *în temniţă, în carea Iosif prins se ţinea* ib. 137. *Şi era acolo cu noi un jidov tinăr, sluga vornicului* (al căpeteniei gărzii împărăteşti B 1938). ib. 140. *Chemă vornicul cetăţei şi-i dzise: „Ascultă-mă, vornice!... Dă învăţătură să nu să vîndză alte bucate în cetate, numai bucate împărăteşti.* VARLAAM, C. 434, cf. 435. ♦ (În perioada regulamentară; mai ales în sintagmele *marele vornic* sau *vornicul cel mare*, învechit, *marele vornic al trebilor din lăuntru, marele vornic din lăuntru, vornicul pricinilor din lăuntru, vornicul din lăuntru*) *Ministru de interne. Marele dvornic din lăuntru, Grigore Filipescu* (a. 1831). DOC. EC. 476. *Vornicul pricinilor din lăuntru a mulţumit tuturor profesorilor din partea a toată boierimea pentru sporul şi silinţa ce au arătat.* CR (1832), 227[1]/1. *Ministrul trebilor din lăuntru, al finanţii şi marele postelnic vor alcătui un sfat administrativ subt prezidenţia marelui dvornic, ministru trebilor din lăuntru.* REG. ORG. 96/24. *Domnul va strînge înaintea sa sfatul ministrilor care să va alcătui de dvornicul din lăuntru, de vistierul, de logofătul dreptăţii,... de spătarul şi de postelnicul.* ib. 97/12, cf. 78/6. *Dumnealui marele vornic, şeful Depertamentului trebilor din lăuntru, prin înţelegere cu Depertamentul vistieriei, va aduce această poruncă a noastră la îndeplinire* (a. 1836). DOC. EC. 641, cf. VALIAN, V. *Aceste alegeri să vor face la începutul lunii lui octomvrie şi să dau în cunoştinţa marelui vornic al trebilor din lăuntru.* REGUL. ORG. 161/23. *Într-acestaşi chip alcătuindu-să budgetul..., să va trimite prin cîrmuitorul judeţului către marele vornic din lăuntru, spre a-l întări.* ib. 165/15. *Spătarul, fiind unul din mădulările sfatului administrativ extraordinar, este mădular subt prezidenţia vornicului din lăuntru, după chiar legiuirea Regulamentului.* ib. 586/23, cf. 580/7, ARH. OLT. V, 218, cf. POLIZU. *Mi-a trebuit să alerg o săptămînă să mă căciulesc pe la toate autorităţile civile şi militare, de la dorobanţ pînă la vornicul cel mare, pînă să dobîndesc o scrisoare cu trei iscălituri, în puterea căreia un ofiţer mi-a deschis uşa odăiei prizonierului.* GHICA, S. 664, cf. PETRI, W., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, II, 463. *Întorcîndu-mă acasă de la şcoală, găsesc un lipcan de la Ministrul Finanţelor care mă aştepta cu o invitaţie olografă din partea vornicului Alecu Filipescu.* LĂCUSTEANU, A. 38. *Doi bărbaţi cu o mare influenţă politică şi administrativă în Ţeara Românească au manifestat... gustul lor pentru adunarea de antichităţi... Aceşti doi bărbaţi au fost generalul Nicolae Mavros,... cellalt, marele ban Mihalache Ghica,... vornic sau ministru de interne pînă la 1842.* ODOBESCU, S. II, 410. *Marelui vornic îi plăceau anticele.* id. ib., cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., I. BRĂESCU, M. 73, RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Mavros... constituie primul fond al muzeului naţional de antichităţi. I se alătură Mihalache Ghica, fratele mai mare al domnitorului, vornic (ministru de interne) în timpul domniei fratelui său.* VIANU, L. R. 101. *Mare vornic, Costache Filipescu era unul dintre cei mai aleşi prieteni ai lui Bălcescu.* CAMIL PETRESCU, O. II, 14. *Kisseleff a chemat pe vornicul cel mare, atunci era Iordache Filipescu,... şi i-a dat poruncă straşnică să puie în goană această bandă.* id. ib. III, 313. *Nu se arăta prudent să zădărască, fără noimă, cine ştie ce bănuielnică vrăjmăşie a unei odrasle din tagma suspusă, cu... rubedenii printre atotputernicii zilei, marele vornic Vilara sau aga Iancu Manu.* C. PETRESCU, A. R. 17, cf. CONTRIBUŢII, I, 118. *Marele vornic (marele logofăt în Moldova) sau ministrul de interne, marele vistier (ministrul de finanţe) şi secretarul de stat (ministrul de externe) formau sfatul administrativ.* IST. ROM. III, 943. ◊ *Vornic al temniţelor* (ori *de temniţă, de închisori*) sau *vornicul temniţelor* (*sau al închisorilor*) = conducător, administrator şi supraveghetor al închisorilor. *Îngrijitorul temniţilor..., de acum înainte, să va numi vornic al temniţilor în tot prinţipatul Valahiei.* REGUL. ORG. 278/20. *Vornicul temniţilor se va orîndui de către stăpînire şi va fi însărcinat, obsebit de strîngerea birului de la ţiganii domneşti, cu îngrijirea strejuirii şi bunei orînduieli a temniţilor şi a ocnelor din tot prinţipatul.* ib. 279/1, cf. 580/11. *E dus la Snagov, unde e întîmpinat cu pompă mare, fiind luat drept vornicul de închisori.* CĂLINESCU, S. C. L. 87. *Villara mă ştie omul lui Tell şi tocmai de aceea mi-a trimis pe cap pe serdarul Leţu, vornicul închisorilor.* CAMIL PETRESCU, O. II, 21, cf. DL.

2. (În evul mediu; mai ales în Moldova) Reprezentant al domniei în tîrguri, la curţile domneşti şi în ocoalele dependente de acestea, care avea atribuţii judecătoreşti, administrative şi fiscale; locţiitor şi subordonat al celor doi mari vornici (**1**), în oraşele lor de reşedinţă, avînd atribuţii judecătoreşti, administrative şi fiscale. *Eu, vornicul den Suceav*[a], *şi şoltujul cel armenescu, facem închinăciune... dumitale giupîne birău den Bistriţă* (începutul sec. XVII). ROSETTI, B. 64. *Noi am vîndut direapta ocină a noastră din sat... lui Mănăilă vornicul den Ştefăneşt*[i] *şi giupîneasei lui* (a. 1614). I. BIANU, D. R. 23. *Într-aceasta tocmală tîmplatu-s-au Dămian vornicul de Dorohoi şi popa Gligorie de-acolo* (a.1647). GHIBĂNESCU, S. I. V, 53. *Stîlpul despre Căueşti... noi l-am vîndut lui Toader vornicul de tîrg de Iaşi... direptu optuzeci de lei* (a. 1657). GHIBĂNESCU, I. Z. III$_1$, 90. [Scriu] *la priiatinii noştri, la vornicii de Bîrlad* (a. 1660). IORGA, S. D. XVI, 193. *Scriem cartea domniei meale, la vornicii de Dorohoi, dămu-vă ştire că domniei meale s-au jeluit Andronic de Pomîrla* (a. 1661). GHIBĂNESCU, S. I. IV, 90. *În tocmala noastră au fost dumnealui Miron*

Costin, părcălabul de Hotin,... şi Enachi vornic de tîrg (a. 1664). id. I. Z. III$_2$, 4. *Vădzînd noi că nu se află nime să ne plătească, am căzdut după dumnealui Toaderaşco, vornicul de Botăşeni, cu rugăminte mari să ne scoaţ*[ă]*... de la gloab*[a] *călugărilor* (a. 1673). id. S. I. V, 64, cf. 104. *Şi cîndu au trecut demeneaţa pe o negură pe lîngă Botăşeni, i s-au rătăcit un cămăraş a lui, anume Iştoc, c-o păreche de desagi de galbeni, şi căzdzindu pre mîna Jorăi, ce era atunci vornic în Botăşeni, au luat banii şi l-au triimis pre Iştoc la Dabije Vodă şi cu banii.* NECULCE, L. 34. *Eu, Ilie Abăza vor*[nicu] *de Botoşani am scris zapisul* (a. 1704). IORGA, S. D. XVI, 208. *Şi căci s-au schimbat vornicii aceia, nu-i atîta pricină..., căci de se schimbă vornicii, dar vornicia rămîne* (a. 1743). id. ib. V, 339. *Fac ştir*[*e*] *dumitale c-au vinit Sandul Albotă, cruceriul, şi cu Iliia, vornicul de Dorohoi, şi ne-au adus un răvaş de la dumneata* (a. 1720). GHIBĂNESCU, S. I. XIV, 39, cf. XII, 61. *De cînd au început ei a-ş face isprăvi singuri, acmu nice bagă samă pe vornicul* (cca 1724). id. ib. VIII, 340. *S-au poroncit la vornicul de Botoşani ca să găsască dascăl să puie la şcoala aceea* (a. 1759). URICARIUL, II, 51/30, cf. IORGA, S. D. XXII, 30. *Vornicul de tîrg strînge dijma din toată marfa carea să vinde cu măsura şi cu cumpăna.* CANTEMIR, S. M. 204/9. *La Bîrlad sînt doi vornici judecători,... şi asemenea sînt doi şi la Dorohoi.* id. ib. 243/19, cf. RĂŞCANU, L. XCV, XENOPOL, I. R. III, 169. *Totuşi din această vreme de sărăcie e scrisoarea prin care cei doi vornici ai Botoşanilor recomandă saşilor din Bistriţa Ardealului... interesele unui armean din oraşul lor.* IORGA, C. I. II, 192, cf. TDRG. *El pare să fie identic cu un Damian vornic de Dorohoi pe la 1647.* IZVOADE, 211. *Vornicul de Dorohoi îşi avea începutul, după Ureche, de pe vremea lui Alexandru cel Bun.* GHIBĂNESCU, S. I. XII, XI, cf. RESMERIŢĂ, D., BUL. COM. IST. V, 82, CC VII, 142, 146, 148, 149, 150, ŞĂINEANU, D. U. *Se roagă dumnealor vornicii de tîrg Neculai Ciocîrlan şi Iordachi Ponici să binevoiesti a-i primi, avînd a pune o rugare la picioarele Măriei tale.* SADOVEANU, O. X, 357, cf. SCRIBAN, D. *În restul ţării, reprezentanţii domniei erau deosebiţi după mărimea oraşelor şi tîrgurilor şi după gradul de autonomie administrativă de care dispuneau. Aceştia erau epistaţi (Câmpulung-Muscel), polcovnici (Tîrgovişte, Craiova, Ploieşti), căpitani de tîrg (Cerneţi, Buzău, Piteşti), vornici de tîrg (Botoşani, Bîrlad, Suceava etc.).* IST. ROM. III, 676, cf. II, 290. *Autoritatea vornicilor de Bîrlad şi de Dorohoi nu se întindea decît asupra oraşelor respective şi asupra ocoalelor din jurul lor, nu şi în satele din ţinut.* STOICESCU, S. D. 204, cf. 203, DER. ◊ (Sfîrşitul sec. XVII şi prima jumătate a sec. XVIII) (*Marele*) *vornic de Tîrgovişte* = locţiitor al domnului, în lipsa acestuia, în cea de a doua capitală a Ţării Româneşti. *S-au sculat dă au mersu la Potlogi şi de acolo, la iulie în 1 dni au întrat în scaonul Tîrgovîştii cu alai mare şi frumos, îmbrăcînd cu caftan pe vornicul de Tîrgovişte după obiceiu.* R. GRECEANU, CM II, 173, cf. CIHAC, II, 463. *Ca vornic de Tîrgovişte îl şi vedem ieşind înaintea noului domn, Nicolae Mavrocordat, lîngă Focşani, în 1716.* IORGA, L. I, 152. *Vornicul de Tîrgovişte judecă în continuare, fără amestecul ispravnicilor.* IST. ROM. III, 398, cf. STOICESCU, S. D. 192, 193. ♦ (În sec. XVI–XVIII; mai ales în sintagma *vornic de Cîmpulung*) Dregător domnesc în ocolul autonom Cîmpulung Moldovenesc (care cuprindea cinsprezece sate), avînd atribuţii judecătoreşti şi administrative, pe care le exercita împreună cu sfatul bătrînilor din satele ocolului. *Noauă ne pare că n-are vină, că l-au prinsu cine-au fost vornic atu*[n]*ce, anume Cozma* (a. 1595). DOC. Î. (XVI), 195. *Eu, Bilăi, vornicul de Cîmpulu*[n]*gu, închinu-mă Domilor voastre foarte cu frăţie bună* (a. 1604–1618). ROSETTI, B. 76. *Eu, Ionaşco, vornecol den Cîmpolu[n]g, scriiu pace şe sănătate la... birăul den Bi*[s]*triţ* (a. 1615). id. ib. 80, cf. 48, 74, 90, 92. *M-au tras la giudecată, fiind atunci vornici la Cîmpulung dumnealor Solomon Botez şi Toader Calmăşul* (a. 1729). ŞTEFANELLI, D. C. 33. *Pentru pricini ce vor ave printre dînşii, nime... să nu să amestece, fără numai vornecul lor să-i giudece şi să le caute pricinele şi trebile ce vor ave* (a. 1767). id. ib. 94, cf. 99, IORGA, S. D. XXII, 15, 17. *Vornice din Cîmpulung. aice la cinstita judecătorie au jeluit Nistor Părăpale cum că el are pricină de judecată cu Sămion Teleşca* (a. 1788). ŞTEFANELLI, D. C. 176, cf. 230, 234, 261. *Ioniţă Tudurian, vornic, am rînduit sătenii la hotărît* (a. 1796). id. ib. 267. *Dat-am zapisul meu la mîna dumisale Sămion Tărăbuţă, vornic din Cîmpulung* (a. 1807). id. ib. 332. *Au obiceiuri şi judecăţi ale lor deosebite; uneori primesc şi de la domnie doi vornici, însă de multe ori îi şi gonesc afară din ţinuturi.* CANTEMIR, S. M. 279/15. *Acest zapis s-au făcut înainte noastră, a vornicului şi a giuraţălor..., şi am iscălit şi cu pecete tîrgului am întărit* (a. 1835). ŞTEFANELLI, D. C., 406, cf. 428, STOICESCU, D. 389. ♦ (Din sec. XVII şi pînă la Regulamentul Organic; mai ales în sintagma *vornic de Vrancea*) Dregător domnesc al zonei autonome Vrancea (care cuprindea douăsprezece sate), avînd atribuţii judecătoreşti, administrative, fiscale şi de supraveghere a hotarului, pe care le exercita împreună cu sfatul bătrînilor din satele Vrancei; era subordonat starostelui de Putna şi marelui hatman. *Scriem domniia mea la sluga noastră, la vornicul de Vrancea, şi la toţi oamenii de acolo, carii sînteţi socotitori la toţi munţii Vrâncei* (a. 1656). BUL. COM. IST. II, 194. *S-au părît... înaintea domniii meale Ponici şătrariul şi Toader vornicul de Vrancea* (a. 1659). GHIBĂNESCU, I. Z. III$_1$, 113. *Aşijdere şi Ion Căpătan din Odobeşti şi cu ficiorul său, Ion Căpătan, vornic de Vrancea,... au dăruit sfintei mănăstiri a lor dreaptă ocină şi moşie* (a. 1688). SAVA, DOC. I, 43. *Cine ci ar fi luat din vinitul acelui munte, astă-vară, vornicii di Vrancea să li plinească după giudecată* (a. 1735). id. ib. 74, cf. IORGA, S. D. XXII, 17, RĂŞCANU, L. 81. *Din porunca dum*[nea]*lui... Pavel, vornic de Vrance, fiindu ori*[*n*]*duiţi ca să alegim parte di moşii, ci să tragi din bătrînul Boortă* (a.1780). SAVA, DOC. I, 110. *Prin alegire dum*[nealui] *hat*[manului] *am făcut domnie me vornicu de Vrance ot ţinut Putnii pe Ion Avramu, căruie i s-au dat îndestulă poruncă şi învăţătură în ce chip să urmezi la toati trebile aceştii vornicii* (a. 1783). id. ib. II, 25. *Dumnealor boiarii starosti au rînduit pe dumnealui vornicu de Vrance şi pi dumnealui vameşu Gavrilă Avram cu hotărîre că... să să facă măsura poroncită pisti toată Vrancea* (a. 1818). id. ib. 83. *Mă rog ca să să dea la mîna numitului un pitac al cinstitei isprăvnicii*

către stărostiia Putna, ca să poruncească dvornicului de Vrancea a-i da pușca, să aibă cu ce să strejuiască poteca (a. 1820). BUL. COM. IST. VI, 55, cf. SAVA, DOC. II, 95, 102, 114. *Al doilea act, mult mai întins, e din 1819. Vornicii de Vrancea, păstrați încă la o dată așa de târzie, judecă între un Dudu..., Toma, din Nereja, și un Vasile Carsochi.* BUL. COM. IST. VI, 52, cf. DIACONU, VR. LXX, LXXIX. *Vornicul de Vrancea este numit de către însuș domnul Moldovei, după alegerea hatmanului. El este subordonat hatmanului și dumnealor „staroști de ținutul Putnii..."* SAVA, DOC. I, XXXVII, cf. XXXVIII, XXXIX. *Documentul... lămurește rosturile vornicului de Vrancea... Este vorba în special de atribuțiunea de supraveghetor al frontierei pe care o avea vornicul de Vrancea.* id. ib. II, 26, cf. 137, C. GIURESCU, P. O. 228. ♦ (Învechit) Sol[1] **(1),** emisar. *L-au fost opritu în Co*[t]*nariu șe i-au dus la Ștefan Vodă, ce nu putem ște nice noi ce au făcutu cu dă*[n]*șei, că nu ne-au venet noao vornic să ștem bine* (a. 1616). ROSETTI, B. 84.

3. (În Țara Românească, din sec. XVI și pînă la începutul sec. XIX) Subaltern, în județe, al marelui vornic **(1),** care avea atribuții judecătorești și fiscale, iar din sec. XVII și îndatoriri militare în timp de război; (în Moldova, din sec. XVI și pînă la începutul sec. XIX) reprezentant al puterii centrale în satele domnești sau al stăpînului feudal în satele aservite, care avea atribuții judecătorești și fiscale; (în ocoalele Vrancea și Cîmpulung Moldovenesc) reprezentant ales al obștilor sătești și subordonat al celor doi dregători domnești, care avea atribuții judecătorești și fiscale; (mai ales în Moldova; din perioada Regulamentului Organic și pînă la începutul sec. XX) primar[2] **(III 1)** (de sat); vornicel **(1).** *Nime treabă* [s]*ă nu aibă din neamul acestor oameni..., f*[ă]*ră numai Stănilă vornic și frate-său Cîrste* (a. 1576). DOC. Î. (XVI), 98. *Mărturescu cu cest zapis al miu că mi-amu vî*[*n*]*dut a mea deraptă parte de ocină și moșie, din satu den Drăgușean*[i], *nepotu-miu, lui Necoar*[ă] *Bantăș vornicul* (a. 1587). DOC. Î. XVI, 159. *Scris-am eu Neanciul vornic ot Mănești cu mâna mea* (cca 1595). CUV. D. BĂTR. I, 63/27. *În tocmala noastră au fostu Zamentie vătavul și Nuor vornicul den Bahnă și Gavrilaș den Hilipești* (a. 1664). GHIBĂNESCU, S. I. IV, 22. *Ghiorghii vornec ot Stredzăștii... Cerbul vornic den Igești* (a. 1665). IORGA, S. D. VII, 316. *Au mersu acolo și au strînsu mulți oameni buni, de prinpregiur, megiași, anume Toader Sitarul de Bogdana... și Gligoraș feciorul lui Toader ce-au fost vornic la Docolina* (a. 1671). GHIBĂNESCU, S. I. IV, 123. *Cari părți de ocini ni sînt și noaă cumpărătură de la Iordachie, ci au fost vornic di Odobești* (a. 1688). SAVA, DOC. I, 39. *Eu, Ioniț vornic ot Hulboca, și eu, Ursul frate lui Ioniț,... făcut-am zapisul nostru la mîna dumisale, sărdariului Iordachi Ruset* (a. 1730). GHIBĂNESCU, I. Z. VI$_1$, 108. *Adică eu, eugumenu Filaret de la sfînta mănăstire Aron Vodă,... dat-am scrisoarea me la mîna Radului, ginere vorneculuí Sandului ot Bahne* (a. 1763). C. GIURESCU, P. O. 291. *Am mărsu la moșiile aceste... și întăi am strînsu pe răzeșii cari s-au aflat și pe alți împrejurași...: Ioniță Petrona ot Ciuciumeni răzăș,... Gavril Săhăidac vornic ot Spineni... și Iftimi vornic ot Bădiceni și Vasile Turcumam vornic ot Vercăuți* (a. 1765). GHIBĂNESCU, I. Z. VI$_1$, 25, cf. 29. *Oriunde să vor afla acei ucigași, să-i trimiță dregătorul ținutului... cu izvod iscălit de ispravnic,... care să să de pe sama vorneculuí satului* (a. 1775). IORGA, S. D. XXII, 9. *Stogurile de fîn ce vor fi aproape de sat..., dator să fie vornicul cu sătenii să puie să le îngrădească* (a. 1776). RĂȘCANU, L. 41. *Strîngîndu oameni bătrîni de prinpregiur, din sat Dobronăuții: pe Zaharia Lăurăn ce-au fost vornic și pe Tănase Bișăc... șă pe Ion Bojăscu ot Onut..., toți aceștia... au mărturisit că aceea este fîntîna putredă* (a. 1781). BUL. COM. IST. X, 69. *În tîrguri giudecătoriul și cu tîrgoveții, în sate vornicul și fruntașii,... în besearică deșchisă să se adune și..., după copia de giurămînt..., vor giura.* PORUNCĂ, 3/12. *Cei ce am fost față am iscălit... Eu vornic Mihălache Mafteiu ot Odobești. Eu vornic Ilie Mihalce. Eu Ștefan Cetinoiu* (a. 1780). C. GIURESCU, P. O. 297. *Mergînd acolo la fața locului: nemesnec Luca ot Bîrsești, dumnelui vornic Ion Ponia ot Șîndilarii de Sus dimpreună cu toți sătenii din Năruja,... s-au hotărît ca să mai ia numiții o groapă* (a. 1798). SAVA, DOC. I, 133. *Nici slujbașii statului, nici vornicii satelor nu vor putea supt nici un cuvînt a cere de la săteni... vreo gloabă, zăciuială sau orice altă dare în folosul lor.* REGUL. ORG. MOLD. 27/7. *La vornicul bătrîn Aleargă, că e bun și primitor român.* DONICI, F. 53. *Stărostiile Putnii către vornicul satului Vînășăștii* (a. 1854). C. GIURESCU, P. O. 478. *Un sătean vra să se facă vornic în satul lui.* RUSSO, S. 6. *Fereascâ Dumnezău pe-o fimeie să se mărite cu vornicu satului, că nu mai are parte de bărbat!* ALECSANDRI, O. V, 597, cf. 617, COSTINESCU, CIHAC, II, 463. *Dar în satu cela-n care ședea împăratul dornic Era și un om de samă, un fruntaș... fusese vornic.* EMINESCU, O. VI, 24. *Vornicul, care nu știa nici scrie, nici citi, vătămanii, bătrînii satului adunau darea repărțită în proporție cu venitul fiecăruia.* id. ib. XII, 304. *Iată, moș Nichifor, vechi vornic de sat, fruntaș cu patru boi.* GANE, S. 287. *Cam pe înserate, ne luăm tîrîș, cu moș Bodrîngă cu tot, și ne băgăm într-o cinstită crîșmă, la fata vornicului de la Rădășeni.* CREANGĂ, O. 232, cf. 182, 183, 236. *Într-o zi cheamă Țintilă pe vornicul și pe fruntașii satului la sine.* CONV. LIT. XV, 271. *Cred că nime nu s-a-ngrijit ca noi, Din toți care-au fost vornici, de-a satului nevoi.* I. NEGRUZZI, S. II, 124, cf. 112, DDRF. *Trei ani de zile a fost el... vornic în satul său și tare bine i-a mers.* MARIAN, O. I, 10, cf. 9. *Noi plătim vornicului de sat, fără ca să ni alegem chiar pe acela pe carele îl vre tot satul.* SBIERA, F. S. 136, cf. TDRG, I. BRĂESCU, M. 73. *Clăcile de tors se făceau mai ales de către preot, paznic, dăjdier... și vornic. La ele veneau fetele cu mamele lor.* ap. PAMFILE, I. C. 210, cf. PĂCALĂ, M. R. 45. *Noi eram mari și tari pe plaiurile noastre. Plăteam vornicului... un icosar, și-al nostru era muntele pînă toamna.* SOVEJA, O. 25, cf. 21, RESMERIȚĂ, D. *Bîrsanii își aveau vornici la Soveja, judecîndu-se deseori și căpătînd dreptate de la Divan în plin secolul al XIX-lea.* DIACONU, P. 8, cf. DR. VII, 68, 70, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Venise acolo orîndar un om din lume. Se înfățișase vornicului din sat calare... și-i arătase o hîrtie cu iscălitură și pecete sturzască.* SADOVEANU, O. VII, 355, cf. IV, 490, IORDAN, T. 212, SCRIBAN, D., DL, DM, CONTRIBUȚII, I, 140, L. ROM. 1960, nr. 3, 76, 78. *Chiar și vătafii de plăși... vindeau slujbele de vornici ai satelor.*

IST. ROM. III, 696, cf. 697, CIORANESCU, D. ET. *Asemenea vornici constatăm şi în fruntea altor sate... Ei cîrmuiau satele respective, fiind aleşii obştilor de răzăşi, iar nu reprezentanţi ai domniei.* C. GIURESCU, P. O. 228, cf. M. D. ENC., L. ROM. 1973, 319, DEX, DSR, DREV. *Că nu te-i mai sătura, Cum nu se satură iadul De strîns ispravnici, ocolaşi... Vornici şi vătămani.* TEODORESCU, P. P. 168. *Au trimes după vornicul din sat.* SBIERA, P. 280. *Suspină o vorniceasă, C-o bătut-o vornicu Să-i spuie ibovnicu.* MARIAN, H. 25. *Îi zace ibovnicu pe prispă la vornicu.* SEVASTOS, C. 113, cf. MARIAN, NU. 403. *În vremea me vinea turcii şi lua pi vornic şî pi paznic... sî strîngî ghiru.* GRAIUL, I, 321, cf. 277, com. din BILCA – RĂDĂUŢI. *Vornicu era măi mare pisti sat. El ti giudica.* DIACONU, VR. 96, cf. ALR I 274/370, 375, 381, ib. 368/370, 375, 378, 388, ib. 382/370, 375, 378, 381, 385, 391, 392, 395, 397, A V 6. *Nu-l primesc în sat, şi el întreabă* [de] *casa vornicului.* NEGRUZZI, S. I, 248, cf. ZANNE, P. VI, 298. ♦ (În trecut; regional) Slujbaş inferior la primărie (care avea sarcina să împartă corespondenţa, să anunţe diferite dispoziţii etc.). V. crainic, pristav **(I 7).** *Ion Lungu! repetă starşina, Ion Lungu, mai strigă şi vornicul. Din mulţime a ieşit un băitan slăbănog şi galbăn. Vornicul l-a luat de mînă şi... l-a dus singur pînă la uşa primăriei.* CONTEMPORANUL, III, 777. *Afacerile comunale le conduce primarul (jude mare) şi notarul, ajutaţi în funcţiunea lor de un viceprimar (jude mic) şi un vicenotar,... un poliţariu, un cassariu, un tutor orfanal, 2 vornici (jutari).* PĂCALĂ, M. R. 345, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, L. ROM. 1973, 319, DEX, COMAN, GL.

4. (Popular; adesea determinat prin „mirelui" sau „miresei") Flăcău, ales de mire sau de mireasă dintre rudele sau prietenii acestora, purtînd ca semn distinctiv un băţ împodobit cu panglici şi cu o năframă, şi care are îndatorirea de a pofti oaspeţii la nuntă, de a-i primi şi de a-i cinsti la mesele organizate cu acest prilej, de a conduce alaiul nupţial la biserică, de a închina darurile primite, de a rosti oraţiile tradiţionale etc.; (popular) vornicel **(2).** V. brudaş, chemător, colăcar, corăbier, vătaf **(I 4),** staroste **(4).** *Care popă se va face vornic pre la nunte şi va giuca şi va îmbla beatu pin tîrgu... să i se ia popie* (a. 1675). GCR I, 217/24. *Vornicul miresei se duce şi aduce mireasa din cămară şi, la intrarea sa în casă, toţi... se ridică în picioare, iar vornicul mirelui zice miresei: „Vino spre mine, doamna mea".* FRÎNCU – CANDREA, M. 161. *În timpul mesei, oaspeţii, la învitarea vornicului, încep să deie miresei daruri: colaci, plăcinte,... bani etc.* id. ib. 167. *Vornicul şeade la mijlocul mesei, avînd înaintea sa un tier, în care toţi, cîţi învîrtesc o dată sau de două ori mireasa, trebuie să puie bani.* id. ib. 169, cf. 152, 155. *Atunci să-l vezi pe vornicul... cum îşi spoieşte faţa cu cărbune, îşi pune pe cap cîte şi mai cîte, iar în spinare şi pe umere îşi atîrnă darurile soacrei.* SEVASTOS, N. 333. *Vornicul întră cu nunul, nuna şi întreg cortegiul în casă şi se adresează către mire.* MARIAN, NU. 409. *Vornicul miresei dă vornicului mirelui ţipăul împănat cu pene de cocoş, şi acesta se duce cu el la car, pe care îl încunjură de trei ori.* id. ib. 425. *Naşa, mergînd în cămară, dăruieşte fetelor mai multe monete de argint ca răscumpărare a miresei de la prietenele ei şi, aducînd-o în casă, vornicul mirelui dă semnalul de plecare prin această cuvîntare adresată vornicului miresei.* id. ib. 594. *Atît mirele cît şi mireasa prin vornicii lor cheamă cunoscuţii şi neamurile la uspăţ.* RETEGANUL, ap. DENSUSIANU, Ţ. H. 235. *De vornici se aleg cei mai drăgălaşi şi mai buni de gură, care prin oraţiile şi glumele lor umplu satul de voie bună.* id. ib. 236. *Pe de lături merg vornicii mirelui călări şi cu ploscele în mînă.* id. ib. 237, cf. 242, ENC. ROM., TDRG. *Vornicul mirelui păşeşte din nou înaintea socrului mare şi cere pentru mire iertăciune şi binecuvîntarea părintească.* PĂCALĂ, M. R. 169. *Toţi nuntaşii mirelui se iau apoi cu vornicul în frunte şi se duc, pentru scoaterea cinstei miresii, la casa socrilor mici unde e masa întinsă şi veselia în toiul ei.* id. ib. 177, cf. 170, 172, 174, 177, RESMERIŢĂ, D. *Se duc înainte cu alaiu şi, cînd sosesc la mireasă, înainte de a intra în casă, se zic oraţiile, vorbire a vornicului de la ginere către vornicul de la mireasă.* RĂDULESCU-CODIN, L. TR. 92. *Mesenii pun bani în farfuria vornicului, fiecare cît poate; iar vornicul spune tare pentru fiecare în parte cît a dat, mulţumind din partea miresei.* id. ib. 94, cf. 93, 97, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Vornicii mirelui ies afară pe sub batista celor de la uşe şi încep iarăşi un joc.* IZV. XIII, 270. *La ora 12 noaptea, se strigă cinstele. Această slujbă o face „vornicul" sau taresfatul.* PRIBEAGUL, PR. 122. *Vornicul şi mireasa încunjoară un pom din acea grădină de trei ori, ţinîndu-se de mîini.* IZV. XVI, 179, cf. IORDAN, T. 212, SCRIBAN, D., DL, DM. *Mirele şi mireasa, fiecare la casa lui, sînt înconjuraţi de druşte şi vornici.* IST. LIT. ROM. I, 37, cf. CIORANESCU, D. ET., SCURTU, T. 295, 337, L. ROM. 1973, 322, M. D. ENC., DEX. *Cinstite vornice de loc, Dumnezeu să-ţi dea noroc.* TEODORESCU, P. P. 179. *Aice au aflat toţi oaspeţii la masă şi pe femeia omului şezînd în capul mesei cu mirele, cu vornicul şi cu preutul.* SBIERA, P. 201. *Cinstite vornice de casă, Spuseşi multe, nu ne pasă. Dumnezeu să te trăiască, Traiul tău să-ţi sporească.* SEVASTOS, N. 93. *Frunză verde rogojel, Vornicul ni-i frumuşel.* MARIAN, NU. 217. *Vornice de-aici, de casă, Cuvîntul ţi se-nmulţească, Dumnezeu să te trăiască!* id. ib. 421. *Acum cinstită mireasă, Dintre toate mai aleasă! Te rog pe vornic cinsteşte, C-apoi el îţi mulţămeşte.* PĂCALĂ, M. R. 175. *Vornicu dzîce: „Uită, cutare te cinsteşte cu o sută de lei, o cît dă omu.* ŞANDRU – BRÎNZEU, JINA, 84, com. din JINA – SEBEŞ. *Vornicu are un băţ încărcat cu pînzături.* ALRT II 215, cf. ALR II/I h 161, ib. h 164/414, ib. MN 80, 2 686/102, 105, 141, 192, 833. *Vornicu spuni concocăria cînd ie ńiriasa.* ALR II/I MN 82, 2 690/531, cf. ALR II/130, A IX 2, 4, 5. *Care-i vornicul de curte, Vorbitor de minciuni multe?* FOLC. TRANSILV. III, 296. *Poftiţi şi primiţi Şi ce vă lasă inima La tinerii căsătoriţi dăruiţi, Iar în fundul paharului – Bacşişu vornicului.* FOLC. MOLD. II, 69, cf. NALR – MB I MN 249, 156/597. ♦ (Transilv.) Flăcău care face parte din grupul celor care pregătesc şi merg cu jocul turca la Crăciun, care are în grija lui procurarea mîncării şi a băuturii şi recită o colindă la terminarea jocului. *Terminînd turca cu jocul, vornicul se apropie de masă împrejurul căreia sînt membrii familiei şi începe să vornicească.* FRÎNCU – CANDREA, M. 144, cf. 143. *Cînd începe postul Crăciunului, junii se strîng la un loc..., alegînd comitetul care să dirigă lucrările: birău, doi*

vornici, doi juzi, doi pristavi şi patru pîrgari. PAMFILE, CR. 168. *Vornicii îngrijesc pentru a avea toana proviziuni în decursul sărbătorilor.* id. ib. 171. *Turca mai joacă o dată, apoi vornicul le anunţă că-i gata prînzul, cînd se aşează toţii la masă, în frunte cu turca.* id. ib. 174. cf. 166, 172, VICIU, COL. 10.

5. (Prin Bucov.; în construcţia) *De-a vornicul* = numele unui joc de băieţi în care cel ales conducător azvîrle un băţ în sus, iar ceilalţi participanţi încearcă să lovească băţul din zbor cu beţele lor, pentru a lua locul conducătorului. Cf. ŞEZ. II, 59, PAMFILE, J. II, 327.

– Pl.: **vornici**. – Şi: (învechit) **vórnec, dvórnic** s. m.

– Din slavonul **дворьникъ**.

VORNICEÁSĂ s. f. **1.** (Atestat prima dată în 1589, cf. DERS) Soţie de vornic **(1);** (învechit) vorniciţă **(1).** *Să fie volnic, cu cartea domniii meale, să-ş*[i] *ţie satul Lungi*[i], *partea jupănesei Nagăi, vorniceas*[a] *Mitrei vornic* (a. 1611). I. BIANU, D. R. 17, cf. 22. *Iar jupăneasa Catarina să-ş*[i] *ţie aceste moşii, ce scriu mai sus, cu bună pace, cum le-au fost vîndut Mitroaie vorniceasa, să-i fie ei moşii ohabnic*[e] (a. 1625). id. ib. 104. *Dat-am cartea domniei meali dumisali vornicesăi a repăosatului Ion Răcoviţ*[ă], *ce-au fost vornic mare* (a. 1688). GHIBĂNESCU, S. I. VIII, 322. *Au făcut această scrisoare precum m-am dat cu tot ce am eu dumisale Saftii vorniceasăi şi coconilor dumisali* (a. 1690). id. ib. XVI, 104. *Şi după ce s-au mazilit Dumitraşco Vodă, s-au dus maşteha acestor boieri, vorniceasa lui Chiriac Sturdzii, la Ţarigrad, de au zăbovit giumătate de an.* NECULCE, L. 86. *Facem ştire că aici la noi jelui Gheorghiaş vornicul,... dzicînd că s-au sculat trei oameni..., ş-au furat trei gropi de grîu a vorniceasei* (a. 1705). GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 16. *Adec*[ă] *eu Aniţa, vornic*[e]*asa Mitrii vornicul, făcut-am zapisul mieu la mîna dumisali lui Ahmet neg[u]ţitorul din Bîrlad* (a. 1717). FURNICĂ, I. C. 8. *Vasile sin Gavril Surugiul din Soleşti dau zapis Catrinei Rusătoaii vorniceasa că se îndatoresc să îngrijească de o livade de a sa cu tocmeala rodului pe jumătate* (a. 1777). BUL. COM. IST. IV, 199. *Dumneaei cocoan*[i]*i vornicesi*[i] *mă închin cu plecăciune* (a. 1808). FURNICĂ, I. C. 271. *Sculîndu-să dumneaei cocoana vorniceasa Catinca Ştirboaica cu protimia besericii, fiind dumneaei ctitoră aceştii beserici, au rămas strigarea mezatului cu artorosirea pe numele dumneaei* (a. 1814). ARH. OLT. XVII, 95. *I să închină dum[nea]ei cocoana Catinca vorniceasa Ştirboaica cu frăţască dragoste* (a. 1820). FURNICĂ. D. C. 255. *Moşia Cozmeşti, de la ţinutul Tecuciului,... este de zestre de pe buna noastră vorniceasa Safta* (a. 1824). URICARIUL, XIX, 272, cf. VII, 162. *I* [căşărie] *la Rătunda, pă moşiia dumneaei vornicesii Cîmpinencii* (a. 1829). DOC. EC. 444. *Aseminea să vinde şi moşia Maia sau Răduleşti din Judeţu Ilfovului, a dumneaei cocoanei dvornicesii Sevastiţii Filipeaschii.* CR (1832), $28^2/4$, cf. VALIAN, V. *Lucrul cel mai rar ce găseşti în Moldova sînt femeile. Găseşti de ajuns mame, neveste,... vornicese, bănese, pitărese... şi alte asemenea creaturi ce se nasc, cresc, se mărită... Dar femei, asta-i cam greu.* KOGĂLNICEANU, O. I, 52. *Feciorul vornicesei G.... întoarse maloteaua stăpîne-sei pe dos şi se îmbrăcă cu dînsa.* FILIMON, O. I, 231, cf. PETRI, V., PONTBRIANT, D. *Sîngură?... dar nu priimeşti o mulţime de vizite? Prinţesa Luţa, vorniceasa Protipendeasca, postelniceasa Evghenidis, cucoana Tarsiţa a lui Aga Neamuş?* ALECSANDRI, O. VI, 313, cf. CIHAC, II, 463, LM 576, DDRF. *Ca soacră a lui Radu Ştirbei este arătată Ilinca vorniceasa.* XENOPOL, I. R. XII, 121, cf. TDRG. *După moartea lui Gh. Rîşcanul vornic... şi a Paraschivei Rîşcanul vorniceasa,... s-au şters dintre vii pe Gheorghe şi Paraschiva, ctitorii.* GHIBĂNESCU, S. I. X, 378. *Starea proprietăţii sale din Pomîrla se schimbă în rău. Aniţa Mitroae vorniceasa ne lămureşte pricina.* id. ib. XXIII, 73, cf. CADE. *În capitala Franţei,... [î]şi cheltuise tinereţa fericită şi averea moştenită de la babaca, vel-vornic Iordache, şi de la neneaca, vorniceasa Smaranda.* SADOVEANU, O. XI, 404. *Rămase cu privirea aţintită asupra portretelor care înfăţişau pe părinţii lui Lai. Vornicul şi vorniceasa zîmbeau, dar ea nu răspunse la acest zîmbet din trecut.* id. ib. 473, cf. SCRIBAN, D., DL, DM. *Dragomir din Plăviceni, mare vornic,... s-a căsătorit cu Ilina vorniceasa, rudă cu Matei Basarab.* STOICESCU, S. D. 133, cf. 99, CIORANESCU, D. ET. 9352. *La 1631, Maria vorniceasa pune zălog satul Curăteşti de Jos la Gheorghe logofăt.* PANAITESCU, O. Ţ. 245, cf. DEX.

2. (În trecut; popular) Soţie de primar[2] **(III 1)** (de sat); (regional) vorniciţă **(2).** *Da frumuşică vorniceasă are vornicul!... Bună idee am avut să-l espediuiesc.* ALECSANDRI, O. V, 616, cf. LM 576. *Pe fruntea vornicesei un nour de-ngrijire, Urcîndu-se, pe gene împrăştia umbrire.* I. NEGRUZZI, S. II, 124, cf. 137, TDRG. *Lelea vorniceasa căsăpea la gîşte, reţe şi gobăi.* ap. CADE, cf. DL, DM, DSR. *De la noi a treia casă, Suspină o vornicească, C-o bătut-o vornicu, Să-i spuie ibovnicu.* MARIAN, H. 25, cf. 173. *Peste vale la o casă, Să jăluia o vornicească, C-o bătut-o vornicu, Să spuie ibovnicu.* ŞEZ. VII, 111.

3. (Popular) **a)** Fată aleasă dintre rudele sau dintre prietenele miresei, care o însoţeşte în timpul nunţii şi care are diferite atribuţii în ceremonialul nunţii (la cununie, după cununie, la înhobotat etc.); (popular) druşcă, (regional) deveriţă, vifeliţă, vorniciţă **(3 b).** V. vătăşiţă **(2).** *Coreriţele,... vornicesele, stolnicesele, călţunăresele strîng blidele, dau masa la o parte.* SEVASTOS, N. 309, cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, SCURTU, T. 296, L. ROM. 1973, 323, DEX, DSR, MARIAN, V. 32, A IX 5.

b) Femeie tînără, aleasă de mire dintre rudele sau dintre prietenele sale sau ale miresei, care are diferite atribuţii legate de ceremonialul uncropului; (popular) vorniciţă **(3 a),** (regional) sfaşcă. V. chemătoare (v. chemător), vătăşiţă **(2).** *De-ndată alege două vornicese, femei deştepte şi bune de gură, le îmbracă cu roşu, le pune basmale cruciş, le leagă la cap turceşte,... le dă în mînă garăfi cu rachiu roşu.* SEVASTOS, N. 316, cf. TDRG, SCRIBAN, D.

– Pl.: *vornicese*. – Şi: (învechit) **dvorniceásă** s. f.

– **Vornic** + suf. *-easă*.

VORNICÉL s. m. **1.** (În Ţara Românească, din sec. XVI şi pînă la începutul sec. XIX; atestat prima dată în 1428, cf. MIHĂILĂ, D. 176, DERS) Subaltern, în judeţe, al marelui vornic **(1),** care avea atribuţii judecătoreşti şi fiscale, iar din sec. XVII şi îndatoriri militare în timp de

război; (în Moldova, în sec. XVI şi începutul sec. XIX) reprezentant al puterii centrale în satele domneşti sau al stăpînului feudal în satele aservite, care avea atribuţii judecătoreşti şi fiscale; (în ocoalele Vrancea şi Cîmpulung Moldovenesc) reprezentant ales al obştilor săteşti şi subordonat celor doi dregători domneşti, care avea atribuţii judecătoreşti şi fiscale; (mai ales în Moldova; din perioada Regulamentului Organic, pînă la începutul sec. XX) primar[2] **(III 1)** (de sat); vornic **(3).** *I-am dat lui pentru acea datorie... ocină şi cumpărătur[ă] în veci de la mene... Şi i-am dat denaintea a oameni buni:* [de]*naintea Daşei vătămanului de Călugăreni şi Părţea vornicelul de-acolea şi alţi oamen*[i] *bun*[i] *au fost* (a. 1625). I. BIANU, D. R. 110. *În aldămaşul nostru au fost popa Maxin şi popa Simion şi Arsenie vo*[r]*nicelul şi Mazere vătămanul... şi alţi oameni buni* (a. 1652). ŞTEFANELLI, D. C. 5. *Voi... să aveţi a asculta de dumnealui întru tot..., iar vornicelul carele l-am fost pus domnia mea acolo să n-aibă nici o treabă* (a. 1655). GHIBĂNESCU, S. I. IV, 2. *La această tocmală a noastră fost-au mulţi oameni buni, boiari şi megiiaşi de penpregiuru anume: Paană părcălabul de Fălciu şi Cărăiman căpitanul şi Andrei vamăşul de Fălciu şi... vornicelul de Gurbăneşti... şi alţi mulţi oameni buni* (a. 1661). id. ib. XVI, 85, cf. IV, 48. *Şi dacă au venit în Iaşi Ghica Vodă, au mai omorît pre nişte vornicei a lui Ştefan Vodă, fără nici o vină.* M. COSTIN, O. 184. *Văzînd aşè, au scris cărţi pe la stăpînii satelor şi pe la vornicei şi pe la vătămani, să-i scoată pe toţi la rumte.* NECULCE, L. 172. *Au poruncit lui Gligorie Vodă de au mers şi el cu oştile lui, care strîngîndu-şi den toate breslile: călăraşi, dorobanţi... spătărei, stolnicei, vornicei, păhărnicei, le-au făcut steaguri şi le-au dat tuturor suliţe văruite,... fieştecare după breasla lor, şi au făcut oaste frumoasă.* R. POPESCU, CM I, 419. *Pre fecior să-l globească vorniceii cu bani 400.* ANTIM, O. 394, cf. AMIRAS, LET. III, 143/6. *Să ie sama vornicelului şi, cari vor ceri satul, pi acela or puni vornicel* (a. 1742). în IST. ROM. III, 396. *După poronca noastră mergînd d*[u]*m*[nea]*lui vel-logofăt la Greceani, la locul cel de pricină, fiind acolo... şi Vasile Sturzea pah*[arnic] *şi Scărlătache stolnic de faţă şi toţi vorniceii satelor din olatul Greceanilor* (a. 1752). GHIBĂNESCU, S. I. IX, 240. *Vornicelul satului şi vătămanul să fie scutiţi de bir şi de desătina pe toate bucatele lor ce vor ave* (a. 1756). URICARIUL, I, 196/3. *Dat-am cartea domniei mele vornicelului şi tuturor sătenilor de la satul Faraoanii de la ţinutul Bacăului* (a. 1763). ib. XXI, 189. *Iar mai vîrtos pripasurile dă vitile ce să găsesc făr de stăpîn, avea dă le lua acei dvornicei subt purtarea lor de grijă* (a. 1775). PRAV. COND. (1780), 181. *S-au dat această poruncă a domniii mele ca să aibă dumnealui vel-vornic a orîndui vornicei prin toate judeţele* (a. 1775). ib. *Fieştecare vornicel al satului, dimpreună cu sătenii, să fie dator să tocmască un văcar sau doi pentru păscutul vitelor sătenilor* (a. 1776). RĂŞCANU, L. 40, cf. 37, cf. URICARIUL, XIX, 348. *Pînă la un an deplin să nu aibă volnicie vornicelul să vînză pripasul.* PRAV. COND. (1780), 92, cf. 50. *Această mărturie s-au făcut înainte noastră giuraţilor şi vorniceilor ot vatra Cîmpulungului* (a. 1784). ŞTEFANELLI, D. C. 154, cf. GHIBĂNESCU, S. I. XI, 146. *Aceasta s-au făcut înainte noastră, Ion Ursachi, giurat, Ion Palaghioiul, vornicel, Simion, vornicel* (a. 1785). ŞTEFANELLI, D. C. 158, cf. 176, 182, 194. *Către Ioniţă Lupaşcu vornicel de la satu Ponceştii* (a. 1790). IORGA, S. D. XVI, 367. *Cînd locuitorilor de la un sat nu le va fi îndestulă moşia aceea unde şed ca să are îndestul şi să-şi facă fîneaţă, dator să fie vornicelul satului să meargă să se arate la ispravnicii ţinutul*[ui] (a. 1794). ap. KOGĂLNICEANU, O. III$_2$, 174. *Vornicelul să fie datoriu să ducă vita ace de pripas la ispravnicii ţinutului* (a. 1795). URICARIUL, IV, 61/11, cf. ŞTEFANELLI, D. C. 315. *Către mazili, ruptaşi, vornicei şi către toţi lăcuitorii de la ţinutu Herţii* (a. 1818). IORGA, S. D. XXII, 319. *Ocîrmuirea aceştii Case să va încredinţa preotului satului i giudecătoriei săteşti şi vornicelului, carile va strînge această mică dare a zăciuielii.* REGUL. ORG. MOLD. 26/30, cf. 27/25. *Suptiscălitul, preutul Ioan din satul Vicolenii,... am încredinţat această mărturii cu însuşi iscălitura me..., dimpreună cu vornicelul i cîţiva lăcuitori din acist sat* (a. 1843). BUL. COM. IST. VI, 38. *Aceste catane din sate aveau cap pe cîte un boier. Astfel cei de subt dvornic se numeau dvornicei; cei de subt spătar, spătărei; cei de subt postelnic, postelnicei... În vreme de război erau în activitate subt căpităniile lor, iară în vreme de pace şedeau pe la casele lor.* BĂLCESCU, O. I, 60, cf. 57. *Cheltuielile... din venitul cutiilor săteşti... se făceau pentru a plăti lefile vorniceilor, lefile hirurgilor.* I. IONESCU, D. 101, cf. CIHAC, II, 463, LM, DDRF, BARCIANU, 743. *Birnicii ... au dreptul de a-şi alege din sînul lor vornicei, ce sînt ca o poliţie în sat.* ap. CADE. *În satele domneşti erau vornicei rînduiţi de domn, iar în satele boiereşti erau vornicei rînduiţi de boierul proprietar.* GHIBĂNESCU, S. I. IV, 3. *Vornicelul era chemat a administra interesele proprietarului faţă de ţărani, el fiind expresiunea voinţei stăpînului său.* id. ib., cf. TDRG, I. BRĂESCU, M. 73, IZVOADE, 186, RESMERIŢĂ, D. *După cum banul avea în judeţe mai mulţi subalterni numiţi bănişori, tot aşa şi marele vornic avea pe vornicei.* BUL. COM. IST. V, 73. *În secolul XVII se întîlnesc adeseori vornicei ca martori în zapisele de moşie.* ib. 88, cf. ŞĂINEANU, D. U., CC VII, 103, SCRIBAN, D. *Marii dregători aveau sub ordinele lor un număr de slujbaşi subalterni care purtau numele generic de „sluji" sau „slujitori" sau titlul superiorilor lor la diminutiv: vornicei, spătărei, păhărnicei... etc.* OŢETEA, T. V. 49, cf. DL, DM. *Vornicii şi vorniceii satelor aveau, de exemplu, sarcina de a urmări şi închide vitele de pripas.* IST. ROM. III, 697, cf. 396, 694. *Pentru pricinile mărunte, judecate de vornicei, aceste gloabe se luau după un obicei pe care documentul nu ni-l împărtăşeşte.* STOICESCU, S. D. 190, cf. 189, CIORANESCU, D. ET. 9352, L. ROM. 1973, 320, M. D. ENC., DEX, L. ROM. 1980, 548, DSR, DLRV. *Vornicele, cînd ţi-oi spune, Multe pătimesc în lume, Mai mult rele decît bune.* MARIAN, SA. 29.

2. (Popular; adesea determinat prin „mirelui" sau „miresei") Flăcău, ales de mire sau de mireasă dintre rudele sau prietenii acestora, purtînd ca semn distinctiv un băţ împodobit cu panglici şi cu o năframă, şi care are îndatorirea de a pofti oaspeţii la nuntă, de a-i primi şi de a-i cinsti la mesele organizate cu acest prilej, de a conduce alaiul nupţial la biserică, de a închina darurile primite, de a rosti oraţiile tradiţionale etc.; (popular)

vornic **(4)**, (regional) ploscar[1] **(3)**, pocînzeu[1] **(1 a)**, vestitor **(II 2)**, vătăşel **(I 3)**, vifel. V. brudaş, chemător, colăcar, frate de mire (v. frate), frate de mireasă (v. frate), vătaf **(I 4)**. Cf. STAMATI, V. 173[2]/15, 422[1]/45. *Mirele trebuie să vie cu nuntaşii, jucînd un danţ, în capul căruia este unul din cei mai ghibaci flăcăi, care poartă nume de vornicel.* ap. TEODORESCU, P. P. 165. *După aceasta, nunta pleacă la biserică, şi revenind acasă, se pune mirele cu mireasa în capul mesei pe cîte o perină, iar vornicelul stă la o margine a mesei şi începe apoi a veni consătenii la nuntă, aducînd daruri...; toţi înmînează aceste daruri vornicelului.* id. ib. 168, cf. 167, 169. *Doi vornicei de nuntă, cu pălăriile împodobite cu flori, intră din stînga,... ţiind în mîni cîte un baston alb, cîte un colac şi cîte un buchet de flori.* ALECSANDRI, O. V, 334, cf. 335, CIHAC, II, 463. *La casa miresei, nuntaşii stau în aşteptare, vornicelul intră jucînd sita cu darurile miresei şi, închinîndu-se la mireasă, îi întinde sita.* SEVASTOS, N. 125. *Vornicelul tot jucînd hobotul îl zvîrle pe capul miresei.* id. ib. 270. *Vornicelul ţine într-o mînă garafa de vin, iar în cealaltă paharul, cinstind pe toţi oamenii ce-i întîmpină-n cale.* id. ib. 283, cf. 76, 91, 124, 157, 159, 241, 293. *Atît vorniceii mirelui, cît şi ai miresei, sînt îndătoriţi de a nu trece pre nime cu vederea, ci a cinsti pre toţi oaspeţii adunaţi.* MARIAN, NA. 219. *Colăceriul, adică unul dintre vorniceii mirelui, carii au ajuns acuma la poartă, începe de călare a cuvînta.* id. ib. 452. *După schimbarea colacilor, pune vornicelul mirelui colacul de la mireasă pe un băţ şi, ţinîndu-l în sus dimpreună cu celalalt vornicel al miresei, se petrece mirele de trei ori pe sub colac.* id. ib. 463. *Ceialalţi feciori, cum văd că lăutarii au început a cînta şi vornicelul le-a dat semn ca să joace, se prind de mînă şi formează o horă mare.* id. ib. 517, cf. 215, 218, 275, 312, 368, 408, 442, 479, 512, 517, 564, 625, 654, 719, DDRF. *E-o nuntă ţărănească... şi-i veselă, nebună... Şi hora se porneşte şi tot mai mîndru-i jocul, Iar vorniceii tineri stropesc cu vin norocul.* PĂUN-PINCIO, P. 71, cf. BARCIANU, 743, ALEXI, W., TDRG. *Înaintea plugului, ca un vornicel ce arată calea, un cocostîrc păşeşte agale.* GÎRLEANU, N. 212. *Vorniceii, cu ploşcile pline cu rachiu, cinsteau lumea în dreapta şi în stînga.* BUJOR, S. 97, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Mirele şi vorniceii încalecă pe cai... şi pornesc la mireasă. Ajunşi acolo, opresc la poartă şi numai doi vornicei sînt lăsaţi să pătrundă înlăuntru, unul cu un colac..., de care e legată lînă şi busuioc, iar celălalt cu un „şip" cu „jin".* IZV. XIII, 270. *Vorniceii mirelui se strîng la joc, iar ai miresii se duc de o poftesc dimpreună cu druştele la joc afară, prinzîndu-se în mijlocul horei de mînă.* ib. 271, cf. 268, 274. *A întors ochii ş-a văzut între vornicei pe Bădişor privind-o pe sub sprînceană.* SADOVEANU, O. VII, 380. *Cum au văzut oameni străini pe drumul de sus, vorniceii au pus pinteni şi le-au ieşit înainte cu năfrămile de la urechile cailor fîlfîind.* id. ib. X, 587, cf. IORDAN, T. 212, cf. SCRIBAN, D. *A poftit la nuntă tot satul, după obiceiul de pe la noi, cu vornicei.* CAMILAR, C. P. 15, cf. DL, DM. *Mireasa este urcată apoi în carul frumos împodobit, iar mirele merge de obicei călare, înaintea ei, între vornicei.* IST. LIT. ROM. I, 39, cf. 37, 40, CIORANESCU, D. ET. 9352, SCURTU, T. 295, L. ROM. 1973, 323, M. D. ENC., DEX, DSR. *Vornicel de la Vaslui, Cînd îl caţi, atuncea nu-i.* SEVASTOS, N. 157. *Sileşte tu, vornicele, Cu părul tău ghiţurele, Că noaptea-n sat Te-a-nserat Cu puică de căpătat.* id. ib. 269. *Mulţămesc şi dumitale, Jupîne vornicele! Trupuşor de viorele.* MARIAN, NU. 401. *Mie, vornicelul meu, Nu-mi trebe hobotul tău. Că ia-mi trebe cununa, Că are cine-o juca.* id. ib. 532, cf. ŞEZ. I, 33, VIII, 92, IX, 78, I. CR. IV, 171. *Bine-ţi pară, nună mare, Că ţi-i fina ca o floare; Mai încet, măi vornicele, C-aşa-i în părţile mele: Iau moşnegii fetele, Şi flăcăii babele!* FURTUNĂ, V. 2, cf. id. C. 101, ALR II/I h 161, ib. h 164, ib. MN 80, 2 686/455, 551, ib. MN 82, 2 690/431, 463, A IX 3. *Să trăieşti, cinstite vornicele, Trup de viorele.* FOLC. MOLD. I, 238. ◊ (Personificat) *Iată vine nunta-ntreagă – vornicel e-un grierel, Îi sar purici înainte cu potcoave de oţel.* EMINESCU, O. I, 87. ◊ Fig. *Abia îşi trimite primăvara pe cei mai iuţi vornicei, care să vestească lumii sosirea ei, şi văzduhul, puţin încălzit de soarele mai ridicat pe cer, e săgetat de un fluture drăgălaş.* SIMIONESCU, F. R. 371. *Pe cerul senin şiraguri de cocori... anunţă primăvara... Bătrînii ies din casă şi, punînd mîna pod, caută să mai vadă încă o dată vorniceii din văzduh.* id. FL. 7. ◊ (Regional; determinat prin „primare" sau „al doilea", indică ierarhia funcţiei respective) *Vornicelul primare, iară în lipsa acestuia al doilea vornicel, cum s-au adunat mai mulţi inşi, porunceşte lăutarilor să cînte.* MARIAN, NU. 355. *Cînd intră în casă vornicelul primare, care conduce danţul, face de trei ori cruce cu băţul pe uşă.* id. ib. 449. *Tot vornicelul primare sau, dacă acesta e acuma prea ostenit, al doilea vornicel cîntă mai departe următoarea doină.* id. ib. 533, cf. 218, 497, 564, 634.

– Pl.: *vornicei.* – Şi: (învechit) **dvornicél** s. m.

– **Vornic** + suf. *-el.*

VORNICÉSC, -EASCĂ adj. **1.** (Învechit) Care aparţine vornicului **(1)**, privitor la vornic, de vornic. *Slugile vornicesti unde vor afla femei sau fete cu pricini de şugubini să nu fie volnici a lua ceva, atît de la fată, cît şi de la bărbat, fără giudecata ispravi*[niculuj] *de ţinut* (a. 1741). URICARIUL, IV, 404, cf. I. GOLESCU, C., CIHAC, II, 463.

2. (Regional) Care aparţine vornicului **(3)**, primarului[2] **(III 1)** (de sat), privitor la vornic, de vornic. *Picioarele îl duse la casa vornicească, Sperînd a lui iubită acolo să zărească.* I. NEGRUZZI, S. II, 119. *Pe cojocul vornicesc Stau păduchii, sfătuiesc.* MARIAN, INS. 472.

– Pl.: *vornicesti.*

– **Vornic** + suf. *–esc.*

VORNICÍ vb. IV. **I.** Intranz. **1.** A exercita funcţia de vornic **(1, 2)**. *Se pogorî pe Prut în direcţiunea Ţerei de Jos, în care vornicise Zbierea.* HASDEU, I. V. 252. *Vornicul de Dorohoi îşi avea începutul, după Ureche, de pe vremea lui Alexandru cel Bun. Probabil că cei doi mari boieri: Mihail şi Şăndrică Tolocico, cari au vornicit la Dorohoi 55 de ani, în plin secol al XV-*[le]*a, îşi aveau atribuţiile lor întinse în tot ocolul Dorohoiului.* GHIBĂNESCU, S. I. XII, XI, cf. DL, DM. L. ROM. 1973, 317.

2. (Prin Bucov.) A exercita funcţia de vornic **(3),** de primar[2] **(III 1)** (de sat). *Dacă trage un vornic de moarte, i se pune bătul cu care a vornicit pe piept.* MARIAN, Î. 39.

II. Tranz. **1.** (Popular) A anunţa, a striga la o nuntă darurile primite de miri şi a rosti oraţia în care se menţionează numele dăruitorilor. *Oaspeţii la învitarea vornicului încep să deie miresei daruri: colaci, plăcinte, cărnuri... etc., şi fiecare dar trebuie vornicit, amintindu-se numele dăruitorului.* FRÎNCU – CANDREA, M. 167, cf. TDRG, DL, DM, DEX. ◊ Refl. pas. *În munţii Abrudului este asemenea datină ca cinstele, cari constau din: colaci, plăcinte, cărnuri... etc., să se strige sau să se vornicească, nemijlocit după aducerea lor, atît la mireasă cît şi la mire, amintindu-se în acelaşi timp şi numele dăruitorului.* MARIAN, NU. 664.

2. (Transilv.) A recita, la Crăciun, oraţia darurilor (mai ales a colacului) la terminarea colindelor şi a jocurilor tradiţionale. *După cîntătura asta, să scoală vătavu-n chicioare... şi pune degetu pe colac şi vorniceşte colacu.* ŞANDRU – BRÎNZEU, JINA, 80. ◊ Absol. *Terminînd turca cu jocul, vornicul se apropie de masă, împrejurul căreia sînt membrii familiei, şi începe să vornicească.* FRÎNCU – CANDREA, M. 144, cf. PAMFILE, CR. 167.

– Prez. ind.: *vornicesc.*

– V. **vornic.**

VORNICÍE s. f. **1.** Demnitatea, funcţia de (mare) vornic **(1, 2);** perioadă de timp în care cineva deţinea această demnitate şi exercita această funcţie. *L-au trasu-l Vasilie Vodă la curte şi deodată la boierii mai mărunte, apoi la vorniciia cea mare de Ţara de Gios au agiuns.* M. COSTIN, O. 180. *Ieşind din închisoarea Varnii Lupul Costachi şi, viind în ţară, de bunăvoie au lăsat vornicia Miclescul, şi s-au dat Lupului.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 191/17. *Numai pre Iordachi Ruset vornicul într-un rînd l-au închis,... şi iar l-au slobozit şi l-au boierit cu vornicia cea mare de Ţara de Jos.* MUSTE, LET. III, 37/17. *Şi căci s-au schimbat vornicii aceia, nu-i atîta pricină..., căci de se schimbă vornicii, dar vornicia rămîne* (a. 1743). IORGA, S. D. V, 339. *Slujba ce să numeşte vornicie era într-adinsu orînduiţi vornicei dăspre partea dumnealui vel-vornic..., care era venit al dumnealui vel-vornic* (a. 1775). PRAV. COND. (1780), 180. *Vorniciile au fost din vechime obicinuite şi era venitu al veliţilor dvornici.* ib. (1780), 90. *Am alcătuit un rang de boierie... sub numire de vel-vornic de politie, carele are să fie socotit în rînduiala celorlalţi vornici ai Divanului, şi rîndul sau şiderea acestei vornicii urmează întru aceste de mai jos cuprinse* (a. 1813). URICARIUL, I, 198. *Chibzuind domnia mea un mijloc cumpănit, hotărîm ca de acum înainte, cînd se schimbă vornicia polithii şi se înnoiesc adeverinţele poslujnicilor, să ia cel după vremi vel-dvornic de fieşcare adeverinţă cîte t*[a]*l*[eri] *trei, iar nu mai mult* (a. 1817). TES. II, 363. *Li se fac şi lor adeverinţe noauă, pentru ca să li se ia avaiet, care avaiet s-au tot înălţat din vornicie în vornicie* (a. 1817). ib. cf. ZILOT. CRON. 79. *Dar eu numai cu cinzeci şi atîta dă mii, ce iau din vornicie?* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 65, cf. id. C. *Vezi plăcinta asta? Din pîntecele ei o să iasă vornicia mea.* NEGRUZZI, S. I, 286. *Numai cîteva boierii: logofeţiile şi vorniciile cele mari de Ţara de Sus şi de Ţara de Jos, cu visteriile se mai dau pămînteniilor.* GHICA, S. 294, cf. PETRI, V. *Boierii prefereau să fie mai multe tronuri, mai multe logofeţie, mai multe vornicie,... mai multe postelnicie... mai multe „locuri boiereşti".* HASDEU, I. V. 98, cf. CIHAC, II, 463, LM 576, DDRF. *Ioan Vodă, aflînd cu vicleşug pe boierul Ionaşcu Sbierea,... îi taie capul chiar în ziua de Paşti, şi-l înlocuieşte în vornicia Ţărei de Jos cu Dumbravă, boier pribegit din Muntenia.* XENOPOL, I. R. V, 89, cf. BARCIANU. *De la început se vede... că vornicia era socotită ca cea mai înaltă treaptă a boieriilor administrative.* ARHIVA, XV, 216, cf. ALEXI, W. *Vornicia era una din cele mai mari boierii din ţară, a doua în rang după logofeţie, iar mai din vechi... cred că întăia în rang în Moldova.* GHIBĂNESCU, S. I. V, 276. *La început se îndoiesc dregătoriile care cer mai mult lucru: logofeţia, vornicia, postelnicia şi vistieria.* IORGA, C. I. II, 158. *Dar această vornicie nu era cea mare, ci numai aceea de Tîrgovişte.* id. L. I, 152. *Urmează... că într-o sută de ani politica internă a ţării Moldovei a chemat la vornicie, – cea întăi boierie în ierarhia boierilor de Divan –, 11 vornici.* GHIBĂNESCU, S. I. XII, XII, cf. XIII. *Venind Constantin Mavrocordat ca domn, el pierdu vornicia, fiind înlocuit cu Iordachi Cantacuzino Deleanul.* BUL. COM. IST. IV, 12, cf. RESMERIŢĂ, D. *Dar cum vornicia a fost dregătorie dublă, numai după 1560, e natural să admitem că, înainte de această dată, comanda întregei armate o avea marele vornic.* BUL. COM. IST. V, 84, cf. 78, 82, 83, ŞĂINEANU, D. U. *Se distinge clar, de la început, că vornicia în Moldova a fost una din cele mai de seamă funcţiuni.* CC VII, 90. *După vornicia de curte, primeşte pe rînd părcălăbia de Hotin şi cea de la Chilia.* ib. 106, cf. 93. *Vornicia este între marile dregătorii în Moldova ca şi în Muntenia. Ea figurează de la început între demnităţile moldoveneşti.* ARH. OLT. X, 261, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Toderaşcu Ianovici apare ca vel-logofăt, fiind înlocuit ca vornic al Ţării de Jos prin Grigore Ureche, Toader Petriceicu continuînd să păstreze vornicia Ţării de Sus.* ARH. OLT. XIX, 71, cf. DL, DM. *Ca dregători noi, putem cita dublarea temporară a vorniciei în Ţara Românească în 1658 – 1659 şi în 1680.* IST. ROM. III, 81, cf. CIORANESCU, D. ET. 9352, DEX, DREV, DLRV.

2. Instituţie care era condusă de (marele) vornic **(1, 2);** sediul acestei instituţii; (în epoca regulamentară şi mai tîrziu) ministerul de interne (şi serviciile subordonate). *Vornicia mare a Ţării de Sus va lua toată mortasipia Chişinăului, după hotărîrea condicii cei mari domneşti* (a. 1755). URICARIUL, II, 271/17. *Vornicia Socevei este în sama hatmanului.* GHEORGACHI, CER. (1762), 267, cf. IORGA, S. D. XXII, 17, 40. *Fiind între dînşii pricină şi nescoţînd nice unul zapis adivărat pe ace*[a] *moşioară, rînduindu-ne pe noi cinstită vornicie Cîmpulungului ca să luăm sama între dînşii şi să le facem aşezare* (a. 1782). ŞTEFANELLI, D. C. 134, cf. 135. *Am făcut domnie me vornicu de Vrance ot ţinut Putnii pe Ion Avramu, căruie i s-au dat îndestulă poroncă şi învăţătură în ce chipu să urmezi la toati trebile aceştii vornicii* (a. 1783). SAVA, DOC. II, 25. *De la vornicia de aprozi. Către Gheorghe telal-başa* (a. 1801). GHIBĂNESCU,

I. Z. VI$_1$, 162. *La aceasta caută, şi dintr-aceste se alcătuieşte epistasia boieriei a vorniciei de obştie, adăogînd într-acestaş chip de la domnescul nostru Divan un vornic mare* (a. 1803). URICARIUL, I, 106/18. *Din poronca cin*[s]*titii vornicii ne-am strîns noi cei mai de sus numiţi, de am cercetat pricina... pentru o moşie* (a. 1805). SAVA, DOC. II, 44, cf. 55. *Împlinita vorniciei de aprozi, 400 lei, o vor răspunde acum peşin la mîna aprodului ca să o aducă* (a. 1810). GHIBĂNESCU, I. Z. VI$_2$, 138. *Prin ţidula Divanului dintru acest curgător an 1811... s-au scris către vornicia de aprozi, s-au hotărît să rînduiască pe telal-başa ca să strige la mezat numita moşie* (a. 1811). id. S. I. VII, 121. *Pre fieştecare zi să aibă vornicia înştiinţare de boalele şi morţile ce urmează între orăşăni* (a. 1813). URICARIUL, I, 200. *Drept aceea... l-am adeverit cu iscălitura noastră, trecîndu-să... şi în condica vorniciei oştirilor* (a. 1814). ARH. OLT. XVII, 329, cf. IORGA, S. D. XXII, 224. *Dăm mărturie no*[a]*stră,... precum să s[ă] ştie că viind cu soroc de la vornicie ca să măsurăm noi moşia Bădiulească, noi... am mersu şi am măsurat pe unde s-au găsit moşia Bădiulească şi s-au hotărît* (a. 1815). SAVA, DOC. II, 73, cf. GHIBĂNESCU, S. I. VII, 77, BUL. COM. IST. VI, 54. *Spre a fi crezută ori în ce vreme că este întocmai, s-au adeverit cu pecetea vorniciii obştirilor Valahiei* (a. 1820). IORGA, S. D. XXII, 4. *Poruncim d-tale epistatule al vorniciii obştirilor ca epitropia să îngrijască de a se păzi nizamul ce se arată..., cu urmare întru toate întocmai* (a. 1823). FURNICĂ, I. C. 313. *Făcînd cercetare, am văzut la mîna sa anafora*[ua] *dvorniciii obştirilor..., întărită... şi de Măriia sa domnul Ioan Vodă Caragea* (a. 1825). DOC. EC. 352, cf. GHIBĂNESCU, S. I. XXV, 190. *Vei binevoi a răspunde vorniciei pe această otnăşănii, ca să să reportuiască cinstitului Divan* (a. 1830). IORGA, S. D. XVI, 96, cf. SAVA, DOC. II, 108, 113. *Să să răportuiască cinstitii vornicii, arătînd că un asemenea obicei este spre vătămarea sănătăţii publice* (a. 1831). DOC. EC. 475, cf. 476. *Toţi boierii focşeneni... îmi scriie astăzi rugîndu-să... să fac arătare la cinstita dvorniciie mare* (a. 1831). C. GIURESCU, P. O. 461. *Vornicia scrie cinstitei agii să orînduiască a să împlini arătaţii bani, cari să să dea la cinstita logofeţie, iar vorniciii să i trimiţă răspuns* (a. 1832). DOC. EC. 509, cf. 512, 514, 521. *Jăluim cinstitei mare dvornicii a ni să lua în băgare de samă rugăciunea ce facem pentru folosul obştesc* (a. 1833). ib. 531, cf. SAVA, DOC. II, 128. *S-au dat rezoluţia Divanului... di a să opri lucrarea mezatului, fiindcă însuşi jăluitoriul prin răspunsul său către vornicia di Botoşani... n-au propus-o* (a. 1834). BUL. COM. IST. VI, 30, cf. DOC. EC. 547. *Noi lăcuitorii din sat Palten, după porunca cinstitii vornecii de Vrancea,... am mersu la faţa locului în Ţîpău şi am măsurat săcăturile lui Toader Căcărează* (a. 1835). SAVA, DOC. II, 133. *Strîngîndu-să toate satele din Vrancea la vornicie,... şi cu opşteasca lor adunare au făcut alegere şi împărţire* (1836). id. ib. 137, cf. DOC. EC. 621, 680, 701. *Eu mîine plec la satul Pietroasa, în judeţul Saac, trimis de vornicie, ca să fac cercetare pentru nişte obiecturi preţioase.* POENARU, în ARH. OLT. XIII, 383, cf. VALIAN, V. *Va trimite la marea vornicie catastih arătător de numele, porecla, vîrsta... fiecăruia dorobanţ.* REGUL. ORG. 127/6. *Foile de alegători, osebite pe fiecare mahala, să vor face... de către sfatul orăşănesc..., iar în oraşul Bucureşti, această îndatorire să va pune asupra vorniciei de oraş şi asupra agiii.* ib. 161/15, cf. RUSSO, S. 167. *Parada se întindea ca un şărpe pe şovăita uliţă. Înainte mergeau suitarii călări... Apoi urmau panţirii isprăvniciei, darabanii agiei, aprozii vorniciei, simenii hatmaniei.* NEGRUZZI, O. I, 23, cf. POLIZU. *Domnul Ioanid nu putea fi director al vorniciei, dacă mai întîi nu ar fi fost agă.* BOLLIAC, O. 233. *După povaţa unui văr al meu,... atunci director la vornicie, am prelucrat un proiect de esploatarea sării.* GHICA, S. 182. *După mai multe vizite pe la vornicie, la postelnicie, la agie, la casa poştei, alergături cari au dăinuit vreo zece zile, într-o vineri,... intră în curte opt cai cu doi surugii.* id. ib. 240, cf. PETRI, V., PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 463, LM. *Deschiz ferestrele, întreb cine este, îmi răspunde un aprod de la vornicie că mă pofteşte guvernul provizoriu să merg îndată.* LĂCUSTEANU, A. 120, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Cel întăi oraş, care şi-a dezvoltat vornicia, a fost Suceava, capitala ţării.* GHIBĂNESCU, S. I. XII, VIII. *E locul a pune aici faţă în faţă şi veniturile vorniciei celei mari a Ţării de Sus.* id. ib. XII, XI, cf. RESMERIŢĂ, D. *Asupra aceste jalobe, vtori-logofătul Krupenski pune rezoluţia,... că vornicia de aprozi să intre în cercetarea pricinei.* N. A. BOGDAN, C. M. 94. *Ţara Moldovei n-a fost împărţită decît în două părţi. S-a dublat vornicia în fiecare jumătate de ţară, dară nu s-a împărţit ţara în patru părţi.* CC VII, 112, cf. 115, ŞĂINEANU, D. U. *Vornicia – la început instituţie proprie şi independentă – s-a supus cu timpul puterii domneşti.* DIACONU, VR. LXXIX. *Vornicia Vrancei a fost instituţia datorită căreia s-a păstrat noţiunea unităţei şi autonomiei vrăncene.* SAVA, DOC. I, XXXIX, cf. CADE, SCRIBAN, D. *În 1794 se înfiinţează vornicia politiei, care avea misiunea să ţină catagrafia locuitorilor, să repartizeze dările şi să facă controlul străinilor.* OŢETEA, T. V. 50. *Aceste abuzuri de putere, deşi în ordinea firească a administraţiei, luau uneori forme atît de alarmante, încît vornicia simţea nevoia să intervină.* id. ib. 76. *Cînd să iasă marfa lui din ţară, iese un afipt de la vornicie, că marfa... e oprită să iasă din ţară.* CAMIL PETRESCU, O. I, 226, cf. DL, DM, IST. ROM. III, 696. *Tot un venit al vorniciei îl constituia şi aşa numitul colac pentru vitele de pripas.* STOICESCU, S. D. 190. *Reţinem însă că fiul domnului rezida la Bacău, nu la Bîrlad, unde a fost sediul vorniciei.* id. ib. 195, cf. DEX. ♦ (Învechit, rar; în sintagma) *Vornicia bisericească* = Ministerul Cultelor. *Te rog, întîlneşte-te cu Balaieş de la Vornicia bisericească şi caută de află ce au făcut... Milu la mănăstirea Neamţului.* KOGĂLNICEANU, S. 199. *La Vornicia bisericească şi Epitropia învăţăturei publice, într-alte cuvinte la Ministerul Cultelor şi Instrucţiunei Publice, a fost chemat Nicu Ghica-Comăneşteanu, văr al domnului, patriot înflăcărat.* id. O. II, 621. ♦ (Învechit, rar) Taxa care se plătea vorniciei (2). *Vornicei au să ia vorniciia într-acesta chip: De fieştecare vită mare ce să va prinde de pripas şi să va afla stăpînul şi o va cere, să aibă a plăti... de cal bani doao sute şi să-l ia, de bou, de bivol bani una sută.* PRAV. COND. (1780), 92. *Ne-au mai apucat acel vătaf de am dat cîte taleri 1, cu nume dă vornicie* (a. 1814). DOC. EC. 167.

3. (În trecut) Funcția, titlul de primar[2] **(III 1)** (de sat). *Mări, omule, ce nu te lepezi și tu de beleua cea de vornicie, bat-o pîrdalnicu!* ALECSANDRI, O. V, 600, cf. 602. *De douăzeci și mai bine de ani, de cînd port vornicia în Pipirig, am dus-o cam anevoie numai cu răbușul.* CREANGĂ, O. 188. *Pe fața-i neclintită mîndria ei se vede De rangul vorniciei și neamul Sînculesc.* I. NEGRUZZI, S. II, 112. *După al treilea an,... fu scos cu nepusa-n masă din vornicie și ales altul în locul lui.* MARIAN, O. I, 10, cf. DDRF. *Stați, fraților! – un pahar cu toții pentru moș Vlad Vornicu, că nu degeaba a purtat el vornicia treizeci de ani în Chilug.* SOVEJA, O. 30, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, DL, DM, CIORANESCU, D. ET. 9352, DEX. ◊ (Într-un descîntec) *Că-i N. cea frumoasă, Dintre fete cea mai aleasă!... Scoate vornici din vornicie Și dascăli din dăscălie Și preoți din preoție..., Ca ea nime să nu fie.* MARIAN, V. 48. ♦ Primărie **(1)** (de sat). *Ș-apoi numai vedeai că-i strîngeau jurații de la vornicie grămadă.* ap. CADE, cf. DL, DM, DEX, DSR.

4. (Popular) Calitatea, funcția de vornicel **(2)** la o *nuntă. Sfîrșind vornicelul primare de cîntat doinele arătate și de cinstit druscele, pune bățul său de vornicie pe masă denaintea miresei.* MARIAN, NA. 541, cf. 543, 544, BARCIANU, H XI 507. ♦ Orație de nuntă; (popular) colăcărie. Cf. TEODORESCU, P. P. 178. *I. Hada, cantor în Ighii, mi-au trimes o mulțime de vornicii.* FRÎNCU – CANDREA, M. II.

– Pl.: *vornicii.* – Și: (învechit) **vornecíe, dvornicíe** s. f.

– **Vornic** + suf. *–ie.*

VORNICÍT s. n. (Popular) Anunțare, strigare la nuntă a darurilor primite de miri și rostirea oratiei în care se menționează numele dăruitorilor. Cf. v o r n i c i **(II 1).** Cf. FRÎNCU – CANDREA, M. 168. *Strigarea sau vornicitul celor ce se aduc la mireasă.* MARIAN, NU. 664. *În Munții Apuseni ai Transilvaniei,... jocul miresei e asemenea uzitat,... după aducerea și vornicitul cinstelor sau darurilor.* id. ib. 723.

– V. **vornici.**

VORNICÍȚĂ s. f. **1.** (Învechit) Vornicească **(1).** Cf. TDRG, CADE, DL, DM, DEX.

2. (În trecut; Bucov. și prin Mold.) Vornicească **(2).** Cf. TDRG, CADE. *Căruța vorniciței Burca fu desfăcută pînă la cuie.* CAMILAR, N. II, 263, cf. 251, DL, DM. *Văzui vornici, vornicițe, Cărînd apă la drăcițe, Dregătorii satului Tăind lemne draculuí.* MARIAN, SA. 12. ◊ (În descîntece) *Toți oamenii, cîți s-or afla în biserică, la mine s-or uita Și s-or mira: Ce împărătească, Ce vodească,... Ce preoteasă, Ce dăscăliță, Ce vornicițe? Da nu-s vornicițe, Nu-s dăscălițe, Nu-s preoteasă... Da-s N. cea aleasă.* id. NU. 24. *Nu-i jurat cu jurătoaie, Nici vornic cu vornicițe, Nici vătav cu vătăjițe,... Nici preot cu preoteasă,... Că-i N. cea mai frumoasă.* PÎRVESCU, C. 73.

3. (Popular) **a)** Femeie tînără aleasă de mire, dintre rudele sau dintre prietenele sale sau ale miresei, care are diferite atribuții legate de ceremonialul uncropului; (popular) vornicească **(3 b).** V. c h e m ă t o a r e , v ă t ă ș i ț ă **(2).** *Îmbrăcămintea și gătirea vătăjițelor sau a vornicițelor este ca și a celorlalte neveste tinere din satul în care se serbează uncropul.* MARIAN, NU. 234. *La uncrop se poftesc în genere numai acei oameni,... cari au luat parte la masă mare,... totdeauna de către vătăjițe sau vornicițe.* id. ib. 696, cf. 233, TDRG, CADE 254.

b) (Regional) Vornicească **(3 a).** Cf. CADE, DL, DM, DEX.

– Pl.: *vornicițe.*

– **Vornic** + suf. *–iță.*

VORNOVÍȘTI s. m. (pl.) = varnevici. *La stînga, e coșul cu pește, iar la dreapta clocotește apa fierbinte pentru „vornoviști", pentru care rade... hreanul de pe masă.* SLAVICI, O. VII, 11.

VOROÁBĂ s. f. v. **voroavă.**

VOROÁVĂ s. f. **I. 1.** (Învechit; la sg.) Vorbire **(1).** Cf. v o r o v i **(I 1).** *De unde să arată că între muritori și obiceiul voroavii și deprinderea limbii în zădar este, cu carea încotro voia din voia ei să fie pohîrnit vrînd, să ne înștiințăm.* CANTEMIR, I. I. II, 39, cf. LEX. MARS. 246.

2. (Învechit; la sg.) Vorbire **(2).** Cf. v o r o v i **(I 2).** *Dar văd că de cînd au început țiganul Drăghici a vorbi, cu totul altă voroavă sau chip de a vorbire întrebuințează, precum: ahaia, ahastă, hie ș. a.* BUDAI-DELEANU, Ț. 81. ◊ (În corelație cu s c r i s , s c r i s o a r e etc.) *Îmi caută a mărturisi cum că nu mare precepere întru învățătura bunei voroavei va areta unul dintru cei ce vor cîrti acest chip de scrisoare.* BUDAI-DELEANU, în ȘA II, 377. *Temeiul a toată ortografia e voroava sau pronunția de obște, după carele se scrie precum se vorbește.* FM (1841), 195[2]/25. (Învechit, rar) *Organe de voroavă* = organele vorbirii v. v o r b i r e **(2).** *Rea este amuțirea din lipsa organelor de voroavă tocmitoare.* CANTEMIR, I. I. I, 56. ♦ Zgomot produs de voci, de glasuri (puternice); p. e x t. gălăgie, larmă, zarvă **(1).** *Mare scrîșnetul roatelor astupă voroava cărăușilor.* CANTEMIR, I. I. I, 62.

3. (Învechit; la sg.) Vorbire **(3).** Cf. v o r o v i **(I 3).** *În locul lui Ciolpa au trimis pre Pavăl Hanjovschii să facă hart cu acel turc; pre semne era harvat sau sîrb pre voroava lui cea sîrbească.* N. COSTIN, L. 513. *Vlahii aceste era din romani născuți, care lucru graiul voroavei lor și astăzi mărturisește, carii într-atîta feli de feli de neamuri de varvari așezindu-să, pănă și acmu cineva a-i dezrădăcina n-au putut.* CANTEMIR, HR. 399. *Firea și voroava cea elinească peste măsură au iubit.* AETHIOPICA, 23[r]/17. *Scopul mieu nu este ca să-și mute o parte sau alta de români chipul voroavei sau dialectul său, ci numai singur acela ca vrînd oarecîndva patrioții românești a-și face o limbă de obște pentru învățături.* BUDAI-DELEANU, în L. ROM. 1960, nr. 2, 46.

4. (Învechit; la sg.) Faptul de a v o r o v i **(I 4);** exprimare orală; v o r b ă **(4),** vorbire **(4).** *Și după ce încetă Iliu de voroavă, zise D[o]mnul lui Iov.* BIBLIA (1688), 379[2]/19. *Cel ce să veselește cu inima huli-se-va și cel ce urăște voroava împuținează-se cu răutatea.* ib. 673/19. *A vorovi, toate școalele ne învață. Iară înțelepțește a tăcea și vremea voroavii puține și grele prea la puțini videm și învățătura tăcerii undeva macară în lume a să profesui nu audzim.* CANTEMIR, I. I. I, 103, cf. 85, ANON. CAR., LEX. MARS. 225. ♦ Mod, stil de a

vorbi **(4)**, de a se exprima. *Ci tot graiul şi voroava lor iaste plină de blîndeţe şi de linişte, şi nu vorbescu ei acestea care le vorbim noi şi nu ne sîntu nici de un folos.* NEAGOE, ÎNV.[2] 198. *Şi tîmplîndu-să şi în săborul cel al patru la Halchidon, şi-mpăraţîlor fu cinstit şi tuturora la voroavă în d*[u]*m*[ne]*dzeiesc dar, cu faţa vesel şi luminat.* DOSOFTEI, V. S. februarie 68[r]/3. *Dentru voroava carea am, greţoasă, şi den portul hainelor mele, lesne puteţi cunoaşte că sintu lăcuitoriu la locul mieu, aşea de sălbatec.* N. COSTIN, C. 146. *Din dulceaţa şi frumseţea voroavei lui Enias,... s-au domolit şi s-au mierat latinul.* CANTEMIR, HR. 95. *Voroava blîndă toată pornirea îmblîndzeşte, iară cea apregă şi pre cel slab aţîţă la mînie.* MUSTE, LET.[2] III, 88. *Frumoasă li-i voroava şi cuvioasă foarte* (a. 1747). SĂM. III, 124. *Cu acest chip au vorovit craiul acest bun, bucuria sa cea peste măsură preface întru mai multă isteţime pornirea voroavei sale cea cu mare linişte şi dulceaţă.* BELDIMAN, N. P. I, 47/14. ♦ (De obicei cu determinări ca „meşteşugită", „frumoasă" etc.) Fel de a se exprima frumos, atrăgător, convingător; elocvenţă. *Atunceş, eu merş şi-l aflai învăţînd la vedere nărodul şi povestind a lui Isus minuni, nu cu dăscălită voroavă, ce cu smerenie şi fără meşterşug, spuind toată dereptatea.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 150[r]/30. *Nime mai bine şi mai pre scurt toată desfătarea istoriei n-au cuprinsu, iubite cetitoriule, decît acela, domnul voroavei rîmleneşti, Ţiţero...; că cu aceea voroavă a lui toată roada a tuturor bunătăţilor şi a învăţăturilor cuprinzîndu-o, au deşteptat viaţa oamenilor către giudecăţile istoriei a le tixi.* N. COSTIN, L. 35. *Că o faptă de cinste decît toate armele rîmlenilor şi decît toată voroava grecilor meşterşugită mai tare iaste.* id. C. 268. *Carte nu ştiè, ce numai iscălitura învăţase de o făcè. Practică bună avè la voroavă.* NECULCE, L. 93. *Ţiţeron..., a limbii latineşti părinte, a ritoricăi canon, a cuvîntului îndreptariu, a voroavii frumoasă neapotrivită pildă şi mai a tuturor ştiinţelor domn.* CANTEMIR, HR. 5. *Pre acela aşi învăţa toţi împăraţii ca să aibă voroava aceluie, decît multe odoară.* HERODOT[2] 36. *Să fie preceput ş-alte neamuri a Europei preţul voroavei şi dulceaţa graiurilor bine rînduită, adecă ritorica şi poezia, cum au înţelesu-o elinii şi romanii, o! cîţi eroi slăviţi să ar ivi dintre varvari.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 63. *Ellada şi Roma au crescut oameni întru podoaba şi măiestria voroavei deplin săvîrşiţi.* id. ib. *Nici unul din semenii săi nu era destoinic să-i stea înainte, nici la trîntă, nici la voroavă.* ISPIRESCU, ap. CADE, cf. ŞĂINEANU, I. 165, DDRF.

5. (Învechit) Vorbă **(5).** *Întru unile voroave* [limba italiană] *peste samă aduce cu a noastră.* M. COSTIN, O. 248. *Domnul răsîpeşte toate sfaturi A limbilor de prin toate laturi, Voroavele* (s o c o t e l e l e BIBLIA 1688, p u n e r i l e l a c a l e B 1938*) şi gînduri din gloate, Şi din boieri sfaturile toate.* DOSOFTEI, O. I, 74. *Ce tu, Doamne, mi-eşti nedejde, şi zua n-am teamă, De Dumnedzău mi-i voroava* (l ă u d a - v o i c u v î n t BIBLIA 1688) *şi m-oi lăuda-mă.* id. ib. 125. *Voroava celui mult-jurătoriu va îndirepta perii, şi vrajba lor, astuparea urechilor.* BIBLIA (1688), 677[2]/9. *Pre cît voroava şi cuvîntul îi ieste de lămurit, pre atîta inima şi sufletul încă mai curat.* CANTEMIR, I. I. II, 21. *Trebuincios lucru iaste gramatica rumânescului dialect spre priceperea lucrurilor celor înalte şi adînci..., spre întărirea voroavelor, spre despărţirea zicerilor, spre rînduirea înţelegerilor.* EUSTATIEVICI, GR. RUM. 7[v]/8. *Eu m-am silit, în cît era cu putinţă, a metahirisi multe cuvinte şi voroave după gustul ţigănesc.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 68. *Ce minte aşa de bogată în gînduri, ce limbă aşa de îndestulată în voroave, ce meşteşug aşa de iscusit la împlinirea cuvîntului să poată împodobi atîte răsipe a vrăjmaşilor.* ARHIVA R I, 40/10. ♦ (Învechit, rar) Verset **(I 1).** *Dar să-l auzim cuvîntînd, în voroava 66 de la Matheiu: „Ne aduce aminte să înţălegem că veacul cel de acum e mare".* MAIOR, în ŞA I, 62. ♦ (Gram.; învechit, rar) Discurs, enunţ; frază, propoziţie. *Pre cele opt părţi ale cuvîntului spre facerea voroavei drept a le încheia învaţă.* EUSTATIEVICI, GR. RUM. 76[v]/15. ◊ *Părţile voroavei* = părţile de vorbire v. p a r t e **(I 2).** *Etymologhia... învaţă a cunoaşte şi a arăta osebirile vieştecăruia cuvînt, făcînd despărţirile prin părţile voroavei.* EUSTATIEVICI, GR. RUM. 26[r]/6, cf. L. ROM. 1981, 50.

6. (Învechit şi regional) Vorbă **(9).** *Multe vorovi cu nuşi de lucrurile ceale cereşti şi de împărăţia ceriului. În mijlocul altor voroave, grăi ş-aceasta către-înşii.* VARLAAM, C. 127. *Şi aflînd uşea încuiată, ai fugit din ochii miei şi rămaş însumi. Şi-m pare, părinte sv*[i]*nte, precum voroava ta pre graiu îm dă a-nţălege, n-ai fost tu cela ce m-au chemat.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 58[v]/30. *Iară el, cu o-nvăţătură neîncurcată, adevărată şi cu totul înţăleaptă mi-au tămăduit toate întrebările cu scurtă voroavă, dovedindu-mi Troiţa în dumnădzăire.* id. ib. noiembrie, 150[v]/13. *După ce părăsea de oştiţ, avînd oameni învăţaţi, le asculta voroavele, şi mai mult pre ciia ce era prea ştiuţi întru istorii.* N. COSTIN, L. 42. *Mare despărţire iaste între nevoinţa la îmbrăcăminte şi întru răutatea cu carea s-ari însămna din voroava lui; că haine a purta scumpe a puţini strică, iară cuvintile reale pre mulţi îi vatămă cu ură.* id. C. 213. *Pentru ca amestecare să nu facem voroavei, am socotit, cu deosăbit cap pentru craii ungureşti, să zicem... cînd şi ce în vreme au fost Vladislav.* CANTEMIR, HR. 441. *Încheierea voroavei mele aceasta va să fie.* id. I. I. I, 64. *Pentru tălmăcirea de pe grecie spre înţelesul rumânesc, pre cît s-au putut a să alcătui şi a să apropia voroava..., de la cartea cuviosului Efrem cea tiparnică grecească nu m-am depărtat* (a. 1761). CAT. MAN. I, 238. *Episodion să numeşte tot lucrul sau voroava ce să aduce la comediile cele felnice pentru rîs.* AETHIOPICA, 16[v]/27. *Mi se pare, părinte sf*[i]*nte, precum îţi cunosc voroava, să nu fii fost tu cel ce m-ai chiemat.* MINEIUL (1776), 57[v]/19. *Să lăsăm puţin aceste înfrumseţate voroave şi să ne întoarcem la Falimond.* CRITIL, 106/15. *Acestora lucruri aiurile vor fi voroavile.* HERODOT[2], 453. *Bunul stareţ simţind perii capului lui cei albi spălaţi de lacrămile tînărului copil, conteneşte voroava sa, vrînd a da o slobodă curgere lacrămilor lui.* BELDIMAN, N. P. I, 18/15. *Nu călca prieteşugul, cumpăneşte voroavele tale, gîndeşte pînă a nu începe a face ceva.* id. ib., 33/6, cf. I. GOLESCU, C. *Pe împăraţii cei bine-credincioşi cu toată desfătarea voroavei ne-i arată, păn' şi cele mici lucrări zugrăvindu-le.* ARHIVA R. I, 62/11. *Din voroave şî prin sfat Furtu greu s-o judecat.* ALEXICI, L. P. 182. *M-ai*

îmbătatu-mă cu voarvele tale. ALR II 3 711/349. ◊ (Urmat de diverse calificative) *Voroavele şi cuventele tinerilor ceale de glume şi de şagă nice leac nu le iubea.* VARLAAM, C. 386. *De această fericită viaţă şi de slava sf*[i]*nţilor eu voiu să puiu înainte voroavă de bucurie, cu darul d*[u]*hului sfînt* (a. 1642). GCR I, 99/38. *Făcînd voroavă viclană asupra sv*[i]*nţiii sale, scorniră cum să-l fie furat ucinicii, iară nu s-au sculat.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 41^{r}/21. *Iar leşii începură a rîde şi a vorovi voroave de glume cu paşa. Şi între aceli vorbe de glume vorbiră şi alteli mai de treabă.* NECULCE, L. 146. *Auziră sfintele voroave ale mitropolitului.* ISPIRESCU, M. V. 12. ◊ (Învechit) *Voroavă deşartă* = vorbă deşartă v. v o r b ă **(9).** *Izbăveşte şi mă ia de mînă De la fiii a limbă streină, Ce li-i gura-n voroavă deşartă* (c ă r o r a a u g r ă i t î n d e ş ă r t BIBLIA 1688, a c ă r o r g u r ă g r ă i e ş t e n e a d e v ă r u l B 1938) *Şi li-i strîmbă mîna cea direaptă.* DOSOFTEI, O. I, 322. *Patro lucruri scornesc curvia, saţiul pîntecelui, saţiul somnului, voroavele deşerte şi de ruşine.* id. V. S. mai 128^{r}/10. *Turcii sta de-sculta acele voroave deşerte din gura lui ce grăiè.* NECULCE, L. 118. *Lui să închina nenumărate Noroade, ţări, crai şi mari ostroave. Aceste nu-s deşerte voroave!* BUDAI-DELEANU, Ţ. 91. *Voroavă bună* = vorbă bună **(a)** v. v o r b ă **(9).** *Oamenii cei înţălepţi... să fie cu voroavă bună, ca tuturor de-a tocma să arete dreptate.* N. COSTIN, C. 370. *Voroavă dulce* = vorbă dulce **(a)** v. v o r b ă **(9).** *A căruia dulce voroavă în liman şi vrednică laudă pre uscat şi căzută mulţămită de la ficiori pentru părinţi, de la părinţi pentru ficiori, prin toate casele şi adunările, nu otravă, mă crede numelui, ce tare antifarmac tuturor hulelor este.* CANTEMIR, I. I. I, 107. *Voroavă rea* = vorbă rea **(a)** v. v o r b ă **(9).** *Oarecare rîmlian rău, vrînd să supere pre filosof şi de aceasta mai multu den răutate decît den neştiinţă, îndemnîndu-să – că voroava rea iaste crainic minţii cei rele – ... au mărsu către filosoful.* N. COSTIN, C. 381. *Voroavă proastă* = vorbă proastă v. v o r b ă **(9).** *Ar hi vorovit şi nişte voroave proaste de Neculai vodă.* NECULCE, L. 195. *Amîndoi... au căzut la sfadă şi la voroave foarte proaste* (a. 1750–1780). GCR II, 83/41. *Voroavă subţire* = vorbă subţire v. v o r b ă **(9).** *Mulţi oameni înţălepţi să sculară Cu voroave supţiri ş-învăţate, Carii de amăruntul arătară Că monarhia este din toate Cea mai bună.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 339. ◊ L o c . v b . (Învechit) **A face voroavă** (de... ori pentru...) = a face vorbă v. v o r b ă **(9).** *Vrem să facem voroavă (*v o r b ă MUNT.*) pentru rîndul furtuşagului; deci să cade întăi să spunem nişte lucruri oarecarele.* PRAV. 29, cf. 84. *Fiind el nemilostiv şi cu totul neîndurat, îi dzîcea „scumpul" toţ... Odînăoară calicii făcînd de dînsul voroavă că nime n-au scos milostenie de la dînsul.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 21^{v}/31. *În lume să vinează oamenii cu mrejile în multe chipuri, de care mreji vom începe a face voroavă.* CHEIA ÎN. 9^{v}/1. *De jeluit sînt foarte domnii şi cei mari carii la mese... multe ceasuri pierd, făcînd voroavă de războaie, de case, de arme, de ospeţe.* N. COSTIN, C. 326. *Pentru alţii voroavă am face, în faţa a triia, pre scurt şi cît numai noima să să înţăleagă.* CANTEMIR, I. I. II, 186. ◊ E x p r . (Învechit) **A lungi** (sau **a întinde) voroava** (despre ceva) = a lungi (sau a întinde) vorba v. v o r b ă **(9).** *Pentru aceasta mai mult voroava a lungi părăsindu-ne, la Struţ, pasirea, să ne întoarcem.* CANTEMIR, I. I. I, 113. *Semn chiar avem pe cei cuţovlahi, cum le zic grecii,... pentru carii viind cuvîntul, gîndii că nu fără cale va fi a mai întinde de ei voroava, ca să se ştie ce sînt.* C. CANTACUZINO, CM I, 45. **Să venim** (sau **să ne întoarcem) la voroava noastră** = să venim (sau să ne întoarcem) la vorba noastră v. v o r b ă **(7).** *Ce, să venim la voroava noastră şi la lucrul singur de carele avăm a scrie aicea.* N. COSTIN, C. 484, cf. 45. *De aici întorcîndu-ne, să venim iarăşi la voroava noastră.* GHEORGACHI, CER. 310. ♦ (Învechit, rar) Rugă; rugăciune. *Aducîndu-să la vorovă cu sinţii îngeri cu cei fără trup, fiindu-şi încă în trup pentru a sa ţinere de văzdrăjanie preste măsură ce avea..., s-au pristăvit din viaţa aceasta către ne-mbătrînitoarea viaţă.* DOSOFTEI, V. S. aprilie 79^{v}/7. *Deci, stînd la rugă, în voroavă la Dumnedzău, îş făcea inemă rea şi tristă..., dzicînd că nu să cade să custe oamenii cei fără Dumnedzău, carii strică şi strîmbadză căile cele direpte.* id. ib. octombrie 41^{v}/1.

7. (Învechit) Vorbă **(10).** *Învăţătură aleasă den sf*[în]*ta Ev*[an]*gh*[e]*lie şi den multe dumnedzăieşti scripturi sau voroave den evangheliile duminecilor preste tot anul şi la prazdnice* [Titlu] (a. 1642). BV I, 123. *O, Doamne, groaza ta, cu carea veri să goneşti pre cei nemulţămitori de la bucuriia ta şi de la voroava ta cea cerească, să îngrozască inima noastră de către binele şi bucuriia aceştii lumi trecătoare.* VARLAAM, C. 323. *Sfatul şi voroava ce fac necuraţîi Tind sîlţe şi laturi să strice pre alţîi.* DOSOFTEI, O. I, 26. *Mărgînd sv*[î]*nt*[u]*l adese la temniţă, unde era cei 7 svinţi de-i socotiia, pururea asculta sv*[i]*ntele lor voroave şi-mvăţături.* id. V. S. octombrie 73^{r}/19. *Deprinsă psăltirea şi voroavele sv*[i]*nţilor apostoli şi alaltă slujbă a svintei beserici.* id. ib. decembrie 208^{v}/7. *Şi-l rătăci pre el cu multă voroavă* (c u m u l ţ i m e a î n d e m n u r i l o r B 1938) *şi cu laţurile cele de la buze scăpătă-l pre el.* BIBLIA (1688), 432^{2}/22. *Această voroavă radzimă spre aducirea aminte domnilor. Că fiind singuri curaţi, treji, adevăraţi şi direpţi, să nu se îndestuledzi cu atîta, ce să cerce oare ispravnicii şi giudecătorii nu sînt hicleni, nu sînt lacomi?* N. COSTIN, C. 87. *Să ia pildă de pre alte preste fire lucruri ale Sfîntului Duh şi să ia seama voroavelor ce au toţi psalomii ei.* ANTIM, O. 399. *Iară sfîntul zise să le zică şi iară să le zică... şi închise sfîntul chivot înaintea celor cu chip îngeresc voinici, carii purcesără de să duseră după voroava aceasta.* MINEIUL (1776), 162^{r2}/32. *Atuncea amîndoă încă greşăsc, cînd să dau în voroavile oamenilor răi.* HERODOT^{2}, 340. *A doa adunare se făcu la Clermont în Franţia, la 1095, unde aprinzind voroava papei, zilosul credinţei, în inimele ascultătorilor, sute şi mii strigă: „Voia lui D*[umne]*zeu!"* SĂULESCU, HR. I, 125/22.

8. (Învechit) Poveste, anecdotă transmisă prin tradiţie orală, l e g e n d ă ; p . e x t . întîmplare (povestită). V. v o r b ă **(11).** *Solul leşăsc ş-au dat soliia la soltan Mustafa, întrînd în Ţarigrad cu aceea podoabă şi vîlhvă, cît este în voroavă ţarigrădenilor soliia aceea pănă astădzi.* M. COSTIN, O. 88. *Dintru multe cuvinte, au venit şi voroava lui Nilos, cum nimini nu-i ştie izvoarăle de unde-i sînt.* HERODOT^{2}, 98. *Trecînd vreme* [cînd] *să*

tîmplă aceasta voroavă şi sigetă Darie şi slobozi pre Istieu, acestea să tîmplară. id. ib. 285.

9. (Învechit, rar) Vorbă **(12).** *Ferdinand... nu să încredea în amestecătoarea şi nestătătoare a lui Gheorghie Martenuzii voroavă.* M. COSTIN, O. 303. ◊ Expr. **A purta pe cineva cu voroave** = a purta pe cineva cu vorba v. vorbă **(12).** *Şi tot l-au purtat cu voroave şi nu i-au mai dat oaste, pănă ce i s-au tîmplat de au murit acolo la Moscu.* NECULCE, L. 23.

10. (Învechit) Vorbă **(13).** *Dzî din dzî voroava izbucneşte* (va izbîcni cuvînt BIBLIA 1688, dă în ştire B 1938) *Şi noaptea din noapte gînd vesteşte.* DOSOFTEI, O. I, 43. *Şi eu îţi scriu că tot oraşul Agrighintin de voroavele carele să aud de tine aicea de mirare să desfăteadză; pentru care laudă şi veste cu mare parte îmi eşti mie datoriu.* N. COSTIN, C. 357. *Apoi au trecut Nistrul şi s-au dus în cîmpi, aproape de Ceahrin, de şedè cu multe voroave şi spaime acestor ţări primpregiur.* NECULCE, L. 305. *Tot norodul să pătrunde de priveliştea aceasta, semnele cele de otravă îndată să arată asupra trupului ei, voroava să lăţeşte pretutindenea, îndată să auzi o şoaptă turburătoare asemenea cu sunetul mării.* BELDIMAN, N. P. II, 22/13.

11. (Învechit) Vorbă **(14).** *Au îndrăgit un rob al ei şi neputînd suferi vorova oamenilor au fugit cu dînsul într-altă ţară.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 154^{r}/10. *Pre fata fără ruşine întăreşte paza, ca nu cîndai să faci bucurie vrăjmaşilor, voroavă în cetate* (să te facă de poveste în cetate B 1938) *şi defăimare norodului.* BIBLIA (1688), 685^{2}/48. *Foarte mare pază trebuie femeilor şi mai mult doamnelor şi celor aleasă, ca ieşind ades la primblări să nu cadză în hulă, nice pentru prea multă şi deasă cercetare să încapă în voroava oamenilor* [Titlu]. N. COSTIN, C. 427.

12. (Învechit) Cuvîntare, discurs; (astăzi rar) vorbire **(6),** (învechit) vorbă **(15).** *Tîmplîndu-să a să face o adunare..., îl întreba cine-i şi de unde şi ce feliu de strigare au venit să strige. Iară sv*[i]*nţia sa, făcînd o voroavă de horbă, povesti limpede de D*[o]*mn*[u]*l H*[ri]*s*[tos]. DOSOFTEI, V. S. noiembrie 179^{v}/7. *În care dzi au omorît Nero pre mumă-sa, într-aceea dzi un orator, făcînd voroavă în divan, cu cale, dzice, era să să omoară Agripina care au născut un plod de mirare norodului Rîmului.* N. COSTIN, C. 652. *Veţi fi mai învăţaţi a dare răspunsuri la sfaturi ori de taină, ori de oştire, ori de voroave la domni şi la noroade de cinste.* NECULCE, L. 5. *În mijlocul theatrului, jigania carea Vidră să cheamă... într-acesta chip proimiul voroavei sale începu.* CANTEMIR, I. I. I, 42. *Din tocmite verşurile stihotvorţilor, din împodobite voroavele ritorilor... bună pomenirea numelui nici s-au părăsit, nici în veci să va părăsi.* id. ib. 107. *Cu multe ţeremonii şi cu mare politică au făcut voroavă.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 154/13. *Începînd voroava au zis prietinilor: eu aud aice că cîntă neştine* (a. 1750–1780). GCR I, 85/2. *Iară Varlaam întru acest chip începu voroavă către dînsul.* VARLAAM – IOASAF, 22^{v}/4. *Îşi dederă unul altuie cuvînt şi credinţă. Şi, viind şi la Darie voroava, sfatul, zisă aşa.* HERODOT^{2} 163. *După ce s-au adunat sfetnicii toţi, atuncea Xerxis împăratul începu într-acest chip voroava sfatului.* ib. 333. *O mie de strigări mi-au tăiat voroava.* BELDIMAN, N. P. II, 183/4. ◊ Expr. (Învechit, rar) **A apuca voroava** = a lua cuvîntul v. cuvînt. *Apucînd voroava Theodosie, dzis-au: aşea, nice un leac de ură sau de dragoste nu ţinem muritorii.* N. COSTIN, C. 262. *Apucînd Gogoman voroava, „Luminate doamne! În ţara toată – Zisă – ştim că ţ-au răzbătut slavă".* BUDAI-DELEANU, Ţ. 99. ♦ (Învechit, rar) Predică. *Făgăduiesc şi eu dumneavoastră a arăta cu multe feliuri de mărturii în ce chip acuma să află sfinţii în ceriu... Direpţ aceea să fie această voroavă a mea spre laudă tuturor sfinţilor şi dumneavoastră spre folos sufletesc.* CHEIA, ÎN. 1^{v}/14.

13. (Învechit) Vorbă **(16).** *În casa celuia ce să vor face svaturi rele spre curvii şi spre alte scîrnăvii ca acestea..., acela să va certa ca un hotru; iară de nu să vor face păcatele deplin, ce numai voroave* (cuvinte MUNT.), *atunce... va lua altă certare mai micşoară.* PRAV. 175. *La voroavă cu galga soltan Jolcovschii n-au vrut să iasă.* M. COSTIN, O. 73. *Împăraţii, craii, domnii, cîrmuitorii ţărîlor să aibă svetnici pre lîngă sine, cu carii vorovind o treabă să frămînte cu voroava lucrul şi, unul una, altul alta răspundzind, să lămureşte lucrul care este mai spre îndemînă.* id. ib. 112. *La apa Vavilonului, Jelind de ţara Domnului, Acolo şezum şi plînsăm La voroavă ce ne strînsăm.* DOSOFTEI, O. I, 307. *Ca şi cînd neştine ce dvoreşte naintea împăratului şi voroveşte cu dînsul, şi el lăsînd vorova împăratului voroveşte cu slugile sale, aşea şi creştinul lăsînd ruga şi gîndind gînduri deşerte sau vorovind.* id. V. S. mai 134^{v}/23. *Nu îndelunga a vorovi cu el şi nu crede la mai multe cuvintele lui. Pentru că, den multa voroavă, ispiti-te-va şi, ca cînd te-ar batjocori, cerca-te-va.* BIBLIA (1688), 670^{1}/56. *Nu voiu să mai fiu cu tine în sîngurătate, ce voiu să fiu cu mulţime în voroavă* (a. 1692). ib. 305/15. *După multă voroavă între dînşii, au ales de au scris la Ferdinand jaloba şi pofta lui Dispot de agiutoriu şi slobozănie oştilor asupra lui Alexandru Vodă.* N. COSTIN, L. 443. *Potcoavă... au mărs necunoscut la Bar... şi au avut cu dînsul multă voroavă cu taină.* id. ib. 545. *Ilie, dac-au văzdut c-au închis pe Iordachi s-au spăriet şi s-au dus de-au spus tot lui Antohi Vodă, ce voroave au avut cu Iordachi.* NECULCE, L. 181. *Răspunderea cînd nu să dă după întrebare, puţin deosăbeşte din voroava mutului cu a surdului.* CANTEMIR, I. I. I, 78. *Un domn preaînţelept şi învăţat şi cu un sfînt patriiarh... împreunîndu-să unul cu alt, de nu era cu mare minune la toţi cei ce priviia şi le auziia voroava lor ?* R. POPESCU, CM I, 558. *Împreunare cu Măriia sa au făcut şi voroavă de ce au avut trebile au vorovit.* R. GRECEANU, CM II, 18, cf. LEX. MARS. 193. *Iară cîte voroave cu taină au avut, la toate l-au chiemat ca pre un frate* (a. 1760). GCR II, 74/33. *Paşa..., după ce să gătiia, chema pe domn la voroavă.* GHEORGACHI, CER. (1762), 311. *Împreunîndu-se amîndoi, şi sărutîndu-se unul cu altul, şi săturîndu-se unul de altul de d*[u]*hovniceasca voroavă..., şi zicînd aşa.* MINEIUL (1776), 19^{v1}/6. *După ce s-au întins între dînşii vorova de istorie, atuncea întîi au făcut giudecată curgerii vieţii omeneşti.* CRITIL, III/13, cf. IV/1. *Această oaste s-au strîns pentru bătaie, nu pentru voroave.* HERODOT^{2}, 245. *Acuma s-adunasă Boierimea cea mai învăţată, Multă făcînd voroavă şi deasă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 80, cf. id. LEX. *Acela ce va*

face adunare cu dînsul îl obicinuieşte voroavă. KOTZEBUE, U. 6^{v}. *Conversaţia seau voroava... este în armonie cu purtările lor.* AR (1829), 247. *După îndelungată voroavă ce au avut amîndoi, Robinson i-au arătat că ar avea dorinţă de a călători şi el către acele locuri.* DRĂGHICI, R. 16/16. *Cu Bătrînul avui multă voroavă după ce plecaşi.* VASICI, în BARIŢIU, C. II, 70, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U. Şi cu ce oameni buni de voroavă şi de petreceri au stat oamenii noştri... la *cinstitele crîşme din marginea tîrgului Liov.* SADOVEANU, O. XIII, 280, cf. DEX. ◊ Expr. **A sta** (sau **a şedea) la** (sau **în**, regional, **de) voroavă** = a sta (sau a şedea) de vorbă (cu cineva) v. vorbă **(16).** *Au stătut la voroavă cu boierii pentru opritul birului.* M. COSTIN, O. 121. *Dzîsă boiarinul să nu stăm în vorovă lungă.* DOSOFTEI, V. S. februarie 54^{v}/37. [I]*ntră în cămară unde şedea Valerian în voroavă cu Chilichia.* id. ib. noiembrie 140^{r}/17. *Şăzînd puţin la voroavă, au poruncit Măriia sa de au mers toţi boiarii în casă.* R. GRECEANU, CM II, 160. *Întrînd în spătărie, au şăzut amîndoi în voroavă, fiind cunoscuţi şi vechi prieteni.* GHEORGACHI, CER. (1762), 273. *Ia să mai stăm d'e vorvă.* A I 31. (Cu inversarea construcţiei) *Venit-au Constandin Vodă, domnul Ţărîi Rumâneşti, de au descălecat la cortul craiului şi puţinel voroavă cu craiul şăzînd, venit-au şi paşa-serascheriul, descălecînd iarăşi la cortul craiului, şi şăzînd puţinel voroavă cu toţii, pînă s-au rînduit oştile, cu alai să meargă.* R. GRECEANU, CM II, 44. (Învechit, rar) **A ţine** (pe cineva) **cu voroavă** = a ţine (pe cineva) de vorbă v. vorbă **(16).** *Au vinit Maelat în tabără la paşa şi deodată au mersu la corturile lui Pătru Vodă; şi priimindu-l Pătru Vodă cu cinste, l-au ţinut cu voroavă pînă au vinit mulţime de turci, amestecaţi cu munteni, de l-au luat şi l-au băgat în obezi.* N. COSTIN, L. 423. (Învechit, rar) **A se da în voroavă** (cu cineva) = a intra în vorbă cu cineva v. vorbă **(16).** *Cutreierînd lăcuinţele călugăreşti şi dîndu-să în voroavă cu părinţii, să-ntoarsă de mersă pănă la Corinth.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 110^{v}/30. **A(-şi) face voroavă** (sau **voroave) cu cineva** = a(-şi) face vorbă cu cineva v. vorbă **(16).** *Cu boieriul ca c-un boieriu..., cu ţăranul ca c-un ţăran făcea voroave şi tot cu blîndeţe şi cu mare înţelepciune.* M. COSTIN, O. 89. *Fiind slab şi de sănătate, au poroncit Favstinii împărătesii sale să facă voroavă de obşte cu sfatul.* N. COSTIN, C. 455. *Au pus pe domnul din-a-stînga şi alăturea, făcîndu-şi voroavă cu domnul.* GHEORGACHI, CER. (1762), 309. *Deci făcînd împăratul voroavă cu sf*[i]*nţii, împreună cu episcopii şi cu boierimea.* MINEIUL (1776), 131^{v1}/3. (Cu inversarea construcţiei) *Mai lesne este cineva o mie de ani în fîntînele cătranului să lucredze şi cu cătran să nu să pice decît un ceas zavistnicul cu cela căruia zavistuieşte voroavă să facă şi cuvînt pizmos din gură să nu-i iasă.* CANTEMIR, I. I. I, 68. *Inorogul cu şoimul voroavă făcînd.* id. ib. *Acuma s-adunasă Boierimea cea mai învăţată, Multă făcînd voroavă şi deasă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 80. ♦ Discuţie în contradictoriu, controversă; neînţelegere, dispută, ceartă, scandal **(7),** zarvă **(2),** (popular) gîlceavă, sfadă, vorbă **(16).** *Şi fu voroavă între octodecatul şi schitenilor pentru moştiile lui, care de-acele 2 părţi să-l ia. Şi abia i-au potolit stareţul, de lăsară de-l îngropară cu nevoitoarea lui... Şi aşea lăsară pricea.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 57^{r}/26. *Într-o dzi veniră sfetnicii la împăratul şi filosofii şi doctorii şi alţi oameni mari. Voroavă să aţiţă între ei pentru ce ar fi de s-au schimbat aşea Rîmul, cum cu răsturnare den temelia casălor, aşea cu obiceiele celor vechi de tot pierdute.* N. COSTIN, C. 143. *Şi făcea şi voroavă cu thesalii, pentru căci ei întîi s-au fost închinat.* HERODOT^{2}, 369.

14. (Învechit) Vorbă **(17).** *Ca cînd s-are vorovi doi fraţi: „Eu voiu hi acasă la plug de voiu ara, iară tu te du la curtea împărătească de slujeaşte... Aşea şi noi aceasta voroavă avem cu svinţii: aceia mai mult au lucrat cu slujba la marele împărat decăt noi la plug, iară partea într-un chip merge.* VARLAAM, O. 224. *Atîta samă de slujitori ţiind Ştefan Vodă, nici de la unii zarva nu s-au început, numai de la munteni săimeni şi capetele lor şi luase în voroavă cu sine şi pre săimenii ceşti de loc asupra nemţilor.* M. COSTIN, O. 169. *În Mesopotamia... să voroviră în bună voroavă să îmble să cutriere pămîntul.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 78^{v}/8. *Aşa le era voroava acestora, pentru că săgeta cu sigeţi şi înfăşura pregiur herul sigeţii.* HERODOT^{2}, 428. *Ace*[e]*a ce să dă la începutul unei tocmele trebuie să se socotească ca un sămn numai a săvîrşirei tocmelii sau ca o siguranţie pentru împlinirea ei, dacă nu ar fi urmat deosebită voroavă pentru aceasta între alcătuitori, şi aceasta să numeşte arvonă.* COD. ŢIV. 155/2. ◊ Expr. (Învechit, rar) **A lega voroava (cu cineva)** = a stabili o înţelegere, un acord cu cineva. *Au legat voroava... cu o samă de boieri în ţară..., cuprindzîndu-i cu giurămînt să ţie taina.* M. COSTIN, O. 135.

II. (Învechit; în textele religioase) **1.** Larmă, zarvă, gîlceavă; nelinişte, tulburare, zbucium, agitaţie. V. vreavă. *Fu în vreamea acea vorroavă (*gîlceavă N. TEST. 1648, BIBLIA 1688, turburare B 1938*) nu puţină de cale.* COD. VOR^{2}. 4^{r}/13. *Şi după lăsarea vorroavei (*după ce aşăză gîlceava N. TEST. 1648, după ce s-au încetat gîlceava BIBLIA 1688, după ce a încetat turburarea B 1938*), chiemă Pavelu ucenicii şi-i sărută.* ib. 7^{r}/13. *Iară alţii altuceva striga în gloată, cum nu putea înţeleage alesu dereptu vorova (*nu putu înţelege adevărat pentru gîlceavă N. TEST. 1648, neputînd să înţeleagă de ispravă pentru gîlceavă BIBLIA, 1688, neputînd din pricina huietului să cunoască B 1938*).* ib. 18^{r}/1. *Fu întru vreame aceaea voroavă nu puţină de cale.* COD. BRATUL, 204. *În Galilei tremease Domnul ucenicii, ca den voroavă şi den multă frica iudeilor să scoaţă ei şi să-i slobozească de toată frica şi de toată spaima.* CORESI, EV. 140. *Iară de aceştii vieţi voroavă să ne ferim şi să fugim de chinuri şi de multe griji ale măriei vieţiei aceştiia.* id. ib. 212. *Să ieşim şi noi, fraţilor, den mijlocul vorovilor, şi de rău şi de năravul cela hitleanul să ne lăsăm.* id. ib. 261. *De va tuna în numărul peştelui, grănelor va fi perire, pren oraşe voroavă multă şi nevoie, pren toată lumea şi în Ţarigrad foamete şi pagubă.* PARACLIS (1639), 258, cf. DHLR II, 491, L. ROM. 1974, 41. ♦ (Compus; calc după slavon. **безговорие**) **Fără-voroavă** = tăcere **(1);** linişte, calm. *Pavel spre spiţă şi măhăi cu mîra către oameri.*

*Multă fără-vorroavă fu (*fiind tăcere mare N. TEST. 1648, multă tăcere făcîndu-se BIBLIA 1688, liniște mare s-a făcut B 1938*); glăsi evreiasca limbă și grăi: „Bărrbați frați și părinți, ascultați acmu al mieu către voi feleleatiu".* COD. VOR.[2] 18[v]/11. *Fără tot răspunsul, amu, fiindu aceste, cade-vă-se, amu, voao fără-voroavă a fi și nimică spre spunere a face.* COD. BRATUL, 210. *E Pavel stătu spre prag, feace cu mîna către oameni. Multă fără voroavă fu, ce glăsi cu limbă ovreiască.* CORESI, L. 106/7. *Învață pre noi nu curînd de la rugă să ne ducem, ce încă mai vîrtos noaptea să facem aceasta, că atunce iaste fără-voroavă și cu mîlcomișare multă.* id. EV. 265. *Acolo iaste răpausul și mîngîiare și fără-voroavă, iară acicea în deșărtu se smintesc toți oamenii, astăzi viind, iară demîneața murind.* id. ib. 518, cf. DHLR II, 368, SFC I, 166, SCL 1960, 616. (Adjectival) *Opu easte voao fără-vorroave se fiți (*trebuiaște să vă așăzați N. TEST. 1648, cuvine-se voi să fiț așăzați BIBLIA 1688, cade-se ca voi să vă potoliți B 1938*) și nemică spre sărire se nu faceți.* COD. VOR.[2] 6[v]/6. *Opu iaste voao fără voroave se fiți și nemică spre sărire se nu faceți.* COD. BRATUL, 210. *Amu că scăpăm de cea bură rea și iute și de cearte și ajunsem la cea adăpostitură bună și fără voroavă.* CORESI, EV. 45. *Că de vrea fi în sîmbătă acesta vindecat, nu vrea fi tăcut de acesta evanghelistul, nici iudei fără voroavă fi-vrea.* id. ib. 242. *Cînd va vrea cineva ciudesă să facă, nu în mijlocul de mulți cade i se lui să facă, ce cîndu e singur și fără voroavă.* id. ib. 385. (Adverbial) *Noi îndemnăm ei... ca fără voroavă să lucrați (*fără gîlceavă lucrînd N. TEST. 1648, cu liniște lucrînd BIBLIA 1688, să muncească în liniște B 1938*).* CORESI, L. 492/7.

2. Învrăjbire, vrajbă. *Mîntui-me-va de voroava oamenriloru (*de pricea norodului BIBLIA 1688, de vrăjbile norodului B 1938*).* PSALT. HUR. 13[v]/23. *Ascunde-i-veri ei în furișe feței tale de învăluitura omenreasca; acoper-i-veri întru acoperemînt de vorr*[o]*ava limbilor.* ib. 25[r]/22. *Vădzuiu fărădelege și vorroavă (*price BIBLIA 1688, împerechere B 1938*) în cetate.* ib. 45[v]/15. *Cu voroavă cine toată viața i-e împlută, sfîrșenie are moartea.* CORESI, EV. 403, cf. DHLR II, 491.

3. Mînie[1] **(2).** V. rîvnire **(2).** *Doamne, mînia-te-veri în cumplit, înfierbînta-se-va ca focul vorrova (*urgia DOSOFTEI, rîvnirea BIBLIA 1688, iuțimea B 1938*)* [ta]. PSALT. HUR. 67[v]/6, cf. PSALT. 163, DHLR II, 491.

– Pl.: *voroave.* – Și: (regional) **voárvă, vórvă,** (învechit, rar) **voróvă** (pl. *vorove* și *vorovi*), **voroábă** s. f.

– Postverbal al lui **vorovi**. Pentru sensul **II,** cf. slavon. говорꙑ „zarvă; agitație".

VOROBÉTE s. m. v. **vrăbete.**

VOROBÍ vb. IV v. **voroavi.**

VORONÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **vărănesc.**

VORONÍC s. m. Numele a două specii de plante erbacee din familia labiatelor: **a)** plantă erbacee, meliferă, cu tulpina erectă, ramificată, cu frunze ovale, puternic nervate și cu flori albe dispuse în verticile multiflore; frunzele și florile cu miros puternic, neplăcut, cu gust foarte amar, se întrebuințează în medicină; unguraș **(2 a),** (regional) bălțătură, cătușnică, vălătuc **(III 3),** zmeiță, iarbă-flocoasă (*Marrubium vulgare*). Cf. CORNEA, E. I, 26/6, BARONZI, L. 147, CONV. LIT. XXIII, 1062, BRANDZA, FL. 398, ENC. ROM. III, 212, BARCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S., TDRG, RESMERIȚĂ, D., PANȚU, PL., ȘĂINEANU, D. U., CADE, ENC. AGR., SCRIBAN, D., BORZA, D. 107, 302, PRODAN-BUIA, F. I. 409, CIORANESCU, D. ET., BUTURĂ, EB. 251, IVĂNESCU, I. L. R. 440, DSR; **b)** (regional; în forma *voronică*) cătușnică-sălbatică (*Marrubium peregrinum*). Cf. GRECESCU, FL. 476, PANȚU, PL., SCRIBAN, D., BORZA, D. 107, 302.

– Și: **voronícă** s. f. CORNEA, E. I, 26/6, BARONZI, L. 147, CONV. LIT. XXIII, 1062, BARCIANU, GRECESCU, FL. 476, TDRG, CADE, PANȚU, PL., SCRIBAN, D., BORZA, D. 107, 302, CIORANESCU, D. ET.

– Etimologia necunoscută.

VORONÍCĂ s. f. v. **voronic.**

VOROTÍC s. n. **1.** (Regional) Rost, rînduială la lucru (Piatra-Neamț). Cf. COMAN, GL. *Nu mă cetărî de cap, că-mi cunosc eu voroticul trebii.* id. ib.

2. (Mold.; în expr.) **A-și veni în vorotic** = a-și veni în fire, v. fire; a se restabili. Cf. DA II_1, 405, SCRIBAN, D. *Da' pe urmă, mai viindu-și în vorotic, a prins ea singură a îmbărbăta pe împărat.* I. CR. III, 325, cf. 377, VI, 315, XIII, 114. **A-și ieși din verotic** = a-și ieși din sărite, v. sărită **(6)** (v. sărit[2]). Cf. SCRIBAN, D.

– Și: **volotíc** (SCRIBAN, D.), **verotíc** (id. ib.), **horotíc** (id. ib., I. CR. VI, 315), **horatíc** (DA II_1, 405, SCRIBAN, D., I. CR. III, 377; accentuat și *horátic*, DA II_1, 405), **holotíc** (SCRIBAN, D., I. CR. XIII, 114) s. n.

– Etimologia necunoscută.

VOROV subst. (Prin sud-vestul Transilv.) Strecurătoare **(I 1)** (folosită de ciobani). Cf. H XVIII 305.

– Accentul necunoscut. – Pl.: ?

– Etimologia necunoscută.

VOROVÁCI, -CE adj. (Învechit, în Mold.) Care vorbește mult, vorbăreț **(1),** guraliv, limbut; care vorbește cu elocvență, convingător; vorovitor **(1).** V. vorbitor **(6).** *Că de să strîng cîndva pentru vorbă și pentru să le treacă vreme și de începe cel bătrîn prea vorovaci vro poveaste...; și așea, un bărbat înțăleptu mai bine ar pofti 6 mile cu picioarele să îmble decît trei ceasuri să asculte pre cel bătrîn vorovind mult.* N. COSTIN, O. 212. *Faptele lui Pir el le scriia, că era și mare vorovaci și a scrie cele adevărate direpț.* id. ib. 368, cf. TDRG, PASCU, S. 197, SCRIBAN, D., CIORANESCU, D. ET. 9 350, DLRV. ◊ (Prin sinecdocă) *Șerbule a lui D*[u]*mn*[e]*dzău, oarecine Asterie ce-l avem în loc de ep*[i]*sc*[o]*p și-l vedem că-i pagubnic și necredincios, ce*

fii cu noi de ne agiută cît vei putea, cîndai să nu ne cumva smentească pre unii din noi cu acea limbă a lui vorovace. DOSOFTEI, V. S. octombrie 72^{v}/30. (Substantivat) *Cînd veţi merge spre slujba domnilor şi a oameni mari, să nevoiţi mai mult să vă socotiţi întru orînduiala oamenilor cinsteşi decît a celor învăţaţi, celor plecaţi decît celor trufaş, celor tăcuţi decît celor vorovaci.* N. COSTIN, C. 544, cf. 572. *De celea ce singură firea scărîndăvindu-să fuge, acelea vorovaciul îndrăzneţ preste fire le urcă.* CANTEMIR, I. I. I, 143.

– Pl.: *vorovaci, -ce.*

– **Vorovi** + suf. *-aci.* Cf. ucr. говорючий.

VOROVÁNIE s. f. (Învechit, rar) Agitaţie, tulburare. *Luară ovreaii cine protiviia-se, tîrgari oarecarii, bărbaţi răi pre gloată se feceră vorovania* (feaceră voroave CORESI, făcură gîlceavă N. TEST. 1648) *prin cetate.* COD. BRATUL, 182, cf. SCL 1974, 162.

– **Vorovi** + suf. *-anie.* Cf. voroavă **(II).**

VOROVÁRIŢ, -Ă adj. (Învechit, rar) Vorbăreţ **(1).** (Substantivat) *Aşijdirea nu vom să vă pară voaă, lachedimonilor, precum noi priim celor vorovaci (vorovariţi* notă subsol*) şi limbuţi.* N. COSTIN, C. 572.

– Pl.: *vorovariţi, -e.*

– **Vorovi** + suf. *-areţ.*

VORÓVĂ s. f. v. **voroavă.**

VOROVĂÍ vb. IV. Tranz. (Învechit, rar) A vorbi **(2).** *Vlahii... au limbă, deşi foarte asamănă cu limba italiinească, însă atîta-i de stricată, cît de abiia pot italii să înţăleagă cuvintele lor carile vorovăiesc.* CANTEMIR, HR. 157.

– Prez. ind.: *vorovăiesc.*

– **Voroavă** + suf. *-ăi.*

VOROVÍ vb. IV. **I. 1.** Intranz. (Învechit şi regional; despre oameni) A vorbi **(1).** *Scoală-te şi voroveşte de grăieşte fără nice o-mpiedicare.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 127^{r}/3, cf. ANON. CAR. *Atîta era pătrunsu de dureri, încît a vorovi nu pute, ochii lui împlîntaţi de lacrămi, şi cu toată pofta ce ave a ne povesti, putere nu-i rămăsăsă* (a. 1750–1780). GCR II, 85/25. *Om foarte ales din sihastri şi procopsit spre cele dumnezeieşti, căruia îi tăiase limba Leon Iconomahul şi tot voroviia şi după tăietură curat şi nezmintit.* MINEIUL (1776), 180^{r1}/23. *S-o învăţat a vorovi.* TEAHA, C. N. 97. *Fecioru-i mare şi voroveşt'e.* O. BÎRLEA, A. P. I, 467. ◊ Fig. *Ochii mei şi cu a mîndrii Numai nu pot vorovi.* RETEGANUL, CH. 143. ♦ (Învechit, rar; determinat prin „întru sine") A cugeta; a medita. *Atunci cînd mergea şi mergînd, vorovind întru sine, iată un car înfocat... şi să duse Ilie în ceriu prin vihorul vîntului.* ZOBA, S. 47.

2. Intranz. (Regional; cu determinări care indică modalitatea de articulare, intensitatea vocii etc.) A vorbi **(2).** *Ştiţi, Tănase al lui Ispas Care vorovea pe nas.* RETEGANUL, ap. CADE, cf. ALR I 1 620. *Voroveşte pă nas.* ALR II/I h 20/260, cf. ib. h 27. *Voroveşt'e pă limbă.* ALR – T I h 73/297. *Vorod'e-m vîrvu lind'i.* ib. h 73/343. *Vorveşće pă limbă.* ib. h 73/429, cf. ib. h 85. ◊ Refl. pas. (Învechit, rar) *Nu numai* [cuvintele] *carile aşeş şi acmu chiar elineşte şi nebetejit să vorovăsc, ce şi cele ce aşeş de tot abătute şi strămutate să văd, ca cum nu elineşti, ce hireşe lătineşti, celor puţini într-aceste limbi primblaţi, să par.* CANTEMIR, HR. 102.

3. Tranz. (Învechit) A vorbi **(3).** *Aceste doaă neamuri ce feliu de limbă să fie vorovit, scrie alt istoric leşesc.* CANTEMIR, HR. 362. *Limbile au stătut metodic lămurite pănă ce nu le-ai vorovit decît numai pentru lucrurile întăi*[i] *nevoi.* VÎRNAV, L. 78^{r}/15, cf. 104^{r}/7. ◊ (Intranz.) *Au doară şi pecinighii, şi polovţii aceşte, aşe de la nescareva paseri, carile în limba românească au fost vorovind, limba să fie învăţat?* CANTEMIR, HR. 367. (Urmat de adverbe derivate de la nume de popoare) *Vorovea slobod nemţeşte, franţuzeşte şi italieneşte* (a. 1813). ap. IORGA, C. I. III, 136.

4. Intranz. (Învechit şi regional) A vorbi **(4).** *Şi ivi-se loru împărţitul limbilor ca focul, şizu spre unul cene*[ş] *cu de ei şi împlură-se toţi de Duhul Sfîntu şi începură a grăi cu alte li*[m]*bi, cum Duhul deade lor a vorovi* (să răspunză CORESI, a grăi N. TEST. 1648, să răspunză BIBLIA 1688, *să vorbească* B 1938). COD. BRATUL, 14. *Fericit bărbatul carele întru înţelepciune să va săvîrşi şi carele întru înţelegerea lui va vorovi.* BIBLIA (1688), 671^{1}/12. *Ce mai mare nenorocire a fi poate decît cînd... nici cel ce bine voroveşte nu să înţelege, nice cel ce aude cuvintele de bune şi de rele nu-i alege.* CANTEMIR, I. I. I, 108, cf. 21. *Cu neputinţă a afla un tînăr cari să poată vorovi cu atîta statornicii ca el* (a. 1750–1780). GCR II, 83/12. *Cu undiţa duhului înţelepţeşte vorovind, dumnezeiescul Pavel te-au vînat şi văzîndu-te că eşti vas ales te-au făcut... văzători celor negrăite.* MINEIUL (1776), 14^{v1}/3. *În veacul acel de aur ce lumea îl pomeneşte, În care vorovind omul fără meşteşug, prosteşte, Îşi descopere pe faţă ce simte şi ce gîndeşte.* CONACHI, P. 300. *Nu vorovi cu gura.* ALR I 69/59, cf. ib. 69/357. *Doară numa în bajocură am vorovit.* ib. 1 332/359, cf. ib. 1 573/103, ALR II/I h 24, ib. h 29, ALR SN V h 1 391/250, ib. h 1 477, ib. VII h 1 965, ALRM SN IV h 1 533, A I 21, 26. *Ciudă li-i la multe fete Că badea cu mine şede. Badea cu mine nu şede, Făr' rîde şi voroveşte Să le fac ciudă la tăte.* FOLC. TRANSILV. X, 421, cf. ALR – T I h 71, ib. h 88. ◊ (Cu complement intern) *Hai, mîndro, bea apă bună. – Ba eu, bade, n-oi veni, Că n-am pînză de d'albit, Nici vorbe de vorovit.* IZV. XVI, 271. *Voroveşt'e horbe d'e ńemńică.* ALR SN V h 1 477/260. *Voroveşte-o vorbă o*[ri] *două Şi ne lasă sfatu nouă.* FOLC. TRANSILV. X, 154. ◊ (Învechit, rar; în legătură cu verbul „a şti" şi cu determinarea modală „bine", indică aptitudinea vorbitorului de a se exprima cu uşurinţă, elocvent) *Ritor... Cela ce ştie meşterşugul a vorovi bine, bun de gură.* CANTEMIR, I. I. I, 21, cf. 103. ◊ Tranz. *Fără de ruşine lucru să înţelege:... cîndu-şi vor arăta unul altuia ruşinile cele ascunse şi coperite sau cînd vor vorovi* (vor vorbi MUNT.) *lucrure fără de ruşine sau cînd vor rîde fără de nice o dezmierdăciune.* PRAV. 103. *Te socoteşti întru sini şi, după aceea, cînd vei socoti, iarăşi vei sfătui şi vei vorovi ce-ţi va părea că iaste mai cu de folos.* HERODOT^{2} 337. *Nu mai vorod'i prostii.* ALR I 1 403/140. *Mń-o vorovit cît'e prostii tăt'e.* ALR II 4 393/102, cf. ib. 3 391/260, ib. 3 494/284, ib. 3 506/284,

ib. 3 711/102, 310. *Boscorodeşte cîm voroveşte pre multe.* ALR II/I h 24/235, cf. ib. h 29, ALR SN V h 1 477.

5. Tranz. (Învechit şi regional) A comenta, a discuta cu insistenţă despre o persoană ieşită din comun, despre un fapt neobişnuit, despre un eveniment etc.; p. ext. a flecări, (învechit) a bîrfi **(1);** a vorbi **(5).** *Vorovăscu unii cum să fie dat şi o somă de bani veziru-i pănă la purces de acolo; ce adevărul nu să ştie de datul banilor.* N. COSTIN, L.[2] 338. *Vorovesc oamin'i-n sat Că i-oi şi talpă la iad.* MAT. DIALECT. I, 117. (Refl. impers.) *Aşa se voroveşte că mai mult sfatul şi-ndemnătura lui Dumitraşco Vodă au fostu decît voia vizirului.* NECULCE, L. 59. ◊ Expr. **A vorovi pe** (sau **de) cineva (de rău)** = a vorbi pe (sau de) cineva de rău v. vorbi **(5).** *Dumnezeii să nu-i grăieşti de rău şi pre boiariul norodului tău să nu-l vorbeşti de rău* (să nu-i blastimi PO, *să nu-l voroveşti de rău ms. 45*, să nu-i zici cele rele ms. 4 389, să nu-l defăimezi B 1938). BIBLIA (1688)[2], II, 144 – 145, cf. 34. *De iubit să ne iubim, La luat să nu gîndim! Oamenii ne vorovesc Şi părinţii nu voiesc.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 65. *Pe drăguţu din vecini Să-l amuţi sara cu cîni Şi să-i baţi urma cu spini. Vine sara, te iubeşte, Ziua-n sat te voroveşte.* MÎNDRESCU, L. P. 83. *Cîtă frunză-i pe-o răchită, Io de-atîţa-s vorovită, Ş-apoi cîtă-i jos picată Io de-atîţa-s judecată.* id. ib. 84, cf. MARIAN, NU. 44. *Mîndrele tale Să duc sara la ciurgău Şi mă vorovăsc de rău.* ŢIPLEA, P. P. 482, cf. ALR II/I h 22/228. *Unde două să-ntîlnesc Tă*[ţ] *de mine vorovesc.* MAT. DIALECT. I, 114. ♦ Refl. impers. (Regional) A se pomeni **(7).** (Ciumeghiu – Salonta). Cf. ALR I 315/315. *Om ca şi acela nu s-o mai vorovit.* ib.

6. Tranz. (Învechit, rar) A vorbi **(6).** *Degeaba vorovesc că nu-i la draci dreptate; Cînd ei o şi păzesc cu mare scumpătate.* DONICI, F. I, 47/3.

7. Intranz. (Învechit şi regional; construit cu dativul) A vorbi **(8).** *Ce deacă vădzu că în deşert voroviia ca surdului, s-au aprins cu toată mînia asupra strigătoriului.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 183[v]/16. *Îl guguli, îi voroveşti oarecumva.* A I 35. ♦ (Învechit, rar) A interveni în favoarea cuiva sau pentru ceva; a stărui **(5),** a vorbi **(8).** *Acesta amu iaste slobozitoriu şi mîntuitoriu sufletelor noastre şi voroveaşte de noi lu Dumnezeu şi Tatălui.* CORESI, EV. 142, cf. 521. ♦ (Învechit; în limbajul bisericesc) A adresa rugă lui Dumnezeu; a comunica (prin rugăciune) cu Dumnezeu; a se ruga[1] **(2),** (învechit) a vorbi **(8).** *Vom să ne rugăm şi cu Dumnedzău să vorovim în ruga noastră.* VARLAAM, C. 197. *Rămasără aceştia svinţi de petrecură acolo 60 de ai... Şi-n toate dzîle îmbla despărţîţi prin pustie şi prin vîrtoape şi peştere, la sîngurătate vorovind cu ruga la Dumnădzău.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 187[v]/24.

8. Intranz. (Învechit şi regional) A vorbi **(9).** *Iară stînd oamenii şi gîndind toţi de Ioan că iaste el Hristos, iară răspunse şi dzise: „Nu sămt eu acela ce vă gîndiţi voi, ce iată unde vine cu mulţime de oameni". Vorovind Ioan, adecă sosi şi Hristos să să boteadze.* VARLAAM, C. 412. *Iartă-mă dacă în vremea întristării şi a durerii tale ceii mai amară îţi voi vorovi pentru însoţirea noastră.* BELDIMAN, N. P. II, 10/11. *Aicea... voiesc a asculta povestirea celor ce ţi s-au întîmplat, voroveşte, spune-m înaintea prietenului acestuia, căci el ştie toate tainele mele.* id. ib. 79/16. (Cu complement intern) *De mi-ai fost oarecînd dragă, Cobori-te de pe creangă. – Ba eu nu m-oi coborî, Făr' de-aici oi vorovi Trei cuvinte de iubite, Mai multe de despărţite.* BÎRLEA, L. P. M. I, 85. ◊ Tranz. *Aceştia soli carii vin la voi, unii vin ca să facă jurămîntu şi legătură, iar alţii vin ca să facă pace, alţii să vorovească niscare lucruri de treabă.* NEAGOE, ÎNV.[2] 265. *Cîte prorocea îndată i să izbîndea cu mijlocul îngerului carele i le vorovea.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 3[r]/1. *Acolo şăzînd pe pajişte, i-au vorovit bătrînul într-acest chip: „Numa, tu nu eşti fiul meu!"* BELDIMAN, N. P. I, 10/19. ♦ (Învechit; despre autori) A menţiona, a semnala în scris (ceva); a expune, a relata prin cris; a vorbi **(9).** V. scrie **(II 3).** *Îl iau de mîna cea dreaptă şi ducîndu-l în lojă îl face de încongiură de noao ori un loc însămnat, de care voiu vorovi acum.* GHERASIM, T. 144[v]/8. *Am pomenit de multe ori pentru boierii Moldaviei, dupre cum şi în capetele următoare avem să vorovim încă şi mai de multe ori.* CANTEMIR, S. M. 184/15. *Pentru dînşii am vorovit mai mult la partea întîi.* id. ib. 282/1. *Din abuzul unui asemine pas se iscă în Ghermania eresurile şi certele relighioase, despre care am vorovit.* SĂULESCU, HR. II, 315/11. (Tranz.) *Le zic celor ce voiesc să să înveţe de la alţii, apucînd... zugrăvală de cunoştinţă după cărticica aceasta, ei cu grabă or înţălege pre cei ce le vorovesc, cum pentru învăţături, aşijdere şi pentru cuvinti.* AMFILOHIE, G. F. 1[v]/7. ◊ (Despre scrieri, texte etc.) *Zice sfîntul Vasilie, la cartea lui cea dintîi, la al doilea cuvînt ce voroveşte pentru post, cum că sînt la fieştecare beserică îngeri de scriu pre cei ce postesc.* ANTIM, O. 101. (Refl. impers.) *Toţi ocolaşii întrebuinţaţi pănă acum întru strîngerea birului prin sate să desfiinţază, nici privighitoriul, de care să va vorovi la articul 404.* REGUL. ORG. MOLD. 27/5. ♦ (Învechit; în limbajul bisericesc) A predica **(1),** a propovădui **(1);** a vorbi **(9).** *Iară pentru să nu numai spre o credinţă să nădăjduiască limbile şi cu leane şi cu negrije să îmble, şi de judecată voroveaşte lor Dumnezeu şi de viaţă şi de lucrure foarte cu socotinţă face cuvînt.* CORESI, EV. 306. (Cu complement intern) *Percepînd cuvintele acestea ce vorovesc şi de să vor lipi de inimile voastre atuncea ştiu bine că aţ zice că nu vă învăţ nici vă sfătuiesc de rău.* ANTIM, O. 104. (Tranz.) *Acesta... strigă cu vîrtute: „Eu vorovesc direptate şi judecata mîntuirii".* BIBLIA (1688), 489[1]/33. ♦ (Învechit, rar) A proroci **(1).** *Nici prorociia mea la sminteală să iasă, ce cu bună samă dzilele de fier în veacul de aur vor să să primineascâ şi toată calea grundzăroasă şi ciolănoasă în netedă şi bătută să să isprăvască, în carea pentru cele tîmplătoare vorovăsc de s-ar şi cumva într-un chip prea repede şi preste înţelepţeasca socoteală tîmpla.* CANTEMIR, I. I. I, 142.

9. Intranz. (Învechit şi regional) A vorbi **(12).** *După ce voroviia cîtu i era destul cu nărodul, iară se întorcea, cumu i era năravul de facerea ciudeselor.* CORESI, EV. 331. *Şi adecă, doi bărbaţi voroviia lui* (vorbeau cu el B 1938), *ci ei era Moisi şi Ilie.* id. ib. 531. *La putenciosul domnu Pătru Vodă amu fostu de multe ori, amu vorovit cu domniia-sa de multe isprave mari şi pururea am cunoscut gîndul lui cu priinţă a fi*

creştinilor (a. 1593). DOC. Î. (XVI), 181. *Petrecu acolo 40... de ani şi nu vorovi cu oamenii, nici ieşi de acolo* (a. 1600-1625). GCR I, 68/7. *Vine noaă a ne mira de blîndeţele Domnului nostru lui Hristos, că aşea vru a vorovi cu oameni şi amăgei.* VARLAAM, C. 238. *Şi nu pierdu lucrătorii cei răi şi leneşi carii-l părăsisem şi în locul lui ne închinam idolilor şi bodzilor, ce cu blîndeţe vorovi cu noi.* id. ib. 276. *Tîmplîndu-mi-se estimp în părţile Ţării Româneşti, cu treabe domneşti şi a nărodului, în Tîrgovişte, cu cei mai de frunte şi mai de-a firea vorovind, mai vîrtos cu oarecare boiarin cinstit şi slovesnic... adusu-mi-au şi o cărţulie mică în limba noastră românească tipărită.* id. O. 186. *Ştefan Vodă... s-au împreunat cu craiul şi toate ce au avut mai de treabă au vorovit.* URECHE, L. 98. *Cînd va vorovi (*v a g r ă i MUNT.*) neştine către altul şi va spune cum va să facă o răutate, şi cela îi va răspunde... „bine va fi aşea...", să să cearte ca şi cela ce va face acea greşală.* PRAV. 304. *Şi iată doi bărbaţi voroviia cu el, carii era Moisi şi Ilia.* N. TEST. (1648), 80^{r}/31. *Şi aceasta nădăjduindu împreună că-i va da lui, Pavel, bani ca să-l sloboază, derept aceaea, ades chema pre el, voroviia cu el (*b ă s ă d u i i a c u - r u s u l COD. VOR.^{2} s t ă t e a c u e l d e v o r b ă B 1938*).* ib. 167^{v}/33. *Epafra, auzind de prinsoarea lui Pavel, mearse să-l vază în Roma şi să vorovască cu el de rîndul besareciei.* ib. 268^{r}/18, cf. MARDARIE, L. 273/16, 382. *Destul am vorovit şi cu luminat părintele mieu* (a. 1658). IORGA, S. D. IV, 55. *Aceia voroviia unul către alalt de toate acestea care să tîmplară* (a. 1650 – 1675). GCR I, 231/23. *Timuş... nice voroviia cu nime, nici întreba de polcovnicii săi sau de cineva.* M. COSTIN, O. 152. *Iară Evloghie cu îngerul lui D*[u]*mn*[e]*dzău vorovind ca cu arhideaconul papei fu nevădzut de denaintea lui.* DOSOFTEI, V. S. februarie 67^{v}/21. *Ca şi cînd neştine ce dvoreşte naintea împăratului şi voroveşte cu dînsul, şi el, lăsînd voroava împăratului, voroveşte cu slugile sale, aşea şi creştinul, lăsînd ruga şi gîndind gînduri deşerte.* id. ib. mai 134^{v}/23. *Nu îndelunga a vorovi cu el şi nu crede la mai multe cuvintele lui.* BIBLIA (1688), 670^{1}/54. *Şi aceia voroviia unul către alalt de toate acestea care să tîmplară.* ib. 811^{2}/13. *Am deprinsu a vorovi cu cei nenorocoş, cum sintu şi eu.* N. COSTIN, C. 162. *Turculeţ luînd oaste şi mărgînd în tîmpinarea hatmanului Antiohie, începur-întăiu să vorbască... Şi sta deoparte Turculeţ cu Melente, stegarul lui Antohi, de voroviè de paci.* NECULCE, L. 128. *Decheval... va trimete pe Longhin sutaşul (carile cîrma oştii purta şi toate lucrurile lui Traian după vrere le pliniia), pentru ca cu dînsul să vorovască pentru pace.* CANTEMIR, HR. 82. *Acmu n-am putut să stau să vorovăsc cu dumn*[ea]*ta pentru aceasta* (a. 1699). IORGA, S. D. XVI, 301. *Acolo împreunare cu Măriia sa au făcut şi voroavă de ce au avut trebile au vorovit.* R. GRECEANU, CM II, 18. *Vodă şi secretarul... au vorovit vro două ceasuri.* AXINTE URICARIUL, LET.^{2} II, 148. *Aşa s-au întîmplat din porunca lui D*[u]*mnezeu de s-au deşteptat acei şapte sfinţi coconi ce fusese muriţi acolo şi voroviia între dînşii ca cum ar fi fost adormiţi de ieri.* MINEIUL (1776), 130^{r2}/36. *Vorobind de-a pururea cu zmeul pre care îl ţinea închis în vasul cel de aramă.* HALIMA (1783), 20^{v}/30. *Cine cu mine vorove ca de vin bun să vesăle* (a. 1784). GCR II, 138/1. *Să ruga fimeile lor... pentru ca să le lasă să între în temniţă să vorovască care cu bărbatul său.* HERODOT^{2}, 237. *Agiungînd toată oastea la Athina, atuncea Xerxis, vrînd să vorovască şi cu hatmanii corăbiilor şi să să sfătuiască, pogorî sîngur la corabie şi... trimisă de chiemă împăraţii şi domnii de prin vasă.* ib. 413. *Au venit la Iaş... soţiia dumitale şi au vorovit cu mine pentru voinţa dum*[nea]*v*[oastră] (a. 1814). IORGA, S. D. XXII, 291. *Craii amîndoi vorovesc unul cu altul.* BELDIMAN, N. P. I, 23/7. *Amîndoi vitejii, fără a vorovi între ei, întorcea capetele lor privind coliba de unde purcesese cu întristare.* id. ib. II, 75/7. *Spune, mîndră, ce gîndeşti, De toată îngălbineşti Cînd cu mine voroveşti.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 240. *Vai de mine sara vine Şi n-am vorovit cu nime; Vai de mine sara trece Şi n-am cu cine-mi petrece.* MÎNDRESCU, L. P. 123. *Şed să vorvăsc.* ALR I 1 322/80. *Stau să vorovăsc.* ib. 1 322/290. *Badea numai cizme are Şi se ţine gazdă mare. De-ar avea şi cioareci noi, Nici n-ar vorovi cu noi.* ANT. LIT. POP. I, 201. *Cînd cu tine vorove Dracu şti unde gînde!* FOLC. TRANSILV. I, 250. *Iară viu, mamă, la tine, Şi nu voroveşti cu mine.* ib. X, 154. *Tu, mamă, te-ai îndurat Foarte rău m-ai străinat Departe de alte curţi... Unde nu cunosc pe nime Nici n-oi vorovi cu tine.* NUNTA, 91. (Cu complement intern) *Să răsplătesc pentru bune, rele? Căci au vorovit împreună graiuri asupra sufletului mieu şi certarea lor mi-o au ascuns.* BIBLIA (1688), 505^{1}/17. *Leşii începură a rîde şi a vorovi voroave de glume cu paşa.* NECULCE, L. 146. *Ar hi vorovit ei nişte voroave proaste de Neculaiu Vodă.* id. ib. 195. *Nu-i daţi stare a sta Mîncare a mînca, Popas a poposi Horbe de a vorobi Nici cu mumă, nici cu tată, Făr'cu mine-ntîiaşi dată.* MARIAN, S. R. I, 131. ◊ T r a n z . *Multe vorovi cu nuşi de lucrurile ceale cereşti şi de împărăţiia ceriului.* VARLAAM, C. 127. *Acolea au venit şi Ştefan Vodă de s-au împreunat cu craiul şi toate ce au avut mai de treabă au vorovitu.* URECHE, L. 98. *Apoi a doa dzi au mersu şi unul la altul, de-au vorovit ce le-au trebuit, de toate.* NECULCE, L. 318. *Multe dar vorovind între dînşii, pănă au trecut departe nopţile.* AETHIOPICA, 43^{r}/18. *Acum, socotescu să facu nişte lucruri mari şi fără greş să vii, pentru ca să le vorovăscu cu tini.* HERODOT^{2} 262. *Themistocleis... au mers la corabiia lui Evriviadis şi-i zisă cum ari a vorovi ceva cu dînsul.* ib. 410, cf. 119. *Sileşte-te a veni la noi şi apoi vom vorovi mai multe.* DRĂGHICI, R. 92/19. *Am auzit pe maica vorovind cu vecina Că pe noi ne-o mărita.* FOLC. TRANSILV. III, 234. ◊ R e f l . r e c i p r . (Învechit) *Ce sînt cuvintele acestea de carele vă voroviţi unul către altul, mărgînd, şi sînteţi posomorîţi?* BIBLIA (1688), 811^{2}/19. *De vreme ce socoteala lor au fost, o, priietine, pentru ca numai între dînşii să să vorovască, alt loc de împreunare să-şi fie căutat.* CANTEMIR, I. I. II, 234. *Întru una din zile, vorovindu-se ei pentru cetate, că nu pot turcii să isprăvească nimic cu bătaia lor, au zis unul că turcii sînt varvari.* R. POPESCU, CM I, 276. ♦ (Regional) A avea relaţii de dragoste cu cineva, a umbla cu cineva (v. u m b l a **I 1**); (regional şi familiar) a vorbi **(12).** *Bată-te, bădiţă, bată, Te bată perina mea, Ş-amu zici că nu-i aşa, Ba mă bată şi pe mine De-oi mai vorovi cu*

tine. ŞEZ. XXXII, 43. *Sĉiutu-ĉi-o, baĝe, dracu Că ţîie nu ţ-î bun capu Şî ĉi-o sĉiut călcătura Că iubeşĉ numa cu gura. Că io, baĝe, ĝe sĉieṃ Cu ĉin'e nu vorovęm Tăt ĉe lăsamu-n stropşală Nu-ţ făşem atîta fală.* MAT. DIALECT. I, 113, cf. 102. ♦ (Învechit, rar) A avea (cu cineva) relaţii extraconjugale; a se ţine cu... (v. ţine **IV 8);** (învechit, rar) a vorbi **(12).** *Cela ce va dzice giupînu-său, să are fi ce boiarin, să nu-i vorovască (să nu-i vorbească* MUNT.*) cu muiarea, şi el tot va vorovi (va vorbi* MUNT.*)... poate să-l ucigă fără nice de o certare.* PRAV. 108.

10. Refl. recipr. (Învechit şi regional; de obicei urmat de o propoziţie subordonată introdusă prin conj. „să", „ca să" sau de o porpoziţie coordonată copulativ) A vorbi **(13).** *Curăbiiarii să vorovîră şi stătură în pristanişteа Mirlichiei şi să dusără de mulţămiră lui sveatîn Nicolaie pentru bine ce le făcuse.* VARLAAM, C. 395. *Ca cînd s-are vorovi doi fraţi: „Eu voiu hi acasă la plug de voiu ara, iară tu te du la curtea împărătească de slujeaşte. Ce veri agonisi tu cu slujba şi eu cu plugul vom împărţi întocma amîndoi".* id. O. 224. *Roman Vodă... s-au vorovitu cu o samă din curtea domnească şi au prinsu pre unchi-său, pre Ştefan Vodă, şi i-au tăiatu capul.* URECHE, L. 77. *Hîrea chielariul i-au spus cum că şi ţara să voroveşte să-l părăsască.* id. ib. 143. *Atunci Fist vorovindu-să cu săborul (întreabă-se cu svetnicii* COD. VOR.[2]*, grăind împreună cu sfatul* BIBLIA 1688*, luînd cuvînt cu sfetnicii* B 1938*) răspunse: Pre împăratul te-ai luat şi la împăratul ţi-e a merge.* N. TEST. (1648), 168[v]/2. *S-au vorovit cu toţii şi au dat ştire ţărîi, care hierbînd în greutăţi şi în netocmele, pre lesne s-au pornit.* M. COSTIN, O. 98. *Şi toţ pizmaşii ş-au datu-ş coaste, De-au rădicatu-ş cap preste oaste. Să vorovîră (să sfătuiră* BIBLIA 1688*, ţin sfat* B 1938*) să dea năvală 'N svînta ta ţară, cu rea tocmală.* DOSOFTEI, O. I, 189. *S-au însurat cu Athanasia... cu carea vorovindu-să făcură averea şi agonesita lor în trei părţ.* id. V. S. octombrie 55[v]/19. *Să vorovîră şi pusără cu toţîi cîte cinci galbeni.* id. ib. noiembrie 160[r]/1. *Să s(ă) ştie... că noi aşe n(e)-am vorovit pănă sintem vii să ne împărţim locurile feciorilor noştri să nu ne blastăme ficiorii noştri dacă om muri noi* (a. 1684). ŞTEFANELLI, D. C. 8. *Toma, vădzînd acel sfat a Brîncovanului că este aşè, s-au vorovit cu unchii lui, cu Constantin Cantacuzino şi cu Mihai spătariul şi cu alţi boieri de ţară, să vie el înainte.* NECULCE, L. 230. *Cu toţii ne-am vorovit şi au primit de am vîndut această moşie dumisale* (a. 1704). URICARIUL, XXI, 155. *Ne-am vorovit ca soţ cu soţ să cumpărăm o carte* (a. 1757). IORGA, S. D. XVII, 56. *Trei oarecarii sfinţi stareţi..., fiind la un gînd cu bună socoteală, să vorovîră întru una de zile şi puseră gînd pînă în sfîrşit să umble să încungiure pămîntul.* MINEIUL (1776), 137[r1]/14, cf. 50[v2]/17. *Iară finicii să vorovîră şi dederă jacu într-însăle.* HERODOT[2], 3, cf. 165, 280. *Isprava întru aceasta precum văz, n-au zăbovit, Căci cu mult mai înainte prin scrisori s-au vorovit.* BELDIMAN, E. 3/18. *Frunză verde de pe rît, Feciorii s-au vorovit Daţi feciori să ne-nsurăm Pînă fete căpătăm.* MARIAN, SA. 123. *Părinţii nu i-o răbdat, Ei numai s-o vorovit Şi s-o luat ş-o fugit.* DOINE, 103. *Io ţ-aş spuni Că s-a voroghit Trii stăpîni a tăi Ca să ti omoari.* GRAIUL, I, 294. *Oamenii s-au vorovit Să taie pomu din coastă, Să strice dragostea noastră.* ŞEZ. XXXII, 37. *Că eşti doi s-o vorozit Pă tin'e de omorît.* T. PAPAHAGI, M. 121. *Părinţii s-o vorovit Că pomii că i-or tăia Şi pe noi ne-or depărta Rădăcina-o rămînea.* IZV. XIII, 134. *Veri se vorovîră, Mi se sfătuiră Pe strin să-l d'omoare. Moarte de topoare.* FOLC. TRANSILV. I, 77. ◊ Tranz. şi intranz. *Au pus pre ai săi boiari şi oameni de cinste de au vorovit şi au tocmit de au despărţit din Milcovul cel mare o parte de pîrău.* URECHE, L. 93. *Acestea vorovind, numai ce să audziră dobele şi trîmbiţele în oastea lui Constantin Vodă.* M. COSTIN, O. 192. *După aceea, Istieu trimisă un om la Sardis, la perşi, pentru că au fost vorovit el cu dînşii pentru vicleşug.* HERODOT[2], 292. *Deci, cum era cuvîntul, aşa, unii au purces spre plateiani, spre cetate, şi nu la locul ceala unde voroviseră.* ib. 451. ◊ (La participiu; construit cu verbul „a fi") *Să fie acolo la Paşte, precum era voroviţi cu apostolii.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 150[v]/3. *Aşè era voroviţi şi cu împăratul neamţului: el să meargă pe de o parte, şi celalalt pe de alta.* NECULCE, L. 108.

II. Intranz. (Învechit; în textele religioase) **1.** A face larmă, zarvă; a se nelinişti, a se tulbura, a se zbuciuma, a se agita. *Diştinse Pavel, căzu spr-însu si cuprinse-l şi zise: „Nu vorovireţi (nu gîlcevireţi* N. TEST. 1648*, nu vă turburaţi* BIBLIA 1688*,* B 1938*), că sufletul lui întru elu iaste".* COD. BRATUL, 214. *Deştinse Pavelu şi căzu spr-insu de-lu cuprinse şi zise: „Nu vorovireţi, că sufletul lui întru elu easte".* COD. VOR.[2] 8[v]/11. *Nu voroviţi, că sufletul lui întru el iaste.* CORESI, L. 95/9. *Vine Ii*[su]*s în casa judelui şi o văzu răposată şi gloatele vorovind (nărodul gîlcevind* N. TEST. 1648, BIBLIA 1688*) şi grăi lor: Duceţi-vă că n-au murit fata, ce doarme.* id. TETR. 18. *Vine în casa lui arhisinagog şi văzu voroavă, plîngea şi striga mult. Şi întră, grăi lor: „Ce voroviţi (gîlcevi ţi* N. TEST. 1648, BIBLIA 1688, *vă zbuciumaţi* B 1938*) şi plîngeţi? Fata n-au murit".* id. ib. 82, cf. DHLR II, 491, 492.

2. A cîrti, a murmura **(3),** a protesta. *Aceia rasfira-se a mînca e se nu se* [vo]*r sătura şi vorrovi-voru (cărtivor* PSALT. SCH., CORESI, *vor răpşti* BIBLIA 1688, *mîrîie* B 1938*).* PSALT. HUR. 49[v]/10–11, cf. DHLR II, 492.

3. A se sili **(2),** a se munci **(4).** *Martha voroviia de multă slujbă (era cuprinsă în slujbă neîncetată* N. TEST. 1648*, să învăluia prejur multă slujbă* BIBLIA 1688*, era împovărată de multă slujbă* B 1938*).* CORESI, TETR. 144, cf. DHLR II, 492. ♦ A petrece **(II 1).** *Stăi întru făgăduinţa ta şi voroveşte (petrece* B 1938*) întru ea şi în lucrul tău te vei creşte.* BIBLIA (1688), 669[2]/3.

– Prez. ind.: *vorovesc*; pers. 3 şi: *vórove.* – Şi: (învechit şi regional) **vorobí,** (regional) **vorví** vb. IV.

– Din ucr. говорити (prin dublă metateză). – **Vorví** < **voroví** (cu sincopa lui *o* protonic). – Sensul II, calc după slavon. ***говорити*** „a face zarvă; a se agita".

VOROVÍRE s. f. (Învechit, rar) **I.** Acţiunea de a vorovi şi rezultatul ei.

1. (Cu determinarea „bună") Oratorie[1], elocvență; retorică; (învechit) vorbire **(4).** *Au aflat încă închipuiri ritoricești, ca să iasă graiul din gură cu toate frumusețile bunei voroviri.* MOLNAR, în ȘA I, 328.

2. Argumentație. *Și cu aceasta pricină, întîi la dulcea și nesățioasă-ți privire și înțăleapta și filosofasca-ți vorovire mai mult din suflet agiutorită decît cu picioarele sprejenită, am alergat.* CANTEMIR, I. I. I, 211, cf. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 50, 7/3.

II. (Învechit, rar; cu sens neprecizat, probabil) Ospăț **(1).** Cf. MARDARIE, L. 129/1, GR. S. II, 17.

– Pl.: *voroviri.*

– V. **vorovi.**

VOROVÍT, -Ă adj. (Învechit, rar) **1.** (Despre cuvinte, enunțuri etc. sau despre gînduri, idei, sentimente etc.) Vorbit[2] **(1).** *Celea mai vechi și mai de demult începături cum ar fi fost nici a le ști, nici știute a le grăi pot (că precum nu toate avutele folositoare sînt, așe nu toate știutele vorovite vreun folos aduc).* CANTEMIR, I. I. II, 40.

2. Convenit, stabilit[2] **(2).** (Substantivat) *Să știi că a venit timpul a pune în lucrare cele vorovite între noi.* ISPIRESCU, M. V. 10. *Ca să încredințeze pe Sigismund Batori că sfinte vor fi cele vorovite între dînșii, își trimise doamna la Sibiu.* id. ib. 20.

– V. **vorovi.**

VOROVITÓR, -OÁRE adj., s. m. **1.** Adj. (Învechit și regional) Vorbitor **(I 6).** *Și va fi lungărață în față; și va fi vorovitoare; și iubi-va la oaspeți* (a. 1559–1560). L. ROM. 1986, 111. *N-am limbă bună, nu mă pociu de acmu învăța, nu voiu putea răspunde unde va trebui...: Rogu-te, Doamne, nu-s vorovitoriu, ce-s cu limba grea; zise Domnul către el:... Pasă, derept aceaia, și eu voi fi în gura ta și învăța-te-voiu.* CORESI, în L. ROM. 1979, 35, cf. ANON. CAR. *Va fi umblătoriu în cale, vorovitoriu cu oamenii și va fi grijitoriu* (cca 1750). GCR II, 66/25. *Va fi temătoriu de Dumnezău foarte tare și va fi vorovitoare și priimitoare de oaspeți* (cca 1750). id. ib. 67/6, cf. A I 24. *A fost bun și iubitor Cu sora vorovitor, N-a fost rău, nici prădător.* FOLC. TRANSILV. III, 104. ◊ (Prin sinecdocă) *La materiile groase focul, iară la inimile proaste limba bine vorovitoare mult poate.* CANTEMIR, I. I. I, 140, cf. SCL 1960, 546. ◊ Fig. *Adevărată priimită axiomă ieste (că toate vremea sa au și vremea a tuturor dascal și învățătoriu ieste), carea precum voroavii vorovitoare, așe tăcerii tăcătoare, cumpănitoare și giudecătoare va fi.* CANTEMIR, I. I. I, 104.

2. S. m. (Învechit, rar) Detractor; bîrfitor, clevetitor. *Fie lăudată dreptatea în veci... și dinții vorovitorilor după voie să se drobască, limba vicleană și mincinoasă să să amuțască și urechea de lingușituri priimitoare să asurdzască.* CANTEMIR, I. I. I, 198.

– Pl.: *vorovitori, -oare.*

– **Vorovi** + suf. *-tor.*

VÓRSPIEL s. n. (Muz.) Preludiu **(2);** uvertură **(1).** Cf. , NDN.

– Pronunțat: *forșpil.*

– Din germ. **Vorspiel.**

VORȘPÁN s. n. v. **forșpan.**

VÓRTĂ s. f. v. **bortă.**

VÓRTEX s. n. **I.** Structură anatomică (mușchi, peri) dispusă în vîrtej. Cf. D. MED., DN[3], NDN.

2. Vîrtej cu antrenare de aer care apare la aspirația apei dintr-un bazin deschis. NDN.

– Din lat. **vortex,** fr. **vortex.**

VÓRTICE s. m. (Italienism învechit) Vîrtej **(I 1, 2).** *Să mor, să piei mai bine În mijlocul tempestei, răpit pe nori în vortici, De fantasme turbate a morților din seculi, Decît să caz vrodată să-mi placă vînătoarea Mai mult decît ardoarea, beția de batalii!* HELIADE, O. I, 342, cf. II, 343. *Vorticele răpește tot ce apucă și cufundă în abis.* LM. ♦ Fig. Agitație; învălmășeală. *Inima m-aruncă În mijlocul bătăiei: oriunde e pericol, Acolo al meu suflet se-nalță, se-mbărbată În vorticele luptei.* HELIADE, O. I, 342.

– Pl.: *vortici.*

– Din it. **vortice.**

VORTICÉLĂ s. f. (La pl.) Gen de infuzori ciliați vibratili care trăiesc în ape dulci sau sărate; (și la sg.) infuzor din acest gen. Cf. CADE, DN[2], DEX, DN[3], NDN.

– Pl.: *vorticele.*

– Din fr. **vorticelle.**

VORTICÍSM s. n. Mișcare artistică de avangardă, apărută în Anglia în al doilea deceniu al secolului al XX-lea, care lega arta plastică, poezia, muzica și dansul de mecanicism și de civilizația industrială modernă, propunînd organizarea formelor într-un sistem de unghiuri și de curbe în jurul unui punct determinat. *Vorticismul a influențat pictura abstractă.* M. D. ENC., cf. DN[3], NDN, MDN.

– Din engl. **vorticism.**

VORTICÍST, -Ă adj. s. m. și f. **1.** Adj. Care se referă la vorticism. Cf. , MDN..

2. S. m. și f. Adept al vorticismului. Cf. , MDN..

– Pl.: *vorticiști, -ste.*

– Din eng. **vorticist.**

VORTOLOMÉIU subst. v. **vîrtolomei[1].**

VÓRVĂ s. f. v. **voroavă.**

VORVÍ vb. IV v. **vorovi.**

VOSC subst. v. **voască.**

VÓSCĂ s. f. v. **voască.**

VOSCĂÍ vb. IV. Tranz. (Regional; complementul indică fructe de pădure) A desprinde de pe ramuri; a culege (Feneș – Caransebeș). Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 209.

– Prez. ind.: *voscăiesc.*

– Etimologia necunoscută.

VOSCÓI subst. (Regional) Tescovină (Bratovoeşti – Segarcea). ALIL XXVI, 148.
– Pl.: ?
– De la **voască.**

VÓSCOLĂ s. f. (Regional) Tescovină (Delineşti – Caransebeş). Cf. NALR – B II h 396/68.
– Pl.: ?
– De la **voască.**

VÓSCOT subst. (Regional) **1.** Tescovină (Măru – Oţelu Roşu). Cf. NALR – B II h 396/70.
2. Ceea ce rămîne din prunele fermentate, după ce s-a făcut ţuica; (regional) voască **(3)** (Măru – Oţelu Roşu). Cf. NALR – B II h 379/70.
– De la **voască.**

VOSCREÁSNĂ s. f. **1.** (Învechit; în religia creştină) Învierea lui Iisus Hristos; slujba religioasă a Învierii. Cf. DRLU 575, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ŞĂINEANU, D. U., CADE, DSR.
2. (Bis.; mai ales la pl.) Cîntare bisericească, executată duminica la utrenie, prin care este celebrată Învierea lui Iisus Hristos. *Sfîrşitul voscresnilor* (a. 1741). CAT. MAN. II, 237. *La fieştecare psalm am pus şi tîlcurile lui, care tîlcuri s-au tălmăcit de pre limba jidovască şi elinească, şi pentre toate cathizmele cu tropare şi cu molitve de rugăciune,... adăogîndu-să... şi cu pashalii de 197 de ani, împreună cu stîlpii evangheliei şi cu văscresne, pentru mai multă îndreptare cetii bisăriceşti* (a. 1743). BV II, 79. *Ceale opt glasuri sau octoihul cel mic cu orînduiala vecerniei, liturghiei împreună glasurile cu podobile, catavasiile, irmoasele, polijdeul, pripealele cu svetilnele şi voscresnele de peste tot anul* (a. 1808). în DR. VI, 386. *Dascăle preaînvăţate, Cel ce-nveţi la şcoală carte, Spune-mi: ce sînt unsprezece? – Unsprece-s voscresnele.* PANN, ap. TEODORESCU, P. P. 255, cf. BARCIANU, TDRG, DR. I, 458, RESMERIŢĂ, D., SCRIBAN, D., DL, DM, DEX.
– Pl.: (2) *voscresne.* – Şi: (învechit, rar) **voscreáznă** (ALEXI, W.), **văscreásnă** s. f.
– Din slavonul **въскрѣсьнꙗ, воскрѣсьнꙗ [пѣснь].**

VOSCREÁZNĂ s. f. v. **voscreasnă.**

VOSCRÍS s. n. v. **vascris.**

VOSDINEAC subst. (Regional) Căldare de fiert (Beregsău – Timişoara). L. COSTIN, GR. BĂN. II, 209.
– Pl.: ?
– Cf. v o z .

VOSGLEŞÉNIE s. f. v. **vozglaşenie.**

VOSOÍŞ s. n. v. **văsăriş.**

VOSORÍŞ s. n. v. **văsăriş.**

VÓSPĂ s. f. v. **hoaspă.**

VOSPÓM, -OÁMĂ adj. (Prin Ban. şi prin Olt.; despre pămînt, pîine etc.) Afînat, pufos **(1),** moale[1] **(I 1).** *Pîne proaspătă şi vaspoamă.* L. COSTIN, GR. BĂN. 214, cf. 47. *Pămîntu e vospom.* LEXIC REG. 51. ◊ (Într-un descîntec) *Cu mînile amîndouă ai mînat, Cu scafa rasă şi vaspoamă, Şi îţi întorc cu scafa îndesată.* L. COSTIN, GR. BĂN. 214.
– Pl.: *vaspomi, -oame.* – Şi: **vaspóm, -oámă** adj.
– Etimologia necunoscută.

VOSPÓS, -OÁSĂ adj. v. **hospos.**

VOSPOTÍ vb. IV. I n t r a n z . (Regional; despre frunzele mişcate de vînt) A şuşui[2] **(1),** a fîşîi (Prăvăleni – Brad). Cf. ALR I 963/90.
– Prez. ind. pers. 3: *vospoteşte.*
– Cf. v o ş c o t i .

VOST, VOÁSTĂ pron. pos., adj. pos. v. **vostru.**

VÓSTĂ pron. pos., adj. pos. v. **vostru.**

VÓSTRU, VOASTRĂ pron. pos., adj. pos. (Pronumele este precedat de articolul „al" „a", „ai", „ale"; adjectivul primeşte articolul numai cînd stă înaintea substantivului, cînd determină un substantiv nearticulat sau cînd, între substantiv şi adjectiv, au fost intercalate unul sau mai multe cuvinte)
I. Pron. pos. (Înlocuieşte numele obiectului posedat de persoana căreia ne adresăm şi de un grup din care aceasta face parte, înlocuind, totodată şi numele acestora). *Featele noastre vom da voo şi ale voastre vom lua noo.* PO 117/11. *Toată bogăţia Eghipetului a voastră va fi.* ib. 161/16. *A cincea den grîu daţi lui Faraon, cea a patra parte fie a voastră.* ib. 169/2. *Să fie carăle cu peşte, cu boi cu tot, a voastre.* NECULCE, L. 13. *Fiţi bărbaţi, o ostaşi,... că biruinţa este a voastră* (a. 1699). FN 82. *De aruncă cineva cu piatra în voi sau vă ia ce e al vostru,... atuncea voi nu-l iubiţi.* PETROVICI, P. 101/14. *Nu purta grijă de capul nostru, domnule. Gîndiţi mai bine la al vostru.* NEGRUZZI, S. I, 172. *Ce-o fi în oala aceea al vostru să fie.* CARAGIALE, O. III, 21. *A voastră şi a fraţilor voştri este toată această bogăţie.* IORGA, P. A. II, 378. *A voastră-i jalea cea mai mare.* GOGA, POEZII, 6. *Poporul a venit să ia în stăpînire pămîntul său după lege. – Pămîntul meu, al vostru? îşi umflă boierul glasul către toată adunarea.* SADOVEANU, O. XVII, 362. *Astea sînt o avere. Toate ale voastre sînt.* CĂLINESCU, B. I. 195. *Ca toate mahalalele, îşi avea şi a voastră făpturile ei cu trupuri mutilate şi cu mintea scrîntită.* PAS. Z. I, 54. *Şi ce făceai acolo? – Cu oile. – Ale voastre? – Nu; la stăpîn.* TUDORAN, P. 90. *Pămîntul e al lor, nu al vostru!* RĂDULESCU-CODIN, L. 13. *Să ştiţi că a voastră e Orşova.* id. ib. 82. *Îndată să mi-o aduceţi încoace! – răcni feciorul – ori de nu, a vostru e dracul!* MARIAN, O. II, 196. ◊ (În construcţii cu sens partitiv) *Voi ce priviţi aşa ciudat la mine? Nici voi nu mă cunoaşteţi? Ori nu mai mă socotiţi de al vostru.* BENIUC, C. P. 69 ♦ (La m. pl.; adesea în construcţii cu sens partitiv; indică o colectivitate, familia, rudele apropiate ale persoanei căreia ne adresăm şi ale unui grup din care aceasta face parte,

înlocuind, totodată, şi numele acestora) *Pagubele ...ce s-au făcut vouă şi la ai voştri, din Ungaria, prin ai noştri.* ŞINCAI, HR. II, 50/30. *Nu am omorît nici unul dintr-ai voştri.* GOLESCU, P. 150/7. *Pururea în buza tunului... meniţi poate a muri departe de ai vostri.* NEGRUZZI, S. I, 39. *Ea îşi adună buzele şi întreabă: – Ce mai fac ai voştri?* SLAVICI, O. *Că nu-şi vor bate-ai voştri joc De noi, dacă murim.* COŞBUC, P. I, 208. *Eu ştiu că e vinul oprit de profet! – oprit e, creştine! Dar nu e mirare că eu îl iubesc; mirare-i că unii de-ai voştri-l hulesc.* id. ib. 210, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Neruşinaţilor! vă mustrau ai voştri, scoşi din curţi de ocările beţivanei.* PAS, Z. I, 55. *Nu eşti, mîndr-aşa frumoasă, Cum te ţin ai voştri-acasă.* MARIAN, H. 72. *Ardă foc, nu se potoală, Toţi a voştri să ias-afară.* BÎRLEA, L. P. M. II, 64, cf. ALR SN VI h 1747, TEAHA, C. N. 40. *Ce-a făcut a voj oare de vă merje bine-amu?* O. BÎRLEA, A. P. II, 467. ♦ (La sg.; indică lucrurile personale, proprietatea, avutul persoanei căreia ne adresăm şi ale unui grup din care aceasta face parte, înlocuind, totodată, şi numele lor) *Nu vă mai pot da într-adaos decît o inimă uşoară ca să vă bucuraţi cu al vostru.* SADOVEANU, O. X, 514. ♦ (La f. pl.; indică preocupările, părerile, obiceiurile persoanei căreia ne adresăm şi ale unui grup din care aceasta face parte, înlocuind, totodată, şi numele acestora) *Pe urmă, după ce trecea colţul, vă vedeaţi mai departe de ale voastre.* PAS, Z. I, 60.

II. Adj. pos. **1.** Care este al persoanei căreia ne adresăm şi al unui grup din care aceasta face parte.

a) (Indică posesiunea) *Veşmentele voastre moliile mîncară-le.* COD. VOR.[2] 66[r]/8. *Preţurele lucrătorilor celora ce au lucratu agrele voastre.* ib. 66[v]/1. *Aurul vostru şi arrgintul rruginri.* ib. 66[r]/9. *Îmblaţi, oamerii miei, întraţi în celariul vostru.* PSALT. 325. *Însetoşai, şi adăpatu-m-aţi; striin eram, şi dusetu-mă la casele voastre.* CORESI, EV. 39. *Duceţi acasă grîul vostru.* PO 147/23. *Banii voştri întregi au sosit la mîna mea.* ib. 153/16. *Vor rroade toate leamnele verdzi a voastre în pămînt.* ib. 209/19. *Din cît veţi agonisi în fiecare an din averea voastră, să daţi o zecime neamurilor lui Levi* (a. 1644). ARH. OLT. XIX, 72. *Vă curăţiţ şi premeniţ hainele voastre.* BIBLIA (1688), 26 [1]/28. *Mîncaţi voi pînea voastră.* PETROVICI, P. 315/26. *Casele voastre ard, şi voi cîntaţi.* GOLESCU, P. 131/8. *Vom lua... pe seamă-ne moşiile şi casele voastre.* BĂLCESCU, M. V. 397. *Veţi ajunge curînd să daţi de capăt tuturor turmelor voastre, oricît de numeroase ar fi.* ODOBESCU, S. II, 265. *Rămîneţi în umbră sfîntă, Basarabi şi voi Muşatini... Ce cu plugul şi cu spada aţi întins moşia voastră.* EMINESCU, O. I, 149. *Casele voastre şi prăvăliile... în flăcări.* CARAGIALE, O. I, 252. *Voi o să vă duceţi la casele voastre.* ISPIRESCU, L. 316. *Tu vei vedea iar satul tău Şi casa voastră-n vale.* COŞBUC, P. I, 77. *Voi revedeţi... Şi cuiburile voastre-n crîng.* id. ib. 90. *Din casa voastră... Va străluci odată vremii Norocul nostru, – al tuturora.* GOGA, POEZII, 6. *Duceţi-vă cu pace la casele voastre.* SADOVEANU, O. XIII, 86. *N-ai găsit alţi cai mai acătării în grajdurile alea ale voastre?* CAMIL PETRESCU, O. II, 16. *Pînă într-un an, aţi putea să aveţi un chioşc al vostru.* PAS, Z. I, 167. *Păi nu sînt caii voştri, Nilă?* PREDA, M. 227. *Aseară-nsărai pe coastă, Pe din sus de casa voastră.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 61. *Mă suiam în deal, pe coastă, Mă uitam la casa voastră.* MARIAN, H. 30. *Veţi găsi pîne de grîu în traistele voastre.* id. S. R. III, 5. *Casa voastă-i sus pă şatră, Şi de multe-i susigată.* ŢIPLEA, P. P. 60. *Cine va sparge cuibul vostru, să fie blestemat.* PAMFILE, S. T. 10. *Ardă casa şi-a voşti boi, Din prînz pînă-ntr-amiazăzi.* BÎRLEA, L. P. M. I, 81. *Casa voastră-i drăniţită.* id. ib. II, 18. *Daţi-mi şi mie mîncare de-a vuoastră.* O. BÎRLEA, A. P. II, 571. *Arde lumînarea noastră Pentru socoteala voastră,* se spune despre aceia care se îngrijesc de alţii în loc să aibă grijă mai întîi de dînşii. Cf. PANN, P. V. III, 109/30, ZANNE, P. III, 214. ◊ (Ideea de proprietate este atenuată) *Goni-voiu afară jivinile reale sălbatice de în pămîntul vostru* (cca 1560). CUV. D. BĂTR. I, 7/3. *Cărările voastre vor pustii* (cca 1560). ib. 9/17. *Acel Dumnezeu Ce lasă pe-al vostru pămînt Să crească atîta urgie, Acela nu poate să fie Nici mare, nici tare, nici sfînt.* COŞBUC, P. I, 155. *Pace vouă, strămoşi biruiţi,... vă pomenesc numele în taina cruntă a pădurii voastre.* IORGA, P. A. I, 193.

b) (Indică apartenenţa) *Vărsaţi înrainte lui inrima vroastră că D[u]m[ne]dzău e agiutoriul nostru.* PSALT. HUR. 51[r]/21. *Pureţi înrema voastră în sila lui.* PSALT. 92. *Nece să iasă mari cuvente din rostul vostru.* ib. 319. *Jugul a gromazilor voştri am frînt* (cca 1560). CUV. D. BĂTR. I, 8/4. *Plecaţi urechea voastră către cuvintele rostului mieu.* CORESI, PS. 206/10. *Deşchide-se-vor ochii voştri.* PO. 18/21. *Toţi peştii măriei în mîna voastră să fie.* ib. 34/14. *Să speale picioarele voastre.* ib. 56/16. *Cumva iertăciune aş putea dobîndi noao pentru capul vostru.* ib. 289/26. *Înşivă voi cu mînurile voastre-l dezlegaţi* (a. 1600-1650). GCR I, 140/27. *Tremiteţi înainte mintea voastră ca un sol în veacul ce va să fie* (a. 1642). id. ib. 100/26. *Iară perii capului vostru încă-s număraţi toţi.* N. TEST. (1648), 13[v]/11. *Veţi afla răpaos sufletelor voastre.* ib. 15[r]/4. *De om prost ca mine de a fi, urechile voastre greu a audzi.* M. COSTIN, O. 298. *Să fie faţa voastră luminată şi senină.* DOSOFTEI, PS. 111/17. *Toţi peştii mării supt mînile voastre am dat.* BIBLIA (1688), 6[2]/10. *Ce e că feţele voastre posomorîte sînt astăzi?* ib. 30[1]/39. *Să fugă din trupurile voastre acea negreală ce vă întunecă.* ANTIM, P. 61. *Aşa e puterea voastră.* MINEIUL (1776), 11[v1]/17. *Aveţi voi sînge în vinele voastre ca să-l vărsaţi undeva?* HELIADE, O. II, 412. *Pacea lui Dumnezeu va păzi inimile voastre.* MARCOVICI, D. 1/9. *De nasu vostru este mişăilor să faceţi pe oameni mari!* I. D. GHICA, P. 46/2. *Tăiaţi a voastre cosiţe pe al meu mormînt cu jale.* HRISOVERGHI, P. 59/8. *Pentru ce puterile voastre sînt acum topite?* BĂLCESCU, M. V. 372. *Anii, strecuraţi pe sub perii voştri albiţi,... v-au şters din memorie acele minute delicioase ale tinereţii.* SION, P. 56. *Negreşit eraţi să vă băgaţi măturile şi mînile voastre cele lungi în lada săracilor.* FILOMON, O. I, 183. *Nu simţiţi în pieptul vostru un dor sfînt şi românesc.* ALECSANDRI, P. II, 7. *Plecaţi dar frunţile voastre Celui mai curat amor.* BOLINTINEANU, P. II, 39. *Fiinţi nevinovate... Ce purtaţi de veacuri, a sorţei apăsare Pe-a voastre slabe spete!* CONTEMPORANUL, I, 85. *O să rămînă turma în ghiarele voastre ca să o jăfuiţi dupe cum vă place?* ODOBESCU, S. I, 110. *Ochiul vostru vedea-n lume de icoane un palat.* EMINESCU, O. I, 35. *Haram de capul vostru; de n-aşi fi eu aici, aţi păţi şi mai rău decît aşa.*

CREANGĂ, P. 310. *Răzbunătoarelor sorți Le-am face cu palma dreptate Căci fețele voastre le-am bate.* COȘBUC, P. I, 155. *Faceți să răsune glasurile voastre.* SĂM. I, 115. *Aveți să vedeți cu ochii voștri.* VOICULESCU, P. I, 6. *Astea vă sînt furate vouă și le muncește cu sudoarea frunții voastre.* CAMIL PETRESCU, O. III, 35. *Erați însă de capul vostru, liberi să vă urcați pe bănci.* PAS, Z. 113. *Mă bizui deci pe apucăturile voastre firești.* VINEA, L. I, 27. *Ce trebuie să fie în inima voastră!* PREDA, M. 287. *Ce nu sînteți voi mai deschiși la capul vostru?* FURTUNĂ, C. 24. *Vai de capu voz de-apucaț a spune.* O. BÎRLEA, A. P. I, 594. ◊ (Determină abstracte legate de persoana căreia ne adresăm și de un grup din care aceasta face parte) *Ispita cu a voastră credință face rrebdare.* COD. VOR.[2] 55[r]/13. *Gata pururea către rrespunsu celora ce vă vor întreba de a voastră upovăință.* ib. 78[r]/2. *Ție dau pămîntul lui Hanaan, ce era doistoinicia voastră.* PSALT. 218. *Voiu frînge jos pre trufia voastră* (cca 1560). CUV. D. BĂTR. I, 9/5. *Scriu voao de împreunarea spăseniei vostre* (cca 1569-1575). GCR I, 11*/14. *Credința voastră spăsi pre voi!* CORESI, EV. 64. *Cest ținut fie în puterea voastră.* PO 116/20. *Voia voastră face-vom.* ib. 117/8. *Luață-l voi, și pre legea voastră-l giudecaț.* DOSOFTEI, PS. 182/21. *Dumnezeu cum să vă mîntuiască din nevoile voastre?* ANTIM, P. 48. *Noi nădăjduim pe credința voastră.* PORUNCA, 3/33. *Nu precep ce-i această frică A voastră.* BUDAI-DELEANU, Ț. 229. *Vă las toată familia mea în grija voastră.* GOLESCU, P. 368/7. *Simțiți suferințele și jugul fiecăria familii prin suferințele voastre proprii.* HELIADE, O. II, 47. *Numele astea barbare nu sînt numele voastre din botez?* I. D. GHICA, P. 13/12. *N-ați gîndit c-al vostru nume lor lăsați spre blastamare?* HRISOVERGHI, P. 11/17. *Chem luarea voastră aminte asupra cursului meu.* KOGĂLNICEANU, S. A. 66. *Voi vă temeți pentru viața voastră.* NEGRUZZI, S. III, 266. *Credeți c-al vost nume în cer va fi mărit.* MUREȘANU, P. 71. *Vă rog a primi bucuros, după obiceiul vostru, observările noastre.* BARONZI, I. C. V, 20/17. *Cu voia voastră însă voi spune fără dres și făr-încurcătură.* CONV. LIT. II, 22. *Vroiți totdeauna să ne țineți în mrejele voastre.* ALECSANDRI, O. P. 63. *Lumina a vieții voastre drum.* EMINESCU, O. I, 35. *Ce am eu cu sufletul vostru? Voi aveți a da samă.* CREANGĂ, P. 160. *Nici o lighioaie nu se poate aciua pe lîngă casă de răul vostru.* id. A. 37. *Fiți... la-nălțimea patriotismului vostru.* CARAGIALE, O. I, 79. *Beau un pahar de bere în sănătatea voastră.* id. ib. VII, 396. *Domnule Don Quijote, să-mi dea Grația voastră binecuvîntarea sa și să mă lase.* CONV. LIT. XXII, 161. *Jur că-nțelepciunea voastră este numai vorbă goală.* COȘBUC, P. II, 126. *Nu știm tainele voastre.* IORGA, P. A. II, 364. *Mi se pare că drăgălășenia voastră merită recunoștință.* CAMIL PETRESCU, T. III, 389. *Nu mai apărați lenea voastră și a dulăilor.* VOICULESCU, P. I, 151. *Vai de steaua voastră.* SADOVEANU, O. XXI, 180. *Dragostea voastră cea adevărată și neprihănită a spart toate vrajele.* CĂLINESCU, B. 92. *Legea voastră nu-i curată.* BARBU, PRINC. 75. *Vă fac bogaț în viața voastră.* O. BÎRLEA, A. P. 340. ◊ (Precedat de cuvinte cu valoare prepozițională) *Adușu elu înraintea voastră, mai vîrtosu între tire, Agripo împărate.* COD. VOR.[2] 36[v]/11. *Vrăjmașii voștri vor pica înaintea voastră* (cca 1560). CUV. D. BĂTR. I, 7/9. *M-au slobozit Dumnedzeu încoace înaintea voastră.* PO 159/22. *Rădicaț pre bozii cei striini den mijlocul vostru.* BIBLIA (1688), 26 [1]/27. *Iată iubiților, că pun înaintea voastră învățătura graiului frumos.* MOLNAR, R. 3/5. *În tainica-mi privire, în dulcea mea visare Eu și asupra voastră deșteaptă privighez.* HELIADE, O. I, 267. *Pe voi contra voastră la luptă ei vă mîn.* EMINESCU, O. I, 59. *Feriți-vă de dînsa, alungați-o din mijlocul vostru.* CONV. LIT. XXII, 147. *Drapelul sub care luptați este în mijlocul vostru însăși imaginea Patriei.* D. ZAMFIRESCU, R. 164. *S-a lăsat asupra voastră o mînă grea care v-a smuls pe unul de celălalt.* PAS. Z. I, 64. *Brațul acestuia s-a proptit deodată ca o barieră de teren în fața voastră.* id. ib. 261.

c) (Indică dependența; în legătură cu termeni care denumesc persoane considerate în raportul lor față de persoana căreia ne adresăm și de grupul din care aceasta face parte) *Isaiia prorocul către tătînrii voștri grăi.* COND. VOR[2] 52[v]/2. *Io ispitiră-me părinții voștri.* PSALT. 199, cf. 244. *Eu viu hi Dumnizeul vostru* (cca 1560). CUV. D. BĂTR. I, 7/17. *Veți mînca carnea feciorilor voștri* (cca 1560). ib. 11/1. *Lăsa-va și voao Tatăl vostru din ceriu greșalele voastre.* CORESI, EV. 43. *Înțelepți-i va Hristos să fie ucenici, întru toată înțelepția și mîndria să îmble, că să nu ia pildă vrăjmașii voștri de voi.* id. ib. 202. *Striini care nu-s den sămînța voastră.* PO 54/17. *Eu văzu că fața tatălui vostru cum nu e așa ca ieri și mainte.* ib. 104/19. *Cîte beseareci sînt făcut(e) de moșii voștri* (a. 1593). HURMUZAKI, XI, 349. *Nice părintele vostru va va ierta pre voi de păcatele voastre.* VARLAAM, C. 26. *Să proslăvească pre Tatăl vostru.* N. TEST. (1648), 6[v]/35. *Să fiți acestuia crai al vostru plecați și cu credință.* M. COSTIN, O. 293. *Dumnădzăii voștri au fost oameni.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 163[v]/20. *Dar și milă Domnul din ființă Și-n cuconii voștri să vă vadză.* id. PS. 397/21. *Fetele voastre dați-le noao.* BIBLIA (1688), 25[2]/8. *Mult voi înmulți seminția voastră ca stelele ceriului.* ib. 62[2]/50. *Astă noapte veniră dumnezeii voștri la mine și mă certară foarte rău pentru voi.* ALEXANDRIA (1794), 58/1. *Dar mai marii voșt cu minte nebună, Lor cu puterea împrotivă stătură.* BUDAI-DELEANU, T. V. 83. *Cu om al vostru să o trimiteți să o facă teslim cum mai făr' dă zăbavă* (a. 1819). DOC. EC. 194. *Arătați-vă părinților vostri ascultători.* PETROVICI, P. 156/16. *Să mă ajuți... spre a cîștiga pe senatorii voștri.* GOLESCU, P. 344/14. *Sînt pe totdeauna al vostru binevoitoriu.* AR (1829), 49. *Să mai trăiesc o bucată Ca să pot fi totdeauna a voastră slugă plecată.* HRISOVERGHI, P. 6/4. *Dumnezeul părinților voștri se va îndura de lacrimile slugilor sale.* BĂLCESCU, M. V. 581. *A! voi ocăriți pre Domnul vostru! strigă acesta.* NEGRUZZI, S. I, 152. *Trebui să vă slujesc cînd nu sînteți acasă; almintirile nevestele voastre n-ar ști ce face de urît.* id. ib. III, 28. *Tinerimea voastră crește fără învățătură.* SION, P. 469. *Vă plîngeți acum că stăpînii voștri v-au prins cu ocaua mică.* FILIMON, O. I, 190. *Ridicați monumente eroilor voștri!* id. ib. II, 10. *Copiii voștri să învețe carte ca să se facă învățați.* ALECSANDRI, T. 717. *Bărbații voștri... Au tras spre dînșii moartea cu crime dovedite!* BOLINTINEANU, P. I, 221. *Nu vedeți că rîsul vostru e în fiii voștri plîns?* EMINESCU, O. I, 157. *Iată ce-mi scrie frate-mieu și moșul vostru.* CREANGĂ, P.

184. *Să azistați împreună cu profesorele vost?* CARAGIALE, O. I, 102. *Neamul vostru-i neam de hoți.* COȘBUC, P. I, 213. *Zevs al vostru nu există.* id. ib. 309. *Să vă învoiți cu boierii voștri și să fiți oameni de omenie.* REBREANU, R. I, 270. *V-am primit pe moșiile noastre pe voi și pe părinții și pe bunicii voștri.* id. ib. II, 89. *Venii aici... Ca să dedic nobilei voastre fiice Iubirea.* CAMIL PETRESCU, T. III, 352. *O să vă vedeți de ministrul vostru acolo.* POPA, V. 207. *A înnebunit și dascălul vostru de atîta singurătate.* VOICULESCU, P. II, 50. *Cum îndrăznit-ați voi, mișeilor, să ridicați labele asupra stăpînului vostru?* SADOVEANU, O. X, 210. *Vă dau acest pămînt vouă și urmașilor voștri.* id. ib. XIII, 171. *Să fie pentru odihna copiilor voștri.* PREDA, M. 150. *Nu puteți lăsa pe fiul vostru să treacă peste acest istm de nisip și să nu lase urme.* BARBU, PRINC. 47. *Acesta are să fie împăratul vostru!* MARIAN, O. II, 314. *Să-m dai bani aur cît o atîrna Gligorie al vostru.* GRAIUL, I, 31. *V-o omorît pe tustrii bărbații voștri.* CANDREA, Ț. O. 38. *D-asta-i mîndruța voastă Floare di pă coastă.* DENSUSIANU, Ț. H. 92. *Mămuca va d- întreba: – Frate vost unde-o rămas?* BÎRLEA, L. P. M. 31. *N-az văzu' pă frati-vost?* O. BÎRLEA, A. P. I, 475. ◊ (Familiar; la sg.; precedat de substantive nearticulate, mai ales nume de rudenie) *Și vă știți cum cu toată putere am slujit tătîni-vostru.* PO 104/23. ◊ (În imprecații) *Mama voastră de ciocoi!* REBREANU, R. II, 45. *Ei, mama voastră dă porci dă cîni, că nu mai știți ce să născociți.* CAMIL PETRESCU, O. I, 38. *De ce mama voastră băgați caii în ovăz? Întreabă pîndarul surd.* PREDA, M. 113. *Legea voastră de femei, Pentru voi am dat cinci lei.* MARIAN, H. 35. ♦ (Formează termeni de reverență cu substantivul anterior) *Să știi Domnia ta că are frică mare... de acel lotru de Mahamet-beg, mai vîrtos de Domniele voastre* (a. 1521). HURMUZAKI, XI, 843. *Închinăciune Dumnilor voastre de la... marele vătag de ținutul Vasluiului* (cca 1565). GHIBĂNESCU, S. D. XVI, 4. *Multă sănătati facem Dumnilor voastri* (a. 1594). HURMUZAKI, XI, 490. *Sănătate și tot binele poftesc de la Hristos Dumnilor voastre* (a. 1721). IORGA, S. D. XVI, 106. *Al Înălțimei voastre prea plecat.* EUSTATIEVICI, GR. RUM. 4^{v}/5. *Peste scurtă vreme om vide pe Preosfinția voastră iarăș la scaunul Moldovii* (a. 1800). ȘTEFANELLI, D. C. 286. *Ne rugăm Înalțimei tali... să să facă luminată poruncă... și mari pomană va rămîne Înalțimii voastri* (a. 1825). FURNICĂ, D. C. 322. *Mă însemnez al Domniii voastre prietin* (a. 1827). id. ib. 334. *Domnia voastră... ați și hotărît a pune în faptă lucrul cel mare.* POTECA, F. 366/7. *Alergăm la mila Domniii voastre ca să ne aflăm dreptate* (a. 1836). DOC. EC. 647. *M-a trimis tata la Înălțimea voastră.* FILIMON, O. I, 122. *Ce ziceți Domnia voastră despre acele amoruri zgomotoase?* id. ib. 135. *Voi cerca a pune sub ochii Domniei voastre cîteva ipotesi.* BARONZI, I. C. I, 19/19. *Am onoare a fi a Domniei voastre devotat șerb.* ALECSANDRI, T. 699. *Vărul Evgheniei voastre v-au proscalisit.* id. ib. 1228. *Sfințiile voastre, urmați-vă datoria!* ODOBESCU, S. I, 111. *Sînt gata la poronca Luminării voastre.* CREANGĂ, P. 232. *Cu ajutorul lui Dumnezeu și cu al Sfinției voastre... am izbutit, măicuță, să facem și acum pe cheful spînului.* id. ib. 237. *Sărut mînile Măriilor voastre.* CARAGIALE, O. I, 118. *La Domniile voastre se face așa ceva?* D. ZAMFIRESCU, Î. 152. *Sănătatea Măriei voastre.* DELAVRANCEA, O. II, 21. *Sînt convins că și Alteța voastră Este de părerea mea.* CAMIL PETRESCU, T. III, 450. *Înțeleg Sfințiile voastre că vă îndeletniciți de trei zile.* VOICULESCU, P. I, 130. *Nu pot. Ajutați-mă Frățiile voastre.* id. ib. 168 *Așa va fi fiind cum spune Cuviosia voastră.* SADOVEANU, O. X, 11. *Să știți Domniile voastre... că am iertat pe cei care au îndrăznit să mă înfrunte.* id. ib. XII, 184. *Păcat că Sființiile voastre nu puteți juca.* CĂLINESCU, E. O. II, 241. *Dumniii voastre bucurie Și nouă de veselie.* VICIU, COL. 22. ◊ (În formule glumețe) *Alta nu mai știu nemica, Întunecimea voastră.* CREANGĂ, P. 145. ♦ (În legătură cu unele nume de colectivități, de ținuturi etc., raportul de dependență se analizează invers) *Vă veți aduna voi întru orașele voastre* (a. 1560). GCR I, 5/7. *Veți lăcui cu tărie în țara voastră* (cca 1560). CUV. D. BĂTR. I, 6/24. *În aceea dzi voiu aduce afară gloata voastră den pămîntul Eghipetului.* PO 216/11. *Martor este... Și Turnul Săverinul, munteni, în țara voastră.* M. COSTIN, O. 42. *Strămoșii... Ocrotea patria voastră de vrăjmași făr-a se teme.* HRISOVERGHI, P. 9/6. *Nu sînt oare acolo italienii puși în primejdie pentru mîntuirea patriei voastre?* BĂLCESCU, M. V. 174. *Apărați... patria voastră.* BOLLIAC, O. 34. *Veți fi de-acum Ferice iară, Hai să vă duc L-a voastră țară.* ALECSANDRI, T. I, 466. *Nu mai vrem unire noi cu țara voastră.* BOLINTINEANU, P. I, 39. *Trăind în cercul vostru strîmt Norocul vă petrece.* EMINESCU, O. I, 181. *Și-n lumea voastră abia încap.* BACOVIA, O. 80. *Văd că în lumea voastră artistică, aveți un fel de a vorbi foarte îndrăzneț.* CĂLINESCU, S. 226. *Probabil că ai auzit de el, circulă prin cercurile voastre.* id. B. I. 92. *Am să las să vi-o citească un flăcău de aici din satul vostru.* CAMIL PETRESCU, O. I, 60. *O veni o grindină pe satul vost și un vifor, de și staulul satului s-a-nburda.* FD III, 168. *Ș-apoi pe toți v-oi lăsară Să mergeți l-a voastră țară.* BÎRLEA, L. P. M. I, 10.

2. (Cu valoarea subiectivă) Care este spus, împlinit, săvîrșit de persoana căreia ne adresăm și de un grup din care acesta face parte. *Chenuiți și lăcrămați, plîngeți! Rrisul vostru în plîngere se întoarrcă-se.* COD. VOR^{2}. 65 ^{r}/4. *Voi bate pre voi pe întru păcatele voastre* (cca 1560). CUV. D. BĂTR. I, 3/15. *Ispovediți-vă lu Dumnezeu pururea și păcatele voastre descoperiți-le lui.* CORESI, EV. 19. *Domnul au fost audzit vreava voastră.* PO 231/26. *Greșalele voastre nu le va ierta.* ib. 256/26. *Cum mînie mea să nu să aprinză ca focul și să nu arză, așe ca să nu o pață nime stînge păntru răotate faptelor vostră* (a. 1600-1650). GCR I, 141/19. *Întru ruga voastră pre voi nu uitareți.* VARLAAM, C. 3. *Să vază faptele voastre cele bune.* N. TEST. (1648), 6^{v}/34. *Milostenia voastră să nu o faceți înaintea oamenilor ca să vază ei.* ib. 8^{r}/9. *Fiți în pace și iertați de greșalele voastre cîte mi-ați făcut oarecînd!* SIMION DASC. LET. 154. *Sfatul vostru și norocul mieu la cumpănă voiu pune.* M. COSTIN, O. 317. *Mi-am adus aminte de făgăduința voastră.* BIBLIA (1688), 42 ^{2}/41. *Am auzit purcederea voastră.* AETHIOPICA, 46^{v}/16. *Va aduce venirea voastră atîta amărăciune.* MINEIUL (1776), 162^{r1}/25. *Cetera-mi preludă o altfel de cîntare, Șoptind faptele voastre ce eu le cercetez.* HELIADE, O. I, 267. *Blîndețele voastre să fie*

ştiute tuturor oamenilor. MARCOVICI, D. 1/3. *Să cază toată răzbunarea voastră numai asupra mea.* ARISTIA, PLUT. 343/3. *M-a trămis aici ca să ascult plîngerile voastre.* FILIMON, O. I, 161. *Noi citim luptele voastre cum privim vechea armură Ce un uriaş odat în războaie a purtat.* ALEXANDRESCU, M. 16. *Eu ale voastre planuri le cunosc.* ODOBESCU, S. III, 273. *Vorba voastră sună ca plîns la cununie.* EMINESCU, O. I, 25. *Şi de-aceea spusa voastră era sîntă şi frumoasă.* id. ib. 35. *Nu vedeţi că îmbrăţişerile voastre sînt din ce în ce mai reci?* VLAHUŢĂ, D. 276. *Voi merge, paşă, să cerşesc, Dar mila voastră n-o primesc.* COŞBUC, P. I, 114. *Gîndului vostru mă faceţi părtaş.* GOGA, POEZII, 30. *Recăpătaţi încredere în voi şi în experienţa voastră.* ANGHEL, PR. 186. *Duceţi-vă acasă şi vedeţi de munca voastră cinstită.* REBREANU, R. I, 271. *Nu mai isprăviţi cu neroziile voastre?* VOICULESCU, P. I, 152. *Aceste rapoarte... reprezintă... toată frumuseţea şi măreţia etică a muncii voastre.* D. GUSTI, P. A. 303. *Ce rost are să mă amestec în treburile voastre?* CĂLINESCU, B. I. 49. *Prin vocea voastră vorbeşte poporul.* CAMIL PETRESCU, O. III, 73. *Oricît vă veţi încerca a vă întîlni laolaltă, să nu vi se împlinească această cerere a voastră!* MARIAN, O. I, 6. *Vă vedes fieşcare dă treaba voastră.* O. BÎRLEA, A. P. I, 174.

3. (Cu valoare obiectivă) *Rrogu voi se luaţi hrană; iaste amu cătră a voastră mîntuire.* COD. VOR^{2}. 46^{v}/12. *Voiu întoarce faţa mea în aleanul vostru* (cca 1560). CUV. D. BĂTR. I, 8/15. *Plata voastră multă e la ceriure.* CORESI, ap. GCR I, 19/23. *Noi... săvîrşim pomenirea voastră cea pururea cinstită şi sfinţită.* MINEIUL (1776), 59^{r2}/1. *Nu mai pot de dorul vostru al tutulor.* CARAGIALE, O. VII, 397. *Avem în minte imaginea voastră De cînd eraţi tineri.* V. ROM. februarie 1974, 64. *Amintirea voastră va trăi în veci.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 11, 9.

– Pl.: *voştri, voastre* şi (învechit şi popular) *vostri, voastre.* – Şi: (învechit şi popular) **vost, voástă, vóstă** (pl. *voşti, voaste, voaşte, voste*), (regional), **voz** (pl. *voji*), (învechit, rar) **vóstră, vroástră, vóstruş** (CORESI, ap. DHLR II, 186), pron. pos., adj. pos.

– Lat. **voster, vostra, -um** (=*vester*).

VÓSTRUŞ pron. pos., adj. pos. v. **vostru.**

VOŞALĂU s. n. v. **voşolău.**

VÓŞCĂ s. f. v. **voască.**

VÓŞCOT s. n. **1.** (Transilv.; de obicei la pl.) Fleac, palavră; minciună **(1 1)**; intrigă, uneltire. Com. din fostul judeţ Bihor, cf. PAŞCA, GL. *Umblă cu voşcote.* Com. din SOMEŞ-GURUSLĂU – ZALĂU. *Nu face voşcote despre mine prin sat.* ib., cf. LEXIC REG. II, 106.

2. (Prin Transilv.; în e x p r.) **A umbla în voşcote** = a umbla de colo pînă colo vorbind încet, cu voce scăzută. *Umblă în voşcote prin sat.* COMAN, GL.

– Pl.: *voşcote.* – Şi: (Regional) **vóşcotă** s. f. PAŞCA, GL., LEXIC, REG. II, 106.

– Cf. v o ş c o t i.

VÓŞCOTĂ s. f. v. **voşcot.**

VOŞCOTÍ vb. IV. (Prin Transilv.) **1.** I n t r a n z. şi t r a n z. A şopti **(1).** Cf. REV. CRIT. III, 173. *Numa voşcote încet în poartă.* COMAN, GL.

2. I n t r a n z. A umbla de colo pînă colo cu fereală, cu precauţie. Cf. REV. CRIT. III, 173.

– Prez. ind.: *voşcotesc.*

– Probabil formaţie onomatopeică.

VOŞMÉIE subst. pl. (Transilv. şi prin Ban.) Cărnuri de porc (afumate). Cf. KLEIN, D. 457, LB, ISER, LM, PAMFILE, I. C. 55, DA II$_1$, 408, TAMÁS, ET. WB. 443, VICIU, GL. 51, L. COSTIN, GR. BĂN. II, 106.

– Şi: **hoşméie** (PAMFILE, I. C. 55, DA II$_1$, 408, TAMÁS, ET. WB. 443), **hóşmuri** (DA II$_1$, 408, TAMÁS, ET. WB. 443, VICIU, GL. 51), **hójmuri** (TAMÁS, ET. WB. 443, L. COSTIN, GR. BĂN. 106) subst. pl.

– Din magh. **húsnemű.**

VOŞMÎNTÁI subst. pl. (Transilv.) Cărnuri de porc (afumate). Cf. LB, ISER, LM, REV. CRIT. III, 173.

– Şi: **voşmínturi** subst. pl. LB, ISER, LM.

– Din magh. **húsminta.**

VOŞMÍNTURI subst. pl. v. **voşmîntăi.**

VÓŞNIŢĂ s. f. v. **voieştniţă.**

VOŞOLÁN s. n. v. **voşolău.**

VOŞOLĂU s. n. (Transilv.) Fier de călcat; (regional) tegzălău. Cf. GÁLDI, ap. KLEIN, D. 163, CABA, SĂL. 102, TAMÁS, ET. WB. 846, com. din TĂRCĂIŢA – BEIUŞ. *Femeia... spală rufele în lovor... şi le calcă apoi cu un voşolău.* CV 1949, nr. 3, 34, cf. ib. 1951, nr. 3-4, 47, ALR SN IV h 1232, ALRM SN III h 1048, LEXIC REG. II, 91, 106, TEAHA, C. N. 237, 281.

2. (Prin nord-vestul Transilv.; în forma *vaşalău*) „Ferecător". TAMÁS, ET. WB. 846, cf. CABA, SĂL. 102.

– Pl.: *voşolauă.* – Şi: **voşolán** (TAMÁS, ET. WB. 846, CV 1951, nr. 3–4, 47), **voşorlán** (TAMÁS, ET. WB. 846, CV 1951, nr. 3-4, 47), **voşorlău** (TAMÁS, ET. WB. 846, ALR SN IV h 1 232/279, 349, ALRM SN III h 1 048/279, 349, LEXIC REG. II, 106, TEAHA, C. N. 281; pl. şi *voşorlaie*, LEXIC REG. II, 106), **voşalău** (TAMÁS, ET. WB. 846, ALR SN IV h 1 232/316, ALRM SN III h 1 048/316), **voşulău** (ALR SN IV h 1 232/325), **vaşalău** (TAMÁS, ET. WB. 846, CABA, SĂL. 102), **văşalău** (ALR SN IV h 1 232/346, ALRM SN III h 1 048/346), **văşălău** (TAMÁS, ET. WB. 846, com. din TĂRCĂIŢA – BEIUŞ), **joforlău** (TAMÁS, ET. WB. 846, TEAHA, C. N. 237, 281) s. n.

– Din magh. **vasaló.**

VOŞOLÍ vb. IV. T r a n z. **1.** (Transilv.; complementul indică rufe, haine etc.) A călca (cu fierul de călcat); (regional) a teglăzi, a teglăzui. Cf. TAMÁS, ET. WB. 846, CABA, SĂL. 102, CV 1951, nr. 3-4, 47, ALR SN IV h 1 231, ALRM SN III h 1047. ♦ P. e x t. (Complementul indică obiecte de îmbrăcăminte; în forma *voşorli*) A scrobi **(2).** *Poalele, cusute de iie, sînt din pămucă din şapte laţi, voşorlite [scrobite] şi încreţite.* IZV. XIII, 123.

2. (Prin nord-vestul Transilv.; în forma *văşăli*) A fereca (cu fier). Cf. TAMÁS, ET. WB. 846, CABA, SĂL. 102.

– Prez. ind.: *voşolesc.* – Şi: **voşorlí, văşălí** (TAMÁS, ET. WB. 846, CABA, SĂL. 102), **văşăluí** (ALR SN IV h 1 231/346, ALRM SN III h 1 047/346) vb. IV.

– Din magh. **vasal.**

VOŞORLÁN s. n. v. **voşolău.**

VOŞORLĂU s. n. v. **voşolău.**

VOŞORLÍ vb. IV v. **voşoli.**

VOŞPÓNT s. n. v. **forşpont.**

VOŞPOR s. n. v. **vaşpor.**

VOŞTINÁR s. m. **1.** (Popular, mai ales în Transilv. şi Ban.; atestat prima dată în 1488, cf. BOGDAN, D. ŞT. II, 606, MIHĂILĂ, D. 176, DERS) Persoană care cumpără şi vinde voştină **(I 1)** (ori resturi de lumînări) sau care lucrează la prepararea voştinei. Cf. D. BOGDAN, GL. 65, BUDAI-DELEANU, LEX., LB, ISER, CIHAC, II, 463, LM, GHEŢIE, R. M., TDRG 739. *În hoştină rămîne încă multă ceară. Anumiţi speculanţi adună această hoştină şi, storcînd-o în maşini bune, capătă... cantităţi însemnate de ceară. Cei ce se ocupau cu această se numeau hoştinari.* PAMFILE, I. C. 99, cf. DA I_1, 626, ŞĂINEANU, D. U., DM 89, CIORANESCU, D. ET. 1049. *Cei care adună din sat în sat această ceară se numesc voştinari.* CL 1967, 147, cf. SCL 1979, 98. *Făceam 12 putine de miere Şi le dam la negustori mari, Să le vînză la hoştinari.* MARIAN, Î. 218. *Au trecut nişte voştinari care cumpărau voştină de la oameni.* MAT. DIALECT. I, 198, cf. 103, ALR I 1 691/166, 285, ALR SN I h 274, ALRM SN I h 174, com. din VRĂNIUŢ – ORAVIŢA. ♦ (Regional) Vînzător de tămîie **(1)** (Armeniş – Caransebeş). L. COSTIN, GR. BĂN. II, 209.

2. (Regional; mai ales în forma *boştinar*) Persoană care cumpără tescovină pentru prepararea rachiului de tescovină (şi vinderea acestuia). Cf. COSTINESCU, 123, DDRF I, 152, BARCIANU, ALEXI, W. 49, TDRG 739, DA I_1, 626, RESMERIŢĂ, D. 71, ŞĂINEANU, D. U., CIORANESCU, D. ET. 1049.

– Pl.: *voştinari.* – Şi: (popular) **boştinár** (COSTINESCU, LM 577, DDRF, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., DA I_1, 626, RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., DM, CIORANESCU, D. ET. 1049, ALR SN I h 274, ALRM SN I h 174, MAT. DIALECT. I, 103), (regional) **boştenár** (ALR SN I h 274), **buştinár** (ib. h 274/157), **hoştinár, oştinár** (MAT. DIALECT. I, 184, 198) s. m.

– **Voştină** + suf. *-ar.*

VOŞTÍNĂ s. f. v. **boştină.**

VÓŞTNIŢĂ s. f. v. **voieştniţă.**

VOŞTRAF subst. (Germanism, prin Ban.) Amendă. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 27.

– Accentul necunoscut. – Pl.: ?

– Din germ. **Vorstrafe.**

VOŞULĂU s. n. v. **voşolău.**

VOT s. n. **I. 1.** Opinie exprimată de fiecare dintre membrii unei adunări deliberante sau ai unui corp politic; sufragiu[2] **(1),** (învechit) glas, (latinism învechit) vox[1] **(1).** *Aflîndu-se că este vinovat tuturor smintelilor şi fărădelegilor de care se pîrea, s-au judecat cu votul şi sufragiul tuturora ca să se lepede din dregătoria sa cea vlădicească.* ŞINCAI, O. III, 55. *Toţi protopopii neuniţi ai Ardealului, cu deputaţii săboarelor sale,... adunîndu-se în oraşul Turda, aleseră trei bărbaţi, dintră carii, după numărul voturilor, Vasilie Moga, paroh neunit,... fu al doilea.* MAIOR, I. B. 134/7. *La sfat să stringă întîi şăzătoriu votumurile di pi la asăsori... la judecătorie şi să facă închiere după mulţimea votumurilor.* C. PRAV. I, 330/11. *Cu sporiu să lucreze... pentru înainte gătirile spre război, dacă Austriei nu i-ar fi rămas alt votum (alegere).* MANIFEST (1813), 17/22. *A sa apărare fu uşoară şi cinstită... Voturile cele mai multe fură spre apărarea lui.* NICOLAU, P. 103/28. *Toate votumurile sau glasurile era în partea lui Aristides şi al lucrului celui drept.* MOLNAR, I. 323/4. *La adunarea... pentru alegerea papii, cercetîndu-să număru voturilor (părere), s-a găsit că cardinalu Grigorie avea 24 în favuru său.* CR (1829), 19^2/33. *Comiteturile vor da raporturile sale la Senat asupra pricinilor ce le vor fi încredinţate, şi Senatul va hotărî după voturile (părerile) celor mai mulţi.* ib. 309^2/13, cf. I. GOLESCU, C., BOJINCĂ, A II, 16/2. *Pericolul iminent în care toţi se văzură cuprinşi au amorţit patimile personale şi, fără preget, toate voturile se concentrară în unul.* ASACHI, O. II, 190, cf. VALIAN, V., POEN. – AAR. – HILL, V. II, 829^2/8. *În Polonia, după moartea lui Ştefan Báthory, trebuind a se face o nouă alegere de rege, mulţi stăpînitori, prin solii lor, concurseră spre a fi aleşi; între aceştia, voturile polonilor se împărţiră între Sigismund, fiul lui Ion,... şi Maximilian, arhiduca de Austria.* BĂLCESCU, O. III, 26. *Îţi trimit voturile celor de la Brussa, pe cari mă rog să le trimiţi lui Zane.* id., ap. GHICA, A. 605. *Toată auctoritatea corpului legislativ arată pe larg că libertatea voturilor era nulificată de tot şi că dieta deveni un aparat, o machină care face pe voia cîtorva magnaţi.* BARIŢIU, P. A. I, 12, cf. 162, STAMATI, D., id. V. 666^2/40, 724^2/11. *Mişcările premergătoare alegerilor la Divanul Obştesc fiind de fire a împiedeca libera expersie a voturilor,... socotesc de a mea datorie a vă încunoştinţa despre aceasta* (a. 1857). IORGA, S. D. XVIII, 11. *Acestaşi respect nu va opri glasul ţării de a să rădica către d[umnea]v[oastră] şi de a reclama contra votului dat de Comisiunea Centrală în 28 iulie 1860.* KOGĂLNICEANU, O. III_2, 172, cf. 187, IV, 302, POLIZU. *O depeşă telegrafică ne făcu cunoscut cum aţi serbat prin vivate, torţe şi stindarde voturile anexării Italiei centrale cu Italia superioară.* DÎMBOVIŢA (1860), 191^2/7. *Fiecare parte poate să aibă unul sau mai mulţi judecători, dar nu pot avea decît un egal număr de voturi la fiece hotărîre.* GHICA, S. 587. *Junele fu numaidecît adus înaintea judecătorilor; întrebările începură, iar tînărul Mateo mărturisi adevărul, să încheie procesul-verbal, apoi prin vot unanim se osîndi la moarte.* FILIMON, O. I, 320, cf. PETRI, V., PONTBRIANT, D., ANTONESCU, D. *Văzurăm că*

doamna, dempreună cu fiiu-său, Petru, declarat prin votul ţerei moştean al tronului moldovenesc, refugise... la marginea Poloniei. HASDEU, I. V. 173, cf. COSTINESCU, LM. *Sub interimara mea administraţie mi-a venit la cunoştinţă un vot din nou exprimat din partea Consiliului Judeţean de Covurlui.* MAIORESCU, D. IV, 450. *Mai mulţi din colegii mei m-au invitat să stăruiesc la Ştirbei să intre în Cameră, să roage pe votanţii săi de a se menţinea în votul lor.* LĂCUSTEANU, A. 105. *El şi-a dat oficial demisia în urma unui vot al Consiliului Federal asupra unei cestiuni a timbrelor.* EMINESCU, O. XI, 98, cf. 139. *Ce-ar însemna în adevăr roşii în ţară fără aceşti oameni introduşi pe furiş şi în mod fraudulos în colegiile cele mai importante..., cu scopul anume de-a altera şi falsifica opinia şi votul acestor colegii asupra actelor guvernului?* id. ib. XIII, 82. *Domnitorul, în mesajul de deschidere al Adunării,... declară că a aderat la votul ambelor Adunări de a dezbate în comun proiectul de lege rurală.* XENOPOL, I. R. XIII, 127. *Nici unul din membrii uneia sau... celeilalte Adunări nu poate fi urmărit sau prigonit pentru opiniunile şi voturile emise de dînsul, în cursul exerciţiului mandatului său.* HAMANGIU, C. C. XXI, cf. DDRF, ENC. ROM., ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Prin alegerea României, Franţa îşi va asigura prea multe voturi în Consiliul Societăţii Naţiunilor.* TITULESCU, D. 204, cf. 667. *Cei care au a da samă de voturi şi de sufletele alegătorilor au făcut tot ce-au putut ca să zădărnicească opera profesorului ieşan.* SADOVEANU, O. XX, 149, cf. SCRIBAN, D. *Cererile ţăranilor nu s-au bucurat de votul Divanului.* VIANU, L. R. 632, cf. id. L. U. 84, DL, DM. *Vei auzi în Camera Comunelor multe discursuri frumoase, unele îţi vor schimba părerile, vezi ca nici unul să nu-ţi schimbe votul.* STEINHARDT, J. 92, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], DSR, DREV. *Păgînii umblau roată, roată pe lîngă casele creştinilor, cerîndu-le votumul.* MARIAN, INS. 498. ◊ *Vot viril* v. viril **(1).** ◊ Loc. vb. **A(-şi) da votul** sau **a da (un) vot** = a-şi exprima opinia într-o adunare deliberantă sau într-un corp politic; a vota **(1).** *La o vreme ca aceea, lesne se pot sfii toţi preoţii a da pentru unul ca acela votum, ca să le fie vlădică.* MAIOR, RĂSP. 9/2. *După ce fîrşi Janalău, Nimene după dînsul vru să ureze, Ci toţi îşi dederă votul său Într-acel chip lucru să aşeze.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 384. *Eu îmi dau votul pentru raport.* CR (1830), 31[2]/3. *Ni se mai impută cumulul, în contra căruia... Adunarea au dat un vot, la care guvernul au aderat.* KOGĂLNICEANU, O. III$_1$, 372. *Judecătorii sînt chemaţi a-şi da votul.* LM. *Am dat votul meu în consiliu şi ca semnatar al unui tratat privind minorităţile.* TITULESCU, D. 310. ♦ (De obicei construit cu verbul „a avea"; mai ales în sintagma *drept de vot*) Drept de a-şi exprima opinia într-o adunare deliberantă, într-un corp politic. *Călăraşii carii purtau maghistratu cărătoriu, deşi nu erau adevăraţi senatori, totuşi aveau votum sau dreptul de a încheia în Senat, fără ei, singuri, nu grăiau sentenţia.* BOJINCĂ, A. I, 51/8. *Fieştecare familist (gospodariu) ce plăteşte bir 300 franci, în vîrstă fiind de 30 ani, are în Franţa vot (graiu) la alegerea deputaţilor.* CR (1830), 409[2]/10. *La asemine întîmplare a alegerii boierilor, mitropolitul şi episcopii nu vor ave vot.* REGUL. ORG. MOLD. IX, 8/24. *Báthory şi copiii săi se vor crea prinţi ai sf*[intei] *împărăţii, dar fără a avea drept de şădere... şi vot... în diete.* BĂLCESCU, O. III, 44. *Capul emigraţilor va ave în deliberaţiile comitetului numai părere consultativă iar niciodată vot* (a. 1849). ap. GHICA, A. 711. *Principele va avea vot şi scaun în dieta Ungariei în persoana sau prin delegaţii săi.* BARIŢIU, P. A. I, 34. *Nici nu mai are drept de vot, de cînd şi-a măritat fata... Nu i-a dat casele de zestre?* CARAGIALE, O. VI, 100. *În mari lupte sufleteşti a intrat bietul părinte Gavril, de cînd toată lumea face politică şi are şi el vot la alegere.* I. NEGRUZZI, S. I, 20. *Regulamentul Organic, primind şi pe acei cu pitace de boierie, întindea dreptul de vot şi la cei fără avere şi fără venit.* XENOPOL, I. R. XIII, 34, cf. VI, 110. *Afacerile lor bisericeşti le pertractează în adunările lor lunare, trilunare şi anuale, în cari toţi au vot.* ENC. ROM. III 707. *Băcanii saşi... fuseseră recunoscuţi ca avînd drept de vot.* GOLOGAN, C. R. 74. *E nedrept ca numai cetăţenii bogaţi să aibe drept de vot.* CAMIL PETRESCU, T. II, 377, cf. DER. *Cu cît se merge mai departe cu dreptul de vot, cu atît democraţii ar trebui să se sprijine pe cele mai rigide principii morale.* STEINHARDT, J. 276, cf. M. D. ENC., DEX, DREV, V. BREBAN, D. G. ♦ Fig. (Învechit) Adeziune, aprobare (unanimă); aviz favorabil; hotărîre, decizie. *Cinstea ce mi-a făcut consiliul profesoral de a o socoti folositoare pentru deprinderea tinerimei... m-au îndemnat a îndrepta cu deosebită îngrijire textul,... dorind cu aceasta a o face mai folositoare tinerimei şi a merita oarecum votul publicului şi al tovarăşilor miei.* MARCOVICI, C. 5/20. *Votul lor, şi mai mult încă sănătatea copiilor, ne vor fi singura răsplătire care dorim.* PR. 39/2. *La Sparta, copiii erau crescuţi cu cheltuiala publică în nişte aşezăminte, în care nu se priimea decît voturile (glasurile sau părerea) fizionomiştilor, care erau însărcinaţi să cerceteze cu amăruntul figura lor, puterea lor şi buna conformare a trupului lor.* FIS. 19/30. *Deci poate cineva despre acestea pentru Teseu să-şi dea voturile.* ARISTIA, PLUT. 97/4. *Hamed... ne propune să ne întovărăşească la Alcazar. Cererea lui e încuviinţată cu majoritatea absolută a voturilor, şi îndată după dejun plecăm.* ALECSANDRI, O. IV, 242. *Limba însăşi românească în zădar va urmări acel grad de fixitate şi de cultură, care formează de atîţi ani votul general, dacă filologul nu va cerceta comorile ei istorice în emanaţiunile cele spontane ale geniului naţional.* COLUMNA, VII, 137. *E împotriva firii mele de a solicita votul cuiva.* LOVINESCU, S. II, 168.

2. Operaţie prin care membrii unei adunări deliberante sau ai unui corp politic îşi exprimă voinţa, opţiunea cu ocazia unor alegeri, a unor dezbateri sau a luării unor decizii; rezultatul acestei operaţii; (latinism învechit) vox[1] **(2).** V. scrutin **(2).** *Cel nou maghistru... al cetei, ce mai multe voturi va avea, fără nici o larmă,... să se aleagă.* ŞT 45/21. *Această strigare a armadiii trase şi pre alţii spre partea lui, şi se înmulţiră votumurile, măcară că era... lucrul cu îndoială.* NICOLAU, P. 344/1. *Al vostru vot trăgea şi mai mult în norocitele adunări ce se făcea.* HELIADE, GR. ROM. IV/4. *Schimbarea dinastiei s-au hotărît atunce prin covîrşirea unui singur vot, ce era a deputatului trimis de la marginea Angliei.* AR (1831), 28[1]/22. *Cînd se va isprăvi balotaţia tuturor*

candidaților, de se va întîmpla ca doi sau mai mulți dintr-înșii să aibă un deopotrivă număr de voturi, atunci aceia să se puie la a doilea balotație. REG. ORG. 11/10. *Numerau sorțile (votumurile) a fieșcărui candidat și, apoi, cel ce avea mai multe votumuri, acela era ales de maghistrat.* BOJINCĂ, A. II, 17/1. *Tagma bisericească... căpătă dritul a șede și a ave votul lor în toate ghineralnicile adunări ale staturilor.* SĂULESCU, HR. I, 118/14. *Prin votul vostru ales, datoriu sînt a rosti adevărul și dreptatea.* ASACHI, O. II, 191, cf. 192. *A*[ldulea]*nu nu a căpătat toate voturile pentru vicepreședinte.* VASICI, ap. BARIȚIU, C. II, 78. *În acel raport un unterofițer adeverea, ca martor, că voturile alegătoare unui deputat contraministerial se falsificară.* AR (1844), 388[1]/35. *El îndrăzni în public a se arăta ca candidat la tron și a căuta a dobîndi voturile poporului.* BĂLCESCU, O. III, 168. *Un venit nou, dar jicnitoriu totodată agriculturei și comerțului țărei, au știut domnul Moldovei, prin voturile servilei sale Adunări Obștești, să-l tragă în folosul său* (a. 1848). URICARIUL, X, 3. *Emigrațiunea să aleagă prin majoritatea voturilor cinci persoane cu încredere patriotică națională* (a. 1849). ap. GHICA, A. 780. *Tot ei răpesc averile și demnitățile chiar cu voturile dietei corupte.* BARIȚIU, P. A. I, 12, cf. II, 75, IARCU, D. S. II, 435/19. *Poporul răsplătea prin voturile sale elocuința ce se punea... în servicîul său, prin oratori.* TEULESCU, C. 40/12. *Au îmbrățoșat... această propunere și au format un comitet de redacție compus de cinci mădulari, ce au avut majoritatea de 40 și 39 de voturi ca să lucreze la un jurnal* (a. 1857). PLR I, 169. *Poporul prin voturi avînd confirmat alegerea, Camillus a luat comanda armiei.* ARISTIA, PLUT. 348/12, cf. 317/26, 351/12. *Acest arbor secular al privilegiilor... trebuia să cadă, și el căzu prin votul dat de Adunarea-mumă în ziua de 29 octomvrie 1857.* KOGĂLNICEANU, O. II, 614. *Alegerea s-a făcut și domnul Filip Manoliu s-a proclamat deputat cu 11 voturi în contra a 9.* id. ib. III[1], 280. *Cînd în sînul Comisiunii Centrale a venit ora votului, unii din onorabilii membri au fost nevoiți a admite... proiectul domnilor Arsache, Docan și Brăiloiu.* id. ib. III[2], 164, cf. POLIZU. *Unirea ne este astăzi îndoit scumpă: ca simțire naturală înnăscută în inima fiecăruia român și ca vot legal și unanim al ambelor țări surori* (a. 1858). PLR I, 177. *După legea prusiană voturile în adunările generale se comptează după numărul acțiunilor.* GHICA, S. 457, cf. 636. *Ministrii sînt aplaudați unul după altul, preopinentul este huiduit, se cere închiderea discuțiunei, se trece la vot, și impozitul se pune pe orce s-apucă.* id. C. E. I, 370, cf. 162. *Pe aceste... temeiuri, frați români, eu vă cer votul, Și la cauza cea sacră azi mă devotez cu totul.* ALEXANDRESCU, O. I, 265. *Camerele, ajungînd a fi compuse din deputați cari speculau voturile lor, în loc de a se ocupa de interesele clasei rurale, se ocupau de interesele lor particulare.* SION, P. 469, cf. 468. *Acest pod s-a făcut după votul dietei hungarice, ca să pună Pesta în comunicație cu Buda.* FILIMON, O. II, 37, cf. 106. *Ministeriul a răspuns că asupra chestiei acesteia sînt voturile Camerelor de a se întruni pentru a o dezlega împreună* (a. 1861). IORGA, S. D. XVIII, 47, cf. PONTBRIANT, D., ANTONESCU, D. *Parlamentul și puterea sa, de care regia avea mai multă trebuință ca niciodată,... nu se putea scuti, pentru propriul său nutriment, de a alerga la votul țerei.* BARONZI, I. C. II, 113/5. *De nu va fi mare disciplină, aceștia vor avea voturi atîtea cît să intre în candidațiune* (a. 1868). ap. BARIȚIU, C. II, 219. *Domnul A. Papiu Ilarian, secundat de domnul I. Hodoș, propune de membru actual al Societății pe domnul Alexandru Odobescu. Rezultatul scrutinului a fost: șeapte voturi cu da; unul cu nu.* ap. ODOBESCU, S. II, 319. *M-am încredințat că, după lege, cumnata mea are drept la întreaga pensie a bărbatu-său; prin urmare votul Camerei e de prisos.* ALECSANDRI, S. 173. *Vom cere cuvîntul, vom espune profesiunea noastră de credință și sînt convins că vom cîștiga multe voturi.* id. O. VI, 543, cf. COSTINESCU, LM. *Guvernul de la 11 fevruarie... procede în zilele de la 2 până la 8 aprilie 1866 la plebiscitul care, cu 685 969 de voturi pentru și 224 contra, consacră alegerea principelui Carol.* MAIORESCU, D. I, 10. *Dacă ar fi căzut vreun proiect al guvernului, și celălalt venea simultan, în aceeași zi, la vot, atunci puteam cel puțin pe unul să-l scăpăm, după votul celuilalt.* id. ib. II, 340, cf. 236, 466. *La seria întîi au avut banul Iordache Filipescu 82 voturi, ceilalți au ieșit cu voturi neînsemnate.* LĂCUSTEANU, A. 104, cf. 105. *Cosma va avea luptă grea cu Végső..., și învingerea, ori în care parte, se va face cu 50-60 de voturi* (a. 1881). ap. BARIȚIU, C. II, 245. *Generalul Lecca propune în Cameră proclamarea regatului,... care e primită cu adeziunea formală a opoziției și cu unanimitate de voturi.* EMINESCU, O. XIII, 23. *Cu o majoritate de 20 voturi în contra a 8, Senatul a decis trimiterea fostului ministru în judecata Curții de Casație.* id. ib. 239. *În toată țara secretul votului a fost o minciună și alegerile s-au făcut în condiții diametral opuse legilor în vigoare.* id. ib. 294, cf. 104, 185, 291, 293. *Cînd Cetățeanul turmentat a ieșit plecînd triumfător în fugă la vot, Mateescu... a început să aplaude frenetic.* CARAGIALE, O. III, 189. *În timpul acesta, s-au făcut toate chipurile pentru a se obține în favoarea soluțiunii guvernului numărul de voturi trebuincios pînă la complectarea celor două treimi.* id. ib. V, 386, cf. 38, 372. *Ce sigur era de izbîndă, și cu ce palpitații aștepta descoperirea scrutinului! N-a avut în total decît șapte voturi.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 129. *Împărțindu-se voturile Secțiunii Literare în număr egal pentru ambii candidați propuși..., alegerea se amînase pentru sesiunea generală.* CONV. LIT. XXII, 188. *La alegere, făgăduiește tuturor candidaților votul său.* I. NEGRUZZI, S. I, 21, cf. II, 33, DDRF. *La vot... propunerea de împrumut căzu și, în urma acestei răspingeri, propunerea de dare, făcută de minister, trebui să întrunească unanimitatea voturilor.* XENOPOL, I. R. XIII, 27, cf. 29, 45. *Pîcleanu... este ales cu 100 de voturi, contra lui N. Catargi, candidatul guvernului, ce nu obține decît 20.* id. ib. XIV, 75, cf. 77, 224. *Hotărîrea nu se poate lua decît cu două treimi din voturile membrilor de față.* HAMANGIU, C. C. XXIX. *Acela dintre candidați care a întrunit mai multe voturi (majoritate relativă) se consideră și se proclamă ales de biroul care a condus operațiunea electorală.* ENC. ROM. I, 377. *Lupta a fost crîncenă; voturile se împărțiseră; nu se putea dobîndi majoritatea necesară; abia la a treia votare căpătă rivalul mieu împrovizat 41 de voturi din 68 de alegători prezînți.* SBIERA, F. S. 229, cf. 260,

BARCIANU. *Membrii Academiei sînt şi ei oameni şi, ca atari, nu le putem pretinde să primească între dînşii pe aceia dintre scriitorii cari întîi îi acopăr de insulte şi apoi le cer votul.* D. ZAMFIRESCU, Î. 55, cf. ALEXI, W. *Acestora li se cuvine... votul cînd e vorba de interese bisericeşti.* SĂM. VIII, 125, cf. 124. *Dumnealui sta liniştit deoparte şi se ducea în ziua alegerii la vot, ca să voteze.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 148. *Vasile Grecu fu declarat ales cu majoritate de şaizeci şi două de voturi.* AGÂRBICEANU, O. VIII, 228. *La şase seara comisiunea declară ales pe candidatul Bela Beck, cu o majoritate de cinci voturi.* REBREANU, I. 298. *Ca să fii ales,... trebuie recomandarea a cel puţin cinci membri şi voturile a cel puţin două treimi din membrii înscrişi.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 50, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., MINERVA, CADE. *Nici în privinţa noului procedeu al distribuirii premiilor prin votul adunării generale nu ne putem ralia la decizia comitetului.* LOVINESCU, C. V, 47. *De lăudat este majoritatea de dreapta care, văzînd că nu poate împiedica alegerea lui Cuza, nu s-a abţinut de la vot.* ARH. OLT. XVII, 59, cf. SCRIBAN, D. *Academia şi-a manifestat asentimentul său printr-un vot semnificativ.* SADOVEANU, O. XX, 163. *Uneori patru şi mai mulţi sînt pe aceeaş listă de candidaţi aleşi, unul cu opt, altul cu cinci, altul cu două voturi.* ARGHEZI, S. XII, 114. *M-am ferit,... temîndu-mă de vreun atac din partea oamenilor subprefectului, în scopul de a împiedica venirea la vot a alegătorilor.* CĂLINESCU, B. I. 326. *Fiecare cetăţean în vîrstă de 21 ani nu mai alegea prin votul său pe deputaţii Constituantei.* CAMIL PETRESCU, O. III, 29. *Se trecu la vot şi majoritatea conservatoare obţinu amînarea.* V. ROM. iunie 1954, 69, cf. DL, DM. *Votul pentru Unire pe care l-au dat ambele Adunări a avut o deosebită însemnătate în desfăşurarea ulterioară a luptei unioniste.* IST. ROM. IV, 286. *Al. I. Cuza, întrunind unanimitatea voturilor celor prezenţi – 48 –, a fost proclamat domn al Moldovei.* ib. 303, cf. 271, 287, 372, DER, MDD. *Senatul Universităţii a respins în unanimitate propunerea. În martie 1972, ea a fost readusă în dezbateri: 19 voturi pentru, 39 voturi contra.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 30/3, cf. M. D. ENC., DEX. *Rezultatul votului este proclamat în faţa unei mulţimi de 30 000 de oameni, cuprinsă de un nestăvilit entuziasm.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 3, 13/5, cf. DN[3], DSR, DREV, V. BREBAN, D. G. *La tentativa de premiere de către Academie a teatrului lui Caragiale, el a fost respins cu succes... A avut numai trei voturi!* MS. 1988, nr. 1, 48, cf. DN[4]. ◊ L o c . v b . **A(-şi) da votul** (sau **voturile**) ori **a-i da** (cuiva) **votul** (sau **voturile**) = a-şi exprima voinţa, opţiunea cu ocazia unor alegeri, a luării unor decizii etc. *Fieşicare dintre mădularile ce se vor chema a-şi da votul său să îngrijască a nu vedea nimeni care din amîndoă balele aruncă într-un vas şi care într-altul.* REG. ORG. 10/21. *Ministrii... nu vor putea fi mădulare aceştii adunări, nici să-şi dea votul pentru alegerea mădularelor.* ib. 14/26. *Se pedepsi să se trimiţă de pururea în ecsilium..., fiindcă din 29 de tribuni, numai 9 au dat votele sale pentru dînsul.* BOJINCĂ, în ŞA II, 681. *Deputaţii să se aleagă de acum înainte prin balotaţie, iar nu să-şi dea alegătorii voturile de faţă.* ROMANIA, 245[2]/18. *Nu voi da votul meu pentru Negri, ca să fie el singur guvernator în timp de revoluţie.* C. A. ROSETTI, ap. GHICA, A. 71. *I-ar fi zis... că 26 de protopopi s-au dus la Şaguna şi i-au spus că ei dînsului vor da votum.* VASICI, ap. BARIŢIU, C. II, 14. *D*[omnul] *v*[icepreşedinte] *L. Pop îi scrie că ar fi bine să lese pe gubernalişti afară, ca ei să-şi poată apoi da votul lor fără sfială.* id. ib. 76. *Eu să-mi bat joc de d-ta!..., de d-ta care mi-ai dat votul la alegerea din urmă?* NEGRUZZI, O. I, 234. *Tinerimea, pînă la vîrsta de treizeci de ani,... este oprită a concura să intre în arena politică; ba încă a şi asista la acest concurs şi a-şi da votul.* BOLLIAC, O. 241. *Deşi... se declară adversar al revizuirii şi-şi rezervă deplina libertate faţă de guvern, administraţia nu-l combate, şi atît conservatorii cît şi liberalii îi dau voturile.* MAIORESCU, D. III, 47, cf. id. CR. I, 346. *În timpul recreaţiei, găsea prilej vornicul Vilara... ca să convertizeze pe deputaţi să dea votul pentru Bibescu.* LĂCUSTEANU, A. 104. *La 1889, înainte de votare, deputaţii au jurat pe cruce şi pe sfînta Evanghelie că-şi vor da cu inimă curată votul pentru cel mai vrednic.* SĂM. VIII, 125, cf. 124. *Urmăreau pe fereşti pe cei care mergeau să-şi deie votul.* AGÂRBICEANU, O. VIII, 226. *El este simbolul omului fără opinie politică, alegător care îşi dă votul cui îl prinde la momentul oportun, cînd are nevoie de el.* CONSTANTINESCU, S. II, 22. *Voi, creştinii din Omida, trebuie să ne daţi votul pînă la unul.* STANCU, R. A. I, 47. ◊ E x p r . **A pune la vot** = (despre legi, amendamente, decizii etc.) a supune aprobării, hotărîrii membrilor unei adunări deliberante sau ai unui corp politic. *Puindu-se la vot paragraful VI, se primeşte de Adunare cu modificarea propusă de domnul Borănescu.* KOGĂLNICEANU, O. IV$_1$, 45. *Propunerea dlui Odobescu se pune la vot.* ap. ODOBESCU, S. II, 336. *Se pune la vot lucrarea comisiunii şi se adoptă fără discuţiune.* MAIORESCU, D. I, 195. *Se pune la vot amendamentul dlui Pascal.* id. ib. 377. *Pun la vot propunerea dlui Aurelian, ca deseară să avem noi, majoritatea, o întrunire în şedinţă secretă.* ap. EMINESCU, O. XI, 232. *Pusă apoi la vot, propunerea lui Maiorescu de a rămîne la vechea pronunţare a fost primită prin aclamaţie.* LOVINESCU, S. II, 35. *Eu am dat o explicaţiune pentru care s-a pus la vot numai concluziunile raportului Chamberlain.* TITULESCU, D. 310. *Pus la vot, la 6/18 noiembrie, memorandul nu fu adoptat în unanimitate, ci doar cu o mare majoritate.* IST. ROM. IV, 282. ♦ (Rar; şi, curent, în sintagma *buletin de vot*) Foaie de hîrtie scrisă sau tipărită care cuprinde numele candidaţilor (şi siglele partidelor) şi care este folosită în procesul votării. *D*[omnu]*le Caţavencu, fii bun, scrie-i, mă rog, votul acestui onest cetăţean.* CARAGIALE, O. VI, 165, cf. DA I$_1$, 684. *Se scărpina după ureche cu creionul şi se uita la cei ce scriau voturile.* REBREANU, I. 298. *Doi agenţi sanitari... lucrează la stampilarea buletinelor de vot.* ULIERU, C. 22, cf. DL I, 293, DEX 102. *Un număr de buletine de vot au fost anulate.* RL 1978, nr. 10 461, 6/4, cf. D. ENC. I, 282.

3. Modalitate prin care membrii unei adunări deliberante sau ai unui corp politic îşi exprimă opţiunea. V. s c r u t i n **(1).** *Voturile se dau prin sculare şi şedere, prin viu grai sau prin scrutin secret.* HAMANGIU, C. C. XXI. ◊ *Vot deschis* (sau, astăzi rar, *pe faţă*) = vot **(I 1)** care se exprimă public, prin ridicare de mîini. Cf. LM. *Se*

propune a se cere de la domn modificarea regulamentului Camerei care dispunea votul pe față. XENOPOL, I. R. XIV, 74, cf. DL II, 64. *Cei 30 de deputați prezenți la ședința din 3/15 ianuarie au încheiat și semnat un proces-verbal prin care se angajau să susțină în ședința Adunării elective, „prin vot pe față", candidatura la domnia Moldovei a lui Al. I. Cuza.* IST. ROM. IV, 303. *Adunarea electivă s-a întrunit spre a alege pe domnitor... Alegerea s-a făcut prin vot deschis.* id. ib., cf. DER, M. D. ENC., DEX 250, DREV, D. ENC. II, 68.

4. (În sintagme) *Vot universal* (sau, astăzi rar, *obștesc*) = sistem de votare în care dreptul de vot **(I 1)** este acordat tuturor cetățenilor majori ai unei țări; sufragiu universal, v. s u f r a g i u[2] **(1).** *El nu vrea votul universal..., pentru că el cuprinde în sine... și unirea, și instrucțiunea obligatorie, și armarea țărei, și împroprietărirea sătenilor* (a. 1864). PLR I, 209. *Încă din sesiunea trecută se ascundea în cutele evenimentelor vestita lege privitoare la consiliile județene, acest fidel pendent al proiectelor cari au de țintă introducerea votului universal în România.* EMINESCU, O. XIII, 219, cf. 65, 186. *Este știut că în Franța se practică votul universal.* ARHIVA, VIII, 73, cf. BARCIANU. *La această retragere au dat... doauă proiecte de legi; unul scoposea o reformă electorală tinzînd spre vot universal.* SBIERA, F. S. 330. *Zvonul se pune în legătură cu dorința ce ar fi avînd-o liberalii de a introduce votul universal.* N. REV. R. VIII, 105. *Membrii primăriei se aleg aproape exclusiv dintre fruntașii satului, prin vot obștesc.* PĂCALĂ, M. R. 346. *Purtător de cuvînt al revendicărilor democratice..., ar fi cerut în Sfatul Țării împărțirea moșiilor la țărani și votul obștesc.* M. I. CARAGIALE, C. 116, cf. MINERVA. *Se înverșuna împotriva suveranității poporului și a votului universal.* LOVINESCU, S. II, 28. *V-a rugat să primiți să faceți parte dintr-un guvern care ar duce la convocarea unei adunări constituante, în vederea expropierii și a votului universal.* CAMIL PETRESCU, T. I, 22, cf. id. O. III, 29. *Dacă reforma agrară din 1918 nu a schimbat fundamental starea economică a țărănimei, trebuie să constatăm că, prin cealaltă reformă, a votului universal, situațiunea generală s-a îmbunătățit.* ALAS 22 IV, 1934, 7/6. *La optzeci de ani după Regulamentul Organic, se hotărăște oștilor pămînt și vot universal.* SADOVEANU, O. XX, 239. *Astăzi, cu votul obștesc, Caragiale ar fi introdus desigur și pe țăran în acest tablou ciclic al politicianismului nostru.* CONSTANTINESCU, S. II, 26. *Caragiale propune votul universal și exproprierea, realizate abia după marele război.* id. ib. 84. *S-a toastat... pentru binefacerile libertăților cetățenești și pentru votul universal.* ULIERU, C. 99. *Votul universal nu poate nici el să salveze principiul autorității.* RALEA, S. T. III, 65. *Propunea... să se decreteze votul universal și împroprietărirea țăranilor.* IST. LIT. ROM. II, 231, cf. DER. *Dacă spui că votul universal va rezolva totul, minți; pentru că votul universal poate introduce sau aproba tirania.* STEINHARDT, J. 278, cf. M. D. ENC., DREV. *Vot egal* = sistem de votare în care fiecare cetățean dispune de un singur vot **(I 1)**, egal ca valoare cu al celorlalți votanți. Cf. MINERVA, DER, MDD. *Vot direct* = sistem de votare în care dreptul de vot **(I 1)** este exprimat personal. *Oare cu legea din 1866 n-am experimentat și colegiile numeroase ca și cele restrînse, cele cu vot direct ca și cele cu două graduri de votațiune?* EMINESCU, O. XIII, 303, cf. MINERVA. *Votul direct nu era dat decît clerului, marilor proprietari și orășenimii.* IST. ROM. IV, 268, cf. DER, DEX 268, D. ENC. II, 105. *Vot secret* = sistem de votare, cu buletine sau cu bile, în care votantul are dreptul de a-și ține secret votul **(I 1).** *Voturile secrete, cînd este vorba de numire de membri..., dovedesc încă multă șovăire și mult capriciu.* CONV. LIT. XXII, 189, cf. XENOPOL, I. R. XIV, 174, HAMANGIU, C. C. XXVIII, PRETORIAN, D. C. 30, RESMERIȚĂ, D. *Alegătorii direcți delegați,... împreună cu ceilalți alegători direcți, alegeau pe deputați, prin vot secret.* IST. ROM. IV, 371, cf. DER, M. D. ENC.

5. (În sintagme) *Vot consultativ* = dreptul cuiva de a-și exprima opinia în cadrul unor dezbateri, dar fără a fi îndreptățit să participe la deciziile ce urmează să fie votate **(2).** *Legea de constituire a Sinodului,... la art*[icolul] *11, lasă Ministrului Cultelor, în Sinod, numai un vot consultativ.* MAIORESCU, D. IV, 141. *Propunerea de-a-i acorda numai un vot consultativ a fost pusă de Germania.* EMINESCU, O. XIII, 252, cf. ȘĂINEANU, 210, ENC. ROM., BARCIANU. *Moștenitorul tronului... de la etatea de 18-25 ani are numai vot consultativ.* PRETORIAN, D. C. 22, cf. 15, CADE 326, SCRIBAN, D. 338, DA I_2, 740, DL I, 530, DER, MDD, M. D. ENC., DEX 189, DREV, V. BREBAN, D. G., D. ENC. I, 447. *Vot deliberativ* (sau, învechit, *decisiv*) = dreptul cuiva de a-și exprima opinia și de a vota **(2)** hotărîrile luate în dezbaterile unei adunări. *Declarațiunile pe care Granville le-a făcut reprezentantului român i-a luat României orice perspectivă de-a cîștiga, cel puțin ulterior, un vot deliberativ.* EMINESCU, O. XIII, 252, cf. ȘĂINEANU, 254, ENC. ROM. II, 122, III, 1238, BARCIANU, CADE 392, SCRIBAN, D. 400, DL II, 42, DER, MDD, M. D. ENC., DEX 241, DREV, V. BREBAN, D. G., D. ENC. II, 48. ◊ *Vot de încredere* = vot **(I 1)** prin care Parlamentul se declară de acord cu politica, programul sau cu o hotărîre a guvernului. *Ministerul L. Catargi... provoacă în aceeași zi o ședință secretă a Camerei, în care primește cu mare majoritate un vot de încredere.* MAIORESCU, D. I, 480. *Ministerul actual, înainte de a se închide Camera, a obținut un vot de încredere.* EMINESCU, O. XII, 358, cf. ENC. ROM., CADE 648, DA II_1, 604, DER, M. D. ENC., DEX. *Parlamentul finlandez a acordat votul de încredere guvernului minoritar al premierului Martti Miettunen.* SCÎNTEIA, 1977, nr. 10 765, cf. DREV, V. BREBAN, D. G., D. ENC. III, 303, NDN. *Vot de neîncredere* (sau *de blam*) = vot **(I 1)** prin care Parlamentul dezaprobă politica, programul sau o hotărîre a unui membru al guvernului ori a întregului guvern, ceea ce poate provoca demisia acestuia. *Numai pentru că proiectul de lege a fost prezentat și că „Monitorul" a publicat în aceeași zi cuprinderea lui, am primit un vot de blam.* KOGĂLNICEANU, O. II, 626. *Binevoiți, domnilor, a vă gîndi că astăzi d*[umnea]*v*[oastră] *nu dați un vot de blam persoanelor miniștrilor, ci legii rurale.* id. ib. III2, 502. *După demisionarea „pro forma" a cabinetului Catargi, la 29 ianuarie 1876, în urma votului de blam în contra ministrului școalelor,... Dimitrie Ghica, prezidentul Camerei, nu a fost în stare să formeze un cabinet cu B. Boerescu.* MAIORESCU, D. II, 7. *Dacă nu-i dați un vot de neîncredere, apoi acceptarea este deja făcută și moțiunea rămîne un act de prisos.*

id. ib. 189. *Grave neînțelegeri se ivesc din nou în sînul partidului; cabinetul e amenințat de un vot de blam.* EMINESCU, O. XIII, 23, cf. 72. *Un vot de blam al Senatului stă suspendat d-asupra capului său, acuzîndu-l de concusiune.* id. ib. 239. *A propus un vot de blam biuroului ad-hoc.* CONTEMPORANUL, VI_1, 246. *Cît privește expresiunea dlui preopinent întrucîtva bănuitoare..., d-lui să aibă curajul de a propune un vot de blam.* I. NEGRUZZI, S. III, 134. *La 6 martie, Ministerul Moldovei primise un vot de blam din partea Adunării acelei țări, pentru călcarea aceleiași formalități.* XENOPOL, I. R. XIII, 40. *Dreapta, făcînd răspunzător ministerul pentru abaterea prefectului, propune un vot de neîncredere în minister... În ședința din 30 aprilie 1860, votul de blam este primit, unindu-se dreapta cu stînga în a lui susținere.* id. ib. 78, cf. 163, 247. *Adunarea, indignată de tonul ministrului, voia să-i deie un vot de blam.* id. ib. XIV, 34, cf. 18, cf. ȘĂINEANU, 96, ENC. ROM., DA I_1, 573, MINERVA, 193, CADE 152, DA II_1, 604, SCRIBAN, D. 177. *Conservatorii au hotărît, deosebit de înverșunați, să dea un vot de blam guvernului.* IST. ROM. IV, 368, cf. 369, DER, M. D. ENC., DEX, DREV, NDN.

II. (Livresc) **1.** Promisiune, făgăduință solemnă făcută unei zeități sau lui Dumnezeu în semn de mulțumire pentru îndeplinirea unei rugăminți. *Svidrighelo cu mîngîiere văzu plinirea votului său de a-și recompenza pe mîntuitoarea vieței și prin legături sînte a o statornici în familie.* ASACHI, O. II, 74. *Decisă a sacrifica zilele sale evlaviei și meditațiunei. Împreună deci cu călugărița, făcu vot de a peligrina la Ierusalim, a cere acolo dizlegarea blăstămului sub care se afla.* id. ib. 257, cf. 130, 156, STAMATI, V. $348^1/36$. *Zînelor ursitoare, Caiu Iuliu Mansuet, ostaș în prima legiune..., îndeplini cu bucurie cuviosul vot, făcut la fluviul Olt lîngă muntele Caucaz.* HASDEU, I. C. I, 280, cf. FROLLO, V. 626, LM. *Pergamu-n veci nu [va] fi dărîmat de puterea danae, Dacă n-aducem din nou mîntuirea din Argos și votul Care-l jurarăm plecînd pe mare cu strîmbele luntrii.* COȘBUC, O. A. V, 47. *Poate deodat-amîndoi biruiau..., Dacă-ntinzîndu-și spre mare grăbitele palme Cloantus N-ar fi rugat plîngător și cu voturi pe zei, să-i ajute.* id. ib. 136, cf. 41, 88. *În lupta contra alamanilor făcu vot că, dacă va birui, va trece la creștinism.* ENC. ROM. I, 814, cf. III, 1 238, BARCIANU, ALEXI, W., DN^2 751, DEX 1 030, DN^3 1 152, NDN 1541. ♦ Ofrandă, prinos (adus unei zeități). *Pe mare dincolo văzîndu-ți tu flota-nșirată, Zeilor voturi plătind pe mal în altare clădite, Pletele tale sub vălul de purpur le-acopere-ascunse.* COȘBUC, O. A. V, 87, cf. FROLLO, V. 626, DN^2 751, DEX 1 030, DN^3 1 152, NDN 1541.

2. Promisiune, jurămînt făcut de bunăvoie unei zeități sau lui Dumnezeu; angajament, legămînt religios. *Votele sau închinările sale, scrise în table, le acățau la genunchii statuielor, alipindu-le cu ceară.* BOJINCĂ, A. I, 190/12. *El zicea cum că acest fel de viață au ales-o în urmarea unui vot (giuruire).* AR (1835), $19^1/11$. *Lăsînd a se stînge focul sau călcînd votul de castitate, vestala era osîndită de a fi de viu îngropată.* ASACHI, O. II, 303. *Rămîne să ne ocupăm numai de cultul direpț sau de adorăciune. Acesta poate fi interior sau esterior, după cum ne mărginim a înălța sufletul nostru la D*[umne]*zeu sau formulăm apert voturile... noastre.* LAURIAN, F. 151/27, cf. ANTONESCU, D. *Părinții Mariei, Ioachim și Ana, spre a împlini votul făcut lui Dumnezeu, pe Maria, cînd era de 3 ani, au dus-o în biserica Domnului din Ierusalim, dedicîndu-o spre serviciul lui Dumnezeu.* ENC. ROM. II, 849. *Ca și bogomilii, v*[aldensii] *erau, în parte, cei „desăvîrșiți", legați cu voturile sărăciei, al celibatului și al ascultării.* ib III, 1 187, cf. 1 238. *Călugării fac vot întreit: al sărăciei, fecioriei și supunerii necondiționate către superior.* MINERVA. *Pe lîngă cele trei voturi evanghelice, caracteristice ordinelor călugărești..., piariștii au adăugat și un al patrulea vot.* ARH. OLT. XII, 49. *Atala este creștină și destinată prin vot fecioriei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 21, 15/3.

3. Dorință puternică, năzuință **(2).** *Oda către „Anul Nou" a d. Alecsandri este o compunere plină de sentimente patriotice și de o inspirație serioasă poetică, la a căreia voturi fiecare moldoromân se cuvine a uni pe ale sale.* ASACHI, O. II, 640, cf. 654. *Grație conciliăciunii celei abile a sistematelor opuse,... votul lui Voltaire s-a realizat; toleranța s-a întronizat în învățămînt.* LAURIAN, F. 210/21. *Voturile voastre se vor împlini.* LM, cf. DN^2 751, DEX 1 030, DN^3 1 152, NDN 1541. ◊ Expr. (Învechit) **A face voturi** = a dori puternic (ceva), a năzui **(3).** *Făcînd voturi ca acest element a vieții sociale să se întemeieze pentru binele nației..., nu cred de prisos a da la lumină astă mică piesă.* ASACHI, O. I, 480. *Făcînd voturi ca cetitorii acestei foi să se împărtășască de productul „Albinei", încredințăm că în a ei îndeletnicire... redacția nu cruță ostenelele.* id. ib. II, 613. ♦ (Învechit) Urare **(1).** *Ca un vechi tribut a stimei mele, acceptați alăturata compunere ilustrată prin onorabilul Vostru nume, împreună cu voturile sincere pentru a patriii și a Voastră prosperitate.* ASACHI, O. I, 704, cf. 452.

– Pl.: *voturi.* – Și: (învechit) **vótum** (pl. *votumuri*, învechit, rar, *vote*), (regional) **vótru** (RĂDULESCU-CODIN), **vótrum** (MARIAN, INS. 498), **vóltum** (DR. IV, 1 074, T. PAPAHAGI, M. 236) s. n.

– Din lat. **votum**, germ. **Votum**, fr. **vote**, it. **voto.**

VOTÁ vb. I. **1.** Intranz. A-și exprima votul **(I 1)** într-o adunare deliberantă sau într-un corp politic, cu ocazia unor alegeri, a unor dezbateri etc.; (învechit) a votarisi **(1),** (latinism învechit, în Transilv.) a votiza, (învechit, rar) a voxi. *Riga al Engleterii a scos din slujbă pe generalul King, pentru că, fiind mădular al Camerii Comunilor, a votat (ș-a dat părerea) în întrebarea ce s-a făcut împrotiva ministrilor.* CR (1830), $10^2/23$. *Adunarea... își va alege peste tot anul, după cele mai multe glasuri, dintre mădulările sale, doi secretari și doă ajutoare acestora, fără de a-și pierde dritul de a vota și ei.* REG. ORG. 15/14, cf. I. GOLESCU, C. *La adunările obștești din Transilvania, să se trimită deputați și din Țara Rumânească, care vor avea drept de a vorbi și de a vota.* F. AARON, I. II, 180/21, cf. VALIAN, V., POEN. – AAR. – HILL, V. II, $829^2/10$. *Sînt de părerea ta. Primesc pe d. Negri, și alege încă doi sau încă un moldovan,... și votez cu toată inima.* C. A. ROSETTI, ap. GHICA, A. 70, cf. STAMATI, D., id. V. $23^2/49$, $666^2/41$, $724^2/10$. *Știa cum să-i cumpete pentru ca să voteze așa cum îi convenea lui.* BARIȚIU, P. A. I, 4, cf. 12. *Administratorul a cerut dezlegare, dacă acei ce s-au scris supuși ruseștі pot vota*

(a. 1858). IORGA, S. D. XVIII, 24. *Avînd împlinit acele şease ore de gubernare, a făcut să procede cetăţenii alegerea şi toţi votară.* ARISTIA, PLUT. 161/8, cf. 257/15. *De vroiţi ca fiecare alegătoriu să voteze după cugetul său şi în neatîrnarea sa, aparaţi-mă de cii puternici.* KOGĂLNICEANU, O. III$_1$, 280, cf. 279, POLIZU. *Sfătuiau... pe rege şi pe ministrul său Guizot să cedeze curentului popular şi să consimţă la o întindere mai largă a dreptului de a vota.* GHICA, S. 702. *Mai sînt ş-acum alegători care votează cum vor, ziarişti cari scriu ce le vine în cap.* id. C. E. I, 324. *Cu aseminea caracter,... nici puteam atrage simpatia colegiurilor în cari votam.* SION, P. 468, cf. PETRI, V., PROT. – POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Marea majoritate votează fără a-şi da osteneala ca să-şi dobîndească ştiinţa trebuincioasă pentru votul ce-l dau.* MAIORESCU, CR. I, 346. *De ce toţi alegătorii din comune urbane, ştiu ori nu a citi, să voteze direct, iar ţăranii numai prin delegaţie?* EMINESCU, O. XIII, 186. *Acea proprietate de zestre nemaifiind a d-sale, nu mai putea vota în calitate de proprietar al unei moşii străine.* id. ib. 291, cf. 305. *Privind cu autoritate în dreapta şi-n stînga la toţi cari se îngrămădeau să voteze, arată bila albă şi o aruncă ostentativ în urnă contra invalidării.* CARAGIALE, O. III, 134, cf. VI, 100. *Cine cînd votează gîndeşte serios L-al ţării bine numai şi nu l-al său folos?* I. NEGRUZZI, S. II, 31, cf. I, 375. *Unii crişmari şi arendaşi, împreună cu preoţii, învăţătorii, votează direct.* CONTEMPORANUL, VII$_1$, 322, cf. DDRF. *Se vede că, pe lîngă cei 13 partizani ai lui Grigore Sturza, votase, în afară de Panu, şi alţi cîţiva naţionalişti.* XENOPOL, I. R. XII, 292. *Alegătorii acestui colegiu, cari au venit fonciar rural de 300 lei în sus,... pot să voteze după voinţa lor.* HAMANGIU, C. C. XXIII, cf. BARCIANU. *Votează asemenea direct cu dispensa de cens învăţătorii sătesti, preoţii şi aceia care plătesc arendă anuală de cel puţin o mie lei.* PRETORIAN, D. C. 26. *La alegeri şi în dieta ţării îi găseam mai totdeauna votînd ca adversari românilor.* SBIERA, F. S. 230, cf. ALEXI, W., IORGA, C. I. II, 218. *Dumnealui sta liniştit deoparte şi se ducea în ziua alegerii la vot, ca să voteze.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 148. *Budu, care din politică nu pricepea nimic, nu vota niciodată.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 36, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Mai mult, arhitectul n-a votat în alegeri, nefiind înscris pe listele electorale.* CĂLINESCU, B. I. 162. *Nu se poate să voteze toţi golanii, toţi desculţii.* CAMIL PETRESCU, O. I, 229, cf. DL, DM. *Mica proprietate şi ţărănimea clăcaşă votau indirect, prin delegaţi.* IST. ROM. IV, 268, cf. M. D. ENC., DEX, DN^3, V. BREBAN, D. G. , NDN (Refl. impers.) *Aci se vota după ginţi, pe cînd în comiţiile centuriate se vota după cens.* MAIORESCU, CR. III, 115. *Pe la orele 2 p. m. se votă fără control şi se proclamară nişte închipuiţi aleşi ai colegiului III.* EMINESCU, O. XIII, 292. *Se votează pe colegii, după cîtimea averii.* CAMIL PETRESCU, O. I, 229. ◊ (Cu determinări nume de persoane sau echivalente ale acestora, introduse prin „pentru" sau „cu", „contra", învechit, „în contra", arată aprobarea sau împotrivirea cuiva în legătură cu o candidatură) *Am scris că votez pentru Ion Ghica, Nicolae Bălcescu, Costache Negri.* C. A. ROSETTI, ap. GHICA, A. 68. *Cît pentru membrii care să compună comisiunea provizorie..., noi subsemnaţii am votat pentru... Ştefan Golescu, Dimitrie Golescu şi Winterhalder* (a. 1850). ap. GHICA, A. 868. *Votează pentru şaptezeci şi trei de membri.* KOGĂLNICEANU, O. II, 616. *Plini de această doctrină d*[om]*nii Lateşu şi Tacu au votat în Constituantă contra principelui străin.* MAIORESCU, CR. III, 89. *Deşi am votat... pentru Ştefan Bălăceanu, Ştirbei mă conta între prozeliţii săi.* LĂCUSTEANU, A. 105, cf. 104. *Cîţiva mai slăbuţi de înger dintre uniţi vor vota pentru Vişeu* (a. 1881). ap. BARIŢIU, C. II, 245. *Agenţi poliţieneşti şi comunali făceau pe scriitorii permanenţi, notînd pe cei ce-ar fi votat în contra candidaţilor oficiali.* EMINESCU, O. XIII, 292. *E de-ajuns ca cineva să intre în contact cu roşii, să vrea să voteze pentru un roşu, spre a deveni necinstit.* id. ib. 304. *Mă prinz cu d-voastră că o să voteze cu noi cine cu gîndul nu gîndiţi.* CARAGIALE, O. VI, 81. *Noi votăm pentru candidatul pe care-l pune pe tapet partidul întreg.* id. ib. 103. *Să-mi spui d-ta pentru cine votez.* id. ib. 164. *El are mai multe bilete cu numele candidaţilor deosebitelor partide şi jură fiecăruia că pentru dînsul a votat.* I. NEGRUZZI, S. I, 21. *Prefectul de poliţie... l-ar fi conjurat şi silit moralmente a vota pentru principele străin.* XENOPOL, I. R. XIV, 197. *Zice... să votăm numai cu omul împăratului şi ne slobod munţii.* AGÂRBICEANU, O. VIII, 202. *În Bucureşti... i se pregătise un banchet, la care s-au ospătat... toţi cei ce votaseră pentru Cuza.* ARH. OLT. XVII, 57. *Cu cine ai să votezi, Ioane?, îl întreb. – Cu Conu Nae!* ULIERU, C. 22. *Poliţaiul... are o listă cu toţi negustorii din oraş care nu votează cu guvernul.* id. ib. 97. *Am văzut că a votat cu disidenţii.* ARGHEZI, S. XI, 70. *Toată viaţa a votat pentru domnul senator.* H. LOVINESCU, T. 209. *E contra prinţului străin, dar votează pentru el.* IST. LIT. ROM. II, 275. (Refl. impers.) *Astăzi se votează pentru asesori.* VASICI, ap. BARIŢIU, C. II, 149. ♦ Tranz. A alege un candidat prin vot **(I 1).** *Colegiul III e mînat de şefii de gardă civică şi votează... pe candidaţii guvernului.* EMINESCU, O. XIII, 290. *Aceştia-şi luau angajamentul solemn de a susţine candidatura dlui Tiberie Piscupescu, şi rugau şi pe ceilalţi să voteze pe acest distins fiu de comerciant, doctor în drept.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 129. *Mihăilenii... votează şi ei tot pe colonelul Cuza, încît el întruneşte unanimitatea de 48 de glasuri ale celor de faţă.* XENOPOL, I. R. XII, 292, cf. HAMANGIU, C. C. XXV, PRETORIAN, D. C. 26, 27. *Votez pe domnul candidat Beck! zise învăţătorul.* REBREANU, I. 298. *Îi telefonase... la birou,... anunţîndu-l că fusese votat cu o seară mai înainte.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 127, cf. CADE. *Domnule primar, Vasile o să te voteze şi la celelalte alegeri de primar.* IZV. XVI, 155. *A doua zi, în şedinţă secretă, se învoiesc toţi să voteze pe Cuza.* ARH. OLT. XVII, 57, cf. SCRIBAN, D. *S-apropie alegerile, fraţilor. Să ne votaţi pe noi.* STANCU, R. A. I, 45, cf. DL, DM. *Deputaţii au revenit în sala Adunării şi au votat, după validare, în unanimitate, ca domn pe Alexandru Ioan Cuza.* IST. ROM. IV, 310, cf. DEX, DN^3, DSR, V. BREBAN, D. G, , NDN. ◊ Refl. pas. *Murind Teofan la 842, s-au rechemat din exil şi s-au votat episcop al Niceei.* CALENDAR (1854), XXX/2. *Pentru membri ai comisiunei*

însărcinată cu tragerea scrutinului s-au votat St. Golescu, D. Brătianu sau, în lipsa sa, D. Bolintineanu și D. Golescu (a. 1849). ap. GHICA, A. 783.

2. Tranz. (Complementul indică legi, decizii, moțiuni etc.) A face să fie adoptat, confirmat etc. prin vot **(I 1)**; (învechit) a votarisi **(2).** *Eu unul, aici, nu pot lua inițiativa a aduna pe români și a-i îndemna, a-i îmboldi,... a-i sili să voteze numirea lui.* C. A. ROSETTI, ap. GHICA, A. 71. *Aceeași dietă votează uneori legi redactate cu atîta viclenie, încît... devin curse și perire chiar pentru cei cari le votaseră.* BARIȚIU, P. A. I, 12, cf. III, 475. *Furăm însărcinați de domn cu redacțiunea proiectului de lege; el fu votat... în unanimitate și cu entuziasm.* KOGĂLNICEANU, O. II, 611. *Adunarea ad-hoc a votat... propunerea pentru Uniunea principatelor prezentată de mine.* id. ib. 622. *Domnitorul a convocat Camera în sesiune extraordinară ca să voteze legea electorală.* id. ib. III_2, 503. *Acea revoluțiune franceză... i-a recunoscut dreptul de a participa la facerea legilor, de a vota impozitele și de a controla întrebuințarea banilor publici.* GHICA, S. 223. *O lege redigeată și votată sub presiunea unei ocupațiuni armate și sub președința consulului rusesc,... nu putea fi considerată decît o operă impusă de streini.* id. ib. 635, cf. 489, 690, id. C. E. I, 344, 601. *Domnilor, ați votat legea instrucțiunii obligatorie, ea însă nu e aplicabilă.* (a. 1863). PLR I, 207, cf. BARONZI, I. C. II, 55/3, PONTBRIANT, D. *Camera au făcut greșala să voteze propunerea miniștrilor.* ALECSANDRI, O. VI, 363, cf. IV, 363, COSTINESCU, LM. *Aflîndu-mă... înaintea unei legi pe care o veți vota și în urma căreia se va alcătui budgetul organic, m-am văzut totdeodată față și cu cerințele financiare ale țării.* MAIORESCU, D. I, 229. *Programul învățămîntului școalelor sătești, după legea instrucțiunii publice,... trebuie să fie votat de consiliul general al instrucțiunii.* id. ib. IV, 213. *Prezidentul acelei Constituante... au votat constituția actuală.* EMINESCU, O. XI, 67. *Nu ne îndoim că va veni un timp în care le va părea rău... pentru legile vexatorii pe cari le votează cu atîta ușurință.* id. ib. 126. *D. baron de Haan, delegatul Austro-Ungariei, votează propunerea ca neriveranii să elaboreze anteproiectul.* id. ib. XIII, 60, cf. 23, 66. *A fost însărcinat... să prezinte regelui moțiunea votată de națiune contra reacțiunii.* CARAGIALE, O. III, 210. *Proiectul de revizuire votat de Cameră... a fost ieri, după o dezbatere de două zile, luat în considerație și de Senat.* id. ib. V, 386, cf. 18. *Afară de impozitele ordinare, asupra lui cădeau toate contribuțiunile estraordinare, votate la diferite ocaziuni.* REV. CRIT. II, 54. *Legea fusese votată în scopul realizării Unirii, prin întrunirea la Focșani a Adunărilor țărilor surori.* XENOPOL, I. R. XIII, 28, cf. 247. *Ministerul cere urgența, asupra căreia se încinge o dezbatere foarte vie, opoziția cerînd ca împrumutul să fie votat o dată cu bugetul.* id. ib. XIV, 75, cf. 73. *Orice lege relativă la veniturile și cheltuielile statului... trebuie să fie votată mai întîi de Adunarea deputaților.* HAMANGIU, C. C. XIX. *În fiecare an Adunarea deputaților încheie socotelile și votează budgetul.* id. ib. XXXV, cf. BARCIANU. [Au] *dreptul de a se pronunța asupra petițiunilor ce le sînt adresate și dreptul de a vota legile.* PRETORIAN, D. C. 30. *Determină pre unii din oponenți să voteze măcar budgetul statului.* SBIERA, F. S. 247, cf. 215. *Cine ține la dreptate... nu poate să voteze o asemenea lege.* IORGA, P. A. II, 345. *Deputații cari au votat aceste legi... n-au fost aleși prin sufragiul universal.* N. REV. R. VIII, 106, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Se crede că, imediat după alegerea biroului, Adunarea va vota admiterea Germaniei.* TITULESCU, D. 204. *Rezoluțiunea britanică este redactată în așa fel, încît, dacă ea este votată, Tardieu nu mai poate susține teza internaționalizării, așa cum o concepe el.* id. ib. 423. *Au votat o moțiune prin care se cerea detronarea regelui.* CAMIL PETRESCU, T. II, 345, cf. 463, SCRIBAN, D. *În ziua de 2/14 mai, Kogălniceanu s-a prezentat în fața Adunării și i-a cerut să voteze legea electorală.* IST. ROM. IV, 369, cf. 320, 368. *Cetățenia a dobîndit-o prin lege specială votată de Parlament înainte de 1914.* STEINHARDT, J. 43. *În Polonia dieta votează legătura totală a țăranului șerb de glie la 1532.* IVĂNESCU, I. L. R. 537. *Academia Română a votat aproape în unanimitate hotărîrea care valida această propunere.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 9, 12/1. (Prin lărgirea sensului) *Eu, din parte-mi,... aș vota celibatul pentru toată viața.* FM (1847), 90^1/11. ◊ Refl. pas. *Aici, dacă nu s-a votat,... de nu s-a luat în băgare se seamă programa voastră, vina nu este a mea.* C. A. ROSETTI, ap. GHICA, A. 73. *S-a votat o legiuire care oprește de a favoriza fuga sclavilor.* CODRESCU, C. I, 114/30. *Legea privitoare la emanciparea țiganilor mînăstirești și ai statului... s-a votat mai întîi în Moldova.* KOGĂLNICEANU, O. II, 612. *Budgetul se votează numai pe un an.* id. ib. III_1, 161 cf. III_2, 171. *Bugetul anului 1876 s-a votat la 6 martie 1875.* GHICA, C. E. I, 509. *Legile se votează cînd de una, cînd de alta din acele comiții.* MAIORESCU, CR. III, 117. *Rog să se voteze moțiunea mea ca o cestiune prealabilă. Este o afacere de conștiință.* id. D. I, 155. *Din aceasta se vede cu cîtă îngrijire și amănunțime se discută și se votează legile în țările occidentale.* EMINESCU, O. XI, 121. *Dar constituția actuală nu s-a votat de o Adunare al cărei prezident... era d. Epureanu?* id. ib. 267. *În ședința de la 19 decemvrie s-a votat convenția comercială cu Italia.* id. ib. 453, cf. XIII, 106. *Amendamentul s-a votat, și se spune cum că , imediat după votarea aceasta, d. Sturdza a dat de știre bancherului belgian... să-și ia geamantanul și să plece.* CARAGIALE, O. V, 19, cf. II, 44. *Proiectul de împrumut se votează aproape în unanimitate.* XENOPOL, I. R. XIII, 42, cf. 27. *Budgetul se va prezenta... Adunării deputaților, și nu va fi definitiv decît după ce se va vota de dînsa și sancționa de rege.* HAMANGIU, C. C. XXXVI, cf. ENC. ROM. I, 892. *Legile privitoare la impozite și contingentul armatei se votează mai întîi de Cameră și apoi de Senat.* PRETORIAN, D. C. 29. *Bugetele... se votează numai de Cameră.* id. ib. 30. *Subt acest ministeriu se votă dorita lege electorală.* SBIERA, F. S. 330, cf. 214, 249. *Se vota în Parlament, în 1930, legea băuturilor spirtoase.* CONV. LIT. LXIV, 661. *S-a votat... de Conferința europeană o rezoluție prin care se admite tariful de preferință pentru cereale.* TITULESCU, D. 375, cf. 310. *S-au mai votat de Adunare, cu o mare majoritate, legea cumulului și legea concesiunii căilor ferate muntene.* IST. ROM. IV, 366. ◊ Intranz. *Membrii conservatori... au votat pentru adoptarea proiectului.* KOGĂLNICEANU, O. III_2, 168, cf.

IV$_2$, 302. *La votarea în total veți vota poate... în contra proiectului întreg.* MAIORESCU, D. II, 321. ♦ (Complementul indică credite, pensii etc.) A aproba prin vot **(I 1)**. *Domnilor, aveți să votați 4 800 lei vechi poate numai pentru un an sau doi, și nimic mai mult.* KOGĂLNICEANU, O. IV$_2$, 301. *Consiliul de Miniștri, puterea executivă, votează pensiunile funcționarilor.* id. ib. 382. *Nu poți să închei contract pînă n-o vota Camera fondurile necesarii.* GHICA, C. E. I, 162. *Parlamentul, în ședința din 16 februariu 1873, votă un premiu „pentru continuarea Istoriei critice a românilor".* HASDEU, I. C. I, X. *Deputații au să se împrăștie în curînd. Grăbește... a-i îndemna ca să voteze pensia fără întîrziere.* ALECSANDRI, S. 171. *Niciodată un francez sau un german nu ar fi votat un credit străin.* MAIORESCU, D. I, 190. *Linia Dorohoi-Iași, pentru care ați votat 15 milioane,... mai necesitează încă vreo 5 milioane.* id. ib. IV, 451. *Camera a votat două mii de lei pentru a se înscrie în capul listei de subscripție.* EMINESCU, S. P. 302. *Primăria votase o sumă însemnată sub conservatori, pentru ridicarea unui monument al lui Matei Basarab.* CARAGIALE, O. V, 160. *Camera îi votase o pensie de 250 de lei pe lună.* ap. CĂLINESCU, O. XI, 307. *Primește ajutorul orașului, apoi o pensie votată de Parlament.* VIANU, L. R. 216. *Camera deputaților votează un ajutor de 400 de lei anual.* IST. LIT. ROM. II, 340. *Darul anual de 500 de galbeni votat de Adunarea munteană în 1860 pentru biserica Sf. Nicolae..., sprijinirea „Gazetei Transilvaniei"... constituiau manifestări de caldă simpatie ale poporului român din Principate.* IST. ROM. IV, 335. (Prin extensiune) *Dieta Ungariei... nu lipsi a vota în aceeași zi 21 mii de recruți pentru armata permanentă.* BARIȚIU, P. A. I, 355. *În august adunarea acționarilor C. F. R. votează mutarea sediului la București.* EMINESCU, O. XIII, 23. ◊ Refl. pas. *Tocmai în ziua aceea i se votase o pensie viageră de o mie de lei vechi pe lună.* GHICA, S. 269. *Ministrul avea dreptul să primească în internat 100 de elevi sau 40, după cum se va vota suma și se vor găsi elevi.* MAIORESCU, D. I, 231. *Aflăm asemenea că... se va vota un nou împrumut de 30 milioane pentru acoperirea pretinsului deficit.* EMINESCU, O. XI, 120. *Un credit extraordinar de 8 milioane se votează cu fuga, fără nici un fel de discuție.* id. ib. 121, cf. 112. *În deșert se dau subvenții, în deșert se votează milioane pentru construirea de teatre.* REV. CRIT. I, 442.

3. Intranz. Fig. (Rar) A se învoi, a fi de acord cu..., a consimți la... *Iată ce zic eu... O gustare ușoară întâi, pe urmă vin... – Brava, brava, cucoane, strigă Nicu Tanasache. Halal să-ți fie! Eu votez pentru o salată de icre!* SADOVEANU, O. II, 271.

– Prez. ind.: *votez.*

– Din fr. **voter**. Cf. it. votare.

VOTÁNT, -Ă s. m., adj. (Persoană) care votează **(1)**, care participă efectiv la vot **(I 2)**; (persoană) care are dreptul de a vota **(I)**; (învechit) votator, (învechit, rar) votizant. *Adunarea... nu va putea chibzui nici o pricină, de nu se vor afla strînși în sala adunării cel puțin două... părți din tot numărul votanților.* REG. ORG. 15/16. *Rezultatul acestor întrebări au fost următorul: din 91 votanți, 76 s-au declarat pentru cea întâi întrebare.* AR (1837), 369/24. *Alții zic că el face aceasta numai ca să cîștige inimele votanților magiari.* VASICI, ap. BARIȚIU, C. II, 131. *Din cei trei unguri votanți, văzînd doi că nu pot izbuti a înainta pe un baronaș, își puseră carul în petri ca postul vacant să nu se-mplinească.* id. ib. 140. *În sesia Camerei deputaților, s-au ales de președinte D. Sozet cu 170 voturi, între 307 votanți.* AR (1844), 10^2/1, cf. STAMATI, D. *Găsim o mare greutate în numărul mare al votanților.* KOGĂLNICEANU, O. IV$_2$, 301. *La colegiul III n-au urmat corupțiuni în mod brutal...; apoi era și cam greu de a corumpe șapte sute de votanți.* SION, P. 472. *Propunerea dlui Odobescu se pune la vot. Abținîndu-se d*[om]*nii Bariț și Papiu de la vot, au rămas opt votanți.* ap. ODOBESCU, S. II, 336, cf. COSTINESCU, LM. *Toți membrii votanți ai Academiei s-au pus oare să studieze limbistica? Sînt „în curentul" ideilor europene în această privință?* MAIORESCU, CR. I, 345, cf. id. D. I, 185, 377. *Mai mulți din colegii mei m-au invitat să stăruiesc la Știrbei... să roage pe votanții săi de a se menținea în votul lor.* LĂCUSTEANU, A. 105, cf. ENC. ROM. I, 892, BARCIANU, ALEXI, W. *Se mai cerea de la fiecare votant un bilet eliberat de primăria comunală.* AGÂRBICEANU, O. VIII, 222, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U. *Se atribuie mandatele candidaților din fiecare listă, calculîndu-se procentul de voturi obținut de fiecare grupare politică, față cu nr. total de votanți din toată țara.* MINERVA, 288, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Majoritatea votanților din această comună era înscrisă prin diferite partide din opoziție.* ULIERU, C. 21, cf. DN^2, MDD 315, DEX, DN^3, NDN *Listele electorale permanente dau informații despre populația votantă a României.* RL 1993, nr. 1 117, 3/4. *Toți cei 16 milioane de votanți să meargă în străinătate în ziua alegerilor, ca să poată vota fără cărți de alegător.* ib. nr. 1 117, 3/6.

– Pl.: *votanți, -te.*

– Din fr. **votant**. Cf. germ. Votant.

VOTÁRE s. f. Acțiunea de a vota și rezultatul ei.

1. Exprimare a votului **(I 1)** într-o adunare deliberantă sau într-un corp politic, cu ocazia unor alegeri, a unor dezbateri etc.; vot **(I 2)**; (învechit) votarisire, votație **(1)**, (latinism învechit, în Transilv.) votizație, (învechit, în Transilv.) votizare, (învechit, rar) voxire. Cf. vota **(1)**. *După ce s-au cercetat toate paragrafurile raportului... și s-a făcut votarea (darea părerilor),... s-a dat poruncă crăiască să înceteze adunările Camerilor.* CR (1830), 31^2/31. *A propus să se hotărască de către Obștească Adunare votare (darea părerilor), în puterea căriia să se aleagă pe tronul Belgiii duca August de Laicemberg.* ib. 39^1/12, cf. VALIAN, V. *Aicea decurg votările. Ieri se aleseră cei politici.* VASICI, ap. BARIȚIU, C. II, 149, cf. STAMATI, D. *S-a otărît... a se numi un comitet pentru alegerea căruia procede Adunarea la votare* (a. 1857). PLR I, 169, cf. POLIZU, PETRI, V., PONTBRIANT, D., FROLLO, V. 626, COSTINESCU. *Întrebările limbistice și ortografice se hotăresc în acel areopag al științei prin votare: se ridică mîna pentru sau contra unei propuneri.* MAIORESCU, CR. I, 345. *Am intrat în sala Adunarii, s-au făcut apelul nominal și celelalte formalități și au început votarea.* LĂCUSTEANU, A. 104, cf. 105. *Îndată după instalarea biuroului provizoriu, începîndu-se votarea*

pentru biuroul definitiv, secretul votului și legalitatea operațiunii au fost cu desăvîrșire nimicite. EMINESCU, O. XIII, 291, cf. 292, DDRF. *Se putea... concepe chemarea unei singure adunări,... și Constituanta s-ar fi rostit și asupra alegerei principelui Carol, care nu ar fi trebuit să fie supusă unui mod de votare discreditat de însuș acei care îi cereau aplicarea.* XENOPOL, I. R. XIV, 196. *Atunci se face o a doua votare, și acela dintre candidați care a întrunit mai multe voturi... se consideră și se proclamă ales de biroul care a condus operațiunea electorală.* ENC. ROM. I, 377, cf. BARCIANU. *Modul votării este public și secret.* PRETORIAN, D. C. 30. *Nu se începuse votarea la oara hotărîtă, ci mult mai tîrziu.* SBIERA, F. S. 229, cf. ALEXI, W. *La 1889, înainte de votare, deputații au jurat... că-și vor da cu inimă curată votul pentru cel mai vrednic.* SĂM. VIII, 125. *Cu cît treceau ceasurile, cu cît se apropia votarea de sfîrșit, oamenii așteptau parcă mai potoliți.* AGÂRBICEANU, O. VIII, 227, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., MINERVA. *Centrul de votare din Blajini e unul din cele mai grele.* STANCU, R. A. III, 8, cf. DL. *Am uitat cum arată privirea și chipul unui alegător în fața centrului de votare.* PREDA, DELIR. 134, cf. DM. *Primii doi au fost respinși neîntrunind, la votare, decît cîte 17 bile pentru și cîte 11 contra.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 28, 17/4, cf. DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G. *Sosit în Franța..., îmi propusesem să alerg... de-a lungul și de-a latul Parisului, pîndind centrele de votare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 8, 7/1. ◊ (Învechit) *Buletin de votare* = buletin de vot, v. vot **(I 2).** *Agenții electorali îi trămitea într-o sală depărtată, unde este secretariatul general al primăriei, și acolo scriitorii oficiali le scria buletinele de votare.* EMINESCU, O. XIII, 291.

2. Adoptare, confirmare etc. a unei legi, a unei decizii, a unei moțiuni etc. prin vot **(I 1);** (învechit) votație **(2).** Cf. vota **(2).** *Acest art*[icol] *de lege... fusese precipitat,... dieta din 1868 prea s-a grăbit cu votarea lui.* BARIȚIU, P. A. III, 475, cf. II, 57. *În sesiunea Camerei din 1863 și 1864 am prezentat proiectele de lege comunale și județene... și am obținut votarea lor.* KOGĂLNICEANU, O. II, 626. *Pentru ca să nu ajungem sau la respingerea budgetelor sau la votarea lor în bloc, noi trebuie să lăsăm politica deoparte.* id. ib. IV$_2$, 390. *Votarea unui articol ca acel de care e vorba era o neiertată greșală* (a. 1859). ap. XENOPOL, I. R. XIII, 51. *La votarea budgetelor, se tocmesc ca la tîrg, nu lasă pe ministri să facă cum știu ei.* GHICA, C. E. I, 346. *Acum ni se propune votarea unui proiect de lege de reformă a codicelui penal, fără procedura penală.* MAIORESCU, D. I, 205. *Ministerul..., înainte de a dizolva Parlamentul liberal, obține încă votarea budgetului... și a unor legi urgente.* id. ib. IV, 119. *Camerele au lucrat aproape în permanență..., lăsînd totdauna pînă la ultimul moment votarea bugetelor.* EMINESCU, O. XI, 71. *După votarea împrumutului de 34 de milioane..., se speră o împăcăciune în familie.* id. ib. 127. *Obiecțiunile opoziției n-au putut împiedeca nici votarea, nici promulgarea legii privitoare la înființarea unei bănci de scont și circulațiune.* id. ib. 146. *Amendamentul s-a votat, și se spune cum că, imediat după votarea aceasta, d. Sturdza a dat de știre bancherului belgian... să-și ia geamantanul și să plece.* CARAGIALE, O. V, 19. *Expirînd sesiunea ordinară a Adunării, ea este închisă, fără a se prelungi pentru votarea budgetului.* XENOPOL, I. R. XIII, 163. *Cu prilejul votării legei pensiunilor, apoi cu acel al votării legei organizării judecătorești, se schimbă cuvinte cam grele între ministerul justiției, G. Vernescu, și deputatul Tell.* id. ib. XIV, 35. *La votarea constituției, cînd se ajunge la art*[icolul] *104, care vorbește de Curtea de Casație, deputatul Iașului, Gh. Mărzescu, propune un amendament.* id. ib. 207, cf. ENC. ROM. I, 892. *Fac regulamente pentru votarea legilor și dirijarea dezbaterilor.* PRETORIAN, D. C. 30. *Ministeriul voia să propună, în decemvre 1869, spre votare, un proiect de lege.* SBIERA, F. S. 214, cf. 330, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., ARH. OLT. X, 262. *În cazul votării unei asemenea legi vor fi avantajați mai ales aceia ale căror creanțe sînt scontate de marile bănci cu portofolii putrede.* CĂLINESCU, O. VII, 221. *Discutarea și votarea bugetului într-o singură ședință... erau... edificatoare pentru modul de lucrare al noii Adunări.* IST. ROM. IV, 387. ♦ Aprobare prin vot **(I 1)** a creditelor, a pensiilor etc. *Votarea pensiei întregi ar fi un act de justiție din partea Camerei.* ALECSANDRI, S. 171. *Citâm votarea celor 31/2 milioane pentru cumpărarea unor materialuri rămase pe urmele armiilor rusești.* EMINESCU, O. XI, 112. *Meritele acestor Adunări sînt... citate pe rînd în mesaj. Modificarea articolului 7, răscumpărarea căilor ferate..., votarea celor zece milioane lei vechi pentru Iași.* id. ib. 129. *Pînă la votarea creditului necesar la acea lucrare, nu se putea face nimic în lipsă de fonduri disponibile.* CARAGIALE, O. IV, 21.

– Pl.: *votări.*

– V. **vota.**

VOTARISÍ vb. IV. (Învechit) **1.** Intranz. A vota **(1).** Cf. I. GOLESCU, C. *Rezultatul nemijlocit al acestei călcări au fost... a sa primire în Adunare, unde s-au făcut mădular și au votarisit fără a i se adeveri mai înainte titlurile sale* (a. 1835). URICARIUL, VIII, 126. *Acei șasesprezece boieri, de la rangul de mare logofăt, pînă și banul, să vor alege... prin balotație..., afară de ministrii, carii nu pot fi mădulări ale aceștei adunări, nici a votarisi (a da glasuri) întru alegirea mădulărilor sale.* REGUL. ORG. MOLD. II, 2/20, cf. L. ROM. 1965, 373.

2. Tranz. (Complementul indică legi, decizii etc.) A vota **(2).** *Să sirguia a să întrece prin slujbe îngiosite și prin plecare de a votarisi numaidecît niște proiecturi încă nu îndestul chibzuite* (a. 1835). URICARIUL, VIII, 127. ◊ Refl. pas. *Domnul... pune de a i să votarisi o adăogire la lista civilă, precum și o despăgubire de neadevăratele cheltuiele, ce ar fi făcut la Constantinopole.* ib. 129.

– Prez. ind.: *votarisesc.*

– Cf. vota.

VOTARISÍRE s. f. (Învechit) Votare **(1).** Cf. I. GOLESCU, C. *Interesul cel mare al reformei parlamentare, dizbătîndu-se în Camera deputaților, s-au hotărît prin votarisire (dare de glasuri), în care un singur vot era mai mult în favorul reformei.* AR (1831), 28[1]/16. *Pentru... a lor nemoralitate foarte mult au agiutorat de a*

strica principiul votarisirei cei slobode (a. 1835). URICARIUL, VIII, 126.
– Pl.: *votarisiri.*
– V. **votarisi.**

VOTÁT, -Ă adj. (Despre legi, decizii etc.) Care a fost adoptat, confirmat etc. prin vot **(I 1).** Cf. STAMATI, D. *Actul votat, care abătea un arbore secular, este prea important, spre a nu-l reproduce.* KOGĂLNICEANU, O. II, 615, cf. LM. *În această poziţiune, aflîndu-mă faţă cu budgetul pe 1875 votat deja,... m-am văzut totdeodată faţă şi cu cerinţele finanţiare ale ţărei.* MAIORESCU, D. I, 229. *În aceşti patru ani de regim progresist ţara nu s-a învrednicit o dată măcar să aibă bugetul votat.* EMINESCU, O. XI, 71. *În şedinţa Senatului de la 8 aprilie d. Stătescu revine, în numele şi din iniţiativa mai multor senatori, asupra legii votate.* id. ib. 132. *Învăţămîntul primar este ameninţat..., dacă propunerea votată va rămîne pentru mai mult timp.* CONV. LIT. IV, 33. *La Universitate am debutat în 1 900 în epoca de tranziţie a de curînd votatei reforme a învăţămîntului secundar.* LOVINESCU, S. III, 394. *Rezoluţia votată... cuprinde la cererea Italiei cuvîntul „eventual".* TITULESCU, D. 375.
– Pl.: *votaţi, -te.*
– V. **vota.**

VOTATÓR, -OÁRE s. m., adj. (Învechit) Votant. Cf. POEN. – AAR. – HILL, V. II, 8292/5. *Într-o clipă au nimicit reprezentaţiunea naţională prin alegeri de porunceală, au făcut din deputaţi şi din senatori nişte votatori neconştiinţi, aduşi cei mai mulţi de poliţie.* GHICA, C. E. I, 480, cf. LM. *Nu avem decît dezgust de toate aceste lupte între nulităţi absolute de-a ajunge la rangurile supreme ale statului, fie pentru împăcarea unor ambiţii nejustificate,... fie în sfîrşit pentru reasigurarea majorităţii votatorilor.* EMINESCU, O. XI, 142, cf. 127, 257. *E curios cum legile cele mai importante trec cu iuţeala fulgerului prin conştiinţa votatorilor noştri.* id. ib. XIII, 263, cf. 288, DDRF. ◊ Fig. *Deşi existenţa colegiului I mai nu are un alt rol în ţara aceasta decît a face cu putinţă să pătrunză puţină lumină şi neatîrnare de caracter în Parlamentul de maşini votatoare, guvernul actual nu se mulţumeşte cu atîta.* EMINESCU, O. XIII, 290.
– Pl.: *votatori, -oare.* – Şi: (învechit, rar) **votătór** s. m. POEN. – AAR. – HILL, V. II, 829²/5, DDRF.
– **Vota** + suf. *-ător.*

VOTÁŢIE s. f. (Învechit) **1.** Votare **(1).** *Încredinţînd puterea suverană votaţiei poporului, răsturnă preponderanţia aristocraţilor.* SĂULESCU, HR. I, 53/23. *Convocă într-o gheneralnică adunare cele trei stări ale clerului, a noblesei şi a poporului, prin a căruia votaţie dărîmă covîrşirea oligarhilor.* id. ib. 197/9, cf. 173/14, POEN. – AAR. – HILL, V. II, 829²/8. *Dritul votaţiei are a fi direpţ şi general, fără vreo condiţie de cens (dare).* AR (1848), 89²/10. *Votaţia are a fi secretă.* id. ib. 89²/13. *Păşind întru alegerea atît a capului emigraţilor cît şi a membrilor comitetului prin votaţie, a iesit rezultatul următor...* (a. 1849). ap. GHICA, A. 712, cf. STAMATI, D. 47, POLIZU, FROLLO, V. 626, COSTINESCU, LM. *Oare cu legea din 1866 n-am experimentat şi colegiile numeroase ca şi cele restrînse, cele cu vot direct ca şi cele cu două graduri de votaţiune?* EMINESCU, O. XIII, 303, cf. DL, DM, DEX, L. ROM. 1977, 268.
2. Votare **(2).** *Ministrul de finanţe... răspunse în puţine cuvinte că cabinetul nu se împotriveşte de a se lua în băgare de seamă propunerea aceasta. Făcîndu-se... votaţie asupra priimirii sau nepriimirii propunerii, o majoritate însemnătoare a hotărît ca să se dea în dezbaterea Camerii.* ROMANIA, 219¹/38. *Vi se trimite cu aceasta rezultatul deliberaţiilor şi votaţiei emigraţilor din Bursa asupra formei şi numirii direcţiei emigraţilor români din ambele Principate* (ap. 1849). ap. GHICA, A. 713. *Votaţiunea unei legi, votaţiunea unui regulament.* LM.
– Pl.: *votaţii.* – Şi: **votaţiúne,** (învechit, rar) **votăciúne** (STAMATI, D. 47) s. f.
– Din fr. **votation,** lat. **votatio, -onis,** it. **votazione.**

VOTAŢIÚNE s. f. v. **votaţie.**

VÓTĂ s. f. v. **vată.**

VOTĂCIÚNE s. f. v. **votaţie.**

VOTĂTÓR s. m. v. **votator.**

VÓTCĂ[1] s. f. Băutură alcoolică foarte tare, fabricată din alcool de cereale şi din apă cu duritate scăzută. *Camera era plină de fum, grozav de scîrnavă, cu podelele ude de vin, de bere şi de vodcă.* CONTEMPORANUL, III, 572. *Toţi încep cu ceaiul şi sfîrşesc cu vodca.* ib. VI₁, 43. *La femei şi vodcă dam năvală.* LESNEA, P. E. 71, cf. LTR², DL, DM, M. D. ENC. *Altceva n-ai? Vin, bere, vodcă... – Vin am..., spuse Minda.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 3, 18/3. [Filme] *cu multă votcă, ţigări, sîrmă ghimpată şi gunoaie.* ib. 1973, nr. 21, 25/1, cf. DEX. *Tatăl, de beţie, murise înzăpezit cu o sticlă de vodcă în mînă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 5, 9/3, cf. L. ROM. 1994, 216, DN⁵. *Alcoolul din butoaiele aduse de la Bucureşti urma să fie prelucrat pentru obţinerea de diverse băuturi, în principal votcă.* RL 2 003, nr. 4 075, 1/6.
– Pl.: *votci.* – Şi: **vódcă** s. f.
– Din rus. **водка.**

VÓTCĂ[2] s. f. **I.** (Transilv., Ban., prin Olt şi prin Munt.; mai ales în forma *otcă*) Rachiu, mai ales ţuică[1], de calitate inferioară, cu un procent redus de alcool, care se scurge din alambic la începutul sau la sfîrşitul distilării; (regional) posleţ. Cf. KLEIN, D. 392. *Cu otcă de vinars (rachie) s-au mîntuit de călbează nu numai oile, ci şi vitele cele cornute.* ECONOMIA, 94/14, cf. DRLU 575, LB 474, ISER 145, CIHAC, II, 233, LM, DDRF III, 166, GHEŢIE, R. M. 313, ALEXI, W. 321, BARCIANU, 481, CADE 880, CIORANESCU, D. ET. 5963, CL 1965, 361, H XVII 239, RĂDULESCU-CODIN, 56, TOMESCU, GL. 21, CHEST. VIII 95/5, LEXIC REG. 96, ib. II, 29, MAT. DIALECT. I, 103, ALR II/47, 53, ALR SN I h 241/899, ib. h 252, UDRESCU, GL. 192, 213, NALR – B II h 380, ib. h 381/63. ♦ **P.** ext. (Regional; în forma *vodcă*) Ceea ce rămîne din prunele fermentate,

după ce s-a făcut țuica (Pesac – Sînnicolaul Mare). Cf. NALR – B II h 379/60.

II. (În trecut; regional; în forma *otcă)* Dijmă care se percepea de la producătorii de țuică[1] (Lătunele de Sus – Ocnele Mari). Cf. UDRESCU, GL.

– Pl. *otci.* – Și: **vódcă** (NALR – B II 379/60), **ótcă** s. f.

– Din magh. **votka.**

VOTCÓL s. n. **1.** (Prin Ban.) Șaretă. Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 209, CL 1977, 193.

2. (Regional) Teleagă **(1)** (Ghilad – Timișoara). Cf. ALR II/36, CL 1977, 193.

– Pl.: *votcoale* și *votcoluri.*

– Cf. sb. d v o k o l i c a . Cf. CL 1977, 194.

VOTÍV, -Ă adj. (Despre inscripții gravate mai ales pe piatră) Care conține o promisiune, o făgăduință solemnă făcută unei zeități, lui Dumnezeu sau unui sfînt, în semn de mulțumire pentru îndeplinirea unei rugăminți; (despre obiecte, despre biserici, monumente etc.) care este făgăduit, oferit, închinat, în urma unei promisiuni solemne făcute unei zeități, lui Dumnezeu sau unui sfînt în semn de mulțumire pentru îndeplinirea unei rugăminți. *Multe monumente înfrumusețează împregiurimile Karlsbadului, cu înscrisuri analoge, numite table votive, care de asemene sînt săpate prin stînci, în deosebite limbi, de autori renumiți, drept mărturie a recunoștinței acelora ce au recăpătat aice a lor sănătate.* ASACHI, O. I, 701. *Recomandăm între altele promenada spre Posthof, pe la stînca numită Parnas, pe care sînt sculpite în piatră mai multe table votive, în diferite limbi.* id. ib. 702. *În acel cîmp al bătăliei decise a se face o biserică votivă, consfințită marelui arhistratig Mihail.* id. ib. II, 132. *A ta pomenire voi așeza-o ca o tablă votivă în templul istoriilor.* FM (1840), 261[2]/19. *În primul plan... sînt depuse antichitățile ce se compun din vase egiptene, mumii, sarcofage, pietre sepulcrale și votive, precum și dintr-o colecțiune bogată de antichități romane.* FILIMON, O. II, 149, cf. 152, cf. FROLLO, V. 626, LM. *Se propune... clădirea unei biserici votive.* F (1879), 196, cf. COLUMNA, VIII, 128. *El văzu arcul lui Traian stînd fără căpătîi...; la bază îi lipseau cu totul ornamente, și pe frontispiciu n-avea nici o inscripțiune votivă.* ODOBESCU, S. III, 73. *Elinii... puneau inscripții elinești pe pietrele votive consacrate de ei zeilor lor.* XENOPOL, I. R. I, 150, cf. GHEȚIE, R. M. *Bis*[erică] *votivă, zidită în amintirea scăpării norocoase a împăratului de un atentat, la 1853.* ENC. ROM. III, 1216, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *E de-ajuns să pomenim... carul de bronz votiv purtînd pe el un cazan hemisferic ornat cu cîte șase protome de lebede de fiecare parte.* PÂRVAN, G. 317, cf. 11, RESMERIȚĂ, D. *Pe fiecare coloană se așezau statui sau candelabre, iar între coloane se atîrnau lămpi, cruci și coroane votive.* NAUM, IST. ART. 87. *S-a găsit aici un monument votiv al sănătății, dedicat zeilor Esculap și Hygieia, drept mulțumire din partea celor ce s-au tămăduit.* ARH. OLT. V, 129, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. [Numele lui] *scos la iveală de munca migăloasă a apelor, pe inscripția unui altar votiv descoperit în 1 ianuarie 1914.* ARH. OLT. X, 268. *Templele închinate zeilor cu dedicații votive răsunătoare.* LOVINESCU, C. IV, 53, cf. ARH. OLT. XII, 147, SCRIBAN, D., DL, DM, CONTRIBUȚII, I, 121. *Arta provincială din Dacia este dominată... de stilurile caracteristice provinciilor occidentale ale imperiului. Această amprentă poate fi urmărită mai ales în categoria monumentelor sculpturale religioase funerare sau votive, executate de pietrarii locali.* IST. ROM. I, 443, cf. DER. *Am amintit descoperirea unui obiect votiv de bronz înfățișînd semnul crucii și monograma numelui lui Hristos, cu inscripția tăiată în metal.* PANAITESCU, C. R. 100. *Măștile de teatru tragice și comice de origine romană, imprimate pe mici plăci votive..., nu mai sînt decît simple podoabe.* IST. T. I, 37, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], DREV, V. BREBAN, D. G., NDN ◊ (Prin lărgirea sensului) *Inscripție votivă* [Titlu]. PILLAT, P. 171. ◊ *Tablou* (sau, rar, *portret*) *votiv* = fragment dintr-o pictură murală bisericească reprezentînd pe ctitor și familia sa, ctitorul ținînd de obicei miniatura bisericii în mîini, pe care o închină lui Dumnezeu. *Pe peretele de vest, la dreapta ușii de intrare în naos, se găsește tabloul votiv..., care-l reprezintă pe Ieremia Movilă, domn al Moldovei... Domnitorul prezintă ctitoria sa lui Iisus, în mare arhiereu, care o binecuvîntează.* MĂN. SUCEVIȚA, 156. *Este evident că între figurile tablourilor votive din vechea artă moldovenească au existat realizări mai apropiate de adevăratul portret decît cele de la Sucevița.* id. ib. 190, cf. 158, 160. *A fost construită pentru Daniil Sihastru, ca biserică de schit..., în timpul lui Ștefan cel Mare, al cărui portret votiv se păstrează pe peretele de vest al naosului.* DER IV, 891. *Voievodul... este reprezentat în tabloul votiv aflat pe peretele de apus al naosului.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 4, 68. *În tabloul votiv de la mănăstirea Bistrița... numele soției sale este Maria.* ib. 1974, nr. 2, 16. *Portret în culori al stolnicului, în cadrul unui vast tablou votiv al Cantacuzinilor, executat de Pîrvu Mutu Zugravu în 1692 (Biserica din Comuna Filipeștii de Pădure, județul Prahova).* MS. 1975, nr. 2, 7, cf. DEX, DN[3], DREV, V. BREBAN, D. G., NDN

– Pl.: *votivi, -e.*

– Din it. **votivo,** fr. **votif,** lat. **votivus.**

VOTIZÁ vb. I. I n t r a n z . (Latinism învechit, în Transilv.) A vota **(1).** *Știpio nu avea vîrsta cea după legi, dară el spre aceea zicea: dacă toți romanii mă vor de edil, așa sînt eu destul în vîrstă; cu toate aceste vreau a votiza ei pentru mine.* NICOLAU, P. 214/13. *La alegerile din urmă, în Anglia, în multe cercuri, votizară și femei.* FM (1869), 218, cf. LM, ALEXI, W., LEXIC REG. 23.

– Prez. ind.: *votizez.*

– Din lat. **votisare.**

VOTIZÁNT s. m. (Învechit, rar) Votant. *Comisarii au descoperit că fiecare votizant va avea trei voturi, care să le scrie pe țedulă* (a. 1862). ap. LUPAȘ, C. I. I, 207. *Prin urmare n-au fost greșală de votizare, căci numărul țedulelor au corăspuns numărului votizanților* (a. 1862). ap. LUPAȘ, C. I. I, 207.

– Pl.: *votizanți.*

– **Votiza** + suf. *-ant.*

VOTIZÁRE s. f. (Învechit, în Transilv.) Votare **(1).** *Venind lucrul la votizare, rămase numai el cu cei doi sasi carii îl sprijiniră.* VASICI, ap. BARIȚIU, C. II, 85. *La votizare nu a fost de față.* id. ib. 118. *Săvîrșindu-se în chipul acesta votizarea, s-au numărat țedulele și s-au aflat 42, prin urmare n-au fost greșală de votizare, căci numărul țedulelor au corăspuns numărului votizanților* (a. 1862). ap. LUPAȘ, C. I. I, 207, cf. 208. *Nu-mi pot da părerea pentru dreptul de votizare a femeilor.* F (1869), 218, cf. GHEȚIE, R. M., PUȘCARIU, L. R. I, 415.

– Pl.: *votizări.*

– V. **votiza.**

VOTIZÁȚIE s. f. (Latinism învechit, în Transilv.) Votare **(1).** *În votizație să fie toată puterea în mînile celor avuți.* BOJINCĂ, A. II, 7/15. *De modul votizației* [Titlu]. id. ib. 15/24. *În Ungaria (precum și în Transilvania) oficialii comitaturilor se aleg slobod de către aristocrația fieștecărui comitat prin votizație.* GT (1841), 3/7. *Nici prin votizație nu s-au putut introduce novele nemțești* (a. 1844). ap. BARIȚIU, C. II, 289. *În prezența adunării au ars țedulele de votizație* (a. 1862). ap. LUPAȘ, C. I. I, 208, cf. LM, L. ROM. 1977, 268.

– Pl.: *votizații.*

– Din lat. **votisatio.**

VOTOMÉTRU s. n. Mașină pentru numărarea automată a buletinelor de vot **(I 1).** Cf. MDN

– Din engl. **votometer.**

VOTRÁ vb. I v. **votri.**

VÓTRĂ s. f. v. **votru.**

VOTRÍ vb. IV. **1.** Intranz. (Învechit și regional) A mijloci practicarea prostituției, a îndemna sau a constrînge pe cineva să practice prostituția pentru a obține foloase materiale. *O samă de pravile scriu să să taie capul hotrului, ales cînd va îmbla hotrind (votrind* MUNT.*) de față, de-l vor vedea toți.* PRAV. 169. *Cela ce va fi cucon micșor sau fetișoară și de vor hotri (votri* MUNT.*) cuiva, nu vor putea rămînea fără certare nice aceștia.* ib. 173. *Să se taie capul supuitoriului, mai ales cînd va îmbla votrind de față* (a. 1652). ap. TDRG, cf. KLEIN, D. 457, ISER, CIHAC, I, 321, LM, DDRF, GHEȚIE, R. M., DR. IV, 882, CADE, BUL. FIL. IX, 122, 123, CIORANESCU, D. ET. 9357, DLRV, com. LIUBA, RĂDULESCU-CODIN, GR. BĂN. 194, CIAUȘANU, V. 210, id. GL. 71. ♦ Tranz. fact. (Complementul indică persoane de sex feminin) A face să se prostitueze, să practice prostituția. *Cela ce va priimi în casa lui pre vreun hotru sau de-l va lăsa să șadză cu chirie, să hotrească (*să supuie MUNT.*) muieri în casa lui, acesta-și va piiarde casa.* PRAV. 173. *Pravilele ceaste mai noo dau învățătură tatălui celuia ce-ș va hotri (*va supune MUNT.*) fata ca să i să taie capul; așijdere să pață aceasta certare și frații ceia ce-ș vor hotri (*vor supune MUNT.*) surorile.* ib. 176. *Cela ce-ș va hotri (*va supune MUNT.*) muiarea pentru să ia bani, să va certa cumplit foarte.* ib. 178, cf. 140, 143, 174, LB, BARCIANU, CADE, DLRV. ♦ Tranz. (Regional) A mustra, a dojeni (pe cineva); a batjocori (pe cineva). Cf. CIORANESCU, D. ET. 9357. *Mă hotrește întruna.* I. CR. VI, 175. ♦ Tranz. (Regional; în forma *hotri*) A vorbi de rău (pe cineva) (Cuza Vodă – Negrești). Cf. BUL. FIL. IX, 122.

2. Tranz. (Regional, mai ales în Transilv.; complementul indică persoane de sex feminin) A peți. Cf. LM, CIHAC, I, 321. *Voatrele mergea la părinții fetii, lua lucrurile de pe departe și, din vorbă în vorbă, ajungea să vorbească despre căsătorii... Cam așa vorbiră... Flotoae și Dobreasa a bătrînă, care mă votriră pe mine.* PITIȘ, ȘCH. 105. *Cînd se duc să ceară pre cutare fată pentru cutare fecior, se zice că se duc a peți, în petit..., cînd o cer, spun că o petesc, o stărostesc, o votresc, o cer pentru cutare fecior.* MARIAN, NU. 97, cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU. *În clipa aceea întră pe poartă o femeie. Niță tresări...; o cunoscu îndată că era voatra care votrise pe Chiva.* I. PANȚU, ap. MARIAN, NU. 97, cf. ALEXI, W., TDRG, CADE, DA I_2, 646, DL, DM, CIORANESCU, D. ET. 9357, DEX, DSR, GR. BĂN. 194, NALR – B II h 183/37, ALR – T II h 265. ◊ (Prin lărgirea sensului; complementul indică persoane de sex masculin) *Mai înainte vreme fecioru tot se mai ducea la fată în casă înainte de a o cere..., iar dacă fata îi plăcea și „era de la D*[umne]*zeu" o lua. El trimitea la fată voatre să-l votrească.* PITIȘ, ȘCH. 105.

– Prez. ind.: *votresc.* – Și: (învechit și regional) **hotrí** vb. IV, (regional) **votrá** (com. LIUBA, ALR – T II h 265/425; prez. ind. *votrez,* com. LIUBA, ALR – T II h 265/425) vb. I, **motrí** (DDRF, GR. BĂN., CIAUȘANU, V. 210, NALR – B II h 183/37) vb. IV.

– V. **votru.**

VOTRÍE s. f. **1.** (Învechit) Proxenetism. *Hotria (*supunerea MUNT.*) ce să face cu voie părinților iaste mai rrea și lucru plin de rușine și de mai mare ocară decît ceaia ce să face între streini.* PRAV. 176. *La greșala hotriei (votriei* MUNT.*) să va certa mai mult boiarinul decît cel mai micșor.* ib. 288, cf. 169, 170, 177, 178. *Să gonească pre votru și să-l scoață dintr-acel oraș... unde va fi făcînd votria* (a. 1652). ap. TDRG. *Acela care, fără de lăcomia dobînzii, povețuiaște pe vreo femeie întru cunoștinți și prilejuri prin carea ea să ademenește la necurăție, acela să face vinova*[t]*u faptei rele politicești ce să cheamă votrie.* PRAVILA (1788), 141/11. *Tîlhăria, furatul, votria, Înșelarea, strîmba judecată,... Fățăria, camăta cruntată, Și pe rînd faptele rele toate, Mai vîrtos ce trag spre bogătate.* BUDAI-DELEANU, Ț. 222, cf. id. LEX., LB, ISER, CIHAC, I, 321, LM, DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, DR. IV, 882, CADE, DL, DM, CONTRIBUȚII, III, 19, CIORANESCU, D. ET. 9357, DEX, DSR, DLRV.

2. (În dicționarele din trecut) Petit. Cf. LM, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

– Pl. *votrii.* – Și: (învechit) **hotríe** s. f.

– **Votru** + suf. *-ie.*

VOTRÍRE s. f. Acțiunea de a votri.

1. (Învechit, rar) Proxenetism. Cf. votri **(1).** Cf. CIHAC, I, 321.

2. (Regional, mai ales în Transilv.) Petire. Cf. votri **(2).** Cf. STAMATI, V. 478²/30, PITIȘ, ȘCH. 105. *Cînd se duc să ceară pre cutare fată pentru cutare*

fecior, se zice că se duc a peți, ... cînd o cer, spun că o pețesc, o stărostesc, o votresc, o cer pentru cutare fecior, iară actul întreg se numește pețire și pețit, stărostie și votrire. MARIAN, NU. 97, cf. ALEXI, W., CIAUȘANU, R. SCUT. 81.

– Pl.: *votriri.* – Și: (învechit) **hotríre** s. f. CIHAC, I, 321.

– V. **votri.**

VOTRITÓR, -OÁRE s. m. și f. (Învechit) **1.** Proxenet. Cf. STAMATI, V. 346[2]/17, CIHAC, I, 321, BARCIANU.

2. Pețitor **(1).** Cf. STAMATI, V. 478[2]/40.

– Pl.: *votritori, -oare.* – Și: **hotritór, -oáre** s. m. și f. CIHAC, I, 321.

– **Votri** + suf. *-tor.*

VOTRITORÍE s. f. (Învechit, rar) **1.** Proxenetism. Cf. CIHAC, I, 321.

2. Pețit. Cf. STAMATI, V. 478[2]/30.

– Și: **hotritoríe** s. f. CIHAC, I, 321.

– **Votritor** + suf. *-ie.*

VÓTRU[1] s. n. v. **vot.**

VÓTRU[2]**, VOÁTRĂ** s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. (Învechit și regional) Proxenet. *Hotru (votrul* sau s u p u i t o r i u MUNT.*) să cheamă cela ce are muieri la casa lui, de le ține pentru dobînda lui, carele-și dau trupurile de le spurcă bărbații cei răi și fără omenie.* PRAV. 171. *Oricine-ș va zăloji casa, pentru să să facă acolo curvie,... acela să cheamă hotru (*s u p u i t o r i u și *votru* MUNT.*) și să va certa ca un hotru (*s u p u i t o r i u MUNT.*) și ca un preacurvar.* ib. 174, cf. 139, 142, 170, 173, 179. *Doamna lui, Ioana, ca să fie slobodă în desfrînate și spurcate faptele ei ce avea prin hotrii săi italiani, l-au omorît.* M. COSTIN, O. 278. *Chemă pre o hotră* [text marginal: n e c u r a t ă]*... fără rușine... carea avea 4 fiice și toate le-nvățasă curve.* DOSOFTEI, V. S. februarie 54[2]/34. *Să cerceteze și pentru curvii și preacurvii... de votri sau voatre, de fermecătoare și de învrăjbitoare* (a. 1762). IORGA, S. D. VII, 54. *Acum mi să poruncește să fiu codoș și pezăvinchi, adică votrul* (a. 1781). CAT. MAN. II, 30. *Polata împărătească o au împlut de mimi (ciufi), de cîntăreți și de lenoni sau votri; nici au fost lucru de rușine, care se nu se fie aflat într-însul.* ȘINCAI, O. I, 55, cf. KLEIN, D., 457, BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Votră poți ca să fii, Că știi veriga s-o ții. De iubit bună nu ești, Decît să pezevenghești.* MUMULEANU, R. 35/9. *Această voatră bună au încercat... a planisi pre dușmana odihnei mele... la voia mea.* BĂRAC, ap. TDRG. *Rușinea de a se-ncrede într-a hotrului știință, În inima unei fete ține cinstea în ființă.* CONACHI, P. 285, cf. ISER, CIHAC, I, 320, LM, DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, DR. IV, 882, CADE, DA I_2, 623, DL, DM, CONTRIBUȚII, I, 17, CIORANESCU, D. ET., DEX, DSR, DLRV, com. LIUBA. *Decît dragoste cu votru Mai bine în pămînt cu totu.* RĂDULESCU-CODIN, cf. com. din ZAGRA – NĂSĂUD, CIAUȘANU, V. 210, id. GL., COMAN, GL., MAT. DIALECT. I, 238, UDRESCU, GL. *Decît dragoste cu votru, Mai bine pe Olt cu totu; Decît dragoste cu mită, Mai bine-o moarte pripită.* FOLC. OLT. – MUNT. II, 458, cf. V, 683. ♦ (Învechit, rar) Persoană care îndeamnă pe cineva să practice sodomia. *Hotru (*s u p u i t o r i u MUNT.*) să cheamă și cela ce îndeamnă și amăgește pre vrun cucon, de-l spurcă cineva și face sodomie.* PRAV. 172.

2. Adj. (Învechit, rar; despre oameni sau despre manifestările lor; în forma *hotru*) Viclean, perfid. *Hotra iubire de sine a răpi au voit toate Și, ca o mehenge mare și la strîmb și la dreptate, Au dat la a ei tovarăși legi de samovolnicie.* CONACHI, P. 303, cf. BARCIANU, ALEXI, W.

3. S. m. și f. (Regional, mai ales în Transilv.) Persoană, mai ales femeie, care, în numele unui bărbat sau al părinților acestuia, mijlocește căsătoria cu o fată. Cf. I. GOLESCU, C., POEN. – AAR. – HILL, V. II, 145[1]/15, CIHAC, I, 320, LM. *Dacă părinții fetii se-nvoia cu voatrele, care vorbea în numele feciorului și al părinților lui, dacă se-nvoia adecă și din zestre, rămînea „să meargă la vedere".* PITIȘ, ȘCH. 106, cf. 105. *Se mai informa despre fete și prin neamurile lui și, unde credea că fata i s-ar potrivi, se-nțelegea de trimitea voatră de băga vorbe.* id., în CONV. LIT. XXIV, 918, cf. 919. *Oamenii aceștia se numesc... în Transilvania: pețitori, starosti, vorbitori și, dacă-s muieri, voatre, sing*[ular], *voatră.* MARIAN, NU. 97, cf. 103, 133, GHEȚIE, R. M., BARCIANU. *În clipa aceea întră pe poartă o femeie. Niță tresări...; o cunoscu îndată că era voatra care votrise pe Chiva.* I. PANȚU, ap. MARIAN, NU. 97, cf. ALEXI, W. *E vremea logodnelor. Acum se pune pețitul cu votri. Ai feciorului se duc la ai fetei și, după ce fac „vorbele", hotăresc zestrea.* PÎRVESCU, C. 113, cf. TDRG. *Se sfătuiesc de nu cumva sînt rude și de se potrivesc cu starea și averea; de aceea, cînd pleacă feciorul cu votrii la pețit, treaba-i de regulă isprăvită.* PĂCALĂ, M. R. 167, cf. CADE, DL, DM, CIORANESCU, D. ET., DEX, DSR, ALR II/I MN 78, 2 673/182, NALR – B II h 183/37, ALR – T II h 264.

– Pl.: *votri, voatre.* – Și: (învechit și regional) **hótru, hoátră** s. m. și f., adj. (regional) **mótru, moátră** (DDRF, CIORANESCU, D. ET. 9357, com. LIUBA, CIAUȘANU, V. 210, NALR – B II h 183/37) s. m. și f., (învechit, rar) **vótră** s. f., **hótră** s. f., adj.

– Etimologia necunoscută. Cf. v. sl. **вътръ**, **вотръ** „fierar".

VÓTRUM s. n. v. **vot.**

VÓTUM s. n. v. **vot.**

VOVEDÉNIE s. f. (Bis.; învechit și popular) Intrarea în biserică (a Maicii Domnului), v. i n t r a r e. *Învățătură la Văvedeniia Preacistei, cînd o au dus părinții ei în besearecă de o au închinat lui Dumnedzău* [Titlu]. VARLAAM, C. 382. *Văvedeniia presventei și preacuratei Fecioare Mariei.* id. ib. 505. *Alergîndu... către preacuviosul întru iermonahi, egumenul sfintei mănăstiri a Văvedeniei Bogoroditii, a Sneagovului* (a. 1700). BV I, 391. *Cazanie la Vovedenie Bogorodițe, noiemvrie 21* [Titlu]. ANTIM, O. 41. *Această sfîntă evanghelie au dat-o Chiriță Lăcătușu din Ieș pentru sufletul lui la biserica noastră... și este hramul Vovidenie* (a. 1728). IORGA, S. D. XVI, 266. *Această sfîntă și dumnezeiască biserică... este în hramul Vovedeniii Precistii b[ogoro]d[i]țe* (a. 1774). ib. XV, 166, cf. POLIZU, CIHAC, II, 451. *Lumina*

aceasta, ce arde în ziua de Vovedenie în biserică, se crede că nu mai are sfîrşit. MARIAN, Î. 33, cf. id. S. R. I, 112, DDRF. *Cum va fi vremea în ziua de Ovidenie, aşa va fi toată iarna.* ŞEZ. VI, 63. *Uite, boierule, grîu pus după Ovidenie.* SANDU-ALDEA, D. N. 63. *Ovidenia e mare zi, că de Ovidenie s-a vedit lumea.* VORONCA, ap. CADE, cf. IORGA, P. A. I, 116. *Acei cărora nu le trăiesc copiii se roagă la Ovedenie să le dăruiască şi lor Dumnezeu copii şi să le trăiască.* MUSCEL, 89, cf. TDRG. *Ziua de Ovidenii este însemnată şi aşteptată de gospodine mai ales ca să-şi poată da de pomană lumina de veci, lumînarea care nu se va stînge niciodată pe lumea cealaltă.* PAMFILE, S. T. 123, cf. 121, 122, 145. *De va fi la Ovidenie senin, vara va fi secetoasă şi călduroasă.* id. VĂZD. 11, cf. 113, 170. *Dacă la Ovidenie soarele răsare în senin, se crede că peste an va fi bielşug în roade.* id. CER. 29. *Dimineaţa, în ziua de Ovidenia, umple oalele cu apă, aprind lumînările şi împart.* I. CR. VI, 78, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, DA II_1, 820, SCRIBAN, D., ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 166, CIORANESCU, D. ET., DSR. *Ved'eńia vińe la śinśi zîle după śe lasă post d'e Crăśiun.* DENSUSIANU, Ţ. H. 116, cf. 115, com. PAŞCA, com. din JINA – SEBEŞ, ALR II/I h 210.

– Şi: **vovidénie,** (popular) **ovedénie, ovidénie,** (învechit) **văvedénie,** (regional) **vedénie, vedéne** (ALR II/I h 210), **vidéne** (ib. h 210/2), **bovidénie** (ib. h 210/228), **obedénie** (POLIZU, MUSCEL 89, PAMFILE, S. T. 121), **uvidénie** (ALR II/I h 210/537, 605) s. f.

– Din v. sl. **ѣѣведєнїе.**

VOVÍCĂ s. f. (Regional) Cartof (*Solanum tuberosum*). Cf. PAMFILE, A. R. 189, DSR, ŞEZ. V, 172.

– Pl.: *vovici.*

– Etimologia necunoscută.

VOVIDÉNIE s. f. v. **vovedenie.**

VOVÍZĂ s. f. (Regional) Numele unei varietăţi de struguri, nedefinită mai îndeaproape (Alba Iulia). Cf. COMAN, GL.

– Pl.: ?

– Etimologia necunoscută.

VOX[1] s. n. (Latinism învechit) **1.** Vot **(I 1).** *În seimul în carele au numit ungurii pe pruncul Ladislav (VI) craiu şie, Ioann Huniadi, din voxul tuturor, s-au numit viţecraiu Ungariei.* ŞINCAI, O. II, 18, cf. DRLU, ENC. ROM., DDRF.

2. Vot **(I 2).** *După multe voxuri fu ales prinţ comitul Franţisc Redei, bărbat de mare talant.* ŞINCAI, O. III, 96.

– Pl: *voxuri.*

– Din lat. **vox.**

VOX[2] s. n. v. **vacs.**

VOXÍ vb. IV. I n t r a n z . (Învechit, rar) A vota **(1).** Cf. DRLU.

– Prez. ind.: *voxesc.*

– V. **vox.**

VOXÍRE s. f. (Învechit, rar) Votare **(1).** Cf. DRLU.

– Pl.: *voxiri.*

– V. **voxi.**

VOYEUR s. m. (Franţuzism) **1.** Persoană care asistă, fără a fi văzută, pentru satisfacerea propriilor porniri erotice, la un act sexual sau la o scenă erotică. *Publicul bucureştean nu este însă „voyeur". Şi în această direcţie se vădeşte echilibrat şi în stare a lăsa medicii psihanalişti să moară de foame.* CINEMA, 1969, nr. 8, 19/1. *Cu născocirea lor drăcească au transformat milioane de oameni sănătoşi în nişte trişti „voyeuri".* ib. 1971, nr. 6, 28/2. *Nerval călătorul (mai exact figura sa mitizată) se prezintă ca un voyeur, mulţumindu-se cu deliciile spectaculare, femeia oferindu-se sau refuzîndu-se (o, desfătări ale vălului oriental!) privirii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1977, nr. 46, 20/1, cf. DCR, NDN, DCR^2. ◊ (Adjectival) *În cîţiva ani venim la zi, adică la consumul pur, la romanul făcut cu reţetă, cu lesbiene şi juni narcomani, cu perechi bovarice şi cu soţi voyeuri.* ROMÂNIA LITERARĂ, 2003, nr. 26, 32/2.

2. Persoană care asistă, fără a fi văzută, datorită unei curiozităţi exagerate, imorale, la desfăşurarea unor evenimente. Cf. DCR, NDN, DCR^2.

– Scris şi: *voaior.* NDN. – Pronunţat: *voaiór.* – Pl.: *voyeuri.*

– Din fr. **voyeur.**

VOYEURÍSM (Franţuzism) s. n. **1.** Perversiune sexuală în care plăcerea este obţinută de cineva prin simpla privire, fără a fi văzut, a unui act sexual sau a unei scene erotice. *„Voyeurismul" a invadat toate genurile.* CINEMA, 1971, nr. 6, 28/2, cf. DCR. *Scene de voaiorism, crime pasionale, o atmosferă încordată ... – iată cîteva trăsături ale operei lui Gabrea.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1994, nr. 45 – 46, 1/2, cf. DCR^2. *Cei doi actori – Isabelle Huppert, profesoara de pian sfîşiată între sublim şi grotesc, între Schubert şi voyeurism, între Bach şi felurite refulări, frustrări, devieri sexuale, şi tînărul Benoit Magimel, studentul îndrăgostit şi dezgustat, seducător şi răzbunător – au fost recompensaţi cu premiile de interpretare.* RL 2001, nr. 3 395, 8/2. *Poezia descrie o scenă de voyeurisme. Poetul îşi priveşte prin fereastră iubita care se pregăteşte de culcare. Fără ca aceasta să ştie că el se află în cerdacul casei. Obosită, ... îşi desface pieptarul, pe care, cu un gest visător, îl aruncă de pe umerii albi.* ROMÂNIA LITERARĂ, 2003, nr. 2, 1/3, cf. NDN.

2. P . e x t . Curiozitate, interes. *Nu înseamnă că, implicit, scenaristul n-ar măsura şi n-ar sublinia... componentele şi dimensiunile mult schimbate ale fanteziei actuale, puternic influenţate, dominate chiar, de acest fenomen contemporan al voyerismului colectiv, care e cinematograful şi mai ales televiziunea.* în DCR, cf. NDN, DCR^2.

– Scris şi: *voyeurisme, voyerism, voaierism* (NDN), *voaiorism.* – Pronunţat: *voaiórism.*

– Din fr. **voyeurisme.**

VOZ[1] pron. pos., adj. pos. v. **vostru.**

VOZ^2 s. n. (Transilv.) Vas mare din lemn, cu gura mai largă decît baza, în care se pun strugurii, prunele etc. la fermentat. V. tocitoare **(1)**, zăcătoare (v. zăcător **II b)**. Cf. REV. CRIT. III, 173, VICIU, GL. 89, GREGORIAN, CL. 62, A II 6, 7, III 7, IV 5, LEXIC REG. II, 103, MAT. DIALECT. I, 272, CL 1961, 124, L. ROM. 1967, 442.
– Pl.: *vozuri.* – Şi: **voj** s. n. VICIU, GL. 89, A IV 5, MAT. DIALECT. I, 272, CL 1961, 124, L. ROM. 1967, 442.
– Etimologia necunoscută. Cf. CL 1961, 124.

VOZÁR s. m. (În trecut; în Mold.) Slujitor care făcea parte dintr-un corp de oaste al unui ţinut. *Pocloanele pe fieştecare an... : 50 lei de la calaraşii ot Pechea, 10 lei de la vatafiul de vozari, 33 lei de la 22 vozari, cîte un pol leu unul* (a. 1776). URICARIUL, XIX, 365, cf. RĂŞCANU, L. 50. *Bresle ce nu plătesc bir:... 20 vozari, ... 82 călăreţi... 20 postelnici* (a. 1803). URICARIUL, VII, 339, cf. RĂŞCANU, L. CVII.
– Pl.: *vozari.*
– Etimologia necunoscută.

VOZÁRCĂ s. f. (Regional) Un fel de luntre. *Ăi de s-a dus la Rast s-a atîrnat de vozărci, le-a tăiat mîinile, s-a înecat.* ŞEZ. XVIII, 174.
– Pl.: *vozărci.*
– Etimologia necunoscută.

VOZGLÁS s. n. (În ritualul Bisericii creştine ortodoxe) Formulă de încheiere a unei ectenii, pe care preotul o rosteşte cu glas tare; ecfonis, (învechit) vozglaşenie. Cf. DOSOFTEI, MOL. 88. *Toate aceste molitve şi vozglasurile în taină să le zică.* IACOV, SYN. 23^r/16. *Protopopul... întonă cu glas tare acest vozglas: „Binecuvîntată este împărăţia Tatălui şi a Fiului şi a Sfîntului Duh!"* ap. TDRG, cf. ENC. ROM., ALEXI, W., SEVERIN, S. 115, ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, CIORANESCU, D. ET., DEX, DSR. ◊ (Ca termen de comparaţie) *Din lumea fără margini ca un etern vosglas Şi urletul de fiare, şi-al ramurilor cîntec, Îngemănate paşnic în suflet mi-au rămas, Cu îngăimări de rugă şi şoapte de descîntec.* LESNEA, I. 62.
– Scris şi: *vosglas.* – Pl.: *vozglasuri.* – Şi: (învechit, rar) **văzglás** s. n. DOSOFTEI, MOL. 88.
– Din slavonul **възгласъ, возгласъ.**

VOZGLAŞÉNIE s. f. (În ritualul Bisericii creştine ortodoxe; învechit) Vozglas. *Acestea şi altele ca acestea ne învaţă preotul prin acea mică văzglaşănie* (a. 1746). ap. TDRG 1720, cf. DRLU 575. *Să-l scrie în sfînta proscomidie, şi în sfîntul pomelnic să-l pomenească cu sfinţii ctitori la toate vosgleşeniile în biserică.* ap. ODOBESCU, S. I, 416. *Vosglaseniile înlocuiau troparii şi erau înlocuie de ectenii.* MACEDONSKI, O^2. VI, 120. *Preotul vosglaşenia această* [zice]: *Că ţie se cade toată slava, cinstea şi închinăciunea Tatălui şi Fiului şi Sîntului Duh.* SEVASTOS, N. 246, cf. 67, 69, 250, 251, TDRG, CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, CIORANESCU, D. ET. 9359, DEX, DSR.
– Scris şi: *vosglasenie, vosglaşenie.* – Pl.: *vozglaşenii.* – Şi: (învechit, rar) **văzglaşénie, vîzglaşénie** (SCRIBAN, D.), **vosgleşénie** s. f.
– Din slavonul **възглашение, возглашение.**

VOZÍ vb. IV. Tranz. (Prin Mold.) A aduna la un loc (multe lucruri de acelaşi fel); a îngrămădi. Cf. PASCU, C. 234, DL, DM, ŞEZ. II, 44.
– Prez. ind.: *vozăsc.*
– Etimologia necunoscută.

VOZULÉTE subst. (Transilv.) Diminutiv al lui voz^2. Cf. LEXIC REG II, 103.
– Pl.: ?
– **Voz** + suf. *-ulete.*

VOZURI subst. pl. (Regional) Drugi mari de fier (Goleţ – Caransebeş). L. COSTIN, GR. BĂN. II, 209.
– Accentul necunoscut.
– Etimologia necunoscută.

VR interj. (Pronunţat cu „r" prelungit; adesea cu valoare verbală) Cuvînt care imită zgomotul produs de o pasăre sau de un stol de păsări cînd zboară repede, de un obiect aruncat cu putere în aer ori izbit în lături, cu o mişcare rapidă etc. V. zvîr^1. *Un taur muge; puţul cu lanţ şi roată ţipă; Şi vrrr!... un zbor de vrăbii zbucneşte dintr-un gard.* PILLAT, P. 81. *Numa s-aude cum să deschide obloanele: – Vrîî! Vrîî! – în tăte părţile.* O. BÎRLEA, A. P. II, 328.
– Şi: **vrî** interj.
– Onomatopee.

VRAB s. n. v. **vraf.**

VRABÉTE s. m. v. **vrăbete.**

VRÁBIE s. f. (Atestat prima dată în 1559, cf. SCL 1974, 153) **1.** (Şi în sintagmele *vrabie de casă,* J. CIHAC, I. N. 88/8, MARIAN, O. I, 407, CONV. LIT. XXIII, 347, CADE, DOMBROWSKI, P. 134, 136, BĂCESCU, PĂS. 175, LINŢIA, P. II, 151, DER, ALR I 1014/249, *vrabie de şură,* ŞINCAI, ap. BĂCESCU, PĂS. 175, *vrabie de ţară,* MARIAN, O. I, 407, BĂCESCU, PĂS. 175, *vrabie de cîmp,* MARIAN, O. I, 407, *vrabie de mărăcini,* CONV. LIT. XXIII, 347, BĂCESCU, PĂS. 175, *vrabie de sat,* BĂCESCU, PĂS. 175, *vrabie de moară,* id. ib., *vrabie ţigănească,* id. ib., L. ROM. 1970, 207, *vrabie proastă,* BĂCESCU, PĂS. 175) Pasăre sedentară, de talie mică, din familia fringilidelor, cu penele brune împestriţate cu negru pe spate şi cu pîntecele cenuşiu, cu ciocul scurt şi conic, care trăieşte pe lîngă locuinţele oamenilor şi se hrăneşte mai ales cu insecte şi seminţe; (regional) pasăre **(I 1)**, vereb, vrăbeaţă, vrăbete, vrăbioaie (*Passer domesticus*). *Mai lesne streleţului a nemeri o vrabie, decît pe un om călare cu arme.* M. COSTIN, O. 160. *Îm petrec dzîlele toate, Ca o vrabie rămasă În supt streaşină de casă .* DOSOFTEI, PS. 343/9. *Vrabia ş-au aflat ei casă şi turtureaoa cuibu ei, unde va pune puii ei.* BIBLIA (1688), 409^1/26, cf. CANTEMIR, IST. 179, ANON. CAR. *2 funturi alice de ale mărunte, de vrăbii* (a. 1778). IORGA, S. D. VIII, 3, cf. ŞINCAI, în DR. V, 558. *Îmbla prin pregiurul bisericii şi văzu vrabie cîte avea cuiburi la biserică.* HERODOT^2, 63, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Fii-mieu, Mihu, împuşcă cîteodată vrăbii.* KOTZEBUE, U. 23^v/6. *Au mişcat copaciul ca să cază vrăbiile în sînu-i.* GOLESCU, P. 126/23,

cf. 179/18, LB. *Vrabia zboară şi ciuguleşte.* HELIADE, O. I, 109, cf. I. GOLESCU, C. *Sturzii şi vrăbiile foarte să umflă şi să îngroaşe în asemine timpuri pîcloase.* ALBINEŢ, M. 103/7, cf. VALIAN, V., CÎMPEANU, GR. ROM. 47/7, POLIZU, PETRI, V. *Trage în toate părţile, în toate jigăniile fără deosebire: găini, prepeliţi, curcani, vrăbii.* ALECSANDRI, O. P. 58, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 463, LM. *Vrăbiele... se grămădesc în stoluri asupra snopilor.* COLUMNA, VII, 56. *Colonelul... îmi dărui o puşcă cu duoă ţeve... De aci înainte, vai şi amar de bietele vrăbii de pe garduri!* ODOBESCU, S. III, 22, cf. CARAGIALE, O. IV, 26. *Dac-ar fi pe voia mea, mai bucuros i-aş suci gîtul ca unui pui de vrabie.* SLAVICI, O. II, 114. *Ascult huietul depărtat al morii, un chirăit de vrăbii şi sfada confuză şi misterioasă a poporului de gîngănii mici din iarbă.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 137, cf. DDRF. *În colbul de pe drum se scaldă un cîrd de vrăbii.* PĂUN-PINCIO, P. 116. *S-a strîns din zare-naltă Neamu-ntraripat...Ba şi vrăbii mai bătrîne, Musafiri din sat.* COŞBUC, P. II, 34, cf. ENC. ROM, BARCIANU, ALEXI, W. *Cîte vrăbii erau în corcodușul de la fereastră... nu cred să mai fi fost aiurea.* IORGA, P. A. II, 386, cf. SĂM. VIII, 848, TDRG. *Ca să nu o mînînce vrăbiile, această cînepă se păzeşte cu momîi sau spărietori.* PAMFILE, I. C. 203. *Parcă sînteţi un stol de vrăbii încremenite în stuhăraia din iazuri.* DELAVRANCEA, O. II, 15. *Vrăbiile care ciripesc lîngă geam nu-l mai distrează ca de obicei.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 248, cf. PĂCALĂ, M. R. 406. *Puiul de vrabie... e aşezat pe o scîndurică.* ATILA, P. 270. *O vrabie adormise în iarbă ca un ghem de funigei.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 365, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Pui golaşi de vrăbii fără pene... Voi nu ştiţi nici măcar silabisa Zborurile-acestea, smulse din inima mea.* MINULESCU, VERS. 331. *Într-o clipă, alarmate, Ies din şanţuri vrăbiile.* TOPÎRCEANU, B. 47, cf. SIMIONESCU, F. R. 161. *Omoram vrabia din roşcovii sălbatici cu praştia, furam pepeni din grădinile sîrbilor şi mă scăldam la apă mare.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 12. *Lîngă mine şi la îndemînă, puşcociul naiv cu care prigonisem în copilărie vrăbii şi ciocîrlani.* VOICULESCU, P. II, 306, cf. DR. IX, 129, 130, DS 306, ENC. AGR., SCRIBAN, D. *Prin fereastra deschisă se auzeau ciripiri vesele de vrăbii.* ULIERU, C. 118. *Unele pisici imită...glasul vrăbiilor, spre a le prinde mai lesne.* BĂCESCU, PĂS. 189. *Puiul de vrabie sta răstignit în palma lui.* ARGHEZI, S. XIII, 78. *Vrabia se scaldă în pulbere şi ciripeşte, rîma însăşi se întinde şi se scurtează.* CĂLINESCU, C. O. 131. *O vrabie-şi făcuse cuib în pălăria ei.* BLAGA, POEZII, 57, cf. LINŢIA, P. II, 257, III, 245. *La tropotul calului, un stol de vrăbii gureşe se înalţă în zbor.* V. ROM. august 1954, 49. *Lucu se duse în Cişmigiu, unde hrăni porumbeii şi vrăbiile.* VINEA, L. II, 149, cf. DL, DM, DER. *Vrabia... duce viaţa în apropierea gospodăriilor agricultorilor de la ţară.* ZOOLOGIA, 159. *Dinspre bălţi au venit pîlcuri mărunte de vrăbii.* BĂNULESCU, I. 86, cf. M. D. ENC, ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 2, 27/1. *Seara, cînd vrăbiile s-au dus prin subţioarele nopţii, un felinar... căuta parcă pe jos un ban de aur topit.* CONTEMP. 1974, nr. 12, 3/1. *Iarna venea cu zăpezi şi geruri care făceau să crape pietrele şi inima în vrăbii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 7/3, cf. H IV 85, XVI 9. *Moşneagul a luat în mînă o vrabie.* FURTUNĂ, C. 40, cf. id. V. 1, ALR I 1 014, ALR II 6 217, A II 9, IX 5, FD II, 151. *Într-o colivie... avea o vrabie.* O. BÎRLEA, A. P. II, 529, cf. NALR – O III h 554, ALR – M III h 595, ALR – B III h 451. ◊ (În credinţe şi superstiţii) *Vrăbiile cînd s-adună Pe garduri şi să sfădesc, Timpul sau vremea cea bună Că se va strica vestesc.* PANN, ap. ZANNE, P. I, 701. *Pentru friguri, se taie capul unei vrăbii şi se lasă să curgă cîteva picături de sînge pe o bucăţică de zahăr, care se mănîncă.* CANDREA, F. 27. *Ţăranul ia o pietricică albă în gură cînd seamănă grîul pentru ca vrăbiile să nu vadă boabele cînd vor creşte spicele.* id. ib. 55. *Pentru a scăpa de friguri se prinde o vrabie şi se leagă de un picior al ei unghii şi păr de ale bolnavului.* id. ib. 385. *Vrăbiile..., dacă se vor scălda în colb, vor face a vreme bună.* PAMFILE, VĂZD. 8. *Cînd vrăbiile stau multe pe gunoi şi ciocotesc – semn de viscol.* id. ib. 58. *Dacă vrăbiile se vor strînge la un loc şi vor ciripi sau vor zbura în toane, va ninge.* id. ib. 167. ◊ (În urări) *Cîte vrăbii într-un rug, Atîţia boi buni la plug!* FOLC. MOLD. I, 271. ◊ (În proverbe şi zicători) *Flămîndul codri visează şi vrabia mei.* Cf. PANN, P. V. I, 129/25, BARONZI, L. 55, CIHAC, II, 649, MARIAN, O. I, 412. *Decît o mie de vrăbii pe gard, mai bine una în mînă* (= mai bine puţin şi sigur, decît mult şi nesigur). Cf. PANN, P. V. III, 117/3, MARIAN, O. I, 412, DDRF, ZANNE, P. I, 700, IX, 734. *Se sfădesc vrăbiile de la mălaiul altora,* se spune despre cei care îşi dispută un bun care nu le aparţine. Cf. PANN, P. V. III, 23/5, MARIAN, O. I, 413, ZANNE, P. I, 701, IX, 734. *Ariciul cu meşteşug se prinde şi vrabia cu mei.* PANN, P. V. II, 125/2, cf. MARIAN, O. I, 412, ZANNE, P. I, 316. *Vrabia e totdeauna pui (şi ea moare de bătrînă),* se spune despre o persoană care pare mai tînără decît este. Cf. PANN, P. V. III, 154/16, CREANGĂ, P. 148, MARIAN, O. I, 406, 408, PAMFILE, J. II, 172, DL, DM, DEX, ZANNE, P. I, 695, II, 490, IX, 734. *Vrabia mălai visează (şi calicul praznicul).* Cf. NEGRUZZI, S. I, 249, BARONZI, L. 55, ALECSANDRI, T. 366, ODOBESCU, O. III, 61, ŞĂINEANU, Î. 167, DDRF III, 12, REV. IST. III, 159, PAMFILE, A. R. 196, SIMIONESCU, F. R. 161, ZANNE, P. I, 697, 698, IX, 734. *Nu da vrabia din mînă pe cioara din par* (sau *de pe gard*). Cf. DDRF, SCRIBAN, D., ARGHEZI, S. V, 76, ŞEZ. I, 219, FURTUNĂ, V. 44, com. din PIATRA NEAMŢ, ZANNE, P. I, 700. *Cine se teme de vrăbii nu seamănă mălai* (sau *mei*) (= cine nu are curaj nu realizează nimic). Cf. ŞEZ. I, 219, PAMFILE, J. II, 172, ZANNE, P. I, 699. *Vrabie pe gard,* se spune atunci cînd cineva se laudă cu un lucru pe care nu îl are sau pe care îi este imposibil să-l obţină. Cf. ZANNE, P. III, 162. *Decît o săptămînă vrabie, mai bine o zi şoim.* MARIAN, O. I, 412, cf. ZANNE, P. I, 66. *Nu-i mănîncă vrabia din mînă,* se spune despre un om zgîrcit. Com. din PIATRA-NEAMŢ. ◊ (Ca termen de comparaţie sau în construcţii comparative) *Pe cîmpiile întinse... creşte grîul ca trestia şi spicul cît vrabia.* REV.CRIT. II, 411. *Acela e uşor vara la muncă ca vrabia.* CANDREA, F. 288. *O văzuse căscînd puţin gura şi o auzise lămurit făcînd din gîtlej ca vrăbiile.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 87. *Mimi...era ca o vrabie care izbeşte încoace şi încolo, orbită de încăpere şi zăpăcită de oameni.* PAPADAT-BENGESCU, O.II, 284. *Îi ia mîna ca o vrabie în mîna lui puternică şi osoasă.* CAMIL PETRESCU, T. II, 577. *Călugăriţele se adunară cislă în jurul lui, ca vrăbiile pe o*

bufniță. VOICULESCU, P. I, 194. *Era nalt ca trestia și-n spic cît vrabia.* SADOVEANU, O. XX, 161. *Așa-i că sînt caldă ca o vrabie?* VINEA, L. II, 311. *Să nu uit că pisica, chiar cînd ciripește ca vrabia..., tot pisică rămîne.* BARANGA, I. 190. *O să se ridice grîul pînă-n vară și-o să facă spic cît vrabia.* BARBU, PRINC. 208. *Ciripesc ca vrăbiile Pe sub toate gardurile.* MARIAN, H. 99. *Grîul era în spic ca vrabia, În pai ca trestia.* FOLC. MOLD. II, 33. ◊ *Vrabie de cîmp* (sau *de munte, de pădure, de mărăcini,* regional, *de mălai, pestriță, grivă, gulerată)* sau, regional, *vrabia mălaiului* = specie de vrabie **(1)** care trăiește în regiunile muntoase; pasăre de munte (v. p a s ă r e **I 1**), (regional) vrăbete gulerat (v. v r ă b e t e **1**) (*Passer montanus*). Cf. I. CIHAC, I. N. 88/11, MARIAN, O. I, 408, CONV. LIT. XXIII, 347, CADE. *Vrăbiile de cîmp locuiesc mai ales într-un număr mare în zăvoaiele Dunării.* DOMBROWSKI, P. 138, cf. BĂCESCU, PĂS. 175. *Aproape întotdeauna cuibăresc în ele, ca sublocatari, și vrăbii de cîmp.* LINȚIA, P. II, 194, cf. III, 13, DER. *Vrabie de sălciș* (sau *spaniolă, de Spania*) = specie de vrabie **(1)** care trăiește în regiunile mediteraneene (*Passer hispaniolensis*). Cf. DOMBROWSKI, P. 137, BĂCESCU, PĂS. 175. (Regional) *Vrabie de trestie* (sau *de trestie mijlocie, de stuf, de stuf mijlociu*) = presură de trestie (v. p r e s u r ă [1] **1 e**) (*Emberiza schoeniclus*). Cf. MARIAN, O. I, 379, TDRG, CADE, DOMBROWSKI, P. 153, 156, BĂCESCU, PĂS. 175. *Vrabie galbenă* = **a)** presură aurie (v. p r e s u r ă [1] **1 a**) (*Emberiza citrinella*). Cf. BĂCESCU, PĂS. 175; **b)** presură de grădină (v. p r e s u r ă [1] **1 f**) (*Emberiza hortulana*). Cf. id. ib. ◊ E x p r. **A avea minte de vrabie** = a fi lipsit de judecată. *Ești cărunt, Lupule, și ai minte de vrabie!... Doar n-ați vrea să vă vînd eu o moșie care nu-i a mea?* REBREANU, R. I, 143, cf. DL, DM, DEX. A **scăpa** (sau **a da**) **vrabia din palmă** = a pierde un lucru tocmai în momentul cînd ai siguranța lui; a scăpa o ocazie bună. *Am scăpat vrabia din palmă. Vecinul meu Manolachi mi-o umflat în arendă moșia... cu 1600 galbeni pe an, pe cînd ea aduce trei pînă la patru mii!* CONV. LIT. XIII, 362, cf. ZANNE, P. I, 701. ♦ (În construcția) *De-a vrăbiile* = numele unui joc de copii în care jucătorii își schimbă locurile între ei. Cf. PAMFILE, J. II, 62, ȘĂINEANU, D. U.

2. (Și în sintagma *vrabie de pădure,* DOMBROWSKI, P. 413, BĂCESCU, PĂS. 175) Brumăriță de pădure (*Prunella modularis*). Cf. L. ROM. 1970, 207.

3. (În sintagma) *Vrabia lupului* = **a)** (prin Dobr.) codobatură albă *(Motocilla alba).* Cf. BĂCESCU, PĂS. 175, ALR I 1 042/675, 677; **b)** (prin Mold.) sfrîncioc roșietic *(Lanius collurio).* Cf. BĂCESCU, PĂS. 175.

– Pl.: *vrăbii* și (regional) *vrabii* (BUL. FIL. V, 43, ALR I 1 014, ALR II 6 217, 250, 346, 537, 769), *vrebii* (ALR I 1 014/75, 558), *vrăbi* (ib. 1 014/960), (învechit, rar) *vrabie.* – Gen.-dat.: *vrabiei* și (regional) *vrăbiei* (L. ROM. 1977, 367). – Și: (regional) **vrâbe** (ALR I 1 014/90, 94, 125, 160, 164, 186, 200, 215, 217, 268, 270, 357, 584, 695, 795, ALR II 6 217/95, 192, 353, 414, 531; pl. și *vrăbi* ALR I 1 014/186, 695, ALR II 6 217/192, 531, *vrabii* ALR I 1 014/90, 94, 215, 217, 357), **vrăvie** (ib. 1 014/295, DR. IX, 130, A II 9; pl. și *vravii* ALR I 1 014/295), **brăbie** (DR. IX, 129) s. f.

– Din v. sl. **врабии.**

VRAC s. n. Mod de depozitare și de transport, în grămezi neordonate și fără ambalaj, al unor materiale sau produse sub formă de pulbere, de granule sau de bucăți; (concretizat) grămadă de materiale sau de produse sub formă de pulbere, de granule sau de bucăți. Cf. LTR[2], DP, DM, DER, M. D. ENC. DEX, DN[3].

– Pl.: *vracuri.*

– Din fr. **vrac.**

VRÁCE s. f. (Învechit, rar) Vrăjitoare (v. v r ă j i t o r **I 1**). *Rugă... pe acea măiastră sau vrace ca să îi spuie cine a fost bărbatul coconiței Amina.* GORJAN, H. I, 137/28, cf. DL, DM.

– Pl.:?

– De la **vraci.**

VRACEVÁNIE s. f. **1.** (Învechit) Medicament; tratament, remediu. *Cela ce nu va chema vraci la boala muierii lui și să-i cumpere de tot felul de vracevanii și de alte de toate bucatele,... și de va muri atunce dentr-acia boală, pierde-va bărbatul tot venitul.* PRAV. 94. *Cătră D*[u]*mn*[e]*dzău bine credzînd, făcîndu-ș prilej cu vracevanii la trupurile omenești, și mai mult grijind pentru leacurile sufletelor.* DOSOFTEI, V. S. februarie 59[v]/30, cf. DDRF, TDRG, SCRIBAN, D.

2. (În dicționarele din trecut) Vindecare, însănătoșire. Cf. TDRG, CADE.

– Pl.: *vracevanii.*

– Din slavonul **врачевание.**

VRACHIÉR s. n. Vapor de marfă care transportă materialele în vrac. *Vrachierul „Tg. Lăpuș", de 18 200 tdw, efectuează în aceste zile prima sa cursă.* SCÎNTEIA, 1979, nr. 11 342, cf. L. ROM. 1985, 496. *Nava era dotată cu material de transmisie (radio) cum nu se întîlnește pe alte vrachiere.* RL 1997, nr. 2314, 5/3.

– Pl.: *vrachiere.*

– De la **vrac.**

VRACI s. m., s. n. **1.** S. m. (Învechit și popular) Persoană care se ocupă cu tratarea și vindecarea bolilor prin mijloace empirice sau oculte; vrăjitor **(1)**; p. e x t. doctor, medic. *Morții viiață nu vor vedea, nece vracii lor se-i învie.* PSALT. 324. *Vracii ceaia bunii încă vindecă de toate boalele.* CORESI, EV. 144. *Cu învățătura cade-se popeei să fie ca un vraci măiestru.* PRAV. LUCACI, 165. *Iosif porunci slugilor sale, vracilor, cum au aromat să ungă pre tată-său.* PO 176/7, cf. 282/28. *Simții rană foarte iute și (ne)vindecată. Deci căutai vraci pre pămînt și nu aflai* (cca 1633). GCR I, 81/32. *În chipul unui vraci, cînd bolește neștine de ochi, nu pune leacurile la ochi, ce la cap întăiu..., așa Domnul Hristos.* VARLAAM, C. 40. *Acesta au murit au pentru vina vraciului, au pentru nesocotința lui.* PRAV. 126. *Muiarea de nu va chiema vraci la boala bărbatului, sau de nu-l va nice socoti, nu va pierde nemic den venitul său.* EUSTRATIE, PRAV. 45. *Nu trebuiește sănătosului vraci, ce bolnavilor.* N. TEST. (1648), 43[r]/18, cf. 64[v]/2, MARDARIE, L. 118/28. *Să să scoale vracii din mormînt cu toții.* DOSOFTEI, PS. 298/16. *Vraciu... tămăduiește ranele, frînturile.* CANTEMIR, I. I. I, 25, cf. ANON. CAR. *Vracii...*

dau bolnavului ierbi amară (a. 1710). GCR I, 363/31. *Nehtinav împărat să dusă la Machidonie grecească şi să făcură vraci.* ALEXANDRIA (1784), 4V/16. *Vraciule, mînatu-m-au doamna mea, împărăteasa, doară ai ierbi de feciori.* ALEXANDRIA (1794), 10/1, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Omul, care... nici va să fie vraci, nu mă va tămădui, însă nici nu mă va ucide.* ŢICHINDEAL, F. 450/7. *O roabă a împărăţiii ştia pre Natinav vraciul, adecă doftorul.* ALEXANDRIA, 6/10. *La ţară, lipsind medicii, eram dat pe mîna vracilor şi a babelor de mă căutau.* SION, P. 344, cf. CIHAC, II, 464. *Vremea va potoli necunoscuta ei patimă, mai bine decît leacurile vracilor.* ODOBESCU, O. I, 138. *A îmblat pe la vraci şi filosofi, ca să le caute la stele şi să le ghicească daca or să facă copii.* ISPIRESCU, L. 1, cf. DDRF. *Mi l-am întors în pat cu mîna Şi-am fost la babe şi la vraci.* COŞBUC, P. I, 240, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Cînd... erau bolnavi, ...se chemau medici sau, cum se zicea atunci..., vraci.* IORGA, C. II, 175, cf. TDRG. *Arhanghelul i-a dat omului, ca dar de năşie, darul de a se face vraci - doftor de oameni.* PAMFILE, S. T. 82. *Ci cîntul se stinge cu-ncetul Cînd simte-a străinilor şoapte; Se vede că-i vraci cel ce cîntă.* PETICĂ, O. 91, cf. DHLR, II, 535, RESMERIŢĂ, D., DR. IV, 169, 387. *Se îmbulzea, în pitoreşti veşminte, o lume întreagă: ... pustnici, vrăjitori, vraci.* M. I. CARAGIALE, C. 43, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Veniţi, vraci şi vrăjitoare, puişorul să-mi treziţi.* EFTIMIU, Î. 122. *De aci înainte numai moartea ar putea să-i mai fie vraci şi doftor.* GALACTION, O. 183. *Trebuiau descîntece tari, de vraci dibaci şi puternici.* VOICULESCU, P. II, 254. *La căsuţa comisului al doilea înfloreau... cîteva buruieni cunoscute numai vracilor.* SADOVEANU, O. XIII, 115, cf. SCRIBAN, D. *Bătrînul vraci şi-a deschis lada cu patru capace.* ARGHEZI, S. XVIII, 35. *Toţi vracii şi toţi filozofii cititori în stele nu pot da nici un ajutor împăratului orbit.* CĂLINESCU, B. 237. *Triburile Australiei centrale stimează în mod superlativ demonii şi vracii.* RALEA, S. T. I, 141. *Se zice că vracii şi călugării lor posedă reminiscenţe din ştiinţa pierdută a Atlanţilor.* VINEA, L. I, 258, cf. DL, DM, MIHĂILĂ, Î. 120. *Din boală vraciul te scoate, Iară din urît nu poate.* ALECSANDRI, P. P. 307. *Vraciul îi dădu bune nădejdi şi după mai multe zile de muncă puse pe băiat pe picioare.* POPESCU, B. III, 15. *Au întrebat pe toţi vracii, pe toţi filosofii şi învăţaţii împărăţiei.* MERA, L. B. 192. ♦ Fig. Tămăduitor (de suferinţe sufleteşti); salvator. *Aştepta... cu credinţa dulcelui vraci vindecare cu milă şi dereptare.* CORESI, EV. 59. *Toate boalele ce am pus în Eghipet nu voiu aduce pre tine nice una, că eu sînt Domnul, vraciul tău.* PO 230/20. *Să ne smerim şi să mergem la vraciu, la Iis*[us] (a. 1607). CUV. D. BĂTR. II, 101/19. *Domnul nostru Iisus Hristos, vraciul şi lecuitoriul oamenilor.* VARLAAM, C. 180. *Numai vraciul tuturor să o tămăduiască această rană.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 175/6. *Părinte sv*[i]*nte, vraciul sufletelor* (a. 1722). IORGA, S. D. XVII, 202. *La ticăloşiile mele, mai bun vraci decît pe răbdare n-am găsit.* ARHIVA R. I, 142/11, cf. SCL 1960, 612. ♦ Fig. Persoană care farmecă, încîntă, vrăjeşte. V. vrăjitor. *Scriitorul se dovedea complex, vraci al spledorilor şi al întunecimilor din viaţă.* PERPESSICIUS, M. IV, 252. [Arghezi] *e din familia vracilor, a căutătorilor de esenţe ultime.* RALEA, S. T. I, 29. *Nu eşti numai un artist, ci şi un vraci.* V. ROM. iulie 1973, 90.

2. S. n. (Transilv., prin Ban. şi prin Maram.; de obicei la pl.) Vrăjitorie **(2),** vrajă **(1),** farmec; (concretizat) obiect vrăjit. *Am găsit o oală, dar n-am pus mîna pe ea că am ştiut că-s vraciuri în ea.* Com. din ŞĂLAŞ – HAŢEG. *Vrăjitoarele, cîn' vrea să ia lapte de la vacă, fac vraciuri pe sare şi duc la vaci să lingă.* ARH. FOLK. I, 214, cf. CHEST. V, 171/34, ALR I 1 397/308, 1 398/51, 280, ALR SN V h 1 567, ALRM SN III h 1 311, h 1 312/346, TEAHA, C. N. 281. *O babă spune că dacă ei i-a face atîta – o ştiut cu vraciuri – dacă i-a face ce-a dzîce, ie o aduci.* O. BÎRLEA, A. P. II, 224.

– Pl.: **(1)** *vraci* şi **(2)** *vraciuri.*

– Din slavonul врачь.

VRÁCNIŢĂ s. f., adj. v. **vraniţă**[1].

VRÁEŞTE s. f. v. **vraişte.**

VRAF s. n. **1.** (Învechit şi popular; cu sens colectiv) Snopi de cereale desfăcuţi şi împrăştiaţi pe arie pentru a fi treieraţi cu ajutorul vitelor sau prin îmblătire; grămadă de boabe (de grîu) amestecate cu pleavă, rămasă pe arie pînă la vînturare; boabe de cereale desprinse din spic şi adunate grămadă; (popular) năsadă **(1),** (învechit, prin Transilv.) vraştină[1] **(1).** V. năsadeală **(1).** Cf. LB. *Să poată ţînea lămurită socoteală despre vravurile ce se pun în arie şi despre soma de seminţe ce se scoate din fieştecare.* I. IONESCU, C. 137/21, cf. POLIZU, CIHAC, II, 464, LM, PHILIPPIDE, P. 139. *Doi sau trei cai... se-nvîrteau pe un vraf de grîu.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 33, cf. 111, TDRG. *Cu tîrnul se tîrnuieşte şi vravul de pe arie, grăunţele amestecate cu pleavă, spre a-l curăţi de paiele cele mai mari.* PAMFILE, I. C. 246. *Unii oameni însă fac vravul la par chiar..., nevînturîndu-l peste noapte.* id. A. R. 213, cf. 200, 205, ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Să aleagă firul pînilor... şi să le pună-n vravuri, fiecare fel de pîni în osebi.* SBIERA, P. 159. *Unul, fiind cu vrau în arie, se ruga să ţie vremea bună pîn-o isprăvi de treierat.* ŞEZ. XIII, 182. *Scoaserăm două vravuri de azi dimineaţă.* BOCEANU, GL. *Dacă îţi rămîne ciorba nemîncată, te apucă ploaia cu vraul pe arie.* GOROVEI, CR. 183, cf. com. LIUBA, L. COSTIN, GR. BĂN. II, 209, NOVACOVICIU, C. B. II, 8. *Apucă şi el degrabă cu baniţa din vravul său.* IZV. XIII, 168, cf. ALR I 912, ALR II 5 053/235, 5 302/728, 872, 5 304/47, 76, 5 305/47, 76, 235, 260. *Am dat un vrab afară* [din arie]. ALR SN I h 80/705, cf. ALRM SN I h 54, A I 22, 23, II 12, III 4, IV 5, VI 22, LEXIC REG. 51, TEAHA, C. N. 61, ALR-M IV MN 337, 2052/221, 222, 223, 226, 228, 229, 230, 231, 232, 238. *Pleava-n nouri azvîrlind, Vraful l-a vînturat Şi-n care l-a încărcat.* FOLC. MOLD. I, 265. ♦ (Adverbial; mai ales pe lîngă verbele „a rămîne", „a face", „a strînge") În formă de vraf **(1).** *Aceasta se strînge vrav la par cu dosul greblii şi cu lopata.* I. IONESCU, C. 186/22. *Grîul roşu.... se făcea vraf pe zăblaie curate, de unde-l încărcau argaţii.* SANDU – ALDEA, U. P. 100. *Sămînţa care se treieră la maşină sau cu vitele... se face vraf alături ea, pentru a se vîntura.* ENC. AGR. *Grîul rămîne vrav în*

mijloc. CĂLINESCU, B. 104. *Grîul a rămas vrav în mijloc, ca ales pe masă.* RETEGANUL, P. IV, 76. *L-o făcut vrav.* ALR II 5 305/250. *L-o strîns vrav.* ib. ♦ (Olt.) Arie (unde se treieră cerealele). Cf. CADE, CIAUȘANU, V. 210. *Dăm afar' dîm vrau paiele după dăsupra.* ib. h 80/886. ♦ (Învechit, prin Olt.; în forma *vrau)* Fază a treieratului cu cai, cînd grîul se călca o dată și apoi se întorcea pe partea cealaltă. LEXIC REG. 51. ♦ (Regional; în forma *vrav)* Șiră[1] de paie (Vatra Moldoviței – Gura Humorului). Cf. ALR I 926/375. ♦ (Prin sud-vestul Transilv.; în forma *vrau)* Praf **(1).** LEXIC REG. II, 103.

2. (De obicei cu determinări introduse prin prep. „de") Mulțime de obiecte de același fel așezate (în neorînduială) unele peste altele; cantitate (mare) de materii sau de materiale strînse ori aflate la un loc; grămadă, maldăr[1] **(3),** morman **(I),** (regional) vraștină[1] **(2),** (învechit, rar) șteap[2]. V. clit, năsadă **(3),** stivă **(1),** teanc[1] **(2).** *S-au adus un vrav de cărți a boiarilor ce-au fost trimis la împăratul Moscului* (a. 1720). ARHIVA, IV, 343, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, I. GOLESCU, C., VALIAN, V., POLIZU. *Mă aflam cu un vraf de hîrtii în mînă.* SION, P. 426, cf. COSTINESCU, LM. *M-am simțit, amice, ca și dator să-ți trimit ție prinosul acestui vraft de pagine manuscrise.* ODOBESCU, S. III, 4. *În odaie prin unghere S-a țesut păinjeniș Și prin cărțile în vravuri Îmblă șoarecii furiș.* EMINESCU, O. I, 105, cf. IV, 333. *Avea un vrav de paseri dinainte și ospăta dintr-însele cu lăcomie.* CREANGĂ, P. 245, cf. id. A. 142. *Am cumpărat de la anticar, cu toptanul, pe cîțiva gologani, un vraf de cărți vechi.* CARAGIALE, O. IV, 139, cf. I, 160, 283, III, 126. *Peste puțin timp se opreau la niște saci cu bucate, la o pereche de boi frumoși,... la un vraf de lemnărie.* SLAVICI, N. I, 137. *Scoase din saltar un vraf de hîrtii.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 35. *Prin palat vrafuri de galbini de-ți iau ochii.* REV. CRIT. I, 461, cf. DDRF, BARCIANU, D. ZAMFIRESCU, A. 52, ALEXI, W. *Visul mă ducea noaptea înaintea vrafurilor pline de taine.* IORGA, P. A. I, 262, cf. TDRG. *Un metod constă în a face vravuri sau grămezi mari de lemne și a le da foc.* PAMFILE, I. C. 174. *Hîrtiile dorm îngălbenite în vrafurile de unde nimeni nu le-a mișcat din loc.* PETICĂ, O. 247. *Iosif Rodean, îndată ce o ceti, o puse peste vraful de scrisori.* AGÂRBICEANU, A. 214. *Prin gară treceau acum trenuri cu vagoane deschise la soare și la ploaie, pline cu vrafuri de mobilă.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 55, cf. RESMERIȚĂ, D. *Pe mese erau împrăștiate vrafuri de stampe și desemne.* ARH. OLT. V, 319, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Constantin aruncă pe cărbunii din vatră un vraf de uscături.* GALACTION, O. 148. *Aruncă un vraf de hîrtii în el.* CAMIL PETRESCU, T. I, 410. *Un vraf imens de farfurii... părea piedestalul unei coloane atmosferice prelungite prin plafon pînă la stele.* C. PETRESCU, C. V. 83. *Se întoarse cu un vraf de gazete și reviste.* VOICULESCU, P. II, 176. *Dădu cu piciorul în vraful de cărți.* SADOVEANU, O. XXI, 264. *Întinse un vraf de hîrtii pe masă, vorbind cu glas domol și blajin.* BART, S. M. 78, cf. SCRIBAN, D. *Jos, în vraful de foi ude, Prin lăstari și vrejuri crude, S-ar putea să dau de el.* BARBU, I. S. 43, cf. V. ROM. aprilie 1951, 185, ARGHEZI, VERS. 555, id. S. XVIII, 11. *Unul din însoțitorii săi ducea în brațe un vraf de discuri.* CĂLINESCU, S. 38, cf. id. B. 121. *Ascultă melodiile, pline de tristețe, pe care le scoate lăuta fratelui său Barbu, ce stă în fața focului din vatră, pe un vraf de nuiele.* V. ROM. mai 1954, 171, cf. DL, DM. *Între vrafuri de teze, printre cărți și notițe, fetița noastră poate să viseze.* HOREA, C. 131, cf. T iunie 1964, 35, MAGAZIN IST. 1972, nr. 6, 71. *Înăuntru sunt săli de ședințe, biblioteci, fișiere, vrafuri de reviste și broșuri.* STEINHARDT, J. 74, cf. M. D. ENC., DEX. *Era un fel de ladă mare cu cărți... unele în vrafuri aranjate lîngă perete.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 29, 15/1. *Și mi-o arunca... Pe vraf de nafele.* TEODORESCU, P. P. 644. *O zărește cu un vrav de cruci uscate pe umăr.* SBIERA, P. 308. *Mai dă-mi un... vrav de jar, să mă satur.* RETEGANUL, P. II, 9. *Fiind numai singură la un vrav de cămăși cît o căpiță, sara o apucase.* ȘEZ. I, 59. ◊ Fig. *Se scot de sub vraful uitării toate tradițiile pozitive ale trecutului.* CONTEMP. 1949, nr. 120, 10/1. *Răscolind al minții vraf, Găsea îndeajuns latină Să descifreze-un epigraf.* V. ROM. ianuarie 1954, 6. *Am așteptat un vrau de vreme și tot nu a venit.* Com. din BANAT. ◊ (Adverbial) *Un morman de cărți... erau puse vraf pe parchet.* CĂLINESCU, B. I. 304. (Fig.) *În urmă veneau briștile vrafuri, cu tinere și tineri înghesuiți.* IOVESCU, N. 208. ♦ P. ext. Val[1] **(II 5).** *Vîntul aducea vrafuri de zăpadă.* STANCU, R. A. III, 88. *Un vrau de ploaie a trecut.* Com. din ORAVIȚA.

3. (Prin Olt. și prin Mold.) Vălătuc **(II 2).** Cf. CHEST. II 86/179, LEXIC REG. 58. ♦ (Olt.) Material de construcție făcut din nisip amestecat cu var, care este folosit pentru tencuit[1]; p. ext. tencuială **(2).** Cf. NALR – O II h 193.

– Pl.: *vrafuri.* – Și: (învechit și regional) **vrav, vrau, vrab** (LB, CIHAC, II, 464, LM, ALR I 912/298), (regional) **vrah** (ALR I 912/122, 424), **vrag** (A II 12), **braf** (ALR I 912/200), **brav** (ib. 912/268), (învechit, rar) **brab** (LB), **vraft** s. n.

– Din v. sl. врагъ.

VRAFT s. n. v. **vraf.**

VRAG s. n. v. **vraf.**

VRÁGHINȚĂ s. f. v. **vraniță[1].**

VRÁGMIȚĂ s. f. v. **vraniță[1].**

VRÁGNIȚĂ s. f., adj. v. **vraniță[1].**

VRAH s. n. v. **vraf.**

VRAHÍE s. f. (Grecism învechit) **1.** Semn al scurtimii unei silabe. *Vrahia, dungă scurtă sau încovăiată.* EUSTATIEVICI, GR. RUM. 15[v]/20. *Vrahia sau scurtătoarea să pune la mijlocul și la sfîrșitul cuvîntului pe glasnica cariia i să ia pe jumătate glasul* (a. 1823). BV III, 409, cf. GÁLDI, M. PHAN. 265.

2. Silabă scurtă. *În ce chip esti făcută carte lui Omir, fiiul lui Ermis, adică: o macra și două vrahie fac un dactilos* (a. 1784). CAT. MAN. II, 77, cf. GÁLDI, M. PHAN. 265.

– Pl.: *vrahii* și (învechit, rar) *vrahie.*

– Din ngr. **βραχεῖα** [συλλαβή].

VRAHIGRÁF s. m. (Grecism învechit, rar) Persoană care face însemnări succinte despre un lucru, despre o situaţie etc. Cf. I. GOLESCU, C.
– Pl.: *vrahigrafi.* – Şi: **brahigráf** s. m. I. GOLESCU, C.
– Din ngr. **βραχιγράφος.**

VRAHMÁN s. m. v. **brahman.**

VRÁHNIŢĂ s. f. v. **vraniţă[1].**

VRAI s. m. **1.** (Iht.; prin vestul Transilv.) Boiştean (*Phoxinus phoxinus*). Cf. REV. CRIT. IV, 340, BĂCESCU, P. 58, 72, CV 1952, nr. 4, 32, com. din POIANA – VAŞCĂU, ŞEZ. XXV, 132.
2. (Regional) Mormoloc **(1)** (Poiana – Vaşcău). Cf. TEAHA, C. N. 281.
– Pl.: *vrai.*
– Etimologia necunoscută.

VRÁINŢĂ s. f. v. **vraniţă[1].**

VRÁIŞTE s. f., adj. invar. **1.** S. f. (În trecut; popular) Arie pe care se împrăştiau snopii pentru a fi treieraţi cu ajutorul vitelor; (sens curent) lipsă de ordine sau de organizare; voie nestingherită (care duce la dezordine); (concretizat) îngrămădire dezordonată de lucruri; loc, spaţiu etc. lăsat în dezordine sau în neîngrijire **(1).** V. d e z o r d i n e, h a r a b a b u r ă, n e o r î n d u i a l ă, o t r o c o l. *Ce vraeşte înspăimîntătoare – vezi butoaie răsturnate, bani aruncaţi pe jos, stofe scumpe sfîşiate şi tăvălite în picioare.* VLAHUŢĂ, ap. TDRG. *Toate casele sînt un fel de pădure a Vlăsiei, în care intră care cum vrea, vraişte!* BACALBAŞA, S. A. I, 270, cf. MÎNDRESCU, I. G. 51, ARHIVA, XXII, 288. *Mai demult,... grînele se treierau cu caii slobozi, în vraişte.* PAMFILE, A. R. 204, cf. DR. V, 901. *Uşi, ferestre deschise, vraişte peste tot.* BASSARABESCU, V. 123, cf. CADE, BUL. FIL. II, 194. *Dacă era poartă la curte, băteam în ea... şi nu intram pînă ce nu primeam învoire... Dar am văzut vraiştea.* VOICULESCU, P. I, 218. *Cetatea cu oşteni pe zid. Nu intră cine poftеşte; la poartă nu-i vraişte ca înainte vreme.* SADOVEANU, O. XIII, 19, cf. SCRIBAN, D. *Cînd a ajuns la primărie, mai era pînă la şedinţă o jumătate de ceas. Înăuntru-vraişte.* V. ROM. martie 1954, cf. DL, DM. *Am intrat în camera sa de lucru, unde, pe masă, era o vraişte de manuscrise.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 95, 10/1, cf. M. D. ENC., DEX, L. ROM. 1976, 326, SCL 1979, 98, I. CR. VI, 315. *Cînd îl răzbea foamea şi-i schirlălăiau maţele, se ivea pînă în vraiştea crîşmei şi de acolo îşi striga femeia.* FURTUNĂ, C. 126. ♦ F i g. *Îi înjghebam oleacă de dos pe iarnă, ca să nu rămîie în vraeştea viforului.* ADAM, R. 249. *Spre limita de sus a pădurii, spre vraiştea vîntului, arborii sînt schilodiţi, se pipernicesc.* SIMIONESCU, FL. 38. *Vîntul schivnic, furişîndu-şi recea vraişte de fum, Macină frunzişul galben de pe coşcovitul drum.* LESNEA, P. E. 31. *Minutul viitor să nu aducă o frică şi mai mare, care să spargă acel lucru dinăuntru... şi pe urmă tot să nu mai fie decît urlet, cădere, vraişte.* DEMETRIUS, A. 244. *E puţină vraişte în aer, zboară frunze de toamnă şi, parc-ar fi confete, serpentine sfîşiate, într-o sală de bal imensă.* TUDORAN, O. 52. ♦ Învălmăşeală de oameni; p. e x t. gălăgie, larmă (de strigăte, de glasuri). *O vraişte, că nu se mai auzea nimic.* DELAVRANCEA, O. II, 255. *E ... un du-te vino şi o vraişte ameţitoare.* V. ROM. noiembrie 1954, 6.
2. Adj. Care se află în neorînduială, în dezordine; care este în paragină **(3),** în voia sorţii; care nu este ordonat sau organizat; s p e c. (despre uşi, ferestre) care este larg deschis; care este în lături. V. d e z o r d o n a t, n e o r î n d u i t. *Văz lumină la ferestrele de din dos ale lui d. Nae Caţavencu, şi ferestrele vraişte.* CARAGIALE, O. VI, 80. *Silea plîngea; ceilalţi doi copii mai mici se mîrîiau unul într-o parte, altul în alta. Casa era vraişte.* SLAVICI, V. P. 73. *Întoarce-te înapoi şi caută pes' tot locul şi fă casa vraişte.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 139, cf. DDRF, BARCIANU. *Fînăria era vraişte, aşa că toate vitele din sat se hrăneau iarna din clăile lor.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 55. *De m-aşi hi culcat în mijlocu pădurii, ori cu uşa vraişte, eu habar n-aveam.* id. ib. 165, cf. ARHIVA, XV, 405, ALEXI, W. *A lăsat uşa vraişte şi a plecat.* CONV. LIT. XLIV, 619, cf. TDRG. *Avea un suflet milos şi se hotărî să nu o lase pe stăpînă singură şi gospodăria vraişte.* AGÂRBICEANU, S. 483. *Or prăda, n-or prăda, eu nu-mi pot lăsa casa vraişte.* GÎRLEANU, ap. CADE, cf. RESMERIŢĂ, D. *Casa era pustie, uşile vraişte, obiectele răsturnate şi răvăşite.* REBREANU, R. II, 220. *Amîndoi ieşiră să umble prin camerile goale, cu uşile vraişte, în căutarea bucătăresei.* C. PETRESCU, C. V. 292, cf. id. A. R. 9, SCRIBAN, D. *Trei pui de ţigan se iviră din bălării, ca din pămînt,... cu ochii de smoală, rugători de sub cîrlionţii negri, vraişte peste frunte.* BENIUC, M. C. I, 463, cf. DL, DM. *Aici totul e vraişte..., nimeni nu se interesează de şantier.* V. ROM. octombrie 1958, 27. *Aici era pe atunci o casă părăsită în locul spitalului şi o grădină vraişte, care parcă nu aparţinea nimănui.* T august 1964, 50. *Îţi vei găsi camera vraişte, într-o dezordine cumplită.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 78, 18/1, cf. M. D. ENC., DEX, RĂDULESCU-CODIN, 63. *Îşi văzu curţile cu uşile „vraişte".* I. CR. III, 65, cf. IZV. XII, 230, COMAN, GL. *Sînt toate aişte... în camera mea.* CV 1951, nr. 3-4, 39. ◊ Fig. *Cu inima vraişte umblu Şi uşile toate atît de tîrzii Legănate se lasă Bătute, deschise.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 1, 16/1. ◊ (Adverbial) *Lîngă soba care-i mai totdeauna rece, sînt aruncate vraişte ţoale vechi, cari miroase-a bolnav.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 219. *Deschisă vraişte oricînd, oricui, casa lor...era locul de întîlnire al lumei deochiaţilor.* M. I. CARAGIALE, C. 133. *Era o încăpere rămasă vraişte, cu uşile trîntite de vînt.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 120. *Părul ce-l purta vraişte pe acoperişul capului.* IOVESCU, N. 31. *Văzînd că toate umblă vraişte, după îndrăzneala unora şi altora, mă gîndesc să trec în Ţara Leşaşcă.* SADOVEANU, O. XIII, 265. *Poţi dormi în linişte, cu uşile şi ferestrele deschise vraişte.* BART, E. 326. *Uşile, şi cea de la antret şi cea de afară, rămăseseră deschise vraişte.* V. ROM. aprilie 1954, 147. *Casa a rămas haişte de lucruri.* COMAN, GL. *A rămas aişte.* TOMESCU, GL. *Cînd am venit acasă am găsit casa rostopolită vraişte peste tot.* UDRESCU, GL. 228. (F i g.) *A mers butoiul cu mine cu tot pe coastă la vale, hodoronc, tronc, pînă cînd s-a izbit d-un nuc mare, desfăcîndu-se doagele, că s-au rupt cercurile, iar eu am*

rămas haişte lîngă nuc. IZV. XI, 89. (Expr.) **A umbla vraişte** = a umbla peste tot fără nici o restricţie (făcînd dezordine, stricăciuni etc.). *Umblă vraişte peste tot.* RESMERIŢĂ, D. *A cui o fi [junca] de-o tot lasă să umble vraişte ?*BUL. FIL. II, 194. (Regional) **A (se) face (ceva) vraişte** = a (se) distruge, a (se) strica (prin rupere, prin împrăştiere etc.). *Ne izbeam numai unul de altul şi simţeam cum măruntaiele din noi se fac vraişte.* STANCU, R. A. II, 266. *A scăpat (boii) în grădină ş-a făcut porumbii aişte.* TOMESCU, GL.

– Pronunţat: *vra-iş-* şi *vraiş-*. – Pl.: (rar) *vrăişti.* SCRIBAN, D. – Şi: (învechit) **vráeşte** s. f., (regional) **fráişte** (MÎNDRESCU, I. G. 51, ARHIVA, XV, 400) s. f., adj., **bráişte** (ARHIVA, XV, 400), **hráişte** (ib., SCRIBAN, D.) adj., **ráişte** (SCRIBAN, D., RĂDULESCU–CODIN, 63) s. f., adj., **háişte** s. f., **áişte,** adj.

– De la **vrah.**

VRAJ s. n. v. **vrajă.**

VRÁJĂ s. f. **1.** Ansamblu de procedee, formule, gesturi etc. prin care (se crede că) sînt invocate anumite spirite (rele) pentru a produce miracole; practica acestor procedee, formule, gesturi etc.; fenomen magic **(1);** transformare miraculoasă a cuiva sau a ceva în urma unui astfel de fenomen; vrăjitorie **(2),** (popular) fermecătorie, (învechit şi regional) vrăjitură, (învechit) vrăjie, (regional) năprătitură, vrajbă[2], vrăjărie, vrăjeală **(1),** vrăjit[1] **(2),** (învechit, rar) nălucinţă **(2).** V. farmec, magie **(1, 2).** *Aruncară vraje şi li se arătă că cu bărbăţia nu vor putea lua Troada.* MOXA, 353/32. *Pentru vrăji şi pentru ceia ce mărg la vrăjitori* (a. 1645). GCR I, 116/2. *Cela ce va găsi comoară cu vrăji... nemică să nu i se dea, ce să ia tot domnia.* PRAV. 82, cf. MARDARIE, L. 121[2]/17. *Făcură aşa şi vrăjîtorii eghiptenilor cu vrăjîle lor şi să întări inema lui farao*[n]. BIBLIA (1688), 44[1]/2. *Caută Domnul spre pămînt cu mînie, că era spurcat foarte cu fărlegil(e) oamenilor,... cu vrăj(i)le şi cu farmecile* (a. 1692). GCR I, 303/27. *Părţile Persiii cu vrăjile şi maghiile vestite sînt.* CANTEMIR, I. I. II, 193, cf. ANTIM, O. 257. *Ar fi căzut vraja asupra lui* (a. 1742). IORGA, S. D. VI, 267. *Învaţă multe vrăji de la slujitorii idoleşti.* MINEIUL (1776), 10[r]/11. *La poartă să vide lupi şi lei îmblînziţi prin vrăjile ei* (cca 1750–1780).GCR II, 84/28, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Neştiind ce să mai facă, una la alta căta, Le-au suferit cu rabdare, ca de-o vrajă ameţiţi.* BELDIMAN, E. 88/5, cf. LB. *Se fălea prin tămîeri şi vrăji şi vise şi numere.* POTECA, F. 19/10, cf. I. GOLESCU, C. *Unii cred că s-ar căşuna prin vrăji sau prin magnetismul făcut de oarecare babe înrăutăţite.* CORNEA, E. I, 18/7, cf. POLIZU. *Prin mai multe machinaţiuni şi cu ajutorul vrăjelor babei Hîrcei ia de soţie pe juna fată.* FILIMON, O. II, 340, cf. PETRI, V. *Tăceţi, molcu, să nu-mi smintiţi vraja.* ALECSANDRI, T. 976, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 464, LM. *El caută prin diferite vrăji să afle unde e culcuşul lor.* CONTA, O. F. 358. *Se ducea în turburea împărăţie a umbrelor, de unde venise pe pămînt, momită de vrăjile babei.* EMINESCU, P. L. 20. *Vine de departe să deslege vraja de ghiaţă cu farmecul unei sărutări de foc.* CARAGIALE, O. II, 184, cf. 354. *Aici trebuie să fie ceva vrăji.* ISPIRESCU, L. 82. *Are să fie lucru omenesc ori vrajuri din poveşti.* F (1882), 31. *Pentru a se feri de vrăji, selbatecii ascund cu mare îngrijire numele adevărat.* CONTEMPORANUL, II, 53. *Cunoaşteţi basmul cu palatul fermecat în care toate dorm încremenite, legate de vraja unui blestem.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 499. *Trebuie să fie la mijloc vreo diavolie, o vrajă a babei Axinia.* I. NEGRUZZI, S. IV, 534. *Vrăjitoarele o întrebuinţează foarte adeseori în unele...vrăji.* MARIAN, O. II, 11, cf. DDRF, LIUBA – IANA, M. 109. *Baba Cu vraje-l ucide-ntr-o luncă.* COŞBUC, P. II, 21, cf. ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *Cu această vrajă îşi află fetele încotro e ursitul lor.* OTESCU, CR. 482. *Vrajile şi farmecile rele se pot face sau în casă, sau la o teşitură.* CANDREA, F. 173. *El crede... în sensul... vrăjilor care mută călile de grîu, care rup şerpii în două.* IORGA, P. A. II, 154, cf. SĂM. VIII, 289. *Ca-ntr-o vrajă fusul se-nvîrte şi suspină.* IOSIF, PATR. 12, cf. TDRG. *Au căutat o femeie vădană şi au învăţat-o o vrajă ca oamenii să muncească pînă vor muri.* PAMFILE, S. T. 94. *Primăvara părea spiritul fermecat pe care vrăjile rele îl furaseră.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 191, cf. RESMERIŢĂ, D., RĂDULESCU-CODIN, M. N. 106, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Iscodea despre vrăjile şi vrăjitorii cu puteri asupra apelor şi peştilor.* VOICULESCU, P. I, 48. *Apa în care a fost spălat mortul... uneori o păstrează pentru anumite vrăjuri.* IZV. XV, 75. *Mai are năcaz cu ignoranţa, cu vrăjile, cu rezistenţa pasivă a veacurilor.* SADOVEANU, O. XX, 183, cf. SCRIBAN, D. *Oştile...au fost legate prin vrăji şi prefăcute în movile de pămînt.* CĂLINESCU, B. 27, cf. BLAGA, Z. 241, DL, DM. *Se apropie de el ca într-o vraje.* BARBU, PRINC. 35, cf. MIHĂILĂ, Î. 150, IST. T. I, 23, 26, M. D. ENC., DEX, ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr.36, 8/1, L. ROM. 1997, 102. *Cum s-a spart tîrgul... Aşia să se spargă... Farmecele şi vrajele.* TEODORESCU, P. P. 385, cf. ŞEZ. I, 128, II, 127. *În acel dafin trăieşte fata de zînă de cînd vrăjile a osîndit-o să părăsească palatul.* POPESCU, B. II, 31, cf. ŢIPLEA, P. P. 531. *În vrăji băbeşti nu cred niciodată.* FURTUNĂ, V. 28, cf. ALR I 1 397/512, 550, 554, 558, 582, 677, 735, 750, 782, 798, 800, 960, ib. 1 398/194, 348, 370, 402, 595, 730, ALR SN V h 1 567, ALRM SN III h 1 311. *Poati c-oi mai şti io vo vrajî..., poati ti-oi scoate eu de-aici.* O. BÎRLEA, A. P. I, 289. *Cum se răspîndesc răspîntiile, Aşa să se răspîndească vrajele, lipitura şi zburătorul.* FOLC. MOLD. I, 209. ◊ (În credinţe) *Păpuşa e bine s-o poarte, căci atunci nici o vrajă de ursită... nu se va prinde de ea.* SEVASTOS, N. 237. *Cel ce poartă argint viu nu se prind vrăjile şi farmecile de el.* N. LEON, MED. 113. *Mama, înainte de a îmbrăca copilului o cămăşuţă sau o haină nouă, pentru a-l feri de vrăji..., petrece prin haină sau prin cămăşuţă un ban de argint.* CANDREA, F. 247. ◊ Fig. *Luna argintie, ca un palid dulce soare, Vrăji aduce peste lume.* EMINESCU, O. IV, 110. *Din adîncimea serii vin vrăji turburătoare – Aş vrea să cînt , să cuget, dar nu mă-ndem..., nu pot.* CERNA, P. 12. *A fost o vrajă şi un trăsnet; într-un ceas s-au contopit două destine.* GALACTION, O. 183. *Plugule, cin' te-a născocit, Ca... Să-nlesneşti în destinata vraje De-a scoate-n urmă-ţi bobul însutit?* ARGHEZI, V. 15. *Nu simţi? Pluteşte în aer o vrajă grea. E o cetate funerară.* H. LOVINESCU, T. 389. ◊ Loc. adj. **De vrajă** = magic **(1).** *Vrăjitoarea care are de gînd să ia mana de la vite... rosteşte... cuvinte de*

vrajă. MARIAN, S. R. III, 206, cf. id. O. II, 12. *Se sfîrşise nesiguranţa de pînă aci. „Înainte" era vorba cea de vrajă care-i făcea să umble cu capul sus.* D. ZAMFIRESCU, R. 222. *Către steaua fiecărui om se îndreaptă unele rostiri de vrajă ale celor ce doresc felurite lucruri ale acestei lumi.* PAMFILE, CER. 182. *Sînt căutate de babele satului avînd mare putere de vrajă pentru dragoste.* SIMIONESCU, F. R. 17. *Bogăţiile sînt, dar se află sub farmec; trebuie să găsim cuvîntul de vrajă ca ele să se deschidă.* SADOVEANU, O. XX, 84. *În preajma ei se statornicea cu fruntarii vagi un domeniu de vrajă.* VINEA, L. I, 250. ◊ Loc. vb. **A face** (sau, învechit, rar, **a scoate, a ţine) vrăji** (ori, rar, **vrăjile,** învechit, rar, **vrajă**) = a vrăji **(1).** *Fac farmece şi vrăji şi pierd sufletele cuconilor* (a. 1640). ŞĂINEANU, I. 219. *Aduc vrăjitorii în casele lor să le scoaţă vrăji* (a. 1652). GCR I, 162/19. *Sărbătorile drăceşti, marţe şi miercure, cine va ţine vrăji... să să de spanilor* (a. 1675). id. ib. 218/37. *Este om drept şi nici la un fel de răutate nu s-au simţit niciodată... Numai pe atîta c-ar fi făcut vrajă cu o psaltire* (a. 1742). IORGA, S. D. VI, 267. *Vorbind, nu ştiu ce vrăji face, Somnul văz că mi-a pierit.* I. VĂCĂRESCUL, P. 11/21. *O copilă la fîntînă, Cu lumînărica-n mînă, Face vrajă de iubit: Caută pe-al ei ursit.* BELDICEANU, P. 67. *Acel vrăjitor i-a făcut vrăjile şi a primit darul.* SADOVEANU, O. XIII, 124. *Era o babă... în partea locului, care făcea farmece şi vrăji..., puind arborii să umble la rînd.* ARGHEZI, S. VII, 157, cf. DL, ALR I 1 397/387, 526, 532, 536, 542, 556, 610, 760, 808, ALR SN V h 1 567. *Face vrăji.* ALRM SN III h 1 312/551. ♦ Formulă magică (în versuri), însoţită de gesturi, care se rosteşte cu ocazia unei vrăji **(1);** descîntec, descîntătură. Cf. I. GOLESCU, C. *Ea şopti o vrajă dulce şi... el se prefăcu într-o floare.* EMINESCU, P. L. 14, cf. 19. *În vrăjile ce le rostesc... îşi iau cele mai de multe ori refugiul la spiritele cele necurate.* MARIAN, V. 4. *E firesc... ca... fetele să rostească înaintea lunei pline de trei ori această vrajă.* PAMFILE, CER. 64. *Se pun grămadă 41 de bobi, se amestecă bine de mai multe ori şi se rosteşte vraja.* PĂCALĂ, M. R. 244, cf. RESMERIŢĂ, D. *Toate poate, şi le ştie, Dînd cu bobii-n farfurie. Cu o vrajă bombănită, Cînd însoară, cînd mărită.* ARGHEZI, VERS. 689, cf. DL, DM. *În vrăjile de dragoste perspectiva cosmică se lărgeşte.* IST. LIT. ROM. I, cf. M. D. ENC., DEX. ◊ Fig. *Cînd torsul s-aude l-al vrăjilor caier, Argint e pe ape şi aur în aer.* EMINESCU, O. I, 37. ♦ Fig. Înşelătorie; minciună **(I 1).** *Mîine pociu subt a mea slujbă şi în jug a te vedea, În vreme ce azi prieten eu voiesc a te avea. Cine prieteni? Noi, crude? O, ce vraje! Ce minciuni!* HELIADE, O. I, 422.

2. (Învechit) Răspuns profetic pe care, potrivit credinţei vechilor greci, îl dădeau zeii celor veniţi să-i consulte; prezicere, profeţie; lăcaş sacru în care se primeau şi se interpretau aceste profeţii; p. ext. persoană prin intermediul căreia zeii dădeau răspunsuri celor veniţi să-i consulte. V. oracol, vrăjalniţă. *Cînd grăiesc preoţii lui Apolon de la Delfis, atuncea tac vrăjile de la Memfis.* CANTEMIR, I. I. I, 73. *Luînd împărăţiia, întemeiat fu şi de la vrajă ce era la Delfi, pentru că lideii, văzînd patima lui Candavlis, foarte să scîrbiră şi să oştiră.* HERODOT[2], 8. *Luînd aminte toate vrăjile, Crisos... văzu că acelea nu sînt adevărate: nu le-au priimit.* ib. 20. *Întrebă: multă vreme îi va sta lui monarhie? Iară vraja îi răspunsă aşă.* ib. 22. *Sîngele se lămureşte, loveşte pre surpătoriu, Vraja şi toţi dumnezeii noao ne sînt ajutoriu.* BELDIMAN, O. 74/17, cf. DR. III, 438.

3. Fig. (De obicei cu determinări în genitiv) Ansamblu de însuşiri (deosebite) ale unei fiinţe, ale unui fenomen etc. care încîntă, captivează, fascinează pe cineva; calitate a cuiva sau a ceva de a atrage, de a captiva; putere (irezistibilă) de atracţie, de încîntare, de fascinare pe care o provoacă cineva sau ceva (prin însuşiri deosebite); (învechit) vrăjie **(2).** V. farmec. *Cu cît ochii noştri vor fi mai puţin amăgiţi de vrăjile modei şi ale luxului, cu atîta mai mult vor fi atinşi şi încîntaţi de frumuseţea naivă şi simplă.* HELIADE, O. II, 35. *Tîrîndu-mă de plete cu-a lui vrajă pîn-aice, Nevoiţi un poet liric la picioare să vă pice.* MILLO, în PR. DRAM. 364. *Un vis prevestitor... Se opreşte lîngă Majă De-l încîntă cu-a lui vrajă.* ALECSANDRI, P. II, 108. *Pare că şi trunchii vecinici poartă suflete sub coajă, Ce suspină printre ramuri cu a glasului lor vrajă.* EMINESCU, O. I, 85. *Din vraja dulcilor ispite... Ne-om pomeni, pe negîndite, Ca de cînd lumea-mbrăţişaţi.* VLAHUŢĂ, S. A. I, 70. *Prin atîta vraj-a nopţii cea cu chip dumnezeiesc, Trăgănat plîngea-n restimpuri cîntecul ardelenesc.* COŞBUC, P. I, 318. *Vraja altor timpuri te-a cuprins cu totul.* IORGA, P. A. I, 254. *Mireasa ceriului albastru Îşi împînzeşte-n ape chipul De vraja ei tresare unda.* GOGA P. 55. *Sub vraja mîndrei nopţi de vară, în ceasul tainei, cine ştie Ce năluciri nu-i trec prin minte.* IOSIF, P. 85. *Mulţi din tovarăşii săi se lăsau a fi covîrşiţi nu numai de noţiunile abstracte, ci chiar şi de vraja cuvintelor care spuneau mai puţin decît o noţiune.* PETICĂ, O. 448. *Femeia aceasta avea... o vrajă delaolaltă senzuală şi mistică.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 60. *Sub vraja adîncă a melodiei, întreaga sală amuţise.* M. I. CARAGIALE, C. 10. *Cuprinşi de vraja amintirilor, noi vedem... icoanele cele mai vii din viaţa pe care am petrecut-o.* ARH. OLT. XII, 313. *Din nou pornesc la drum..., aducîndu-ne iarăşi vraja nopţilor de primăvară.* SIMIONESCU, F. R. 152. *Cum aş putea s-o văd în costumul acesta şi să rezist ispitei, vrăjii!* CAMIL PETRESCU, T. III, 413, cf. C. PETRESCU, R. DR. 131. *El mă ispiteşte despre vraja oraşului.* VOICULESCU, P. II, 175. *Cîteva clipe ne-am oprit din lucru, tresărind în vraja dangătelor care înfiorau liniştea solemnă a golfului.* BART, S. M. 57. *Nu m-a prins vraja unui romantism generos şi vaporos.* D. GUSTI, P. A. 293, cf. IZV. XVI, 345, VIANU, E. 269, APOLZAN, P. I. 5. *Vraja Dobrogei nu se aseamănă cu nici un alt farmec din cîte am trăit în ţările străine.* ARGHEZI, S. XVII, 100. *Lumina altora Sugrumă vraja nepătrunsului ascuns.* BLAGA, POEZII, 3, cf. VINEA, L. II, 173, DL. *Eliminarea acestor trăsături fonetice ar slăbi, fără îndoială, vraja eminesciană.* VARLAAM – SADOVEANU, 352. *E vorba de vraja fascinantă... pe care peisajul o exercită asupra sufletului.* V. ROM. iunie 1973, 153. *Vraja personalităţii sale... îşi are explicaţia...în acest fapt.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 1, 42. ◊ Loc. adj. (Rar) **În vrajă** = care este vrăjit, care încîntă, care farmecă. *Izvorul cel în vrajă Sună dulce în urechi.* EMINESCU, O. I, 66, cf. DL, DM, DEX. ♦ Atmosferă, ambianţă de încîntare, de farmec; încîntare,

plăcere pe care o simte cineva în faţa unui lucru, a unei situaţii etc. deosebite. *Farmec al iubirii, vrajă plină de lumină.* DAVILA, V. V. 86. *De cîte ori deschid portiţa şi intru în grădină-mi pare Că mă cuprinde-o vrajă dulce.* ANGHEL, Î. G. 11. *Cuvîntul parcă destrămase din vraja ce se ţesea în jurul lor.* REBREANU, R. I, 246. *Făt-Frumos ţi-ar spune lucruri mai frumoase, mai uşoare... El ar şti să te-nfăşoare Într-o vrajă de visare, într-un cînt adormitor!* EFTIMIU, Î. 44. *Dragostea este vraje şi beţie, iar inteligenţa omului ca şi judecata nu au ce căuta în dragoste.* CAMIL PETRESCU, T. II, 309, *Nişte suspine uşoare ale naturii ameţită de miresme şi vrajă.* BRĂESCU, V. 17. *Tensiunea de purificare este atît de sugestivă, prin aglomerarea de metafore,... încît vraja lirică se urzeşte cu toată repetarea de litanie a inflexiunilor interioare.* CONSTANTINESCU, S. I, 165. *Vraja începea, şi cu ea acel sentiment de mulţumire a văzului.* OPRESCU, S. 72. *Vraja, ce a luat în posesie sufletul lui Goethe, s-a precipitat mitic.* BLAGA, Z. 229. *Nu zise nimic, parcă temîndu-se să nu rupă vraja ce o ţesea în jurul lor natura.* BENIUC, M. C. I, 437. *Vraja are o lege şi ispita alte legi.* TUDORAN, P. 84, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ◊ Fig. *De sus pîn-în podele un painjăn prins de vrajă A ţesut subţire pînză străvezie ca o mreajă.* EMINESCU, O. I, 76.

4. (Argotic) Pălăvrăgeală. *Deci, dar, fără multă vrajă, Opt aici să-mi steie strajă.* ŞEZ. IV, 132. ◊ (Ca epitet depreciativ, precedînd termenul calificat de care se leagă prin prep. „de") *Urîtă vrajă de om; cînd s-apucă să le toarne, ţi-mpuiază capul (urechile)!* UDRESCU, GL.

– Pl: *vrăji* şi (popular) *vraje,* (regional) *vrăjuri.*
– Şi: (regional) **vraj** (pl. *vrajuri*) s. n.
– Din v. sl. **врáжа.**

VRAJBĂ[1] s. f. **1.** (Adesea în legătură cu verbe ca „a face", „a băga", „a vîrî", „a intra", „a semăna", „a pune", „a aduce", formează locuţiuni verbale) (Stare de) neînţelegere, dezbinare, discordie, disensiune (provocată de nepotriviri de interese, de idei etc.); (atitudine, manifestare etc. de) duşmănie, ură; învrăjbire, zîzanie **(II),** (învechit) nenărăvie, nenărăvire **(2),** vrăjbie **(1).** V. animozitate, ceartă, conflict, diferend, dihonie, divergenţă, gîlceavă, litigiu, nepăciune, neprieteşug, netocmeală, netocmire, ostilitate **(1),** pică[1], porneală **(III 2),** pornire **(III 3),** pricină **(I 2),** pricinuire **(2),** prigoană **(2),** prigonire **(2),** şcort, toi[3] **(1).** *Au nu ştiţi că iubostea Lumiei vrajbă lu Dumnedzeu easte?* COD. VOR[2]. 64[r]/14. *Plini de pizme, ucideri, vrajbe, hicleşuguri* (cca 1569–1575). GCR I *12/37. *Să nu iubim vrajba în loc de pace şi amărăciunea în loc de dulceaţă.* CORESI, EV. 536. *Vrajbă pune-voiu între tine şi între muiarea.* PO 20/9. *Să nu him postit cu mînie şi cu vrajbă spre cineva şi cu scumpete.* VARLAAM, C. 73. *Sparse zidul păcatului şi vrajba o ucise cu venirea sa* (a. 1644). GCR I, 111/27. *În loc de împreunare, mai mare vrajbă şi zarvă şi dispărţire s-au făcută.* URECHE, L. 72. *Au întratu vrajba între fraţi.* id. ib. 74. *De se va afla...între căsari cum să fie vreo vrajbă ca aceia de moarte..., atunce pravila îi desparte.* PRAV. 154, cf. MARDARIE, L. 118[2]/19. *După puţină vreme, au încetat vrajba între craiul unguresc şi între Ştefan Vodă.* SIMION DASC., LET. 49. *Peste voia leşilor era domnia lui, că era în mare vrajbă cu dînşii.* M. COSTIN, O. 86. *Să să oprească vrajba şi ura.* DOSOFTEI, PS. 203/8. *Cînd... grăiesc de pace Ei pun vrajbă ce le place.* id. ib. 430/10. *Zise Avram lui Lot: nu fie vrajbă întru mijlocul mieu şi al tău.* BIBLIA (1688), 9[1]/7. *Nu iubi a face vrajbă către om în deşert.* ib. 430[2]/17. *Au întrat vrajbă între Costandin Vodă şi între dînsul.* IST. Ţ. R. 33. *După acestea, au încetat vrajba între Matiiaş, craiul unguresc, şi între Ştefan Vodă.* N. COSTIN, L. 249. *Avè vrajbă şi pizmă între dînşii încă di pe cînd era tineri.* NECULCE, L. 87. *Vrednicie este cineva în vrajbă a nu întra.* CANTEMIR, I. I. I, 39, cf. ANON. CAR. *Vrajbă naşte între capete mari a unii tabere* (a. 1701). FN 110. *Aceste între dînşii certe şi vrăjbi mai mult i-au surpat şi i-au răsipit.* C. CANTACUZINO, CM I, 67. *Să apucară unii ca aceia mai mult să facă vrajbă decît pace.* ANON. CANTAC., CM I, 123. *Avînd vrajbă între dînşii pentru stăpînire, au găsit Selim vreme de i-au luat multe locuri şi cetăţi.* R. POPESCU, CM I, 268. *Se cuvine întăiu să lăsăm răutatea, jafurile,... vrajba.* ANTIM, P. 48. *Acest D*[u]*mnedzău, mînios fiind, au pus o vrajbă de iznoavă între noi* (cca 1750 – 1780). GCR II, 84/16. *Aceştia caută pace şi dragoste în războaie, în vrăjmăşii şi vrajbe.* MOLNAR, RET. 54/24. *Pe ţigănimea noastră înarmată În tot chipul hotărî s-o strice, Vrajbă întru dînsa aducînd şi price.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 72. *Mă rog să nu vă supăraţi pentru întîrziere, căci toată pricina este vremea şi vorbele care să fac... şi vrăjbile care sînt* (a. 1809). IORGA, S. D. XII, 165. *Cîtă nepăciuire şi vrajbă au întrat întră oameni.* ŢICHINDEAL, F. 113/7. *Nu voiesc a pune vrajbă între megieşi.* BELDIMAN, N. P. II, 131/6. *Vîntul aţîţă focul, şi cuvintele vrajba.* GOLESCU, P. 38/15, cf. LB. *Scrîşneşte tot Tartarul... Şi uete de vrajbă, năprasnic, greu hulesc.* HELIADE, O. I, 198, cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V. *Cînd tu vrajba vezi lepădată, De soţ soţia apropiată..., Cît zioa, sfertul atuncea ţine.* I. VĂCĂRESCU, P. 108/1, cf. CONACHI, P. 303. *Sămînţa de vrajbă ce se aruncă atunci rodi mult mai apoi.* BĂLCESCU, M. V. 90, cf. 95, POLIZU, PETRI, V. *Destule nenorociri o căzut pe biata Moldovă: locuste, săcete, năvăliri de tătari, de turci,... vrajbe între fraţi, neunire.* ALECSANDRI, T. II, 9, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 464, LM. *Îs războinici şi-n veci gata a se amestecare în tot felul de vrăjbi şi de sfidări.* ODOBESCU, S. I, 160. *Murise vecinul şi lăsase de moştenire fiilor şi nepoţilor ura şi vrajba de sînge.* EMINESCU, P. L. 3. *A dat poruncă tuturor slugilor sale... să vîre vrajbă între oameni şi să le facă pacoste.* CREANGĂ, P. 144. *Într-un gînd să ne unim..., căci, cu vrajbă şi urgie, raiul n-o să-l dobîndim.* id. ib. 255. *Aflînd despre vrajba celor doi cumnaţi, a stăruit de i-a împăcat.* CARAGIALE, O. I, 83. *Vrajma, ce intră de timpuriu foarte între fiii săi..., aduse oşti de limbi străine în Moldova pe care o prădară şi o arseră.* ISPIRESCU, U. 2. *Diavolul vrajbei nu cuteza să-şi vîre coada între ei.* id. L. 389, cf. VLAHUŢĂ, S. A. I, 126, DDRF, SEVERIN, S. 146. *Şi-n sat cred toţi că asta-i vrajbă veche.* COŞBUC, P. I, 174, cf. BARCIANU. *Cînd găseşti un viespe mort, acopere-l cu pămînt, că de nu, dracul îţi face vrajbă.* MARIAN, INS. 230, cf. ALEXI, W., SĂM. VIII, 848, TDRG. *Al treilea mănunchi de povestiri... zugrăveşte vrajba care se iscă, prin mijlocirea necuratului.* PAMFILE,

D. 45, cf. id. S. T. 98. *Era mare vrajbă în creştinătate.* DELAVRANCEA, O. II, 91, cf. PAPADAT-BENGESCU, O. II, 103, REBREANU, I. 226, RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Povestea cu acest Chirilovici fusese cel dintîiu semnal de vrajbă între copii.* C. PETRESCU, C. V. 98. *După plecarea streinului se pornise o vrajbă mare.* VOICULESCU, P. I, 241. *Aceşti boieri neliniştiţi, în vrajbă cu domnia..., au clădit...o cetate.* SADOVEANU, O. XX, 72, cf. SCRIBAN, D., CĂLINESCU, C. O. 116. *Glasurile au coborît niţel, ca să înăbuşe, parcă, vrajba care se ascuţea în ele.* VINEA, L. I, 291, cf. VORNIC, P. 190, DL, DM, MIHĂILĂ, Î. 166, STEINHARDT, J. 325, M. D. ENC., DEX. *Apoi ori scap, ori fac o vrajbă şi o îngălmăceală, de se miră toată lumea de el.* RETEGANUL, P. II, 57. *Într-o zi, prinde a se gîndi... cum ar vîrî el vrajbă între doi oameni.* FURTUNĂ, V. 8, cf. com. din STRAJA – RĂDĂUŢI, BÎRLEA, L. P. M. I, 21. *Faci vrajbă.* ALR I 1 429/273, cf. ALR SN III h 678/172, IV h 991/284. *Copiii fac vrăjburile, Iară bătrînii păciurile.* BALADE, III, 33, cf. FOLC. DOBR. 265. ◊ (În proverbe şi zicători) *Vrajba şî sfada dăparte de tine să le dăpărtezi oricum, iar dragostea şi prieteşugul nicicum, ca cu toţi frăţeşte să petreci.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 172. *Vrăjbile cele mai mari între rude se ivesc.* id. ib. *Vrăjbile cele mai multe din mulieri izvorăsc.* id. ib. *Nu iubi vrajba ca să nu dobîndeşti urîciune şi ocări.* id. ib. 173. *Pacea fireşte cere să fie vecinică, dar dimpotrivă vrajba să vede mai vecinică.* id. ib. *Pacea, rîvna celor înţelepţi şî vrajba a celor nebuni.* id. ib. 441. ◊ (În ghicitori) *Eu îs vrajba şi dragostea; De tare ce-s, trei mă ţin; Cu capul tăiat Şi-n două crăpat* [Condeiul]. GOROVEI, C. 98. *Ţandăra bradului În vrajba satului* [Scripca]. id. ib. 338. ♦ (Învechit) Război[1] **(1);** răscoală[1] **(1).** *Pentru ce de bună voie să-şi ridice vrăjbi şi nevoi şi scîrbe asupră-le, întru care să fac multe cheltuele şi vărsări de sînge, care cînd sînt pentru răscumpărarea patriei... sînt bune şi de toţi primite.* IST. Ţ. R. 99. *La această vrajbă din fundul mării Iacă un voinic iese fără veste.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 329. *În vrăjbi... oamenii nu-şi aveau unde a-şi ascunde scumpeturile.* PAMFILE, COM. 52. *Pămîntul just, departe de vrăjbile armatelor, le întinde de la sine, din ţărînă, lesnicioasă hrană.* CĂLINESCU, B. I. 235, cf. L. ROM. 1975, 68. ◊ (La pl. cu valoare de sg.) *În vrăjghi moşu era de 10 ani.* CV 1951, nr. 9–10, 45. ◊ *Vrajbă civilă* = război civil. *Voi, care suflaţi vrajbele civile, Voi să nu mai fiţi!* HELIADE, O. I, 130, cf. 420. *Legea dă voie oricui să omoare pe cetăţeanul care stă neutru în mijlocul vrajbelor civile.* BOLLIAC, O. 34, cf. DDRF. ◊ E x p r. (Învechit, rar) **A aşeza vrajba** = a face pace, v. p a c e **(3).** *Atunce cu aşădzat... vrajba... şi s-au împăcat cu toţ craii ce s-au pomenit mai sus.* NECULCE, L. 288. ♦ (Învechit) Controversă, dispută. *Nu putură nici atunci să precurmeze vrăjbile teologhiceşti.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 226/26. *Popoarele s-au scuturat de vrăjbele şcoalelor.* RUSSO, S. 84. *Nu vom primi în foaia noastră nici discuţii ce ar putea să se schimbe în vrajbe.* KOGĂLNICEANU, S. A. 40.

2. (Învechit, rar; şi în sintagma *vrajbă plătire*) Răzbunare **(1).** *Veseleaşte-şe dereptul cîndu veade vrajbă plătire* (i z b î n d a C[2], H, s c u m p ă r a r e D), *mărule sale lă în sîngele păcătosului.* PSALT. 111. *În dzi de vrăjbie* (*vrajbă* S) *eu dau –lă, în vreame cîndu gămbosi-se-va piciorul lor, că aproape e dzua peririei lor şi înrainte stătu gata voao.* ib. 317.

– Pl.: *vrajbe* şi (învechit şi popular) *vrăjbi,* (regional) *vrăjburi.* – Şi: (regional) **vrájmă, vrájnă** (PAMFILE, J. III, 96) s. f.

– Din v. sl. **вражьба.**

VRÁJBĂ[2] s. f. (Regional) Vrajă **(1).** Cf. MIHĂILĂ, Î. 166, ALR I 1 397/528, ib. 1 398/337, 595, 710. ◊ E x p r. **A face vrajbă** = a vrăji **(1).** Cf. ALR I 1 397/512, 590, 610, 684.

– Pl.: *vrajbe* şi *vrăjburi* (ALR I 1 398/337). – Şi: **vrájmă** (pl. *vrăjme* ALR I 1 398/710) s. f. ib. 1 397/590, 1 398/710.

– Din bg. **вражба.**

VRÁJMĂ[1] s. f. v. **vrajbă[1].**

VRÁJMĂ[2] s. f. v. **vrajbă[2].**

VRÁJNĂ s. f. v. **vrajbă[1].**

VRÁJNIC s. m. (Regional) Vrăjmaş **(I 1)** (Crucea – Cîmpulung Moldovenesc). *Cînd am fost la miez de cale, mă-ntîlnii cu vrajnicii mei, cu chismaşii mei. De pe loc cum m-au văzut... în mare urît m-o bagat.* ŞEZ. II, 94.

– Pl.: *vrajnici.*

– **Vrajbă[1]** + suf. *-nic.*

VRÁJNIŢĂ s. f. v. **vraniţă[1].**

VRÁMIŢĂ s. f. v. **vraniţă[1].**

VRÁMNĂ s. f. v. **vrană.**

VRÁMNIŢĂ s. f. v. **vraniţă[1].**

VRAN[1] s. n. (Prin Olt.) Postată **(1).** Cf. PAŞCA, GL. *Hai să mai tragem un vran de prăşit.* id. ib.

– Pl.:?

– Etimologia necunoscută.

VRAN[2] s. n. v. **vrană.**

VRÁNĂ s. f. **1.** Orificiu rotund sau dreptunghiular făcut (în doagele de) la butoaie (înfundate) pentru umplere, golire, aerisire etc.; (regional) dujnic, poarcă[1] **(3),** produh **(2),** vranos. *Dopurile înfăşurate cu cîrpe se pot pune pre vrenele buţilor.* ECONOMIA, 164/23, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, I. GOLESCU, C. *Să faci petica bucium pe cît poate să între pe vrană, apoi să o slobozi pînă la giumătate de poloboc.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 61/15, cf. VALIAN, V. *Am umplut măsuratul butoi cu apă pînă în vrană* (a. 1842). DOC. EC. 780. *Vinul... ce încă nu a fiert... începe a sfărăi, a face spume, a da afară aţid carbonic (aşa se numeşte duhoarea aceia ce iesă pe vrană).* I. IONESCU, C. 199/10. *Umplută... butea, să i se pecetluiască vrana.* MAN. SĂNĂT. 48/15. *În timpul cît va fierbe vinul în poloboace se va lăsa vrana deschisă.* LITINSCHI, M. 102/14. *Dînd afară dopul, Spumosul vin cu vuiet pe vrană năbuşeşte.* NEGRUZZI, S. II,201, cf. POLIZU,

PENESCU, M. 64/8. *Le stropii nunta cu cîteva vedre dintr-o bute care a fiert cu vrana astupată.* SION, P. 61, cf. PETRI, V., COSTINESCU, CIHAC, II, 465, LM. *Linguri dă vrană.* JIPESCU, O. 69, cf.ODOBESCU, S. III, 255, DAMÉ, T. 85, BARCIANU. *Se pun la gura sau vrana butoaielor.* MARIAN, INS. 393, cf. ALEXI, W., TDRG. *Mustul se toarnă cu cofa sau cu cofița în poloboc, în a cărui vrană se află pusă o pîlnie.* PAMFILE, I. C. 222, cf.id. J. I, 136, ATILA, P. 126, RESMERIȚĂ, D., PRECUP, P. 56, ȘĂINEANU, D. U., CADE, BL I, 18. *Butoaiele în cari se pun castraveți la murat se înfundă mai întîi și apoi se toarnă saramura pe vrană.* ION BOTEZ, STR. 61. *Dacă ar fi fost pline pînă la vrană, s-ar fi umflat dufu de zdruncinătură.* STĂNOIU, C. I. 85. *Balerca din pivniță se goli, așa că trebui să o răstoarne cu vrana în jos.* VOICULESCU, P. II, 257, cf. IORDAN, T. 535, SCRIBAN, D., ARGHEZI, S. V, 167, LTR[2], DL, DM, M. D. ENC., DEX, IORDACHE, M. E. 103. *Cepul, măre, că scotea, Gura-n vrană că-și punea.* TEODORESCU, P. P. 673, cf. STĂNCESCU, B. 196. *Ia, mai dă-te pe la vrană, Mai scoate, nevastă, o oală.* MAT. FOLK. 484, cf. RĂDULESCU–CODIN. *A doua zi dimineață mi-au luat fierăle din picior și m-au pus într-un antal înfundat cu vrana lăsată.* FURTUNĂ, C. 106, cf. CABA, SĂL. 94, com. din TURNU MĂGURELE și din ORAVIȚA. *Pe vrană de toc l-o băgat, S-o cîntat și s-o vătetat.* BÎRLEA, C. P. II, 371, cf. id. L. P. M. II, 404, L. COSTIN, GR. BĂN. II, 209. *Fedeleș cu vrana largă, Treci puica nu mă-ntreabă.* GR. S. III, 307. *Bag mîna pe vrană, că mîna era mică, să apuc nuiaua.* IZV. XI, 89, cf. XIV, 419, ALR I 726/9, 129, 140, 166, 229, 510, 512, 528, 550, 839, 842, 880, 922, 986, 990, A I 35, VI 19, GL. OLT., NALR – O IV h 682. *Poloboaci, poloboaci, Întoarci-ti cu vrana-ncoaci, Cî ne-am sfătuit cîțiva Pentru mîntuirea ta.* FOLC. MOLD. II, 337. *Cu picătura din cazan butea să umple pînă-n vrană de rachiu.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. V, 105. *Vinul se bea la vrană.* ZANNE, P. IV, 176. *Am o bute văruită, fără leac de vrană* [Oul]. GOROVEI, C. 265. ◊ F i g . *În înțelegerea îngustă a Ilinei se destupa o vrană. Știa acum, fără să priceapă, cum că în Cristos este lumea toată, cea de pe pămînt și de sub pămînt.* VOICULESCU, P. I, 238. ♦ P. g e n e r . Gaură. Cf. LB, CABA, SĂL. 94. [Pisoiul] *se făcu ghemotoc pe cuib și începu să toarcă privind afar pe vrana pe unde intra păsărica la puișori.* PLOPȘOR, C. 46. *Vrana di la bumb.* ALR–M III h 625/230.◊ (Prin analogie) *Pieptul i se dezumflă și căzu cu un horcăit prelung, care răsuflă pe vrana rănii cu bolboroseli de sînge amestecate cu bășici de aer.* VOICULESCU, P. II, 311. *Cuțitul, rămas în rană, a tăiat cum a vrut, căscînd o vrană înfiorătoare.* POPA, V. 160. ♦ P. e x t . Dop (de lemn) cu care se astupă vrana **(1)**. Cf. LM, RESMERIȚĂ, D., ENC. AGR. , IORDACHE, M. E. 105, NALR – O IV h 684. ♦ (Învechit și regional) Gîtul urciorului prin care se bea apă. Cf. COSTINESCU, ALR II 3953/723.

2. Uluc, jgheab prin care curge făina măcinată la moară **(1)**; (popular) piscoaie **(3)**. Cf. DAMÉ, T. 155, 162, TDRG, PAMFILE, I. C. 186, CADE, LTR[2], DL, DM, M. D. ENC., DEX, ALR SN I h 175/784, ALRM SN I h 118/784. ♦ (Regional) Jgheab prin care se scurge mustul la teasc **(1)**. *Țopăiau toate de zor..., șuguind cu Răducanu, care era la vrana teascului.* CAMIL PETRESCU, O. II, 295. ♦ (Regional) Furtun (Holod-Beiuș). LEXIC REG. 67.

3. (Popular) Gaură la fluier, prin care iese aerul din camera de rezonanță. Cf. TDRG. *Pe partea opusă vranei sînt șase găuri.* PAMFILE, J. I, 67. *Cînd se face din trestie, are, pe unde se suflă, dopul de lemn, vrana într-o parte și găurile, 3 sau mai multe, în cealaltă parte.* PĂCALĂ, M. R. 422. *Telinca...* [este] *un fluier fără dop și fără vrană, cu o dungă subțire unde sufli ca în frunză.* PRECUP, P. 16. *Fluierele duble, numite gemene, gemănate, îngemănate, cu două vreni, cu două țevi, fluieroaică sau trișcă, se întîlnesc destul de rar.* ALEXANDRU, I. M. 66, cf. H I 351, III 292, IV 57, X 262, XII 142, 176, XIV 66, A III 2. *Tata mi-a adus fluiera la gură, eu am suflat în ea, iar dînsul îmi ridica și-mi așeza degetele pe vrane după cum a socotit că ar fi sunat cîntecul.* ALIL XXIX, 318. ♦ Gaură pe unde se bagă dopul la fluier. CADE.

4. (Învechit și regional) Urdiniș. *Seara stau înaintea vrenei cojniței mai multe albine încleștate.* ECONOMIA, 183/19, cf. MARIAN, INS. 145, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., ALR I 1 688.

5. (Prin Maram. și prin nord-vestul Transilv.) Prohab **(1)**. Cf. ALR II 3 309/284, 349, 353. ♦ (Prin nord-vestul Transilv.) Șliț[1] (la fustă). Cf. ALR SN IV h 1 179, ALRM SN III h 1 000. ♦ (Regional) Deschizătură la cioarecii de dimie, pe unde se trece cureaua (Libotin-Baia Mare). LEXIC REG. II, 114.

6. (Regional; în forma *vreană)* Organul genital al iepei (Gherteniș–Buziaș). Cf.DR.V, 315.

7. (Prin sudul Transilv.) Anus. ALIL XXIX, 318.

– Pl.: *vrane* și (învechit și regional) *vrăni* (I. GOLESCU, C., POLIZU, MARIAN, INS. 145, TDRG, CADE, SCRIBAN, D., ALR I 726/510, 512, 528, 550, ib. 1 688/387, 394, 424, 538, 596, 727, 820, 896, ALR II 3 309/353, LEXIC REG. II, 114, NALR – O IV h 682), (învechit) *vreni,* (regional) *vranuri* (ALR I 726/839). – Gen.-dat. și: (învechit) *vrenei.* – Și: (învechit și regional) **vreână** (pl. și, regional, *vreni* ALR I 726/229) s. f., (regional) **vran** (IORDACHE, M. E. 105, L. COSTIN, GR. BĂN. II, 209, ALR I 726/9, GL. OLT., NALR –O IV h 682, h 684; pl. *vrane* NALR – O IV h 682, h 684 și *vranuri* ib. IV h 682, h 684/938), **vrániu** (com. din ORAVIȚA) s. n., **vrámnă** (A I 35) s. f.

– Din v. sl. ***vrana**. Cf. bg. в р а н а .

VRÁNCHIȚĂ s. f. v. **vraniță[1]**.

VRÁNGHIȚĂ s.f. v. **vraniță[1]**.

VRÁNIȚĂ[1] s. f. **1.** (Învechit și regional; atestat prima dată în 1519, cf. PANAITESCU, O. Ț. 121) Poartă[1] de scînduri sau de nuiele împletite, la intrarea într-un sat, într-o curte, într-un loc îngrădit etc. *S-au socotit să facă vracniță amîndoă satele* (a. 1653). IORGA, S. D. XXI, 260, cf. ANON. CAR. *Unde ar găsi niscare vraniți sau pîrleazuri deșchise să aibă a luarea de vraniț*[ă] *po bani 300* (a. 1695). IORGA, S. D. V, 342. *Să le ia de pîrleaz cîte bani 52 și de vracniță deșchisă cîte bani 50* (a. 1739–1740). id. ib. XXII, 50, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, CIHAC, II, 465, LM. *Mai frumoasă era însă vranița.* SLAVICI, N. I, 61, cf. DDRF, LIUBA – IANA, M. 89, GHEȚIE, R. M. 496, JAHRESBER. XVII-XVIII, 119, BARCIANU. *La vraniță se opri, puse mîna streașină la ochi și se uită spre el.* SANDU-ALDEA, D. N. 281. *Lumea începu a se zări pe la*

vrămiți. SĂM. IV, 13, cf. ALEXI, W., TDRG, PAMFILE, I. C. 439. *Vraniţa se închise în urma ei, trosnind ca o descărcare de armă ucigătoare.* REBREANU, I. 165, cf. VUIA, Ţ. H. 101, CADE, SCRIBAN, D., LTR[2], DL, DM. *Nu era de ajuns să se îngrădească via; trebuia şi ca poarta îngrăditurii sau „vraniţa" să fie închisă.* C. GIURESCU, P. O. 82, cf. GĂMULESCU, E. S. 201, DEX, H I 300, 422, II 63, 81, 89, III 398, VII 95, 266, XII 174, XIV 87, 99, XVIII 35, 60, 104, 145. *Suie-n vîrvu vragniţî Bate-a-lungu uliţî.* ŢIPLEA, P. P. 82, cf. 119, CANDREA, Ţ. O. 53. *Seara aducea Petru porcii acasă, îi băga într-o grădină, închidea vramiţa... şi nu mai avea nici o grijă peste noapte.* FRÎNCU – CANDREA, M. 264. *Unde ţi-e, noră, zestrea? Doar să-ţi deschid vraniţa?* BUD, P. P. 13, cf. 84. *N-ai vragniţă la casă?* VÎRCOL, M. 88, cf. GR. BĂN., com. din TURNU MĂGURELE şi din ORAVIŢA, DENSUSIANU, Ţ. H. 57. *Da cine l-o fermecat? Ileana de la Bănat... Cu surcele din vraniţă.* BÎRLEA, L. P. M. I, 294, cf. II, 143, 500, id. C. P. II, 264. *Turcii veniră, sosiră În uliţă, la vracniţă.* L. COSTIN, GR. BĂN. 216. *Închide vranghiţa, că ies vacile pe ţarină!* id. ib. II, 209, cf. ARH. FOLK. I, 174, 237. *Să mă hi-ngrupat La vraniţă su o chiatră.* ŞANDRU – BRÎNZEU, JINA, 215, cf. GR. S. VI, 199, IZV. XIV, 198, 199, com. din POIANA SIBIULUI – SEBEŞ, GREGORIAN, CL. 64. *Fraţii au tras o brazdă de la vraniţa... lor pînă la holdă.* IZV. XVI, 224. *El... lua uşile şi vrămiţele... oamenilor de la ogrăzi.* ib. 225, cf. COMAN GL., com. BENIUC, CHEST. II 406/4, 258, 324, 362, 370, 412/6, 376, 423/7, 111, 120, V 52/26, ALR I 655, ALR II/I h 213, h 269, ALRM II/I h 366, ALR II 5078/272, A II5, 8, 9, III 12, 17, com. din BUMBEŞTI OLT – TÎRGU-JIU, LEXIC REG. 32, 67, 73, MAT. DIALECT. I, 217, GLOSAR REG., BALADE, III, 287. *Mult mi-ai cîntat la vrajniţă Pînă m-ai scos la uliţă.* FOLC. TRANSILV. I, 167, cf. 189,II, 621, ALR – M II h 259, h 260/221, ALR – T I h 96/431, ALIL XXIX, 197. *Ţîn-te, drace, în vracniţă, Că popa-i în ţarină.* ZANNE, P. VI, 562. ♦ (Prin sud-vestul Transilv.; în forma *vramniţă*) Deschizătură îngustă la strungă prin care trec oile (la muls). Cf. CHEST. V 50/16, 51/16, 26. ♦ (Adjectival; regional; despre uşi, ferestre) Care este larg deschis, care este în lături. *Nu lăsa uşa vragniţă!* VÎRCOL, M. 88, cf. COMAN, GL. ◊ (Adverbial) *Nu lăsa vracniţă după tine!* GR. BĂN.

2. (Învechit şi regional; în forma *vramiţă*) Prag (la uşa casei). *La bechet apa se înălţase peste cîte trele prispele de un lat de palmă şi pătrunsese înăuntru peste vramiţă.* CHIRIŢESCU, GR. 15, cf. 256. ◊ Fig. *Suflet credincios pînă dincolo de vramiţa morţii.* CONV. LIT. XLIII, 1151.

3. (Regional) Epitet depreciativ dat unui cal slab (şi bătrîn) (Răzoare – Baia Mare). Cf. DR. V, 103, 240, FD III, 204.

– Pl.: *vraniţe* şi *vraniţi, vrăniţi.* – Şi: **vrácniţă, vrámniţă** (LB, CIHAC, II, 465, LM, DDRF, JAHRESBER. XVII-XVIII, 119, BARCIANU, TDRG, CADE, SCRIBAN, D., ŢIPLEA, P. P. 82, BUD, P. P. 13, 84, CHEST. V 52/26, ALR I 655/90, 257, 355, MAT. DIALECT. I, 217), **vrátniţă** (JAHRESBER. VI, 31, PANAITESCU, G. Ţ. 121, GĂMULESCU, E. S. 201), (regional) **vránchiţă** (CHEST. II 412/6), **vránghiţă, vrághinţă** (H III 398), **vrágmiţă** (ŢIPLEA, P. P. 119) **vrágniţă, vráhniţă** (ALR I 655/351), **vráinţă** (CHEST. II 406/4), **vrájniţă, vrámiţă, vrášniţă** (GHETIE, R. M. 496, ALEXI, W., CHEST. II 412/376, ALR II/334), **vrávniţă** (com. din POIANA SIBIULUI – SEBEŞ, ALR I 655/690) s. f.

– Din sb. **vratnica,** bg. **вратница.**

VRÁNIŢĂ[2] s. f. (Învechit) Luntre pescărească. Cf. VALIAN, V., PETRI, V., SCRIBAN, D.

– Pl.: *vraniţe.*

– Din bg. **враница.**

VRÁNIU s. n. v. **vrană.**

VRANÓS subst. (Regional) Vrană **(1)** (Costeşti – Băile Herculane). Cf. ALR I 726/840.

– Pl.:?

– Cf. v r a n ă .

VRASC s. n. v. **vreasc[2].**

VRÁSCĂ s. f. v. **vreasc[2].**

VRÁSCURĂ s. f. v. **vreasc[2].**

VRAŞC[1] interj. **1.** (Prin Munt. şi prin Mold.) Cuvînt care imită zgomotul produs prin căderea unui corp (greu). V. z d u p **(1).** Cf. PAMFILE, DUŞM. 393. *Marin se aplecă şi mă luă de picioare şi, vraşc! cu mine jos.* VISSARION, FL. 171, cf. BUL. FIL. II, 194. *Cum ajunse, vraşc! trînti buşteanul din spinare.* UDRESCU, GL. *Alunecai niţel şi... vraşc! căzui cu vadra plină, în mijlocul curţii.* id. ib.

2. (Prin Munt.; repetat) Cuvînt care imită zgomotul produs de mişcarea frunzelor (uscate). Cf. UDRESCU, GL. *Auzirăm vraşc, vraşc, prin pădure; cînd ne uitarăm: ursul.* id. ib.

– Onomatopee.

VRAŞC[2] s. n. v. **vreasc[2].**

VRÁŞCĂ s. f. (Ornit.; prin Transilv.) Coţofană (*Pica pica*). Cf. BĂCESCU, PĂS. 176, L. ROM. 1965, 99, VICIU, GL., PASCU, C. 86, 87.

– Pl.:? – Şi: **frášcă** s. f. MARIAN, O. II, 47, L. ROM. 1965, 99, PASCU, C. 87.

– Din bg. **сврачка.**

VRÁŞCINĂ s. f. v. **vraştină[1].**

VRÁŞILĂ s. f. (Prin Olt. şi prin sudul Munt.) Răvăşire. Cf. I. CR. VII, 312, IX, 126, SCRIBAN, D., SFC II, 163. ◊ E x p r . (Adverbial) **A face (ceva) vraşilă** = a culca la pămînt (o cultură), a distruge (o semănătură). Cf. ARHIVA, XXVI, 256. *Vaca a făcut vraşilă în semănătură.* SCRIBAN, D.

– Pl.: *vraşile.*

– Cf. v r a i ş t e , v r a ş o l .

VRÁŞIŢĂ s. f. v. **vlaşiţă.**

VRAŞNÍŢĂ[1] s. f. v. **vlaşiţă.**

VRÁŞNIŢĂ[2] s. f. v. **vraniţă[1].**

VRAŞÓL s. n. (Regional) Vrăşuleală (Săpata de Sus – Piteşti). Cf. UDRESCU, GL. ◊ (Adverbial) *Am găsit grădina vraşol, o vraşoliseră porcii.* id. ib.
– Pl.:?
– Derivat regresiv de la **vraşoli.**

VRAŞOLEÁLĂ s. f. v. **vrăşuleală.**

VRAŞOLÍ vb. IV. v. **vrăşuli.**

VRAŞOLÍT, -Ă adj. v. **vrăşulit.**

VRAŞÓLNIŢĂ s. f. (Regional) Vrăşuleală (Săpata de Sus – Piteşti). Cf. UDRESCU, GL. *Ce vraşolniţă e asta, mă, afurimaţilor!* id. ib.
– Pl.: *vraşolniţe.*
– Cf. v r a ş o l, v r a ş o l e a l ă.

VRAŞT interj. v. **vraşti.**

VRAŞTI interj. (Regional) Cuvînt care imită zgomotul produs prin spintecarea cu putere a aerului plesnind, lovind etc. ceva. V. h î r ş t i. Cf. SCRIBAN, D. *Cînd tună odată mai ţapan, vraşt! cu furca pe şira spinării ţiganului.* I. CR. III, 348.
– Şi: **vraşt** interj.
– Onomatopee.

VRÁŞTINĂ[1] s. f. **1.** (Învechit, prin Transilv.) Vraf **(1).** Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, CIHAC, II, 464, LM.
2. (Regional; în forma *vraşcină*) Vraf **(2).** *Face Păcală ce face şi te miri de unde pune brînca p-o vraşcină de pui de găină.* F (1890), 109.
– Pl.: *vraştine.* – Şi: (regional) **vrăşcină** s. f.
– Cf. v r a i ş t e.

VRÁŞTINĂ[2] s. f. (Prin sudul Munt.) **1.** Tulpină[1] foarte flexibilă. Com. din TURNU MĂGURELE.
2. Funie. Cf. L. ROM. 1961, 24, 1973, 497.
– Pl.: *vraştine.*
– Cf. bg. в ъ р ш и н а „ramură; nuia".

VRÁTNIŢĂ s. f. v. **vraniţă**[1].

VRAU s. n. v. **vraf.**

VRAV s. n. v. **vraf.**

VRÁVIE s. f. v. **vrabie.**

VRÁVNIŢĂ s. f. v. **vraniţă**[1].

VRĂBEÁŢĂ s. f. (Ban.) Vrabie **(1)** (*Passer domesticus*). Cf. GR. S. I, 191, ALR-B III h 451, h 452.
– Pl.: *vrăbeţe.* – Şi: **brebáţă** (GR. S. I, 191), **bribeáţă** (ALR-B III h 451/75, h 452), **berbeáţă** (ib. h 451/79), **birbiáţă** (ALR I 1 014/79; pl. *birbieţi* ib.) s. f.
– **Vrăbeţ** + suf. *-ă.*

VRĂBÉTE s. m. **1.** (Olt., Ban., prin sud-vestul Transilv. şi prin vestul Munt.; şi în sintagma *vrăbete boieresc,* BĂCESCU, PĂS. 174) Vrabie **(1)** (*Passer domesticus*). Cf. ANON. CAR. *Alice mărunte de vrabeţ*[i] (a. 1798). IORGA, S. D. VIII, 38. *Într-o biserică bătrînă lăcuia mare putere de brăbeţi sau paseri, care să înmulţea acia.* ŢICHINDEAL, F. 384/5. *Păsăruica astfel numită este chiar acel vrăbete grăsun care se îndoapă cu fructe de prin grădini.* ODOBESCU, S. III, 32, cf. MARIAN, O. I, 409, CONV. LIT. XXIII, 328, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., JAHRESBER. XII, 156, TDRG 1773, PAMFILE, J. II, 381, PASCU, S. 321, 323, CADE, DR. IX, 128, 129, SCRIBAN, D. 1421, DOMBROWSKI, P. 135, BĂCESCU, PĂS. 176. *Îi culege... şi pe ei de acasă, de pe stradă, ca pe brabeţi.* PAS, Z. IV, 236, cf. DL, DM, MIHĂILĂ, Î. 89, DEX, H V 210, IX 5, 114, XVI 9. *Să-mi dea puşchetele, Să împuşc vrebetele, Care tot ceripe.* TEODORESCU, P. P. 121. *La noi o raţă e mare cît o coteaţă, dar nu ca bribetele (vrăbetele) ăla.* CĂTANĂ, P. B. III, 41. *Este un pîlc de brabeţi.* ŞEZ. VI, 108, cf. VICIU, GL., DENSUSIANU, Ţ. H. 28, GR. S. I, 191, IV, 152, IZV. XVII, 324, ALR I 1 014, ALR II 6 217/791, 812, 836, 848, 872, 876, 886, 899, A III 1, 2, 4, 7, 12, 16, 19, IV 2, 5, NALR – O III h 554, h 555, ALR – B III h 451, h 452. *Decît o sută de brabeţi pe gard, mai bine unu în mînă* (= mai bine puţin şi sigur, decît mult şi nesigur). Cf. ZANNE, P. IX, 550. ◊ *Vrăbete gulerat* = vrabie de cîmp (v. v r a b i e **1)** (*Passer montanus*). Cf. BĂCESCU, PĂS. 174.
2. (Olt., Ban., prin sud-vestul Transilv. şi prin vestul Munt.) Vrăbioi **(1).** Cf. RESMERIŢĂ, D., L. COSTIN, GR. BĂN. 29, ALR I 1 015/12, 24, 26, 28, 56, 85, 780, 856, 900, A III 2, 7.
3. (Prin Olt.; la pl.; în forma *brăbeţi*) Resturi de mămăligă din ceaun. SCRIBAN, D. 1421.
– Pl.: *vrăbeţi.* – Şi: **vrabéte** (ALR II 6 217/791), **vrăbéţ, vrebéte, vribéte** (BĂCESCU, PĂS. 176), **vrîbéte** (id. ib., VICIU, GL.), **vrobéte** (JAHRESBER. IV, 259), **vărăbéte** (TDRG 1773, CADE, GR. S. I, 191, DR. IX, 128, 129, SCL 1955, 114, DENSUSIANU, Ţ. H. 28, GR. S. I, 191, ALR I 1 014/116, ALR II 6 217/836, A III 1, 2, 7, 16, 19, IV 2, 5, NALR – O III h 555), **vărăbéţ** (CADE, GR. S. I, 191, DR. IX, 128, A III 2), **vorobéte** (JAHRESBER. IV, 259), **brabéte** (CONV. LIT. XXIII, 328, ALEXI, W., H V 210, IX 114, XVI 9, ALR I 1 014/815, 860, 874, 880, 896, ALR II 6 217/812, 872, 876, 899, IZV. XVII, 324), **brăbét** (PAMFILE, J. II, 381), **brăbéte, brăbéţ, brebéte** (TDRG 1773, DOMBROWSKI, P. 135, GR. S. I, 191, DR. IX, 128, ALR I 1 014/5, NALR – O III h 554, ALR – B III h 451, h 452), **bribéte, bribéţ** (GR. S. I, 191, DR. IX, 128, 129, ALR I 1 014/24, 28, 77, ib. 1 015/24, 28, ALR – B III h 451, h 452), **brîbéţ** (DR. IX, 129, ALR I 1014/1), **bărăbéte** (TDRG 1773, GR. S. I, 191, DR. IX, 128, ALR I 1 014/112, 825, NALR – O III h 554, h 555, ALR – B III h 451, h 452), **berbéte** (GR. S. I, 191), **birbéte** (TDRG 1773, ALR – B III h 451, h 452), **birbéţ** (TDRG 1773), **borobéte** (JAHRESBER. IV, 259), **hrăbéte** (MARIAN, O. I, 409, TDRG 1773, DOMBROWSKI, P. 135), **hrăbéţ** (DR. IX, 129), **hărăbéţ** (ALR I 1 014/118), **hărebéte** (A III 4), **horobéte** (JAHRESBER. IV, 259), **fărăbéte** (GR. S. I, 191), **grabéte** (NALR – O III h 554/944), **grobéte** (ib. h 555/944) s. m.
– Sg. refăcut după **vrăbeţi** (pl. lui *vrăbeţ*). – **Vrăbeţ** < bg. **врабец,** sb. **vrabac.**

VRĂBÉȚ s. m. v. **vrăbete.**

VRĂBEȚÓI s. m. (Ban.) Vrăbioi **(1).** Cf. ALR – B III h 452.
– Pl.: *vrăbeți.* – Și: **vărbeți** (ALR – B III h 452/87), **brăbiți** (ib. h 452/4), **bribeți** (ALR I 1015/30, ALR – B III h 452), **bribiți** (ALR – B III h 452/18), **birbiți** (ib. h 452/13), **bîrbăți** (ib. h 452/73), **fărăbiți** (ib. h 452/74) s. m.
– **Vrăbeț** + suf. *-oi.*

VRĂBIÁ vb. I. Intranz. (Maram.; despre vrăbii) A ciripi. L. ROM. 1993, 139.
– Prez. ind. pers. 3: *vrăbiază.*
– De la **vrabie.**

VRĂBIÁȘ s. m. (Regional) Diminutiv al lui vrăbioi **(1)** (Baia – Fălticeni). Cf. GLOSAR REG.
– Pronunțat: *-bi-aș.* – Pl.: *vrăbiași.*
– **Vrabie** + suf. *-aș.*

VRĂBIELUÍ vb. IV. Intranz. (Maram.; despre vrăbii) A ciripi. Cf. L. ROM. 1993, 136, 139.
– Prez. ind. pers. 3: *vrăbieluie.*
– **Vrabie** + suf. *–ălui.*

VRĂBIÉR s. m. **1.** Persoană care prinde vrăbii **(1);** (ironic) vînător nepriceput (care vînează numai vrăbii). Cf. LM. *Taci din gură, vrăbierule! Minciuni spui tu, care împuști numai ciocîrlani de pe drumuri.* GANE, N. I, 130, cf. TDRG, CADE. *Fiindcă eram vrăbier, tata m-a luat strungar la stîna lui.* CAMILAR, C. 46, cf. DL, DM, DEX.
2. Numele a trei specii de păsări răpitoare de zi: **a)** (prin Munt.) vînturel **(II 1 a)** (*Falco tinnunculus*). Cf. BĂCESCU, PĂS. 176; **b)** (prin Munt.) șoim de iarnă (v. șoim **I 1 d)** (*Falco columbarius aesalon*). Cf. id. ib.; **c)** (prin Munt. și prin Mold; și, adjectival, în sintagma *uliu vrăbier,* id. ib. 205, 213) uliu păsăresc (*Accipiter nisus*). Cf. ALR II 6 217/537.
– Pronunțat: *-bi-er.* – Pl.: *vrăbieri.*
– **Vrabie** + suf. *-ar.*

VRĂBIOÁIE s. f. (Regional) Vrabie **(1)** (*Passer domesticus*) (Petroșeni). A III 13.
– Pl.: *vrăbioaie.*
– **Vrabie** + suf. *–oaie.*

VRĂBIOÁRĂ s. f. **1.** Vrăbiuță. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., I. GOLESCU, C., POLIZU, MARIAN, O. I, 409, JAHRESBER. VIII, 186, TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., BĂCESCU, PĂS. 176, DL, DM, M.D.ENC.,DEX. *Să mă fac d-o vrăbioară Să-i mănînc din colivioară.* TEODORESCU, P. P. 328. *Să dea Dumnezeu să moară, Să mă fac o vrăbioară, Să zbor și eu la pomană.* MAT. FOLK. 1378. *Grîul se coace Și vin vrăbioare Și fur'spicușoare.* FOLC. DOBR. 82. ♦ Fig. (Familiar) Femeie de moravuri ușoare. Cf. IORDAN, STIL. 349.
2. Bucată de carne de vită, de calitate superioară, din regiunea șalelor; friptură preparată din astfel de carne. Cf. CADE, SCRIBAN, D. *N-ai cumva, pe la cămară, Vreun mușchi, vreo vrăbioară?* ARGHEZI, S. V, 200, cf. LTR², DL, DM, M. D. ENC., DEX, com. din CLUJ.
– Pronunțat: *-bi-oa-.* – Pl.: *vrăbioare.*
– **Vrabie** + suf. *-ioară.*

VRĂBIÓI s.m. **1.** Bărbătușul vrabiei **(1);** (regional) păsăroi **(2),** păsăricoi, vrăbete **(2),** vrăbețoi, vrăbiont, vrăbior. Cf. I. GOLESCU, C. *Știu c-a nemerit-o bine de ți-a pus numele Chirica: pentru că ești un feliu de vrăbioi închircit.* CREANGĂ, P. 149. *Au fost odată o vrabie și un vrăbioi, carii strîngeau cu cea mai mare sîrguință spice.* MARIAN, O. II, 148, cf. I, 409, BARCIANU. *Pe sub streșinile țărănești sfîrîiau vrăbioi, zgribuliți de frig.* D. ZAMFIRESCU, Î. 34. *Vrăbioii se înfurie și mai și. Ca înebuniți se reped unul asupra altuia.* SĂM. VIII, 848, cf. TDRG 1773, PASCU, S. 111. *Vrăbioii se-nfoiau și gurluiau din guși.* LUNGIANU, ap. CADE. *Vrăbioii au culorile mai închise; vrăbiile mai șterse.* SIMIONESCU, F. R. 162. *N-am văzut într-însa nici o sămînță de vrăbioi.* SADOVEANU, O. XXI, 132, cf. SCRIBAN, D., BĂCESCU, PĂS. 176. *Din pricina frigului și a umezelii, familia vrăbioiului a început să se scoale tîrziu.* ARGHEZI, S. VII, 220, cf. 97. *Ochii negri, isteți..., mustața încărunțită ușor, groasă și îndesată ca burta vrăbioiului sătul... îi dădeau o înfățișare dîrză.* TUDORAN, P. 69, cf. DL, DM, SCL 1958, 255, M. D. ENC., DEX, BL VI, 207, ALR I 1 015, ALR II 6 217/514, A II 8, III 18, 19, NALR – O III h 555, ALR – M III h 596, NALR – B III h 452.
2. Augmentativ al lui vrabie **(1).** Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.
– Pronunțat: *-bi-oi.* – Pl.: *vrăbioi.* – Și: (regional) **vrăvói** (A II 8), **brăbióI** (DR. IX, 130) s. m.
– **Vrabie** + suf. *-oi.*

VRĂBIÓNȚ s. m. (Prin Dobr., prin sud-estul Transilv. și prin sud-estul Munt.) Vrăbioi **(1).** Cf. JAHRESBER. XI, 145, ALR I 1 015/164, 166, 170, 174, 690, 695, 720, 960, 984, 986, ALR II 6 217/705.
– Pronunțat: *-bi-onț.* – Pl.: *vrăbionți.*
– De la **vrabie.**

VRĂBIÓR s. m. (Prin Munt. și prin sudul Transilv.) Vrăbioi **(1).** Cf. SFC IV, 169, 175, SCL 1975, 261, ALR I 1 015/122, 730, 746, 748, 798, 887, A II 1, 6.
– Pronunțat: *-bi-or.* – Pl.: *vrăbiori.*
– Derivat regresiv de la **vrăbioară.**

VRĂBIÚȚĂ s. f. Diminutiv al lui vrabie **(1);** vrăbioară **(1),** (regional) păsăruică **(2),** păsărioară. V. păsărică **(2).** *Ca o vrăbiuță să mîi fără casă.* DOSOFTEI, PS. 35/14, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., MARIAN, O. I, 409, DDRF, TDRG 1773, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Vrăbiuța stătea fudulă în cuib și nici nu voia să știe de nimic.* SIMIONESCU, F. R. 126. *Rîndunelele își făceau cuiburile, iar vrăbiuțele ciripeau.* VLASIU, A. P. 172, cf. BĂCESCU, PĂS. 176, DL, DM, SFC IV, 160. *Vrăbiuță de pe deal, Zbori degrabă în Ardeal.* ALECSANDRI, P. P. 317. *Face mămăliguța Cît vrăbiuța.* FURTUNĂ, C. 33. *Vrăbiuță încărcățică, Huștiuluc în poețică* (Lingura). GOROVEI, C. 203.
– Pronunțat: *-bi-u.* – Pl.: *vrăbiuțe.*
– **Vrabie** + suf. *-uță.*

VRĂCEBNICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Care aparţine vraciului **(1)**, de vraci. *Aceştea purcedzînd de la Aravia, de meşterşugul vrăcebnicesc foarte fiind iscusiţ, îmbla la tot oraşul şi cetatea.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 91^{v}/14, cf. TDRG, SCRIBAN, D.,CIORANESCU, D. ET. 9361, ALIL 1983–1984, 206.

– Pl.: *vrăcebniceşti.*

– Cf. slavonul врачебьнъ.

VRĂCEBNICÍE s. f. (Învechit, rar) Ingrijire medicală; tratament. *Îmbla la tot oraşul şi cetatea, tămăduind fără plată şi propoveduind cu prilejul vrăcebniciei credinţa de D[o]mn[u]l H[risto]s.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 91^{v}/16, cf. TDRG, SCRIBAN, D., CIORANESCU, D. ET. 9361, ALIL 1983-1984, 206.

– Pl.: *vrăcebnicii.*

– Cf. slavonul врачебьнъ.

VRĂCÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit şi regional) Care aparţine vraciului **(1)**, de vraci; medical, doctoricesc, (învechit, rar) vrăcebnicesc. *Fă dentr-aceastea mestecat cu măiestrie vrăcească făpturi de bună miroseală, curată şi sf[î]ntă.* PO 183/23, cf. DHLR II, 321. *Mătrice tătărească, Mătrice vrecească, Mătrice verde ca iarba.* MARIAN, D. 330. *Pocitură crăiască, Pocitură vrăcească.* GR. S. V, 62, cf. 51, VI, 126.

– Pl.: **vrăcești**. – Şi: **vrecésc, -eáscă** adj.

– **Vraci** + suf. *-esc.*

VRĂCIOÁRĂ s. f. (Bot.; prin Bucov.) Tilişcă; iarba vrăjitoarei (*Circaea lutetiana*). Cf. BORZA, D. 48, 302.

– Pl.: *vrăcioare.*

– **Vraci** + suf. *-ioară.*

VRĂCÍŢĂ s. f. (Învechit) Femeie care se ocupa cu tratarea şi vindecarea bolilor; (popular) doftoroaie. *Să rogi pe babacul tău împăratul ca s-aducă vraci, şi mai cu samă vrăciţe, să te tămăduiască de asemenea fel de spaime.* SADOVEANU, O. XV, 390. *Vorbind, Iorgu Samson rînduia loc şi pentru vrăciţă, alcătuindu-i maldăr de fîn strîns în pocladă şi aşezat în fundul curţei.* id. ib. XVIII, 51, cf. IORDAN, L. R. A. 510, DL, DM, SCL 1955, 327, DEX.

– Pl.: *vrăciţe.*

– **Vraci** + suf. *-iţă.*

VRĂCIUÍ vb. IV. **1.** Intranz. (Învechit) A practica meseria de vraci **(1)**; p. ext. a practica medicina **(1)**. *Luca,marele apostol,... era de la Antiohia cea mare, dohtor de meşterşug... şi, vrăciuind în dzîlele lui Clavdie împărat, află pre svîntu[u]l apostol Pavel.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 71^{v}/12, cf. ANON. CAR., TDRG, CADE, SCRIBAN, D., ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 130, CIORANESCU, D. ET. 844, SFC IV, 124.

2. Tranz. (Învechit; complementul indică bolnavi, corpul omenesc sau părţi ale lui) A lecui, a vindeca; a trata **(3)**, a îngriji. *Nu ca vracii ce vrăciuiesc numai trupul, iară sufletul nu pot.* VARLAAM, C. 181. *Eşti dator... să nevoieşti să-i pleci supt lege şi să-i vrăciuieşti* (a. 1645). TDRG, cf. CADE, SCRIBAN, D. ◊ Refl. pas. *De nu va fi mărs nice la vraci să să vrăciuiască, sau macar de va fi dat şi pre vraci rău... ucigătoriul tot să va certa ca un vinovat.* PRAV. 26. ♦ Tranz. (Complementul indică boli) A combate. *Preotul ce să va face vraci de va vrăcui boale* (a. 1645). TDRG.

3. Tranz. (Prin nordul Transilv.) A face vrăji **(1)**, farmece; a vrăji **(1)**, a fermeca. *Cînd se întîmplă de-ţi bate cineva nevasta cu bîta mai întîi, atunci aceea de loc să o rupă şi să o ardă bîta aceea, că de nu, aşa o va vrăciui că, mai mult, orice vină va face, nu o va putea bate.* GOROVEI, CR. 17. *Me la om în casă să ducă foc, ia foc din vatră, ştiopchesc pe foc şî-l vrăciuiesc.* ARH. FOLK. I, 215, cf. ALR SN V h 1567/284, ALRM SN III h 1 312/284.

– Prez. ind.: *vrăciuiesc.* – Şi: (învechit, rar) **vrăcuí** vb. IV.

– Din slavonul врачевати.

VRĂCIUÍNŢĂ s. f. (Învechit, rar) Vindecare, însănătoşire. Fig. La tot meşterşugul să ispitiră, şi *lăsară alalte toate, sărutară vrăciuinţa s[u]fl[e]t[e]lor şi trupurilor.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 98^{r}/22, cf. TDRG, JAHRESBER. XI, 44, SCRIBAN, D.,CIORANESCU, D. ET. 844.

– Pl.: ?

– **Vrăciui** + suf. *-inţă.*

VRĂCIUÍRE s. f. (Învechit) **1.** Vindecare, lecuire. Fig. *Tuturor, carii greşăsc, pururea le caută Domnul spăsenie şi vrăciuire şi vindecare de păcate.* CORESI, EV. 23, cf. 61, MARDARIE, L. 118/29, DHLR II, 307.

2. Îndeletnicirea, ocupaţia de vraci **(1)**. *Pravilă să cheamă şi alte meşterşugure multe ale meşterilor dascali, adecă carii au meşteşugure multe ale meşterilor dascali, adecă carii au meşteşugit gramatichia, filosofia şi vrăciuirea, şi carii au meşteşugit cîntarea* (a. 1652). BV I, 195.

3. Leac, doctorie. *Priimeşte dar, iubite cititoriu, această minunată şi dumnezeiască floare, dintru care curg picături dumnezeeşti de vrăciuiri, însă cu fierbinte suflet şi cu curată inimă* (a. 1742). BV II, 59.

– Pl.: *vrăciuri.*

– V. **vrăciui.**

VRĂCIUÍT, -Ă (Prin nordul Transilv.) Care a fost descîntat, vrăjit, fermecat. *Ca să nu se mărite o fată oarecare, duşmancele îi aşează subt pragul casei cărbuni «vrăciuiţi».* ARH. FOLK. VI, 157, cf. 300.

– Pl.: *vrăciuiţi, -te.*

– V. **vrăciui.**

VRĂCIUITÓR, -OÁRE s. m. şi f. (Învechit şi regional; şi adjectival) (Persoană) care tratează şi vindecă boli. *Cine-i va zice vrăciuitoare... nu va greşi, pentru că amestecă ierbile şi leacurile dă le dă bolnavilor* (a. 1652). BV I, 201. *Aceştia svinţi mucenici... era în dzîlele lui Dechie... dodori adecă vrăciuitori, de meşteşugul lor.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 62^{r}/2, cf. CADE, ALRM SN III h 1 312/284.

– Pl.: *vrăciuitori, -oare.*

– **Vrăciui** +suf. *-tor.*

VRĂCNICIOÁRĂ s. f. v. **vrănicioară.**

VRĂCUÍ vb. IV. v. **vrăciui.**

VRĂDĂNÚȘ s. n. (Prin Ban.) Copcă (în gheața unui rîu, a unei bălți etc.). Cf. ALR I 1 733/18, NALR – B III h 469/22.

– Pl.: *vrădănușe.* – Și: **vlădănúș** s. n. ALR I 1 733/18.

– Etimologia necunoscută.

VRĂFUÍ vb. IV. **1.** Tranz. (Folosit și absol.) (Învechit și regional; complementul indică snopi de cereale) A așeza, a împrăștia pe arie pentru a treiera cu ajutorul vitelor sau prin îmblătire; (complementul indică boabe de cereale) a scutura din spic și a face grămadă. V. năsădi **(1).** *Grămădiră, vrăvuiră, aruncară, scuturară, spulbărară, vînturară pleavele din grăunțe a despărți.* CANTEMIR, I. I. II, 161, cf. PAȘCA, GL. *Tă grîuu îl vravuiește... pa vatră.* TEAHA, C. N. 281. ♦ (Prin Ban.; complementul indică snopi de grîu; în forma *vrăui*) A întoarce pe arie, pe partea nebătută. Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 209, NOVACOVICIU, C. B. II, 8. ♦ Refl. (Regional) A se sfărîma **(1).** *După doi-trei ani de arătură, locul se mai vrăvuiește, se mai fărămițează.* PAMFILE, A. R. 26. *S-a vrăfuit cocenii (strujenii), s-au făcut zob la legătură (cînd s-au făcut snopi).* UDRESCU, GL. *S-a vrăfuit bine grîul în arie; l-a scrobit soarele.* id. ib. ♦ Refl. (Prin vestul Transilv.; despre ființe; în forma *vrăvui*) A se zbate **(3)** (Vașcău). Cf. TEAHA, C. N. 281. *Tăt să vravuiește cînili aista, așe larmă mare face.* id. ib. ♦ Refl. (Prin Transilv.; despre oameni) A avea crize de epilepsie. Cf. CABA, SĂL. 94, com. din PODENI – AIUD.

2. Tranz. (Complementul indică obiecte de același fel) A așeza (în neorînduială) unul peste altul; a aduna la un loc, a face grămadă. V. stivui. Cf. LB, I. GOLESCU, C., VALIAN, V., POLIZU, COSTINESCU, CIHAC, II, 464, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, M. D. ENC., DEX.

3. Tranz. (Complementul indică obiecte adunate grămadă) A răvăși **(3)**, a răscoli **(II 1).** Cf. COSTINESCU. *Să-l fi văzut atunci cum își vîra mîna pînă-n coate în bani de argint și de aur, cum îi vrăvuia, cum îi făcea să sune.* GANE, N. III, 14. *Răscolesc rafturile, vrăfuiesc stofele și fabricatele.* IORGA, P. A. I, 259. *Zăream pe mese teancuri de cărți, prindeam a le vrăvui și găseam cîte 3-4 de ale mele.* ȘEZ. XVIII, 202. *Pînă și cărțile mi le-am vrăfuit.* GÎRLEANU, L. 23, cf. RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D. *Adă cheile, atît îți spun, că de nu, dau cu lada de pămînt și toată ți-o vrăfui.* V. ROM. aprilie 1963, 30, cf. M. D. ENC., DEX. ◊ Absol. *Începu a căuta în toate părțile, a vrăvui prin finul din iesle.* SĂM. V, 76. (Fig.) *Doamna contesă suspină, cătînd și vrăvuind oarecum în amintirile sale.* SADOVEANU, O. XI, 61.

4. Tranz. (Prin Bucov.; în forma *vrăvui*) A căuta ceva pipăind prin întuneric. Cf. ȘEZ. V, 172.

5. Refl. (Prin nord-vestul Transilv.; despre oameni; în forma *vrăvui*) A înnebuni. Cf. LEXIC REG. 25.

– Prez. ind.: *vrăfuiesc* și (regional) *vrăfui.* – Și: (învechit și regional) **vrăvuí**, (regional) **vrăuí** (L. COSTIN, GR. BĂN. II, 209, NOVACOVICIU, C. B. II, 8) vb. IV.

– **Vraf** + suf. *-ui.*

VRĂFUIÁLĂ s. f. **1.** (Învechit) Vrăfuire **(1).** Cf. COSTINESCU.

2. (Prin nord-vestul Munt.) Sfărîmare **(1).** Cf. UDRESCU, GL. *Ce vrăfuială e asta?* id. ib.

3. (Prin nord-vestul Transilv.; în forma *vrăvuială*) Nebunie **(4).** Cf. LEXIC REG. 25.

– Pl.: *vrăfuieli.* – Și: (regional) **vrăvuiálă** s. f. LEXIC REG. 25.

– **Vrăfui** + suf. *-eală.*

VRĂFUÍRE s. f. (Rar) Acțiunea de a vrăfui și rezultatul ei.

1. Cf. vrăfui **(2).** Cf. POLIZU, COSTINESCU, DDRF, RESMERIȚĂ, D.

2. Cf. vrăfui **(3).** Cf. COSTINESCU, RESMERIȚĂ, D.

– Pl.: *vrăfuiri.*

– V. **vrăfui.**

VRĂFUÍT, -Ă adj. (Rar) **1.** (Despre obiecte de același fel) Care este așezat (în neorînduială) unul peste altul; care este adunat la un loc, în grămadă. Cf. vrăfui **(2).** *Toate celelalte lucruri: cărți, primenele, vechituri, le aruncă vrăfuite sub pat și ieși.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 84, cf. RESMERIȚĂ, D.

2. Răvășit[2] **(1).** Cf. RESMERIȚĂ, D.

– Pl.: *vrăfuiți, -te.*

– V. **vrăfui.**

VRĂGNICIOÁRĂ s. f. v. **vrănicioară.**

VRĂHĂLUÍT, -Ă adj. (Regional: despre oameni) Zvăpăiat **(1)** (Tincova – Caransebeș). Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 209. *Nu fi așa vrăhăluit.* id. ib.

– Pl.: *vrăhăluiți, -te.*

– Cf. vrăfuit.

VRĂIEȘTÍ vb. IV. Tranz. (Prin nord-vestul Munt. și prin Olt.) A risipi **(1).** Cf. LEXIC REG. II, 17.

– Prez. ind.: *vrăieștesc.*

– De la **vraiște.**

VRĂINCÚȚĂ s. f. v. **vrănicuță.**

VRĂJÁLNIC s. m. (Învechit, rar) Vrăjitor **(I 1).** *Vrăjalnicul, vrăjind cu paserile și cu hiarăle, care sînt aceastea* (a. 1667-1669). IST. LIT. ROM. I, 499.

– Pl.: *vrăjalnici.*

– **Vrăji** + suf. *-alnic.*

VRĂJÁLNIȚĂ s. f. (Învechit) Lăcaș sacru unde vechii greci consultau zeii. V. oracol, vrajă **(2).** *Au întrebat Avgust Chesariu pre duhurile necurate la vrăjelnița în capiștea lui Apolon* (a. 1707). CAT. MAN. I, 243. *Pentru cum au întrebat Avgust Chesariu pre duhuril*[e] *necurate la vrăjălnița, la capiștea lui Apolon D*[u]*mnezău și ce răspuns au luat* (a. 1745). I. CR. IX, 159. *Au întrebat Avgust Chiesar împărat pre duhurile necurate la vrăjalnița... lui Apolon Dumnezeu* (a. 1822). CAT. MAN. II, 80, cf. DR. III, 438.

– Pl.: *vrăjalnițe.* – Și: (învechit, rar) **vrăjălniță, vrăjélniță** s. f.

– **Vrajă** + suf. *-alniță.*

VRĂJÁR s. m. (Regional) Prăjină **(1).** *Răposatul a curăţit astă toamnă zăvoiul, ca să scoată pari şi vrăjari şi nuiele pentru cîrpirea zăgazurilor.* SLAVICI, V. P. 21, cf. DL, DM, DEX.
– Pl.: *vrăjari.*
– **Vrej** + suf. *-ar.*

VRĂJÁLNIŢĂ s. f. v. **vrăjalniţă.**

VRĂJĂRÍE s. f. (Regional) Vrajă **(1)** (Piatra-Neamţ). Cf. ALR I 1 398/556.
– Pl.: *vrăjării.*
– **Vrajă** + *-ărie.*

VRĂJBĂŞ s. m. (Regional) Intrigant (Brădişorul de Jos – Oraviţa). Com. LIUBA.
– Pl.: *vrăjbaşi.*
– **Vrajbă**[1] + suf. *-aş.*

VRĂJBÍ vb. IV. Tranz. (Folosit şi absol.) (Învechit şi popular) A învrăjbi; a duşmăni. *Nu pără în cumplit mănie-se, nece în veacu vrăjbeaşte* (învrăjbeşte C, H, vrăjmăşaşte C^2, va ţinea mînie D). PSALT. 211, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., I. GOLESCU, C., VALIAN, V., PETRI, V., TDRG, CADE, IORDAN, STIL. 214, SCRIBAN, D. *Să îţi sece inima, Inima şi sufletul Cum ţi-ai vrăjbit ibovnicul.* BIBICESCU, P. P. 61. ◊ Intranz. (Construit cu dativul) *Puseră spre mene fărăleage şi în mănie vrăjbia* (învrăjbie C, învrăjbiră H, vrăjmăşiră C^2, pizmiră D) mie. PSALT. 104. *Tu vătămaş tot ceia ce vrăjbesc mie în deşert.* CORESI, PS. 6/12. *Lu Dumnezeu vrăjbesc..., bătjocurind pre... Domnul.* id. EV. 246. *Aman Amadat, machidoneanul, vrăjbia lor.* BIBLIA (1688), 362[1]/24.
– Prez. ind.: *vrăjbesc.*
– De la **vrajbă**[1].

VRĂJBÍE s.f. (Învechit) **1.** Vrajbă[1] **(1).** *Turburară liniştea păcii a strălucitei Porţi şi aţîţară focul vrăjbiei.* VĂCĂRESCUL, IST. 266, cf. TDRG, DHLR II, 327, CADE, SCRIBAN, D.
2. Răzbunare. *Dzeul... plătiia vrăjbia* (izbînda C^2, răscumpărare D, descumpărare H) *mea şi plecă oamerii suptu mere.* PSALT. 30. *Veseliţi-vă... că sîngele fiilor săi şi vrăjbia (vrăjbie* V, scumpăraria D) *lor îzbîndi.* ib. 318, cf. 317. *Să se învrătoşaze lui toţi fiii lui Dumnezeu, că sîngele fiilor săi şi vrăjbia lor izbîndi.* CORESI, PS. 419/1, cf. TDRG, CADE.
– Pl.: *vrăjbii.*
– **Vrăjbi** + suf. *-ie.*

VRĂJBÍRE s. f. Acţiunea de a vrăjbi şi rezultatul ei.
1. (Învechit şi popular) Învrăjbire. Cf. VALIAN, V., PETRI, V. *Bisericile cu hramurile Sf. Mina... în zilele hramului se umplu de pelerini de prin vecinătate, cari vin cu bani, odoare şi ce le mai trebuie spre a plăti cu aceasta sărindare şi acatiste, „pentru măritiş, pentru blăstăm, pentru vrăjbire".* PAMFILE, S. T. 110.
2. (Învechit, rar) Răzbunare. *De la elu-s tremişi spre vrăjbirea reilor-făcători şi în lauda binrefăcătorilor.* COD. VOR.[2] 74[V]/4.
– Pl.: *vrăjbiri.*
– V. **vrăjbi.**

VRĂJBÍT, -Ă adj. (Învechit; despre oameni) Învrăjbit. *După aceasta văzui dă dăparte O grămadă dă oameni vrăjbiţi, Aducînd unul altuie moarte.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 328, cf. DL. ◊ Fig. *Vrăjbite elemente, cutremur în tărie, N-ar face-atîta zgomot C-ast zvon duhovnicesc.* HELIADE, O. I, 196. ♦ P. ext. (Despre împrejurări, situaţii etc.) Care se caracterizează prin nesiguranţă **(1).** *Rămaseră cei mai mulţi pe la casele lor, căci doar în vreme vrăjbită cine dintre cei cu copii mulţi şi-ar fi lăsat copiii şi nevasta în cap de noapte.* MARIAN, INS. 498.
– Pl.: *vrăjbiţi, -te.*
– V. **vrăjbi.**

VRĂJBITÓR, -OÁRE adj. (Învechit; despre oameni) Care învrăjbeşte. *Vrăjbitoriul diavol învită pre Leon iconoboreţul, ereticul ce ţînea neharnic împărăţia Ţarigradului.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 109[r]/34. *În loc de svadnic, fii drăgostos, în loc de vrăjbitoriu, făcătoriu de pace* (a. 1689). GCR I, 285/32, cf. VALIAN, V. ◊ Fig. *Ah! amoare, ah! noroace, Pentru voi pieptul îm coace. Tu, amoare vrăjbitoriu, Mă făcuş închinătoriu.* MUMULEANU, R. 31/4. ◊ (Substantivat) *Tu vătămaşi toţi vrăjbitorii (vrăjbitorii* S*) miei în deşertu.* PSALT. 4. *Să nu se bucure vrăjbitorii-mi fără dereptate de urîsc mine în deşert.* CORESI, PS. 88/10. ♦ P. ext. (Despre atitudini, manifestări etc. ale oamenilor) Care creează, provoacă duşmănie, ură. *Să nu vă plecaţi urechile voastre supt ascultarea cuvintelor... cele proaste şi vrăjbitoare, care fac fraţilor neviaţă* (a. 1682). ARHIVA, I, 252. *D-atunci asupra lumii inventă şi trimit Tot felul de restrişte şi orice grozăvie:... Fatală făţărie, parodiat amor Şi ură veninoasă, minciună vrăjbitoare.* HELIADE, O. I, 199.
– Pl.: *vrăjbitori, -oare.*
– **Vrăjbi** + suf. *-itor.*

VRĂJEÁLĂ s. f. **1.** (Regional) Vrajă **(1).** Cf. ALR SN V h 1 567, ALRM SN III h 1 311. *De la noi pînă la mîndra Şindrilită-i ulița Cu inele, cu vrăjele, După dejetele mele.* FOLC. TRANSILV. I, 139.
2. (Argotic) Pălăvrăgeală. Cf. UDRESCU, GL. *M-a lăuzit ăla cu vrăjelile şi parascoveniile lui.* id. ib.
– Pl.: *vrăjeli* şi *vrăjele* (ALR SN V h 1 567/833, ALRM SN III h 1 311/833).
– **Vrăji** + suf. *-eală.*

VRĂJÉLNIŢĂ s. f. v. **vrăjalniţă.**

VRĂJÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Vrăjitoresc. *Au descîntat-o ea cu nişte cuvinte vrăjăşti.* CANTEMIR, S. M. 319/27.
– Pl.: *vrăjeşti.*
– **Vrajă** + suf. *-esc.*

VRĂJÍ vb. IV. **1.** Intranz. A face vrăji **(1)**; a invoca prin diferite procedee, formule, gesturi etc. anumite spirite (rele) pentru a produce miracole; a folosi, a utiliza aceste procedee, formule, gesturi etc. pentru transformarea miraculoasă a cuiva sau a ceva; a practica vrăjitoria **(1)**; (regional) a vrăjui. V. descînta, fermeca. *Chiamă şi scot pre diavoli de vrăjesc să cunoască niscare lucrure neştiute sau alte răutăţi* (a. 1645). GCR I, 116/10, cf. MARDARIE, L. 197[2]/7. *Să nu mîncaţi preste munţi, nice să vrăjîţi, nice să căutaţi vraja păsărilor.* BIBLIA (1688), 85[1]/43, cf. 217[2]/23. *Vrăjesc pe crăpăturile pămîntului.* CANTEMIR, I. I. I, 11, cf. ANON. CAR. *A patra* [zi], *vrăjitorii au început a se ruga şi a vrăji vînturilor şi abia au potolit.* HERODOT[2], 386, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Lîngă acestea puţin oarece de înţelepciune arată visurile lor cele astrologhiceşti, meşteşugurile de gîcit, de vrăjit.* POTECA, F. 10/20, cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V. *Ea vrăjeşte: uşa casei se deschide şi se vede ieşind un pat mic ţărănesc.* MILLO, în PR. DRAM. 384, cf. POLIZU, PETRI, V. *Începe iar a vrăji şi a descînta.* ALECSANDRI, T. I, 365, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 464, LM. *Parcă dracul vrăjeşte, de n-apuc bine a scăpa de una şi dau peste alta.* CREANGĂ, P. 234. *În mijlocul scenei, un demon înalt şi mîndru cu aripe enorme negre, vrăjeşte întinzînd ghiarele şi aripele în dreapta şi-n stînga.* CARAGIALE, O. VI, 475. *Cele mai multe vrăjitoare şi descîntătoare... nu vreau să înceapă a vrăji sau a descînta, pînă ce nu li se dă mai întîi drept răsplată un cocoş.* MARIAN, O. II, 245, cf. id. V. 4, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *De la Ovidenii încep şi fermecătoresele să vrăjească.* PAMFILE, S. T. 122. *Nu am întîlnit ieri nici o ţigancă de acele cu ciorchini de icosari la ureche, care să vrăjească.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 160, cf. RESMERIŢĂ, D. *Începu să vrăjească, aruncînd bobii pe un taler.* M. I. CARAGIALE, C. 153, cf. ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX, BÎRLEA, B. 11, ALRT II, 180, 262, ALR I 1 397, ib. 1 398/12, 56, 129, 335, 347, 363, 700, 704, 725, 896, 898, 926, 954, ALR SN V h 1 567, ALRM SN III h 1 312. *Să ştiţ... c-o ginit ceva vrăjîtoare... ş-o vrăjît şî ńi-o furat!* O. BÎRLEA, A. P. II, 226. ◊ (Cu un complement intern) *Să nu să afle întru tine curăţînd pre fiiul sau pre fata lui cu foc, vrăjind vrajă şi descîntînd.* BIBLIA (1688), 139[2]/31. *Îl ruga ca... vrajă să-i vrăjască şi o mreaje să-i împletească cu carea struţocamile a vîna să poată.* CANTEMIR, I.I. II, 158. ◊ (Cu un complement instrumental, introdus prin prep. „cu") *Cu sporii de brădişor... vrăjesc babele ca să ia laptele de la vaci.* SIMIONESCU, FL. 90. *Vai de mine, mamă, mor, Aleargă la cătător... Să-mi vrăjească cu cartea, Să-mi lungească viaţa.* MÎNDRESCU, L. P. 150. *Vrăjesc cu bobi.* ALR SN V h 1 569/682. (Refl. impers.) *Cu bobii se vrăjeşte în chipul următor.* PĂCALĂ, M. R. 244. ◊ Fig. *Prin ferestre sparte, prin uşi ţiuie vîntul – Se pare că vrăjeşte şi că-i auzi cuvîntul.* EMINESCU, O. I, 69. *În van caut lumea-mi în obositul creier, Căci răguşit, tomnatec, vrăjeşte trist un greier.* id. ib. 71. ♦ Tranz. (folosit şi absol.) şi intranz. A prevesti[1] **(1)**, a prezice; spec. a ghici cuiva viitorul în cărţi, în cafea, în palmă, într-un horoscop etc. *Au nu iaste acesta den carele bea domnu nostru şi cu carele vrăjaşte?* PO 155/21. *Povăţuitorii lui cu daruri au judecat şi preoţii lui cu plată au răspuns şi prorocii lui cu argint vrăjiia.* BIBLIA (1688), 598[1]/30. *Eu sînt un lucru mare şi voiu să fiu şi mai mare, căci aceasta chipul îmi vrăjeşte, de vreme ce tuturor celor ce mă privăsc mierare şi ciudesă aduc.* CANTEMIR, I. I. I, 76. *Vădzind dulăii că... adevărat să vrăjască nu poate, sorocul armistiţiii a-l lungi şi cu chip cani nepriceput din dzi în dzi a-l muta începură.* id. ib. II, 209. *Aceştiia au şi vraja la Dionisos şi acolo vrăjăşti vrăjitoarea ca şi la Delfi.* HERODOT[2], 367. *Aici el era... Să mai asculte ce-i vrăjeşte Iha, fata cea pădurănească.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 181. *Cine dracu i-o vrăjit, Că-ncolo merge rîzînd Şi-ncoace vine plîngînd!* MARIAN, H. 102. *Hai, să-m vrăjescu, să vedem că ce noroc mîi s-arîtă!* O. BÎRLEA, A. P. II, 386, cf. I, 206. ◊ (Cu un complement instrumental, introdus prin prep. „cu") *El vrăjind cu vraje întru el, rele aţ săvîrşit carele aţ făcut.* BIBLIA (1688), 34[1]/17. ◊ Refl. impers. *Grecii, vrăjindu-li-se bine, purceseră spre Samos.* HERODOT[2], 467. ♦ Refl. (Popular; despre oameni) A-şi afla viitorul apelînd la serviciile unei persoane care face vrăji **(1)**. Cf. DDRF. *Se făcea că-i vrăjitoare. Toţi plugarii s-au vrăjit, Tare bine le-a ghicit.* FOLC. MOLD. I, 309. ♦ (Învechit, rar) A consulta un oracol pentru a afla viitorul. *Acestea sînt vrăjile greceşti la carile au trimis Crisos să vrăjească..., ispitind vrăjile în ce chip îi vor arăta... adivărul.* HERODOT[2], 20. ◊ (Cu un complement intern) *Au mers la Delfi... şi vrăji vrajă cum: 5 biruinţă mare va să dobîndească el.* ib. 446. ◊ Refl. *Crescînd mare, să dusă la Corinthus şi să vrăji la Delfi.* ib. 280. ♦ Fig. (Prin nord-vestul Transilv.; despre păsări) A scurma. Cf. ALR I 998/285, ALR SN II h 369/284.

2. Tranz. A face să acţioneze asupra cuiva o vrajă **(1)**, cu scopul de a-i influenţa, de a-i modifica starea sufletească, atitudinea etc.; a-i schimba cuiva starea sufletească, atitudinea etc., cu ajutorul unei vrăji **(1)**. V. fermeca. *Fă-i ceva, Hîrco! vrăjeşte-o!* MILLO, în PR. DRAM. 388. *Dacă duşmanul în chestiune aude din unii şi alţii că a fost vrăjit, el e cuprins de o frică aşa grozavă, încît peste două-trei zile moare numaidecît.* CONTA, O. F. 364. *Fata nu se putea domiri cum se face de bărbatu-său ziua este porc şi noaptea om. Pasămite el era fermecat, vrăjit.* ISPIRESCU, L. 54, cf. TDRG. *Le-am luat năfrămuţele ca să te vrăjesc pe tine.* AGÂRBICEANU, S. P. 25. *O fată care şi-a pus ochii pe cutare fecior îl... poate vrăji.* PĂCALĂ, M. R. 243, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Nu v-am spus, mă, că-i nebună! Hai în sat, că ne vrăjeşte!* EFTIMIU, Î. 123. *Nu credeam că este nevoie să fiu vrăjit ca să iubesc.* CAMIL PETRESCU, T. II, 311. *Nu-ş cine mi te-o vrăjît.* POPA, V. 277. *Îi băteau capul că-l vrăjise lostriţa blestemată şi curînd are să-i facă de petrecanie.* VOICULESCU, P. I, 47, cf. SCRIBAN, D. *Basmaua narcotizată, pe care i-o dăduse diavolul să vrăjească pe orzari,... îl adoarme pe el însuşi.* CONSTANTINESCU, S. II, 160. *Cum l-o fi vrăjit muierea... n-a aflat nimeni niciodată.* STANCU, D. 12. *Îmi cauţi pe cineva care să mă descînte şi să mă vrăjească.* VINEA, L. I, 258, cf. DL, ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 2, 18/2, ALR I 1 558/387. *O amegeşte, vrăjînd-o o ţigancă pe o femeie.* ALR SN V MN h 1 411/29. *Sabia nu mi-l tăia, C-aşa mi l-a fost vrăjit Maică-sa, cînd a fost mic.* BALADE, II, 368.

L-au doftorit, l-au vrăjit, Leacul nu i l-au găsit. ib. III, 243. ◊ (Cu un complement instrumental, introdus prin prep. „cu") *Spune drept: L-ai descîntat Cu babe L-ai fermecat, Ori cu vraje L-ai vrăjit?* TEODORESCU, P.P. 623. ◊ Fig. *Revine trecutul pierdut ieri în vînt; Domol te vrăjește al vremii descînt.* PILLAT, P. 7. *D. Arghezi ne evocă imaginea unui genial dresor, cînd amabil, cînd încruntat, care vrăjește fiara rebelă a gîndului și a expresiei în excepționale incantații.* CONSTANTINESCU, S. I, 66. *Așa l-a vrăjit norocul de bine.* FURTUNĂ, C. 125. ◊ Refl. pas. și refl. *Petrecea pre fiii lui pren foc și să descînta și să vrăjea.* BIBLIA (1688), 283[1]/49. *Ca acestea și altele ca acestea cel ce vrăjiia cu cel ce să vrăjiia în vînt aruncau.* CANTEMIR, I. I. II, 160. *Ca și în ajunul Anului Nou, fetele se mai vrăjesc pentru ursită, pentru noroc, pentru boale.* PĂCALĂ, M. R. 188. *Fata... vrea să se vrăjească în ajun de Bobotează.* id. ib. 242. *Să vrăjăsc la căldărăriță.* ALR SN V 1 567/520. (Cu un complement instrumental, introdus prin prep. „cu") *Cu acest cuțit se pot vrăji fetele pentru a se mărita curînd.* SEVASTOS, N. 237. ♦ A acționa, prin formule și gesturi magice **(1)**, asupra unui obiect, unui corp etc. pentru a-i conferi puteri miraculoase, pentru a-l transforma în mod miraculos etc. *Vrăjitorii... vrăjesc grîul vecinului ca să nu rodească.* PAMFILE, A. R. 109, cf. id. CER. 183. *Avînd rudele interes ca bărbatul rămas văduv să nu se mai însoare, ele iau niște izmene de-ale acestuia, le vrăjesc și le pun apoi pe furiș în sicriul soției răposate.* PĂCALĂ, M. R. 181. *Toate au fost vrăjite, descîntate și afierosite după străvechi... îndreptare ale magiei pierdute și uitate de ceilalți.* VOICULESCU, P. I, 50, cf. DM, M. D. ENC., DEX. *O suflat în urcior de o vrăjit vinul.* RĂDULESCU-CODIN, L. 3. ◊ (Cu un complement instrumental, introdus prin prep. „cu") *De-acum n-au să mai vină Zînele și-n foc nebun Cu smicele de alun Să vrăjască apa tainic.* ARH. OLT. X, 67. ◊ Refl. pas. *Faptul,... dacă se vrăjește de atare vrăjitoare, ia argint viu în punctele de pe corpul său.* MARIAN, INS. 272. ♦ Intranz. (Despre obiecte, corpuri etc.) A se afla sub acțiunea unei vrăji **(1)**; a avea puteri miraculoase datorită acțiunii unei vrăji. *Na, ăst briciu, îi zice, că-i vrăjit de mine... și cruciș din păru-i taie patru fire.* PANN, ap. GCR II, 362. *O moară de vînt... Se-nvîrtea mereu; Părea că-i vrăjită De duhul cel rău!* ALECSANDRI, P. III, 123. *Se uită Cum aleargă apa-n cercuri, Căci vrăjit de mult e lacul De-un cuvînt al Sfintei Miercuri.* EMINESCU, O. I, 72. *Plocatul cela era vrăjit, că cine ședea pe el, pînă să stingă o scînteie, ajungea unde gîndea.* CARAGIALE, O. I, 120. *Acest ban poate... să fi fost vrăjit de un dușman, cu scopul de a-i băga boala în trup celui ce ridică banul.* CANDREA, F. 60. *Corabia lui Gyr e vrăjită:... cine îi trece puntea... prinde a vedea acolo lucruri de pe alt tărîm.* ARH. OLT. XIX, 245. *Să-ți dau eu armele mele din tinerețe... că sînt vrăjite și poate ți-or sluji și ele la ceva.* STĂNCESCU, B. 235. ♦ Impers. (În expr.) **A fi vrăjit** = a fi ursit, sortit, predestinat. *Vrăjit era că de-l va pierde, Norocul ei să piară-n veci.* COȘBUC, P. I, 122, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ P. ext. A face (prin mijloace magice) ca o ființă să ajungă, să fie sub stăpînirea voinței cuiva. V. hipnotiza, sugestiona. *Cunoșteam un cehoslovac care vrăjea gîndacii și un polonez care pleca dintr-o casă cu toți șoarecii și șobolanii după el.* ARGHEZI, S. XVI, 90. *Gheorghe se scula, În guriță că-i sufla, Peste ea în piez sărea, O vrăjea, o fermeca Și drumul în cîrd îi da.* PĂSCULESCU, L. P. 277.

3. Tranz. Fig. A fi sau a face să fie atras, captivat, cucerit de cineva sau de ceva prin aspect, însușiri etc. deosebite; a fi sau a face să fie sub impresia fermecătoare, fascinantă pe care o provoacă cineva sau ceva prin aspect, însușiri etc. deosebite; a fermeca, a încînta. *Fătul meu,... vrăjît de legea unui sîngeros tiran, Gîndești păcat orice alta, afară de musulman.* HELIADE, O. I, 436. *Un chip gingaș de copilă Gîndul mi-a vrăjit.* CARAGIALE, O. VI, 392. *În lungile seri de iarnă îmi vrăjea ochii.* IORGA, P. A. I, 69. *Plecase vrăjit de vorbele pline de miere ce-i zugrăveau o idilică viață.* ANGHEL, PR. 64. *Ca să-ți vrăjesc singurătatea Venii cu cînturi care-ncet Suspină limpezi pe ghitare.* PETICĂ, O. 46. *Dochița era una din femeile vrăjite de puterea aurului.* AGÂRBICEANU, A. 281, cf. RESMERIȚĂ, D. *Vorba îi era seacă..., fără înfloriturile literare și lipsită de farmecul de a vrăji ochii și urechile mulțimei.* CIAUȘANU, R. SCURT. 44. *Era vrăjit de frumusețea drumului care trecea acum pe sub o luncă deasă de sălcii bătrîne.* MIRONESCU, S. A. 135. *E și mai rău, însă, cînd... te extaziezi de conținut, fiindcă te vrăjește cupa.* CAMIL PETRESCU, T. II, 20. *Căutam totuși să găsesc pe cea care vrăjise mințile lui Dionis și nu o aflam.* VOICULESCU, P. II, 75. *Ei stăteau acolo, vrăjiți de un cîntec, care trebuia să nu se mai sfîrșească.* SADOVEANU, O. II, 200. *Sta pe mal vrăjit de glasul valurilor pe care îl asculta întruna, de atîta amar de ani.* BART, S. M. 61. *Cîntecul s-a izvodit din beznă,... Vrăjindu-mă din pleoape pînă-n gleznă.* ARH. OLT. XIX, 209. *Cine și-a vrăjit privirile în spectacolul artei le poartă apoi asupra lumii, descoperindu-i un farmec nou.* VIANU, E. 413, cf. 13. *Munți cu crestele uneori ferestruite parcă de legendarii uriași... încîntă și vrăjesc ochiul călătorului.* APOLZAN, P. I. 5, cf. BĂCESCU, PĂS. 389. *El țînuse, dacă-l cheamă, Să-l vrăjească mai cu seamă... Cu un cor de cîntăreți.* ARGHEZI, S. V, 125. *Credea că numele de Hangerliu vrăjește opinia publică.* CĂLINESCU, B. I. 535, cf. id. S. 133, PARASCHIVESCU, C. Ț. 24. *E luat ca de un val: vrăjit de lumini și miresme.* VINEA, L. II, 176, cf. DL, ISANOS, Ț. L. 9, DM, BARBU, PRINC. 68, ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 3, 8/2, *Pămîntul românesc nu e cotlon de barbarie, ci arie de cultură care a putut vrăji pînă și pe romanul Ovidiu.* STEINHARDT, J. 350, cf. M. D. ENC., DEX. (Absol.) *Să pleci, să inspiri încredere, să vrăjești, să îndupleci.* VINEA, L. I, 375. ♦ A evoca o imagine, un fapt trecut[2] etc., producînd o stare de încîntare, de plăcere, de satisfacție; a declanșa în mintea, în sufletul cuiva imaginea vie a cuiva sau a ceva drag ori important prin puterea imaginației, a gîndului etc. *L-ale țării flamuri negre Cîrlova oștirea chiamă, În prezent vrăjește umbre dintr-al secolilor plan.* EMINESCU, O. I, 32. *Căsuța aceea... mă cheamă iarăși înapoi, pentru a vrăji în fața mea trecătoarea ivire a părintelui pe care așa de tînăr îl pîndea moartea.* IORGA, P. A. I, 16, cf. 234. *Mi-ai adus cu tine farmecul livezii, Mi-ai vrăjit o clipă satul meu din deal.* GOGA, POEZII, 296. *Vîntul aspru, care bătea dinspre Someș, îi alungă însă din minte orice grijă și-i vrăji în suflet odăița caldă.* REBREANU, I.

157, cf. id. R. I, 246, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U. *În „Somnoroase păsărele" poetul vrăjește o noapte feerică ca s-o prezinte iubitei sale ca să poată dormi în pace.* SADOVEANU, O. XX, 198. ♦ A ademeni, a atrage. *Ea intră în palatul acel de feerie..., Dorind ca să-ntîlnească... Pe-acel care a vrăjit-o aicea de-a veni.* ALECSANDRI, POEZII, 318. *Un loc în care îi vrăjim să vină ei în loc de-a alerga să-i căutăm noi.* ATILA, P. 47.

4. Tranz. (Argotic) A spune cuiva lucruri lipsite de importanță, pentru a-l încînta, pentru a-i cîștiga bunăvoința etc.; a vorbi mult și fără rost; a minți, a înșela pe cineva. V. flecări, pălăvrăgi, trăncăni. Cf. BARONZI, L. 149, ALAS 123 IV, 1923, 3/3, CADE, BUL. FIL. IV, 140, DR. XI, 144. *Ce i-o fi vrăjind președintele?* V. ROM. noiembrie 1950, 63, cf. UDRESCU, GL. ♦ (Regional; complementul indică oameni) A ațința la bătaie (Iași). Cf. ALR I 1 433/516. ♦ (Prin nord-vestul Munt.; complementul indică oameni) A cicăli. Cf. UDRESCU, GL. *M-a vrăjit un conac cu cîte-n stele și-n lună, apă de zăpadă.* id. ib.

5. Tranz. (Folosit și absol.) (Prin Transilv.) A atinge (ceva) cu mîinile, căutînd pe dibuite (parcă ar face un ritual magic). Cf. CADE. [Orbul] *și-ncepu a vrăji cu mînile pe jos, pe iarbă, ca să i se ude de rouă și să deie cu ea la ochi.* RETEGANUL, P. I, 25. ♦ A plesni **(I 2).** *Soarele și mîntuirea ta, că acuma-ți vrăjesc vreo două după ceafă!* BENIUC, V. CUC. 95. ♦ Intranz. A da din mîini. Com. din ZAGRA – NĂSĂUD.

6. Intranz. (Învechit, rar) A alerga fără o țintă precisă, a alerga încoace și încolo. Cf. LB, LM.

– Prez. ind.: *vrăjesc.*

– Din v. sl. **вражити.**

VRĂJÍE s. f. (Învechit; atestat prima dată în 1559, cf. SCL 1974, 155) **1.** Vrajă **(1).** *Ne va pedepsi pre amîndoi, căci i-am stricat vrăjia.* HALIMA (1783), 114ʳ/24, cf. TDRG.

2. Fig. Vrajă **(3).** *Să sfărm pentru etern acest lanț de vrăjie, De dînsa ce mă leagă.* I. NEGRUZZI, S. IV, 109.

– Pl.: *vrăjii.*

– **Vrajă** + suf. *-ie.*

VRĂJÎRĂ s. f. v. **vrăjire.**

VRĂJÍRE s. f. Acțiunea de a vrăji și rezultatul ei.

1. Invocare prin diferite procedee, formule, gesturi etc. a anumitor spirite (rele) pentru a produce miracole; folosire a acestor procedee, formule, gesturi etc. pentru transformarea miraculoasă a cuiva sau a ceva; practicare a vrăjitoriei **(1);** (învechit) vrăjitorire. Cf. vrăji **(1).** *Vrîjire cu paseri.* MARDARIE, L. 220²/22, cf. 121²/16. *Amărăciunea va veni și alte multe feluri de vrăjiri* (a. 1667-1669). IST.LIT. ROM. I, 499, cf. LB, VALIAN, V., POLIZU, PETRI, V., LM. *Ce arte, ce vrăjiri, ce discîntări cumplite, Și ce puteri drăcești – căci de-astfeliu de mijloace Sînt învinovățit – mi-au cîștigat fecioara.* CONV. LIT. II, 22. *Doresc chiar astăzi să-ncerc a lui vrăjire.* ALECSANDRI, T. II, 85. *Iată cum descrie Conta vrăjirea: cînd cineva voiește să facă reu unui dușman caută de pune mîna pe o șuviță de păr, pe o unghie sau chiar pe vreun petec din haina lui.* CONTEMPORANUL, II, 53, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., DL, DM, DEX.

2. Fig. Încîntare, farmec, fascinație pe care cineva sau ceva le provoacă asupra cuiva prin aspect, însușiri etc. deosebite. Cf. vrăji **(3).** *Pentru ce dar tu voiești Prin vrăjîra-ți cu lumina Astăzi să mă chinuiești?* C. A. ROSETTI, C. 17/8. *Turgheniev știe să dea toată „rațiunea suficientă" a vrăjirii... amanților de către eroinele sale.* IBRĂILEANU, S. L. 22. *Prin ramuri de tei ning molcum scîntei, Își cerne vrăjirea văpaie de lună.* PILLAT, P. 8. *Imaginile văzute ale lui Eminescu... sînt egalate de imaginile lui acustice, mai ales în vrăjirea armoniilor legănătoare ale naturii.* VIANU, L. R. 226, cf. DEX.

– Pl.: *vrăjiri.* – Și: (învechit, rar) **vrăjîră** s. f.

– V. **vrăji.**

VRĂJÍT¹ s. n. Faptul de a vrăji **(1);** arta, meseria, îndeletnicirea vrăjitorului **(1);** vrăjitorie **(1).** *Mijloacele cari se întrebuințează de către vrăjitori și vrăjitoare, adecă de către bărbații și femeile ce se ocupă cu... vrăjitul, sînt de regulă... stricăcioase.* MARIAN, V. 3. *Vrăjitorii și vrăjitoarele care se ocupă cu vrăjitul... sînt priviți în genere de către popor ca niște oameni fără de lege.* id. ib. *După ce mai întîiu se astupă bine ferestrile și se aprind lumînările, o babă iscusită pregătește cele de lipsă pentru vrăjit.* PĂCALĂ, M. R. 241, cf. RESMERIȚĂ, D. *Interesant e... vrăjitul, care se face în ajunul Anului Nou.* ARH. OLT. V, 57, cf. CADE, ALR SN V h 1 567, ALRM SN III h 1 311.

– V. **vrăji.**

VRĂJÍT², -Ă adj. **1.** Care se află sub acțiunea unei vrăji **(1);** care are puteri miraculoase datorită acțiunii unei vrăji. V. fermecat. Cf. vrăji **(2).** *Sîn-Spiridon pe asină aripată Trecea tocma într-aceiași clipită Pe lîngă ceastă curte vrăjită.* BUDAI-DELEANU, Ț. 178. *Sluga... scoate vrăjita unsoare Și ungîndu-l pre la gene L-au deșteptat.* BĂRAC, A. 47. *Mă credeam vrăjit. Mă simțeam bolnav.* SION, P. 379, cf. ALECSANDRI, P. II, 23, LM. *Parcă era lucru vrăjit. Tocmai cînd istorisa mai frumos, trebuia să-i iasă înaintea vrun bulgăr ori vro rădăcină de care... trebuia să se împiedece.* CONTEMPORANUL, I, 108. *Baba, cuprinsă de somnul ei de fier, se afundă în adîncul cel vrăjit și necunoscut al lacului.* EMINESCU, P. L. 19. *Ajunseră la palatul vrăjit, jucară pînă despre zioă, apoi se puseră la masă.* ISPIRESCU, L. 241. *Dacă aude omul vrăjit, se înspăimîntă și moare numaidecît.* CONTEMPORANUL, II, 53. *Toate mi se înfățișau ca-ntr-o lume vrăjită, ca-n vis.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 222, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *E tăiat dintr-o pînză vrăjită,... dacă te-ai culcat în el... e așternut înflăcărat, pe care mori ca într-un regesc lințoiu de purpură.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 173, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Capitala era necunoscutul miraculos, cetatea miragiilor, vrăjita turbincă unde fiecare va afla tot ce-i poftește inima.* C. PETRESCU, C. V. 12. *Buhaiul însetat și răgușit de-atîta zbieret trebuia, după socoteala vrăjitorului, să bea apa vrăjită.* VOICULESCU, P. II, 330, cf. I, 3, 50, 176, IORDAN, STIL. 332. *S-ar confunda învierea cu o pervertire fantomală a mortului vrăjit, blestemat și rătăcit în datinile lui.* ARGHEZI, S. X, 257. *Îi vede acum*

caraghioşi, ca într-o oglindă vrăjită care arată plină de cruzime adevărul. CAMIL PETRESCU, O. II, 617. *Acest ucenic... s-a apucat odată să dezlănţuie toate spiritele rele, spunînd în faţa cazanului vrăjit formula pe care o auzise de la Vrăjitorul cel mare.* id. ib. III, 43. *Totul era altfel în jur, de-ai fi zis că în timpul somnului o mînă vrăjită îi dusese în alt loc.* TUDORAN, P. 200, cf. DL, DM, L. ROM. 1958, nr. 5, 29. *Dezideratul de a fi invulnerabil... se soluţionează şi printr-o năframă vrăjită.* IST. LIT. ROM. I, 224, cf. DEX. *Şoim vestit este Vîlcan, Suflet dres şi trup vrăjit, Nici de paloşe Răsnit.* BALADE, II, 94. *Ban găsit, ban vrăjit* (=banii care nu sînt cîştigaţi cinstit aduc numai neajunsuri). Cf. ALECSANDRI, P.P. 93, DDRF, ZANNE, P. V, 36.◊ F i g . *În acest cerc vrăjit al veacului se poartă almintrelea toată această poezie.* IORGA, P. A. II, 124. *O comuniune de simţire leagă vrăjite fire între sufletul artistului şi acel al publicului înţelegător.* ARH. OLT. V, 153. *Regalitatea lui Kant menţine mai multe decenii filozofia în cadrul speculaţiei epistemologice. Hegel sparge însă în cele din urmă cercul vrăjit.* VIANU, L. R. 571. *A venit Brâncuşi... şi, atingînd acest pămînt cu toiagu-i vrăjit, a făcut să ţîşnească spre cer coloana fără sfîrşit.* V. ROM. august 1966, 9. *Valul vrăjit atunci dispare şi lumea – tot aceeaşi fiind, dar preschimbată, scuturată de farmece – redevine creaţia dintîi.* STEINHARDT, J. 88.

2. F i g . Care apare ca efect al acţiunii unei vrăji **(1);** care atrage, captivează, farmecă (prin aspect, însuşiri etc. deosebite); care este încîntător, fermecător, fascinant. Cf. v r ă j i **(2).** *Prin codri ea pătrunde Lîngă teiul vechiu şi sfînt, Ce cu flori pîn-în pămînt Un izvor vrăjit ascunde.* EMINESCU, O. I, 103. *Valea întreagă adîncită într-o tăcere vrăjită.* CARAGIALE, O. III, 256. *Vorbele acelea vrăjite cari pun stăpînire pe sufletul nostru şi ne fac nu numai să credem... dar să auzim şi să vedem ceea ce nu e.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 488, cf. I, 169, II, 144. *Ne-a dat pe cel mai mare pictor al luminii, al primăverii şi al vrăjitelor apusuri de soare.* SĂM. I, 120. *Domniţa trecea mîna ei albă şi lungă prin părul lui întunecat şi des ca buruiana, crescut ca un trestiş pe un iaz vrăjit.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 151. *Acum trenul luase locul şoselei vrăjite.* VOICULESCU, P. II, 57. *Cum de a fost posibil ca omul cu glas vrăjit... să fie vînat ca un mistreţ?* CĂLINESCU, C. O. 93, cf. id. L.L. 131. *Descoperea în cartea lui o muzică vrăjită, cu puteri răscolitoare.* VIANU, L. R. 216. *Farmecul vrăjit al frumuseţii femeieşti a fost legat de puterile primejdioase ale diavolului, adică ale păcatului.* RALEA, S. T. II, 278, cf. I, 264, DL, DM. *E o stare de graţie ora aceasta vrăjită dinaintea căderii întunericului, pregătind totul ca luna roşie să apară pe zare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 114, 18/3. *Nu mă cunosc Lîngă părul vrăjit al acestei femei.* ib. 1972, nr. 2, 27/3, cf. DEX. ◊ (Adverbial) *Mări amare, cum foşniţi de spume, Tu, sirenă, iar vrăjit şopteşti.* BENIUC, C. 111.

3. F i g . (Despre oameni) Care este atras, captivat, cucerit de cineva sau de ceva prin aspect, însuşiri etc. deosebite; care este sub impresia fermecătoare, fascinantă provocată de cineva sau de ceva prin aspect, însuşiri etc. deosebite; fermecat, încîntat. Cf. v r ă j i **(3).** Cf. RESMERIŢĂ, D. *Maria, vrăjită, protestează totuşi.* CAMIL PETRESCU, T. III, 250, cf. 102. *Deodată vrăjit, am uitat de mine, de neplăceri.* VOICULESCU, P. II, 58. *Şi-n apusul ce se culca peste noi... ne-am oprit vrăjiţi.* ARH. OLT. XIII, 451. *Toate prietenele treceau vrăjite degetele prin părul ei.* CĂLINESCU, S. 296. *Vînduse tabloul cu şaizeci de mii de lei unui amator vrăjit.* id. B. I. 84, cf. 58, 107. *Străin zîmbind, vrăjit suind În mijlocul ei mă-mplinesc cu mirare.* BLAGA, POEZII, 105. *Noi îl ascultam timizi, vrăjiţi şi încordaţi.* MAGAZIN IST. 1972, nr. 3, 98. *Ascultă, pe cît de vrăjiţi, pe atît de atenţi.* V. ROM. iunie 1973, 149, cf. ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 1, 12/1. ◊ P . a n a l . *Deodată, viscolul, uimit parcă, se opri puţin, ca să-i privească, vrăjit.* VOICULESCU, P. II, 147. ♦ P . e x t . Care exprimă, trădează încîntare, admiraţie, entuziasm. *Albine îngreuiate de nectar îmi bîzîie la urechi şi toate colorile curcubeului îmi joacă înaintea vrăjiţilor ochi întorşi departe în urmă.* IORGA, P. A. I, 21. *Mazurca e în toi... Trec picioruşele în zbor, Vrăjite,... Privirile încep să ardă.* V. ROM. ianuarie 1954, 9.

– Pl.: *vrăjiţi, - te.*

– V. **vrăji.**

VRĂJITOÁRĂ s. f. v. **vrăjitor.**

VRĂJITÓR, -OÁRE subst. **I. 1.** S. m. şi f. Persoană care vrăjeşte **(1),** care face vrăji **(1);** persoană care, prin diferite mijloace magice **(1),** (crede că) poate determina transformarea miraculoasă a cuiva sau a ceva; persoană care (pretinde că) are darul de a ghici viitorul şi care practică (pentru bani) divinaţia; mag[2] **(2)** vrăjitorească, (învechit) magheniţă, magopaţă **(2),** (regional) făcaş, şişcă[3], şişcoi **(1),** vrăjmătoare, (învechit, rar) vrace, vrăjalnic, maghistă. V. a s t r o l o g , c h i r o m a n t , f e r m e c ă t o r , g h i c i t o r , m a g i c i a n , p r e z i c ă t o r , s o l o m o n a r . *Sf[î]nta Vineri zise lui: anatima, fiiul diavolului, vrăjitoriu rău şi cîne rău, eu credzu în Domnedzeul mieu* (cca 1580). CUV. D. BĂTR. II, 153/18. *Chiemă înlăuntru toţi vrăjitorii Eghipetului... şi spuse lor visurile sale.* PO 140/1. *Vrăjitori să chiamă carii chiamă şi scot pre diavoli de vrăjesc* (a. 1645). GCR I, 116/9. *Face prepunere de furtuşag şi acela om ce face pre altul că este vrăjitoriu şi numărătoriu de stele.* PRAV. 66. *Simonianii... era de la Simon Magno, ce să zice vrăjitoriu.* N. TEST. (1648), 192[r]/10, MARDARIE, L. 105[2]/6, 112[2]/7, 121[2]/15. *Pre aceia chiamă vrăjitori carii chiamă dracii şi fac vrăjile pre voil(e) celea ce vor întru stricăciunea oamenilor* (a. 1652). GCR I, 162/16. *Care... va îmbla la crîşme şi să face măscărici şi vrăjitoriu să i să ia popie* (a. 1675). id. ib. 217/26. *Nu-şi duce sufletul afară – N vrăjitori să creadză lucru de ocară.* DOSOFTEI, PS. 73/17. *Pre vrăjitori să nu-i lăsaţi să trăiască.* BIBLIA (1688), 55[1]/32. *Toţi vrăjitorii şi descîntătorii pre lîngă sine stringînd, cinstile cele mai mari le da.* CANTEMIR, HR. 252, cf. id. I. I. II, 159, ANON. CAR., LEX. MARS. 212, 250. *Rămînd batjocorit şi amăgit Irod, împăratul de vrăjitori, s-au mîniat foarte.* ANTIM, O. 65. *Este mai mare tuturor vrăjitorilor.* MINEIUL (1776), 12[r2]/12. *Pre vrăjitorii cei ce-l învăţară pentru visurile lui Chiros îi spînzură.* HERODOT[2], 53. *Iacă în cotigă fără de roate Vrăjitoarea văzduhul străbate.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 208, cf. id. LEX. *Vestindu-i lui că ar fi grăit vrăjitorii sau maghii de*

semne rele, el respunsesă prin un stih din Omir. MOLNAR, I. 421/5, cf. LB. *La picioarele mele ca un vrăjîtor adus, Subt osînda izgonirii cei patruzeci l-au supus.* HELIADE, O. I, 409, cf. 410, I. GOLESCU, C., VALIAN, V. *Sluga-l scoală cu unsoarea Cum i-a fost spus vrăjitoarea.* BĂRAC, A. 54. *Mai pune-te altă dată în cîrcă c-o vrăjitoare!* MILLO, în PR. DRAM. 385, cf. POLIZU. *Mult a mai umblat pe la vrăjitori şi cărturărese să-i ghicească.* GHICA, S. 302. *Leul... trimise la maimuţă, vestită vrăjitoare, Ce spun că ştia multe şi că proorocia Întîmplările toate, după ce se trecea.* ALEXANDRESCU, O. I, 216. *Bine ai venit, copilul meu, răspunse spurcata vrăjitoare.* FILIMON, O. II, 29, cf. PETRI, V. *Iorgu intră prin dreapta în costum de vrăjitor.* ALECSANDRI, T. 1033, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 464, LM, MAIORESCU, CR. I, 21. *Vrăjitorul cîteodată îşi procură un ciolănaş de la un om mort, care a fost vestit de răutăcios.* CONTA, O. F. 364. *Vrăjmaşii ei cercară a dovedi că ea este o vrăjitoare.* ODOBESCU, S. I, 12. *Nu-i de şuguit cu vrăjitoriul acesta.* CREANGĂ, P. 55. *Junele prim joacă pe tatăl nobil... şi copiliţa pe vrăjitoarea.* CARAGIALE, O. IV, 59. *Aflară despre un vrăjitor meşter carele închega şi apele.* ISPIRESCU, L. 160. *Vrăjitorii caută de pun mîna pe sufletul vreunui om vestit de reu şi apoi lucrează prin puterea acestuia.* CONTEMPORANUL, II, 54. *Corbul e o pasăre pe care atît descîntătoarele cît şi vrăjitoarele o întrebuinţează foarte adeseori în descîntece şi vrăji de-ale lor.* MARIAN, O.II, 11, cf. DDRF. *Şi-a-ntrebat anume Prin ţară şi lume Pe la vrăjitori Şi descîntători.* COŞBUC, P. II, 148, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Vrăjitoarele şi duhurile necurate pot pune stăpînire pe ele.* CANDREA, F. 89, cf. 281. *A trebuit, cu complicaţia exorcismelor, să se desfacă o castă a vrăjitorilor.* IORGA, P. A. II, 285, cf. SĂM. VIII, 423, IOSIF, PATR. 85, TDRG. *Solomonarii sau vrăjitorii pot să lege piatra înainte chiar de a se ivi într-un sat.* PAMFILE, VĂZD. 153, cf. id. A. R. 109. *Vacilor fătate... li se pune în hrană leuştean, ca să nu le ia vrăjitoarele laptele.* PĂCALĂ, M. R. 161, cf. PAPADAT-BENGESCU, O. II, 159, RESMERIŢĂ, D. *Se îmbulzea, în pitoreşti veşminte, o lume întreagă:... zodiaşi, pustnici, vrăjitori, vraci.* M. I. CARAGIALE, C. 43, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Doarme somnul lung al castelelor fermecate de vrăjitorii basmelor.* LOVINESCU, M. 204. *Veniţi, vraci şi vrăjitoare, puişorul să-mi treziţi.* EFTIMIU, Î. 122, cf. MINULESCU, VERS. 304. *Celţii... o luau ca apărare împotriva vrăjitoarelor.* SIMIONESCU, FL. 16, cf. id. F. R. 17. *Pămîntul emite multe feluri de radiaţiuni pe care vrăjitorii le pot descoperi cu bagheta lor magică.* IZV. XIII, 220. *Vrăjitorul l-a primit şi l-a oprit de a mas chiar la el.* VOICULESCU, P. I, 50, cf. II, 287. *A întrebat de unii şi de alţii pînă ce a oblicit că s-ar fi aflînd la Mosc un vrăjitor din tagma preoţilor asiatici.* SADOVEANU, O. XIII, 124, cf. XXI, 236, IORDAN, STIL. 225, SCRIBAN, D., ARH. OLT. XIX, 185. *Înalţă în vîrful unei prăjini imaginea unui vrăjitor şi vînător renumit.* VIANU, E. 244. *Pare o vrăjitoare, care i-a luat minţile, folosindu-se de intermediul diavolului.* CONSTANTINESCU, S. II, 159, cf. APOLZAN, P. I. 175. *Vrăjitorii şi vrăjitoarele din toate timpurile... au folosit în practicile lor, mai ales în farmecele de dragoste şi de „urît", diverse păsări.* BĂCESCU, PĂS. 186. *S-a dus vremea fabuloasă cînd un vrăjitor cînta din fluier şi şoarecii se luau după el şi se înecau în rîu.* CĂLINESCU, C. O. 100. *Vrăjitorul străpunge cu fierul roş haina inamicului său crezînd că această pedeapsă îi atinge chiar persoana.* RALEA, S. T. I, 27. *Pe cînd el vrea să dezlănţuie spiritele rele dintr-un cazan de vrăjitor, eu vreau să trezesc din nou în poporul român marile lui virtuţi din trecut.* CAMIL PETRESCU, O. III, 44, cf. DL. *Semăna în acele clipe cu o vrăjitoare cu mustăţi.* PREDA, DELIR. 330, cf. DM, SFC I, 82. *Simţea cum intra şi mai mult sub puterea acestui vrăjitor tînăr.* BARBU, PRINC. 185. *Masca de lemn şi blană cu opt coarne... provine din străvechea imagine a strămoşului mort, preluată în reprezentarea vrăjitorului ca erou al riturilor păstoreşti.* IST. T. I, 64. *Eu... ştiam despre mine de la vrăjitoarele la care fusese mama.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 2, 18/1, cf. M. D. ENC., DEX, H II 246. *Aduceţi descîntător Să-mi descînte să nu mor; Aduceţi-mi vrăjitor.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 102. *Hai, Ileană, la poiană,... Buruiană să cătăm Vrăjitoarei s-o ducem.* MARIAN, H. 2. *Mîndra mea s-a betejit; Mă dusei la vrăjitoare, Să-i descînte, să se scoale.* HODOŞ, P. P. 97. *Maică-mea e vrăjîtoare Ia disagii pe spinare, Tu, murgule, mori de foame.* GRAIUL, I, 82. *Dacă vi-i numai-decît, pot să încep şi povestea vrăjitorului.* FURTUNĂ, V. 28, cf. DENSUSIANU, Ţ. H. 182, CIAUŞANU, V. 71. *Vrăjîtoarea îţ poate ghici tăt, dacă nu împrumuţ nemic.* ARH. FOLK. VI, 164, cf. ALR I 1 397, ib. 1 398/556, 896, ALR SN V MN h 1567/723, 876, MN h 1 569/29, 872, A VI 3. *Maica lui... La el... o venit Cu doftori, cu vrăjitoare, Mai ştiute pe sub soare.* BALADE, III, 243. *Aceia era o vrăjitoare straşnicî.* O. BÎRLEA, A. P. I, 206. *Am fost la trii vrăjitori, Toati mi-au spus c-am sî mor Pi braţîli mîndrilor.* FOLC. MOLD. II, 130. *Fă-mă, mamă, vrăjitor, Să mă fac neguţător.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. V, 445. *Nu poţi fi şi neguţitor şi vrăjitor.* ZANNE, P. V, 446. ◊ (Ca termen de comparaţie sau în construcţii comparative) *Ca o vrăjitoare sinistră şi hidoasă poetul acesta m-a purtat de mînă.* IONESCU-RION, S. 272. *Ca un vrăjitor, tot ce-l încunjura, era rodul propriii lui energii, el crease toată viaţa acumulată.* ANGHEL, PR. 58. *Avea o putere de vrăjitor asupra noastră, mai cu seamă cînd era vorba de meleagul botanicei.* CIAUŞANU, R. SCUT. 15. *Iartă-mă, ţigancă, cu ochi de vrăjitoare.* BACOVIA, O. 231. *Ah! Privirile ei de vrăjitoare vlăguită, privirile ei alburii.* VINEA, L. I, 292. *Ai făcut drăcovenia aia, de culegi cîntece şi glasuri din văzduh, ca un vrăjitor.* T decembrie 1964, 11. ◊ Fig. *Bradul verde... Priveşte cu-ntristare Cum se primblă prin răstoace... Iarna cu şepte cojoace. El se scutură şi zice: „În zădar tu, vrăjitoare, Aduci viforul pe-aice".* ALECSANDRI, POEZII, 22. *Aş păcătui dac-aş spune că Delavrancea e numai un meşter de o neîntrecută iscusinţă, un vrăjitor al cuvîntului.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 500. *O viaţă de o puritate de cristal a fost necontenit legată de activitatea vrăjitorului ştiinţific, care n-a cunoscut odihna.* IORGA, P. A. II, 78. *Marele vrăjitor, Soarele, ştie să întruchipeze trecătoare aspecte.* ARH. OLT. XII, 260. *Prezenţa acestui vrăjitor al cuvîntului este prea vie, prea lung proiectată pe epocă spre a face un studiu critic într-un bulin.* CONSTANTINESCU, S. I, 113. *Puse pe masa lui Lucu o crăticioară de viplă, acoperită, pe care acesta o descoperi. – „Vol-au-vent" cu ciuperci! Cum de-ai ghicit, vrăjitorule?* VINEA, L. I, 129. ◊ (Ad-

jectival) *Într-aceea vreme era în Rîm un om vrăjitoriu şi fărmăcătoriu.* VARLAAM, C. 467. *Jigania vrăjitoare... mreaje cu descîntec asupra lui au împletit.* CANTEMIR, I. I. II, 157. *Atîta era de vrăjitoriu şi fărmăcători..., cît lua bunătăţile a patru crai.* ALEXANDRIA (1784), 2^{v}/2. *Văd că Despot e meşter vrăjitor.* ALECSANDRI, T. II, 85. *Într-o zi văzu trecînd pe acolo o babă cloanţă vrăjitoare.* ISPIRESCU, L. 54. *O babă vrăjitoare dete unei femei sărmane o buruiană ca să o poarte în sîn, ca să nască un copil.* F (1884), 139. *Dacă cineva doreşte să strice pacea şi liniştea altuia, atunci se dă pe lîngă babele vrăjitoare, nouă la număr.* MARIAN, O. II, 29. *Noaptea, în vis, fata vrăjitoare îşi vede ursitul.* PĂCALĂ, M. R. 243. *Unele babe vrăjitoare ori descîntătoare aveau blăstămat obicei să rupă cu colţii lor negri şi s-ascundă între buze aşchii din sfintele-i ciolane.* SADOVEANU, O. X, 218. *În privinţa aceasta Strindberg se dovedeşte mai naiv decît mulţi dintre naturaliştii vrăjitori ai evului mediu.* BLAGA, Z. 175. *Cîte muieri vrăjitoare Şi babe descîntătoare, Toate vie să-m descînte.* POP., ap. GCR II, 307. *Im bagî capu, vedz, poate cumva di-i om vrăjîtor şî îţ sari carpănu.* O. BÎRLEA, A. P. I, 233. (F i g .) *Tehnica modernă este o maşină infernală, pe care ucenicul vrăjitor nu mai ştie s-o controleze.* H. LOVINESCU, T. 154. ♦ (Învechit) Proroc **(1).** *Acolo vrăjitorii, cu darurile lor, i s-au închinat ca unui Dumnezeu.* ANTIM, P. 111. *Trimisără... la vraja de la Delfi, pentru să întrebi de vrajă: ci vor faci? Şi le vrăji vrăjitoarea... într-acest chip.* HERODOT[2], 272. ♦ (Familiar) Vraci **(1).** *Matilda îi însoţea pe vrăjitori pînă la uşă.* VINEA, L. I, 208. ♦ (Învechit; adjectival) Vrăjitoresc. *Cu multe feliuri şi chipuri diavoleşti şi amăgitoare şi vrăjitoare, cîştigă şi dobîndesc venit* (a. 1764). ŞĂINEANU, Î. 110. *Să îndeletniciia întru meşteşugul vrăjitoriu.* VARLAAM – IOASAF, 110^{r}/1.

2. S. f. (Regional) Ursitoare (Rîciu – Tîrgu Mureş). Cf. ALR I/II h 241/243, ALRM I/II h 329/243.

3. S. m. şi f. F i g . Persoană care încîntă, care fascinează prin aspect, însuşiri etc. deosebite. *Îl apreciez... foarte mult şi pe Pirandello, bătrînul vrăjitor sicilian. În ziua cînd au apărut cele „Şase personaje în căutarea unui autor" destinul teatrului s-a schimbat.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 2, 30/2. ◊ (Ca termen de comparaţie sau în construcţii comparative) *Tînărul tău trup de vrăjitoare-mi arde-n braţe Ca-n flăcările unui rug.* BLAGA, POEZII, 11. *Ai cîntat ca un vrăjitor... a văzut şi domnul Silion ce poate papicuţ cînd îşi dă drumu.* VINEA, L. II, 314. ◊ (Adjectival; prin lărgirea sensului) *O privea în ochii verzi, plini de înfricoşată enigmă, imperativi, dureroşi şi vrăjitori.* GALACTION, O. A. I, 61.

II. S. f. **1.** (Bot.; regional) Tilişcă (*Circaea lutetiana*). Cf. CIHAC, II, 464, CONV. LIT. XXIII, 1062, BRANDZĂ, FL. 218, GRECESCU, FL. 227, RESMERIŢĂ, D., PANŢU, PL. 308, 341, ŞĂINEANU, D. U., CADE, BORZA, D. 48, 302, SFC III, 183.

2. (Entom.; regional) Vaca-Domnului (v. v a c ă **3 b**) (*Coccinella septempunctata*). Cf. MARIAN, INS. 106, 108, SFC III, 183.

– Pl.: *vrăjitori, -oare* şi (regional, f.) *vrăjitori.* – Şi: (învechit) **vrăjitóriu** s. m., (regional) **vîrjitoáre** (ALR I 1 397/9), (învechit, rar) **vrăjitoáră** (PETRI, V.) s. f.

– **Vrăji** + suf. *-itor.*

VRĂJITOREÁSĂ s. f. Vrăjitoare (v. v r ă j i t o r **I 1**). *Mulţămeşte-mi şi mie pofta mea şi îmi arată în ce chip s-au ivit această păgînă vrăjitoreasă.* HALIMA (1783), 98^{v}/8, cf. CIHAC, II, 464, TDRG, PASCU, S. 25, DL, DM, DEX. *Ieşiră: Tărtăroaica, Vrăjîtoreasa, Fermecătoreasa, Legătoreasa, Care leagă Şi nu mai dezleagă.* PĂSCULESCU, L. P. 118, cf. GR. S. VI, 116. ◊ (Adjectival) *Draciiăi din ape sînt ăi de-i scoate muierile vrăjitorese de-i trimete... în cutare loc.* ŞEZ. III, 79.

– Pl.: *vrăjitorese.*

– **Vrăjitor** + suf. *-easă.*

VRĂJITORÉSC, -EÁSCĂ adj. De vrăjitor **(1),** al vrăjitorului, care aparţine vrăjitorului, specific, propriu vrăjitorilor; care este făcut de vrăjitor; privitor la vrajă **(1)** sau la vrăjitori; care vrăjeşte **(2)** sau poate vrăji; (învechit) măiestresc, (învechit, rar) vrăjesc. *Toată uşea vrăjitorească... deşchisă ieste.* CANTEMIR, I. I. II, 206. *De la meşteşugul vrăjitoresc întorcîndu-te de D[u]mnezeu, înţelepţite, la d[u]mnezeiasca cunoştinţă te-ai arătat lumii doftor prea înţelept, tămăduiri dăruind celor ce te cinstesc.* MINEIUL (1776), 9^{v1}/26. *Au dus înlăuntru pre ibovnicul ei pre carele îl păzia cu nişte băuturi vrăjitoreşti.* HALIMA (1783), 25^{v}/29. *Se temea să soarbă..., socotind a fi o băutură vrăjitorească.* DRĂGHICI, R. 184/20. *Hîrca s-apropie de uşă şi face gesturi vrăjitoreşti.* MILLO, în PR. DRAM. 384. *El caută a împiedeca pe acest spirit de a-şi realiza planurile rele..., paralizîndu-i forţele cu ajutorul unui alt duh... sau cu alte mijloace vrăjitoreşti.* CONV. LIT. XIII, 10, cf. DDRF. *Ş-acuma din tot muntele a svîcnit Potop vrăjitoresc de glasuri sparte.* GORUN, F. 179. *Au întîlnit o vrăjitoare ce-şi fierbea în drum, cu puterea ei vrăjitorească, oala, fără foc sub ea.* PAMFILE, DUŞM. 150. *Cultul getic pare a fi constat, ca şi la ceilalţi barbari nordici, din practice, ceremonii şi incantaţii vrăjitoreşti.* PÂRVAN, G. 161. *Vraja... l-a transformat radical, ca semn al pedepsei, fiindcă s-a dedat el însuşi la practici vrăjitoreşti.* CONSTANTINESCU, S. II, 161. *Pune la cale, prin arta vrăjitorească, o mascaradă a spiritelor aeriene.* VIANU, L. U. 67. *Întîiele poezii au fost formule vrăjitoreşti.* BLAGA, Z. 298, cf. 54, 216, DL, DM. *Închise iute uşa, ca nici un fir de aer să nu turbure focurile lui vrăjitoreşti.* BARBU, PRINC. 84. *Zmeoaica – mama, soţia sau sora zmeului – este prezentată pe acelaşi plan, avînd şi puteri vrăjitoreşti.* IST. LIT. ROM. I, 83. *Masca de vraci de la Nereju nu este un accesoriu vrăjitoresc.* IST. T. I, 64. *Au fost... declarate îndeletniciri vrăjitoreşti.* MAGAZIN IST. 1972, nr. 2, 90, cf. M. D. ENC. *Priceperea în treburile vrăjitoreşti o înrudeşte dinspre mamă cu faimoasa magiciană Circe.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 3, 16/1, cf. DEX.

– Pl.: *vrăjitoreşti.*

– **Vrăjitor** + suf. *-esc.*

VRĂJITORÉŞTE adv. (Rar) În felul vrăjitorilor **(1),** ca vrăjitorii. *Îl privise vrăjitoreşte şi-i lepădase mîna.* BARBU, PRINC. 72.

– **Vrăjitor** + suf. *-eşte.*

VRĂJITORÍE s. f. **1.** Faptul de a v r ă j i **(1);** arta, meseria, îndeletnicirea vrăjitorului **(1);** vrăjit[1], (regional)

şişcărie. V. fermecătorie, magie **(1).** *Mai opreşte vrăjătoria şi tot feliul de fermecătorie* (a. 1774). GCR II, 100/18. *Cu acest meşteşug de vrăjitorie au prefăcut pre fiiul mieu în chip de viţel* HALIMA (1783), 13^{r}/23. *Poate vro fărmecătoare pe-ntunerice îmblînd Să mă lege-n turnul negru cu a ei vrăjitorie De a clopotului limbă.* NEGRUZZI, S. II, 60, cf. COSTINESCU, LM. *Toţi cei acuzaţi de vrăjitorie au fost acuzaţi de o crimă fictivă.* MAIORESCU, L. 93. *De mititică se dedese la ştiinţa fermecelor şi la meşteşugul vrăjitoriei.* CARAGIALE, O. II, 251. *În genere cu vrăjitoria sau vrăjitul se ocupă mai cu seamă unele femei bătrîne.* MARIAN, V. 4, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Ce duhuri gingaş ţi-or cînta, Dulci chipuri ce-ţi vor arăta N-or fi numai vrăjitorie.* GORUN, F. 60. *Un rol de căpetenie în vrăjitorie, cînd e vorba să se trimită boala în casa cuiva, îl joacă broaştele, socotite drept... unelte ale diavolului.* CANDREA, F. 176, cf. TDRG. *Frica de zei şi concordia..., stabilite de regii geţi la poporul lor, fuseseră obţinute prin înşelăciune şi vrăjitorie.* PÂRVAN, G. 163, cf. CADE. *Vrăjitoria îi era ca o înaltă boierie plină de îndatoriri.* VOICULESCU, P. II, 318. *A fost pedepsită fata de-mpărat... să se transforme într-o cerşetoare, blestemată că a recurs la uneltele vrăjitoriei.* CONSTANTINESCU, S. II, 163. *Toate acestea şi încă altele la un loc au făcut din buhă simbol al înţelepciunii..., devenind simbol al vrăjitoriei mai apoi.* BĂCESCU, PĂS. 247. *El aducea în lumea ţăranilor o realitate nouă şi complicată, care ţinea puţin de vrăjitorie.* BOGZA, A. Î. 594, cf. DL, DM. *Magia sau vrăjitoria implica o multitudine de practici însoţite de descîntece.* IST. LIT. ROM. I, 57. *Nu admite existenţa vreunei divinităţi, nu admite religia, magia, vrăjitoria şi spiritismul pentru explicarea fenomenelor lumii.* REV. FIL. 1972, 282. *Răul şi „vrăjitoria" sînt permanent prezente în universul lui.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 36, 29/2, cf. DEX.

2. (De obicei la pl.) Vrajă **(1).** *Această împărăţie era mutată pentru vrăjitoriile făcătoarei de rele.* HALIMA (1783), 29^{r}/10. *Ţigăncile sînt foarte ghibace în tot soiul de vrăjitorii şi de descîntice.* ALECSANDRI, O. P. 67, cf. CIHAC, II, 464. *Luceşte şi arde, duhneli şi scîntei, E vrăjitoria în tot toiul ei.* GORUN, F. 182. cf. CADE. *O ştiinţă bogată pentru acele timpuri şi o artă rafinată se întovărăşesc cu credinţa în spirite, în necromanţie şi în tot felul de vrăjitorii.* LOVINESCU, C. IV, 101. *Bine, îl oprea starеţul, astea le înţeleg acolo, între căpcăunii ăia negri, înrădăcinaţi în vrăjitoriile lor.* VOICULESCU, P. I, 262, cf. SCRIBAN, D. *Sufletul lui Prospero s-a înălţat, nu mai cunoaşte ura împotriva vechilor lui persecutori, nu mai foloseşte împotrivă-le vrăjitoriile lui.* VIANU, L. U. 68. *Se zice că vracii şi călugării lor posedă reminiscenţe din ştiinţa pierdută a Atlanţilor, păstrată în tradiţii obscure, descîntece, vrăjitorii.* VINEA, L. I, 258. *Parcă le plutea în cap fumul unei vrăjitorii.* TUDORAN, P. 83. *Nu mai ştiu nici o rugăciune, Nici un cînt ritual, nici o vrăjitorie.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 19, 8/1, cf. ALR SN V h 1 567/791, ALRM SN III h 1 311/791. ♦ Ceea ce este, reprezintă rezultatul, consecinţa unei vrăji **(1).** *Ţăranii şi sălbaticii... iau de multe ori efectele de perspectivă din peisajele făcute după natură înaintea lor drept ceva supranatural, drept o vrăjitorie.* ap. TDRG. ♦ Fig. Înşelătorie; minciună **(I 1).** *După ce aţi arătat dovezile şi plîngerile dumneavoastră domnului procuror..., dumnealui se înclină şi vă dă toate asigurările cele mai formale că va lua măsurile necesare... – Asta-i mai mult vrăjitorie, domnule.* SADOVEANU, O. XIV, 30.

– Pl.: *vrăjitorii.*

– **Vrăjitor** + suf. *-ie.*

VRĂJITORÍRE s. f. (Învechit) Vrăjire **(1).** Cf. TDRG, SFC IV, 318. ◊ Fig. *Ce vrăjitorire a firii! Jocuri de lumină şi de umbre.* ap. TDRG.

– Pl.: *vrăjitoriri.*

– Cf. vrăjitor, vrăjitorie.

VRĂJITORÍŢĂ s. f. (Rar) Diminutiv al lui vrăjitoare (v. vrăjitor **I 1**). *Ţi-i şi frică să răsufli peste ea. În schimb, gropiţă în bărbie are, vrăjiţorica!* H. LOVINESCU, T. 404.

– Pl.: *vrăjitoriţe.*

– **Vrăjitoare** + suf. *-iţă.*

VRĂJITÓRIU s. m. v. **vrăjitor.**

VRĂJITORÚŞĂ s. f. (Învechit) Diminutiv al lui vrăjitoare (v. vrăjitor **I 1**). *Văd aici vrăjitoruşe june, Sunt goale, Ci bătrînele fireşte s-au îmbrăcat.* GORUN, F. 184.

– Pl.: *vrăjitoruşe.*

– **Vrăjitoare** + suf. *-uşă.*

VRĂJITÚRĂ s. f. (Învechit şi regional) Vrajă **(1).** *Ea, cu vrăjiturile ei, i-au păzit viaţa.* HALIMA (1783), 25^{v}/6. *Cu vrăjiturele ei l-au făcut înfricoşat.* ib. 111^{r}/10. *Corcodel... cu bobi aruncă Şi cu vrăjituri oameni înşală.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 97. *Cuvîntul „sitiresc" este vulgar şi obicinuit pe multe locuri, însă numa în noima aceasta, adecă sîlesc cu meşterşug sau vrăjituri.* id. ib. 209, cf. id. LEX., LB, POLIZU, CIHAC, II, 464, LM. *O babă spurcată a fermecat-o cu vrăjituri de-a ei.* F (1890), 32, cf. DDRF. *Babe meştere, urmate de-un stol greu de vrăjituri, Ele ştiu să profeţească prin descîntătoare guri.* COŞBUC, P. II, 137. *Din vrăjitură Şi din făcătură Ierbile topite Vis îi vor trimite.* id. ib. 149, cf. ALEXI, W., CADE, DL, DM, DEX. *Va dezlega de vrăjituri pe acea nenorocită fată, omorînd smeoaica.* RETEGANUL, P. IV, 56, cf. ALR I 1 398/98, ALR SN V h 1 567, ALRM SN III h 1 311.

– Pl.: *vrăjituri.* – *Şi* (regional) **frăjitúră** s. f. ALR I 1 398/98.

– **Vrăji** + suf. *-itură.*

VRĂJÍRĂ s. f. v. **vrăjire.**

VRĂJMÁŞ, -Ă subst., adj. (Atestat prima dată în 1421, cf. D. BOGDAN, GL.) **I. 1.** S. m. şi f. Persoană care manifestă împotrivire, ostilitate **(1),** ură, duşmănie, adversitate etc. faţă de cineva sau de ceva; (învechit) nepriitor **(1),** (regional) vrajnic, vrăjmoaică, vrăjmoală. V. adversar, duşman, inamic, opozant **(1),** pizmaş **(1),** potrivnic^{2} **(1).** *Scoate-mea de la vrăjmaşii miei, Dzeule.* PSALT. HUR. 48^{v}/19, cf. 4^{v}/1. *Cinre va amu soţu lumiei să fie vrăjmaşu lu Dumnezeu easte.* COD. VOR^{2}. 64^{v}/2. *Se aşu împrumuta se-m dai mie*

reu, se cadzu amu de vrajmaşul mieu (vrăjimaşii m i e i H, D*) în deşertu.* PSALT. 9. *Voiu da pre voi în mîna vrăjmaşilor voştri* (a. 1560). GCR I, 5/8. *De va fi vrăjmaşul tău flămînd, tu saturǎ pre el.* CORESI, EV. 48, cf. 471, id. PS. 9/13. *Iuda, tu eşti acela, pre tine vor lăuda fraţii tăi, mîna ta în cerbicile vrăjmaşilor tăi va fi.* PO 173/26. *Să nu avem zminteală, nici de vrăjmaşi, nici de priiaten(i)* (a. 1593). HURMUZAKI, XI, 349. *Se feriia de acel pom ca de un vrăjmaş.* MOXA, 347/2. *Cînd veri vedea vrăjmaşii tăi spre tine,... nu te nădăjdui spre vărtutea ta.* PARACLIS (1639), 39r/7. *Să iubească vrăjmaşii săi şi să le iarte vinile lor.* VARLAAM, C. 26. *Ceia ce vor aprinde casa omului, sau aria cu pînea, sau aria cu finul în pismă pentru să-şi rescumpere despre vre un vrăjmaş ce-i va fi făcut vreo răutate... să-i arzi în foc.* EUSTRATIE, PRAV. 8, cf. MARDARIE, L. 118^2/18, 244^2/8. *Să gonească vrăjmaşul său sufletul lui* (a. 1652). MAG. IST. I, 128/32. *Mai nainte de acel săbor, adec(ă) de al patrulea, fusese trei vrăjmaşi procleţi eretici* (a. 1652). GCR I, 163/33. *Şezi de-a dreapta mea, pînă cînd voiu pune vrăjmaşii tăi aşternut picioarelor tale* (a. 1683). GCR I, 263/10. *Nu te bucura asupra mea, vrăjmaşa mea, căci am căzut şi mă voiu scula.* BIBLIA (1688), 599^2/40. *Născutu-s-au... părintele minciunii,... vrăjmaşul adevărului, ocara lumii, cinstea musulmanilor.* CANTEMIR, HR. 326. *Nu face necinste şi nu vei afla vrăjmaş* (a. 1700). GCR I, 341/37. *De la Dumnezeu să paţă cei ce sînt vrăjmaşi lui.* C. CANTACUZINO, CM I, 26. *De vei avea vrăjmaşi iar, sînt şi prieteni, care vor grăi bine.* ANON. BRÎNCOV., CM II, 314. *Dzice prea înţeleptul Pavel la 5 capete către romani: „că vrăjmaşi fiind ne-am împăcat cu Dumnedzeu prin moartea lui".* ANTIM, P. 51, cf. id. O. 103. *Că-ntru scărbele grijilor mele mă spămîntai de glasul vrăjmaşului şi de supărare păcătosului* (a. 1710). GCR I, 366/9. *Iubiţi pe vrăjmaşii voştri* (a. 1774). GCR II, 101/22. *Vrăjmaşul cel ce cade cu rugăminte învaţă iubirea de oameni la cei buni.* AETHIOPICA, 51^v/12. *Pravila opreşte a nu se priimi mărturia prietenului ş-a vrăjmaşului.* PRAV. COND. (1780), 122. *Turburatu-s-au de mînie ochiul meu; învechitu-m-am întru toţi vrăşmaşii mei* (a. 1801). GCR II, 185, cf. MAIOR, IST. 87/6. *Multe el făcusă vitejii în lume Jurat vrăjmaş turcescului nume.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 183, cf. id. LEX. *Vrăjmaşilor tăi groaznic te arată, ca să nu te nebage în samă* (a. 1812). GCR II, 208/7. *Vrăzmaş ţi-am fost pîră astăzi, iar acum te tînguiesc, Sfetnicii ce adunasăşi, aceia te osîndesc.* BELDIMAN, E. 117/4. *Ştiţi pă aga Mihăiţă Filipescul, pă vrăjmaşul grecilor, pă vrăjmaşul ciocoilor, jăfuitorilor, nelegiuiţilor, şî pă dumnealui l-a surgunit.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 82. *La doi vrăjmaşi un al treilia nu poate fi prieten.* GOLESCU, P. 24/4, cf. 13/16, LB. *Din bunul ce se face vrăjmaşului, iarăş pismuire.* POTECA, F. 214/3, cf. 267/12. *Eu însumi poci să fiu un prieten pentru unii oameni şi un vrăjmaş pentru alţii.* HELIADE, O. II, 17. *Ciceron, ca să piarză pe Antonie, vrăjmaşul său particular, să sili fără socotinţă ca să înalţe pe Octavie.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 119/18. *Este vrăjmaş al cuvîntului şi al sfintei evanghelii cel ce socoteşte întru nimic faptele cele bune.* MARCOVICI, D. 345/3, cf. id. VEL. 45/21. *Săvîrşind aceste toate, socotea a fi destul siguripsit despre vrăjmaşi.* DRĂGHICI, R. 165/6. *Mi-ai făcut sfîrşit vieţii, Oh vrăjmaşe al dreptăţii.* BĂRAC, A. 57. *Dă tărie braţelor tale şi vrăjmaşii tăi vor fi învinşi* (a. 1848). ARH. OLT. XII, 185. *Nici un mijloc n-a lăsat necercat puternicii noştri vrăjmaşi ca să ne calomnieze.* MAN. SĂNĂT. 10/21. *Vrăjmaşi ai arbitrarului, nu vom fi arbitrari.* KOGĂLNICEANU, S. A. 40, cf. POLIZU. *Vrăjmaşii sau antagoniştii lor... parodiază de acolo şi pe unul şi pe altul.* BOLLIAC, O. 60. *Aceste pîri vin de la vrăjmaşii mei, care mă pizmuiesc pentru hatîrul şi trecerea ce am la Măria ta.* FILIMON, O. I, 172, cf. PETRI, V. *Te-oi urmări, vrăjmaşe, cu aprigul meu veghi Pîn'ce din priveghere ţi-oi face un priveghi.* ALECSANDRI, T. II, 86, cf. COSTINESCU, LM. *Mulţi vrăjmaşi au domnii, însă cel mai rău Este chiar mînia sufletului său.* BOLINTINEANU, P. I, 135. *Vrăjmaşii ei cercară a dovedi că ea este o vrăjitoare.* ODOBESCU, S. I, 12, cf. 90. *Mama, cînd se luptă cu vrăjmaşii ei, strigă cînd oboseşte: „Stăi, să mai bem cîte-oleacă de apă!"* EMINESCU, P. L. 8. *Să se aleagă unul dintre voi, care să meargă şi să afurisească pe acest proclet şi vrăjmaş cumplit.* CREANGĂ, P. 57. *Toate le putea învăţa Laurent... – cum să împace şi să fericească pe supuşi, cum să biruie sau să dejoace pe vrăjmaşi.* CARAGIALE, O. IV, 47, cf. III, 5. *De te urăsc, de te sfîşie Vrăjmaşii tăi, ce-mi pasă mie?* VLAHUŢĂ, S. A. I, 162, cf. II, 107, CONV. LIT. XXII, 59, CONTEMPORANUL, V, 234, DDRF. *Vrăjmaş de veci de te-aş avea, Tu n-ai putea S-acreşti mai rău viaţa mea!* COŞBUC, P. I, 300, cf. BARCIANU. *Dintr-atîta lume strînsă pe mal ca la bîlci, să nu se găsească altcineva să-i sară-n ajutor decît flăcăul lui Beldie, vrăşmaşul lui.* SANDU-ALDEA, U. P. 121, cf. ALEXI, W., TDRG. *Mireasa, cînd merge la cununie, îşi bagă în buzunarul hainei oleacă de pîne, usturoi, zăhar... ca să nu o poată fermeca vrăjmaşele şi să-i încurce cărările în viaţă.* PĂCALĂ, M. R. 160. *În Ion simţea un vrăjmaş.* REBREANU, I. 57. *Ţin între ei pe vrăşmaşii şi neprietenii săi.* AN. IST. NAŢ. I, 51. *Acest vrăjmaş al slovei tipărite rămînea străin de ce se discuta.* M. I. CARAGIALE, C. 24, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Dorm în scorburi, în tufişe, în palate năruite Şi-alungat de toţi vrăşmaşii.* EFTIMIU, Î. 42, cf. VOICULESCU, P. I, 100, SCRIBAN, D. *Rivalul lui de la Paris nu fusese doar decît fiul vrăjmaşului declarat al tatălui său.* MIHĂESCU, D. A. 283. *Faptul... nu l-a clasat pe d. Arghezi printre vrăjmaşii misticismului.* CONSTANTINESCU, S. I, 64. *S-o ştergem! îi strigă unchiaşul Că vine vrăjmaşul.* ARGHEZI, S. V, 59. *Caracterologic el reprezintă vrăjmaşul eroului, piedica în drumul său.* CĂLINESCU, B. 49, cf. BLAGA, POEZII, 116. *Aici erau închişi, pe vremuri, vrăjmaşii sultanului.* TUDORAN, P. 243, cf. DL, DM. *Împotriva soartei nu te poţi apăra ca împotriva unor vrăjmaşi.* STEINHARDT, J. 349, cf. M. D. ENC, ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 4, 13/4, MIHĂILĂ, D. 176. *Und'te duci şi cui mă laşi, Pe mîna a doi vrăjmaşi.* ŞEZ. I, 73. *Dacă eşti cu inimă de bărbat, vei doborî pe toţi vrăjmaşii şi pismaşii.* POPESCU, B. II, 16. *Nime nu m-o auzit, Numai pismaşele Şi cu vrăşmaşele.* PÎRVESCU, C. 65, cf. com. din STRAJA – RĂDĂUŢI. *Binele de la oraş Nu-l doresc nici la vrăjmaş.* FOLC. TRANSILV. III, 33, cf. NALR – O II h 350. *Sabia vrăjmaşului e lungă* (= să ne ferim de cel care ne este duşman, chiar cînd s-ar părea că nu mai este de temut). Cf. ZANNE, P. IV, 576. *Nu da sabia în mîna*

vrăjmaşului (= nu da duşmanului posibilitatea de a te lovi). Cf. id. ib. 577. ◊ (Prin extensiune) *Sub această deghizare, ele* [unele specii de Leptalis] *scapă de lăcomia vrăjmaşilor mai uşor decît congenerele lor de culoare albă.* CONV. LIT. XI, 167. *Locuitorii din apropierea apelor stătătoare mai cu seamă au a suferi de aceşti vrăjmaşi* [ţînţarii]. MANOLESCU, I. 72. *Sub paza descîntecului, nici un vrăjmaş* [purice] *nu ne-a mai tulburat somnul.* VOICULESCU, P. II, 278. ◊ Fig. *O, vrăjmaşă, hicleană* [osteneala], *tu vinezi cu sacul, Pre toţi îi duci la moarte.* M. COSTIN, O. 322. *Numai pentru obiciaiul tău cel rău să socoteşte postu la tine vrăjmaş.* ANTIM, O. 102. *Trebuie să te scobori la stadie şi să te baţi şi să te lupţi cu vrăjmaşul din lăuntru..., pînă cînd pre voirea ta cea robită o vei vedea scoasă în slobozenie.* POTECA, F. 328/16. *Pizma s-a arătat totdeauna vrăjmaşă nemilostivă a fericirei.* MARCOVICI, VEL. 18/7. *Economia este... vrăjmaşul cel mai cumplit al lucsului.* PENESCU, M. 1/9. *Orice arme a fiinţelor organice nu slujesc decît a combate vrăjmaşul care a provocat formarea lor.* CONTA, O. F. 221. *A căzut sub loviturile vrăjmaşului pe care-l purta în sînu-i încă din sînul maicii sale.* CARAGIALE, O. III, 5. *Pe nevăzute şi pe nesimţite vrăjmaşul îl împrejmuise. Din două părţi venea zăporul.* CHIRIŢESCU, GR. 15. *Conştiinţa exagerată este un vrăjmaş al speţei şi o pricină de durere.* CĂLINESCU, O. XIII, 15. ♦ (Regional) Trădător (2). (Valea Lungă Cricov – Pucioasa). Cf. ALRM SN III h 1 066/762.

2. S. m. art. (Învechit şi popular) Dracul, diavolul. *Rădică tu mănra ta pre trufă şi ia lor în cumplit că te-au hiclenit vrăjmaşul.* PSALT. HUR. 63^{v}/23. *Derept neputinţa fireei noastre şi cu negrija leaneei de ne biruim şi vrăjmaşului împiedecămu-ne.* CORESI, EV. 26, cf. 234. *Eu merşi la iad. Vrăjimaşul călcaiu şi aleşii miei învişi dediu-le. să se botedze.* COD. TOD. 208. *Să nu cază în mustrare şi în laţul vrăjmaşului* (cca 1618). GCR I, 47/15. *Bătîile vrăjmaşului fără de ruşine căzură pre mine* (cca 1633). id. ib. 81/25. *Vii să cerci iadul, să legi pre vrăjmaşul, Să-i culegi dobînda şi să-i strici sălaşul.* DOSOFTEI, PS. 27/8. *Să nu facă vorbele sale vrăjmaşul cel mînios şi jăfuitor de cele sfinte.* CHEIA ÎN. 3^{v}/11. *Ne-ai rescumpărat cu prea scump sîngele teu din mîinile vrăşmaşului celui viclean.* ANTIM, P. 23. *Postul... veseleşte pre Dumnezeu şi întristează pre vrăjmaşul.* id. O. 101. *Aşa să ruşină vrăjmaşul.* MINEIUL (1776), 11^{r1}/22. *Din rîpe de la vrăjmaşul au căzut* (a. 1804). ARH. OLT. XII, 93, cf. ŞĂINEANU, I. 59, DDRF, TDRG. *Procoavele se serbează pentru vite sau „ca să ne acopere Maica Domnului şi să ne aibă în pază, de toate primejdiile: de înec... şi de vrăjmaşul cel rău".* PAMFILE, S. T. 58, cf. CADE. *Mă făcuşi să urc după tine pe unde şi-a înţarcat vrăjmaşul puiţa.* VOICULESCU, P. I, 239, cf. SCL 1960, 618. *Să mă păzăşti de nevoi, De pizmaş, de oameni răi. De vrăjmaşul ne fereşte Şi în rai ne sălăşluieşte.* REV. IST. I, 328. *Astea sînt balele vrăjmaşului.* ŞEZ. III, 79. *La capu punţîi stă on moşneag, la cari-i bun; da, la cari-i păcătos, stă on bălăori, vrăjmaşu, uşigă-l cruşea, cu gura căscată.* ARH. FOLK. II, 107, cf. IV, 176, 196, ALR II/I MN 95, 2 744/682. ♦ (În credinţe şi superstiţii) Duh rău care provoacă o anumită boală. Cf. CANDREA, F. 118.

3. S. m. Persoană, colectivitate umană, stat etc. care se află în stare de război[1] cu cineva, care este adversar de război[1]; duşman, inamic. V. potrivnic[2] (1). *Derease-i spre upuvăinţă şi nu spămăntară-se şi vrăjmaşii (vrăjmaşii* H, pizmaşii D*) lor cuperi-i marea.* PSALT. 160. *Nici oaste nu va trece pre în ţara voastră, goni-veţi pre în ţara voastră, goni-veţi pre vrăjmaşi* (a. 1560). GCR I, 4/6. *De nu-ş va cruţa voinicii, la vreamea de oaste, ce-i va învăţa să se străjuiască zioa şi noaptea, pre sineş va mîntui de vrajmaşii lui şi oastea încă nu-i va peri.* CORESI, EV. 71. *Cu mulţimea Măriei tale ai pus gios vrăjmaşii tăi.* PO 228/11. *Tăie atunce 35 de mii de cei vrăjmaşi hitleani şi scăpă împaratul.* MOXA, 371/15. *Bogdan Vodă, văzîndu-să curăţitu de vrăjmaşii săi, s-au aşezatu la scaun.* URECHE, L. 81. *Scriia la nişte vrăjmaşi să vie cu oaste să ia acel loc.* PRAV. 291. *Nu vor avea ei nice o putere să ia cetatea Ier*[u]*s*[a]*limului pe mîna vrăjmaşilor* (cca 1650). GCR I, 148/5. *De s-au tîmplat de au venit niscari vrăjmaşi asupra ţăriei, ei atunci s-au sculat după porunca craiului* (cca 1660–1680). id. ib. 177/36. *Pre ostaşii vremii aceia care era asupra vrăjmaşilor ţării îi numără.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 8/30. *Ghenova pofteşte pace cu Parisul, ce mă tem că vor avea vrăjmaşi* (a. 1693). FN 6. *Pre urmă de nevoie să închină şi cad în mînule vrăjmaşilor săi, fără de nici un războiu.* NECULCE, L. 48. *Lucrurile războiului nu să afla în odihnă şi în lene, ci dese bătăi cu vrăjmaşii săi făcea.* C. CANTACUZINO, CM I, 16. *Trei zile au stătut împrotivă,... de mulţimea vrăjmaşilor şi de meşteşugirile ce bătea zidurile.* AETHIOPICA, 35^{r}/10. *Arhimed madematicul acolo la Siracuza fără foc au ars corăbiile vrăjmaşilor.* MOLNAR, RET. 5/6. *Au doară tu porţi grijă de ceasul vrăjmaşilor sau de zioa războiului şi a bătăii?* (a. 1795). GCR II, 159/3, cf. MAIOR, IST. 78/25. *Ha mai grea tîmplare Care poate să ne tîmpineze Ar hi cînd să să scoale nescare Vrăjmaşi ca ţara să ne prădeze.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 84. *Biruind pe vrăjmaşi de mai multe ori, am coprins cu stăpînirea multe oraşe.* GOLESCU, P. 351/13. *Înşişi vrăjmaşii Franţei făcură o mărturisire strălucitoare pentru el.* PLEŞOIANU, T. I, 5/16. *Un vrăjmaş barbar, De tabăra noastr-aproape,... Veni din braţe-mi să smulgă viaţa-mi.* HELIADE, O. I, 413, cf. DRĂGHICI, R. 165/6. *Ocrotea patria voastră, de vrăjmaşi făr-a se teme.* HRISOVERGHI, P. 9/7, cf. VALIAN, V. *După oarecare împotrivire a vrăşmaşilor, creştinii coprind castelul.* BĂLCESCU, M. V. 175, cf. 15. *Basarab încheie pacea cum vrăjmaşii lui o cer.* ALEXANDRESCU, O. I, 76. *Călări pe cai selbateci vrăşmaşii vin încoace.* HASDEU, I. C. I, 218. *Petru Rareş m-a trimis pe mine Să sfăram vrăjmaşii într-acest resbel.* BOLINTINEANU, P. I, 71. *Apucînd cu mîna şi îndreptînd contra pieptului său sulifele vrăjmaşilor..., el jertfea viaţa sa pentru compatrioţii săi.* CONTA, O. F. 132. *Nu vă speriaţi de mulţimea vrăjmaşilor.* COLUMNA, VII, 161, cf. ODOBESCU, S. III, 542. *Au ieşit cu toţii în susul apei din cetate noaptea, fără să simţă nimic vrăjmaşii cari pîndeau pe maluri.* CARAGIALE, O. IV, 136. *Poarta era nevoită să li facă toate concesiunile pentru a ţine în credinţă două ţeri..., în contra vrăjmaşilor de la Nord.* RĂŞCANU, L. XVII. *Are a încăleca Înălţimea sa... şi a se duce împotriva vrăjmaşilor, carii se află în jurul Caşinului.*

ARHIVA, I, 90. *Parcă de-şi iuţea el paşii Mai curînd piereau vrăjmaşii.* COŞBUC, P. I, 132. *Numele lui nu era necunoscut nici vrăşmaşilor ţării.* SĂM. I, 170. *Vrăjmaşii nu sînt oameni, sînt trăsnete, sînt fiare Şi sar, aleargă, muşcă de sînge însetaţi.* EFTIMIU, Î. 145. *Cercetă toate cu luare-aminte, pîndind pieziş către partea de unde se auziseră vrăjmaşii.* SADOVEANU, O. XVIII, 216. *Vom lupta şi vom muri cu toţii ca să treacă apoi vrăjmaşii noştri, cu armăsarii lor, peste trupurile noastre.* CAMIL PETRESCU, O. III, 265, cf. DL, L. ROM. 1957, nr. 5, 55, DM, DEX. *Să-i mulţumim lu Carol că ne depărtă vrăjmaşii de la noi.* GRAIUL, I, 9. *Bucură-te, sfîntă armă, Care pe vraşmaşi îi afarmă.* PĂCALĂ, M. R. 224. *De vrăjmaşi nu-mi pasă, În cale să-mi iasă, Căci ştiu să mă lupt.* FOLC. MOLD. I, 623. ◊ (În proverbe şi zicători) *Cetatea cînd flămînzeşte Dă vrăjmaşi să stăpînească.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VI, 52. *La război, vrăjmaş, după război prieten nedespărţit.* id. ib. VIII, 442. ◊ (La sg. cu valoare de pl.) *Toate carăle lu Faraon şi gloata lui aruncă în mare... Dereapta ta, Doamne, bătu pre vrăjmaşul.* PO 228/9. *Pristănise la toate capetele legii pre voia papei, numai să-i dea ajutoriu împotriva vrăjmaşului său.* SIMION DASC., LET. 25. *Va trece dentru voi tot într-armatul Iordanul,... întru războiu, pînă să va surpa vrăjmaşul lui.* BIBLIA (1688), 121[1]/7. *Oare cu mînule goale fortuna bătăii să ispitească, au urgiii vrăjmaşului cale să dea ar fi mai cu folos.* CANTEMIR, HR. 8. *Să aprinde focul în magaziile unii cetăţi şi face soarta cale vrăjmaşului* (a. 1694). FN 35. *Pre mine mă va întări de voi birui pre vrăjmaş şi pe Amfilog împărat* (cca 1750). GCR II, 56/13. *Văzînd mai dăparte Că vrăjmaşul vine cu putere, Apucînd tufa, scăpăm dă moarte.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 111. *Stăpînirea... caută să aibă ajutoriu,... ca să poată sta împrotiva vrăşmaşului; deci trebuie să fie de tot feliul de slujitori şi soldaţi.* PETROVICI, P. 284/24. *Cetatea lui a căzut în mîinile vrăjmaşului.* HELIADE, O. II, 28. *Ei niciodată nu făcea război depărtat făr-a-ş găti vreun aliat aproape de vrăjmaş.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 66/30. *Un soldat viteaz păşaşte măreţ împotriva vrăjmaşului.* MARCOVICI, D. 9/7. *Lumea-ntreagă stă-n mirare! Ţeara-i mică, ţeara-i tare Şi vrăjmaşul spor nu are!* ALECSANDRI, POEZII, 213. *Cesarul pravoslavnic trăsese sabia împotriva vrăjmaşului de moşie.* M. I. CARAGIALE, C. 81. *Talazurile încă foarte tari ale vrăjmaşului se loviră de linia noastră.* SADOVEANU, O. XXI, 530. *Vrăjmaşul s-a sculat cu oaste mare asupra noastră.* COLUMNA, VII, 171. *Unirea biruieşte pă cel mai tare vrăjmaş.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. IV, 234. *Bărbaţii voinici la război, iar nu ziditi împotrivă de vrăjmaş.* id. ib. VIII, 445. (Fig.) *Hotărî nainte să-i iasă..., Cu sabii de pară, Cîteva tunuri cu fulgeri pline, Tot feliu de artilerie cerească Ca pe vrăjmaşul să biruiască.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 261. *Şi cînd fu mai tare toiul, Şobolanii pierd războiul... Generalii... Cearcă-n van să spulbere un vrăjmaş biruitor.* ARGHEZI, S. V, 92.

4. S. f. art. (Med.; prin vestul Olt.) Antrax. Cf. CANDREA, F. 223, 258.

II. Adj. **1.** (Despre oameni, colectivităţi umane, state etc.) Care manifestă o atitudine ostilă, dușmănoasă, de ură, de adversitate etc. faţă de cineva sau de ceva; (regional) vrăjmăşos. V. duşman, duşmănos, ostil, potrivnic[2] **(2).** *Datoriu este giudeţul... să socotească să nu fie bărbatul foarte vrăjmaş şi să nu fie avînd... urîciune.* PRAV. 163. *Este cu putinţă să se afle cineva atîta de vrăjmaş luiş, cît să lase să treacă şi aceste trei zile şi să rămîie nepocăit?* ANTIM, O. 209, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Ţara se împărţi cu totul în două tabere vrajmaşe, avînd interese împotrivite.* BĂLCESCU, M. V. 306, cf. 12, POLIZU, PETRI, V. *Spiritele vrăjmaşe tiraniei l-au descris în colori potrivite.* CARAGIALE, O. IV, 53, cf. DDRF, ALEXI, W., TDRG, RESMERIŢĂ, D. *Ucizi o mie de oameni plătit de o putere vrăjmaşă.* CĂLINESCU, B. I. 316. *S-au dat cîndva între seminţii vrăjmaşe lupte cu suliţi şi alebarde.* BLAGA, H. 48, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, TEODORESCU, P. P. 596. *La casa aprinsă şi vecinul vrăjmaş aleargă să o stingă* (= în faţa unei primejdii comune se uită duşmăniile). Cf. PANN, P. V. III, 21/5, ZANNE, P. III, 82. ◊ Fig. *O, pizmă! de început vrăjmaşe, fiară cumplită, tîlhariu,... cît rău faci!* MOXA, 371/20. *Unde se rup legăturile dreptii stăpînii, acolo se pun obezile „vrăjmaşii tiranii".* CANTEMIR, IST. 150. *Încrederea piere... cînd o mînă vrăjmaşă sfîşie vălul cu care... am acoperit rătăcirile noastre.* MARCOVICI, D. 46/21. *În special una* [o nuvelă] *ce descria o călugăriţă... se termina aşa de brusc, aşa de rău, încît critica vrăşmaşă o socotea ca un defect serios.* SĂM. VIII, 45. *Nu mult după aceasta..., trece pe acolo diavolul, cu gînd vrăjmaş ca să afunde pe Adam, strămoşul, încă mai mult în păcate.* PAMFILE, S. T. 103. *Mi-am arătat... nemulţumirea despre felul vrăjmaş în care mă primea muntele.* VOICULESCU, P. I, 80. *Fierbea sub brazdă seva şi se urca durută În ţevile tulpinii vrăjmaşă de cucută.* LABIŞ, P. 33. *Groaza unei însingurări... se cască tot mai largă şi tot mai vrăjmaşă în juru-i.* T mai 1964, 68. *Cît îmi doresc să mă pot afunda în salvatorul confort, să uit de vrăjmaşa pădure care stă şi aşteaptă şi ne împresoară.* STEINHARDT, J. 116. ♦ (Rar) Care este opus[2] **(2),** contrar, antagonic. *Aliajul acestor două atribute vrăjmaşe – sfială şi deciziune – face întreg farmecul acestei schiţe.* PERPESSICIUS, M. I, 281. *Antinomia aceasta trebuie înţeleasă ca funcţionînd în interiorul şi în actualitatea societăţii în care două tendinţe vrăjmaşe se înfruntă.* RALEA, S. T. III, 110.

2. (Astăzi rar; despre armate, state etc.) Care se află în stare de război[1] cu cineva, care este adversar de război[1]; duşman, inamic, (învechit) vrăjmăşesc **(3).** V. potrivnic[2] **(2).** *Nişte ostaşi vrăjmaşi, mergînd la dobîndă, sînt tăiaţi bucăţi* (a. 1694). FN 27. *Războiu pre mare: galionele creştineşt(i) pradă corăbiile vrăjmaşă* (a. 1694). ib. 44. *El prin aceasta să desfată, Ca ş-un tiran după bătaie Cînd vede oastea vrăjmaşă junghiată.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 216. *Poruncile-adăogate şi aerul răsunînd Sau vîntul care izbeşte în steaguri ce fîlfăiesc Ş-în taberile vrăjmaşe înotînd se îndoiesc.* HELIADE, O. I, 100. *O oaste vrăjmaşă se apropie pentru a ne respinge de aice.* HASDEU, I. V. 112. *Conflictul este precizat: ciocnirea dintre cele două tabere vrăjmaşe.* IST. T. I, 134. ◊ (Prin extensiune) *Avea atunci numai trei ani şi maica ei pierise sub copitele cailor vrăjmaşi.* SADOVEANU, O. XI, 42. *Ţărînă altădată de cai vrăjmaşi calcată, De sînge umezită, de vîlvătăi uscată.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 34, 4/3. ◊ Fig. *Experienţa d-lui Flaudin ne*

dovedeşte că acţiunea organică nu poate birui în acelaş moment decît o foarte mică putere vrăjmaşă. CONTA, O. F. 221.

3. (Învechit şi popular; despre oameni) Care este rău **(A 1 1)**, crud, hain, fără milă; care (are predispoziţie de a) face rău; care vrea răul cuiva. *Stă pre mîna giudeţului să oprească pre bărbatul ceî vrăjmaş, ce să porneşte asupra muierii sale.* PRAV. 154. *Au ales pre Chiupruliul, om cu hirea tare şi vrăjmaş.* M. COSTIN, O. 178. *Aron Vodă, dacă s-au aşăzat al doile rînd în domnie, cumu-ş era vrăjmaş, să apucă tot asuprele să facă ţărăi şi punea dabile mari.* N. COSTIN, L. 571. *S-au făcut foarte rău, şi vrăjmaş, şi crunt, atîta cît cu mîna lui mulţi oameni au omorît.* R. POPESCU, CM I, 473. *Duca Vodă... la a doa domnie s-au arătat rău şi cumplit, prea vrăjmaş şi plin de toată răutatea.* AMIRAS, LET. II, 86/28. *Omul vrăjmaş este mare rău şi, de ţi să va întîmpla vecin, eşti prăpădit.* GOLESCU, P. 61/14. *Cătră dobitoace aprig, omul e vrăjmaş anume.* CONACHI, P. 297, cf. CADE, DL, DM, DEX. *Măi, sărace, sărăcilă! Face-mi-aş de tine milă De n-ai fi tu om pizmaş Şi la inimă vrăjmaş.* ALECSANDRI, P. P. 42. *Hai, Gheorghiţă, Gheorghelaş, La inimă om vrajmaş.* H II 40. *Aş avea milă de tine, De n-ai fi tu om pizmaş Şi la inimă vrăjmaş.* MÎNDRESCU, L. P. 188. *Mult eşti tînăr şi gingaş La inimă om vrăjmaş.* BIBICESCU, P. P. 337. *Veniseră odată peste ţara asta neamuri străine şi vrăjmaşe.* RĂDULESCU-CODIN, L. 72. *Faţa ta-i bulgăr di caş La inimă om vrăjmaş.* DIACONU, VR. 236, cf. FOLC. DOBR. 331. ◊ (Prin lărgirea sensului) *Împărţeala acestor căsari să înţelege pînă la o samă de vreme, pînă să va mai lăsa şi să va mai domoli firia bărbatului cea sireapă şi vrăjmaşe.* PRAV. 155. *De jos se vede un zid gol de acoperiş, zimţuit de mîni vrăjmaşe, de focuri, de lepra ucigaşă a părăsirii.* IORGA, P. A. I, 138. *Un început timpuriu de surzenie îi oţeţise şi mai mult firea vrăjmaşă şi posacă.* M. I. CARAGIALE, C. 126. *Ce mînă vrăjmaşă ne-o îndepărtat?* T iunie 1964, 39. ◊ (Prin analogie) *Acmu de vrăjmaşul şarpe, ce e spre noi cu ale morţiei rane, vindecă Hristos, că spre cruce se înalţă.* CORESI, EV. 464. *O, amar leu cu suflet crunt şi cu minte de fiară vrăjmaşe cîtă pagubă feceşi!* MOXA, ap. GCR I, 60/36. *Leul... carile mai tare şi mai vrăjmaşă decît toate jigăniile cîte pre faţa pămîntului să află a fi tuturor ştiut este.* CANTEMIR, I. I. I, 28. ◊ Fig. *Cu puterea răpegiunii picioarelor... din vrăjmaşi colţii ogarîlor scăpam.* id. ib. 54. *Singură ai născut viaţa ipostatnică de care lovindu-se moartea cea vrăjmaşă de faţă s-au rupt.* MINEIUL (1776), 141^{v1}/5.♦ (Regional) Îndărătnic (Imoasa – Strehaia). Cf. ALR I 1 560/842. ♦ (Regional; despre cai) Nărăvaş (Petrila). Cf. A III 17.

4. (Despre locuri, împrejurări, evenimente etc.) Care este în defavoarea, în dezavantajul cuiva sau a ceva; care prezintă sau poate prezenta o primejdie **(1)** pentru cineva sau ceva; care expune pe cineva sau ceva unei primejdii; care pricinuieşte mult rău; (despre vreme, fenomene ale naturii etc.) care se caracterizează prin condiţii neprielnice; care este greu de suportat; care produce neajunsuri. V. cumplit, grozav, nefavorabil, potrivnic^{2} **(2)**, primejdios. *Răbdat-au grecii acea vrăjmaşă a latinilor închidere şi neprietenească navală 68 de zile.* CANTEMIR, HR. 421. *Din toate boalele, cea mai primejdioasă şi vrăjmaşă este neîndestularea.* GOLESCU, P. 29/22, cf. LB. *Braţurile ce veacuri au apărat ast loc De tot afemeiase acea vrăjmaşă sfadă Şi armele perdură mîntuitorul foc.* HELIADE, O. I, 163. *Am văzut în oareşcare întîmplări grabnice şi prea vrăjmaşă că au luat bolnavii răgulat şi scăriş de la 25 pînă la 40 hapuri.* VEISA, I. 77/3. *A fost mare nedreptate să i să-ntîmple ast rău, Din soarta lui cea vrăjmaşă şi din nenorocul său.* PANN, E. II, 109/12. *Era o sloată nepomenită: ploaie, zăpadă, măzărică şi vînt vrăjmaş, de nu mai ştia vita cum să se-ntoarcă să poată răsufla.* CARAGIALE, O. I, 175. *Pe aici, vremea e tot vrăjmaşă: de două zile ne bate o furtună grozavă.* id. ib. VII, 19. *Ce vînt vrăjmaş te-a abătut Şi de ai tăi te-a rătăcit?* VLAHUŢĂ, S. A. I, 142. *Era de mult bolnav bătrînul cu ochii pătrunzători sub ochelari, cu favoritele răsfirate ca barba unui viking, unui rege al mării bătut de vîntul vrăjmaş.* IORGA, P. A. II, 21. *Cu nevoile noastre am întîrziat,... sania rea, boii slabi, vremea vrăjmaşe.* MIRONESCU, S. A. 36. *Nu-mi pare cuminte să înnoptăm în asemenea locuri vrăjmaşe.* C. PETRESCU, A. 308. *În clipele acelea nu ne mai simţeam deloc fioroşi şi nu ne mai credeam în ţară vrăjmaşă.* SADOVEANU, O. XXI, 97. *Tradiţia aceasta alături de altele... au alcătuit puterea noastră de viaţă şi împotrivire, ajutîndu-ne... să străbatem nenorocirile şi furtunile vremilor vrăjmaşe din trecut.* MOROIANU, S. 54. *În faţa unui asemenea prăpăd... nu-şi poate reţine o pornire de revoltă pentru soarta lor vrăjmaşă.* ARH. OLT. XIX, 245. *Se gîndi să-şi tragă puloverul peste pijama, dar n-avea curajul să se aventureze în spaţiul vrăjmaş. Rămăsese nemişcat şi înţepenit ca într-o imensă compresă.* VINEA, L. II, 315, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Lasă-mă, mîndruţo,-n casă, C-afară ploă de varsă Ş-afară-i vreme vrăjmaşă Şi eu sînt numa-n cămaşă!* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 375. *Atuncea răul vrăjmaş N-are pe la noi sălaş.* PĂCALĂ, M. R. 224. *Vreme vrăjmaşă.* ALR I 1 262/571. ◊ Fig. *Degetele... se abăteau din drum în clipe fugare, semănînd ici-colo cîte o aluzie obscură, cîte o intenţie vrăjmaşă.* VINEA, L. I, 72.

5. Cumplit, grozav, straşnic (de mare, de intens, de puternic, de violent). *Pe Alexie Comneno şi pe Isachie Anghel... cu vrăjmaşe războaie i-au biruit.* CANTEMIR, HR. 18. *Vrăjmaşe bătaie dîndu-ş, turcii întîi de tot biruiră pe romei.* id. ib. 433. *Această dară crudă şi vrăjmaşă obrăznicie şi cutezare a ovreilor au făcut pe Traian de cu mare putere au mers asupra lor.* C. CANTACUZINO, CM I, 25. *Foc prea vrăjmaş şi surpare nevindecată la cea cetate, de nu să va învăţa a să chivernisi în treaba ei* (a. 1694). FN 29. *După o bătălie vrăjmaşă de două ceasuri, elefantul omorî un cap al balaurului.* GORJAN, H. II, 25/35. *Cu cît mai tîrzie va fi întîlnirea, cu atît mai vrăjmaşă şi mai socotită lovitura.* CARAGIALE, O. III, 63, cf. TDRG. *Focul vrăjmaş mistuie colibele.* PÂRVAN, G. 100, cf. CADE. *Durerea în falcă o cuprinsese din nou şi mai vrăjmaşă ca înainte.* REBREANU, NUV. 230. *Femeia întreagă era nu o ispită, ci un lanţ de capcane, o bulboană de ademeniri; cu asemenea vrăjmaşă primejdie făcea să dai piept.* VOICULESCU, P. I, 253. *Argatul simţea bine cum clocoteşte o dorinţă vrăşmaşă, măcar că vorbele-i puţine nu arătau.* POPA, V.

291, cf. DL. *Valeu şi valeu. Bătaie vrăşmaşă.* ŞEZ. II, 17, cf. I. CR. I, 122, ALR II/141. ◊ (Adverbial) *Au început a se bate prea vrăjmaş, cît nu se vedea razele soarelui.* NECULCE, LET. II, 359/31. *Într-acea zi, trăgîndu-să înapoi, au dat pricină ca a doa zi vlahii încă mai vrăjmaş şi mai cu îndrăzneală să năvălească.* CANTEMIR, HR. 416. *Iaca, zăreşte, Venind împrotiva lui vrăjmaş, Pe cal înteţit, un călăraş.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 182. *Turcii, văzîndu-le starea şi halul acel cumplit, Cu o pornire înfocată, peste ei au năvălit. Încep vrăjmaş a ucide, amarnic a-i împuşca.* BELDIMAN, E. 54/35. *Atît arunca de vrăjmaş, cît lovind atunci capul unui evreu, anume Iozip, piatra dintr-însul l-au aruncat peste 375 de paşi.* BĂRAC, ap. GCR II, 240/37. *Tata îl izbea vrăjmaş cu palma peste gură.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 300. *Vedeţi cum curse sîngele lui Cezar, Ca alergînd la uşă, ca să afle De-i Brutus cel ce bate-aşa vrăjmaş.* SĂM. VIII, 52, cf. CADE. *Şi-n detunătura puştilor căzu trăsnit, grămadă, cornistul care, singur-singurel, mai rămăsese în picioare sunînd vrăjmaş atacul.* MIRONESCU, S. A. 30. *Baba roade „mai vrăjmaş decît capra la curechi" şi-şi face loc.* CĂLINESCU, B. 17. *Vrăjmaş suflă pe cîmp vîntul ăsta înghеţat.* V. ROM. noiembrie 1953, 155. *Venise un obuz, vîjîind vrăjmaş, şi-l frînse.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 83. *Să pune a o roade, şi roade la pădure mai vrăjmaş decît capra la curechi şi-şi face loc şi iese.* RETEGANUL, P. I, 40. *Aşa se face la fiecare pom şi se zice că vara pomii rodesc vrajmaş.* ŞEZ. VI, 52. (În credinţe şi superstiţii) *Cînd ciocîrliile cîntă vrăjmaş, are să bată vînt.* ŞEZ. IV, 119. *În ziua în care a nins întăiu, în acea zi primăvara să pui bostani, că se fac vrăjmaş de mulţi.* GOROVEI, CR. 28. *Omul pe care-l latră cînii vrăjmaş e răutăcios.* id. ib. 48. *Cînd primăvara... urlă lupii vrăjmaş la deal, e semn sigur de viituri mari de ape.* id. ib. 173. ♦ (Învechit; despre oameni) Aprig, vajnic[1] **(2).** *Supt acest voivod vrăjmaş, ţărmurile Dunării fără grijă era.* C. CANTACUZINO, CM I, 36. *Socotind că va să se facă om tare şi vrăjmaş, l-au înţărcat.* BĂRAC, T. 7/27. ◊ F i g . *Mai tare şi mai vrăjmaşă jiganie decît foamea alta nu este.* CANTEMIR, IST. 131. ♦ (Învechit şi regional; despre fiinţe) Tare **(A II 1);** puternic **(II 1).** *Sînt... oameni vrăjmaşi şi mari, viteji că nici să poate afla alt neam de oameni.* CANTEMIR, HR. 159. *Să fim doi împăraţi tot una de vrăjmaşi.* ŞEZ. III, 4, cf. V, 172, ALR II/I h 85/574. ♦ (Regional; despre cai) Iute, rapid (Dăeni – Hîrşova). Cf. ALR I 1401/690. *Doi cai vrăjmaşi merg ca nişte zmei.* ib.

– Pl.: *vrăjmaşi,-e.* – Şi: **vrăşmáş, -ă,** (învechit şi regional) **vrăzmáş, -ă** subst., adj.

– **Vrajmă**[1] + suf. *-aş.*

VRĂJMĂJÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **vrăjmăşesc.**

VRĂJMĂŞÉSC, -EÁSCĂ adj. **1.** De vrăjmaş **(I 1),** al vrăjmaşului, care aparţine vrăjmaşului, specific, propriu vrăjmaşilor; referitor la vrăjmaşi; plin de dușmănie, de ură; care exprimă, trădează dușmănie, ură. *Gîndul vrăjmăşesc ce lucru împotrivă nu scorneşte?* CANTEMIR, I. I. II, 34. *Celea ce din singure faptele rele ochiul dreptăţii izbîndeşte şi răsplăteşte, nici voia împotrivnică, nici mîna vrăjmăjască mai cu asupră a afla poate.* id. ib. 220. *Turburările şi zavistiile cele vrăjmăşăşti... asupră-i să scorniia.* R. GRECEANU, CM II, 233. *Pus-au în gînd ca să aducă domnului... pacoste şi strămutare şi aflat-au mijloc şi organ pre carele acea vrăjmăşască voie a-şi împlini.* id. ib. 234. *Făţărniciile armelor nu i-au folosit spre alta, fără numai... ca s(ă) unească mai fierbinţi puterile vrăjmăşeşti împotriva sfîrşitului vieţii sale* (a. 1802). GCR II, 196/13, cf. LB, I. GOLESCU, C., VALIAN, V. *Egumenii monastirilor nicidecum nu ar fi putut propune, recomanda şi pretinde asupra lor măsuri mai vrăjmăşeşti, mai barbare.* BARIŢIU, P. A. I, 288. *Cei zece cum văzură că-n ăst chip nu săvîrşesc, Numaidecît începură cu mijlocul vrăjmăşesc.* PANN, E. I, 39/22, cf. POLIZU. *Cînd aşi găsi un turc luminat, care să voiască ca noi libertatea Principatelor, fără a se teme de veleităţi vrăjmăşeşti din parte-ne, de faţă cu dînsul aşi lucra pentru românii din Austria.* GHICA, A. 86, cf. PETRI, V., DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D. *Metapsihia, în deosebire de alte ştiinţe, se adresează nu unor forţe oarbe, ci unor forţe inteligente, adică capabile de fantezie, de intenţii (vrăjmăşeşti poate).* MARINESCU, P. A. 105, cf. ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., DL, DM, DEX.

2. (Învechit) Diavolesc. *Făcea lucruri vrăjmăşăşti, de fărmăcături şi jîrtve necurate.* BIBLIA (1688), 658[1]/38. *Vremea sosi... Ca lumea să izbăvească Din robia vrăjmăşască.* AARON, ap. GCR II, 191/32, cf. TDRG.

3. (Învechit; despre armate, state etc.) Vrăjmaş **(II 2).** *Întîmpinare de corăbii vrăjmăşăşti fac mare sînge* (a. 1694). FN 35. *Gheneral tînăr face o ascundere în pădure împotriva cetelor vrăjmăşăşti* (a. 1694). ib. 37. *Din întîmplările cele făr de veste care strică zestrea muierii... este pornirea oştirilor vrăjmăşăşti sau a tîlharilor.* PRAV. COND. (1780), 96. *Prin multe meşteşuguri ostăşeşti să întrarmează împotriva corăbiilor vrăjmăşeşti.* GOLESCU, P. 240/20. *Cînd oştirile merg prin ţări vrăjmăşeşti mult foloseşte să umble cu... orînduială.* id. ib. 303/18. *Mergînd spre mijlocul oştirilor vrăjmăşeşti... au căzut mort.* id. ib. 368/12. *Corăbiile vrăjmăşeşti apucasă alt drum.* AR (1829), 5[2]/5. *Generalu... aşăză o baterie în stufu de pe malu Dunării în faţa flotilii vrăjmăşăşti.* CR (1829), 30[1]/6. *Ei ardea cu iscusinţă toată ţările du prin prejurul oştirilor vrăjmăşeşti şi le lipsea pînă şi de iarbă.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 152/3. *Mihai porunci ca cu doă tunuri... să se facă foc asupra mulţimei vrăjmăşeşti.* F. AARON, I. II, 192/17, cf. 82/14.

4. (Învechit) De vrăjmaş **(I 3),** al vrăjmaşilor, care aparţine vrăjmaşilor; specific, propriu vrăjmaşilor; referitor la vrăjmaşi; care este făcut de vrăjmaşi. *Liman rău păzit arde de foc vrăjmăşesc* (a. 1694). FN 32. *Oraşul şi cîmpiile sînt pline de leşuri vrăjmăşăşti.* CR (1829), 138[1]/22. *Împărăţia nu se prăpădi numai de o singură năvălire vrăjmăşască, ci de toate deodată.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 191/2. *El mai făcu o năvălire vrăjmăşască în Transilvania.* F. AARON, I. I, 110/13. *Fierul vrăjmăşesc curmară viaţa tuturor ai mei.* CONACHI, P. 256. *Să nu lase ţeara a fi înecată de numeroasele ordii vrăjmăşeşti.* BĂLCESCU, M. V. 127. *În minutul cînd o ghiulea vrăjmăşască ar trece pe deasupra capului unui soldat, mirosul unei roze... nu i-ar izbi deloc mirosul său.* BREZOIANU, Î. 117/13. *Vom urma domnului nostru... pentru mîntuirea ţării... de bîntuielile vrăjmăşeşti.* ISPIRESCU, M. V. 13. *Atîta sînge scump de eroi N-a frînt vrăşmăşasca trufie.*

SĂM. IV, 624, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX.

– Pl.: *vrăjmăşeşti.* – Şi: **vrăşmăşésc, -eáscă,** (învechit, rar) **vrăjmăjésc, -eáscă** adj.

– **Vrăjmaş** + suf. *-esc.*

VRĂJMĂŞÉŞTE adv. (Învechit) **1.** Ca un vrăjmaş **(I 1),** cu vrăjmăşie **(1),** cu ură, cu duşmănie. Cf. CANTEMIR, I. I. I, 253. *De zăce ani încoace, de cînd sîntem căsătoriţi... tot cu grozăvire şi vrăjmăşăşte m-a bătut* (a. 1803). IORGA, S. D. XII, 148, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Nu... să supune sfatului sătenilor bătrîni, ci tot împrotivă şi în tăria sa să razimă vrăjmăşeşte* (a. 1809). ŞTEFANELLI, D. C. 346, cf. LB. *Toţi iarăşi împrotivă, vrăjmăşaşte blestema Pe Caramanul.* PANN, E. II, 66/11, cf. POLIZU, DDRF. *Dinadins li se dăduse noţiuni falşe, vrăjmăşeşte tendenţioase, cu privire la împrejurările ceasului greu al separaţiunei.* ARH. OLT. II, 70, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Urît şî piste fire să te arăţi vrăjmăşeşte la cele ce te iubeşte.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 172.

2. Foarte tare, foarte violent, cumplit, groaznic. *Dulăul... cu lupul din faţă vrăjmăşeşte se lupta.* CANTEMIR, ap. TDRG. *Sosind la Armenia cea mică, unde, viind şi persii, la marginile acelea, vrăjmăşaşte s-au bătut.* R. POPESCU, CM I, 354. *Prăda ţara vrăjmăşăşte.* CANTACUZINO, A. 51^{v}/5. *Mulţimea de turci zării deodată Venindu-mi asupră vrăjmăşeşte.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 312, cf. LB.

– **Vrăjmaş** + suf. *-eşte.*

VRĂJMĂŞÍ vb. IV. Tranz. **1.** A manifesta împotrivire, ostilitate **(1),** ură, duşmănie, adversitate, rivalitate etc. faţă de cineva sau de ceva; a duşmăni, a urî, (învechit) a vrăjmăşui **(1).** Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *A te urî... nici cu gîndul n-am gîndit. Sîngele tău, ce-i în mine l-am iubit pînă-n sfîrşit, Milă îmi era de tine, viaţa nu ţ-am vrăjmăşit.* BELDIMAN, O. 16/4. *Maica mea m-au vrăjmăşit.* id. ib. 39/15, cf. LB. *Pre cei ce le gîndesc rău îi vrăjmăşesc.* POTECA, F. 229/8, cf. I. GOLESCU, C. *Însuşi ea au vrăjmăşit viaţa bărbatului* (a. 1833). TDRG. *Părinţii pot să dezmoştenească pe fiii lor... de au vrăjmăşit ori au cercat să vrăjmăşească viaţa lor prin orice chip.* COD. ŢIV. 121/32. *Toţi mă vrăjmăşeau şi voiau să-mi surpe drepturile.* GANE, ap. CADE. *Despărţenia se poate pronunţa. În contra soţului care a vrăşmăşit viaţa celuilalt soţ.* HAMANGIU, C. C. 60, cf. TDRG. *Bătrînul era ursuz, boscorodea singur, vrăjmăşea găinile şi le hîştia de zeci de ori din tindă în ogradă.* REBREANU, I. 334, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., BUL. FIL. III, 85, SCRIBAN, D., CĂLINESCU, B. 181, DL, DM. *Păstorel, pentru că rămîne distant, e vrăjmăşit de moarte.* STEINHARDT, J. 97, cf. M. D. ENC., DEX. (Absol.) *Află amu pildă diavolul a vrăjmăşi şi derept să nu-ş vearse veninul său spre ceia ce s-au slobozit den păcate.* CORESI, EV. 30. *Fiţi şi gata a nu vrăjmăşi, nici a vă slăbi sufletele.* id. ib. 202. ◊ Refl. recipr. *Asfel de fatrii se găsa în toate oraşăle împărăţiii, care se vrăjmăşa între ele, unde mai mult, unde mai puţin.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 203/17. *Pînă atunci n-o să vedem alta decît două, trei partide politice vrăjmăşindu-se între dînsele.* GHICA, ap. CADE, cf. DDRF. *Interesul e pizmătăreţ şi gîlcevitor: el desparte un popor în clase care se vrăjmăşesc.* IORGA, C. I. II, 50. *Oprea şi Titu, deşi prieteni, se vrăjmăşeau în ascuns, fiindcă profesorul strîmba din nas asupra poeziilor lui Titu.* REBREANU, I. 142. ◊ Refl. *Gîndul meu nu este să supăr pe cineva; şi nici că mă va putea face vrodată vro cîrtire omenească ca să-mi ies din principele mele, de a mă vrăjmăşi cu mine însumi.* HELIADE, O. II, 18. ◊ Intranz. (Învechit; construit cu dativul) *Omorîţi pre dînşii căce vrăjmăşăsc ei voao cu ficleşug.* BIBLIA (1688), 115^{1}/48. *Plecară spre mene cu lucrure fără de lege şi-ntru mînie vrăjmăşea mie* (a. 1710). GCR I, 366/11. *Îngăduim ca cînd să întîmplă de o parte den căsătoriţi vrăjmăşeşte asupra vieţii ceialalte părţi sau au făcut preacurvie, partea cea rănită să poată cere de tot dezlegare de la căsătorie.* RÎNDUIALĂ, 14/31. ♦ Refl. Fig. A se învălmăşi. *Prin văzduh cetele negre de nouri se vrăjmăşeau ca nişte balauri.* REBREANU, NUV. 137.

2. (Învechit) A învrăjbi (două sau mai multe persoane una împotriva alteia); (învechit) a vrăjmăşui **(2).** *Harichia este ceea ce i-au vrăjmăşit cu sfat împrotivnic.* AETHIOPICA, 40^{r}/16, cf. I. GOLESCU, C. *Pisma tot la rele paşte, Şi pe fraţi îi vrăjmăşeşte.* BOLLIAC, O. 95.

– Prez. ind.: *vrăjmăşesc.* – Şi: **vrăşmăşí** vb. IV.

– V. **vrăjmaş.**

VRĂJMĂŞÍE s. f. (Atestat prima dată în 1525, cf. D. BOGDAN, GL.) **1.** Sentiment puternic de antipatie, de aversiune, de ură etc. faţă de cineva sau de ceva; atitudine, comportare ostilă faţă de cineva; relaţie **(II 1)** lipsită de bună înţelegere, de acord, de armonie, de prietenie (între două sau mai multe persoane); faptă care trădează, denotă sentimente de duşmănie, de ură faţă de cineva sau de ceva; duşmănie, inamiciţie, ostilitate **(1),** ură. *Rădăcina a toate bunătăţile iaste dragostea şi toate vrăjmăşiile şi pierzăturile dragostea le biruieşte.* CORESI, EV. 47, cf. 340. *De va fi una ca aceaia, cu sandîcul şi vrăjmăşia diavolului, cinci ai... se se bage în canon a se pocăi numai cu pîne şi apă.* PRAV. LUCACI, 170. *Nu-i bărbatul cu vrăjmăşie spre muiare, de vreme ce la toate giudeţele mai adevărate sînt mărturiile.* PRAV. 158. *Nu se părăseşte de aceste fapte, cu vrăjmăşia împotriva creştinilor.* M. COSTIN, O. 67. *Vrăjmăşia acoperită mai mult rău aduce.* id. ib. 131. *Era cu mare vrăjmăşie asupra grecilor, mergea de prăda ţările şi oraşe.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 88^{v}/17. *Cu atîta vrăjmăşie au năpădit, cît pînă în sfîrşit s-au silit să surpe călărimea Moscului.* N. COSTIN, LET. II, 67/17. *Părăsind vrăjmăşia neprietiniii, îndată toată giuruinţa şi plinesc.* CANTEMIR, I. I. II, 238, cf. 34, id. HR. 313. *Ş-au vădit vrăjmăşia ce avea către domnu-său.* R. POPESCU, CM I, 360. *Li s-au dovedit faptele şi vrăjmăşia împotriva domniii.* R. GRECESCU, CM II, 236, cf. LEX. MARS. 219. *Al doilea* [păcat] *este zavistia, dintru carele să naşte vrăjmăşia şi uciderea.* ANTIM, O. 123. *Toată noapte aceea am petrecut-o întru o stare a veni în ce mai mare vrăjmăşie unii împrotiva altora* (cca 1750–1780). GCR II, 84/4. *Gîndind cele cu vrăjmăşie, lesne... vor sta cu corăbiile lîngă zid.* AETHIOPICA, 52^{r}/23. *Numai de răotate sau de vrăjmăşie, ca să-l păgubească, l-au tras.* PRAV. COND. (1780), 64.

Surpa pre luptătoriul carele din început ţinea vrăjmăşie şi pizmă neamului nostru. VARLAAM – IOASAF, 11[r]/26. *Datoria mea este să scap pre tatăl meu de vrăjmăşiile Emirei.* SIROIU, 37[r]/10, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Deschid plicurile toate, poruncile le cetesc, Află toată vrăşmăşia, cu care îi prigonesc.* BELDIMAN, E. 24/22, cf. 33/7. *Vrăjmăşia între rude este mai rea decît muşcătura scorpiei.* GOLESCU, P. 31/22, cf. 114/11, 182/7. *După ce au supt cu mare lăcomie şi cu vrăjmăşie tot laptele pînă la sînge, au cutezat nelegiuiţii să lucreze două răutăţi mari împotriva tuturor sfintelor dreptăţi* (a. 1822). ARH. OLT. X, 254, cf. LB. *Se cuvine a ne feri de vrăjmăşii, de înşălăciuni, de stratighime, de ocări.* POTECA, F. 169/21, cf. 285/6, I. GOLESCU, C. *Ura şi vrăjmăşia veni în cel mai groasnic punt.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 237/12. *Acest prieteşug... între cardinalul şi între Mihaiu se prefăcu în grabă în vrăjmăşie pe faţă.* F. AARON, I. II, 246/17. *O vrăjmăşie vechie e pricina care l-a făcut a se purta astfel cu mine.* BĂLCESCU, M. V. 155, cf. 259. *Jură în gura mare... Că sînt prieteni, n-au vrăjmăşie.* BOLLIAC, O. 148. *O vrăşmăşie teribilă s-a încuibat între ţărani şi arendaşi.* I. IONESCU, M. 147. *Recunoştinţa de cele mai multe ori e muma vrăjmăşiei.* HASDEU, I. V. 99, cf. COSTINESCU, LM. *Nu umbla cu vrăjmăşie, răspunse Ghiţă.* SLAVICI, O. I, 132. *Vrăşmăşia lor e groaznică,... vor să-şi răpească una de la alta pămînt.* ISPIRESCU, L. 5. *Atunci i se zgudui inima de o vrăjmăşie nebună.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 23, cf. DDRF. *Acum ridică Ochii săi, parc-ar lăsa Peste-o oaste inimică Toată vrăjmăşia sa.* COŞBUC, P. II, 112, cf. BARCIANU, ALEXI, W., IORGA, P. A. I, 165, TDRG. *Pricinile nu se aduc înaintea judecătorilor din sat înadins, fie din cauza intereselor ce sînt în joc, fie pentru vrăşmăşia ce prea adeseori se manifestă faţă de una sau alta dintre partide.* PĂCALĂ, M. R. 346. *Simţise de mult vrăjmăşia Savistei şi deseori îi venea s-o sugrume.* REBREANU, I. 441, cf. RESMERIŢĂ, D. *Prietenia ei era căutată, vrăjmăşia ei era temută de toţi domnii noştri.* GOLOGAN, C. R. 38, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Citindu-le, uiţi şi lauda şi vrăşmăşia cu care a fost troienit ani de-a rîndul.* LOVINESCU, C. IV, 20, cf. POPA, V. 49. *Plecă să ceară sfat unui vechi hoţ de cai, bătrîn şi pocăit, cu care Amoaşei avusese pe vremuri certuri şi vrăjmăşie.* VOICULESCU, P. II, 11. *O vrăjmăşie acră sporea în stăpîn, din ceas în ceas, în vorbe, în mişcări.* SADOVEANU, O. X, 318, cf. XX, 385. *Un spirit de vrăjmăşie şi concurenţă dîrză stăpînea toată mulţimea... în lupta pentru pîine.* BART, E. 290, cf. SCRIBAN, D., SCL 1950, 74. *Făt-Frumos din lacrimă merge să se bată cu un tînăr împărat vecin, spre a da satisfacţie tatălui său, care e în vrăjmăşie veche cu vecinul.* CĂLINESCU, B. 211, cf. VIANU, L. R. 400. *Seva unui popor obidit, ţinut cu vrăjmăşie în întuneric, îşi împlinea cum putea nevoile de expresie şi comunicare.* CAMIL PETRESCU, O. I, 92. *Nu se arătă prudent să zădărască, fără noimă, cine ştie ce bănuielnică vrăjmăşie a unei odrasle din tagma suspusă.* C. PETRESCU, A. R. 17. *Un talaz de vrăjmăşie îi sui spre inimă.* VINEA, L. II, 115. *L-a privit pe gazetar cu indiferenţă, cu vrăjmăşie aproape.* V. ROM. februarie 1956, 62. *Obrazul i se scălda în mînie şi venin, ochii-i luceau trădînd vrăjmăşie crîncenă.* VORNIC, P. 85, cf. DL, DM, STEINHARDT, J. 32, M. D. ENC., DEX, com din STRAJA – RĂDĂUŢI, ALR I 1 389/896, 1 567/840. ◊ (Prin extensiune) *În Asia însă nu se vede această vrăjmăşie între cai şi cămile, pentru că acolo amîndoă aceste dobitoace trăiesc împreună.* MN (1836), 117[2]/16. *Dulăii dintr-o dată se izbiră cu vrăjmăşie în cărare.* SADOVEANU, O. IX, 25. ◊ F i g . *Sîntem biruiţi,... însă nu atît prin armele duşmanului, precum prin vrăjmăşia sorţii.* COLUMNA, VII, 158. *Impunea pacea vrăjmăşiilor interne dintre Alpi şi mare.* IORGA, P. A. II, 176. *Părea că nu observă sau că nu vrea să observe aerul acela de încordare şi de vrăjmăşie care plutea în văzduh.* V. ROM. mai 1958, 41. ◊ L o c . a d v . **În vrăjmăşie** = cu intenţia de a-şi manifesta ostilitatea **(1),** ura, duşmănia, aversiunea etc. faţă de cineva sau de ceva; în necazul, în ciuda cuiva. *Păreau a rîde-n vrăjmăşie, aşa fărîmaţi cum erau.* VORNIC, P. 100. *Asta numai mie mi se putea întîmpla! ziceam eu cu asprime şi cam în vrăjmăşie.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 137. *A început să cînte, tot aşa de unul singur şi cam în vrăjmăşie.* id. ib. 348. *Fac îm vrăjmăşie necaz.* ALR I 1 389/896. ♦ (Rar) Contrast, opoziţie **(I 1).** *Numai pentru dînsul în minutul acela neîmbinatele lucruri, eterna vrăşmăşie ce este noaptea şi ziua, întunericul şi lumina nu mai aveau fiinţă şi natură.* ANGHEL, PR. 66.

2. (Învechit) Însuşirea de a fi rău **(A I 1)**, crud, hain; cruzime, neîndurare; atitudine, comportare de om rău; p . e x t . faptă care trădează, denotă răutate **(I 1).** *Mîndria trupului vrăjmăşie iaste lu Dumnezeu.* CORESI, EV. 73. *Vrăjmăşia şi fără-de-omenia lor!* VARLAAM, C. 87. *Tamerlanu... să află... la istorie scris pentru vrăjmăşia carile toată Asia au prădatu, de au arsu pînă la Eghipetu.* URECHE, L. 116. *Cu toţii s-au întristat de vrăjmăşia lui Ştefan vodă, socotind că şi ei vor lua acea plată, care au luat şi Arbure.* id. ib. 136. *Nu să pocăiră din vrăjmăşiile lor.* N. TEST. (1648), 310[v]/9, cf. SIMION DASC., LET. 129. *Neaudzit au fost în vrăjmăşia sa acela paşa, cît tremura tot omul din oştenii lui de frică.* M. COSTIN, O. 313, cf. 321. *Vezi, oame creştine, cum au căzut Irod în vrăjmăşie pentru blăstămată dezmierdăciune* (a. 1683). GCR I, 272/3. *Voi face ţie după vrăjmăşia ta şi mă voi cunoaşte ţie, cînd te voi judeca.* BIBLIA (1688), 560[1]/29. *Iară, dacă au spartu Aron vodă pre viclenii săi, nice un loc n-au rămas să nu fie plin de vrăjmăşia lui.* N. COSTIN, L. 566. *Pentr-acea vrăjmăşie şi groază ce-i împlusă inema diiavolul de lăcomia ce ave, urît-au toţi pre Duca vodă.* NECULCE, L. 70, cf. 29. *Lăsaţi jafurile. Lăsaţi strîmbătăţile, vrăjmăşiile... şi scandilele.* ANTIM, O. 149. *Simţirile sufletului dupre cea grăită iscusindu-se şi prin bunătate şi prin răotate, adecă şi prin măiestriile şi prin vrăjmăşiile cele de multe chipuri* (a. 1775). GCR II, 108/20. *Mă miluieşte degrab şi din toată vrăjmăşia, şi de vătămarea celui viclean mă slobozeşte.* MINEIUL (1776), 200[v1]/18. *Aşa păzită, încît să nu fi suferit nici o stricăciune nici a vremilor, nici de vrăjmăşiile oamenilor.* POTECA, F. 343/1, cf. 169/21. *Prin vrăjmăşia unor boieri, se făcu ca tractatul... nu fu de pe cum voise Mihai.* BĂLCESCU, M. V. 95, cf. POLIZU, DAVILA, V. V. 179. *Vrăjmăşia acestei surori e groaznică.* CĂLINESCU, B. 60. ◊ F i g . *Acest poetic, fiind la acea cetate izgonit, scris-au şi alte stihuri... în carile... arată vrăjmăşia Mării Negre.* CANTEMIR, HR. 117. *Vrăjmăşia sufletească a nopţii se topi ca o pîclă.* SADOVEANU, O. XI,

57. ♦ Fig. Complex de împrejurări grele, ostile, primejdioase (pentru cineva); lucru, eveniment, situaţie etc. care pricinuieşte mult rău, necaz. *El intrase în Bugeac pentru ca să ducă în ţeară care mocăneşti pline de copile... şi de roabe tătăreşti. Tablou viu şi spăimîntător de acea epohă de vrăjmăşie, unde omul nu era sigur de azi pînă mîni.* ALECSANDRI, P. P. 115. *Toată această vrăjmăşie mugeşte în jur, fără să poată face nimic.* RALEA, S. T. I, 294. *Se uita roată, căutînd parcă în unghere o vrăjmăşie pe care s-o strivească.* VORNIC, P. 204.

3. (Învechit) Război[1] **(1);** învazie; cotropire. V. ostilitate **(2).** *Era unul ce-l chiema Varava..., carele cu soţiile lui rădicîndu-să, făcuse vrăjmăşie.* N. TEST. (1648), 62[r]/23. *Pe a tătarîlor... vrăjmăşie bărbăteşte au tîmpit şi locurile sale de prada vărvărească mai nebetejite ferind.* CANTEMIR, HR. 19. *Cu vrăjmăşii... locurile părţilor Volohiii au răsipit ş-au strămutat.* id. ib. 316. *Hotărîre a întra o vrăjmăşie în ţară, supt Trigonul Achio* (a. 1701). FN 107. *Că-ţ aduc înaintea ta pre începătoriul vrăjmăşiei.* MIL. TIT. 29[r]/14. *Au întrat în Ardeal pre furiş, neavînd Gelu, duca românilor, nici un prepus despre vro... vrăjmăşie.* MAIOR, IST. 78/14, cf. BUDAI-DELEANU, Ţ. 403. *După încetarea vrăjmăşiilor cu turcii se duse în persoană la dînsul.* F. AARON, I. I, 104/11. *Mihai Vodă n-are nici un gînd de vrăjmăşie.* BĂLCESCU, M. V. 325. ♦ (Învechit, rar) Ucidere, omor. Cf. LEX. MARS. 213.

– Pl.: *vrăjmăşii.* – Şi: **vrăşmăşíe** s. f.
– **Vrăjmaş** + suf. *-ie.*

VRĂJMĂŞÍRE s. f. (Învechit) Faptul de a vrăjmăşi **(1);** duşmănie, ură. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Începerea prieteşugului este lauda, iar a vrăjmăşirii vorbirea de rău.* GOLESCU, P. 63/4. *Mare nemulţămire să socoteşte vrăjmăşirea vieţii dăruitoriului sau vătămarea lui la trup.* COD. ŢIV. 162/1.

– Pl.: *vrăjmăşiri.*
– V. **vrăjmăşi.**

VRĂJMĂŞÍT, -Ă adj. (Învechit) Care este duşmănit, urît. Cf. vrăjmăşi **(1).** *Păgînească faptă zdruncină şi mai mult poziţia şi altminteri destul de dificilă a domnului, privit şi vrăjmăşit acum nu numai ca tiran ucigaş al boierilor, ci şi ca nelegiuit lepădat de vechea-i credinţă.* AN. IST. NAŢ. I, 63, cf. RESMERIŢĂ, D.

– Pl.: *vrăjmăşiţi, -te.*
– V. **vrăjmăşi.**

VRĂJMĂŞÓS, -OÁSĂ adj. (Regional; despre oameni) Vrăjmaş **(II 1).** *Din pricina canonelii ne făcuserăm vrăjmăşoşi, dugoşi, neîncrezători, împiersaţi, înfieraţi şi împrilostiţi.* CIAUŞANU, R. SCURT. 63, cf. DL, DM, DEX. *Frate-său ăsta, mai mare, era şi el bogat, nu e vorbă, dar zgîrcit şi vrăjmăşos nevoie mare,... de cînd auzise de îmbogăţirea lui frate-său, fiindcă-l întrecuse.* PAMFILE, DUŞM. 98.

– Pl.: *vrăjmăşoşi, -oase.*
– **Vrăjmaş** + suf. *-os.*

VRĂJMĂŞUÍ vb. IV. Tranz. (Învechit) **1.** A vrăjmăşi **(1).** *Tu ai lovit pre toţi ceia ce mă vrăjmăşuiesc în deşert.* BIBLIA (1688), 383[1]/10. *Să va dovedi că i-a vrăjmăşuit viaţa.* PRAVILA (1814), 79/24, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D. 1422. (Absol.) *Acum iubeşte şi acum vrăjmăşuiaşte.* ANTIM, O. 219. *Foarte cu mare urgie vrăjmăşuiaşte tatăl tău.* VARLAAM – IOASAF, 88[v]/5. ◊ Intranz. (Construit cu dativul) *Omul... acum pohteşte un lucru şi acum îl uraşte, acum iubeşte şi acum vrăjmăşuieşte împotriva acestora.* ANTIM, P. 215. *Să umblăm ca nişte săraci, căci, într-acesta chip, mai puţin vor vrăjmăşui noao cei ce ne vor întîmpina.* AETHIOPICA, 8[v]/21. *Cînd cineva să va întîmpla să vrăjmăşuiască stăpînirii, atuncea şi femeia împrotiva bărbatului şi sluga împrotiva stăpînului său... mărturisesc.* PRAVILA (1814), 76/4. *Fiii pot să depărteze pre părinţii lor din moştenirea averii lor... cînd tatăl va vrăjmăşui vieţii fiiului.* ib. 153/9. *Fratele Terezii... au vrăjmăşuit lui Marchez Costans* (a. 1836). CAT. MAN. I, 395.

2. A vrăjmăşi **(2).** *Vrăjmăşuia cu sfatul împrotivnic păgînul şi silnicul Aman pre tot neamul israiltenesc* (a. 1769). ARHIVA R. I, 218/15. *Fără milostivire ne vrăjmăşuia prin sfatul cel împrotivnic* (a. 1769). ib. 219/6. (Absol.) *Arăta cum că Haricliea este cea ce au vrăjmăşuit cu sfat împrotivnic.* AETHIOPICA, 40[r]/16.

– Prez. ind.: *vrăjmăşuiesc.*
– **Vrăjmaş** + suf. *-ui.*

VRĂJMĂTOÁRE s. f. (Regional) Vrăjitoare, v. vrăjitor **(I 1)** (Miron Costin – Roman). Cf. ALR I 1 397/536.

– Pl.: *vrăjmători.*
– **Vrajmă**[2] + suf. *-ătoare.*

VRĂJMOÁICĂ s. f. (Regional) Vrăjmaşă, v. vrăjmaş **(I 1)** (Meleneşti – Craiova). *Şi-o vrăjmoaică de şerpoaică Tot în poală-mi să oua, Tot în poală-mi pui scotea.* BALADE, III, 93.

– Pl.: *vrăjmoaice.*
– **Vrajmă**[2] + suf. *-oaică.*

VRĂJMOÁLĂ s. f. (Prin Bucov.; ironic) Vrăjmaşă, v. vrăjmaş **(I 1).** Cf. ŞEZ. V, 172.

– Pl.: *vrăjmoale.*
– De la **vrajmă**[2].

VRĂJNICIOÁRĂ s. f. v. **vrănicioară.**

VRĂJUÍ vb. IV. Intranz. (Regional) A vrăji **(1)** (Voivozi – Şimleul Silvaniei). Cf. ALR SN V h 1 567/325, ALRM SN III h 1 312/325.

– Prez. ind.: *vrăjuiesc.*
– **Vrajă** + suf. *-ui.*

VRĂMICÚŢĂ s. f. v. **vrănicuţă.**

VRĂNCEÁN, -Ă subst., adj. v. **vrîncean.**

VRĂNCEÁNCĂ s. f. v. **vrînceancă.**

VRĂNCÉNESC, -EÁSCĂ adj. v. **vrîncenese.**

VRĂNICIOÁRĂ s. f. (Regional) **1.** Diminutiv al lui v r a n i ţ ă[1] **(1).** *Ai venit pe ulicioară Ş-ai întrat pe vrănicioară.* BÎRLEA, B. 124, cf. id. L. P. M. II, 500. *Mănînce-te focu, moarte, C-ai zinit pă ulicioară, Te-ai băgat pă vrănicioară.* T. PAPAHAGI, M. 69, cf. GR. S. VII, 50, 81, ALR I 655/361, ALR II/I h 269/349, ALRM II/I h 366/349, GLOSAR REG., ALR – M II h 260/236.

2. (Art.; în forma *vrăcnicioara*) Numele unui joc de copii nedefinit mai îndeaproape (Garvăn – Măcin). Cf. H XIV 346.

– Pl.: *vrănicioare* şi *vrăniciori* (ALR II/I 269/349). – Şi: **vrăcnicioáră** (H XIV 346), **vrăgnicioáră** (T. PAPAHAGI, M. 62, ALR I 655/361, GLOSAR REG.), **vrăjnicioáră** (GR. S. VII, 50, 81) s. f.

– **Vraniţă**[1] + suf. *-ioară.*

VRĂNICÚŢĂ s. f. (Regional) Diminutiv al lui v r a n i ţ ă[1] **(1).** Cf. BARCIANU, GRAUR, E. 42, SFC IV, 146, CHEST. II 407/4, 412/4, 324, ALR II/I h 269/102, ALRM II/I h 366/102.

– Pl.: *vrănicuţe* şi *vrănicuţi* (ALR II/I h 269/102). – Şi: **vrăincúţă** (CHEST. II 407/4, 412/4), **vrămicúţă** (ib. II 412/324) s. f.

– De la **vraniţă**[1].

VRĂODÎNĂOÁRĂ adv. v. **vreodinioară.**

VRĂSNÍ vb. IV v. **vresni.**

VRĂSTÁR s. n. v. **vlăstar.**

VRĂSUÍ vb. IV v. **frăsui.**

VRĂŞCĂNEÁLĂ s. f. (Prin nord-vestul Munt.) Vrăşcănit[1]. Cf. UDRESCU, GL. *Ce vrăşcăneală o fi acolo? Parcă s-ar bate!* id. ib.

– Pl.: *vrăşcăneli.* – Şi: **vrăşcăreálă** s. f. UDRESCU, GL.

– **Vrăşcăni** + suf. *-eală.*

VRĂŞCĂNÍ vb. IV. (Regional) **1.** I n t r a n z . A produce zgomote puternice trîntind, răsturnînd, aruncînd lucrurile unele peste altele; (despre frunze uscate sau vreascuri) a produce un zgomot caracteristic prin izbire sau prin presare (Cepari – Curtea de Argeş). Cf. UDRESCU, GL. *Vrăşcăne frunza, e ceva!* id. ib. *Cine o fi vrăşcănind aşa prin pod?* id. ib.

2. T r a n z . A strica, a distruge (prin împrăştiere); (regional) vrăşuli **(3)** (Cepari – Curtea de Argeş). Cf. UDRESCU, GL. *Au intrat vacile-n clăi şi pe toate le-a vrăşcănit cu coarnele.* id. ib.

– Prez. ind.: *vrăşcăn* şi *vrăşcănesc.* – Şi: **vrăşcărí** vb. IV UDRESCU, GL.

– De la **vraşc.**

VRĂŞCĂNÍT[1] s. n. (Prin nord-vestul Munt.) Faptul de a v r ă ş c ă n i **(1);** dezordine, învălmăşeală; (regional) vrăşcăneală, vrăşcănitură. Cf. UDRESCU, GL.

– Pl.: ?

– V. **vrăşcăni.**

VRĂŞCĂNÍT[2]**, -Ă** adj. (Prin nord-vestul Munt.) Răvăşit[2] **(2);** stricat, distrus. V. v r ă ş u l i t . Cf. UDRESCU, GL. *Ia uite-tee! toţi snopii vrăşcăniţi, rupţi, dezlegaţi, jucaţi cu picioarele!* id. ib. *Am găsit casa vrăşcănită.* id. ib.

– Pl.: *vrăşcăniţi, -te.*

– V. **vrăşcăni.**

VRĂŞCĂNITÚRĂ s. f. (Prin nord-vestul Munt.) Vrăşcănit[1]. Cf. UDRESCU, GL. *S-aud vrăşcănituri prin pod.* id. ib.

– Pl.: *vrăşcănituri.* – Şi: **vrăşcăritúră** s. f. UDRESCU, GL.

– **Vrăşcăni** + suf. *-itură.*

VRĂŞCĂREÁLĂ s. f. v. **vrăşcăneală.**

VRĂŞCĂRÍ vb. IV v. **vrăşcăni.**

VRĂŞCĂRÍT s. n. v. **vrăşcănit**[1]**.**

VRĂŞCĂRITÚRĂ s. f. v. **vrăşcănitură.**

VRĂŞMÁŞ, -Ă subst., adj. v. **vrăjmaş.**

VRĂŞMĂŞÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **vrăjmăşesc.**

VRĂŞMĂŞÍ vb. IV v. **vrăjmăşi.**

VRĂŞMĂŞÍE s. f. v. **vrăjmăşie.**

VRĂŞULEÁLĂ s. f. (Prin Olt. şi prin nord-vestul Munt.) Răvăşire; îngrămădire dezordonată de lucruri; (regional) vraşol, vraşolniţă. Cf. CIAUŞANU, V. 210. *Ce vraşoleală mi-aţi făcut aici, mă, năbădăioşilor?* UDRESCU, GL. ◊ F i g . *Hingheri de oameni... acopereau cu hodorogeala trăncănelilor şi a rîgăitelor... vaietele celor pecetluiţi de frig, chiorăiturile şi vrăşulelile mateloor tinere puse la satanica mucenicie a teascului înfometării.* CIAUŞANU, R. SCUT. 80.

– Pl.: *vrăşuleli.* – Şi: **vraşoleálă** s. f.

– **Vrăşuli** + suf. *-eală.*

VRĂŞULÍ vb. IV. **1.** T r a n z . (Prin Munt. şi prin Olt.) A răvăşi **(3).** Cf. SCRIBAN, D., ARHIVA, XXVI, 256, I. CR. IX, 126, CIAUŞANU, V. *Au intrat nebunii şi au vraşolit tot-tot.* UDRESCU, GL.

2. T r a n z . (Prin nord-vestul Munt.; în forma *vraşoli*) A încurca, a încîlci. UDRESCU, GL. *Cine mi-aţi vraşolit, mă, caierele şi borangicul din pod, ai?* id. ib.

3. T r a n z . (Prin nord-vestul Munt.; în forma *vraşoli*) A strica, a distruge (prin împrăştiere); (regional) vrăşcăni **(2).** Cf. UDRESCU, GL. *Au intrat vacile-n clăi şi pe toate le-au vraşolit.* id. ib.

4. R e f l . (Prin Olt.) A umbla dintr-un loc în altul, a umbla peste tot (producînd dezordine, stricăciuni etc.). *Auzi oile vrăşulindu-se prin obor.* PLOPŞOR, C. 127, cf. CIAUŞANU, V.

– Prez. ind.: *vrăşulesc.* – Şi: **vraşolí** vb. IV.

– V. **vraşilă.**

VRĂŞULÍRE s. f. (Prin Olt.) Acţiunea de a (s e) v r ă ş u l i şi rezultatul ei. Cf. CIAUŞANU, V. 210.

– Pl.: *vrăşuliri.*

– V. **vrăşuli.**

VRĂŞULÍT, -Ă adj. (Prin Olt. şi prin nord-vestul Munt.) Răvăşit[2] **(1)**; în dezordine, în neorînduială. V. v r ă ş c ă n i t[2]. Cf. CIAUŞANU, V. 210. *Cine-a umblat la dulapuri? Am găsit toate ale vraşolite.* UDRESCU, GL. *A plecat cu părul vîlvoi şi cu hainele vraşolite..., parcă-l fugăreau turcii.* id. ib.
– Pl.: *vrăşuliţi, -te.* – Şi: **vraşolít, -ă** adj.
– V. **vrăşuli.**

VRĂŢÁRĂ s. f. v. **brăţară.**

VRĂUÍ vb. IV v. **vrăfui.**

VRĂVOÍ s. m. v. **vrăbioi.**

VRĂVUÍ[1] vb. I. T r a n z. (Învechit, rar) A dărui. *Noaă spăsenie vrăvuiesc.* DOSOFTEI, MOL. 91.
– Prez. ind. : *vrăvuiesc.*
– Din ngr. **βραβεύω.**

VRĂVUI[2] vb. IV. v. **vrăfui.**

VRĂVUIÁLĂ s. f. v. **vrăfuială.**

VRÎSNÍ vb. IV v. **vresni.**

VRĂZMÁŞ, -Ă subst., adj. v. **vrăjmaş.**

VREA[1] adj. nehot., pron. nehot. v. **vreun.**

VREA[2] vb. II. **A. I.** T r a n z. (Folosit şi a b s o l.) (Urmat mai ales de propoziţii completive directe cu verbul la conjunctiv sau, învechit, astăzi rar, de verbe la infinitiv, învechit şi regional, fără prep. „a")

1. A fi hotărît, a fi decis să...; a avea de gînd să..., a i n t e n ţ i o n a. *E Pavel vruindu să între întru gloată, nu-l lăsară elu ucenicii lui.* COD. VOR.[2] 5[v]/5. *Sutaşul... grăi: Vedzi ce veri* (a i d e g î n d B 1938) *se faci; acesta omu rrimleanu easte.* ib. 22[v]/9. *Adecă amu şi corabiile, atîta fiindu şi de izeacleanu vîntu găsite, şi se întorrcu de mitiutea cîrrmitoare a dereptătoriului încătruo va* (i-i v o i a N. TEST. 1648, h o t ă r ă ş t e B 1938) *din străminare.* ib. 62[r]/6. *Mai vîrtos celora ce vor ceti cu grijă şi cu socotinţă, ce vor vrea să caute, ei vor afla.* CORESI, EV. 6. *Abimeleg chiemă şi pe Avraam şi zise lui:... ce am greşit ţie, cum aşa mare păcat ai vrut pre mine şi pre ţara mea a aduce?* PO 65/16. *Au vei* (g î n d e ş t i B 1938) *şi pre mine să mă omori cum omorîşi şi cel eghiptean ieri?* ib. 183/26. *Du-te, Sisine, către soru-ta, Melintie, că s-au născut cinci coconi şi i-au luat dracul, şi al şaselea va se i-l ia* (a. 1580 – 1600). CUV. D. BĂTR. II, 285/3. *Dăm ştire Domniilor voastre că vrem se tremitem oile în munte* (a. 1592). ROSETTI, B. 46. *Avea Divses vrăjmăşie pre Palamid întru ascuns şi-l pîrî către împăratul cu hitlenşug că va să plece oştile supt troiani, iar împăratul crezu şi pierdu pre Palamid.* MOXA, C. 116. *Acesta împărat vrea să zidească în Rim beserecă şi, săpînd temeliia afund în pămînt, aflară un cap de os.* id. ib. 121. *Mănie-să şi nu vrea să între. Iară tătăl lui ieşi de-l ruga.* VARLAAM, C. 13. *Iară svîntul Nicolae...* [î]*i dzise: „Să nu duci acest grîu la Frăncie, unde veri să-l duci, ce-l du în Mirlichie".* id. ib. 392. *Tot omul carele va să zidească ceva, au casă, au cetate, întăi pune temelie vîrtoasă* (a. 1644). GCR I, 112/16. *Ar fi vrut apuca şi alte cetăţi, că Ştefan Vodă la gol n-au îndrăznitu să iasă.* URECHE, L. 98. *Nămitul de va vrea să fure noaptea..., să-l spîndzure ca pre un tîlhar şi ucigător.* PRAV. 23. *Vrem* (*vom* MUNT.) *să facem voroavă pentru rîndul furtuşagului.* ib. 29. *Iară Pavel, vrînd să iasă la mulţime, nu-l lăsară pre el ucenicii.* N. TEST. (1648), 161[r]/8. *Carele şi beseareca au ispitit să o spurce, pre carele prinzîndu-l, după leagea noastră vream să-l giudecăm.* ib. 167[r]/20, cf. MARDARIE, L. 118/8. *Cu mare meşterşug şi taină strică unul altuia, cînd va unul pre altul să-l surupe.* M. COSTIN, O. 115. *Trebuieşte, de voim să ne mîntuim într-un ceas de acest nepriietin, pre lîngă voia lui Dumnedzău, însă să facem aşea.* id. ib. 160. *Voi să vă arăt că nici o primejdie a lumii la mine nici un preţ nu are.* id. ib. 317. *Dzică cît le place ceia ce n-au minte, De vor să mă sparie cu a lor cuvinte.* DOSOFTEI, O. I, 29. *Şi de pizmaşii ce să-nviteadză Să-ţ stea-mprotivă, vrînd să mă piardză.* id. ib. 37. *Iani luaţi aminte, creştinilor, cu ce alnicie au vrut să-şi acopere păcatul lor, cum să nu preceapă Iacov c-au vîndut ei pre Iosif ismailitenilor.* ZOBA, S. 171. *Într-una de sîmbete, adunaţi fiind ucenicii a frînge pîinea, Pavel să priciia cu ei, vrînd* (a v e a d e g î n d B 1938) *să iasă a doua zi, şi îndelungă cuvîntul pînă la miază-noapte.* BIBLIA (1688), 848[1]/20. *M-am dat în mînile rîmlenilor, carii, certîndu-mă, au vrut să mă sloboază, pentru că nici o vină de moarte era întru mine.* ib. 855[1]/10. *De la tabere voiu să vă spuiu veşti* (a. 1693). FN 18. *Acmu el ştie că vei Măria ta să-l mazileşti şi să pui domnu pre ficiorul Radului Vodă, şi este în grije.* NECULCE, L. 19. *Au trimis boierii la Poartă pe Chiriţă Drace, cu rugăminte de la boieri şi de la ţară, pre cine or vrea ei să le dea domnu de ţară.* id. ib. 31. *Numai ce voiu să dzic, poate fi, Dumnedzeu fereşte, la războiu, că dintr-o 1000 de sineţe abiè să tîmplă de loveşte un om.* id. ib. 243. *Numai ce va şi ce porunceşte, aceea să să facă.* CANTEMIR, I. I. I, 38. *Au doară vii să dzici că din fire aşe ieşti tocmită.* id. ib. 44. *Vrerem, pentru ca să să înştiinţeze cititoriul nostru că alta pusesem în gîndul nostru şi alta strîmtoarea vremii şi lipsa a unor scriitori la lucrul nostru foarte de treabă ne-au asuprit a face.* id. HR. 461. *Acmu în scurt atîta vrum să arătăm.* id. ib. 475. *Şi plecă Costandin Vodă... să iasă înaintea lui Racoţ la Teleajăn (că aşa vrea Costandin Vodă să-i dea în gura ungurilor şi a moldovenilor).* R. POPESCU, CM I, 372, cf. ANON.CAR., LEX. MARS. 226, 251. *Hotărîm şi vom să se facă în toţi anii nestrămutat cu cinste slujbele celor patru sfinţi.* ANTIM, O. 333. *Va aice D*[u]*mnezeu să arate cum că credinţa nu poate nimica făr' de fapte* (a. 1742). GCR II, 31/17. *Înţelegînd Tiamul cum că cele pentru Mitran voieşte să grăiască,... au zis: nu sînt război acestea, ce pace.* AETHIOPICA, 36[v]/21. *Acolo voiu să merg şi eu.* MINEIUL (1776), 51[v2]/3. *Voi să mă lupt cu Lie; ci te roagă pentru mine, chiemînd numele lui H*[risto]*s.* ib. 168[v1]/21. *Vrînd a şti şi lungul moşiii Odobeştilor, am purces măsurînd din pietrele ce sînt chiotoare Odobeştilor* (a. 1779). GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 77. *O, zmeule, vreai să mă omori fără de milă, de vreme ce te-au izbăvit dintr-o vecinică închisoare.* HALIMA (1783), 20[v]/36. *Judecătoriul să nu înjure, nici să zăticnească pe cel ce*

voieşte să facă apelaţie. PRAV. COND. (1780), 68. *Voi să am crăiia ţării ungureşti cu toate provinţiile dîmprejur.* VĂCĂRESCUL, I. I, 55[r]/9. *Nimene vra acolo a străluci, toţi dimpreună caută numai a plăce unul altuia.* GHERASIM, T. 38[v]/13. *Pentru dascali sînt alte sămne pre care vroiu în puţine cuvinte a le tălmăci.* id. ib. 68[v]/11. *În ce dată vrea el să meargă într-alt oarecare comitat..., trebuie pentru aceasta să caute slobozenia de la dregătorie.* INSTRUCŢII, 5/13. *Le zic celor ce voiesc să să înveţe de la alţii, apucînd... zugrăvală de cunoştinţă din cărticica aceasta.* AMFILOHIE, G. F. 1[v]/4. *Pre scurt să spunem ce vom să înţelegem prin filozofie.* MICU, L. 3/10. *Unii au adus veste că vlahii prădează locurile... şi cu prea mare dobîndă vreau să se întoarne.* ŞINCAI, HR. I, 225/11. *Văzînd Radul Vodă că ostaşii vreu să se lase de slujba lui..., au trimis pe Georghie Raţ cu 2000 de călăreţi... să meargă înainte.* id. ib. II, 298/1. *Sosind tătarîi de la Midiia şi vrînd să între în ţara lor, sta împrotiva lor robii şi să bătea cu dînşii.* HERODOT[2], 194. *Darie... vrînd apa ce să cheamă Indos, curătoare, să vază undi dă în marea,... trimisă oameni de credinţă, cu vasă, să vază undi dă în marea.* id. 205. *Cel ce va vrea să judece drept despre limba cea de demult a poporului roman, trebuie să ceară ajutoriu de la limba română.* MAIOR, IST. 269/31. *Ştiu bine că vei înţălege ce am vrut eu să zic la multe locuri.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 67. *Voi să-ţi arăt fără vicleníe Că nici mîna lui Vlad a se întinde, Nici cap să să plece la robie Sînt făcute.* id. ib. 169, cf. id. LEX. *Aicea voi să vă spun o întîmplare adevărată, iubiţilor, ascultaţi-mă.* PETROVICI, P. 334/1. *Samnenii să află în cale vrînd a veni spre ajutorul marsienilor.* BELDIMAN, N. P. I, 90/4. *Megalopolitanii, socotind această urmare ca un vicleşug, vrea să-l surghiunească.* NICOLAU, P. II, 199/6. *Aceasta vream să te întreb de te sirguieşti ca la vremea trebuincioasă să poţi să te îndreptezi.* GOLESCU, P. 261/6. *Pentru ce voieşti să omori atîţi oameni nevinovaţi, în vreme ce unul numai este vinovat?* id. ib. 311/1. *Nefiind în puterea noastră a voi să murim sau nu, şi pentru aceasta neputînd a întrebuinţa pre moarte nici bine, nici rău, sîntem datori a o aştepta numai de la Dumnezeu.* POTECA, F. 264/12. *Cine voieşte să aducă pe români pe calea civilizaţiei şi a mîntuirii trebuie să le formeze şi să le desăvîrşească limba.* HELIADE, O. II, 417, cf. LB, I. GOLESCU, C. *Spre încheiere vom să arătăm şi vînturile de căpetenie, cele ce erau cunoscute şi ştiute bătrînilor.* BOJINCĂ, A. II, 179/1. *Voiam să împreun lucruri nepotrivite şi să înfiinţez nefiinţa.* MARCOVICI, C. 15/4. *Înţălegîndu-l că voieşte a călători l-au şi întrebat de primeşte să meargă cu dînsul.* DRĂGHICI, R. 6/1. *Aleg dară pre om mai preţuită... făptură, pre acesta vreu după putinţă a-l arăta ce este.* ANTROP. VI/11. *Vei afla că va să se întoarcă iarăşi la Paris.* HRISOVERGHI, A. 58/16. *Voieşte a întreprinde lucruri mari împotriva turcilor.* F. AARON, I. II, 220/7. *Încetează... cele mai cumplite dureri de dinţi tocma atunce cînd dantistul voieşte a pune cleştele ca să-l scoată afară.* ALBINEŢ, M. 29/3. *Nu ştiu însă care este pricina că Măria sa Vodă, în loc să ne trimată la Paris..., să vroiască să ne trimată în Prusia.* KOGĂLNICEANU, S. 68. *Vreu să-i arăt că nu mă poate birui.* id., în PR. DRAM. 440. *Cineva vrea a pune pe toţi întru aceeaşi treaptă a culturii.* FM (1839), 316[1]/20, cf. VALIAN, V. *Aceasta este partea a doaă ce vom să urmăm.* ARHIVA R. I, 52/25. *Se-ntîmplă şi boieri de neam, Care-ncurcînd averea lor, Tot cu aceeaşi minte Se o îndrepte vror Şi fac ca şi Arvinte.* DONICI, F. I, 40/7. *Cu această armie Ştefan au voit a lua îndărăpt şi cetăţile.* IST. M. 115/13, cf. LAURIAN, F. 6/21. *Am o sumă dă doao sute rîmători..., care voiesc a-i tăia la zalhana, a-i face untură* (a. 1846). DOC. EC. 880. *El voieşte a întrupa toată românimea într-un singur stat.* BĂLCESCU, M. V. 8. *Socot că nimene nu ne poate sta în cale, vrînd să ne îndreptăm limba după regulile filologiei.* CÎMPEANU, GR. ROM. X/28. *Esplică mai întăi lămurit sujetul, lucrul, cestiunea asupra căria vei a face întrebările.* BREZOIANU, Î. 167/18. *Voind cineva să altuiască ... cu această vacină, să iaie cu un condei materie de la vacă sau de la un om altuit.* CORNEA, E. I, 61/21. *Nevrednice şi neharnice! tu vei să tai solul lui Alexandru.* ALEXANDRIA, 144/9. *Românii încă nu au luat bine sama ce au vrut să zică cînd au vestit şi descoperit că Ardealul în veacul trecut au restaurat limba.* RUSSO, S. 64. *Cu direpţ cuvînt şi giustiţie Solon, cînd cetăţenii voioşi, nesiliţi de nimeni, îi dederă absolută putere l*[a] *administraţiune şi vrură să-l facă rege, n-a priimit.* ARISTIA, PLUT. 285/2, cf. POLIZU. *Oricît aş voi să fiu de nepărtinitor, suvenirea ei ar sili imaginaţia mea să galopeze fără voie.* NEGRUZZI, S. I, 38. *Ce pîrdalnicu! Vrei să trăieşti o sută de ani?* id. ib. 90, cf. CIPARIU, O. II, 365. *P-ăl de vreţi să-l pedepsiţi Osîndiţi-l să vă vază, num-atuncea izbutiţi.* BOLLIAC, O. 109. *A sosit vremea să te procopseşti ... Rămîi aici să zic să-ţi dea tainuri. Voi să te fac om.* GHICA, S. VII. *Dumitrachi Cantacuzin, stăpînul roabei despre care voim a vorbi.* SION, P. 63. *Voind a se încredinţa şi mai bine, se prefăcu că n-a observat nimic.* FILIMON, O. I, 120. *Măsurile lui economice nu era decît o cursă întinsă prin care voia să-l adoarmă, ca să-i poată mînca averea mai lesne.* id. ib. 154, cf. PETRI, V., HASDEU, I. C. I, 101. *Este... o civilizaţiune europeană şi despre toate ale ei împreună voi a vă ocupa.* BARONZI, I. C. I, 10/13. *Rienzi voieşte să restabilească prin conjuraţia sa tribunalul şi antica libertate a Romei.* CANELLA, V. 60. *Ce vrei să zici cu-aceasta?* CONV. LIT. II, 24. *Domnul Ştefan... Locaş sfînt creştinătăţii astăzi vrea să facă dar.* ALECSANDRI, P. I, 32. *Un moş al meu..., vroind a se folosi de micul venit ce-mi rămăsese de la părinţi, mă luă sub epitropia lui.* id. O. P. 15, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 182, 304, 319, 320, II, 461. *Vream să-i zic ceva frumos; Am roşit, am perdut şirul, Şi ea lasă ochi-n jos.* BOLINTINEANU, P. II, 27. *La Universitate voia să înveţe medicina, dar disecţiunile anatomice fiindu-i prea antipatice, a trecut la filozofie şi la drept.* MAIORESCU, CR. II, 331, cf. CONTA, O. F. 187. *Vroind a-şi pune în lucrare ideea cît încă era proaspătă, el scoase cuţitul de la brîu.* CONV. LIT. IX, 56. *Este... cu mult mai folositor celor cari vor să înveţe ceva cu temei.* ODOBESCU, S. III, 4. *Laurii voiau să-i smulgă de pe fruntea ta de fier, A credinţii biruinţă căta orice cavaler.* EMINESCU, O. I, 147. *Pentru cine voieşte să nu înţeleagă, mijloacele de înduplecare nu sînt argumentele minţii, ci cu totul altele.* id. ib. XI, 38. *La capătul acestor indicaţiuni scurte vrem a aminti şi despre aşa-numita naraţiune simbolică.* id. ib. XIV, 336. *Întru una din zile, moşneagul voieşte a merge la tîrg să mai cumpere cîte*

ceva. CREANGĂ, P. 76. *Spînul vrea să-ţi răpuie capul cu orice chip.* id. ib. 213. *Da unde vreai dumneata să mergi?* CARAGIALE, O. I, 146. *Vroi... să spun ce gîndesc despre bucătărie şi bucătărese.* id. ib. IV, 36. *Budulea voia cu orice preţ să rămîie stînd lîngă uşă, şi numai după multă stăruinţă se hotărî să se aşeze pe cea din urmă bancă.* SLAVICI, O. I, 84. *Vru să-şi facă seama singur, dar n-avu curaj.* ISPIRESCU, L. 276. *Zadarnic ne cînţi tu c-ai vrut să creezi..., că persoanele din opera ta nu sînt acelea la care ne gîndim noi.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 216. *Voiam să-i vorbesc, dar văzîndu-l aşa de nemişcat şi de dus pe gînduri, mi-a venit greu să-l tulbur.* id. S. A. II, 25. *Vreau să fiu eu însumi stăpîn pe faptele mele, să stau ori să cad prin mine însumi.* CONV. LIT. XXII, 241. *Îmi spunea toate acestea cu o stăruinţă parcă ar fi vrut să mă convingă.* BACALBAŞA, S. A. I, 134, cf. DDRF. *După victoria repurtată de turci asupra moldovenilor şi retragerea lui Ştefan cel Mare, sultanul vroieşte să ieie Cetatea Neamţului, în care presupunea... că Ştefan căutase scăpare.* XENOPOL, I. R. IV, 78. *Alexandru..., după ce se întronează, vra să-şi răzbune pe capii acelei mişcări.* id. ib. VI, 84. *Soră-sa, care-l ajutase pînă atuncea, voieşte să se mărite.* SION, P. 57, cf. BARCIANU. *Cum a înţeles Vodă de planurile boierilor că vor să-l răstoarne..., a întărit străjile de pe lîngă sine.* SBIERA, F. S. 9. *Voiam să ajung la ceva numai prin muncă şi prin merit propriu.* id. ib. 130, cf. DELAVRANCEA, H. T. 77. *Anna vrea să facă pe supărata.* D. ZAMFIRESCU, A. 26. *Oare ce voia el prin această convertire a lui la catolicismul Apusului?* REV. IST. IX, 227, cf. ALEXI, W. *Vrei să te ascunzi de dînsa, nu poţi.* IORGA, P. A. I, 231. *Proprietarul, fiind un spirit tiranic, ţinea să facă după cum voia el.* ANGHEL, PR. 82, cf. TDRG. *Nimănui n-am spus taina pe care vreau să ţi-o spui ţie acuma.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 140. *De multe ori vrusese ea să intre în vorbă cu copilul, dar îi lipsise prilejul.* id. ib. 230. *Şi ce vrei să zici cu asta?* AGÂRBICEANU, A. 98. *Mama, voind a-şi înţărca pruncul, îmbracă un pieptar negru.* PĂCALĂ, M. R. 167. *Peştele, cînd voim să-l prindem în mînă, ne alunecă foarte uşor.* ATILA, P. 75. *Trecu şi el peste iezătură... voind să cerce dacă este ceva de vînat pe dealurile din stînga.* SOVEJA, O. 47. *Dar Ion, ce vrea Ion? De ce caută să-i învîrtească el capul fetei?* REBREANU, I. 25. *Acu văd că vrei să-ţi baţi joc de mine.* id. NUV. 6. *Voia să intre în vorbă şi nu ştia cum.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 49, cf. RESMERIŢĂ, D. *Înţelegînd că aceştia voiau să-l bată, o luă repede, cînd fugind, cînd mergînd, pînă ce ajunse acasă.* ARDELEANU, D. 215. *L-a dat gata şi p-ăsta; doi bărbaţi în trei ani... – Ei, şi dumneata ai vrea să te arunci, crezi că te ţin meşii?* M. I. CARAGIALE, C. 21, cf. CADE. *Voia să-mi citească o poezie, compusă tocmai atunci.* LOVINESCU, M. 207. *Vreau să-mi răscumpăr sufletul de la muncile cele veşnice, vreau să mă pocăiesc şi să mă fac călugăr.* GALACTION, O. 251. *Ne-am despărţit..., rugîndu-i să-mi trimită şi mie revista pe care voiau s-o scoată.* CAMIL PETRESCU, P. 47. *Ei vor să împartă proprietatea la toţi golanii satului.* id. O. III, 34. *Să fi vrut şi nu s-ar fi putut întîmpla mai bine!* C. PETRESCU, C. V. 376. *Bela IV, voind să se apere în cazul unei noi năvăliri a tătarilor, se apucă în 1247 să întărească hotarele.* DRĂGANU, ROM. 229. *Iartă-mă, n-am vrut să te supăr.* SEBASTIAN, T. 9. *Muntenii rîdeau de coliviile lui în care vrea să prinză apele.* VOICULESCU, P. I, 50. *Ce vrai să spui cu asta?* SADOVEANU, O. X, 514. *Cel care găsise comoara voia s-o dea vechiului stăpîn, deoarece el cumpărase pămîntul de deasupra, nu şi valorile lui din adînc.* id. ib. XX, 205, cf. XVII, 373. *El n-a formulat un sistem filozofic cu demonstraţii de catedră, căci sistemul închide uşi, şi el, dimpotrivă, voia a le lăsa deschise.* D. GUSTI, P. A. 66. *Vreau de data aceasta să vă atrag atenţia asupra faptului că munca noastră trebuie să aibă o justificare ştiinţifică şi o încoronare etică.* id. ib. 301. *Vreau să spun că materialul... conţine numai nume cu accentul pe silaba iniţială.* IORDAN, STIL. 70, cf. id. L. R. A. 273, SCRIBAN, D. *E absurd a voi să sustragi arta de la regulile moralei şi vieţii sociale.* ARH. OLT. XIX, 257. *După ce a izbucnit războiul cel mare..., am vrut să plec la Marsilia, să mă înrolez în armata franceză.* MIHĂESCU, D. A. 8. *Artistul se pare că vrea să simbolizeze întreaga forţă a răului.* OPRESCU, S. 115. *De aceste lucruri trebuie să ţinem samă dacă vrem să înţelegem istoria limbii literare româneşti.* BUL. FIL. XI – XII, 8. *Ceea ce voim să subliniem, în primul rînd, este metoda, claritatea şi seninătatea sa ştiinţifică.* CONSTANTINESCU, S. II, 14. *Dacă vrei să lecuieşti pe cineva de limbrici, trebuie să fii cu mare băgare de seamă, ca să nu-l omori.* ULIERU, C. 121. *El, măgulit de-această cuvîntare, voi să dovedească ce-i în stare.* ARGHEZI, S. V, 77. *Făcu o plecăciune, punctînd cerul cu degetul, spre a sugera că e foarte interesat..., în fond neînţelegînd unde vrea să ajungă acesta.* CĂLINESCU, S. 53. *Dacă vrei să ajungi la fericire, atunci pune-ţi orice ca ţintă, numai un singur lucru nu: fericirea.* BLAGA, Z. 29. *Experimentatorii de laborator cînd voiesc să cunoască un detaliu fiziologic caracteristic îl colorează cu un reactiv.* RALEA, S. T. I, 9. *Unii mor cînd vor. Îşi pun capăt zilelor.* STANCU, R. A. I, 25. *Vroia să atingă, fără aere grave, efectul urmărit.* VINEA, L. II, 102, cf. DL. *Nu vroia să mă impresioneze şi nici nu mă impresionă.* PREDA, C. M. P. II, 240, cf. DM. *El şi adepţii săi voiau să convingă pe prinţi, ca şi pe oamenii simpli, să se reîntoarcă la vechea stare de lucruri.* JOJA, S. L. 275. *Puternic este numai acela care are un singur gînd: să-şi vadă terminate trebile lui, pentru care s-a născut. Am vrut să ajung aici şi-am ajuns.* BARBU, PRINC. 83, cf. CIORANESCU, D. ET. *Vroiam să fac un ocol pentru a lua o cale mai lungă, dar m-am oprit.* BĂNULESCU, I. 152, cf. HRISTEA, P. E. 212. *Singura deviză ce împacă libertatea cu aristocraţia e a Junimei; şi totodată a oricărei biserici creştine: intră cine vrea, stă cine poate.* STEINHARDT, J. 383, cf. L. ROM. 1972, 112 – 115, M. D. ENC., DEX. *Brummer, econom, voi să stingă lumina. Chiril îi recomandă s-o lase mai bine aprinsă.* ŢOIU, G. 20. *Structuraliştii voiau să explice limba prin ea însăşi.* IVĂNESCU, I. L. R. 10. *Au vrut oamenii să se schimbe rosturile, dar mare lucru n-au reuşit.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 15/1. *Stăi, mîndruţa mea, Nu te spăria Că vrem să glumim Şi să te zidim.* ALECSANDRI, P. P. 190. *Ionică Făt-Frumos, grăi el, acum eşti în mînele mele. Pot să te omor cu ce moarte vreu.* CONV. LIT. VI, 25. *Lebăda, văzîndu-l că voieşte s-o împuşte, nu stete mult pe gînduri, ci-i zise.*

MARIAN, O. II, 360, cf. JARNÍK – BÎRSEANU, D. 500. *S-auza că vreau să cerceteze locu pentru războel.* GRAIUL, I, 104. *Ştiu ce vreu să facă cu mine.* CANDREA, Ţ. O. 39. *Cum văd eu, vrei să rîzi de mine!* FURTUNĂ, V. 68. *Pi la apus di soari Vria sî ti omoari Baciu moldovian Şî cu cel ungurian.* DIACONU, VR. 7, cf. ALR I 1 437/69, ib. 1 986/352, ALR II 2 071/64, ib. 3 506/64, ALR SN V h 1 337, ib. h 1 378, ib. h 1 473/349, ALR SN VII h 2 238/836, A I 23, 35, III 16. *D-apoi amu o vrut s-o omoare.* MAT. DIALECT. I, 125. *Şi Bogdan se încorda, Sabia o ridica, Vrînd dărabe a-l tăia.* BALADE, III, 313. *Mńi-i da caru să mă-aduc vo doăsprăzeče cară d'e pk'atră d'in d'eal, că-m vreu face casă.* O. BÎRLEA, A. P. II, 433, cf. NALR – O V h 1 011, ib. h 1 012, ib. h 1 013, ALR – M IV MN 323, 1 541/240, ib. 348, 2 271/236, NALR – B II h 378/51, NALR – MB I h 82, ib. MN 233, 253, ib. II h 139/554, h 140/638, ib. MN 273, 707/483. ◊ (În proverbe şi zicători) *Vrea să ardice lumea cu umărul,* se spune despre un om care încearcă să facă lucruri peste puterile, peste posibilităţile lui. Cf. ŢICHINDEAL, ap. ZANNE, P. II, 452. *Vodă vrea şi Hîncu ba,* se spune cînd două persoane sînt în dezacord în legătură cu un anumit fapt. Cf. ALECSANDRI, T. 216, DL, ZANNE, P. VI, 142. *Cînd vei să vorbeşti, la gură Să aibi lacăt şi măsură.* PANN, P. V. I, 3/17, cf. ZANNE, P. II, 167. *A vrut să fugă de Stana şi a dat peste Satana,* se spune despre o persoană care, încercînd să evite un lucru neplăcut, se confruntă cu o neplăcere şi mai mare. Cf. PANN, P. V. I, 144/16, ZANNE, P. II, 571. *Cine vra să steie (şadă) între două scaune pică între ele.* ZANNE, P. III, 368. *Voind să te cîrpeşti, mai rău te rupi.* id. ib. V, 139. *Vrînd să-şi facă sprincenele şi-a scos ochii.* id. ib. II, 433. *Adeseori drumul ce vrei să scurtezi e cel mai lung.* id. ib. VI, 97. ◊ (Învechit şi regional; urmat de un verb la conjunctiv precedat de conj. „ca") *Vrîndu Cazimir crai ca să dobîndească ţara şi să fie pe voia lui Ştefan Vodă i-au datu oaste de au întrat în ţară.* URECHE, L. 67. *Vrînd eu ca să să vestească acestea către Ahamen.* AETHIOPICA, 32[v]/5. *Acum răzeşii cu împresurare nedreaptă vor ca să între stăpîni toţi pi toată moşiia* (a. 1783). GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 89. *Întru aseminea chip va ritorul ca să împletească laudă smereniei.* MOLNAR, RET. 20/5. *Oamenii... acum vroiesc ca să se întoarcă înapoi* (a. 1832). FURNICĂ, D. C. 369. *Cu cuvinte mincinoasă Vru ca să mă pustiască.* REV. IST. II, 315. *Iesti-on fişior ge-mpărat Şî iel vrę ca să să-nsore, Să ieie pă soru-sa.* MAT. DIALECT. I, 121. ◊ (Mai ales în propoziţii interogative, cu sens atenuat; în contexte care exprimă o avertizare sau o ameninţare) *O, vai de mine, fiilor, ce faceţi? Veţi în toată vremea să zvîrliţi în vînt?* (a. 1693). FN 17. *Vrei să ne aprindem paie în cap? Să ne zvîrlă baba pe drum?* CREANGĂ, P. 9. *Lasă-te în sama lor dacă vrai să rămîi făr' de cap.* id. ib. 267. *Se-ncruntă paşa: „Eşti nebun ? Voieşti pe ianiceri să-i pun Să te dea cînilor?"* COŞBUC, P. I, 113. ▭ *Taci! Vrei să te bat?* (Ironic) *Tot mănăstiri să croieşti, dacă vrei să te bage dracii în samă.* CREANGĂ, P. 49. ◊ (Prin analogie) *L-au alungat de acolo cloncăitul corbilor, carii voia se iaie prada lui.* ALBINEŢ, M. 22/25. *Harap-Alb se lasă în voia calului, unde a vrea el să-l ducă.* CREANGĂ, P. 212. *Un lup veni tupiluş pe lîngă car şi vroia să mănînce un bou.* CONTEMPORANUL, II, 166. *Troscotul ieşea nestăpînit prin interstiţiile caldarîmului, ca şi cînd ar fi voit să cureţe scoarţa pămîntului de crusta de piatră.* CĂLINESCU, S. 5. *Dar, voi* [brazilor], *ce vă legănaţi? Sau vreţi cuibul să-mi stricaţi?* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 204. *Alt vînt... este vîntul turbat, pînă unde abia poate să ajungă ciocîrlanul care vrea să se suie la Dumnezeu.* RĂDULESCU-CODIN, I. 236. ◊ (Prin sinecdocă) *O, cîte nebunii nasc, de un cap ce zice:„Aşa voiu!"* (a. 1703). FN 152. *Să binecuvînteze pe cel ce mă împilă S-asculte orice gură ce-ar vrea ca să mă rîdă.* EMINESCU, O. I, 115, cf. SION, P. 60. ◊ F i g . *O, viaţă, ce te-ai început sau pentru ce, fiindu-mi dată, vrei să te săvîrşeşti aşa de în grabă?* CRITIL 1/23. *O ploaie repede se părea că voieşte a doua oară să înunde tot pămîntul.* ASACHI, S. L. II, 76. *Morala determină scopul cel de aproape la care va să ajungă activitatea noastră, adecă binele sau răul.* LAURIAN, F. 8/23. *Ce vor să zică şcoalele cu cuvîntul de ştiinţă a limbei, nu se pre pricepe.* RUSSO, S. 77. *Numai o cătare a ta... Îl omoară de tot să va.* PANN, E. I, 29/3. *Nu e mai nici o idee mare, nici un principiu mare de civilizaţiune care, voind să se răspîndească pretutindeni, să nu fi trecut mai întîi prin Francia.* BARONZI, I. C. I, 11/27. *Tăria cuvintelor vrea să acopere slăbiciunea argumentelor.* MAIORESCU, CR. II, 345. *Iată soarele apune, Voind creştetele-nalte ale ţării să-ncunune Cu un nimb de biruinţă.* EMINESCU, O. I, 148. *Stilul care vrea să mă prostească astfel nu-l pot numi sublim.* CARAGIALE, O. III, 74. *Malurile se apropie, ca şi cum ar vrea să-şi şoptească ceva.* VLAHUŢĂ, P. P. 13. *Valurile se ridicau... voind să arate parcă ce negre sentimente fierb la fund.* ANGHEL, PR. 72. *Terasele Oltului parcă ar vrea să surpe Slatina.* ARH. OLT. X, 8. *Cuvîntul este sevă, este viaţă lirică; voind să sugereze viaţa, îşi caută el însuşi o nouă ordine expresivă.* CONSTANTINESCU, S. I, 111. *Acea privire „din avion" vrea să sugereze că şi-a impus o privelişte, sub specia eternităţii.* id. ib. II, 226. *Natura vrea perfecţionarea speciei.* CĂLINESCU, B. I. 174. *Cultura germană voieşte astăzi o reînnoire a vitalităţii sale.* RALEA, S. T. I, 155. *Gestul care însoţea răspunsul voia să însemne: aici e liber peste tot.* V. ROM. februarie 1974, 22. *Satira nu vrea să bucure; indignată, ea vrea să provoace indignare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 5/3. *Povestirea urmează cuminte firul evenimentelor pe care vrea să le ilustreze parcă fără nici o omisiune.* ib. 10/4. ◊ L o c . a d v . **Pe vrute** = cu intenţie. *Mai multe fără să vrei decît pe vrute.* DELAVRANCEA, ap. DDRF IV, 235, cf. DL IV, 709, DM 942, SCL 1960, 400. ◊ L o c . c o n j . **(Care) va** (sau, învechit, astăzi rar, **vrea** ori **vra) să zică** sau (în forma aglutinată) **vasăzică, vazăzică, vrasăzică,** (familiar, în forma sincopată) **vas' zică, va' zică,** L. ROM. 1963, 598, **vras' zică** = aşadar, deci, prin urmare, în consecinţă; adică. *S-au chibzuit cu drept cuvînt ca starea acestui judeţ să să deosibească în dooă părţi; care va să zică, şapte plăşi ce n-au înclinare cu marginea..., iar dooă plăşi... să se socotească cu oareşce adaos dă oameni* (a. 1819). DOC. EC. 207. *Care va să zică... dumneata să faci îndreptarea ce să va cuveni pă la toate satele judeţului* (a. 1819). ib. 224, cf. GENILIE, G. 101/25. *În toată întinderea ţării circulau proclamaţii tipărite... Va să zică, toată ţara era revoluţionată* (a. 1848). în BARIŢIU, C. I, 67, cf. POLIZU. *Tai lemne pe la boieri. – Va să zică,*

eşti forestier! GHICA, C. E. I, 450. *Vra să zică era amestecată şi o femeie în istoria lui?* CONV. LIT. II, 94. *Care vra să zică, mă găseşti pe mine cu merit?* ib. IV, 331. *Vra să zică, mă iubeşti?* ALECSANDRI, T. 1592. *Aşa? Vrea să zică, ai fost victima unei presiuni!* id. ib. 1629. *Va să zică, plăcerea noastră pentru ameţeala artificială, produsă prin plante şi preparatele lor, este întemeiată pe o predispoziţie strămoşească.* MAIORESCU, CR. II, 4. *Percepţiunea tuturor lucrurilor a contribuit a adînci din ce în ce trăsătura cauzalităţii. Va să zică... trebuie să treacă cîtva timp pînă la formarea ideei de cauzalitate.* CONTA, O. F. 74, cf. 459. *Vra să zică... toate plantele sînt pur şi simplu compuse numai din nişte căsuţe numite celule.* CONTEMPORANUL, I, 50. *Nimicirea totală a exportului ţării şi urcarea importului cu 15 milioane peste export, vazăzică peste producţiunea anuală a ţării.* EMINESCU, O. XI, 187. *Vrea să zică, ne-am înţeles.* CREANGĂ, P. 153. *Aşa, ... slugă vicleană ce-mi eşti? Vra să zică tu ai ştiinţă de asta şi nu mi-ai spus.* id. ib. 233. *Care va să zică, dacă sînt o nenorocită, să-şi bată joc de mine dumnealui, pentru că e de la poliţie?* CARAGIALE, O. I, 78. *150 de lei..., adică 150 în stat; în mînă capătă 135; care va să zică, 1620 de lei pe an; prin urmare, are venit.* id. ib. IV, 16. *Vasăzică, în lupta dintre mine ş-un om de valoare, triumful e al meu.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 202. *Va să zică, de-aiestea mi-ai fost mătăluţă.* id. S. A. II, 188. *Vra să zică, boierii nu aveau decît să încalece cai mai proşti pentru ca să nu-şi rupă capetele din pricina acestui domn.* RĂŞCANU, L. XLII. *Vas'zică... să v-o dea sergentu-majur de-a gata!* BACALBAŞA, M. T. 25. *Deci, după ce mai-nainte s-a dat de sufletul mortului un colac, se mai dă acuma şi o pupăză. Va să zică, „peste colac şi pupăză".* MARIAN, O. II, 178. [Scrierea] *presupune la cititor cunoştinţa speciei de limbă în care să scrie, vrea să zică a unui număr suficient din cuvintele ei, a valorii lor logice şi a regulelor aplicării lor.* ARHIVA, I, 19. *Va să zică treaba e gata.* D. ZAMFIRESCU, A. 94. *Care vra să zică pentru mizerabila de Biţa îşi rupe el pingelele!* SĂM. III, 645. *Va să zică n-ai cheltuit nici cinci bani pînă acum?* SANDU-ALDEA, D. N. 12, cf. DELAVRANCEA, O. II, 147. *Va să zică am adus un strop de fericire în casa lor.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 21. *Vasăzică, încă de pe la 1885, în Oltenia s-a găsit un profesor... care a introdus în şcoală studiul preistoriei.* ARH. OLT. V, 242. *A! ... joci cu diletanţi? Ai, vasăzică, de luptat cu enorme greutăţi?* BĂNUŢ, T. P. 153, cf. CADE 1463. *Va să zică e serios şi irevocabil.* REBREANU, R. I, 251. *Au făcut un serviciu nou... Vasăzică, schimbări de serviciu.* CAMIL PETRESCU, T. I, 538. *Va să zică ăştia erau ţăranii de pe moşia lui?* id. O. I, 31. *Vasăzică sunt condamnată?* C. PETRESCU, C. V. 208. *Va să zică, este unul dintre termenii păstoreşti vechi şi foarte răspîndiţi.* DRĂGANU, ROM. 73. *Mai existau elemente romanice, care va să zică români, alături de cele slave şi germane.* id. ib. 155. *Gavrilă Bouroş e strajă proastă şi fricoasă. Vasăzică se sperie ca o muiere.* POPA, V. 8. *Va să zică ăsta era vestitul Manlache Pleşa?* id. ib. 18. *Vrasăzică lacrimele vin din vorbele „îl iubesc".* TEODOREANU, M. II, 392. *Vra să zică, vă erau ca un fel de cîini? – Tot sălbăticiuni, domnule.* VOICULESCU, P. I, 109. *Vra să zică, fratele dumitale, părintele Nicodim, e nebun pentru dumneavoastră toţi?* SADOVEANU, O. XIII, 45. *Vrea să zică, ne-am împăcat.* id. ib. XXI, 137. *Vasăzică găseşti copii în multe părţi care au uniforme ca la şcolile din oraş.* D. GUSTI, P. A. 280, cf. IORDAN, STIL. 36. *Fleacuri! Va să zică nu ştii! exclamă popa.* ULIERU, C. 122. *Era, va să zică, în seara de ajun de Florii şi cutreiera un viscol care a ucis înmugurirea.* ARGHEZI, C. J. 231. *Vasăzică, dumneata crezi că e o şmecherie?* id. S. XVI, 130. *Otilia îl trase pe Felix de o mînă..., încheind: – Va să zică, totul e în regulă!* CĂLINESCU, E. O. II, 108. *Vasăzică, eşti pentru rima mai mult ori mai puţin plină.* id. C. O. 53. *Vasăzică aşa stau lucrurile; pe bătrîn îl cheamă într-adevăr domnul Lascăr.* STANCU, D. 461. *Care va să zică, nu eşti decît un producător de guano.* VINEA, L. I, 146. *Vasăzică astea sînt nădejdile pe care mi le-am pus eu în tine!* BARANGA, I. 185, cf. DL. *Sarcina lui Anghel ca secretar era, vasăzică, să se ostenească în aceste şedinţe ca să-l întărească pe Prunoiu.* PREDA, D. 107. *Va să zică, în principiu, nu era rău la puşcărie?* id. M. S. 10. *Va să zică, asta era!* T. POPOVICI, SE. 233, cf. DM, L. ROM. 1963, 598. *Nouă, va să zică, nu ne e deloc frică.* SORESCU, U. 56, cf. GRAM. ROM.[2] II, 252-253, 426, FORM. CUV. I, 228, L. ROM. 1972, 8, M. D. ENC. *Vasăzică, micul desenator şi-a lăsat mintea şi mîna conduse de un elan estetic.* V. ROM. iunie 1973, 185, cf. DEX. *Te ucid acuş, te bat vras' zîcă.* ALR II 3 596/531, NALR – MB I, h 28/554. (Pleonastic) *Adecă, va să zică, ... tu să-l aduci.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 156. *Prin urmare, care va să zică, dacă nici dv., poliţia, nu ne protejaţi contra banditilor, atunci, mă rog, ce mai rămîne?* CARAGIALE, O. I, 157, cf. GRAM. ROM.[2] II, 426. ◊ Expr. **Va** (sau **vrea**, învechit şi popular, **vra**) **să zică** = înseamnă; semnifică. *Stearpa născu şapte şi cea cu cuconii mulţi au slăbit; va să dzîcă că beserica cea din limbi... au născut cuconi de la H*[risto]*s, mirele său.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 209/4. *Atuncea au început boierii a se face tot una şi a vorbi în de ei şi a zice: ce va să zică una ca aceasta; acestii n-au pus gînd bun asupra noastră şi vor să ne stîngă* (sfîrşitul sec. XVIII). LET. III, 266/26. *Trebuie să înţelegem întîi lucrarea acestui cuvînt... ce va să zică.* ANTIM, O. 79. *Fieştecare francmason îndată înţălege ce va să zică aceasta.* GHERASIM, T. 68[r]/17. *Aceasta este aceea ce însemnează numele de Critil, şi acela a lui Andronius, care vra să zică omenie.* CRITIL, 5/17. *Ce va să zică că tu ne laşi.* CANTACUZINO, N. P. 28[v]/12. *„Să pieie" va să zică „să piară".* BUDAI-DELEANU, Ţ. 128. *Oaspeţii neştiind ce va să zică aceste lucruri, să mira.* id. ib. 143. *Fieştecarele* [poate] *lesne cunoaşte.înţelesul acestii fabuli ce va să zică.* ŢICHINDEAL, ap. GCR II, 213/13. *Politică va să zică ştiinţa ce se ocupă despre binele material şi moral al societăţii.* HELIADE, O. II, 45. *Refluxul vra să zică cînd să umflă apa şi să varsă la uscat pe ţărmuri.* DRĂGHICI, R. 43/15. *Bucureşti, ce va să zică loc de bucurie..., s-au numit de la stăpînul acestui loc, anume Bucur.* GENILIE, G. 218/9. *Ce aud? Pasuri în odaie. El îi, negreşit... Nu-i Costache! Ce vra să zică?* KOGĂLNICEANU, în PR. DRAM. 440. *El ştie ce va să zică a simţi, a desidera, a delibera, a voi, a ama, a urî.* LAURIAN, F. 14/17. *Ce va să zică a generaliza?* id. ib. 50/7. *Ştiţi ce vra să zică Unio?* RUSSO, S. 43. *Cercetînd origina şi limba lui, se văzu că e roman, căci deşi îi zic*

valah, valah va să zică italian, şi mol-dav sau mol-dac nu va să zică slav. NEGRUZZI, S. I, 202, cf. POLIZU. *Acest sunet va să zică, cocoane, c-a venit timpul să vă puneţi la masă.* FILIMON, O. I, 160. *Simţii pentru prima oară ce va să zică a muri.* id. ib. 334. *Frate, te rog mai fă şi acum ce poţi pentru mine, căci ştii ce vra să zică într-o ţară străină, unde n-ai nici un franc în pungă şi nici credit măcar* (a. 1863). IORGA, S. D. XVIII, 57. *Ce va să zică aceasta?* BARONZI, I. C. I, 25/24. *N-a rămas din acel timp nici filozofie, nici poezie, nici literatură..., însă asta nu va să zică că n-a fost nici o activitate intelectuală.* id. ib. V, 12/28. *Acest proverb... vrea să zică că* [de] *banii luaţi pe nedrept nu s-alege nimică.* ALECSANDRI, O. P. 47. *Tu nu ştii încă ce va să zică a iubi.* BOLINTINEANU, O. 402. *Din aceste reflecţiuni înţelegem în acelaş timp ce vrea să zică mult discutata originalitate a poetului.* MAIORESCU, CR. I, 39, cf. 141. *Găsiră satul prădat, casa jăfuită, biserica arsă, şi astfel află loana ce vrea să zică războiul.* ODOBESCU, S. I, 7. *Avea ochi albaştri, ceea ce vra să zică mult, şi era frumos băiet.* EMINESCU, N. 86. *Asta va să zică a nu se pricepe defel în materie de economie politică.* id. O. XIII, 141. *Eu ştiu ce vra să zică durerea de inimă, bat-o pîrdalnica s-o bată.* CREANGĂ, P. 172. *A avea talent nu va să zică numai a crede singur că-l ai.* CARAGIALE, O. IV, 62. *Ştiu că la răbuş tragi o crestătură şi asta vrea să zică o zi de lucru.* SLAVICI, O. I, 74. *Plăteşte întîi, băieţaş, şi apoi să pleci. – Ce va să zică aceea să plătesc?* ISPIRESCU, L. 137. *Iată ce vra să zică un om cinstit, un om blînd.* CONTEMPORANUL, II, 222. *Ce va să zică stăruinţa şi norocul la om!* VLAHUŢĂ, O. A. I, 209, cf. ARHIVA, I, 17. *Ce va să zică a înţelege – şi pînă unde să întinde putinţa noastră de a înţelege – un fenomen?* ARHIVA, VII, 538, cf. ALEXI, W. *Aceasta nu vrea să zică că cine stăpîneşte, fie chiar în toate secretele ei, metoda unei ştiinţe, a istoriei d*[e] *p*[ildă], *... ar fi istoric.* BUL. COM. IST. I, 7. *Progres nu va să zică restaurarea sau redeşteptarea vechilor sisteme.* MARINESCU, P. A. 103, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Ce vrea să zică această neutralitate?* CĂLINESCU, B. I. 65. *Inteligenţa vrea să zică altceva, facultatea de a prelucra experienţa empirică în concepte.* id. C. O. 59, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Ce va să zică atîta fumăraie?* FURTUNĂ, C. 47. **Vreau să zic...** (ori **să spun...**) sau (învechit, rar) **vrem a zice...**, formulă prin care se introduce o explicaţie, o precizare. *Pe tron era în adevăr domn român, vrem a zice un gospodar atotputernic.* COLUMNA, VII, 52. *Casa săteanului are o singură uşă la o cameră, voiesc să zic nu două uşi într-un canat.* MANOLESCU, I. 24. *Orişicine Poate fi frumos ca mine, Vreau să zic: şi dumneata.* ARGHEZI, S. V, 104. *Avea nevoie de o dramă ca să devină patetică şi arogantă, vreau să zic, prezentă în istorie.* CĂLINESCU, S. 53. *Rămîne corespondenţa, vreau să zic, scrisorile artistului.* id. C. O. 218. ▭ *Am încercat să aflu originea cuvîntului, vreau să spun, etimologia.* **Fără să vreau** (sau **să vrei, să vrea** etc.) = în mod involuntar. *Simţea că plînge fără să vreie.* EMINESCU, P. L. 85. *Dracul... te face să pierzi răbdarea şi fără să vrei te vîră în păcat.* CREANGĂ, P. 143. *Fără să vreau mă pomenesc fredonînd arii uitate.* ANGHEL, PR. 189. *Fără să vrau, am fost martur astă-noapte la o întîlnire de dragoste a călugărului.* HOGAŞ, DR. II, 27. *Eşti, fără să vrei, naţional în sufletul tău.* PÂRVAN, I. F. 27. *Îşi aruncă ochii, fără să vrea, spre Florica vădanei lui Maxim.* REBREANU, I. 25. *Nadina surîse fără să vrea.* id. R. II, 122. *Limba română o înveţi aproape fără să vreai din contactul zilnic.* AN. IST. NAŢ. I, 38. *Se lipeşte de mine, dar, fără să vreau, fac o bruscă mişcare într-o parte.* CAMIL PETRESCU, P. 81. *E tristă imprudenţă să inspiri – chiar fără să vrei – milă femeii pe care o iubeşti.* id. ib. 163. *Fără să vreau, carnea se înfioară pe mine cînd mă apropii de el.* VOICULESCU, P. I, 4. *Fără să vreau, observînd pe dediu Andrei în toate ale lui, ... făceam comparaţie cu ţăranul nostru.* SADOVEANU, O. XXI, 89. *Fără să vreau, am surprins o scenă fabuloasă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 9, 14/1. *A şters coşul fără să vrea* (= a păţit-o). Cf. ZANNE, P. III, 130. **A nu şti ce vrea** v. **şti (I 5).** ♦ I n t r a n z. A avea voinţă **(1);** a-şi manifesta voinţa. *Pentru ce i-a spînzurat (domnul Tudor)? – Pentru lucru de nimic, pentru că vrea şi poate.* FILIMON, ap. TDRG, cf. DDRF. *Ţeranul trebuie să vadă, să înţeleagă, să ştie şi să voiască.* SĂM. IV, 340. *Voieşte şi vei putea!* ALEXI, W. *Nimeni nu poate face cît preotul, cînd vrea şi cînd are suflet şi bunăvoinţă, pentru înălţarea unei comune.* RĂDULESCU-CODIN, M. N. 122. *Tocmai de aceea trebuie să ne mişcăm, să ne unim, să voim şi să realizăm.* SADOVEANU, O. XX, 405. *Îmbătrînirea exasperează reticenţele lui Codrescu, îi multiplică, prin inutilă cazuistică, îndoielile, gelozia, incapacitatea organică de a voi.* CONSTANTINESCU, S. III, 197. *Eu ştiu să vreau.* DL, cf. DM. *A şti să voieşti... – aceasta este... principala concluzie.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 11, 69, cf. DEX. ♦ (Subiectul este Dumnezeu) A hotărî, a decide. V. l ă s a. *Vru* (d i n v o i a l u i N. TEST., a f o s t v o i n ţ a l u i B 1938) *amu şi născu noi cu cuvîntul cela deadevărul.* COD. VOR.[2] 57[r]/8. *E Dumnezeul nostru în ceriu şi în pămîntul cîte vru* (*vrea* V, *au vrutu* H) *feace.* PSALT. 243. *Toate cîte vru* (i i e s t e v r e r e a B 1938) *Domnul feace în ceriu şi în pămînt, în mări şi în toate fără-fundurele.* CORESI, PS. SL.-ROM. 553. *„Doamne, de-ai vrea tu, putea-m-ai curăţi." Hristos zise lui: „Voi* (v o i a m i - e BIBLIA 1688), *curăţeaşte-te!"* id. EV. 225. *Dumnedzău... toate le orînduieşte şi le tocmeşte cum va.* VARLAAM, C. 182. *Tinzînd mîna, atunce pre el, zicînd, voiu, curăţeaşte-te, şi atunciş să duse stricăciunea de la el.* N. TEST. (1648), 72[v]/24. *Dumnedzău toate Cîte va, le poate.* DOSOFTEI, O. I, 106. *Toate ce vru Domnul a le face, Pre pămînt şi-n cer, le-au fapt cu pace, În mări şi pre la toată genunea.* id. ib. 301. *O, Doamne, ... cela ce varece vei să faci face-vei, aşea cum puterea ta nime nu o poate opri.* ZOBA, S. 22. *Dumnezeul nostru, în ceriu şi pre pămînt, toate cîte au vrut au făcut.* BIBLIA (1688), 419[1]/26. *Vrînd, ne-au născut pre noi, cu cuvîntul adevărului, ca să fim o începătură oarecarea a zidirilor lui.* ib. 910[1]/5. *Nebuneşte Dumnezeu norodul pre carele va să-l piarză.* C. CANTACUZINO, CM I, 63. *Nu să dau acestea nici celui ce aleargă, ci cui Dumnezeu va.* R. GRECEANU, CM II, 56. *Dumnezeu este prea puternic, pentru căci are putere întocma cu voinţa, şi poate să facă cîte va vrea.* ANTIM, O. 38. *Unde va Dumnezeu, cu anevoie se poate muta cu sfatul.* MUSTE, LET.[2] III, 95. *Unde va D*[u]*mnezeu să biruieşte rînduiala firii.* MINEIUL (1776), 196[r2]/22. *Şi cerul ne-au zidit ca noi să ne iubim Cu cît firea mai*

mult va să ne zămislim. Iubiț, căci vremea trece. I. C. POEZII, 29/2. *Dumnezeu prin puterile naturii așa vre și voia lui este pentru noi lege sfîntă.* IORGOVICI, O. 83/19. *Iară voi fără de noi ați întrat în pămîntul perșilor și le-ați ținut împărăția cît au vrut Dumnăzău.* HERODOT[2], *228. Dumnezeu poate să strice pre om și să-l piarză voind.* POTECA, F. 267/27. *Patimei ce de la fire o au luat muritoriul; Căci prin ea milostiv ceriul au voit a ne supune La isprăvi ce-s hotărite de a sa înțelepciune.* CONACHI, P. 282. *Astăzi din noi unul trebuie să murim: Așa va proorocul.* ALEXANDRESCU, O. I, 216. *Fiul craiului... îi jură credință..., lăsîndu-se în știrea lui Dumnezeu, cum a vrea el să facă.* CREANGĂ, P. 207. *Se vede că bunul Dumnezeu așa vrea, ca el să ispășească păcatele mele.* SLAVICI, O. I, 110, cf. CADE. *Cum a vra Dumnezeu, se umili el închinîndu-se pînă pe coama calului.* SADOVEANU, O. X, 12. *Dumnezeu poate orice, dar nu vrea orice.* STEINHARDT, J. 334, cf. 335. *Tot pomul* [î]*și dă rodul său În vremea sa Că așa a vroit Sf*[inția] *sa.* SEVASTOS, N. 198. *Ce-o vrea Dumnezeu sfîntu!* STĂNCESCU, B. 142. *Din întîmplare ori că Dumnezeu a vrut așa, vine preotul cu zi întîi la țigan.* FURTUNA, V. 12. *Dumnezeu va face ce voiește.* PAMFILE, S. T. 10. *C-ai vrut tu ca să mor eu, Dar n-a voit Dumnezeu.* IZV. XIV, 365. *Nu e după cum va omul, ci după cum va Domnul.* PANN, P. V. II, 88/6, cf. CREANGA, P. 223, ISPIRESCU, ap. ZANNE, P. VI, 544. *Cînd vrea Dumnezeu să piardă pe om, mai întîi îi ia mințile.* ISPIRESCU, ap. ZANNE, P. VI, 659. ◊ (Prin extensiune; subiectul indică autorități sau dispoziții ale acestora) *Pentr-aceasta eu voi să te muncesc cu mii de munci, să cunoști cine sămt eu și cine ești tu, și ce poate Dumnezeul tău să-ț folosească.* VARLAAM, C. 373. *Cum dzice cartea cea veche... „cela... ce nu va asculta de giudețul ce au ales Dumnedzău, cu moarte voi să moară".* PRAV. 275. *La acea vădire... de curvie va legea împărătească să fie cinci mărturii* (a. 1652). ap. TDRG. *Domnul mieu împăratul pentru ce va întru cuvîntul acesta?* BIBLIA (1688), 240[1]/2. *Așe va, așe poruncește, așe să să facă.* CANTEMIR, I. I. I, 72. *Boierii cei mari... ședd la rînduiala lor, și de va vrea domnul să dea rînduială să mai cinstească pe vreunul din boieri, șede și acela unde rînduiește domnul.* GHEORGACHI, LET. III, 297/20. *După cum voiește legea patriei.* AETHIOPICA, 49[r]/22. *Autoritățile trebuie să fie prudente atunci cînd voiesc să schimbe forme de cultură.* APOLZAN, P. I. 223. *Ce-o vrea legea!* FURTUNĂ, C. 7. (Fig.) *Cînd el* [= norocul] *vroiește, anii nu-aduc ce-aduce ceasul.* ALECSANDRI, T. II, 95, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Soarta a vrut altfel și, fără a ne închina hotărîrilor ei, trebuie să-i primim hătărîrile.* BUL. COM. IST. III, VII. *Întîmplarea vrea ca după cîteva clipe să fie scos din celulă.* STEINHARDT, J. 164. ♦ (Adesea întărit prin „mai bine" sau, învechit, „mai") A alege; a prefera. *Dumnedzeul părinților noștri vru* (te-au ales N. TEST. 1648, BIBLIA 1688, te-a ales B 1938) *se înțelegi vrearea lui și se vedzi dereptul și se audzi glas din rrostul lui.* COD. VOR.[2] 21[r]/2. *Cine om se teamă-se de Domnul leage pune lui în cale ce va* (să-și aleagă B 1938). CORESI, PS. SL.-ROM. 116. *Că mai bine o zi în curțile tale decît miii. Mai vrui* (ales-am BIBLIA 1688) *să leapădu-mă în casa Zeului mieu, decît să viu în satele păcătoșilor.* id. ib. 358. *Adecă răpausul mieu în veac de veac, aciia întra-voiu că vrui* (am ales BIBLIA 1688) *el.* id. ib. 550. *Mulți vrea a mai muri întru boala lor, decît boala să-ș descoapere.* id. EV. 59. *Încătruo veri să mergi preasfîntă maica lui H*[risto]*s: spre apus au spre amiadzădzi* (a. 1580). CUV. D. BATR. II, 322/3. *Groaznică priveală au privit atunci soarele, ca mai voia dachii în războiu să moară, decît să fie supt stăpînirea romanilor.* MICU, în SA I, 228. *Cei proști vra să-și părăsească țara fără războiu și să să ducă, iară împărații au fost zicînd: mai bini să moară pre pămîntul lor, nici să fugă cu nărodul.* HERODOT[2], 197. *De aristocrație – zice el – nu-i teamă, căci nime nu este așa nebun ca să vreie mai mulți domni asupra sa.* BUDAI-DELEANU, T. 345. *Și mai voiesc viiața să-și piiardă decît numele cel de omenie.* TICHINDEAL, F. 252/2. *Se opriră dasupra înălțimei unui munte și preferînd moartea la o fugă rușinoasă și nefolositoare, mai voiră a se lăsa ca să se taie bucăți decît să se predea lui Murat.* F. AARON, I. I, 80/12. *Însărcinată nu mai puteam sta la părinții miei... Voiam mai bine moartea decît niște scene așa de grele.* CONTEMPORANUL, I, 151. *Deci cum voiești tu poți urma cărarea. Fii bun și mare ori pătat de crime, Același praf, aceeași adîncime, Iar moștenirea ta și-a tot: uitarea.* EMINESCU, O. IV, 338. *Eu vrau pi cea mijlocie, De mi-o dă tatăl ei mie.* CONV. LIT. XXII, 327. *Iubește, măi pui, iubește Pe cine mă-ta voiește.* MARIAN, H. 111. *Decît trai precum trăiesc, Mai bine moarte-mi voiesc.* BIBICESCU, P. P. 46. ◊ Intranz. (Rar) *Știu că mai mulți vor vrea cu cel bogat și vor dzice că mai bine iaste a hi bogat și îmbrăcat cu veșmente scumpe și frumoasă..., decît a dzăcea în gunoi gol și flămînd.* VARLAAM, C. 283. ♦ (În construcții negative) A îndrăzni. *Iară mitariul sta departe și nu vrea nece ochii să rădice la ceri, ce ucidea pieptul lui, grăiia: „Doamne, milostiv fii mie, păcătosul."* CORESI, EV. 11, cf. N. TEST. (1648), 94[v]/8. *Iară mitarnicul, departe stînd, nu vrea nici ochii să rădice cătră ceriu, ce bătea pieptul lui zicînd: „Doamne, iartă mie păcătosului!"* BIBLIA (1688), 805[2]/32. *Lăiță nu voia să intre, fiindcă pînă acum niciodată nu l-a poftit notarul în casă.* AGÂRBICEANU, A. 117. *Negustorul, sfios, nu vrea să intre cu marfa în oraș.* VOICULESCU, P. II, 32. ♦ (În construcții negative) A se îndemna. *Baba deodată stă pe gînduri; parcă n-ar fi prea voit nici treaba s-o facă, dar nici punga s-o lese.* CREANGA, P. 171.

2. A dori să facă, să obțină, să fie sau să se întîmple (ceva), a jindui, a rîvni **(1);** a dori (ceva) cu ardoare, cu patimă; a pofti **(1);** a fi pe placul cuiva, a-i plăcea **(I 1)** (cineva sau ceva). *Arsele nu le vruși.* PSALT. HUR. 43[v]/17. *Cinre va amu soțu lumiei se fie vrăjmașu lu Dumnedzeu easte.* COD. VOR.[2] 64[v]/1. *Dragii miei, cinre va* (căruia să nu-i placă B 1938) *viață se iubească și se vadză dzile bunre se-ș țină limba sa de rreu și cu usnele sale se nu grăiască menciuri.* ib. 77[r]/12. *Cumăndare și aduse nu vruși* (nu-ți plac B 1938) *pelița sfîrșit-ai de mere.* PSALT. 76. *Sparge limbile ce vor războiu* (cele iubitoare de războaie B 1938). ib. 130. *Ce iaste în ceriu și mai de tire ce vruiu* (doresc B 1938) *în pămîntu?* ib. 145. *Șezu și doisprăzeace apostoli cu nusul și zise către-înșii: jeluiia vrea* (cu dor am pohtit N. TEST. 1648, cu poftă am

poftit B 1688, cu dor am dorit B 1938) *aceste Paşti să mănînc cu voi.* CORESI, TETR. 172. *O, muiare, mare iaste credinţa ta! Fie ţie cum vrei!* id. EV. 326. *Altora să fim şi noi, cum văm alţii către noi să fie.* id. ib. 340. *Cine om ce va viaţă, iubeaşte zile să vază bine?* id. PS. SL.-ROM. 149. *De veri se cunoşti ce iaste Dumnedzău şi cum iaste a i se închina lui, ascultă şi ia aminte.* PRAV. LUCACI, 161, cf. 171. *De veri să mori de bătrîn în părăţie, iară tu leapădă icoanele den beserecă şi rade obrazele de pre ziduri.* MOXA, C. 167. *Tată-tău şi muma-ta cinsteaşte-i să veri să aibi zile multe şi bune pre pămînt.* CODEX STURDZ. 290. *De veţi să ştiţi carea iaste moarte de bună voie, aceasta cîndu-şi omoară neştine pohtele.* VARLAAM, C. 60. *Hie ţie cum veri.* id. ib. 250. *Aşijderea şi muntenilor nu numai nevoie şi groază le făciia, ce şi domniile schimba şi pre cine vrea ei, priimea.* URECHE, L. 64. *Cela ce va dzice către cineva: „De veri să ucidzi pre cutarele, ucide-l", atunce nu să cheamă că l-au trimis el să-l ucigă, pentru căce asupra lui au lăsat puterea să facă cumu-i va fi voia.* PRAV. 322. *Iară Agrippa zise către Fist: vreare-aş şi eu să auz pre acel om.* N. TEST. (1648), 168^v/26. *Derept aceaea, varecine va vrea să fie priiatin lumiei, pizmaş va fi lui Dumnedzău.* ib. 178^v/15. *Va împăratul cu ochii să privească pre fiul priietenului şi ciracului său.* M. COSTIN, O. 297. *Cum tot omul să viiaze dumnezăiaşte de va să moară în fericăciune.* ZOBA, S. 19. *Răsipeşte limbile celea ce vor războaiele.* BIBLIA (1688), 402^2/55. *Cela ce va să iubească viaţa şi să vază zile bune potolească-ş limba lui de la rău.* ib. 9132/19. *Mulţi din oamenii muritori, nice a învăţa vor, nice a întreba sau a răspunde n-au învăţat.* N. COSTIN, ap. GCR II, 13/5. *Mulţi feciori de boieri den moldoveni au luat cu dînsul de i-au dus la munteni, dzicînd că i-s dragi moldovenii şi va să-ş facă pomană.* NECULCE, L. 321. *De tot pe dînsul a să pune nici va, nici, de ar vrea, în ce să să sprijinească are.* CANTEMIR, I. I. II, 202. *Aceasta voiesc, aceasta poftesc şi aceasta, den toată inima şi sufletul mieu, rog Mării*[i] *tale* (a. 1699). FN 70. *Trăit-am cum am vrut, nimic lipsindu-mi.* ANON. BRÎNCOV., CM II, 277. *Îngerul... au pohtit să fie asemenea lui Dumnezeu, ... şi omul iară vrea să fie asemene lui Dumnezeu.* ANTIM, O. 120. *Pentru noi vrînd a osteni, veţi şti că alţii toţi de casa noastră pănă acum ne aflăm sănătoşi* (a. 1721). IORGA, S. D. XVI, 106. *Aş vrea să văd pre logodnica cea întru toate mie prea dulce.* AETHIOPICA, 33^v/17. *Eu pentru dragostea dumi*[ta]*le i-am primit ca să nu şază bani*[i] *dumi*[ta]*le la chir Nicoliţa surda, iar atîta trebuinţă de dînşii n-am avut, numai am vrut a sluji dumi*[ta]*le* (a. 1780). FURNICĂ, D. C. 78. *Fieşcare, de ar voi, poate să să povăţuiască spre dreptate, după cum iaste zis, ceaea ce ţie nu place, altuia nu face.* PRAV. COND. (1780), 42. *Acum voieşte a se afla ca un părinte copiilor lui.* VĂCĂRESCUL, IST. 254. *Această punere de mînă la piept însămnează un jurămînt mut, prin care cel pus la ispită, ce vra să să facă frate, făgăduieşte credinţa de frate.* GHERASIM, T. 69^v/4, cf. id. IST. 6^v/12. *Avînd o fire vrednică de a priimi îndată toate tipăririle ce el au vrut a-i da.* CRITIL, 5/8. *Demostenes... ocîrmuia limba şi ca un tiran dulce o îndemna cu cuvîntul la orice vrea.* MOLNAR, RET. 7/5. *O, împărate, videre visului aceluia, după cum noi amîndoi vom, aşa să să săvîrşească.* HERODOT^2, 351, cf. 363, 392. *De voieşti a fi a ta, să laşi să omor pre tiran.* SIROIU, 34^v/2. *Ar fi vrut să fie întradins norocire.* MIL. TIT. 9^v/23. *Dară nici tinerii vor de acasă De voie bună a merge în obede, Zicînd că cu patria împreună Vreu s-aibă soartea: rea sau bună.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 158. *Pot trăi şi lucra cum vreau, odihnind cîte vro zi.* PETROVICI, P. 294/6. *Lăsaţi în pace, să creadă ce vrea.* id. ib. 339/7. *Lucrarea vrau să fie cu un chip mai tăinuit.* BELDIMAN, E. 101/35. *Să aibă voie a merge la oricare judecată politicească vor vrea* (a. 1823). DOC. EC. 288. *Rău lucru este cînd omul poate să facă altuia un bine de care acela are trebuinţă şi nu voieşte.* GOLESCU, P. 22/8. *Pohta ce-am dorit Dac-am dobîndit Nu ne mulţămim Ce altele voim.* MUMULEANU, R. 13/16. *Carele are fire nevicleană şi curată voieşte a fi drept şi nu a să părea.* POTECA, F. 295/8. *Ce greu e să urăşti omul pe care vreai a iubi.* HELIADE, O. I, 428. *Oamenii vor glume, minuni, cabale, păpuşi, şi cu acest mijloc îi poţi trage spre ajutor.* id. ib. II, 12. *Ei putea să scoată din senat pe oricare vrea.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 83/8, cf. I. GOLESCU, C. *Mai am o dorinţă şi aş voi să mă rog ţie cu glas mare şi cu lacrămi pe ochi ca să o împlineşti.* MARCOVICI, D. 6/18. *Dacă se stînge lumînarea, atunce îndată să ne întoarcem înapoi, de voim să scăpăm de primejdie.* ALBINEŢ, M. 81/23. *Dacă vrei să fii iubit, Lasă-te de-mbătrînit.* HRISOVERGHI, P. 45/19. *Cel ce vra a fi ferice Vie-n munte pe la noi.* ASACHI, S. L. 132. *După cum vom să părem oamenilor, aşa să şi fim.* ARHIVA R. I, 154/17. *Ce voi, eu nu ştiu bine; ce caut nu cunosc.* C. A. ROSETTI, C. 95/5, cf. LAURIAN, F. 29/4. *El va să pribegească În lume să rătăcească.* BĂRAC, A. 10. *Abia zorile revarsă şi doresc să asfinţească; Abia noaptea înnegreşte şi vroi zori să se ivească.* CONACHI, P. 103. *Fieştecare în parte-şi va hrana a o avea.* PANN, E. II, 69/19, cf. id. P. V. 139/1. *Noi am vra să clădim o sistemă de limbă, dar de unde să pornim?* RUSSO, S. 69. *Vorbească cine voieşte şi convingă poporul.* ARISTIA, PLUT. 257/1. *Nu mai gîndeam vrodată că vrînd să-ndestuleze Greţoasele lui pohte, acest norod socoate Că-şi face datoria cinstind pre Dumnezeu Cînd pîntecele-şi împle de multe băuturi.* NEGRUZZI, S. II, 233. *Dacă voieşte să posede singur inima unei fetiţe cu mîinile albe, el ştie să supuie minţile ei după voia lui.* BOLLIAC, O. 36. *Soarta-mi cu a mulţimii aş vrea să o unesc.* ALEXANDRESCU, M. 6. *Am voit să fac această onoare boierilor.* FILIMON, O. 93, cf. PONTBRIANT, D. *Fiecare face mai ceea ce vrea şi nu diferă mult în putere de vecinul său.* BARONZI, I. C. I, 21/28. *Sînt numai o biată femeie care iubesc şi vreu să fiu iubită.* ALECSANDRI, T. 1671, cf. COSTINESCU. *Dar românul nu va cîmpuri fără flori, Zile lungi şi triste fără sărbători.* BOLINTINEANU, P. I, 4. *Să fie comis mare în zilele mele şi voi să-i fiu nun.* ODOBESCU, S. I, 75. *Arald, nu vrei tu fruntea pe sînul meu s-o culci?* EMINESCU, O. I, 95. *Nu voi sicriu bogat, Făclie şi flamuri.* id. ib. 219. *Scaraoschi, căpetenia dracilor, vroind a-şi face mendrele cum ştie el, a dat poroncă tuturor slugilor sale.* CREANGĂ, P. 143. *Eu pun rămăşag pe ce vrei că sluga mea are să-mi aducă pielea cerbului.* id. ib. 218. *Dar cine poate visa şi cînd vrea şi ce-i place?* CARAGIALE, O. I, 21, cf. 118. *Cînd nu are*

nevastă şi copii, poate să facă ce vrea. SLAVICI, O. I, 96. *O împărătească... voind să aibă copii a făcut de mai multe ori tot ce trebuia să facă pentru aceasta.* ISPIRESCU, L. 1. *Fetele, nerăbdătoare, voirăa şti ce zicea în cartea aceea.* id. ib. 50. *Să lăsăm să vorbească lumea ce va vrea.* CONV. LIT. XIX, 472. *Poate vream să fiu vrun Neron peste-o altă Romă nouă.* MACEDONSKI, O. I, 71. *Dă, te rog, în jos perdeaua ca să nu mă vadă luna, Roag-o calea să-şi urmeze, voi să scap de ochiul său.* id. ib. 125. *Nu mai rîdea, nu mai vorbea, nici nu ofta, şi nici că spunea cuiva vrodată ce vrea, ce-l mistuie, ce-l doare.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 11. *Românii şi romăncele noastre... au o ţinută şi umblare măreaţă şi prin aceea voiesc să arăte că sînt făloşi pe portul lor strămoşesc.* LIUBA – IANA, M. 24. *Unii locuitori, cari vor pereţi groşi, mai aruncă în acel strat de pămînt bucăţi de cărămidă şi de piatră.* MANOLESCU, I. 21. *Geţii, după cît se vede, vroiau să îndreptăţească reputaţia de care se bucurau.* XENOPOL, I. R. I, 41. *Aşa cum e săracă ea, Aş vrea s-o ştiu nevasta mea.* COŞBUC, P. I, 118. *La fraţi eu nu cer ajutor, Că n-am ajuns la mila lor – Şi fac ce vreu!* id. ib. 119. *L-au scos de aici şi pre dînsul şi pre fraţii lui... şi le-au spus să meargă încotro voiesc, să-şi caute alte locuri.* SBIERA, F. S. 20. *Fata... voieşte să fie iubită de atare fecior.* MARIAN, INS. 120. *Vreau să mă iubeşti ca un copil cuminte.* D. ZAMFIRESCU, A. 72. *Aş vrea să fiu acuma În sat la noi, acasă.* GOGA, POEZII, 26. *Le părăsise toate de frica singurătăţei... vroind să vadă viaţa în jurul lui.* ANGHEL, PR. 64. *El îi dăduse lelei Maria să înţeleagă că poate se va însura şi el în dulcele ăsta, şi voia să aibă o ţundră nouă.* AGÂRBICEANU, S. 63. *Un băiat mai voinicos întreabă pe altul începător dacă vrea să vadă o maimuţă.* PĂCALĂ, M. R. 213. *Nu sîntem decît nişte oameni flămînzi şi vroim să cumpărăm ceva de-ale mîncării; cred că cu parale o să ne dai.* HOGAŞ, DR. I, 97. *Şi dacă vrai să ştii chiar tot, apoi află că am avut o aventură galantă.* id. ib. II, 18. *N-a vrut ori, poate, n-a putut să creadă în nemurirea de după moarte.* PÂRVAN, I. F. 196. *Vreau să vă mulţumesc pentru devotamentul cu care aţi primit bolnavii.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 50. *Ce om e acela care vrea moartea altora?* SOVEJA, O. 54. *Cum a fost dînsul în tinereţe, aşa e feciorul Glanetaşului azi. Îi vrea averea.* REBREANU, I. 57. *Vreau să te simţi la mine ca acasă.* id. R. I, 249, cf. IBRĂILEANU, S. L. 92, RESMERIŢĂ, D., CADE. *Voim să ne prelungim fiinţa pieritoare prin eternitatea artei.* LOVINESCU, M. 123. *Aş vrea să-mi fac un ceai, şi stau, şi nu-l mai fac.* BACOVIA, O. 84. *De vrei să mor, Să fugi de mine-o săptămînă.* CAZIMIR, L. U. 51. *Dacă vrei, poţi să pleci.* CAMIL PETRESCU, T. I, 488. *Nu ştia cum să-i spună: Radule, părinte, Sfinţia ta...– Spune-mi cum naiba vrei,... numai spune-mi ce e cu mîna asta.* id. ib. O. I, 162. *Cînd începi să scrii, la douăzeci de ani, vrei să faci o cititoare să plîngă.* C. PETRESCU, C. V. 150. *Spuneţi limpede, ce vreţi?* VOICULESCU, P. I, 165. *Aş vrea să ştiu..., domnule, ce astrolog ai consultat la Liov.* SADOVEANU, O. X, 10. *Pecingină îşi dormea somnul din urmă pe iarbă verde, cu faţa la cer, aşa cum voise.* id. ib. XXI, 520. *Cei care voiesc să contribuie la asemenea faptă pioasă, vor trimite obolul lor pe adresa Băncii.* ARH. OLT. XIX, 276, cf. APOLZAN, P. I. 137. *S-ar putea spune că a fost un om fericit, că triumfurile i-au stat, rînd pe rînd, la picioare, că tot ce a voit s-a împlinit.* CONSTANTINESCU, S. III, 87. *Slavă Domnului, făcuşi Totdeauna tot ce vruşi.* ARGHEZI, VERS. 318. *Vroiai o haină, o pălărie, o pereche de cizme? Tocmeala se face numaidecît.* id. B 106. *Cere-mi cărţi, orice vrei, eşti liber să alegi.* CĂLINESCU, B. I. 50. *Fiecare îşi umple de cîte ori vrea gamela cu ciorbă de pasăre.* STANCU, D. 418. *Laura Feraru, care-l aşteaptă şi acum,... l-ar vrea lîngă ea zi şi noapte.* VINEA, L. I, 18. *Ar vrea să-l întreb de unde ştie că mă ocup de el.* id. ib. 28. *Şi cum, domnule, aici poţi să ai cîte neveste vrei?* TUDORAN, P. 217, cf. DL. *Nu iese, mă al lui Teican, eu ştiu ce vorbesc. Dacă vrei, facem şi prinsoare.* PREDA, Î. 57, cf. DM. *Voiau să guste înainte de moarte din plăcerile neştiute ale trupului.* BARBU, PRINC. 23. *Rafira voise să păstreze familia în jurul ei.* V. ROM. decembrie 1964, 49. *La secretariatul conducerii nu-mi este îngăduit să trec pragul, dar altminteri intru unde vreau.* STEINHARDT, J. 344. *Puteţi sta aici cît vreţi.* V. ROM. iunie 1973, 63, cf. M. D. ENC., DEX. *Chiril se uită la el cu încordare, ca şi cum ar fi vrut să stimuleze memoria bătrînului.* ŢOIU, G. 13, cf. DSR. *Vreau să cred că demersurile inevitabil laudative... n-au asupra ei vreo influenţă nefastă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 10/2. *Mare-i lumea, eu nu-ncap, Şi mă mir ce rău le fac? Nici averea nu le ieu, Nici iubirea nu le vreu.* ALECSANDRI, P. P. 409. *Zioa lucru şi muncesc Noaptea voi să odihnesc.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 117. *Maică,... De mi-i da unde n-oi vrea, Moarte-mi fac cu mîna mea.* id. ib. 273. *Bade, spiculuţ de grîu, Vrut-aş fi să nu te ştiu, Că de cînd te ştiu pe tine, Nu-mi mai trebuieşte nime.* MÎNDRESCU, L. P. 58. *Vină, puică, după mine De voieşti să-ţi fie bine.* MARIAN, H. 5. *Du-te după cine-i vrea Nu-mi trage nădejdea mea.* id. ib. 20. *În vremea turculuitot şî pisti tot iera slobod: ti duceai în pădure, puneai căciula p-o ureche şî tăiai di undi vrei şî ce vrei.* GRAIUL, I, 356. *Cui i-e urîtă lumea Puie gard pe lîngă ie Ş-o-ngrădească cît a vre.* CANDREA, Ţ. O. 33. *Vrai să te măriţi, că eu îţi trimit pe cutare şi pe cutare.* PAMFILE, S. T. 143. *Faceţi, oaste, voi ce-ţi vrea, Da mai ţineţi cît îţi putea !* BÎRLEA, L. P. M. I, 9. *Dup-acel m-oi mărita, Cine pofta mi-a găta, Dacă vre a se-nsura.* ARH. OLT. V, 437. *O mioriţî a auzît şî iera tristî şî nu voia sî mănînci.* DIACONU, VR. 24. *Însăram pe unde vream Nici o grijă nu aveam.* IZV. XIII, 171, cf. ALR I 317/348, ib. 3 080, ib. 3 286 bis/414, ALR SN V h 1 422, ib. h 1 446, ib. VI h 1 662, ib. h 1 710, ALRM SN III h 1 181, A I 35, II 12. *Astăz beu, mîn'e mă ieu Pă cărarea care vreu.* MAT. DIALECT. I, 109. *Băgîţă, cu fala mę Poţ iubi pă sîn'e-i vrę.* ib. 113. *Glasul ţi-am auzit, La tine am ieşit. Voiesc eu cu bine Să trăiesc cu tine.* BALADE, I, 311. *Soru-si-i spunea:...Eu oi să te iau Poternică-n lume Soţioară mie.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 30. *Poa să stai, poa să te duci, cum vreai !* O. BÎRLEA, A. P. I, 184. *Focul de la inimioară Nu mi-l potoleşte-o ţară,... Numa mîndra dac-a vrea, Focul mi l-a ustoia.* FOLC. MOLD. I, 43. *Tu rămîi în satul tău. Satul tău e-un mare rai, Te iubeşti cu care vrai.* ib. 105, cf. NALR – B II h 352/76, ib. h 363/63, NALR – MB II h 115/468, ib. MN 234, 558/577, ib. MN 245, 619/554. ◊ (În proverbe şi zicători) *Bogatul mănîncă cînd voieşte şi săracul cînd găseşte.* PANN, P. V. I, 157/18, cf. ZANNE, P. V, 90. *Ceasul prînzului este la cel bogat cînd voieşte,*

la cel sărac cînd are. ZANNE, P. V, 91. *Nu împrumuta pe cel ce voieşti să-l aibi prietin.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. V, 334. *Duce Domnu pă rumân şi cum nu va el.* JIPESCU, O. 144, cf. ZANNE, P. VI, 546. *Nu e după cum vrea omul, ci după cum poate.* PANN, ap. ZANNE, P. II, 378. *Voind să poarte cercei mai buni, îşi pierde urechile.* ISPIRESCU, ap. ZANNE, P. III, 96. *Nu intra în joc dacă nu vrei să joci.* ZANNE, P. IV, 407. *Vrei să intre toţi în danţ? Pune o muiere să tragă danţul.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. IV, 335. *Să auzi, să vezi şi să taci daca vrei să petreci cu pace.* id. ib. II, 79, cf. PANN, P. V. I, 14/13, BARONZI, L. 63, ZANNE, P. II, 778. *De vrei să ai nume bun nu te uni cu cei răi.* id. ib. IV, 233. *Dă din mîini dacă vrei să ieşi la liman.* PANN, P. V. I, 152/11, cf. ZANNE, P. II, 233. *Unge roţile dacă vrai să meargă uşor carul.* id. ib. V, 539. *Cine voieşte să se îmbogăţască din plug trebuie să-l poarte de coarne.* id. ib. 506. *Am un leu şi vreu să-l beu.* ISPIRESCU, ap. ZANNE, P. V, 387. *Cine nu va să frămînte toată dzua cerne.* CANTEMIR, I. I. II, 227, cf. ZANNE, P. II, 154. *Nu-ntreba pe om la boale: Voieşti să-ţi dau pernă moale?* PANN, P. V. III, 139/8, cf. ZANNE, P. II, 494. *Cu bogatul fiecare voieşte să fie rudă.* id. ib. V, 90. *Cu cît bei cu atîta voieşti să bei mai mult.* id. ib. III, 456. *Îi sătul de dulce, vrea şi amar cîteodată,* se spune despre omul care, cu bună ştiinţă, intră într-o încurcătură sau îşi provoacă neplăceri. Cf. DL, DM, ZANNE, P. III, 441. *Nebun este acela care vrea să ştie ce se fierbe în ulceaua fiecăruia.* ŢICHINDEAL, ap. ZANNE, P. IV, 157. ◊ (Învechit, rar; cu complement intern) *Şi vrură vrere* (poftiră poftă BIBLIA 1688) *în pustinie şi ispitiră dzeul în fără apă.* PSALT. 224. ◊ (Învechit, rar; construit cu dativul) *Şi uită oamenii tăi şi casa tatălui tău. Şi va vrea împărat bunătăţiei tale* (şi va pofti împăratul frumuseţea ta BIBLIA 1688, şi regele se va îndrăgi de frumuseţea ta B 1938). CORESI, PS. SL.-ROM. 201. *Să să laude cu tine Carii ţ-vor numelui bine* (cei ce iubesc numele tău BIBLIA 1688, B 1938). DOSOFTEI, O. I, 19. ◊ (La pers. 2 şi 5, precedat de conjuncţia „dacă", alcătuieşte o formulă prin care se adresează o rugăminte) *Dacă vrei, mai stai, pînă se stinge lumina de la fereastra aceea mare de colo.* CAMIL PETRESCU, P. 149. *Stăi oleacă să mă sui sus, dacă vrai.* ALR I 1 571/573. *Spune, soacră, dacă vrei, Spune după obicei Care-s darurile ei.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 29. ▭ *Dă-mi, dacă vrei, un pahar cu apă.* ◊ (În forma negativă; negaţia se referă la verbul din subordonată) *Nu mai voiesc a ţinea tăinuit de tine aceea cine sînt eu.* HALIMA (1783), 93[r]/4. *Noi n-am vrea să avem cu dînşii price, Ci am trăi cu toată lumea în pace!* BUDAI-DELEANU, Ţ. 99. *Nu voi niciodată să m-aibi de nebun.* PANN, P. V. II, 150/21. *Spuneţi că cutare articol nu trece la cenzură...; ştiţi pentru ce nu trece? Pentru că nu voiţi dumneavoastră să treacă.* BOLLIAC, O. 53. *Gîndind la tine nu voi să mor.* EMINESCU, O. I, 27. *Nu era vreme de pierdut dacă nu vroia să se întoarcă îndărăt cu treaba neîncepută.* CONV. LIT. XXII, 79. *Nu vreau să mai îmi calce nimeni în casă de azi înainte.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 319. *Am stăruit atît... pentru că n-am voit să scap prilejul de a-l face să retrăiască înaintea ochilor mei, amintirea lui fiindu-mi scumpă.* M. I. CARAGIALE, C. 14. *N-aşi fi vrut să ştii tot ce s-a întîmplat.* CAMIL PETRESCU, T. I, 271. *Prietene care întîi m-ai fi citit, N-aş vrea să fi rămas cumva nedesluşit.* ARGHEZI, S. V, 9. *Creştinul, ca şi Hamlet, e îndreptăţit să nu voiască a-şi pierde viaţa.* STEINHARDT, J. 187. *N-aş vrea să mă înţelegi greşit.* SCL 1974, 116. *Nu mai voia să-l vadă cu hainele vechi.* ŢOIU, G. 16. *De-aş avea drăguţ să-mi placă, N-aş voi vremea să treacă.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 130. *Puşcaţi-mă, draţi mńei, Că nu vręu să mai trăiesc.* MAT. DIALECT. I, 118. *Şi Vodă zicea: Nici voi să mai fie, Nici voi să se ştie C-o mai fi pe lume Cu faimă şi nume Aşa mînăstire.* BALADE, III, 32. ◊ (Învechit şi popular; urmat de un verb la conjunctiv precedat de conj. „ca") *Eu însumi nu voiesc ca să aib amestecare cu dînşii, că umbleteli şi pornirile lor sănt nebuneşti* (a. 1838). IORGA, S. D. XXII, 306. *Cîte fete cu cojoc Toate vreu ca să le joc.* MARIAN, H. 40, cf. NALR – MB II h 137/466, 488. ◊ (Învechit; urmat de un verb la conjunctiv sau la infinitiv, precedat de conj. „de") *Mergea pren Galilei şi nu vrea de să-l ştie cineva.* CORESI, EV. 84. *Cel tinăr nu vru de să treacă acest lucru, că vîrtos tare îndrăgiia fata lui Iacov.* PO 117/17. *Întîmplîndu-să de a-l face vînzător, să nu aibă voie de a-l vinde pînă nu da ştire la mănăstire, ca vrînd sfînta mănăstire de a-l răscumpăra* (a. 1907). DOC. EC. 74. ◊ (Prin analogie) *Spune ce vei să-ţi dau eu Să fii veselă, mioară?* BOLINTINEANU, P. II, 5. *Calului îi dete drumul să pască pe unde va voi dînsul.* ISPIRESCU, L. 7. *Mai vrai lapte? întrebă ea pe motănaş.* SADOVEANU, O. X, 523. *Cîte flori pe lîngă mine Toate vreau a mea peire.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 189. *Cucule, Voinicule, ... Deacă vrei să-mi fii pe plac, Netezeşte-ţi penele.* id. ib. 400. ◊ Fig. *Armonia cerească a firii murmură Glasul tău îmi pare a fi; Aerul dulce, d-un zefir căldură, Suflarea-ţi parcă vrau a sorbi.* HRISOVERGHI, P. 43/5. *Vîntul spumele tale-arunca, Pe albele ei picioare, vroind a le dezmierda.* id. ib. 75/14. *Mîndria Vra din cercul ei să zboare.* CONACHI, P. 264. *Eu ştiu c-am suspinat, Dar taina mea e tristă şi va a se ascunde.* ALEXANDRESCU, O. I, 151. *Inima-mi jăleşte Dar nu ştiu ce vrea; Nu ştiu ce doreşte Inimioara mea.* ALECSANDRI, P. I, 22. *Ochii mei au să privească cîte n-or voi să vadă.* MACEDONSKI, O. I, 71. *Vreai, mi se pare, lună, Să mergem împreună.* ARGHEZI, VERS. 327. *Încă odată tărîmul să crească ar vrea.* BLAGA, POEZII, 245. *Oraşului i-s toate cunoscute, Şi vrea să ştie de-s la locul lor.* JEBELEANU, S. H. 10. ◊ Loc. adv. **Pe vrute** = pe plac. Cf. DL IV, 709, DM 942. *Nu-i este pe vrute.* I. CR. III, 287. **Pe vrute, pe nevrute** = indiferent dacă doreşte sau nu; silit de împrejurări. Cf. BARONZI, L. 39. *Băieţii... le aşezau* [pe fete] *pe vrute, pe nevrute pe genunchi.* MACEDONSKI, O. III, 5. *Ceilalţi, pe vrute, pe nevrute, erau tîrîţi pe această cale „pozitivistă".* DELAVRANCEA, O. I, 110. *Logodna s-a făcut pe vrute, pe nevrute.* GALACTION, O. 70, cf. DL IV, 709, DM 942, DEX. ◊ Expr. **Vrînd-nevrînd** sau (învechit) **vrînd şi nevrînd**, (sau) **vrînd sau nevrînd** = fie că-i place, fie că nu-i place; mai mult de silă decît de bunăvoie, constrîns de împrejurări, de voie de nevoie; p. ext. cu orice preţ, neapărat. *Sau vrînd sau nevrînd, într-o parte dîndu-te, eu... în gura Corbului voiu cădea.* CANTEMIR, I. I. I, 58. *Romanii vrînd-nevrînd cu banii săi pre Decheval... îmbogăţindu-l, el în putere mărindu-să, alte războaie încă mai grele, şi încă mai groaznice*

asupra romanilor găta. id. HR. 81. *Şi trebuie să plîng şi eu vrînd şi nevrînd.* KOTZEBUE, U. 7ᵛ/30. *Această zi otrăvită În tot anul o privim. Spaimă ne pricinuieşte, tot norodul îngrozeşte, Vrînd şi nevrînd suferim.* BELDIMAN, O. 6/8. *Ochii cealalţi văzînd Că Amoriul, cu protia Au dat celor mari robia, S-o-nchinat lor, vrînd-nevrînd.* CONACHI, P. 77. *Germenul acestei simpatii (pentru Occident), românii îl poartă vrînd-nevrînd... în inimile lor* (a. 1858). ap. TDRG. *Oricine pleca din Moldova ca să meargă în Muntenia se ducea vrînd-nevrînd la Vrancea.* HASDEU, I. C. I, 56. *Din ce în ce mai tulburat de viforul simţurilor sale nu mai ştia singur ce face. Vrînd-nevrînd puse mîna pe un pistol... şi trase, părîndu-i că trage într-un monstru.* CONV. LIT. IV, 99, cf. PONTBRIANT, D. 493. *Ne simţim conduşi vrînd-nevrînd la luminoasa concluziune, formulată... acum vro jumătate de secol.* COLUMNA, VII, 4. *A trebuit să ne decidem vrînd-nevrînd, căci istoria e mai puţin umană decît estetica dramă a grecilor.* ib. 162. *Impresiunile şi judicata mea au să fie influenţate printr-o părtinire simpatică de care, vrînd-nevrînd, mă tem că nu m-aş fi putut cu totul libera.* ODOBESCU, S. II, 518. *Aici, vrînd-nevrînd, trebuie să mă urmezi... într-o lungă controversă, în care filologia are să se amestece cu istoria naturală.* id. ib. III, 24. *Vrînd-nevrînd, lui îi erau toate mijloacele binevenite.* EMINESCU, P. L. 91. *Dacă se mănţine amovibilitatea judecătorilor e pentru ca aceştia... să voteze vrînd-nevrînd pentru oamenii guvernului.* id. O. XI, 370. *Dacă n-am ţinut samă de vorbele lui, am ajuns la dîrloagă şi acum, vrînd-nevrînd, trebuie s-ascult, că mi-i capul în primejdie.* CREANGĂ, P. 212. *Vrînd-nevrînd, porunceşte unei slugi să deie lui Ivan ceva de mîncare.* id. ib. 301. [Fata] *dorea ca vrînd-nevrînd să împlinească slujba ce şi-o luase asupră.* ISPIRESCU, L. 17. *Am ţinut de rău pe unii oameni de treabă, că de ce aduc în sinul naţiei noastre, vrînd-nevrînd, obiceiuri străine.* CONV. LIT. XVI, 357. *Bieţii români... ne respectă; vrînd-nevrînd ni zic „jupîne".* RĂŞCANU, L. XXXII. *Cînd a strigat..., oamenii ce dormeau duşi, vrînd-nevrînd, au trebuit să se trezească şi să-ntrerupă visurile.* MARIAN, O. II, 338, cf. DDRF. *Prin zăpadă fac mătănii Vrînd-nevrînd.* COŞBUC, P. I, 224. *Ştiţi bine că mai toţi vrînd-nevrînd trăim din gîndirea greacă.* SĂM. I, 106. *Aş putea... să-mi adaptez vieţii şi împrejurărilor una din miile de istorisiri... pe cari vrînd-nevrînd le-am ascultat şi eu pe ici pe colo.* ib. 392. *Saşa luă pe băiat şi-l duse, cam vrînd-nevrînd, la Tincuţa să-i ceară iertare.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 23. *Gura îi era încătuşată de un cep şi aşa fiind, îşi păstra vrînd-nevrînd gîndurile.* ANGHEL, PR. 95, cf. 102, TDRG. *Cei doi lucrători, vrînd-nevrînd, trebuiau să urmeze pilda lui.* REBREANU, I. 57, cf. CADE. *Vrînd-nevrînd, maica stareţă adună soborul şi-i supuse pricina, aşa după cum spune Evanghelia şi regulamentul.* STĂNOIU, C. I. 214. *Vrînd-nevrînd, bem şi noi nişte ceaiuri, ca să nu rămîie singur paharul lui Conu Mihai.* TEODOREANU, M. U. 213. *Vrînd-nevrînd, el a fost silit să mediteze asupra problemelor pe care şi le punea şcoala cea nouă.* OPRESCU, S. 56. *Calmul sau zbuciumul din domeniul strict social se manifestă, vrînd-nevrînd, şi în limbă.* BUL. FIL. XI – XII, 517. *Mulţi se lasă vrînd-nevrînd şterşi pe încălţăminte, în mers, de cîte doi-trei ţigănuşi odată, aruncîndu-le cîte o para.* CAMIL PETRESCU, O. II, 388, cf. DL, DM. *Şi iată cum... te căpătuieşti, vrînd-nevrînd, şi cu un învăţămînt moral.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 3, 2/3, cf. DEX. *Fiecare este supus vrînd-nevrînd unei judecăţi particulare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 8, 15/2, cf. ALR II 4 699/682, ALR SN VII h 2 191. (Construit personal) *De-are vrea, de n-are vrea, giudeţul iaste datoriu să micşuredze certarea celui mic, cînd va greşi.* PRAV. 261. *Vreau-nu vreau, mă miruie şi pe mine.* STANCU, D. 358. *Şi boul cară greul pămîntului... El merge cum poftеşte stăpînul, vrea-nu-vrea.* ARGHEZI, VERS. 395, cf. ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 4, 2/1. **Vrei, nu vrei** sau (învechit, rar) **vei, nu vei, veri, neveri** = în mod inevitabil; obligatoriu. *Să-şi astupe ruşinea, veri, neveri, să prade ţara, dînd vina Radului Vodă, cum să hie dat el ştire leşilor, să să găteadză asupra lor.* M. COSTIN, O. 92. *Vei, nu vei, el cu d-a sila Face musca cît camila.* PANN, P. V. I, 28/14. *În cale îl întîlnesc Nişte oameni de ai paşii şi vrei, nu vrei îl silesc Şi cu dînşii împreună toată zioa a umblat.* id. H. 21/15. *Nu ştii că azi sau mîine – Vrei, nu vrei – N-aştepţi decît scrisoarea Ei?* MINULESCU, VERS. 342. *El trece şi eu latru, vrei, nu vrei, Şi-s javră admirată de cătei.* ARGHEZI, S. V, 138, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Vrei, nu vrei, mai prinzi lucruri folositoare pentru mai tîrziu.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 14/4. *Era mai bună cartea atunci că-nvăţa copilu, da-nvăţa, nu să juca; vreai, nu vreai, trebuia să-nveţi.* GRAIUL, I, 142. *Strînje precectoru d'i gît să dai ban'i: Vrei, nu vrei, dai ban'i.* O. BÎRLEA, A. P. II, 480. **Vrei, nu vrei, bea Grigore agheazmă,** se spune despre cel care trebuie să îndeplinească ceva împotriva dorinţei sale. Cf. IORDAN, STIL. 294, DL, DM, DEX, ZANNE, P. VI, 470. **A face (tot) ce vrea din** (sau **cu**) **cineva** = a avea mare influenţă asupra cuiva; a dispune de cineva după bunul-plac; a manipula pe cineva. Cf. CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX. (Cu topica inversată) *Făceau toţi din el ce vreau. Nu se mai împotrivea la nimic.* VOICULESCU, P. I, 53. *Trebuia să te cucerească în aşa fel ca să poată face din tine tot ce vrea.* CONSTANTINESCU, S. I, 48. (Învechit, rar; cu schimbarea construcţiei) *Cîte vra el cu Manolachi Spatar, socrul lui, acele făcea* (a. 1765). GCR. II, 81/17. **Dacă vrei** (sau **vreţi**) = construcţie incidentă prin care vorbitorul manifestă disponibilitatea de a lua în consideraţie şi alte posibile puncte de vedere, păreri, interpretări etc. *Era, fireşte, aluzie la bogăţia mea şi, dacă vrei, şi la pretinsa mea frumuseţe.* CAMIL PETRESCU, P. 131. *Şi despre tine s-a spus că eşti expresionist. – Da..., am fost puţin, dacă vrei. Dar acum m-am convins că nu are a face nimic cu arta.* id. T. II, 69. *Este, dacă vreţi, punctul de vedere al sociologiei ştiinţifice.* D. GUSTI, P. A. 95. *Omul naturii e brutal, dacă vreţi, dar nu e pervers.* RALEA, S. T. I, 120. (Familiar) **Dacă vrei să ştii** sau **dacă vreţi să ştiţi** = construcţie incidentă prin care vorbitorul atrage atenţia interlocutorului asupra celor afirmate. *Eu, dacă vrei să ştii, puteam să fiu prima poliţist.* DAVIDOGLU, M. 22. ▭ *Am făcut, dacă vrei să ştii, tot ce mi-a cerut.* **Cum vrei** (sau **vreţi**) = construcţie incidentă prin care se lasă la latitudinea interlocutorului aprecierea unui fapt, a unei situaţii. *Cît pentru mine unul, cum vreţi..., dar mi se pare Că nu prea sînt puternic, căci pătimesc de tuse.* ALEXANDRESCU, O. I, 216. *Cum voiţi –*

zise el, în sfîrşit – , n-am nici un drept să mă amestec. CĂLINESCU, E. O. I, 234. **A vrea** (cuiva) **binele** (sau, învechit şi popular, **bine**) = a dori să i se întîmple cuiva lucruri prielnice, plăcute; a-i fi binevoitor (cuiva). Cf. MARDARIE, L. 108/10. *Gîndind că le voiaşte binele, i-au dat voie să trimiţă soli.* R. POPESCU, CM I, 466. *Acela îm voieşte binele.* SIROIU, 39[r]/24. *Deci cîţi dintru ioni le vrea binile şi de nevoi oştea, mare primejdie ţinea aceia şi să mîhnea văzindu-i încungiuraţi; socotiră cum nime nu să va mai întoarce.* HERODOT[2], 401. *Iubeşte scolarii şi arată-te că le vei binele.* BREZOIANU, Î. 146/23, cf. POLIZU. *Mă voi încrede însă fratelui tău ca şi ţie, după ce-mi va dovedi că-mi vrea binele.* ISPIRESCU, L. 21. *Dracu e suflarea cea mai rea de pe pămînt; el nu vrea niciodată bine omului.* ŞEZ. I, 241, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Pentru a le cîştiga încrederea, trebuie să le dai mărturii evidente că le vrei binele.* PĂCALĂ, M. R. 110, cf. CADE. *Să te ferească Dumnezeu să-ţi vrea o femeie binele.* CAMIL PETRESCU, T. I, 54. *Oricine vrea sincer binele omenirii.* id. ib. 357. *El ţi-a voit binele.* ULIERU, C. 60, cf. SCL 1966, 433. *Eu le voiesc lor bine Ei mă asupresc pe mine.* REV. IST. II, 315. *Gîndeşte-te că eu ţi-am vrut binele, şi să nu mă spui la Vizor, craiul şerpilor.* RETEGANUL, P. II, 43. *Voinice, voinice! ... tu mă mîncaşi pe mine, dar eu îţi vreau tot bine.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 75. *Eu îţi voiesc binele tău.* ARH. OLT. V, 53. (Cu topica inversată) *În van Titanul mort ce ne-a născut, Binele ni-l voieşte; în zădar Cearcă-a vorbi cu noi în cugetări.* EMINESCU, O. IV, 89. *Murguţul meu, Fugi în zbor ca dorul meu, Că eu, frate, bine-ţi vreu.* ALECSANDRI, P. P. 248. *Bine ţi-am vrut, Rău nu ţi-am făcut.* TEODORESCU, P. P. 454. (Învechit, rar) **A voi în feţe** = a părtini, a favoriza. *Cine-ş ţîne giurămîntul ... Argintul nu-ş dă-n leafă, Să-ş ia blăstăm în ceafă. Nice voieşte-n feţe Luînd mîzde-n giudeţe.* DOSOFTEI, O. I, 33. **A vrea** (cuiva) **răul** (sau, învechit şi popular, **rău** ori **rele**) = a dori să i se întîmple (cuiva) lucruri neprielnice, neplăcute; a duşmăni, a urî (pe cineva). *Se toarne-se înrapoi şi ruşireaze-se vruindu mie reu.* PSALT. 77. *Să se toarne înapoi, ruşineaze-se vrund mie rău.* CORESI, PS. SL. – ROM. 182. *Pînă i-am înfrîntu-i de dederă dosul, Ceia ce-m vrea răul şi nu-m vor folosul.* DOSOFTEI, O. I, 42. *Întoarcă-se îndărăt şi să ruşineze cei ce vor mie rele.* BIBLIA (1688), 394[2]/20. *Nu s-au auzit din veac ca cineva să-şi voiască rău neamului său.* ANON. CANTAC., CM I, 172. *Stăpîne, ştii că eu nu-ţi voiesc răul; ascultă-mă că n-ai să greşeşti.* CREANGĂ, P. 165. *Poate îmi pică în mînă tocmai acela care îmi vrea răul.* CONV. LIT. XIX, 473. *Virusul egalităţii ne îndeamnă să ne vrem răul cu înverşunare.* STEINHARDT, J. 98, cf. ALECSANDRI, P. P. 42. *Cîte flori în jurul meu, Toate-mi voiesc numai rău; Cîte flori de pe departe, Toate-mi roagă mie moarte!* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 189. *Eu nu-ţi voiesc răul, şi de mi-i asculta, bine vei umbla.* RETEGANUL, P. III, 27, cf. ALR I 1 403/40, 54, 61, 63, 79, 100, 112, 138, 164, 170, 249, 412, 571, 576. *Ascultă de tatăl tău Că el nu-ţi voieşte rău.* BALADE, II, 8. ♦ (Subiectul este Dumnezeu) A-şi arăta îndurarea, mila (**I 4**) faţă de cineva; a binevoi, a se îndura, a se milostivi (**2**). *Mîntuitu-me-au, că me-au vrut.* PSALT. HUR. 12[v]/5. *Şi rădică-me în largu, izbăvi-me că me vru* (d r a g o s t e a l u i e r a d e p a r t e a m e a B 1938). PSALT. 26. *De Domnul urmele omului deregu-se şi calea lui va* (i a s t e - i c u v o i e C[2], i u b e ş t e B 1938) *foarte.* ib. 69. *Derept acea cunoscuiu că vru-me* (m i - a u i u b i t H, m - a i i u b i t B 1938), *că nu bucură-se dracul mieu de mere.* ib. 79. *Şi rădică-mă în larg; izbăvi-mă că mă vru.* CORESI, PS. SL. – ROM. 86. *De Domnul urmele omului deregu-se şi calea lui va foarte.* id. ib. 165. *Dumnezeu n-au vrut au Dom*[n]*ia ta n-ai nevoit, căce fiece lucru cu nevoinţă se face; nevoindu şi rugîndu pre Dumnezeu, Dumnezeu e milostiv a da* (a. 1593). DOC. Î. (XVI), 184. *Unde nu va să ajute Dumnezeu, în deşertu se nevoiaşte niştine.* MOXA, C. 162. *Şi glas să audzi din ceriu unde grăi: „Acesta iaste fiiul mieu cel iubit, cu carele am vrut de-am făcut mîntuirea oamenilor!".* VARLAAM, C. 413. *Iarăşi, perdu Iliiaşu Vodă războiul, cum să zice şi la Scrisoare: „Unde nu va Dumnezeu, nu poate omul".* URECHE, L. 74. *Întru aceasta cunoscuiu căci ai vrut pre mine, căci nu se va bucura nepriatenul mieu pre mine.* BIBLIA (1688), 394[2]/53, cf. 388[1]/22. *Cînd va Dumnezeu, omul nemereşte sfatul.* NECULCE, L. 104. *Unde va Dumnezeu să păzească, omul nu poate să strice.* R. POPESCU, CM I, 451. *Ce Dumnedzău unde va, nu trebuiescu bani.* id. ib. 117. *Unde nu va Dumnezeu, omul nu poate.* N. COSTIN, LET. II, 48/8. *A vrut Dumnezeu de s-a însurat acum douăzeci şi cinci de ani la Crăciun.* CONV. LIT. X, 335. *Mărite împărate, ţi-am făcut slujbele cu cari m-ai însărcinat... Fii fericit şi domneşte cu pace cît mila Domnului va voi!* ISPIRESCU, L. 30. *Diseară, vrînd Dumnezeu, vom fi în Bucureşti.* MACEDONSKI, O. III, 21, cf. TDRG, CADE. *Dacă o vrea Dumnezeu..., în locul lui am să găsesc grămăjoara de aur care-mi trebuie.* VOICULESCU, P. I, 273. *El a trăit aproape 70 de ani şi are să mai trăiască încă, dac-o vrea Dumnezeu.* ULIERU, C. 112. *Să te visez mereu, Să dorm pe mormîntul tău Pînă ce-a vrea Dumnezeu Ca să mă sfîrşesc şi eu.* ALECSANDRI, P. P. 409. *Drag mi-ar fi, mîndră, de tine; mi-e urît de cin'te ţine... Dar de o voi Dumnezeu Tot vei fi odată, zău, Tu a mea şi eu al tău !* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 60. *Dumnezeu că va, Ruga-i asculta, Ploaie că dădea.* PAMFILE, C. Ţ. 22. *Numa pluguleţul meu Şade la părete rău. N-a vrea bunul Dumnezeu Să umble şi plugul meu.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 234. ◊ I n t r a n z. (Construit cu dativul sau cu acuzativul precedat de prep. „cu", învechit, „întru", „pentru" etc.) *Upuvăi în Domnul se izbăvească elu; se spăsească elu, că va lui* (d a c ă î i e s t e d r a g B 1938). PSALT. 36. *Upovăi în Domnul să izbăvească el şi să spăsească el, că va lui.* CORESI, PS. SL. – ROM. 103. *Zîci că Domnul îţ este nedejde, Acmu să te scoaţă de primejdie, Şi noi să vedem de ţi-i cu bine, De să Domnul voieşte cu tine.* DOSOFTEI, O. I, 50. *D*[u]*mn*[e]*zău au vrut pentru mine, întru bunătăţi pentru... ca să se hrănească nărod mult.* BIBLIA (1688), 39[1]/18. *De va vrea Dumnezeu cu tine... vei avea moşii, ţigani.* FILIMON, O. I, 126. *Şi vrînd Dumnezeu cu dînsa, corăbioara într-una din nopţi se opri.* ISPIRESCU, L. 121. *Nu m-au omorît, c-a vrut Dumnezeu cu mine.* STĂNCESCU, B. 107. *O vrea D*[umne]*zeu şi cu mine!* CIAUŞANU, GL. *Cînd va Dumnezeu cu omul vine şi dracu cu colaci* = cîteodată ajutorul vine şi de unde te aştepţi mai puţin. Cf. PANN, P. V. III, 134/6, ZANNE, P. VI, 649. (Prin extensiune) *Iată,*

va întru tine (ţine la tine B 1938) *împăratul şi toate slugile lui te iubesc pre tine, şi tu fii ginere împăratului.* BIBLIA (1688), 209[2]/52. ◊ Fig. *Bine să zice: cui vra norocul, Şi durmind îi cade peara în gură.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 206. *Amîndoi într-o durere se uscau de pe picioare, Pînă cînd odinioară, după cum se prilejeşte Pururea cînd vrea amoriul la cei care îi iubeşte, Au sosit fericit ceasul de dorita întîlnire.* CONACHI, P. 84. *Soarta vru să intru în rai de fericire.* ALECSANDRI, P. I, 128. *A vrut norocul cu mine.* TDRG. ♦ (Complementul indică oameni) A simţi atracţie erotică; a dori, a iubi, a-i fi drag. *Bietul piept şi s-au muiat, Nu te va nici un bărbat.* MUMULEANU, R. 35/6. *Să-mi spui o dată, Să mă-ntrebi: Mă vrei tu, fată?* COŞBUC, P. I, 51. *Şi-ntr-un tîrziu, posomorît, Să-mi spui cu vorbe care dor Că nu mă vrei, că m-ai urît.* CAZIMIR, L. U. 52. *Pe cealaltă nu o iubesc, nici n-o voi iubi. O vreau.* VINEA, L. I, 176, cf. DL, IVĂNESCU, I. L. R. 304. *Nu-s cîine să o uit, Ci-s voinic să o sărut, Că ea dintru-ntîi m-a vrut.* TEODORESCU, P. P. 318. *Pusei gîndul să mă-nsor. Toate fetele mă vor.* id. ib. 335. *Amîndouă mă iubesc, Eu numai una voiesc!* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 73. ◊ (Prin sinecdocă) *Inima me nu-l vra.* NARCHIS, 106[r]/18. ♦ Tranz. şi refl. (Urmat de elemente predicative suplimentare) A dori ca cineva sau ceva să fie sau să devină într-un anumit fel. *Amor îl va destoinic numai la trufiile dragostii.* SLĂTINEANU, A. 94/16. *Pe femei însă le vroiesc ascultătoare, dar nu de frică, ci de bunăvoie.* CONTEMPORANUL, II, 257. *În nesaţiul cosmic al adolescenţii, fiecare s-a vrut mai bun.* C. PETRESCU, C. V. 251. *Cînele dădu scîncet. S-ar fi voit şi el slobod.* SADOVEANU, O. I, 627. *Kant îşi formulase teoria experienţei, pe care o voia rigid articulată în forme matematice.* BLAGA, Z. 153. *E vorba de două forţe care se vor amîndouă în slujba aceluiaşi ţel.* CAMIL PETRESCU, O. II, 629. *Să ştii că sînt foarte incultă, aşa m-a vrut familia.* VINEA, L. I, 282, cf. DL, DM, M. D. ENC. *Începînd cu preclasicii, muzica se va vrea din ce în ce mai descriptivă şi mai onomatopeică.* V. ROM. iunie 1973, 158, cf. DEX. ♦ Tranz. şi refl. (Cu determinări locale) A dori ca cineva să fie, să ajungă într-un anumit loc. *Acolo-mpărăţeşte frumos ursitul meu, Acolo-mi zboară gîndul, acolo eu mă vreu!* ALECSANDRI, P. III, 122, cf. DDRF. *Du-te, bade, şi iubeşte Unde mă-ta te voieşte.* MARIAN, H. 37. ▭ *El dintotdeauna s-a vrut la Academie.* ◊ Expr. **Aşa te vreau,** se spune pentru a exprima aprobarea sau satisfacţia faţă de comportamentul sau modul de a acţiona al cuiva. *Bravo! îmi zicea la fiecare pahar; ian aşa te vreu.* NEGRUZZI, S. I, 222. *Aşa te vreau, Mogîrdici.* DELAVRANCEA, O. II, 191. *Aşa te vreau! exclama fericit domnul Marinică.* PAS, Z. I, 308.

3. A pretinde, a cere, a solicita **(1);** a ordona **(2);** a (se) aştepta. *Tu însuţi nu asculţi rugăciunea ta, ome, iară Dumnezeu tu veri să o auză?* CORESI, EV. 327, cf. 508. *Văm de aciia de la tine să ştim..., să înţeleacem.* COD. TOD. 195. *Isus... întrebă-l pre îns de dzise: „Ce veri să-ţi dau?" Iară el dzise: „Doamne, să vădz!"* VARLAAM, C. 338. *Pentru curăţie învaţă fericitul Pavel de dzice: „Vreare-aş de voi să hiţi fără de griji, că cela ce nu să însoară grijeaşte de ceale dumnedzăieşti".* id. O. 211. *Mie trebuie să mă botez de tine sau să mărturisesc alt botez pentru numele tău şi tu vei să te botez eu?... Dară eu cum voi cuteza să te botez?* ANTIM, O. 67. *Măcar că starea de acum şi norocirea armelor mele îmi dau nădejde de a dobîndi nu numai ţara ungurească, ci şi toată împărăţia turcilor..., voiu să am crăiia ţării ungureşti cu toate provinţiile.* VĂCĂRESCUL, I. I, 55[r]/9. *Arsachii, fiind om veteaz, ar fi putut deşchide cereri vrînd moştenire soţiei sale asupra Bactrianii.* CANTACUZINO, A. 75[v]/5. *Porunceşte-i şi mă vei afla spre toată ceata, Deci pînă a nu însera voi să omori pe Tit.* MIL. TIT. 3[v]/23. *Noi vom să ştim şi să fim de faţă La toate şi poftim ca să hie La sfat şi ceata noastră goleaţă, Cum şi haialaltă ţigănie.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 386. *Cînd cheamă omul pre doftorul, atuncea el cere şi vrea ca îndată să-i ajute şi îndată să-l mîntuiască de durerea capului.* PETROVICI, P. 325/12. *Slugile tale... negreşit trebuie să să sîrguiască la cîte tu vreai.* GOLESCU, P. 269/5. *Dar de voiţi, eu vă voi arăta... – Ne rugăm cu toţii de aceasta, tată!* DRĂGHICI, R. 55/12. *Nu ştiu de ce tată-meu va să fie totdauna el mai cu minte.* VOINESCU II, M. 3/13. *Vei tu să cumperi ocaoa de carne de vacă cu şase parale, ca atunci?* TÎMPEANUL, G. 41/6. *Cum veţi să determinaţi ce e datoriu omul seminilor săi deacă nu ştiţi ce este el şi, prin urmare, ce sînt ceilalţi oameni?* LAURIAN, F. 9/15. *Cum ai vra ca omul scuturat de slăbiciune, La patimi să nu mai aibă nici un fel de plecăciune?* CONACHI, P. 266. *Acum, cînd ne-am deşteptat şi ne simţim puternici, vrem să intrăm şi noi în drepturile şi în pămînturile noastre, ce ni le-aţi răpit odinioară.* BĂLCESCU, M. V. 396. *Lăpuşneanul... trimise pre Armaşul să-i întrebe ce vror şi ce cer?* NEGRUZZI, S. I, 153. *Cine eşti, mă băiete, şi ce voieşti de la mine?* FILIMON, O. I, 100. *Vei sîngele mumei, tu vei răzbunare? Loveşte!* BOLINTINEANU, P. I, 392. *Eu vreau să-mi dai copilul zburdalnic – pe Arald.* EMINESCU, O. I, 91. *– „Ce vrei tu?" – „Noi? Bună pace".* id. ib. 146. *Tată, zise atunci feciorul cel mijlociu, să mă duc eu, dacă vrei.* CREANGĂ, P. 187. *Aş voi să-mi dai o definiţiune mai scurtă şi mai limpede; să-mi spui desluşit: ce este un intelectual ?* CARAGIALE, O. IV, 34. *Daca vrei luptă, alegeţi: în săbii să ne tăiem, în buzdugane să ne lovim ori în luptă să ne luptăm.* ISPIRESCU, L. 42. *Şi vreţi ca astăzi omul să nu păcătuiască?* VLAHUŢĂ, S. A. I, 3. *– Şi ce vrei de la mine? întrebai răstit... – Să te duci la ei, să le vorbeşti.* SĂM. I, 26. *Vreau să răspunzi la apelul nominal cînd îţi poruncesc.* D. ZAMFIRESCU, R. 113. *Ce vrei de la mine şi de la noi toate? Vrei să fim toate ale d-tale?* id. A. 107. *Vreau să-mi spui mai departe.* AGÂRBICEANU, A. 95, cf. PAPADAT-BENGESCU, O. I, 109, RESMERIŢĂ, D. *Au voieşti pe ţară biruri noi a pune? Au vrei să iau pielea de pe naţiune?* TOPÎRCEANU, P. O. 30. *Maria, ce vrei să-ţi spun mai mult? Nu ştiu!* CAMIL PETRESCU, T. III, 268. *Adorata dumitale... vrea ca fetele doar duh să fie.* id. ib. 346. *Vrem să ştim, e albă ori e neagră.* id. O. III, 8. *Şi ce vreai acum? – o întrebă starea, văzînd-o aşa de pornită.* STĂNOIU, C. I. 210. *Vrea să vorbească numai cu boierul, în taină.* VOICULESCU, P. II, 16. *Nu pot să-ţi spun ce vrei, pentru că n-am de spus nimic.* SADOVEANU, O. VIII, 157. *Noi vrem numai ceea ce prin nelegiuiri şi silnicie ni s-a răpit.* MOROIANU, S. 20. *Ce vrei să mă intereseze la ea?* CĂLINESCU, S. 133. *Pămîntul îl vrem, că noi îl muncim.* STANCU, D. 497, cf. VINEA, L. I, 42. *Acum vin marangozii cu scule de dulgher,*

alți pezevenghi, care vor și ei icosari. TUDORAN, P. 9, cf. DL. *De cîte ori vreai să-ți tot spun?* PREDA, M. 15, cf. DM. *Vii tu, un copil, și vrei să mă înveți ce mai am de făcut?* BARBU, PRINC. 51, cf. CIORANESCU, D. ET., M. D. ENC., DEX, DSR. *Vrem să intrăm în legalitate și justiție acceptînd ideea că scopul scuză mijloacele?* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 4, 17/3. *De cînd s-a dus dumnealui, N-am dat gura nimănui. Asta-i lumea din bucăți Cere unul, ei vrau tăți.* MARIAN, H. 66. *Vreau să-m dai nuca din căpătîi.* GRAIUL, I, 87. *Dumnezeu trimise într-o zi pe un înger din ceruri să-l întrebe ce fel de răsplată vrea din parte-i.* FURTUNĂ, V. 25. *Ajută-mi mie... că-ți dau ce voiești.* ARH. OLT. V, 52. *Ci bin'e vrai dumn'eta să-z dau pentru bin'ile ista cari mn'i l-ai făcut dumn'eta?* O. BÎRLEA, A. P. I, 204. ◊ (În proverbe și zicători) *Vrea să fie și grîul scump și făina ieftină,* se spune despre o persoană care cere lucruri contradictorii, imposibil de realizat în același timp. Cf. DL, DM, ZANNE, P. III, 545. *Vrea să fie și cu varza unsă și cu slănina în pod.* Cf. DL, DM, ZANNE, P. IV, 121. *Va s-o-nnegrească din albă, Va și mîini albe să aibă.* PANN, P. V. II, 157/19, cf. ZANNE, P. V, 339. *Vre să umple-n puț galeata Cu gaura neastupată.* PANN, P. V. I, 81/14, cf. ZANNE, P. III, 154. *Strigă de la munte ca să-l audă Și de la Dunăre va să-i răspundă.* PANN, P. V. I, 94/10, cf. ZANNE, P. II, 747. *A pornit în cale lungă Și va-ndată să ajungă.* PANN, P. V. I, 82/9, cf. ZANNE, P. VI, 32. *Cu un plastur orice boală va să tămăduiască.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. V, 500. *Îți slujesc ca un cîine, dar voi să mănînc ca tine.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. IV, 607. ◊ (Întărit prin repetare) *Însă dacă vrei și vrei numaidecît să te duci, eu nu te opresc.* CREANGĂ, P. 193. *Dacă vrei și vrei, să știi că ai să treci prin „valea răului" ca să poți ieși de aici.* CONV. LIT. XVI, 212. ◊ (Învechit; urmat de un verb la conjunctiv precedat de conj. „ca") *Ei au răspuns că voiesc ca să fie împărțală la acele moșii* (a. 1778). ȘTEFANELLI, D. C. 126. *Atuncea îi zice zmeul: cîtă vreme voiești ca să-ți dăruiesc?* HALIMA (1783), 12[r]/9, cf. 9[v]/5. *Cu neputință... ca să te las să fugi de aicea, mai vîrtos voiesc ca să fii de laturea mea.* SIROIU, 44[v]/18. *Omul cel nebun... de ar fi și strîmbe și nu din destul sau mincinoase, el voiește ca să rămînă așa.* ȚICHINDEAL, F. 23/20. ◊ (Învechit, rar; urmat de un verb la conjunctiv precedat de conj. „de") *El zise lor: „Ce veți de să fac voao?" Ei ziseră lui: „Dă noao, unul de-a dereapta ta și unul de-a stînga ta să ședem întru slava ta".* CORESI, EV. 89, cf. id. TETR. 97. ◊ (Familiar; în propoziții interogative; precedat de adverbul „cît"; alcătuiește o construcție prin care se solicită precizarea prețului unei mărfi) *Cît vrei pe hainele astea?* CADE, cf. DL. ◊ (La condițional-optativ, cu sens atenuat; exprimă o cerere în mod politicos) [Vecine,] *aș vrea să binevoiești să-m dai un sfat.* GOLESCU, ap. GCR II, 257/8. *De n-o fi cu bănat, Domnul nostru-ar vrea să vază pe măritul împărat.* EMINESCU, O. I, cf. SCL 1974, 117. ◊ (La pers. 2, precedat de pronumele interogativ „ce", alcătuiește o construcție incidentă prin care se exprimă resemnarea în fața unei situații) *Sînt un vinovat nevrednic de iubirea ei, dar ce vrei? suferințele ce am tras de la sexul d-voastre mi-au stricat inima.* NEGRUZZI, S. I, 47. *Știu bine că nu sînt stafii și că morții nu se mai scoală; dar ce vrai? Totdeauna nu sîntem stăpîni pe cugetare.* CONTEMPORANUL, II, 247, cf. DL. *Sînt sigur că nu-i plăcea nici căpitanului, însă, ce vrei, pesemne era numele neveste-si și bietul om fusese obligat să se supună acestui obicei barbar.* TUDORAN, P. 57. ♦ Fig. A necesita. *Cade-se amu și bolnavului să se postească... Mai vîrtos bolnavului, că postul va cuvînt, cade-se amu nu numai a se posti, ce și a se ruga.* CORESI, EV. 83. *Este cu cuviință să punem... în locurile cele mai luminoase cîte lucruri vreau lumină mai multă.* GOLESCU, P. 245/21. ♦ Refl. (Urmat de elemente predicative suplimentare) A se pretinde; a se crede. *Credem că într-o lucrare scolastică – cum se vrea manualul de față – materialul trebuie împărțit uniform, în așa fel încît diferitele capitole să se echilibreze.* V. ROM. iunie 1939, 151, cf. IORDAN, L. R. A. 350. *Critic de mult talent..., biograf strălucit, istoriograf capricios, eminescolog răscolitor..., romancier de ample mijloace, d. G. Călinescu se voiește și teoretician estetic în domeniul poeziei.* CONSTANTINESCU, S. II, 219. *E un băiat ciudat vînzătorul de cutii și tăbliță, de bureți și creioane, care s-ar vrea și vînzător de cărți într-un tîrg de negustori și măcelari în care mai nimeni nu citește.* STANCU, D. 381. *Oricît de gravă ar fi tema abordată, și de fiecare dată ea se vrea cel puțin gravă, vocea poetului își păstrează familiaritatea.* V. ROM. iunie 1973, 121. *Este oare o asemenea poziție, îndeosebi afișată pe micul ecran, a unui om politic care se vrea – și încă cum – responsabil?* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 2/4. *Textul..., care se vrea o autobiografie spirituală, îl prezintă... conform cu acea imagine interioară a lui.* ib. 21/1. ♦ (Subiectul indică autori sau lucrări ale acestora) A afirma, a declara, a susține; a crede. *Hunii... au încungiurat Țarigradul... cu vrednicia hatmanului lui Von (precum va Zonora), sau cu agiutorul pre curatei Ficioare de la Vlaherna (precum va Chedrinos).* CANTEMIR, HR. 333. *Dion nu numește locul în care au fost bătaia aci adusă, drept aceea lesne las să fie fost pe șesul Turdzii, precum voiește Catona.* ȘINCAI, HR. I, 5/2, cf. RF I, 104. *Numele nu este unguresc, cum vrea Melich.* DRĂGANU, ROM. 544. *Numele de „mulgător" nu are... nici în clin nici în mînecă cu vreun năravul păsării, de a mulge sau a lua mana oilor, vitelor, cum o vor unele legende.* BĂCESCU, PĂS. 275.

4. (Mai ales în forma negativă) A accepta, a consimți, a fi de acord; a permite, a aproba, a încuviința, a îngădui, a da voie. *Iară se întrebari sîmtu, și de cuvente și de numere și de leagea voastră, voi vedeți înșivă, giudețu eu acelora nu voiu se fiu.* COD. VOR.[2] 1[r]/7, cf. ib. 37[v]/6. *Cuventele rostului lui fără-leage și lăncote, nu vru se înțeleagă se fericeadze.* PSALT. 65. [Unii] *nu vor să se pocăiască.* CORESI, EV. 148. *Și tremease robii lui a chema la nuntă; și nu vrură să vie.* id. ib. 301, cf. id. PS. SL. – ROM. 150. *Am greșit înaintea fratelui nostru și vădzînd spaima sufletului tău, cîndu se milcuiia noao, nu vrum noi să-l ascultăm, derept aceaea vine această dosadă pre noi.* PO 148/6. *N-au vrut cu nusul să lăcuiască* (a. 1593). HURMUZAKI, XI, 319. *Poronci la Alexandru... ca să-i tremițe oști într-ajutoriu. Ei nu vrură, ce-i răspunseră: „Apără-te cum știi!"* MOXA, C. 207. *Bătrîna, mama lui crai, n-au vrut acesta lucru să-l facă, căci nu era de legea papii.* URECHE, L. 126. *Tot omul iaste detoriu se spuie giudețului pre cela ce nu va*

să asculte de dîns şi de învăţătura lui. PRAV. 70. *Ei iarăş au strigat: răstigneşte-l pre el!... Iară Pilat, vrînd să facă destul pre voia mulţimei, slobozi lor pre Varavva.* N. TEST. (1648), 62^v/4. *Iară să iaste întrebare de cuvînt şi de nume şi de leagea voastră, voi căutaţi, că eu giudecătoriu acestora nu voiu să fiu.* ib. 159^r/31. *Da toată vina inicerilor, că n-au vrut să stea la război, cum s-ar cădea slujitorilor celor buni.* M. COSTIN, O. 87. *Nu vei să-m spui direpţ.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 14^v/32. *Puse muierea stăpînului lui ochii ei pre Iosif şi-i zise lui: „Culcă-te cu mine!" Şi el nu vrea.* BIBLIA (1688), 29^2/25. *Iară Fist, răspunzînd lui Pavel, zise: „Vei la Ierusalim să te sui, acolo pentru acestea să te judeci de mine?"* ib. 852^1/40. *N-aţi vrut să păziţi tocmelele şi legăturile, cum zic la noi, la nemţi, parola.* IST. T. R. 23. *Împăratul n-au vrut să-i dea ucaz şi au socotit că nu este bine, că poate să-l prindză turcii.* NECULCE, L. 242. *În doao, trei rînduri i-am scris, şi el tot nu vrè să purceadză.* id. ib. 270, cf. CANTEMIR, HR. 430. *N-au vrut să-i priimească atunce acele cereri.* C. CANTACUZINO, CM I, 17. *Tudor, ginere Ciocărlioaie, n-au vrut să-l lase la închisoare şi i-au dat arapului pentru acei bani satul Stroieşti* (a. 1718). IORGA, S. D. XXII, 239. *De vei tu să mă laşi slobodă să mă duc, eu îţi făgăduiesc să-ţ dau trei învăţături* (a. 1764). GCR II, 77/20. *Am zis lui Pătru Luca să-m*[i] *dea aceşti bani, să-ş*[i] *ia boul; el n-a vrut* (a. 1760). IORGA, S. D. XII, 72. *Măcar de ar vre să adaogă oarecît de mult la preţ, sau de ar vra să să întovărăşască măcar cu stăpînii moşii*[i] (a. 1767). ŞTEFANELLI, D. C. 93. *Vrea-vei să mergem împreună? Ea îi zise: „precum vei porunci".* MINEIUL (1776), 51^{v2}/4. *Fimeia lui nu vra să plătească negustorului berbecii* (a. 1784). ŞTEFANELLI, D. C. 152. *Dacă judecata, după ce va auzi pre tata sau pre moş, va afla că aceia au pricini cu temeiu căci nu voiesc a să face acea căsătorie, cererea lor... o vor opri.* RÎNDUIALA 3/8. *Cel ce va să fie priimit aşa cu ochii legaţi şi în stare în care am spus mai sus că l-au pus, să aduce înlăuntru de priveghitori.* GHERASIM, T. 59^r/4. *Cu însuş solii franţozi ce nu ştia alte limbi nu vre a vorbi, cu toate că din auzite înţălege din destul.* id. IST. 8^r/12. *Am făcut înştiinţare la vornicul de acolo ca să-l trimetă să plătească porţie, şi n-au vrut a veni* (a. 1790). ŞTEFANELLI, D. C. 192. *Spuseră cîte cetăţi au luat şi deateră pre acei domni legaţi şi spuseră lui Alexandru cum n-au vrut să se închine lui.* ALEXANDRIA (1794), 73/16. *Numa nu va să primească corona stăpîniri*[i]. CANTACUZINO, N. P. 123^v/9. *Unii oameni... nu vreau să creadă că într-aceeaşi limbă şi altmintrelea să poate scria şi vorbi bine.* IORGOVICI, O. XV/6. *Românii din ţeara Bîrsei nu vrură să fie subt vlădicul cel românesc.* ŞINCAI, HR. III, 201/35. *Evelthon îi da de toate ce-i trebuia, numai oaste nu vrea să-i dea.* HERODOT^2, 242. *Domiţian... îl îmbie cu pace, carea mai nainte nu o dată cerîndu-o Dechebal, nu vruse să i-o dea.* MAIOR, IST. 3/21. *Ţiganii noştri... nu vor să păzească nice o rînduială.* BUDAI-DELEANU, T. 65. *Nice a să închina voieşte mie.* id. ib. 156. *Cînd o cheamă la masă ca să mănînce împreună cu el, nu voieşte* (a. 1816). IORGA, S. D. VII, 16. *Bucuros, răspunsă feata, dacă îmi vei da un creiţari, altminterea nu voi.* PETROVICI, P. 299/16. *Catilina cerca a se nevinovăţi, dară nimene pre el nu vrea să audă.* NICOLAU, P. II, 240/26. *Nu voiesc să-mi cîştig viaţa de la gîdea compatrioţilor miei.* GOLESCU, P. 370/16, cf. I. GOLESCU, C. *Voi-vei, tată, a mă învăţa şi pe mine de aceste psalme, ca şi pe ciialalţi?* DRĂGHICI, R. 48/4. *De ce nu te uiţi la mine?... Dar de nu vei să te uiţi la mine, încai vorbeşte cu mine.* VOINESCU II, M. 77/5, cf. VALIAN, V. *Pentru ce omul nu va să se mulţumească pe ceea ce-i este de ajuns!* TÎMPEANUL, G. 83/17. *Alţii nu vor să vază în idee decît transformarea unui fenomen sensibil care îi serveşte de proiectură.* LAURIAN, F. 18/11. *N-au voit să priimească să-i ajute.* BĂRAC, T. 51/26. *Dete tristul semn că voieşte a parlamenta şi a se preda.* BĂLCESCU, M. V. 174. *Numai să va şi-mpăratul... voie a ne da.* PANN, E. II, 92/1. *Aş dori să am bani, însă a-i posede cu nedirept nu voi.* ARISTIA, PLUT. 283/25. *De vei voi a fi a mea, comorile cerului, a pămîntului şi a mărilor se vor întinde la picioarele tale.* NEGRUZZI, S. II, 49. *Soldaţii n-au mai voit să urmeze nici pe Prodan, nici pe Macedonski.* GHICA, S. 113. *Românii nu vor pacea, nu vor trista umilinţă Ce asupră-le aduce un necinstitor tratat.* ALEXANDRESCU, M. 21, cf. PONTBRIANT, D. *N-a voit să-l înţeleagă pănă acum absolutamente nemini.* HASDEU, I. C. I, 200. *Dacă n-a vrea el, tată-său vrea.* ALECSANDRI, T. I, 34, cf. COSTINESCU. *Cei ce rabdă jugul ş-a trăi mai vor, Merită să-l poarte spre ruşinea lor!* BOLINTINEANU, P. I, 4. *Şi ruşinos şi drăgălaş, Mai nu vrea, mai se lasă.* EMINESCU, O. I, 175. *Şi cît de mult îmi pare rău...Că nu mai vei să te araţi.* id. ib. 184. *Cei doi nu prea voiau să primească.* CREANGĂ, A. 144. *Se tot ţinea telegrafistul de mine să i-o dau şi nu vream.* CARAGIALE, O. I, 21. *Dacă nu vrei să mă asculţi, stăpîne, orice ţi se va întîmpla, să ştii că numai tu eşti de vină.* ISPIRESCU, L. 9. *Vrai să munceşti ceva la mine? – Dă, aş munci, numai dacă m-ar lăsa părintele.* CONTEMPORANUL, II, 169. *Numai de un prejudiţiu nu vrea omul să se dezbere cu orice preţ, de acel anume al libertăţii voinţii sale.* PHILIPPIDE, O. A. 172. *Leon Vodă... le trimise cărţi cu jurămînt ca să vie în ţară, că nu le va face nimic rău, dar ei n-au vrut să vie.* XENOPOL, I. R. VI, 45. *Nu voi să o asculte sub nici un chip.* SBIERA, F. S. 118, cf. D. ZAMFIRESCU, R. 119. *Ba, într-un moment, papa, care nu voia să cedeze, a fost asediat la Avignon.* IORGA, P. A. 305, cf. ANGHEL, PR. 120, TDRG. *Nu vreau să mă mărit.* AGÂRBICEANU, A. 247. *Ei au ascultat şi au vrut să se aşeze la Domneşti.* RĂDULESCU-CODIN, M. N. 21, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Nu voise să crează că santinela trebuie să facă aidoma.* GALACTION, O. 153. *Nu voiai să mă primeşti şi să mă asculţi.* C. PETRESCU, C. V. 147. *Nu voi calicie la mine în batalion.* BRĂESCU, M. B. 147. *Unii din ei nu voiră să-şi împlinească aceste îndatoriri.* DRĂGANU, ROM. 269. *Nu voia să plătească din biata lui simbrie găinile mîncate de alţii.* POPA, V. 9. *Maică-sa greşise, n-a vrut niciodată să spuie cu cine.* VOICULESCU, P. II, 91. *Nu voiam să mai dorm cu nici un preţ.* SADOVEANU, O. VII, 464. *Părintele Nicodim... zice că să învăţ şi eu buchile, însă tuţa nu vrea.* id. ib. XIII, 44, cf. BL VI, 60. *N-a voit să primească curtea ce îi făcea cu insistenţă primarul.* ULIERU, C. 36. *Ioanide nu voia să construiască în stil gotic, stil romanic etc., ci în stilul său.* CĂLINESCU, B. I. 124. *Începu să plîngă şi nu mai vru să intre în biserică.* CAMIL PETRESCU, O. I, 48. *Măi cumetre, dac-ai vrea Dau roibul pe casa*

ta. PARASCHIVESCU, C. Ţ. 120. *Ascultă, Ieremie, ai vrea să porneşti cu mine la drum?* TUDORAN, P. 23, cf. DL, DM, CIORANESCU, D. ET., M. D. ENC. *Redactorii nu voiesc să umple coloanele revistei cu ceea ce se nimereşte.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 4, 56, cf. DEX, DSR. *Da, asta este pricina de nu voieşte să-ţi spuie.* COLUMNA, VII, 83. *Spune-mi, mîndro, vrei, nu vrei, De mă iei, de nu mă iei, Că colea mă roagă trei.* TEODORESCU, P. P. 318. *De iubit să ne iubim, La luat să nu gîndim! Oamenii ne vorovesc Şi părinţii nu voiesc!* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 65. *De vreai, mîndro, hai cu mine.* id. ib. 288. *Amîndoi s-o şi-necat. Măicuţa feciorului Nici aşa nu i-o voit Ş-acolo i-o despărţit.* MÎNDRESCU, L. P. 104. *Dar nici eu nu vreu să mor, Să fac chiefu tuturor.* MARIAN, H. 34. *Tot mereu îi da să bea; Dacă bani nu vrea să-i dea.* BIBICESCU, P. P. 293. *Tot umblă din casă-n casă, Şi nimeni nu vrea s-o lasă.* VICIU, COL. 7. *Nu vor să ne dea dîn ce-a apucat iei nainte.* GRAJUL, I, 166. *Numai puica să-mi trăiască, Să vrea ea să mă iubească.* CIAUŞANU, V. 119, cf. ALR I 298/874, ALR II 2 972/235, ib. 3 042/64, 349, ib. 3 051/141. *Oricine să mă roage nu vrau să-i ajut.* ib. 3 102/386, cf. ib. 3 699/414, ib. 4 397/414, ALR SN V h 1 419, ib. h 1 420/310, ib. VI h 1 633, NALR – B II h 183/43. ◊ (În proverbe şi zicători) *Atîta ţine pacea pînă vrea vecinul.* ZANNE, P. IV, 237. *Cine nu vrea să scrie cu condeiul, să scrie cu furcoiul.* id. ib. V, 586. *Nu e mai orb decît cel ce nu vrea să vază.* id. ib. II, 662. ◊ (Învechit; întărit prin „de voie", „cu voie", „cu voia...", „de bună voie") *Muiarea au vrut cu voia ei să să răpască.* PRAV. 188. *Mîniindu-să împărăţia pe Şfed, au poruncit numai să-l pornească cu sila, dacă nu va de bună voie.* NECULCE, L. 270. *Nici unul din noi nu vom să ne ispoveduim de bună voie.* ANTIM, O. 95. *Tătarîi... să-i facă şi pre aceia nepriiateni cu sila: de n-au vrut de bună voie războiul perşilor, şi de nevoie să-l priimască, şi, mai apoi, iarăşi să să întoarcă în ţara lor, să să ispitească a să bate cu perşii.* HERODOT[2], 228. *De nu va vrea Vodă cu voia să să plece, atunci tu să-l aduci ca să facă de nevoie.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 156. *Iar văzîndu-l că stă pe ale sale Şi cu voia nu va să să plece, La nevoie cu sfatul vei trece.* id. ib., cf. CONTRIBUŢII, III, 52. ◊ (Învechit, astăzi familiar; urmat de un verb la conjunctiv, precedat de conj. „ca") *Sînt vii părăsite şi cei ce le-au avut pînă acum supt stăpînire nu vor ca să le mai lucreze* (a. 1775). PRAV. COND. (1780), 180. ◊ (Învechit, rar; cu pronumele în dativ) *De munca lui auzind ucenicii, nu-ş vrea nici Ierusalimul să vază-ei.* CORESI, EV. 84. *Că nu-ş vrură nici să întrebe ce cuvinte au grăit Hristos.* id. ib. 197. ◊ (Prin extensiune) *Al ochilor izvor Nu va să-mi dea ajutor.* I. VĂCĂRESCUL, P. 61/21. *Veşnica pironire într-un gînd îi modificase orientarea generală a muşchilor, ce nu voiau să înregistreze mişcările sufleteşti diurne.* CĂLINESCU, S. 40. *Picioarele mi s-au zgîrcit şi nu au mai vrut să mă asculte.* STANCU, R. A. I, 13. ◊ (Despre *fenomene ale naturii) A venit iarna şi nu mai vrea să plece.* STANCU, D. 367. ▭ *Nici nu vrea să plouă.* ▭ *Furtuna nu vrea să se potolească.* (Subiectul indică obiecte) *Ce dracu are dulapul ista de nu vrea să se deschidă?* ALECSANDRI, T. I, 40. *Stăi puţin cu carul!... –Eu aş sta, dar nu prea vrea el să steie.* CREANGĂ, P. 40. *Acum stai pe o minge care nu vrea să se rostogolească la vale.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 14/2. *În zadar le-aşeza şi le învîrtea şi le potrivea baba, că ciaunul nu vrea să steie bine o dată cu capul.* CONV. LIT. IX, 191. ◊ Fig. *Nici moaştele ei n-or mai voi să poruncească, nici apele poate n-ar mai vrea să asculte.* CARAGIALE, O. IV, 138. ◊ Expr. **A nu vrea să ştie (nimic) (de...)** v. şti **(III 1). A nu vrea să audă (de...)** = a respinge categoric (o propunere, o situaţie, un fapt). *Răşinărenii nici nu voiau să audă de încetarea luptei începute sau de vreo înţelegere, pe cale de învoială, cu sibienii.* PĂCALĂ, M. R. 74. *Nici Miai nu vroia să audă de haiducie.* CAMIL PETRESCU, O. I, 34. *Cînd porunci să vie şi lăutarii, cei tineri nici nu vroiră să audă şi făcură gălăgie.* id. ib. 121. *Mama se gîndeşte să-l însoare pe frate-meu Ion cu o fată din vecini care are pămînt... Frate-meu nici nu vrea să audă.* STANCU, D. 427. **A nu (mai) vrea să audă** (sau **să ştie**) **de cineva** = a rupe orice relaţii cu cineva. *Tată-său nu mai voia să audă de el.* VLAHUŢĂ, ap. TDRG, cf. DL I, 173, DM 57, DEX 76. (Familiar; la imperativ) **Vreau!** = termen de aprobare, de acceptare; da. ▭ *Vrei să te căsătoreşti cu mine? – Vreau!* ♦ (În limbajul bisericesc) A primi **(III 3)** (o dogmă, o credinţă, o misiune etc.). *Şi nu ţinrură porăncita Dzeului şi în leage lui nu vrură a îmbla.* PSALT. HUR. 65[v]/15. *Se facu voia ta, Dzeul mieu, vruiu, şi leagea ta pre mijlocul maţelor meale.* PSALT. 76. *Să fac voia ta, Dumnezeul mieu, vrui, şi leagea ta pre mijloc de maţele meale.* CORESI, PS. SL. – ROM. 180. *Să vază toţi cîţi mergea pre cale că de voie vrea să meargă spre muncă, şi nefugînd de spăsenie lumiei, şi a muri de moarte ocărîtă.* id. EV. 89. *Hiecarele ce va vre să vie după mene... să să lepede de sine şi să-ş ia crucea sa şi să vie după mene.* VARLAAM, C. 42. *Nu vrură să stea cu credinţă Din ciudesele lui să să sîmţă.* DOSOFTEI, O. I, 177. *Greşitu-ţ-am şi noi denainte Cu părinţii noştri de mainte, Făcut-am nainte-ţ strîmbătate Şi nu vrum să facem dereptate.* id. ib. 243. *N-au vrut să se plece lui H*[risto]*s.* CHEIA ÎN. 91[r]/1. *Fiii lui Efrem, încordînd şi lovind cu arcele, întoarseră-se în ziua războiului; n-au păzit făgăduinţa lui Dumnezău şi în legea lui n-au vrut să meargă.* BIBLIA (1688), 406[2]/33. *Ai împlinit toate ale legii şi vei să pătimeşti şi vei să te omori pentru mîntuirea tuturor.* ANTIM, O. 32. *Vrut-am şi am răbdat toată mîntuire voastră* (cca 1750). GCR II, 58/4. *Atunci stăpînul tuturor ca o slugă au venit, vrînd să mîntuiască pre toţi.* MINEIUL (1776), 33[v1]/13. *Îndrăzneşte, învăţătoriule, că toţi vom să murim cu tine pentru H*[risto]*s.* ib. 145[r2]/11. ◊ Intranz. (Învechit, rar) *Se bucure-se şi veselească-se cei ce voru dereptăţiei meale, şi se dzică pururea: se mărească-se Domnul.* PSALT. 64. *Să se bucure şi să se veselească ce vor dereptăţiei meale şi să zică pururea.* CORESI, PS. SL. – ROM. 157. ◊ Refl. (Învechit, rar) *Şi mulţi den Israil s-au voit* (au primit B 1938) *la slujba lui şi au jîrtvuit idolilor şi au pîngărit sîmbăta.* BIBLIA (1688), 691[1]/10. ♦ (Urmat de elemente predicative suplimentare, adesea subînţelese; complementul indică oameni) A accepta într-o anumită funcţie, demnitate, calitate etc. *Ştefan Tomşa Vodă să sfătui cu boiarii..., aflară că să trimiţă să margă la Alixandru Vodă oameni juraţi de la ţară, să-i spuie că ţara nu-l va, nici iubescu.* URECHE, L. 177. [Tamerlan] *i-a răspuns* [împăratului] *că protecţia sa o*

va avea, dar nu o schimbă cu daruri, nici [î]*l voieşte a-l avea supus, căci nu rîvneşte la binele altora.* VĂCĂRESCUL, IST. 253. *După ce au zis acestea, s-au făcut mare larmă şi strigînd că numai pre Delean îl voiesc crai, pre Teihomer îndată l-au ucis cu pietre.* ŞINCAI, HR. I, 198/30. *Obştea ne-a trimis să-ţi spunem că norodul nu te vrea* [ca domn]. NEGRUZZI, S. I, 139. *Dacă voi nu mă vreţi, eu vă vreu, răspunse el.* id. ib. *Postelnicul Andronache mi-a vorbit despre fie-mea şi nu m-am împotrivit; decît l-am făcut să înţeleagă că nu-i voi da-o de soţie fără învoirea ei. Şi ea nu-l voieşte, nu este aşa?* FILIMON, O. I, 112. *Nu mă vrea, pace bună!* CARAGIALE, O. I, 308. *Joe luă de nevastă pe Junona fără voia părinţilor ei...* [şi] *nici ea nu-l prea vrea.* ISPIRESCU, ap. CADE. *Toţi ai mei azi nu mă vor.* COŞBUC, F. 160, cf. CADE. *Cine te vrea de ginere, cînd ai crescut din mila satului şi cînd păzeşti vitele celor cu fete de măritat?* GALACTION, O. 45. *Acuma el ştie că eu nu-l voiesc şi totuşi stăruieşte.* SADOVEANU, O. X, 233. ◊ Expr. **A nu vrea să ştie** (sau, învechit, rar, **să cunoască** pe cineva) **de...** = a refuza să recunoască autoritatea cuiva. *Patriarşiia n-au vrut să-l cunoască de legiuit arhiereu* (a. 1786). BUL. COM. IST. III, 14. *Nu voieşte să mai ştie de împăratul.* DDRF. ♦ Refl. (Învechit, rar) A se învoi. *De să vor voi şi se vor tocmi adins eişi* (a. 1652). ap. TDRG. *După moartea lui* [Radu] *boieri*[i] *nu să putea voi pre cine vor pune domnu.* GAVRIL, NIF. 59.

5. (De obicei în forma negativă; subiectul indică obiecte) A putea **(1)**, a fi în stare. *Se pune adesea, într-un lichid ce nu voieşte a cristaliza, nişte cristale mici de aceeaşi natură ca cele ce trebuiesc a se depune.* MARIN, PR. I, XXXIX/20. *Ceasul nu vrea să meargă.* CADE. *Focul nu vrea să ardă.* DL, cf. DM, M. D. ENC., DEX. *Bună e mîneca lungă Dar pînza nu va s-ajungă* (= să nu rîvnim la ceea ce nu putem obţine; să ne mulţumim cu puţin). Cf. PANN, P. V. I, 161/18, ZANNE, P. III, 218.

II. Intranz. impers. (Învechit şi regional; mai ales în forma *va*; urmat de o propoziţie subiectivă) A trebui **(2)**, a fi necesar; a se cere; a se cuveni, a se cădea. *După aceaia rămăşiţele sale şi sfîntul potiri ce ie în mînă cu pocrovul să şteargă şi pre margine, io va să sărute.* CORESI, LIT. 146. *Că şi de înşine, de noiş nevinovaţii, mai va Dumnezeu să fie rugat decît de alţii derept noi.* id. EV. 323. *Întăi să-l bată, de aciia să-l izgonească şi pre acesta, şi aceasta va* (trebuie MUNT.) *să fie cînd nu vor şti că-ş sîmt rudă.* PRAV. 217. *Tot o certare va să aibă, de vreme ce este fără de ştirea împărăţiei sau a domniei.* EUSTRATIE, PRAV. 35. *Pilda aceasta va să să înţăleagă că oricum lucrul s-ar tîmpla, tot pe voie ieste să fie.* CANTEMIR, I, I, II, 261. *Pricina pentru ce nu să găseşte scris... numai mi să pare, pentru doao pricini să-şi fie mutat scaunul. Dentru care, socotind bine, una tot va să fie fost.* R. POPESCU, CM I, 227, cf. PORUNCĂ, 2/10. *A doua zi cînd se scoală Ameţit, căznit de boală, Alta ce va să mai facă, Necăjit în lume pleacă.* BĂRAC, A. 60. *Am stat de m-am socotit care vrea să meargă înainte, tinerii sau bătrînii? Am văzut pe bătrîni înţăleniţi în obiceiurile trecutului; am văzut pe tineri aspirînd cu entuziasm către un viitor... oarecare... şi m-am dat cu tinerii.* ALECSANDRI, T. 1660. *Acea cale, iată, ne-am deschis-o. Acum va numai să păşim temeinic pe dînsa.* ODOBESCU, S. III, 456, cf. 197. *Musai va să răspundă „minken".* CARAGIALE, O. I, 90. *Va să aibi ochi să vezi şi devlă să le alcătuieşti.* CONV. LIT. XLV, 377. *Ca să fii avocat iscusit şi căutat, va să fii şiret, pişicher, chiţibuşar.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 44. *Mai va să curgă apă pe Moldova pînă i-or creşte întregi tuleile acestui pui de om.* SADOVEANU, O. XIII, 82. *Tot ea va să-i mai ajute şi de aci înainte, cînd o trebui.* DAN, U. 336, cf. ROSETTI, ILR I, 149, DL, DM, DEX. *Ca să poată munci, vra să avem mîncare bună.* PAMFILE, J. II, 172. *Ca să nu te-neci Va să dai din mîini.* I. CR. III, 120. *Via aia va*[să fie] *muncită.* GR. S. VI, 309, cf. ALR II/791. ◊ (Construit personal) *Toţi să minunează Şi nu ştiu ce vor să mai crează.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 143. *Aş mai sta eu, da vreu să mă duc.* A I 35. ◊ Expr. **Mai va** (sau, regional, **vrea**) = mai trebuie să aştepţi, mai este mult (pînă atunci sau pînă acolo). *Da pîn s-o desăvîrşi lucrarea dînşilor mai va.* JIPESCU, O. 56. *Oare socotit-aţi voi că... o să rămînă turma în ghearele voastre ca să o jăfuiţi după cum vă place? Hei! măre băieţi, mai va pînă atunci!* ODOBESCU, S. I, 110. *Mai va pînă ce o să-i poată vorbi despre moară.* SLAVICI, V. P. 18. *Începurăm... a ne mai cunoaşte unul pe altul; dar de la cunoştinţă pînă la prieteşug mai va!* CONV. LIT. XVII, 68, cf. BARCIANU, ALEXI, W. 473, TDRG 1704. *Răcani, duducă; pîn la soldaţi mai va.* HOGAŞ, H. 85, cf. ŞĂINEANU, D. U. 684, CADE 1395, GR. S. VI, 307, PUŞCARIU, L. R. I, 318, SCRIBAN, D. 1388. *O să te înghită focul iadului...– Mai va pînă atunci.* STANCU, D. 36. *Ai făcut socotelile, ne îmbogăţim sau mai va?* TUDORAN, P. 60, cf. SCL 1957, 118, DL IV, 610, DM 915, L. ROM. 1960, nr. 5, 14, M. D. ENC. 982, DEX 1005. *Ba mai vrea pîn-o veni primăvara.* ALR I 1 385/710, 725, 727, 782, 792, 795, cf. ib. 1385/96, 343, 760, 776, 780, 786, 803, 805, 808, 810, 820, 865, 870, 874, 878, 926.

B. (Învechit şi popular; cu valoare de semiauxiliar; urmat de un verb la conjunctiv sau, învechit şi regional, la infinitiv) A fi pe punctul să... (sau de a...), a fi pe cale să... (sau de a...); a fi gata-gata. V. da, sta **(III 4)**. *Şi ca vrea şapte dzile a se sfîrşi* (era să plini BIBLIA 1688, erau să se sfîrşească B 1938), *ceia ce era dintru Asiia, iudeii, vădzură elu întru sfîntutoare.* COD. VOR.[2] 16[v]/6. *Acieşi se delungară de elu ceia ce vrea se-lu întreabe* (erau gata să-l ia la cercetare B 1938). ib. 23[r]/5. *Bărrbatul acesta prinsu de iudei şi vrea ucis se fie* (erau să-l omoare B 1938) *de ei.* ib. 27[v]/8, cf. 46[v]/3, 81[v]/5. *În vreamea aceaea vine I*[su]*s în Capernaum u*[n] *vătah oarecarele u*[n] *rob boliia rău, vrea să moară* (era bolnav pe moarte B 1938), *ce-i era lui cinstit.* CORESI, TETR. 130. *Şi vru să între întru un oraş, timpinară pre ele zeace bărbaţi.* id. EV. 423. *Căce n-ai spus mie că ţi-e muiare? căce ai dzis că ţi-e sor, pentru aceaea am vrut să o iau* (era s-o iau B 1938) *pre ea mie muiare.* PO 45/8. *O vulpe hitleană nemeri de-şi uda coada în apă şi scutura pre foc, de vrea să-l stingă.* MOXA, C. 118. *Atunce vru să se muncească şi Orighin, ce nu putu răbda.* id. ib. 136. *Cînd vrea să moară Iustinian, el feciori nu avea, ce-şi dete împărăţia nepotu-său, lu Iustin.* id. ib. 153. *Pre acest bărbat, prinsu de jidovi, cînd vrea să-l omoară, sosiiu cu viteajii şi-l scoş, înţelegînd că e rimlean.* N. TEST. (1648), 166[v]/13. *Vrînd Sosipatru să cadză supt*

mare şi grea certare,... sv[î]*nt*[u]*l apostol agiutori cu ruga.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 31^v/15. *Athanasie va să răpoase către Domnul.* id. ib. octombrie 57^r/2. *Şi tocma atunci cînd vru să-l piarză cu armă şi cu oaste pre tată-său, el să spînzură cu chica de un arbore.* ZOBA, S. 49. *Îndată să depărtară de el ceia ce vrea să-l iscodească şi căpitanul s-au spăriat, cunoscînd că rîmlean iaste şi căci legase pre el.* BIBLIA (1688), 850^2/6. *Pre acesta om, fiind prins de jidovi şi vrînd să să omoară despre ei..., l-am scos pre el, înţelegînd că rîmlean iaste.* ib. 851^1/36. *Ştefan Vodă căzînd după cal, l-au vrut prinde vrăjmaşîi.* R. POPESCU, CM I, 255. *Suliiman... cînd vrea să moară au trimis de au chiemat pe nepotă-său.* ANON. BRÎNCOV., ib. II, 307. *Îmbătrînind şi vrînd să moară au dat blagosloveniia lui Iacov.* ANTIM, O. 260. *Au fost silită de s-au împrumutat, cu un cojoc şi o părechi cibote, de la nişte oameni ce trecea pe drumu mare, că vre să pei de frig* (a. 1711). URICARIUL, XI, 220. *Vrei să mori şi încă ţii patimă?* CATON, 86^r/14. *Cînd noi vream să ne apropiem acolo, doao pasări mari şi îmfricoşate... au venit asupra noastră* (a. 1783). GCR II, 130/28. *Iepile fug de acolo cînd vor să nască.* HERODOT^2, 202, cf. 245. *La o bătaie, cînd duşmanii se luară în goană şi vrea să fugă, fu lovit cu o săgeată prin amîndoao picioarele.* NICOLAU, P. 197/15. *Vrea să strige, dar şi glasul i se taie deodată.* CONACHI, P. 87. *Arnăutul de pe capră vru să se posomorească, însă nu-i dete vreme unul din hoţi.* RUSSO, S. 177, cf. CIPARIU, O. II, 301. *I-a venit rău, a vrut să cază, şi au trebuit s-o scoaţă pe braţe afară la aer şi să-i descînte.* CARAGIALE, O. I, 113. *Bine, zise Ahasverus oftînd resemnat, şi vrea să plece.* id. ib. IV, 9. *Tocmai cînd voi să se scoale şi să plece spre a merge să-şi încerce şi el norocul, iată că broasca ţîşti odată.* ISPIRESCU, L. 35. *Cînd ies în ocol şi vreau să plece, femeile aruncă cu chituşe de busuioc muiat în apă.* SEVASTOS, N. 234, cf. DHLR II, 215. *Ramurile vechi de producţiune, sporite cu altele nouă, alcătuiesc baza comerciului ce pare că vrea să renască.* PĂCALĂ, M. R. 321, cf. CADE. *Simţi o încleştare în inimă atît de dureroasă că vru să ţipe.* REBREANU, R. II, 123, cf. DL, DM, SCL 1968, 278, ALIL XXI, 84, 90, 91, M. D. ENC., DEX. *C-am mai zăbovit odată Şi-a vrut maica să mă bată.* MARIAN, H. 171. *M-a apucat vătămătura de am vrut să mor ast-noapte.* POP., în CC I, 61. *Ş-o prins să dzîcă cu fluieru de s-o clătit frundza ş-au vrut tătă să pchice gios.* ARH. FOLK. I, 188, cf. ALR I 995/80, 109, 280, ALR II 2 433/310, ib. 3 196/325, ib. 3 494/349. *M-o strîns de grumaz de am vrut să moriu.* ib. 3 589/250. *Ai mîncat de vrai să crăpi.* ib. 4 056/414. *Vrę să moară.* ALR II/I h 110/325, 531. *O vut să moară.* MAT. DIALECT. I, 205. *Aşă de somn! Numa să leagănă uomu!... Numai vrea să cadă gios!* O. BÎRLEA, A. P. II, 370.

C. (Cu valoare de auxiliar; la indicativ prezent, astăzi numai în forme flexionare specializate; serveşte la formarea timpului viitor I şi intră în alcătuirea timpului viitor anterior, a timpurilor prezent şi perfect ale modului prezumtiv şi, învechit, a unor construcţii de viitor I, de viitor anterior, de prezumtiv prezent şi perfect)

I. (Serveşte la formarea timpului viitor I şi intră în alcătuirea unor construcţii de viitor I; învechit, popular şi familiar, cu afereza lui *v-*, exprimă adesea şi posibilitatea sau îndoiala)

1. (Urmat de infinitivul fără prep. „a" al verbului de conjugat sau al verbului copulativ; cînd verbul de conjugat este la diateza reflexivă, pronumele reflexiv precede auxiliarul) *E voi ca oamenrii veţi muri.* PSALT. HUR. 70^r/24. *Ispoveadescu-me ţie, D[u]mnedzeulu mieu, cu toată înrima mea şi voiu proslăvi numele tău în veaci.* ib. 73^r/20. *Şi acmu aceasta eu ştiu că mai multu nu vreţi vedea faţa mea voi toţi.* COD. VOR.^{2} 10^v/12. *Demînreaţă se nă ducemu în cea cetate şi vremu lăcui acie întru anu.* ib. 65^v/7. *Gata pururea către rrespunsu celora ce vă vorn întreba de a voastră upovăinţă.* ib. 78^r/1. *Cumu vremu cînta cîntare Domnului în ţeară striină ?* PSALT. 286. *Şi va fi lungărată în faţă; şi va fi vorovitoare* (cca 1560) în L. ROM. 1986, 111. *Ce neştine de te va lovi preste falca cea dereaptă întoarce-i lui şi ceaealaltă.* CORESI, TETR. 9. *Adu-ţi aminte, o, oame, de moartea ta şi te opreaşte de vrajbă şi te lasă de ceartă; atunce veri împuţina păcatele tale.* id. EV. 48. *Muiarea de va omorî feciorul în sine, post 5 ai, închinăciuni 150 în dzi.* PRAV. LUCACI, 162. *Noi vrem veni către sfînta dzua învieriei oameni noi.* ib. 172. *Toţi ce se ţin către tine în cest oraş du-i afară din cest loc, că noi acest loc văm pierde.* PO 61/11. *Vă rugăm ce vreţi a[u]dzi din Moldua ... se ne daţî a şti au de rău au de bire* (a. 1593). DOC. Î. (XVI), 204. *Ei se vor lumina ca soarele întru părăţiia tatălui, iară păcătoşii în munca veacului.* COD. TOD. 217. *Oamenii... noi vrem trimite la domnea voastră să-i legiuiţi* (a. 1595). ROSETTI, B. 48, cf. 88. *Precepu Enia că cu multe svade şi îndelungă vreame ei se vor înălţa pre alte limbi.* MOXA, C. 118. *Să-i fie lui zapis de credinţă, pînă ce-şi va face singur şi direase domneşti pe acel sat* (a. 1623). GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 4. *Ce veri agonisi tu cu slujba şi eu cu plugul vom împărţi întocma amîndoi.* VARLAAM, O. 224. *Ştefan Tomşa Vodă să sfătui cu boiarii săi ce vor face.* URECHE, L. 177. *Ceia ce vor fura carul altuia... să plătească doo preţuri.* PRAV. 10. *Cînd vedzi vrăjmaşul di departe că vine şi de veri putea, fugi, pentru să-ţ scuteşti viaţa.* ib. 115. *Eu ştiu că mai mult nice unul den voi nu va vedea faţa mea, pren carii am trecut propeveduind împărăţiia lui Dumnezău.* N. TEST. (1648), 162^r/30, cf. ib. 173^r/4, MARDARIE, L. 155/8, 222/17, 265/12. *Să le întoarcem pe cît vor zice că le face acea parte de moşie a lor* (a. 1669). GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 9. *Iară tot vei afla pre rînd toate.* M. COSTIN, O. 42. *Întorcînd-o, dzicea că s-a potoli vrajba cu grecii.* id. ib. 250. *Pre toată vremea va sta verde.* DOSOFTEI, O. I, 11. *Puţîn nu de-atocma cu îngeri în slavă, I-a-ntrece cu cinste fără de zăbavă.* id. ib. 23. *Vor striga cu jele şi nu le-a-nţălege Să le folosască celor fără lege.* id. ib. 42. *După aceaia voi arăta voia lor.* CHEIA ÎN. 1^v/6. *Adevăr zic voao că... voi veţi fi trişti.* ZOBA, S. 30. *Cine va vărsa sîngele nevinovat, nu-l vei lăsa fără de bătaie.* id. ib. 103. *Iară cei ce vor cuteza... a strica şi a mişca această danie, unii ca aceia să fie afurisiţi* (a. 1679). C. GIURESCU, P. O. 65. *Aceasta să va chema muiare, pentru că dentru bărbatul ei s-au luat.* BIBLIA (1688), 2^2/29. *De va fi Domnul Dumnezeu cu mine, mă va păzi întru calea aceasta unde eu mă duc.* ib. 20^2/43. *Lui Mihai Vodă atunce îi vrè hi lesne şi îndemînă a domni.* NECULCE, L.

282. *Mai pe urmă viț vidè la ce au vinit cinstea lui Meneh pe boieri.* id. ib. 372. *Cu doaî puncturi roșii însămnate le vii videa.* CANTEMIR, I. I. I, 4. *Deosăbirea între grăunțe și între pleave a face viți putea.* id. ib. 76. *Cînd alții asupra lor vrea veni, ei ajutor să le dea.* C. CANTACUZINO, CM I, 68. *Noi ne temem că nu vom putea plini desăvîrșit.* ANON. CANTAC., CM I, 173. *Să urzesc înșălăciuni împotriva credinței: ce Dumnezeu o va ști păzi* (a. 1694). FN 43. *Voiu face după cum îm poruncești.* ANTIM, O. 232. *Eu nu mă voiu supune niciodată la nebuniile sufletului* (a. 1750). GCR II, 46/28. *Carii s-or dovedi că sînt vînduți, acie vor lipsi din stăpînire* (a. 1776). GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 42. *Să va face vreun lucru în silă cătră Haricliia.* AETHIOPICA, 32[r]/4. *Era nădăjduiți cum că să vrea arăta și de acum înainte.* ib. 48[r]/13. *Cu tărie voi sfărîma împărăția iadului.* MINEIUL (1776), 200[r2]/13. *Pe vichilul ce-l vor trimite să aibă cartea de vichilică.* PORUNCĂ, 2/25. *Să știe că nici într-un chip nu va putea scăpa de grea pedeapsa a Domnii*[i] *meale.* PRAV. COND. (1780), 46. *I-au zis doica: vei ști, doamna mea, că mi-au venit în gînd o istorie.* HALIMA (1783), 71[v]/4. *I-a răspuns că protecția sa o va avea, dar nu o schimbă cu daruri.* VĂCĂRESCUL, IST. 45. *Noi, cîte trele surori, care mai jos ne vom iscăli* (a. 1786). IORGA, S. D. XVI, 77. *Mai pe larg or arăta cum trebuie a lucra.* AȘEZ. 93/5. *Or pute să să mîngîie de pierdire celor vechi meșteri.* GHERASIM, T. 72[v]/5. *Aceasta s-a vede pe urmă.* id. ib. 98[v]/6. *Ei cu grabă or înțălege pre cei ce le vorovesc.* AMFILOHIE, G. F. 1[v]/7. *Turmuliță dragă Cum t-oi ținea întreagă.* I. C., POEZII, 7/15. *Nu știm prea bine D-om fi vii și mîine.* id. ib. 12/6. *Trebuie ca armia ta să stinghirească cît s-a putea mai mult armia lor.* CANTACUZINO, N. P. 33[r]/24. *De față oi merge de voi mărturisi precum că așa am auzit* (a. 1794). GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 100. *Zise Dioghen filosoful: – Împărate, cetatea cu sila nu vei lua, că sînt doao sute de mii de oameni în cetate.* ALEXANDRIA (1794), 57/8. *Munca voastră vi oi plăti cu șepte mii de marce de argint.* ȘINCAI, HR. I, 308/8. *Vei vedea că este nedreptate asupra lui.* MIL. TIT. 22[v]/17. *Deacă o pofteșți, foarte degrabă o vei vedea.* SIROIU, 43[v]/10. *Această carte... s-au cumpărat de mine... și pînă vare fi alta în biserica din Tarna, o dau întru acestaș... biserică, ca să se slujască cu dînsa* (a. 1802). în SCL 1953, 221. *Noi bani nu avem, nici om da, iar nici vom lăsa de bună voie să viclenim pre greci.* HERODOT[2], 406. *Gîndeam că l-oi găsi aci, vorbindu-ți de dragoste.* SLĂTINEANU, A. 18/10. *Singură această dovadă, fără de cele ce mai jos voi aduce, destul de limpede arată.* MAIOR, IST. 29/19. *Însă pentru aceasta ți-oi scrie de altă dată.* BUDAI-DELEANU, Ț. 66. *Cetatea Neagră este locul, Unde ne vom aștepta norocul.* id. ib. 193. *Voi pierde și aceasta puținea minte ce o am.* ȚICHINDEAL, S. 61. *Să te grijască de toate cele de lipsă, pînă te vei însănătoșa.* PETROVICI, P. 298/17. *Mai bucuros se va lipsi el de triumful care așa tare au poftit.* NICOLAU, P. II, 228/13. *Veți cunoaște de astăzi că are cine a vă stăpîni* (a. 1824). RĂȘCANU, L. XLIX. *Nu vor iubi mai mult decît întîi.* GOLESCU, P. 234/19, cf. LB. *Vei ști că iubirea de cinste stăpînește în tine.* POTECA, F. 311/23, cf. HELIADE, GR. ROM. 41, 45, 50. *Din istorie puțin vei înțelege.* BOJINCĂ, A. I, XII/4. *Sintimenturilor tale în limba lor le-oi grăi.* HRISOVERGHI, P. 12/12. *Voi arăta însușirile acestui aer, întrebuințînd cuvinte latinești.* ANTROP. 106/9. *Reintrați un moment în voi înșivă și veți recunoaște că eul care sînteți e un eu mărginit.* LAURIAN, F. 20/21. *Cunoaște-l de pe-a lui lacrimi ce le-i găsi pe hîrtie.* CONACHI, P. 99, cf. CÎMPEANU, GR. ROM. 91, 97, 98, 108. *Pe aceste principii, voi respecta toate națiunile ardelene.* BARIȚIU, P. A. II, 119. *Mă voi supune la legile voastre.* ARISTIA, PLUT. 326/20, cf. POLIZU. *Cînd va mînca monahul în post numai scrumbie, Atunci lăsînd paharul, m-oi apuca de carte.* NEGRUZZI, S. II, 179. *Graiul tău ce-ndeamnă pre oameni la virtuți, S-a pomeni cu slavă în veacuri viitoare.* id. ib. 228, cf. CIPARIU, O. I, 27, 66, 83 – 84, 252 – 254, 259, II, 204, 218, 301, 309. *Cu cît mai mult veți calcula, cu atît mai mult veți păgubi.* BOLLIAC, O. 54. *Domnilor alegători, mă rog să fiu ascultat, Și după ce m-ăți citi, mă rog să fiu deputat.* ALEXANDRESCU, O. I, 264. *Ne-ai promis odată că ne vei spune istoria emancipării lor.* SION, P. 54. *Noi sîntem niște oameni săraci, învățați să mîncăm cum om putea și să bem ce-om putea.* FILIMON, O. I, 408, cf. PETRI, V. *Zi, draga mea, atunce precum oi zice eu.* ALECSANDRI, P. I, 140. *Las'că nu-ți avea voi multă vreme parte unul de... altul.* id. T. 1384, cf. CIHAC, I, 319. *Voi îndrăgi păstorul ce va lupta cu mine.* BOLINTINEANU, P. II, 7, cf. LM. *Ne vom mărgini a reproduce pe scurt cîteva din opiniile criticilor germani.* MAIORESCU, CR. III, 6. *Aceasta se va înțelege mai bine după ce se va vorbi despre abstracțiune.* CONTA, O. F. 61. *Și mi-i spune-atunci povești Și minciuni cu-a ta guriță.* EMINESCU, O. I, 55. *Mi-a părea cum că natura Toată mintea ei și-a pus.* id. ib. 100. *Da, mă voi naște din păcat, Primind o altă lege.* id. ib. 173. *Tată, eu n-oi putea merge, că, după cum vezi, am tare multe trebi pe capul meu.* CREANGĂ, P. 169. *Rămîi la mine... și ț-oi da eu vrun ajutor.* id. ib. 222. *Ai a mă sluji, pînă cînd îi muri.* id. ib. 206. *Fusese vorba ca imediat ce s-o întoarce la București... să-i trimiță înapoi banii.* CARAGIALE, O. I, 16. *În lumea toată, totdeauna, nu s-au putut și nu se vor putea spune toate adevărurile.* id. ib. IV, 56. *Dacă ne-o ajuta Dumnezeu să scăpăm și de dînsa, apoi sîntem voinici.* ISPIRESCU, L. 6. *Mult bine ți-oi prinde cînd cu gîndul n-ei gîndi.* id. ib. 43. *Te pun eu, las', la dubă, cît îi fi să pomenești.* CONTEMPORANUL, II, 58. *Poate-o lacrimă, pe piatra ce-mi va coperi mormîntul, Va cădea din ochii mamei.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 16, cf. GCR I, CXXIV, CXXVI, DDRF, PHILIPPIDE, O. A. 79, BARCIANU. *Am să cad, dacă mi-o fi scris să cad.* D. ZAMFIRESCU, R. 96, cf. ALEXI, W., PUȘCARIU, ET. WB., TDRG, DHLR II, 225 – 226, 241. *Va fi numa bine: noapte, vijelie, basm.* DELAVRANCEA, O. II, 12. *Știau că vor avea de-acum lucruri scumpe de-același preț cu celelalte femei din sat.* AGÂRBICEANU, A. 88. *Să te fudulești cînd îi fi mire.* SOVEJA, O. 19, cf. DR II, 326, RESMERIȚĂ, D., ROSETTI, B. 33, id. I. L. R. 140, 506, GR. S. IV, 322. *Cînd voi fi liniștit, voi scrie un vers.* BACOVIA, O. 145. *Va veni o zi cînd vei fi recunoscut și consacrat.* GALACTION, A. 151. *Știu eu? Om încerca.* CAZIMIR, GR. 243. *Eu nu te voi uita niciodată.* CAMIL PETRESCU, T. II, 59. *O găsi el unde să se ascundă.* id. O. I, 299. *Acum prostea lumea cu proroci care se vor împlini la Paștele cailor.* VLASIU, A. P. 209. *Voi da toate ordinele trebuitoare.* VOICULESCU, P. I, 78, cf. BL IV, 42. *Se sfătuiau unii și alții să ridice*

odată porumbul fără hotărîrea boierului şi să lase pe loc cît or socoti ei că e drept. SADOVEANU, O. XVII, 305. *După ce mă petreci, vei face ce-i şti.* id. ib. XVIII, 102. *Ştie-ne Dumnezeu ce vom avea de aici înainte.* DAN, U. 9, cf. DR. IX, 504, BL VI, 5, IORDAN, L. R. 430, 431, 434, 447, 515, id. STIL. 154, BL VII, 5 – 25, SCRIBAN, D. *Băgaţi de seamă, cînd v-oţi vedea cu libretul în mînă, să porniţi cu dreptul!* MIHĂESCU, D. A. 5. *Alte opere de artă nu vor intra în cadrul aceluiaşi tip.* VIANU, E. 184, cf. BUL. FIL. VII–VIII, 148, XI–XII, 168, 309. *Pasărea măiastră va fi motivul lui de predilecţie.* OPRESCU, S. 128. *Poţi să fii alb ca zăpada şi te vom scoate negru ca tăciunele.* ULIERU, C. 9. *Păi cînd l-oi vedea, pici jos.* CĂLINESCU, E. O. II, 101. *Bineînţeles, voi plăti onorarul care se cuvine.* id. B. I. 74. *Dacă această ediţie va apărea, nu sînt sigur că ea va satisface gustul estetic al cititorilor de astăzi.* VIANU, L. R. 39. *Vei plînge mult atunci ori vei ierta ?* BLAGA, POEZII, 37. *Va trebui cîndva descris specificul sufletului moldovenesc.* RALEA. S. T. I, 66, cf. SCL 1953, 220, ib. 1954, 343. *Îl va însoţi pretutindeni cu gîndul şi cu inima.* VORNIC, P. 184. *Apoi, domnule, noi om mere... Dacă îţi binevoi, îţi pofti pe la noi.* T. POPOVICI, SE. 202, cf. DL, DM, SCL 1960, 851, 853, L. ROM. 1961, 108, SCL 1962, 196, 197, L. ROM. 1963, 73, GRAM. ROM.[2] I, 240, 254, CL 1969, 300, SCL 1969, 306, L. ROM. 1972, 111 – 115, 503 – 515. *Putem să ne şi amăgim făgăduind ispitei că o vom împlini săptămîna viitoare, luna viitoare.* STEINHARDT, J. 328, cf. M. D. ENC., DEX, L. ROM. 1975, 318. *Omul este singura fiinţă care ştie că va muri.* ROMÂNIA LITERARĂ 1976, nr. 1, 13/2, IVĂNESCU, I. L. R. 154, 155, 233, 342, 404, 466, 611, ALIL XXIX, 23. *Trandafirul... De sîn de s-a lipi El mai bine-a înflori.* ALECSANDRI, P. P. 275. *Maică-sa grăia:... – Noi nicicum l-om da, Că e mititel, Că e tinerel.* TEODORESCU, P. P. 49. *D-ei fugi de mine, Mă ţin după tine.* id. ib. 455. *Oamenii te-or întreba: – Ce lumină e asta?* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 64. *Prea mult m-oi bucura, Cu mine de-ţi ospăta!* id. ib. 493. *Ori îl vei purta ori ba, Nemic nu ţi-a ajuta!* MARIAN, H. 153. *Numai cu atîta agonisită ce voi şti eu face cu o sută de copii?* RETEGANUL, P. IV, 20, cf. VAIDA. *Cum or cînta cucoşii de miezul nopţii, dracu şi toate slugele lui, părăsesc pămîntul.* ŞEZ. I, 241. *Nu ştiu cînd te-i trezi!* BIBICESCU, P. P. 301. *De m-ăi întreba de vorbă bună, bine.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 167. *Apă-n vedre veţi lua.* VICIU, COL. 35. *De nu or afla aceia, nu le-a afla nimeni.* CANDREA, Ţ. O. 35. *Tare cu greu i-ei prinde.* id. ib. 36. *Dacă-n tîrg tu-i sosi, Nu lega murgul de gard.* BUD, P. P. 17, cf. GR. BĂN. *După ce mi-i găti mie de arat, ţi-oi da şi ţie un plug cu patru juncani şi ţi-i ara.* FURTUNĂ, C. 4. *Dar dacă nu vei toarce, ce să-ţi fac?* PAMFILE, S. T. 8. *O, Doamne, Maica noastră, Cum mă vrea bate cu palmele Peste faţa obrazului.* id. ib. 34. *D'e nu vea răspund'e noapt'ea nu să vea-ntîmpla n'iŝ un reu.* DENSUSIANU, Ţ. H. 104. *Zî, Drăgan'e, zî, drăguţ Pînă m-i ved'ea desculţ.* id. ib. 196. *Mamă, nu mă sudui, Batăr de unde-oi veni.* BÎRLEA, L. P. M. II, 43. *Dacă v-eţ duce pe la Arpaş, afli, pi-acolo-i cu totu alfeli vorbiele mai şchimbate.* GR. S. I, 125. *Neicuţă, cînd ţi-oi cînta, Mulţi copaci s-or dărîma.* CIAUŞANU, V. 91. *Nici ui be, nici ui mînca, Pînă mn'ie nu mn'i-i spune, Că de cînd de-acas-ai plecat Cu cîţi te-ai sărutat.* ARH. FOLK. I, 166, cf. ALR I 2 005, cf. ib. 3 106/53, 310. *Încătru vi zbura-n acolo m-oi mărita.* ib. 4 366/29, cf. ib. II 36, 250, 325, 605. *Spune-i că l-oi aştepta.* ALR SN VI h 1 631/334, ib. h 1 654, ib. h 1 713/353, ib. h 1 816/551, 682, ib. VII h 2 021, ib. h 2 022, ib. h 2 023, ib. h 2 025/192, ib. h 2 027, ib. h 2 030, ib. h 2 238, ALRM SN IV h 1 565, 1 566, 1 567, 1 571, 1 572, A I 23, II 12, III 16, 17, TEAHA, C. N. 100. *Bade-n casă nu ţi-oi mere, Că n-ai ochi p-a mea plăcere.* FOLC. TRANSILV. I, 276. *Ceea ce-o plăcea, Aia ca să-şi ia.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 41. *Car' pe care v-oţi trînti.* ib. 283. *Stăi că-i vid'e cînd a vin'i ş-împăratu, i vid'e.* O. BÎRLEA, A. P. I, 135. *Oi ieşi... şi m-ăi toca cum ţ-o plăcea.* id. ib. 173. *Ţîn'e numa drumu, că ieste drum... pînă-acolo cîn vi-s tîln'i.* id. ib. II, 24. *De nu te vei mărita Tot pe mine m-ăi lua.* FOLC. MOLD. II, 149, cf. L. ROM. 1972, 213. *Cartea e ca marea, fără fund, şi cine o lăcomi să-nveţe numa el toată cartea din lumea asta... nu poate.* JIPESCU, O. 127, cf. ZANNE, P. V, 140. *Spune dreptate Că-n cap te-or bate.* id. ib. 283. ◊ (Învechit şi popular; pronumele personal cu funcţie de complement direct sau indirect este postpus structurii de viitor) *Arrată-mi credinţa ta din lucrurele tale şi eu voiu arrăta ţie din lucrurele meale credinţa mea.* COD. VOR.[2] 60[v]/9. *Să flămînzire nu voiu zice ţie.* CORESI, PS. 132/4. *Eu voi arăta lui cîte să cade lui.* N. TEST. (1648), 146[v]/13. *De voi flămînzi, nu voi zice ţie.* BIBLIA (1688), 397[2]/14. *Ei mai în urmă vor cunoaşte-o.* PRAV. COND. (a. 1780), 60. *Să ni să dea hrană ce vom plăti-o.* CANTACUZINO, N. P. 54[r]/13. *Nu ne părăsi şi chiar cînd vom greşi ţie.* MARCOVICI, D. 5/18. *Pe aceasta de n-oi iubi-o, eu pei.* CONACHI, P. 19. *Asta e o lungă şi tristă istorie, pe care îţi voi spune-o deseară.* NEGRUZZI, S. I, 43. *Voi ruga-o să fie rea.* EMINESCU, P. L. 55. *Verdeş împărat chemă slujitorii şi le dete o gură de or pomeni-o.* ISPIRESCU, L. 44. *Românii... îi jărtfesc fără cea mai mică răzgîndire, precum vom vedea-o în curînd.* XENOPOL, I. R. XII, 91. *Du-te-n drumu-ţi! ridică Ana glasul, poate vor auzi-o cei ce lucrau prin apropiere.* T. POPOVICI, SE. 9. *Dacă veţi duce-o la d-voastră, S-o culcaţi în cămară.* FRÎNCU – CANDREA, M. 159. ◊ (Învechit, rar; pronumele reflexiv este postpus structurii de viitor) *Nu va lipsi (nu va săvîrşi-se* ms. 4389) *stăpînitori den Iuda.* BIBLIA (1688)[2] I, 314 – 315, cf. 79. ◊ (Pronumele personal cu funcţie de complement direct sau indirect este reluat după structura de viitor) *Această carte... cui cetindu-li-se o vor auzi-o* (a. 1533). GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 1. *Într-acele amestecături i să vor închina lui.* URECHE, L. 87. *Te-a griji-te, Şi de gîlceavă-n veci te-a feri-te.* DOSOFTEI, O. I, 123. *M-ii izbăvi-mă.* id. ib. 309. *Să mergi la pămîntul carele-ţ voiu arăta ţie.* BIBLIA (1688), 8[1]/46. *Îmi vei dărui mie un fiu.* CANTACUZINO, N. P. 4[r]/20, cf. ALR SN VI 1 654/362. ◊ (Învechit şi regional; pronumele reflexiv este reluat după structura de viitor) *Pănă cînd s-a nălţa-să vrăjmaşul cu scîrbă?* DOSOFTEI, O. I, 31, cf. ALR SN VII h 2 027, ALRM SN IV h 1 571, 1 572. ◊ (Cu intercalarea adverbelor „mai", „şi", „tot", „cam", „prea" în structura de viitor) *Amu noi să văm şi tăcea, el ştie toată taina inimei.* CORESI, EV. 20. *Şi tu, Vilhleeme, ... sărac nu veri mai fi întru domniia Iudei!* id. ib. 196. *Pănă... să va mai domoli firea bărbatului cea sireapă.* PRAV. 155. *D*[u]*m*[ne]*dzău frate să te iarte, că încă mult vrea mai agiunge în multă vreme.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 3[r]/21. *După ce moare...*

păcat nu va mai face şi de-a greşirea vreme nu va mai avea. ZOBA, S. 59, cf. id. ib. 28. *Nu voiu mai adaoge de acum a blestema pămîntul pentru faptele oamenilor.* BIBLIA (1688), 6[1]/49. *Nu să va prea zăbovi cel zid a să închina* (a. 1694). FN 39. *Cei ce stăpînesc bunurile mele,... de or şi muri,... numele lor nu moare* (a. 1773). GCR II, 94/38. *De să vor şi sili de vreun obraz tare, să nu să plece.* PRAV. COND. (1780), 60. *Pă dînsul a-l sluji de mumă, cînd Pompilia, maica lui, nu o mai fi.* CANTACUZINO, N. P. 4[r]/25. *Ne vor şi birui.* HERODOT[2], 406. *De s-o şi dovedi, nu-l putem lua.* SLĂTINEANU, A. 36/23. *Nu le va mai trimite bucate.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 192. *Acei saci... să vor şi împărţi pă la magazii* (a. 1809). DOC. EC. 77. *De la tine, Domnul ştie cînd voi mai lua.* GOLESCU, P. 183/18. *Să răbdăm pînă ce să va mai astîmpăra temperatura trupului.* ALBINEŢ, M. 90/17. *Un galbăn acum n-oi mai pretenda.* PANN, H. 43/6. *Nu era sigur că se vor mai înturna inemicii barbari.* ARISTIA, PLUT. 293/16. *Domnul ştie ce-mi vor mai face celelalte trei.* NEGRUZZI, S. I, 24. *Mă dau eu ţie rob, daca pînă în doi-trei ani vor mai fi robi pe lume.* SION, P. 60. *De-acuma nu te-oi mai vedea.* EMINESCU, O. I, 187. *Începură... nişte ploi, care părea că nu vor mai înceta.* SLAVICI, O. I, 67. *Ne temem că nu te vei mai întoarce.* ISPIRESCU, L. 8. *Femeia... nu va mai fi jucăria bărbatului.* CONTEMPORANUL, II, 116. *Cine ştie cîţi din noi vom mai trăi?* VLAHUŢĂ, S. A. I, 4. *Nu va mai putea zări nici o casă.* MANOLESCU, I. 8. *Loviţi de aceste săgeţi, nu vă veţi mai întoarce înapoi.* XENOPOL, I. R. I, 32. *Bunii funcţionari... ca mîine nu vor mai fi nici ei.* ANGHEL, PR. 107. *Mare lucru să nu mă fac şi eu călugăr, cînd oi mai îmbătrîni.* HOGAŞ, DR. I, 247. *De-acu, la anu, cine o mai ajunge.* SOVEJA, O. 15. *S-o mai potoli gerul.* REBREANU, NUV. 47. *Dacă îţi promit că nu voi mai fi ministru?* CAMIL PETRESCU, T. I, 253. *Să vedem... ce-or mai face ele.* STĂNOIU, C. I. 212. *Nu le va mai îngădui să-l vicleneasca cu taine.* VOICULESCU, P. I, 43. *Va mai trece un veac.* SADOVEANU, O. XIV, 478. *Închinăm spre cercetarea comparativă..., pe care o vom şi întreprinde.* CĂLINESCU, B. 6. *Mi-e teamă că nu îmi voi mai vedea niciodată băiatul.* id. O. III, 22. *Om mai vedea noi.* T. POPOVICI, SE. 9. *Ş-un alt împărat ca mine Nici veţi mai găsi pe lume.* TEODORESCU, P. P. 112. *Nu fi, maico, supărată, Că ne-om mai vedea vreodată.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 197. *Ba n-oi mai bea!* ANT. LIT. POP. I, 384. *Horele n-oţi mai juca.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 28. *O mai ajunge Drăguş la căuş.* ZANNE, P. III, 92. ◊ (Învechit; structura de viitor este dislocată prin intercalarea subiectului, a complementului etc.) *Cela ce va toată leagea feri.* COD. VOR.[2] 59[v]/10. *De-l va sîmbăta vindeca.* CORESI, TETR. 76. *De va şi Satana însuşi de eluşi împărţi-se.* id. ib. 145. *De va neştine lua o muiare văduo.* PRAV. LUCACI, 167. *Nice fiiul mieu va ceva cutedza cătr-însă.* ib. 174. *Nu se cade pre spiţe a le aduce une ca ceastea, că se va cu dzisa legiei şi ivită apăra să se veaghe.* ib. 178. *Nece cum nu vreţi cu moarte muri.* PO 18/20. *Meargeţi la Iosif şi ce va el dzice voao aceaia faceţi.* ib. 145/9. *Acesta va ca cu seacerea răteza de pre lume pre mine.* MOXA, C. 158. *Cearcă-l, că veri armă hitleană găsi ascunsă la dînsul.* id. ib. 186. *De va cineva împotriva firii şi în pizma adevărului socoti... pe Vidră între dobitoace.* CANTEMIR, I. I. I, 64. *De nu voiu cumva proroc minciunos ieşi.* id. ib. 115, cf. ALIL XXVI, 63. ◊ (Învechit, astăzi mai ales poetic; cu topica inversată) *Ucide-veţi toţi voi ca pre părete plecatu şi gardu împă[n]su.* PSALT. HUR. 51[r]/3. *Îngerilor săi gice-le-va de tinre.* ib. 78[r]/24. *Scoală-te şi pasă în Damascu şi acolo gice-ţi-se-va de toate de carile dzisă.* COD. VOR.[2] 20[r]/14. *Acela fericat întru facirile sale fi-va.* ib. 58[r]/10. *Glasul lui auzi-vreţi.* PSALT. 198. *Ce da-se-va ţie şi ce adauge-se-va ţie cătră limbă hicleană?* ib. 268. *Izbăvi-te-voi şi proslăvi-mă-veri.* CORESI, EV. 235. *Aceasta părea-le-se-vrea că iaste o nălucitură.* id. ib. 259. *Porîncitele lui veghea-vrem şi ogoadă înaintea lui facem.* id. L. 198/5, cf. PS. SL. – ROM. 497. *Vrajbă pune-voiu între tine şi între muierea.* PO 20/9. *Nevoi-vom să facem prentru voia domnilor voastre* (a. 1595). ROSETTI, B. 49. *Da-voiu voao şi altura la mulţi de la viiarea mea.* COD. TOD. 208. *Duce-te-veri cu elu în focul nestinsu* (a. 1619). CUV. D. BĂTR. II, 122/6. *Pre ceia ce le fac şi le ţin întregi chema-i-va cătră sine.* VARLAAM, O. 199. *Piiarde-va toată acea dobîndă.* PRAV. 55. *Fiiul omenesc da-se-va popilor celor mari şi cărtularilor.* N. TEST. (1648), 55[r]/7, cf. MARDARIE, L. 211/12. *Întra-va în tîrg au întoarce-să-va înapoi.* M. COSTIN, O. 138. *Mărturisi-ţi-voi, Doamne, a ta dereptate.* DOSOFTEI, O. I, 22. *Adevăr zic voao că plînge-veţi şi suspina-veţi voi.* ZOBA, S. 30. *Scrie-voiu şi eu lor cuvinte de mîngîiere.* BIBLIA (1688), 707[1]/56. *Înţelege-m-va cel ce are minte sănătoasă* (a. 1693). FN 20. *Pute-vei tu să porţi de griji acei ţări?* NECULCE, L. 164. *Lua-vei duhul lor.* ANTIM, O. 120. *Avea-vei bucurie deplină.* HALIMA (1783), 247[v]/15. *Umbla-voi cînd pă văi, cînd pă dealuri.* I. C., POEZII, 44/11. *Voi slobozi-veţi pă aliatul meu.* CANTACUZINO, N. P. 58[r]/18. *Adevărat spune că... neputernicii rîdica-să-vor.* ALEXANDRIA (1794), 68/14. *Asupri-vă-va limbă străină.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 81. *Dar, vai mie! vro nădejde putea-mă-va bucura?* CONACHI, P. 21. *Curînd sosi-va vremea ticăloşii a simţi!* NEGRUZZI, S. II, 16, cf. CIPARIU, O. II, 302, 366. *În ce mod ieşi-vom din labirintul unei nomenclature atît de confuze?* HASDEU, I. C. I, 16. *Vedea-voi coama-i văl aurit.* BOLINTINEANU, P. II, 18. *Mîni în zori de zi pleca-vom Către schitul vechi şi sfînt.* EMINESCU, O. I, 65. *Îngîna-ne-vor c-un cînt Singuratece izvoare.* id. ib. 75. *De-a lui priviri înfiorată, Pleca-vei ochii în pămînt.* VLAHUŢĂ, S. A. I, 56, cf. GCR I, CXXXV. *Eu, pîndindu-ţi urma, Veni-voi către miez de zi Tiptil peste coline.* COŞBUC, P. II, 218. *Purta-vom şi noi... fantastice inele.* ANGHEL, PR. 35, cf. DHLR II, 245, ROSETTI, I. L. R. 506. *No, bine, nană Ană,... scula-ne-om să ne taie ţiganii pentru porcii grofului.* T. POPOVICI, SE. 26, cf. ALIL XXIX, 50. *Duce-m-oi de-aici din sat.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 188. *Eu la tini trimete-voi Vreo doi-tri îngeri de-ai mei Şi pe tin' lua-te-vor.* VICIU, COL. 66, cf. ALR I 2 005/255. *Fi-voi voinic cum am fost.* FOLC. OLT.-MUNT. IV, 236. *Afla-t'e-oi io.* O. BÎRLEA, A. P. I, 593. *Numa scutură funele..., că lega-s-or ii.* id. ib. II, 98. ♦ (Urmat de infinitivul fără prep. „a" al verbului „a fi" ca auxiliar formează viitorul I al acestuia care, împreună cu participiul acordat al verbului de conjugat, alcătuiesc viitorul I al verbului la diateza pasivă) *Să va fi mîncat* [dobitocul] *de gadine, adeveredze aceaea, deci nu plătească.* PO 252/9. *Veţi hi duşi înaintea domnilor şi*

împăraților pentru numele mieu. VARLAAM, C. 453. *Veți fi suflaț cu spulbărare.* DOSOFTEI, O. I, 11. *Cu rugăciunea sf[î]ntului vor fi păziți.* MINEIUL (1776), 162[v1]/8. *Vor fi aduși cu zapciu* (a. 1794). IORGA, S. D. XXII, 252. *După ce vor fi puse toate pricinile, trebuie să se puie și cea dintîi.* POTECA, F. 275/26. *Călătorii... vor fi supuși tot la asemenea măsuri.* CR (1834), 300[1]/24. *Fie ca aceste versuri ce curînd vor fi uitate Să aducă alinare vrunor inimi întristate.* NEGRUZZI, S. II, 12, cf. CIPARIU, O. II, 219. *Observațiile noastre... vor fi reluate și verificate în cursul studiului.* CĂLINESCU, B. 6. *E ora zece, ora la care comisarii știu că vor fi primiți.* CAMIL PETRESCU, O. III, 31. *Voi fi preferat înaintea multora.* ULIERU, C. 57. *Aici se hotărăște dacă vom fi mîntuiți ori osîndiți pe veci.* STEINHARDT, J. 317. ◊ (Cu topica inversată) *Ferice de ceia ce plîng că aceia mîngîiați vor fi.* MOLITVENIC (sec. XVII), 307. ▭ *Dacă-și vor recunoaște vina, iertați vor fi.* ◊ (Refl. pas.) *Cei ce vor scrie despre locuința țăranului peste 25-30 ani, nu vor mai descrie bordeie, căci durata bordeielor, chiar nouă, ce se vor fi făcut în același timp cu publicarea regulamentului..., nu poate trece peste acest timp.* MANOLESCU, I. 8. *Ipotecile... nu pot avea efect în România decît după ce actele prin cari s-a consimțit ipoteca se vor fi vizat de președintele tribunalului civil.* HAMANGIU, C. C. 445. ◊ (În amenințări și avertismente) *Las că te-oi juca eu!* NEGRUZZI, S. I, 10. *Va vedea el cu cine se joacă!* COSTINESCU. *Te-oi face eu să iei un drăguț de femeie, care nu se mai afiă!* CREANGĂ, P. 161. ▭ *Vine, el, șeful, și-ți da de naiba!* ◊ (Învechit, rar; cu topica inversată) *Atunce dzise Pavelu către elu: Bate-te-va Dumnedzeu păreate vărruit.* COD. VOR.[2] 23[v]/9. *Atuncea zise Pavel către el: Bate-te-va pre tine Dumnezău, păreate înălbit, că tu șezi giudecînd pre mine după leage.* N. TEST. (1648), 165[v]/12. ♦ (În prescripții, recomandări, rețete etc.; cu valoare de imperativ) *Mai puțin să va certa omul cel bat..., că atunce să cheamă că nu ști nemică ce face.* PRAV. MOLD. 145[v]/14. *Orice sinet sau zapis făcut într-această vreme nu va fi scris și trecut în condica județului cu orînduiala ce mai jos arătăm, nu va fi ținut în seamă și ca o hîrtie albă să va socoti* (a. 1793). PRAV. COND. (1780), 199, cf. IORDAN, L. R. 430, GRAM. ROM.[2] I, 240, SCL 1974, 118. ▭ *Medicamentul se va lua înainte de masă.* ▭ *Răcitura se va fierbe la foc mic.* ♦ (Mai ales în stilul didactic, în evocări; cu valoare de viitor istoric; adesea cu intercalarea adverbului „mai" în structura verbală) *Ennius scrie și o epopee, acela însă care va duce genul aproape de perfecțiune va fi Virgiliu.* SCL 1974, 118. *La Moinești, el va mai picta peisaje.* OPRESCU, S. 69. ♦ (Popular; cu valoare de prezumtiv) *Au socotit că... poate să-l prindză turcii, și l-or omorî.* NECULCE, L. 243. *Apoi dă..., știu eu?... Dac-a vini bărbatu-meu?* ALECSANDRI, T. I, 264. *Nu știu zău cum a sta și asta.* CREANGĂ, P. 172, cf. SG II, 55. *Am un vecin, are cinci fete, cinci băieți: unii sîn mari, unii micșori. Cum i-o ține, nu știu.* GRAIUL, I, 151. *Să spună dumnealor, că poate or ști mai bine decît mine.* PAMFILE, COM. 4.

2. (Prin Transilv.; urmat de infinitivul lung al verbului de conjugat) Cf. CIPARIU, O. I, 254. *Tu soare rătund Treci dealul curînd, Și nu te-or blăstemare Și nu te-or chemare, Robii cîmpilor Iobagii domnilor.* POP., ap. GCR II, 321. ◊ (Cu topica inversată) *Copilașii tăi Fir-or puii mei.* TEODORESCU, P. P. 454.

3. (Învechit; mai ales în propoziții condiționale, temporale sau atributive; de obicei în corelație cu alt verb la viitor; urmat de infinitivul fără prep. „a" al verbului „a fi" ca auxiliar formează viitorul I al acestuia care, împreună cu gerunziul verbului de conjugat, alcătuiesc o construcție de viitor I; exprimă caracterul continuu al unui proces, al unei stări, al unei calități) *Să veți hi îmblîndu în tocmealele meale... da-voiu voao ploaie* (cca 1560). CUV. D. BĂTR. I, 6/17. *Să veți hi urîndu aceaste porînci ale meale..., eu încă aceasta voiu face cu voi* (cca 1560). ib. 8/6. *Nu voi amu vreți fi grăind, ce duhul Tatălui vostru grăi-va întru voi.* CORESI, TETR. 20. *Unde se va fi mărturisind evanghelie aceasta prespre toată lumea, zice-se-va și ce feace aceasta întru pomeana ei.* id. ib. 61. *Și popa cela ce... va hi știind, se-l leapede.* PRAV. LUCACI, 177. *Cînd den Eghipet veri fi aducînd afară oamenii miei, face-vei aicea jirtvă în cest munte lui Dumnedzeu.* PO 186/26. *În ce dzi te vei fi ivind înaintea mea muri-vei.* ib. 212/13. *Încă și despre crai, de ver fi avîndu ceva asupreală și nedireptate, ai voie să-ți întrebi și cu craiul, unde să adună toți domnii la scaunul țării.* URECHE, L. 125. *Să cade să să arate lucrul și să să cunoască pre cuvinte... ce fel de nebunie va fi avînd.* PRAV. 246. *Numai să dea direasile dacă n-a hi avînd nici o treabă cu dînsele* (a. 1675). GHIBĂNESCU, S. I. V, 29. *De mă vei scoate astăzi de pre fața pămîntului... voi fi suspinînd și tremurînd asupra pămîntului.* BIBLIA (1688), 3[2]/38. *De te va blagoslovi Domnul Dumnezăul tău întru toate sămănăturile tale și în tot faptul mîinilor tale, și vei fi veselindu-te.* ib. 138[2]/14. *De nu vă vor fi lăsînd lucrurile a ceti dimineața, puteți și cătră seară* (a. 1700). GCR I, 338/4. *Să nu lepede din moștenire...; nici să lase cea mai multă parte din avere lui la vreunul din rudele lui, pentru multa dragoste ce va fi avînd spre acela, năpăstuind pe ceilalți.* PRAV. COND. (1780), 106. *Cînd țiganul sau țiganca ce să cere de stăpînu-său va fi știind meșteșuguri, și să cere asupra schimbului schimb deopotrivă,... atunci cu judecată să se hotărască aceasta.* ib.146. *De vei fi avînd bănuială asupra lui Caton,... mai vîrtos mă făgăduiesc ție să te trimit la tabăra ta.* CATON, 81[r]/10. *De va fi avînd cevaș de taină ca să-mi spuie, este cinevaș acolo.* MIL. TIT. 23[r]/21. *Birurile haznelii și havalelile obștești să pun asupra lor, celi întîiu pe temeiul hrisoavilor domnești ce vor fi avînd* (a. 1818). GCR II, 221/13, cf. CÎMPEANU, GR. ROM. 100, CIPARIU, O. I, 261, II, 218, 301, 369, GCR I, CXXIV, DHLR II, 227, CL 1966, 257, L. ROM. 1974, 97 – 100, ALIL XXIX, 28. ◊ (Învechit; construcția verbală este dislocată prin intercalarea subiectului, a complementului etc. în structura de viitor a auxiliarului „a fi") *Derept aceaia voia voastră face-vom, să se va tot omul carele cap de bărbat fi tăind împregiur.* PO 117/9. *Să va da voao într-acela ceas ce veți grăi. Că nu veți fi voi grăind, ce duhul Tatălui vostru va grăi dentru voi.* N. TEST. (1648), 13[r]/21. *Și vei face pre doi herovimi, pre amîndoao marginile vor fi acei doi herovimi întinzînd aripile deasupra.* BIBLIA (1688), 57[1]/29. *Și va fi gura lui dentr-însul în mijloc avînd gure împrejurul gurii, lucru țesut..., pentru ca să nu să spintece.* ib. 59[2]/25. *Nu vă grijireți cum și ce veți*

grăi, că să va da voao într-acela ceas ce veți grăi. Că nu veți fi voi grăind, ce duhul Tatălui vostru cel ce grăiaşte întru voi. BIBLIA (1688), 757[2]/7, cf. L. ROM. 1974, 99. ◊ (Învechit, rar; cu topica inversată a auxiliarului „a fi") *Cine robul său au slujnica fi-l-va bătînd cu toiagul, cum în mînă-i va fi murind să se bintătuiască.* PO 248/16, cf. ALIL XXIX, 31. ◊ (Învechit, rar; cu topica inversată a construcției verbale) *Suspinînd şi tremurînd vei fi asupra pămîntului.* BIBLIA (1688), 3[2]/33, cf. CIPARIU, O. II, 302.

4. (Învechit şi popular; mai ales la pers. 3; urmat de conjunctivul prezent al verbului de conjugat, formează o construcție de viitor I; exprimă o acțiune viitoare, de obicei, iminentă; în textele religioase, iminența acțiunii viitoare decurge din caracterul ei predestinat) *A măriei dumneadzeaie casă, a Arrtemideei, întru nemică o pomeneaşte şi va se sparrgă măriia ei* (e în primejdie să ajungă fără trecere..., să fie doborîtă B 1938), *e ea toată lumea o cinsteaşte.* COD. VOR.[2] 5[r]/8. *Înşişi acea aştaptă învierea cea ce va se fie morrților.* ib. 31[r]/4. *Aşteptăm sculatul morților şi viilor veacul cela ce va să fie.* CORESI, LIT. 141. *Cu multă minunare aştepta să vază ce vrea să fie.* id EV. 347, cf. 532. *Strigă să-ş aducă amente... de plata aceaea ce va să o dea Dumnedzău într-aceaea zi.* VARLAAM, C. 280. *Pre bătrîni... rog şi mărturisitoriul patemelor lui Hristos şi soțul ceii slave ce va să se arate.* N. TEST. (1648), 185[v]/25, cf. MARDARIE, L. 129/23. *Neştiutoare firea omenească de lucruri ce vor să fie pre urmă.* M. COSTIN, O. 48. *Aceasta au fost chip şi ursîciune ce vrea să să izbîndească a doa dzî.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 52[v]/9. *Gătiră darurile pînă a veni la Iosif, amiazăzi, şi auziră că acolo va să prînzască.* BIBLIA (1688), 33[2]/28. *Şi grăind el de direptate şi răbdare şi pentru judecata care va să fie* ib. 852[1]/8, cf. 31[1]/54. *Aievea ieste că precum pofta adevărului, aşé încheierea voroavei mele aceasta va să fie.* CANTEMIR, I. I. I, 64. *Mulți sfinți proroci... ştiia neînvățați de nimeni şi cele ce fusese, şi cele ce era, şi cele ce vrea să fie.* C. CANTACUZINO, CM I, 4. *Să ştiți cu adevărat că pentru faptele lor, vor să vie mari răutăți asupra aceştii sărace de țară.* ANON. CANTAC., CM I, 162. *Însuşi veziriul cu oaste turcească... în țară va să vie.* R. GRECEANU, CM I, 60. *Le propoveduia dreptul Noe, cum că va să facă Dumnezeu potop şi va să înece tot pămîntul şi tot trupul viu va să-l omoare.* ANTIM, O. 93. *Ca cum niciodată nu vom să murim, aşa hrăpim şi lăcomim şi sîntem porniți cu totul spre răutăț.* id. ib. 104, cf. 54. *Strigînd... crainicul cum că pentru otravă va să arză.* AETHIOPICA, 41[v]/12. *De munca ce va să fie izbăveşte-ne pre noi.* MINEIUL (1776), 165[r2]/33. *Fiind întărit cu nădejdea bunătăților celor ce vor să fie, bărbătește au defăimat durerile Epimah.* ib. 190[v]/18. *Suflete, ce răspuns vei să dai judecătoriului în ceasul acela?* ib. 202[r2]/19. *Cîte vom să le petrecem sînt toate scrise în ceriu şi nu putem să scăpăm de ele.* HALIMA (1783), 129[v]/23. *Dă vei scăpa dă acea primejdie, vei să fii vezir.* VĂCĂRESCUL, I. I, 74[r]/4. *Să gătesc a asculta aceea ce va să zică venerablu.* GHERASIM, T. 76[r]/6. *Pătimise cîte ceva de la ostaşii lui Mihai Vodă..., neştiind ce vor să pățească întru avenire de la Basta şi de la ostaşii lui.* ŞINCAI, HR. II, 288/5. *A scăpa de urgia care va să fie?* GRECU, P. 247. *Nu mi-i că voi să mor, ci căci ați vrăjmăşit pre făcătoriul mieu de bine.* MIL. TIT. 25[v]/13. *Socotește-te bine că apoi pe urmă vrei să te căiești.* SIROIU, 43[v]/17. *Eu oi să tăgăduiesc că nu sînt acela.* SLĂTINEANU, A. 12/19. *Să armeze gloatele eghiptene, Ştiind că turcii acuş or să vină.* BUDAI-DELEANU, Ț. 145. *Lui Vlad mai întîi aminte aduce Toate ce au trecut şi vor să fie.* id. ib. 157. *Îndată voi să-ț aduc o scafă de apă, apoi să trimit pre fiica mea... ca să-ți mulgă vaca.* PETROVICI, P. 298/13. *Mă spăimîntez D-această furtună Că-nfricoşat sună Şi-oi să m-afundez.* ZILOT, CRON. 70. *Oi să mă judec pînă-n pînzele albe.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. V, 363. *Iar după aceasta unde vor să meargă?* DRĂGHICI, R. 18/19, cf. 108/12. *Poți socoti prea bine Ce va să fie cu mine.* BĂRAC, A. 17. *Descoperirea asta va să-ți fie de folos.* CONACHI, P. 176, cf. CIPARIU, O. I, 259, II, 215. *Flori de tei deasupra noastră or să cadă rînduri-rînduri.* EMINESCU, O. I, 75. *Exemplul, cuvîntul şi sfatul învățătorilor or să facă mare treabă în privirea asta.* id. ib. XIII, 154. *Toate or să meargă bine.* CARAGIALE, O. II, 277. *A îmblat pe la vraci şi filozofi ca să le caute la stele şi să le ghicească daca or să facă copii.* ISPIRESCU, L. 1. *Dacă în zori de zi zboară... o țarcă din cuib, putem şti că, de bună samă, va să ploaie.* MARIAN, O. II, 57, cf. GCR I, CXXIV, DDRF, PHILIPPIDE, O. A. 80. *Cuvine-se hirotonirea Cu harul cerurilor, ție, Drept-vestitorule apostol Al unei vremi ce va să vie!* GOGA, POEZII, 17, cf. DHLR II, 226, 241. *Am înțeles-o în ceea ce a fost şi ce va să fie.* DELAVRANCEA, O. II, 257. *El are varga, care va să ne ducă de-a dreptul la locul cel bun.* C. PETRESCU, R. DR. 123. *Alaiul Măriei sale nu va să întîrzie prea mult.* SADOVEANU, O. XIII, 14. *Va să răsară soare şi pentru ăi cărora nu le-au rămas decît ochii, să plîngă.* id. ib. XVII, 317. *Tot ea va să-i mai ajute şi de aci înainte.* DAN, U. 336, cf. BL VI, 6, ROSETTI, I. L. R. 506. *Ceața... dă luciri de metale prețioase frunzelor... căzute în parte, covor omătului ce va să vie.* BĂCESCU, PĂS. 347. *Va să plouă Ecvatorial pe seară.* BLAGA, POEZII, 234, cf. DL, DM, SCL 1963, 73, CL 1969, 300, L. ROM. 1972, 215, DEX, IVĂNESCU, I. L. R. 412, ALR SN VII h 2 024/141, 325, ib. h 2 025, A III 16. *Frică mi-e c-or să mă bată!* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 248. ◊ (Învechit; construcția verbală este dislocată prin intercalarea subiectului sau a unui complement între auxiliar şi verbul la conjunctiv) *Aşa grăiți şi aşa faceți, cum cu leagea slobodziloru celora ce voru giudeț se preemeascâ.* COD. VOR.[2] 60[r]/5. *Începu lor a grăi ce vrea lui să fie.* CORESI, EV. 85. *Cu împărăție de pre această lume va el să împărătească spre ei.* id. ib. 105. *Iuda Scarioteanul... vrea pre el să-l vînză.* N. TEST. (1648), 122[r]/24. *Pavel să păzeşte în Chesaria şi el va degrabă să să ducă.* BIBLIA (1648), 852[1]/27. *Dar mai îngăduie, o slăvite Ipsilante, să vezi această bucurie ce o ai cum va peste puțin să ți se întoarcă întru scîrbă.* DIONISIE, C. 209. ♦ (Popular; invariabil, în formele *o* şi *a*) *Inima sa îi spunea ei că aceasta o să se întîmple.* CANTACUZINO, N. P. 46[v]/25. *Toți banii în mîinile noastre o să intre.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 67. *Ce a să-i fac, că nu-mi dă nici o para din banii vinului* (a. 1821). IORGA, S. N. 174. *Da-mi pare atît de bine c-o să pitrec o zi întreagă cu nevasta.* KOGĂLNICEANU, în PR. DRAM. 427. *Toată mahalaua a să vorbească că ai un amorezat.* id. ib. 435.

Rămîne suvenirul unei inimi credincioasă într-un eho ce-a să răsune. ASACHI, S. L. I, 147. *El ca mine-a să fie în lume nenorocit.* CONACHI, P. 48. *O să se ducă ca să se schimbe în alte haine.* MILLO, în PR. DRAM. 328. *Tu o să mori în prostie.* PANN, P. V. I, 16/20. *Vremea e turbure, curînd a să tune.* NEGRUZZI, S. I, 58. *Pe unde a sărit capra, mai presus a să sară iada.* id. ib. 251. *Ce-o să aducă zioa şi anul viitor?* ALEXANDRESCU, M. 3. *Ştiu c-a mea liră d-a surda o să bată.* EMINESCU, O. I, 23. *Tot ce-a fost ori o să fie În prezent le-avem pe toate.* id. ib. 196. *Treci pe la miezul nopţii... Te aştept... O să vezi cît te iubesc.* CARAGIALE, O. IV, 25. *Numai un copil o să faceţi.* ISPIRESCU, L. 2. *Fata intră la grijă că a să fie biruită.* id. ib. 45, cf. GCR I, CXXVI, PHILIPPIDE, O. A. 80. *O să vedem ce o să putem face.* CAMIL PETRESCU, T. III, 34. *O să te ajute şi nea Ion.* id. O. I, 57, cf. GR. S. VI, 311, 312. *O s-o dea de gol.* DAN, U. 12, cf. BL VI, 7, 8, IORDAN, STIL. 154, ROSETTI, L.R. I, 138, BL VII, 5, 26. *N-o să se apropie somnul de mine pînă spre ziuă.* id. R. A. I, 20. *Încă puţin, şi o să apară şi stafiile, în rochii de ceaţă.* VINEA, L. I, 256, cf. L. ROM. 1963, 73, CL 1966, 224, 226, SCL 1969, 305, ib. 1970, 639, CL 1971, 254, L. ROM. 1972, 215, 217, I. GHEŢIE, B. D. 171. *Cu voia lu Dumnezeu o să ne-napoiem la casele noastre.* GRAIUL, I, 200. *O să crează că-i apă cî*[nd] *lucêşte.* ALRT II, 300, cf. ALR SN VII h 2 021/235, 872, 987, ib. h 2 022/872, 876, ib. h 2 023/872, ib. h 2 024/235, 514, 784, ib. h 2 025, ib. h 2 026, ib. h 2 030/705, 886, ALRM SN IV h 1 565/987, ib. h 1 566/872, 876, ib. h 1 567/876, ib. h 1 568/235, 514, 784, ib. h 1 569, ib. h 1 570. *Şi din gură că-i zicea: –Tot o să mor eu odată Să scap voinic de la moarte.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 57. *O să mă gat să plec.* O. BÎRLEA, A. P. II, 383. *O să-ţi car la nuntă apă cu ciurul.* ZANNE, P. IV, 528.◊ (În ameninţări şi avertismente) *Las' că ajungem noi la Pireu şi-o să vedeţi voi!* TUDORAN, P. 26. □ *Vine, el, tată-tău, şi-a să daţi de dracu!* ▭ *Ai grijă c-o să cazi!*

II. (Intră în alcătuirea timpului viitor anterior şi a unor construcţii de viitor anterior; învechit, popular şi familiar, cu afereza lui *v*; de obicei, în propoziţii condiţionale sau temporale, în corelaţie cu alt verb, mai ales la viitor I)

1. (Urmat de infinitivul fără prep. „a" al verbului „a fi" ca auxiliar formează viitorul I al acestuia care, împreună cu participiul verbului de conjugat, alcătuiesc viitorul anterior; cînd verbul de conjugat este la diateza reflexivă, pronumele reflexiv precede auxiliarul) *Duceţi-vă în cel oraş ce vă e înainte şi aciia cînd veţi fi întrat, afla-veţi un mînzişor legat.* CORESI, TETR. 97. *Leagea noastră judeca-va omul de nu va fi auzit mai denainte.* id. ib. 201. *De se vor hi adunaţi, se se spargă.* PRAV. LUCACI, 177. *Şi popa cela ce-i va hi cununat..., se-l leapede.* id. ib. 177. *Deaca Isav pre o gloată va veni şi va fi bătut, altă va scăpa.* PO 110/25. *De va fi făcut vro răotate, încă să fie perit cu judecată* (a. 1599). DOC. Î. (XVI), 120. *Iară de să va fi făcut pentru lenea lui, atunci să plîngă* (a. 1652). L. ROM. 1974, 107. *Am scris acest letopiseţ, carile de pre în multe locuri de nu să va fi nemerit, gîndescu că cela nu va vinui.* URECHE, L. 58. *De nu va fi apucat să facă moarte, să nu să cearte.* PRAV. 70. *Bărbatul încă este datoriu să margă după muiare cînd va fugi de frica giudeţului pentru vreo greşală ce va fi făcut.* EUSTRATIE, PRAV. 84. *Şi să va fi făcut pacate, ierta-i-să-vor.* N. TEST. (1648), 180[r]/1. *Macară şi păcate de va fi făcut, ierta-se-voru lui.* BIBLIA (1688), 911[2]/58. *Vorbele ce vor fi fost ei le vor fi ştiut, iară noi ce-am văzut scriem.* R. POPESCU, CM I, 191. *De vei fi furat ceva, să întorci.* ANTIM, O. 235. *Mă rog... tuturor creştinilor cui ce voiu fi greşit să mă iarte.* id. ib. 392. *Cîtă dijmă... va fi luat... poroncim domnie me... să cercetaţi* (a. 1783). GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 92. *Cel ce va trage pe cinevaş la judecată pe strîmbătate,... să plătească aceluia toată cheltuiala drumului ce au făcut şi ce va fi cheltuit în cîtă vreme s-au judecat.* PRAV. COND. (1780), 64. *Celelalte ce să vor fi stricat cu purtarea de multă vreme, să le piarză.* ib. 94. *Dacă nu te vei fi înduplecat, ascultă-mă să-ţi spui şi alte să ştii.* MIL. TIT. 10[v]/18. *De vi s-au întîmplat, îndată veţi fi luat sama... că ei put a vin mai tare decît butea de la carea se întoarnă.* MAIOR, PRED. II, 91/9. *Mergi, găseşte pe cutare, şăzi lîngă dînsul şi după ce îşi va fi săvîrşit toată treaba, zi-i să vie încoaci.* HELIADE, GR. ROM. 93/20, cf. 41/27, 24/7, 50/15. *La noi, cu cît cărţile şi autorii acum la început ne sînt mai puţini, ruşinea ar fi mai mare cînd nu îi vom fi citit şi studiat.* id., în L. ROM. 1974, 107. *Eu cu adevărat mărturisesc că... nu voi fi dezvălit de ajuns cele de lipsă.* BOJINCĂ, A. I, XV/9. *Voi aştepta cu mulţumire şi recunoştinţă soarta ce... vei fi pregătit familii*[i] *mele.* MARCOVICI, D. 6/6. *De ai luat seama la purtarea ei, vei fi văzut cum că într-însa ceva duhovnicesc, ceva nobil şi schimbat zace.* FM (1839), 359[1]/5, cf. CÎMPEANU, GR. ROM. 91, CIPARIU, O. II, 218. *V-am spus, cum mi se pare, de nu îţi fi uitat, Că lupul se-ntîmplase s-ajungă împărat.* ALEXANDRESCU, O. I, 218. *Secţiunea literară... a ales o comisiune..., căreia i-a dat însărcinarea ca, după ce veţi fi hotărît d-voastră în şedinţa plenară..., să alcătuiască o broşură.* MAIORESCU, CRITICE, 330. *Cînd prin crengi s-a fi ivit Lună-n noaptea cea de vară, Mi-i ţinea de subsuoară.* EMINESCU, O. I, 55. *Voi fi bătrîn şi singur, vei fi murit de mult!* id. ib. 107. *Cînd lupta aparentă se va fi sfîrşit, toţi vor vedea că n-a fost decît o manevră.* id. ib. XIII, 175. *Dar nu voi să mor pînă nu voi fi luptat din toate împrejurările.* CARAGIALE, în L. ROM. 1974, 107. *Într-un an Huţu... are să uite în urmă şi ceea ce va fi învăţat.* SLAVICI, O. I, 79. *Se gîndea că după ce va fi stat vreo lună-două într-o mănăstire, să se facă diacon.* id. ib. 105. *Omenirea de pe pămînt va pieri tocmai după ce va fi ajuns să fie fericită.* CONTEMPORANUL, II, 225. *După ce voi fi răsturnat toate argumentele lor, îmi vor cere să arăt părerile mele.* ib. II, 235, cf. GCR I, CXXIV, CXXVI, PUŞCARIU, L. R. I, 277, IORDAN, L. R. 431, ROSETTI, I. L. R. 282. *Luai hotărîrea de a tipări volumaşele de îndată ce voi fi descoperit undeva hîrtia necesară.* BLAGA, H. 234. *Dacă voi fi petrecut dîn viaţă la acea vreme, atunci să-mi spună omu acela: „Să-i fie ţărîna uşoară lui Ignat".* CAMIL PETRESCU, O. I, 46, cf. GRAM. ROM.[2] I, 241, SCL 1964, 567 – 568. *Scuze, domnilor profesori... li se pot găsi multe... Ţinută, oricum, nu se poate spune că vor fi avut.* STEINHARDT, J. 367, cf. L. ROM. 1974, 101 –109, IVĂNESCU, I. L. R. 155, ALIL XXIX, 31. *De te-oi fi urît eu, Să mă bată D-zeu.* BIBICESCU, P. P. 29. *Păcurar cu oi băluţă Capătă-ţi, badeo, mîndruţă, De nu ţ-i fi căpătat Vin la min' că ţ-am lăsat.* POP., în L. ROM. 1974, 108, cf.

ALR II 4 520/551, ALR SN VII h 2 031, 2 032, 2 033, 2 034, ALRM SN IV h 1 577, ib. h 1 578, A II, 12. ◊ (Cu intercalarea unui adverb în structura de viitor I a auxiliarului) *Rîndurile de față au scopul... de a deștepta în spiritele, care în mijlocul contagiului general vor mai fi putut păstra judecata lor sănătoasă, o tendență de reacțiune.* MAIORESCU, CR. I, 138. ◊ (Cu intercalarea unor adverbe ca „mai", „și", „tot" etc. între forma de viitor I a auxiliarului și participiul verbului de conjugat) *Acea sarcină hitleană o văm fi și scuturat.* CORESI, EV. 246. ◊ (Cu intercalarea adverbului „mai", în structura de viitor I a auxiliarului și a adverbului „și" între forma de viitor a auxiliarului și participiul verbului de conjugat) ▭ *Mi-era teamă să nu aflu că o va mai fi și bătut.* ◊ (Învechit, rar; cu topica inversată) *Zisu-mi-voi fi.* GCR I, CXXXV. ♦ (Prin Maram. și prin Transilv.; participiul verbului de conjugat are terminația „-ă" cu valoare neutrală) Cf. DR. IV, 1360, L. ROM. 1974, 104, ALR II 4 520/53, 64, 95, 172, 219, 250, 260, 279, 284, 310, 316, 334, 349, 362, 365, 605, 705, 723, ALR SN VII h 2 031, ib. h 2 032, ib. h 2 033, ib. h 2 034, ALRM SN h 1 577, ib. h 1 578. ♦ (Rar; urmat de infinitivul verbului „a fi" ca auxiliar și de participiul aceluiași verb, formează viitorul anterior al acestuia care, împreună cu participiul acordat al verbului de conjugat, alcătuiesc viitorul anterior al verbului la diateza pasivă) ▭ *El va fi fost omorît deja de tîlhari cînd tu vei ajunge acolo.*

2. (Învechit, rar; viitorul anterior al verbului „a fi" ca auxiliar urmat de gerunziul verbului de conjugat formează o construcție de viitor anterior) *Să cade să să arate lucrul și să să cunoască pre cuvinte... ce fel de nebunie va fi avînd (ce fel dă nebunie va fi fost avînd* MUNT.*).* PRAV. 246. *De or hi fost stînd acele direase, n-a hi avînd* (a. 1675). GHIBĂNESCU, S. I. V, 29, cf. CIPARIU, O. II, 301, GCR I, CXXIV, ALIL, XXIX, 43, 51.

3. (Învechit, rar; viitorul anterior al verbului „a fi" ca auxiliar urmat de participiul verbului de conjugat formează o construcție de prezumtiv perfect) *Și de va fi fost rămas cinevași, încă atîta s-au amestecat în cei de pe urmă lăcuitori, cît îngropați de tot sînt.* C. CANTACUZINO, în ALIL XXIX, 43. [Ei] *nu vor fi fost umblat într-aceste părți.* id. ib., cf. CÎMPEANU, GR. ROM. 116, GCR I, CXXIV – CXXV, L. ROM. 1974, 103, ALIL XXIX, 43.

III. (Intră în alcătuirea timpului prezent al modului prezumtiv și a unor construcții de prezumtiv prezent; învechit, popular și familiar, cu afereza lui *v-*; de obicei în stilul indirect, mai ales în enunțuri ipotetice, dubitative etc.)

1. (Viitorul I al verbului „a fi" ca auxiliar urmat de gerunziul verbului de conjugat sau al verbului copulativ formează timpul prezent al modului prezumtiv) *Au nu frații tăi păstoresc la Sihem? (poate fi că frații tăi nu vor fi păscînd oile în Sihem* ms. 4389). BIBLIA (1688)², I, 274 – 275, cf. 79. *De mult or fi dvorind..., neavînd de cheltuială.* NECULCE, L. 124. *Cu creștinătatea ce avem poate că vom fi socotind că numai căci ne numim creștini ne vom spăsi!* ANTIM, O. 27. *Vor fi știind din vechi cum au îmblat hotarăle acelui sat* (a. 1765). IORGA, S. D. XXII, 260. *Îți va fi simțind îndestularea voii tale.* HALIMA (1783), 161ʳ/30. *Poate și acel grozav va fi lucrînd ca și cei frumoși* (a. 1795). ȘA I, 208. *Oare Hosroi ce să va fi socotind? (zice întru sineș).* SIROIU 44ʳ/3. *Cine știe ce feliu de flecău, cătră care Dor va fi simțind și libovie.* BUDAI-DELEANU, Ț. 117. *Rugăm pe toți românii iubitori de istoria nației să ne facă cunoscute hrisoavele ce vor fi avînd și care au o importanță istorică.* BĂLCESCU, în GRAM. ROM.² I, 224. *Toate limbele vor fi avînd vreo rădăcină sau mumă.* GT (1855), 207. *Lasă răvașul acesta la o slugă a lui, ca să-l dea cînd se va întoarce din călătoria sa sau să-l trimită cu posta unde se va fi aflînd.* NEGRUZZI, S. I, 27. *N-a fi avînd bietu sultan cu ce să o plătească.* CONV. LIT. IV, 315. *La școală știu că vei fi mîncînd pe sponci.* ib. XIII, 41. *Chiar și de vor fi meritînd ei mai mult..., le-am promis și îmi propun a le cruța fără milă modestia.* ODOBESCU, S. III, 563. *Sărmana fată, cum va fi plîngînd ea-n pustiu și mă va fi blăstemînd.* EMINESCU, O. VII, 239. *Presupunem că succesele ce artistul le-a avut în calea sa nu vor fi suferind nici o asemănare cu ovațiunile unui oraș de pe marginea Orientului.* id. ib. XIII, 59. *Calului meu de pe atunci cine mai știe unde i-or fi putrezind ciolanele.* CREANGĂ, P. 193. *Unde s-a fi găsind acel împărat Roș și fata lui, care cică este o farmazoană cumplită, numai cel de pe comoară a fi știind.* id. ib. 234. *Oi fi mirosind!... Am gustat de dimineață niște anghelică.* CARAGIALE, O. II, 79. *Aghiuță s-a pus să-i tragă la soamne... și dormi! și dormi! ș-o fi dormind ș-acuma.* id. ib. 243. *Ce-o fi avînd oare feciorul meu de s-a făcut așa de dîrz?* SLAVICI, O. I, 101. *Unii vor fi crezînd și acuma că copilul chiar de mic...samănă a om.* CONTEMPORANUL, II, 144. *Colo, departe, în sat, pe cîți i-or fi așteptînd mîndrele pe la pîrleazuri.* SĂM. II, 192. *Asta e cusurul băieților ăstora: buni, deștepți, or fi știind carte multă, dar nu știu să se poarte.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 353. *Vor fi existînd totuși... poate și alții mult mai potriviți decît aceștia.* ATILA, P. 53. *De!... spuseră oamenii într-o doară. O fi fiind și nu-i a vedere ochilor noștri.* C. PETRESCU, R. DR. 123. *Vinovatul se află poate aci, printre acești privitori... Poate vinovații, căci vor fi fiind mai mulți!* id. ib. 127, cf. BUL. FIL. III, 240. *La ce va fi cugetînd așa de mult și de ce va fi grăind așa de încet cu alții acel cneaz subțiratic, cu obraz de ceară și bărbuță rară?* SADOVEANU, O. XIII, 16. *Nu-ți va fi fiind cumva frică?* id. ib. 68, cf. IORDAN, L. R. 433. *Probabil... că și în franțuzește situația se va fi prezentînd la fel.* BUL. FIL. VI, 56. *Vor fi fiind mulți fini cunoscători în țara aceasta.* RALEA, S. T. I, 59. *Dă unde o fi avînd, soro, atîția bani?* CAMIL PETRESCU, O. I, 21. *Dumneata... ăi fi avînd dreptate să fii amărît pentru ceea ce ți s-a luat fără socoteală.* id. ib. 107. *Dumneata, unchiule, vei fi avînd un ceas?* STANCU, R. A. I, 15, cf. SG II, 53 – 60. *Ia spune, o fi vorbind de mult cu alde Achim-Achim?* PREDA, Î. 57. *Acu de ce m-oi fi făcînd să mă scol degeaba? Ce-i fi avînd cu mine?!* id. M. 204, cf. GRAM. ROM.² I, 223, ALIL XVII, 141, L. ROM. 1974, 98 – 101, SCL 1974, 119, ALIL XXIX, 31 – 32, 39 – 40, 51. ◊ (Cu intercalarea adverbelor „mai", „tot" etc. în structura de viitor a auxiliarului) *Să sperăm că nu vor mai fi existînd mulți domni cari să ni trimeată la furcă și stative.* CONTEMPORANUL, I, 4. *Vor mai fi existînd încă, din păcate, oameni nărăviți.* EMINESCU, O. XIII, 180. *Dar oare pe acesta cum mama dracului l-a mai fi chemînd?* CREANGĂ, P. 245. ▭ *Ce-or*

tot fi vorbind atît? ◊ (Învechit, rar; construcția verbală este dislocată prin intercalarea subiectului între forma de viitor a auxiliarului și gerunziul verbului de conjugat) *Nice știu prin ce locuri străine Va fi ea petrecînd zile amare.* BUDAI-DELEANU, Ț. 181. ◊ (Cu intercalarea adverbelor „mai", „și", „tot" etc. între forma de viitor a auxiliarului și gerunziul verbului de conjugat) *Mare jale și alean or fi mai ducînd mamele lor pentru dînșii.* CREANGĂ, P. 78. ▭ *Pesemne că vor fi și bătînd-o.*

2. (Cu elipsa gerunziului verbului de conjugat sau a verbului copulativ cînd acesta este „a fi", formează o construcție de prezumtiv prezent) *S-au suit într-un piscu de deal să poată cunoaște cîtă samă de oaste va fi turcească.* N. COSTIN, L. 521. *Plantile, de vremi că sînt așe, or fi alti pămînturi ori lumi cu lăcuitori.* AMFILOHIE, G. F. 119[r]/1. *Ție poate nu ț-o fi de îndăstul în știre plecarea.* CANTACUZINO, N. P. 78[v]/5. *Ori ce fel va fi forma cîrmuirii, cei ce cîrmuiesc... sînt legați dimpreună cu norodul.* GOLESCU, E. 272/13. *Nu cred c-o fi Stana noastră Cum o cereți dumneavoastră.* PANN, P. V. II, 142/22. *Ce fel de boieri ai dracului or fi și ăia!* CARAGIALE, O. II, 80. *A crezut că materia... va fi manifestarea forței.* CONTEMPORANUL, II, 206. *Cîte leghe vor fi de aici încolo, pe care numai visul le-ar putea străbate.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 67. *Va fi el undeva vreun loc sub cer, unde fericirea noastră să nu fie urîtă nimănui.* SOVEJA, O. 54. *Bietul preot! o fi și el bătrîn și-i vine greu.* GALACTION, O. 41. *Cine vor fi „Despina i Ghiura?" Poate tot dătătoarea pomelnicului.* ARH. OLT. XIX, 18. *Ai fi Dumitru Cățic dă la Caracal.* CAMIL PETRESCU, O. I, 159. *N-ăi fi tu atît dă prost... să umbli cu butucul dă picioare la ocna părăsită.* id. ib. 272. *Poate vor fi bune și leacurile la ceva.* STĂNCU, D. 314. *Oi fi d-al lui Cuza, mă! Oi fi un cioflingar!* PAS, L. I, 59. *Ăi fi cel care a intrat cu oiștea în gard?* TUDORAN, P. 21. *Bine, oi fi tu tovarăș cu mine, dar deocamdată hai încoace să-mi muncești.* PREDA, D. 104. *Dispune să ni se servească o gustare, oți fi înghețați.* STEINHARDT, J. 348. *Nu-s ridicol? și melodramatic? Oi fi, dar..., fac ce-mi vine a face.* id. ib. 365. *Cucoana iese pînă în cerdac și-i vine miros de sîmburi de măsline și nu știa ce-o fi.* FURTUNĂ, C. 5. *Ce păcate or fi acestea?* id. ib. 45. ◊ (Mai ales în propoziții interogative; cu intercalarea adverbului „mai" în structura de viitor a auxiliarului și a adverbului „și" între forma de viitor a auxiliarului și numele predicativ) *Ce-a mai fi și asta?* CREANGĂ, P. 141. *Ce-or mai fi și cutremurile ieste?* id. ib. 302. *Cine o mai fi și orășanul ăsta?* STANCU, R. A. I, 7. *Să se ducă și prin alte părți, c-or mai fi și alții care au nevoie de ea.* TUDORAN, P. 473. ◊ (Învechit și popular; cu topica inversată) *Trecu mîndra p-îngă mine Ș-acuma nu mai văz bine; Nu știu, fi-va vrăjitoare, De m-a orbit așa tare.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 384. *Se uita și se mira: Fi-vor spinii înfloriți, Ori-s turcii învăluiți, Tot cu roșu-mpodobiți?* id. ib. 492.

IV. (Intră în alcătuirea timpului perfect al modului prezumtiv și a unor construcții de prezumtiv perfect; învechit, popular și familiar cu afereza lui *v-* ; de obicei în stilul indirect, mai ales în enunțuri ipotetice, dubitative etc.)

1. (Viitorul I al verbului „a fi" ca auxiliar urmat de participiul verbului de conjugat sau al verbului copulativ formează timpul perfect al modului prezumtiv) *Ce să va fi lucrat într-acei doi ani a domniei lui nu să știe.* URECHE, L. 68. *Nu știu ce vină or hi dat bieților tîrgoveți de Hotin.* M. COSTIN, O. 77. *Au stătut tabăra leșască la un pîrîu, care nu-l pomenește letopisețul... ce vale a hi fostu.* id., în SG II, 59. *La Iași, sau or fi mersu turcii, sau ba.* NECULCE, L. 243. *Ce cuvinte vor fi vorbit cu Domnul?* ANTIM, O. 12. *Poate că-m voiu fi ieșit din fire.* id. ib. 27. *De care-cumva nu va fi ieșit bani deplin ca să mă plătesc de acea împrumutare dumn*[eata] *tot să trimeți răvașul* (a. 1780). FURNICĂ, D. C. 78. *I să va fi întîmplat vreo rea întîmpinare.* HALIMA (1783), 12[r]/23. *Socotesc că te vei fi căit pentru greșala ce ai făcut.* ib. 119[r]/32. *Poate vei fi plîns de bucurie, că și bucuria are lacrămile ei.* CATON, 63[v]/24. *Oare iubita mea unde să va fi ascuns?* ib. 84[v]/9. *Poate te vrei fi săturat.* SIROIU, 42[r]/13. *Nu știu ce va fi zis.* MIL. TIT. 27[r]/14. *Îi fi auzit de elini că fac spume de necaz, dar în zadar.* SLĂTINEANU, A. 5/11, cf. HELIADE, GR. ROM. 93. *Stăpînirea nu știu pă unde va fi fost, neputînd da nici o desplicație lămurită* (a. 1845). ARH. OLT. IX, 48. *Oricine o fi fost autorul..., ușoară să-i fie țărîna.* GHICA, în SG II, 58. *Bulgarii vor fi coprins Făgărașul pe la 1160 – 1180.* HASDEU, I. C. I, 11. *Va fi înțeles că înainte de a putea fi vorba de poezie, trebuie cel puțin să se împlinească condițiunea mecanică a orcărui op de artă.* MAIORESCU, CR. I, 44. *D-zeu știe cum s-or fi scrîntit toate celea în capul bietului om.* EMINESCU, P. L. 61. *Suplinitorul actual n-are bacalaureat, dar va fi frecventat vro școală secundară.* id. O. XI, 358. *Ce-or fi isprăvit ceialalți draci nu știm, dar acestui de la pădure nu i-a mers bine în acea zi.* CREANGĂ, P. 144. *Ce ți-e iar!, îi zise Sanda intrînd în bătătură cu cofa plină. Iar ăi fi plîns?* CARAGIALE, O. II, 312. *Ei vor fi dovedit că terenul muncii industriale nu trebuie părăsit.* id. ib. III, 229. *Așa m-am trezit eu; ce va fi fost mai'nainte – nu știu.* SLAVICI, O. I, 71. *Domniră în pace și în liniște lăudați de popor pînă în ziua de astăzi, de n-or fi murit.* ISPIRESCU, L. 198, cf. 61. *Insectivorele și rozătoarele se vor fi aflat tocmai din cretaceu.* CONTEMPORANUL, II, 229. *Dumneata-ți închipui poate o figură inspirată, cum ei fi citit prin cărți.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 49. *Dovadă cum că românii vor fi numit mai întîi și-ntîi pasărea aceasta „cioară"... avem... și-o anecdotă poporană.* MARIAN, O. II, 62. *Tot atît de puțin va fi călătorit el înlăuntrul Traciei.* XENOPOL, I. R. I, 24. *Contopirea lor în sinul năvălitorilor va fi fost cu atît mai ușoară cu cît nu-i despărțea vreo deosebire de neam.* ib. 46. *Nu știu cam cît oi fi dormit că nu erau stele pe cer.* SANDU-ALDEA, U. P. 223. *Soția cumplitului Mircea Ciobanul va fi învățat ceva din însușirile soțului ei.* IORGA, C. I. I, 82. *Nu vei fi fost și dumneata pînă-n oraș?* AGÂRBICEANU, A. 99. *Va fi luat-o careva, moșule, zise Vasile.* id. S. 149. *Se va fi învățat în școală cetirea și scrierea cu cirile.* PĂCALĂ, M. R. 375. *Jurații sus-numiți vor fi întocmit o astfel de tabelă pe care însă nu am putut-o afla.* ȘTEFANELLI, D. C. 169. *Ce va fi gîndit, singură știe.* SOVEJA, O. 62. *Mama desperase că ne vom fi înecat în Someș sau ne-or fi furat lăieșii.* REBREANU, N. 91. *Cine știe cîte nu s-or fi întîmplat odată și p-aici.* VISSARION, FL. 111. *El îți va fi vorbit de Cotnari și-ți va fi lăudat vinul lui.* SADOVEANU, O. X, 17. *L-a trimes tot la mine, ca*

să-i ţin loc celei care s-a prăpădit, cine va fi fost şi unde va fi fost. id. ib. XIII, 26. *L-or fi ascultat vorbind cu bătrînul, vor fi auzit slugile... şi vor fi spus la ai lor.* DAN, U. 17. *Fenomenul se va fi produs în condiţii favorabile din punct de vedere fonetic.* IORDAN, STIL. 42. *În urma discuţiilor,... care vor fi fost, el îşi dă seama de nesiguranţele şi slăbiciunile ce domneau în arta noastră.* OPRESCU, S. 58. *Nu ştim dacă d. Arghezi va fi-ncercat vreodată să picteze.* CONSTANTINESCU, S. I, 69. *Ţăranul, şi el iscoditor din fire..., va fi văzut cîndva scena.* BĂCESCU, PĂS. 318. *Alte cauze vor fi fost la mijloc, dintre care cea mai plauzibilă era lipsa de mijloace.* CĂLINESCU, O. XI, 64. *Cu atît mai puţin probabil este să se fi dus iarna, pe care va fi petrecut-o citind în casă cărţile lui tată-său.* id. ib. 65. *Ce-oi fi găsit la el?* STANCU, D. 370. *Te-o fi ostenit drumul.* id. R. A. I, 20. *Or fi fost din altă unitate, îi răspunse Ionici.* CAMILAR, N. I, 67. *Autorul va fi fost emoţionat în noaptea de veghe a compunerii.* CIOCULESCU, C. 69. *Poate or fi trecut de acolo vandrocii.* T. POPOVICI, SE. 218. *Putem admite că între negustorii orientali de acolo vor fi fost şi creştini.* PANAITESCU, C. R. 97. *Probabil că la cele mai multe logodne şi nunţi domneşti şi chiar boiereşti vor fi avut loc asemenea spectacole.* IST. T. I, 98. *Îi va fi spus aşa fiindcă pe el umblau oameni sărmani, cerşetori.* C. GIURESCU, P. O. 35. *La fel se vor fi petrecut lucrurile şi cu „goldan".* HRISTEA, P. E. 84, cf. L. ROM. 1974, 107 – 109. *Ce vei fi gîndit tu, Mircea?* ROMÂNIA LITERARĂ, 1976, nr. 1, 7/1, cf. ALIL XXIX, 49. *Mergînd ei aşa, cît vor fi mers şi pe unde vor fi mers, se-ntîlnesc c-un om care se ducea spre mare.* MARIAN, O. II, 311. *N-ai văzut pe dragul meu? –Poate că l-oi fi văzut, Dară nu l-am cunoscut.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 23. *Acolo o hi durmit, n-o hi durmit, Dumnezeu să-l ştie.* GRAIUL, I, 36. *Nu ştiu de unde or hi venit.* ib. 129. *Ce vinovăţie voi fi făcut eu?* FURTUNĂ, C. 45. *O rămas primar acolo; şî az să află, dacă n-or fi murit.* O. BÎRLEA, A. P. I, 365. *Din ăl bîlci mai ştii care o fi dat.* ZANNE, P. V, 30. ◊ (Cu intercalarea adverbului „mai" în structura de viitor a auxiliarului) *Nu ştiu ce amintiri vor mai fi străbătut mintea boierului Furtună.* SĂM. III, 588. *Se vor mai fi predat şi elementele aritmeticei.* PĂCALĂ, M. R. 375, cf. GRAM. ROM.[2] I, 241. *O mai fi întîrziat o zi, două şi ea, la moşie.* CAMIL PETRESCU, O. I, 422. ◊ (Cu intercalarea adverbelor „mai", „şi" etc. între forma de viitor I a auxiliarului şi participiul verbului de conjugat) *După aceea nu ştiu ce vor fi mai făcut.* CONTEMPORANUL, II, 171. *Tare-or fi îmbătrînit Şi tare or fi slăbit, Deacă n-or fi şi murit!* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 310. ◊ (Învechit; cu topica inversată a construcţiei verbale) *Fugit-a hi, dar cine ştie cu ce feliu de flecău.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 117, cf. ŞANDRU – BRÎNZEU, JINA, 323. ♦ (Viitorul anterior al verbului „a fi" ca auxiliar urmat de participiul acordat al verbului de conjugat formează timpul perfect al prezumtivului verbelor la diateza pasivă) *Pămîntul... va fi fost dăruit Basarabilor de către coroana Sîntului Ştefan.* HASDEU, I. C. I, 23. *Prin sec. XVII sfîntul lăcaş va fi fost cu totul refăcut.* ARH. OLT. V, 80. *Astfel de cîntece vor fi fost zise la toate ospeţile domneşti.* IST. LIT. ROM. I, 13. *Noua denumire va fi fost aplicată mai întîi fructului.* HRISTEA, P. E. 83. *Dar cum vor fi fost scoase cele două perechi de file ale unei fascicule ?* MS. 1988, nr. 2, 9.

2. (Învechit; cu elipsa participiului verbului de conjugat sau a verbului copulativ, cînd acesta este „a fi", formează o construcţie de prezumtiv perfect) *Zicea cei mai mulţi din oameni că l-au otrăvit Constandin Stolnicul..., de care vreun adevăr atuncea nu să putea găsi, ce era îndoire, sau va fi sau nu va fi.* R. POPESCU, CM I, 466. *Mă duseră la o rîpă foarte mare, lăţimea ei nu vrea fi mai mult decît o aruncătură de piatră.* MINEIUL (1776), 28[r2]/20.

D. (Cu valoare de auxiliar; la imperfect, astăzi numai în forme flexionare specializate; prin Ban., în formele *vreaş, vreai* etc. sau *reaş, reai* etc.; serveşte la formarea timpului prezent al modului condiţional-optativ şi intră în alcătuirea timpului perfect al aceluiaşi mod, a timpurilor prezent şi perfect ale modului prezumtiv şi a unor construcţii de condiţional-optativ perfect şi de prezumtiv prezent şi perfect; la perfectul compus, intră în alcătuirea unor construcţii de condiţional-optativ perfect)

I. (Serveşte la formarea modului condiţional-optativ prezent)

1. (Urmat de infinitivul fără prep. „a" al verbului de conjugat sau al verbului copulativ; cînd verbul de conjugat este la diateza reflexivă, pronumele reflexiv precede auxiliarul) *Se ară scula pre menre oaste, pre el eu nedejdescu.* PSALT. HUR. 21[r]/22. *Cine ară pute spune frica şi cutremurul şi munca ceasului de moarte* (cca 1550). CUV. D. BĂTR. II, 452/14. *Se aşu împrumuta se-m dai mie rău, se cadzu amu de vrăjmaşul mieu în de[şe]rtu.* PSALT. SCH. 16/3. *E să ceva de la alalţi ară ceare, după leagea beseareciei să se dezleage.* CORESI, L. 93/13. *Doamne, Dumnezeul mieu, să aş face ceasta, sau să iaste nedereptate în mîna mea, sau să aş împrumuta derept rău să-mi dai rău.* id. PS. SL. – ROM. 49. *Cum aş face derept aceaia aşa mare rău lucru şi cum să greşesc în aleanul lui Domnedzeu.* PO 135/12. *Să am face jirtvă urîciunile eghipteanilor carele ei cinstesc înaintea lor, cu pietri pre noi ne-ară cutrupi.* ib. 204/8. *Şi aşă s-au învoitu, că de aru remîne careva fără săminţiă cealaltu se i lasă iosagulu se nu se confişcuiască* (a. 1593). DOC. Î. (sec. XVI), 205. *Dumnezeu să ferească de-ară dobîndi turcii aceaste 2 ţărî* (a. 1600). ib. 131. *Ei nu n-ară face noao nice un rău* (a. 1619). CUV. D. BĂTR. II, 125/6. *Iară pre fiiul mieu socoteaşte: să ară trăi el, va fi cîndva împărat.* MOXA, C. 206. *Adeverescu-ţi că săvai foc să m-are arde, săvai fieri să m-are mînca, săvai marea să m-are îneca, săvai sabiie să m-are tăia, săvai tot trupul în mii de bucăţi să s-ară zdrumica, eu de Hristos nu mă voi lepăda.* VARLAAM, C. 431. *Cărţi, ori den ţară, ori de la priietini, de unde ar veni, toate în mîna lui mărg.* URECHE, L. 71. *Că gîndi Pavel să treacă Efesul, ca să nu-i fie lui a să zăbăvi în Asiia, că grăbiia, de ară putea el, în zuoa de Rosalii, să fie în Ierosalim.* N. TEST. (1648), 162[r]/7. *Mănîncă pre oamenii miei cum are mînca pîine* (a. 1651). HEM, 982. *Poftile a domnilor şi a împăraţilor n-au hotar. Avînd mult, cum n-ari avea nemică le pare.* M. COSTIN, O. 113. *De-aş întra-n sălaşul mieu de casă... Să dorm dulce.* DOSOFTEI, O. I, 296. *Cu mare giurămînt făgădui fetei să-i dea măcară ce ară cere.* ZOBA, S. 57.

Am văzut faţa ta ca cînd ar vedea niştine faţa lui Dumnezeu. BIBLIA (1688), 25[1]/16. *De ar fi Dumnezău părinte voao, doară m-aţ iubi pre mine.* ib. 820[2]/11. *Ţinè pre turci istoviţi de moscali, ca cum ar lua oaricine cîrpa unii fămei din cap.* NECULCE, L. 234. *I-au dat o scrisoare să o ducă la Stoico păharnicul în Moldova, învăţîndu-l să să nevoiască cum ar putea mai cu deadinsul împotriva domnului.* ANON. BRÎNCOV., CM II, 300. *Negreşit că tu vei fi viteazu*[l], *fiul lui Pompilius cum s-ar putea a nu fi.* CANTACUZINO, N. P. 11[r]/16. *Oamenii nu s-ar ehinui cu atetea pofte deşarte, de reau şti ei că norocul nu iaste cuprins întru cele ce sînt afară den noi* (a. 1793). ŞA I, 174. *Multe exempluri se reau putea aduce spre arătarea aşa feli a treptelor în toate lucrurile şi faptele.* IORGOVICI, O. 26/7. *De-aş putea să îmblînzesc şi pre lumina mea.* SIROIU, 42[r]/10. *Ar trebui să fiu mai grec după cum sînt ca să poci vorbi de greci.* SLĂTINEANU, A. 99/4. *Să se fi născut lipsiţi de vedere, precum sînt necredincioşii, nu m-aşi turbura.* MAIOR, PRED. II, 179/19. *Mult să sfătuieşte în sine Cum ş-ar tocmi trebile mai bine.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 244. *Nu credeţi dară, iubiţilor, că ar fi cineva în stare beteşuguri mari îndată a le vindeca.* PETROVICI, P. 335/17. *Mai pre urmă, biruind Ştipio, dede lui şi senatul slobozenie, dacă ar afla că a trece de la Sitilia în Africa, pentru folosul republicei poate fi.* NICOLAU, P. II, 217/24, cf. LB. *Cu deplină încredinţare, ream putea ajunge la dorita sau poftita ţintă* (a. 1828). ŞA II, 667, cf. HELIADE, GR. ROM. 42, 67, 94. *Ar trebui şi împărăţia lor să se stingă.* BOJINCĂ, A. I, 92/19. *Aş dori să fac pace cu chinurile mele.* MARCOVICI, C. 9/18. *Eu nu am nici o îndoială că apa nu ar fi un mijloc spre îndelungirea vieţii.* ALBINEŢ, M. 135/19. *Vin a te ruga ca, dacă s-ar afla în Braşov nişte cîntece frumoase româneşti..., să faci bine să mi le trimiţi pe poştă.* VASICI, în BARIŢIU, C. II, 147. *Jurămînt îţi fac din suflet că şi cerul şi pămîntul De s-ar strămuta, Zulnieo, eu nu mi-oi schimba cuvîntul.* CONACHI, P. 102, cf. CÎMPEANU, GR. ROM. 95, 101, 102, 104, 109. *Femeia asta neînţeleasă... îmi spune că mă iubeşte ca şi cum m-ar întreba ce mai fac.* NEGRUZZI, S. I, 55. *Eu aşi zice să lăsăm cetatea aceasta, zise Iablonovski.* id. ib. 168, cf. CIPARIU, O. I, 85, 259 – 261, II, 204 – 205, 215 – 216, 219, 301, 305, 370 – 371. *Astfel drepţii ar zice, de ar vedea-mplinite, Cîte într-al tău nume ne sînt făgăduite.* ALEXANDRESCU, M. 5. *Dumneaei a fost bună pentru mine şi aş şedea toată viaţa în curtea d-sale, daca nu mi-ar veni să mă duc după omul acesta.* SION, P. 59. *Căutînd bine,... ar putea cineva să dea peste el.* BARONZI, C. I, 54/27. *Ar trebui să fim ceea ce părem.* CONV. LIT. II, 24. *Doina, doiniţă, De-aş avea o puiculiţă... Cu flori galbine-n cosiţă.* ALECSANDRI, P. I, 3, cf. CIHAC, II, 637. *Dacă eşti convins, atunci fă bine subscrie acest articol împreună cu mine, n-ar fi decît pentru strigătul „în lături" cu care începe.* MAIORESCU, CR. II, 241, cf. LM. *Mi-ar place să străbat... codrii umbroşi.* ODOBESCU, S. III, 77. *Şi cînd gîndesc la viaţa-mi, îmi pare că ea cură Încet repovestită de o străină gură, Ca şi cînd n-ar fi viaţa-mi.* EMINESCU, O. I, 71. *Te-aş cere doar pe tine, dar nu mai eşti a ta.* id. ib. 127. *De aş ajunge mai degrabă în tîrg... să scap de rîia asta.* CREANGĂ, P. 42. *Cam cum ar veni trebuşoara asta?* id. ib. 262. *Eu aş putea convinge pe soţia şi pe socrul dumitale să vă despărţiţi de bună voie.* CARAGIALE, O. II, 89. *Scormon! strigă ea cu bucurie ca şi cînd ar întîlni un vechi prieten.* SLAVICI, N. I, 34. *Mai bine ai face să-mi legi aripa.* ISPIRESCU, L. 43. *Dacă este această libertate pentru bărbaţi, de ce n-ar fi şi pentru femei?* CONTEMPORANUL, II, 258, cf. GCR I, CXXIV, CXXVI, PHILIPPIDE, O. A. 32, 56–57, JAHRESB. III, 139. *Mi-ar pune capul sub picior să poată.* COŞBUC, B. 125. *Linii, de s-ar întîmpla Să vă-ntîlniţi vrodată, Să-i spui că-s sănătos.* id. P. I, 78. *Sinteza întregei expoziţii, ce ar reda nota personală, e... greu de făcut.* SĂM. I, 12, cf. BARCIANU. *Ea măsura din ochi cam unde-ar veni fiecare carte.* SANDU-ALDEA, D. N. 40, cf. TDRG, DHLR I, 339, II, 228–229. *Păi, aş putea să-i fiu bunic, bată-l pustia.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 353. *Eu de-acum am isprăvit cu şcoala, zise fata şi mai rămase ca şi cînd ar aştepta ceva.* AGÂRBICEANU, A. 85. *Cu dînsul ai să-mi cununi dumneata fata, măcar de-aş şti că are să crape inima dintr-însa!* REBREANU, I. 27. *Bine-ar face să-i tragă o sfîntă de bătaie.* id. ib. 35. *Această surprinzătoare asemănare ar constitui întrucîtva o indicaţie preţioasă.* RF I, 201. *Uitîndu-se unii în ochii celorlalţi, ar trebui să aibă momentul de tragică reculegere a unei asemănări prea mari.* LOVINESCU, C. V, 161. *Nu m-ar surprinde să descoperim că vinovatul nu e acel individ.* C. PETRESCU, R. DR. 127, cf. ŞANDRU – BRÎNZEU, JINA, 323. *Mi-ar face mare plăcere să-mi faceţi o vizită.* VLASIU, D. 124. *Ce crezi că era văpaia din ochii şi din degetele omului? întrebă cineva. – Nu aş şti acum.* VOICULESCU, P. I, 116. *N-aş putea pretinde că mă simţesc astăzi mai bine decît ieri.* SADOVEANU, O. IX, 111. *Oricîtă duşmănie mi-a arătat, tot m-aş duce să-l văz odată.* id. ib. XVII, 352. *Eu l-aş face într-o noapte căzut în Dunăre.* BART, E. 287, cf. ROSETTI, I. L. R. 147, 353, 507, SCRIBAN, D. *Mă învinuieşti că... n-am în vedere niciodată ajutorul ce l-ar avea părinţii de la copiii de şcoală, dacă aceştia ar sta mai mult p-acasă.* ULIERU, C. 112. *Cînd aş iubi, mi-aş întinde spre cer toate mările Ca nişte vînjoase, sălbatice braţe fierbinţi.* BLAGA, O. I, 67. *Ai zice că soarele apune acum la miază-noapte, în spatele Negoiului.* CAMIL PETRESCU, O. I, 325. *Mai bine te-ai potoli, îi spune tata.* STANCU, D. 434. *Ar fi păcat să mai plătească el chirie în garsoniera unde stă, încă pe un trimestru.* VINEA, L. II, 56. *Ai fi în stare să laşi totul baltă, să trînteşti uşa şi să pleci.* BARANGA, I. 185. *Furtună s-ar putea să fie! zise bucătarul.* TUDORAN, P. 319, cf. SCL 1959, 561, 563, 564, L. ROM. 1962, 90, GRAM. ROM.[2] I, 220–222, L. ROM. 1966, 367, SCL 1970, 547-549. *Ar vedea oricine că proştii şi canaliile nu trebuie lăsaţi să-şi facă de cap.* STEINHARDT, J. 360, cf. L. ROM. 1973, 451, ALIL XXIV, 88, I. GHEŢIE, B. D. 173, IVĂNESCU, I. L. R. 158 – 160, ALIL XXVIII, 130, ib. XXIX, 32 – 33, 53 – 54, 56 – 57, 61, ARVINTE, în BIBLIA (1688)[2] II, 24, III, 13. *Alei! puico, dacai vra, Patru pluguri aş dura, Ţara-ntreagă aş ara.* ALECSANDRI, P. P. 243. *Visul cînd s-ar întîmpla, Eu de pe tron aş cădea.* TEODORESCU, P. P. 112. *Ne-am lua, nu ne putem; Ne-am lăsa, nu ne-ndurăm!* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 56. *Murăş, Murăş, apă lină, De mi-ai fi tu vorbitoare.* id. ib. 136. *Dac-aş şti că reai veni, Drumul mare aş vărui.* HODOŞ, P. P. 59. *Somn mi-e, maică, şi-aş dormi, Şi n-am pat d'a odini!* BIBICESCU, P. P. 13, cf. FRÎNCU –

CANDREA, M. 78. *Mi-aş cumpăra vreo sută de oi şi stînă.* FURTUNĂ, C. 3. *La altul nu i-aş da nimica, dar ţie îţi dau, că te ştiu că eşti sărac!* PAMFILE, COM. 21. *M-aş face de-un negustor Şi l-aş cumpăra pe dor! Dorului aşa i-aş face Şi l-aş vinde cui i-ar place.* CIAUŞANU, V. 52. *Să vriam avea vreme, mă vriam abace (abate) pră la cine (tine).* MOLIN, R. B. 283. *Mi reaş culca să odinesc.* ALR II 2 294/29, cf. ALR SN VII h 2 071, ib. h 2 072, ib. h 2 073, ib. h 2 074, ib. h 2 075, ib. h 2 076, ib. h 2 077, ALRM SN IV h 1 607, ib. h 1 608, ib. h 1 609, ib. h 1 610, ib. h 1 611, ib. h 1 612, A I 24. *Toţi se gîndeau la comoara nepreţuită din măruntaiele pămîntului, plănuind cum ar putea ajunge la ea.* FOLC. TRANSILV. III, 370. *Maică, măiculiţa mea, Cînd ai veni de-ai vedea Cum îmi petrec eu viaţa P-aici prin Galiţia, Mult ai plînge şi-ai ofta.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 354. *Cît i-ar fi preţu la mînzu ăsta?* O. BÎRLEA, A. P. I, 137. *Cît ar creşte altu într-on an, iel creşte-ntr-o dzi.* id. ib. 384. ◊ (Învechit şi prin Transilv.; pronumele personal cu funcţie de complement direct este reluat după structura de condiţional-optativ) *De n-ar fi cu noi să stea Domnul, Cînd le vine toană a tot omul, De să scoală asupră-ne-n pripă, Ne-a sorbi-ne de vii de-am da-n rîpă.* DOSOFTEI, O. I, 288. *Te-aş pîrî-te.* TEAHA, C. N. 100. ◊ (Cu intercalarea unor adverbe ca „mai", „şi", „prea" etc. în structura de condiţional-optativ) *Măcar să s-are şi întoarce şi să hie iertat, încă nu poate omul lepădat să cînte liturghie.* VARLAAM, C. 138, cf. 348. *Voroava frumoasă la cei cunoscători de n-ar mai sfîrşi, încă mai plăcută ar fi.* CANTEMIR, I. I. I, 108. *El acum se socotea ca nişte arme vechi şi ruginite care nu ar mai fi de slujbă.* NICOLAU, P. II, 272/17. *De-am şi vedea a muscăi deşănţată plăzmuire.* CONACHI, P. 268. *Nu s-ar mai povesti.* ISPIRESCU, L. 1. *Judecătorul însă nu-l... luă în seamă, ca şi cînd pentru dînsul nici n-ar mai exista un Herdelea.* REBREANU, I. 241. *Şi încă ar mai fi de spus ceva.* C. PETRESCU, R. DR. 129. *Frumuseţea naturii presupune o conştiinţă umană care s-o valorifice, în lipsa căreia ea n-ar mai fi frumuseţe, ci un oarecare obiect indiferent.* VIANU, E. 12. *Io nu văz ce s-ar mai putea întîmpla.* CAMIL PETRESCU, O. I, 46. *De n-ar fi ochi şi sprincene, N-ar mai fi păcate grele.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 8, cf. 468. *Aş mai sta, da trăbă să mă duc.* A III, 17. *Povesti astăz pe la noi... n-are mai hi.* O. BÎRLEA, A. P. I, 209. *Bătrînu să cam tînguie că nu ar prea putea face banii.* id. ib. 495. ◊ (Învechit şi regional; structura de condiţional-optativ este dislocată prin intercalarea subiectului, a complementului etc.) *Se aşu lui Davidu mănţu.* PSALT. HUR. 75v/24. *Se ară amu întra întru floata voastră bărrbatu cu înrelu de auru purrtîndu..., întra-va şi mişelu.* COD. VOR.² 58ᵛ/8-9. *Ce folos e omului să ară lumea toată dobîndi.* CORESI, TETR. 60. *De Moisi şi prorocii nu vor asculta, nece să ară cineva den morţi învie nu va avea credinţă.* id. ib. 160. *Toţi văm cunoaşte păcatele unul alăltui, ca cînd ş-ară cineş de eluş ceti cărţile ce-s scrise.* id. EV. 36. *O! Moldova, di ar hi domnii tăi, carii stăpînesc în tine, toţi înţelepţi!* M. COSTIN, O. 66. *De mi-aş ochii lăcomi cu somnul, Să dorm dulce, cum doarme tot omul.* DOSOFTEI, O. I, 296. *De s-ar şi cumva într-un chip prea repede şi preste înţelepţeasca socoteală tîmpla ca vreo pietruţă de scandală de la cineva într-însa să să arunce.* CANTEMIR, I. I. I, 142, cf. ALIL XXVI, 56–64. ◊ (În imprecaţii; mai ales în construcţii negative; de obicei precedat de conj. „de"; adesea cu intercalarea adv. „mai" în structura de condiţional-optativ) *De-ar da D[umne]zeu!* CIPARIU, O. I, 260. *De-ar crăpa odată să crape şi harabagiul care v-au adus.* CREANGĂ, P. 110. *Numai de nu i-ar muri mulţi înainte; să trăiască trei zile cu cea de-alaltaieri.* id. ib. 250. *Dă, nevastă, vezi şi tu ce-i. Socoteala boierului, nu l-ar mai răbda Cel-de-sus!* VLAHUŢĂ, S. A. II, 201. *Nu v-ar mai răbda Dumnezeu, sfîntuleţu, boalele dracului.* PETICĂ, O. 230. *Foiliţă de cicoare,... Nu te-aş mai vedea-n picioare!* ŞEZ. I, 105. ◊ (Mai ales poetic; cu topica inversată) *Fi-o-aş oare în stare s-o fac nefericită? Nu.* EMINESCU, O. VIII, 166, cf. PHILIPPIDE, O. A. 31, TDRG. *Prin cosmos Auzi-s-ar atuncea măreţii mei paşi.* BLAGA, O. I, 67. *Jelui-m-aş şi n-am cui, Jelui-m-aş codrului.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 192. *Face-m-aş un fluturaş.* BIBICESCU, P. P. 27. *Turcu l-a întrebat: – Mai vinde-ţi-i nevasta?* BUD, P. P. 15. *Mult eşti tînăr şi gingaş, Cu drag săruta-mi-te-aş.* PAMFILE, C. Ţ. 54. *Costică cu pălărie Da-mi-l-ar maică-sa mie.* CIAUŞANU, V. 90. *Supărată-s şî nu spui, Zăleni-m-aş şî n-am cui.* ANT. LIT. POP. I, 31. *Cum stătuşi de mă-ntrebaşi Adevărul spune-ţi-aş.* BALADE, III, 61. ♦ (Popular şi familiar; în imprecaţii, urări etc.; cu topica inversată) *E măciaş, lua-l-ar naiba!* HELIADE, O. I, 135. *Bătu-l-ar pîrdalnicu de loază îmbăierată.* GORJAN, H. IV, 176/12. *Oh, amor, amoraş, vedea-te-aş călugăraş.* FILIMON, O. I, 137. *M-au spăriet nişte ieniceri..., mînca-i-ar pîrdalnicu!* ALECSANDRI, T. 99. *Lua-l-ar toţi dracii de şoacăţ!* CONV. LIT. XI, 97. *Trăsni-i-ar Domnul din senin!* ODOBESCU, S. I, 66. *Fecior de crai, vede-te-aş împărat! Spune-i babei ce te chinuieşte.* CREANGĂ, P. 189. *Lua-te-ar dracul de javră!* CARAGIALE, O. II, 95. *Cucoană! eu l-am aruncat; mînca-i-ai coada!* id. ib. 100. *Uita-i-ar rălele pe ei acolo!* CONV. LIT. XVIII, 197. *Na! hăram, mînca-te-ar cînii!* CONTEMPORANUL, II, 169. *Lovi-te-ai cu capul de toate pietrele, om de nevoie ce eşti!* CONV. LIT. XIX, 396. *Vedea-i-aş mari.* COŞBUC, P. I, 227. *Bată-l-ar Dumnezeu să-l bată de obraznic!* SĂM. III, 587. *Duce-s-ar învîrtindu-se ca ciocîrlia!* SANDU-ALDEA, D. N. 20. *Unde te ascunzi, tîrtane, fi-ţi-ar neamul de ocară!* REBREANU, I. 33. *Îţi uitasem numele, Fănică, uita-te-ar necazurile!* id. R. II, 168. *Ptiu! Mînca-te-ar baraoanili!* VISSARION, FL. 102. *Strînge-l-ar de beregată pe el Demonul!* SADOVEANU, O. XVII, 212. *Mînca-o-ar corghii, uite cum fuge de ea sufletul mamii!* MOROIANU, S. 98. *Ce, mă, ţi s-a făcut dă însurătoare acum? Fi-ţi-ar dă cap să-ţi fie!* CAMIL PETRESCU, O. I, 14. *E frumos, Iovi-l-ar tunetul!* STANCU, D. 190. *Flămînd fuse, mînca-l-ar maica!* id. ib. 232. *Ia-l şi cară-te, sta-ţi-ar în gît!* TUDORAN, P. 20. *Lovi-o-ar moartea de Bisisică!* PREDA, M. I, 12. *Iară tu Tito şi tu Ilinco, mînca-v-ar cîinii!* id. ib. 321, cf. GRAM. ROM.² I, 272. *Omorî-te-ar dorul meu, Că tu eşti viclean şi rău.* ALECSANDRI, P. P. 242. *Arde-te-ar focul cetate! Pe trei părţi cu lemne verzi, Nici urma să nu-ţi mai vezi!* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 313. *Cine joacă şi nu strigă, Face-i-s-ar gura strîmbă.* id. ib. 359. *Şi eram şi eu p-acolo, bate-m-ar norocu, c-abia mă-ncăpea locu.* STĂNCESCU, B. 257. *S-au dus amîndoi cu fetele spre împărăţie, duce-s-ar nouă cu-a brînzii!* RĂDULESCU-CODIN, Î. 218. *Broaştele ca ţestele, Bată-le-ar păcatele!*

MATEESCU, B. 40. *Foie verdi sîminoc, Ardi-te-ar focu, noroc.* VASILIU, C. 135. *Nu-i aici locul tău, Bătu-mi-te-ar Dumnezeu.* PAMFILE, B. 40. *Bătu-o-ar patruzeci de geruri după cei patruzeci de sfinţi, s-o bată!* FURTUNĂ, C. 9. *Lelişoară, lelea mea, Lua-te-ar dracu să te ia!* CIAUŞANU, V. 124. *Vede-te-aşi ţapăn!* IZV. XIII, 98. *Alelei, mîndruţa mea, Mînca-ţi-ar neica gura!* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 289. *Ară neica cu plugul, Rupe-i-s-ar cormanul!* ib. V, 566. *Rumpi-ţ-ai capu cu tăt cu cal.* O. BÎRLEA, A. P. I, 392, cf. NALR – MB I, h 76. ♦ (Urmat de infinitivul fără prep. „a" al verbului „a fi" ca auxiliar formează condiţional-optativul prezent al acestuia, care împreună cu participiul acordat al verbului de conjugat alcătuiesc condiţional-optativul prezent al verbului la diateza pasivă) *N-aş fi silită acum a-l blăstema şi a plînge.* NEGRUZZI, S. I, 52. ◊ (Construcţia verbală este dislocată prin intercalarea subiectului, a unui complement etc. între forma de condiţional-optativ prezent a auxiliarului şi participiul verbului de conjugat) *Aşia grăiţi şi aşia faceţi, ca şi c-aţi fi, prin leagea slobozieі, giudecaţi.* N. TEST. (1648), 177[v]/5. ▭ *N-aş fi eu, la vîrsta mea, hulit de nişte copii.* ♦ (Cu valoare de prezumtiv) *Nu ştia unde l-ar găsi ca să-i mulţămească pentru atîtea binefaceri.* CREANGĂ, P. 178. *Îi părea că asta ar fi peste putinţă.* SLAVICI, O. I, 64. *Particularităţile semnalate... nu pot totuşi dovedi nimic asupra raporturilor mai strînse pe care le-ar avea aceste două limbi.* RF I, 209. *Pînă acuşi n-am înţeles că s-ar ocupa cu de astea.* SADOVEANU, O. XVII, 200. *Parcă i s-ar năzări ceva îndepărtat.* STANCU, R. A. I, 8.

2. (Învechit şi regional; la imperfect, în forme flexionare specializate; precedat de infinitivul lung al verbului de conjugat) *Iară Pavelu dzise: „Rrugare-aşi Dumnedzeu şi în puţinelu şi întru multu".* COD. VOR.[2] 41[r]/10. *Vedear-ară... oamenii ce-s în ceastă lume, că nu putredesc trupurile creştineşti.* CORESI, EV. 99. *Pohtire-aş de la Dumnezău şi în puţinel şi în mult.* N. TEST. (1648), 170[r]/14, cf. HELIADE, GR. ROM. 45, 67, CÎMPEANU, GR. ROM. 95, CIPARIU, O. I, 254, 260, II, 216, 302, GCR I, CXXXV, CXXXVI, PHILIPPIDE, O. A. 57, TDRG, DHLR II, 241, ROSETTI, I. L. R. 507, GRAM. ROM.[2] I, 272, IVĂNESCU, I. L. R. 348. *Închinare-aş şi n-am cui, Închinare-aş murgului.* ALECSANDRI, P. P. 72. *Murire-aş, moartea nu vine, Trăire-aş şi n-am cu cine.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 147. *Puteare-aş să umblu eu Tot cu mînile-n şolduri.* id. ib. 461. *Lucrare-aş ieu să pot lucra.* TEAHA, C. N. 100. ◊ (Popular şi familiar; în imprecaţii, urări etc.) *În bineurări şi blăsteme... se pospune, pr*[ecum:] *dare-ar D*[umne]*zeu!* CIPARIU, O. I, 260, II, 371. *Dare-ar Domnul Dumnezeu Să i se-ntoarcă tot în bine!* ALECSANDRI, P. I, 7. *Să nu crezi că doarme Smaranda, dormire-ai somnul cel de veci să dormi!* CREANGĂ, A. 17. *Fir-ai al dracului de pungaş.* CARAGIALE, O. VI, 7, cf. GCR I, CXXVI. *Dare-ar Domnul să fie aşa.* TDRG. *Nu eşti brigadirul Mînecuţă? Fir-ai să fii al cincilea evanghelist.* SADOVEANU, O. XXI, 410, cf. XVII, 354, GRAM. ROM.[2] I, 221. *Dare-ar Dumnezeu un vînt, Să rămîie pe pămînt Numai verde pajişte, Numai dulce dragoste!* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 222. *Fire-ai bade, blăstămat, Că tare m-ăi înşelat!* id. ib. 279. *Dare-ar, maică, Dumnezeu, Să te-nsori de nouă ori!* MAT. FOLK. 208. *Dar-ar naiba-n tambura ta!* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 469. *Dar-ar Dumn'ezo la muierea me, cîn mă duc acasă mîn'e d'imin'eaţă, să fiie muartă.* O. BÎRLEA, A. P. I, 345, cf. NALR – MB I h 76.

3. (Prin Transilv.; la imperfect; invariabil, în forma *vrea*) Cf. IVĂNESCU, I. L. R. 349. *Eu vrè mee la Deva daca ar fi bani.* FRÎNCU – CANDREA, M. 78. *Întrebînd pe cineva de ce pune zăpadă pe o grămăjoară de gunoi aprins, mi-a răspuns: Pentru că să vrea arde.* T. PAPAHAGI, M. LXIX. [Eu] *vee mînca.* ALR SN VII h 2 071/310.

II. (Intră în alcătuirea timpului perfect al modului condiţional-optativ şi a unor construcţii de condiţional-optativ perfect; în corelaţie cu alt verb)

1. (La imperfect, astăzi numai în forme flexionare specializate; urmat de infinitivul fără prep. „a" al verbului „a fi" ca auxiliar formează condiţional-optativul prezent al acestuia, care împreună cu participiul verbului de conjugat sau al verbului copulativ alcătuiesc modul condiţional-optativ perfect; cînd verbul de conjugat este la diateza reflexivă, pronumele reflexiv precede auxiliarul) *Deaca n-ară fi crezut, n-ară fi propoveduit, nici ară fi învăţat oamenii a crede.* CORESI, EV. 131. *De n-ară fi lăsatu acel nărodu cetăţile sau casele şi pren pustie să îmble, nu vrea fi dobînditu vindecare... bolnavilor loruş.* id. ib. 261. *Iarră de va fi cumva vro muiare logoditǎ tătîne-mieu, apoi şi se n-are fi dzăcut cu nusa, nu poci a me însura cu nusa.* PRAV. LUCACI, 230. *Aş fi venit şi eu pri la domniia-voastră, iar eu n-am putut* (a. 1599 – 1600). DOC. Î. (XVI), 120. *Din săraci şi de rudă proastă... alese Hristos apostolii săi. Că de vrea hi ales cei bogaţi şi din filozofii lumiei aeştiea, atunce are dzice noaă necredincioşii.* VARLAAM, C. 155. *Bolnavul... şi s-are hi făcut şi păcate ierta-să-vor lui.* id. O. 212. *Multă răsipă ţărîlor să vrea fi făcut.* URECHE, L. 110. *Ci nu-i era greu a o lua, de nu-i vrea fi venit oaste.* id. ib. 200. *De-l vrea fi tămăduit din boală puţină menune vrea hi fost* (a. 1600 – 1650). GCR I, 138/2. *Ca şi cînd ară fi zis: de n-ară fi lăsat şi slobozit Dumnezău pre diiavolul.* ZOBA, S. 41. *De m-ar fi ascultat nărodul mieu, Israil, de ar fi mers în căile mele, întru nemică aş fi smerit pre vrăjmaşii lor.* BIBLIA (1688), 408[2]/20, cf. ib. 423[1]/45. *Nu vrea hi agiuns Achileu pre Ector de n-are hi stătut el de bunăvoie* (a. 1689). în ALIL XXIX, 41. *Cela vrè fi stătut în laturi.* NECULCE, L. 79. *De-r hi mărsu, i-ar hi luat pe toţi de grumadzi.* id. ib. 108. *De l-ar hi dus în Ieşi, poate s-ar hi îndreptat şi n-ar hi perit.* id. ib. 111. *Şi după moartea ei au arătat ca cum ar fi fost vie* (a. 1968). GCR I, 319/17. *Aş fi scris la dumnealui sărdariul Bucşenescul, dar tot auzim că cu neamul nostru iaste învrăjbit* (a. 1750). IORGA, S. D. XIV, 214. *Lucrul cel nemişcător al acelui fără de vîrstă, bine se vinde, ori pentru datoria lui, ori pentru datoria tătîne-său,... de s-ar fi îndatorit cei făr' de vîrstă* (a. 1765). URICARIUL, XVII, 50. *De vreaş fi nebăgat în seamă frumuseţile ei, mă temeam să nu o mînii.* HALIMA (1783), 163[v]/8. *Te voi prăpădi, care aş fi făcut şi mai nainte, de nu ai fi fost de legea lui Moamed.* ib. 226[r]/11. *Acest tractat de l-ar fi putut isprăvi ar fi fost un lucru pre preţ.* IST. CAROL XII, 26[r]/8. *Vreun locuitor de la ţară s-ar fi aflat în vreo nenorocire.* CANTACUZINO, N. P. 1[v]/10. *De ream fi fost noi pîn' acuma tot în starea aceea,... şi noi ream fi schimbat limba noastră.* IORGOVICI, O. 80/3. *El ar fi dat pruncului încă în oara ce s-au*

născut şi mijlocirile de a trăi. id. ib. 92/10. *Doară mai mult ar fi stătut încă.* BUDAI-DELEANU, T. V. 104. *Mii de ani n-aş fi gîndit Că n-ei s-aibi statornicie La cîte mi le-ai zis mie.* MUMULEANU, R. 30/4. *Paguba ar fi fost mare, cînd am fi pierdut limba.* HELIADE, O. II, 419, cf. id. GR. ROM. 42, 45, 51, 94. *Dacă datornicul, după ce creditoriul său i-au lăsat legatum datoria, în urmă s-ar fi împrumutat cu alţi bani, nu să socotesc şi aceştia legatum.* COD. ŢIV. 102/5. *Chiar tot de ai fi pierdut, îţi rămîne acela care toate le-a făcut.* MARCOVICI, D. 14/28, cf. id. C. 18/15. *Dacii avură noroc de a scăpa de o împrejurare care de atunci i-ar fi făcut să-şi piarză slobozenia.* F. AARON, I. I, 5/14. *Cine au descoperit un adevăr, acela au făcut mai mult decît că ar fi întemeiat o împărăţie pămîntească cît de mare.* FM (1838), 146[2]/3. *Aş fi dat orice pe lume pentr-un ceas de prelungire.* CONACHI, P. 102, cf. CÎMPEANU, GR. ROM. 95, 96, 101, 109. *El nu i-ar fi omorît, de nu l-ar fi îndemnat ministrul său.* NEGRUZZI, S. I, 185. *Am alergat în camera ei; ea era pustie ca şi cînd moartea ar fi răpit dragostile mele.* id. ib. II, 48, cf. CIPARIU, O. I, 88, 261, II, 301. *Atunci ai fi văzut pe toţi, slugi şi stăpîni, cu feţile pălite, cu ochii sticliţi, alergînd prin odăi.* ODOBESCU, S. I, 94. *Şi cînd gîndesc la viaţa-mi, îmi pare că ea cură Încet repovestită de o străină gură... Ca şi cînd n-aş fi fost.* EMINESCU, O. I, 71. *Mai bucuros eram cînd m-ai fi chemat la nuntă.* CREANGĂ, P. 31. *Mai potrivit sat nici cu bobii nu s-ar fi putut găsi.* SLAVICI, O. I, 56. *N-aş fi crezut că-s la un examen de nu mi s-ar fi spus.* CONTEMPORANUL, II, 116. *N-aş fi crezut că ochii ei pot să sticlească aşa.* CONV. LIT. XIX, 209, cf. GCR I, CXXIV, CXXVI, CXXIX, CXXXV, PHILIPPIDE, O. A. 80. *Dar cînd era dînsu acasă, cine-ar fi îndrăznit?* SĂM. I, 12, cf. DHLR II, 230-231, 245. *Copiii trebuiră să se mulţumească cu atîta, oricît i-ar fi durut inima de nenorocirea tatălui lor.* AGÂRBICEANU, A. 550. *Cum v-aş fi pus eu la butuc pe vremea vornicului.* SOVEJA, O. 21. *Făcu stînga împrejur, ca şi cum ar fi simţit că i se sucește pămîntul sub picioare.* id. ib. 57. *Cotrobăi cu mîna pe laviţa de la capul patului, ca şi cînd ar fi căutat chibriturile.* REBREANU, I. 164. *Dacă ar fi fost după pofta inimii sale, ar fi pus slugile să-i dea pe mîna jandarmilor.* id. R. I, 143. *Eram din cale afară de obosit şi aş fi dorit ca bisericuţa din Răzoare să-mi iasă înainte mai curînd.* GALACTION, O. 39. *Nu mi-aş fi închipuit niciodată că am să ajung să fiu tratată astfel.* CAMIL PETRESCU, U. N. 210. *Dacă ar fi fost după el, ar fi trăit de pe urma femeilor din satele de moşneni.* id. O. I, 19. *M-aş fi bucurat să te văd alegînd după aceleaşi criterii.* C. PETRESCU, R. DR. 134. *Mama n-ar fi ieşit din vorba lui cu nici un preţ.* VLASIU, A. P. 73. *În tagma în care intrase se simţea ca şi cum ar fi fost o capră rîioasă.* SADOVEANU, O. XX, 51. *Bre Mînecuţă, eu s-ar fi cuvenit să am alt destin.* id. ib. XXI, 412. *Cine s-ar fi gîndit că o să treceţi întîi p-aici?* MOROIANU, S. 63, cf. ROSETTI, I. L. R. 282. *N-am fi crezut niciodată pe acest lucid critic în stare să încurce voluntar planurile unei discuţii.* CONSTANTINESCU, S. II, 48. *Nu aş fi dorit să-i refuz.* ULIERU, C. 114. *Chestiunea e foarte complicată, spuse Silion cu ochii în gol, ca şi cum ar fi cercetat noile orizonturi.* VINEA, L. I, 253. *Mi-ar fi plăcut să nu stăm ca nişte caraghioşi.* BARANGA, I. 152. *Dacă Miklos ar fi intrat era hotărîtă să-i crape capul.* T. POPOVICI, SE. 10, cf. CL 1966, 256, I. GHEŢIE, B. D. 173 – 174, IVĂNESCU, I. L. R. 349, ALIL XXIX, 32, 41, 47 – 49. *De ce dracul n-am aflat Că tu eşti de măritat, Că şi eu te-aş fi luat Şi acum n-aş fi strigat Şi din greu n-aş fi oftat!* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 371, cf. FRÎNCU – CANDREA, M. 78. *Încai dac-aşi fi chieltuit atîţia bani, să mă fii ales cu ceva.* ALR I 312/24, cf. ib. 571, ALR SN VII h 2 078, ib. h 2 079, ib. h 2 080, ib. h 2 081, ALRM SN IV h 1 613, ib. h 1 614. *În lume n-aş si îmblat, Răle nu m-ar si mîncat.* ANT. LIT. POP. I, 32. ◊ (Învechit, rar; pronumele reflexiv este reluat după structura de condiţional-optativ perfect) *De nu se vrea fi făgăduitu-se Domnul..., n-am fi ştiut credinţa sutaşului.* CORESI, EV. 226. ◊ (Cu intercalarea adverbelor „mai", „tot", „şi" etc. în structura de condiţional prezent a auxiliarului) *Şi multe încă aş mai fi văzut, dacă foamea nu mi-ar fi dat pinteni.* HOGAŞ, DR. I, 12. *Din această pricină, vorbele s-ar mai fi înăsprit încă.* C. PETRESCU, R. DR. 129. *Mă gîndeam că ai fi crescut, nu ţi-ar mai fi încăput lăbuţa.* DEMETRIUS, C. 46. ◊ (Cu intercalarea adverbelor „şi", „tot" şi, „mai" între forma de condiţional-optativ prezent a auxiliarului şi participiul verbului de conjugat) *Se vrea fi şi săblăznit.* CORESI, EV. 88. *3, 4 dzile de-ar fi mai zăbăvit turcii.* NECULCE, L. 358, cf. 259. *Cînd va mărturisi moaşea... o vom creade..., de are fi mai fost cu moaşea doo muieri.* PRAV. 206. *Curierul franţuzesc înştiinţează... că ar fi mai rămas numai cîteva persoane.* AR (1829), 240[1]/48. *Tu eşti uitat, uitat ca cum n-ai fi mai fost.* NEGRUZZI, S. I, 65. *Zidul peri ca cum n-ar fi mai fost.* ISPIRESCU, L. 26. *Ce vuiet ar fi mai făcut femeia mea.* CONTEMPORANUL, II, 215. ▭ *Eu aş fi tot stat la munte.* ◊ (Construcţia verbală este dislocată prin intercalarea subiectului, a complementului etc. între forma de condiţional-optativ prezent a auxiliarului şi participiul verbului de conjugat) *Că de vrea fi în sîmbătă acesta vindecat, nu vrea fi tăcut de acesta evanghelistul.* CORESI, EV. 242. *Iar de-ai hi domiata sîrguit să fii pînă acmu venit, avem nădeajde pre Dumnedzeu să fi fost pînă acmu şi la moşie* (a. 1593). DOC. Î. (XVI), 184. *Alegînd, cînd şi-are fi furul schimbat hainele să nu-l cunoască..., atunce poate să-l ucigă şi să n-aibă certare.* PRAV. 121. *Nu i-ar hi Dumnedzău hrănit.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie, 5[v]/3. *Niciodată vreun hatman nu s-au veselit de izbîndă în Rîm, pînă nu ş-ar fi întîi de o mie de ori viaţa sa cumpănit.* N. COSTIN, C. 41. *De nu l-aş fi eu cu multe şi vîrtoase giurămînturi încredinţat.* CANTEMIR, I. I. II, 30. *De n-ar fi ei portat grijă de voi, aţi fi ca şi alte fiare silvatice.* IORGOVICI, O. 93/17. ◊ (Popular; în imprecaţii; mai ales în construcţii negative; de obicei precedat de conj. „de"; adesea cu intercalarea adverbului „mai") *N-ai fi mai ajuns să-l aduci!* CONTEMPORANUL, II, 169. *Mă blastemă: „De n-ai fi fost! Eşti un pustiu!"* COŞBUC, B. 111, cf. GRAM. ROM.[2] I, 221. ◊ (Învechit şi regional; cu topica inversată a structurii de condiţional-optativ prezent a auxiliarului „a fi") *De ară fi fost Dumnezeu părintele vostru, fi-vreaţi iubit mine.* CORESI, TETR. 204. *De vrea fi avut puteare dracii..., mai mare rău fi-vrea făcut noao.* id. EV. 237. *Cel ce mă uraşte de au grăit asupra mea mare, fi-m-aş ascuns de el.* BIBLIA (1688), 398[2]/59, cf. DHLR II, 231, IVĂNESCU, I. L. R. 349. ◊ (Învechit; cu topica inversată) *Perit-aş fi.* PSALT. HUR., ap. DHLR II, 230. *Fostu-ne-ar fi de vro*

treabă o asemine vedere Oprită în mărunțișuri ce trebuința nu cere? CONACHI, P. 268, cf. CIPARIU, O. II, 302, GCR I, CXXVI, CXXXV. ◊ (Regional; în imprecații; cu topica inversată a structurii de condițional-optativ prezent a auxiliarului „a fi" și cu reluarea acestuia înaintea participiului verbului de conjugat) *Afară de combinațiunile înfirate se mai aud și altele în gura poporului, ales întru înjurături și blăsteme, pr*[ecum]*: fi-te-ar fi bătut mîna mea.* CIPARIU, O. II, 302. *Fi-te-ar fi bătut Dumnezeu, că rău ți-ai mai bătut joc de mine.* PAMFILE, DUȘM. 114. (Auxiliarul „a fi" este la infinitivul lung) [Optativul perfect] *fire-aș fi fost.* GCR I, CXXVI. *Fire-ai fi fost, de nazist, Că țara ne-ai pustiit.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 356. ◊ (Regional; participiul verbului de conjugat are terminația „-ă" cu valoare neutrală) Cf. GR. S. I, 227–228, DR. IV, 1360, ȘANDRU – BRÎNZEU, JINA, 323, ALR II/705, ALR SN VII h 2 078, ib. h 2 079, ib. h 2 080, ib. h 2 081, ALRM SN IV h 1 613, ib. h 1 614. *Aș fi cîntată și io.* TEAHA, C. N. 101. ♦ (Urmat de infinitivul fără prep. „a" al verbului „a fi" ca auxiliar și de participiul aceluiași verb formează condițional-optativul perfect al acestuia, care împreună cu participiul acordat al verbului de conjugat alcătuiesc condițional-optativul perfect al verbului la diateza pasivă) *Preoteasa parc-ar fi fost atinsă de un fior de frig.* SANDU-ALDEA, U. P. 33. ♦ (Învechit, rar; în circumstanțiale temporale; cu valoare de perfect compus indicativ) *Cînd ară fi murit Vela* (după ce a murit Bela B 1938), *domni-se în locul lui Iovav.* PO 125/18. *Și cîndu se împlu a treia dzi și se-ară fi făcut dzuo* (cînd s-a făcut ziuă B 1938), *tuneture și fulgere fură.* ib. 242/21. *Și fu cînd ară fi bătrînit Isaac și ară fi întunecat ochii lui atîta, cît nu putea vedea.* ZOBA, S. 15. *Cînd ara fi auzit că au perit fiiul său, anume Iosif..., într-atîta măsură s-au amărît, cît nice o mîngîiare n-au putut luoa.* id. ib. 96, cf. CIPARIU, O. II, 372, DHLR II, 231, 232, SCL 1976, 353.

2. (Învechit și regional; la imperfect; urmat de infinitivul fără prep. „a" al verbului de conjugat sau al verbului copulativ formează o construcție de condițional-optativ perfect) *Că să nu vrea fi Domnul între noi..., cînd scula-se-vrea oamenii spre noi, amu vii înghiți-ne-vrea.* CORESI, PS. SL. – ROM. 535. *Acesta multă b*[ă]*rbăție arătă cît de vrea fi ș-altă lume alăturea, destoinic ar fi fost a o ținea și a o derepta.* MOXA, C. 130. *Acolea, cum nu vrea avea nici o grijă de nici o parte, lăsîndu-ș oastea fără de nici o grijă, nici pază, ci la băuturi și la prăzi.* URECHE, L. 85. *Deacii ajutorîndu putearea cea dumnezeiască, cum să vrea tocmi voia lui Dumnezeu cu a oamenilor, așa i-au coprinsu pre turci negura, de nu să vedea unul cu altul.* id. ib. 92, cf. PRAV. 91. *De nu vrea sta Moisei pre rugă Ce l-au ales adevară slugă, Să-l întoarcă de către mînie, Că-i vrea pierde-n pripă de urgie.* DOSOFTEI, O. I, 245. *Acolo vreai vedea lucru preaslăvit, că nu numai ce rămînea sv*[î]*ntul nerănit, ce încă și săgețile carile să slobodzîia asupra sfi*[i]*nțiii sale să ducea sus în văzduh.* id. V. S. septembrie 37^r/19. *Și acolo cum nu vrea avea nice o grijă de Ștefan Vodă, așea au lăsat oastea fără de nice o pază la băuturi și la pradă.* N. COSTIN, L. 246. *3, 4 dzile de-ar fi mai zăbăvit turcii pre loc, nici unul nu vrè scăpa.* NECULCE, L. 358. *De n-ar fi priimit turcii pacea... vrea lua pă toți robi.* R. POPESCU, CM I, 480. *De nu ar fi chivernisit Dumnezeu lucrurile... cu totul să vrea stinge ticăloasa aceasta dă țară.* R. GRECEANU, CM II, 200. *Vreai zice cum că șerpii nu să tîra cu părere, ci aievea* (a. 1773). GCR II, 91/26. *Iară grecii, de frica lui Ector, precum să vrea deștepta din somn, iarăș ieșiră la război.* RT 38^v/2. *Am ales o materie care mi-au plăcut atîta încît ca să o cumpăr vream da orice preț mi-ar fi cerut.* HALIMA (1783), 39^v/13. *De eram singur, vream face o mare mirare.* ib. 110^v/29. *Zicînd așa... cum, purcegînd de la Salamina, să vor răschira; pentru că era toți de față și le vrea părea rău.* HERODOT^2, 411. *De vrea socoti Engel lucrurile fără prejudecare, calea acea netedă putea să o afle.* MAIOR, IST. 150/25. *De ar fi fost cunoscută lui Muratorius și altor preanvățați bărbați limba românească, altmintrea vrea scrie în lucruri de aceste, și cu adevăr.* id. ib. 241/25. *Și doară mai mult ar fi stătut încă, De nu vrea zări stîndu-i înainte Pre bunul verin lăcrămînd fierbinte.* BUDAI-DELEANU, Ț. 141. *Și doar vrea scăpa din mînile crude De apucam să-mi scot lucea săbioară.* id. T. V. 92. *Așa vream face eu, așa trebuie să faci și tu, pentru ca să nu oftezi vremea care și eu acum o plîng.* MOLNAR, ȘA I, 347, cf. CIPARIU, O. I, 88, 253, II, 204 – 205, 301 – 302, 371, CONV. LIT. XX, 1021, GCR I, CXXIV, CXXVI, DHLR II, 230, 241, RF I, 224 – 226, ROSETTI, I. L. R. 353, 507, IST. L. ROM. II, 272, L. ROM. 1976, 464, IVĂNESCU, I. L. R. 349, ALIL XXIX, 34. *Să vrea avea grabă, nu țăsa așa de iute.* STERESCU, N. 1045. *Voi n-ați ascultat ce-am spus, că d'e nu vea răspund'e noaptea, să nu vea întîmpla n'ici un rău.* DENSUSIANU, Ț. H. 104, cf. 50. *Nu vrę put'ę vin'i acasă.* ALR II/64. *Să mă vreaș duce.* ib. II/836, cf. 95. ◊ (Învechit, rar; structura verbală este dislocată prin intercalarea subiectului, a complementului etc.) *Că se nu vrea* (*să nu vrea fi* C^2, *se nu a vrut* H, *de n-ar fi* D) *Domnul agiuta mie, în nișchit întra-vrea* (*lăcuit ară fi* C^2, *s-ar hi sălășluit* D, *fuse se mute* H) *întru iadu sufletul mieu.* PSALT. 197. *Se nu vrea Domnul fi întru noi.* ib. 271. *Și să vrea urîtoriul mieu spre mine mare-cuvînta, ascunde-mă vrea d-ins.* CORESI, PS. SL. – ROM. 234. *Să vrea oamenii mie asculta mine... de nemică dracii lor smeri-vrea.* id. ib. 350. ◊ (Învechit, rar; cu topica inversată) *Năstăvi-te-vrea ciudatu dereapta ta.* PSALT. HUR. 38^r/19. *Că se nu leagea ta învățătura mea iaste, atunce peri-vrea în smerenia mea.* PSALT. 259. *Să nu leagea ta învățătura mea iaste, atunce amu peri-vrea în smerenia mea.* CORESI, PS. SL. – ROM. 513. *Nu vrea fi tăcut de acesta evanghelistul, nici iudei fără voroavă fi-vrea.* id. EV. 242, cf. DHLR II, 230. ♦ (Învechit, rar și regional; invariabil, în forma *vrea*) *Să vrea ști eu aceasta lume, eu vrea întreba trupul meu e deca muriiu eu, mă suiiu în cea măgură naltă... și văzuiu murmîntul meu* (a. 1535 – 1555). în L. ROM. 1976, 463, cf. CIPARIU, O. I, 253, cf. ALR SN V h 1 491/64. *Dacă cotai mai bine, vrea găsî.* ib. VII h 2 078/105, cf. ib. h 2 079, ib. h 2 080, ib. h 2 081, ALRM SN IV h 1 614. *Nu vrę trebi s-o bei așa rece.* TEAHA, C. N. 101. *Io vrę mînca oleacă de pită cu clisă.* id. ib. ♦ (Învechit și regional; cu valoare de imperfect indicativ; de obicei în corelație cu alt verb la imperfect; adesea cu sens iterativ) *Temnicearîul nici o grije nu purta, căce că Dumnedzeu era cu Iosif și căce cum oarece vrea face* (făcea BIBLIA 1688, lucra B 1938)

Domnezeu înnărociia. PO 136/23. *Aşa-i era năravul: cînd vrea fi în pace, oarece vrea cugeta de demăneaţă, de-aciia se osebiia însuşi, de vrea vorovi de boiari şi de mesereri. De-aciia şedea de judeca pînă amiazăzi. După aceea încăleca, de se prembla puţinel. De-aciia, prînziia şi vrea durmi puţinel.* MOXA, C. 135. *Iară împărăteasa foarte tînjiia dup-îns, de nu-i vrea vedea faţa săva o zi.* id. ib. 193. *Cînd să vrea tîmpla să să ducă de la vrunul... stricăciunea, atunce vrea merge acela la preuţi de să arăta.* VARLAAM, C. 326. *Cînd vrea mînca maică-sa de saţîu, nu lua cuconul ţîţa să sugă. De să vrea tîmpla şi trei dzîle saţîul maică-sa, el nu priimiia ţîţa. Deci postul maică-sa era hrana cuconului.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 206^v/40. *Cînd vrea merge Moisi* (cînd mergea Moisei ms. 4389, ori de cîte ori Moise intra B 1938) *înaintea Domnului să grăiască lui, lua acoperemîntul pînă ce ieşea.* BIBLIA (1688)^2, II, 184 – 185. *Şi cînd să vrea sui* (se rădica ms. 4389), *norul des la cort, înjuga fiii lui Israil.* ib. 202–203. *Pă toţi îi iubiia domnul, iar ales pă Golescul îl avea în dragoste şi ori de ce să vrea ruga domnului, nu-i trecea în deşărt rugăciunea.* R. POPESCU, CM I, 503. *În mare bănuială domnul şi ţeara dăspre turci pentru un lucru ca acela vrea cădea.* R. GRECEANU, CM II, 183. *Măcar că era atît de mare şi vestit..., cînd vrea întimpina vreun preot îş pleca genunchele înaintea lui.* ANTIM, O. 170. *Om de să vrea afla şi altcineva iscusit la vederea lucrurilor celor d*[u]*mnezeieşti, pe*[n]*tru multa curăţenie a gîndului său, atîta cît nici să atingea de d*[u]*mnezeiasca liturghie.* MINEIUL (1776), 17^{r2}/29. *Oricît vrea ieşi din palatul ei pentru ca să meargă la vreo primblare, ieşea descoperită la obraz.* HALIMA (1783), 69^v/31. *Scoaseră inelul împărătesei de antrax piatră şi aşa era aceea piatră, de vrea fi omul bolnav şi căuta într-însa, el să sănătoşea de toate boalele.* ALEXANDRIA (1794), 77/10. *Ori la ce să vrea apuca, lucra cu toată osîrdiia inima* (a. 1795). ŞA I, 204, cf. CONV. LIT. XX, 1021, ARVINTE, în BIBLIA (1688)^2, II, 22–23. *Vre put'e sta la noi vo două zîle.* ALR SN V h 1 491/64.

3. (Învechit; condiţional-optativul prezent al verbului „a fi" ca auxiliar urmat de gerunziul verbului de conjugat, formează o construcţie de condiţional-optativ perfect; exprimă caracterul durativ în trecut, al unei acţiuni ipotetice) *Aceasta să ştiţi că de ară fi ştiund domnul caseei în ce ceas furul va veni... n-ară fi lăsat să-i sape casa lui.* CORESI, TETR. 150. *Şi cînd sufletul ară fi ieşind den ea* (cînd a fost să-şi dea sufletul B 1938)... *puse numele lui Veniamin.* PO 121/13. *Întru noi au fost ce n-au fost de noi, că de-are hi fost de noi are hi petrecînd cu noi* (a. 1618). GCR I, 48/8. *Vor fugi ca cînd ar fugi* (*ară fi fugind* ms. 4389) *de la războiu.* BIBLIA (1688)^2 III, 154 – 155. *Luăm domniia mea înştiinţare că mulţi din lăcuitori, făcînd vînzări de moşii i zălogiri, nu ar fi venind să-ş arate acea vînzare şi zălogire şi să să treacă în condica judeţului* (a. 1776). PRAV. COND. (1780), 177, cf. CIPARIU, O. II, 301, 370, GCR I, CXXIV, DHLR II, 232, 241, 245, ROSETTI, I. L. R. 507, CL 1966, 256, ALIL XXIX, 32 – 34, ARVINTE, în BIBLIA (1688)^2, 13. ◊ (Construcţia verbală este dislocată prin intercalarea subiectului, a complementului etc. între forma de condiţional-optativ prezent a auxiliarului şi gerunziul verbului de conjugat) *De să ară fi şi nedereptate fiind carea vă e obida aşa rea, o, iudei, după cuvînt auzit-ară fi voao.* CORESI, L. 85/20. *Că de-ară fi pus avuţiia bogaţii depreună, n-ară fi mişeii în nevoie fiind nici dinioară.* CORESI, EV. 42. ◊ (Cu topica inversată a structurii de condiţional-optativ a auxiliarului „a fi") *Fi-vreaţi ştiind să ştiţi că şi voi aceştii lumi deşartă vă prinţeştuiţi şi realele lor.* CORESI, EV. 471, cf. CIPARIU, O. II, 302, DHLR II, 231. (Auxiliarul „a fi" este la infinitivul lung) *O, iudei, după cuvîntu amu fire-aşi ascultîndu voi.* COD. VOR.^{2} 1^r/2. *Că de au vrut fi întru Sodom tăriie ce au fost întru voi, fir-ară fiind pînă la zioa de astăzi.* CORESI, TETR. 23, cf. DHLR II, 241, ROSETTI, I. L. R. 507. ♦ (Învechit, rar; în circumstanţiale temporale; cu valoare de perfect compus indicativ) *După ce ară fi svîrşind* (au isprăvit B 1938) *hrana... dzise tată-său lor.* PO 150/21. *Cînd această veaste în care lui Faraon ară fi sosind* (s-a răspîndit B 1938)... *plăcu lui Faraon.* ib. 161/3. *Cînd porobocul se-ară fi mărind* (s-a făcut mare B 1938), *duse-l featei lu Faraon.* ib. 183/10, cf. SCL 1976, 353.

4. (Învechit şi regional; la perfect compus; urmat de infinitivul fără prep. „a" al verbului de conjugat, formează o construcţie de condiţional-optativ perfect) *Şi se a vrut gilălui mienre, pre menre a vrut gice mari cuve*[n]*te.* PSALT. HUR. 45^v/24 – 26. *Lăsatu putea fi omul acesta se n-au vrutu spregice chesariu.* COD. VOR.^{2} 41^v/12, cf. PSALT. 100. *N-au avut sărbătoar*[e] *cînd au vrut tribui* (cca 1560). CUV. D. BĂTR. I, 12/12. *De-ară fi fost şi Thoma cu nuşii, nu i se-au vrut părea, nici ară fi căutat să pipăiască.* CORESI, EV. 131, cf. id. PS. SL.– ROM. 235. *Aceaia ai făcut cu mine ce n-au vrut trebui să faci.* PO 65/18. *Mai bine am vrut muri pentru mîna Domnului în ţara Eghipetului.* ib. 231/6, cf. 149/14. *Şi aşa noi depreună n-am vrut peri* (cca 1600). CUV. D. BĂTR. II, 229. *La leagea lui le-au fos*[t] *urît să să întoarcă şi se-au vrut fi în toţi veacii lumii aceştiia, încă n-au vrut părăsi năravurile trupului celea realele.* COD. TOD. 225. *Ucigătoriului încă să prinde şi să creade, dzîcînd că nu ş-au vrut putea într-alt chip scoate bucatele de la fur de nu l-au vrut ucide să-l omoară.* PRAV. 121. *El s-au dus şi l-au ucis pre cuvîntul acelui om; iară de să va afla cum acesta l-au vrut ucide şi fără de dzîsa şi îndemnarea aceluia, atunce acel cuvînt au fost numai de l-au svătuit.* ib. 302. *Agrippa cătră Fist zise: Slobozit au vrut putea fi acest om, să nu s-au vrut luoa pre împăratul.* N. TEST. (1648), 170^r/21. *Pentru c-au vrut trebui să ziceţi:... face-vom ceasta sau ceaia.* ib. 179^r/24. *Spre strîmbătate s-am vrut căuta întru inima mea, nu m-au vrut auzi pre mine Domnul* (a. 1651). HEM 2114. *Cu adevăr, el încă au vrut putea zice că s-au săturat de răutaţi sufletul lui şi viaţa lui s-au apropiiat de mormînt.* ZOBA, S. 33. *Priiatinii lui Iov, carii cu cuvinte veselitoare şi cu mîngîiare au vrut trebui să margă la Iov, iară ei nu l-au veselit.* id. ib. 37. *Mai tare am făcut păcate din ştiinţă şi din orbiciune, pentru care ne-ai vrut putea şterge afară şi pre noi, pre toţi din cartea viilor.* id. ib. 89, cf. CIPARIU, O. I, 253, II, 301, 371, PHILIPPIDE, O. A. 80, DHLR II, 231, 241, 374, ROSETTI, I. L. R. 507, L. ROM. 1973, 448, I. GHEŢIE, B. D. 174, IVĂNESCU, I. L. R. 349, ALIL XXIX, 32, 34, 40, 58, IST. L. ROM. LIT. 140, 341. *Ghe ce, maică, m-ai*

făcut Dacă nu ţi-am trebuit? Mai bine nu m-ai vut creşt'e. VAIDA. *De s-o vut mărita De la noi a triia sat N-aş şi aşe cu bănat.* CANDREA, Ţ. O. 42, cf. 22, ALR I, 1 072/308. *Dac-a vu ţîpa un lipid'eu pe ii a vu prind'i un sac de peşti.* ALR II/310, cf. ib. 325. *Am vu lucra mai mult dacă ni-o vut plăti mai bine.* ib. 3 547/279. *Mi-o făcut o potcoavă ca cum tomna d-acole o vu creşte.* ALR SN V h 1 344/334, cf. ib. VII h 2 078, ib. h 2 079, ib. h 2 080, ib. h 2 081, ALRM SN IV h 1 613, ib. h 1 614, A I 12. *O vu trăbui să cînt.* ib. 13, cf. 24. *Ce se întîmpla cu ei dacă mînca asta? – O vut muri.* MAT. DIALECT. I, 205. *N-am vrut crede lucru aista.* TEAHA, C. N. 101. *Şi noi i-am vut da, dacă ne-a vut spune.* id. ib. *Aşă a fost, că d'e n-o vu h'i, nu s-o vu pomeni!* O. BÎRLEA, A. P. I, 452. ◊ (Învechit, rar; cu intercalarea adverbului „nici" între forma de perfect compus a auxiliarului şi cea de infinitiv a verbului de conjugat) *Iaca vădzuiu ochii tăi care n-am vrut nici gîndi şi iaca, Domnedzeu încă mi-eu dat a vedea şi sămînţa ta.* PO 171/14. *Mai di demult, în dzilele cele vechi, măcară de nu l-au vrut nice otrăvi, tot i-au fost tăind capul.* PRAV. 109. ◊ (Învechit, rar; structura verbală este dislocată prin intercalarea subiectului) *Înde a vrutu oamenrii miei asculta menre.* PSALT. HUR. 69[v]/24 – 25. *Se nu a vrut Dumnedzeu clădi casa, în deşert trudiră-se dziditorii.* ib. 112[r]/3. ◊ (Învechit; cu topica inversată a auxiliarului) *Prilăstire ştiinţa şi năluciturâ vrutu-le-a părea.* CORESI, EV. 532. *Vrutu-ţi-s-au cădea, împărate, acest liubov ce arăţi acmu să-l hii arătat mai de mult.* VARLAAM, C. 448. ◊ (Prin Transilv.; în imprecaţii) *C-ala-i Gruia, fătul meu, Toman ca şi tată-său, Vut-o-l bate Dumnezău.* ARH. FOLK. I, 162. *Vut-o bate Dumnezeu Tălpile de la belceu În care m-am legănat eu.* PRIBEAGUL, P. R. 171. *Vutu-te-a mînca moartea!* TEAHA, C. N. 100, cf. 186. *Vut-o bate Dumnezeu Sorozlaşu de la Ceu Că l-o dus pe badea meu.* FOLC. TRANSILV. I, 168. *O, Rujică, o, Rujică, Oare cu ce te-ai urît, Urîtu-te-ai cu lucru, Vutu-l-o mînca focu!* ib. 218, cf. O. BÎRLEA, A. P. II, 26. ◊ (Învechit şi regional; cu topica inversată a construcţiei verbale) *Ascunde-me-amu vrut.* PSALT. HUR. 46[r]/1. *Iată vii înghiţi-ne-au vrut.* ib. 111[r]/11. *Da-o vu cu draniţa, Nu o putut rădica.* ALRT II, 148. ♦ (Prin Transilv.; cu confuzia între forme ale auxiliarului *„a avea"* şi forme ale auxiliarului *„a vrea")* *Dacă n-ar vu fi, s-ar vu povesti.* A I 24. *Dacă aş vut avea ochelari aş vut vedea mai bine.* TEAHA, C. N. 101.

5. (Învechit; condiţional-optativul perfect al verbului „a fi" ca auxiliar urmat de participiul verbului de conjugat formează o construcţie de condiţional-optativ perfect; exprimă preanterioritatea unei acţiuni faţă de anterioritatea altei acţiuni) *De-aţi fi fost crezut lu Moisi, fi-vreaţi de-aţi crede şi mie.* CORESI, TETR. 194. *De vrea fi fost iubit acest tînăr pre vecinul său, fi-vrea împărţit tot cît avea.* id. EV. 292. *De n-ar fi fost Dumnezeu întru noi cînd era a să scula oamenilor spre noi, de vii ne-ar fi fost înghiţit.* CHEIA ÎN. 11/21. *Şi s-începus-a să faci multe sate pe margine, şi s-ar hi fostu întemeiat ţara de oameni, numai nu ţinu mult domnia.* NECULCE, L. 197. *Iată c-au trebuit visegothii de la dînşii mai spre apus să să fie întins, şi aşea ar fi fost cuprins sau toată ţara ungurească sau o parte dintr-însa, care de ar fi fost aşe adevărat, toată „Istoria" lui Iornand ar fi ieşit minciunoasă.* CANTEMIR, HR. 269. *De ar fi fost ieşit îndată, iarăşi singur împăratul cu oştile, cîndailea s-ar fi purtat lucrul mai bine.* id. ib. 404. *De s-ar fi fost încuscrit seau mestecat prin căsătorii romanii lui Traian cu dachii, aceasta încuscrie... mare schimosire ar fi făcut* (a. 1828). ŞA II, 654, cf. CÎMPEANU, GR. ROM. 102. *Cînd ai fi fost avut privilegiul de a le vedea dintru început, de-amăruntul, cum şi cînd s-au întîmplat, atunci cred că şi d-ta... ai avea o lumină cu mult mai mare în puntul acesta.* CIPARIU, în BARIŢIU, C. IV, 93, cf. id. O. I, 261, II, 301. *Nici nu e minune dacă s-ar fi fost uimit: nu e luna la răsărit atîta de mare cît era ochiul năzdrăvanului.* CONV. LIT. VI, 104, cf. GCR I, CXXIV, CXXIX, CXXXV, ALIL XXIX, 35, 41, 42, 44, 48, IST. L. ROM. LIT. 341. ◊ (Construcţia verbală este dislocată prin intercalarea subiectului sau a complementului etc. între forma de condiţional perfect a auxiliarului şi participiul verbului de conjugat) *Pupădza... în curţile funelor bătrînele şi-ar fi închis de nu ş-ar fi fost aşé de timpuriu puturos duhul slobodzit.* CANTEMIR, I. I. II, 61. *Cursul hronicului înainte aduce, de tot aş fi fost rămas, de n-aş fi fost după multă trudă şi sfărmare de cap aflat, precum pentru lucrurile Dachiii noastre de au şi tăcut unii.* id. HR. 298.

6. (Învechit şi regional; condiţional-optativul perfect al verbului „a fi" ca auxiliar urmat de gerunziul verbului de conjugat sau al verbului copulativ, formează o construcţie de condiţional-optativ perfect; exprimă caracterul durativ în trecut al unei acţiuni ipotetice) *Aşea cetim în cartea lui,... cum, cînd s-ară fi fost uspătînd feciorii lui Iov în casa născutului dintîiu, atunci slugile lui au fost arînd cu boii..., sabeusii i-au lovit pre dînşii.* ZOBA, S. 36. *La cei vechi însă se află urme că reflesivul „se" s-ar fi fost punînd şi după infinitiv.* CIPARIU, O. II, 341, cf. 301, GCR I, CXXIV, DHLR II, 241, ALIL XXIX, 42, 58. *Îmi spunea tata moşu... c-ar hi fost trecînd şi săcui cu porci.* GR. S. IV, 108. ◊ (Învechit, rar; construcţia verbală este dislocată prin intercalarea unui complement în structura de condiţional-optativ perfect a auxiliarului) *De-ară fi amu fost fiind pre pămînt, n-ară fi fost preut.* CORESI, L. 553/2. ◊ (Învechit, rar; construcţia verbală este dislocată prin intercalarea numelui predicativ între forma de condiţional-optativ perfect a auxiliarului şi forma de gerunziu) *De-aţi fi fost den lume fiind, lumea vreară fi iubit.* CORESI, EV. 467/7–8.

7. (Învechit şi prin Transilv.; perfectul compus al verbului „a vrea" urmat de infinitivul fără prep. „a" al verbului „a fi" ca auxiliar şi de participiul verbului de conjugat formează o construcţie de condiţional-optativ perfect; exprimă preanterioritatea unei acţiuni faţă de anterioritatea altei acţiuni) *Că de vrea fi mers muierile şi de vrea fi zis prost că „ne-au zis noao să spunem apostolilor numai", iară Pătru au vrut fi zis că „eu m-am lepădat".* CORESI, EV. 140. *Iată banii carii în sacii noştri desupra eram aflaţi den pămîntul Cananului înapoi am adus ţie, cum am vrut fi furaţi derept aceaia de la casa domnu-tău argint sau aur?* PO 156/2, cf. 153/10. *Aşijderea şi mitropolitul Teofan n-au vrut hi ieşit întreg, de n-ar fi fugit pren munţi de groaza lui.* URECHE, LET. I, 192/11. *Nenevitenii, de n-au vrut fi auzit şi să înţeleagă propovedaniia lui Ioana, nu s-ar fi pocăit.* ZOBA, S. 10, cf. CIPARIU, O. I, 88, II, 301, 371,

DHLR II, 231, ALIL XXIX, 43, 47, 52. ◊ (Cu topica inversată) *Vutu-l-o fi bătut Dumnezeu.* CONV. LIT. XX, 1021.

8. (Învechit; perfectul compus al verbului „a vrea" urmat de infinitivul fără prep. „a" al verbului „a fi" şi de gerunziul verbului de conjugat formează o construcţie de condiţional-optativ perfect) *Să am vrut fi fiind în zilele părinţilor noştri, n-am vrut fi fiind lor soţi în sîngele prorocilor.* CORESI, TETR. 54, cf. CIPARIU, O. I, 88, O. II, 301, DHLR II, 241, ALIL XXIX, 36, 58, VAIDA. ◊ (Cu topica inversată) *Venind am vrut fi.* CIPARIU, O. II, 302.

9. (Prin Transilv.; la imperfect; invariabil, în forma *vrea*; urmat de vechiul condiţional sintetic formează o construcţie de condiţional-optativ perfect) Cf. JAHRESBER. III, 158, IV, 297, IVĂNESCU, I. L. R. 350. *Să vrea venirăt la noi, vrea văzurăt şi voi acest lucru.* POP., în CC I, 29.

III. (Intră în alcătuirea timpului prezent al modului prezumtiv şi a unor construcţii de prezumtiv prezent; de obicei în stilul indirect, mai ales în enunţuri ipotetice, dubitative etc.)

1. (Condiţional-optativul prezent al verbului „a fi" ca auxiliar, urmat de gerunziul verbului de conjugat formează timpul prezent al modului prezumtiv) *Socotea că ar fi cuprinzînd comori nesfîrşite.* ROM. LIT. 36[2]/3. *Autori slavi caută a dovedi cum că Dobrogea şi-ar fi avînd numele ei actual de la un anume Dobrotici.* EMINESCU, O. X, 207. *Ameninţă cu moartea chiar pe soţia lui proprie, cu prepusul c-ar fi ştiind de acel lucru neiertat.* id. ib. XIV, 88. *Această femeie se zice că ar fi trăind şi în relaţiuni intime cu un profesor din şcoală.* CONTEMPORANUL, II, 131. *Acest boier, cercetîndu-le hrisoavele, găseşte că ar fi stăpînind mai mult decît s-ar cuveni.* XENOPOL, I. R. VI, 126. *Ar fi fiind asta dorinţa prinţesei?* SADOVEANU, O. XII, 552. *Ar fi avînd, cum spun doctorii, o cangrenă.* id. ib. XVII, 351. *Zice că la Praguri s-ar fi aflînd voinici care uneori se mînie că nu le-a izbîndit bine o treabă.* id. ib. XVIII, 20, cf. IORDAN, L. R. 433. *Ce s-or fi apucînd alde Negoajă de grădinărit?* STANCU, D. 239, cf. SG II, 53, 57–58. *De ce nu te-ai fi ducînd tu acasă să te culci?* PREDA, D. 201, cf. GRAM. ROM.[2] I, 271, ALIL XXIX, 33 – 34.

2. (Cu elipsa gerunziului verbului de conjugat sau al verbului copulativ, cînd acesta este „a fi" formează o construcţie de prezumtiv prezent) *Care moşii, arată jăluitoriul că ar fi dreaptă cumpărătură moşului său* (a. 1782). GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 79. *Cetind de-amărunt aceeaşi scrisoare Află Beşcherec că ar fi de pe mamă Un strămoş al lui.* BUDAI-DELEANU, T. V. 30. *Spun, soro, c-ar fi june cu dragoste curată.* HELIADE, O. I, 189. *Împăratului i-a fost de-a mirarea, văzînd că nişte golani au asemenea îndrăzneală, de vin cu neruşinare să-i ceară fata, fie din partea oricui ar fi.* CREANGĂ, P. 249. *Mă puseră pe foc unii şi alţii că ar fi crimă.* SADOVEANU, O. XVII, 304.

IV. (Intră în alcătuirea timpului perfect al modului prezumtiv; de obicei în stilul indirect, mai ales în enunţuri ipotetice, dubitative etc.) (Condiţional-optativul prezent al verbului „a fi" ca auxiliar, urmat de participiul verbului de conjugat sau al verbului copulativ) *Vă poftescu, cetitorilor, pre unde ar fi greşit condeiul mieu, să priimiţi, să nu gîndiţi că doară pre voia cuiva sau în pizma cuiva, ce... cu adevăr s-au scris.* NECULCE, L. 4. *Un paşă... să stè la Ieşi, cu ferman de iertare tuturor greşelelor cine ce-ar hi făcut.* id. ib. 264. *Arată scris că ar fi luat în urmă în căsătorie şi pă fiica lui Ioan Cantacuzino, împăratul grecilor.* VĂCĂRESCUL, I. I, 15[r]/10. *Să socotiră... cum că ea ar fi purces pă mare împreună cu solii.* CANTACUZINO, N. P. 103[r]/2. *Se zice că acesta ar fi urmat el pentru răzbunare.* NICOLAU, P. II, 199/3. *Se povesteşte precum în tinereţele sale s-ar fi îndeletnicit întru neguţătorie.* id. ib. 222/2. *Noi despre lavirinth sau obor nu vom grăi multe, numai însemnăm, după cum să zice, că l-ar fi zidit doisprezece crai.* MOLNAR, I. 58/25. *Chentru sistimei lui este monadologhia, prin care au crezut că ar fi aflat cuvintele cele mai după urmă ale cunoştinţelor lucrurilor.* POTECA, F. 60/19. *Pentru aceea se şi iscodeşte de Vircliu că Neptun ar fi resturnat murii, adică părepii.* BOJINCĂ, A. I, 115/18. *Nu trebuie să socotească agonisite numai de vrednicia lui nişte bogăţii, de care alţi mulţi ar fi fost mai vrednici decît dînsul.* MARCOVICI, D. 137/16. *Se zice că ar fi sosit la Cluj.* LAURIAN, în BARIŢIU, C. I, 150. *Poate te-ai fi făcut şi prooroc.* NEGRUZZI, S. I, 30. *Începuse de prin toate părţile să vină ştire cum că turcii ar fi trecut Dunărea la Giurgiu.* ODOBESCU, S. I, 92. *Ziarele pariziane... cuprindeau ştirea că s-ar fi atentat asupra vieţii principelui.* EMINESCU, O. X, 90. *Se zice c-ar fi contribuit mult pîn-acuma la convertirea a multă samă de români.* id. ib. XIV, 192. *Protopopul atunci, sermanul, cic-ar fi oftat din greu, înghiţind noduri.* CREANGĂ, P. 110. *S-or fi bucurat oamenii, nu s-or fi bucurat, dar se bucura Safta.* SLAVICI, V. P. 53. *Trimite pe un boier... care să cerceteze împresurările ce le-ar fi făcut în moşia Toflea răzăşii.* XENOPOL, I. R. VI, 126. *Toţi se plîngeau de învăţătorul cel tînăr c-ar fi luat-o prea razna.* REBREANU, I. 400. *Auzii... că s-ar fi prăpădit prin ale pustii.* SADOVEANU, O. XVII, 285. *Ion Creangă... spune că bătrînii ar fi pribegit din Ardeal, aşezîndu-se nu prea de multă vreme la apa Ozanei.* id. ib. XX, 253. *Se spune că l-ar fi văzut cineva trecînd de la o comună la alta.* ULIERU, C. 16. *Legenda spune că întemeietorul Capitalei ar fi fost un cioban, pe nume Bucur.* ARGHEZI, B. 125. *Tată-său gîndea că Mihai, stînd în casă cu un franţuz, s-ar fi deprins să vorbească... în această limbă.* CĂLINESCU, O. XI, 63. *Începu să umble vorba prin sate că peste Olt s-ar fi ridicat în fruntea pandurilor şi al norodului vătaful de plai al Cloşanilor.* CAMIL PETRESCU, O. I, 54. *Sufli greu... Parcă ai fi tras la jug.* STANCU, R. A. I, 19. *Am auzit că ar fi intrat slugă la o casă mare din Bucureşti.* id. ib. 23. *Cică s-ar fi dus peste Petre Miuleţ şi l-ar fi găsit la motoare, povesteau oamenii despre el.* PREDA, D. 174, cf. GRAM. ROM.[2] I, 222. *Parcă ar fi fost vorba de o ediţie princeps.* ŢOIU, G. 13. *Îmi spunea tata moşu c-ar hi fost carantină mai sus dă han.* GR. S. IV, 108. *După cum văz, tu bănuieşti că ieu aşi fi făcut lucru ăsta?* ALR SN VI h 1 795/182. ◊ (Cu intercalarea adverbelor „mai", „şi" etc. în structura de condiţional-optativ prezent a auxiliarului) *De ar şi fi luat romanii muieri dache..., totuşi romanii romani au remas.* BOJINCĂ, R. 71/3. *În curînd... să se îndeplinească şi convertirea resturilor de schismatici, cîţi ar mai fi rămas.* EMINESCU, O. XIV, 167. ◊ (Cu intercalarea adverbului „şi" între forma de condiţional-optativ prezent a auxiliarului „a fi"

şi participiul verbului de conjugat) *Legenda pretinde că Glogoveanu l-ar fi şi pălmuit odată.* OŢETEA, T. V. 87. ◊ (Rar; cu topica inversată a auxiliarului) *Fi-l-ai omorît au ba, nimene altul, fără numai tu sîngur poţi să ştii.* MICU, L. I, 51/13. ♦ (Urmat de participiul acordat al verbului de conjugat la diateza pasivă) *Asan îngădui trupelor auxiliare latine trecerea prin teritoriul său, pretextînd că la invaziunea acestora ar fi fost siluit prin neînvinsa lor putere.* EMINESCU, O. XIV, 115.

– Prez. ind.: **(A** şi **B)** pers. 1 *vreau* şi (învechit, astăzi rar) *voi,* (popular) *vreu,* (regional) *vrau,* pers. 2 *vrei* şi (învechit şi popular) *vreai,* (învechit) *veri, vei, vii,* (regional) *vrai, vai,* (învechit, rar) *vrii, vii,* pers. 3 *vrea* şi (învechit, astăzi rar) *va,* (popular) *vre,* (regional) *vra,* pers. 4 *vrem* şi (învechit) *vem, văm, vom,* pers. 5 *vreţi* şi (învechit) *veţi,* (popular) *vreaţi,* pers. 6 *vor* şi (învechit şi popular) *vrea(u),* (popular) *vreu,* (regional) *vra(u);* **(c)** pers. 1 *voi* şi (popular) *oi,* (învechit şi regional) *vrea(u),* (regional) *vieu,* A III 16, *vui,* ALR I 2 005/305, *ui, ii,* ALR SN VII h 2 031/95, *i,* ALR I 2 005/59, pers. 2 *vei* şi (învechit şi regional) *vrei,* (învechit) *veri, vere,* (regional) *ei, ăi, îi, ii, i, oi,* pers. 3 *va,* (învechit şi regional) *vrea,* (învechit) *vare,* (regional) *o, a, vea, vo,* SCL 1960, 851, ALR I 2 005/9, 710, 748, 803, 840, 990, ALR SN VII h 2 022/2, 2 028/812, 2 032/2, ALRM SN IV h 1 566/2, ib. h 1 573/812, A III 16, pers. 4 *vom* şi (popular) *om,* (învechit) *vrem, vem, văm,* pers. 5 *veţi* şi (învechit) *vreţi,* (regional) *ăţi, eţi, îţi, aţi, iţi, viţi, oţi, voţi,* ALR I 2 005/720, 725, 748, 887, 990, ALR SN VII h 2 023/876, ib. h 2 029/886, pers. 6 *vor* şi (popular) *or,* (învechit şi regional) *vrea(u),* (regional) *o, a, vo,* SCL 1960, 851, ALR I 2 005/180, 720, 748, 840, 990, ALR SN VII h 2 022/2, 2 032/2, ALRM SN IV h 1 566/2, 1 567/876, ib. h 1 575/886; imperf.: **(A** şi **B)** pers. 1 *voiam* şi (învechit şi popular) *vream,* (regional; familiar) *vreiam,* (învechit, rar şi regional) *vrerém,* pers. 2 *voiai* şi (învechit şi regional) *vreai,* (regional; familiar) *vreiai,* (regional) *vreréi,* a i 26, 35, TEAHA, C. N. 98, pers. 3 *voia* şi (învechit şi regional) *vrea,* (regional, familiar) *vreia,* (regional) *vreré,* ib., pers. 4 *voiam* şi (învechit şi regional) *vream,* (regional; familiar) *vreiam,* (regional) *vrerém,* ib., pers. 5 *voiaţi* şi (învechit şi regional) *vreaţi,* (regional; familiar) *vreiaţi,* (regional) *vreréţ* ib., pers. 6 *voiau* şi (învechit) *voia,* (învechit şi regional) *vrea(u),* (regional; familiar) *vreiau,* (regional) *vreréu,* ib.; **(D)** pers. 1 *aş* (scris şi pronunţat şi *aşi)* şi (învechit şi regional) *vreaş,* (învechit) *vream, aşu,* (regional) *reaş;* pers. 2 *ai* şi (învechit şi regional) *vreai,* (regional) *reai, vreei,* ALR SN VII h 2 074/2, *ăi,* ib. h. 2 071, 2 074, ALRM SN IV h 1 607/605, 682, *ei,* ib. h. 2 074/95, ALRM SN IV h 1 610, *oi,* ib. h 2 071/310, 551, ALRM SN IV 1 607/551, pers. 3 *ar* şi (învechit şi regional) *vrea, are, ară,* (regional) *rea,* DHLR I, 339, *vea,* pers. 4: *am* şi (învechit şi regional) *vream,* (regional) *ream, arem,* ALR SN VII h 2 073/36, pers. 5: *aţi* şi (învechit şi regional) *vreaţi,* (regional) *reaţ,* DHLR I, 339, ALR SN VII h 2 073/29, ib. h 2 076/29, ib. h 2 080/29, ALRM SN IV h 1 609/29, ib. h 1 612/29, *areţ,* ib. h 2 073/36, ib. h 2 080/36, ALRM SN IV h 1 609/36, pers. 6: *ar* şi (învechit şi regional) *are, ară, vrea(u),* (regional) *rea(u);* perf. s.: pers. 1 *vrui* şi (regional) *vruséi, vrusái,* ALR – O V h 1 013/993, *vruşăi,* CL 1980, 63, pers. 2 *vruşi* şi (regional) *vrusêşi,* pers. 3 *vru* şi (regional) *vrúse, vrusése,* pers. 4 *vrúrăm* şi (regional) *vrusérăm* (accentuat şi *vrúserăm,* ALR – O V h 1 013), *vrusésem,* ib. h 1 013/941, (învechit, rar) *vrum,* pers. 5 *vrúrăţi* şi (regional) *vrusérăţi* (accentuat şi *vrúserăţi,* ib. h 1 013), *vrusêseţi,* ib. h 1 013/941, pers. 6 *vrúră* şi (regional) *vrúseră* (accentuat şi *vruséră,* ib. h 1 013, *vrusésă,* ib. h 1 013/941, *vrúsă,* ib. h 1 013/936; m. m. perf.: pers. 1 *vrúsem* şi (regional) *vrusesem,* pers. 2 *vrúseşi* şi (regional) *vruseseşi,* pers. 3 *vrúse* şi (regional) *vrusese,* pers. 4 *vrusêserăm* şi (regional) *vrusesem,* pers. 5 *vrusêserăţi,* şi (regional) *vruseseţi,* pers. 6 *vrusêseră,* şi (regional) *vrusese;* conjunct.: pers. 3, 6 şi (învechit) *să voaie,* (regional; familiar) *să vreie;* part.: *vrut* şi (regional) *vut, vu;* ger.: *vrînd* şi (învechit, rar) *vrund,* (regional) *vrind,* ALR – O V h 1 011/969. – Şi: **voí** (prez. ind.: pers. 1 *voiesc,* pers. 3 *voieşte* şi, învechit, *voiaşte;* perf. s.: pers. 1 *voii;* part. *voit;* ger. *voind),* (învechit şi popular) **vroí** (prez. ind.: pers. 1 *vroiesc* şi, învechit, astăzi rar, *vroi,* pers. 6 şi (învechit şi regional) *vror;* imperf.: pers.1 *vroiam;* part. *vroit;* ger. *vroind)* vb. IV.

– Lat. ***volere** (= *volo, velle, volui*). – **Voí:** refăcut de la formele vechi, etimologice de indicativ prezent ale verbului *a vrea, voi, vei, va* etc. (specializate ca morfeme de viitor) şi de la formele analogice de imperfect ale aceluiaşi verb, *voiam, voiai, voia* etc. (create ca urmare a specializării formelor etimologice, *(v)rea-ş, (v)reai, (v)rea* etc., ca morfeme de condiţional-optativ). – **Vroí:** prin contaminare între **vrea** şi **voi.**

VREAD s. n. **1.** (Ban.; de obicei în legătură cu verbe ca „a şti", „a afla" etc.) Deprindere, obicei, obişnuinţă; năravi, viciu. Cf. CL 1957, 296, com. LIUBA. *La început mi-i mai greu, dar, dacă aflu vreadu gazdei, apoi îmi va fi mai uşor de servit.* Com. din ORAVIŢA, cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 210, NOVACOVICIU, C. B. I, 23. [Îi] *ştiu (cunosc) vreadu.* Com. din OHABA – FORGACI – LUGOJ.

2. (Prin Transilv.; în e x p r.) **A umbla în vreadul** (cuiva) = a-i face (cuiva) pe voie, a-i fi (cuiva) pe plac. Cf. SCL 1950, 108, CL 1957, 296, TODORAN, GL.

– Pl.: ?

– Din bg. dial. **вред** „daună, pagubă, vătămare".

VREÁJĂ s. f. v. **vrej.**

VREÁMĂT s. n. v. **freamăt.**

VREÁNĂ[1] s. f. v. **mreană.**

VREÁNĂ[2] s. f. v. **vrană.**

VREASC[1] interj. (Regional; repetat) Cuvînt care redă zgomotul produs de o lovitură dată cu biciul. V. p o c[1]. *„Hi! gloabelor, mînca-v-ar lupii!" Şi vreasc, vreasc peste şoldurile slăbănoage ale dobitoacelor.* SĂM. II, 504.

– Onomatopee.

VREASC[2] s. n. **1.** (Mai ales la pl.) Creangă, ramură subţire, uscată, desprinsă de pe un copac; gătej, surcea **(1 1),** uscătură, (învechit şi regional) tîrş[2] **(5),** (învechit) şormînt, (regional) clenci, covrag, hăbădic, osîc, poclaş (v. p o d l a ş **7),** pogmete, raburi, rancotă, rascotă, ratină

(v. radină **2)**, selniță, sfărgaci, șibă **(1).** *Cărînd leamne și vrascuri și de alte uscăciuni din pregiur, deaderă foc.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 202^r/15. *Strînsă vrascuri uscate multe și le aprinsă.* id. ib. februarie 67^r/3. *S-au suit pe o parte de zid și iară au dat foc cu acele vreascuri și pe altă parte de zid.* N. COSTIN, L. 585, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Adusă pe încet în giurul fagului vreascuri și... li dădu foc.* ASACHI, S. L. II, 67, cf. ISER, STAMATI, V. 587^2/52, 588^1/40, POLIZU. *Puse pe tăciunii ce fumegau în vatră un braț de vreascuri.* NEGRUZZI, S. I, 92, cf. II, 85. *Cu aceste brazde se fac cuptoare și li se dă foc cu vreascuri.* I. IONESCU, M. 321, cf. BARONZI, L. 124. *Sub crengile ce se întind De furfuri încărcate, Haitașii mare foc aprind Cu vreascuri înghețate.* ALECSANDRI, O. I, 397, cf. VI, 486, CIHAC, II, 142. *Să văd roze de aur și sărutări aprinse În vreascuri, ce-n foc puse trăsnesc des risipit.* EMINESCU, O. IV, 81. *Vîntul gemea ca un nebun, copacii din pădure se văicărau,... vreascurile țiuiau, și chiar lemnele de pe foc pocneau de ger.* CREANGĂ, O. 107. *Pînă s-ajungă rupți de oboseală la ziduri, apărătorii de sus porneau asupră-le bolovani mari și brațe de vreascuri aprinse.* CARAGIALE, O. II, 290. *N-am putea duce l-alde biata Bălașa ceva curmeie de viță și vreascuri ujujite?* DELAVRANCEA, O. I, 71. *Dau să merg înainte, și iar aud ceva, de data asta ca un trosnet de vreascuri.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 330, cf. 287. *Bătrîna mai aruncă un vreasc în focul care se stingea.* CONTEMPORANUL, VI$_1$, 22. *O babă plecase în pădure să strîngă vreascuri pentru iarnă.* CONV. LIT. XXII, 209. *Copiii... adună vrascuri sau tulei de cucuruz și cîte într-o seară... fac cîte un priveghi copilăresc.* MARIAN, S. R. I, 272. *Cel sărac... a ieșit afară, ca să-și caute vro cîteva vreascuri spre a-și afîța focul.* id. ib. III, 58, cf. id. NA. 84, cf. DDRF. *Pe vatra verde ard, Pocnind din vreme-n vreme, Trei vreascuri rupte dintr-un gard.* COȘBUC, P. I, 191, cf. BARCIANU. *Irina strînge surcele și vreașcuri de pe lîngă gard.* N. REV. R. I, 27. *Fata ședea într-un fotoliu, în fața a două vreascuri ce ardeau în cămin.* D. ZAMFIRESCU, Î. 87, cf. ALEXI, W. *Dorm acum de mult pierdute Sub vreascurile stinse-a vetrii Poveștile-nșirate seara De-atîtea cuscre și cumetri.* GOGA, POEZII, 13, cf. PAMFILE, J. II, 145, 148. *Spun bătrînii că mai demult se aprindeau focuri mari în mai multe locuri pe hulă, că feciorii aduceau vreascuri și lemne groase din bună vreme sus pe muche.* AGÂRBICEANU, O. XII, 328. *Odată, cînd căuta vreascuri prin pădure, iacă numai că vede un biet pui de șarpe zvîrcolindu-se în ghearele unei cioare.* PĂCALĂ, M. R. 149, cf. 157. *Sub mersul său ușor nici vreascurile nu trozneau, și nici așternutul moale și ruginiu de foi uscate și săci nu foșnea sub lunecarea-i... de șopîrlă mlădioasă.* HOGAȘ, DR. I, 242, cf. 317, PASCU, S. 273, RESMERIȚĂ, D. *Biserica era îmbrăcată în icoane, chipurile după ele... nu se mai vedeau de fumul vreascurilor ce se aprindeau.* ARDELEANU, U. D. 47, cf. ȘĂINEANU, D. U. *La vatră, în lumina roșie a vreascurilor ce zăboveau să s-aprindă, se deosebea fața de sînge a lui Moș Irimie.* MIRONESCU, S. 76. *Primăvara, de timpuriu, își fac cuibul în arbori, o împletitură de vreascuri subțirele la crăcană de ramuri.* SIMIONESCU, F. R. 129, cf. 94. *Cărăușii cisluind cu glasul scăzut la vatra de vreascuri.* C. PETRESCU, A. R. 188. *Cei care rămîn la stînă se adună cîteodată seara în jurul unui foc afîțat din vreascuri.* STOIAN, PĂST. 73. *Un moș decorativ cocea păpușoi la un foc aromat de vreascuri și coceni.* TEODOREANU, M. I, 196. *Babele veneau șontocăind cu coșuri de vreascuri în spate.* VOICULESCU, P. II, 94, cf. I, 223, DS 306, PRIBEAGUL, P. R. 58. *Uneori ne opream, ca să culegem printre frunze uscate, printre vreascuri, hribi albi, rotunzi ca niște pînișoare.* SADOVEANU, O. IV, 239, cf. II, 51, XXI, 140, PUȘCARIU, L. R. II, 197, 212, SCRIBAN, D. *Teodosia, o femeie măruntă, negricioasă,... încălzea cina la un foc de vreascuri.* V. ROM. februarie 1952, 136. *Vreascuri nu-s Ca să ridice flacăra mai sus.* ARGHEZI, S. V, 144. [Focul] *lacom vreascurile roade, Trece-n pădurea vecină Și-o paște din rădăcină.* CĂLINESCU, L. L. 55. *Vînăt fum de vreascuri ude s-a întins în tot orașul.* BLAGA, POEZII, 391, cf. 234. *Focuri de vreascuri sînt aprinse în vetre.* BOGZA, C. O. 379. *Bucur aprinse un foc de vreascuri.* V. ROM. februarie 1954, 238. *Într-un luminiș trecură pe lîngă o babă încovoiată sub povara ei de vreascuri.* VINEA, L. II, 175, cf. I, 49, DL, DM, MIHĂILĂ, Î. 75, CIORANESCU, D. ET., M. D. ENC., DEX, DSR, V. BREBAN, D. G. *Focul s-aprindea, Vreascurile-ardea, Para se suia, Chira, vai de ea!* ALECSANDRI, P. P. 118, cf. H XII 169. *Strîngînd vreascuri, încolo și-ncoace, a rătăcit prin pădure.* SBIERA, ap. CADE, cf. CONV. LIT. XX, 1011. *N-am nebunit să merg cu vreascuri acasă ca țiganii.* RETEGANUL, P. IV, 18, cf. V, 45. *S-au dus un om odată la pădure după niște vreascuri.* SEVASTOS, P. 13, cf. REV. CRIT. III, 167, ȘEZ. III, 16, IX, 150. *Adă nește rascuri, să facem foc.* VICIU, GL. 72, cf. 90, FRÎNCU – CANDREA, M. 101, GR. BĂN. *Strînge vreo două hrești, măi băiete, să afîț focu.* I. CR. IV, 26. *Tu, frigule – gerule, poți să pocnești vreascurile... Numai vîntul să nu bată, și nici nu-mi pasă de pliscul tău!* FURTUNĂ, C. 121. *Luînd două hrești lungi, mătura și el, de departe, bondarii de pe trupul vechilului.* id. ib. 127, cf. com. din TURNU-MĂGURELE, CHEST. IV 59/174/c, ALR II/I h 275/235, 514, ib. h 285/537, ALRM II/I h 381/235, 514, ALR SN II h 591, ib. h 592/520, ALRM SN I h 412, A III 7, 8, ARVINTE, TERM. 102, GLOSAR REG. 81, TEAHA, C. N. 231, NALR – O II h 222/952, NALR – B II h 237, ALIL XXX, 130, 133, 136, NALR – M B II h 177. *Două lemne odolemne, la mijloc un braț de vrescuri mărunțele* (Scara). ISPIRESCU, O. II, 406, cf. GOROVEI, C. 329. ◊ (Ca termen de comparație) *După al șeapte ceas să feace ca o vrascură de fierbinteală.* DOSOFTEI, V. S. martie 24/28. *Da-va înaintea limbilor și împărați va spăimînta și va da la pămînt sabiile lor și ca niște hreascuri lepădate arcele lor.* BIBLIA (1688), 477^1/13. *Ca pe-un lemn el îl trîntește, pin copaci trupul i-ncurcă, Și-n genunchi apoi l-îndoaie ca pe-un vreascur ce îl frînge.* EMINESCU, O. VI, 32. *Duce de lănțișor un cățel negru, pipernicit, cu picioarele strîmbe și uscate ca niște vreascuri.* CAZIMIR, GR. 123. *Mîna a scăpat din încheieturi și a lunecat pe țărna uscată, ca un vreasc rupt.* POPA, V. 160. *Oasele lui pocnesc ca niște vreascuri De atîtea anotimpuri în el obosite.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 8, 6/1. ◊ Fig. *Și pentru rugul unde am să ard Strîng vreascurile zilelor ucise.* LESNEA, VERS. 171. *Gîndirea mi se pierde-n fum, Tot căutînd un vreasc de rost Într-aste drumuri fără drum.* ARGHEZI, VERS. 54.

2. (Învechit şi regional) Ramură, creangă (tînără); mlădiţă **(1)**; nuia **(1)**, vargă **(A 1 1, 2)**. *Au încălecat pe cal şi au luat crîngul în cap. Dumnezeu ştie cîte rascuri l-ar fi lovit peste ochi, pînă au ieşit cu puţintel suflet.* ANON. BRÎNCOV., CM II, 313, cf. DRLU, BARCIANU, PASCU, S. 273, id. C. 198, CADE 1446, SCRIBAN, D. 1422. *Prostul, unde şi-au făcut o groapă, şi-au pus femeia de l-au acoperit cu nişte hreşturi şi c-o lecuţă de pămînt.* SEVASTOS, P. 28. *Trece el pe lîngă casa unui om şi-l vede muşluind acolo te miri ce şi mai nimica cu nişte beldii, hreştiuri şi ogrinji.* id. ib. 60, cf. RĂDULESCU-CODIN, Î. 366. *Iau o vrască şi-ţi dau cîteva.* VICIU, GL. 90. *Vreasca este nuia verde.* id. ib., cf. VÎRCOL, V. 102, ALR I 972/735.

3. Fig. (Rar) Descendent, urmaş. *Se mai afla în gară şi cucoana Cristina... Doamna Cristina Madolschi, ultimul vreasc din arborele genealogic al Movileştilor.* C. PETRESCU, O. P. I, 83.

4. (Învechit şi regional; mai ales în forma *hreast)* Mărăciniş, spiniş; tufăriş **(1)**. Cf. ST. LEX. 66^{r2}/17, KLEIN, D. 352, DRLU, LB, ISER, POLIZU, CIHAC, II, 142, BARCIANU, ALEXI, W., LEXIC REG. 14.

– Pl.: *vreascuri.* – Şi: (din necesităţi prozodice) **vreáscur,** (învechit şi regional) **vrasc** s. n., **vráseură** s. f., **hreasc, hrasc** (TDRG, MIHĂILĂ, Î. 75, CIORANESCU, D. ET. 9370), **rasc,** (învechit) **hreast** (KLEIN, D. 352, LB, ISER, POLIZU, CIHAC, II, 142, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE, DA II$_1$, 414, PUŞCARIU, L. R. II, 197, SCRIBAN, D., MIHĂILĂ, Î. 75, CIORANESCU, D. ET. 9370) s. n., (regional) **vreáscă** s. f., **vreaşc, vresc** s. n., **vráscă** (pl. *vrăşti,* SCRIBAN, D., ALR I 972/735 şi *vraşti,* VÎRCOL, V. 102) s. f., **vraşc** (NALR – MB II h 177/639), **vleasc** (GLOSAR REG. 81, ALIL XXX, 130, 133, 136), **hreaşc** (NALR – MB II h 177), **hreşc, hreşt** s. n., **hereáscuri** (TEAHA, C. N. 231), **hléşturi** (ARVINTE, TERM. 102) s. n. pl., **reasc** (NALR – B II h 237/46), **ráscure** (ib. h 237; pl. *rascuri,* ib.) s. n.

– Din v. sl. **хвраcтъ**. Cf. bg. **хряст** „tufă, arbust".

VREÁSCĂ s. f. v. **vrasc^2.**

VREASCÓTĂ s. f. = **rascotă**. [Stăteam] *printre ruinele coteţului de porumbei, transformat de mama în vreascote de foc.* KLOPSTOCK, F. 283.

– Pl.: *vreascote.*

VREÁSCUR s. n. v. **vreasc^2.**

VREAŞC s. n. v. **vreasc^2.**

VREÁVĂ s. f. (Învechit) **1.** Strigăt, chemare. *Auzi-mă de în besereca sf*[î]*ntă a sa glasul mieu Şi vreava mea într-îns întră în urechea lui.* CORESI, PS. 36/8, cf. TDRG, DHLR II, 536, SCRIBAN, D., CIORANESCU, D. ET.

2. Plîngere înăbuşită, murmur **(3)**, cîrteală. *Au audzit vrearea voastră împotriva Domnului.* PO 231/22. *Vreara voastră nu e pre noi, ce împrotiva D*[o]*mnului.* id. 232/1, cf. DHLR II, 536.

3. Gălăgie, zarvă, tumult. *Audzind iară I*[isu]*s Navin vreara oamenilor ce se veseliia, dzise lu Moisi: atare strigare iaste în tabără ca întru război.* PO 288/12, cf. TDRG, DHLR II, 536.

4. Agitaţie. *Slobozeaşte potopirea şi vreara vîntului şi a măriei.* CORESI, EV. 234. *Nu a vîntului sunet şi vreava iaste vinanecăturei lu Petru.* id. ib. 268. *De vreavă şi den bură şi den frică lăsaţi fură.* id. ib. 269.

5. (Prin Ban.; în forma *vrevă*) Îmbulzeală, aglomeraţie. Cf. GĂMULESCU, E.S.

– Pl.: ? Şi: (regional) **vrévă** s. f. GĂMULESCU, E.S.

– Din bg. **врева,** sb. **vreva.**

VREÁVĂTĂ s. f. (Regional) Gălăgie (Sînmihaiu Almaşului – Zalău). Cf. ALR II/284

– Pl.: ?

– Cf. v r e a v ă .

VREBÉTE s. m. v. **vrăbete.**

VRÉCE s. f. v. **vrecie.**

VRECÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **vrăcesc.**

VRECI subst. v. **vrecie.**

VRÉCIE s. f. (Olt. şi prin Mold.; cu sens colectiv) Resturi din leşie (şi materii grase) care rămîn la fundul cazanului după prepararea săpunului; (regional) moare **(2)**, sărături (v. sărătură II), treasc^2 **(2)**. *Săpunul se încheagă sus, iar dedesubt se lasă vrecia, care cuprinde leşia turnată pe urmă, răutatea, adecă materiile străine din grăsime şi leşie şi, în sfîrşit, leşia, rămasă după saturaţia săpunului.* PAMFILE, I. C. 61, cf. DL, DM, GL. OLT. [Î]*l ferbem* [săpunul] *pînă cînd iasă leşia aia pin iel, vrecea, cum icem noi, vrecie.* T. DIAL. O. 255, cf. 260, NALR – O II MN 259, 748/957.

– Şi: **vreci** (GL. OLT., T. DIAL. O. 260) subst., **vréce** s. f., **reci** (GL. OLT.) subst.

– Etimologia necunoscută.

VREDINIÓRA adv. v. **vreodinioară.**

VRÉDNEC, -Ă adj. v. **vrednic.**

VRÉDNIC, -Ă adj. **1.** (Despre oameni; urmat de determinări introduse prin prep. „de", învechit, rar, „pentru" sau, învechit, de determinări în dativ ori urmat de un conjunctiv sau, învechit, de un infinitiv) Care, prin calităţi, fapte, realizări etc. (deosebite), este la înălţimea cerută, dorită, aşteptată de cineva sau impusă de ceva; care este demn de... (prin însuşiri, fapte, merite etc. deosebite). *Eu sînt mai micul de întru ap*[o]*s*[to]*li ce nu sînt vreadnic să mă cheame ap*[o]*s*[to]*l pentru ce am dosădit nărodul Domnului.* CORESI, L. 332/11. *Au nu ştii tu că s-ai dobîndi cu trupul toată lumea, nici un folos nu-ţi va fi de-ţi veri piiarde sufletul, cînd lui nu i-e toată lumea vreadnică?* id. EV. 73. *Acel vrednic ceriului preut fu mai apoi dus într-o cetate.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 66^v/25. *Nu sînt vrednică, prea slăvite D*[o]*mnitoriule, să văd̆z pre împărăţia ta.* id. ib. noiembrie 163^r/10. *Pentru H*[risto]*s... toată lumea nu este vrednică şi pentru suflete să dobîndim faptele cele bune.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 3/45, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 195. *Născînd roadă vrednică lui D*[u]*mnezeu, pre preotul Ioan.* MINEIUL (1776), 52^{v1}/2. *Artavanis..., zicînd că nu-i vrednicu a şidea în scaonul împărătescu,... făcea poronca*

împăratului. HERODOT², 340. *De aș fi ales viața mea dintru a ta, nu aș fi fost vrednic unui părinte ca acesta.* SIROIU, 45ᵛ/5. *Nu sînt țințari ci lei, vrednici de numele preastrălucitei familiei țințiane de la Roma.* MAIOR, IST. 215/4. *Ienache povarnagiu n-a fost nici vrednic, nici destoinic pentru rudenia dumitale* (a. 1816). IORGA, S. D. XII, 171. *Mai mult poftesc de a mă face vrednic de acest nume.* GOLESCU, P. 223/20, cf. LB. *Nu te vei face vrednic de a fi părtaș acei lume fericite, fără numai prin virtute statornică.* MARCOVICI, D. 16/2, cf. 4/12. *Acest gentilom... este vrednic de prieteșugul dumneavoastră.* I. D. GHICA, P. 37/7. *Român vrednic de cunună... între noi veni-va, Precum după oarbă noapte răsar line-a zilei rază.* ASACHI, S. L. I, 66. *Vrednică de-a ei părinte, De Deceval, ea era.* id. ib. 169. *Pentru a le avea... trebuie să fim vrednici de bunătățile ce cerul ni au dăruit în atîta îmbelșugare.* ARHIVA R. I, V/11. *Într-acești duoi secoli întregi, românii se arătară vrednici de sine și de menirea lor.* BĂLCESCU, M. V. 18. *Izbuti... a răsturna pe domnul său și a se urca astfel în locu-i pe un tron de care se făcuse vrednic prin vitejia lui.* id. ib. 92. *Oamenii vrednici de a fi numiți fii ai lui Dumnezeu.* CÎMPEANU, GR. ROM. 169/28. *Cineva să facă... a săvîrși o reformă ce ar folosi atît bolnavului cît și doctorului vrednic de acest nume.* MAN. SĂNĂT. 5/14. *Trebuie să fim vrednici de bunătățile ce cerul ni-a dăruit.* KOGĂLNICEANU, S. A. 44. *Nu, nu sînt eu vrednic de amorul teu!* NEGRUZZI, S. I, 55. *Piară din rînduri acel nemernic! Ce d-astă lege nu este vrednic! Meargă la codru ca ucigașii!* BOLLIAC, O. 165. *Mă gîndeam l-aceia ce umbra-i învălește... Sînt vrednici de vechimea din veacuri fabuloase, Sînt mari cum fu...Și lupta și izbînda a Greciei frumoase.* ALEXANDRESCU, M. 27. *Vino,... copilă vrednică de sîngele moșilor și strămoșilor noștri.* FILIMON, O. I, 107. *Mă voi sili cît voi putea ca să mă fac vrednic de încrederea ce ai în mine.* id. ib. 125. *Dă-mi mîna!... Ești vrednic să te numesc părintele meu.* ALECSANDRI, T. 1526, cf. LM. *Tu, Doamne, m-ai pedepsit cu bunătățile tale și eu nu sînt vrednică de bucuriile ce mi-ai dăruit!* SLAVICI, O. I, 113. *Slujitorii și panțirii de țară puteau să se arăte vrednici de reputația de bravură ce aveau moldovenii odinioară.* RĂȘCANU, L. CI, cf. DDRF, BARCIANU. *Nu-s vrednic de dînsa.* D. ZAMFIRESCU, Î. 69, cf. ALEXI, W. *Urmașul adevărat al lui Mihai Viteazul a fost un boier mai în vîrstă, vrednic de această cinste.* IORGA, C. I. I, 19. *E vrednic de această tovărășie a tuturor eroilor cari n-au rîvnit triumful, ci au iubit lupta.* id. P. A. II, 22. *Așa au făcut părinții și strămbunii noștri și, așa făcînd și noi, ne arătăm vrednici de ei.* SĂM. VIII, 24, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Vrednică de sîngele domnesc să fiu.* CAMIL PETRESCU, T. III, 367. *Ia-ți fiica, de mine nu mai e vrednică! Numai dacă se va îndrepta cu totul, atunci poate să mă milostivesc iarăși de ea!* IZV. XIII, 178. *Află că nu-ți sînt vrednică de soție. M-am iubit cu altul.* VOICULESCU, P. II, 127. *Să fie... vrednic de mine.* SADOVEANU, O. X, 162, cf. SCRIBAN, D. *Un om politic vrednic de acest nume se pricopsește în doi-trei ani.* VINEA, L. I, 118. *Mai degrabă să ne întrebăm dacă noi vom fi vrednici de ea.* TUDORAN, P. 122, cf. DL, DM, MIHĂILĂ, Î. 184, DEX, SCL 1983, 48. *Nu ești, mîndră, vrednică Să calci în biserică.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 248. *Mulțumesc lui Dumnezeu că ne-a dat un ginere vrednic de casa noastră.* RETEGANUL, ap. CADE. *Ești vrednică de iubirea mea; ai să ne întoarcem la palat și de aci înainte tu să faci dreptate.* STĂNCESCU, B. 186. *Împăratul avea o fată frumoasă ca un luceafăr, încît la soare te puteai uita dar la ea ba și dorea s-o căsătorească cu un fecior de împărat vrednic de ea.* POPESCU, B. II, 72. *Fiecare se ținea că numai a ei trebuie să fie, că numai ea e vrednică de un bărbățel ca el.* MARIAN, INS. 529. *Dumnezeu, cînd vrea, face minuni și numai omul să se arate vrednic de aceste daruri.* FURTUNĂ, V. 64. *Să stai mnire – așă zmernic Că ĝ-asta n-ai foz vernic.* MAT. DIALECT. I, 112. *Nu-i vrednic să-i tragă ciubotele.* ZANNE, P. III, 113. ◊ (Prin lărgirea sensului) *Prin post se curăță trupul pentru a-l face vrednic de a fi locuit de un duh bun.* CONTEMPORANUL, II, 54. *Vei întîlni în calea ta inimi mai alese și mai vrednice de tine.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 81. ◊ (Prin analogie) *Cîinele, vrednic de chipul și asemănarea domnului său, nu arăta nici o urmă de ușurătate.* VOICULESCU, P. I, 67. ◊ (În religia creștină ortodoxă) *Vrednic este!* = formulă rostită în timpul ceremoniei de hirotonisire sau de avansare pe o nouă treaptă a ierarhiei ecleziastice a unui preot. ◊ (Adverbial) *O, fiiule lui Cleomvrotos, fapte ai făcut foarte minunat și vrednicu... și îmfrumsățat... și ai dobîndit mare cinste.* HERODOT², 461. *Se știi, Doamne, se știi bine Că nu-i vrednic pentru tine Se omori voinici ca mine!* ALECSANDRI, P. P. 91. ♦ (Despre fapte, stări, realizări, creații etc. ale oamenilor; urmat de determinări introduse prin prep. „de" sau, învechit, rar, în dativ) Care este adecvat, corespunzător, nimerit, potrivit pentru....; care este pe măsura cuiva sau a ceva; care este conform cu...; care este la înălțimea dorințelor, așteptărilor, exigențelor etc. sau meritelor cuiva. *Lucruri de ocară și blăstămățești... nu de numele neamului nostru vrednice făcea.* CANTEMIR, I. I. I, 46. *În luna lui aprilie luat-au săvîrșitul această carte vrednică de Papa ereticul* (a. 1699). GCR I, 332/8. *De vei să trăiești fără de turburare în dregătoria ta, fă lucruri vrednice de obrazul tău.* ANTIM, ap. GCR II, 7/26. *Este și starea tînărului vrednică de curtea și de masa cea împărătească.* AETHIOPICA, 35ᵛ/21. *Fiindcă toți haractirii d[u]mnezeiești descoperiri la singură numai sfi[n]țita Scriptură să potrivesc, aceasta singură numai e vrednică de acest nume.* POTECA, F. 347/27. *Mormînt în toate vrednic d-un astfel de crud mort Să-i fie de pomană lăscaia lîngă ort.* HELIADE, O. I, 240. *El întrebuință o mărinimie rară și o înțelepciune vrednică de dînsul.* F. AARON, I. II, 169/7. *Bătrînii au ales... sclava a căria frumuseță și delicateță de toți fu declarată ca tributul cel mai vrednic chiar însuși hanului oardei de aur.* ASACHI, S. L. II, 50, cf. I, 41, cf. VASICI, M. I, 5/1. *Poate... ar veni la simțiri mai vrednice de un fiu și de un tînăr ce întră în lume* (a. 1847). IORGA, S. D. XVI, 43. *Întemeiau... a opta minune a lumii, un monstruos monument vrednic de acești barbari.* NEGRUZZI, S. I, 204, cf. 37. *Ați auzit răcnetele mamelor și țipetele fiilor, dar, cu toate acestea, n-ați socotit nimic vrednic de pana dumneavoastră cea nobilă.* BOLLIAC, O. 55. *Literatura inima pe toți de un zel vrednic de interese politice.* ODOBESCU, S. I, 471. *Vor asigura lor și naționalităților un traiu vrednic de ființe omenești.* EMINESCU, L. P. 158. *A tras... un chiul vrednic*

de vestitul nostru Nastratin Hogea. CARAGIALE, O. IV, 174. *Erau osîndite... să piară necunoscute lucrări ce ar fi făcut admirația veacurilor,... file vrednice de Tacit.* M. I. CARAGIALE, C. 107. *Procesul verbal... e vrednic de stilul, comic în oficialitatea lui, al eroilor satiricului nostru.* LOVINESCU, C. VII, 53. *Capitala însemna decorul în sfîrșit vrednic de făptura ei înaltă, rece, aristocratică.* C. PETRESCU, C. V. 12. *Vinul nostru de-aici nu-i vrednic de obraze ca ale domniilor voastre.* SADOVEANU, O. X, 50. *Putem pune o gustare pe masă vrednică de un drumeț trudit.* id. ib. XIII, 193. *Avem de dărîmat orașe mizerabile și de construit altele ca lumea, vrednice de țara și de epoca noastră.* CĂLINESCU, C. O. 96. *Se simțea dator să reînhumeze osemintele soției sale, făcîndu-i un cavou vrednic de ea.* id. B. I. 75, cf. id. C. O. 16. *Acești artiști atrag atenția asupra unor aspecte considerate pînă atunci ca urîte... și... se străduiesc să le arate vrednice de ochiul artistului și de gustul publicului.* RALEA, S. T. I, 235. *Orice operă vrednică de acest nume aspiră... să devină piatra unghiulară a noii structuri.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 1, 8/3. *Fripturile sînt însoțite de un vin vrednic și el de oaspeți.* STEINHARDT, J. 346. *Nu tot ce-a pictat el însă e vrednic de Muzeul național.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 17/4. ◊ (Prin extensiune) *Cînd Moldova, ca și sora ei Muntenia, încep să intre într-o situație politică și economică mai vrednică de menirea unor popoare înaintate,... oamenii, mentalitățile... trebuiau să înceapă a reflecta și ei în calea luminei ce se răsfrîngea asupra Europei civilizate.* N. A. BOGDAN, C. M. 90.

2. (Despre oameni; urmat de determinări introduse prin prep. „de" sau de un conjunctiv ori, învechit, de un infinitiv sau, învechit și regional, de determinări în dativ) Care are drept la ceva, în mod justificat, pentru faptele săvîrșite; căruia i se cuvine de drept ceva pentru ceea ce face, pentru ceea ce reprezintă etc.; care merită să... *Vrednic de cinste.* MARDARIE, L. 263[2]/15. *Vrednic este lucrătoriul de hrana lui* (cca 1650–1675). GCR I, 194/26. *Omul cela ce cînd se naște într-o cetate cu mulți oameni și vestită deîn părinți de bună rudă și vestiți... este vrădnic... să fie lăudat* (a. 1652). BV I, 192. *Vrednic de mii de laude ești Măria ta.* BIBLIA (1688), [prefață] 8/12. *Va fi... vrednic de bătaie cel ce păgînește și-l vei șădea înaintea judecătorilor și-l vor bate înaintea lor.* ib. 144[1]/13. *Nici de răspuns vrednici a fi îi socotesc.* CANTEMIR, HR. 101. *Era vrednici după faptele lor a se jirtfui morții, iar domnul... i-au iertat.* R. GRECEANU, CM II, 193, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 195. *Nu sînt vrednic a mă însoți spre nuntă.* AETHIOPICA, 33[v]/23. *Ești vrednică de laudă.* MINEIUL (1776), 30[v2]/15. *Toți... ce sînt... ai noștri supuși sau podani și protecția noastră sînt vrednici a avea.* PORUNCĂ, 1/16. *Vrednic este de pedeapsa legii.* EUSTATIEVICI, GR. RUM. 80[v]/19. *Așa de înțelepțește au arătat pricinile războielor..., cît după ce a gătat de a zice și ș-a cerut iertare, tuturor li s-a părut că n-a fost vrednic de nenorocirea în care căzuse.* ȘINCAI, HR. II, 175/30. *Noi acesta lucru, și pentru lucrul ce făcum la Marathon, încă sîntem vrednici a-l avea.* HERODOT[2], 444. *Era om neîndestulat cu soartea sa, crezîndu-se a fi vrednic de mai mare pîne.* MAIOR, IST. 191/5. *Nu știi tu că nu-i vrednic de dulceață Care amar n-au tras?* BUDAI-DELEANU, Ț. 140. *Unele dintr-însele vrednice fiind de osîndă, pentru că nu păzesc cele cuviincioase ale cununiii,... au îndrăznit dă a să ivi și cu jalbă, cerînd folosirile cununiii* (a. 1814). PRAV. COND. (1780), 202. *Greșind copiii..., și fiind vrednici de pedeapsă, să li să dea pedeapsa* (a. 1817). IORGA, S. D. XII, 207. *Cătră aceasta înțeleptul nu vrea ca să se facă vrednic de pedeapsă.* PETROVICI, P. 280/21, cf. 298/4. *Împlinindu-mi datoriile unui cinstit bărbat..., sînt și mai vrednic de laudă.* GOLESCU, P. 346/1. *Acest ostaș s-au făcut vrednic de băgare de seamă, căci era întocma ca un irou voinic.* id. ib. 402/2, cf. LB. *Aristotel este asemenea unul din treapta celor dintîi autori didactici vrednici de însemnat pentru a lor strîngere și prescurtare.* HELIADE, O. II, 22. *Frații noștri din Transilvania și Banat... sînt vrednici de toată lauda pentru ostenelile și silința ce pun pentru literatura românească.* id. ib. 192. *Verednig de laudă e bărbatul acesta, cel ce întru atîta iubește adevărul.* BOJINCĂ, R. 25/10, cf. 16/32. *Nu este vrednic de a i să îmbunătăți soarta.* MARCOVICI, D. 11/18. *A fost creștin adevărat și un muritor vrednic de toată cinstea.* id. ib. 129/17, cf. VALIAN, V. *Vrednic este și astăzi de pomenire.* BĂRAC, R. 3/5. *Alții cereau ca să se omoare îndată pe „acești oameni nesuferiți și vrednici de ură".* BĂLCESCU, M. V. 393, cf. POLIZU, PETRI, V. *Ferice care, vrednic de o soartă neașteptată, Ar face pentru dînsul... A ta inimă scumpă de dragoste să bată.* ALECSANDRI, P. I, 129. *Țara Moldovei îi binecuvîntată de Dumnezău și cine nu știe s-o iubească și s-o prețuiască nu-i vrednic să-i mănînce pînea și sarea.* id. T. 1005, cf. LM. *Oameni vrednici ca să șază în zidirea sfintei Golii, În cămeși cu mîneci lunge..., Ne fac legi și ne pun biruri.* EMINESCU, O. I, 150. *Harap Alb!... Vrednic ești de comoara ce ți-o las, și apoi să mor cu plăcere.* CREANGĂ, P. 226. *Dumnezeu, care... știe nevinovăția ei, o va mîntui de aceste munci, de cari nu este vrednică.* ISPIRESCU, L. 143. *Cum va păzi femeia pe bărbat? Căci bărbații sînt mai des vrednici de pază! Ori crede autoriul că numai bărbatul e liber și stăpîn pe faptele sale?* CONTEMPORANUL, II, 61. *Știu cîte greutăți au să întîmpine întemeietorii pînă să-și vadă societatea lor temeinic așezată, cuprinzînd înlăuntrul ei pe toți cei vrednici de a fi acolo.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 514, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *El a căutat moartea ca o răsplată a vitejiei lui nebune, pentru a fi vrednic să stea apoi la banchetul zeilor.* PÂRVAN, I. F. 197. *Am muncit destul ca să fim vrednici să ne hrănim bine.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 264, cf. CADE. *Nu sînt vrednic să te îmbrățișez.* CAMIL PETRESCU, T. II, 382. *Milogea sprijinul unui om și pe omul acela nu-l socotea vrednic de stimă.* C. PETRESCU, C. V. 62. *Personajele... sunt... vrednice de dispreț.* IORDAN, STIL. 39, cf. SCRIBAN, D. *A ieșit... soața vrednică de laudă a domnului Simion.* CĂLINESCU, C. O. 132, cf. DL, DM. *Domnul Lound..., credinciosul care nu se apropie de altar din lipsă de mărturisire, i se pare vrednic de respect.* STEINHARDT, J. 74, cf. M. D. ENC., DEX. *Se simțea nefericit, mic, mizer și vrednic de milă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 9, 20/2. *Ie p-acest om negru foarte, Vrednic pedepsei de moarte Și pune să-l strejuiască.* TEODORESCU, P. P. 118. *De-oi fi, Doamne, vinovat, Vrednic sînt de spînzurat.* JARNÍK – BÎRSEANU, D.

398. *Numai de coarne sînt vrednic, să împung ca vitele.* RETEGANUL, P. II, 77, cf. RĂDULESCU-CODIN, M. N. 73. *Îngerii o prins a plînge Şi stelele încă toate, Că n-au fost vrednic de moarte.* BÎRLEA, L. P. M. I, 136. ◊ (Prin lărgirea sensului) *Rareori întîlnim suflete de acelea închinate nouă şi vrednice de toată lauda.* ALECSANDRI, O. P. 44. *Episcopul era un suflet bun, vrednic... să fie pus în toate pomelnicele de pe faţa pămîntului.* SLAVICI, O. I, 60. *Vrednică de cinste este... mîna aspră, noduroasă, în care totuşi se găseşte o virtute isteaţă.* MARINESCU, P. A. 111. ◊ (Prin analogie) *Toate animalele sau plantele sînt deopotrivă interesante şi vrednice de studiat.* BUL. COM. IST. I, 39. *Boii ăştia ai tăi s-au purtat aşa de rău, de nu-s vrednici, decît să-i faci numai nişte rădasce.* MARIAN, INS. 36. ◊ (Prin extensiune) *Au mai todauna prea puţine ţări împrejurul lor vrednice de a le pofti.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 166/1. *Şi s-au mai înfăţoşat un lucru vrednic de privire pe faţa mării.* DRĂGHICI, R. 31/7. *Locurile care încunjură satul nostru, încă-s vrednice de amintire.* CREANGĂ, A. 71. *Treci, iubite frate, printr-o ţară vrednică de luare-aminte, zîmbi cu tristeţă bătrînul pater Guido.* SADOVEANU, O. X, 103. *Nici un popor nu e atît de decăzut şi de păcătos pentru a nu mai fi vrednic să te jertfeşti pentru el, din moment ce îi aparţii.* BLAGA, Z. 15. ◊ (Substantivat) *Mai de multe ori să cinstesc cei nevrednici de cinste, iar cei vrednici* [de cinste] *depărtaţi şi necunoscuţi.* GOLESCU, P. 32/6. *Este trebuinţă se ne aducem aminte de veacurile cele trecute ca să aflăm pă cei de acum vrednici cinstirei şi respectului nostru.* MARCOVICI, C. 123/18. ♦ (Despre oameni; urmat de determinări introduse prin prep. „de" sau, învechit, în dativ) Căruia i se recunoaşte meritul de a fi în stare de...; care merită sau are justificarea să i se acorde încrederea în ceea ce priveşte... *Ioannu Zonara, om învăţat şi vrednic credinţii, dintre istoricii greci, zice... că, afară den cîţi de foame, de ciumă, de arsuri au murit, numai în bătaie, cîţi au căzut numărîndu-i.* C. CANTACUZINO, CM I, 27. *Fiind un patriarh bătrîn la vîrstă, învăţat şi vrednic de evlavie, i-au părut bine lui Nicolai Vodă de venirea lui.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 185/32. *Le aduce trei marturi vrednici de crezut.* ANTIM, O. 77. *Toţi cei vrednici de credinţă istorici mărturisesc* (a. 1750). GCR II, 50/22. *Ca să aflăm adivărul, am strîns oameni bătrîni, megieşi cu moşie Odobeştii, anume pe... Neculai Loghin, om bătrîn, vrednic de credinţă, răzăş di Ghermăneşti, Vasile Moş, răzăş di Ghermăneşti,... Ştefan Cazan bătrîn* (a. 1761). GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 61. *Să fie întărită foaia de zestre şi de către arhiereu... ori iscălită de marturi vrednici de credinţă spre dovadă mai bună.* PRAV. COND. (1780), 94. *Să se adevereze de către arhiereul locului sau şi de către alte obraze vrednice de credinţă ca să fie aceasta o povaţă.* ib. 96. *El cu atîta mai vîrtos nu credea aceea că nici un scriitoriu vrednic de credinţă nu se află.* MAIOR, IST. 61/21. *Acela care mi-au spus că ai murit este om mult mai vrednic de credinţă decît tine.* GOLESCU, P. 128/16. *Vrednic de credinţă fiind cel ce nici voieşte, nici poate să mă înşale.* POTECA, F. 134/1. *Trebuie să-l rumpă sau să-l desfiinţeză... înaintea marturilor vrednici de credinţă.* COD. ŢIV. 113/7. *O pildă... s-au întîmplat la Paris şi de către oameni vrednici de credinţă s-au adeverit.* ALBINEŢ, M. 32/20. *Să fii harnic şi ascultător, cinstit şi vrednic de încredere.* SLAVICI, O. II, 35. *Este confirmată de autorii contemporani ori aproape contemporani vrednici de credinţă.* DRĂGANU, ROM. 12. ◊ (Substantivat) *Nu mi-aş fi închipuit niciodată că cei în adevăr vrednici de credinţă sînt aşa de puţini în jurul meu.* SADOVEANU, O. X, 163. ♦ (Despre realizări, acţiuni, manifestări etc. ale oamenilor; urmat de determinări introduse prin prep. „de" sau de un conjunctiv ori, învechit, de un infinitiv) Care justifică (şi atrage) prin valoare, conţinut, aspect, consecinţe etc. ceea ce merită; care este (destul de) important, valoros, reuşit etc. pentru a merita să... *Lăsat-au ş-alte multe... vrednice de pomenit scripturi în... biserică.* DOSOFTEI, V. S. martie 28^{r}/4. *Nu era cu putinţă să lase la iubiţii lui... mai folositoare învăţătură şi vrednică ca să o povestească la fii lor.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 3/13. *Dezlegarea ei este... vrednică de iscodit.* CANTEMIR, I. I. I, 104, cf. 231, id. HR. 344. *S-au... făcut niscareva lucruri vrednice dă auzit şi, nepomenindu-le alţii, noi încă tăcem.* R. POPESCU, CM I, 231. *Au zis... aceste cuvinte vrednice de pomenire.* ANTIM, O. 171, cf. EUSTATIEVICI, GR. RUM. 71^{r}/17. *Această... carte... este vrednică de a să da la lumină* (a. 1794). GCR II, 151/4. *Vrednică de rîs este cuvîntarea aceasta!* MAIOR, IST. 264/1. *Această faptă vrednică de laudă cu cununi de dafne neveştejite... se va încorona.* PETROVICI, P. XIII/4. *Unii călători ne-au povestit această întîmplare vrednică de auzire.* GOLESCU, P. 389/10. *Pre această poruncă o laudă Seneca, care vrednică este a să păzi ca o lege.* POTECA, F. 326/3. *Vîrtuţile sînt bune, iar răotăţile netrebnice; şi acelea sînt prealuminate şi foarte vrednice de iubit, iar acestea nici o statornicie nu au.* id. ib. 334/4. *Această blîndeţe ce arată neştine după ce hrăpeşte tot nu este vrednică de laude mari.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 111/20. *Nicicînd au cetit istorii verednige de credinţă.* BOJINCĂ, R. 22/22, cf. MANOLACHE DRĂGHICI, I. 120/1. *Pentru aceasta avem multe vrednice de mirare pilde, căci sînt unile din dobitoace care au minte ca şi omul.* DRĂGHICI, R. 103/7. *Starea lui era vrednică de lăcrămare.* id. ib. 114/9. *Vei face cunoscută împărătească şi vrednica de supunere poroncă* (a. 1837). N. A. BOGDAN, C. M. 120. *Cît de înţăleaptă şi vrednică de însămnat este zicerea! „Ochiul este oglinda sufletului".* ALBINEŢ, M. 17/5. *În acest feliu de împregiurări fac o lucrare vrednică de mirat.* id. ib. 30/24. *Viena are... multe... lucruri vrednice de văzut.* KOGĂLNICEANU, S. 13. *Va îmbogăţi multe din coloanele Arhivei Româneşti cu producturile descoperirelor dumisale, vrednice de toată lauda.* ARHIVA R. I, 35/6. *Scrierea sa este vrednică de cea mai mare laudă.* ib. 372/2. *Fugi de-a curţilor pohfală; cinstea lor şi desfătare Nu-s vrednice să ţintească a poftelor tale stare.* CONACHI, P. 258, cf. CORNEA, E. I, 103/20. *Tălmăciri, imitaţii, cercări, deşi vrednice de laudă, nu alcătuiesc o literatură.* RUSSO, S. 3. *Tot ce poate fi vrednic de însemnat pentru publicul român.* KOGĂLNICEANU, S. A. 41. *Ce mai veste p-afară? Urîtă, le răspunse, şi vrednică de jale.* ALEXANDRESCU, O. I, 237. *Un lucru vrednic de însemnat se vede între notele matriculării.* I. IONESCU, M. 157. *Bravo, ai un talent vrednic de laudă.* ALECSANDRI, O. P. 24. *Obiectele vrednice de învăţat se înmulţesc în vremea de astăzi.* MAIORESCU, L. 99. *În astfel de vas, vrednic a figura în*

muzeele de curiozităţi, călătoriră 20 zile revoluţionarii noştri. COLUMNA, VII, 68. *Zelul dumitale* [e] *vrednic de laudă.* CARAGIALE, O. I, 93. *După o viaţă vrednică de milă, ori mor de tineri, ori ajung la bătrîneţe mizerabili.* id. ib. IV, 60. *Junele nostru are foarte sănătoase vederi morale şi o purtare vrednică de laudă în societate.* id. ib. VII, 213. *George se cătrăni de mînie cînd văzu necuviincioasa purtare a haiducului şi poftirea cea vrednică de rîs ce-i făcea.* ISPIRESCU, L. 143. *Arta sculpturei... a lăsat chiar şi posterităţii aşa multe urme vrednice de luare aminte şi de studii.* CONV. LIT. XXII, 103. *Ea este o pagină interesantă din istoria poporului român vrednică a fi consultată de toţi.* ib. 292. *E lucru vrednic de băgat în seamă.* IONESCU-RION, S. 127. *Sînt însă şi izvoare mai vrednice de credinţă care adeveresc cruzimele lui Ţepeş.* XENOPOL, I. R. IV, 18, cf. I, 41. *Sub semnătura cîtorva pene cunoscute, s-a publicat un cestionar, un vrednic apel spre nouă cercetări.* SĂM. I, 157, cf. 53. *Nu corespund nici cu logica lucrurilor, nici cu ceea ce au putut păstra izvoare vrednice de crezare.* IORGA, P. A. II, 287, cf. ANGHEL, PR. 157. *Lucrul acesta este vrednic de ştiut, pentru că pe această vreme munca cîmpului este în toi.* PAMFILE, S. T. 32. *Sînt cîteva clipe de extaz general vrednic de admirat.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 28. *Sînt şi tineri pentru cari opreliştea e o afîtare, cari se gîndesc, cu un fel de patimă, la lucrul oprit şi-l văd mai vrednic de dorit.* AGÂRBICEANU, A. 40, cf. 211. *Faptele lui... sînt vrednice să fie transmise posterităţii.* BUL. COM. IST. II, 3, cf. PÂRVAN, G. 280, N. A. BOGDAN, C. M. 132. *Ţesătura, alesătura şi cusătura lor sînt vrednice de admirat.* RĂDULESCU-CODIN, M. N. 105, cf. 128. *Cartea era... vrednică să slujească, în urîţenia ei, de decor ticăloşiei.* M. I. CARAGIALE, C. 22. *E un nimic această zisă dragoste;... îmi pare măruntă şi vrednică de dispreţ.* CAMIL PETRESCU, T. III, 367. *A început să mă certe despre lipsa de interes a aşa-zişilor intelectuali pentru tot ce e vrednic de văzut şi cercetat la noi.* VOICULESCU, P. II, 176. *Fapta era vrednică de grea osîndă.* SADOVEANU, O. X, 171. *Tovarăşul lor se găsea faţă de ei într-o stare de inferioritate vrednică de milă.* id. ib. XX, 60. *Unul dintre aceste motive, vrednic de a fi amintit mai întîi, este nevoia artistului de a se elibera de sentimente care îl apasă.* VIANU, E. 36. *Mai există şi o cultură a lumii islamice, care este şi ea vrednică de a fi cercetată.* REV. FIL. 1971, 1545. *Va batjocori... imaginea iubitei... pentru a se răzbuna pe cea care, prin farmecul ei amăgitor, i-a ascuns frumuseţea cea adevărată şi eternă, singura vrednică de totala noastră dăruire.* V. ROM. iunie 1973, 161. *Însemnările le făcea... numai cînd credea că se petrecuse un eveniment vrednic de a fi consemnat.* ŢOIU, G. 18. *Fără să faceţi nemic vrednic de laudă aţi remas toţi fără de coadă!* MARIAN, O. II, 329. ◊ Expr. (Adverbial) **A fi vrednic de**... sau **să**...= a merita să...; a fi justificat să... *Vrednic este să să numască pasire carile fără prepus dobitoc este.* CANTEMIR, I. I. I, 50. *Trifoiul... e vrednic de a se prăsi pentru... rodirea lui.* ECONOMIA, 69/18. *Apoi şi aceia e vrednic de luare aminte că mai nainte şi mai uşor se vor deda pruncii la scrisoarea cea măruntă, decît la cea mai mare.* PETROVICI, P. 187/11. *E vrednic de însemnat, domnul meu, cîte nouă idei dete românilor Societatea filarmonică.* BOLLIAC, O. 48. *În adevăr, cartoful pe masa săteanului în genere se mai vede rar, deşi este vrednic de a fi întotdeauna.* MANOLESCU, I. 282. *Trebuie să fie vrednic de văzut cum vor fi surpat apele malul.* SOVEJA, O. 47. *Este vrednic de remarcat... că cercetările monografice de la Bucureşti şi-au găsit adepţi întîi în Ardeal.* D. GUSTI, P. A. 152. ♦ (Învechit; despre oameni; urmat de determinări introduse prin prep. „de") Care este îndreptăţit să..., care are toate motivele să... *Era foarte ascuţit la minte şi vrednic de mirare că mai mulţi din oamenii muritori nice a învăţa vor, nice a întreba... n-au învăţat.* M. COSTIN, ap. GCR II, 13/4. ♦ (Învechit) Care revine cuiva în mod justificat, care se cuvine cuiva; care este meritat de cineva sau de ceva. *Să săvîrşească cu nevoinţă cîte noi am hotărît, pentru ca să cîştige fieştecarele pentru osteneala sa plata cea vrednică de la Dumnezeu.* ANTIM, O. 329. *Avînd un asemenea fond încurajator al capacităţii..., agricultura şi-ar luoa zborul său vrednic de pămîntul acestui Prinţipat* (a. 1843). DOC. EC. 784. ♦ (Învechit şi regional; în expr.) **A fi vrednic** = a valora **(2),** a preţui **(2).** *Şi-m dea mie peştira..., cea ce este în partea ţarinii lui, pre argint ce va fi vrednică, să-m dea mie aceasta ce este întru voi întru agonisire de mormînt.* BIBLIA (1688), 15^2/12, cf. TDRG, DL, DM, DEX. *Toate la un loc vor fi doară vrednice vro zece zloţi buni.* CONV. LIT. XV, 110. *Mai mult va fi vrednică o coaje de mălai decît plugul acesta.* RETEGANUL, P. IV, 29. *Gruio, Gruio, fătul meu, Uită-te la tatăl tău Şi taie la turculeţi Că nu-s vrednici nici un preţ.* ŞEZ. II, 39. *Io-ţ plătesc cît i vrenic.* ALR I 1 582/229.

3. (Despre oameni) Care are calităţi morale şi intelectuale deosebite; care este capabil, priceput, abil, merituos într-o activitate, într-o acţiune, într-o meserie etc.; (regional) vrenicos. V. destoinic. *Holdele umplu de bogăţie hambarele, cît timp gospodarul este muncitor şi paznicul vrednic.* M. COSTIN, O. 224. *Multe slugi să tîmplă la domni vrednice, de nu să grăbescu şi ferescu pe stăpîni de păcat.* NECULCE, L. 111. *Acel Gavriil... era... om vrednec şi chivernisitoriu, aşăzînd toate cele turburate ce era la sfînta marea biserică.* R. GRECEANU, CM II, 156, cf. ANON. CAR. *Să aleagă şi să puie din sobor pre carele să va socoti că este vrednic* (a. 1702). IORGA, S. D. XIV, 8. *Să să găsască obraz vrednic şi cinstit să priimască scaunul acesta a preasvintei mitropolii* (a. 1750). BUL. COM. IST. III, 5. *Săpa pe Ghica pe la porţi turceşti, arătînd pe Grigori Calimah de vrednic* (sfîrşitul sec. XVIII). LET. III, 264/38. *Cine nu esti vrednic pentru dînsul, nu esti nici pentru alţii* (a. 1779). GCR II, 122/7. *Sultan Murat al doilea... se sui în scaun la 1422,... vrednic fiiu a unui părinte înţelept şi mare.* VĂCĂRESCUL, IST. 256. *Orînduiţi din mazilii acelui ţînut pe cine veţi socoti oameni vrednici şi cu ştiinţă la hotărît, ca să margă la atare moşii* (a. 1786). GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 98. *Tiranul Sichioniei..., avînd o fată iscusită, vru să afli pre cel mai vrednicu dintru greci.* HERODOT^2, 326. *Să orînduiţi un om vrednic şi cu cîţi salahori va fi trebuinţă să să scoată acel caic din apă* (a. 1812). DOC. EC. 148, cf. ŢICHINDEAL, F. 29/14. *Prin anaforaoa dumnealor boierilor Divanului să alesese un om vrednic, cu ştiinţă, de s-au orînduit la epistasia aceasta* (a. 1823). DOC. EC. 302. *Cu ajutoriul milostivu-*

lui Dumnezeu vei putea să te faci foarte vrednic spre dobîndirea de avere. GOLESCU, P. 200/7. *Să lauzi şi să cinsteşti pe sluga cea vrednică şi să ocărăşti şi să pedepseşti pe acea slugă care nu-ş păzeşte datoriile.* id. ib. 249/12. *Fericită ţara pre carea mila lui D[u]mnezeu o învrednici cu un domn aşa drept, vrednic şi bun.* POTECA, F. 355/26. *Craii Macedoniei era mai totdeauna stăpînitori vrednici. Monarşia lor nu era d-acelea ce rămîn în starea lor cea de la început.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 47/25, cf. I. GOLESCU, C. *Alese... pe cel mai bun dintre împăraţi şi pe cel mai vrednic, atît în vreme de pace, cît şi de războiu.* F. AARON, I. I, 5/21. *Dregătoriile* [sînt] *încredinţate la bărbaţi nobili şi vrednici.* GENILIE, G. 139/27. *Tu, Patrie iubită!... Din sînu-ţi pe scaun domn stăpîn ţ-ai aşazat, Vrednic fiiu şi bun părinte, cu fapte bune barbat.* HRISOVERGHI, P. 15/20. *Oamenii cei vrednici şi cinstiţi ar afla o înlesnire la întreprinderile lor.* (a. 1843). DOC. EC. 784. *Uneori se miară însuşi cîtu-i de mintios şi vrednic Şi se visază că este ca Dumnezeu de puternic.* CONACHI, P. 274. *Caută să-ţi fie supuşii vrednici, ca să nu zică lumea că cum e turcul e şi pistolul.* NEGRUZZI, S. I, 250. *Ei sînt arcaşii vrednici a lui Ştefan cel Mare.* ALECSANDRI, P. I, 33. *Te-ndoieşti poate de cuvîntul lui Farcaş?... cel mai vrednic şi mai voinic aprod a lui Cantimir Vodă?* id. T. 1479, cf. LM. *Cît de bun şi vrednic era, instinctul din fire totuşi îl trăgea spre ţara lui.* ODOBESCU, S. I, 432. *Crezi că te-aş fi ales de discipol al meu, de nu te ştiam vrednic şi adînc?* EMINESCU, P. L. 42. *De ce... nu-ţi iei o slugă vrednică, ca să-ţi fie mînă de ajutor la drum?* CREANGĂ, P. 201, cf. id. A. 2. *A luat după dînsa mai mulţi pescari voinici şi vrednici cu caicele lor.* CARAGIALE, O. IV, 136. *Averea era încurcată, dar ea a fost femeie vrednică ş-a luptat ca un bărbat ş-a strîns şi le-a dat la toţi.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 144. *Se aleg doi inşi dintre flăcăi pe cari îi cugetă de mai vrednici între toţi, cari sînt cu purtări mai alese şi brave în toată privinţa.* MARIAN, S. R. III, 120, cf. DDRF. *Zăresc poporul nostru,... Legănat cu-acelaş leagăn şi-nfăşat cu aceleaşi faşe Ca şi vrednicii războinici de la Tibru şi Olimp!* COŞBUC, P. II, 141. *Vezi că ai de-a face cu un om vrednic, în ochii căruia ghiceşti gînduri înaripate.* SĂM. I, 86, cf. ALEXI, W., TDRG. *În urma acestor hărţuieli Ştefan cel Mare şi-a văzut o mare parte din vrednicii săi ostaşi căzuţi sub spada turcilor.* N. A. BOGDAN, C. M. 11. *Avu ca vrednic colaborator pe inimosul român Constantin Porumbaru.* ARH. OLT. V, 286. *El face parte din acea vrednică generaţie a orăşenilor români din prima jumătate a secolului trecut.* GOLOGAN, C. R. 60, cf. RESMERIŢĂ, D., SEVERIN, S. 30, CADE. *Numai vrednic să fie şi să nu se descurajeze.* REBREANU, R. I, 183. *Aşa se chibzuia Sandu şi, ca un flăcău vrednic ce era, îşi căuta de serviciul lui şi păşea peste greutăţi.* MIRONESCU, S. 29. *Popa Tonea..., preotul cel mai vrednic de pe plaiurile Mehedinţilor,... este astăzi pradă grelei dezbinări cu sine însuşi.* GALACTION, O. 172. *Trebuia să asculte mai ales de inima temătoare a dumneaei, fată deprinsă cu argaţi vrednici şi cu paznici neadormiţi.* POPA, V. 7. *Aduc păstori vrednici de la munte.* VOICULESCU, P. I, 151. *Acel Turculeţ este vrednic oştean şi eu l-aş dori în slujba Măriei tale.* SADOVEANU, O. X, 89. *Ordonanţele noastre porneau ca vrednice iscoade în căutarea lucrurilor de care aveam nevoie.* id. ib. XXI, 100, cf. SCRIBAN, D., CĂLINESCU, C. O. 46, VIANU, L. R. 70, DM, L. ROM. 1959, nr. 4, 23, MIHĂILĂ, Î. 184. *Era vorba de un vrednic fost funcţionar al aceleaşi prefecturi.* V. ROM. ianuarie 1965, 14, cf. H. DAICOVICIU, D. 69. *Pentru cel ce este însă vrednic patriot nu există obstacole.* IST. T. I, 170, cf. M. D. ENC. *Teodora s-a dovedit... nu numai o colaboratoare vrednică, ci şi o inteligenţă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 2, 13/2. *Urmaş vrednic, C. Baba a preluat, într-un fel, ştafeta marii tradiţii ieşene.* CONTEMP. 1974, nr. 3, 7/3, cf. DEX. *Amîndoi... erau harnici şi vrednici şi de foame nu mureau.* MARIAN, O. I, 338. *Mîndră, cînd oi muri eu, Vină la mormîntu meu... Şi-mi pune rujă şi peană, C-am fost vrednică cătană.* MÎNDRESCU, L. P. 99. *Am un vecin, are cinci fete, cinci băieţi... Cum i-o ţine, nu ştiu. Să hie vrednic numa, că ăla izbeşte treaba.* GRAIUL, I, 151. *Cum avea ceva parale acu şi era om vrednic, unde mi se pusă, mă, nene, de făcu neşte căşi d-ele mari.* CONV. LIT. XLVI, 1166. *Băietanul era el vrednic,... dar tot nu se făcea lucrul ca atunci cînd e stăpînul.* PAMFILE, S. T. 162, cf. IZV. XVII, 187. *Ion e foarte dăştept şi vrenic.* ALR I 247/746. *Om cumsecade, vrenic, ai nădejde-n cuvîntul lui.* ib. I 1 555/730, cf. ALR II 3 127/2, ALR SN V h 1 239, ALRM SN III h 1 058. *Dacî tu eşti... aşa um bărbat vrenic, hai la mine în ţarî.* O. BÎRLEA, A. P. I, 314. ◊ (În proverbe şi zicători) *Omul vrednic şî voinic şî cu vînturile să luptă.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 179. *Omul vrednic şî voinic şî din piatră scoate lapte.* id. ib. *Omul vrednic se face munte şi punte şi trebuie să iasă la liman.* PANN, P. V. II, 86/14. *Mai bine este să fii cu un om vrednic la pagubă, decît cu un mişel la dobîndă.* NEGRUZZI, S. I, 248. ◊ (Urmat de determinări care arată domeniul în care cineva îşi dovedeşte calităţile alese, competenţa, destoinicia) *Să-mi găsăşti un dascăl franţuzesc, care să fie vrednic la învăţătură şi să aibă toate cărţile* (a. 1780). FURNICĂ, D. C. 80. *I-au găsit lui dascăl prea înţălept, ca să-l facă întru învăţătura înţelepciunii vrednic* (a. 1802). GCR II, 188/17. *Îl voi da pre el Syndipei, filosofului, că am auzit... că este vrednic de filosofie* (a. 1802). id. ib. 188/22. *Cît e de-nalt şi voinic şi cît e de vrednic în arme!* COŞBUC, AE. 68. *N-are alt dar decît al băuturii de vin, întru care într-adevăr e vrednic.* SADOVEANU, O. XIII, 102. *Îl văd vrednic în toate.* id. ib. 111. ◊ (Prin lărgirea sensului) *Adese se văzuse în închipuire, îndeplinindu-şi oficiul cu... mîini uşoare şi vrednice.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 27. ◊ (Prin analogie) *Albina vrednică... d-orce floare face strînsă.* PANN, P. V. I, 137/2. ◊ (Substantivat) *Moscalii, ca nişte vrednici, cu vitejie au stătut împrotiva şvezilor.* N. COSTIN, LET. II, 67/19. *Pre cei buni şi vrednici, carii vor fi fost bune faptele lor să le pomenim bine, şi pre ei să-i lăudăm.* C. CANTACUZINO, CM I, 5. *Învăţătura şi ştiinţa descoperindu-le şi în lumină puindu-le şi lăsîndu-le, ca să putem încă cunoaşte şi să ştim lucrurile bunilor şi a răilor, a vrednicilor şi a nevrednicilor.* id. ib. 28. *A sosit şi vremea-n care vitejii să aştepta... Darurile să se-mparţă şi cei vrednici să le ia, Iar cei fără de corajuri întristaţi a rămînea.* PANN, E. II, 1/6. *Cei vrednici şi cinstiţi ascunşi şi nevăzuţi, iar cei nerozi în cinste mare.* ARH. OLT. XII, 397. *Cel vrednic şî înţelept cu încetul, încetul ajunge îndată la treapta cea mai*

înaltă. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 181. *Cel mai vrednic pururea şî parte mai bună are.* id. ib. *Nimenea nu întreabă de casa frumosului, Ci de casa vrednicului.* PANN, P. V. I, 150/10. ◊ (Adverbial) *Îi plăcu dintru-nceput ce vrednic... se pricepea Abu-Hasan să-i ţină locul.* CARAGIALE, O. II, 265. *Miron... l-a lăudat că s-a purtat vrednic la oştire.* REBREANU, R. I, 160. *Astăzi v-aţi purtat vrednic, zise cu glas moale şi repezit Tomşa* [către oşteni]. SADOVEANU, O. V, 502. ♦ (Despre manifestări, acţiuni, realizări etc. ale oamenilor) Care denotă, trădează destoinicie, pricepere, iscusinţă; care este făcut cu pricepere, cu măiestrie; care se remarcă (prin anumite calităţi). *Celui ce împărăţeşte vrednică cîntare i-au cîntat.* MINEIUL (1776), 64^{r2}/27. *O, musă! rogu-te de asta dată Să-mi dai viers cu vrednice cuvinte Ca să pociu cînta cum înarmată Ţigănimea purceasă nainte.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 88, cf. ANTROP. V/14. *N-am vrednice cuvinte să mă dezvinovăţesc.* PANN, E. I, 57/10. *Cu vitejie vrednică ocîrmuind, a lăţit puterea neamului rumânesc.* REV. CRIT. I, 98. ♦- (Substantivat, f. pl. art.; regional) Ielele. Cf. CANDREA, F. 158.

4. (Urmat de determinări introduse prin prep. „de" sau de un conjunctiv ori, învechit şi regional, de un infinitiv) Care poate să facă ceva, care este în stare să..., care este capabil să...; care este apt pentru.... *Ce dobîndă are ostaşul căci merge la oaste şi nu este vrednic de oaste?* (a. 1691). GCR I, 292/35. *Un nebun o pietricea în fundul mării aruncă, pre care o mie de înţălepţi să o scoată vrednici nu sînt.* CANTEMIR, I. I. II, 89. *Este om foarte învăţat şi vrednic dă a chivernisi sfîntul mormînt.* R. GRECEANU, CM II, 268. *Este... om bun şi cu frica lui Dumnezeu şi vrednic ca să chivernisească casa.* ANTIM, O. 340. *Să aibă toţi sătenii... a clăcui pe an cîte doaosprezece zile; însă numai cei ce vor fi casnici şi vrednici de muncă* (a. 1760). IORGA, S. D. XIV, 88. *Nu sîntem vrednici să mulţămim preaputernicului nostru împărat pentru mila aceasta ce-au făcut şi să face în pămîntul nostru* (a. 1786). BUL. COM. IST. III, 15. *Boala întru cari mă aflu de 30 zili... m-a adus tocma la starea cea mai de pi urmă, unde nu sînt vrednic din pat a mă mişca* (a. 1795). IORGA, S. D. VII, 257. *Îngropa-vor odoarăle, au lăsa-le-vor? Iar Apolon le-au răspuns cum să le lasă a lui, că el va fi vrednicu a şi le apăra.* HERODOT^2, 406. *Am rămas la slăbăciune şi la neputinţă şi nu sîntem vrednici a stăpîni casa sau moşia* (a. 1801). ŞTEFANELLI, D. C. 298. *Care-i vrednic armele să poarte la harţ aici cu mine să iasă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 248. *Fiii fără porunca şi voinţa părinţilor nu era vrednici nici pentru sineşi a răspunde ceva sau a face vreo aşezare cu cineva.* PRAVILA (1814), 140/10. *Ostaşi... vrednici întru o clipală să răstoarne groaznici munţi.* BELDIMAN, E. 2/32. *De sînt vrednic să-mi ocîrmuiesc lucrurile mele, atunci şi pe altul pociu învăţa cîte eu ştiu.* GOLESCU, P. 264/6, cf. 238/10. *Să să ajute cei scăpătaţi din breasla lor, care nu vor fi vrednici a să chivernisi* (a. 1824). DOC. EC. 323. *Şi cel mai mare beţiv abia este vrednic să bea trei păhară să nu să îmbete.* CANTEMIR, S. M. 85/9. *Temîndu-să nu cumva să va împuţina grămada banilor, aceştia nu sînt înţelepţi şi înfrînaţi mai vîrtos, decît prăpăditori de trup şi de nimic vrednici.* POTECA, F. 299/5. *Nu sînt vrednic a le ţinea în casă* (a. 1838). IORGA, S. D. XXII, 305. *De trup este prea puternic, De slujbi multe este vrednic, În războaie e vestit.* ALEXANDRESCU, P. 71. *Mă simt vrednic şi demn de orice rol în sînul Patriei mele.* ALECSANDRI, T. 865. *Oi fi eu vrednic să trag un car; mai ales dacă merge singur.* CREANGĂ, P. 40. *Parcă d-ta n-ai fi vrednic să ţii o femeie!* id. ib. 162. *Să nu ne întrebăm cîţi din gazetarii noştri sînt... prin ştiinţa lor vrednici a face meseria de care s-au apucat.* CARAGIALE, O. V, 244. *Amoroasa suferinţă Să o văd, de mult, nu-s vrednic.* CONV. LIT. XXII, 182, cf. DDRF. *Nu toţi oamenii sînt în stare, vrednici să producă, să le fie munca rodnică şi folositoare ca a albinei.* MARIAN, INS. 376, cf. RESMERIŢĂ, D. *În chindie e trează şi iar vrednică să-şi facă datoria.* VOICULESCU, P. I, 146. *N-am fost vrednică s-ajung la mănăstirea Neamţu, nici batîr la Timiş.* SADOVEANU, O. XIII, 97. *Copii n-aţi fost vrednici să faceţi încă.* id. ib. XXI, 268, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. *Aseară am fost la mîndra Şi m-o scăpat cu fuga Şi deseară oi proboli Că mi-s vrednic de-a fugi.* DOINE, 47. *Dete sfoară în ţară cum că cine a fost vrednic d-a luat apă din fîntîna ei... îl va lua de bărbat.* STĂNCESCU, B. 175, cf. 88. *Avea el o iapă a dracului, că numa dracu era vrenic să pui mîna pi e.* ŞEZ. IV, 200. *Este vrednic un calic de sama ta să aibă a lua o scară de aur?* FURTUNĂ, C. 130. *Nu-i vrenic să sugă.* A III 18. *Care nu e vrednic codrul să-şi plătească... Slugă va fi cît trăieşte,* se spune despre un om leneş. Cf. PANN, P. V. II, 48/18, DDRF. ◊ (Prin extensiune) *Cătunile ce vor fi vrednice să poarte măcar un lude să lipsească cu totul, despărţindu-să dă satele de care ţin acum* (a. 1819). DOC. EC. 215. *Acesta sînge vînos... se mută în arterios şi se face vrednic a nutri trupul.* ANTROP. 94/5. *Corabia aceasta nu prea izbutită... se dovedea vrednică să transporte de ici-colea cinci vagoane de grîu.* TUDORAN, P. 33. ◊ (Substantivat) *Cei de nimic vrednici vor să să arate că fac şi ei ceva, să amestecă făr de folos.* GOLESCU, P. 131/18. ♦ (Despre acţiuni, stări, realizări etc. ale oamenilor) Care are capacitatea de a provoca, de a determina ceva. *Pohta şi dragostea ce văz la această cinstită şi sfîntă adunare mă îndeamnă... a vorbi, măcar că vorba mea nu este vrednică niciodată ca să îndulcească cu vreun mijloc auzirile ascultătorilor.* ANTIM, O. 16. *Eu, aruncîndu-mă cu mintea în viitoare, privesc patria şi neamul mieu bucurîndu-se de o fericire vrednică d-a face nemuritoare numele prea lăudaţilor patrioţi.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 4/1. *Întrebuinţarea lor nu este vrednică de a readuce sănătatea în ver ce fel de boală.* MAN. SĂNĂT. 10/1. *Unirea... poate asigura o tărie vrednică de a ne aduce la un viitor din cele pierdute a strămoşilor noştri* (a. 1857). IORGA, S. D. XVIII, 23.

5. Care munceşte mult şi cu rîvnă, care lucrează iute şi cu spor; harnic, muncitor **(I 3),** activ, sîrguincios, sîrguitor. *Hărnicia lui îl arăta la stăpîni vrednic.* NECULCE, LET. II, 232/34, cf. I. GOLESCU, C. *Cel mai sprinten e cel mai vrednic.* MARIAN, S. R. III, 284. *Dacă-i fi vrednic, în trei ani, nu mai mult, poţi să te alegi cu stare.* XENOPOL, ap. TDRG, cf. DDRF. *Trîmbele de pînză şi vigurile de cioareci să ţiu... la praznic, ca găzdăriţa să se fălească că e vrednică, de ambele părţi ale chiliei pre lîngă pereţi.* LIUBA – IANA, M. 120. *Gheorghe-i băiat vrednic.* N. REV. R. I, 28. *Trecuse de 60 de ani, dar era*

voinică şi vrednică de parcă ar fi fost nevastă tînără. ap. TDRG, cf. RESMERIŢĂ, D. *Îl aştepta o femeie vrednică, voinică, doi copii vioi şi o gospodărie de frunte.* C. PETRESCU, S. 174. *Gospodinele „vreiniśi" se cunosc după caşii săraţi pe care-i dau... soţilor cînd stau „di talî".* DIACONU, P. 31. *În sfîrşit, iată-ne pe culme. A, dar alţii fuseseră mai vrednici decît noi.* BASSARABESCU, ap. TDRG, cf. CADE. *E vrednic ca o fată mare.* SADOVEANU, O. XXI, 298. *Vrednica lui soţie Reveica pregătea atunci o oală mare de trei ferdele cu sarmale de carne.* MOROIANU, S. 33, cf. SCRIBAN, D. *Ne-am prezentat la porţile muzeului cu o jumătate de oră înainte de deschidere... Alţii, mai vrednici, veniseră înaintea noastră.* STANCU, U. R. S. S. 58. *E vrednică şi frumoasă.* H. LOVINESCU, T. 116. *Pe Haralamb, de bine de rău, îl cunoştea,... îl ştia şi îndemînatic, şi vrednic, şi isteţ.* TUDORAN, P. 116, cf. 183, DL. *Fetele erau vrednice şi vioaie, ţeseau în război, împleteau.* PREDA, M. 74, cf. DM, MIHĂILĂ, Î. 184, M. D. ENC., DEX. *Vrednică-i nevasta mea, Vrednică e, vai de ea. Puse oala să se lea, Dar crescu iarba sub ea.* TEODORESCU, P. P. 272. *Cît îi fi şî-i trăi, să fii vrenic, să munceşti pămîntu,... că şi el dăstul te-o freca cînd îi întra în el.* ŞEZ. III, 100. *Ce mai ficior vernic!* VICIU, GL., cf. CIAUŞANU, GL. *Foaie verde fir lalea, Vrednică-i nevasta mea... Pune pînza cînd dă frunza Şi-o sfîrşea la Sîn Văsăi.* IZV. XIII, 131. *Mai are mama, are, Pe Ileana fată mare, Vrednică nevoie mare: Pîn-ce se dă jos din pat, Soarele s-a şi-nălţat.* ARH. OLT. XIX, 184. *La Sălciua se spune şi acum că „aia nu-i vrednică muierea care nu spală cămaşa cu poalele".* APOLZAN, P. I. 152. *Vasile e un om vrenic, munceşte şi ziua şi noaptea.* ALR II 3 083/182, cf. ALRM SN III h 1 232, A IX 1. *Doamne,... ce fată vrenică!* O. BÎRLEA, A. P. II, 488. *Vrednică-i nevasta mea, Vrednică-i, dracul s-o ia! Se-nveleşte cu sacul Şi doarme pîn-o ia dracul!* FOLC. MOLD. I, 166. *Aoleo, nevasta mea, De vrednică ce era, A pus oala să se lea Şi-a crescut iarba sub ea.* NUNTA, 293, cf. NALR – B h 595. *Omul vrednic se cunoaşte din a casei sale bună orînduială.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 179. *Argat vrednic cine are Se cunoaşte pe mîncare.* PANN, P. V. II, 48/12, cf. ZANNE, P. IV, 246. *O femeie vrednică e coroană casei.* ZANNE, P. II, 143. ◊ (Prin lărgirea sensului) *Mi-e drag de ea acolo, să-i văd mîinile vrednice, înnegrite de arşiţă.* PREDA, DELIR. 77.

– Pl.: *vrednici, -ce.* –Şi: (învechit şi regional) **vérnie, -ă,** (învechit) **vrédnec, -ă,** (regional) **vréinic, -ă, vrénic, -ă,** (învechit, rar) **vérdnic, -ă** (LM), **verédnig, -ă** adj.

– Din v. sl. врѣдьнъ.

VREDNICÉL, -EÁ, -ÍCĂ adj. (Regional) Diminutiv al lui vrednic (3). Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 46. ♦ (Substantivat, f. pl. art.) Ielele. Cf. CANDREA, F. 158.

– Pl.: *vrednicei, -ele.* – Şi: **vrenicél, -eá, -ícă** adj. L. COSTIN, GR. BĂN. 46.

– **Vrednic** + suf. *-el.* – **Vrednicică**: cu schimbare de suf.

VREDNICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Care merită să fie lăudat. *Nu să cade să să numească vrednicesc lucru..., căci meşteşugul plugăriii nu seamănă cu cealelalte meşteşuguri la care învăţătorii să străduiesc mult fără de a cîştiga hrana cea trebuincioasă, ci este foarte lesne de a-l învăţa oamenii.* GOLESCU, P. 278/4.

– Pl.: *vrednicești.*

– **Vrednic** + suf. *-esc.*

VREDNICÉŞTE adv. **1.** (Învechit) Cu demnitate. *Au domnit 10 ani şi au chivernisit ţara bine şi vrednicește..., apărînd-o de toţi vrăjmaşii* (a. 1689). IORGA, C. I. I, 26. *Mergînd Policratis la Magnisiia, peri rău, nici vrednicești, după cum îi era lui cinstea şi mintea.* HERODOT^2, 180.

2. Cu putere. *Dă-m tu vredńiśęşté, Că ieu dau voińiśęşté.* DENSUSIANU, Ţ. H. 175.

– **Vrednic** + suf. *-eşte.*

VREDNICÍ vb. IV **1.** Tranz. (Învechit; subiectul este Dumnezeu) A acorda unui om, prin har, graţie divină, şansa, norocul, fericirea de a avea parte de ceva; a hărăzi, a ferici. *Domnul Dumnezeu au vrednicit pe dumneata a vedea şi veselie de iubit fii al dumitale, care bucurie, pă cum la dumneata, aşa şi la toata casa noastră a fost* (a. 1702). BUL. COM. IST. II, 240. *Să-l vredniceascâ Dumnedzeu întru adînci bătrîneţe.* ANTIM, P. 107.

2. Refl. (Învechit, rar) A se strădui (învingînd greutăţi, piedici etc.) pentru a fi vrednic **(1).** *S-au vrednicit pentru a ei viaţă sv[î]ntă, de trăiaşte fără moarte cu s[u]fl[e]t[u]l şi trupul suit mai sus decît toate ceriurile.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 162^r/11.

3. Tranz. fact. (Învechit; construit cu un complement în dativ) A face pe cineva să fie vrednic **(2)** de ceva. *Dă-i ei de logodnă, fiiul mieu, inel de ţî-o logodeşte, să o vredniceşti împărăţiei tale.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 163^r/15.

4. Tranz. (Învechit, rar) A găsi de cuviinţă să..., a binevoi să..., a acorda cuiva cinstea de a... *Mîntuitoriul... au vrednicit să-l aibă* [pe Avram]... *şi rudeniei începătoriu celor dintru dînsul.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 217^v/9.

5. (Învechit) Tranz. A merita; a fi vrednic **(2)** de ceva. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Eu acestea nu gîndeam, Nu acum, dar niciodată, nici amor cînd vredniceam.* MILLO, în PR. DRAM. 360. *Ce pedeapsă vredniceşte omul acesta? –Moarte! răspunse într-un glas adunarea.* NEGRUZZI, S. I, 229. *Tu foarte vredniceşti A ta împărăţie că o învecineşti Dar îţi lipseşte arma acea de apărare, Cu care să-ţi ţii slava la orice întîmplare.* id. ib. II, 293, cf. TDRG. ◊(Prin lărgirea sensului) *Amor cereasca ne dă iubire Ce ne-nconjoară d-o fericire, Care curate inimi puţine Sînt vrednicite s-o simţă bine.* I. VĂCĂRESCUL, P. 97/14. ◊ Intranz. *Le pare Că sînguri vrednicesc şi că le s-au căzut.* DONICI, F. I, 15/21. ♦ (Despre acţiuni, manifestări etc. ale oamenilor) A face ca ceva să fie meritat, justificat; a îndreptăţi ceva care este (pe deplin) motivat. *Simţimîntul moral cere acele jertfiri mărinimoase care... vrednicesc pentru sufletele cele mari recunoştinţa neamului omenesc.* NEGULICI, E. I, 257/16. *Purechetul unei virgule, lipsa unei vocale, greşul unei periode sînt lucruri serioase... şi vrednicesc refutaţii şi nopţi de neodihnă a capetelor învăţate.* RUSSO, S. 77. *Substituţia*

lor este... conformă cu ţălul la care sînt chiemate limbele de a fi un organ de înţelegere... a oamenilor şi a se încredinţa că latinirea sau franţuzirea sau talienirea României vredniceşte truzile ce am putea întrebuinţa în cercetări şi lucruri mai serioase. id. ib. 79. ♦ Intranz. (Regional) A valora **(2)**, a preţui **(2)** (Vîlcele – Turda). Cf. MAT. DIALECT. I, 103. *Cam cît crezi că vredniceşte scroafa mea?* ib.

6. Refl. (Învechit şi regional) A fi vrednic **(3)**. *Muierile, puind împrejur funi, în căi şăd, tămîind tărîţele, iară cînd vreuna dentr-însele, trăgîndu-se de vreunul den ceia ce trec şi să va culca, ocăraşte pre cea de aproape, că nu s-au vrednicit ca şi ea, nici funea ei s-au rupt.* BIBLIA (1688), 637^{1}/27, cf. DEX.

7. Intranz. (Regional) A munci cu rîvnă; a da dovadă de hărnicie. Cf. SCRIBAN, D.

– Prez. ind.: *vrednicesc.*

– V. **vrednic.**

VREDNICÍE s. f. **1.** (Învechit) Calitatea de a fi vrednic **(1)**; atitudine demnă. *A-l aduce* [pre omul] *la frumuseţea cea dintîi şi la vrednicia de la care au căzut.* ANTIM, P. 1. *Ai mers la vederea trupului celui cu adevărat începătoriu de viaţă, al însăşi Născătoarei de D*[u]*mnezeu, ceii prea cinstite, pre carea după vrednicie o mărim.* MINEIUL (1766), 20^{r2}/33. *Unde ne-aţi tocmit, nu putem suferi, pentru că ne împresură călărimea şi, cît răbdăm, pentru vrednicie răbdăm.* HERODOT^{2}, 442, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Cinstită este munca acelora ce se străduiesc... să arate fiecăruia datoriile sale şi prin drumul lor să-l aducă la treapta cea înaltă a vredniciei omului, pentru care este şi făcut.* HELIADE, O. II, 105, cf. I, 408. *Umplînd templurile Citerii cu fiinţe stricate şi căzute din vrednicia omenirei, au aflat... mijlocul de a nu mai întrebuinţa lumina cuvîntului.* MARCOVICI, C. 36/16. *Acolo norodul încă păstrează sentimentul vredniciii omeneşti, o bărbăţie şi o îndrăzneală de obşte folositoare.* id. D. 199/12, cf. 190/26. *Pe dînsul o să-l tractez cu vrednicie, o să mă port ca o cucoană mare. O să-i dau o păreche de palme.* KOGĂLNICEANU, în PR. DRAM. 436. *La aceste condiţii aspre şi cuvinte ocărîtoare, împăratul răspunse cu vrednicie, arătînd... că nemţii ştiu a se bate cu fierul.* BĂLCESCU, M. V. 88. *Driturile capatate au sfinţenia lor relativă,... nu vatămă... vrednicia personală a omului.* RUSSO, S. 157, cf. POLIZU, PETRI, V. *Pînă la ce grad de pierdere a vredniciei ajunsese clasa boierilor români ne poate arăta întîi împrejurarea raportată la domnia lui Neculai Mavrocordat.* ARHIVA, I, 46, cf. TDRG. *Cununia însă vom face-o tocmai după Crăciun ca să ne putem înfăţişa cu vrednicie. O să le dăm lor casa din Pripaas,... să le poarte şi lor noroc.* REBREANU, R. I, 31. *Îşi alcătui o mutră severă de tot, punîndu-şi în căutătură toată vrednicia şi neînduplecarea cuvenite unui adevărat comandant de trupă.* MIRONESCU, S. 5. *În ce mai stă vrednicia mea de creştin şi de preot?* GALACTION, O. 186. *Prin vrednicia cu care ştia să se arate în lume, precum şi prin întreaga lui viaţă cinstită şi cucernică, el insuflase un adînc respect... poporenilor.* MOROIANU, S. 133, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. ♦ Cinste, consideraţie, preţuire, respect. *Aceasta se cuvine să facă fieştecare creştin într-aceste zile, pentru ca... să primească cu vrednicie dumnezeeştile taini.* ANTIM, O. 209. *Ucigătorii lui Gavriil Batori,... gîndind că plăcut lucru au făcut ţerei şi că pentru fapta lor dobîndi-vor mare vrednicie şi har de la Prinţul cel nou, cînd s-a adunat ţeara în anul 1614 la Mediaş, mers-au şi ei acolo.* ŞINCAI, HR. III, 1/14. *Vitejia ce-au arătat ei în apărarea zidiurilor... le dă lor dreptul de a fi priimiţi cu vrednicie în lagărul leşesc.* ALECSANDRI, T. 1525. *Patruzeci de zile se pregăteşte creştinul „cu post şi cu rugăciuni, cu mai multe-nchinăciuni", ca să poată primi cu vrednicie pe oaspele ceresc.* VICIU, COL. 8, cf. DL, DM, DEX.

2. Calitatea de a fi vrednic **(2)**; ceea ce face ca cineva să merite ceva; (de obicei la pl.) faptă de merit, acţiune care merită răsplătită. *Mai bun e cel ce lucrează în toate, decît îmblînd au mărindu-se şi lipsindu-se de pîine... Dă lui cinste după vrednicia lui.* BIBLIA(1688), 669^{1}/13. *Acei bătrîni şi vechi oameni, în vredniciile sale de s-ari fi îndoit..., nu ş-ar fi lăsat viaţa sa întru atîtea primejdii şi griji.* N. COSTIN, L. 41. *Fieştecăruia îi era cu bună dreptate după cinste şi după vrednicia sa.* NECULCE, LET. II, 463/35. *Adrian... la vredniciile lui Traian a ajunge nu poate.* CANTEMIR, HR. 15. *Oştenii... au rădicat pe un Mizizie... la împărăţie, în carile altă vrednicie nu era, fără numai căci era prea frumos la faţă şi la stat.* id. ib. 336. *Nu puţină vrednicie este şi pentru nepriietin adevărul a mărturisi.* id. I. I. I, 49, cf. 39, 76. *Luînd domnia, mari vrednicii au făcut, mai vîrtos cu vitejiile.* R. POPESCU, CM I, 314. *Sînt... mari vredniciile ale slăviţilor apostoli Petru şi Pavel, carii să prăznuiesc astăzi, cît nu este cu putinţă limba omenească a le grăi.* ANTIM, O. 56. *Vredniciile acestia să cuvin lui Petru, de vreme ce el... au întins pururea, ca alt soare, de tainâ, peste tot pămîntul razele darurilor şi a facerilor de bine.* id. ib. 58, cf. 315. *Să judece după vrednicie pre fieştecarele.* MINEIUL (1776), 36^{v1}/35. *Au luat de la tine..., după vrednicie, răsplătiri pentru nevoinţe.* ib. 77^{r1}/23, cf. 29^{r1}/17, 185^{v1}/17. *A dăruit... lui Iola..., pentru multe vrednicii ale lui, Vizocna, Mănăradea, Haşagul şi Noţigul.* ŞINCAI, HR. I, 278/10. *Vom dărui... fieştecăruia după vredniciile sale.* id. ib. II, 155/2. *Deacă să ar fi aflat între români, din vreme în vreme, bărbaţi care să fie scris viaţa lor şi cu măiestru condeiu împodobindu-le fapte şi înălţîndu-i după vrednicie să îi fie trimis strănepoţilor viitori.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 63, cf. id. LEX. *Prorocule,... după vrednicie a te lăuda pre tine nu ne pricepem noi, carii te cinstim cu dragoste.* CALENDARIU (1814), 27/26. *În copilăria sa au arătat îndestule vrednicii.* BELDIMAN, N. P. II, 182/18. *D*[u]*mnezeu iubeşte pre cei ce-l iubesc pre dînsul prin dragostea cea după bunăvoire, carea nepricinuindu-să de nici o vrednicie a noastră să numeşte dar.* POTECA, F. 286/1. *Cununa ce-am în mînă... E preţ al vredniciei, ea nu e moştenită.* HELIADE, O. I, 267. *Privind la talenturile şi vredniciile lui Ştefan, îl preferă în domnie.* IST. M. 70/5. *Pentru vredniciile sale în sfera literarie... ca administratual director a sus-numitului district s-au aşezat* (a. 1845). BARIŢIU, C. II, 302. *Pe cineva cînd cinstesc, Mai mult peste vrednicie, Ocară o socotesc.* PANN, E. II, 126/19, cf. POLIZU, PETRI, V. *M-a lăudat de vrednicia ce făcusem.* CREANGĂ, A. 61, cf. ALEXI, W.,

CADE. *Din mînia lui Mînecuţă a ieşit o vrednicie cum nu se mai pomenise la el.* SADOVEANU, O. XXI, 341. *Vrednicia noastră cînd nimeni o cunoaşte nimic nu foloseşte. Fă-o cunoscută la toţi.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 180. *După moarte, vrednicia mai mult să cunoaşte, cînd în zadar o cunoaştem.* id. ib. 181. ◊ (Prin lărgirea sensului) *Pe aceia pentru mai multe vredniciile firii sale din monarhia noastră aţi izgonit-o.* CANTEMIR, I. I. I, 64. *Raiul e grădina desfătată... Care după vrednicii să împarte Sufletelor drepte după moarte.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 324. ◊ (Prin analogie) *La un ţăran, odată-n bătătură, Iapa de plug şi cîinele-ncepură În vrednicii şi munci să se măsoare, Că ce foloase – aduce fiecare.* ARGHEZI, S. V, 240. *Toate* [lighioanele] *veneau de-şi arătau vrednicia lor şi-şi luau blagoslovenia de la Dumnezeu.* MARIAN, INS. 137. ◊ (Prin extensiune) *Chinezii sînt desigur foarte mîndri de această vrednicie* [zidul chinezesc] *a trecutului lor.* BLAGA, Z. 302. ♦ (Învechit; urmat de un adjectiv posesiv) Termen de reverenţă pentru o persoană de rang înalt; excelenţă, înălţime. Cf. KLEIN, D., LB. ♦ (Învechit) Ceea ce face ca cineva să merite (sau să aibă justificarea) să i se acorde încrederea (deplină) în ceea ce priveşte... *Priimesc ca... însemnarea hotarălor, întocmindu-să cu scoposul scriitoriului, precum aşăzarea şi alcătuirea sau vrednicia unui martur.* POTECA, F. 132/4.

3. Calitatea sau faptul de a fi vrednic **(3)**. V. d e s t o i n i c i e. *Vrednicia Măriii tale neasemănată este, căci... neamul... să trage de multe împărăţii şi d[o]mnii.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 7/37. *Alaiddin, văzînd vrednicia... lui Erdogril,... l-au pus serascheri peste toate oştile sale.* CANTEMIR, HR. 440. *Constandin vodă, cu a sa vrednicie ce o are..., făcut-au craiului frumoasă oraţie... şi alte cuvinte frumoase.* R. GRECEANU, CM II, 46. *Pentru vrednicia lui îi dede Dumnezeu de să făcu împărat întîi al creştinilor.* ANTIM, O. 86. *Din tinereţile lui au arătat vetejie şi vrednicie în ceata slujitorească.* MUSTE, LET. III, 27/1. *Otman... pentru vrednicia sa... ţînea rangul cel dîntîi între principii ce era supuşi lui Aladin.* VĂCĂRESCUL, IST. 250, cf. 245. *Venitul de pe moşiile ei este şi mai sigur şi... prin credinţa şi vrednicia şi sîrguiala celor ce sînt orînduiţi la bisărica Herţa* (a. 1803). IORGA, S. D. XXII, 397. *De vitejie, dederă lui Evriviadis cunună de măslin..., însă pentru înţălepciune şi vrednicie... îi dărui[ră] lui ohos cel mai frumos din Spartis.* HERODOT[2], 428. *Vrednicia voastră împreună, Iar nu despărţită, să află bună.* BUDAI-DELEANU, Ţ, 227. *Diregătoria voastră e cu totul slabă,... însă voi o puteţi prin vrednicia voastră îndrepta.* PETROVICI, P. 109/23. *De a ajunge cineva la trepte mari de cinste, nu trebuie să fie numai de mare neam, ci... numai să aibă minte, omenire şi vrednicie.* GOLESCU, P. 17/4. *Ucenicii lui... pre vrednicia lui răzimîndu-să... s-au înămolit în feliuri de păreri himiceşti.* POTECA, F. 51/17. *Ţie pre fieşcare în dregătoria ce i să cuvine după ştiinţa şi vrednicia sa.* id. ib. 355/9, cf. I. GOLESCU, C. *August todauna lăudă vrednicia senatului şi cinsti republica.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 128/28. *O purtare plină nu de mîndrie, ci de vrednicie, însuflă supunerea.* MARCOVICI, D. 150/19, cf. 79/20. *Subt împăraţii Vespasian şi Titu, cu toate talentele şi vrednicia lor, provinţiile romane, cînd şi cînd, tot era supuse la bîntuirile cele barbare ale dacilor.* F. AARON, I. I, 4/21. *Ajungînd la anii vîrsniciei şi la vrednicia de a putea cîrmui prinţipatul, boierii ţării îl aleseră de prinţ.* id. ib. 44/6. *Acel mai cu chiteală... Facă-se prin vrednicie şi tragere de iubire,... Ca un crai de puternic şi cuprins de proslăvire.* CONACHI, P. 299. *Să-l faci advocat? Meseria astă cere un talent şi o vrednicie deosăbită.* NEGRUZZI, S. I, 298. *Prinţul Dimitrie nu era din părinţi d-acei carii se încred în vrednicia dascalilor şi se socot descărcaţi de îndatorirea... de a priveghea însuşi educaţia copiilor lor.* id. ib. II, 142, cf. POLIZU. *Din copilărie... a slujit cu credinţă şi vrednicie.* SION, P. 58. *De cîte ori vrea cineva să o ajute, se năcăja foc şi zicea că se îndoiesc de vrednicia ei.* CONV. LIT. XV, 97. *D-apoi de ce mi l-a dat tata de-acasă? numai de vrednicia lui, zise spînul; căci altfel nu-l mai luam după mine ca să-mi încurce zilele.* CREANGĂ, P. 216. *Vrednicia ta, Făt-Frumos, te-a scăpat şi de ocară şi de moarte.* ISPIRESCU, L. 79. *Moldovenii fug toţi şi te părăsesc, fiindcă n-au credinţă în vrednicia ta. – Aruncă sabia, căci nu prin sabie se hotăraşte soarta ta.* CONV. LIT. XXII, 450. *De-ar ieşi vreo lege Că nevestele de-acuma... Vor alege Pe primar şi că-i iertat Să se caute vrednicia Numai după sărutat... Eu aş fi primar în sat!* COŞBUC, P. I, 204, cf. TDRG. *Un episcop de vrednicia lui Inochentie Micu-Klein a fost împiedecat de popor de a sluji liturghia în biserica românească din Braşov.* AN. IST. NAŢ. I, 36. *Negoţul pe apă... pentru poporul moldovenesc... a fost o ramură din cele mai importante ale activităţii sale sociale, căreia s-a datorit... atît reputaţia de vrednicie, cît şi principalul izvor de bogăţie al ţării.* N. A. BOGDAN, C. M. 10. *Mărturii de vrednicia şi priceperea arhitecţilor... sînt... clădirile bisericilor ca dispoziţie şi concepţie arhitectonică.* ARH. OLT. V, 333, cf. CADE. *Vrednicia lui se cerea de-acum stîrnită de băutura descîntată.* VOICULESCU, P. II, 330, cf. I, 20, SADOVEANU, O. XIII, 34, SCRIBAN, D. *Înţelepciunea lui Prospero a hotărît ca Ferdinand să-şi dovedească mai întîi devotamentul şi vrednicia, acceptînd muncile grele ale curţii şi casei.* VIANU, L. U. 88, cf. DL, DM, DEX. *Ne-a prinde foamea aici şi om pieri şi noi, cu toată vrednicia noastră!* FURTUNĂ, C. 111. ◊(În proverbe şi zicători) *Omul cu vrednicia lui din mic ajunge mare, iar cel cu mişălie ajunge mic din mare.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 179. *Arată-ţi vrednicia ta şî cînd alţii n-o cunosc, că va veni vremea s-o cunoască şî să vor căi că n-au cunoscut-o la vreme.* id. ib. *Vrednicia fără înţelepciune, ca o frumuseţe fără ochi.* id. ib. 180. *Vrednicia singură îţi dă jăţul cel mai înalt. Dă ea să te ţii.* id. ib. ◊ (Prin lărgirea sensului) *Vrednicia sufletului nu de pe frîmseţa trupului să măsură.* CANTEMIR, I. I. I, 74. *Greşiră... în căutarea trebilor vrînd să arate vrednicia minţii lor la cele teologhiceşti.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 229/18. *Cine vrednicia capului nu pricepe, acela lungimea cozii la mare cinste ţine.* ZANNE, P. II, 41. ◊(Prin analogie) *Cei doi tovarăşi înţeleseră lămurit că leahul doreşte să le arate vrednicia eretelui.* SADOVEANU, O. V, 592. ♦ Vitejie **(2)**; (de obicei la pl.) faptă vitejească. *Scriitoriul... vrednicia şi mărirea rumânilor scriind, numai pre ostaşii vremiei aceia care era asupra vrăjmaşilor ţărîi îi numără.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 8/29. *Valentinian şi*

Valentie împărați... cu vredniciile lor potolesc toate răutățile varvarilor. CANTEMIR, HR. 509. *Cu direptul dupre bunătate-i, înțelepciune-i și vrednicie-i ce au avut, cum istoriile arată faptele lui, vrednic au fost, mare să-i zică și împărat să fie.* C. CANTACUZINO, CM I, 59. *Pentru ca să să arate că nu este mai jos dăcît tată-sau la darul vredniciii, îndată săpîni, în Europa, Caratova... și, în Asia, Aidinul.* VĂCĂRESCUL, I. I, 18^{r}/4. *Ieșiră fără zăbavă la războiu, așteptînd pentru vredniciile fericitului Gheorghie ajutoriu din ceriu, carele în forma leului s-au milostivit a-i cerceta pre ei.* MAIOR, IST. 120/35, cf. 281/14. *Orașul..., cuprinzîndu-să de duca al Burgoniii, s-au păzit iarăși numai de orășani tot cu acea vrednicie cum orașul Cale și Ruen.* GOLESCU, P. 371/26. *Vom sta să împărțim frățește rodul luptelor noastre, dînd fiecăruia partea sa potrivit cu zelul și vrednicia ce a arătat.* BOLLIAC, O. 227. *Ostași!... sînt mulțămit de voi!... V-ați purtat cu vrednicie la luptă!* ALECSANDRI, T. II, 15. *Împăratul socru rămase înmărmurit cînd văzu atîta vrednicie.* ISPIRESCU, L. 170. *Pe pămîntul încă ud de sînge al strămoșilor se ridica iar un vînt de vrednicie.* SADOVEANU, O. I, 185. *Băieți, acu să arătați vrednicia călăreților.* id. ib. XXI, 505, cf. XIII, 247, XXI, 519. *Ne așteptăm de la el la mari fapte de vrednicie.* CĂLINESCU, B. 208, cf. DL, DM, DEX. ♦ (Învechit) Calitatea de a produce efectul așteptat; p. ext. ceea ce produce efectul așteptat. V. eficacitate, eficiență. *Cu purtare de grijă să se păzească de lucrurile cele ce împiiadecă vrednicia liturghiei.* IACOV, SYN. 3^{r}/21. *Pentru vizitile ce le va face... are a i se plăti de către acei bolnavi după vrednicia curii și după starea și buna voință ce va avea fieșcare* (a. 1830). ARH. OLT. IX, 203. *Vrednicia părților picurătoare estă mai mare decît a celor țapene pentru că acestea din acelea se nasc.* ANTROP. 13/7, cf. 141/22. *S-a ridicat... prin vrednicia muncii.* PANAITESCU, C. R. 241. ♦ (Învechit) Ceea ce face, determină sau reprezintă esența, valoarea, importanța a ceva. *Stilul sec nu este priimitor de nici un fel de podoabă, pentru că a lui toată vrednicie se socotește ca să fie înțeles și nu privește ca să mulțumească nici imaginația, nici urechea.* HELIADE, O. II, 22. *Mari daruri de la Dumnezeu și de la natură sînt limba, vorba și cuvîntul național, numai de le-am cunoaște mai bine, de le-am prețui după vrednicia lor, de le-am cultiva și aplica după destinația lor cea originală!* CÎMPEANU, GR. ROM. 133/16.

4. Calitatea de a fi vrednic (**5**); hărnicie; îndemînare (la lucru). *El cînd va să-și ia soție, Nu caută bogăție, Ci de vrednicie-ntreabă.* PANN, P. V. II, 153/10, cf. POLIZU. *Un om bătrîn... avea o fată mare de se dusese vestea în lume de vrednicia ei.* ISPIRESCU, L. 347. *Era o mîndreță de om, vestit pe toată valea Similei de cinste și de vrednicie.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 13, cf. DDRF, CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. *Mă uit la acea fată... cîtă vrednicie are la lucru.* ȘEZ. I, 262, cf. ALR II 3 708/76. *Dă vrenicie a lui și dă dăștăpciunea care era în criieru lui, i-a da negustoru cu nemiluita bani.* O. BÎRLEA, A. P. I, 564. *Vrednicia omului să cunoaște după port.* PANN, P. V. I, 150/11, cf. ZANNE, P. III, 314. *Scîrțăitura carului Vrednicia vatavului,* se spune despre un om care nu-și vede de treabă. Cf. ZANNE, P. V, 123.

6. (Învechit) Treaptă într-o ierarhie; funcție, rang (înalt). *În scaunul vredniciii să va sui.* CANTEMIR, I. I. I, 116. *Poartă epitropia vitejiii, care doamna a tuturor vredniciilor este.* id. HR. 7. *M-au înălțat, nevrednic fiind, la această stepenă și mare vrednicie a arhieriei. Și m-au trimis la dmneavoastră să vă fiiu păstor.* ANTIM, O. 6. *L-au chiemat... la vrednicia împărăției și l-au încununat cu cununa darului celui de sus, cu arma bunavoirii.* id. ib. 85, cf. id. P. 4. *Au hotărît... lui Iafet vrednicia împărătească, vitejia în oaste și lățimea neamului după numele lui* (cca 1750). GCR II, 50/5. *Pre veziriul și pre cadiiul i-am scos din vrednicia lor.* HALIMA (1783), 202^{v}/16. *Preotul ce va face acest feliu de cununii, dovedindu-să că au știut pricina și au cununat, să se canonisască cu lipsire de vrednicia preoției.* SOB. HRIS. 38. *Nice una dintru dregătoriile acestea ori de ce statu și vrednicie să fie ele, vor putea să dea această învoială almintrilea, fără numai la nemijlocită hotărîrea curții.* INSTRUCȚII, 3/18, cf. EUSTATIEVICI, GR. RUM. 30^{v}/19. *Numele Gila era numele vredniciei principești.* MAIOR, IST. 160/13. *S-alegem un vodă în țigănie, Apoi un divan și boierie De-aci încolo lesne apoi s-or face Toate helelalte vrednicii.* BUDAI-DELEANU, Ț. 389. *Vredniciile besericești.* CALENDARIU (1814), 96/1. *Parohul sau domnul... caută să se poarte după cum aduce vrednicia lor cu sine.* PETROVICI, P. 314/6. *Nu va fi nicidecum preotul meu, vrednicia sa îl chiamă la norocire mai înaltă.* BELDIMAN, N. P. I, 26/17, cf. 186/12, POTECA, F. 133/29. *Familiile Patricilor lua toate dregătoriile și toate vredniciile și prin urmare toate rangurile militărești și civilicești.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 78/4. *Aceia avea în mîna lor toate vredniciile românești.* id. ib. 155/19. *Consulii nu putea purta această vrednicie mai mult decît un an.* SĂULESCU, HR. I, 42/14. *Ilieș, care dupre voința părintelui său au urmat în domnie, fu recunoscut în astă vrednicie și de Polonia.* ASACHI, S. L. II, 33, cf. 32, ARHIVA R. I, 41/10, POLIZU. *Rădicarea cneazului Cerchescoi la vrednicia de mare canțelar... pre oricare altul l-ar fi grăbit a săvîrși această căsătorie.* NEGRUZZI, S. II, 152. *Numele care... le arată diregătoriile și vredniciile lor fac înmulțitul din singurit, luînd după sine „i".* BĂLĂȘESCU, GR. 34/27. *Dumnezeiasca pronie... m-a rădicat la vrednicia de ispravnic al acestor două județe.* FILIMON, O. I, 287, cf. ALEXI, W., TDRG, CADE, DL, DM, DEX.

– Pl.: *vrednicii.* – Și: (regional) **vrenicíe,** (învechit, rar) **vernicíe** (LM), **verdnicíe** (id. ib.) s. f.

– **Vrednic** + suf. *-ie.*

VREDNICÍȚĂ adj. (Prin Mold.; într-o poezie populară) Vrednică, v. vrednic (**5**). Cf. DL. *Crîșmăriță vredniciță, Să dai vin, nu chisăliță, Că-ți dau bani, nu-ți dau tărîță.* CARDAȘ, C. P. 116, cf. ȘEZ. XX, 8.

– Pl.: *vrednicițe.*

– **Vrednic** + suf. *-iță.*

VREG s. m. v. **vrej.**

VRÉINIC, -Ă adj. v. **vrednic.**

VREJ s. n., s. m. **I. 1.** S. n., s. m. Tulpină a unor plante agățătoare sau tîrîtoare; curpen, (regional) beldie,

funie, covrag, rug[1] **(5).** *Tigvă uscată sus pe neşte vrejuri uscate, şi Iona dedesuptul ei, leşinat de mîhniciune* (a. 1805). GRECU, P. 130. *Din tot neamul verdeţurilor grădinăriei... sînt mai întîiu pometurile cele coapte,... după aceasta sînt frunzile, vrejii şi rădăcinile şi legumile cu toate roadile lor.* PISCUPESCU, O. 194/3, cf. I. GOLESCU, C. *Unele* [tigve] *putea să fie de cîte cincizeci de ani, uscate ca farfuria, altele mai nouă, şi altele în vrejii lor.* GORJAN, H. II, 60/30, cf. VALIAN, V., PETRI, V. *Vrejurile de dovleci se încolăciseră unu peste altu, acoperind gardurile cu foi ţepoase.* DELAVRANCEA, O. I, 21. *Unghia – găiei, cu flori pintenate şi păişul ţesut în orbotă sură, împrejurau p-alocurea ciulini, scai şi vrejuri de mure.* id. S. 60, cf. DDRF. *Se zice că e bine a pune sub capul său* [al muribundului] *vreji de mazăre ori coji din păstările (păstăile) aceleia ca să moară mai iute.* MARIAN, Î. 35, cf. BARCIANU, TDRG. *Cînd vremea le este prielnică, vrejul, curpănul, funia sau covragul de bostan creşte îndestul de lung, se urcă prin garduri şi chiar prin pomi.* PAMFILE, A. R. 180, cf. GOROVEI, CR. 208. *S-a învîrtit fără nici un rost călcînd vrejii de pepeni.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 307, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Se miră-un bostănel uscat: – Pe-un vrej Mi-au apărat un soi de boules-de-neige.* CAZIMIR, L. U. 36. *Floarea tot ca şi frunzele din vrej: nici de castravete, nici de dovlecel.* STĂNOIU, C. I. 124, cf. ENC. AGR., SCRIBAN, D. *Prin lăstari şi vrejuri crude, S-ar putea să dau de el: Melcul prost, încetinel.* I. BARBU, J. S. 43, cf. NOM. MIN. I, 5, GIUGLEA, U. 59. *Pepenele creşte-n vrej, ca pe o sfoară.* ARGHEZI, S. V, 72. *S-a cam dus vremea bostănăriilor... Vrejurile n-au fost smulse. Trîntoresc încă în ţărîna udă, culcate, lubeniţe lungi, vărgate.* STANCU, D. 250. *Materialul originar organic este format din resturile organice ale plantelor:... vrejuri, rădăcini etc.* CHIRIŢĂ, P. 21. *Îngenunchea fiecare lîngă harbuzul ochit, rupîndu-l din vrej.* CAMILAR, N. I, 410, cf. LTR I, 929, DL, DM, MIHĂILĂ, Î. 71, CIORANESCU, D. ET., M. D. ENC., DEX, DSR, SCL 1983, 48, DREV, V. BREBAN, D. G. *Sămînţa mea de pepene răsărise şi vrejul ei crescuse aşa de mare, încît trecuse pe malul cellalt al apei.* FUNDESCU, L. P. I, 116, cf. ŞEZ. IV, 182. *Ca să se facă castraveţii, leagă la vrejurile lor coinăcelele cotoiului (o buruiană cu flori rotunde şi păroasă).* ib. VI, 25. *De-ai fi vrej de lubeniţă, Te-ar purta dada la ţîţă.* CIAUŞANU, V. 69, cf. ARH. OLT. V, 259, ALR SN I h 118/762, ib. h 200/836, NALR – O III MN 224, 1135, NALR – B II h 363. *Ţi-ai întins vrejul ca dovleacul, şi-ai umplut lumea de castraveţi*, se spune despre cineva care îşi propune să realizeze foarte mult, dar obţine rezultate de mică însemnătate. Cf. PANN, P. V. III, 128/22, ZANNE, P. I, 157. *O bag lată, O scot funie şi o iau ghem* (Sămînţa, *vrejul* şi dovleacul). ŞEZ. XIII, 30. *Blăni îngrop, tei întinz, gheme adun* (Sămînţa, *vrejul* şi dovlecii). GOROVEI, C. 342. ◊ (Într-un descîntec) *Cum se plămădeşte aluatul în căpisterie,... Strugurile în viţă, Castravetele-n vreji,... Aşa să se plămădească inima (cutăruia).* MAT. FOLK. 632. ◊ (Ca termen de comparaţie) *Alţii zilele-şi petrec În al orgiilor vîrtej: Un trai nesăbuit şi sec, Întins pe patimi ca un vrej!* VLAHUŢĂ, S. A. I, 22. *O descoperi pe Oltea, care, firavă ca un vrej, se pierdea sfioasă pintre gătitele doamne.* VINEA, L. II, 44. *Purta un jerseu gros de păr de capră, din care răsăreu gulerul boţit al cămăşii, sucit parcă în jurul gîtului subţire ca un vrej.* T. POPOVICI, S. 12. *Iorgovan, Puiuleţ de hoţoman,... Cu mustăţi În multe părţi Ca vrejul de castraveţi.* TEODORESCU, P. P. 558. ◊ Fig. *E lujer din vrejul cel sfînt! Mi-e nepot şi mi-e drag!* DELAVRANCEA, O. III, 91. *Mă strîng sălbăticite vrejuri Cînd din adînc aştept un glas, Şi-un miros blînd de flori uscate M-atinge-ncet la orice pas.* GOGA, POEZII, 282. *Neamul nostru nu-şi încolăceşte vrejii Pe tulpinele de sălcii.* EFTIMIU, Î. 17. *Pe-o coastă-n vreji de nouri Creşte luna.* BLAGA, POEZII, 47. *Cîndva, pe vrejul sufletului meu O floare-a-mbobocit, o floare rară, Ce se numea iubirea.* ISANOS, P. 372. ◊ Expr. (Prin. Munt.) **A lua** (sau **a căta**) (pe cineva) **pe vrej** = a-i cerceta (cuiva) cu atenţie, în cele mai mici amănunte, obîrşia, modul de viaţă, caracterul etc. Cf. UDRESCU, GL. *Apăi mi ţi l-am luat şi eu pe vrej să văd cine e ăla care îmi cere fata, ce poamă e, ce spiţă are, cu ce se ocupă şi multe altele.* id. ib. ♦ P. ext. Tulpina cartofului. *La cartofi, timpul recoltatului este atunci cînd vrejii sau tijele sînt uscate şi culcate la pămînt.* ION BOTEZ, STR. 37, cf. ENC. AGR. I, 670. *La cartofi, hidraţii de carbon migrează din frunze în tuberculi, pînă ce vrejurile se usucă complet.* AGROTEHNICA, II, 15, cf. ALR SN I h 196. ◊ (Prin lărgirea sensului; impropriu) *O fetiţă... îmi reamintea vrejurile spele şi lungi de ţelină crescute în nisip la întuneric.* M. I. CARAGIALE, C. 135. ♦ P. anal. **Mlădiţă (1),** lăstar (mai ales la viţa de vie). *Case vechi,... cu obloane la ferestre şi cu balcoane ruginite de cari atîrnă vrejuri uscate de iederă, au aerul unor bătrîni gospodari, cari-şi păstrează portul, firea şi datinile.* VLAHUŢĂ, S. A. III, 228, cf. DDRF, BARCIANU. *Nu băga în foc lemn de soc, vreji de viţă sau coji de nuci, că te dor măselele.* CANDREA, F. 81, cf. 239. *Pe un ţărm împodobit cu flori şi vreji de iederă, un copilandru stă robit de oceanide.* ANGHEL, PR. 167. *Lemnul de soc, vrejurile de viţă sau găocile de nucă, să nu le bagi în foc, că te dor măselele.* PĂCALĂ, M. R. 160. *Găsise un nod mare în păr, încîlcit din şuviţe înnodate... şi complicat inextricabil cu vreji de viţă sălbatică.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 322. *O vegetaţie nepotolită de plante agăţătoare îşi întinde vrejurile de la un arbore la altul.* BOGZA, C. O. 252, cf. DL, CIORANESCU, D. ET. *Vrejurile contorsionate ale viţei sufocă totul.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 50, 13/2, cf. DEX, V. BEBAN, D. G.

2. S. m. P. ext. (Transilv.) Strujan **(1).** Cf. ALEXI, W., A III 12, 18, MAT. DIALECT. I, 272. ♦ (Prin Ban.) Pănuşă **(I).** Cf. CL 1981, 170. *La căpăţînu sînt căpăţîne [perini] împlute cu vreji de cucuruz ori cu pene.* LIUBA – JANA, M. 97, cf. ALR I 904/26.

3. S. n. P. ext. (Regional) Păstaie **(1)** (Gladna Română – Lugoj). Cf. NALR – B II h 359/83.

II. S. n. (Prin Ban. şi prin Munt.) Tescovină. Cf. ALR SN I h 237/769, ALRM SN I h 160/769, NALR – B II h 396/35, 85.

– Pl.: (n.) *vrejuri* şi (regional) *vreje* (NALR – O III MN 224, 1135/980, NALR – B II h 363/25, 98), (m.) *vreji*. – Şi: (învechit şi regional) **vreájă** (I. GOLESCU, C., DDRF, CIORANESCU, D. ET., NALR – B II h 363; pl. *vreji*, I. GOLESCU, C., DDRF, NALR – B II h 363, *vreje*, NALR – B II h 363/14, *vrejuri*, ib. h 363/80, *vreajuri*, ib. h 363/99),

(regional) **vréjoră** (ib. h 363/59; pl. *vrejori*, ib.), **vréjură** (ib. h 363; pl. *vrejuri*, ib.) s. f., **vreg** (A III 12, MAT. DIALECT. I, 272, NALR – O III MN 224, 1135/917, NALR – O III MN 224, 1135/917, NALR – B II h 363/56; pl. *vregi*, MAT. DIALECT. I, 272, NALR – B II h 363/56, *vreji*, NALR – O III MN 224, 1135/917), **vrez** (ib. MN 224, 1135/936, 940, 944; pl. *vrezi*, ib.) s. m., **vríjă** (CL 1981, 170, ALR I 904/26, NALR – B II h 363/19; pl. *vrije*, ALR I 904/26, NALR – B II h 363/19) s. f.

– Din v. sl. ***vrežь**. Cf. bg. в р е ж .

VREJÁ vb. I v. **vreji.**

VREJÍ vb. IV. (Regional; complementul indică plante leguminoase) A scoate boabele din păstăi **(1)** (Vărădia – Oravița). Cf. NALR – B II h 361/23.

– Prez. ind.: *vrejesc.* – Și: **vrejá** vb. I. NALR – B II h 361/23.

– V. **vrej.**

VREJOÁICĂ s. f. (Bot.; regional) Volbură **(II a)** (*Convolvulus arvensis*) (Ostrovul Mare – Turnu-Severin). Cf. NALR – O III h 440/962.

– Pl.: ?

– **Vrej** + suf. *-oaică.*

VRÉJORĂ s. f. v. **vrej.**

VREJUÍ vb. IV. Refl. (Regional; despre plante agățătoare) A se încolăci, a se învălătuci (Săpata – Costești). Cf. UDRESCU, GL. *S-a vrejuit fasolea pe porumbi, i-a strîns, i-a făcut mătură.* id. ib.

– Prez. ind. pers. 3: *vréjuie.*

– **Vrej** + suf. *-ui.*

VRÉJURĂ s. f. v. **vrej.**

VREMÁLĂ s. f. (Transilv.) Vremuială. *Cîm mee-n sus..., mee a vremală.* ARH. FOLK. V, 159, cf. 175, ALR I 1 228/93, ALRSN III h 786/95, SCL 1955, 123.

– Pl.:?

– **Vremi** + suf. *-eală.*

VRÉME s. f. (În concurență cu t i m p) **I. 1.** (De obicei urmat de determinări în genitiv sau precedate de prep. „de") Interval (oarecare) de timp limitat de două evenimente, întîmplări, acțiuni etc. sau definit în raport cu unitățile sale de măsură (secunde, minute, ore, zile, luni, ani etc.); durată, perioadă (măsurată în ore, zile, luni, ani etc.) în care are loc un fenomen, un eveniment, unui eveniment, unei acțiuni etc.; timp **(I 1).** *Nu lepăda menre în vreamea băntrînreațe.* PSALT. HUR. 60^{r}/22. *Doamne, Dzeul mieu, măiri-te tu foarte... Fapt-ai lura în vremi, soarele cunoscu apusul său.* PSALT. SCH. 337/15. *Nu me lepăda în vreame (vreamia* CC^{2} H*) de bătrîreațe.* PSALT. 137. *Fapt-ai lura în vremi, (vremiei* H, t i m p u r i D*), soarele cunoscu apusul său. Pus-ai înturearecu și fu noapte.* ib. 215. *A sfîntului post... e de patruzeci de zile vreamea.* CORESI, EV. 55. *În vreamea de rugă mult folos dobîndim.* id. ib. 327. *Ca o trecătoare... treace vreamea vieței noastre.* id. ib. 457. *Fu toate vreame vieței lu Adam 9 sute și 30 de ani și muri.* PO 25/6, cf. 4/15. *Cela ce-i cînd și cînd nebun,... de va face vreo greșală în vremea nebuniii lui, nu să va certa.* PRAV. 266, cf. MARDARIE, L. 119^{2}/7. *Doamne, să trăiască Marirea Ta și să crească. ... Luna ai făcut cu rază, Să crească-n vremi și să scază.* DOSOFTEI, O. I, 237. *Ascultă... glasul Ziditoriului tău,... ce te-au pecetluit în șeapte vremi.* id. V. S. noiembrie 105^{v}/5. *Le tăia marginile acoperemîntului trupului întru vremea aceiia zile.* BIBLIA (1688), 11^{2}/3. *Făcu pre luna la vremi; soarele cunoscu apusul lui. Puseș întunerec și să făcu noapte.* ib. 415^{1}/37, cf. NECULCE, L. 107. *Lucrurile... pre vremea consulatului lui să împlasă.* CANTEMIR, HR. 5, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 248. *De la Paști pînă la Rusalii este vremea bucuriei și a veseliei sufletești.* ANTIM, O. 108. *Aveți, încă, iubiții miei, vreme de mîntuință.* id. ib. 149. *Cine au dat palmă lui Hristos în vreme patimilor lui?* (cca 1750). GCR II, 63/1. *S-au dus spre părțile apusului, pre vremea împărăției lui Dometian.* MINEIUL (1776), 18^{r1}/38. *La rînduitele vremi ale anului, cînd se dau milele, să facă izvoade* (a. 1803). URICARIUL, I, 105/8. *Așa s-a urmat și în vremea stăpînirii califilor.* VĂCĂRESCUL, IST. 251. *Supusul... să va judeca la lucru public pe vreme de un an.* INSTRUCȚII, 13/36. *Neștiind oastea grecească, în vreme de noapte, ce este aceea, o spăria.* MAIOR, IST. 223/1. *Dacă în vremea de trei zile aceasta nemic nu va ajuta, tot la a treilea ceas trăbuie să ne folosim cu frunze acre de varză.* CALENDARIU (1814), 179/19. *Lasă la vreme de vară o fereastră a chiliei unde lăcuiești de pururea deschisă.* PETROVICI, P. 253/21. *Cel ce nu face bine în vremea fericirii lui, puțină fericire și laudă va avea în toată viața lui.* GOLESCU, P. 29/6, cf. 321/21, LB. *Vremea nașterii să împarte în 6 periodusuri sau în 6 vremi închipuite la întîiul periodos.* CHIRIACOPOL, D. Î. 41/22. *Am fi crezut noi că în vreme de 20 de ani vom ajunge a vedea atîtea lucruri înființate între români?* HELIADE, O. II, 414. *Nu să da aseminea în toată vremea vieții sale.* COD. ȚIV. 103/4, cf. I. GOLESCU, C., MARCOVICI, D. 14/18, DRĂGHICI, R. 70/8. *Ea este aceea, care, la boalele cele grele, în vremea crizei..., pricinuiește sămne de însănătoșare.* ALBINEȚ, M. 8/2. *În vremea șederii lui în temniță, au primit Ocîrmuirea cele mai răle înștiințări despre dînsul.* id. ib. 27/12. *Să samene... în vremea toamnei aceștiea atît d-lor, cît și clăcași ce-i au pe moșii* (a. 1842). DOC. EC. 764. *Colonia romană, în vreme de 160 ani, ajunse într-o stare foarte înfloritoare.* BĂLCESCU, M. V. 6. *În vremea acestei evaporații, partea cea mai mare de sulfat de calce... se depune.* MARIN, PR. I, 36/15. *Această perioadă au avut ființă vreme de 60 ani, numerîndu-se de la promulgația edictului... lui Adrian.* ROM. LIT. 396^{2}/37, cf. LM. *Ea nu va ști și va bea numai apă în vremea luptei cu tine.* EMINESCU, P. L. 8. *Lacrămile pot scurta vremea nopților?* CARAGIALE, O. II, 317, cf. III, 263. *Tocmai la vreme de bătrînețe... se îndură norocul și cu dînsul.* ISPIRESCU, L. 41. *Vremea dragostii s-a duce, S-or preface toate-n scrum.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 29, cf. DDRF, LIUBA – IANA, M. 113, BARCIANU. *Așteptase ca vremea să pună în lumină simțirea ei.* D. ZAMFIRESCU, A. 20, cf. ALEXI, W. *Tinerii de pe atunci își cheltuiesc vremea scumpă a tinereței plîngînd dureri imaginare în loc s-o trăiască în toată*

deplinătatea simțurilor și a inteligenței lor. ANGHEL, PR. 183, cf. DRG, PAMFILE, S. T. 31. *O să te punem pe pîne și apă vreme de o lună.* AGÂRBICEANU, A. 34. *Călătorie făcută desigur pe vremea exilului din 1684 – 87.* BUL. COM. IST. II, 130. *Ținutul e plin de daci chiar în vremea celei mai intense romanizări.* PÂRVAN, G. 124. *Încă de pe vremea stăpînirei dacilor asupra acestui pămînt, se poate vedea la ce cinste... erau considerate... cele mai de samă din animalele casnice.* N. A. BOGDAN, C. M. 17, cf. CADE. *Era în anii de după războiu, pe vremea crizei.* LOVINESCU, M. 194. *Cîte a avut de îndurat din pricina ta, vreme dă douăzeci dă ani, numai ea știe.* CAMIL PETRESCU, O. III, 16. *Era o constatare ce trebuia să-l impresioneze mai ales în vremea bătrîneței sale hărțuite de sărăcie.* ARH. OLT. XIII, 298. *Vreme de cinci ani, călărețiĭ Măriei sale au prigonit pe lotri.* SADOVEANU, O. XIII, 56. *Ne întîlnim la biserică în vremea liturghiei.* id. ib. XXI, 456. *Socotind vremea dintre 1880 și 1890..., muntele acesta și cu alți vreo trei... erau arendați de moșu Vasile Gologan.* MOROIANU, S. 5, cf. SCRIBAN, D. *Sînt împreună în atelier în vremea formației lor.* OPRESCU, S. 77, cf. 40. *Nu trîmbițează țipetul lor numai în vremea cuibăritului, ci și toamna.* BĂCESCU, PĂS. 221, cf. CĂLINESCU, S. 33. *Rațiunea, intelectul nu mai sînt prețuite ca pe vremea epocii luminilor.* RALEA, S. T. I, 143. *L-a luat apoi ea de bărbat pe Vasile, da' cîte a avut de îndurat dîn pricina ta, vreme dă douăzeci dă ani, numai ea știe.* CAMIL PETRESCU, O. III, 16. *Vreme de două-trei ceasuri, se îndeletnicea cu cititul.* VINEA, L. I, 50, cf. DL, DM. *Situația se schimbă în vremea domniei lui Ștefan cel Mare, de cînd încep să predomine în sfatul domnesc boierii care ocupau dregătorii.* STOICESCU, S. D. 10, cf. V. ROM. octombrie 1964, 64. *În vremea năvălirii tătărești din 1241, cei ce opun rezistență năvălitorilor pe teritoriul moldovean sînt tocmai locuitorii episcopatului cuman.* C. GIURESCU, P. O. 39, cf. DEX. *Vreme de un ceas, Stauffenberg s-a putut crede stăpînul Germaniei și cumpăna istoriei a șovăit.* STEINHARDT, J. 270. *Vreme de patru decenii, o liotă de irozi... s-a opintit... să curme străvechea datină a colindelor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 8/1. *Noapte lungă de iubit și vreme de odihnit!* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 96. *Vremea holerei se arată prin semne pe ceriu.* ȘEZ. II, 190. *Pe vremea slobozeniei, adecă pe cînd s-au despărțit îngerii lui Dumnezeu de îngerii Satanei, ... îngerii cei răi... s-au dus înspre porțile iadului.* MARIAN, INS. 47. *Numai dracii țineau sfat la vreme de noapte.* FURTUNĂ, V. 34. *La vreme de bătrînețe m-or ținea și ei pe mine.* id. C. 27. ◊ (În proverbe și zicători) *La vreme dă bătrînețe mănîncă mere pădurețe,* se spune despre un om risipitor. Cf. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. II, 491. *De sărac, nici unghii n-are La vreme de scărpinare.* PANN, P. V. I, 132/16, cf. ZANNE, P. V, 562. *Cu vreme și cu paie mușmulele să moaie* (= cu răbdare se atinge scopul dorit). Cf. PANN, P. V. II, 101/6, DDRF III, 67, ZANNE, P. I, 224. *Meșteșugul vreme cere, Nu să-mvață din vedere.* PANN, P. V. II, 14/15. *În vremea războiului e mai scump fierul decît aurul.* id. ib. III, 51/2. ◊ (Cu determinări adjectivale sau ca determinant, precedat de prep. „de", în construcții nominale, care indică o durată nedefinită) *Întră întru gloată..., rrugîndu-l elu de multă vreamă se fie la ei.* COD. VOR[2]. 1[v]/10. *Boala amu iaste în multă vreame chinuire, iară betejala în puținea vreame e slăbire trupului.* CORESI, EV. 211. *Scoală-te și fugi în Haran, și... rămîi acolo puținea vreme.* PO 93/12. *Puțină vreme văzu țara grecească mare răpaos și multă pace.* MOXA[2], C. 174. *Au domnit singur Ștefan Vodă nu multă vreme.* URECHE, L. 76. *L-au ținut mai multă vreme.* PRAV. 3. *Nu zăbavă vreme, întră și craiul cu oștile în Trachia.* M. COSTIN, O. 285. *În scurtă vreme au purces și tătarîi a vini în Țara Muntenească.* NECULCE, L. 104. *De atîta vreme în perire și rătăcire știind-o, iată amu între gloate amestecată o vedem.* CANTEMIR, I. I. I, 47. *Să căzniia ticălosul multă vreme în legături.* ANTIM, O. 161. *Puțină vreme... ne rămîne a mai lăcui împreună* (a. 1750). GCR II, 47/21. *Preste scurtă vreme să făcură aceste doao mănăstiri.* MINEIUL (1776), 29[v2]/37. *Celelalte... să vor fi stricat cu purtarea de multă vreme.* PRAV. COND. (1780), 94. *Au stăpînit moșul mieu și tatăl mieu pe moșie cîtăva vreme* (a. 1783). GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 86. *În cîtăva vreme în zadar s-au rugat.* RÎNDUIALA, 3/10. *Lipsesc de acasă un dărab bun de vreme.* INSTRUCȚII, 9/13. *Numitul cumpărătoriu să aibă a o stăpîni în vecinica vreme* (a. 1792). ȘTEFANELLI, D. C. 222. *Ace moșioară au fost întunecată în cîtăva vreme, neavînd cine o căuta* (a. 1801). id. ib. 293. *Trecînd vreme multă și nestînd tătarîi într-un locu, trimisă un călărețI Darie la... împăratul.* HERODOT[2], 230. *Pre rînd și-au subpus șie Dachia și au lăcuit cîtăva vreme acolo.* MAIOR, IST. 33/26. *În scurtă vreme ajunsăi căpitan.* BUDAI-DELEANU, Ț. 65. *Preste puțînî vremi să apropii sfîrșitul lor* (a. 1815). GCR II, 217/39. *Șezînd în taină, le va fi lor vremea lungă.* PETROVICI, P. 177/8. *Am ținut șăzătoare un dărab de vreme* (a. 1817). IORGA, S. D. XII, 206. *Tu vei trăi... pentru ca să aib îndestulă vreme a împlini dreapta mea răsplătire.* BELDIMAN, N. P. II, 17/11. *În scurtă vreme să va trimite și cei ce vor voi să învețe* (a. 1825). ARH. OLT. IX, 201. *Peste puțină vreme cei biruiți biruitori s-au cunoscut.* GOLESCU, P. 182/23. *Patimile de multe ori împlinite și cu obiceiul de multă vreme întărindu-să trec în năravuri.* POTECA, F. 236/30. *Îi făcea așa de urîcioși supușilor lor, încît cea mai multă vreme nu putea să stăpînească decît cu ajutorul romanilor.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 55/18. *Of! Cîtă vreme este de cînd liniștirea nu s-a apropiat de mine!* MARCOVICI, C. 7/2. *Multă vreme au stătut în genunchi, țiind mîinile înălțate către ceriu.* DRĂGHICI, R. 89/17. *Cîtăva vreme își ascunde patima către ceea ce iubește.* I. D. GHICA, P. 11/8. *Închiee cu solii lui o armistiție pe vreme nehotărîtă.* F. AARON, I. II, 265/23. *Pătimea de multă vreme de țăpenirea limbei.* ALBINEȚ, M. 29/10. *La odaia de dormit să se ție cîtăva vreme ușa deschisă ca să se aerisască.* id. ib. 80/8. *Arsenicul introdus în stomacul unui animal poate să pricinuiască simptome de otrăvire după multă vreme.* MARIN, PR. I, 38/34. *De o bucată de vreme încoace o amenințare înfricoșată se leagănă pe populațiile Evropei.* RUSSO, S. 24. *Curtea..., în scurtă vreme, se va împlea de toate cele trebuincioase.* FILIMON, O. I, 101. *De mult amar de vreme, După el sufletu-mi geme!* ALECSANDRI, P. I, 30. *Atîta vreme Laolaltă n-am vorbit.* EMINESCU, O. IV, 370. *M-a lăsat în voia mea pentru o bucată de vreme.* CREANGĂ, A. 16. *Destulă vreme*

răbdasem răutățile lui. CARAGIALE, O. II, 341. *De atîta amar de vreme era culegător la un ziar mare cotidian.* id. ib. III, 21. *Petrecu acolo vreme uitată.* ISPIRESCU, L. 8. *Orbalțul ține multă vreme dacă nu să caută.* ȘEZ. I, 116. *Ca să-i fie Scurtă vremea, pînă pleacă, El se uită pe cîmpie.* COȘBUC, P. I, 223. *Se pieptăna așa de o grămadă de vreme.* D. ZAMFIRESCU, A. 81. *Pot face lista lor și acuma, deși a trecut de atunci atîta vreme.* IORGA, P. A. I, 11. *Scăpătatul boier izbutise să le aducă la bun capăt și în scurtă vreme.* ANGHEL, PR. 42. *Peste puțină vreme începu apa a bolborosi.* PAMFILE, DUȘM. 316. *De-atunci Marina amuți pe multă vreme.* AGÂRBICEANU, A. 205. *Spusele lui Neculce, crezute atîta vreme greșite sau cel puțin confuze, ne apar acum lămurite.* BUL. COM. IST. I, 207. *Multă vreme după ce a încetat furtuna pe ocean, apa se agită în unde largi și adînci.* PÂRVAN, I. F. 144. *Stătu... cîtăva vreme și ascultă.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 8. *Domeniul... a fost stăpînit, mai multă vreme, de neamurile lui Corvin.* RĂDULESCU-CODIN, M. N. 7. *Ajunge, în scurtă vreme, unul din negustorii cei mai cu vază.* GOLOGAN, C. R. 61. *Am trăit multă vreme la Brăila.* GALACTION, O. 91. *De-atîta vreme bat pămîntu-n lung și lat.* EFTIMIU, Î. 105. *Aș vrea să mai văd multă vreme soarele ăsta pe cer.* CAMIL PETRESCU, T. II, 532. *Se mai păstrează lungă vreme rămășițele vechii populații romane.* DRĂGANU, ROM. 608. *A fremătat... toată inima lui, ce-și căuta făgaș de atîta amar de vreme.* POPA, V. 279. *E multă vreme-n mine.* LESNEA, I. 7. *În casa lui Conu Costache Dumșa, sultănise vreme îndelungată... Fița Elencu.* TEODOREANU, M. I, 181. *Am stat acolo, cu luna în creștet, multă vreme.* VOICULESCU, P. I, 68. *Despre copila asta nu se mai auzise nimic multă vreme.* SADOVEANU, O. XIV, 20. *Avea s-o aibă în fața lui peste puțină vreme.* MIHĂESCU, D. A. 215. *Pentru o bună bucată de vreme, problema artistică a literaturii noastre a fost învingerea retorismului.* VIANU, A. P. 12. *Urmează puțină vreme cursurile școlii din București.* OPRESCU, S. 76. *Scria o bucată de vreme și se oprea și iar aștepta.* CONSTANTINESCU, S. I, 142, cf. ARGHEZI, VERS. 298. *Citi astfel o bună bucată de vreme.* CĂLINESCU, E. O. I, 44. *Cîtăva vreme... lumea comenta cu aprindere întîmplarea.* id. S. 38. *De o bucată de vreme lucrurile s-au schimbat.* RALEA, S. T. I, 142. *Vreme îndelungată, Oltul trăiește această cumplită și grea singurătate.* BOGZA, C. O. 17. *Se dezintegrează în scurtă vreme și dispar.* SANIELEVICI, R. 146. *O bucată de vreme tînăra plantă continuă să se hrănească cu rezervele... din endosperm.* AGROTEHNICA, II, 11. *La stîna pădurenilor s-a menținut multă vreme o serie de obiecte arhaice.* VUIA, PĂST. 30. *Problema obștilor... a fost multă vreme neglijată.* PANAITESCU, O. Ț. 5. *Fiul regelui Traciei a fost prins... și ținut în captivitate multă vreme.* H. DAICOVICIU, D. 66. *Vreme îndelungată au rezistat și timpului și dușmanilor.* CONTEMP. 1972, nr. 1325, 1/1. *Trebui să bată multă vreme la o ușă.* V. ROM. februarie 1974, 15. *Filozofii nu se mai ocupă de multă vreme de chestiunea comediei.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 5/2. *Multă vreme lingviștii au considerat gîndirea și organele articulatorii drept factorii determinanți ai limbii.* IVĂNESCU, I. L. R. 3. *Sîrmanî inima mea! Multă vreme-ai tot jelit.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 218. *Noi am lucrat atîta amar de vreme și, cînd colo, n-am cîștigat nimic.* FURTUNĂ, V. 10. *În scurtă vreme făcu parale frumoase.* PĂCALĂ, M. R. 158. *Pîn-atunci e vreme lungă.* BÎRLEA, L. P. M. II, 156. *O jucat un dărab de vreme.* ALRT II, 143, cf. ALR II 4 409, ALR SN V h 1 416, ALRM SN III h 1 234. *A stat argat... o vreme-ndelungată.* O. BÎRLEA, A. P. II, 538. (În proverbe și zicători) *Ziua bună multă vreme ține.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 25. *Ploaia mărunțică multă vreme ține, iar cea repede, cum vine, așa să duce.* id. ib. 60. *Sfoara întreită mai multă vreme ține.* id. ib. V, 592. ◊ (Cu determinări adjectivale demonstrative care arată că este vorba de o perioadă de timp cunoscută de interlocutor sau concomitentă cu o acțiune, un eveniment etc. la care se face referire ori urmînd imediat după acestea) *Fu în vreamea acea vorroavă nu puțină de cale. Și Dimitrie... da meșteriloru lucrare nu puțină.* COD. VOR^{2}. 4^{r}/13. *Nu e în vreamea aceasta giude și proroc.* PSALT. 328. *Într-aceia vreame toți fiind dirăgătorii și slujile lui Aron Vodă, mărturisim că... strîns-au toate rămășițile sale de vamă* (a. 1593). HURMUZAKI, XI, 318. *Într-aceaia vreme închise vrăjmașul toate caile să nu meargă oaspe la casa lui Avram* (cca 1600). CUV. D. BĂTR. II, 189/12. *Într-această vreme, păzitoriul, dezbătîndu-să, au căzut în mare neastîmpărare.* GOLESCU, P. 412/7. *În vremea aceia, turcii își lua poziția în preajma podului de ceia parte.* BĂLCESCU, M. V. 116. *În vremea asta, Cezara, curioasă și neastîmpărată, cotrobăia prin odaia pictorului.* EMINESCU, P. L. 83. *În vremea asta... a tot dezlegat sacul și a mîncat.* CARAGIALE, O. II, 195. *În această vreme ei așteaptă... creșterea apelor.* ATILA, P. 286. *În această vreme îi este gata și casa.* OPRESCU, S. 20. *Cînd au simțit că speța li se stinge, groaznice coșmaruri avură în vremea aceea!* BOGZA, C. O. 50. *În acea vreme mama era spălătoreasă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 1, 21/2. ◊ Loc. adv. **(În** sau, învechit, **pe, pre) toată vremea** ori (învechit, rar) **în toată vreme, în toate vremi** = tot timpul; în permanență; continuu, mereu, neîncetat, întruna, fără întrerupere. *Ferice de cela ce va ținre giudeță, face-va dereptate în toată vreamea.* PSALT. HUR. 90^{r}/12. *Ferice cire fereaște giudețul și cei ce facu dereptate în toată vremea.* PSALT. 222. *Pururea înotăm și în toată vreamea, zioa și noaptea și în bure și în voroave și în necături.* CORESI, EV. 56, cf. 323. *În toată vreamea să stea în belciuge.* PO 261/15. *Să poarte Aaron numele fiilor lu Is*[rai]*l... în toată vreamea.* ib. 273/7. *Dzise Domnul în toate vremi să fim gata* (a. 1619). CUV. D. BĂTR. II, 124/2. *Sîntem datori să fim gata de oaste în toată vremea.* URECHE, L. 121. *Cade-să în toată vremea să priimască beserica pri cela ce va lepăda călugăria.* PRAV. 298. *Vrea-n toată vremea să stea țara-n pace.* DOSOFTEI, PS. 2/10. *Frundza sa încă nu-ș va piiarde, Ce pre toată vremea va sta verde.* id. ib. 12/6. *În toată vremea ochii celor răi așteaptă rele.* BIBLIA (1688), 436^{r2}/56. *Fiind în Țarigrad, în toată vremea lîngă Poartă, au trimis de la țară jalbă.* R. POPESCU, CM I, 423. *Să iertăm greșalele celor ce ne greșesc noao, ca și Dumnezeu să iarte păcatele noastre cele ce în toată vremea greșim.* ANTIM, O. 369. *Să-i faceți o colibă în curtea mea, să-l văz în toată vremea* (cca 1760). GCR II, 69/16. *Nu părăsiia a ocărî în toată vremea.* MINEIUL (1776), 181^{r2}/33. *Tîlharii, în toată vremea,... să cercetează.* PRAV. COND. (1780), 154. *Cum au putut trece...*

potecile plaiului Prahovii, carele cu greu le putea trece şi zioa cei ce să călătorea în toată vremea pă dînsele. VĂCĂRESCUL, I. II, 10^{r}/12. *Veţi pune în minte... dreptate ce fac ceriurile în toată vreme şi la toţi oamenii* (cca 1800). GCR II, 179/37, cf. I. GOLESCU, C. *Orice e de folos... să se predea în toată vremea pruncilor.* PETROVICI, P. 83/21. *În toată vremea vine tulburat* (a. 1837). DOC. EC. 667. *Ele sînt, în toată vremea, a vieţii tale soartă.* CONACHI, P. 109. *Zîmbeşte toată vremea.* CARAGIALE, O. III, 270, cf. CADE. *Titu Herdelea se simţea de prisos, cum se simţise toată vremea.* REBREANU, R. II, 17, cf. DL. *Toată vremea ţipi ca o cucuvaie.* H. LOVINESCU, T. 114, cf. DM. *Ar rămîne toată vremea preocupaţi cu mustrarea că se desfată la un ceai dansant.* ap. HRISTEA, P. E. 192, cf. DEX. **Cu vremea** (sau, învechit şi popular, **vreme,** învechit, rar, **vremi**) = treptat, pe măsură ce trece timpul; după un timp oarecare; odată şi odată. *Trupurile derepţilor răsipescu-se cu vreame.* CORESI, EV. 99, cf. 264. *Cu vremea..., va veni stăpînul locului.* PRAV. 25. *Ia un neam de la alt neam porturile cu vreme.* M. COSTIN, O. 269. *Am adus şi o mie de boi şi..., cu vreme, vom mai da.* IST. Ţ. R. 25. *Portul stătătoriu ca numele şi ca limba nu este, ci iau neam de la neam porturile cu vremi.* N. COSTIN, ap. GCR II, 3/10. *Cu vreme..., s-au chiemat valahi.* C. CANTACUZINO, CM I, 36. *Cu vreme, i-au dat şi pă soru-sa, de l-au făcut cumnat.* R. GRECEANU, CM II, 56. *Uită-te, cum iscodesc,... să poată cu vreme dobîndi norocit prilej* (a. 1703). FN 119. *Să nu socotească că cu vreme iară îşi va lua cinstea.* ANTIM, O. 389. *Cu vreme, să nu pomeneşti păcatele noastre.* MINEIUL (1776), 153^{V2}/18. *Cu vremea, adevărul să biruiască şi vicleşugurile... să să dezgolească.* CANTEMIR, I. I. I, 130. *Datoriii ce au avut răposatul... au rămas înca numai la 2 inşi..., pe care de-i îi vom strînge cu giudecata, nu alegem nimic, dar, cu vremea, tot vom lua* (a. 1785). FURNICĂ, D. C. 120, cf. RÎNDUIALA, 10/20. *Cu vreme, să adaugă „cel", „cea".* EUSTATIEVCI, GR. RUM. 78^{r}/23. *Ca nu cumva, cu vreme, fiindcă este* [cetăţuia] *în marginea ţerii, să se întîmple ceva primejdie din stricarea aceea, orînduim ca prin voi cît mai curînd să se strice.* ŞINCAI, HR. II, 82/4. *Cu vreme, toate neamurile Italiei ce avea osebite limbi se adauseră cătră poporul roman.* MAIOR, IST. 233/25, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Cu vreme, vor şti ei lucra şi mai bine.* PETROVICI, P. 307/20. *Mincinoasă dragoste este aceea ce cu vreme să împuţinează.* GOLESCU, P. 39/6. *O să ajungă cu vremea să nu să mai găsească cherestele la capul podului* (a. 1833). DOC. EC. 523. *Tot ce bucură-n nădejde la a primăverii zbor Nădăjduieşte cu vremea.* HRISOVERGHI, P. 71/12. *Să nu mai creadă... în superstiţii, să scoată cu vreme şi pe popor din aceleaşi* (a. 1846). BARIŢIU, C. II, 325. *Mintea..., mai cu vreme, vederea le deschiseră.* CONACHI, P. 300. *Limba se schimbă cu vreme.* RUSSO, S. 81, cf. ALEXANDRESCU, O. I, 67, 155. *Lipsa tînărului fugar cu vremea va aduce linişte în sufletul doamnei ducese.* CARAGIALE, O. IV, 156, cf. RĂŞCANU, L. VII. *Cu vremea, el renunţă.* ANGHEL, PR. 61. *Tabla roşie a acoperişului se decolorase cu vremea.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 168. *E... o publicaţie în limba română, maghiară şi germană, menită... de a strînge la un loc pe români şi minoritari în colţul de ţară al Banatului, mozaic de naţionalităţi şi culturi deosebite, urmînd a se contopi, cu vremea, în slujba culturii.* ARH. OLT. V, 82, cf. CADE. *A dobîndit, cu vremea, un fel de popularitate.* LOVINESCU, M. 20. *Cu vremea, începuse să mă obsedeze fiinţa ta peste loc şi timp.* CAMIL PETRESCU, T. I, 361. *Cu vremea, oamenii au început să creadă în spusele cantonierului.* POPA, V. 244. *A devenit posibilă naşterea unei ocluzive labiale, percepută cu vremea ca „t" muiat.* IORDAN, STIL. 69. *Cu vremea, bunăvoinţa profesorilor pentru epoleţii demobilizaţilor începu să se micşoreze.* MIHĂESCU, D. A. 11, cf. CĂLINESCU, S. 340, DL, DM. *Cu vremea, stăpînitorii... se contopiră cu aristocraţia.* PANAITESCU, C. R. 34, cf. 82, 140. *O parte a ajuns cu vremea în stăpînirea mănăstirii Neamţ.* C. GIURESCU, P. O. 47. *Mîndro, d'e d-urîtu tău Mor broaşt'ile toat'e-n tău Şî, cu vreme, mor şî ieu.* DENSUSIANU, Ţ. H. 200, cf. NALR – MB I h 13/586. (În proverbe şi zicători) *Piatra din zidire, cu vreme, iară la zidire să pune.* CANTEMIR, I. I. II, 132, cf. ZANNE, P. III, 298. *Picătura ploii piatra găureşte şi funia de tei, cu vreme, marmurile despică.* CANTEMIR, ap. ZANNE, P. I, 57. *Vremea, cu vreme, toate le schimbă, toate le preface, faţă, fire şî noroc.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 175. *Cu vremea, multe să dăscopere ce nu era ştiute.* id. ib. 177. *Binele pe om îl scapă Cu vremea de foc şi apă.* PANN, ap. CADE. **Din vreme** sau (învechit şi regional) **de** (sau **din**) **cu** (**bună**) **vreme** = de timpuriu; mai înainte; cu un timp oarecare înainte de momentul prezent, obişnuit, prevăzut, aşteptat; înainte de a fi prea tîrziu. *Ioan,... de cu vreme, în munţi cu ai săi... la mînă nu li-au putut cădea.* CANTEMIR, HR. 417. *Cine ar avea bolnavi în casa lui să nu aştepte să-i cuminece la ceasul morţii,... ce de cu vreme... să chiiame pre preot, ca să-i spoveduiască.* ANTIM, O. 380. *Negustoria trebuie să o facă omul din vreme* (a. 1779). FURNICĂ, D. C. 51. *Ruşii... nu pohtea... fără pricină războiu şi n-avea nici o gătire dîn vreme.* VĂCĂRESCUL, I. I, 79^{v}/6. *Unii turci şide la uşi... De cu vreme orînduiţi* (sfîrşitul sec. XVIII). GCR II, 115/40. *Luînd puţini alţi paţinaţite lingă sine, pentru ca să-şi scape viaţa, de cu bună vreme au fugit la comani.* MAIOR, IST. 161/4. *Să-şi împartă pămîntul, Ca tot însul, din vreme, să-l are.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 82, cf. 154, 235. *Trăbuie cu acest leac..., din vrem, să ne folosim.* CALENDARIU (1814), 179/23. *Faceţi aceasta, pentru ca, de cu vreme, să va puteţi deda cu lucrul.* PETROVICI, P. 295/20, cf. PISCUPESCU, O. 101/7. *De este pămîntul bun şi curăţit din vreme de mărăcini..., sămînţa sporeşte şi rodeşte.* MARCOVICI, D. X/5. *Gospodarii... se silesc a triera... pentru ca să se desfacă de producturi, ducîndu-le, din vreme, la Galaţi.* I. IONESCU, C. 184/26, cf. PANN, P. V. I, 151/14. *Vîntul de la miazănoapte începuse, din vreme, a sufla cu tărie.* FILIMON, O. I, 175. *La ţeară, noi ne culcăm de cu vreme.* ALECSANDRI, T. 202. *Omul se suise de cu vreme pe corabie.* CARAGIALE, O. II, 193. *Nu-i mai bine să căutăm din vreme?* id. ib. IV, 11. *Dacă cumva e sclintit... sau are un alt defect..., să-l poată, din cu bună vreme, afla şi îndrepta.* MARIAN, NA. 114. *Înălţatul domn trimisese, de cu vreme, în Bugeac, să vie tătarii cu porunca marii împăraţiii în paza Moldovei.* ARHIVA, I, 88, cf. DDRF. *De cu vreme m-ascundeam să nu mă găsească mama.* SĂM. I, 10. *Pe unul... l-a strîns D-zeu de cu vreme.* ANGHEL, PR. 129, cf. TDRG. *Mîne... să vă*

sculați din vreme. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 139. *Noul argat adusese, de cu vreme, brațe de despicături în casă.* AGÂRBICEANU, S. 245. *Ei prinseră... știre din vreme și se mîntuiră trecînd... Dunărea.* AN. IST. NAȚ. I, 62. *Nu se poate să nu fi lăsat el toate aranjate din vreme.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 166, cf. CADE, SIMIONESCU, FL. 8. *Trimit două locuri, din vreme, pentru Valeria s-o invite pe prietena ei.* CAMIL PETRESCU, P. 190. *Au poposit într-un birt modest,... culcîndu-se, de cu vreme, amîndoi, fiind obosiți de călătorie.* IZV. XVI, 395. *Preoții..., din vreme, veneau de sfînteau mîncarea.* MOROIANU, S. 34, cf. SCRIBAN, D. *Le-a dat și instrucții ca să trimeată din vreme la dînsul pe cei interesați pentru autorizații.* ULIERU, C. 61. *Învață-te din vreme ca... Să nu îl iei pe nimeni, cum pare, după mutră.* ARGHEZI, S. V, 118. *Ar fi timpul ca serviciul vînătoarei... să prevină din vreme astfel de măceluri.* LINȚIA, P. III, 26. *Greșurile la semănat trebuie cunoscute din vreme.* AGROTEHNICA, II, 73, cf. DL. *Princepele îi spusese din vreme comisului Velea pe unde s-apuce.* BARBU, PRINC. 169. *Trebuiesc pregătite din vreme de o populație sedentară.* PANAITESCU, C. R. 146, cf. DEX. *Întîmpină sfîrșitul cu seninătate, dar nu fără griji: ca omul cuminte care se gătește de drum lung și cunoaște... că e bine să chibzuiești din vreme la toate.* STEINHARDT, J. 92. *Aici,... de cu vreme, vulpea se vîrîse în poiata găinilor.* FURTUNĂ, V. 39. *S-a copt din vreme.* ALR I 319/922. *Am sosit... de cu vreme.* UDRESCU, GL. *S-o dus iar la pk'iatră... de cu bună vreme ș-o stat pă pk'iatră.* O. BÎRLEA, A. P. I, 372. (În proverbe și zicători) *Cine va să-i ție candela mai multă vreme trebuie, din vreme, s-o umple dă untdelemn.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. III, 66. *Șoarecelui nu-i lipsește, Că din vreme-și grămădește.* PANN, P. V. I, 150/26, cf. ZANNE, P. I, 661. *Strînge mișină de cu vreme.* PANN, P. V. III, 72/7, cf. ZANNE, P. V, 613. *Cine se culcă nemîncat se scoală de cu vreme.* ap. DDRF I, 314. **Din vreme în vreme** sau (învechit) **din vremi în vremi** = uneori; din cînd în cînd, cînd și cînd; la anumite intervale; din timp în timp. *De atuncea, den vreme în vreme, aștepta și asupra sa primejdie.* M. COSTIN, O. 178. *Din vreme în vreme, unii... au luat din neamul acestora mulți țigani* (a. 1793). URICARIUL, I, 125/24, cf. BUDAI-DELEANU, Ț. 63. *Povîrnindu-să din vreme în vreme spre înmulțire, să cunoaște vederat chiar după a sa înființare că dă nu să va îndrepta... va ajunge o desăvîrșită dărăpănare la toate orînduielile Vistieriei* (a. 1819). DOC. EC. 204. *Patimile... venea... din vreme în vreme.* POTECA, F. 214/17. *Au și avut unii dați bani la casă din vremi în vremi* (a. 1827). FURNICĂ, D. C. 326, cf. I. GOLESCU, C. *Îl fac a să renaște oarecum din vreme în vreme.* MARCOVICI, D. 174/2. *Avea nespusă bucurie văzînd, din vreme în vreme, creșterea copăceilor.* DRĂGHICI, R. 53/1. *Din această pricină se văd siliți și eremiții... a să coborî din vreme în vreme la văi, spre a-și aduna nouă puteri.* ALBINEȚ, M. 107/1. *Se obișnuiește la o mare parte de gospodării a se schimba sămînța din vreme în vreme.* I. IONESCU, C. 173/24. *Coșul... se umple din vreme în vreme cu lemne mărunte.* MARIN, PR. I, 46/37. *Sînt oare un fenomen tranzacțiile pe termine lungi și cu condiții de plată din vreme în vreme?* RUSSO, S. 159. *Voi lua de exemplu titlul cel mai puternic al unei proprietăți..., ca să putem mai cu tărie respinge toate teoriile... ce se ridică din vreme în vreme.* KOGĂLNICEANU, S. A. 146. *Din vreme în vreme dă baluri strălucite.* NEGRUZZI, S. I, 86. *Se mulțumeau a trage supușilor lor, din vreme în vreme, cîte-o falangă bună.* GHICA, S. IX. *Din vreme-n vreme, numai de dincolo de dealuri Părea c-auz un sunet, un uiet depărtat.* ALEXANDRESCU, O. I, 78. *Din vreme în vreme, țipetul a unei păsăruici... sau notele rătăcite prin văzduh a unei ghitare se aud în depărtare.* ALECSANDRI, O. P. 13. *Țările cele mai civilizate ale lumii... au întrodus la dînsele obiceiul de a aduna, din vreme în vreme, la un loc, toate producțiunile artelor.* ODOBESCU, S. II, 103. *Pe drumul lung și cunoscut Mai trec din vreme-n vreme.* EMINESCU, O. I, 184, cf. DDRF. *Unde-a curs fierbinte plumbul, Duhuri vin din vreme-n vreme.* COȘBUC, P. II, 27. *Din vreme în vreme, trec cară încete.* IORGA, P. A. I, 101. *Din vreme în vreme, atîta s-au schimbat cele vechi bune obiceiuri ale patriei, încît se vindeau pe bani tot felul de cuvinte și de laudă și de vrednicie și de cinste.* RĂDULESCU-CODIN, M. N. 18, cf. CADE. *Rîdea din vreme în vreme, arătîndu-și dinții.* SADOVEANU, O. XIII, 51. *Revăd un conglomerat de tipuri, sprijinite unul de altul, mergînd încet, oprindu-se din vreme în vreme.* CONSTANTINESCU, S. I, 31. *Din vreme în vreme, ceva ca o șuviță de păr... juca în aer.* ARGHEZI, S. XII, 113, cf. DL, DM, DEX. **Într-o vreme** = cîndva; într-o perioadă neprecizată din trecut. *Așa are Italia domniii împărțite în sine, cum avea și Grecia într-o vreme.* M. COSTIN, O. 245. *Zicu cu adevărat că, într-o vreme,... l-au priimit păgînii cu drag.* R. POPESCU, CM I, 229. *Mi-au răspuns că... înștiințări au priimit... într-o vreme.* HALIMA (1783), 25^{v}/17. *Cetitul, care-ntr-o vreme răsipea a mele gînduri, Acum nu mă mai ajută.* CONACHI, P. 104. *Numeroasa ginte pan-tracică, stăpînă într-o vreme peste mai toată Peninsula Balcanică,... se împărțea în doue ramure.* HASDEU, I. C. I, 292. *Așa a fost într-o vreme.* CONTEMPORANUL, I, 46. *Într-o vreme răsărea pe orizontul artei naționale o nouă stea ursită să eclipseze toată pleiada.* CARAGIALE, O. I, 7. *Într-o vreme a fost cu domnișoara Boiu în străinătate.* CAMIL PETRESCU, T. I, 44. *Într-o vreme ia cu arendă moșia Dornești.* CĂLINESCU, E. 19. *Ne-am îndepărtat puțintel unul de altul într-o vreme, fără ca să fi săpat între noi o prăpastie.* SADOVEANU, O. XX, 14. **În aceeași** (sau, învechit, **într-aceeași) vreme** = în același timp; concomitent, simultan. *Întru aceeaș vreme sînt și judecător ție și tată.* SIROIU, 47^{r}/3. *Pre dînsul unul pricina biruinței îl socotesc și întru aceeași vreme însuși cînd pre puterea cea nevăzută o cunoaște.* ARHIVA R. I, 49/25. *Noi... ne slujim... numai cu substanțe care nu sînt vindecătoare, decît că sînt într-aceeași vreme igienice.* MAN. SĂNĂT. 10/19. *El era, în aceeași vreme, și vînat și vînător.* AGÂRBICEANU, A. 219. **În ultima vreme** sau **în vremea din urmă** = în intervalul de timp care precede momentul de față sau în care este cuprins acesta. *În vremea din urmă nu mai avea voie să sufle din goarnă, nici să alerge.* BACALBAȘA, S. A. I, 156. *În ultima vreme mai mult se cumpăra o cipcă asemănătoare, groasă, din bumbac.* APOLZAN, P. I. 141. *Este un fapt îmbucurător că asistăm în vremea din urmă... la editarea unor scrieri în condiții de tipărire optime.* V. ROM. decembrie 1963,

221. *În special în ultima vreme, studiul formării cuvintelor se bucură, la noi, de o atenție deosebită.* HRISTEA, P. E. 22, cf. 36. *În ultima vreme... e de mirare tăcerea.* V. ROM. iulie 1973, 163. *În ultima vreme tinde la transformarea lui în realitate.* ib. ianuarie 1974, 3, cf. ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 1, 11/2. (Învechit) **Curîndă vreme** sau (învechit, rar) **într-o mică de vreme** = în scurt timp; imediat, foarte repede. *După aceea, curîndă vreme, scrie că s-au împăcat Ștefan vodă cu frati-său.* URECHE, L. 75. *Mai apoi, de la Dumnezeu, curîndă vreme, le-au venit osîndă asupră.* SIMION DASC. LET., 152. *Curundă vreme... au venit... cu oaste* (cca 1650 – 1675). GCR I, 190/26. *N-ar hi sosînd în Vavilon așea-m pripă, într-o mică de vreme.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 256/8. *Împăratul Critului, Minos, așă fiind nărocos la războiu, curîndă vremi să făceră tar(i)carii preste samă, și atunce și mai apoi.* HERODOT[2], 68. *Curîndă vreme, după întîmplarea aceea,... zișii săcui, din locurile unde și acum lăcuiesc, veniră.* MAIOR, IST. 125/1. **În** (sau **prin**) **multe vremi** = adesea, în repetate rînduri. *Cela ce va sudui pre altul în multe vremi și de multe ori... să va certa cu multe certări.* PRAV. 228. *S-au nevoit prin multe vremi ca să-i găsească soț asemenea cu ea.* R. POPESCU, CM I, 464. **Pe o vreme** = într-un anumit timp; pentru un timp limitat. *Toate aceste să făcea pe o vreme Ș-într-acelaș ceas cela răcnește Spînzurat, iară cesta în spini geme.* BUDAI-DELEANU, Ț. 277. *Pe o vreme vă puteți schimba firile – nu poți să dai umbrei tale toată firea ta trecătoare de azi.* EMINESCU, P. L. 42. (Învechit, rar) **În vreme de veac** = niciodată. *În ce chip ați văzut pre eghipteni astăzi, nu veț adaoge a mai vedea pre ei în vreme de veac.* BIBLIA (1688), 49[2]/5. (Prin Mold.) **În tătă una vreme** = întotdeauna. GLOSAR REG. ◊ Loc. conj. **În vreme ce = a)** (și, învechit, în formele **în vreme cînd, în vremea cînd, în vreme că, în vremea ce, pe vreme ce;** introduce o propoziție temporală, adesea cu nuanță cauzală sau de opoziție) în timp ce, pe cînd, atunci cînd. *Eu dau-l în vreme cînd gămbosi-se-va piciorul lor.* PSALT. 317, cf. 316. *Niște greci... s-au jăluit... că li s-au omorît un grec în vreme cînd păștea oile* (a. 1570). URICARIUL, II, 253/1. *Pre vreme ce împărățiia Ozie, atunce se rădică... Senahirem viteazul cu țara Asiriei.* MOXA, C. 108. *În vrem[e] ce ver... vedea ceastă carte a domni-mel[e]... să le luoați răvașele de la cei oamen[i] să le dați la mîna lu Hamza* (a. 1602). CUV. D. BĂTR. I, 122/23. *Fu cutremur mare de pămînt peste toată țara, în vremea ce au șezut domnul la masă.* URECHE, L. 89. *De să va face acel bine în vremea ce să va face și greșala, atunce acel bine nu-i va folosi nemică.* PRAV. 291. *Pe vreme ce mreajea asupra Struțocamilii în munți să împletisă..., Pardosul către Rîs cărțile trimîsese.* CANTEMIR, I. I. II, 213. *În vremea cînd șăd la masă hotărăsc zioa aceea întru care va să fie nunta.* id. S. M. 298/3. *Pre vreme ce purcese Batîr ajutor... au fost trimes craiu o seamă de oști și la Lipova.* ANON. CANTAC., CM I, 126. *În vreme ce era Racoț în Țara Leșască, au aflat și Hrizea Vodă vreme ca să fugă den Ardeal.* R. POPESCU, CM I, 377. *Au venit sultan Ahmet cu valideoa... în vremea ce era și bătaia Moreii* (a. 1715). ARHIVA R. II, 38/21. *Preoții să nu se cheme la judecată în vreme ce slujăsc sf[î]nta liturghie.* PRAV. COND. (1780), 72. *Să nu facă nicidecum, alișverișuri și tovărășie cu lăcuitorii, în vreme cînd sînt ispravnici.* ib. 88. *În vreme ce toți să află într-acestea gînduri, un om întră în mijlocul adunării.* GOLESCU, P. 355/5. *Afară de acestea fiind cuviință, ca scoposul bărbatului să fie curat, în vreme că trăiește după dumnezeiasca voire, de sine este arătat.* POTECA, F. 294/22. *În vreme ce mergea, mult să mira, văzînd că toți copacii era fără vreun feliu de roadă.* DRĂGHICI, R. 46/24, cf. 15/8. *În vreme cînd mîncăm, nu trebuie să vorbim pre mult.* ALBINEȚ, M. 115/12, cf. 82/16. *În vreme ce... scobora,... unul din pintenii săi... se sfărîmă.* BĂLCESCU, M. V. 392. *Fiecare din noi s-a văzut în C. C. Nicu în vreme cînd n-avea mustăți încă.* RUSSO, S. 5, cf. ALECSANDRI, O. P. 48. *Ștefan Văcărescu era spătar mare, în vreme ce fiul său... servea ca ispravnic.* ODOBESCU, S. I, 261. *În vreme ce doctorul... vorbea cu sine însuși,... tatăl Mariei fixa portretul din părete.* EMINESCU, P. L. 59. *Și-n vreme ce Parisul, plin De fum, murea, nepregătit să moară, Carol.. cînta-n vioară.* COȘBUC, B. 140, cf. CADE. *În vreme ce sufletul îi sîngera de presimțirea nenorocirii, trebui să zîmbească.* REBREANU, I. 221, cf. id. R. I, 17. *În vreme ce își vîra cureaua,... Ana îi văcsuia cizmele.* DAN, U. 9, cf. SCRIBAN, D. *Soțul consumă mulțumit, în vreme ce pierde la cărți.* ARGHEZI, B. 18. *În vreme ce clătina în aer pe celălalt, privea calm un alt centurion voinic.* CĂLINESCU, S. 344. *În vreme ce grăunțele îi cădeau la picioare, pleava zbura în vînt.* BLAGA, Z. 22. *În vreme ce toți merg spre viitor, ea se pregătește... pentru marea singurătate ce o așteaptă.* CAMIL PETRESCU, O. III, 20. *În vreme ce vecinii săi își îmbrăcau foarte cumpăniți pardesiile negre, el luă din cui o pelerină și-o aruncă sub braț.* TUDORAN, P. 12, cf. DL, DM, DEX, ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 7/2; **b)** (și, învechit, în forma **în vreme că;** introduce o propoziție cauzală, adesea cu nuanță circumstanțială multiplă) fiindcă, deoarece, întrucît. *Zavistia noroadelor nu te sloboade să iei acum cetatea Țarigradului, în vreme ce ți-ai lățît atîta de mult împărăția și în Evropa și în Asia.* VĂCĂRESCUL, IST. 253. *În vreme ce orașul lor era cuprins de vrăjmași,... fiul ei au fost pus la un loc spre pază.* GOLESCU, P. 374/13, cf. 412/10. *Mulțămit dar va fi și de i-ar lipsi bogăția, cinstile și plăcerile, în vreme că toate acestea nici îmbunătățesc pre oameni și apururea îi lipsesc de adevărata fericire.* POTECA, F. 214/20, cf. 312/11. *Unii socotesc a fi darnici... și milostivi, în vreme ce ei să învinovățesc cu răsipirea averilor lor.* MARCOVICI, D. 65/16. *În vreme ce... ard în pară, De ce să nu fiu o piatră din lume scoasă afară?* CONACHI, P. 243. *Există o mare disproporție între numărul de cazuri tip „barbat" și cele tip „batrîn"..., în vreme ce primul ne întîmpină cît se poate de des.* RF I, 140. *În vreme ce relieful Columnei se referea la totalitatea războaielor dacice, sculpturile Trofeului erau consacrate... acestor bătălii.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 3, 41; **c)** (și, învechit, în formele **în vreme că, în vreme cînd;** introduce o propoziție circumstanțială opozițională) (pe) cînd. *Cu ce obraz voi căuta la Emira, în vreme cînd știe că sînt omorîtor de părinți.* SIROIU, 34[v]/3, cf. 34[v]/7. *Carăle pentru rădicarea vinovaților au sosit și, în vreme ce acei hotărîți de moarte trebuia să fie șasprezece, să găsesc numai*

cincisprezece. GOLESCU, P. 412/10. *Unile lucruri să cred că țin și săvîrșăsc firea omului, în vreme că cu adevărat o strică.* POTECA, F. 258/20, cf. 239/12. *Prin agiutoriul ei au putut omul cuteza de a călători pe depărtatele ocheanuri, în vreme cînd cii vechi, fără altă povățuire decît a soarelui și a stelelor,... nu îndrăznea mult a se depărta de la țărmuri.* AR (1829), 138[1]/37. *Ei prea puține puteri scotea în fața războiului, în vreme ce vrăjmașul punea toate ale sale.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 67/7. *O, ticălosule, tu dormi, în vreme cînd toți ciialalți varsă sudori de moarte muncind.* DRĂGHICI, R. 10/25. *Dumnezeu este răbdător, căci este etern, în vreme ce omul, care simte traiul său scurt, ar dori ca tot lucrul să se îndeplinească în acest moment iute.* BĂLCESCU, M. V. 4. *Metalele se deosebesc de metaloidi prin proprietatea lor cea esențială de a forma baze, unindu-să cu oxigenul, în vreme că metaloidii, combinîndu-să cu oxigenul, produc... acidi.* MARIN, PR. I, XIII/13, cf. XXXVII/9. *Acum toată călărimea se îndestulează din țară, în vreme ce mai de mult era nevoie a se cumpăra din staturile vecine.* NEGRUZZI, S. I, 36, cf. 70. *Poetul le privește cu-o sfîntă bucurie..., În vreme ce bogatul, străin l-astă plăcere, Se uită cu ochi rece.* BOLLIAC, O. 68, cf. FILIMON, O. I, 135. *Ea be putere, în vreme ce dușmanul ei numai apă.* EMINESCU, P. L. 8. *Lui îi plăcea să fie întovărășit la călărie de Franț, în vreme cînd doica îi dedea mai bucuros o slugă bătrînă.* GANE, N. II, 138. *Bătrînii ăștia tot strîmtează chinga pentru alții, în vreme ce ei se tot îngrașe.* AGÂRBICEANU, A. 465. *Formele sînt idei cosmice, în vreme ce ideile sînt forme umane.* PÂRVAN, I. F. 117, cf. 53. *Românii au păstrat această formă neschimbată pînă astăzi, în vreme ce ungurii au modificat-o.* DRĂGANU, ROM. 319. *Unii arbori desfrunziți se umpleau de ciudate fructe negre, în vreme ce alții le pierdeau.* CĂLINESCU, S. 28, cf. 60. *În vreme ce la stînele de oi baza era întovărășirea,... la stînele de vaci fiecare familie își mulgea și își îngrijea vacile proprii.* VUIA, PĂST. 111. *În vreme ce tautologia conține un minimum de informație, paradoxul conține o informație maximă.* REV. FIL. 1971, 1470. *Nu se mai acceptă ideea că teatrul trebuie să se ocupe de probleme majore, în vreme ce comedia – de probleme... minore.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 9/3. *Lectura educă viața interioară, în vreme ce imaginile pe cea exterioară.* ib. 1992, nr. 1, 8/4; **d)** (și, învechit, în forma **în vreme cînd;** introduce o propoziție condițională) dacă. *Cum va fi prin putință să trăiască ei afară din patria lor, în vreme ce ei au hotărît să vie.* GOLESCU, P. 361/21. *Cum era să piară de sete, în vreme ce se afla pe apă.* DRĂGHICI, R. 22/21. *Robinson cum era să le cunoască, în vreme cînd nici văzusă, nici au mîncat de aceste.* id. ib. 63/17, cf. 143/22. **Cîtă vreme** = **a)** (introduce o propoziție temporală) cît timp, în toată perioada în care... Cf. CÎMPEANU, GR. ROM. 126/14. *Nu știi cîte bucățele îți fură din strachină cîtă vreme îți faci cruce.* CARAGIALE, O. IV, 69. *Cîtă vreme Societatea Națiunilor nu le putea traduce în fapt, alternativa rămînea în acordurile regionale de securitate.* TITULESCU, D. 18. *Cîtă vreme avu oarecare trecere la Ministerul de Externe, fu luat în deriziune de aristocrație.* CĂLINESCU, S. 17. *Cîtă vreme stăpînirea pămîntului se face, după obiceiul vechi, de către răzăși,... nu sînt acte domnești.* C. GIURESCU, P. O. 26. *Hotărît, cîtă vreme nu vom avea aspirația marilor construcții, vom fi într-un stadiu de cultură inferior.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 1, 9/4, cf. ALR SN VI h 1 850, ALRM SN IV h 1 714; **b)** (introduce o propoziție condițională) dacă. *Cîtă vreme nu se ridică nici o pretenție asupră-i, el n-are voie să ia nici o măsură.* CARAGIALE, O. I, 171. *Nu există ins liber, cîtă vreme lîngă el se află un ins neliber.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 36, 5/3; **c)** (introduce o propoziție cauzală) deoarece, din cauză că. *Cîtă vreme Princepele nu părăsea Bucurescii, ei nu puteau să fugă pe la moșii.* BARBU, PRINC, 18. **Pe cît vreme** = **a)** (și, învechit, în forma **în cît vreme;** introduce o propoziție temporală) cît timp, atîta timp cît, în toată perioada în care... *Adevărat că n-ar face cineva nimic drept, în cîtă vreme patima mai fierbinte împrejurul inimii fierbe.* POTECA, F. 330/16. *Pe cîtă vreme nu se știa ce este de făcut..., puteam sta și suferi unul după altul.* CONTEMPORANUL, I, 702. *Lasă pe unul să-ți ție locul, pe cîtă vreme vei lipsi din el.* EMINESCU, P. L. 41. *Pe cîtă vreme beam un păhăruț de pelin, mi-a ținut o lecție de înaltă economie politică.* CARAGIALE O. IV, 27, cf. 38. *Contractul său pentru tipărirea hîrtiilor Statului nu se poate căuta, în cîtă vreme... se află membru al Guvernului.* CAMIL PETRESCU, O. III, 47; **b)** (introduce o propoziție circumstanțială opozițională) în timp ce. *Între toate acestea, una sufere mai grozav – e cucoana Lucsița; fiindcă toate celelalte sufăr numai de căldură și de sete, pe cîtă vreme dumneaei sufere pe lîngă astea și de foame.* CARAGIALE, O. I, 278, cf. II, 111. *Comerțul exterior al Germaniei se ridică în 1912 la 19 miliarde mărci..., pe cîtă vreme comerțul exterior al Marii Britanii... nu reprezintă decît 95%.* GOLOGAN, C. R. 11. *Pe cîtă vreme Oltul își lasă terasele pe dreapta..., Oltețul își lasă terasele pe stînga.* ARH. OLT. X, 9. *Reprezentările pe care le trezesc ele* [onomatopeele] *sînt exclusiv de natură auditivă, pe cîtă vreme la cuvintele expresive intră în joc toate simțurile.* IORDAN, STIL. 91. *Un motor sonic e foarte robust..., pe cîtă vreme motorul electric are nenumărate piese cari... se deteriorează.* ENC. TEHN. I, 267. *Îngroșarea defectelor, sublinierea numai a anumitor caractertistici înrudesc parodia cu ceea ce este șarja în desen. Pe cîtă vreme pastișa este... o reproducere pînă la fidelitate a unui model.* CONSTANTINESCU, S. II, 93. *La poligonul cu 192 laturi se obțin primele 3 zecimale exacte, pe cîtă vreme la poligonul cu 128 laturi, numai primele două zecimale.* GEOMETRIE IX, 157. *Puse să le toarne macedonenilor vin în cupe de argint..., pe cîtă vreme el și tracii lui beau vinul din pahare de corn.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1976, nr. 1, 14/1; **c)** (introduce o propoziție concesivă) deși. *El a fost totdeauna generos, pe cîtă vreme Macchiavelli povățuiește cu dinadinsul pe prinț să fie generos cît mai rar se poate.* CARAGIALE, O. IV, 47. **Atîta vreme cît** = **a)** (introduce o poziție temporală) cît timp, atîta timp cît, în toată perioada în care... *Atîta vreme cît o limbă trăiește... crizele sînt inevitabile.* BUL. FIL. XI – XII, 517; **b)** (introduce o propoziție circumstanțială opozițională, cu nuanță condițională) cît timp. *Nu pot vorbi, atîta vreme cît e de față.* CAMIL PETRESCU, T. II, 329. *Zînele sînt obișnuit nemuritoare sau cu puteri miraculoase,*

atîta vreme cît nu se îndrăgostesc de oameni de rînd. CĂLINESCU, B. 78. *Logistica nu va putea dezvolta toate posibilităţile sale, atîta vreme cît va ignora organonul dialectic.* JOJA, S. L. 33. *Rezultă că atîta vreme cît sunt folosite mijloacele materiale, existenţialiştii au deplină dreptate şi condiţia umană e deznădăjduită.* STEINHARDT, J. 354. *Atîta vreme cît nu depăşim acest complex de inferioritate, încercăm în van a ne sincroniza ritmurile.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 37, 5/2. ◊ Expr. **O vreme** = o perioadă (nedeterminată) de timp. *După o vreame ea muri.* PRAV. LUCACI, 181. *Cînd, amu o vreame, acolo fu, Avimelec, craiul filisteilor, căutînd pre fereastră, văzu Isac cu Răveca.* PO 86/4. *Vameşul ce nu-şi va lua vama de la neguţător pînă în cinci ai de aciia nu va putea lua nemică, pentru căce s-au trecut o vreme.* PRAV. 47. *Încetaţi o vreme şi faceţi socotele.* PETROVICI, P. 147/5, cf. 134/6. *Vai! S-a scurs de-atunci o vreme! – Multe Paşte au trecut.* MACEDONSKI, O. I, 11. *Mai steter-o vreme şi-apoi Hatmanul se scoală să plece.* COŞBUC, P. I, 290. *Feciorul se mai uită o vreme la portiţa închisă.* AGÂRBICEANU, S. 135. *Au ascultat o vreme.* SADOVEANU, O. X, 159. *Ţipătul lor s-aude o vreme răzleţ.* BĂCESCU, PĂS. 263. *S-a învîrtit o vreme.* ARGHEZI, S. V, 133. *A devenit o vreme casier al unui teatru.* CĂLINESCU, C. O. 65, cf. id. S. 10. *O vreme, vestigiile furtunii se mai zăresc deasupra înaltului podiş.* BOGZA, C. O. 65. *O vreme ne-am lăsat în derivă, aşteptînd să ne ducă oceanul spre ele.* TUDORAN, O. 211, cf. DL, DM. *Tăcură o vreme.* BARBU, PRINC. 51. *A fost o vreme cînd te simţeam apropiat.* T mai 1964, 41. *Cred că după o vreme m-a prins somnul.* BĂNULESCU, I. 60. *Cea mai puternică a fost, o vreme, cea nordică.* MAGAZIN IST. 1972, nr. 1, 4. *Hasdeu conduce o vreme ambele reviste.* V. ROM. iunie 1973, 84, cf. DEX. *O vreme, la toţi dopotrivă, nici place, nici folos face.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 175. **A(-şi) pierde** (sau, familiar, **a prăpădi,** învechit, **a cheltui) vremea** ori (învechit) **a pierde vreme,** (regional) **a încurca vremea** = a(-şi) irosi timpul (în zadar cu...); a-şi petrece timpul cu nimicuri. *Toţi beau cafă... şi îşi pierd vremea fierbînd-o la foc.* PETROVICI, P. 247/1, cf. LB. *Nu-ţi mai pierde vremea.* MARCOVICI, C. 19/12. *Cînd aş şti şi eu a scrie, n-aş pierde vremea!* DRĂGHICI, R. 91/20. *De ce... pierd vremea în vorbe şi în scrieri neînţelese?* RUSSO, S. 44. *Fără dar a pierde vreme, m-am lungit într-un jîlţ elastic.* ALECSANDRI, O. P. 40. *Suma unor experienţe trecute se formulează într-o judecată rezumătoare, care dispensează generaţia actuală de a mai cheltui vremea cu reconstatarea lor întreagă.* MAIORESCU, L. 75, cf. id. CR. II, 158. *Ca să nu pierd vremea căutînd-o, am venit la d-ta.* CARAGIALE, O. II, 115. *E foarte important pentru viaţa unui om să nu-şi piardă vremea în tinereţe.* AGÂRBICEANU, A. 198. *Oamenii noştri simpli îşi pierd adesea vremea zădarnic, pescuind orbeşte.* ATILA, P. 10, cf. 48. *Lumea a prins iar a forfoti încoace şi încolo, pierzîndu-şi fiecare vremea ca la timpul şi locul acela.* SOVEJA, O. 37, cf. CADE. *Se cotorosi de dînsul, înţelegînd că îşi pierde vremea zadarnic.* REBREANU, R. II, 226, cf. DRĂGANU, ROM. 294. *Iar vă pierdeţi vremea cu cîinele ăsta de pripas?* VOICULESCU, P. II, 45. *Socoti să nu mai prăpădească vremea trecînd în casă la icoane.* SADOVEANU, O. XIII, 88. *Copiii mei n-au cînd pierde vremea cu fleacul cela de şcoală.* IZV. XVI, 150. *Nu se cuvine să-şi piardă vremea pe uliţă.* DAN, U. 8. *Ascultă, amice, de ce îţi pierzi vremea şi tinereţea cu slujba asta?* ULIERU, C. 68. *Nu-mi pierd vremea în zadar.* CĂLINESCU, S. 442. *Spune mai repede şi nu mai pierde vremea degeaba.* CAMIL PETRESCU, O. II, 130. *Haralamb îşi pierdea vremea, cînd pe chei, cînd pe la locanda grecului.* TUDORAN, P. 168. *Hai, pleacă repede, nu mai pierde vremea.* id. ib. 225, cf. DL, DM. *Ei îi datorez că în toţi acei ani mohorîţi şi agitaţi... nu mi-am pierdut vremea... pe la cozi.* STEINHARDT, J. 196, cf. DEX. *Artistul care coboară din spaţiul creaţiei... ar pierde vremea.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 1, 3/2. *Dragă, de nu ştii juca, Vremea n-o mai încurca.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 419, cf. ALR SN III h 775. *Cine tot caută vreme pierde vremea.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 179. (Cu inversarea construcţiei) *Vreme nu pierdea..., În apă sărea.* BALADE, II, 132. *De-l vedea, Vreme nu pierdea, Ci mi-l întreba.* ib. III, 16. *Vremea să n-o pierzi... la găteală, ca să nu-ţi aducă îndată căială.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 176. (Cu parafrazarea expresiei) *Hai, ieşi răpede şi porneşte, că nu-i vreme de pierdut.* CREANGĂ, P. 212. *Zidiţi, mă, că n-avem vreme de pierdut.* ANGHEL, PR. 178. *N-am vreme de pierdut.* PAMFILE, DUŞM. 334. *A năzui spre altceva li s-ar fi părut o inutilă pierdere de vreme.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 4/2. *Nu lăsa vremea pierdută ca să nu-ţi rămîie lucru neisprăvit.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 175. *Pînză rău ţesută şi vreme pierdută.* Cf. PANN, P. V. I, 10/18, BARONZI, L. 57, ZANNE, P. III, 271. **A-şi petrece** (sau **a-şi trece, a-şi omorî, a omorî) vremea** (cu ceva) ori **a-şi trece din vreme** = a-şi ocupa timpul într-un anumit fel, a-şi petrece timpul (cu...); a face să treacă timpul mai uşor (cu lucruri neimportante), a-şi irosi timpul. *Oricine ar citi, nu să să minuneze că am scris-o sau numai să-ş treacă vremea cu citania, ci... să cunoască şi să înţeleagă deşteptul cuget al dumisale* (a. 1782). GCR II, 126/15. *Iubea mai mult să-şi treacă vremea cu giucării.* DRĂGHICI, R. 4/12. *Să nu ne trecem vremea cu vorbele. – Hai, sui, jupîneşică Malcă, să te duc la bărbăţel acasă.* CREANGĂ, P. 116. *Mai aveam noi cu ce ne trece vremea, cînd voiam:... ne puneam la taclale pînă se făcea ziua albă.* id. A 104. *Au prins să vorbească-amîndoi. Să-şi treacă din vreme.* COŞBUC, P. I, 235, cf. ALEXI, W. *În odaia de otel... cu ce puteam oare să-mi omor vremea pînă la ziuă?* SĂM. I, 101. *Salomiei o să-i fie urît, uitîndu-se în curtea de alături, de unde va lipsi cu cine să-şi treacă vremea pînă la întîlnirea cu Petrică.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 106. *Vechii atenieni îşi petreceau vremea a învăţa cîte ceva lucru de iznoavă.* BUL. COM. IST. I, 180. *Ca să mai omoare vremea,... femeile se pun dis-de-dimineaţă să încondeieze şi să roşească ouă.* LUNGIANU, CL. 29. *Trecură din tindă în grădină, ca doi oameni fără grabă, care vor să-şi omoare vremea.* SADOVEANU, O. X, 153, cf. XIV, 27. *Îşi petrecea vremea desenînd fel de fel de asemenea fantasme.* OPRESCU, S. 136. *Aici, nefericitul duce de Milano şi-a trecut vremea, desenînd pe pereţii închisorii.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 3, 50. (Cu inversarea construcţiei) *Toată vremea şi-omora alergînd după Roza Lang.* REBREANU, I. 135. *De acum încolo vremea... şi-o petrece dînd tîrcoale capcanei pe toate laturile.*

VOICULESCU, P. I, 27. **Fără a (mai) pierde vreme** (sau **vremea**) = repede, neîntîrziat, imediat. *Fără a mai pierde vreme..., au spart oul.* HALIMA (1783), ap. GCR II, 129/9. *Fără a pierde vreme, începu a se găti spre a se porni la oaste.* BĂLCESCU, M. V. 102. *Făr-a pierde vreme,... porneşte.* ALEXANDRESCU, O. I, 231. (Prin Olt.) **Cu vremea înainte,** se spune despre o persoană care a murit în floarea vîrstei. Cf. MAT. DIALECT. I, 238. (Prin vestul Transilv.) **Nu-i vreme de numărare!** = nu este timp de pierdut. Cf. A I 12. ◊ Compus: (învechit şi regional) **pierde-vremea** subst. invar. = persoană care îşi iroseşte timpul degeaba, căreia nu-i place să muncească sau care umblă fără nici un rost; om fără căpătîi, pierdevară (v. pierde **II 6).** Cf. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 179. ♦ (De obicei precedat de prep. „în", „la"; urmat de determinări introduse prin prep. „de" sau, învechit, în genitiv) Interval de timp nedefinit, considerat în raport cu evenimentele, faptele, situaţiile etc. care îl caracterizează, care îl particularizează. *Spăsenie derepţilor de Domnul şi scut lor iaste în vreame (vreamea* C, H*) de scîrbi.* PSALT. 71. *Însă-n vreme de potop şi de năvală Stau de dînsul... departe, cu sfială.* DOSOFTEI, PS. 107/3. *Şi-n vreme de greutate Mi-ai lărgitu-mi pre departe.* id. O. I, 16. *Să ne fie ca o merinde la vreme de primejdie.* ANTIM, O. 36. *Nu i-au căutat la vreme de nevoie... pentru căci au avut între dînşii vrajbă.* id. ib. 391. *A dat doi boi şi un cal în vremile nepăcii* (a. 1722). IORGA, S. D. XVI, 314. *La o vreme de lipsă ar fi vîndut-o acele rude ale lui acea livadie la un deacon Micodin* (a. 1793). ARH. OLT. XIX, 112. *S-ar cădea la fieştecari domn să aibă în casa lui puţine învăţături ale doftorilor la vreme de nevoie* (a. 1800). IORGA, S. D. XVI, 17. *În toate zilele îi avea pe lîngă sine în vreme de pace.* MAIOR, IST. 78/19. *La vreme de primejdie trebuie să slujască.* PETROVICI, P. 293/11, cf. 288/6. *Au datorie la vreme de războiu să fie tot pre lîngă domn în taberi.* CANTEMIR, S. M. 211/5, cf. 247/14. *Case de oameni mici şi mari s-au îmbogăţit în vreme de război.* GOLESCU, P. 191/12. *În vreme de primejdie să spargem temniţa sufletului.* POTECA, F. 36/29. *Să slujeşti pe împăratul tău şi patria la vreme de trebuinţă.* MARCOVICI, VEL. 50/10. *Alese... pe cel mai vrednic atît în vreme de pace, cît şi de război.* F. AARON, I. I, 5/21. *Un bun havuz... strînge multă apă, folosîtoare la vreme de foc.* KOGĂLNICEANU, S. 9. *Bărbatu-l îndatorase la vreme de mare nevoie.* CARAGIALE, O. II, 241. *Ce să faci la vreme de nevoie!* ISPIRESCU, L. 21. *La vreme de nevoie va şti să lupte pentru păstrarea tronului.* XENOPOL, I. R. VI, 62. *Nimeni nu s-a plîns... în vreme de pace.* DELAVRANCEA, O. II, 31. *Era vreme de belşug.* AGÂRBICEANU, A. 235. *Vreme de băjenie.* CADE. *Ca şi în vremurile de libertate, cnejii români stăpîniră satele.* DRĂGANU, ROM. 376. *Oamenii au părăsit lucrul, ca-n vreme de sărbătoare.* SADOVEANU, O. XXI, 49. *În vreme de pace, marele şetrar îndeplinea... unele atribuţii administrative.* STOICESCU, S. D. 262. *Păsările polare n-au mai venit în Delta noastră, cum obişnuiau să vină în vreme de pace.* BĂNULESCU, I. 9. *Cetatea de deasupra servea ca refugiu în vreme de primejdie.* C. GIURESCU, P. O. 37. *Să plătiască cîti cinci lei pîntru siguranţie la vreme dă lipsire.* GRAIUL, I, 236. *N-aveau cu ce-şi şterge dinţii la vreme de foame.* FURTUNĂ, V. 10. *La vreme de slăbie N-are cine să mă ţie.* BALADE, II, 15. *Ruda la vreme de nevoie se cunoaşte.* ZANNE, P. IV, 570. ♦ (Mai ales în legătură cu verbul „a avea") Timp liber, disponibil (pentru a face ceva); răgaz (acordat cuiva sau solicitat de cineva). *Vreame de voiu dobîndi, chiema-te-voiu.* COD. VOR[2]. 32[v]/1. *Cum vedem aceastea toate înoindu-se, aşa şi noi, pînă vreame avăm, a noastră viaţă să o noim.* CORESI, EV. 87. *Nu cumva să-mi usuce matca focului sîngele mieu, ce-m dă vreme de pocaanie* (cca 1633). GCR I, 82/22. *Aceasta va fi..., după ce le vor fi făcut acea vătămare,... neavînd vreme să să svăuiască cu cei scăndăliţi şi vătămaţi.* PRAV. 325. *N-au avut vreme să să mai întărească.* M. COSTIN, O. 55. *Aceştia..., luînd vreme să să sfătuiască, împărţîră averea lor la mişei.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 76[r]/28. *Pe urmă ş-au găsit vreme de s-au dus în Ţara Leşască.* NECULCE, L. 95. *Nici vor avea vreme de a să repezi atîta, cît să să poată pune împotriva vrăjmaşilor lor* (a. 1694). FN 25. *Nici aveam vreme, nici îmi este drag să le mai auz.* ANTIM, O. 229, cf. 93. *Luînd vreme ca să se sfătuiască, îşi împărţiră averea la săraci.* MINEIUL (1776), 130[r1]/35. *Acuma vreme n-am avut* (a. 1778). FURNICĂ, D. C. 40. *Să aibă vreme a se arăta cîţi din boiari mazîli au să arate cevaş mai deosebit sau din gură sau prin răvaş.* PRAV. COND. (1780), 48, cf. 64. *Vreme este a lăsa pă ei să răsufle.* CANTACUZINO, N. P. 72[r]/3, cf. MAIOR, IST. 209/19. *Avînd aici vreme de ajuns, mă îndeletnicesc mai mult cu cetera şi cu cîntări.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 66. *Leneşul are vreme lungă.* PETROVICI, P. 293/23, cf. 281/17. *Nu avem... vreme să ne căutăm orice ne trebuie.* GOLESCU, P. 241/25. *Acel ce ascultă nu are vreme ca cel care citeşte în odihnă.* HELIADE, O. II, 22. *Fiecare din noi se îndeletnicea ori la munca pămîntului, ori la trebile casii şi nu are vreme să ia seama călătorilor.* MARCOVICI, VEL. 42/8. *N-avusei vreme de a probălui* (a. 1837). FURNICĂ, D. C. 384. *Ţigăncile de prin casă n-avea încă vreme să rupă rochiile roşie şi tulpanile galbine de la Paşti.* RUSSO, S. 22. *Ea găsi că păcatul este plăcut şi că are vreme să se pocăiască.* NEGRUZZI, S. I, 79. *Ce să mai scrii, domnule? Acuma nu-i vreme de scris. Nu ştii d-ta că astăzi trebui să vie curierul de la Bucureşti?* SION, P. 282. *Nu mai are vreme nici să gîndească.* ALECSANDRI, O. P. 7. *Şi de alte cele-n lume N-aveai vreme să întrebi.* EMINESCU, O. I, 112. *D-ta spune că, de-i avea vreme să te duci mai pe urmă, bine-de-bine, iară de nu, să te ierte.* CREANGĂ, P. 169. *N-am vreme de fleacuri..., am treabă!* CARAGIALE, O. IV, 165. *Am o vorbă cu tine: nu acum, dar cînd îţi prinzi vreme.* SLAVICI, O. I, 142, cf. DDRF. *Mi-a spune cînd va avea vreme.* SBIERA, F. S. 8., cf. TDRG. *Ei n-au nici vreme, nici chip ca să le ducă.* AGÂRBICEANU, A. 40. *Toată lumea era zdruncinată în chip felurit. Nu era vreme de atitudini elegante.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 125, cf. CADE. *Are destulă vreme mîine să se tot supere şi să se amărască!* REBREANU, R. II, 105. *Nu are vreme să vadă ce e în jurul lui.* CAMIL PETRESCU, T. III, 120. *Nu i-a dat vreme să-l ajungă.* POPA, V. 64. *Avusesem însă vreme să trîntesc pe Simion.* VOICULESCU, P. I, 72. *Nici n-am vreme să slujesc la biserică.* SADOVEANU, O. X, 52. *Jder comisul găsi vreme să-şi stropească obrazul cu apă neînceputâ de la fîntînă.* id. ib. XIII, 88. *Ioanide nu avea vreme pentru astfel de aventuri.* CĂLINESCU, B. I.

39. *Nu mai era vreme să lămureşti nimic.* TUDORAN, P. 102, cf. DL, DM. *Toţi şi toate îl chemau pe el..., care n-avusese nici vremea, nici îndemnul să-şi statornicească un cămin.* V. ROM. ianuarie 1965, 18, cf. DEX. *Nu-mi trimite-atîta dor..., Că n-am vreme să-l doresc.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 117. *Săruta-te-aş nu pe tine, Cînd am vreme, am pe cine.* MARIAN, H. 159. *N-avea vreme să să-ntinză la negoţ.* GRAIUL, I, 149. *Ar zbura şi n-are vreme.* DENSUSIANU, Ţ. H. 211. *Pădurariu n-are vreme să tragă.* O. BÎRLEA, A. P. I, 147. *Ascultă-l, dacă ai vreme,* se spune atunci cînd se vrea să se ignore vorbele răuvoitoare la adresa cuiva. Cf. ZANNE, P. II, 477. ♦ (În credinţele religioase; în sintagma) *Vremea* (sau, învechit, rar, *vremile) de apoi* ori (învechit şi popular) *vremea cea de apoi* = perioadă de timp (nedefinită) în care va fi sfîrşitul lumii; existenţa de după moarte, v i a ţ a d e a p o i (v. v i a ţ ă **II 2**); judecata de apoi (v. j u d e c a t ă). *Cei ce cu sila lu Dumnedzeu feriţi lor cu credinţa întru spăsenie gata a se ivi în vreamea ceaea poia.* COD. VOR^{2}. 70^{r}/8. *În vreamea de apoi veni-vor bătjocuritorii* (cca 1569-1575). GCR I, *12/16. *Pre noi va învie la vreamea de apoi.* CORESI, EV. 98. *La vremea de-apoi vor veni ocarnici* (cca 1618). GCR I, 50/11. *A Ciorîi glas pre cît mai mult să tîlcuia, pre atîta mai mult în lavirinthul necunoştinţii să încuia, al căruia cheie cînd să va afla şi a cui mînă a o prinde şi cu glas lavirinthul a deşchide să va învrednici supt vremile de apoi ieste să aşteptăm.* CANTEMIR, I. I. I, 153. *Curînd să te întorci ca să avem bucurie la vremea cea de apoi.* IMBERIE, 135^{r}/5. *Atunci va fi sfîrşitul lumii, numit... şi vremea de apoi.* MARIAN, Î. 481, cf. DDRF. *Prin sat se răspîndise vestea că-ncepe vremea de apoi, ziua de apoi, lumea de apoi, veacul de apoi.* SĂM. I, 109. *Armenii păstrează dinţii căzuţi... ca să-i aibă la vremea de apoi.* CANDREA, F. 81. *Aceasta va fi vremea de apoi.* PAMFILE, CER. 173. *Ducipal n-are să iasă din coadele mărilor pînă la vremea de apoi.* id. DUŞM. 261. *La vremea de apoi, poporul are credinţă că pe la toate vadurile vor fi mori şi pe la toate răspîntiile vor fi cîrciume.* GOROVEI, CR. 382, cf. CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Vremea de apoi se înţelege finitul lumii.* H III 80, cf. II 5. *Staţi pe loc, că nu ştiţi voi Ce-am aflat şi ce ştim noi: C-o veni vremea d-apoi, D-o fi anul ca luna, Luna Ca săptămîna, Săptămîna Ca ziua.* TEODORESCU, P. P. 422. *La vremea de-apoi are să fie secetă mare.* ŞEZ. II, 27, cf. V, 40. *Cînd taica îl da, Maica nu mi-l da; Cînd maica mi-l da, Taica nu mi-l da. La vremea de-apoi Da-l-or amîndoi.* VICIU, COL. 110. *La vremea cea de-apoi Întrebaţi om fi şi noi, Să ne dăm seama, pe rînd, De ce-am făcut pe pămînt.* FOLC. MOLD. I, 247. *Ieşiţi morţi să intrăm noi, Că e vremea de apoi,* se spune despre o persoană deznădăjduită. Cf. PANN, P. V. III, 51/15, MARIAN, Î. 482, ZANNE, P. II, 614. ◊ (Glumeţ) *Ştiţi, boieri, că am cam ajuns în vremea de apoi!... Stăpînii noştri au cam băgat de seamă că le mîncăm stările.* FILIMON, O. I, 189. ♦ (Învechit) Răstimp de vieţuire, durată a vieţii omului; viaţă (**I 1**); vîrstă (**I 1**). *Scurtat-ai dzilele vreamiei (vreamea S) lui.* PSALT. 187. *Muri şi bogatul şi îngrupat fu,... că sfîrşi vreamea ceaia înşelătoarea şi se schimbă, în loc de viaţă trupească, în sufletească.* CORESI, EV. 367. *Vreamea lui Izmail aceasta e 137 de ani.* PO 83/13. *Şi-i puseră ei la masă împrotiva lui..., cei mai tineri după vreamea lor.* ib. 154/23. *Cela ce va avea doaă muieri la vremea sa... acela-i giudecat.* PRAV. 132. *Acelora carii sînt străini de ţară să va însămna: vremea..., statul, naşterea şi locul naşterii.* INSTRUCŢIUNI, 13/9, cf. LB. *Brezeanu va fi fost... un artist care va fi făcut onoarea scenei române cît va fi fost vremea lui.* CARAGIALE, O. III, 193, cf. CADE. ◊ L o c. a d j. (Prin Maram.) **În vreme** = (despre oameni) tînăr (**I 1**); zvelt, sprinten. Cf. ALR II/I h 88/362. ◊ E x p r. (Curent) (**În** sau **la, pe) vremea mea** (ori **ta, lui** etc.) = (în) floarea vîrstei, (în) tinereţe; (într-o) perioadă (considerată) optimă din existenţa cuiva. Cf. I. GOLESCU, C. *Ce era pe vremea mea voi n-aţi apucat!* CARAGIALE, O. III, 253. *Fost-am eu voinic pe lume, cînd eram în vremea mea, Toţi feciorii de pe sate pe mine mă cunoştea.* COŞBUC, P. II, 127. *Mult era lumea veselă şi bună pe vremea mea.* SĂM. I, 11. *Aşa jucăuş eram şi eu în vremea mea.* AGÂRBICEANU, A. 143, cf. CADE. *Baba care-o vezi acuma fost-a mîndră-n vremea ei.* EFTIMIU, Î. 92. *În vremea lui a fost rohmistru la Craiul.* SADOVEANU, O. X, 89. *Pruncul acesta are să fie la vremea sa mîndru bărbat.* id. ib. XIII, 61. *Hei, s-o dus vremea mea... Sapa şi lopata!* CAMIL PETRESCU, O. II, 217. *Ehei, dumneata nu ştii ce număr a fost soacră-mea la vremea ei.* VINEA, L. II, 307, cf. DL, DM, DEX. *Fragmentele unei epopei naţionale pe care singur George Coşbuc, la vremea lui, ar fi putut-o duce la capăt.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1976, nr. 1, 7/2. *Cînd eram pe vremea mea, Cîte trei mîndre aveam.* ALECSANDRI, P. P. 305. *Cînd eram în vremea mea, Umblam ca o păsărea.* TEODORESCU, P. P. 280. *Cînd eram în vremea mea, Scripcuţă nu-mi trebuia.* MARIAN, H. 107. *Cînd eram în vremea mea, Zburam ca o pasărea.* BIBICESCU, P. P. 382, cf. GRAIUL, I, 335. *Cînd am fost în vremea mea, Ceteră nu-mi trebuia.* BÎRLEA, L. P. M. II, 177, cf. ALR II 3697/95. *Fata la vremea ei ca mierea în fagul ei.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. II, 131. (Prin extensiune) *De ce nu m-aş legăna, Dacă trece vremea mea! Ziua scade, noaptea creşte Şi frunzişul mi-l răreşte.* EMINESCU, O. I, 214. *Pînă florile la vremea lor, siliţi-vă să le adunaţi.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 169. **Acum mi-i** (sau **ţi-i** etc.) **vremea** = aceasta este vîrsta cînd trebuie să mă bucur (sau să te bucuri etc.) de viaţă. *Aveţi dreptate, băieţi, acum vi-i vremea.* CREANGĂ, A. 97, cf. DEX. (Cu parafrazarea expresiei) *Vremea ne-a fost mai demult, Dar noi nu ne-am priceput.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 22. **A-i trece** (cuiva) **vremea** sau **a-i fi** (cuiva) **vremea trecută** = a depăşi vîrsta potrivită pentru a face ceva; p. e x t. a îmbătrîni. *Însoară-te pînă nu-ţi trece vremea.* PANN, P. V. II, 147/12. *Nu te mai face aşa bătrîn, că doar nu ţi-i vremea trecută.* CREANGĂ, P. 154. *Nu mă mai prind gătelile... Mi-a trecut vremea.* H. LOVINESCU, T. 248, cf. ZANNE, P. IV, 391. **A-i veni cuiva vremea** = **a)** (despre tineri) a ajunge la vîrsta căsătoriei. *Să se însoare cînd îi va veni vremea.* ANTIM, O. 330. *Se învoiră cu zapis şi jurămînt..., cînd le-o veni vremea să-i însoare p-amîndoi.* STĂNCESCU, B. 68. *I-a venit vremea, dar nu i-a venit ceasul.* ZANNE, P. III, 94; **b)** a ajunge la capătul vieţii (**I 1**); a fi aproape de moarte. *Acei comişi... se tot tînguie că-i dor şalele. Le-a venit vremea, ca şi cucului celui bătrîn.* SADOVEANU, O. XIII, 652. ♦ (Învechit şi regional; de obicei la pl.) Anotimp. *Firea vreamilor*

treace frunza şi florile: întîi, se arată frumoase, mai apoi pier. CORESI, EV. 53. *Începu a podobi ceriul cu stele şi cu luceferi, cu soarele şi cu luna..., să cunoască oamenii vremile ailor.* MOXA, 346/2. *Facă-se luminători... să osăbească între mijlocul zilii şi între mijlocul nopţii şi să fie în semne şi în vremi* (semne ale anotimpurilor B 1938) *şi în zile şi în ani.* BIBLIA (1688), 1^2/5. *Vorbă dupre patru vremi ale anului* (a. 1694). FN 25. *Satile... 6 zile se lucreze într-un an, în trei vremi* (a. 1773). URICARIUL, IV, 18/1. *Bine este ca să ştie omul şi cele patru vremi ale anului, cum va purta grija la economia casii lui.* CALENDARIU (1785), în ŞEZ. X, 34. *Preminindu-să vremile, să nascu multe boale oaminilor.* HERODOT^2, 109. *Toate aceste... să prefac cu prefacerea vremurilor anului.* PISCUPESCU, O. 72/18, cf. DDRF. *Se scurse anul Şi se rotiră vremi.* MURNU, O. 174. *Trecură patru ani şi vremuri şi luni Şi zile multe se-ncheiară.* id. ib. 323, cf. RESMERIŢĂ, D. *Pe urmă trecuse vorba despre patru vremi ale anului şi citise la întîmplare cîteva preziceri.* BARBU, PRINC. 55, cf. L. ROM. 1963, 339. ♦ (Învechit şi regional) An. *Daca să va afla cum i-au robit bărbatul, atunce să-l aştiapte cinci ai, numărîndu-i din ce vreme l-au robit.* PRAV. 133. *Ficioară nevastă, nevastă ficioară, Peste şease vremi roada să-i coboară.* CANTEMIR, I. I. I, 139. *Şapte vremi să vor premeni preste el.* ANTIM, O. 218. *De-abia pe la Sîn-Petru Umple optsprăzece vremuri.* COŞBUC, P. I, 95, cf. TDRG, DL. ♦ Perioadă a anului caracterizată prin prezenţa anumitor fenomene, procese, aspecte (ale naturii, vegetaţiei etc.) legate sau determinate de specificul unui anotimp. V. sezon **(3).** *Om neştine era căsătoriu ce-ş sădi viia... Cînd se apropie vreamea rodului, tremease robii lui cătră lucrători, să ia rodul lui.* CORESI, EV. 296. *În vremea cireşilor s-au scris cu zamă de cireşe* (a. 1805). IORGA, S. D. XIII, 31. *Era pe vremea salcîmului, seara, după ploaie.* M. I. CARAGIALE, C. 80. *Fiind vremea poamelor ş-a nucilor, stigmatele acestea erau fireşti.* SADOVEANU, O. X, 141. *Pînă pe vremea fînului, femeile n-au voie să meargă cu furca-n brîu, torcînd, că bate piatra.* ŞEZ. II, 197. ♦ (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de", care precizează sensul) Timp anume din cursul zilei, al serii sau al nopţii; p. restr. ceas, oră. *Lîngă o fîntînă feace-se a culca cămelele sara, la aceaea vreame cînd muierilor este obiceaiu a ieşi a scoate apă.* PO 76/14. *Într-aceia dzi au fost război foarte tare şi mare, pînă la vremea de chindie.* M. COSTIN, O. 73. *Au poruncit ca să dea cu tunurile la 12 ceasuri, vreme de namiezi, cînd au îmbrăcat caftanul.* R. POPESCU, CM I, 462. *Duminică, la vreme de chindie, prea luminatul domn, Io Constandin Basarab Voievod..., i-am dzis cum că mă las de vlădicie de voia mea.* ANTIM, P. XXIII. *La vreme de chindie, prea luminatul domn... au trimis la noi cu poruncă mare pre duhovnicul lui.* id. O. 226. *Singur, pe vremea-nnoptării, M-opresc pe-o colină şi cînt.* COŞBUC, P. II, 88. *Au căzut oameni străini la vreme de sară, jupîne şătrarule.* SADOVEANU, O. X, 39. *Să nu-l oprească în cale vreun mojic cumva ca să-l întrebe cît e vremea.* CAMIL PETRESCU, O. I, 33. *Cînd a început să însereze bine, colea pe vremea culcatului, a pus sub perina fetei... brăbănoc.* MARIAN, O. II, 83, cf. ALR SN V h 1 381/279. ◊ Loc. adv. **Pe la o** (sau **cu bună) vreme** = pe la apusul soarelui. *Mîni, pe la o vreme, sîntem înapoi la Piatra.* HOGAŞ, DR. II, 2. *Cu bună vremi.* ALR SN V h 1 381/386. *Pă la o vreme.* ib. h 1 381/784. ◊ Expr. (Prin Olt.) **La orice vreme** = la miezul nopţii. CIAUŞANU, V. ♦ (Învechit, rar) Veac **(II 2).** *Te-au pecetluit în şeapte vremi* (text marginal: şeapte veci). DOSOFTEI, ap. GCR I, 254/21. ♦ (Gram.; învechit, rar) Durată a unei vocale sau a unei silabe. *Ce este vremea? Este lungirea sau scurtarea glasnicii sau a slovenirii.* EUSTATIEVICI, GR. RUM. 19^v/12, cf. 11^v/13.

2. (Urmat de determinări genitivale sau precedate de prep. „de") Interval de timp delimitat în funcţie de anumite practici, obligaţii, cerinţe etc., care este destinat, consacrat, stabilit (şi obligatoriu) pentru desfăşurarea unei activităţi, unei acţiuni etc. *De nu-ş va cruţa voinicii, la vreamea de oaste, ce-i va învăţa să se străjuiască..., pre sineş va mîntui de vrăjmaşii lui.* CORESI, EV. 71. *Ieşi la secerătură la vreamea secerăturiei.* PO. 101/3. *De va face aceasta la vremea plugului... să-ş piardză lucrul* (a.1646). GCR I, 119/31. *Va face aceasta la vremea plugului, cîndu-şi ară pămîntul.* PRAV. 1. *Va plăti şi cela ce va fura secere la vremea seceratului sau cuţăt la vremea tăiatului viilor.* ib. 9. *Nu l-au omorît, ce l-au izgonit den locul lui... şi iarăşi la vremea de oaste l-au adus.* ib. 290. *Nu putuse oamenii ara de toamnă, fiind vremea oştirei.* NECULCE, LET. II, 456/30. *Tăcerea între toţi iubitorii înţelepciunii lăudată este, însă la vreme de treabă icoana neştiinţii arată.* CANTEMIR, I. I. I, 105. *Fiind vremea haraciului să să dea la împărăţie, au făcut rînduială să strîngă.* R. POPESCU, CM I, 388. *Vremea săcerişului* (cca 1750). GCR II, 58/32. *Aceşti bani să-i dea pe 6 ciferturi şi un cifert mai mult la vremea mucareriului* (a. 1760). FURNICĂ, D. C. 18. *Arşiţa razii soarelui după cum este la vremea săcerişului şi la Eghipet.* AETHIOPICA, 46^r/15. *Nimeni de afară, de la ţară, să nu fie adus la judecată aici pe vremea arăturilor,... nici pe vremea secerişului..., nici pe vremea culesului de vii.* PRAV. COND. (1780), 154. *Cu acea mărturie, după vremea lucrului, viind aice la Divan, să li să hotărească pricina, cum va fi cu dreptul* (a. 1783). URICARIUL, XII, 311. *Vremea de coasă şi de sapă nu era să lucreze, să cîştige bani să se plătească.* DIONISIE, C. 193. *Vremea secerişului era şi trecută.* PETROVICI, P. 281/7. *Poftesc ca să vină cît de curînd vremea lucrului.* id. ib. 295/3. *Pă vremea strînsului acestor felurimi de zaherele fiind fost ploi, l-au adunat mai tot jilav* (a. 1819). DOC. EC. 193. *Să cuvine să le fie petrecerea bună şi cinstită şi la vremea lucrului de a fi foarte silitori, încît treaba de astăz niciodată să nu o lase pentru mîine.* GOLESCU, Î. 6. *Odihneşte-te, apoi să cinăm. Dar pînă va veni vremea mesei, spune-mi, mă rog, în care războaie ai slujit.* MARCOVICI, VEL. 17/9. *Chibzuind din cursul soarelui vremea mesei.* DRĂGHICI, R. 150/19. *L-am poftit, în sfîrşit, ca să-şi rădice pălăria, pe care în vremea mesei a ţinut-o pe cap.* ALBINEŢ, M. 26/2. *Acel umblătoriu... să se păzască la vreme de săceră.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 4/15. *Nu face să mergem tocmai la vremea mesii.* CARAGIALE, O. II, 54. *Nevoia de a se mişca îl făcu să se uite la ceas: era aproape vremea mesei.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 66. *Era pe la vremea mesei de seară.* BACALBAŞA, S. A. I, 132. *Pînă la vremea mesei, se plimbară prin*

curte. D. ZAMFIRESCU, R. 106. *Se plimbaseră pe străzi pînă la vremea mesei.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 219, cf. II, 59, CADE. *Vremea pescuitului întîrzia.* VOICULESCU, P. I, 21. *Ce se mai necăjea biata lelea Nuța, că Matei al ei, mai niciodată, nu era acasă la vremea mesei.* MOROIANU, S. 193. *Aproximativ se poate spune că se culege cam pe vremea seceril.* APOLZAN, P. I. 47. *Smărăndache știa totul din vremea școlarității.* CĂLINESCU, B. I. 24. *Așa zice fata că s-a întors pe la vremea mesei.* id. ib. 256. *Puteau să se și depărteze o zi, două, dar nu în vremea muncilor.* CAMIL PETRESCU, O. I, 19, cf. DL, DM, DEX. *Cîte glasuri sînt pe lume, Nu-i glas ca și-al cucului, Cînd e vremea plugului.* MARIAN, O. I, 29. *Sfîntul soare sus lucea, Vremea prînzului era.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 494. *La vremea prînzului i-o venit foame copilului.* GRAIUL, I, 13. *Vremea plugăritului.* ALR II 5 093/141. *Du-ți, mîndruț, doru cu tine,... C-amu-i vremea lucrului.* BÎRLEA, L. P. M. II, 77. *Se plimba, cît se plimba, Vremea prînzului venea.* BALADE, II, 176. ◊ (În proverbe și zicători) *Nu lega gura boului la vreme dă pășune.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 328. *Greierele în vremea agoniselii cîntă Și iarna cere să se împrumute,* se spune despre cei neprevăzători. Cf. PANN, P. V. I, 150/28, ZANNE, P. I, 484.

3. (De obicei construit cu verbe ca „a veni", „a găsi", „a fi", învechit, „a păzi", „a pîndi" etc.) Moment, răstimp (considerat) prielnic, favorabil (situației, împrejurărilor etc.), care este indicat, potrivit[2] **(2)** etc. pentru săvîrșirea unei acțiuni, pentru desfășurarea unei activități, pentru luarea unei decizii etc.; p. ext. ocazie **(1)**, prilej **(1)**. *Fu vreame se întoarrcă-se întru Machiedonia.* COD. VOR[2]. 7[v]/8. *Cînd apropia-se-voru anii cunoscutu fi-veri. Cînd veri-va vreamea (vreame s) ivi-te-veri; cînd turbare-se-va sufletul mieu în mînie, mesereare pomenești.* PSALT. 321. *Vreamea iaste, părinte, să-mi vii la muncă.* CORESI, EV. 184. *Nu-i vreame încă a mîna acasă oile.* PO 96/26, cf. 181/17. *Vine o vreme cînd... vă veți închina Părintelui* (a. 1643). GCR I, 108/23. *Înaintea Rusaliilor, află vreme Ștefan Vodă ca să să curățească de fratisău... și să ție toată țara însuși.* URECHE, L. 76. *Pre cela ce-l vor lăsa să moștenească bucatele cuiva..., acesta, dacă va veni vremea, poate și săngur, fără giudeț, să-ș ia acele bucate după cumu-s giuruite.* PRAV. 60. *Dzestrele să cade să le dea silitoriul fetei la vremea cînd să va mărita, iară să nu-i dea mainte.* ib. 205. *Sultan Murat..., văzînd acele amestecături între unguri, socotind bună vreme, purcede cu oști asupra Beligradului.* M. COSTIN, O. 281. *Cearcă să găsască vreme îndemînă... Să ucigă pre cel fără vină.* DOSOFTEI, PS. 33/9. *Pentru pizmași îmi vei da știre Cînd le-a veni vremea de peire.* id. ib. 192/18. *Acum este vremea a ajuta moștenirii tale.* BIBLIA (1688), 630[1]/42, cf. 414[1]/42, 526[1]/51. *Avea pathola asupra domnului, adecă inimă stricată și cerca vreme să facă rău domnului.* IST. Ț. R. 74. *Atunce au găsit vreme bună de fugă și s-au dus cu toată casa lui.* NECULCE, L. 62. *Toate după voie a isprăvi neputînd, vremea păștea, ca cînd va putea atuncea să isprăvească.* CANTEMIR, IST. 240. *Vremea este a să face pace* (a. 1703). FN 121. *Sultan Amurat, păzind vreme, au trecut fără veste la Brusa.* R. POPESCU, CM I, 243. *De să va întîmpla unul să boteze pre cineva la vremea căsătoriei celui botezat, poate să-l cunune altul.* ANTIM, O. 382. *Pîndea vreme ca să-i dea brînci.* MINEIUL (1776), 181[v1]/23. *Iată vremea ca să-ți arăt facere de bine.* HALIMA (1783), 21[r]/32. *Nu este încă vreme ca să ne veselim, că mie îmi este frică să nu cumva să se fie făcut vreo greșală.* ib. 127[v]/11. *Pîrlejind vreme, cu neîncetate osteneli am strînsu domnia mea.* PRAV. COND. (1780), 44. *Făcîndu-se bărbier la Iem, găsind vreme-l omorî, adormit, cu briciu și, fugind, veni la Țarigrad.* VĂCĂRESCUL, IST. 259. *Nu să întoarce îndărăpt la vremea rînduită.* INSTRUCȚIUNI, 3/2. *Vei scrie... cînd vei socoti că va fi vremea* (a. 1803). FURNICĂ, D. C. 232. *Păziră vremea cînd Darie șidea înainte cetății lidilor și făceră așa.* HERODOT[2], 258. *Lipsind... din ochii ionilor, aflară vremea de făcură ci le era... să facă de mult.* ib. 285. *Nu cred eu că ar fi venit vreme să se dea ei învinși turcilor.* MAIOR, IST. 163/20. *O, cuvioșilor! Mie-mi pare Că nu-i vremea de a clăti din spate.* BUDAI-DELEANU, Ț. 164. *Ar fi cuviincioasă vremea, ca să spunem pruncilor oareceva despre folosul învățăturei.* PETROVICI, P. 201/9. *Nu vă mai însărcinareți către acestea și cu grijele timpurilor celor de departe venitoare; căci cînd vine vremea, atuncea se află și svatul.* id. ib. 231/6, cf. BELDIMAN, N. P. II, 46/14. *Muierea lui..., păzînd vreme cînd dormea greu, i-au supt rana și pe bărbat au scăpat.* GOLESCU, P. 402/28. *Acuma, după ce s-au teorisit firea omului morale, vreme este a cerceta oarecum mai desăvîrșit și pre adevărata fericire spre carea dreptate este a să sili el.* POTECA, F. 256/8. *Bine este cînd apucă cineva înainte și de aceea gîndesc că este vremea să răspunz mai nainte de a mă întreba cineva.* HELIADE, O. II, 11. *Ei judeca că încă nu este vreme d-a cuprinde țările luate.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 71/18. *Nu-ți pierde îndrăzneala, căci va veni vremea îmbunătățirei.* MARCOVICI, D. 14/18. *Este vreme de a merge și noi acasă.* DRĂGHICI, R. 18/22. *A venit vremea a se lupta puternic pentru libertate.* BĂLCESCU, M. V. 117. *Să apăra cu pavăza... Cu ochii tot păzea vreme... Să dea cu sabia.* PANN, E. II, 70/9. *Nu putuse pune mîna pe Spancioc și pe Stroici, care ședeau la Cameniță, așteptînd și pîndind vreme.* NEGRUZZI, S. I, 158. *Nu fi răpitor... Să nu vie vremea să dai cinstea pe rușine.* id. ib. 249. *O, an, prezis atîta, măreț reformator!... Un duh fierbe în lume și omul ce gîndește Aleargă către tine, căci vremea a sosit!* ALEXANDRESCU, M. 5. *Îi acasă! Acu-i vremea.* ALECSANDRI, T. 1109. *Veni vremea să plec la Socola.* CREANGĂ, A. 116. *Tată, a venit vremea să-mi dai ce mi-ai făgăduit.* ISPIRESCU, L. 2. *Nu știu ce nevoie au de tine, dar văd că ministru nu te mai fac. Cinci guverne au fost răsturnate și ai tot rămas la o parte... – Va veni vremea,... poate mai curînd decît gîndești.* I. NEGRUZZI, S. I, 257. *Pîndindu-l cum se mișcă, stă, vreme potrivind.* COȘBUC, P. II, 96. *Va veni vremea cînd ne vor îmbia să ne batem.* SBIERA, F. S. 117. *Se hotărî să aștepte vremea cînd... va putea să ia tronul celuilalt.* ANGHEL, PR. 53. *Se vor culege fiecare la vremea potrivită.* PAMFILE, A. R. 71. *A sosit vremea... să încercăm să aducem la noi cît mai multe exemplare.* ARH. OLT. V, 94, cf. CADE. *Luminate Doamne, poruncește. Viața mea-i în mîinile Măriei tale și-ți sînt rob. – Încă n-a venit vremea, răspunse Duca.* SADOVEANU, O. X, 182. *A venit însă vremea... să facem lumină.* id. ib. 255. *Pînă la vremea*

plecării, toți ofițerii treceau pe chei. BART, S. M. 13, cf. MOROIANU, S. 52. *Ele sînt semnul că se apropie vremea cînd tu și tovarășa ta aveți să vă despărțiți pentru totdeauna.* RALEA, S. T. I, 56. *Nu poci să fac nimic... – „Este vremea, frate", uite ce-ți scrie maiorul!* CAMIL PETRESCU, O. II, 23. *Hotărî că a venit vremea să meargă toată lumea la culcare.* VINEA, L. II, 314. *A venit vremea să-mi fac și eu un rost.* H. LOVINESCU, T. 117, cf. TUDORAN, P. 57, DL, DM. *Vine vremea unor asemenea reprezentații.* IST. T. I, 27, cf. DEX. *Venise vremea să hotărască ei singuri viitorul.* SCÎNTEIA, 1981, nr. 12037. *Venitu-mi-o vremea mie Să mă duc la cătunie.* MARIAN, O. I, 26. *Cîntă cucu-n par de nuc, Vint-a vremea să mă duc.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 302. *Nu-i departe vremea cînd se va isca el.* ȘEZ. II, 61. *Sculați, sculați, mari boieri, Că nu-i vremea de-a dormi.* VICIU, COL. 29. *A venit vremea să vezi încaltea și puterea lui Dumnezeu.* FURTUNĂ, V. 12, cf. DENSUSIANU, Ț. H. 276. *Da, ce, mîrțane, acuma-i vreme de sfadă?* PĂCALĂ, M. R. 152. *C-a vini vremea să mor.* MAT. DIALECT. I, 117. *Iaca, moș Adam, Și tu, maică Iovo, Mie mi-a venit Vremea de-nsoțit.* BALADE, I, 286. *Mie, taică, mi-a venit Vremea de căsătorit.* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 71. *Amu-i vremea să-l ducă.* O. BÎRLEA, A. P. I, 519, cf. II, 179. *Doamne! Mie... mi-a venit Vremea de căsătorit.* FOLC. MOLD. I, 179. ◊ (În proverbe și zicători) *Nu rîde de măgar că vine vremea să încaleci pă el.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 540. *Copilul, pînă vremea nu-i vine, nu iese din zgăul mă-sei.* id. ib. II, 78. *Întîi bine să te socotești vremea cînd îți vine, apoi să te sileșți la ceea ce vremea ți-arată.* id. ib. VIII, 175. *Și-a găsit vremea a țese pînza*, se spune despre cei care încep a lucra într-un moment nepotrivit. Cf. ZANNE, P. III, 272. ◊ **La** (sau, învechit și regional, **în) vreme = a)** l o c . a d v . și (rar) a d j . (și, învechit, în formele **în dulce** sau **în bună vreme)** (care este, se face etc.) la timpul oportun, la momentul potrivit; (care se face, se produce etc.) în timp util. *Tu dai piște lor în dulce vreame* (b u n ă *vreame* D, *vreamea* b u n r ă H). PSALT. 301. *Da-voi voao ploaie în vreame* (cca 1560). CUV. D. BĂTR. I, 6/19. *Rodul nostru... la vreame să-l dăm.* CORESI, EV. 301. *Corabia...e în vreame împlută bineșor pără unde-i iaste ei măsura.* PRAV. LUCACI, 165, cf. MARDARIE, L. 176²/1. *Ochii tuturor la tine nădejduiesc și tu dai lor hrană în vreme bună.* BIBLIA (1688), 427²/32. *Tăcerea sau la vreme a înțeleptului grăire a multora pildă și învățătură... este.* CANTEMIR, I. I. I, 117. *N-au putut să strîngă haraciul, ca să-l trimiță la vreme la bairam, după obicei.* R. POPESCU, CM I, 389. *Să aibă purtare de grijă... a trimite om la vreme ca să-și ia dejmă* (a. 1773). URICARIUL, IV, 17/13. *Mănîncă, supuindu-te din cele ce s-au gătit la vreme.* AETHIOPICA, 39ᵛ/21. *Ai odrăslit spic de mucenie copt la vreme.* MINEIUL (1776), 168ʳ¹/16. *La vreme nu l-au urmat, ci au lăsat de au trecut vremea cea orînduită.* PRAV. COND. (1780), 68. *Pomană i-am făcut... după cum să cade la un neguțător, iar la vreme îi voi face* (a. 1785). FURNICĂ, D. C. 120. *Bărbați tătari, bini ați venit de ne-ați sfătuit lucruri buni și la vremi ați nemerit.* HERODOT², 234, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Fiul... să va naște la vreme.* PRAVILA (1814), 156/26. *Omul lucrează pămîntul bine; și-l samănă la vreme.* GOLESCU, P. 219/2. *Pămîntul rodește dacă va cădea ploaia la vreme.* HELIADE, O. II, 106, cf. I. GOLESCU, C. *N-au slobozit la vreme uneltele trebuincioase* (a. 1836). DOC. EC. 643. *Spre a agiunge în vreme la capăt, este uneori nevoit a face săltături.* ASACHI, S. L. II, 338, cf. VALIAN, V. *Necompărînd Serdachi la vreme, îl judecă în contumacie.* VASICI, ap. BARIȚIU, C. II, 17. *O grăpare... făcută ovăzului în vreme, cînd pămîntul începe a se zbici..., îi pricinuiește cele mai priitoare urmări.* I. IONESCU, C. 71/20. *Sosi-va ea oare la vreme?* BĂLCESCU, M. V. 120. *Primind în vreme țitația, n-au venit la judecată* (a. 1852). ARH. OLT. IX, 51. *Franția, în vreme, au înlăturat pedanții.* RUSSO, S. 81. *Datoriile stăpînii de casă către slugile sale sînt:... a le hrăni cu îndestulare,... a le deștepta respectul religiii și în sfîrșit a le plăti simbria... la vreme.* PENESCU, M. 8/11. *De se va purta bine cu muma sa, va căpăta și el iertare la vreme.* SION, P. 58. *Fără plocat, n-ar fi sosit la vreme.* CARAGIALE, O. I, 122. *Mergea agale, agale,... sărutînd, în vreme, o sfîntă de ploscă.* ap. ȘĂINEANU, Î. 123, cf. DDRF. *Totul e să sameni la vreme.* ANGHEL, PR. 81, cf. TDRG. *Pentru ce n-ai pedepsit-o la vreme?* DELAVRANCEA, O. II, 234, cf. CADE. *Sosit la vreme spre a primi sceptrul din mîna lui August, îl asistă în ultimile clipe.* ARH. OLT. XII, 294. *Ajungem la vreme în astă sară.* SADOVEANU, O. X, 10, cf. SCRIBAN, D. *Într-alte grădini ale țării să se fi ivit soarele la vreme?* ARGHEZI, S. VII, 218. *Poetul, dacă n-are toate bucuriile vieții la vreme, e lipsit de avînt și închipuire.* CĂLINESCU, C. O. 38. *Lada din peșteră a venit tocmai la vreme.* TUDORAN, O. 37, cf. DL, DM, DEX. *Dacă nu-s parale să dai la vreme, apăi una o dăm lui și una rămîne nouo.* GRAIUL, I, 386, cf. ALR I 297/77, 116, 305, 345, 381, ib. I 372/355, NALR – B, II h 371/34, h 386/27. (În proverbe și zicători) *Toate la vreme să fac, la vreme să și prefac.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 178. *Mergînd mai nainte, nemerești la vreme, iar mai tîrziu, rămîi în urmă.* id. ib. *Tot să alergi, la vreme cînd nu pleci,... nimic nu izbutești.* id. ib. *Agonisirea la vreme înlătură lipsa și nevoia.* ZANNE, P. V, 11; **b)** l o c . a d v . (prin vestul Transilv.) te pomenești că...; se poate întîmpla să..., poate că...; nu cumva... *La vreme nu-i ști cînd te-ai născut.* MAT. DIALECT. I, 103. *La vreme ai de gînd să meri de-acasă.* ib.; **c)** l o c . a d v . (regional; în forma **în vreme**) devreme. Cf. ALR I 319/40, 49, 249, 837, ib. 879/40, 69. *M-am grăbit ș-am pus cucuruzu prea-n vreme.* ALR II 3552/2. *M-am silit ș-am sămănat... prea-n vreme.* ib. II 3552/316. **Fără (de) vreme = a)** l o c . a d v . (și în formele **înainte de vreme,** învechit, **înainte vreme, ainte de vreme, nainte de vreme)** prea devreme (față de momentul potrivit); înainte de termen; la timp nepotrivit. *Nu vor fi fără de vreame judecate păcatele de Dumnezeu.* CORESI, EV. 148. *Venit-ai încoace ainte de vreame a munci noi?* id. ib. 232. *Nu vor pre noi ocări c-am început fără vreme cest lucru.* PRAV. LUCACI, 175. *Va... naște ainte de vreame.* PO 248/21, cf. MARDARIE, L. 105²/18, 265²/2. *Să păzește ca să nu piiae cumva fără vreme* (a. 1654). GCR I, 167/22, cf. ST. LEX. 174ʳ/1. *Pre toți îi duci la moarte,... Pre mulți și fără vreme duci la aceasta cale.* M. COSTIN, O. 322. *Sufletele celor fără de lege peri-vor fără de vreme.* BIBLIA (1688), 435²/13. *Întra în casă... fără de vreme, cînd le era voiea.* NECULCE, LET. II, 309/3. *Ce*

folos noaă şi ei Vidra cu sfatul fără vreme au adus? CANTEMIR, I. I. I, 67. *Cene să va afla să treacă fără vreme... să aibă a da gloabă* (a. 1696). ŞTEFANELLI, D. C. 16. *Pacea o au stricat cu ei făr' de vreme.* R. POPESCU, CM I, 497. *Moartea... au secerat făr' de vreme pre această floare aleasă.* ANTIM, O. 190. *Nu fără vreme se poate aci face întrebarea aceia.* MAIOR, IST. 123/6, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Călindariul se face cu un an mai nainte de vreme.* PETROVICI, P. 223/3, cf. LB. *La nebăgata de samă sau mai nainte de vreme urmată tămăduire a unor asemine patimi din lăuntru..., adeseori formează o mutare a boalei la alte locuri.* ALBINEŢ, M. 7/10. *Înlăturîndu-se fără vreme, au pricinuit adeseori inflamaţia celor mai nobile organe.* id. ib. 42/20, cf. VALIAN, V. *Consulul înainte de vreme s-au dus la Buda* (a. 1844). BARIŢIU, C. II, 284. *O lasă făr' de vreme lipsită de mulţămire.* CONACHI, P. 81. *O moarte crudă te răpi fără vreme.* BĂLCESCU, M. V. 133. *Oamenii mor mai totdauna din vreo întîmplare, înainte de vreme.* MAN. SĂNĂT. 21/13. *Am fost aproape prietin a tînărului poet săcerat fără de vreme.* RUSSO, S. 152. *Sora... Plînge... Şi, ca pomul ce jos pică, Viaţa-mi cade fără vreme!* ALECSANDRI, P. I, 16. *Ne-aţi venit apoi..., Vestejiţi fără de vreme, dar cu creieri de copil.* EMINESCU, O. I, 151. *Ne supără, ne îmbătrînesc fără vreme.* CARAGIALE, O. IV, 37. *Cel ce adoarme înainte de vreme... să-şi afle cuvenita răsplată în ghionturi numărate.* SLAVICI, O. I, 85. *Ideea că-i tînără şi se prăpădeşte fără vreme îi rupea inima.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 23, cf. MARIAN, NA. 14, DDRF. *S-au fost împrietenit cu el de mai înainte vreme.* XENOPOL, I. R. VI, 43. *Ştiu c-a pierit fără vreme Flăcăul voinic şi frumos.* COŞBUC, P. II, 15, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Scris e să mori fără vreme.* MURNU, I. 16. *Am dat la lumină înainte de vreme o operă care n-a fost plivită de buruieni.* BUL. COM. IST. I, 89. *Se trezise înainte de vreme.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 11, cf. M. I. CARAGIALE, C. 15, CADE. *Ne-a părăsit înainte de vreme.* SADOVEANU, O. XX, 32. *Drept admiraţie pentru regele dispărut înainte de vreme,... toţi cei prezenţi să se ridice în picioare.* ULIERU, C. 24. *Mulţi din noi vor roadele faptelor lor să se coacă înainte de vreme.* CĂLINESCU, C. O. 152, cf. BLAGA, POEZII, 12. *După înfăţişare, i-ai fi dat cel puţin treizeci, că era îmbătrînit înainte de vreme.* CAMIL PETRESCU, O. I, 44. *E născut înainte de vreme.* VINEA, L. II, 151, cf. DL, DM, DEX. *Flori frumoase-am sămînat, Fără vreme s-o ciuntat.* BÎRLEA, L. P. M. II, 229, cf. MAT. DIALECT. I, 120. *S-o copt fără de vreme.* ALR – M h 819/231. *Şi-aşa trec zilele mele: Una bună, zece rele! Tinereţe ca a mele Petrecute făr' de vreme.* FOLC. MOLD. II, 333. *Cine se culcă nemîncat să scoală fără vreme.* PANN, P. V. III, 81/6, cf. ROMÂNUL GLUMEŢ, I, 45, ZANNE, P. IV, 3. *Dacă vei şti de toate, îmbătrîneşti fără vreme.* ZANNE, P. V, 582; **b)** loc. adj. (învechit şi regional) care se întîmplă, se produce, apare, se desfăşoară etc. înainte de timp, prea devreme sau pe neaşteptate, într-un moment nepotrivit; care este prematur; care este inoportun. *Să fugim amu de beţie şi de mîncare asuprită şi de cuvinte fără vreame, de urîciune,... de mînie şi de urgie.* CORESI, EV. 549. *Nu va fi în pămîntul tău născătoriu fără vreame.* PO 257/14, cf. MARDARIE L. 105^{2}/19. *Dragostea fără de vreme asemine este urîciunii.* EUSTATIEVICI, GR. RUM. 92^{v}/10. *De care primejdie întîmplata a lui Iulius Ţesar fără de vreme ucidere prin romani făcută îi scăpă pre dachi.* MAIOR, IST. 1/13. *Astă născare fără vreme cam supără pre tata.* NEGRUZZI, S. I, 247. *Ştiinţa poate întîmpina şi birui astăzi cauzele morţii fără vreme.* CARAGIALE, O. IV, 24, cf. DL, cf. ALR II 5 712/316. *Giungi fără durere, Moarte fără de vreme Mă luai, luai.* IZV. XVI, 415; **c)** loc. adj. şi adv. (învechit) (care are loc, se desfăşoară, se produce etc.) continuu, fără întrerupere. *Boala întră în trup... unora pentru mîncări fără vreme şi pentru beţii.* VARLAAM, C. 181. *Mă trudesc fără vreme cu suspini, cu jeale, Spăl în nopţile toate perinile mele.* DOSOFTEI, PS. 23/9. *Pre unii cutreierători şi a laudelor streine fără vreme şi fără socoteală pizmăluitori la meidanul luptii îi strigă.* CANTEMIR, HR. 24. *Unde este alergătura cea fără de vreme.* MINEIUL (1776), 60^{r1}/24. *Tăcerea fără vreme..., vorbirea de cele de nimic vrednice... să arate numaidecît şi cearta sufletului şi pofta banilor.* POTECA, F. 235/5. Loc. adv. **De (la) o vreme (încoace)** sau **dintr-o vreme** = (începînd) de la un moment dat; de cîtva timp. *Fugiia cele două steaguri de cătane de la o vreme numai de un tătar.* M. COSTIN, O. 191. *De la o vreme, nepăzindu-se orînduielele lor, s-au amestecat şi mulţi alţii în breasla aceasta* (a. 1786). N. A. BOGDAN, C. M. 82. *De la o vreme aleg viţeii de la vaci.* ECONOMIA, 80/16. *De la o vreme, în loc de paţinaţite au început a-i chiema cumani.* MAIOR, IST. 161/18. *Aşa s-au obicinuit de la o vreme încoace* (a. 1822). DOC. EC. 258. *De la o vreme nici o îmbucătură măcar voia să mai mînînce.* DRĂGHICI, R. 27/6. *De la o vreme încoaci, să stăpîneşte de dumnealui Brătăşanu* (a. 1851). ARH. OLT. IX, 48. *Străinismul... începe de o vreme şi supt toate chipurile a ne înăduşi.* RUSSO, S. 167. *Lumina zilei se împuţina, pînă ce de la o vreme se făcu mică.* GANE, N. III, 18. *De la o vreme încep a-i slăbi puterile.* CREANGĂ, P. 214, cf. 220, 227. *De la o vreme i se urăşte chiar unei femei cu petrecerile.* CARAGIALE, O. I, 272, cf. III, 38. *De la o vreme încoace însă, nu ştiu ce avea, că era tot galeş, trist şi dus pe gînduri.* ISPIRESCU, L. 2, cf. DDRF. *Izvorul moşiilor de dăruit începu de la o vreme a se împuţina.* XENOPOL, I. R. II, 98. *Sta ziua-n prag..., Cu ochii zarea măsurînd, Şi nu veneau! Şi, dintr-o vreme, Gemea, bătut d-un gînd.* COŞBUC, P. I, 100. *De la o vreme le-a venit şi lor lehamite de atîta vărsare de sînge.* SBIERA, F. S. 19. *Dacă de la o vreme ne-am gîndit şi la cei pierduţi..., aceasta se datoreşte... ivirii din nou a ideii conducătoare.* IORGA, C. I. II, 52. *Afară ningea şi, de la o vreme,... devenisem imaculaţi.* ANGHEL, PR. 175, cf. TDRG. *De-o vreme încoace surorile ei începură să facă un lux îngrozitor.* AGÂRBICEANU, A. 130. *De la o vreme,... muncile făcute în casa şi pe moşia primarului, cu braţele şi cu carăle, deveniră mai grele.* PĂCALĂ, M. R. 66, cf. 83. *De la o vreme încoace şi baba şi eu pusesem nasu în cenuşe.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 180. *De la o vreme s-a arătat iar soarele şi în două zile omătul s-a mistuit.* SOVEJA, O. 18, cf. 31. *De la o vreme, observi că ţi-ai pierdut forţa de inhibiţie.* IBRĂILEANU, A. 8. *De la o vreme, a luat-o spre munţi.* RĂDULESCU-CODIN, M. N. 29. *De la o vreme nici nu mai ştiam pe unde mergem.* CAMIL PETRESCU, P. 117, cf. id. O. I, 38, 234. *Treburile..., de la*

o vreme, au început să se scrintească. IZV. XIV, 119. *De la o vreme începuse să-mi fie frică.* VOICULESCU, P. I, 16, cf. II, 142. *Un aer de pustie însă parcă te împresură de la o vreme; mergi, mergi şi nu se îmbracă zarea... cu verdeaţa unei păduri.* SADOVEANU, O. XIX, 17. *De la o vreme litografia nu-l mai interesează destul.* OPRESCU, S. 97. *Evit de la o vreme să mai ies la ceasul cînd apune soarele.* CĂLINESCU, B. I. 7, cf. 65. *De la o vreme..., pe măsura îngroşării peliculelor şi a formării de apă capilară, consistenţa scade.* CHIRIŢĂ, P. 298. *De la o vreme i s-a pierdut urma.* TUDORAN, P. 73, cf. DL, DM. *Termenul „vecin"... a început de la o vreme... să indice pe toţi ţăranii aserviţi.* PANAITESCU, O. Ţ. 42. *De o vreme, nefiind încă bătrîn, înfăţişarea îi era mereu răstălmăcită.* V. ROM. ianuarie 1974, 14, cf. DEX. *Televiziunea transmite de la o vreme numai comedii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 5/2. *Văzînd de la o vreme că nu e lucru de şagă,... chiemă îndată pre toate paserile la sine.* MARIAN, O. II, 305, cf. id. INS. 205. *Diavolul a rîs cît a rîs de prostia lor, dar de la o vreme s-a pus şi el pe gînduri.* FURTUNĂ, V. 9. *De la o vreme începu a se văicăra şi a plînge.* IZV. XIII, 218. *Dă la o vreme iar cîntă.* O. BÎRLEA, A. P. I, 152. **Pînă la o vreme** = pînă la un moment dat. *Înotăm, neprecepîndu-ne, pînă la o vreame şi an cu soroc.* CORESI, EV. 56. *Împărţirea căsaşilor... să fie pînă la o vreme, iară nu, de totului tot.* PRAV. 148. *Nu pînă la o vreme i-au cercat Constantin Vodă, ce vro doi ani.* M. COSTIN, O. 174. *Cu boierii trăiè pînă la o vreme, pentru că era om de ţară.* NECULCE, L. 93. *Aşa era datina varvarilor să lăcuiască pînă la o vreme într-o ţară, apoi... cu toţi se ducea.* MAIOR, IST. 55/11, cf. 34/6. *A mers această împestriţare pînă la o vreme.* HELIADE, O. II, 419. *Oare nu se întîmplă de asemine şi doftorilor, cărora nemerindu-li-se pîn' la o vreme curile, după oarecare nenorocite întîmplări se nu li se nimerească nici una?* ALBINEŢ, M. 35/8. *Pînă la o vreme s-au purtat bine.* BĂRAC, T. 10/23. *Pînă la o vreme treburile i-au mers bine.* DL, cf. DM, DEX. *Am răbdat pîn' la o vreme, Dar acuma n-am putere.* FOLC. MOLD. I, 99. **La vremea asta** = într-un moment (nepotrivit) al zilei, al nopţii sau al anului. Cf. GANE, N. III, 176. *Cine-o fi la vremea asta?* DELAVRANCEA, O. II, 322. *Încotro mergeţi d-voastră la vremea asta şi pe locurile aistea, domnişorule?* HOGAŞ, M. N. 66. *Cine o fi la vremea asta?* H. LOVINESCU, T. 125, cf. DL, DM, DEX. **La o vreme** = la un moment dat; într-un tîrziu. *Nu ştiu dacă faci bine... a zis doctorul, la o vreme.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, în DL, cf. DM, DEX. ◊ L o c . c o n j . **De vreme ce** (sau, învechit, **că**) = **a)** (şi, învechit, rar, în forma **dacă vreme ce;** introduce o propoziţie cauzală) deoarece, pentru că, din moment ce. *Poate fi adevăratu, de vreme ce au fost avînd atîta vrajbă întru dînşii.* URECHE, L. 75. *Mărturia lui nu este bună, de vreme ce el este... minciunos* (a. 1646). GCR I, 123/2. *Eu plecatul, deaca vreme ce întru învăţătură chemat sînt, ca întru chiemarea mea să petrec şi cum îm zic dascăle ca şi cu lucrul şi cu numele acista să fiu plecaţilor ai miei ucenici întru învăţătura gramatichiei..., pre aceasta a o tălcui am gîndit.* ST. LEX. 217^{v}/12, cf. 217^{v}/3. *De vreme ce la nevoia ta la mine şi la agiutorul meu ai năzuit,... supt apărarea mea te-am primit.* M. COSTIN, O. 293. *De vreme că fu chemat să margă la viaţa cea de sus, chemă pre fraţii din pregiur.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 216^{v}/28. *De vreme ce stăpînul mieu nu cunoaşte... nice una den cîte sînt în casa lui,... le-au dat pre sama mea.* BIBLIA (1688), 29^{2}/26. *De vreme ce au murit Şărban Vodă,... boierii cei mari şi al doilea, carii să întîmplase în Bucureşti, s-au strîns toţi în spătăria cea mică.* IST. Ţ. R. 3. *De vreme că te-i grăbit de l-ai bătut, nu-l lăsa viu.* NECULCE, L. 110. *De vreme ce la vredniciile lui Traian a agiunge nu poate,... nu să ruşinează.* CANTEMIR, HR. 15, cf. id. I. I. I, 48. *Lăsăm, dară, fieştecăruia a zice cum va vrea şi a rîde cum va pofti, de vreme ce nici le este sfială, nici ruşine.* C. CANTACUZINO, CM I, 9. *N-au vrut să-l mai priimească să le fie crai ca mai nainte, de vreme că le făcuse mare pagubă.* R. POPESCU, CM I, 380. *Să nu te plîngi căci ţe-au furat pîinea, de vreme ce ţe-ai lăsat casa deşchisă* (a. 1694). FN 36. *Au purtat de grijă pentru mîntuirea oamenilor..., de vreme ce acesta este lucrul cel dintîi al bunătăţii lui.* ANTIM, O. 3. *Dar, de vreme ce nu este putinţă la noi, n-avem ce face* (a. 1724). IORGA, S. D. XIV, 20. *Îţi poroncesc ca să apuci cu răbdare (de vreme că de la tine însuţi nu poţi să le faci cu dragoste) toate acele pre care lumea le are amară* (a. 1750). GCR II, 48/9. *Să stăpînească cu toţi împreună de vreme că s-au dovedit lucrul că sînt cu toţi dintru acel Mira* (a. 1761). GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 64. *Aceasta este de mare stricăciune de vreme ce într-acestaş chip să smreduieşte auzul său* (a. 1775). PRAV. COND. (1780), 164. *De vreme ce m-ai pus şi pre mine paznic aceştii cetăţi, mă voi asemăna ţie.* MINEUL (1776), 162^{r2}/12. *Să-ş stăpînească fieştecare partea sa, de vreme că n-au avut nice unul scrisoare* (a. 1782). ŞTEFANELLI, D. C. 134. *Făr' de a nu ascunde nimic, de vreme că pofta mea este să aflu adevărul.* HALIMA (1783), 171^{r}/19. *Dă vreme ce sînt orînduit caimacam..., să las toate trebile acolo şi să viu la Bucureşti.* VĂCĂRESCUL, I. II, 14^{r}/12. *De vreme că pînă acum aşa s-au urmat întru aceeaş hotărîre..., găsim cu cale ca să rămîie atît împărţelele..., cît şi însoţirile* (a. 1785). URICARIUL, I, 168/3. *Dispri neamurile meli să n-aibă nice o supăr(are), de vremi că toţi banii diplin am luat în mîneli meli după tocmală* (a. 1790). ŞTEFANELLI, D. C. 193. *De vreme ce ne pierdum împăratul nostru..., noi ne închinăm ţie.* ALEXANDRIA (1794), 34/10, cf. MOLNAR, RET. 110/7. *Bunătăţi... să faci cu mare îndrăzneală, De vreme ce de moarte nu avem sminteală* (a. 1800). IORGA, S. D. XVI, 54. *A nu se supăra săraca raia, ducîndu-i cu sila a se judeca la alt loc, de vreme că s-au scris fetfa* (a. 1802). TES. II, 309, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Nici aceasta păşire nu o aflu a fi bună, de vreme ce unii părinţi... trimit pre prunci la scoală ca să-i vadă urniţi de acasă.* PETROVICI, P. 122/10. *I-au curmat zilele... lui Iracleu..., de vreme ce hotărîrea cea înaltă... au voit.* BELDIMAN, N. P. I, 38/19. *Trebuie să mai înveţe şi alte ceva, de vreme ce este datoriu să să facă bun iconom.* GOLESCU, P. 269/8, cf. LB. *Încetează dar de a te mai plînge, de vreme ce nu ai îndestulă îndrăzneală ca să fii uneltitorul fericirii tale.* MARCOVICI, D. 10/21, cf. DRĂGHICI, R. 162/25. *Îi destul de măreaţă durerea a suferi, De vreme ce-au fost în stare o nebună a iubi.* HRISOVERGHI, P. 68/4, cf. TEAMPE, O. S. 102/3. *Aici... îi o mare scumpete, de vreme ce oca de carne îi patru lei.* KOGĂLNICEANU, S. 42. *De vreme ce*

popușoiul să face mai pretutindene în Moldova, apoi ușor putem înțălege cît este de prețios pămîntul nostru. I. IONESCU, C. 61/3. *Te pui pe sine cu Dumnezeu de-o potrivă, De vreme ce clocești gînduri faptelor lui din potrivă.* CONACHI, P. 264, cf. CÎMPEANU, GR. ROM. 125/33, LITINSCHI, M. 13/23. *Instinctul... nu-i înțeles deopotrivă, nici poate fi, de vreme ce unii sînt crescuți cu mai puține mijloace intelectuale.* RUSSO, S. 6. *De vreme ce este așa, iată făgăduiesc a nu iubi niciodată.* NEGRUZZI, S. I, 45. *„Dacius Apulus" ar fi un... pleonasm, de vreme ce „Apulul" era numai dacic.* HASDEU, I. C. I, 250, cf. id. I. V. 59, COLUMNA, VII, 33. *Lesne înțelegi că, de vreme ce persoana care iubeam purta acest nume, nu puteam alege altă patroană.* ALECSANDRI, O. P. 18, cf. ODOBESCU, S. I, 12. *Sînt liniștiți, de vreme ce dorm și lumina-i stinsă.* EMINESCU, G. P. 53. *Trebuie să fie ceva neînțeles de mintea noastră, de vreme ce a făcut lucruri peste puterea omenească!* CREANGĂ, P. 87. *El tot nefericit ar fi fost, de vreme ce nefericirea lui era de un fel curat moral.* CARAGIALE, O. III, 8. *El putea mai lesne s-o facă, de vreme ce toți se supuneau la porunca lui.* ISPIRESCU, L. 31. *O asemenea căldură a fost numai periodică, de vreme ce în aceste locuri faciul urgonian alternează cu depozite lipsite de rudiști.* ARHIVA, I, 14. *De vreme ce copilul trebuia dus acasă și Mariica își pierdea timpul umblînd lela,... mustrarea era întemeiată.* SĂM. I, 215, cf. TDRG. *De vreme ce copistul era român, acest fenomen... nu mai poate fi invocat.* RF I, 76, cf. CADE. *De vreme ce trupe aliate se află în acestă zonă, guvernul... n-ar trebui să ceară avizul celui de la Paris.* TITULESCU, D. 20. *E un măcel inutil, de vreme ce regele e suspendat.* CAMIL PETRESCU, T. II, 406. *O fi avut și el un adăpost,... de vreme ce trage la oameni și iubește copiii.* VOICULESCU, P. II, 46, cf. SCRIBAN, D. *Se cunoaștea... miniatura, care are multă asemănare cu acuarela, de vreme ce mediul în care este suspendată materia colorantă este tot apa.* OPRESCU, S. 29. *De vreme ce ministrul n-o iubea cum merita, divorțul era soluția cea mai nimerită.* CĂLINESCU, S. 407. *De vreme ce era în oraș, inima nu-l lăsa să plece mai departe.* TUDORAN, P. 15, cf. DL, DM. *Limba este un factor de cultură, de vreme ce exprimă gîndirea.* PANAITESCU, C. R. 133. *Românii din episcopatul cumanilor erau în număr apreciabil și la un nivel economic satisfăcător, de vreme ce asimilează pe ungurii și sașii așezați în mijlocul lor.* C. GIURESCU, P. O. 40. *Omul are neapărat și suflet, de vreme ce fără acesta nu mai e decît cadavru.* STEINHARDT, J. 319. *Îl cîștigă în fața opiniei publice..., de vreme ce și el fusese convertit.* V. ROM. iulie 1973, 99, cf. DEX. *Îngerul său... Vă va omorî, De vreme ce n-ați pus în seamă Blestemul și rugăciunea mea.* TEODORESCU, P. P. 389. *De vreme ce el mi-a dat ce mi-a trebuit, pe dînsul l-am ascultat.* FURTUNĂ, V. 11; **b)** (introduce o propoziție condițională) dacă. *De vreme ce veți vedea cartea domniei mele,... voi să avăți a vă feri de acel sat* (a. 1602). CUV. D. BĂTR. I, 127/11. *Este de bine și de folos sufletelor noastre, de vreme ce ne va fi noo gîndul și voia* (a.1632). GCR I, 77/23, cf. URECHE, LET. I, 140/15. *De vreme ce vom să facem voroavă și pentru ucidere..., să cade să știm cum un fel de ucidere să chiamă grabnică* (a. 1646). GCR I, 121/13. *De vreme ce va giura văcariul cum nu știe de perirea boului..., să i să taie limba.* PRAV. 13. *De vreme ce... nu să cade omului grec a nu ști legile grecilor, cu cît era mai direpț?* BIBLIA (1688), [prefață] 8/1. *De vremi că cei mari... calcă pravilile..., noi cești mici... cum li vom ține?* NECULCE, L. 340. *De vreme ce muncele sînt de pururea văcuitoare, cine poate să număre munca?* (a. 1700). GCR I, 338/22. *De vreme ce moartea unui cetățean poate să fie neapărat trebuincioasă..., atuncea... are încă oarecare plecări și putere* (a. 1773). id. ib. II, 87/22. *De vreme ce știi blestema și a da moarte, arată puterea rugii tale.* MINEIUL (1776), 34^{r1}/27. *De vreme ce spre plata lefilor ostașilor din țară este trebuincios a se face o sumă de ajutor..., să se otcîrmuiască acestea cu dreptate* (a.1802). TES. II, 314. *De vreme ce vouă vi se cuvine această cinste..., hotărîți.* SADOVEANU, O. XXI, 534. ◊ E x p r . **La** (sau, învechit, **în) vremea sa** (sau **ei, lui, lor)** = la momentul potrivit^{2} **(2),** nimerit **(1),** adecvat situației, împrejurărilor, scopului etc. *Fi-va ca lemnul răsădit lîngă ieșitul apeei, ce rodul său dă în vreamea sa.* PSALT. 1. *De veți îmbla după învățătura mea și leagea mea păzi-veți și o veți face, da-voiu ploae în vreamea ei.* CORESI, EV. 459. *De nu să va nevoi să lucreze toate lucrurile la vremea lor..., să-și piiarză munca.* PRAV. 8. *Fieștecare la vremea ei prea slăvită, întru... slava lui H*[risto]*s.* MINEIUL (1776), 133^{v1}/5, cf. ECONOMIA, 212/24. *În anul acesta trebuie să facă pruncii conțepturi pentru ca să poată la vremea sa avea folos că au învățat a scrie.* PETROVICI, P. 305/5. *Se va face fiecare lucru la vremea sa.* HELIADE, O. II, 419. *Fă tot lucrul la vremea lui.* NEGRUZZI, S. I, 247. *Toate la vremea lor.* SADOVEANU, O. XIII, 193. [Curentul] *produce în jurul lui un cîmp magnetic, după legi cantitative pe care le vom cerceta la vremea lor.* CIȘMAN, FIZ. II, 232. *Orice, la vremea sa, prinde locul cel mai bun.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 175. *Toate lucrurile la vremea lor Și la Paște ouă roșii.* ZANNE, P. I, 56. (Cu parafrazarea expresiei) *Vorba-și are și ea vremea ei, Iar nu să o trînteșți cînd vei.* PANN, P. V. I, 14/15. *Vorba își are și ea vremea ei.* ZANNE, P. II, 808. **A apuca** (sau **a prinde)** (pe cineva) **vremea** = a fi, a se găsi într-o situație oarecare la un moment dat. *Au turburat și tîrgul și cu slujitori amestecați, pre unde, pe care au apucat vremea, acolea i-au omorît.* M. COSTIN, O. 68. *Cine nu-și aduce aminte de maiorul Bacinschi alergînd la foc..., cînd în uniformă, cînd în halat, după cum îl apuca vremea.* RUSSO, S. 179. *M-a prins vremea în miezul zilei la umbra unor fagi bătrîni.* BĂCESCU, PĂS. 332. (În credințe și superstiții) *Trebuie să bați în cociorvă, ca să steie hoții pe loc, unde i-a apucat vremea.* MARIAN, O. II, 247. **Nu știi** (sau **mai știi) cum vine** (sau **veni) vremea** ori **așa vine vremea,** se spune pentru a evidenția caracterul imprevizibil sau accidental al unor situații sau întîmplări la un moment dat. *Și gîndesc eu,... i-a veni el vreunul de hac... Dar iar mă întorc și zic: mai știi cum vine vremea? Lumea asta e pe dos, toate merg cu capu-n jos.* CREANGĂ, P. 248. *Ai să treci la psaltire, care este cheia tuturor învățăturilor, și, mai știi cum vine vremea, poate să te faci popă aici, la biserica Sfîntului Nicolai.* id. O. 182. *Iaca, domnule, mai zise părintele Ghermănuță, vîrîndu-mi și o săcure în desagi, iaca, poate să aveți nevoie,... nu știi cum vine vremea în pădure, cînd*

pleci la drum, nu-i rău să te îngrijeşti de toate. HOGAŞ, DR. I, 259. *Numele, chipul îl arătau levantin la origină. Doctor în România, fiindcă aşa venise vremea, putea fi negustor în Ţarigrad.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 105. *Într-o zi, nu-ş cum veni vremea de dădu o boală rea peste biata preoteasă, şi, după ce boli preţ ca la vro şase săptămîni, muri.* STĂNCESCU, B. 211. **Vine** (sau **a venit, va veni** etc.) **şi vremea mea** (ori **a ta, lui** etc.), se spune pentru a atrage atenţia că este inevitabil momentul favorabil cuiva, al aprecierii, al recompensării sau al pedepsirii cuiva. *Se uită la Frigurosul şi-i zise: – A venit şi vremea ta... – Cum o să vă pui să faceţi nişte cuie clănţănindu-vă dinţii!* ISPIRESCU, L. 323. *În sfîrşit a venit şi vremea mea!... strigă el, ameninţînd-o cu pumnii.* CONV. LIT. IX, 57. *Îţi va veni şi vremea ta, viclene! îl ameninţa Culi pe cel urs.* SADOVEANU, O. XV, 65. (Cu inversarea construcţiei) *Vremea mea încă n-au venit, iară vremea voastră pururea este gata.* BIBLIA (1688), 818²/40. **Vine** (sau, popular, **a veni) (ea) şi vremea aceea,** se spune pentru a exprima convingerea că ceea ce este aşteptat se va împlini. *A veni ea şi vremea aceea..., zise împăratul cam cu jumătate de gură.* CREANGĂ, O. 119. **Era şi vremea,** se spune atunci cînd intervine, cu puţin timp înainte de a fi prea tîrziu, o schimbare (în bine), un eveniment favorabil, aşteptat. ▭ *I s-au recunoscut, în sfîrşit, meritele. Era şi vremea!* **A i se apropia** (cuiva) **vremea** v. a p r o p i a. (Învechit şi regional) **Vreme cu prilej** = împrejurare sau complex de împrejurări care determină, permit sau uşurează desfăşurarea unei activităţi, efectuarea unei acţiuni etc.; ocazie potrivită. *Aflînd vreme cu prilej ca aceea, zise către împăratul...* VARLAAM-IOASAF, 68ʳ/11, cf. 145ʳ/2. *Tot au aşteptat vreme cu prilej.* ŢICHINDEAL, F. 12/9. *Găsind fabricantul vreme cu prilej, au scumpit marfa, vînzînd-o cu preţ încărcat* (a. 1823). DOC. EC. 284. *Un duşman de lup..., care de mult pîndea vreme cu prilej ca să pape iezii, trăgea cu urechea la păretele din dosul casei.* CREANGĂ, P. 21. *Cătă deci vreme cu prilej ca să-şi puie în lucrare cugetul său.* ISPIRESCU, L. 130, cf. CADE. *Am venit în preajma Iaşilor, aşezîndu-mă la pîndă şi aşteptînd vreme cu prilej.* SADOVEANU, O. X, 232, cf. STEINHARDT, J. 350. (Cu schimbarea construcţiei) *Şezînd încă ucenicul, cele şase luni trecînd, Şi găsind cu prilej vreme, aminte i-au şi adus.* PANN, P. V. II, 17/24. **A fi în vreme** = a fi în situaţia, în starea (considerată) potrivită, corespunzătoare, indicată pentru... *Mai puţin să va certa omul cel bat, cînd va fi prea omorît de beţie, decît cînd are fi numai în vreme; că atunce să cheamă că nu şti nemică ce face.* PRAV. 264. *O băgat cheia ş-o fost în vreme la zaru ăla.* ARH. FOLK. VI, 290. *Pi cîn am vini noi, mîncărili să nu hii niş caldi, nici reci, numa cum îs în vreme.* O. BÎRLEA, A. P. I, 574, cf. 297. (Regional) **La vremea vremii** = atunci cînd va fi momentul potrivit sau predestinat; atunci cînd va trebui. *Du-te, dragu mamei, şi-i du acolo de unde i-ai luat că, la vremea vremii, aiştia au să stăpînească pămîntu.* ŞEZ. II, 192. *Beţi voi, beţi şi mîncaţi, dar, la vremea vremii, au să-şi facă rîs şi din neamul nostru alţii cum v-aţi făcut voi rîs din urieş.* FURTUNĂ, C. 112. *La vremea vremii, şi-o da şi el roadele, de bună seamă.* UDRESCU, GL. **Vine vremea că...** = poate că... *Vine vremea că nu ştiu, cu toate că ai fost acolo.* Com. din BLAJ. ♦ (Învechit; adesea construit cu verbe ca „a veni", „a împle"; şi, învechit, rar, în sintagma *vreme cu soroc*) Interval determinat de timp în cuprinsul sau la sfîrşitul căruia trebuie terminată, încheiată o acţiune, o activitate etc. (planificată), trebuie achitată o obligaţie (materială), o datorie etc.; termen fixat (printr-un contract, printr-o convenţie, printr-un angajament) pentru încheierea unei acţiuni, unei activităţi etc. (planificate), pentru plata unei obligaţii (materiale), unei datorii etc. V. s c a d e n ţ ă, s o r o c. *El amu vreamea cu soroc cerşu numai, iară Domnul datoriul ertă lui, şi mai multu-i deade cu mult decît ce cerşu el rugîndu-se.* CORESI, EV. 284, cf. 283. *Aşa hrăni pre ei în acela an derept dobitocul lor. Cînd se-ară fi împlînd vremea, mearseră la el şi... dziseră lui.* PO 167/27. *De va lua vreun plugar pămînt strein să samene... şi, daca va veni vremea, de nu va lucra pămîntul bine..., să nu ia nemică den roada ce va face acel pămînt.* PRAV. 7. *Daca să va împle acea vreme, după cum le-au fost tocmala, să ţie acel loc cu chirie.* ib. 82. *Să-i ţie toate bucatele pînă cînd va veni vremea.* ib. 219. *Cînd ar veni vreme la zi să să dea banii, iar ne-am tocmit* (a. 1678). BUL. COM. IST. II, 259. *Viind împlinirea vremii,... vrut-au Dumnedzeu să vie Fiiul lui, să se nască din muiare.* ANTIM, O. 4. *Cu prelungirea vremii nu să poate stăpîni zălogul.* PRAV. COND. (1780), 114. *Legatum... să întinde pînă la sfîrşitul vieţii acelor cărora s-au rînduit, dacă testatorul nu va fi hotărît vremea.* COD. ŢIV. 102.

4. (Adesea la pl. cu valoare de sg.; de obicei urmat de determinări în genitiv care precizează felul) Perioadă (lungă) de timp (determinată cronologic), marcată de un eveniment istoric, cultural, ştiinţific etc. important, de prezenţa unei personalităţi (excepţionale) ori de o trăsătură dominantă privind stări, situaţii, fapte etc.; totalitatea evenimentelor, faptelor, situaţiilor etc. care caracterizează această perioadă de timp. V. e p o c ă **(1),** s e c o l **(2),** v e a c **(II 1).** *Scumpeate fu... în acea ţară... în vreamea lui Avraam.* PO 85/11, cf. 24/18. *Basarabă... fost-au pe vremea lui Sultan Murat.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 7/24, cf. 8/29. *Al doilea potop au fost pre vremea lui Eraclie.* M. COSTIN, ap. ŞĂINEANU, I. 197. *Tot mai bine ştiu cei de loc decît cei streini, însă ce să face în viaţa lor, iară nu în delungate vremi, iar istoriile celi vechi mai bine le ştiu istoricii.* NECULCE, L. 5, cf. 28, CANTEMIR, I. I. I, 27. *Această prorocire numai pe vremea marelui Constantin s-au împlinit.* ANTIM, O. 87, cf. 176. *S-au împărţit... la vremea Măriei sale, răposatului Şărban Cantacuzino voievod,... aceste mai sus numite sate şi moşii* (a. 1729). BUL. COM. IST. II, 245. *Pre vremea războiului avarilor... au văzut doi voinici luminoşi la chip..., carii mergea să între în beserica sfîntului.* MINEIUL (1776), 161ᵛ²/28, cf. ALEXANDRIA (1794), 1/2, 79/12. *Cu vreo cîteva sute de ani după vremile lui Claudie, fără de nici o mărturie au scris.* MAIOR, IST. 25/11. *Cei de pre vremea împeratului Aurelian în Dachia... era născuţi şi crescuţi în Dachia.* id. ib. 29/27. *Un strămoş a lui au fost pe vremea lui Vlad Vodă cu turcii în Ţara Muntenească.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 66. *Istoria vremilor ne arată că la epoca... întîi a neamului omenesc n-au fost nice o stăpînie pe lume.* id. ib. 345, cf. GOLESCU, P. 380/17. *După vremea lui Darie... s-au*

îndemnat prin multe chipuri ca să facă pre neamul persilor... spre a priimi pre cea de dînsul aflată noaă filosofie. POTECA, F. 10/29, cf. 126/12. *Lucrurile... s-au făcut din vremea crailor.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 6/5. *S-a întîmplat pe vremile sfinților apostoli.* MARCOVICI, D. 158/23. *Se trage tocma din vremea slăvitului voievod.* ARHIVA R. I, 35/23, cf. 52/2, VASICI, M. I, 5/21. *Ele s-au silit de a culege deosebite întîmplări și fapte, clasificate după vreme, loc și persoane.* IST. M. IV/14. *Dărîmat în vremea năvălirilor barbarilor, el fu rezidit.* BĂLCESCU, M. V. 163, cf. 9. *Predoslovia către Măria sa Craiul Ardealului este un curs de istorie a schimbărilor politico-religioase a vremii și o dovadă că limba scrisă a început cu tălmăcirile aceste.* RUSSO, S. 72. *A trecut vremea Petrarcilor, domnilor poeți!* BOLLIAC, O. 52. *Nu așa a fost în vremile mai denainte.* HASDEU, I. C. I, 197, cf. ALECSANDRI, T. 546. *A doua consecință a d-lui Barnuțiu, care vorbește de împărțirea proprietății fonciare..., este luată din vremi cu sute de ani înapoi.* MAIORESCU, CR. III, 109. *El revoacă-n dulci icoane a istoriei minune, Vremea lui Ștefan cel Mare, zimbru sombru și regal.* EMINESCU, O. I, 35. *Știrile asupra acestor vremi de mult apuse se culegeau din singurul izvor direct asupra lor, din părintele istoriei, nemuritorul Herodot.* XENOPOL, I. R. I, 23. *Pentru vremurile lui Mihai Viteazul... asemene venituri erau neîndestulătoare.* id. ib. VI, 95. *Cîntai ca-n vis de-o lume Trăită-ntr-alte vremi.* COȘBUC, P. I, 216. *Mai trebuie ceva,... care e omul dinaintea ta, omul de la care vii și care... se afundă în adîncul vremilor.* IORGA, P. A. I, 7. *Și-a sfîrșit... cîntecul care se revărsa domol pe coarde, ca povestea șoptită încet a vremurilor care au trecut.* SĂM. VIII, 17. *Pietre informe prefăcute în giuvaiere am văzut... și stîngace cuțite de silex ce pretindeau a fi cea mai perfecționată armă pentru omor în alte vremuri.* ANGHEL, PR. 99, cf. 109, TDRG. *Documentele vremii ne arată o acțiune aproape sistematică în această direcțiune.* PĂCALĂ, M. R. 50. *Acest Todiraș din familia Nacul a funcționat în parte și pe vremea lui Gheorghe Ghica Vodă.* ȘTEFANELLI, D. C. 12. *Piatra trebuie să se fi găsit pe vremea lui Duca cel Bătrîn.* BUL. COM. IST. II, 108. *El nu era necunoscut în Europa, unde îl găsim încă din vremea cuprului și a bronzului.* PÂRVAN, G. 19, cf. id. I. F. 140. *Cum v-aș fi pus eu la butuc pe vremea vornicului!* SOVEJA, O. 21. *Pentru vremea romană cultura de la Dunărea de Jos se concentrează în colțul sud-vestic al Daciei.* AN. IST. NAȚ. I, 33. *Există oare de-a lungul vremurilor un poet mai mare decît acest Lev Nicolaevici?* IBRĂILEANU, S. L. 71. *Nu e cu neputință a o căuta în depărtatele vremuri ale paleoliticului.* ARH. OLT. V, 131. *Pînă acuma nu putem spune care e soarta celorlalte manuscrise..., dar în cursul vremurilor au mai pierit din ele.* RF I, 67. *Creștinismul la românii bănățeni... derivă de pe vremea romanilor.* MOLIN, R. B. 419. *Ne-am răspîndit cu frenezie sufletele în depănarea celei mai înflorite vremi din cîte se cunoscuse.* M. I. CARAGIALE, C. 55, cf. CADE. *Ni-i dat să ducem enigma vieții mai departe Și doliul vremilor apuse.* MINULESCU, VERS. 10, cf. TOPÎRCEANU, O. A. I, 196. *Asta a fost în vremea cea de bătrîni povestită.* SADOVEANU, O. XXI, 55. *Podurile sașilor serveau vara, din vremile cele mai depărtate, de pășunat turmele de oi.* MOROIANU, S. 5. *Interesul... pentru arta vremii îl duce mult mai departe.* OPRESCU, S. 33, cf. CONSTANTINESCU, S. I, 30. *Frișcăul scurt pînă la brîu exista și pe vremea țundrei.* APOLZAN, P. I. 168, cf. BUL. FIL. XI – XII, 33. *Oracolul din templul lui Apolon de la Delfi... exploata naivitatea oamenilor vremii.* BĂCESCU, PĂS. 186. *Sînt ca niște „bravi" din vremea lui Cervantes.* CĂLINESCU, S. 53, cf. id. C. O. 195. *Cronicarii, eruditii, moraliștii și poeții vremii scriu toți latinește.* VIANU, L. U. 11. *Sate mari și puternice nu mai sunt; acum e vremea cătunelor.* BOGZA, C. O. 353, cf. BENIUC, M. 54. *Cu toate că e din alte vremuri, mama înțelege totul, nu se scandalizează de nimic.* VINEA, L. II, 105, cf. DL, DM. *Empirismul său era expresia unilaterală a științei vremii sale.* IOJA, S. L. 317, cf. IST. LIT. ROM. II, 10. *Ea a fost ocupată încă din vremea feudalismului timpuriu.* STOICESCU, S. D. 5. *Satul devălmaș... nu poate revela decît o mică parte din aspectele succesive și complexe ale vieții obștilor în decursul vremilor.* PANAITESCU, O. Ț. 8. *Numele poporului nostru... se trage direct din vremurile antice.* id. C. R. 140, cf. IST. T. I, 9. *Această vînzare avusese loc tot pe vremea lui Dabija.* C. GIURESCU, P. O. 55. *În vremea marilor migrații n-a existat la noi meseria de apar.* HRISTEA, P. E. 45. *Vremea în care a trăit Cantemir este epoca călătoriilor.* REV. FIL. 1971, 1542. *Exprima starea generală de spirit a intelectualității vremii.* V. ROM. iunie 1973, 66. *Sînt pietrele de hotar... pe care le-au pomenit... cronicarii vremii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 2, 1/2. *Vremea elegiei a trecut.* ib. 1992, nr. 3, 6/1. *Am făcut armată legat cu funia, pă vremea lu Alixandru Ghica.* GRAIUL, I, 147. *Pe vremea-mpăratului Eliazar s-o ascuns soarele și luna.* CANDREA, Ț. O. 34. ◊ (În proverbe și zicători) *Orice vreme co-ale ei întîmplări.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 175. *Se fură ca în vremea lui Caragea,* se spune cu aluzie la nedreptățile și hoțiile care se săvîrșeau în timpul domniei lui Caragea. Cf. GHICA, S. 37, ZANNE, P. VI, 44, 45. *Parcă-i pe vremea lui Ciubăr Vodă,* se spune despre un om necinstit. Cf. ZANNE, P. VI, 56. *E de pe vremea lui Stan Pățitul,* se spune despre un om cu experiență. Cf. id. ib. 321. *E mai rău ca pe vremea lui Han Tătar.* id. ib. 338. *De pe vremea lui Ciubăr Vodă* (sau *Papură Vodă, Han Tătar*) (= de demult). Cf. ALECSANDRI, T. 1000, ZANNE, P. VI, 56, 254. ◊ *Vremea trecută* (ori *veche, de demult*) sau *vremurile* (ori *vremuri,* învechit, *vremi, vremile*) *vechi* (sau *trecute, de demult*), (poetic) *vremile bătrîne,* (învechit, rar) *vremurile de apoi* = trecutul (îndepărtat). *În acea țară... au locuit, în vremile vechi, dacii.* M. COSTIN, O. 203. *În vremile vechi, poftele stăpînilor pravile de lege supușilor era.* CANTEMIR, I. I. I, 54. *În vremile de apoi, un neam al vlahilor era în doao împărții.* C. CANTACUZINO, CM I, 31. *Le iertăm toate scîrbele... și pagubele cîte ne-au fost făcut nouă în vremile trecute.* ȘINCAI, HR. II, 98/16. *Rîul în treacăt spune ca cît sînge sîroaie În vremele trecute unda-i a purpurat.* HELIADE, O. I, 180. *Nu osteniți răbdarea lor, plîngînd dezghinarea năravurilor și lăudînd vremile trecute.* MARCOVICI, D. 181/22, cf. 241/20, HRISOVERGHI, P. 76/13. *Ne place a asculta povești frumoase din vremile trecute.* NEGRUZZI, S. I, 245. *În vremea veche trăia un împărat întunecat și gînditor ca meazănoaptea.* EMINESCU, P. L. 3. *În vremile bătrîne,*

cîndva, nu se ştie cînd, acest fel de pereţi se aflau cu partea de din sus privind tocmai spre cer. SLAVICI, O. I, 56. *În vremile vechi, întemeietorii Măidanului nostru s-ar fi aşezat mai întîiu în vîrful dealului numit: „Obîrşia Măidanului".* LIUBA – IANA, M. 27. *În vremea veche, lumea era mai bună.* MARIAN, INS. 49. *În mijlocul naturii mute,... Îmi aminteam de vremi trecute Şi mă visam în viitor.* IOSIF, PATR. 76. *În satul nostru trăia în vremurile de demult un om sărac ca vai de capul lui.* PĂCALĂ, M. R. 149. *Aceşti vecini... se bucurau din vremuri vechi de aceste privilegii.* GOLOGAN, C. R. 37. *Vine ca-n vremi de demult, Din margini, un bucium.* BACOVIA, O. 40. *Ascult... cu plăcere nişte minunate isprăvi din trecute vremi.* SADOVEANU, O. IX, 353. *Slujitorii au catastifuri mai puţin bune... decît în vremea veche.* id. ib. XIII, 12. *Din vremile bătrîne, cinstit, copilăros, Poporul, blînd, primise pămîntul drept prinos.* ARGHEZI, VERS. 395. *Cornul e corn, urechea e ureche, Aşa v-aţi pomenit din vremea veche.* id. S. V, 96. *Bătrînul era cu atît mai îndîrjit, cu cît asta vrusese..., dar se luase cu vorba... despre vremurile vechi.* CAMIL PETRESCU, O. II, 91, cf. GRAIUL, I, 6. *Din vremea de demult vin, nepoate!* FURTUNĂ, V. 9. *Morile în vremea de demult erau cine ştie la ce cuprins de loc.* id. ib. 20. *Bătrînii spun că cetatea e din vremile de demult.* FRÎNCU – CANDREA, M. 18, cf. DENSUSIANU, Ţ. H. 114. *În vremurli dă dămult, toţi împăraţî, cînd aveau copii, i ţînea-n colivii.* O. BÎRLEA, A. P. II, 405. *Vremea* (sau *vremurile*, învechit, *vremile*) *de acum* = epoca actuală (considerată din punctul de vedere al vorbitorului). *Nu le pot înţelege toţi oamenii... vremii de acum* (a. 1642). GCR I, 94/12. *În vremea de acmu ceşti mai tineri s-au tocmit toţi împreună.* PRAV. 58. *Aşa feliu de minuni nu se mai întîmplă pre vremile de acum.* PETROVICI, P., 303/11. *Vremea de acum ne ajută.* GOLESCU, P. 315/12. *Vremurile de acum se vor făli cu povestirea istoriei lui.* CARAGIALE, O. I, 303, cf. TDRG. *Vremea* (sau *vremurile*, învechit, *vremile*) *viitoare* ori (învechit) *vremile cele viitoare* = viitorul[1] **(III 1).** *Ce s-a mai lucra vremea viitoare va arăta.* NECULCE, L. 340. *L-au făcut însemnat şi în vremile cele viitoare* (a. 1778). BV II, 227. *Şi în viitoarele vremi... să se păzască ca o pravilă* (a. 1785). URICARIUL, I, 162/2. *Cercetarea de astăzi va da dovadă şi despre vremea viitoare.* HELIADE, O. II, 61. *Cîştigînd şi foc..., îi lipsea grija despre aceasta pentru vremea viitoare.* DRĂGHICI, R. 75/6. *În vremurile viitoare va acoperi cu slavă ţinutul de lîngă mare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 1, 14/3. ◊ L o c . a d v . **Pe** (sau, rar, **în) vremuri** (ori, învechit şi regional, **vremi**) = odinioară, (mai) demult; cîndva; în trecut[2] **(II 1);** cu ani în urmă. *Vînătorii, ce-s după apostoli, pre vremi, dereptătorii besearecii sfinţi şi învăţători.* CORESI EV. 331. *Se-au auzit... întărind tocmelele besericii, care să făcea pe vremi* (a. 1652). GCR I, 158/10. *Ceruse împrumut o mică sumă unui prieten pe care l-a fost îndatorat pe vremuri cu mult mai mult.* CARAGIALE, O. I, 138. *L-au ajutat pe vremuri să ajungă aşa de sus.* id. ib. II, 155. *Unii... spuneau că, în vremuri, şi pe tatăl băieţanului înecat şi pe alţi patru fraţi mai mari tot Siretu i-a mîncat.* SĂM. I, 325, cf. 133. *Vestit a fost pe vremuri poporul acesta românesc.* IORGA, P. A. II, 396, cf. TDRG. *Povestea tanti Lia că a fost la Veneţia, cu bărbatul ei, pe vremuri.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 313. *Tatăl ei, pe vremuri consilier la Curte,... îşi pierduse la cărţi toată averea.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 16. *Bărbatul ei avusese pe vremuri prăvălie.* id. ib. 167. *Pentru a se vedea cum se făceau pe vremuri vînzările..., dau mai la vale o veche poruncă domnească privitoare la satul Băloşani.* ARH. OLT. V, 122. *Ideea unităţii noastre naţionale este întreţinută pe vremuri... de aceşti mari negustori ai timpului.* GOLOGAN, C. R. 8. *El..., pe vremuri, cît a fost profesor de limba greacă, n-a ştiut altă cale decît străzile de la gimnaziu acasă şi de acasă la gimnaziu.* BASSARABESCU, S. N. 14. *Uitat-am ziua şi văleatul Ce-au înfrăţit pe vremi, odată, A mele stihuri de aramă Cu proza ta cea nesărată.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 110. *Pe vremuri, nici nu aşteptai să exprim o dorinţă, o ghiceai şi mi-o îndeplineai.* CAMIL PETRESCU, T. I, 252, cf. id. O. I, 8. *Cuvîntul s-a fixat... cu un singur accent..., născut pe vremuri, în momente de revoltă.* IORDAN, STIL. 66, cf. SCRIBAN, D. *Jurnalul de fiece zi... ataca, pe vremuri, guvernul ori opoziţia.* OPRESCU, S. 83. *Spunea de pe banca ministerială, pe vremuri, că românul are şapte vieţi.* ULIERU, C. 73. *Este vorba de bogata faună de pajuri şi vulturi pe care o adăposteau pe vremuri Munţii Măcinului.* BĂCESCU, PĂS. 226. *Rămăşiţele pămînteşti... au fost purtate pe vremuri cu mare alai.* ARGHEZI, S. X, 170, cf. id. P. T. 299. *Pe vremuri..., şedeam în gazdă la o obişnuită babă, care închiria camere mobilate.* CĂLINESCU, C. O. 33, cf. id. S. 157. *Am asistat pe vremuri la o polemică.* VIANU, L. R. 15. *A putut fi considerat pe vremuri ca un revoluţionar al formei.* RALEA, S. T. I, 236, cf. STANCU, D. 68, BENIUC, V. 11. *După glasul nazal,... Silion recunoscu pe Moroianu Alexandru, decanul promoţiei şi tartorul liceului, pe vremuri.* VINEA, L. I, 22, cf. DL, DM, IST. LIT. ROM. II, 111, T decembrie 1964, 33. *Îşi trimiteau, pe vremuri, oile la vărat la munte marii proprietari de moşii din Oltenia şi Bărăgan.* VUIA, PĂST. 94. *Această regiune economică de sub munte era pe vremuri cea mai dens populată.* PANAITESCU, C. R. 151, cf. DEX. *Pă vremi, iream mititel, irea coşurli opşteşti ş-alea prindea ghini la nevoi.* GRAIUL, I, 265. **(Mai) înainte** (ori **de înainte, dinainte,** învechit şi regional, **nainte,** învechit, **denainte) vreme** sau (regional) **înainte vremuri = a)** l o c . a d v . odinioară; (de) mai demult. *Pentru... această ocină am avut gîlceavă mai dinainte vreame* (a. 1596). CUV. D. BĂTR. I, 74/30. *Între păgubaşi nu va fi fost nice o vrajbă mai denainte vreme.* PRAV. 305. *Au trimis şi craiul leşesc sol la papa, făcîndu-i ştire că are el de grije Muldovei, să nu hie cu turci şi mai denainte vreme fiind supt grija sa.* M. COSTIN, O. 47. *Încă şi din boierii mazili, ce fusese mai denainte vreme cu boierii la curte..., nu i-au mai lăsat să iasă în laturi.* N. COSTIN, în BUL. COM. IST. I, 192. *Mai nainte vreme fusăsă visternic mare şi-n Ţara Muntenească.* NECULCE, L. 85, cf. 206. *Domnul le trimisese mai nainte vreme la Focşani.* R. POPESCU, CM I, 571. *Să să înto(a)rcă la pămîntul lor să hii birnici, precum au fost şi înainte vreme* (a. 1720). BUL. COM. IST. IV, 51. *Un bătrîn ce-au avut cumpărătură mai denainte vreme* (a. 1732). GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 22. *Au fost şezut mai înainte vreme tată-său acolo în Dărmăneşti* (a. 1737). ŞTEFANELLI, D. C. 35. *Mai înainte vreme era obiceiu aici în ţară de să*

scotea pogonărit pe vii (a. 1765). FURNICĂ, D. C. 21. *Cîți am cunoscut sînt toți morți mai denainte vreme.* MINEIUL (1776), 29[r1]/3. *Fîntînile... se numesc ale lui Kiriac din Craiova, pe care mai înainte vreme au fost și heleșteu* (a. 1784). ARH. OLT. V, 96. *Athina, și mai nainte vremi fiind mare, atuncea, mîntuindu-să de tirani, și mai mult să întărîră.* HERODOT[2], 275. *Cu 20 lei i-am fost preotului datoriu mai de înainte vreme* (a. 1801). ȘTEFANELLI, D. C. 297. *Înainte vreme, tot se mai găsea din timp în timp cîte un boier, cîte un logofăt... care înregistrau zi cu zi, oră cu oră cele ce se petreceau.* GHICA, S. 86. *Mai înainte vreme hoții erau tot mai puțini.* MARIAN, INS. 49. *Ce vezi d-ta acuma nu mai era așa înainte vreme.* ANGHEL, PR. 176. *Înainte vreme..., domnia Moldovei era teacă fără sabie.* SADOVEANU, O. XIII, 173. *Fetele din Săcele erau crescute înainte vreme foarte aspru.* MOROIANU, S. 37. *Înainte vreme aria de clocire a acestei specii se întindea pînă către Cernavodă.* LINȚIA, P. III, 178. *Țăranilor cu oi mai multe... li se zicea înainte vreme păcurari.* VUIA, PĂST. 30. *Ca și înainte vreme, el refuză... începețoșarea clericalist-bizantinistă predicată.* REV. FIL. 1971, 1548. *Nicolae Alexandru.... A avut meritul de a întări și cetatea Bucureștilor, ce ființa, astfel, mai dinainte vreme.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 4, 16. *Copiii de școală... învățau mai nainte vreme de la dascălul bătrîn..., troparul zilei.* VICIU, COL. 10. *Tu... să culegi căpșune jos, pe unde culegea mai înainte vreme baba.* FURTUNĂ, C. 7. *Înainte vremuri, împărații dacă aveau copii, i ținea mai mult arestați!* O. BÎRLEA, A. P. II, 405, cf. NALR – MB II h 147/591; **b)** l o c . a d j . (învechit; în forma **mai dinainte vreme**) care a fost, a existat odinioară, mai demult. *Alte obiceie vechi... avea domnii cei mai denainte vreme.* GHEORGACHI, LET. III, 310/5. L o c . a d v . **Pe vremea aceea** sau **pe acea vreme, pe acele vremuri,** (învechit) **pe vremile acelea,** (regional) **pe vremea aia, pe vremurile alea** = pe atunci; într-o perioadă anterioară, caracterizată prin anumite evenimente, situații, fapte, stări etc. (despre care este vorba). *Boierii pe acee vreme nu mai putè suferi să fie călcați de acei doi boieri.* NECULCE, L. 109. *Pre acea vreme, epitrop Vulturului era.* CANTEMIR, I. I. I, 54. *Samarcanda... era capitala tătăriei pă vremile acele.* GORJAN, H. I, 2/16. *Pe vremile acele, mai toate țările erau bîntuite de războaie grozave.* CREANGĂ, P. 183. *Pe vremile acelea nu erau drumuri așa de bune, ca acuma.* MARIAN, INS. 510. *Ce bine trebuie să fi fost pe vremea aceea.* D. ZAMFIRESCU, A. 30. *Pe vremea aceea..., pe cei prinși îi strîngea cu harapnicul.* ANGHEL, PR. 178. *Ion Negru era pe vremea aceea omul cel mai avut din sat.* AGÂRBICEANU, A. 204. *Conținea mai tot ce... cultura putea pe vremea aceea să împărtășească omenirei despre univers.* ARH. OLT. V, 87. *Pe vremea aceea stăpînea în Crîngu un boier mare, bogat.* MIRONESCU, S. 51. *Avea avere frumoasă pe Bărăgan..., unde-și țineau avutul mai toți gospodarii mari și mici din Săcelele Brașovului pe acele vremuri.* MOROIANU, S. 8. *Pe acea vreme limba literară avea atîtea origini cîte dialecte literare erau.* BUL. FIL. XI-XII, 9. *Pe vremea aceea, zoologia noastră era în fașă.* BĂCESCU, PĂS. 11. *Așa era strada noastră pe vremea aceea. Acuma s-a prefăcut.* SADOVEANU, E. 117, cf. DL, DM, BARBU, Ș. N. II, 33. *Pentru el Brașovul nu era, pe vremea aceea, nici Turnul Alb, nici Biserica Neagră,... nici Tîmpa.* V. ROM. februarie 1974, 4, cf. DEX. *Trebuie să ținem seama că pe vremea aceea nici nu exista la Timișoara învățămînt superior.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 8/3. *Iera lume foarte puțînă pă vremurle-alea.* O. BÎRLEA, A. P. I, 161. **După vremuri** (sau, învechit și regional, **vreme, vremi**) = în cursul timpului; cu trecerea timpului. *După vreame..., învățătorii, spuind veachea și nooa leagea, mult adauseră de la ei.* CORESI, EV. 394. *Au fost dupre vremi și pre alocuri luminători în slovania* (a. 1776). BV II, 215. *Urmînd fericiților păstori, celor ce, după vremi, au stătut în Țara Rumânească* (a. 1794). GCR II, 154/4. *Pentru neferii ce sînt în slujba țării... să-i rînduiască domnul, după vremi, făcînd vorbă pentru aceasta cu boierii pămînteni* (a. 1802). TES. II, 315. *După vremi, au cerut rufetul boiangiilor, ca să li să dea și lor domnescul nostru hrisov de întărire coprinzător și de celelalte orînduieli și obiceiuri ale rufetului lor* (a. 1803). FURNICĂ, D. C. 228. *După vreme, neavînd cu cine să ne mai învrăjbim vom începe războiul între noi.* GOLESCU, P. 178/18. *După vremi, s-au pus și din cavafi staroste; iar mai de multe ori au fost dintre papugiii meșteri* (a. 1823). DOC. EC. 287. *S-au văzut, după vremi, și se vede încă și în zioa d-acum că norodul urăște pre senatori.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 79/16. *Ai dat dovezi de iubire de dreptate... în deosăbitele slujbe a patriei, cu care, după vreme, ai fost însărcinat* (a. 1836). IORGA, S. D. VII, 87. *După vremi, monastire s-a zidit* (a. 1863). HASDEU, I. C. I, 139. *Mulți durară, după vremuri, peste Dunăre vrun pod.* EMINESCU, O. 147. *După vremi, Mulți păgîni am dat de smîntă!* COȘBUC, P. I, 84, cf. TDRG, DL, DM, DEX. **De pe** (sau **din**) **vremuri** = **a)** l o c . a d j . (și în forma, învechit, **de pe vremi**) care a existat în trecut[2] **(II 1);** care există de foarte mult timp. *Mulți de pre vremi împărați s-au dorit să o dobîndească.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 6[v]/18. *Se văzu o mulțime de gropi... făcute de cercetătorii de comori de pe vremi.* ODOBESCU, S. II, 172. *Tatăl ei era cel mai vestit ghitarist fără perdea de pe vremuri.* CARAGIALE, O. II, 51, cf. III, 103. *Mîne-i Anul-Nou, știi bine, Și-obicei din vremuri este Ca-ntr-această zi să fie Sărbătoare.* COȘBUC, P. I, 71. *Nu mai păstrează nimic din comorile de artă din vremuri.* IORGA, P. A. I, 119. *Înființarea băncii „Arhanghelii" fu vestită prin următoarea știre apărută prin gazetele de pe vremuri.* AGÂRBICEANU, A. 545. *Se știe că cea mai însemnată bibliotecă de pe vremuri, așezată în Văcărești, a fost a lui Nicolae Mavrocordat.* BUL. COM. IST. I, 15. *S-a format împrejurul bisericei celei bogate și frumoase de pe vremuri a Craiovei.* ARH. OLT. V, 100. *Evoluția lui, împreună cu „tinerimea generoasă" a partidului liberal de pe vremuri, s-a desăvîrșit în poporanism, la „Viața românească".* SADOVEANU, O. XX, 30, cf. BĂCESCU, PĂS. 319. *Erau... urme din marele codru de pe vremuri al Vlăsiei.* CAMIL PETRESCU, O. III, 10, cf. DL, ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 29,10/4; **b)** l o c . a d v . (și în forma, învechit, **de vremi**) din timpurile vechi; de demult, de odinioară. *În tîrgul de vremi statornicit, micul debitant știe ce marfă se caută.* CARAGIALE, O. III, 103. *La o margine a orașului, se ridica de pe vremuri o biserică.* id. ib. IV, 85, cf. III, 15, 96. *Făcea oamenilor semn să intre în lan, așa cum apucase dumnealui din vremuri.*

ANGHEL, PR. 84. ◊ Expr. În **adîncimea** (sau **negura**) **vremii** = în trecutul îndepărtat. *Aici a fost odată... scaunul vestiților bani ai Severinului, a căror obîrșie se pierde în adîncimea vremii.* VLAHUȚĂ, R. P. 8, cf. DL, DM, DEX. ♦ P. ext. (La sg.) Societatea dintr-o anumită perioadă (istorică); ceea ce este specific societății dintr-o anumită perioadă (istorică). *Fiind silit... vremii să se supuie oarecum streinul.* AETHIOPICA, 35^{v}/3. *Nu lua pe nimenea în bătaie de joc, fie cît de mic. Căci vremea poate pe tine să te coboare și pe acela să-l rădice.* GOLESCU, P. 37/23. *Unii învață zicînd că se cuvine a sluji și vremii și a învăța mai vîrtos pre cele mai noo.* POTECA, F. 188/12. *Nu aveau nevoie de a se ține de tradiția politică a vremii.* RUSSO, S. 82. *Era unul dintr-acei oameni... care-și prefac sufletul și portul după vreme.* NEGRUZZI, S. I, 71. *I se recunoștea... dreptul de a zice și a face oricui orice, de a jigni sentimentul public în orice formă, de a sta împotriva vremii sale.* IORGA, P. A. II, 140. *Trebuiau să învingă prejudecățile fiziologice și medicale ale vremii în care au trăit.* MARINESCU, P. A. 71. *Rînduiala vremii se făcea după alte semne și învoieli.* VOICULESCU, P. I, 101. *Aceste lacune se pot suplini prin bogata activitate ziaristică a vremii.* CONSTANTINESCU, S. III, 145. *O podoabă, o cusătură sunt ușor de schimbat după gustul și moda vremii.* APOLZAN, P. I. 226. *Șiroaiele de lacrimi care au scăldat acele pagini alinau suferințe și întăreau nădejdi ale vremii.* VIANU, L. U. 8. *Potrivit obiceiurilor vremii, nu s-a putut desfășura fără cîntec.* IST. LIT. ROM. I, 13. *Reflectă preocupările majore și gîndirea vremii.* IST. T. I, 20. *Urmînd obiceiul vremii, s-a căutat pentru sediul episcopatului o așezare cît mai potrivită.* C. GIURESCU, P. O. 37. *Pot fi citite observațiile despre „gustul de lectură al vremii".* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 9/1. ♦ (La pl.) Stare de lucruri caracteristică unei anumite perioade (istorice); împrejurări, circumstanțe (care însoțesc o întîmplare, un fapt, o acțiune sau un fenomen); totalitatea unor condiții (sociale, politice etc.) date. *De multe ori cad vremi iuți spr-înșii.* CORESI, EV. 375. *Nu sînt vremile supt cîrma omului, ce bietul om supt vremi.* M. COSTIN, O. 144, cf. 47. *Boierilor celor mari le arăta dragoste și cinste, că nici prè mult n-au domnit a doa domnie, nici vremile nu-i slujiè.* NECULCE, L. 87. *Lupul părul, după vremi, își schimbă, iară din firea lui nu iese.* CANTEMIR, I. I. I, 221, cf. id. HR. 75. *Atîta slujiia și într-acelea vremi norocul izbîndei lor, cît nici o țară, nici un pămînt au putut sta împotriva lor.* C. CANTACUZINO, CM I, 12. *În mijlocul vremilor acestora... au mers Vasilie Vodă în Țara Moldovii.* R. POPESCU, CM I, 364. *Au lăsat de au mers oștenii leși și lipcani la Hotin și pe la Cernăuți, pînă va vedea cum merg vremile... și, așa iar intrînd în țară leșii, au început a supăra pre pămînteni.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 171/8. *Așa și Dumnezeu, după vremi, să înfrumușățează. Drept aceaia, cu alt fel de podoabă va veni cînd va judeca lumea.* ANTIM, O. 107. *Pînă acum sînt vremile tot bune, că n-am avut nici o supărare de turci* (a. 1787). FURNICĂ, D. C. 172. *Pînă acuma s-au arătat a fi fost lipsit și lepădat numai pentru nedreptatea vremilor* (a. 1791). IORGA, S. D. XXII, 81. *Acum au năvălit toți din toate laturile a scrie cărți, ca și cînd noi nu am avea alte griji pre vremurile aceste slabe, ci să cumpărăm cărți.* PETROVICI, P. XVII/4. *Nenorocirile... vin din schimbările vremilor.* GOLESCU, P. 33/12. *Îi vădește... pre lacomi așăzarea feții, prin carea să arată grijile, întristarea, singurimea, hule și prihăniri asupra nedreptăților vremilor și oamenilor.* POTECA, F. 243/24. *Așa păzit, încît să nu fi suferit nici o stricăciune nici a vremilor, nici de vrăjmășiile oamenilor.* id. ib. 343/1. *E! Ce mai vremi cînd eram în floarea mea!* HELIADE, O. I, 269. *Nenorocirile vremilor au hrăpit o parte din averea ta.* MARCOVICI, D. 15/17. *Îi scoase la cîmpii de prin munții unde îi aruncase vremile... turburate.* F. AARON, I. I, 38/3. *Chiar în acele vremi furtunoase și nenorocite romanii Daciei nu uitară că au o misie în omenire.* BĂLCESCU, M. V. 7. *Vom fi osîndiți nu după greutatea vremilor, dar după patima nedejdilor.* RUSSO, S. 13, cf. NEGRUZZI, S. I, 246, ALECSANDRI, P. 139. *Atîtea suferințe... ale vremurilor grele nu au putut învinge energia sufletului său.* COLUMNA, VII, 79. *Nu mai apucăm noi vremuri așa frumoase, drăguță!* CARAGIALE, O. IV, 31. *Vremile vin, vremile se duc: lumea merge înainte, iară omul cînd cu lumea, cînd împotriva ei.* SLAVICI, O. I, 68. *Păcătuit-a omul în vremuri fericite.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 3. *Săteni, ca și orășeni,... dați-vă mîna frățește și luptați... pentru apropierea mai repede a unor vremi mai bune.* BACALBAȘA, S. A. II, 41. *Au fost aruncați de vremuri jos în vale.* TURCU, E. 144. *Am văzut, mînați de soartea Vremurilor, bieți sărmani Alergînd pe la dușmani, Ca să-și afle moartea!* COȘBUC, P. I, 262. *Doamna care m-a luat sub ocrotirea sa, care m-a îngrijit în vremuri grele... să fi făcut toate astea?* D. ZAMFIRESCU, A. 173. *Trăiește-nfricoșatul vifor Al vremilor răzbunătoare.* GOGA, POEZII, 7. *O carte cu scoarțe străvechi... stătea de mărturie atîtor vremi nesigure, povestind viața unui sfînt.* ANGHEL, PR. 101, cf. 107. *Tradiția amintește vremuri cînd hoarde sălbatece călcau în picioare averea și viața sătenilor.* PĂCALĂ, M. R. 54. *Mari reforme spirituale... în vremile obișnuite nu le-ar fi adus o evoluție de decenii ori secole.* PÂRVAN, I. F. 17. *Avem destul temei să nădăjduim în vremuri și mai bune.* SOVEJA, O. 8. *A făcut parte din acele persoane cari se strecurau printre mulțime necunoscuți..., pe acele vremuri grele.* RĂDULESCU-CODIN, M. N. 17. *Vremurile cari au urmat... au fost mai puțin favorabile pentru propășirea și dezvoltarea comerțului.* GOLOGAN, C. R. 42, cf. BOCĂNEȚU, T. A. 127. *Poporul pe așa vremi se aciuia mai pe aproape, prin păduri și peșteri.* ARH. OLT. XII, 22. *Ei, dacă ai ști ce frumos ceas de aur, cu breloc, i-am făcut cadou odată de ziua lui, lui Titi... Hei, alte vremuri!* CAMIL PETRESCU, T. I, 342. *Nu sînt vremile sub cîrma omului.* SADOVEANU, O. X, 32. *Vremurile s-au schimbat și nici Măria ta nu poți privi bine, ca părinte, visurile unei copile.* id. ib. 108. *Pe aceste vremuri,... lefurile nu se primesc decît cu mari întîrzieri.* ULIERU, C. 42. *Trăim vremuri mari, să ne silim să fim pe măsura lor.* CĂLINESCU, C. O. 349. *S-au dus vremurile de acum treizeci de ani.* id. B. I. 80. *Trăim vremuri neobișnuite.* STANCU, R. A. IV, 99, cf. DL, DM. *Îndemnau caii ca pe hipodrom la Bizanț, în vremuri strălucite.* BARBU, PRINC. 95, cf. V. ROM. ianuarie 1965, 3. *Prin pădurile ei întinse, Măgura a fost și un loc de refugiu în vremurile tulburi.* C. GIURESCU, P. O. 28. *Începe să se lase prins de reveria unor apuse vremuri molcome.*

V. ROM. iulie 1973, 168. *Vitregia vremurilor care au urmat a făcut ca la Bistrița să nu mai rămînă decît două lespezi funerare.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 2, 17, cf. DEX. *E și el sub vremi și le simte presiunea.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 1, 3/2. ◊ (Învechit; la sg.) *Avem case grele și vremea nu ne slujaște, că sîntem supuș supt jugul păgînului.* ANTIM, O. 81. *Cînd se va întîmpla pîră și pricină sau între turci și între două raele, acest fel de pricină domnul Țerii Rumânești, după vreme cercetînd cu dreptate pe geluitor și pe pîrît, să împlinească dreptatea ce se va dovedi* (a. 1802). TES. II, 309. *Lăcomia unor aprigi, după vreme patrioți, Sfîntul loc îl defăimează, ca niște vitregi, ca hoți!* HRISOVERGHI, P. 10/1. *Era vremea p-atuncea, de n-avea păs săteanul.* ODOBESCU, S. I, 28. *Trebuie să joci după cum îți cîntă vremea.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. IV, 410. *Vremea cînd îți stă împotrivă, trebuie să te supui ei, ca să nu te supuie ea.* id. ib. VIII, 75. *A ajuns vremea... să nu se mai încreadă omul nici în cămașa lui.* ZANNE, P. III, 60. ♦ (Urmat de adjective posesive sau de determinări pronominale ori în cazul genitiv) Perioadă de timp raportată la o generație; (la pl.) stare de lucruri caracteristică acestei perioade. *Era săpat în vreamea tătîni-său lu Avraam.* PO 87/2. *S-au prilejit amu și în vremile noastre în cîteva rînduri, de aduseră a mulți nesocoteala și nebunia, mare cumpănă acestui pămînt.* M. COSTIN, O. 67. *Aceasta să știi că nu o suferim nicidecum a o face în vremea noastră* (a. 1783). PRAV. COND. (1780), 197. *Ție să ți-l închin,... măestru cîntăreț și viersuitoriu mai ales a vremilor noastre!* BUDAI-DELEANU, Ț. 66. *Omer a fost orb și gramerianii de pe vremea lui l-au hulit de barbar și neclasic.* RUSSO, S. 84. *El era un om foarte învățat și cunoscut pe vremea lui.* NEGRUZZI, S. I, 245. *În vremile noastre d. Iustin Popfiu își întogmește limba maternă în rime.* MAIORESCU, CR. I, 304. *Pe vremea părinților noștri trăiau oamenii mai mult ca astăzi.* CARAGIALE, O. IV, 23, cf. TDRG. *Fiecare dascăl, diac... scria cuvintele cum îi sunau lui în ureche sau cum se pronunțau ele pe vremea lui.* ȘTEFANELLI, D. C. VIII. *Biografia scrierilor celui mai mare istoric român al vremurilor noastre... numără sute de lucrări.* AN. IST. NAȚ. I, 9. *Cred că același sentiment l-aș fi avut și față de Eminescu, dacă aș fi trăit pe vremea lui.* IBRĂILEANU, S. L. 112. *Simțim prea bine răul vremii noastre.* GALACTION, O. 337. *Pe vremea d-voastră, doamnă, era o singură deosebire.* CAMIL PETRESCU, T. II, 31. *Povestește... ceea ce se petrecuse pe vremea tatălui său.* DRĂGANU, ROM. 625. *Preferăm să-l urmărim pe călătorul nostru în niște amănunte de care ne mirăm acum și care, pe vremea lui, poate păreau ridicole.* SADOVEANU, O. X, 31. *Steriadi... ocupă un loc caracteristic printre desenatorii vremii noastre.* OPRESCU, S. 94, cf. 55, 101. *Scriind... în latinește,... s-a adresat tuturor oamenilor de știință din vremea lui.* CONSTANTINESCU, S. II, 12. *Viețile paralele ale lui Plutarh vor fi banale față de cronica vremurilor noastre.* CĂLINESCU, S. 60, cf. IST. LIT. ROM. I, 20. *Vremea sa nu mai era a rațiunii și a seninătății impasibile.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1968, nr. 1, 12/1, cf. C. GIURESCU, P. O. 31, V. ROM. iulie 1973, 126. *Tradiția legăturii muzicii românești cu viața și cultura satului a căpătat în vremea noastră un conținut nou.* M 1974, nr. 1, 3, cf. MAGAZIN IST. 1974, nr. 3, 4, ROMÂNIA LITERARĂ, 1976, nr. 1, 14/2. ♦ (Rar) Eră geologică. *Tapirul și rinocerul au trăit pe la noi în vremea terțiară.* SIMIONESCU, F. R. 37.

5. (Adesea poetic) Derulare ireversibilă, considerată în mod absolut, a fenomenelor și a evenimentelor în succesiunea lor, a existențelor în schimbarea lor; succesiune (și simultaneitate) a proceselor realității obiective; dimensiune a Universului care reprezintă succesiunea (și simultaneitatea) existențelor, fenomenelor, evenimentelor etc. V. t i m p **(I 1).** *Vremea începe țările, vremea le sfîrșaște, Îndelungate împărății vremea primenește.* M. COSTIN, O. 321. *Ai născut... pre Cel mai presus de vreme.* MINEIUL (1776), 190 r1/36. *Această slavă nu să supune vremii, precum zidurile mănăstirești stricăciunii* (a. 1778). BV II, 227. *Vîrsta scapătă, vremea zboară, Nice mai întoarce a doa oară.* BUDAI-DELEANU, Ț. 133. *Aicea au loc cele ale ipocriziei, dar, însă, nu încît vremea, vinul, obiceiul să nu poată rădica masca.* POTECA, F. 254/16. *Să împarte toată mulțimea măsurilor vremii... în veacuri, în zăstîmpuri... și în călindar.* PISCUPESCU, O. 78/14. *Privește vremea ca un pămînt nelucrat.* MARCOVICI, D. 12/11. *Vremea mistuiește orice este pămîntesc.* id. ib. 388/11, cf. id. VEL. 34/24. *Din întunerec vremea se naște și-n întunerec în veci va fi.* HRISOVERGHI, P. 43/14. *Minunatul acela pod de peste Dunăre... atîtea veacuri au biruit vremea și furioasele valuri ale apei.* F. AARON, I. I, 6/25. *Vremea și nepăsarea compatrioților n-au ascuns pentru totdeauna leagănul, viața, faptele, moartea lor.* ARHIVA R. I, VI/26. *Este stare... Pe care trecerea vremei să n-o facă suferită?* CONACHI, P. 288. *Vremea trece... iute.* RUSSO, S. 19. *Nădejdea-mi e la vremea care vindecă toate.* NEGRUZZI, S. I, 48. *O! cum vremea cu moartea cosesc fără-ncetare!* ALEXANDRESCU, O. I, 116. *Ce crudă și nemilostivă-i vremea!* ALECSANDRI, O. P. 42. *Altul caută în lume și în vreme adevăr, De pe galbenele file el adună mii de coji.* EMINESCU, O. I, 130. *Vai! tot mai gîndești la anii, cînd visam în academii, Ascultînd pe vechii dascăli cîrpocind la haina vremii Ale clipelor cadavre din volume stînd s-adune.* id. ib. 140. *Vreme trece, vreme vine, Toate-s vechi și nouă toate.* id. ib. 194. *D-zeu e vremea însăși cu tot ce se-ntîmplă-n ea, dar vremea la un loc, asemenea... roții, ce deodată cuprinde toate spițele, ce se-ntorc vecinic.* id. P. L. 41. *Vremea trece, flăcăul începe și el a se trece.* CREANGĂ, P. 142. *Mai vorbesc cu un prieten, trece vremea.* CARAGIALE, O. I, 291. *Merg, și-n mersul meu spun lumii că-i cumplit al vremii zbor.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 6. *Curge vremea și ne-ngroapă.* id. ib. 67, cf. ȘĂINEANU, I. 248. *Stam ceasuri întregi cu el, fără ca să simt că vremea trece.* BACALBAȘA, S. A. II, 10. *Vremea-mi așterne pe suflet Cenușa ei aspră și moartă.* GOGA, POEZII, 70. *Vezi cum trece vremea Și tu, tot departe.* id. ib. 124. *Vremea pentru sine, oricît ar curge ea, nu are ființă.* ANGHEL, PR. 117. *Trupul bine îmbălsămat e păstrat intact în curgerea fără sfîrșit a vremii.* PÂRVAN, I. F. 80. *Un nouraș trandafiriu... zăbovise acolo, iar a doua zi avea să fie cine știe unde, ori nicăieri..., cum sînt toate lucrurile supuse vremei.* SOVEJA, O. 49. *Vremea vremuiește și-și caută de drum.* id. ib. 77, cf. 16. *Peste zvîrcolirile vieții, vremea vine nepăsătoare, ștergînd toate urmele.* REBREANU, I. 487, cf. RESMERIȚĂ, D.

Ţinutul... a fost ros de vreme în aşa fel încît a fost transformat aproape în cîmpie. ARH. OLT. V, 3. *A suferit uşoare modificări... în cursul vremii.* ib. 72. *Sînt... ruteni românizaţi... în cursul vremii.* RF I, 146. *Pare că, fascinată, vremea însăşi îşi conteneşte mersul.* M. I. CARAGIALE, C. 36. *Soarele spre asfinţit Şi-a urmat cărarea. Zi cu zi l-au troienit Vremea şi uitarea.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 7. *Şi-au amintit, scormonind unul pe faţa devastată a celuilalt, deşertul peste care a bîntuit vremea.* C. PETRESCU, C. V. 19. *Numele a fost tocit de vreme.* DRĂGANU, ROM. 39. *Cerul de sus, măsurînd vremea, se rotise cu zodiile lui întoarse şi arăta... miezul nopţii.* VOICULESCU, P. I, 42, cf. II, 82. *Vremea e mai leneşă la noi decît în alte părţi de lume.* SADOVEANU, O. L. 25. *Obrazul bătut de bruma vremii păstra urmele unei alese frumuseţi.* id. O. XXI, 93. *Nu ar izbuti să evoce cu atîta plasticitate trecerea impasibilă a vremii, care nu ţine samă de aşteptările şi dorinţele omeneşti.* BUL. FIL. XI–XII, 464. *Să fii în versul meu la fel de vie..., Fiindu-mi... Steaua mea peste întunecimi şi vreme.* ap. CONSTANTINESCU, S. I, 171. *Vremea ne mănîncă pe nesimţite viaţa!* ARGHEZI, S. V, 33. *Afară de unele „palate", casele clădite din paiantă... nu ţineau la vreme şi se tot cîrpeau.* CAMIL PETRESCU, O. I, 178, cf. DL. *Vine, vine, cine vine? Vine vremea după mine.* ISAC, O. 29, cf. DM. *Prin vreme, dintr-o altă primăvară, Se-ndreaptă către mine-agale-o fată.* ISANOS, P. 352. *Vremea stratifică frontul actoricesc în anotimpuri – nu de vîrstă, ci de creaţie – numite generaţii.* T august 1964, 35. *Cu trecerea vremii, cercetările au ruinat argumentele sale.* PANAITESCU, C. R. 109. *Satul... s-a împărţit în decursul vremii în Floreştii de Sus şi Floreştii de Jos.* C. GIURESCU, P. O. 46. *Grupează aceste note într-o redactare, urmînd firul vremii ca într-un jurnal.* REV. FIL. 1971, 1544. *Un singur lucru rămîne acelaşi, dincolo de vreme, de anchete şi declaraţii: librăria.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 2, 14/1. *Socotea acum că de fapt cosmosul nu are nici un echilibru şi că numai viteza vremii îl arată echilibrat.* V. ROM. ianuarie 1974, 14, cf. DEX. *Constat cu satisfacţie că vremea nu mă atrage decît superficial.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 6, 14/1. *Centrul oraşului... poartă patina vremii.* SCÎNTEIA, 1981, nr. 12122. *Au murit cică bătrîni ca vremea.* STĂNCESCU, B. 223. *Vremea însă nu se uită la cîrtirile tale şi se duce înainte.* FURTUNĂ, V. 17. ◊ (În proverbe şi zicători) *Vremea lumii soţie şi norocul alta.* M. COSTIN, O. 321. *Vremea şi celea noaă le află şi celea trecute le înnoiaşte.* N. COSTIN, ap. GCR II, 13/21. *Vremea este cel mai bun învăţător.* GOLESCU, P. 38/24. *Vremea are aripi, dar aripi ascunse, d-aceia nu o vedem cînd fuge.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 175. *Vremea e cu mult mai mare dă orice legiure mare.* id. ib. *Vremea nu-ţi mai dă ceea ce odată din vîrstă ai pierdut.* id. ib. 176. *Vremea stăpîneşte toate, vremea le supune toate.* id. ib. *Vremea toate le preface, p-altă parte le întoarce.* id. ib. *Vremea hotar n-are.* id. ib. *Vremea toate le găseşte şi toate le topeşte.* id. ib. *Vremea biruieşte cele mai mari întîmplări.* id. ib. 177. *Multe acoperite vremea le dăscoperă.* id. ib. 178. *Vremea descopere adevărul.* PANN, P. V. I, 51/4. *Ceasul umblă şi loveşte, Iar vremea se odihneşte* (= toate sînt trecătoare, numai timpul e statornic). Cf. id. ib. III, 151/14, DDRF I, 217, ZANNE, P. III, 94. *Vremea vinde lemnele, şi nevoia le cumpără.* NEGRUZZI, S. I, 250. ◊ Fig. *Timp şi spaţiu fug din sufletul tău şi rămîi asemenea unei crengi uscate, din care vremea... a fugit.* EMINESCU, P. L. 43. *Limbile vremii alunecaseră de pe tăişul lustruit al baltagelor de piatră pe luciul paloşelor de bronz.* VOICULESCU, P. I, 1. ◊ Expr. (Rar) **A nu-l prinde** (pe cineva) **vremea în loc** = a fi ocupat tot timpul, a nu sta nici o clipă neocupat. *Cum să taci, cînd tot întruna nu te prinde vremea-n loc, N-ai nici cînd închide ochii.* CONTEMPORANUL, I, 405, cf. DEX 744. **N-a intrat vremea în sac!** = este timp suficient. *Răbdare, tînărule! N-a intrat vremea-n sac, o să-ţi vie şi rîndul dumitale.* CARAGIALE, O. II, 69, cf. DL. (Regional) **A fi vremea între rotile** = a avea foarte puţin timp la dispoziţie pentru a face ceva. Cf. CIAUŞANU, GL.

II. (Adesea urmat de determinări care arată felul) Stare a atmosferei la un moment dat şi într-un anumit loc, caracterizată prin totalitatea elementelor meteorologice şi determinată de radiaţia solară, de circulaţia maselor de aer, de presiune etc.; (adesea la pl.) ansamblul fenomenelor sau al condiţiilor meteorologice la un moment dat şi într-un anumit loc; timp **(II 1).** *Le-au căutat... acestora oameni mutaţi pre aceste locuri a-şi schimba portul hainelor după vremea acestor locuri.* M. COSTIN, O. 270. *Mă acoperi supt aripi sfinte De năduşală-n vremea fierbinte.* DOSOFTEI, PS. 202/10. *Îmbrăcămintele... să... fie... după vreme* (a. 1685). GCR I, 276/7. *Vremea nu prea bună pentru corăbieri: piatră măruntă şi tunet* (a. 1693). ib. 8. *O, ce vreme bună de vînat* (a. 1703). FN 151. *Viind toamna şi răcindu-se vremea,... s-au întors.* R. POPESCU, CM I, 420. *Aleargă curînd, că ai vreme bună.* ANTIM, O. 181. *Unii îl chiema... vihor, nemărturisindu-l pre dînsul a fi dumnezăul văzduhului, al vremii bune şi al vremii rele* (cca 1750). GCR II, 51/13. *Piste puţine zile s-au stricat vremea..., începînd a tuna ş-a fulgera* (sfîrşitul sec. XVIII). LET. III, 193/31. *După ce trecu patru ceasuri, am priceput că lipseşti, dar vremea ne-au stătut împotrivă a ne mai întoarce.* HALIMA (1783), 53^{r}/19. *Vremea este împotrivă de nu să poate usca* (a. 1787). FURNICĂ, D. C. 170. *De va fi vreme ploioasă poate să zică cum că... plînge şi ceriul.* MOLNAR, RET. 116/17. *Să muiasă vremea şi gheaţa era subţire.* PETROVICI, P. 157/11. *La vreme de vifor se ceteşte Psalmul 90.* id. ib. 168/11. *Cînd era în Asia, afînd că frate-său este foarte bolnav..., cu toată împotrivirea vremii, cînd peste putinţă era cu corabia să călătorească, au plecat şi s-au dus la frate-său.* GOLESCU, P. 396/15, cf. LB, I. GOLESCU, C. *Doaă zile au avut ei vreme bună, cu vînt priincios.* DRĂGHICI, R. 9/6. *Este o pavăză împotriva... vremii rele.* I. D. GHICA, P. 22/21. *În aşa vremi călduroase şi umede foarte lesne putem răci.* ALBINEŢ, M. 105/22, cf. 107/15. *Se poate prevedea o vreme cînd atmosfera ar fi denaturată oarecum.* MARIN, PR. I, 67/37. *Vremea era frumoasă.* RUSSO, S. 169. *O vreme urîtă mă întristează.* NEGRUZZI, S. I, 57. *Du-te-n Pareng de te scaldă, Că dă Mitra vreme caldă.* BOLLIAC, O. 131. *Acolo se duceau oile singure de se adăposteau de vreme rea.* GHICA, S. 545. *Acela căruia i s-a tăiat un picior simţeşte durerile reumatismale*

provocate de vremea rea la piciorul tăiat, pe care nu-l mai are. CONTA, O. F. 51, cf. CONTEMPORANUL, I, 88. *Că de-i vremea rea sau bună, Vîntu-mi bate, frunza-mi sună.* EMINESCU, O. I, 123, cf. 46. *Amîndoi bătrînii aceştia erau... posomorîţi ca vremea cea rea, din pricină că n-aveau copii.* CREANGĂ, P. 73. *Eşti prost? să pleci pe vremea asta!* CARAGIALE, O. I, 143, cf. 273, IV, 21. *Era vremea cam ploioasă şi oamenii au rămas pe acasă.* SLAVICI, N. I, 13. *Bordeiele... parcă mocneau veacuri de suferinţi sub străşinile de moloz şi de hlujeni putreziţi de vremuri rele.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 9. *Baba Dochia, înainta mereu, nepăsîndu-i de ameninţările vremii.* CONV. LIT. XXII, 195, cf. RĂŞCANU, L. VIII, ŞĂINEANU, Î. 211. *Ciocănitoarea... serveşte românilor... de călindariu, prevestind... vreme frumoasă.* MARIAN, O. I, 76, cf. II, 118. *Această glugă în vremi rele... se pune peste cap.* LIUBA – IANA, M. 19. *Pe-aici e vînt şi vreme grea.* COŞBUC, P. II, 58. *Pe-aşa mînie de vreme îşi deschideau ochii în dimineaţa Anului Nou cele cinci suflete.* SĂM. I, 68. *Pronosticurile poporului cu privire la schimbarea vremii... sînt foarte adesea confirmate de observaţiile meteorologilor moderni.* CANDREA, F. 97, cf. ANGHEL, PR. 105, TDRG. *Vremea începînd să se răcorească, prin jud. Bacău se crede că nimănui nu-i este îngăduit peste această zi ca să se scalde.* PAMFILE, S. T. 2, cf. id. CER. 35. *Vremea era mereu senină, călduţă.* AGÂRBICEANU, A. 76. *Vremea nu se va înrăutăţi cu toate tunetele, nourii şi semnele rele.* ATILA, P. 52, cf. HOGAŞ, M. N. 155, PAPADAT-BENGESCU, O. I, 335. *Vremea se nimerise de sărbători tare potolită.* SOVEJA, O. 17. *Cînd e vremea bună, Savista şade în poartă.* REBREANU, I. 15, cf. RESMERIŢĂ, D., MOLIN, R. B. 416, CADE. *Fel şi chip se schimbă vremea; acuşi ninge, acuşi plouă, acuşi îi soare, iaca acum iar ninge.* MIRONESCU, S. 17, cf. BACOVIA, O. 19. *De-acolo, pe-o vreme ploioasă, Mi-am pus geamantanu-n tramvai Şi-abia am ajuns pîn-acasă.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 47. *Ca la toate reptilele, după vreme,... culorile sunt peste tot cînd mai vii, cînd mai şterse.* SIMIONESCU, F. R. 172. *Se stîrnise, încă din amurg, vreme rea.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 150. *Prorocea vremea mai bine decît orice calendar.* VOICULESCU, P. I, 159. *Era vreme nouroasă şi trăgea vînt răcoros dinspre munte.* SADOVEANU, O. XIII, 187, cf. XXI, 47, 138. *Plecasem pe vreme bună din Rodos.* BART, S. M. 50. *Vremea frumoasă predispune pe om la veselie.* IORDAN, STIL. 231. *Pentru vreme rece piesele obişnuite sînt „pieptarul" şi „cojocul".* APOLZAN, P. I. 95. *Cine nu-şi aminteşte de... tipul de abil prostănac al servitorului care nu vrea să deranjeze stăpînul pe o vreme caniculară.* CONSTANTINESCU, S. II, 35. *Un nour de pulbere stagnează peste sat. Pe o astfel de vreme, părăsesc locul unde m-am zbătut atîţea ani.* ULIERU, C. 124. *Gaiţa nu-i prea cunoscută ca pasăre ce anunţă vreo schimbare de vreme.* BĂCESCU, PĂS. 292. *O să se schimbe vremea.* ARGHEZI, S. XVII, 60. *Odată ce se ivi lumina dimineţii, se schimbă iar vremea.* CAMIL PETRESCU, O. III, 323, cf. id. P. 28. *După mersul vremii, sosirea lor oscilează.* LINŢIA, P. III, 176. *Se lucrează bine pe orice vreme.* CHIRIŢĂ, P. 554, cf. DL, DM. *Oraşul zăcea sub grădinile lui grele de frunziş, se răcorise vremea.* BARBU, PRINC. 167. *Îmi spunea că barometrul... arată vreme agitată.* T mai 1964, 59. *La stînă,... ieşeau la o săptămînă sau două după Rusalii, după cum era vremea.* VUIA, PĂST. 69. *Aspectul vremii de la o regiune la alta a prezentat contraste puternice.* SCÎNTEIA, 1965, nr. 6589. *Vremea a avut consecinţe negative şi pentru concurenţi.* SPORTUL, 1972, nr. 6930, 3/1. *Mama... a plecat pe o vreme cu lapoviţă, cu mine înfăşat în scutece.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 2, 18/2. *Vremea era prielnică acţiunii.* ib. 1974, nr. 27, 14/3, cf. DEX, H X 315. *Vremea era-ntunecoasă Şi cărarea lunecoasă.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 238, cf. 486, VAIDA. *Vremea se va îndrepta.* ŞEZ. II, 65. *Vremea se vremuieşte.* HODOŞ, P. P. 103, cf. VICIU, COL. 48, CABA, SĂL. 94. *Păsăruică cu cununa, Mîndru cînţi sara pe lună Şi ziua pe vreme bună.* BÎRLEA, L. P. M. II, 38. *Se strică vremea.* IZV. XVII, 193, cf. ALR I 1 228, ib. 1 400/361, ALR II 2432/2, ib. 2449/260, ib. 2463/325, ib. 4242/141, ib. 5055/279, ALR SN III h 786, h 788, h 792. *Astăzi ici, mîne colea, Vreme bună, vreme rea, La Ţărigrad ajungea.* BALADE, II, 146. *Trimesu-mi-o mama carte P-un noruţ de vreme rea.* FOLC. TRANSILV. I, 213. *Vremea cam friguroasă pă cîmp, acu, dă primăvară.* O. BÎRLEA, A. P. II, 499, cf. ALR – M III h 664. *Pe vremea asta, nouroasă, Plecat-am şi noi din casă în casă.* FOLC. MOLD. I, 274. *Dumnezeu a şi dat Vînturi grele Şi vremuri rele.* NUNTA, 210, cf. 270, NALR – B III h 523. ◊ (În credinţe şi superstiţii) *Cînd vorbeşti de măgar vremea se strică.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 538. *Cînd joc măgari-mpreună Se strică vremea cea bună.* PANN, P. V. III, 8/3. *Vrăbiile cînd s-adună Pe garduri şi se sfădesc,... Vremea cea bună Că se va strica vestesc.* id., ap. ZANNE, P. I, 701. *Ciorile, cînd zboară foarte sus şi croncăesc, prevestesc vreme rea.* MARIAN, O. II, 30. *Cînd te mănîncă urechile, are să plouă sau va fi vremea rea.* CANDREA, F. 52. *Cînd luna este roşie împrejur, se zice că preveşteşte o vreme secetoasă.* PAMFILE, CER. 68. *Vremea se schimbă cînd ciorile vor zbura în toate părţile, cîrîind şi vîjîind.* id. VĂZD. 3. *Cînd se suie mîţa în fereastră şi şede acolo mult, are să se îndrepte vremea.* GOROVEI, CR. 189. *Cîntatul cocoşului la timp neobişnuit ori gîgîitul zgomotos al gîştelor înseamnă că se înmoaie vremea.* PĂCALĂ, M. R. 161. *Cînd se linge mîţa pe labe, se apropie vreme moale.* PRIBEAGUL, P. R. 113. *Cînd zburdă vitele şi porcii cu paie în gură, vremea are să se strice.* ŞEZ. I, 18. *Cînd e ceaţă mare pe păduri, se va strica vremea.* ib. II, 66. *Cînd cînele se dă de-a tavalu pe omăt, are să se moaie vremea.* ib. 197. *Dacă la Patruzeci de Sfinţi îi vreme bună, în patruzeci de zile tot aşa-i.* ALR II 5 053/250. *Cînd dau tare ulii la găini, îi semn de vreme ră.* BĂCESCU, PĂS. 210. *Cînd bufniţa cîntă la dos, se strică timpul, cînd cîntă în faţa soarelui, se face vreme bună.* id. ib. 247. *Cînd sfîrşitul soarelui se face în nori, vremea se va strica.* ZANNE, P. I, 77. *Cînd soarele la sfinţit se uită îndărăt, vremea va fi bună.* id. ib. 78. ◊ (În proverbe şi zicători) *După furtună vine vreme bună.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 36. *Vremea frumoasă nu ţine multă vreme.* id. ib. 92. *Pă vremea cea mai bună iepîngeaua să fie cu tine.* id. ib. 93. *Vremea, cît de rea, curînd îţi rîde cînd va ea.* id. ib. VIII, 175. *La vremea cea caldă din mijlocul iernii să nu te încrezi.* id. ib. 177. *Nu te încrede vremii că nestatornică este.* id. ib. 178. *După vreme rea (a fi el vreodată) şi senin.* Cf. CREANGĂ, P. 234, ZANNE,

P. I, 92. *Lasă să ningă, să plouă, numai vreme rea să nu se facă* (= nu e bine să ne împotrivim necazurilor pe care nu le putem preîntîmpina, pentru a nu ni se întîmpla unul şi mai mare). Cf. PANN, P. V. II, 151/4, ZANNE, P. I, 51. *Vremea bună se cunoaşte de dimineaţă.* ALR II 3 041/551. *Gardul cu proptele Nu cade la vremuri rele.* ZANNE, P. III, 158. ◊ (Prin Transilv. şi Maram.) *Vreme mare* = **a)** zloată **(1).** Com. din ŞIEUŢ – BISTRIŢA, cf. GLOSAR REG.; **b)** (şi în formele *vreme tare, vremuri mari*) (ploaie torenţială cu) furtună. Cf. PAMFILE, VĂZD. 46, ALR SN III h 788. *Trag clopotele că vine vreme mare.* MAT. DIALECT. I, 198. *La noi mereu vin vremuri mari de către miazănoapte.* ib., cf. GLOSAR REG.; **c)** (prin Transilv.; şi în forma *vreme tare*) viscol; vijelie cu zăpadă. Cf. ALR I 1230/305. (Regional) *Vreme slabă* (sau *murgă, cu coada lungă*) = timp ploios. Cf. PAMFILE, VĂZD. 180, ALR I 228/283, 347, ALR SN III h 786. (Prin nord-vestul Transilv.) *Vreme seacă* = secetă. ALR II 5055/279. ◊ Expr. **Manta de vreme** (sau **vremea) rea**, se spune despre o persoană care este luată în seamă numai cînd este nevoie de ea. *M-a luat manta de vreme rea.* ap. DDRF III, 21. *Auzi, manta de vreme rea!... Eu să am nevoie de manta de vreme rea, iar dumneata să fii mantaua!... Lumea pe dos!* D. ZAMFIRESCU, A. 8, cf. PAMFILE, C. 47, UDRESCU, GL., ZANNE, P. III, 223. (Popular) **Bună vreme** (sau **vremea)** = formulă de salut, folosită la întîlnire sau la despărţire. *Bună vreme, măi băiete!* EMINESCU, O. I, 84. *Bună vremea, cumătro. Da ce vînt te-a abătut pe-aici?* CREANGĂ, P. 30. *A dat bună vremea la toată lumea.* CARAGIALE, O. IV, 158. *Bună vremea, nepoţilor, le zise.* ISPIRESCU, L. 333, cf. DDRF. *Se uita în altă parte spre a nu-i da bună vremea.* SANDU-ALDEA, D. N. 168, cf. CADE. *Bună vremea. – Bună să vă fie inima, răspunse baciul.* SADOVEANU, O. IX, 25. *Bună vremea şi bine-aţi venit la noi!* id. ib. X, 40, cf. DL. *Bună vremea-n casă, Boieri, dumneavoastră!* TEODORESCU, P. P. 18. *Bună vremea, zise urîciunea lumei către meseni.* ŞEZ. II, 189. *Bună vremea, jupînă gazdă!* VICIU, COL. 26. *Bună vremea! – Mulţămesc! Dar unde şi de unde, om bun?* FURTUNĂ, V. 16. *Bună vremea,... Cinstiţi boieri dumneavoastră!* IZV. XIV, 19, cf. com. din UNGHENI – IAŞI, ALR I 1503/56, 129, 136, 160, ib. 1504/35, 45, 820, ALR SN V h 1 312/102, ALRM SN III h 1 112/102. *Bună vremea, măi mocane, Măi mocane, măi turcane!* FOLC. MOLD. I, 76. *Bună vremea, domnule mire!* NUNTA, 49, cf. 208. (Regional) **A se face vreme rea** = (despre oameni) a se înfuria. *Femeia, simţind că bărbat-său s-a făcut vreme rea, o tuli afară şi s-ascunse.* SĂM. IV, 768. **(A fi) vreme grea** (sau **rea)** = (despre oameni) (a fi) voinic şi viteaz. *Mai oşane, vreme grea, Prinde boii, nu şedea.* BÎRLEA, L. P. M. II, 284, cf. ZANNE, P. VI, 173. (Regional) **A trage** (sau **a face) a vreme (rea),** se spune atunci cînd sînt semne care prevestesc schimbarea stării atmosferice. *Cu două lăbuţe fine, părea că se spală pe faţă – aşa cum fac pisicile cînd trag a vreme rea.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 43. *Pisica... face a vreme.* ap. SCRIBAN, D., cf. UDRESCU, GL. (Prin nord-vestul Munt.) **A se aşterne** (sau **a se aşeza, a se pune) pe vreme** = a se face timp urît (cu ploaie sau cu ninsoare, viscol). Cf. UDRESCU, GL.

III. (Gram.; învechit) Timp **(IV).** *Vremea este care sau cel de acum sau trecător sau cel ci trece sau cel ci va să fie lucru arată, cum e: „scriu, am scris,... voi scrie".* ST. LEX. 251^{r}/8. *Ce este vremea? Este prin care să arată orice grai pr*[ecum] *este acum săvîrşitori.* EUSTATIEVICI, GR. RUM. 43^{v}/21. *Ce este înjugarea? Este plecarea graiurilor prin vremi.* id. ib. 44^{v}/9. *Anii sau vremile sînt şi la noi şase.* MACARIE[1], GRAM. 18^{r}/13, cf. L. ROM. 1981, 51.

– Pl.: *vremuri* şi (învechit şi popular) *vremi.*

– Din v. sl. **врѣмА**; cf. slavonul **врѣмѧ.**

VREMÉLNIC, -Ă adj. Care este de scurtă durată; care există, durează sau este destinat să existe, să dureze numai un anumit timp (după care urmează să fie înlocuit cu ceva stabil); care se face pe un termen limitat; instabil, inconstant; provizoriu, temporar, trecător **(III 2),** (rar) pasager **(2),** (învechit) vremelnicesc. V. caduc, efemer **(1).** *Fu mie a nu băga în seamă pre ceste vremenice... şi a mă lipi cu totul către nădejdile vecinice* (a. 1648). GCR I, 131/19. *Împărăţia ceastă vremenică cu cea vecinică ş-au mutat, după ce au împărăţit ani 30.* CANTEMIR, HR. 246. *Vremenică pace între dînşii...să va...aşedza.* id. I. I. II, 165. *Bine este a petrece cu îndrăzneală această vremelnică viaţă.* AETHIOPICA, 32^{v}/10. *Mutatu-te-ai dintre aceste vremelnice către cele de sus, bucurîndu-te.* MINEIUL (1776), 54^{r1}/33. *Unde este dezmierdarea; unde este slava cea vremelnică; unde este floarea tinereţelor firii.* ib. 60^{r1}/27. *Aflîndu-să cum că neputinţa este numai vremelnică..., cererea de despărţire trebuie a o lepăda.* RÎNDUIALA, 12/21. *Îţi vor încununa în veci creştetul pentru trupul acesta care este muritoriu şi vremelnică tină a pămîntului.* MOLNAR, RET. 56/8. *Unora moartea e trecere din ticăloşiile cele vremelnice la cele vecinice.* MAIOR, P. 39/2, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *A supune lucrul său supt stăpînirea cea politicească către altul prin năimeală sau orîndăluire de veci sau vremelnică.* PRAV. (1814), XIV/10. *Nu legea lui D*[u]*mnezeu, nici viaţa cea vie au iubit, ci cea amăgitoare, vremelnică.* CARENDARIU (1814), 34/8. *Timpuri...a scurtei şi vremelnicei vieţi.* ŢICHINDEAL, F. 91/7. *Fericirea lor... cea vremelnică... şi cea vecinică voao vi s-au încredinţat.* PETROVICI, P. 74/15. *Cea adevărată faptă bună este mai întunecată decît slava cea vremelnică şi mincinoasă.* BELDIMAN, N. P. I, 31/5, cf. LB, I. GOLESCU, C., PISCUPESCU, O. 17/3. *Puterea călărimei este vremelnică, iar a pedestrimii ţine vreme mai multă.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 183/4. *De este slăbăciune de-a pururi sau vremelnică să îndatoresc însoţitii a mai petrece împreună pîn'la termenul orînduit.* COD. ŢIV. 17/1. *Cît de vremelnice sînt plăcerile lui!* MARCOVICI, C. 24/23. *În uimirea vremelnicii fericiri, de multe ori sîntem izbiţi, fără veste, de nenorocire.* id. D. 426/9, cf. id. VEL. 49/2. *Mihaiu schimbă cîrmuirea vremelnică din Moldova.* F. AARON, I. II, 289/23, cf. VALIAN, V. *Folos vremelnic se aşteaptă.* ARHIVA R. I, 6/20. *După legiuirea făcută în vremea vremelnicii oblăduiri şi întărită prin tractat, s-au hotărît a fi nestrămutat de treizeci şi unul şi jumătate lei* (a. 1843). DOC. EC. 786. *La început cursurile de perfecţie era numai un aşezămînt vremelnic.* BREZOIANU, Î. 253/18. *Aceste priviri înduplecară pe Mihai a priimi mijlocul ce*

i se înfăţişa spre a intra în împăciuire, măcar vremelnică, cu turcii. BĂLCESCU, M. V. 229. *Pe urmă se socoti cum că fiiul său... nu va putea cîrmui o ţeară de margine... şi-şi schimbă hotărîrea, orînduind o comisie vremelnică de cîrmuire pentru Moldova.* id. ib. 437. *Fără ajutoru-i, silinţa-i un necaz, O trudnică răbdare pentru un rod vremelnic.* NEGRUZZI, S. II, 252, cf. POLIZU, COSTINESCU, CIHAC, II, 466, LM 578. *O foaie zisă umoristică, „Ghimpele", sub redacţia lui Orăşeanu şi cu colaborarea vremelnică a d-lui G. Dem. Teodorescu, publica poezii de batjocură în contra dinastiei.* MAIORESCU, D. II, 14. *Aceştia culeg, în îngustimea vremelnicei vieţi, roadele pururea dulci ale unei îndeletniciri frivole.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 587. *Luna, de sub nouri ieşind ca să te vază, Vremelnicilor patimi... stă de pază.* BELDICEANU, P. 133, cf. DDRF, BARCIANU, SĂM. I, 57. *Lui Dinu Murguleţ toate actele din urmă ale vieţii i se păreau vremelnice şi neserioase.* D. ZAMFIRESCU, T. S. 20, cf. ALEXI, W. *Satul se ridică... prin aşezarea vremelnică a domnului în cuprinsul lui.* IORGA, C. I. II, 186, cf. PĂCALĂ, M. R. 49. *Mă uitam în toate părţile, ca să fac mai de aproape cunoştinţă cu locul hărăzit mie de întîmplare pentru vremelnicul meu popas.* HOGAŞ, M. N. 161, cf. RESMERIŢĂ, D. *Unde cucerirea a fost vremelnică, romanii n-au putut să pătrundă.* L. COSTIN, GR. BĂN. 7. *Nu era decît un deghizament vremelnic, menit a fi peste puţin lepădat pentru totdeauna.* M. I. CARAGIALE, C. 96, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Sus e sfînta mănăstire. Peste alba ei zidire, Peste tot ce e vremelnic Ceru-i majestos boltit.* ARH. OLT. XIII, 441. *Era convins că supărarea Salomiei... era vremelnică.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 168. *Viaţa pe care o duce... este de aşa natură, încît, peste împrejurările vremelnice, trebuie să presupunem, ca o cauză a ei, un demon lăuntric.* CĂLINESCU, E. 149. *Veneau pentru vechi procese, – cu multă îndoială faţă de judecăţile vremelnice.* SADOVEANU, O. X, 87, cf. 18. *Acestea din urmă sînt vremelnice şi nesigure.* D. GUSTI, P. A. 73. *Avem... un adăpost vremelnic împotriva vîntului.* ENC. AGR. I, 68, cf. SCRIBAN, D. *Formează redacţia vremelnicului ziar.* VIANU, L. R. 369. *În vreme ce scriitorii romantici preamăreau titanii,... Balzac se entuziasmează de lumea de toate zilele prinsă în rosturi vremelnice.* BLAGA, Z. 96, cf. 81. *Orice dragoste îşi încearcă trăinicia trecînd prin şcoala unei despărţiri vremelnice.* V. ROM. iulie 1954, 55, cf. DL, DM. *N-a avut pe pămîntul indian decît vremelnica însemnătate a unui ferment care a influenţat şi însufleţit sistemele filozofice brahmanice.* JOJA, S. L. 250. *Primi postul de prezident al vremelnicului divan din care demisionă în 1836.* IST. LIT. ROM. II, 192, cf. 233. *Privilegiile vrîncenilor ademeneau şi ele... pe păstorii din alte ţinuturi... pentru perioada vremelnică a văratului.* VUIA, PĂST. 137. *Mormintele sînt mai scumpe... decît locaşurile vremelnice ale vieţii.* PANAITESCU, C. R. 324. *Circulaţia de dascăli şi cărţi, de trupe de teatru şi gazete peste hotarele vremelnice ale celor trei ţări întăreşte relaţiile mai vechi.* IST. T. I, 144. *Un traducător atît de distins suferise şi el, cum era firesc, de pe urma vremelnicei lipse de contact dintre cele două culturi.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 55, 6/2, cf. MAGAZIN IST. 1972, nr. 1, 90. *Cum se poate... ca faptele unei vieţi vremelnice... să ducă la fericirea veşnică ori la osînda veşnică?* STEINHARDT, J. 211. *Considerăm că anumite divergenţe şi neînţelegeri sînt vremelnice.* SCÎNTEIA, 1973, nr. 9633, cf. DEX. *Să găsească şi el un adăpost, fie şi vremelnic, dar să se ştie în siguranţă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 14/4. *Ştiu că această fericită distragere nu poate fi decît vremelnică.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1999, nr. 2, 20/2. ◊ (Substantivat) *Întru nimica ai socotit slava celor vremelnice.* MINEIUL (1776), 188^{vl}/37. ♦ (Despre oameni) Care are o existenţă scurtă, efemeră; care se află într-o anumită stare, situaţie etc. un timp oarecare; care exercită o anumită activitate un timp limitat, după care urmează să fie înlocuit (cu cineva stabil). *Trebuie să se socotească nu ca nişte stăpîni vecinici ai averilor lor, ci ca nişte chivernisitori vremelnici orînduiţi de Dumnezeu.* MARCOVICI, D. 134/27. *Cînd însă neapărate trebuinţe vor mai ţinea pe d-l Aaron în Bucureşti, atunci să le orînduiască altul vremelnic sau să nu să dea voie a alege pe altul* (a. 1848). ARH. OLT. XII, 106. *Ceea ce spun aci despre omenire în genere este cu atît mai adevărat pentru o porţiune din omenire, porţiune mai vremelnică decît întregul.* CARAGIALE, O. III, 323. *Domnii fiind străini şi vremelnici, mitropolitul ajunsese a reprezenta pe Moldova.* RĂŞCANU, L. LXXXI. *Vechii „Ausoni" au fost găsiţi de toţi barbarii vremelnici.* L. COSTIN, GR. BĂN. 12. *Aceşti stăpînitori vremelnici... erau de tot tirani şi sălbateci.* IZV. XII, 179. *N-ar fi rău să-i lepede pe asemenea locuitori vremelnici într-o lature.* SADOVEANU, O. XXI, 292. *Am izbutit... să cucerim definitiv pe cuceritorii noştri vremelnici.* PUŞCARIU, L. R. I, 420. *De cînd te-ai murdărit pe degete cu lut, Vremelnic şi plăpînd tu m-ai făcut.* ARGHEZI, VERS. 339. *Banii şi-ar fi luat numele de la moneda numită ban pe care o strîngeau pentru stăpînitorii vremelnici ai teritoriului ţării.* STOICESCU, S. D. 156. *Un sat poate fi denumit... după vreun şef vremelnic militar.* PANAITESCU, O. Ţ. 28. *Cît de bucuros e vremelnicul grefier!* STEINHARDT, J. 70. *În centrul cineastului..., reporter vremelnic..., se află o familie americană.* V. ROM. iulie 1973, 186. *A suferit rigorile stăpînitorilor vremelnici.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 32, 15/3,cf. DEX. *Se recunoşteau vechile fundaţii ale marii bazilici, aptă să primească în zilele de sărbătoare... pe numeroşii pelerini sau trecători vremelnici.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1991, nr. 1, 9/3. ◊ (Substantivat) *Să ne vedem ca nişte vremelnici şi muritori pre pămînt.* ŢICHINDEAL, F. 188/14. *Puterea... Vi-e dată De-un vremelnic din Infern!* COŞBUC, P. II, 107. ♦ (Învechit) Timpuriu **(I 1).** *Întru nimic au socotit moartea cea vremelnică.* MINEIUL (1776), 170^{rl}/3, cf. IORDAN, L. R. A. 510. ♦ (Adverbial) Pentru o scurtă perioadă de timp; pe un timp limitat. *La ce dar să mai arate şi Anei un vis urît, prin care trec vremelnic?* VLAHUŢĂ, O. A. III, 82, cf. DDRF, MURNU, I. 6. *Vremelnic... se întîlnesc şi termene mai lungi.* PĂCALĂ, M. R. 57. *El nu poate trăi decît vremelnic.* ATILA, P. 210. *Erau numai întorşi vremelnic de la tot către nimicire?* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 165. *A trebuit... să adăpostească vremelnic simandicoase feţe boiereşti.* ARH. OLT. V, 192. *Se însenina vremelnic.* M. I. CARAGIALE, C. 35. *Constantin cel Mare... ocupă vremelnic Oltenia.* ARH. OLT. XII, 212. *De căldura vremelnic ridicată se apără.* SIMIONESCU, FL. 35. *Au obiceiul că astupă gura locuinţei*

chiar cînd o părăsesc vremelnic. id. F. R. 330. *Această regiune mai fusese stăpînită vremelnic şi de alţi împăraţi romani.* ARH. OLT. XVII, 24. *Bizantinii au fost uneori vremelnic stăpînitori.* ib. XIX, 78. *Au trebuit să-şi mute satul, vremelnic, pe un deal, căci valea s-a umplut curînd de şuvoaiele primăverii.* V. ROM. octombrie 1955, 167. *S-o adăpostească vremelnic în casa lui din Dealul Spirii?* VINEA, L. I, 247. *Turnul cenuşiu al farului... nu putea fi decît vremelnic mai înalt decît timpul grăbit.* TUDORAN, P. 174. *Intervine să fie închis vremelnic la Sibiu.* IST. LIT. ROM. I, 556, cf. II, 243, V. ROM. ianuarie 1965, 98. *Am hotărît să-mi părăsesc vremelnic ţara.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 10, 10. *Să renunţăm vremelnic la comentarii şi să ne întoarcem la sursele originare.* REV. FIL. 1971, 1208. *Din ce în ce ne simţeam... mai izolaţi în mahalaua ce ne adăpostea vremelnic.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 2, 4/2, cf. MAGAZIN IST. 1972, nr. 5, 41. *Disperări... justificate... ne îngenunche vremelnic pe fiecare dintre noi.* V. ROM. iunie 1973, 183, cf. ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 18/2, IVĂNESCU, I. L. R. 538, CHEST. II 8/159. ♦ (Substantivat, n.) Vremelnicie. *Cazul* Codreanu: înfrîngerea şi moartea tragică îl trec în măreţie, îl scot din lume şi din vremelnic. STEINHARDT, J. 366.

– Pl.: *vremelnici, -ce.* – Şi: (învechit, rar) **vreménic, -ă** adj.

– Din slavonul врѣменьнъ.

VREMELNICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Vremelnic. *Dobînzile cele vremelniceşti.* ŢICHINDEAL, ap. DDRF. *Socotim să se întocmască şi să se acopere toată acea zidire cu venitul scoalii, pentru vremelnicească aşăzare, pînă i se va putea înlesni statornică casă* (a. 1828). URICARIUL, III, 36. *Vor sluji de temei întru păzirea contabilităţii pentru lucrarea acestor mine, ca o măsură vremelnicească pînă la viitoarea sesie a Obşteştii adunări* (a. 1836). DOC. EC. 638, cf. VALIAN, V. *Orînduirea acestui profesor la pensionat să fie vremelnicească, pînă se va găsi o guvernantă capabilă de a-l ramplasa.* POENARU, în ARH. OLT. XIII, 408. *Banii cutiilor, din porunca vremelnicescului guvern a rebeliştilor, s-au strîns de prin cutiile satelor şi s-au luat de dînşii* (a. 1849). DOC. EC. 962, cf. POLIZU, PETRI, V., CIHAC, II, 466, DDRF, CADE, SCRIBAN, D. 1423. *Pe urmă, deasupra ministerului, am făcut, în locul domnitorului, un guvern vremelnicesc.* CAMIL PETRESCU, O. II, 322, cf. DL, DM, SFC III, 260. *După abdicarea lui Bibescu, constituindu-se guvernul „vremelnicesc"..., C. A. Rosetti părăseşte prefectura.* MAGAZIN IST. 1972, nr. 3, 24, cf. DEX. ♦ (Învechit, rar; despre oameni) Care are o existenţă scurtă, efemeră. *Să ştii că-n toată viaţa robul tău să fiu voiesc, Iar nu amurez zădarnic şi viclean, vremelnicesc.* PANN, E. III, 44/18.

– Pl.: *vremelniceşti.*

– **Vremelnic** + suf. *-esc.*

VREMELNICÉŞTE adv. (Învechit) Pentru o scurtă perioadă de timp; pe un timp limitat. *Eu mă plec a ierta un grec care vremelniceşte este aice.* NECULCE, LET. II, 442/38. *Dacă stăpînirea va avea trebuinţă a deschide şi vreo altă schelă vremelniceşte ..., atunci prin a mea ştiinţă să să deschiză* (a. 1833). DOC. EC. 526. *Eforia îl numeşte... pentru limba franceză numai „suplent vremelniceşte"* (a. 1833). ARH. OLT. X, 143. *Ne despărţim de tine vremelniceşte.* MARCOVICI, D. 94/9. *Nu pierde niciodată din vedere că, însărcinîndu-să vremelniceşte cu povara averilor, s-a dat platnic către fraţii săi.* id. ib. 138/2. *Acum să află aşezate vremelniceşte cărţile bibliotecii şi obiecturile muzeului* (a. 1837). DOC. EC. 662, cf. VALIAN, V. *Numai vremelniceşte s-a găsit* (a. 1847). IORGA, S. D. XVI, 43. *Puterea publică nu era delegată vremelniceşte de popor unor aleşi ai săi.* BĂLCESCU, M. V. 12. *Te slăvesc Nu vremelniceşte,... Ci cu jurămînt Pîn'l-al meu mormînt.* PANN, E. V, 119/14. *Nu este de ajuns însă de a îndestula vremelniceşte neajungerea muncii.* KOGĂLNICEANU, S. A. 80, cf. POLIZU, PETRI, V., COSTINESCU, LM, DDRF. *Că un om poate să fie mai fericit în ţară străină decît în ţara lui, – lucrul e foarte cu putinţă, dar vremelniceşte.* D. ZAMFIRESCU, R. 246. *Reîntors în ţară vremelniceşte.* I. CR. II, 331, cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX.

– **Vremelnic** + suf. *-eşte.*

VREMELNICÍE s. f. Însuşirea a ceea ce este vremelnic; faptul de a fi trecător **(III 2)**; existenţă scurtă, efemeră. Cf. LM 578. *Ne-am luat adio...de la priveliştile care ne dăduse puţin senzaţia şi a eternităţii şi a vremelniciei.* IBRĂILEANU, A. 83. *Literatura lui... impresionează tocmai prin această dispoziţie muzicală de a simţi cu intensitate vremelnicia universală.* LOVINESCU, C. VII, 41. *Sub caldarîmul bisericii de din afară de cetate stau... miile de capete cari s-au cucerit în zilele vremelniciei lor acestei sfinte mînăstiri.* GALACTION, O. 218. *Din nou îi păru că e singurul om... pe care nu-l atinge vremelnicia.* C. PETRESCU, Î. II, 146. *Roţile retează vremelnicia mea.* LESNEA, VERS. 74. *Această presă,... – lăsînd la o parte programe, atitudini, vrajbe –, se va uni cel puţin, peste vremelnicii, sub semnul de aur al geniului românesc.* SADOVEANU, O. XX, 116. *Sufletele mute indică o neisprăvire, o vremelnicie, o curmare la netimp.* ARGHEZI, S. X, 237. *O viziune... alină în el toate suferinţele vremelniciei.* VIANU, L. R. 319. *Noi scăpam însă în senin şi ieşeam din vremelnicie – în alt timp.* BLAGA, H. 57, cf. id. G. 110. *Munţii Făgăraşului fac o impresie de masivitate calmă şi de trăinicie ce înfruntă cu nepăsare vremelnicia.* BENIUC, M. C. I, 52. *Aiurelile cu care şi-au amăgit amîndoi tristeţea şi vremelnicia le-a rostit, o recunoaşte.* VINEA, L. II, 188, cf. DL, DM. *Îi demonstrează vremelnicia lucrurilor omeneşti.* IST. LIT. ROM. II, 92. *Se poate lesne observa din suita acestor evenimente că omenirea a înţeles iarăşi adevărul simplu al vremelniciei forţei şi violenţei în relaţiile dintre state.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 66, 32/2. *Clipele de suferinţă pe care le trăim, întocmai ca şi cele de plăcere,... le trăim ca timp absolut, ieşit din vremelnicie.* STEINHARDT, J. 212, cf. 163. *Iubirea este singura care înfrînge vremelnicia.* V. ROM. iulie 1973, 162. *Vremelnicia mea se-nscrie-n tine.* ib. februarie 1974, 125, cf. DEX.

– Pl.: (rar) *vremelnicii.*

– **Vremelnic** + suf. *-ie.*

VREMÉNIC, -Ă adj. v. **vremelnic.**

VREMÍ vb. IV. **1.** Intranz. impers. (Transilv.) A vremui **(1).** Cf. ANON. CAR., GHEȚIE, R. M. 496, T. PAPAHAGI, M., BUL. FIL. III, 188, BL VI, 191. ◊ Intranz. Fig. *Num-aşi ninge şi-aşi vremi Oriunde badea ar fi.* ŞEZ. XX, 44.

2. Refl. (Regional) A defeca (Roşia – Beiuş). Cf. ALR II/310.

– Prez. ind. pers. 3: *vremeşte.*

– V. **vreme.**

VREMUÍ vb. IV. (Popular) **1.** Intranz. impers. A fi sau a se face vreme urîtă (cu ploaie, ninsoare, viscol etc.); (regional) a vremi **(1).** Cf. ANON. CAR., LB, CIHAC, II, 466, LM. *Toate astea... pot constitui cea mai plăcută petrecere într-o lungă noapte de iarnă, cînd afară vremuieşte.* CARAGIALE, O. IV, 90. *A început de ieri să vremuiască.* id. ib. VII, 31, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Poate că au şi morții tainele lor, că li-e urît noaptea în cimitir, cînd plouă şi vremuieşte afară.* ANGHEL, PR. 130. *Din frumos se va face urît, va vremui.* PAMFILE, VĂZD. 5. *Umbre uriaşe se fugăreau pe pămînt, apoi se întuneca şi vremuia din nou.* AGÂRBICEANU, L. T. 243, cf. PĂCALĂ, M. R. 132, PASCU, S. 374, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Ciobanii, „cînd vremuie a-munte", poartă... un fel de ţundră.* ŞANDRU – BRÎNZEU, JINA, 315. *După cît spun unii şi alții, are de gînd să vremuiască.* SADOVEANU, O. X, 24, cf. BUL. FIL. V, 354, SCRIBAN, D. *Toamna... vremuieşte.* BĂCESCU, PĂS. 342, cf. DL, DM, DEX, L. ROM. 1976, 485, 486, ib. 1984, 536, H XVIII 313, CARDAŞ, C. P. 191, VASILIU, C. 128. *De-acuma vremuieşte, Dorul se călătoreşte.* ARH. OLT. X, 67, cf. A V 14, 15, 16, 33, 34, VI 26. ◊ (În credințe şi superstiții) *Cînd furnicile ies prin casă, are să vremuiască.* MARIAN, INS. 241. *Cînd arde funinginea de la gura cuptorului, are să vremuiască.* GOROVEI, CR. 92. *Mîța, dacă se pieptenă, arată că o să vremuie.* PĂCALĂ, M. R. 161. *Buhăie buha, iară vremuieşte.* BĂCESCU, PĂS. 245. *Cînd arde scrumul pe fundul ceaunului, are să vremuiască.* ŞEZ. I, 17. *Cînd ies broaşte şi rîme prin ogradă, va vremui.* ib. 126. *Cînd paserile se izbesc iarna în fereşti sau se vîră prin şuri, are să vremuiască.* ib. II, 67. ◊ Unipers. *Vremuia vremea. Urîte sînt toamnele Germaniei.* STANCU, R. A. II, 390. *E mult d-aseară, De cînd stau p-afară, Vremea-mi vremuieşte, Cămaşa-mi răceşte.* MAT. FOLK. 262. *Vremea vremuieşti, Vicolu-ntăreşti, Din straşină pică, Giubeluța-mi strică.* CARDAŞ, C. P. 103. *Vremea vremuieşti, Cameşa-m(ni) răceşti.* VASILIU, C. 128. ◊ Refl. *Să aştepte cu alesul salciei pînă cînd s-o vremui.* GALAN, Z. R. 69. ◊ Tranz. *Vremuise la început un pospai de zăpadă, pe care vîntul o măcinase.* VOICULESCU, P. II, 246.

2. Intranz. (Despre vreme) A trece, a se scurge. *Vremea vremuieşte, bătrînii se duc, obiceiurile se prefac.* ALECSANDRI, T. 80. *Te tot aştept şi nu mai vii şi vremea vremuieşte şi ziua plecării mele...se apropie.* id. S. 223. *Dac-a fi adevărat ce zice lumea: că pentru Feți-Frumoşi vremea nu vremuieşte, apoi poate c-or fi trăind şi astăzi.* EMINESCU, N. 30, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, DL, DM, DEX. *Vremea trece, vremuieşte, Şi firmanul se-mplineşte.* TEODORESCU, P. P. 617. *Vremea vremuieşte şi omul îmbătrîneşte.* ZANNE, P. I, 92. ◊ Refl. *Iubeşte, dragă, iubeşte, Că vremea se vremuieşte, Tinereţea-mbătrîneşte.* TEODORESCU, P. P. 303. *Vremea se vremuieşte.* HODOŞ, P. P. 103.

3. Refl. (Regional) A defeca. Cf. LB, CIHAC, II, 466, BL VI, 70.

– Prez. ind. pers. 3: *vremuieşte* şi *vremuie.*

– **Vreme** + suf. *-ui.*

VREMUIÁLĂ s. f. (Popular) Vreme urîtă (cu ploaie, ninsoare, viscol etc.); (regional) vremală, vremuit. V. vremuire **(1).** *Cauza e, pre vremuieli şi în timpul nopței, înfierbîntarea şi răcirea sîngelui, bruscă şi repetată.* ATILA, P. 82. *Pe atari vremuieli apa pare pustie.* id. ib. 181, cf. DL, DM, DEX.

– Pl.: *vremuieli.*

– **Vremui** + suf. *-eală.*

VREMUÍRE s. f. (Popular) Faptul de a vremui. **1.** Vreme urîtă (cu ploaie, ninsoare, viscol etc.). V. vremuială. Cf. vremui **(1).** *Să rădică snopul în picioare... şi aşa poate sta împrotiva vremuirilor.* I. IONESCU, C. 132/8. *Trieratul, deşi se face cu mai mare iuțeală decît îmblătitul..., totuşi este supus vremuirilor, din care pricină se pierd multe săminţe şi paie.* id. ib. 184/15, cf. CIHAC, II, 466. *S-auzeau cum cîntă cocoşii, mohorît, a vremuire.* CAMILAR, N. II, 303, cf. DL, DM, DEX. ALR II/833.

2. Trecere, scurgere a timpului. Cf. vremui **(2).** *Produs al aerului, soarele ar fi Al vremuirii joc al unor pămînteşti stihii.* BLAGA, POEZII, 311. *Oamenii din partea ceea a lumii desfac partea lor de păpuşoi... şi gîndesc la vremuirea vremurilor.* CAMILAR, N. I, 311.

– Pl.: *vremuiri.*

– V. **vremui.**

VREMUÍT s. n. (Regional) Vremuială (Săpata de Sus – Piteşti). Cf. UDRESCU, GL.

– V. **vremui.**

VREMÚȚĂ s. f. (Popular) Diminutiv al lui vreme **(II).** Cf. DL, DM, DEX. *Cînd a fi vremuța bună, Le-a purta puiu-n cununĕ.* ŞEZ. I, 15.

– Pl.: *vremuțe.*

– **Vreme** + suf. *-uță.*

VRÉNIC, -Ă adj. v. **vrednic.**

VRENICÉL, -ÉA, -ÍCĂ adj. v. **vrednicel.**

VRENICÍE s. f. v. **vrednicie.**

VRENICÓS, -OÁSĂ adj. (Regional) Vrednic **(3)** (Săpata de Sus – Piteşti). Cf. UDRESCU, GL. *A, păi vrenicoasă ca ea, cine mai e!* id. ib. ◊ (Substantivat; ironic) *Ce ai făcut aici, mă, vrenicosule!* id. ib.

– Pl.: *vrenicoşi, -oase.*

– **Vrenic** + suf. *-os.*

VRENICÚȚ, -Ă adj. (Prin Olt.) Diminutiv al lui vrednic (5). *Cine ține viței cînd mulgi, eu ori Lina? – Tu, băiatu mamei vrenicuț.* AL LUPULUI, P. G. 35.
– Pl.: *vrenicuți, -e.*
– **Vrenic** + suf. *-uț.*

VRENÚȚĂ s. f. (Învechit, rar) Diminutiv al lui vrană (1). Cf. LB 765.
– Pl.: *vrenuțe.*
– **Vrană** + suf. *-uță.*

VREODÁTĂ adv. **1.** Mai de mult, odinioară; la un moment dat, în viitor; cîndva, odată (1). *Piatra în fundul mării aruncată... vreodată tot a mai ieși tot să nădăjduiește.* CANTEMIR, I. I. I, 70. *De s-ar tîmpla vrodată să mai vie niște lucruri ca aceste în țara noastră, să vă știți chivernisi.* NECULCE, L. 243. *A lor limbă... cea veche ce oarecînd vreodată vor fi avut nu să știe.* C. CANTACUZINO, CM I, 38. *De este să strice vreodată vreo hotărîre a departamentului celui mai de jos, să o strice cu pravilă* (a. 1775). PRAV. COND. (1780), 162. *Alt ritor vreodată au poftit în buze toate bogățiile bunei vorbiri.* MOLNAR, RET. 117/6. *Nedejdea-mi peri de a te afla vrodată.* BUDAI-DELEANU, Ț. 138. *De vă ajunge vreodată lipsa,... să nu vă văietați asupra ei cu nerăbdare.* PETROVICI, P. 315/27. *Cînd aș putea în drumu-i să-l însoțesc vrodată, Ai mei ochi pretutindeni deșărtul ar privi.* HELIADE, O. I, 76. *Cea mai rușinată pace care ar fi făcut vrodată un prinț.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 54/12. *Poate vom merge și noi acolo vreodată?* DRĂGHICI, R. 7/22, cf. VALIAN, V. *Adună cea mai mare colecție de documenturi românești care putu fi vreodată.* ARHIVA R. I, 3/13. *Toate aceste considerații sînt frumoase și ar fi fost și adevărate daca din norocire, sinceritatea s-ar putea afla vrodată în învoirile făcute între o parte slabă și alta mai puternică.* BĂLCESCU, M. V. 276. *Dacă voi mai revedea vreodată patria mea va fi numai pentru ca s-o servesc.* KOGĂLNICEANU, S. A. 35. *Zice că i-am jurat s-o iau, ca cînd asfel de jurăminte se mai țin vreodată.* NEGRUZZI, S. I, 20. *Putea-va vreodată expresia cît poate fantazia?* BOLLIAC, O. 58. *Dac-al tău suflet l-am bănuit vreodată,... E vremea de iertare.* ALEXANDRESCU, O. I, 107. *Ne vom întîlni poate vrodată.* ALECSANDRI, O. P. 23. *Nu pot avea speranță să primească vrodată drept de cetățenie.* MAIORESCU, CR. II, 256. *Dar de-oi muri vreodată, copilă gînditoare, Crezi c-o să-ncet din stele mai mult a te iubi?* EMINESCU, O. IV, 39. *După vreme rea a fi el vreodată și senin.* CREANGĂ, P. 235. *Dacă din greșală aș putea supăra vreodată pe cineva prin aceste modeste cronici, ... să nu caute a arunca vina cîtuși de puțin asupra altcuiva decît asupra mea.* CARAGIALE, O. IV, 57. *Cînd vei avea trebuință de mine vreodată,... să gîndești la mine și eu îndată voi fi acolo.* ISPIRESCU, L. 75. *Nu știau dacă vor ajunge să domnească și ei vreodată.* IORGA, C. I. I, 67. *Împăcase-va vreodată omenirea cu gîndul că nu fericirea, ci durerea e legea existenței?* PÂRVAN, I. F. 137. *Apoi d-ta, că ești bătrîn, pomenit-ai vreodată una ca asta?* REBREANU, R. I, 132. *Vreodată dac-au fost Și vise viitoare Privește, ți le-arunc.* BACOVIA, O. 160. *Ceea ce ai comis... dezonorează pe toți acei care au făcut greșala să-ți întindă vreodată mîna.* CAMIL PETRESCU, T. II, 451. *Se vede un nor mic... navigînd pe cel mai albastru cer care a existat vreodată.* C. PETRESCU, C. V. 214. *Nu ți-a fost dat să vezi vreodată, cînd toamna palidă coboară... O ramură întîrziată Ce-a înflorit a doua oară.* GOGA, POEZII, 348. *Mi-am luat îndrăzneala să întreb pe mitropolit... dacă a trecut vreodată prin țara noastră.* GALACTION, O. 91. *E cea mai mare insultă ce i s-a adus vreodată, în toată viața lui.* VOICULESCU, P. II, 19. *Jupînița Nasta asculta cu luare-aminte,... părînd că nu mai știe nimic despre mine, dacă... am fost într-adevăr pe-acolo vreodată.* SADOVEANU, O. XIII, 51. *Posedă talentul mare și poate cel mai profund original, pe care un pictor l-a avut vreodată la noi.* OPRESCU, S. 45. *Orice vanitate carnală murise în ea, dacă existase vreodată.* CĂLINESCU, B. I. 174. *Nici o stea care cade nu e dintre acelea cari strălucesc și s-au văzut vrodată pe bolta cerească.* BLAGA, Z. 24. *Cine va putea determina vreodată esența muzicală a mării.* RALEA, S. T. I, 303. *Cine știe dacă o să revin vreodată.* H. LOVINESCU, T. 252. *Poate îl mai întîlnise vreodată, prin alte locuri.* TUDORAN, P. 241. *Ideile ce-i veniseră vreodată în minte nu erau mai adevărate decît visurile.* JOJA, S. L. 335. *Tu ai fost vreodată în „Crucea de piatră"?* ȚOIU, G. 23. *Bădița cu șapcă neagră... mă-ntreabă: Fostu-i-am vreodată dragă?* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 44, cf. T. DINU, Ț. O. 15. *Tu ai foz hoț vrodată?* O. BÎRLEA, A. P. II, 571.

2. (În propoziții negative) Niciodată. *Mustră pe prieten cîndai n-au făcut, și, încă de au făcut, ca să nu mai adaogă vreodată.* BIBLIA (1688), 673[1]/33. *Pînă ce firea singură arată voi aceasta nu cunoașteți vreodată.* CANTEMIR, I. I. I, 72. *Cred cele ce niciodată de crezut nu-s, că nici au fost acelea vreodată, nici pot fi.* C. CANTACUZINO, CM I, 7. *Să nu cuteze vreodată făr' de poruncă să facă nici un feliu de pedeapsă.* PRAV. COND. (1780), 56. *Nu dorm vrodată în ticnă* (a. 1796). GCR II, 161/23. *Nici am cunoscut curtea vrodată.* BUDAI-DELEANU, Ț. 146. *Nici vei auzi vreodată vorbindu-să o așa vorbă.* GOLESCU, P. 302/13. *Orice poruncă să se facă cu cumpătare, făr' de a fi vreodată însoțită de cuvinte nimicitoare.* MARCOVICI, D. 43/16. *Unde zac nime nu știe și nici vrodată va ști.* HRISOVERGHI, P. 43/13. *Instinctul... Nici face greș vreodată.* CONACHI, P. 293. *D-ta n-ai iubit, nici ai să iubești vrodată.* NEGRUZZI, S. I, 45. *Amîndoi avînd ranguri militare, căpătate fără să fi fost vreodată sub vreun stindard.* SION, P. 419. *Nu fusesem vreodată deputat.* MAIORESCU, CR. II, 357. *Ochii tăi, înșelătorii A ghici nu-i pot vreodată.* EMINESCU, O. IV, 41. *Că te afli în lumea asta, nici prin cap nu mi-a trecut vreodată.* CREANGĂ, P. 91. *De dragostea și de respectul tău pentru ea să nu faci vreodată reclamă și paradă.* CARAGIALE, O. IV, 37. *Nici Paști ca cele din primăvara lui 77 nu cred să fi fost vreodată.* SOVEJA, O. 35. *Nimeni nu s-a gîndit vreodată să ancoreze în Steaua Polară.* CAMIL PETRESCU, T. I, 358. *Mizeria l-a făcut să uite, sau nici nu a știut vreodată.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 43. *Paserea n-a mai fost văzută vreodată de-atunci pe pămînt.* SADOVEANU, O. X, 244. *Analizează fără voia lui și fără să termine vreodată, inimile, chipurile, gesturile.* VIANU, E. 373. *Nu bănui vreodată că el era cauza noii înfățișări a lui Ioanide.* CĂLINESCU, B. I. 47. *Fără a fi*

pledat vreodată cauza acestor dezmoşteniţi,... şi-a arătat indirect simpatia faţă de dînşii. CIOCULESCU, C. 71. *Nimeni nu auzise vreodată de acest nefericit călător şi de corabia lui.* TUDORAN, P. 65. *Pentru el, principalul era că aveau să înceapă o viaţă cum nu mai fusese vreodată.* PREDA, D. 14. *Eu n-am să uit scrisoarea lui vreodată.* LABIŞ, P. 34. *N-ar fi capabil să facă vreodată un rău.* ŢOIU, G. 19. *Ce laşi vreme-aşa uitată şi nu vii la noi vreodată.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 158. *Nu ţi l-am luat vrodată.* BÎRLEA, L. P. M. II, 68.

– Şi: (învechit şi popular) **vrodátă,** (regional) **vodátă** adv.

– **Vreo + -odată.**

VREODĂNĂOÁRĂ adv. v. **vreodinioară.**

VREODENEOÁRĂ adv. v. **vreodinioară.**

VREODINEOÁRĂ adv. v. **vreodinioară.**

VREODINIOÁRĂ adv. (Învechit) **1.** (În legătură cu verbe la trecut) Vreodată **(1),** odinioară, de mult, pe vremuri. *Carele amu den proroci cinstiră vreodinioară aşa părinţii lor ca pre el?* CORESI, EV. 104. *Oare cine... vreodînăoară au dzis că glasul Corbului este spre chedzi bune?* CANTEMIR, I. I. I, 70. *Cine au văzut vreodinioară între ziditi atîta dragoste cîtă este aceea ce arată soarele spre pămînt.* ANTIM, O. 211. *Ar fi fost vreodinioară în Franţia.* PLEŞOIANU, T. I, 2/4. *Plînsu-s-au vrodineoară* [şchiopii] *Că sînt lipsiţi de păşirea cea slobodă şi uşoară?* CONACHI, P. 287. *Şi-şi făcură şi ei revoluţiunea lor politică, cea mai pacifică din cîte au fost vreodinioară.* GHICA, A. 120. *Întrebai dacă nu cumva în acea vale a Moldoviţei fusese vreodinioară sat.* CONV. LIT. XI, 100. *Dacă aceasta a fost vreodinioară frumoasă... trebuie să fi fost foarte de mult de atunci.* GANE, N. II, 160.

2. (În legătură cu verbe la viitor sau cu valoare de viitor) Vreodată **(2),** cîndva, într-o bună zi, la un moment dat, în viitor. [Care] *dentre noi nu se va ţinea de tocmeal*[ă], *ce se va lepăda vreodinioară, acela să fie proclet* (a. 1617). I. BIANU, D. R. 33. *De să va face vreodănăoară şi vor grăi cătră noi.* BIBLIA (1688), 170 ^{2}/1. *Oricine vrăodînăoară împotrivnic, neascultătoriu... s-ar afla, ... afară să-l scoatem.* CANTEMIR, I. I. I, 235. *De să va arăta vreodinioară de acum înainte la judecată că s-ar fi dat şi s-ar fi plătit mai multă dobîndă decît aceasta, să aibă datorie judecătoriul a scădea acel prisos.* PRAV. COND. (1780), 118. *Cînd vreodinioară, căindu-să, va cere să plătească cheltuiala jumătate,... nici într-un chip să nu i să dea ascultare.* ib. 150. *Dragostea... cu greu este ca să iasă vreodineoară den cugetul mieu* (cca 1800). GCR II, 179/13. *Cînd vreodineoară... s-ar tîmpla să se descopere... să-şi aibă scăpare acolo.* DRĂGHICI, R. 164/23. *Dacă vrodinioară... ar muri pe cîmpul bătăliei... să înfăţoşezi boierilor acest dres domnesc.* ASACHI, S. L. III, 116.

3. (În propoziţii negative) Niciodată, nicicînd. *Niminea vreodiniora trupul lui (au) urît.* CORESI, ap. DHLR II, 275. *Nici să mai aibă unul sau altul vreodeneoară a scoaterea niscare cărţi de rămas* (a. 1622). I. BIANU, D. R. 69. *Să nu pui vreodinioară făgăduinţă cu cei ce şăd pre pămînt.* BIBLIA (1688), 64 ^{2}/6. *Să nu cauţi în ceriu vreodinioară şi văzînd soarele şi luna... să te închini lor.* ib. 128 ^{1}/47. *Poruncim ca în scurtă viaţa lor luminată faţa noastră să nu vadă, nici vreodînăoară ei sau semeţia lor între senatorii noştri să încapă.* CANTEMIR, I. I. I, 239. *Să nu să întîmple vreodinioară prigoniri şi jurămînturi pentru răpunerea foilor de zestre.* PRAV. COND. (1780), 94. *Nici ar fi fost Papa vreodinioară aşa mare, să nu fie căzut Ţarigradul.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 150. *Să nu să zică vreodinioară Că trăind noi şi într-a noastră faţă Vrăjmaşul ne robi dulcea ţară.* id. ib. 429. *Duhul tău vrodinioară, n-am să-l văz înduplecat?* BELDIMAN, O. 15/18. *Nici îl vezi vrodinioară în umorul schimbător, Primăvara-n nelucrare, iarn-apoi sîrguitor.* ASACHI, S. L. I, 221. *Om scurt, cu capul mare şi pleşuv, parcă nici nu mai avuse vreodinioară un fir de păr pe dînsul.* CONTEMPORANUL, IV, 133.

– Pronunţat: *-ni-oa.* – Şi: **vreodineoáră, vreodeneoáră, vreodănăoáră, vreodînăoáră, vredinióra, vrodinioáră, vrodineoáră, vrăodînăoáră** adv.

– **Vre[o] + odinioară.**

VREODÎNĂOĂRĂ adv. v. **vreodinioară.**

VRÉRE s. f. **I.** Faptul de a v r e a.

1. Voinţă **(3).** Cf. vrea **(A I 2).** *Voia înrimiei lui datu-ai vreare.* PLASLT. HUR. 20^{r}/3. *Dumnedzeul părinţiloru noştri vru se înţelegi vrearea lui şi se vedzi dreptul.* COD. VOR^{2} 21^{r}/2. *Spuse cărarile sale lu Moisi, fiilor lu Israil vrerile sale.* PSALT. 211. *Inima omului, ca lutul, după vreare iaste în chip să se moae.* CORESI, EV. 198. *Această nuntă să se aducă după vrearea părinţilor.* PRAV. LUCACI, 166. *Să se ducă nuntei iară după vrearea şi după pohta părinţilor ei.* PRAV. GOV. 90^{r}/5. *Cu adevărat smentitî vreare şi pohti avem, şi nu ştim ce iaste noaî de bine şi de folos de nu vom asculta de învăţătoriul şi povaţa noastrî.* VARLAAM, C. 58. *Surdul şi mutul, cănd-u va fi mintea întreagî şi deplin şi va putea cu măhăitul să arate fieştecăruia firea-şi şi vrearea-şi, atunce să va certa tocma alalţi.* PRAV. 293. *Să nu viiaze mai mult poftelor omeneşti, ce vreriei lui Dumnezău.* N. TEST. (1648), 185^{r}/8. *Din scripturi trebueaşte să ne învăţăm vrerii lui D[u]mn[e]zău ce porunceaşte să facem* (a. 1683). GCR I, 269/34. *Pentru aceaea, şi atuncea spre toate mutîndu-se, la cel de toate hrănitoriu al tău daru, slujaşte către vrerea celor ce să roagă.* BIBLIA (1688), 661^{1}/54. *Nu după oarecare vrere, sau pizmă, sau mănie, sau osăndire să nu fie aceea nicicum* (a. 1692). GCR I, 295/19. *Vreadnic iaste decît lacomul, carele din vrerea, nu din nevoe, ciarcă paiul scuturat.* N. COSTIN, ap. GCR II, 11/29. *Cîrma oştii purta şi toate lucrurile lui Traian după vrere le pliniia.* CANTEMIR, HR. 82. *Porunca şi vrerea măriei sale este... pentru aceste de mai sus pomenite ce se cuprind prin hrisovul măriei sale* (a. 1764). URICARIUL, I, 298. *Atuncea este vrerea sau alegerea noastră voită.* VARLAAM-IOASAF, 66^{r}/8. *În fieştecare zi, vrerea me de a eşi dintr-acest loc creştea.* CRITIL, 7/14. *Ajunsă-ţi mai alesu a zice că aceasta o faci ca să împlineşti vrerea dumnezeilor.* CANTACUZINO, N. P. 72^{r}/7. *Să-şi ia răsplătirea şi ce va fi*

vrerea dum(ita)le (a. 1824). ARH. OLT. XII, 89. *Voirea şi sfatul prea bunului şi marelui Dumnezeu este ca omul să îngrijască numai de tămăduirea sufletului său.* POTECA, F. 310/2. *Dumnezeu însuşi cu marea-i putere Patru hîrci de oameni nu putu-nvoi Dînd la fiecare alt scop, altă vrere.* HELIADE, O. I, 297. *Aşijderea mare vrere au spre facerea fîntînilor, pentru ace*[e]*a şi fac în toate părţile pe lîngă drumuri... puţuri sau fîntîni.* BOLJINCĂ, A I, 85/14. *Dinadins păgubire să întemeiază sau pe vicleşug, adecă cînd paguba să pricinuieste cu ştiinţa şi vrerea cuiva.* COD. ŢIV. 217/3. *El singur spre măngăere îşi face lui-şi figură De un lăcaş mai de ticnă potrivit pe a lui vrere.* CONACHI, P. 263. *Eu, Alexandru,... a toată lumea împărat, nu cu vrerea mea, ci cu voia lui Dumnezeu.* ALEXANDRIA, 112/5. *Ivindu-se iar zioa, s-a depărtat fără vreri, De la locul său cel dulce, care îi da mîngîieri.* PANN, E. I, 20/5. *Rodică, floare de crin, În plin să-ţi meargă vrerile tale Precum tu, dragă, ne ieşi cu plin!* ALECSANDRI, POEZII, 45. *Fiecine cum i-e vrerea despre fete samă deie-şi.* EMINESCU, O. I, 79. *Lăsaţi pe mine, că toate le întocmesc eu după vrerea voastră.* ISPIRESCU, L. 78. *Mireasa-i înbrăcată cu rochie nouă de tîrg, ca după vrere şi putere şi de cele mai multe ori chiar cumpărată de mine.* SEVASTOS, N. 235. *Din forţa noastră v-aţi făcut În contra forţii noastre scut Precum avut-aţi vrerea.* NECULUŢĂ, Ţ. D. 48. *O, dă-mă cui ţi-e vrerea, Măicuţă, dar străină Departe nu mă da.* COŞBUC, P. I, 278. *Facă-şi dar domnul plăcerea Să-şi mintă una-alta, cum i-i vrerea.* GORUN, F. 150. *Dar a fost, se vede, vrerea lui Dumnezeu să scap cu viaţă.* DUNĂREANU, CH. 190. *Sub adumbriri de sălcii despletite Mă-ndrumă azi cea mai din urmă vrere.* GOGA, POEZII, 126, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Vrerea noastră era un vaiet peste vremurile grele şi pustii.* BACOVIA, O. 213. *Fraţii mei duhovnici... au avut greşală că s-au pus de-a curmezişul vrerei tale.* GALACTION, O. 252. *Se oprise acolo, pe malul şanţului, tocmai cu vrerea să întrebe cîte ceva din sat.* POPA, V. 80. *Preotul Popeea e un om nepreţuit, pe care trebuie să-l cinstiţi cu toţi şi să-l ajutaţi în vrerile lui.* MOROIANU, S. 142. *Să fac mai verosimilă vrerea mea.* IORDAN, L. R. A. 510, cf. SCRIBAN, D. *Naivitatea tinereţii O biruia cu-a minţii vreri.* V. ROM. ianuarie 1954, 7. *Nu se va îndoi nici o clipă de simţămintele şi vrerile lui.* VORNIC, P. 184, cf. DL, DM. *Călugăr împotriva vrerilor sale, este silit să rămînă în mănăstire.* IST. LIT. ROM. II, 38, cf. M. D. ENC., DEX. *Alei! Doamne! Striga ea, Facă-se pe vrerea mea! Doamna ta se veduvească, Neamul tău să calicească.* ALECSANDRI, P. P. 182. *Acum spune, stăpîne, ce ţi-e vrerea?* STĂNCESCU, B. 270.

2. (Învechit) Voinţă **(4).** Cf. v r e a **(A I 1).** *E cărtularii şi fariseii cu rea vreare moşiia lui Hristos grăiia.* CORESI, EV. 196. *Vrînd să-ş facă calea c*[ă]*tră Sirmion în vreme de iarnă şi sosind la ţărmurii Dunării, venind mare Dunărea,* [î]*ş face voirea.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 87^{r}/4. *Cel ce numai cu voirea toate le-au făcut.* MINEIUL (1776), 16^{v1}/30, cf. LB. *Înot, mă-nec în mijlocul a două împrotiviri, care-mping şi îmi trag iară slabele mele voiri.* HELIADE, O. I, 444. *Prin aceasta îşi arată cărtitoriul ura, pizma şi vrerea de a micşora mărirea neamului românesc.* BOJINCĂ, R. 91/19. *Dinadins păgubire să întemeiază sau pe vicleşug, adecă cînd paguba să pricinuieşte cu ştiinţa şi vrerea cuiva.* COD. ŢIV. 217/13, cf. VALIAN, V., POLIZU, PETRI, V., DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., DL, DM, DEX. ◊ (Învechit, rar) *Vrere întoarsă* = ostilitate, duşmănie. *Derep' ce amu cu acea vreare întoarsă arătară spre mine de ceale ce făcui şi grăii, au doară cu drept aceasta făcură?* CORESI, EV. 472. ◊ L o c . a d v . **Fără (de) vrere** = involuntar, neintenţionat. *Fără de vrearea lor spun dracii nebiruita tăriia a Domnului şi cuvîntul lu Dumnezeu.* CORESI, EV. 236. *O fericire nouă te spăla fără vrere de orice necaz.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 98. *Fără de vrere mă gîndesc la vorbele cu care-şi încheie bătrînul marinar... strania baladă.* PERPESSICIUS, M. III, 164. *Fără vrere, praştia ta a lovit un pui de rîndunică.* PAS, Z. I, 210. *Am fost martorul fără vrere al multor înmormîntări.* CONTEMP. 1957, nr. 539, 5/1, cf. DL, DEX. **Cu** (sau, învechit, rar, **prin) vrerea cuiva** = cu bunăvoinţa sau cu aprobarea cuiva; cu ajutorul, cu sprijinul sau cu ocrotirea cuiva. *Dînd războiu vitejeaşte despre amîndouă părţile, multă pagubă s-au făcut, şi cu vrearea lui Dumnedzău fu izbînda la Ştefan Vodă.* URECHE, L. 93. *Despre ceastea cu vrerea lui D[u]mn[e]zău pre rînd vom grăi (a. 1651).* GCR I, *152/32. Cu vrerea lui D[u]mn[e]zău o au săvîrşit precum să vede.* BIBLIA (1688), [prefaţă], 4/46. *Sufletul din trupu cu nevoe desparte-să din făptura şi din firea împreunată cu legătura, cu vreria lui D[u]mnedzău desparte-să.* MOLTVENIC (sec. XVII), 302. *Am început cu vreare părintelui şi cu ajutoriul fiiului şi cu sărguiala duhului svînt* (a. 1697). GCR I, 314/10. *Cu vrerea lui Dumnezeu, luat-au nemţii cetatea Budei.* ANON. CANTAC., CM I, 209. *Cu vrerea Sf. Troiţă îmi însemnezi întru aceasta condică toate cele ce-am avut* (a. 1770). IORGA, S. D. XII, 59. *Cu vrere lu Dumnezău începui a scrie Alexandrie.* ALEXANDRIA (1784), 1^{r}/1. *Noi, prin vrerea cea dumnezăiască, ne silim a o deşărta* (sfîrşitul sec. XVIII). BUL. COM. IST. III, 19. *Cu vrere norocului, curănd vrei să te izbăveşti din nevoi* (cca 1800). GCR II, 182/5. *Cu vrerea tatălui..., începutu-s-au aciasta sf*[*ă*]*ntă biserică a să zidi* (a. 1811). IORGA, S. D. XII, 171. *Cu vrerea lui Dumnezeu şi de mă vei asculta, pe toate ai să le biruieşti.* ISPIRESCU, L. 22, cf. CADE. (Învechit) **Cu vrere curată** = cu bună intenţie, cu dăruire. *Aceii împărţeală face-ne nici cu o vreare curată şi dreaptă.* CORESI, EV. 436. *De vei împlini cu vrere curată toate,... mă vei avea totdeauna spre folosul tău.* BOJINCĂ, R. 10/10. ◊ E x p r . (Învechit, rar) **A-i fi vrerea vegheată** = a se folosi de situaţii, de împrejurări favorabile. *Fi-voi acolo şi eu, şi, dacă ţi-e vrerea vegheată, Am să i-o dau de nevastă, statornic-a lui să rămîie.* COŞBUC, AE. 71. **De** (sau **din, cu) (bună) vrerea cuiva** sau **cu** (bună) **vrere** = din proprie dorinţă au din proprie iniţiativă; fără constrîngere, prin liberă alegere, de bună voie. *Cu meşteşugul pescăriei vîna ucenici, ca să înţeleagă că putearea toată o are cu vrearea-ş.* CORESI, EV. 331. *Dentre fiii lu Israil şi bărbaţii şi muerile den vrerea sa aduserî darure a toate făpturilor, carile Domnul porîncise pre Moisi cum să le facî.* PO. 300/8. *Curîndu-l ajunseră boale grele şi-şi dede cu bună vrere a lui împărăţia şi avuţia lui Constantin Duca.* MOXA, ap. CADE. *Cu a noastră bună vrere şi cu curată inimă de la tot sufletul nostru şi cu agiutorul lui Dumnezeu... iată că ne-am milostivit, şi am*

dat, şi am înnoit (a. 1710). BUL. COM. IST. I, 307. *Dat-au dumneaiai giupăniasa Lupului stol., şi cu nepoţii Lupului din bună vreare lor, daanie pentru pomenire celor morţi.* (a. 1755). URICARIUL, I, 365/33. **A face pe vrere** = a-şi satisface dorinţa, plăcerea. *Graiul dulce de muiere, Varsă-n suflet mîngîiere Şi dă omului putere, Ca să facă tot pe vrere.* ALECSANDRI, P. P. 243. ♦ (Învechit) Sentiment de afecţiune faţă de cineva; dragoste. *Sfinţilor ce-su pre pămăntul lui înmirură Domnul toată vrearea sa spr-înşi.* PSALT. 21. *Şi împreună şi arată că amîndoi au o putere şi o vreare spre noi.* CORESI, EV. 286. *Dreptatea, voirii tale către Dumnezeu.* MINEIUL (1776), 179^{r1}/16. *De ar avea acesta rîvnă spre ştiinţe, şi vreare spre oamenii cei învăţaţi..., ar fi cu o parte a banilor săi adăogată biblioteca românilor cea din Blaj.* MAIOR, IST. 258/22. ♦ (De obicei în sintagmele *bună vrere, bună voire, voire de bine*, sau, rar, *bine voire*) Atitudine binevoitoare, bunăvoinţă; intenţie, hotărîre de a face bine. *Aşa fu bună vreare înnainte ta.* TETRAEV. (1574), 218. *Grăiea slava întru 'nalt Dumnezeu şi la pace, în oameni bună vreare.* CORESI, TETR. 117. *Unde era fierturile ceale împuţite., acolo iaste acum bună vreare a mucenicilor* (a. 1633). GCR I, 84/21. *Pre pămînt pace şi întru oameni bună vreare.* VARLAAM, C. 399, cf. MARDARIE, L 108/8, 218/8. *Ca a ta, Doamne, bunî vrieare Sionului să-i faci mîngieare.* DOSOFTEI, PS. 171/7. *Au poruncit împăratul să osăbească întru pomenire întru cea împărătească adunare de cărţi, pentru bună vrerea lui Mardoheu întru laudă.* BIBLIA (1688), 357^{1}/17. *D*[oa]*mne, ca cu o armă de bună voire ne-ai cununat pre noi.* ib. 383^{r}/8. *Începătura a adevăratei dragoste din împreunarea dintîi în inimile noastre s-au zămislit şi pînă în cel deplin a bunelor vreri stat au crescut.* CANTEMIR, IST. 296. *Să aibă buna voire, ca să slujească D*[o]*mnului întru precuvioşie şi dreptate.* IACOV, SYN. 5^{v}/20. *Nu s-au zătignit... aiească bună voire a ta de păcatele noastre.* MINEIUL (1776), 162^{r2}/11. *Îi mulţămi cu multă cinste pentru a lui bună voire spre dînsa.* HALIMA (1783), 241^{r}/3. *Toţi oraşani[i] o aşteapta aceasta cu multă voire.* CANTACUZINO, N. P. 8^{v}/27. *Să vedem pacea pe pămîntul nostru şi bună voire între oameni.* GOLESCU, P. VIII/20, cf. LB. *Veniţi cu toţii să strigăm: slavă întru cei de sus lui Dumnezeu şi pre pămînt pace între oameni bună voire.* POTECA, F. 357/3. *Creator atotputernic,... Tu puteai cu toate-acestea A tentrece-ntru voire, Să reverşi l-a ta făptură Şi viaţă şi fericire Dintru vecinicia ta.* HELIADE, O. I, 87, cf. BARCIANU, ALEXI, W., DHRL II, 366, DL.

3. Voinţă **(5).** Cf. v r e a **(A I 2).** *A se lepăda de sine iaste: să uităm toate aceastea ce trec den ceastă lume, şi lăsarea vrerilor noastre, şi să omorîm trupurile noastre ceaste de pămînt.* CORESI, EV. 68. *Cîrma oştii purta şi toate lucrurile lui Traian după vrere le pliniia.* CANTEMIR, HR. 82. *Nicidecum n-au tîmpit voirea, slăbănogiea firii, carea o ai avut, o, cuvioasă.* MINEIUL (1776), 50^{r2}/27. *Aceasta iaste ducerea din lume, urîciunea voirilor, lepădarea firii.* VARLAAM – IOASAF 53^{r}/10. *Nu mă lăsa să umblu pre urma voirii trupului, ce mă învaţă să fac voia ta.* ib. 103 ^{r}/20. *Străjuieşte-te totdeauna de vrerea ce vine ţie pă loc, deosăbit numai cît te va trage spre ajutorul unui nenorocit.* CANTACUZINO, N. P. 11^{v}/18. *La oamenii carii trăiesc cu voirea de a lăcomi, nimic nu este nici hotărît, nici cuvios.* POTECA, F. 235/24. *Era-n ochii aceia ceva atît de liniştit şi de senin, o voire atît de neîndoioasă, încît sub privirea lor trebuia, parcă să se aline furtuna mării.* SLAVICI, O. II, 76, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ◊ (Învechit) ***Dulce vrere*** = atitudine favorabilă, bună voinţă; p. e x t. ajutor sprijin. *Că laudă vrătuţei lor tu eşti, şi în dulce vrearea ta* (*bună vriaria* D, voe bunră H) *rădică-se cornul nostru.* PSALT. 113. *E eu cu rugăciunea mea către tine, Doamne, dulce vreare, Dzeu; în multă meserearea ta audzi-me, în deadevreu spăsenia ta.* ib. 132. *Doarî în veac împenge Domnul şi nu adauge dulce vreare iarî.* CORESI PS. 204/4. (Învechit, rar) *Bună voire* = satisfacţie, mulţumire **(3),** plăcere **(1).** *Tu pentru a mea bună voire, Făcîndu-mi de cel argat al tău parte, Să mi-l aduci iar aice la mine.* BUDAI-DELEANU, T. V. 71. *Voire de rău* = rea-voinţă (v. r ă u **I 1).** Cf. LB, DL. (Învechit, rar) *Vrerea cea de pe urmă a cuiva* = ceea ce doreşte cineva să se facă după moartea sa. *Vorba aceasta... să potrivea foarte doriri*[i] *mele a vrerii cei după urmă a mamii tale.* CANTACUZINO, N. P. 8^{r}/8. ◊ L o c. a d v. **Cu vrere** sau **cu vrerea cuiva** = din iniţiativa cuiva; cu puterea sau cu ajutorul cuiva; într-adins. *Au cu vrere voiu vrea moartea celui fărădeleage.* BIBLIA (1688), 546^{1}/18. *Cu vrerea mie.* ALR II 4 701/520, 836. *S-o tăiet la deget cu vrere ca să nu lucre.* ALR SN V h 1473/325.

4. (Învechit) Acord, înţelegere; învoire, consimţămînt. *Tremease-l şi în fîntîna Siluamului ca să arate prostiia şi bună mintea orbului, cu vrearea acestuia şi nu cu vreo păreare.* CORESI, EV. 170. *Cu vrerea părinţiloru-le să se ia.* PRAV. LUCACI, 173. *Tu ne vinzi, căci în vreme ce noi încrezîndu-ne în voi, tocmai voirile dintre noi.* GOLESCU, P. 409/11. *Consulu putea opri ca nemic să se refereze în Senat fără de vrerea lui.* BOJINCĂ, A. I, 58/7. ◊ L o c. a d v. **Prin bună voire** = cu acordul, cu consimţămîntul cuiva. *S-au dat numitului Ioan, prin bună voire şi a socri-mei, să fie stăpîn în veci* (a. 1823). IORGA, S. D. XXII, 376.

II. 1. (Astăzi rar) Voinţă **(1).** Cf. ANON. CAR., IORGOVICI, O. 17/20, LB. *După cum mintea se îndeletniceşte la adevăr, şi voirea mai vîrtos la bun.* POTECA, F. 198/11. *Care şi altor dobitoace se cuvin acestea sînt: închipuirea, vrerea, nevrerea.* ANTROP. 189/10. *Observaciunea intimă ne face cunoscute în noi trei mari fenomene generale care sînt simţirea, cugetarea, voirea.* LAURIAN, F. 21/27. *A acestei plecări tainici întrebuinţând puterea Dă inimei o vărtute ce îi întăreşte vrerea.* CONACHI, P. 282. *Nu-ţi este puterea cît îţi este vrerea.* PANN, P. V. III, 101/27, cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Noi sîntem drumeţii piticelor vremi, Pitici în putinţă şi vrere.* GOGA, POEZII, 40, cf. RESMERIŢĂ, D. *Îşi încordă puterile, îşi aţinti vrerea şi porni alt descîntec.* VOICULESCU, P. II, 333. *Tînăr şi-n putere, Plin de faptă şi de vrere.* ARH. OLT. XVII, 378. *Noi suim mai sus, mereu suim, Ni-i braţul, vrerea, pasul neînfrînt.* BENIUC, M. 40. *O urmă ca un rob, fără scop, fără vrere.* VINEA, L. II, 176, cf. DL. *Prietene,... să ştii: Ne-nfrîntă-i forţa vrerii tale.* FRUNZĂ, Z. 20, cf. DM, M. D. ENC., DEX. ◊ (Prin extensiune) *Vaca, rămasă stăpînă pe verea ei, s-a oprit să zmulgă o gură de ovăz de pe hatul drumului.* POVA, V.

45. ♦ Putere de a hotărî a divinității, manifestată în legile universului, în determinarea acțiunii oamenilor etc. *Cel ce au zidit toate cu voirea voind să zidește din tine mai presus de cuvînt.* MINEIUL (1779), 172^{v1}/23.

2. Voință **(2).** *Fericiți sînteți voi carii aveți așa voire bărbătească.* VARLAAM-IOASAF, 76^{r}/13. *Eu văd acum ce putere și vrere fiii românilor au la învățătură.* LAZĂR, în IST. LIT. ROM. II, 146. *Vîrtutea este voire.* POTECA, F. 293/20. *Cu cît norocul îi dădesă putere, cu atîta credința îi însuflasă voire ca să facă bine.* ARHIVA, R. I, 66/18. *Trăbă vere, atuncea faci.* ALR II 4 701/250, cf. ib. 4 701/64, 105, 130, 157, 172, 182, 260, 279, 284, 316, 325, 339, 346, 399, 414, 514, 762, 812, 833, 848, 886.

– Pl.: *vreri.* – Și: **voíre** s. f.

– V. **vrea.**

VRESC s. n. v. **vreasc^{2}.**

VRESCÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit; despre arbori, despre trunchiurile acestora) Cu ramuri multe și dese, cu mlădițe multe; (despre locuri, păduri) cu tufe **(1)** multe și dese, t u f o s ; (învechit) vrescuros. Cf. DRLU, STAMATI, V. 588^{1}/40, CIHAC, II, 142.

– Pl.: *vrescoși, -oase.*

– **Vreasc^{2}** + suf. *-os.*

VRESCUÍ vb. IV. (Învechit, rar) A culege, a aduna ramuri, mlădițe. Cf. DRLU.

– Prez. ind.: *vrescuiesc.*

– **Vreasc^{2}** + suf. *-ui.*

VRESCUÍRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a v r e s c u i și rezultatul ei; culegere, adunare de ramuri, de mlădițe. Cf. DRLU.

– Pl.: *vrescuiri.*

– V. **vrescui.**

VRESCURÉLE s. n. pl. Diminutiv al lui v r e a s c u r i. v. v r e a s c ^{2} **(1).** Cf. PASCU, C. 220. *Flăcăruia așeaz-o în clădirea de vrescurele de mai înainte pregătită.* SADOVEANU, O. XVII, 446, cf. DL, DM, M. D. ENC. 1003, DEX. *O adus... vrescurele ș-o făcut... foc în cuptor.* O. BÎRLEA, A. P. I, 141, cf. NALR – B II h 237/57. *Două lemne Odolene, La mijloc un braț de Vrescurele* (Scara). TEODORESCU, P. P. 243, cf. GOROVEI, C. 329.

– **Vreascuri** (pl. lui *vreasc^{2}*) + suf. *-ele.*

VRESCURÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit; despre arbori, despre trunchiurile acestora) Cu ramuri multe și dese, cu mlădițe multe; (despre locuri, păduri) cu tufe **(1)** multe și dese, t u f o s ; (învechit) vrescos. Cf. CIHAC, II, 142, DDRF, CIORANESCU, D. ET. 9370.

– Pl.: *vrescuroși, -oase.*

– **Vreascuri** (pl. lui *vreasc^{2}*) + suf. *-os.*

VRESNÍ vb. IV. R e f l . (Prin Ban.) A se mînia. Cf. GĂMULESCU, E. S. 201. *Goma tot se cam trecea și Novac se tot vrîsnea.* CORCEA, B. 126. *S-a vresnit tata pe mine.* Com. din ORAVIȚA, cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 212.

– Prez. ind.: *vresnesc.* – Și: **vrăsní** (GĂMULESCU E. S., L. COSTIN, GR. BĂN. 216), **vrîsní** vb. IV.

– Din sb. **vrsnuti.**

VRÉȚĂ s. f. (Învechit, rar) Bere proaspătă. Cf. ANON. CAR.

– Pl.: ?

– Etimologia necunoscută.

VREÚN, VREO adj. nehot., pron. nehot. **I.** Adj. nehot. **1.** Care este un (sau o) oarecare; care nu a fost identificat sau precizat mai îndeaproape. *Se dea vrun omu spre perire.* COD. VOR^{2}. 35^{r}/4. *Ai obiditu vrun om mișel* (cca 1550). CUV. D. BĂTR. II, 435/5. *D-am avea vreo betejală întru sufletele noastre, întîi să curățim aceaia.* CORESI, EV. 12. *Iaste nederept de carele e prins de vreo boală să se junghe eluș.* id. ib. 33. *Să nu altă i se va tîmpla vro perire.* PO 146/3. *Cînd oarecărui vro nevoie i se tîmplă, vin la mine cum să fac leage între ei.* ib. 239/12. *Doară vrem vedea undeva vru om, să-l aducem el la casa noastră* (cca 1600). CUV. D. BĂTR. II, 189/19. *S-ar faci vo smintală nedînd banii* (a. 1603). ib. I, 131/13. *Cîndai năvălește vrun hitlean sau vro fiară... tu să aibi cu ce-l sprijoni.* MOXA, C. 186. *Crucea lui Hristos li-i urîtă, cu carea a-ș da șie vro ustenală sau vro nevoință nu cutedză.* VARLAAM, C. 28. *Toate să vor atița de iznoavă spre vreun lucru rău.* URECHE, L. 104. *Să giure vacariul... cum n-au făcut el vreun meșterșug.* PRAV. 13. *Nice un vlădic... nu poate... să slobozească pre vrun bărbat să-și ia doo muieri.* ib. 132. *De-biia de să află în vro istorie pre aceste vacuri solie ca aceea.* M. COSTIN, O. 86. *De va fi fost vreun taur împungătoriu... și va omorî bărbat sau muiere, taurul cu pietri să să omoară.* BIBLIA (1688), 54^{2}/11. *N-au vrut au n-au îndrăznit să facă vrun rău domnului.* NECULCE, L. 41. *Ei nu vin pentru vreun rău sau stricăciune domniei sau țării.* R. GRECEANU, CM II, 24. *Nici să frîngă vreun os* (a. 1699). GCR I, 331/31. *Să i să aducă acolo vreo părticea din moaștele sfîntului.* MINEIUL (1776), 161^{r2}/11. *Au plecat, nădăjduind că îi va duce la vreun loc lăcuitoriu.* HALIMA (1783), 130^{v}/18. *Dă va și veni vreun pămîntean la legea turcească.* VĂCĂRESCUL, I. I, 23^{v}/3. *Fieștecine care ar ști vreo împiedecare, carea... strică căsătoria să aibă vreme a o descoperi.* RÎNDUIALA, 9/6. *Doară-i va da vreo rană de moarte.* BUDAI-DELEANU, Ț. 142. *Doară și voi ați văzut... cîndva pre vreun cerșitoriu bolnav.* PETROVICI, P. 97/22. *Cei ce-și socotesc răotățile sale în partea bunătăților fac vreo îngrijire de tămăduirea lor?* POTECA, F. 308/5. *Întrebarea despre începutul vreunei ghinte.* BOJINCĂ, R. 99/31. *Cînd vor avea vreo desfacere cu cineva.* CĂPĂȚÎNEANU, M. R. 63. *Lăsînd cineva legăturei vreun lucru strein.* COD. ȚIV. 101/26. *Cînd vei pierde vreo rudă... nu trebuie să plîngi neîncetat.* MARCOVICI, D. 15/8. *Ia... zece oameni osîndiți la moarte ca să-i întrebuințeze la vreun pericol.* GENILIE, G. 29/22. *Pe persoana care o îndrăgește s-o vază... la plimbare ori la vreo adunare publică.* I. D. GHICA, P. 11/5. *Să sfărîme simeția celor ce vrun rău gîndesc.* HRISOVERGHI, P. 15/10. *Resbelele se fac astăzi numai pentru cîștigarea vreunei provinții.* ASACHI, S. L. II, 5. *Am venit aice să plîng pre vreun om.* ARHIVA R. I, 39/ 15. *Nu este vrun alt lucru pe care să putem Să-l facem un nevrednic a fi în ochii tăi?* C. A. ROSETTI, C. 24/13. *De a făcut vreo crimă, să fie judecat în calea legii.* BĂLCESCU, M. V. 266. *Albeața ochilor rămîne după vreo cumplită*

durere de ochi. CORNEA, E. I, 101/31. *Aflaţi-mi, vă rog, vreun om mai fericit.* MAN. SĂNĂT. 13/11. *Îmi făgădui că săptămîna asta va face vreun mijloc.* BARIŢIU, C. II, 13. *Începu a rîde întrebînd dacă au căzut vreo ploaie cu bani.* RUSSO, S. 178. *De vei păgubi în vreo neguţitorie, să-ţi fie de învăţătură.* NEGRUZZI, S. I, 251. *Aş fi vrut... să aflu dacă te mai îndeletniceşti cu vreo dramă din ale ăstui autor.* BOLLIAC, O. 50. *Cînd vreun om aproape a merge a cutezat, El la lumina zilei nu s-a mai arătat.* ALEXANDRESCU, M. 11. *Ii ieşea înainte vreo femeie cochetă.* FILIMON, O. I, 146. *Poartă în sine vreun lucru străin.* BARONZI, I. C. I/35. *Adeseori mă trezeam cîntînd pe uliţe vro bucată din „Norma".* ALECSANDRI, O. P. 18. *El este cu totul înţeles de vreun cugetător mare.* CONTA, O. F. 180. *Iar deasupra tuturor va vorbi vrun mititel, Nu slăvindu-te pe tine,... lustruindu-se pe el.* EMINESCU, O. I, 134. *Vro dihanie a dat peste dînşii ori ţi i-a furat cineva?* CREANGĂ, P. 44. *Să nu ne-apuce vreo ploaie!* CARAGIALE, O. IV, 14. *Ar voi să o mărite după vreun plugar.* SLAVICI, O. I, 109. *Se ascundeau prin pivniţi... pre după cîte o şiră de paie sau prin vreo culă părăsită.* ISPIRESCU, L. 45. *Ai ajuns să-ţi legi în stihuri vro durere sau vrun vis.* VLAHUŢĂ, S. A. I, 76. *Prin satul adormit Doar vrun cîne-n somn mai latră.* COŞBUC, P. I, 48. *Toate erau adunate şi ţărcuite departe de sat, undeva pe vreun deal.* ANGHEL, PR. 109. *Va fi el undeva vreun loc sub cer.* SOVEJA, O. 54. *Au împlinit cincizeci de ani şi tot mai aşteaptă vreun nebun să le petească.* REBREANU, I. 89. *Plănuise să-l trimeată să urmeze vreo şcoală înaltă la Paris.* M. I. CARAGIALE, C. 80. *S-ar părea că în aceste rînduri se exală vreun resentiment.* LOVINESCU, M. 163. *Colonelul asculta distrat, privind valurile de lume revărsate din casino, unde sfîrşise ceva, vreun spectacol.* C. PETRESCU, Î. I, 11. *Se vede că a iernat în vreun cotlon.* VOICULESCU, P. I, 34. *Trebuie să fie vreun duh necurat, am zis eu.* SADOVEANU, O. XIII, 74. *Poate îşi făcea vreo iluzie.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 15. *Trebuie să fi venit vreun ursar.* ULIERU, C. 86. *Cînd ai vreo dificultate, îţi stau la dispoziţie.* CĂLINESCU, S. 68. *Cînd urăşti pe cineva, întreabă-te dacă are vreun înţeles.* BLAGA, Z. 20. *Era dus... în vreun orăşel de vilegiatură.* VINEA, L. I, 105. *Să dai foc şi p-ormă să pleci la Stambul cu vreun caic turcesc.* TUDORAN, P. 9. *Neagă existenţa vreunei deosebiri principiale între judecată şi raţionament.* JOJA, S. L. 252. *Nu mai întîlnim în Dacia... nici numele vreunui guvernator.* PANAITESCU, C. R. 68. *Încercare de sustragere a vreunei cărţi.* ŢOIU, G. 19. *Mîndra de-ar avea bărbat Din vrun sat mai depărtat.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 99. *De-o mai avea vreo fată Să-i puie capul sub piatră.* id. ib. 216. *Da numa di nu m-o puni şiniva la vun ştreaf cî-s slobod di gurî.* GRAIUL, I, 335. *Învăţaţi vrun meşteşug undeva?* CONV. LIT. XLVI, 1052. *Poate e vreun rătăcit.* FURTUNĂ, C. 17. *Popa nost ĝ-abge aşêaptă Să să mărîe vo fată.* MAT. DIALECT. I, 123. *Cînd i da dă vun necaz greu, tu numa să sufli oleacă pă fluieraş.* O. BÎRLEA, A. P. I, 172. *Într-un codru rătăcit... Să-ntîlnesc von cunoscut.* FOLC. MOLD. I, 63. *Şi v-am scris... Spre-a primi vo veste De-acas' ce mai este.* ib. 622. *Vrun popă cu barba deasă Să ne citească.* NUNTA, 121. ♦ (În propoziţii negative sau precedat de „fără") Nici un, nici o. *Nici ascunseră ei vreun sfeatŭ.* CORESI, EV. 196. *Nu se poate în vru(n) chip eu a o lua.* PRAV. LUCACI, 169. *Şi freun lucru sufletesc... n-am făcut* (cca 1633). GCR I, 80/28. *Nice postul lui, nice darea lui fu de vrun folos.* VARLAAM, C. 10. *Nice o opreală sau vreun bănat despre cineva n-au avut.* M. COSTIN, O. 145. *Şi n-am spus vreunui om ce D*[u]*mn*[e]*zău dă întru inima mea.* BIBLIA (1688), 344 ^{2}/36. *Nu era vreun dascal învăţat să-l întrebe* (a. 1692). GCR I, 297/3. *Jiganiile şi pasirile... în sine vreo putere nu au.* CANTEMIR, I. I. I, 33. *Neavînd înapoi sau în dos vreo parte* (a. 1775). GCR II, 107/16. *Au stăpînit pînă acum şi nu va fi vreo pricină la mijloc* (a. 1785). GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 93. *Nu are de trebuinţă să ceară de la dregătorie vreo slobozenie.* INSTRUCŢII, 5/13. *Măcar că n-are el vreo teamă, Totuş mult să sfătuieşte în sine.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 244. *Aceşti scriitori au făcut şi fac versuri fără să fi avut vreo pretenţie la poezie.* HELIADE, O. II, 412. *Na-avea între ele vreo legătură.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 72/28. *Pe munca ta, iar nu pe... vreo întîmplare neobicinuită.* MARCOVICI, D. 11/2. *Toţi copacii era fără vreun feliu de roadă.* DRĂGHICI, R. 46/25. *Nu-l tulbură nimică, nu-i aprinde vreun dor.* ASACHI, S. L. I, 220. *Patimile.. Îl fac să nu se uite la vrun fel de lăcomie.* CONACHI, P. 278. *Nu-i vro pagubă c-or muri cîteva sute de mojici.* NEGRUZZI, S. I, 153. *Strofele urmează unele după altele fără vreo măsură.* MAIORESCU, CR. I, 107. *De ce omul nu gustă vreo fericire!* EMINESCU, P. L. 52. *N-au să facă vreo deosebire în stima acordată celor doi iluştri poeţi naţionali.* CARAGIALE, O. IV, 62. *Dohtorii de von leac nu încape, buruieni nu-i folosesc* (a. 1883). CAT. MAN. I, 439. *Nu-i despărţea vreo deosebire de neam.* XENOPOL. I. R. I, 46. *Nu cerea vreo plată.* SOVEJA, O. 59. *Cheltuieşte atîta energie şi erudiţie fără vreun rezultat.* DRĂGANU, ROM. 496. *Se vindecă... fără a lăsa vreo urmă.* ENC. AGR. I, 79. *Fără vreun motiv exterior aparent, sufletul său a gemut sub povara unei dureroase solitudini morale.* VIANU, E. 370. *Cînd gîndesc, mîndră, la tine, Nu mai am inimă-n mine; Puţintică ce mai este, Nu mai e de vreo nădejde.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 114. ♦ (Înaintea unui nume propriu de persoană) Unul ca..., unul asemenea cu... *Cufundat în astă groapă poate zace vrun Milton.* ASACHI, S. L. I, 74. *Cine mi-e? Vrun Strîmbă-lemne?* COŞBUC, P. II, 48.

2. (La f. sg.; cu valoare adverbială indică o aproximaţie numerică sau o cantitate nedefinită) Cam, aproximativ, aproape **a)** (înaintea unui substantiv care denumeşte unităţi de timp, de cantitate etc.) *L-au trimis la Tismana, la mînăstire, de au şăzut acolo vreun an.* IST. Ţ. R. 50. *De-au şedzut vru'an cu capul în prepeleac.* NECULCE, L. 105. *Să va întîmpla în vreo săptămînă să (să) strîngă judecăţi multe* (a. 1775). PRAV. COND. (1780), 163. *Să fi trecut aşa ca la vreun ceas, cînd prin urletul viforului, i se pare c-aude glasuri de oameni afară.* CARAGIALE, O. I, 177. *Mi-ar trebui vreun litru.* TDRG. *După vreo jumătate de ceas caii porniră la stînga pe-o cale îngustă.* AGÂRBICEANU, A. 67. *De vreo jumătate de veac s-a revărsat... un adevărat potop.* SOVEJA, O. 7. *Învîrtita ţine de vreun ceas, fără întrerupere.* REBREANU, I. 12. *Mă gîndesc să-mi fac toaleta vreun ceas.* BACOVIA, O. 239. *După vreun sfert de poştă... hotărîră să meargă la o jumătate de oră*

caleaşcă de caleaşcă. CAMIL PETRESCU, O. III, 134. *Cînd am plecat de-acolo, peste vreun ceas, parcă aveam aripi.* TUDORAN, P. 261. *Cît a stat acolo ascunsă în stuf, tot să fi stat vreun an, putrezise şi rochia pe ea.* BĂNULESCU, I. 17. *Îşi dăduse seama de lipsa lui peste vreo jumătate de oră.* ŢOIU, G. 17. *Cine dracu te-o ştiut Că ţi-i gura de vîndut, Că, zău, aş fi cumpărat Pe vro zi de secerat!* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 445. *Am şăzut acolo cam vrun ceas.* GRAIUL, I, 105. *Acu hun an a avut războl cu jamponu.* ib. 229. *Scoase din tejghea o pîne uscată ca lemnul şi o dete omului pentru icoană cu învoială cu peste vreo săptămînă să-şi scoată zălogul.* PAMFILE, S. T. 160. *Am stat vo lună.* DENSUSIANU, Ţ. H. 116; **b)** (înaintea a două adverbe de timp aflate în corelaţie) *La vreo mîine-poimîne chică şi el.* SOVEJA, O. 73; **c)** (înaintea unui numeral cardinal) *Şi ca vrea şapte dzile a se sfîrşi.* COND. VOR. $^{2}16^{v}/6$. *Rămîie fata cu noi ca vreo 10 zile.* BIBLIA (1688), 17 $^{1}/38$. *Au sosit steagurile oştii noastre şi pre vo sută de tătari.* M. COSTIN, O. 183. *Căzură vro doă sute de oameni de muriră.* DOSOFTEI, V. S. septembrie $29^{r}/23$. *Au văzdut coborîndu-să într-o vălce vo trii sute căzaci.* NECULCE, L. 342. *Au ţinut calea tătarilor... şi au scos vreo 1700 de suflete din mîinile şi din robia lor.* R. POPESCU, CM I, 513. *Păzitori de trup la vreo zece mie.* HALIMA (1783), $64^{v}/35$. *Omorînd vreo patru ispanioli.* GENILIE, G. 35/21. *Vreo sută dintr-înşii... voiră să fugă într-o galeră.* BĂLCESCU, M. V. 175. *Europa era la punctul unde sîntem noi de vreo douăzeci de ani.* RUSSO, S. 37. *Intrase în Moldavia întovărăşit...de vro trei mii oaste de strînsură.* NEGRUZZI, S. I, 137. *Am de gînd să vă vizitez peste vreo trei săptămîni* (a. 1858). IORGA, S. D. XVI, 26. *Ajunge în fine după vro 1000 de ani la conştiinţa vechei legături naţionale.* MAIORESCU, CR. III, 100. *Dupe vreo unsprezece luni de domnie, Constantin Racoviţă muri pe tron.* ODOBESCU, S. I, 264. *Poate să am vreo treisprezece ani.* CREANGĂ, P. 148. *Acu vreo cinsprezece ani.* CARAGIALE, O. II, 23. *Întîlni... un om de vreo douăzeci şi trei de ani.* SLAVICI, O. I, 295. *Dete părinţilor lui vro trei pungi de galbeni.* ISPIRESCU, L. 108. *Trecuseră la mijloc vro zece ani.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 9. *Sînt văduv de vro zece ani.* COŞBUC, P. I, 230. *Vreo douăzeci de ani ei stăpîniră terenul.* IORGA, C. I. II, 140. *O tot fi vreo 14 ani de atunci.* ANGHEL, PR. 176. *Cioplirăm cu toţii, vro două săptămîni, bourii Moldovei.* DELAVRANCEA, O. II, 30. *Aceasta era cu vreo cinci-sprezece ani mai tînără decît el.* AGÂRBICEANU, A. 123. *La vreo sută de paşi de aici dă o altă vălcea în Sibişel.* PĂCALĂ, M. R. 8. *Nu-i dăduse să mănînce vreo două săptămîni.* LOVINESCU, M. 69. *Aceasta se întîmplase cu vreo zece ani în urmă.* C. PETRESCU, C. V. 142. *Aşezarea... acelor români în Moravia trebui urcată cu vro doi secoli mai sus.* DRĂGANU, ROM. 192. *Acest „cîtva timp" însamnă vreo douăzeci de ani.* SADOVEANU, O. XX, 243. *Georgescu... îl precedase la clasa de sculptură cu vreo trei ani.* OPRESCU, S. 109. *Un bătrîn de vreo 70 de ani.* ULIERU, C. 14. *Ieri se găseau strînşi undeva vreo treizeci şi ceva de inşi.* ARGHEZI, S. V, 48. *Romanul englezesc... era scos regulat din raftul lui de bibliotecă de vreo trei luni încoace.* VINEA, L. I, 51. *Vasul intra în apă destul de mult, nelăsînd deasupra decît vreo patru palme de bordaj.* TUDORAN, P. 10. *Pe poarta grădinii intră un băiat de vreo doisprezece ani.* PREDA, M. 11. *Fosta-au vro sută de oameni.* PANAITESCU, O. Ţ. 220. *Ştefan a reuşit să strîngă vreo 16000 oşteni.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 1, 11. *Vai de mine, n-am opinci, Dar mîndruţe am vreo cinci!* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 377. *S-a unit fo şapte inşi.. ca să cumpere loc dă oraş.* GRAIUL, I, 149. *O stat pi la noi ho şasî luni.* ib. 323. *Mi-aş cumpăra vreo sută de oi şi stînă.* FURTUNĂ, C. 3. *Scoate di colo un butoiu dé-o cinj mii de kilograme.* O. BÎRLEA, A. P. II, 25. *Să mai stea vreo trei ani fată... Păn-oi scăpa de armată.* FOLC. MOLD. I, 141. ◊ Expr. **Vreo doi...** (sau **două**) = cîţiva (sau cîteva...). *Curiozitatea mă împinse să fac vro două pasuri spre el.* ALECSANDRI, O. P. 9. *Se suie iute în pod şi scoboarî de acolo... vreo două dimerlii de păsat.* CREANGĂ, P. 5. *Dă vreo două tîrcoale baracii.* CARAGIALE, O. I, 20. *Se odihniră vreo două zile.* ISPIRESCU, L. 6. *Credincioşi îi rămăsese vreo doi.* MACEDONSKI, O. I, 100. *Şi nu singură să cadă, A mai tras cu ea vreo două.* COŞBUC, P. II, 56. *Mari isprăvi de vitejie Cunoscute poate vouă – Ascultaţi acu la mine Să vă spun şi eu vreo două.* IOSIF, P. 70. *Îţi trimit şi vreo două poezii pe care le-am scris.* CAMIL PETRESCU, P. 139. *În odaia care era destul de lungă, erau... vreo două taburete, un lighean de porţelan.* CĂLINESCU, S. 24. *Da aseară ce-ai cinat? – Vreo două pere cu păne.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 54. *Vine-amanta lu Mărin Cu f-o două sălbi-n sîn.* GRAIUL, I, 97, cf. MAT. DIALECT. I, 123, 198. *Am mîncat o două cireşe.* Com. din BIHOR. Expr. **A spune** (sau **a trînti**) **cuiva vreo două** = a spune cuiva lucruri neplăcute, cuvinte care nu-i convin. *I-am trîntit şi eu vreo două... Bravo!... şi ce i-ai spus?* CAMIL PETRESCU, T. I, 487; **d)** (înaintea a două numerale consecutive corelate) *De-abiia de au îngăduit vro două, trei ceasuri.* M. COSTIN, O. 151. *Ş-au zăbăvit acolo vro 2-3 săptămîni.* NECULCE, L. 70. *Mergea înaintea împăratului... cu vro 30-40 de oameni.* R. GRECEANU, CM II, 314. *De vo doi, trii ani... s-au sculat un Bulirma* (a. 1757). GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 36. *De va mai găsi vro 5 sau 6 sute să mai ia* (a. 1786). FURNICĂ, D. C. 139. *Să le luaţi hrana şi îmbrăcămintea măcar pe vreo două-trei luni.* FILIMON, O. I, 183. *Violinţa, minciuna, practice obişnuite de vro patru, cinci seculi.* BARONZI, I. C. I/41. *La vro două, trei luni după asta, Ipate se trezeşte într-o zi cu socru-său.* CREANGĂ, P. 216. *Peste vreo patru-cinci zile trebuie să-i vedem.* CARAGIALE, O. IV, 28. *Vreo trei-patru aşteptau să le vie rîndul.* SLAVICI, O. I, 294. *Vreo doi-trei vlăjgani zgăcinau pomii.* MACEDONSKI, O. III, 5. *Cîţi băieţi te-au strîns în braţe, Diţo? – Fo' patru, cinci.* STANCU, D. 37. *La vreo două, trei zile, iar se răţoieşte pe noră-sa.* RĂDULESCU-CODIN, L. 6. *Colo, fraté, uo şasă, şapté cîni.* O. BÎRLEA, A. P. II, 482; **e)** (înaintea unui numeral multiplicativ) *Biograful lui Neagoe Basarab îl întrebuinţează de vro zece ori.* HASDEU, I. C. I, 52. *Să sfinţeşti cu mii de lacrimi un instinct atît de van Ce le-abate şi la pasări de vreo două ori pe an?* EMINESCU, O. I, 155. *Ocoli de vreo două, trei ori.* ISPIRESCU, L. 10. *Scoate hîrtiile din portofel, le numără de vreo trei ori.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 94; **f)** (înaintea adjectivului nehotărît „cîteva") *Am alergat... şi i-am dat vreo cîteva cuţite.* HALIMA (1783), $80^{v}/38$. *Vreo cîteva ortale ce era la Ruşciuc.* VĂCĂRESCUL, I. I, $95^{v}/8$. *Arătînd Dumitru vreo cîteva răvaşă... zice* (a. 1784).

FURNICĂ, D. C. 106. *I-au dat vro cîteva pungi de bani* (a. 1800). GCR II, 178/29. *Lucra o zi şi îşi cîştiga vreo cîteva groşiţe.* PETROVICI, P. 294/8. *Te sfătuiesc pentru vreo cîtăva vreme să mergi spre lăcuinţă.* GOLESCU, P. 180/5. *Au început de vreo cîteva zile* (a. 1834). DOC. EC. 561. *Unii voiau să păstreze în viaţă vreo cîţiva din nobilii prinşi.* BĂLCESCU, M. V. 393. *Fabricaţia fosforului a luat oarecare întindere de vro cîţiva ani.* MARIN, PR. I, 37/29. *Scoase din buzunariu vro cîţiva sorocoveţi.* RUSSO, S. 179. *Grijile ce muncise pe bietul fanariot cu vreo cîtva timp mai nainte.* FILIMON, O. I, 134. *Trecurăm iute vro cîteva uliţi.* ALECSANDRI, O. P. 11. *O zidise cu vreo cîţiva ani mai nainte.* ODOBESCU, S. I, 64. *Într-un colţ al casei ... dormeau una peste alta vo cîteva sute de cărţi vechi.* EMINESCU, P. L. 29. *La vro cîteva zile după aceasta, împăratul arată spînului nişte pietre scumpe.* CREANGĂ, P. 216. *Luînd cu dînşii vro cîţiva boieri mari, ostaşi şi slujitori, s-au dus la unchiaş acasă.* ISPIRESCU, L. 1. *Flăcăii cei glumeţi luaseră cu dînşii vreo cîteva găini şi un clapon de toată frumuseţea.* POPA, V. 13. *D-am avut vreo cîţiva lei... ţi-o dat pe doi viţei.* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 181. *A stat numa ho cîţva ani.* GRAIUL, I, 227. *Izbutise să cumpere... vreo cîteva fălci de loc.* FURTUNĂ, V. 17. *O... gasît vo cîţva hribi.* O. BÎRLEA, A. P. I, 198.

II. Pron. nehot. (În forma *vreunul, vreuna*) Cineva, oarecine, oarecare unul; careva. *Vrea-voru se prilăstească vriurii.* COD. VOR^{2} 84^{r}/2. *În pustie făcu Hristos ciudesa, ca să n-aibă a le se părea vreunora că de cetate aproape au fost.* CORESI, EV. 261. *Au fost şi aceştia oameni cu trup... sau doară vreunii şi păcătoşi* (a. 1632). GCR I, 77/5. *De se vor vătăma vreunele... aceasta pagubă... să o plătească stăpînul dobitocului celuia ce au început svada.* PRAV. 19. *Dă s(ă) va tinde fruunul a lua măcar un paiu* (a. 1676). IORGA, S. D. VII, 29. *Poţi prepune că dintr-aceste sunate să fie vreunele şi adevărate.* CANTEMIR, I. I. II, 117. *Măcar de ar şi fi vreunul de vreun neam bun.* C. CANTACUZINO, CM I, 40. *De se-au vrut scula spre mene vreunul de ceia ce nu mă iubiia, vrutu-m-am ascunde di-nsă* (a. 1710). GCR I, 366/24. *De s-ar băga vruunul pînă n-or fi toţi, să nu fie volnec să să bage* (a. 1768). ŞTEFANELLI, D. C. 97. *Să nu cuteze vreunul a înjura pe cinevaş* (a. 1775). PRAV. COND. (1780), 164. *Ian cîntă-ne vruna de jele.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 136. *Nu care cumvaş să să îndrăznească vreunul a vinde vreun lucru cu preţ mai mult* (a. 1820). ARH. OLT. IX, 200. *Să să ajute care vor fi săraci din meşteşugul lor... la îngroparea vreunuia* (a. 1824). DOC. EC. 328. *Afli pe vreunul că este vrednic de a vătăşi?* GOLESCU, P. 263/18. *Păşit-au vrunu-nainte cu niscaiva folosinţă?* CONACHI, P. 300. *Ochita-ai vreuna?* SION, P. 57. *Făcea parte din toate braslele neguţătoreşti, fără ca să plătească patentă la vreuna.* FILIMON, O. I, 146. *Căuta să-şi dea seamă dacă toţi căţeii sînt presinţ sau lipseşte vreunul.* HASDEU, I. C. I, 14. *Dacă e vreunul ce simte-ntre voi Vie a combate ş-a muri cu noi!* BOLINTINEANU, P. I, 24. *Credeţi c-a avut fata parte să guste vrouna?* CREANGĂ, P. 293. *Tătarii... prindeau pe sărmanii oameni, îi făceau robi... şi rar cînd se mai întîmpla ca să scape vrounul din mînile lor.* SBIERA, F. S. 5. *Cum zăresc pe vreunul licurind, încep a rosti cuvintele.* MARIAN, INS. 54. *Să fii cu ochii în patru să nu te-nşele frunul că tu eşti cam tutuit.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, Î. 114. *Vreunul mai ţanţos începe o chiuitură.* REBREANU, I. 12. *I se părea că recunoaşte pe vreunul.* LOVINESCU, M. 69. *Dar d-ta?... Ai iubit vreuna?* CAMIL PETRESCU, T. I, 472. *Mai înainte ca vreunul să se dezmeticească, se făcu nevăzut.* VOICULESCU, P. II, 35. *Binefacerile domnilor cădeau în adîncul unei mări furtunoase şi nu se aflase încă peştele de aur care să iasă din întunericul fundului să înghită vreuna.* SADOVEANU, O. X, 124. *Cum o greşi vreunul, nimic!* IORDAN, STIL. 33. *Sînt vreunii care să extindă aşa departe voluptatea.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 12. *De-ar îndrăzni vreunul, careva, Să se atingă... Pui laba-n foc Că el rămîne mort pe loc.* ARGHEZI, S. V, 132. *Dacă vreunul îi amintea că e îmbătrînit, Ioanide replica îndată.* CĂLINESCU, B. I. 46. *Dac-o fi vunu supus, şi robit dă tata-nchis acolo, şi ieu îi dau drumu şi mă supune?* O. BÎRLEA, A. P. II, 188. *Nu cumva să-ntrebe pă vunu.* id. ib. 569. ◊ (Urmat de un atribut partitiv introdus prin „din", „dintre", învechit, „de") *Va vătăma vrunul dentre ei muiare tăroasă.* PO 248/20. *Vreunul de dînşii să nu paţă mai rău de cum au păţitu Iliaşu Vodă.* URECHE, L. 77. *Cela ce va scoate den mănăstire pre vreunul di ceia ce cearcă să să facă călugăr, aceluia capul să i să taie.* PRAV. 298. *Să nu obidiţi pre vreunul dentru aceşti mici* (a. 1693). GCR I, 309/19. *Pre fietecare chip supt numele a vreuniia din pasiri sau a vreunuia din dobitoace a supune... am nevoit.* CANTEMIR, I. I. I, 4. *Facă-mi Dumnezeu răsplătire de va fi urmat vreuna dintr-acestea.* ANTIM, P. XXV. *Mă... turbură mai mult ca nu cumva să fi auzit pentru Ahamen vreunile din cele ce prepui şi eu.* AETHIOPICA, 37^{v}/14. *Să prinză pre vreunul din noi.* HALIMA (1783), 51^{v}/17. *Să vie vreunul din cei mai bătrîni.* VĂCĂRESCUL, I. II, 18^{v}/7. *Vreunii dintră romani să-şi fi luat şie muieri dintră dache.* MAIOR, IST. 15/29. *Vreunul dintr-înşii au călcat regula* (a. 1826). URICARIUL, I, 170. *Se învioră dar a izbi o lovitură puternică, jertfind vreunul din cei mai puternici magnaţi.* BĂLCESCU, M. V. 261. *Vreunul dintr-înşii recunoaşte a învăţa cîte ceva.* FILIMON, O. I, 97. *Aşezîndu-se vreunul din neamuri pre vreunul din pămînturi, legătura celor două specialităţi produce o naţiune.* HASDEU, I. C. I, I, 175. *Stetea singur... cercînd... dacă nu află vreun semn pe vreuna din ele.* SLAVICI, O. I, 182. *Nu ştiu dacă... vreunul din prietenii mei au putut petrece pe placul lor.* CARAGIALE, O. IV, 91. *Să nu mai ipitropisească pe vreunul din neamul lui.* DELAVRANCEA, O. II, 37. *Se putea... să afle aur la vruna din căile mai mici.* AGÂRBICEANU, A. 60. *Aşi fi vrut să fie cît de puţin obraznic vreunul dintre bărbaţi ca să-l pălmuiesc.* CAMIL PETRESCU, P. 136. *Rareori vreuna din ele se lăsa pînă la bătaia carabinelor.* VOICULESCU, P. I, 62. *Poate se va găsi vreunul din distinşii săi elevi să poată săvîrşi această revenire.* D. GUSTI, P. A. 91. *I-am răspuns, arătîndu-i intenţia mea în privinţa vreuneia din camerele care n-au cărţi de vizită la uşă.* MIHĂESCU, D. A. 101. *Se traducea printr-o execuţie rece şi convenţională ori de cîte ori natura apărea în vreuna din operele lor.* OPRESCU, S. 31. *Dacă vreunul din plutaşi l-ar fi văzut mişcînd sforile pînzei... l-ar fi întrebat.* TUDORAN, P. 100. ♦ (În propoziţii negative, adesea urmat de un atribut partitiv introdus prin „dintre", „din") Nici unul, nici una. *Să n-aibă a zice vreunul dentr-înşii că n-au ştiut.*

CORESI, EV. 84. *Şi tu încă să nu calci vreunul den cuvintele D[o]mnului tău.* BIBLIA (1688), 622[1]/56. *Fără-a oferi vreunul dintre modurile de a fi distinctive ale fiecărui individ.* LAURIAN, F. 49/4. *O asemenea numire... n-o aflăm nicăiri în vreuna din sorginţile secolului XVI.* HASDEU, I. C. I, 53. *N-ar fi posibilă reprezentarea vreuneia dintre piesele mele fără să se işte din nou scandal.* CAMIL PETRESCU, T. III, 497. *Rebreanu redă puternica iubire de viaţă cu mijloace literare simple şi fără a fi sclavul vreunei formule estetice.* D. GUSTI, P. A. 95. *Era un străin şi nu intrase niciodată în vreunul din magazinele în care nu-l cunoştea nimeni.* CĂLINESCU, B. I. 169. *Nu tăbărî însă nimeni şi nu rîse vreunul.* PREDA, M. S. 13.

– Pl.: *vreunii, vreunele.* – Şi: (învechit şi popular) **vrun, vro, vun, vo,** (învechit şi regional) **vrea, von,** (învechit) **vru,** (regional) **ho** (ALR SN VI h 1 744/605), **fo, uo, o,** (învechit, rar) **vreún** adj. nehot., pron. nehot.

– Lat. **vereunus, -a, -um.**

VREUNDEVÁ adv. (Învechit şi regional) În vreun loc oarecare, undeva. *În scrierile române de pînă acum nu credem că se va constata vreundeva o prea mare îmbelşugare de idei în comparare cu cuvintele întrebuinţate.* MAIORESCU, CR. I, 176. *Iria doi fraţ şî iiria săraś ş-o plicat să să pună slugă la vrundiva.* ARH. FOLK. III, 94.

– Şi: **vrundivá** adv.

– **Vre + undeva.**

VRÉVĂ s. f. v. **vreavă.**

VREVÍ vb. IV **1.** Intranz. (Învechit) A murmura **(3),** a cîrti. *Vreviră năroadele împrotiva lu Moisi aceasta dzicînd: ce vom bea?* PO 230/7. *Vreviră toată gloata fiilor lu Israil în aleanul lu Moisi şi lu Aron în pustie.* ib. 231/3. *Ce sîntem noi unde în aleanul vostru aţi vrevit?* ib. 231/23. *Cînd iară acolo nărodul se-ară însătoşa pentru nişteta apeei, vreviră în aleanul lu Moisi.* ib. 235/16, cf. TDRG, DHLR II, 536, SCRIBAN, D., CL 1962, 133, CIORANESCU, D. ET. 9371.

2. Tranz. (Prin Ban.) A certa, a ocărî; a ameninţa. Cf. ANON. CAR., L. COSTIN, GR. BĂN., GĂMULESCU, E. S., com. din ORAVIŢA, ALR II/36.

– Prez. ind. *vrevesc.* – Şi: (regional) **vriví** vb. IV.

– Din sb. **vreviti,** bg. **вревя.**

VREVITÓR, -OÁRE s. m. şi f. (Învechit, prin Ban.) Persoană care dojeneşte, care huleşte. Cf. ANON. CAR.

– Pl.: *vrevitori, -oare.*

– **Vrevi** + suf. *-tor.*

VREZ s. m. v. **vrej.**

VRIBÉTE s. m. v. **vrăbete.**

VRÍE s. f. v. **vrilă.**

VRIGHINÍ vb. IV. Intranz. (Regional) „A învîrti mereu cu un sfredel spre a răzbi o gaură" (Păuşeşti Otăsău – Băile Govora). COMAN, GL.

– Prez. ind.: ?

– Cf. virghină, frichini.

VRÍJĂ s. f. v. **vrej.**

VRÍLĂ s. f. **1.** Maşină portativă, manuală, prevăzută cu un burghiu, folosită de regulă la găurirea lemnului şi a anumitor materiale de mase plastice. Cf. IOANOVICI, TEHN. 28, ORBONAŞ, MEC. 238, LTR[2], DN[4].

2. Coborîre a unui avion în pierdere de viteză pe o traiectorie în spirală foarte strînsă, cu răsucire în jurul axei longitudinale. Cf. LTR[2], DL, DM, DN[2], DER, M. D. ENC., DEX, DN[4].

– Pl.: *vrile.* – Şi: **vríe** s. f. LTR[2], DN[2], DER, M. D. ENC.

– Din fr. **vrille.**

VRIVÍ vb. IV v. **vrevi.**

VRÎ interj. v. **vr.**

VRÎNCEÁN, -Ă subst., adj. **1.** S. m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a vechiului ţinut Vrancea sau a actualului judeţ Vrancea; persoană care este originară din aceste locuri; (la m. pl.) populaţie din aceste locuri. *Le-am hotărît ca numiţii răzeşi de Odobeşti şi vrăncenii să-şi stăpînească moşiile din cuprindere vechilor hotară, cum au stăpînit şi pîră acum* (a. 1732). SAVA, DOC. I, 70. *Au hotărît Mărie sa... de le-au dat toţ[i] munţii să fie a tuturor vrîncenilor de prin toate satele Vrancei* (a. 1755). id. ib. II, 17. *S-au sculat vrăncenii cu pricină asupra călugărilor ş-au mers la Ieşi şi, din poroncă domnească, s-au judecat vrăncenii cu Dămiian, egumen de Soveja* (a. 1767). id. ib. I, 96, cf. 108, 138. *Alte dovezi nu sînt decît cele arătate de către vist*[iernicul] *Iordachi Roset care, fiind cercetate prin giudecăţile ce s-au pomenit, n-au putut avea nici un cuvînt sau putere împrotiva vrăncenilor* (a. 1814). URICARIUL, II, 4/25. *Acest hrisov, osebit de celelalte deosebite dovezi cîte s-au arătat, este temeinic, arătînd pe vrănceni stăpîni baştinilor lor întru toate hotarăle* (a. 1817). ib IV, 341/23. *Partea vrîncenilor s-au dat lui Bejan Florea şi Costantin Stoica... la vale pîră într-un plop* (a. 1820 – 1822). C. GIURESCU, P. O. 421, cf. 339, 420. *Vrîncenii, după ce oile, vitili le urcă în munţi, apoi ei necontenit merg şi vin şi mai mult şăd acolo decît în sat* (a. 1830). SAVA, DOC. II, 108. *Cîmpulungenii, cumanii şi vrancenii trimiseră îndoit număr de arcaşi.* ASACHI, O. II, 151. *Nu numai să nu strămute această hărăzire de mare agiutorinţă, ce să dă pentru casnica hrană a vrîncenilor..., ce mai ales să se întărească* (a. 1853). SAVA, DOC. II, 221. *Poporaţia din mai toate aceste sate păstrează şi pînă astăzi datinele, obiceiurile şi portul vrîncenilor.* I. IONESCU, P. 19. *În balada „Mioarei" găsim... numiri locale, precum moldovan,... ungurean..., vrancean, locuitor din munţii Vrîncei.* ODOBESCU, S. I, 218. *Închişi în munţi, departe de zbuciumul oraşelor, sănătoşi, deştepţi şi harnici, vrăncenii sînt, cu adevărat, mîndri.* VLAHUŢĂ, R. P. 176, cf. DDRF. *Vrăncenii se crede că erau stabiliţi în Vrancea încă înainte de descălecare.* ENC. ROM. III, 1 238. *Azi numai documentele vrăncenilor mai amintesc despre frumosul lor trecut şi despre drepturile lor de odinioară.* ŞTEFANELLI, D. C. IV. *În timpul procesului vrăncenilor cu vistiernicul Iordache Roset Roznovanu,... comunitatea*

de interese dintre vrănceni şi şindilari a devenit perfectă. SAVA, DOC. I, XIV, cf. XVIII. *În trecut, dare nu avea vrănceanul de plătit pentru munţi, în vreme ce dările împovărau aiurea.* DIACONU, P. 5, cf. 34. *Sub raportul etnic, ceea ce a caracterizat pe vrănceni întotdeauna a fost, pe lîngă dragostea de vite, şi iubirea nemărginită pentru pămînt.* id. VR. LXXX, cf. XLIII, LIII. *Studiul introductiv la această culegere despre ţinutul Vrancei şi despre vrînceni are o valoare deosebită.* SADOVEANU, O. XX, 45, cf. PUŞCARIU, L. R. II, 367. *Privilegiile vrîncenilor ademeneau şi ele, în trecut, pe păstorii din alte ţinuturi, nu numai pentru perioada vremelnică a văratului, dar şi în vederea stabilirii definitive în acest ţinut.* VUIA, PĂST. 137. *Mocanii seceleni, covăsnenii, buzoienii şi vrăncenii aveau oi ţigăi.* id. ib. 156. *Nerejii, de neam, sînt vrînceni, oameni de munte.* BĂNULESCU, I. 101. *Drepturile pe care le au vrîncenii în Odobeşti nu implică neapărat o ascendenţă comună.* C. GIURESCU, P. O. 52, cf. 49, 51, 53, 61, cf. L. ROM. 1977, 151, DEX^2. *Direcţia de Sănătate Publică Vrancea derulează, în perioada 8 – 15 mai, un studiu care priveşte starea de nutriţie a vrîncenilor în relaţie cu consumul alimentar.* RL 2003, nr. 3 990, IV/4. *Iată vin în cale, Se cobor la vale Trei turme de miei, Cu trei ciobănei. Unu-i moldovan, Unu-i ungurean Şi unu-i vrancean.* ALECSANDRI, P. P. 1. *Sî coboarî-n vali Trii turmi di ńioreli, Cu trii săntineli..., Trii şiobănei...: Unu-i moldovean, Unu-i ungurean Şî unu-i vrănşean.* DIACONU, VR. 6, cf. 9, NALR – MB I h 2. *Trei cîrduri de oi, De oi bucălăi,... Cu trei ciobănei, Tustrei verişori, Că-s din trei surori. Unu-i ungurean, Unu-i moldovean Şi unu-i vrîncean.* FOLC. MOLD. I, 83. ◊ (La sg. cu valoare de pl.) *Cătrinţa caracteristică a vrănceanului contrastează aici, pe furiş, cu fota adusă „di la cîmp" şi cu fusta venită din mahalaua oraşului.* DIACONU, VR. XXXIII. *Portul vrănceanului e simplu şi pare să aibă elemente autohtone.* id. ib. LVI. ◊ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Moşnenii vrînceni... au moşie în Odobeşti în bătrînul lui Chilău* (a. 1785). C. GIURESCU, P. O. 50. *Făcîndu-să în trii rînduri obştească adunari, s-au cercetat cu amăruntul... scrisorile şi dovezile, atît celor cîte s-au văzut la jăluitorii vrănceni, cum şi celor cîte s-au arătat de vechilul dum*[isale] *vist*[iernicul] *Iordachi Ros*[e]*t* (a. 1813). SAVA, DOC I, 165. *Domnia mea, în puterea vechiului obicei a ţărei şi a pravelilor, hotărim şi întărim ca numiţii răzeşi vrănceni să-şi stăpînească moşiile din cuprinsul ocolului Vrăncei* (a. 1814). URICARIUL, II, 5/23, cf. SAVA, DOC. II, 81. *Pentru aceasta, după dreptate, şi lăcuitorilor vrănceni le s-au întors moşia Vrăncea întru a lor stăpînire* (a. 1817). URICARIUL, IV, 333/25, cf. 337/12. *Lăcuitorii vrînceni strig cu toţii că şi oile şi vitili cele mari le pier, neavînd unde le păşuna.* (a. 1830). SAVA, DOC. II, 107. *Răzăşii vrînceni să nu fie supăraţi întru nimica şi cîtuş de puţin dispre niminea di astăzi înainte şi în veci* (a. 1845). id. ib. 205, cf. 221. *Liberi în munţii lor prin privilegii vechi, răzeşii vrănceni au fost ameninţaţi, în ianuarie 1801, să li se răpească pămînturile şi munţii.* DIACONU, VR. XXII, cf. C. GIURESCU, P. O. 61. *Cîn a vinit la Nerežu, Carol avea un cal pînî-m podeli şî iera douî suti di oamini vrănşeni işîţ înăintea lui.* DIACONU, VR. 95.

2. Adj. Care aparţine vechiului ţinut Vrancea, actualului judeţ Vrancea sau vrîncenilor **(1)**, care este originar din aceste locuri, privitor la vrînceni, caracteristic vrîncenilor, din ţinutul sau din judeţul Vrancea; (astăzi rar) vrîncenesc **(1)**. *În Ovidiu, „Caucaz" se pare a fi ramura vrănceană sau din Buzău.* HASDEU, I. C. I, 286. *Publicarea acestor documente vrăncene ar avea cu atît mai mare interes, fiindcă munţii Vrancei au încăput pe alte mîni.* ŞTEFANELLI, D. C. IV. *Tradiţia populară vrănceană este bogată în ce priveşte aşezarea ardelenilor în Vrancea.* SAVA, DOC. I, XVI, cf. XI. *Dărnicia vrănceană era cunoscută călugărilor de la Poiana Mărului.* id. ib. XIX. *Proprietatea vrînceană asupra munţilor are... pînă astăzi toate caracteristicile unei proprietăţi colective.* id. ib. II, VII. *Împărţirea pe sate implică, în prim rînd, o devălmăşie a tuturor satelor vrîncene asupra munţilor.* id. ib. XXII. *Cu adevărat, dragostea de oi a fost odinioară religia ciobanului vrăncean.* DIACONU, P. 40, cf. 4. *Unitatea genealogică a satelor vrăncene este unitatea teritorială a Vrancei.* id. VR. XL, cf. XXVII. *Aşezările vrîncene, ca şi în alte depresiuni intercarpatice, erau de tip răsfirat şi risipit.* VUIA, PĂST. 137. *Tipul de stînă vrînceană se asemăna cu tipul de stînă bîrsană.* id. ib. 146. *Relaţiile de schimb în natură şi producţie în comun se menţin pînă în epoca feudală şi mai tîrziu în economia satelor devălmaşe din depresiunile montane vrîncene şi argeşene.* IST. T. I, 61. *Milcovanul, adică odobeşteanul, avea „moşie" în podul Nărujii, adică pe frumosul platou care se întinde lîngă acest sat vrîncean.* C. GIURESCU, P. O. 52. *Ei extind asupra acestui schit regimul privilegiat vrîncean, potrivit căruia autoritatea superioară bisericească nu se amestecă în administrarea lăcaşurilor respective.* id. ib. 53.

3. S. f. (Art.; regional) Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. Cf. DDRF.

4. Subst. (sg. art.) (Regional, mai ales în Munt.) Numele unui vînt care bate dinspre nord sau dinspre est. *Vrănceanul va fi vîntul ce bate de către Vrancea.* PAMFILE, VĂZD. 55, cf. H I 391, II 84, 122, 127, 134.

– Pl.: *vrînceni, -e.* – Şi: **vrănceán, -ă** subst., adj.
– **Vrancea** (n. pr.) + suf. *-ean.*

VRÎNCEÁNCĂ s. f. **1.** Femeie care face parte din populaţia de bază a vechiului ţinut Vrancea sau a actualului judeţ Vrancea; femeie care este originară din aceste locuri. Cf. DEX^2.

2. (Art.; regional; în forma *vrănceanca*) Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. Cf. JIPESCU, O. 52.

– Pl.: *vrîncence.* – Şi: **vrănceáncă** s. f.
– **Vrîncean** + suf. *-că.*

VRÎNCENÉSC, -EÁSCĂ adj., s. f. **1.** (Astăzi rar) Vrîncean **(2)**. *Au hotărît moşia monastirii Miera, din gura Reghiului pînă în curmătura Spumii, deasupra pi piscul Pietros, pînă deasupra caselor Bouroşăştilor, în deal dispre hotar vrîncenesc, puind şi pietri hotare* (a. 1772). SAVA, DOC. I, 103. *Mărturii ş-au făcut unul la altul şi nu s-ar fi fost însămnat în mărturie lui Toader Cherciul şi pămîntul vrîncenesc* (a. 1777). C. GIURESCU, P. O. 296. *Doao pogoane viie făcătoare în deal Odobeşti,*

în bătrînul Şoghiul, alături cu pămîntul Chirinoiului, adică pămîntul vrîncenesc, pi din sus (a. 1782). id. ib. 51. *Jos iscăliţii din neamurile vrăncenești, ce avem parte în siliştea Odobeştilor, bătrînul Chilău* (a. 1803). SAVA, DOC. I, X. *Pămîntul vrîncenesc, bez rezorul Rinţii, ci esti tot vrîncenesc, care se împarte în osăbire pi neamurile lor* (a. 1820 – 1822). C. GIURESCU, P. O. 350. *Ţîdula neamului vrîncinesc; iscălit că au priimit: Eu preot Theodor Tătaru din pămîntu Chilău* (a. 1820 – 1822). id. ib. 410, cf. 330, 363, 380, 392, 400. *Dugheana me din răspintiia tîrgului Odobeştilor în bătrînul lui Chilău, pi pămîntul vrîncenesc, în răzorul din gios* (a. 1836). id. ib. 50. *Li se cuvine lor din bătrînul lui Chilău, pe pămîntul vrăncenesc din hotarul Odobeştilor.* (a. 1840). SAVA, DOC I, X. *Condiţia aceasta trebuie înlăturată din discuţia modului de formare a satelor vrăncenești.* DIACONU, VR. XXXVI. *În cele 36 pagini dă la lumină obiceiuri vrînceneşti din vremuri bătrîne.* IZV. XII, 25. *Asemenea acte arătînd proprietăţi vrînceneşti la Odobeşti se pot înmulţi.* C. GIURESCU, P. O. 51. *Aceştia doi, Tepa şi Puiu, sunt... la baza drepturilor vrînceneşti din bătrînul Chilău.* id. ib. 52, cf. 61, L. ROM. 1976, 90. ◊ (Substantivat) *Stăpînaşu ńeu,... Ńi s-a vorĝit Cioban unguresc Cu cel vrăncenesc Ca sî ti omoari, Că ai oi măi multi.* DIACONU, VR. 113.

2. S. f. (Art.; prin Mold.; şi în sintagma *vrînceneasca mărunţică*, VARONE, D^2.) Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. Cf. id. ib.

– Pl.: *vrînceneşti.* – Şi: **vrăncenésc, -eáscă,** (învechit) **vrîncinésc, -eáscă** adj.

– **Vrîncean** + suf. *-esc.*

VRÎNCINÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **vrîncenesc.**

VRÍSNIC, -Ă adj. v. **vîrstnic.**

VRÎSNICÍE s. f. v. **vîrstnicie.**

VRÎSTÁ vb. I v. **vîrsta.**

VRÎSTÁLE s. f. pl. v. **vîrsteală.**

VRÎSTÁRE s. f. (Neobişnuit) Perioadă de timp după care apare o creştere exagerată a numărului de indivizi dintr-o anumită specie de insecte. *Acum se lămureşte de ce năvala gîndacilor nu e aceeaşi în fiecare an. Dacă într-o primăvară s-au ivit mulţi din cale-afară, e de aşteptat ca după 4 ani să se iveasca tot aşa de mulţi. Nu e însă regulă nici această vrîstare, căci şi ciormegii sunt expuşi la foarte multe pericole.* SIMIONESCU, F. R. 277.

– De la **vrîstă**[1].

VRÎSTÁT, -Ă adj. v. **vîrstat.**

VRÍSTĂ[1] s. f. v. **vîrstă**[1].

VRÍSTĂ[2] s. f. v. **vîrstă**[2].

VRÎSTĂTÚRĂ s. f. v. **vîrstătură.**

VRÎSTĂŢÉL, -EÁ adj. (Într-o poezie populară) Diminutiv al lui vrîstat. V. vîrstat **(2).** *Multe-ţi trebuiesc Că... La-mpărătească – Sumnă de mătasă. Şi la cumnăţei – Nădragi vrîstaţei; Iar la cumnaţele – Cîrpe vrîstaţele.* FOLC. TRANSILV. I, 89.

– Pl. *vrîstăţei, -ele.*

– **Vrîstat** + suf. *-el.*

VRÍSTE s. f. v. **vîrstă**[1].

VRÎSTÉLE s. f. pl. v. **vîrsteală.**

VRÍSTNIC, -Ă adj. v. **vîrstnic.**

VRÎSTNICÉL adj. (Într-o poezie populară) Diminutiv al lui vrîstnic. V. vîrstnic **(1).** (Substantivat) *Voie bună cum mi-oi face, Că văd vrîstniceii mei Că sînt toţi însurăţei, Cu copiii cît şi ei.* BALADE, I, 364.

– Pl.: *vrîstnicei.*

– **Vrîstnic** + suf. *-el.*

VRÎSTNICÍE s. f. v. **vîrstnicie.**

VRÍSTRĂ[1] s. f. v. **vîrstă**[1].

VRÍSTRĂ[2] s. f. v. **vîrstă**[2].

VRÎSTULÍŢĂ s. f. (Într-o poezie populară) Diminutiv al lui vrîstă. V. vîrstă[2] **(II 1).** *Drăguţu mi-e cătană, Nu poartă vrîstă, nici peană. Nici vrîstă, nici vrîstuliţă. Numa-n braţe-o puşculiţă.* FOLC. TRANSILV. II, 12.

– Pl.: *vrîstuliţe.*

– **Vrîstă**[2] + suf. *-uliţă.*

VRÎSTÚŢĂ s. f. (Popular) Diminutiv al lui vrîstă. V. vîrstă[2] **(I 1).** *El o privi ţintă-n ochi şi băgă de seamă că buzele ei, subţiri şi umede ca două vrîstuţe de sînge, tremurau.* REBREANU, NUV. 40. *Catrinţele din jurul Bacăului se făceau din lînă sau străмătură şi se ornamentau cu aceleaşi vrîste înguste denumite „vrîstuţe".* PAVEL, P. M. 52, cf. 46.

– Pl.: *vrîstuţe.*

– **Vrîstă**[2] + suf. *-uţă.*

VRÍZNIC, -Ă adj. v. **vîrstnic.**

VROÁJBĂ s. f. v. **vrojbă.**

VROÁSTRĂ pron. pos., adj. pos. v. **vostru.**

VROBÉTE s. m. v. **vrăbete.**

VRODÁTĂ adv. v. **vreodată.**

VRODINEOÁRĂ adv. v. **vreodinioară.**

VRODINIOÁRĂ adv. v. **vreodinioară.**

VROÍ vb. IV v. **vrea**[2].

VROÍNȚĂ s. f. v. **voință.**

VROÍT, -Ă adj. v. **vrut.**

VROITÓR adj. v. **voitor.**

VRÓJBĂ s. f. (Prin Transilv.) Căpățînă de varză care nu este bine formată, neîndesată, afînată. *N-am avut curechiu (varză) în grădină, numai niște vroajbe!* VICIU, GL., cf. PAȘCA, GL.
– Pl.: *vroajbe.* – Și: **vroájbă** s. f. PAȘCA.GL.
– Cf. b r o a j b ă „gulie" < srb. broskva „gulie".

VROJDIÓI s. n. (Prin Transilv.) Varză **(II 1)** care nu are căpățîna formată. Cf. ALR I 847/243.
– Pl.: *vrojdioaie.*
– **Vrojbă** + suf. *-oi.*

VRU adj. nehot., pron. nehot. v. **vreun.**

VRUH s. m. (Învechit) Lăcustă. *Vruhul și cîte-i seamănă lui... urăciune voao sînt.* BIBLIA (1688), 77[1]/47, cf. KLEIN, D., BUDAI-DELEANU, LEX., LB, CIHAC, I, 321, II, 467, LM, CONV. LIT. XXIII, 347, DDRF, GHEȚIE, R. M. 496, BARCIANU, N. LEON, MED. 84, MARIAN, INS. 19, ALEXI, W., TDRG, SCRIBAN, D.
– Pl.: *vruhi.*
– Din v. sl. врѫхъ, m. gr. **βρούχον.**

VRUN, VRO adj. nehot., pron. nehot. v. **vreun.**

VRUNDIVÁ adv. v. **vreundeva.**

VRUT, -Ă adj., subst. **1.** Adj. (Mai ales în forma **voit**) Realizat în mod intenționat, făcut după voie **(1);** căutat, deliberat. *Între stil și manieră este aceeași deosebire ca între organismul necesar al ființei vii și structura voită a lucrului artificial.* CARAGIALE, O. III, 61. *E roșu de-o tristă rușine, Că vremea-ndreptării nu vine, Că tot cu mai multe mînii Ne-ajunge voitul dezastru.* COȘBUC, P. I, 325. *Ceva „voit" nu cîntărește puțina noastră emoție, ai zice că artistului i-e teamă să nu ne supere.* SĂM. I, 12. *Profesorul de geografie era un om frumos și mîndru, de o dîrză autoritate, de o eleganță voită și exagerată.* IORGA, P. A. I, 38. *Sensibilitatea meșteriței e cu bună știință reținută, și ea se manifestă prin voita subordonare a desenului față de culoarea preponderantă.* ARH. OLT. XII, 260. *Mitică fals afectat și cu o voită simplicitate.* CAMIL PETRESCU, T. I, 506. *Asvîrli o plasă în apă, cu niște ochiuri voite... Prinzi cu ea peștele de la o anumită mărime în sus..., cel mai mic trece prin ochiurile destul de largi pentru el.* VISSARION, B. 249. *Această întîrziere putea să fie voită, ca să puie un accent mai mult cinstirii ce se face modestului nostru dascăl.* SADOVEANU, O. XX, 253. *Încadrarea voită a vieții sub impulsul necondiționat al adevărului.* D. GUSTI, P. A. 69. *Ele sînt produsul oarecum voit al subiectelor vorbitoare.* IORDAN, STIL. 91. *El plăsmuiește un întreg coherent și proporționat în el însuși, cu subordonarea voită a părților componente.* VIANU, E. 321. *Arta sa actuală nu este o reacțiune spontană, totul este observat, analizat, voit, construit.* OPRESCU, S. 86. *Îmbrăcat corect și cu o voită notă retrogradă, arbora o mică lavalieră, ca o concesie făcută boemei.* CĂLINESCU, S. 354. *Același voit și declarat amestec de perfecție și slăbiciune, aceeași curioasă notă omenească.* RALEA, S. T. III, 258. *Iată-mă, papicuț, salută ea cu însuflețire voită.* VINEA, L. II, 250. *Se găsesc aici toate semnele unui prozaism voit, unei eliptice notații interioare și unei ironii care prozaizează pînă la anularea poemului însuși.* CONSTANTINESCU, S. I, 160, cf. DL, DM. *Așezat pe o banchetă, actorul are o atitudine de umilință voită, cu spinarea încovoiată și capul lăsat pe umărul drept.* IST. T. I, 32. *Avem de-a face cu intenții voite sau premeditate din partea unor scriitori și cărturari.* HRISTEA, P. E. 210. *Munca, fiind o activitate voită și presupunînd intenția, presupune și scopul.* REV. FIL. 1971, 237, cf. DEX. *Face o confuzie voită între obiect și subiect.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 3, 7/2. ◊ (Adverbial) *Ești național în orice creațiune a culturii superioare nu conștient, voit, ci inconștient, fatal.* PÂRVAN, I. F. 27. *Într-un stil violent, plin de imagini, voit personal – dar vai! uniform în originalitatea lui – toate valorile sînt sistematic răsturnate.* LOVINESCU, C. V, 161. *Întrevederea a fost frumoasă, cu lunecușuri de ironie voit banală și superficială.* CAMIL PETRESCU, U. N. 136. *Nu surprinde întrebuințarea atîtor substantive (avînd sens peiorativ sau voit altfel).* IORDAN, STIL. 121. *Debita totul cu tonul voit modest al unui ministru.* CĂLINESCU, B. I. 16. *Spuse acestea cu o voce importantă și voit comică, imitînd mimica serioasă și speriată a unei școlărițe care spune ceva pe de rost.* VINEA, L. II, 102. *Apasă prea mult acolo unde ar trebui să atenueze și atenuează prea voit acolo unde ar trebui să apese mai simțitor.* CONSTANTINESCU, S. II, 225. *Pînă la ultima scenă intriga are aerul desuet, voit desuet, la care ține atît de mult distincția britanică.* CONTEMP. 1973, nr. 51, 5/5. *Intențiile sînt plasate deliberat sub semnul unei atitudini voit scientiste.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 30, 18/2.

2. Adj. Dorit, poftit[2] **(1).** *Acelea toate căte sănt, de nalta înțelepciune, și den fire împreună născută bunătatea mării[i] tale, socotite, poftite și voite, atotțiitorul și putearnicul Dumnezeu să le aducă și să le dea* (a. 1694). FN 23, cf. I. GOLESCU, C. *Depune cantitatea voită de calomel într-o vișină sau altceva de dulceață.* MAN. SĂNĂT. 95/3, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE. *Întîlniri de-acestea, voite, nu se realizează de multe ori.* SADOVEANU, O. XXI, 539, cf. SCRIBAN, D. *Pentru a avea temperatura voită, se reglează cantitatea de fir.* ENC. TEHN. I, 322, cf. DM.

3. (Învechit, rar) Iubit, drag. *Nu știe că tuturor oamenilor atîta le este dulce și vrută patria întru carea sînt născuți și crescuți.* MAIOR, IST. 29/33. ♦ (Substantivat, f.) Iubită, amantă. *Avea multe vrute seau țiitoare.* MAIOR, IST. 113/1.

4. S. f., s. n. (Popular) Voință **(5),** vrere **(3).** *Dacă nu voiau părinții ei, treceau peste vruta lor și, la ceas anumit, fetele îi așteptau în umbra plopilor.* CAMILAR, N. II, 25, cf. DL. *Se adunară și se cununară... Și pasul cu treapta și vrutul cu fapta.* DEȘLIU, G. 30, DM, SFC IV, 280, DEX. *Cu vrutul ńeu.* ALR II 4 701/130.

5. S. f. (În expr.) **Vrute şi nevrute** = vorbe lipsite de temei sau de seriozitate; fleacuri, nimicuri **(III)**, palavre. *Spun vrute şi nevrute fără a lua samă dacă vorbele unele interesează sau nu.* CONV. LIT. II, 51. *Mai vorbiră multe vrute şi nevrute.* CONTEMPORANUL, I, 108. *Mai ştiu eu pe cine să cred? că oamenii vorbesc vrute şi nevrute.* CREANGĂ, P. 122. *Văz că nerăbdarea creşte, v-aţi plictisit, auzindu-mă torosind la verzi şi uscate, la vrute şi nevrute.* ISPIRESCU, U. 124. *Spuneam... vrute şi nevrute frumoasei domnişoare, despre cavalerii care locuise cu sute de ani în urmă în castelul unde ne aflam.* I. NEGRUZZI, S. III, 319. *În orice caz, tot era mai bine sistemul d-sale decît acela de a cita vrute şi nevrute, de a falsifica în chip grosolan textele autorilor pentru a-şi întemeia părerile preconcepute.* ARHIVA, I, 329, cf. DDRF, BARCIANU, PAMFILE, J, II, 172. *Se strîng grămadă la tribunal şi trăncănesc vrute şi nevrute ca să-i vadă lumea.* PETICĂ, O. 208. *Între prieteni cam are şi el obiceiul să spuie vrute şi nevrute.* REBREANU, I. 189, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U. *Lumea din tîrguleţul cel mic spunea despre Tapiru vrute şi nevrute.* I. BOTEZ, ŞC. 36. *Personagiul vorbăreţ, monoton şi însoţindu-se de picurări de strune, spune vrute şi nevrute într-o formă cadenţată, difuză şi prolixă.* SADOVEANU, O. XX, 47, cf. SCRIBAN, D., DL. *Vorbeşte şi el vrute şi nevrute.* H. LOVINESCU, T. 221, cf. DM. *Noii favoriţi se şi lipsiră de scaunul luminatului şi vorbiră dulci cuvinte, spuind cu haz vrute şi nevrute.* BARBU, PRINC. 344, cf. SCL 1960, 398, 400. *În zadar îmi înşiri tu vrute şi nevrute.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 69. *Alerga în pivniţă să aducă vin,... se mişca şi încolo, emoţionat şi agitat, vorbea vrute şi nevrute.* V. ROM. iunie 1973, 33, cf. DEX, I. CR. III, 287, ZANNE, P. II, 742, 743, 846. (Adjectival) **Şi vrute şi nevrute** = fără alegere, la întîmplare. *Fabricînd de la sine ziceri, şi vrute şi nevrute.* NEGRUZZI, S. I, 255.

– Pl.: *vruţi, -te.* – Şi: **voít, -ă**, (popular) **vroít, -ă** adj.

– V. **vrea.**

VRÚŢĂ s. f. (Prin Olt.) Persoană care se amestecă în treburi străine fără să i se ceară intervenţia; cutră, secătură. Cf. BUL. FIL. II, 194, CIAUŞANU, V., PAŞCA, GL., H IX 90.

– Pl.: *vruţe.*

– Orig. onomatopeică.

VRUŢÉLNIC, -Ă adj. (Prin Olt.) Neastîmpărat. Cf. BUL. FIL. II, 194, PAŞCA, GL.

– Pl.: *vruţelnici, -ce.*

– **Vruţă** + suf. *-elnic.*

VTORI adj. invar. (În evul mediu în Ţara Românească şi în Moldova, precedînd un titlu sau un rang boieresc) Al doilea. *Drăghici vtorii vistier* (a. 1652). MAG. IST, I, 126/18. *Enachii vtori păharnic* (a. 1670). IORGA, S. D. XVI, 196. *Gheuca ftori logofăt.* N. COSTIN, LET. II, 18/11. *Mers-au cu... Şărban vtori logofăt şi Costandin vtori postelnic.* C. CANTACUZINO, CM I, 184. *Costandin Brîncoveanul... fusese vtori logofăt.* R. POPESCU, CM I, 444. *Iamandi biv vtori (al doile) paharnic* (a. 1754). GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 32. *Vtori logofăt* (a. 1759). URICARIUL, X, 64. *Vtori logofăt* (a. 1775). IORGA, S. D. XXII, 14. *Vtori şi treti armaş* (a. 1775). PRAV. COND. (1780), 161. *Bălăsachi biv vtori (al doile) spatar* (a. 1786). GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 97. *Vtori pitar* (a. 1796). URICARIUL, X, 206. *Vtori armaş* (a. 1804). IORGA, S. D. XVI, 68. *Dumnealui biv vtori vistier Nicolae... i s-au dat cartea Divanului* (a. 1814). ARH. OLT. IX, 198. *Dumnealui vtori cherghelegiu Ştefan* (a. 1827). DOC. EC. 399. *Vtori vistier Dumitrache Pleniceanu* (a. 1837). ib. 677. *Plevuşca rădicată din neguţătorime sau dintre mazilime era... onorată abia cu ranguri de şetrari, vtori-logofăt sau vtori-vist.* SION, P. 418. *Nu aştepta decît rangul de vtori-vistier, drept plata ostenelilor sale.* FILIMON, O. I, 128. *Ftore şi treti-armaş.* id. ib. 303. *Ftori-vist Nicu Hapcea.* ALECSANDRI, T. 1358, cf. CADE 516, SCRIBAN, D., DL. *Vtori spătarul îl încinsese cu sabia cea împărătească.* BARBU, PRINC. 216, cf. DER, M. D. ENC., DEX. ◊ (Uneori precedînd cuvinte care denumesc alte noţiuni) *Familii mai sărace... plătea pă an numai taleri 15, parale 28, adică: taleri 4, parale 16 cu numire dă pervii – seamă în soroc dă 3 luni, alţi taleri 4 şi parale 16 cu numire de vtori-seamă în alte 3 luni* (a. 1811). DOC. EC. 94.

– Pronunţat: *vto-ri.* – Şi: **vtorii, ftori, ftore, ftor** adj. invar.

– Din slavonul **вторыи, второи.**

VTORII adj. invar. v. **vtori.**

VTOROZACÓN subst. (Slavonism învechit) A cincea carte din Vechiul Testament, Deuteromul. *Varvarii toate cărţile lu Moisi priimiră: bitiia, ishodu, levita, cisla, vtorozacon.* CORESI, EV. 155. *Singur Dumnezeu zice la Numere, capetele 14 şi la ftaro zacon, cap. 5.* C. CANTACUZINO, CM I, 28, cf. T. PAPAHAGI, C. L.

– Scris şi: *ftoro zacon.* – Şi: **ftarozacón** subst.

– Din slavonul **второзаконие.**

VU[1] interj. (Regional) **1.** Cuvînt care imită zgomotul înfundat produs de căderea unui corp greu (Gherţa Mare – Negreşti-Oaş). Cf. ARH. FOLK. VI, 300. *Ciuce, babă şî-mń arată! Şî baba o şăzut pe lopată. Fata o şî făcut: vu! cîn o fost mai bun focu acolo-n cuptiori şî o băgat acolo ş-o astupat pe babă.* ib. 212.

2. (Pronunţat cu „u" prelungit) Cuvînt care imită zgomotul produs de mişcarea unui corp care străbate cu viteză aerul (Valcău de Jos – Zalău). Cf. O. BÎRLEA, A. P. I, 472. *Aud'e la unsprece: vuuu! pă sus. Ad'ică vińe buzduganu.* id. ib.

3. (Repetat) Cuvînt care imită strigătul caracteristic al porumbeilor (Ferice – Beiuş). Cf. A I 20.

– Onomatopee.

VU[2] s. m. Unitate de măsură a volumului semnalelor audio în transmisiunile prin electrocomunicaţii. Cf. LTR, LTR[2], DP, DER, M. D. ENC., DN[3], L. ROM. 1986, 377, NDN.

– Din fr. **vu.**

VUCÍN s. n. (Regional) Vîlcea **(1)** (Boureni – Băileşti). Cf. I. CR. II, 109, LEXIC REG. 32.

– Pl.: *vucine* şi *vucinuri.*

– Etimologia necunoscută.

VUHÚR s. n. v. **buhur.**

VUI[1] interj. v. **vai**[1].

VUÍ[2] vb. IV. **I. 1.** Intranz. (Despre ape, vînt, furtună etc.) A produce un zgomot puternic şi prelung; a mugi **(II 2),** (rar) a vuieta **(1).** V. şuiera **(4),** vîjîi **(1).** *S-au auzit deodată în urma lor un val ca un munte huind cu mare groază.* DRĂGHICI, R. 34/2. *Plasele s-a înspumat Şi vuind acum o undă De-alta iacă-a despicat Şi în lac se acufundă.* ASACHI, O. I, 189, cf. STAMATI, V. 381[2]/6, 674[2]/49. *În zădar vuieşte Cerna şi se bate De-a ei stînci.* ALECSANDRI, O. I, 153, cf. 81. *În vale vuia Bistriţa pe patul de bolovani, şi pe cărările de pe coastele dealurilor se zăreau şiruri de plăieşi.* id. ib. IV, 308, cf. COSTINESCU, I, 517. *Dar pe-arcade negre nalte, ce molatec se-nmormîntă În a Dunării lungi valuri ce vuiesc şi se frămîntă, Trece-un pod.* EMINESCU, O. IV, 133. *La zăgaz apa vuia din ce în ce mai tare.* SLAVICI, O. IV, 340. *Vîntul vuia de te lua groaza. Măzărichea răpăia în fereastra mamii Stanchii.* DELAVRANCEA, O. I, 7, cf. 71. *Oltul vuia vecinic în mînie.* id. ib. II, 189. *Verdea papură vuieşte pe cîmpia uriaşă.* MACENDONSKI, O. I, 29. *Vuind s-azvîrl şuvoaiele devale.* VLAHUŢĂ, S. A. I, 35. *În liniştea nopţii Jiul vuieşte mai tare.* id. ib. III, 252. *Marea geme şi vuieşte Şi s-azvîrle-n sus şi-n jos, Cerul tună şi trăsneşte, Vîntul urlă furios.* I. NEGRUZZI, S. II, 223. *Într-o noapte aspră, viforoasă, Crivăţul vuia.* REV. CRIT. II, 90, cf. DDRF. *Prin vulturi vîntul viu vuia, Vrun prinţ mai tînăr cînd trecea.* COŞBUC, O. I, 13. *Furtuna din norduri Zvîrle corabia-ndărăt şi ridică spre stele potopul. Vîslele ţandări se frîng; se-ntoarce cu dunga spre valuri Vasul, iar munţii de apă vuiesc în huită cădere.* id. ib. V, 15, cf. BARCIANU. *Vîntul vuia pe afară, şuiera, plîngea prin hornuri, suspina pe la ferestre ca un suflet rătăcit.* SANDU-ALDEA, U. P. 178, cf. ALEXI, W. *Nu e o şoaptă de vînt măcar;... apa nu se aude vuind la vale.* IORGA, P. A. II, 433. *Vuia talazul Izbit de stînci, se tot spărgea cu urlet Îngrozitor.* MURNU, O. 92. *Şuiera-n văzduh furtuna... Cînd şi cînd huia stejarul cel mai nalt.* IOSIF, T. 188, cf. TDRG. *În răstimpuri se auzea vuind în geamurile mari vîntul.* AGÂRBICEANU, O. VIII, 104, cf. 214. *Să vuiască puternic... vîntul, alungînd corabia spre ţărmuri.* PÂRVAN, I. F. 215, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Vuiau afară vînturi cu plesnet de ninsori.* ARH. OLT. XII, 406. *Venea agale pe lîngă oi, chiuind... pentru văile albăstrite şi pentru Oltul care vuia în umbră.* GALACTION, O. 66. *Vuiesc pe Bistriţa nahlapii Şi cîntă volbura la Toance.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 217, cf. 67. *Moldova vuia, sclipind în soare.* CAZIMIR, GR. 7. *Trecui peste opustul înalt în care vuia cascada, printre sălciile dese care străjuiau drumul îngust, şi mă apropiai de moară.* SADOVEANU, O. I, 125. *Vîntul vuia afară şi ţipa pe cîmpiile nemărginite.* id. ib. 287. *Barnarul îşi schimbă sunetul apelor. Vuia mai ascuţit şi mai furtunatic.* id. ib. VII, 344. *Prin seară se aude ţipătul liliecilor, Doi murgi sar pe livadă, Paltinul roşu vuieşte.* PILLAT, P. 387, cf. DL, DM. *În oraşul dintre munţi, Ca o apă-n soare suie Oamenii pe strîmbe străzi, Şi-n stindarde vîntul vuie.* LABIŞ, P. 46, cf. 51, CIORANESCU, D. ET. *Creşte apa. N-auzi cum vuieşte?* BĂNULESCU, I. 31, cf. M. D. ENC., DEX, DSR. *Aud Prutu cum huieşti.* VASILIU, C. 148, cf. A V 14, ALR SN V h 1 460, ALRM SN III h 1 192.

2. Intranz. (Despre tunete) A produce un zgomot puternic şi prelung, repetat la intervale scurte. V. bubui. *Fulgerile cele necontenite înfăţoşa o privire ca cum ar arde ceriul, tunetile care huie cu o nespusă groază sămăna ca cum s-ar dărîma cei mai mari munţi a lumii.* DRĂGHICI, R. 112/18. *Tunetul să vuiască în toată lumea cea mare, Şi... fulgerul să cază pe tot capul duşmănesc.* HRISOVERGHI, P. 15/9, cf. STAMATI, V. 212[1]/56, 380[1]/31. *Tunetul vuia în depărtare; cerul acum se învălea cu o haină posomorîtă; stelele pereau pe rînd.* NEGRUZZI, O. I, 40, cf. 121. *Cînd tunetul se poartă vuind din loc în loc, Cînd marea frămîntată s-acopere de spume..., Îmi place a sta singur pe-o stîncă dărîmată.* ALECSANDRI, O. I, 140. *Nori negri se întinseseră pe ceriuri, aducînd groaza şi împrăştiind o întunecime cumplită în lume; tunetul vuia din vreme în vreme în partea munţilor despre Giogo.* id. ib. IV 218, cf. COSTINESCU, BARCIANU. *Tunetele-n cer vuiesc Şi se rostogolesc pe nori: Detună lung şi scurt trăsnesc.* SĂM. IV, 325. *Dar... fulger alb a scăpărat în zare: Se mişcă norii, izbucneşte ploaia; Prelung şi surd un sunet vuie, creşte, Răzbubuind voios în depărtare!* IOSIF, V. 25, cf. TDRG, CADE. *Un tunet vui slab, parcă s-ar fi năruit ceva în tainiţi subpămîntene, departe.* SADOVEANU, O. V, 177, cf. DL, DM, DEX, DSR. ◊ (Despre arme de foc) *Deodată vro zece împuşcături vuiră între copaci, urmate de răcnete sălbatice.* ALECSANDRI, O. IV, 318. *Bateriile din toate părţile au mugit fără încetare... Acest zgomot infernal se aude acum de vreo şeapte ore, vuind fără curmare.* ODOBESCU, S. III, 595. *Comandantul smînci arma din mîna unui soldat şi ochi... O detunătură înfiorătoare vui şi se sparse de zidurile castelului.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 94. *Abia avui timp să-i smucesc arma în sus, şi descărcătura vui lung, plouînd cu alice de lup copacul sub care perechea se zvîrcolea.* VOICULESCU, P. I, 72. *Cîn*[d] *cu pcicioru calca, Arma atuncea huie, Maţîli din el zvîrle.* VASILIU, C. 85, cf. 63, ALR SN V h 1 466, ALRM SN III h 1 196.

3. Intranz. (Despre cărbuni care ard sau, p. ext., despre foc) A produce în timpul arderii un zgomot caracteristic. V. dudui. *Vuia în sobă tăciunele aprins, care se zice că face a vînt şi vreme rea.* CREANGĂ, O. 198. *Cînd huieşte tăciunele în foc, are să fie sfadă în casă.* GOROVEI, CR. 119, cf. DL, DM, DEX, DSR, ŞEZ. I, 19. *Focul în sobă de vuieşte, e semn că te vorbeşte cineva de rău.* ŞEZ. VI, 33. ◊ (Prin extensiune) *Cînd huieşte hornul e semn că se strică vremea.* ib. III, 149.

4. Intranz. (Despre vehicule în mers, despre unele instalaţii şi mecanisme în timpul funcţionării sau despre obiecte, corpuri care se mişcă, se deplasează cu viteză) A produce un zgomot caracteristic, intens şi prelung. *Moara umbla mereu vuind, Şi unda zgomotoasă, în roţi cu-a sa iuţime, Izbea din înălţime.* DONICI, F. 86. *Pe cerul alb de toamnă zbor bombele vuind Şi cad pintre risipuri ca fulgerul trăsnind.* ALECSANDRI, O. I, 235. *Pe pod cu mii de coifuri trece-a Romei grea mărire. Soarele orbeşte-n ceruri de a armelor lucire, Scuturi ard, carăle treier şi vuiesc asurzitor.* EMINESCU, O. IV, 134. *Nu s-aude nimic... decît departe-n vro grădină privighetoarea şi s-aude vuind încet o roată de apă.* id. ib. VII, 128. *Morile*

vuiau de-a lungul apei, vînturînd prin spițele lor talazurile limpezi. DELAVRANCEA, O. I, 218, cf. 100. *Am deprins și alte ocupații..., croind puternice zmeie bine încleiate și corogite, capabile să zboare vuind.* IORGA, P. A. I, 46. *Pornește-n zvon de zurgălăi Vuind caleașca boierească.* IOSIF, V. 27. *Nu era zi să nu treacă trăsuri, să nu vuiască chiar vreun automobil.* AGÂRBICEANU, O. VIII, 211. *Trenul vuia, șuiera în întunerec.* id. ib. 376. *Trenul trecu vuind peste podul alb.* C. PETRESCU, S. 33, cf. 88. *Gloanțele... vuiesc neîncetat, turbate.* REBREANU, NUV. 118. *E toamnă... senin, aeroplane vuiesc în aer.* BACOVIA, O. 234. *Ajunse la moara de scînduri negre, așezată pe tarași voinici, zguduită de fierberea apelor, vuind și scîrțîind.* SADOVEANU, O. I, 587. *Acest buzdugan venea vîjîind și vuind.* SBIERA, ap. CADE. *Moara huiește de s-aude-n întreg satul.* MAT. DIALECT. I, 177.

5. Intranz. (Despre obiecte, despre corpuri lovite sau care se lovesc, se izbesc etc. și vibrează) A produce un zgomot specific, intens și prelung. *Din cînd în cînd valea se îngusta, șuietul Prahovei izbucnea răcoros din prăbușituri de stînci, podurile vuiau adînc sub goana zguduitoare a trenului.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 321. *Arme s-arată prin nori,... Iuți se ciocnesc și cu zăngăt vuind răscapără flăcări.* COȘBUC, O. A. V, 248. *Cînd schela fu gata, cei aleși pentru lucru se suiră sus, deschiseră hambarele, apoi începură a lucra... Schelele vuiau, macaralele țipau în lanțuri grele, iar ceata înainta în două șiruri.* DUNĂREANU, N. 13. *Potcoavele cailor vuiau înăbușit pe șosea.* SADOVEANU, O. I, 100. *În gangul negru, pașii lui și pintenii vuiră ca într-o biserică.* id. ib. 176, cf. 178, 297. *Poarta închizîndu-se vuiește lung.* id. ib. II, 490. *Femeia rămase în fața schelei, cu mîinile în șolduri, bîțîind din picior de se cutremura cheiul și bintele vuiau.* TUDORAN, P. 210, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

6. Intranz. (Despre unele instrumente muzicale, despre clopote etc.) A emite sunete prelungi, repetate. *S-aud tobele vuind, Ostașii într-a calare; Se văd steaguri fîlfîind.* NEGRUZZI, O. II, 262. *A Moldovei steag de falâ fîlfîie falnic în cer; Buciumul vuiește-n munte, sună valea de cimpoi.* ALECSANDRI, O. I, 25. *Un popor întreg sta îngenunchet în fața altariului și cufundat în dulcea mîngîiere a rugăciunei; glasul răsunător și plin de melodie al organelor zbura prin nourii de tămîie ce se rîdica în văzduh și vuia ca o harpă cerească ce părea că cheamă sufletele la pocăință.* id. ib. IV, 54. *Metalica, vibrînda a clopotelor jale Vuiește în cadență și sună întristat.* EMINESCU, O. I, 1. *Din fundul codrilor ce-nconglurau ca o manta neagră-verde umerii munților vuia cîte-un bucium durerea lui de aramă.* id. ib. VII, 202. *Voios clopotul vuiește, Orga sună maiestos.* I. NEGRUZZI, S. II, 185. *Clopotele vuiesc în tot orașul.* IORGA, C. I. I, 167. *Clopotele începură să vuiască iar toate trei în turn.* AGÂRBICEANU, O. XII, 135. *În toate nenumăratele clopotnițe ale Iașului vuiau clopotele.* SADOVEANU, O. V, 577. *Clopotul din turla de lemn vuia melodios peste revărsările de ape.* id. ib. VII, 335, cf. III, 195, DL, DM. *Au vuit arămurile în clopotniță, sus, Și ca un vînt trecu prin sat mobilizarea.* LABIȘ, P. 23, cf. M. D. ENC., DEX. ◊ (Cu complement intern) *Trîmbiți vuiră cu vuiet năvalnic prin aer.* COȘBUC, O. A. V, 228.

7. Intranz. (Despre păsări) A produce un zgomot caracteristic prin mișcarea aripilor (în timpul zborului). *Au vuit prelung ca vîntul păsările migratoare Peste casa părintească, unde ieri m-am regăsit.* PILLAT, P. 85. *Într-o curte adormită, un cocoș vui din aripi și sfîșie negurile cu trîmbița.* VINEA, L. I, 214. ♦ (Regional; în forma *uui;* despre unele păsări) A scoate un sunet specific. Cf. H XVI 160, ALR SN II h 384/769. ♦ (Regional; despre albine) A zumzăi **(1).** *Dacă huiesc albinele ziua și noaptea la prisacă, însemnează cum că timpul cel frumos se va schimba în posomorît, ploios și furtunos.* MARIAN, S. R[2]. I, 86, cf. PAMFILE, VĂZD. 57, 96. *În cîmp să alergați, Miere și ceară s-adunați; Să huiți Ori să nu huiți, Da de trei ori să-mi roiți.* MARIAN, INS. 151. *Albinele vuiesc cînd dai în coșniță.* CHEST. VI 19/18.

8. Intranz. (În expr.) **A-i vui** (cuiva) **capul** (sau **urechile,** rar, **tîmplele**) = a avea o senzație de zgomot continuu și obsedant provocată de tulburări circulatorii, de anomalii ale aparatului auditiv, de enervare, de emoții etc. *Îmi vuia capul din pricina zdruncinărilor ce sufeream, că mi se părea că aud din vreme în vreme un hohot lung și răsunător deasupra capului meu!* ALECSANDRI, O. IV, 184. *Popoare de gînduri învălmășite îi năvăleau năprasnic la porțile minții și capu-i vuia buimăcit.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 78, cf. 15, 81. *Se înfioră de frica vagă pe care o dau fericirile mari și neașteptate. Îi huiesc urechile de-un șuier depărtat, neîntrerupt, obsedant.* id. ib. III, 131. *Of! tare-mi vuiește capul! mai bine m-ar stringe D*[umne]*zeu!* CONTEMPORANUL, VI[1], 497. *Mă doare tot trupul..., capul mai ales mă omoară, îmi vuiesc urechile de-s năuc, nu știu ce nu se-ndură D*[umne]*zeu cu mine.* ib. 505. *Uf! îmi huiește capul de atîta cicăleală!* OLLĂNESCU, ap. DDRF II, 112. *Cînd cineva e bolnav de deochiu, îl doare capul cumplit, e năuc de cap, îi huiesc într-una urechile, nu poate mînca, are vărsături și o slăbire în tot trupul.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 48. *Să nu cînți pe vrana de la putină ori de la poloboc, că-ți huiește capul.* GOROVEI, CR. 284. *Capul îi vuia mereu și începu să-l doară cumplit. Nici un gînd limpede nu-i veni la început.* AGÂRBICEANU, A. 52. *Gîndurile îl năpădeau, repezi și turburătoare... Îi vuia capul.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 37. *De pocnete, de puști și pistoale îmi vuiau urechile fără încetare.* N. A. BOGDAN, ap. TDRG, cf. CADE. *Îmi vuiau tîmplele, n-aveam putere să-l mai aud.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 29, 4/4, cf. DSR, ȘEZ. I, 15. (Cu schimbarea construcției) *Cînd urechile omului capătă vreo patimă din răceală sau din vreo boală cumplită, sau din înveninare, atunce adeseori vuiesc și țiuiesc.* CORNEA, E. I, 109/13. **A-i vui** (cuiva ceva) **în cap** (sau, rar, **în ureche**) ori **a vui** (ceva) **în capul** (sau, p. ext., **în creierii**) (cuiva) = a avea o senzație auditivă obsedantă, deși stimulul exterior nu mai există. *Zice că este la fteatru un cîntic cu of, of, of... L-am auzit o dată la Botoșeni, și de atunci îmi huiește necontenit în cap.* ALECSANDRI, O. V, 369. *În capul lui vuiau amarnic acele grozave cuvinte, ce-i căzuseră ca un trăsnet.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 63. *Gîndurile lui nu mai erau decît o învăluire cumplită... Numai cîteva clipe reușì să se smulgă din vîrtejul amețitor ce-i vuia în cap.* AGÂRBICEANU, A. 137. *Clătina mereu din cap cu o înfățișare desperată și cu niște ochi arși de întrebarea*

„Ce vreți cu mine? Ce vreți? Ce vreți?" Vîrtejul însă vuia neîncetat în creierii lui. REBREANU, O. IV, 285. *În ureche îi vuia lung de tot o adunătură ciudată de vorbe și sunete, pe care le mai auzise și altă dată.* POPA, V. 156.

9. Intranz. (Despre oameni, mai ales despre o mulțime de oameni sau, p. ext., despre glasurile, strigătele etc. lor) A face un zgomot intens, continuu și confuz; a face larmă, zarvă; a striga **(4),** a vocifera; (rar) a vuieta **(2).** *Sînt oameni de la care-așteptî Minuni să vezi; Așa vuiesc de tare Cînd ei se socotesc că au vreo treabă mare; Iar cercetînd în faptă, Găsești isprava lor deșartă.* DONICI, F. 72, cf. STAMATI, V. 484²/55. *Pe marginele poenii arnăuții dau din puște și din pistoale, slugele huiesc ca roii rătăciți, surugii se îmbată.* RUSSO, S. 104, cf. 22. *Toată Astă gloată, Într-în cîmp, ca un șiroi; Bîzîiește Și vuiește Ca albinele în roi.* NEGRUZZI, O. II, 281, cf. CIHAC, II, 143, LM 568. *Un clocot lung de glasuri vui de bucurie... Colo-n altar se uită și preoți și popor, Cum din mormînt răsare Christos învingător.* EMINESCU, O. IV, 358. *Strigă sibila vuind: Fugiți-mi departe din codru.* COȘBUC, O. A. V, 170. *Nisus s-azvîrle vuind în grămadă, și-ntîi și cu totul Prinde pe Volcens.* id. ib. 273. *Oastea pedestră-mprejur, îmbrăcată-ntr-al armelor fulger, Trece de trei ori vuind.* id. ib. 331. *Înăbușite glasuri vuiesc ca din pămînt. Tot crește-adîncul murmur: Zadarnic vii și-atunci!* CERNA, P. 85. *Om! repetară băieții și glasurile lor vuiră într-un amestec bubuitor prin gangul lung și întunecos.* AGÂRBICEANU, O. VII, 169. *Cei de-afară... cu cît se apropiau, cu atît vuiau mai cuprinzător. Iar cînd năpădiră în crîșmă amuțiră de tot pe oamenii lui George.* REBREANU, I. 33. *Se repezi la țăranul rănit și-l îmbrățișă furtunos, în vreme ce mulțimea vuia de entuziasm.* id. ib. 296, cf. RESMERIȚĂ, D. *În curțile nunului, mesele întinse vuiau de rîsete și voie bună.* VOICULESCU, P. I, 54. *Prin soarele fierbinte și prin jocul luminos al pulberii, lumea foia vuind.* SADOVEANU, O. III, 180, cf. SCRIBAN, D. *Mulțimea vuia întruna, întrecînd vuietul apei.* CAMIL PETRESCU, O. I, 563, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, ALR II/I MN 10, 6878/836. (Intranz. impers.) *Eu cred, domnilor, că o persoană mai potrivită nu se putea afla. („Așa-i, așa-i!", „Să trăiască!", vui din nou în sală).* AGÂRBICEANU, O. VIII, 183. ◊ (Figurat sau prin lărgirea sensului) *Cînd relele moravuri vuiesc neîncetat, Atunce adevărul nu este ascultat.* DONICI, F. 87. *Ascultă deci, o minte, cum eu te sfătuiesc; Fii mută ca un pește, și nu mai tot vui.* NEGRUZZI, O. II, 327. *Conștiința poporului se-ncurcase în mod estrem în urma... persecutării pentru niște dogme... despre a căror înțeles, cuprins și mod de esprimare vuia mereu o logomachie și insipidă, și plină de contraziceri.* EMINESCU, O. XIV, 135. *Prin Victor Hugo din „Orientale"... am auzit cum vuiesc în jurul casei djinnii neastîmpărați ai nopțior.* IORGA, P. A. I, 13. *Aceste umbre ale trecutului de frămîntări și înfăptuiri uriașe... ți se nălucesc oriunde te-ai așeza în Severin..., iar în droaie mare ele vuiesc în jurul citadelei.* ARH. OLT. XII, 17.

10. Tranz. (Învechit; în formele *hui, ui*) A-și exprima nemulțumirea, dezaprobarea față de cineva prin fluierături sau prin ocări, batjocuri. V. șuiera **(1),** huidui. Cf. LB 267, VALIAN, V. 148, ISER 242, PONTOBRIANT, D. 305. *Toți huiesc pe blăstematul de amăgitor.* LM 297, cf. BARCIANU, 301, 714, ALEXI, W. 200, TDRG 743.

11. Tranz. (Regional; în forma *hui*) A certa, a mustra[1] **(2),** a ocărî. *Are ce mă hui femeia, da-i bine măcar că nu-s beat.* NĂDEJDE, ap. TDRG 743, cf. VORONCA, D. I, 337. *În ziua de Probaje nu-i bine să probozești (huiești) pe om.* GOROVEI, CR. 282, cf. RESMERIȚĂ, D. 321, DA II_1, 417.

II. 1. Intranz. (Subiectul este spațiul, locul în care se produce un zgomot; de obicei cu determinări introduse prin prep. „de") A se umple de sunete, de zgomote puternice și prelungi (și a le retrimite prin ecou); a răsuna **(2),** (rar) a vuieta **(3).** *Breslași în gura mare strîga: „Vîndutu-ne-i, vîndutu-ne-i... la cochi-vechi ciocoilor, ca pe mascuri și ca pe oi!" Carei numai ce huiè Divanul împărătescu, și să mira toți pașii și agalari de pîra ce-i dau.* NECULCE, L. 180. *Împăratul pentru bucuria aceasta au făcut mare șănec în Țarigrad cu atîte tunuri, de vuia lumea* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 274/2. *Cea-ntăi a zilei lumină, ce zorile o vestesc, Cu ce-ntăi cîntare dulce, de care codrii vuiesc, Zimbește marei lumine, cu care se-mpodobesc.* HRISOVERGHI, P. 63/6. *Domnița Manda, calare pe un cal sprinten..., se răpezea ca vîntul pe urma capăilor, de glasul cărora vuiau pădurile.* NEGRUZZI, O. II, 240. *Pînă-n ziuă vuiau mahalalele de cîntece, de gîlcevi, de bătăi și de lătrări de cîni.* GHICA, S. 46, cf. HEM 2121. *Cîmpia... vuia de cînticele păsărilor, dar mai cu samă de vro cîteva minute ea răsuna de glasul îngeresc a unei tinere copile.* ALECSANDRI, O. IV, 32. *Văzui... un înger a cărui glas dulce, limpide și armonios îmi pătrunse inima. Sala vuia de aplauzuri.* id. ib. 61, cf. 189, 226, LM 296. *Oamenii așteptau murmurînd la faima venirei lui, cum vuiește un lan de grîu la suflarea unui vînt.* EMINESCU, O. VI, 327. *Știau a învîrti și hora, dar și suveica, de vuia satul de vătale în toate părțile.* CREANGĂ, O. 179. *Și numai ce-o auzeai vara: Pu-pu-pup! Pu-pu-pup! – des-dimineață în toate zilele, de vuia satul.* id. ib. 207, cf. 10. *Leul... răcnea de se cutremurau codrii, și cîmpiile vuiau de-ți lua auzul.* ISPIRESCU, O. I, 19. *Vuiește valea de zgomotul morilor ș-al herăstraielor.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 309. *Lăutaru-n deal cînta mereu, De văile vuia.* REV. CRIT. I, 465. *Auzirăm deodată un șuier hoțesc de vuia valea.* ib. II, 366. *De fiori încremenește Largul apelor adînci Și de vaiet lung vuiește Golul mucedelor stînci!* COȘBUC, P. II, 12. *Nu se ducea la baluri, la plimbări, nici la șezători și petreceri, de care vuia pe atunci orășelul acesta.* SĂM. III, 679. *În pacea care se coboară, orașul depărtat vuiește de lătrături confuze, de zgomote nețermurite.* IORGA, P. A. I, 29, cf. 171. *Boltita stîncă Vui de glasul lui, iar noi de spaimă Ne depărtarăm iute.* MURNU, O. 153, cf. id. I. 19. *De plîns amar, de hohot jalnic Huiește antica poiană.* IOSIF, P. 86. *Mărețele arene... Vuiau de tumultul sălbatec al gloatei barbare.* id. V. 173. *Vuiește satul de glasul mohorît, sever, neîndurat al clopotului.* PAMFILE, VĂZD. 130, cf. DA I_1, 365. *Detunăturile erau așa de dese, se descărcau cu atîta putere, încît pădurile bătrîne fierbeau, clocoteau, vuiau necurmat.* AGÂRBICEANU, O. VII, 85. *Birtul întreg vuia mereu, părînd că larma multă o să-l spargă.* id. ib. 156, cf. RESMERIȚĂ, D.

ŞĂINEANU, D. U., CADE. *De departe curtea luga vuia de gălăgie.* REBREANU, R. II, 199. *Ce chiot, ce vaiet în toamnă... Şi codrul sălbatec vuieşte.* BACOVIA, O. 28. *Vin turcii! Această veste zburâ... prin freamătul frunzelor, prin murmurul pîraielor spioane. Codrii Teleormanului vuiră tainic.* GALACTION, O. 276. *Poiana vuia de glasuri şi de hohote.* SADOVEANU, O. I, 53. *Mănăstirea vuia de murmur; strigăte şi îndemnuri tresăreau din cînd în cînd.* id. ib. III, 198. *În anul Mîntuitorului 1612, pe vremea cînd înfloresc teii, singurătăţile Prutului, la cotitura care se cheamă Cornul lui Sas, vuiau de furtuna războiului.* id. ib. V, 489, cf. SCRIBAN, D. *Se făcu larmă şi de-abia se mai auzi vocea secretarului de stat... Sala vuia. Se auzea din ce în ce mai puţin, apoi nu se mai auzi deloc.* CAMIL PETRESCU, O. III, 120. *Pe deasupra satului zburau în fiecare zi avioane. Bombardau oraşul... Se pierdeau în zarea apusului. Văzduhul vuia. Vuia şi se potolea.* STANCU, R. A. I, 48. *Vuia ţărmul de ferăstraie, rindele şi ciocane, de strigăte şi chiuituri.* TUDORAN, P. 112, cf. DL. *O luară pe artera principală a oraşului, care vuia.* T. POPOVICI, S. 35, cf. DM. *Doream ca pentru-întîia oară Bătaia puştii tatii să dea greş! Dar văile vuiră.* LABIŞ, P. 39, cf. CIORANESCU, D. ET. 4195. *Toată casa... vuia de zgomote şi împuşcături.* V. ROM. august 1966, 10, cf. M. D. ENC., DEX, DSR. *Mihaicu mai zlobozi un răcnet, care făcu pădurea să vuiască.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 7, 15/2. *Părea că a întrat vîntul turbat în palat, aşa vuia şi se zguduia de strigătele, vaietele, ţipetele oaspeţilor.* REV. CRIT. I, 138. *Ş-aşa cîntî di frumos, Tătî iarba culcî gios, Şi huiesc poienili, Şî tremurî frundzîli.* ŞEZ. III, 21, cf. 8. *Şî din gurî şuira, Munţî să cutremura, Apili să tulbura, Frundza din codru pcica. Tăti văile huie.* VASILIU, C. 59. *Patru palmi-i direge Di toatî curtea huie.* id. ib. 86, cf. ALR I 1 367, ALR SN V h 1 461. *Aşă d'e strajnic o huit pădurea, că munţî s-o cutremurat.* O. BÎRLEA, A. P. I, 386. ◊ Intranz. impers. *Pleacă pe potică Cu murgul voios Prin codrul frunzos. Şi-n urmă-i vuieşte, Codrul clocoteşte De-un mîndru cîntic, Cîntic de voinic.* ALECSANDRI, P. P. 68.

2. Intranz. Fig. A se vorbi, a se discuta, a se comenta cu insistenţă despre o persoană, despre un eveniment etc. *Satul vuia de năzdrăvăniile preotesei şi-i vîntura faptele, de-ai fi jurat că le-a văzut aidoma.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 116. *Portretele mele sînt expuse peste tot locul. Toţi îşi bat capul vrînd să afle cine-i acea tînără romîncă de care vuieşte Parisul. Presa franceză a vorbit foarte mult de mine.* CONTEMPORANUL, V_2, 191. *Azi poate vuieşte satul că-mi mărit fata cu Gheorghe-a Mărgineanului, şi eu nici n-am visat aşa ceva.* AGÂRBICEANU, O. XII, 58. *Tot satul vuie, da dascălul... habar n-are.* N. A. BOGDAN, ap. TDRG. *Toată cetatea vuieşte... Cred că doctorul pe care l-am chemat acum trei saptămîni a vorbit în oraş.* CAMIL PETRESCU, T. II, 283. *Le povesti celor care aşteptau nerăbdători, dornici să afle neapărat, căci de cîteva ceasuri vuia Bucureştii şi umblau fel de fel de zvonuri, nimeni neştiind ce s-a întîmplat anume.* id. O. II, 224. *Huieşte lumea de vitejia lui.* SCRIBAN, D. *A ştiut el cum să tocmească treaba, ca să nu iasă rău. Numai satul a vuit un timp.* BENIUC, M. C. I, 78. *Tot oraşul vuieşte. S-a încheiat armistiţiu cu ruşii!* H. LOVINESCU, T. 275. *Dar ştie toată lumea. Discreţia ta nu mai are rost! Vuieşte Bucureşitul. N-ai citit nici un ziar?* BARANGA, I. 159. *Vuie satul că-l omorîşi pe Lădoi!* T. POPOVICI, SE. 153. *Curţile europene încep îndată să vuiască de răsunetul înfrîngerii turceşti.* IST. ROM. II, 474. *Pînă-n seară o vuit oraşu!... Aşa ceva n-am mai pomenit, zău lui Dumnezău!* LĂNCRĂNJAN, C. I, 19.

3. Refl. impers. (Învechit) A se zvoni **(5).** *Pe la începutul lui 1476, vuindu-se mai tare despre apropiata năvălire a turcilor în Moldova, Ştefan cel Mare se grăbeşte a trimite din nou după ajutor la papă şi la Veneţia.* XENOPOL, ap. SCRIBAN, D.

– Prez. ind. pers. 3: *vuieşte* şi (rar) *vúie.* – Şi: (popular) **huí** (prez. ind. pers. 3 şi *húie,* ALR I 1 367/595, 708, 730, 735, 740, ALR SN V h 1 460, ib. h 1 461, ALR M SN III h 1 192), (regional) **úi** (VALIAN, V., HEM 2 121, LM, DA I_1, 365, ALR I 1 367/684), **uuí** (H XVI 160, ALR SN II h 384/769) vb. IV.

– Formaţie onomatopeică.

VUIÁLĂ s. f. Faptul de a vui.

1. (Rar) Vuiet **(I 1).** Cf. vui **(I 1).** Cf. COSTINESCU, I, 517, DDRF, TDRG, DL, DM, SFC III, 161, M. D. ENC., DEX.

2. (Învechit) Vuiet **(I 2).** Cf. COSTINESCU, I, 517. ♦ Zgomot surd şi foarte puternic produs de un cutremur de pămînt. *Vîrî cheia în lacătul tăinuit, şi pe loc s-auzi o vuială de cutremur.* DELAVRANCEA, O. I, 317.

3. (Regional; în forma *huială*) Vuiet **(I 4).** *Se retezau la poalele pantei împădurite vreo 20-30 de brazi pînă la jumătate, iar tocmai în vîrf se reteza unul din rădăcină; i se făcea vînt, iar acesta, căzînd peste brazii ceilalţi, îi împingeau la vale, făcînd, astfel, prin cădere, un zgomot asurzitor, „o huialî" cum ziceau bătrînii.* DIACONU, VR. XXXVIII.

4. (Regional; în forma *huială)* Vuiet **(I 7).** Cf. CADE, DM, PAMFILE, B. 37.

5. (Rar) Vuiet **(I 8).** Cf. DDRF, CIORANESCU, D. ET. 9377.

6. (Bucov.) Ocară. LEXIC REG. 103.

7. (Regional; în forma *huială*) Vuiet **(II 1)** (Tazlău – Buhuşi). Cf. ALR I 1 367/532.

– Pronunţat: *vu -ia-.* – Pl.: *vuieli.* – Şi: (regional) **huiálă** s. f.

– **Vui**[2] + suf. *-eală.*

VÚIET s. n. **I. 1.** Zgomot puternic şi prelung produs de ape, de vînt, de furtună etc.; muget **(II 2),** vuire **(1),** (rar) vuială **(1).** V. şuier **(I 3),** vîjîit. *Nilul,... în multe ape şi gîrle împrăştiindu-să, să cheltuieşte şi mai vîrtos dacă supt dunga Isimeriii ajunge,... în pămînt să soarbe, a căruia huiet cale de 8 mile să aude.* CANTEMIR, I. I. I, 184. *Inorogul, întîi huietul apei audzind, apoi şi chipul groznicii jigănii vădzind, îndată... spre nesăţioasă vînarea lui să dede.* id. ib. II, 129. *Den lăţimea cea nemărginită a Nilului la strămtoare de gură cădea apa şi să strămtorea cu ţărmurile cele făcute de mînă... Iar la cărarea prin care să ducea huietul,... să auziia şi la cei ce era prea departe* (a. 1773). GCR II, 93/14. *Ca uietul de undă ce muge furioasă, Aşa auzii vocea.* HELIADE, O. I, 338. *A acestei nopţi plăcute pastraţi... Suvenirul dulce!... Fie-n zefirul ce trece, în vuietul ce răsună, P-a tale frumoase maluri, fie-n ticnă, în*

furtună. HRISOVERGHI, P. 78/11. *Cu tot huietul valurilor, am auzit gura căpitanului.* BUZNEA, P. V. 173/5. *Pe la noă ceasuri dimineaţă să auziră despre mare un huiet mare, ca cînd curgea niscaiva puhoaie.* id. ib. 174/22. *De vuiet rîpa tremură Al apei mînioase, Să udă păn şi marginea De spume albicioase.* ASACHI, O. I, 298, cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 778[2]/40. *Îl umple de groază şuierul furtunei,... Vuietul pădurei, Şipotul curgînd.* C. STAMATI, P. 268, cf. STAMATI, V. 362[1]/37. *Un riu... cură prin livezi şi grădini şi să pierde fără huiet în Siret.* RUSSO, S. 11. *Trecătoarea numită Poarta de Fier, adevărat primejdioasă, nu ţine mai mult de doăzeci minute; vuietul apelor furioase frumuseţa sălbatecă a munţilor de pinpregiur..., fac această răpide plutire foarte împuitoare.* KOGĂLNICEANU, O. I, 429, cf. POLIZU. *În depărtare se auzea vuietul groaznic şi monoton a mărei, care steclea la razele lunii.* ALECSANDRI, O. IV, 71. *Peste puţin nu se mai auzi glasul acelor nenorociţi, ci numai un vuiet surd de valuri.* id. ib. 104, cf. 257. *Prin vuietul vînturilor şi ploii se auzi deodată strigătele depărtate ale postaşilor.* BOLINTINEANU, O. 414. *Luntrea ajunsese în albia mare a Dunării şi, cu Radu la cîrmă, se strecura uşor, furată de undele răpezi ce se goneau şi se îmboldeau cu vuiet amorţit.* ODOBESCU, S. I, 141. *O viforoasă şuierătură a vîntului, ce clătină cu vuiet învelitoarea şi uşile turnului, îi curmă povestirea.* id. ib. 155. *Şi prin vuietul de valuri, Prin mişcarea naltei ierbi, Eu te fac s-auzi în taină Mersul cîrdului de cerbi.* EMINESCU, O. I, 110. *În vuietul de vînturi auzit-am al lui mers Şi-n glas purtat de cîntec simţii duiosu-i viers.* id. ib. 115. *Glasul Cellei s-amestecă în vuietul mării.* DELAVRANCEA, O. I, 34. *Vîntul se umflă cu vuiet de toamnă.* id. ib. 47, cf. 243, II, 210, III, 90. *Ne-am dus departe în adîncul codrului: întuneric, huiet de izvoare, pustietate.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 143. *Acum vuietul conteneşte – biruitoare, apa s-aşază între maluri, potolită.* id. ib. III, 206, cf. 36, 250, 313. *Vuietul mării răsună încă şi cînd scoica e pe masa de toaletă a unei domnişoare.* IONESCU-RION, S. 258. *Un vînt teribil... făcea să urle muntele de sălbaticul lui vuiet.* TURCU, E. 140. *În vaduri ape repezi curg Şi vuiet dau în cale.* COŞBUC, O. A. II, 9. *Prin aspre porunci domoleşte turbatele volburi Pline de urlet, şi negre furtuni, şi le ţine-n prinsoare. Ele cu vuiet se-ndeasă spre porţi, răzvrătite.* id. ib. V, 13, cf. 49, 292, BARCIANU, ALEXI, W. *Vedeai sclipind, În vuietul îndepărtat de valuri, Norii de pînze ai flotei barbarilor.* IOSIF, T. 200, cf. 139, TDRG. *Ploua de părea că s-au rupt toartele ceriului. Murăşul venea mare, cu vuiet surd.* AGÂRBICEANU, O. I, 63. *În vuietul vîntului, picuri grei de ploaie începură să izbească în geamuri.* id. ib. VIII, 213. *Numai şivoaiele apelor, nepotolite încă, îşi mai trimeteau de prin văi, pînă-n depărtare, vuietul lor nedesluşit şi surd.* HOGAŞ, DR. I, 277, cf. 305. *De frămîntările acestei păduri, de vuietul vijeliilor ei tăinuite,... nimic nu-ţi venea în clipa aceea în minte.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 66, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Vuiete de vînt alergau, în răstimpuri,... scuturînd sălbatec crengile copacilor.* REBREANU, NUV. 48. *Vuietul pîrîului acoperea destul de bine ţipetele lui.* GALACTION, O. 161, cf. 159. *Dragostea pisicilor răsunase de-a lungul nopţii de vară, modulînd subt tremurul stelelor uuitul vîntului de pustă.* TEODOREANU, M. II, 115. *Sub el apele curgeau cu vuiet din ce în ce mai legănător.* VOICULESCU, P. I, 38. *Prin vîrtejul alb, prin vuietul vîntului şi al crîngurilor trecui podul.* SADOVEANU, O. I, 89, cf. 93, VI, 607. *Petreceau cu pace în castelul lor de la Trever, între stînci şi brazi deasupra Mozelei, lîngă un pîrău care cobora cu vuiet dintre codri.* id. ib. XI, 40. *Dormea unde îl apuca noaptea: în pădure pe frunze uscate, legănat de vuietul crengilor bătute de vînt.* DAN, U. 41, cf. SCRIBAN, D. *Peste cîteva minute nu se va mai auzi decît vuietul vîntului din strungă.* ARGHEZI, S. VII, 85. *Marea Neagră nu-şi desmîntea numele, căci o beznă de nepătruns stăpînea pe întinsurile de vuiet şi valuri.* BLAGA, H. 110. *Vuietul mării nu pătrunde pînă la noi.* RALEA, S. T. I, 292. *Prin vuietul vîntului care bătea cu duşmănie, ajunse pînă la el glas răguşit de goarnă.* STANCU, R. A. III, 67. *Auzi vuietul vîntului, arborii care îşi spulberau frunza şi o fereastră uitată deschisă.* VINEA, L. II, 85, cf. DL, DM, CIORANESCU, D. ET. 9377. *Nu se mai auzea decît vuietul monoton al valurilor.* V. ROM. ianuarie 1965, 31. *Vuietul apei, abia auzit un timp, începu să crească din nou.* BĂNULESCU, I. 26. *Marea gemea... nemulţumită în vuiete lungi şi îşi trimetea briza ca iscoadă prin sat.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 36, 18/4, cf. M. D. ENC., DEX, DSR. *Nu putea... înţelege vorbele din cîntec, că făcea Cerna un vuiet nemaipomenit.* RĂDULESCU-CODIN, L. 20, cf. CHEST. IV 52/180/2, 558/a. ◊ F i g. *Atent... la tot ce se petrecea în el, se înspăimînta la vuietul furtunii dinăuntru, vuiet pe care numai el îl auzea.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 117.

2. Zgomot puternic şi prelung, repetat la intervale scurte, produs de tunete, de arme de foc, de explozii etc.; (învechit) vuială **(2).** V. b u b u i t. *Eu vuietul de arme Îl simţ cu bucurie; ca tunetul îmi place Ce tună primăvara.* HELIADE, O. I, 342. *În... depărtare se zăreşte foc şi încă să aud huiete de tunuri.* DRĂGHICI, R. 19/21, cf. 72/3. *Atacul s-au făcut pe drumul cel mare şi vuietul tunurilor au ţinut pînă sară.* AR (1837), 116[1]/23, cf. 187[1]/26. *Cerul se clăteşte De a tresnetului vuiet.* HRISOVERGHI, P. 44/22. *Vuietul de crunte arme, ş-a Belonei răcnet tace.* ASACHI, P. 4/21. *Un vuiet estraordinar l-au trezit din visurile înadîncite.* id. O. II, 269, cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 778[2]/40. *S-au închinat toaste în sănătatea domnitorului şi a ecvipajului, în mijlocul vuietelor de tunuri* (a. 1845). N. A. BOGDAN, C. M. 122. *La huietul cel mare al acestii izbucniri neaşteptate şi la groaznicul nor de fum ce ascunse ceriul, toţi turcii răspunseră împreună printr-un ţipăt îngrozitor de spaimă.* BĂLCESCU, O. III, 83. *La sunetele clopotelor şi vuietul tunurilor,... intră Mihai în capitala Ardealului.* id. ib. 232, cf. CORNEA, E. I, 98/22. *O epohă mare şi luminoasă se rîdicasă, o epohă ce trezisă omenirea prin huietul tunului.* RUSSO, S. 106. *Prinţul C. se urcă în clopotniţă şi auzi în depărtare un vuiet de împuşcături ce părea a să tot apropia.* ALECSANDRI, O. IV, 315, cf. COSTINESCU. *În vuietul crîncen al bombei de foc, Orice-altă strigare se-neacă pe loc.* BOLINTINEANU, P. I, 173. *Prin limbile de flacări, ce-n valuri se frămînt', Răcnete, vuiet de-arme pătrund marea cea caldă.* EMINESCU, O. I, 62. *Năvalnic afară bate vînt, De-al fulgerilor vuiet văzduhurile tună.* COŞBUC, O. A. I, 107. *Fără de veste, cu vuiet venind, ca un şarpe-n*

văzduhuri, Iată-l, un fulger. id. ib. V, 248, cf. TDRG. *Un vuiet surd şi nehotărît frămînta depărtările zărilor.* HOGAŞ, DR. I, 109, cf. RESMERIŢĂ, D. *Un vuiet uriaş umplu piaţa; pocnire, mici şi ascuţite, nişte focuri de puşcă.* V. ROM. martie 1955, 133, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DSR. ♦ Zgomot surd şi foarte puternic produs de un cutremur de pămînt. *Clătirea pămîntului... nu era însoţită de aşa înfricoşate uiete ca înainte.* AR (1829), $12^{1}/7$. *Cuvîntul lui se înecă într-un vuiet de cutremur. Geamlîcul şi uşile se zguduiră şi săriră din ţîţîni. Tavanul se crăpă drept în două.* DELAVRANCEA, O. I, 63. [Este] *asemenea vuietului plin de fiori, ce prevesteşte apropierea unui cutremur.* HOGAŞ, DR. I, 305. *În noaptea de 13 spre 14 a lunii noiemvrie, s-a cutremurat pămîntul şi s-a auzit în adîncime huiet venind de către miazăzi.* SADOVEANU, O. X, 240. *Adîncimile subpămîntene ale Cetăţii sloboziră un freamăt depărtat de năruire. Petrea Hărman primi prin tălpi simţirea acelui vuiet al afundului.* id. ib. XIII, 354.

3. Zgomot caracteristic, intens şi prelung produs de vehicule în mers, de unele instalaţii şi mecanisme în timpul funcţionării sau de obiecte care se mişcă, se deplasează cu viteză. *La doao, trei ceasuri de noapte, au şi purcesu înapoi. Iar turcii, audzind huietul carălor, ş-au şi făcut spaimă şi au şi început să fugă.* NECULCE, L. 235. *Vuietul vasului goneşte miriade de pelicani.* KOGĂLNICEANU, O. I, 430. *Tîrgul cu învălişul său de colb, cu vuietul trăsurilor, cu petrecerile de mahala li se făcuse nesuferit.* GANE, S. 152. *Legănat pe faţa apei, neauzind alt vuiet decît vuietul măcinişului,... mărturisesc că eram mişcat.* id. ib. 279. *Îşi simte capul năuc de vuietul maşinilor.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 180, cf. 29. *Prin mijlocul satului trece Gilortul, puind în mişcare, cu undele-i harnice, mori, pive şi joagăre, de-al căror vuiet răsună zăvoiul de anini.* id. ib. III, 253. *Pleacă spre moară, grăbită. Şi roata se-nvîrte şi surd vuiet dă.* COŞBUC, O. A. III, 183. *Vuiet gemut de corăbii-n curînd tu vedea-vei pe mare.* id. ib. V, 120. *Şi-n huietul batozei ce mistuie munca atîtor braţe, gîndul copilei se turbură de o amintire.* SANDU-ALDEA, D. P. 131, cf. id. D. N. 150. *Vuietul arcului cel de argint aşa groaznic răsună.* MURNU, I. 5. *Piuăle acestea făceau ziua-noaptea o larmă neîntreruptă... Vuietul acesta cunoscut nu-i plăcu.* AGÂRBICEANU, A. 69, cf. 60. *Ocoli răspunsul, îngăimînd că l-a trezit vuietul unui camion.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 12, cf. 7, BOCĂNEŢU, T. A. 213. *Un timp se auzi numai ţăcănitul monoton al roţilor. Vuietul trenului pe poduri sonore de fier.* C. PETRESCU, C. V. 9. *Cum vuietul căruţei se apropia, mă oprii.* SADOVEANU, O. III, 30. *Se aude, în tăcerea uliţilor înguste, un timp, vuietul vîrtelniţelor de la o fabrică de ţesături.* id. ib. IV, 129, cf. XVII, 425. *Peste gîrlă, în faţa bisericuţei lui Bucur, era o moară de cărămidă a cărei roată se învîrtea cu vuiet.* CAMIL PETRESCU, O. I, 445, cf. DL. *Din pricina vuietului asurzitor al şenilelor, nu se auziră zbieretele celor închişi în tren.* T. POPOVICI, SE. 236, cf. DM, M. D. ENC., DEX. *Şi-a fost strîns cîteva dimerlii de galbeni, aşa că nu-i huruise în zadar vuietul morii în urechi atîta amar de vreme.* FURTUNĂ. V. 71. *Într-una dă zîle aude un huiet, cum urlă o fabrică.* O. BÎRLEA, A. P. II, 196. *Căruţele goale mai mult huiet fac,* se spune despre cineva lipsit de merite, de calităţi, care face multă zarvă pentru a se impune. Cf. ZANNE, P. V, 149.

4. Zgomot specific, intens şi prelung produs de corpuri, de obiecte lovite sau care se lovesc, se izbesc etc. şi vibrează; (rar) vuire **(2),** (regional) huială (v. v u i a l ă **3**). *Bolovanile, ce căzînd între ele să love, făce un vuiet înfricoşat.* AR (1831), $136^{2}/34$. *Acolo suflă mai totdeauna un vînt puternic, şi copacii, plecîndu-se la furia sa, cad cu mare vuiet... oborînd pe alţii.* ASACHI, O. II, 391, cf. RUSSO, S. 138. *Dumnezeule, strigă stăpîna casii, ... mi-au stricat ceştele. În adevăr, auzisem un mare huiet.* KOGĂLNICEANU, O. I, 41. *Uşele salonului se deschid cu vuiet.* SION, P. 225. *Toţi călătorii se treziră spăriaţi, într-un vuiet grozav...! Laiţele, mesele, scaunele se răsturnară.* ALECSANDRI, O. IV, 102. *Începu a răsuna, cu un vuiet depărtat, treapădul cailor ce purtau şi însoţeau rădvanul.* ODOBESCU, S. I, 165. *Prin volbura apelor ei se rostogoleau acum cu vuiet rădăcinile de copaci şi bolovanii de piatră, surpaţi de la munte.* id. ib. III, 183. *Cînd era-nspre sara zilei a treia, buzduganul, căzînd, se izbi de o poartă de aramă şi făcu un vuiet puternic şi lung.* EMINESCU, O. VI, 318. *Roţile începură a se-nvîrti şi pietrele morii se-nvîrteau durduind şi măcinîndu-se pe ele însele. Vuietul cel cumplit al pietrelor goale, vîjîitorul zgomot a roţilor... întreceau ţipetele... celor legaţi.* id. ib. VII, 219. *Îmi îndreptai ochii spre locul de unde venea vuietul şi văzui un năval de stînci şi de pietre, care... se rostogoleau spre locul unde eram.* GANE, S. 323. *Drugul... cade jos făcînd mare vuiet.* REV. CRIT. I, 287. *Urlă pămîntul sub el, şi-i zîngăie scutul cu vuiet.* COŞBUC, O. A. V, 283, cf. 237, ENC. ROM. *Părea că dai cu ciocanul într-o tipsie ruginită..., de-ţi venea să sugrumi unda vuietului.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 183. *Se prăbuşiră amîndoi c-un vuiet surd de dudui pămîntul.* MIRONESCU, S. 70. *Şi-ntr-un valvîrtej de fum Taie-n lung pădurea toată... A trecut... Dinspre cîmpie, Vuiet greu de fierăraie Se distramă în tăcere.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 30. *Pufăit de aburi, vuiet de tampoane.* LESNEA, C. D. 96. *Ciocanul căzu cu vuiet de două ori în poarta turnului de la intrare.* SADOVEANU, O. IV, 114. *Urmau linişti risipite numai de vuietul paşilor noştri.* id. ib. 239. *Coarnele lor lungi, curbate în formă de liră, se izbeau între ele c-un vuiet sec de oase lovite cu ciocanul.* BART, S. M. 84, cf. 39. *Valsînd la răstimpuri pe propria-i axă cu un vuiet înăbuşit, uşa turnantă de la intrare îşi revarsă înăuntru... partenerii.* VINEA, L. I, 124, cf. DL. *Din dreapta se auzea un vuiet, parcă ar fi rostogolit cineva drugi de fier.* PREDA, R. 6, cf. DM, M. D. ENC., DEX.

5. Sunet prelung, repetat emis de unele instrumente muzicale, de clopote etc. *M-am dus şi eu, pe lîngă huietul clopotelor, la gazdă* (a. 1819). URICARIUL, VII, 80. *Clopote mari şi mici sunau' la o sută de biserici, de luau auzul, urla oraşul de vuiet.* GHICA, S. 654. *Ş-a clopotelor vuiet şi trista lor cîntare L-al tău auz să sune, să sune-ngrozitor!* CONV. LIT. II, 62. *Ea-şi întinse braţele pe clape şi-ncepu să bată clapele cu o vioiciune melancolică... N-auzeam note şi armonie, ci numai un vuiet melancolic.* EMINESCU, O. VII, 196. *Tu auzi acum întîi Dulce vuiet de vioară.* COŞBUC, O. A. I, 133. *Zgomot sălbatec de oameni şi vuiet de trîmbiţi răsună.* id. ib. V, 52, cf. 228, 331. *Dar vuietul se mai potoleşte şi doar*

ecourile îi mai prelungesc agonia. PAMFILE, VĂZD. 131. *Nici o şoaptă... nici un ropot... Numai din adîncuri sure, Vine vuiet lung de clopot Peste-ntinderi de pădure.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 12. *Suna un clopot mare, cu vuiet adînc.* VOICULESCU, P. II, 51. *Era un vuiet de tobe, de buhaie, de clopote, de credeai că se dărîmă pereţii cînd începeau urătorii.* SADOVEANU, O. I, 121. *În toate nenumăratele clopotniţi ale Iaşului vuiau clopotele: cele mici bătînd repede şi mărunt, cele mari c-un vuiet tremurător, gros şi adînc.* id. ib. V, 577. *Vîjîitor vibrează un vuiet viu de coarde.* PILLAT, P. 92. *De afară, din faţa ferestrei, venea un vuiet lugubru... Era un ţigan cu buhaiul.* ULIERU, C. 116. *Vocea irezistibilă a unchiului Patache: un vuiet de orgă, un tremur muzical de care se înflorau inimile.* VINEA, L. I, 100, cf. DL. *Orban... învîrtea de manivelă şi uuitul prelung, răscolitor al sirenelor se rostogoli asupra învălmăşelii de jos.* T. POPOVICI, S. 275, cf. DM. *Vuietul îngrozitor al timpanului se răspîndeşte ca un tunet.* IST. T. I, 24, cf. M. D. ENC., DEX. ◊ Fig. *Nesfîrşita sinfonie a vietăţilor pe cine n-ar descînta a bine cu glasurile ei... Un maestru nevăzut ţine deasupra lor vergeaua neclintită... Un vuiet a mii de instrumente dezleagă somnul tăcerii.* DELAVRANCEA, O. I, 132.

6. Zgomot caracteristic produs de păsări prin mişcarea aripilor (în timpul zborului). *Semne cocorii strimonici îşi dau, şi văzduhul tăindu-l Zboară cu vuiet, şi fug de furtună.* COŞBUC, O. A. V, 298. *E un concert de ţipete, de zboruri şi de vuiet, mai ales în epoca în care raţele şi pescăruşii vin să-şi depună ouăle.* VINEA, L. I, 140. ♦ Sunet caracteristic scos de unele păsări. *Ţipa în sînul norilor Vulturi cu grele pene; Şi vuietul prigorilor Se auzea alene.* BOLINTINEANU, P. I, 401.

7. Senzaţie de zgomot continuu şi obsedant provocată de tulburări circulatorii, de anomalii ale aparatului auditiv, de enervare, de emoţii etc.; (regional) huială (v. vuială **4**). Această emoraghie... vine după o *durere de cap, după un vuiet de urechi.* CORNEA, E. I, 10/1, cf. 109/10. *Vorbele lui mă izbiră ca nişte gloanţe-n cap – şi în urechi îmi rămase, vîjîind, un vuiet lung şi sinistru.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 28. *Simţi un vuiet în creier...; apoi, o lovitură, ca o măciucă de plumb, în mijlocul frunţei.* CHIRIŢESCU, GR. 60.

8. Zgomot intens, continuu şi confuz făcut de o mulţime de oameni, de glasurile, de strigătele etc. lor; larmă, zarvă; strigăt **(3)**, vociferare; vuire **(3)**, (rar) vuială **(5)**, (învechit şi regional) vuietură **(1)**. *Să cutremurară toţ necredincioşii şi proslăviră pre D*[u]*mnădzăul apostolului atîta, cum de mare huiet s-au spămîntat şi împăratul.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 130[r]/12. *Leşii... să apăra bărbăteşte; ce, fiind fără orînduială, nice hatmani, nice rohmistri, nice stegari, ... nici să mai auziia de sunet, de huiet.* N. COSTIN, L. 296. *Cîţi mai denainte era ascultători, atîţe atuncea să făcură învăţători, dintr-a cărora cuvinte şi sfaturi altăceva nu să înţelegea, fără numai chiote netocmite şi huiete neaudzite.* CANTEMIR, I. I. I, 41. *Nu putem arăta ce huiet era în biserică de strigarea norodului* (sfîrşitul sec. XVIII). LET. III, 238/22. *De acolo se aducea în cetate cu huite şi, cu laude petrecîndu-să,... se încorona stăpînitoriul* (a. 1803). URICARIUL, I, 118/17. *Acu laia cea mai vitează Era gata de a să tîmpinare... De lolot, uiete şi strigate Suna împrejur locurile toate.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 205, cf. 235, MOLNAR, 107[2]/17. *La huietele varvarilor şi turburarea cea nepovestită a atîta văpaie, care... atîta scîrşnea..., încît puteai zice că te afli în scocurile cele prea vîjîitoare ale Nilului.* id., RET. 35/2, cf. MUMULEANU, P. 6/27. *Strigări grozave, răcnet răstrigă, bubuiesc; Lung urlă şi răsurlă, răstrişte, - nverşunare Şi uiete de vrajbă, năprasnic, greu hulesc.* HELIADE, O.[2] I, 569. *Poliţia este nevoită a împrăştia strînsurile copiilor, ce-l alungă peste tot locul cu huiete.* AR (1829), 159[1]/46. *Să adunasă înaintea palatului maghistratului cete număroase carele... făcea mult vuiet.* ib. (1837), 276[2]/37. *Vuietul şi urgia din mii guri a răsunat.* ASACHI, O. I, 203, cf. POEN. – AAR. – HILL, V. I, 172[1]/40. *Vuietul trupei vrăjmaşă se făcea din minut în minut mai lămurit.* CODRESCU, C. I, 294/12, cf. STAMATI, V. 352[2]/54, 362[2]/25, 484[2]/53. *Fumul întuneca odaia şi vorba felurită se curmezeşea. În mijlocul vuietului uşa se deschide şi d. maior B. intră.* RUSSO, S. 27. *Deasupra satului aud rîdicîndu-se un huiet; alte huiete răspund şi clocotesc pe dealuri şi prin văi; huiete vesele de fete şi flăcăi.* id. ib. 101, cf. 23. *Au spart pavimentul care acoperea minele şi... cu teribili răcniri şi mare vuiet ieşiră armaţi afară.* ARISTIA, PLUT. 342/14. *Ar fi greu de a da o idee despre acest iarmaroc mişcător şi plin de vuiet, în care toată această mulţime de oameni foia.* KOGĂLNICEANU, O. I, 434. *Era un vuiet de nu se mai auzea.* NEGRUZZI, O. I, 237. *Uiet mare afară.* id. ib. III, 131, cf. POLIZU. *Din vreme-n vreme numai de dincolo de dealuri Părea c-auz un sunet, un uiet depărtat, ... Ca ale mulţimei întărîtate valuri.* ALEXANDRESCU, O. I, 78. *Am trebuit să facem vuiet mare şi să batem mult la uşă pînă să fim auziţi.* SION, P. 296, cf. PONTBRIANT, D. *Ascultam în tăcere vuietul diferitelor convorbiri care samăna cu zuzătul unui roi de albine.* CONV. LIT. II, 84. *Cinci sate ard în flăcări pe cîmp, şi fumul lor... Zboară sus în aer, Ducînd cu el un vuiet de larmă şi de vaier.* ALECSANDRI, O. II, 77. *Ce vuiet îi în uliţă?* id. ib. VI, 112. *Ce vuiet e afară? Ce oameni sînt la poartă?* id. ib. 722. *Un vuiet în sală se lăţeşte, Femeile strig... ţipă, şi unele leşin.* BOLINTINEANU, P. I, 222, cf. LM. *Şi blînde, triste glasuri din vuiet se desfac.* EMINESCU, O. I, 96. *Vuietul fuginzilor venea mai aproape.* id. ib. VII, 217. *Toate capetele erau ameţite; iar în mijlocul vuietului şi a încurcăturii se deosebeau femeile, care însufleţeau cu farmecul lor frumoasa privelişte de neorînduială.* GANE, S. 309. *Setilă striga şi el, cît ce putea, că crapă de sete... Împăratul atunci, auzind vuiet tocmai din casă, iese afară şi... îşi pune mînile în cap de năcaz.* CREANGĂ, O. 118, cf. 140. *Cu tot uietul balului, am auzit şoptindu-mi clar la urechea dreaptă.* CARAGIALE, O. I, 124. *Şed toţi la masă pe poloboace..., toţi rîd şi fac vuiet.* id. ib. VI, 396. *(S-aude un tumult depărtat.)... Ce-o fi uietul ăsta?* DELAVRANCEA, O. III, 165, cf. 167, 252. *Se depărtă în vuietul de glasuri ce ieşea pe ferestruie şi se spărgea tumultuos de pereţi.* VLAHUŢĂ, S. A. II, 101. *De-odată s-aude huiet afară.* SEVASTOS, N. 35, cf. 55. *Vuietele, rîsetele şi hohotele nu se mai sfîrşesc, pînă ce nu au gătit pre fiecare staroste.* MARIAN, NU. 552. *Mai ales... nuna cea mare şi cu nevestele, cari se află în carul cu mireasa, fac cel mai mare huiet şi voie bună.* id. ib. 613,

cf. DDRF. *De la gîrlă în pîlcuri dese Zgomotoşi copiii vin; Satul e de vuiet plin.* COŞBUC, O. A. I, 3, cf. 55. *Şi-ascuţitul ei ţipăt Umple iatacul... : Vuiet şi vaiet e-n fiece casă,... Şi de strigătul jalnic răsună văzduhul.* id. ib. V, 124. *Şi-aude, -ncordîndu-şi auzul, Vuiete surde-n cetatea cu fum şi murmur de-agonie.* id. ib. 383, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *În vuietul năbuşit al mulţimii se înecau sunetele ascuţite, săltăreţe ale vioarei.* PÎRVESCU, C. 37. *Auzea din adăpostul său vuietul mulţimii.* IORGA, P. A. II, 225, cf. TDRG. *Deşi vorbeau tare, nu se putea înţelege ce-şi spun, căci în urma lor, din sălile de curs, creştea tot mai mult un vuiet, o larmă grea.* AGÂRBICEANU, O. VII, 9. *Ceremonia se face ocolind grădinile cu mult zvon de clopoţele, cu strigăte şi vuiete.* VICIU, COL. 16. *Urletele pe toate glasurile, înjurăturile îmbălate se încrucişau într-un vuiet prelung care înăbuşea strigătele desperate ale celor cîteva slujitoare de la curte.* REBREANU, R. II, 198. *Glasul se ridica stăpînitor peste vuietul mulţimii.* id. ib. 251, cf. CADE. *Cu cît cei doi tovarăşi înaintau, cu atît în preajma mănăstirii un vuiet surd creştea, şi cu atît o mişcare înfrigurată tot mai mult bulucea lumea necunoscută spre sfîntul lăcaş.* SADOVEANU, O. III, 191. *Vuiet greu de glasuri porni o clipă, apoi se întinse iar linişte.* id. ib. 195, cf. IV, 222. *Vuietul infernal care se ridică din torentul mulţimii te ameţeşte.* BART, S. M. 40, cf. SCRIBAN, D. *Un vuiet mugit străbătu sala. Publicul se adunase numeros în şedinţă, grămădit, îndesat.* ARGHEZI, S. X, 270. *Vuietul mare care se face auzit este al revoltei deslănţuite.* VIANU, L. R. 644. *Vuietul mulţimii crescu atît de mult, încît se văzu că din nou vor încerca oamenii să treacă spre mori.* CAMIL PETRESCU, O. I, 562. *Se iscă un vuiet de se cutremură văzduhul... Mii de pumni se ridicară ameninţători... mulţimea... urla mînioasă.* id. ib. III, 282. *Se auzea muzică şi vuiet.* VORNIC, P. 16, cf. DL, DM. *În sat se stîrnise vuiet şi larmă. Era obişnuita larmă din fiecare după-amiază de sărbătoare.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 231, cf. M. D. ENC., DEX, DSR. *Auzi cum duhurile să îndepărtară cu vuiet groaznic.* CĂTANĂ, P. B. II, 118, cf. ŞEZ. IX, 149, ALR II/I h 28. ◊ Fig. *O, viteji de viţă veche! Auziţi în depărtare Acel vuiet fără nume ce răsună ca o mare?... Sînt bătăile de inimi al întregu neam al nostru.* ALECSANDRI, O. II, 189. ♦ P. anal. Zgomot confuz şi continuu produs de agitaţia caracteristică unei străzi, a unui oraş etc. *În urmă-ne se clatină un zid de copaci tufoşi, care opreşte vuietul oraşului de a veni pănă la noi.* ALECSANDRI, O. IV, 58, cf. 153. *Ziua, fugind de Curtea domnească unde era prea mult vuiet, ea rătăcea... în aleele întunecoase ale grădinei.* GANE, S. 12. *Toată seara în uietul grădinii m-am gîndit numai la tine.* CARAGIALE, O. VI, 29. *După ce şezu acolo cîteva zile,... obişnuindu-se a trăi în huietul ce înăbuşeşte oraşele, plecă.* ISPIRESCU, O. I, 124. *Îi trebuia mişcare, zgomot, huiet de oraş mare, petrecere.* SANDU-ALDEA, D. N. 237. *Ca prin vraje, chiar vuietul oborului conteni.* CHIRIŢESCU, GR. 169. *În vuietul pieţei abia se putea desluşi ceea ce strigau deodată aceste două femei.* AGÂRBICEANU, O. VII, 67. *În văzduh se ridica vuietul oraşului.* id. ib. VIII, 387. *Auzi iar vuietul asurzitor al străzei.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 286. *Se revărsau în răstimpuri huietele oraşului.* T. POPOVICI, SE. 86. *Obicinuindu-se a trăi în huietul ce înăbuşeşte oraşele, plecă, luînd cu sine calul său.* FUNDESCU, L. P. I, 78. ◊ Fig. *Du-te, de vrei să fii îngropat de viu într-o închisoare... unde nu pătrunde nici vuietul lumei, nici lumina zilei.* CONV. LIT. IV, 134. *Adeseori..., ameţită de vuietul vieţii,... se simţea singură.* GANE, S. 64. ♦ Zgomot (uşor) făcut de cineva. *La vuietul intrării mele în camară, bătrîna... îmi zise: „Oricine eşti, cred că Dumnezeu te-a trimis".* ASACHI, O. II, 177. *Auzind cele de pe urmă cuvinte, se opreşte fără vuiet.* KOGĂLNICEANU, O. I, 117. *Nu voi face nici un vuiet.* NEGRUZZI, O. II, 250. *Pentru ca să nu fac huiet în casă, mi-aş face înadins o scară... şi m-aş coborî frumuşel pe furiş din balcon în grădină.* ALECSANDRI, O. V, 161. *Stăi pe canape şi nu face vuiet, că sîntem perduţi.* id. ib. 281. *Îmi aruncai torba în spate şi puşca pe umăr şi ieşii tiptil pe uşa din dos, spre a nu face vuiet.* GANE, S. 234.

9. (Învechit; mai ales în forma *huiet*) Dezaprobare, nemulţumire manifestată prin fluierături sau prin ocări, batjocuri. V. huiduială. Cf. LB 267, VALIAN, V. 148, POEN. – AAR. – HILL, V. I, 255^2/4, 819^1/26, ISER, 242, PONTBRIANT, D. 305, 758. *Huitul mulţimei urmează pre amăgitori.* LM 297, cf. BARCIANU, 301.

10. (Regional) Ceartă, sfadă; mustrare, dojană; scandal **(7).** *Toate acestea le făcea întovărăşite de vuiet, cu vorbe de-alde aceste, zise în gura mare: „Da' bine, astă casă de om era?"* GANE, S. 277. *Mergeam* [la biserică] *ca să nu am vuiet şi să nu mă văd ameninţată că mă vor lua de la şcoală.* CONTEMPORANUL, II, 107. *Să sufăr... toate batjocurile... pentru o blăstămată de slujbă, pentru o bucată de pîne!... Avînd în schimb acasă vecinic huiet!* ib. VII_2, 500. *Ca să să facă sfadă, ură şi huit între doi, să iai într-o duminică dimineaţă,... cînd slujeşte preotul în biserică, să rîşneşti grăunţe.* VORONCA, D. I, 180. *Moară, rîşniţă de visezi, e huit, sfadă.* id. ib. *Ată... de găseşti, să nu iei, că-ţi poţi lua boală, junghi sau huit în casă.* id., ap. CADE 589. *Îs sătul de huiet!* SCRIBAN, D. *Femeia... le-a spus că are un barbat rău, cînd vine de la crîşmă face huit.* ŞEZ. I, 266. *Copiii mici, cînd văd bătăi, vuiete, urşi etc., se îmbolnăvesc de spăriet.* ib. III, 180. *Veşnic numai huiet auzeau în casa babei.* ib. IV, 159. *Omul blînd fuge ca racul, cînd dă peste huiet.* MAT. FOLK. 711, cf. LEXIC REG. 103.

II. 1. Răsunet **(1);** ecou. *Vuiet surd să încovoaie pe după dealuri şi să pierde în văi adînci.* DELAVRANCEA, O. I, 2. *În răstimpuri depărtate se putea auzi cîte-un treasc singuratec. Trăznetul lui se auzea o clipă săc,... dar, furat în clipa următoare de păduri, trăznetul acela se schimba în vuiete, în ţipete disperate,... trezind din somn pădurile pînă în mari depărtări.* AGÂRBICEANU, O. VII, 85. *Valea s-a umplut cu urlet, cu vuiete şi bubuituri.* VOICULESCU, P. I, 49, cf. DL, DM, DEX, ALR I 1 367/378, 526, 538, 540, 542, 558, 571, 596, 600, 610, 679, 684, 730, 786, 954, 984.

2. Fig. Agitaţie, zarvă stîrnită de un fapt ieşit din comun, de un eveniment etc., vîlvă; comentariu, discuţie vie, aprinsă în jurul unui fapt deosebit, a unui eveniment etc. *Medicii cei învăţaţi se feresc cît pot să se arate docţi...; buni şi umani, ei n-au de scop a face vuiet, dar de a face binele şi de a tămădui.* MAN. SĂNĂT. 13/4. *Se deschid Camerele, se votează legea împroprietăririi.*

Atunci s-ar fi făcut într-adevăr vuiet mult, dar se spărgea de stînca maiestății. EMINESCU, O. IX, 172. *În orășelul ăsta, unde bărbații și femeile și copiii nu au altă petrecere decît bîrfirea fie chiar fără motiv... dar încă avînd motiv... și ce motiv, Fănică!... Ce vuiet! ce scandal! ce cronică infernală!* CARAGIALE, O. VI, 111. *De abia se liniștise vuietul din jurul corespondenței dintre domnitor și vizir, privitor la răscoala de la 3 august 1865.* XENOPOL, I. R. XIV, 64. *Atît vuiet să făcuse prin oraș, și dincolo și dincoace de Dunăre, și atît de mare i se părea rușinea ca el să fie acolo și peștele să se joace teafăr..., încît se hotărîse să-și încerce norocul.* CHIRIȚESCU, GR. 53.

3. (Învechit) Zvon[1] **(4).** *Ț-am scris îndată ca să cercetezi... această novelă, ai tăcut cu totul. De aceea te rog cercetează de unde au auzit acest vuiet și dacă merită ca să mi-o scrie așa de pozitiv cum au făcut-o.* KOGĂLNICEANU, S. 207. *Petru... nu avea până atunce nici o umbră de prepus asupra necredinței lor, giudecînd ceste tîmplate ca o urmare firească a vuietelor răspîndite asupra morții sale.* ASACHI, O. II, 221. *Ofițerii..., amăgiți de un huiet răspîndit că Moldova vrea a organiza o armie, porniră din Cracovia și... apucară drumul spre Moldova.* RUSSO, S. 169, cf. 171. *Nici poduri pe Dunăre nu se fac, nici o amenințare de trecere nu este; în fine nimic din asemeni vuiete nu este esact.* ap. EMINESCU, O. IX, 272. *Prin postul cel mare se răspîndește vuiet printre dascali despre desființarea catiheților.* CREANGĂ, O. 241. *Naționalitatea română ar fi în primejdie, dacă s-ar lăsa mai mult timp să se răspîndească vuietul că domnitorul... ar fi dispus a lăsa vacantă puterea executivă.* XENOPOL, I, R. XIV, 71, cf. DL, DM, DEX. ♦ (Învechit, rar) Faimă, renume; reputație. *Răsăritul înspăimîntat tremura numai la vuietul numelui lor.* SPIC. (1841) III, 4/8. ♦ (Regional; în forma *huiet;* în expr.) **A se duce huietul** (cuiva) = a se duce vestea (cuiva), v. veste[1] **(3).** Cf. UDRESCU, GL. 123.

– Pl.: *vuiete.* – Și: (popular) **húiet,** (învechit și regional) **úiet,** (regional) **vúit** (CHEST. IV 52/558/a), **húit, úit** (ALR I 367/684), **uuít** s. n.

– **Vui**[2] + suf. *-et.*

VUIETÁ vb. I. Intranz. (Rar) **1.** (Despre ape, vînt, furtună etc.) A vui **(I 1).** *Furtuna de departe, Vuietînd sosi-ntr-o clipă Și-a trecut și munți și ape Dărîmînd ce-a-ntîmpinat.* COȘBUC, O. A. II, 255. *În văzduhul cel larg îndîrjitele vînturi Vuietă-ntocmai, asemeni de iuți și de tari, și se luptă.* id. ib. V, 301. *De pe creștet de munți, cu repede zbucium de valuri Vuietă rîuri și fierb spumegat, prăvălindu-se-n șesuri.* id. ib. 380, cf. 186. *Ades, pe mare, luna-ngîndurată Sub văl de nori alunecă tăcută, Dar marea tot o simte și, zbătută, Spre dînsa, vuietînd, se-nalță toată.* CERNA, P. 90, cf. DL, DM, DEX.

2. (Despre oameni sau despre glasurile, strigătele etc. lor) A vui **(I 9).** *Nu moare-un voinic ca și dînsul de suliți, Ci vuietînd a plecat.* COȘBUC, O. A. V, 283. *Se zguduie cîmpul de urlet; Umed li-e scutul de plîns, și de lacrimi e umed pămîntul. Vuietă vaiet de guri și se vaietă vuiet de trîmbiți.* id. ib. 331. ◊ Tranz. (Învechit) *Groaznic cu firea, și-aprins de-omorîrea iubitului frate Vuietă vorbe: „Ho, ho! Iatacul Amatei și nuntă Crezi că-i aici?...".* id. ib. 284.

3. (Subiectul este spațiul, locul în care se produce un zgomot) A vui **(II 1).** *Asprele stînci vuietau îndelung răzbătute de valuri.* COȘBUC, O. A. V, 160. ◊ Fig. *Zdravăn lovitele piepturi Vuietă groaznic, și-adese spre tîmple și-urechi rătăcește Pumnul.* id. ib. 144.

– Pronunțat: *vu -ie-.* Prez. ind. pers. 3: *vúietă.*

– De la **vuiet.**

VUIETÓR, -OÁRE adj., s. f. v. **vuitor.**

VUIETÓS, -OÁSĂ adj. (Neobișnuit) Cu mult vuiet **(I 8);** zgomotos **(2).** *Cele mai vuietoase arii.* C. PETRESCU, ap. IORDAN, L. R. A. 192, cf. SCL 1979, 99.

– Pronunțat: *vu-ie-.* – Pl.: *vuietoși, -oase.*

– **Vuiet** + suf. *-os.*

VUIETÚRĂ s. f. **1.** (Învechit și regional) Vuiet **(I 8).** Cf. POLIZU, 530, ALEXI, W 200. *Așteptînd Petru, odată aude o vuietură groaznică ce să apropia de el și simți cum sub măr să lăsară o mulțime de duhuri.* CĂTANĂ, P. B. II, 117.

2. (Învechit; în formele *huietură, huitură, uietură*) Dezaprobare, nemulțumire manifestată prin fluierături sau prin batjocuri, ocări etc. Cf. VALIAN, V. 148, PONTBRIANT, D. 305, LM 297.

3. (Învechit, rar; în forma *huitură*) Răsunet **(1).** Cf. LM 297.

– Pl.: *vuieturi.* – Și: (învechit) **huietúră** (POLIZU, PONTBRIANT, D., ALEXI, W.), **huitúră** (LM 297), **uietúră** (VALIAN, V. 148) s. f.

– **Vui**[2] + suf. *-tură.*

VUÍND, -Ă adj. **1.** (Învechit, rar) Răsunător **(1).** *Și pasărea cîntă suspine – imitîndă Un cîntec de-amor, Ecou-i răspunde cu vocea-i vuindă La plînsu-i de dor.* EMINESCU, O. I, 3, cf. SFC IV, 258, L. ROM. 1975, 603.

2. (Rar) Răsunător **(2).** *Adîncurile vuinde.* în SFC IV, 266.

– Pl.: *vuinzi, -de.*

– V. **vui**[2].

VUÍRE s. f. Acțiunea de a vui și rezultatul ei.

1. Vuiet **(I 1).** Cf. vui **(I 1).** Cf. COSTINESCU, I, 517. *Adesea în nopțile calde se culca gol pe malurile lacului,... – și-atunci natura întreagă, murmurul izvoarelor albe, vuirea mării, măreția nopții îl adînceau într-un somn... tare și fericit.* EMINESCU, O. VII, 131. *E liniște-n casă. Afară, E rară și-ntruna mai rară Vuirea – și somnul m-a prins.* COȘBUC, O. A. II, 62. *Vuiri de vînt, și freamăte, și șoapte Descresc și cresc și tac pe nesimțite.* PILLAT, P. 42. *Și noaptea, cu urechea pe scoică, depărtat Să tot aud, pe plaja tăcută a visării, Urcînd, urcînd vuirea și murmurile mării.* id. ib. 59, cf. DL, DM, DEX.

2. (Rar) Vuiet **(I 4).** Cf. vui **(I 5).** *Pe malurile Seinei, în faeton de gală, Cesarul trece palid, în gînduri adîncit; Al undelor greu vuiet, vuirea în granit A sute d-echipajuri, gîndirea-i n-o înșală.* EMINESCU, O. I, 61. *Arme... Iuți se ciocnesc și cu zăngăt vuind răscapără*

flăcări... Eroul troianic Ştie c-aceşte vuiri sînt semne jurate ale mamei. COŞBUC, O. A. V, 248, cf. DL.

3. Vuiet **(I 8).** Cf. vui **(I 9).** *Deodată prin vuirea de vaiete-n mulţime, Prin miile de glasuri ce-l mustră cu asprime Şi mai presus de zvonul pădurei ce trăsneşte, Un glas din altă lume se-nalţă şi grăieşte.* ALECSANDRI, O. II, 87. *Ş-ajunge spre noapte la castel. O veselă vuire de joc... Ce vine din palat, loveşte-a sa ureche.* I. NEGRUZZI, S. VI, 191. *A lor strigăt şi vuire Pîn-la Ştefan pătrundea, Şi din patul de-amorţire Pe cel leu îl deştepta.* REV. CRIT. I, 95.

4. (Învechit; în formele *huire, uire*) Dezaprobare, nemulţumire manifestată prin fluierături sau prin ocări, batjocuri etc. Cf. VALIAN, V. 148, PONTBRIANT, D. 305, ALEXI, W. 200.

II. Sunet puternic (prelungit prin ecou); răsunet **(1).** Cf. vui **(II 1).** *Dan se simţi trăznit şi afundat în nemărginire. Rîuri de fulgere îl urmăreau, popoare de tunete bătrîne, vuirea nemărginirei ce tremura mişcată.* EMINESCU, O. VII, 107.

– Pl.: *vuiri.* – Şi: (învechit) **huíre** (PONTBRIANT, D., COSTINESCU, ALEXI, W.), **uíre** (VALIAN, V., PONTBRIANT, D.) s. f.

– V. **vui[2].**

VÚIT[1] s. n. v. **vuiet.**

VÚIT[2], -Ă adj. (Învechit, rar; despre ape) Vuitor **(1).** *Vîslele ţandări se frîng; se-ntoarce cu dunga spre valuri Vasul, iar munţii de apă vuiesc în huită cădere.* COŞBUC, O. A. V, 15. *Pe malul vuitelor rîuri,... Doi gemeni stejari îşi înalţă spre ceruri netunsul Creştet.* id. ib. 282.

– Pl.: *vuiţi, -te.* – Şi: **húit, -ă** adj.

– V. **vui[2].**

VUITÓR, -OÁRE adj., subst. **I.** Adj. (Rar) **1.** (Mai ales despre ape) Care produce un zgomot puternic şi prelung; mugitor **(II 1),** (învechit, rar) vuit[2]. V. şuierător **(I 3),** vîjîitor. Cf. vui **(I 1).** *Apele-atîtor vîltori vuitoare prin vaduri grozave Charon le ţine, luntraşul zbîrlit în vestminte murdare.* COŞBUC, O. A. V, 172. *Merse-n tăcere pe prund spre marea cea mult vuietoare.* MURNU, I. 4. *Văluroasele volburi a mării cea mult vuitoare Urlă izbindu-se-n ţărm.* id. ib. 30, cf. DL, DM, DEX.

2. Cu mult vuiet **(I 8);** zgomotos **(2).** *Şi gîndurile rele voind a le uita Petreceri vuitoare atunce vei căta.* I. NEGRUZZI, S. II, 36.

3. (Despre spaţii) Răsunător **(2).** Cf. vui **(II 1).** *Se-nchide cerul: nori s-adun', Se prind, se sparg şi se răzbun' Prin codri vuitori.* SĂM. IV, 325.

II. Subst. (Regional; în forma *huitor*) Numele unei părţi a cimpoiului, nedefinită mai îndeaproape (Găneşti – Bîrlad). Cf. H III 230.

III. S. f. (Mai ales în forma *vuietoare*) Mic arbust, totdeauna verde, cu tulpina întinsă pe pămînt, cu frunze alterne avînd o dungă albă pe faţa inferioară, cu flori mici, trandafirii şi cu fructe drupe negre, comestibile, în formă de bobiţe; creşte prin regiunile muntoase; (regional) bobiţă, poama-momiţei (v. poamă **II 1)** (*Empetrum nigrum*). Cf. CONV. LIT. XXIII, 1062, DDRF, BRANDZA, FL. 339, DAMÉ, T. 184, ENC. ROM., GRECESCU, FL. 147, TDRG, PANŢU, PL., CADE, SIMIONESCU, FL. 292, DL, DM, BORZA, D. 64, 302, FLORA R. P. R. VII, 139, PRODAN – BUIA, F. I. 384, CIORANESCU, D. ET. 9377, M. D. ENC., DEX, DSR.

– Pronunţat: *vu -i-.* – Pl.: *vuitori, -oare.* – Şi: **(III 1,** rar, **I) vuietór, -oáre** adj., s. f., (regional) **huitór** (H III 230) subst.

– **Vui[2]** + suf. *-tor.*

VÚIVUŢĂ s. f. (Ornit.; regional) Nagîţ **(1)** (*Vanellus vanellus*). Cf. BĂCESCU, PĂS. 176.

– Pl.: ?

– Etimologia necunoscută.

VUJÁLĂ s. f. (Nord-vestul Transilv.) **1.** Potrivire **(II 1).** Cf. VAIDA.

2. Tocmeală **(I 1),** învoială. Cf. BRAN, S., VAIDA, CABA, SĂL. 94, ŞEZ. XXIV, 149.

– Pl.: ?

– **Vuji** + suf. *-(e)ală.*

VUJÍ vb. IV v. **văji.**

VUJÓI[1] s. m. v. **vojoi[1].**

VUJOÍ[2] vb. IV v. **vîjîi.**

VULCÁN[1] s. m. **1.** Deschidere în scoarţa terestră prin care magma, sub formă de lavă, de gaze etc., iese la suprafaţă, dînd naştere unei forme de relief, de obicei muntoase, conice; formă de relief constituită astfel. *Sînt... ostroave care mai înainte n-au fost, ci la începătura acestui veac s-au făcut din volcani, adecă le-au aruncat focul cel din pămînt de supt mare.* CĂLĂTORIE, I, 144[v]/7. *Vulcani să cheamă aceli răsuflări de pămînt din care aruncă foc, după cum la muntile Etna şi Vezuvio* [text marginal]. AMFILOHIE, G. F. 104[v]/12. *Materii fiind amestecate unile cu altile, de multi ori aprinzindu-să, pricinuiesc cutremure şi vulcani, cumu-i muntile Etna.* id. ib. 191[r]/13, cf. MOLNAR, 163[2]/33. *Humboldt... au văzut pre acel fără asămănare fenomen al pămîntului, adecă vulcanul înfricoşat de 249 stînjîni înalt.* AR (1829), 23[1]/23. *Se minunează fără înspăimîntare de fenomenile acele măreţe a vulcanelor (munţilor văsători de foc).* ib. 226[2]/22. *Era să se deschiză un nou vulcan între craterele cele doă, a cărora derîmare au făcut aceste lacuri.* CR (1829), 97[1]/16. [În Italia] *sînt doi vulcani, adecă munţi care aruncă foc.* ib. 154[1]/3. *Cînd fumegă munţii, vulcanul cînd turbează, Cînd flăcări rotitoare pînă la ceruri zbor,... Al meu suflet te vede în orice meteor.* HELIADE, O. I, 159, cf. 170, I. GOLESCU, C. *Materiile aprinzătoare din pămînt ce-ş scot focul prin vulcani îndată cum li se întărîtă aprinderea.* CĂPĂŢINEANU, M. R. 77/26. *Lîngă ţărmul de amiazăzi al acestui ostrov, să înformează acuma un nou vulcan (munte focovărsătoriu).* AR (1831), 107[2]/18. *Urletul de supt pămînt ne face cunoscut flăcăroasa ivire a vulcanilor.* MARCOVICI, C. 74/11, cf. 21/13. *Pe continenturi se însemnează munţii, văile, dealurile,... vulcanele.* ELEM. G. 40/1. *Unii din munţi aruncă foc şi atunci se*

zic vulcani. EG 4/28. *Detunările cele suppământene încetează a mai suna, şi din acel vulcan să suia un stîlp foarte înalt de fum avînd la vîrf forma unei ciuperce.* AR (1834), 66[1]/22. *În lăuntrul pămîntului adeseori să nasc focuri şi vulcane, care apoi pricinuiesc stirpitoare izbucniri spre suprafaţa pămîntului.* J. CIHAC, I. N. 337/13. *Apa... adunîndu-se în gavanurile prăbuşirilor înformate prin izbucnirea focovărsetorilor vulcanuri.* SĂULESCU, HR. I, 23/16. *Vulcanul este un munte care varsă flacări şi materii topite ce se numesc lave.* GENILIE, P. 5/3. *Ca un cuptor învăpăiat, fundul pămîntului clocoteşte de focul ce izbucneşte prin vulcani.* id. G. 106/8, cf. 122/2. *Poala acestui vulcan este un cîmp roditoriu, cu deal, cu vii, cu grădini şi cu păduri încungiurată.* F. DUM. II, 153[1]/13, VALIAN, V. *Acel deal de cenuşă precum şi craterul (gura muntelui pe unde iesă focul) se pot vizita atunce cînd vulcanul (muntele aruncătoriu de foc) nu lucrează.* IC. LUM. (1840), 37[2]/17. *Un număr mare de volcanuri (munţi vărsători de foc) fierbe şi fumegă neîncetat.* ib. 62[1]/19. [Un] *volcan... poate să verse din sînu-i cenuşă şi lavă.* TÎMPEANUL, G. 14/19. *Pe continenturi se însemnează munţii, văile, dealurile, şesurile, cîmpiile, vulcanele... ţermurii, istmurile.* FABIAN-BOB, 36/17, cf. POEN. – AAR. – HILL, V. II, 826[2]/7. *Unii dintră munţi aruncă foc sau numai fumegă şi se numesc vulcani.* RUS, I. I, 40/24, cf. LAURIAN, F. 141/10, id. M. IV, 3/8, NEGULICI. *Insulile sau ostroavele sînt părţi de uscat ieşit peste faţa apei. Unele s-au iscat... tot atuncea cînd marea s-au tras în hotarăle cuprinse acum... Iarăşi altele s-au urzit prin vulcanele ce se află în fundul mării.* STAMATI, F. 164/14, cf. id. D, id. V. 724[2]/13. *Vulcanii au cauza lor în focul cel nestins ce arde în sînul pămîntului.* BARASCH, I. N. 88/11. *Focul central... este încă acum destul de tare ca să producă cutremure grozave şi ieşirea vulcanilor.* id. M. II, 35/5, cf. 39/20. *Munţii carii din sinul lor varsă foc se numesc vulcane.* CALENDAR (1856), 43/7, cf. POLIZU. *Blestemele s-azvîrlă, precum s-azvîrlă lava Ce-o varsă un vulcan!* BOLLIAC, O. 92. *Munţii din bazalt sînt cei mai noui ieşiţi după urmă (din vulcane).* ISIS (1859), 12[2]/7. *În vecinătatea volcanilor, marea este puţin săpată.* ib. 34[2]/40, cf. 51[2]/4. *Şirul munţilor Apenine... la Neapoli formează pe vulcanul Vezuvio.* CALENDAR (1861), 133/13, cf. PETRI, V., PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D. *Văzu cum vulcanii varsă foc şi materii topite din sinul lor.* CONV. LIT. IV, 182, cf. FROLLO, V. 626. *În dreapta, pentuneric, se-nalţ-un negru munte, Vulcanul bătrîn Etna, cu lava stinsă-n frunte.* ALECSANDRI, O. I, 352. *La masă, locantierul ne vorbi despre un vulcan ce s-ar fi aflînd în apropierea satului.* id. ib. IV, 213, cf. COSTINESCU, LM. *La prima privire,... erupţiunea vulcanilor... ar fi în contrazicere, atît cu dezvoltarea treptată a undelor, cît şi cu universalitatea legii ondulaţiunii.* CONTA, O. F. 189. *Aceste materii sînt aruncate de vulcani şi se cheamă lavă.* CONTEMPORANUL, I, 44, cf. 162. *O pulbere fină de aur se ridică din spatele codrului şi se împrăştie în sus, ca şi cum ar sufla-o gura unui vulcan.* VLAHUŢĂ, R. P. 63. *Nu focul vulcanelor, ci acel al prigonirilor alungă şi împrăştie neamul omenesc.* ARHIVA, I, 68, cf. DDRF, ENC. ROM., BARCIANU. *Ridicăturile de pămînt din care iese foc şi materie topită (numită lavă) se numesc vulcani.* MEHEDINŢI, P. 2, cf. ALEXI, W. *Acest element activ... se aseamănă acţiunii distructive a vulcanilor cari au fost puşi în stare de erupţie de energia ascunsă în adîncurile lor.* PÂRVAN, I. F. 145, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., MINERVA, CADE. *Soarele coboară după culmile Iezerului şi Păpuşei... De departe par nişte vulcani în erupţie.* CAMIL PETRESCU, U. N. 219, cf. ENC. AGR., SCRIBAN, D. *Thalliu a fost descoperit de William Crookes în 1861 la spectroscop. El l-a găsit în sulful vulcanului din Munţii Lipari.* ENC. TEHN. I, 406, cf. LTR. *E vorba nu de impetuozitatea vulcanului, ci de lava pedepsitoare, înmormîntînd... capişti ale zbirilor.* CĂLINESCU, C. O. 281. *Obiectele casei, aşa cum le-a surprins lava vulcanului, au fost duse şi depozitate la muzeul din Napoli.* RALEA, S. T. I, 313, cf. SCL 1954, 38. *Mirtul... revărsa acum valuri grele de parfum, care cotropea locul ca lava fierbinte a unui vulcan.* TUDORAN, P. 201, cf. LTR[2], DP, DL, DM, CONTRIBUŢII, I, 30, DER, L. ROM., 1965, 686, ALIL XV, 53, 69, XVI, 118. *Analiza chimică a arătat că cenuşa provine dintr-un vulcan mediteranean, poate Etna.* H. DAICOVICIU, D. 186, M. D. ENC., DEX, DN[3], DREV, V. BREBAN, D. G., NDN. *Un vulcan din sudul Japoniei a aruncat un val de cenuşă la o înălţime de un kilometru.* RL 1995, nr. 1746, 8/5. *Locuitorii din apropierea vulcanului încă nu au fost evacuaţi.* ib. 2001, nr. 3396, 6/1. ◊ (Ca termen de comparaţie sau în construcţii comparative) *Întocma ca dintr-un vulcan izbucnindu-mi oftarea.* PANN, E. III, 16/3, cf. 125/13. *Geniul pătrunde orice îmbulzeală socială, cum pătrunde un vulcan coaja pămîntului şi iese la iveală.* GHICA, S. 272. *Gîndirea-i chiparisul Ce nu se vestezeşte... Sau este ca volcanul ce arde în tăcere.* ALEXANDRESCU, O. I, 282. *Această pasiune este teribilă; este întocmai ca un vulcan, în a căruia inimă geme balaurul de foc şi de văpaie.* FILIMON, O. I, 203. *Duce-m-aş fără-ncetare... Să văd stingerea de soare În adîncul ocean Ş-a lui coamă arzătoare Răsărind ca un volcan.* ALECSANDRI, O. I, 265. *Povestiri de vitejii străbune... înflăcărate de o pasiune puternică, înălţătoare, în care focul clocotea ca într-un vulcan ce aruncă scîntei aprinse.* SĂM. I, 379. *Din nefericirea lui a izbucnit, ca dintr-un vulcan, lava durerii.* D. ZAMFIRESCU, A. 53. *Tot ce-a ars într-însul s-a stins azi ca vulcanii.* SĂM. VI, 613. *În istorie puterile irezistibile lucrează în ascuns, ca vulcanii de pe fundul mării.* BLAGA, Z. 29. ◊ Fig. (Sugerează ideea de înflăcărare, de forţă impetuoasă, năvalnică, devastatoare etc.) *Sufletul lui e un vulcan (dacă l-am crede) cu craterul căscat, ci în loc de lavă varsă injure, anateme, calomnii.* HELIADE, O. I, 470. *Ascultă, Suzănică, îi zice el, lăsînd să izbucnească vulcanul ce-i clocotea în sîn, fii a mea!* ROM. LIT. 171[1]/30. *Soră-sa Indiana este un volcan ce fumegă.* KOGĂLNICEANU, O. I, 39. *Cît foc în astă ticăloasă inimă! E un vulcan pe care numai moartea îl va stinge!* NEGRUZZI, S. I, 51, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Vulcanul acesta ameninţător a izbucnit în 1789, şi cu ce s-a ales lumea?* CONV. LIT. XXIII, 776, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Eram un tînăr vulcan în plină erupţie literară.* VOICULESCU, P. II, 189. *Deodată însă izbucni vulcanul războiului şi lumea se cutremură pînă în afunduri.* SADOVEANU, O. VII, 665, cf. SCRIBAN, D. *„La lilieci" este o carte modernă nu numai*

prin stilul ei neobişnuit, ci şi sub raport tematic, tocmai prin mascarea vulcanului, prin disimularea lui în uscăciunea gestului cotidian. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 51, 5/2. ◊ *Vulcan activ* (sau, rar, *în activitate*) = vulcan **(1)** care continuă să erupă periodic şi în zilele noastre. *Lîngă vulcani în activitate găsim încă un alt fenomen foarte interesant.* BARASCH, M. II, 39/24. *Numai insula Islanda, avînd 6 vulcani activi, face o mică escepţiune.* id. ib. 40/12. *Acum se află peste tot pămîntul aproape la 500 vulcani activi.* id. I. N. 89/16. *Vulcanii activi sînt aşezaţi de-a lungul continentelor şi în insule.* ENC. ROM., cf. MINERVA, ENC. AGR., LTR, LTR[2], DER, M. D. ENC., DREV. *Indonezia este formată dintr-un arhipelag de insule vulcanice, situat în centura de foc a Pacificului..., avînd cel puţin 129 de vulcani activi.* RL 2001, nr. 3 396, 6/1. *Vulcan periodic* v. periodic **(1).** *Vulcan stins* = vulcan **(1)** care şi-a încetat activitatea cu mult timp în urmă. Cf. GENILIE, G. 122/5. *Acolo se găsesc urmele unui vulcan stîns.* ASACHI, O. II, 391. *În aceştia se află mulţi vulcani stinşi.* RUS, I. I, 137/17. *Asemenea vulcani stinşi îi cunoaştem după dovezile ce ne-au lăsat urmele lor.* BARASCH, I. N. 89/11, cf. id. M. II, 36/10. *Aceste dale tăiate cu inegalitate din lava vulcanilor stinşi,... respingea orice vegetare.* BARONZI, I. L. I, 5/24. *Se văd mulţi vulcani stinşi pre suprafaţa pămîntului.* LM. *Vulcani stinşi se găsesc în Carpaţi.* ENC. ROM., cf. MINERVA, ENC. AGR. *Numărul vulcanilor stinşi, în special după pliocen, e foarte mare.* LTR, cf. LTR[2], DER, M. D. ENC., DREV. ◊ Expr. **A sta** (sau **a dansa, a juca**) **(ca) pe (un) vulcan** = a fi ameninţat de un pericol, de o primejdie gata oricînd să se dezlănţuie. *Amice, ştii ce vra să zică: a giuca pe un volcan.* ALECSANDRI, O. V, 26, cf. RESMERIŢĂ, D. *Ţara dansa pe un vulcan.* CADE. *Răzvrătirea aceasta... n-ar fi putut avea loc dacă nu ar fi stat ţara pe un vulcan gata să facă erupţiune.* C. GANE, TR. V. 447, cf. DL, DM. *Parcă totul ar sta pe un vulcan.* T ianuarie 1969, 94, cf. M. D. ENC., DEX, V. BREBAN, D. G. ♦ Fig. Loc de unde poate porni în orice moment o acţiune primejdioasă; stare de lucruri, situaţie periculoasă, încordată, ameninţătoare; pericol iminent. *Noi sîntem încă prea aproape de întîmplările care au adus o prăpastie între românii cei vechi şi noi; sîntem prea aproape de volcan.* KOGĂLNICEANU, O. II, 403. *Cînd sub paşii voştri fierbe un vulcan fără-ncetare, Făr-a mai gîndi la mîne, de plăceri vă îmbătaţi.* CREŢEANU, în IST. LIT. ROM. II, 740. *Anglia,... neputînd suferi să vază lîngă limitele sale un vulcan aprins ce amerinţa să o arză, decretă pierderea lui Napoleon.* FILIMON, O. II, 102. *Mă vei întreba poate unde-i volcanul?... Unde?... întru culise!* ALECSANDRI, O. V, 27, cf. COSTINESCU, RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Nu lux, nu automobile şi castele, puiule! Astea-s pojghiţa care acopere un vulcan de dureri.* REBREANU, R. I, 211, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G., NDN.

2. (Geol.; în sintagmele) *Vulcan noroios* (sau *glodos*) = loc în care erup la suprafaţa solului gaze provenite dintr-un zăcămînt de hidrocarburi şi care sînt însoţite de apă şi noroi; ridicătură conică noroioasă formată în jurul acestor locuri; pîclă **(6),** pufnă, salţă[2]. *Vulcanii noroioşi se găsesc în regiunea caspică caucaziană şi în împrejurimile oraşului Bacu.* ENC. ROM., cf. CADE 1098. *Sarea predomină... în jurul vulcanilor glodoşi de la Policiori (Buzău).* SIMIONESCU, FL. 297, cf. ENC. AGR. V, 248, LTR. *Vulcanii noroioşi au uneori şi o importanţă practică, legată de utilizarea noroaielor, în special a celor sărate, în terapeutica reumatismului.* LTR[2], cf. DP, GEOLOGIA, 46, DER. *Unele regiuni cu vulcani noroioşi sînt declarate monumente ale naturii.* M. D. ENC., cf. DEX, DSR, DREV, V. BREBAN, D. G.

– Pl.: *vulcani* şi (învechit, n.) *vulcane* şi *vulcanuri.* – Şi: (învechit) **volcán** (pl. şi n. *volcanuri*) s. m.

– Din it. **vulcano**, germ. **Vulkan.** – **Volcan**< fr. **volcan.**

VULCÁN[2] s. m. v. **vîlcan[1].**

VULCÁN[3] s. m. **vultan.**

VULCÁNIC, -Ă adj. **1.** Care aparţine vulcanilor[1] **(1),** care se referă la vulcani[1] sau la acţiunea lor; format prin acţiunea vulcanilor[1], format de (sau din) vulcani[1]; (învechit) vulcanos, (învechit, rar) focovărsător, vulcanicesc. *Să suna în capitala noastră că în judeţul săcuienilor, afară de cutremur, s-a întîmplat o izbucnire vulcanică.* CR (1829), 290[2]/25. *Urmările unei puteri grozave, precum cutremurile pămîntului, erupţiile sau izbucnirile vulcanice.* HELIADE, O. II, 34, cf. I. GOLESCU, C. *Ştiut este cetitorilor noştri formarisirea unui nou ostrov vulcanic (focovărsători) în apropierea Siciliei.* AR (1831), 154[2]/30. *În acelaş loc... cu doi ani înainte se arătase o mică insulă ieşind din mare cu un cap de munte vulcanic (vărsător de foc).* CR (1833), 131[1]/35. *În patria noastră... se cunoaşte... mulţimea rămăşiţelor vulcanice pe la unii munţi.* FL (1838), 24[1]/2, cf. 23[2]/38. *În lăuntrul pămîntului adeseori să nasc focuri şi vulcane, care apoi pricinuiesc stirpitoare izbucniri spre suprafaţa pămîntului şi care prefac mineraliile în producturi vulcanice.* I. CIHAC, I. N., 337/15, cf. VALIAN, V. *În judeţul Vîlcea, în anul 1834, multe guri volcanice au răsuflat, ieşind flacări de foc şi fum.* TÎMPEANUL, G. 14/15, cf. POEN. – AAR. – HILL, V. II, 826[2]/13. *Desperat de a nu putea... esplica fenomenele vulcanice, s-aruncă în Etna.* LAURIAN, F. 166/20. *Locurile vulcanice, la oarecare adîncime, vin în urma acestor trei feluri de pămînturi osebite subt raportul rodniciei lor.* BREZOIANU, A. 19/25, cf. NEGULICI, E. I, 6/5. *Sulful se află prea mult în natură; se găseşte în stare nativă în tărîmurile volcanice.* MARIN, PR. I, 26/9. *În cutremurile de pămînt, în erupţiile volcanice... apăsarea, ca o forţă permanentă, învinge, în sfîrşit, toate puterile întîmplătoare.* id. F. 3/30. *Această coaje primitivă, răcindu-se şi strîngîndu-se mai tare, au format rupturi şi hîituri care, împingîndu-se între ele, au produs pre cei întîi munţi şi au silit materiile topite de sub dînsele de a ieşi în faţa pămîntului sub formă de lavă, de bazalt şi de alte petre vulcanice care alcătuiesc straturile secundare.* FĂTU, D. 83/17. *În locurile vulcanice,... straturile calde sînt şi mai apropiete de faţa pămîntului.* id. ib. 85/23. *Salmiac... se află în lacurile vulcanice din Italia.* STAMATI, M. 12/23. *Într-o osebită clasă se cuvin munţii vulcanici ce se află răspîndiţi pe toată faţa pămîntului. Ei aruncă din timp în timp din lăuntrul lor o materie topită şi înfocată, numită lavă.*

id. F. 167/8, cf. id. D. *Cînd gazele sparg pămîntul, produc erupţiile vulcanice.* BARASCH, I. N. 88/10. [Se întîmplă] *că se sparge pămîntul făcînd o crăpătură mare unde se formează un lac de ape amestecat cu pucioasă şi cu alte minerale vulcanice (precum vedem la Marea Moartă în Palestina).* id. M. II, 35/21. *În luna lui fevruarie, anul 1839, a ieşit o grupă de insule vulcanice în oceanul cel mare lîngă Valparezo.* id. ib. 37/4, cf. POLIZU. *Puterea imensă a acestor erupţiuni volcanici poate să împingă apa mărei la o înălţime considerabilă.* ISIS (1859), 51^2/15, cf. 34^2/43. *Piroxenul e negru şi feldspatul e alb. Se găseşte în teranurile vulcanice şi bazaltice.* COBÎLCESCU, G. 34/28. *Barca aducea la Samos cenuşă vulcanică de la Nisiro.* GHICA, S. 391, cf. PETRI, V., PONTBRIANT, D., FROLLO, V. 636. *Cu toate că suprafaţa pămîntului nu înfăţişează decît erupturi ori scuipături vulcanice, locurile, şi cele departe de mare, spre mijlocul Istriei, sînt bine cultivate.* CONV. LIT. II, 1. *În munţii Apenini... există un fenomen volcanic foarte curios de observat.* ALECSANDRI, O. I, 205, cf. LM. *Smirna este supusă la cutremure de pămînt, căci tărîmul este vulcanic.* BOLINTINEANU, C. 20/6, cf. CONTA, O. F. 163. *Se formează un con vulcanic în jurul spărturei.* CONTEMPORANUL, I, 133. *Zărandul, deşi nu înfăţişează decît erupţiuni vulcanice, locurile sînt bine cultivate cu grîu de toamnă şi primăveară, porumb, ovăz, alac etc.* FRÎNCU – CANDREA, M. 50. *Cînd o insulă vulcanică... se rîdică din fundul unei mări, o vedem după un număr de ani acoperită de vegetaţiune.* ARHIVA, I, 291. *Părticelele de piatră şi de lavă pulberizată prin exploziune alcătuiesc cenuşa vulcanică.* ENC. ROM. III, 1239, cf. BARCIANU, 745, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D. ŞĂINEANU, D. U. *Din materialul azvîrlit de vulcani, rezultă bombele, lapili şi cenuşa sau tufurile vulcanice.* MINERVA, 961. *Ambele pietre erau de natură vulcanică.* DIACONU, VR. LIII, cf. CADE. *Ne-o zugrăveşte în toată ciudăţenia ei de ţară cu pămîntul vulcanic, fremătînd mereu sub ameninţarea unui cataclism.* ALAS 27 V, 1934, 8/5. *Este un lac de natură vulcanică.* SADOVEANU, O. IX, 460. *Craterul se află în vîrful unui con, format din materiile vulcanice şi străbătut de un canal, ce face legătură între exterior şi vatra cu magmă.* ENC. AGR. V, 873, cf. SCRIBAN, D., CANTUNIARI, L. M. 167, NOM. MIN. I, 275. *Prin aglomerarea treptată a produselor vulcanice se pot forma... insule în mijlocul oceanelor.* LTR VII, 512. *Numărul vulcanilor stinşi... e foarte mare. Din această categorie fac parte şi lanţul vulcanic Hărghita – Căliman şi Ţibleş – Gutăi – Ouaş, cum şi alţi vulcani mai mici din Munţii Apuseni.* ib. 513. *Drumul... trece printre vii cu tufe groase cît copacii, răsărite în pulberea neagră a lavei vulcanice.* RALEA, S. T. I, 312. *În interiorul acestor munţi vulcanici se vede... cum s-au aşezat unul peste altul straturile de lavă fierbinte, incandescentă.* BOGZA, A. Î. 120, cf. id. C. O. 172. *Ca sursă de carbon pentru aceste bacterii a putut să servească metanul, aflat în atmosferă din erupţiile vulcanice.* CHIRIŢĂ, P. 61. *Vulcanismul submarin* [este] *caracterizat prin erupţii vulcanice pe fundurile adînci ale mărilor şi oceanelor, din cari unele ajung pînă la suprafaţă, formînd insule vulcanice.* LTR^2 XVIII, 581. *Cenuşa vulcanică, dacă nu e în cantitate prea mare, e un bun îngrăşămînt pentru livezi şi grădini.* ib., cf. DL, DM. *Unii vulcani submarini se pot ridica deasupra apei, dînd astfel naştere unor insule vulcanice.* DER IV, 895, cf. GEOLOGIA, 9. *I. Crişan a descoperit... o placă mică de cenuşă vulcanică.* H. DAICOVICIU, D. 186, cf. M. D. ENC. *Straniu e faptul că din munţii vulcanici... nu se mai văd decît mici puncte negre.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 3, 5/1, cf. DEX, DN^3, DSR, DREV, V. BREBAN, D. G., NDN. *Indonezia este formată dintr-un arhipelag de insule vulcanice, situat în centura de foc a Pacificului (cea mai importantă regiune vulcanică din lume).* RL 2001, nr. 3 396, 6/1. ◊ *Rocă vulcanică* = rocă eruptivă care se formează prin răcirea magmei la suprafaţa scoarţei terestre; rocă efuzivă (v. e f u z i v), vulcanit. Cf. ENC. ROM. II, 261. *Bazaltul e cea mai răspîndită rocă vulcanică.* LTR^2 II, 419, cf. XV, 90, DER IV, 161, M. D. ENC., DREV.

2. F i g. (Despre temperamentul, imaginaţia, personalitatea etc. oamenilor) Înflăcărat, furtunos, impetuos, nestăvilit, năvalnic, dezlănţuit. Cf. POLIZU, LM. *Furia de element orb cu care, fără a şti în genere ce vor, s-au pornit să prăpăstuiască orice statornicire de drepturi, şi faptele la cari s-au dedat, în pornirea lor vulcanică, sînt în adevăr vrednice de toată osînda.* CARAGIALE, O. V, 177. *Fiecare creaţie nouă îşi are ca început aceeaşi inspiraţie subconştientă, transcendentală, vulcanică, pe care a avut-o şi primul om, înspăimîntat de văpaia gîndului nou ce i se aprinsese în suflet.* PÂRVAN, I. F. 38, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Simţul vulcanic îi curbează spatele şi plecat pe vioară o strînge cu pasiune.* IZV. XII, 10, cf. SCRIBAN, D. *Sub valurile sensibilităţii sale, uneori vulcanice, alteori molcome şi dulci, simţim răceala concepţiei sale filozofice.* VIANU, L. R. 280. *Această „excepţie locală" o acceptase el datorită enormului prestigiu intelectual exercitat de vulcanica personalitate a lui Stere.* RALEA, S. T. III, 223. *Nu te văd bine. Cu temperamentul ăsta vulcanic al dumitale.* V. ROM. aprilie 1954, 29. *Cel care-l apostrofase astfel, înăbuşindu-şi revolta vulcanică, era chiar Mareş.* VINEA, L. I, 343, cf. DL, DM. *Lui Coşbuc îi lipsea temperamentul vulcanic al lui Goga, „cîntăreţul pătimirii noastre".* CONTEMP. 1966, nr. 37, 1/3. *Creaţia lui Beethoven... reprezintă dialectica palpitantă a unei vulcanice gîndiri creatoare, jubilatoare şi totodată nemulţumită de sine însăşi.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 79, 28/1. *Temperament vulcanic, G. Călinescu se consuma în spectacol public.* ib. 1973, nr. 36, 10/1, cf. M. D. ENC., DEX, DN^3, DSR, V. BREBAN, D. G., NDN. *Pasiunea vulcanică a personajului... era drastic cenzurată şi disecată.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 4, 16/1.

– Pl.: *vulcanici, -ce.* – Şi: (învechit) **volcánic, -ă** adj.

– Din it. **vulcanico,** germ. **vulkanisch. – Volcanic** < fr. **volcanique.**

VULCANICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Vulcanic **(1).** *De la vîrfurile munţilor lor, pînă la munţii cei mici de jos,... nimic nu să află alt decît numai mulţimi de lava şi de alte materii vulcaniceşti.* F. DUM. I, 77/18, cf. 73/6, 74/4, URSU, T. Ş. 299.

– Pl.: *vulcaniceşti.*

– Cf. germ. v u l k a n i s c h.

VULCANÍSM s. n. **1.** Teorie care atribuia vulcanismului (2) un rol primordial în procesul de formare a rocilor şi în constituirea scoarţei terestre. Cf. LM. *Între aderenţii vulcanismului sînt: Hutton, Buet şi Humboldt.* ENC. ROM., cf. NDN.

2. Totalitatea proceselor geologice care se produc în timpul unei erupţii vulcanice **(1);** activitate a vulcanilor[1] **(1).** Cf. ENC. AGR. V, 873, LTR. *Manifestările vulcanismului pot avea şi urmări dăunătoare şi urmări favorabile pentru regiunile respective.* LTR[2], cf. DL, DM. *Vulcanismul se manifestă în prezent în regiunile în care se continuă mişcările scoarţei terestre.* DER. *Răspîndirea rocilor... este... determinată de acţiunea unor cauze ca: vulcanismul, vîntul, apa, organismele etc.* GEOLOGIA, 3, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], DSR, V. BREBAN, D. G., NDN. ♦ Fig. Înflăcărare, impetuozitate. *Lirismul lui Duiliu Zamfirescu este... destul de deosebit de acel al lui Delavrancea. Nu mai întîmpinăm aci vulcanismul unui temperament în luptă cu destinul.* VIANU, A. P. 183. *Vulcanismul poetului e polemic.* CĂLINESCU, C. O. 281, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN[3], NDN.

– Din **(1)** fr. **vulcanisme,** germ. **Vulkanismus, (2)** germ. **Vulkanismus,** fr. **volcanisme.**

VULCANÍST s. m. (Rar) Adept, partizan al vulcanismului **(1).** Cf. COSTINESCU, LM, NDN.

– Pl.: *vulcanişti.*

– Din fr. **vulcaniste.**

VULCANÍT s. n. Rocă eruptivă care se formează prin răcirea magmei la suprafaţa scoarţei terestre; rocă efuzivă (v. efuziv), rocă vulcanică (v. vulcanic **1).** *Din grupul vulcanitelor fac parte: riolitele şi porfirele cuarţifere, trahitele,... bazaltele etc.* LTR, cf. LTR[2], DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN[3], DSR, V. BREBAN, D. G., NDN.

– Pl.: *vulcanite.*

– Din fr. **vulcanite,** germ. **Vulkanit.**

VULCANIZÁ[1] vb. I. (Franţuzism învechit) **1.** Tranz. şi refl. A face să ajungă sau a ajunge în stare vulcanică **(1),** a face să devină sau a deveni vulcanic. Cf. LM, CADE.

2. Tranz. Fig. A face să fie cuprins de înflăcărare, de entuziasm. Cf. PONTBRIANT, D. *Mai întîlneau încă centenari, cari au servit odată sub steagurile sale şi ale căror povestiri volcanizau inimele nouei generaţiuni.* HASDEU, I. V. 64, cf. COSTINESCU, LM.

– Prez. ind.: *vulcanizez.* – Şi: **volcanizá** vb. I.

– Din fr. **volcaniser** (după *vulcan*[1]).

VULCANIZÁ[2] vb. I. Tranz. A supune (cauciucul) operaţiei de vulcanizare[2]. Cf. ŞĂINEANU, RESMERIŢĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., NOM. MIN. I, 124, 168, LTR VII, 518. *Unele cauciucuri sintetice pot fi vulcanizate numai prin ridicarea temperaturii, în absenţa agenţilor de vulcanizare.* LTR[2] XIII, 581, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G., NDN. ◊ Refl. pas. *Prin încălzire cu sulf, cauciucul se vulcanizează; după acest proces, cauciucul nu mai este plastic, devine mai elastic şi mai rezistent la rupere decît cel brut şi se numeşte gumă.* LTR I, 582. ♦ A repara, a lipi un obiect de cauciuc prin procedeul vulcanizării[2]. Cf. DM, DEX, DN[3], NDN.

– Prez. ind.: *vulcanizez.*

– Din fr. **vulcaniser.**

VULCANIZÁRE[1] s. f. (Învechit, rar) Faptul de a (se) vulcaniza.

1. Cf. vulcaniza[1] **(1).** Cf. CADE.

2. Fig. Înflăcărare, entuziasm. Cf. vulcaniza[1] (2). Cf. PONTRIANT, D.

– Pl.: *vulcanizări.*

– V. **vulcaniza[1].**

VULCANIZÁRE[2] s.f. Operaţie de transformare chimică a cauciucului şi de trecere din stare plastică în stare elastică, cu ajutorul agenţilor chimici (sulf, seleniu etc.) şi fizici; (franţuzism, rar) vulcanizaţiune. *Prin vulcanizare cauciucul nu se mai lipeşte şi nu se înmoaie la căldură.* ENC. ROM. *Vulcanizarea face cauciucul insensibil la acţiunea intemperiilor, îi măreşte elasticitatea şi rezistenţa şi îl face aproape complet insolubil.* MINERVA, 282, cf. CADE. *Durata vulcanizării şi temperatura la care se execută operaţiunea depind una de alta: cu cît temperatura e mai înaltă, cu atît timpul necesar vulcanizării e mai scurt.* LTR. *Sulful e însă agentul de vulcanizare cel mai des întrebuinţat în practică.* ib. *Vulcanizarea apare... ca un fenomen complex în care, datorită încălzirii, se produce în primul rînd o înmuiere a cauciucului, în urma degradării lui oxidative.* LTR[2]. *Vulcanizarea cauciucurilor sintetice se face după aceeaşi tehnologie ca a cauciucului natural, însă cu mici modificări, corespunzătoare structurilor moleculare.* ib., cf. DL, DP, DM. *Prin vulcanizare cauciucul devine insolubil în solvenţii obişnuiţi ai cauciucului nevulcanizat şi îşi păstrează proprietăţile elastice în limite mai largi de temperatură.* DER, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], DREV, V. BREBAN, D. G. ♦ Reparare, lipire a unui obiect de cauciuc prin procedeul vulcanizării[2]. Cf. DM, DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G.

– Pl.: *vulcanizări.*

– V. **vulcaniza[2].**

VULCANIZÁT, -Ă adj. Care a fost supus vulcanizării[2], obţinut prin vulcanizare[2]. [Cauciucul] *tratat cu sulfură de carbon sau ether de petroleu şi clorură de sulfur, vulcanizat, devine mai moale şi mai elastic.* ENC. ROM. I, 759. *Combinînd cauciucul cu sulf în diverse proporţii se obţine produsul numit cauciuc vulcanizat.* MINERVA, 282, cf. CADE, DA I_2, 222. *Cauciucul moale, vulcanizat,... nu mai este solubil în nici un solvent.* LTR I, 582, cf. VII, 514, ARGHEZI, S. X, 173. *Datorită elasticităţii, cauciucul vulcanizat îşi poate mări lungimea mai mult decît de zece ori.* LTR[2] III, 585. *Formarea structurii spaţiale a cauciucului vulcanizat e considerată ca o consecinţă a apariţiei unor punţi de sulf între moleculele cauciucului.* ib. XVIII, 582, cf. DL, DM, DEX.

– Pl.: *vulcanizaţi, -te.*

– V. **vulcaniza[2].**

VULCANIZATÓR, -OÁRE adj., s. m. şi f. **1.** Adj. (Învechit, rar) Cu ajutorul căruia se face operaţia de

vulcanizare[2]. *Se susține că sulful ori că chlorul ar fi corpul vulcanizator.* ENC. ROM. III, 1 239.

2. S. m. și f. Muncitor specializat în operația de vulcanizare[2]. Cf. DL, DM, DN, M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G., NDN.

– Pl.: *vulcanizatori, -oare.*

– **Vulcaniza[2]** + suf. *-ător.*

VULCANIZAȚIÚNE s. f. (Franțuzism, rar) Vulcanizare[2]. Cf. RESMERIȚĂ, D.

– Pl.: *vulcanizațiuni.*

– Din fr. **vulcanisation.**

VULCANOCÁRST s. n. (Geol.) Carst format pe roci eruptive, reprezentat prin forme de suprafață și de adîncime, rezultat prin acțiunea de dizolvare a feldspatului plagioclaz din aceste roci de către apele meteorice. Cf. DER, M. D. ENC., DN[3], NDN.

– Pl.: *vulcanocarsturi.*

– Din rus. **вулканокарст.**

VULCANÓLOG s. m. Specialist în vulcanologie. Cf. DN[2], M. D. ENC. *Pentru noi, vulcanologii,... se impune... crearea unui nou observator.* CONTEMP. 1974, nr. 14, 10/1. *Un turn geodezic... oferă vulcanologilor... posibilitatea de a efectua măsurători de înaltă precizie a deformărilor orizontale ale scoarței terestre.* SCÎNTEIA, 1975, nr. 10 210, cf. DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G., NDN. *Totodată, s-au produs cutremure de o intensitate mică, iar vulcanologii apreciază situația ca fiind alarmantă.* RL 2001, nr. 3 396, 6/1.

– Pl.: *vulcanologi.*

– Din fr. **vulcanologue.**

VULCANOLÓGIC, -Ă adj. Care aparține vulcanologiei, care se referă la vulcanologie, de vulcanologie. *S-au proiectat... asociații internaționale pentru studii geodezice, seismologice, astronomice, meteorologice și vulcanologice.* D. GUSTI, P. A. 201, cf. DN[2], DN[3], NDN.

– Pl.: *vulcanologici, -ce.*

– Din fr. **vulcanologique.**

VULCANOLOGÍE s. f. Știință care studiază fenomenele vulcanice **(1)**, cauzele și mecanismul acestora. Cf. MINERVA, LTR, LTR[2], DL, DM, DN. *Studiile de vulcanologie urmăresc prevederea principalelor erupții vulcanice, descoperirea zonelor în care s-au acumulat substanțe minerale utile ca rezultat al activității vulcanice.* DER, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], V. BREBAN, D. G., NDN.

– Din fr. **vulcanologie.**

VULCANÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit) Vulcanic **(1).** *Mulți țin că bazaltul s-au făcut din pămînt vulcănos, dară cei mai mulți cred almintrelea.* ȘINCAI, în ȘA I, 663. *Este norocire cu munții vulcanoși precum: Etna din Sicilia, Vezuf de la Neapol'..., care răsuflă focurile de pe sub pămînt prin vîrfurile lor.* PLEȘOIANU, C. 36/4. *Inima-mi obosită, și nu de ani, nu încă...; Valuri, crivețe-ntr-însa ca-n vulcanoasă stîncă Izbesc.* HELIADE, O. I, 301, cf. URSU, T. Ș. 299.

– Pl.: *vulcanoși, -oase.* – Și: **vulcănós, -oásă** adj.

– Din lat. **vulcanosus, -a, -um.**

VULCĂNÓS, -OÁSĂ adj. v. **vulcanos.**

VÚLCED, -Ă adj. v. **vîlced.**

VULCEZEÁLĂ s. f. v. **vîlcezeală.**

VÚLG s. n. (Cu sens colectiv; adesea depreciativ) Marea masă a populației (din clasa de jos); oameni de rînd (cu situație materială și culturală precară); norod **(5)**, prostime **(6).** V. gloată, mulțime **(3)**, plebe **(1).** *La aur, nestimate, ce vulgul le adoră Întocmai c-ai săi idoli, de ai vro aplecare, Destule am cu mine.* HELIADE, O. I, 310, cf. II, 120. *Era mai puțin admirată de vulg.* NEGULICI, E. II, 257/20, cf. STAMATI, D. *Sufletul tău e capabil să esprime Ce n-ar putea să simță un vulg vegetător.* R. IONESCU, C. 118/16. *A format perfectă republică fără a exercita nici măcar ale sale direpturi asupra vulgului.* ARISTIA, PLUT. 285/6, cf. 271/16. *Vulgul nu putea să vază în oamenii simpli ceea ce simțea că e mai presus decît dînsul și deifică pe poeți.* BOLLIAC, O. 35. *Se răspîndise în vulgul Italiii și al Germaniii superstițioasa idee că el ar fi în comunicație cu spiritele infernale.* FILIMON, O. II, 330, cf. PROT. – POP., N. D. *Sînt unele idee, pe cari, deși vulgul le confundă, cată să le distingă o serioasă analisă.* HASDEU, I. C. I, 228. *Cu cît guvernul se apără de siluire, cu atît este credincios adevăratei sale nature și-și vede de misiunea lui. Atunci nu se reduce și nu se retrage, după cum se repetă în vulg; ci lucrează... mai puternic.* BARONZI, I. C. I, 169/1, cf. COSTINESCU, LM. *Tot ce pe vulg și pe copii înșală, Aceasta-i toată slava ta regală.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 180, cf. I. NEGRUZZI, S. II, 25, DDRF, ENC. ROM. *Netoții vulgului profan Lui Hades îi adună mintă.* COȘBUC, P. I, 308, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *„Lumea bună" se încuie în casă sau străbate vulgul în trăsuri bogate.* IORGA, P. A. I, 105, cf. RESMERIȚĂ, D. *Față cu rutina și neștiința vulgului,... îmbunătățirile restrînse operate la atare epocă n-au putut servi de călăuză binelui general.* N. A. BOGDAN, C. M. 133, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *O atitudine, poate voluntară, l-a fixat și mai mult în rituri, din care vulgul e înlăturat.* LOVINESCU, C. V, 157. *Trebuie... să ne păzim... a crede că limbile romanice continuă limba vorbită de un singur strat social, vulgul.* PUȘCARIU, L. R. I, 185, cf. SCRIBAN, D., MIHĂESCU, D. A. 25. *Vulgul crede că de cîte ori pune cocoșul trîmbița la gură, apelul lui are aceeaș semnificație.* ARGHEZI, S. IX, 58, cf. XIX, 175. *Imaginația... este organul prin care oamenii ce se ridică deasupra vulgului văd mișcările fundamentale ale vieții.* CĂLINESCU, B. I. 220. *E desigur frumos, dar mai ales măgulitor pentru sentimentul vulgului, să faci uz într-o operă de artă de elemente din cultura etnografică a poporului.* BLAGA, Z. 324. *Accesul în clasa superioară le e interzis, o barieră bine stabilită, punctul de demarcațiune pe care vulgul nu-l poate trece.* RALEA, S. T. II, 222, cf. I, 152. *Aristofan se adresa poporului simplu, vulgului.* V. ROM. septembrie 1954, 212, cf. DL, DM, JOJA, S. L. 326. *Considerate în mod eronat ca niște simple traduceri de fapte curioase și naive pe gustul vulgului, ele au fost transpuse întotdeauna în toate literaturile Europei.* IST. LIT. ROM. II, 25. *Dumnezeu... e părintele caritabil... pe care l-a popularizat religia în mintea*

vulgului. V. ROM. ianuarie 1965, 105. *Are dreptate... cînd ia apărarea lui Voltaire contra vulgului.* STEINHARDT, J. 368, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3]. ◊ Fig. *Cînd nişte răţuşte mai obraznice se dau pe aproape, lebăda ştie repede să le alunge, ferindu-se de amestecul cu vulgul.* SIMIONESCU, F. R. 72.

– Pl.: (neobişnuit) *vulguri.* SCRIBAN, D.

– Din lat. **vulgus.**

VULGÁR, -Ă adj. **1.** (Învechit; despre limbi) Care este vorbit, cunoscut de ansamblul unei populaţii; spec. (în opoziţie cu literar, scris [2]) care nu are un aspect îngrijit, corect, conform normelor limbii literare. V. popular **(1).** Cf. VÎRNAV, L. 132 [v]/5. *Românii cei dîntîi ce au descălicat în Dacia venind din Italia... au venit aci cu limba poporului roman, cu limba vulgară.* HELIADE, O. II, 279, cf. STAMATI, D. *În limba vulgară „cristal" înseamnă un corp cu feţele lustruite, dar nu totdeauna transparente.* BARASCH, I. N. 72/1. *Îndată ce aceeaşi idee se încerca a ieşi din sfera imaginaţiunii pentru a intra în limbajul vulgar, o vedem menţinîndu-se numai pe giumătate.* HASDEU, I. C. I, 106. *Aceasta se numeşte limba vulgară lăsată pentru populaţia provinţelor.* CANELLA, V. 217. *Mă condamni să-ţi vorbesc în limba vulgară a părinţilor mei.* ALECSANDRI, T. 706, cf. COSTINESCU, LM. *Acolo... se adunau intelectualii..., gustînd un fel de ambrozie, compusă din puţin lapte, puţin „jvarţ" şi puţin zahăr şi numită în limba vulgară „caputin".* CARAGIALE, O. IV, 32. *Scrierea sa..., tradusă de Fauno în limba italiană vulgară, zice despre stremoşii noştri că alergau pe stîncele acoperite cu gheţuri, vînînd fiare.* MARIAN, O. I, 92. *Este vechie rămăşiţă din graiul vulgar roman.* REV. CRIT. I, 59. *Nu tot aşa se întîmplă şi cu textele scrise în greaca vulgară.* BUL. COM. IST. II, 90, cf. CADE. *Au acordat limbii vulgare o demnitate pe care n-o avusese decît limba latină.* OŢETEA, R. 331, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ◊ *(Limba) latină vulgară* = (limba) latină populară. *Limba latină volgare... este muma de toate cele limbi care pe rînd s-au înformat în provinţiile supuse de armele romane.* ASACHI, S. L. I, 42. *Mai probabil pare a fi că „ă" şi „î" au existat în limba latină vulgară.* MAIORESCU, CR. III, 254. *Vocalismul limbei latine vulgare.* COLUMNA, VII, 140. *Cuvintele „carte"..., „coardă", „creştin" sînt mijlocite prin latina vulgară.* ARHIVA, I, 187. *Limba... e o formă de evoluţie... a limbii latine vulgare: limba poporului.* MOLIN, R. B. 282. *„-s" final a dispărut în limba latină vulgară.* DRĂGANU, ROM. 318. *Această vulgarizare a limbii latine... a făcut pe unii învăţaţi să susţină, printr-un fel de exagerare, că limbile romanice nu derivă din limba latină „clasică", ci din limba latină vulgară.* PUŞCARIU, L. R. I, 185, cf. DL. *Încă în perioada latinei vulgare apare un fenomen nou, neîntîlnit în latina clasică, muierea unor consoane.* FD II, 131. *Va propune, prin adoptarea metodei comparative, reconstituirea latinei vulgare.* IST. LIT. ROM. II, 64, cf. 30. *Pe acest fapt se bazează teoria celebră... a substratului osco-umbrian al latinei vulgare.* IST. L. ROM. I, 33, cf. 135. *Limba română este limba latină vulgară.* PANAITESCU, C. R. 133, cf. DEX. ♦ (Despre cuvinte, expresii etc.) Care aparţine limbii populare. *„Nu-i slăbiră coardele", iarăşi o proverbie de obşte sau vulgare.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 118. *Avem şi noi un „rò" volgar la „au făcutăro".* HELIADE, PARALELISM, 87/16. *Vom îngriji să ne slujim pe cît vom putea de numirile volgare, ca şi cei fără învăţătură multă să fie în stare d-a găsi ceea ce se cuvine stării lor de sănătate.* MAN. SĂNĂT. 192/15. *O espresiune volgară zice „iute ca o idee".* ISIS (1859), 1[2]/18. *Transparinte e un termin vulgar şi în genere întrebuinţat.* CANELLA, V. 113, cf. LM. *„Spiţer", „spiţerie" vine de la „speziario", „speziaria", forme italieneşti vulgare.* IORGA, C. I. II, 173. *Forma reprezintă perfect pe dativul vulgar.* ARH. OLT. X, 246. *„Apo" ar putea fi identificat şi cu prototipul latin vulgar „aqua", ilirizat ca rostire.* DRĂGANU, ROM. 258. *Clasicismul împărţea cuvintele în nobile şi vulgare şi, bineînţeles, poetice nu erau decît cele dintîi.* CV 1950, nr. 3, 8. ♦ (Despre texte) Care este scris în limba populară. Cf. STAMATI, D. *În ediţiile sale de texte greceşti vulgare s-a ţinut de tradiţia mss.* BUL. COM. IST. I, 28. ♦ (Substantivat, f.) Denumire dată limbii italiene, mai ales în perioada medievală. Cf. DN[3].

2. Care nu se diferenţiază de marea majoritate sau de toţi ceilalţi; care nu se deosebeşte de ceea ce este propriu, caracteristic marii majorităţi sau tuturor celorlalţi; care nu se distinge prin nimic în mod deosebit; care este lipsit de originalitate; comun, obişnuit **(3),** (învechit, rar) vulgaricesc. *Ai înviersunat prin perfide consiliuri nişte imitatori vulgari ce sînt pe lîngă poet ca refletele la raze.* HELIADE, O. I, 464. *Mintea volgară nu poate să le prevază.* id. ib. II, 419. *Pe zăpezi, aicea, pe unde n-a atins Picior uman vrodată de muritor vulgar,... Trecem noaptea.* C. A. ROSETTI, C. 75/9. *Sufletele vulgare sunt stinse de nenorocire sau cufundate în materialismul unui gros trai bun.* NEGULICI, E. II, 255/5. *Acea care între poporul vulgar îl deosebea era că, neputînd îndrepta nebuniile oamenilor, le socotea vrednice de rîs.* CALENDAR (1850), 27/14. *Am prea vorbit de chipurile mele care nu sînt nici vulgare, nici poporale, dar mă ţin de ele foarte mult. Prin ele am adunat frumoase cîştiguri.* CODRESCU, C. I, 8/29, cf. STAMATI, D. *Într-astă mohorîre, în portul ăst sălbatec Nu semeni alt în arme decît volgar ostaş.* ARISTIA, S. 16/29. *Nu cutezam a mă coborî în grădinuţa mea, unde nu sînt decît flori plebee, cum le zic eu, şi vulgare cum binevoiaţi a le numi D-voastră.* NEGRUZZI, S. I, 96, cf. PROT. – POP., N. D. *Una e talentul curtizanului vulgar, alta înfăţişează caracterul formosului spirit cu plată.* CANELLA, V. 218, cf. DDRF, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *Prin cîte peripeţii a trecut ca să se disculpe că nu era un simplu şi vulgar asasin vă las singur să ghiciţi.* ANGHEL, PR. 134, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Tocmai fiindcă e mai greu să fii nepoliticos în viaţă şi aşa de uşor în literatură, arta e o cursă în care cad sistematic toate spiritele vulgare.* RALEA, S. T. III, 299. *Rîndunea maritimă vulgară.* LINŢIA, P. III, 355. *Fazan vulgar.* id. ib. 457, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN[3]. ◊ (Substantivat) *Spiritul superior nu se poate mai uşor pune în locul celui vulgar.* CARAGIALE, O. III, 218. ♦ Care aparţine vulgului, care ţine de vulg, propriu vulgului. Cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U. *Relaţii cu altă lume decît acea vulgară de unde venea şi de a cărei atingere se ferise cu orgoliu –*

poate o prietină de neam ales, poate un orgoliu. C. PETRESCU, C. V. 12. ◊ Fig. *Itic cel bărbos,... o dată pe săptămînă, ni dădea să alegem din panelul lui plin de miresme între palidul pandişpan cu mirosul boieresc şi vulgara turtă dulce brună..., aromind a piper.* IORGA, P. A. I, 27.

3. Care este îndeobşte cunoscut; care se întîlneşte sau se face, se practică, se întîmplă etc. în mod obişnuit; care este aşa cum trebuie să fie; de care se folosesc mai mulţi sau toţi; care nu iese din comun; care este admis, acceptat sau dovedit de ceea ce este comun oamenilor. V. comun, firesc, frecvent, normal **(1)**, obişnuit **(3)**, ordinar **(1)**. *Aritimetica vulgară se slujaşte cu numere hotărîte; algebra sau aritmetica generală nu dă numerilor nici un preţ hotărît.* POENARU, E. A. 4/26, cf. STAMATI, D. *Durerea şi amarul şi pasiuni vulgare Sînt toate alungate, lipseşte dintre noi.* R. IONESCU, C. 57/17. *Aceste idei sînt împlîntate într-însul pentru o misiune superioară înţelegerii noastre vulgare.* DÎMBOVIŢA (1860), 98²/53, cf. PROT. – POP., N. D. *Uzul vulgar a confundat şi confundă numele lor.* HASDEU, I. C. I, 95, cf. COSTINESCU. *Costumu-i este îmbrăcămintea vulgară a vînătorilor contimporani cu artistul.* ODOBESCU, S. III, 59. *Comparaţiunile lui Duiliu Zamfirescu... ies din cercul comparaţiunilor vulgare.* MACEDONSKI, O. IV, 47, cf. DDRF, ENC. ROM., BARCIANU. *Nu visătoare în sensul vulgar, ci meditativă, răsfrîntă înlăuntru.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 107, cf. ALEXI, W., IORGA, P. A. II, 175, RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, C. PETRESCU, A. 459. *Gherlaş a început să cunoască... o glorie ieftină, vulgară şi lipsită de bani.* SAHIA, N. 67. *Apoi intrară, vulgare, zgomotele de toate zilele, alungînd umbra coşmarului.* TEODOREANU, M. II, 27. *Ce bucurii, în înţelesul curent şi vulgar al acestui cuvînt?* SADOVEANU, O. XX, 51, cf. SCRIBAN, D. *O pendulă de precizie e mai artistică, tocmai fiindcă este mai perfectă, decît un vulgar ceas de buzunar.* VIANU, E. 100. *Puţin îi pasă dacă va reuşi, în sensul vulgar al cuvîntului.* OPRESCU, S. 46. *Strategie vulgară: faci gălăgie în locul unde nu eşti, ca să apari de acolo de unde te afli.* ARGHEZI, S. X, 109. *Divizarea vulgară a Charadriidelor în două familii... nu se poate efectua, ba chiar nici nu ar trebui considerate ca subfamilii.* LINŢIA, P. III, 237. *Nu l-au trimis într-un lagăr, ci l-au silit să execute şi o sentinţă, mereu eludată, a tribunalelor româneşti, „pentru un delict vulgar".* VINEA, L. I, 384, cf. DL, DM. *Cel mai bun lucru e să judeci simplist... şi să aplici regula vulgară; orice ar fi, eu nu-mi trădez prietenul şi învăţătorul.* STEINHARDT, J. 311, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. ◊ (Mat.) *Logaritm vulgar* = logaritm zecimal, v. zecimal. Cf. DL, DM, ALGEBRA, 75, DEX, DN³.

4. (Despre oameni; adesea depreciativ) Care este lipsit de distincţie, de educaţie, de cultură, de rafinament (în comportament, în exprimare etc.); care este lipsit de decenţă, de bună-cuviinţă, de ruşine, de moralitate; care are gusturi grosiere; grosolan, necioplit **(2)**, ordinar **(2)**. *Acei filosofi nu permitea omului... să facă sacrificie... la zeii infernali în număr sociu, ascunzînd sensul simbolic al fiecăruia de la plebea vulgară.* ARISTIA, PLUT. 177/6. *Ce crimă au săvîrşit pacinicii locuitori ai vecinătăţii, ca să fie deşteptaţi din somn în strigătele birjarilor şi oftările cele monotone şi ascuţite ale amorezilor vulgari,...* [care], *neavînd destulă încredere în seducţiile vocei lor, mai iau şi pe alţii de le ajută.* FILIMON, O. I, 135, cf. COLUMNA, VII, 160. *Poate vream să nasc un rege, poate vreun bandit vulgar.* MACEDONSKI, O. I, 71. *Ceilalţi sînt un dezastru: prost crescuţi, vulgari, plebei în toată puterea cuvîntului.* D. ZAMFIRESCU, A. 64. *El a fost astfel povestitor popular, dar nu vulgar, vesel, dar nu batjocoritor, simplu, dar nu monoton.* IORGA, P. A. II, 16, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U. *Directorul regreta că s-a coborît să discute cu un om atît de vulgar.* REBREANU, R. I, 13. *Ca director a fost cel mai aprig apărător al colegilor săi, străin de cabală şi intrigă, dispreţuitor fin al celor mici şi vulgari.* ARH. OLT. XII, 328. *Numai fiinţele vulgare ca suflet şi inteligenţă mai răsucesc cuţitul în rană cu o sudalmă.* CAMIL PETRESCU, T. III, 177. *Îmi spuneai că o găseşti vulgară din pricina refuzului ei brutal.* id. ib. 215. *Era ceea ce se numeşte un băiat frumos. Vulgar şi cu mutră de secătură – dar frumos.* C. PETRESCU, C. V. 51, cf. SCRIBAN, D. *Veros, cinic, vulgar, foarte inteligent şi c-o rămăşiţă de cultură... i se iertau toate.* TEODOREANU, L. 53. *Pasajul din „Satyricon"... ne prezintă... simularea indiferenţei a unui individ vulgar.* VIANU, L. U. 47. *Mai bine un vechil vulgar şi hoţ, dar care împarte cu proprietarul unele cîştiguri,... decît un majestuos intendent care îţi prezintă necontenit incontestabile deficite.* VINEA, L. I, 206, cf. DL, DM. *Astăzi am vrut să fug, să nu văd această mulţime vulgară.* BARBU, PRINC. 106. [Eroina este] *arogantă şi semidoctă, preţioasă şi vulgară, subtilă în ipocrizie.* T decembrie 1964, 48, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. ◊ (Prin lărgirea sensului) *Tu nu admiţi c-a putut să întîlnească o femeie neînţelegătoare, cu suflet vulgar?* CĂLINESCU, B. I. 318. ◊ (Adverbial) *E femeia care a slujit de model gipsului cu forme grele de gutuie, vulgar frumoasă.* CAMIL PETRESCU, T. II, 10. ♦ (Despre fizionomia oamenilor) Care are trăsături grosiere; care exprimă, trădează lipsă de fineţe, de distincţie. *Au pe faţă seriozitate liniştită pe care căderea nopţii o pune pînă şi pe cele mai vulgare figuri omeneşti.* IORGA, P. A. I, 213, cf. SCRIBAN, D. *Evidenţa vieţei veritabile stă închisă pe figura ei nitel vulgară.* OPRESCU, I. A. IV, 148. *Schiţează cîte un ofiţer mai pîntecos, cu faţa vulgară.* id. S. 42. ♦ (Despre manifestări, acţiuni, creaţii, expresii etc. ale oamenilor) Care arată, denotă lipsă de distincţie, de educaţie, de cultură, de rafinament; care trădează lipsă de decenţă, de bună-cuviinţă, de ruşine, de moralitate; care este de prost gust sau de proastă calitate; grosolan, indecent, obscen, trivial **(2)**. *Ca romanii-n decadenţă, la misterele vulgare, Venerei neruşinate, voi mereu sacrificaţi,... De plăceri vă îmbătaţi.* ROM. LIT. 423 ²/31, cf. COSTINESCU. *Limba lui este curată românească, ferită de cuvinte vulgare şi cît se poate de corectă din punct de vedere gramatical şi sintactic.* MAIORESCU, CR. II, 238. *Părea ca o noapte neagră de furtune-acoperită, Ochii fulgerau şi vorba-i trezea furia vulgară.* EMINESCU, O. I, 52. *Astăzi rîd şi-şi bat joc, într-un mod atît de vulgar, de suferinţa extremă.* CARAGIALE, O. II, 122. *Înnobilat prin nume şi suflet, – egoismul Vulgar, – ca să-l coprindă, – se încerca-n zadar.* MACEDONSKI, O. I, 267, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Toate citaţiile lui Gherea*

sunt, de altfel, vulgare. LOVINESCU, S. I, 254. *Îşi aduce aminte parcă surîzînd de portretul din revistă şi, comparîndu-l, îl găseşte vulgar şi absolut nepotrivit.* CAMIL PETRESCU, T. I, 103. *Forma voit vulgară pe care o adoptă cotidian acest Mitică Popescu este un simplu mod de apărare a vieţii.* id. ib. III, 518, cf. id. P. 37. *Mînia boierului se dezlănţuie nestăvilită, cu imprecaţiuni şi insulte vulgare.* ARH. OLT. XIII, 68, cf. SCRIBAN, D. *Ele păreau neîndemînatec desenate, din pricina tiparului de un colorit pestriţ şi vulgar.* OPRESCU, S. 28. *Am omis şi numele... cu oarecare rezonanţe vulgare.* BĂCESCU, PĂS. 25. *Era ceea ce aş putea să numesc o personalitate, dar de moravuri vulgare.* ARGHEZI, S. IX, 189. *Purtarea lui faţă de Pascalopol era vulgară, prin prea marea exteriorizare a temerilor lui.* CĂLINESCU, E. O. II, 129. *Nu agrea cuvintele vulgare şi de aceea făcu o figură jignită.* id. S. 277. *Pomponescu... nu trecea niciodată în antipatiile sale la gesturi violente şi vulgare.* id. B. I. 476. *Feţele lor... sînt şi azi mascate, dar de farduri ieftine şi vulgare.* RALEA, S. T. I, 297. *Cu verva lui incultă şi vulgară, Sabin ar povesti în tot oraşul cele petrecute.* VINEA, L. I, 214. *„Bă" este mai vulgar decît „mă".* GRAUR, E. 57. *Sare în ochi familiaritatea vulgară a preotului.* CIOCULESCU, C. 74. *Ceea ce îi spunea ea era o istorie cam vulgară a unei fete care a păţit apoi exact ceea ce a meritat.* PREDA, R. 170, cf. IST. LIT. ROM. II, 352. *Am avut de luptat cu... succesul, cu hazul pe care-l stîrneau pe scenă, cu trucul vulgar şi efectul ieftin.* T iunie 1964, 16. *Pentru ambii faptul că jocul – considerat vulgar – era tolerat în curţile domneşti şi boiereşti era de natură să le provoace mirarea.* IST. T. I, 101. *Nu e vulgar ce spui?* ib. 1973, nr. 1, 19/4, cf. M. D. ENC., DEX. *Nu văd decît nişte ambiţii vulgare.* MS. XIX, nr. 4, 24. *Albumul oferea, prin regia lui vulgară, cea mai discutabilă notorietate.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 8, 14/1. ◊ (Adverbial) *El calcă neaşteptat de vulgar, stăruind cu nădejde pe fiecare talpă.* CAZIMIR, GR. 128. *Gîndeşte vulgar şi grijuliu despre sexul ei.* CAMIL PETRESCU, P. 106. *O femeie, cu pălăria tuflită şi cu văpselele prelinse pe obrazul îndestul de bătrîn, chicotea răguşit şi vulgar.* C. PETRESCU, C. V. 59. *Cîteşitrei ciobanii... se înfăţişau vulgar, în glume şi la vorbă.* ARH. OLT. XIII, 47. ◊ (Substantivat) *Presa se ţine prin pitorescul limbajului,... în care se vede influenţa unor părţi din limbajul lui Shakespeare, fără lovitura de aripă care la acesta duce subit de la vulgar la nobil şi pînă la sublim.* IORGA, P. A. II, 182. *Pe întinse partituri, filmul e un hibrid între naiv şi vulgar.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 7, 17/3.

5. (În opoziţie cu ştiinţific) Lipsit de bază ştiinţifică; neştiinţific. *Filozofii reţin un element din concepţia vulgară a lucrurilor.* CONTA, O. F. 466. [Drumurile] *netede duc toate în mlaştina materialismului vulgar.* PÂRVAN, I. F. 18. *Era o epocă fără nici un ideal, dedată unui materialism vulgar şi stagnant.* GALACTION, O. 337. *Concepţia vulgară a universităţii ca o fabrică de diplome este din temelie greşită.* D. GUSTI, P. A. 190. *Acest materialism vulgar, pur contemplativ, a fost adoptat ca doctrină filozofică a revoluţiei burgheze din 1789.* CIŞMAN, FIZ. I, 188, cf. DL, DM. *Capitolele lucrării... îndreptate împotriva materialismului plat, vulgar şi metafizic... au început să apară în 1877.* JOJA, S. L. 21. *Această scădere, care nu rareori îl duce la un naturalism vulgar, este compensată, în parte, printr-o atitudine critică neşovăitoare.* IST. LIT. ROM. II, 219. *Concepţia aceasta, deşi a circulat şi uneori îşi mai face apariţia şi acum, este vulgară, primitivistă.* CONTEMP. 1972, nr. 1324, 1/1. *Mai stranie este acea formă de critică a poeziei împletind reminiscenţe din Roland Barthes, cu elemente de sociologism vulgar.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 1, 7/3, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3].

– Pl.: *vulgari, -e.* – Şi: (învechit) **volgár, -ă, vulgáriu, -ie** (STAMATI, D., COSTINESCU, LM) adj.

– Din fr. **vulgaire,** lat. **vulgaris, -e.** – **Volgar, -ă** < it. **volgare.**

VULGARICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Vulgar **(2).** *Mai presus de slăbiciunile credinţei deşarte, ştia el bine, cît poate el preste vulgaricescul adecă obştescul norod.* MOLNAR, I. 421/10.

– Pl.: *vulgaricești.*

– **Vulgar** + suf. *-icesc.*

VULGARICÉŞTE adv. (Învechit, rar) În mod obişnuit, curent, frecvent. *Vulgaricește. Obștește.* VÎRNAV, L. 132[v]/9, cf. L. ROM. 1964, 252.

– **Vulgar** + suf. *-icește.*

VULGARÍSM s. n. **1.** Expresie, cugetare etc. de om vulgar **(4).** Cf. NEGULICI, PROT. – POP., N. D., LM, CADE. *Roman plin de vulgarisme.* DL, cf. DM, M. D. ENC., DEX, DN[3].

2. Cuvînt, expresie care aparţine limbii latine populare. *Limba latină nu era unitară pretutindeni şi... vulgarismele nu erau repartizate în toate provinciile la fel.* PUŞCARIU, L. R. I, 188. *Există numai texte latineşti care conţin vulgarisme.* ROSETTI, I. L. R. I, 51. *În limba vorbită şi în scrierile cu vulgarisme e mai puternică tendinţa de trecere a adjectivelor la declinările I şi a II-a.* IST. L. ROM. I, 140.

– Pl.: *vulgarisme.*

– Din fr.**vulgarisme.**

VULGARITÁTE s. f. **1.** (Caracterul, însuşirea a) ceea ce arată lipsă de distincţie, de educaţie, de cultură, de rafinament (în comportament, în exprimare etc.) sau lipsă de decenţă, de bună-cuviinţă, de ruşine, de moralitate; (ceea ce denotă, trădează) lipsă de bun gust, lipsă a simţului estetic; (concretizat; la pl.) atitudine, faptă, expresie, cugetare etc. vulgară. V. grosolănie, obscenitate, trivialitate. *Muza nu-şi are timp d-a se ocupa cu vulgarităţile toaletei.* HELIADE, O. I, 483, cf. PROT. – POP., N. D. *Îşi prefăcea mai ordinar un fel de familiaritate de langagiu care s-apropia mult de vulgaritate.* BARONZI, M. I, 72/16, cf. id. I. C. IV, 43/14, COSTINESCU, LM. *Vulgarităţile sau creaţiunile hibride ale graiului poporan şi familiar... adesea sînt şi contrarii spiritului limbei naţionale.* ODOBESCU, S. II, 368, cf. BARCIANU. *Vacs! zise Milescu, vrînd să se scoale. Comăneşteanu se uită la el atît de curios, încît Milescu se simţi jenat de vulgaritatea vacsului său.* D. ZAMFIRESCU, R. 152, cf. ALEXI, W. *O altă literatură, pentru*

care risipeam şi ultimul „franc" al cîştigului meu, mă cucerise cu desăvîrşire, contribuind esenţial la desfacerea mea din dezordinea şi vulgaritatea care mă înconjurau. IORGA, P. A. I, 68. *În „Five o'clock", barbaria şi vulgaritatea unor mahalagioaice ordinare se desfăşură într-un palat luxos.* IBRĂILEANU, SP. CR. 242, cf. RESMERIŢĂ, D. *Nu va putea scuza niciodată vulgaritatea degradatoare a tonului.* ARH. OLT. V, 301. *De vulgaritatea consfinţită de obiceiul pămîntului, nici umbră la el, nici urmă – nimic balcanic, nimic ţigănesc.* M. I. CARAGIALE, C. 48, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Ades găsim în versuri nesiguranţă de limbă, expresii flasce şi, mai ales, un amestec de eleganţă şi de vulgaritate.* LOVINESCU, C. IV, 17, cf. VI, 95. *Te închipui totdeauna numai retrasă, în odăiţa ta de acasă plină de nimicuri frumoase, cu pianul şi cărţile tale, cu flori şi ramuri prin toate colţurile,... străină de toată vulgaritatea vieţii.* CAMIL PETRESCU, T. II, 22. *Radu o priveşte uimit, descoperind acum parcă vulgaritatea ei, cum ai descoperi un nou simptom al unei boale bănuite.* id. ib.127, 22, cf. III, 177. *Ele au format timp de două decenii producţiunile de delectare ale burghezimei noastre, atingînd adeseaori marginea vulgarităţii.* ARH. OLT. XIII, 312, cf. SCRIBAN, D. *Noblefea e ceva în sine, în afară de frumuseţe,... e o mare calitate, un sublim atribut al vieţii, pe care-l dărîmăm ca nişte imbecili... în oceanul vulgarităţii.* MIHĂESCU, D. A. 55. *Considerau că asemenea nuduri erau o dovadă evidentă despre vulgarităţile gustului ei.* OPRESCU, I. A. IV, 20. *Îşi dă seama de ignoranţa, de vulgaritatea, de răutatea şi de viciile ce se ascundeau sub o înfăţişare strălucită.* id. S. 220. *Fără a mînui idei complicate şi expresii rafinate, nu cade niciodată în platitudine şi vulgaritate.* CĂLINESCU, C. O. 65. *Profesorul de filozofie a avut... o ieşire care mi-a lăsat o urîtă impresie de vulgaritate.* id. B. I. 284, cf. PERPESSICIUS, M. III, 11. *În tot restul vieţii să te faci că nu-i vezi defectele morale, prostia, vulgaritatea.* RALEA, S. T. II, 301. *E de o vulgaritate şi neruşinare nemaipomenită.* VINEA, L. I, 78. *Frumoasă, dar cu un foarte uşor aer de vulgaritate.* H. LOVINESCU, T. 243. *Se poate vorbi cu prilejul unei schiţe „umoristice" de un „inefabil", de o „poezie" a mizeriei stilate..., ba chiar şi a vulgarităţii bine dozate.* CIOCULESCU, C. 74, cf. DL, DM. *De reţinut... limbajul natural, viu şi familiar al personajelor, dovedind cunoaşterea limbii populare fără a cădea în vulgaritate.* IST. LIT. ROM. II, 379, cf. 155, 169. *Muzica uşoară... alunecase pe o pantă de lipsă de originalitate şi de vulgaritate.* M 1965, nr. 1, 4/1. *Un joc realizat uneori cu seriozitate,... alteori... cu unele îngroşări şi fără ocolirea vulgarităţilor.* T februarie 1969, 88. *E ciudată această nevoie de a împroşca cu vulgarităţi la tot pasul.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 3, 11/4, cf. STEINHARDT, J. 372, M. D. ENC. *Vrînd a sugera vulgaritatea..., spectacolul caută cu insistenţă... detaliile „realiste".* CONTEMP. 1974, nr. 6, 4/4, cf. DEX, DN[3]. *O atare formă, caracteristică în cel mai înalt grad vorbirii mahalageşti analfabete, susţine, cu brio,... vulgaritatea textului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 7/2, cf. ib. 1999, nr. 3, 2/1.

2. (Învechit) (Caracterul, însuşirea a) ceea ce este vulgar **(2).** *Începusem a mă deprinde cu vulgaritatea florilor noastre.* NEGRUZZI, S. I, 98.

3. (Rar) Lipsă de suport ştiinţific. *O luptă perseverentă trebuie dusă împotriva vulgarităţii în interpretare.* CONTEMP. 1951, nr. 224, 2/4.

– Pl.: *vulgarităţi.*

– Din fr. **vulgarité**, lat. **vulgaritas, -atis.**

VULGÁRIU, -IE adj. v. **vulgar.**

VULGARIZÁ vb. I. **1.** Tranz. (Complementul indică cunoştinţe ştiinţifice, opere, evenimente, idei, metode, realizări etc. sau pe autorii lor) A face cunoscut mulţimii (simplificînd), a răspîndi în masele largi ale populaţiei (într-o formă accesibilă), a face să devină popular **(3);** a populariza. *La rîndul lor vin scriitorii şi vulgarizează ceea ce unii au studiat, ceea ce alţii au descoperit şi practicat. Acesta este concursul mutual ce-şi dau unii altora: învăţaţii cari caută, cultivatorii cari practică şi scriitorii cari propagă lucrurile cele bune.* I. IONESCU, P. 5. *La începutul secolului XVI numele „Multany" era de mult vulgarizat în Polonia.* HASDEU, I. C. I, 53. *El poate să fie de mare folos ţării noastre, vulgarizînd în Germania poezia română.* ALECSANDRI, S. 104, cf. 141, LM. *Această ipoteză... a fost propusă, susţinută şi vulgarizată mai cu seamă de Lamark.* CONTA, O. F. 275. *Viaţa modernă cu curentele ei multiple vulgarizează pretutindenea nouile achiziţiuni ale culturei.* CARAGIALE, O. IV, 427. *Tot timpul veacului al 16-lea este ocupat de lucrările care caută să vulgarizeze principiile ştiinţifice pe baza începuturilor date de Voesale.* ARHIVA, I, 213, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *A adoptat-o, a naţionalizat-o, vulgarizînd-o.* IORGA, P. A. II, 310, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM. *Sursa lor o constituie lucrări care au vulgarizat opera acestuia.* REV. FIL. 1972, 242, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3]. ◊ Absol. *Îşi îndeplineşte misiunea: propagă, luminează, vulgarizează.* CARAGIALE, O. IV, 34. ◊ Refl. pas. *Plugurile perfecţionate au o tendinţă simţitoare a se vulgariza în judeţ.* I. IONESCU, M. 305. *O vreme, în anumite prefeţe şi studii, s-a vulgarizat într-un chip nepermis ideea interdependenţei dintre scriitor şi societate.* V. ROM. decembrie 1963, 186. *Astronomia a pornit a se vulgariza pînă şi la clasa cea mai de jos a poporului.* H IV 58.

2. Tranz. (Complementul indică concepţii, idei, metode etc.) A trata, a considera în mod simplist, superficial, unilateral; a banaliza. V. bagateliza. *O idee mare vulgarizată prin cadriluri.* CARAGIALE, O. III, 227. Cf. RESMERIŢĂ, D. *Stampele lui gravate pe lemn sau pe aramă... au răspîndit arta, fără s-o vulgarizeze, în cele mai modeste case.* OŢETEA, R. 297. *Prin eliminarea superfluului... a izbutit să dea acea formă definitivă pe care Codrescu şi Aron Densusianu au vulgarizat-o de ani de zile.* PERPESSICIUS, M. II, 143, cf. RALEA, S. T. I, 262, DL, DM. *Vulgarizezi într-un chip scandalos critica.* T martie 1965, 51, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3].

3. Refl. (Rar) A coborî la nivelul mulţimii **(3),** a se amesteca cu mulţimea. *Mîndrii ce nu consimţiseră*

niciodată să se înjosească se vulgarizau. ANGHEL, PR. 97, cf. DL.

4. Refl. A deveni vulgar **(4).** Cf. CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN[3].

– Prez. ind. : *vulgarizez.*

– Din fr. **vulgariser.**

VULGARIZÁNT, -Ă adj. (Rar) Vulgarizator **(3).** *Această propunere n-aș vrea să pară vulgarizantă.* M 1965, nr. 3, 17/1, cf. SFC II, 112.

– Pl.: *vulgarizanți, -te.*

– V. **vulgariza** + suf. *-ant.*

VULGARIZÁRE s. f. Acțiunea de a vulgariza și rezultatul ei.

1. Răspîndire de cunoștințe științifice, opere, evenimente, idei, metode, realizări etc. în masele largi ale populației (într-o formă accesibilă); popularizare. Cf. vulgariza **(1).** Cf. COSTINESCU. *Recenziile gazetărești sunt tot atît de puțin „critică" pe cît de puțin vulgarizările științifice gazetărești sunt adevărată „știință".* GHEREA, ST. CR. III, 136, cf. 135. *Ea a contribuit mult și va contribui încă la vulgarizarea ideilor pedagogice ale acestei școale.* ARHIVA, I, 73, cf. ENC. ROM. *Revista aceasta a izbutit a rămîne o publicație pur științifică, deopotrivă depărtată de vulgarizarea banală, ca și de ermetismul științific de specialitate.* ARH. OLT. V, 170. *Cultura... nu se mărginește la formele civilizației, la binefacerile electricității sau la vulgarizarea invențiunilor științifice, ci se scoboară pînă la fundul conștiințelor.* LOVINESCU, C. IV, 200, cf. DL, DM. *„Revista științifică" pentru vulgarizarea cunoștințelor de Științe naturale și Fizică... a publicat numeroase articole de botanică.* FLORA R. P. R. I, XII, cf. ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 3, 5/3. *Vulgarizarea limbajului medical... nu este efectul întîmplării.* CONTEMP. 1974, nr. 10, 10/4, cf. DEX, DN[3]. ◊ Loc. adj. **De vulgarizare** = care are drept scop răspîndirea cunoștințelor, culturii etc. în masele largi ale populației; care se adresează unui public larg. *Scrierile științifice, economice, literare și de vulgarizare abundă și formează biblioteci întregi.* ATILA, P. 5. *Ediții noi de vulgarizare și critice, monografii și studii s-au tipărit și s-au împrăștiat în toate unghiurile lumii civilizate.* PERPESSICIUS, M. II, 194.

2. Interpretare simplistă, superficială, unilaterală a unor concepții, idei, metode etc.; banalizare. Cf. vulgariza **(2).** *Luptînd împotriva vulgarizării și schematizării.* CONTEMP. 1951, nr. 224, 1/5, cf. DL, DM. *Este necesar să fie evitate tendințele de vulgarizare.* IST. T. I, 14. *Grija de a-și umaniza personajele îl face pe autor să împingă prozaizarea pînă la granițele vulgarizării.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 1, 11/3, cf. DEX, DN[3].

3. Pătrundere a cuvintelor populare în limba literară. *Procesul de vulgarizare a limbii... își are corespondența poetică.* LOVINESCU, S. I, 416. *Această vulgarizare a limbii latine... a făcut pe învățați să susțină, printr-un fel de exagerare, că limbile romanice nu derivă din limba latină „clasică", ci din limba latină vulgară.* PUȘCARIU, L. R. I, 184.

– Pl.: *vulgarizări.*

– V. **vulgariza.**

VULGARIZÁT, -Ă adj. (Rar) **1.** Răspîndit **(2),** cunoscut, frecvent, obișnuit. Cf. LM, PRODAN – BUIA, F. I. 281. *Mult cultivat prin grădini și livezi, vulgarizat.* FLORA R. P. R. IV, 845.

2. Simplificat; banalizat. *Se crede că un copil nu poate să înțeleagă decît într-o biată formă topită, spălăcită, vulgarizată și trivializată povestea de vitejie și de cîrmuire grea.* IORGA, P. A. I, 10.

– Pl.: *vulgarizați, -te.*

– V. **vulgariza.**

VULGARIZATÓR, -OÁRE s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. Persoană care vulgarizează **(1),** care face cunoscute (într-o formă accesibilă), tuturor sau celor mai mulți, cunoștințe științifice, opere, evenimente, idei, metode, realizări etc. sau pe autorii lor; popularizator. *Figuier,... cel mai bun vulgarizator al științelor naturale, o repetă ca ceva pozitiv.* HASDEU, I. C. I, 190, cf. LM, BARCIANU, ALEXI, W. *Că acest vulgarizator al agoniilor tragice ar fi Ienachi Kogălniceanu nu ni dovedește nimic.* IORGA, L. II, 84, cf. RESMERIȚĂ, D. *Știri... originale pentru istoria și geografia noastră nu ne prea aduce Sebastian Munster; ca vulgarizator el nu este însă fără însemnătate.* ARH. OLT. V, 94, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *G. A. Baronzi a fost un vulgarizator productiv ca o uzină.* CĂLINESCU, S. C. L. 101, cf. DL, DM. *Vulgarizatorii psihanalizei seamănă cu ereticii inochentiști care din versetul „unde însă păcatul s-a inmulțit, darul a prisosit"... deduc dreptul nu numai la existență, ci și la propășire și extindere al păcatului.* STEINHARDT, J. 224. *Ce rol a avut opera formală, adesea anonimă a traducătorilor sau „vulgarizatorilor".* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 2, 32/1, cf. DEX, DN[3].

2. S. m. și f. Persoană care interpretează în mod simplist, unilateral cunoștințele pe care vrea să le facă cunoscute, să le popularizeze. *Vulgarizatorii marxismului aveau convingerea că există o știință proletară și una burgheză.* RALEA, S. T. I, 151, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN[3].

3. Adj. Care ține de vulgarizator **(2)** sau de vulgarizare **(2);** care este propriu, caracteristic vulgarizatorilor; (rar) vulgarizant. *A jucat cu autoritate și sobrietate, fără exagerări vulgarizatoare.* CONTEMP. 1956, nr. 483, 2/5, cf. SFC II, 112, CONTEMP. 1966, nr. 1019, 4/6. *Să creeze un cadru și un mod de expunere care să se opună interpretării vulgarizatoare.* T ianuarie 1969, 96. *Aceasta ar fi deja un punct de vedere asupra omului, o prevenire cu iz sceptic sau cinic, mărginit sau vulgarizator.* REV. FIL. 1972, 193. ◊ (Adverbial) *Nu se pune... problema, vulgarizator, de a reduce aceste simboluri la realitatea brută.* L 1973, nr. 578, 9/6.

– Pl.: *vulgarizatori, -oare.*

– Din fr. **vulgarisateur.**

VULGÁTA s. f. art. Traducere a Bibliei în latină, făcută în sec. al IV-lea (Vechiul Testament după manuscrise ebraice și aramaice, Noul Testament după manuscrisul grecesc al lui Ieronim), care a fost acceptată de Biserica Catolică începînd cu sec. al VII-lea; carte care conține această traducere. Cf. STAMATI, D., COSTINESCU, ENC. ROM., BARCIANU, CADE, SCRIBAN, D., DL, DM.

A tradus Vechiul Testament după Septuaginta şi a confruntat îndeaproape textul cu Vulgata, dar şi cu alte versiuni româneşti. IST. LIT. ROM. II, 43, cf. 314, DEX, DN[3].

– Pl.: (neobişnuit) *vulgate.* SCRIBAN, D.

– Din lat. [versio] **Vulgata.**

VULGĂRÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **bulgăresc.**

VÚLNĂ s. f. (Latinism învechit) Rană[1] **(1).** Cf. NEGULICI. *Romulus, revenit în sine din durerea vulnei, a luat armele iar în mînă şi, cugetînd a se opune contra fugarilor, striga tare şi-i îndemna să stea şi să ţie bătaia.* ARISTIA, PLUT. 73/10. *Voia să-şi răzbune pentru vulna sa şi necredinţa inemicului său.* TEULESCU, C. 214/24, cf. PROT. – POP., N. D. *Vulnerile pe care le poţi vedea pe corpurile noastre sînt dovezi că şi noi la bine şi la rău sîntem ai tăi.* F (1868), 79, cf. COSTINESCU, LM. *Din loviturile primite s-a ales cu mai multe vulnere.* SEVERIN, S. 107. ◊ Fig. *Vulnerile lumei mocnesc şi nu să ştie data cînd vor izbucni.* SEVERIN, S. 107.

– Pl.: *vulne.* – Şi: **vúlneră** (pl. *vulnere* şi *vulneri*), (latinism învechit, rar) **vúlnere** (LM) s. f.

– Din lat. **vulnus, -eris.**

VULNERÁ vb. I. Tranz. (Astăzi rar.) A răni[1] **(1).** Cf. NEGULICI. *Fiind el însuşi vulnerat îndată la începerea asaltului, cetăţenii iarăşi îl respinseră.* BARIŢIU, P. A. I, 307. *El nu ucide nimica, nici nu vulneră fiinţe însufleţite.* ARISTIA, PLUT. 57/27. *Cesaru se-ntoarse,... apucînd cu mîna dreaptă mînerul pumnalului care-l vulnerase.* TEULESCU, C. 391/8. *Brutus vulnerat la mînă de fierul unuia din conjuraţi,... ridica încă în mîna sa sîngerîndă vîrful pumnalului.* id. ib. 391/25, cf. MUREŞANU, P. 11/11, PROT. – POP., N. D. *Paris îl vulneră atunci de moarte printr-o lovitură de săgeată în călcîiu.* CANELLA, V. 294, cf. 333, 351, COSTINESCU, LM, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., DL, DM, DEX, DN[3], ALR I 1 426/218. (Absol.) *Şerpe, şerpoie, cu puii tăi, Nu înţepa, nu săgeta, nu vulnera.* ŞEZ. IV, 158. ◊ Fig. *Mătuşă-mea voia să vulnereze dureros pe Ursula în vanitatea ei.* BARONZI, M. I, 135/30. *Nelegiuirea vine din sceleratеţe şi dintr-o corumpere întreagă a animei, ea vulnerează simţimintele humanităţei.* CANELLA, V. 89. ◊ Refl. pas. *Simplu călăreţ, el, atunci, avîndu-se avîntat... înaintea oştirei şi vulnerîndu-se la coapsă, nu s-a retras.* ASRISTIA, PLUT. 336/27. ◊ Refl. *S-a vulnerat cu secera la degitu.* LM. *Dacă unul... sare de pe scîndură,... celalt trebuie numaidecît să cadă şi lesne poate să se vulnereze.* MARIAN, S. R. III, 142. ◊ Refl. recipr. *După ce se vulnerară ambele părţi, învinseră văcarii lui Numitor.* ARISTIA, PLUT. 52/17. *În astă amestecătură de braţe şi de fier, negăsind destul loc pentru loviturile lor, se vulnerară..., împingînd cu sete cornul lui Cesar.* TEULESCU, C. 391/18. ♦ Fig. A vătăma **(II);** a distruge. *Orice atinge punctele în care se ascunde principiul vital vulnerează individul.* CĂLINESCU, B. 29. ♦ Refl. Fig. A-şi pierde valoarea sau calitatea. *Foarte mulţi socotesc că... o biografie se vulnerează dacă, după apariţia ei, într-un timp dat, ies la iveală noi hîrtii.* CĂLINESCU, C. O. 219.

– Prez. ind.: *vulnerez* şi (învechit) *vulner.* – Şi: (regional) **vulnorá** vb. I. ALR I 1 426/218.

– Din lat. **vulnerare.**

VULNERÁBIL, -Ă adj. **1.** Care poate fi (uşor) rănit[1] **(1);** care este expus (cu uşurinţă) riscului de contaminare cu viruşi, microbi, boli etc. Cf. NEGULICI, PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX, DN[3]. ◊ Fig. *Credinciosul e fericit, aşadar apărat, însă e şi vulnerabil, expus ca un convalescent.* STEINHARDT, J. 216. *Civilizaţiile sunt la fel de vulnerabile ca indivizii, ajunge un pumnal înfipt în spate ca să piară.* id. ib. 229.

2. Fig. Care prezintă anumite inconveniente, deficienţe; care are părţi slabe, defectuoase, criticabile; care, datorită propriilor defecte, imperfecţiuni, insuficienţe etc., poate fi rănit[1] **(2),** jignit, atacat uşor. *Viţiurile îi sunt părţile descoperite şi vulnerabile.* CARAGIALE, O. III, 225, cf. RESMERIŢĂ, D. *N-a făcut apoi decît s-o continue... cu acelaşi romantism vulnerabil.* LOVINESCU, S. II, 22, cf. CAMIL PETRESCU, T. III, 503, CĂLINESCU, S. 357. *Defecte reale sau presupuse, celebrităţi vulnerabile, amici şi inamici literari, nimic nu scapă de săgeţile acestui vînător de glume.* PERPESSICIUS, M. I, 148, cf. IV, 107. *Veghile ei prelungi o adînciseră, o subţiaseră, o făcuseră mai vulnerabilă, ca o plantă crescută la lumina lunii.* VINEA, L. I, 310, cf. 16, 37, DL. *Sistemul său de gîndire e vulnerabil pe planul ideilor.* PREDA, R. 34, cf. DM. *N-are nici un scrupul ca să abandoneze pe un om devenit vulnerabil.* V. ROM. octombrie 1964, 84, cf. HRISTEA, P. E. 240. *Unele din concluziile formulate sînt discutabile ca interpretare, vulnerabile din cauza stilului de gîndire.* REV. FIL. 1972, 246. *Timbrul romanului capătă un plus de gravitate... cînd romancierul sondează cu delicateţe străfundurile unei subiectivităţi vulnerabile.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 2, 9/4. *Nimic mai vulnerabil decît muzica noastră interioară.* ib. 1973, nr. 2, 24/3. *Trăieşte în afara realităţii, vulnerabilă la orice atingere.* V. ROM. iunie 1973, 176. *Aici e şi terenul cel mai vulnerabil.* ib. februarie 1974, 133, cf. DEX, DN[3]. *Omul,... ca orice fiinţă vulnerabilă, a putut greşi în cutare segment al vieţii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 9, 11/2. ◊ Expr. **Punct** (sau învechit, **loc) vulnerabil** = parte slabă, puţin rezistentă a cuiva (sau a ceva); parte dificilă, greu de rezolvat a unei situaţii, a unei probleme etc. *La oamenii iuţi, nelegiuţi şi osîndiţi, locul vulnerabil este o spaimă superstiţioasă.* CODRESCU, C. II, 283/28. *Cunoscînd puntul vulnerabil al fiecăruia, ea nu se da în lături dinaintea oricării batjocure.* BARONZI, M. I, 72/12. *Din străvechi, Bucureştii au fost cel mai vulnerabil punct al Munteniei, la îndemîna năvălitorului turc.* ARGHEZI, S. XVIII, 171. *Nu e adevărat! strigă Ioanide în gînd, atins într-un punct vulnerabil.* CĂLINESCU, B. I. 32. *Pentru d-sa nu există puncte vulnerabile de care morala şi cavalerismul fad şi mediocru interzic să te atingi.* RALEA, S. T. I, 22, cf. DL, DM, *Omul şi el înghite să-i spui multe la obraz, dar se cutremură... cînd rişti să atingi punctul... vulnerabil despre care arhitectura esoterică spune că există în orice clădire... şi poate duce într-o*

clipită la năruirea edificiului întreg. STEINHARDT, J. 21, cf. DEX, DN[3].

– Pl.: *vulnerabili,- e.*

– Din fr. **vulnérable,** lat. **vulnerabilis.**

VULNERABILITÁTE s. f. **1.** Calitatea, însuşirea sau faptul de a fi vulnerabil **(1).** *Nu le întrebuinţăm la oameni răi de carne (vulnerabilitate), la idropicoşi, la scorbutici etc.* POLIZU, T. 35/14.

2. Caracterul, însuşirea sau faptul de a fi vulnerabil **(2).** *Achile este văzut aici ca simbol şi prim simptom al unei vulnerabilităţi ce se generalizează la poet.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1968, nr. 4, 9/3. *G. Călinescu cunoaşte prea bine vulnerabilitatea firii de artist şi o mărturiseşte.* ib. 1972, nr. 1, 9/2. *Există o adevărată teroare a trecerii timpului, a vulnerabilităţii lucrării omeneşti.* V. ROM. iulie 1973, 162, cf. DEX, DN[3]. *Principala ei eroare constă, de fapt, în insistenţa de a dezvălui vulnerabilitatea maiorescianismului în psihologia intimă a criticului şi nu în ideile sale.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 9, 3/2, cf. ib. 1993, nr. 1, 4/4.

– Din fr. **vulnérabilité.**

VULNERÁNT, -Ă adj. (Rar) Care produce o rană[1] **(1).** *Forţa externă o numim corp contondent sau agent vulnerant.* A. POP, CHIRURG. 3.

– Pl.: *vulneranţi, -te.*

– Din fr. **vulnérant.**

VULNERÁR, -Ă adj. (Despre plante, produse farmaceutice etc.) Care se foloseşte la vindecarea rănilor[1] **(1);** care are proprietăţi terapeutice. Cf. I. GOLESCU, C., PROT., – POP., N. D., COSTINESCU, BARCIANU, LM, RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U. *Sunătoarea, podbealul şi pătlagina sînt plante vulnerare.* CADE, cf. SCRIBAN, D., DN[3]. ♦ Care vindecă răni[1] **(1).** *Planta de nutreţ, cultivată uneori ca atare are proprietăţi vulnerare rezolutive.* ENC. AGR. V, 822. *Cataplasmele de sovîrv alină junghiurile, iar fiertura în ulei are proprietăţi vulnerare.* FLORA R. P. R. VIII, 300. ♦ (Substantivat, n.) Plantă, medicament, produs farmaceutic care se foloseşte la vindecarea rănilor[1] **(1).** Cf. COSTINESCU, CADE. *Frunzele şi tulpinile se utilizează în farmacie... ca anspasmodic, calmant, excitant, emenagog, vermifug, vulnerar, diuretic etc.* FLORA R. P. R. VI, 182.

– Pl.: *vulnerari, -e.* – Şi: (învechit, rar) **vulnerárіu, -ie** adj. PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, LM.

– Din lat. **vulnerarius, -a, -um,** fr. **vulnéraire.**

VULNERÁRE s. f. (Învechit) Rănire[1] **(1).** Cf. CANELLA, V. 379, ENC. ROM.

– Pl.: *vulnerări.*

– V. **vulnera.**

VULNERÁRIU, -IE adj. v. **vulnerar.**

VULNERÁT, -Ă adj. (Învechit şi regional; despre oameni) Rănit[2] **(1).** Cf. NEGULICI, în ALIL XVI, 187. *Se reîntoarse la Sibiu cu mulţi nemţi vulneraţi.* BARIŢIU, P. A. I, 249. *Amazoanele vulnerate... fură bine căutate şi unele îngropate acolo împrejurul locului numit acum Amazonium.* ARISTIA, PLUT. 31/17, cf. LM. *A venit la el prin pîclă, adulmecîndu-i calea, Vidra, căţeluşa lui de vînat, care caută urma cerbilor vulneraţi.* SADOVEANU, O. XV, 27, cf. ALR I 1 426/223, 259, 360. ◊ (Substantivat) *Vulneraţii s-au transportat la ospitale.* LM.

– Pl.: *vulneraţi, -te.* – Şi: (regional) **volnărát, -ă** adj. ALR I 1 426/223.

– V. **vulnera.**

VULNERÁŢIE s. f. (Latinism învechit, rar) Rănire[1] **(1).** Cf. PROT. – POP., N. D., LM.

– Pl.: *vulneraţii.* – Şi: **vulneraţiúne** s. f. LM.

– Din lat. **vulneratio, -onis.**

VULNERAŢIÚNE s. f. v. **vulneraţie.**

VÚLNERĂ s. f. v. **vulnă.**

VÚLNERE s. f. v. **vulnă.**

VÚLNIC s. n. v. **vîlnic.**

VULNORÁ vb. I v. **vulnera.**

VULPÁN s. m. (Popular) **1.** Vulpoi **(I 1);** pui de vulpe **(I 1).** Cf. JAHRESBER. IX, 186, 230, DL, DM, SFC II, 97, IV, 169, 175, DEX, SCL 1979, 99. *Se dete vulpanul în nişte buiezi, lîngă un slodonic de tufan.* PLOPŞOR, C. 20, cf. 17, ALR I 1169/856, 865, 870, 874, 878, ALR II 4 966/848, NALR – O III h 544.

2. Epitet (glumeţ) pentru un bărbat (tînăr) îndrăgostit. *Am oblicit drumul coconului domnesc la o năzuinţă de dragoste şi am pus feciori să prindă vulpanul.* SADOVEANU, O. XIII, 281.

– Pl.: *vulpani.* – Şi: (regional) **vîlpán** (ALR I 1169/865), **hulpán** (DA II_1), **ulpán** (JAHRESBER. IX, 186) s. m.

– **Vulpe** + suf. *-an.*

VULPÁR s. m. (Rar) Vînător de vulpi **(I 1).** *Au întors lui Manea vulparul* (a. 1502). MIHĂILĂ, D., cf. D. BOGDAN, GL., L. ROM. 1975, 339. *Meşteşugul de vulpar e de căutat.* VÎN. PESC. 1964, nr. 2, 8. *Nu... era el cine ştie ce mare „vulpar".* ib.

– Pl.: *vulpari.* – Şi: (învechit, rar) **vulpáriu** s. m. MIHĂILĂ, D.

– **Vulpe** + suf. *-ar.*

VULPÁRIU s. m. v. **vulpar.**

VULPĂRÉSC, -EÁSCĂ adj. (Rar) Vulpesc **(I 1).** Cf. DL, DM, SFC III, 260, HRISTEA, P. E. 40, DEX. *La curtea Împăratului Verdeş este mare praznic pentru neamul vulpăresc şi ar fi foarte bine să meargă cu toate.* ŞEZ. XXIII, 69.

– Pl.: *vulpăreşti.*

– **Vulpe** + suf. *-ăresc.*

VULPĂRÍE s. f. **1.** Mulţime de vulpi **(I 1).** *Oamenii cari îmblă pentru iepuri şi hulpării şi pentru albini pe acest hotar... să-i prindă, să-i aducă aicea la Dumnia*

mea (a. 1724). IORGA, S. D. VI, 153, cf. DL, DM, DEX. ◊ (Ca epitet depreciativ, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Vulpărie de muiere ca asta nu ți-au văzut ochii, de cînd ești!* UDRESCU, GL.

2. Loc cu multe vizuini de vulpi **(I 1);** loc în pădure unde se adună vulpile. *Tîlharii, ziua, stăteau ascunși în vulpării și în desimi.* CAMILAR, C. 28. *Poteraşii puşcau în găurile vulpăriei.* id. ib. 34, cf. DL, DM. *O poți vîna la „vulpărie", la dib, la chemătoare, la vizuină.* VÎN. PESC. 1964, nr. 2, 8, cf. DEX, SCL 1979, 99, ALIL XXX, 328. ♦ (Regional; în forma *hulpărie*) Vizuină de vulpe **(I 1)** (Pipirig – Tîrgu-Neamț). Cf. ALR II 4 966/551.

– Pl.: *vulpării.* – Și: (regional) **hulpărie** s. f.

– **Vulpe** + suf. *-ărie.*

VULPĂȘÍȚĂ s. f. (Mold.) Vulpe **(III).** Cf. H III 385, ALIL XXII, 62, 74, XXIX, 250, 251, 258. ◊ (Adjectival) *Coarnă vulpășiță.* BORZA, D. 182.

– Pl.: *vulpășițe.* – Și: **vulpoșíță** (ALIL XXII, 62, 74, XXIX, 251), **hulpășíță** (H III 385, ALIL XXIX, 250), **hulpojíță** (ALIL XXIX, 250) s. f.

– De la **vulpe.**

VULPĂU s. m. (Regional) **1.** Vulpoi **(I 1).** Cf. SFC IV, 166, 169.

2. (În forma *hulpău*) Epitet pentru un om cu părul roșu. Com. din STRAJA – RĂDĂUȚI.

– Pl.: *vulpăi.* – Și: **hulpău** s. m. Com. din STRAJA – RĂDĂUȚI.

– **Vulpe** + suf. *-ău.*

VÚLPE s. f. **I. 1.** Mamifer carnivor sălbatic, din familia canidelor, de mărimea unui cîine, cu blana deasă, roșcată, cu coada lungă și stufoasă, cu urechile ascuțite și cu botul îngust, care se hrănește mai ales cu animale mici și cu păsări; vulpoaică, (regional) șulpe **(1)** (*Vulpes vulpes*). *Ei în deşertu cerşiră sufletul mieu se între suptu fundul pămîntului, se pridădească-se în mărule armelor, parte vulponilor (vulpilor* C, *vulpilor* H, *vulpilor* D) *sîntu.* PSALT. 119. *Vulpile viezuini au și păsările ceriului cuiburi.* CORESI, EV. 251, cf. id. PS.161/7. *Cine va mînca carne de lup... sau de vulpe... post 4 ai.* PRAV. LUCACI, 163. *O vulpe hitleană nemeri de-și uda coada în apă și scutura pre foc.* MOXA, 354/37, cf. PRAV. GOV. 49^{r}/12. *Vulpile făcuse într-însă viedzunii.* VARLAAM, C. 225. *Cela ce va întinde lațuri... pentru să vinedze jiganii, lupi sau vulpi..., de să va prileji să să prindză vreun dobitoc dumeasnic și de va și muri acolia..., să nu aibă nice o pagubă.* PRAV. 18. *Vulpile viezunii au și păsările ceriului cuibure.* N. TEST. (1648), 10^{v}/18. *Hulpile noaptea părți să le facă Și dzua pasări să nu le treacă.* DOSOFTEI, PS. 203/1. *Prindeți noao vulpi mici stricînd viile și viile noastre înfloresc.* BIBLIA (1688), 453^{1}/25. *Denaintea leului mai aproape acelea jiganii sta..., precum este... ursul, lupul, hulpea, ciacalul.* CANTEMIR, IST. 26, cf. id. I. I. I, 130, ANON. CAR. *S-ar cădea cei vînători să să dumirească că nu este iepure, ce o vulpe* (a. 1694). FN 36, cf. LEX. MARS. 252. *Legînd foc în coadele vulpilor, au ars spicele vrăjmaşilor.* ANTIM, O. 271. *Zise leul: Jup(î)neasă vulpe, cine te-au învățat să faci așa?* (cca 1705). GCR I, 353/13. *Blan(ă) pîntece da vulpe* (a. 1777). FURNICĂ, I. C. 44. *Pre urși și pre lupi, nefiind mai mari decît nişte vulpi cu mult, acolo unde le află, acolo le și îngroapă.* HERODOT^{2}, 106, cf. KLEIN, D. 457. *Acoloși,... zisă notariul, a fi fost om viclean și îl aseamănă cu vulpile.* MAIOR, IST. 75/31, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Vulturele și vulpea... au rînduit ca să şează aproape* (a. 1812). GCR II, 210/33, cf. ȘINCAI, în DR. V, 562, ȚICHINDEAL, F. 2/1. *Iepurii, deşchizînd război împotriva vulturilor, au rugat pe vulpi să le fie spre ajutoriu.* GOLESCU, P. 131/21, cf. 156/22, LB. *Vulpea, ca o jupîneasă,... Ieşise la primblare.* HELIADE, O. I, 124, cf. I. GOLESCU, C. *În serbătoarea Ceresei se ardea și... o vulpe.* BOJINCĂ, A. I, 102/23. *Să se găsască carne de vulpe și, uscîndu-să, să se facă prav.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 41/7. *În munți sînt: urși, lupi, vulpi, rîși.* GENILIE, G. 187/21. *Vulpea găbui găina cu puii ei.* SĂULESCU, GRAM. ROM. II, 27/21, cf. VALIAN, V. *Se plînge că n-are blana... unei vulpi... Sau vîrtutea unui taur.* CONACHI, P. 267, cf. ISER. *Unul, avînd odată furat un pui de vulpe..., a răbdat și a preferit să moară ca să nu se dea de fur.* ARISTIA, PLUT. 129/14, cf. POLIZU. *Astfel sînt fii ce Jiul naște... Și-n vizuine de vulpi se vîr.* BOLLIAC, O. 138. *În culcuș de vulpe vede Pui de corb nezburători.* ALEXANDRESCU, O. I, 222. *Un număr... mare de lupi și vulpi au fost trofeele primelor două zile ale vînătorii domnești.* SION, P. 162. *Vulpea... vede și simte cursa întinsă.* FILIMON, O. I, 132, cf. PETRI, V., PONTBRIANT, D., HASDEU, I. C. I, 169, COSTINESCU, CIHAC, I, 321, LM. *Unele animale sînt lei; celelalte pot fi cum vor voi: vulpi, papagali.* MAIORESCU, CR. II, 370. *Observînd un cîne, un lup,... o vulpe nu putem să nu credem că aceste... fiare sînt rude.* CONTEMPORANUL, I, 7, cf. 87. *Unde-i boul lui cuminte, unde-i vulpea diplomată?* EMINESCU, O. I, 31. *Hoața de vulpe a aruncat o mulțime de peşte pe drum.* CREANGĂ, ap. IORDAN, STIL. 58. *Au simțit vreo vulpe prin împrejur.* SLAVICI, O. I, 125. *Închelbără un rînd de haine... alcătuite din nişte piei de vulpe.* ISPIRESCU, L. 136, cf. 336. *Se vedea cum năvăleau vulpile cu făclii aprinse, legate la coadă, în holdele filistenilor.* CONTEMPORANUL, II, 106. *Nu uita... de corbul Și de vulpea lui Esop.* COȘBUC, B. 163. *A venit la dînsa o vulpe.* MARIAN, O. I, 157. *Activa mult importul..., întroducîndu-se din Rusia blănuri de jder,... vulpe, samur.* ARHIVA, I, 44, cf. CONV. LIT. XXIII, 347, DDRF. *Blana din față a acestei haine, la preoți, la dascăli de biserică, este în genere de vulpe.* MANOLESCU, I. 183, cf. ENC. ROM., BARCIANU, JAHRESBER. IX, 186, ALEXI, W., CANDREA, Ț. O. 13, 14. *După urmărirea de vulpe..., vine rîndul pescuitului „din al apei fund".* IORGA, P. A. II, 121. *Vulpile codane, cu blana împlinită de iarnă, sar sprintene încoace și-ncolo.* ANGHEL – IOSIF, C. L. 169, cf. TDRG. *Contomanul e o haină de iarnă rară..., blănit cu blană de oaie, iar pe la gît și piept are margini de blană de vulpe.* PAMFILE, I. C. 357, cf. id. CR. 189. *În tătari... și-n vulpi... săgețile tale se duc fermecate.* DELAVRANCEA, O. II, 105, cf. PĂCALĂ, M. R. 28. *Vulpea stă lîngă vizuină și nu se-ndură să meargă la vînat.* GÎRLEANU, L. 92, cf. RESMERIȚĂ, D. *Lucru rațional fu... să se prăsască pe acest pămînt... animale sălbatice, ca cerbi, căprioare, vulpi, jderi.* N. A. BOGDAN, C. M. 18. *Pieile de urs, de lup, de vulpe... se întrebuințează cu mult folos.* RĂDULESCU-

CODIN, M. N. 98, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, SIMIONESCU, F. R. 27, 40. *Vulpi cu paşi de pîslă... părăseau prudenţa şi-şi încercau norocul dînd tîrcoale volierelor.* VOICULESCU, P. I, 63, cf. DS. *Vînează reni şi lupi, vulpi roşcate şi vulpi cu guler castaniu.* SADOVEANU, O. XXI, 236, cf. DAN, U. 9. *Trec vulpile toamnei furiş, prin păduri, Roşcate, gălbuie şi sure.* PILLAT, P. 223, cf. ENC. AGR. *Iarna, femeile purtau ghebe negre sau vinete cu plimbul de piele de vulpe sau de hîrşie neagră de miel.* MOROIANU, S. 11, cf. STOICA, VÎN. 29, SCRIBAN, D. *În jurul gîtului avea blană de vulpe.* APOLZAN, P. I. 167. *M-a întrebat dacă vreau să primesc o piele frumoasă de vulpe.* ULIERU, C. 1. *Vulpile tundrei se deplasează după lemingiii nordului.* BĂCESCU, PĂS. 199. *Frunzele cad, ca în toamnele trecute, blana de vulpe reapare subt bărbia plină.* ARGHEZI, S. XVII, 123. *Cu rădăcina pisată şi amestecată cu mămăligă se otrăvesc cîinii hoinari, vulpile, bursucii.* FLORA R. P. R. II, 498. *Vulpile, viezurii, dihorul şi alte animale îşi sapă vizuinele lor în sol.* CHIRIŢĂ, P. 394. *Izbuti să împuşte o vulpe roşcată.* TUDORAN, P. 607, cf. LTR[2], DL, DM. *Ţăranul... era obligat să vîneze vulpi, pisici sălbatice şi mistreţi pentru moşier.* JOJA, S. L. 263, cf. ZOOLOGIA, 177, DER. *Vulpea dă prilej de vînători pasionante, care rămîn neşterse în amintire.* VÎN. PESC. 1964, nr. 2, 8. *Vulpile, vulpile! Trec vulpile! Înoată de-a curmezişul!* BĂNULESCU, I. 36, cf. M. D. ENC, DEX, L. ROM. 1976, 137, 139, ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 14/4, SCL 1979, 99, IVĂNESCU, I. L. R. 404. *Din autobuz am zărit două vulpi roşcate, cu urechi ascuţite şi ochişori rotunzi.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1999, nr. 2, 15/3, cf. H IV 85, VAIDA. *Dădură de o urmă de vulpe plină cu apă de ploaie.* STĂNCESCU, B. 43. *A mers măinăinte, s-a-ntîlnit cu vulpea.* GRAIUL, I, 42. *La mal păştea un bou străjuit de o vulpe.* FURTUNĂ, C. 88. *Iacă-tă vulpanul şi cu vulpea în marginea prelucii, pitiţi după o tufă de păducel.* PLOPŞOR, C. 20, cf. com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI. *Şerpele, nebăgînd în samă vicleşugul vulpii, se trase în văgăună.* ŞEZ. XXIII, 108. *Vulpili o mîncat tărîţăli.* ARH. FOLK. III, 82, cf. CHEST. V 173a/62, ALR I 1 168, ALR II/I MN 113, 2 850/284, ALR II 4 966, 6 537/228, ALR SN III h 680/872, A III 18, V 27, IX 3, 4. *Ţîganu n-o vorbit de hulpe.* O. BÎRLEA, A. P. II, 561, cf. NALR – O III MN 240, 1361, ALR – M III h 583, h 584. *Să prindem soboli şi rîşi, Să-mpuşcăm vulpi, lupi şi urşi.* NUNTA, 32, cf. NALR – B III h 443, h 444, h 448. ◊ (În proverbe şi zicători) *Vulpea bătrînă nu să sperie dă cursă.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 702. *Vulpea părul îşi schimbă, iar năravul niciodată.* id. ib., cf. LM, DDRF. *Guşa vulpei albă, dar coada ei roşie* (= mina surîzătoare a omului făţarnic ascunde gîndurile înveninate ale acestuia). Cf. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 704. *Şi vulpea cu guşa albă!,* se spune despre un bătrîn viclean. Cf. id. ib., DDRF. *Vulpea putere ca leul nu are, dar cu vicleniile ei întrece puterea leului.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 706. *Vulpea pă spate să-ntinde,* se spune despre un om prefăcut şi viclean. Cf. id. ib. *Vulpea păzitor găinilor.* id. ib. *Vulpea, după moarte, dă cojocari are parte.* id. ib. 707. *Unde vulpea nu ajunge, zice că-i ajunge,* se spune despre cei care renunţă (uşor) la ceea ce nu pot dobîndi. Cf. id. ib. 705, DDRF. *Îmbracă pă leu în piele dă vulpe, că unde nu va putea leul, vulpea să biruiască* sau *unde să sparge pielea dă lup, cîrpeşte-o cu piele dă vulpe, unde puterea nu ascultă, vulpea ajută* (= foloseşte-te de vicleniе şi de ipocrizie atunci cînd prin putere nu-ţi poţi realiza planurile). Cf. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 504, 510, 708. *Vulpea unde n-ajunge zice că-i pute* sau *vulpea cînd n-ajunge la găini zice că sînt spînzurate, vulpea cînd n-ajunge la struguri zice că sînt acri,* se spune despre o persoană care, atunci cînd nu poate obţine un lucru, se preface că nu-l doreşte. Cf. id. ib. 704, NEGRUZZI, S. I, 250, BARONZI, L. 60, DDRF, TDRG, CADE, IZV. XVII, 193, UDRESCU, GL., ZANNE, P. I, 705. *Vulpea cînd să prinde, să prinde de cîte patru picere.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 707. *Vulpea cu făţarnicul pereche din fire.* id. ib. VIII, 168. *De multe ori clonţul corbului şi al vulturului ochiul vulpei s-au văzut scobind* (= deseori cel drept şi îndrăzneţ reuşeşte să învingă pe cel făţarnic şi viclean). Cf. CANTEMIR, IST. 45, ZANNE, P. I, 438. *Vulpea nu se sperie de ăl de să laudă seara, ci de ăl de mînecă dimineaţă* sau *vulpea nu se teme de vînătorul care se laudă seara* (= nu trebuie să ne speriem de vorbele oamenilor, ci de faptele lor). Cf. PANN, P. V. III, 51/24, ZANNE, P. I, 706, IX, 735. *Vulpea cît e de vicleană şi de multe ori cade în cursă cu toate picioarele ei.* PANN, P. V. I, 78/27, cf. CADE, ZANNE, P. I, 706. *Păzeşte gîştele cînd vezi că le descîntă vulpea.* Cf. BARONZI, L. 49, ZANNE, P. I, 480. *În putina cu argăseală se întîlneşte lupul şi vulpea* (= cei cu deprinderi rele sfîrşesc prin a fi pedepsiţi). Cf. HEM 1568, ZANNE, P. V, 15. *Vulpea cu cercei,* se spune despre o femeie prefăcută şi şireată. Cf. DDRF, ZANNE, P. I, 709. *Vulpea e vicleană, dar mai viclean e cel ce o prinde.* ZANNE, ap. CADE. *La mîncare lup şi la treabă vulpe,* se spune despre un om leneş, care mănîncă mult şi lacom. Cf. id. P. III, 637, 638. *Vulpea găini visează.* id. ib. IX, 736. *Vulpea care doarme nu prinde găini,* se spune despre un om leneş. Cf. id. ib. 736, 737. *Vulpea bătrînă nu se prinde ca păsăruicile mici.* id. ib. 736. *Vulpea, după ce a îmbătrînit, s-a făcut găinăriţă.* id. ib. 735. *A prins vulpea (la) rană,* se spune, ironic, despre o persoană care face mare caz de o boală sau de o afecţiune oarecare foarte uşoară. Cf. PAMFILE, J. II, 172, L. COSTIN, GR. BĂN. II, 30, ZANNE, P. I, 709, IX, 738, SCL 1979, 99. *Cînd oi videa Vulpea cu papuci Umblînd după puici* (= niciodată). Cf. TEODORESCU, P. P. 333, ZANNE, P. I, 709. *Latră vulpea,* se spune atunci cînd afară este ger mare. Cf. UDRESCU, GL. *Mînă(-ţi), vulpe, coada!,* se spune atunci cînd cineva se codeşte la o treabă. Cf. CIAUŞANU, GL., IZV. XI, 261. ◊ (În ghicitori) *Ană codană, Cît vreai prin poiană, Dar prin cotecior hai încetişor (Vulpea).* ŞEZ. XVIII, 147. *Sus bute, Jos bute, La mijloc coadă de vulpe* (Trestia). GOROVEI, C. 369. *Butii peste butii, Sus coadă de vulpi (Trestia).* id. ib. *Merge iarna pe poiană Şi-i gătită ca ş-o doamnă (Vulpea).* id. ib. 398. *Lică strigă de la gard S-o păzească de cîni, Că nu se teme de găini (Vulpea).* PAMFILE, C. 36. *Îmbrăcată-i ca o doamnă Şi se plimbă prin poiană (Vulpea).* id. ib. *Iese dracul din coteţ Şi nu-l prinde nici c-un preţ (Vulpea).* id. ib. ◊ (Ca termen de comparaţie sau în construcţii comparative, cu aluzie la şiretenia, vicleniа animalului, la agerimea ochilor lui etc.) *Prorocii tăi, Israil, ca vulpile în pustiu n-au stătut întru întărire.* BIBLIA (1688), 541[1]/29. *Ca o prea vicleană vulpe, cu*

amăgele şi vicleşuguri, a isprăvi s-au căznit. CANTEMIR, HR. 22. *Întocmai ca vulpea ce vede şi simte cursa întinsă, zîmbi cu amărăciune.* FILIMON, O. I, 132. *Greaca era vicleană ca o vulpe.* id. ib. *Aude ca o vulpe.* HASDEU, ap. DDRF. *Patrioţii! Virtuoşii, ctitori de aşezăminte. . . , Cu evlavie de vulpe, ca în strane, şed pe locuri Şi aplaudă frenetic.* EMINESCU, O. I, 150. *El umbla neastîmpărat pe la marginea oraşului, ca vulpea împregiurul coteţului.* SLAVICI, O. I, 327. *Cu blîndeţea lui de vulpe, un visternic de colaci Milostenie de pîine şi de brînci dă la săraci.* BELDICEANU, P. 123. *Golia rămase tot ce era, fire de vulpe şireată şi trădătoare, îmbrăcată în chip de om.* ARHIVA, I, 548. *Socru-tău ţi-a dat de ajuns, zise Zenobia cu ochi de vulpe.* REBREANU, I. 278. *Zîna Zorilor... are ochi care răpesc mînţile, ochi de buhă, faţă de vulpe.* CĂLINESCU, B. 85. *Ca vulpea în pustie petrece.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 709. *Fîţîie coada, ca vulpea, în toate părţile* sau *umblă, ca vulpea, cu coada în toate părţile,* se spune despre o persoană linguşitoare. Cf. PANN, P. V. III, 63/15, ZANNE, P. I, 432, IX, 737. *Are văz de lup şi auz de vulpe.* PANN, P. V. III, 22/14, cf. ZANNE, P. I, 531. *Aude ca o vulpe.* HEM 2112. *Ca vulpea care şi-a ros coada,* se spune despre o persoană care îşi consideră un cusur drept o calitate. Cf. ZANNE, P. I, 708. *Trage cu urechea ca vulpea.* id. ib. IX, 737. ◊ (Ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Ce vulpe de om!* POLIZU. ◊ *Vulpe argintie* (sau, învechit, *de Mosc*) = specie de vulpe **(I 1),** cu blana neagră cu luciu argintiu, care trăieşte, în stare naturală, în regiunile polare (*Vulpes fulva argentata*). *Nărocul lui s-au tîmplat o blană de hulpe de Mosc neagră, prea bună şi scumpă.* NECULCE, L. 43. *Doao blane de vulpe de Moscu, foarte negre şi frumoase, amînduao făcea 40 de pungi de bani.* R. POPESCU, CM I, 419. *2 blane de vulpe de Moscu... s-au trimes paşei de la Timişoar(a)* (a. 1695). IORGA, S. D. V, 370. *Vulpi de Mosc, de 7: un leu* (a. 1726–1733). N. A. BOGDAN, C. M. 158, cf. ENC. AGR., LTR2, DER, M. D. ENC., DEX. *Vulpe polară* (sau *albă*) = specie de vulpe **(I 1),** cu blana de culoare brună sau cenuşie-albăstruie, vara, şi albă, iarna, care trăieşte în regiunile polare (*Vulpes lagopus*). Cf. ENC. ROM. *Îşi comandă o blană de vulpe albă.* CĂLINESCU, S. 255. *Vulpea preriilor* = specie de vulpe **(I 1),** de talie mai mică, cu blana roşcată, care trăieşte în stepele din jurul Mării Caspice şi din Mongolia (*Vulpes corsac*). Cf. ENC. ROM. ◊ (Regional) *De-a vulpea* = joc de copii, în care jucătorul care îndeplineşte rolul vulpii este fugărit de ceilalţi copii care au rolul de copoi, pînă cînd este prins. Cf. PAMFILE, J. I, 52, H X 586, XII 43, 229. ◊ Expr. **A tocmi vulpea din pădure** = a negocia **(1)** un lucru pe care nu-l ai (la îndemînă); a se lăuda înainte de a fi sigur de o reuşită. *Să nu mai tocmim vulpea din pădure; să nu ne mai certăm pe ceea ce nu are nimeni dintre noi.* BOLLIAC, O. 227, cf. DL, DM, DEX. (Cu parafrazarea expresiei) *Vulpea în pădure şi pielea i-o tocmim în tîrg.* I. GOLESCU, ap. ZANNE P. I, 703. *Vulpea în pădure şi el îi vinde pielea în tîrg.* PANN, P. V. III, 78/6. *Vorba în tîrg şi vulpea în pădure.* BARONZI, L. 50. *Tocmeala în tîrg şi vulpea în pădure.* id. ib. *Socoteala în tîrg Şi vulpea în crîng.* ZANNE, P. V, 603. **A(-i) intra** (cuiva) **vulpea în sac** = a nu mai şti ce să facă; a se nelinişti, a se speria (de consecinţele unei fapte săvîrşite). *Zmeii, cînd auziră una ca asta, le intră vulpea în sac.* ISPIRESCU, ap. TDRG. *Dîndu-mă jos din căruţă, bag de samă că ea are No. 13. Atunci mi-a intrat vulpea în sac. Socoteam că trebuie neapărat să mi se întîmple vreun neajuns.* CONV. LIT. XVIII, 194, cf. ALEXI, W., CADE, IORDAN, STIL. 327, ZANNE, P. I, 708, IX, 737. **A umbla cu vulpea în sac** = a încerca să înşele, să păcălească pe cineva. *Umblaţi cu vulpea-n sac!* CARAGIALE, O. III, 33. (Glumeţ) **A prinde vulpea de coadă** = a fugi (pentru a scăpa). *Apare deodată-n faţa mea Vasumati, regina, şi cu putere-mi ia Paleta şi penelul, ba vreau să mă şi bată. – Ş-ai prins de coadă vulpea?* COŞBUC, S. 161. (Învechit) **Ochi** (sau **ochişori**) **de vulpe** = galbeni. *Îi mai unsei osia cu vreo cîţiva ochi de vulpe, ca să mă lase în pace.* GORJAN, H. IV, 31/13. *Are în palmă, să-i scuipe, La ochişori d-ăi de vulpe.* PANN, P. V. II, 128/16, cf. DR. XI, 143, BARONZI, L. 149, ZANNE, P. II, 725. **A avea ochi** (sau **ochişori**) **de vulpe** = a fi bogat. Cf. DDRF, ZANNE, P. I, 709, IX, 738. **A fi îmbrăcat în piele de vulpe** = a fi viclean, prefăcut, ipocrit. Cf. ŢICHINDEAL, ap. ZANNE, P. I, 709, DDRF. **Vulpea bearcă,** se spune pentru a caracteriza o întîmplare incredibilă. Cf. ODOBESCU, ap. IORDAN, STIL. 293. (Regional) **A fi la vulpe** = a se îmbăta. Cf. I. CR. II, 247, DM. **A prinde vulpea** = a-şi aprinde haina. Cf. CIAUŞANU, V. (Argotic) **A beli** (sau **a jupui**) **vulpea** = a vomita (după o beţie). Cf. COSTINESCU, ARHIVA, XXXIII, 255, IORDAN, STIL. 334, SCL 1979, 99. ◊ (Adjectival) *Bătrînii orăşeni sînt mai vulpi şi pe mulţi îi găseşti prefiraţi şi făţarnici.* JIPESCU, ap. CADE. *La chemat trebuie să fii mai vulpe decît vulpea.* SIMIONESCU, F. R. 28. *De ce se lasă să-l poarte de nas o muiere vulpe?* ARH. OLT. V, 56. ♦ P. restr. (Învechit) Carne de vulpe **(I 1).** *Cine va mînca lup sau vulpe sau cîine sau pisică... să se pocăiască.* PRAV. GOV., ap. CCR 147/24.

2. Blana prelucrată a vulpii **(I 1);** obiect de îmbrăcăminte confecţionat din această blană. *Aprodzii de divan... cu cabaniţă cu jder şi cu hulpi îmbrăcaţi.* M. COSTIN, LET. I, 257/29. *Contăş cu soboli n-au îmbrăcat trii ani, ci numai cu hulpi.* NECULCE, L. 17. *1 tămbar agravanu de postav subţir(e) cu hulpi* (a. 1696). IORGA, S. D. VII, 213. *Pentru vulp(i) să-i iai ban* (a. 1725). id. ib. XII, 30. *14 vulpi 1 leu* (a. 1726 – 1733). N. A. BOGDAN, C. M. 158. *Thrachii în cap avea vulpi, şi oştea şi cu platoşă şi cu haini pestriţă.* HERODOT[2], 358. *În vremea Radului Mihnea Voievod... ei purtau... cabaniţă cu jder şi cu hulpi.* BĂLCESCU, M. V. 650, cf. POLIZU. *Se arătă înaintea junelui un arnăut îmbrăcat... cu tătarcă roşie, blănită cu vulpe.* FILIMON, O. I, 99. *Cine să fie acest blagoslovit creştin încoronat cu căciulă brumărie şi înfăşurat cu contăş de vulpe?* ALECSANDRI, T. 1114. *Pisicile întocmai se argăsesc ca vulpile.* PAMFILE – LUPESCU, CROM. 210, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Comisoaia Ilisafta se întinse în lungul divanului. . . , strîngînd pe sine scurteica de vulpe.* SADOVEANU, O. XIII, 87. *Sta învălită în strai de vulpe jupîneasa Candachia.* id. ib. 132, cf. SCRIBAN, D., NOM. MIN. I, 23, DL, DM. *Dă o scurtă de vulpi roşcate ca para focului.* VÎN. PESC. 1964, nr. 2, 8. *Negustorul, cu tichie de vulpe..., este asimilat cu evreul.* IST. T. I, 75, cf. M. D. ENC., DEX. *Iarăşi vă*

dăruiască Dumnezeu domniilor voastre: Contăşe cu lupi, Caţaveici cu hulpi. NUNTA, 215.

3. Fig. Persoană vicleană, şireată (v. şiret [3]). Cf. I. GOLESCU, C. *Ce folos că eşti frumoasă..., Că-mi eşti vulpe cam şireată, Care-nşală lumea toată.* PANN, ap. CADE. *Scelerați mai sînt şi alţii, nu sînt singur berc de coadă. Mai sînt şi alte vulpi infame.* ARISTIA, PLUT. 319/19. *Aceste vulpi cu două picioare, care întrec în ipocrizie şi vicleşug pe cele cu patru picioare,... petrec împreună cu servitorii.* FILIMON, O. I, 95, cf. COSTINESCU, LM. *Vulpea şireată voia să-ţi dea pe fiică-sa, fiindcă unui socru nu-i poţi cere socoteli aşa de amănunţite asupra epitropiei.* CONV. LIT. XXII, 403. *Dacă... relaţiile între cele două partide ar fi fost aşa de încordate, se putea să nu fi simţit nimic vulpea fină care era Iordachi Ruset?* IORGA, L. I, 315. *Tăcea, sperînd... că o să-i piară de sub ochi vulpea aceea venetică, cu vorbă veninoasă.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 128, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Cuscra e vulpe bătrînă şi va şti ea să se ferească.* DAN, U. 12, cf. IORDAN, STIL. 202, SCRIBAN, D. *Principele care vrea să întemeieze un stat va trebui să fie vulpe pentru a evita cursele şi leu pentru a băga groaza în lupi.* OŢETEA, R. 223. *Eşti tînăr încă, naiv, ăsta e vulpe bătrînă, îşi face treburile cu dumneata.* CĂLINESCU, E. O. I, 290. *Lucrezi muteşte, hoţomanule, – îl mustră Stănică, amical – eşti vulpe bătrînă, las' că te ştiu eu.* id. ib. II, 178. *Trebuie să ştii sigur dacă marele logofăt... e o vulpe cu adevărat.* CAMIL PETRESCU, O. I, 195. *Avocatul Hîrtopan, bătrîna vulpe naţional-ţărănistă,... trebuia să rămînă conducătorul partidului manist.* BENIUC, M. C. I, 24, cf. DL, DM, L. ROM. 1959, nr. 1, 32, M. D. ENC, DEX, H II 80, 253. *Cît ai clipi, vulpea dracului a şi fost în pod.* ŞEZ. V, 9 cf. ZANNE, P. I, 709, IX, 738.

4. (Art.; popular) Numele unei hore nedefinite mai îndeaproape; melodie după care se execută această horă. Cf. VARONE, D. 156.

5. Compuse: (Iht.) **vulpe-de-mare** (sau **-marină**) = peşte de mare, asemănător cu calcanul, cu corpul rombic, acoperit cu plăci osoase prevăzute cu cîte un spin; vatos (*Raja clavata*). Cf. LB, LM, CONV. LIT. XXIII, 347, BARCIANU, CADE, LTR[2], DL, DM, ZOOLOGIA, 112, DER, M. D. ENC., DEX, CL 1986, 28.

(Zool.) **vulpea-deşertului** = fenec (*Fennecus zerda*). Cf. M. D. ENC., DEX; (învechit) **vulpe-aurie** (sau **-galbenă, -roşie**) = şacal **(1)** (*Canis aureus*). Cf. CONV. LIT. XXIII, 347, ENC. ROM.

II. (Mold. şi Bucov.; adesea construit cu verbe ca „a cere", „a plăti") Dar în vin, în rachiu sau în bani pe care flăcăii din satul miresei îl pretind mirelui; (regional) vadră **(3).** *În Moldova, mai mult în partea de sus,... cer hulpea.* SEVASTOS, N. 161. *Plăteşte..., fără cea mai mică împotrivire, vulpea cerută.* MARIAN, NU. 603, cf. DDRF, TDRG, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX, ŞEZ. III, 16.

III. Varietate de struguri, cu ciorchinele lung, cu boabele dulci, de culoare roşie înainte de coacere (înşelătoare la privire), care produce un vin roşu; (regional) vulpăşită, vulpeancă, vulpişoară **(II),** vulpoaică **(II 1),** vulpoaie **(II).** Cf. I. IONESCU, P. 264, HEM 2104, BARONZI, L. 94, JIPESCU, O. 53, DDRF, TDRG, RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U. *Avusese o vie, numai vulpe şi mischet, la Dealul-Mare.* BASSARABESCU, ap. CADE, cf. ENC. AGR., DL, LTR[2] III, 82, DM, BORZA, D. 183, C. GIURESCU, P. O. 95, DEX, H II 11, 58, 115, 125, 165, 193, 218, III 65, IV 8, VII 26, XII 19, XIV 41, ALIL XXII, 62, 70, 74, 82, XXIX, 218, 219, 249, 256. ◊ (Cu determinări care indică felul) *Vulpe neagră.* I. IONESCU, P. 264. *Vulpe bătută.* ENC. AGR. I, 493. *Vulpe roşie bătută* C. GIURESCU, P. O. 95. *Vulpe roşie.* H XI 349. *Vulpe seină.* ALIL XXIX, 250. *Vulpe neagră bătută.* ib. ◊ (Adjectival) *Poama vulpe este roşietică, foarte dulce şi bună de păstrat.* PAMFILE, I. C. 217. *Unele gospodine culeg, înainte de culesul viei, din speciile cari au bobiţele mai tari, precum sînt strugurii de poamă coarnă, verde, mare, vulpe.* id. ib. 240. *Localnicii îi zic „poamă vulpe".* C. GIURESCU, P. O. 95. *Struguri vulpe.* H V 97. *Poamă vulpe.* ib. XII 105. *Strugure vulpe.* ALIL XXIX, 249. *Poamă hulpe.* ib.

IV. 1. (Bucov.) Ferestruică în acoperişul casei (prin care iese fumul din pod). Cf. PAMFILE, I. C. 440, DL, DM, DEX, com. din STRAJA – RĂDĂUŢI.

2. (Regional) Dispozitiv care se fixează pe uluc pentru a micşora viteza de alunecare a buştenilor. Cf. CIUPALĂ, ap. ARVINTE, TERM. 85. *Cînd pantele sînt prea repezi, se va asigura micşorarea vitezei lemnelor..., se va arunca pe scoc cenuşe, pămînt ars ori pietriş sau se vor construi piedicile denumite vulpe sau lup.* PREV. ACCID. 38.

3. (Regional) Orificiu în scocul morii **(1),** prin care iese apa, cînd vine prea multă pe uluc (Borşa). Cf. GLOSAR REG.

4. (Regional) Canal secundar la hait (Borşa). Cf. GLOSAR REG.

– Pl.: *vulpi* şi (regional) *vulpe* (ALR I 1 168/24, 77, 80, 231, 278, 480, 708, 710, 720, 960), *vulpii* (ib. 1 168/9, 28, 35, 49, 305, 837, 860). – Şi: (învechit şi regional) **húlpe,** (regional) **vúlpie** (TDRG, NALR – O III MN 240, 1 361/936, 949, NALR – B III h 443, h 444; pronunţat *-pi-e*), **úlpe** (ALR I 1 168/679) s. f.

– Lat. **vulpes, -is.**

VULPEÁN, -Ă adj. (Învechit, rar; despre oameni) Viclean **(1).** (Fig). *E rea acea vulpeană, ascunsă despoţie, Ce-n planuri şovăite,... Sub mască de credinţă, confrate se preface Şi-ţi sapă... străbunul edifiţiu.* HELIADE, în L. ROM. 1959, nr. 1, 32.

– Pl.: *vulpeni, -e.*

– **Vulpe** + suf. *-ean.*

VULPEÁNCĂ s. f. (Bot.; prin Olt.) Vulpe **(III).** Cf. ALIL XXIX, 250.

– Pl.: *vulpence.*

– **Vulpe** + suf. *-eancă.*

VULPENÉSC, -EÁSCĂ adj. (Rar) **1.** Vulpesc **(I 1).** Cf. ŞĂINEANU, D. U.

2. Fig. Vulpesc **(I 2).** Cf. ŞĂINEANU, D. U.

– Pl.: *vulpeneşti.*

– **Vulpan** + suf. *-esc.*

VULPÉNIE s. f. Şiretenie[1] **(1);** şiretlic **(1).** *Numai vulpenia ciarlatanilor, pe de o parte, şi innoranţa popolilor, pe de o parte, zic că această desfruntată*

meserie este politică. HELIADE, O. II, 54. *S-au dus zilele voastre, zile de asuprire, De dol..., de nedreptate, de crime, vulpenii..., Căci va domni viața și morții vor fi vii.* id., în L. ROM. 1959, nr. 1, 32. *Rudolf, împăratul nemților,... căuta prin mijloace viclene să bată pe turci; pentru aceasta întrebuința toate vulpeniile.* ISPIRESCU, M. V. 34, cf. DDRF. *Nesocotința, disprețul și vulpenia bătrînilor contra tineretului.* JIPESCU, ap. TDRG, cf. PAMFILE, J. III, 96, PASCU, S. 242, CADE, DL, DM, L. ROM. 1959, nr. 1, 32, DEX.

– Accentuat și: (învechit) *vulpeníe.* L. ROM. 1959, nr. 1, 32. – Pl.: *vulpenii.*

– **Vulpe** + suf. *-enie.*

VULPÉSC, -EÁSCĂ adj. **I. 1.** Care aparține vulpii **(I 1),** de vulpe, specific vulpii, privitor la vulpe; (rar) vulpăresc, vulpenesc **(1),** (învechit, rar) vulpin **(1).** Cf. PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 321, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM. *Începutul lui Mărțișor e vremea cînd în cumpăna firii vulpești intra buzna împerecherea.* VÎN. PESC. 1964, nr. 2, 8. *La vremea asta, neamul vulpesc se află în necontenită mișcare și frămîntare.* ib. *Vulpea se oprește,... cumpănește parcă ceva în mintea ei vulpească și... face cale întoarsă.* ib. 1964, nr. 8, 15, cf. M. D. ENC., DEX. *În valea hulpască Iacă să-ntîmpla Un hoț ș-un șoican Calari pi-on cal.* VASILIU, C. 68.

2. Fig. (Despre fizionomia, manifestările etc. oamenilor) Care trădează viclenie, prefăcătorie, perfidie; care denotă, exprimă abilitate, subtilitate; (rar) vulpenesc **(2).** V. șiret[3]. *Inorogul,... cu cînești cocirituri și hulpești măgulituri, înainte-i i să arătă.* CANTEMIR, I. I. II, 19. *Chir Lupu, -mflat în sine de lauda vulpească, Veni pînă aproape ast nume să citească.* HELIADE, O. II, 119. *Lupul, umflat în sine de lauda vulpească, Veni pînă aproape, numele să-l citească.* ALEXANDRESCU, O. I, 344, cf. PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 321. *Amîndoi cu ochii vulpești care te fură p-ascunsele.* ap. TDRG, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D. *Ochi vulpești.* ȘĂINEANU, D. U., cf. CADE. *Față vulpească.* SCRIBAN, D., cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Rar; despre oameni) Care știe să profite de naivitatea sau de buna-credință a celor din jur, pentru a-și atinge scopurile pe căi ocolite. V. șiret[3]. *Un ritor... lingușitor sau mai frumos vulpesc... făcu mare laudă.* ȚICHINDEAL, F. 278/20, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

3. (Regional; despre nisip) Mărunt, fin (Slivilești – Strehaia). GL. OLT.

II. (Regional; despre struguri) Care are ciorchinele lung, cu boabele dulci, de culoare roșie înainte de coacere (înșelătoare la privire), care produce un vin roșu. *Poamă ulpească.* H XIV 463. *Struguri de poamă vulpească.* ib. XV 214. *Poamă vulpească.* ALIL XXIX, 251, cf. 250, 258.

– Pl.: *vulpești.* – Și: (regional) **hulpésc, -eáscă, ulpésc, -eáscă** adj.

– **Vulpe** + suf. *-esc.*

VÚLPEȘ, -Ă adj. (Neobișnuit; despre oameni) Șiret[3]. *Îl întrebă..., rîzînd vulpeșă.* VOICULESCU, P. I, 252. ♦ (Despre fizionomia, manifestările etc. oamenilor) Care trădează viclenie, prefăcătorie, perfidie; care denotă, exprimă abilitate, subtilitate. *Molateca din față, cu priviri vulpește..., se marghiolea spre noi.* VOICULESCU, P. II, 76.

– Pl.: *vulpeși, -e.*

– **Vulpe** + suf. *-eș.*

VULPÉȘTE adv. Ca vulpea **(I 1);** fig. cu șiretenie[1] **(1),** cu viclenie **(1).** *Iese înainte, cînd calul se oprește Și-ncepe să-i vorbească, nu aspru, ci vulpește.* HELIADE, O. II, 116, cf. PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 321, DDRF, SCRIBAN, D., DL, DM. *Femeia l-a urmat vulpește și i-a întins pe jos șuba groasă.* V. ROM. septembrie 1960, 26, cf. M. D. ENC., DEX.

– **Vulpe** + suf. *-ește.*

VULPICÍCĂ s. f. **1.** (Rar) Vulpișoară **(I).** Cf. L. ROM. 1977, 570.

2. (Art.; prin Olt.) Numele unei hore nedefinite mai îndeaproape; melodie după care se execută această horă. Cf. VARONE, D. 156.

– Pl.: **(1)** *vulpicele.*

– **Vulpe** + suf. *-icică.*

VÚLPIE s. f. v. **vulpe.**

VULPÍN, -Ă adj., s. f. **1.** Adj. (Învechit, rar) Vulpesc **(1 1).** Cf. LM.

2. S. f. (Bot.) Coada-vulpii (*Alopecurus pratensis*). Cf. BORZA, D. 16, 302, SCL 1984, 509.

– Pl.: *vulpini, -e.*

– Din **(1)** lat. **vulpinus, -a, -um, (2)** fr. **vulpin.**

VULPIȘOÁRĂ s. f. **I.** Diminutiv al lui vulpe **(I 1);** vulpe mică; pui (de sex feminin) al vulpii; vulpiță, (rar) vulpicică **(1).** Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, VALIAN, V., ISER, 36, POLIZU, PETRI, V., PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 321, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG 1783, DL, DM, M. D. ENC. 1004, DEX.

II. (Bot.; regional) Vulpe **(III).** Cf. RESMERIȚĂ, D. 911, ȘĂINEANU, D. U. 704, ALIL XXIX, 250. ◊ (Adjectival) *Poamă vulpișoară.* ALIL XXIX, 251.

– Pl.: *vulpișoare.* – Și: (învechit) **vulpșoáră** s. f. LB, VALIAN, V. POLIZU, PETRI, V., PONTBRIANT, D., BARCIANU.

– **Vulpe** + suf. *-işoară.*

VULPIȘÓR s. m. (Rar) Pui (de sex masculin) al vulpii **(I 1).** *Toți... veniră de se închinară la dînsul, cu smerenie și supunere, ba încă și la cocoana vulpoaica și la... vulpișori.* ODOBESCU, S. III, 246.

– Pl.: *vulpișori.*

– Derivat regresiv de la **vulpișoară.**

VULPÍȚĂ s. f. Vulpișoară **(I).** Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, ISER, CIHAC, I, 321, DL, DM. *O vulpiță tînără... cu un cojoc minunat – vrednic de cele bătrîne.* VÎN. PESC. 1964, nr. 8, 15, cf. M. D. ENC. 1004. *În acel serial actrița admirabilă e soacra în chip de vulpiță.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 3, 26/3, cf. DEX, PLOPȘOR, C. 22, ALR I 1 168/59.

– Pl.: *vulpițe.* – Și: (regional) **hulpíță** s. f. ALR I 1 168/59.

– **Vulpe** + suf. *-iță.*

VULPÍU, -ÍE adj. (Rar) De culoarea blănii vulpii **(I 1)**; roşcat **(I 1)**. Cf. CIHAC, I, 321, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., BĂCESCU, PĂS. 221, LINŢIA, P. II, 177, NALR–B II h 289/73.

– Pl.: *vulpii.*

– **Vulpe** + suf. *-iu.*

VULPOÁICĂ s. f. **I. 1.** Vulpe **(I 1)**. Cf. PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 321. *Toţi... veniră de se închinară la dînsul... şi la cocoana vulpoaica.* ODOBESCU, S. III, 246, cf. DDRF, TDRG 1783, DL, DM. *Dacă ai împuşcat acuma o vulpoaică, n-o arunci în sanie, ci o tîrăşti după ea.* VÎN. PESC. 1964, nr. 2, 8, cf. M. D. ENC., DEX. *Ţi-aduce lapte dă vulpoaică.* O. BÎRLEA, A. P. I, 168. ◊ (Ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Făcuse cunoştinţă cu Frusina, fata hangiului din Caracal. Ce vulpoaică de fată!* GALACTION, O. 122.

2. Fig. Femeie vicleană, şireată (v. şiret[3]); (învechit) vulpoaie **(I 2)**. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

II. (Bot.; regional) **1.** Vulpe **(III)**. Cf. ENC. AGR. I, 493, H XI 326, ALIL XXII, 62, 74, XXIX, 251. ◊ (Cu determinări care indică felul) *Vulpoaică roşie.* ALIL XXIX, 251.

2. Costrei (*Sorghum halepense*). Cf. BORZA, D. 163, 302. *Străbătînd un hăţiş de vulpoaică înaltă şi de scaieţi..., m-am împiedicat de un butoi mare, metalic.* BĂNULESCU, I. 70. *Din hăţişul de vulpoaică şi scaieţi, dădurăm peste un fel de islaz.* id. ib. 71.

– Pl.: *vulpoaice.* – Şi: (regional) **hulpoáică** s. f. ALIL XXII, 62, XXIX, 250.

– **Vulpe** + suf. *-oaică.*

VULPOÁIE s. f. **I. 1.** (Învechit şi regional) Vulpoaică **(I 1)**. Cf. POLIZU, 73, CIHAC, I, 321, BARCIANU, ALEXI, W., CHEST. V 173a/62.

2. Fig. (Învechit) Vulpoaică **(I 2)**. Cf. BARCIANU.

II. (Bot.; regional) Vulpe **(III)**. Cf. H IX 121, ALIL XXII, 62, 74, XXIX, 250, 251.

– Pl.: *vulpoi.* – Şi: (regional) **vulpoáne** (H IX 121, ALIL XXIX, 251), **hulpoáie** (ALIL XXIX, 250), **hulpoánă** (ib.) s. f.

– **Vulpe** + suf. *-oaie.*

VULPOÁNE s. f. v. **vulpoaie.**

VULPÓI s. m. **I. 1.** Masculul vulpii **(I 1)**; (regional) vulpău **(1)**. V. vulpan **(1)**. *Ei în deşertu cerşiră sufletul, se miu între suptu fundul pămîntului, se pridădească-se în mărule armelor, parte vulponilor sîntu.* PSALT. SCH. 188/12. *Ei... cerşiră sufletul mieu... se pridădească-se în mărule armelor, parte vulponilor* (vulpilor C, vulpilor H, vulpilor D) *sîntu.* PSALT. 119, cf. ANON. CAR., BUDAI–DELEANU, LEX., LB, I. GOLESCU, C., VALIAN, V., ISER, POLIZU. *Un vulpoi, coprins de boală, La putere foarte prost..., Făcu plan ca să vorbească.* ALEXANDRESCU, O. I, 297, cf. 219, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, 712, LM. *Tiii!... Ce frumoasă caţaveică am să fac nevestii mele din blana istui vulpoi.* CREANGĂ, ap. DL. *Vulpoiul... peri ca o nălucă.* ISPIRESCU, L. 299, cf. 296, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG 1783, RESMERIŢĂ, D., CADE. *Vulpoiul fugea pe cărarea lui, cu coada tîrîş.* SADOVEANU, O. XXI, 314, cf. SCRIBAN, D. *Un vulpoi... nu-i decît un fecior de împărat... blestemat să aibă această înfăţişare.* CĂLINESCU, B. 161, cf. DL, DM. *Un cogeamitea vulpoi... a ţîşnit cu coada fuştei.* VÎN. PESC. 1964, nr. 5, 7. *La grumazul vulpoiului, ca un colier, zace laţul înţepenit într-un nod.* ib. 1964, nr. 8, 15. *Pot fi şi vulpoi şi leu.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 11, 59, cf. M. D. ENC., DEX, L. ROM. 1978, 34, H VIII$_1$ 273. *Se sfătuiră, se tocmiră şi rămase vulpoiul la lup slugă fără sîmbrie.* PLOPŞOR, C. 10. *Într-o zî să adunasă toţi vulpoii şî vulpile cu căţălandrii lor la vulpea ha bătrînă.* POP., ap. GCR II, 263, cf. com. din MARGINEA – RĂDĂUŢI, ALR I 1 169, ALR II 4 966/520, 723, SCL 1956, 261, NALR – O III h 544, ALIL XXX, 181. ◊ (În construcţii comparative) *Poziţie conturată precis, cu creionul albastru, drept în mijlocul paginii întîi a „Opiniei", desfăcută sub nasul de vulpoi al lui Androne.* VINEA, L. I, 350. *Mă sfredeli cu privirea lui de vulpoi.* id. ib. 413. ◊ (Ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Îl găsise francezul tocmai pe vulpoiul de Enăchiţă pentru a face astfel de destăinuiri diplomatice!* C. GANE, TR. V. 129.

2. Augmentativ al lui vulpe **(I 1)**; vulpe mare (şi bătrînă). Cf. COSTINESCU, 712, CIHAC, I, 321, LM, DDRF, RESMERIŢĂ D., ŞĂINEANU, D. U.

3. Fig. Om viclean, şiret[3]. *Petru Aron iese din ascunzătoare, momit de cîţiva boieri, vulpoi bătrîni, cu chip că iarăşi îl vor domn.* VLAHUŢĂ, ap. CADE, cf. BARCIANU. *Vorbea şi chefuia cu Tuslaru, într-adins, ca să facă în ciudă lui Vartolomei, care îl ruşinase pe dînsul, om în toată firea şi bătrîn vulpoi.* TAFRALI, S. 29, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE, SIMIONESCU, F. R. 27. *Plecau indignaţi de zgîrcenia bătrînului vulpoi viclean şi avar.* BART, E. 99, cf. IORDAN, STIL. 202, SCRIBAN, D. *Vulpoii şi viclenii se prefac Că n-ar pricepe pricina de boală Care-a-mbrîncit ţăranii cu furcile-n răscoală.* ARGHEZI, VERS. 554. *Cristofovici, ca un hîtru şi vulpoi bătrîn ce se afla, îl minte.* GALAN, Z. R. 279, cf. DL, DM, SCL 1970, 363, M. D. ENC., DEX.

II. (Bot.; regional) **1.** Costrei (*Sorghum halepense*). *În cutare parte creştea mai demult trifoi în patru foi, în altă parte se făcea odată vulpoi mare, din care el rupea cîte-un spic.* SANDU-ALDEA, D. N. 286. *Coasele scrîşniră amarnic. Ghizdeiul, iarba oilor, ovăzul sălbatec,... vulpoiul căzdeau fulgerate şi pămîntul rămînea ras în urma coaselor.* SĂM. IV, 870, cf. BORZA, D. 163, 302.

2. Varietate de struguri cu ciorchinele lung, cu boabele dulci, de culoare roşie înainte de coacere (înşelătoare la privire), care produce un vin roşu. Cf. H VIII$_1$ 273, ALIL XXIX, 242, 258.

– Pl.: *vulpoi.* – Şi: (regional) **hulpói** (com. din STRAJA – RĂDĂUŢI, ALR I 1 169, ALIL XXIX, 249, ALR – M IV MN 316, 1 362), **ulpói** (ALR I 1 169/679, ALR II 4 966/520), (învechit, rar) **vulpón** s. m.

– **Vulpe** + suf. *-oi.*

VULPÓN s. m. v. **vulpoi.**

VULPÓS, -OÁSĂ adj. (Regional) De vulpe **(I 2).** *Morariu meştir mari,... C-on cojoc hulpos, Cu cuşmantoarsă pă dos.* VASILIU, C. 174.
– Pl.: *vulpoşi, -oase.* – Şi: **hulpós, -oásă** adj.
– **Vulpe** + suf. *-os.*

VULPOŞÍŢĂ s. f. v. **vulpăşiţă.**

VULPŞOÁRĂ s. f. v. **vulpişoară.**

VULPUÍ vb. IV. R e f l. (În dicţionarele din trecut) A se purta ca o vulpe **(I 3).** Cf. VALIAN, V., PETRI, V., PONTBRIANT, D.
– Prez. ind.: *vulpuiesc.*
– **Vulpe** + suf. *-ui.*

VULPUÍRE s. f. (În dicţionarele din trecut) Faptul de a se v u l p u i. Cf. VALIAN, V., PETRI, V., PONTBRIANT, D.
– Pl.: *vulpuiri.*
– V. **vulpui.**

VULT s. n. (Latinism învechit, rar) Faţă, figură; privire **(1).** *Vultul teu ziceam că poate Oricînd să-mi dea ajutoriu, Să-mi însufle întru toate Spirit viu, recoritoriu.* MUREŞANU, P. 17/9, cf. 35/12.
– Pl.:?
– Din lat. **vultus.**

VULTÁN s. m. Numele mai multor păsări răpitoare de zi, mari, cu ciocul masiv, tăios şi coroiat, cu aripile lungi, cu picioarele puternice, cu ghearele tari şi cu privirea ageră, care se hrănesc cu animale vii şi cu stîrvuri: **a)** (şi în sintagmele *vultan sur,* BĂCESCU, PĂS. 176, LINŢIA, P. II, 292, 294, *vultan cu capul alb,* BĂCESCU, PĂS. 176, LINŢIA, P. II, 292, regional, *hultan de piatră,* MARIAN, O. I, 153, BARCIANU, *hultan de piatră cu grumazul gol,* MARIAN, O. I, 134, *hultan alb,* id. ib., *vîltan roşu cu capul alb,* PĂCALĂ, M. R. 30) vultur **(1 a)** (*Gyps fulvus*). Cf. BĂCESCU, PĂS. 174, 176, 236, LINŢIA, P. II, 294; **b)** (şi, regional, în sintagma *hultan de piatră,* BĂCESCU, PĂS. 224) vultur **(1 d)** (*Aquila chrysaëtos*). Cf. id. ib. 174, 223, 224; **c)** acvilă imperială (*Aquila heliaca*). Cf. id. ib. 225. *Vînătorul soarbe-n cale-i recoreala dimineţii, ... Admirînd în umbra caldă florile de prin poiene Şi pîraie cristaline şi vultani cu mîndre pene.* ALECSANDRI, POEZII, 59. *Vulturul se mai numeşte de către poporul român din Bucovina şi... hultan şi ultan.* MARIAN, O. I, 188, cf. DDRF, GHEŢIE, R. M. 497. *Vîltanii pîndesc bine împrejurul turmelor de oi şi cu deosebire asupra mieilor.* TURCU, E. 74, cf. 75, BARCIANU, JAHRESBER. IX, 186, ALEXI, W. *Nu mai scapi de sîngeroasa moarte,... Pe-aici au să te sfîşie vultanii.* MURNU, O. 368, cf. TDRG, PAMFILE, A. R. 264. *O săgeată străbate prin aer. E un vultan.* GÎRLEANU, L. 37, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., DIACONU, VR. LXXXIX, CADE. *La amiază ne dau ocol găile cu aripi zimţate, hultani semeţi, pajure heraldice.* VOICULESCU, P. I, 62, cf. STOICA, VÎN. 29, IORDAN, T. 345, SCRIBAN, D. *A doua zi... au apărut stoluri de vîltani deasupra numiţilor munţi.* BĂCESCU, PĂS. 237. *Din ţară în ţară, pe-nalte meleaguri, vultanul cel liber e-nzbor.* CONTEMP. 1949, nr. 167–168, 8/3. *Îl ciugulesc ziua corbii şi hultanii.* SADOVEANU, N. F. 168. *Au pierit şi vultanii. Au rămas ulii, ereţii.* STANCU, D. 430, cf. DL, DM, L. ROM. 1971, 98, DEX, SCL 1984, 144, L. ROM. 1996, 127, H III 264, VI 55, X 355, XII 287, 429, XVII 35, ŞEZ. II, 211, V, 100. *Ciobanii miei, Ia s-aveţi grijă dă oi, Că mi-s mieii mititei Şi fură vîlcan din ei.* GRAIUL, I, 121. *Sara, şi-a chemat hultanii... şi cioarele şi toate lighioanele zburătoare şi le-a dat în samă ce era de făcut.* I. CR. I, 7, cf. VÎRCOL, V., ALR I 1 052, ALR SN III h 719, ALRM SN II h 533, A V 15. ◊ (Ca termen de comparaţie, cu aluzie la forţa, agerimea, rapacitatea etc. păsării) *Avea un vrav de paseri dinainte şi ospăta dintr-însele cu lăcomie, ca un vultan hămisit.* CREANGĂ, P. 245. *Stepan o pîndea şi găsind prilej se aruncă asupra căţeluşei ca un vultan pe o găină.* CONTEMPORANUL, II, 9. *Să repede ca un vultan, nu-i aşa?* SADOVEANU, P. 36. ◊ *Vultan negru* (sau *brun, pleşuv, de cîmp*) = vultur **(I b)** (*Aegypius monachus*). Cf. MARIAN, O. I, 134, PĂCALĂ, M. R. 30, BĂCESCU, PĂS. 176, 238, LINŢIA, P. II, 296. *Vultan de miei* = zăgan **(1 a)** (*Gypaetus barbatus aureus*). Cf. STOICA, VÎN. 29. ♦ (Regional) Nume dat copilului care îndeplineşte rolul găii în jocul de-a puia-gaia (v. p u i [1] **1 1).** Cf. ALR SN V h 1299. ♦ F i g. Bărbat curajos, viteaz, semeţ, falnic. *Voi îi cunoaşteţi bine, vitejii mei oşteni, Voi, pardoşi de la Lipneţ, vultani din Războieni.* ALECSANDRI, POEZII, 217, cf. RESMERIŢĂ, D., PRECUP, P. 56, ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. *Ramură de busuioc, Meneşte-mă cu noroc... Să mor între voinici, Împărţind groaza-n duşmani, Mii de leşuri de vultani.* FOLC. MOLD. I, 555.
– Pl.: *vultani.* – Şi: (regional) **vulcán** (BĂCESCU, PĂS. 176, 236), **vîlcán, vîltán, vîtlán** (id. ib. 236), **hultán, ultán** s. m.
– Cf. v u l t u r. – **Vîtlan,** prin metateză.

VULTANÁŞ s. m. Diminutiv al lui v u l t a n. *Un vultanaş dădu un strigăt prelung... şi se opri în vîrful stejarului celui bătrîn.* SADOVEANU, O. XII, 507, cf. SCL 1979, 99.
– Pl.: *vultanaşi.*
– **Vultan** + suf. *-aş.*

VULTOÁRE s. f. v. **vîltoare.**

VÚLTOR[1] s. m. v. **vultur.**

VULTÓR[2] s. n. v. **vîltoare.**

VÚLTORĂ s. f. (Regional) Vulturoaică **(1).** Cf. ALR SN III h 719.
– Pl.: *vultore.* – Şi: **vîltură** s. f. ALR SN III h 719/362.
– **Vultor**[1] + suf. *-ă.*

VULTORÍŢĂ s. f. v. **vulturiţă.**

VULTUÍ vb. IV v. **altoi.**

VÚLTUR s. m. **1.** Numele mai multor păsări răpitoare de zi, mari, cu ciocul masiv, tăios şi coroiat, cu aripile lungi, cu picioarele puternice, cu ghearele tari, cu privirea ageră şi scrutătoare, care se hrănesc cu animale vii şi cu

stîrvuri: **a)** (şi în sintagmele *vultur mohorît,* J. CIHAC, I. N. 74/16, MARIAN, O. I, 179, CONV. LIT. XXIII, 347, BĂCESCU, PĂS. 177, LINŢIA, P. II, 292, *vultur pleşuv,* MARIAN, O. I, 179, DDRF, CADE, STOICA, VÎN. 29, BĂCESCU, PĂS. 177, 237, ZOOLOGIA, 155, L. ROM. 1963, 108, 1970, 208, DER, M. D. ENC., DEX, *vultur de piatră,* MARIAN, O. I, 153, 179, BĂCESCU, PĂS. 176, 237, LINŢIA, P. II, 292, *vultur cu cap alb,* MARIAN, O. I, 179, BĂCESCU, PĂS. 176, *vultur alb,* MARIAN, O. I, 179, BĂCESCU, PĂS. 176, 237, *vultur mare,* MARIAN, O. I, 153, *vultur de gîşte,* id. ib. 179, BĂCESCU, PĂS. 176, *vultur sur,* CONV. LIT. XXIII, 347, BĂCESCU, PĂS. 177, DER, M. D. ENC., L. ROM. 1970, 212, *vultur de stîncă,* ENC. ROM., BĂCESCU, PĂS. 176, 237, *vultur negru,* BARCIANU, ALEXI, W., *vultur gulerat,* CADE, SIMIONESCU, F. R. 164, 165, ENC. AGR. V, 874, BĂCESCU, PĂS. 177, LINŢIA, P. II, 292, *vultur pleşuv roşu,* CADE, BĂCESCU, PĂS. 177, LINŢIA, P. II, 292, *vultur dobrogean,* ENC. AGR. V, 874, *vultur pleşuv sur,* BĂCESCU, PĂS. 177, LINŢIA, P.II, 292, *vultur pleşuv cenuşiu,* BĂCESCU, PĂS. 177, LINŢIA, P. II, 292, *vultur pleşuv cu cap alb,* BĂCESCU, PĂS. 177, L. ROM. 1963, 108, *vultur cu gîtul gol,* BĂCESCU, PĂS. 176, 237, *vultur golaş,* id. ib. 176, 237, *vultur vînăt,* id. ib. 177) pasăre cu penele de culoare brună-roşcată, mai deschisă pe pîntece, cu gîtul golaş şi cu capul acoperit cu puf, care se hrăneşte mai ales cu hoituri; vultan **(a),** (regional) ceahlău, hoitar, iepurar (*Gyps fulvus*). Cf. N. LEON, MED. 111, BĂCESCU, PĂS. 174, 236, L. ROM. 1970, 208; **b)** (şi în sintagmele *vultur sur,* J. CIHAC, I. N. 74/19, MARIAN, O. I, 179, CONV. LIT. XXIII, 347, BĂCESCU, PĂS. 177, *vultur negru,* MARIAN, O. I, 179, PĂCALĂ, M. R. 30, BĂCESCU, PĂS. 177, 238, DER, M. D. ENC., *vultur de cîmp,* MARIAN, O. I, 179, JAHRESBER. XII, 124, BĂCESCU, PĂS. 176, 238, *vultur cenuşiu,* MARIAN, O. I, 179, BĂCESCU, PĂS. 176, *vultur pleşuv,* PĂCALĂ, M. R. 30, CADE, DL, DM, DEX, *vultur pleşuv negru,* CADE, SIMIONESCU, F. R. 164, BĂCESCU, PĂS. 177, LINŢIA, P. II, 296, M. D. ENC., *vultur pleşuv brun,* BĂCESCU, PĂS. 177, LINŢIA, P. II, 296, *vultur brun,* BĂCESCU, PĂS. 176, *vultur călugăresc,* id. ib.) pasăre cu penajul brun-închis, cu gîtul golaş, care este cea mai mare dintre răpitoarele răspîndite în Europa; vultan negru, (regional) hoală (*Aegypius monachus*). Cf. id. ib. 176, 177; **c)** (şi în sintagmele *vultur pescăresc,* PĂCALĂ, M. R. 30, BĂCESCU, PĂS. 174, 178, 231, *vultur codalb,* CADE, SIMIONESCU, F.R. 168, BĂCESCU, PĂS. 176, LINŢIA, P. II, 270, *vultur de mare,* BĂCESCU, PĂS. 174, 176, 231, 235, LINŢIA, P. II, 270, *vultur cu coadă albă,* BĂCESCU, PĂS. 176, LINŢIA, P. II, 270, *vultur de apă,* BĂCESCU, PĂS. 176, 231, *vultur de gîşte,* id. ib.) pasăre cu penele de culoare galbenă-ruginie, cu coada albă, care se hrăneşte mai ales cu peşti; codalb, (regional) bujugoaie, ceahlău (*Haliaëtus albicilla*). Cf. CONV. LIT. XXIII, 347, L. ROM. 1970, 208; **d)** (şi în sintagmele *vultur regal,* ALEXI, W., *vulturul stîncilor,* ENC. AGR. V, 874, *vultur de piatră,* BĂCESCU, PĂS. 176, 224, *vultur de creste,* id. ib. 224, *vultur mare,* id. ib. 177, regional, *vultur gălbui,* MARIAN, O. I, 153, BĂCESCU, PĂS. 176, *vîltur de jgheab,* BĂCESCU, PĂS. 224) pasăre puternică, mai mică decît speciile precedente şi mai iute în mişcări ca acestea, cu penele de culoare brună-negricioasă, cu ghearele lungi şi ascuţite, care se hrăneşte numai cu carne proaspăt sfîşiată; acvilă, iepurar, pajură **(1 a),** vultan **(b),** (regional) aciră, hoală, ortan, uligaie, zgripţor **(1)** (*Aquila chrysaëtos*). Cf. id. ib. 223, 224; **e)** (şi în sintagmele *vultur pleşuv alb,* id. ib. 177, LINŢIA, P. II, 290, *vultur pleşuv mic,* BĂCESCU, PĂS. 177, LINŢIA, P. II, 290, *vultur egiptean,* BĂCESCU, PĂS. 176, LINŢIA, P. II, 290, *vultur mic,* BĂCESCU, PĂS. 177, *vultur alb,* id. ib. 241) pasăre de culoare albă-gălbuie, cu vîrful aripilor negre, cu gîtul şi capul golaşe, cu ciocul alb, care se hrăneşte mai ales cu hoituri; cartal, hoitar, vulturaş pleşuv alb (*Neophron percnopterus*). Cf. id. ib. 176; **f)** (şi în sintagmele *vultur de iepuri,* id. ib., *vultur iepurar,* id. ib. 177, *vultur ţipător mic,* id. ib., regional, *vîltur negru,* id. ib. 174, *hultur şerpar,* id. ib. 227) pasăre de dimensiuni mai mici, cu penajul brun-închis, cu ciocul scurt şi încovoiat, care se hrăneşte mai ales cu iepuri, şerpi şi şoareci; vulturaş negru, (regional) brihană, budugău, cilihoaie (*Aquila pomarina*). Cf. id. ib. *Noi-se-va ca vulturului (vălturului* C C^2, *a voltu<ru>lui* H, de *hultur* D) *tire-reaţele tale.* PSALT. 211, cf. 314, CORESI, PS. 279/5. *Cine va mînca carne de lup... sau de vultur... post 4 ai.* PRAV. LUCACI, 163. *Am purtat pre voi în arepile vulturului.* PO 241/8. *Văzu un vultur desupra lui... de-ş tinsese arepile, de-l umbria.* MOXA, 368/5. *Mai bine vrea goni văltur.* id. ib. 380/18, cf. MARDARIE, L. 101^2/21, 191^2/21, 244^2/6. *Mulţi pun şi arepi tocmite de pene de hultur sau de alte pasări mare.* M. COSTIN, O. 53. *I să dederă 2 aripi de hultur mare.* DOSOFTEI, PS. 295/9, cf. 348/15. *Un vultur acoperi cuibul său.* CHEIA ÎN. 64^r/25. *Puii vulturului la înălţime zburară.* BIBLIA (1688), 365^1/28. *Au văzut pre un hultur frumos* (a. 1692). GCR I, 297/10. *Aceasta n-ar fi fost de nu s-ar fi împănat sigeata cu penele vulturului.* CANTEMIR, HR. 107. *Vulturul va face o zburare peste o turmă de capete rase* (a. 1694). FN 25, cf. ANTIM, O. 299. *Vulturi de ai locului... au în cuiburile lor pui tineri.* HALIMA (1783), 47^r/38. *Trecu un vultur şi-şi scăpă oul în braţile meli.* ALEXANDRIA (1784), 7^v/6, cf. HERODOT^2, 108, 147, KLEIN, D. 457. *Vulturul, silit de foame, Împregiur pretutindene zboară.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 78. *Au poruncit să prinză patru pui de vulture* (a. 1812). GCR II, 208/34, cf. ŞINCAI, în DR. V, 562. *Iepurii, deşchizînd războiu împotriva vulturilor, au rugat pe vulpi să le fie spre ajutoriu.* GOLESCU, P. 131/20, cf. 135/20, LB. *Vulturul mîndru din nalta sa privire Parcă ar zice lumii... : Pămîntul mi-este leagăn, dar lăcuiesc în cer.* HELIADE, O. I, 154, cf. I. GOLESCU, C., BOJINCĂ, A. I, 7/3. *Toate lucrurile vestesc bunătatea, dragostea şi sfinţenia Ziditorului,... de la viermuleţul care să tîrăşte în pulbere, pînă la vulturul care zboară falnic.* MARCOVICI, D. 423/28, cf. J. CIHAC, I. N. 74/10. *Vulturului place zborul pe-a fortunilor aripe.* ASACHI, S. L. I, 139, cf. VALIAN, V. *Un vultur negru şi foarte mare... pluti cîtva timp în aer.* BĂLCESCU, M. V. 140, cf. CÎMPEANU, GR. ROM. 46/26, ISER, RUSSO, S. 126. *Unii zic că Remus într-adevăr a văzut vulturii şi că Romul a minţit.* ARISTIA, PLUT. 57/16. *Vulturul aleasă pre care gîndiţi domn? Pre ciof!* NEGRUZZI, S. II, 297, cf. POLIZU. *Boierii nostri... ţineau prin curţi şi în casă cîni, lupi, urşi, vulturi, corbi.* GHICA, S. 522. *Niciodată mîndru vultur... De o prad-aşa bogată încă nu s-a-ndestulat.* ALEXANDRESCU, M. 22, cf. PETRI, V. *Pe cer un vultur mare... Se vedea plutind cu fală.* ALECSANDRI, P. II, 11,

cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 321, LM. *Un vultur cu durere țipa p-un colț de stîncă.* BOLINTINEANU, O. 7, cf. id. P. I, 345. *Omul... vede unele lucruri cu inteligența sa mai bine decît vulturul,... care are ochii de o putere și o pătrundere extraordinară.* CONTA, O. F. 51. *Așa cîntă poetul viața unui popor de vînători, care, în singurătățile muntoase ale Alpilor, trăiește de secoli pîndind vulturul și căprița pe piscuri fără urme.* ODOBESCU, S. III, 164. *Vulturii porniți la ceruri pîn-la ramuri nu ajung.* EMINESCU, O. I, 144. *Nasul i se coroiază ca ciocul vulturului.* CARAGIALE, O. II, 303. *Pe drum văzu un vultur.* ISPIRESCU, L. 326. *Iepurii se vînau... cu ajutoriul... vulturilor.* MARIAN, O. I, 97. *Vulturul se mai numește de către poporul român din Bucovina și... ultur.* id. ib. 188, cf. REV. CRIT. I, 2, DDRF. *Țipa... ca un pui în ghiarele vulturului.* XENOPOL, I. R. VI, 55, cf. ENC. ROM. *Mă uit la vulturul din zare Cum zboară puternic și lin.* COȘBUC, P. II, 21, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Vulturul simte că-i pierdut, că puterile îl părăsesc.* GÎRLEANU, L. 92. *Zeul e adorat pe munții înalți, în singurătatea unde numai vulturii, iar nu oamenii, mai pot urca.* PÂRVAN, G. 153. *L-a auzit cîntînd din frunză... L-au mai auzit și brazii și vulturii.* SOVEJA, O. 50, cf. RESMERIȚĂ, D. *Priveam în slavă rotirea vulturilor deasupra negrelor prăpăstii.* M. I. CARAGIALE, C. 39, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, MINULESCU, VERS. 69. *Vulturii se roteau cu neobosită măreție.* GALACTION, O. 164. *Vulpea... și-a înfipt colții în gîtul vulturului de l-a omorît.* SIMIONESCU, F. R. 28. *Ea să-ți ofere batjocură, în loc de favoare. Să te rușineze ca pe vultur prins.* CAMIL PETRESCU, T. III, 380. *Omul... venea cu arcul descordat, aducînd doar un vultur săgetat din văzduh.* VOICULESCU, P. I, 1, cf. 62, DS. *Simțirea răzbunării îmi încleștа inima ca o ghiară de vultur.* SADOVEANU, O. XXI, 503. *Pe cer, vulturul negru virează Stînd pe loc.* PILLAT, P. 143, cf. ENC. AGR. *Respiram din plin aerul înviorător de munte, privind..., cu palma strașină la ochi, cum vulturii pluteau deasupra noastră.* MOROIANU, S. 46, cf. STOICA, VÎN. 29, SCRIBAN, D. *Din cerul albastru au ieșit doi vulturi, negri soli ai nopții din depărtare.* ARGHEZI, S. XVII, 43. *Vulturul este ca și șarpele o vietate recunoscătoare față de om.* CĂLINESCU, B. 133. *Vulturii treceau... deasupra noastră.* BLAGA, POEZII, 94. *Un apus roșu compune o aureolă de sînge vechiului castel de regi și de vulturi.* RALEA, S. T. I, 290. *Vulturii și pajurile acelor părți muntenești erau mai mici decît cutezătorii condori ai altor munți mai falnici.* V. ROM. aprilie 1954, 96. *Pe umeri simt crescînd aripi De vultur, nu aripi de înger.* BENIUC, V. 11. *Se odihnea ca o furnică pe un ou de vultur.* VINEA, L. II, 107. *Ceea ce se deschidea în fața lui nu putea să fie decît marea..., ale cărei țărmuri îndepărtate nu le zărește decît vulturul.* TUDORAN, P. 102, cf. DL, DM. *Un loc sălbatic cu mine de sare și aur, undeva prin munți înalți, unde numai vulturii urcau.* BARBU, PRINC. 68. *În partea muntoasă a țării noastre trăiesc vulturii.* ZOOLOGIA, 155. *Se lăsară din văzduh cinci vulturi.* T iulie 1964, 40. *Vulturii merg prin zăpadă pe picioare,... iar găinile zboară pe cer cu aripi de-un metru.* SORESCU, U. 79. *Viața de pustnic E viața vulturului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 2, 27/1, cf. M. D. ENC., DEX, L. ROM. 1992, 301, H II 299, VII 481, XII 287, 429, XVIII 103. *O negură de vulturi se arătă împregiurul corabiilor.* COLUMNA, VII, 90. *Vulturul... mi-a furat nevestica.* POP., ap. ȘĂINEANU, I. 153. *La Cîmp rourat,... Mi-se bat Doi pui de vulturi.* TEODORESCU, P. P. 68, cf. STĂNCESCU, B. 26. *Au vînat un vultur sur.* VICIU, COL. 56. *A zburat vulturu cu el, s-a suit în slava ceriului.* GRAIUL, I, 85. *Un... vultur și-un biet erete văzură un iepure.* I. CR. II, 185, cf. com. din MARGINEA – RĂDĂUȚI. *Să prinzi un vultur viu și să-l înjunghii cu trestia.* ȘEZ. XXIV, 68. *Lăutari lui, Păsările codrului; Și nuntași lui, Vulturi din cer.* DIACONU, VR. 54, cf. ALR I 1 052, ALR SN III h 719, ALRM SN II h 533. *Lăutarii Cine-mi sînt? Vulturii, Ce zboară-n vînt.* BALADE, II, 240, cf. O. BÎRLEA, A. P. II, 58. *Nu-i hultur cu șerpe-n gură, Și-i călău cu ștreangu-n mînă.* FOLC. MOLD. I, 79, cf. 418, L. ROM. 1970, 207. ◊ (În credințe și superstiții) *Dacă cocoarele, vulturii și alte păsări răpitoare într-un șireag pe sus zburînd spînzură, apoi nu este departe furtuna.* MARIAN, S. R. I, 121. *Semne de vînt...: Cînd... vulturii și alte păseri răpitoare se desprind din șireag și spînzură în văzduh.* PAMFILE, VĂZD. 57. *Cînd s-a născut, l-a scăldat în sînge... de vultur... să se înalțe.* DELAVRANCEA, O. II, 14. *De se rotește vulturul deasupra satului, cere carne.* H IV 54. *Ochii vulturului să-i strîngi și să-i porți cu cinste... și foarte bine să-i păzești, că cinstit vei fi de toți.* ȘEZ. XXIV, 68. *Cînd vin toamna mulți vulturi și stau pe jos, are să cadă iarnă grea.* POP., ap. BĂCESCU, PĂS. 226. ◊ (În proverbe și zicători) *Oriunde va fi stîrvul, acolo se vor aduna vulturii,* se spune despre oamenii lacomi. Cf. N. TEST. (1648), 32^{r}/6, I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 710, CADE. *De multe ori clonțul corbului și a vulturului ochiul vulpei s-au văzut scobind.* CANTEMIR, ap. ZANNE, P. I, 438. *Vulturul după muște nicicum aleargă* sau *vulturul muște nu vînează,* se spune despre oamenii de caracter, care disprețuiesc faptele josnice. Cf. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 713, PANN, P. V. II, 34/20, MARIAN, O. I, 190, DDRF, ALEXI, W. *Gîndacul nicicum moșaște pă vultur cînd naște,* se spune despre situații imposibile. Cf. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 479. *Pitulicea la luptă să nu cheme pă vultur.* id. ib. 605. *Vulturul, cînd îi tai penele, rămîne dă batjocură.* id. ib. 714. *Pă vultur înveți să zboare?* id. ib. *Vulturul de aripi smuls Nu mai poate zbura-n sus.* PANN, P. V. II, 41/19, cf. MARIAN, O. I, 190, SIMIONESCU, F. R. 163, ZANNE, P. I, 714. *Alți ochi are vulturul Ș-alți ochi are fluturul.* PANN, P. V. II, 34/23, cf. MARIAN, O. I, 190, ZANNE, P. I, 714. ◊ (Ca termen de comparație sau în construcții comparative, cu aluzie la forța, măreția, rapacitatea păsării, la agerimea ochilor ei etc.) *Ca vălturul coperi cuibul său și spre puii săi... tinse arepile sale și... luo-i în umărul său.* CORESI, PS. 412/3. *Ca un vultur va porni și va întinde mînile lui preste Moav.* BIBLIA (1688), 524^{2}/31. *L-aceste vorbe, ca* un vultur, răul plumbă Cînd la pradă se răpede. HELIADE, O. I, 292. *În sus și în jos aleargă, ca vîlturii zburători.* PANN, E. IV, 62/25. *El căta să-și rădice un cuib central, de unde să poată veghea în toate părțile, ca vulturul ce de pe verful stîncei pîndește.* HASDEU, I. V. 33. *N-ați scăpat, oi să mă răped ca un vultur de sus, de pe stîncă.* ALECSANDRI, T. I, 454. *Îmi tîrăsc soarta ca un vultur Ce își tîrăște aripa frîntă.* EMINESCU, O. I, 26. *Un voinic cu ochi de vultur lunga vale o măsoară.* id. ib. 83.

Ce vă este, zise Zaharia, sărind ca un vultur între dînşii. CREANGĂ, A. 113. *Nasul îi era cam adus, ca de vultur.* ISPIRESCU, U. 28. *Voi ce-aţi despicat natura c-o privire de vultur,... Voi puteţi a mă-nţelege.* MACEDONSKI, O. I, 96. *Poate-i tresări odată Cînd voi fi pierit pe o stîncă Singuratec ca un vultur.* CONV. LIT. XXII, 185. *Are ochi de vultur.* ib.930. *Mihai, urmărind cu privirea lui de vultur luptele,... venea să-şi răscumpere de la păgîni domnia şi ţara.* IORGA, P.A. II, 263. *Ia-ţi, ca un vultur, zborul în ţările senine.* PÂRVAN, I. F. 41. *Nu se înalţă în adîncul văzduhului ca vulturii.* SIMIONESCU, F. R. 78. *Eram bărbatul care-n singurătăţi petrece, Ca vulturul pleşuv pitit în stînca rece.* CĂLINESCU, L. L. 7. *Are priviri de vultur şi de demon.* VIANU, L. R. 301. *Stindardul cel mare răsărea deasupra convoiului ca un mare vultur cu aripile pictate.* BARBU, PRINC. 200. *Cu ochii lor de vulturi i-au văzut.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 11, 7. *Cîntă, mîndră, trăgănat,... Că-s trei cai de furat..., Cu ochi iuţi ca fulgerul, La goană ca vulturul, De-ţi înalţă sufletul!* JARNÍK – BÎRSEANU, D. 291. *Cugeţi că Cujbean cu ochii lui de vultur nu vede aceasta?* REV. CRIT. I, 291. *Moşul traiul ş-a nimerit Şi ca vultur-a-ntinerit,* se spune, mai ales, despre o persoană în vîrstă care s-a refăcut după o boală grea. Cf. PANN, P. V. III, 141/7, ZANNE, P. II, 274, IX, 739. *Vede ca vulturu.* ZANNE, P. I, 715. ◊ *Vultur bărbos* (sau *cu barbă, de miei, negru, auriu, bălan*) sau *vulturul mieilor* = pasăre de talie mare, cu penajul negru-cenuşiu pe spate, pe coadă şi pe aripi, alb-gălbui pe cap, pe gît şi pe pîntece, care are sub cioc un smoc de pene negre, lungi şi ţepoase; zăgan **(1 a),** (regional) cilihoi, sorliţă (*Gypaetus barbatus aureus*). Cf. BARIŢIU, ap. BĂCESCU, PĂS. 176, MARIAN, O. I, 178, DDRF, BARCIANU, JAHRESBER. XIX – XX, 542, CADE, SIMIONESCU, F. R. 162, ENC. AGR., BĂCESCU, PĂS. 176, 178, 233, LINŢIA, P. II, 284, DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Vultur pescar* (sau *pescăresc, de peşte*) sau *vulturul peştilor* = pasăre cu penajul brun-închis pe partea dorsală a corpului şi alb pe cea ventrală, care se hrăneşte cu peşti (*Pandion haliaëtus*). Cf. PĂCALĂ, M. R. 30, CADE, SIMIONESCU, F. R. 168, BĂCESCU, PĂS. 176, 177, 178, LINŢIA, P. II, 280, 281, DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX. *Vultur şerpar* sau, regional, *vîltur cu coada lungă* = pasăre cu penele de culoare brună-cenuşie pe spate şi albă pe pîntece, cu capul foarte mare, care trăieşte mai ales în ţinuturile păduroase din Dobrogea (*Circaetus gallicus*). Cf. PĂCALĂ, M. R. 30, BĂCESCU, PĂS. 177, LINŢIA, P. II, 278. *Vultur ţipător mare* sau, regional, *vîltur negru* = pasăre cu penele de culoare brună-negricioasă, cu luciu metalic şi cu pete brune-gălbui pe pîntece; vulturaş negru mare, (regional) brehană, huligaie (*Aquila clanga*). Cf. PĂCALĂ, M. R. 30, BĂCESCU, PĂS. 177, LINŢIA, P. II, 185. *Vultur imperial* = acvilă imperială (*Aquila heliaca*). Cf. CADE, ENC. AGR. I, 288, BĂCESCU, PĂS. 177, LINŢIA, P. II, 169. *Vultur porumbar* = pasăre cu penele de culoare brună-roşcată, cu tarsul, de obicei, striat cu brun; acvilă porumbacă, pajură porumbacă (*Hieraëtus pennatus*). Cf. BĂCESCU, PĂS. 177. ♦ P. restr. (Învechit) Carne de vultur **(1).** *Cine va mînca corb sau cioară... sau vîltur... să aibă pocaania şi metanii 100 de zioa.* PRAV. GOV., ap. CCR 148/3. *Oricine va mînca... pasere, cumu-i vulturul sau alte paseri ce nu să mănîncă,... de va fi preot, să fie lepădat de preoţie* (a. 1645). GCR I, 116/35. *Nu se vor mînca... vulturul şi gripsorul.* BIBLIA (1688), 77[1]/32. ♦ (Regional; în forma *hultur*) Nume dat copilului care îndeplineşte rolul găii în jocul de-a puia-gaia (v. p u i [1] **I 1**) (Cristeşti – Botoşani).Cf. ALR SN V h 1 299/414, ALRM SN III h 1 099/414. ♦ Fig. Bărbat curajos, viteaz, semeţ, falnic. *A! Unde e acuma puternica mărire Din vremea... Cînd vulturul Daciei, cu fruntea-ncoronată Şi duhul răzbunării cu manta-i sîngerată, Da semnul biruinţei şi calea ne-arăta!* ALEXANDRESCU, M. 31. *Ochiul vulturului bătrîn clipeşte încă... Vărsa văpăi, mă frigea privirea lui.* DELAVRANCEA, O. II, 34, cf. RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX.

2. Figură simbolică reprezentînd un vultur (cu unul sau cu două capete, de obicei cu aripile întinse), care serveşte ca semn convenţional distinctiv pe stemele, steagurile, peceţile etc. unor ţări, familii nobiliare etc.; p. ext. stemă, emblemă, insignă, steag etc. avînd o asemenea figură; spec. stindard al legiunilor romane, înfăţişînd o acvilă. *Mari biruinţe făgăduiesc... celuia ce-i este în steag vultur zburător* (a. 1695). FN 51. *Călărimea, luînd iarăşi vulturul lor, îl duc în curţile lui Romil.* BELDIMAN, N. P. I, 64/13. *Am văzut formîndu-se miliţia română şi vulturul roman întinzînd aripile sale peste steagurile româneşti.* HELIADE, O. I, 414. *Înlăuntru se cîrmuia după legile constituţiei romane, iar de vrăjmaşi de pe dinafară trebuia să se-apere cu spaima vulturilor romani.* F. AARON, I. I, 9/4. *Acolo am văzut... şi multe steaguri leşăşti, italieneşti, franţuzeşti precum şi vro cîteva vulturi de a lui Napoleon.* KOGĂLNICEANU, S. 12. *Mă rog... de a mi să da... slobozenie de la cinstita Marea dvornicie sloboda voie: semnu vulturului rumânesc înaintea aceştii fabrici* (a. 1841). DOC. EC. 752. *Nerva Ulpiu Traian... cu braţ puternic rădică vînta vulturului roman lăsată de anticesorii săi în picioarele barbarilor.* IST. M. V/20. *Cu vulturul cel de aur Căuta să facă pace.* BĂRAC, R. 69/18. *Puşcaşi aleşi sub trei steaguri, unul cu vulturul negru şi cu mănuchiul de argint, altul cu vulturul alb cu mănuchiul tot de argint şi al treilea, după obiceiul lor, năvălesc cu căpetenia lor.* BĂLCESCU, M. V. 65. *Tresare sînul de bucurie..., Găsind vulturii ce şi-a pierdut.* BOLLIAC, O. 162. *Străinii, confundînd familia princiară cu însăşi ţara, puneau acele arabităţi, proprie neamului basarabesc, în locul vulturului muntean şi al zîmbrului moldovean.* HASDEU, I. C. I, 97. *Originalul e scris pe hîrtie gălbuie..., avînd semn de fabrică un vultur cu doă capete.* CUV. D. BĂTR. I, 32. *Sigilul domnesc... prezintă la mijloc pe vulturul muntenesc cu crucea în cioc.* ib. 108. *Dasupra... se vedea săpat, într-o firidă, vulturul ţărei.* ODOBESCU, S. I, 128. *Şi-n creasta coifului înalt Prin vulturi vîntul viu vuia.* COŞBUC, B. 19, cf. ENC. ROM., BARCIANU. *Lipsesc vulturii, zise fata, unul trebuie să fie pe aici, pe aproape, într-o biserică.* D. ZAMFIRESCU, Î. 94. *Rămaseră numai imensele căzărmi, cu vulturul bicefal, cu titlurile nemţeşti..., spre care se uită cu ură ochii „patrioţilor" noului regat.* IORGA, P. A. I, 186. *În ceasul cînd vîntul morţii rupe pînza steagului,... vulturul suliţei nu-l poate apleca.* id. ib. II, 147. *Desigur că-i părea foarte rău de nevoia în care se afla de a*

pune... pecetea vulturului împărătesc cu inscripția latină. ARH. OLT. XII, 3, cf. RESMERIȚĂ, D. *Echipajul împăratului e negru cu vulturi de argint pe felinare.* M. I. CARAGIALE, în V. ROM. ianuarie 1966, 178, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Îi e peste mînă să treacă din altar pe papura cu vultur din mijlocul incintei.* ARGHEZI, S. XII, 134, cf. DL, DM. *Padișahul îi împinsese un steag cu vultur pe el, pictat de o mînă meșteră.* BARBU, PRINC. 199. *Histria avea ca stemă un vultur cu peștele în gheare.* PANAITESCU, C. R. 35. *Opera de cîștigare a „barbarilor" pentru cultură începe abia cînd Roma își întinse vulturii în aceste părți.* id. ib. 37. *S-a găsit... un splendid coif de paradă împodobit cu un vultur de bronz.* H. DAICOVICIU, D. 55. *În chenarul de piatră sculptată ce înconjură ușa de intrare se vede vulturul cu două capete, stema Cantacuzinilor.* C. GIURESCU, P. O. 62. *La loc de cinste stă vulturul bicefal.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 11, 79. ◊ Fig. *Înșiși vulturii Romei se temeau a înfrunta Oltul.* HASDEU, I. C. I, 228. *Pe țermii Dunării vulturul muntean și zîmbrul moldovean cutezau a înfrunta semiluna otomană.* COLUMNA, VII, 148. *Și zimbrul de la Schee și zimbrul din Mircești Se duc să ia în coarne pe vulturii leșești.* ALECSANDRI, POEZII, 204.

3. (Art.; și în sintagma *vulturul Domnului,* OTESCU, CR. 438, PAMFILE, CER. 166) Constelație boreală, situată la sud de constelația Lebedei, care este vizibilă vara. Cf. COSTINESCU. *Direcțiunea sa... se împarte în două ramuri cari se îndreaptă spre ecuator printre constelațiunele lira, vulturul... și se reîntrunesc în emisfera australă.* CULIANU, C. 54, cf. 51, ENC. ROM. *Constelațiunile vulturul și vizitiul, cu steaua Capra, sînt constelațiuni în legătură de-a dreptul cu Zevs.* OTESCU, CR. 435, cf. 438, PAMFILE, CER. 166, CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DER, M. D. ENC. 1830, DEX.

– Accentuat și: (învechit și regional) *vultúr.* HALIMA (1783), 47[r]/38, I. GOLESCU, C., TDRG, CADE, SCRIBAN, D., ARGHEZI, S. VII, 115, 120, L. ROM. 1974, 420, 1984, 150, 1989, 115, 1992, 301, ALR I 1052, ALR SN III h 719, ALRM SN II h 533. – Pl.: *vulturi.* – Și: (învechit și regional) **vúlture, vîltur** (accentuat și: *vîltúr,* ZEITSCHRIFT. XII, 222, TDRG, ALR I 1 052/164, 178, 190, 730, 740, 764, 772, 800, 810, 815, 874, 896, ALR SN III h 719, ALRM SN II h 533), **húltur,** (regional) **vîltor** (ALR I 1 052/131, 156, 217), **vúltor** (ALR SN III h 719/95, ALRM SN II h 533/95), **últur,** (învechit, rar) **vóltur** s. m.

– Lat. **vultur, -urIs.**

VULTURÁ[1] vb. I. **1.** Intranz. (Învechit, rar; în forma *vulturi*) A se comporta, a se manifesta ca un vultur **(1).** *Unde leul vulturește și vulturul leuiește, prepelița ce va iepuri și iepurile ce să va prepeliți?* CANTEMIR, I. I. I, 144.

2. Tranz. (Regional; în descîntece) A alunga. *Cu cuțitu l-oi înțepa, cu hulturul l-oi hultura.* I. CR. III, 144. *Cu vulturul i-oi vultura.* GR. S. VI, 105.

– Prez. ind.: *vulturez.* – *Și:* (regional) **hulturá** vb. I, (învechit, rar) **vulturí** (prez. ind. *vulturesc)* vb. IV.

– V. **vultur.**

VULTURÁ[2] vb. I v. **vîltura.**

VULTURÁR, -Ă adj. (Regional; despre oameni) Hrăpăreț, rapace (asemenea unui vultur **1).** Cf. BARONZI, L. 125, CIHAC, I, 321, BARCIANU, TDRG, DR. X, 249, DL. *Loc în rai, tăicuță, n-ai, C-ai fost foarte vulturari, Ce-ai văzut nu mai lăsai.* MARIAN, O. I, 189.

– Pl.: *vulturari, -e.* – Și: **vîltorár, -ă** adj. DR. X, 249.

– **Vultur** + suf. *-ar.*

VULTURÁȘ s. m. Diminutiv al lui vultur **(1);** pui de vultur; vulturel **(1),** (regional) vulturuț. Cf. PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 321. *Vultur, vulturaș! Du-te de adă două picături de lapte, una rece și una caldă.* CREANGĂ, O. 281, cf. MARIAN, O. I, 188, DDRF, BARCIANU, JAHRESBER. VIII, 199, ALEXI, W., TDRG, CADE. *Din crengile sfinte de acacia se înălțau vulturași, plutind sub soare.* SADOVEANU, O. XII, 61. *Cele 8-9 nume aflate în literatura noastră pentru acest vulturaș sînt toate fabricate.* BĂCESCU, PĂS. 241, cf. 177, DL, DM, DEX. *Vulturi, vulturașii mei! Udați-vă aripile!* SBIERA, P. 95. *Vulturaș cu șearpe-n gură, Deasupra de curmătură, În zbor, parcă, se rotea.* MARIAN, Î. 10. *Spurcat vis c-am visat: Hulturaș cu șerpe-n gură.* FOLC. MOLD. I, 79. ◊ (Într-o construcție comparativă) *Unde-ți aveam niște ochi de vulturaș, care-mproșcau în trus-patru părți a lumii.* ALECSANDRI, T. 1369. ◊ *Vulturaș cu oglindă* = acvilă pitică (*Hieraëtus pennatus*). Cf. SIMIONESCU, F. R. 168, BĂCESCU, PĂS. 177, LINȚIA, P. II, 198. *Vulturaș negru* (sau *negru mic, țipător mic*) = vultur **(1 f)** (*Aquila pomarina*). Cf. BĂCESCU, PĂS. 177, LINȚIA, P. II, 191. *Vulturaș negru mare* = vultur țipător mare (*Aquila clanga*). Cf. BĂCESCU, PĂS. 177, LINȚIA, P. II, 185. *Vulturaș pleșuv alb* (sau *țipător mic*) = vultur **(1 e)** (*Neophron percnopterus*). Cf. BĂCESCU, PĂS. 177. ♦ Fig. Bărbat curajos, viteaz, semeț, falnic. *Vin pe drumuri juni ostași, Dorobanți și călărași, Ageri, neaoși vulturași.* ALECSANDRI, POEZII, 589.

– Pl.: *vulturași.* – Și: (regional) **hulturáș** s. m.

– **Vultur** + suf. *-aș.*

VÚLTURE s. m. v. **vultur.**

VULTURÉL s. m. **1.** Vulturaș. *Căzînd vultureii cei micuți,... cu cîtă bucurie i-au așteptat vulpea!* ȚICHINDEAL, F. 3/9. *Deprinde vulturelul să zboare în văzduh.* NEGRUZZI, S. II, 264, cf. MARIAN, O. I, 188, TDRG 1783, DL, DM, DEX. *Vulturi, vultureii mei! Udați-mi mie limba ca să prind eu la putere.* SBIERA, P. 95. ◊ (Ca termen de comparație) *Zice-n lauda mare Cum că-n turmă are... Niște berbecei Ca și vulturei!* POP., ap. GCR II, 329. *Ioan Iorgovan, Braț de buzdugan, Ca un căluțel, Ca și-un vulturel..., Se preumbla Și se fasolea.* MARIAN, INS. 343. ◊ (Adverbial) *Cel pe calul muced răstește vulturel: „Așa să trăiesc! Astăzi îngrop sulița-n el!"* COȘBUC, P. II, 194.

2. Acvilă imperială (*Aquila heliaca*). Cf. BĂCESCU, PĂS. 178.

– Pl.: *vulturei.*

– **Vultur** + suf. *-el.*

VULTURÉSC, -EÁSCĂ adj. **1.** Care aparține vulturului **(1),** de vultur, specific vulturului, privitor la

vultur. Cf. I. GOLESCU, C., PONTBRIANT, D. *M-am întrebat pe mine însumi dacă aripele vultureşti, răpindu-mă în spaţiu, nu m-ar duce şi m-ar rătăci prin nouri?* ALECSANDRI, T. II, 47, cf. CIHAC, I, 321, DDRF, BARCIANU, RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX.

2. Fig. (Despre manifestări, acţiuni etc. ale oamenilor) Îndrăzneţ, temerar; (despre privire) ager, pătrunzător, scrutător, vioi. *Un om care are o căutătură foarte selbatică, care se uită ca şi cînd ar voi să te soarbă într-o lingură de apă se zice că are... o căutătură vulturească.* MARIAN, O. I, 189. *Vulturească fantazie V-a creat şi întreite facultăţi de poezie.* COŞBUC, P. II, 138. *Am găsit o imagine plastică a unui Eminescu tînăr, cu ochii vultureşti avîntaţi spre nălucirea unui vis aprig.* SADOVEANU, E. 73. *Vulturescu marş al cavaleriii româneşti în Ungaria la 1919.* SCRIBAN, D. *I-am bravat disprețul din ochi cu privirea mea vulturească.* MIHĂESCU, D. A. 12. *Noi singuri pleoapa-ţi lăsarăm, iubite, pe-ochii tăi vultureşti.* V. ROM. februarie 1954, 188. *Venise să-mi ceară un împrumut, cu ţfosul lui demn şi vulturesc.* VINEA, L. I, 389, cf. DL, DM. *Citeşte revistele şi cu un ochi vulturesc intuieşte într-o semnătură revelaţia unei cariere scriitoriceşti.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 115, 4/2, cf. M. D. ENC. *Îşi îndreaptă spatele... şi îşi roti o privire ce se vroia vulturească prin sală.* V. ROM., iunie 1973, 6, cf. DEX. *Are căutătura vulturească.* ZANNE, P. I, 715. ♦ (Despre nas) Acvilin, coroiat. *Are mustăţi roşcovane... Dumitrache şi nas mare, vulturesc.* STANCU, D. 15. *Înăuntrul copertei, în stînga, era fotografia altcuiva,... cu faţa prelungă, osoasă, cu nasul vulturesc, cu sprîncenele grele.* TUDORAN, P. 274. *Ochii vii..., gura marcată de senzualitate..., nasul puternic, vulturesc ori înroşit de belşugul vinului.* CONTEMP. 1974, nr. 12, 7/2.

– Pl.: *vultureşti.*

– **Vultur** + suf. *-esc.*

VULTURÉŞTE adv. (De obicei în legătură cu verbe de mişcare) Ca vulturul **(1)**; cu iuţeală, cu agerime (de vultur); foarte repede; fig. în mod îndrăzneţ, cutezător. *Invaziunea... trebuia... să se fi operat... vultureşte, de pe munte în gios.* HASDEU, I. C. I, 116, *Cel viteaz... Sta, privind spre resărit. Numai ochii sei mişca, Vultureşte-i alerga Pe cea zare cenuşie.* ALECSANDRI, P. II, 10. *Briar... Încalecă pe-un bivol... Şi pleacă vultureşte.* id. POEZII, 373, cf. CIHAC, I, 321. *Visul său se-nfiripează şi se-ntinde vultureşte.* EMINESCU, O. I, 144. *Se avîntă vultureşte.* MARIAN, O. I, 189, cf. DDRF. *Se frămînta cu puterile cereşti şi le răpunea planînd liniştit, vultureşte.* IORGA, P. A. II, 45, cf. TDRG, RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Inginerii trebuiau să cuprinză vultureşte cu privirile întinderea, înainte de a începe lucrarea.* VOICULESCU, P. I, 178, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Şi punea un comănac Şi-ncăleca voiniceşte Şi purcedea vultureşte.* ALECSANDRI, P. P. 146.

– **Vultur** + suf. *-eşte.*

VULTURÍ vb. IV v. **vultura.**

VULTURÍCĂ s. f. **1.** Numele mai multor plante din familia compozeelor: **a)** plantă cu tulpina lipsită de frunze sau cu frunze mici, acoperite cu peri lungi, cu florile galbene-purpurii, dispuse în capitule la vîrful tulpinii şi cu fructele achene, de culoare roşie, care creşte prin locuri uscate, prin livezi şi prin păduri; hultenioară, rujuliţă **(b)**, vulturoancă **(a)**, culcuşul-vacii, iarba-eretei, urechea-şoarecelui, (regional) roscob (*Hieracium pilosella*). Cf. CONV. LIT. XXIII, 1062, DDRF, BRANDZA, FL. 321, DAME, T. 189, ENC. ROM., GRECESCU, FL. 364, N. LEON, MED. 35, TDRG, PASCU, S. 270, PANŢU, PL., CADE, ENC. AGR., IORDAN, STIL. 201, DL, DM, BORZA, D. 84, 302, FLORA R.P.R. X, 228, PRODAN – BUIA, F. I. 532, DEX, ŞEZ. XV, 152; **b)** plantă cu frunzele şi tulpina acoperite cu peri lungi, cu florile de culoare roşie-portocalie, care se foloseşte în medicina populară veterinară; rujuliţă **(c)**, ruşuliţă **(a)**, vulturoancă **(b)**, (regional) ruşulică (*Hieracium aurantiacum*). Cf. ENC. ROM. II, 700, BORZA, D. 84, 302; **c)** (*Hieracium caespitosum*). Cf. BORZA, D. 84, 302; **d)** (*Hieracium hoppeanum*). Cf. id. ib.; **e)** (*Hieracium lachenalii*). Cf. id. ib.; **f)** plantă care creşte pe locuri pietroase din regiunea alpină (*Hieracium petraeum*). Cf. PANŢU, PL. Cf. JAHRESBER. VIII, 124. *Garofiţele... înveselesc umbra cu florile lor roşietice, ca şi cîte o vulturică cu florile mai mult portocalii.* SIMIONESCU, FL. 249. *Vulturica... se foloseşte contra diareilor cronice, pietrei şi nisipului la rinichi.* BELEA, P. A. 316, cf. 192, DER, M. D. ENC., SCL 1984, 508.

2. (Regional) Vulturoaică **(1)** (Grădiştea – Rîmnicu-Vîlcea). ALR SN III h 719/812.

– Pl.: *vulturici.*

– **Vultur** + suf. *-ică.*

VULTURÍŢĂ s. f. **1.** Vulturoaică **(1)**. *Nu mult după aceasta a murit vulturiţa şi au remas puii singuri.* MARIAN, O. I, 187, cf. 185, 188, TDRG 1783. *Să-mi faci şi o vulturiţă, căci mi s-a urît singur aci, numai cu cioroii.* ARGHEZI, S. VII, 120, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, ALR SN III h 719.

2. Acvilă imperială (*Aquila heliaca*). Cf. BĂCESCU, PĂS. 178, 225.

– Pl.: *vulturiţe.* – Şi: (regional) **vîltóriţă** (ALR SN III h 719/762), **vultoríţă** (ib. h 719/95) s. f.

– **Vultur** + suf. *-iţă.*

VULTURÍU, -ÍE adj. (Popular) Ca de vultur **(1)**, ca al vulturului; fig. (despre privire) ager, pătrunzător, scrutător, vioi. *Lele cu ochi vulturii, Lasă juncii la lupii Şi te dă cu voinicii.* MARIAN, H. 67. ♦ (Despre nas) Acvilin, coroiat. *A fost unul din contimpuranii cei mai frumoşi şi totodată simpatici. Statură mijlocie, frunte frumoasă, boltită,... nas vulturiu, ochi albaştrii.* BARIŢIU, P. A. I, 511.

– Pl.: *vulturii.*

– **Vultur** + suf. *-iu.*

VULTUROÁICĂ s. f. **1.** Femela vulturului **(1)**; vulturiţă **(1)**, vulturoaie **(1)**, (regional) vultoră, vulturică **(2)**. *Pe copaciul din protivă vulturoaica stă de streajă.* NEGULICI, E. I, 180/3. *Într-o zi se ţinu vulturoaica după dînsul să vază unde tot vine el.* ISPIRESCU, L. 390, cf. MARIAN, O. I, 150,188. *Vedeau cînd venea vulturoaica de se aşeza pe cuib.* SĂM. VIII, 732. *Vulturul s-a ridicat pînă*

în fundul cerurilor, întinerit și însoțit de o vulturoaică mîndră. ARGHEZI, S. VII, 129. *În alt caz, pajura e vulturoaică și voinicul îi pune pe spinare „nouă burdufe de bivoli pline de cenușă".* CĂLINESCU, B. 132, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Vulturoaica ține în gheare un vițel de doi ani.* POPESCU, B. II, 100, cf. GR. S. VI, 137, ALR SN III h 719.

2. Acvilă imperială (*Aquila heliaca*). Cf. BĂCESCU, PĂS. 178.

– Pl.: *vulturoaice.* – Și: (regional) **vîlturoáică** (ALR SN III h 719), **hulturoáică** (ib.) s. f.

– **Vultur** + suf. *-oaică.*

VULTUROÁIE s. f. **1.** Vulturoaică **(1).** Cf. MARDARIE, L. 101²/22. *Se rătăcește din ceealalta lume o vulturoaie.* MARIAN, O. I, 185, cf. 188, TDRG 1783, DL, DM, M. D. ENC., DEX, ALR SN III h 719.

2. Acvilă imperială (*Aquila heliaca*). Cf. BĂCESCU, PĂS. 178.

– Pl.: *vulturoaie* și (rar) *vulturoi* (DL, DM).

– **Vultur** + suf. *-oaie.*

VULTUROÁNCĂ s. f. Numele a două specii de plante din familia compozeelor: **a)** vulturică **(a)** (*Hieracium pilosella*). Cf. CONV. LIT. XXIII, 1062, GHEȚIE, R. M. 497, BARCIANU, TDRG 1783, PASCU, S. 270, PANȚU, PL., CADE 1450, IORDAN, STIL. 201, BORZA, D. 84, 302; **b)** vulturică **(b)** (*Hieracium aurantiacum*). Cf. BORZA, D. 84, 302.

– Pl.: *vulturoance.*

– **Vultur** + suf. *-oancă.*

VULTURÚȚ s. m. (Prin vestul Transilv.) Vulturaș. *Un vulturuț mîndru sur,... Cu picioare gălbîoare, Cu aripioare surioare, Trese arcul să-l săgete.* FRÎNCU – CANDREA, M. 191.

– Pl.: *vulturuți.*

– **Vultur** + suf. *-uț.*

VULVÁR, -Ă adj. Care aparține vulvei, al vulvei, referitor la vulvă. Cf. COSTINESCU, LM. *Denumire generică pentru inflamații vulvare.* D. MED. II, 729, cf. DN³.

– Pl.: *vulvari, -e.*

– Din fr. **vulvaire.**

VÚLVĂ s. f. Partea externă a organului genital feminin. *Subt numirea de vulvă înțelegem toate părțile nașterii din afară ale femeiei.* KRETZULESCU, A. 345/16, cf. LM, BIANU, D. S., DR. V, 315. *Vaginita este inflamația vaginei, care se arată prin o scurgere de lichid prin vulvă.* ENC. VET. 101, cf. 99, ENC. AGR., DM, DER, D. MED., M. D. ENC., DEX, DN³, ALR I 1 099/510, 792.

– Pl.: *vulve.* – Și: (regional) **vîlvă** s. f. ALR I 1 099/792.

– Din fr. **vulve**, lat. **vulva.**

VULVECTOMÍE s. f. (Med.) Rezecție chirurgicală a vulvei, NDN.

– Pl.: *vulvectomii.*

– Din fr. **vulvectomie.**

VULVÍTĂ s. f. (Med.) Infamație a vulvei. Cf. DN², D. MED., NDN.

– Din fr. **vulvite.**

VULVOÁIE s. f. v. **vîlvaie.**

VULVOÁRE s. f. v. **vîlvoare.**

VULVÓI adj. invar. v. **vîlvoi.**

VULVOIÁT, -Ă adj. v. **vîlvoiat.**

VULVOPATÍE s. f. (Med.) Stare patologică a vulvei. NDN.

– Pl.: *vulvopatii.*

– Din fr. **vulvopathie.**

VULVOVAGINÍTĂ s. f. (Med.) Inflamație a vulvei și a vaginului. Cf. DN², D. MED., NDN.

– Din fr. **vulvo-vaginite.**

VUM interj. (Și repetat) Cuvînt care imită sunetul grav produs la lovirea unui obiect. *Vum! sunetul unui clopot urieșesc... și Dan se simți trăsnit și afundat în nemărginire.* EMINESCU, N. 70, cf. DL, DM. *Vum-vum!* SFC IV, 225, 228, cf. DEX. *Vîntu o bătut ș-o suflat în gura ciuturii. Șî aia face vum.* ALRT II, 45. ◊ (Într-o formulă de eliminare la jocurile de copii) *Siva, nara, Tica, taca, Aer, vaer... vum!* PĂCALĂ, M. R. 213.

– Onomatopee.

VUMÉTRU s. n. (Tehn.) Aparat electronic folosit pentru controlul modulației în sisteme de înregistrare, redare și transmitere a semnalelor electrice de audiofrecvență, avînd indicațiile scalei exprimate în vu, în multipli sau submultipli de vu. Cf. DP. *Vumetrul se folosește la reglarea volumului în telefonie și în radiofonie.* LTR², cf. DER, M. D. ENC., DEX, DN³.

– Pl.: *vumetre.*

– Din fr. **vumètre.**

VUMVĂÍ vb. IV. Intranz. **1.** (Prin Ban.; despre vînt sau despre corpuri care străbat aerul) A vîjîi, a vui. Cf. SFC IV, 225. *Vîntu o bătut ș-o suflat în gura ciuturii. Șî aia... o vumvăit așa.* ALRT II, 45, cf. ALR II 4 414/76.

2. (Regional; despre foc) A dudui (Vălcani – Sînnicolau Mare). Cf. ALR II/I h 280/47, ALRM II/I h 393/47.

– Prez. ind. pers. 3: *vúmvăie.*

– **Vum-vum** + suf. *-ăi.*

VUMVĂITOÁRE s. f. (Prin Ban.) Zbîrnîitoare **(II 1).** Cf. ALR SN V h 1 304.

– Pl.: *vumvăitori.*

– **Vumvăi** + suf. *-itoare.*

VUMVĂNÍ vb. IV. Intranz. (Regional) A hurducăi (Giarmata – Timișoara). Cf. CV 1951, nr. 5, 28, SFC IV, 228.

– Prez. ind.: ?

– **Vum-vum** + suf. *-ăni.*

VUN subst. (Învechit, rar) Movilă de pămînt care marca graniţa. *Mulţîmea mişeilor, îndesîndu-să la dînsul, ş-au agiuns şi pînă la vun.* DOSOFTEI, V. S. septembrie $3^{r}/18$, cf. JAHRESBER. V, 141, DR. IV, 855, ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 126.
– Din ngr. **βουνό** „munte".

VUN, VO adj. nehot., pron. nehot. v. **vreun.**

VUNTURÁ vb. I v. **vîitura.**

VUÓCNĂR s. m. v. **voagnăr.**

VUÓMNĂR s. m. v. **voagnăr.**

VUP interj. (Regional) Cuvînt care imită zgomotul produs de căderea unui obiect greu, de o lovitură. *Cînd le vine peţitor, vup!... cu el după cuptor.* Com. din UNGHENI – IAŞI, cf. ALR SN V h 1468/102, ALRM SN III h 1 179/102. *Să duce bota-n capete, fă ţup! la femeie, vup!* O. BÎRLEA, A. P. II, 374, cf. I, 490. ◊ Expr. (Adverbial) **A veni vup** = a veni repede, precipitat, grăbit. *Vine vup după mine la sălaş.* H XVIII 317.
– Onomatopee.

VÚR interj. Exclamaţie care exprimă durere sau regret. V. ah, vai[1]. Cf. DL, DM, DEX. *Vur!... şi pe ei apoi I-au chesăgit ca pe boi!* TEODORESCU, P. P. 487.
– Onomatopee.

VURDÁRIE s. f. v. **vîrdare.**

VURDÚM s. n. (Prin Ban. şi Olt.) Scrînciob **(1).** Cf. CV 1951, nr.2, 34, ALR I 1 694/1.
– Pl.: ?
– Din ţig. **vurdon.**

VURÉŢ s. n. v. **voreţ.**

VURLÁNIC[1] s. n. v. **vîlnic.**

VURLÁNIC[2] subst. (Regional) Haină femeiască (Piscu Vechi – Calafat). H V 369.
– Pl.: ?
– Din bg. **вълненик.**

VURLINÁT, -Ă adj. (Grecism învechit, rar; despre barbă, mustăţi) Stufos, cu păr mult (şi în neorînduială). *Patriarhul Isahar, bătrîn cu barba vurluiată* (a. 1805). GRECU, P. 133. *Pavel, pleşuv cu barba vurlinată ori creaţă* (a. 1805). id. ib. 219.
– Pl.: *vurlinaţi, -te.* – Şi: **vurluiát, -ă, burloiát, -ă** (GRECU, P. 271) adj.
– Din ngr. **βουρλογένης.**

VURLUIÁT, -Ă adj. v. **vurlinat.**

VURT s. n. (Mold.) Rachiu de calitate inferioară, cu procent redus de alcool. *După ce încetează rachiul de 18-19 grade, începe a ieşi vurtul, posletul.* I. IONESCU, P. 268, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DEX.
– Pl.: *vurturi.*
– Etimologia necunoscută.

VÚRTĂ s. f. v. **hurtă.**

VURTÉLNIŢĂ s. f. v. **vîrtelniţă.**

VURTÉRNIŢĂ s. f. v. **vîrtelniţă.**

VÚRŢĂ s. f. v. **vîrţă.**

VUSCÓI s. m. (Regional) Diavol, drac (Mătău – Cîmpulung). Cf. COMAN, GL. *Vuscoiu în caru cu fîn.* id. ib.
– Pl.: *vuscoi.*
– Etimologia necunoscută.

VUŞCÁ vb. I v. **vîşca**[1].

VUŞTÍC interj. (Regional) Cuvînt care sugerează mişcarea făcută de ceva care iese sau dispare repede, care se strecoară repede undeva (Scărişoara – Abrud). *Vuştic, fată frumoasă, Prin paduri deasă* (Vulpea). ARH. FOLK. V, 154.
– Onomatopee.

VUŞTICÁ vb. I v. **vîştica.**

VÚTĂ s. f. **1.** Lucrare de zidărie în formă de boltă. Cf. LTR[2], DP, DEX, DN[3]. ♦ Partea arcuită a unei porţi, a unei ferestre. DN[3].
2. (Geol.) Creastă a unui anticlinal; boltă. DN[3].
– Pl.: *vute.*
– Din fr. **voûte.**

VUTCÁR s. m. (Învechit) Persoană care făcea sau vindea rachiu **(1);** (învechit) rachier. *Lei... 10 – de la starostele de vutcari* (a. 1776). URICARIUL, XIX, 327, cf. RĂŞCANU, L. 16. *Pentru făcutul rachiului nu este trebuinţă de velniţi, căci se poate face şi fără velniţe, precum îl şi fac, căci fieştecare rachier şi vutcar au căldările lor prin ogeaguri* (a. 1783). ARHIVA R. II, 249/21, cf. N. A. BOGDAN, C. M. 101, 104, I. GOLESCU, C. *Rachieri, vutcari,... cîrciumari* (a. 1835). DOC. EC. 602, cf. CIHAC, II, 467, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, SCRIBAN, D., DM, CIORANESCU, D. ET. 9380.
– Pl.: *vutcari.*
– **Vutcă** + suf. *-ar.*

VÚTCĂ s. f. (Învechit) Rachiu **(1);** (în special) un fel de lichior (care se prepara în casă). *1 scatulcă de vutcă* (începutul sec. XVII). ap. ODOBESCU, S. I, 422. *Preste tot ceasul bè ori vin cu pelin ori vutcă.* NECULCE, L. 320. *Au poruncit Măriia sa de au mersu toţi boiarii în casă şi, bînd vutcă şi sinharisindu-l, au mers toţi boiarii de i-au sărutat mîna.* R. GRECEANU, CM II, 160. *Nu lipseşte zi şi noapte ca să nu să îmbete de vin, vutcă, rachiu, ce-i iese înainte* (a. 1751). ARHIVA, I, 55. *Vel-cupar, cu tipsia cea de argint, stînd înaintea domnului, pune vutcă în doao păhare şi întîi cuparul ia credinţă, apoi domnul singur ia paharul de-l pune la gură şi ia şi confeturi.* GHEORGACHI, CER. (1762), 279. *3 ocă vutcă, 4 ocă holercă* (a. 1772). URICARIUL, XXI, 361. *Au mers în spătăria cea*

mare cu toți boierii, șezînd cu părintele mitropolitul și cu toți arhiereii, scoțind cofeturi, vutcă și cafe (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 253/34. *Ia cîrmîz cu tiriac jumătate gram pisat și să pui vutcă și scorțișoară și să bea* (ante 1792). în ȘEZ. X, 138. *12 păhăruți de vutcă, poliite* (a. 1811). IORGA, S. D. XVI, 92. *Să mîncăm jîmblă șî să bem vutcă.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 58, cf. id. C. *O vutcă bună și aromatică, precum este aceea pregătită din vanilie, portocale..., prieste foarte.* ALBINEȚ, M. 100/9. *Spirtu pentru vutcă trebui să se prifacă de doă ori, fie rachiu de vin ori de pîne, întăi pe cărbuni de tei..., și al doile pe rădăcinile sau aromatile, pe care voiești a face vutca.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 67/7. *Vutca la îndulcit să se vînture mult, că mai bună să face, și să se îndulcească cu zahar fierbinte, ca să nu să zăhărească.* id. ib. 67/21. *După ce mîncau, aveau de lege să se puie bărbații înșurați pe un covor la pămînt și să înceapă la vutcă,... pînă ce deșertau toate beșicile de nectar ale gazdei.* id., în ARHIVA, I, 693, cf. POEN. – AAR. – HILL, V. II, 108^2/40. *Dă-ne vin, dă-ne piftie, Dă o fleică pipărată, Dă o vutcă, o iahnie, Na băiete! Ține plată.* PR. DRAM. 285. *Făcea vutcă bună de anghelică.* ap. CĂLINESCU, S. C. L. 34, cf. STAMATI, V. 495^2/41. *După mult învalmașag și ametală a nenumăratelor slugi, trăsurile cu cai împovorați trăgea la scară; în una să suia cucoana, cuconul și arnăutul cu ciubucul, în alta giupîneasa cu vutca și dulcețile, în alta sofragiul cu talgerile.* RUSSO, S. 22, cf. 19, 104. *Mănîncă multe legume și nu be nici cafe, nici vutcă.* KOGĂLNICEANU, O. I, 35, cf. POLIZU. *Tot cu nasul în cărți, bînd numai ceai și cafea ca bolnavii, în loc să bei pelin și vutcă ca creștinii.* NEGRUZZI, S. I, 222, cf. 86, 239. *De voim să facem vutca de vanilie, de coji de lămîie, de ananas sau de orice alt, punem mai întîi materia, al căria miros voim să aibă vutca, în spirt și o lăsăm acolo 24 de ceasuri.* PENESCU, M. 52/3. *După cununie, masă mare cu zaharicale de la becerul Manolachi și cu cofeturi de la vestitul Pascu; cu vin de Drăgășani, cu pelin de Dealu Mare și cu vutcă de vanilie și de cursă.* GHICA, S. 36. *După dînsa venea altă țigancă țiind o tavă cu o mulțime de păhărute cu vutcă de izmă și cîteva farfurii cu migdale curățite.* FILIMON, O. I, 179, cf. PONTBRIANT, D., BARONZI, L. 162. *Na, moșule, un păhăruț de vutcă pe cursă... dă-l pe gît.* ALECSANDRI, O. VI, 325, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 467. *Știa să facă și vutcă și să coasă la gherghef.* GANE, S. 276. *După masă începeau să se distupe butelci de vutcă făcută de cucoana Păuna.* I. NEGRUZZI, S. I, 320, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Copiii de casă aduc în cămara de ospăț păhărute de vutcă, cofeturi și cafea neagră.* IORGA, C. I. I, 158. *În Țara Românească, ospățul de dumineacă se dă în casa mirelui. Luni, el pleacă la nun, ducîndu-i vutcă și cofeturi.* id. ib. 182, cf. TDRG, JAHRESBER. XXVI-XXIX, 44, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Asemenea vutcă n-am băut încă pînă astăzi.* SADOVEANU, O. IX, 450. *Iar cinstiții boieri, ridică el glasul, au să binevoiască să adaste aici, îndeletnicindu-se, pe lîngă cafea, c-o vutcă tare bună de vișine.* id. ib. X, 147, cf. BUL. FIL. V, 35, SCRIBAN, D. *Pătrunseră în vechiul palat, glumind cu cămărașii ce-i întîmpinau și așteptînd vutca.* BARBU, PRINC. 119, cf. 141, CIORANESCU, D. ET., L. ROM. 1964, 598. ◊ (Învechit, rar) *Vutcă franțozască* = rom. *Dooă sticle cu vutcă franțozască, ce se cheam[ă] rum* (a. 1793). IORGA, S. D. VIII, 28. ♦ (La pl.) Varietăți de vutcă. *Băutura rachiului, a vutcilor, a ponciurilor și a ceaiurilor cu rum este pentru căldura climii locului țării cu totul și întru toate împotrivă.* PISCUPESCU, O. 201/14. *Vutcile se fac astfel: punem în doă ocă de zahăr trei litre de apă; îl așezăm pe foc să fiarbă pînă se va topi, apoi, dîndu-l jos, turnăm într-însul 5 litre de spirt bun de cofetărie.* PENESCU, M. 51/19. *Fetele se dădeau pe mîna... unei jupînese Cristina, de le mustruluia și le învăța... fierturi de fel de fel de dulcețuri... și deosebite vutci.* GHICA, S. 296. *Dulcețele, conservele, sosurile, șuncile, vutcele, halvalele, baclavalele, se făceau toate la timp și de cea mai bună calitate.* SION, P. 72. *Boierii, sus, beau vutce cu fesurile și cu papucii cucoanelor.* ALECSANDRI, O. V, 97. *Cucoana nu se mai catadicsește să caute de gospodărie... să facă cozonaci, pască, păstrămuri, dulcești, vutci, vișinapuri... ca la casa omului.* id. ib. 442, cf. 819. *Mă duse în camera cu merinde, unde ședeau grămădite pe polițe cutii cu rahat, șiraguri de smochine... sticle cu vutci și vișnapuri.* GANE, S. 232. *După masă intrarăm în salonul unde ne așteptau două mari tablale cu vutci și vișnapuri.* id. ib. 242. *Dulcețuri, zumaricale, vinuri, cafele și vutci, și ciubuce peste ciubuce, ziua pînă seara și noaptea pînă la ziuă.* CARAGIALE, O. II, 225. *Ehei, arhon clucere! A mai rămas un pic din vutcile de astă-noapte să-mi dreg viersul?* C. PETRESCU, A. R. 198.

– Pl.: *vutci* și *vutce.*
– Din pol. **wódka.**

VUTCĂRÍE s. f. (Învechit, rar) Loc unde se făcea sau se vindea rachiu **(1).** Cf. I. GOLESCU, C.

– Pl.: *vutcării.*
– **Vutcă** + suf. *-ărie.*

VUTCĂRÍȚĂ s. f. (Învechit, rar) Femeie care făcea vutcă, lichior. *Era vutcăriță, făcea vutcă bună de anghelică.* ap. CĂLINESCU, S. C. L. 34.

– Pl.: *vutcărițe.*
– **Vutcă** + suf. *-ăriță.*

VUUTOÁRE s. f. v. **vîltoare.**

VUUTURÁ vb. I v. **vîltura.**

VUVAGÍU s. m. (Prin Olt.) Vuvar. *Ciuciu vuvagiul... făcea lumea de pleca de la petreceri și nunți cu gurile strîmbe* [de rîs]. I. CR. IV, 59.

– Pl.: *vuvagii.*
– **Vuvă** + suf. *-agiu.*

VUVÁR s. m. (Olt.) Lăutar care cîntă din vuvă **(1);** (regional) vuvagiu. *Vuvarii îndeplinesc pe lîngă rolul de cîntăreț și rolul de măscărici.* I. CR. IV, 59, cf. CADE, DM, DEX. *Sui, Mărie-n deal la cruce, De vezi neica cum se duce... Cu douăzeci de vuvari.* I. CR. IV, 24, cf. CIAUȘANU, V. 81.

– Pl.: *vuvari.*
– **Vuvă** + suf. *-ar.*

VÚVĂ s. f. (Olt.) **1.** Dairea. Cf. CIHAC, II, 628, ŞIO I, 243, II, 404. *În tot timpul se produce un vuvuit, asemenea cu al vuvei de piele de capră.* ŞEZ. XIII, 89, cf. CADE. *Se cîntă din dairea – numită prin părţile Vîlcei vuvă – la nunţi şi... petreceri.* ALEXANDRU, I. M. 35, cf. DL, DM, DEX, I. CR. IV, 58. *Nu vuvui ca vuva, Nu cînta ca cimpoile.* ŞEZ. XII, 187, cf. CIAUŞANU, V. 81.

2. Jucărie făcută dintr-un nasture mare prin ale cărui găuri opuse se introduc două sfori legate la capete, care, prin răsucirea nasturelui şi apoi prin slobozirea lui, produce sunete asemănătoare celor scoase de vuvă **(1).** *De multe ori aceste vuve sînt aruncate în laţele vreunui ţigan, spre rîsul şi bătaia de joc a tuturor celor de faţă.* ŞEZ. XIII, 89.

3. Zbîrnîitoare **(II 1).** Cf. CV 1950, nr. 1, 33, ALR SN V h 1 304.

– Pl.: *vuve.* – Şi: **vívă** s. f. I. CR. IV, 58.

– Cf. v u [1].

VUVĂÍ vb. IV. Intranz. (Prin Olt.) A vuvui **(2).** *Vedeam corbii clocotind şi plumbii vuvăind.* L. COSTIN, GR. BĂN. 213, cf. 48. *Albinele vuvăie.* CHEST. VI 19/13. [Zbîrnîitoarea] *vuvăie.* ALR SN V h 1304/848.

– Prez. ind. pers. 3: *vúvăie.*

– De la **vuvui**, cu schimbare de suf.

VUVĂÍT, -Ă adj. (Prin Olt.; despre oameni) Trăsnit, smintit, ţicnit. Cf. CV 1951, nr. 2, 34.

– Pl.: *vuvăiţi, -te.*

– V. **vuvăi.**

VUVUÍ vb. IV. Intranz. **1.** (Olt.) A cînta cu vuva **(1).** *A vuvui, a cînta cu vuva, nu-i lucru uşor, se cere multă dibăcie şi mai ales caznă.* I. CR. IV, 59, cf. DL, DM, DEX. ♦ (Despre vuve) A produce un sunet caracteristic (care marchează ritmul într-un taraf de lăutari). *Cît dă cu degetul, atîta vuvuie.* I. CR. IV, 59. *Nu vuvui ca vuva, Nu cînta ca cimpoile.* ŞEZ. XII, 187.

2. (Regional) A vui[2] **(I 1),** a vîjîi **(1);** a zumzăi **(2).** *O, Doamne, eu cînt, Cum fişie plopul, cum vîjie valul, Cum vuvuie-un vînt.* BOLINTINEANU,P. I, 419, cf. DDRF, ALEXI, W. *Focul vuvuie în sobă.* RESMERIŢĂ, D., cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Parcă vuvuie avioanele.* CAMILAR, N. I, 448, cf. DL, DM. *Steagul roşu vuvuia Printre casele sărace, Precum flamurile mari Ale armiilor dace.* LABIŞ, P. 45, cf. DEX. ◊ Fig. *Sila cea groaznică, moartea şi flacăra Calcă pe ţarine lung vuvuind!* MACEDONSKI, ap. VIANU, L. R. 395.

– Prez. ind.: *vúvui.*

– Formaţie onomatopeică.

VUVUIÁLĂ s. f. (Regional) Vuvuit **(2)** (Săpata de Sus – Piteşti). Cf. UDRESCU, GL.

– Pl.: *vuvuieli.*

– **Vuvui** + suf. *-eală.*

VUVUÍT s. n. Faptul de a v u v u i.

1. (Prin Olt.) Cf. v u v u i **(1);** sunet produs de o vuvă **(1).** *În tot timpul se produce un vuvuit asemenea cu al vuvei de piele de capră.* ŞEZ. XIII, 89, cf. DL, DM, DEX.

2. (Regional) Vuiet, vîjîit; bîzîit, zumzet. *Auzi un vuvuit ca de roi de albine.* ISPIRESCU, U. 98, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE, DL, DM, DEX.

– Pl.: *vuvuituri.*

– V. **vuvui.**

VUVUITOÁRE s. f. (Prin Olt.) Dairea **(1).** *Cu vuvuitoarea să nu urli, că e rău de sărăcie.* ŞEZ. XII, 158, cf. DL, DM, DEX.

– Pl.: *vuvuitori.*

– **Vuvui** + suf. *-itoare.*

VUVUITÚRĂ s. f. (Regional) Vuvuit **(2).** *Învîrtind de aţă, şiţa produce un sunet, o vuvuitură.* CV 1950, nr. 1, 30, cf. DL, DM, UDRESCU, GL.

– Pl.: *vuvuituri.*

– **Vuvui** + suf. *-itură.*

VUZÚM, -Ă adj. (Prin Bucov.; despre oameni) Voinic **(II 1).** Cf. LEXIC, REG. 111.

– Pl.: *vuzumi, -e.*

– Etimologia necunoscută.

W

W s. m. invar. A douăzeci şi opta literă a alfabetului limbii române care se găseşte în cuvinte neologice (mai ales de origine engleză şi germană) (cu circulaţie internaţională) şi în nume proprii străine; cele două sunete (fricativa „v" şi semivocala „u") corespunzătoare acestei litere. Cf. ANTONESCU, RESMERIŢĂ, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., LTR[2], DL, DP, DM, DER, D. MED., M. D. ENC., DEX[2].

– Pronunţat: *dublu ve.*

WAD subst. Oxid de mangan natural cu o compoziţie chimică echivalentă cu aceea a psilomelanului, avînd o structură mai puţin compactă decît a acestuia. Cf. CANTUNIARI, L. M., LTR[2].

– Din germ. **Wad**.

WAGNERIÁN, -Ă adj. Care este creat de Wagner, care aparţine acestuia; care este propriu, caracteristic muzicii lui Wagner, ori impresiei estetice creată de aceasta. *Nu puteam prinde cu urechea depărtarea, de la care venea această bizară orchestraţie wagneriană.* HOGAŞ, DR. I, 213. *Debussy se ridică împotriva monumentalului prea construit, prea retoric şi spectaculos, al muzicii wagneriene.* BLAGA, Z. 126. *Talazurile vinete, de cremene, ale acestui ocean... dau lumii o culoare întunecată şi ameninţător grandioasă, o rezonanţă profundă şi gravă, de univers wagnerian în mişcare.* BOGZA, C. O. 87. *În glasul adînc şi teluric al profesorului răsună un ecou wagnerian ca de orgă.* VINEA, L. I, 376, cf. L. ROM. 1962, 569, DEX, NDN. *Exaltarea pompei ritului catolic îşi are echivalentele terminologice în exaltarea muzicii wagneriene.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1999, nr. 1, 11/2. *Opera nu are pe afiş un titlu wagnerian.* RL 2001, nr. 3 568, 32/6, cf. DEX[2]. (Adverbial) *Bruder Harald Sigmund, ... aşa îl cheamă, îndeajuns de wagnerian.* STEINHARDT, J. 31. ♦ (Substantivat) Cunoscător al muzicii lui Wagner; mare admirator al acesteia. *Nu se poate pretinde... auditorului din sala de concert minuţioase studii prealabile, de felul pregătirii considerate drept obligatorie de către wagnerienii fanatici.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 8, 5/3.

– Pronunţat: *-eri-an.* – Pl.: *wagnerieni, -e.*

– **Wagner** (n. pr.) + suf. *-ian.* Cf. it. wagneriano, fr. wagnérien.

WAGNERÍSM s. n. Concepţie muzicală a lui Richard Wagner; stilul, structura etc. creaţiei acestuia; curent (muzical) artistic bazat pe principiile estetice ale creaţiei wagneriene. *Ca şi wagnerismul, simbolismul unit cu instrumentalismul este ultimul cuvînt al geniului omenesc.* MACEDONSKI, O. IV, 101. *În adevărata sa esenţă, wagnerismul nu lasă urme adînci în conceptul despre limbă al lui Macedonski, care, nu mult după această perioadă, simte chiar nevoia să-l repudieze.* L. ROM. 1966, 32, cf. NDN, MDN.

– Din fr. **wagnérisme**.

WAGNERÍT s. n. (Geol.) Fluorfosfat de magneziu natural prezent în formă de cristale lungi sau scurte, bogat faţetate, lucioase, de culoare galbenă şi albă. Cf. CANTUNIARI, L. M., LTR[2].

– Din fr. **wagnérit**, germ. **Wagnerit**.

WAGON-LIT s. n. Vagon (1) (cu cabine) în care sînt instalate paturi pentru dormit; vagon (1) de dormit, (învechit) vagon-pat. Cf. NDN, DEX[2].

– Pronunţat: *vagon-lí.*

– Din fr. **wagon-lit**.

WAHABÍSM s. n. Curent religios şi politic islamic din Arabia Saudită. Cf. MDN.

– Din fr. **wahhabisme**.

WALCHÍRĂ s. f. v. **walkirie.**

WALHÁLLA s. f. (În mitologia germană şi scandinavă) Locaşul zeilor şi al eroilor. Cf. DEX, NDN, DEX[2].

– Pronunţat: *val-há-la.*

– Din germ. **Walhalla**.

WÁLKIE-TÁLKIE s. n. Aparat radiotelefonic portabil de emisie-recepţie, construit pentru comunicaţii la distanţe scurte; talkie-walkie. Cf. DN[3], NDN. *Radiotelefonul portativ (walkie-talkie) nu mai constituie de multă vreme o noutate.* în DCR[2], cf. L. ROM. 1982, 521, DCR[2].

– Pronunţat: *uóki-tóki.*

– Din engl. **walkie-talkie**.

WALKÍRIE s. f. Fiecare dintre cele trei divinităţi mitologice scandinave, fiicele lui Wotan, fecioare războinice şi foarte frumoase, care hotărau soarta bătăliilor şi alegeau eroii care urmau să cadă în luptă; p. ext. femeie frumoasă, voluntară şi cu statură maiestoasă. *Spiritele cele bune erau de gen feminin şi se numeau walchire.* FILIMON, O. II, 186. *Cavalcada nechezătoare de walkirii... îi străpungeau cu grindini de lănci.* VOICULESCU, P. II, 149. *De ce mi-oi fi adus aminte de tîrfa cu înfăţişare de walkirie?* BENIUC, M. C. I, 133. *Noţiunile de sirenă, balaur, nimfă, walkirie, silfidă... le respingem dintru-nceput ca false, înainte de a interveni judecata neadevărată: sirena există.* JOJA, S. L. 233. *Îl lăuda mereu pe... Attila şi îmi vine a crede că, în taină, o*

adora pe walkyra Brunhilda. STEINHARDT, J. 121, cf. DEX, NDN, DEX^2.

– Scris şi: *valkirie.* DN^3, NDN. – Pronunţat: *val-chí-ri-e.*

– Pl.: *walkirii.* – Şi: **walchíră** (scris şi *walkyră*; pl. *walchire*) s. f.

– Din germ., fr. **Walkyrie**.

WALK-OVER s. n. (Sport) Calificare a unui sportiv, rămas singur în competiţie, prin neprezentarea sau eliminarea adversarului. Cf. L. ROM. 1973, 112, DN^3, MDN. ♦ Cursă hipică la care participă un singur cal. CADE, NDN.

– Pronunţat: *uók-ouvăr.*

– Din engl. **walk-over**.

WALPÚRGIC, -Ă adj. Privitor la legenda medievală a „Nopţii Walpurgiei" cînd se credea că vrăjitoarele şi diavolii îşi dădeau întîlnire pentru a preamări pe Satan; p. ext. care antrenează dezlănţuiri de tip satanic.

– Pl.: *walpurgici, -ce.*

– De la n. pr. **Walpurgia**.

WAMPUM s. n. Monedă (şi ornament) a(l) băştinaşilor irochezi din America de Nord, din scoici legate în formă de mătănii. Cf. DN^3, DN^5.

– Pronunţat: *uám-.*

– Din engl. **wampum**.

WARÁNT s. n. Act eliberat unei persoane fizice sau juridice care depune o marfă (într-un depozit) şi care poate fi negociat ca poliţă ori poate servi titularului drept garanţie pentru obţinerea unui împrumut. Cf. ANTONESCU, D., RESMERIŢĂ, D. *Warantul se poate negoţia prin andosare.* ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Avantajele garantării produselor agricole prin warant constau... în uşurinţa găsirii creditului, într-un timp critic, cînd nu sînt bani pe piaţă.* ENC. AGR., cf. SCRIBAN, D. [Banca de Stat] *acordă credite pe termen scurt în cont curent pe bilete la ordin, varante sau pe bază de contracte.* LEG. EC. PL., 181, cf. DL, DM, DER, M. D. ENC., DN^3, NDN, DEX^2.

– Scris şi: *varant.* – Pl.: *warante.*

– Din engl. **warrant**.

WARCÓPS s. n. Ţeavă mare pe care se deapănă firul textil din care se face urzeala. Cf. LTR^2, DP, NDN, DEX^2.

– Din fr., engl. **warcops**, germ. **Warcops**.

WARFARÍN s. m. v. **warfarină.**

WARFARÍNĂ s. f. Substanţă folosită în medicină ca anticoagulant. Cf. LTR^2, D. MED.

– Şi: **warfarín** LTR^2 s. m.

– Din fr. **warfarine**, germ. **Warfarin**.

WASH-BOARD s. n. (Muz.) Instrument de percuţie folosit în primele forme de muzică de jaz. Cf. DN^3.

– Pronunţat: *uaş-bod.*

– Din engl. **wash-board**.

WASSÉRGLASS subst. Soluţie de silicat de sodiu care se folosea în stomatologie ca substanţă de izolare a unei lucrări dentare făcute din ipsos, de o altă lucrare identică. Cf. NICA. L. VAM., 270, D. MED.

– Pronunţat: *va-sér-.*

– Din germ. **Wasserglass**.

WATERBALÁST s. n. Tanc de apă situat în fundul dublu al unei nave, conţinînd lestul lichid al acesteia. Cf. ABC MAR., DM, DEX, DN^3, DEX^2.

– Scris şi: *water-balast* (ABC MAR, NDN, MDN). – Pronunţat: *uó-tăr-.*

– Din engl. **water ballast**.

WATER-CLOSET s. n. Veceu. Cf. BIANU, D. S., CADE, DN^3, NDN.

– Scris şi: *vater-closet.* BIANU, D. S. – Prescurtat: WC.

– Din engl., fr. **water-closet**.

WATERPOLO s. n. (Sport) Polo pe apă. Cf. CADE, DL, DM, SCL 1960, 44, DEX, DN^3, DEX^2.

– Pronunţat: *uó-ter-.*

– Din engl. **waterpolo**.

WATER-PRUF s. n. (Ieşit din uz) Manta impermeabilă. *Te-ai gîndi mai bine că mîne ne dau afară din casă, că pălăria... a devenit imposibilă şi mi-i mai mai mare ruşinea s-o pui în cap, că water-pruful meu a ajuns ciur.* CONTEMPORANUL VI^2, 117, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE.

– Scris şi: *waterproof* (ŞĂINEANU, D. U., CADE). – Pronunţat: *va-tăr-pruf.* – Pl.: *waterprufuri.*

– Din engl. **waterproof**.

WATT s. m. Unitate de măsură a puterii electromagnetice, egală cu puterea care corespunde schimbului de energie sau lucrului mecanic de un joule într-o secundă. Cf. RESMERIŢĂ, D., CADE, ENC. AGR. *Watul este o unitate de putere.* ENC. TEHN. I, 115, cf. CIŞMAN, FIZ. I, 203, L. ROM. 1955, nr. 6, 23. *Ca unitate practică de putinţă se ia wattul.* MARIAN – ŢIŢEICA, FIZ. I, 78. *Un fir conducător absoarbe o putere de un watt dacă e străbătut de un curent electric de un amper sub tensiunea de un volt.* LTR^2, cf. DL, DP, DM. *Depunem eforturi pentru a economisi mii şi mii de waţi.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 850. *În electrotehnică, wattul este unitatea de măsură a puterii active.* DER, cf. D. MED., M. D. ENC., DEX, L. ROM. 1977, 600, DN^3, D. MEC., L. ROM. 1984, 153, NDN, L. ROM. 1998, 790, DEX^2.

– Scris şi: *wat.* – Pronunţat: *vat.* – Pl.: *waţi.*

– Din fr., engl. **watt**.

WATTMÉTRU s. n. Instrument electric utilizat pentru măsurarea (în waţi) a puterii electromagnetice dintr-un circuit electric. Cf. NOM. MIN. I, 172. *Ca wattmetre se folosesc, în general, instrumente electrodinamice, instrumente de inducţie, electrostatice, cu redresoare şi cu termoelemente.* LTR^2, cf. DL, DP, DM, DER, M. D. ENC., DEX, NDN, DEX^2.

– Pl.: *wattmetre.*

– Din fr. **wattmètre**.

WATTÓRĂ s. f. Unitate de măsură pentru energia electrică, egală cu 3600 jouli, reprezentînd puterea furnizată de un watt într-o oră. Cf. DT, LTR[2], L. ROM. 1967, 497, DL, DP, DN, DER, FORM. CUV. I, 48, M. D. ENC., DEX, DN[3], DEX[2].

– Pl.: *wattore.*

– **Watt + oră.** Cf. it. wattora, fr. watt-heure.

WATTORMÉTRU s. m. Contor pentru măsurarea în wattore a energiei electrice care trece printr-un circuit. Cf. DT, DP, DER, M. D. ENC., DEX, NDN, DEX[2].

– Pl.: *wattormetri.*

– Din fr. **wattheurmétre**.

WATTSECÚNDĂ s. f. Submultiplu al wattorei, egal cu un joule. *În industrie se întrebuinţează... o unitate specială de lucru mecanic... Ea se numeşte wattsecundă.* CIŞMAN, FIZ. I, 204. *1 wattsecundă... corespunde lucrului necesar pentru a ridica o greutate de 1 kg la înălţime de 10 cm.* MARIAN – ŢIŢEICA, FIZ. I. 70, cf. LTR[2], DP, FORM. CUV. I, 57, DN[3], DCR[2], DEX[2].

– Pl.: *wattsecunde.*

– **Watt + secundă.** Cf. fr. wattseconde, germ. Wattsekunde.

WAVELÍT s. n. (Geol.) Fosfat natural de aluminiu hidratat, întîlnit ca formaţiune hidrotermală pe crăpături sau pe suprafeţele de separaţie ale straturilor minerale. Cf. COSTINESCU, CANTUNIARI, L. M. 119, LTR[2].

– Şi: **wavelítă** (COSTINESCU, CANTUNIARI, L. M. 119) s. f.

– Din fr. **wavellite**, germ. **Wavellit**.

WAVELÍTĂ s. f. v. **wavelit.**

WÉBER s. m. Unitate de măsură pentru fluxul de inducţie magnetică. *Un weber e fluxul inducţiei magnetice corespunzător unei suprafeţe deschise sprijinite pe o spiră conducătoare, care, descrescînd uniform pînă la zero, induce în spiră un curent de un amper, dacă rezistenţa e de un ohm.* LTR[2], DL, DP, DM. *Un weber este fluxul care, prin anularea lui în timp de o secundă, produce o tensiune electromotoare de un volt într-o spiră închisă, străbătută de fluxul respectiv.* DER, cf. D. MED., DEX, DN[3], DEX[2].

– Pronunţat: *vé-băr.* – Pl.: *weberi.*

– Din fr. **weber**.

WEBERMÉTRU s. n. Instrument utilizat pentru măsurarea fluxului magnetic; fluxmetru. Cf. DN[3], NDN, DEX[2].

– Pronunţat: *ve-băr-.* – Pl.: *webermetre.*

– Din germ. **Webermeter**.

WEEK-END s. n. Sfîrşit de săptămînă; interval de timp, de obicei sîmbăta şi duminica, folosit pentru odihnă, petrecere. *Dominaţia banului nu mai este o formulă, ci realitatea fiecărui minut –... realitatea weekend-ului şi a săptămînii lucrătoare.* CINEMA 1970, nr. 6, 21. *Toată lumea înţelegea că elevii bucureşteni merg... în week-end la munte.* SPORTUL, 1972, nr. 6 952, 2/3. *Ipostaze definitorii: Fred şi Barney jucînd popice; la servici;... în week-end.* CINEMA, 1973, nr. 3, 37, cf. DEX, DN[3], DCR[2], L. ROM. 1983, 161, ib. 1987, nr. 6, 544, 1998, 1 200, NDN, DEX[2].

– Scris şi: *weekend.* – Pronunţat: *úi-kend.* – Pl.: *week-enduri.*

– Din engl. **week-end**.

WEHRMACHT s. n. Nume purtat de armata germană (în perioada hitlerismului). Cf. DEX, L. ROM. 1977, 111, DN[3], DEX[2], MDN.

– Pronunţat: *vér-maht.*

– Din germ. **Wehrmacht.**

WEISMANNÍSM s. n. Teorie în biologie care neagă ereditatea caracterelor dobîndite. Cf. DN[3], NDN.

– Pronunţat: *vais-ma-nísm.*

– Din engl. **weismannism**.

WEISMANNÍST, -Ă adj., s. m. şi f. **1.** Adj. Referitor la weismannism, propriu weismannismului. *Reprezentanţii ştiinţei biologice... numiţi neodarwinieni weissmannişti.* CONTEMP. 1948, nr. 105, 7/1, cf. CV 1949, nr. 1, 4, cf. DN[3], NDN.

2. S. m. şi f. Adept, susţinător al weismannismului. *În timpul discuţiei... weissmanniştii se înfundau în misticism şi rupeau cu ştiinţa.* CONTEMP. 1948, nr. 105, 7/2, cf. DN[3], MDN.

– Pronunţat: *vais-ma-nist.* – Scris şi: *weissmannist, -ă.* – Pl.: *weismannişti, -e.*

– Din engl. **weismannist**, rus. **воисцанист**.

WÉLTER s. n. Denumire pentru categoria semimijlocie la box. Cf. DN[3], MDN.

– Pronunţat: *uél-tăr.*

– Din engl. **welter**.

WERFENIÁN subst., adj. (Geol.) **1.** S. n. Etaj al triasicului de tip alpin. Cf. LTR[2], DN[3], MDN.

2. Adj. Care aparţine acestui etaj. Cf. DN[3], MDN.

3. Subst. Serie de straturi geologice din werfenian (**1**).

– Pl.: *werfenieni, -ene.*

– Din germ. **Werfenian**.

WÉSTERN s. n. Gen de film de aventuri, creat în America, a cărui acţiune se petrece, de obicei, în timpul colonizării vestului Statelor Unite ale Americii. *Regăsim în acest film al lui John Ford „motive" fundamentale şi momente edificatoare ale westernului.* CONTEMP. 1967, nr. 1 067, 5/5. *Aventura e o necesitate a spiritului uman, iar westernul e nemuritor.* CINEMA 1971, nr. 6, 16, cf. DEX, DN[3]. *Sergio Leone... îşi ia subiectul dintr-un western japonez.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, 12, 17/4, cf. L. ROM. 1982, 521, DCR[2], DEX[2]. (Adjectival) *Acest film western este realizat în regia lui Konrad Petzold.* SCÎNTEIA, 1969, nr. 8 210.

– Pronunţat: *ués-tărn* şi *ués-tern.* – Pl.: *westernuri.*

– Din engl. **western**.

WESTFALIÁN, -Ă subst., adj. (Geol.) **1.** S. n. Etaj superior al carboniferului mediu, limitat la vestul Europei, care conține importante zăcăminte de cărbuni. Cf. LTR[2], DP, DER, DN[3], NDN.

2. Adj. Care aparține westfalianului (**1**). Cf. DN[3], NDN.

3. Subst. Serie de straturi geologice din westfalian (**1**).

– Pronunțat: *vest-fa-li-án.* – Pl.: *westfalieni, -ene.*

– Din fr. **westphalien**.

WHIG s. m. Membru al partidului liberal în Anglia, din prima jumătate a secolului al XIX-lea. *Atitudinea partidului whig* [nu] *va fi cu totul opusă celei păzite de partidul tory.* EMINESCU, O. XI, 104, cf. SCRIBAN, D., DER, M. D. ENC., DEX, DN[3], L. ROM. 1986, 376, NDN, DEX[2].

– Pronunțat: *uíg.* – Pl.: *whigi.*

– Din engl. **whig**.

WHÍSKY s. n. Băutură (de origine irlandeză) cu un mare procent de alcool, obținută prin distilarea cerealelor, mai ales a orzului, ovăzului și secarei, în condiții speciale. Cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, ENC. AGR., SCRIBAN, D. *Sabin ăsta e un șampion al șprițului, al coniacului, al whiskyului, al șampaniei.* VINEA, L. I, 218. *Ce vrei? Gin, whiski, coniac?* H. LOVINESCU, T. 169, cf. LTR[2], DL, DM. *Ni se aduc două tăvi enorme, parcă le văd, șuncă, icre negre, lacherdă, șalău, whisky și șampanie.* STEINHARDT, J. 348, cf. M. D. ENC., L. ROM. 1974, 258, DEX, DN[3]. *Discută la telefon, având la îndemînă un pahar de whisky.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 8, 17/6, cf. L. ROM. 1982, 521, ib. 1983, 161, ib. 1998, 790, DEX[2].

– Scris și: *wisky* (RESMERIȚĂ, D.), *whiski.* – Pronunțat: *uís-chi.* – Pl.: *whiskiuri.*

– Din engl. **whisky**.

WHÍTE-SPIRIT s. n. Produs intermediar între benzină și petrol lampant, obținut la distilarea țițeiului, care este întrebuințat, ca solvent, în vopsitorie, în industria lacurilor etc. și ca diluant în pictură. *White-spirit-ul distilat se rafinează cu ajutorul acidului sulfuric.* LTR[2], DL, DP, DER, M. D. ENC., DN[3], DEX[2], MDN.

– Pronunțat: *uáit-.*

– Din engl. **white-spirit**.

WÍDIA s. f. Metal din grupul metalelor dure sintetizate, constituit din carburi de wolfram sau dintr-un amestec de carburi de wolfram și carburi de titan, folosit la fabricarea cuțitelor de strung și a altor piese supuse uzurii. *În cazul cînd burghiurile au vîrful confecționat din widia, valorile vitezelor... se modifică.* IOANOVICI, TEHN. 292. *Sub numele de widia se vinde în comerț un oțel cu o duritate ce depășește oțelurile cele mai tari.* ENC. TEHN. I, 402. *Widia cu titan conține mai puțin cobalt.* LTR[2], DP, DM, DER, M. D. ENC., DN[3], DEX[2], MDN.

– Pronunțat: *ví-di-a.*

– Din fr. **widia**.

WÍETENBERG s. n. Cultură materială din epoca mijlocie a bronzului, cu aria de răspîndire în Podișul Transilvaniei. Cf. DER.

– Pronunțat: *ví-tăn-.*

– Din germ. **Wietenberg**.

WIGWAM s. n. **1.** Cort de piele, colibă a indienilor din America de Nord. Cf. DN[3], L. ROM. 1994, 265, NDN.

2. Sat populat de acești indieni. Cf. DN[3], NDN.

– Din engl., fr. **wigwam**.

WILLEMÍT s. n. Silicat natural de zinc, fosforescent, cristalizat, de culoare albă, verde sau cafenie, din care se extrage zincul și care este întrebuințat ca detector în radiotehnică. CANTUNIARI, L. M. *Excitarea necesară să producă fosforescența willemitei.* ENC. TEHN. I, 102. *Se cunosc rare cazuri cînd willemitul e de origine endogenă.* LTR[2], DL, DP, DM, M. D. ENC., DN[3], DEX[2], MDN.

– Și: **willemítă** s. f.

– Din fr. **willémit**.

WILLEMÍTĂ s. f. v. **willemit.**

WÍLOW s. n. Mașină de destrămat și curățat deșeurile textile de bumbac cu un conținut mare de impurități. Cf. LTR[2], DN[3], NDN.

– Scris și: *willow.* LTR[2]. – Pronunțat: *uí-lou.*

– Din engl. **willow**.

WILUÍT s. n. Vezuvian. Cf. CANTUNIARI, L. M. 120, LTR[2].

– Din fr. **wiluite**, germ. **Wiluit**.

WINDKÁNTER s. n. Bloc de piatră din regiunile aride, modelat de vînt, care prezintă mai multe muchii și fețe. Cf. DN[3], NDN.

– Din germ. **Windkanter**.

WÍRING s. n. Procedeu de tratare a unui anevrism aortic, constînd din introducerea în interiorul aortei bolnave a unui fir metalic lung și subțire în formă de ghem. Cf. D. MED., DN[3], NDN.

– Pronunțat: *uí-.*

– Din fr. **wiring**.

WITHERÍT s. n. Carbonat natural de bariu, incolor sau alb, cu nuanțe cenușii sau galbene, folosit în industria chimică pentru prepararea sărurilor de bariu. *Witherita servește pentru a neutraliza sulfatele solubile în argilă, la fabricarea vaselor de pămînt.* ENC. TEHN. I, 403, cf. CANTUNIARI, L. M. 120. *Praful de witherit e toxic.* LTR[2], cf. M. D. ENC., NDN, MDN.

– Pronunțat: *vi-te-.* – Și: **withérită** s. f.

– Din fr. **withérite**.

WITHERÍTĂ s. f. v. **witherit.**

WOFATÍT s. m. Rășină sintetică. *Wofatiții sînt dintre primele rășini sintetice, schimbătoare de ioni, cunoscute.* LTR[2], cf. DN[3], NDN.

– Pl. : *wofatiți.*

– Din fr. **wofatite**.

WOLFIÁN, -Ă adj. Concepție filozofică idealistă eclectică aparținînd lui Christian Wolff. *A învățat un*

sistem de filozofie, d[e] es[emplu], cel wolfian. EMINESCU, O. XIV, 435, cf. L. ROM. 1962, 594.
– Scris şi: *wolffian.* L. ROM. 1962, 594.
– **Wolff** (n. pr.) + suf. *-an.*

WÓLFRAM s. n. Metal dur, alb şi lucios, înrudit cu molibdenul, rezistent din punct de vedere chimic, care se foloseşte la fabricarea oţelurilor speciale şi a filamentelor pentru becuri electrice; tungsten. *În chimie stă* [litera w] *pentru Wolfram (toungstène).* ANTONESCU, D., cf. RESMERIŢĂ, D., CADE. *Fabricarea oţelurilor rapide şi a metalelor dure necesită cantităţi importante de materiale deficitare, cum sunt wolframul şi vanadiul.* IOANOVICI, TEHN. 260. *Cromul, nichelul, wolframul... şi titaniul sunt elemente pe care se bazează fabricaţiunea oţelurilor de calitate.* ORBONAŞ, MEC. 41, cf. ENC. AGR., SCRIBAN, D. *Tungsten(Wolfram)...este extras... din... minereuri.* ENC. TEHN. I, 407, cf. CANTUNIARI, L. M. *Wolframul sau tungstenul se găseşte în natură sub formă de wolframaţi.* MACAROVICI, CH. 406, cf. id. CHIM. CANT. 402., L. ROM. 1955, nr. 6, 23. *Wolframul e mai rezistent, din punct de vedere mecanic, decît majoritatea metalelor.* LTR[2], cf. DL, DP, DM. *Wolframul, element din aceeaşi subgrupă cu molibdenul, are multe proprietăţi asemănătoare cu acest element, cum este, de exemplu, proprietatea de a funcţiona cu valenţă variabilă.* CHIM. AN. CALIT. 209, cf. DER. *Răutatea combinată cu prostia dă un produs mai dens ca oţelul îmbogăţit cu wolfram.* STEINHARDT, J. 214, cf. M. D. ENC., DN[3], DEX[2], NDN.
– Din germ. **Wolfram**, fr. **wolfram**.

WOLFRAMÁT s. m. Sare a acidului wolframic. *Wolframul..., în scoarţa pământului, se găseşte în concentraţia de 0,0064%, numai în combinaţii, în special ca wolframaţi.* LTR[2], XVIII, 601. *Trecînd hidrogenul sulfurat printr-o soluţie acidă de wolframat, nu are loc nici o precipitare.* CHIM. AN. CALIT. 210, cf. DN[3], DEX[2], NDN.
– Pl.: *wolframaţi.*
– Din germ. **Wolframat**.

WOLFRÁMIC, -Ă adj. De wolfram, al wolframului. Cf. CANTUNIARI, L. M., cf. DL, DM, DN[3], DEX. ◊ *Acid wolframic* = acid derivat din wolfram, care se prezintă sub formă de pulbere galbenă insolubilă în apă. *Soluţia se tratează cu acid clorhidric concentrat, la cald, şi astfel se precipită acidul wolframic.* LTR[2], XVIII, 601, cf. MACAROVICI, CHIM. CANT., 154, DL. *Acidul clorhidric diluat, acidul sulfuric şi acidul azotic determină precipitarea... acidului wolframic hidratat.* CHIM. AN. CALIT. 209, cf. DN[3], DEX[2], NDN.
– Pl.: *wolframici, -ce.*
– **Wolfram** + suf. *-ic.*

WOLFRAMÍT s. n. Wolframat natural de fier şi de mangan, de culoare brună sau neagră şi cu luciu metalic, care este principalul minereu din care se extrage wolframul. *Wolframul sau tungstenul se extrage din următoarele minereuri: scheelitul..., ferberitul... şi wolframitul.* IOANOVICI, TEHN. 72, cf. MACAROVICI, CHIM. CALIT. 406. *Zăcămintele cele mai importante de wolframit se găsesc în... China de Sud.* LTR[2], cf. DL, DP, DM, DER, M. D. ENC., DN[3], DEX[2], NDN.
– Din fr. **wolframite**, germ. **Wolframit**.

WOLLASTONÍT s. n. Silicat natural de calciu, de culoare mai ales albă sau incolor. Cf. CANTUNIARI, L. M. *În ţara noastră se întîlnesc cristale de wollastonit în zăcămintele de contact ale banatitelor cu calcarele de la Ocna de Fier.* LTR[2], cf. DER, DN[3], NDN.
– Din fr. **wollastonite**.

WON s. m. Unitate monetară coreeană. Cf. M. D. ENC., DN[3], L. ROM. 1983, 161, NDN.
– Pl. *woni* (L. ROM. 1983, 161).
– Din germ. **Won**.

WULFENÍT s. n. Minereu de plumb şi de molibden, de culoare galbenă, cenuşie, brună sau roşie şi cu luciu gras. *Cele mai importante minereuri ale molibdenului sunt: molibdenitul,... wulfenitul.* IOANOVICI, TEHN. 69, cf. CANTUNIARI, L. M. *Se cunosc pseudomorfoze de wulfenit.* LTR[2], cf. DL, DP, DM, M. D. ENC., DN[3], DEX[2].
– Din fr. **wulfénite**, germ. **Wulfenit**.

WÜRMIÁN, -Ă subst., adj. (Geol.) **1. S.** n. Ultima mare epocă glaciară (a patra) în schema glaciaţiilor cuaternare din Alpi, extinsă şi în Carpaţi. Cf. LTR[2], DN[3], NDN.
2. Adj. Care aparţine würmianului (**1**). Cf. LTR[2], DN[3], NDN.
3. Subst. Serie de straturi geologice din würmian (**1**). Cf. LTR[2], DN[3], NDN.
– Pronunţat: *vür-mi-an.* – Pl.: *würmieni, -ene.*
– Din fr. **würmien**, it. **würmiano**.

WURTZÍT s. n. v. **wurzit**.

WURZÍT s. n. Sulfură naturală de zinc. Cf. CANTUNIARI, L. M., DP, DN[3], DEX[2], NDN.
– Pronunţat: *vur-ţit.* – Şi: **wurtzít** (DEX[2], NDN) s. n., **wurzítă** (CANTUNIARI, L. M.) s. f.
– Din germ. **Wurtzit**, fr. **wurtzite**.

WURZÍTĂ s. f. v. **wurzit**.

WYANDÓT s. m. **1.** Rasă de găini originară din America. Cf. ENC. AGR., DER, M. D. ENC., DN[3], NDN.
2. Specie de peşti care trăieşte în America. Cf. DN[3], NDN.
– Pronunţat: *ua-iăn-dót.* – Scris şi: *wyandotte* M. D. ENC., DN[3], NDN.
– Din engl., fr. **wyandotte**.

X

X s. m. invar. **1.** A douăzeci şi noua literă a alfabetului limbii române şi sunetele corespunzătoare care reprezintă un grup consonantic alcătuit dintr-o velară şi o siflantă redînd pe „cs" (la începutul cuvintelor sau în cuvinte ca „explozie", „expoziţie" etc.), sau pe „gz" (în cuvinte ca „exemplu", „examen" etc.). *Slovele rumânilor de demult au fost cele latineşti; care sînt acestea: a, b, c,... u, x, y, z.* TEMPEA, GRAM. **2.** *Celelalte litere ce se mai află în alfabetul latin ne sînt de prisos: k, q, x şi y.* CIPARIU, O. I, 139, cf. COSTINESCU, DDRF, ENC. ROM., ŞĂINEANU, BARCIANU, RESMERIŢĂ, CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DER, M.D. ENC., DEX[2].

2. (Mat.) Simbol literal pentru necunoscuta unei ecuaţii sau a unui sistem de ecuaţii şi pentru variabila independentă a unei funcţii. *Trigonon..., slova x... şi alte nenumărate care să arată la învăţătura matematicii.* EUSTATIEVICI, GR. RUM. 125[v]/17. *Din însuşimea acestei proporţii gheometrice... urmează că x ecstremul, ecvalează cu 660 miezinul, înmulţit prin 25, alt miezin, şi productul împărţit prin 60.* ASACHI, E. I, 137/25, cf. ENC. ROM., ŞĂINEANU, RESMERIŢĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., LTR[2]. *La trinom ne interesează toate valorile numerice ale variabilei x.* ALGEBRĂ IX, 83, cf. D. MEC. 147. *Se elimină succesiv necunoscutele x_1, x_2,... x_{n-1}, obţinîndu-se un sistem cu matrice triunghiulară.* D. INF. 130. ♦ F i g. Persoană, loc etc. necunoscut sau al cărui nume este lipsit de importanţă ori de semnificaţie. *Registrul X.* COSTINESCU. *Victima acestui teribil accident e doamna Tincuţa Constandineasca, soacra d-lui Iancu Dimitrescu, impiegat clasa I în Direcţia Generală X.* CARAGIALE, O. I, 252, cf. RESMERIŢĂ, D. *Un x, un ilustru necunoscut.* SCRIBAN, D. *Sunt un oarecare, un nimeni, un ics.* STEINHARDT, J. 334.

3. Simbol literal pentru cifra romană cu valoarea numerică 10. Cf. I. VĂCĂRESCU, P. A. 38, COSTINESCU, ENC. ROM., ŞĂINEANU, RESMERIŢĂ, D., SCRIBAN, D., LTR[2], DM, M. D. ENC., DEX[2].

4. (Fiz.; în sintagma) *Raze* (sau *radiaţie*) *X* = radiaţie de natură electromagnetică de mică lungime de undă, situată, în spectru, în imediata vecinătate a radiaţiilor ultraviolete, care impresionează placa fotografică, fiind întrebuinţată mai ales în medicină. Cf. ENC. ROM. *Razele X, descoperite de învăţatul profesor Roentgen..., se întrebuinţează în medicină pentru cercetarea corpului omenesc şi pentru vindecarea unor boale.* BIANU, DS. 625, cf. RESMERIŢĂ, D., CADE, ENC. TEHN. 105. *Oasele sunt opace razelor X, în timp ce pielea şi muşchii permit trecerea lor.* MDT, 376, cf. LTR[2], DL. *Radioscopie* [înseamnă] *Examinarea unui corp opac cu ajutorul umbrei proiectate, pe un ecran fluorescent, de radiaţia X care străbate acel corp.* DP, 556. *Termenii de „radiaţie" şi de „raze" se folosesc pentru aceste cazuri cu aceeaşi accepţie (ex. raze X, raze catodice, raze atomice etc.).* DER IV, 44, cf., M. D. ENC., DEX[2].

5. (Biol.) Cromozom special care conţine gene determinante pentru sex. *Cromozomi... sînt în număr pereche la femeie, în timp ce la bărbat un cromozom X e asociat cu cromozomul Y.* D. MED.

– Scris şi: *ics.*

XANAMORISÍT, -Ă adj. (Învechit, rar) Ramolit. Cf. SCRIBAN, D.

– Pl.: *xanamorisiţi, -te.*

– Cf. ngr. ξαναμωραμμένος.

XANTELÁSMĂ s. f. (Med.) Acumulare de pete galbene, ceroase, localizate în special pe pleoape către partea nazală; fiecare dintre aceste pete. Cf. ENC. ROM., DN[3], NDN.

– Pl.: *xantelasme.* – Scris şi: *xanthelasma.* ENC. ROM.

– Din it. **xantelasma**, fr. **xanthélasma**.

XANTHIDRÓL s. n. (Chim.) Substanţă instabilă, solubilă în mediu acid şi care reacţionează în mod specific în prezenţa ureei. Cf. LTR[2], D. MED.

– Din fr. **xanthydrol**.

XANTHOPHÍL s. m. v. **xantofilă**.

XANTÍNĂ s. f. Produs organic rezultat prin oxidarea hipoxantinei, care se găseşte în sînge, urină, creier, muşchi, fiind identificat şi în cacao, cafea etc. Cf. ENC. ROM. *Prin acţiunea acidului formic sau la încălzire îndelungată cu glicerină şi acid oxalic a acidului uric rezultă xantina, care se găseşte în mici cantităţi în urină, în carne, în splină, ficat, rinichi, în seminţe de dovleci, în cartofi noi etc.* MACAROVICI, CHIM. CANT. 609, cf. LTR[2], DER, D. MED, DN[3], DEX[2].

– Scris şi: *xanthina.* ENC. ROM.

– Din it. **xantina**, fr. **xanthine**.

XANTINURÍE s. f. (Med.) Eliminare a unor cantităţi (mari) de xantină prin urină; cantitate de xantină prezentă în urină. Cf. D. MED., DN[3], DEX[2].

– Din fr. **xanthinurie**.

XANTÍPĂ s. f. Epitet depreciativ dat unei femei rele şi cicălitoare. Cf. ŞĂINEANU, BARCIANU, DN[3], NDN.

– Pl.: *xantipe.*

– **Xantipa** (n. pr.) (soţia lui Socrate).

XANTÍSM s. n. Coloraţie galbenă (funcţională) (a unei structuri oragnice). Cf. DN[3], MDN.

– Din it. **xantismo**, fr. **xanthisme**.

XANTÓCIT s. n. (Biol.) Celulă care conține pigment galben. Cf. D. MED., DN[3], DEX[2].
– Pl.: *xantocite.*
– Din fr. **xanthocyte.**

XANTOCROMÁTIC, -Ă adj. (Med.) Colorat în galben. Cf. D. MED., DN[3], DEX[2].
– Pl.: *xantocromatici, -e.*
– Din fr. **xanthochromatique.**

XANTOCROMÍE s. f. (Med.) Proces fiziologic prin care o leziune, un lichid organic sau serul sîngelui se colorează în galben, galben-maroniu ori maro; xantodermie. Cf. D. MED., DEX, DN[3], NDN.
– Pl.: *xantocromii.*
– Din germ. **Xanthochromie**, fr. **xanthochromie.**

XANTODÉRM, -Ă adj. (Med.) Care prezintă xantodermie. Cf. DN[3], MDN.
– Pl.: *xantodermi, -e.*
– Din fr. **xanthoderme.**

XANTODERMÍE s. f. Colorare în galben a pielii datorată unei tulburări distrofice; xantocromie. Cf. D. MED., DN[3], DEX[2], NDN.
– Pl.: *xantodermii.*
– Din fr. **xanthodermie.**

XANTOFÍLĂ s. f. Pigment galben asociat cu clorofila şi cu carotenul în plante şi în ţesuturi (grase) animale, prezent mai ales în alge, în bacterii, în gălbenuşul de ou şi care devine vizibil la plante în special atunci cînd clorofila dispare prin vestejire. Cf. LM, 1615. *Xanthophylla nu conține azot.* ENC. ROM., cf. SCRIBAN, D. *Frunzele proaspete conțin cca 2‰ clorofilă, 0,33‰ xantofilă şi 0,16‰ carotină.* MACAROVICI, CHIM. CANT. 625, cf. LTR[2], DER, D. MED., M. D. ENC., DN[3], DEX[2].
– Scris şi: *xanthophylla.* – Şi: (învechit) **xanthophíl** s. m. LM, 1 615. – Pl.: *xantofile.*
– Din fr. **xanthophille.**

XANTOFILÍT s. n. Mineral din grupul izomorf al clionitului, de culoare roşie, galbenă sau verde. Cf. CANTUNIARI, L. M. 121, LTR[2].
– Şi: **xantofilítă** s. f. CANTUNIARI, L. M. 121.
– Din fr. **xanthophyllite**, germ. **Xanthophyllit.**

XANTOFILÍTĂ s. f. v. **xantofilit.**

XANTOGENÁRE s. f. (În industria chimică) Transformarea alcalicelulozei în xantogenat de celuloză, în procesul de fabricare a viscozei; sulfidare. *Xantogenarea se execută într-o căldare de amestec rotativă, numită barată.* LTR, cf. LTR[2], DP, DER, M. D. ENC., DN[3], DSR[2], NDN.
– Pl.: *xantogenări.*
– Cf. germ. **xanthogenieren.**

XANTOGENÁT s. m. Compus obținut prin acțiunea unui hidroxid de metal alcalin asupra sulfurii de carbon, utilizat la fabricarea fibrelor de viscoză sau a celofanului. *Xantogenatul de celuloză rezultat se dizolvă într-un vas agitator în care se află soluție de hidrat de sodiu.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 502. *În flotația minereurilor sunt întrebuințați ca reactivi xantogenații de metil, de etil, propil şi amil.* LTR, cf. LTR[2], DP. *Xantogenatul alcalin se prepară amestecînd sulfura de carbon cu etilat de sodiu sau cu o soluție de NaOH în alcool etilic.* CHIM. AN. CALIT. 169, cf. DER, M. D. ENC., DN[3], NDN.
– Pl.: *xantogenați.*
– Din fr. **xanthogénate.**

XANTÓM s. n. (Med.) Tumoare benignă de culoare gălbuie sau roşcată, conținînd mai ales colesterol, care apare pe piele ca urmare a unei tulburări în metabolismul lipidelor. Cf. D. MED., DN[3], DEX[2].
– Pl.: *xantoame.*
– Din fr. **xanthome**, germ. **Xanthom.**

XANTOMATÓS, -OÁSĂ adj. Care se referă la xantom sau xantomatoză. Cf. DN[3], NDN.
– Pl.: *xantomatoşi, -oase.*
– Din it. **xantomatoso.**

XANTOMATÓZĂ s. f. (Med.) Tulburare a metabolismului datorită creşterii cantității de colesterol din sînge, caracterizată prin apariția de xantoame pe piele sau în diferite organe. Cf. DER, D. MED., M. D. ENC., DN[3], DEX[2].
– Pl.: *xantomatoze.*
– Din fr. **xanthomatose.**

XANTOMIZÁRE s. f. (Med.) Formare de xantoame la nivelul unor leziuni inflamatorii sau tumorale deja existente. Cf. DN[3], MDN.
– De la **xantom.**

XANTOPSÍE s. f. (Med.) Tulburare a vederii cauzată de icter, de intoxicația cu santonină etc., care face ca bolnavul să vadă totul colorat în galben. Cf. DER, FORM. CUV. I, 26, D. MED., M. D. ENC., DN[3], DEX[2].
– Pl.: *xantopsii.*
– Din fr. **xanthopsie.**

XANTOPTERÍNĂ s. f. Compus biologic natural din clasa pterinelor, de culoare galbenă, care se găseşte în urină. Cf. LTR[2], D. MED.
– Pl.: *xantopterine.*
– **Xanto-** + **pterină.**

XENARTHRA subst. Subordin al mamiferelor edentate, identificate ca fosile din Paleocenul superior şi reprezentate în fauna actuală prin tatui, leneş şi furnicar. Cf. LTR[2].
– Din fr. **xénarthres.**

XENELASÍE s. f. (În Grecia antică) Faptul de a interzice străinilor să locuiască (permanent sau temporar) într-un oraş. Cf. DN[3], MDN.
– Din fr. **xénélasie**, gr. **ξενελασια.**

XÉNIE[1] s. f. (Livresc) Gen de epigramă satirică. Cf. DN[3], MDN.
– Pl.: *xenii*.
– Din germ. **Xenie**.

XENÍE[2] s. f. (Bot.) Fenomen de apariție pe fructe, semințe etc. a unor caracteristici morfologice anormale, datorat unei duble fecundări. Cf. DER, M. D. ENC., DN[3], DEX[2].
– Pl.: *xenii*.
– Din fr. **xénie**, engl. **xenia**.

XENÍSM s. n. Cuvînt străin (de jargon) împrumutat de o limbă, care corespunde (sau care este perceput ca aparținînd) realității specifice limbii din care s-a făcut împrumutul. Cf. neologism, barbarism, străinism. *În categoria xenismelor franceze sînt cuprinși termeni care denumesc realități interne franceze sau invenții franceze.* CL 1986 nr. 1, 11, cf. 15. *Împrumuturile au fost supuse unui laborios efort de adaptare, evitîndu-se sau atenuîndu-se, la cele mai multe dintre ele, caracterul de xenisme.* ALIL XXXI, A, 71, NDN.
– Pl.: *xenisme*.
– Din fr. **xénisme**.

XENOCRÁT s. m. Adept al xenocrației.
– Pl.: *xenocrați*.
– V. **xenocrație**.

XENOCRAȚÍE s. f. Formă de organizare și conducere politică a unei țări, a unui stat etc. de către reprezentanții unei etnii străine acelei țări, acelui stat etc.; dominație economică, politică sau culturală a unei țări, a unui stat etc. exercitată de reprezentanții unei etnii străine. *În unul din articolele privitoare la xenocrația din Țara Românească am întrebat ce-ar fi devenit Carada, Giani ori C. A. Rosetti în alte țări decît a noastră.* EMINESCU, O. XII, 293. *Precum însă aproape singurul producător în țara noastră e țăranul..., susținerea întregii xenocrații se traduce în muncă țărănească, în bir plătit de țăran sub sute de forme.* id. ib. 321, cf. ENC. ROM.
– Pl.: *xenocrații*. – Și: **xenokratia** s. f. ENC. ROM.
– Din gr. **ξενοκρατία**.

XENODIAGNÓSTIC s. n. Metodă de diagnostic în parazitologie bazată pe folosirea unei gazde intermediare pentru identificarea unor paraziți greu de găsit la gazda investigată. Cf. D. MED., DN[3], NDN.
– Pronunțat: *-di-ag*. – Pl.: *xenodiagnosticuri*.
– Din fr. **xénodiagnostic**.

XENODOCHÍE s. f. (Învechit) Hotel; han. *Mănăstiri, biserici, spitaluri, ghiromcoii, xenodochii și alte ca acestea.* ap. GALDI, M. PHAN., 265.
– Pl.: *xenodochii*.
– Din ngr. **ξενοδοχείον**.

XENOFÍL, -Ă adj., s. m. și f. (Persoană) care simpatizează, admiră, iubește (numai) pe străini sau tot ceea ce este străin; xenoman. Cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, DN[3], DEX[2], NDN.
– Pl.: *xenofili, -e*.
– Din fr. **xénophile**.

XENOFILÍE s. f. Simpatie, atașament, admirație, dragoste față de străini sau față de tot ceea ce este străin. Cf. DN[3], DEX[2], NDN.
– Pl.: *xenofilii*.
– Din fr. **xénophilie**.

XENOFÓB, -Ă adj., s. m. și f. (Persoană) care manifestă dispreț, ură față de persoane de altă naționalitate sau față de alte popoare, care dușmănește tot ceea ce este străin. Cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Atitudine xenofobă.* DL, cf. DM, M. D. ENC., DEX, DN[3]. *Era, se înțelege, un partid de extremă dreaptă, ultranaționalist și șovin xenofob.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1999, nr. 1, 9/4, NDN.
– Pl.: *xenofobi, -e*.
– Din fr. **xénophobe**.

XENOFOBÍE s. f. Ură față de străini și față de tot ceea ce este străin; fenomen de patologie socială care se manifestă prin teamă și ostilitate față de tot ceea ce este străin. *Din cauza urii sale împotriva formelor străine, el urăște... și clasa care s-a născut de pe urma acestor forme nouă... De aici xenofobia lui Eminescu.* IBRĂILEANU, SP. CR. 189, cf. RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D. *Xenofobia, antiliberalismul și mai toate celelalte aspecte sînt, de fapt, atitudini economice.* CĂLINESCU, O. XIII, 159, cf. DEX, DN[3], D. PSIH. *Xenofobia este mai ușor de înțeles, și vai! chiar de practicat, decît altruismul.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1992, nr. 3, 8/1, cf. NDN.
– Pl.: *xenofobii*.
– Din fr. **xénophobie**.

XENOGLOSÍE s. f. Fenomen conform căruia se consideră că un medium, în timpul somnului hipnotic, vorbește limbi necunoscute de el în stare conștientă. Cf. DN[3], NDN.
– Pl.: *xenoglosii*.
– Din it. **xenoglossia**, fr. **xénoglossie**.

XENOGRÁF s. m. (Învechit) Specialist în xenografie (**2**). Cf. COSTINESCU, LM, 1 616.
– Scris și: *xenograph* LM, 1 616. – Pl.: *xenografi*.
– Din fr. **xénographe**.

XENOGRAFÍE s. f. **1.** Știință care se ocupă de studiul grafiilor unor limbi străine față de limba în care se face studiul. Cf. COSTINESCU, LM, 1 616.
2. (Tipogr.) Procedeu de imprimare a imaginii folosind fenomenul de fotoconductibilitate pentru a evita contactul direct dintre forma de tipar și obiectul tipărit. Cf. DN[3], NDN.
– Scris și: *xenographie* LM, 1 616.
– Din fr. **xénographie**.

XENOKRATIA s. f. v. **xenocrație**.

XENOLÍT s. n. (Mineral.) Fragment de rocă străin ca proveniență (și compoziție) de roca eruptivă în care se află prins. Cf. CANTUNIARI, L. M. 121, LTR[2], DER, M. D. ENC., DN[3], DEX[2], NDN.
– Pl.: *xenolite*.
– Din fr. **xénolite**, germ. **Xenolith**.

XENOLOGÍE s. f. (Biol.) Studiul relațiilor dintre gazdă și stadiile ontogenetice ale unui parazit specific. Cf. DN[3], NDN.
– Pl.: *xenologii*.
– Din germ. **Xenologie**.

XENOMÁN, -Ă s. m. și f. Persoană care suferă de xenomanie; xenofil. Cf. COSTINESCU, LM, 1 616, ȘĂINEANU, BARCIANU, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DEX, DN[3], NDN.
– Pl.: *xenomani, -e*.
– Din fr. **xénomane**.

XENOMANÍE s. f. Înclinație exagerată (și patologică) pentru tot ceea ce este străin. *Autorul, biciuind xenomania, ridiculiza defectul ce aveau și au încă din junii educați în străinătate de a găsi toate cele rele în țara lor.* NEGRUZZI, S. I, 344, cf. COSTINESCU, LM, 1 616, ȘĂINEANU, ENC. ROM. *Iorgu de la Sadagura... a avut un mare succes, pentru că combătea xenomania.* IBRĂILEANU, SP. CR. 118, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DEX, DN[3], CONTRIBUȚII I, 81, MDN.
– Pl.: *xenomanii*.
– Din fr. **xénomanie**.

XENOMÓRF, -Ă adj. (Despre minerale) Care prezintă xenomorfie. *Rocile magmatice... în care unele minerale sînt idiomorfe, iar celelalte sînt xenomorfe (au contur neregulate), fiind constrînse să ocupe spațiile rămase libere între mineralele precedente.* LTR[2], XV, 91, cf. DER, DN[3], NDN.
– Pl.: *xenomorfi, -e*.
– Din fr. **xénomorphe**.

XENOMORFÍE s. f. Proprietate a unui mineral de a se prezenta și sub altă formă cristalografică decît cea obișnuită, datorită mineralelor înconjurătoare formate mai de timpuriu; xenomorfism, alotriomorfism. Cf. DP, DEX, DN[3], NDN.
– Pl.: *xenomorfii*.
– Din fr. **xénomorphie**.

XENOMORFÍSM s. n. Xenomorfie. Cf. LTR[2], DN[3], NDN.
– Pl.: *xenomorfisme*.
– Din fr. **xénomorphisme**.

XENOMORFÓZĂ s. f. Fenomen caracteristic unui organism vegetal de a se regenera sub altă formă decît cea inițială. Cf. NDN.
– Din fr. **xénomorphose**.

XENÓN s. n. Element chimic din grupul gazelor nobile, fără culoare și fără miros, cel mai greu din acest grup, aflat în atmosferă în cantități mici și care are conductibilitate termică mică, fiind utilizat în industria nucleară. Cf. CADE, ENC. TEHN. 77, MACAROVICI, CH. 264, MDT. *Xenonul dă un spectru caracteristic violet, utilizat în scopuri analitice.* LTR[2], cf. DL, DP, DM. *În ultimul timp s-a descoperit că xenonul reacționează cu fluorul.* DER, cf. M. D. ENC., DEX, DN[3], NDN.
– Din fr. **xénon**.

XENOPÁTIC, -Ă adj. Care se referă la xenopatie. Cf. NDN.
– Pl.: *xenopatici, -ce*.
– Din fr. **xénopatique**.

XENOPATÍE s. f. Stare patologică delirantă în care bolnavul are convingerea că cineva acționează asupra sa (de la distanță) prin sugestie, hipnoză etc. Cf. D. MED., DN[3], DEX[2].
– Pl.: *xenopatii*.
– Din fr. **xénopathie**.

XENOPLÁSTIC, -Ă adj. (În sintagma) *Transplant* (sau *grefă*) *xenoplastic(ă)* = grefă realizată (pe diferite portaltoiuri) cu un fragment de țesut sau organ (vegetal) de la o altă specie; heterografă. Cf. NDN, MDN.
– Din fr. **xénoplastique**.

XENOSCÓPIC, -Ă adj. Care are în vedere, care analizează xenocrația. *Prin studii xenoscopice am arătat că roșii nici nu sînt măcar români, ci străini pripășiți din cîteșipatru unghiurile lumii în decursul secolului trecut... și că lor li-i de țară cum ni-i nouă de mere acre.* EMINESCU, O. XIII, 134.
– Pl.: *xenoscopici, -ce*.
– Creație personală după modelul lui *microscopic*.

XENOTÍM subst. Fosfat de ytriu natural, de culoare galbenă-brună sau roșie-cenușie, casant, cu luciu sticlos, care este întîlnit sub formă de mici cristale. Cf. CANTUNIARI, L. M. 121, LTR[2], DP.
– Din fr. **xénotime**.

XÉRES s. m. Specialitate superioară de vin alb, dulce sau sec, cu aromă și buchet specific, cu un grad înalt de tărie, originar din Spania. *Gustă din xeresul meu și din pesmeții mei.* BARONZI, C. III, 208/3, cf. CADE, LTR[2], DL, M. D. ENC., DEX, DN[3], MDN.
– Din fr. **xérès**, it. **xeres**.

XÉRIC, -Ă adj. (Biol.; despre soluri sau organisme vegetale) Caracterizat prin uscăciune excesivă. Cf. NDN.
– Din fr. **xérique**.

XEROCHEILÍE s. f. (Med.) Formă de inflamație a buzelor manifestată mai ales prin uscarea excesivă a acestora. Cf. D. MED., DN[3], NDN.
– Și: **xerochilíe** s. f. D. MED. – Pl.: *xerocheilii*.
– Cf. gr. **ξηρός** „uscat" și **χειλος** „buză".

XEROCLEISTOGAMÍE s. f. (Bot.) Autopolenizare în condiții de uscăciune extremă, de secetă. Cf. NDN, MDN.
– Din fr. **xérocléistogamie**.

XEROCOPIÁ vb. I. Tranz. A xeroxa.
– Prez. ind.: *xerocopiez* şi *xerocopii*.
– V. **xerocopie**.

XEROCÓPIE s. f. **1.** Copie făcută la xerox. Cf. DN[3], DEX[2], NDN.
2. Xerografie. *Procedeul numit xerocopie... utilizează o placă formată dintr-un material electroizolant pe un suport metalic electroconducător.* LTR[2].
– Pl.: *xerocopii*.
– Din it. **xerocopia**, fr. **xérocopie**.

XERODERMÍE s. f. Boală (congenitală) caracterizată prin uscarea şi descuamarea continuă a pielii, datorită creşterii stratului cornos şi scăderii secreţiilor cutanate. Cf. ENC. ROM., DER, D. MED., M. D. ENC., DEX, DN[3], NDN.
– Din fr. **xérodermie**.

XEROFÁG, -Ă adj. Care se hrăneşte numai cu alimente uscate. Cf. COSTINESCU, LM 1616, DEX, DN[3], NDN.
– Pl.: *xerofagi, -e*.
– Din fr. **xérophage**.

XEROFAGÍE s. f. Regim alimentar (vegetarian) bazat pe hrană uscată. Cf. COSTINESCU, LM 1 616, ENC. ROM., SCRIBAN, D., DN[3], DEX[2].
– Din fr. **xérophagie**, lat. **xerophagia**.

XEROFÍL, -Ă s. m. şi f., adj. Xerofit. Cf. LTR[2], FORM. CUV. I, 188, DN[3]. *Menţinerea hidratării interne la xerofil se realizează* [şi] *prin îngurgitarea şi absorbţia apei în cantităţi mai mari, sub formă de rezervă (ex. cămilă, broaştele de pustiu australiene).* D. ECOL., cf. DSR[2], DEX[2], NDN.
– Pl.: *xerofili, -e*.
– Din fr. **xérophile**.

XEROFILÍE s. f. (Biol.) Proprietate a organismelor xerofile. Cf. DN[3], NDN.
– Din germ. **Xerophilie**.

XEROFÍT, -Ă s. m. şi f., adj. (Plantă sau animal) care trăieşte în condiţii climaterice de umiditate redusă; xerofil. Cf. LM 1 616, ENC. ROM., LTR[2]. *Asociaţii de plante xerofite.* ib. XVIII, 609, DER, M. D. ENC., DEX, DN[3]. *Plantele xerofite suportă uşor uscăciunea de lungă durată a mediului, cît şi temperaturile extreme.* D. ECOL., cf. DSR[2], L. ROM. 1987, 361, DEX[2].
– Scris şi: *xerophyt* LM 1 616. – Pl.: *xerofiţi, -e*. – Şi: (învechit) **xerophýt** LM 1 616 s. m.
– Din fr. **xérophyte**.

XEROFÍTIC, -Ă adj. Referitor la plantele xerofite. Cf. DN[3], NDN.
– Pl.: *xerofitici, -e*.
– Din fr. **xérophytique**.

XEROFÓB, -Ă adj. (Biol.) Care nu poate trăi în condiţii climaterice de umiditate redusă. Cf. DN[3], NDN.
– Pl.: *xerofobi, -e*.
– Din fr. **xérophobe**.

XEROFÓRM s. n. Compus al bismutului care se prezintă sub formă de pulbere galbenă cu miros de fenol, utilizat ca antiseptic (gastrointestinal). Cf. BIANU, D. S., SCRIBAN, D., LTR[2], DER, D. MED., M. D. ENC., DEX, DN[3], NDN.
– Pl.: *xeroformuri*.
– Din fr. **xéroforme**.

XEROFTALMÍE s. f. (Med.) Uscare a conjunctivei şi a corneei, care apare în unele boli ale aparatului lacrimal, determinată mai ales de lipsa vitaminei A; xerom. Cf. COSTINESCU, LM 1 616, BIANU, D. S., SCRIBAN, D., DER, D. MED., M. D. ENC., DEX, DN[3], DSR[2], NDN.
– Pl.: *xeroftalmii*.
– Din fr. **xérophtalmie**, lat. **xerophtalmia**.

XEROGÉL s. n. Material cu porozitate ridicată, obţinut prin uscarea gelurilor şi folosit ca absorbant. *Un xerogel e constituit dintr-un sistem de capilare... umplute cu aer.* LTR[2], cf. DP. *Xerogelul e utilizat ca material puternic absorbant în cromotografie.* DER, cf. M. D. ENC., DN[3], DEX[2].
– Pl.: *xerogeluri*.
– Din fr. **xérogel**, germ. **Xerogel**.

XEROGRÁF s. n. Aparat folosit în xerografie. Cf. DN[3], NDN.
– Pl.: *xerografuri*.
– Din it. **xerografo**.

XEROGRAFIÁ vb. I. Tranz. A multiplica prin xerografie. Cf. DN[3], L. ROM. 1989, 471, NDN.
– Prez. ind. *xerografiez*.
– V. **xerograf**.

XEROGRAFIÁT, -Ă adj. Xeroxat. *Îmi face cadou... un exemplar xerografiat.* L. ROM. 1989, 471.
– Pl.: *xerografiaţi, -te*.
– V. **xerografia**.

XEROGRÁFIC, -Ă adj. Care se referă la xerografie; folosit în xerografie. Cf. DN[3], NDN.
– Pl.: *xerografici, -e*.
– **Xerograf** + suf. *-ic*. Cf. engl. xerographic.

XEROGRAFÍE s. f. Procedeu special de tipar fără contact direct cu obiectul tipărit, bazat pe impresionarea unei plăci electrizate acoperite cu un strat de material sensibil la lumină şi încărcat cu electricitate statică; xerocopie. Cf. LTR[2], DL, M. D. ENC., DN[3], DEX[2].
– Pl.: *xerografii*.
– Din germ. **Xerographie**, engl. **xerography**, fr. **xérographie**.

XEROGRAFIÉRE s. f. Acţiunea de a xerografia. Cf. L. ROM. 1989, 471.
– V. **xerografia**.

XEROGRAFÍST, -Ă s. m. şi f. Muncitor specializat în xerografie. Cf. L. ROM. 1985, 496, NDN.
– Pl.: *xerografişti, -te*.
– **Xerografie** + suf. *-ist*.

XERÓM s. n. (Med.) Xeroftalmie. Cf. D. MED., DN[3], NDN.
– Pl.: *xeroame.* – Şi: **xeróma.** D. MED.
– Din fr. **xérome**.

XERÓMA s. n. v. **xerom**.

XEROMENÍE s. f. Manifestare a simptomelor menstruale fără prezența organică a menstruației. Cf. D. MED., NDN.
– Din fr. **xéroménie**, engl. **xeromenia**.

XEROMÓRF, -Ă adj. (Despre plante) Adaptat la secetă; xerofit. *Vegetație xeromorfă.* LTR[2], cf. DN[3], DEX[2], NDN.
– Pl.: *xeromorfi, -e.*
– Din germ. **xeromorph**.

XEROMORFÍE s. f. Xeromorfism. Cf. NDN, MDN.
– Din fr. **xéromorphie**.

XEROMORFÍSM s. n. Fenomen conform căruia o plantă care trăiește într-un mediu cu umiditate redusă suferă modificări structurale și funcționale specifice; xeromorfie, xeromorfoză. Cf. DEX, DN[3], D. ECOL., NDN.
– Din fr. **xéromorphisme**.

XEROMORFÓZĂ s. f. Xeromorfism. Cf. NDN.
– Din fr. **xéromorphose**.

XEROSÉRIE s. f. (Biol.) Serie de schimbări în dezvoltarea unei plante aflate pe un sol uscat; succesiune ecologică a unui ecosistem pe un teren uscat. Cf. LTR[2], DN[3], D. ECOL., NDN.
– Pl.: *xeroserii.*
– Din engl. **xeroserie**.

XEROSTOMÍE s. f. (Med.) Senzație de uscare a gurii, datorată unei insuficiențe în funcționarea glandelor salivare. Cf. D. MED., DN[3], NDN.
– Din fr. **xérostomie**.

XEROTÉRM, -Ă adj. (Despre plante) Adaptat la un climat uscat și cald; xerotermic. Cf. DN[3], NDN.
– Pl.: *xerotermi, -e.*
– Din fr. **xérotherme**, germ. **xerotherm**.

XEROTÉRMIC, -Ă adj. Xeroterm. *Asociații xerotermice.* LTR[2].
– Pl.: *xerotermici, -e.*
– Din fr. **xérothermique**.

XEROTRIBÍE s. f. (Învechit) Frecție uscată făcută direct pe piele, fără utilizarea unui unguient. Cf. COSTINESCU, LM 1 616.
– Din fr. **xérotribie**.

XÉROX s. n. **1.** Aparat de multiplicare uscată, folosit în xerografie, pentru care nu este nevoie de o matriță, copierea făcîndu-se direct după original, pe baza principiilor electricității statice și fotoconductibilității; fotocopiator. *La fiecare etaj xeroxul și mașina de scris sînt ocupate.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 1, 20/2. *Formaseră încă două dosare, cu probe aproape identice, majoritatea chiar trase la xerox.* SCÎNTEIA, 1979, 11 416, cf. DEX, DN[3]. *Să scoată citate sau să tragă la xerox pagini de carte sau de revistă.* în DCR, cf. L. ROM. 1983, 161, 165, SCL 1993, 153, DEX[2], NDN.
2. P. ext. Xerocopie (**1**), fotocopie.
– Pl.: *xeroxuri.*
– Din engl. **xerox** (denumire comercială).

XEROXÁ vb. I. Tranz. A multiplica un text, o imagine etc. prin folosirea xeroxului; a xerocopia, a fotocopia. Cf. L. ROM. 1983, 161, ib. 1989, 471. *Mi-a dat spre tipărire la Editura Eminescu două volume... în care era xeroxată întreaga operă lirică a lui Ștefan Baciu.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1993, nr. 3, 12/1, cf. NDN. *Fotografiile reproduse erau de calitate slabă, altfel le-aș fi xeroxat.* în DCR[2], DEX[2], NDN.
– Prez. ind.: *xeroxez.*
– V. **xerox**.

XEROXÁRE s. f. Acțiunea de a xeroxa. Cf. DEX – S, L. ROM. 1989, 471, DEX[2].
– Pl.: *xeroxări.*
– V. **xeroxa**.

XEROXÁT, -Ă adj. Care a fost tras la xerox (**1**). Cf. DEX – S, L. ROM. 1989, 471, DEX[2].
– Pl.: *xeroxați, -te.*
– V. **xeroxa**.

XERÓZĂ s. f. (Med.) Proces de uscare a pielii și a țesutului conjunctival datorită unei scăderi a secrețiilor glandelor sudoripare și lacrimale; asteatoză. *Xeroza apare în urma unor leziuni oculare cicatriceale sau în avitaminoza A și poate duce la orbire.* DER, D. MED., M. D. ENC., DEX, DN[3], DSR[2], DEX[2], NDN.
– Din fr. **xérose**.

XIFÍE s. f. Pește răpitor cu pielea fără solzi, având corpul în formă de fus și capul mare, cu maxilarul superior alungit în formă de spadă, care trăiește în mările tropicale și temperate; peștele-spadă (*Xiphias gladius*). *Cînd descarcă lămîile și portocalele din corăbii, parcă descarcă cară cu fîn într-o șură; cum și feliurimea și mulțimea peștelui este nesocotită, din care: sardele,... chefali, xifii, barbuni.* GOLESCU, Î. 81, cf. ENC. ROM., ENC. AGR., DN[3], NDN.
– Pl.: *xifii.* – Şi: **xiphías** subst. ENC. ROM., ENC. AGR.
– Din lat., fr. **xiphias**.

XIFOFÓR s. m. Pește mic de apă dulce din America centrală, având înotătoarea codală în formă de spadă și culoare verde-metalizat, adesea crescut în acvariu unde masculul capătă o colorație variată. NDN, MDN.
– Din fr. **xiphophore**.

XIFOÍD, -Ă adj. Asemănător unei spade; în formă de spadă. Cf. FORM. CUV. I, 188, DN[3], MDN. ◊ (Med.) *Apendice* (sau *cartilaj*) *xifoid* = cartilaj în forma unui

vîrf de sabie care alcătuieşte extremitatea inferioară a sternului. Cf. BIANU, D. S., RESMERIŢĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX, DN[3], L. ROM. 1987, nr. 5, 361, DEX[2], NDN.
– Pl.: *xifoizi, -e.*
– Din fr. **xiphoïde**.

XIFOIDALGÍE s. f. (Med.) Durere care apare la nivelul apendicelui xifoid. Cf. D. MED., DN[3], NDN.
– Pl.: *xifoidalgii.*
– Din fr. **xiphoïdalgie**.

XIFOIDIÁN, -Ă adj. Care aparţine apendicelui xifoid; al xifoidului. Cf. L. ROM. 1989, 128, DN[3], NDN.
– Pl.: *xifoidieni, -e.*
– Din fr. **xiphoïdien**.

XIFOIDÍTĂ s. f. (Med.) Inflamaţie a apendicelui xifoid. Cf. D. MED., DN[3], NDN.
– Pl.: *xifoidíte.*
– Din fr. **xiphoïdite**.

XIFOSTERNOPEXÍE s. f. Operaţie chirurgicală care constă în detaşarea apendicelui xifoid şi sutura (2) acestuia pe faţa anterioară a sternului. Cf. D. MED., NDN.
– Pl.: *xifosternopexii.*
– Din fr. **xiphosternopexie**.

XIFOSÚRA s. f. Crustacee fosile, numeroase în paleozoic, din subclasa gigantostracee, cu cefalotoracele foarte dezvoltat şi cu un ac lung şi mobil în partea posterioară a abdomenului. Cf. ENC. ROM., LTR[2]. [Limulus este o] *specie de artropod din ordinul xifosurelor, cu corpul de circa 80 cm lungime.* DER IV, 132.
– Scris şi: *xiphosura* ENC. ROM., LTR[2]. – Pl.: *xifosure.*
– Din lat. **xiphosura**.

XILÁN s. n. Polizaharidă mixtă care se găseşte, alături de celuloză, în celulele lignificate ale lemnului, în paie, coceni etc. Cf. LTR[2], D. MED., DN[3], DEX[2], MDN.
– Din fr. **xylane**, germ. **Xylan**.

XILÉM s. n. Ţesut al plantelor provenit din celule cu membranele îngroşate şi lignificate, servind la susţinerea plantei. Cf. LTR[2], DN[3], DEX[2], MDN.
– Din fr. **xylème**, germ. **Xylem**.

XILÉN s. n. Compus organic, hidrocarbură lichidă, derivat al benzenului, care se găseşte mai ales în gudronul de huilă şi se întrebuinţează în industria lacurilor, a coloranţilor, a cauciucului etc.; dimetilbenzen. Cf. NICA, L. VAM. 271, CADE, MACAROVICI, CH. 462, MDT, LTR[2], DL, DP, DM, DER, D. MED., M. D. ENC., DN[3], DSR[2], DEX[2].
– Pl.: *xileni.*
– Din fr. **xyléne**.

XILENÓL s. n. Derivat al xilenului utilizat în industria chimică la fabricarea unor coloranţi, a unor medicamente etc. Cf. LTR[2], DER.
– Pl.: *xilenoli.*
– Din fr. **xylénol**.

XILIDÍNĂ s. f. Derivat al xilenului, compus organic din categoria aminelor, care este utilizat la fabricarea coloranţilor, a medicamentelor, ca aditiv pentru benzine etc. Cf. ENC. ROM., MACAROVICI, CH. 576, LTR[2], DP, DER, M. D. ENC., DN[3], DEX[2].
– Scris şi: *xylidină.* ENC. ROM.
– Din fr. **xylidine**.

XILÍNĂ s. f. Medicament din categoria anestezicelor locale cu acţiune mai puternică decît cea a novocainei, utilizat în chirurgia dentară şi generală, de obicei în asociere cu adrenalina, folosit şi ca antiaritmic ventricular; lidocaină, xilocaină. Cf. DSR[2].

XILÍT s. n. Constituient al cărbunilor bruni inferiori, format din bucăţi de lemn de mărimi diferite. Cf. LTR[2], DN[3], NDN.
– Din fr. **xylite**.

XILOCAÍNĂ s. f. Xilină. Cf. LTR[2].

XILOCETÓZĂ s. f. Derivat al xilozei prezent rareori în urina umană indicînd o deviere a metabolismului unor aminoacizi. Cf. D. MED.
– Din fr. **xylocethose**.

XILOFÁG, -Ă adj. (Despre unele insecte) Care se hrăneşte cu ţesut lemnos; care consumă, roade lemnul (formînd galerii); lignivor. Cf. COSTINESCU, LM 1 617, CADE. *Carii sînt xilofagi.* DL, cf. DM, DER, M. D. ENC., DN[3], DEX[2].
– Scris şi: (învechit) *xylophag.* LM 1 617. – Pl.: *xilofagi, -e.*
– Din fr. **xylophage**.

XILOFAGÍE s. f. Faptul de a consuma, de a se hrăni cu ţesut lemnos. Cf. COSTINESCU, LM 1 617, DN[3], NDN.
– Scris şi: (învechit) *xylophagie.* LM 1 617.
– Din fr. **xylophagie**.

XILOFÓN s. n. Instrument muzical de percuţie, format dintr-un sistem de plăci de lemn de diferite lungimi (sau esenţe lemnoase) acordate armonic, care vibrează şi emit sunete atunci cînd sînt lovite cu nişte ciocănele sau baghete de lemn, de sticlă ori de metal. Cf. RESMERIŢĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., LTR[2], DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX, DN[3], DEX[2], MDN. (Fig.) *Ceai şi pagode de xilofon... Atomii în litere chinezeşti.* ROMÂNIA LITERARĂ 1992, nr. 5, 9/2.
– Pl.: *xilofoane.*
– Din fr. **xylophone**, it. **xilofono**.

XILOFONÍST, -Ă s. m. şi f. Persoană care cîntă la xilofon. Cf. M. D. ENC., DN[3], DEX[2].
– Pl.: *xilofonişti, -e.*
– **Xilofon** + suf. *-ist.* Cf. it. xilofonista.

XILOGRÁF s. m. Specialist în xilografie; gravor în lemn. Cf. COSTINESCU, LM 1617, DDRF III, 236, BARCIANU. *Pe lîngă acest talent, el posedă pe acel al xilografului,*

al desemnatorului. IORGA, I. L. I, 119, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., LTR^2, DL, DM, M. D. ENC., DN^3, DEX^2.

– Scris și: (învechit) *xylograph.* LM 1 617. – Pl.: *xilografi.*

– Din fr. **xylographe**.

XILOGRAFÁ vb. I. (Rar) A executa clișee de tipar gravate în lemn. *Amintim că există un portret xilografat excelent al lui Ștefan Gheorghe, din vremea lui.* EMINESCU, O. XII, 287.

– V. **xilograf**.

XILOGRÁFIC, -Ă adj. Care aparține xilografiei; obținut prin xilografie. Cf. LM 1 617, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM. *Pereții albi... lăsau să se vadă... cărți cu ornamentații xilografice.* BARBU, PRINC. 5, cf. M. D. ENC., DN^3, DEX^2.

– Scris și: *xylographic.* LM 1 617. – Pl.: *xilografici, -e.*

– Din fr. **xylographique**.

XILOGRAFÍE s. f. **1**. Procedeu tipografic în care se folosesc clișee gravate în lemn; xilogravură (**1**). *Antim Ivireanul... învățase meșteșugul tipăririi cărților și xilografia.* SADOVEANU, O. XX, 633, cf. SCRIBAN, D., LTR^2, DL, DP, DM, M. D. ENC., DN^3, DEX^2.

2. Clișeu tipografic gravat în lemn. Cf. CADE. *O xilografie înfățișînd trei nenorociți trași în țeapă de sălbaticul domn muntean apare în edițiunile mai recente ale Cosmografiei.* ARH. OLT. V, 93, cf. DL, DM, DN^3, DEX^2.

3. Arta de a săpa, de a grava în lemn. Cf. LM 1 617, COSTINESCU, DDRF III, 236, ENC. ROM., RESMERIȚĂ, D., CADE, DL, DM, DN^3, DEX^2.

– Scris și: (învechit) *xylographie.* LM 1 617. – Pl.: *xilografii.*

– Din fr. **xylographie**.

XILOGRÁMĂ s. f. Clișeu tipografic în lemn obținut prin gravare. Cf. DN^3, MDN.

– Pl.: *xilograme.*

– Din fr. **xylogramme**.

XILOGRAVÚRĂ s. f. **1**. Xilografie (**1**). *Pînă la descoperirea fotografiei și a procedeelor fotomecanice, xilogravura era singurul sistem utilizat pentru obținerea clișeelor pantografice (tipar înalt).* LTR^2, cf. M. D. ENC., DEX, DN^3. *Diferite procedee mecanice, de la clasicele tehnici ale gravurii, xilogravurii, pînă la imprimarea offset.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 12, 18/2, cf. DEX^2.

2. Xilografie (**2**). Cf. LTR^2, DL, DM, M. D. ENC., DN^3, DEX^2.

3. Operă de artă grafică realizată prin săparea unui desen pe o placă de lemn și imprimarea lui (pe hîrtie), g r a v u r ă, s t a m b ă (**3**); arta de a grava în lemn, x i l o g r a f i e (**3**). Cf. LTR^2, DL, DER, M. D. ENC., DN^3, DEX^2.

– Pl.: *xilogravuri.*

– Din fr. **xylogravure**.

XILOÍD, -Ă adj. (Despre materiale, roci etc.) Care este de natură lemnoasă ori prezintă o structură asemănătoare cu aceea a lemnului. Cf. COSTINESCU, CANTUNIARI, L. M. 154. *Ligniții cu structură lemnoasă vizibilă sînt cărbunii xiloizi.* LTR^2, cf. DP, DER, M. D. ENC., L. ROM. 1976, 536, DN^3, DEX^2.

– Pronunțat: *xi-lo-id.* – Pl.: *xiloizi, -de.*

– Din fr. **xyloïde**.

XILÓL s. n. Xilen brut, folosit ca antiparazitar și solvent. Cf. ENC. ROM., NICA, L. VAM. 271, ENC. TEHN., D. MED., DN^3, NDN.

– Din fr. **xylol**.

XILOLATRÍE s. f. Cult al idolilor de lemn. Cf. COSTINESCU, DN^3, NDN.

– Pl.: *xilolatrii.*

– Din fr. **xylolâtrie**.

XILOLÍT s. n. Amestec de rumeguș de lemn și clorură de magneziu, colorat cu pigmenți minerali, cu aspect de piatră, care este folosit mai ales la fabricarea plăcilor pentru pardoseli și a cabinelor de nave. Cf. NICA, L. VAM. 271, MDT. *Pardoseală de xilolit.* LTR^2, DP, DER, DN^3, DEX^2, NDN.

– Pl.: *xilolite* și *xililoturi.*

– Din germ. **Xylolith**.

XILOLITOGRAFÍE s. f. (Poligr.) Procedeu de tipar litografic la care clișeul se execută pe o placă de lemn acoperită cu un strat de calcar preparat din cretă pulverizată. Cf. LTR^2, DN^3, DEX^2.

– Pl.: *xilolitografie.*

– Din fr. **xylolitographie**, germ. **Xylolithographie**.

XILOLITOGRAVÚRĂ s. f. Reproducere obținută prin xilolitografie. Cf. LTR^2, DN^3, NDN.

– Pl.: *xilolitogravuri.*

– Din fr. **xylolithogravure**.

XILOLÓGIC, -Ă adj. Referitor la xilologie. Cf. DN^3, NDN.

– Pl.: *xilologi, -e.*

– Din fr. **xylologique**.

XILOLOGÍE s. f. Ramură a botanicii care studiază speciile, structura și proprietățile lemnului. Cf. COSTINESCU, ENC. ROM., DER, DN^3, NDN.

– Pl.: *xilologii.*

– Din fr. **xylologie**.

XILOMÉTRU s. n. Instrument pentru măsurarea cubajului lemnelor sau a unor piese de lemn. Cf. ENC. ROM. *Piesele de lemn al căror volum trebuie determinat sînt introduse în apa din xilometru, ceea ce face să crească nivelul apei cu echivalentul volumului acelor piese.* LTR^2, DN^3, NDN.

– Pl.: *xilometre.*

– Din fr. **xylomètre**.

XÍLON s. n. Fibră sintetică din care se țes materiale textile cu aspect pufos, utilizate pentru confecționarea

unor obiecte de îmbrăcăminte, huse etc; materialul țesut din această fibră. Cf. DN[3], NDN.
– Pl.: *xiloane*.
– Din fr. **xilon**.

XILOTERAPÍE s. f. Tratament medical în care se utilizează anumite varietăți de lemn. Cf. D. MED., DN[3], NDN.
– Pl.: *xiloterapii*.
– Din fr. **xylothérapie**.

XILOTÍL s. n. Mineral, varietate de chrisotil. Cf. ENC. ROM., CANTUNIARI, L. M. 121.
– Scris și: *xylotil*. ENC. ROM.
– Din fr. **xylotile**, germ. **Xylotil**.

XILOTIPÍE s. f. **1.** Procedeu de tipar care se folosește pentru a reproduce structura lemnului din care este făcut clișeul. Cf. LTR[2], DN[3], DEX[2].
2. Tipar cu litere de lemn. Cf. DN[3], NDN.
– Pl.: *xilotipii*.
– Din germ. **Xylotypie**.

XILÓZĂ s. f. Monozaharid, constituient al xilanului, care se găsește în gunoaie vegetale, coceni, lemn, paie etc. Cf. MACAROVICI, CH. 552, LTR[2], DER, D. MED., M. D. ENC., DN[3], DEX[2].
– Pl.: *xiloze*.
– Din fr. **xylose**.

XIPHÍAS subst. v. **xifie**.

XIRIHÍE s. f. (Învechit) Sturion afumat. *Perechea xirihii de la Midia* (a. 1792). GALDI, M. PHAN. 265.
– Pl.: *xirihii*.
– Cf. gr. ξηρίχος.

XÍSMĂ s. f. (Med.) Prezența unor bucăți de membrane în scaunul diareic. Cf. D. MED., DN[3], NDN.
– Pl.: *xisme*.
– Din fr. **xysme**.

XIST s. n. **1.** (În Grecia antică) Galerie acoperită a unui templu. Cf. DN[3], NDN.
2. (La romani) Galerie acoperită a unei grădini. Cf. NDN, MDN.
– Din fr. **xyste**.

XOANÓN s. n. (În Grecia antică) Sculptură, din epoca arhaică, făcută în trunchiul unui copac, reprezentînd o zeitate. Cf. DER, M. D. ENC., DN[3], NDN.
– Din fr., it. **xoanon**.

XOGRAFÍE s. f. Procedeu poligrafic de imprimare a unei fotografii în relief. Cf. DN[3], NDN.
– Din fr. **xographie**.

XU s. m. Monedă divizionară în Vietnam, valorînd a suta parte dintr-un dong. Cf. DN[3], NDN.
– Din fr. **xu** (cuvînt vietnamez).

Y

Y s. m. invar. **1.** A treizecea literă a alfabetului limbii române care se găseşte în cuvinte neologice (mai ales de origine franceză şi engleză), sau care provin din unele limbi orientale transliterate în alfabet latin; sunetul corespunzător (redînd diverse valori ale lui „i") acestei litere. Cf. ANTONESCU, D. *Pentru „z", pre care gramaticii latini încă-l numesc literă grecească şi, care ca „y", numai mai tîrziu, a început a se scrie în limba latină,... în limba română ne e de lipsă.* CIPARIU, O. I, 140, cf. COSTINESCU, LM, ENC. ROM., SCRIBAN, D., DER, M. D. ENC. *Poate n-ar fi fost rău dacă... s-ar fi rezolvat problema literei y şi a eventualei ei introduceri în alfabetul limbii române.* L. ROM. 1974, 258, cf. DEX[2].

2. (Mat.) Simbol literal pentru necunoscuta unei ecuaţii sau a unui sistem de ecuaţii şi pentru variabila independentă a unei funcţii. Cf. LTR, DEX. *O funcţie U (x y z), de clasă C^2 într-un domeniu D din spaţiul cu trei dimensiuni, care satisface ecuaţia lui Laplace, se numeşte funcţie armonică.* D. MEC. 147. ♦ Fig. Loc necunoscut ori al cărui nume este lipsit de importanţă. *Domnului Panait Mistopolu, comersant, Tîrgul Y.* CARAGIALE, O. I, 251.

3. (Biol.) Cromozom special care conţine gene determinante pentru dezvoltarea testiculului. Cf. D. MED.

– Pronunţat: *i-grec.*

YAKUZA subst. Gen de film de aventuri creat în Japonia, foarte apreciat de japonezi, asemănător filmului cu gangsteri. *Iakuza este un gen de filme dosebit de gustat de publicul japonez.* SCÎNTEIA, 1975, nr. 9 447, cf. DCR. ◊ (Adjectival) *Idol al spectatorilor de film yakuza, cel mai popular actor din Japonia, Takakuza, joacă îndeobşte fără nuanţe.* ROMÂNIA LITERARĂ 1975, nr. 7, 20. ♦ Denumire dată membrilor unei organizaţii japoneze de tip mafiot. *Yakuza este numele mafioţilor japonezi din Tokio şi Osaka, ale căror organizaţii imită pe cele ale samurailor (ritualuri, coduri etc.) şi se prezintă drept apărătoare ale ordinii.* în DCR[2].

– Cuv. japonez.

YÁLĂ s. f. Încuietoare a unei uşi, porţi etc. în mecanismul căreia este montat un zăvor (semi)automat; broască de siguranţă. *Cumpăr broască sau yale cu cifru.* RL 1985, nr. 12790, 6/2. *Este suprinzător faptul că nici un dicţionar românesc nu înregistrează cuvîntul „yale"... extrem de frecvent în limbă.* L. ROM. 1987, 507, cf. NDN, DEX[2], NDN.

– Pl.: *yale.*

– Din engl. **Yale(lock)** (denumire comercială).

YANKÉU, -ÉE s. m. şi f. Nume dat, începînd din secolul al XVII-lea, unei persoane care locuieşte în nord-estul Statelor Unite ale Americii; nume dat unei persoane din Confederaţia Statelor din Nordul S. U. A. în timpul Războiului de Secesiune; p. ext. (adesea depreciativ) american, locuitor al Statelor Unite. Cf. ENC. ROM., SCRIBAN, D., DER, M. D. ENC. *Opinia publică locală... I-a interzis porducătorului să aleagă pentru acest rol o yankee din Nord.* CINEMA 1974, nr. 5, 19, cf. L. ROM. 1977, 600, DN[3], DEX[2]. ♦ (Adjectival) Englezesc. *Personajul* [din western]*... are, în ciuda trabucului său şi a calmului tipic yankeu, izbitoare trăsături de erou latin.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 12, 17/4. *În urma importurilor masive de produse alimentare, limba română se va împopoţona, şi ea, cu cuvinte yankee.* în DCR[2].

– Pronunţat: *ian-chéu.* – Pl.: *yankei, -ee.*

– Din engl. **yankee.**

YARD s. m. Unitate englezească de măsură pentru lungime, egală cu 0,914398 m. Cf. ANTONESCU, D., ENC. ROM., SCRIBAN, D., MDT, DT, LTR[2], DER, M. D. ENC., NDN, DEX[2], MDN.

– Pronunţat: *ia-.* – Scris şi: *iard.* NDN, MDN. – Pl.: *yarzi.*

– Din engl. **yard.**

YÁRDANG s. n. (Geol.) Microrelief de coroziune caracteristic pentru pustiurile argiloase din Asia Centrală, format din creste orientate pe direcţia vîntului dominant şi care sînt separate una de cealaltă de jgheaburi întortocheate. Cf. DN[3], L. ROM. 1994, 265, NDN.

– Din fr., engl. **yardang.**

YAURT s.m. v. **iaurt.**

YAWL s. m. Ambarcaţiune de diferite dimensiuni cu pînze sau cu rame, folosită mai ales la pescuit şi în sporturile nautice; iolă. Cf. LTR[2], L. ROM. 1966, 91, DN[3].

– Pronunţat: *iául.* – Pl.: *yawluri.*

– Din engl., fr. **yawl.**

YEARLING s. m. Termen folosit în hipism pentru a denumi un mînz pur sînge în vîrstă de un an. *Se spune că aceşti mînji vin foarte firavi de la herghelii şi că dresajul lor ca yearlingi este cvasi-inexistent.* L. ROM. 1973, 112, cf. NDN, MDN.

– Pronunţat: *iá-ling.* – Pl.: *yearlingi.*

– Din engl. **yearling.**

YEMENÍT, -Ă adj., s. m. şi f. **1.** (Persoană) care face parte din populaţia de bază a Yemenului sau care este originară de acolo. Cf. DEX, L. ROM. 1944, 64, cf. DEX[2]. *Un yemenit bănuit de implicare în atentatul sinucigaş comis împotriva distrugătorului american USS Cole, în Yemen,... s-a predat autorităţilor locale.* RL 2003, nr. 4 112, 611.

2. Adj. Care aparţine Yemenului sau yemeniţilor (1), referitor la Yemen sau la yemeniţi (1). *Guvernul yemenit a elaborat un larg program de dezvoltare.* DER IV, 926. *În urma unor răscoale ale triburilor yemenite, Turcia a fost nevoită să acorde... autonomie internă.* M. D. ENC. 1 722, cf. DEX[2]. *Bărbatul... a evadat dintr-o închisoare yemenită la 14 aprilie.* RL 2003, nr. 4 112, 611.

– Pronunţat: *ie-*. – Pl.: *yemeniţi, -te.*

– Din fr. **yéménit**.

YEN s. m. Unitate principală a sistemului monetar din Japonia; monedă japoneză. Cf. M. D. ENC., L. ROM. 1974, 258, DN[3], L. ROM. 1986, 360, DEX[2].

– Pronunţat: *ien*. – Pl.: *yeni*.

– Din engl., fr. **yen** (cuvînt japonez).

YEOMAN s. m. **1.** Titlu dat în evul mediu, la curtea regală engleză, unui nobil de rang inferior. Cf. DN[3], L. ROM. 1983, 162.

2. Mic fermier din Anglia. Cf. NDN, MDN.

3. Membru al corpului de gardă al suveranului Angliei. Cf. NDN, MDN.

– Pronunţat: *ió-măn*. – Pl.: *yeomeni* (L. ROM. 1983, 162).

– Din engl. **yeoman**.

YÉSMAN s. m. Persoană care aprobă fără discernămînt părerile celor din jur, o p o r t u n i s t ; (p. e x t.) persoană slugarnică; linguşitor, (fam.) lingău. *El s-ar fi înconjurat de yesmeni şi de sicofanţi.* în DCR[2]. *Nu vrea să se înconjoare de yesmani.* ib., cf. NDN.

– Pl.: *yesmeni* şi *yesmani*.

– Din engl. **yesman**.

YÉTI s. m. Fiinţă primitivă asemănătoare omului despre care se crede că trăieşte mai ales în zona zăpezilor permanente. *După unii „Yeti", cum i se mai spune misterioasei fiinţe zărite în apropierea crestelor Himalayei, ar avea o statură uriaşă.* în DCR[2], cf. NDN.

– Pronunţat: *ie-*.

– Din engl. **yeti** (cuvînt tibetan).

YE-YE subst. Dans modern caracterizat prin mişcări rapide ale întregului corp, inspirat de ritmurile cîntecelor anglo-saxone şi introdus în toată Europa, după anul 1960, de muzicienii francezi; melodie după care se execută acest dans. *Ye-ye sau passo-doble, pletoşi în transă sau trubaduri patetici, iată „dilema" muzicală.* CINEMA 1971, nr. 11, 35, cf. NDN.

– Pronunţat: *ie-ie*.

– Din fr. **yé-yé**.

YLANG-YLANG subst. Arbore originar din Filipine din frunzele şi florile căruia se obţine un ulei folosit în industria parfumurilor; p. e x t ; parfumul extras din acest ulei. Cf. ENC. TEHN. I, 415, LTR[2], NDN.

– Din fr. **ylang-ylang**.

YÓGA s. n. Şcoală filozofică indiană de veche tradiţie, care urmăreşte adîncirea cunoaşterii eului în scopul eliberării lui de viaţa materială şi al contopirii extatice cu spiritul printr-un sistem de tehnici psihosomatice; p. e x t. disciplină de educare a spiritului şi corpului prin practicarea unor tehnici şi exerciţii riguroase care duc la stăpînirea deplină a funcţiilor vitale ale organismului şi a capacităţilor psihofizice; p. r e s t r. ansamblul tehnicilor şi exerciţiilor specifice acestei discipline. Cf. DER, L. ROM. 1974, 258, id. 1984, 153. *Creştinismul, să luăm bine aminte, nu e o simplă şcoală a cinstei, curăţirii şi dreptăţii,... ori o terapeutică evazionistă (stoicismul, yoga, zenul).* STEINHARDT, J. 158, cf. M. D. ENC., DEX, D. FIL., D. PSIH., D. PED., DREV. *În locul acestor valori apăreau altele:... suprarealismul, yoga, psihanaliza.* ROMÂNIA LITERARĂ 1992, nr.5, 11/2, NDN, DEX[2].

– Pronunţat: *io-ga*.

– Din fr., engl. **yoga**.

YOGHÍN s. m. Ascet (indian) care, prin practicarea exerciţiilor yoga, a reuşit să atingă starea specifică de extaz mistic; p. e x t. adept al filozofiei yoga; persoană care practică exerciţii yoga; yoghist. *Păcat de ioghini că urmăresc depărtarea de lume, dincolo de bine şi de rău, iar nu facerea binelui şi trăirea dragostei.* STEINHARDT, J. 152, cf. M. D. ENC. *A încheiat cu bine una din cele mai spectaculoase demonstraţii de yoga din cariera sa – cufundarea într-o stare asemănătoare cu somnul hibernal... yoghinul a rămas în această stare timp de opt zile.* în DCR[2], cf. DEX[2], NDN. (Adjectival) *Procedeele... oculte tantra, yoghine sau magia, tot cu iluzii şi magii lucrează.* STEINHARDT, J. 354.

– Scris şi: *ioghin*. – Pronunţat: *io-*. – Pl.: *yoghini*. – Şi: **yogín** s. m. DEX, DN[3], DEX[2].

– Din engl., fr. **yogin**.

YOGHÍNIC, -Ă adj. Care se referă la yoga sau la yoghin; yoghist. Cf. DN[3], NDN.

– Pl.: *yoghinici, -e*. – Şi: **yogínic, -ă** adj. DN[3], NDN.

– **Yogin** + suf. *-ic*. Cf. fr. y o g i n i q u e .

YOGHÍST, -Ă 1. Adj. Yoghinic. Cf. DEX, NDN, MDN.

2. S. m. şi f. Yoghin. Cf. DEX, NDN, MDN.

– Pl.: *yoghişti, -te*. – Şi: **yogíst, -ă** s. m. şi f., adj. NDN.

– **Yoga** + suf. *-ist*.

YOGIST, -Ă s. m. şi f., adj. v. **yoghist.**

YOGÍN s. m. v. **yoghin.**

YOGÍNIC, -Ă adj. v. **yoghinic.**

YOHIMBÍNĂ s. f. Alcaloid care se prezintă sub formă de pulbere cristalină, albă, inodoră, cu gust amar, extrasă din scoarţa unui arbore din Africa de vest şi care acţionează asupra sistemului nervos simpatic cu rol de blocare a adrenalinei, fiind utilizat ca afrodisiac. Cf. BIANU, D. S., LTR[2], DER, M. D. ENC., DN[3], L. ROM. 1994, 266, NDN.

– Scris şi: *iohimbină* DN[3]. – Pl.: *yohimbine*.

– Din fr. **yohimbine**.

YOLĂ s. f. v. **iolă.**

YOM KIPPUR subst. Cea mai importantă sărbătoare din calendarul religios evreiesc, celebrată prin post şi rugăciuni de căinţă şi penitenţă. Cf. DN[3], NDN.
– Din ebr. **Yom Kippur.**

YONATHAN v. **ionathan.**

YORK subst. Nume dat unei specii de porci de culoare albă, cu pielea roşie şi cu părul rar, creată în Anglia şi având mai multe rase. Cf. LTR[2], DER, M. D. ENC., DEX, DSR, DEX[2], MDN.
– Pronunţat: *iorc.*
– Din engl. **york.**

YPERÍTĂ s. f. Compus al etilului, sub formă lichidă, uleios, galben sau incolor şi inodor ori cu miros de hrean sau de muştar, întrebuinţat, în formă gazoasă, ca substanţă toxică de luptă. Cf. MARCOVICH, CH., D. MED., DER, L. ROM. 1974, 258, DEX[2].
– Pl.: *yperite.* – Şi: **iperítă** (DEX[2]), **hiperítă** (ib.).
– Din fr. **ypérite.**

YPOCHIMEN s. m. v. **ipochimen.**

YPODIACON s. m. v. **hipodiacon.**

YPOHONDRIC, -Ă s. m. şi f., adj. v. **ipohondric.**

YPRESIÁN, -Ă s. n., adj. (Geol.) **1.** S. n. Ultimul etaj al paleocenului (**2**) din centrul şi sudul Europei. Cf. LTR[2], DER, M. D. ENC., DN[3], NDN.
2. Adj. Care se referă la formaţiunile ypresianului (**1**). Cf. M. D. ENC., DN[3].
3. Subst. Serie de straturi geologice din ypresian (**1**).
– Pronunţat: *-si-an.*
– Din fr. **yprésien.**

YTÉRBIU s. n. Element chimic, cu caracter metalic, de culoare alb-argintie, strălucitor în combinaţii, mai ales trivalent, din grupa lantanidelor. Cf. SCRIBAN, D., ENC. TEHN. I, 78, MARCOVICI, CH., MDT, DT. *Yterbiul a fost descoperit sub formă de oxid, prin descompunerea fracţionată a azotaţilor.* LTR[2]. *În grupa sulfurii de amoniu se clasează elementele numite pământuri rare sau lantanide (după numele primului element din această grupă)...: lantan, ceriu,... yterbiu.* CHIM. AN. CALIT. 130, cf. DER, D. MED., M. D. ENC., L. ROM. 1974, 258, DN[3], DEX[2].
– Pronunţat: *i-tér-biu.*
– Din fr. **ytterbium.**

ÝTRIU s. n. Element chimic cu caracter metalic, asemănător cu lantanidele, de culoare albă-cenuşie, relativ uşor, greu fuzibil, folosit la elaborarea unor aliaje. Cf. ANTONESCU, D., LM., ENC. ROM., SCRIBAN, D., ENC. TEHN. I, 78, MARCOVICI, CH., MDT, DT. *Ytriul, separat de candiu şi obţinut sub formă de clorură sau de oxid, e trecut în stare elementară prin acţiunea vaporilor de potasiu asupra oxidului, a fluorurii sau a clorurii.* LTR[2]. *Din punct de vedere analitic, în grupa pământurilor rare se consideră că fac parte şi ytriul şi scandiul.* CHIM. AN. CALIT. 130, cf. DER, D. MED., M. D. ENC., L. ROM. 1974, 258, DEX, DN[3], DREV, DEX[2].
– Pronunţat: *i-triu.* – Şi: (astăzi, rar) **ytrium** (ANTONESCU, D., ENC. ROM., ENC. TEHN. I, 78) s. n.
– Din fr. **yttrium.**

YTRIUM s. n. v. **ytriu.**

YTTROTANTALÍT s. n. Compus natural al ytriului conţinînd cîteva procente de uraniu, care are culoare neagră catifelată cu luciu semimetalic şi care cristalizează în sistemul rombic. Cf. LM, LTR[2].
– Pl.: *yttrotantaliţi.*
– Din fr. **yttrotantalite.**

YUÁN s. m. Unitate principală a sistemului monetar din R. P. Chineză; monedă chinezească. Cf. M. D. ENC., L. ROM. 1977, 110, NDN, DEX[2].
– Pronunţat: *iu-án.*
– Din fr., germ. **yuan.**

YÚCCA s. f. Plantă lemnoasă monocotiledonată din familia liliaceelor, cu tulpina scurtă, ramificată, cu flori albe sau roz, care se cultivă în India şi America, fiind folosită în industria textilă şi casnică, sau, în Europa, ca plantă ornamentală; fibră textilă obţinută din această plantă. Cf. ANTONESCU, D., LM, ENC. ROM. *Speciile de yucca sunt plante horticole foarte importante pentru florile lor foarte frumoase.* ENC. AGR. *Fibrele de yucca sînt constituite din fibrele albe, lucioase, rigide, rezistente formate din celule lungi de 3,5-4 mm.* LTR[2], M. D. ENC., DN[3], DEX[2].
– Din fr., engl. **yucca.**